

Universitatea
din **MISKOLC**

Universitatea
„**NICOLAE TITULESCU**”
din București

Universitatea
„**ANGEL KANCHEV**”
din Ruse

CONFERINȚA STUDENȚEASCĂ ANUALĂ

„CONSTANT”
2025

Universitatea „Nicolae Titulescu”

București, **11 aprilie 2025**, ediția a XV-a

COMITETUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

Prof. univ. dr. **Ion Neagu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Viorel Cornescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Tímea Barzó**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Jakab Nóra**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Csilla Csák**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Gabriel Boroi**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Damaschin Mircea**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Gorgenyi Iona**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **László Majtényi**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Miklós Szabó**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Anita Nagy**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Judit Jacsó**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Csemáné Juhász Ágnes**, Universitatea din Miskolc; prof. univ. dr. **Diana Antonova**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; prof. univ. dr. **Juliana Popova**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; prof. univ. dr. **Vasile Dobrinoiu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Mihai-Adrian Hotca**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Viorel Roș**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Augustin Fuerea**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Valentina Vasile**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. univ. dr. **Elena Nedelcu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; prof. dr. **Emil Papazov**, University of Ruse “Angel Kanchev” Ruse; prof. dr. **Lyudmila Mihaylova**, University of Ruse “Angel Kanchev” Ruse; prof. univ. dr. **Emil Kotsev**, University of Ruse “Angel Kanchev” Ruse; conf. univ. dr. **Zoltan Varga**, Universitatea din Miskolc; conf. univ. dr. **Edit Kriston**, Universitatea din Miskolc; conf. univ. dr. **Paulovics Anita**, Universitatea din Miskolc; conf. univ. dr. **Ferenc Sántha**, Universitatea din Miskolc; conf. univ. dr. **Eva Erdos**, Universitatea din Miskolc; conf. univ. dr. **Kremena Rayanova**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; conf. univ. dr. **Krasimir Dimitrov**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; conf. univ. dr. **Bogdan Micu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Maxim Dobrinoiu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Mirela Gorunescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Mihaela Sudacevschi**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Elena Emilia Ștefan**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Roxana Mariana Popescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Marta Claudia Cliza**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Cornelia Beatrice Gabriela Dinu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Vasile Nemeș**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Radu Slăvoiu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Maria-Zenovia Grigore**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Laura Spătaru-Negură**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Erika Róth**, Universitatea din Miskolc; conf. univ. dr. **Constantin Brăgaru**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Mădălina Rădoi**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; conf. univ. dr. **Iulia Boghirnea**, Universitatea Națională de Știință și Tehnologie POLITEHNICA București, Centrul Universitar Pitești; conf. univ. dr. **Csemáné Váradi Erika**, Universitatea din Miskolc; dr. adjunct. **Réka Pusztahelyi**, Universitatea din Miskolc; dr. adjunct. **György Marinkás**, Universitatea din Miskolc; lect. univ. dr. **Szilágyi János Ede**, Universitatea din Miskolc; lect. univ. dr. **Adrienn Nagy**, Universitatea din Miskolc; lect. univ. dr. **Carmen Radu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Andreea Paula Dumitru**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Tímea Barzó**, Universitatea din Miskolc; lect. univ. dr. **József Gula**, Universitatea din Miskolc; lect. univ. dr. **Franciska Jecs**, Universitatea din Miskolc; dr. adjunct. **György Kenderes**, Universitatea din Miskolc; lect. univ. dr. **Mariana Gurău**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Rodica Aida Popa**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Lamya Diana Hărățău**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Ioana Pădurariu**, Universitatea „Nicolae Titulescu”; lect. univ. dr. **Mihaela-Augustina Niță**, Facultatea de Drept, Universitatea din București; lect. univ. dr. **Alina Mihaela Conea**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Elena Anghel**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București;

lect. univ. dr. **Dan Alexandru Sitaru**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Constantin Nedelcu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Viorica Mirela Ștefan-Duicu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Mihaela Ilescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Nicoleta Panait**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Cristina Matei**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Andrei Muraru**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Carla Anghelescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Liviu Radu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Dan Velicu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Marta Tomoșoiu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. György Marinks, Universitatea din Miskolc; asist. univ. dr. **Tóth Gergő József**, Universitatea din Miskolc; lect. univ. dr. **Vanya Panteleeva**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; asist. univ. dr. **Anastas Georgiev**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; asist. univ. dr. **Maria Radeva**, Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse; asist. univ. dr. **Edit Sápi**, Universitatea din Miskolc; asist. univ. dr. **Panyi Béla**, Universitatea din Miskolc; asist. univ. dr. **Bence Udvarhelyi**, Universitatea din Miskolc; asist. univ. dr. **Nadia Stoica Cantemir**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; lect. univ. dr. **Valentina Bărbățeanu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. **Maria Solacolu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. **Andrei-Alexandru Stoica**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. **Alina Andrescu**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; asist. univ. dr. **Andrada Marin**, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București;

COMITETUL DE ORGANIZARE

prof. univ. dr. **Ion Neagu**;
prof. univ. dr. **Viorel Cornescu**;
prof. univ. dr. **Mircea Damaschin**;
prof. univ. dr. **Gabriel Boro**;
prof. univ. dr. **Erika Róth** (Universitatea din Miskolc, Ungaria);
conf. univ. dr. **Zoltán Varga** (Universitatea din Miskolc, Ungaria);
prof. univ. dr. **Diana Antonova** (Universitatea "Angel Kanchev" din Ruse, Bulgaria);
asist. univ. dr. **Vanya Panteleeva**, (Universitatea „Angel Kanchev” din Ruse)
asist. univ. dr. **Carla Alexandra Anghelescu**;
lect. univ. dr. **Nicoleta Panait**;
președinte ASUNT **Andrei Gabor**;
ing. IT **George Pretor**;
analist IT **Emanuel Carată**;
analist IT **Eduard Vechler**.

ISSN (CD-ROM):

ISSN-L:

ELECTRONIC EVIDENCE IN THE HUNGARIAN CRIMINAL PROCEDURE

Ádám Flórián MAJOROS*

Abstract

In my study, I analyze electronic evidence as it appears in the Hungarian criminal procedure.

Before the spread of today's modern infocommunication networks, electronic evidence was understood as evidence arising from cybercrime, which was directly linked to computer systems. Crimes such as child pornography or credit card fraud could be classified as such offenses.

The explosive development in the field of information technology has impacted both criminals and investigative authorities alike.

Today, it can be stated that electronic evidence is encountered not only in the investigation of crimes closely related to computer technology but also in almost every offense regulated by the Hungarian Criminal Code.

The framework for regulating electronic evidence at the national level is determined by international agreements. These agreements establish the essential legal background for cooperation and the operation of the request mechanism between member states.

In a constantly evolving field, regulations also adapt to changes in real life, leading to the creation of new agreements or the amendment of existing ones.

Keywords: *electronic evidence, directive, convention, request, computer system, EIO*

I. Introduction

The role of electronic evidence in criminal proceedings is becoming increasingly crucial as technological advancements and the rise of the digital world present new challenges for lawmakers and law enforcement. The use of electronic evidence is not only prominent in the investigation of digital crimes but has also come to the forefront in virtually every type of crime, as this data represents an indispensable tool for uncovering facts and establishing the truth.

This article comprehensively presents the regulatory framework of electronic evidence, with particular emphasis on international conventions that form the basis of national legal systems' guidelines and regulations. Constant technological development requires continuous adaptation

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: majoros817@gmail.com). This study was elaborated under the coordination of Prof. Dr. Nagy Anita; (anita.nagy@uni-miskolc.hu).

from legislation, resulting in the creation of new agreements and the supplementation and refinement of existing ones.

Particular attention is given to the issue of cross-border cooperation, which is of paramount importance due to the specific nature of electronic evidence. The article discusses the legal and technical challenges arising from the vulnerability and manipulability of data, as well as difficulties in accessing it, and presents international and European Union regulatory solutions to address these issues.

The aim of this paper is to highlight the current issues in the handling of electronic evidence, the need to develop legal frameworks and procedures, and to demonstrate that the effective use of digital evidence has become an essential tool for law enforcement and justice in modern society.

II. Electronic Evidence

Their Emergence in Criminal Proceedings

As an initial consideration, it is necessary to interpret the past and currently known concept of electronic evidence. Before the widespread prevalence of modern information and communication networks, electronic evidence was understood as evidence arising from electronic crimes directly linked to computer systems. Examples of such crimes include child pornography and credit card fraud.¹ The explosive advancements in the field of information technology have had a significant impact on the activities of both perpetrators and investigating authorities. It has become clear that while it facilitates the commission of crimes on the offender's side, it complicates the investigation for law enforcement, and their role has therefore rapidly increased in criminal proceedings.² Today, it can be stated that electronic evidence is not only encountered during the investigation of crimes closely related to computer technology, but almost every offense defined in the Criminal Code (Btk.) has its own connection in this regard.³ Furthermore, the issue of the international scope of criminal cases should be highlighted, which directly affects the regulation of cross-border electronic evidence, as legislation always responds to real-life events. We are talking about a complex process, so it is not surprising that law enforcement officers may face difficulties. Emerging challenges include the difference between electronic evidence and other evidence in the everyday sense. On the other hand, this data is stored by internet service providers, and ensuring access to it for the requesting state's investigating authorities can also cause complications. The differences compared to traditional evidence are not relevant during the sentencing phase; if they have rock-solid confirmation, they have the same probative value, but achieving this can cause headaches for the proceeding bodies. The differences are as follows:

- **Vulnerability of data carriers, amount of electronic evidence:** Electronic evidence can only be presented through data carriers; this is the only way to illustrate it, so their preservation plays a key role. The sheer quantity of this type of evidence makes its processing extremely difficult.
- **Manipulability:** In addition to complying with legal requirements, it involves rigorous technological testing to ensure its acceptability is fully maintained.

¹ Márta, ÁBRAHÁM: *The Collection and Evaluation of Evidence in the EU in Cases of Cross-Border Crime*. PhD Dissertation, Deák Ferenc Doctoral School of Law and Political Sciences, p. 144.

² András Péter, BODNÁR: *The Emergence of Digital Evidence in Criminal Proceedings - with Particular Regard to the Use of Experts*. (<https://ujbtk.hu/dr-bodnar-andras-peter-a-digitalis-bizonyitekok-megjelenese-a-buntetoeljarasban-kulonos-tekintettel-a-szakerto-igenybevetelere/> / Accessed: 2024.10.31) *Criminal Law Review* 2022/1, p. 20.

³ László, DORNFELD: *Regulation of Cross-Border Electronic Evidence Gathering in the EU* (<https://szakikadatbazis.hu/doc/9705491> / Accessed: 2024.10.29) *IJ*, 2019/2, p. 37.

- **Appearance on different data carriers:** In this case, the location of acquisition is also significant, as much of the data undergoes changes during the flow of information. To overcome this, the institution of witness testimony and the involvement of experts are used in practice.
- **Easily changed by any influence:** This complicates their assessment from an admissibility perspective.⁴

The categorization of computer crimes has been carried out based on an easily understandable system, which defines two groups. In the case of crimes that can only be committed with a computer system, the object of the offense is the computer system itself. Examples of this include crimes related to computers or their networks.⁵ The concept of a computer system is defined by the Budapest Convention as: "any device or group of interconnected or related devices, one or more of which performs automatic processing of data pursuant to a program." The regulation implemented by the aforementioned convention provides, in four separate titles, for crimes that can only be committed with a computer system:

- Crimes against the accessibility, integrity, and confidentiality of computer systems and computer data. This includes the crimes of illegal access, illegal interception, data interference, system interference, and misuse of devices.
- Within the group of computer-related crimes, only two offenses are found: computer-related forgery and computer-related fraud.
- Crimes related to the content of computer data. The law uniquely names crimes related to child pornography.
- Crimes related to infringements of copyright and related rights. This group regulates the offense identical to the group's name.⁶

The provisions of the Budapest Convention were technically formulated in such a way as to allow national regulations a certain degree of leeway in matters that do not affect the achievement of the Convention's objectives. This objective is nothing more than the harmonization of the regulations of the member states of the Council of Europe regarding cybercrimes to such an extent that it simplifies the discovery of evidence related to such offenses during an investigation request. After all, it is not alien to the authorities of the requested state to interpret those offenses that the requested state itself regulates in a similar or identical manner as the legal system of the requesting state.

The other major category consists of traditional crimes that are committed with the help of information systems. Examples include fraud, extortion, money laundering, and harassment.⁷

Definition

It must be stated that there is no generally accepted definition of the concept of electronic evidence. Numerous legal scholars have created definitions for it, and reading them, it is easy to see that some approach it in great detail, while others take a comprehensive view. A detailed definition: "*any data with probative value that is stored, processed, or transmitted in digital form.*" A broader

⁴ Márta, ÁBRAHÁM: *The Collection and Evaluation of Evidence in the EU in Cases of Cross-Border Crime*. PhD Dissertation, Deák Ferenc Doctoral School of Law and Political Sciences, pp. 144-145.

⁵ Kitti, MEZEI: *Regulatory Challenges of Cybercrime in Criminal Law* (<https://ugyeszeklapja.hu/?p=2592> Accessed: 2024.10.27.) Prosecutor's Journal, p. 1.

⁶ Act LXXIX of 2004 on the Promulgation of the Council of Europe Convention on Cybercrime, done at Budapest on 23 November 2001.

⁷ Kitti, MEZEI: *Regulatory Challenges of Cybercrime in Criminal Law* (<https://ugyeszeklapja.hu/?p=2592> Accessed: 2024.10.27.) p. 1.

definition: "any data or information with probative value that is stored or transmitted using a computer."⁸

As a starting point, the Budapest Convention's definition of computer data can also serve: "any representation of facts, information or concepts in any form that is suitable for processing in a computer system, including a program capable of causing a computer system to perform a function."⁹

The term "electronic evidence" in criminal proceedings often encompasses two commonly used concepts. We mean by this both the physical evidence and the electronic data.

International Conventions

Council of Europe Convention on Cíbercrime (Budapest Convention)

Its creation was inspired by the idea of establishing an effective response to cybercrime. Its purpose is to harmonize international rules and define investigative techniques. Like all international conventions, the participating states must implement this into their own legal systems in order to achieve the aforementioned goal. It defines necessary measures to be taken at the national level in both substantive and procedural law.

It prescribes close cooperation between the parties during investigations and criminal proceedings regarding crimes related to computer systems. The provision of the institution of mandatory disclosure obliges the contracting parties to fulfill their legislative activities in order to promote the applicability of the convention. There is also mention of the provisions to be implemented in domestic law regarding procedural acts related to computer data. Such acts include seizure or search.

The regulation is permissive regarding the exchange of information between authorities during investigations, as it allows a state party to the agreement to share information it has obtained with a non-party state, even in the absence of a prior request. The application of this provision is at the discretion of the requested member state, and it is important to keep in mind the interests of the requesting state, as it may only share such confidential information with the authorities of a third country if it helps in the ordering and execution of investigations and proceedings.

The Contracting Parties must designate central authorities, whose task is to submit requests for legal assistance, respond to requests for legal assistance, fulfill them, or send them to the competent authority. Furthermore, the treaty makes possible the development of a practical model that facilitates the exchange of information between the requesting and requested states. The authority of the requesting state has the option to send legal assistance requests directly to the authority with jurisdiction and competence in the requested state, thereby speeding up the procedure.

Authorities can often run into dead ends regarding legal assistance requests. They wait for the result from the authority of the requested state, but only months later it turns out that it cannot obtain the data in question. As a solution to this, states that transpose the treaty into their own legal system must create a point of contact as a contractual obligation. This system speeds up the process of investigation and evidence collection for crimes related to computer data and systems, thereby making assistance more direct.¹⁰ The nature of the treaty is open, so several states that are not targeted by the treaty have already joined (USA, Canada, Japan, South Africa). In addition to the parties to the Convention, there are more than twenty countries where domestic regulations are in

⁸ ANTWI-BOASIAKO, Albert and VENTER, Hein: *A model for digital evidence admissibility assessment*. (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-67208-3_2 Accessed: 2024.11.05) p. 24.

⁹ Act LXXIX of 2004 on the Promulgation of the Council of Europe Convention on Cybercrime, done at Budapest on 23 November 2001.

¹⁰ Act LXXIX of 2004 on the Promulgation of the Council of Europe Convention on Cybercrime, done at Budapest on 23 November 2001.

line with the Convention regarding computer crimes, and another fifty countries where the Convention provided the basis for the regulations.

It is not an independent legal document in itself; its rules are supplemented by several treaties at the international level and by EU legal acts in the European Union. This comprehensive regulation implements a complex system for combating cybercrime. The Budapest Convention strives for moderate harmonization; the basic rules must be transposed by the participating states in a binding manner, but on the other hand, it provides freedom. By freedom, we mean that the stricter regulations offered by the Convention can be applied at any time, while milder regulations can only be applied if the Convention allows it.

Several acts have been created in the European Union as a result of the Budapest Convention:

- Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA
- Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA.

Directive (EU) 2019/713 of the European Parliament and of the Council combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment and replacing Council Framework Decision 2001/413/JHA.¹¹

In November 2021, the Second Additional Protocol to the Budapest Convention was adopted. Part Three of the Budapest Convention contains the basic rules necessary for the operation of the international cooperation system. The Second Additional Protocol aims to further refine the institutional system of cooperation. The modernization of rules in this area is due to the constantly increasing cybercrime and offenses where electronic data appears as evidence. The explosive growth in the number of offenses has reached such proportions that territorial restrictions have negatively impacted the cooperation, scope of action, and jurisdiction of investigating authorities. To overcome these challenges, tools such as procedures to strengthen direct cooperation with service providers and legal entities within the territories of member states, the transfer of subscriber information, or the validation of requests for the rapid production of subscriber information and traffic data have been introduced. As an innovation, it also addresses the protection of natural persons. It creates procedural rules for mutual assistance in the event of an imminent and direct threat to the life or safety of a natural person with the aim of speeding up the procedure and also prescribes the expedited transfer of stored computer data. Stored computer data no longer only refers to subscriber and traffic data as a single category, but also to understanding and transferring the digital content itself. In closing, it creates the possibility for member states to establish joint investigation teams.¹²

The role of regional conventions in international law is to adapt to the cultural and, therefore, social structure of the region in question, thereby making the regulation of the legal systems involved much more specialized and making it easier for the participating states to implement. The Commonwealth of Independent States agreed in 2001 on cooperation in combating crimes related to computer information. The Shanghai Cooperation Organization's 2010 agreement on international information security, and the Arab League also enacted its own convention on combating information technology crimes in 2010.¹³

¹¹ Csaba KRASZNYAY: *Twenty Years in the Fight Against Global Cybercrime - An Evaluation of the Budapest Convention* (https://hiiia.hu/wp-content/uploads/2021/08/12_2021_szemle_kulonyszam_krasznyay.pdf Accessed: 2024.11.09) pp. 193, 206-207.

¹² <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-20-eves-budapesti-egyezmeny-ii-kiegeszito-jegyzokonyvet-2022-majusaban-nyitja-meg-alairasra-az-europa-tanacs/> Accessed: 2024.11.09.

¹³ Márta ÁBRAHÁM: *The Collection and Evaluation of Evidence in the EU in Cases of Cross-Border Crime*. PhD Dissertation, Deák Ferenc Doctoral School of Law and Political Sciences, p. 149.

Cross-Border Acquisition of Electronic Evidence

Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA

The directive's objective is to establish minimum rules regarding the elements of offenses and sanctions in the area of attacks against information systems, which results in the approximation of member state provisions. In the case of attacks against information systems, it is essential that member state authorities and the Union's competent specialized institutions and agencies exchange information as effectively as possible; the Directive also resolves problems in this area.¹⁴ The role of computer systems in political, economic, and social processes is decisive; this is the reason for the systems' special protection, as their damage has a detrimental effect on the internal market and competitive, innovative economic development.¹⁵ Action at the Union level was triggered by the jeopardizing of one of the European Union's objectives, as the realization of a safer information society, as well as an area based on freedom, security, and justice, encounters difficulties in the event of attacks.¹⁶ Many critical infrastructures are also located in the European Union, which would have serious consequences in several member states at the same time. Power plants and transport networks are considered critical infrastructure. Disrupting or destroying these infrastructures would prevent the state from fulfilling its sole task: providing social services.¹⁷ Against the recurring, increasingly dangerous, and comprehensive attacks that target the public and private spheres through the information systems that govern them. The emergence of a new technology, which the Directive names "botnet," encompasses several stages of a crime, but these stages, even individually, pose a serious threat to society if realized. As a countermeasure, the Directive defines the criminal law sanctioning of botnets. By a crime committed by a botnet, the Directive means the following: *"whereby remote control is taken over a significant number of computers through targeted IT attacks by infecting them with malicious computer programs."* Member States should be allowed to assess, at their own discretion, what constitutes serious damage.¹⁸

A common approach is an indispensable step regarding comprehensive regulation. It is possible to achieve the approximation of the elements of offenses through uniformly defined types of crimes, which are the following: unauthorized access to an information system, unlawful interference with systems or data, and unlawful data acquisition. Furthermore, Member States must establish sanctions for attacks against information systems. These sanctions must be effective, proportionate, and dissuasive, and must include imprisonment and/or fines. The Directive prescribes sanctions for at least those occurrences of offenses that are not considered less serious, as determined by Member States based on their national law and practice. It is appropriate to impose more severe sanctions if the offense is committed in a criminal organization, if the attack is comprehensive, or if the attack is directed against the infrastructure of a member state or the Union.

The regulation does not establish criminal liability in the event of the commission of a crime if the given offense was not committed with a criminal intent. Member States must define

¹⁴ Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA (1)

¹⁵ Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA (2) paragraph

¹⁶ Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA (3) paragraph

¹⁷ Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA (4) paragraph

¹⁸ Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA (5) paragraph

aggravating circumstances in their national law, and judges may take these aggravating circumstances into account.¹⁹

As a further prescribed measure for Member States, we must mention the creation of the necessary conditions for holding legal persons liable. Regarding the perpetrators, the offense may be committed by a legal person acting in its own name, acting as a member of a body of a legal person, or by a person holding a senior management position.²⁰

Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters (EIO)

The application of the European Investigation Order (EIO) is one of the tools for cross-border evidence gathering.²¹ All investigative acts fall under the scope of this Directive, nevertheless it does not provide regulations for the cross-border acquisition of electronic data or documents. Article 1(1) of the Directive defines the concept of the EIO as follows: "a judicial decision issued or validated by a judicial authority of a Member State (hereinafter referred to as the 'issuing State') in order to have one or more specific investigative measure(s) carried out in another Member State (hereinafter referred to as the 'executing State') for the purpose of gathering evidence in accordance with this Directive." Its purpose, therefore, is to obtain evidence, regardless of whether the evidence intended to be obtained by the issuance is already in the possession of the executing State. The issuance of an EIO may be requested by the accused or suspected person among the subjects of the proceedings, or by the lawyer acting on their behalf.

Its scope extends to all investigative acts, the creation of a joint investigation team and the collection of evidence within a joint investigation team are, as a general rule, exceptions, but interpreted in accordance with other conventions, the exclusion from the scope is not complete.²²

An EIO may be issued:

- in criminal proceedings initiated by or which may be initiated before a judicial authority in a Member State (the issuing State) in relation to an offence under the national law of that Member State;
- in proceedings brought by judicial authorities or administrative authorities in respect of acts that are punishable under the national law of the issuing State by virtue of being infringements of rules of law, where the decision may give rise to proceedings before a court having jurisdiction in particular in criminal matters;
- in proceedings initiated by or which may be initiated before a judicial authority or administrative authorities linked to proceedings as referred to in point (a) or (b), which may give rise to the legal person being held liable or penalised in the issuing State.²³

Regarding its content and form, the Directive includes an Annex. It stipulates that the issuing authority must certify the substantive accuracy and correctness of the EIO, which must be confirmed with a signature. It sets minimum content requirements for Member States regarding the submission of the EIO. It must contain data relating to the issuing and validating authority, the subject and reason for the EIO, the necessary information available about the person or persons concerned, a description of the act under investigation or procedure, and the applicable provisions of the issuing

¹⁹ Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA (8, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19) paragraph

²⁰ Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA

²¹ Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters (Article 1)

²² Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters (Article 3)

²³ Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters (Article 4)

State's criminal law, and finally a description of the requested investigative measures and the evidence to be obtained.

It requires each State to designate, from among the official languages of the Union, those which are different from the official language of the State concerned (executing State) and which may be used to complete or translate the EIO.²⁴

The conditions for its issuance are as follows:

- "The issuing of the EIO is necessary and proportionate for the purpose of the procedure referred to in Article 4, taking into account the rights of the person subject to the criminal proceedings; and
- The investigative measure(s) indicated in the EIO could have been ordered under the same conditions in a similar domestic case.
- The issuing authority shall examine compliance with the conditions set out in paragraph 1 in each individual case.
- Where an executing authority has well-founded reasons to believe that the conditions set out in paragraph 1 have not been met, it may consult the issuing authority on the importance of executing the EIO. Following that consultation, the issuing authority may decide to withdraw the EIO."²⁵

Further Conventions to be Mentioned

The regulation has taken on endless proportions. I did not have the opportunity to elaborate on all other related conventions and secondary sources of law of the European Union in the paper, but they are worth mentioning. These include the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union, Council Decision 2002/187/JHA establishing Eurojust, and Regulation 2016/794 on Europol. There are also agreements concluded between EU and non-EU countries. Their content establishes the institution of mutual legal assistance between the parties, such as the EU-USA and EU-Japan agreements.

III. Concluding Remarks

In conclusion, we can see that we are faced with a constantly evolving field. With the emergence of technological achievements, the scope of electronic evidence will also move on an increasingly wider scale, and this will force Member States and international organizations to develop newer and newer mechanisms. The cooperation experienced so far among Member States must form an even stronger bond. Even the high-quality regulation represented by conventions and secondary sources of law would be difficult to implement, and the defense against crimes committed by information systems would simply border on the impossible due to their transnational nature.

In my opinion, progress would result from a certain degree of centralization of hosting service providers that are currently located at the national level, since even the data acquisition by the investigating authority of the requested state itself is problematic, which they have tried to remedy with numerous legal solutions, but nevertheless the relatively difficult acquisition and procedural complications still appear.

In closing, I would like to share a quote that summarizes the nature of the topic of the paper: "The average citizen tends to forget that in today's modern and paranoid world, where anything and anyone can be tracked and eavesdropped on, every electronic activity leaves a trace. There's no

²⁴ Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters (Article 5)

²⁵ Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters (Article 6)

problem with that until a person gets into trouble: then, every message, posted text, and picture can cause their downfall. You can lose a job. A divorce case. A whole life." - G.L. Thompson

References

- Act LXXIX of 2004 on the Promulgation of the Council of Europe Convention on Cybercrime, done at Budapest on 23 November 2001.
- András Péter, BODNÁR: *The Emergence of Digital Evidence in Criminal Proceedings - with Particular Regard to the Use of Experts*. (<https://ujbtk.hu/dr-bodnar-andras-peter-a-digitalis-bizonyitekok-megjelenese-a-buntetoeljarasban-kulonos-tekintettel-a-szakerto-igenybevetelere/>) Criminal Law Review 2022/1
- ANTWI-BOASIAKO, Albert and VENTER, Hein: *A model for digital evidence admissibility assessment*. (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-67208-3_2) Csaba KRASZNAY: *Twenty Years in the Fight Against Global Cybercrime - An Evaluation of the Budapest Convention* (https://hiia.hu/wp-content/uploads/2021/08/12_2021_szemle_kulonszam_krasznay.pdf)
- Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council of 12 August 2013 on attacks against information systems and replacing Council Framework Decision 2005/222/JHA
- Directive 2014/41/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 regarding the European Investigation Order in criminal matters
- Kitti, MEZEI: *Regulatory Challenges of Cybercrime in Criminal Law* (<https://ugyesszeklapja.hu/?p=2592>) Prosecutor's Journal
- László, DORNFELD: *Regulation of Cross-Border Electronic Evidence Gathering in the EU* (<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9705491>) IJ, 2019/2
- Márta, ÁBRAHÁM: *The Collection and Evaluation of Evidence in the EU in Cases of Cross-Border Crime*. PhD Dissertation, Deák Ferenc Doctoral School of Law and Political Sciences <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-20-eves-budapesti-egyezmény-ii-kiegészítő-jegyzőkönyvet-2022-májusában-nyitja-meg-aláírásra-az-europa-tanács/>

ONLINE SEXUAL OFFENCES AGAINST CHILDREN

Melinda MELIKA*

Abstract

The protection of children is also a serious problem today. With the changes of the present age and the advancement of technology, there are more and more crimes that did not exist before the emergence of the Internet. The detection and prevention of sexual offences against children are still very difficult, as the nature of the offence makes victims afraid or not ashamed to talk about what has happened to them. In my view, the protection of children is critical, since they are a particularly passive group of subjects who have little or no ability to protect themselves. In my thesis, I will present the sexual phenomena and crimes that take place in the online space, with a special focus on sextortion, sexting, and child pornography. Through my work, I want to raise awareness about the proper use of the Internet, the dangers of the Internet, and to protect our children from online sexual predators.

Keywords: sexual offences, children, online, internet, sexting, sextortion, child pornography

1.Introduction

One of the biggest problems of our time is online crime. With the advent of the Internet, crimes that did not exist before this global development have been created. Children are very often the passive victims of sexual offences that have developed in parallel with development, as their innocence and naivety can be easily exploited by the perpetrators. In my article, I present various online sexual crimes and behaviors, including sextortion, sexting, child pornography, online grooming, and a look at live streaming of the sexual abuse of children and cyber exploitation. I also think it is important to raise this issue because, as these crimes are new, there is little literature on these topics, and detecting and investigating these crimes are time-consuming and extremely difficult. Victims are afraid or ashamed to talk about what happened to them. It can happen that the child doesn't know that what he's been through is actually a crime and it's not right. The online sexual exploitation of children has reached a huge scale today. Although there is a growing body of literature on this subject, I believe there are still few tangible studies. Different internet platforms have enabled criminals worldwide to establish contacts, possess, distribute and share child pornography material (images, video and audio recordings)²⁶. The so-called sexualized images of young children are common on the Internet. The Internet has created a virtual world where people can go anywhere on Earth at any time.

They have unrestricted and unconditional access to the data they contain, and can publish almost any information or content they obtain, all they need is online access. The internet is often used for information exchange and communication between people living in different parts of the

*Melinda Melika, student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: melikamelinda2@gmail.com). This study was supervised by Associate Professor Dr. Ferenc Sántha PhD (email: ferenc.santha@uni-miskolc.hu

26 Crofts Thomas, Lee Murray: „Sexting”, Children and Child Pornography. Sydney Law Review. (2013.) 35(85), pp. 85-106.

world. Thanks to the Internet, there is almost no distance, but with its opportunities comes significant dangers. Our personal data is public, so our personal identity is public. Today, there is no event, person or place about which information cannot be obtained via the internet.

The users of the various applications are often children. Certain online games often require players to create a user account, thus allowing them to connect with strangers in hopes of flexible play. Similarly, once the perpetrators have selected their victims, they connect with them on a chat platform. Along with the development of the Internet, technology is also a great help to the perpetrators: cameras, laptops, and smartphones are contributing to the sexual exploitation of children and to the various crimes that I will describe in detail in my article. The primary purpose of this article is to raise awareness that we need to monitor our children's online activities more closely because online sexual predators are just waiting to attack, and they constitute a circle of people who have limited or no ability to express themselves to protect it.

2. Online sexual offences against children

2.1. Cybersexual exploitation

Cybersexual criminal offences are crimes where the information and communication technologies specifically for these purposes are used. *Sexual abuse of children* is a contact or interaction between a child and an adult (who may be a relative, a person in a position of authority over the child, or even a stranger), or between a child and an older or more skilled child. In these crimes, the child becomes the object of the sexual desire of another person. Another characteristic is that the perpetrator uses force, coercion, threat or deception or he does it through bribery, often involving some kind of emotional or material expense. It can be love, affection, attraction, food and drink, shelter, or not infrequently the supply of drugs. Since the child feels cared for, it allows itself to be used as a kind of sexual tool. It is also possible that the perpetrators of sexual exploitation exploit the naivety, gullibility, innocence or vulnerability of children for financial gain.

Cyberexploitation of children is another behaviour that falls under the category of online pedophilia, in which adults who are sexually interested in children using online communication in order to befriend potential victims.²⁷ During these acts, children are typically asked questions related to sexuality, often coerced or threatened, to persuade them to carry out the acts intended by the perpetrator. Such questions include, for example, "Have you ever had a sexual relationship?"; „Have you ever thought about sex?"; „Do you have sexual fantasies?" Abusers often hide their real identities and pretend to be another imaginary person. Cyberspace allows them to be completely anonymous, so they can deceive their victims into trusting them. In most cases, they pretend to be an already identified person of the same age as the victim, so the victim is more likely to trust them because they feel they can discuss the issue with them.

They are talking to someone their own age, when in fact they are talking to an adult on the other side of the world wide web. O'Connell's survey found that more than half of chat room members aged 8-11 have had a conversation about a sexuality-related topic with a partner they met online.²⁸

²⁷ KÖLLŐ Dávid – A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával (2020.) (<https://real.mtak.hu/122526/1/3360-Cikk%20sz%C3%B6vege-18968-1-10-20200901.pdf>) page 69-70.

²⁸ R. O'CONNELL – A typology of child cyberexploitation and online grooming practices, *Cyberspace Research Unit*, 2003., pp. 8-10. See: SÁNTHA Ferenc – Protecting children from online sexual exploitation and abuse. *Kézirat*, 2024. p. 5.

2.2. Online Grooming

In committing this crime, the perpetrator has an insidious attitude, seeking to establish a relationship of trust with the targeted victim, a sort of pretense of friendship. The perpetrator is usually much more mature than the victim, so he/she has a massive advantage over the naive child and can provide emotional and psychological security to the child, thereby creating false images in him.

With these tools, the perpetrator's ultimate goal is to sexually abuse the child. Many people might think that this phenomenon is hidden in the dark underbelly of the Internet, but the sad truth is that these perpetrators are appearing on the platforms of everyday life. Most often, they exploit the possibilities of social media, the ability to conceal their true identity and "put themselves in the shoes" of someone else, a person that the child is assumed to want to connect with sooner. There are different stages of online grooming, as this crime is carried out in stages:

1. Selection of appropriate victims: Victims are selected on the basis of their perceived attractiveness, ease of access (e.g. the child's profile is not set as a private account, or the child does not properly set the filters to protect him/herself on the websites, social platforms, communication applications used) and their vulnerability.²⁹
2. Access to the potential victim by contacting the child. This is where they try to contact them to initiate a conversation.
3. The next step is perhaps the most important in the commission of the offence, when the perpetrator makes sure that the conversation remains between him/her and the child, and gives the impression that the conversation is special, more than just a simple internet contact. Once they are properly befriended, he has finally gained the child's trust and can manipulate the child. With the considerable influence gained, he is able to persuade his victim to participate in his sexual abuse and harassment.
4. In the fourth step, the friendship takes on a more personal and develops into a relationship that allows the child's personality to be known. Before the sexual exploitation/abuse itself occurs, the perpetrator makes sure that the act is risk-free in the sense that the child does not talk about the relationship with anyone, the parents do not monitor the relationship, or do not monitor the child's digital devices and social media pages.
5. The last stage is sexual abuse or exploitation.

2.3. Live streaming of the sexual abuse of the children

Live streaming is the real-time, remote transmission of child sexual abuse. This can be done by broadcasting sexual content or by producing material suitable for sexual exploitation. In this crime, the perpetrators usually commit child exploitation through another user. In some cases, a family member may force the child to choose how and what to act in front of a webcam.

Viewers of a live broadcast may engage in active and passive behaviour during the broadcast, which refers to the distinction between how actively viewers participate, whether they comment, interact with the child, communicate with the child, give instructions, or simply watch the broadcast. It is not uncommon for persons who are actively involved to commit child abuse on order.

The consumer and the contact person are in a close contact and have an agreement on when and how to share the live connection (streaming). This requires an interface that allows the sharing of a viable connection. For this service, a certain amount of money is paid to the person making the

²⁹ SZATHMÁRY Zoltán – LOSONCZY-MOLNÁR Melinda: Internetes bűncselekmények. Büntetőjogi gondolkodás az információs társadalom korában - a kibertérben elkövetett interperszonális bűncselekmények különös figyelemmel a gyermekek szexuális bántalmazására és kizsákmányolására. Kriminológiai Tanulmányok 59., 2022. p. 12.

recording.³⁰ The compensation may be monetary or non-monetary, and in such cases the aim is often to satisfy the desires of a sexual or romantic partner or the viewers. Live streaming of self-produced sexual material, which may take place via social media or communication applications, is not a criminal offence in itself, but is often linked to other illegal activities.³¹ The simplest example is when children are forced to perform or participate in sexual acts in front of a camera, and the resulting video or image material can be distributed, resulting in child pornography. Live streaming is generally not explicitly mentioned in international or national legislation, but the criminalization of the type of act is possible through provisions prohibiting the participation of a child in a pornographic programme.³²

Terre des Hommes in the Netherlands defines webcam child sex tourism as the process whereby adults pay or provide other compensation in order to view live video recordings (streams) transmitted by a perpetrator of sexual abuse living in another country. This phenomenon is a combination of the concepts of child pornography and child prostitution.³³

2.4. Sexting

Texting refers to the act of online users interacting with each other, talking on social media platforms, and sharing various photos. *Sexting*, in the most general sense, involves the creation of sexually explicit videos, photos, content, and then the transmission of that content on some technical device, which could be a mobile phone, a laptop, or a computer, but it has to be done online.

A special type of this phenomenon is unwanted sexting, where the person who creates the content shares it against the victim's will.³⁴ It is particularly dangerous in the case of children, especially those who have reached puberty. Some teenagers like to show their increasingly feminine or masculine bodies to their peers and friends. In simple terms, sexting is the sending or sharing of sexually explicit content (erotic, nude, or semi-nude pictures or videos) over the phone or the internet. The major problem is that anyone can abuse the images shared. The content may also be posted on pornographic sites (often with names and phone numbers), for example, as sex ads.³⁵ There is no consensus in the relevant literature that the term should be used to describe text messages or only image-based sexual content and whether the term refers only to voluntary sexting or includes coercive forms. The consensus-based sexting, i.e. when sexual content is produced or transmitted by the person concerned, is not a criminal offence.

The obvious problem, however, is that sexting can involve a child at risk of sexual violence or exploitation and can also constitute sexual abuse. It is also very difficult to know whether the child has sent the photo voluntarily or under pressure. To prevent this phenomenon, parents, guardians, and carers should be warned to be careful when posting photos on social networking sites, avoiding photos/videos that embarrass the child or others because once uploaded to the internet, it can be traced forever, accessed by anyone and can be misused at any time. It is important that if a child receives sexual content from another person, do not forward the photos or videos but warn the sender of the dangers of sexting.³⁶

³⁰ KÖLLŐ Dávid – A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával (2020.) p. 71.

³¹ SÁNTHA Ferenc – Protecting children from online sexual exploitation and abuse. Kézirat, 2024., pp. 9-10.

³² SZATHMÁRY – LOSONCZY-MOLNÁR – Internetes bűncselekmények (2022.) p. 108.

³³ TERRE DES HOMMES: Switzerland's best-known child protection organization. Their main goal is to continuously improve the conditions of the most vulnerable children. The organization's website: (<https://tdh-europe.org/hu/rolunk>)

³⁴ KÖLLŐ Dávid – A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával (2020.) p. 72.

³⁵ KÖLLŐ Dávid – A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával (2020.) p. 72.

³⁶ Police's call about: Biztonságos Internet - a sexting veszélyei (<https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/biztonsagos-internet-a-sexting-veszelyei>) (Seen: 2025. 03. 15.)

2.5. Sextortion

A specific crime related to child pornography is extortion of a sexual nature. In this situation, the perpetrator blackmails the victim by sending pornographic images obtained during the sexting act to parents, friends, teachers or by posting them on social networking sites. It is typical that the perpetrator most often seeks to send further recordings, to obtain money or other benefits.³⁷ There is no uniform definition of sextortion in the literature but like grooming, there are certain elements, steps, which are essential to the commission of these / this crime.

Elements of sexual extortion of children:

1. Obtaining sexual material from a child: to do this, the perpetrator uses popular applications, programmes, social media platforms and through them persuades victims to send or share sexually explicit images of themselves. The crime may not only involve erotic images of the passive subject, but also the offender may screen record and share images of sexual conversations with children, or use the child's own webcam to obtain video or other private sexual information.
2. Extortion: Once the offender has obtained the desired content, the extortion stage follows. The most common case is when the perpetrator threatens the child by posting sexually explicit material depicting him or her, such as erotic photos and videos. This can be done on social media or other online platforms.

The purpose of the perpetrator is typically to induce/coerce the victim to commit a sexual act, sexually exploits her, obtains money from the victim, or humiliates/shames the victim for other reasons. At the core of sexual extortion is the threat of publicly disclosing sexual content, which distinguishes it from other crimes. The perpetrator seeks to gain power over the victims precisely to make them feel helpless and ultimately to render them powerless in reality.

There are two main types of crime:

1. The victim and the perpetrator do not know each other; the perpetrator is online and communicates with the child. This can be through social media or other messaging apps. In this case, catfishing is often observed. The term refers to when the perpetrator creates a fake identity on a social networking site and targets the specific victim. After successful contact, the next step is for the perpetrator to try to obtain the sexual content of his victim.
2. The perpetrator's main goal is to gain the victim's trust and develop a more personal relationship, which can be achieved through grooming and social networking methods.
- 3.
4. The second form of this crime is committed when the offender and the victim know each other personally and are in contact with each other. In practice, this phenomenon most often occurs between persons who have a history of having been in a relationship, have been partners in love, or have a friendship or school relationship. In today's world, it is not uncommon for a child or teenager to think that an appropriate way of expressing their love is for their partner to send erotic and sexual images, content and videos of themselves to their partner. It often happens that they find it exciting to try to explore each other's bodies as a romantic impulse. As a consequence, however, in many cases, the subsequent victim, initially intentionally and knowingly, makes available the sexual content. Afterwards, if the relationship between the parties (whether a romantic relationship or only sexual intercourse) ends, typically the disappointed party, threatens the partner to release the contents if he/she does not proceed, or re-establish their previous relationship. Like many other crimes, sextortion can have serious consequences.

37 Köllő Dávid – A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával (2020.) p. 72.

A fundamental question about the consequences of sextortion is whether the perpetrator has actually fulfilled his or her threats, and to what extent the relationship between the victim and his or her family, friends and community has been changed. In addition to the financial damage, serious psychological problems and illnesses can also develop, such as depression, panic attacks, hopelessness, shame and even suicide or attempted suicide. However, there are ways to prevent these harmful consequences. First, we need to use the Internet thoughtfully and consciously and never post intimate photos, videos or content of ourselves. Another preventive measure is the use of strong, unique, regularly changed passwords, with two-factor authentication where possible. Use an up-to-date internet security protection program, regularly update the operating system and client programs with bug fixes, and do not use the default password (modem, admin, router admin, webcam, internet access, etc.) anywhere. Finally, it is important to get into the habit for good: only a covered webcam is a good webcam, at least when not in use.³⁸

2.6. Child sexual abuse material or child pornography

Child sexual abuse material or, as it is also referred to in Hungarian criminal law, child pornography is one of the most dangerous and the most lucrative crime for criminal organisations, which is defined as the sexual exploitation or abuse of children in physical spaces in addition to online.³⁹ Child pornography is a crime involving the sexual and even commercial exploitation of children, since the distribution of illicit pornographic material can very often cause irreversible damage to the physical and mental development of children.⁴⁰ The legally protected value of the crime of child pornography is the public interest in the healthy sexual development of persons under the age of 18 and the fight against organised criminal groups that commit child pornography.

A passive subject (victim) may be a person under the age of 18, but in the less serious, privileged case provided for in Article 204(5) of the Hungarian Criminal Code (HCC), a passive subject is a person over the age of 14 but under the age of 18. If the passive subject has not yet reached the age of 12 years, the more serious case of the crime is established (Article 204(2)(a)). It should be stressed that the age of the passive subject should be examined at the time of the creation of the object of the crime and not at the time of its disclosure.

The object of the crime is the pornographic record or pornographic programmes depicting a person under the age of 18, defined in the HCC as follows:

- pornographic record: 'the depiction of one or more other persons in a manner that depicts sexuality in a grossly indecent explicit manner, with the intent to arouse sexual desire, including the depiction of a non-existent person or persons in a realistic manner' (Article 204(8) of the HCC). The HCC defines 'pornographic recording' as broadly as possible, covering videos, films, photographs and all other forms of recording. However, it follows from the term 'record' that a drawing, painting or other graphic representation can not be the object of the crime. It should also be noted that depictions of the human body for scientific, artistic or educational purposes do not fall within the definition of prohibited pornography, even if they are offensive in nature.

- pornographic programme: 'any act or performance which depicts the sexuality of another person or persons with gross indecency and which is intended to arouse sexual desire' (Article 204/A(8) of the HCC).

38 Szabolcs Szatmár Bereg Vármegyei Hírportál' call about Sextortion: (<https://www.szon.hu/digitalia/2020/05/tudja-mi-a-sextortion-mostanaban-megint-sokan-megtudtak>) (Seen: 2025. 03. 15.)

39 Gyarakı Réka (2019) – A kiberbűncselekmények megjelenése és helyzete napjainkban. – Különös tekintettel a szervezett bűnözéssel kapcsolatos kérdésekre. In: A bűnügyi tudományok és az informatika. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Pécs, Budapest, pp. 83-103.

40 Mezei Kitti – Az online gyermekpornográfia és a büntetőjog In: Ügyészek Lapja 4(28) p. 19.

The subject of the crime may be any person, but if a person under the age of eighteen makes a prohibited pornographic image of himself, there is no legal basis for the crime, since the act is not considered to be dangerous to society, which is one of the most defining elements of the concept of a criminal offence.⁴¹ The crime can only be committed intentionally, the perpetrator must know that the passive subject is a person under the age of 18. In the absence of this, the perpetrator may be exempt from liability for factual error.

From 2021, Hungarian criminal law also makes the so-called virtual pornography punishable, for example if the photos, drawings, manga, etc. are generated by artificial intelligence. Virtual child pornography, although not necessarily involving direct physical harm, is harmful to children because it can be used in the context of 'grooming', the solicitation of children for sexual purposes, and thereby encourage them to engage in sexual activity.

From the point of view of perpetrators, virtual recording may contribute to the development of sexual fantasies about children, stimulate their willingness to commit crimes and help maintain the demand for and the market for such pornographic recordings. Another problem is that it creates a cultural tolerance for the sexual depiction of children.⁴² In the case of this particular pornography, there is no victim because the crime is committed against a non-existent person under the age of 18. According to the relevant case-law, age should be established at the time of the recording, even if the offence is committed later by other offenders with different behaviour.⁴³

3. Conclusion

In conclusion, I hope that my thesis has a lot to say. Like our world, technology is evolving and changing at a rapid pace, which leaves room for crime to occur online. The Internet and the web offer a wealth of opportunities and benefits and help for all, but it also offers the potential for malicious and organised crime networks alike to take advantage of the Internet's facilitating criminal activities, the technological and regulatory challenges of online security, and the difficulties of law enforcement in dealing with cases of online child sexual abuse in the handling of child sexual abuse cases.⁴⁴ It is therefore important to recognise the nuances of the Internet and online space and dangers, which include the fact that various sites and applications can allow us to be completely anonymous, almost generating a new identity for ourselves in moments or in seconds. The crimes described in my thesis also demonstrate the dangers and consequences of the irresponsible use of the Internet and blindly trusting a person you do not personally know online. To prevent online abuse, the Commission has put in place strategies are needed to reduce access to children.⁴⁵ To prevent online abuse and protect children, the European Commission has proposed measures aimed at restricting access to children.

In my opinion, these crimes deserve attention because crimes against sexual morality and sexual freedom very often go unreported because the victim is afraid or ashamed to talk about it, to tell the story of what they went through. This phenomenon is particularly pronounced in the case of children, since, in addition to these factors, the child may, due to his naivety and immaturity, not be

41 Csapucha Bernadett: A gyermekpornográfia hazai büntetőjogi szabályozása, s a jelenség ellen folytatott küzdelem a nemzetközi dokumentumok tükrében, *BSZ.*, 2020/1., pp. 13-22.

42 Mezei Kitti: *Ügyészek Lapja* 2021. 4. lapszám (<https://ugyeszeklapja.hu/?p=3507>) (Megtekintve: 2024. 11. 20.) 43 BH 2010.10.267

44 Meggyesfalvi Boglárka (2024) – A gyermekek által saját magukról készített online szexuális bántalmazást ábrázoló tartalmak vizsgálatával kapcsolatos kihívások = Challenges in investigating self-generated online child sexual abuse material. *Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs: A Belügyminisztérium szakmai tudományos folyóirata* (2010-), 2(72) p. 239.

45 Ethel Quayle – Nikolaos Koukopoulos – Deterrence of Online Child Sexual Abuse and Exploitation In: *Journal Article, Policing: A Journal of Policy and Practice*, 2018. 13(3) p. 350.

aware that he has been the victim of a crime. I think it is important for parents to alert their children to the dangers, monitor their children's online activities if necessary, and talk to them about using social media responsibly, and if they notice anything out of the ordinary, feel free to contact us. The Internet is a very good, useful, practical thing, let us use the opportunities it gives us, but always with extreme caution.

Referințe bibliografice:

- BH 2010.10.267
- Crofts Thomas, Lee Murray: „Sexting”, Children and Child Pornography. Sydney Law Review. (2013.) 35(85)
- Csapucha Bernadett: A gyermekpornográfia hazai büntetőjogi szabályozása, s a jelenség ellen folytatott küzdelem a nemzetközi dokumentumok tükrében, BSZ., 2020/1.
- Ethel Quayle – Nikolaos Koukopoulos – Deterrence of Online Child Sexual Abuse and Exploitation In: Journal Article, Policing: A Journal of Policy and Practice, 2018. 13(3)
- Gyarakı Réka (2019) – A kiberbűncselekmények megjelenése és helyzete napjainkban. – Különös tekintettel a szervezett bűnözéssel kapcsolatos kérdésekre. In: A bűnügyi tudományok és az informatika. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Pécs, Budapest
- információk társadalom korában - a kibertérben elkövetett interperszonális bűncselekmények különös figyelemmel a gyermekek szexuális bántalmazására és kizsákmányolására. Kriminológiai Tanulmányok 59., 2022.
- Köllő Dávid – A gyermekek szexuális kizsákmányolása a kibertér felhasználásával (2020.) (<https://real.mtak.hu/122526/1/3360-Cikk%20sz%C3%B6vege-18968-1-10-20200901.pdf>)
- Meggyesfalvi Boglárka (2024) – A gyermekek által saját magukról készített online szexuális bántalmazást ábrázoló tartalmak vizsgálatával kapcsolatos kihívások = Challenges in investigating self-generated online child sexual abuse material. Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs: A Belügyminisztérium szakmai tudományos folyóirata (2010-), 2(72)
- Mezei Kitti – Az online gyermekpornográfia és a büntetőjog In: Ügyészek Lapja 4(28)
- Mezei Kitti – Ügyészek Lapja 2021. 4. lapszám (<https://ugyeszeklapja.hu/?p=3507>) (Megtekintve: 2024. 11. 20.)
- Police’s call about: Biztonságos Internet - a sexting veszélyei (<https://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/biztonsagos-internet-a-sexting-veszelyei>) (Seen: 2025. 03. 15.)
- R. O’Connell – A typology of child cybersexploitation and online grooming practices, Cyberspace Research
- Sántha Ferenc – Protecting children from online sexual exploitation and abuse. Kézirat, 2024.
- Szabolcs Szatmár Bereg Vármegyei Hírportál’ call about Sextortion: (<https://www.szon.hu/digitalia/2020/05/tudja-mi-a-sextortion-mostanaban-megint-sokan-megtudtak>) (Seen: 2025. 03. 15.)
- Szathmár – Losonczy-Molnár – Internetes bűncselekmények (2022.)
- Szathmár Zoltán – Losonczy-Molnár Melinda: Internetes bűncselekmények. Büntetőjogi gondolkodás az
- Terre des Hommes: Switzerland's best-known child protection organization. Their main goal is to continuously improve the conditions of the most vulnerable children. The organization’s website: (<https://tdh-europe.org/hu/rolunk>)

THE POSITION OF CHILDREN IN CRIMINAL PROCEEDINGS AND THE CHILD-FRIENDLY JUSTICE SYSTEM

Petra Zsófia DURDA⁴⁶

ABSTRACT

In my paper, I examine the issue of child-friendly justice, with a particular focus on criminal proceedings. I consider this especially important because children, as vulnerable members of society, are often unable to effectively represent themselves, which makes this issue particularly significant in the context of criminal procedures. Within a criminal proceeding, a child can be a victim, a witness, or even the accused. Victim and witness children must be protected from re-victimization, while juvenile offenders should be held accountable in a way that avoids stigmatization, preventing difficulties in their reintegration into society. As this is a topic of international relevance, I aim to highlight some of its aspects, including the international legal documents that have influenced the development of Hungarian law in this regard. I also seek to present the state of child-friendly justice in Hungary - focusing specifically on criminal proceedings - as it is the closest to me. Additionally, I would like to discuss the Barnahus model, which has successfully taken root in Hungary and serves a highly valuable purpose. Furthermore, my paper seeks to demonstrate that, although an appropriate legal framework often exists, its practical application does not always ensure the full protection of children's rights and interests.

Keywords: criminal proceedings, child-friendly justice, justice system, children, juvenile

INTRODUCTION

(1) What matter does the paper cover?

The paper deals with the issue of **child-friendly justice**, first examining it in an **international** context, then presenting its implementation and regulation in **Hungary**. It explores key international legal documents related to children's rights and criminal justice, analyzes how Hungary has built its child-friendly justice system, and discusses various aspects such as the **rights of child witnesses, victims, and defendants**. Additionally, it addresses specific topics like the **Barnahus** model and alternative measures in juvenile justice.

⁴⁶ Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: durdapzs@gmail.com). This study was supervised by Associate Professor Dr. Erika Róth PhD (email: erika.roth@uni-miskolc.hu)

(2) Why is the studied matter important?

This topic is important because it concerns **future generations**—children and juveniles—who need to have a well-founded **trust** in the justice system. To achieve this, it is essential to define and establish the framework and instruments of child-friendly justice. And since we are talking about **criminal proceedings**, paying close attention is even more crucial, as it is much easier to cause a negative psychological or emotional **break** in a child or juvenile.

(3) How does the author intend to answer to this matter?

To answer this question, I examined key **international documents related to children's rights and criminal justice**. Regarding Hungary, I reviewed **relevant literature** to understand where the aspiration for child-friendly justice originated and how the path toward its establishment has evolved to **its current state**. I also focused on the **challenges** involved, particularly the roles of child witnesses, victims, and defendants, and explored alternative measures such as the Barnahus model. This approach highlights the importance of making the justice system accessible and sensitive to the needs of children and juveniles.

(4) What is the relation between the paper and the already existent specialized literature?

The paper builds on existing specialized literature, which includes a wide range of legal regulations and documents related to children's rights and criminal justice. I aimed to stay true to these sources while writing my paper. My work offers a new perspective by **incorporating multiple aspects of the issue**. For example, in addition to discussing witnesses and victims, I also address the defendant, providing a more comprehensive view. Furthermore, I dedicate a few words to the Barnahus model, which is examined but in this kind of context. Thus, this paper both complements and expands upon the existing literature.

PAPER CONTENT

1. Introduction

I chose child-friendly justice as the topic of my paper because children are the most vulnerable members of our society, and it is important what kind of experiences they have if they ever come into contact with the justice system. My focus is on children involved in criminal proceedings, as the nature of such procedures requires extreme caution. It is essential to instill in children both respect for the law and trust in the justice system. If a child encounters the justice system in any kind of way, the process should be conducted in a manner that prevents trauma while ensuring that the child is heard and can actively participate in the proceedings.

Children can come into contact with the justice system in various ways, but it does matter what kind of justice system they encounter because their rights can be subject to numerous restrictions or violations.⁴⁷ We remember many things from our childhood and carry those experiences with us throughout our lives. For this reason, it is essential that children interact with a justice system that gives reason to trust in the long run.

⁴⁷ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS An EU Agenda for the Rights of the Child /* COM/2011/0060 final */

A child may find himself/herself in the defendant's seat, become a victim of a case, or play the role of a key witness whose testimony helps uncover a crime and establish the criminal responsibility of the accused.

The enhanced protection of children and the safeguarding of their rights are not new concepts. However, the development of modern children's rights and child-friendly justice primarily began in the late 20th century. Before this, children were viewed as little adults under the authority of grown-ups. This evolution is closely linked to social, political, and legal processes, which have contributed globally to strengthening children's rights. The 20th century is often referred to as the "century of the children," because during this time several international documents were made which are advocating for children's rights.

2. International documents

International documents play a crucial role in establishing child-friendly justice. The significance of this topic is reflected in the numerous documents created to ensure that children receive the best possible treatment within the justice system.

First, I will introduce the globally most accepted one which is one of the most important legal documents—the *United Nations Convention on the Rights of the Child*. This Convention was adopted on November 20, 1989, in New York. States that are parties to the Convention are obligated to ensure children's rights.

Article 1 of the Convention defines a child as any person under the age of eighteen, unless they attain majority earlier under applicable national laws.⁴⁸

The Convention also establishes provisions for the justice system. *Article 3* states that the best interests of the child must be a primary consideration. This obligation applies to public and private social welfare institutions, courts, administrative authorities, and legislative bodies, all of which must prioritize the child's well-being in any decision affecting them.⁴⁹

Additionally, *Article 12* addresses the child's right to express their views. It stipulates that children who are capable of forming their own opinions must be given the opportunity to do so, with their views taken into account according to their age and maturity. To this end, in any judicial or administrative proceeding affecting them, children must be heard either directly, through a legal representative, or via an appropriate body, in accordance with national procedural laws.⁵⁰

2.1. The Four Pillars

The rules of the Convention on the Rights of the Child regarding juvenile justice are further expanded by the following legal instruments, often referred to as the four pillars of the regulatory framework: *the Beijing Rules*, *the Havana Rules*, *the Riyadh Guidelines*, and *the Tokyo Rules*.

The Beijing Rules

The Beijing Rules refer to *the United Nations General Assembly Resolution 40/33*, adopted on November 29, 1985, which establishes the minimum standards applicable to juvenile justice. These rules lay down the fundamental principles on which the juvenile justice system should be based.

The *primary objective is prevention*—ensuring the social security of juveniles and minimizing harm during and after criminal proceedings. The approach should not focus solely on

⁴⁸ UN Convention on the Rights of the Child, Article 1

⁴⁹ UN Convention on the Rights of the Child, Article 3

⁵⁰ UN Convention on the Rights of the Child, Article 12

the circumstances of the offense or its severity but should also take into consideration the personal circumstances and needs of the offender, along with the interests of society.

A punitive approach alone is not sufficient when dealing with minors; for instance, deprivation of liberty should be applied only as a last resort and for the shortest possible duration. When dealing with minor offenses, priority should be given to the young person's future and well-being. The limited exceptions for deprivation of liberty of a juvenile include serious violent crimes against people or repeated violent offenses.

The rules are based on criminological findings that show incarceration is not more effective than alternatives to detention. Imprisonment cannot replace the education and upbringing needed for a juvenile to become a productive member of society. Additionally, young people are particularly vulnerable to the negative effects of being removed from their social environment.⁵¹

The Havana Rules

The Havana Rules refer to the *United Nations General Assembly Resolution 45/113*, adopted on December 14, 1990, which establishes rules for the protection of juveniles deprived of their liberty. These rules align with the Beijing Rules and reinforce the principle that deprivation of liberty should only be used as a last resort and for the shortest possible duration.⁵²

The Riyadh Guidelines

The *United Nations General Assembly Resolution 45/112*, adopted on December 14, 1990, known as the Riyadh Guidelines, focuses on the prevention of juvenile delinquency. It emphasizes the need to create adequate social conditions and ensure access to education alongside preventive measures.

The guidelines recognize that adolescence often involves testing boundaries and breaking norms. In most cases, such behavior naturally diminishes as young people reach maturity. Therefore, juveniles should not be unnecessarily subjected to criminal proceedings, which could lead to stigmatization. Labeling young offenders can set them on a path of repeated criminal behavior and contribute to long-term criminal careers.⁵³

The Tokyo Rules

The Tokyo Rules, established by *United Nations General Assembly Resolution 45/110* in 1990, set out the minimum standards for non-custodial measures. The core principle of these rules is minimal intervention—reducing the application of criminal penalties and coercive measures.

The primary goal is the reintegration of juveniles into society. To support this, resocialization processes should be maximized, and efforts should be made to facilitate their reintegration into their families and education systems while strengthening their sense of responsibility.⁵⁴

⁵¹ Nikoletta Faux, "A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk," *Eljárásjogi Szemle* 2016, no. 4., 13-14.

⁵² Nikoletta Faux, "A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk," *Eljárásjogi Szemle* 2016, no. 4., 14.

⁵³ Nikoletta Faux, "A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk," *Eljárásjogi Szemle* 2016, no. 4., 14.

⁵⁴ Nikoletta Faux, "A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk," *Eljárásjogi Szemle* 2016, no. 4., 14.

2.2. The Lanzarote Convention

The *Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse* was adopted in Lanzarote in 2007. Its primary objectives are to prevent the specified crimes, combat them effectively, protect child victims, and promote national and international cooperation to achieve these goals.⁵⁵

A unique feature of this Convention is that it was the *first to introduce the concept of child-friendly justice*.

2.3. The Council of Europe's Contribution to Child-Friendly Justice

In 2010, the *Council of Europe's Committee of Ministers* played a significant role in establishing the principles and conditions of child-friendly justice by issuing a *guideline*. This document addresses the situation of children involved in judicial proceedings and alternative dispute resolution mechanisms, regardless of the reason for or nature of their involvement.

The guideline aims to ensure that children's rights—such as the right to information and protection—are respected throughout these proceedings, with special attention given to their maturity, cognitive development, and the specific circumstances of the case. However, respecting children's rights must not come at the expense of infringing on the rights of other involved parties.

The guideline defines *child-friendly justice* as “a justice system that ensures the highest possible level of respect for and effective implementation of children's rights.” Furthermore, it describes it as “a justice system that is accessible, age-appropriate, speedy, diligent, and adapted to children's rights and needs, focusing on their best interests while ensuring their rights are respected.”⁵⁶

2.4. European Union's Objective

One of the European Union's main objectives, both within its borders and beyond, is to protect and promote children's rights. Since the entry into force of the *Lisbon Treaty*, this goal has received increasing attention,⁵⁷ and this emphasis is reflected in the Union's provisions.

2.4.1. Charter of Fundamental Rights of the European Union

The *Charter of Fundamental Rights of the European Union* addresses children's rights in Article 24.⁵⁸ This article reflects the same principles as the *UN Convention on the Rights of the Child*, stating that children have the right to freely express their views, and these views must be considered in matters affecting them, in accordance with their age and maturity.

It affirms that the best interests of the child must be a primary consideration. Most importantly, it states that children have the right to the protection and care necessary for their well-being, and the provisions aim to contribute to this goal.

⁵⁵ Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse * Lanzarote, 25.X.2007

⁵⁶ Council of Europe Committee of Ministers, *Guidelines on Child-Friendly Justice* (Strasbourg: Council of Europe, 2010).

⁵⁷ Szilvia Gyurkó, "Gyermekbarát igazságszolgáltatás," in *Országos Kriminológiai Intézet: Kriminológiai tanulmányok* 49. (Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 2012), 107.

⁵⁸ The Charter of Fundamental Rights of the European Union, Article 24

2.4.2. Treaty on the European Union

Article 3(3) of the *Treaty on the European Union* highlights that the Union promotes social justice and protection, as well as the protection of children's rights.⁵⁹ The overarching goal of the European Union's child rights strategy is to improve the social situation of children, thereby creating better lives for them both within the European Union and globally. Areas of focus include, for example, child-friendly justice. In relation to child-friendly justice, the strategy emphasizes that procedures must be adjusted to the child's age and needs, and above all, the best interests of the child should be the primary consideration. Ultimately, children's rights can only be truly recognized and upheld if the institutions involved in the justice system ensure these provisions for children, while maintaining the effectiveness of judicial proceedings.⁶⁰

3. In Hungary

According to the *1991 Act LXIV*, which implements the *UN Convention on the Rights of the Child*, and the *1997 Act XXXI* on guardianship administration, the term "*child*" refers to individuals under the age of eighteen. Similarly, the *Civil Code* defines a "*minor*" as someone under eighteen years old. However, the *2012 Act C* on the Penal Code⁶¹ and the *2017 Act XC* on criminal procedure⁶² use the term "*juvenile*" to refer to children aged twelve to eighteen.

Due to the principle that the age of criminal responsibility should not be set too low, the *UN Committee on the Rights of the Child* has called on Hungary to raise this threshold. In Hungary, for serious crimes such as murder, individuals who have reached the age of twelve can be held criminally responsible. In other cases, the individual must be at least fourteen years old to be held accountable.⁶³

In my opinion, this age limit is not too low, as a child who has reached the age of twelve should already recognize the significance of an act such as homicide. In the case of such a serious crime, the child can and should still be guided back onto the right path. The idea of responsibility must be instilled in the child, but of course in a way that allows them to learn from it rather than merely suffer its consequences. This approach underscores the balance between accountability and rehabilitation, focusing on the child's potential for growth and positive change, rather than solely punishing them for their actions.

3.1. Child Hearing Rooms

In Hungary, the first concrete step taken in the spirit of child-friendly justice was the creation of child hearing rooms at police investigative authorities, as defined in the *32/2011 (XI. 18.) KIM decree*.⁶⁴ The current version of this decree is the *13/2018 (VI. 12.) IM regulation*, which deals with the creation, operation, and use of police facilities for conducting procedural acts involving people requiring special treatment.

This regulation specifies the requirements that these special rooms must meet. Regardless of age or gender, the facility must accommodate the specific needs of individuals requiring special

⁵⁹ Treaty on the European Union, Article 3(3)

⁶⁰ Szilvia Gyurkó, Barbara Németh és Réka Balázs, "Az eljárási jogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése Magyarországon, büntetőeljárás alá vont külföldi fiatakorúak esetén," *Belügyi Szemle* 2017/5., 43.

⁶¹ Act C of 2012 on the Penal Code, Section 105(1)

⁶² Act XC of 2017 on criminal procedure, 678(1)

⁶³ Tamás Sebők, *A gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás, Büntetőjogi Tanulmányok XVII.*, Veszprém, 2016., 205.

⁶⁴ Csilla Nagygyőr, A gyermekek kihallgatása a nyomozások során, *Belügyi Szemle*, 2022/8., 1656.

treatment. It should support the exercise of their rights and the fulfillment of their obligations while ensuring a sense of physical and emotional safety.

The room must be equipped with devices for making and recording video and audio recordings. The walls, furniture, and curtains should be in calming, home-like colours, while avoiding distracting decorations, patterns, or images. A play area should be set up with toys and activity tools tailored to the child's age and needs, as well as to the needs of both genders. Additionally, safety measures must be in place to prevent accidents.

At least one such special room must be established and continuously maintained for use at both the Budapest Police Headquarters and county police headquarters, ensuring its suitability for ongoing use.⁶⁵

3.2. Child-Centered Justice Working Group

In 2012, the Hungarian government declared the Year of Child-Centered Justice, placing child-friendly justice at the heart of the European Union's child rights objectives. During this year, the *National Judicial Council* also joined the program. This led to the establishment of the *Child-Centered Justice Working Group* through the *56/2013 (II.14.) OBHE resolution*. The group is named "child-centered" because the court is impartial and, therefore, "cannot be anyone's friend."⁶⁶

The principles of the working group include the elimination of procedural formalities, the exclusion of influencing factors, the use of appropriate tone, the use of language that is understandable for children, providing prior information about the course of the proceedings, the people involved, and, of course, the child's rights.

The tasks of the working group include supporting the training of judges to prepare for proceedings involving children, assisting in the development of information materials for children, and advocating for infrastructure improvements. All of these tasks are carried out in line with international commitments.⁶⁷

4. The Child's Role in Criminal Proceedings

4.1. The Child as a Witness and Victim

Although the terms "witness" and "victim" are conceptually different, in practice, it can happen that the victim is also a witness.

The first provision specifically addressing child witnesses can be found in the *1962 decree law No. 8*.⁶⁸ The *1973 Act I* introduced stronger protections for children, stipulating that a child can only be questioned as a witness if their testimony contains evidence that is likely to be irreplaceable otherwise.⁶⁹

According to the commentary on the law, the focus was no longer on warning the child about the consequences of perjury but on emphasizing the importance of truthfulness.⁷⁰

⁶⁵ 13/2018 (VI. 12.) IM decree

⁶⁶ Petra Havasiné Kulcsár, A gyermekközpontú igazságszolgáltatás, Büntetőjogi Tanulmányok XVI., Veszprém, 2015., 153.

⁶⁷ 56/2013. (II. 14.) OBHE resolution

⁶⁸ Decree No. 8 of 1962 with force of law, Section 133(2)

⁶⁹ Act I of 1973 on criminal procedure, Section 63(3)

⁷⁰ László Sörös, Gyermek a tanúk padján, Büntetőjogi Szemle, 2022/2, 62., 62.

The legal intent of the *1998 Act XIX* on criminal procedure, which preceded the current law, was to minimize the questioning of individuals under fourteen years old, whenever possible.⁷¹ The commentary mentioned earlier has now been elevated to a statutory level.

It has been clearly established that after the indictment, a child could not be questioned again if they had already been heard during the investigation and a protocol had been created. However, if it became necessary to question the child again, and if the witness was over the age of fourteen, they would be summoned and questioned at the trial. If the child was under fourteen, the questioning would be done through an appointed judge.⁷²

In 2015, it became mandatory for the child's questioning to be recorded with audiovisual devices, and it was also made possible to conduct the questioning via telecommunication networks.⁷³

The *current criminal procedure law* contains somewhat of an oxymoron in that it requires children to be warned about the consequences of perjury or unauthorized refusal to testify, while at the same time, the child cannot be penalized for these actions.⁷⁴

The issue of determining a minimum age from which a child's questioning is possible is indeed problematic. In my opinion, it cannot necessarily be tied to age alone, as several factors and external circumstances affect a child's suitability as a witness. Children's intelligence, vocabulary, and expressive abilities can vary greatly from one individual to another. These circumstances can be influenced, for example, by the child's family background.

It's also crucial to mention that time is an important factor. The child's age at the time of the incident, as well as how much time has passed before they are asked to recall it, matters. The traumatic nature of the event is also key, as some children may deeply suppress negative experiences, and they may not even remember them, as if they never happened.⁷⁵

Improper questioning techniques can also trap children. Under the influence of bias or pressure to please, children may either feel compelled to conform or come to believe that their own memories or information are incorrect.⁷⁶ This is why it is particularly important to avoid suggestive questions when questioning children.

4.1.1. Special treatment

The *Criminal Procedure Act* contains the rules regarding special treatment in Chapter XIV. According to this, a natural person who is a victim or a witness may be classified as requiring special treatment if, due to their personal characteristics or the nature and circumstances of the criminal offense in question, they are: a) hindered in understanding or being understood, b) hindered in exercising the rights defined by this law or fulfilling obligations, or c) hindered in participating effectively in the criminal procedure.⁷⁷

Circumstances justifying special treatment include, in particular: a) the person's age, b) the person's intellectual, physical, or health condition, c) the exceptionally violent nature of the criminal act in question, and d) the person's relationship with another participant in the criminal procedure.⁷⁸

⁷¹ Act XIX of 1998 on criminal procedure, Section 86(1)

⁷² Act XIX of 1998 on criminal procedure, Section 280(1)-(2)

⁷³ Act XIX of 1998 on criminal procedure, Section 213(4)

⁷⁴ László Sörös, *Gyermek a tanúk padján*, *Büntetőjogi Szemle*, 2022/2, 62., 66.

⁷⁵ Mónika Kulcsár, "A gyermek tanúkenti kihallgatásának specifikumai," *Büntetőjogi Szemle*, 2017/2, 85-87.

⁷⁶ Mónika Kulcsár, "A gyermek tanúkenti kihallgatásának specifikumai," *Büntetőjogi Szemle*, 2017/2, 85-88.

⁷⁷ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 81(1)

⁷⁸ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 81(2)

The law stipulates that a *person under the age of eighteen* is considered a person requiring special treatment without the need for a separate decision.⁷⁹ The court, the prosecutor's office, and the investigative authority shall, whenever possible, make audio and video recordings of procedural actions that involve persons under the age of eighteen.⁸⁰ They may order the presence of a forensic psychological expert during such proceedings or ensure that the procedure is carried out with the involvement of child protection services or a specialist advisor.⁸¹ The specialist advisor acts as an intermediary, conveying questions and statements between the authorities and the child, and strives to ensure the effective enforcement of the rights to which the child is entitled.

The law establishes specific provisions for persons under the age of fourteen, aiming to ensure even stricter protection. If their participation is required in a procedural act, it may only take place if the expected evidence cannot be replaced by other means. The procedural act must be conducted in a suitable and designated location if the child's protection cannot be ensured otherwise. The same person must conduct the procedural act each time, unless this would compromise its effectiveness. Naturally, audio and video recordings are made of the procedure.⁸² Confrontation cannot be ordered for persons *under the age of fourteen*.⁸³ It is crucial that the accused and their defense counsel are not allowed to be physically present at procedural acts involving the child.⁸⁴ Any possible encounters must also be avoided.

Within the category of victims requiring special treatment, the legislator provides additional provisions if the child is a victim of a crime against sexual freedom and morality. In such cases, the law prescribes further special guarantees:⁸⁵ only a person of the same gender may conduct the hearing, and a person of the same gender from the investigative authority must also be present during any procedural act involving the victim. After the indictment, procedural acts requiring the victim's participation must be conducted by a delegated judge or a requested court. The public must be excluded from the part of the trial where the victim's presence is mandatory. When using telecommunication devices, it must be ensured that the child can only see the judge, prosecutor, or a member of the investigative authority.⁸⁶

Thus, the judicial authorities are given clear instructions on what specific measures must or may be taken regarding a person requiring special treatment. Such measures include enhanced protection of personal data and privacy, conducting procedural acts without delay and without repetition, preventing unnecessary encounters between the accused and the victim, making audio and video recordings of the procedural act involving the person, and ensuring their participation via telecommunication devices.

4.1.2. The Barnahus Model

I consider it important to introduce the Barnahus model, as it represents a revolutionary approach in the field of child-friendly justice.

The term *Barnahus* means "Children's House" and originates from Iceland, where the first Barnahus was established in 1998. The model was developed by *Bragi Guðbrandsson*, whose goal with this institution was to ensure that children who suffered trauma due to a crime could be

⁷⁹ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 82 a)

⁸⁰ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 85 j)

⁸¹ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 87(2)

⁸² Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 88(1)

⁸³ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 88(2)

⁸⁴ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 88(3)

⁸⁵ Melinda Marosán, *Gyermekbarát igazságszolgáltatás, Jogi Fórum*, 2021. július 7.

⁸⁶ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 89

interviewed in a safe and child-friendly environment. Originally, it was designed for children who had been victims of sexual abuse by their own family members, as they require much more careful and sensitive questioning and often find it difficult to open up.⁸⁷

Since then, the model has expanded to address all minor victims and witnesses of violence. One of its most important objectives is to facilitate children's testimony and provide admissible evidence to the court so that the child does not have to appear in court.

The Barnahus is a multidisciplinary organization that follows an inter-institutional approach, aiming to bring together law enforcement agencies, criminal justice authorities, child protection services, and healthcare and mental health professionals within a single institution.

Most Barnahus facilities are set up in classic family houses, where everything necessary for conducting the procedure and meeting the child's needs is available. These facilities typically include a medical examination room, an interview room, a monitoring room adjacent to it, a therapy room, and other essential spaces.⁸⁸

The rooms are specifically designed to create a friendly and welcoming atmosphere, ensuring that the child victim can provide an unbiased and valid testimony without the risk of re-traumatization.

The *Barnahus system* can be divided into three main parts:

Forensic Interview and Testimony Collection

The first component focuses on *obtaining a testimony from the child*, which can serve as the basis for prosecution. During this process, a specialized mental health professional conducts the interview, while the judge, defense, and other involved parties can transmit their questions through an intermediary.

Medical Examination

The second aspect involves *medical examinations*, performed by expert medical personnel. These examinations can be requested by the police, child protection services, the child, or their parents. The procedure is conducted by experienced pediatricians, gynecologists, and trained nurses, ensuring that the child receives appropriate medical attention.

Therapeutic Support

Lastly, *therapy* constitutes the third element, where mental health professionals provide treatment and support. These specialists facilitate access to therapy for the child and offer guidance and emotional support to parents and even siblings.⁸⁹

4.1.2.1. Barnahus in Hungary

Since 2021, the provision in **Act XC of 2017** has legally recognized the **Barnahus interview method** as a new tool for special treatment. This provision was introduced through an amendment to the **Criminal Procedure Act**, specifically **Section 154 of Act XLIII of 2020**, which allows the **court, prosecutor's office, and law enforcement agencies to order the presence of a forensic psychologist** at procedural acts, or to conduct the act with the involvement of a **forensic psychologist expert** or a **specialized consultant** as defined in Section 61(2) of **Act XXXI of 1997 on Child Protection and Guardianship Administration**.

The **first Barnahus in Hungary** opened in **2016 in Szombathely**, within the building of the **Szombathely Territorial Child Protection Service**. This Barnahus of Szombathely is the *51st Barnahus in Europe* and the *first in Central and Eastern Europe*. The law allows the results uncovered in a Barnahus to be used as evidence in legal proceedings.⁹⁰

⁸⁷ Zsanett Fantoly, *Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata*, *Magyar Rendészet* 2022/4, 230.

⁸⁸ Zsanett Fantoly, *Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata*, *Magyar Rendészet* 2022/4, 231.

⁸⁹ Barnahus Quality Standards: Guidelines for Multidisciplinary and Inter-Institutional Solutions for Child Victims and Witnesses of Violence – Summary, (https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf) (Accessed March 19, 2025)

⁹⁰ Accessed March 17, 2025 <https://barnahus.hu/ez-a-barnahus-a-magyar-megvalositas/>

In 2021, a Hearing and Therapy Center opened in one of the buildings of the Budapest Child Protection Service. Also in 2021, Debrecen joined the Barnahus system.⁹¹ Other municipalities are already planning to establish additional Barnahus institutions.⁹²

4.1.3. Criticisms

The main criticism surrounding the model is that it is often not possible to avoid multiple hearings, even though one of its main objectives is for the child to only be heard once. This is essential, for instance, if the child was unwilling to open up during the first hearing, and thus, there is insufficient evidence to press charges. Multiple hearings are also necessary in cases where the child might deny the events due to shame or might protect the perpetrator.

The Barnahus model presents some procedural challenges. For example, a question arises regarding whether the forensic psychologist or child protection advisor, who participates in and leads the investigative hearings, will provide evidence as an expert or as a witness during the court trial. This also raises the issue of whether they should be questioned as a witness or whether they need to prepare an expert opinion.⁹³

4.2. The Child as a Defendant

The *UN Convention on the Rights of the Child*, in *Articles 37 and 40*, states that every child deprived of their liberty, suspected, accused, or convicted of committing a crime has the right to legal assistance and all other necessary support.

The *Directive 2013/48/EU of the European Parliament and the Council* guarantees the right to access a lawyer, while *Directive 2016/800/EU* imposes an obligation on member states to ensure legal representation for all children.

In this regard, the guidelines of the *Council of Europe's Committee of Ministers* state that “a child should be considered as an independent client with their own rights, and the lawyer representing the child should communicate the child’s opinion.”

4.2.1. Hungarian Regulation

Article XXVIII of the Fundamental Law states that everyone has the right to have any charges brought against them judged by a court that is established by law, independent, and impartial, in a fair and public trial within a reasonable timeframe. This article also affirms the presumption of innocence and guarantees the right to defense at every stage of criminal proceedings. Additionally, it includes the principles of *nullum crimen sine lege* and *nulla poena sine lege*. The article concludes by establishing the right to legal remedy.

In criminal justice proceedings, the first encounter is usually with the police. The impression made on the young person during this initial interaction is of great significance. Pre-trial detention of a minor is only permitted if they have committed a serious crime, are a repeat offender, pose a flight risk, could obstruct the success of the criminal procedure, or present a danger to themselves or others.⁹⁴ Minors cannot be detained together with adults or convicted juveniles.⁹⁵

91 Accessed March 17, 2025 <https://www.haon.hu/helyi-kozelet/2021/06/megnyitotta-kapuit-a-barnahus-szolgalat-debrecenben>

92 Zsanett Fantoly, *Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata*, *Magyar Rendészet* 2022/4, 232.

93 Zsanett Fantoly, *Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata*, *Magyar Rendészet* 2022/4, 232-233.

94 Edina Dallosné Farkas, *Fiatalkorú terheltek a büntetőeljárásban – a nemzetközi egyezmények és gyakorlat, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga tükrében* (Nyíregyháza, 2017. február 22.), 11-12.

95 Act CCXL of 2013, Section 192(2)

In juvenile criminal cases, final decisions must be proportionate to the severity of the crime, the circumstances of its commission, the degree of responsibility, and the personal circumstances of the minor. These factors must be thoroughly examined before concluding the proceedings. Personal circumstances include family background, upbringing, education, health status, and any prior offenses. Understanding these aspects is essential in determining which penalties or measures would be most effective for the successful reintegration and rehabilitation of the juvenile.

The *Criminal Code* states that the primary aim of penalties and measures imposed on juveniles is to facilitate their proper development and reintegration into society as useful members. Consequently, when choosing a measure or punishment, the focus must be on the juvenile's education and protection.⁹⁶ This principle is also reflected in the *Code of Criminal Procedure*, which stipulates that criminal proceedings against juveniles should be conducted in a manner that promotes their education, as well as their physical, intellectual, moral, and emotional development, ensuring their social reintegration and preventing reoffending.⁹⁷

In light of this, punishment should only be imposed on a juvenile if the application of other measures would not be effective. A child under the age of fourteen at the time of the crime can only be subjected to measures rather than punishments. Any measure or penalty involving deprivation of liberty can only be applied if its purpose cannot be achieved by other means.⁹⁸

The regulations align with the principle that non-custodial penalties and measures take priority. Additionally, the severity of the punishments imposed on juveniles must not exceed the penalties that would be applicable to adults in similar cases.

4.2.1.1. The Situation of Foreign Juveniles Subject to Criminal Proceedings

It is naturally possible that a foreign juvenile may come into contact with the justice system while staying in Hungary or even due to their stay. Therefore, I found it relevant to mention their situation. The general rules apply to them as well; however, due to their circumstances, there are situations where it is more difficult to ensure child-friendly justice for them.

There is a higher risk of violations of fundamental rights, child rights, and procedural safeguards when a child involved with the justice system belongs to a minority group or has a different cultural background. In the case of foreigners, both of these factors are present. If the foreign child is the accused, then justice system authorities face even greater challenges.⁹⁹

The procedure requires special knowledge due to factors such as their social situation, the possible absence of a family, cultural differences, and, of course, language barriers.

Language barriers are the primary obstacle that can restrict the foreign accused child's rights, including their right to a fair trial and access to information in a language they understand. Their right to defense can also be significantly compromised, especially given the shortage of lawyers specialized in representing foreign children.

The responsibility for foreign children is further heightened if they lack a supportive family background, have previously been victims of crime, or have had to leave their home due to war or other disasters.¹⁰⁰

Foreign children rarely reach the trial phase in their cases. This is partly due to the fact that they often disappear before any progress can be made in the proceedings. If their case does reach that stage and involves minor offenses, a reprimand is typically applied. However, in more serious

⁹⁶ Act C of 2012 on the Penal Code, Section 106(1)

⁹⁷ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 677

⁹⁸ Act C of 2012 on the Penal Code, Section 106(2)

⁹⁹ Szilvia Gyurkó, Barbara Németh és Réka Balázs, "Az eljárási jogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése Magyarországon, büntetőeljárás alá vont külföldi fiatakorúak esetén," *Belügyi Szemle* 2017/5., 42.

¹⁰⁰ Szilvia Gyurkó, Barbara Németh és Réka Balázs, "Az eljárási jogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése Magyarországon, büntetőeljárás alá vont külföldi fiatakorúak esetén," *Belügyi Szemle* 2017/5., 43-44.

cases, deportation may be imposed on the juvenile as well. This can occur, for example, if they have been sentenced to ten years or more of imprisonment or if their stay in the country poses a significant threat to public security. However, any such measure must still respect their right to family life.¹⁰¹

In practice, the principle of priority processing is not upheld, and proceedings tend to be prolonged. One major cause of delays is translation. Authorities often prioritize cost efficiency when selecting interpreters, which can affect the quality of interpretation services.¹⁰²

Based on these factors, it can be said that while regulations formally apply to foreign children, their effective enforcement is lacking. There is no strong emphasis on ensuring high-quality legal protection. Access to interpretation, legal information, and legal representation remains problematic. Additionally, there is a lack of training and further education on multicultural issues for professionals involved in these cases.

4.2.2. Conclusion on the Situation of Juvenile Offenders

Fundamentally, the focus should be on crime prevention. However, various circumstances in a child's life may predispose them to delinquency. One major contributing factor is the family background. Many juvenile offenders come from dysfunctional families. A child may have relied on a particular family member for security and deterrence from crime, and the loss of that person may set them on a downward path. Other factors may be as simple as a lack of attention, leading them to seek recognition through delinquent behavior. Socioeconomic status is also a significant determinant—poverty, low education levels, and even substance abuse can make it easy to slip into criminal activity.

Alternative measures exist to divert young offenders from the formal criminal justice process. *Diversion* is based on the idea that going through the formal system increases the likelihood of recidivism. Its goal is to prevent stigma and other counterproductive consequences. It can be applied if authorities believe it better serves the reintegration of the juvenile, supports crime prevention, and aligns with the interests of society more than formal proceedings. The decision considers the severity of the offense, the offender's age, and their criminal record. These conditions suggest that diversion is primarily available for first-time offenders who have committed minor crimes.

The *National Institute of Criminology* highlights that there are two types of juvenile offenders: those who commit a crime once and those who repeatedly engage in criminal behavior.¹⁰³ If diversion proves unsuccessful, the case is referred back to the formal justice system.

There are specific conditions for applying diversion. Sufficient evidence must be available for prosecution, the juvenile must admit to the crime, and they must consent to the diversion in writing without coercion. Before giving consent, they must receive adequate information about the nature, content, and duration of the measure. If the juvenile is under sixteen, parental or legal guardian consent is required.¹⁰⁴ Depending on the circumstances, they may be sent to support services for anger management or substance abuse treatment. One key advantage of diversion is that it prevents the offense from appearing in the juvenile's criminal record, thus avoiding stigmatization. If it is likely that the offender will not reoffend, the charges may even be dropped.

Another possible sanction is *verbal warning*, which is a less formal version of reprimand. In this case, both the juvenile and their parents or guardians are informed of the potential consequences of formal proceedings.

¹⁰¹ Act C of 2012 on the Penal Code, Section 114

¹⁰² Szilvia Gyurkó, Barbara Németh és Réka Balázs, "Az eljárási jogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése Magyarországon, büntetőeljárás alá vont külföldi fiatalkorúak esetén," *Belügyi Szemle* 2017/5., 48.

¹⁰³ Petra Havasiné Kulcsár, *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás, Büntetőjogi Tanulmányok XVI.*, Veszprém, 2015., 159.

¹⁰⁴ Edina Dallosné Farkas, *Fiatalkorú terheltek a büntetőeljárásban – a nemzetközi egyezmények és gyakorlat, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga tükrében* (Nyíregyháza, 2017. február 22.), 6-7.

Juveniles may also be required to perform *voluntary work*, either for the community or directly for the victim, as a form of restitution.

Mediation is another effective alternative, where a neutral third party (mediator) facilitates discussions between the parties involved. The aim is for the offender to apologize, agree on restitution, and fulfill their obligations, ensuring that both parties leave without resentment. For young offenders, meeting the victims and understanding the impact of their actions can help them realize the consequences of their behavior and encourage them to take responsibility. Mediation is permitted under the *Criminal Procedure Act* if it is expected to result in victim restitution, promote the offender's law-abiding behavior, and align with the principles of criminal justice. It can be initiated at the request of the suspect or victim, or with their voluntary consent. The suspect must admit to the offense, and the nature of the crime, its circumstances, and the offender's character must be considered. The process must ensure that restitution is feasible and that waiving prosecution or sentencing does not contradict the principles of justice.¹⁰⁵

In my view, these alternatives are ideal for minor offenses, though their effectiveness may vary individually. Each of them allows the juvenile to learn from their actions without facing severe sanctions. They also help reduce the burden on the justice system, are cost-effective, and most importantly, prevent the stigmatization of young offenders.

CONCLUSION

As a member of the European Union and the Council of Europe, and a signatory to the UN Convention on the Rights of the Child, Hungary is bound by certain regulations. Based on the rules set forth by these organizations and their legal frameworks, efforts have begun to make the justice system more child-friendly.

During my research, I found multiple sources indicating that professionals working in the justice system, as well as individuals previously involved in legal proceedings, believe that a child-friendly justice system is not yet fully realized in Hungary. The country has only recently embarked on this path, and a long process remains before its full implementation. The conclusion is that while there is intent to enforce children's rights in this manner, and the necessary "rules of the game" are in place, implementation often lags behind. Children still participate in proceedings that may be distressing for them, and procedural safeguards are not always upheld. The Barnahus model is also only beginning to establish itself in Hungary, despite the first such institution opening in the country as early as 2016.

Statistical data and research findings indicate a strong correlation between repeat offending and crimes committed during adolescence. It is often the case that a criminal lifestyle takes root in youth or even childhood. Of course, various other factors influence this, and it is not a universal rule. Environmental factors, social circumstances, and individual psychological responses play a significant role in shaping behavior. Therefore, within the framework of prevention, it would be crucial to ensure social conditions that support the financial and intellectual well-being of juveniles. However, this is a complex issue that requires a more extensive discussion.

Crime and the justice system will always be present, and children will inevitably be involved—whether as offenders, witnesses, or victims. This makes the implementation of a child-friendly justice system not only necessary but also an ongoing demand for the future.

¹⁰⁵ Act XC of 2017 on criminal procedure, Section 412

REFERENCES

- Accessed March 17, 2025 barnahus.hu listed: <https://barnahus.hu/ez-a-barnahus/a-magyar-megvalositas/>
- Accessed March 17, 2025 haon.hu listed: <https://www.haon.hu/helyi-kozelet/2021/06/megnyitotta-kapuit-a-barnahus-szolgalat-debrecenben>
- Act C of 2012 on the Penal Code, Section
- Act XC of 2017 on criminal procedure
- Act CCXL of 2013
- Decree No. 8 of 1962 with force of law
- 13/2018 (VI. 12.) IM decree
- 56/2013. (II. 14.) OBHE resolution
- Barnahus Quality Standards: Guidelines for Multidisciplinary and Inter-Institutional Solutions for Child Victims and Witnesses of Violence – Summary, (https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf) (Accessed March 19, 2025)
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS An EU Agenda for the Rights of the Child /* COM/2011/0060 final */
- Council of Europe Committee of Ministers, *Guidelines on Child-Friendly Justice* (Strasbourg: Council of Europe, 2010).
- Fantoly, Zsanett. "Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata." *Magyar Rendészet*, no. 4 (2022)
- Farkas, Edina Dallosné. "Fiatalok terheltek a büntetőeljárásban – a nemzetközi egyezmények és gyakorlat, valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga tükrében." *Nyíregyháza*, February 22, 2017
- Faux, Nikolett. "A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk." *Eljárásjogi Szemle* 2016, no. 4
- Gyurkó, Szilvia. "Gyermekbarát igazságszolgáltatás." In *Kriminológiai tanulmányok 49.*, edited by Országos Kriminológiai Intézet, 2012. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet
- Gyurkó, Szilvia, Barbara Németh, and Réka Balázs. "Az eljárási jogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése Magyarországon, büntetőeljárás alá vont külföldi fiatalok esetén." *Belügyi Szemle* 2017/5.
- Kulcsár, Mónika. "A gyermek tanúkénti kihallgatásának specifikumai." *Büntetőjogi Szemle*, 2017/2
- Kulcsár, Petra Havasiné. *A gyermekközpontú igazságszolgáltatás*. Büntetőjogi Tanulmányok XVI. Veszprém, 2015.
- Marosán, Melinda. "Gyermekbarát igazságszolgáltatás." *Jogi Fórum*, July 7, 2021.
- Nagygyőr, Csilla. "A gyermekek kihallgatása a nyomozások során." *Belügyi Szemle*, 2022/8.
- Sebők, Tamás. *A gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás*. Büntetőjogi Tanulmányok XVII. Veszprém: 2016.
- Sörös, László. "Gyermek a tanúk padján." *Büntetőjogi Szemle*, 2022/2
- The Charter of Fundamental Rights of the European Union
- Treaty on the European Union
- UN Convention on the Rights of the Child

THE IMPACT OF IMPRISONMENT: PRISON HARMS AND THE LAW

Réka VARGA*

Abstract

The aim of this study is to present a criminological perspective on the impact of imprisonment on prisoners, prison harms, reintegration custody, including relevant legal provisions, such as the Constitution, the Criminal Code and the Penitentiary Code, and to analyse the rights of prisoners, including the right to health care, the right to maintain contact and the right to dignity. Firstly, I analyse the harmful effects of the prison environment, which fall into three main categories: classical, inherent and immanent prison harms. My study gives a detailed description of how overcrowding, poor sanitation, inadequate health care and sedentary lifestyles lead to physical and mental problems. In the next chapter, I provide an overview of the Hungarian prison regulations, with a special focus on the Criminal Code and the Penitentiary Act. In many cases, the basic rights of prisoners, such as the right to health care and the right to contact, are not properly enforced. In my study, I describe in detail the institution of reintegration custody, which allows prisoners to spend the last part of their sentence in their place of residence under electronically supervised conditions. I conclude my research by analysing the role of prisons from a critical criminological perspective, indicating that the prison system does not always serve the purpose of rehabilitation, but often functions as a tool of social control and marginalisation. In the study, I come to the result that although Hungarian legislation essentially ensures the rights of prisoners and the possibility of reintegration, in actual practice these are not always effectively enforced. Further reforms and a wider use of alternative forms of punishment would be needed to reduce prison harm and reoffending rates.

Keywords: critical criminology, reintegration custody, prison harms, prison system, alternative forms of punishment

1. Introduction

Although Hungarian legislation provides opportunities to support reintegration, there are still obstacles to their practical implementation.

I believe that the relevance and importance of the topic is also confirmed by the fact that the Hungarian prison system is constantly struggling with overcrowding in prisons. According to statistics from 2023, the Hungarian prison

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: vreka0924@gmail.com). This study was supervised by Csemáné Dr. Váradi Erika, associate professor (email: erika.csemane@uni-miskolc.hu) University of Miskolc.

system was operating at 107 percent occupancy the year before.¹⁰⁶ According to 2019 reoffending data, 7.59 percent of inmates are classified as reoffenders and 18.14 percent are considered to be repeat offenders.¹⁰⁷ Even with the presence of reintegration efforts, this rate cannot be considered a positive one.¹⁰⁸

Although several efforts have been made in recent years to improve the prison conditions in Hungary, the prison statistics still show no positive change. I will provide a detailed analysis of the negative impact of prison overcrowding and inadequate conditions on the physical and mental health of prisoners.

I analyse the problems of the prison system from a critical criminological perspective, emphasising that prisons do not necessarily serve rehabilitation, but rather function as a means of social control. In many cases, imprisonment contributes to the further isolation of marginalised social groups and does not necessarily reduce crime. In my study, I also examine international regulations, such as the Norwegian prison system, which may offer solutions to improve the situation in Hungary, with a particular focus on maintaining family relationships and introducing alternative forms of punishment. In my opinion, the legal framework today provides a good basis for reducing prison harm and supporting reintegration, but it is not sufficient in itself to effectively reform the Hungarian prison system.

2. Main discussion

The nature and impact of prison harm

What is the term prison harm?

In order to better understand the subject, I think the term "prison harm" is worth explaining. Prison harm refers to the overcoming of the dysfunctions of prison and its negative impact on the personality. In all cases, prison maltreatment occurs within the prison walls and has an impact not only on the prisoners but also on their relatives. The prison environment is where prison harm takes place, but it is also linked to the surrounding society. As a result of prison research, prison harms can be classified into different types, classical, inherent or immanent. Classical prison harm involves the personalisation of the norms prevailing in the prison environment. Inherent harms are those that the individual brings with them into prison. These harms are already present in the offender's life prior to incarceration, but are exacerbated by the prison environment. The immanent harms, on the other hand, arise from the nature of the prison itself, which is a closed, controlled environment.¹⁰⁹

The function of prisons and their impact on the lives of prisoners has long been the subject of academic study. The negative effects of the prison environment can profoundly alter the quality of life and health of prisoners and, in the long term, their chances of reintegration into society. Prison harms are manifested in different domains, physical, mental and social, and these aspects will be examined below.

¹⁰⁶ <https://helsinki.hu/az-elmult-33-evben-nem-voltak-ennyien-bortonben-magyarorszagon/>

¹⁰⁷ Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága: Börtönstatisztikai Szemle 2020 10.

¹⁰⁸ Pászti Péter Gergely: Egy reintegrációval foglalkozó kutatás megalapozása a külföldi publikációk tükrében. Börtönügyi Szemle 2020/7 77-78.

¹⁰⁹ Borbíró Andrea, Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia, második átdolgozott kiadás. Wolters Kluwer Hungary Kft, 2020. 968.

Physical impairment of health

The effects of the prison environment on physical health are manifold. Poor sanitation, overcrowding and lack of exercise are major contributors to the deterioration of prisoners' health. Infectious diseases such as tuberculosis and hepatitis spread rapidly in closed prison communities, where inadequate health care has serious consequences¹¹⁰

According to a WHO study, the incidence of infectious diseases in prisons is much higher than in the outside world, especially in overcrowded institutions where close contact between prisoners is unavoidable.¹¹¹ Furthermore, the limited mobility of prisoners, when they are locked in cells for most of the day, can lead to severe musculoskeletal problems and obesity, which also have a detrimental effect on long-term health.¹¹² The right of prisoners to healthcare is an internationally recognised principle.

Rule 24 of the UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, also known as the Nelson Mandela Rules, underlines that all prisoners have the right to the highest attainable standard of health care.¹¹³ However, the reality is often different. In many cases, prison health staff are understaffed and prisoners do not receive the treatment they need in a timely manner.

In Hungary, Article 22(a) of Act CCXL of 2013 provides that all prisoners have the right to health care¹¹⁴, and Article 7(1) of Act CLIV of 1997 provides that *all patients have the right to health care that is justified by their state of health, appropriate, continuously accessible and in accordance with the requirement of equal treatment within the limits set by law*¹¹⁵, but in practice prisoners often complain about delayed or insufficient care. Lack of access to adequate healthcare further increases the risk of spreading and aggravating the diseases already mentioned. Even when detainees do have access to some health services, they often encounter problems such as delays in diagnostic tests or limited access to medicines. In many countries, medical staff are not always independent of the prison authorities, which raises ethical issues of medical confidentiality and respect for prisoners' rights.¹¹⁶

Mental and psychological harm

Several studies abroad have shown that if an individual becomes isolated from society for a long period of time, they may later, during reintegration, adopt values and methods to achieve goals that are not accepted by society and the social culture.¹¹⁷ In prisons, long-term isolation, constant stress and violence can all cause serious mental and psychological harm to prisoners. Loneliness, disruption of social relationships and prison conditions can seriously damage mental health, leading to the development of various mental illnesses such as depression, anxiety and post-traumatic stress disorder (PTSD).¹¹⁸ Mental health care deficits play a significant role in the deterioration of mental

¹¹⁰ Juhász Zsuzsanna: Nemzetközi kitekintés – Egészségügyi és börtönkörnyezet. Börtönügyi Szemle 2019/2 30-31.

¹¹¹ WHO 2018: Good practices in the prevention and care of tuberculosis and drug-resistant tuberculosis in correctional facilities. 3.

¹¹² Andrew Coyle, Helen Fair: A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff (3rd edition) Institute for Criminal Policy Research Birkbeck, University of London. 42.

¹¹³ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules) Rule 24.

¹¹⁴ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 22. § (a)

¹¹⁵ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 7. § (1)

¹¹⁶ Jörg Pont, Heino Stöver, Hans Wolff: Dual Loyalty in Prison Health Care. American Journal of Public Health. vol. 102, No. 3. 2012. 476-477.

¹¹⁷ Melvin Seeman: On The Meaning of Alienation, American Sociological Review, 1959, Vol. 24, No.6. 789.

¹¹⁸ Craig Haney: The Psychological Impact of Incarceration: Implications for Post-Prison Adjustment 83-86.

health in prison. In many institutions, psychological services are either not available to all prisoners or are of unsatisfactory quality.

The research by *BINSWANGER* and her colleagues also highlights an extremely important problem: the increased risk of death among prisoners released from prison. One of the key findings of the study is that the mortality rate for prisoners released from prison is significantly higher than for the general population, particularly within the first few weeks of release. The research highlights that this high mortality risk often occurs among prisoners with mental illness and those who have not received adequate health care in prison. Data analysed in the study show that the most common causes of death include overdose, suicide and cardiovascular disease. The researchers point out that individuals with mental illness are particularly vulnerable because they often do not have access to the necessary treatment, psychological support or medication during their time in prison. Conversely, after release, these individuals often face a worsening of their mental health problems, which increases the risk of suicide or addiction.¹¹⁹

Disruption of social relations

One of the most significant negative effects of imprisonment is the disruption of social relationships, particularly family and friendships. The isolation of prisoners often leads to a loss of the emotional support they were used to, which can have serious long-term consequences for their social reintegration. Time spent in prison, particularly long prison sentences, can seriously damage the social fabric of prisoners, which would be much needed later on in their rehabilitation after release. Family support and appropriate living conditions, both during and after imprisonment, are among the most important conditions for successful reintegration after release. The maintenance of family relationships and positive peer support have a significant impact on the emotional well-being of the individual and the success of reintegration.¹²⁰

Deterioration of family and friendships, loss of social network

For prisoners, time in prison is a heavy emotional and psychological burden, compounded by the isolation from family and friends. Barriers to contact, strict rules on visits and limited communication all contribute to the deterioration or breakdown of these relationships. Loss of family ties leads to a lack of emotional support for prisoners, which significantly increases the risk of re-offending.¹²¹ Maintaining social contacts, for example in the form of visits, phone calls or correspondence, can provide emotional support for the prisoner, which can help to process the negative prison experience.¹²²

¹¹⁹ Ingrid A. Binswanger, Marc F. Stern, Richard A. Deyo, Patrick J. Heagerty, Allen Cheadle, Joann G. Elmore, Thomas D. Koepsell: Release from Prison - A High Risk of Death for Former Inmates, *New England Journal of Medicine*, 356(2), 157-165.

¹²⁰ Albert Fruzsina, Bíró Emese: A sikeres reintegráció In: *Életkeretek a börtönön innen és túl. Szociológiai Tanulmányok (2015/2)*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, Budapest, 154.

¹²¹ Karen De Claire, Louise Dixon: The Effects of Prison Visits From Family Members on Prisoners' Well-Being, Prison Rule Breaking, and Recidivism. *Trauma, Violence & Abuse*, April 2017, Vol. 18, No. 2. 186.

¹²² Bíró Emese: A fogvatartottak családi kapcsolatainak szerepe a bűnelkövetésben, a börtönélményben és a reintegrációban 74-79.

The importance of family visits is that they reduce feelings of isolation in prisoners and provide motivation for good behaviour, as prisoners feel that they are still part of the community and their families.¹²³

In some countries, such as Norway, innovative solutions are being used to strengthen prisoners' family ties. The Norwegian prison system places great emphasis on making family visits more flexible and provides family programmes that give prisoners the opportunity to have closer contact with their families. Such programmes can significantly reduce the risk of reoffending and contribute to successful reintegration into society at a later stage.¹²⁴

A critical criminological perspective on prison harm

Critical criminology treats these harms as a systemic problem that arises from the function of prison as a means of social control, not as a means of rehabilitation. According to this view, the prison system is a reflection of social injustices and therefore cannot be reformed without addressing these injustices¹²⁵

WACQUANT argues that modern prisons are not only used to punish lawbreakers, but also as a means of social marginalisation, especially against the poorer and more oppressed sections of society. Paradoxically, prisons are illegal because the institutions themselves violate the very principles they are supposed to protect. From a critical criminological point of view, prisons do not actually reduce crime, but rather reproduce social inequalities and poverty. During their time in prison, prisoners are denied rehabilitation opportunities and lack adequate social support after release, which can lead to further offending. Several studies show that prison harm can also have an impact on society as a whole, as the maintenance of prisons imposes a significant economic burden on society, but does not provide a real solution to the crime problem. This perspective calls for radical changes to reduce the role of prisons and strengthen social support systems. Prisons should be replaced by alternative forms of punishment such as community service, rehabilitation and social treatment of social problems.¹²⁶

3. Legal aspects of prison harm

Prison legislation in Hungary

The provisions of the Hungarian Penal Code (hereinafter: Penal Code) relating to prisoners, the regulation of prisons, the principles of the execution of sentences, the types of imprisonment, the method of execution of sentences and the rights of prisoners. The law in force lays down strict rules on the treatment of prisoners and the principles governing the operation of the institutions. The relevant provisions of the Penal Code are analysed in detail below.

¹²³ Joshua C. Cochran, Daniel P. Mears: Social isolation and inmate behavior: A conceptual framework for theorizing prison visitation and guiding and assessing research, *Journal of Criminal Justice*, 41(4), 252-259.

¹²⁴ Kimberly Jade Townend: Contact with the outside world: perspectives on family life from Norwegian and Spanish prisons *ELSA Spain Law Review*, 2017. 117.

¹²⁵ Angela Y. Davis: *Are Prisons Obsolete?* Seven Stories Press, New York, 2003. 84-105.

¹²⁶ Loïc Wacquant: The Prison is an Outlaw Institution, *The Howard Journal of Criminal Justice*, Special issue, 50th Anniversary. 1-12.

Principles of the prison service

Act No CCXL of 2013 on the Enforcement of Penal Sanctions, Measures, Certain Coercive Measures and the Imprisonment for Offences (hereinafter: the Bv. tv.) stipulates that the purpose of imprisonment is to resocialise the convicted person and to facilitate their reintegration into society, while ensuring the protection of society.¹²⁷ Article 9 of the Prison Act states that the human dignity of prisoners must be respected and that their fundamental rights as laid down in the Fundamental Law may be restricted only to the extent necessary.¹²⁸

The system of fundamental rights and other rights and obligations set out in the Fundamental Law changes, with some rights being limited by the fact of detention and others being completely abolished. These are temporarily replaced by specific rights and obligations linked to the prisoner's status until the period of detention. The content of the legal status of prisoners is determined the dual purpose of the prison service, which is to control the living conditions of prisoners and to create conditions approximating to free social life, while respecting the order and security of the prison.¹²⁹

The limited and modified rights include the rights listed in the Penal Code, such as the right to education, freedom of learning and teaching, the right of association, the right to property, and freedom of conscience and religion. Rights in this category may only be exercised in accordance with the restrictions laid down in the Bv. tv.¹³⁰

Rights of prisoners:

1. *The right to human dignity: detainees must be guaranteed respect for human dignity. Prison conditions should not lead to degrading or cruel treatment.*¹³¹
2. *Right to health care: prisoners have the right to adequate health care, including preventive health services and treatment of illnesses.*¹³²
3. *Right to contact: prisoners have the right to contact their family and friends. They may exercise this right by letter, telephone or visits, but these rights may be restricted for security reasons.*¹³³
4. *The right to freedom of conscience and religion: prisoners have the right to practise their religion, which includes participating in religious services and using religious objects.*¹³⁴

Duties of prisoners:

¹²⁷ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 1.§ (2) a)

¹²⁸ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 9. § (1)-(2)

¹²⁹ Hezam Leila Melinda: „Az elítéltek jogi helyzete” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Büntető eljárásjog és büntetés-végrehajtási jog rovat, rovatszerkesztő: HACK Péter, KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara), 2023. 1.

¹³⁰ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 119. §

¹³¹ Magyarország Alaptörvénye II. cikk

¹³² 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 6. §, 7. § (1)

¹³³ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 172. § (1)-(2)

¹³⁴ Magyarország Alaptörvénye VII. cikk (1)

1. *Compliance with the rules of the penitentiary: Prisoners must comply with the internal rules of the penitentiary, including disciplinary rules.*¹³⁵
2. *Work: if their health permits, prisoners are required to work within the institution, which helps them to reintegrate into society and to secure their livelihood.*¹³⁶
3. *Participation in reintegration programmes: prisoners are obliged to participate in reintegration and education programmes aimed at preparing them for reintegration into society.*¹³⁷

The two pieces of legislation that I have examined aim to ensure the legality of the execution of sentences, the preservation of the human dignity of prisoners and the possibility of reintegration. The legislation takes into account the rights of prisoners while setting obligations for the development of the individual.

The reintegration custody

For a comprehensive examination of the legislation, I consider it important to present the reintegration custody as defined in Act CCXL of 2013. Reintegration custody is a special form of imprisonment, which allows the prisoner to serve the last part of their sentence not in a penitentiary, but in strictly restricted conditions in their place of residence. The aim of the measure is to promote reintegration, i.e. to prepare the prisoner for release, during which he can gradually reintegrate into society while remaining under strict supervision. The introduction of reintegration custody in the Hungarian criminal justice system aims to support the re-socialisation of prisoners and plays an important role in facilitating their reintegration into society. Reintegration custody can only be used if the purpose of the sentence can be achieved by this method, i.e. if the convicted person's behaviour and record indicate that they are not likely to pose a threat to society. For reckless offenders, the maximum duration of reintegration custody is one year. In the case of intentional offenders, more stringent conditions apply, for example, the offender must not have committed a violent offence, must not be a repeat offender and the period of imprisonment must not exceed five years. In this case, the maximum duration of reintegration custody is ten months. Article 187/A of Act No CCXL of 2013 stipulates that the prisoner may be monitored by means of an electronic remote monitoring device during the period of reintegration custody. The prisoner's freedom of movement is limited and they may leave their designated place of residence only for specific reasons, such as work, education or health care.

The start of reintegration custody requires a referral from the prison, which is decided by the prison judge. The procedure takes into account the prisoner's chances of social integration, their behaviour and their cooperation during the enforcement of the sentence. The prisoner must designate a place of residence suitable for the use of the electronic means of remote monitoring, with the written consent of the owner or tenant of the accommodation, if the accommodation is not the exclusive property of the prisoner. The prison probation officer shall carry out an assessment of the suitability of the accommodation and record the visit to the accommodation and the possibility of electronic monitoring. The programme facilitates the prisoner's access to employment, studies and medical treatment. These activities prepare the prisoner for release from prison, reducing the risk of reoffending.

¹³⁵ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 8. § (1)

¹³⁶ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 135. § (1)

¹³⁷ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 186. § (1)

However, reintegration custody also has its limits. The prisoner's movements are constantly monitored and they are only allowed to leave the prison for the reasons specified in the order. The prison service, in cooperation with the police, monitors the use of electronic means of remote monitoring to ensure that the prisoner complies with the rules of custody.¹³⁸ Reintegration custody can be terminated if the prisoner breaks the rules of conduct that apply to them, for example if they damage the electronic monitoring device or if the designated accommodation becomes unsuitable for monitoring. The prison service must immediately notify the prison judge if such an offence is committed. After termination, the prisoner is returned to the prison and the period of termination of custody is not counted in the period of imprisonment.¹³⁹

In my opinion, reintegration custody is a forward-looking measure in the Hungarian prison system, as it allows prisoners to actively participate in the daily life of a free society while still being under supervision. This type of imprisonment can be particularly effective in reducing recidivism, as prisoners are gradually confronted with the challenges of free life. However, the use of electronic means of remote monitoring and strict restrictions mean that prisoners remain under considerable control and their freedom is only partially guaranteed. In addition, the measure is only available to prisoners who meet the strict conditions, so it is not an alternative for all prisoners.

International legal standards

The rights of detainees are protected by a number of international conventions and directives that ensure the protection of human dignity, the prohibition of torture and degrading treatment and the provision of basic needs of detainees. These standards provide an essential framework for States to treat detainees in a humane and lawful manner, while ensuring the protection of society. The most important sets of standards are highlighted below.

Article 5 of the **UN Universal Declaration of Human Rights** (1948) states that no one shall be subjected to torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. This general principle is intended to protect human dignity, which applies to all prisoners.¹⁴⁰ Article 3 of the **European Convention on Human Rights** (ECHR) also prohibits torture and inhuman or degrading treatment or punishment. The European Court of Human Rights has ruled in several cases that conditions of detention, including overcrowding or inadequate health care, may violate this article¹⁴¹

Article 10 of the **ICCPR** (International Covenant on Civil and Political Rights) explicitly provides that anyone deprived of their liberty must be treated humanely and in accordance with their inherent human dignity. The Convention obliges States to ensure the rights of detainees and their protection against cruel or degrading treatment.¹⁴²

One of the most important international standards is the **UN Nelson Mandela Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners**, which sets out minimum standards for the treatment of prisoners. The Nelson Mandela Rules aim to ensure respect for the human rights of detainees, with particular attention to conditions of detention, health care and disciplinary measures.¹⁴³ It stipulates that the human dignity of detainees must be respected and they must be protected from torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.¹⁴⁴

¹³⁸ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 187/A. §

¹³⁹ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 187/E. §

¹⁴⁰ Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata (1948) 5. cikk

¹⁴¹ Emberi Jogi Európai Egyezmény (1950) 3. cikk

¹⁴² A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966) 10. cikk

¹⁴³ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)

¹⁴⁴ Havasi Sára: A fiatalokú fogvatartottakkal való törvényes bánásmód és annak biztosítékai az egyes fogvatartási helyeken. PhD értekezés. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Budapest, 2024. 34-35.

The **European Prison Rules**, adopted by the Council of Europe, provide detailed guidelines on prisoners' rights and prison conditions, including health care, employment opportunities, education and family relations.¹⁴⁵ The European Prison Rules have been amended several times over the past decades to reflect changing prison practice, human rights standards and social and political changes.¹⁴⁶

4. Conclusion

The findings of my study highlight the significant physical, psychological, and social harms associated with imprisonment. Despite legal frameworks designed to ensure prisoners' rights, the reality within Hungarian prisons often falls short of these standards. Overcrowding, inadequate healthcare, and social isolation remain pressing issues, exacerbating the suffering of inmates and impeding their reintegration into society. The analysis of international models, particularly the Norwegian prison system, suggests that alternative forms of punishment and a stronger emphasis on rehabilitation could lead to more effective criminal justice outcomes.

From a critical criminological perspective, the prison system often functions less as a means of rehabilitation and more as a tool of social control, disproportionately affecting marginalized groups. While reintegration custody represents a step forward in Hungary's penal system, its limited application and strict conditions prevent it from being a viable alternative for all inmates. A broader implementation of non-custodial sentences, such as community service and restorative justice programs, could significantly reduce reoffending rates and alleviate the burden on the prison system.

Ultimately, my research underscores the need for comprehensive prison reform. Legal provisions must be more than theoretical guarantees—they must be actively enforced to ensure humane treatment, protect prisoners' rights, and facilitate successful reintegration. Without significant changes, imprisonment will continue to perpetuate cycles of marginalization rather than fulfill its intended rehabilitative purpose.

Bibliography

- Albert Fruzsina, Bíró Emese: A sikeres reintegráció In: *Életkeretek a börtönön innen és túl. Szociológiai Tanulmányok (2015/2)*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, Budapest, 143-165.
- Andrew Coyle, Helen Fair: *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff (3rd edition)* Institute for Criminal Policy Research Birkbeck, University of London.
- Angela Y. Davis: *Are Prisons Obsolete?* Seven Stories Press, New York, 2003.
- Bíró Emese: A fogvatartottak családi kapcsolatainak szerepe a bűnelkövetésben, a börtönélményben és a reintegrációban 73-112.
- Borbíró Andrea, Gönczöl Katalin, Kerezi Klára, Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia, második átdolgozott kiadás*. Wolters Kluwer Hungary Kft, 2020.
- *Börtönügyi Szemle 2020/7* 73-84.
- *Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága: Börtönstatistikai Szemle 2020*
- Craig Haney: *The Psychological Impact of Incarceration: Implications for Post-Prison Adjustment* 83-86.

¹⁴⁵ European Prison Rules Part I. - Part II.

¹⁴⁶ Juhász Zsuzsanna: Megújult az Európai Börtön szabályok. *Börtönügyi Szemle* 2006/3 44-45.

- Havasi Sára: A fiatalkorú fogvatartottakkal való törvényes bánásmód és annak biztosítékai az egyes fogvatartási helyeken. PhD értekezés. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Budapest, 2024.
- Hezam Leila Melinda: „Az elítéltek jogi helyzete” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Büntető eljárásjog és büntetés-végrehajtási jog rovat, rovatszerkesztő: HACK Péter, KOÓSNÉ MOHÁCSI Barbara), 2023. 1.
- Ingrid A. Binswanger, Marc F. Stern, Richard A. Deyo, Patrick J. Heagerty, Allen Cheadle, Joann G. Elmore, Thomas D. Koepsell: Release from Prison - A High Risk of Death for Former Inmates, *New England Journal of Medicine*, 356(2)
- Joshua C. Cochran, Daniel P. Mears: Social isolation and inmate behavior: A conceptual framework for theorizing prison visitation and guiding and assessing research, *Journal of Criminal Justice*, 41(4)
- Jörg Pont, Heino Stöver, Hans Wolff: Dual Loyalty in Prison Health Care. *American Journal of Public Health*. vol. 102, No. 3. 2012. 475-480.
- Juhász Zsuzsanna: Megújult az Európai Börtön szabályok. *Börtönügyi Szemle* 2006/3 44-53.
- Juhász Zsuzsanna: Nemzetközi kitekintés – Egészségügyi és börtönkörnyezet. *Börtönügyi Szemle* 2019/2 27-35.
- Karen De Claire, Louise Dixon: The Effects of Prison Visits From Family Members on Prisoners' Well-Being, Prison Rule Breaking, and Recidivism. *Trauma, Violence & Abuse*, April 2017, Vol. 18, No. 2. 185-199.
- Kimberly Jade Townend: Contact with the outside world: perspectives on family life from Norwegian and Spanish prisons *ELSA Spain Law Review*, 2017. 114-127.
- Loïc Wacquant: The Prison is an Outlaw Institution, *The Howard Journal of Criminal Justice*, Special issue, 50th Anniversary.
- Melvin Seeman: On The Meaning of Alienation, *American Sociological Review*, 1959, Vol. 24, No.6. 783-791.
- Pászti Péter Gergely: Egy reintegrációval foglakozó kutatás megalapozása a külföldi publikációk tükrében.
- WHO 2018: Good practices in the prevention and care of tuberculosis and drug-resistant tuberculosis in correctional facilities.

Sources of Law

- Magyarország Alaptörvénye
- Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata (1948)
- Emberi Jogi Európai Egyezmény (1950)
- A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966)
- European Prison Rules
- The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)
- 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

PROBELE OTRĂVITE

Cătălina-Maria ALEXANDRU^{147*}

Abstract

Urmărirea penală este necesar a fi desfășurată potrivit dispozițiilor legii procesuale penale. Doctrina „fructului otrăvit”, ca extensie a regulii excluderii probelor, apare ca o garanție procedurală a drepturilor omului, dar și a supremației legii. Raționamentul juridic este utilizat în diverse sisteme de drept, indiferent dacă este reglementat expres sau nu, fiind esența legalității în procesul de administrare a probelor, în sens larg, și a respectării principiului loialității administrării probelor, în sens restrâns.

Keywords: *legalitate, probă, mandat, urmărire penală, excludere, percheziție, arestare ilegală*

1. Introducere

Doctrina fructului otrăvit este un raționament juridic apărut în America, care reglementează excluderea din proces a probelor obținute pe baza informațiilor descoperite în urma săvârșirii unui act procedural fără temei legal. Neconstituționalitatea (nelegalitatea) sursei din care provin probele principale determină caracterul ilicit și al acestora, întrucât devin „otrăvite”.

În urma săvârșirii ilegale a unui act procedural pot apărea două tipuri de probe: principale, rezultatul direct al actului procedural, și derivate, obținute ulterior din act sau din cele principale. Lipsa legăturii de cauzalitate între acțiunea ilicită a organelor de cercetare penală și dovezi va atrage aplicarea excepției atenuării, iar probele derivate nu vor fi excluse.

Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii a definit conceptul „fructului otrăvit” drept „o regulă conform căreia probele care sunt rezultatul direct al unui comportament ilegal din partea unui oficial sunt inadmisibile într-un proces penal împotriva victimei aceluși comportament. Doctrina își trage numele din ideea că, odată ce pomul este otrăvit, adică proba principală este obținută ilegal, atunci și fructul pomului, orice probă secundară, este de asemenea compromisă și nu poate fi utilizată”.¹⁴⁸

„Numele doctrinei își găsește inspirația în texte biblice, precum Matei 7:17-20, care afirmă: „Tot așa, orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele. Pomul bun nu poate face roade rele, iar pomul rău nu poate face roade bune. Orice pom care nu face roade bune este tăiat și aruncat în foc. Așadar, după roadele lor îi veți cunoaște”.¹⁴⁹

^{147*} Studentă, Facultatea de drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: catalinaam8@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Mircea Damaschin (e-mail: mirceadamaschin@univnt.ro).

¹⁴⁸ Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii, conform „https://www.supremecourt.gov/DocketPDF/18/18-6243/66199/20181009140706153_00000007.pdf”, accesat la 12 noiembrie 2024.

¹⁴⁹ *Doctrine of the fruit of the poisonous tree (Doctrina fructelor pomului otrăvit)*, conform <https://www.fukurolegal.com/post-en/fruit-poisonous-tree>, accesat la 23 decembrie 2024.

Din punctul meu de vedere, este incontestabilă protecția pe care acest concept o conferă drepturilor omului, punând în prim-plan legalitatea săvârșirii actului de justiție, conform procedurilor, în spiritul și litera legii, iar, în același timp, consolidând încrederea oamenilor în sistemul judiciar. O urmărire penală efectuată potrivit dispozițiilor legale nu presupune doar existența unor probe certe cu privire la vinovăția acuzatului, ci și efectuarea anchetei penale sub auspiciile legii. Doctrina fructului otrăvit elimină posibilitatea abuzului de putere, deoarece procurorii și polițiștii nu vor forța limitele legii cu privire la administrarea probelor, întrucât își vor sabota propriile investigații, iar rezultatul -excluderea probelor derivate- este unul favorabil doar inculpatului. Probele derivate nu sunt probe falsificate, iar obținute legal ele chiar ar putea conduce la punerea sub acuzare a inculpatului. Astfel, prin eliminarea lor din cauza conduitei ilicite, sarcina dovedirii vinovăției este îngreunată pentru procurori.

2. Teoria excluderii probelor derivate din probe nelegale în procesul penal român

Probele reprezintă elementul central al procesului penal întrucât pentru a ajunge la o soluție definitivă este necesar un probatoriu complet din care în mod evident să rezulte adevărul juridic. „Din momentul în care a fost declanșat procesul penal și până la soluționarea lui definitivă, toate problemele fondului cauzei sunt rezolvate cu ajutorul probelor. Înfăptuirea justiției penale depinde, în principal, de sistemul probelor. Aceasta este și explicația pentru care, de-a lungul timpului a existat o intensă preocupare pentru perfecționarea sistemelor de probațiune”.¹⁵⁰

Pentru a asigura desfășurarea procesului penal, în condițiile legii, în sistemul român de drept, există o etapă intermediară între faza de urmărire penală și faza de judecată având scopul de a verifica legalitatea administrării probelor. În această etapă, numită cameră preliminară, judecătorul, art. 54 din Codul de procedură penală, „verifică legalitatea trimiterii în judecată dispuse de procuror; verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală; soluționează plângerile împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimiteră în judecată și soluționează alte situații expres prevăzute de lege.” Astfel, în această etapă procesuală, judecătorul de cameră preliminară poate exclude probele.

„Excluderea probelor este o instituție cheie a procesului penal, interesând deopotrivă atât teoreticienii, cât și practicienii dreptului (...) Procesul penal nu se poate desfășura decât în cadrul prescris de lege, iar sancțiunea excluderii conturează limitele în care situația de fapt dedusă judecății poate fi stabilită, afectând în egală măsură atât legalitatea procesului penal, cât și aflarea adevărului în procesul penal”.¹⁵¹

În România, doctrina „fructului otrăvit” nu este numită expres, dar raționamentul este aplicat, fiind prevăzut în art. 102 alin. (1) și (4) din Codul de procedură penală : „Probele derivate din probe obținute prin tortură se exclud”, respectiv „Probele derivate se exclud dacă au fost obținute în mod direct din probele obținute în mod nelegal și nu puteau fi obținute în alt mod.” Din analiza textului legal observăm faptul că regula excluderii se extinde și cu privire la probele „otrăvite”, iar prin sintagmele „în mod direct”, respectiv „nu puteau fi obținute în alt mod”, legiuitorul a avut în vedere și excepțiile doctrinei americane. Astfel, atât doctrina, cât și excepțiile sale sunt prevăzute și aplicate în România, doar că regula de drept nu a apărut ca urmare a jurisprudenței.

¹⁵⁰ Neagu Ion, Damaschin Mircea, *Tratat de procedură penală - Partea Generală*, Editura Universul Juridic, București, 2024, p. 477.

¹⁵¹ Lupu Iulia Cristina, *Excluderea probelor obținute în mod nelegal*, Editura Universul Juridic, 2024, conform „<https://www.ujmag.ro/drept/excluderea-probelor-obtinite-in-mod-nelegal#:~:text=Excluderea%20probelor%20este%20o%20instituție,transant%20nu%20poate%20fi%20acordat>”, accesat la 26 noiembrie 2024.

Spre deosebire de sistemul nostru de drept, în Statele Unite, este aplicat sistemul *common law*, adică dreptul jurisprudențial care presupune că deciziile instanțelor de judecată devin, din momentul pronunțării, drept, fiind denumite „precedente”, fiindcă se aplică obligatoriu în cazurile viitoare ce implică aceeași problemă juridică. Judecătorii nu doar că se pronunță în numele legii, o și creează, având atribuțiile legiuitorului din această perspectivă, motiv pentru care, pentru a înțelege evoluția teoriei „fructului otrăvit”, este necesară și analiza cazurilor penale celebre bazate pe evocarea acestui principiu și care au creat propriu-zis normele incidente în această materie.

„În privința probelor derivate, sub acest aspect, noul Cod de procedură penală consacră un element de doctrină și de jurisprudență specific și sistemului anglo-saxon, care legiferează teoria „fructelor pomului otrăvit”. Conceptul de „probe derivate” este cunoscut fie din jurisprudența instanțelor americane sau britanice, fie din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în cauza *Gäfgen contra Germaniei*, în care dezbaterea se concentrează asupra faptului dacă relele tratamente la care a fost supus inculpatul pot afecta legalitatea probelor derivate, deoarece acestea sunt probe legal administrate, dar care se află într-o relație de condiționalitate *sine qua non* cu probe nelegal administrate. Referitor la această cauză, Curtea face o distincție importantă între categoriile de probe, constatând că, în esență, tortura atrage o excludere automată a tuturor probelor, însă relele tratamente nu presupun o excludere automată, ci aceasta trebuie raportată la respectarea echitabilității procedurii conform art. 6. Este importantă, totodată, și opinia disidentă din cauza *Gäfgen contra Germaniei*, potrivit căreia o încălcare a art. 3 din Convenție nu ar putea să atragă reținerea unor probe legal administrate în cadrul procesului penal în caz de rele tratamente. Acesta este sensul în care merge și legiuitorul român, având în vedere dispozițiile art. 102 alin. (3) din Codul de procedură penală, deoarece, deși acest articol pare să se aplice doar în ipoteza torturii, vor exista excluderi automate și în ipotezele unor nulități absolute”.¹⁵²

Din punctul meu de vedere, acest sistem de drept bazat pe *stare decisis* nu este unul optim, deoarece, așa cum vom observa și cu privire la teoria „fructului otrăvit”, consolidarea unei norme juridice are loc pe o perioadă îndelungată de timp, prin multiple hotărâri. Din păcate, această întârziere creează oportunități pentru infractori, aceștia beneficiind de lacunele legislative pentru că stabilirea vinovăției se întemeiază strict pe probele admise de instanță. De asemenea, dacă avem în vedere și faptul că, în domeniul juridic, orice regulă presupune și situații excepționale, observăm cum procedeul legislativ devine și mai îndelungat prin pronunțarea mai multor hotărâri care să cuprindă și aceste excepții. În acest sens, consolidarea teoriei a durat aproximativ 50 de ani, timp în care este evident faptul că nu s-au respectat drepturile și libertățile omului, deoarece oamenii erau judecați după norme incomplete, iar dacă se aflau în situația fericită de a se implementa norma necesară prin hotărârea lor, din păcate, acest lucru se întâmpla în momentul pronunțării hotărârii definitive, prin achitarea lor, adică la finalul procesului, după ce drepturile lor fuseseră deja încălcate.

3. Sursa teoriei excluderii probelor derivate din probe nelegale. *Fruits of the Poisonous Tree.*

Cauza Weeks împotriva Statelor Unite. Fiind o extensie a regulii excluderii probelor obținute în mod nelegal, este important de menționat cum s-a oficializat excluderea probelor în Statele Unite, fiind elaborată și aplicată pentru prima dată de Curtea Supremă în cauza Weeks împotriva Statelor Unite din 1914.

Neexistând o sancțiune procedurală aplicabilă cu privire la excluderea probelor ilegale, în America, devenise o practică frecventă ca organele de cercetare penală, fără mandat, încălcând

¹⁵² Udroui Mihail, Consiliul Superior al Magistraturii, Institutul Național al Magistraturii, *Conferințele Noul Cod de Procedură Penală*, p. 129, conform „https://inm-lex.ro/fisiere/d_176/Rezumatel%20conferintelor%20NCCPP.pdf”, accesat la 20 decembrie 2024.

drepturile omului, să efectueze diverse percheziții, în special domiciliare. În acest sens, în 1914 polițiștii au percheziționat casa reclamantului Fremont Weeks de două ori în aceeași zi, încălcând al IV-lea amendament din Constituția Statelor Unite¹⁵³. Au confiscat ca probe mai multe documente care dovedeau vinovăția acestuia, suspectat la acel moment de transportarea ilicită a biletelor de loterie, dar, în instanță, acesta a fost achitat de judecători cu unanimitate, stabilindu-se că „Deși eforturile instanțelor și ale oficialilor de a-i pedepsi pe vinovați sunt demne de laudat, ei nu trebuie să fie ajutați prin sacrificarea marilor drepturi fundamentale garantate de Constituție”.¹⁵⁴ Această decizie reglementează oficial excluderea probelor obținute în mod ilegal prin unul dintre cele mai importante precedente din istoria dreptului american. Acesta a fost consolidat și extins tot de către Curtea Supremă prin alte hotărâri, iar în 1961, tot prin jurisprudență s-a decis aplicarea principiului și la nivel statal prin cauza *Mapp împotriva Ohio*¹⁵⁵.

Cauza Silverthorne Lumber Co. împotriva Statelor Unite. Extinderea regulii excluderii cu privire la probele derivate, a fost stabilită în 1920 prin decizia din *Silverthorne Lumber Co. împotriva Statelor Unite*, raționamentul nefiind denumit punctual în hotărâre.

În speță, Frederick Silverthorne, unul dintre proprietarii companiei și tatăl său, implicat în administrarea afacerii, au fost arestați și reținuți, timp în care procurorii federali ai Departamentului de Justiție, alături de un șerif federal, fără mandat, au percheziționat sediul firmei confiscând cărțile de registre contabile, precum și alte documente care conțineau informații referitoare la activitatea și administrarea companiei. Agenții au dus angajații firmei și documentele la biroul procurorului districtual al Statelor Unite (U.S. District Attorney), dar fiind evident faptul că documentele vor fi considerate inadmisibile în temeiul excluderii întrucât percheziția, respectiv confiscarea au fost efectuate fără mandat, agenții au făcut copii xerox tuturor documentelor obținute din această percheziție ilegală susținând faptul că aceste copii sunt probe distincte, obținute legal. Jurisprudența, nefiind clar conturată, ridică problema dacă această situație intră sau nu sub incidența raționamentului excluderii probelor, întrucât erau probe derivate.

Curtea Supremă a criticat modul de operare al reprezentanților Departamentului de Justiție stabilind că: „Esența unei dispoziții care interzice dobândirea de dovezi într-un anumit mod este că nu doar dovezile astfel obținute nu vor fi folosite în fața instanței, ci că nu vor fi folosite deloc. Desigur, acest lucru nu înseamnă că faptele astfel obținute devin sacre și inaccesibile. Dacă cunoașterea lor este obținută dintr-o sursă independentă, ele pot fi demonstrate ca oricare altele, dar cunoașterea obținută prin greșelile proprii ale Guvernului nu poate fi folosită de acesta în modul propus”.¹⁵⁶

În cuprinsul hotărârii, similar modului în care funcționează în sistemul judiciar român hotărârile prealabile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, judecătorii s-au raportat și la hotărârea *Weeks împotriva Statelor Unite*: „Numeroasele decizii, precum *Adams împotriva New York*, 192 U.S. 585, 24 Sup. Ct. 372, 48 L. Ed. 575, care stabilesc că o anchetă colaterală privind modul în care au fost obținute dovezile nu va fi permisă atunci când întrebarea este ridicată pentru prima dată la proces, nu constituie autoritate în procedura de față, așa cum este explicat în *Weeks împotriva Statelor Unite*, 232 U.S. 383, 394, 395, 34 Sup. Ct. 341, 58 L. Ed. 652, L. R. A. 1915B, 834, Ann.

¹⁵³ Al patrulea Amendament prevede: „Dreptul oamenilor de a fi în siguranță în persoanele, casele, documentele și bunurile lor, împotriva perchezițiilor și sechestrărilor nejustificate, nu va fi încălcat, iar niciun mandat nu va fi emis, decât pe baza unei cauze probabile, susținută prin jurământ sau afirmație, și descriind în mod clar locul care urmează a fi percheziționat și persoanele sau lucrurile care urmează a fi sechestrate.” (Al patrulea amendament la Constituția Statelor Unite ale Americii).

¹⁵⁴ *Weeks împotriva Statelor Unite*, 232 U.S. 383, (1914).

¹⁵⁵ „Dollree Mapp a fost condamnată pentru deținerea de materiale obscene după o percheziție ilegală a poliției în casa ei pentru un fugar. Ea a făcut apel la condamnare pe baza libertății de exprimare”, conform „<https://www.oyez.org/cases/1960/236>”, accesat la 19 noiembrie 2024.

¹⁵⁶ *Silverthorne Lumber Co. împotriva Statelor Unite*, 251 U.S. 385 (1920), disponibil pe Cornell Legal Information Institute, conform „<https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/251/385>”, accesat la 22 decembrie 2024.

Cas. 1915C, 1177. Dacă unele dintre aceste decizii au mers prea departe sau au dat motive greșite, nu este necesar să investigăm; principiul aplicabil în cazul de față ni se pare clar”.¹⁵⁷

În jurisprudența Americii, acest caz a devenit un precedent important privind probele derivate, urmând ca în 1939 judecătorul Felix Frankfurter să fundamenteze teoria fructului otrăvit, având în vedere printre altele și această hotărâre.

Cauza Nardone împotriva Statelor Unite. După aproximativ 20 de ani, în hotărârea Nardone împotriva Statelor Unite judecătorul Felix Frankfurter denuște expres pentru prima dată acest raționament drept teoria „fructelor pomului otrăvit”. În speță, agenții federali au interceptat fără mandat conversațiile telefonice lui Antonio Nardone, precum și cele alor celorlalți suspecți de contrabandă cu alcool.

Probele principale au constat în înregistrări, dar din conținutul acestora au rezultat mai multe probe secundare, pe care ulterior anchetatorii le-au obținut legal, dar instanța a hotărât că „Într-o urmărire penală într-o instanță federală, probele obținute cu încălcarea Actului de comunicații din 1934 sunt inadmisibile (...) acest lucru se aplică nu numai conversațiilor interceptate în sine, ci și, implicit, probelor obținute prin utilizarea cunoștințelor obținute din astfel de conversații.”¹⁵⁸

Caracteristic sistemului *common law*, instanța a avut în vedere și hotărârea exemplificată anterior: „Aici, precum în cazul *Silverthorne*, faptele obținute în mod ilegal nu devin sacre și inaccesibile. Dacă cunoașterea acestora este obținută dintr-o sursă independentă, ele pot fi dovedite ca orice altele, dar cunoașterea obținută prin greșelile proprii ale Guvernului nu poate fi folosită de către acesta doar pentru că este utilizată derivativ”.¹⁵⁹

Cauza Wong Sun împotriva Statelor Unite a consolidat principiul conform căruia inexistența unei legături cauzale directe între obținerea probei și o acțiune ilicită atrage inadmisibilitatea materialului probator. În fapt, Biroul Federal de Narcotice (D.E.A) l-a arestat fără mandat pe Hom Way, suspectat de trafic de droguri, care a mărturisit că a cumpărat heroină de la James Wah Toy. În urma declarației acestuia, James Wah Toy a fost arestat, fără mandat, iar, în timpul interogatoriului, l-a incriminat pe Wong Sun, care, la rândul său, a fost și el arestat fără mandat. Wong Sun a refuzat să coopereze cu agenții și a fost liberat pe cauțiune, dar ulterior, din proprie inițiativă, s-a întors și a oferit, în condiții legale, o declarație scrisă în care a recunoscut o parte din acuzațiile aduse.

În drept, apărarea inculpaților s-a bazat pe doctrina „fructelor pomului otrăvit”, argumentând că toate arestările au fost efectuate fără mandat, prin urmare toate probele din dosar ar trebui excluse. Acest caz a stârnit diverse controverse, întrucât o parte dintre probe au fost excluse instanța considerând că „Stupefiantele luate de la un terț ca urmare a declarațiilor făcute de Toy la momentul arestării sale au fost, de asemenea, fructe ale arestării ilegale și nu ar fi trebuit admise ca probe”.¹⁶⁰ Alte probe au fost considerate admisibile (declarația scrisă) în temeiul doctrinei atenuării, excepție de la doctrina „fructului otrăvit”.

„În cazurile în care relația dintre probele atacate și conduita neconstituțională este prea îndepărtată și atenuată, probele pot fi admisibile. Sunt trei factori pe care instanțele trebuie să ia în considerare atunci când determină atenuarea: proximitatea temporală, prezența circumstanțelor intermediare și scopul și flagrantul abaterii oficiale”.¹⁶¹ În acest context, în momentul în care Wong Sun a fost liberat pe cauțiune, legătura de cauzalitate dintre arestul ilegal și declarația lui a devenit suficient de îndepărtată, astfel încât nu a mai existat nicio asociere directă dintre arest și declarația scrisă.

¹⁵⁷ ibidem

¹⁵⁸ Nardone împotriva Statelor Unite, 308 U.S. 338, (1939).

¹⁵⁹ Felix Frankfurter, Nardone împotriva Statelor Unite, 308 U.S. 338, 392 (1939). Cornell Law School, conform www.law.cornell.edu, accesat la 21 decembrie 2024.

¹⁶⁰ Wong Sun împotriva Statelor Unite, 371 U.S. 471, (1963).

¹⁶¹ Exclusionary Rule (Doctrina atenuării), conform https://www.law.cornell.edu/wex/exclusionary_rule, accesat la 27 noiembrie 2024.

Pentru a evita o posibilă utilizare abuzivă a principiului, așa cum s-a încercat în cazul prezentat anterior prin cererea de excludere a întregului material probator, au fost reglementate patru excepții. Astfel, pe lângă doctrina atenuării, probele otrăvite sunt admisibile dacă provin dintr-o sursă independentă, dacă descoperirea lor ar fi fost evidentă sau dacă organele de urmărire penală au acționat cu bună-credință.

Dacă proba provine dintr-o sursă neotrăvită, independentă de acțiunea ilicită, nu mai există nicio legătură de cauzalitate, iar proba nu va fi exclusă pentru că nu mai există situația „fructului otrăvit”.

Descoperirea inevitabilă apare ca o excepție întrucât raționamentul doctrinei este de a evita vătămarea în drepturi a suspectilor și inculpaților, iar într-o astfel de situație, excluderea lor ar reprezenta un nonsens, pentru că oricum ar fi fost descoperite, iar scopul doctrinei nu este de a ajuta apărarea inculpaților ci de a le proteja drepturile.

Oficial, jurisprudența consacră și o a patra excepție buna-credință, dar aplicabilitatea ei este un subiect controversat în America în rândul practicienilor dreptului. Teoretic, aceasta este reținută într-o singură situație: atunci când organele de cercetare penală consideră sincer că efectuează un act legal. În această ipoteză, anchetatorii cred cu adevărat că acționează legal, fără a avea intenția de a obține dovezi în mod ilegal. Spre exemplu, anchetatorii cred sincer că percheziția unui vehicul este realizată în condițiile legii, deși nu au mandat.

Cauza Leon împotriva Statelor Unite. „Curtea Supremă a stabilit excepția de bună-credință la regula excluderii în cauza Leon împotriva Statelor Unite. A stabilit că regula excluderii nu se aplică dovezilor obținute de un ofițer de poliție care efectuează o percheziție pe baza unei cereri de percheziție emise de un magistrat imparțial și detașat, care ulterior se dovedește a fi nefondată din punct de vedere al cauzei probabile. Judecătorii care au formulat opinia separată au exprimat îngrijorări cu privire la efectele negative ale excepției asupra comportamentului poliției. Judecătorul Brennan a susținut că excepția de bună-credință va „încuraja poliția să furnizeze doar minimul necesar de informații în viitoarele cereri de percheziție” deoarece știu că, dacă magistratul le acordă un mandat, „toate acțiunile poliției în baza aceluia mandat vor fi protejate de revizuirea judiciară ulterioară” dacă circumstanțele din jurul emiterii mandatului nu sunt „total nerezonabile”.¹⁶²

Consider că, această excepție nu are o aplicabilitate practică, deoarece anchetatorii cunosc legea, iar pentru astfel de operațiuni nu participă de regulă o singură persoană. Astfel de situații în care toți cei prezenți se află în eroare sunt, în practică, imposibile. De asemenea, această excepție contravine direct principiului *nemo censetur ignorare legem*, deoarece necunoașterea legii nu poate fi considerată drept pretext pentru conduita ilicită. Este adevărat că există persoane care contrazic acest principiu considerând că nu poate fi aplicabil în contextul în care nu toți oamenii au o educație juridică, dar în contextul prezentat, nu au cum să existe opinii contrare. Toți oamenii implicați în urmărirea penală au studii juridice, iar din experiența profesională cunosc foarte bine cum trebuie să îndeplinească legal procedurile. Această excepție nu ar trebui să existe, reprezentând doar un pretext pentru încălcarea drepturilor oamenilor. Pentru obținerea unui mandat de percheziție spre exemplu sunt mai mulți pași ce trebuie să fie urmați, dar cumva americanii consideră că mai multe persoane cu studii juridice și experiență pot să se afle în eroare.

Referitor la doctrina „fructului otrăvit”, important de subliniat nu este neapărat excluderea probelor derivate, reglementată nu doar în Statele Unite, ci principiile pe care le protejează, imaginea de ansamblu fiind una mult mai nuanțată. Normele se pot schimba; în America pot apărea precedente care să modifice semnificativ doctrina prezentată, dar scopul în temeiul căruia s-a fundamentat acest

¹⁶² Alyson M. Cox, Does It Stay, or Does It Go?: Application of the Good-Faith Exception When the Warrant Relied Upon Is Fruit of the Poisonous Tree (Aplicarea excepției de bună-credință când mandatul se bazează pe teoria fructelor pomului otrăvit), în *Washington and Lee Law Review*, volumul 72, numărul 3, articolul 14, 6-1-2015, p. 1513, conform <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4471&context=wlulr>, accesat la 23 decembrie 2024.

principiu întotdeauna va fi același. În ceea ce privește legalitatea urmăririi penale, există și astăzi opinii contrare, ce susțin faptul că justiția trebuie înfăptuită indiferent de mijloace, fiind și astăzi un conflict de viziuni în acest sens.

*Fiat iustitia, ruat caelum*¹⁶³ poate doar să creeze un precedent periculos pentru că dacă permitem abuzurile de drept nu realizăm justiție ci opresiune. Orice făptuitor, suspect sau inculpat este la rândul lui un om, respectiv un membru al comunității cu drepturi și libertăți, iar ce legitimează organele de cercetare penală în săvârșirea atribuțiilor, respectiv în restrângerea drepturilor este legea, cât și faptul că o respectă la rândul lor, fapt pentru care as și există o multitudine de incapacități și interdicții pentru magistrați în toate statele de drept.

4. Concluzii

Concluzionând, excluderea probelor derivate este un raționament juridic care completează normele privind excluderea probelor, apărând dreptul la un proces echitabil al oamenilor ca o adevărată garanție procedurală. Toate fazele procesului penal, cu precădere urmărirea penală, care este cea mai intruzivă în viața privată a oamenilor, trebuie să fie efectuate cu respectarea drepturilor omului. Responsabilitatea procurorilor în ceea ce privește sarcina probei este una imensă, dar scopul urmărit nu legitimează abuzurile de drept, întrucât raționamentul *fiat iustitia, ruat caelum* nu își are locul în acest domeniu. Așa cum am observat în toate cazurile analizate anterior, prin desconsiderarea modului de obținere a probelor, nimeni nu beneficiază în final fiindcă din perspectiva procurorilor, cei vinovați sunt achitați, iar din perspectiva inculpaților, vătămarea produsă este ireversibilă.

Referințe bibliografice

- Cox Alyson M., Does It Stay, or Does It Go?: Application of the Good-Faith. Exception When the Warrant Relied Upon Is Fruit of the Poisonous Tree (Aplicarea excepției de bună-credință când mandatul se bazează pe teoria fructelor pomului otrăvit), în Washington and Lee Law Review, volumul 72, numărul 3, articolul 14, 6-1-2015
- Consiliul Superior al Magistraturii, Institutul Național al Magistraturii, Conferințele Noul Cod de procedură penală
- Lupu Iulia Cristina, Excluderea probelor obținute in mod nelegal. Editura Universul Juridic, 2024
- Neagu Ion, Damaschin Mircea, Tratat de procedură penală - Partea Generală, Editura Universul Juridic, București, 2024
- Constituția Statelor Unite ale Americii
- Weeks împotriva Statelor Unite, 232 U.S. 383, (1914)
- Silverthorne Lumber Co. împotriva Statelor Unite, 251 U.S. 385 (1920)
- Nardone împotriva Statelor Unite, 308 U.S. 338, (1939)
- Felix Frankfurter, Nardone împotriva Statelor Unite, 308 U.S. 338, 392 (1939)
- Wong Sun împotriva Statelor Unite, 371 U.S. 471, (1963)
- <https://www.fukurolegal.com/post-en/fruit-poisonous-tree>
- https://www.law.cornell.edu/wex/exclusionary_rule
- <https://www.oyez.org/cases/1960/236>.

¹⁶³ Să se facă dreptate, chiar dacă vor cădea cerurile.

IMUNITATEA PARLAMENTARĂ ÎN CONTEXTUL STATULUI DE DREPT: O ANALIZĂ A RIDICĂRII IMUNITĂȚII MEMBRILOR PARLAMENTULUI ÎN ULTIMELE TREI DECENII

Ștefania-Beatrice GHEORGHÎĂ

Abstract

Lucrarea analizează regimul imunității jurisdicționale a membrilor Guvernului în România, evidențiind evoluția acestuia de la perioada interbelică până în prezent, în contextul schimbărilor politice și juridice. După 1989, imunitatea a devenit un subiect central al dezbaterilor, influențat de integrarea în Uniunea Europeană și de lupta împotriva corupției. Modificările constituționale din 2003 și 2005 au clarificat reglementările privind imunitatea, iar procedurile de ridicare a acesteia au fost influențate de presiunile externe. Lucrarea examinează impactul ridicării imunității asupra relației dintre puterea legislativă și cea judecătorească, subliniind rolul său în combaterea abuzurilor de putere. Cazurile celebre ale unor politicieni, precum Adrian Năstase și Varujan Vosganian, reflectă complexitatea procesului. În concluzie, se subliniază necesitatea continuării reformelor judiciare pentru consolidarea unui stat de drept eficient și transparent.

Keywords: imunitate jurisdicțională; membri ai Guvernului; statul de drept; ridicarea imunității; corupție.

1. Introducere

Într-o democrație consolidată, respectarea principiilor fundamentale ale statului de drept impune nu doar separarea puterilor, ci și garantarea unui cadru juridic adecvat care să asigure atât protecția drepturilor fundamentale ale individului, cât și responsabilitatea celor care exercită funcții publice. În acest context, ridicarea imunității membrilor Guvernului constituie un subiect esențial în dreptul procesual penal, având implicații semnificative asupra echilibrului dintre protecția funcționarilor publici și interesul general de a preveni abuzurile de putere.

Utilizarea ocazională a termenului „principiul imunității statului” provine din concepția conform căreia imunitatea statelor reprezintă un pilon al dreptului internațional, bazat pe principiul egalității suverane a statelor, principiu consacrat de articolul 2, alineatul 1 din Carta Națiunilor Unite, care îl stabilește drept unul dintre principiile fundamentale ale ordinii juridice internaționale.¹⁶⁴

Doctrina imunității statale a evoluat semnificativ, depășind viziunea inițială, conform căreia aceasta se confunda cu teoria imunității suverane. Această teorie a fost dezvoltată într-o perioadă în care se considera că inițierea unor proceduri legale împotriva unui stat sau a oficialilor acestuia într-

¹⁶⁴ https://www.forumulsecuritatii maritime.ro/imunitatea-statului-intre-trecut-si-viitor/#_ftn5

un alt stat constituia o încălcare a suveranității statale. Deși imunitatea statului presupune o protecție în conformitate cu dreptul internațional, aceasta poate conduce la impunitate juridică în situațiile în care sunt încălcate drepturile fundamentale ale omului, drepturi care sunt recunoscute ca norme imperative ale dreptului internațional general (*jus cogens*).¹⁶⁵ Acest subiect considerat tabu în perioada comunistă, a fost aproape neatins de teoria și practica din Estul Europei, deși este întâlnit și dezbătut la nivel global.

Cum poate fi reglementată corect imunitatea, astfel încât aceasta să nu devină un scut pentru acte de corupție sau abuzuri în funcție publică? În ce măsură protecția acordată membrilor Guvernului sub forma imunității poate limita accesul cetățenilor la justiție? Aceste întrebări reflectă dilemele fundamentale ale unui sistem democratic, unde protecția instituțiilor guvernamentale trebuie să coexiste cu principiul răspunderii juridice. De-a lungul ultimelor trei decenii, ridicarea imunității membrilor Guvernului a fost reglementată și aplicată în moduri diferite, reflectând atât evoluțiile legislative interne, cât și presiunile internaționale pentru respectarea standardelor europene în materie de stat de drept. În România, acest proces a fost marcat de mai multe cazuri celebre, care au stârnit dezbateri intense și au pus în lumina reflectoarelor modul în care autoritățile judiciare interacționează cu politicile guvernamentale. Cazurile de ridicare a imunității, ce au implicat personalități politice de rang înalt, au generat controverse legate de independența justiției, abuzul de putere și influențele politice asupra deciziilor juridice. Se poate spune, oare, că instituirea imunității pentru membrii Guvernului a ajutat la întărirea statului de drept, sau a fost doar un mecanism de protejare a intereselor politice?

În acest context, lucrarea de față își propune să analizeze evoluția procedurii de ridicare a imunității membrilor Guvernului în ultimii 30 de ani, evidențiind atât schimbările legislative, cât și impactul acestora asupra actului de justiție. Cât de mult s-au schimbat normele legale în acest domeniu? În ce măsură aceste schimbări reflectă o reală dorință de consolidare a statului de drept, sau mai degrabă o acomodare a reglementărilor în funcție de necesitățile politice ale momentului? De asemenea, vor fi discutate cazuri semnificative, precum cele din jurul unor foste sau actuale figuri politice, care au adus în prim-plan tensiunile între autoritatea guvernamentală și autonomia instituțiilor judiciare. În acest sens, se va analiza, printre altele, cum imunitatea guvernamentală poate influența accesul la justiție și cum aceasta poate fi percepută în termeni de echitate și transparență.

Astfel, tema ridicării imunității membrilor guvernului devine nu doar un subiect de actualitate în dreptul procesual penal, ci și o provocare continuă pentru menținerea unui echilibru între protecția celor care dețin puterea politică și necesitatea unei justiții care să funcționeze în mod imparțial și independent. Cum poate un sistem juridic să evite capcanele politizării, oferind în același timp protecție și responsabilitate celor care se află la conducerea statului?

2. Obligatoritatea punerii în mișcare a acțiunii penale

Principiul obligativității legii penale este esențial în sistemul de justiție penală din România, având rolul de a asigura aplicarea uniformă și echitabilă a legii pentru toți cetățenii. Acest principiu se reflectă clar în Articolul 7 din Codul de Procedură Penală, care reglementează obligativitatea procurorului de a pune în mișcare și de a exercita acțiunea penală atunci când există dovezi suficiente care indică comiterea unei infracțiuni. Conform acestui articol, legea penală se aplică exclusiv faptei care, la data săvârșirii, era prevăzută de legea penală ca infracțiune.

Acesta are rădăcini adânci în tradițiile dreptului roman, fiind regăsit în izvoarele dreptului european modern. Conform doctrinei, aplicarea legii penale într-un cadru procesual se bazează pe ideea că orice decizie judiciară trebuie să se sprijine pe normele legale clare și precise, excluzând

¹⁶⁵ Ibidem.

aplicarea unor norme arbitrale sau discreționare, care ar putea încălca drepturile fundamentale ale indivizilor. În această ordine de idei, interpretarea și aplicarea legii penale sunt esențiale pentru garantarea unui proces echitabil, element esențial într-un stat de drept¹⁶⁶.

Astfel, principiul *nullum crimen sine lege* este fundamentat, ceea ce înseamnă că nu există infracțiune fără o lege care să o definească. De asemenea, acest principiu protejează cetățenii împotriva aplicării retroactive a legii penale, garantându-se astfel că o persoană nu poate fi judecată pentru o faptă care nu era considerată infracțiune la momentul comiterii ei.

Mai departe, articolul stipulează că procurorul are obligația de a pune în mișcare acțiunea penală din oficiu, adică atunci când există suficiente probe care să demonstreze săvârșirea unei infracțiuni. Acest lucru înseamnă că procurorul nu poate refuza începerea procesului penal în prezența unor dovezi clare, fiind un act de responsabilitate *ex officio*. În acest mod, protecția publicului împotriva infracțiunilor nu depinde de dorința persoanei vătămate sau de alte condiții subiective, ci este reglementată prin principiul legalității acțiunii penale. Prin urmare, procurorul trebuie să acționeze fără a putea invoca alte cauze legale de împiedicare, cu excepția celor prevăzute în alineatele (2) și (3) ale art. 7 din Codul de procedură penală. Acest aspect asigură aplicarea uniformă a legii penale și elimină posibilitatea unor decizii arbitrare sau influențate de factori externi, garantând astfel echitatea în procesul penal.

Totodată, procurorul poate renunța la exercitarea acțiunii penale în anumite condiții expres prevăzute de lege, atunci când nu există un interes public suficient în realizarea obiectului procesului penal. De asemenea, în anumite situații prevăzute de lege, procurorul poate pune în mișcare acțiunea penală doar după ce a fost introdusă o plângere prealabilă din partea persoanei vătămate sau după obținerea unei autorizări din partea unui organ competent, respectând astfel procedurile și condițiile legale.

Astfel, prin reglementările sale, articolul protejează drepturile cetățenilor, oferind un cadru clar pentru acțiunea procurorului și pentru modul în care trebuie să fie gestionate cazurile penale, contribuind astfel la consolidarea încrederii în sistemul judiciar și la asigurarea unei justiții transparente și corecte.

În contextul ridicării imunității membrilor Guvernului, aplicarea acestui principiu devine cu atât mai relevantă, garantând astfel că orice act de justiție este realizat în conformitate cu legea și în respectul principiilor fundamentale ale statului de drept¹⁶⁷.

În acest sens, Constituția României protejează acest principiu în **articolul 23, alineatul (12)**, care stipulează: **„Nicio pedeapsă nu poate fi aplicată fără o lege preexistentă care să o prevadă.”** Acest articol garantează faptul că orice persoană poate fi trasă la răspundere doar pentru fapte care sunt definite de lege ca infracțiuni și numai în temeiul unei reglementări existente la momentul săvârșirii acestora. Prin urmare, niciun act penal nu poate fi aplicat retroactiv, iar legea penală trebuie să fie clară și previzibilă, pentru a asigura protecția drepturilor fundamentale ale individului.

De asemenea, **articolul 1, alineatul (5)** din Constituție prevede principiul legalității, afirmând că **„Statul este organizat pe principiul separației și echilibrului puterilor”**, ceea ce implică și un control juridic strict al aplicării legii penale. Astfel, autoritățile judiciare sunt obligate să aplice legea penală în mod coerent și conform principiilor constituționale, respectând în același timp drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor.

¹⁶⁶ Pop, L. (2018). Drept procesual penal. Curs universitar. Editura Universul Juridic, p. 54.

¹⁶⁷ Pop, L. (2018). Drept procesual penal. Curs universitar. Editura Universul Juridic, p. 54.

3. Excepțiile de la principiul imunității jurisdicționale în dreptul penal și dreptul internațional: analiză juridică și implicații practice

În contextul analizei excepțiilor de la principiul imunității jurisdicționale, este esențial să examinăm diversele condiții care pot influența exercitarea acțiunii penale, în raport cu prevederile legale actuale.

Un prim exemplu îl constituie **renunțarea la urmărirea penală**, în cazurile și cu îndeplinirea condițiilor expres prevăzute de lege, în ipoteza în care procurorul constată că nu există un interes public în realizarea obiectului acțiunii penale, potrivit art. 7 alin. (2) din noul Cod de procedură penală. În această situație, în condițiile prevăzute de art. 318 alin. (1) și (2) din noua reglementare, procurorul constată inexistența unui interes public care să îndreptățească desfășurarea urmăririi penale și, prin urmare, dispune renunțarea la urmărirea penală, ca efect al principiului oportunității.

Lipsa plângerii prealabile. În cazul comiterii anumitor infracțiuni expres prevăzute de lege, acțiunea penală nu se va putea derula în lipsa plângerii prealabile a persoanei vătămate. Așadar, față de infracțiunile pentru care se impune formularea acestui act de sesizare, obligativitatea este suprimată în ceea ce privește punerea în mișcare a acțiunii penale, precum și în privința exercitării ulterioare a acesteia, având în vedere că persoana vătămată își poate retrage plângerea prealabilă¹⁶⁸.

Lipsa autorizării sau sesizării organului competent. În anumite cazuri, legea penală și procesul penal (sau alte acte normative cu dispoziții penale) reglementează situații în care, având în vedere calitatea autorului sau a împrejurărilor săvârșirii infracțiunii, sunt necesare unele autorizări sau sesizări formulate de către organe sau persoane expres prevăzute de lege. Învederăm, în acest sens, infracțiunile comise de președintele României, senatori, deputați, membri ai Guvernului, membri ai corpului diplomatic, reprezentanți ai unui stat străin, membri ai corpului consular, militari, personalitatea legii penale etc.

În lumina dispozițiilor constituționale [art. 84 alin. (2)], Președintele României se bucură de imunitate, iar potrivit art. 84 alin. (2) raportat la art. 72 alin. (1) din Constituție, Președintele României nu poate să fie tras la răspundere juridică pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.¹⁶⁹

Astfel, constituția admite în cuprinsul articolului 72 alin.(1) că: „Deputatii și senatorii nu pot fi trasi la raspundere juridica pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate in exercitarea mandatului”.

Imunitatea, după cum rezulta din cele ce preced, este specială, fiindcă se raportează numai la anumite infracțiuni (calomnie, insultă, ultraj, în febra dezbaterilor parlamentare) derivând din voturile și opiniile emise de parlamentar în cursul exercitării mandatului său și pentru care - potrivit Constituțiilor noastre din 1886 și 1923 - „nu poate fi urmărit sau prigonit”; ea este și relativă fiindcă nu se aplică decât în anumite condiții expres prevăzute de lege. Dacă, de pildă, un parlamentar acuza de corupție un ministru sau un prefect de la tribuna Parlamentului celui dintâi nu i se poate „ridica” imunitatea.¹⁷⁰

În privința membrilor Guvernului, **articolul 109 din Constituție** reglementează răspunderea acestora, stabilind că aceștia răspund politic în fața Parlamentului pentru activitatea lor. Dacă se cere urmărirea penală a unui membru al Guvernului, **Președintele României** poate dispune suspendarea acestuia din funcție. De asemenea, competența de a judeca astfel de cazuri aparține **Înaltei Curți de**

¹⁶⁸ DECIZIA nr. 50 din 13 ianuarie 2022 referitoare la pronunțarea asupra recursului declarat împotriva Sentinței nr. 540 din 8 septembrie 2021 pronunțate de Tribunalul Suceava - Secția de contencios administrativ și fiscal, privind cererea de intervenție accesorie

¹⁶⁹ <https://www.scribd.com/document/640682114/Drept-Procesual-Penal-Partea-General-Full>

¹⁷⁰ <https://ro.scribd.com/doc/265752870/eseu-imunitatea-parlamentara>

Casație și Justiție, iar pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege specială privind **responsabilitatea ministerială**.¹⁷¹

În concluzie, imunitatea de stat și excepțiile de la principiul **obligativității acțiunii penale** reflectă echilibrul între protejarea anumitor funcții și drepturi fundamentale ale statului și asigurarea unei justiții corecte și echitabile. Deși imunitatea poate părea un obstacol în calea aplicării legii penale, ea este reglementată cu scopul de a proteja ordinea publică și funcționarea corectă a instituțiilor statului, fără a contraveni principiilor fundamentale ale dreptului penal.

4. Contextul istoric și evoluția imunității jurisdicționale a membrilor Guvernului în România

Contextul istoric al imunității jurisdicționale a membrilor Guvernului în România reflectă transformările profunde ale sistemului politic și juridic al țării, marcând trecerea de la regimul comunist la democrația post-decembriștă și integrarea în structurile europene.

În perioada interbelică, Constituția din 1923 a introdus un cadru legislativ care consacra imunitatea parlamentară, menținându-se principiul că parlamentarii nu pot fi urmăriți penal pentru opiniile și voturile exprimate în exercitarea mandatului lor. Astfel, **"imunitatea parlamentară a fost văzută ca o garanție a independenței și a libertății parlamentului în fața presiunilor externe și interne"**¹⁷².

Mai precis, **"membrii Adunării nu puteau fi urmăriți penal sau arestați decât cu încuviințarea Adunării, cu excepția cazurilor de flagrant delict"**, o prevedere care reflecta principiile de protejare a funcționarilor publici de intervențiile autorităților executive și judiciare, dar și intenția de a asigura independența procesului legislativ față de presiunile externe¹⁷³.

După 1989, Constituția din 1991 a reintrodus conceptul de imunitate parlamentară ca parte a procesului de reconstrucție democratică, subliniind importanța protejării independenței legiuitorului¹⁷⁴. **"Deși protecția oferită parlamentarilor prin imunitate era o garanție a independenței lor, totuși, aceasta s-a văzut ca un obstacol în calea eficienței procesului de justiție, în special în cazurile de abuzuri de putere"**¹⁷⁵.

Totuși, revizuirea constituțională din 2003 a adus modificări semnificative, reducând sfera privilegiilor parlamentare și stabilind condiții mai clare pentru ridicarea imunității. În perioada 1990-1996, în Parlament au avut loc intense dezbateri privind lustrarea și imunitatea, care au reflectat diviziunile politice ale vremii și au evidențiat tensiunile între dorința de a reconstrui statul de drept și protejarea unor interese politice.¹⁷⁶

Imunitatea parlamentară a fost adesea utilizată ca un instrument de protecție împotriva acuzațiilor de corupție¹⁷⁷, ceea ce a generat critici din partea publicului și a societății civile, care vedeau în aceasta o formă de scut pentru politicieni. În acest context, începând cu aderarea României la Uniunea Europeană, lupta împotriva corupției și reformele judiciare au avut un impact major asupra percepției publice asupra imunității parlamentare¹⁷⁸, făcându-se tot mai simțite presiuni pentru reforme. În ultimii ani, valurile de proteste din societatea românească au subliniat nevoia

¹⁷¹ Constituția României; Art.109- Raspunderea membrilor Guvernului

¹⁷² Dumitrescu, C., 2009, p. 58, Istoria Constituțiilor României.

¹⁷³ Stănculescu, P., 2015, p. 121, Evoluția statului de drept în România.

¹⁷⁴ <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/hidden-continuities-the-avatars-of-judicial-lustration-in-postcommunist-romania/961071D8D8594C1684645D7B8FED0544>

¹⁷⁵ Negru, R., 2019, p. 142, Transparența și independența justiției în România postcomunistă.

¹⁷⁶ https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/56150/ssoar-sp-rpsr-2006-1-stan-Lustration_in_Romania_the_story.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹⁷⁷ <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/soeu-2018-0030/html>

¹⁷⁸ <https://shs.cairn.info/revue-1-europe-en-formation-2012-2-page-243?lang=fr>

unor schimbări profunde în sistemul politic, inclusiv în ceea ce privește privilegiile parlamentarilor și imunitatea acestora¹⁷⁹.

Un moment crucial în această evoluție a fost revizuirea constituțională din 2003, care a adus modificări semnificative, reducând sfera privilegiilor parlamentare și, implicit, a membrilor Guvernului care dețineau și calitatea de parlamentari. Articolul 109 din Constituția României, revizuită în 2003, stipulează că "Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate" și stabilește procedura prin care membrii Guvernului pot fi urmăriți penal pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor¹⁸⁰.

În contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană, finalizat în 2007, România a fost nevoită să-și alinieze cadrul legal și practicile privind imunitatea oficialilor la standardele europene. Acest proces a implicat o redefinire a echilibrului între protecția funcției și responsabilitatea în fața legii, reflectând tendințele observate la nivel european de limitare și clarificare a imunității parlamentare și guvernamentale¹⁸¹.

Evoluția imunității jurisdicționale în România post-comunistă reflectă astfel eforturile continue de a adapta instituțiile democratice la noile realități sociale și politice, căutând să mențină un echilibru delicat între protecția necesară a funcțiilor legislative și executive și imperativul responsabilizării reprezentanților aleși și numiți în fața legii și a cetățenilor¹⁸².

Începând cu anii '90, au existat mai multe cazuri celebre de ridicare a imunității parlamentarilor, iar procedurile legale au evoluat, de-a lungul decadelor, într-o formă mai transparentă și mai bine reglementată. Un astfel de exemplu este **cazul fostului prim-ministru Adrian Năstase**, care a fost acuzat de fapte de corupție, fiind condamnat în dosarul „Trofeul calității”¹⁸³ și al cărui caz de ridicare a imunității parlamentare a stârnit un val de dezbateri. În 2006, în urma unei anchete penale, a fost necesară ridicarea imunității sale parlamentare pentru a putea fi pus sub acuzare într-un dosar de corupție. În acest context, "**procurorii au fost forțați să apeleze la procedura legală de ridicare a imunității, iar Parlamentul a fost nevoit să ia o decizie politică dificilă**"¹⁸⁴.

Ridicarea imunității sale parlamentare a fost un moment crucial în cadrul politicii anticorupție din România, deoarece a demonstrat angajamentul autorităților de a responsabiliza politicienii de înalt rang, chiar și în fața unor controverse politice majore. Acest caz a fost un punct de cotitură în combaterea corupției în rândul elitelor politice, iar procedura de ridicare a imunității a fost susținută de către un Parlament care, în ciuda unor opoziții, a recunoscut necesitatea transparenței și a respectării principiilor statului de drept.

5. Impactul presiunilor internaționale asupra reglementării imunității în România

În ultimele trei decenii, România a fost sub presiunea internațională a Uniunii Europene și a altor organisme internaționale în ceea ce privește reformele din domeniul justiției, inclusiv în ceea ce privește procedura de ridicare a imunității. Acest context internațional a influențat atât reglementările interne, cât și practica instanțelor naționale. Într-o serie de rapoarte ale Comisiei Europene din cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV), s-a subliniat necesitatea "**aplicării imunității într-un mod care să nu permită abuzuri din partea autorităților politice**

¹⁷⁹ <https://www.greeneuropeanjournal.eu/the-romanian-protest-wave-a-path-to-a-new-political-era/>

¹⁸⁰ Art.109- Raspunderea membrilor Guvernului - Constitutia Romaniei

¹⁸¹ <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/177/art03-Negoita.php>

¹⁸² https://www.academia.edu/7052837/Imunitatea_parlamentar%C4%83_Limit%C4%83_a_democra%C8%9Biei_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia_postcomunist%C4%83

¹⁸³ https://www.bbc.co.uk/romanian/forum/story/2006/11/printable/061113_nastase_judecat.shtml

¹⁸⁴ Georgescu, M., 2014, p. 153, Biografie politică și drept procesual.

sau administrative"¹⁸⁵. Aceste presiuni au dus la modificări legislative semnificative, iar începând cu anul 2005, modificările Codului de procedură penală au oferit un cadru mai clar și mai eficient pentru ridicarea imunității, stabilind proceduri precise care să protejeze drepturile fundamentale ale parlamentarilor și să asigure transparența procesului. Astfel, "**ridicarea imunității a devenit un subiect nu doar de drept intern, ci și un factor de integrare europeană, având în vedere standardele impuse de UE privind statul de drept și lupta împotriva corupției**"¹⁸⁶.

În acest context, dorința Laurei Codruța Kovesi, fost procuror-șef al DNA, de a ridica imunitatea parlamentarilor a fost un punct de cotitură semnificativ. Kovesi a fost un susținător ferm al unei justiții independente și eficiente, având ca obiectiv eliminarea imunității ca barieră în fața combaterii corupției și abuzurilor de putere. În timpul mandatului său, Kovesi a subliniat importanța ridicării imunității parlamentarilor pentru a permite anchetarea și trimiterea în judecată a acestora în cazurile de corupție, argumentând că imunitatea nu ar trebui să fie un scut pentru infracțiuni. Ea a afirmat că imunitatea "pe viață" acordată acestora, în special în ceea ce privește anchetele penale, este unică în Europa și un obstacol în calea unei justiții eficiente, deoarece aceasta împiedică investigarea acțiunilor ilegale sau abuzive comise de oficialii guvernamentali pe durata mandatului lor¹⁸⁷.

În prezent, în calitatea sa de procuror-șef european, Kovesi continuă să se confrunte cu probleme legate de imunitatea parlamentarilor, solicitând recent ridicarea imunității pentru două europarlamentare implicate într-un caz de fraudă¹⁸⁸

6. Cazul Varujan Vosganian: controverse și provocări în ridicarea imunității parlamentare în România

Unul dintre cazurile semnificative legate de ridicarea imunității parlamentare în România este cazul fostului ministru al Economiei și Finanțelor, Varujan Vosganian. Acesta a fost implicat într-o procedură de ridicare a imunității în contextul dosarului „Rompetrol”, un caz de corupție ce a avut implicații majore în relația dintre statul român și grupuri economice de mare influență.

Varujan Vosganian, fost ministru al Energiei în România, a fost recent în centrul atenției publice din cauza unei facturi uriașe la gaz pe care a primit-o. La sfârșitul lunii iulie, Vosganian a primit o factură de gaze în valoare de 4.762 lei (aproximativ 1.000 de euro) de la furnizorul Premier Energy12. Motivul invocat pentru această sumă mare a fost o corecție a citirilor anterioare ale contorului.

Vosganian a criticat public această situație, declarând că a fost "jecmănit cot la cot cu atâția alți cetățeni". El a subliniat ironia faptului că, în calitate de fost ministru al Energiei, se confruntă cu aceleași probleme ca și cetățenii obișnuiți în ceea ce privește facturile la utilități.

Cu toate acestea, procedurile legale împotriva lui Vosganian nu au putut începe decât după ridicarea imunității parlamentare, o chestiune care a generat multiple controverse. Deși dosarul a fost înaintat de către Direcția Națională Anticorupție (DNA), ridicarea imunității a fost solicitată de către procurori, iar acest demers a fost supus aprobării Parlamentului. De asemenea, în cazul lui Vosganian, solicitarea procurorilor a fost aprobată cu dificultate și după un timp îndelungat, ceea ce a stârnit critici în rândul societății civile și al mass-media, care au subliniat influența politică asupra procedurii judiciare. În această privință, Kovesi a declarat: „Procedura de ridicare a imunității este

¹⁸⁵ Comisia Europeană (2014). Raportul MCV privind România. Bruxelles: Comisia Europeană.

¹⁸⁶ Bălan, D. (2016). Răspunderea politică și penală în dreptul european. București: Editura All.

¹⁸⁷ https://evz.ro/laura-kovesi-imunitatea-pe-viata-pe-care-o-au-ministrii-este-unica-in-europa.html#google_vignette.

¹⁸⁸ Kovesi, Laura Codruța. Declarație privind imunitatea parlamentară și impactul acesteia asupra luptei împotriva corupției, 2020.

esențială pentru transparența actului de justiție și pentru garantarea faptului că nimeni nu este deasupra legii, nici măcar cei care ocupă funcții publice”¹⁸⁹.

Procedura de ridicare a imunității lui Varujan Vosganian a fost una extrem de controversată, fiind marcată de diviziuni politice, dar și de presiuni externe, venite din partea instituțiilor europene, care își exprimau preocuparea față de corupția sistemică din România. În ciuda acuzațiilor grave, Vosganian a beneficiat de protecția imunității parlamentare, iar ridicarea acesteia a fost un subiect fierbinte în Parlament, unde a fost necesar un vot favorabil pentru ca ancheta să poată continua. Deși decizia de ridicare a imunității nu a fost unanimitate, procesul a evidențiat limitele și provocările sistemului juridic din România, dar și mecanismele politice de apărare ale celor implicați în procesele de guvernare.

7. Concluzii

În urma analizei regimului imunității jurisdicționale a membrilor Guvernului în România, s-a evidențiat evoluția complexă a acestui concept în contextul transformărilor politice și legislative post-comuniste, dar și impactul semnificativ pe care îl are asupra echilibrului între puterea legislativă și puterea judecătorească. Deși imunitatea a fost inițial gândită ca o garanție a independenței și eficienței autorităților publice, modificările constituționale și legislative din ultimii decenii au adus o reglementare mai clară și mai echilibrată a acestui mecanism.

În mod particular, ridicarea imunității parlamentare și guvernamentale a demonstrat importanța asigurării unei justiții eficiente, capabile să răspundă corespunzător acuzațiilor de abuz de putere sau corupție. Procedura de ridicare a imunității, chiar dacă de multe ori subiect al unor discuții politice și controversate, rămâne un element esențial pentru consolidarea statului de drept, întrucât garantează că toți funcționarii publici sunt egali în fața legii, fără excepții sau privilegii care să le protejeze comportamentele ilegale.

Evoluția regimului imunității în România, influențată atât de presiunile interne, cât și de cerințele internaționale, în special în cadrul procesului de integrare în Uniunea Europeană, subliniază necesitatea unei justiții independente, capabile să opereze fără interferențe politice. Astfel, ridicarea imunității nu doar că facilitează anchetarea și sancționarea corectă a abuzurilor comise de oficialii de rang înalt, dar reprezintă și un pas fundamental în consolidarea încrederii publice în instituțiile statului.

În concluzie, regimul imunității în România trebuie să fie reglementat cu precauție, astfel încât să nu devină un obstacol în calea unei justiții echitabile și eficiente. Prin clarificarea și aplicarea riguroasă a normelor privind ridicarea imunității, România poate continua să își întărească statul de drept și să își protejeze instituțiile de corupția și abuzurile de putere care ar putea submina încrederea cetățenilor în sistemul democratic.

Referințe bibliografice

- Dumitrescu, C., 2009, *Istoria Constituțiilor României*.
- Georgescu, M., 2014, p. 153, *Biografie politică și drept procesual*.
- Kovesi, Laura Codruța. *Declarație privind imunitatea parlamentară și impactul acesteia asupra luptei împotriva corupției*, 2020.
- Kovesi, Laura Codruța. *Declarații publice privind cazul Vosganian și lupta împotriva corupției*, 2014.
- Negru, R., 2019, p. 142, *Transparența și independența justiției în România postcomunistă*.
- Pop, L. (2018). *Drept procesual penal*. Curs universitar. Editura Universul Juridic

¹⁸⁹ Kovesi, Laura Codruța. *Declarații publice privind cazul Vosganian și lupta împotriva corupției*, 2014.

- Stănciulescu, P., 2015, Evoluția statului de drept în România.
- Constituția României
- Codul de procedură penală din 1 iulie 2010
- CCR, Decizia nr. 217 din 4 aprilie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 103 alin. (2) și art. 396 alin. (2), (3) și (4) din Codul de procedură penală
- DECIZIA nr. 50 din 13 ianuarie 2022 referitoare la pronunțarea asupra recursului declarat împotriva Sentinței nr. 540 din 8 septembrie 2021 pronunțate de Tribunalul Suceava - Secția de contencios administrativ și fiscal, privind cererea de intervenție accesorie
- https://www.forumulsecuritatiiamaritime.ro/imunitatea-statului-intre-trecut-si-viitor/#_ftn5
- <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/hidden-continuities-the-avatars-of-judicial-lustration-in-postcommunist-romania/961071D8D8594C1684645D7B8FED0544>
- <https://egislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/150697>
- https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/56150/ssoar-sp-rpsr-2006-1-stan-Lustration_in_Romania_the_story.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/soeu-2018-0030/html>
- <https://shs.cairn.info/revue-l-europe-en-formation-2012-2-page-243?lang=fr>
- <https://www.greeneuropeanjournal.eu/the-romanian-protest-wave-a-path-to-a-new-political-era/>
- <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/177/art03-Negoita.php>
- https://www.bbc.co.uk/romanian/forum/story/2006/11/printable/061113_nastase_judecat.shtml
- https://evz.ro/laura-kovesi-imunitatea-pe-viata-pe-care-o-au-ministrii-este-unica-in-europa.html#google_vignette
- <https://www.scribd.com/document/640682114/Drept-Procesual-Penal-Partea-Generala-Full>
- <https://ro.scribd.com/doc/265752870/eseu-imunitatea-parlamentara>

HOME SWEET HOME: DESPRE ORIGINEA ARESTULUI LA DOMICILIU

Roberta Maria ROȘU^{190*}

Abstract

Prezentul studiu analizează evoluția și justificarea măsurii arestului la domiciliu în contextul desfășurării procesului penal. Astfel, am avut în vedere analiza noțiunii de „măsuri procesuale” (cu referire specială la măsurile preventive), evidențiind importanța restrângerii libertății persoanei în scopul prevenirii sustragerii de la procesul penal. De asemenea, am dezvoltat reglementarea în premieră a arestului la domiciliu în Codul de procedură penală român, inspirată din modelul italian, detaliind condițiile de aplicare și limitările legale aferente. În aceste condiții, în prezenta lucrare poate fi constatată analiza comparată a reglementării procesuale penale din România și Italia, fiind evidențiate atât similitudinile, cât și diferențele existente. În final, lucrarea subliniază adaptarea originală a măsurii la specificul legislativ național.

Keywords: măsuri procesuale, măsuri preventive, arestul la domiciliu, Codul de procedură penală român, Codul de procedură penală italian

1. Introducere

Odată cu intrarea în vigoare a noului Cod de procedură penală, în februarie 2014, legislația procesual penală română a consacrat o nouă măsură preventivă – arestul la domiciliu. Aceasta se situează într-o poziție intermediară între controlul judiciar pe cauțiune și arestarea preventivă, având menirea de a asigura desfășurarea procesului penal în condiții de legalitate și echitate, cu un impact mai redus asupra libertății individuale. Deși pentru sistemul juridic românesc această măsură a reprezentat o inovație, arestul la domiciliu este de mult timp reglementat în legislațiile altor state, servind ca sursă de inspirație pentru legiuitorul român. În mod particular, modelul adoptat a fost influențat de prevederile Codului de procedură penală italian, recunoscut pentru echilibrul pe care îl realizează între imperativul asigurării bunei desfășurări a procesului penal și necesitatea protejării drepturilor fundamentale ale persoanei.

2. Noțiunea de măsuri procesuale. Măsurile preventive

Măsurile procesuale sunt instituții de constrângere ce pot fi dispuse de organele judiciare penale pentru buna desfășurare a procesului penal și asigurarea realizării obiectului acțiunilor

^{190*} Studentă, Facultatea de drept, program de studii DEI - Drept european și internațional, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: marial47252@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Mircea Damaschin (e-mail: mirceadamaschin@univnt.ro)

judiciare.¹⁹¹ Aceste măsuri se dispun numai în cazul în care există, din probele administrate, suspiciunea rezonabilă că acea infracțiune s-a săvârșit de către acel făptuitor, realizându-se astfel scopul procesului penal, și anume tragerea la răspundere penală a persoanei care a săvârșit infracțiunea.

În cadrul procesului penal pot apărea anumite impedimente care să îngreuneze eficacitatea activității judiciare, așadar legiuitor a reglementat instituția măsurilor preventive, care sunt considerate ca fiind cele mai drastice, datorită faptului că se referă la restrângerea *libertății persoanei*.

În legea fundamentală, în articolul 23, intitulat „Libertatea individuală”, se stipulează expres în alineatul (1) faptul că libertatea persoanei este inviolabilă, ceea ce înseamnă dreptul acesteia de a se comporta și de a se deplasa liber, de a nu fi supusă sclaviei, de a nu fi reținută, arestată sau deținută decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și legi¹⁹².

Alineatele următoare ale aceluiași articol reglementează condițiile în care se pot aduce anumite limitări libertății individuale, cum ar fi efectuarea unor percheziții, rețineri și arestări acestea realizându-se numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege.

În articolul 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) se consacră principiul general conform căruia „nimeni nu poate fi privat de libertate” și sunt prevăzute excepțiile de la această regulă, printre care și măsura arestării preventive.¹⁹³

Din perspectivă conceptuală, măsurile preventive reprezintă instituții de drept procesual penal cu rol coercitiv, prin care se limitează libertatea suspectului sau inculpatului, împiedicându-l să întreprindă acțiuni ce ar putea afecta desfășurarea procesului penal sau atingerea obiectivelor acestuia. Codul de procedură penală, la articolul 202, stabilește că scopul măsurilor preventive este de a asigura buna desfășurare a procesului penal, de a preveni sustragerea suspectului sau inculpatului de la urmărirea penală ori de la judecată și de a evita săvârșirea unei noi infracțiuni. Atunci când procesul penal are ca obiect o faptă sancționată de lege numai cu amenda nu pot fi luate decât anumite măsuri preventive (reținerea și controlul judiciar). Arestul la domiciliu poate fi dispus în ipoteza în care în lege este prevăzută pedeapsa închisorii sau, pentru anumite cazuri, pedeapsa închisorii alternativ cu pedeapsa amenzii.¹⁹⁴

Măsurile preventive reglementate de legislația procesual penală includ reținerea, controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune, *arestul la domiciliu* și arestarea preventivă.

3. Arestul la domiciliu. Rațiunile și contextul legislativ al introducerii arestului la domiciliu în România

Până la intrarea în vigoare a noului Cod de procedură penală, la 1 februarie 2014, măsura arestului la domiciliu nu era reglementată în legislația română. Adaptat contextului juridic intern, legiuitorul român a urmărit consolidarea cadrului legislativ prin includerea unor alternative privative de libertate mai puțin restrictive, aliniate standardelor europene și necesităților de eficientizare a procesului penal.¹⁹⁵

¹⁹¹ Ion NEAGU, Mircea DAMASCHIN, Tratat de procedura penală. Partea generală. Ediția a V-a, Ed. Universul Juridic, București, 2024

¹⁹² Ioan MURARU, Elena TĂNĂSESCU, Drept constituțional și instituții politice. Ediția 15. Volumul I, Ed. C.H. Beck, București, 2016, p.164

¹⁹³ Nicolae VOLONCIU, Tratat de procedură penală. Parte generală. Volumul I, Ed. Paideia, București, 1996, p. 405

¹⁹⁴ Vintilă DONGOROZ, Explicații teoretice ale codului de procedură penală. Partea generală. Volumul V. Ediția a II-a. Ed. C.H. Beck, 2003 p. 312

¹⁹⁵ Ion NEAGU, Mircea DAMASCHIN, Tratat de procedura penală. Partea generală. Ediția a V-a, Ed. Universul Juridic, București, 2024

În perspectiva modernizării și diversificării sistemului procesual penal, legiuitorul român a introdus, ca element de noutate, arestul la domiciliu, inspirat din reglementările Codului de procedură penală italian. Prin implementarea acestei măsuri s-a urmărit extinderea posibilităților de individualizare a măsurilor preventive, respectând principiile deja consacrate și punând accent pe caracterul preponderent preventiv al privării de libertate în cursul procesului penal.

În aceeași logică, pentru a menține echilibrul între necesitățile procesuale și drepturile fundamentale ale persoanelor acuzate, s-a dispus instituirea unor termene maxime ale arestării preventive, inclusiv în faza de judecată. Mai mult, în vederea asigurării celerității procesului penal, s-a restrâns obligația prezenței inculpatului doar la momentul soluționării cererilor de înlocuire a măsurii preventive cu una mai gravă. În celelalte situații (cereri de revocare, prelungire sau înlocuire a măsurilor cu unele mai blânde ori căi de atac), soluționarea se face, în principiu, în lipsa inculpatului, contribuind astfel la accelerarea procedurilor.

De asemenea, pentru minori, măsurile preventive privative de libertate se dispun doar dacă nu au consecințe disproporționate asupra dezvoltării și personalității lor, subliniind atenția acordată protecției interesului superior al copilului în cadrul procedurilor penale.¹⁹⁶

3.1. Definiție și condiții de aplicare

Arestul la domiciliu se prezintă ca o măsură preventivă intermediară între controlul judiciar pe cauțiune și arestarea preventivă. Aceasta presupune o restricție a libertății limitată la domiciliul inculpatului, fiind mai puțin constrângătoare decât arestarea preventivă, care se execută în centre de rețineră și arestare preventivă sau penitenciare, conform reglementărilor legale.¹⁹⁷

Măsura poate fi dispusă atunci când există probe ce susțin suspiciunea rezonabilă că inculpatul a comis o infracțiune gravă, conform reglementării actuale, și când este necesară o măsură privativă de libertate pentru a înlătura starea de pericol. Conform Codului de procedură penală, arestul la domiciliu implică obligația inculpatului, pe o perioadă determinată, de a nu părăsi imobilul de reședință fără permisiunea autorității judiciare competente și de a respecta condițiile și restricțiile stabilite.

3.2. Reglementarea măsurii în Codul de procedură penală italian

Conform art. 284 din Codul de procedură penală italian: (1) Prin actul prin care se dispune arestul la domiciliu, judecătorul impune inculpatului obligația de a nu se îndepărta de propria locuință sau de un alt loc de reședință privată, ori de un loc public de îngrijire sau asistență sau, dacă este cazul, de o casă de protecție a familiei. (1-bis) Judecătorul stabilește locul arestului la domiciliu în așa fel încât să asigure, cu prioritate, protecția persoanei vătămate de infracțiune. (1-ter) Măsura preventivă a arestului la domiciliu nu poate fi executată într-un imobil ocupat în mod abuziv. (2) Atunci când este necesar, judecătorul impune limite sau interdicții cu privire la posibilitatea inculpatului de a comunica cu alte persoane decât cele care locuiesc cu el sau care îi oferă asistență. (3) Dacă inculpatul nu își poate satisface altfel nevoile indispensabile de viață sau se află în stare de sărăcie extremă, judecătorul îl poate autoriza să părăsească pe parcursul zilei locul arestului pentru timpul strict necesar satisfacerii acestor nevoi sau pentru a desfășura o activitate profesională. (4) Procurorul sau poliția judiciară pot, inclusiv din proprie inițiativă, să verifice în orice moment respectarea obligațiilor impuse inculpatului. (5) Inculpatul aflat în arest la domiciliu este considerat în stare de arest preventiv [art. 285 c.p.p. italian]. (5-bis) Nu poate fi, în niciun caz, acordat arestul la domiciliu persoanelor care au fost condamnate pentru infracțiunea de evadare în cei cinci ani anteriori faptei pentru care se desfășoară procedura, cu excepția cazului în care judecătorul

¹⁹⁶ <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2015/07/Expunere-de-motive-Proiectul-Legii-privind-Codul-de-procedura-penala-forma-transmisa-Parlamentului.doc> accesat la data de 9.12.2024

¹⁹⁷ Gheorghiu MATEUȚ, Procedură penală. Partea generală. Ed. Universul Juridic, 2019 p. 804

apreciază, pe baza unor elemente specifice, că fapta este de gravitate redusă și că nevoile preventive pot fi satisfăcute prin această măsură. În acest sens, judecătorul obține informațiile necesare prin cele mai rapide mijloace.¹⁹⁸

Aplicarea măsurilor coercitive urmează principiul gradualității, pe lângă principiile generale privind adecvarea măsurilor în raport cu necesitățile preventive. Măsurile preventive coercitive sunt ordonate de către cod în funcție de un grad progresiv de severitate, începând cu măsuri de natură pur obligatorie și culminând cu cele efectiv privative de libertate.

Norma în discuție reglementează arestul la domiciliu, o măsură preventivă destul de restrictivă față de inculpat, motiv pentru care acesta este considerat în stare de arest preventiv. Măsura este foarte asemănătoare cu obligația de a nu părăsi localitatea, însă diferența constă în faptul că inculpatul este obligat să nu părăsească locuința proprie sau alte locuri permise. Această restricție poate fi atenuată doar prin autorizarea judecătorului, care îi poate permite părăsirea domiciliului, pe parcursul zilei, strict pentru timpul necesar satisfacerii nevoilor esențiale de viață sau pentru desfășurarea unei activități profesionale, în cazuri de sărăcie extremă.

Cu toate acestea, în ceea ce privește asemănarea menționată, arestul la domiciliu se distinge substanțial, deoarece doar în acest caz se pot aplica avantajele echivalării cu arestul preventiv, în special în privința termenelor maxime de custodie și a mecanismului de deducere a perioadei de arest din durata pedepsei aplicate printr-o eventuală condamnare. Echivalarea se observă sub aspect temporal, întrucât perioada de arest la domiciliu se ia în considerare la determinarea duratei pedepsei de executat, precum și în raport cu imposibilitatea de a reține infracțiunea de evadare, conform art. 385, alineatul trei. De asemenea, în mod similar arestului preventiv, în cazul arestului la domiciliu, dacă judecătorul apreciază că nu e necesară escorta pentru a proteja anumite interese procesuale sau de siguranță, ori alte nevoi evidențiate de procuror, de directorul centrului de custodie sau de forțele de poliție, acesta autorizează inculpatul să se deplaseze la locul de arest, stabilind durata și modalitățile deplasării.

În legătură cu această decizie, judecătorul îl informează pe procuror și poliția judiciară, care pot verifica, inclusiv din proprie inițiativă, respectarea obligațiilor impuse, conform art. 97 bis din dispozițiile de aplicare ale codului de procedură penală italian. Cu toate acestea, arestul la domiciliu reprezintă o măsură coercitivă autonomă, alternativă la arestul preventiv, și nu un mod extrapenitenciar de executare a acestuia.

O limitare subiectivă clară este prevăzută la alineatul 5 bis, care interzice aplicarea arestului la domiciliu inculpaților condamnați pentru infracțiunea de evadare în cei cinci ani anteriori faptei pentru care se desfășoară procedura. Noul alineat 1 bis, introdus recent, prevede că, pentru a proteja persoanele vătămate, judecătorul trebuie, înainte de a dispune arestul la domiciliu, să acorde prioritate nevoilor acestora.¹⁹⁹

4. Arestul la domiciliu în Codul de procedură penală român: reglementare inspirată din legislația italiană sau simplu *copy-paste*?

Atunci când legiuitorul român a adoptat măsura arestului la domiciliu, s-a ridicat întrebarea dacă aceasta reprezintă o transpunere fidelă a modelului italian sau dacă a fost utilizată doar ca punct de plecare, integrând elemente proprii și adaptând măsura la specificul juridic și social intern.

O primă diferență între cele două legislații o reprezintă locul executării măsurii. Astfel, în Italia, judecătorul are obligația de a stabili locul arestului la domiciliu, care poate fi locuința proprie, o altă reședință privată, o casă de protecție a familiei sau un loc public de îngrijire. Totodată, măsura

¹⁹⁸ <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-quarto/titolo-i/capo-ii/art284.html> accesat la data de 09.12.2024

¹⁹⁹ <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-quarto/titolo-i/capo-ii/art284.html> accesat la data de 09.12.2024

nu poate fi dispusă într-un imobil ocupat abuziv, iar judecătorul trebuie să asigure cu prioritate protecția persoanei vătămate. În România, locul executării măsurii nu este reglementat în mod explicit, aceasta fiind, de regulă, executată în imobilul în care inculpatul locuiește.

În Italia, există condiții suplimentare și interdicții privind aplicarea măsurii de exemplu, arestul la domiciliu nu poate fi dispus pentru persoanele condamnate pentru infracțiunea de evadare în ultimii cinci ani, cu excepția cazurilor de gravitate redusă. În legislația românească, arestul la domiciliu se poate dispune, potrivit articolul 218, dacă se constată îndeplinirea condițiilor prevăzute la articolul 223, necesare pentru luarea măsurii arestării preventive, și celorlalte condiții specifice arestului la domiciliu, în vederea realizării scopului prevăzut la articolul 202 alin. (1)²⁰⁰. Astfel, în România arestul la domiciliu se poate dispune dacă se întrunesc următoarele condiții: să existe probe sau indicii temeinice din care rezultă suspiciunea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune; măsura arestului la domiciliu să fie necesară în scopul asigurării bune desfășurări a procesului penal, al împiedicării sustragerii inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată ori al prevenirii săvârșirii unei alte infracțiuni; măsura arestului la domiciliu trebuie să fie proporțională cu gravitatea acuzației aduse persoanei față de care este luată și necesară pentru realizarea scopului urmărit prin dispunerea acesteia; să nu existe o cauză care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale; să nu existe suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune asupra unui membru de familie cu care acesta locuiește; inculpatul să nu locuiască cu persoana vătămată, cu membri de familie ai persoanei vătămate, cu alți participanți la comiterea infracțiunii, cu martorii ori experții, precum și cu alte persoane stabilite de organul judiciar; inculpatul să nu fie cercetat sau condamnat pentru infracțiunea de evadare; inculpatul trebuie audiat, în prezența avocatului ales sau desemnat din oficiu; să se constate îndeplinirea condițiilor prevăzute în art. 223 alin. (1) - (2)2.201

În ceea ce privește comunicarea inculpatului cu alte persoane, legislația italiană îi permite judecătorului să impună limite sau interdicții, vizând persoane care nu locuiesc cu inculpatul sau nu îi oferă asistență. În schimb, legislația română prevede în mod expres obligația inculpatului de a nu comunica cu victima, membrii familiei acesteia, co-participanții, martorii sau experții, oferind astfel o listă mai detaliată a restricțiilor.

O altă diferență semnificativă constă în posibilitatea inculpatului de a părăsi imobilul. Legislația română prevede mai multe situații în care acest lucru este permis, cum ar fi prezentarea în fața organelor judiciare, deplasarea la locul de muncă, studii, procurarea mijloacelor de existență sau alte situații temeinic justificate, cu autorizarea prealabilă a judecătorului. În plus, se reglementează explicit situațiile de urgență, în care inculpatul poate părăsi imobilul fără autorizare, cu obligația de a informa imediat autoritățile. În Italia, părăsirea locului arestului este permisă doar în mod excepțional, pentru satisfacerea nevoilor indispensabile de viață sau în caz de sărăcie extremă.

În ceea ce privește supravegherea inculpatului, în Italia aceasta poate fi realizată de procuror sau poliția judiciară, fără a fi prevăzut expres un sistem de supraveghere electronică. În schimb, legislația română introduce posibilitatea utilizării unui sistem electronic de supraveghere permanentă. De asemenea, sunt reglementate detaliat procedurile de control, comunicarea între autorități, informarea imediată a organelor competente în caz de încălcare și posibilitatea organelor de poliție de a pătrunde în imobil fără consimțământul inculpatului.

O asemănare dintre cele două sisteme de drept, se referă la statutul inculpatului aflat în arest la domiciliu. În Italia, acesta este considerat în stare de arest preventiv, așa cum reiese expres din lege, cu implicații asupra calculului duratei și deducerii timpului petrecut sub această măsură. În România, deși arestul la domiciliu este o măsură preventivă privativă de libertate, Codul de

²⁰⁰ Ion NEAGU, Mircea DAMASCHIN, *Tratat de procedura penală. Partea generală*. Ediția a V-a, Ed. Universul Juridic, București, 2024, *op cit.* pag. 744

²⁰¹ <https://lege5.ro/Gratuit/gezkobvha/arestul-la-domiciliu-codul-de-procedura-penala?dp=gqztimjqhe3dq> accesat la data de 12.03.2025

procedură penală nu îl califică expres ca fiind echivalent cu arestul preventiv, cu toate acestea în cursul urmăririi penale măsura preventivă poate fi luată pe o durată de cel mult 30 de zile iar durata totală a arestului la domiciliu cumulată cu durata totală a arestării preventive nu poate depăși 180 de zile, de asemenea, potrivit articolul 399 alin. (9) durata măsurii arestului la domiciliu se deduce din pedeapsa aplicată prin echivalarea unei zile de arest preventiv la domiciliu cu o zi de pedeapsă. Cu toate acestea, sunt prevăzute consecințe clare în caz de nerespectare, inclusiv posibilitatea înlocuirii măsurii cu arestul preventiv.²⁰²

Așadar, analiza comparativă dintre cele două reglementări evidențiază atât similitudini substanțiale, cât și diferențe semnificative, confirmând astfel o adaptare originală și nu o simplă preluare mecanică.

5. Monitorizarea electronică și utilizarea dispozitivelor electronice de supraveghere

Pentru a crește gradul de siguranță publică și de eficientizare a modului de supraveghere a executării măsurilor dispuse de organele judiciare, în scopul monitorizării persoanelor aflate sub măsura controlului judiciar, a controlului judiciar pe cauțiune și a arestului la domiciliu, conducerea Ministerului Afacerilor Interne din România a inițiat în anul 2021 un proiect *privind monitorizarea electronică în cadrul unor proceduri judiciare și execuțional penale*.

Monitorizarea electronică reprezintă un instrument modern de supraveghere judiciară, utilizat pentru a asigura respectarea unor măsuri preventive, a sancțiunilor penale sau a ordinelor de protecție, contribuind astfel la creșterea eficienței sistemului de justiție și la reducerea supraaglomerării penitenciarelor. Acest mecanism implică utilizarea unui sistem integrat de monitorizare electronică (SIME), care permite localizarea și supravegherea persoanelor supuse unor restricții judiciare, prin intermediul dispozitivelor electronice de supraveghere.

Cadrul normativ privind monitorizarea electronică este stabilit prin dispozițiile Codului de procedură penală și ale legislației speciale, care reglementează atât domeniul de aplicare, cât și modul de funcționare al acestui sistem. Conform reglementărilor, monitorizarea electronică implică utilizarea unor dispozitive hardware și software capabile să transmită automat și sistematic către SIME datele de localizare ale persoanelor supravegheate.

Dispozitivele electronice de supraveghere sunt utilizate, printre altele, pentru monitorizarea celor aflați sub incidența măsurii arestului la domiciliu, a detenției la domiciliu, precum și a persoanelor care fac obiectul ordinelor de protecție, inclusiv în cazurile de violență domestică. Aplicarea acestora permite autorităților să intervină prompt în cazul în care regulile impuse sunt încălcate, fie prin depășirea perimetrului stabilit, fie prin tentativa de manipulare a dispozitivului.

Monitorizarea electronică aduce beneficii semnificative în materie de securitate publică, eficiență operațională și reducerea costurilor asociate detenției tradiționale. Aceasta permite o mai bună gestionare a resurselor sistemului de justiție penală, oferind totodată o alternativă mai puțin restrictivă pentru persoanele supravegheate.²⁰³

²⁰² <https://lege5.ro/Gratuit/geztkobvha/arestul-la-domiciliu-codul-de-procedura-penala?dp=gqztimjqhe3dq> accesat la data de 12.03.2025

²⁰³ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAFis/242354> accesat la data de 13.03.2025

În Italia, sistemul a fost introdus între anii 2000 și 2001 suferind ulterior anumite modificări. Dispozitivul permite monitorizarea electronică de la distanță a persoanelor plasate în arest la domiciliu, detenție la domiciliu sau supuse măsurii preventive a îndepărtării din locuința familială. Brațara, fixată la glezna persoanei monitorizate, transmite semnale către o unitate locală de supraveghere, instalată în locuința în care aceasta este obligată să rămână. Dacă individul părăsește zona de acoperire sau încearcă să manipuleze dispozitivul și pierde contactul, se activează un semnal de avertizare în Sala Operativă a forțelor de ordine la care este conectat sistemul.²⁰⁴

6. Concluzii

Arestul la domiciliu reprezintă o măsură preventivă cu caracter de noutate, menită să contribuie la buna desfășurare a procesului penal, prevenind sustragerea suspectului sau inculpatului de la urmărirea penală ori de la judecată și evitând săvârșirea unor noi infracțiuni. Prin adoptarea noului Cod de procedură penală, legiuitorul a urmărit introducerea unei alternative privative de libertate mai puțin restrictive, inspirându-se din Codul de procedură penală italian. Deși există similitudini între cele două legislații, măsura a fost adaptată contextului juridic și social intern, reflectând particularitățile sistemului de justiție din România. De asemenea, implementarea monitorizării în cadrul măsurilor preventive, inclusiv arestul la domiciliu, reprezintă un progres semnificativ în eficientizarea supravegherii judiciare și sporirea siguranței publice.

Referințe bibliografice

- Ion NEAGU, Mircea DAMASCHIN, *Tratat de procedura penală. Partea generală. Ediția a V-a*, Ed. Universul Juridic, București, 2024
- Gheorghită MATEUȚ, *Procedură penală. Partea generală. Ed. Universul Juridic*, 2019
- Nicolae VOLONCIU, *Tratat de procedură penală. Parte generală. Volumul I*, Ed. Paideia, București, 1996
- Vintilă DONGOROZ, *Explicații teoretice ale codului de procedură penală. Partea generală. Volumul V. Ediția a II-a*. Ed. C.H. Beck, 2003
- Ioan MURARU, Elena TĂNĂSESCU, *Drept constituțional și instituții politice. Ediția 15. Volumul I*, Ed. C.H. Beck, București, 2016
- <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2015/07/Expunere-de-motive-Proiectul-Legii-privindCodul-de-procedura-penala-forma-transmisaParlamentului.doc>
- <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-quarto/titolo-i/capo-ii/art284.html>
- https://www.giustizia.it/giustizia/page/it/termine_del_glossario?contentId=GLO128990#:~:text=E%20una%20misura%20cautelare%20personale,284%20e%20303%20c.p.p.
- <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.del.presidente.della.repubblica:1988-09-22:447!vig=>
- <https://avvocatomattiafontana.com/arresti-domiciliari/>
- <https://lege5.ro/Gratuit/geztkobvha/arestul-la-domiciliu-codul-de-procedura-penala?dp=gqztimjqhe3dq>
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/242354>
- https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_14_3_1.wp?previousPage=mg_14_3&contentId=GLO52825#

²⁰⁴ https://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_14_3_1.wp?previousPage=mg_14_3&contentId=GLO52825# accesat la data de 13.03.2025

INFLUENȚA ALCOOLULUI ȘI A SUBSTANȚELOR PSIHOACTIVE ASUPRA RĂSPUNDERII PENALE.

Nadejda VICOL²⁰⁵

Abstract

Lucrarea analizează impactul consumului de alcool și substanțe psihoactive asupra răspunderii penale, având în vedere aspectele juridice, medicale și sociale implicate. Se discută noțiunea de răspundere penală, formele vinovăției și influența discernământului, precum și circumstanțele care pot înlătura sau atenua responsabilitatea juridică. De asemenea, sunt examinate efectele acestor substanțe asupra capacității de exercițiu și comportamentului infracțional, incluzând interviuri cu specialiști în medicină legală și drept. Studiul abordează infracțiunile comise sub influența alcoolului și drogurilor, cu accent pe accidentele rutiere și reglementările legale aplicabile. Printr-o analiză comparativă cu alte state, se evidențiază modele legislative și politici de prevenție, iar în final, sunt propuse măsuri legislative pentru reducerea infracționalității asociate consumului de substanțe psihoactive.

Keywords: *Răspundere penală, consum de alcool, substanțe psihoactive, discernământ, infracțiuni, accidente rutiere, legislație comparată, prevenție, politici publice, reglementări juridice.*

I. Introducere

Consumul de alcool și substanțe psihoactive are o influență considerabilă asupra comportamentului uman, având efecte directe asupra capacității de judecată și, implicit, asupra răspunderii penale a indivizilor care comit infracțiuni în acest context. Impactul acestora nu se limitează doar la sfera medicală sau socială, ci se extinde și asupra sistemului juridic, care trebuie să stabilească măsuri adecvate pentru a sancționa comportamentele deviate.

Lucrarea de față își propune să analizeze cum se reglează răspunderea penală a persoanelor care consumă alcool sau substanțe psihoactive, având în vedere condițiile de vinovăție, discernământ și circumstanțele care pot influența stabilirea responsabilității. De asemenea, sunt investigate infracțiunile comise sub influența acestor substanțe, cu accent pe accidentele rutiere, o problemă deosebit de gravă în societatea contemporană.

²⁰⁵ Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: nadejdaavicol@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Maxim Dobrinou (maxim.dobrinou@univnt.ro).

II. Conținutul propriu-zis al lucrării

Capitolul 1: Răspunderea penală în contextul consumului de alcool și substanțe psihoactive.

1.1. Noțiunea de răspundere penală și condițiile angajării acesteia.

Răspunderea penală este obligația unei persoane de a suporta consecințele juridice ale faptelor sale, dacă acestea sunt incriminate de legea penală²⁰⁶. Conform Codului Penal al României, pentru ca o persoană să răspundă penal, trebuie să fie întrunite cumulativ mai multe condiții: existența unei fapte prevăzute de legea penală, vinovăția, imputabilitatea faptei și inexistența unor cauze justificative²⁰⁷. Consumul de alcool sau substanțe psihoactive poate influența capacitatea unei persoane de a-și da seama de consecințele acțiunilor sale și, implicit, poate avea un impact asupra angajării răspunderii penale. Analiza acestor factori este esențială în stabilirea gradului de vinovăție și a sancțiunilor aplicabile, în cursul individualizării pedepsei, conform legii.

1.2. Formele vinovăției și influența discernământului asupra răspunderii penale;

Vinovăția reprezintă atitudinea subiectivă a unei persoane față de fapta comisă, mai exact forma de responsabilitate juridică ce rezultă din săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Aceasta poate îmbrăca mai multe forme: intenție directă, intenție indirectă, culpă cu prevedere sau culpă simplă, “precum și intenția depășită”²⁰⁸.

- Intenția directă – când făptuitorul prevede rezultatul faptei sale și urmărește producerea acestuia (art. 16 alin. 3 lit. a) C.pen.);
- Intenția indirectă – când făptuitorul prevede rezultatul faptei, nu îl urmărește în mod direct, dar acceptă posibilitatea producerii acestuia “(art. 16 alin. 3 lit. b) C.pen.)”;
- Culpă cu prevedere – când făptuitorul prevede rezultatul faptei sale, dar nu crede că acesta se va produce (art. 16 alin. 4 lit. a) C.pen.);
- Culpă simplă – când făptuitorul nu prevede rezultatul faptei sale, deși putea și trebuia să-l prevadă (art. 16 alin. 4 lit. b) C.pen.);
- Intenția depășită – atunci când fapta constând într-o acțiune sau inacțiune intenționată produce un rezultat mai grav care se datorează culpei făptuitorului (art. 16 alin. 5 C.pen.).

Consumul de alcool sau substanțe psihoactive poate afecta discernământul, ceea ce influențează forma vinovăției. Spre exemplu, dacă o persoană comite o infracțiune sub influența consumului de alcool sau substanțe psihoactive, dar a ales deliberat să consume aceste substanțe, aceasta nu este exonerată de răspundere penală.

1.3. Cauzele care înlătură sau atenuază răspunderea penală;

Codul Penal prevede anumite situații în care răspunderea penală este înlăturată sau atenuată, iar printre acestea se numără lipsa discernământului cauzată de o intoxicație involuntară. Conform art. 28 din C. pen., nu este imputabilă fapta comisă de o persoană aflată într-o stare de beție completă sau de intoxicație determinată de factori externi, dacă aceasta nu a fost provocată cu intenția de a comite infracțiunea²⁰⁹. Cu toate acestea, dacă persoana a consumat voluntar alcool sau substanțe

²⁰⁶ M.A. Hotca, "Drept penal. Partea generală", ediția a 4-a, Editura Universul Juridic, București, 2024.

²⁰⁷ Codul Penal al României, art. 15.

²⁰⁸ M.A. Hotca, "Drept penal. Partea generală", ediția a 4-a, Editura Universul Juridic, București, 2024.

²⁰⁹ Codul Penal al României, art. 28.

psihoactive, atunci starea de intoxicație nu poate constitui o cauză exoneratoare de răspundere penală. În cazul „beției preordonate”, vor fi aplicabile prevederile art. 77 – “circumstanțele agravante” lit. f) – “când intoxicația cu alcool sau alte substanțe psihoactive a fost provocată în vederea comiterii unei infracțiuni”.

1.4. Importanța temeiului în contextul actual.

Creșterea consumului de alcool sau substanțe psihoactive în societate are un impact semnificativ asupra infracționalității. Studiile arată că un procent semnificativ din infracțiunile comise cu violență au loc pe fondul consumului de alcool sau substanțe psihoactive, ceea ce subliniază necesitatea unei reglementări stricte și a unor politici eficiente de prevenție.

Din punct de vedere medico-legal, expertizele toxicologice joacă un rol esențial în determinarea gradului de influență al acestor substanțe asupra discernământului persoanei, iar deciziile instanțelor trebuie să ia în considerare fiecare caz în parte pentru a stabili corect nivelul de responsabilitate penală al inculpatului.

Capitolul 2: Efectele consumului de alcool și substanțe psihoactive asupra capacității de exercițiu și comportamentului infracțional.

2.1. Alcoolul și substanțele psihoactive – mecanisme de acțiune asupra creierului și comportamentului;

Alcoolul și substanțele psihoactive au un impact semnificativ asupra sistemului nervos central, influențând atât funcțiile cognitive, cât și comportamentul oamenilor. Mecanismele prin care aceste substanțe acționează asupra creierului variază în funcție de tipul și natura lor, având efecte distincte asupra neurotransmițătorilor și rețelelor neuronale implicate în reglarea stării de spirit, percepției și comportamentului.²¹⁰

Alcoolul etilic, principalul component al băuturilor alcoolice, acționează ca un depresor al sistemului nervos central. La nivel cerebral, alcoolul influențează căile de comunicare ale neuronilor, afectând modul în care creierul funcționează și arată²¹¹. Consumul de alcool poate duce la modificări structurale ale creierului, inclusiv subțierea neocortexului și afectarea altor regiuni cerebrale esențiale pentru funcțiile cognitive și comportamentale.²¹²

De asemenea, alcoolul interferează cu chimia creierului, crescând riscul de depresie, tulburări de panică și comportament impulsiv. Pe termen scurt, consumul de alcool poate produce afectarea proceselor de gândire, percepție și imaginație, ducând la o stare de iluzie sau "ceață" mentală. Pe termen lung, utilizarea cronică a alcoolului poate provoca daune semnificative, inclusiv pierderi de memorie, dificultăți de concentrare sau vorbire, cât și probleme de judecată.²¹³

Pe de altă parte, substanțele psihoactive cuprind o gamă variată de compuși chimici care influențează funcționarea sistemului nervos central. Acestea pot fi clasificate în mai multe categorii, fiecare având mecanisme specifice de acțiune²¹⁴:

- Depresoare ale sistemului nervos central: Substanțe precum barbituricele și benzodiazepinele reduc activitatea neuronală, inducând relaxare și sedare²¹⁵. Utilizarea lor poate duce la somnolență, confuzie și coordonare redusă a mișcărilor.

²¹⁰ Royal College of Psychiatrists, “Alcoolul, sănătatea mintală și creierul”.

²¹¹ Dr. Mihail (doctormihail.ro), “Alcoolul: Impactul devastator asupra creierului și a corpului”.

²¹² Royal College of Psychiatrists, “Alcoolul, sănătatea mintală și creierul”.

²¹³ Med RO (med.ro), “Substanțe psihoactive: tipuri, efecte, factori de risc și complicații”.

²¹⁴ Royal College of Psychiatrists, “Alcoolul, sănătatea mintală și creierul”.

²¹⁵ Med RO (med.ro), “Substanțe psihoactive: tipuri, efecte, factori de risc și complicații”.

- Stimulente ale sistemului nervos central: Compușii precum cocaina și amfetaminele cresc activitatea cerebrală, producând stări de euforie, creșterea energiei și reducerea apetitului. Efectele secundare pot include tahicardie, hipertensiune arterială și agitație severă²¹⁶.
- Halucinogene: Substanțe precum LSD și psilocibina alterează percepția realității, producând halucinații vizuale și auditive și modificări ale stării de conștiență²¹⁷.
- Opioid: Morfina, heroina și alte opioide acționează prin legarea la receptorii opioizi din creier, reducând percepția durerii și inducând euforie. Utilizarea prelungită poate duce la dependență fizică și psihică²¹⁸.

Este important de menționat că efectele acestor substanțe asupra comportamentului pot varia în funcție de doză, frecvența consumului, modul de administrare și caracteristicile individuale ale consumatorului. De asemenea, utilizarea concomitentă a mai multor substanțe poate duce la interacțiuni imprevizibile și efecte aditive sau sinergice, crescând riscurile pentru sănătatea fizică și mentală²¹⁹.

2.2. Intoxicația voluntară vs. intoxicația involuntară – implicații juridice;

În dreptul penal al României și legislația în vigoare, intoxicația influențează semnificativ răspunderea penală a unei persoane, în funcție de modul în care aceasta s-a produs. Potrivit articolului 29 din Codul Penal, intoxicația poate fi voluntară sau involuntară, iar această distincție determină dacă făptuitorul poate fi tras la răspundere pentru acțiunile sale²²⁰.

Intoxicația voluntară apare atunci când o persoană consumă în mod conștient alcool sau substanțe psihoactive, asumându-și riscul de a-și afecta discernământul. Conform legislației române, dacă, de exemplu, o persoană consumă alcool pentru a-și face curaj să comită o infracțiune, instanța poate încadra acest fapt ca un element agravant (în literatura de specialitate, se mai numește și „beție preordinată”), ceea ce va duce la o pedeapsă mai severă.

Intoxicația involuntară, în schimb, se referă la situațiile în care o persoană ajunge într-o stare de alterare a discernământului fără voința sau cunoștința sa, cum ar fi prin administrarea forțată sau accidentală a unei substanțe. De asemenea, această formă de intoxicație poate surveni și în cazul consumului unor medicamente prescrise de medici, care au efecte secundare neprevăzute asupra capacității cognitive și comportamentale ale pacientului. Totuși, dacă se demonstrează că starea sa a fost cauzată de un tratament medical administrat conform indicațiilor, aceasta poate fi supusă unor măsuri de siguranță, cum ar fi internarea medicală sau supravegherea specializată, în funcție de circumstanțele specifice ale cazului²²¹.

Implicațiile juridice ale intoxicației în dreptul penal sunt esențiale pentru stabilirea vinovăției și aplicarea corectă a sancțiunilor. În funcție de caracterul voluntar sau involuntar al intoxicației, instanțele trebuie să analizeze în ce măsură discernământul și controlul asupra acțiunilor au fost afectate, astfel încât pedeapsa să reflecte gradul real de culpabilitate al făptuitorului.

Concluzionând cele anterior menționate, este important să înțelegem următoarea distincție:

- Intoxicația voluntară: Deși nu înlătură răspunderea penală, poate influența gradul de vinovăție și, implicit, pedeapsa aplicată.
- Intoxicația involuntară: Poate duce la exonerarea completă de răspunderea penală, având în vedere lipsa discernământului și a controlului asupra acțiunilor proprii.

²¹⁶ Dr. Mihail (doctormihail.ro), “Alcoolul: Impactul devastator asupra creierului și a corpului”.

²¹⁷ Royal College of Psychiatrists, “Alcoolul, sănătatea mintală și creierul”.

²¹⁸ Med RO (med.ro), “Substanțe psihoactive: tipuri, efecte, factori de risc și complicații”.

²¹⁹ Royal College of Psychiatrists, “Alcoolul, sănătatea mintală și creierul”.

²²⁰ Codul Penal al României, art. 29.

²²¹ Avocat Dobrescu, “Cauzele de neimputabilitate în Noul Cod Penal” (*Răspunsuri Juridice*).

2.3. Interviu cu Dr. Mihai Marinescu – medic legist în cadrul INML “Mina Minovici”.

Expertiza specialiștilor în criminologie și medicină legală joacă un rol fundamental în înțelegerea impactului consumului de alcool și substanțe psihoactive asupra comportamentului infracțional. Analiza efectelor acestor substanțe asupra capacității de discernământ și control al acțiunilor contribuie la stabilirea corectă a vinovăției și a răspunderii penale. Dincolo de aspectele juridice, domeniul medical aduce clarificări esențiale privind mecanismele neurobiologice care influențează comportamentul uman în astfel de circumstanțe.

Pentru o perspectivă aprofundată asupra acestui subiect, vom analiza punctul de vedere al Dr. Mihai Marinescu, medic legist în cadrul Institutului Național de Medicină Legală „Mina Minovici” din București, una dintre cele mai prestigioase instituții de medicină legală din România. Cu o vastă experiență în investigarea cazurilor de toxicologie medico-legală, Dr. Marinescu a studiat îndeaproape efectele substanțelor psihoactive asupra funcțiilor cognitive și comportamentale. În interviul acordat, acesta va oferi explicații detaliate despre modul în care intoxicația influențează discernământul unei persoane, despre metodele utilizate în expertizele medico-legale și despre relevanța acestor concluzii în procesele judiciare.

Care sunt principalele mecanisme neurobiologice și fiziopatologice prin care alcoolul și substanțele psihoactive afectează funcțiile cognitive și competența psihică a unei persoane?

Există un cumul de factori care acționează la nivel fiziopatologic și neurobiologic, din care reținem deficiența de vitamine aparținând complexului B, carențele nutriționale ce însoțesc adesea comportamentul persoanelor consumatoare cronice de alcool, precum și efectul toxic direct al etanolului, care se cunoaște a fi un toxic cu tropism neuronal. Indiferent de mecanismele fiziopatologice care acționează, efectele consumului de alcool asupra funcțiilor cognitive, voinței, discernământului și competenței psihice a unei persoane sunt devastatoare, demența alcoolică, sindromul Korsakoff sau encefalopatia Wernicke fiind doar câteva dintre entitățile nosologice întâlnite în consumul de alcool.

1. Cum influențează consumul de alcool sau substanțe psihoactive viața unei persoane, de la aspecte cotidiene până la implicații profesionale și sociale?

- Consumul de alcool sau substanțe psihoactive poate avea repercusiuni nebanuite asupra calității vieții și parcursului unei persoane. De la consumator ocazional la consumator cronic, de la scăderea randamentului școlar sau profesional până la imposibilitatea efectuării celor mai simple operațiuni la locul de muncă, de la iritabilitate tranzitorie asociată consumului până la crime sau alte fapte cu violență, consumul de alcool sau substanțe psihoactive are multiple fațete și afectează viața consumatorului pe toate nivelurile.

2. În ce măsură consumul cronic de alcool poate influența stabilirea răspunderii penale în anumite cazuri?

- Degradarea alcoolicului cunoaște diverse grade, după cum am precizat mai sus, ajungând uneori la crime fără un motiv aparent sau având la bază neînțelegeri minore, legate tot de consumul de alcool. Această degradare include lipsa oricărei preocupări către igienă, imposibilitatea de a îngriji o altă persoană dependentă. Am avut chiar de-a face cu situații

în care autoritățile au fost chemate la mai bine de o săptămână de la decesul unei persoane din familie, timp în care persoana consumatoare de alcool a locuit în același apartament cu mama sau tatăl care decedaseră.

3. Care sunt implicațiile medico-legale ale consumului cronic de alcool în ceea ce privește capacitatea unei persoane de a lua decizii și exercitarea drepturilor sale?

- De asemenea, consumul de alcool ajunge să restrângă și drepturile și libertățile persoanei, dependența de alcool asociată cu demența alcoolică fiind de natură a aboli discernământul sau competența psihică a persoanei, aceasta devenind dependentă și în imposibilitate de a-și exprima propria voință.

Capitolul 3: Infracțiuni comise sub influența alcoolului sau a substanțelor psihoactive.

3.1. Clasificarea infracțiunilor influențate de consumul de alcool sau substanțe psihoactive (violență, furt, omor etc.);

Infracțiunile comise sub influența alcoolului și a substanțelor psihoactive constituie un subiect de mare importanță în cadrul dreptului penal, întrucât acestea influențează în mod semnificativ comportamentul infractorului, conducând la creșterea pericolului social al faptelor comise. Alcoolul și substanțele psihoactive alterează percepția realității și capacitatea de a lua decizii corecte, ceea ce poate duce la comiterea de infracțiuni de diverse naturi, inclusiv violență, furt, omor sau infracțiuni de trafic de droguri.

În ceea ce privește clasificarea infracțiunilor, trebuie menționat că influența alcoolului și a substanțelor psihoactive poate fi direct legată de gravitatea faptei comise. De exemplu, consumul de alcool poate favoriza manifestarea unor comportamente agresive sau violente, ceea ce poate duce la comiterea unor infracțiuni contra vieții, contra integrității corporale, contra libertății și integrității sexuale, contra patrimoniului, contra vieții private etc. Totodată, în cazul substanțelor psihoactive, acestea pot determina stări de delir sau paranoia, care pot contribui la comiterea unor infracțiuni mai grave, cum ar fi omorul sau vătămările corporale grave. În aceste cazuri, actele infracționale sunt caracterizate de o intensitate mai mare a pericolului social, iar circumstanțele de săvârșire ale faptei trebuie analizate cu atenție.

În plus, consumul de alcool și substanțe psihoactive poate determina și comiterea unor infracțiuni patrimoniale, cum ar fi distrugerea sau tâlhăria, în special atunci când persoana aflată sub influența acestor substanțe nu își mai poate controla impulsurile și nu percepe corect riscurile legale ale acțiunilor sale oricând aceste substanțe îi potențează mai degrabă comportamentul infracțional. De asemenea, în cazul consumului de substanțe psihoactive, infracțiunile de trafic de droguri pot fi comise în scopul obținerii unor substanțe pentru consumul propriu, ceea ce creează un cerc vicios ce presupune o riscare continuă a integrității și securității persoanelor și a bunurilor din comunitate.²²²

²²² M.A. Hotca, "Drept penal. Partea generală", ediția a 4-a, Editura Universul Juridic, București, 2024.

3.2. Diminuarea discernământului – cauză exoneratoare sau circumstanță agravantă?

În dreptul penal românesc, discernământul este o componentă esențială în evaluarea responsabilității penale a unei persoane. Atunci când persoana comite o infracțiune sub influența alcoolului sau a substanțelor psihoactive, una dintre chestiunile esențiale ce trebuie analizată este capacitatea acesteia de a înțelege natura și rezultatul faptelor sale și de a-și controla faptele. Astfel, se pune întrebarea dacă diminuarea discernământului, determinată de consumul acestor substanțe, poate constitui o cauză exoneratoare de răspundere penală sau, dimpotrivă, o circumstanță agravantă.

Conform legislației penale, pentru ca un consum de alcool sau de substanțe psihoactive să fie considerat o cauză exoneratoare, trebuie să fie demonstrat că: ingerarea alcoolului sau substanței psihoactive s-a făcut independent de voința persoanei și că persoana respectivă a fost incapabilă să înțeleagă caracterul infracțional al acțiunii sale din cauza intoxicației. În acest context, diminuarea discernământului poate duce la o reducere a răspunderii penale sau chiar la exonerarea de răspundere, în cazul în care se dovedește că starea de intoxicație a fost una completă și că aceasta a dus la imposibilitatea de a percepe realitatea. Totuși, un astfel de caz este dificil de dovedit în practică, întrucât instanțele de judecată analizează cu mare atenție raportul dintre consumul de substanțe și fapta comisă.²²³

Pe de altă parte, în cazul în care se dovedește că persoana respectivă a consumat alcool sau substanțe psihoactive cu intenția de a-și diminua discernământul pentru a comite o infracțiune, acest fapt poate constitui o circumstanță agravantă. Consumul voluntar de substanțe care afectează discernământul poate fi considerat un comportament periculos, iar legislația penală sancționează cu severitate astfel de acțiuni, având în vedere pericolul social crescut generat de comportamentele impulsive și iresponsabile. În aceste cazuri, instanțele pot decide o pedeapsă mai severă, având în vedere nu doar natura infracțiunii comise, dar și intenția de a comite fapta într-o stare de diminuare a discernământului.²²⁴

Capitolul 4: Infracțiunile la regimul rutier cauzate sau potențate de consumul de alcool sau substanțe psihoactive.

4.1. Reglementări legale privind conducerea sub influența alcoolului sau a substanțelor psihoactive - art. 336 Cod Penal al României;

Codul Penal român incriminează conducerea sub influența alcoolului sau a substanțelor psihoactive. Astfel, art. 336 C.Pen. pedepsește aspru șoferii care conduc pe drumurile publice vehicule pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere, aflându-se într-una dintre cele două ipoteze: sub influența alcoolului sau sub influența substanțelor psihoactive.

În esență, infracțiunea presupune acceptarea de către făptuitor a consecințelor deosebit de grave pe care le-ar putea produce în urma conducerii într-o stare de profundă alterare a simțurilor și reflexelor.

Întâiul alineat al textului de lege mai sus menționat incriminează fapta "clasică" de conducere sub influența alcoolului de către o persoană care conduce pe drumurile publice vehicule pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere, având o îmbibație alcoolică de peste 0,80 g/l alcool pur în sânge. Pedeapsa prevăzută de lege în această situație este închisoarea – de la 1 la 5 ani – și interzicerea exercitării unor drepturi.

²²³ Ionuț Popa, "Comentarii privind răspunderea penală în cazurile de intoxicație voluntară", Editura Universul Juridic, 2022.

²²⁴ Codul Penal al României, art. 28.

Alineatul al doilea incriminează similar fapta unei persoane care conduce pe drumurile publice vehicule pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere, aflându-se sub influența substanțelor psihoactive.

Cel de-al treilea alineat pedepsește mai aspru fapta persoanei aflată într-una dintre situațiile prevăzute de primele două alineate, dacă aceasta realizează transport public de persoane, transport de substanțe sau produse periculoase ori se află în procesul de instruire practică a unor persoane pentru obținerea permisului de conducere sau în timpul desfășurării probelor practice pentru obținerea acestuia. În acest caz, limitele de pedeapsă sunt majorate, pedeapsa aplicabilă fiind aceea cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi. Rațiunea este aceea a pericolului social mult mai mare pe care făptuitorul îl creează acționând astfel.

Este deosebit de important ca, pentru stabilirea îmbibației alcoolului în sânge sau a substanțelor sub a căror influență se afla făptuitorul, consumarea acestora să aibă loc anterior producerii accidentului. În oricare dintre situații, în măsura în care prin fapta sa, făptuitorul a cauzat vătămarea corporală sau decesul uneia sau mai multor persoane, se aplică regulile referitoare la concursul de infracțiuni.

Aceste reglementări stricte ilustrează zero toleranță față de consumul de alcool și de substanțe psihoactive, în special când acestea sunt urmate de conducerea unui vehicul pe drumurile publice. Deoarece alcoolul și a substanțele psihoactive afectează considerabil capacitatea neurotransmițătorilor din creier, creându-se, astfel, premisele unor tragedii la nivelul societății, ca urmare a producerii evenimentelor rutiere în urma consumului acestora, legiuitorul apreciază că incriminarea aspră prin intermediul legii penale poate limita numărul unor astfel de tragedii.

4.2. Consecințele juridice ale accidentelor grave cauzate de șoferi aflați sub influență;

În urma conducerii unui vehicul pe drumurile publice, pentru care legea impune obligativitatea deținerii permisului de conducere, sub influența alcoolului, cu o concentrație de alcool în sânge mai mică de 0,80 g/l alcool pur, persoana în cauză este sancționată contravențional. Cel mai adesea, această ipoteză este ilustrată prin accidente de circulație, în urma cărora niciuna dintre persoanele implicate nu au suferit vătămări corporale sau nu au decedat; cu titlu exemplificativ enumerăm accidente rutiere petrecute ca urmare a nepăstrării unei distanțe de siguranță, ca urmare a neacordării de prioritate, ș.a.m.d. În astfel de situații, se aplică sancțiunile prevăzute de OUG 195/2002 („Codul Rutier”), cu modificările și completările ulterioare.

Dacă îmbibația alcoolică a persoanei în cauză depășește 0,80 g/l alcool pur în sânge, devin aplicabile prevederile art. 336 Cod Penal, fapta reprezentând infracțiune²²⁵. Așa cum aminteam și în secțiunea anterioară, în situația în care, prin fapta sa, făptuitorul a cauzat vătămarea corporală sau decesul uneia sau mai multor persoane, se aplică regulile referitoare la concursul de infracțiuni. Aceleași reguli (referitoare la concursul de infracțiuni) se aplică și în situația în care ulterior săvârșirii infracțiunii prevăzute și pedepsite de art. 336 Cod Penal, făptuitorul părăsește locul accidentului, modifică sau șterge urmele acestuia²²⁶; cea din urmă infracțiune este prevăzută și pedepsită, la rândul ei, conform primelor două alineate ale art. 338 Cod Penal, în timp ce al treilea alineat prevede limitativ situațiile în care fapta de părăsire a locului accidentului, modificare sau ștergere a urmelor acestuia nu reprezintă infracțiune²²⁷.

Este deosebit de important să subliniem faptul că legea civilă (Legea nr. 132/2017 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru prejudicii produse terților prin accidente de

²²⁵ Codul Penal al României, art. 336.

²²⁶ Codul Penal al României, art. 336.

²²⁷ Codul Penal al României, art. 338.

vehicule și tramvaie) prevede dreptul persoanelor vătămate ca urmare a producerii unui accident rutier de a obține despăgubiri constând în daune morale și materiale din partea societății de asigurări care a emis polița de asigurare RCA a vehiculului vinovat de producerea accidentului sau a entității responsabile de plata acestor despăgubiri. Aceasta este consecința obligativității posesiei poliței RCA, obligativitate ce este prevăzută de lege pentru diferite categorii de vehicule.

4.3. Despăgubirile victimelor accidentelor rutiere – proceduri legale și dificultăți;²²⁸

Așa cum am menționat anterior, în urma producerii unui accident rutier, victima (în cazul vătămării corporale din culpă) sau persoanele vătămate, membrii ai familiei persoanei decedate (în cazul infracțiunii de ucidere din culpă) au posibilitatea legală de a pretinde și de a obține despăgubiri în baza poliței RCA a vehiculului vinovat de producerea accidentului.

În situația în care un vehicul circulă pe drumurile publice fără a deține o poliță de asigurare RCA valabilă, despăgubirile vor fi achitate de Biroul Asiguratorilor de Autovehicule din România (BAAR), care, ulterior efectuării plății, se va îndrepta împotriva șoferului vinovat de producerea accidentului, pentru recuperarea sumelor reprezentând despăgubirile achitate ca urmare a producerii accidentului rutier. Este important de reținut că victima este ferită de orice risc, ea nefiind nevoită să returneze șoferului vinovat suma achitată de BAAR cu titlu de despăgubire.

Nu puține sunt cazurile în care persoanele implicate în accidente rutiere – fie vătămate, fie decedate – au o culpă în producerea accidentului. Cele mai des întâlnite exemple din practică sunt pasagerii care omit să-și cupleze centura de siguranță, conducătorii auto care nu adaptează viteza de rulare la condițiile meteorologice, pietonii care traversează prin loc nepermis și neamenajat corespunzător sau conducătorii de biciclete/ mopede/ motociclete care nu sunt echipați corespunzător, fie zi sau noapte.

În funcție de rezultatele anchetei penale, culpa persoanei implicate în accident poate avea o proporție mai mare sau mai mică raportat la culpa celuilalt participant la trafic, ceea ce, pe cale de consecință, determină diminuarea proporțională a despăgubirii ce i se cuvine ei (în caz de vătămare corporală din culpă) sau membrilor familiei acesteia (în cazul uciderii din culpă).

Cercetările inițiale – constând, cel mai adesea, în procesul-verbal de cercetare la fața locului – sunt completate de restul materialului probator administrat specific dreptului penal sau disciplinelor complementare (rapoarte de expertiză medico-legală, rapoarte toxicologice, rapoarte de expertiză tehnică, declarații, planșe fotografice) și sunt definitivitate prin emiterea soluției finale de către procuror.

În funcție de particularitățile cazului, procurorul poate trimite dosarul penal în judecată, prin emiterea rechizitoriului sau, în cazul în care nu sunt îndeplinite toate exigențele prevăzute de lege, poate clasa dosarul penal deschis ca urmare a producerii evenimentului rutier, în conformitate cu dispozițiile Codului de Procedură Penală.

În concluzie, acest capitol conferă o imagine generală asupra procedurilor și implicațiilor juridice pe care le presupun accidentele rutiere.

4.4. Interviu cu Anda Grozavu – Secretar General Asociația ADEVAR și consilier juridic cu experiență în dreptul despăgubirilor.

Pentru a înțelege mai bine acest subiect, am realizat un interviu alături de Anda Grozavu, Secretar General al Asociației ADEVAR (Asociația pentru Drepturile Europene ale Victimelor din Accidente Rutiere). Aceasta este co-autoarea cărții “Drumul spre despăgubire – Ghid pentru

²²⁸ “Drumul spre despăgubire – Ghid pentru victimele din accidentele rutiere” – Gilbert Matei, Anda Grozavu

victimele din accidentele rutiere”, alături de Gilbert Matei, Președintele Asociației, și are o experiență vastă în domeniul dreptului asigurărilor.

Din 2022, Anda s-a alăturat echipei Asociației ADEVAR. Împreună cu Gilbert, au gestionat peste 500 de dosare, atât pentru victimele rănite, cât și pentru familiile celor decedați. Gilbert a avut un rol esențial în promovarea unui sistem de asigurări mai echitabil și în susținerea schimbărilor legislative în favoarea celor afectați și, împreună cu Anda, au contribuit semnificativ la reprezentarea victimelor și la soluționarea cazurilor.

În aceste interviuri, Anda împărtășește perspective valoroase despre drepturile prevăzute de lege pentru victimele accidentelor rutiere și aparținătorii acestora, dar și despre provocările întâmpinate în procesul de obținere a despăgubirilor.

“De-a lungul celor trei ani de activitate în cadrul Asociației am avut răgazul de a observa atât latura umanitară, cât și particularitățile profund juridice ale accidentelor rutiere. Cele mai evidente sunt suferința fizică și psiho-emoțională a persoanelor care supraviețuiesc în urma unui accident rutier și suferința psiho-emoțională a membrilor persoanelor decedate în urma accidentelor rutiere. Astfel de evenimente prejudiciază incomensurabil din punct de vedere pecuniar sentimentele și sănătatea psihică a acestor persoane, iar prejudiciul psihologic și emoțional este dublat de cel financiar, întrucât cheltuielile ocazionate de tratarea și recuperarea victimelor accidentelor rutiere sunt și ele covârșitoare.

Din păcate, de cele mai multe ori această dublă prejudiciere derivă din lipsa de informare a populației cu privire la drepturile pe care legea le prevede pentru persoanele afectate în urma unui accident rutier. Absența educației rutiere și a educației juridice din sistemul de învățământ românesc contribuie și ele la o lipsă acută de informare a populației și, implicit, la dificultatea de diseminare a unor astfel de informații de către entitățile preocupate în acest sens, precum Asociația din care fac parte, întrucât foarte rar oamenii doresc să afle informațiile înainte de a fi puși într-o asemenea situație. Acesta este și motivul pentru care, începând cu anul 2024, Asociația ADEVAR a demarat campania de informare și conștientizare ”Informează-te, ai drepturi!”, la nivel național: dorim să ajungem în comunități cât mai mari și mai variate de oameni, astfel încât să le putem transmite aceste informații, despre care noi credem că este important ca ei să le cunoască, înainte de producerea unui eveniment tragic, când pot asimila cu ușurință informația și o pot trece prin filtrul propriei gândiri în tihnă.

Desigur că sprijinim și persoanele care doresc să se informeze ulterior întâmplării accidentului rutier; tocmai de aceea punem accent pe maniera prietenoasă și umană de transmitere a acestor informații, într-o manieră cât mai accesibilă publicului larg. Din această nevoie de claritate și informare a apărut și ”Drumul spre despăgubire” – ghid pentru victimele din accidente rutiere. Sperăm că intenția noastră a fost atinsă și că, prin intermediul acestui instrument, contribuim la informarea și educarea tuturor participanților la trafic, indiferent de calitatea lor.”

Anda Grozavu, Secretar General Asociația ADEVAR.

Capitolul 5: Comparație cu alte state privind răspunderea penală în cazul consumului de alcool și substanțe psihoactive.

5.1. Modele legislative din Uniunea Europeană privind infracțiunile comise sub influență;

În Uniunea Europeană, statele membre au adoptat diverse modele legislative pentru a reglementa infracțiunile comise sub influența alcoolului sau a substanțelor psihoactive. Legislația europeană privind aceste infracțiuni variază semnificativ între state, de la măsuri de prevenire și reabilitare până la pedepse severe și sancțiuni pentru consumul sau conducerea sub influența substanțelor.

În Franța, legislația privind infracțiunile comise sub influența alcoolului este reglementată de Codul Rutier, care prevede o limită de alcoolemie de 0,5 g/l în sânge pentru șoferi. În cazul în care limita este depășită, sancțiunile pot include amenzi, suspendarea permisului de conducere și, în cazuri mai grave, pedepse cu închisoarea. De asemenea, Franța aplică pedepse severe și pentru consumul de droguri în trafic, iar șoferii care sunt depistați pozitiv la testele de droguri riscă pedepse cu închisoarea și confiscarea vehiculului.²²⁹

Pe de altă parte, în Germania, legislația privind infracțiunile comise sub influența alcoolului și a drogurilor este reglementată prin Codul Rutier. Limita de alcoolemie pentru șoferii adulți este de 0,5 g/l în sânge, iar pentru cei care depășesc această limită pot fi sancționați cu amenzi, suspendarea permisului de conducere și, în cazuri grave, pedepse cu închisoarea. Germania aplică, de asemenea, măsuri de prevenire, prin programe de reabilitare pentru șoferii care au consumat substanțe psihoactive. De asemenea, șoferii care sunt depistați pozitiv la droguri sunt obligați să participe la cursuri de educație rutieră.²³⁰

Între timp, în Italia, legislația privind infracțiunile comise sub influența alcoolului și a drogurilor prevede o limită de alcoolemie de 0,5 g/l pentru șoferi. În caz de depășire a acestei limite, sancțiunile includ amenzi, suspendarea permisului și pedepse cu închisoarea în cazurile grave. Italia aplică măsuri de prevenire și încurajează reabilitarea șoferilor prin programe educaționale și testări periodice ale alcoolemiei. De asemenea, consumul de droguri în trafic este tratat sever, iar șoferii care sunt depistați pozitiv la droguri pot fi condamnați la închisoare.²³¹

5.2. Politici de prevenție și combatere a consumului de alcool și substanțe psihoactive în SUA și Canada;

SUA și Canada au implementat politici și strategii cuprinzătoare pentru prevenirea și combaterea consumului de alcool și substanțe psihoactive, având ca scop reducerea impactului negativ asupra sănătății publice și a societății în general.

În Statele Unite, combaterea consumului de alcool și substanțe psihoactive este un domeniu complex care implică legislație, programe de prevenire și măsuri de aplicare a legii. Autoritățile federale și de stat joacă un rol esențial în implementarea acestor politici.

- SAMHSA (Administrația pentru Abuzul de Substanțe și Serviciile de Sănătate Mintală) - joacă un rol crucial în coordonarea programelor de prevenire și tratament, oferind finanțare pentru inițiative educaționale și de reducere a riscurilor asociate consumului de substanțe. De asemenea, SAMHSA ajută la dezvoltarea de resurse pentru comunități, școli și locuri de muncă.²³²
- Legislația federală include Legea privind Controlul Substanțelor Reglementate, care reglementează clasificarea și distribuția substanțelor psihoactive. De asemenea, agențiile de aplicare a legii, cum ar fi FBI și DEA, sunt implicate în combaterea traficului și distribuției ilegale de droguri.²³³
- Programele de prevenire sunt susținute prin diverse campanii educaționale care vizează reducerea riscurilor asociate consumului de alcool și droguri, iar tratamentele pentru dependență sunt susținute printr-o rețea de centre de reabilitare și consiliere.

În Canada, guvernul adoptă o abordare similară, cu accent pe educație, prevenire și tratament, dar și cu măsuri de reglementare a substanțelor psihoactive.

²²⁹ Service Public, "Alcool et conduite".

²³⁰ Gesetze im Internet, "StGB § 316 – Trunkenheit im Verkehr".

²³¹ Altalex, "Guida sulle infrazioni alcoliche e droghe".

²³² SAMHSA, "Substance Abuse and Mental Health Services Administration".

²³³ DEA, "Drug Enforcement Administration".

- Legea privind Substanțele Controlate și Drogurile reglementează utilizarea și distribuția substanțelor psihoactive, având o structură similară cu legile din SUA. Aceasta include reglementări pentru droguri recreaționale și substanțe controlate, iar agențiile de aplicare a legii, cum ar fi Royal Canadian Mounted Police (RCMP), sunt implicate activ în combaterea traficului de droguri.²³⁴
- Sănătatea Publică Canada implementează campanii educaționale și furnizează resurse pentru prevenirea consumului de alcool și substanțe psihoactive, punând accent pe reducerea riscurilor și educația populației.
- În ceea ce privește tratamentele pentru dependență, sistemul de sănătate publică din Canada oferă servicii de consiliere și reabilitare, inclusiv terapii de substituție și centre de reabilitare.

5.3. Pedepsele aplicate în statele cu legislație mai restrictivă - Suedia și Singapore;

Suedia și Singapore sunt recunoscute pentru abordările lor stricte în ceea ce privește legislația antidrog, fiecare țară având propriile reglementări și măsuri de aplicare a legii.

În Suedia, politica privind drogurile se bazează pe prevenire, tratament și măsuri legale. Deși consumul de droguri este ilegal, legislația suedeză se concentrează mai mult pe sănătatea publică decât pe pedeapsa severă a consumatorilor.

- Clasificarea infracțiunilor: Infracțiunile legate de droguri sunt împărțite în patru grade, în funcție de gravitatea lor. Pentru infracțiunile minore, precum consumul personal de cannabis sau alte droguri ilegale, pedepsele variază de la amenzi la un maximum de șase luni de închisoare. Totuși, datorită unei hotărâri a Curții Supreme, pedeapsa pentru infracțiunile minore legate de droguri, cum ar fi consumul personal, nu este închisoarea. O formă tipică de pedeapsă pentru o infracțiune minoră de droguri este o amendă de aproximativ 300 de dolari, dacă persoana are 18 ani sau mai mult și un venit mic.²³⁵
- În Singapore, statul și jurisdicția țării aplică unele dintre cele mai stricte legi antidrog din lume, având o politică de toleranță zero față de consumul și traficul de droguri.
- Legea privind abuzul de droguri: Legea din Singapore prevede pedepse severe pentru posesia, consumul, fabricarea, importul, exportul sau traficul de droguri. Deținerea de cantități peste anumite praguri legale duce la prezumția de trafic de droguri, iar pedepsele pot varia de la închisoare și lovituri de baston până la pedeapsa cu moartea.²³⁶
- Pedepse pentru consumatori: Pentru consumul de droguri, pedepsele sunt progresive: prima infracțiune poate atrage o pedeapsă de închisoare de un an, a doua de trei ani, iar a treia de cinci ani, împreună cu minimum trei lovituri de baston. Este important de menționat că simpla testare pozitivă a urinei poate constitui dovada consumului.²³⁷

²³⁴ Government of Canada, "Controlled Drugs and Substances Act".

²³⁵ Wikipedia, "Drug policy of Sweden".

²³⁶ Wikipedia, "Misuse of Drugs Act (Singapore)".

²³⁷ BlazeTrip, "Legile de droguri din Singapore - Cele mai stricte pe planetă".

Capitolul 6: Politici de prevenire și măsuri legislative pentru reducerea infraționalității asociate consumului de alcool și substanțe psihoactive.

6.1. Campanii de conștientizare și educație juridică pentru reducerea consumului;

În România, autoritățile publice și instituțiile educaționale desfășoară numeroase campanii și programe destinate conștientizării și educației juridice, având ca scop reducerea consumului de alcool și substanțe psihoactive. Aceste inițiative implică atât informarea tinerilor despre riscurile asociate consumului, cât și formarea cadrelor didactice și a consilierilor școlari pentru a aborda eficient această problemă.

Campanii guvernamentale și instituționale:

- Ministerul Afacerilor Interne (MAI): În iulie 2023, MAI a lansat o campanie de conștientizare privind riscurile asociate consumului de droguri și conducerii sub influența alcoolului. Un obiectiv principal al campaniei a fost informarea participanților la trafic despre modificările aduse Codului Penal, stipulând că "conducătorul auto, aflat sub influența alcoolului sau a substanțelor psihoactive ori fără a deține permis de conducere și care provoacă un accident rutier soldat cu decesul victimei, va fi condamnat la închisoare cu executare, fiind eliminată posibilitatea de a fi condamnat cu suspendarea executării pedepsei".²³⁸
- Agenția Națională Antidrog (ANA): În septembrie 2024, ANA a propus Inspectoratului Școlar Buzău o serie de campanii și proiecte naționale pentru prevenirea consumului de alcool, tutun și droguri. Printre acestea se numără cursuri de educație juridică și rutieră în licee, având ca scop informarea elevilor despre consecințele legale ale consumului de substanțe interzise.²³⁹

Proiecte educaționale în școli:

- Proiectul "ACȚIONĂM JUST": Implementat de Consiliul Județean pentru Resurse Educaționale (CJRAE) Sibiu, acest proiect vizează facilitarea accesului elevilor la cunoștințe juridice elementare, în special în domeniul prevenirii și combaterii consumului și traficului de droguri. Scopul este reducerea consecințelor negative asociate consumului de droguri și diminuarea factorilor de risc în rândul elevilor prin activități de informare și educare.²⁴⁰
- Campania de informare în Județul Alba: În județul Alba, autoritățile locale au desfășurat o campanie de informare pentru prevenirea și combaterea consumului de substanțe psihoactive, tutun și alcool în rândul elevilor. Activitățile au vizat conștientizarea elevilor asupra consecințelor negative ale consumului și identificarea celor vulnerabili, pentru a le oferi suport adecvat.

Inițiative locale și parteneriate:

- Colaborarea dintre ANA și Inspectoratul Școlar Buzău: Agenția Națională Antidrog a propus Inspectoratului Școlar Buzău organizarea de campanii și proiecte pentru prevenirea consumului de substanțe, adresate profesorilor, părinților, elevilor și studenților. De

²³⁸ Ministerul Afacerilor Interne. "Prevenirea consumului de droguri și a conducerii sub influența alcoolului, prioritate pentru Ministerul Afacerilor Interne".

²³⁹ Edupedu.ro. "Profesorii, consilierii școlari și poliția – responsabili pentru consumul de droguri la tineri, după noul ministru al Educației".

²⁴⁰ CJRAE Sibiu. "ACȚIONĂM JUST, proiect de educație juridică în domeniul prevenirii și combaterii consumului și traficului de droguri".

asemenea, s-a sugerat introducerea cursurilor de educație juridică și rutieră în licee, pentru a informa tinerii despre riscurile legale ale consumului de substanțe interzise.²⁴¹

Campanii media și de informare publică:

- Campania Poliției Române: Poliția Română a desfășurat o campanie de prevenire și combatere a consumului de substanțe interzise, punând accent pe conștientizarea pericolelor la care se expun conducătorii aflați sub influența alcoolului sau a drogurilor. Campania subliniază riscurile pentru toți participanții la trafic și impactul traumelor cauzate de astfel de accidente.
- Campania "DRIVE CLEAN": Agenția Națională Antidrog, în parteneriat cu Academia "Titi Aur", a lansat în iulie 2023 campania "DRIVE CLEAN", destinată prevenirii riscurilor asociate consumului de alcool și droguri la volan. Scopul campaniei este de a educa șoferii și de a promova un comportament responsabil în trafic.
- Campania "INFORMEAZĂ-TE, AI DREPTURI!": Inițiată de Asociația ADEVAR, această campanie oferă consiliere juridică gratuită victimelor accidentelor rutiere și aparținătorilor acestora. Scopul principal este informarea despre drepturile legale și sprijinirea acestora în obținerea despăgubirilor și în navigarea proceselor juridice. Campania vizează în special persoanele din medii defavorizate, având acces limitat la informații și servicii. Activitățile campaniei includ promovarea prin mass-media, organizarea de evenimente și parteneriate cu instituții relevante, precum și publicarea unui ghid informativ pentru victime.²⁴²

Aceste inițiative reflectă angajamentul autorităților române de a implementa politici eficiente de prevenire și reducere a consumului de alcool și substanțe psihoactive, prin educație juridică și conștientizare publică.

6.2. Rolul instituțiilor statului și al ONG-urilor în prevenirea și combaterea infracțiunilor săvârșite pe fondul consumului de alcool sau substanțe psihoactive;

Instituțiile statului și organizațiile neguvernamentale (ONG-uri) joacă un rol esențial în prevenirea și combaterea consumului de alcool și substanțe psihoactive, precum și în prevenirea accidentelor rutiere asociate. Instituțiile statului, cum ar fi Ministerul Afacerilor Interne (MAI) și Poliția Română, sunt responsabile pentru implementarea legislației și desfășurarea de acțiuni de prevenire și sancționare a infracțiunilor legate de consumul de alcool sau droguri. MAI se implică activ în campanii educaționale și acțiuni de informare pentru a sensibiliza populația asupra riscurilor consumului de substanțe și efectele acestuia asupra siguranței publice.

De asemenea, ONG-urile au un rol important în educația publicului, prin organizarea de campanii de conștientizare și informare. Aceste organizații contribuie la protecția victimelor accidentelor rutiere și lucrează pentru promovarea unui comportament responsabil și preventiv în rândul șoferilor și pietonilor. ONG-urile sunt adesea parteneri ai statului în implementarea unor programe de prevenire și tratament al dependenței, precum și în sprijinirea celor afectați de fenomenul consumului de substanțe.

²⁴¹ SigurantaScolara.ro. "Campania de informare pentru prevenirea și combaterea consumului de substanțe psihoactive, tutun și alcool în rândul elevilor".

²⁴² Asociația ADEVAR. "Campania Informează-te, ai drepturi!".

Capitolul 7: Concluzii și propuneri *de lege ferenda*.

7.1. Impactul consumului de alcool și droguri asupra răspunderii penale;

În concluzie, consumul de alcool și substanțe psihoactive are un impact semnificativ asupra capacității psihice și discernământului persoanei, ceea ce influențează în mod direct răspunderea penală a acesteia. Intoxicația voluntară nu constituie o cauză de neimputabilitate, iar persoana în stare de ebrietate sau sub influența substanțelor rămâne responsabilă pentru faptele comise. Totuși, aceasta poate afecta grav gradul de vinovăție și poate influența pedeapsa aplicată, în funcție de circumstanțele specifice ale faptei. În cazul intoxicației involuntare, legea poate exonera făptuitorul de răspunderea penală, fiind recunoscută ca o cauză de neimputabilitate, având în vedere imposibilitatea de a controla comportamentul în urma administrării de substanțe fără voința persoanei. Consecințele juridice sunt variate și depind de natura infracțiunii comise sub influența alcoolului sau drogurilor, de la infracțiuni de mică amploare, la fapte grave cum ar fi accidente rutiere sau acte de violență.

7.2. Propuneri legislative și măsuri de prevenție;

În opinia mea, pentru o combatere mai eficientă a consumului de alcool și substanțe psihoactive, este necesară clarificarea reglementărilor privind evaluarea stării de intoxicație și aplicarea corectă a sancțiunilor. În paralel, trebuie intensificate campaniile educaționale pentru a conștientiza riscurile consumului de substanțe și impactul acestora asupra comportamentului infracțional. De asemenea, ar trebui înăsprite pedepsele pentru infracțiunile grave comise sub influența alcoolului și drogurilor, iar persoanele implicate în astfel de fapte ar putea beneficia de programe de reabilitare. Aceste măsuri, combinate cu monitorizarea constantă a fenomenului, vor contribui la reducerea infracționalității legate de consumul de substanțe psihoactive.

7.3. Perspective asupra evoluției fenomenului;

În viitor, raportându-ne la opinia specialiștilor, se preconizează o creștere a fenomenului consumului de alcool și droguri, în contextul schimbărilor sociale și economice, dar și al accesibilității crescute la substanțele psihoactive. Impactul acestora asupra infracționalității va deveni tot mai complex, necesitând o adaptare continuă a legislației și a politicilor publice. Tehnologia, prin utilizarea de teste rapide și analize digitale, poate juca un rol important în combaterea acestui fenomen, iar noile politici publice, axate pe prevenție și tratament, vor trebui să fie complementare sancțiunilor penale. Combaterea consumului de alcool și droguri va trebui să includă o abordare integrată, care să combine măsurile legislative, educaționale și de sănătate publică pentru a asigura un impact pozitiv asupra societății.²⁴³

III. Concluzii

Influența alcoolului și a substanțelor psihoactive asupra răspunderii penale reprezintă un subiect de mare importanță în dreptul penal, având implicații semnificative atât asupra determinării vinovăției, cât și asupra stabilirii sancțiunilor. Consumul acestor substanțe poate afecta discernământul unei persoane, însă legea penală română în vigoare trasează o distincție clară între intoxicația voluntară și cea involuntară.

Intoxicația voluntară nu exonerează făptuitorul de răspundere penală, fiind considerată o situație în care acesta își asumă riscurile pierderii capacității de autocontrol. De multe ori, această

²⁴³ Agenția Națională Antidrog, "Raport privind evoluția fenomenului consumului de droguri în România", 2023.

stare poate agrava circumstanțele unei fapte penale, mai ales dacă există intenția directă de a comite infracțiunea. Pe de altă parte, intoxicația involuntară este privită ca o cauză de neimputabilitate, deoarece făptuitorul nu a avut control asupra stării sale și, prin urmare, nu poate fi tras la răspundere penală (va fi supus unor măsuri de reeducare și de siguranță, în funcție de decizia formulată de organele legii).

În contextul actual, este esențial ca legislația să fie adaptată pentru a răspunde eficient creșterii consumului de substanțe psihoactive și impactului acestora asupra infracționalității. Pe lângă sancțiunile penale aplicabile, consider că este necesară o abordare preventivă prin campanii de educație juridică și programe de reabilitare pentru persoanele dependente. De asemenea, implementarea unor metode mai eficiente de testare și detectare a substanțelor în organism poate contribui la o aplicare mai justă a legii.

În concluzie, problema consumului de alcool și droguri în raport cu răspunderea penală necesită o reglementare clară și o aplicare echilibrată a măsurilor punitive și preventive. Doar printr-o abordare complexă, care să îmbine sancțiunile legale cu măsuri educaționale și sociale, se poate reduce impactul negativ al acestui fenomen asupra societății.

Referințe bibliografice

- Codul Penal al României și legislația în vigoare.
- M.A. Hotca, "Drept penal. Partea generală", ediția a 4-a, Editura Universul Juridic, București, 2024.
- Royal College of Psychiatrists, "Alcoolul, sănătatea mintală și creierul".
- Dr. Mihail (doctormihail.ro), "Alcoolul: Impactul devastator asupra creierului și a corpului".
- LegeAZ, "Intoxicația voluntară și involuntară în Codul Penal al României".
- Avocat Dobrescu, "Cauzele de neimputabilitate în Noul Cod Penal" (Răspunsuri Juridice).
- Ionuț Popa, "Comentarii privind răspunderea penală în cazurile de intoxicare voluntară", Editura Universul Juridic, 2022.
- Gilbert Matei, Anda Grozavu, "Drumul spre despăgubire – Ghid pentru victimele din accidente rutiere".
- Service Public, "Alcool et conduite".
- Gesetze im Internet, "StGB § 316 – Trunkenheit im Verkehr".
- Altalex, "Guida sulle infrazioni alcoliche e droghe".
- SAMHSA, "Substance Abuse and Mental Health Services Administration".
- DEA, "Drug Enforcement Administration".
- Government of Canada, "Controlled Drugs and Substances Act".
- Wikipedia, "Drug policy of Sweden".
- Wikipedia, "Misuse of Drugs Act (Singapore)".
- BlazeTrip, "Legile de droguri din Singapore - Cele mai stricte pe planetă".
- Ministerul Afacerilor Interne. "Prevenirea consumului de droguri și a conducerii sub influența alcoolului, prioritate pentru Ministerul Afacerilor Interne".
- Edupedu.ro. "Profesorii, consilierii școlari și poliția – responsabili pentru consumul de droguri la tineri, după noul ministru al Educației".
- CJRAE Sibiu. "ACȚIONĂM JUST, proiect de educație juridică în domeniul prevenirii și combaterii consumului și traficului de droguri".
- SigurantaScolara.ro. "Campania de informare pentru prevenirea și combaterea consumului de substanțe psihoactive, tutun și alcool în rândul elevilor".
- Asociația ADEVAR. "Campania Informează-te, ai drepturi!".
- Agenția Națională Antidrog, "Raport privind evoluția fenomenului consumului de droguri în România", 2023.

INCOMPATIBILITATILE JUDECATORILOR IN PENAL

Andreea-Loredana COCIOATA

Abstract

Independența judecătorului reprezintă cea mai importantă trăsătură a profesiei. Potrivit Codului deontologic al judecătorilor și procurorilor, aprobat de Consiliul Superior al Magistraturii prin Hotărârea cu nr. 324/24.08.2005 capitolul 4 articolul 9 „Judecătorii și procurorii trebuie să fie imparțiali în îndeplinirea atribuțiilor profesionale, fiind obligați să decidă în mod obiectiv, liberi de orice influențe.” și alineatul 2 al Codului „Judecătorii și procurorii trebuie să se abțină de la orice comportament, act sau manifestare de natură să altereze încrederea în imparțialitatea lor”. Mai avem și articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului coroborat cu art.8 din CPP, articolul 21 – accesul liber la Justiție și art. 24 – dreptul la apărare amândouă reglementate în Constituția României. Tot în Codul deontologic al magistraților avem reglementat faptul că magistraților le este interzis să aibă opinii politice sau orice ale opinii care să le exprime în public, deoarece le este afectată imparțialitatea și vom avea o justiție dependentă de opiniile celorlalți dacă aceștia își exprimă opiniile în public.

Keywords: *Ius est ars boni et aequi* – Dreptul este arta binelui și a echității ; Legea 161/2003 în forma actualizată; art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului coroborat cu art.8 din Cpp – dreptul la un proces echitabil, Decizia Curții Constituționale cu nr. 597/2022 – incompatibilitatea procurorului în urmărirea penală; Decizia Curții Constituționale a României nr. 250/2019 -schimbarea încadrării juridice este o situație de incompatibilitate?

1.INTRODUCERE

Lucrarea pe care am redactat-o este din procedura penală și se referă la incompatibilitatea magistraților. Incompatibilitățile magistraților sunt reglementate în art. 64 din CPP (judecător)+ art. 65 din CPP (procuror) și în Codul lor deontologic. În plus, avem în Constituția României reglementate la art. 24 (dreptul la apărare) și 21 accesul liber la justiție, care se referă la trăsăturile unui proces echitabil, și la o instanță independentă și imparțială. Am ales să prezint o lucrare despre incompatibilitățile magistraților, deoarece mi se pare foarte important că studenții care doresc să aibă vina magistraților să afle cât mai multe informații despre profesia lor și impactul pe care îl are profesia asupra evoluției societății.²⁴⁴

²⁴⁴ Studenta la Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (adresa de email:

andreeal45754@univnt.ro). Lucrarea a fost realizată sub coordonarea asit. univ. drd. Alina Andrescu (adresa de mail:adelina8010@yahoo.com).

De-a lungul timpului, poporul a dorit să știe că poate avea încredere în justiție pentru a le rezolva problemele. Alexandru Ipsilanti, voievod al Tarii Românești a descris foarte bine cum trebuie să fie magistrat bun (” un magistrat trebuie să fie corect, echidistant cu părțile procesului, să existe în gândirea lui un echilibru între umanitate și severitate pentru a putea ajuta persoanele care au greșit să se îndrepte, să fie înțelept în așa fel încât să știe cum să interpreteze legea conform realității situației pe care o are de soluționat și să fie conștient de impactul puternic pe care îl are în evoluția societății”).

Dacă încălcăm trăsăturile unui magistrat, suntem incompatibil, deoarece ne-a fost afectată imparțialitatea (de exemplu: atunci când gândirea noastră este afectată de opiniile din mass - media /prezumția de nevinovăție este încălcată deși nu există probe în acuzare etc.). Astfel, avem un proces inechitabil unde drepturile fundamentale și procesuale ale părților au fost încălcate și avem ca efecte: 1. Vinovatul nu se îndreaptă pentru că nu știe că a greșit și nu o să se integreze în societate. 2. Persoana nevinovată și poporul nu se mai simt în siguranță, și își pierd încrederea în justiție, cel mai probabil ajungând să-și rezolve ei singur problemele. De aceea este important să respectăm art.6 din CEDO, Codul deontologic al magistraților și Constituția României (pentru a oferi un viitor singur cetățenilor printr-o justiție creată pentru oameni). Din păcate, astăzi este foarte accentuată evoluția mass – mediei și a tehnologiei. Există o presiune din ce în ce mai mare pe umerii magistraților să soluționeze un proces mulțumind mass-media. Nu ai cum să mulțumești mass-media, deoarece pot exista anumite elemente importante în legătura cu făptuitorul pe care mass- media nu le ia în calcul, iar încălcarea lor pot avea ca urmări o situație de incompatibilitate a magistratului și încălcarea procesului echitabil. Prin urmare, este foarte important ca magistratul să ia o decizie în funcție de propria sa gândire.

In Articolul 64 din Codul de Procedura Penală avem reglementate următoarele cazuri de incompatibilitate ale Judecătorului (art. 64 alin. 1 lit. a) ” a fost reprezentant sau avocat al unei părți ori al unui subiect procesual principal, chiar și în altă cauză; b) este rudă sau afin, până la gradul al IV-lea inclusiv, ori se află într-o altă situație dintre cele prevăzute la art. 177 din Codul penal cu una dintre părți, cu un subiect procesual principal, cu avocatul ori cu reprezentantul acestora; c) a fost expert sau martor, în cauză; d)) este tutore sau curator al unei părți sau al unui subiect procesual principal; e) a efectuat, în cauză, acte de urmărire penală sau a participat, în calitate de procuror, la orice procedură desfășurată în fața unui judecător sau a unei instanțe de judecată; f) există o suspiciune rezonabilă că imparțialitatea judecătorului este afectată”). Pe lângă cazurile reglementate la alin.1, mai avem și următoarele cazuri de incompatibilitate ale judecătorului (alin.2 din articolul 64 ” Nu pot face parte din același complet de judecată judecătorii care sunt soți, rude sau afini între ei, până la gradul al IV-lea inclusiv, ori se află într-o altă situație dintre cele prevăzute la art. 177 din Codul penal”; alin. 3 ” Judecătorul care a participat la judecarea unei cauze nu mai poate participa la judecarea aceleiași cauze într-o cale de atac sau la rejudecarea cauzei după desființarea ori casarea hotărârii” și alin. 4 tot din același articol ” Judecătorul de drepturi și libertăți și judecătorul de cameră preliminară nu pot participa, în aceeași cauză, la judecata în fond sau în căile de atac”).

De asemenea, incompatibilitățile judecătorului sunt aceleași și pentru magistratul – asistent și greșier. **Articolul 36 din Legea în forma rep. cu nr. 56/1993** ne spune că ”Magistrații - asistenți

au calitatea de magistrat și fac parte din corpul magistraților, judecătorii de la toate instanțele judecătorești, procurorii din cadrul parchetelor de pe lângă acestea, precum și magistrații asistenți ai Înaltei Curți de Casație și Justiție”. Prin Republicarea Legii cu nr. 56/1993 privind organizarea ICCJ, avem reglementat: „prim-magistratul asistent, magistrații asistenți șefi și magistrații asistenți fac parte din Corpul Magistraților și se bucură de stabilitate. Aceștia potrivit legii republicate nr. 56/1993, participa la ședințele de judecată, făcând parte din Completul de judecată. Mai avem magistrați- asistenți la Curtea Constituțională.”²⁴⁵

2. Cele mai importante cazuri de incompatibilitate ale judecătorului potrivit art. 64 CPP:

a) **La litera e a articolului 64 alin.1 din CPP** avem următoarea situație de incompatibilitate: X lucrează ca procuror. A fost investit de către prim – procuror să administreze probe, să audieze martori etc. într-o cauză unde s-a început urmărirea penală prin plângerea emisă de o altă persoană. Până să se termine faza de urmărirea penală și să înceapă faza de Camera Preliminară, X își modifică profesia (din procuror devine judecător). Cauza îi este repartizată de către prim – procuror unui alt procuror pentru a finaliza urmărirea penală (prin întocmirea rechizitoriului). Dacă dosarul i-a fost repartizat lui X, el având calitatea de judecător trebuie să facă cerere de abținere, deoarece este incompatibil să judece cauza respectivă potrivit articolului 64 alin.1 lit. e coroborat cu lit. f a aceluiași articol. Astfel, dosarul va fi repartizat altui judecător care nu a lucrat ca procuror atunci când a existat faza de urmărirea penală în dosarul respectiv.

b) Judecătorul mai este incompatibil în următoarele situații: 1. Antepunerea ; 2. existența unei relații de prietenie între judecător și una dintre părți și 3. un membru de familie potrivit articolului 177 din Codul Penal este judecător și i-a fost repartizat un dosar în care rechizitoriul a fost întocmit de procuror care este copilul judecătorului (indiferent ca este adoptat sau nu) / este finul/nasul lui etc. **Antepunerea** este în următoarea situație atunci când verbal sau din comportament, judecătorul transmite inculpatului/părții responsabile civilmente (dacă avem acțiune civilă în cadrul procesului penal) ca urmează să fie comandat/îl va obliga să despăgubească partea civilă pentru că i-a cauzat un prejudiciu înainte să existe o hotărâre.

c) **Situațiile de incompatibilitate ale judecătorului menționate la articolul 64 CPP** sunt valabile și atunci când un dosar este pe rolul unei instanțe cu grad ierarhic superior printr-o cale de atac. Prin urmare, dacă avem următoarea situație: Y este judecător la Tribunal București și i-a fost repartizat un dosar ca să-l judece pe fond, dar până să se finalizeze faza de judecată, aceasta a promovat la Curtea de Apel București. Dosarul a fost repartizat completul de judecată compatibil ca să se finalizeze judecată pe fond, dar după ce judecătorul a redactat sentința, una dintre părți este nemulțumită și face prin reprezentantul legal cale de atac către CAB. Dacă la CAB, dosarul i-a fost repartizat din greșeala lui Y aceasta are obligația de redacta cerere de abținere pentru că este incompatibil. Prin urmare, dosarul se va repartiza unui alt complet de judecată de la CAB, urmând să fie desființată hotărârea de la instanța cu grad ierarhic inferior sau să rămână în picioare sentința Judecătorului de la TB.

3. Cele mai importante cazuri de incompatibilitate la procuror pe art. 65 CPP:

a) La procuror situațiile de incompatibilitate sunt reglementate la articolul 65 coroborat cu articolul 64 din Codul de Procedură penală (articolul 65 din Codul de Procedură Penală alin.1 ” Dispozițiile art. 64 alin. (1) lit. a) -d) și f) se aplică procurorului și organului de cercetare penală” ;

²⁴⁵ Legea nr.56/1993 în forma rep. a fost luată de pe site-ul Ministerului Justiției.ro

alin. 3 ” Dispozițiile **art. 64 alin. (2)** se aplică procurorului și magistratului-asistent sau, după caz, grefierului, când cauza de incompatibilitate există între ei sau între vreunul dintre ei și judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau unul dintre membrii completului de judecată”. Mai avem și alin. 4 tot din același articol” Procurorul care a participat ca judecător de drepturi și libertăți sau ca judecător de cameră preliminară nu poate, în aceeași cauză, să supravegheze urmărirea penală sau să efectueze acte de urmărire penală și nici să pună concluzii la judecarea acelei cauze în primă instanță și în căile de atac”.

b) Tot la incompatibilitatea procurorului avem și Decizia Curții Constituționale nr. 597/2022 cu privire la următoarea excepție de neconstituționalitate, ”**Incompatibilitatea procurorului în cazul existenței unei suspiciuni rezonabile că imparțialitatea acestuia este afectată + articolul 64 alin.4 CPP+ art. 65 alin.1 CPP**”. Dacă avem următoarea speță: X în calitate judecător de Camera Preliminară a restituit dosarul la Parchetul competent, pentru ca nu a fost legal/temeinic întocmit rechizitoriul, procurorul care a întocmit prima dată rechizitoriul poate să-l întocmească și a doua oară sau este incompatibil? Curtea Constituțională a României, a respins cererea de sesizare a inculpatului ca fiind neîntemeiată, deoarece nu-i este afectată gândirea procurorului, dacă prima dată a greșit atunci când întocmit rechizitoriul și i-a fost restituit de către judecătorul de Camera Preliminară pentru a-l întocmi corect. (Aici vorbim despre erori legale care trebuiau corectate).

4. Abținerea Judecătorului sau a procurorului - este reglementată la art. 66 alin.1 și 2 din CPP:

(art. 66 alin.1:”Persoana incompatibilă este obligată să declare, după caz, președintelui instanței, procurorului care supraveghează urmărirea penală sau procurorului ierarhic superior că se abține de a participa la procesul penal, cu arătarea cazului de incompatibilitate și a temeiurilor de fapt care constituie motivul abținerii ; și alin. 2” Declarația de abținere se face de îndată ce persoana obligată la aceasta a luat cunoștință de existența cazului de incompatibilitate”).

5. Recuzarea judecătorului sau a procurorului este reglementată la art. 67 alin 1 și 2 din CPP:

(” În cazul în care persoana incompatibilă nu a făcut declarație de abținere, părțile, subiecții procesuali principali sau procurorul pot face cerere de recuzare, de îndată ce au aflat despre existența cazului de incompatibilitate” ; (2) Cererea de recuzare se formulează doar împotriva persoanei din cadrul organului de cercetare penală, a procurorului sau a judecătorului care efectuează activități judiciare în cauză. Este inadmisibilă recuzarea judecătorului sau a procurorului chemat să decidă asupra recuzării ”(3) Dispozițiile alin. (2) se aplică în mod corespunzător în cazul recuzării magistratului-asistent și grefierului ” ; (4) Cererea de recuzare se formulează oral sau în scris, cu arătarea, pentru fiecare persoană în parte, a cazului de incompatibilitate invocat și a temeiurilor de fapt cunoscute la momentul formulării cererii. Cererea de recuzare formulată oral se consemnează într-un proces-verbal sau, după caz, în încheierea de ședință ; ” (5) Nerespectarea condițiilor prevăzute la alin. (2)-(4) sau formularea unei cereri de recuzare împotriva aceleiași persoane pentru același caz de incompatibilitate cu aceleași temeiuri de fapt invocate într-o cerere anterioară de recuzare, care a fost respinsă, atrage inadmisibilitatea cererii de recuzare.

Inadmisibilitatea se constată de procurorul sau de completul în fața căruia s-a formulat cererea de recuzare și alin.(6) ”Judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de Camera Preliminară sau completul în fața căruia s-a formulat recuzarea, cu participarea judecătorului recuzat, se pronunță asupra măsurilor preventive”).

6. La articolul 68 din Codul de Procedura penala si urmatoarele avem reglementata procedura de solutiere a abtinerii sau recuzării judecătorului:

(art.68 alin.1 ”Abținerea sau recuzarea judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară se soluționează de un judecător de la aceeași instanță” ; alin. (2) ”Abținerea sau recuzarea judecătorului care face parte din completul de judecată se soluționează de un alt complet de judecată” ; (3) ”Abținerea sau recuzarea magistratului-asistent se soluționează de completul de judecată” ; (4) ”Abținerea sau recuzarea grefierului se soluționează de judecătorul de drepturi și libertăți, de judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, de completul de judecată” ; (5) ”Soluționarea abținerii sau recuzării se face, în cel mult 24 de ore, în Camera de Consiliu. Dacă apreciază necesar pentru soluționarea cererii, judecătorul sau completul de judecată, după caz, poate efectua orice verificări și poate asculta procurorul, subiecții procesuali principali, părțile și persoana care se abține sau a cărei recuzare se solicită” ; 6) ”În caz de admitere a abținerii sau a recuzării, se va stabili în ce măsură actele îndeplinite ori măsurile dispuse se mențin” ; (7) ”Încheierea prin care se soluționează abținerea ori recuzarea nu este supusă niciunei căi de atac.” (8) ”Când pentru soluționarea abținerii sau a recuzării nu poate fi desemnat un judecător din cadrul aceleasi instanțe, cererea se soluționează de un judecător de la instanța ierarhic superioară” ; (9) ”În cazul în care se admite abținerea sau recuzarea și nu se poate desemna un judecător de la instanța competentă pentru soluționarea cauzei, judecătorul de la instanța ierarhic superioară desemnează o altă instanță egală în grad cu instanța în fața căreia s-a formulat declarația de abținere sau cererea de recuzare, din circumscripția aceleasi Curți de Apel sau din circumscripția unei Curți de Apel învecinate” si (10) ”Dispozițiile alin. 8 și 9 se aplică în mod corespunzător și în cazul soluționării abținerii sau recuzării judecătorului care face parte din completul de judecată”). Ca excepție, soluționarea situațiilor de incompatibilitate ale procurorului se realizează în termen de 48 ore de când procurorul ierarhic superior a aflat cazul de incompatibilitate.

7. PRACTICA JUDICIARA PRIVIND INCOMPATIBILITATEA JUDECATORULUI:

a) De asemenea, un procuror sau judecător care preia urmărirea penala/ dosarul cu cauza respectiva de la un procuror/judecător ieșit la pensie în timpul procesului nu este incompatibil sa soluționeze cauza respectiva, deoarece nu i-a fost afectata imparțialitatea.

b) Un alt caz controversat care a ridicat probleme în practica judiciara în sensul ca daca reprezintă un caz incompatibilitate sau nu este schimbarea încadrării juridice a unei fapte. În cauza pe care a avut-o pe rol Tribunalul București în anul 2024 s-a pus problema schimbării încadrării juridice a faptei din vătămare corporală (art.194 alin.1 lit. c și e din C. pen) în loviri și alte violente și vătămări corporale cauzatoare de moarte (art.195 C. penal) în concurs cu tulburarea liniștii și ordinii publice (art. 371 C. penal), împotriva unei persoane care a avut un comportament violent (M) fata de persoana vătămata și de celelalte persoane (A, B, C, D și E) care se aflau în fata unui restaurant din București după ce inculpatul a fost lovit de o alta persoana (X), iar persoana vătămata a vrut sa-l ajute sa se ridice, dar M a lovit-o cu pumnul în fata crezând ca persoana vătămată l-a lovit. Apoi avut loc o altercație între M și A, B, C, D, E în fața restaurantului (cele 5 persoane a vrut sa o apere pe F).

Incidentul a avut loc pe data de 09.03.2024, iar persoana vătămata a decedat pe data de 12.03.2024 la un spital din București din cauza leziunilor traumatice suferite. 246 Urmărirea penala inițial a fost începută de Parchetul de pe lângă Judecătoria Sectorului 3, iar instanța competentă a fost Judecătoria Sectorului 3, pentru ca nu se știa la începutul procesului ca persoana vătămată, F a

suferit leziuni traumatice care ii pun in pericol viața, iar fata de ceilalți inculpați si persoane vătămate (A, B, C, D si E) s – a reținut ca s-a săvârșit 5 infracțiuni de lovire si alte violente in concurs cu tulburarea liniștii si ordinii publice. Fata de M inițial s-a reținut vătămare corporala fata de persoana vătămată (art. 286 din Codul Penal).

Prin urmare, la data de 12.03.2024 după ce persoana vătămată a decedat din cauza leziunilor traumatice suferite, JS3 a trebuit sa decline competența Tribunalului București si a PTB, urmând sa se discute in Camera de Consiliu daca rămâne ca soluție măsura arestării preventive fata de inculpatul M (art. 223 si 224 C.pp) sau rămâne măsura arestului la domiciliu (art. 221 C.pp) si s-a schimbat încadrarea juridica a faptei împotriva lui M din vătămare corporala grava in vătămare cauzatoare de moarte. Bineînțeles ca, speța este similara cu celelalte cauze penale unde s-a dispus schimbarea încadrării juridice a faptei si unde s-a discutat despre incompatibilitatea judecătorului pe lit.f a art 64 CPP. (Art. 386 din CPP - Schimbarea încadrării juridice alin.(1) ”Dacă în cursul judecății se consideră că încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare urmează a fi schimbată, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea”).

In anul 2019, Curtea Constituționala a României a fost sesizata cu privire la o situație de incompatibilitate a judecătorului pe art.64 alin.1 lit.f CPP într-o cauza penala unde judecătorul de la Tribunalul Suceava a dispus in Camera de Consiliu schimbarea încadrării juridice din lovire sau alte violente pe art .193 alin.2 CP in tentativa de omor împotriva celei de a doua victime si omor împotriva primei victime. Inculpatul considera ca, este o situație de incompatibilitate a judecătorului pe art.64 alin.1 lit.f, deoarece judecătorul nu ar fi trebuit sa schimbe încadrarea juridica a faptei (procurorul trebuia in momentul in care a întocmit rechizitoriul sa încadreze corect faptele juridice, pentru ca el prin reprezentant sa aibă timp sa-si pregătească apărarea). Prin urmare, inculpatul a sesizat CCR pe temeiul ca i s-a încălcat dreptul la un proces echitabil, având parte de o instanța care nu este independentă si neimparțiala. Dreptul la un proces echitabil este un principiu al procesului penal reglementat in art.8 din CPP, art. 6 din CEDO si este fundamental fiind reglementat la art .24 din Constituția României (dreptul la apărare alin (1) ”Dreptul la apărare este garantat”; si alin. (2) ”In tot cursul procesului, părțile au dreptul sa fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu”) si art. 21 alin.3 din CR – Accesul liber la justiție (” Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil”).

Înalta Curte de Casație si Justiție si Curtea Constituționala a României sunt de părere ca, niciodată schimbarea încadrării juridice a faptei nu este o situație de incompatibilitate a judecătorului, pentru ca este o obligație profesionala a lui sa constate daca încadrarea juridica a faptei pe care a făcut-o procurorul in rechizitoriu este conforma cu situația de fapt si de drept potrivit art. 286 coroborat cu art. 386 din CPP. Totodată, daca nu s-ar respecta aceasta obligație profesionala a magistraților (un judecător s-ar pronunța cu privire la condamnarea unei persoane pentru o fapta pe care nu a săvârșit-o/ un procuror ar stabili vinovăția unei persoane pentru o fapta unde nu exista probe) s-ar încălca dreptul la un proces echitabil prin încălcarea prezumției de nevinovăție si am avea incompatibilitatea judecătorului/ procurorului care a întocmit rechizitoriul pe articolul 64 alin 1. lit. f si art. 65 din CPP alin.1 (art. 64 alin 1 lit. f coroborat cu art. 65 din CPP alin.1 ”există o suspiciune rezonabilă că imparțialitatea judecătorului / a procurorului este afectată”). Astfel, am prezentat un proces echitabil, pentru ca magistrații din exemplu meu si din speța de pe rolul CCR din 2019 si-au îndeplinit obligația profesionala. In plus, nu putem spune ca acest proces nu s-a desfășurat intr-un termen rezonabil așa cum spune art.6 din CEDO ca se desfășoară un proces, din moment ce procesul penal era in Camera de Consiliu (încă era la început).

In plus, inculpatul a avut timp sa –si pregătească apărarea așa cum ne spune Codul de procedura Penala la art. 386 ”(...) are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea”, exact ca in exemplu meu pe schimbarea încadrării juridice a faptei. Completul de judecata din exemplu meu si din cazul din 2019 a fost legal organizat potrivit

legii privind organizarea instanțelor judecătorești. Organizarea greșită a instanței este o chestiune care poate fi invocată oricând în procesul penal, din oficiu, de către reprezentantul Ministerului Public este adusa la cunoștința președintelui de instanța și trage nulitatea absoluta a hotărârii și este un caz de incompatibilitate.

În al doilea rând, antepunerea presupune ca judecătorul sau procurorul să-și exprime opinia publică despre persoanele implicate în proces înainte să redacteze hotărârea/rechizitoriul. Nu putem spune că este o situație de antepunere în exemplul meu și în cazul cu Tribunalul Suceava din anul 2019, deoarece procurorul nu și-a exprimat opinia înainte să redacteze rechizitoriul, iar judecătorul nu soluționează pe fond cauza, în așa fel încât să aibă o opinie cu privire la una dintre părțile procesului. Prin urmare, cererea de sesizare a CCR din anul 2019 a fost respinsă ca inadmisibilă, și procesul penal a continuat de unde a rămas neexistând o situație de incompatibilitate. În exemplul meu cu schimbarea încadrării juridice a faptei în dosarul penal din 2024 de pe rolul TB tot în Camera de Consiliu, s-a dispus luarea măsurii arestului la domiciliu pentru 19 zile față de inculpatul M, cu drept cu drept de contestație în 48 de ore de la pronunțare pentru inculpat. După pronunțare, inculpatul nu știa dacă o să facă contestație la încheiere, dar procurorul a făcut contestație, deoarece voia măsura arestului preventiv față de M, iar CAB a stabilit un termen pentru soluționarea contestației.

8. CAUZA DAN ÎMPOTRIVA MOLDOVEI:

Avem următoarea cauză CEDO înregistrată pe rolul instanței internaționale pe incompatibilitatea magistraților în anul 2011 (Cauza Dan împotriva Moldovei). Situația de fapt este: într-o zi în Moldova, un director de liceu a fost sunat pentru transferul unui elev în liceul pe care îl conducea contra unei sume de bani care a fost solicitată de directorul liceului. Persoana care l-a sunat pe domnul director a depus plângere la poliție pentru luare de mită, infracțiune reglementată în art. 289 CP și a acceptat să lucreze ca colaborator sub acoperire, urmând să se întâlnească cu inculpatul într-un parc și să-i dea banii pentru transferul elevului în liceul respectiv directorului. (Legea 255/2013 art. 148 alin.1 ”Autorizarea folosirii investigatorilor sub acoperire se poate dispune de procurorul care supraveghează sau efectuează urmărirea penală, pe o perioadă de maximum 60 de zile, dacă: a. (...) în cazul infracțiunilor de corupție, al infracțiunilor asimilate infracțiunilor de corupție etc”). Peste câteva zile, colaboratorul s-a întâlnit în parc cu inculpatul, ascunși în zona fiind ofițerii de poliție care filmau discuția dintre cei doi. După ce a pus banii cu praf în mapa cu actele reclamantului, ofițerii de poliție s-au îndreptat spre ei și i-au spus directorului că este arestat pentru săvârșirea infracțiunii de luare de mită. Pe bani se găseau amprentele colaboratorului și ai ofițerului de poliție care s-a aplecat să-i ia de jos după ce au căzut din mapa reclamantului. Inculpatul a fost dus la secția de poliție și a început urmărirea penală împotriva lui. Problema cu filmarea este următoarea: nu se vedea foarte clar, dacă banii au ajuns în mapa cu actele prin strângerea de mână dintre inculpat și colaboratorul sub acoperire sau au fost puși de colaboratorul sub acoperire în mapa cu actele a directorului. În fața instanțelor naționale, inculpatul s-a aparat menționând că nu a știut de complotul pe care l-a pregătit persoana vătămată cu ofițerii de poliție și că filmarea nu ar fi reală. Judecătoria Buiucani l-a achitat pe reclamant, deoarece din filmarea complotului rezulta că nu exista o strânsă legătura între praful special de pe bani și strângerea de mână dintre colaboratorul ofițerilor de poliție și inculpat cu scopul ca acesta din urmă să ia banii. Parchetul General a făcut contestație prin apel la sentința Judecătorei.

Curtea de Apel prin sentința l-a condamnat pe inculpat la 5 ani de închisoare pentru infracțiunea reglementată de art. 289 CP cu suspendare pentru doi ani. Inculpatului i s-a interzis dreptul de a ocupa o funcție publică timp de 3 ani. Curtea, s-a pronunțat ținând cont de declarațiile martorilor care erau ofițerii de poliție implicați în complot, declarația colaboratorului sub acoperire și filmarea complotului. Reclamantul, a făcut contestație la sentința CA, la ICCJ prin recurs. ICCJ

după ce analizat sentința CA și a audiat martorii, a respins contestația reclamantului pe motiv că nu i s-a încălcat prezumția de nevinovăție de către CA, trăsătura reglementată în art.6 din Convenție. Prin urmare, a respins recursul ca inadmisibil.

Reclamantul a sesizat CEDO pe motiv că i s-a încălcat dreptul la un proces echitabil prin faptul că nu a fost ascultat de către judecătorii de la Judecătoria, CA și ICCJ, iar procurorii împreună cu organele de cercetare penală "ar fi trucat" filmarea. Instanțele naționale au ascultat și au dat crezare declarațiilor ofițerilor de poliție și a filmării realizată de ei și de colaboratorul lor care este nereală. În plus, reclamantul a susținut în premieră în fața instanței internaționale că ofițerii de poliție au avut un comportament agresiv față de el în timpul urmăririi penale și că nu a avut suficient timp la dispoziție să-și pregătească apărarea în fața instanțelor naționale.

Prin urmare, Curtea în redactarea hotărârii s-a raportat la cauza Craxi împotriva Italiei unde s-a menționat explicit că înseamnă prezumția de nevinovăție și legătura dintre ea și incompatibilitate. Prezumția de nevinovăție înseamnă că orice persoană are dreptul să se apere împotriva afirmațiilor care sunt contra acțiunilor ei, iar instanța, procurorul și organul de cercetare penală au obligația să-i respecte aceste drepturi și să adune probe favorabile ei indiferent de calitatea procesuală pe care o are (procuror și organul de cercetare penală) sau să se pronunțe fiind echidistant de părerile celorlalți și ținând cont de probele reale de la dosar și de legislație (judecător). Altfel, s-a încălcat prezumția de nevinovăție a persoanei respective și avem o situație de incompatibilitate pe art. 64 alin.1 lit.f / art.65 alin.1 din CPP. Astfel, în cauza Dan împotriva României, Curtea a considerat că s-a încălcat dreptul la un proces echitabil.

9. CONCLUZII

În concluzie, un judecător sau procuror trebuie să fie echidistant atunci când își desfășoară activitatea, deoarece împreună cu celelalte profesii juridice reprezintă justiția, iar justiția este făcută să lucreze pentru oameni. Este foarte important ca studenții care doresc să devină magistrați să se formeze din timp, pentru a evita situațiile de incompatibilitate reglementate de legislație, făcând fața presiunii din mass-media. Numai așa putem contribui la evoluția societății.

Referințe Bibliografice

- Revista Forumul Judecătorilor Nr.2/2016 – Incompatibilitatea Judecătorului
-
- Juridice.ro – Excepție de neconstituționalitate pe articolul 64 alin.1 lit.f coroborat cu articolul 65 din Codul de Procedura Penală.
-
- Mihail Udroui – Fise de Procedura Penală editia a 2 a
-
- Inm - lex.ro – Întâlnire unde s-a discutat problemele din practica pe art. 64 alin.1 lit. f din CPP
- Caz CEDO -Iancu vs. Romania – nu este incompatibilitate a judecătorului pe art. 64 lit. f din CPP
- Ecrisul TB – Încheiere din 2024 a TB pe schimbarea încadrării juridice din vătămare corporală art. 194 din CP în loviri și vătămări cauzatoare de moarte art. 195 din CP
- Ministerul Justiției – Decizie a CCR – Schimbarea juridică a unei fapte reprezintă sau nu situație de incompatibilitate?
- Recurs în interesul legii – Schimbarea încadrării juridice reprezintă o cauză de incompatibilitate prin antepunțare?
- Echr.coe.int – SITE-UL CEDO – CAUZA DAN ÎMPOTRIVA MOLDOVEI – Încălcare a art. 6 alin.1 din Convenție

- LegeAZ- Cauza Craxi împotriva Italiei

VIOLAREA DE DOMICILIU ÎN PROCESUL PENAL

Alexandra Maria NEDELCU*

Abstract

Prezenta lucrare examinează protecția juridică a inviolabilității domiciliului în procesul penal, printr-o analiză comparativă a normelor legale din România și alte sisteme de drept. Studiul explorează limitele pătrunderii autorităților judiciare în domiciliul unei persoane, fără consimțământul titularului, prin instrumente procesuale precum percheziția domiciliară, mandatele de aducere, arestare preventivă și executare a pedepsei, precum și internarea medicală. În acest context, sunt discutate garanțiile juridice menite să prevină abuzurile și care asigură echilibrul dintre imperativul anchetei penale și protecția drepturilor fundamentale. Studiul tratează infracțiunea de violare de domiciliu din Codul penal român, corelată cu prevederi constituționale și civile, evidențiind sancțiunile aplicabile și implicațiile asupra sferei dreptului la viață privată. Convergențele și discrepanțele legislative sunt ilustrate prin jurisprudență națională și internațională, fiind incluse hotărâri ale instanțelor române și ale Curții Europene a Drepturilor Omului. Concluziile relevă necesitatea unei reglementări clare și a unui control judiciar riguros pentru menținerea echilibrului între interesele justiției și respectarea inviolabilității domiciliului, garantând protecția efectivă a drepturilor cetățenești.

Keywords: violarea domiciliului; percheziția domiciliară; mandatul de aducere; arestarea preventivă; executarea pedepsei; internarea medicală

1. Introducere

Inviolabilitatea domiciliului este un drept fundamental garantat de Constituția României (art. 27), care interzice la alin. (1) pătrunderea sau rămânerea într-o locuință fără consimțământul persoanei, cu excepția cazurilor expres și limitativ prevăzute de lege²⁴⁷. Protecția domiciliului are o dublă natură juridică: constituțională, ca parte a dreptului la viață privată (prevăzut și de art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului), și penală, prin sancționarea pătrunderii ilegale în spațiul locativ al altei persoane.

În același timp, statul are un interes legitim în investigarea și punerea în executare a hotărârilor judecătorești, ceea ce impune uneori restrângeri ale inviolabilității domiciliului. Codul de procedură penală reglementează detaliat condițiile în care autoritățile pot intra fără consimțământ

* Studentă, Facultatea de drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: alexandral46693@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Mircea Damaschin (e-mail: mirceadamaschin@univnt.ro).

²⁴⁷ De la prevederile art. 27 alin. (1) din Constituția României se poate deroga prin lege pentru următoarele situații: a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești; b) înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane; c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice; d) prevenirea răspândirii unei epidemii.

într-un domiciliu, sub control judiciar, fie pentru a efectua percheziții, fie pentru aducerea forțată sau arestarea unui individ. Orice abatere a acestor condiții legale poate duce la excluderea probelor obținute ilegal și la răspundere disciplinară, civilă sau penală a celor care încalcă cadrul legal.

Lucrarea de față analizează, într-o manieră integrată, derogările permise de legislația procesual penală română și garanțiile privind protecția drepturilor fundamentale. Prima parte detaliază principalele instrumente procedurale – măsurile restrictive –, evidențiind temeiul legal al fiecăruia și jurisprudența relevantă. A doua parte examinează infracțiunea de violare de domiciliu în context constituțional, civil și penal, cu referiri la doctrină și cazuri practice. În final, este realizată o incursiune comparativă cu alte sisteme de drept, evidențiind asemănările și diferențele în protejarea domiciliului și sancționarea pătrunderilor ilegale. Această abordare combinată oferă o perspectivă amplă asupra problematicei, demonstrând interacțiunea dintre diverse ramuri de drept în realizarea actului de justiție.

2. Percheziția domiciliară

Percheziția domiciliară este actul procedural prin care organele de urmărire penală pătrund într-un domiciliu²⁴⁸ dacă, potrivit art. 157 din Codul de procedură penală (*în continuare, C. pr. pen.*), există o *suspiciune rezonabilă* privind săvârșirea unei infracțiuni în scopul căutării și strângerii de probe sau al reținerii unor persoane. Dat fiind caracterul său intruziv, măsura este strict reglementată, fiind dispusă exclusiv de un judecător.

În cursul urmăririi penale, percheziția se dispune de către judecătorul de drepturi și libertăți, la cererea motivată a procurorului, iar în cursul judecății, percheziția domiciliară se poate dispune, din oficiu sau la cererea procurorului, de către instanța investită cu judecarea cauzei sau de către judecătorul de cameră preliminară. Judecătorul dispune, prin încheiere, admiterea cererii, atunci când este întemeiată și încuviințarea efectuării percheziției și emite mandatul. Mandatul trebuie să cuprindă date precum persoana la care urmează să se efectueze, descrierea locului, obiectul căutării și perioada de valabilitate (de regulă, maximum 15 zile).

Codul de procedură detaliază garanțiile menite să protejeze drepturile persoanelor vizate. Perchezițiile se efectuează, de regulă, între orele 6:00 și 20:00, exceptând infracțiunile flagrante sau localurile publice deschise la acea oră. Această restricție orară au în vedere dispozițiile legii supreme, prin care sunt interzise perchezițiile de noapte [art. 27 alin. (4) din Constituție]. În al doilea rând, organul judiciar care efectuează percheziția are obligația să se legitimeze și să înmâneze o copie a mandatului emis de judecător.

Înainte percheziției propriu-zise, organul judiciar solicită predarea benevolă a obiectelor, înscrisurilor căutate ori a persoanelor cercetate, dacă există indicii că acestea se află în domiciliu. Numai în caz de refuz sau de suspiciuni privind ascunderea sau distrugerea probelor, se trece la percheziția efectivă prin forță.

Legea prevede expres posibilitatea folosirii forței în mod proporțional pentru deschiderea încăperilor sau obiectelor încuiate, dacă deținătorul refuză sau nu este prezent. De exemplu, ușile, sertarele sau seifurile pot fi forțate de echipa de percheziție, dar cu grija de a evita distrugerile nejustificate. Organele poliției pot restricționa temporar libertatea de mișcare a persoanelor prezente la percheziție sau accesul altor persoane aflate în spațiul percheziționat, pe durata operațiunii, pentru a preveni interferențele. De asemenea, persoanei percheziționate i se aduce la cunoștință dreptul de a apela la un avocat care să asiste la percheziție; în caz de solicitare, organul judiciar trebuie să aștepte până la două ore sosirea avocatului înainte de a începe, cu excepția situațiilor urgente prevăzute de lege.

²⁴⁸ Conform art 157 alin. (2) C. pr. pen., prin domiciliu se înțelege o locuință sau orice spațiu delimitat în orice mod ce aparține ori este folosit de o persoană fizică sau juridică.

La finalul percheziției, organul judiciar întocmește un proces-verbal detaliat, în care se consemnează activitățile desfășurate. Acest document este semnat de cei prezenți (inclusiv de martori, dacă este cazul). Obiectele și înscrisurile ridicate care au legătură cu cauza devin mijloace de probă. Dacă însă percheziția nu respectă condițiile legale – de pildă, este efectuată fără mandat viabil, în afara intervalului legal fără urgență justificată, sau cu încălcarea dreptului la apărare – sancțiunea procesuală este nulitatea actului, ceea ce atrage *excluderea probelor obținute* (conform art. 102 C. pr. pen.). Practica judiciară confirmă excluderea probelor obținute prin percheziții neautorizate sau extinse ilegal la alte spații, considerându-le încălcări ale dreptului la viață privată și ale garanțiilor procesuale.

3. Mandatul de aducere

Mandatul de aducere este un act procedural prin care o persoană este constrânsă să se prezinte în fața organelor judiciare. Conform art. 265 C. pr. pen., mandatul de aducere poate fi emis față de un martor, suspect sau inculpat (sau față de orice persoană care urmează a fi audiată, respectiv care urmează să participe la efectuarea unui act procedural) care, deși legal citat, nu se prezintă nejustificat sau se sustrage, ori chiar fără citare prealabilă în cazul suspectului/inculpatului, dacă situația o impune în interesul soluționării cauzei. Mandatul este emis de organul de urmărire penală în faza de urmărire penală, sau de către instanță în cursul judecății, și conține mențiuni despre persoana vizată, autoritatea emitentă, scopul și temeiul legal.

Relevanța sa pentru inviolabilitatea domiciliului derivă din faptul că, uneori, pentru executarea acestui mandat este necesară pătrunderea forțată într-un imobil. Potrivit art. 265 alin. (4) C. pr. pen., pentru executarea unui mandat de aducere ce necesită pătrunderea fără consimțământ într-un domiciliu, aprobarea trebuie obținută de la judecătorul de drepturi și libertăți, la cererea motivată a procurorului.

Așadar, în cursul urmăririi penale, mandatul de aducere emis de organul de urmărire penală nu permite intrarea forțată în domiciliul persoanei fizice sau în sediul legal al persoanei juridice. În cazul în care este necesară violarea domiciliului pentru punerea în practică a mandatului de aducere, legea impune obținerea autorizării de la un judecător, similar unei percheziții domiciliare. Practic, judecătorul de drepturi și libertăți, constatând îndeplinite condițiile necesare, emite mandatul de aducere cu autorizarea pătrunderii în domiciliu, valabil o singură dată pentru adresa specificată.

Executarea revine poliției judiciare, uneori cu sprijinul forțelor de ordine publică. Polițiștii trebuie să se legitimeze, să prezinte mandatul și să informeze persoana cu privire la obligația de conformare. Dacă persoana cooperează, accesul în domiciliu se face cu consimțământ, deși constrâns moral de existența mandatului. În caz de refuz, iar mandatul include autorizarea judecătorească de pătrundere, organele de poliție pot forța intrarea, recurgând la mijloace tehnice avansate (breșe), similar unei percheziții.

În practică, astfel de situații apar, de pildă, când un martor-cheie sau inculpat refuză conformarea, invocând diverse pretexte; în asemenea cazuri s-a procedat la obținerea de mandate de aducere cu încuviințarea pătrunderii și la ridicarea efectivă a persoanei de la domiciliu. Un caz relevant este intervenția autorităților în septembrie 2019, când procurorii DIICOT au emis un mandat de aducere cu autorizare de pătrundere pentru Monica Melencu, mama Luizei Melencu, în cadrul anchetei privind dispariția acesteia în cazul Caracal. Refuzând prelevarea de probe biologice din lipsă de încredere în autorități, mandatul a fost pus în executare prin trimiterea jandarmilor la domiciliul familiei. Este important de subliniat că folosirea forței trebuie să fie ultimul resort.

Adesea, simpla prezență a poliției cu mandat la ușă determină persoana să se conformeze. Dacă totuși se recurge la pătrundere, autoritățile trebuie să respecte limitele mandatului (de exemplu, să nu percheziționeze locuința dincolo de necesitatea de a-l găsi pe cel căutat – dacă se depășește, ar fi necesar un mandat de percheziție separat). Persoana adusă cu forța pe baza mandatului nu este

reținută decât pe durata strict necesară audierii sau îndeplinirii actului pentru care a fost solicitată prezența, dar nu mai mult de 8 ore, cu excepția cazului când se dispune între timp reținerea sau arestarea sa legală.

Constituția, la art. 27 alin. (2) lit. a), permite derogări de la inviolabilitatea domiciliului pentru „executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești”. Deși mandatul de aducere nu este un mandat de arestare, când este emis de un judecător, devine o hotărâre judecătorească în sens constituțional, permițând pătrunderea forțată. Prin urmare, cadrul constituțional este respectat, iar legalitatea intervenției este asigurată de controlul judecătoresc prealabil. Orice intrare neautorizată judiciar, s-ar afla în afara legii, expunându-se sancțiunilor (inclusiv posibila răspundere penală pentru violare de domiciliu, dacă acțiunea nu este acoperită de vreo altă normă).

4. Mandatul de arestare preventivă

Mandatul de arestare preventivă este actul emis de judecătorul de drepturi și libertăți prin care se dispune privarea de libertate a inculpatului pe o perioadă determinată (30 de zile, cu posibilitate de prelungire), ca măsură preventivă în cursul procesului penal. Mandatul se emite în baza încheierii de arestare preventivă pronunțate de judecător și cuprinde elemente similare oricărui mandat (date despre inculpat, fapta imputată, temeiurile măsurii ș.a). De regulă, dacă inculpatul este prezent la judecarea propunerii de arestare (în majoritatea cazurilor), mandatul se execută imediat de către poliție. Probleme privind inviolabilitatea domiciliului apar în situația în care judecătorul a dispus arestarea în lipsă – adică inculpatul nu a fost de față (fie s-a sustras, fie nu fusese încă prins).

Potrivit art. 231 alin. (5) C. pr. pen., organul de poliție primește mandatul și procedează la arestarea persoanei indicate, având dreptul de a pătrunde într-un domiciliu fără consimțământul proprietarului dacă există indicii temeinice că inculpatul se află acolo. Această dispoziție este foarte importantă; ea autorizează percheziția domiciliară inopinată fără mandat separat, spre deosebire de mandatul de aducere, care necesită autorizare prealabilă. În acest caz, se consideră că judecătorul autorizează implicit și localizarea inculpatului. Legea totuși impune condiția existenței unor suspiciuni rezonabile că inculpatul se află acolo, pentru a preveni abuzul (poliția nu poate intra la întâmplare în domiciliile unor terți, ci trebuie să aibă informații concrete că fugarul este ascuns în locuința respectivă). De exemplu, dacă există date că inculpatul s-a refugiat la domiciliul unui prieten, poliția poate intra acolo în baza art. 231 alin. (5), chiar fără consimțământul proprietarului sau al prietenului respectiv, scopul fiind executarea mandatului.

Această excepție de la inviolabilitatea domiciliului este conformă cu art. 27 alin. (2) lit. a) din Constituție, care permite pătrunderea pentru punerea în executare a unui mandat de arestare. Din perspectiva drepturilor omului, o asemenea măsură intruzivă trebuie să fie proporțională cu scopul urmărit, justificându-se în cazul infracțiunilor grave, cu condiția existenței unor probe solide. Desigur, dacă inculpatul nu este găsit, organele părăsesc imediat domiciliul, iar eventualele prejudicii pot atrage despăgubiri pentru cei vătămați.

În dreptul român, întrucât judecătorul autorizează măsurile necesare prinderii inculpatului, practica se aliniază acestor exigențe. Dacă autoritățile ar acționa altfel – de exemplu, să pătrundă într-o locuință pentru a aresta pe cineva, fără să existe un mandat valabil sau indicii rezonabile – ar fi vorba despre o privare de libertate și o violare de domiciliu ilegală, contrară Codului de procedură penală și CEDO (art. 5 privind libertatea individuală și art. 8 privind domiciliul). În cazurile extreme, inculpații care se sustrag pe termen lung pot fi dați în urmărire internațională, iar capturarea lor în alt stat necesită respectarea legislației locale și cooperare judiciară.

5. Mandatul de executare a pedepsei

După rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la închisoare, judecătorul delegat cu executarea din cadrul instanței de executare întocmește mandatul de executare a pedepsei

închisorii, act procedural care declanșează mecanismul de încarcerare. Mandatul cuprinde identitatea condamnatului, pedeapsa aplicată și sentința, fiind transmis poliției pentru punerea în executare.

În mod obișnuit, executarea începe imediat dacă condamnatul se află deja în detenție sau se prezintă singur în termenul acordat (practic, se predă). Însă există numeroase cazuri în care condamnații definitiv, încearcă să se sustragă – de exemplu, se ascund la domiciliu sau în alte locuri. În aceste situații, forțele de ordine pot pătrunde în domiciliul condamnatului fără consimțământul acesteia, în baza mandatului de executare. Fundamentul legal este similar celui aplicabil arestării preventive: art. 27 alin. (2) lit. a) din Constituție permite intrarea pentru „executarea unei hotărâri judecătorești” – iar mandatul de executare a pedepsei nu este altceva decât instrumentul de punere în executare a hotărârii de condamnare.

Codul de procedură penală și Legea nr. 253/2013 privind executarea pedepselor stabilesc cooperarea între instanțe, poliție și administrația penitenciară. Poliția este responsabilă de identificarea și reținerea condamnatului, efectuând verificări la domiciliu, reședință sau locul de muncă. De altfel, practica a arătat numeroase situații mediatizate în care trupele de poliție sau jandarmerie s-au deplasat la domiciliul unor condamnați celebri ce evitau încarcerarea – uneori aceștia s-au predat la poartă, alteori a fost necesară intrarea efectivă în imobil.

Mandatul de executare a pedepsei este emis de instanță, deci pătrunderea are girul unei autorități judiciare. Deși legea nu impune obținerea unui mandat de percheziție separat, se aplică prin analogie regulile percheziției domiciliare: autoritățile respectă, pe cât posibil, intervalul orar legal (dacă nu este urgență, nu se vor face ridicări noaptea), prezintă mandatul unei rude sau lasă o copie și întocmesc un proces-verbal succint privind intervenția. Dacă condamnatul nu este găsit, se consemnează acest fapt și poate fi dat în urmărire.

Din perspectiva drepturilor individului, odată pronunțată o hotărâre definitivă, dreptul la libertate al condamnatului este deja restrâns legitim conform legii. Astfel, așteptarea acestuia de a nu fi deranjat la domiciliu devine secundară față de obligația statului de a executa hotărârea judecătorească. Totuși, terții care găzduiesc un fugar (de exemplu familia) beneficiază în continuare de protecția inviolabilității domiciliului lor. Cu toate acestea, când autoritățile au motive clare să creadă că persoana condamnată se ascunde într-un anumit loc, acest drept nu mai primează față de interesul public de a executa pedeapsa.

Echilibrul se menține prin impunerea unor garanții procedurale: autoritățile nu pot efectua razii domiciliare arbitrare, dar nici nu pot fi împiedicate de un abuz de drept prin care condamnatul își transformă locuința într-un refugiu intangibil. Instanțele române au respins contestațiile condamnaților care au invocat încălcarea domiciliului, argumentând că intervenția este justificată de mandatul de executare și de necesitatea punerii în aplicare a unei hotărâri definitive.

6. Internarea medicală

Internarea medicală poate fi dispusă în două ipostaze principale: (a) ca măsură de siguranță, instituită de instanță față de o persoană care a comis o faptă penală în stare de iresponsabilitate (de exemplu, bolnav psihic – care necesită tratament într-o instituție specializată); sau (b) ca măsură procesuală provizorie, implicând internarea nevoluntară a unui suspect/învinit pentru expertiză psihiatrică, tratament medical, ori punerea în executare a unei măsuri de siguranță de obligare la tratament. În oricare dintre situații, dacă persoana vizată nu se prezintă de bunăvoie la unitatea medicală, autoritățile pot recurge la preluarea de la domiciliu.

Codul penal prevede internarea medicală ca măsură de siguranță, alternativă la pedeapsă sau măsură separată, care se execută în instituții sanitare specializate. O atare măsură este dispusă prin hotărâre judecătorească definitivă și se execută în unități sanitare specializate. Dacă persoana vizată nu se prezintă voluntar la spital, autoritățile pot dispune aducerea sa cu sprijinul poliției. Această

măsură este compatibilă cu art. 27 alin. (2) lit. a) din Constituție, care permite derogări pentru punerea în aplicare a hotărârilor judecătorești.

Executarea internării implică transmiterea mandatului de internare (sau un document similar) organelor de poliție de către instanță, care, împreună cu personal medical, se deplasează la domiciliul persoanei. În caz de opoziție, se recurge la măsuri proporționale, sub supraveghere medicală, pentru evitarea incidentelor, similar executării unui mandat de arestare preventivă.

Internarea provizorie pentru expertiză psihiatrică, reglementată în art. 184 C. pr. pen., poate fi dispusă exclusiv de judecătorul de drepturi și libertăți sau de instanța de judecată atunci când există îndoieli privind responsabilitatea penală a inculpatului și este necesară expertizarea medico-legală a suspectului sau inculpatului în regim de internare. Aceasta se bazează pe o încheiere a judecătorului de drepturi și libertăți sau a instanței, iar în cazul refuzului de prezentare, poliția este autorizată să îl escorteze la unitatea medicală.

În temeiul Legii sănătății mintale nr. 487/2002, internarea nevoluntară vizează persoanele cu tulburări psihice grave, care prezintă pericol iminent pentru sine sau pentru alții. Deși nu este strict o măsură procesual penală, implică intervenția poliției pentru preluarea pacientului în baza unei decizii medicale și a autorizării judiciare, în baza art. 27 alin. (2) lit. b) din Constituție, care permite intrarea în locuință pentru înlăturarea unei primejdii privind viața sau integritatea fizică.

Internarea medicală nevoluntară este supusă unui control judiciar strict. În materie penală, instanța verifică îndeplinirea criteriilor de legalitate, cum ar fi diagnosticul obiectiv și pericolozitatea socială a individului. În cazul executării, autoritățile colaborează cu familia pentru a evita măsurile coercitive, dar, în caz de refuz, pot recurge la mijloace proporționale, precum imobilizarea sau transportul asistat medical.

În cazuri extreme, medicii pot aplica sedare de urgență, însă această măsură este aplicabilă doar în condiții stricte. CEDO a statuat, în principiu, că internarea nevoluntară a unei persoane cu probleme psihice severe nu încalcă drepturile sale dacă este bazată pe expertiza medicală obiectivă și control judiciar adecvat²⁴⁹.

7. Violarea de domiciliu în alte izvoare de drept

Conceptul de violare de domiciliu prezintă relevanță în multiple ramuri de drept. Constituția consacră principiul inviolabilității, delimitând totodată circumstanțele în care autoritățile pot interveni (vezi art. 27, menționat anterior). Dreptul civil protejează domiciliul ca expresie a vieții private, iar dreptul penal sancționează încălcarea sa.

Articolul 27 din Constituția României garantează inviolabilitatea domiciliului, enumerând exhaustiv condițiile derogatorii: executarea unui mandat sau hotărâri judecătorești, apărarea securității naționale sau prevenirea răspândirii unei epidemii. Aceste dispoziții echilibrează drepturile individuale și interesele colective. Orice ingerință trebuie să fie justificată legal și autorizată de un magistrat, aspecte deja discutate. Încălcarea normelor poate atrage sancțiuni ale actelor subsecvente, inclusiv declararea neconstituționalității, după caz.

În dreptul civil, inviolabilitatea domiciliului este o expresie a dreptului la viață privată și a drepturilor nepatrimoniale. Codul civil (Legea nr. 287/2009) recunoaște dreptul fiecărei persoane fizice la viață privată, demnitate și integritate fizică și psihică. Deși nu menționează expres „domiciliul”, doctrina juridică îl include în sfera protecției vieții private, ca spațiu ferit de intruziuni neautorizate.

Pătrunderea neautorizată într-o locuință poate constitui un delict civil (încălcarea unui drept personal nepatrimonial), atrăgând răspunderea delictuală conform art. 1.349 C. civ. Instanțele au

²⁴⁹ CEDO, Hotărârea din 14 decembrie 2006, pronunțată în *Cauza Filip împotriva României*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22:%5B%22001-123269%22%5D%7D>, accesat la data de 23 martie 2025.

acordat despăgubiri pentru prejudiciile morale cauzate de violarea domiciliului, apreciind că acesta afectează grav securitatea personală. De exemplu, un proprietar care pătrunde forțat în apartamentul chiriașului poate fi acționat în judecată pentru daune morale și materiale. În practică, instanțele pot dispune și măsuri reparatorii, precum evacuarea persoanelor care ocupă abuziv un imobil (exemplu: *squatter*i, membri de familie care refuză să părăsească locuința titularului ș.a.)

Codul penal sancționează violarea de domiciliu, prin art. 224 C. pen, în categoria infracțiunilor contra persoanei. Potrivit alin. (1), aceasta constă în pătrunderea neautorizată într-o locuință, dependință sau teren împrejmuit ori refuzul de a o părăsi la cererea utilizatorului. Protecția se extinde asupra oricărei persoane care folosește locuința, nu doar proprietarul, aspect confirmat de instanța de contencios constituțional²⁵⁰.

Infracțiunea are două variante: varianta tip, sancționată cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau amendă și varianta agravată, prevăzută la alin. (2), intervine dacă fapta se săvârșește de o persoană înarmată, în timpul nopții sau prin folosirea de calități mincinoase (de exemplu, autorul pretinde că e polițist ori reprezentant al unei companii, ca să obțină acces) pedepsită cu până la 3 ani închisoare. Conform alin. (3), acțiunea penală se pune în mișcare doar la plângerea prealabilă a victimei. Această reglementare reflectă caracterul personal al conflictelor care generează, de obicei, astfel de fapte (exemplu: dispute între rude sau vecini). Chiar și în varianta agravată, legiuitorul a menținut această condiție, considerând că victimele vor sesiza autoritățile în cazurile grave.

Violarea de domiciliu poate fi comisă uneori concomitent cu alte infracțiuni. Un caz este acela al abuzului de autoritate: ce se întâmplă dacă un agent al statului (polițist, funcționar) intră ilegal în domiciliul cuiva? Avem aici un potențial concurs între violarea de domiciliu (art. 224 C. pen.) și infracțiuni de serviciu sau de încălcare a unor libertăți. În România, dacă un polițist face o percheziție ilegală, poate răspunde pentru abuz în serviciu (dacă se probează încălcarea legii cu recedință și producerea unei vătămări) și, teoretic, și pentru violare de domiciliu. În practică, e probabil să se rețină mai degrabă abuzul în serviciu, considerându-se că norma specială de serviciu acoperă fapta funcționarului. Însă dacă intră cineva pretinzând în fals că e autoritate (deci nu e real polițist, doar joacă acest rol ca să pătrundă) – acel fapt intră clar la violare de domiciliu (agravată prin folosirea de calități mincinoase), eventual în concurs cu uzurpare de calități oficiale.

Juriștii subliniază că valoarea socială ocrotită de infracțiunea de violare de domiciliu este dreptul la viață privată și liniștea locativă a persoanei. Un reputat penalist român, Vintilă Dongoroz, afirma (comentând vechiul cod) că legea penală apără „pacea și siguranța căminului”, împotriva intruziunilor arbitrare. Acest deziderat rămâne valabil și astăzi.

Doctrina confirmă că orice utilizator legitim al unei locuințe poate fi subiect pasiv al infracțiunii, indiferent dacă este proprietar, chiriaș sau comodatar. La fel, subiect activ poate fi oricine, inclusiv rude sau funcționari publici, dacă acționează ilegal. O problemă doctrinară este determinarea statutului unor spații temporar ocupate. În speță, ne raportăm la celulele de detenție care nu sunt considerate „domiciliu”, deoarece deținutul nu poate exclude alți oameni, gardienii având acces permanent. În schimb, camerele de hotel ocupate legitim sunt protejate ca domiciliu pe durata șederii, aspect confirmat de jurisprudența CEDO (exemplu: cauza *Menteș c. Turciei* a recunoscut camerelor de hotel același regim de protecție ca locuinței propriu-zise)²⁵¹.

8. Violarea de domiciliu în alte sisteme de drept

În sistemul juridic american se pune un accent deosebit pe inviolabilitatea căminului, atât prin dispoziții constituționale, cât și prin legislația penală a fiecărui stat. Amendamentul al IV-lea

²⁵⁰ C.C.R., dec. nr. 790/2020, publicată în M. Of. nr. 39 din 13 ianuarie 2021.

²⁵¹ CEDO, Hotărârea din 6 februarie 2007, pronunțată în *Cauza Menteș împotriva Turciei*, conform [https://hudoc.echr.coe.int/#/{%22itemid%22:\[%22001-79354%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#/{%22itemid%22:[%22001-79354%22]}), accesat la data de 23 martie 2025.

din Constituția SUA garantează inviolabilitatea domiciliului, interzicând perchezițiile și confiscările nejustificate. Hotărârea *Payton v. New York* (1980) a Curții Supreme a SUA a statuat explicit că poliția nu poate pătrunde în locuința unui suspect pentru a-l aresta, fără un mandat judecătoresc, decât în situații excepționale de „*exigent circumstances*” (urgențe, pericol iminent, urmărirea în flagrant a unui suspect care se refugiază etc.). Ca urmare, încălcarea acestor norme conduce la excluderea probelor (doctrina *exclusionary rule*, stabilită încă din cazul *Mapp v. Ohio*, 1961), iar persoanele vătămate pot acționa civil autoritățile pentru despăgubiri (conform titlului 42 USC secțiunea 1983 – acțiune pentru violarea drepturilor civile).

Pe lângă protecția împotriva perchezițiilor abuzive, legislațiile statelor reglementează infracțiunea de *trespassing* (violare de proprietate), calificată fie ca *misdemeanor* (delict minor), fie ca *felony* (infracțiune gravă). *Burglary* (efracția) este incriminată ca pătrunderea ilegală cu intenția de a comite o infracțiune, indiferent dacă aceasta s-a concretizat. Unele jurisdicții utilizează termenul *home invasion* pentru pătrunderea ilegală într-o locuință ocupată, considerată infracțiune de mare pericol. În numeroase state, Castle Doctrine conferă dreptul de a utiliza forța, inclusiv letală, pentru apărarea domiciliului împotriva intrușilor.

În sistemul de *common law* britanic, principiul *An Englishman's home is his castle*, reflectă protecția tradițională a domiciliului. Istoric vorbind, un caz celebru – *Entick v. Carrington* (1765) – a stabilit că nici regele (guvernul) nu are dreptul să violeze domiciliul unui supus fără temei legal, afirmând că funcționarii statului se supun aceluiași legi ale violării de proprietate ca oricine. Acest caz, în care un agent al Coroanei a fost dat în judecată pentru pătrundere ilegală și percheziție abuzivă la domiciliul lui Entick, a pus bazele principiilor ce aveau să inspire ulterior și Constituția SUA.

În prezent, în Regatul Unit, violarea de domiciliu nu este reglementată ca infracțiune distinctă, însă *trespassing* (violare de proprietate) este un delict civil, iar anumite forme sunt incriminate penal: de pildă, *aggravated trespass* (când intrusul împiedică desfășurarea unei activități legitime sau amenință), care este infracțiune; *burglary* – pătrunderea ilegală pentru comiterea unei infracțiuni grave – în cazul unei locuințe, atrage pedepse mai mari; sau *squatting in a residential building* – ocuparea abuzivă a unei clădiri rezidențiale – care a fost criminalizată relativ recent (prin Legea din 2012) și se pedepsește cu până la 6 luni de închisoare. Poliția britanică nu are voie să intre într-o locuință fără consimțământ sau fără mandat judecătoresc, cu excepția unor situații clar definite de lege (prevăzute mai ales în Police and Criminal Evidence Act 1984 – PACE, secțiunea 17). PACE, stabilește condițiile în care poliția poate pătrunde fără mandat într-o locuință: pentru arestarea unui suspect de o infracțiune gravă (indictable), prevenirea unui pericol iminent sau capturarea unui evadat. Excesul de autoritate poate conduce la excluderea probelor (abuse of process) sau acțiuni disciplinare. Persoanele vătămate pot introduce acțiuni civile (trespass to land) împotriva autorităților, solicitând daune.

Principiul *Entick v. Carrington* (1765) rămâne un reper fundamental în jurisprudența britanică, reafirmând că autoritățile nu pot pătrunde într-o locuință fără o bază legală expresă. Astfel, deși nu există o infracțiune generală de violare de domiciliu, protecția acestuia este asigurată printr-un ansamblu complex de norme civile și penale.

În dreptul francez, *violation de domicile* este reglementată de art. 226-4 C. pen., sancționând pătrunderea sau menținerea ilegală într-o locuință prin constrângere. Pedepsa este de până la un an închisoare și amendă (15.000 euro), crescută dacă făptuitorul este funcționar public care acționează abuziv (caz în care se aplică art. 432-8 CP, cu pedeapsă de până la 3 ani și 45.000 euro). Perchezițiile domiciliare sunt strict reglementate, necesitând mandat judiciar și fiind permise doar între 6:00 –

21:00, cu excepții pentru urgențe și flagrante. Încălcarea acestor reguli a dus la excluderea probelor și condamnări ale statului francez la Curtea europeană a drepturilor omului²⁵².

Alte jurisdicții europene. Mai multe state europene au reglementări similare privind violarea domiciliului, adaptate specificului fiecărui sistem juridic. În Spania, *allanamiento de morada* (violarea domiciliului) este considerată o infracțiune gravă. Conform art. 202 C. pen., intrarea fără consimțământ într-o locuință se pedepsește cu 6 luni – 2 ani închisoare, iar dacă fapta este comisă cu violență sau intimidare, pedeapsa crește la 1 – 4 ani. Pentru varianta simplă, este necesară plângerea prealabilă a victimei.

În Republica Moldova, art. 179 C. pen. definește violarea domiciliului într-un mod similar legislației române, incluzând și perchezițiile ilegale ca formă distinctă de infracțiune. Varianta agravată se aplică în cazul comiterii faptei cu violență, de către un grup sau prin abuz de funcție.

În Germania, *Hausfriedensbruch* (violarea păcii domiciliului) este sancționată de §123 StGB cu amendă sau închisoare de până la 1 an. Art. 13 din *Grundgesetz* (Constituția germană) garantează inviolabilitatea locuinței, perchezițiile fiind permise doar cu mandat judecătoresc, cu excepția situațiilor de urgență. În principiu, perchezițiile nocturne sunt interzise. Un caz important, *Niemietz c. Germaniei* (CEDO), a condus la clarificări legislative privind protecția spațiilor profesionale asimilate domiciliului²⁵³.

9. Concluzii

Inviolabilitatea domiciliului reprezintă un pilon al statului de drept și al respectului pentru demnitatea și viața privată a individului. Analiza efectuată demonstrează că, în dreptul român, acest principiu fundamental este protejat la cel mai înalt nivel – constituțional –, și se reflectă ulterior în reglementările din dreptul penal și civil. Dreptul procesual penal aduce nuanțe importante, deoarece stabilește mecanismele prin care, în mod excepțional și reglementat, autoritățile pot interveni în spațiul privat al unei persoane.

Violarea de domiciliu în procesul penal este o temă în care se intersectează puternic considerente de securitate și libertate. Legislatorul și jurisprudența au misiunea de a menține acest echilibru: asigurarea eficienței organelor de aplicare a legii, protejând totodată cetățeanul de imixțiuni nejustificate. Soluția constă în reglementări clare, garanții ferme și control efectiv – principii deja consacrate în dreptul român și în alte sisteme juridice democratice. Privind comparativ, se constată că România se aliniază standardelor internaționale și practicilor statelor democratice, recunoscând că inviolabilitatea domiciliului este esențială pentru respectarea drepturilor omului, dar nu absolută, restricțiile fiind permise în condiții stricte, conform Constituției României și Convenției europene a drepturilor omului și libertăților fundamentale. Diferența dintre un stat de drept și unul arbitrar constă în trasarea și respectarea acestor limitări.

Referințe bibliografice

- Neagu, Ion, *Tratat de procedură penală - Vol. I*, Ed. Universul Juridic, București, 2013.
- Antoniu, George, *Noul Cod penal și protecția domiciliului*, Revista de Drept Penal nr. X/2010.
- Bujor, V. ș.a., *Răspunderea pentru violarea de domiciliu (analiză comparativă)*, Revista Națională de Drept nr. 2/2011.
- C.C.R., dec. nr. 790/2020, publicată în M. Of. nr. 39 din 13 ianuarie 2021.

²⁵² A se vedea CEDO, Hotărârea din 25 februarie 1993, pronunțată în *Cauza Crémieux c. Franței*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57805%22%5D%7D>, accesat la data de 23 martie 2025.

²⁵³ A se vedea, CEDO, Hotărârea din 16 decembrie 1992, pronunțată în *Cauza Niemietz împotriva Germaniei*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57887%22%5D%7D>, accesat la data de 23 martie 2025.

- CEDO, Hotărârea din 16 decembrie 1992, pronunțată în *Cauza Niemietz împotriva Germaniei*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-57887%22>}, accesat la data de 23 martie 2025.
- CEDO, Hotărârea din 25 februarie 1993, pronunțată în *Cauza Crémieux c. Franței*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-57805%22>}, accesat la data de 23 martie 2025.
- CEDO, Hotărârea din 27 septembrie 2005, pronunțată în *Cauza Petri Sallinen împotriva Finlandei*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-70283%22>}, accesat la data de 23 martie 2025.
- CEDO, Hotărârea din 14 decembrie 2006, pronunțată în *Cauza Filip împotriva României*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-123269%22>}, accesat la data de 23 martie 2025.
- CEDO, Hotărârea din 6 februarie 2007, pronunțată în *Cauza Menteş împotriva Turciei*, conform <https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-79354%22>}, accesat la data de 23 martie 2025.
- Entick v. Carrington (1765) – hotărâre istorică privind protecția domiciliului.
- Curtea Supremă a SUA, Payton v. New York, 445 U.S. 573 (1980).
- Constituția României.
- Codul penal al României (Legea nr. 286/2009).
- Codul de procedură penală al României (Legea nr. 135/2010).
- Constituția SUA – Amendamentul IV.
- Codul penal al Spaniei.
- Codul penal al Germaniei.
- Codul penal francez.
- Codul de procedură penală francez.
- Legea nr. 487/2002 a sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice, publicată în M. Of. nr. 652 din 13 septembrie 2002.
- Police and Criminal Evidence Act 1984 (Anglia).

LEGALITATEA ȘI FIABILITATEA PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL

Ionuț-Cristian-Andrei VOINEA*

Abstract

Prin studiul asupra legalității și fiabilității probelor în procesul penal, ne propunem să analizăm condițiile pe baza cărora acestea pot fi folosite în activitatea organelor judiciare penale, printr-o analiză teoretică și deopotrivă practică, pe baza reperelor doctrinare și jurisprudențiale relevante în acest domeniu.

Astfel, în realizarea lucrării de față, vom începe prin a defini probele, ca elemente esențiale pentru existența procesului penal, alături de principiile pe baza cărora trebuie administrate, precum și scopul pe care trebuie să îl îndeplinească, urmând ca, mai apoi, să realizăm distincția între legalitatea administrării unui mijloc de probă și temeinicia acestuia, având în vedere strânsa legătură dintre aceste două dimensiuni pe care trebuie să le îmbrace o probă, în diferite momente procesuale.

Totodată, prin acest studiu ne propunem particularizarea incidenței fazei de cameră preliminară, ca etapă intermediară a procesului penal, care se află în strânsă legătură cu probele, în baza cărora se va trece ulterior la faza de judecată propriu-zisă.

Keywords: *legalitate, cameră preliminară, fiabilitate, probe, proces penal, aflarea adevărului*

1. Introducere

În cadrul oricărui demers judiciar, proba, ca fundament al dovedirii unei situații de fapt, constituie veriga esențială care ghidează activitatea organelor judiciare în ceea ce privește stabilirea adevărului pentru a putea lua măsurile necesare. În atare ipoteză, în contextul procedurilor penale, unde probele se prezintă ca fiind “*fundatiile*” oricărui proces, este lesne de înțeles faptul că, pentru o corectă tragere la răspundere penală a celor care se fac vinovați de nesocotirea obligației de conformare în raport cu normele de incriminare, este necesar să se demonstreze, prin mijloace permise de legea procesual penală în vigoare, faptele care au condus la susținerea și, eventual, menținerea acuzațiilor.

În acest context, în optica doctrinei și a jurisprudenței anterioare s-a dovedit utilă delimitarea între aptitudinea mijlocului probator de a întruni condițiile de legalitate impuse de lege și cea de reflectare în mod verosimil a realității faptelor supuse tranșării de către instanța penală, fapt care a fost avut în vedere de legiuitor în momentul adoptării Noului Cod de procedură penală, în strâns

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: voineacristian04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Nadia Cantemir-Stoica (nadiacantemir@stoicapartners.ro).

acord cu raționamentele ce țin de justa soluționare a cauzelor precum și din motive de celeritate a acestora.

Prin urmare, am considerat oportună realizarea prezentei lucrări raportată la tematica în discuție întrucât, chiar și la acest moment, se impune o clarificare amănunțită între cele două dimensiuni pe care proba, ca reper tehnico-juridic, trebuie să le îndeplinească spre a îndeplini rolul determinant pe care îl joacă într-un proces penal.

2. Considerații generale privind probele în procesul penal

Proiectul noului Cod de procedură penală a preluat ca atare în structura sa definiția preexistentă a probei, formulate în lumina vechiului Cod (Art. 63), aducându-i o adăugire substanțială care justifică apariția principiului procesual al aflării adevărului. Astfel, potrivit Art. 97 Cod proc. pen. “*constituie probă orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal*”.

Constatăm așadar, printr-o interpretare extensivă, că la baza de temelie a aflării adevărului judiciar sunt situate probele, al căror rol esențial este stabilirea cu exactitate a tuturor împrejurărilor de fapt care să conducă în cele din urmă la descoperirea persoanei care a săvârșit infracțiunea, la motivele din spatele rezoluției infracționale, precum și la înfăptuirea justiției prin tragerea la răspundere penală a inculpatului.

Este de notorietate faptul că proba este de esența procesului penal, având în vedere impactul pe care îl are în procesul aflării adevărului. În acest context, se impune distincția între, pe de o parte, *adevărul obiectiv*, anume realitatea concretă, obiectivă, adică ce s-a întâmplat de fapt și, pe de altă parte, *adevărul judiciar*, privit ca situația de fapt reținută de organele judiciare în urma administrării probatoriului. Astfel, doctrina evidențiază că “*în sistemul nostru procesual, aflarea adevărului obiectiv constituie un deziderat ce impune, în esență, să existe o concordanță deplină între situația de fapt reținută de organele judiciare după obținerea probelor și realitatea obiectivă*”.²⁵⁴

2.1. Clasificarea probelor

De-a lungul timpului, prin intermediul doctrinei s-a cristalizat o serie vastă de clasificări ale probelor, în urma stabilirii unor criterii precise, impuse de rațiuni determinate apărute pe fondul spețelor din practica îndelungată a instanțelor autohtone și deopotrivă a celor de peste hotarele țării noastre.

În ceea ce ne privește, vom avea în vedere numai criteriul legăturii cu obiectul probațiunii, dat fiind faptul că au apărut probleme serioase în vederea admisibilității acestora. Astfel, distingem între probe directe, pe de o parte, ca fiind acelea care “*dovedesc în mod nemijlocit vinovăția sau nevinovăția suspectului sau a inculpatului*”²⁵⁵, și a căror existență nu depinde de alte fapte, cât și probe indirecte, derivate, pe de altă parte, anume cele care nu pot sta singure și care, trebuie coroborate cu conținutul altor probe, indiferent de natură sau obiect, urmând să ne axăm asupra lor în continuare.

În cazul probelor directe, lucrurile sunt relativ clare, întrucât, așa cum am menționat anterior, ele nu depind de alte mijloace probatorii, rezultând în mod concret din metodele pe baza cărora au fost administrate de organele judiciare, potrivit propriei convingeri. Cu toate acestea, prezintă un

²⁵⁴ Udroi, M. (coord.), în *Codul de Procedură Penală. Comentariu pe articole.*, ediția a 4-a, Editura C. H. Beck, București, 2023, p. 525.

²⁵⁵ Neagu, I., Damaschin, M., *Tratat de Procedură Penală. Partea Generală.*, ediția a 5-a, Editura Universul Juridic, București, 2024, p. 479.

real interes probele derivate, din perspectiva modului de obținere precum și a administrării lor în condiții de legalitate, astfel încât să nu se aducă atingeri substanțiale drepturilor subiecților procesuali implicați în cauză.

Deși nu în mod expres, legiuitorul circumscrie o definiție legală înăuntrul articolului privind excluderea probelor obținute în mod nelegal, conchizând că “*probele derivate se exclud dacă au fost obținute în mod direct din probele obținute în mod nelegal și nu puteau fi obținute în alt mod*”.²⁵⁶ Dacă ne propunem să analizăm sintagma enunțată anterior prin intermediul argumentului *per a contrario*, putem reține că, ori de câte ori sunt îndeplinite condițiile de legalitate privind administrarea probelor directe, și cele derivate urmează același curs firesc. Desigur, în cazul în care se constată orice tip de abatere a organelor de cercetare penală în activitatea de strângere a probatoriului, se impune luarea unor măsuri prompte, astfel încât abuzurile de drept să nu se concretizeze într-o învinuire fără temei legal. În literatura de specialitate, articolul la care ne-am referit anterior poartă denumirea de “*fructele pomului otrăvit*” sau “*efectul la distanță*”. Această idee fundamentată pe baze doctrinare stipulează *a fortiori* faptul că sancțiunea enunțată în Art. 102, alin. (4) Cod proc. pen. se aplică și probelor legale “*derivate din probe ilicite stricto sensu, (...), cu excepția celor obținute prin tortură, care sunt susceptibile de excludere în mod automat*”.²⁵⁷

3. Legalitatea probelor

Pentru a fi admisă în procesul penal, proba trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să fie **pertinentă**, adică să aibă legătură cu obiectul cauzei; să fie **concludentă**, relevantă în raport cu obiectul probațiunii, adică să contribuie la aflarea adevărului în procesul penal; să fie **utilă**, adică necesară cauzei; să fie **permisă de lege**, adică administrarea acesteia să nu fie contrară legii.²⁵⁸

În procesul penal, principiul legalității probelor derivă așadar din principiul legalității *per se*, prevăzut la Art. 2 Cod proc. pen., fiind, la rândul-i, un principiu de sine stătător ce garantează respectarea cu strictețe și în condițiile legii a drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor subiecților procesuali principali implicați, cât și caracterul echitabil al procesului penal, prin prisma Art. 8 Cod proc. pen., coroborat cu Art. 21, alin. (3) din Constituție, privind dreptul la un proces echitabil precum și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

Conceptul de “legalitate” a probelor presupune, între altele, respectarea normelor juridice procesuale penale în ceea ce privește activitatea de strângere, administrare și utilizare a probatoriului în cursul procesului penal. În baza acestor procedee specifice, organele judiciare au la îndemână o serie de acțiuni predeterminate pe care le pot exercita pentru justa și prompta aplicare a legii față de cei care au nesocotit normele de incriminare.

În mod cert, însăși doctrina este cea care definește **proba nelegală** drept probă ilicită *lato sensu* “*din perspectiva palierului subordonat al exigențelor de licietate, în sensul că sunt autorizate, dispuse, obținute și/ sau administrate după caz, cu încălcarea normelor dreptului probatoriu special*”.²⁵⁹ În acest din urmă caz, când se constată existența unei astfel de probe în cuprinsul dosarului, legiuitorul a prevăzut posibilitatea judecătorului de camera preliminară de a sancționa, de principiu, cu nulitatea actul care în aparență îndeplinește funcție probatorie, iar în ceea ce privește excluderea, aceasta intervenind doar ca sancțiune derivată a nulității, astfel cum vom vedea atunci când vom analiza procedura intermediară a procesului penal.

²⁵⁶ Art 102, alin. (4) din Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010

²⁵⁷ Udriou, M., Popa, M., *et alii*, *op. cit.*, paragraful 142, pp. 793-794.

²⁵⁸ A se vedea în acest sens Neagu, I., *et alii*, *op. cit.*, pp. 487-491.

²⁵⁹ Udriou, M., *et alii*, *op. cit.*, paragraful 159, p. 665.

4. Fiabilitatea probelor

Așa cum am menționat anterior, una dintre funcțiile, dacă nu chiar cea mai importantă, a procesului penal este aflarea adevărului, în vederea restabilirii ordinii de drept, precum și, atunci când situația o permite, repararea prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii. O trăsătură a cărei importanță este incontestabilă în raport cu sfera de incidență a finalității procesului o reprezintă fiabilitatea probatoriului, în sensul în care prin intermediul ei se asigură *“premisele stabilirii corecte a stării de fapt în vederea pronunțării unei hotărâri judecătorești care să reflecte realitatea”*.²⁶⁰

În esență, pentru a stabili dacă o probă ce urmează a fi administrată este fiabilă, este imperios necesar să se facă distincția între situația în care aceasta reflectă în mod obiectiv realitatea sau, după caz, în mod subiectiv. În acest din urmă caz, apreciem că nu ar putea și nici nu ar trebui ca o astfel de probă să fie susceptibilă de a fi verosimilă, întrucât se pleacă de la prezumția că factorul uman este, de cele mai multe ori, predispus în mod inevitabil erorii. În atare ipoteză, adoptăm perspectiva că, spre exemplu, declarațiile făcute de martori, asupra cărora vom dezbate în amănunt când ne vom referi la ipotezele în care declarațiile sunt susceptibile de a fi fiabile, nu sunt la fel de apte să expună de o manieră conformă realității faptele care s-au întâmplat cu adevărat precum mijloacele materiale de probă, între care amintim, cu titlu de exemplu, înregistrările audio-video, rapoartele de expertiză sau constatare, etc.²⁶¹, care în mod practic și obiectiv ar reflecta o situație sau un fapt care s-ar putea dovedi util în soluționarea cauzei.

Achiesăm, deci, la opinia conform căreia lipsa de fiabilitate a materialului probator poate fi cauzată de un spectru larg de situații a exercitării cu rea-credință a drepturilor de care organele judiciare și/sau de cercetare dispun, precum și abuzul de poziție dominantă în sensul *torturii*, între care amintim în scopul exemplificării, privarea, pe o perioadă îndelungată de timp, de odihnă și de hrană, a cărei urmare este dată de un șir de interogatorii intense, fapt care este de natură să conducă spre o mărturisire cel mai probabil neadevărată din dorința persoanei interogate de a nu mai fi supusă unor asemenea tratamente inumane.²⁶²

5. Procedura de camera preliminară. Tensiunea dintre legalitate și fiabilitate.

Instituția camerei preliminare este una relativ nou introdusă, sub egida elaborării proiectului Noului Cod de procedură penală, astfel încât, s-a statuat că necesitatea introducerii acestei etape rezidă în răspunderea *“exigențelor de legalitate, celeritate și echitate a procesului penal”*.²⁶³

Apariția instituției nu este una pur întâmplătoare, ci, mai degrabă una teoretizată în amănunt, având în vedere multitudinea de cauze introduse pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului, de până la intrarea în vigoare a Noului Cod de proc. pen., a căror finalitate a presupus condamnarea României pentru încălcările repetate ale duratelor “rezonabile” de soluționare a proceselor cu

²⁶⁰ Lupu, I. C., *Rațiunea excluderii probelor obținute în mod nelegal*, în *Universul Juridic Premium* nr. 6/2022, disponibil prin <https://lege5.ro/gratuit/geytsnjtga4ti/ratiunea-excluderii-probelor-obtinute-in-mod-nelegal>, (accesat la data de 11.12.2024).

²⁶¹ A se vedea în acest sens Art. 97, alin. (1), lit. e), Cod proc. pen.

²⁶² Pentru informații suplimentare, a se vedea pe larg Lupu, I. C., *Rațiunea excluderii probelor obținute în mod nelegal*, în *Universul Juridic Premium* nr. 6/2022, disponibil prin <https://lege5.ro/gratuit/geytsnjtga4ti/ratiunea-excluderii-probelor-obtinute-in-mod-nelegal>, (accesat la data de 11.12.2024).

²⁶³ Art. K referitor la procedura camerei preliminare, în *Expunerea de motive privind adoptarea Noului Cod de procedură penală*, p. 13, disponibil prin <https://www.cdep.ro/proiecte/2009/400/10/2/em412.pdf>, (accesat la data de 12.12.2024).

precădere penale.²⁶⁴ Astfel, legiuitorul român, ancorat în noile realități ce s-au dovedit a fi imperative și pe cale de consecință care nu mai permiteau amânare, a dorit să înlăture pe cât posibil durata excesivă a procedurilor în faza de judecată, considerând a fi prielnică încorporarea unei etape intermediare care să îndeplinească funcția de verificare a legalității, atât a trimerii în judecată *per se*, cât și a administrării probelor obținute în timpul urmăririi penale, asigurându-se premisele pentru soluționarea cu celeritate a cauzei în fond.

În acest context, actualul Cod prevede, în cuprinsul Art. 342, competența exclusivă atribuită judecătorului de camera preliminară în scopul verificării competenței și legalității sesizării instanței, precum și verificarea conformității administrării de probe cu legea procesual penală și cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale individului. Sub acest aspect, se poate forma convingerea că orice abatere care ar putea pune în pericol persoana subiecților procesuali, cât și bunul mers al înfăptuirii justiției în condiții de legalitate trebuie sancționată ca atare, în scopul desfășurării, în circumstanțe ideale, a tuturor etapelor procesuale anterioare.

Plecând de la aceste idei, se observă faptul că judecătorul de camera preliminară nu are atribuții funcționale în ceea ce privește verificarea temeiniciei acuzației formulate prin actul de sesizare, ori existenței unui impediment dintre cele prevăzute de art. 16 Cod proc. pen. (anume dacă există o cauză dintre cele expres și limitativ prevăzute de lege care împiedică punerea în mișcare precum și exercitarea acțiunii penale), constatarea fiabilității probatoriului, aptitudinii acestuia de a conduce la pronunțarea unei soluții de condamnare/ amânare a aplicării pedepsei/ renunțare la aplicarea pedepsei, pertinentei, concludenței sau utilității probelor administrate în cursul urmăririi penale ori epuizarea probațiunii în acuzare sau în apărare administrate în cursul urmăririi penale. Suntem de părere că e normal să fie așa, dat fiind faptul că prin antepronunțarea acestora nu s-ar respecta condițiile de publicitate și contradictorialitate cerute de lege, întrucât asupra aspectelor sus menționate poartă etapa de judecată propriu-zisă, ca etapă subsecventă procedurii intermediare a camerei preliminare.

Fără îndoială, pornind de la aceste ipoteze, legiuitorul a prevăzut în cuprinsul dispozițiilor legale procedura care trebuie urmată, precum și soluțiile care pot fi date în camera preliminară, astfel, în cazul în care judecătorul constată că există rațiuni care impun înlăturarea unui mijloc de probă obținut în mod nelegal, acesta va putea, conform dispozițiilor incidente, să îl excludă în totalitate, dacă prin acesta s-a produs o vătămare însemnată asupra drepturilor procesuale ale unei părți. O garanție de bază a acestui element o reprezintă alin. (5) din cuprinsul Art. 346 Cod proc. pen., care menționează faptul că *“probele excluse nu pot fi avute în vedere la judecata în fond a cauzei”*. Acest aspect reprezintă, prin el însuși, un veritabil mijloc prin care se asigură adăpostul persoanei ce urmează a fi trasă la răspundere penală de posibile ilegalități comise de organele de cercetare penală, în strâns raport cu prevederile Art. 21 din Constituție și Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, privind dreptul la un proces echitabil.

Raportat la problematica în discuție, considerăm că denotă cu putere de evidență apanajul exclusiv al judecătorului de cameră preliminară în ceea ce reprezintă verificarea aspectelor cheie strâns legate de etapa procedurală la care ne-am referit anterior, astfel încât, în cele ce urmează, suntem de părere că se impune realizarea unei scurte analize comparative și pe bază de exemple relevante între situațiile în care, pe de o parte, probele obținute în mod legal s-au dovedit a fi nefiababile în a stabili cu exactitate vinovăția suspectului sau a inculpatului, iar pe de altă parte, probele obținute în mod vădit nelegal, dar din care rezulta dincolo de orice dubiu rezonabil vinovăția celui în cauză, au fost excluse pe temeiul dispozițiilor legale incidente, consacrate în baza Art. 102 Cod proc. pen.

²⁶⁴ Spre exemplu, a se vedea Cauza Vlad și alții c. România, disponibilă pe <https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Vlad-si-altii-impotriva-Romaniei.pdf>, (accesat la data de 12.12.2024). [În speță, Curtea a apreciat că durata excesivă a cauzelor penale a fost cel puțin *“considerabilă”* și nu s-a respectat cerința unui *“termen rezonabil”*. În cazul domnului Vlad, procedura a avut ca durată totală 12 ani, 2 luni și 6 zile, incluzând aici cele trei grade de jurisdicție în care a fost judecată cauza penală.]

În cea dintâi ipoteză ne aflăm în prezența probelor care nu sunt apte de a prezenta într-o manieră autentică schimbarea produsă în realitatea obiectivă, ce a survenit concomitent cu momentul săvârșirii actului de conduită ilicită, din motive ce țin de natura afectării psihicului persoanei de la care provin.

Un prim exemplu relevant este legat de declarațiile date de martori odată cu momentul ce marchează procedura audierii, asupra cărora urmează să distingem în cele ce urmează. Nu rare sunt situațiile în care, pe fondul stresului post-traumatic intervenit la scurt timp după momentul punerii în executare a rezoluției infracționale de către făptuitor, relațiile făcute de martori dețin detalii relevante insuficiente astfel încât să poată conduce la aflarea adevărului. În atare situație, de cele mai multe ori, în sistemul de drept american au fost dispuse condamnări pe nedrept, bazate pe declarații incomplete ale martorilor oculari și ulterior pe așa-zise “identificări” a suspectului, deși s-a dovedit ulterior că persoanele acuzate nu erau răspunzătoare în fapt de învinuirile care le-au fost aduse, fiind vorba despre o practică a malpraxisului judiciar.²⁶⁵

Un alt exemplu supus discuției este reprezentat, de cele mai multe ori, de declarațiile făcute de persoana ce deține calitatea de suspect sau inculpat, și care, în scopul de a se sustrage de la răspunderea penală, nu are un comportament procesual tocmai sincer, recurgând la declarații false, mincinoase. Aici, când există îndoiala rezonabilă sau când acest lucru se cere, ar putea fi posibilă administrarea unei expertize poligraf, ca mijloc obiectiv de probă, în vederea înregistrării “*pe cale obiectivă a modificărilor fiziologice ale organismului provocate de diverse stări emoționale*”.²⁶⁶

În cea de-a doua ipoteză, avem în vedere principiul director care guvernează buna și licita administrare a probelor, anume cel al **loialității**, în baza căruia există regula conform căreia se impune ca “*anchetatorul penal să nu folosească nicio metodă concretă de obținere a probei care ar putea-o vicia din perspectiva corespondenței acesteia cu împrejurarea obiectivă pe care o evocă*”.²⁶⁷ Cu alte cuvinte, interdicțiile evocate de Art. 101 Cod proc. pen. sunt justificate de “*conștientizarea că astfel de mijloace pun în pericol acuratețea și fiabilitatea probei*”.²⁶⁸ Așadar, exigența de loialitate probatorie și-a găsit aplicarea în jurisprudență, când adesea s-a constatat că organele de cercetare penală au recurs la tertipuri de natură a “forța” pe cât posibil obținerea unor probe, fără a fi autorizate în prealabil, contravenind deci normelor imperative în discuție. Orice astfel de procedee nelicite au adesea ca obiect fie încălcări ale unor drepturi fundamentale (precum respectarea vieții private, demnitatea umană, etc.), fie încălcări de natură procedurală, astfel cum ne-am referit atunci când am vorbit despre implicațiile principiului legalității în respectarea acestora. Tocmai aceste considerente au fost cele care au dus la rațiunile care au stat eventual la baza adoptării acestei garanții procedurale.

În fine, exemplele nu întârzie să apară, astfel încât, în practica recentă a instanțelor de judecată s-a statuat, în acord cu principiile expuse în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, că nu se poate reține încălcarea principiului loialității în cazul în care agenții statului ar fi recurs la o provocare în vederea obținerii probelor, folosindu-se de colaboratori cu identitate protejată. Într-o speță, în urma deliberărilor, cererea inculpaților privind excluderea probelor, în temeiul Art. 102, alin. (2) a fost respinsă, judecătorul de camera preliminară apreciind că “*organele*

²⁶⁵ Pentru informații suplimentare, a se vedea <https://www.colorado.edu/outreach/korey-wise-innocence-project/our-work/why-do-wrongful-convictions-happen>, (accesat la data de 12.12.2024).

²⁶⁶ Ruiu, M., Criminalistică, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 170.

²⁶⁷ Gheorghe, T.-V., Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal, Editura Hamangiu, București, 2021, p. 145 apud Udroui, M., et alii, op. cit., parag. 8, p. 719.

²⁶⁸ ibidem, parag. 8, p. 719.

judiciare au acționat în limitele unei investigații pasive, fără a provoca inculpații la săvârșirea unor fapte penale pe care nu le-ar fi săvârșit în lipsa contribuției agenților sub acoperire”.²⁶⁹

Prin cele anterior prezentate, putem conchide că, la momentul de față, este cvasiunanim îmbrățișată, atât doctrinar cât și jurisprudențial, teza potrivit căreia, excluderea probelor nelegal și/sau neloyal obținute ori administrate este subsumată în mod evident sancțiunii nulității, nefiind o sancțiune procesuală autonomă, deoarece aceasta intervine numai în măsura în care se constată anterior nulitatea (absolută sau, după caz, relativă) a unui act ce îndeplinește funcție probatorie în speța dedusă judecătii.

6. Concluzii

Fără a mai reitera cele anterior prezentate în cuprinsul abordării făcute, putem conchide prin a accentua faptul că probele sunt acele “*piese de rezistență*” fără de care procesul penal nu ar putea avea loc și, mai mult decât atât, fără de care acesta nu s-ar putea materializa într-o corectă tragere la răspundere penală a suspectului sau inculpatului, precum și nici într-o potențială restabilire a ordinii de drept care a fost anterior compromisă prin săvârșirea infracțiunii. Ar fi impropriu, deci, să negăm cu bună știință contribuția determinantă a probelor în raport cu utilitatea pe care o aduc unei juste soluționări a cauzelor deduse judecătii.

Totodată, suntem de părere că, pentru a-și putea îndeplini scopul, probele trebuie să se situeze undeva la congruența dintre legalitate și fiabilitate, între aceste două dimensiuni existând o interdependență incontestabilă, care trebuie avută în vedere în mod constant în activitatea organelor judiciare penale. În acest sens, atât doctrina, cât și jurisprudența au avut o contribuție esențială prin aceea că au trasat reperele ce trebuie avute în vedere de către organele judiciare în activitatea de administrare a probatoriului, pentru bunul mers al îndeplinirii justiției.

Nu în cele din urmă, apreciem că, la acest moment, demersurile făcute în temeiul prezentei lucrări sunt apte să conducă spre o mai bună înțelegere a conceptelor prezentate, precum și a motivelor determinante din spatele unor soluții oferite în practica instanțelor de judecată, putând deci să servească drept repere în conturarea unei imagini de ansamblu cât mai clară asupra tematicii dezbătute.

Referințe bibliografice

- Udrioiu, M. (coord.), Andone-Bontaș, A., Bodoroncea, G., Bogdan, S., Bulancea, M. B., Chertes, D. S., Chiș, I.-P., Constantinescu, V. H. D., Grădinaru, D., Iugan, A. V., Jderu, C., Kuglay, I., Meceanu, C.-C., Nedelcu, I., Popa, M., Postelnicu, L. A., Rădulețu, S., Șinc, A. M., Slăvoiu, R., Tocan, I., Trandafir (Ilie), A.-R., Vasiescu, M., Zlati, G., *Codul de Procedură Penală. Comentariu pe articole.*, ediția a 4-a, Editura C. H. Beck, București, 2023;
- Gheorghe, T.-V., *Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal*, Editura Hamangiu, București, 2021, p. 145;
- Moisă, C., *Probele în procesul penal. Practică judiciară comentată.*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2019;

²⁶⁹ A se vedea, în acest sens, Moisă, C., *Probele în procesul penal. Practică judiciară comentată.*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2019, pp. 17-19. [În speță, pe baza rechizitoriului întocmit la data de 02.07.2015 de P.Î.C.C.J – D.I.I.C.O.T – Structura Generală, prin care s-a dispus trimiterea în judecată a celor trei inculpați, respectiv I.G., A.O.A și T.G. pentru pregătirea săvârșirii infracțiunii prevăzute la Art. 365 NCP – operațiuni ilegale cu dispozitive sau programe informatice, este vorba despre faptul că momentul la care autoritățile au hotărât declanșarea unei investigații sub acoperire este ulterior deținerii de către inculpat a unui dispozitiv electronic ce conținea o aplicație de tip “malware” prin intermediul căreia intenționa să acceseze în mod ilegal sisteme informatice. În plus, activitatea colaboratorilor sub acoperire a fost autorizată de procuror în condițiile legii, și a constat în aceea că aceștia nu au făcut altceva decât să ofere inculpaților o ocazie obișnuită de a săvârși infracțiunea și nu să o înlenească propriu-zis, așa cum s-au apărut inculpații.]

- Neagu, I., Damaschin, M., *Tratat de Procedură Penală. Partea Generală.*, ediția a 5-a, Editura Universul Juridic, București, 2024;
- Ruiu, M., *Criminalistică*, Editura Universul Juridic, București, 2013;
- Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010;
- Cauza Vlad și alții c. România, disponibilă pe <https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Vlad-si-altii-impotriva-Romaniei.pdf>, (accesat la data de 12.12.2024);
- *Expunerea de motive privind adoptarea Noului Cod de procedură penală*, disponibil prin <https://www.cdep.ro/proiecte/2009/400/10/2/em412.pdf>, (accesat la data de 12.12.2024);
- Lupu, I. C., *Rațiunea excluderii probelor obținute în mod nelegal*, în Universul Juridic Premium nr. 6/2022, disponibil prin <https://lege5.ro/gratuit/geytsnjtga4ti/ratiunea-excluderii-probelor-obtinite-in-mod-nelegal>, (accesat la data de 11.12.2024);
- <https://www.colorado.edu/outreach/korey-wise-innocence-project/our-work/why-do-wrongful-convictions-happen>, (accesat la data de 12.12.2024).

ROLUL PROCURORULUI ÎN PROCESUL PENAL. PROCURORUL ÎNTRE FUNCȚIA DE ACUZARE ȘI OBLIGAȚIA DE A CĂUTA ADEVĂRUL

Miruna Isabella-Daria WINZER*

Abstract

Procurorul, un pilon fundamental al actului de justiție, se află la intersecția dintre funcția de acuzare și obligația imperativă de a căuta adevărul. Această dualitate generează provocări de natură juridică, ridicând întrebări privind limitele și responsabilitățile sale în raport cu respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal. Pe de o parte, procurorul trebuie să inițieze și să susțină acțiunea penală, asigurând aplicarea legii, iar pe de altă parte, trebuie să garanteze echitatea și corectitudinea procedurilor, evitând abuzurile și încălcările drepturilor individuale. Această poziție delicată impune o analiză atentă a rolului procurorului în sistemul de justiție, precum și a impactului pe care acesta îl are asupra protecției libertății persoanei. Prin intermediul unui studiu al cadrului normativ și al practicilor judiciare, acest articol își propune să exploreze echilibrul dintre autoritatea procurorului și obligația sa de a respecta principiile statului de drept, subliniind necesitatea unei abordări transparente și echitabile în exercitarea atribuțiilor sale.

Keywords: rolul procurorului, justiție, echitate, imparțialitate, provocări juridice și etice, obligația de a căuta adevărul, acuzare;

1. Introducere

Statul este privit în doctrina de specialitate din 3 puncte de vedere: juridic, politic și totodată social-economic. Procurorul joacă un rol central în desfășurarea procesului penal, având responsabilitatea de a susține acuzația și de a asigura respectarea normelor legale pe întreaga durată a procedurii judiciare. Această responsabilitate complexă îl obligă să acționeze nu doar în interesul public, prin investigarea și sancționarea infracțiunilor, ci și să protejeze drepturile fundamentale ale tuturor părților implicate.

Dualitatea procurorului este un concept esențial în sistemul de justiție, care evidențiază tensiunea și echilibrul delicat pe care procurorul trebuie să le mențină între două roluri fundamentale: acuzarea și căutarea adevărului. Această dualitate reflectă natura complexă a funcției procurorului, care trebuie să acționeze în interesul justiției, nu doar al condamnării.

În calitate de *acuzator*, procurorul este responsabil pentru colectarea și prezentarea probelor care demonstrează vinovăția inculpatului. Totodată, el are datoria de a aduce în atenția instanței orice probă care ar putea susține nevinovăția acestuia, contribuind astfel la obiectivitatea și echilibrul

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: winzermiruna@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asistent. univ. dr. Nadia Cantemir-Stoica (nadiacantemir@stoicaparteners.ro).

procesului penal. Această obligație subliniază caracterul imparțial al procurorului și misiunea sa principală de a descoperi adevărul.

Principiul *aflării adevărului* constituie fundamentul procesului penal și este reglementat expres în Codul de procedură penală, fiind considerat un pilon esențial al actului de justiție. Conform acestui principiu, organele judiciare au obligația de a administra probe pertinente, concludente și legal obținute, pentru a stabili corect situația de fapt și circumstanțele cauzei. Astfel, *aflarea adevărului* nu este doar un obiectiv procedural, ci și o garanție împotriva erorilor judiciare.

De asemenea, este esențial ca organele de urmărire penală să colecteze probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului, asigurând astfel o abordare echitabilă și imparțială. Respectarea acestui principiu garantează o evaluare corectă a materialului probator administrat, având ca scop stabilirea unei certitudini absolute în privința vinovăției sau nevinovăției inculpatului, conform Deciziei nr. 5738 din 4 noiembrie 2004, Secția penală, Î.C.C.J.

Ministerul Public, în calitate de autoritate publică, are prerogativa de a iniția și exercita acțiunea penală în numele societății, având rolul de a asigura tragerea la răspundere a celor care încalcă legea penală.

Dualitatea procurorului reflectă tensiunea dintre două roluri esențiale: acuzarea și căutarea adevărului. Pe de o parte, procurorul trebuie să reprezinte interesul public, iar pe de altă parte, el are obligația de a urmări adevărul în mod obiectiv, evaluând toate dovezile, chiar și pe cele care ar putea favoriza apărarea, pentru a evita condamnări nedrepte.

Această dualitate necesită un echilibru delicat: procurorul trebuie să fie convingător în susținerea cazului, dar și imparțial, evitând excesul de zel care ar putea compromite dreptatea. Astfel, dualitatea sa este esențială pentru integritatea sistemului de justiție, combinând fermitatea în aplicarea legii cu angajamentul față de adevăr și echitate.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

Instituția procurorului este menționată pentru prima dată într-un document oficial în Ordonanța din 1302 a regelui Filip al IV-lea al Franței, unde procurorului i se atribuia rolul de a reprezenta interesele regelui în cadrul proceselor judiciare. Ulterior, atribuțiile sale s-au extins, incluzând competențe de poliție judiciară și prerogativa de a iniția acțiuni penale, având responsabilitatea de a identifica infractorii și de a-i deferi justiției.

În contextul epocii, în care pedepsele erau preponderent pecuniare (precum amenzile și confiscările), creșterea prerogativelor procurorilor a fost determinată de interesul regal în condamnarea infractorilor, deoarece bunurile acestora reveneau coroanei.

Astfel, transformarea procurorului din simplu reprezentant al regelui într-un actor activ al justiției penale a fost o consecință a realităților istorice.

În țara noastră activitatea judiciară s-a dezvoltat odată cu organizarea statală, inițial fiind integrată în ansamblul celorlalte funcții ale statului, fără a avea un caracter independent. Primele referințe la Ministerul Public apar în 1831, în Regulamentul Organic al Valahiei, care prevedea înființarea acestei instituții. Mai târziu, prin Legea de organizare judiciară din 9 iulie 1865, Ministerul Public a fost structurat conform modelului francez, organizând procurorii în parchete atașate instanțelor judecătorești. Rolul acestora era, pe de o parte, reprezentarea intereselor societății, iar pe de altă parte, supravegherea aplicării legii și a executării hotărârilor judecătorești.

După Marea Unire din 1918, a început un proces de armonizare a legislației judiciare la nivel național. Legea din 1924 a consolidat structura Ministerului Public, însă competențele acestuia au fost reglementate prin Codul de procedură penală.

270 În limba latină, cuvântul *minister* înseamnă *sclav de casă, servitor*, iar *cuvântul sau ministerium* avea sensul de *serviciu, slujbă*. În limbile moderne *cuvântul a dobândit sensul de funcție cu care este însărcinat magistratul, precum și cel de organ central al administrației de stat și de clădire în care-și are sediul acest organ*

În perioada comunistă, influența sovietică a determinat transformări majore în organizarea justiției. Prin Decretul din 1948, Parchetul a fost definit ca *supraveghetor al aplicării legilor penale*²⁷¹, subordonat Ministerului Justiției. Ulterior, în 1952, denumirea de Minister Public a fost înlocuită cu Procuratură, instituție devenită independentă, dar subordonată exclusiv statului.

După căderea regimului comunist, odată cu adoptarea Constituției din 1991 și a Legii nr. 92/1992, s-a revenit la denumirea de Minister Public, separând atribuțiile judiciare de cele de supraveghere generală. Reforma a continuat în 1996, când denumirea de Parchet General a fost eliminată, fiind introdusă funcția de procuror general pe lângă curțile de apel.

Armonizarea cu normele europene a fost finalizată odată cu revizuirea Constituției și adoptarea Legilor nr. 303 și 304 din 2004, care au garantat independența procurorilor. Consiliul Superior al Magistraturii a preluat gestionarea carierei acestora, iar în cadrul Ministerului Public au fost înființate structuri specializate pentru combaterea corupției și a crimei organizate, măsuri esențiale în procesul de integrare a României în Uniunea Europeană.

Realizarea dreptului poate fi conceptualizată sub două forme esențiale. Prima constă în respectarea și executarea voluntară a dispozițiilor legale de către cetățeni, ceea ce asigură aplicarea normelor juridice fără intervenția autorităților. A doua formă implică aplicarea normelor prin intervenția organelor statului și a altor organisme sociale, devenind necesară atunci când normele juridice nu sunt respectate în mod spontan de destinatarii lor.

În situația în care regulile juridice sunt încălcate, se impune adoptarea unor măsuri de constrângere, care pot include sancțiuni de natură penală, în funcție de gravitatea socială a faptelor comise. În acest context, acțiunea penală – cunoscută în codurile anterioare sub denumirea de acțiune publică – reprezintă instrumentul juridic prin care încălcarea legii penale este sancționată. Punerea în mișcare și exercitarea acestei acțiuni sunt de competența Ministerului Public.

Într-o formulare proprie, acțiunea penală poate fi definită ca o instituție fundamentală a procesului penal. Prin intermediul acesteia, Ministerul Public și instanțele de judecată dispun de mijloacele legale necesare pentru a aduce în fața justiției persoana responsabilă de comiterea unei infracțiuni. Scopul acestui demers este tragerea la răspundere penală a făptuitorului.

Această activitate se concretizează prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești asupra cauzei. Cu alte cuvinte, legea conferă organelor judiciare nu doar dreptul, ci și obligația de a exercita acțiunea penală. Prin aceasta se asigură realizarea actului de justiție și aplicarea corectă a legii.²⁷²

Ministerul Public reprezintă o autoritate specializată a statului, având rolul de a iniția procesul penal prin punerea în mișcare a acțiunii penale. Astfel, acesta aduce în fața justiției raportul juridic penal generat de săvârșirea unei infracțiuni, dând naștere unui raport juridic procesual penal. În continuare, Ministerul Public exercită, în numele statului, dreptul de a trage la răspundere și de a sancționa persoanele care au încălcat legea. Prin această activitate, instituția îndeplinește funcția esențială a acuzării.²⁷³

Un aspect care merită subliniat îl regăsim chiar în articolul 132 din Constituție, care reglementează statutul procurorului. Conform alineatului (1), procurorii își desfășoară activitatea sub autoritatea Ministerului Justiției, în conformitate cu principiile legalității, imparțialității și controlului ierarhic.²⁷⁴

Adesea întâlnim afirmația eronată conform căreia principala sarcină a procurorului în faza urmăririi penale constă în supravegherea desfășurării acestei activități. Aceasta este complet

²⁷¹ Alexandru Șerban, Silviu Gabriel Barbu, *Locul și rolul procurorului în sistemul autorităților statului și în protecția libertății persoanei*, disponibil online la [<https://drept.ucev.ro/RSJ/images/articole/2009/RSJ2/A11SerbanAlex.pdf>], accesat la data 18.03.2025

²⁷² MIHAIL UDROIU, *Sinteze de Procedură penală. Partea generală (vol. I + vol. II)*, ediția a 5-a, Editura C.H. Beck, București, 2024

²⁷³ NICOLAE COCHINESCU, „Supravegherea exercitată de procuror în activitatea de urmărire penală”, *Revista de drept penal*, anul 1999, nr. 1 (aprilie-iunie), p. 31

²⁷⁴ DAN LUPASCU (ed.), *Codul penal și Codul de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2024

neadevărată, deoarece procurorul deține competență generală în cadrul urmăririi penale, având autoritatea de a efectua urmărirea penală în toate cazurile, spre deosebire de organele de cercetare, care sunt excluse de la competența în cazurile prevăzute de lege.

Având în vedere complexitatea atribuțiilor procurorului în faza de urmărire penală și nu numai, nu se poate afirma că formele în care își exercită aceste atribuții pot fi clasificate în principale și secundare. Procurorul rămâne constant dependent de evoluția criminalității, dar și de dimensiunea autorităților competente.²⁷⁵

Totodată, acesta exercită supravegherea urmăririi penale pentru a garanta identificarea și investigarea tuturor infracțiunilor, precum și tragerea la răspundere a persoanelor vinovate. Se asigură de respectarea principiului legalității, prevenind urmărirea penală a unei persoane în absența unor probe temeinice care să confirme săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de lege.²⁷⁶

Prin urmare, procurorul nu are obligația de a descoperi în mod direct infracțiunile sau de a identifica persoanele responsabile. Această responsabilitate revine, în principal, Ministerului Afacerilor Interne și structurilor de poliție, care au sarcina de a desfășura activitățile specifice de investigare. În același timp, procurorul exercită atribuții de supraveghere, asigurându-se că aceste instituții își îndeplinesc obligațiile legale și acționează atât din oficiu, cât și la sesizare, în vederea identificării infracțiunilor și a autorilor acestora.²⁷⁷

În conformitate cu dispozițiile legale, procurorii, organizați în cadrul parchetelor, au atribuții complexe, printre care se numără: efectuarea și supravegherea urmăririi penale, sesizarea instanțelor de judecată în cauzele penale, exercitarea acțiunii civile în cazurile prevăzute de lege, participarea la judecarea cauzelor, formularea căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești, supravegherea executării acestora, precum și analiza și propunerea de măsuri pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional. Aceste prerogative subliniază rolul fundamental al procurorului în garantarea legalității și funcționarea eficientă a sistemului de justiție penală.²⁷⁸

Pentru a înțelege mai bine această idee, este necesar să analizăm etapele și atribuțiile specifice acestora:

- Faza de urmărire penală
Procurorul coordonează și supraveghează activitatea organelor de cercetare penală, dispunând măsuri preventive, administrând probe și luând decizii asupra trimiterii în judecată a inculpatului.
- Faza judecătii
În fața instanței de judecată, procurorul exercită funcția de acuzare, prezentând probele și formulând concluzii în vederea stabilirii vinovăției inculpatului. Procurorul își pierde rolul de conducător al procesului penal, pe care îl deținea în etapa urmăririi penale, în favoarea instanței de judecată. Totuși, acest fapt nu echivalează cu pierderea dreptului de a exercita acțiunea penală.
- Faza executării pedepsei
Acestuia îi revine responsabilitatea de a asigura respectarea legalității în punerea în executare a hotărârilor judecătorești definitive, contribuind astfel la garantarea aplicării juste a sancțiunilor penale.

275 CONSTANTIN SIMA, „Controlul ierarhic în cadrul Ministerului Public”, *Revista de drept penal*, nr. 1/2011, p. 54

276 VICTOR NICOLCESCU, „Procuror. Atribuții în cazuri speciale”, *Revista de drept penal*, anul 1999, nr. 1 (aprilie-iunie), p. 78

277 ANGELA BOUREANU, „Procurorul - titular al exercițiului acțiunii penale”, *Revista de drept penal*, anul 1999, nr. 4 (octombrie-decembrie), p. 38.

278 I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de Procedură Penală. Partea Specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, p. 134-135

Un *principiu fundamental* care guvernează activitatea procurorului este *imparțialitatea*, acesta având obligația de a acționa exclusiv în interesul justiției și al aflării adevărului. Principiul imparțialității a fost consacrat expres în legislația românească odată cu Constituția din 1991, mai exact prin articolul 131 alineatul (1), care a marcat o transformare semnificativă a statutului Ministerului Public, prin trecerea sa de la sfera puterii executive la cea judecătorească.

Imparțialitatea procurorului asigură respectarea egalității cetățenilor în fața legii. În calitatea sa de reprezentant al societății și garant al ordinii de drept, acesta trebuie să își exercite atribuțiile cu obiectivitate, fără influențe externe sau interese prestabilite. Mai mult, procurorul, asemenea judecătorului, are datoria de a asigura aplicarea justiției în mod echitabil și nediscriminatoriu. În acest sens, el supraveghează activitatea organelor judiciare subordonate, garantând respectarea principiilor legalității și echității în procesul penal.

Aflarea adevărului este un principiu esențial al justiției penale, având menirea de a asigura o soluționare echitabilă a cauzelor. Conform Codului de procedură penală, procurorul are obligația de a administra probe atât în defavoarea, cât și în favoarea suspectului sau inculpatului, fiind interzisă orice conduită menită să favorizeze o condamnare injustă.²⁷⁹

În Decizia Comisiei Europene din 12 ianuarie 1998, pronunțată în cauza Auguste c. Franța, s-a consacrat principiul aflării adevărului, conform căruia organele judiciare au obligația de a asigura stabilirea realității faptelor pe baza probelor administrate. Această obligație vizează atât determinarea exactă a faptelor și circumstanțelor cauzei, cât și identificarea corectă a persoanei suspectului sau inculpatului. Prin urmare, întregul proces penal are la bază probatoriul și obiectivul esențial al aflării adevărului.

Principiul legalității este reglementat de legea fundamentală pentru procurori, care sunt obligați, în exercitarea atribuțiilor lor legale, să respecte strict dispozițiile legii. Astfel, procurorul nu are dreptul de a solicita achitarea unui inculpat cunoscut ca vinovat de comiterea unei infracțiuni și nu poate refuza inițierea urmăririi penale sau punerea în mișcare a acțiunii penale, decât în cazurile expres prevăzute de lege.²⁸⁰

Subiectul activ al acțiunii penale exercită *funcția de acuzare*. Deși procurorul exercită *funcția de acuzare*, acesta nu trebuie să acționeze ca un adversar al inculpatului, ci ca un garant al respectării legii. Rolul său este de a stabili faptele așa cum s-au petrecut în realitate, fără a urmări obținerea unei condamnări cu orice preț. Această obligație presupune verificarea minuțioasă a probelor, analizarea tuturor versiunilor posibile și, dacă este cazul, chiar dispunerea clasării dosarului atunci când nu există suficiente dovezi pentru susținerea acuzației.

Altfel spus, rolul procurorului în sistemul de justiție penală este esențial pentru asigurarea respectării legalității și garantarea unui proces echitabil. Conform dispozițiilor Codului de procedură penală art. 363 alin. 1, participarea procurorului este obligatorie la toate ședințele de judecată în primă instanță.

În acest context, este important să luăm în considerare faptul că în exercitarea atribuțiilor sale, procurorul are obligația de a veghea la respectarea normelor legale și, potrivit (art. 409 lit. a) din Codul de procedură penală, are dreptul de a formula apel atât în ceea ce privește latura penală, cât și latura civilă a procesului. Acest drept nu este condiționat de exercitarea apelului de către părțile implicate, procurorul având posibilitatea de a contesta actele nelegale chiar și în situația în care acestea prejudiciază direct părțile, iar acestea nu formulează obiecții.

Reiterând ideea de mai sus, pentru a asigura aplicarea corectă a legii și pentru a-și menține *atribuțiile de acuzare și apărare* în cazul exercitării căilor de atac ordinare sau extraordinare, procurorul poate contesta o hotărâre atât în materie penală, cât și în materie civilă, invocând motive

²⁷⁹ DAN LUPASCU (ed.), *Codul penal și Codul de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2024
²⁸⁰ DCC nr.385/2010, M.Of, nr.317 din 14 mai 2010

de nelegalitate și netemeinicie. Această prerogativă reprezintă o expresie a funcției de învinuire, implicând inițierea unui nou proces penal în care procurorul își va continua demersul acuzator.²⁸¹

Dintre numeroasele responsabilități ce revin procurorului, cea mai importantă categorie de atribuții este reprezentată de desfășurarea activităților specifice urmăririi penale.²⁸²

În ceea ce privește *funcția de acuzare*, aceasta reprezintă una dintre principalele atribuții ale Ministerului Public și presupune identificarea infractorilor, administrarea probelor și susținerea rechizitoriului în fața instanțelor judecătorești. Astfel, în cadrul procesului penal, procurorul îndeplinește un rol esențial, mai exact de a apăra interesele generale ale societății, așa cum am menționat anterior, dar și de a susține acuzarea împotriva celor care au încălcat legea penală.

Esențială pentru menținerea ordinii de drept, dar și pentru sancționarea faptelor care afectează siguranța socială, *funcția de acuzare* nu este acționată de către procuror în nume propriu, ci în numele statului, având astfel obligația de a urmări aplicarea corectă și echitabilă a legii penale.

Corolar funcției de acuzare, procurorul delegă și controlează activitatea de urmărire penală prin: dispozițiile „obligatorii” ale organului de urmărire penală, autorizarea, aprobarea sau infirmarea unor acte de urmărire penală și controlul competenței procurorului, având funcția de *regulator de competență*.

În cadrul funcției de acuzare, procurorul are atât drepturi, cât și obligații. Astfel ca, pentru a îndeplini funcția de acuzare în mod eficient și echitabil, beneficiază de următoarele drepturi:

- Să dispună efectuarea de acte de urmărire penală și să ceară administrarea de probe.
- Să solicite măsuri preventive împotriva inculpatului.
- Să formuleze rechizitorii și să susțină acuzarea în fața instanței.
- În ceea ce privește obligațiile, regăsim:
- Să respecte principiul legalității și al imparțialității.
- Să administreze atât probe în acuzare, cât și în apărare.
- Să garanteze drepturile fundamentale ale părților implicate în proces.

Astfel, din punctul meu de vedere, funcția de acuzare este una dintre cele mai importante atribuții ale procurorului, având un impact direct asupra îndeplinirii justiției. La fel ca la funcția de apărare, procurorul trebuie să exercite acest rol cu obiectivitate, echilibru, tact și profesionalism, respectând drepturile inculpatului și principiile procesului echitabil. Concluzionând, prin activitatea sa, el contribuie la menținerea ordinii de drept și protejează interesul public.

De menționat este faptul că organele de urmărire penală au responsabilitatea de a colecta și analiza probele, evaluând conformitatea acestora cu standardele probatorii necesare pentru dispunerea unei măsuri preventive sau pentru luarea unei decizii privind trimiterea ori netrimiterea în judecată. Această evaluare se realizează inclusiv prin prisma principiului oportunității.²⁸³

Pe parcursul întregului proces penal, procurorul are prerogativa de a contesta legalitatea și loialitatea administrării probelor, având ca obiectiv principal descoperirea adevărului. În acest context, Articolul 327 din Codul de procedură penală prevede că procurorul poate soluționa cauza penală doar în condițiile în care constată respectarea dispozițiilor legale ce garantează *aflarea adevărului*, finalizarea urmăririi penale și existența unui probatoriu complet și legal administrat.²⁸⁴

Procurorul între acuzare și imparțialitate este o parte importantă a sistemului de justiție penală, luptă împotriva crimei. Cu toate acestea, sarcinile sale implică o serie de probleme etice și

²⁸¹ MIHAIL UDROIU, *Sinteze de Procedură penală. Partea generală (vol. I + vol. II)*, ediția a 5-a, Editura C.H. Beck, București, 2024, p. 144

²⁸² B. Mincu, în „*Monografii - Competența teritorială în materie penală*”, Editura Wolters Kluwer, București, 2009, p. 43

²⁸³ A. CRISU, *Drept procesual penal. Partea specială*, ediția a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2024

²⁸⁴ MIHAIL UDROIU, *Sinteze de Procedură penală. Partea generală (vol. I + vol. II)*, ediția a 5-a, Editura C.H. Beck, București, 2024

profesionale²⁸⁵, deoarece trebuie să găsească un echilibru între responsabilitatea de a asigura un proces echitabil și funcția de acuzare.

În primul rând, responsabilitatea de a aduna probe și de a susține acuzația în fața instanței revine procurorului. În schimb, trebuie să fie nepărtinitor, să examineze probele obiectiv și să se abțină de la influențele externe care i-ar putea influența luarea deciziilor.

Această dualitate a rolului său creează riscul ca procurorul să fie perceput fie ca un „avocat al statului”, fie ca un „judecător informal” al cauzei penale.

Pentru a respecta standardele etice, procurorul trebuie să își exercite atribuțiile cu bună-credință, evitând prejudecățile și acționând doar pe baza probelor administrate legal. Codurile deontologice ale magistraților stabilesc principii clare privind conduita procurorilor, punând accent pe independență, imparțialitate și responsabilitate profesională.

În plus, un alt aspect demn de menționat îl reprezintă chiar o problemă majoră în exercitarea funcției de procuror este răspunderea sa pentru eventualele erori judiciare care pot afecta drepturile fundamentale ale persoanelor implicate în procesul penal.

În România, răspunderea procurorului poate fi analizată din mai multe perspective:

- Răspunderea disciplinară
- Dacă procurorul încalcă normele etice sau profesionale, poate fi sancționat de către Consiliul Superior al Magistraturii. Acesta poate dispune sancțiuni precum avertismentul, retrogradarea în funcție sau chiar excluderea din magistratură.
- Răspunderea civilă
- În cazul unor erori judiciare grave care produc prejudicii materiale sau morale, statul poate fi obligat să plătească despăgubiri, având posibilitatea de a se îndrepta împotriva procurorului vinovat prin acțiuni în regres.
- Răspunderea penală

Deși extrem de rar întâlnită, procurorii pot răspunde penal dacă se dovedește că au comis infracțiuni precum abuzul în serviciu, falsificarea probelor sau favorizarea unor persoane în cadrul anchetelor.

Pentru a preveni astfel de situații, sistemul judiciar trebuie să asigure mecanisme eficiente de control, precum revizuirea rechizitoriilor de către instanțe și existența unor garanții procedurale puternice pentru inculpați.

Funcția de procuror a evoluat semnificativ în ultimii ani, în special datorită influenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) și a standardelor internaționale privind procesul echitabil.

Caracterul unitar al procesului penal se reflectă în dubla sa funcție: pe de o parte, are un rol educativ, menit să descurajeze comiterea unor noi infracțiuni, iar pe de altă parte, urmărește stabilirea adevărului, identificarea faptuitorului și aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege.²⁸⁶

Pentru soluționarea oricărei cauze penale, este necesară parcurgerea unei etape inițiale, care presupune activități desfășurate de organele de urmărire penală (aici intră și procurorul). Abia după finalizarea acestei faze, cauza ajunge în fața instanței de judecată, marcând astfel a doua etapă a procesului penal.

Procurorul reprezintă un element esențial în sistemul de justiție penală, dar trebuie să fie exercitată cu echilibru, respectând principiile imparțialității și obiectivității. Procurorul nu este doar un acuzator, ci și un garant al respectării legalității. Acest rol complex impune standarde ridicate de profesionalism, transparență și responsabilitate.

²⁸⁵ ADRIAN LUPAȘCU, *Explicații referitoare la competența procurorului în faza de urmărire penală*, în *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, vol. 5, nr. 1/2016, disponibil online la <http://juridica.ugb.ro/>, accesat la [18.03.2024]

²⁸⁶ Gâlcă Dinu, *Rolul procurorului în procesul penal*, Procuror General al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Galați, disponibil online la [<https://proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/download/1169/1085>], accesat la [18.03.2025]

Corelând aceste informații, putem concluziona că, pentru ca sistemul judiciar să funcționeze corect, este necesară o reformă continuă a atribuțiilor procurorului, astfel încât acesta să își poată exercita funcția fără presiuni externe și fără riscul de a comite erori judiciare care să afecteze drepturile fundamentale ale cetățenilor.

3. Concluzii

În final, este esențial să recunoaștem faptul că dualitatea procurorului reprezintă un pilon al sistemului de justiție, care reflectă necesitatea de a combina fermitatea în aplicarea legii cu angajamentul față de adevăr și echitate. Această dualitate nu este întotdeauna ușor de gestionat, dar este esențială pentru asigurarea unui proces penal corect și echitabil. Procurorul trebuie să fie atât un avocat al societății, cât și un garant al dreptății, lucru care face din această funcție una dintre cele mai complexe și responsabile din sistemul juridic.

Analiza de față demonstrează că instituția procurorului a evoluat de la un simplu reprezentant al coroanei în Evul Mediu la un actor esențial în sistemul modern de justiție penală. Rolul său s-a extins, acoperind inițierea acțiunii penale, supravegherea urmăririi penale și garantarea legalității. În România, Ministerul Public a cunoscut transformări majore, influențate de contextul istoric și de necesitatea armonizării cu standardele europene.

Procurorul joacă un rol central în aplicarea legilor penale și protejarea societății. Atribuțiile sale acoperă urmărirea penală, judecata și executarea pedepselor, bazându-se pe principii de legalitate, imparțialitate și obiectivitate. Caracterul unitar al procesului penal reflectă o dublă funcție: educativă, pentru descurajarea infracțiunilor, și represivă, pentru stabilirea adevărului și aplicarea sancțiunilor. Pentru soluționarea cauzelor penale, este necesară o etapă inițială de urmărire penală, urmată de judecata propriu-zisă. Prin lege, funcția de acuzare revine procurorului, care o exercită împreună cu partea vătămată.

În contextul contemporan, procurorul nu este doar un acuzator, ci și un garant al echității și al respectării drepturilor fundamentale. Acest rol complex impune standarde ridicate de profesionalism și responsabilitate. Reformele recente, precum cele din 2004, au consolidat independența procurorilor și au introdus structuri specializate pentru combaterea corupției și crimei organizate.

Cu toate acestea, activitatea procurorului este supusă unor provocări, cum ar fi riscul erorilor judiciare și presiunile externe. Pentru ca sistemul judiciar să funcționeze corect, este necesară o reformă continuă a atribuțiilor procurorului, astfel încât acesta să își poată exercita funcția fără presiuni și fără riscul de a comite erori care să afecteze drepturile cetățenilor.

În lumina celor prezentate se poate concluziona că, procurorul rămâne un pilon fundamental al sistemului de justiție, contribuind la menținerea ordinii de drept și la consolidarea statului de drept prin exercitarea imparțială și responsabilă a atribuțiilor sale.

Referințe bibliografice

- **BOUREANU, ANGELA**, „Procurorul - titular al exercițiului acțiunii penale”, *Revista de drept penal*, anul 1999, nr. 4 (octombrie-decembrie), p. 38
- **COCHINESCU, NICOLAE**, „Supravegherea exercitată de procuror în activitatea de urmărire penală”, *Revista de drept penal*, anul 1999, nr. 1 (aprilie-iunie), p. 31
- **CRISU, A.**, *Drept procesual penal. Partea specială*, ediția a 4-a, Ed. Hamangiu, București, 2024
- **Decretul de Codificare (DCC) nr. 385/2010**, publicat în *Monitorul Oficial nr. 317 din 14 mai 2010*

- **GÂLCĂ DINU**, *Rolul procurorului în procesul penal*, Procuror General al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Galați, disponibil online la [<https://proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/download/1169/1085>], accesat la [18.03.2024]
- **LUPAȘCU, ADRIAN**. *Explicații referitoare la competența procurorului în faza de urmărire penală*. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, vol. 5, nr. 1/2016. Disponibil online: <http://juridica.ugb.ro/>. Accesat la [18.03.2024].
- **LUPASCU, DAN (ed.)**, *Codul penal și Codul de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2024
- **MINCU, B.**, *Competența teritorială în materie penală*, Editura Wolters Kluwer, București, 2009, p. 43
- **NEAGU, I.; DAMASCHIN, M.**, *Tratat de Procedură Penală. Partea Specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, p. 134-135
- **NICOLCESCU, VICTOR**, „Procuror. Atribuții în cazuri speciale”, *Revista de drept penal*, anul 1999, nr. 1 (aprilie-iunie), p. 78
- **ȘERBAN, ALEXANDRU; BARBU, SILVIU GABRIEL**. *Locul și rolul procurorului în sistemul autorităților statului și în protecția libertății persoanei*. Disponibil online: [<https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2009/RSJ2/A11SerbanAlex.pdf>]. Accesat la [18.03.2025]
- **SIMA, CONSTANTIN**, „Controlul ierarhic în cadrul Ministerului Public”, *Revista de drept penal*, nr. 1/2011, p. 54
- **UDROIU, MIHAIL**, *Sinteze de Procedură penală. Partea generală (vol. I + vol. II)*, ediția a 5-a, Editura C.H. Beck, București, 2024

DELINCVENȚA JUVENILĂ

Ștefania Elena STOICA*
Denisa Elena STOICA*

Abstract

Subiectul delincvenței juvenile reprezintă o problemă complexă care trebuie abordată cu mare atenție, deoarece reflectă atât vulnerabilitățile, cât și lipsurile din mediul social, cum ar fi: sărăcia, lipsa de resurse, privarea de șanse, marginalizarea socială, anomia, lipsa de educație sunt doar câteva dintre acestea.

În societatea noastră modernă infracționalitatea în rândul tinerilor a luat amploare. Acest lucru este cauzat de instabilitatea economică, de influența negativă a anturajului, de absența unor modele pozitive de viață, dar și de impactul tehnologiilor moderne.

Mai mult, este esențial sprijinul autorităților pentru familiile vulnerabile prin asigurarea echității în educație, accesul la informație sau la programe de incluziune socială.

Reintegrarea socială a tinerilor care au comis infracțiuni este foarte importantă pentru dezvoltarea lor viitoare.

O abordare bazată pe reabilitare, pe o a doua șansă și nu exclusiv pe pedeapsă, îi ajută pe acești tineri să fie ghidați spre o viață responsabilă.

Keywords: *Delincvența juvenilă, minori, vulnerabilitate, reintegrare socială, valori.*

Introducere

În lumea actuală, suspusă tot mai mult nonvalorilor sociale și morale, copiii reprezintă cea mai delicată, vulnerabilă componentă. În lipsa unor metode autentice, ei riscă să își piardă parcursul drept și, abătându-se de la calea firească, devin victime inocente ale societății. Astăzi, copilul „încălecat pe bățul său” din satul lui Ion Creangă sau cel alergând pe „ulița copilăriei” lui Ionel Teodoreanu s-a schimbat radical, dominat de violența din jur. Fenomenul delincvenței în rândul celor aflați la început de drum a constituit și constituie o sursă de preocupare pentru țările lumii, o permanentă căutare de soluții și o intensă luptă cu factorii cauzatori ai acestei teribile maladii sociale.

La nivel juridic, fenomenul a fost definit drept

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: stefystoica04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea **lector univ.dr. Hărățau Lamya Diana** (lamya@haratau.ro).

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: denystoica2004@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea **lector univ.dr. Hărățau Lamya Diana** (lamya@haratau.ro).

„comiterea de infracțiuni sau acte antisociale de către persoane minore, de obicei cu vârstă sub 18 ani. Este o problemă socială complexă care implică factori de familie, educație, mediul social și influențele culturale.”²⁸⁷

Deseori, minorii

„comit infracțiuni contra persoanei, infracțiuni privind regimul drogurilor, infracțiuni contra patrimoniului et., situație care reclamă o reacție socială pe măsură. Această realitate crudă i-a determinat pe autorii de specialitate să propună, iar pe legiuitor să adopte, o paletă largă de sancțiuni aplicabile minorilor infractori.”²⁸⁸

Astfel

„legiuitorul român, tinând seama de starea psiho-fizică specifică minorilor infractori, aflați în diferite etape ale minorității, a instituit o vârstă minimă de la care minorii răspund penal.”²⁸⁹

Stabilind în acest sens că

„**minorii au capacitate penală începând cu vârsta de 14 ani, iar în ceea ce-i privește pe minorii cu vârsta între 14 și 16 ani a instituit o *prezumție relativă de lipsă a discernământului (iuris tantum)*. Presumpția poate fi răsturnată dacă se probează că au săvârșit fapta cu discernământ. Începând cu vârsta de 16 ani, *existența discernământului este prezumată, de asemenea, iuris tantum.*”²⁹⁰**

1. Tratatamentul minorilor delincvenți în funcție de vârstă

În jurisprudență există o multitudine de factori influențând, delincvența juvenilă și transformând-o într-un complex fenomen, între care: vârsta, poziția socio-economic, sectorul de proveniență și genul. Aceste componente contribuind semnificativ la atitudinile infracționale ale tinerilor. De asemenea, motivele delincvenței sunt diverse, incluzând factori din familiali, educație, societate, influența tehnologiei, având un rol tot mai important pentru tinerele generații.

Comparând răspunderea penală a minorilor cu a adulților, demonstrează clar diferențele importante, bazându-se pe gradul de maturitate al copiilor și pe diferitele scopuri ale sistemului de justiție ale celor două categorii. Considerând corect ca minorii sub 14 ani să nu răspundă penal, neavând dezvoltate încă capacitățile cognitive indispensabile discernământului., este adevărat că între 14 și 16 ani, demonstrând existența discernământului la momentul comiterii faptei, responsabilitatea poate fi aplicată, însă măsurile trebuie adaptate vârstei și contextului social.

Răspunzând penal după 16 ani, dar sub un regim special, se pune accentul pe reintegrarea acestora în societate, iar nu pe pedeapsă pură, fiind fundamentale măsurile educative și de reabilitare, precum consilierea și supravegherea. Având rolul de a corecta comportamentul, internarea într-un centru educativ sau de detenție, în situațiile cele mai grave, este necesară.

²⁸⁷ Prof.Univ.Dr. Mihai Adrian Hotca, Manual de Drept Penal, Partea Generală, ed.4, Editura Universul Juridic, București,2024 pag.545

²⁸⁸ Prof.Univ.Dr. Mihai Adrian Hotca, Manual de Drept Penal, Partea Generală, ed.4, Editura Universul Juridic, București,2024 pag.545

²⁸⁹Prof.Univ.Dr. Mihai Adrian Hotca, Manual de Drept Penal, Partea Generală, ed.4, Editura Universul Juridic, București,2024 pag.545

²⁹⁰ Prof.Univ.Dr. Mihai Adrian Hotca, Manual de Drept Penal, Partea Generală, ed.4, Editura Universul Juridic, București,2024 pag.545

Analizând procedurile judiciare, se observă că, apărarea intimității minorului și siguranța unui proces corect sunt cruciale. Considerând în acest sens că drepturile minorilor trebuie respectate cu rigoare, astfel, cum sunt prevăzute de Directiva (UE) 2016/800.²⁹¹

2. Delincvența juvenilă pe plan internațional

De asemenea, în opinia noastră, un rol important în materia delincvenței juvenile îl are și sistemul internațional de justiție pentru minori se bazează pe principii complexe care depășesc simpla sancționare penală. Convenția Internațională privind Drepturile Copilului stabilește cadrul fundamental de protecție, punând accent pe interesul superior al copilului

Standarde europene de tratament

Abordarea Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO)

CEDO a dezvoltat o jurisprudență distinctă privind tratamentul minorilor infractori. De exemplu, în cauza Maslov împotriva Austriei, Curtea a stabilit că la aplicarea pedepselor pentru minori trebuie să se țină cont nu doar de natura infracțiunii, ci și de:

- Relațiile sociale ale minorului
- Contextul cultural și familial
- Legăturile cu statul respectiv

Principii de individualizare a răspunderii

Sistemul internațional promovează o abordare personalizată, recunoscând că minorii infractori se află într-un proces continuu de formare și dezvoltare. Principalele considerente includ:

- Evaluarea psihologică
- Gradul de maturitate
- Mediul familial și social
- Potențialul de reabilitare
- Riscul de recidivă

Instrumente juridice internaționale cheie:

Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului definește o persoană minoră „, ca fiind un copil în vârstă de până la 18 ani”, stabilind standarde fundamentale de protecție și tratament.

Directiva UE 2016/800

Transpusă în legislația românească prin Legea nr. 284/2020, această directive oferă garanții procedural speciale pentru minori în sistemul de justiție penală.

Deciziile Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) referitoare la delincvența juvenilă abordează în principal protecția drepturilor minorilor implicați în sistemele judiciare. De asemenea, Directiva UE 2016/800 pune accent pe standardele minime pentru procedurile care implică minorii, respectarea drepturilor fundamentale și adaptarea sistemelor judiciare la nevoile copiilor. UE promovează măsuri de justiție prietenoasă copiilor, în care aceștia să se simtă în siguranță și să fie tratați conform nevoilor lor speciale, fie că sunt inculpați, victime sau martori.

Uniunea Europeană susține crearea unor standarde comune și a unei rețele europene de experți pentru combaterea delincvenței juvenile și sprijinirea reintegrării sociale a minorilor.

²⁹¹ Informație disponibilă la adresa [www.https://www.juridice.ro/722008/delincventa-juvenila-aspecte-juridice-si-psihologice-delincventul-minor-in-sfera-criminalitatii-informatic.html](https://www.juridice.ro/722008/delincventa-juvenila-aspecte-juridice-si-psihologice-delincventul-minor-in-sfera-criminalitatii-informatic.html), accesat la data de 15.02.2025

Uniunea Europeană are un punct de vedere clar și bine definit în ceea ce privește delincvența juvenilă, bazat pe respectarea drepturilor fundamentale ale copilului și promovarea unui sistem de justiție adaptat nevoilor minorilor.

Uniunea Europeană consideră că minorii trebuie tratați ca persoane aflate în dezvoltare, cu nevoi specifice, care necesită o protecție suplimentară. Astfel, sistemele judiciare trebuie să respecte principiul interesului superior al copilului, asigurând tratamente umane și corecte. Tocmai de aceea în loc să se axeze exclusiv pe pedeapsă, abordarea UE pune accent pe prevenția delincvenței juvenile și pe reintegrarea socială a minorilor și încearcă să creeze un cadru comun pentru toate statele membre, astfel încât minorii să beneficieze de aceleași drepturi și standarde de protecție.

De exemplu: În cazul **C-699/21**, CJUE a decis că detenția sau extrădarea minorilor nu poate avea loc dacă există riscuri serioase de afectare a sănătății acestora.

Curtea Internațională de Justiție (CIJ) nu are o jurisdicție specifică asupra cazurilor individuale de delincvență juvenilă, deoarece rolul său principal este soluționarea disputelor între state și emiterea de avize consultative privind problemele de drept internațional. Totuși, CIJ contribuie indirect la tematica delincvenței juvenile prin promovarea aplicării tratatelor internaționale și convențiilor care protejează drepturile copilului.²⁹²

Abordări Comparative Internaționale

Sistemul Polonez

Polonia oferă un exemplu remarcabil de sistem centrat pe reabilitare, cu măsuri educative limitative care includ:

- Supravegherea de către părinți sau tutori
- Programe de consiliere
- Repararea prejudiciului
- Cursuri specializate de reintegrare

Statele Unite ale Americii: Abordarea Reformativă

Sistemul de justiție juvenilă din Statele Unite se caracterizează printr-o abordare distinctă care pune accent pe reabilitare și prevenție. Spre deosebire de sistemele tradiționale punitive, SUA au dezvoltat un model care diferențiază tratamentul aplicat minorilor de cel al adulților.

Principalele caracteristici ale sistemului american includ:

- Instanțe specializate pentru minori
- Programe intensive de consiliere și reintegrare
- Accent pe educație și dezvoltare personală
- Evitarea etichetării și stigmatizării pe termen lung

Japonia: Modelul Cultural de Reabilitare

Sistemul japonez de justiție pentru minori reflectă profund valorile culturale și sociale ale societății:

- Rol central al familiei în procesul de reabilitare
- Programe de reintegrare bazate pe principiile respectului și armoniei
- Intervenție minimă a sistemului judiciar

²⁹²Informație disponibilă la adresa

[www.https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275761&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3513359](https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275761&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3513359), accesat la data de 15.02.2025

- Accent pe reconciliere și recuperare

Sistemul Juridic Chinez pentru Minori

Principii Fundamentale

Sistemul juridic chinez pentru minori se bazează pe o abordare holistică, care integrează principiile confucianiste de armonie socială și responsabilitate colectivă. Spre deosebire de sistemele occidentale care pun accent pe individualism, abordarea chineză subliniază rolul familiei și comunității în procesul de reabilitare.

Caracteristici Distinctive

Sistemul juridic pentru minori în China prezintă următoarele trăsături unice:

- Accent puternic pe educație și reintegrare
- Implicarea activă a familiei în procesul de reabilitare
- Utilizarea medierii și a metodelor tradiționale de rezolvare a conflictelor
- Programe intensive de consiliere și suport psihologic

Sistemul de Justiție Juvenilă în Coreea de Sud

Abordarea Modernă

Sistemul sud-coreean de justiție pentru minori reprezintă o sinteză remarcabilă între tradițiile culturale est-asiatice și standardele internaționale moderne de protecție a drepturilor copilului.

Principii Fundamentale

Caracteristicile sistemului sud-coreean includ:

- Programe specializate de reintegrare socială
- Accent pe educație și dezvoltare personală
- Intervenție timpurie și personalizată
- Colaborare strânsă între sistemul judiciar, educațional și social²⁹³

2. Delincvența juvenilă în România

Unii autori consideră că în țara noastră delincvența juvenilă reprezintă un fenomen complex, în creștere, și care necesită soluții integrate din partea autorităților și comunității. Statisticile actuale arată că mii de minori au fost condamnați pentru diverse infracțiuni, printre care cele mai frecvente sunt furtul, violența și infracțiunile rutiere. Iar cele mai grave, sunt infracțiunile de omor sau infracțiunile legate de droguri.

Subscriem ideii susținute de unii autori conform căreia delincvența juvenilă este:

„fenomenul infracțional care reprezintă rezultatul unui cumul de factori precum sărăcia, mediul familial disfuncțional, lipsa accesului la educație și suport emoțional adecvat, contribuind la vulnerabilitatea copiilor și adolescenților, transformându-i atât în infractori, cât și în victime ale contextului social”²⁹⁴.

Pentru a limita cât mai mult numărul de minori care comit infracțiuni autoritățile române, alături de organizațiile neguvernamentale, propun strategii care urmăresc prevenirea unor

²⁹³ Informație disponibilă la adresa

www.https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275761&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3513359, accesat la data de 15.02.2025

²⁹⁴ Alexandru Mariș, Sergiu Crasulea, Note de Curs. Drept Penal Comparat, Chișinău, 2013, pag.1-46

comportamente deviante și sprijinirea reintegrării sociale a tinerilor. Acestea includ programe de reabilitare, consiliere psihologică, și educație pentru a reintegra minorii care au comis infracțiuni în societate.

Pentru ca acestea să aibă succes este nevoie de o bună coordonare, implicare și colaborare a tuturor actorilor sociali: școli, familii, organizații comunitare și autorități.

Pentru stabilirea unor măsuri educative, psihologice și juridice care să vizeze atât reabilitarea minorilor, cât și prevenția delincvenței juvenile este important existența unui profil. O abordare integrată, care implică familie, școală, comunitate și instituții de reabilitare, este esențială pentru reducerea acestui fenomen.

Astfel în linii mari minorul între 14 și 18 ani are un **comportament** impulsiv, cu tendința de a sfida autoritatea, ceea ce duce la un comportament de risc, respinge regulile sociale și pe cele impuse de autorități. De cele mai multe ori acești tineri au un istoric familial tulbure: provin din medii dezavantajate sau instabile și caută atenția și afirmarea în grup sau nevoia de resurse materiale rapide, **vârsta**, constituind, de altfel, o coordonată morfologică esențială pentru dezvoltarea psihică, și fizică precum și raportarea individului la societate

Etapele dezvoltării minorului pe categorii de vârstă sunt în concordanță cu numărul de ani trăiți și de gradul de maturizare a minorului. De aceea, întâlnim de-a lungul perioadelor de vârstă, patru aspecte:

- Etapa ce debutează de la naștere și până în prezentul comiterii faptei infracționale;
- Etapa ce determină un anumit grad de maturizare sau de decădere a organismului, respective a sistemului nervos;
- Etapa însemnătății modificărilor psihologice, determinate de modificările datorate dezvoltării psihice;
- Etapa extrem de importantă pentru un tânăr în devenire – cea sociologică – caracterizată prin dorința de apartenență la un grup social, dorința de validare socială.

Unii autori consideră că delincvența juvenilă în țara noastră nu atinge nivelul și formele grave pe care acest fenomen le cunoaște în țările capitaliste avansate, totuși subiectul constituie un motiv de îngrijorare într-o societate modernă.

Din punct de vedere personal îmbrățișăm ideea că în țara noastră, există din ce în ce mai mulți tineri, unii minori, care participă activ la săvârșirea unor infracțiuni. Aceștia își dau concursul și săvârșesc îndeosebi infracțiuni ca de exemplu : furt, vagabondaj și cerșetorie, violuri, vătămări corporale, lovituri cauzatoare de moarte, tentative sau chiar omor calificat.²⁹⁵

De asemenea, în ultimii ani în România fenomenul copiilor infractori a devenit tot mai îngrijorător, fiind scăpat de sub control. De exemplu, ultimul caz șocant este despre un copil filmat când a înjunghiat un bărbat în stația de tramvai. Atacatorul are doar 13 ani și mai multe tâlhării și furturi la activ. De asemenea, tot mai multe violuri și chiar crime rămân nepedepsite pentru că autorii sunt prea mici, chiar dacă reprezintă un grad ridicat de pericol. **Delincvența juvenilă este din ce în ce mai prezentă, fiind un fenomen care ia amploare.** Potrivit datelor, numai anul trecut (2023), peste trei mii de minori au fost trimiși în judecată. Dintre aceștia, 448, la data la care au fost trimiși în judecată, se aflau în arest preventiv. Cei mai mulți minori trimiși în judecată sunt din București, Cluj, Brașov, Iași, Constanța, Dolj și Suceava.

²⁹⁵ Informație disponibilă la adresa [www.https://www.criminalistic.ro/delincventa-juvenila-cauze-si-conditii-favorizante/](https://www.criminalistic.ro/delincventa-juvenila-cauze-si-conditii-favorizante/), accesat la data 14.03.2025

Statistică privind minorii infractori²⁹⁶ a Asociației VeDem Just care a analizat

Raportul de activitate al Ministerului Public pe anul 2019

ANUL	Minori trimiși în judecată	Minori arestați preventiv	Minori violatori	Minori tâlhari	Minori hoți
2014	2966	371	66	611	1496
2015	3548	446	66	696	1726
2016	3883	445	72	768	1633
2017	3882	480	56	700	1478
2018	3704	473	67	558	1401
2019	3850	460	76	616	1369

Aspecte de victimologie privind minorii

În doctrină,

„victimologia minorilor infractori reprezintă un domeniu de studiu ce analizează nu doar comportamentele infracționale ale minorilor, dar și poziția acestora ca victime, atât în fața sistemului de justiție, cât și în viața personală și socială. Analiza victimologică a minorilor infractori include mai multe dimensiuni relevante pentru înțelegerea fenomenului”²⁹⁷.

Discutăm astfel despre victimologia juvenilă.

„minorii au atras atenția specialiștilor în domeniu, devenind obiectul de studiu al unei noi ramuri a victimologiei: victimologia juvenilă”²⁹⁸.

Victimele infracțiunilor comise de minori sunt, adesea, indivizi sau grupuri aflate în situații vulnerabile. Minorii care ajung infractori sunt cel mai frecvent, cei care provin din condiții socio-economice defavorabile și medii familiale dificile, în care adesea, abuzurile sunt la ele acasă.

Fie că sunt neglijăți de către părinții insensibili la nevoile lor, fie că sunt expuși la violență domestică și la influența negativă a societății (anturaje infracționale) toate acestea contribuie semnificativ la dezvoltarea comportamentelor deviate ale minorilor.

De asemenea, un sistem educational slab manageriat poate face victime în contextual unui cadru economic și social nesigur.

²⁹⁶ Informație disponibilă la adresa [www https://vedemjust.ro/2019-minori/](https://vedemjust.ro/2019-minori/), accesat la data de 15.02.2025

²⁹⁷ Lavinia Valeria Lefterache, Marius-Georgel Sima, Ștefania-Iuliana Sorohan, George Cristian Ioan, Justiția penală în cazul minorilor, Editura Hamangiu, București, 2021, pag.332-333

²⁹⁸ Lavinia Valeria Lefterache, Marius-Georgel Sima, Ștefania-Iuliana Sorohan, George Cristian Ioan, Justiția penală în cazul minorilor, Editura Hamangiu, București, 2021, pag.332-333

Din păcate, minorii vulnerabili pot deveni victime ale procesului judiciar, dacă sistemul nu este adaptat nevoilor lor.

Un autor cunoscut pentru lucrările sale în domeniul criminologiei și al studiilor legate de minorii infractori abordează în cercetările sale aspecte importante ale delincvenței juvenile, inclusiv factorii care contribuie la comportamentele deviante și influențele sociale, psihologice și educaționale asupra minorilor care comit infracțiuni.

De asemenea, el analizează **victimologia minorilor infractori**, evidențiind

„impactul social și psihologic asupra acestora, precum și faptul că mulți dintre aceștia au fost, de asemenea, victime ale abuzurilor sau ale unui mediu familial disfuncțional, iar ideea centrală care se degajă este importanța educației și a intervențiilor timpurii

Important este că minorii infractori nu trebuie doar sancționați, ci și ajutați să își depășească traumele și condițiile care i-au adus în fața justiției.”²⁹⁹

Centru de detenție sau educativ pentru minori?

În ceea ce privește sistemul de detenție pentru minorii infractori din România acesta are rădăcini istorice profunde, care datează încă din primele reglementări juridice românești. Conform cercetărilor istorice, primele referințe legislative privind tratamentul infractorilor minori pot fi găsite în documentele juridice din secolul al XVII-lea.

Documentele istorice precum „Cartea românească de învățătură” a lui Vasile Lupu din 1646 și „Îndreptarea legii” a lui Matei Basarab din 1652 conțin primele reglementări privind răspunderea penală a minorilor. Aceste pravile stabileau diferite categorii de vârstă cu tratamente juridice distincte:

- Anterior vârstei de 7 ani, minorul nu răspundea penal
- Între 7 și 14 ani pentru băieți și 7 și 12 pentru fete, minoritatea reprezenta o cauză de atenuare a pedepsei
- Între 14 și 20 de ani pentru băieți și 12 și 25 pentru fete, se institua un regim sancționator atenuant

Evoluția legislativă în perioada modernă

Sistemul juridic din țara noastră cunoaște odată cu primul Cod Penal românesc, intrat în vigoare la 1 mai 1865 sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza o transformare semnificativă. Codul penal din acea perioadă stabilea o nouă abordare a răspunderii penale a minorilor, inspirată din modelele juridice franceze și germane.

Potrivit acestor dispoziții, sistemul de tratare a minorilor infractori cuprindea:

- Minori sub 8 ani: fără răspundere penală
- Minori între 8-15 ani: răspundere penală condiționată de discernământ

Cadrul juridic contemporan

În prezent, sistemul de detenție pentru minori în România este reglementat de Codul Penal și Codul de Procedură Penală, care stabilesc două tipuri principale de măsuri educative privative de libertate:

Internarea într-un centru educativ

Conform articolului 124 din Codul Penal, această măsură presupune:

- Internarea delincventului minor într-o instituție de specialitate

²⁹⁹ Lavinia Valeria Lefterache, Marius-Georgel Sima, Ștefana-Iuliana Sorohan, George Cristian Ioan, Justiția penală în cazul minorilor, Editura Hamangiu, București, 2021, pag.332-333

- Perioada poate fi de la 1 la 3 ani
- Minorul beneficiază de un program de pregătire școlară și formare profesională
- Programe de reintegrare socială.

Internarea într-un centru de detenție

Articolul 125 din Codul Penal reglementează această măsură mai severă:

- Internarea într-o instituție cu regim de pază și supraveghere
- Durată între 2 și 5 ani (sau 5-15 ani pentru infracțiuni foarte grave)
- Programe intensive de reintegrare socială
- Pregătire școlară și formare profesională.³⁰⁰

Astăzi minorii care comit infracțiuni sunt supuși unui sistem de măsuri educative și de detenție specifice vârstei și stadiului lor de dezvoltare.

Un centru educativ este, în comparație cu un centru de detenție, o instituție care pune accentul mult mai mult pe educație, psihoterapie și reintegrarea socială. Prin urmare, minorii care sunt plasați în aceste centre educative pot beneficia de cursuri, activități recreative, consiliere psihologică și dezvoltare personală.

Centrul de detenție este spre deosebire de centrul educative, instituția specializată în reabilitarea persoanei internate, în regim de pază și supraveghere, în care aceasta urmează în mod intensiv un program de instruire școlară și formare profesională, potrivit aptitudinilor proprii, dar și activități care să sprijine reintegrarea socială. Centrele de detenție sunt asemănătoare închisorii pentru adulți, dar destinate minorilor care au comis infracțiuni grave, pentru care legea prevede pedepse privative de libertate, fiind îndreptate în special pe securitate și mai puțin pe reabilitarea minorilor. Aflați în aceste instituții, aceștia pot beneficia de programe educaționale și psihologice, dar scopul principal al centrelor de detenție este executarea pedepsei, iar măsurile educaționale sunt secundare.³⁰¹

În țara noastră centre de reeducare există la Buziaș, Găești și Târgu Ocna.

În opinia noastră,

”pentru ca reabilitarea și reintegrarea minorilor să fie o reușită, centrele educative sunt o alegere mai eficientă, deoarece pun un accent mult mai mare pe educație, consiliere și dezvoltarea abilităților necesare pentru reintegrarea în societate.”³⁰²

Tehnici de audiere a minorului victimă – Protocolul NICHD

Michael Lamb, profesor de psihologie la Universitatea Cambridge a dezvoltat protocolul NICHD împreună cu colegii săi, încă din 1996. Acesta se bazează pe cercetări referitoare la tehnicile de audiere a copiilor cu vârste între 4 și 12 ani, aflate în situația de a fi victime ale abuzului sexual. Protocolul NICHD a fost atât de bine conceput, încât poate fi utilizat, pentru orice interacțiune cu un copil care a fost supus unei forme de violență, sau care a fost de față la o infracțiune comisă cu violență.

Analizând Protocolul NICHD am constatat că acesta propune o structură adecvată care acoperă toate fazele unei audieri.

Principalele trei etape:

- Etapa pre-declarativă în care copilul este pregătit prin conversații plăcute, se stabilește o legătură de încredere, ajutându-l pe acesta să se deschidă.

³⁰⁰ Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, *Viața în detenție: sistem și calitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108

³⁰¹ Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, *Viața în detenție: sistem și calitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108

³⁰² Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, *Viața în detenție: sistem și calitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108

- Urmează o serie de întrebări deschise adresate copilului, care introduce etapa declarativă cu scopul de a obține o declarație referitoare la infracțiunea pentru care acesta a fost adus la audiere. Se pot adresa întrebări directe sau specifice.
- În ultima etapă a audierii se mai verifică dacă minorul a mai discutat cu altcineva despre cele întâmplate și totodată se urmărește obținerea a orice alte informații sau detalii oricât de nesemnificative, pe care copilul le-ar mai putea deține. În final I se mulțumește acestuia pentru colaborare și efortul de a rememora incidentul.

Exemplificare:

„Un caz în care un copil a fost martor la o crimă violentă și protocolul a fost folosit pentru elucidarea aspectelor legate de eveniment fără a-i influența memoria și interpretarea. Structura abordată prin protocolul NICHHD a asigurat confortul copilului pentru ca acesta să fie apt să redea povestea într-o manieră cât mai clară și detaliată, lucru care a ajutat organul de aplicare a legii să înțeleagă mai bine evenimentele.”³⁰³

Desfășurarea Audierii

Vârsta de la care poate fi audiat un copil

În Codul de Procedură Penală nu este prevăzută o limită de vârstă de la care un copil poate fi audiat într-o cauză penală. Art. 29 alin. 2 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 159 din 5 martie 2014, procedura judiciară sau administrativă care îl privește pe minor, presupune obligatoriu ascultarea copilului dacă acesta a împlinit vârsta de 10 ani, însă este în funcție de caz este posibilă și ascultarea copilului mai mic de 10 ani, dacă autoritatea competentă apreciază că este necesar.

În opinia noastră, dreptul copilului victimă de a fi audiat în cadrul procedurilor penale nu ar trebui să fie exclus numai pe motivul vârstei acestuia, dar trebuie găsită modalitatea de a face acest lucru cât mai puțin traumatizant.

Conform dispozițiilor art. 111 alin. (9) din Codul de Procedură Penală, audierea persoanei vătămate de către organul judiciar, trebuie realizată cât mai curând posibil, întrucât odată cu trecerea timpului, șansele obținerii unei declarații nealterate și complete scad.

Unii psihologi consideră că este indicat ca o singură persoană să efectueze audierea propriu-zisă, întrucât poate construi mai ușor o legătură emoțională cu copilul, iar acesta se simte mai confortabil să povestească întâmplări greu de relatat.

Potrivit dispozițiile art. 113 alin. (5) din Codul de Procedură Penală, la audiere, victima vulnerabilă (copiii sunt prezumați persoane vulnerabile) poate fi însoțită de către reprezentantul său legal și de către o altă persoană de încredere, dacă organele competente nu decid altfel.

Dacă luăm spre analiză cazul unei persoane lipsită de capacitate de exercițiu, ori cu capacitate de exercițiu restrânsă, conform art. 93 alin. (4) din Codul de Procedură Penală, este obligatorie asistența juridică.

Așadar,

„este obligatorie desemnarea unui avocat din oficiu în cazul în care minorul nu beneficiază de serviciile unui avocat ales.”³⁰⁴

Mediul în care se desfășoară audierea trebuie să fie familiar, adaptat audierii unor copii și să nu conțină elemente perturbatoare. De exemplu un spațiu primitiv, favorizând comunicarea, bine

³⁰³ Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, *Viața în detenție: sistem și calitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108

³⁰⁴ Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, *Viața în detenție: sistem și calitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108

izolat fonic, cu fereastră pentru supravegherea discuției, dar și cu sistem audio-video, înregistrările putând fi folosite ulterior pentru confruntări.

Astfel, în acest mediu copilul este asigurat confortul fizic și psihic al minorului și în același timp oferă posibilitatea participării mai multor persoane la audiere din spatele geamului despărțitor fără a distra atenția copilului.

Există avantaje și pentru anchetatori. Aceștia își permit să adopte o atitudine mai relaxată, apropiindu-se de minor, scurtându-se și durata audierii datorită înregistrărilor audio-video, lucru benefic pentru ambele părți implicate în audiere. Totodată urmărirea ulterioară a înregistrărilor contribuie și la perfecționarea tehnicilor de audiere pentru viitor ale anchetatorilor.

În țara noastră, în urma încheierii unui Protocol de colaborare inter-instituțional s-a dezvoltat proiectul Sălile “AUDIS” pentru audierea minorilor, în colaborare cu Federația Organizațiilor Neguvernamentale pentru Copil (FONPC) și cu sprijinul Ambasadei Franței în România și a organizației franceze „La Voix De l’Enfant”.

7. Reabilitarea socială a delincventului juvenil

Factorii psihosociali ai reintegrării infractorului minor în comunitate:

Trebuie avut în vedere atât reintegrarea, cât și reabilitarea socială, doi factori importanți atunci când vine vorba despre infracțiunile săvârșite de minori.

Reabilitarea socială este cea mai importantă etapă, care include integrarea minorilor în sisteme educaționale formale sau non-formale, prin care aceștia dobândesc competențe academice și profesionale. Aceste competențe reduc riscurile de a se întoarce la comportamentele infracționale și îi ajută la pregătirea pentru o viață activă în societate. Ei pot beneficia de programele educaționale personalizate.

În multe cazuri,

*„ integrarea unui minor într-un program de reabilitare socială presupune și sprijinul din partea comunității. Măsurile pot include consiliere familială, implicarea în activități de voluntariat sau de mentorat, și asistență socială pentru a-i ajuta pe minori să construiască relații pozitive și să depășească barierele sociale.”*³⁰⁵

Modele și strategii de reabilitare socială:

Modelul rezidențial: Minorii sunt plasați în centre de reabilitare unde primesc educație și consiliere, iar interacțiunile lor sunt atent monitorizate.

Modelul comunitar: În acest model, minorii rămân în comunitatea lor, dar sunt implicați într-un program de reabilitare care include consiliere, educație și activități de voluntariat.

Programele de mentorat: Aici, minorii sunt ghidați de mentori sau modele pozitive care le oferă sprijin și îndrumare pentru a face față dificultăților cu care se confruntă.³⁰⁶

8. Concluzii

În urma acestei cercetări, se impun următoarele concluzii :

- accentuarea tratamentului diferențiat și considerarea copiilor drept indivizi în formare, ce pot fi reintegrați și corecți cu ușurință prin educație și sprijin, și nu prin pedepse stricte.
- abordarea strict centrată pe recuperare și dezvoltare umană și nu axată pe factorul strict punitiv, astfel încât principiul fundamental să rămână acela al nevoii de îndrumare, de

³⁰⁵ Ghid de bune practici în domeniul tehnicilor de audiere a minorilor, pag.1-6

³⁰⁶ Ghid de bune practici în domeniul tehnicilor de audiere a minorilor, pag.1-6

educație și de șansa de a-și reconfigura traseul existential. Soluția nu este pedepsirea severă.

- transformarea reflectată nu doar la nivelul schimbărilor legislative, ci și cu privire la înțelegerea în profunzime a psihologiei umane și a importanței intervenției personalizate și timpurii a celor intrați în conflict cu legea.

În loc de final

Fiind conștiente de existența unui cod al conduitei unui cetățean responsabil și onest, tragem un semnal de alarmă asupra acestui fenomen dramatic ce afectează suflete de copii, de părinți, de educatori, de factori decizionali. Soluțiile sunt la îndemâna noastră, indivizi și instituții

și suntem cu toții pregătiți a înfrunța, a lupta cu această maladie socială. Analiza pe care am realizat-o nu se încadrează în limitele unei priviri fataliste, ci reflectă o atitudine realistă, izvorâtă din cercetarea datelor existente, din compararea lor și din exemplele expuse în lucrare. În acest fel putem contribui și noi pe măsura forțelor de care dispunem la creșterea șanselor ca acești copii să se angajeze cu mai multă responsabilitate în cursa pe termen lung numită *VIAȚĂ*.

Referințe bibliografice

- Prof.Univ.Dr. Mihai Adrian Hotca, Manual de Drept Penal, Partea Generală, ed.4, Editura Universul Juridic, București, 2024 pag.545
- Alexandru Mariș, Sergiu Crasulea, Note de Curs. Drept Penal Comparat, Chișinău, 2013, pag.1-46
- Lavinia Valeria Lefterache, Marius-Georgel Sima, Ștefana-Iuliana Sorohan, George Cristian Ioan, Justiția penală în cazul minorilor, Editura Hamangiu, București, 2021, pag.332-333
- Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, Viața în detenție: sistem și calitate, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108
- Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, Viața în detenție: sistem și calitate, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108
- Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, Viața în detenție: sistem și calitate, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108
- Simona Ilie, Cristina Tomescu, Lucian Rotariu, Viața în detenție: sistem și calitate, Editura Pro Universitaria, București, 2020, pag.108
- Ghid de bune practici în domeniul tehnicilor de audiere a minorilor, pag.1-6

Sitografie

- Informație: disponibilă la adresa www.juridice.ro/722008/delincventa-juvenila-aspecte-juridice-si-psihologice-delincventul-minor-in-sfera-criminalitatii-informatic.html, accesat la data de 15.02.2025
- Informație disponibilă la adresa
- www.curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275761&pageIndex=0&doclang=RO&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3513359, accesat la data de 15.02.2025
- Informație disponibilă la adresa www.criminalistic.ro/delincventa-juvenila-cauze-si-conditii-favorizante/, accesat la data 14.03.2025
- Informație disponibilă la adresa [www.vedemjust.ro/2019-minori/](http://vedemjust.ro/2019-minori/), accesat la data de 15.02.2025

PROTECȚIA MARTORILOR ÎN PROCESUL PENAL

Claudia Ioana NICA³⁰⁷

Abstract

Protecția martorilor în procesul penal reprezintă un element esențial al justiției, având rolul de a asigura siguranța și integritatea celor care furnizează mărturii esențiale pentru descoperirea și sancționarea infracțiunilor. Această protecție este necesară deoarece martorii pot fi supuși intimidărilor, amenințărilor sau chiar actelor de violență din partea inculpaților sau a persoanelor interesate să împiedice desfășurarea justiției. O categorie specială de martori o reprezintă „martorii amenințați” și „martorii protejați”. Martorii amenințați sunt cei care, din cauza declarațiilor lor, se află în pericol, iar protecția lor poate include măsuri temporare de securitate. Martorii protejați beneficiază de măsuri mai ample, care pot include și schimbarea identității sau integrarea într-un program de protecție pe termen lung.

Keywords: *Protecția martorilor, martor amenințat, martor protejat, programe de protecție, justiție și securitate.*

I. INTRODUCERE

Prezenta lucrare acoperă aspecte esențiale pentru orice proces penal, unul dintre aceste aspecte fiind martorul. Fie că este vorba de un martor ocular, sau de un martor care doar a auzit sau remarcat infracțiunea în cauză, rolul martorului este poate unul dintre cele mai importante roluri avute într-un proces penal. De asemenea, protecția martorilor este un lucru și mai important, având în vedere circumstanțele care pot apărea în practica judiciară.

Martorul (latină *testis ocularis* - martor ocular) este o persoană care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuție, la un eveniment și care poate relata sau atesta felul în care au decurs faptele și să declare în fața unei instanțe judecătorești, sau a altui for de cercetare, tot ce știe în legătură cu un fapt pe care îl cunoaște direct. De asemenea, declarația acestuia poate fi un punct cheie al procesului penal atunci când persoana suspectată în procesul penal are nevoie de un martor pentru a îi asigura un alibi-o dovadă că acesta nu se afla la fața locului la momentul săvârșirii infracțiunii.

Această lucrare își propune a prezenta aspectele juridice ale acestei instituții penale: martorii și protecția acestora în cazuri delimitate de lege dar și de a delimita și clasifica situațiile care pot apărea în practica judiciară.

De asemenea, pe tot parcursul acestei lucrări, vom întâlni atât aspecte legislative-texte de lege, ordonanțe, dispoziții, materiale bibliografice cât și opinii sau păreri personale, puncte de vedere cu privire la situațiile și instituțiile prezentate, dar și clasificări sau explicații amănunțite ale acestui subiect.

³⁰⁷ Studentă, Facultatea de drept, Universitatea "Nicolae Titulescu", an 3(email: ClaudiaL46853@univnt.ro). Acest studiu a fost realizat sub îndrumarea prof. univ. Dr Stoica Cantemir Nadia(Av.nadiacantemir@yahoo.com).

II. MĂSURILE DE PROTECȚIE A MARTORILOR

Protejarea martorilor în procesul penal este un aspect esențial al sistemului de justiție, care vizează asigurarea unui mediu sigur pentru martorii care oferă informații esențiale în anchetele și procesele penale.

În multe cazuri, martorii pot fi supuși amenințărilor, intimidării sau chiar violenței din partea inculpaților sau a altor persoane implicate, motiv pentru care protejarea acestora devine o prioritate. În România, precum și în multe alte state, există reglementări care stabilesc măsuri speciale pentru protejarea martorilor.

Fie că vorbim despre un martor care a văzut sau auzit infracțiunea, în multe cauze, viața și siguranța acelei persoane pot fi puse în pericol, acest aspect conducând de la intimidarea martorului procesului penal, până la amenințarea sau vătămarea acestuia în scopul neprezentării la proces. De cele mai multe ori, astfel de situații pot apărea în cazurile infracțiunilor cu un grad crescut de pericol social, suspectul sau persoanele apropiate acestuia profitând de acest lucru pentru a intimida martorul sau martorii.

Cel mai important aspect al acestui fenomen este existența unei colaborări între martor și organele de poliție, respectiv organele judiciare în vederea asigurării celor mai potrivite măsuri de protecție a martorului amenințat sau care se teme pentru viața și siguranța sa. De asemenea, în anumite circumstanțe se pot dispune chiar și măsuri de asistență pentru martorul respectiv.

Codul de procedura penală ne vorbește despre măsurile de protecție dispuse în cursul urmării penale, în Titlul 4, secțiunea a 5-a, intitulată: Protecția martorilor.

2.1. Măsurile de protecție reglementate de legislația noastră sunt următoarele:

- a. Protecția datelor de identitate a martorului protejat. În situația martorului care a fost amenințat sau intimidat, protejarea datelor de identitate ale acestuia sunt obligatorii tocmai pentru a preveni un atac asupra acestuia pe parcursul desfășurării procesului penal.
- b. Protecția declarației acestuia. De cele mai multe ori, declarația poate fi consemnată drept a fi o declarație anonimă pentru a proteja siguranța martorului.
- c. Ascultarea martorului protejat de către organele judiciare, sub o altă identitate decât cea reală sau prin modalități speciale de distorsionare a imaginii și vocii. Aici se pot avea în vedere aspecte precum înregistrarea declarației și editarea vocii martorului, acordarea unui nume fictiv sau pseudonim, editarea imaginii acestuia.
- d. Măsuri sporite de siguranță la domiciliu, precum și de protejare a deplasării martorului. Asigurarea protecției martorului prin păzirea și însoțirea acestuia de către un organ al justiției, de a instala camere de supraveghere la locuința de reședință a martorului etc.
- e. Schimbarea domiciliului. În cazurile în care viața martorului este pusă în pericol, iar suspectul, inculpatul sau persoanele apropiate ale suspectului/inculpatului au cunoștință de domiciliul de reședință al martorului, se va dispune schimbarea domiciliului martorului
- f. Schimbarea identității sau a înfățișării.³⁰⁸

De asemenea, în cursul judecății, instanța dispune aplicarea unei măsuri de protecție din oficiu, la cererea procurorului, a martorilor, a părților sau a persoanei vătămate. Conform art 128, alin (2) din Codul de Procedură penală, cererea adresată de către procuror trebuie să cuprindă numele martorului care urmează a fi ascultat în faza de judecată și față de care se dorește dispunerea măsurii de protecție dar și motivarea concretă a gravității pericolului și a necesității măsurii de protecție.

³⁰⁸ (<https://politiaromana.ro/ro/structura-politiei-romane/unitati-centrale/oficiul-national-pentru-protectia-martorilor/programul-de-protectie-a-martorilor>, fără an)

2.2. Măsurile de asistență pentru a proteja martorul sunt următoarele:

- a. Reinserția în alt mediu social. Reintegrarea într-un mediu sigur pentru acele persoane.
- b. Recalificarea profesională. Dobândirea unei noi calități profesionale.
- c. Schimbarea sau asigurarea locului de muncă. Schimbarea locului de muncă poate fi posibil atunci când martorul va fi repartizat cu locuința în altă parte.
- d. Asigurarea unui venit până la găsirea unui loc de muncă. În situațiile schimbării locuinței, din motive legate de infracțiunea la care a fost martor, acestuia i se va asigura un loc de muncă provizoriu, până la găsirea unui alt loc de muncă.

Programul de protecție a martorilor se poate încheia în următoarele situații:

- a. La cererea martorului protejat, exprimată în formă scrisă și transmisă către O.N.P.M.
- b. Dacă în cursul procesului penal martorul protejat depune mărturie mincinoasă;
- c. Dacă martorul protejat comite cu intenție o infracțiune;
- d. Dacă sunt probe sau indicii temeinice că, ulterior includerii în Program, martorul protejat a aderat la un grup sau organizație criminală;
- e. Dacă martorul protejat nu respectă obligațiile asumate prin semnarea Protocolului de protecție sau dacă a comunicat date false cu privire la orice aspect al situației sale;
- f. Dacă viața, integritatea corporală sau libertatea martorului protejat nu mai este amenințată;
- g. Dacă martorul protejat decedează.

2.3. Legea 682/2002 privind protecția martorilor

Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor reglementează măsurile de protecție destinate martorilor care, din cauza rolului lor în procesele penale, sunt expuși unor riscuri de intimidare, represalii sau alte forme de pericol. Scopul principal al acestei legi este de a asigura siguranța martorilor, protejându-i astfel de posibile consecințe negative care ar putea rezulta din depunerea mărturiei în procesul penal.

Legea a suferit mai multe modificări de-a lungul timpului, pentru a se adapta noilor realități din sistemul judiciar și pentru a îmbunătăți protecția martorilor. În esență, scopul este de a încuraja martorii să participe activ la procesul penal, fără teama de represalii.

Această lege joacă un rol esențial în asigurarea unei justiții corecte, contribuind la combaterea criminalității organizate și a altor infracțiuni grave, protejând, în același timp, securitatea persoanelor care colaborează cu autoritățile.

Un articol esențial al acestei legi este articolul 19, care prevede:

Persoana care are calitatea de martor, în sensul art. 2 lit. a) pct. 1, și care a comis o infracțiune gravă, iar înaintea sau în timpul urmăririi penale ori al judecării denunță și facilitează identificarea și tragerea la răspundere penală a altor persoane care au săvârșit astfel de infracțiuni, beneficiază de reducerea la jumătate a limitelor pedepsei prevăzute de lege.

Acest articol introduce o cauză specială de reducere a pedepsei pentru persoanele care, deși au comis infracțiuni grave, colaborează cu autoritățile prin denunțarea și facilitarea tragerii la răspundere a altor infractori. Scopul acestei prevederi este de a încuraja cooperarea cu autoritățile în vederea combaterii criminalității grave.

Este important de menționat că aplicarea acestei reduceri de pedeapsă este condiționată de continuarea urmăririi penale în personam în cauza în care persoana are calitatea de martor denunțator. Aceasta înseamnă că simpla începere a urmăririi penale in rem (cu privire la faptă) nu este suficientă; trebuie să existe o urmărire penală concretă împotriva persoanei denunțate.

Un alt articol important este articolul 2, care definește noțiunea de martor protejat. Acesta include persoanele ale căror viață, integritate corporală sau libertate sunt puse în pericol din cauza

mărturiilor lor în cazuri de criminalitate gravă. Protecția se aplică nu doar martorului, ci și membrilor familiei acestuia. Articolul subliniază că măsurile de protecție sunt luate la cererea martorului sau din oficiu de către autorități, pentru a preveni orice formă de represalii. Astfel, legea creează un cadru esențial pentru siguranța celor care ajută justiția.³⁰⁹

III. MARTORUL AMENINȚAT VS MARTORUL VULNERABIL

În procesul penal, putem întâlni două tipuri de martori: martorul amenințat și martorul vulnerabil. Stabilirea calității de martor protejat se realizează pe baza unor probe concrete, ca de exemplu: evaluarea amenințărilor la care martorul este supus, plângerile anterioare sau interceptările telefonice între acesta și persoana suspectului. O altă caracteristică pentru stabilirea în concret a statutului de martor protejat este natura cazului și profilul inculpatului. Dacă martorul depune declarație împotriva unei persoane implicate în crimă organizată, terorism, acte de violență extremă sau alte infracțiuni grave, riscul de pericol este considerat unul major. De asemenea, în cazurile de violență domestică sau agresiuni sexuale, victimele-martori sunt automat considerate vulnerabile și pot primi protecție. Avizul experților este de asemenea un criteriu avut în vedere, psihologii sau specialiștii în protecția martorilor pot evalua nivelul de anxietate sau de stres al martorului și pot identifica gradul în care aceștia se simt amenințați.

În cazul în care există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a martorului ori a unui membru de familie al acestuia ar putea fi puse în pericol ca urmare a datelor pe care le furnizează organelor judiciare sau a declarațiilor sale, organul judiciar competent acordă acestuia statutul de martor amenințat dispunând una sau mai multe măsuri de protecție.

În cursul urmăririi penale, odată cu acordarea statutului de martor amenințat procurorul dispune măsurile de protecție printre care supravegherea și paza locuinței martorului sau asigurarea unei locuințe temporare: însoțirea și asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor: protecția datelor de identitate: acordarea unui pseudonim cu care martorul va semna declarația sa: audierea martorului fără ca acesta să fie prezent, prin intermediul mijloacelor audio-video de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate.

Procurorul verifică la anumite intervale de timp dacă se mențin în condițiile care au determinat luarea măsurilor de protecție, iar în caz contrar dispune prin ordonanță motivată, încetarea acestora. Judecătorul de cameră preliminară, în termen de 15 zile dar și instanța de judecată înainte de începerea cercetării judecătorești, verifică din oficiu dacă mai subzistă temeiurile care au determinat luarea acesteia și dispune prin încheiere, după caz, menținerea sau încetarea măsurii. Verificarea se realizează în camera de consiliu, fără citarea părților, cu participarea procurorului, prin încheiere motivată, care nu este supusă căilor de atac.³¹⁰

³⁰⁹ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/41031>

³¹⁰ Ion Neagu, Mircea Damaschin, Andrei Viorel Iugan Drept procesual penal, mapă de seminar, pg 240-243

3.1. Protecția martorului vulnerabil:

Procurorul sau după caz, instanța poate decide acordarea statutului de martor vulnerabil următoarelor categorii de persoane:

- a. Martorului care a suferit o traumă ca urmare a săvârșirii infracțiunii ori ca urmare a comportamentului ulterior al suspectului sau inculpatului.
- b. martorului minor

Odată cu acordarea statutului de martor vulnerabil, procurorul poate dispune următoarele măsuri de protecție:

Însoțirea și asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor: audierea martorului fără ca acesta să fie prezent prin intermediul mijloacelor audio-video de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente. Distorsionarea vocii și a imaginii nu este obligatorie. De asemenea, audierea martorilor vulnerabili are loc după aceleași reguli precum în cazul audierii martorilor amenințați.

Declarația martorilor au o forță probantă egală cu a celorlalte mijloace de probă, fiind supuse principiului liberei aprecieri a probelor. Cu toate acestea, hotărârea de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei nu se poate întemeia în măsură determinantă pe declarațiile investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați (adică a martorilor amenințați și vulnerabili).

Din aceste două categorii de martori protejați, reiese faptul că: martorul amenințat este acela pus sub incidența unei amenințări sau a unui pericol grav sau extrem de grav, în funcție de situația de fapt, iar martorul vulnerabil este acela care are capacitate de exercițiu restrânsă sau a cărei sănătate mentală a fost afectată prin suferința unei traume provocate de evenimentul infracțional la care acesta a fost martor.

Aprecierea declarației martorului se face în funcție de numeroase elemente precum: împrejurări referitoare la persoana martorului (starea psihofizică a martorului, starea morală, raporturile martorilor cu cauza și cu părțile din proces), sursa din care provine mărturia, modul în care a avut loc perceperea faptelor și a împrejurărilor de fapt etc. Așadar a fost reglementată o valoare probatorie redusă a declarațiilor martorilor amenințați sau ale martorilor vulnerabili, având în vedere relația de dependență a acestora față de organele judiciare penale care au dispus măsuri de protecție, relație care poate crea prezumpția unei lipse de imparțialitate a martorilor. CEDO a statuat că probele obținute de la martorii anonimi (categorie în care intră martorii amenințați și martorii vulnerabili și martorii amenințați, alături de investigatorii sub acoperire și colaboratorii) trebuie analizate cu maximă atenție, iar soluția condamnării nu trebuie să se bazeze în exclusivitate sau într-o manieră determinată pe mărturia anonimă. Practic, sub aspectul probațiunii, martorii protejați și cei vulnerabili sunt asimilați, prin voința legii, cu investigatorii sub acoperire (ori cu identitate reală).

311

IV. JURISPRUDENȚA CEDO

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) a stabilit o serie de principii fundamentale, referitoare la protecția martorilor în procesele penale, care vizează în special, necesitatea de a proteja siguranța și integritatea martorilor. Conform jurisprudenței CEDO, dreptul la un proces echitabil implică mai multe aspecte cruciale legate de audierea martorilor. Curtea a subliniat în nenumărate rânduri faptul că deși dreptul de a audia martorii este fundamental, acesta nu este absolut, instanțele fiind nevoite să găsească un echilibru între protejarea martorilor și dreptul de apărare al acuzatului. Acest aspect este deosebit de important în cazurile în care sunt

³¹¹ Ion Neagu, Mircea Damaschin *Tratat de procedură penală*, pg 557 aliniat în stânga

implicați martori vulnerabili sau situații în care se poate pune în pericol siguranța acestora. CEDO acceptă că protejarea martorilor, inclusiv anonimizarea, poate fi necesară în cazurile în care există riscul de represalii sau intimidare. Totuși, protecția trebuie să fie proporțională, iar măsurile adoptate trebuie să fie strict necesare. Determinarea faptului că un martor este în pericol și necesită protecție se face pe baza unor probe concrete, analizate de autorități judiciare și de organele de aplicare a legii.³¹²

Un exemplu relevant pentru jurisprudența CEDO este cazul MP contra Italiei. Acest caz reprezintă un moment crucial în jurisprudența europeană privind protecția victimelor vulnerabile în sistemul judiciar. Cazul a pornit de la o situație dramatică petrecută în Italia, unde o educatoare, MP (Maria Pupino), a fost acuzată de vătămări corporale grave împotriva elevilor săi cu vârste sub 5 ani.³¹³

Tribunalul din Florența a sesizat Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) pentru a obține o interpretare preliminară a Deciziei Cadru 2001/220/JAI privind statutul victimelor în procedurile penale. Principala întrebare juridică viza modalitățile de audiere a copiilor care pretindeau că au fost victime ale abuzurilor.

Curtea a stabilit câteva principii fundamentale în această cauză:

Primul principiu crucial a fost recunoașterea faptului că victimele vulnerabile, în special copiii, necesită o protecție specială în cadrul procedurilor judiciare. Curtea a subliniat că sistemele judiciare naționale trebuie să ofere mecanisme care să permită copiilor să depună mărturie în condiții care le protejează demnitatea și integritatea psihologică.

Consecințe practice

Decizia a obligat statele membre să adopte o abordare mai sensibilă în cazurile care implică copii sau alte categorii vulnerabile. Sistemele judiciare au fost nevoite să regândească metodele tradiționale de audiere și să introducă mecanisme speciale de protecție.

Cazul MP, rămâne un moment de referință în jurisprudența europeană, demonstrând că sistemul juridic trebuie să fie flexibil și centrat pe protecția celor mai vulnerabili membri ai societății. Hotărârea a stabilit un echilibru delicat între dreptul la un proces echitabil și necesitatea protejării victimelor vulnerabile, în special a copiilor.

Prin această decizie, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a trimis un mesaj clar: sistemul de justiție trebuie să fie nu doar un mecanism de aplicare a legii, ci și un instrument de protecție a drepturilor fundamentale ale tuturor cetățenilor, indiferent de vârstă sau vulnerabilitate.³¹⁴

V. DECIZIA NR. 462/2023

Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată într-o cauză având ca obiect soluționarea unei cereri formulate de autorul excepției, având calitatea de inculpat în cauza în care a fost invocată prezenta excepție de neconstituționalitate, în sensul de a se ridica statutul de martor protejat a doi martori și de a se permite audierea acestora în condiții de contradictorialitate și nemijlocire, în cadrul unei ședințe publice de judecată.³¹⁵

În cadrul motivării excepției de neconstituționalitate, se argumentează că prevederile legale contestate, care reglementează soluționarea cererii de ridicare a statutului de martor protejat în

³¹² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=cellar:0a4d6ef8-76dd-11ed-9887-01aa75ed71a1>

³¹³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=cellar:97cf7c28-f85d-407d-abf1-169918e4fc9f>

³¹⁴ Juridice.ai

³¹⁵ <https://www.juridice.ro/721282/ccr-soluționarea-cererii-de-incetare-a-calitatii-de-martor-protejat-in-camera-de-consiliu-constituționalitate.html>

camera de consiliu, fără prezența persoanei care a depus cererea, contravin dreptului la un proces echitabil. Aceasta include încălcarea principiilor contradictorialității și egalității armelor, precum și a dreptului de apărare al inculpatului care depune o astfel de cerere. Se face referire la considerentele deciziilor Curții Constituționale nr. 599 din 21 octombrie 2014 și nr. 641 din 11 noiembrie 2014, paragrafele 35 și 36. Se argumentează că excluderea, de la început, a persoanei care a depus cererea – în acest caz, a inculpatului – din procedura reglementată de dispoziția contestată, care se soluționează doar cu participarea procurorului, creează o situație procesuală defavorabilă pentru inculpat în comparație cu procurorul, ceea ce încalcă dreptul la un proces echitabil.

Prin urmare, conform principiului oralității, participanții la procesul penal – inculpatul, persoana vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente și alții – își fac declarațiile, susținerile și apărările în fața instanței în mod oral. De asemenea, martorii sunt audiați oral, iar procurorul depune concluziile tot în această formă. Oralitatea nu se reduce doar la modalitatea de desfășurare a procesului, ci reprezintă o garanție a corectitudinii judecării, permițând participanților să formuleze cereri și să ridice excepții pe cale orală.

În ceea ce privește publicitatea ședinței de judecată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că, în principiu, fiecare persoană implicată într-un proces are dreptul la o ședință publică, iar transparența acestui proces contribuie la realizarea scopului stabilit de art. 6 paragraful 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului. Totuși, deși publicitatea este un principiu fundamental, acesta nu este absolut și pot exista excepții, reglementate conform aceleiași dispoziții. Astfel, pentru a evalua dacă un proces respectă cerința publicității, trebuie analizată întreaga procedură, așa cum s-a stabilit în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

VI. CONCLUZII

În concluzie, protecția martorilor în procesul penal este o acțiune extrem de importantă pentru protecția acelor persoane vulnerabile sau amenințate care au fost martore directe sau indirecte ale infracțiunii dar și pentru buna desfășurare a procesului penal, în condiții optime și egale pentru fiecare parte a procesului. Astfel, martorii amenințați sau vulnerabili pot face parte din proces, fiind protejați de lege și beneficiind de toată siguranța de care au nevoie pentru a exista echitatea de a declara, la fel ca și în cazul restului participanților în proces. De cele mai multe ori, această instituție a protecției martorilor poate rezulta ca fiind un lucru greu de probat, și anume pericolul cert în care se află persoana în cauză fără dovada unor probe care să ateste pericolul eminent la care sunt supuse, fapt care poate întârzia procesul penal. De asemenea, în cazul persoanelor vulnerabile, ca de exemplu, persoanele care au fost afectate de infracțiunea în sine, fapt care le-a creat o traumă, în acest caz raportul psihologic poate se ateste faptul că acea persoană a suferit o traumă, că a fost afectată de cele întâmplate. În cazul minorilor, trebuie avut în vedere dacă minorul avea capacitate de discernământ iar în cazul în care o avea, dacă era restrânsă sau nu.

Măsurile legate de protecția acestor categorii de martori, trebuie de fiecare dată să fie cele mai potrivite situației acestora, având în vedere faptul că fiecare martor, fie el amenințat sau martor vulnerabil, se poate confrunta cu un grad de pericolozitate distinct de la un caz la altul, respectiv de la o infracțiune la alta, respectiv de la un inculpat la altul. Experiența psihologică a unui martor protejat în România este marcată de stres intens, anxietate și sentimentul de izolare, chiar dacă măsurile de protecție sunt menite să îi asigure siguranța.

Martorii protejați, mai ales cei care depun mărturie împotriva unor infractori periculoși (de exemplu, din crima organizată sau corupție), trăiesc frică permanentă de represalii. Mulți dintre ei sunt nevoiți să își schimbe locuința, locul de muncă sau chiar identitatea, ceea ce duce la pierderea legăturilor sociale și la dificultăți emoționale. În plus, lipsa încrederii în autorități poate accentua nesiguranța, mai ales în cazurile în care martorii au fost amenințați înainte de a depune mărturie.

Pe lângă teama pentru propria viață, martorii resimt și presiunea sistemului judiciar, fiind supuși interogatoriilor și confruntărilor dificile. Dacă mărturia lor este contestată sau dacă procesul durează ani de zile, ei pot ajunge să dezvolte simptome de depresie, sau chiar și stres post-traumatic.

În cazul martorilor vulnerabili, cum sunt minorii sau victimele violenței domestice, trauma poate fi și mai profundă. Deși există măsuri de protecție (precum audierea prin videoconferință), acestea nu elimină complet impactul emoțional al procesului judiciar.

În concluzie, deși programul de protecție a martorilor din România oferă siguranță fizică, el nu reușește întotdeauna să prevină afectarea psihologică profundă a celor implicați. Un sprijin psihologic mai solid, consiliere post-proces și măsuri mai umane de protecție ar putea îmbunătăți considerabil această experiență.

VI. BIBLIOGRAFIE

- https://lege5.ro/Gratuit/geztkobvha/protectia-martorilor-vulnerabili-codul-de-procedura-penala?dp=gqztimbzhezte#google_vignette
- <https://politiaromana.ro/ro/politia-romana/unitati-centrale/oficiul-national-pentru-protectia-martorilor>
- <https://www.juridice.ro/518907/protectia-martorilor-cauzele-penale-si-procesul-echitabil.html>
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Oficiul_Na%C8%9Bional_pentru_Protec%C8%9Bia_Martorilor
- <https://www.mai.gov.ro/protectia-martorilor-factor-esential-in-combaterea-marii-criminalitati-lansare-de-proiect/>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=cellar:0a4d6ef8-76dd-11ed-9887-01aa75ed71a1>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=cellar:97cf7c28-f85d-407d-abf1-169918e4fc9f>
- Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală*, ediția a V-a, revăzută și adăugită, Universul Juridic, București, 2024
- Ion Neagu, Mircea Damaschin, Andrei Viorel Iugan, *Drept procesual penal partea generală*, *Mapă de seminar*, ediția a VI a, revăzută și adăugită, Universul Juridic, București, 2024

ACORDUL DE RECUNOAȘTERE ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR PRIVIND REGIMUL DROGURILOR³¹⁶

Ioana IACOB³¹⁷
Bianca IOANA³¹⁸

Abstract

Acordul de recunoaștere a vinovăției reprezintă o instituție juridică prin care inculpatul, ulterior recunoașterii faptelor imputate și a încadrării juridice, împreună cu procurorul, stabilește o modalitate negociată de individualizare a tratamentului sancționator. În cazul infracțiunilor care au ca element material activități asociate cu drogurile, acest mecanism are un dublu beneficiu: atât pentru ocrotirea interesului public, cât și pentru proporționalitatea pedepsei în raport cu persoana inculpatului. Această lucrare are ca scop prezentarea condițiilor de aplicare a acordului de recunoaștere a vinovăției și limitele acestuia în raport cu infracțiunile privind regimul drogurilor sau a substanțelor psihoactive. Metodele de cercetare pentru realizarea lucrării sunt reprezentate, în principal, de studiul doctrinar asupra problematicii și jurisprudența instanțelor de judecată competente în soluționarea unor astfel de cauze. O concluzie principală este reprezentată de faptul că acordul de recunoaștere a vinovăției reprezintă o procedură ce aduce o multitudine de beneficii statului (din perspectiva reducerii resurselor financiare și umane, dar și din perspectiva pedepsirii persoanelor care săvârșit infracțiuni), infractorilor (din perspectiva reducerii cuantumului pedepsei, ceea ce ar putea rezulta într-o reabilitare mai rapidă) și societății (prin aducerea în fața justiției a persoanelor ce au săvârșit fapte prevăzute de legea penală și prin descurajarea comportamentelor infracționale). De asemenea, o concluzie importantă este reprezentată de necesitatea unui cadru legislativ clar și detaliat, care să reglementeze în mod specific utilizarea acordului de recunoaștere a vinovăției în cazurile infracțiunilor privind regimul drogurilor. Astfel, se vor evita posibilele interpretări greșite și se va asigura o aplicare uniformă a procedurii.

Keywords: *acord de recunoaștere, trafic de droguri, substanțe psihoactive, sancțiune.*

Capitolul I. Introducere

În ultimii ani s-a observat o creștere considerabilă atât a infracționalității privind regimul drogurilor, cât și a persoanelor trimise în judecată din această cauză.

³¹⁶ Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Slăvoiu Radu (raduslavoiu@yahoo.ro).

³¹⁷ Studentă la Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, e-mail ioanal44546@univnt.ro.

³¹⁸ Studentă la Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București, e-mail biancal45280@univnt.ro.

Potrivit datelor furnizate de către Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, în cursul anului 2024, din cele 32.292 cauze de soluționat având ca obiect infracțiuni din sfera drogurilor, din care 16.915 cauze nou înregistrate, a fost soluționat un număr de 9.594 cauze, față de 8.843 cauze soluționate în 2023.

Astfel, dacă în anul 2022 a fost înregistrată o pondere de 23,69% în privința persoanelor trimise în judecată prin raportare la numărul total de persoane cercetate în dosare privind infracțiuni legate de regimul drogurilor, în anul 2023 s-a înregistrat o creștere, ponderea fiind de 26,03%.

Atât în anul 2023, cât și în anul 2022, cele mai multe persoane au fost condamnate pentru infracțiunea prevăzută de art. 2 din Legea nr. 143/2000, și anume traficul de droguri (58,98%, respectiv 61,25%). Însă, în anul 2023, s-a înregistrat o pondere mai mare în privința infracțiunilor prevăzute de art. 3 (7,34%) și art. 4 (33,68%) din cadrul legii menționate anterior.

Dintre acestea, au fost soluționate prin rechizitoriu și acorduri de recunoaștere a vinovăției un număr de 2.124, față de 1.756, cauze în anul 2023, cu 3.662 inculpați trimiși în judecată, față de 2.898 inculpați trimiși în judecată în anul precedent.³¹⁹

În ceea ce privește soluțiile date, 1425 de cauze au fost înaintate instanțelor judecătorești prin rechizitoriu, în 3124 cauze a fost dispusă renunțarea la urmărirea penală, iar în 3963 de dosare penale s-a dispus clasarea. Conform articolului 478 din Codul de procedură penală, pentru 331 persoane a fost aplicată procedura specială a acordului de recunoaștere a vinovăției. Astfel, în anul 2023 se constată o creștere a valorii indicatorilor privind rechizitoriile, renunțarea la urmărirea penală, precum și a acordurilor de recunoaștere a vinovăției, fiind evidențiată o ușoară scădere (3,2%) a numărului de dosare penale în care s-a dispus clasarea comparativ cu anul 2022.³²⁰

1.1. Infracțiuni din sfera drogurilor - noțiuni generale

Infracțiunile legate de droguri sunt fapte prevăzute de legea penală care vizează producerea, traficul, distribuirea, deținerea și consumul de substanțe interzise, precum și alte operațiuni privind circulația drogurilor. De asemenea, au un impact major asupra sănătății publice și siguranței sociale, acestea reprezentând și obiectul juridic al infracțiunilor privind regimul drogurilor. Aceste infracțiuni sunt pedepsite sever în majoritatea jurisdicțiilor.

Infracțiunile privind regimul drogurilor pot fi clasificate în funcție de natura activității ilicite astfel:

- Producție și fabricare de droguri;
- Trafic de droguri (inclusiv internațional);
- Deținere de droguri pentru consum propriu;
- Facilitarea consumului ilicit de droguri;
- Constituirea unui grup infracțional organizat în scopul traficului de droguri.

În România, infracțiunile cu droguri sunt reglementate prin:

- Legea nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri;
- Legea nr. 194/2011 privind combaterea operațiunilor cu produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, altele decât cele prevăzute de acte normative în vigoare;
- Codul Penal al României, care prevede sancțiuni complementare;
- Convenții internaționale ratificate de România:

³¹⁹ Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, *Raport de activitate 2024*, pg. 32-33

³²⁰ Agenția Uniunii Europene privind Drogurile, Agenția Națională Antidrog, *Raportul Național privind Situația Drogurilor - 2024*, pg. 202

- Convenția Unică asupra Stupefiantelor (1961);
- Convenția asupra Substanțelor Psihotrope (1971);
- Convenția ONU împotriva Traficului Ilicit de Droguri (1988).

1.2. România și traficul de droguri

România este atât o țară de tranzit, cât și o piață de consum pentru droguri. Rețelele internaționale de trafic de droguri folosesc România ca punct de trecere pentru substanțe din Asia și America de Sud către Europa de Vest.

La nivelul populației din România, statisticile indică o incidență a consumului oricărui tip de drog ilicit pe parcursul vieții de 12,8%. Statisticile arată că în ultimul an, rata consumului este de 5,7%, în timp ce, rata din ultima lună, este de 3,8%.

Consumul oricărui drog ilicit în rândul bărbaților reprezintă o proporție mai mare decât în cazul femeilor, valorile înregistrate fiind de 14,4% pentru consumul de-a lungul vieții. În schimb, în rândul femeilor se înregistrează o statistică de-a lungul vieții de 10,2%.³²¹

În anul 2024, DIICOT a confiscat 1.109 kg de droguri, inclusiv 199 kg droguri de mare risc. Peste 12.000 de plante de cannabis au fost descoperite, în greutate totală de 477kg.³²²

Capitolul II. Acordul de recunoaștere a vinovăției

2.1. Noțiuni generale

Acordul de recunoaștere a vinovăției este o instituție relativ nouă, fiind introdus în legislația penală română prin Legea nr. 135/2010 privind Codul de Procedură Penală, intrată în vigoare la data de 01 februarie 2014.

Reglementarea acestui mecanism se regăsește în Codul de procedură penală, art. 478-488, fiind aplicabil în faza de urmărire penală. Acest acord este un act încheiat între procuror și inculpat, prin care aceștia ajung la o înțelegere cu privire la fapta reținută, încadrarea juridică și pedeapsa aplicabilă, iar instanța verifică legalitatea și temeinicia acestuia.

Această reglementare a avut scopul de a accelera procedurile judiciare, de a reduce povara instanțelor și de a încuraja inculpații să recunoască faptele pentru a beneficia de pedepse mai mici.

³²¹ Agenția Uniunii Europene privind Drogurile, Agenția Națională Antidrog, *Raportul Național privind Situația Drogurilor - 2024*, pg. 29-30

³²² Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, *Raport de activitate 2024*, pg. 3

2.2. Titularii acordului de recunoaștere

Subiecții acordului de recunoaștere sunt, după cum am menționat mai sus, inculpatul și procurorul. Nu prezintă relevanță partea la inițiativa căreia are loc demararea acestei proceduri.³²³

Inculpatul poate fi persoană fizică (majoră sau minoră - cu încuviințarea prealabilă a reprezentantului legal, în cazul în care nu are capacitate de exercițiu) sau persoana juridică, prin intermediul reprezentantului legal. Suspectul nu poate fi subiect al acestei proceduri deoarece punerea în mișcare a acțiunii penale este o condiție prealabilă pentru legalitatea acestei instituții.³²⁴

Procurorul este cel care efectuează sau supraveghează urmărirea penală, în condițiile art. 55 alin. (3) CPP. Deși procurorul ierarhic superior are un rol important în cadrul acestei proceduri, acesta nu poate fi titular al acordului deoarece atribuția sa constă doar în confirmarea limitelor acordului anterior începerii negocierii și ulterior încheierii acordului, fiind sesizat prin referat de către procurorul responsabil de caz.³²⁵

De asemenea, trebuie menționat faptul că nu sunt necesare consultarea și acordul persoanei vătămate sau ale celorlalte părți pentru valabilitatea procedurii.

2.3. Condițiile încheierii acordului de recunoaștere³²⁶

O primă condiție în vederea demarării valabile a acestei proceduri este ca infracțiunea pentru care se încheie să fie pedepsită cu amendă sau cu o pedeapsă privativă de libertate de cel mult 15 ani.

O altă condiție esențială este ca inculpatul să își recunoască vinovăția integral. Acesta trebuie să recunoască în scris faptele reținute în sarcina sa, fără rezerve sau interpretări. Însă, art. 483 alin. (2) CPP menționează faptul că recunoașterea nu trebuie făcută cu privire la toate faptele reținute în sarcina inculpatului. Astfel, se pot recunoaște doar o parte din fapte și se face acord doar pentru acestea, pentru celelalte dispunându-se trimiterea în judecată prin rechizitoriu.

De asemenea, o condiție fundamentală pentru încheierea acordului este aceea a existenței unui cadru probatoriu suficient, care să dovedească existența faptei și vinovăția inculpatului.

O ultimă condiție este aceea a asistenței juridice obligatorii. Această condiție a născut în doctrină opinii contrare cu privire la întinderea sa: deși, conform art. 480 alin. (2) CPP asistența juridică este obligatorie la semnarea acordului, diverși profesioniști ai dreptului afirmă faptul că asistența este obligatorie pe parcursul întregii proceduri a acordului de recunoaștere. Astfel, indiferent de întinderea sa, acest mecanism juridic este esențial pentru a evita eventualele abuzuri sau erori în procesul de recunoaștere a vinovăției, oferind inculpatului șansa de a înțelege implicațiile juridice ale acestei decizii. Nerespectarea acestei dispoziții atrage sancțiunea nulității absolute, care poate fi invocată până la rămânerea definitivă a hotărârii.

³²³ *Codul de procedură penală*, Editura Hamangiu, 2024, art. 478, alin. (3)

³²⁴ Mircea Damaschin, *Drept procesual penal, parte specială. Mapă de seminar*, ed. 5, Editura Universul Juridic, București, 2023, pg. 302

³²⁵ Mihail Udroi, *Fișe de procedură penală. Partea specială*, ed. 5, Editura C.H.Beck, București, 2024, pg. 306

³²⁶ *Codul de procedură penală*, Editura Hamangiu, 2024, art. 480

Capitolul III. Procedura judecării

3.1 Sesizarea instanței³²⁷

După încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, procurorul sesizează instanța competentă să judece cauza în fond, transmițând acordul împreună cu dosarul de urmărire penală. În această situație, etapa camerei preliminare nu mai este parcursă.

În cazul acestei proceduri, procurorul nu mai întocmește rechizitoriul, acordul de recunoaștere devenind unicul act de sesizare al instanței.

Dacă acordul vizează doar anumite fapte sau doar anumiți inculpați, iar pentru celelalte fapte ori inculpați se dispune trimiterea în judecată, sesizarea instanței se realizează separat. Procurorul transmite instanței doar actele de urmărire penală referitoare la faptele și persoanele incluse în acordul de recunoaștere a vinovăției.

În cazul în care inculpatul și partea civilă au încheiat un acord de mediere sau o tranzacție, procurorul înaintează instanței acordul de recunoaștere a vinovăției, însoțit de documentul corespunzător.

3.2. Procedura în fața instanței³²⁸

Prima etapă din fața instanței constă în verificarea regularității actului de sesizare, care constă în analiza respectării de către procuror a elementelor de formă, precum și a modului de descriere a faptei cu care este investită instanța. Printre elementele supuse verificării, menționăm cu titlu de exemplu: competența, legalitatea sesizării (dacă a fost realizată separat și dacă procurorul a înaintat instanței numai actele de urmărire penală care se referă la faptele și persoanele care au făcut obiectul acordului).

În această etapă, dacă este necesar, instanța dispune remedierea omisiunilor în termen de cel mult 5 zile de la data comunicării. Corectarea acestora este efectuată de procurorul de caz care a negociat acordul, cel târziu până la momentul în care instanța decide asupra admiterii sau respingerii acestuia.

A doua etapă din cadrul acestei proceduri constă în validarea acordului de recunoaștere a vinovăției. Astfel, procesul nu include etapa cercetării judecătorești și nici administrarea sau readministrarea probelor. Judecata se desfășoară în mod contradictoriu, în ședință publică, cu citarea inculpatului, a părții civile sau responsabile civilmente și a persoanei vătămate, care au dreptul de a formula cereri, excepții și de a prezenta concluzii. În cadrul dezbaterilor, instanța acordă cuvântul procurorului, inculpatului și avocatului acestuia, precum și părții civile, dacă este prezentă și a încheiat un acord de mediere sau o tranzacție.

³²⁷ *Codul de procedură penală*, Editura Hamangiu, 2024, art. 483.

³²⁸ Mihail Udroi, *Fișe de procedură penală. Partea specială*, ed. 5, Editura C.H.Beck, București, 2024, pg. 311, 313.

3.3. Soluționarea acordului de recunoaștere

În urma procedurii menționate mai sus, instanța poate admite sau respinge acordul de recunoaștere a vinovăției.

În cazul admiterii acordului de recunoaștere a vinovăției, instanța poate pronunța mai multe soluții. Dar conform art. 485 alin (1) lit. a) CPP, se poate pronunța doar soluția la care s-a ajuns prin acord, fără posibilitatea de modificare. Aceste soluții sunt reglementate în principal de articolul 485 din Codul de Procedură Penală.

O primă soluție poate fi cea de amânare a aplicării pedepsei, dacă fapta există și a fost săvârșită de inculpat în condițiile art 83-90 C.pen. Menționăm cu titlu de exemplu, sentința penală nr. 1188/2023 din 06.10.2023 a Tribunalului București, prin care instanța a decis „În baza art. 4 alin. (1) din Legea nr. 143/2000 stabilește față de inculpatul X, pedeapsa de 3 luni închisoare, pentru săvârșirea infracțiunii de deținere de droguri de risc. [...] În baza art. 336 alin. (2) din Codul penal stabilește față de inculpat pedeapsa de 1 an închisoare, pentru săvârșirea infracțiunii de conducere a unui vehicul sub influența substanțelor psihoactive. În temeiul art. 38 alin. (1) și art. 39 alin. (1) lit. b) din Codul Penal, contopește pedepsele de 3 luni închisoare și 1 an închisoare aplicate inculpatului și se va stabili pedeapsă rezultantă de 1 an și 1 lună închisoare. În baza art. 83 alin. (1), (3) C. pen. amână aplicarea pedepsei”³²⁹.

O altă soluție pe care instanța o poate dispune este condamnarea cu suspendare a executării pedepsei, în cazul în care fapta există și a fost săvârșită de inculpat în condițiile art. 91-98 C.pen. Cu titlu exemplificativ, menționăm sentința penală nr. 74/2025 din 13.03.2025 a Tribunalului Maramureș în care instanța a hotărât: „În temeiul art. 2 alin. 1 din Legea nr. 143/2000, cu aplicarea art. 35 alin. 1 Cod penal, art. 480, alin. 4 Cod procedură penală, condamnă inculpatul Y, la pedeapsa închisorii de 3 ani, pentru săvârșirea infracțiunii de trafic de droguri de risc. [...] În temeiul art. 91 Cod penal, dispune suspendarea executării pedepsei sub supraveghere și stabilește un termen de supraveghere de 4 ani, conform dispozițiilor art. 92 Cod penal.”³³⁰

De asemenea, instanța poate condamna inculpatul la o pedeapsă privativă de libertate, cu respectarea micșorării pedepsei cu o treime. Menționăm cu titlu de exemplu, hotărârea nr. 55/2025 din 27.02.2025 a Tribunalului Maramureș, în care instanța a hotărât: „În baza art. 485 alin. 1 lit. a raportat la art. 396 alin. 2 Cod procedură penală, admite acordul de recunoaștere. [...] În baza art. 39 alin. 1 lit. b Cod penal, aplică inculpatului X pedeapsa cea mai grea de 3 ani și 6 luni închisoare (n.r. pentru infracțiunea de trafic de droguri de risc și de mare risc), la care va adăuga 10 luni închisoare reprezentând sporul obligatoriu de o treime din cealaltă pedeapsă stabilită (1/3 din 2 ani și 6 luni închisoare - n.r. pentru infracțiunea de efectuare de operațiuni fără drept cu substanțe cu efecte psihoactive), rezultând o pedeapsă principală rezultantă de 4 ani și 4 închisoare care se va executa în regim de detenție.”³³¹

În cazul inculpaților minori, instanța poate dispune măsuri educative. Menționăm cu titlu exemplificativ, sentința penală nr. 1562/2023 din 20.12.2023 a Tribunalului București, în care instanța a hotărât: „aplică inculpatului Z măsura educativă a internării într-un centru de detenție pe o perioadă de 3 (trei) ani, pentru săvârșirea unei infracțiuni de trafic de droguri de mare risc în formă continuată, prev. de art. 2 alin. (1) și (2) din Legea nr. 143/2000, cu aplic. art. 77 alin. (1) lit. a) C.pen., art. 113 alin. (3) C.pen., art. 35 alin. (1) C.pen. și art. 5 C.pen. (2 acte materiale, 12.08.2022, 18.08.2022) și a unei infracțiuni de deținere de droguri de risc în vederea consumului propriu, prev. de art. 4 alin. (1) din Legea nr. 143/2000, cu aplic. art. 113 alin. (3) C.pen. (fapta din data de 16.02.2023).”³³²

³²⁹ www.rejust.ro, cod RJ 98598gd35

³³⁰ Idem, cod RJ 72856g66d

³³¹ Idem, cod RJ 62649gg3g

³³² Idem, cod RJ 627d8d72g

Pe de altă parte, instanța poate respinge acordul de recunoaștere a vinovăției și astfel, trimite dosarul procurorului în vederea continuării urmăririi penale. Această hotărâre se poate dispune în mai multe cazuri.

Un prim considerent al respingerii acordului este cel referitor la faptul că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru încheierea acestuia în mod valabil cu privire la faptele reținute în sarcina inculpatului care au făcut obiectul acordului. Cu titlu exemplificativ, menționăm hotărârea nr. 146/2023 din 06.10.2023 pronunțată de Tribunalul Bihor: „În baza art. 485 alin. (1) lit. b) C.pr.pen., respinge acordul de recunoaștere a vinovăției [...] cercetat pentru săvârșirea infracțiunii de trafic de droguri de risc în formă continuată, prevăzută de art. 2 alin. (1) din Legea nr. 143/2000 cu aplicarea art. 35 alin. (1) Cod penal (4 acte materiale)” motivată astfel: „tribunalul apreciază că poziția de recunoaștere adoptată în cursul urmăririi penale a fost exclusiv în scopul de a beneficia de reducerea limitelor de pedeapsă, recunoașterea faptelor fiind una pur formală, acesta nefurnizând niciun fel de informații în afara celor rezultate din probele administrate în cauză (sursa de aprovizionare, alți clienți cumpărători de astfel de substanțe etc.)”³³³

Un alt motiv al respingerii este acela potrivit căruia instanța apreciază că soluția cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și inculpat este nelegală. Menționăm cu titlu de exemplu, hotărârea nr. 7/2020 din 28.01.2020 a Tribunalului Bihor: „În baza art.485 alin.1 lit. b C.p.p. respinge acordul de recunoaștere a vinovăției încheiat la data de 18.12.2019 pentru săvârșirea infracțiunilor de trafic de droguri de risc și de trafic internațional de droguri de risc ca nelegal sub aspectul dispoziției privind executarea pedepsei accesorii aplicate inculpatului” motivată astfel: „Aplicarea concomitentă a acestor dispoziții legale, face ca în concret ambele pedepse, atât cea complementară cât și cea accesorie, să înceapă a fi executate de la momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare. Un astfel de mod de executare al pedepselor complementare și accesorii, propus de procuror, este nelegal.”³³⁴

De asemenea, un motiv este reprezentat și de faptul că, deși actul de sesizare este legal întocmit, instanța apreciază că soluția cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și inculpat este nejustificat de blândă în raport cu gravitatea infracțiunii. Cu titlu exemplificativ, menționăm hotărârea nr. 222/2024 din 10.05.2024 pronunțată de Tribunalul Arad: „În baza art. 485 alin. (1) lit. b) teza a II-a Cod procedură penală, respinge acordul de recunoaștere a vinovăției, [...] cu privire la săvârșirea infracțiunii de trafic de droguri de mare risc, în formă continuată cu aplic. art.35 Cod penal și a circumstanțelor atenuante judiciare prev.de art. 75 alin. 2 lit. a și b Cod penal.” motivată astfel: „Instanța va remarca, raportat la această stare de fapt, gradul ridicat de pericol social al faptelor dar și a inculpatului, reflectat prin cantitatea de droguri pusă pe piață, frecvența operațiilor de comercializare, sumele mari de bani obținute din activitatea infracțională. Totodată trebuie avut în vedere că inculpatul este acuzat de săvârșirea unor infracțiuni de mare rezonanță socială. [...] Raportat la circumstanțele personale ale inculpatului, se observă că acesta nu se află la primul contact cu legea penală. [...] În aceste condiții, stabilirea pedepsei orientat spre minimul prevăzut de lege, și așa redus prin aplicarea circumstanțelor atenuate și a cauzei speciale de reducere ca urmare a încheierii acordului de recunoaștere și mai ales modalitatea de individualizare a executării pedepsei prin suspendarea sub supraveghere în baza art. 91 al.1 Cod penal, va fi apreciată de instanță ca fiind în mod vădit nejustificat de blândă în raport cu gravitatea infracțiunii [...] fiind necesară o condamnare la pedeapsa închisorii în quantum mai ridicat și executarea efectivă a pedepsei în detenție.”³³⁵

³³³ www.rejust.ro, cod RJ 397g2354e

³³⁴ Idem, cod RJ 5686e966

³³⁵ www.rejust.ro, cod RJ g82d3d93d

Capitolul V. Opinii juridice

Conform statisticilor menționate anterior în lucrare, unde se remarcă o pondere scăzută a dosarelor soluționate prin acord de recunoaștere a vinovăției, respectiv de 3,74%, a fost esențial să analizăm aplicabilitatea acestui instrument juridic în cauzele ce implică infracțiuni legate de regimul drogurilor.

Am considerat util să aflăm perspectivele unor profesioniști din domeniul juridic, care pot oferi o viziune concretă asupra eficienței și limitărilor acestui mecanism în contextul infracțiunilor privind regimul drogurilor și al substanțelor psihoactive.

În acest sens, o primă opinie este exprimată de către un avocat din cadrul Baroului București:

„Numărul acordurilor de recunoaștere a vinovăției în cazurile de trafic de droguri este redus, în principal din cauza pedepselor mari prevăzute de lege, în special în cazurile de trafic internațional de droguri de mare risc, unde pedeapsa poate ajunge la 20 de ani de închisoare, iar în aceste situații nu există posibilitatea încheierii unui acord. Chiar și în condițiile reducerii pedepselor cu o treime, este dificil să se ajungă la o pedeapsă minimă de sub 3 ani, ce ar face posibilă aplicarea suspendării executării pedepsei (un obiectiv urmărit de majoritatea inculpaților care solicită acordul). Astfel, strategia adoptată adesea este de a prelungi perioada de urmărire penală la maximum, în speranța că procesul va dura suficient pentru a ajunge în instanță, unde, la recunoașterea faptei, pedeapsa va putea fi redusă cu o treime, iar rezultatul final va fi mai favorabil.

Pe de altă parte, procurorii sunt, de regulă, mai reticenți în a accepta acorduri de recunoaștere, cu excepția cazurilor în care inculpații oferă informații relevante prin denunțuri, ceea ce complică practic procesul, având în vedere că traficul de droguri este adesea legat de grupuri infracționale organizate. În acest context, foarte puțini inculpați sunt dispuși să facă denunțuri, deoarece riscă repercusiuni din partea celorlalți membri ai grupării.

Un alt aspect, deși nu este direct legat de acorduri, este acela că în cazurile de deținere de droguri pentru consum propriu, autoritățile sunt adesea mai dispuse să renunțe la urmărirea penală.”

O a doua opinie este exprimată de un procuror din cadrul Parchetului de pe lângă Judecătoria Sectorului 1, București:

„Procurorii sunt adesea constrânși de timp, iar procedura de acord de recunoaștere a vinovăției implică o durată considerabilă. În acest context, este mai ușor să întocmească un rechizitoriu și să trimită dosarul în judecată, decât să urmeze pașii necesari pentru încheierea unui acord. Acesta presupune, printre altele, întocmirea unui document detaliat, consultarea cu procurorul ierarhic superior, precum și convocarea inculpatului pentru a semna toate documentele aferente.”

O ultimă opinie este exprimată de o judecătoare din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția Penală, București:

„Infracțiunile ce au ca obiect material drogurile sau substanțele psihoactive sunt infracțiuni grave. Deși au limite de pedeapsă care s-ar circumscrie limitei de 15 ani, totuși particularitățile date de felul drogului, cantitatea, caracterul repetat al unor asemenea infracțiuni de pericol ridicat, având consecințe grave care nu sunt de natură să conducă la acorduri de vinovăție. Sigur, sunt și situații punctuale care conduc la încheierea unor asemenea acorduri.”

Capitolul VI. Concluzii

Procedura acordului de recunoaștere a vinovăției reprezintă o reglementare care facilitează accesul justițiabililor la mijloace procedurale simplificate, având ca scop accelerarea procesului și asigurarea unei soluționări rapide a cauzelor.³³⁶ În cazul infracțiunilor legate de droguri, aceasta reprezintă un instrument important în abordarea eficientă a fenomenului delictual și în implementarea unor soluții mai rapide și mai echitabile.

Astfel, acordul de recunoaștere a vinovăției reprezintă o procedură ce facilitează funcția sancționatoare a dreptului penal. În acest caz este observat un dublu beneficiu: atât pentru stat, prin condamnarea persoanelor care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală, cât și pentru infractori, din perspectiva reducerii de o treime/o pătrime a pedepsei ceea ce poate duce la o reabilitare mai rapidă (în cazul infracțiunilor privind regimul drogurilor, micșorarea pedepsei poate însemna câțiva ani, în funcție de norma penală încălcată). Această procedură poate stimula cooperarea între autorități și infractori, contribuind la depistarea unor rețele mai mari de trafic de droguri.

De asemenea, această reglementare facilitează și funcția preventiv-educativă a sancțiunilor, respectiv formarea unei conștiințe colective de respect a valorilor sociale³³⁷, prin aducerea în fața justiției a persoanelor ce au săvârșit fapte prevăzute de legea penală și prin descurajarea comportamentelor infracționale.

O concluzie importantă este necesitatea unui cadru legislativ clar și detaliat, care să reglementeze în mod specific utilizarea acordului de recunoaștere a vinovăției în cazurile de infracțiuni privind regimul drogurilor. Astfel, se vor evita posibilele interpretări greșite și se va asigura o aplicare uniformă a procedurii.

Referințe bibliografice:

- Agenția Uniunii Europene privind Drogurile, Agenția Națională Antidrog, *Raportul Național privind Situația Drogurilor - 2024*
- *Codul de procedură penală*, Editura Hamangiu, 2024
- Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, *Raport de activitate 2024*
- *Legea nr. 143 din 26 iulie 2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri*
- *Lege nr. 194 din 7 noiembrie 2011 privind combaterea operațiunilor cu produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, altele decât cele prevăzute de acte normative în vigoare*
- Mihai Adrian Hotca, *Manual de drept penal. Partea Generală*, ed. a III-a, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- Mihail Udroișu, *Fișe de procedură penală. Partea specială*, ed. 5, Editura C.H.Beck, București, 2024
- Mircea Damaschin, *Drept procesual penal, parte specială. Mapă de seminar*, ed. 5, Editura Universul Juridic, București, 2023
- www.cdep.ro, Expunere de motive, Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală
- www.legislatie.just.ro
- www.rejust.ro

³³⁶ www.cdep.ro, Expunere de motive, Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, pg. 17

³³⁷ Mihai Adrian Hotca, *Manual de drept penal. Partea Generală*, ed. a III-a, Ed. Universul Juridic, București,

THE EMERGENCE OF PRESUMPTION AS A LEGAL TECHNICALITY IN USE, WITH SPECIAL REGARD FOR THE PROVISIONS OF THE HUNGARIAN CIVIL CODE

Brenda KISS³³⁸

Abstract

This study aims to summarize the application of presumption as a legal technique within the current civil legislation framework of Hungary. The historical background is presented, uncovering the Greek and Roman legal roots. Dogmatic principles and theoretical debates related to the nature of presumptions are also reviewed. One central aspect of the study is the distinction between fiction and presumption, a contentious legal literature issue. In elaborating on this, the views of prominent legal thinkers such as Béni Grosschmid, Sándor Plósz, and Géza Magyary will be presented.

Keywords: presumption, praesumptio iuris et de iure, fiction, legal techniques, dogmatic principles

1. Introductory Thoughts

*“The legal presumption is not among those issues that hold primary importance in everyday practical life; it does not stand on the highway of major questions but rather in the background”*³³⁹

Magyary Géza’s thoughts highlight the dual perception of presumptions. Despite their crucial role in legal application and evidence, they do not receive primary attention in legal literature. In order to explore their complex legal nature, it is necessary to delve into their theoretical foundations, summarize their system, and examine their application in legal proceedings. One of the central elements of the research is the distinction between fiction and presumption, a topic that remains debated in legal scholarship. To clarify this conceptual distinction as clearly as possible, it is essential to establish a dogmatically well-founded definition. For this reason, the views of renowned thinkers such as Béni Grosschmid, Sándor Plósz, and Géza Magyary will be presented.

Compared to other branches of law, presumptions play a significant role in civil law. Criminal law does not tolerate legal presumptions, since this would lead to the legislator deciding certain questions instead of the judge. A key exception is the presumption of innocence, which is explicitly enshrined in Article XXVIII, Section (2) of the Hungarian Fundamental Law.

Reviewing the provisions of Act V of 2013 (hereinafter: Ptk.), it becomes clear that the legislator assigns a defining role to this legal-technical tool in various areas, including personality rights, property law, contract law, family law, and succession law. In order to illustrate the prominent role of presumptions.

³³⁸ Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: b.kissbrenda@gmail.com). This study was supervised by Associate Professor Dr. Juhász Ágnes PhD (e-mail: agnes.juhasz@uni-miskolc.hu).

³³⁹ MAGYARY Géza: A polgári perrendtartás egyes kérdései, in: Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből 1. kötet, MTA Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata, 12. szám, Budapest, 1942, 114.

2. Historical Overview

Greek Prehistory

Examining the historical development of presumption, it can be stated that it has a kind of Greek ancestry. However, its definitive form of development – closely resembling modern legal practice – can only be found in Roman law. In Greek jurisprudence, the art of probability triumphed. If we attempt to logically reconstruct this probabilistic process, we can describe it as a form of "probabilistic inference," which is nothing other than "argumentatio probabilis posita in communi omnium intellectu"³⁴⁰. It means that an argument is based on probability that relies on common human reasoning.³⁴¹ In his work *Dikologia*³⁴², Miklós Könczöl points out that Aristotle, in his *Rhetoric*, states that even in the absence of witnesses, it is possible to make decisions based on probability in legal disputes. Aristotle highlights the advantages of probability-based decision-making: unlike witnesses, probability cannot be bribed. In this context, presumptions are built upon generally accepted premises, which help infer likelihood in situations where absolute certainty is lacking.

Roman Law Origins

As I have mentioned earlier, presumption is primarily rooted in Roman law, which was influenced by Aristotelian doctrines and rhetoric alike. The fundamental principles governing the regulation and characteristics of presumptions were established by Roman law. The role of presumptions gained significant prominence during the post-classical period, as evidenced by the content and structure of Justinian's codification. The *Digest* contains an entire chapter dedicated to evidentiary systems and presumptions.³⁴³

Roman law already recognized the distinction between simple (rebuttable) presumptions (*praesumptio iuris*) and irrebutable presumptions (*praesumptio iuris et de iure*). The presumption of paternity of the husband, for instance, was a rebuttable presumption. It means that counter-evidence was allowed. However, Roman jurists did not use the term *praesumptio* as a technical legal term in practice. Irrebutable presumptions arose less frequently than rebuttable ones. One notable example of such a presumption was the determination of a child's conception period. against. Roman law excluded the possibility of counter-evidence against it.³⁴⁴ (it should be noted that the current Hungarian legislation explicitly establishes the time of conception as a rebuttable presumption.)

3. Dogmatic Basis

Legal instruments

Before discussing the practical application of presumption as a legal-technical instrument, I consider it important to explore the general dogmatic foundations. In order to obtain a more complete picture, I consider it appropriate to begin by setting out the basic principles of the application of the law. Starting from the larger system – legal application in this case – we can gradually move closer to the structure of presumptions through a brief overview and distinction of legal-technical instruments.

The fundamental purpose of legal application, in general terms, is to create a connection between a specific life situation and general, abstract legal norms. The legal practitioner applies the law to the concrete facts, classifies them, and determines their legal effects. However, legal

340 Quintilianus: *Institutio Oratoria* 5, 10, 18.

341 Varga Csaba: *A jog mint folyamat*, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2002, 236.

342 Könczöl Miklós: *Dikologia*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2015, 174.

343 Brósz Róbert – Pólay Elemér: *Római jog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992, 105.

344 Plósz Sándor: *A törvényes vélelem természete*, in: Plósz Sándor *összegyűjtött dolgozatai*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927, 172.

application often encounters difficulties, as abstract and generalized legal provisions cannot always be directly applied to the diverse situations arising in everyday life. The law uses technical legal instruments to reduce these difficulties and resolve problems of application.³⁴⁵ (These include fiction, presumption and analogy.) A cornerstone of the debate on presumptions in legal literature is the distinction between fiction and irrebuttable presumption. Some views argue that an irrebuttable presumption as an absolute presumption is a non-existent category because it merges into the category of fictions. However, I believe that this perspective can be refuted by examining the fundamental principles and purposes of these two legal-technical instruments. Despite their apparent similarities, the legitimacy of irrebuttable presumptions cannot be questioned.

Defining and Determining Presumption

In order to establish the most precise and dogmatically well-founded definition, the process of defining presumption must begin in a broader context. It is advisable to start with the everyday, semantic interpretation of the term. According to this: a presumption, or assumption, is nothing more than a hypothesis or statement based on foreseeability and credibility.³⁴⁶ For a lay person, presumption may represent a probability-based belief or the assumption of an uncertain matter. However, the definition of presumption as a legal *terminus technicus* is much more nuanced than the everyday use of the word.

This legal instrument can be examined from multiple perspectives, resulting in a complex definition. Presumption can primarily be identified as a so-called statutory pre-assumption, which essentially means accepting a probable or possible factual situation as true, thereby allowing the legal consequences associated with that factual situation to apply without proof. A notable example is the declaration of death³⁴⁷, which – due to the presumption – carries the same legal consequences as actual death. It follows that this legal tool aims to facilitate the evidentiary process in cases where proving a fact would be particularly difficult or disproportionately burdensome.

Section 266 of Act CXXX of 2016 on Civil Procedure (hereinafter: Pp.) explicitly acknowledges presumption among facts that can be established without proof. It states that courts must take legal presumptions into account *ex officio*, including those circumstances deemed true until proven otherwise by law.

According to Sándor Plósz, a presumption "*provides crutches for the powerless legal norm to help it walk more easily.*"³⁴⁸ Géza Magyary recognized Sándor Plósz's work *The Nature of Legal Presumption* as a fundamental and outstanding significance, as Hungarian legal literature had previously lacked a comprehensive summary of presumptions.³⁴⁹ Plósz's work laid down crucial theoretical foundations regarding presumptions, raising questions that remain unanswered to this day.

Examining the legal nature of presumption, it can also be viewed as a simplification in legislative drafting. In such cases, the legislator draws conclusions from the general patterns and experiences of common everyday situations, using them to presume that a certain fact is likely to have occurred in reality when a given legal condition is met. The logic of this process becomes even clearer through a simple example: the law – until proven otherwise – presumes that a child born during a marriage is the husband's offspring. In everyday life, a wife, during an ongoing marriage,

345 Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika I*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 64.

346 <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/v-51E41/velelem-532E6/> (downloaded: 2024.09.10.)

347 Ptk. 2:5 §

348 Plósz Sándor: A törvényes vélelem természete, in: Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 192.7 162.

349 Magyary Géza: A polgári perrendtartás egyes kérdései, in: Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, 1. kötet, MTA Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata, 12. szám, Budapest, 1942., 115.

is generally not expected to conceive a child with a third party. However, the law acknowledges the possibility that the husband may not be the biological father.³⁵⁰

A presumption can be understood from a logical perspective as a so-called conditional judgment. Its structure follows the pattern of incomplete induction. The assumption established by the legislator, i.e., the presumption, can be schematically outlined as follows: fact 'A' is linked to fact 'B.' The basis of this operation lies in the circumstance that a connection is generally observable between these facts. However, since this is not always the case (rebuttable presumptions), the induction is described as incomplete.³⁵¹ From another perspective, presumption can be seen as a restriction imposed by the legislator on judicial discretion, serving as an instruction to the judiciary. According to Plósz: "[a] legal presumption is an order directed at the judge to infer one fact from another."³⁵² Plósz's statement may be somewhat exaggerated, as the primary intent of the legislator is not necessarily to limit judicial decision-making. If presumptions are regarded as restrictions imposed by the legislator, several questions arise. For example, to what extent do they influence or even endanger legal certainty and the rule of law, given that such a powerful tool can strictly and rigidly determine the direction of judicial interpretation. Taking this notion even further, if we accept Plósz's interpretation, one might question whether this phenomenon could blur the boundaries between the (theoretically) independent legislative and judicial powers. However, it is essential to keep in mind the true purpose and function of this legal technique. According to Magyary, legal presumptions do not constitute procedural commands that would require a judge to establish a fact without evidence under all circumstances.³⁵³ Examining the legislator's intent, it can be concluded that a presumption primarily serves as a tool to facilitate judicial application of the law.³⁵⁴ In the research underlying this paper, I primarily focus on the appearance, function, and application of presumptions in Hungarian private law. However, I find it worthwhile to mention the concept of *relative presumption* as applied in the French *Code Civil*, which is defined as follows: "*Presumptions are conclusions drawn by law or by the court from a known fact regarding an unknown fact.*"³⁵⁵ French law also recognizes a category of presumptions explicitly regulated in a separate section of the French Civil Code. This category includes presumptions not specifically named in the law, which are left to the judge's discretion, wisdom, and careful consideration. A judge may only accept a presumption that carries sufficient weight, is precisely defined, and is not contested by the parties – in other words, one that qualifies as a unanimous assumption.³⁵⁶

As the above-discussed perspectives demonstrate, a presumption is much more than a simple assumption. Summarizing its key characteristics, it can be stated that a *presumption is a statutory preconception that, based on general life experiences, accepts a probable fact as true in order to alleviate the burden of proof and facilitate legal application.*

350 Barzó – Papp (szerk.): *Civilisztika I...*, 55.

351 Tóth J. Zoltán: *Vélelem és fikció*, Budapest, 2020, 7.

352 Plósz Sándor: *A törvényes vélelem természete*, in: Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927. 180.

353 Magyary Géza: *A polgári perrendtartás egyes kérdései* in: Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből, I. kötet, MTA Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata, 12. szám, Budapest, 1942, 115.

354 Biró György – Lenkovics Barnabás: *Általános tanok*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2010, 123.

355 Code Civil: Section 3: Des présomptions, Article 1349: „Les présomptions sont des conséquences que la loi ou le magistrat tire d'un fait connu à un fait inconnu.”

356 Code Civil: Section 3: Des présomptions, Article 1353: „Les présomptions qui ne sont point établies par la loi sont abandonnées aux lumières et à la prudence du magistrat, qui ne doit admettre que des présomptions graves, précises et concordantes (...).”

Types of Presumptions

The central focus of this paper is statutory presumption (*praesumptio iuris*); however, it is essential to mention the systemic distinction between statutory and judicial presumptions. A judicial presumption (*praesumptio hominis*) arises when the judge establishes the assumption during the proceedings. This category includes, for example, the previously mentioned French regulatory example (unnamed presumptions in the law), which exhibits the characteristics of *praesumptio hominis*. These presumptions are developed through judicial practice.³⁵⁷ The term "statutory" distinguishes presumptions established by the legislator as normative provisions from "everyday" or "natural" presumptions. The latter are merely products of human reasoning, which assume a connection in cases where general life experience suggests that a relationship should exist between two things, events, or occurrences. As mentioned earlier, such presumptions may be relevant in judicial proceedings. During the decision-making process, a judge may rely on their own or others' past experiences. However, these types of presumptions do not become "legal" presumptions.³⁵⁸ Beyond distinguishing legal presumptions from judicial and natural presumptions, the system of presumptions can also be differentiated based on additional criteria. In addition to the fundamental distinction between rebuttable and irrebuttable presumptions, legal theory provides other typologies. According to one such approach, presumptions in law can be classified as either *explicit* or *implicit*. *Explicit* presumptions are expressly stated in legal provisions, whereas *implicit*, or hidden, presumptions function as generalized requirements established by legal science and operate as legal principles. The classification of the latter as presumptions remains a debated issue in legal scholarship. One example of an implicit legal presumption is the so-called presumption of legal knowledge, which suggests that legal subjects know or should know the law. According to Vilmos Peschka, "[t]he fiction is not that everyone knows the provisions of legal norms, but rather the irrebuttable presumption that the content of legal norms is accessible to legal subjects."³⁵⁹ This illustrates the divide in jurisprudence, as Bódog Somló holds the opposite view, treating this notion as a legal fiction.³⁶⁰ Another example of an implicit presumption is the one underlying the principle of *res iudicata*, which assumes that the facts established in a final judicial decision correspond to objective reality. It is important to emphasize the distinction between such implicit presumptions and the explicit, statutory presumptions that form the subject of this paper. Summarizing the points discussed so far, statutory presumptions should be regarded as a subset of the broader category of presumptions, which also includes judicial, natural, and implicit presumptions. Further breaking down the system of statutory presumptions, we can distinguish between two types: rebuttable and irrebuttable presumptions. In the case of a rebuttable presumption (*praesumptio iuris*), there is room for opposing evidence against the presumed fact or "temporary truth." An important consequence of this is that the burden of proof is reversed, and instead of the usual direct evidence, a so-called *exculpatory* proof is required. This means that it is not the person who makes a claim that must prove it, but rather the person who wants to challenge the general legal presumption by proving that it does not hold in the specific case, that it is false.³⁶¹ An example of a rebuttable presumption in the Hungarian Civil Code is that a person declared dead must be considered dead until proven otherwise.³⁶² This provision is based on a factual presumption regarding the death of a missing person. In the case of *praesumptio iuris et de iure* (irrebuttable presumption), the law

357 Varga Csaba: A jog mint folyamat, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2002, 243.

358 Plósz Sándor: A törvényes vélelem természete, in: Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927. 179.

359 Peschka Vilmos: A jogszabályok elmélete, Akadémia Kiadó, Budapest, 1979, 220.

360 Somló Bódog: Jogbölcsészet, A Juristische Grundlehre kivonata, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1995, 60.

361 Tóth J. Zoltán: Jogalkotásban, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 92.

362 Ptk. 2:5. §

excludes the possibility of opposing evidence. This is applied primarily for reasons of legal certainty. The interest in maintaining the integrity of the legal relationship outweighs the interest in achieving a material justice-based decision. An irrebuttable presumption treats the possibility of an exception as irrelevant, meaning that no circumstances can justify departing from the statutory presumption.³⁶³ An example of this type of presumption is the presumption concerning the legal incapacity of minors, which states that any minor under the age of fourteen is considered legally incapacitated.³⁶⁴ Looking at the entirety of civil law regulations, most provisions involve rebuttable presumptions, with *praesumptio iuris et de iure* being less common. A third case can be defined, which forms a transitional category between the two types mentioned above. An example of such a "transitional" type is the presumption related to reproductive procedures in the context of paternity presumptions. As a general rule, this presumption is irrebuttable. It can only be contested on formal grounds if the mother's partner did not consent to the procedure validly, meaning they did not make any statement or, for some reason, their consent is invalid.³⁶⁵ Summarizing the legal theoretical types of presumptions mentioned above, it can be stated that the statutory, explicit presumption, which is the focus of this research, represents a specific segment of the system of presumptions within the broader whole.

Distinction Between Fiction and Presumption

According to Béni Grosschmid, "There are categories in law that, when considering one side of the final result, align with each other, yet they must still be distinguished from each other. Just as in medicine, different diseases, though possibly equally lethal, need to be distinguished."³⁶⁶ The application of a fiction by the legislator occurs to facilitate legal application. For this purpose, the legislator declares one set of facts to be identical to another, even though they are not actually the same. Legal literature also uses the term legal fiction to vividly express that, in applying a fiction, the legislator accepts a knowingly false fact as true. It is important to highlight, as a fundamental distinction, that fiction is not a legal application technique in itself, but rather a legislative tool designed to aid the legal process. If a court were to apply fictions during legal proceedings, it would violate both the principle of legal certainty and the principle of justice, which are fundamental to civil law. Accepting false facts would open the door to potential abuses in court practice.³⁶⁷ Among the common features of presumption and fiction is that both legal techniques require the judge to handle factual situations in a predetermined manner. Due to their binding nature, they serve as a form of legislative guidance or instruction for the applying judge. Therefore, it can be concluded that both tools define a particular factual element during the process of revealing the historical facts.³⁶⁸ Additionally, their common purpose can be noted, as both are created to address practical problems such as legal uncertainty or disproportionate evidentiary difficulties. The complexity of distinguishing between presumption and fiction is undoubtedly demonstrated by the "re-codification" or terminological clarification of the delivery presumption as a delivery fiction. As pointed out by the Concept I draft of the Civil Procedural Codification Editorial Board, "a unanimous stance was adopted in the codification work aimed at renewing procedural laws—both by legal scholars and practical professionals involved in preparing the draft of the new civil procedure code—that the term 'delivery presumption and its rebuttal' is dogmatically incorrect in

363 Biró György – Lenkovics Barnabás: Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2010, 153.

364 Ptk. 2:13. §

365 Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje, Patrocínium Kiadó, Budapest, 2017, 308-309.

366 Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből, I. kötet, Wigand, Budapest, 1901, 154.

367 Barzó – Papp (szerk.): Civilisztika I..., 56.

368 Tóth J. Zoltán: Vélelem és fikció, Budapest, 2020, 10.

cases where, under the law, the delivery presumption applies.”³⁶⁹ Regarding the delivery presumption, the two factual situations previously regulated – the refusal to accept a document and the failure to accept it – clearly indicate that delivery did not occur. In this case, a fictional situation truly exists, and therefore its classification as a presumption is dogmatically incorrect. In the case of a delivery fiction, in line with its legal nature, it is not the rebuttal of the presumption that takes place, but rather the legislator provides the addressee with the opportunity to challenge the presumed delivery. Another testament to the challenges of distinguishing between presumption and fiction is the lack of consensus in legal literature regarding the interpretation of the presumed representation regulated in Section 6:18 (2) of the Civil Code. The distinction between these two legal techniques is one of the most contentious issues in legal theory, with differing perspectives on the matter elaborated in greater detail below.

Theoretical Legal Debates on the Legal Nature of Presumptions

One of the most significant legal-theoretical debates concerns the nature of irrebuttable presumptions and their distinction from legal fictions. The central issue in this debate is whether the so-called irrebuttable presumption (*praesumptio iuris et de iure*) can genuinely be considered a presumption or whether it should instead be classified as a fiction. There is still no established consensus in legal scholarship on whether irrebuttable presumptions are on equal footing with so-called “true” presumptions. Legal theorists who question the classification of irrebuttable presumptions and instead identify them as fictions argue that they fundamentally differ from *praesumptio iuris*, which qualifies as a “true” presumption. Their reasoning is based on the fact that, in the case of an irrebuttable presumption, the given fact must be applied mandatorily, with no possibility of rebuttal. It means that deviation from it is not permitted. This, in their view, demonstrates that, in terms of legal function, irrebuttable presumptions operate in the same way as legal fictions. In this perspective, the primary distinction lies in whether the legislator allows for counterevidence or not. However, the dominant position in jurisprudence maintains that, while legal fictions and irrebuttable presumptions share similar characteristics as legal techniques, they should not be treated as identical.³⁷⁰ Grosschmid emphasizes the necessity of differentiating between fiction and what he terms “strengthened presumption.” He argues that although counterevidence is not permitted in either case, the difference is significant when examining “the legislative rationale.” In the case of fiction, “(...) the law is aware that the situation being covered is different; ultimately, this is merely a method of extending legal rules to other cases.” In contrast, when applying an irrebuttable presumption (which Grosschmid refers to as a strengthened presumption), “the law (by excluding counterevidence) considers something to be true, even though we do not know its actual factual nature.”³⁷¹ Another fundamental question in legal theory concerns whether presumptions belong to substantive law or procedural law. It is evident that the regulation of presumptions is predominantly found within substantive law, despite their close connection to the determination of facts, which is clearly a procedural law issue. By formulating presumptions, the legislator effectively embeds procedural rules within substantive law. Presumptions determine the direction of proof, the burden of proof, and, in some cases, facilitate or expedite the evidentiary process by eliminating the need to prove a presumed fact.³⁷² While this issue has no practical impact on the application of presumptions, it is essential to understand different perspectives to gain a more comprehensive understanding of the legal nature of presumptions. According to one view, which was first advocated by Sándor Plósz in Hungarian

369 Boros Anita: A magyar közigazgatási eljárásjog harmadik generációs törvénye: az Ákr. (II), Új Magyar Közigazgatás, 2018. (11. évf.), 2. sz., 39.

370 Tóth J.: Vélelem és fikció..., 11.

371 Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből, I. kötet, Wigand, Budapest, 1901. 155.

372 Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye: Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdése, Budapest, 2017, 110.

jurisprudence, presumptions are of a substantive nature, because they are primarily found in the legislation containing substantive rules. The opposing view, on the other hand, is that presumptions must be understood as procedural in nature since they contain rules of evidence and rules for establishing facts. The mere fact that the majority of presumptions are typically found in substantive rules cannot exclude their procedural nature.³⁷³ After the adoption and entry into force of the Civil Code in force, the Curia (Hungarian Supreme Court) issued a summary opinion³⁷⁴ that does not take position in favor of either position. In my view, it is not possible to determine definitively whether presumptions belong exclusively to substantive or procedural law. Both aspects are necessary since statutory presumptions can only be effectively applied in legal practice when substantive and procedural regulations function together. In other words, procedural law "gives life" to the presumptions established by the Civil Code. The legal classification of presumptions, whether they belong to substantive or procedural law, remains an open question in jurisprudence.

4. Conclusion

The examination of the legal nature of presumption has shown that such classical legal instruments still raise unanswered questions. Views that challenge the legal nature of presumption contribute to a more precise and clearer distinction between this legal instrument and fiction. Both legislators and practitioners need a sufficient degree of reflection to differentiate between the two. It is essential to ensure that these classical legal institutions do not fall into the background alongside phenomena inevitably brought about by technological advancements. Regulatory challenges related to such developments can be bridged by the application of presumptions.

³⁷³ Plósz Sándor: A törvényes vélelem természete, in: Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927. 167.

³⁷⁴ Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye: Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdése, Budapest, 2017, 110–112.

Referințe bibliografice

- MAGYARY Géza: A polgári perrendtartás egyes kérdései, in: Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai a polgári eljárás, a magánjog és a kereskedelmi jog köréből 1. kötet, MTA Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata, 12. szám, Budapest, 1942.
- QUINTILIANUS: Institutio Oratoria 5
- VARGA Csaba: *A jog mint folyamat*, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2002.
- KÖNCZÖL Miklós: *Dikologia*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2015.
- BRÓSZ Róbert – PÓLAY Elemér: *Római jog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1992.
- PLÓSZ Sándor: *A törvényes vélelem természete*, in: Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1927.
- BARZÓ Tímea – PAPP Tekla (szerk.): *Civilisztika I*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- TÓTH J. Zoltán: *Vélelem és fikció*, Budapest, 2020.
- BIRÓ György – LENKOVICS Barnabás: *Általános tanok*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.
- PESCHKA Vilmos: *A jogszabályok elmélete*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1979.
- SOMLÓ Bódog: *Jogbölcsészet*, A Juristische Grundlehre kivonata, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1995,
- BARZÓ Tímea: *A magyar család jogi rendje*, Patrocínium Kiadó, Budapest, 2017.
- GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*, I. kötet, Wigand, Budapest, 1901.
- BOROS Anita: *A magyar közigazgatási eljárásjog harmadik generációs törvénye: az Ákr. (II), Új Magyar Közigazgatás*, 2018. (11. évf.), 2. sz., 39.
- Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport Összefoglaló véleménye: *Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdése*, Budapest, 2017.

Internet sources:

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/v-51E41/velelem-532E6/> (downloaded: 2024.09.10.)

Cited Regulations:

- Act CXXX of 2016 on Civil Procedure
- Act V of 2013 – Hungarian Civil Code
- French Code Civil

SMART CONTRACTS, THEIR CONTRACTUAL NATURE AND PRIVATE LAW UTILIZATIONS

Botond Álmos KOVÁCS*

Abstract

The smart contracts means a product of the digital world that not only expands the known boundaries of the private law but radically transforms it as well by changing the act of contracting and its enforcement. For this I shall present the areas where the utilization of smart contracts can be expected as well as the regulatory issues which every legislator should be aware of, to ensure their safe, sound and broad range of application.

Keywords: *smart contract, blockchain, automatic enforcement, trade*

Introduction

Through the passing centuries, contract law kept moving on its path, occasionally deterred by a larger occurrence or major invention. Such event was the spread of exchange bills and financial instruments like shares and cheques that finally led to the formation of the stock exchange. During the last couple years, the usage and implementation of smart contracts have become more and more popular and widespread, thus carrying the possibility of causing a change in the private law that would further thin the boundaries between jurisprudence and other sciences³⁷⁵. The lawyers and legislators of the future thus cannot allow themselves to look past the possibilities and risks carried by the smart contracts.

In my study, during the observation of smart contracts I had placed two key factors in the spotlight of my research: the place of smart contracts in Hungarian law, and the legal and legislative hurdles we face during their utilization.

Regarding smart contracts it is a must, to determine the correct definition of this legal phenomenon and also by expounding the technical background, answer those vital legal and ethical questions that arise during the practical implementation of the smart contracts. The notion 'smart contract' can be attributed to Nick Szabo³⁷⁶, upon whose remarks we can define smart contracts as a collection of promises, that provide the parties with the possibilities to conclude their contract in an anonymous matter, in the virtual and digital space, trusting the technological guarantees placed in the contract to fulfill those said promises³⁷⁷. By taking this definition – and following in the

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail:kboti32@gmail.com.). This study was supervised by Associate Professor Dr. Juhász Ágnes PhD (email: agnes.juhasz@uni-miskolc.hu).

375 MOLNÁR Szilárd: A negyedik ipari forradalom nem várt hatásai, Új Magyar Közigazgatás, 2018/3. sz., 43–51.

376 American computer scientist, also known as the „father of smart contracts”

377 See definitions related to smart contracts at: JUHÁSZ Ágnes: Online szerződéskötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – A szerződési jog új korszaka? Infokommunikáció és Jog, 2020/2. (75.) E-special issue

footsteps³⁷⁸ of Paulus³⁷⁹ – we can conclude that the smart contracts, by their inner structural elements and by their *modus operandi*, not only fit the roman law definition of a contract, but also fits the Hungarian civil law codex (furthermore: PTK) definition of a traditional contract. In this light, this study will refer upon the smart contracts as a traditional contract, and it will examine the enforcement of their conventional contractual requirements.

The practical implementation of smart contracts give space to numerous ethical concerns. In this study however I shall not explore these conundrums in depth for it was not the goal of my research. In the following pages i shall introduce the legal and technical background of the smart contracts, and all those information that is essential to understand the nature of this contract and indispensable to navigate this digital landscape we are about to come across. During the next few pages, on one hand we shall review the basic principles and attributes of the smart contracts and on the other hand exhibit the pros and cons of the application of these contracts. And lastly the fields of possible applications will be examined, with the intent of showing not only the possibilities but presenting the already existing applications.

1. Principles of the smart contracts

To understand the smart contracts in detail, firstly we must take a look at some expressions that are vital to the understanding of this topic. First of all, we should familiarise ourselves with the term blockchain³⁸⁰, which will serve as a central and important expression. Blockchain is nothing else, than a package of electronic transactions, that link themselves to similar packages called nodes stored on different devices, forming the so called chain³⁸¹.

Amongst the most important characteristics we can find the fact that the blocks, storing the data, are encrypted by a cryptographic process,³⁸² ensuring that the data will be available and accessible to those authorized to access them. Furthermore, as multiple devices works together to create the blockchain, the data is accessible from each and every device that is part of the chain, forming a string of devices that functions as a distributed ledger³⁸³ (Furthermore: DLT) DLT is nothing else, than a decentralized system, that is beyond the control of any sole central party, and that is based on the sharing of information stored in a database between the members of the chain. In practice, when we speak of DLT, we mean an encrypted ledger that is accessible from anywhere, can be supervised and if need be modified³⁸⁴ from anywhere on the world.

As you can see in the coming pages, the main advantage, is that the parties can contact each other regardless of their position on the map. Also it ensures that the contact they establish in such a way will be safe from any unwanted third party. This method assures that no legal relay is needed for the parties to communicate with each other, and also makes sure that the details of the contract

378 One of the most important author in roman law has the answer. According to him, everything is a contract that aims to makes others to give, to do, to stand responsible for us. With this we can separate four conducts that contracts can aim at : dare, facere, praestare, non praestare.

379 FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intéstitúciói, Eszterházy Károly Egyetem – Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet Budapest, 2019. 1221.pont 381

380 The term „blockchain” was created by Satoshi Nakamoto in 2009

381 NAKAMOTO, S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. (2008). [online] 1-2. Available: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> [Downloaded: 2025. 01. 28.]

382 Cryptography originally was equal to secret and coded messages, but today it grew into a branch of mathematics and informatics, which aims to protect information, by converting texts and messages in a way that it is only available to the consignee.

383 GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége, In: Jog – Állam – Politika, 2018/3. sz., 173

384 CSITEI Béla: Okos Szerződések 2019. 3. In: Oposcula Civilia 2019. (Available: https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2019_Csitei_Bela.pdf) (Downloaded: 2024.12. 28.)

is stored safely and reliably in such a way that the details will be accessible in the future and will be able to prove the negotiations and their results creditably.

Before we move onto the characteristics of the contracts that operate this way, in the possession of the key notions, it is necessary to discuss the base principles that will be applied while explaining the main characteristics. These basic principles are not new, for they were created some 30 years ago by Nick Szabo, according to whom smart contracts should correspond to the following four basic principle.³⁸⁵

- Observability

As I have already referred to this, the contracts and the prior negotiations are concluded online, in the virtual space. So, as Szabo realised, it is essential for the parties to be able to observe the fulfillment of the contract in order to be able to trust each other enough to do business. In practice this means that the parties „A” and „B” will receive credible information (usually through the blockchain) about the fulfillment of the conditions stipulated in the contract, the transfer of the compensation (usually this means the transfer of an agreed upon sum of money) and the acceptance of said compensation thus avoiding the hardships that arise from anonymity and the lack of physical contact with the other party. These said burdens crop up usually if compensation needs to be enforced.

- Verifiability

Following the prior principle, verifiability ensures that in case of any mistake, argument or misconduct, any party will be able to prove to a third party, that he fulfilled his obligations or on the contrary, that the other party failed to do so. In the case of a future legislation, it is important to note, that these two principles are made so that it can be determined if the breach of a contract happened willfully, or rather only a mistake made in good faith or simply a system issue disrupted the execution of the contract.

This statement deserves our pronounced attention, because as I had previously stated, the essence of the smart contracts is their ability to automatically execute a contract without any human contribution or supervision excluding the error factor that the human contribution holds. This however includes a different type of hazard that can arise in the shape of a faulty code, a wrongly typed command that anyone who plans on using smart contracts in the future should take into consideration.

- Privity

In his original work, Szabo refers to this principle as knowledge and information control. According to this principle, all parties (including third parties) shall only be granted access to the contract in such capacity that is absolutely necessary to ensure the completion and automatic enforcement of the contract.

Essentially this means that we, do not need the knowledge whether the other party is in fact owner of the account we transferred the money to or what relation he has with said account, rather we need to know only the correct account number, to place it in our contract.

- Enforcement

This principle was the third principle, Szabo created originally, as the ability to enforce the completion of the contract is rather important in our case. This is because the secure nature of the contract shouldn't derive from the parties' mutual trust in each other, or in the trust placed in the technology but rather from the knowledge that ultimately the contract can be and will be enforced, one way or the other.

385 SZABO, N.: Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets. 1996. 1. [online] Available: <https://www.truevaluemetrics.org/DBpdfs/BlockChain/Nick-Szabo-Smart-Contracts-Building-Blocks-for-Digital-Markets-1996-14591.pdf> [Downloaded 2024.12. 28.].

According to Szabo, this shouldn't be ensured by a third party, who stands above the parties overseeing their conduct, thus creating a subordinate-superordinate relationship. He believes (rightly so) that this security should be created by the parties themselves in the form of controlled digital identity, built-in incentives and most importantly, self-executing protocols.

These self-executing assurances could be made mandatory in a legislation considering smart contracts, thus ensuring that state coercion and persuasion obliges the parties to use incentives and control measures. Although this would introduce some form of authority in the smart contracts, diminishing some of the freedom that makes smart contracts so tempting in the first place, but on the other hand it would create a quasi-dispositive situation where the parties would still have the freedom of choice in implementing their own control measures and the choice over the nature and quality of said measures.³⁸⁶

2. Aspects of smart contracts.

After reviewing the basic principles of the smart contracts, next it is important to take a look at the core components that these pacts are built from. These although do not shape them as strongly as the previously analyzed fundamentals do, still, they form the backbone of the smart contracts and carry the same significance for they are the attributes that fill the contracts and agreements with meaning. And due to these unnegligible components are these contracts capable of doing more than a simple paper-based agreement, which I will explain in great detail in the coming chapters.

- Electronic nature

Smart contracts can only exist in an electronic format thus it exists in a formal constraint. Formal requirements are not rare in Hungarian civil law³⁸⁷, considering that for example the right of pre-emption must be put in written form. Also one of the main attributes of these pacts are that the executions usually happen off-line, outside of its electronic environment, or considering the blockchain as its environment the implementation happens „off-chain”.³⁸⁸

- Software implementations³⁸⁹

This means that in case of agreements like this, the term „code is law” applies, meaning that in the particular case of smart contracts, their written program and code must be considered as a framework, that forms an unpassable, unbreachable system of rules akin to legislations. By this I mean that the software holds the terms and conditions of the contract, and by this during the contracting the parties create not only a document that is capable of enforcing itself, but also an intellectual property is established during the construction of the arrangement, that falls under the category of scientific work, according to the provisions of the Act No. LXXVI of 1999 on copyright.³⁹⁰

This intellectual property is created per the instructions of the parties by the programmer, who could be viewed as the author of this work thus making him entitled to the rights and obligations derived from the code he created. It is important to note, that although the smart

386 SAVELYEV, A. Contract Law 2.0: «Smart» Contracts As the Beginning of the End of Classic Contract Law. [online] National Research University Higher School of Economics, 2016. <https://ssrn.com/abstract=2885241> (Downloaded: 2024. 10. 02.)

387 Act V of 2013 on the Civil Code (PTK furthermore)

388 ESZTERI Dániel Blokklánc, okosszerződések és adatvédelem. In: DATAPATRON Issue 1 (2022.December)

39.

389 SAVELYEV: i.m., 11–16.

390 Act No. LXXVI of 1999 on copyright. 1§ (2) c)

contracts operate mainly in the financial and economic sector, they have strong connections to the IP and intellectual property regulations that are worth keeping an eye out for.

- **Conditional nature**
The computer code in the current case works based on the „if than” functor and logical principle, in which, when a predetermined event occurs, it automatically sets of another event which goes on further. The chain of these events eventually concludes the contract, without any human interference.³⁹¹ Thus the code of the smart contracts can be easily backtracked, and the chain of events can be observed and understood even by an untrained eye. This attribute gives the smart contracts the much needed certainty and security that cannot be overlooked.
- **Self-enforcement**³⁹²
Self-enforcement here refers to the notion that if the correct conditions apply, the contract will begin to fulfill itself, fulfilling the pre-set instructions, making sure, that the programs that are in motion require no input from the outside or approval in order to achieve the desired outcome.
- **Self-sufficiency**³⁹³
In their inner workings, smart contracts are completely autonomous, as previously stated, lacks the need for outside approval and supervision. This carries the possibility for contracts to born that are able to fulfill and conclude stipulations and agreements that the law or ethics forbid.

3. On the pros and cons of smart contracts.³⁹⁴

To sum up the previous aspects of the contracts, it can be said, that smart contracts represent a type of contract, that exist solely on a digital platform, and in which the parties are able to secure instructions in a safe, software based system, where those very instructions are able to execute themselves on their own. This is the reason why it can be argued that the contract is both under the influence and control of the parties and at the same time, operates completely regardless of their momentary will.

As you will be able to see, in the next part, considering the advantages and disadvantages of the contract, I will show that the body, or „wording” of the contract or the code of the contract is rather challenging to change, after we applied it into the blockchain. As it can be seen, the contract almost completely dissolves the need for a third contributory party, and also in certain cases it is capable of leaving its electronic surroundings and becomes capable to produce tactile results.

For this reason in the following part it is important to list the advantages and disadvantages, so that in the coming parts, during the applicational possibilities we shall be able to understand not only the potential that it represents but also makes us capable of fully grasping the dangers which we need to take into account when we consider entering into a smart contract.

391 Smart Contracts: 12 Use Cases for Business & Beyond. A Technology, Legal & Regulatory Introduction – Foreword by Nick Szabo. Chamber of Digital Commerce, 2016. December; (Available: https://d3h0qzni6h08fz.cloudfront.net/Smart-Contracts-12-Use-Cases-for-Business-and-Beyond_Chamber-of-Digital-Commerce.pdf) (Downloaded: 2025.01.12)

392 CSITEI Béla: Okos Szerződések In: Oposcula Civilia 2019. 7. (Available: https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2019_Csitei_Bela.pdf) (Downloaded: 2024. 10. 02.)

393 SAVELYEV: i.m., 124.

394 STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. In: Miskolci jogi szemle 16. évfolyam (2021) Issue 3 (2. special issue) 302.

Firstly we should put the existing advantages under scrutiny, thus we must examine the aspect which distinguishes smart contracts from the different contracts that makes the possibility of their application widespread.

- Stability

The importance of contracts executed through the blockchain, embedded in code, does not only appear in the benefit that its digitalisation holds rather it means an unchangeable form of contract, that by being unchangeable, is also trustworthy, exact and reliable, making it beneficial to both parties involved.

Taking into consideration that the modification of the contract – based on its technological background- however not impossible is rather cumbersome. Also, thanks to the digital code, called to life via the „if than” functor, the smart contract in its simplicity seems to give the image of unbreachable security. So by stability I mean not only the relatively unchangeable nature of the contract but also the accuracy and trust it holds.

- Independence³⁹⁵

The original goal of smart contracts were to eliminate the need for third parties and middlemen, thus ensuring that the will of the contracted parties prevail uncontested, without further input or overseeing.

However we must face the fact, that independence only seems to be solely an advantage. Upon closely examining this attribute it can be seen that it is rather a curse than a blessing. As it will be clear further down the road, in practice numerous disadvantage or weakness can arise from the core characteristics regarding the independence and unregulated nature of smart contracts.

- Speed and effectiveness.

„By the automatic mechanisms, considerable amount of time can be saved, while in the case of regular contracts, this time would be spent waiting for the legal statements and actions of the other party considering the execution of an agreement” – writes Péter Király³⁹⁶. Accepting his stance, it can be said that in certain areas of the law such as IT or financial law, it holds great advantages if the „time of administration” is greatly reduced.

Besides, smart contracts would not only execute instructions faster, but they can be capable of making changes in real time if need be, provided that its creators had the forethought of agreeing upon such measures and made the contract able to effectuate these changes.

Finally the advantage of effectivity not only means that a smart contract becomes a precision tool in the right hands which will be able to carry out nearly any type of contract with fast, accurate and instant action but it is extremely cost-effective. The writing of the contract, takes less time thus requiring less human input.

- Security

In the case of contracts in general, reliability and security is handled as two different concept. Reliability shall be interpreted in relation considering the relations between the involved parties ergo the conditions inside the contract. In my interpretation, reliability, as a concept means that the parties made sure of that none of them made an attempt on modifying their agreement or made an attempt to forge the contract. This also means they made sure that none of them is able to commit such act by default.

395 REAM, J, CHU, Y., SCHATSKY, D. Upgrading blockchains: Smart contract use cases in industry. 2016 [Blog] Deloitte Insights. (Available: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/focus/signals-for-strategists/using-blockchain-for-smart-contracts.html>) (Downloaded: 2025. 02. 02.)

396 KIRÁLY Péter Bálint: Az okosszerződések helye a jogrendszerben 2019. 10. (Available: <https://blszk.sze.hu/images/Dokumentumok/diskurzus/2020/Kir%C3%A1ly%20P%C3%A9ter.pdf>) (Downloaded:2025.02.02.)

Opposite of reliability stand security, under which we mean the factors outside of the contract. So while the reliability strengthens the trust between the involved parties, and means the transparent and reliable behavior of the smart contracts, the security as such should be interpreted as protection from elements on the outside. As such the cryptographic encryption, the DLT technology and the general encryption between nodes create a defensive line that by traditional methods and tools can be only breached by great effort.

4. Disadvantages of smart contracts.

After presenting the advantages that come by using smart contracts, it is important to shed light on the four main disadvantages³⁹⁷³⁹⁸ that any legislator, lawyer or involved party should be aware of. As Satoshi Nakamoto realized not only the possibilities but the risks³⁹⁹ inherent in smart contracts, should the reader of this study familiarize themselves with not only the pros but the cons also. By only that can a sound and comprehensive understanding be formed, where the much needed caution is applied when dealing with the possible dangers.

- **Inflexibility**
As the security and the rigid nature of a contract applied to the blockchain holds great advantages, on the other hand, the same rigidity turns into a disadvantage considering the inconvenience and hardship we face when one tries to change and alter the terms of the contract. Thus the parties need to think ahead and take every possible outcome into consideration, if they want to avoid the hoops they would need to jump through in order to modify their contract.
- **Discreditability**
Independence, the promise of excluding the third parties sound almost too good to be true. The lack of external middlemen and assurances to strengthen the contracting party's ability to perform his side of the agreement can easily lead to both sides avoiding smart contracts all together, and turn to traditional contractual forms. This could happen for the trust vested in them provides a stronger base when considering the fulfillment of their legal transactions.
Moreover we should take into consideration, that we cannot completely disregard the assistance of third parties, for they will not disappear however their relevance and number will decrease and their functions may change. In this regard for example legal assistance and the use of lawyers cannot be excluded, because as the smart contracts become more common, need will arise for lawyers competent and trained in IT and computer sciences and by this we can expect the demand for consultants, lawyers specialized in this field rise, in a contract writer, supervisor capacity.
- **Ambiguous legislation**
As the practice is rather new, as it is still in its infancy, the surrounding legislation does not have the safeguards and constraints that could be expected. For this reason, economic operators also apply caution when dealing with smart contracts in practice, making it even more difficult to regulate on the basis of case law or precedent.

397 CSITEI: i.m.

398 TULSIDAS, Tanash Utamchandani: Smart Contracts from a Legal Perspective. 2018. 16. Final Degree Work. Universitat d'Alacant, Spain,

399 NAKAMOTO, S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System 2008. 1.

- Although, the Data Act of 2022 created by the EU⁴⁰⁰ aims to regulate the details of smart contracts, it is only a partial regulation. Due to the fastly evolving nature of smart contracts, the lack of sound legislation could be discouraging when it comes to practical application. Furthermore, as a downside of effectiveness and promptness, due to the nature of the blockchain, individual datapacks, and nodes take time to verify, thus when working with a blockchain involving several independent devices, certain contracts can be difficult to execute and verification may take longer than normal, which could cause further distrust when considering this form of contracts.
- Lack of persuasiveness
The technology of smart contracts, considering that it is still in its children's shoes, is plagued by the usual risks we face when dealing with freshly developed technologies that arise from the unfixed bugs and pitfalls and other inconveniences. For this reason, to the public, private and business sector this practice may seem uncredited. However it is no question that smart contracts have great potential, but without a sound, credible background and the lack of several years of experience could hold back future consumers and entrepreneurs as well as bureaucratic bodies from implementing these contracts on a large scale.

5. Fields of application with examples.

After explaining the main advantages, disadvantages and basic principles, comes the other main part of this study: practical application. This next area under investigation can be divided into two parts: firstly, i will explain real life examples, that besides showing the areas of application, will shed light on the problems and the dilemma that we must face before we can safely apply these contracts in practice. On the other hand, during the second part I will present situations organized into groups according to their scientific field or field of industry. These examples will show that smart contracts are capable of doing much more than they were created to do in the first place, which was to execute a transaction between two or more parties.

The working of a smart contract can be observed through the following, everyday example:

„X wants to buy Y's property, on the condition that, although he would buy it for the right price.

He would only pay for it if he had at least HUF 2 million in his account, so that he could furnish the property comfortably. X and Y agree and ask Z to include this in a smart contract. The contract is written and Z launches it, and a week later, the contract comes into effect, he transfers the corresponding amount to Y's account and sends the attached documents to the Land Registry for the sale and transfer of the property. However, X wishes to appeal to the court, as the amount agreed upon was not available in the account he had indicated, thus the contract was not properly performed.”

In the case above, the parties used the smart contract for a simple sale and incorporated a condition. The occurrence of conditions in smart contracts is ensured by so-called oracles, which provide data to the blockchain so that it executes certain instructions when the appropriate data is received. In this case, the data that triggered the execution of the contract is the availability of the appropriate amount of money. The problem that arose was simply an error ⁴⁰¹in the code of the contract, so the existence of the correct amount of money was not the occurrence that triggered

400 REGULATION (EU) 2023/2854 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 December 2023 on harmonised rules on fair access to and use of data and amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive (EU) 2020/1828 (Data Act) (Available: ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/2854/oj>)

401 MIK, Eliza: Smart Contracts: Terminology, Technical Limitations and Real World Complexity. In: Law, Innovation & Technology 2017. 15–16.

enforcement, thereby causing a breach of contract. In a physical form, on paper, this error could have been remedied more easily by an amendment, but in the present case, this option is not available to the parties per the smart contracts almost irreproducible nature.

So in this case, the responsibility will fall on the code writer, the creator of the contract. The reason is that under the liability rules, the responsibility lies with the tortfeasor, in this case the code writer, who, despite the fact that the parties, in this case, clients, have communicated the instructions to him in an intelligible manner, has not carried them out correctly, which resulted in damage to X.

But the next case is not so simple. As recorded above, the contract is based primarily on an "if, then" functor, i.e. it is primarily based on chain of events, which can be influenced, triggered or stopped by the data from the oracle. In case of instructions that cannot be interpreted by computer code and parameters that cannot be interpreted by the code, the party expects properties that cannot be satisfied by the computer:

"X orders a bust of himself from Y. They make a smart contract that if the sculpture is completed, Y will take a photo of it and send it to a specified Internet address, where a facial recognition system will analyze it, and if it matches with X's face, it will pay the commission and the fee."

In this case, the problem arises from the fact that contractual obligations, such as the creation of a sculpture or a painting, are highly dependent on the will and instructions of the client.⁴⁰² Therefore, in this case, it may be that the sculpture, although similar to the customer, does not correspond to him, for the fact that it does not represent him as the customer would have wished.

Here, the smart contract cannot ensure customer satisfaction, since the computer program cannot ensure that the customer is satisfied with the sculpture and the finished work, but only to ensure that the finished work will resemble the customer. To illustrate this example, consider the portrait of King Charles of England, which in May 2024, attracted a lot of media coverage.⁴⁰³ The painting, although it bore a striking resemblance to the King who commissioned it, did not depict him in the way that a traditional royal portrait would be expected by the public.

In the case above, the customer has three options: either not to use automated contracts in this type of binding, or apply parameters that will have to be met by the finished work before it can be accepted as complete. The third possibility is for the client to use simple, colloquial wording when drafting the contract.⁴⁰⁴

Finally, the danger posed by oracles cannot be ignored, considering a contract, which is informed by external sources and implements itself without supervision. The question may legitimately arise as to what happens if the external oracle itself malfunctions, thereby causing defective performance⁴⁰⁵.

So, although this phenomenon falls within the scope of defective performance⁴⁰⁶, it should be discussed in a separate section, because the problem was not caused by bad faith, coding errors or vague wording, but by an external factor that caused the contract to fail or to be performed incorrectly. In this case, the following example illustrates the problem:

"FDI (flight delay insurance) is an existing service developed by the German company Etherisc. It means that the customer is automatically paid by the insurance company if the flight is

402 Ptk.6:238. §

403 <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-68981200> (Downloaded: 2025. 02. 26.)

404 TULSIDAS 2018. 38. and SAVELYEV 2016. 131.

405 CSITEI: i.m., 8.

406 TJONG Tjin Tai, E. Formalizing Contract Law for Smart Contracts. 2017. In: Tilburg Private Law Working Paper Series No. 6/2017. [online] Tilburg Law School, 6-8. Available: <https://ssrn.com/abstract=3038800> (Downloaded: 2024. 09. 28.)

delayed. An algorithm built into the contract calculates the amount of insurance for the extent of the flight delay and automatically pays it to the insured."⁴⁰⁷

As you can see, above is an example of a smart contract already in use. It is important to note that the problem arises at a purely theoretical level, as such has not been encountered in Etherisc's system to date. The contract code relies on an oracle, in this case the airport terminal, to calculate the delay and and to determine the amount of insurance to be paid. In theory, however, it is possible that the terminal malfunctions, the code collects the wrong information and uses incorrect data.

In this case, however, the problem is within the framework of traditional civil law as the client will be able to bring an action against the insurer, and the insurer can sue the airport or the operator of the oracle for damages caused by the defective signalling system,. So although the smart contracts are specifically designed to avoid breaches of contract, the potential for litigation is still open. In the following, as mentioned above, the potential uses of smart contracts are presented by area. In an article published in 2018, Deloitte Insight summarised the areas where the benefits of blockchain and smart contracts can be exploited.⁴⁰⁸ Following the theme of this summary, we focus on perhaps one of the disciplines with the greatest potential.

*Fintech*⁴⁰⁹:

In the following, we will explore the potential of smart contracts in the area of Fintech⁴¹⁰ which is a financial technology platform, as the simplification⁴¹¹ and automation of payments can be useful not only from the legal sector's point of view, for example in the case of paying fines, but also as mentioned above, fintech can also play a major role in the adjudication of insurance claims.

In this case, the code will check the situation according to the submitted claim, and, on the basis of the data provided, establishes the injured party's eligibility for insurance and calculate the appropriate amount of insurance in accordance with the insurer's guidelines. To do this the range of micro-insurance, a type of insurance, could be greatly enhanced by the introduction of smart contracts.

Microinsurance offers insurance with low premiums, typically at lower-income households. The scope of the insurance is broad, ranging from illness, accident or death.

For example, Dynamis⁴¹² provides unemployment insurance using a decentralised system of smart contracts. As seen in the previous example the use of a smart contract can be of great help in calculating and and payment of the insurance premium. In addition to these, and perhaps surprisingly, the use of vouchers is becoming more and more widespread the use of smart contracts. This practice is typically found in the UK and the US markets, where the user buys bonds for a

407 HEGYES Péter: Az okos szerződések felhasználási lehetőségei 2018 6. (online) Available: https://acta.bibl.u-szeged.hu/69047/1/lectiones_iridicae_022_083-096.pdf (Downloaded: 2024. 09. 28.)

408 Deloitte Insight: Blockchain: A technical primer 2018. (Available: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/4436_Blockchain-primer/DI_Blockchain_Primer.pdf) (Downloaded: 2024. 09. 29.)

409 Shortened version of the english term „financial technology”. Fintech means the utilization of new technologies in the field of financial services which aims to increase their efficiency and to offer new and innovative solutions.

410 SCHUEFFEL, Patrick: Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech, 2016. In: Journal of Innovation Management 2016/4 3. Available: https://www.researchgate.net/publication/314437464_Taming_the_Beast_A_Scientific_Definition_of_Fintech (Downloaded: 2024. 10. 02.)

411 <https://www.insurancejournal.com/news/international/2018/03/26/484363.htm> (Downloaded: 2024. 09. 29.)

412 FELL, Grace: The 4 Insurtech Blockchain Disruptors To Know. 2017. Available: <https://www.foresightfactory.co/2017/06/15/4-insurtech-blockchain-disruptors-know/> (Downloaded 2024. 09. 29.)

certain amount of money, receives coupons in exchange, and then, at the end of the term, the capital invested is returned to the user.⁴¹³

Smart contracts can also simplify this process by calculating and allocating the right amount and number of coupons, and then returning the appropriate amount of capital at maturity.

Turning to payments, Péter Hegyes draws attention to the potential of agriculture. As an example, he cites the legislation⁴¹⁴ on the management of weather and other natural disasters, which lists a number of criteria that, if met, can lead to the payment of compensation to the producer. These include, for example, the occurrence of a natural disaster or a reduction in yields of more than 15% at farm level for the crop affected by the natural disaster.⁴¹⁵

*Healthcare and medicine*⁴¹⁶

Moving away from the financial sector, the medical sector could also benefit from the use of smart contracts. In particular, it could speed up and facilitate the management of patient data, access to insurance data and facilitate the use of insurance. A smart contract would be able to compare reports, analyse test and lab results, and detect possible discrepancies and errors.

Sticking to patient data, smart contracts could be applied to social health research, so that all personal data that are not considered sensitive by law and moreover those which the patient has control over could be made available to the surveyors for a fixed fee in exchange for a specified payment as a "participation fee" for the survey. However, despite the fact that this practice would simplify and in many cases make the acquisition of health information more transparent and clearer, it would significantly increase the risk of abuse and violation of the GDPR.⁴¹⁷

Regarding the scope of personal data, and smart contracts in the field of medicine it is also necessary to mention a third form of use of smart contracts in the field of medical science, which is nothing else, than the tracking and rewarding of personal health. This area of application involves tools devices with the appropriate sensors, and the ability to connect to the Internet, send and receive data (e.g. smart watch, telephone, indoor cycling, scales, etc.). These devices can be used to monitor the health of a person, which can be rewarded for reaching certain milestones through a smart contract programme.

This theory is an extension of the now common practice of rewarding players or users⁴¹⁸ for certain milestones in certain applications or games (Internet Of Things).^{419,420}

*Media and public sector*⁴²¹

Smart contracts can also significantly speed up procedures in the media sector, such as the calculation and allocation of copyright royalties. In this case, following an agreement between the contracting parties, the algorithm not only calculates and determines the royalties due to each party, but if the parties also link an electronic purse to the software, the contract - in the form of a self-

413 <https://www.gemini.com/cryptopedia/smart-contract-examples-smart-contract-use-cases#section-smart-contract-use-cases-in-finance> (Downloaded: 2024. 09. 29.)

414 Act no CLXXVIII of 2011.

415 HEGYES: i.m. 7.

416 REAM, J., CHU, Y., SCHATSKY, D.: i.m.

417 Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) 1-88.

418 Informatikai, Távközlési és Elektronikai Vállalkozások Szövetsége (IVSZ): Előzetes Megvalósíthatósági Tanulmány „Az Internet of Things koordinált fejlesztése és alkalmazásának elterjesztése Magyarországon” tárgykörben. 2015. 11.

419 Collective network of connected devices and the technology that facilitates communication between devices and the cloud, as well as between the devices themselves.

420 SADIKU, Matthew N. O. – EZE, Kelechi G. – MUSA, Sarhan M.: Smart Contracts: A Primer. In: Journal of Scientific and Engineering Research, 2018. 5.

421 REAM, J., CHU, Y., SCHATSKY, D.: i.m.; TULSIDAS: i.m. 21.

executing mechanism, - "pays for itself". Using smart contracts, if the vehicle can connect to the internet and it detects that it has arrived at a fuel station or that a charging plug has been inserted in its slot (considering electric cars), it will automatically deposit the specified amount to the gas station in exchange for fuel, and receive the remaining amount from the to the account, or automatically return the remaining amount after the refuel or charging is over.

But there are also examples that can be widely applied in continental Europe, such as the way in which the smart contract can revolutionise record-keeping and accounting, by constantly updating the register of shares, along with the number of shareholders and their shares. Such an application of smart contracts would also make the work of accountants much easier and prevent disputes over shareholdings, as well as making business more transparent.

Finally, the use of smart contracts can also significantly speed up the procedures for land registry in connection with the sale of real estate. In the case of real estate sales, it could speed up the verification of the buyer's credit solvency and the digitally concluded contracts.

Smart contract could automatically send the necessary documents to the relevant land registry, aiding the work of the lawyer or the seller. Existing burdens, or easements such as right of way on the property sheet could also be handled by a smart contract, facilitating and speeding up the sale process. Together with these, the unexpected events, such as the Covid-19 pandemic, would no longer have such a major impact on property sales and the conduct of land registry procedures. Furthermore, given the high level of security provided by the technology, the contract contract could also allow the system to track the payment of the full purchase price and automatically submit the land title registration permit, which is currently handled by a registration licence deposited with a lawyer.⁴²²

Other possible fields of use considering smart contracts.

Strictly speaking, none of the above categories can be considered to include trade between parties, i.e. P2P⁴²³ (peer-to-peer)⁴²⁴ trade, where in the case of insurance, lending, the smart contract algorithm can replace banks, linking the lender to the corresponding obligor.

The use of smart contracts in the corporate world could make voting easier, for example, where parties do not need to attend in person to vote in certain bodies (e.g. a general assembly), the smart contract could reliably count, store and display the votes and the results of the vote, thanks to cryptography all with appropriate anonymity.⁴²⁵ Finally, this includes the international shipping⁴²⁶ and trade, as presented by Béla Csitéi. In this way, the merchants involved in international trade can ensure the traceability of their products and receive reliable information and feedback on its condition, the quality of the documents and certificates issued at each port.⁴²⁷

This method would provide a safety net against misunderstandings, litigation and jurisdictional disputes, where a blockchain can be used to reliably supplement all transactions with a time stamp, thus being able to verify the authenticity of the transactions, thereby eliminating the need for documents to the authorities, speeding up the authorisation process and allowing the procedures.⁴²⁸

422 <https://www.bekespartners.com/publications/a-jovo-szerzodesei-mik-azok-az-okos-szerzodes-ek/>

423 A peer-to-peer (P2P) network in which interconnected nodes ("peers") share resources amongst each other without the use of a centralized administrative system.

424 DE FILIPPI, Primavera – WRIGHT, Aaron: *Blockchain and the Law: The Rule of Code*. London, Harvard University Press 2018. 13-14.

425 KIRÁLY: i.m., 9.

426 CSITÉI: i.m. 9.

427 CAPLICE, Chris: *Improving shipping contracts with the use of Blockchains*, Harshvardhan, 2018. Available: https://ctl.mit.edu/sites/ctl.mit.edu/files/theses/executive_summary_harshvardhan.pdf (Downloaded: 2024. 09. 28.)

428 BUDAI Gergő: *Blockchain. A kriptovaluták és az okos szerződések világa*. Budapesti Gazdasági Egyetem, Zalaegerszeg, 2018. 32.

6. Conclusion

Although this is a very recent legal institution in terms of legal history, since the phenomenon of smart contracts has only emerged in the last two decades, nevertheless, through the examples presented here, it is clear that it is a fairly widely applicable and reliable instrument, which is capable of making a significant contribution to everyday life and to the practice of contract law.

While we can be optimistic about the future of smart contracts, it is fair to say that the lack of case law and regulation means that smart contracts are not yet widely used, as they are not yet linked to the public enforceability guaranteed by the State. There is also a lack of security of transactions and there are no safeguards in place to ensure that contracts and agreements concluded by anonymous persons adhere to the legal and ethical standards of the country where the particular smart contract is applied. Although the Data Act mentioned above takes significant steps towards a single professional standard, in its current state it does not yet meet the requirements, the level of central control required for a case of such scope and importance. I believe that however, that it is precisely for this reason that it is necessary to pay particular attention to this issue, as its potential is far greater the dangers and risks that a mismanaged, inadequately regulated and controlled practice available to large numbers of people poses.

In addition to this, the undisputed merit of these contracts, I am certain they already offer at least as much opportunity today as stock exchange meant when they first appeared. In conclusion, I can agree with Zsolt Zódi's formulation that "(...) law regulates so much (one could say everything) nowadays, and it appears in all areas of life a new IT solution, tool, service or method, it will or may almost immediately have some legal consequences (...)"⁴²⁹.

Referinte bibliografice

- MOLNÁR Szilárd: A negyedik ipari forradalom nem várt hatásai, Új Magyar Közigazgatás, 2018/3. sz
- JUHÁSZ Ágnes: Online szerződés-kötés, digitális tartalom és szolgáltatás, intelligens szerződések – A szerződési jog új korszaka? Infokommunikáció és Jog, 2020/2. (75.)
- FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei, Eszterházy Károly Egyetem – Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet Budapest, 2019.
- NAKAMOTO, S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System
- GLAVANITS Judit – KIRÁLY Péter Bálint: A blockchain-technológia alkalmazásának jogi előkérdései: a fogalmi keretek pontosításának szükségessége, In: Jog – Állam – Politika, 2018/3. sz
- CSITEI Béla: Okos Szerződések 2019. 3. In: Oposcula Civilia 2019
- SZABO, N.: Smart Contracts: Building Blocks for Digital Markets. 1996
- SAVELYEV, A. Contract Law 2.0: «Smart» Contracts As the Beginning of the End of Classic Contract Law National Research University Higher School of Economics, 2016
- ESZTERI Dániel Blokklánc, okos szerződések és adatvédelem. In: DATAPATRON Issue
- STEFÁN Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. In: Miskolci jogi szemle 16. évfolyam (2021) Issue 3
- REAM, J, CHU, Y., SCHATSKY, D. Upgrading blockchains: Smart contract use cases in industry. 2016 [Blog] Deloitte Insights.
- KIRÁLY Péter Bálint: Az okos szerződések helye a jogrendszerben 2019.
- TULSIDAS, Tanash Utamchandani: Smart Contracts from a Legal Perspective. 2018. Final Degree Work. Universitat d'Alacant, Spain,
- NAKAMOTO, S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System 2008

⁴²⁹ ZÓDI Zsolt: Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kiívások az információs társadalomban. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 15–16.

- MIK, Eliza: Smart Contracts: Terminology, Technical Limitations and Real World Complexity. In: Law, Innovation & Technology 2017.
- TJONG Tjin Tai, E. Formalizing Contract Law for Smart Contracts. 2017. In: Tilburg Private Law Working Paper Series No. 6/2017. [online] Tilburg Law School
- HEGYES Péter: Az okos szerződések felhasználási lehetőségei 2018.
- SCHUEFFEL, Patrick: Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech, 2016. In: Journal of Innovation Management 2016/4
- FELL, Grace: The 4 Insurtech Blockchain Disruptors to Know. 2017
- SADIKU, Matthew N. O. – EZE, Kelechi G. – MUSA, Sarhan M.: Smart Contracts: A Primer. In: Journal of Scientific and Engineering Research, 2018
- DE FILIPPI, Primavera – WRIGHT, Aaron: Blockchain and the Law: The Rule of Code. London, Harvard University Press 2018.
- CAPLICE, Chris: Improving shipping contracts with the use of Blockchains, Harshvardhan, 2018
- BUDAI Gergő: Blockchain. A kriptovaluták és az okos szerződések világa. Budapesti Gazdasági Egyetem, Zalaegerszeg, 2018
- ZÓDI Zsolt: Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kiívások az információs társadalomban. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018
- Informatikai, Távközlési és Elektronikai Vállalkozások Szövetsége (IVSZ): Előzetes Megvalósíthatósági
- Tanulmány „Az Internet of Things koordinált fejlesztése és alkalmazásának elterjesztése Magyarországon” tárgykörben. 2015

Internet sources:

- Deloitte Insight: Blockchain: A technical primer 2018
https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/us/articles/4436_Blockchain-primer/DI_Blockchain_Primer.pdf
- <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-68981200>
- <https://www.insurancejournal.com/news/international/2018/03/26/484363.htm>
- <https://www.gemini.com/cryptopedia/smart-contract-examples-smart-contract-use-cases#section-smart-contract-use-cases-in-finance>
- <https://www.bekespartners.com/publications/a-jovo-szerzodesei-mik-azok-az-okos-szerzodes-ek/>

Cited Legislations:

- Act V of 2013 on the Civil Code
- Act No. LXXXVI of 1999 on copyright
- REGULATION (EU) 2023/2854 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 December 2023 on harmonised rules on fair access to and use of data and amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive (EU) 2020/1828 (Data Act)
- Act no CLXXVIII of 2011.
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)

DIVIZIUNEA DREPTULUI ÎN DREPT PUBLIC ȘI DREPT PRIVAT

St. Elena-Isabela CHERCIU-CĂLIN

Abstract

Dreptul reprezintă ansamblul normelor juridice care reglementează relații sociale în cadrul unei societăți organizate. Având în vedere diversitatea acestor relații, dreptul este divizat în mai multe ramuri, fiecare având un obiect și o metodă de reglementare specifică de aplicare. Principala diviziune a dreptului este între dreptul public și dreptul privat, dar există și alte criterii de clasificare a normelor juridice.

Keywords: drept public, drept privat, diviziune, criterii de clasificare

1. Introducere

Diviziunea dreptului își are începutul încă din dreptul roman. Dreptul roman cunoștea o împărțire în drept public (*jus publicum*), drept privat (*jus privatum*), dreptul natural (*jus naturae*) și dreptul ginților (*jus gentium*)⁴³⁰. Conform unui fragment al jurisconsultului Ulpian, dreptul public se referă la organizarea statului, iar dreptul privat se referă la interesul particular: „*Publicum jus est quod ad statum rei romanae spectat, privatum quod ad sigulorum utilitatem pertinet*”. Dreptul public are o trasatură definitorie, aceea că nu poate fi modificat prin convenții între părți. (*Jus publicum privatorum pactis mutari non potest*). Astfel, diviziunea dreptului are ca scop organizarea normelor juridice într-un sistem coerent, în care fiecare ramură juridică să reglementeze, în mod clar, anumite relații sociale. Această structurare este importantă pentru interpretarea și aplicarea corectă a legilor, oferind un cadru clar pentru cetățeni, instituții și autorități.

Profesorul Mircea Djuvara⁴³¹ susținea că diviziunea între dreptul public și dreptul privat: „*corespunde întâiui desigur unei necesități pedagogice, pentru că este comod să se grupeze o serie de norme sub titulatura de drept public și să se predea ca o ramură de învățământ, aparte de celelalte, denumite drept privat*”.

Cea mai importantă clasificare⁴³² a dreptului este realizată pe baza criteriului interesului protejat și al raporturilor juridice pe care fiecare ramură a dreptului le reglementează.

430 Emil Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană*. editura Universul Juridic, București 2011, p. 20. Dreptul ginților cuprinde totalitatea normelor juridice care reglementează relațiile dintre cetățeni și peregrini. Întrucât au luat naștere pe terenul relațiilor comerciale, actele de drept al ginților nu presupun condiții de formă, ci se încheie, de regulă, prin simpla manifestare de voință a părților; de aceea se afirmă că dreptul ginților marchează momentul maximei abstractizări și subiectivizării a procedurilor juridice romane. Dreptul natural. Romanii vedeau în dreptul natural un sistem de principii valabile pentru toate popoarele și pentru toate timpurile.

431 Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului*. Enciclopedia juridică, Vol. 1, Editura Librăriei Socec & Co. București, 1930, p. 108.

432 Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, ed. a 6-a, editura C.H.Beck, București 2020, p. 89.

2. Definirea și subdivizarea dreptului public

Așa cum spune profesorul Gérard Cornu⁴³³, dreptul public intern este ansamblul de norme juridice privind complexitatea, funcționarea și relațiile statului, ale organizațiilor sau comunităților ce le reunesc sau le constituie. Aceste norme au caracter imperative, ceea ce înseamnă că nu pot fi modificate prin voința părților.

Tot Mircea Djuvara⁴³⁴ definește dreptul public ca fiind:

„ansamblul de reglementări care privesc organizarea statului, sau a instituțiilor acestuia și a serviciilor publice fie între stat și raporturile dintre el, ca autoritate, și particulari”.

Principalele ramuri ale dreptului public⁴³⁵ intern sunt dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul penal, dreptul muncii și al securității sociale, dreptul financiar, dreptul procesual. Aceste ramuri au ca obiect de reglementare relațiile sociale din domeniul organizării puterilor publice, distribuirea competențelor în stat, forma statului, organizarea puterii executive la nivel central și local, apărarea socială împotriva faptelor infracționale ce pun în pericol ordinea de drept, relațiile de muncă și de protecție socială, relațiile financiare, bancare și relațiile ce privesc buna desfășurare a procesului judiciar.

Astfel, dreptul constituțional stabilește principiile fundamentale ale statului, organizarea autorităților publice și drepturile fundamentale ale cetățenilor; dreptul administrativ reglementează organizarea și funcționarea administrației publice; dreptul penal definește infracțiunile și sancțiunile aplicabile celor care le comit; dreptul financiar și fiscal reglementează veniturile și cheltuielile statului, precum și obligațiile fiscale ale cetățenilor etc.

Dreptul public internațional este ramura dreptului care reglementează relațiile dintre state și entități cu personalitate juridică internațională, precum organizațiile internaționale. Acesta stabilește principiile și normele care guvernează cooperarea, conviețuirea și rezolvarea conflictelor în cadrul comunității internaționale. Este un drept bazat pe acorduri și tratate, normele fiind stabilite prin convenții internaționale, tratate și obiceiuri recunoscute de state.

Ramurile dreptului public internațional sunt dreptul internațional al tratatelor, dreptul internațional umanitar, dreptul internațional al drepturilor omului, dreptul internațional penal.

Rolul dreptului public internațional este de instrument esențial în reglementarea conflictelor armate, combaterea criminalității transnaționale și protecția mediului.

Dreptul public internațional se află într-o continuă evoluție, adaptându-se la noile provocări ale lumii moderne, precum securitatea cibernetică, inteligența artificială și reglementarea spațiului cosmic.

Criteriile⁴³⁶ pe baza cărora se diferențiază dreptul public de cel privat sunt interesul general, obiectiv al societății; normele juridice imperative; unul dintre subiectele de drept este mereu statul; iar raportul juridic este unul de subordonare. Interesul reprezintă reglementările ce sunt create pentru a asigura funcționarea societății, protejarea ordinii publice și a drepturilor fundamentale. Ierarhia dintre subiectele de drept e pusă în lumina cu ajutorul raportului de subordonare dintre stat și instituțiile acestuia, statul având o poziție superioară. Normele imperative se impun, iar încălcarea lor atrage intervenția forței coercitive a statului.

433 Gérard Cornu, *Vocabulaire juridique*, ed. 12, editura PUF, Quadrige, droit publique, Ensemble des règles juridiques concernant la complexité, le fonctionnement et les relations des États et des organisations ou collectivités qui les regroupent ou les constituent. V. Droit *public interne, p.1756.

434 Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului*, Enciclopedia juridică, Vol. 1, Editura librăriei Socex & Co.8.A. București 1930, p.109.

435 Nicolae Popa, op.cit., p. 89.

436 Iulia Boghirnea, *Teoria Generală a dreptului*, Curs universitar, Editura Sitech, Craiova, 2023, pp. 35-36.

3. Dreptul privat. Definiții, trăsături, ramuri de drept

Profesorul Gérard Cornu⁴³⁷ definea dreptul privat intern⁸ ca un ansamblu de norme juridice care guvernează raporturile dintre particulari, persoane fizice sau persoane juridice care au un interes particular. Se bazează pe principiul egalității juridice a părților. Normele de drept privat au un caracter dispozitiv, ceea ce înseamnă că părțile pot stabili prin acord modalitatea de aplicare a normelor.

Filosoful Mircea Djuvara spunea:⁴³⁸ „*Toate reglementările raporturilor de avere și de familie dintre particulari se socotesc dispozițiuni de drept privat*”. Această definiție ne trimite cu gândul la o definiție colocvială a dreptului civil, ramură a acestui subsistem.

Astfel, ramurile de drept¹⁰ care se află în competența dreptului privat sunt dreptul civil, dreptul comercial, dreptul familiei. Acestea reglementează relațiile sociale, patrimoniale și personale nepatrimoniale la care participă particularii.

Astfel, dreptul civil este ansamblul normelor juridice care reglementează relații patrimoniale și nepatrimoniale dintre subiecte de drept care se află într-un raport de egalitate juridică (pe picior de egalitate); dreptul comercial reglementează activitățile comerciale și raporturile dintre comercianți; iar dreptul familiei stabilește reguli cu privire la relațiile familiale, căsătorie, filiație, adopție etc.

Se subliniază uneori că dreptul civil, ca drept privat general, are o mare însemnătate pentru celelalte ramuri de drept privat, față de dreptul comercial care utilizează pe larg principii și instituții ale dreptului civil, ceea ce creează aparența ca aceasta ramură de drept ar fi o parte specială a dreptului civil. Dacă se analizează atent reglementările comerciale, se observă că sunt o parte deosebită a obligațiilor comerciale: faptele de comerț și comerțanții, îndatoririle impuse comercianților, teoria generală a obligațiilor comerciale, contractele comerciale, falimentul etc. Așadar, dreptul civil se ocupă cu patrimoniul deja format și de conservarea lui, pe când dreptul comercial se ocupă cu formarea patrimoniului.

Dreptul privat internațional este un subsistem care reglementează raporturile de drept privat cu elemente de ordin extern, adică acelea în care intervin persoane, bunuri, fapte sau acte juridice din diferite state. Această disciplină stabilește reguli pentru soluționarea conflictelor de legi și jurisdicții, recunoașterea și executarea hotărârilor străine și statutul juridic al persoanelor în relațiile internaționale.

Principalele domenii ale dreptului privat internațional sunt determinarea legii aplicabile (stabilirea a ce sistem juridic guvernează un raport juridic internațional), competența jurisdicțională internațională (determina ce instanță are dreptul să judece un litigiu transfrontalier), recunoașterea și executarea hotărârilor străine și statutul juridic al persoanelor (stabilește regimul juridic al cetățeniei, al rezidenței, al capacității civile a persoanelor în raporturile internaționale)

Dreptul privat internațional este esențial în contextul globalizării, facilitând interacțiunile economice, familiale și comerciale între state.

Ceea ce deosebește⁴³⁹ dreptul privat de alte subsisteme sunt interesul individual al particularilor (personae fizice sau juridice de drept privat), norme de drept permissive în mare parte, raport juridic de egalitate și subiectele de drept (persoanele fizice și cele juridice). Interesul particular protejează scopurile individuale ale subiectelor de drept, fie ele patrimoniale sau nepatrimoniale. Raportul juridic este guvernat de egalitatea juridică, niciuna dintre părți nesubordonându-se celeilalte. Normele juridice sunt dispositive, conferind subiectelor libertatea de a alege conduita pe care trebuie să o respecte.

437 Gérard Cornu, op.cit., droit privé, Ensemble des règles de Droit qui gouvernement les rapports des particuliers entre eux : Droit *civil, *commercial, Droit *social (en partie), p1713.

438 Mircea Djuvara, op.cit., p.109.

439 Iulia Boghirnea, op.cit., p.35-36.

4. Criticile aduse diviziunii dreptului. Puncte de vedere ale doctrinarilor

În opinia profesorului Nicolae Popa⁴⁴⁰, criteriile ce apar preponderent în aceasta diviziune a dreptului, interesul general, statal, în cazul dreptului public „*ad statum rei Romanae spectat*”, interesul particular, în cazul dreptului privat „*ad singulorum utilitatem*”, au fost completate de-a lungul timpului în teoria dreptului. Reputatul profesor este de părere că, „*amestecul statului în treburile private, modificarea contractelor de către instanțe, reglementarea preturilor, a concurenței neloiale etc. au produs importante modificări în calificarea unor instituții care după tradiție se plasau în domeniul dreptului privat, iar după forma lor de manifestare intră acum în sfera dreptului public*”.

Filosoful Norberto Bobbio⁴⁴¹ consideră că această mare dihotomie a dreptului se face astfel: dreptul care poate fi atribuit societății este dreptul privat, iar dreptul care este atribuit suprastructurii este dreptul public. El susține că, „*statul nu trebuie pus în situația individului care nu are întotdeauna posibilitatea de a-și apăra drepturile și nici nu are la dispoziție complexul măsurilor organizatorice, politico-juridice, astfel cum le are statul*”.

Juristul Hans Kelsen⁴⁴² critica împărțirea dreptului, el notează: „*Drepturile private sunt drepturi politice în același sens cu cele care în mod curent sunt desemnate ca atare (...) Doar că, ceea ce se numește drept privat-acei complex de norme în care instituția proprietății individuale ocupă un loc central -este(...) o formă de creație a unor norme juridice particulare, adecvate sistemului economic capitalist*”.

La un moment dat se punea problema destrămării diviziunii dreptului, datorită apariției unor noi ramuri de drept mixte, complexe. Roubier⁴⁴³ confirmă existența unui drept mixt concret și a unui drept mixt abstract. Din categoria dreptului mixt concret ar face parte dreptul comercial, dreptul muncii, legile rutiere, iar din categoria dreptului mixt abstract ar face parte dreptul penal și cel procedural.

Profesorul Nicolae Popa⁴⁴⁴ susținea că „*toate acestea subliniază caracterul dinamic al sistemului de drept. Pe fondul unor profunde mutații economice, sociale, culturale, se produce un fenomen de „primenire” a conținutului și a formei dreptului, caracterizat prin prefaceri în fizionomia instituțiilor sale clasice și prin apariția unor direcții noi de reglementare. În mod corespunzător, se produc schimbări în funcțiile tradiționale ale unor instituții (are loc un „declin” al acestora, începând cu proprietatea individuală și continuând cu libertatea contractuală); se simte, de asemenea, nevoia redefinirii scopului, a obiectului și a metodelor unor instituții, pe fondul apariției unor ramuri noi ale științei dreptului - știința dreptului industrial, dreptul afacerilor etc. materii complexe ce reunesc studiul unor realități juridice noi, dincolo de împărțirea clasică a dreptului în public și privat*”.

5. Concluzii

Așadar, diviziunea dreptului reprezintă o clasificare fundamentală care ajută la înțelegerea și aplicarea normelor juridice într-o societate. Chiar dacă uneori această distincție nu e absolută în unele domenii ale dreptului (dreptul muncii, dreptul mediului etc.), separarea lor rămâne esențială pentru înțelegerea principiilor fundamentale care guvernează sistemul dreptului și pentru aplicarea corectă a normelor în funcție de natura raportului juridic. Reținem, astfel, că dreptul nu există prin

440 Nicolae Popa, op.cit., p.90.

441 Norberto Bobbio, Teoria generale del diritto, G Giappichelli Editore, 1987.

442 Hans Kelsen, Doctrina pură a dreptului. Tradus de Ioana Constantin, editura Humanitas, Bucuresti, 2000.

443 P. Roubier, Theorie generale du droit, ed.II, Sirey, Paris 1951.

444 Nicolae Popa, op.cit., p.91.

simplică alăturare a unui număr mai mare sau mai mic de norme. El este un sistem, o rețea de raporturi organizate și ierarhizate logic, care implică o relație general-particulară.

Savigny⁴⁴⁵ scria „*Toate instituțiile juridice alcătuiesc un vast sistem, iar armonia acestuia, care relevă armonia lui organică, ne oferă prin ea însăși, înțelegerea lui completă*”.

Referințe bibliografice

- Emil Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană*, Editura Universul Juridic, București 2011.
- Gérard Cornu, Association Henri Capitant, *Vocabulaire juridique*, ed. 12, Editura Puf, Quadrige, droit publique, droit privé.
- Hans Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*. Tradus de Ioana Constantin, Editura Humanitas, București, 2000.
- Iulia Boghirnea, *Teoria Generală a dreptului. Curs universitar*, Editura Sitech, Craiova, 2023.
- Karl von Savigny, *Istoria dreptului roman în Evul Mediu*. Tradus din originalul german al lui Karl Von Savigny de fratele E. Cathcart, Vol. I Londra, 1829.
- Mihai Bădescu, „*Teoria generală a dreptului. Curs universitar*”, ed. a VII-a, Editura Hamangiu, București, 2023.
- Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului. Enciclopedia juridică, Vol. 1*, Editura librăriei Socec & Co. 8.A. București 1930.
- Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, ed. a 6-a, Editura C.H.Beck, București 2020.
- Norberto Bobbio, *Teoria generale del diritto*, G Giappichelli Editore, 1987.
- P. Roubier, *Theorie generale du droit*, ed. II, Sirey, Paris, 1951.
- Simona Cristea „*Teoria generală a dreptului. Curs universitar*”, ed. 6, Editura C.H.Beck, București, 2024.

⁴⁴⁵ Karl von Savigny, *Istoria dreptului roman în Evul Mediu*. Tradus din originalul german al lui Karl Von Savigny de fratele E. Cathcart Vol. I Londra. 1829, p.16.

PROTEJAREA DREPTULUI LA PROPRIETATEA PRIVATĂ

Nicolae Alexandru JIROVIEANU

Abstract:

Dreptul la proprietate privată reprezintă un principiu fundamental garantat de Constituția României, însă acest drept a fost grav afectat în perioada regimului comunist prin naționalizarea abuzivă a bunurilor. După 1989, statul român a adoptat mai multe măsuri legislative pentru restituirea sau compensarea proprietăților confiscate ilegal, cele mai relevante fiind Legea nr. 10/2001 și Legea nr. 165/2013. Aceste acte normative au stabilit proceduri pentru restituirea în natură sau prin echivalent, însă aplicarea lor a fost marcată de întârzieri și dificultăți administrative. Hotărârea CEDO în Cauza Văleanu și alții împotriva României a evidențiat deficiențele sistemului românesc de despăgubire și a reafirmat obligația statului de a respecta dreptul la proprietate conform Convenției Europene a Drepturilor Omului. În acest context, analiza cadrului legislativ și jurisprudenței europene subliniază necesitatea unor reforme pentru a asigura un proces echitabil și eficient de restituire a proprietăților.

Keywords: legea 10/1991, legea 165/2013, Hotărârea Văleanu, Art. 44 din Constituția României, CEDO, expropriere, naționalizare, restituire

Introducere:

Conform Constituției României, dreptul la proprietate privată este definit în articolul 44, alin. 2⁴⁴⁶ astfel: „Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală. Astfel, Constituția actuală a României atât garantează, cât și ocrotește proprietatea privată, dar acest aspect nu a fost întotdeauna astfel.

Perioada regimului comunist din România a cuprins nenumărate cazuri în care drepturile fundamentale ale cetățenilor români au fost violate, unul dintre cele mai evidente exemple ale acestui fenomen îl constituie naționalizarea bunurilor și terenurilor din proprietatea cetățenilor, bunuri care ulterior adoptării Constituției din 1991 au trebuit să fie restituite proprietarilor de drept sau moștenitorilor acestora într-un mod corect, eficient și echitabil. În materie de Drept Civil, au fost elaborate două legi menite a veghea asupra echității și legalității resituirii sau recompensării celor vătămați de măsurile din perioada totalitară.

Legea nr. 10/2001⁴⁴⁷ privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989 prezintă cadrul legal în care restituirea imobilelor va avea loc. Textul de lege evidențiază faptul că restituirea bunurilor în natură este imposibilă în majoritatea cazurilor deoarece terenurile care fac obiectul restituirii sunt în folosul public deci

446 https://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?den=act2_1&par1=2#t2c2s0sba44

447 <https://lege5.ro/App/Document/hezdmmbv/proceduri-de-restituire-lege-10-2001>

stabilirea valorii compensării revine unei alte autorități, respectiv Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietarilor.

Legea nr. 165/2013⁴⁴⁸ privind măsurile pentru finalizarea procesului de restituire, în natură sau prin echivalent, a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist în România enumeră patru principii care stau la baza procesului de restituire, respectiv: principiul prevalenței restituirii în natură; principiul echității; principiul transparenței procesului de stabilire a măsurilor reparatorii și principiul menținerii justului echilibru între interesul particular al foștilor proprietari și interesul general al societății.

Hotărârea Văleanu și legile de restituire a bunurilor preluate abuziv:

O hotărâre importantă din jurisprudența românească o reprezintă Cauza Văleanu și alții împotriva României, care a generat dezbateri aprinse în rândul practicienilor de drept. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza **Văleanu și alții împotriva României**, pronunțată la 8 noiembrie 2022, abordează o serie de teme esențiale legate de protecția drepturilor fundamentale ale omului, în special în ceea ce privește dreptul la proprietate privată, reglementat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Această hotărâre se referă la o serie de plângeri formulate de cetățeni români care contestau încălcarea drepturilor lor fundamentale, inclusiv dreptul la un proces echitabil și, în mod specific, încălcarea dreptului lor de proprietate. În contextul acestei hotărâri, este important să analizăm modul în care dreptul la proprietate privată a fost afectat și protejat în lumina deciziilor CEDO.

Cauza **Văleanu și alții**⁴⁴⁹ a fost inițiată de persoane care au contestat procedurile legale desfășurate în România, în cadrul cărora au fost implicate diverse măsuri administrative și judiciare care le-au afectat drepturile de proprietate. Reclamanții au susținut că autoritățile românești au dispus confiscări abuzive, exproprieri sau alte măsuri administrative, fără a le oferi o compensație justă și adecvată. În acest sens, reclamanții au invocat încălcarea dreptului lor la respectarea proprietății, precum și alte încălcări asociate cu tratamentele inumane și procesul echitabil.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat detaliat argumentele reclamanților, luând în considerare atât normele naționale, precum legile asociate cu compensarea celor vătămați de preluările abuzive din perioada comunistă (legea 10/1991 și legea 165/2013), cât și cadrul european al drepturilor omului. În ceea ce privește dreptul la proprietate privată, CEDO a subliniat faptul că statul român are obligația de a respecta acest drept și că orice ingerință în acest drept trebuie să fie prevăzută de lege, să urmărească un scop legitim și să fie proporționată. Constituția României din anul 1991 ocrotește și garantează dreptul la proprietate privată așadar hotărârile instanțelor judecătorești trebuie să reflecte acest lucru.

Unul dintre aspectele majore ale hotărârii CEDO a fost legat de măsurile administrative aplicate de autoritățile române, care au dus la afectarea dreptului de proprietate al reclamanților. Curtea a constatat că statul român nu a respectat în totalitate principiile de protecție a proprietății și nu a asigurat o procedură adecvată pentru obținerea unei despăgubiri echitabile în cazul unor confiscări sau exproprieri.

De asemenea, CEDO a subliniat că statul are obligația de a asigura că măsurile care afectează dreptul de proprietate sunt implementate în mod transparent, echitabil și în conformitate cu principiile statului de drept, asigurându-se că persoanele afectate beneficiază de protecția corespunzătoare, inclusiv dreptul la un recurs efectiv.

448 <https://lege5.ro/App/Document/gm3dcojzge/dispozitii-generale-lege-165-2013?pid=64929597#p-64929597>

449 [https://lege5.ro/App/Document/geztonrzge4di/hotararea-in-cauza-valeanu-si-altii-impotriva-romaniei-din-](https://lege5.ro/App/Document/geztonrzge4di/hotararea-in-cauza-valeanu-si-altii-impotriva-romaniei-din-8112022)

Hotărârea CEDO în Cauza **Văleanu** are un impact semnificativ asupra înțelegerii și protecției dreptului la proprietate privată în contextul legislației românești și europene⁴⁵⁰. Analizând acest caz, putem evidenția mai multe implicații importante pentru protecția dreptului de proprietate. Curtea a reiterat principiul fundamental că dreptul la respectarea proprietății este unul dintre drepturile fundamentale ale omului, protejat nu doar în cadrul legislației naționale, dar și prin instrumente internaționale. În acest context, hotărârea subliniază că orice ingerință a statului asupra dreptului de proprietate trebuie să fie justificată de un interes public legitim, să fie prevăzută de lege și să nu depășească ceea ce este necesar într-o societate democratică. În cazul de față, CEDO a considerat că autoritățile române nu au respectat aceste condiții, afectând astfel dreptul de proprietate al reclamanților. **Despăgubiri echitabile în cazurile de expropriere:** Un alt punct important al hotărârii se referă la obligația statului de a oferi despăgubiri adecvate și echitabile persoanelor care își pierd proprietățile ca urmare a măsurilor administrative, cum ar fi exproprierea sau confiscarea. În această cauză, CEDO a constatat că statul român nu a asigurat o procedură corectă și transparentă în vederea acordării unor despăgubiri corespunzătoare pentru pierderile de proprietate suferite de reclamanți. Astfel, Curtea a subliniat necesitatea unei protecții eficiente a dreptului la proprietate, inclusiv prin garantarea unui sistem judiciar eficient care să permită obținerea de despăgubiri juste. Conform Legii nr. 10/2001 și Legii nr. 165/2013, regula de bază este restituirea cu prioritate în natură a imobilelor ce au fost naționalizate. Atunci când imobilul nu poate fi restituit în natură, se acordă persoanelor îndreptățite despăgubiri, conform acestor legi speciale. Pentru acordarea acestor despăgubiri desigur că imobilele trebuie evaluate. În vederea evaluării lor, unul dintre criteriile ce erau avute în vedere conform Legii nr. 165/2013 consta în caracteristicile imobilului la data preluării abuzive. Mai precis, trebuia identificată categoria de folosință a imobilului la momentul preluării abuzive (extravilan, intravilan, intravilan curți – construcții), aceasta contând la stabilirea valorii imobilului. Dar, prin prisma faptului că regula de bază este restituirea în natură a imobilului pe vechiul amplasament, trebuie avut în vedere că, dacă ar fi posibilă restituirea în natură, persoana îndreptățită la a primi imobilul ar beneficia de actuala categorie de folosință a imobilului (de exemplu, chiar dacă la data preluării abuzive acesta ar fi fost extravilan, dacă în prezent este intravilan, persoana îndreptățită ar beneficia de această categorie de folosință și implicit de valoarea imobilului stabilită prin raportare la această categorie de folosință). Așadar, corect și legal este ca și în situația nerestituirii în natură, despăgubirile să fie stabilite tot prin raportare la actuala încadrare a terenului, și nu la încadrarea pe care acesta o avea la momentul preluării abuzive. **Ingerințele statului și controlul justiției:** În ceea ce privește ingerințele statului în domeniul proprietății, CEDO a subliniat importanța unui control judiciar efectiv asupra măsurilor administrative și a procedurilor de confiscare sau expropriere. Reclamanții în această cauză au invocat faptul că instanțele naționale nu au reușit să protejeze adecvat dreptul lor de proprietate, iar CEDO a subliniat rolul esențial al instanțelor interne în garantarea unui control eficient asupra acestor măsuri, pentru a preveni abuzurile și a asigura respectarea principiilor fundamentale ale dreptului la proprietate.

Hotărârea CEDO are un impact semnificativ asupra dreptului la proprietate privată în România, deoarece subliniază necesitatea de a respecta standardele europene în ceea ce privește protecția acestui drept. Astfel, autoritățile românești sunt obligate să revizuiască legislația și procedurile administrative legate de expropriere și confiscare, pentru a asigura că acestea sunt în conformitate cu cerințele Convenției Europene a Drepturilor Omului. Este esențial ca persoanele afectate de expropriere să beneficieze de o procedură corectă și transparentă, cu dreptul la recurs și acces la instanțe independente. Statul trebuie să asigure un sistem prin care persoanele care își pierd proprietățile din motive de utilitate publică să fie despăgubite într-un mod corespunzător și echitabil. România trebuie să ia măsuri pentru a preveni eventualele abuzuri ale autorităților în privința

450 https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_rou

confiscărilor și exproprierilor, asigurându-se că toate ingerințele în dreptul de proprietate respectă principiile proporționalității și necesității.

Hotărârea CEDO în Cauza **Văleanu și alții împotriva României** subliniază importanța protecției dreptului la proprietate privată, un drept fundamental garantat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Aceasta oferă un cadru juridic clar pentru protejarea acestui drept, având în vedere că orice ingerință a statului asupra proprietății trebuie să fie justificată și proporționată. Decizia CEDO impune autorităților românești să revizuiască procedurile administrative și să adopte măsuri adecvate pentru a asigura respectarea dreptului de proprietate, prin garantarea unui proces echitabil și oferirea unor despăgubiri corespunzătoare. Astfel, hotărârea are un impact semnificativ asupra modului în care România trebuie să abordeze protecția dreptului la proprietate, asigurându-se că acesta este respectat în totalitate în cadrul sistemului juridic național.

Legea nr. 165/2013 a fost adoptată ca răspuns la necesitatea soluționării problemei restituirii imobilelor preluate abuziv în perioada regimului comunist. Această lege are un rol esențial în stabilirea unui cadru juridic clar și eficient pentru despăgubirea foștilor proprietari, abordând problemele și blocajele existente în legislația anterioară.

În urma schimbărilor politice din 1989, statul român a trebuit să adopte o serie de măsuri legislative pentru a răspunde solicitărilor foștilor proprietari de a-și recupera bunurile confiscate abuziv de regimul comunist. Legea nr. 10/2001 a fost un pas important în acest sens, însă aplicarea sa a întâmpinat dificultăți semnificative, inclusiv procese lungi și incapacitatea autorităților de a acorda despăgubiri efective. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a sancționat în repetate rânduri statul român pentru întârzierile și lipsa de soluții eficiente, ceea ce a condus la necesitatea unei noi reglementări, concretizată în Legea nr. 165/2013.

Legea 165/2013 introduce termene clare pentru soluționarea cererilor de restituire, impunând etape precise pentru analizarea și soluționarea acestora. Printre principalele sale prevederi se numără: Stadiile administrative obligatorii: unitățile administrativ-teritoriale trebuie să analizeze cererile într-un termen clar stabilit, acordarea de despăgubiri sub formă de puncte valorificabile la Fondul Proprietatea, eliminând astfel presiunea financiară imediată asupra bugetului de stat, introducerea unui sistem de prioritizare a soluționării dosarelor, având în vedere vechimea cererilor și situația solicitanților, stabilirea unei autorități centrale, Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților (ANRP), responsabilă de gestionarea procesului de despăgubire.

Deși Legea nr. 165/2013 a adus o clarificare necesară în procesul de restituire, implementarea sa a fost marcată de dificultăți. Printre principalele probleme identificate se numără ritmul lent al soluționării dosarelor, contestarea în instanță a unor decizii administrative și insuficiența resurselor financiare pentru acordarea despăgubirilor. De asemenea, mecanismul punctelor valorificabile a fost perceput de unii beneficiari ca o soluție inechitabilă, având în vedere fluctuațiile valorii acestora pe piață.

Legea nr. 165/2013 a reprezentat un pas esențial în procesul de restituire a proprietăților, încercând să echilibreze drepturile foștilor proprietari cu posibilitățile statului de a gestiona această problemă într-un mod sustenabil. Cu toate acestea, dificultățile întâmpinate în aplicarea sa indică necesitatea unor ajustări suplimentare și a unei monitorizări atente pentru a asigura respectarea drepturilor cetățenilor și conformitatea cu standardele europene.

Legea nr. 10/2001 reprezintă un act normativ esențial în procesul de restituire a proprietăților confiscate abuziv de regimul comunist din România. Adoptată ca o măsură reparatorie, legea a fost menită să stabilească un cadru legal clar pentru revendicarea imobilelor, însă aplicarea sa a fost complexă și a generat numeroase controverse juridice și sociale. Deși a fost considerată un pas important spre echitate și justiție socială, implementarea sa a întâmpinat dificultăți semnificative, atât din punct de vedere administrativ, cât și financiar.

După prăbușirea regimului comunist în 1989, una dintre principalele probleme cu care s-a confruntat statul român a fost restituirea imobilelor naționalizate. Fără un cadru juridic clar,

numeroase conflicte au apărut între foștii proprietari și actualii chiriași sau deținători ai imobilelor. Primele reglementări postdecembriste, precum Decretul-lege nr. 118/1990 sau Legea nr. 112/1995, au avut un caracter limitativ și nu au oferit soluții eficiente. Astfel, necesitatea unei legislații cuprinzătoare a condus la adoptarea Legii nr. 10/2001.

Această lege a fost concepută pentru a asigura un echilibru între drepturile foștilor proprietari și realitățile economice și sociale ale statului. Spre deosebire de reglementările anterioare, care impuneau restricții severe asupra categoriilor de beneficiari și asupra bunurilor ce puteau fi restituite, Legea nr. 10/2001 a lărgit sfera de aplicare, permițând revendicarea unui număr mai mare de imobile și introducând posibilitatea compensării financiare în cazurile în care restituirea în natură nu era posibilă.

Legea stabilește cadrul general pentru restituirea imobilelor preluate abuziv între 6 martie 1945 și 22 decembrie 1989. Principalele sale prevederi includ:

- Posibilitatea restituirii în natură a imobilelor, atunci când acest lucru este posibil;
- Acordarea de despăgubiri în cazul în care restituirea în natură nu este fezabilă;
- Stabilirea unui termen limită pentru depunerea cererilor de restituire;
- Crearea unei proceduri administrative clare pentru analiza și soluționarea solicitărilor;
- Implicarea Autorității Naționale pentru Restituirea Proprietăților (ANRP) în procesul de despăgubire.

De asemenea, legea a impus restricții referitoare la vânzarea imobilelor revendicate și a reglementat situațiile în care chiriașii ar fi putut achiziționa locuințele în care trăiau de mai mulți ani.

Deși Legea nr. 10/2001 a fost primită ca un pas înainte în soluționarea problemei restituirii proprietăților, aplicarea sa a fost marcată de dificultăți. Printre principalele probleme identificate se numără:

- Proceduri administrative greoaie și întârzieri majore în soluționarea dosarelor;
- Litigii prelungite între foștii proprietari și actualii ocupanți ai imobilelor;
- Resurse financiare insuficiente pentru despăgubirea tuturor persoanelor îndreptățite;
- Critici din partea Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), care a sancționat statul român pentru tergiversarea procesului de despăgubire;
- Conflicte juridice și administrative între instituțiile statului și autoritățile locale, ceea ce a dus la blocaje în procesul de restituire.

În ciuda acestor dificultăți, legea a reușit să soluționeze un număr semnificativ de cereri de restituire, permițând foștilor proprietari să-și recapete drepturile asupra bunurilor deținute înainte de perioada comunistă.

În urma dificultăților întâmpinate în aplicarea Legii nr. 10/2001, statul român a adoptat ulterior Legea nr. 165/2013, menită să aducă un cadru mai eficient pentru acordarea despăgubirilor. Aceasta a introdus mecanisme precum:

- Sistemul de puncte compensatorii valorificate prin Fondul Proprietatea;
- Termene clare pentru soluționarea cererilor de restituire;
- Prioritizarea cazurilor în funcție de vechimea dosarelor.

De asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a emis mai multe hotărâri prin care a obligat România să accelereze procesul de restituire și să îmbunătățească mecanismele de compensare. În plus, au fost adoptate măsuri suplimentare pentru a eficientiza activitatea ANRP și a reduce timpul necesar pentru soluționarea dosarelor.

Comparativ cu alte state din Europa Centrală și de Est, România s-a confruntat cu un proces de restituire mai complex și mai îndelungat. În Polonia și Ungaria, de exemplu, guvernele au optat pentru soluții rapide, bazate pe despăgubiri financiare, în timp ce România a încercat să combine restituirea în natură cu compensarea financiară. Acest model hibrid a generat însă o serie de

dificultăți, deoarece statul nu dispunea de suficiente resurse pentru a acorda despăgubiri într-un ritm adecvat.

În Cehia și Slovacia, procesul de restituire a fost gestionat într-un mod mai eficient datorită clarității legislative și a implicării mai active a statului în soluționarea rapidă a cererilor. România, în schimb, a avut de înfruntat numeroase procese în instanțele naționale și internaționale, ceea ce a complicat și mai mult întregul proces.

Legea nr. 10/2001 a reprezentat un moment important în procesul de restituire a proprietăților confiscate abuziv, însă aplicarea sa a fost grevată de numeroase dificultăți. În pofida intervențiilor legislative ulterioare, problema despăgubirilor rămâne una sensibilă, necesitând soluții suplimentare pentru a asigura un echilibru între drepturile foștilor proprietari și realitățile economico-sociale actuale. Comparativ cu alte state din regiune, România a avut un proces de restituire mai complicat, însă adaptările legislative ulterioare au încercat să remedieze aceste probleme.

Monitorizarea continuă și adaptarea cadrului normativ sunt esențiale pentru finalizarea acestui proces complex și pentru conformitatea României cu standardele internaționale în materie de drepturi patrimoniale. În viitor, statul român trebuie să asigure o mai bună gestionare a resurselor destinate despăgubirilor și să adopte măsuri care să simplifice și să accelereze procesul de restituire.

Concluzii:

În momentul actual, statul român protejează dreptul la proprietate al tuturor cetățenilor și străinilor sau apatrizilor de pe teritoriul său în conformitate cu Constituția României și tratatelor la care aceasta a aderat. Un pas important în această direcție a fost soluționarea Hotărârii Văleanu care oferă un exemplu de aplicare corectă a legilor 10/1991 și 165/2013 în urma deliberării acesteia de către CEDO

Referințe bibliografice:

- <https://lege5.ro/App/Document/hezdmmbv/proceduri-de-restituire-lege-10-2001>
- https://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?den=act2_1&par1=2#t2c2s0sba44
- <https://lege5.ro/App/Document/gm3dcojzge/dispozitii-generale-lege-165-2013?pid=64929597#p-64929597>
- <https://lege5.ro/App/Document/geztonrzge4di/hotararea-in-cauza-valeanu-si-altii-impotriva-romaniei-din-8112022>
- https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_rou
- Marcel Dumitru Gavris, Legea nr. 165-2013. Comentariu pe articole privind măsurile pentru finalizarea procesului de restituire, în natura sau prin echivalent, a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist în România.

IMPACTUL SCHIMBĂRILOR CLIMATICE ȘI AL CREȘTERII NIVELULUI MĂRII ASUPRA DELIMITĂRII ZONELOR MARITIME STABILITE PRIN UNCLOS

Cristiana-Georgiana ROMAN^{*}

Abstract

Lucrarea de cercetare analizează impactul schimbărilor climatice și al creșterii nivelului mării asupra delimitării zonelor maritime stabilite prin Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (UNCLOS). Tema se fundamentează pe ipoteza faptului că modificările climatice vor genera noi provocări juridice, afectând stabilitatea și aplicabilitatea reglementărilor internaționale actuale privind zonele economice exclusive și platformele continentale.

Lucrarea examinează ambiguitățile din dreptul internațional referitoare la insule și teritorii insulare în contextul dispariției acestora și propune soluții pentru adaptarea normelor legale. În final, se subliniază importanța unei reglementări flexibile și a unei cooperări internaționale în acest domeniu.

Keywords: *schimbări climatice, creșterea nivelului mării, UNCLOS, delimitarea zonelor maritime, dreptul mării, insule submerse, reglementări internaționale.*

I. Introducere

Schimbările climatice reprezintă una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă dreptul internațional public, având un impact semnificativ asupra reglementărilor legate de protecția mediului și de delimitările maritime.

Aceste fenomene naturale au implicații vaste asupra mediului, economiei și stabilității geopolitice. Un aspect central al acestor provocări este impactul schimbărilor climatice asupra reglementărilor internaționale privind delimitarea maritimă. Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării (UNCLOS)⁴⁵¹ semnată în 1982, oferă cadrul juridic fundamental pentru definirea drepturilor statelor asupra zonelor maritime, incluzând apele teritoriale, zonele economice exclusive (ZEE) și platourile continentale. Aceste delimitări se bazează pe linii de bază geografice, care devin din ce în ce mai instabile din cauza creșterii nivelului mării. Pe măsură ce linia țărmului se retrage,

^{*} Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: cristiana_150274@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asistent de cercetare drd. Maria- Cristina Solacolu (e-mail: maria.solacolu@univnt.ro).

⁴⁵¹ UNCLOS, semnată în 1982, reglementează drepturile statelor asupra zonelor maritime. Informație publică, disponibilă online: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

liniile de bază care definesc limitele maritime sunt amenințate, iar acest lucru afectează suveranitatea și drepturile statelor.

Impactul schimbărilor climatice asupra zonelor maritime implică nu doar probleme geografice, ci și juridice, economice și politice. În contextul globalizării, statele sunt tot mai interdependente, iar schimbările climatice forțează o reevaluare a normelor internaționale.

Problema nu este una izolată. Creșterea nivelului mării și instabilitatea liniilor de bază au implicații globale, amplificând disputele geopolitice și generând noi provocări în aplicarea dreptului maritim internațional. Exemple precum litigiile din Golful Bengal între Bangladesh și India sau tensiunile din Marea Chinei de Sud demonstrează cum schimbările climatice pot complica și mai mult situațiile deja tensionate. În regiunea Arctică, topirea ghețarilor a deschis noi rute maritime și accesul la resurse, intensificând rivalitățile dintre statele riverane și evidențiind necesitatea unui cadru juridic adaptat noilor realități.

Lucrarea de față își propune să analizeze impactul schimbărilor climatice și al creșterii nivelului mării asupra delimitării zonelor maritime stabilite prin UNCLOS. Pornind de la analiza prevederilor actuale ale Convenției și a cazurilor practice, lucrarea explorează provocările și soluțiile posibile în acest domeniu. Sunt examinate concepte inovatoare precum „liniile de bază înghețate”, precum și rolul instanțelor internaționale în gestionarea acestor provocări.

Într-un context în care schimbările climatice impun o redefinire a relațiilor dintre state, acest subiect devine de o importanță crucială pentru viitorul dreptului maritim internațional. Soluționarea acestor provocări depinde nu doar de adaptarea reglementărilor juridice, ci și de voința politică a statelor de a colabora pentru a asigura echitatea și stabilitatea într-un mediu global în continuă schimbare.

II. Efectele schimbărilor climatice asupra delimitării maritime

Schimbările climatice au un impact profund asupra delimitării maritime, afectând state insulare precum Kiribati și Tuvalu, dar și țări aflate în regiuni dens populate și vulnerabile, cum ar fi Bangladesh și India. Fenomene precum creșterea nivelului mării, eroziunea costieră și intensificarea dezastrelor naturale generează provocări complexe atât din punct de vedere juridic, cât și politic, forțând o reexaminare a principiilor stabilite prin dreptul maritim internațional, în special prin Convenția ONU privind dreptul mării.

1. Impactul schimbărilor climatice asupra statelor insulare: Kiribati și Tuvalu

Statele insulare din Oceanul Pacific, precum Kiribati și Tuvalu, sunt considerate epicentru al crizei climatice, confruntându-se cu dispariția fizică a teritoriului național, cu implicații majore asupra suveranității și delimitării maritime:

1.1. Creșterea nivelului mării și dispariția teritoriului

Nivelul mării crește anual cu aproximativ 3-4 mm în Pacific, iar proiecțiile indică o posibilă creștere de 1-2 metri până la sfârșitul secolului⁴⁵². În cazul statelor insulare formate din atoli joși, precum Kiribati și Tuvalu, chiar o creștere modestă poate inunda complet insulele.

Conform UNCLOS, delimitările maritime (de exemplu, limitele zonelor economice exclusive - ZEE) sunt definite pe baza liniilor de bază trasate pe coasta existentă.⁴⁵³ Dacă insulele

⁴⁵² IPCC, Sixth Assessment Report: Climate Change 2021, capitolul despre impactul asupra marii.

⁴⁵³ Convenția ONU privind Dreptul Mării (UNCLOS), Articolul 5.

dispar, acest lucru ar putea duce la pierderi ale drepturilor asupra resurselor marine, inclusiv pescuit și exploatarea resurselor minerale subacvatice.

1.2. Provocări juridice privind păstrarea limitelor maritime

Unele state insulare au propus menținerea așa-numitelor “linii de bază înghețate” (frozen baselines), ceea ce ar permite păstrarea limitelor maritime actuale, indiferent de schimbările fizice. Această soluție este susținută de Kiribati și Tuvalu, dar nu este unanim acceptată, deoarece contravine principiului dinamic al UNCLOS, care leagă limitele maritime de geografia coastei. Pierderea completă a teritoriului fizic ridică o problemă juridică unică: un stat care nu mai are teritoriu locuibil poate păstra suveranitatea și drepturile maritime? Această întrebare rămâne fără un răspuns clar în dreptul internațional.

1.3. Supraviețuirea statalității și migrarea populație

Kiribati a adoptat o abordare proactivă, achiziționând terenuri în Fiji pentru a asigura relocarea populației sale. Totuși, acest lucru creează precedentul unei „suveranități fără teritoriu”, o situație fără reglementare clară în dreptul internațional. Tuvalu, în schimb, încearcă să mobilizeze sprijinul internațional pentru adoptarea unor măsuri care să garanteze drepturile maritime chiar și în absența teritoriului fizic, solicitând schimbări în regimul UNCLOS.

2. Provocările delimitării maritime în Golful Bengal: Bangladesh și India

Golful Bengal reprezintă un caz unic în care schimbările climatice intensifică tensiunile dintre statele riverane, în special între India și Bangladesh. Aceste țări sunt vulnerabile în fața creșterii nivelului mării, inundațiilor și eroziunii costiere, fenomene care complică delimitarea și gestionarea zonelor maritime. Dreptul internațional public joacă un rol fundamental în reglementarea și soluționarea disputelor de delimitare maritimă în Golful Bengal, având la bază principii și norme specifice, cum ar fi Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (UNCLOS), care reprezintă principalul cadru juridic pentru reglementarea relațiilor statelor privind mările și oceanele. În acest context, dreptul internațional public intervine în mai multe moduri esențiale.

UNCLOS oferă o serie de norme și principii pentru delimitarea zonelor maritime între state. Articolul 15 al Convenției stabilește principiul delimitării zonei economice exclusive (ZEE) și a platoului continental, în cazul în care statele riverane au țărmuri aflate la o distanță mică una de cealaltă, pentru a evita suprapunerea acestora. În Golful Bengal, acest principiu a fost aplicat în mai multe rânduri pentru a stabili granițele zonelor economice exclusive între statele riverane. De exemplu, în disputa dintre India și Bangladesh, soluția de delimitare a fost stabilită de Curtea Internațională de Justiție (CIJ) prin aplicarea principiilor UNCLOS, în urma unei proceduri de arbitraj.

Dreptul internațional public oferă mecanisme pentru soluționarea disputelor teritoriale și maritime între state, inclusiv prin intermediul Curții Internaționale de Justiție (CIJ), Tribunalului Internațional pentru Dreptul Mării (ITLOS) și a altor instanțe competente. Aceste instituții sunt esențiale pentru a asigura respectarea normelor dreptului internațional și pentru a preveni conflictele violente. În cazul Golfului Bengal, de exemplu, disputa dintre India și Bangladesh privind delimitarea ZEE a fost soluționată de CIJ, iar hotărârea a fost acceptată de ambele părți. Aceste mecanisme sunt esențiale pentru menținerea unui cadru de stabilitate în regiune.

Un alt aspect semnificativ în care dreptul internațional public intervine în contextul delimitării maritime în Golful Bengal este impactul schimbărilor climatice asupra granițelor maritime. Creșterea nivelului mării, eroziunea țărmurilor și dispariția insulelor pot modifica semnificativ granițele stabilite prin tratate și convenții internaționale. În acest sens, dreptul

internațional trebuie să se adapteze pentru a face față acestor noi provocări. Deși UNCLOS nu abordează direct problema schimbărilor climatice, se preconizează că va fi nevoie de noi reglementări care să stabilească drepturile și responsabilitățile statelor în cazurile în care teritoriile maritime dispar din cauza fenomenelor climatice. Acest lucru ar putea duce la necesitatea adaptării normelor legale existente sau la crearea unor reglementări noi pentru a asigura continuitatea drepturilor de stat asupra zonelor economice exclusive și platformelor continentale.

Dreptul internațional public încurajează, de asemenea, cooperarea între statele riverane prin tratate bilaterale sau multilaterale. În Golful Bengal, țările implicate pot colabora pentru a dezvolta acorduri care reglementează utilizarea și protecția resurselor maritime comune, precum și pentru a preveni conflictele. De asemenea, dreptul internațional promovează soluționarea pașnică a disputelor, stimulând dialogul și cooperarea între statele din regiune. Astfel, se poate ajunge la un cadru juridic flexibil, care să permită ajustarea delimitărilor maritime în funcție de noile realități ecologice și economice generate de schimbările climatice și de resursele maritime în continuă schimbare.

Totodată, în fața provocărilor aduse de schimbările climatice și de creșterea nivelului mării, dreptul internațional trebuie să evolueze pentru a răspunde noilor circumstanțe și pentru a preveni conflictele internaționale, asigurând stabilitatea și cooperarea regională pe termen lung.

2.1. Vulnerabilitatea deltei fluviului Gange-Brahmaputra

Delta Gange-Brahmaputra-Meghna, una dintre cele mai mari delte din lume, este extrem de vulnerabilă la creșterea nivelului mării și eroziune⁴⁵⁴. Regiunea este caracterizată de un peisaj dinamic, format din insule și canale care se modifică constant.

Schimbările climatice intensifică aceste procese naturale, provocând dispariția unor insule, formarea altora și modificarea țărmurilor. Aceste fenomene afectează punctele de referință utilizate pentru delimitarea maritimă, ceea ce creează incertitudini și potențiale conflicte între statele vecine.⁴⁵⁵

2.2. Soluționarea litigiilor dintre India și Bangladesh

În 2014, un Tribunal Permanent de Arbitraj a soluționat un litigiu maritim dintre India și Bangladesh, acordând acestuia din urmă o suprafață maritimă mai mare decât cea revendicată de India. Decizia a fost bine primită de ambele părți, însă problemele generate de schimbările climatice rămân nerezolvate.⁴⁵⁶

Pe măsură ce insulele și coasta suferă modificări, apar noi provocări juridice legate de interpretarea deciziilor arbitrale și de menținerea limitelor stabilite în funcție de linia de bază supuse eroziunii.⁴⁵⁷

2.3. Intensificarea dezastrelor naturale și implicațiile pentru stabilitatea regiunii

Cicloanele și inundațiile devin mai frecvente și mai severe, ceea ce agravează distrugerea fizică a teritoriului. De exemplu, cicloanele frecvente din Golful Bengal provoacă redistribuirea sedimentelor, modificând forma și dimensiunea insulelor și complicând identificarea punctelor de referință pentru limitele maritime.

⁴⁵⁴ World Bank, *Rising Tides, Sinking Shores: Climate Impacts in the Ganges-Brahmaputra Delta*, 2020.

⁴⁵⁵ Bangladesh Ministry of Environment and Forests, *Climate Change Adaptation Strategy and Action Plan*, 2013.

⁴⁵⁶ Tribunalul Permanent de Arbitraj, *Maritime Boundary Between Bangladesh and India*, 2014.

⁴⁵⁷ *Un Convention and Law of the Sea (UNCLOS)*, Articolul 121.

Impactul social este, de asemenea, semnificativ. Milioane de oameni din Bangladesh se confruntă cu deplasări forțate, creând tensiuni suplimentare în relațiile bilaterale cu India, mai ales în regiunile de frontieră.

III. Dispute geopolitice și probleme emergente

Schimbările climatice au efecte semnificative asupra regiunilor maritime, influențând nu doar mediul, ci și geopolitica globală. Creșterea nivelului mării, topirea ghețarilor și modificările geologice provoacă schimbări fundamentale în teritoriile disputate.

Aceste schimbări nu doar că afectează statele insulare și deltele fluviilor, dar intensifică și conflictele teritoriale, punând sub semnul întrebării vechile delimitări și provocând noi dispute legale și politice. Două regiuni emblematice unde schimbările climatice amplifică tensiunile geopolitice sunt Marea Chinei de Sud și regiunea Arctică.

1. Marea Chinei de Sud: un teren disputat din cauza schimbărilor geografice

Marea Chinei de Sud este una dintre cele mai importante regiuni maritime din lume, având un rol central în comerțul global și în accesul la resurse naturale. Conflictul în această regiune a fost intensificat de schimbările climatice, în special prin creșterea nivelului mării și modificările geologice care afectează insulele și recifele⁴⁵⁸.

Un exemplu notabil este Fiery Cross Reef, un recif din Marea Chinei de Sud, care a fost transformat de China într-o structură artificială prin acoperirea recifului cu beton, pentru a-și consolida pretențiile teritoriale asupra unei mari porțiuni din Marea Chinei de Sud. Această zonă, care este revendicată și de alte state din regiune, cum ar fi Vietnamul, Filipinele și Malaysia, este deosebit de disputată din cauza potențialului său economic, ce include resurse de petrol și gaze naturale.⁴⁵⁹

Cu toate acestea, schimbările climatice și creșterea nivelului mării pun în pericol aceste structuri artificiale, ridicând întrebări cu privire la legitimitatea lor în dreptul internațional, având în vedere că, conform Convenției Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS), insulele și recifele trebuie să fie capabile să susțină o populație umană sau să aibă o vestigiu geologică stabilă pentru a revendica teritoriile maritime.

2. Regiunea Arctică: schimbările climatice deschid noi rute și accesează resurse naturale

Un alt exemplu semnificativ este regiunea Arctică, unde topirea ghețarilor a creat noi rute maritime, dar și acces la resurse naturale deosebit de valoroase, cum ar fi petrolul și gazele naturale. În această regiune, statele din zona polară, precum Rusia, Norvegia și Canada, concurează pentru a revendica teritoriile extinse, inclusiv platoul continental arctic, care se află sub ape și care este bogat în resurse naturale.⁴⁶⁰

De exemplu, Rusia a revendicat o mare parte din platoul continental arctic, invocând date științifice pentru a demonstra că acest teritoriu face parte din extinderea naturală a sa. Aceste revendicări sunt susținute de cercetări geologice care arată continuitatea structurii tectonice din zona arctică. Cu toate acestea, concursul pentru această zonă a provocat tensiuni între statele rivale, fiind

458 United Nations Convention on the Law of the Sea, Article 121: Regime of Islands

459 United Nations, “The Arctic: Legal Framework and Conflicts Over the Continental Shelf”, 2021

460 United Nations Convention on the Law of Sea, Part IV: Exclusive Economic Zone (EEZ)

necesare soluții juridice clare, în conformitate cu UNCLOS, pentru a decide limitele exacte ale platoului continental și pentru a stabili regulile de acces la resurse.

În plus, topirea ghețarilor ar putea transforma regiunile de nord în rute de navigație viabile, ceea ce va spori competiția între națiunile cu interese economice și strategice în zonă. Aceste schimbări climatice vor influența în mod decisiv delimitările maritime și accesul la noi teritorii, fiind esențial ca statele să ajungă la acorduri internaționale care să prevină conflictele și să stabilească un cadru legislativ global în cadrul UNCLOS.

IV. Concluzii

Tema mea a urmărit analiza impactului schimbărilor climatice și al creșterii nivelului mării asupra delimitării zonelor maritime stabilite prin Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (UNCLOS). În acest context, am examinat atât provocările juridice și științifice generate de aceste schimbări, cât și modul în care dreptul internațional, și în special UNCLOS, se raportează la noile realități generate de modificările climatice. Schimbările climatice, prin efectele lor directe asupra creșterii nivelului mării și topirii ghețarilor, au adus o serie de provocări în ceea ce privește delimitarea zonelor maritime și aplicarea normelor stabilite de Convenție.

De asemenea, am abordat modul în care, în contextul global actual, statele sunt confruntate cu dileme importante privind protecția teritoriilor lor maritime și a drepturilor lor economice exclusiv legate de zonele economice exclusive (ZEE) și platformele continentale, mai ales în cazul unor schimbări topografice semnificative cauzate de eroziune și topirea ghețarilor. Creșterea nivelului mării poate duce la modificări majore în configurarea țărmurilor și, implicit, în granițele maritime ale statelor. Aceasta ridică întrebări cu privire la aplicarea unor norme deja existente și la necesitatea reformării reglementărilor internaționale pentru a reflecta noile realități.

Un alt punct esențial pe care l-am examinat este ambiguitatea existentă în interpretarea și aplicarea anumitor dispoziții din UNCLOS, mai ales în ceea ce privește noțiunea de „insulă” și „teritoriu insular”. Conform UNCLOS, o insulă este o masă de pământ care apare deasupra apei în mod natural, dar schimbările climatice pot provoca scufundarea unor insule sau apariția altor formațiuni de pământ care nu sunt în mod clar definite de reglementările existente. În acest sens, am observat că nu există o reglementare clară a ceea ce se întâmplă în cazul în care o insulă devine submersibilă sau dispare din cauza creșterii nivelului mării.

Din punctul meu de vedere, acest subiect este extrem de relevant pentru viitorul reglementărilor internaționale, deoarece, în absența unor soluții clare, disputele teritoriale pot deveni mai frecvente. De asemenea, este evident că reglementările actuale nu sunt suficient de flexibile pentru a aborda complet provocările aduse de schimbările climatice. Întrebarea centrală devine, astfel, dacă UNCLOS este pregătit să răspundă eficient la noile realități, iar soluțiile juridice actuale vor putea să acopere situațiile în care teritoriile maritime dispar sau se modifică semnificativ.

Un alt aspect important care trebuie subliniat este importanța cercetării științifice și a tehnologiilor de monitorizare în abordarea acestor provocări. Având în vedere că schimbările climatice și creșterea nivelului mării sunt fenomene globale, este imperativ ca statele și organizațiile internaționale să colaboreze mai eficient pentru a furniza date precise și actualizate, care să ajute la reevaluarea și adaptarea granițelor maritime. Din acest punct de vedere, mecanismele de cooperare științifică și tehnologică vor juca un rol esențial în stabilirea unui cadru juridic adaptat realităților climatice emergente.

De asemenea, o parte din concluziile lucrării se referă la necesitatea unui proces de reglementare și adaptare continuă a dreptului internațional, astfel încât acesta să rămână relevant într-un context în care schimbările climatice și efectele acestora sunt din ce în ce mai vizibile. Este nevoie de un dialog continuu între statele membre ale ONU, organizațiile internaționale și experți în dreptul mării pentru a dezvolta norme care să răspundă noilor provocări. În acest sens, UNCLOS

trebuie să se adapteze în mod activ pentru a aborda noile situații care vor apărea pe măsură ce schimbările climatice vor progresa, protejând astfel drepturile statelor și securitatea regimului maritim global.

În ceea ce privește soluțiile posibile, se impune crearea unor mecanisme flexibile care să permită adaptarea reglementărilor la modificările din mediul fizic. Un exemplu în acest sens ar putea fi instituirea unor proceduri de reevaluare a granițelor maritime și a zonelor economice exclusive, ținând cont de factorii dinamici ai mediului. De asemenea, ar putea fi necesar să se stabilească un cadru care să reglementeze cazul insulelor și al formațiunilor maritime care dispar din cauza fenomenelor climatice, astfel încât să nu existe un gol de reglementare în ceea ce privește drepturile economice și teritoriale ale statelor.

În final, pot concluziona că tema studiului meu subliniază complexitatea și urgența adaptării dreptului internațional în fața schimbărilor climatice. Modificările climatice nu sunt doar o problemă ecologică, ci și una de mare importanță juridică și politică, având un impact direct asupra delimitării și protecției zonelor maritime. Întărirea cooperării internaționale și a dialogului între statele membre ale ONU este esențială pentru dezvoltarea unor soluții durabile și echitabile. Aceasta va asigura protecția drepturilor statelor, dar și stabilitatea regimului juridic internațional în fața provocărilor viitoare.

Referințe bibliografice:

- Bârsan, C. Dreptul internațional public. Ed. All Beck, București, 2007
- Călin, C. Probleme actuale ale dreptului internațional public. Ed. Hamangiu, București, 2012
- Koh, H. H. The Role of International Law in the Climate Change Debate. Yale University Press, New Haven, 2008
- Lodder, A., & Roderik, H. International Law and the Politics of Climate Change. Cambridge University Press, Cambridge, 2015
- 4. Zhao, L. Climate Change and International Law: A Critical Review of the Legal and Policy Framework. Springer, Cham, 2019
- .United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). The Paris Agreement on Climate Change. UNFCCC, New York, 1992
- International Court of Justice (ICJ). Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar). ICJ, The Hague, 2012
- United Nations Environment Programme (UNEP). Climate Change and International Law: Adapting to the Changing Environment. UNEP, Nairobi, 2013

ETICA ADMINISTRATIVĂ ȘI STATUL DE DREPT

Samuel MIREUȚĂ⁴⁶¹

Abstract

Etica se referă la conduita unui individ, la modul în care acesta trebuie să se raporteze față de principiile etice existente într-o societate. Pentru existența unui comportament în conformitate cu ceea ce este drept, rezonabil, legal, ca regulă, e necesar să definim valorile care conduc o societate. La rândul lor, valorile sunt îmbrăcate în norme juridice, singurele care au forță obligatorie pentru toți membrii unei societăți. Etica este moralitatea în acțiune, fiind legată, indubitabil, de alte concepte similare, precum deontologie, morală, profesionalism, etc. Ce presupune o conduită etică în administrația publică? Ce înseamnă să prestezi un serviciu public sub auspiciile eticii? Ei bine, prin articolul de față, mi-am propus să analizez modul în care etica influențează, cu precădere, mediul juridico-administrativ, fără a neglija alte arii relevante.

Keywords: etică, deontologie, cod de conduită, democrație, stat de drept, echitate, administrație publică, jurisprudență.

1. Introducere

1.1 Obiectivele principale ale lucrării:

- c. Analiza eticii în raport cu alte concepte similare;
- d. Identificarea modului în care etica este compatibilă cu administrația publică;
- e. Plasarea eticii în raport cu statul de drept;
- f. Observarea relației dintre etică și management.

1.2 Întrebările de cercetare:

- g. Ce presupune o conduită etică în administrația publică?
- h. Ce înseamnă să prestezi un serviciu public sub auspiciile eticii?
- i. Există o compatibilitate între etică și prestarea unui serviciu public?
- j. Ce instrumente se folosesc pentru crearea unei conduite conforme cu anumite principii, valori, standarde?

⁴⁶¹ Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: samuel_150440@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei conf.univ.dr. Elena-Emilia Ștefan (stefanelena@univnt.ro).

1.3 Instrumentele de cercetare utilizate

Pentru a răspunde la întrebările de cercetare, pe de-o parte, și la obiectivele propuse, pe de altă parte, am utilizat analiza de conținut, ca instrument de cercetare calitativ, și analiza statistică, ca instrument de cercetare cantitativ. Astfel, prin intermediul acestor instrumente, am analizat legislația, literatura de specialitate, jurisprudența și statistica care fac referire la concepte precum etică, deontologie, stat de drept, administrație publică, funcționar public, corupție.

2. Considerații de natură teoretică

2.1 Etica în raport cu alte concepte similare

Etica, așa cum observă mulți autori în literatura de specialitate, este moralitatea în acțiune, în practică. Evident, există anumite curente de gândire, abordări, că etica și moralitatea ar fi diferite, că ar trebui separate. Etica are cam următoarea abordare: „Spune-mi ce este corect, ce este legal, ce nu este permis”. Moralitatea, pe de altă parte, pentru unii autori, are o sferă mult mai largă, incluzând și anumite precepte religioase, în funcție de confesiunea din care face parte cineva la un moment dat⁴⁶².

Principiile etice care tutelează și guvernează activitatea funcționarului public, mediul mai exact, sunt grupate, dintr-o altă perspectivă, în ceea ce numim „deontologie”. „Deontologia” este un cuvânt care vine din limba greacă, însemnând „știința a ceea ce este corect” („deon” înseamnă „ce este corect”, pe când „logos” înseamnă „știință”). Aplicând această noțiune la administrația publică, deontologia nu presupune altceva decât prestarea unui serviciu public sub auspiciile eticii. Deontologia își găsește aplicarea în codurile de conduită⁴⁶³.

Etica este un proces în care se clarifică ce este bine și ce este rău, modificându-ne conduita în funcție de ce este corect, astfel încât, vedem etica un sistem general de principii directoare. Etica nu este altceva decât un sistem în care spunem ce este bine și ce este rău, ce este acceptabil și ce este inacceptabil. Ce este important de precizat, în ceea ce privește limitele, este că etica are un caracter relativ, nu absolut. Ce se încearcă prin etică? Conformarea conduitei la normele general acceptate în societate. Un concept relativ similar este profesionalismul, ce presupune ralierea la anumite standarde, aderarea la anumite standarde și principii specifice profesiei în care un individ își desfășoară activitatea. Profesionalismul presupune deținerea de abilități (skills), competențe, eficiență și eficacitate. Plecând de la sistemul weberian de recrutare și promovare, instituțiile publice există pentru binele public, angajând, în acest sens, funcționari publici pentru funcționarea acestor servicii publice, astfel încât cetățenii să aibă o viață mai bună. În pofida unui sistem de recrutare bazat pe competențe, administrația publică este percepută ca neprofesionistă și lipsită de etică. Etica administrativă nu este altceva decât o variantă a eticii profesionale⁴⁶⁴.

2.2 Etica administrativă și statul de drept

Cetățenii se așteaptă ca autoritățile publice să dea dovadă de etică. Acest lucru presupune, printre altele, existența unor standarde în ceea ce privește calitatea serviciului public. Standardele

⁴⁶² Menzel, D. C. (1999). Rediscovering the lost world of public service ethics: Do we need new ethics for public administrators? *Public Administration Review*, 59(5), 443-447. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/rediscovering-lost-world-public-service-ethics-do/docview/197167123/se->

⁴⁶³ Gavrilăscu, L. (2011). *A Critical Evaluation Of The Code Of Conduct For Civil Servants*. Cluj-Napoca: Babes Bolyai University. Retrieved from <https://www.proquest.com/conference-papers-proceedings/critical-evaluation-code-conduct-civil-servants/docview/1220671936/se-2>.

⁴⁶⁴ Thozamile, R. M. (2012). Professional and ethical conduct in the public sector. *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, 1(1) doi:<https://doi.org/10.4102/apsdpr.v1i1.22>.

trebuie bine definite, pe de-o parte, în ceea ce privește claritatea; pe de altă parte, într-un stat de drept, reglementările cu caracter secundum legem trebuie să fie adoptate cu respectarea prevederilor constituționale⁴⁶⁵.

Un „serviciu public etic” implică mai mult decât un comportament etic, bazat pe morală, o dedicare pentru slujba exercitată în folosul comunității. În funcție de tipul de serviciu public prestat în folosul cetățeanului, o dimensiune etică presupune și efectuarea unei analize dacă serviciul poate fi prestat mai bine de sectorul privat. Din moment ce primul semn al unui aparat administrativ supradimensionat este numărul de angajați, cea mai simplă de a reduce vizibilitatea unui aparat administrativ supradimensionat este să reduci numărul de angajați. Există o mulțime de metode pentru a face acest lucru. Obiectivele trasate de administrația publică pot fi îndeplinite și prin alte metode, altele decât cele care implică un număr mare de angajați, precum reduceri de taxe, subvenții, contracte între mediul public și cel privat. O serie de servicii pot fi prestate mult mai bine de sectorul privat decât de sectorul public, iar acest lucru poate duce la prețuri mai mici într-un mediu de piață concurențial. Sectorul privat poate îndeplini cu succes multiple sarcini fără a fi constrâns de o mulțime de proceduri, acest lucru permițând companiilor private să rămână flexibile⁴⁶⁶.

2.3 Compatibilitatea sistemului administrației publice cu etica

În ultimii douăzeci de ani foarte multe țări au experimentat reforme în sistemul administrației publice. Tendința a fost de a flexibiliza sistemul administrației publice. Astfel, s-a plecat de la sistemul tradițional, ierarhic, rigid, către o administrație modernă, deschisă publicului. Modernizarea a presupus și adoptarea unor coduri de etică⁴⁶⁷. Aceste coduri urmăresc, așa cum se poate vedea din cuprinsul acestora, creșterea calității serviciului public, o bună administrare în realizarea interesului public, crearea unui climat de încredere între cetățeni și funcționarii publici, pe de-o parte, și între cetățeni și autoritățile administrației publice, pe de altă parte⁴⁶⁸.

Un serviciu public etic nu reprezintă altceva decât o etică aplicată în administrația publică. Schimbări continue au loc în sfera serviciului public etic. Privind imaginea în ansamblu, observăm că în multe țări există o schimbare a paradigmei în ceea ce privește abordarea, respectiv o trecere de la sistemul clasic de drept și reglementări, formal, către un sistem bazat pe valori. Valorile sunt încorporate în coduri de etică. În Europa Centrală și de Vest există o tendință crescândă de a crea coduri de etică, prevăzându-se în textul lor și anumite măsuri punitive⁴⁶⁹.

2.4 Managementul etic și administrația publică

Etica nu este un produs al guvernământului (în sens larg, incluzând aici toate structurile politico-administrative) Noi investim autorități publice ca să ne ofere o perspectivă asupra eticii. Crearea organismelor publice, a entităților publice, are ca scop asigurarea unor nevoi publice, precum transportul, autostrăzile, securitatea și apărarea, educația, protecția împotriva dezastrelor.

⁴⁶⁵ Marx, Fritz Morstein. „Administrative Ethics and the Rule of Law.” *The American Political Science Review* 43, no. 6 (1949): 1119–44. <https://doi.org/10.2307/1950510>.

⁴⁶⁶ Pfiffner, J. P. (1999). The public service ethic in the new public personnel systems. *Public Personnel Management*, 28(4), 541-555. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/public-service-ethic-new-personnel-systems/docview/215946087/se-2>.

⁴⁶⁷ Pevkur, A. (2007). Compatibility of public administration systems and ethics management. *Viesoji Politika Ir Administravimas*, 1(19), pp. 17-18. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/compatibility-public-administration-systems/docview/1426705570/se-2>.

⁴⁶⁸ A se vedea, cu titlu exemplificativ, Legea nr. 7 din 18 februarie 2004 privind Codul de conduită a funcționarilor publici, republicată.

⁴⁶⁹ Pevkur, A. (2007). *Compatibility of public administration systems and ethics management*, op.cit.

Cu toate acestea, etica, ca mod de conduită, trebuie să fie prezentă la toate nivelurile într-un stat⁴⁷⁰. Cum ar trebui coroborate toate aceste valori și nevoi într-un mod cât mai eficient? Ce presupune managementul etic?

Până acum, au existat multiple încercări de a face paralele între diferite tipuri de sisteme ale administrației publice. Există două paradigme diferite în ceea ce privește studiul sistematic al administrației publice din perspectiva managementului: managementul clasic și noul management public. Noul management public are o perspectivă diferită, în sensul că utilizează și instrumente flexibile, tocmai pentru a aduce rezultate pe termen lung, outcome (nu doar varianta tradițională input-output)⁴⁷¹. Dacă în anii 1980 noul management public s-a axat, cu precădere, pe modul în care serviciul public trebuie prestat într-un mod cât mai eficient și eficace, ceva mai târziu, în anii 1990, atenția s-a mutat și pe alte aspecte, precum echitate, integritate și așa mai departe. Toate aceste concepte au fost subsumate unui concept mai larg, întâlnit și sub numele de „bună guvernanta”. A existat și un revers în ceea ce privește aplicarea acestor concepte. George Frederickson a avertizat, în analizele sale, că dereglementarea, privatizarea și concurența pe piață, ca principale instrumente utilizate de noua abordare a managementului, vor duce la probleme mult mai târziu (crize financiare și economice), și aceste probleme vor fi și etice. Concret, dacă un funcționar public primește mai multă autonomie, acest lucru poate avea ca revers și exercitarea de către funcționarul public a atribuțiilor cu exces de putere (a nu se confunda cu puterea discreționară conferită de lege)⁴⁷². Presupune acest fapt schimbarea paradigmei, respectiv întoarcerea la administrația publică tradițională? Această întrebare nu urmărește să considere că noul management public ar fi ceva rău, ci este vorba despre alegerea acelor instrumente care să se potrivească cel mai bine anumitor împrejurări care apar⁴⁷³.

Reforma managementului public a avut un impact la nivel global. Prin reformarea serviciilor publice s-a urmărit ca serviciile publice să fie mai eficiente, mai efective, mai economice și capabile de a asigura o mai bună calitate în ceea ce privește prestarea acestora. Așa cum am arătat mai sus, efectele nu au fost întotdeauna pozitive. Instrumentele folosite au avut un impact limitat în ceea ce privește, de exemplu, corupția. Cererile pentru reformă, modernizare și adaptare, fără îndoială, au fost formulate, pe lângă cele amintite – eficiență, eficacitate, economicitate, calitate –, și pentru reducerea cheltuielilor publice. Cu alte cuvinte, să existe mai multe resurse financiare la bugetul statului⁴⁷⁴.

O viață etică își are rădăcinile în prestarea serviciului public urmând o anumită procedură predeterminată, clară, cu accent pe evitarea conflictului de interese, asigurarea că nu sunt dezvăluite informații financiare către terți neautorizați, îndeplinind orice alte însărcinări conform cu dispozițiile legale⁴⁷⁵.

Etica, privită din perspectiva managementului sectorului public, în mod particular în administrația publică, este strâns legată de problema corupției, mai exact de combaterea acesteia. România, ca membră a Uniunii Europene, are un real interes în combaterea corupției, în crearea unui climat sigur pentru cetățeni. Etica și managementul conduitei funcționarilor publici devin

⁴⁷⁰ Menzel, D. C. (1999). Rediscovering the lost world of public service ethics: Do we need new ethics for public administrators? *Public Administration Review*, op.cit.

⁴⁷¹ Pevkur, A. (2007). *Compatibility of public administration systems and ethics management*, op.cit.

⁴⁷² Webb, W. (2010). Public management reform and the management of ethics: Incompatible ideals for the developing state? *The International Journal of Public Sector Management*, 23(7), 669-684.
doi:<https://doi.org/10.1108/09513551011078914>.

⁴⁷³ Pevkur, A. (2007). *Compatibility of public administration systems and ethics management*, op.cit.

⁴⁷⁴ Webb, W. (2010). Public management reform and the management of ethics: Incompatible ideals for the developing state? *The International Journal of Public Sector Management*, op.cit.

⁴⁷⁵ Menzel, D. C. (1999). Rediscovering the lost world of public service ethics: Do we need new ethics for public administrators? *Public Administration Review*, 59(5), op.cit.

apanajul responsabilitatea fiecărei organizații, fără să se refere numai la monitorizare și control, ci și la promovarea integrității și a bunei conduite. Codul de Etică este o componentă importantă inclusiv în sistemul public de educație. Ce urmăresc aceste coduri de conduită? Să valideze imperativele onestității, responsabilității și protejării interesului public, dând astfel expresie anumitor idealuri în ceea ce privește conduita⁴⁷⁶.

2.5 Instrumente cu caracter juridic pentru conservarea atitudinii etice. Observarea spectrului internațional. Caractere în spațiul național

Prevenirea corupției și îmbunătățirea serviciului public sunt obiectivele principale prin promovarea anumitor standarde pentru funcționarii publici. S-a demonstrat că fenomenul corupției afectează, în mod semnificativ, resursele publice, creându-se astfel o breșă, o abatere de la misiunea pe care o au instituțiile statului, și având direct sau indirect, după caz, efecte negative în ceea ce privește drepturile și libertățile cetățenilor. Problematika generată de fenomenul corupției afectează nu numai drepturi și libertăți, sub aspect juridic, ci duce și la sărăcie, sub aspect economic. Fenomenul corupției este unul care se manifestă la nivel global, organizațiile internaționale adoptând strategii pentru combaterea efectelor negative pe care corupția le generează⁴⁷⁷.

Rezoluția Adunării Generale a ONU, adoptată în anul 1996, este recomandată Statelor Membre ca un instrument util în combaterea corupției. Se face vorbire, în cuprinsul acesteia, de anumite principii, ca integritatea, imparțialitatea, echitatea și non-discriminarea, precum și de anumite reguli privind conflictul de interese, declarația de avere, acceptarea cadourilor, favorurilor, invitațiilor sau a altor avantaje, acestea din urmă având aptitudinea de a afecta imparțialitatea celor din sectorul public în exercitarea funcțiilor pe care le dețin (sintagma folosită este de „oficiali publici”)⁴⁷⁸. Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată de Adunarea Generală a ONU în anul 2003 și intrată în vigoare în anul 2005, este singurul instrument multilateral cu forță obligatorie. Adoptarea acestei Convenții a avut în spate preocuparea statelor în combaterea fenomenului corupției. Încă din preambulul acesteia observăm că acest fenomen, al corupției, reprezintă o amenințare directă pentru stabilitatea societăților, având capacitatea, nefastă de altfel, de submina instituțiile și valorile democratice, valorile etice și justiția și compromițând dezvoltarea durabilă și statul de drept, bazat pe domnia legii⁴⁷⁹.

Uniunea Europeană, de asemenea, alocă resurse pentru lupta împotriva corupției și pentru crearea unor mecanisme în vederea garantării unui serviciu public etic. Acțiunea Uniunii se concretizează, potrivit Tratatelor, prin actele și organismele Uniunii. În materia combaterii corupției, la nivelul Uniunii întâlnim Parchetul European și Oficiul European de Luptă Antifraudă (OLAF). În ceea ce privește legislația, întâlnim Directiva pentru combaterea spălării banilor⁴⁸⁰ și Directiva privind protecția persoanelor care raportează încălcări ale dreptului Uniunii⁴⁸¹. În anul 2001, Parlamentul European a adoptat Codul European al Bunei Conduite Administrative, instrument prin care se arată care sunt așteptările de la un funcționar public. Funcționarii publici trebuie să dea

⁴⁷⁶ Gavrilescu, L. (2011). *A Critical Evaluation Of The Code Of Conduct For Civil Servants*. Cluj-Napoca: Babes Bolyai University. Retrieved from <https://www.proquest.com/conference-papers-proceedings/critical-evaluation-code-conduct-civil-servants/docview/1220671936/se-2>.

⁴⁷⁷ Ibidem.

⁴⁷⁸ Rezoluția 51/59 „Action Against Corruption” a Adunării Generale a ONU din 12 Decembrie 1996.

⁴⁷⁹ Convenției Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată la New York la 31 octombrie 2003 și intrată în vigoare în anul 2005. Convenția a fost ratificată de România în anul 2004.

⁴⁸⁰ Directiva (UE) 2015/849 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau al finanțării terorismului.

⁴⁸¹ Directiva (UE) 2019/1937 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2019 privind protecția persoanelor care raportează încălcări ale dreptului Uniunii.

dovadă de integritate; obiectivitate; amabilitate; transparență; legalitate; nediscriminare; proporționalitate; lipsa abuzului de putere; așteptări legitime, consecvență și avizare, corectitudine, etc. Codul este aplicabil instituțiilor de la nivelul Uniunii Europene, termenul „instituție” desemnând o instituție, un organism, un oficiu sau o agenție a Uniunii europene. În ceea ce privește noțiunea de „funcționar public”, Codul spune că reprezintă un funcționar sau alt angajat al Uniunii Europene⁴⁸². Acest Cod reprezintă un ghid pentru aplicarea art. 41 din Carta drepturilor fundamentale. Conform acestui articol, „orice persoană are dreptul de a beneficia, în ce privește problemele sale, de un tratament imparțial, echitabil și într-un termen rezonabil din partea instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii”⁴⁸³.

Literatura de specialitate analizează managementul etic din două puncte de vedere: managementul funcționarilor publici, pe de-o parte, și managementul fondului normativ, pe de altă parte. Aceste două abordări sunt strâns legate între ele, fiindcă privește administrația publică prin prisma resurselor⁴⁸⁴. Ce organisme există în România? Potrivit Codului Administrativ⁴⁸⁵, Agenția Națională a Funcționarilor Publici a luat naștere ca urmare a nevoii unui corp de funcționari publici profesionist, stabil și imparțial și pentru crearea unei evidențe necesare gestiunii personalului plătit din fonduri publice. La nivel subsecvent legii, prin hotărâre de guvern, există Strategia funcției publice pentru perioada 2022-2027. Strategia cuprinde analize privind: (i) priorități, politici și cadru juridic existente; (ii) obiective; (iii) principii generale; (iv) direcții de acțiune; (v) rezultatele acțiunilor și indicatorilor; (vi) instituții responsabile și proceduri de monitorizare și evaluare⁴⁸⁶.

2.6 Drept versus etică. Redescoperirea eticii și a democrației autentice

Pentru multă vreme, etica a fost legată doar de drept și de normele legale. Practicienii diferitelor profesii juridice și-au unit eforturile în vederea includerii unor standarde etice în anumite coduri de conduită⁴⁸⁷. Dacă autoritatea rațional-legală, care este universal aplicată într-un regim politic, se dovedește a fi ineficace, ghidurile (sau îndrumările) etice sunt necesare. Într-o societate democratică, valorile democratice sunt promovate prin instituțiile sale, privite în sens larg. Nu numai în profesiile juridice, ci și în spațiul administrației publice, literatura de specialitate a observat legătura între etică și filozofia morală. Astfel, literatura de specialitate a căutat să integreze concepte de etică în administrația publică. Administrația publică se află în slujba societății, deși există anumite abordări privind considerarea acesteia ca fiind în slujba unui anumit regim, acesta din urmă având propriile valori. Dincolo de normele legale, funcționarii publici trebuie să țină cont, cu prioritate, de valorile etice universal aplicabile în cadrul oricărei societăți democratice⁴⁸⁸.

Ce trebuie redescoperit? Ei bine, o perspectivă etică presupune o disponibilitate a fiecărui cetățean de a contribui la bunăstarea celuilalt. Aceasta este esența democrației, și în special a celor care aleg să se pună în „slujba comunității”. Această abordare este semnificativ diferită de cea

⁴⁸² În anul 2001, Codul european al bunei conduite administrative a devenit un instrument foarte important pentru aplicarea principiului bunei administrări.

⁴⁸³ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamată la Nisa, la data de 7 decembrie 2000, cu forță juridică din anul 2008, de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona.

⁴⁸⁴ Scapin, T. (2016). The ambiguous meaning of the ethical issue in a context of NPM reforms: Insights from the OECD, Canada and France. *Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe. The NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 9(2), 93-119. doi:<https://doi.org/10.1515/nispa-2016-0016>.

⁴⁸⁵ A se vedea art. 400 din Ordonanța de Urgență nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 555 din 5 iulie 2019.

⁴⁸⁶ Hotărârea de Guvern privind Strategia funcției publice pentru perioada 2022-2027.

⁴⁸⁷ A se vedea Hotărârea Consiliului UNBR nr. 268/17 iunie 2017 prin care se aprobă Codul Deontologic al Avocatului Român.

⁴⁸⁸ Martinez, J. M. (1998). Law versus ethics: Reconciling two concepts of public service ethics. *Administration & Society*, 29(6), 690-722. doi:<https://doi.org/10.1177/009539979802900609>.

uzuală, în care funcționarul public pare detașat, anost, rigid, preocupat doar să își îndeplinească sarcinile zilnice, fără să nutrească la a avea un orizont mai mare, în care să fie pasionat de ceea ce face⁴⁸⁹.

2.7 Etica și cercetarea științifică

Etica cercetării are la bază anumiți piloni: a respecta autonomia, a nu face rău, a face bine (mai este cunoscut și sub numele de „principiul beneficiului”), și a urma dreptatea și echitatea (justețea). Aplicarea acestor principii în practică, în cadrul studiilor realizate, în context național și internațional, poate să implice anumite dificultăți. Dificultățile au la bază cultura, aspectele de ordin religios, tradițiile, ordinea socială și de drept. Astfel, rezultatele din „țara țintă” pot să difere de rezultatele din „țara de origine”, astfel că, interpretarea rezultatelor obținute trebuie să țină cont și de aceste dificultăți⁴⁹⁰.

În drept, însemnătatea acestor valori – libertate, justiție, echitate, drept de proprietate, și așa mai departe – poate fi găsită în cazuistica instanțelor judecătorești⁴⁹¹.

Cu titlu exemplificativ, în ceea ce privește adoptarea unei legi privind aprobarea unei ordonanțe de urgență ce viza aducerea unor modificări și completări la legea educației naționale, cu referire la studiile de doctorat, Curtea Constituțională a României a constatat că s-a încălcat principiul bicameralismului, întrucât, pe de o parte, releva existența unor deosebiri majore de conținut juridic între formele adoptate de cele două Camere ale Parlamentului și, pe de altă parte, se abătea de la obiectivul urmărit de inițiatorul proiectului de lege și respectat de prima Cameră sesizată. Inițiatorul, a reținut Curtea, potrivit primei forme adoptate, a avut în vedere crearea unui mecanism unitar și coerent privind desfășurarea învățământului la nivelul doctorat, clarificarea și etapizarea concretă a acțiunilor de emiteră a diplomelor și titlurilor la nivel universitar, precum și stabilirea unor atribuții privind procedurile și etica la nivelul învățământului universitar, astfel încât să se identifice cazurile de încălcare a standardelor de etică profesională, iar sancțiunile să poată fi aplicate unitar și în conformitate cu prevederile legale. Cu alte cuvinte, noua lege reglementa o nouă structură, respectiv Senatul universitar al IOSUD, căreia îi erau atribuite prerogative semnificative, fără însă a se preciza natura juridică a acestui organism, componența, procedura de selectare a membrilor și de desemnare a conducerii, procedura de luare a deciziilor în cadrul Senatului, actele juridice pe care le poate adopta, precum și raporturile sale cu structurile componente ale IOSUD, universității, consorții universitare și unități de cercetare-dezvoltare. Curtea a constatat că se introduc prevederi referitoare la competența Senatului universitar al IOSUD de a aproba instituirea unor „comisii cu rol științific”, a căror componență și criterii de selecție a membrilor nu sunt stabilite prin lege. Curtea a reținut că se creează incertitudine cu privire la aplicarea uniformă a prevederilor noii legi, existând riscul încălcării principiului legalității și a principiului securității raporturilor juridice. Pentru considerentele arătate, Curtea, cu unanimitate de voturi, a admis obiecția de neconstituționalitate și a constatat că legea respectivă este neconstituțională, în ansamblul său.⁴⁹²

⁴⁸⁹ Menzel, D. C. (1999). Rediscovering the lost world of public service ethics: Do we need new ethics for public administrators? *Public Administration Review*, *op.cit.*

⁴⁹⁰ Gavrilovici, O., & Gavrilovici, C. (2004). Introduction to research ethics: From purpose to practice. *Revista Romana De Bioetica*, 2(1) Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/introduction-research-ethics-purpose-practice/docview/1417589303/se-2>.

⁴⁹¹ Menzel, D. C. (1999). Rediscovering the lost world of public service ethics: Do we need new ethics for public administrators? *Public Administration Review*, *op.cit.*

⁴⁹² Decizia nr.624 din 26 octombrie 2016, publicată în *Monitorul Oficial al României, Partea I*, nr.937 din 22 noiembrie 2016.

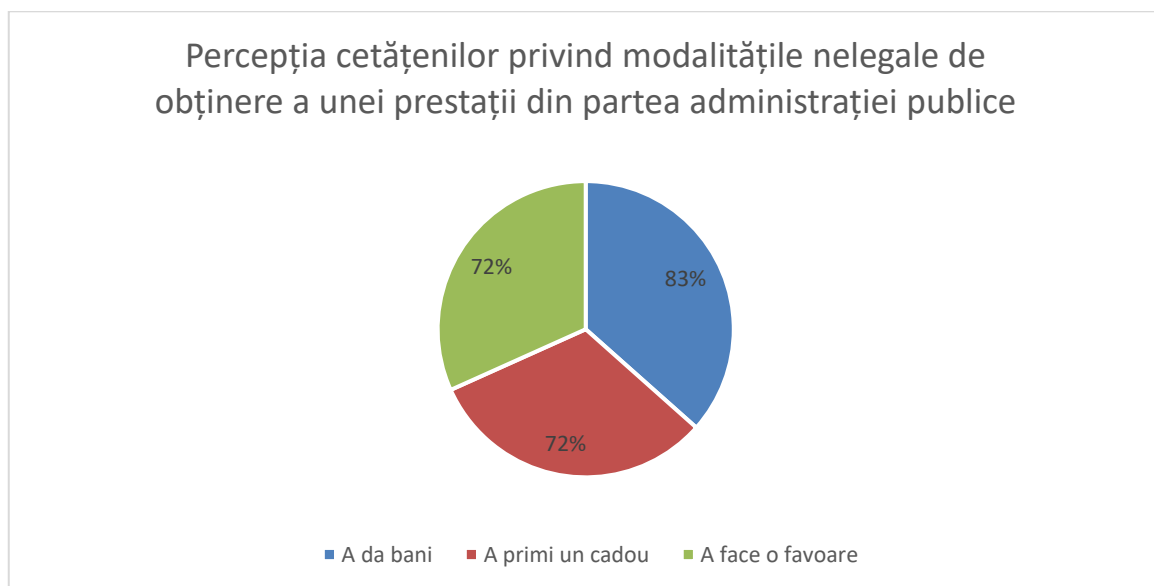
2.8 Cum afectează corupția economiile țărilor din Uniunea Europeană. Studiu de caz

Potrivit celor mai recente rapoarte ale Comisiei Europene, Uniunea Europeană este regiunea cu cea mai scăzută corupție din lume⁴⁹³. Oricum, nicio țară membră a Uniunii Europene nu are zero corupție.

Sub aspect statistic, corupția are următoarele efecte negative⁴⁹⁴:

- k. Corupția costă Uniunea Europeană între 179 și 990 de miliarde pe an, adică aproape 6% din Produsul Intern Brut;
- l. 70% dintre europeni cred că fenomenul corupției este larg răspândit în țara lor – față de 2022, în anul 2023 a existat o creștere cu 2 puncte procentuale;
- m. 35% dintre companiile de la nivelul UE consideră că fenomenul corupției le afectează modul de a face business;
- n. 59% dintre companiile de la nivelul UE sunt de acord cu afirmația că mita și traficul de influență reprezintă metodele cele mai sigure a beneficia de servicii publice;
- o. Mai mult de 7 din 10 respondenți cred că este inacceptabil să dai un cadou (72%) sau să faci o favoare (72%) ca să obții o anumită prestație din partea administrației publice (serviciu), în timp ce 83% consideră că este inacceptabil să dai bani pentru același motiv.

Fig. 1. Percepția cetățenilor privind modalitățile nelegale de obținere a unei prestații din partea administrației publice.

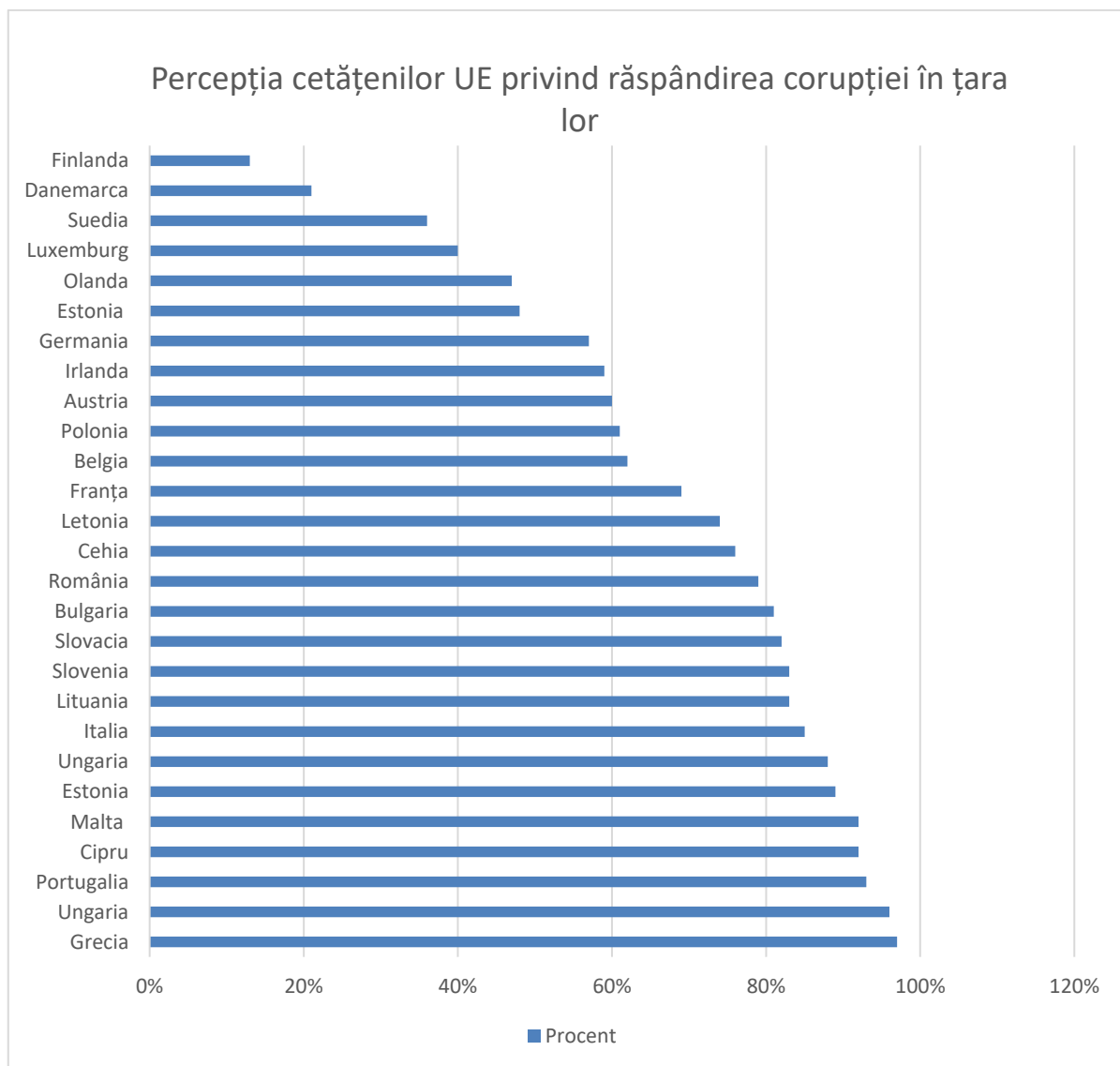

Prelucrare făcută de autor după datele existente la
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2968>.
 Anul de referință este 2023.

⁴⁹³ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/734687/EPRS_STU\(2023\)734687_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/734687/EPRS_STU(2023)734687_EN.pdf).

⁴⁹⁴ <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2968>.

Fig. 2 Percepția cetățenilor europeni privind corupția în funcție de țară.

Sursa: Prelucrare făcută de autor după datele existente la
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2968>.
 Anul de referință este 2023.

Interpretare:

Unele date statistice prezentate se referă strict la percepția cetățenilor cu privire la corupție. Din acest punct de vedere, trebuie subliniat faptul că percepția, ca mod de măsurare, are o componentă subiectivă. O analiză corectă presupune raportarea la anumiți indicatori macroeconomici, la anumite date cantitative (de exemplu, procese cu prejudiciu în justiție, daune constatate care costă Uniunea Europeană miliarde de euro).

Corupția are multiple efecte negative în ceea ce privește atât drepturile fundamentale ale omului, sub aspect juridic, cât și în ceea ce privește economia.

Efectele resimțite se referă la⁴⁹⁵:

- p. Prețuri ridicate și calitate scăzută;
- q. Alocarea ineficientă a resurselor;
- r. Distribuție inegală a averii;
- s. Stimulente scăzute pentru inovare;
- t. Existența unei economii din umbră/subterane;
- u. Investiții și tranzacții străine scăzute;
- v. Educație și sistem public de sănătate deficitare.

3. Concluzii

Modernizarea administrației publice a presupus trecerea de la un sistemul tradițional, rigid, la un sistem modern, flexibil, în care codurile de etică iau locul unor reglementări ineficace. Noul management public este o alternativă la perspectiva clasică, perimată; astfel că, prin noua abordare se urmărește eficiență, eficacitate și economicitate în prestarea serviciului public. Cu toate acestea, noua abordare nu este un panaceu, o rezolvare la toate problemele, ci prezintă particularități, succesul depinzând de împrejurări.

Etica, în raport cu administrația publică, în mod prioritar, urmărește să combată flagelul corupției. Corupția are efecte negative atât juridic, prin încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale, cât și economic, ruinând afaceri și afectând competitivitatea. Există creștere economică doar într-un mediu competitiv. Studiul de caz a evidențiat, prin prezentarea datelor statistice, efectele negative pe care corupția le generează.

Statul, la nivel intern, și organizațiile internaționale, la nivel extern, atât prin instrumente clasice (convenții, directive, rezoluții), cât și prin instrumente moderne (stakeholderi, brainstorming, strategii, coduri de etică), urmăresc să creeze un climat sigur pentru cetățeni.

După cum s-a putut observa, etica vizează și sistemul public de educație. Edictarea de legi fără a ține cont de legalitate, sub aspectul procedurii, și de scopul urmărit de inițiator, în ceea ce privește previzibilitatea și coerența, este sancționată, sub aspectul efectelor, pe cale jurisprudențială. Crearea de „comisii științifice” fără a ține cont de normele legale, doar pentru a prima interesul de castă, într-un total dispreț față de beneficiarii actului educațional, riscă să afecteze securitatea raporturilor juridice.

Pin urmare, se impune redescoperirea eticii, a democrației, a valorilor autentice.

Referințe bibliografice:

Acte cu caracter juridic:

- Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată la New York la 31 octombrie 2003 și intrată în vigoare în anul 2005. Convenția a fost ratificată de România în anul 2004;
- Rezoluția 51/59 „Action Against Corruption” a Adunării Generale a ONU din 12 Decembrie 1996;
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene;
- Codul european al bune conduite administrative;
- Directiva (UE) 2015/849 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau al finanțării terorismului;
- Directiva (UE) 2019/1937 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2019 privind protecția persoanelor care raportează încălcări ale dreptului Uniunii;

⁴⁹⁵ <https://www.investopedia.com/articles/investing/012215/how-corruption-affects-emerging-economies.asp>.

- Legea nr. 7 din 18 februarie 2004 privind Codul de conduită a funcționarilor publici, republicată;
- Ordonanța de Urgență nr. 57 din 3 iulie 2019 privind Codul administrativ, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 555 din 5 iulie 2019;
- Hotărârea de Guvern privind Strategia funcției publice pentru perioada 2022-2027;
- Hotărârea Consiliului UNBR nr. 268/17 iunie 2017 prin care se aprobă Codul Deontologic al Avocatului Român.

Jurisprudență:

- Decizia nr.624 din 26 octombrie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.937 din 22 noiembrie 2016.

Cursuri, monografii, articole, studii de specialitate

- Gavrilescu, L. (2011). *A Critical Evaluation Of The Code Of Conduct For Civil Servants*. Cluj-Napoca: Babes Bolyai University. Retrieved from <https://www.proquest.com/conference-papers-proceedings/critical-evaluation-code-conduct-civil-servants/docview/1220671936/se-2>.
- Gavrilovici, O., & Gavrilovici, C. (2004). Introduction to research ethics: From purpose to practice. *Revista Romana De Bioetica*, 2(1) Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/introduction-research-ethics-purpose-practice/docview/1417589303/se-2>.
- Martinez, J. M. (1998). Law versus ethics: Reconciling two concepts of public service ethics. *Administration & Society*, 29(6), 690-722. doi:<https://doi.org/10.1177/009539979802900609>.
- Marx, Fritz Morstein. „Administrative Ethics and the Rule of Law.” *The American Political Science Review* 43, no. 6 (1949): 1119–44. <https://doi.org/10.2307/1950510>.
- Menzel, D. C. (1999). Rediscovering the lost world of public service ethics: Do we need new ethics for public administrators? *Public Administration Review*, 59(5), 443-447. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/rediscovering-lost-world-public-service-ethics-do/docview/197167123/se->.
- Pevkur, A. (2007). Compatibility of public administration systems and ethics management. *Viesoji Politika Ir Administravimas*, 1(19), pp. 17-18. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/compatibility-public-administration-systems/docview/1426705570/se-2>.
- Pfiffner, J. P. (1999). The public service ethic in the new public personnel systems. *Public Personnel Management*, 28(4), 541-555. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/public-service-ethic-new-personnel-systems/docview/215946087/se-2>.
- Scapin, T. (2016). The ambiguous meaning of the ethical issue in a context of NPM reforms: Insights from the OECD, Canada and France. *Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe. the NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 9(2), 93-119. doi:<https://doi.org/10.1515/nispa-2016-0016>.
- Thozamile, R. M. (2012). Professional and ethical conduct in the public sector. *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, 1(1) doi:<https://doi.org/10.4102/apsdpr.v1i1.22>.
- Webb, W. (2010). Public management reform and the management of ethics: Incompatible ideals for the developing state? *The International Journal of Public Sector Management*, 23(7), 669-684. doi:<https://doi.org/10.1108/09513551011078914>.

Site-uri web:

- <https://www.investopedia.com/articles/investing/012215/how-corruption-affects-emerging-economies.asp>.
- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/734687/EPRS_STU\(2023\)734687_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/734687/EPRS_STU(2023)734687_EN.pdf).
- <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2968>.

RESPONSABILITATEA ȘI RĂSPUNDEREA ÎN CAZUL DAUNELOR CAUZATE DE OBIECTELE SPAȚIALE

Ulpia Elena BOTEZATU*

Abstract

Acest articol analizează principiul subsidiarității în contextul competențelor Uniunii Europene, cu un accent special pe aplicarea sa în domeniul politicilor spațiale, în urma intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona. Studiul examinează evoluția cadrului juridic al subsidiarității, delimitarea competențelor între nivelul național și cel european, precum și mecanismele instituționale de monitorizare, precum „cartonașul galben” și „cartonașul portocaliu”. Prin analiza unor programe de referință, precum Galileo și Copernicus, articolul evidențiază modul în care subsidiaritatea funcționează ca un vector de echilibru între integrarea europeană și autonomia statelor membre în gestionarea unui domeniu strategic și emergent. Lucrarea propune, totodată, perspective de reformă pentru consolidarea eficienței aplicării principiului în fața provocărilor viitoare, precum reglementarea resurselor spațiale și a traficului orbital.

Keywords: *subsidiaritate, competențe europene, Tratatul de la Lisabona, politici spațiale, drept spațial*

1. Introducere

Expansiunea accelerată a activităților spațiale, reflectată în creșterea exponențială a numărului de obiecte artificiale plasate pe orbită, a evidențiat necesitatea consolidării unui cadru juridic internațional capabil să răspundă eficient consecințelor juridice și economice ale daunelor rezultate din aceste activități. Într-un context global în care spațiul extraatmosferic devine din ce în ce mai aglomerat, iar interdependența dintre infrastructurile spațiale și cele terestre se intensifică, problematica răspunderii pentru daunele provocate de obiectele spațiale depășește dimensiunea strict tehnică, devenind un element fundamental al guvernancei globale și al securității juridice.

Regimul juridic internațional aplicabil activităților în spațiul extraatmosferic este fundamentat pe Tratatul privind spațiul extraatmosferic din 1967⁴⁹⁶ (OST) și pe Convenția privind răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale din 1972⁴⁹⁷, instrumente juridice esențiale care consacră principiile responsabilității statelor și oferă mecanisme pentru soluționarea litigiilor. OST stabilește obligații generale referitoare la explorarea și utilizarea spațiului în beneficiul întregii

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: Ulpia_L48281@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Roxana Popescu (roxana.popescu@univnt.ro).

⁴⁹⁶ Outer Space Treaty, OST

⁴⁹⁷ Liability Convention

umanității, în timp ce Convenția privind răspunderea dezvoltă aceste principii, punând la dispoziție un cadru procedural dedicat evaluării și compensării daunelor.

Prezentul articol își propune să evidențieze provocările contemporane în aplicarea acestor instrumente juridice, cu accent pe dificultățile de atribuire a răspunderii în cazurile de coliziune între obiecte spațiale și pe gestionarea problematică a deșeurilor orbitale. În același timp, lucrarea analizează rolul activ al României, în calitate de stat parte la principalele tratate internaționale relevante, în promovarea unei implementări eficiente a regimului juridic și în procesul de adaptare a legislației naționale la noile dinamici ale sectorului spațial.

2. Cadrul juridic internațional

2.1. Tratatul privind spațiul extraatmosferic (OST, 1967)

Adoptat în 1967 sub egida Adunării Generale a Națiunilor Unite, Tratatul privind spațiul extraatmosferic (OST) este recunoscut ca fundamentul juridic al dreptului spațial internațional, deseori denumit „Constituția spațiului extraatmosferic”. Acest instrument juridic⁴⁹⁸ stabilește un set de principii de bază pentru utilizarea și explorarea pașnică a spațiului extraatmosferic, având ca scop prevenirea utilizării spațiului în scopuri agresive și promovarea cooperării internaționale.

Articolul VII al OST este deosebit de relevant în contextul răspunderii internaționale, deoarece consacră principiul responsabilității statelor pentru activitățile spațiale. Conform acestui articol, statele părți la Tratat sunt răspunzătoare pentru toate activitățile desfășurate în spațiul extraatmosferic, indiferent dacă acestea sunt realizate de către entități guvernamentale sau entități private autorizate de statul respectiv:

Fiecare stat parte la tratat care lansează sau asigură lansarea unui obiect în spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, și fiecare stat parte de pe al cărui teritoriu sau instalații se lansează un obiect, poartă răspunderea internațională pentru daunele cauzate de obiect sau de elementele sale componente, pe pământ, în atmosferă sau în spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, unui alt stat parte la tratat sau persoanelor fizice sau juridice ale acestuia. (OST, Art VII)

Această dispoziție juridică subliniază obligația statelor de a preveni activitățile care pot cauza daune altor state și de a răspunde pentru eventualele consecințe prejudiciabile. De exemplu, lansarea unui satelit comercial de către o companie privată precum SpaceX este, din perspectiva OST, responsabilitatea juridică a Statelor Unite, întrucât guvernul american autorizează și supraveghează aceste activități ale companiei Space X.

OST introduce, de asemenea, principiul neapropierii spațiului extraatmosferic, prevăzut la Articolul II, și stabilește obligația statelor de a utiliza spațiul „în beneficiul și în interesul tuturor țărilor”:

Spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, nu este susceptibil de apropiere națională prin proclamarea suveranității, prin folosință sau ocupație, sau prin orice alt mijloc. (OST, 1967, Art. II)

Astfel, se creează un cadru pentru utilizarea responsabilă a spațiului, care, însă, nu include dispoziții specifice privind mecanismele compensatorii, acestea fiind dezvoltate ulterior prin Convenția privind răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale. Aceste limitări subliniază necesitatea unor reforme care să includă mecanisme de compensare mai detaliate și standarde globale pentru trasabilitatea deșeurilor spațiale, reducând astfel incertitudinile juridice în cazurile de daune produse de fragmente mici.

⁴⁹⁸ Lyall & Larsen, 2020

Incidentul Cosmos 954 din 1978, în care un satelit sovietic cu material radioactiv s-a prăbușit în teritoriul canadian, este un caz clasic care ilustrează aplicarea Articolului VII din OST. Canada a utilizat acest articol pentru a stabili răspunderea URSS, punând bazele unei cereri de despăgubire conform Convenției privind răspunderea din 1972⁴⁹⁹.

Deși OST oferă un fundament solid pentru reglementarea responsabilității, aplicarea sa în cazuri complexe ridică provocări semnificative. De exemplu, în cazul proliferării deșeurilor spațiale, identificarea statului responsabil devine problematică, mai ales atunci când fragmentul care cauzează daune nu mai poate fi asociat cu un obiect spațial specific. Această lacună juridică evidențiază necesitatea unor standarde suplimentare, precum cele propuse de inițiativele recente, din 2024, ale Comitetului Națiunilor Unite pentru Utilizarea Pașnică a Spațiului Extraatmosferic (UN COPUOS).

2.2. Convenția privind răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale (Liability Convention, 1972)

Adoptată tot sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite, Convenția privind răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale (Liability Convention) reprezintă un pilon central al regimului juridic spațial internațional. Documentul oferă un cadru detaliat și cuprinzător pentru răspunderea statelor, abordând lacunele din Tratatul privind spațiul extraatmosferic (1967) și stabilind norme concrete pentru gestionarea daunelor cauzate de activitățile spațiale. Elemente-cheie ale Convenției pot fi sumarizate pe scurt astfel:

2.2.1. Definiția obiectului spațial

Conform articolului I(d) al Convenției, „obiect spațial” este definit ca orice vehicul spațial, componentele acestuia, rămășițele sau alte părți rezultate din dezintegrarea sa. Această definiție largă include nu doar sateliți funcționali, dar și resturi spațiale, făcând Convenția relevantă într-un context modern în care deșeurile spațiale reprezintă o problemă majoră.

În cazul coliziunii dintre satelitul american Iridium 33 și satelitul dezafectat rus Cosmos 2251 din 2009, resturile rezultate au ridicat întrebări juridice cu privire la aplicabilitatea Convenției și atribuirea răspunderii. În acest ⁵⁰⁰ caz, responsabilitatea juridică formală nu a fost atribuită unui stat specific sau unei entități. Aceasta s-a datorat mai multor factori:

- Incidentul a fost rezultatul unor deficiențe în schimbul de informații privind traiectoriile orbitale. Rusia nu a notificat comunitatea internațională despre starea satelitului său dezafectat, iar compania americană Iridium nu a avut acces la suficiente date pentru a preveni coliziunea.
- Conform Convenției privind răspunderea din 1972, statul de lansare al unui obiect spațial ar putea fi considerat responsabil pentru daunele cauzate. În acest caz, Rusia ar fi statul de lansare pentru Cosmos 2251, iar SUA pentru Iridium 33. Totuși, cum incidentul s-a petrecut în spațiul extraatmosferic, răspunderea ar fi trebuit stabilită pe baza demonstrației culpei, un proces dificil în absența unor dovezi clare.
- Deși Convenția prevede soluționarea disputelor prin negocieri diplomatice sau arbitraj, în acest caz nu s-a inițiat un proces formal între state.

În concluzie, acest incident a evidențiat lacunele semnificative ale regimului juridic actual, în special în ceea ce privește trasabilitatea fragmentelor de deșeuri spațiale și mecanismele de atribuire a responsabilității.

⁴⁹⁹ Baker, 1981

⁵⁰⁰ Kelso, 2009

2.2.2. Răspunderea absolută

Articolul II al Convenției stipulează că statul de lansare este responsabil în mod absolut pentru daunele provocate pe Pământ sau în atmosferă. Această răspundere absolută înseamnă că nu este necesară demonstrarea culpei statului de lansare pentru ca o cerere de despăgubire să fie validă. Astfel, în cazul incidentului în care un satelit sovietic cu material radioactiv (Cosmos 954, despre care am discutat și mai jos) s-a prăbușit în Canada, autoritățile canadiene au solicitat despăgubiri în valoare de 6 milioane de dolari canadieni, invocând răspunderea absolută a URSS conform Convenției⁵⁰¹.

2.2.3. Răspunderea bazată pe culpă

În contrast cu răspunderea absolută, în cazul daunelor produse în spațiul extraatmosferic, Convenția prevede o răspundere bazată pe culpă. Conform articolului III, statul de lansare este răspunzător doar dacă se poate demonstra că dauna a fost cauzată de un act culpabil al acestuia.

Această distincție între răspunderea absolută și cea bazată pe culpă reflectă dificultatea tehnică (despre care discutasem mai sus) și juridică de a atribui responsabilitatea în spațiul extraatmosferic, unde coliziunile și alte incidente pot implica factori multipli, inclusiv circumstanțe neprevăzute sau lipsa trasabilității debris-ului.

2.2.4. Procedura de soluționare

Convenția stabilește un mecanism diplomatic pentru soluționarea cererilor de despăgubire. Conform articolelor IX și X, cererile trebuie să fie adresate de statul vătămat statului de lansare prin canale diplomatice. În cazul unui impas, se poate apela la un tribunal ad-hoc pentru arbitraj, o procedură utilizată rar în practica internațională.

Deși Convenția oferă un cadru clar pentru gestionarea daunelor, aplicarea sa întâmpină numeroase provocări. Una dintre principalele limitări este dependența de mecanisme diplomatice, care pot fi influențate de considerente politice. În plus, definiția „statului de lansare” poate deveni complexă în cazul lansărilor internaționale, în care mai multe state colaborează sau furnizează infrastructură pentru aceeași lansare. Spre exemplu, dezvoltarea mega-constelațiilor de sateliți de către operatori privați, precum Starlink, ridică întrebări privind răspunderea statelor pentru incidente provocate de companii comerciale. În astfel de cazuri, statele rămân răspunzătoare, dar ar putea fi dificil de aplicat Convenția în mod efectiv⁵⁰².

3. Principii și provocări în aplicarea regimului de răspundere

3.1. Statul de lansare

Unul dintre conceptele fundamentale reglementate de Convenția privind răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale (1972) este cel de „stat de lansare.” Acest concept stabilește cadrul juridic pentru determinarea responsabilității în cazul daunelor provocate de obiectele spațiale, oferind claritate în situațiile de cooperare internațională sau în cazul activităților desfășurate de entități private.

Potrivit Articolului I al Convenției, un „stat de lansare” este definit ca:

5. Statul care lansează obiectul spațial.
6. Statul de pe al cărui teritoriu sau cu ajutorul instalațiilor cărui se efectuează lansarea.
7. Statul care oferă sprijin logistic, tehnic sau financiar pentru lansare în baza unui acord internațional.

Această definiție largă este menită să acopere diversitatea scenariilor posibile din domeniul spațial. Mai mult, Convenția prevede că, în cazurile în care mai multe state sunt implicate în lansare,

⁵⁰¹ Baker, 1981

⁵⁰² Marboe, 2020

toate aceste state pot fi responsabile solidare pentru daunele cauzate. Acest principiu asigură un mecanism de protecție pentru partea prejudiciată, care poate solicita despăgubiri de la oricare dintre statele implicate în lansare.

Un exemplu clasic al aplicării acestui concept este incidentul Cosmos 954 din 1978. Satelitul sovietic, echipat cu un reactor nuclear, a reintrat necontrolat în atmosferă, prăbușindu-se pe teritoriul canadian. Acest incident a contaminat o zonă vastă din provincia Northwest Territories cu material radioactiv. Canada a invocat prevederile Convenției privind răspunderea și a solicitat URSS despăgubiri de aproximativ 6 milioane de dolari canadieni pentru costurile operațiunilor de curățare și remediere. După negocieri diplomatice, Uniunea Sovietică a acceptat să plătească 3 milioane de dolari canadieni, recunoscând parțial responsabilitatea (Baker, 1981). Acest caz ilustrează eficacitatea principiului răspunderii absolute, stabilit de Convenție pentru daunele provocate pe suprafața Pământului.

Un exemplu contemporan care relevă complexitatea aplicării conceptului de „stat de lansare” este reprezentat de misiunile desfășurate sub auspiciile Agenției Spațiale Europene (ESA). ESA, ca organizație interguvernamentală, nu poate fi desemnată direct ca „stat de lansare.” În schimb, statele membre implicate în proiecte ESA pot fi desemnate responsabile în funcție de rolul lor în cadrul lansării. De exemplu, lansările realizate de ESA de la Centrul Spațial Guyanez din Kourou desemnează Franța ca „stat de lansare,” deoarece centrul se află pe teritoriul său. Totuși, în cazul unor colaborări internaționale, cum ar fi lansarea telescopului James Webb în 2021, răspunderea poate fi partajată între Franța, statele membre ESA implicate și partenerii internaționali, precum NASA și CSA. Această situație adaugă un strat suplimentar de complexitate juridică, mai ales în absența unor mecanisme standardizate de distribuire a răspunderii⁵⁰³.

Deși conceptul de „stat de lansare” oferă un cadru juridic clar, evoluțiile recente din sectorul spațial au evidențiat o serie de provocări. Prima provocare majoră se referă la creșterea rolului entităților private. Activitățile comerciale, precum lansările realizate de SpaceX sau OneWeb, implică statele în calitate de autorități de reglementare. Acest lucru creează riscul ca statele să fie considerate responsabile pentru incidente cauzate de operatorii privați, chiar dacă aceștia nu respectă standardele internaționale.

O a doua provocare actuală este reprezentată de implicarea mai multor state în cooperarea internațională. Proiectele complexe, cum ar fi misiunile Stației Spațiale Internaționale (ISS), implică mai multe state care contribuie cu infrastructură și resurse. Alocarea răspunderii între aceste state rămâne o provocare, mai ales în absența unor acorduri clare.

Și nu în ultimul rând, gestionarea deșeurilor spațiale reprezintă o altă provocare, la care comunitatea internațională încă nu are o soluție. Proliferarea fragmentelor de resturi spațiale complică trasabilitatea, făcând dificilă identificarea statului de lansare responsabil în cazul unor coliziuni.

Pentru îmbunătățirea regimului de răspundere, se recomandă standardizarea trasabilității deșeurilor spațiale prin dezvoltarea unor tehnologii avansate de etichetare și monitorizare a obiectelor spațiale, facilitând astfel identificarea rapidă a originii acestora. În plus, este necesară clarificarea responsabilității în cadrul misiunilor multinaționale prin introducerea unor mecanisme juridice care să definească în mod explicit proporția răspunderii între statele implicate. Totodată, întărirea reglementărilor naționale pentru operatorii privați este esențială, asigurând conformitatea strictă cu standardele internaționale și prevenind incidentele ce ar putea afecta siguranța activităților spațiale.

⁵⁰³ Lyall & Larsen, 2020

3.2. Debris-ul spațial și complexitatea trasabilității

Creșterea alarmantă a cantității de debris spațial – fragmente de obiecte spațiale inactice sau rezultate din coliziuni ori explozii – reprezintă una dintre cele mai mari provocări ale dreptului spațial contemporan. Pe lângă riscurile operaționale pentru sateliții activi și misiunile spațiale, aceste deșeuri ridică probleme juridice complexe, în special în ceea ce privește **trasabilitatea și atribuirea răspunderii** pentru daunele provocate.

Conform unui raport al Agenției Spațiale Europene⁵⁰⁴, există peste 36.000 de fragmente mari de debris înregistrate, iar milioane de fragmente mai mici circulă în orbita joasă a Pământului (LEO). Identificarea exactă a originii acestor fragmente este adesea imposibilă, în special pentru obiectele mici, deoarece nu toate obiectele sunt marcate sau urmărite în mod corespunzător, iar datele radar și optice nu sunt întotdeauna suficiente pentru a identifica proprietarul inițial al fragmentului.

Convenția privind răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale (1972) prevede că statul de lansare este răspunzător pentru daunele provocate de un obiect spațial sau fragmentele acestuia, însă aplicarea acestui principiu depinde de **demonstrarea originii debris-ului**. Lipsa trasabilității eficiente afectează acest proces, ceea ce face ca multe cazuri de daune să rămână nerezolvate. De exemplu, incidentul din 2016, în care satelitul european Sentinel-1A a fost avariat de un fragment de debris necunoscut, a subliniat această problemă. Analiza ulterioară realizată de ESA nu a reușit să stabilească originea fragmentului, limitând posibilitatea de a solicita despăgubiri conform regimului juridic internațional⁵⁰⁵.

Această situație evidențiază lacunele semnificative ale regimului juridic internațional în gestionarea deșeurilor spațiale, începând cu monitorizarea insuficientă, întrucât sistemele de urmărire actuale, cum ar fi cele gestionate de SUA și ESA, sunt eficiente doar pentru obiectele mari, în timp ce fragmentele sub 10 cm, deși pot provoca daune considerabile, sunt greu detectabile. De asemenea, lipsa unor standarde globale de identificare împiedică marcarea uniformă a obiectelor spațiale în scopul trasabilității. Mai mult, absența unui mecanism centralizat de soluționare face ca cererile de despăgubire, reglementate prin Convenția din 1972, să depindă de canale diplomatice bilaterale, proces care este adesea lent și ineficient.

Inițiative recente desfășurate de UN COPUOS și agențiile spațiale internaționale urmăresc îmbunătățirea trasabilității deșeurilor spațiale prin măsuri precum crearea unui registru global extins al Națiunilor Unite care să includă toate obiectele și fragmentele detectate, implementarea tehnologiilor de marcaj, cum ar fi gravarea codurilor unice pe suprafața sateliților sau utilizarea semnăturilor chimice detectabile, și consolidarea cooperării internaționale prin programe precum Space Data Association (SDA), care promovează partajarea de date între operatorii comerciali și guverne. Deși regimul juridic actual oferă un cadru general, limitările legate de trasabilitate reduc semnificativ eficiența mecanismelor de răspundere. În acest context, România, ca stat membru al ESA și semnatar al OST și al Convenției privind răspunderea, poate avea un rol important în promovarea inițiativelor pentru îmbunătățirea trasabilității și în susținerea adoptării unor standarde globale.

3.3. Probleme legate de activitățile comerciale și cooperarea internațională

Expansiunea activităților comerciale în spațiul extraatmosferic, condusă de companii precum SpaceX, Blue Origin și OneWeb, a transformat peisajul explorării și utilizării spațiale, impunând noi provocări pentru regimul juridic internațional. Deși **Tratatul privind spațiul extraatmosferic (OST, 1967)** stabilește clar că statele sunt responsabile pentru toate activitățile spațiale desfășurate

⁵⁰⁴ ESA, 2022

⁵⁰⁵ ESA, 2016

sub jurisdicția lor, indiferent de natura publică sau privată a operatorului, această responsabilitate se confruntă cu limite practice și interpretative.

3.3.1. Probleme juridice legate de activitățile comerciale

OST impune statelor obligația de a autoriza și supraveghea activitățile spațiale ale entităților private (Articolul VI). Această dispoziție are două implicații majore:

8. Răspunderea statului: În cazul unui incident care provoacă daune, statul sub a cărui jurisdicție operează entitatea privată este responsabil pentru despăgubiri. Această prevedere a fost testată teoretic în incidente precum coliziunile cu debris-ul spațial și riscurile asociate cu mega-constelațiile de sateliți⁵⁰⁶.
9. Supravegherea insuficientă: Unele state, în special cele fără infrastructură spațială bine dezvoltată, pot să nu dispună de mecanisme adecvate pentru a reglementa operatorii privați, ceea ce crește riscurile de incidente.

De exemplu, lansările frecvente de sateliți Starlink de către SpaceX au generat preocupări legate de coliziunile orbitale și fragmentarea spațială. În ⁵⁰⁷ timp ce guvernul Statelor Unite autorizează și supraveghează activitățile SpaceX, aplicarea unor măsuri stricte pentru minimizarea riscurilor nu este întotdeauna clară sau uniformă.

3.3.2. Probleme juridice legate de cooperarea internațională

Cooperarea internațională adaugă un alt strat de complexitate. În proiecte multinaționale, precum Constelația Galileo sau Programele Artemis, identificarea unui singur stat responsabil devine dificilă. Convenția privind răspunderea din 1972 este mai puțin clară în astfel de cazuri, deoarece nu specifică cum ar trebui distribuită răspunderea între statele implicate. Această ambiguitate a fost evidentă în cazul incidentului Iridium 33 și Cosmos 2251, o coliziune care a implicat un satelit comercial american și un satelit rusesc dezafectat⁵⁰⁸.

În plus, standardele internaționale pentru prevenirea coliziunilor sunt voluntare, iar mecanismele de aplicare sunt fragmentate. Organisme precum Inter-Agency Space Debris Coordination Committee (IADC) și UN COPUOS au emis linii directoare, însă acestea nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic⁵⁰⁹.

Responsabilitatea statelor în cadrul OST, deși bine fundamentată, este insuficientă pentru a răspunde provocărilor actuale. Lansările comerciale și mega-constelațiile amplifică riscurile, iar lipsa unor standarde juridice obligatorii pentru gestionarea debris-ului spațial și a coliziunilor între operatorii internaționali subminează eficacitatea regimului juridic. Reformele ar putea include crearea unui cadru internațional obligatoriu pentru prevenirea coliziunilor și reducerea debris-ului, dar și dezvoltarea unor mecanisme de răspundere partajată în cazul proiectelor multinaționale.

Creșterea activităților comerciale și dezvoltarea mega-constelațiilor au generat provocări semnificative pentru regimul juridic internațional, punând presiune asupra capacității statelor și organizațiilor internaționale de a gestiona responsabilitatea pentru incidente spațiale. Două cazuri emblematiche ilustrează complexitatea acestor probleme.

1. Starlink și mega-constelațiile

Mega-constelațiile de sateliți, precum rețeaua **Starlink** operată de SpaceX, au revoluționat accesul la Internet global, dar au adus și riscuri semnificative pentru traficul spațial. În 2020, Agenția Spațială Europeană (ESA) a fost obligată să efectueze o **manevră de evitare a coliziunii** între unul dintre sateliții săi și un satelit Starlink aflat pe o traiectorie de impact⁵¹⁰. Această situație a ridicat o serie de întrebări critice:

⁵⁰⁶ Marboe, 2016

⁵⁰⁷ McKnight et al., 2021

⁵⁰⁸ Johnson., 2013

⁵⁰⁹ UNOOSA, 2020

⁵¹⁰ ESA, 2020

- Comunicarea și coordonarea între operatori: ESA a semnalat dificultăți în obținerea unui răspuns rapid din partea SpaceX, ceea ce a amplificat riscul de coliziune. Acest incident a evidențiat necesitatea unor protocoale internaționale clare pentru schimbul de date și coordonarea manevrelor orbitale.
- Răspunderea juridică: Deși o coliziune a fost evitată, întrebările despre răspunderea în caz de impact rămân. Conform Convenției privind răspunderea din 1972, SpaceX ar fi fost responsabilă, prin intermediul Statelor Unite, pentru orice daune cauzate de satelitul Starlink.

Mega-constelațiile amplifică riscul de coliziuni, nu doar prin numărul mare de sateliți lansați, dar și prin dificultățile asociate cu gestionarea acestora pe orbite similare. Această problemă devine și mai acută în lipsa unor reglementări internaționale obligatorii pentru prevenirea coliziunilor.

2. Iridium 33 vs. Cosmos 2251 (2009)

Un alt exemplu notabil este coliziunea dintre satelitul american activ Iridium 33 și satelitul rusesc dezafectat Cosmos 2251 în 2009. Aceasta a fost prima coliziune majoră între două obiecte spațiale operaționale și a generat peste 2.000 de fragmente orbitale care continuă să reprezinte riscuri pentru infrastructurile spațiale existente⁵¹¹. Acest caz a adus în discuție mai multe probleme esențiale:

- Lipsa unui sistem de avertizare internațional: Incidentul a fost rezultatul unor lacune în schimbul de informații privind traiectoriile orbitale. Rusia nu a notificat comunitatea internațională despre starea satelitului dezafectat, iar Iridium nu a avut informațiile necesare pentru a preveni coliziunea.
- Impactul pe termen lung asupra mediului spațial: Fragmentele rezultate din coliziune au rămas pe orbită și continuă să pună în pericol alte obiecte spațiale, contribuind la problema debris-ului orbital. Această situație subliniază necesitatea unor politici stricte privind dezorbirea sateliților inactivi și gestionarea fragmentelor spațiale.

Deși coliziunea nu a fost intenționată, distribuția responsabilității juridice rămâne neclară. Conform principiilor Convenției privind răspunderea, Rusia, în calitate de stat de lansare pentru Cosmos 2251, ar putea fi considerată responsabilă pentru fragmentele rămase pe orbită. Totuși, lipsa unor mecanisme de compensare obligatorii în astfel de cazuri complică aplicarea regimului juridic existent.

Ambele cazuri ilustrează limitele actualului cadru juridic în abordarea provocărilor generate de activitățile comerciale și de cooperarea internațională. În timp ce Convenția privind răspunderea din 1972 oferă o bază juridică pentru atribuirea răspunderii, lipsa unor mecanisme eficiente de prevenire și de aplicare creează incertitudini juridice care afectează stabilitatea și securitatea mediului spațial.

4. Implementarea regimului de răspundere în România

România, ca stat parte la Tratatul privind spațiul extraatmosferic (OST, 1967) și la Convenția privind răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale (1972), are obligația juridică de a supraveghea activitățile spațiale desfășurate sub jurisdicția sa, precum și de a asigura conformitatea cu normele internaționale. Această responsabilitate include prevenirea daunelor, dar și gestionarea situațiilor în care România ar putea deveni țară responsabilă pentru daunele provocate de obiectele spațiale lansate sau operate sub autoritatea sa.

În contextul unei industrii spațiale globale în plină expansiune, România este supusă unei presiuni tot mai mari de a-și adapta legislația națională pentru a răspunde provocărilor contemporane. Aceasta implică două direcții principale:

⁵¹¹ Johnson, 2013

Pe de o parte, este necesară reglementarea activităților comerciale spațiale emergente. Deși activitățile comerciale din sectorul spațial sunt încă în stadiu incipient în România, apariția unor operatori privați care ar putea desfășura activități precum lansarea de sateliți sau operarea de constelații comerciale impune crearea unui cadru legal specific. Statele membre ale Uniunii Europene au început să adopte legi naționale care reglementează autorizarea, supravegherea și răspunderea pentru activitățile spațiale private, în conformitate cu OST. România ar trebui să urmeze acest exemplu pentru a-și proteja interesele strategice și juridice.

Pe de altă parte, România trebuie să creeze un cadru național pentru gestionarea cererilor de despăgubire. Deși România nu a fost implicată până acum în cazuri de răspundere în baza Convenției din 1972, participarea sa la proiecte internaționale, cum ar fi lansările sateliților Sentinel în colaborare cu Agenția Spațială Europeană (ESA), subliniază importanța pregătirii pentru astfel de situații. Un sistem clar de gestionare a cererilor de despăgubire ar trebui să includă: Proceduri pentru investigarea daunelor și determinarea originii acestora; Mecanisme de cooperare internațională în cadrul Națiunilor Unite și al ESA; Fonduri de rezervă sau scheme de asigurare pentru a face față obligațiilor financiare în caz de răspundere.

Spre exemplu, programul Copernicus al Uniunii Europene, prin care sunt lansate sateliții Sentinel, ilustrează complexitatea răspunderii juridice în cadrul cooperării internaționale. România, ca stat membru ESA și UE, contribuie la acest program prin infrastructură și expertiză. Deși aceste sateliți sunt lansați în principal de parteneri internaționali, implicarea României ca finanțator și utilizator al datelor spațiale o poziționează în mod indirect în lanțul de răspundere. În cazul unei avarii cauzate de un satelit Sentinel, România ar putea fi solicitată să își coordoneze acțiunile în cadrul mecanismelor internaționale de soluționare a litigiilor.

România nu dispune încă de o legislație spațială națională cuprinzătoare, comparabilă cu cea a altor state europene, precum Germania sau Luxemburg, care au adoptat legi naționale dedicate sectorului spațial⁵¹². În acest context, există un risc ca România să fie nepregătită să gestioneze cererile de răspundere, în special în cazul unui scenariu cu impact financiar semnificativ. Adoptarea unei legislații spațiale naționale clare, care să includă dispoziții privind autorizarea activităților spațiale și gestionarea răspunderii, este esențială pentru consolidarea poziției României pe scena internațională.

5. Concluzii și recomandări

Regimul juridic actual care guvernează răspunderea pentru daunele cauzate de obiectele spațiale constituie un fundament solid pentru responsabilizarea statelor în utilizarea pașnică a spațiului extraatmosferic. Cu toate acestea, dezvoltările tehnologice rapide, creșterea exponențială a numărului de sateliți și implicarea intensificată a actorilor privați au creat un set de provocări juridice care depășesc limitele reglementărilor existente. Proiectele de mega-constelații, precum Starlink și OneWeb, au amplificat riscurile de coliziuni orbitale și au accentuat problema debris-ului spațial, subliniind necesitatea urgentă a modernizării regimului juridic internațional.⁵¹³

Deși **Convenția privind răspunderea din 1972** oferă un cadru clar pentru gestionarea daunelor, aplicarea sa în practică întâmpină dificultăți majore. Un aspect problematic este trasabilitatea fragmentelor mici de debris spațial, care, din cauza limitărilor tehnologice actuale, nu pot fi asociate direct cu un stat de lansare. În plus, reglementările existente nu acoperă suficient de bine responsabilitatea partajată în cadrul parteneriatelor internaționale complexe, cum este cazul Stației Spațiale Internaționale (ISS). Aceste limitări subliniază nevoia unei adaptări a legislației internaționale la realitățile dinamice ale sectorului spațial.

⁵¹² Jakhu et al., 2017

⁵¹³ Lyall & Larsen, 2020

Recomandările pentru îmbunătățirea regimului de răspundere includ mai întâi adaptarea legislației internaționale la noile realități spațiale. Acest lucru ar putea fi realizat prin propunerea unui protocol adițional la Convenția privind răspunderea, care să introducă norme clare pentru gestionarea fragmentelor de deșeuri spațiale și să reglementeze răspunderea în cazurile de coliziuni implicând mega-constelații. Totodată, este esențială elaborarea unor linii directoare internaționale care să abordeze răspunderea partajată în cadrul parteneriatelor complexe, prevenind astfel litigii îndelungate în situații de cooperare internațională.

O altă măsură vizează îmbunătățirea supravegherii orbitale și a trasabilității obiectelor spațiale. Crearea unui registru global extins, gestionat de UN OOSA sau o agenție specializată, ar facilita monitorizarea în timp real a tuturor obiectelor spațiale, inclusiv a fragmentelor mici. De asemenea, implementarea unor standarde obligatorii de identificare pentru fiecare obiect spațial, prin utilizarea codurilor unice de identificare, ar permite stabilirea cu exactitate a originii chiar și în cazul fragmentelor de dimensiuni reduse⁵¹⁴.

România poate juca un rol proactiv în arena internațională, având în vedere statutul său de stat parte la OST și Convenția privind răspunderea. Astfel, ar trebui să adopte o poziție activă în cadrul UN COPUOS, inițiind discuții pentru adaptarea cadrului juridic internațional la noile riscuri. În paralel, este importantă dezvoltarea unei legislații interne care să reglementeze activitățile comerciale spațiale, impunând cerințe stricte privind monitorizarea și gestionarea responsabilă a obiectelor spațiale.

Nu în ultimul rând, promovarea educației și cercetării interdisciplinare este crucială. Aceasta poate fi realizată prin sprijinirea inițiativelor academice care abordează răspunderea în sectorul spațial din perspective juridice, tehnice și economice, precum și prin organizarea de programe educaționale naționale pentru formarea specialiștilor în dreptul spațial și guvernanța spațială, astfel încât România să fie reprezentată cu succes în forumurile internaționale.

Adaptarea regimului juridic internațional pentru a face față provocărilor contemporane este crucială pentru menținerea securității și sustenabilității activităților spațiale. România, prin respectarea obligațiilor sale internaționale și implicarea activă în dezbaterile globale, are oportunitatea de a contribui la modernizarea cadrului juridic și la crearea unui mediu de cooperare responsabilă. Inițiativele care vizează standardizarea trasabilității deșeurilor spațiale și reglementarea mega-constelațiilor pot asigura un viitor mai sigur și mai predictibil pentru utilizarea spațiului extraatmosferic.

⁵¹⁴ Ibid.

Referințe bibliografice:

- Baker, Barry E. “The Liability Convention and the Cosmos 954 Incident: A Case Study in Space Law Application.” *Journal of Space Law* 9, no. 2 (1981): 3–16.
- European Space Agency (ESA). *ESA Avoids Collision with Starlink Satellite*. 2020. https://www.esa.int/Safety_Security.
- European Space Agency (ESA). *Sentinel-1A Satellite Struck by Space Debris*. 2016. https://www.esa.int/Safety_Security.
- European Space Agency (ESA). *Space Debris and Mega-Constellations: Challenges and Solutions*. 2019. https://www.esa.int/Safety_Security.
- European Space Agency (ESA). *Space Environment Report 2022*. 2022. https://www.sdo.esoc.esa.int/environment_report/Space_Environment_Report_lat_est.pdf.
- Jakhu, Ram S., Tommaso Sgobba, and Paul B. Larsen. *The Need for an Integrated Regulatory Regime for Aviation and Space: ICAO for Space?* Cham: Springer, 2017.
- Johnson, Nicholas. *The Collision of Iridium 33 and Cosmos 2251: The Shape of Things to Come*. NASA Technical Reports, 2013. <https://ntrs.nasa.gov/citations/20100002023>.
- Lyall, Francis, and Paul B. Larsen. *Space Law: A Treatise*. 2nd ed. London: Routledge, 2018. <https://doi.org/10.4324/9781315610139>.
- Marboe, Irmgard. “The Role of National Space Legislation in Strengthening the Rule of Law.” *Space Policy* 32, no. 1 (2016): 5–11.
- McKnight, Darren, Francesca Di Pentino, and Laura Camacho. “Mega-Constellations and Space Traffic Management: Balancing Opportunity and Risk.” *Space Policy* 58 (2021): 101425. <https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2021.101425>.
- Nakamura, Ayako. “Space Debris and Liability Schemes under International Law.” *International Journal of Law* 6, no. 1 (2020): 59–66. <https://www.lawjournals.org/assets/archives/2020/vol6issue1/6-1-59-450.pdf>.
- United Nations. *Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects*. New York: United Nations, 1972. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/liability-convention.html>.
- United Nations. *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies*. New York: United Nations, 1967. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>.
- United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA). *Guidelines for the Long-Term Sustainability of Outer Space Activities*. 2020. <https://www.unoosa.org>.

PROTECȚIA APEI ÎN DREPTUL UNIUNII EUROPENE

Denisa Elena STOICA *
Ștefania Elena STOICA *

Abstract

Apa este esențială pentru viața oamenilor, a animalelor și a plantelor, reprezentând, în același timp, o resursă indispensabilă pentru economie. Protejarea și gestionarea sale depășesc frontierele naționale. Legislația UE privind apa a fost transformată prin adoptarea în 2000 a Directivei-cadru privind apa (DCA), care a introdus o abordare globală în ceea ce privește gestionarea și protecția apelor de suprafață și a apelor subterane din bazinul hidrografic. Directiva este completată de acorduri internaționale și texte legislative privind cantitatea, calitatea și poluarea apei.

Keywords: *Apă, Protecție, Gestionare, Uniunea Europeană*

1. Introducere

„Apa este esențială pentru viața oamenilor, a animalelor și a plantelor și pentru economie. Protecția și gospodărirea apelor depășește frontierele naționale. Politica UE în domeniul apei joacă un rol esențial în protejarea mediului în UE. Eforturile UE de o mai bună conservare a apei merg înspre crearea unei biodiversități extrem de important pentru întreaga lume”⁵¹⁵.

Astfel, UE își dorește împlinirea unei stări de bine a oamenilor, a unei siguranțe în ceea ce privește sănătatea, militând pentru oferirea de apă curată.

Există legi care vizează conservarea surselor de apă și atât a ecosistemelor de apă dulce, cât și a celor marine, precum și garantarea curățeniei apei potabile și a apei pentru scaldat. Directiva-cadru a UE privind apa stabilește un cadru juridic pentru protejarea și restabilirea purității apelor din UE și pentru a asigura utilizarea sa sustenabilă pe termen lung.⁵¹⁶

2. Context general

Considerăm că apa este nu doar o resursă vitală, ci și una dintre cele mai vulnerabile, fiind expusă poluării și exploatării excesive. Deși dependem de apă atât pentru supraviețuire, cât și pentru

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: denystoica2004@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea profesor univ. dr. Augustin Fuerea (augustin.fuerea@univnt.ro).

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: stefystoica04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea profesor univ. dr. Augsutin Fuerea, (augustin.fuerea@univnt.ro).

⁵¹⁵ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodaria-apelor>, accesat la 12 martie 2025.

⁵¹⁶ Mihaela Cristina Paul, Dreptul Mediului, Curs universitar, Editura Hamangiu 2023, București, Cap.VI: Principalele reglementări privind protecția juridică a apei, pag.95-110

dezvoltarea economică, realitatea arată că gestionarea defectuoasă poate duce la crize ecologice și sociale majore.

În opinia noastră, gestionarea sustenabilă a apei trebuie să fie o prioritate absolută. Reducerea risipei, protejarea surselor de apă și tratarea eficientă a apelor uzate nu ar trebui să fie doar obiective teoretice, ci măsuri aplicate concret și constant. În plus, considerăm esențial ca sectoare precum agricultura și industria să adopte practici ecologice și tehnologii inovatoare, astfel încât să reducă impactul negativ asupra resurselor de apă.

În multe regiuni ale lumii, schimbările climatice agravează problema, provocând secete sau inundații mai frecvente, ceea ce face și mai importantă o strategie integrată de gestionare a resurselor de apă⁵¹⁷.

În 2012, Comisia a lansat Planul de salvagardare a resurselor de apă ale Europei⁵¹⁸, o strategie pe termen lung care urmărește să asigure disponibilitatea apei la un nivel de calitate suficient pentru toate utilizările legitime, printr-o punere în aplicare mai bună a politicii actuale a UE privind apa, prin integrarea obiectivelor politicii privind apa în alte domenii politice și prin remedierea lacunelor existente în cadrul actual. Acest plan prevede stabilirea de către statele membre a unor conturi pentru apă și obiective privind eficiența apei, precum și elaborarea de standarde ale UE privind reutilizarea apei.

*Rapid nu înseamnă întotdeauna mai bine, de aceea este nevoie de timp și de măsuri concrete pentru a păstra calitatea apei. În acest sens reușim să evităm pierderea biodiversității: dispariția speciilor. Ecologiștii reprezentați foarte bine în ședințele de lucru din cadrul UE ne avertizează că dacă nu facem ceva pentru a păstra calitatea apei aproape jumătate din toate speciile de pe pământ vor fi distruse în următorii 100 de ani.*⁵¹⁹

3. Obiective și Realizări

Politica UE a stabilit două cadre juridice principale pentru protecția și gospodărirea resurselor de apă dulce și a resurselor marine în cadrul unei abordări holistice, bazate pe ecosistem: Directiva-cadru privind apa (DCA) și Directiva-cadru „Strategia pentru mediul marin”⁵²⁰ (DCSM).⁵²¹

Printre cauzele pierderii biodiversității se regăsește: poluarea și contaminarea apelor care duce la modificarea compoziției ecosistemelor: mai puțini pești în mare înseamnă mai puțină hrană pentru supraviețuirea noastră, iar lipsa apei potabile duce la multiplicarea bolilor și mai puțină rezistență la pandemii.

Cel de al 15-lea Summit ar fi trebuit să aibă loc în 2020, dar pandemia l-a împiedicat, având loc în schimb în 2022 a avut drept scop întâlnirea liderilor, negociatorilor, oamenilor de știință și ONG-urilor pentru a discuta despre viitorul întregii vieți pe pământ. După negocieri îndelungate s-a adoptat cadrul global pentru recuperarea naturii.

A. Directiva-cadru privind apa și directive specifice conexe privind apa

„Directiva-Cadru a Uniunii Europene privind apa stabilește un cadru de protecție pentru diverse tipuri de ape: interioare de suprafață, de tranziție, de coastă și subterane. Aceasta urmărește prevenirea și reducerea poluării, promovarea utilizării sustenabile a resurselor de apă, protejarea și

⁵¹⁷ <https://www.eea.europa.eu/ro/highlights/schimbarile-climatice-reprezinta-un-factor>, accesat la 12 martie 2025.

⁵¹⁸ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodarirea-apeilor>, accesat la 20 februarie 2025.

⁵¹⁹ Mihaela Cristina Paul, *Dreptul Mediului*, op. cit. pag.95-110.

⁵²⁰ Directiva 2008/56/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 17 iunie 2008 de instituire a unui cadru de acțiune comunitară în domeniul politicii privind mediul marin, publicată în JO L 164, 25.6.2008.

⁵²¹ https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_2.5.4.pdf, accesat la 1 martie 2025.

îmbunătățirea ecosistemelor acvatice, precum și reducerea impactului inundațiilor și secetelor. Obiectivul principal este atingerea unei stări ecologice bune pentru toate corpurile de apă. În acest scop, statele membre trebuie să elaboreze planuri de management bazate pe bazinele hidrografice naturale și să implementeze măsuri specifice pentru îndeplinirea acestor obiective⁵²².

O evaluare realizată în 2019 a concluzionat că Directiva-Cadru este, în general, adecvată scopului său, însă aplicarea sa trebuie accelerată. Prin urmare, în iunie 2020, Comisia Europeană a decis să nu modifice directiva, ci să se concentreze pe îmbunătățirea implementării și respectării acesteia. Directiva-Cadru este susținută de mai multe directive specifice, printre care:

- **Directiva privind apele subterane**⁵²³ – stabilește criteriile pentru evaluarea stării chimice a acestora, identificarea tendințelor de poluare și definirea nivelurilor de bază necesare inversării acestora.
- **Directiva privind apa potabilă**⁵²⁴ – reglementează standardele de calitate pentru apa destinată consumului uman.
- **Directiva privind apa pentru scăldat**⁵²⁵ – asigură menținerea calității apei utilizate pentru înbăiere.
- **Directiva privind nitrații**⁵²⁶ – vizează reducerea poluării cauzate de nitrați proveniți din surse agricole.
- **Directiva privind tratarea apelor urbane reziduale**⁵²⁷ – impune colectarea și epurarea adecvată a apelor uzate.
- **Directiva privind standardele de calitate a mediului**⁵²⁸ – stabilește limite pentru anumite substanțe poluante din apă.
- **Directiva privind inundațiile**⁵²⁹ – se concentrează pe gestionarea riscurilor asociate inundațiilor.

În octombrie 2022, Comisia Europeană a propus modificări ale legislației privind protecția apei, inclusiv actualizarea listelor de contaminanți din apele de suprafață și subterane, pentru a reflecta noile provocări legate de poluare.

Directiva revizuită privind apa potabilă⁵³⁰ din 2020 definește standardele de calitate esențiale pentru apa destinată consumului uman. Aceasta le impune statelor membre să monitorizeze periodic calitatea apei prin utilizarea metodei „punctelor de prelevare”. Statele membre pot include cerințe suplimentare specifice pentru teritoriul lor, dar numai dacă acest lucru duce la stabilirea unor standarde mai ridicate⁵³¹. Directiva mai impune furnizarea regulată de informații consumatorilor.

⁵²² <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodarirea-apeilor>, accesat la 12 martie 2025.

⁵²³ Directiva 2006/118/CE a Parlamentului European și a Consiliului European din 12 decembrie 2006 privind protecția apelor subterane, publicată în JO L 372 din 27.12. 2006.

⁵²⁴ Directiva 2020/2184 Parlamentului European a Consiliului Uniunii Europene, din 16 decembrie 2020, care stabilește normele pentru calitatea apei potabile, publicată în JO L 437 din 23.12. 2020.

⁵²⁵ Directiva 2006/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 februarie 2006 privind gestionarea calității apei pentru scăldat, publicată în JO L 64, pe 4.03. 2006.

⁵²⁶ Directiva 91/676/CEE a Consiliului din 12 decembrie 1991 privind protecția apelor împotriva poluării cu nitrați provenind din surse Agricole, publicată în JO L 375 din 31.12. 1991.

⁵²⁷ Directiva 91/271/CEE a Consiliului Uniunii Europene din 21 mai 1991, privind tratamentul apelor reziduale urbane, publicată în JO L 135, pe 30.05. 1991.

⁵²⁸ Directiva 2008/105/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008, privind standardele de calitate a mediului în domeniul apei, publicată în JO L 348, pe 24.12. 2008.

⁵²⁹ Directiva 2007/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2007 privind evaluarea și gestionarea riscurilor de inundație, publicată în JO L 288, pe 6.11. 2007.

⁵³⁰ Directiva 2020/2184 Parlamentului European a Consiliului Uniunii Europene, din 16 decembrie 2020, care stabilește normele pentru calitatea apei potabile, publicată în JO L 437 din 23.12. 2020.

⁵³¹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-03-28_RO.html, accesat la 12 martie 2025.

Pe lângă aceasta, din trei în trei ani trebuie prezentate Comisiei rapoarte privind calitatea apei potabile. Directiva revizuită a fost propusă de Comisie în februarie 2018, drept răspuns la inițiativa cetățenească europeană „Right2Water”, înlocuind directiva anterioară din 1998. Directiva revizuită actualizează standardele de siguranță existente și îmbunătățește accesul la apă potabilă sigură conform celor mai recente recomandări ale Organizației Mondiale a Sănătății. În plus, ea mărește transparența pentru consumatori în ceea ce privește calitatea apei potabile și apa furnizată, contribuind astfel la reducerea numărului de sticle de plastic ca urmare a încrederii sporite în apa de la robinet⁵³². Evaluările la nivelul UE a siguranței apei bazate pe riscuri ajută la identificarea și abordarea posibilelor riscuri la care sunt expuse sursele de apă de la nivelul de distribuție.

Directiva privind apa pentru scăldat vizează să îmbunătățească sănătatea publică și protecția mediului prin stabilirea de dispoziții privind monitorizarea și clasificarea a apei pentru scăldat și informarea publicului în acest sens. „În timpul sezonului de scăldat, statele membre trebuie să preleve probe din apa pentru scăldat și să evalueze concentrația a cel puțin două bacterii specifice o dată pe lună în fiecare zonă de scăldat. Acestea trebuie să informeze publicul prin intermediul „profilurilor apei pentru scăldat” care conțin, de exemplu, informații despre tipul de poluare și sursele care afectează calitatea apei pentru scăldat. Există un simbol standard pentru informarea publicului cu privire la clasificarea apei pentru scăldat și la eventuale interdicții de scăldat. Comisia și Agenția Europeană de Mediu publică anual un raport de sinteză privind calitatea apei pentru scăldat”⁵³³.

Directiva privind standardele de calitate a mediului⁵³⁴ stabilește limite pentru concentrațiile a 33 de substanțe prioritare ce prezintă un risc semnificativ pentru mediul acvatic sau prin intermediul acestuia la nivelul UE și 8 alți agenți poluanți în apele de suprafață. În timpul unei revizuirii din 2013, au fost adăugate 12 substanțe noi la lista existentă și s-a introdus obligația care îi revine Comisiei de a stabili o listă suplimentară de substanțe care să fie monitorizate în toate statele membre pentru a sprijini revizuirile viitoare ale listei de substanțe prioritare. Propunerea Comisiei din octombrie 2022 prevede adăugarea a 23 de substanțe individuale pe lista substanțelor prioritare pentru apele de suprafață, inclusiv pesticide precum glifosatul, unele produse farmaceutice (analgice, medicamente antiinflamatoare și antibiotice), bisfenolul A și un grup de 24 de substanțe perfluoroalchilate și polifluoroalchilate (PFAS)⁵³⁵.

Directiva privind tratarea apelor reziduale urbane⁵³⁶ are ca scop protejarea mediului împotriva efectelor negative ale deversărilor de ape reziduale urbane și ale deversărilor din industrie. Directiva stabilește standarde minime și calendare pentru colectarea, tratarea și evacuarea apelor reziduale urbane, introduce controale privind eliminarea nămolului de epurare și solicită să se elimine treptat practica descărcării în mare a nămolului de epurare. În conformitate cu alte politici ale Pactului verde european care vizează reducerea poluării la zero până în 2050, Comisia a adoptat propunerea sa de directivă revizuită în octombrie 2022⁵³⁷.

⁵³² https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_2.5.4.pdf, accesat la 12 martie 2025.

⁵³³ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodaria-apelor>, accesat la 12 martie 2025.

⁵³⁴ Directiva 2008/105/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008, privind standardele de calitate a mediului în domeniul apei, publicată în JO L 348, pe 24.12. 2008.

⁵³⁵ Potrivit https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d0c11ba6-55f8-11ed-92ed-01aa75ed71a1.0010.02/DOC_1&format=PDF, accesat la 12 martie 2025.

⁵³⁶ Directiva 91/271/CEE a Consiliului Uniunii Europene din 21 mai 1991, privind tratamentul apelor reziduale urbane, publicată în JO L 135, pe 30.05. 1991.

⁵³⁷ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodaria-apelor>, accesat la 12 martie 2025.

*Directiva privind nitrații*⁵³⁸ urmărește protecția apelor împotriva poluării cauzate de nitrați proveniți din surse agricole. Un regulament complementar le cere statelor membre să prezinte Comisiei un raport, din patru în patru ani, conținând informații în legătură cu codurile de bună practică agricolă, zonele desemnate vulnerabile la nitrați, rezultatele monitorizării apelor și rezumate ale programelor de acțiune. Atât directiva, cât și regulamentul au drept scop protejarea rezervelor de apă potabilă și prevenirea daunelor cauzate de eutrofizare. În octombrie 2021, Comisia a publicat cel mai recent raport de punere în aplicare, în care a avertizat că nitrații continuă să cauzeze o poluare nocivă a apei în UE și că fertilizarea excesivă rămâne o problemă în multe părți ale UE.

*Directiva UE privind inundațiile*⁵³⁹ are ca scop reducerea și gestionarea riscurilor pe care inundațiile le comportă asupra sănătății umane, mediului, infrastructurii și proprietății. Directiva cere statelor membre să realizeze evaluări preliminare pentru identificarea bazinelor hidrografice și a zonelor costiere aferente care sunt expuse riscurilor și ulterior să elaboreze hărți privind riscul de inundații și planuri de gestionare a riscului de inundații axate pe prevenire, protecție și pregătire. Toate aceste acțiuni vor fi realizate în conformitate cu DCA și cu planurile de gestionare ale bazinelor hidrografice incluse în aceasta.

B. Politica marină și de coastă a UE

Uniunea Europeană a dezvoltat o politică maritimă și de coastă integrată pentru a proteja mediul marin, a sprijini economia albastră și a gestiona sustenabil resursele maritime și costiere. Aceasta include reglementări privind conservarea biodiversității marine, combaterea poluării și adaptarea la schimbările climatice.

Principalele obiective ale politicii maritime și de coastă a UE⁵⁴⁰ sunt următoarele:

Protecția mediului marin – Reducerea poluării, refacerea ecosistemelor și combaterea efectelor schimbărilor climatice asupra zonelor de coastă.

Gestionarea sustenabilă a resurselor marine – Reglementarea pescuitului și protecția biodiversității pentru a preveni supraexploatarea.

Creșterea economiei albastre – Dezvoltarea sectoarelor economice maritime, cum ar fi turismul costier, transportul maritim, energia regenerabilă și acvacultura, într-un mod durabil.

Prevenirea și gestionarea riscurilor maritime – Crearea de mecanisme de protecție împotriva poluării accidentale și a dezastrelor naturale.

Guvernanță și cooperare internațională – Promovarea colaborării între statele membre și cu alte țări pentru protejarea oceanelor și mărilor.

Dintre inițiativele și reglementările cheie⁵⁴¹ în acest domeniu, le amintim pe următoarele:

- - Directiva-cadru privind strategia pentru mediul marin (2008/56/CE) – Stabilește obiective pentru menținerea unui mediu marin curat, sănătos și productiv.⁵⁴²
- - Directiva privind planificarea spațială maritimă (2014/89/UE) – Oferă un cadru pentru utilizarea durabilă a zonelor maritime și prevenirea conflictelor dintre activitățile economice și conservarea mediului.⁵⁴³

⁵³⁸Directiva 91/676/CEE a Consiliului din 12 decembrie 1991 privind protecția apelor împotriva poluării cu nitrați provenind din surse Agricole, publicată în JO L 375 din 31.12. 1991.

⁵³⁹ Directiva 2007/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2007 privind evaluarea și gestionarea riscurilor de inundație, publicată în JO L 288, pe 6.11. 2007.

⁵⁴⁰ Directiva 2008/56/CE privind strategia pentru mediul marin, publicată în JO L 164, pe 25.06. 2008.

⁵⁴¹ Maria Lee, EU Environmental Law: Challenges, Change and Implementation, Vol. 69, No. 5 (Sep., 2006), pp. 858-861

⁵⁴² Directiva 2008/56/CE care stabilește un cadru pentru protecția și conservarea mediului marin în cadrul politicii maritime integrată a UE, publicată în JO L 164, pe 25.06. 2008.

⁵⁴³ Directiva 2014/89/UE privind planificarea spațială maritime, publicată în JO, pe 23.07. 2014

- - Politica comună în domeniul pescuitului (PCP) – Reglementează exploatarea resurselor marine pentru a preveni supra-pescuitul și a proteja biodiversitatea.⁵⁴⁴
- - Strategia UE pentru biodiversitate 2030 – Include măsuri pentru protejarea a 30% din mările europene și refacerea ecosistemelor marine degradate.
- - Pactul Verde European – Integrează măsuri pentru reducerea poluării marine și creșterea utilizării energiei regenerabile offshore.

Prin această politică, UE își propune să asigure echilibrul dintre protecția mediului marin și dezvoltarea economică sustenabilă, contribuind la sănătatea oceanelor și la bunăstarea comunităților costiere.

C. Acordurile internaționale privind apele regionale

Considerăm că regulile juridice europene în domeniul apelor sunt fundamentale pentru protejarea și gestionarea sustenabilă a acestei resurse esențiale. Uniunea Europeană a dezvoltat un cadru legislativ complex, menit să asigure calitatea, disponibilitatea și utilizarea echitabilă a apei, având în vedere atât nevoile economice, cât și protecția mediului.⁵⁴⁵

Protecția apelor marine în Europa este guvernată de patru structuri de cooperare internaționale, cunoscute drept convenții privind mările regionale dintre statele membre și țările vecine cu care au ape comune: Convenția OSPAR din 1992 (bazată pe convențiile anterioare de la Oslo și Paris) pentru Atlanticul de Nord-Est; Convenția de la Helsinki (HELCOM) din 1992 privind zona Mării Baltice; Convenția de la Barcelona (UNEP-MAP) din 1995 pentru Mediterana și Convenția de la București din 1992 privind Marea Neagră. Apele fluviale ale UE sunt protejate prin convenții internaționale, cum ar fi Convenția din 1992 privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale (Convenția privind apa), Convenția din 1996 privind protecția fluviului Dunărea, Convenția din 1999 privind protecția râului Oder împotriva poluării și Convenția din 1999 privind protecția Rinului. Cooperarea de mediu interregională axată pe apele marine sau bazinele hidrografice a dus la crearea mai multor strategii macroregionale în UE: Strategia pentru regiunea Mării Baltice din 2009 (prima strategie globală a UE concepută pentru o macroregiune); Strategia pentru regiunea Dunării (2011) și Strategia pentru regiunea Mării Adriatice și a Mării Ionice (2014).⁵⁴⁶

4. Rolul Parlamentului European în protejarea calității apei

Considerăm că Parlamentul European are un rol esențial în protecția apei în Uniunea Europeană, nu doar din perspectiva adoptării legislației, ci și prin capacitatea sa de a influența politicile publice și de a supraveghea implementarea acestora. Prin colaborarea sa cu Consiliul Uniunii Europene, Parlamentul nu doar că adoptă acte legislative, dar poate și modifica sau respinge propunerile Comisiei Europene, asigurând astfel un control democratic asupra deciziilor care afectează resursele de apă.

Parlamentul European are un rol important în crearea și modificarea legislației referitoare la protecția apei. Printre cele mai importante acte legislative la nivelul UE se numără:

⁵⁴⁴ Regulamentul (UE) nr. 1380/2013 privind politica comună de pescuit, publicată în JO pe 14.07.2013

⁵⁴⁵ Convenția de la Helsinki, privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale, adoptată în 1992, de Comisia Economică pentru Europa a Națiunilor Unite.

⁵⁴⁶ <https://www.gwp.org/globalassets/global/toolbox/publications/background-papers/17.-international-law>

- Directiva-cadru privind apa (2000/60/CE) – aceasta stabilește obiective clare pentru protecția apelor în Uniune și creează un cadru pentru gestionarea acestora la nivel de bazin hidrografic.⁵⁴⁷
- Directiva privind apa potabilă (98/83/CE) – reglementează standardele de calitate ale apei destinate consumului uman⁵⁴⁸.
- Directiva privind tratamentul apelor urbane reziduale (91/271/CEE) – impune măsuri pentru colectarea și tratarea apelor uzate din zonele urbane.⁵⁴⁹
- Directiva privind protecția apelor subterane (2006/118/CE) – protejează resursele de apă subterană împotriva poluării și a deteriorării.⁵⁵⁰

Parlamentul European monitorizează implementarea legislației referitoare la apă în statele membre ale UE, asigurându-se că acestea respectă normele europene. Acesta poate solicita Comisiei Europene să întreprindă acțiuni legale împotriva țărilor care nu respectă reglementările de protecție a apei. În plus, prin intermediul comitetelor și audierilor publice, Parlamentul poate urmări progresul implementării directivelor și poate interveni atunci când este necesar.

Totodată, Parlamentul European joacă un rol esențial în inițierea și susținerea dezbaterilor privind problemele legate de apă la nivel european. Deputații europeni pot propune rezoluții și pot influența stabilirea priorităților politice ale Comisiei Europene în domeniul protecției apei, cum ar fi combaterea poluării cu microplastic, promovarea soluțiilor de economisire a apei sau reducerea impactului schimbărilor climatice asupra resurselor de apă.

În concluzie, considerăm că Parlamentul European nu este doar un actor legislativ, ci și un garant al protecției apei în Uniunea Europeană. Prin monitorizare, inițiative și presiune politică, acesta poate contribui semnificativ la dezvoltarea unor politici sustenabile care să protejeze una dintre cele mai valoroase resurse ale planetei.

5. Reglementări europene în domeniul apelor⁵⁵¹

Considerăm că regulile juridice europene în domeniul apelor sunt fundamentale pentru protejarea și gestionarea sustenabilă a acestei resurse esențiale. Uniunea Europeană a dezvoltat un cadru legislativ complex, menit să asigure calitatea, disponibilitatea și utilizarea echitabilă a apei, având în vedere atât nevoile economice, cât și protecția mediului.

Scopul protecției apelor de suprafață, subterane și a ecosistemelor este acela de a menține, conform unui cadru legal în vigoare, calitatea și productivitatea naturală a acestora, pentru a se evita, în acest mod, efectele negative asupra mediului, sănătății umane și a bunurilor materiale.

Unul dintre cele mai bine reprezentate domenii la nivelul dreptului european al mediului îl constituie protecția și utilizarea durabilă a apelor. În acest sens, există zece directive principale și peste douăzeci de directive derivate din acestea care reglementează problematica protecției apelor la nivel european⁵⁵².

La nivelul anilor 1970 acțiunea europeană în domeniul protecției apelor se baza pe prevederile din cadrul primelor directive care se refereau la acest domeniu, conform cărora protecția

⁵⁴⁷ Directiva-cadru privind apa (2000/60/CE), a Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene pe 23 octombrie 2000, publicată în JO L 327 pe 22.12.2000.

⁵⁴⁸ Directiva 98/83/CE pe 3 noiembrie 1998, publicată în JO L 330 5 decembrie 1998.

⁵⁴⁹ Directiva 91/271/CEE pe 21 mai 1991, publicată în JO 5 iunie 1991

⁵⁵⁰ Directiva 2006/118/CE pe 12 decembrie 2006, privind protecția apelor subterane, publicată în JO 22 decembrie 2006.

⁵⁵¹ Potrivit Mihaela Cristina Paul, *Dreptul Mediului*, *op. cit.*, pag. 95-110.

⁵⁵² Idem.

se realiza în funcție de folosințe specifice lăsând statelor membre sarcina de a le defini. Autoritatea națională era cea care trebuia să asigure normele de calitate a apei⁵⁵³.

Un al doilea val de reglementări referitoare la apă a urmărit revizuirea standardelor și reglementărilor existente, identificarea și promovarea îmbunătățirilor necesare și acoperirea deficiențelor legislative.

În același timp a început să fie folosită așa –numita „*metodă combinată*”, conform căreia protecția eficientă a apei presupune îmbinarea reglementărilor vizând stabilirea de valori – limită ale emisiilor cu cele referitoare la instituirea de standarde de calitate a apelor. Această metodă era în strânsă concordanță cu cerințele principiilor europene vizând combaterea la sursă a poluării și luarea în considerare a condițiilor de mediu diferite pentru diferitele regiuni⁵⁵⁴.

În acest sens strategia adoptată în acest domeniu a urmărit, pe de o parte, elaborarea unor obiective de calitate a apei, iar pe de altă parte, stabilirea unor norme pentru a limita poluarea acestora.

Obiectivele de calitate sunt acele exigențe la care un anumit mediu trebuie să răspundă la un moment dat pentru a fi compatibil cu folosința care se dorește a-i fi destinată.

Metoda de stabilire a normelor de calitate a fost frecvent utilizată de CE în diverse domenii, scopul urmărit fiind în special ocrotirea sănătății umane și având un pronunțat caracter tehnic. De exemplu, materiile vizate au fost: calitatea apelor de suprafață destinate producerii de apă alimentară în statele membre; calitatea apelor destinate consumului uman; calitatea apelor de îmbăiere, etc.⁵⁵⁵

Toate aceste directive au un caracter sectorial, fiecare dintre acestea având un singur obiectiv, bine determinat. Abia la începutul anilor 1990 s-a impus o nouă orientare, care tinde spre elaborarea de directive cu o deschidere mai generală, cum ar fi Directiva 91/271 din 21 mai 1991 relativă la tratamentul apelor urbane reziduale, care cere statelor membre ale CE să echipeze până în 2005 toate aglomerațiile de peste 2.000 de locuitori cu sisteme de colectare.⁵⁵⁶

„*Noua reglementare – cadru privind apa* adoptă o nouă concepție referitoare la abordarea integrată la nivel sectorial (factor de mediu) și general (ansamblul tehnicilor utilizate) a acestei problematice”⁵⁵⁷.

Directiva – cadru privind acțiunea europeană în domeniul apelor (23 octombrie 2000) promovează o viziune integratoare și uniformizatoare, documentul abandonând treptat vechile reglementări și impunând adoptarea unor noi directive, care să dezvolte principiile și metodele sale⁵⁵⁸.

„În acest context integrator, directiva se preocupă de ansamblul apelor comunității (cu excepția celor marine) ca de un tot, fără separarea anterioară în ape dulci, sărate și subterane, iar gestiunea acestora este gândită pe un ecosistem, și nu pe categorii de ape (care oricum avea un caracter artificial)”⁵⁵⁹.

În concluzie, regulile juridice europene nu doar că protejează apa ca resursă vitală, ci și asigură un cadru comun de acțiune pentru toate statele membre. Fără un astfel de sistem de

⁵⁵³ <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/DREPT%20EUROPEAN%20MASTER%20DIIM.pdf>, accesat la 12 martie 2015.

⁵⁵⁴ Mihaela Cristina Paul, *Dreptul Mediului*, op. cit., pag. 95-110.

⁵⁵⁵ <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/DREPT%20EUROPEAN%20MASTER%20DIIM.pdf>, accesat la 12 martie 2015

⁵⁵⁶ Mihaela Cristina Paul, op. cit., pag. 95-110.

⁵⁵⁷ <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/DREPT%20EUROPEAN%20MASTER%20DIIM.pdf>, accesat la 12 martie 2025.

⁵⁵⁸ Mihaela Cristina Paul, op. cit., pag. 95-110.

⁵⁵⁹ <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/DREPT%20EUROPEAN%20MASTER%20DIIM.pdf>, accesat la 12 martie 2025.

reglementare, riscul de poluare, supraexploatare și inegalitate în accesul la apă ar fi mult mai mare. Prin urmare, consider că aceste norme trebuie întărite și aplicate riguros, pentru a garanta un viitor sustenabil pentru această resursă indispensabilă vieții.⁵⁶⁰

Concluzii

Apa reprezintă o resursă naturală regenerabilă, însă în același timp limitată, esențială pentru întreaga existență a tot ceea ce este viu și, prin urmare, de o valoare supremă incontestabilă. În cel mai recent raport al Organizației Națiunilor Unite, se afirmă că, „din anumite perspective, valoarea apei este infinită, deoarece viața nu există fără ea și nu există înlocuitori pentru ea. (...) Riscul subevaluării apei este mult prea mare pentru a fi ignorat”.

În concluzie, considerăm că apa trebuie tratată ca un bun comun, nu ca o resursă inepuizabilă, iar viitorul depinde de cum alegem să o protejăm astăzi.

Nu ne putem imagina o lume fără apă curată, oxigen, pământ fertil, animale și plante sănătoase și oameni fericiți.

Omul face parte din biodiversitatea naturii, avem puterea de a o proteja sau de a o distruge. Haideți să depunem tot efortul pentru a nu se ajunge aici!

Referințe bibliografice:

- Mihaela Cristina Paul, Dreptul Mediului, Curs universitar, Editura Hamangiu 2023, București, Cap.VI: Principalele reglementări privind protecția juridică a apei, pag.95-110
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodarirea-apelor> , accesat la 20 februarie 2025.
- Directiva 2008/56/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 17 iunie 2008 de instituire a unui cadru de acțiune comunitară în domeniul politicii privind mediul marin, publicată în JO L 164, 25.6.2008.
- https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_2.5.4.pdf, accesat la 1 martie 2025
- Directiva 2006/118/CE a Parlamentului European și a Consiliului European din 12 decembrie 2006 privind protecția apelor subterane, publicată în JO L 372 din 27.12. 2006.
- **Directiva 2020/2184 Parlamentului European a Consiliului Uniunii Europene**, din 16 decembrie 2020, care stabilește normele pentru calitatea apei potabile, publicată în JO L 437 din 23.12. 2020.
- Directiva 2006/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 februarie 2006 privind gestionarea calității apei pentru scăldat, publicată în JO L 64, pe 4.03. 2006.
- Directiva 91/676/CEE a Consiliului din 12 decembrie 1991 privind protecția apelor împotriva poluării cu nitrați provenind din surse Agricole, publicată în JO L 375 din 31.12. 1991.
- Directiva 91/271/CEE a Consiliului Uniunii Europene din 21 mai 1991, privind tratamentul apelor reziduale urbane, publicată în JO L 135, pe 30.05. 1991.
- Directiva 2008/105/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008, privind standardele de calitate a mediului în domeniul apei, publicată în JO L 348, pe 24.12. 2008.
- Directiva 2007/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2007 privind evaluarea și gestionarea riscurilor de inundație, publicată în JO L 288, pe 6.11. 2007.
- Maria Lee, EU Environmental Law: Challenges, Change and Implementation, Vol. 69, No. 5 (Sep., 2006), pp. 858-861

⁵⁶⁰ Gheorghe Durac, Dreptul Protecției Mediului. Regimul juridic al răspunderii în domeniul mediului, Editura Hamangiu, București, 2023.

- Directiva 2008/56/CE care stabilește un cadru pentru protecția și conservarea mediului marin în cadrul politicii maritime integrată a UE, publicată în JO L 164, pe 25.06. 2008.
- Directiva 2014/89/UE privind planificarea spațială maritime, publicată în JO, pe 23.07. 2014
- Regulamentul (UE) nr. 1380/2013 privind politica comună de pescuit, publicată în JO pe 14.07.2013
- Convenția de la Helsinki, privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale, adoptată în 1992, de Comisia Economică pentru Europa a Națiunilor Unite.
- <https://www.gwp.org/globalassets/global/toolbox/publications/background-papers/17.-international-law>
- Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, adoptat în 1957
- Directiva-cadru privind apa (2000/60/CE), a Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene pe 23 octombrie 2000, publicată în JO L 327 pe 22.12.2000.
- Directiva 98/83/CE pe 3 noiembrie 1998, publicată în JO L 330 5 decembrie 1998.
- Directiva 91/271/CEE pe 21 mai 1991, publicată în JO 5 iunie 1991
- Directiva 2006/118/CE pe 12 decembrie 2006, privind protecția apelor subterane, publicată în JO 22 decembrie 2006.
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/74/protectia-si-gospodarirea-apelor>
- <https://www.ueb.ro/drept/master/diim/DREPT%20EUROPEAN%20MASTER%20DIIM.pdf>
- Gheorghe Durac, Dreptul Protecției Mediului. Regimul juridic al răspunderii în domeniul mediului

PROTECȚIA RESURSELOR BIOLOGICE ALE MĂRII

Carla-Gabriela FLOREA

Abstract

Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării, semnată la Montego Bay în anul 1982, reprezintă unul dintre cele mai remarcabile momente ale evoluției dreptului internațional public. Acesta s-a concretizat prin codificarea unor practici îndelungate care ulterior au devenit obligatorii pentru toate statele care și-au exprimat consimțământul. Astfel, neînțelegerile dintre cele care se confruntau cu stabilirea unor limitele ale suveranității lor, s-au finalizat prin rezolvarea pe cale pașnică ale acestor îndelungate neclarități.

Ultima etapă a încheierii sale valabile, respectiv a intrării în vigoare, a fost stabilită prin dispozițiile Convenției, respectiv ale art. 308 alin. (1): „Prezenta convenție va intra în vigoare la 12 luni de la data depunerii celui de-al șazecilea instrument de ratificare sau de aderare”, deziderat realizat în anul 1994.⁵⁶¹

Keywords: *Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării, Montego Bay, neînțelegeri, rezolvarea pe cale pașnică, suveranități.*

1.Introducere

În cadrul acestui instrument juridic internațional, s-a realizat o segmentare esențială a întinderii de apă care formează o prelungire naturală a teritoriului fiecărui stat. Rolul acestei activități nu este doar unul formal, având totodată și numeroase aspecte practice. Importanța sa reiese din stabilirea cu exactitate a suprafeței asupra căreia statele riverane își pot valorifica resursele biologice în comparație cu terții, dar și exercita controlul asupra acestor activități, urmând a fi ulitizată forța coercitivă a autorității statale în cazul în care sunt nerespectate prezentele limite.

Din această perspectivă, se impune atât definirea, cât și distincția între următoarele concepte: apele maritime interioare, marea teritorială, zona contiguă, zona economică exclusivă și marea liberă.

În timp ce primele două secțiuni aparțin suveranității depline ale fiecărui stat, asupra zonei contigue și zonei economice exclusive statele beneficiază doar de anumite drepturi suverane în raport cu terții, iar marea liberă „*este deschisă tuturor statelor, indiferent dacă sunt riverane ori fără litoral*”⁵⁶².

În concreto, apele maritime interioare sunt cele situate între linia de bază a mării teritoriale și țărm (cele ale porturilor, golfurilor, estuarelor și fiordurilor).

⁵⁶¹ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/26155>

⁵⁶² Roxana-Mariana Popescu, *Drept internațional public. Noțiuni introductive*, Ed. Universul juridic, București, 2023, p. 214.

În cadrul celei de-a doua secțiuni a Convenției, articolul 3 face referire la limitele mării teritoriale. Astfel, „*orice stat are dreptul de a fixa lățimea mării sale teritoriale; aceasta lățime nu depășește 12 mile marine, măsurate de la liniile de baza stabilite în conformitate cu prezenta convenție*”, iar linia de bază fiind cea stabilită de statul riveran ca urmare a celui mai îndepărtat reflux.

Zona contiguă este reglementată în cadrul articolului 33, iar aceasta „*nu poate să se extindă peste 24 de mile marine de la liniile de baza de la care se măsoară lățimea mării teritoriale*”. Pe baza celor prezentate anterior, statul riveran are posibilitatea de a-și exercita anumite drepturi prioritar față de alte state, precum cel de a „*preveni încălcările legilor și reglementărilor sale vamale, fiscale, sanitare sau de imigrare pe teritoriul sau sau în marea sa teritorială*”. De pildă, în situația în care un stat are interesul de a condamna un infractor care se află în această zonă a României, va trebui să-i ceară acesteia permisinea de a pătrunde în zona sa contiguă sau de a-i solicita României să imobilizeze persoana respectivă.

„*În zona economică exclusivă, statul riveran are drepturi suverane pe care le exercită în scopul explorării și exploatării, conservării și gestiunii resurselor naturale, biologice sau nebiologice, ale fundului mării, ale subsolului acestuia și ale apelor de deasupra, dar și cu privire la celelalte activități de explorare și exploatare a zonei în scopuri economice, cum ar fi producerea de energie cu ajutorul apei, al curenților și al vântului*”. Lățimea acesteia este de 200 de mile marine, care se măsoară începând de la liniile de bază ale mării teritoriale.⁵⁶³

Marea liberă este cea care nu se află în jurisdicția vreunei țări.

Reglementarea cu strictețe a unor astfel de aspecte a favorizat clarificarea conceptelor care anterior se dezbăteau într-o manieră abstractă în ceea ce privește limitele lor, prin intermediul negocierilor bilaterale sau multilaterale dintre statele care doreau recunoașterea unor serii de prerogative din acest punct de vedere. Însă, de cele mai multe ori, în situațiile în care nu se ajungea la un consens, părțile solicitau intervenția instanțelor internaționale, care oferea soluții echitabile și imparțiale pentru speța propusă spre soluționare.

2. Prezentare generală a resurselor biologice ale mării

Resursele biologice ale mării reprezintă, încă din cele mai îndepărtate timpuri, unele dintre cele mai valoroase „comori” ale societății internaționale. Fiind un element indispensabil atât din punct de vedere economic, cât și în ceea ce privește evoluția sau involuția statelor pe parcursul dezvoltării umanității, au determinat o serie de discuții între subiectele de drept internațional public.

Din acest motiv, la nivel global au luat naștere o multitudine de conflicte referitoare la exploatarea unor astfel de resurse. De pildă, în cazul zonelor de pescuit anglo-islandeze, din anul 1974, Marea Britanie a introdus o acțiune în fața Curții Internaționale de Justiție prin care solicita declararea faptului că Islanda a încălcat o normă a dreptului internațional, respectiv a convenției bilaterale pe care acestea au semnat-o în urmă cu 13 ani. Întrucât economia Islandei se baza în proporție de peste 85% pe activitatea de pescuit, aceasta a decis modificarea ilicită a înțelegerii printr-o lege internă, deoarece la acea vreme nu beneficia de prosperitatea financiară din prezent. Mărind în mod unilateral limita legală de 12 mile marine până la distanța de 50 de mile de la liniile de bază ale țărului, ca zonă exclusivă de pescuit pentru navele sub pavilionul său, Islanda nu a luat în considerare faptul că dispozițiile internaționale acționează prioritar față de cele interne, a invocat echitatea, pentru a evita o eventuală criza economică, însă fără susținerea Marii Britanii, în beneficiul căreia s-a pronunțat hotărârea.

⁵⁶³ Roxana-Mariana Popescu, *Drept internațional public. Noțiuni introductive*, Ed. Universul juridic, București, 2023, p. 211.

Pentru a evidenția faptul că aceste preocupări și neînțelegeri ale statelor s-a menținut până în contemporaneitate, consider că o speță relevantă în acest sens ar putea fi următoarea: la data de 16 septembrie 2004 a fost transmisă Curții Internaționale de Justiție de la Haga, statul român având calitatea de reclamant, o cerere în vederea delimitării platoului continental și a zonelor economice exclusive ale României și Ucrainei din Marea Neagră. În urma pledoariilor celor două părți aflate în litigiu, Curtea a pronunțat hotărârea sa la 3 februarie 2009, fiind acceptată delimitarea favorabilă a părții române, care a obținut aproximativ 79,34% din zona în dispută, însemnând aproximativ 9700 km² de platou continental și zonă economică exclusivă.⁵⁶⁴

Având în vedere extinderea de-a lungul diverselor etape istorice a litigiilor ce au ca obiect delimitarea maritimă, societatea internațională a intervenit cu numeroase reglementări care să anticipeze astfel de conflicte. Din perspectiva acestor considerente, resursele biologice ale mării beneficiază de o protecție proporțională cu importanța lor, fiind reglementată printr-o serie de tratate internaționale, acte ale Uniunii Europene, dar și cele din legislația internă, pentru a garanta respectarea și eficiența unor astfel de măsuri.

În aceasta ordine de idei, sunt vizate conservarea biodiversității marine, gestionarea durabilă a resurselor și prevenirea degradării mediului marin.

3. Instrumente internaționale relevante

La nivel internațional, există numeroase convenții care abordează această problematică, impunând reguli obligatorii statelor care și-au exteriorizat voința în vederea respectării și asumării dispozițiilor din cuprinsul lor .

În primul rând, se remarcă cea în jurul căreia gravitează întregul studiu, respectiv cea a Națiunilor Unite privind Dreptul Mării (CNUDM) din anul 1982. Obiectul său principal este stabilirea regimului juridic aplicabil diverselor zone maritime, exploatarea resurselor biologice și minerale ale mării, crearea de zone economice exclusive (ZEE) în care statele au dreptul să își gestioneze resursele biologice și să le conserve. De asemenea, conform acestei convenții, statele sunt responsabile pentru prevenirea poluării și conservarea biodiversității marine.

România a aderat la aceasta prin publicarea în Monitorul Oficial a legii nr. 300 din 21 noiembrie 1996 prin care își exprima consimțământul cu privire la prevederile convenției, prin interemendiul Parlamentului. De asemenea, și Uniunea Europeană a devenit parte prin Decizia Consiliului din 23 martie 1998 privind încheierea de către Comunitatea Europeană a Convenției Organizației Națiunilor Unite din 10 decembrie 1982 privind dreptul mării și a Acordului din 28 iulie 1994 privind punerea în aplicare a Părții XI din aceasta.⁵⁶⁵

Deși Convenția a fost ratificată de 167 de părți, în continuare există țări care, deși respectă la nivel cutumiar dispozițiile sale în raporturile cu anumite state, nu doresc să-și asume obligații și să fie contrânse în ceea ce privește relațiile conflictuale cu alte teritorii, iar ulterior să fie trase la răspundere de către comunitatea internațională pentru astfel de încălcări. De pildă, brațul mării Mediterane care desparte Grecia de Turcia este un important punct strategic care a condus de-a lungul anilor la numeroase dezacorduri, care au escaladat până la amenințarea cu recurgerea cu forța armată.

În altă ordine de idei, se remarcă și Convenția pentru Conservarea Vieții Sălbatică și a Habitatelor Marine din Europa (CMS) din anul 1979 are ca principal obiectiv „asigurarea conservării florei și faunei sălbatice și habitatelor lor naturale, în special a speciilor și habitatelor a căror conservare necesită cooperarea mai multor state, și promovarea unei astfel de cooperări”.

⁵⁶⁴ <https://www.mae.ro/node/24347>

⁵⁶⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A31998D0392>

iar alin. (2) al aceluși articol indică faptul că „o atenție deosebită este acordată speciilor, inclusiv speciilor migratoare, amenintate cu nimicirea și vulnerabile”.⁵⁶⁶

România a aderat la aceasta prin publicarea în Monitorul Oficial a legii nr. 65 din 25 martie 1993 prin care își exprima consimțământul cu privire la prevederile convenției, prin interemendiul Parlamentului, iar Uniunea Europeană a devenit parte prin Decizia 82/72/CEE.

Convenția privind Diversitatea Biologică (CBD) din anul 1992 prezintă, în cuprinsul primul articol, faptul că „obiectivele prezentei convenții, ce trebuie urmate în conformitate cu dispozițiile sale pertinente, sunt conservarea diversității biologice, utilizarea durabilă a componentelor sale și împărțirea corectă și echitabilă a beneficiilor ce rezultă din utilizarea resurselor genetice, inclusiv prin accesul corespunzător la resursele genetice, prin transferul adecvat de tehnologii pertinente, ținând cont de toate drepturile asupra acestor resurse și tehnologii, și prin finanțarea corespunzătoare”.⁵⁶⁷

România a aderat la aceasta prin publicarea în Monitorul Oficial a legii nr. 199 din 2 august 1994 prin care își exprima consimțământul cu privire la prevederile convenției, prin interemendiul Parlamentului. De asemenea, și Uniunea Europeană a devenit parte prin Decizia 93/626/CEE a Consiliului privind concluzia UE asupra Convenției privind diversitatea biologică, adică a varietății formelor de viață care se găsesc pe Pământ.

Convenția de la Washington privind Comerțul Internațional cu Specii Periclitate de Faună și Floră Sălbatică (CITES) , intrată în vigoare în anul 1973, are ca principal obiectiv protejerea speciilor de faună și floră sălbatică, inclusiv cele marine, care sunt amenințate de comerțul internațional, pentru a nu duce la dispariția acestor specii în sălbăticie.

Uniunea Europeană a aderat la aceasta prin Decizia (UE) 2015/451, iar România prin legea Nr. 69 din 15 iulie 1994.

4. Acordurile regionale de pescuit

În plus, există și diverse acorduri regionale, cum ar fi Organizația Regională de Pescuit din Pacific sau Comisia Internațională pentru Conservarea Tonului din Atlantic (ICCAT) , care stabilesc reguli pentru gestionarea sustenabilă a stocurilor de pește și protecția resurselor biologice marine.

Organizația Regională pentru Gestionarea Pescuitului în Pacificul de Sud este una interguvernamentală care se angajează să asigure conservarea pe termen lung și utilizarea durabilă a resurselor halieutice din Oceanul Pacific de Sud, protejând astfel ecosistemele marine în care se găsesc aceste resurse. Convenția SPRFMO se aplică în largul Oceanului Pacific de Sud, care acoperă aproximativ un sfert din zonele de mare liberă ale Pământului. În prezent, principalele resurse comerciale pescuite în zona SPRFMO sunt macroul și calmarul zburător în Pacificul de sud-est și, într-o măsură mult mai mică, speciile de adâncime adesea asociate cu munții submarini în Pacificul de sud-vest.⁵⁶⁸

5. Reglementările Uniunii Europene

De asemenea, și Uniunea Europeană a impus anumite standarde față de statele membre în ceea ce privește ocrotirea biodiversității marine prin următoarele acte:

⁵⁶⁶ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31211>

⁵⁶⁷ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/32145>

⁵⁶⁸ <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/eu-management-measures-for-the-south-pacific-regional-fisheries-management-organisation-sprfmo.html>

Într-o primă ordine de idei, Politica Maritimă Integrată a Uniunii Europene (PMI) (adoptată în 2007) reprezintă o abordare integrată a gestionării mărilor și oceanelor. Scopul principal al acesteia este de a asigura utilizarea durabilă a resurselor marine, protejând în același timp mediul marin și sprijinind dezvoltarea economică în zonele costiere și maritime ale Uniunii.

Printre principalele realizări se remarcă „*creșterea albastră* (care) este o strategie pe termen lung adoptată de Comisie în 2012 pentru a debloca potențialul economiei albastre și a sprijini dezvoltarea activităților economice marine și maritime sustenabile. Ea se axează pe acvacultură, turismul de coastă, biotehnologia marină, energia oceanică și activitățile de minerit pe fundul mării”.⁵⁶⁹

Regulamentul (CE) nr. 1380/2013 privind politica comună de pescuit (PCP) este unul dintre cele mai importante instrumente legislative ale UE pentru gestionarea resurselor biologice marine, reglementând activitățile de pescuit și protejarea ecosistemelor marine. Principalele sale obiective includ: sustenabilitatea pescuitului (acesta urmărește atingerea unui echilibru între activitățile de pescuit și resursele marine pentru a preveni supraexploatarea acestora), gestionarea pe baza datelor științifice (stabilirea unor cote de captură bazate pe evaluările științifice ale stării populațiilor de pești și alte specii marine) și pescuitul durabil (promovează o abordare ecologică a pescuitului, protejând ecosistemele marine, habitatele și speciile vulnerabile).

În cadrul Uniunii Europene a fost înființată o entitate specializată în rezolvarea unor astfel de preocupări, denumirea sa fiind Agenția Europeană de Mediu (AEM). Misiune acesteia constă în furnizarea de informații prompte, specifice, relevante și de încredere privind problematica apei și a mediului marin. Conform cu declarațiile sale „*Toate formele de viață existente pe planeta noastră – inclusiv ecosistemele, societatea și economia – depind de apă*”.⁵⁷⁰

De asemenea, aceasta afirmă și că apele Europei sunt mult mai curate decât acum 25 de ani datorită investițiilor în sisteme de tratare a apelor reziduale menite să reducă poluarea produsă prin epurarea apelor uzate urbane. Cu toate acestea, obiectivul DCA (Directiva-Cadru privind Apa) pentru 2015 a fost îndeplinit doar pentru 53 % dintre corpurile de apă de suprafață din Europa. Celelalte se află încă într-o stare ecologică proastă (Raportul privind gestionarea bazinelor hidrografice 2012).

Directiva Cadru privind Strategia Marină (2008/56/CE) (adoptată în 2008) este un alt element esențial al politicii UE de protecție a resurselor biologice marine. Obiectivele acestei directive includ: protecția mediului marin (Asigurarea unei stări bune a mediului marin până în 2020 și menținerea acesteia pe termen lung), monitorizarea și evaluarea (stabilirea unui sistem de monitorizare a stării mediului marin și implementarea unor planuri de acțiune pentru îmbunătățirea acestuia acolo unde este necesar), reducerea poluării (Directiva vizează reducerea poluării marine, inclusiv din surse precum deșeurile marine și substanțele periculoase, care afectează ecosistemele marine).

6. Acte normative de drept intern

Cea din urmă etapă este îndeplinită prin armonizarea legislației naționale cu cea europeană și internațională, fiind esențială pentru conformitatea, eficiența și aplicarea corespunzătoare a acestor măsuri.

Acest deziderat se realizează prin următoarele acte normative:

Legea nr. 278/2013 privind conservarea naturii care reglementează conservarea biodiversității în România, inclusiv a resurselor biologice marine. Printre obiectivele sale se numără:

⁵⁶⁹ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/121/politica-maritima-integrata-a-uniunii-europene>

⁵⁷⁰ <https://www.eea.europa.eu/ro/themes/water/intro>

protecția habitatelor marine naturale și a speciilor de faună și floră marine, inclusiv prin crearea și gestionarea rețelei de arii protejate „Natura 2000”, dar și prevederea măsurilor specifice pentru protejarea speciilor marine vulnerabile și a habitatelor acestora.

Legea nr. 69/2000 privind protecția ecosistemelor acvatice reglementează protecția ecosistemelor acvatice și, implicit, resurselor biologice ale mării, stabilind norme pentru prevenirea poluării apelor și protejarea resurselor de apă și biodiversității marine. Ea impune măsuri pentru protejarea calității apelor marine și pentru reducerea impactului negativ al activităților economice asupra ecosistemelor marine.

Legea nr. 459/2001 privind pescuitul și agricultura este principalul act normativ care reglementează activitățile de pescuit și acuacultură în România. Acesta stabilește: reguli privind pescuitul durabil și conservarea resurselor biologice marine, controlul și monitorizarea pescuitului pentru a preveni suprasolicitarea resurselor marine, managementul stocurilor de pești și stabilirea unor măsuri pentru protejarea habitatelor marine și a speciilor vulnerabile, regulamentele privind pescuitul în Marea Neagră și gestionarea resurselor de pește, inclusiv stabilirea cotelor de pescuit și a perioadelor de prohibiție.

Legea nr. 107/1996 privind protecția mediului reglementează protecția generală a mediului, inclusiv a mediului marin, stabilind: măsuri pentru prevenirea și combaterea poluării apelor marine, stabilirea unor obligații pentru autoritățile competente de a întreprinde măsuri pentru protejarea resurselor marine și conservarea biodiversității acestora.

Legea nr. 3/2009 privind protecția mediului marin în cadrul strategiei europene (Directiva Cadru privind Strategia Marină) adoptat pentru a transpune Directiva Cadru privind Strategia Marină (2008/56/CE) în legislația națională. Principalele sale prevederi sunt: stabilirea unui cadru integrat de protecție a mediului marin, prin evaluarea stării mediului marin și adoptarea măsurilor necesare pentru a asigura o „stare bună” a mediului marin, monitorizarea și evaluarea stării ecosistemelor marine, prevenirea și reducerea poluării marine, inclusiv prin măsuri de prevenire a deversărilor de substanțe periculoase în mediul marin.

Legea nr. 192/2019 privind protecția resurselor marine reglementează aspecte mai detaliate legate de protecția și conservarea resurselor marine, în special în contextul pescuitului și utilizării durabile a resurselor biologice. De asemenea, stabilește norme privind managementul pescuitului, precum și prevenirea capturilor accidentale de specii protejate.

Ministerul Mediului, în cadrul Strategiei naționale și a Planului de acțiune pentru conservarea biodiversității (2014 – 2020) a precizat că producția obținută din acvacultură la nivelul anului 2005 a fost de 7.248 tone, reprezentând o pondere de 54,56% din totalul producției piscicole și 36,73% din producția anului 1995. Producția obținută la nivelul anului 2006 a fost de 9.107 tone, iar producția obținută la nivelul anului 2007 a fost de 10.312 tone. Din aceste cifre reiese că, România, este constituită, din punct de vedere economic, într-o mare proporție, din acest tip de activitate. Datorită privatizării și a statutului juridic al terenurilor, nivelul investițiilor a fost redus. Suprafețele bazinelor fiind mari, sunt necesare costuri de întreținere, exploatare și modernizare ridicate.⁵⁷¹

„Principala problemă în ceea ce privește pescuitul o reprezintă lipsa unui evaluări adecvate a stării de conservare a speciilor de pești, datele existente privind stocurile fiind contradictorii.”

7. Concluzii

În concluzie, protecția resurselor biologice ale mării reprezintă o activitate esențială pentru echilibrul ecosistemului marin, dar și pentru cel al societății globale. În plus, reglementarea lor este unul dintre cele mai controversate aspecte ale ordinii juridice internaționale, fiind un element care a generat numeroase diferențe încă din timpul celor mai îndepărtate etape istorice și care se mențin

⁵⁷¹ <https://www.mmediu.ro/img/attachment/32/biodiversitate-54784fdb3ea5.pdf>

până în prezent între statele care se consideră îndreptățite să beneficieze de aceste resurse, mai exact se confruntă cu stabilirea propriei suveranități.

Pentru a depăși acest impas, la nivel internațional, regional și intern sunt stabilite o serie acte care să creeze stabilitate și armonie între destinatarii acestor norme. În concret, aceste prevederi reflectă angajamentul global de a proteja și conserva resursele biologice ale mării, de a preveni poluarea marină și de a promova un pescuit durabil pentru generațiile viitoare, toate acestea fiind posibile prin intermediul colaborării internaționale. Acest deziderat este imperativ nu doar pentru conservarea biodiversității și a sănătății oceanelor, dar și pentru asigurarea securității alimentare globale, întrucât impactul negativ al activităților umane, cum ar fi poluarea, suprapescuitul și schimbările climatice, amenință aceste resurse.

Referințe bibliografice:

- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/26155>
- Roxana-Mariana Popescu, Drept internațional public. Noțiuni introductive, Ed. Universul juridic, București, 2023.
- <https://www.mae.ro/node/24347>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A31998D0392>
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31211>
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/32145>
- <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/eu-management-measures-for-the-south-pacific-regional-fisheries-management-organisation-sprfmo.html>
- <https://www.eea.europa.eu/ro/themes/water/intro>
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/121/politica-maritima-integrata-a-uniunii-europene>
- <https://www.mmediu.ro/img/attachment/32/biodiversitate-54784fdb3ea5.pdf>

EFECTELE JURIDICE ALE DESCHIDERII PROCEDURII INSOLVENȚEI FAȚĂ DE DEZVOLTATORII IMOBILIARI. DE LA ANTECONTRACTE LA ACȚIUNI ÎN INSTANȚĂ.

Ionuț-Cristian-Andrei VOINEA*

Abstract

Prin studiul asupra interferenței deschiderii procedurii de insolvență față de dezvoltatorii imobiliari în materia desfășurării relațiilor de ordin contractual, intervenite între aceștia și consumatorii, ne propunem să analizăm implicațiile luării acestei măsuri prin raportare la potențialele dificultăți intervenite pentru toate părțile cocontractante, pe baza reperelor doctrinare și îndeosebi jurisprudențiale, relevante pentru situația premisă.

Punctul de plecare al lucrării de față a constat în aceea că lacunele legislative în materia dezvoltării imobiliare au favorizat apariția unor practici neloiale ale profesioniștilor comercianți în raport cu consumatorii, motiv pentru care aceștia din urmă s-au găsit într-un veritabil impas juridic și economic, fiind prejudiciați prin lipsa dobândirii bunurilor imobile promise, cât și prin imposibilitatea recuperării sumelor de bani deja achitate.

Astfel, în realizarea lucrării de față, vom începe prin a defini promisiunea de a contracta, ca practică des întâlnită și utilizată de dezvoltatori, îndeosebi sub forma promisiunii bilaterale de vânzare-cumpărare, urmând ca, mai apoi, să examinăm măsura și îndeosebi forma în care legea în vigoare oferă protecție promitenților cumpărători, în diferite ipoteze strâns legate de situația profesioniștilor comercianți.

Keywords: procedura insolvenței, antecontract de vânzare-cumpărare, bunuri imobile, dezvoltator imobiliar, lacune legislative

1. Introducere

În contextul actual, se impune să acordăm o atenție sporită situației dezvoltatorilor imobiliari din pricina scandalurilor tot mai frecvente în ceea ce privește activitatea primordială a acestora, precum și tertipurilor la care recurg în vederea obținerii de fonduri pentru așa-zisele proiecte ce în aparență se prezintă a fi fezabile. De cele mai multe ori, practica la care am făcut referire anterior s-a cristalizat sub forma unui fenomen complex, apărut pe fondul existenței lacunelor legislative. În acest sens, în lipsa unei impunerii a statului în reglementarea acestui domeniu de activitate, precum și a posibilităților pe care dezvoltatorii le au la îndemână în cadrul raporturilor contractuale, se poate

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: voineacristian04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Vasile Nemeș (nemes@nemes-asociatii.ro).

observa în mod neconținut că aceștia au profitat mai mult sau mai puțin de aceste aspecte în propriul beneficiu, fără a fi sancționați corespunzător.

În România, deși s-ar trage concluzia că acest fenomen este abia la început, suntem de părere că situația este cu totul alta, prin aceea că practica neloyală exercitată de dezvoltatori imobiliari de renume nu s-a născut nici azi și nici ieri, ci din contră, se întâmplă din totdeauna, favorizată fiind de nevoia constantă a indivizilor de a deține în proprietate bunuri imobile cu destinația de locuințe. Prin urmare, la acest moment, se poate reține că esența subterfugiilor la care dezvoltatorii recurg tot mai adesea este situată undeva la congruența dintre implicațiile de ordin juridic, pe de o parte, și cele de ordin moral, pe de altă parte.

Astfel, am considerat oportună realizarea prezentei lucrări întrucât, raportat la tema în discuție, controversalele din ultima perioadă ce înconjoară dezvoltatorii imobiliari au atins un prag fără precedent, motiv pentru care încrederea publică se prezintă a fi din ce în ce mai reticentă cu privire la credibilitatea și buna-credință oferită, urmând să distingem între câteva ipoteze importante, ale căror efecte sunt puse adesea sub semnul întrebării.

2. Considerații generale privitoare la promisiunea de a contracta

Legislația în vigoare dă posibilitatea încheierii de către părți a unei promisiuni de a contracta, găsiindu-și fundamentarea în cuprinsul Art. 1279 Cod civ., prin intermediul căreia viitoarele părți contractante au facultatea de a încheia o convenție premergătoare cu scopul de a stabili atât cuprinsul, cât și condițiile în baza cărora acestea înțeleg să încheie contractul final la un moment dat. Cel puțin terminologic, în optica doctrinei și a practicii judiciare, promisiunea de a contracta este adesea regăsită sub denumirea de “contract provizoriu” sau, cel mai adesea sub numele de “**antecontract**”, definit ca fiind acel tip de contract prin care părțile, ori după caz numai una dintre ele, se obligă “*ferm și reciproc/unilateral să încheie în viitor un anumit contract ale cărui elemente esențiale sunt stabilite în prezent*”.⁵⁷²

În privința regimului juridic aplicabil, antecontractul poartă asupra câtorva elemente cheie, în lipsa cărora operațiunea juridică încheiată de părți nu ar putea fi calificată, cel puțin din punct de vedere juridic, sub forma promisiunii, ci mai degrabă a unui veritabil contract de sine stătător. Printre acestea amintim *părțile contractante*, anume **promitentul și beneficiarul**, care pot îndeplini separat ori cumulativ ambele poziții, în funcție de natura promisiunii, *conținutul*, adică acele clauze pe care promisiunea trebuie să le cuprindă în vederea încheierii contractului final, cât și *efectele* în sensul în care din momentul încheierii acesteia se naște o obligație contractuală de rezultat, respectiv obligație de *a face*, concretizată prin îndatorirea de a încheia contractul preconizat.

Desigur, raportat la obligația de a face, care ia ființă concomitent cu momentul încheierii promisiunii, oricare dintre părți care este prejudiciată prin neexecutare, va avea la îndemână o serie de remedii astfel încât să poată pretinde, printr-o acțiune în justiție, însăși încheierea contractului, fiind de asemenea îndrituită la obținerea unor sume cu titlu de daune-interese. Astfel, conform alin. (3) teza I, din cuprinsul articolului sus-menționat, “*dacă promitentul refuză să încheie contractul promis, instanța, la cererea părții care și-a îndeplinit propriile obligații, poate să pronunțe o hotărâre care să țină loc de contract, atunci când natura contractului o permite, iar cerințele legii pentru validitatea acestuia sunt îndeplinite*”.

Deși în cuprinsul normei legiuitorul nu distinge, considerăm că denotă cu putere de evidență faptul că articolul la care am făcut referire anterior reprezintă sediul legal general atât pentru promisiunea unilaterală, cât și pentru cea bilaterală. Astfel, în cele ce urmează, ne propunem să ne

⁵⁷² Pop, L., *Tratat de drept civil. Obligațiile. Vol. 2: Contractul.*, Editura Universul Juridic, București, 2009, par. 82, p. 225.

oprim asupra promisiunii de vânzare-cumpărare, despre care vom dezbate în amănunt pentru a conferi o imagine mult mai clară, raportat la tematica prezentei lucrări.

2.1. Aplicații practice ale promisiunii în materie de vânzare-cumpărare

Dacă ne propunem conturarea unei definiții succinte, putem deduce că promisiunea de vânzare-cumpărare reprezintă acel tip de contract sinalagmatic și bilateral prin care părțile, care îndeplinesc cumulativ atât rolul de promitent cât și de beneficiar, se angajează reciproc să încheie un contract de vânzare-cumpărare la o dată ulterioară, ale cărui elemente sunt prestabilite prin însăși promisiune, în acord cu voința reală și concordantă a părților contractante. În realitate, obligația de a face ce rezultă din antecontractul de vânzare-cumpărare este dublată în mod efectiv și de o *obligație de a da*, cu sensul de a transmite sau constitui un drept real, fiind vorba de translația dreptului de proprietate a bunului.

În mod concret, o parte se obligă să vândă bunul la o dată ulterioară, cunoscută ori cel puțin prefigurată, iar cealaltă se obligă să îl cumpere, în schimbul unui preț, obligația comună fiind deci cea de a încheia contractul de vânzare-cumpărare. Consultând opiniile formulate pe cale doctrinară⁵⁷³, observăm așadar că, pornind de la ipoteza generală, “*condițiile vânzării se cer a fi îndeplinite chiar din momentul încheierii promisiunii (consimțământ, capacitate, obiect, cauză)*”.

Tot astfel, în materia vânzării, Art. 1669 Cod civ. reiterează de o anumită manieră dispozițiile Art. 1279 reglementând totodată modalitatea de executare silită și stabilind un termen special de prescripție extinctivă înăuntrul căruia acțiunea poate fi formulată spre a se putea ajunge la rezultatul dorit, precum și la realizarea interesului avut în vedere la momentul intrării în raportul contractual. Desigur însă, aceste două articole evocate anterior trebuie coroborate în sensul în care între ele există o relație de tip parte-întreg, fiind în mod indisolubil legate unul de celălalt.

Mai mult, tot în materia antecontractului de vânzare este important să precizăm că acțiunea introdusă pe rolul instanței va fi admisă numai în cazul în care bunul asupra căruia s-a contractat mai există în patrimoniul promitentului vânzător și numai dacă nu este afectat de clauze de inalienabilitate, chiar și temporare, dar consimțite fără echivoc de însuși proprietarul său.⁵⁷⁴

În plus, conform Art. 1670 Cod civ., în afara unei stipulații contrare, “*sumele plătite în temeiul unei promisiuni de vânzare reprezintă un avans din prețul convenit*”, aspect asupra căruia vom reveni când vom evoca o ipoteză frecvent dezbătută, privitoare la metodele practice în piața imobiliară.

3. Situația și protecția juridică a promitenților cumpărători. Acțiuni în instanță.

O primă ipoteză relevantă îndeosebi în zilele noastre este dată de situația în care dezvoltatorul a perfectat promisiuni de vânzare-cumpărare cu privire la imobilul dezvoltat de acesta. Așa cum am arătat, legislația în vigoare îi permite acestuia să încheie antecontracte, întocmai pentru a-și asigura fondurile necesare continuării lucrărilor, sau cel puțin o parte semnificativă din acestea, care să servească drept instrumente pentru ducerea la îndeplinire a angajamentului de a edifica construcția.⁵⁷⁵ Astfel, fondurile respective se obțin fie în baza contractării creditelor bancare, fie, în

⁵⁷³ Macovei, C./Gheorghiu în Baias, Fl. A., Chelaru, E., Constantinovici, R., Macovei, I. (coord.), *Codul civil. Comentariu pe articole.*, ediția a 3-a, Editura C. H. Beck, București, 2021, parag. 2, p. 2038

⁵⁷⁴ *ibidem*, parag. 4, p. 2038.

⁵⁷⁵ Practica evocată reflectă un principiu fundamental al activității economice desfășurate de profesioniștii comercianți, potrivit căruia dezvoltarea afacerii se realizează, cel puțin în stadiul incipient și în măsura posibilului, prin utilizarea resurselor financiare ale terților. În acest sens, profesionistul urmărește să își minimizeze expunerea propriului patrimoniu la riscurile inerente activității întreprinse.

marea lor majoritate, din prețul plătit de către promitentul-cumpărător, concomitent cu momentul încheierii antecontractului. Aceasta din urmă posibilitate este prevăzută în Codul civil, motiv pentru care poate fi catalogată ca fiind o practică licită, ce permite, între altele, inserarea în cuprinsul actului a sumei de bani reprezentând avansul precum și prețul final al imobilului, de altfel element esențial pentru cel care intenționează să cumpere bunul în discuție, cu scopul de a evita o eventuală scumpire.

Acest fapt la care am făcut referire anterior implică, în funcție de clauzele impuse de dezvoltator și acceptate în prealabil de cumpărător, plata integrală în avans sau plata unei sume cu titlu de acout, sub forma unei cote procentuale din prețul final al vânzării. Neexistând prevederi exprese în legislația actuală cu privire la pragurile de care dezvoltatorii pot dispune în momentul încheierii raporturilor juridice de tipul promisiunilor, se observă că cel puțin până nu demult, aceștia aveau la îndemână posibilitatea stipulării unor cote relativ mari care puteau ajunge până la chiar 90% din prețul final. Desigur, impunerea unei cote ridicată își găsește justificarea în momentul în care, cu cât avansul e mai substanțial, cu atât prețul final al vânzării va fi mai redus. Potențialii cumpărători nu aveau deci decât să le accepte ca atare, pentru a putea securiza “oferta” de potențiale creșteri de preț de la un an la altul, care operează frecvent în domeniul imobiliar.

În aparență, antecontractul ce poartă asupra vânzării unui bun viitor se prezintă ca fiind un instrument util în privința proiectului imobiliar deopotrivă pentru dezvoltator, care se asigură că obține sumele necesare pentru ridicarea și finalizarea construcției în cauză precum și că bunul imobil realizat va avea un proprietar cert, cât și pentru cumpărător, în ceea ce privește garanția că va dobândi în cele din urmă proprietatea bunului respectiv. În realitate însă, această „garanție” aparentă pentru cumpărător a fost doar un mecanism permis de legea în vigoare prin care dezvoltatorul obținea sume uriașe de bani în mod licit, putând mai apoi să îi folosească în orice alt mod și nu în cel al destinației acestora, motiv pentru care încrederea publică a scăzut drastic în privința unor astfel de tranzacții de-a lungul anilor. Într-adevăr, așa cum am antamat, bonitatea financiară a dezvoltatorului este esențială, deoarece conferă un plus de încredere promitentului cumpărător cum că va finaliza și livra în cele din urmă bunul la termenul convenit, fapt care îl determină pe cumpărător să îi plătească suma pretinsă.

Din perspectiva efectelor, așa cum am amintit anterior, antecontractul generează obligații în sarcina ambelor părți, însă, pentru promitentul-vânzător promisiunea nu generează o obligație de a da, cu sensul de a constitui sau transmite un drept real, ci mai degrabă o obligație de a face, anume cea de a încheia la un moment dat contractul propriu-zis de vânzare-cumpărare. Mai mult, promitenții-cumpărători se pot înscrie în cartea funciară cu promisiunea, din motive ce țin de opozabilitatea față de terți, protejându-i de operațiunile frauduloase ale dezvoltatorilor de vânzare succesivă a aceluși imobil. În caz de nerespectare a obligațiilor asumate de dezvoltator prin promisiune, cumpărătorii vor putea declara rezoluțiunea cu daune-înterese sau se vor putea adresa instanței, astfel cum vom vedea în cele ce urmează.

O altă ipoteză ce decurge din cea evocată anterior se leagă de posibilitatea formulării unei acțiuni contencioase introdusă pe rolul instanței de judecată, în cazul în care promitentul-cumpărător urmărește pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract. Pentru a putea analiza *in concreto*, vom învedera faptul că, indiferent de tipul de promisiune, partea care și-a îndeplinit sau este gata să își îndeplinească obligațiile stabilite poate introduce o acțiune pe rolul instanței competente prin care să ceară pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract translativ, fiind o modalitate de sine stătătoare a transmiterii dreptului de proprietate. Prin această acțiune, se trece deci la executarea silită și în natură a obligației de a face, anume cea de a încheia contractul propriu-zis, în cazul în care promitentul refuză în mod nejustificat să îl încheie astfel cum acesta convenise cu cealaltă parte. Cu toate acestea, pentru ca o astfel de hotărâre să poată fi pronunțată, se va verifica dacă în cuprinsul promisiunii au fost reunite toate condițiile de valabilitate ale vânzării. Prin urmare, este necesar a fi îndeplinite din chiar momentul încheierii promisiunii condițiile referitoare la consimțământ,

capacitate, cauză și obiect, întrucât, în esență este vorba de însăși un contract de sine stătător, dar sub forma unei proiecții a contractului viitor de vânzare.

Mai mult de atât, suntem de părere că instanța va trebui, între altele, să verifice măsura în care și celelalte elemente esențiale avute în vedere de părți sunt îndeplinite, pentru a putea admite acțiunea, așa cum au fost stabilite în momentul în care s-au prezentat în fața notarului public investit cu autentificarea promisiunii. Cu titlu de exemplu, aceste elemente pot viza, dar nu se limitează la: prețul vânzării, cantitatea ori calitatea bunurilor supuse în viitor operațiunii juridice, precum și termenul și modalitatea de livrare, etc.

Un alt aspect care se impune a fi precizat aici rezidă în faptul că notarea promisiunii în cartea funciară nu e o condiție *sine qua non* pentru ca judecătorul investit cu cererea să o poată admite, însă, de cele mai multe ori, însuși notarea reprezintă un alt procedeu la îndemâna promitentului-cumpărător prin care își face opozabilă intenția de a cumpăra bunul imobil, protejându-l în același timp de reaua-credința a vânzătorului de a încerca să revândă bunul unor terți.

Pe dreptul comun, legea prevede că de admiterea acțiunii este strâns legată îndeplinirea integrală și conformă a tuturor celorlalte condiții de validitate ale actului a cărui ființă se urmărește în instanță. În consecință, cum plata prețului nu este o condiție de validitate a contractului de vânzare, ci mai degrabă efectul acestuia (ca principală obligație a cumpărătorului), neplata integrală a acestuia sau rămânerea unei rate din preț neplătită cu ocazia încheierii antecontractului, nu îndrituiește instanța de judecată să respingă acțiunea care are ca obiect emiterea unei hotărâri care să țină loc de contract.

De asemenea, tot pe dreptul comun, pentru ca judecătorul să poată pronunța hotărârea, trebuie avute în vedere și alte condiții importante care trebuie la rândul lor îndeplinite, printre care amintim următoarele: respectivul bun imobil să poată face obiectul vânzării (adică să nu fie afectat de clauze de inalienabilitate, să nu existe măsuri de indisponibilizare care să îl afecteze ori să nu fi fost pus sub sechestru imobiliar, etc.), să se fi respectat dreptul de preempțiune în momentul încheierii promisiunii (dacă este vorba de un teren agricol situat în extravilan), taxele și impozitele cu privire la acesta să fi fost achitate la zi și, în cele din urmă, acțiunea să nu fie tardiv introdusă, respectiv în afara termenului de 6 luni de la încheierea promisiunii, prevăzut de legiuitor în cuprinsul Art. 1669 alin. (2).

În privința dreptului de preempțiune, se impun a fi făcute câteva precizări care sunt de natură a schimba soarta acțiunii civile. Prin urmare, dacă se încheie o promisiune bilaterală de vânzare ce are ca obiect un teren agricol situat în extravilan, iar promitentul-vânzător nu respectă dreptul preemtorului de a cumpăra cu prioritate bunul imobil, promisiunea va putea fi atacată de acesta din urmă, atrăgând anulabilitatea precontractului precum și înlăturarea posibilității instanței de a suplini consimțământul promitentului-vânzător la încheierea contractului. Mai mult de atât, dacă prin ipoteză terțul, titular al dreptului de preempțiune și pe cale de consecință prejudiciat prin încheierea promisiunii, își exercită dreptul, conform dispozițiilor legale în materie⁵⁷⁶, se va putea substitui cumpărătorului, în măsura în care instanța admite acțiunea privind pronunțarea hotărârii care ține loc de contract de vânzare. Astfel "*prin exercitarea preempțiunii, contractul de vânzare (...) se desființează cu efect retroactiv prin efectul îndeplinirii condiției, iar între vânzător și cumpărător (n.n. - preemtor) se încheie un contract distinct de vânzare, dar ale cărui condiții sunt cele din contractul de vânzare desființat*".⁵⁷⁷ În plus, față de terțul de bună-credință, vânzătorul va răspunde pentru evicțiunea ce rezultă în mod concret din exercitarea preempțiunii.

O altă precizare ce trebuie amintită în acest context se leagă de dispozițiile Art. 5 alin. (1) din Legea nr. 17/2014 privind unele măsuri de reglementare a vânzării-cumpărării terenurilor agricole

⁵⁷⁶ A se vedea, în acest sens, Art. 1733 din Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011.

⁵⁷⁷ Macovei, C./Gheorghiu în *op. cit.*, paragraf. 1, p. 2074.

situate în extravilan, care prevăd, între altele, câteva condiții de validitate speciale în lipsa cărora acțiunea principală la care am făcut referire nu va putea fi admisă. Trebuie avute în vedere așadar obținerea, în condițiile legii, a avizelor prevăzute la Art. 3 din lege, înscrierea terenului la rolul fiscal, astfel încât taxele și impozitele să poată fi impuse și colectate la zi, raportat la valoarea de piață, precum și înscrierea respectivului teren în cartea funciară.

În fine, conform dispozițiilor Noului Cod civil, acțiunea prin care se urmărește pronunțarea hotărârii care să țină loc de contract și prin care se valorifică deci un drept de creanță este una *personală*, fiind supusă unui termen special de prescripție extinctivă de 6 luni, care începe să curgă de la data la care contractul de vânzare trebuia încheiat. Deși este un termen relativ redus ca durată, opțiunea legiuitorului nu a fost una pur întâmplătoare, ci mai degrabă una teoretizată amplu, întrucât s-a dorit ca incertitudinea privitoare la contract să fie cât mai scurtă, din motive ce țin de bunul mers al circuitului civil. Ca urmare a introducerii acțiunii, instanța investită cu soluționarea unei astfel de cereri va lua act de voința părților, astfel cum aceasta a fost exprimată la momentul încheierii antecontractului și se va pronunța numai cu privire la ceea ce partea prejudiciată îi solicită, astfel încât, hotărârea pronunțată de aceasta va ține locul contractului prin suplینirea consimțământului părții care refuză nejustificat să îl încheie. În acest sens, reținem că momentul încheierii contractului nu echivalează cu cel al emiterii hotărârii, ci, aceasta din urmă trebuie să rămână definitivă ca urmare a epuizării tuturor căilor de atac pe care pârâtul le are la îndemână.

În jurisprudența sa recentă⁵⁷⁸, Înalta Curte de Casație și Justiție a subliniat că “*în interpretarea și aplicarea dispozițiilor Art. 1279 alin. (3) teza I și Art. 1669 alin. (1) C. civ., nu este obligatorie forma autentică la încheierea promisiunii de vânzare a unui bun imobil, în vederea pronunțării unei hotărâri care să țină loc de act autentic*”. Așa fiind, Înalta Curte a apreciat că pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract de vânzare operează sub forma unei conversiuni a promisiunii, ca înscris sub semnătură privată, într-un veritabil contract, ca înscris autentic. Pe cale de consecință, hotărârea care ține locul unui act autentic de vânzare are efect constitutiv, dând naștere sau realizând transferul unui drept de proprietate, fiind totodată și o sancțiune în sarcina celui care a perfectat promisiuni prin care și-a asumat obligații contractuale și pe care nu le-a mai respectat în cele din urmă.

În ceea ce privește materia formalităților de publicitate imobiliară, efectul *ex nunc* al hotărârii rămase definitivă este dublat de posibilitatea celui în folosul căruia s-a emis hotărârea de a se înscrie cu aceasta în cartea funciară, ca înscris justificativ prin care se atestă calitatea sa de titular al dreptului de proprietate asupra bunului imobil.⁵⁷⁹

4. Deschiderea procedurii de insolvență față de dezvoltator. Efecte juridice.

Dacă lucrurile sunt relativ clare în ceea ce privește posibilitatea promitenților-cumpărători de a urma calea instanței, ar trebui totuși să acordăm atenție în egală măsură și unei situații mai neobișnuite, dar totuși frecvent apărută în practică, care se pare că îngreunează posibilitățile tuturor părților contractante. O atare ipoteză o regăsim în situația în care dezvoltatorul imobiliar nu își mai poate executa obligațiile izvorâte din variile raporturi juridice la care a participat în calitate de profesionist comerciant, moment de la care se impune deschiderea procedurii insolvenței față de acesta. Fiind vorba de un profesionist⁵⁸⁰, în accepțiunea Art. 3 Cod civ., o atare măsură, deși poate

⁵⁷⁸ A se vedea, în acest sens, Î.C.C.J., s. civ., Decizia nr. 23 din 3 aprilie 2017, publicată în M. Of., Partea I, nr. 365 din 17 mai 2017, disponibilă prin www.scj.ro, (accesat la 07.01.2025).

⁵⁷⁹ Pentru informații suplimentare, a se vedea pe larg pct. 126 și urm. din Decizia nr. 23 din 3 aprilie 2017, publicată în M. Of., Partea I, nr. 365 din 17 mai 2017, disponibilă prin www.scj.ro, (accesat la 07.01.2025).

⁵⁸⁰ Pentru informații suplimentare, a se vedea Nemeș, V., *Drept comercial*, ediția a 5-a, Editura Hamangiu, București, 2023, p. 19.

chiar drastică, se dovedește a fi benefică atât pentru dezvoltator cât și pentru cocontractanții săi, din motive ce țin de stabilitatea raporturilor în care sunt angrenați. Așa fiind, importanța practică a acesteia fost motivată, pe cale doctrinară, de considerentele ce țin de faptul că *“scurtcircuitarea unei verigi din acest lanț (n.n. – al raporturilor juridice comerciale) poate conduce la blocarea totală”* a unei părți însemnate din ceea ce reprezintă stabilitatea circuitului civil.⁵⁸¹

De lege lata, insolvența, ca fațetă imuabilă a laturii juridice, este reglementată în prezent în cuprinsul Legii nr. 85/2014, ca fiind *“acea stare a patrimoniului debitorului care se caracterizează prin insuficiența fondurilor bănești disponibile pentru plata datoriilor”*⁵⁸². Astfel, raportat la premisele prezentei lucrări, una dintre cele mai frecvent întâlnite probleme pe piața imobiliară este cea a nefinalizării proiectelor de către dezvoltatori din cauza atingerii pragului insolvenței, care poate surveni independent sau nu de culpa acestora din urmă. În susținerea acestei idei, este important să ne raportăm la situația în care dezvoltatorului, ca profesionist, i se aplică procedura insolvenței generale, indiferent de forma juridică pe care o îmbracă în calitate de societate comercială, în raport cu dispozițiile Legii nr. 31/1990.

Așa fiind, o problemă care ridică suficiente semne de întrebare are în prim-plan situația promitenților-cumpărători, care suferă consecințe aparent insurmontabile din punct de vedere al creanțelor deținute. Desigur, acestea din urmă trebuie privite în raport cu bunurile imobile pe care intenționau să le cumpere și asupra cărora inițiaseră cu dezvoltatorii promisiuni sinalagmatice de vânzare *anterior* deschiderii procedurii insolvenței. Această ipoteză particulară are în vedere deci soarta contractelor aflate în derulare la momentul adoptării măsurii față de debitorul promitent-vânzător. Situația amintită este reglementată generic în cuprinsul Art. 131 alin. (1), ale cărui dispoziții se adresează creditorilor consumatori, indiferent de stadiul de construcție în care bunul imobil se află la acel moment. Conform conținutului articolului mai sus menționat, obligațiile rezultând dintr-o promisiune bilaterală de vânzare cu dată certă, *anterioară* deschiderii procedurii, în care promitentul-vânzător intră în procedură, vor fi executate de către administratorul judiciar, ori, după caz, de lichidatorul judiciar la cererea promitentului-cumpărător, dacă:

- w. prețul contractual a fost achitat integral sau poate fi achitat la data cererii, iar bunul se află în posesia promitentului-cumpărător;
- x. prețul nu este inferior valorii de piață a bunului;
- y. bunul nu are o importanță determinantă pentru reușita unui plan de reorganizare;
- z. în cazul imobilelor, promisiunile sunt notate în cartea funciară.

Observăm așadar că, spre deosebire de dreptul comun, în situația de față legea instituie două condiții speciale ce trebuie îndeplinite cumulative pentru ca obligațiile să poată fi executate așa cum reies din cuprinsul promisiunii. Vorbim așadar despre condiția conform căreia *bunul trebuie să se afle în posesia promitentului-cumpărător*, precum și dacă *bunul este imobil, promisiunea să fie notată în cartea funciară*. În acest context, *per a contrario*, ori de câte ori ne aflăm în fața unui astfel de scenariu și nu e îndeplinită una dintre aceste două condiții speciale, creditorul promisiunii, în calitate de consumator, nu va putea beneficia de executarea obligațiilor izvorâte din contractual aflat în derulare, dar va putea avea totuși la îndemână calea instanței.

În urma deschiderii procedurii generale de insolvență, ce include perioada de observație, reorganizarea judiciară și etapa procesuală a falimentului, litigiile care se nasc în legătură cu persoana debitorului insolvent privesc adesea situația cumpărătorilor care consimt la plata unor sume cu titlu de avans, așa cum am arătat *supra*, precum și soarta acestora. Aceasta deoarece, din moment ce dezvoltatorul nu mai deține fondurile necesare finalizării proiectelor, pe cale de consecință nici nu mai poate să înapoieze banii primiți. În mod implicit, creditorii acestuia nu și-ar

⁵⁸¹ *ibidem*, p. 565.

⁵⁸² A se vedea, în acest sens, Art. 5, pct. 29 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 466 din 25 iunie 2014.

putea îndestula creanțele prin urmărirea bunurilor din patrimoniul dezvoltatorului întrucât, adeseori, aceștia nu dețin alte bunuri în afara terenului propriu-zis pe care construiesc. Deși am fi tentați să credem că statutul de dezvoltator presupune întotdeauna seriozitate și perseverență în privința proiectelor ce se vor a fi aduse la îndeplinire, este bine cunoscut faptul că întotdeauna de la regulă pleacă și excepțiile. În cazul de față, acestea sunt reprezentate de cei care, atrași fiind de “*mirajul dezvoltării accelerate a sectorului imobiliar*”,⁵⁸³ au intrat în acest domeniu fără experiență și fără active îndestulătoare, nemaiputând nici să finalizeze construcția, dar nici să înapoieze sumele de bani încasate în temeiul antecontractelor. Lipsa minimumului de diligență precum și dorința atingerii profitului s-au dovedit a fi însăși precursorii atingerii stării de insolvență.

Având în vedere frecvența acestor probleme, legiuitorul a considerat oportună inserarea, ca element de noutate, a unui mecanism de protecție pentru consumatorii care, din cauza lipsei de informare sau a necunoașterii dispozițiilor legale, se angajau în mod benevol în raporturi juridice cu dezvoltatorii. Aceștia din urmă exploatau astfel percepția colectivă pregnantă în societatea românească, conform căreia deținerea în proprietate a unei locuințe constituie un element indisolubil legat de statutul social al individului.

Astfel, dacă anterior deschiderii procedurii insolvenței și în situația în care promitenții-cumpărători intențiază o acțiune în justiție în vederea solicitării pronunțării unei hotărâri care să țină loc de contract, obligația de a încheia contractul de vânzare revine spre a fi executată de către administratorul judiciar desemnat, însă numai în cazul în care antecontractul întrunește toate cerințele de validitate și valabilitate, precum și cu respectarea drepturilor celorlalți creditori ai debitorului insolvent, în măsura în care creanțele acestora beneficiază de cauze de preferință asupra bunurilor ce urmează a fi înstrăinate, în condițiile Art. 131.

Totuși, în ipoteza în care introducerea cererii pe rolul instanței este *ulterioară* deschiderii procedurii, acțiunea se suspendă *de drept*, conform prevederilor Art. 75 alin. (1) din cadrul Legii nr. 85/2014. Se pare deci că situația promitenților cumpărători este cel puțin incertă, comparativ cu situația amintită precedent, cel puțin până în momentul în care intervine, spre exemplu, desființarea hotărârii de deschidere a procedurii insolvenței, revocarea încheierii prin care s-a dispus această măsură sau în cazul închiderii procedurii în eventualitatea în care creditorii primesc sumele datorate sau renunță benevol la judecată în perioada de observație, conform Art. 178.

În ceea ce privește calificarea creanțelor, promitenții-cumpărători se pot înscrie, la cerere, la masa credală a debitorului în cadrul dosarului de insolvență numai cu creanța rezultată în mod evident din plata avansului stabilit din prețul final. Cu toate acestea, creditorii nu se vor putea înscrie cu o creanță asupra obligației de predare a bunului imobil în formă finalizată, întrucât aceasta rezultă din însuși contractul de vânzare. În plus, în cazul în care se pronunță o hotărâre definitivă care ține locul unui act autentic de vânzare, iar obligația de remitere a bunului ajunge la scadență prin împlinirea termenului nerespectat de vânzător, creanța cumpărătorului devine certă, lichidă și exigibilă prin însăși ajungerea la termen. Din acel moment, cumpărătorul se poate înscrie la masa credală a debitorului insolvent, în cursul procedurii insolvenței, putând chiar să ceară daune-interese pentru câștigul nerealizat în urma nerespectării obligației de predare.

5. Concluzii

Fără însă a mai reitera cele anterior prezentate în cuprinsul abordării făcute, putem conchide prin a sublinia că la acest moment situația dezvoltatorilor imobiliari necesită o reglementare cu mult mai amplă și în egală măsură mai strictă pentru a putea fi evitate în mod prompt ipotezele amintite. Cu atât mai mult, lipsa unei rigori legislative poate da naștere, așa cum am văzut, unei situații nu

⁵⁸³ Andrei, A.-I., *Efectele deschiderii procedurii de insolvență asupra contractelor în derulare ale debitorului*, Editura Solomon, București, 2021, p. 335.

tocmai prielnice pentru consumatorii de bună-credință care sunt lezați în mod direct de măsurile luate de la sine putere de dezvoltatori, în fraudă cumpărătorilor.

Totodată, suntem de părere că, atât doctrina, cât și jurisprudența au ocupat o poziție semnificativă în funcția de consolidare și de punere în aplicare a cadrului legislativ, prin punctele de vedere formulate, dar și prin particularizarea instituțiilor menționate în prezenta lucrare și prin raportarea acestora la situația premise.

Nu în cele din urmă, păstrăm speranța că demersurile făcute în realizarea prezentului studiu să se prezinte ca instrumente utile în creionarea unei imagini mai ample asupra implicațiilor juridice ale procedurii insolvenței în sfera raporturilor contractuale, precum și asupra dificultăților care ar putea să se resimtă în rândul potențialilor cumpărători.

Referințe bibliografice:

- Andrei, A.-I., Efectele deschiderii procedurii de insolvență asupra contractelor în derulare ale debitorului, Editura Solomon, București, 2021;
- Baias, Fl. A., Chelaru, E., Constantinovici, R., Macovei, I. (coord.), Codul civil. Comentariu pe articole., ediția a 3-a, Editura C. H. Beck, București, 2021;
- Miloș, S. M., “Insolvența dezvoltatorilor imobiliari”, în Phoenix, revista de insolvență, nr. 40-41/2012, Editată de Uniunea Națională a Practicienilor în Insolvență din România;
- Pop, L., Tratat de drept civil. Obligațiile. Vol. 2: Contractul., Editura Universul Juridic, București, 2009;
- Urs, I., “Condițiile cerute pentru pronunțarea unei hotărâri judecătorești care ține loc de contract în materia promisiunilor de vânzare”, în Revista Pandectele Române, nr. 10/2015, Editura Wolters Kluwer România;
- Decizia nr. 23 din 3 aprilie 2017, publicată în M. Of., Partea I, nr. 365 din 17 mai 2017;
- Legea nr. 17 din 7 martie 2014 privind unele măsuri de reglementare a vânzării terenurilor agricole situate în extravilan, publicată în M. Of., Partea I, nr. 178 din 12 martie 2014;
- Legea nr. 287/2009 privind Codul Civil, cu modificările și completările ulterioare, publicată în M. Of., Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011;
- Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, publicată în M. Of., Partea I, nr. 466 din 25 iunie 2014;
- <https://www.juridice.ro/511552/iccj-dezlegarea-unor-chestiuni-de-drept-pronunțarea-unei-hotarari-care-sa-tina-loc-de-act-autentic-cazul-unui-bun-imobil.html>, (accesat la data de 07.01.2025);
- <https://www.juridice.ro/757941/promisiunea-de-vanzare-a-unui-bun-viitor-din-perspectiva-dezvoltatorului-si-a-cumparatorului.html>, (accesat la data de 07.01.2025);
- <https://www.legalconsult.ro/promisiunea-de-vanzare-cumparare-%E2%80%93-consecintele-semnarii-unui-antecontract-si-remediile-in-caz-de-neexecutare/34.html>, (accesat la data de 07.01.2025);
- www.scj.ro, (accesat la data de 07.01.2025).

WILDLIFE PROTECTION: THE ROLE OF INTERNATIONAL CONVENTIONS IN NATURE CONSERVATION

Fanni FAZEKAS*

Abstract

The status of wildlife and the number of species has declined radically worldwide in recent decades, with more and more species becoming endangered. of species is almost impossible without international cooperation.

The aim of this study is to present the most important international conventions for the conservation of wildlife. It also briefly describes the international organisations involved in the conservation of endangered species. The legal framework for the protection of wild species is still different in each country. In this study, I focus on the legislation in the USA and Canada, because these two countries have adopted separate acts on the protection of endangered species

Hungary has joined all the international conventions presented here and has therefore recognised the provisions of these conventions as legally binding. In Hungary, however, there is currently no specific law on the protection of wildlife species. Provisions on this subject are contained in the Nature Conservation Act, among other issues.

As a result of my research, I have come to the conclusion that, following the example of the two countries studied, the creation and adoption of a wildlife law in Hungary could be justified in order to ensure more effective conservation of species. In addition, the legislation analysed in the two countries under study contains models and good practices that would be worth implementing in Hungary as well

Keywords: *wild animals, international convention, good practices, international organisations, effectiveness*

1. Introduction

Nature protection issues are also important in the context of international cooperation, as the protection of natural values does not belong to one country, and natural values do not stop at national borders. International conventions have been in place since the early 19th century to protect fisheries and wildlife. From the 1970s onwards, the number of international conventions has increased, leading to ever broader cooperation in areas such as the protection of cultural and natural heritage, air pollution and the ozone layer.⁵⁸⁴

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: ffanni0714@gmail.com). This study was supervised by Prof. Dr. Csilla Csák, professor, dean (email: jogdekan@uni-miskolc.hu).

⁵⁸⁴ Bányai Krisztina, Olajos István: A természetvédelem jogi rendszere, in: Raisz Anikó (szerk.) *Környezetjog – Különös rész*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2022, 73.

These also show that, internationally, nature conservation can be seen as the forerunner of modern environmental protection. From the very beginning, its task has been to protect natural areas, plants and animals. The development of nature conservation began in the 1960s with the help of various conventions and international organisations.

In June 1972, the Stockholm Conference on the Human Environment, decided by the United Nations General Assembly, was the first global meeting on the environment, with 113 states represented. It was the first to focus on the threats to the natural environment (air, water, soil and wildlife).⁵⁸⁵

Following the meeting, a number of international treaties have been signed to combat marine pollution and to protect wildlife and their habitats.

2. Main discussion

International Conventions and nature protection

The Ramsar Convention

On the initiative of the World Conservation Union, the Convention on Internationally Important Wild Waters and Waterfowl Habitats was adopted on 2 February 1971 and entered into force on 21 December 1975. The Convention was promulgated much later in Hungary, in Decree No. 28 of 1979. Its aim is to conserve and exploit wetlands and to create the necessary legal and institutional framework. The protection of wild waters and their fauna must be ensured through internationally coordinated public measures. The Convention defines waterbirds as birds that are ecologically dependent on wild waters. The Contracting Parties' primary objective is to increase the populations of waterbirds in their existing wild waters. Each Contracting Party shall ensure the conservation and management of migratory waterbird populations. To this end, wild waters shall be declared protected areas and appropriate surveillance shall be ensured. The Contracting Parties shall identify the wild waters to be included in the "*List of Wild Waters of International Importance*". The boundaries of wild waters shall be clearly defined, including coastal and offshore areas and islands adjacent to wild waters, which are important for waterfowl habitats.⁵⁸⁶

Following its accession in 1979, Hungary has nominated 29 wetlands to the List of Wetlands of International Importance by 2021, with an area of about 260,667 hectares, which is 2.8 percent of the country's territory.⁵⁸⁷

The Washington Convention (CITES)

The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora was adopted in Washington on 3 March 1973. Our country acceded to the Convention in 1985, but it was first promulgated a year later, by Decree No. 15 of 1986, and did not enter into force until 27 August 1986. At present, the Convention has been promulgated by Act XXXII of 2003. The Convention primarily regulates trade in animal and plant species and makes the trade in specimens of protected species subject to licensing.⁵⁸⁸

⁵⁸⁵ Paulovics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. *Magyar Jog*, 2004. évi 2. szám, 87.

⁵⁸⁶ Paulovics Anita: *i.m.* 88.

⁵⁸⁷ <https://www.nak.hu/szakmai-infok/agazati-hirek/65-tamogatások/vidékfejlesztés/103041-folyamatosak-a-vizes-elohelyek-helyreállítását-szolgáló-fejlesztések>

⁵⁸⁸ Tilki Katalin: Természetvédelem nemzetközi szinten és az Európai Unióban, *Belügyi Szemle*, 2017. évi 5. szám, 91.

The Contracting States declare that *"wild animals in their many, beautiful and diverse forms are an irreplaceable part of the earth's natural systems, which must be protected"*⁵⁸⁹

Appendix I provides for plant and animal species threatened with extinction (Red List)⁵⁹⁰. The IUCN Red List is a critical indicator of the state of the world's biodiversity. Rather than listing species and their status, it is a powerful tool for informing biodiversity conservation and policy changes that are essential to protect the natural resources we need to survive. It provides information on distribution, population size, habitat and ecology, use or trade, threats and conservation measures to help to make the necessary conservation decisions.⁵⁹¹ Species listed in Appendix II are not in a critical state and trade is allowed under strict rules. Appendix III lists all species that have been determined by any Party to be in need of international protection in its territory. *"Species of fauna and flora covered by the Convention, and specimens thereof, may be collected, taken, hunted, possessed, imported into or exported from the country with the permission of the competent management authority of the Parties."*⁵⁹²

The Contracting Parties shall take appropriate measures to implement the provisions of the Convention and shall prevent the illegal trade in any specimens.

There are various legal remedies available for breaches of the Convention. Any person who trades in or possesses any specimen without the required permits, certificates or authorization may be punished by seizure, confiscation and the payment of costs. Regarding the latter context, it is worth noting that the legal penalties applicable are extremely lenient compared to the amount of money involved in the illegal trade in animals and the detrimental impact on endangered species. The Washington Convention lists all species of birds of prey, classifies those on the brink of extinction and imposes a trade ban on them. In Hungary, accession to the Convention has had a major impact on protected bird species, as it has led to stricter regulations for these species. The training of Customs and Excise staff is also an important factor, thanks to which border guards are finding more and more illegal animal consignments, but unfortunately most of these contain dead animals.⁵⁹³

The Bonn Convention

Experts recognised the need for cross-border cooperation to protect migratory species as early as the early 1970s.⁵⁹⁴

The Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals was adopted in Bonn on 23 June 1979. In Hungary, it was promulgated by Decree No. 6 of 1986 and entered into force on the day of its promulgation. Its main objective is to protect, in addition to those set out in the Washington Convention, wild migratory species of animals which, because of their migration, cover enormous distances and cross national borders. The effective care and protection of migratory species of wild animals is the responsibility of all States within whose borders these species spend any part of their lives.

The parties must make an effort to:

- aa. the conservation and restoration of habitats of protected migratory species
- bb. minimise the adverse impact of any activity or obstacle that significantly impedes or prevents the migration of these species

⁵⁸⁹ Paulovics Anita: *i.m.* 84

⁵⁹⁰ Tilki Katalin: *i.m.* 90–91.

⁵⁹¹ <https://www.iucnredlist.org>

⁵⁹² Tilki Katalin: *i.m.* 91–92.

⁵⁹³ Paulovics Anita: *i.m.* 85–86.

⁵⁹⁴ Nikolas Sellheim, Jochen Schumacher: *Enhancing the effectiveness of the Bonn Convention on the Conservation of Migratory Species*. Springer-Verlag GmbH Germany, Springer Nature, 2022, 156-157. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10357-022-3983-y.pdf>

cc. prevent or control, as far as practicable and appropriate, factors that threaten these species.⁵⁹⁵

Appendix I lists the endangered migratory species. Migratory species listed in Annex I are those that are certified as threatened. The States concerned must prevent the exploitation of these migratory species. States concerned by the distribution of migratory species mentioned in Appendix II should seek agreements that benefit the individual.⁵⁹⁶

The Bonn Convention, unlike CITES or the 1992 Convention on Biological Diversity, has not received global recognition: although it has been ratified by 132 countries, it should be kept in mind that the USA, Russia, China, Japan or Canada - countries of major importance for global conservation - are not members of the Convention. The Bonn Convention therefore plays a rather subordinate role in the international discourse on species conservation.⁵⁹⁷

Wild animals are increasingly valuable from an environmental, ecological, scientific, cultural, educational, social and economic point of view.

I think it is important to highlight that the Convention can be seen as setting "*minimum requirements*" for the species concerned, which means that States Parties may impose more stringent and detailed domestic rules and measures than those contained in the Convention.

The Bern Convention

The Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats was concluded on 19 September 1979. Hungary acceded to the Convention by International Treaty 1990/7, published on 5 July 1990. The main feature of the Convention is that it is an agreement which covers only the states of the European continent and thus serves the protection of nature in Europe. Its objective is to protect wild flora and fauna and their habitats, "*in particular those species and habitats whose conservation requires the cooperation of different States, and to facilitate such cooperation.*" Like CITES and the Bonn Convention, the Appendices include protected species of animals and plants. Appendix I is a catalogue of highly protected plants. Appendix II lists wildlife species for which certain specified practices (e.g. deliberate capture) are "specifically" prohibited for their special protection. Appendix III is made up of the categories of protected animals. Appendix IV lists the prohibited methods and means of killing or otherwise destroying mammals and birds.⁵⁹⁸

The Contracting Parties shall take the necessary legal measures to ensure the protection of wildlife habitats, in particular with regard to the species listed in Appendices I and II to the Convention. The Contracting Parties further undertake to give special attention to the protection of areas of particular importance for migratory species.⁵⁹⁹

The Convention on Biological Diversity

In 1992, a meeting of the United Nations Environment Programme was held in Rio de Janeiro. The result was the Convention on Biological Diversity, signed in June 1992. Its main objective is to conserve biodiversity and to ensure the fair and equitable sharing of the benefits of biodiversity. This is achieved through the exchange of information between countries, the transfer of technology and appropriate access to genetic resources. The main merit of the document is that it applies to the whole living world, i.e. all living organisms, and it also defines the methods of implementation and financing options. The Convention on Biological Diversity distinguishes between two types of protection:

10. *Ex-situ conservation*: conservation of biodiversity beyond its natural habitat

⁵⁹⁵ Tilki Katalin: *i.m.* 91–92.

⁵⁹⁶ Paulovics Anita: *i.m.* 87.

⁵⁹⁷ Nikolas Sellheim, Jochen Schumacher: *i.m.* 156–157.

⁵⁹⁸ Tilki Katalin: *i.m.* 91–92.

⁵⁹⁹ Paulovics Anita: *i.m.* 89.

11. *In-situ conservation*: conserving ecosystems and natural habitats, restoring and maintaining vital populations of species in their natural environment.⁶⁰⁰

EU leaders agreed in 2001 to halt biodiversity loss in the EU and restore habitats and natural systems by 2010, and in 2002 joined around 130 world leaders in agreeing to do the same at global level.⁶⁰¹

Part of the reason for this was that in 2002, another world conference was held in Johannesburg to assess the achievements of the last ten years, which was not considered sufficient by the states. They agreed to reduce the rate of biodiversity loss by 2010. However, at the end of 2010, the previous target had to be extended by another decade in order to preserve biodiversity.⁶⁰²

The Convention states that, on the one hand, biodiversity conservation is in the common interest, but on the other hand, each country's biodiversity is the national property of those countries. Accordingly, only the countries concerned can decide on the use of biodiversity components and the benefits of natural resources accrue first and foremost to them. It is also an essential principle that countries should not cause biodiversity damage outside their borders through their activities on their territory. In the field of nature conservation, it sets out useful and necessary obligations: the Contracting Parties undertake to establish a system of protected areas, to ensure the protection of habitats, the maintenance of viable populations of species, to monitor their status, to develop rules for the conservation of endangered species and populations and to ensure that they are respected. They will also support and encourage research that contributes to biodiversity conservation. The Convention requires the Conference of the Parties to periodically review, inter alia, the status of countries in relation to the Convention.⁶⁰³

In addition, the Convention on Biological Diversity incorporates the idea of sustainability by stating that sustainable use means using biodiversity in a way and at a rate that does not lead to the long-term loss of biodiversity and thereby maintains the potential to meet the needs and aspirations of present and future generations.⁶⁰⁴

Its essence can therefore be summarised in the commitment of the Contracting Parties to ensure the protection of natural habitats, the maintenance of viable populations of individuals and to ensure their conservation by legal means.

Participation in international organisations

Some conservation and animal protection activities are almost impossible without participation in international organisations. Hungary is a member of all the international organisations that have been established or are currently in operation.

These are:

- a. BirdLife International (since 1922)
- b. World Conservation Union / International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN)
- c. The "Hortobágy National Park", Hungary's first national park, was established in 1972 and preserves Europe's largest wilderness.
- d. World Wide Fund for Nature (1990)
- e. Wetlands International (1965)
- f. International Crane Foundation (1960)⁶⁰⁵

⁶⁰⁰ Paulovics Anita: *i.m.* 82–83.

⁶⁰¹ Tilki Katalin: *i.m.* 90–94.

⁶⁰² Faragó Tibor – Láng István: Nemzetközi program a fenntartható fejlődésért. *Magyar Tudomány*, 2012. évi 5. szám, 591.

⁶⁰³ *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Egyezménye a Biológiai Sokféleségről* (szerk.: Nechay Gábor, dr. Faragó Tibor), Az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciájának Magyar Nemzeti Bizottsága. Budapest, 1992. 11–12. http://real.mtak.hu/103143/1/1992-Biodiv_egyezm-RioMNB.pdf

⁶⁰⁴ Gyula Bándi: On the Law of Sustainable Development. *Pro Futuro*, No. 1, 2013. 14.

⁶⁰⁵ Paulovics Anita: *i.m.* 91–92.

The regulation in Canada and in the USA

Following the overview of the Conventions, I consider it necessary to review and analyse the legislation of some foreign states, without claiming completeness. I have chosen to analyse the legislation of the USA and Canada, because in these 2 states a separate act on the protection of endangered species has been adopted.

United States of America

The Migratory Bird Treaty Act was passed in 1918 in the United States as a result of over-hunting of birds, which had led to a steady decline in bird populations since the 1800s. This prompted the need for federal regulation. As a prelude to this, in 1916 the US signed an international agreement with Britain to protect against the indiscriminate slaughter of migratory birds. This was followed by further bilateral agreements with Canada in 1916, Mexico in 1936, Japan in 1972 and the Soviet Union in 1976 on the conservation of migratory birds and their habitats. Currently, more than a thousand bird species are covered by the Federal Migratory Bird Treaty Act. The Act designates the Department of the Interior as the lead agency for bird conservation, but the Department has transferred this authority to the US Fish and Wildlife Service. Under the Act, it is unlawful to pursue, capture, take, hunt, kill or possess any specimen, nest or egg of a migratory bird species.⁶⁰⁶

In exceptional cases, a special permit may be granted for the keeping of birds of species covered by the Act.⁶⁰⁷

The Act provides for criminal penalties for breaches of the rules on the protection of migratory birds. Accordingly, if it is proven that the offender has violated the prohibitions of the Act, he commits a misdemeanour and is liable to a fine of up to 15,000 USD or imprisonment for up to 6 months. The fine and imprisonment may be imposed concurrently.⁶⁰⁸

An important step forward for wildlife conservation was the adoption of the Endangered Species Act in 1973.⁶⁰⁹

40 years later, the Act was comprehensively amended. Section 4 of the ESA serves as a bridge both defining which species and populations are protected under the Act and containing provisions that specify when a threatened or endangered species no longer needs the Act's protections. Congress amended the Act in 1978, broadening the definition of species eligible for protection to include vertebrate fish and wildlife, a provision that has resulted in the protection of these populations in the United States, as well as listing separate populations of special concern.⁶¹⁰

The Fish and Wildlife Service has the most important powers for the protection of wildlife, and in 1982 an amendment to the Act created the National Marine Fisheries Service.⁶¹¹ These bodies decide which species to list as endangered based solely on scientific criteria. In the 1980/90s, the Services produced recovery plans, resulting in an increase of around 70% in the number of species with recovery plans. The federal government itself has shown a growing tendency over the years to take a "storefront" approach to the recovery of listed species, both in terms of geographic representation and the human activities required to restore them. Grey wolves have become the biggest showpieces of this direction. In 2009, the Fish and Wildlife Service took the initiative to delist the 3 and relatively small wolf populations in the Northern Rockies. Extensive hunting concessions for wolves were extended, largely preventing natural wolf migration.⁶¹²

⁶⁰⁶ Robert J. Martin, Rob Ballard: Reconciling the Migratory Bird Treaty Act with Expanding Wind Energy to Keep Big Wheels Turning and Endangered Birds Flying. *Animal Law*, 2013, Vol. 20, 148. https://www.animallaw.info/sites/default/files/tralvol20_1_145.pdf

⁶⁰⁷ Kristina Rosan: *Brief Summary of the Migratory Bird Treaty Act*. 2014.

⁶⁰⁸ Uo. 149.

⁶⁰⁹ Endangered Species Act (ESA) of 1973.

⁶¹⁰ Daniel J. Rohlf: *The endangered species act at forty: the good, the bad, and the ugly*. 2014, 255.

⁶¹¹ U.S. Fish & Wildlife Service (FWS); National Marine Fisheries Service (NMFS)

⁶¹² Daniel J. Rohlf: *i.m.* 258–261.

It can therefore be seen that, while legislative initiatives were good early on, there have been setbacks in the meantime.

Forty years ago, Congress made a remarkable commitment to modify human actions to avoid the extinction of other species and to take steps to protect and restore the species and ecosystems on which they depend. While the Endangered Species Act has resulted huge positive changes that have benefited listed species on both federal and non-federal lands, years of actions by Congress and administrative agencies have also significantly undermined the effectiveness of the Act.⁶¹³

Canada

In Canada, the Species at Risk Act was passed in 2002 and came into force in 2003. The Act protects species that are endangered, threatened or at risk of extinction, either because they are threatened with extinction or because their survival becomes critical due to habitat change. The Endangered Species Act was adopted after nearly 9 years of legislative preparatory work, involving experts, to identify both endangered species and their habitats. In order to develop the most effective legislation possible, the Federal Government has worked with the Member States to develop a common approach to the species to be protected, followed by additional measures and programmes to protect the species and their habitats. In drafting the Act, particular attention was paid to ensuring that it also facilitates the implementation of the country's international obligations under the Convention on Biological Diversity.⁶¹⁴

This Act establishes the Committee on the Status of Endangered Wildlife in Canada (COSEWIC) to assess and identify endangered species, as an independent expert body.⁶¹⁵

It also requires COSEWIC reports to be sent to the Minister of the Environment and the Canadian Council for the Conservation of Endangered Species. COSEWIC sets out prohibitions on threatened and endangered species and their habitats.⁶¹⁶

The preamble to the Act states that Canada's natural heritage is an integral part of its national identity and history, that all forms of wildlife are valuable in their own right, and that Canadians consider them essential for aesthetic, cultural, spiritual, recreational, educational, historical, economic, medical, ecological and scientific reasons. Canadian wildlife and ecosystems are also a World Heritage Site and the Government of Canada has ratified the Convention on Biological Diversity.⁶¹⁷

The Council for the Conservation of Endangered Species in Canada is responsible for providing guidance for COSEWIC's activities, preparing recovery strategies and action plans, and coordinating the activities of the national governments represented on the Council in relation to the conservation of endangered species. The Minister is responsible for implementing the Act.⁶¹⁸

As can be seen from the above, there are several bodies involved in the conservation of endangered species, with a clear division of responsibilities, ranging from technical advice to coordination and decision-making.

The Act contains a wide range of prohibitions to protect the protected species. It prohibits the killing, maiming, disturbing, capturing, possessing, collecting, buying or selling or trading of protected species. No person may damage or destroy the habitat of the endangered species. If it is an extinct species and a recovery strategy is proposed, the species should be reintroduced into the wild in its natural habitat.⁶¹⁹

⁶¹³ Uo. 275.

⁶¹⁴ https://www.animallaw.info/article/species-risk-act-sara-summary-and-press-release?fbclid=IwAR0_eSR_e77jy0P7xKbNCuTel600YepePBI2uVbazUdEzVpNtuMgV5kJV4s

⁶¹⁵ Committee on the Status of Endangered Wildlife in Canada (COSEWIC).

⁶¹⁶ House of Commons of Canada. Bill C-5. *An Act respecting the protection of wildlife species at risk in Canada*. 2002. Summary.

⁶¹⁷ Uo. Preamble.

⁶¹⁸ Uo. The Canadian Endangered Species Conservation Council, 8.

⁶¹⁹ An Act respecting the protection of wildlife species at risk in Canada. 2002, 19.

The Minister has discretionary powers, for example in the exceptional case where a private individual may be granted a permit to keep an endangered species. This may be done if scientific research for the conservation of the species justifies it, or if the activity is beneficial to the species or necessary for its greater chances of survival in the wild.⁶²⁰

3. Conclusion

In my study, I aimed to present and analyse the legal framework for biodiversity, and in particular for animal wildlife as part of it, at the international level.

The USA and Canada have different legislation from the EU in that both countries have federal Acts on the protection of wild animals. In this respect, I consider them to be more advanced than the European countries, which do not have specific legislation yet.

In the future, these countries can serve as good practice for other EU countries, including Hungary as well.

References

- *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Egyezménye a Biológiai Sokféleségről* (szerk.: Nechay Gábor, dr. Faragó Tibor), Az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciájának Magyar Nemzeti Bizottsága. Budapest, 1992. http://real.mtak.hu/103143/1/1992-Biodiv_egyezm-RioMNB.pdf
- Bándi Gyula: A fenntartható fejlődés jogáról. *Pro Futuro*, 2013. évi 1. szám, 11–30.
- Bányai Krisztina, Olajos István: A természetvédelem jogi rendszere, in: Raisz Anikó (szerk.) *Környezetjog – Különös rész*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2022.
- Daniel J. Rohlf: *The endangered species act at forty: the good, the bad, and the ugly*. 2014, p. 251–275.
- Endangered Species Act (ESA) of 1973.
- Faragó Tibor – Láng István: Nemzetközi program a fenntartható fejlődésért. *Magyar Tudomány*, 2012. évi 5. szám, 590–594.
- Kristina Rosan: *Brief Summary of the Migratory Bird Treaty Act*. 2014.
- Nikolas Sellheim, Jochen Schumacher: *Die Steigerung der Effektivität des Bonner Übereinkommens zur Erhaltung wandernder Tierarten*. Springer-Verlag GmbH Deutschland, Springer Nature, 2022, 156-162. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10357-022-3983-y.pdf>
- Paulovics Anita: Állatvédelem a nemzetközi szabályozás tükrében. *Magyar Jog*, 2004. évi 2. szám, 82–92.
- Robert J. Martin, Rob Ballard: Reconciling the Migratory Bird Treaty Act with Expanding Wind Energy to Keep Big Wheels Turning and Endangered Birds Flying. *Animal Law*, 2013, Vol. 20, 145–166. https://www.animallaw.info/sites/default/files/lralvol20_1_145.pdf
- Tilki Katalin: Természetvédelem nemzetközi szinten és az Európai Unióban, *Belügyi Szemle*, 2017. évi 5. szám, 87–107.
- An Act respecting the protection of wildlife species at risk in Canada. 2002.
- https://www.animallaw.info/article/species-risk-act-sara-summary-and-press-release?fbclid=IwAR0_eSR_e77jy0P7xKbNCuTel600YepePBI2uVbazUdEzVpNtuMgV5kJV4s
- <https://www.iucnredlist.org>
- <https://www.nak.hu/szakmai-infok/agazati-hirek/65-tamogatasok/videkfejlesztes/103041-folyamatosak-a-vizes-elohelyek-helyreallitast-szolgalo-fejlesztesek>

⁶²⁰ Uo. 39.

THE SAB 121 REGULATION AND THE ADOPTION OF CRYPTO ASSETS BY THE BANKING SYSTEM

Tibor SZABÓ*

Abstract

The increasing institutional and governmental adoption of crypto assets has led to significant regulatory changes in the financial sector. One of the most impactful measures was the Staff Accounting Bulletin 121 (SAB 121), issued by the U.S. Securities and Exchange Commission (SEC), which required banks to classify crypto assets as liabilities on their balance sheets. This obligation placed a significant burden on financial institutions, effectively hindering their ability to hold such assets. However, the revocation of SAB 121 has provided banks with greater flexibility to hold and manage crypto assets as part of their reserves.

A key beneficiary of this shift is Ethereum, which offers staking opportunities that allow institutions to become validator nodes and thereby earn yield while enhancing network security, ultimately strengthening the network's decentralization and stability. As banks explore the potential of Ethereum's staking mechanism, they could actively participate in blockchain validation, fundamentally reshaping their role in the financial ecosystem.

In parallel, central banks are also reconsidering their stance on cryptocurrencies. A notable example is the Czech National Bank, which has taken steps toward accumulating Bitcoin as part of its reserve strategy. This move reflects a growing recognition of Bitcoin as a store of value and hedge against inflation, aligning with broader global trends in monetary policy.

This paper examines the regulatory evolution surrounding SAB 121, the strategic opportunities Ethereum staking presents for banks, and the implications of Bitcoin adoption at the central banking level. By analyzing these developments, it highlights the shifting landscape of crypto assets in traditional finance and the potential for deeper institutional integration in the coming years.

Keywords: *banking system, crypto assets, Ethereum staking, Bitcoin reserves, financial regulation*

1. Introduction

The emergence of Bitcoin in 2009 fundamentally changed the perception of the financial system. As the crypto asset with the largest market capitalization today, it was born during the global financial crisis as a new financial model that offers a decentralized, central authority-independent,

*Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: szabo.tibor1215@gmail.com). This study was supervised by Associate Professor Dr. Zoltán Varga PhD (email: zoltan.varga@uni-miskolc.hu).

and value-preserving asset. The primary goal of Bitcoin was to provide a secure, transparent, and censorship-resistant means of storing and transferring value that could reach any point in the world within seconds. "A purely peer-to-peer version of electronic cash would allow online payments to be sent directly from one party to another without going through a financial institution."⁶²¹

While it initially appeared as an alternative to the traditional financial system, in recent years the possibility has increasingly arisen that the two could cooperate to help address current financial challenges. Due to financial instability, inflationary pressure, and structural problems in the banking system, Bitcoin and other digital assets have come into the spotlight within the financial sector.

However, crypto-assets and their regulation are still in the early stages of development, and neither their practical application, nor their legal treatment is based on well-established practices. Countries have different strategies: some embrace digital assets, while others try to prevent their adoption with tighter rules. Therefore, the states that restrict the development of crypto-assets may be uncompetitive in the long run in the financial innovation area. Since regulation is not only a national issue, but also a factor that determines the competitiveness of a country's financial system in an increasingly globalized economy.

A significant milestone in the rapidly evolving U.S. regulatory landscape was the issuance of Staff Accounting Bulletin No. 121 (SAB 121) by the Securities and Exchange Commission (SEC) in 2022. This, in turn, imposed substantial accounting and capital adequacy burdens on financial institutions by requiring them to recognize crypto-assets held on behalf of their clients as liabilities on their balance sheets. However, this requirement hindered the broader banking adoption of crypto-assets as it negatively affected capital ratios and constrained the lending capacity of financial institutions. The regulation was very clear, it placed traditional financial entities at a clear competitive disadvantage to such point that they were discouraged from offering crypto-related services, while unregulated crypto exchanges and fintech companies remained free to operate without such constraints.

A major turning point was marked by Executive Order 14178 issued by U.S. President Donald Trump on January 23, 2025 which plays a significant role in the evolution of financial regulation and the institutional integration of crypto-assets. The order defined the relationship between financial institutions and digital assets, with emphasis on the role of banks in the custody and reserve management of such assets. Its impact is closely tied to the repeal of SAB 121 and the emergence of Ethereum based strategies among banks as it provided a new legal and economic framework for integrating crypto-assets into the traditional financial system. In light of this, my analysis explores the connection between Executive Order 14178 and SAB 121, and the evolving strategies of central banks and national financial institutions regarding crypto-assets.

The repeal of SAB 121 in 2025 represented a regulatory inflection point and opened new avenues for financial institutions to integrate crypto-assets. Institutional interest in Ethereum's staking mechanism and Bitcoin's use as a reserve asset has continued to grow. Countries that develop a more flexible regulatory environment may gain a competitive advantage in the global financial arena, while those adhering to restrictive frameworks risk falling behind in incorporating emerging financial innovations.

Aleš Michl, the Governor of the Czech National Bank, proposed the inclusion of Bitcoin in the bank's reserves, while the President of the European Central Bank explicitly refrains from integrating crypto-assets into the financial system

This paper analyzes the regulatory evolution surrounding the repeal of SAB 121, the strategic shift of commercial and central banks, and the future prospects of institutional crypto-asset adoption.

⁶²¹ Satoshi Nakamoto - Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System (the Bitcoin whitepaper) - chrome-extension://efaidnbmninnlpcapcglclefindmkaj/https://bitcoin.org/bitcoin.pdf (2025.03.19.)

Particular attention is given to new legal and accounting guidelines and their potential implications for financial system stability and the monetary strategies of public sector actors.

2. Main discussion

Staff Accounting Bulletin No. 121

Staff Accounting Bulletin No. 121 (SAB 121) is a guidance released by the U.S. Securities and Exchange Commission (SEC) in 2022 to address the accounting for crypto-assets. It mainly affected companies that receive and hold digital assets on behalf of their clients -such as exchanges and custodians. The bulletin was issued to address inconsistencies in financial reporting of crypto-assets and especially for liabilities recognition and risks related to them.

Under SAB 121, companies are required to recognize crypto-assets held for clients in the liability section of their own balance sheet at fair value. In practice, this means that if a firm has cryptocurrencies stored on behalf of its clients, it has to consider the amount as if it is a debt it owes to those clients. The guidance also requires companies to report certain additional information in their financial statements about the technological, legal, and regulatory risks related to crypto-assets.

While non-binding, SABs reflect the SEC staff's interpretations and are followed in practice. SAB 121, for example, created a significant amount of pressure on financial institutions that wanted to provide their clients with crypto-asset services. As outlined by the SEC, such assets had to be recorded on the balance sheet of the institutions themselves, and measured at fair value.⁶²² This approach basically grew the liability side of the balance sheet for the assets, and thus worsened the capital adequacy ratios because regulators generally viewed the latter as reflecting higher risk.

The situation was further exacerbated by the inherent crypto-assets volatility that directly impacted the balance sheet and led to additional liquidity pressure and uncertainty. Consequently, the banks had to keep more capital in reserve, which reduced the amount of free capital that could be used for lending activities. This reduction in lending capacity was particularly harmful to institutions that saw entry into the crypto market as a way to diversify their revenue streams. On the other hand, the regulatory burden put them at a competitive disadvantage versus unregulated crypto exchanges.

Therefore, SAB 121 was not only a restrictive measure that limited the operational freedom, but also a barrier for integration of crypto-assets into the traditional financial system. The repeal of SAB 121 was not a surprise because the guidance had been the subject of intense debate through out 2024. Both chambers of the U.S. Congress approved its repeal, but President Joe Biden vetoed the resolution.⁶²³ However, the crypto-friendly Trump administration and the continuing efforts for regulatory relief in 2025 kept the momentum going.

„Strengthening American Leadership in Digital Financial Technology”

Under the presidencies of Joe Biden and Donald Trump, the regulation of digital financial technologies in the United States has changed significantly. On March 9, 2022, President Biden signed the Executive Order 14067 with the intention of creating a full regulatory framework for digital assets in the United States. A key aspect of the order was the consideration of the potential use of a central bank digital currency (CBDC), which federal agencies were required to review the possibilities and drawbacks of. The order also delved into the specific crypto-asset market and its implications for financial stability, consumer protection, and national security, and highlighted the

⁶²² David Krause - The Repeal of SAB 121: A Turning Point in Cryptocurrency Regulation and Accounting - https://www.researchgate.net/publication/388454308_The_Repeal_of_SAB_121_A_Turning_Point_in_Cryptocurrency_Regulation_and_Accounting (2025.03.01.)

⁶²³ SEC Repeals controversial crypto-accounting rules for banks - <https://bankingjournal.aba.com/2025/01/sec-repeals-controversial-crypto-accounting-rules-for-banks> (2025.03.05.)

importance of promoting innovation and maintaining the financial technology leadership of the United States.⁶²⁴ The order did not enact strict rules, but it called for the United States government as a whole to work toward creating a regulatory system for digital assets.

On January 23, 2025, President Donald Trump signed the Executive Order (EO) 14178 which repealed EO 14067 and was a drastic change in the regulation of the digital financial system. Among the concerns that Trump's executive order raised were worries about threats to financial freedom and the signing of an executive order that prohibited the development, issuance, or promotion of a CBDC in the United States. Furthermore, EO 14178 enhanced regulatory agencies' authority to eliminate existing obstacles that prevented U.S. banks and financial institutions from engaging in the cryptocurrency market. The order also established a task force to develop a new innovative and competitive regulatory framework for digital assets, which the order required to be established.⁶²⁵

With this move, Trump sent a clear message to the market: while the United States rejects the concept of a central bank digital currency, it remains open to the broader adoption of crypto-assets and financial innovation.

As part of Executive Order 14178, the Securities and Exchange Commission (SEC) formally issued Staff Accounting Bulletin No. 122 (SAB 122) on January 23, officially repealing SAB 121.⁶²⁶

The Rescission of Interpretive Letters

In response to this new regulatory direction, the Office of the Comptroller of the Currency (OCC) -an independent bureau of the U.S. Department of the Treasury responsible for supervising and regulating national banks, federal savings associations, and the federal branches of foreign banks- issued Interpretive Letter No. 1183 on March 7, 2025.

The letter addresses the rescission of previous guidance, most notably Interpretive Letter No. 1179.⁶²⁷ Interpretive Letter 1179 was based on three prior interpretive letters.⁶²⁸ Interpretive Letter No. 1170 (issued on July 22, 2020) addressed the permissibility of national banks providing cryptocurrency custody services. Interpretive Letter No. 1172 (issued on September 21, 2020) examined the authority of banks to hold dollar deposits as reserves backing stablecoins⁶²⁹ under certain conditions. The third, Interpretive Letter No. 1174 (issued on January 4, 2021), dealt with whether banks may operate as nodes on distributed ledger networks and engage in stablecoin-related activities to facilitate payment transactions.

As for Interpretive Letter 1179, a bank may lawfully carry out these crypto-asset related activities if it complies with certain further regulatory requirements. For instance, it made banks to seek their regulatory authority's approval before engaging in crypto-asset services, a process called supervisory non-objection.

Joint statement issued on January 3, 2023 by the three principal financial regulatory agencies of the United States, that is the Federal Reserve (Fed), Federal Deposit Insurance Corporation

⁶²⁴ Executive Order 14067 - Ensuring Responsible Development of Digital Assets - <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-14067-ensuring-responsible-development-digital-assets> (2023.03.05.)

⁶²⁵ DCPD-202500169 - Executive Order 14178 - Strengthening American Leadership in Digital Financial Technology - <https://www.govinfo.gov/app/details/DCPD-202500169> (2025.03.05.)

⁶²⁶ U.S. Securities & Exchange Commission [SEC]. (2025). Staff Accounting Bulletin No. 122. <https://www.sec.gov/rules-regulations/staff-guidance/staff-accounting-bulletins/staff-accounting-bulletin-122> (2025.03.07.)

⁶²⁷ OCC Letter Addressing Certain Crypto-Asset Activities - Interpretive letter 1183, March 7, 2025 - <https://www.occ.treas.gov/topics/charters-and-licensing/interpretations-and-actions/2025/int1183.pdf> (2025.03.17.)

⁶²⁸ Interpretive letter 1179 - Chief Counsel's Interpretation Clarifying: (1) Authority of a Bank to Engage in Certain Cryptocurrency Activities; and (2) Authority of the OCC to Charter a National Trust Bank - <https://www.occ.gov/topics/charters-and-licensing/interpretations-and-actions/2021/int1179.pdf> (2025.03.17.)

⁶²⁹ A stablecoin is a type of crypto-asset whose value is pegged to a specific fiat currency, commodity, or other asset. Examples of U.S. dollar-backed stablecoins include USDT and USDC.

(FDIC), and Office of the Comptroller of the Currency (OCC)⁶³⁰ was also rescinded. The liquidity risks associated with crypto-assets and the vulnerabilities in the crypto-asset markets were the focus of the statement. In this document, the regulators did not prevent banks from dealing with crypto assets but instead required that such activities be done safely and soundly, and that they are legal and reasonable and reasonable. In addition, the statement indicated that the holding or issuance of crypto-assets that are stored or operated on open, public and/or decentralized networks is unlikely to meet prudential banking standards.

Ethereum and Staking: The future of Financial System

Out of all the crypto-assets, Ethereum (ETH) is poised to play a very important role in the financial sector. "Ethereum is a decentralized platform that runs smart contracts: applications that run exactly as programmed without any possibility of downtime, fraud or third-party interference."⁶³¹ Ethereum was launched in 2015 by Vitalik Buterin and his collaborators, with the aim of creating a blockchain that is able to automate not only financial transactions but other tasks as well.

Smart contracts are self-executing programs that are designed to execute the terms of a contract automatically once the prescribed conditions are met. They are executed by the Ethereum Virtual Machine (EVM) which makes them decentralized and immune to manipulation. The main advantage of smart contracts is that they are able to work without the involvement of people and at the same time are fully transparent, all the transactions and contractual parameters are available for everyone to see on the blockchain.

Ethereum and smart contracts have pioneered the democratization of financial and digital economies by enabling secure, efficient, and intermediary-free digital transactions. These innovations form the foundation of decentralized finance (DeFi), the NFT⁶³² (non-fungible token) market, and other blockchain-based applications, creating new paradigms for the management and utilization of digital assets.

Another particularly important feature of Ethereum is its deflationary mechanism. This was introduced with the implementation of the EIP-1559 upgrade, which established a protocol that burns a portion of transaction fees paid by users, thereby reducing the total supply of ETH. Furthermore, the transition to the Proof of Stake (PoS) consensus mechanism has significantly lowered the issuance rate of new ETH. As a result, during periods of high network activity, the amount of ETH burned can exceed the amount newly issued, leading to a deflationary effect.

Staking on the Ethereum network is a way to participate in the network depending on the level of technical knowledge and risk appetite of the user. Solo staking is where the user can choose to operate their own validator node and keep the stake of assets. However, this model is not for the faint of heart, as it needs strong technical competence, round-the-clock internet connection, and the user will be liable for all the consequences of the performance, including the risk of penalties for inappropriate validator behavior, i.e., downtime. At the moment, the participation in the operation of the Ethereum network and the validation of transactions is supported by the stake of 32 ETH which brings the annual return of about 3.23% in ETH.

For individuals who lack the technical expertise or capital required to operate their own node, staking pools are a solution. Such pools enable users to contribute their ETH to a common pool,

⁶³⁰ OCC: Joint Statement on Crypto-Asset Risks to Banking Organizations, January 3, 2023 - www.fdic.gov/news/press-releases/2023/pr23002a.pdf (2025.03.17.)

⁶³¹ Ethereum Whitepaper - <https://ethereum.org/en/whitepaper> (2025.03.22.)

⁶³² A non-fungible token (NFT) is a cryptographic token that represents a unique digital or real-world asset, serving as verifiable proof of authenticity and ownership on a blockchain, and introducing scarcity to the digital space due to its non-interchangeable nature - <https://academy.binance.com/en/glossary/non-fungible-token-nft> (2025.03.22.)

which then uses the funds to set up a validator that requires the 32 ETH minimum. The returns are divided among the participants according to their investment.

Staking pools are also existed, but crypto exchanges or custodian service providers run them, so it's easier to navigate, but the user has no say in the staked ETH.

On the other hand, Decentralized Staking Pools (DSPs) are non-custodial, which means that users keep control over their private keys. Nevertheless, such solutions are usually more complicated to implement and may be accompanied by extra smart contract risks.

Staking with liquidity is achieved through liquid staking. In this model, after depositing Ether, users get an equivalent liquid staking token (LST) that acts as a representation of the staked amount and any staking rewards that have been accumulated. These tokens are also easily exchangeable on decentralized exchanges and can further be re-staked in other protocols. However, this increases risks since the value of the tokens depends on the success and security of the liquid staking service.

Finally, exchange-based staking provides a user-friendly option for those with minimal technical expertise. In this case, the exchange performs the staking on behalf of the user, offering convenience at the expense of control-users relinquish custody over their deposited Ether, and staking rewards are often lower compared to other methods.⁶³³

In order to capitalize on the benefits associated with Ethereum staking, certain capital market participants have already taken steps. Grayscale Investments, a well-known cryptocurrency asset manager, offers the Grayscale Ethereum Trust (ETHE) and the Grayscale Ethereum Mini Trust (ETH), both of which are spot ETH ETFs⁶³⁴ holding Ether directly. These ETFs began trading on the New York Stock Exchange Arca on July 23, 2024, following approval by the SEC (Grayscale's spot Ether ETFs launch on NYSE Arca).

However, at the time of approval, the authorization did not extend to staking the Ethereum held by the ETFs. On February 14, 2025, the New York Stock Exchange submitted a proposal to the SEC requesting a rule change that would allow staking of the Ether held within the Grayscale Ethereum spot ETFs. If approved, Grayscale would be permitted to stake the ETH reserves held by the funds.⁶³⁵

Between Innovation and Regulation: The Czech Case and the Limits of EU Crypto Policy

In addition to the U.S. regulatory developments, it is essential to examine European initiatives as well-particularly the proposal put forward by the Governor of the Czech National Bank (CNB), Aleš Michl. In January 2025, Michl announced that the CNB was considering including Bitcoin in its foreign exchange reserves as part of a broader diversification strategy. Under the proposal, up to 5% of the bank's €140 billion in reserves -approximately €7 billion- could be allocated to Bitcoin, marking an unprecedented move among Western central banks.⁶³⁶

Michl admitted that Bitcoin is very volatile and often used for speculation, but he said the growing interest from investors makes it worth looking into how it could help diversify reserve

⁶³³ Exploring Ethereum Staking: Mechanics, Yields, and Future Prospects [https://www.svedbergopen.com/files/1734432630_8_IJCCR2024161344US37_\(p_164-175\).pdf](https://www.svedbergopen.com/files/1734432630_8_IJCCR2024161344US37_(p_164-175).pdf) (2025.03.20.)

⁶³⁴ An Ethereum spot ETF is a publicly traded investment fund available on traditional exchanges that allows investors to gain exposure to Ethereum, with each share backed by actual ETH held by the fund.

⁶³⁵ Rule Change Proposal NYSEARCA-2025-13 - https://www.nyse.com/publicdocs/nyse/markets/nyse-arca/rule-filings/filings/2025/SR-NYSEARCA-2025-13_upld.pdf (2025.03.20.)

⁶³⁶ Governor Michl's thoughts on bitcoin - a test portfolio in CNB's foreign exchange reserves <https://www.cnb.cz/en/public/media-service/interviews-articles/Governor-Michls-thoughts-on-bitcoin-a-test-portfolio-in-CNBs-foreign-exchange-reserves/> (2025.03.20.)

holdings. The proposal has been sent to the CNB's Board of Directors, who are now considering whether to add new types of assets - like Bitcoin - to the official reserves.

The initiative received mixed reactions. Christine Lagarde, President of the European Central Bank (ECB), strongly opposed the idea of holding Bitcoin in central bank reserves. She stressed that reserves must remain liquid and secure-qualities she believes Bitcoin does not sufficiently provide. Lagarde stated that she is convinced no central bank of an EU member state will adopt Bitcoin as a reserve asset.⁶³⁷

The European Parliament and the Council have set a comprehensive regulatory framework for crypto-asset related activities with Regulation Markets in Crypto Assets (EU) 2023/1114. (MiCA). The regulation is most stringent in regards to the issuance and management of stablecoins, which must be fully collateralized and come with mandatory redemption rights. The European Banking Authority (EBA) is aware of the impact of stablecoins on financial stability and closely watches those with significant transaction volumes.

Furthermore, MiCA provides a definition of digital assets, requires all crypto-asset service providers, including exchanges and custodians, operating in the European Union to be authorized and adhere to strict AML and consumer protection measures. The regulation also includes a wallet ownership verification obligation, which means that in some instances, service providers are required to know the parties to a transaction, including for larger amounts.

MiCA also introduces the so-called "Travel Rule" for crypto, which is a set of data-sharing requirements for crypto transfers, just like for traditional wire transfers. That ensures the identity of the originator and the beneficiary of the transaction is verified, increasing the transparency and the ability to oversee by regulators.⁶³⁸

As stated by the legislators, the aim of the regulation is to enhance market transparency, reduce investor risks, and strike a balance between fostering innovation and ensuring financial stability within the European Union.

2. Conclusion

The repeal of SAB 121 marks a turning point in the regulation of crypto-assets, as it grants financial institutions greater flexibility in holding and managing digital assets. The previous stringent regulatory framework placed banks at a disadvantage, making it difficult for them to integrate crypto-assets, while less regulated crypto exchanges and fintech companies continued to operate freely. With these restrictions lifted, banks now have the opportunity to participate more actively in Ethereum staking and accumulate Bitcoin as a reserve asset. At the same time, central banks are showing increasing interest in digital assets, as evidenced by the Czech National Bank's Bitcoin strategy.

The easing of the regulatory environment is expected to affect financial markets significantly. Institutions can now engage more directly with the crypto-asset space without being hindered by disproportionate capital requirements, which may increase liquidity in crypto markets, enhance the security of blockchain networks through institutional staking, and help integrate Bitcoin and Ethereum financially. In addition, a more flexible regulatory framework may help bring about the development of novel financial products, e.g. tokenized. When developing regulatory frameworks, it is important to create a balance between ensuring financial stability and promoting innovation. Overregulation may retard technological

⁶³⁷ ECB's Lagarde slaps down Czech proposal for bitcoin reserves - <https://www.reuters.com/markets/europe/ecbs-lagarde-slaps-down-czech-proposal-bitcoin-reserves-2025-01-30/> (2025.03.20.)

⁶³⁸ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng> (2025.03.20.)

advancement and put those jurisdictions that inflexibly adhere to conventional financial models at a competitive disadvantage as other countries evolve more flexibly to change.

The decentralization of Bitcoin and Ethereum, the fixed supply of Bitcoin, and the transaction fee burning implemented by Ethereum, go a long way in preventing these crypto-assets from being over supplied like conventional fiat currencies. These features are friendly to the long-term value proposition of such assets and make them more suitable as components of a new, innovation based financial system. Crypto-assets can effectively work without regulatory oversight because they are decentralized, that is, they do not depend on central authorities or financial intermediaries. The basic elements of the blockchain technology, including consensus algorithms, public ledger systems, and strict mathematical protocols, are enough to secure and run these networks without the need for external regulation.

For this reason, excessive regulation is not only unnecessary and may also disrupt the very attributes that make them innovative and resilient, by disrupting their organic development and financial integration. A moderate and flexible regulatory approach could help to integrate digital assets effectively into the financial system without hampering their development unnecessarily. In a guidance based regulatory framework, instead of imposing rigid, binding legal requirements, financial institutions would be able to innovate and preserve market stability. Such a regulatory environment would work to mitigate risk of excessive risk taking but would do so without incorporating incorporating the incorporation of emerging financial structures.

Future work should also analyze the long term impacts of central banks owning Bitcoin reserves, the role of institutional staking in financial stability, and how varying national regulatory approaches may lead to benefits or liabilities. A comparison of different regulatory models could help determine the right measure of financial regulation versus innovation to better guide policy making in the digital asset area.

Christine Lagarde, President of the European Central Bank, firmly rejected the Czech National Bank's proposal to include Bitcoin in its reserves, arguing that central bank reserves must remain stable and liquid-criteria she believes Bitcoin fails to meet. This stance reflects the European Union's general position on crypto-assets, which tends to prioritize strict regulation and risk mitigation over the encouragement of technological advancement and market development.

Although the MiCA provides a legal framework for crypto-assets, it imposes significant administrative and financial burdens on crypto service providers and issuers. The anti-money laundering (AML) requirements, licensing obligations, and strict rules on stablecoins all indicate that the European Union prioritizes control and restriction over fostering innovation in the crypto sector. In contrast, the United States appears to be positioning itself as a global leader in the field of digital assets.

Overall, it can be concluded that the European Union primarily focuses on protecting the traditional financial system and limiting the spread of crypto-assets in order to maintain full regulatory control over the financial sector. In the long run, this approach may lead to innovation shifting toward less regulated regions, leaving Europe at a disadvantage in the global development of digital assets.

References

- DCPD-202500169 - Executive Order 14178 - Strengthening American Leadership in Digital Financial Technology - <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-202500169/pdf/DCPD-202500169.pdf>

- Executive Order 14067 - Ensuring Responsible Development of Digital Assets - <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/executive-order-14067-ensuring-responsible-development-digital-assets>
- ABA (2025, January 23). SEC repeals controversial crypto accounting rules for banks. American Banking Journal. <https://bankingjournal.aba.com/2025/01/sec-repeals-controversial-crypto-accounting-rules-for-banks/>
- Katz, M. (2025, January 27). Trump signs pro-crypto order; SEC repeals SAB 121 and forms crypto task force. Manatt. <https://www.manatt.com/trump-signs-procrypto-order-sec-repeals-sab-121-and-forms-crypto-task-force>
- U.S. Securities & Exchange Commission [SEC]. (2022). Staff Accounting Bulletin No. 121. <https://www.sec.gov/rules-regulations/staff-guidance/staff-accounting-bulletins/staff-accounting-bulletin-121>
- U.S. Securities & Exchange Commission [SEC]. (2025). Staff Accounting Bulletin No. 122. <https://www.sec.gov/rules-regulations/staff-guidance/staff-accounting-bulletins/staff-accounting-bulletin-122>
- David Krause - The Repeal of SAB 121: A Turning Point in Cryptocurrency Regulation and Accounting - https://www.researchgate.net/publication/388454308_The_Repeal_of_SAB_121_A_Turning_Point_in_Cryptocurrency_Regulation_and_Accounting
- OCC: Joint Statement on Crypto – Asset Risks to Banking Organizations, January 3, 2023 - www.fdic.gov/news/press-releases/2023/pr23002a.pdf
- OCC Letter Addressing Certain Crypto-Asset Activities – Interpretive letter 1183, March 7, 2025 - <https://www.occ.treas.gov/topics/charters-and-licensing/interpretations-and-actions/2025/int1183.pdf>
- Interpretive letter 1179 - Chief Counsel’s Interpretation Clarifying: (1) Authority of a Bank to Engage in Certain Cryptocurrency Activities; and (2) Authority of the OCC to Charter a National Trust Bank - <https://www.occ.gov/topics/charters-and-licensing/interpretations-and-actions/2021/int1179.pdf>
- Governor Michl’s thoughts on bitcoin - a test portfolio in CNB’s foreign exchange reserves <https://www.cnb.cz/en/public/media-service/interviews-articles/Governor-Michls-thoughts-on-bitcoin-a-test-portfolio-in-CNBs-foreign-exchange-reserves>
- ECB’s Lagarde slaps down Czech proposal for bitcoin reserves - <https://www.reuters.com/markets/europe/ecbs-lagarde-slaps-down-czech-proposal-bitcoin-reserves-2025-01-30/>
- Exploring Ethereum Staking: Mechanics, Yields, and Future Prospects [https://www.svedbergopen.com/files/1734432630_8_IJCCR2024161344US37_\(p_164-175\).pdf](https://www.svedbergopen.com/files/1734432630_8_IJCCR2024161344US37_(p_164-175).pdf)
- REGULATION (EU) 2023/1114 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937 - <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng>
- SR-NYSEARCA-2025-13 rule change proposal - https://www.nyse.com/publicdocs/nyse/markets/nyse-arca/rule-filings/filings/2025/SR-NYSEARCA-2025-13_upld.pdf

DOMESTIC REGULATION OF EUTHANASIA, WITH PARTICULAR TO THE RIGHT TO LIFE AND THE RIGHT TO HUMAN DIGNITY

Nilla BALOGH*

Abstract

Euthanasia is an extremely complex and controversial topic, revolving around issues of life and death, as well as the right to life and human dignity. Over the past few decades, it has increasingly become the center of both legal and societal debates. Many raise ethical and moral concerns regarding the subject. One part of society advocates for providing assistance to those suffering from terminal illnesses, supporting the expression of individual autonomy and the respect for human dignity. While others emphasize the importance of respecting natural death and the value of human life. The aim of my thesis is to explore the depths of this topic and examine the ethical, legal, and societal implications of euthanasia in a nuanced manner. I will also address the personal freedom rights that apply to every individual in relation to this issue, specifically the right to life and the right to human dignity. My choice of topic is motivated by my strong interest in the subject, particularly since the case of Dániel Karsai. I hope that through this paper, I will be able to better convey how euthanasia impacts both the individual and society, their values, and the different aspects of this issue.

⁶³⁹**Keywords:** *Euthanasia, right to life, right to human dignity.*

1. Introduction

Euthanasia raises medical and ethical questions that have preoccupied mankind for thousands of years. The idea behind the concept is to end the suffering of a terminally ill patient and help them reach the end of their life in a dignified, painless way. The concept of euthanasia can be interpreted in a number of ways, with different legal and ethical regimes in different countries and cultures. Active euthanasia, which requires a medical intervention to cause the death of the patient, and passive euthanasia, where the patient's treatment or life-sustaining measures are terminated, both forms are the subject of various social and religious debates. My interest in the subject is based on personal and professional motivations. As a researcher, I feel it is important to address an issue that is generating widespread social discourse today, and that is particularly relevant as medical advances increasingly make it possible to extend life, while for many people the question of quality of life is becoming more urgent. At the same time, decisions on euthanasia involve not only medical issues but also deep ethical and philosophical dilemmas that affect personal autonomy, the tolerability of suffering, and the boundaries of the medical profession. The legal and ethical assessment of euthanasia reflects a society's fundamental value system, which can change constantly in response to scientific, religious and social discourses. I find this subject particularly important because not

*Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: balognilla02@gmail.com). This study was supervised by Associate Professor Dr. Paulovics Anita PhD (email: anita.paulovics@uni-miskolc.hu).

only is medical expertise required to decide on euthanasia, but individual and societal values are also deeply influenced by it. I'm interested in how different countries and cultures relate to it, and what legal, ethical and psychological factors influence attitudes toward euthanasia. Furthermore, developments in palliative care and quality of life issues are closely linked to the topic, so I would like to better understand how these different approaches shape the discourse around euthanasia. The aim of this article is to provide a comprehensive overview of international legal and ethical frameworks on euthanasia and the differences between societies and cultures, contributing to a better understanding of this important and sensitive issue.

2. Paper Content

2.1 Separation of personal and political freedoms

As I mentioned in the introductory part, the right to life and the right to human dignity can be classified as freedoms, including personal freedoms. Freedom can be divided into two groups: personal freedom and political freedom. The right to personal liberty covers the right of every person to personal liberty and security, which may be deprived only on grounds and in accordance with the procedure laid down by law. It is important to note that this constitutional fundamental right applies to all natural persons irrespective of their nationality.¹⁶⁴⁰ Personal freedoms include the right to choose one's place of residence, the right to choose one's occupation or profession, the right to education, the right to freedom of expression, the right to privacy, and the right to freedom of movement. However, this right can be limited because personal freedom is not an absolute human right. The restriction is conditional, it is important that it is necessary, proportionate and appropriate, and it is provided for by law. The well-known form of this is deprivation of liberty, including arrest, detention, remand.² Political freedoms can be defined as protecting individuals and their communities from state power, so legal protection is often relative. However, this right is subject to a condition, namely that its exercise is linked to citizenship, that is to say that most political rights are citizenship rights.³ It is also important to distinguish between the different types of regulation of the two groups of rights. This implies that personal freedoms generally do not have a separate law, whereas political freedoms do, the details of which are usually regulated by separate laws.⁴

2.2 The right to life

In modern democratic civil states, the right to life is a constitutionally declared human right.⁵ This fundamental right could be considered one of the most valuable, if one were to construct a hierarchy of fundamental rights, because human life as such can be considered one of the most respected fundamental rights. It follows from historical precedent that acts against human life have been punishable by the law of every state.⁶ After World War II, it was formulated simultaneously with the protection of human dignity. Mass genocides committed by fascism played a large role in

¹ Koósné Mohácsi Barbara: *A személyi szabadsághoz és biztonságához való jog*, ORAC Kiadó és a Társadalomtudományi Kutatóközpont Intézete Budapest, 2018.09.01., 1.bekezdés

² Wikipédia: Személyes szabadság https://hu.wikipedia.org/wiki/Szem%C3%A9lyes_szabads%C3%A1g

³ Történelem 12. Állampolgári jogok és kötelességek
https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_12/lecke_06_002

⁴ Filó Mihály: *Az eutanázia jogi szabályozásának problémái*, Fundamentum, 2010. 3.sz.

⁵ Paulovics Anita: *Az élethez való jog korlátozhatósága*, Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXV/2. 2007, 1. oldal

⁶ Dr. Kovács Gyula: *Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények* (Btk. XII. fejezet I. cím), Magyar Bűnüldöző, 2012, Bevezető rész

this. Thus, it was first included in international legal documents and then passed into the domestic law of individual states.⁷⁶⁴¹

2.3 Regulation of the right to life in international systems

It is important to highlight the most important sources of law related to the right to life, which are: the Universal Declaration of Human Rights, adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1948; the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed in Rome on 4 November 1950, also known as the European Convention on Human Rights (ECHR) or the Rome Convention (RC) for short; and the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) and its Sixth Additional Protocol, adopted on 16 December 1966.⁸ The Universal Declaration of Human Rights is based on the idea of human dignity and freedom. Article 1 states that „All human beings are born free and equal in dignity and rights. Men, endowed with reason and conscience, should bear with one another in a spirit of brotherhood.”⁹ The European Convention on Human Rights guarantees the right to life in Article 2. The first paragraph of that article: „The law shall protect the right to life of everyone. No one shall be deprived of his life intentionally.”¹⁰ Except by execution of a judgment imposing the death penalty, where the law prescribed the death penalty for the offence. Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary: a) in defence of any person from unlawful violence; b) in order to effect a lawful arrest or to prevent the escape of a person lawfully detained; c) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection.¹¹ This article serves as such a safeguard for the protection of human life, for which there is no room for even a derogation, i.e. this right cannot be abrogated or restricted on the basis of the Convention.¹² However, it is important that in 1950, when the States Parties to that Convention adopted it, they were able to exercise the option of imposing the death penalty under their national legal systems, since that Convention did not prohibit it.¹³ However, this was later prohibited in 1983 in Strasbourg by the Sixth Additional Protocol to the European Convention on Human Rights, except in the case of war. Article 1 of that Additional Protocol provided that: „The death penalty shall be abolished. No one shall be sentenced to the death penalty or executed.” Although the second article of that law permitted the use of the death penalty in exceptional circumstances, when it states that „The law of a State may provide for the death penalty in time of war or in time of imminent threat of war, the death penalty may also be applied only in the cases and in accordance with the provisions laid down by that law.”¹⁴

Finally, this exception was also definitively abolished by the Thirteenth Additional Protocol.¹⁵ The International Covenant on Civil and Political Rights prohibits the arbitrary taking of

⁷ Dr. Kovács Gyula: *Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények* (Btk. XII. fejezet I. cím), Magyar Bűnüldöző, 2012, Bevezető rész

⁸ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10., 10., 11., 13. bekezdés

⁹ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10. 10.bekezdés

¹⁰ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10. 11.bekezdés

¹¹ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10. 17.bekezdés

¹² Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10. 18.bekezdés

¹³ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10. 44.bekezdés

¹⁴ 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950.november4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről, 1.cikk

life in general. Article 6 of the Charter provides that: 'Every human being has the inherent right to life. This right must be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his life.'¹⁶⁴²

2.4 The right to human dignity

This is a constitutional right that is unavoidable when you're dealing with euthanasia and when you're talking about the right to life. The latter right is quite closely linked to the right to human dignity. It is a very special fundamental right, deriving from a protected value, human dignity, which cannot be defined in its entirety by the means of law.¹⁷ The specific nature of the right to human dignity is also reflected in the fact that it forms part of the essential content of the other fundamental rights and cannot be restricted. Accordingly, the content of the right to human dignity is partial. There is consensus in the legal literature that the right to human dignity ensures the physical and mental integrity of the individual, the identity of the intellectual and moral personality, the fundamental equality of human rights and the minimum necessary for survival.¹⁸ The right to human dignity means that there is a core of autonomy, of self-determination, of the individual, which is not subject to the provisions of anyone else, in which, according to the classical formulation, man remains a subject and cannot become a means or an object. This concept of the right to dignity distinguishes man from legal entities, which are completely regulatable, they have no intangible substance.¹⁹

2.5. Regulation of the right to human dignity in international systems

It is important to mention that the right to human dignity (as well as the right to life) is regulated by international documents, of course in addition to constitutions. First of all, the Universal Declaration of Human Rights called for it. Article 1 of the Convention stated that: „All human beings are born free and equal in dignity and rights.”²⁰ In addition, the Declaration prohibits a number of practices that violate the right to human dignity. The European Convention on Human Rights, also mentioned earlier, does not mention the right to human dignity by name, but it also contains prohibitions whose violation constitutes a violation of the right to human dignity. This involves adopting a negative approach instead of a positive definition of the content of the right to human dignity (protected sphere of life), i.e. prohibiting certain behaviours based on historical violations of human dignity.²¹ Finally, the International Covenant on Civil and Political Rights provides, in its introductory part, for the right to human dignity. The recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human community is the foundation of freedom, justice and world peace, „..... these rights derive from the inherent dignity of the human being...”²² Moreover, this international document prohibits conduct that results in the violation of human dignity. As I mentioned at the beginning of this subsection, all three international instruments record prohibited conduct that results in the violation of the right to human dignity. One is the prohibition

¹⁵ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10. 11.bekezdés

¹⁶ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10. 11.bekezdés

¹⁷ Zakariás Kinga: *Az emberi méltósághoz való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2017. 12.06. Bevezető rész

¹⁸ Zakariás Kinga: *Az emberi méltósághoz való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2017. 12.06. Bevezető rész

¹⁹ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 308.

²⁰ Article 1 of the Universal Declaration of Human Rights 10 of December 1948

²¹ Zakariás Kinga: *Az emberi méltósághoz való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2017. 12.06. Bevezető rész

²² Decree-Law No 8 of 1976 on the publication of the International Covenant on Civil and Political Rights, adopted by the General Assembly of the United Nations at its XXI session on 16 of December 1966, Introductory Part (hereinafter referred to as the 'ICCPR')

of all forms of slavery, that is, „No one shall be held in slavery or servitude.”²³⁶⁴³ The second is that no one shall be subjected to torture or to inhuman, degrading or cruel punishment or treatment. And the third is that it is specifically forbidden to subject anyone to medical or scientific experimentation without their free consent.²⁴ This is enshrined in the International Covenant on Civil and Political Rights. The Article 19 (2) of the Charter of Fundamental Rights of the European Union also states that: „No one shall be deported or expelled or extradited to a State where there is a serious risk of being sentenced to death, torture or other inhuman treatment or punishment.”²⁵ The European Court of Human Rights most frequently finds violations of Article 3 of the European Convention on Human Rights in the context of detention due to overcrowding and inadequate detention conditions.²⁶ The violation of human dignity in relation to overcrowding primarily arises in connection with the per capita personal living space. There is no international treaty that quantifies the desirable amount of personal living space, but in the practice of the European Court of Human Rights – also considering the recommendations of the committee established by the Council of Europe to prevent torture and inhuman or degrading treatment – a personal living space of 3–4 square meters per person is considered the minimum standard necessary for humane detention in cases of multiple occupancy.²⁷

2.6 The concept of euthanasia and the distinction between active and passive euthanasia

After a detailed description of the right to life and human dignity mentioned above, the subject of my thesis will be explained. Euthanasia is a Greek word meaning "good death". The concept of euthanasia has been interpreted in a variety of ways, and there are many different types of behaviour that can be legally assessed as euthanasia.²⁸ Euthanasia, in the modern sense, is the act of hastening the death of the terminally ill or of causing their suffering to be shortened.²⁹ There are two types of euthanasia, active and passive euthanasia. The essence of active euthanasia is that the death of the patient is deliberately aided. These may include physical, chemical or other interventions. In the case of passive euthanasia, it is not a case of compulsive behaviour, but of omission of the appropriate medical intervention, i.e. the omission of medical intervention that would help prolong the life of the patient (e.g. turning off the respirator). As a result, the course of the disease ends in the death of the patient as a result of the patient's own decision. Two subtypes of passive euthanasia can be distinguished based on whether the omission of medical intervention is at the will of the physician or the patient.³⁰⁶⁴⁴ Active euthanasia is not permitted in the Hungarian

²³ Article 8 of Part Three of the International Covenant on Civil and Political Rights

²⁴ Article 7 of Part Three of the International Covenant on Civil and Political Rights

²⁵ Charter of Fundamental Rights of the European Union, 7 of March 2007 Article 19, second paragraph

²⁶ Juhász Andrea Erika: *A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben*, PhD értekezés, Szeged, 2016. page 139

²⁷ Juhász Andrea Erika: *A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben*, PhD értekezés, Szeged, 2016, with reference: *Ananyev and Others v. Russia*, Judgement, 10 of January 2012, no. 42525/07 and 60800/08, §, page of 144 and 148

²⁸ Dr. Zakariás Kinga Rita: *Az emberi méltósághoz való alapjog*, Budapest 2016, page of 51

²⁹ Szegedi Tudományegyetem: Közérthetőségi szócikk adatbázis – Eutanázia <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/eutanazia>

³⁰ Szegedi Tudományegyetem: Közérthetőségi szócikk adatbázis – Eutanázia <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/eutanazia>

³¹ Bányai Dávid – Verzár Zsófia: *Gondolatok az eutanázia hazai szabályozásáról és gyakorlatáról*, Belügyi Szemle 2017/9. sz., page of 3

³² Hidasi Attila Lajos: *A kegyes halál alkotmányos megítélése Magyarországon*, KRE-DIT Budapest 2020/2. sz.

³³ Hidasi Attila Lajos: *A kegyes halál alkotmányos megítélése Magyarországon*, KRE-DIT Budapest 2020/2. sz.

³⁴ Hidasi Attila Lajos: *A kegyes halál alkotmányos megítélése Magyarországon*, KRE-DIT Budapest 2020/2. sz.

³⁵ Hidasi Attila Lajos: *A kegyes halál alkotmányos megítélése Magyarországon*, KRE-DIT Budapest 2020/2. sz.

legal system. In his case, the question arises as to how long and by what means a physician is obliged to keep alive a patient whose life is irreversibly drawing to a close. The Constitutional Court dealt in detail with the issue of euthanasia, including active euthanasia, in the context of a motion. With regard to active euthanasia, the Board's position was that the patient's right to self-determination is the right to choose his own death, and that this right cannot be taken away. Based on the right to self-determination enshrined in Act CLIV of 1997 on Hungarian Health (Eütv.), the patient freely decides whether to seek healthcare and which interventions they agree to undergo or reject during the treatment. According to the Eütv., the only limitation to refusing care is that the refusal must not endanger the physical integrity or health of others.³¹ Passive euthanasia is permitted in Hungary, without criminal sanction. In the first type, i.e. when a doctor decides to ignore the medical care necessary to prolong the life of an incurable patient, the Constitutional Court considers that it is not compatible with the principles of the Constitution, i.e. it would be unconstitutional. Allowing passive euthanasia for a doctor would mean that the right to decide would be transferred from the patient to the doctor, thereby severely limiting the patient's right to self-determination.³² In the second type of passive euthanasia, the terminally ill patient decides for himself whether to refuse necessary or possible medical treatment. This statement is called a living will in both common parlance and literature. It enables you to refuse life-sustaining or life-saving interventions in a public document or in a private document countersigned by a lawyer.³³ In such a case, the refusal is valid only if a three-member medical committee has examined the patient and has unanimously declared in writing that the patient's decision was made with the consequences in mind and that the disease would indeed lead to death within a short time and is incurable. An additional condition is that on the third day after the medical certificate has been issued, the patient must make a further declaration of his intention to refuse treatment before two witnesses.³⁴ A person with legal capacity may also specify in a public document the name of the person with legal capacity who will make this declaration in his place in the event of his incapacity. In the living will, the condition for refusal of medical care is that the patient suffers from an incurable disease (which, according to the current state of medical science, leads to death within a short time with adequate care), is physically unable to care for himself due to his illness, and his pain cannot be alleviated by adequate medical treatment.³⁵

2.7 Euthanasia in Europe

In this subsection, I would like to give a brief overview of the European regulation on euthanasia, while also providing a basis for comparison with the Hungarian one. On our continent, active euthanasia is legal in only five countries: Belgium, Luxembourg, Portugal, Spain, and the Netherlands. The first in the world to do so was in the Netherlands in 2002. Twenty years later, in 2022, nearly 8,720 people sought medical assistance in dying, the vast majority of them with cancer, but there was also an increase in the number of people suffering from dementia who chose to die a merciful death compared to previous years. That was 5.1 percent of all deaths.³⁶ ⁶⁴⁵ It's important to mention that in this country, there's a very strict protocol to prevent assisted death, where two separate teams of doctors examine the patient, and then the case goes to the ethics committee, which includes a psychiatrist and a pastor. Eventually, they consult with the family and relatives, but the

³⁶ Keleti Andrea: „Hány napom van is még? Még 4 napig élek, utána lesz az eutanázia.” 2023. december 20. <https://rtl.hu/hazon-kivul/2023/12/20/kulfoldi-peldak-eutanazia-kegyes-halal-eletvegi-dontes-gyogyithatatlan-beteg> (Hereinafter referred to as: Keleti.)

³⁷ Keleti

³⁸ Mrav Noémi: Hol legális Európában az eutanázia? 2018.02.15. <https://hu.euronews.com/2018/02/15/hol-legalis-europaban-az-eutanazia-> (Hereinafter referred to as: Mrav.)

³⁹ Mray

⁴⁰ Barcsi Tamás: *Az emberhez méltó halál lehetősége: az eutanázia és alternatívája*, Esély 2004/5. sz

whole process can take months.³⁷ In both Belgium and the Netherlands, minors are accepted for euthanasia if they meet strict standards. However, in Luxembourg, the procedure is only carried out on adults.³⁸ In Switzerland, Finland, Germany, and Austria allow physician-assisted euthanasia under certain special circumstances.³⁹

2.8 The Moral Problems of Euthanasia

I think it's important to mention in this context that euthanasia raises serious ethical issues. They can be extremely complex and multifaceted. These arguments and counter-arguments are all part of the ongoing conversation that's going on in society about this topic. It has been debated in the literature whether a moral difference can be found between the methods of performing euthanasia, active euthanasia and passive euthanasia, in the case of voluntary euthanasia. Traditional medical thinking and most ethicists see a difference in the way euthanasia is carried out: passive euthanasia is considered more morally acceptable than active euthanasia. They point out that passive euthanasia is not really euthanasia because the physician does not kill the patient, but simply lets nature do the work, and the physician does nothing but take into account the patient's free will, his objection to further treatment. Christian churches have traditionally opposed active euthanasia and have considered passive euthanasia permissible under certain circumstances.⁴⁰ In my view, it is also worth addressing the problem of potential abuses. On the one hand, there may be a degree of fear in the eyes of society that euthanasia could be abused, especially in the case of vulnerable groups such as the elderly, the disabled or those suffering from serious illness. In addition, economic pressures and the goal of reducing health-care costs may influence the decision to use euthanasia. Now that I've mentioned society, I think it's important to talk about the social and cultural implications of this topic. Our view of euthanasia is greatly influenced by the society and culture in which we live. In some cultures, this way of managing the end of a human life is more acceptable, while in others it is completely rejected. Last but not least, I would like to mention the long-term psychological effects. Euthanasia affects not only the individual but also his family, friends, and the wider community. It's often difficult for family members to process when a loved one chooses euthanasia. This can also place a heavy psychological burden on doctors and healthcare workers involved in such decisions and procedures.

2.9 The case of Daniel Karsai

In closing, I would like to mention Karsai Dániel's path to euthanasia, which has been the subject of national public attention for many months, while also observing the most painful period of his life in a spiritual sense. Karsai Dániel András was born on 28 March 1977 in Budapest. He is a constitutional lawyer. He graduated from the Faculty of Law of the ELTE in 2001 and began working at the Constitutional Court after completing his studies. He then joined the Department of Public Law Codification of the Ministry of Justice, where he had the opportunity to become familiar with the workings of the European Court of Human Rights (ECtHR) in Strasbourg as part of a traineeship. He was offered a post in Strasbourg, which enabled him to work in France for four years and to contribute to the drafting of more than a thousand ECHR resolutions in English and

French.⁴¹⁶⁴⁶ He first experienced symptoms of the disease in July 2021 and was diagnosed with amyotrophic lateral sclerosis in August 2022.⁴² On 10 of August 2023, Karsai filed a complaint with the European Court of Human Rights in Strasbourg regarding his own illness, arguing that the ban on end-of-life decisions in Hungary violates fundamental human rights (the right to self-determination derived from human dignity, the prohibition of inhuman, degrading treatment and the right to freely choose one's worldview).⁴³ On March 28, 2024, he was hospitalized with pneumonia, from which he returned home with a further deterioration in his speech, and a year later, he was confined to his bed,⁴⁴ But even then, he thought it made sense because he could connect with the people he loved.⁴⁵ On June 13, 2024, the European Court of Human Rights in Strasbourg made its decision, which rejected the application of Dániel Karsai. According to this, "The Court, by 6 votes to 1, finds that Article 8 of the Convention has not been violated in and of itself; by 6 votes to 1, it finds that Article 14 of the Convention, in conjunction with Article 8, has not been violated." In other words, the Court, in its reasoning, did not find the violation of the right to private life substantiated by a 6:1 majority. The complaint submitted under Article 8 is deemed admissible on its own, and the complaint submitted under Article 14, in conjunction with Article 8, is also considered admissible, while the remaining parts of the application were unanimously declared inadmissible. Thus, the European Court of Human Rights has had to decide on several issues in parallel that affect an individual's right to privacy. On the one hand, whether Karsai has the right to choose the time of his death, or whether he has the right to receive assisted professional help. This was accompanied by a decision on the question of whether the Hungarian legislation, according to which it is punishable for anyone (Hungarian or Hungarian living abroad) to provide assistance for the termination of a life sentence, is in breach of the Convention. On the latter question, the Court ruled that the criminal prohibition of assisted suicide complies with the requirement of legality of the Convention. However, to determine whether the prohibition of assisted suicide is compatible with an individual's right to determine his own death and its timing in certain situations requires consideration of a number of other considerations, and in the Court's view, States should be allowed considerable latitude in this regard. The basic question raises highly sensitive moral and ethical issues on which there are profound differences of opinion in the countries concerned and on which there is no consensus among the member States of the Council of Europe, so that the Member States will have a wider margin of manoeuvre.⁴⁶⁶⁴⁷ On the very day of the ruling, Karsai Dániel and his team held a press conference where they announced that they would be filing a request for a retrial with the Grand Chamber of the European Court of Human Rights. An appeal shall be lodged within three months of the notification of the decision. On 2 of September, 2024, it was declared in Strasbourg that the Hungarian state does not violate the human rights of the constitutional lawyer

⁴¹ Karsai Dániel Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Karsai_D%C3%A1niel

⁴² It is the most common type of motor neuron disease (MND), in which voluntary muscles gradually weaken and eventually atrophy as a result of the destruction of motor neurons in the central nervous system. The cause of the disease is unknown and cannot be cured.

https://hu.wikipedia.org/wiki/Amiotro%C3%B3fi%C3%A1s_later%C3%A1lszker%C3%B3zis

⁴³ Karsai Dániel Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Karsai_D%C3%A1niel

⁴⁴ Fazekas Pálma: Kiengedték a kórházból Karsai Dánielt, de rohamosan romlik az állapota, 2024.04.16. <https://www.szabadeuropa.hu/a/kiengedtek-a-korhazbol-de-rohamosan-romlik-karsai-daniel-allapota/32907116.html>

⁴⁵ Molnár Zoltán: Karsai Dániel: Értelmes az életem. Tudok kapcsolódni a szereteteimhez. 2024.04.15. <https://telex.hu/belfold/2024/04/15/karsai-daniel-rtl-hazon-kivul-interju>

⁴⁶ Barnóczki Brigitta, Halász Nikolett: Elutasította Karsai Dániel beadványát a Strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága, 2024.06.13. <https://telex.hu/belfold/2024/06/13/karsai-daniel-itelet-strasbourg-birosag-eutanazia>

⁴⁷ Flachner Balázs: Elutasították Karsai Dániel fellebbezését Strasbourgban, 2024.09.02.

<https://telex.hu/kulfold/2024/09/02/strasbourg-emberi-jogi-birosag-karsai-daniel-fellebbezes-elutasitas>

⁴⁸ hvg.hu: Karsai Dániel: Nagyon csalódott vagyok, gyáva döntést hozott a strasbourgi bíróság, 2024.09.04.

https://hvg.hu/ithon/20240904_karsai-daniel-eletvegi-dontes-emberi-jogok-strasbourg-birosag

⁴⁹ Rugli Tamás: Meghalt Karsai Dániel, 2024.09.29. <https://24.hu/belfold/2024/09/29/karsai-daniel-meghalt/>

by not allowing him to perform active euthanasia, as his appeal was rejected. No reasons were given for the decision, but it is certain that the five-member panel did not consider that the case raised a serious question of interpretation or application of the European Convention on Human Rights or its protocols, or a serious question of general interest. This therefore means that the earlier judgment was given legal force by the rejection.⁴⁷ Karsai expressed his disappointment with the decision. In its view, the Court merely found that the States had a sufficiently wide scope for regulating end-of-life decisions and that there was no need to introduce new legislation. He added that his question had not been answered, since the question was whether his condition infringed on his human dignity. According to him, he feels that the Hungarian public opinion is on his side, which is why he is trying to keep the issue on the agenda. He stressed that although his Strasbourg case was closed, the fight for the introduction of the right to end-of-life decisions was still ongoing. It also stated that it would add new arguments to the pending submissions in view of the judgment and that it was considering new submissions. It also plans to convene a so-called citizens' assembly to discuss the introduction of the right to end-of-life decisions.⁴⁸ These and other plans were not to be realized, as he died on the night of September 28, 2024, at the age of 47.⁴⁹ In my opinion, the constitutional lawyer would have earned the right to end his life freely. Since his condition was unfortunately worsening day by day, and since he was suffering from a disease that was incurable according to the current view of medical science, this opportunity would have been a real salvation for him. However, it should be mentioned that, of course, from the point of view of individual self-determination, Karsai's own decision and will would have been one of the most important factors. In the event that she had explicitly and consistently opted for euthanasia, the arguments in favor of respecting her will and dignity would also have been given considerable weight. If that opportunity had been available to him, the decision would have been ultimately in his and his family's hands. I don't think a healthy person can imagine having to live with a disease in which the human body is a prison. This kind of self-destructive process can be monitored and tracked by a healthy brain as the muscles become weaker day by day and eventually wither away, causing death. I think it takes a tremendous amount of mental strength to be able to do this with patience and not be driven to suicide. (I'll say this quietly: Karsai's condition didn't even allow for this act. He would not have been able to do this on his own.) One of the reasons why Karsai Daniel was a great example for me was that day after day he showed his superhuman strength in the fight against his illness, never giving up for a moment. Karsai's sad plight and death underscored the need for legislation to address the issue of euthanasia. The question of human dignity is closely linked to this question. A man needs human dignity not only in life, but in death as well! When a citizen is forced to resort to euthanasia because he is no longer able to cope with his illness in a humane way, he is in severe pain, he is immobile, he needs constant help, he needs care, he is confined to his body, but his brain functions perfectly. He is aware of his impending death, which will be slow and painful. Then is the doctor obliged to help him? That is a big question.

3. Conclusion

The issue of euthanasia raises extremely complex and profound human dilemmas, which generate significant ethical, legal, religious and medical debates in society. In my work, I have sought to provide a comprehensive picture of the different views and arguments for and against euthanasia, and to provide detailed information on the right to life and human dignity. Human dignity, the sanctity of life, the right to self-determination, and the basic ethical principles of the medical profession are all factors that play a decisive role in the arguments of both sides. In my opinion, legalizing or banning euthanasia is not just a legal issue, but an issue that deeply affects people's daily lives, especially the lives of seriously ill, suffering people and their family members. I believe that it is inevitable that social dialogues should take place from time to time on this issue

and that legislators, doctors and citizens should work together to develop a regulatory framework that respects human life and dignity as much as possible, while at the same time giving people with serious and terminal illnesses the right to end their lives in a dignified way, which could be decided by citizens in the form of a referendum. I hope that my work has served its purpose, as it was my intention to provoke thought and to contribute to an open, empathetic and informed dialogue on the issues surrounding euthanasia. I think that the current legislature lacks the capacity for empathy. It would be very important in the matter of euthanasia. Otherwise, we can't pass proper health care laws. Of course, I can understand that it may be a concern in some ways, since it gives rise to abuse. That is why it must be carefully examined and decided on a case-by-case basis with the involvement of appropriate medical and psychological experts. I hope that in the near future the issue of euthanasia will be dealt with at the appropriate level and in the appropriate manner by the Hungarian legislature. It will be in the interest of all concerned that an appropriate decision be taken with the influence of society.

References

- 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1991, 297, 308.
- Act XXXI of 1993 on the publication of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, done at Rome on 4 November 1950, and the eight additional protocols thereto, Article 1
- ALS:Wikipédia
https://hu.wikipedia.org/wiki/Amiotr%C3%B3fi%C3%A1s_later%C3%A1lszkler%C3%B3zis
- Ananyev and Others v. Russia, Judgement of 10 of January 2012
- Barcsi Tamás: *Az emberhez méltó halál lehetősége: az eutanázia és alternatívája*, Esély 2004/5. szám
- Barnóczki Brigitta, Halász Nikolett: Elutasította Karsai Dániel beadványát a Strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága, 2024.06.13. <https://telex.hu/belfold/2024/06/13/karsai-daniel-itelet-strasbourg-birosag-eutanazia>
- Bányai Dávid – Verzár Zsófia: *Gondolatok az eutanázia hazai szabályozásáról és gyakorlatáról*, Belügyi Szemle 2017/9. szám
- Charter of Fundamental Rights of the European Union, 7 of March 2007
- Decree-Law No 8 of 1976 on the publication of the International Covenant on Civil and Political Rights, adopted by the General Assembly of the United Nations at its XXI session on 16 of December 1966, Introductory Part
- Dr. Kovács Gyula: *Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények* (Btk. XII. fejezet I. cím), Magyar Bűnüldöző, 2012
- Dr. Zakariás Kinga Rita: *Az emberi méltósághoz való alapjog*, Budapest 2016
- Fazekas Pálma: Kiengedték a kórházból Karsai Dánielt, de rohamosan romlik az állapota, 2024.04.16. <https://www.szabadeuropa.hu/a/kiengedtek-a-korhazbol-de-rohamosan-romlik-karsai-daniel-allapota/32907116.html>
- Filó Mihály: *Az eutanázia jogi szabályozásának problémái*, Fundamentum, 2010. 3.sz.
- Flachner Balázs: Elutasították Karsai Dániel fellebbezését Strasbourgban, 2024.09.02. <https://telex.hu/kulfold/2024/09/02/strasbourg-emberi-jogi-birosag-karsai-daniel-fellebbezes-elutasitas>
- Hidasi Attila Lajos: A kegyes halál alkotmányos megítélése Magyarországon, KRE-DIT Budapest 2020/2. szám

- ▪ hvg.hu: Karsai Dániel: Nagyon csalódott vagyok, gyáva döntést hozott a strasbourgi bíróság, 2024.09.04. https://hvg.hu/itthon/20240904_karsai-daniel-eletvegi-dontes-emberi-jogok-strasbourgi-birosag
- ▪ Juhász Andrea Erika: *A kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód tilalma a fogvatartottakkal szemben*, PhD értekezés, Szeged, 2016
- ▪ Karsai Dániel: Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Karsai_D%C3%A1niel
- ▪ Koósné Mohácsi Barbara: *A személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog*, ORAC Kiadó és a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete, Budapest, 2018.09.01
- ▪ Molnár Zoltán: Karsai Dániel: Értelmes az életem. Tudok kapcsolódni a szeretteimhez. 2024.04.15. <https://telex.hu/belfold/2024/04/15/karsai-daniel-rtl-hazon-kivul-interju>
- ▪ Mrav Noémi: Hol legális Európában az eutanázia? 2018.02.15. <https://hu.euronews.com/2018/02/15/hol-legalis-europaban-az-eutanazia->
- ▪ Paulovics Anita: *Az élethez való jog korlátozhatósága*, Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXV/2. 2007
- ▪ Rugli Tamás: Meghalt Karsai Dániel, 2024.09.29. <https://24.hu/belfold/2024/09/29/karsai-daniel-meghalt/>
- ▪ Sándor Judit: *Az élethez való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2022.02.10.
- ▪ Szegedi Tudományegyetem: Közérthetőségi szócikk adatbázis – Eutanázia <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/eutanazia>
- ▪ Személyes szabadság: Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Szem%C3%A9lyes_szabads%C3%A1g
- ▪ Történelem 12. Állampolgári jogok és kötelességek https://nat2012.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_12/lecke_06_002 (utolsó megtekintés: 2024.04.03.)
- ▪ Zakariás Kinga: *Az emberi méltósághoz való jog*, ORAC Kiadó, Budapest, 2017. 12.06.

THE RELATIONSHIP BETWEEN EU AND NATIONAL DATA PROTECTION LAWS – IN RELATION TO THE IMPACT OF THE GDPR

Lívía CSIZY*

Abstract

This paper examines the relationship between EU data protection laws and the Hungarian national legal framework, focusing on the impact of the General Data Protection Regulation (GDPR). It considers how the GDPR has influenced national data protection legislation in Hungary, ensuring harmonization with EU standards. The study first introduces an overview of the GDPR, including its history, purpose, and key provisions. It then outlines the development of EU data protection legislation prior to the GDPR, including the main rights granted to data subjects, and the obligations imposed on data controllers and processors. Secondly, the paper analyzes how Hungary has implemented the GDPR into its national law and considers the role of the Hungarian National Authority for Data Protection and Freedom of Information (NAIH) in monitoring GDPR compliance and enforcing data protection laws. Finally, the paper also discusses the challenges of implementing the GDPR in Hungary. Particular attention is paid to issues such as international data transfers, especially in light of the Schrems II judgement, and the growing role of artificial intelligence (AI) in data processing. The study also reviews significant international data protection cases, assessing the effectiveness of GDPR enforcement mechanisms. Overall, the paper highlights that while GDPR has strengthened data protection in Hungary, continued updating of legislation and regulation is necessary to address emerging challenges in digital privacy, security and cross-border data flows.

Keywords: *GDPR (General Data Protection Regulation), Hungarian Data Protection Law, Legal Harmonization, Data Privacy and Security, National GDPR Adaptation*

1. Introduction

The European Parliament and the Council adopted the regulation 2016/679. It is the General Data Protection Regulation (GDPR), which entered into force on 24 May 2016 and has been applicable in the European Union since 25 May 2018. From that point onward, the issue of data protection has remained in the spotlight. This study covers the relationship between EU and Hungarian data protection regulations, focusing on the impact of the GDPR. It explores how the GDPR interacts with national legal systems, its enforcement, and its effects on public administration, businesses, and individuals. The paper also discusses challenges in its application, such as

* Student, Faculty of Law, University of Miskolc; (e-mail: lvcsizy@gmail.com). This study was supervised by Assistant Lecturer, Franciska JECS dr., (email: franciska.jecs@uni-miskolc.hu).

technological developments and international data transfers. Data protection is particularly important in today's world as it safeguards individuals' privacy and ensures the secure processing of personal data. It encompasses the prevention of misuse of personal data and the right to informational self-determination. This includes all measures that guarantee that personal data is processed and used exclusively for legitimate purposes. Data protection is not only about safeguarding against unauthorized access but also about ensuring that individuals are aware of what data is being stored about them. The protection of privacy is closely linked to data protection, as its primary objective is to shield individuals from unlawful intrusions. Preventing data breaches involves measures aimed at mitigating harmful acts against individuals, organizations and other systems. Beyond protecting personal data, data protection also includes safeguards against cyberattacks and fraud. By implementing appropriate security measures and identifying potential risks, a safer environment can be established for all data subjects. Additionally, the integrity and reliability of data depend on effective data protection practices. Transparent and responsible handling and storage of data are essential to ensuring compliance and maintaining trust.⁶⁴⁸ The author intends to answer this matter by conducting a legal analysis of the GDPR's interaction with Hungarian data protection laws. The paper will examine, through case studies, how the GDPR has been implemented across EU member states and in non-EU countries. By reviewing legal literature, policy documents, and real-world cases, the study aims to provide a comprehensive understanding of the GDPR's effectiveness. The paper is closely related to the existing specialized literature on the General Data Protection Regulation. It builds on the foundational legal texts of the GDPR and engages with interpretations, commentary, and analysis of its provisions. The paper examines how the GDPR has been implemented and enforced across various jurisdictions, both within the EU and outside of it. It contributes to the ongoing academic discussion by analyzing real-world applications and the practical challenges of GDPR compliance.

2. Purpose and principles of the GDPR

GDPR's aim is to standardize data protection regulations within the European Union. The regulation details the rules regarding the processing of personal data and ensures the protection and transparent processing of data. Article 5 of the GDPR sets out the principles of the regulation, which serve to protect personal data. Primarily, the principles of lawfulness, fairness, and transparency are established, which refer to the lawful and fair processing of personal data in a transparent manner for the data subject. The second principle is the purpose limitation principle, which applies to the collection of personal data. Data may only be collected for explicit purposes and may not be processed in a manner incompatible with those purposes. The regulation sets out the principle of data minimization as the third principle. This means that data processing must be adequate, relevant, and limited to what is necessary for the intended purpose. The fourth principle is accuracy, which also includes the requirement for data to be kept up to date. Everything must be done to ensure that inaccurate data is promptly erased or corrected. The following principle is storage limitation, which dictates that personal data shall be kept in a form which permits identification of data subjects for no longer than is necessary for the purposes for which the personal data are processed. The principle of integrity and confidentiality refers to appropriate technical and organisational measures for ensuring a level of security appropriate to the risk. This includes protection against unauthorised or unlawful processing and against accidental loss, destruction or damage, using appropriate technical

⁶⁴⁸ WBS.LEGAL: *Rechtsanwaltsgesellschaft: Warum ist Datenschutz wichtig?* <https://www.wbs.legal/it-und-internet-recht/datenschutzrecht/warum-ist-datenschutz-wichtig/>.

or organisational measures. Finally, the principle of accountability is articulated. According to this, the controller shall be responsible for and be able to demonstrate compliance with the principles.⁶⁴⁹

3. The interaction between the GDPR and national laws of EU member states

The GDPR is a regulation that belongs to the secondary law in the European Union. These sources of law originate from the legislator and include, in addition to regulations, directives, decisions, opinions, and recommendations. Regulations have general applicability and are legally binding. Therefore, they are directly applicable in all member states and must be enforced directly. There is no need to incorporate them into domestic law for implementation. This distinguishes them from directives, as in the case of directives, member states have the freedom to decide how to transpose the methods and tools into national law.⁶⁵⁰ The sources of law of the European Union take precedence over national legislation. Therefore, if a national law conflicts with the provisions of the GDPR, the rules of the GDPR will prevail. The primacy of EU law is a principle that ensures guidance when there is a conflict between EU law and national law. Without this principle, member states could prioritize their own national laws, which would hinder the creation of harmonization. The objective of the European Union's treaties would be hindered if EU law were subordinated to national law. Member states transferred certain powers to the European Union when they joined. They limited their sovereign rights, therefore EU norms must take precedence. The principle of the primacy of EU law ensures that citizens of member states are uniformly bound by EU legislation.⁶⁵¹

The primary objective of the GDPR was to establish a unified data protection regulation within the territory of the European Union. It reduced discrepancies between member states while also allowing some flexibility in certain areas, taking into account national specificities. One of the main areas where member states were granted leeway is the handling of children's data. According to Article 8 of the GDPR, the minimum age for children to consent to the processing of their personal data in the context of information society services and online services, is set at 16 years. Member states are permitted to establish a lower age limit, but the minimum age cannot be less than 13 years.⁶⁵² In terms of workplace data protection, Article 88 of the GDPR allows member states to establish their own rules concerning the processing of employees' data. Such provisions can be defined in legislation or collective agreements. The processing of personal data can be regulated in contexts such as the fulfillment of obligations arising from employment contracts. This includes the management, planning, and organization of work, ensuring workplace equality and diversity, maintaining occupational health and safety, protecting the employer's or consumers' property, exercising employment-related rights and benefits individually or collectively, as well as the termination of employment relationships.⁶⁵³ The GDPR also allows flexibility regarding data protection authorities and the system of sanctions. The regulation defines the maximum amounts of fines, but member states can decide on the procedural rules by which fines are imposed. In Hungary, the National Authority for Data Protection and Freedom of Information (NAIH) is responsible for data protection oversight. It is an autonomous governmental body tasked with the protection of

⁶⁴⁹ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), Chapter II, Article 5.

⁶⁵⁰ ÖRY Tamás: *A nemzetközi adóügyi együttműködés szabályozási keretei és gyakorlata*. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022, III. Az Európai Unió adóügyi együttműködési szabályai, 3. Az uniós adójog forrásai.

⁶⁵¹ Publications Office of the European Union: *Primacy of EU law (precedence, supremacy)*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=LEGISSUM:primacy_of_eu_law.

⁶⁵² General Data Protection Regulation, Chapter II, Article 8.

⁶⁵³ General Data Protection Regulation, Chapter IX, Article 88.

personal data, as well as ensuring and supervising the enforcement of the right to access public interest data and data that is publicly available for public interest.⁶⁵⁴ The processing of special categories of personal data is outlined in Article 9 of the General Data Protection Regulation. This includes data that refers to racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, or trade union membership. It also encompasses genetic and biometric data used for the unique identification of individuals, health data, and personal data related to an individual's sex life and sexual orientation. Member states may apply exceptions regarding the processing of these data in contexts such as achieving public health objectives or conducting scientific research.⁶⁵⁵

4. The practical impact of the GDPR - Data protection incidents and sanctions

Article 33 of the General Data Protection Regulation outlines the necessary actions to be taken following a data protection incident. The data controller is required to notify the competent supervisory authority without delay and, at the latest, within 72 hours of becoming aware of the incident. If the notification is not made within 72 hours, reasons for the delay must be attached. The data processor is also required to notify the data controller of the data protection incident without delay upon becoming aware of it. The notification must include details about the nature of the incident, the categories and number of affected individuals, as well as the categories and number of data involved. It should also provide the name and contact information of the Data Protection Officer (DPO) or the contact person providing information. Furthermore, the notification must outline the consequences of the incident and the measures taken to address them. The data controller maintains a record of data protection incidents. If the incident poses a high risk to the rights and freedoms of natural persons, the data controller is required to provide information to the affected individuals. In exceptional cases, the data controller is not obligated to provide this notification. If the data controller has implemented appropriate protective measures, such as encryption, notifying the affected individuals may not be necessary. Due to the encryption of the data, it becomes unintelligible to unauthorized persons. If providing notification would require disproportionate effort, it may also be addressed through public disclosure or similar measures.⁶⁵⁶ The GDPR distinguishes between two types of sanctions for violations of data protection rules. One category includes warnings and corrective measures. In this case, the supervisory authority issues a warning to the data controller for minor violations. The second category of sanctions consists of fines. Lower-level fines can be set at up to 10 million euros or 2% of the company's annual global turnover, whichever is higher. Higher-level fines can reach up to 20 million euros or 4% of the annual global turnover. The amount of the fine depends on the seriousness and nature of the violation of GDPR provisions. Another basis for determining the sanction is the intention or negligence involved. The data controller may also receive mitigation regarding the sanctions if they have implemented appropriate data protection measures.⁶⁵⁷

4.1. Concrete Examples: The Cambridge Analytica and Facebook scandal, the case of Budapest Bank Zrt. and Amazon's GDPR fine

The Cambridge Analytica and Facebook case serves as a prime example of data protection incidents. Cambridge Analytica, a British data analytics company, obtained the data of tens of

⁶⁵⁴ 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról, V. fejezet, 38. §.

⁶⁵⁵ General Data Protection Regulation, Chapter II, Article 9.

⁶⁵⁶ General Data Protection Regulation, Chapter IV, Article 33-34.

⁶⁵⁷ General Data Protection Regulation, Chapter VII, Article 83.

millions of Facebook users without their consent. The company accessed the users' data and that of their friends through the use of an application. It later emerged that the data was used for political purposes in relation to the 2016 U.S. presidential election. The data collection began in June 2014 when an application was released for Facebook users. The public became aware of the situation in 2015 when Cambridge Analytica was reported to be assisting a senator in the American presidential election. In December 2015, Facebook began to investigate the matter and subsequently deleted the application through which Cambridge Analytica had accessed users' data. The British data protection authority imposed a fine of £500,000 on Facebook for the transfer of user data. The U.S. Federal Trade Commission (FTC) also launched an investigation because Facebook failed to inform affected users that their data was shared with Cambridge Analytica without authorization. In some cases, fines of up to \$40,000 were imposed. Although this incident occurred before the implementation of the GDPR, it highlighted the importance of handling and protecting personal data. It became clear that much stricter data protection regulations and data management practices were needed.⁶⁵⁸

Since 2017 Budapest Bank Zrt. has implemented voice analysis software powered by artificial intelligence to evaluate customer service phone calls. This technology assesses employee performance by analyzing various metrics, including hold times, periods of silence, and instances of overlapping speech. It also identifies dissatisfied customers by detecting specific keywords, such as profanity, and analyzing emotional cues. Based on this analysis, the system ranks callers, prioritizing those who require follow-up from more experienced staff. While the bank's website privacy notice mentions the use of voice analysis for quality assurance and complaint prevention, it lacks detailed information about the extent of data collection and processing. Although the bank conducted a data protection impact assessment that acknowledged the risks associated with AI, the legitimate interest assessment failed to propose adequate measures to mitigate these risks. This raises concerns about transparency and the potential implications for customer privacy. The Hungarian National Authority for Data Protection and Freedom of Information (NAIH) found that the bank's practices violated several provisions of the General Data Protection Regulation. It violated the provisions of Article 5, which sets out the fundamental principles of data processing. Specifically, the bank breached the principles of lawfulness, fairness, and transparency, as well as the principle of purpose limitation, by processing personal data for purposes beyond those originally specified without a valid legal basis. Furthermore, the bank violated Article 6, as it failed to ensure that the processing of personal data was conducted lawfully. Additionally, the bank failed to comply with its obligations under Articles 12 and 13, as it did not provide clear, accessible, and comprehensive information to data subjects regarding the processing of their personal data. The right to object, as stipulated under Article 21, was also infringed, as customers were not given an effective mechanism to contest the processing of their data. Moreover, the bank did not fulfill its responsibilities as a data controller under Article 24, failing to implement appropriate technical and organizational measures to ensure compliance with the GDPR. Finally, the principles of data protection by design and by default were not upheld, as the data processing activities did not incorporate sufficient safeguards to protect data subjects' rights. The NAIH imposed a fine of 250 million HUF (approximately 700.000 EUR) on Budapest Bank Zrt. for these GDPR violations. The bank was ordered to modify its data processing practices to comply with the GDPR.⁶⁵⁹

In 2021, the Luxembourg National Data Protection Commission (CNPD) imposed a fine of €746 million on Amazon because the handling of users' personal data did not comply with GDPR

⁶⁵⁸ Ingo DACHWITZ, Tomas RUDL: *Was wir über den Skandal um Facebook und Cambridge Analytica wissen*. Netzpolitik.org, <https://netzpolitik.org/2018/cambridge-analytica-was-wir-ueber-das-groesste-datenleck-in-der-geschichte-von-facebook-wissen/#Woher%20kommen%20die%20Daten>.

⁶⁵⁹ Hungarian National Authority for Data Protection and Freedom of Information: *NAIH-85-3/2022*. Budapest, February 8. 2022.

provisions. Amazon considered the amount of the fine disproportionate and appealed against the ruling. According to the CNPD, Amazon failed to meet the GDPR requirements that stipulate that data processing must have the clear, unambiguous, and freely given consent of the data subjects. Additionally, the data processing practices were not in line with the regulation. The details of the case were not made public and will remain confidential until it is closed.⁶⁶⁰

5. Issues in the Application of the GDPR - Artificial Intelligence (AI) and Data Protection

The relationship between Artificial Intelligence (AI) and the GDPR raises several data protection issues. The practice of AI is often difficult to reconcile with the principles required by the GDPR. Questions arise in connection with the principle of transparency, as defined in Article 12 of the Regulation. The decision-making mechanisms of AI are often difficult for data controllers to understand and follow. The situation is similar on the part of data subjects. Proper information is not provided, as it is difficult for data subjects to understand the systems and algorithms on which the artificial intelligence based its decision. Another issue is automated decision-making, as Article 22 of the GDPR restricts decisions made solely through automated means. The rights of data subjects are also compromised during the use of AI, as these systems often employ profiling, which raises the need for human oversight. Data subjects have the right to understand how the system operates, the decision-making process, and they also have the right to object to these processes. In most cases, artificial intelligence processes large amounts of data, which is difficult to reconcile with the principle of data minimization as outlined in Article 5 of the General Data Protection Regulation. The principle of purpose limitation is also a problematic area, as AI systems often reuse data. Data portability, as defined in Article 20, is difficult to ensure because the format of data processed by artificial intelligence is not standardized. If the algorithm handles certain data improperly, the resulting errors can lead to bias and discrimination. Such cases also seriously violate the rights of data subjects. Due to the vast amount of data processed by AI, it is necessary to implement appropriate data security measures as required by Article 32 of the GDPR, such as encryption. As a result of all this, it is clear that the GDPR regulations are insufficient for the proper regulation of artificial intelligence. The European Commission is preparing to supplement the General Data Protection Regulation with the AI Act (AI = Artificial Intelligence). These regulations aim to harmonize the application of AI with the requirements of the GDPR.⁶⁶¹

5.1. Challenges of International Data Transfers

Chapter 5 of the General Data Protection Regulation sets out the conditions for transferring data from the European Union to third countries. One of the conditions is ensuring an adequate level of data protection, as determined by a decision of the European Commission. This is referred to as an adequacy decision. In the context of international data transfers, the Schrems II judgment is particularly important to mention. In its Decision 2016/1250, the European Commission declared that the EU-US Privacy Shield provided adequate protection for the transfer of personal data to the United States. The case involved a Facebook user, Maximilian Schrems, who objected to Facebook Ireland Inc. transferring his data to Facebook Inc. in the United States and initiated legal proceedings. Schrems requested the cessation of the data transfer. His request was rejected on the grounds that the EU-US Privacy Shield agreement was in force, allowing such data transfers.

⁶⁶⁰ Data Privacy Manager: *Luxembourg DPA issues €746 Million GDPR Fine to Amazon*.
<https://dataprivacymanager.net/luxembourg-dpa-issues-e746-million-gdpr-fine-to-amazon/>.

⁶⁶¹ NECZ Dániel: A mesterséges intelligencia felhasználásával történő adatkezelések egyes sajátos szempontjai. *Acta Humana – Emberi Jogok Közlemények* 2022/3., 95–123.

Ultimately, a preliminary ruling procedure was initiated at the Court of Justice of the European Union (CJEU). In its judgment, the CJEU invalidated the Privacy Shield agreement and reaffirmed the applicability of the European Commission's standard contractual clauses for the transfer of personal data to third-country data processors. The CJEU ruled that the Privacy Shield did not provide the level of protection required by the GDPR. The judgment confirmed that standard contractual clauses remain valid for data transfers, but only if the third country ensures an adequate level of protection.⁶⁶²

Conclusion

This paper explored the relationship between EU and national data protection laws, with a particular focus on the impact of the General Data Protection Regulation. The GDPR has significantly transformed the legal landscape of data protection in the European Union by harmonizing data protection rules across member states and introducing stringent requirements for data controllers and processors. Key findings include the GDPR's emphasis on transparency, accountability, and the rights of data subjects, such as the right to access, rectify, and erase personal data. Additionally, the paper highlighted challenges in applying the GDPR, particularly in areas such as technological advancements (e.g., artificial intelligence) and international data transfers, as evidenced by the Schrems II ruling. The research underscores the GDPR's role as a cornerstone of modern data protection, setting a global standard for privacy regulations. Its impact extends beyond the EU, influencing data protection laws worldwide and encouraging organizations to adopt more transparent and secure data handling practices. Globally, there are increasingly more data protection laws, which have been significantly influenced by EU legislation. Over 100 countries worldwide have already introduced data protection-related laws. Less than half of these countries are located in Europe. Cross-border cooperation and agreements ensuring effective data protection are essential from the perspective of the General Data Protection Regulation. To this end, the European Data Protection Supervisor regularly maintains contact with European and international authorities. It also ensures that EU institutions and bodies respect the right to privacy of member state citizens when handling personal data. The findings of this research can serve as a foundation for policymakers, legal practitioners, and organizations to better understand the GDPR's implications and adapt to its evolving requirements. Future research could focus on addressing the gaps and challenges identified in this paper. Specifically, further exploration is needed on how the GDPR can be adapted to keep pace with rapid technological advancements, such as artificial intelligence and machine learning. Another area for future research is the enforcement of the GDPR across member states, particularly in terms of harmonizing penalties and ensuring consistent application. Finally, the role of the proposed AI Act in complementing the GDPR and addressing AI-related data protection issues should be examined to ensure a cohesive regulatory framework for the digital age.

References

- 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról, V. fejezet, 38. §.
- Data Privacy Manager: *Luxembourg DPA issues €746 Million GDPR Fine to Amazon*. <https://dataprivacymanager.net/luxembourg-dpa-issues-e746-million-gdpr-fine-to-amazon/>.
- Ingo DACHWITZ, Tomas RUDL: *Was wir über den Skandal um Facebook und Cambridge Analytica wissen*. Netzpolitik.org, <https://netzpolitik.org/2018/cambridge-analytica-was->

⁶⁶² GDPR.news.hu: *Schrems II. ítélet, avagy a Privacy Shield halála (1. rész)*. <https://gdpr.news.hu/cikkek/schrems-ii-itelet-avagy-a-privacy-shield-halala-1-resz/>.

wir-ueber-das-groesste-datenleck-in-der-geschichte-von-facebook-wissen/#Woher%20kommen%20die%20Daten.

- GDPR.news.hu: *Schrems II. ítélet, avagy a Privacy Shield halála (1. rész)*. <https://gdpr.news.hu/cikkek/schrems-ii-itelet-avagy-a-privacy-shield-halala-1-resz/>.
- Hungarian National Authority for Data Protection and Freedom of Information: *NAIH-85-3/2022*. Budapest, February 8. 2022.
- NECZ Dániel: A mesterséges intelligencia felhasználásával történő adatkezelések egyes sajátos szempontjai. *Acta Humana – Emberi Jogok Közlemények* 2022/3., 95–123.
- ÖRY Tamás: *A nemzetközi adóügyi együttműködés szabályozási keretei és gyakorlata*. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2022, III. Az Európai Unió adóügyi együttműködési szabályai, 3. Az uniós adójog forrásai.
- Publications Office of the European Union: *Primacy of EU law (precedence, supremacy)*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=LEGISSUM:primacy_of_eu_law.
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)
- WBS.LEGAL: *Rechtsanwaltsgesellschaft: Warum ist Datenschutz wichtig?* <https://www.wbs.legal/it-und-internet-recht/datenschutzrecht/warum-ist-datenschutz-wichtig/>.

IMPACTUL TRATATULUI DE LA LISABONA ASUPRA POLITICII AGRICOLE A UE

Dinu-Gheorghe CERCELESCU⁶⁶³

Abstract

Prin elaborarea acestei lucrări, ne propunem o analiză a impactului Tratatului de la Lisabona asupra Politicii Agricole Comune, analizând atât modificările de natură instituțională, cât și pe cele decizionale. Tratatul de la Lisabona a introdus sistemul de co-decizie între Parlamentul European și Consiliu, inclusiv în ceea ce privește gestionarea PAC. Deși Tratatul de la Lisabona a reprezentat o soluție pentru unele dintre problemele majore ale Uniunii Europene de la începutul secolului XXI, acesta a generat și noi provocări.

Tratatul de la Lisabona prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje pentru Politica Agricolă Comună. Pe de o parte, extinderea competențelor Parlamentului European a complicat procesul de adoptare a reformelor; pe de altă parte, acesta a oferit statelor membre o mai mare flexibilitate în aplicarea politicilor agricole.

Keywords: *Politica Agricolă Comună, Tratatul de la Lisabona, reforme agricole, Uniunea Europeană, co-decizie.*

1. Considerații introductive

Politica Agricolă Comună (PAC) este una dintre primele politici adoptate la nivel unional. De-a lungul deceniilor, aceasta a trecut prin multiple reforme, începând cu Tratatul de la Roma și continuând până în prezent. PAC devine tot mai volatilă pe măsură ce noile sale obiective capătă importanță pentru Uniunea Europeană. Printre acestea se numără problema schimbărilor climatice, protejarea mediului și menținerea locurilor de muncă. Tratatul de la Lisabona actualizează PAC și îi oferă o nouă orientare. Acesta clarifică problemele anterioare și pune la dispoziție mijloacele necesare pentru funcționarea politicii într-o Uniune aflată în continuă extindere. PAC a fost concepută pentru a adapta mecanismele statelor la cerințele pieței comune europene. Printre reformele sale majore se numără Reforma MacSharry, care a eliminat prețurile fixe garantate fermierilor. Aceasta a fost înlocuită cu un sistem de sprijin financiar bazat pe suprafața cultivată și efectivele de animale. Agenda 2000 a diversificat sursele de venit din mediul rural. Reformele din 2013 și 2021 au vizat atragerea tinerilor în agricultură și sporirea autonomiei statelor membre în aplicarea PAC. Tratatul de la Lisabona a venit ca o completare la Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa. Acesta din urmă nu a fost implementat, lăsând Uniunii o perioadă de aproximativ un an pentru a-și reconsidera obiectivele. Pe durata negocierilor, Tratatul de la Lisabona a fost cunoscut sub denumirea provizorie de „Tratatul Reformator”, până la semnarea sa în 2007. Subiectul PAC este cu atât mai relevant cu cât reprezintă una dintre principalele direcții de finanțare

⁶⁶³ Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: dinu_149221@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Augustin Fuerea (augustin.fuerea@univnt.ro).

ale Uniunii Europene. În ultimii ani, bugetul UE a devenit tot mai dificil de modificat. Schimbările în procedurile decizionale au complicat procesul de adoptare a reformelor. Acest lucru se datorează extinderii competențelor Parlamentului European, care a îngreunat trecerea noilor măsuri prin sistemul legislativ.

2. Aspecte generale privind Tratatul de la Lisabona

Tratatul de la Lisabona a fost semnat pe 13 decembrie 2007, urmând să intre în vigoare la 1 decembrie 2009. Acesta a fost primul tratat al Uniunii Europene la care România a luat parte în calitate de stat membru al Uniunii. Tratatul este unul modificator, deoarece are rolul de a le reforma pe cele preexistente adaptând legislația și instituțiile UE la nevoile apărute o dată cu al V-lea val de extindere a numărului de state membre, de la 15 la 27. Tratatul de la Lisabona este, fără îndoială, un tratat de reformă, însă dispozițiile sale își găsesc temeiul încă de la semnarea Tratatului de la Nisa, din 2000. Multe probleme prezente la momentul respectiv au rămas nerezolvate la Nisa, printre care marcarea unei diviziuni clare dintre competențele statelor membre și cele ale UE, precum și statutul Cartei Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene⁶⁶⁴. Aceste ultime două subiecte, pe lângă rolul parlamentelor statelor membre și simplificarea tratatelor au făcut obiectul unor dezbateri mai largi, privind viitorul Uniunii Europene, care, la finele lui 2001 au culminat cu Declarația de la Laeken⁶⁶⁵. În perioada februarie 2002 - iulie 2003 s-a desfășurat Convenția privind viitorul Europei, sub președinția lui Valéry Giscard d'Estaing, fost președinte al Franței. La Convenție au participat membri ai parlamentelor și guvernelor statelor membre și candidate la aderarea la UE, precum și reprezentanți ai Parlamentului European și Comisiei Europene. Dezbaterile s-au finalizat prin redactarea unui proiect de Tratat de Instituire a unei Constituții pentru Europa⁶⁶⁶. Acest proiect a fost negociat între guvernele statelor membre, în cadrul unor Conferințe interguvernamentale (CIG), în perioada octombrie 2003 - iunie 2004, „cu agrearea constituirii unei versiuni finale a Tratatul de Instituire a unei Constituții pentru Europa. Tratatul Constituțional a fost semnat la 29 octombrie 2004, la Roma, și a fost ratificat de 16 din cele 25 de state membre, precum și de România și Bulgaria (care la acea dată erau state candidate), însă nu a putut intra în vigoare, în urma respingerii acestui document în 2005, prin referendum⁶⁶⁷ de către Țările de Jos și Franța. „În 2007, președinția Consiliului European aparținea Germaniei, ce urmărea stabilirea unui acord privind o versiune revizuită a Tratatului de Instituire a unei Constituții pentru Europa. Consiliului European a stabilit liniile directoare ce urmau a fi parcurse după eșecul Tratatului constituțional, îndrumări ce au dus la elaborarea Tratatului de Reformă, denumire utilizată pe durata negocierilor. „O conferință interguvernamentală a fost convocată pentru realizarea Tratatului de Reformă, care a fost semnat pe 13 decembrie 2007, fiind numit oficial Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene⁶⁶⁸ „Fiind ratificat pe 1 decembrie 2009, Tratatul de la Lisabona oferă Uniunii instrumentele juridice și instituționale pentru a face față provocărilor complexe ale secolului 21, precum globalizarea, schimbările climatice, securitatea energetică, mediul și dezvoltarea durabilă, criminalitatea organizată sau imigrația⁶⁶⁹”.

664 Paul Craig, Gráinne de Búrca. *The Evolution of EU Law*, Third Edition, Ed. Oxford University Press, 2021, pp. 70-71.

665 Ministerul Afacerilor Externe. *Principalele Inovații ale Tratatului de la Lisabona*, 20 noiembrie 2009 (disponibil la https://www.mae.ro/sites/default/files/file/tratate/2009.11.21_brosura_tratatul_lisabona.pdf, accesat la 27 februarie 2025).

666 Peter Norman, *The Accidental Constitution, The Making of Europe's Constitutional Treaty*, 2 nd edition, EuroComment, 2005, apud, Paul Craig, Gráinne de Búrca, op. cit., p. 71.

667 Ministerul Afacerilor Externe. *Principalele Inovații ale Tratatului de la Lisabona*, op. cit., p. 3.

668 Paul Craig, Gráinne de Búrca, op.cit., *Evolution of EU Law*, p. 71.

669 Ministerul Afacerilor Externe. *Principalele Inovații ale Tratatului de la Lisabona*, op. cit., p. 3.

3. Considerații de natură istorică și conceptuală privind politica agricolă comună

La înființarea pieței comune, prin intrarea în vigoare a Tratatului de Instituire a Comunității Economice Europene, semnat la Roma, în anul 1958, agricultura celor șase state fondatoare era caracterizată printr-o puternică intervenție a statului. Pentru includerea produselor agricole în libera circulație a mărfurilor, menținând în același timp intervenția statului în sectorul agricol, era necesar să se elimine mecanismele de intervenție naționale incompatibile cu piața comună și ca acestea să fie transpuse la nivel comunitar: acesta a fost motivul principal al apariției PAC⁶⁷⁰.

PAC este, de asemenea, una dintre primele politici ale Uniunii, și singura implementată în totalitate de către statele membre, parcurgând numeroase reforme de la Tratatul de la Roma și până la cel de la Lisabona. Obiectivele politicii agricole comune, conform articolului 39 din TFUE, sunt următoarele: creșterea productivității agricole prin promovarea progresului tehnic și asigurarea utilizării optime a factorilor de producție, în special a forței de muncă; asigurarea unui nivel de trai echitabil pentru populația agricolă; stabilizarea piețelor; garantarea siguranței aprovizionărilor; asigurarea unor prețuri rezonabile pentru consumatori. Altfel spus, PAC urmărește stabilirea unui preț cât mai accesibil pentru cumpărători, creșterea nivelului de trai a producătorilor din domeniul agricol, asigurarea echilibrului pieței agricole, siguranța aprovizionării și creșterea producției agricole, prin progres tehnic și utilizarea optimă a factorilor de producție, în special pe cel uman. „Acest ultim obiectiv este cu atât mai important, cu cât cererea de alimente va crește între 50% și 65%, între 2010 și 2050, după cum reiese din 25 de studii științifice realizate de INRA Rennes, cu titlul general „Feeding the World in 2050”⁶⁷¹.

Reforma Mansholt, din anul 1968, a fost prima reformă a Politicii Agricole Comune, prin care au fost implementate noi mijloace de intervenție ale statelor membre. Dacă în anul 1957, PAC s-a înființat cu scopul combaterii lipsei de alimente survenită pe de urma celui de-al Doilea Război Mondial, reforma Mansholt răspunde la problema supraproducției de alimente, cauzată de structura PAC.⁶⁷²

Reforma MacSharry este prima reformă majoră a PAC, din anul 1992. Prin aceasta sunt eliminate prețurile fixe oferite fermierilor, pentru mărfurile produse, fiind înlocuite cu un sprijin financiar fix pentru fermieri, raportat la suprafața de teren cultivată și numărul de animale pe care le dețin. Sistemul inițial prevedea cumpărarea automată de către Uniune a surplusului produs de fermieri, ajungându-se la un exces de alimente. Pe lângă susținerea financiară a fermierilor, reforma vine cu noi obligații pentru aceștia, prin care se urmărește protecția mediului și creșterea calității produselor⁶⁷³.

În anul 1999, prin reforma comisarului danez Fisher Boel, apare al doilea pilon al Politicii Agricole Comune. Până în acel moment, „aproape 50% din bugetul Uniunii Europene era dedicat sus ținerii Politicii Agricole Comune, fără însă să ofere locuri de muncă și prospectul unei dezvoltări durabile, precum alte sectoare, cum ar fi cel al serviciilor. Astfel, în anticiparea valului de extindere din anul 2004, apare „Agenda 2000”, ce are drept scop dezvoltarea competitivității din sectorul agricol, apariția mai multor surse de venit în zonele rurale, cât și dezvoltarea coeziunii sociale din

670 *Vera Milicevic - Politică agricolă comună (PAC) și tratatul, Parlamentul European, 2023 (disponibil la <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/103/politica-agricola-comuna-pac-si-tratatul>, accesat la 27 februarie 2025).*

671 *Ministère de l'Agriculture et de la Souveraineté alimentaire. Presentation document of the CAP, its historical role and its implementation in the EU and in France, 2017 (disponibil la <https://agriculture.gouv.fr/presentation-document-cap-its-historical-role-and-its-implementation-eu-and-france>, accesat la 27 februarie 2025).*

672 *Alina Mihaela-Conea, Politicile Uniunii Europene, curs universitar, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p.23.*

673 *Council of the European Union. Timeline - History of the CAP, 2025 (disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/the-common-agricultural-policy-explained/timeline-history-of-cap/>).*

acestea⁶⁷⁴. Reforma Fisher Boel din anul 2003 introduce în Uniunea Europeană, sistemul de plată unic (SPU), continuându-se astfel procesul de desprindere de prețurile fixe, pornite de reforma MacSharry. Aceste plăți sunt condiționate de respectarea unor condiții elementare, de protecție a mediului, sănătatea animalelor și plantelor, întreținerea terenurilor, siguranța alimentară și bunăstarea animalelor⁶⁷⁵. Reforma Health Check, din anul 2008, este ultima reformă din mandatul comisarului Fisher Boel. În acel an, au fost introduse noi plăți în sistemul de plată unic, simplificând astfel Politica Agricolă Comună, condiționând agricultorii la mai multe standarde ecologice și implementând noi priorități ale PAC, precum protejarea biodiversității și combaterea schimbărilor climatice⁶⁷⁶.

Următoarele două reforme, din anii 2013 și 2021, au avut rolul de a motiva muncitorii tineri să se alăture sectorului agricol. Problema schimbărilor climatice și a combaterii acestora fiind tot mai pronunțată în ultimii ani. Reforma din anul 2021 a oferit mai multă flexibilitate statelor membre, permițându-le să-și adapteze politicile agricole la nevoile locale⁶⁷⁷.

4. Elemente de reformă ale politicii agricole comune realizate ca urmare a intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona

„Având în vedere faptul că, inițial, Parlamentul European nu deținea atribuții decizionale, acesta a exercitat, începând cu Tratatul de la Roma, o influență importantă asupra elaborării PAC prin mijloace neobligatorii precum recursul la rapoarte și rezoluții din proprie inițiativă. Trebuie menționat faptul că, în urma declarației Consiliului European de la Luxemburg din 1997 în favoarea unui model agricol european, Parlamentul European și-a arătat de mai multe ori atașamentul față de un astfel de model agricol (și alimentar) european, cu caracter multifuncțional, răspândit pe întreg teritoriul Uniunii extinse și compatibil cu deschiderea și globalizarea piețelor”⁶⁷⁸

Prin Tratatul de la Lisabona, Parlamentul European dobândește competențe noi. Dacă înainte de reformă, acesta avea un rol consultativ în influențarea legislației PAC, după 2009 acesta are dreptul de co-decizie alături de Consiliu, să propună amendamente pentru PAC și să adopte bugetul Uniunii, propus de către Comisie. Co-decizia reprezintă o condiție ce poate să întârzie adoptarea legislației în UE. În prezent, Parlamentul European poate să influențeze legile propuse de Comisie prin adoptarea unei atitudini mai conservatoare decât a Consiliului, iar acesta din urmă poate bloca în același fel potențialele reforme, în cazul unui Parlament mai liberal, făcând flexibilitatea legislativă semnificativ mai redusă.⁶⁷⁹

În primăvara anului 2010, Comisia Europeană a lansat o dezbatere pe plan unional, prin care să se decidă viitorul Politicii Agricole Comune. Astfel, s-au formulat trei direcții spre care legislația acesteia ar putea să se îndrepte. Prima, conservatoare, prevedea efectuarea unor modificări minore pentru îmbunătățirea eficienței sistemului. A doua opțiune, progresistă, era de a continua demersurile privind eliminarea legăturii dintre subvenții și producție, cât și condiționarea veniturilor fermierilor pe baza producției acestora, extinzând suportul bazat pe suprafața de pământ cultivată, a animalelor deținute, cât și implementarea de noi politici pentru protejarea mediului. A treia versiune, reorientativă, trimitea la schimbarea programelor de subvenționare directă a fermierilor, cu programe de dezvoltare a zonelor rurale și a mediului, reducând treptat sprijinul acordat fermierilor.

674 Idem.

675 Alina-Mihaela Conea, op.cit., p.24.

676 Idem.

677 Council of the European Union. *Timeline - History of the CAP*, op.cit.

678 <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/103/politica-agricola-comuna-pac-si-tratatul>, accesat la 27 februarie 2025.

679 Erjavec Emil, Marko Lovec- *The Co-decision Trap: How the Co-decision Procedure Hindered CAP Reform*, *Intereconomics*, 2015 (disponibil la <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2015/number/1/article/the-co-decision-trap-how-the-co-decision-procedure-hindered-cap-reform.html>, accesat la 27 februarie 2025).

„Potrivit Comisiei, scenariul reformist a fost considerat cel mai promițător”⁶⁸⁰. Tratatul de la Lisabona consolidează, de asemenea, principiul subsidiarității, la nivelul Politicii Agricole Comune. „De altfel, sistemul de cooperare consolidată, instituit prin articolul 20 din TUE, se aplică de acum încolo politicii agricole comune”, această flexibilitate nou dobândită permițând unor state membre semnarea, între acestea, a unor angajamente suplimentare din domeniul agricol⁶⁸¹, atenuând astfel o veche problemă unională. Până în acel moment nu era clar dacă PAC este intră în competența exclusivă a Uniunii, după cum se specifica în doctrină, ori făcea parte din competențele partajate cu statele membre⁶⁸².

În urma Tratatului de la Lisabona din 2009, Parlamentul European a dobândit aceleași atribuții ca și Consiliul în ceea ce privește gestionarea bugetului UE. După negocieri îndelungate, în noiembrie 2013 s-a ajuns la un acord privind Regulamentul pentru cadrul financiar 2014-2020. Parlamentul a reușit să obțină mai multă flexibilitate în administrarea fondurilor, să consolideze unitatea bugetară și să permită statelor membre acces rapid la fondurile neutilizate din 2013. De asemenea, s-a aprobat o creștere a finanțării pentru competitivitate, conform poziției și deciziei Parlamentului European din 19 noiembrie 2013. Totodată, în urma discuțiilor finale din septembrie 2013, Comisia pentru agricultură și dezvoltare rurală a adus îmbunătățiri financiare noii Politici Agricole Comune.⁶⁸³

5. Concluzii

Politica agricolă comună a trecut printr-un lung șir de reforme. De la Tratatul de la Roma și până la cel de la Lisabona, obiectivele sale au rămas relativ neschimbate pe parcursul anilor, însă metodele prin care acestea au fost puse în practică diferă semnificativ de anii trecuți. PAC este introdusă într-o Europă, unde conceptul de piață comună era încă într-un stadiu incipient, marcată de nesiguranța sectorului agricol și intervenția predominantă a statelor membre. Prin finanțarea producătorilor și fixarea prețurilor la un prag ușor de atins de cea mai mare parte a populației Uniunii, ne putem bucura astăzi de o piață stabilă și de sporirea semnificativă a traiului de viață din UE. Tratatul de la Lisabona, însă, aduce atât avantaje, cât și dezavantaje asupra PAC. Pe de o parte, procedura de co-decizie încetinește potențialele reforme legislative, ce ar putea avea loc la nivel unional. Pe de altă parte, Tratatul decelează și se adaptează față de pericolele aduse de secolul al XXI-lea, precum cea a schimbărilor climatice. După 2009, PAC trece prin numeroase reforme prin care se stabilesc noi obiective pentru aceasta, precum protecția mediului, ocuparea forței de muncă și nevoia de a moderniza agricultura europeană, implementând de asemenea măsuri pentru o producție sustenabilă și sigură.

REFERINȚE

- Craig Paul, Gráinne de Búrca (eds.). *The Evolution of EU Law*, Third Edition, Oxford University Press, 2021.
- Alina-Mihaela Conea, *Politicile Uniunii Europene*, curs universitar, Ed. Universul Juridic, București, 2019.
- Ministerul Afacerilor Externe. *Principalele Inovații ale Tratatului de la Lisabona*, 20 noiembrie 2009 (disponibil la

680 Emil Erjavec, Marko Lovec, op.cit.

681 *Idem*.

682 *Idem*.

683 Vera Milicevic, *Finanțarea politicii agricole comune: fapte și cifre*, **Parlamentul European, 2023**

(disponibil la <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/106/finantarea-politicii-agricole-comune-fapte-si-cifre>, accesat la 27 februarie 2025).

https://www.mae.ro/sites/default/files/file/tratate/2009.11.21_brosura_tratatul_lisabona.pdf).

- Milicevic Vera. Politica agricolă comună (PAC) și tratatul, Parlamentul European, 2023 (disponibil la <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/103/politica-agricola-comuna-pac-si-tratatul>).
- Ministère de l'Agriculture et de la Souveraineté alimentaire. Presentation document of the CAP, its historical role and its implementation in the EU and in France, 2017, disponibil la <https://agriculture.gouv.fr/presentation-document-cap-its-historical-role-and-its-implementation-eu-and-france>.
- Council of the European Union. Timeline - History of the CAP, 2025 (disponibil la <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/the-common-agricultural-policy-explained/timeline-history-of-cap/>).
- Erjavec Emil, și Marko Lovec. The Co-decision Trap: How the Co-decision Procedure Hindered CAP Reform, Intereconomics, 2015 (disponibil la <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/106/finantarea-politicii-agricole-comune-fapte-si-cifre>).
- Milicevic Vera. Finanțarea politicii agricole comune: fapte și cifre, Parlamentul European, 2023 (disponibil la <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/106/finantarea-politicii-agricole-comune-fapte-si-cifre>).

PROTECȚIA CONSUMATORILOR ȘI PIAȚA UNICĂ DIGITALĂ. ASPECTE GENERALE

Tudor-Gabriel BOHALTEANU⁶⁸⁴

Abstract

Prezenta lucrare analizează cadrul juridic european privind protecția consumatorilor în contextul pieței unice digitale, evidențiind evoluția reglementărilor și impactul acestora asupra drepturilor consumatorilor. Studiul explorează trecerea de la armonizarea minimă la armonizarea maximă a legislației, cu accent pe Directivele UE relevante și Regulamentul privind piețele digitale.

Cuvinte cheie: protecția consumatorilor; piața unică digitală; Regulament; Directivă; Uniunea Europeană; Tratatul de Funcționare al Uniunii Europene; obiective; controlor de access, comerț electronic

1. Introducere

În mod tradițional, legislația Uniunii Europene (UE) privind protecția consumatorilor s-a bazat pe directive și se aplică atât comerțului transfrontalier, cât și comerțului intern, coroborat cu prevederile aferente din Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene (TFUE), fiind disponibile consumatorilor pentru invocarea lor.⁶⁸⁵

Noua revoluție digitală pe care o traversăm a schimbat fundamental piața unică și domeniul dreptului contractelor, în special prevederile privind protecția consumatorilor.

Piața unică digitală a Uniunii Europene are drept obiectiv eliminarea barierelor din comerțul online și asigurarea unui mediu digital echitabil și sigur pentru consumatori. În acest context, protecția consumatorilor este esențială pentru dezvoltarea încrederii în serviciile digitale, iar legislația Uniunii Europene trebuie să garanteze accesul la produse și servicii fără restricții nejustificate, oferind în același timp măsuri împotriva practicilor comerciale incorecte.

Totodată, consumatorii trebuie protejați împotriva publicității înșelătoare, a recenziilor false și a practicilor abuzive care pot distorsiona deciziile de cumpărare. UE impune standarde stricte privind transparența informațiilor afișate pe platformele de e-commerce, obligând comercianții să ofere detalii clare despre prețuri, costuri ascunse, termeni și condiții contractuale.

“Pentru comerciantul european siguranța consumatorului trebuie să fie primordială, și este responsabilitatea sa exclusivă de a se asigura că introduce pe piață produse care respect toate reglementările Uniunii Europene, fie că vorbim de cele cu caracter general sau de cele care reglementează sectoare specific de activitate. Protecția sănătății și securității consumatorului european, este asumată de Uniunea Europeană chiar prin Tratatul de funcționare (1) și este

⁶⁸⁴ Student Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (bohalteanu@gmail.com)
Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof.univ.dr.Augustin Fuerea (augustin.fuerea@univnt.ro)

⁶⁸⁵ C. Barnard, Peers (2020), *European Union Law*, ediția a treia, Oxford University Press, p. 706

considerate piatra de temelie fără de care nu putem vorbi de o politică de protecție a consumatorului efectivă, libera circulație a unor produse sigure reprezentând un pilon de bază al pieței unice”⁶⁸⁶.

Însă, înainte de a ne concentra asupra regulilor de fond privind protecția consumatorilor în legătură cu aspectele digitale, considerăm că este util să avem o privire de ansamblu asupra principalelor directive care au fost adoptate în domeniul dreptului contractual al consumatorilor⁶⁸⁷, pentru a înțelege evoluția de la armonizarea minimă la cea maximă și definirea termenilor principali precum consumator, comerciant, vânzător sau a altora.

2. Cadrul legislativ unional privind protecția consumatorilor

“Educația consumatorului a fost definită de organizații, cum ar fi UNESCO, OCDE și Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), ca și de către statele membre ale Uniunii Europene. Uniunea a inclus educația consumatorului în cadrul obiectivelor generale ale protecției consumatorilor prin art.153 din Tratatul de la Amsterdam. Prin urmare, educația consumatorului este un drept recunoscut consumatorilor europeni și un obiectiv ce urmează să fie îndeplinit în comun de către Uniunea Europeană și statele membre”⁶⁸⁸.

Primele acte în domeniul protecției consumatorilor au fost Directiva privind vânzarea door-to-door⁶⁸⁹ și Directiva privind vânzarea la distanță⁶⁹⁰ (97/7/CE), ambele fiind abrogate, pe măsura dezvoltării formelor contractuale, în special prin raportare la noile evoluții digitale. Cele două directive au fost înlocuite cu Directiva privind drepturile consumatorilor⁶⁹¹.

“Obiectivul Directivei 2011/83/UE privind drepturile consumatorilor este acela de a atinge un nivel ridicat de protecție a consumatorilor la nivelul UE și de a contribui la buna funcționare a pieței interne prin apropierea anumitor aspecte ale actelor cu putere de lege și ale actelor administrative ale statelor membre privind contractele încheiate între consumatori și comercianți.”⁶⁹²

TFUE prevede, la articolul 169, obiectivul general privind protecția consumatorilor, astfel: „Pentru a promova interesele consumatorilor și pentru a asigura un nivel ridicat de protecție a consumatorilor, Uniunea va contribui la protejarea sănătății, siguranța și interesele economice ale consumatorilor, precum și promovarea dreptului acestora la informare, educație și de a se organiza pentru a-și proteja interesele.”

Dispoziția legală anterferită se analizează în coroborare cu articolul 12 din TFUE care indică faptul că, în contextul adoptării politicilor UE, trebuie luată în considerare protecția

⁶⁸⁶ D.Tudose, *Obligația profesionistului comerciant de a asigura protecția sănătății consumatorului*, Revista Universul Juridic, nr.3/2024 (disponibilă la <https://www.universuljuridic.ro/obligatia-profesionistului-comerciant-de-a-asigura-protectia-sanatatii-consumatorului/>, accesat la 06 martie 2025).

⁶⁸⁷ More on the evolution of EU consumer law: Weatherhill S. (2006), *EU Consumer law and Policy*, second edition, Edward Elgar

⁶⁸⁸ C.Gheorghe, *Clauzele abuzive în contractele de credit bancar*, Curierul Judiciar, nr.1/2014.

⁶⁸⁹ Directiva Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale, publicată în JO L 372, 31.12.1985.

⁶⁹⁰ Directiva 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 1997 privind protecția consumatorilor cu privire la contractele la distanță, publicată în JO L 144, 04.06.1997.

⁶⁹¹ Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (JO L 304, 22.11.2011, p.64)

⁶⁹² Comisia Europeană, (2021/C 525/01), *Orientări privind interpretarea și aplicarea Directivei 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile consumatorilor*, p.5

consumatorilor.⁶⁹³ Mai mult, prevederile art. 169, alin.(2) al TFUE ne indică faptul că monitorizarea protecției consumatorilor este în strictă relație cu piața internă.

Există două tipuri de directive în domeniul dreptului consumatorilor:

Sursa: Sinteză proprie pe baza surselor bibliografice

Directivele inițiale au adoptat o abordare de tip armonizare minimă, statele membre putând introduce sau menține dispoziții în domeniul reglementat de acel act, care acordau consumatorilor un nivel și mai ridicat de protecție, dar directivele recente s-au îndepărtat de această abordare către o armonizare totală sau maximă⁶⁹⁴, în special după resetarea paradigmei pieței unice.⁶⁹⁵

Principalele drepturi ale consumatorilor cuprinse în Directivele UE, pot fi sintetizate astfel:

- dreptul la informare și dreptul de retragere (cooling-off period) care sunt reglementate în Directiva privind drepturile consumatorilor;
- răspunderea vânzătorului pentru neconformitatea obiectului vândut, precum și garanțiile - reglementate în Directiva privind vânzările de bunuri de larg consum⁶⁹⁶;
- legalitatea clauzelor tipărite într-un contract de vânzare intră în domeniul de aplicare al Directivei privind clauzele abuzive⁶⁹⁷;
- Directiva privind comerțul electronic⁶⁹⁸ oferă condițiile legale pentru cadrul legal pentru tranzacțiile online cu consumatorii. Mai mult, Directiva privind practicile comerciale

⁶⁹³ Twigg-Flesner, Christian. (2013) *The Europeanisation of Contract Law: Current Controversies in Law*, second edition, Routledge p. 36.

⁶⁹⁴ Twigg-Flesner, Christian (2013) *The Europeanisation of Contract Law: Current Controversies in Law*, second edition, Routledge p. 42-44.

⁶⁹⁵ Snell J. (2014) *The Internal Market and the philosophies of market integration*, in Barnard C. & Peers S., European Union Law, Oxford University Press.

⁶⁹⁶ Directiva 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe, publicată în JO L 171, 07.07.1999

⁶⁹⁷ Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, publicată în JO L 95, 21.04.1993

⁶⁹⁸ Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă (directiva privind comerțul electronic), publicată în JO L 178, 17/07/2000.

neloiale protejează consumatorii de comercianții necinstiți, inclusiv de cei care operează în mediul digital, comerțul electronic⁶⁹⁹.

Piața unică digitală este reglementată prin Regulamentul (UE) 2022/1925 privind piețele digitale adoptat de Consiliu la 18 iulie 2022 și care a intrat în vigoare la 2 mai 2023. Acest Regulament se axează pe asigurarea unor condiții de concurență echitabile pentru toate companiile digitale, indiferent de mărimea lor. Deasemenea, urmărește să garanteze un sector digital competitiv și echitabil prin:

• Interzicerea practicilor neloiale ale platformelor online care dețin cea mai mare cotă de piață

• Oferirea posibilității ca utilizatorii comerciali să le ofere consumatorilor mai multe opțiuni

• Furnizarea unor servicii mai bune și asigurarea unor prețuri mai echitabile pentru consumatori

• Impunerea unor drepturi și obligații clare platformelor online mari

• Promovarea inovării, a unui mediu al platformelor online echitabil pentru firmele noi din domeniul tehnologiei

Sursa: Sinteză proprie pe baza <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/digital-markets-act/#what>, accesat la data de 30.11.2024

Protecția consumatorilor în contextul Pieței unice digitale nu se limitează doar la drepturile clasice privind cumpărăturile online, ci se extinde asupra unor aspecte mai complexe, precum utilizarea platformelor digitale, securitatea plăților electronice, inteligența artificială și serviciile digitale personalizate.

În acest context, Uniunea Europeană impune noi reguli menite să crească transparența și să ofere maim ult control utilizatorilor asupra datelor personale.

Analiza pieței unice digitale (DSM) dintr-o perspectivă juridică presupune examinarea cadrului legal, a reglementărilor și principiilor care guvernează economia digitală și libera circulație a bunurilor, serviciilor și datelor digitale în UE, inclusiv:

⁶⁹⁹ Manko R (2015) *Contract law and the Digital Single Market: Towards a new EU online consumer sales law?* In-Depth Analysis, European Parliamentary Research Service

- Regulamentul general privind protecția datelor⁷⁰⁰ (GDPR) - stabilește un cadru unificat pentru protecția datelor și a confidențialității în UE, asigurând că datele pot circula liber în DSM, protejând în același timp drepturile individuale ale cetățenilor.
- Directiva privind comerțul electronic⁷⁰¹ - oferă un cadru legal pentru comerțul electronic în UE. Acesta stabilește norme privind răspunderea furnizorilor de servicii online, transparență și protecția consumatorilor. Directiva își propune să promoveze comerțul electronic transfrontalier prin armonizarea cerințelor legale în statele membre.
- Reforma drepturilor de autor – în sensul că strategia DSM abordează problemele legate de drepturile de autor în era digitală prin Directiva privind drepturile de autor pentru piața unică digitală⁷⁰². În acest sens, Directiva urmărește să echilibreze drepturile creatorilor de conținut și ale platformelor online, promovând în același timp accesul transfrontalier la conținutul protejat prin drepturi de autor în UE.
- Reglementarea privind blocarea geografică – cu scopul de a elimina practicile nejustificate de blocare geografică, UE a adoptat un regulament care interzice discriminarea pe baza naționalității sau a locației clienților în DSM. Acest regulament garantează că, consumatorii pot accesa și cumpăra bunuri și servicii din alte state membre ale UE fără bariere artificiale.
- Dreptul concurenței – în sensul că DSM promovează o concurență sănătoasă prin aplicarea legislației UE în materie de concurență, în special practicile antitrust și anticoncurențiale. Autoritățile, precum Comisia Europeană, monitorizează comportamentul pieței pentru a asigura condiții de concurență echitabile pentru întreprinderile care operează în cadrul DSM.
- Digital Markets Act⁷⁰³ (DMA) - propus ca parte a inițiativei DSM, reglementează marile platforme online care sunt considerate gatekeepers. Acesta stabilește reguli pentru aceste platforme pentru a preveni practicile neloiale și pentru a proteja concurența, asigurând că piețele digitale rămân deschise și competitive.
- Actul privind piețele unice digitale⁷⁰⁴ - prin stabilirea unor reguli clare și proporționale, DSA protejează online consumatorii și drepturile fundamentale ale acestora, încurajând în același timp inovația, creșterea și competitivitatea și facilitând extinderea platformelor mai mici, a IMM-urilor și a întreprinderilor nou-înființate. Responsabilitățile utilizatorilor, platformelor și autorităților publice sunt reechilibrate în conformitate cu valorile europene, punând cetățenii în centru.
- Securitate cibernetică - DSM abordează, de asemenea, preocupările legate de securitatea cibernetică, deoarece UE implementează Directiva privind securitatea rețelelor și a informațiilor⁷⁰⁵ (Directiva NIS). În acest sens se solicită operatorilor de infrastructură

⁷⁰⁰ Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor), publicat în JO L 119, 04/05/2016, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>, accesat la data de 20.11.2024

⁷⁰¹ *Precitată*, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32000L0031>, accesat la data de 20.11.2024

⁷⁰² Directiva (UE) 2019/790 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind dreptul de autor și drepturile conexe pe piața unică digitală și de modificare a Directivelor 96/9/CE și 2001/29/CE, publicată în JO L 30, 17.5.2019, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>, accesat la data de 20.11.2024

⁷⁰³ Potrivit <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32022R1925>, accesat la data de 20.11.2024

⁷⁰⁴ Regulamentul (UE) 2022/2065, *precitat*

⁷⁰⁵ Directiva (UE) 2022/2555 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022 privind măsuri pentru un nivel comun ridicat de securitate cibernetică în Uniune, de modificare a Regulamentului (UE) nr. 910/2014 și a Directivei (UE) 2018/1972 și de abrogare a Directivei (UE) 2016/1148 (Directiva NIS 2), publicată în JO L 333, 27.12.2022, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016L1148>, accesat la data de 21.11.2024

- critică și furnizorilor de servicii digitale să ia măsuri de securitate adecvate și să raporteze incidentele de securitate autorităților relevante.
- Regulamentul privind identificarea electronică transfrontalieră și serviciile de încredere - facilitează identificarea electronică transfrontalieră și serviciile de încredere, susținând tranzacțiile electronice sigure în cadrul DSM prin asigurarea încrederii și securității în interacțiunile digitale.
 - Drepturile consumatorilor⁷⁰⁶ - în sensul că protecția consumatorilor este un aspect esențial al DSM, cu instrumente juridice precum Directiva privind drepturile consumatorilor care oferă consumatorilor informații clare, drepturi de anulare și protecție împotriva practicilor comerciale neloiale atunci când cumpără online.

3. Protecția consumatorului în cadrul pieței unice digitale

Strategia privind piața unică digitală are scopul de a se asigura că economia, industria și societatea Europei profită pe deplin de noua eră digitală. Pe lângă soluțiile și datele electronice și serviciile digitale transfrontaliere, aceasta face parte integrantă din proiectul UE pentru o Europă digitală⁷⁰⁷.

Atât Regulamentul privind piețele digitale, cât și Regulamentul privind serviciile digitale vizează să protejeze utilizatorii împotriva practicilor neloiale, sprijinind totodată inovarea în economia digitală.⁷⁰⁸

Regulamentul privind piețele digitale are drept obiectiv asigurarea unei concurențe loiale între platformele digitale, indiferent de dimensiunea lor, în scopul de a le oferi consumatorilor multiple opțiuni și pentru a promova noi oportunități pentru întreprinderile mici. Acesta conține prevederi care obligă platformele mari să fie responsabile pentru conținutul pe care îl găzduiesc, prevenind astfel răspândirea informațiilor false și a produselor contrafăcute.

Prin prevederile Regulamentului privind piețele digitale se stabilesc norme clare pentru platformele mari, respectiv „controlorii de acces”, care furnizează așa-numitele „servicii de platformă esențiale”, cu scopul de a se asigura că aceștia nu abuzează de poziția lor, de exemplu, prin favorizarea propriilor produse sau prin împiedicarea utilizatorilor să instaleze aplicații externe.

Dintre cele 10 000 de platforme digitale care există în UE, doar câteva se califică drept controlori de acces în temeiul Regulamentului privind piețele digitale, iar majoritatea acestora au sediul în SUA.

În septembrie 2023, Comisia Europeană a desemnat șase controlori de acces care trebuiau să își respecte noile obligații până în martie 2024:

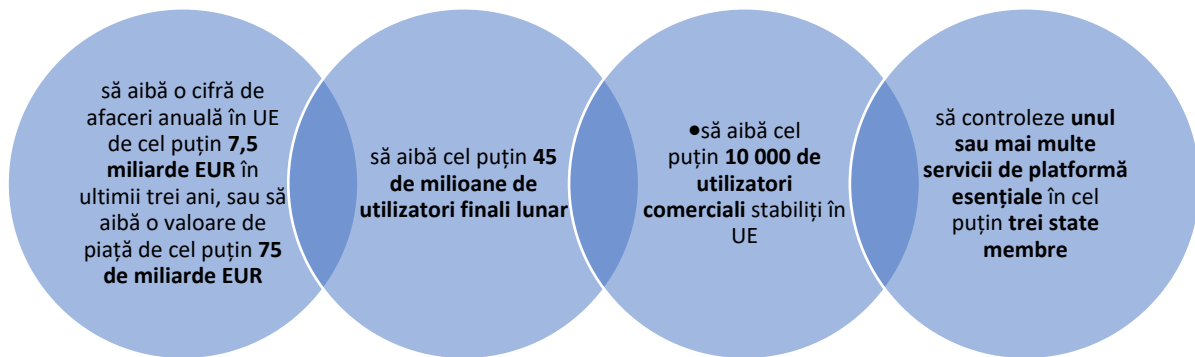
• Alphabet	* Apple	* Meta
• Amazon	* ByteDance	* Microsoft

⁷⁰⁶ Potrivit <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/83/oj>, accesat la data de 21.11.2024

⁷⁰⁷ Potrivit <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/digital-single-market/>, accesat la 6 martie 2025

⁷⁰⁸ Potrivit <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/digital-markets-act/#what>, accesat la data de 30.11.2024

4. Condițiile unei platforme digitale pentru a fi „controlor de acces”

Sursa: Sinteză proprie pe baza <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/digital-markets-act/#what>, accesat la data de 30.11.2024

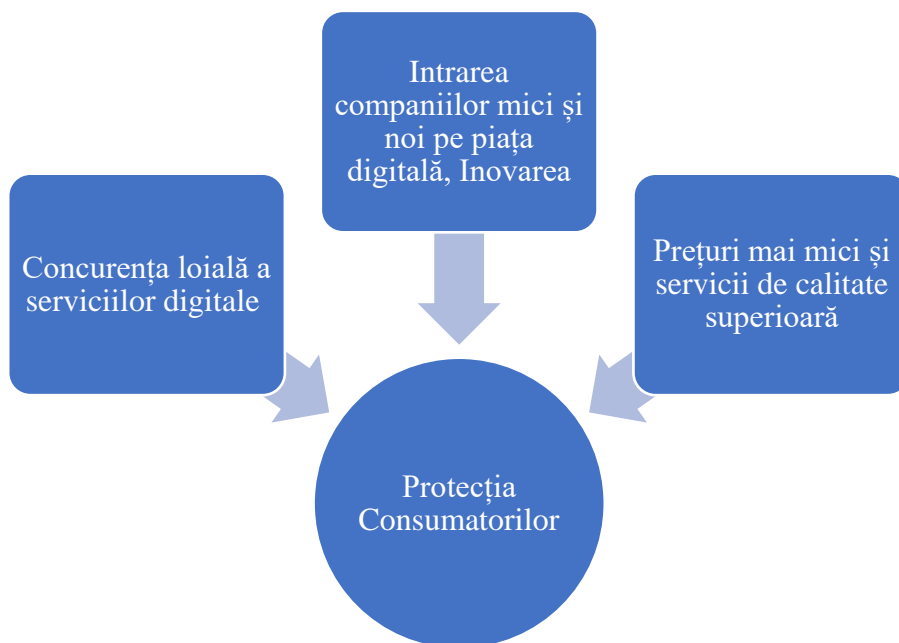
Datorită dimensiunii lor, controlorii de acces beneficiază de avantaje semnificative față de concurenții mai mici și au o poziție dominantă pe piața digitală.

Atunci când o companie online de dimensiuni mari a fost identificată drept controlor de acces, aceasta trebuie să se conformeze normelor Regulamentului privind piețele digitale în termen de șase luni. În cazul în care un controlor de acces încalcă normele prevăzute în Regulament, acesta riscă o amendă de până la 10% din cifra sa de afaceri totală, iar în cazul unor încălcări repetate, se poate aplica o amendă de până la 20% din cifra de afaceri totală globală a companiei.

În cazul în care un controlor de acces nu respectă Regulamentul privind piețele digitale în mod sistematic, adică încalcă normele de cel puțin trei ori în decurs de opt ani, Comisia Europeană poate iniția o investigație de piață și, dacă este necesar, poate impune măsuri corective structurale.⁷⁰⁹

Avantajele Regulamentului privind piețele digitale, conferite protecției consumatorilor, pot fi sintetizate astfel:

⁷⁰⁹ Ibidem 18

Sursa: Sinteza proprie pe baza
<https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/digital-markets-act/#what>, accesat la data de 30.11.2024

Contrar tuturor prevederilor privind protecția consumatorului, existente la nivelul UE, unora consumatorilor le-a fost greu să beneficieze de protecția drepturilor lor în temeiul directivelor care nu sunt puse în aplicare sau nu sunt aplicate în mod corespunzător, deoarece majoritatea tranzacțiilor lor sunt cu entități private, mai degrabă decât cu autoritățile de stat, iar directivele nu au „efect orizontal direct” împotriva entităților private.

Cu toate acestea, în cauza C-91/92⁷¹⁰, consumatorii germani, au invocat principiul răspunderii statelor membre pentru daune provocate prin încălcarea dreptului UE și au obținut despăgubiri de la statul german pentru pierderi cauzate de neînființarea unui fond de compensare pentru insolvența pachetelor de vacanță, așa cum prevede dreptul UE.⁷¹¹

Un alt aspect important al protecției consumatorilor în cadrul Pieței unice digitale îl reprezintă necesitatea garantării unui access echitabil și sigur la serviciile digitale pentru toate categoriile de utilizatori, inclusiv pentru persoanele vulnerabile sau cele mai puțin familiarizate cu tehnologia. Digitalizarea accelerată a economiei europene aduce beneficii semnificative, dar poate amplifica și anumite inegalități, în special în rândul consumatorilor care nu dispun de suficiente competențe digitale pentru a naviga în siguranță pe internet.

⁷¹⁰ A se vedea hotărârea Curții de Justiție a Comunităților Europene din 14 iulie 1994, *Paola Faccini Dori v Recreb SRL*, cauza C-91/92, EU:C:1994:92

⁷¹¹ Potrivit <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1996143>, accesat la data de 30.11.2024

5. Concluzii

Protecția consumatorilor în contextul pieței unice digitale reprezintă o dimensiune esențială a dezvoltării reglementărilor Uniunii Europene, cu un impact semnificativ asupra drepturilor fundamentale ale consumatorilor și asupra funcționării pieței interne.

Evoluțiile ultimilor ani, reflectate prin instrumente juridice precum Regulamentul privind piețele digitale sau Directiva privind drepturile consumatorilor, au demonstrat capacitatea Uniunii de a răspunde provocărilor generate de digitalizare și globalizare. Aceste reglementări contribuie nu doar la protejarea intereselor consumatorilor, dar și la crearea unui mediu digital echitabil și transparent.

Un aspect central al analizei a fost trecerea de la armonizarea minimă, care permitea statelor membre o marjă de apreciere în implementarea măsurilor de protecție, la armonizarea maximă, care asigură un cadru unitar și predictibil la nivel european. Această schimbare a fost determinată de nevoia de a elimina barierele juridice și comerciale în tranzacțiile transfrontaliere, esențiale pentru buna funcționare a pieței unice digitale.

În concluzie, reglementările UE în domeniul protecției consumatorilor și pieței unice digitale sunt o expresie a angajamentului continuu pentru promovarea unei economii digitale sustenabile, competitive și incluzive. Într-un peisaj economic și tehnologic dinamic, UE trebuie să continue să fie un lider global în stabilirea standardelor și reglementărilor care să reflecte valorile sale fundamentale: transparență, echitate și protecție pentru toți cetățenii săi.

References

- C. Barnard, Peers, (2020), *European Union Law*, ediția a treia, Oxford University Press, p. 706
- Comisia Europeană, (2021/C 525/01), Orientări privind interpretarea și aplicarea Directivei 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile consumatorilor, p.5
- C.Gheorghe, *Clauzele abuzive în contractile de credit bancar*, Curierul Judiciar, nr.1/2014.
- Directiva Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale, publicată în JO L 372, 31.12.1985.
- Directiva 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 1997 privind protecția consumatorilor cu privire la contractele la distanță, publicată în JO L 144, 04.06.1997.
- Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (JO L 304, 22.11.2011, p.64)
- Directiva 1999/44/EC a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe, publicată în JO L 171, 07.07.1999
- Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, publicată în JO L 95, 21.04.1993
- Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă (directiva privind comerțul electronic), publicată în JO L 178, 17/07/2000.
- Directiva (UE) 2019/790 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind dreptul de autor și drepturile conexe pe piața unică digitală și de modificare a Directivelor 96/9/CE și 2001/29/CE, publicată în JO L 30, 17.5.2019, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790, accesat la data de 20.11.2024

- Directiva (UE) 2022/2555 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022 privind măsuri pentru un nivel comun ridicat de securitate cibernetică în Uniune, de modificare a Regulamentului (UE) nr. 910/2014 și a Directivei (UE) 2018/1972 și de abrogare a Directivei (UE) 2016/1148 (Directiva NIS 2), publicată în JO L 333, 27.12.2022, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016L1148>, accesat la data de 21.11.2024
- Manko R (2015) Contract law and the Digital Single Market: Towards a new EU online consumer sales law? In-Depth Analysis, European Parliamentary Research Service.
- Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor), publicat în JO L 119, 04/05/2016, disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>, accesat la data de 20.11.2024
- Snell J. (2014) The Internal Market and the philosophies of market integration, in Barnard C. & Peers S., European Union Law, Oxford University Press.
- Twigg-Flesner, Christian. (2013) The Europeanisation of Contract Law: Current Controversies in Law, second edition, Routledge p. 36; pp.42-44.
- <https://www.universuljuridic.ro/obligatia-profesionistului-comerciant-de-a-asigura-protectia-sanatatii-consumatorului/>, accesat la 06 martie 2025
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>, accesat la data de 20.11.2024
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32000L0031>, accesat la data de 20.11.2024
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>, accesat la data de 20.11.2024
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32022R1925>, accesat la data de 20.11.2024
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016L1148>, accesat la data de 21.11.2024
- <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/83/oj>, accesat la data de 21.11.2024
- <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/digital-markets-act/#what>, accesat la data de 30.11.2024
- <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/1996143>, accesat la data de 30.11.2024

BENEFICIARIII LIBEREI CIRCULAȚII A PERSOANELOR

Elena-Simona ENACHE (TEMELIE-HÎNCU)⁷¹²

Abstract

Libera circulație a persoanelor europene este un principiu fundamental al Uniunii, asigurând cetățenilor dreptul de a călători, locui și lucra în orice stat membru. Acest drept a fost consacrat prin tratate precum Tratatul de la Roma și a fost consolidat prin Acordul Schengen, care a eliminat controalele la frontierele interne, facilitând mobilitatea în spațiul european. Directiva 2004/38/CE reglementează acest drept, stabilitatea condițiilor de intrare, ședere temporară și permanentă pentru cetățenii UE și membrii familiilor acestora

Beneficiarii liberei circulații a inclus, inițial, lucrătorii, iar ulterior sfera acestui drept a fost extinsă și asupra altor categorii, precum studenții, pensionarii și persoanele care dispun de resurse financiare suficiente. De asemenea, conceptul de cetățenie europeană, introdusă prin Tratatul de la Maastricht, a conferit tuturor cetățenilor statelor membre ale UE dreptul de a se stabili liber în statele membre, contribuind la consolidarea pieței interne și a coeziunii europene.

Libera circulație a persoanelor sprijină integrarea economică și socială, facilitând accesul la oportunități educaționale, locuri de muncă și servicii publice în întreaga Uniune. De asemenea, contribuie la reducerea decalajelor economice dintre statele membre, prin mobilitatea forței de muncă și dezvoltarea unor piețe de muncă competitive.

În ciuda beneficiilor, există și excepții. State membre pot impune restricții de ordine publică, siguranță sau motiv de sănătate publică, iar expulzarea poate fi aplicată doar în condiții stricte, respectând principiul proporționalității. Curtea Europeană de Justiție joacă un rol esențial în garantarea respectării acestui drept, prin interpretarea și aplicarea normelor europene în mod uniform pentru toate statele membre.

Prin urmare, libera circulație a persoanelor este un element esențial al integrării europene, facilitând mobilitatea forței de muncă, accesul la oportunități economice și sociale și promovând valorile fundamentale ale UE. Aplicarea acestui drept trebuie să fie echilibrată, asigurând atât libertatea individuală, cât și protecția intereselor statelor membre.

Keywords: *Uniunea Europeană, libera circulație a persoanelor, beneficiari*

⁷¹² Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: elena_149879@univnt.ro). Acest studiu a fost realizat sub coordonarea **prof. univ. dr. Augustin Fuerea** (e-mail: augustin.fuerea@univnt.ro).

1. Considerații introductive

Libera circulație a persoanelor reprezintă unul din cele patru principii fundamentale ale construcției Uniunii Europene (alături de libera circulație a bunurilor, serviciilor, a capitalurilor și plăților), unul din drepturile fundamentale ale cetățenilor europeni.

Acest drept derivă din prevederile legate de cetățenia europeană prin care toți cetățenii Uniunii au dreptul să circule și să locuiască liber pe teritoriul Statelor Membre, cu respectarea condițiilor impuse de Tratatul CE și a măsurilor luate pentru aplicarea acestora. Dreptul la libera circulație se traduce prin dreptul fiecărui cetățean european de a călători liber și de a rezida în oricare stat membru al Uniunii Europene.

Libera circulație a persoanelor în cadrul Comunităților Europene a fost definită în **Actul Unic European** (1986) drept una din cele patru libertăți fundamentale ale Pieței Interne.

2. Reglementare liberei circulații a persoanelor în dreptul Uniunii Europene

Libera circulație a persoanelor și eliminarea controalelor la frontierele interne constituie o parte a unui concept mult mai larg, cel de *pieță internă* – ce nu poate fi realizată în condițiile existenței unor frontiere interne și a restricționării circulației indivizilor.

Esența acestei libertăți constă în eliminarea discriminărilor între cetățenii statului membru pe teritoriul căruia se află aceștia sau își desfășoară activitatea și cetățenii celorlalte state membre ce stau sau muncesc pe teritoriul acestui stat. Aceste discriminări se pot referi la condițiile de intrare, deplasare, muncă, angajare sau remunerație. Prin asigurarea unui asemenea regim nediscriminatoriu se realizează libera circulație a persoanelor în spațiul comunitar. Acest nou statut a dus la accelerarea procesului de extindere a drepturilor, la liberă circulație asupra unor noi categorii de persoane (*studenți, persoane ce nu depun activități economice, dar au resurse suficiente de trai*).⁷¹³

În dreptul comunitar, primele prevederi referitoare la libera circulație a persoanelor apar în cadrul **Tratatului de la Roma** (1957), care stabilește *"eliminarea, între statele membre, a obstacolelor în calea liberei circulații a persoanelor, serviciilor și capitalului"* și statuează faptul că *"în scopul aplicării prezentului Tratat, și fără a aduce prejudicii vreunei prevederi speciale incluse în acesta, este interzisă orice discriminare pe motiv de naționalitate"*.⁷¹⁴

Deși Tratatul de la Roma afirma datoria Comunității de a asigura libera circulație a persoanelor, până la sfârșitul anilor '80 eforturile depuse în acest sens au reușit să reglementeze parțial aspectele legate de libera circulație a anumitor categorii de persoane: lucrătorii și familiile acestora, furnizorii de servicii și agenții economici. *Curtea Europeană de Justiție* a jucat un rol extrem de important în consolidarea acestui proces, atât prin semnalarea și eliminarea neclarităților, cât și prin semnarea golurilor legislative.⁷¹⁵

Actul Unic European din 1987 a reprezentat o revizuire a *Tratatului de la Roma* și a precizat trăsăturile unei piețe interne ideale, alcătuită dintr-o *"zonă fără frontiere interne, în care este asigurată libera circulație a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului"*.

Esența acestei libertăți constă în eliminarea discriminărilor între cetățenii statului membru pe teritoriul căruia se află aceștia sau își desfășoară activitatea și cetățenii celorlalte state membre ce stau sau muncesc pe teritoriul acestui stat. Aceste discriminări se pot referi la condițiile de intrare, deplasare, muncă, angajare sau remunerație .

⁷¹³ https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie?_gl=1*fx3ekj*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12.03.2025

⁷¹⁴ https://www.scribd.com/doc/284059411/libera-circulatie-a-persoanelor?_gl=1*Ifmb8e*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12.03.2025

⁷¹⁵ https://www.scribd.com/doc/284059411/libera-circulatie-a-persoanelor?_gl=1*Ifmb8e*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12.03.2025

Prin asigurarea unui asemenea regim nediscriminatoriu se realizează libera circulație a persoanelor în spațiul comunitar.

Acest nou statut a dus la accelerarea procesului de extindere a drepturilor la liberă circulație asupra unor noi categorii de persoane (*studenți, persoane ce nu desfășoară activități economice, dar au resurse suficiente de trai*).

Conceptul de “*cetățenie europeană*” a fost prima oară introdus prin *Tratatul de la Maastricht* (1993) prin care s-a acordat drept de liberă circulație și de liberă rezidență în interiorul Uniunii tuturor cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene.

Mai mult, Tratatul a plasat în domeniul de interes comun al statelor membre și politica referitoare la azil, problematica trecerii frontierelor externe și politica referitoare la imigrație.

În 1999, *Tratatul de la Amsterdam* a oferit o soluție de ordin politic pentru continuarea progreselor în domeniul liberei circulații, încorporând *Acordul de la Schengen* în cadrul Tratatului asupra Uniunii Europene.

Astfel, *Tratatul de la Amsterdam* a introdus un nou Titlu IV în cadrul Tratatului Comunității Europene, acoperind următoarele domenii:⁷¹⁶

- Libera circulație a persoanelor;
- Controlul la frontierele externe;
- Azilul, imigrația și apărarea drepturilor cetățenilor având naționalitatea unei țări;
- Cooperarea judiciară în probleme de ordin civil.

Cetățenii europeni beneficiază de dreptul fundamental de a se deplasa și de a se stabili unde doresc, dar, pentru a fi cu adevărat în avantajul tuturor, libertatea de circulație a persoanelor trebuie însoțită de un nivel corespunzător de securitate și justiție.

La Amsterdam, această dublă cerință a fost înscrisă în Tratat sub forma înființării progresive a unei zone de libertate, securitate și justiție. Abolirea controalelor la frontieră nu a fost însă pe deplin înfăptuită în cadrul Uniunii. Obiectivul a fost realizat doar de câteva state membre în baza *Convenției de Implementare a Acordului Schengen (semnată la 19 iunie 1990 și intrată în vigoare la 26 martie 1995)*.⁷¹⁷

În contextul necesității de compatibilitate cu drepturile fundamentale recunoscute și protejate de constituțiile statelor membre, Curtea Europeană de Justiție a recunoscut o serie de drepturi cunoscute ca fiind fundamentale (*ex. aspecte ale liberei circulații: tratamentul egal, nediscriminarea, libertatea de asociere, libertatea de profesare, libertatea comercială, libertatea industrială, libertatea concurențială*).

Toate acestea au făcut obiectul unor procese desfășurate în fața Curții de Justiție, dar aceasta nu a dat o definiție abstractă a scopului protejării drepturilor fundamentale ale individului.

Astfel, au apărut probleme în distingerea unui drept economic fundamental de altul și în distingerea acestora de “*libertățile fundamentale*” menționate explicit în Tratatul de la Roma – *libera circulație a persoanelor, libera circulație a bunurilor, libertatea de a furniza servicii și libertatea de stabilire*.⁷¹⁸

În cadrul *Consiliului European de la Nisa (decembrie 2000)*, Consiliul UE, Parlamentul European și Comisia Europeană au semnat *Carta Drepturilor Fundamentale*, document ce aduce într-un cadru unic drepturile civile, politice, economice, sociale stipulate într-o serie de documente internaționale, europene și naționale.

⁷¹⁶ <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>, accesat la 12.03.2025

⁷¹⁷ <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>, accesat la 12.03.2025

⁷¹⁸ https://www.scribd.com/doc/284059411/libera-circulatie-a-persoanelor?_gl=1*fmb8e*_gcl_au*NDc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzAwODI, accesat la 12.03.2025

Din punct de vedere al sferei subiectelor de drept, *Carta* nu face nici o deosebire între cetățeni, întrunind în cadrul unui document unic, drepturile tuturor persoanelor care se găsesc în mod legal pe teritoriul Uniunii Europene.

Articolul 15 alineatul 1 al *Cartei* vorbește despre dreptul oricărui cetățean al Uniunii de a avea libertatea de a căuta un serviciu, de a lucra, de a se stabili sau de a furniza servicii în orice stat membru.⁷¹⁹

Același articol, în alin. (3) dispune ca “*rezidenții țărilor părți, care sunt autorizați să muncească pe teritoriul statelor membre, au dreptul la condiții de muncă echivalente cu acelea de care beneficiază cetățenii sau cetățenele Uniunii Europene*”.

Carta cuprinde și importante elemente de supra naționalitate, în special în legătură cu cetățenia europeană și consecințele sale. Astfel, în spiritul prevederilor Tratatului Uniunii Europene, modificat la Amsterdam, se recunoaște dreptul de vot oricărui cetățean al Uniunii și dreptul de a fi ales în cadrul alegerilor pentru Parlamentul European, în oricare stat membru al Uniunii **în aceleași condiții ca și rezidenții aceluși stat**. În același timp, toți cetățenii Uniunii Europene au dreptul să circule liber în spațiul european, să aibă acces la documente și să se adreseze Mediatorului European pentru exercitarea dreptului de petiționare.

Cea mai importantă etapă în evoluția spre o piață internă reală, în care să nu mai existe obstacole în calea liberei circulații a persoanelor, este reprezentată de încheierea celor două acorduri Schengen:

- **Acordul Schengen** (semnat la 14 iunie 1985)
- **Convenția de Implementare Schengen** (semnată la 19 iunie 1990 și intrată în vigoare la 26 martie 1995).

În prezent, 29 de țări europene, inclusiv 25 dintre cele 27 de state membre și cele patru țări ale Asociației Europene a Liberului Schimb – Islanda, Liechtenstein, Norvegia și Elveția – fac parte din spațiul Schengen.

Prin urmare, de la 1 ianuarie 2025 **Bulgaria și România fac parte pe deplin din spațiul Schengen**.⁷²⁰

Implementarea *Convenției Schengen* are ca scop eliminarea controalelor la frontierele interne pentru toate persoanele, incluzând bineînțeles măsurile de întărire a controalelor la frontierele externe. Aceste măsuri implică o politică de vize comună, posibilitatea procesării cererilor de azil, cooperare judiciară și polițienească, precum și un schimb eficient de informații.

La frontierele externe ale spațiului Schengen, cetățenii UE trebuie doar să prezinte un document de identificare valid, iar cetățenii țărilor UE cuprinse în lista comună a țărilor ai căror cetățeni au nevoie de viză de intrare trebuie doar să posede o viză unică valabilă în întregul spațiu Schengen. Totuși, fiecare stat membru are libertatea de a cere viza în cazul cetățenilor altor țări.⁷²¹

3. Libera circulație și ședere a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și membrii familiilor acestora

În prezent, norma cadru privind libera circulație și ședere a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și membrii familiilor acestora pe teritoriul altui stat decât acela al cărui resortisant

⁷¹⁹ <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>, accesat la 12.03.2025

⁷²⁰ <https://www.consilium.europa.eu/policies/schengen-area/>, accesat la 12.03.2025

⁷²¹ https://www.scribd.com/doc/284059411/libera-circulatie-a-persoanelor?_gl=1*Ifmb8e*_gcl_au*NDc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzAwODI, accesat la 12.03.2025

este, o constituie **Directiva 2004/38/CE** a Parlamentului European și a Consiliului, din 29 aprilie 2004.

Conform dispozițiilor comunitare prevăzute în cadrul acestei directive reiese că, sub rezerva limitărilor și condițiilor prevăzute de Tratat și a măsurilor adoptate în scopul aplicării acestuia, cetățenia Uniunii conferă fiecărui cetățean al său un drept fundamental și individual la libera circulație și ședere pe teritoriul statelor membre. Pentru a se putea exercita în condiții obiective de libertate și demnitate, dreptul la libera circulație și ședere pe teritoriul statelor membre se acordă și membrilor familiilor acestora, indiferent de cetățenie.

Directiva 2004/38/CE stabilește următoarele problematice:

- Condițiile de exercitare a dreptului la libera circulație și ședere pe teritoriul statelor membre de către cetățenii Uniunii și familiile acestora;
- Dreptul de ședere permanentă pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora;
- Restrângerile drepturilor mai sus menționate pentru motive de ordine publică, siguranță publică sau sănătate publică.⁷²²

Prin cetățean al Uniunii se înțelege orice persoană care are cetățenia unui stat membru, iar prin membru de familie se înțelege:

- soțul;
- partenerul cu care cetățeanul Uniunii a contractat un parteneriat înregistrat în temeiul legislației unui stat membru, dacă, potrivit legislației statului membru gazdă, parteneriatele înregistrate sunt considerate drept echivalente căsătoriei și în conformitate cu condițiile prevăzute de legislația relevantă a statului membru gazdă;
- descendenții direcți în vârstă de cel mult 21 de ani sau care se află în întreținerea sa, precum și descendenții direcți ai soțului sau ai partenerului;
- ascendenții direcți care se află în întreținere și cei ai soțului sau ai partenerului.
- Prin “stat membru gazdă” se înțelege statul membru în care se deplasează un cetățean al Uniunii în scopul de a-și exercita dreptul la liberă circulație și ședere.⁷²³

3.1. Dreptul de intrare

Statele membre permit intrarea pe teritoriul lor a cetățenilor care dispun de cărți de identitate valabile sau pașapoarte valabile, precum și a membrilor familiilor acestora care nu au cetățenia unui stat membru și care dețin pașapoarte valabile.

3.2. Dreptul de ședere pe o perioadă de cel mult 3 luni

Cetățenii Uniunii au dreptul de a rămâne pe teritoriul altui stat decât cel de origine pentru o perioadă de cel mult 3 luni, fără nicio altă formalitate în afara cerinței de a deține o carte de identitate valabilă sau un pașaport valabil. Aceste dispoziții se aplică și membrilor de familie care dețin un pașaport valabil și care îl însoțesc pe cetățeanul Uniunii ori se alătură acestuia, indiferent dacă au sau nu cetățenia unui stat membru.

3.3. Dreptul de ședere pentru o perioadă mai mare de 3 luni

Toți cetățenii Uniunii au dreptul de a rămâne pe teritoriul unui stat membru, altul decât cel de origine, mai mult de 3 luni dacă se află în una din următoarele situații:

- Sunt lucrători care desfășoară activități salariate sau independente în statul membru gazdă.

⁷²² <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>, accesat la 12.03.2025

⁷²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32004L0038>, accesat la 12.03.2025

De asemenea, sunt asimilați acestora acele persoane care:

- se află în incapacitate temporară de a munci, ca rezultat al unei boli sau al unui accident profesional;
- este înregistrat ca fiind în șomaj involuntar, după ce a fost angajat pe o perioadă de cel puțin 1 an și s-a înregistrat ca persoană care caută un loc de muncă la serviciul competent de ocupare a forței de muncă;
- începe un stagiul de formare profesională. Cu excepția cazului în care se află în șomaj involuntar, menținerea statutului de lucrător presupune ca pregătirea să aibă legătură cu activitatea profesională anterioară.
- Dispun de suficiente resurse pentru ei și pentru membrii familiilor lor, cât și asigurări medicale complete în statul membru gazdă;
- Sunt înscriși într-o instituție privată sau publică cu scopul principal de a urma studii, inclusiv de formare profesională și dețin asigurări medicale complete în statul membru gazdă și asigură autoritatea națională competentă, că posedă suficiente resurse pentru ei înșiși și pentru membrii de familie.

Dreptul de ședere pe o perioadă mai mare de 3 luni se extinde asupra membrilor de familie care nu au cetățenia unui stat membru, în cazul în care însoțesc ori se alătură cetățeanului Uniunii în statul membru gazdă, cu condiția ca cetățeanul Uniunii să îndeplinească condițiile menționate pentru resortisant.⁷²⁴

3.4. Dreptul de ședere permanentă

Beneficiază de dreptul de ședere permanentă, cetățenii Uniunii care au o ședere neîntreruptă și legală pe teritoriul statului membru gazdă de cel puțin 5 ani.

Această regulă se aplică și în cazul membrilor de familie, care nu sunt resortisanți ai unui stat membru și care și-au avut reședința legală împreună cu cetățeanul Uniunii în statul membru, pe o perioadă neîntreruptă de 5 ani.

Dreptul de ședere permanentă se acordă mai înainte de împlinirea termenului de 5 ani în cazurile în care:

- Lucrătorul care desfășoară o activitate salariată sau independentă în momentul în care și-a încetat activitatea, îndeplinise conform legii statului gazdă, vârsta în vederea pensionării pentru limită de vârstă sau lucrătorul care și-a încetat activitatea salariată ca urmare a pensionării anticipate și a lucrat în statul gazdă în ultimele 12 luni precedente pensionării și a avut reședința pe teritoriul statului respectiv de cel puțin 3 ani.
- Lucrătorul care desfășoară o activitate salariată sau independentă și care are reședința de cel puțin 2 ani în statul gazdă, încetează să-și mai desfășoare activitatea datorită unei incapacități permanente de muncă.
- Lucrătorul care desfășoară o activitate salariată sau independentă care după 3 ani de ședere neîntreruptă și muncă pe teritoriul statului gazdă, desfășoară o activitate salariată sau independentă pe teritoriul altui stat membru al Uniunii Europene, dar își păstrează reședința pe teritoriul statului gazdă și se întoarce aici în fiecare zi sau cel puțin o dată pe săptămână.

Indiferent de cetățenie, membrii de familie ai unui lucrător, care desfășoară o activitate salariată sau independent, care locuiesc împreună cu acesta pe teritoriul statului membru gazdă, au dreptul de ședere permanent, în statul membru respectiv, dacă lucrătorul care desfășoară o activitate salariată sau independent a dobândit el însuși dreptul de ședere permanentă pe teritoriul acestui stat membru.

⁷²⁴ <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>, accesat la 12.03.2025

Cu toate acestea, în cazul în care solicitantul, beneficiar direct, decedează în cursul perioadei de activitate mai înainte de a fi dobândit dreptul de ședere permanentă, membrii de familie dobândesc totuși acest drept cu îndeplinirea următoarelor condiții:

- La data intervenirii decesului, lucrătorul care desfășura o activitate salariată sau independentă să își fi avut reședința pe teritoriul statului gazdă cel puțin 2 ani neîntreruți;
- Decesul să fi fost urmare a unui accident de muncă sau boală profesională;
- Soțul supraviețuitor să-și fi pierdut cetățenia statului său de origine ca urmare a căsătoriei cu beneficiarul direct lucrător.⁷²⁵

Statele membre *pot restricționa libertatea de circulație și de ședere* a cetățenilor Uniunii și a membrilor lor de familie, indiferent de cetățenie, din motive de ordine publică, siguranță publică sau sănătate publică.

Aceste motive nu pot fi invocate pentru a servi unor scopuri economice.

Măsurile luate respectă principiul proporționalității și se bazează exclusiv pe conduita personală a individului în cauză. Condamnările penale anterioare nu constituie motive în sine pentru luarea unor astfel de măsuri.

Înainte de a lua o *decizie de expulzare* din motive de ordine publică sau siguranță publică, statul membru gazdă trebuie să ia în considerare diverși factori precum: durata de ședere a individului respectiv pe teritoriul său, vârsta sa, starea de sănătate, situația sa familială și economică, integrarea sa socială și culturală în statul membru gazdă și legăturile sale cu țara de origine.

Nu se poate lua o decizie de expulzare împotriva unui cetățean al Uniunii, cu excepția cazului în care decizia se bazează pe motive imperative de siguranță publică, definite de statele membre, dacă acesta:

- și-a avut reședința în statul membru gazdă în cei zece ani anteriori;
- este minor, cu excepția cazului când expulzarea este în interesul copilului, conform Convenției Națiunilor Unite pentru Drepturile Copilului din 20 noiembrie 1989.

Persoanele vizate sunt informate în prealabil cu privire la motivele de ordine publică, siguranță publică sau sănătate publică, pe care se bazează decizia luată în cazurile lor.

În notificare se precizează instanța judecătorească sau autoritatea la care persoana interesată poate contesta decizia, termenul pentru contestare și, dacă e cazul, termenul acordat pentru a părăsi teritoriul statului gazdă. Acesta nu poate fi mai mic de 1 lună de la data notificării, cu excepția unor cazuri de urgență.

Statele membre pot refuza prezența pe teritoriul lor a persoanelor în cauză pe tot parcursul exercitării căilor de atac. În schimb nu i se poate refuza acestuia dreptul de a-și formula personal apărările, excepție făcând cazul în care prezența acestuia ar cauza perturbări grave ordinii și siguranței publice.

Persoanele împotriva cărora s-a luat o decizie de expulzare cu interzicerea intrării pe teritoriul statului respectiv pot prezenta o cerere pentru ridicarea interdicției după o perioadă de timp rezonabilă, în funcție de împrejurări și în orice caz după cel puțin 3 luni de la executarea hotărârii definitive de interzicere a intrării, cu obligația de a prezenta probe, care să ateste că

s-a produs o schimbare efectivă a împrejurărilor care au justificat luarea deciziei de interdicție a intrării pe teritoriul statului gazdă.⁷²⁶

În ceea ce privește *măsurile de restricționare a liberei circulații având în vedere sănătatea publică*, singurele boli care justifică măsuri de restricționare sunt bolile cu potențial epidemic,

⁷²⁵ <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>, accesat la 12.03.2025

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32004L0038>, accesat la 12.03.2025

⁷²⁶ <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>, accesat la 12.03.2025

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32004L0038>, accesat la 12.03.2025

conform definiției din documentele relevante ale Organizației Mondiale a Sănătății, precum și alte boli infecțioase sau boli parazitare contagioase, dacă acestea fac obiectul unor dispoziții de protecție ce se aplică resortisanților din statul membru gazdă.

4. Concluzii

Prin tema lucrării, am urmărit să prezint importanța liberei circulații a persoanelor ca principiu fundamental al Uniunii Europene, evidențiind rolul său în integrarea economică și socială. Am analizat cadrul juridic care reglementează acest drept, impactul său asupra mobilității cetățenilor și beneficiile pe care le oferă în ceea ce privește accesul la muncă, educație și servicii sociale.

În contextul provocărilor actuale, precum migrația, securitatea transfrontalieră și pandemia globală, libera circulație rămâne un subiect în dezbateră. Uniunea Europeană continuă să adapteze reglementările pentru asigurarea unui echilibru între drepturile cetățenilor și nevoile de protecție ale statelor membre.

Studiul acestei teme contribuie la o mai bună înțelegere a mecanismelor prin care Uniunea Europeană asigură libera circulație, promovând solidaritatea și cooperarea între statele membre.

Referințe

- Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului, din 29 aprilie 2004;
- <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.html>;
- https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie?_gl=1*fx3ekj*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI
- https://www.scribd.com/doc/284059411/libera-circulatie-a-persoanelor?_gl=1*fmb8e*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI;
- <https://www.scribd.com/document/622437735/41684321-Libera-circula%C5%A3ie-a-persoanelor-in-Uniunea-Europeana-Copie>;
- <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/schengen-area/>;
- https://www.scribd.com/doc/284059411/libera-circulatie-a-persoanelor?_gl=1*fmb8e*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI;
- <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.html>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:32004L0038>

JUSTIȚIA CLIMATICĂ SAU CINE PLĂTEȘTE PREȚUL POLUĂRII?

Ana Cristina TOȘA⁷²⁷

Abstract

Tema aleasă analizează conceptul de justiție climatică și principiul poluatorului „plătește”. Lucrarea explorează evoluția cadrului juridic internațional și național, identificând principalele instrumente legislative și mecanisme de responsabilizare a actorilor economici, inclusiv companiile și statele. Se evidențiază inegalitățile în distribuția impactului poluării, subliniind cum comunitățile vulnerabile sunt adesea cele mai afectate.

Există anumite probleme care, deși extrem de complexe și provocatoare, dispun de suficiente dovezi care sugerează că sunt complet soluționabile. Mai mult decât atât, rezolvarea lor ar avea un impact imediat și pozitiv asupra vieților noastre.

Studiul se bazează pe analiza unor studii de caz relevante, precum procesele intentate împotriva marilor corporații și inițiativele legislative recente, pentru a ilustra dificultățile în aplicarea efectivă a principiului „poluatorul plătește”.

Cuvinte cheie: *justiția climatică, răspundere, încălzirea globală, principiul „poluatorului plătește”, mediul înconjurător.*

1. Introducere

Pământul nu mai așteaptă. Schimbările climatice nu mai sunt un pericol viitor, ci o realitate prezentă.

Planeta noastră ne transmite semnale de alarmă tot mai intense. De la incendiile devastatoare din California până la fenomenul fără precedent de albire în masă a recifelor de corali, impactul activităților umane asupra naturii este tot mai evident.

În anii '70, meteorologul și chimistul atmosferic olandez Paul Crutzer a revoluționat înțelegerea noastră asupra schimbărilor climatice. Considerând că încălzirea Pământului nu poate fi atribuită doar evoluțiilor geologice naturale, ci și activităților umane, descrierea problemei a avut implicații semnificative. Astfel, impactul extraordinar al activităților umane de amploare fără precedent de-a lungul secolelor (agricole și industriale) a arătat că creșterea temperaturilor, cauzată de creșterea concentrațiilor de CO₂ în atmosferă, era evident un efect uman.⁷²⁸

Această criză are consecințe la nivel global: un milion de specii sunt amenințate cu dispariția, iar ecosisteme esențiale riscă să se prăbușească. Cum natura stă la baza sănătății noastre și a

⁷²⁷ Student, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: ana.cristina244@yahoo.com) Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lectur univ. dr. Ioana Pădurariu (e-mail: ipadurariu@univnt.ro).

⁷²⁸ https://climateanddisasters.feut.edu.al/wp-content/uploads/2021/04/From_Environmental_to_Climate_Justice_CI.pdf, site consultat la data de 05.03.2025.

economiei mondiale, nu este surprinzător că riscurile de mediu reprezintă unele dintre cele mai mari amenințări pe termen lung pentru omenire.

Schimbările climatice nu reprezintă un fenomen nou, însă ritmul rapid și amploarea transformărilor din prezent le fac una dintre cele mai mari provocări ale epocii moderne. Acestea afectează toate regiunile lumii, având consecințe severe asupra mediului, economiei și societății. Creșterea temperaturilor globale determină fenomene extreme, precum valuri de căldură, secete prelungite, inundații și furtuni violente, care pun în pericol ecosistemele și siguranța oamenilor.

Topirea accelerată a ghețarilor și creșterea nivelului mărilor amenință zonele de coastă și insulele, ducând la relocarea populațiilor și la pierderi economice semnificative. În plus, schimbările climatice contribuie la degradarea solului, afectând producția agricolă și sporind insecuritatea alimentară. Pe lângă aceste efecte vizibile, ele amplifică și inegalitățile sociale, având un impact disproporționat asupra comunităților vulnerabile. Lupta pentru climă este și o luptă pentru dreptate socială. Criza climatică lovește cel mai puternic acolo unde oamenii sunt deja vulnerabili – comunități cu venituri mici și clasele de mijloc, cei care au cele mai puține resurse pentru a se adapta. Mediul, clima și bunăstarea noastră sunt legate indisolubil, iar acțiunea climatică nu este doar despre salvarea planetei, ci și despre protejarea oamenilor. Consecințele acestor transformări sunt complexe și de lungă durată, punând în pericol echilibrul natural al planetei și viitorul generațiilor următoare.

2. Principiul justiției climatice

Justiția climatică leagă drepturile omului și dezvoltarea pentru o abordare centrată pe om, protejând drepturile celor mai vulnerabile persoane și împărțind în mod echitabil și corect atât poverile, cât și beneficiile schimbărilor climatice și ale impacturilor acestora. Justiția climatică se bazează pe știință, răspunde la aceasta și recunoaște necesitatea unei gestionări echitabile a resurselor planetei.⁷²⁹

2.1. Aspecte ale justiției climatice

La nivel global, cele mai bogate 10% dintre gospodăriile, cu cele mai mari emisii *per capita*, sunt responsabile pentru 34-45% din emisiile globale de gaze cu efect de seră ale gospodăriilor, în timp ce jumătatea de jos a populației contribuie doar cu 13-15%.

Copiii și tinerii de astăzi nu au contribuit semnificativ la criza climatică, dar vor resimți pe deplin impactul schimbărilor climatice pe măsură ce înaintează în viață. Deoarece drepturile lor sunt amenințate de deciziile luate de generațiile anterioare, aceste drepturi trebuie să fie puse în centrul tuturor deciziilor și acțiunilor legate de climă.

2.2. Impactul schimbărilor climatice asupra dezastrelor naturale

- **În 2005, uraganul Katrina** a consolidat confluența dintre cadrul justiției de mediu și problema schimbărilor climatice. Evidențiind nedreptățile preexistente din orașul New Orleans – inclusiv segregarea, sărăcia, sistemul de educație deficitar și locuințele sub standard. Comunitatea era nepregătită, în sensul că infrastructura și nivelul de trai al populațiilor minoritare erau deja vulnerabile înainte de furtună. Și au fost neglijați și după furtună, primind mai puține informații, mai puțin sprijin guvernamental, mai puține împrumuturi și confruntându-se cu discriminare continuă. Răspunsurile la Katrina din partea comunității pentru justiție de mediu au depășit, de asemenea, aceste probleme cruciale; ele au pus bazele extinderii preocupărilor legate de vulnerabilitatea climatică și

⁷²⁹ <https://climatepromise.undp.org/news-and-stories/climate-change-matter-justice-heres-why>, site consultat la data de 05.03.2025.

- ajutorul în caz de dezastre și au ajutat activiștii pentru justiție de mediu să stabilească legături cu alte comunități amenințate de schimbările climatice.⁷³⁰
- **Incendiile din Australia.** Până la 19 milioane de hectare au fost mistuite de flăcări, dintre care 12,6 milioane de hectare erau în principal păduri și terenuri împădurite. 33 de vieți au fost pierdute și aproximativ 3.094 de case au fost distruse. Conform Institutului Menzies al Universității Tasmania, fumul de la incendiile de vegetație a fost responsabil pentru mai mult de 400 de decese, conform unui raport al Medical Journal of Australia. La începutul lunii ianuarie 2020, WWF estima că până atunci 1,25 miliarde de animale fuseseră ucise. Pe măsură ce incendiile au continuat până în martie și au distrus și mai multe habitate, am avut datoria științifică de a actualiza această cifră pentru a înțelege adevăratul impact asupra faunei și peisajelor noastre naturale.⁷³¹
 - **Incendiile din Los Angeles.** A fost nevoie doar de o scânteie și totul a dispărut. Nu doar o casă, ci cartiere întregi și comunități au fost șterse aproape complet de pe hartă în urma valului de incendii din ianuarie, care a devastat sudul Californiei. Impactul distrugerii s-a resimțit mult dincolo de granițele acestor comunități, iar pagubele de zeci de miliarde de dolari vor necesita ani pentru a fi remediate. Incendiile de vegetație au mistuit zona Los Angeles-ului forțând zeci de mii de oameni să își părăsească locuințele și provocând cel puțin 29 de victime până la 4 februarie. Incendiul Palisades — primul care a izbucnit — a cuprins peste 23.000 de acri și a devastat comunitățile din jur. Patru săptămâni mai târziu, atât incendiile Palisades, cât și Eaton sunt acum complet controlate. Cu toate acestea, ele se numără printre cele mai mortale și distructive incendii din istoria Californiei.⁷³²

2.3. Rolul esențial al Europei în justiția climatică

Europa joacă un rol central în evoluția justiției climatice. Justiția climatică este un subiect global, având în vedere că aproape 2.000 de procese au loc în întreaga lume, pe toate continentele, cu o jurisprudență destul de bogată, în special în America de Sud. Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că Europa se află în prima linie a dezvoltării jurisprudenței, în special în domeniul dreptului public, dar treptat și în cel al dreptului privat.

În ceea ce privește dreptul public, prima decizie majoră privește jurisprudența Urgenda, inițiată de Țările de Jos în 2019. Decizia pronunțată de Curtea Supremă a Țărilor de Jos pe 20 decembrie 2019 este, fără îndoială, o hotărâre de referință din multiple motive.

În primul rând, obligația unui stat de „a-și respecta partea sa de înțelegere” rezultă din articolele 2 și 8 ale Convenției Europene a Drepturilor Omului, care, pe baza lucrărilor IPCC⁷³³, stabilesc obligația de a reduce cu cel puțin 25-40% emisiile de gaze cu efect de seră până în 2020 pentru țările din Anexa 1, categorie din care face parte și Țările de Jos. Prin urmare, obiectivul de 25% este considerat de către Curte ca un obiectiv recunoscut la nivel internațional, pe care statul trebuie să îl îndeplinească. Desigur, revine statului responsabilitatea de a stabili măsurile concrete pentru atingerea acestui obiectiv.

În al doilea rând, Curtea consideră că articolele 2 și 8 sunt aplicabile, iar adoptarea măsurilor adecvate este obligatorie dacă există un risc real și imediat, adică un pericol care amenință în mod direct persoanele vizate. În ceea ce privește articolul 8, acesta se aplică și operează în beneficiul

⁷³⁰ https://climateanddisasters.feut.edu.au/wp-content/uploads/2021/04/From_Environmental_to_Climate_Justice_Cl.pdf, site consultat la data de 05.03.2025.

⁷³¹ <https://wwf.org.au/what-we-do/australian-bushfires/>, site consultat la data de 06.03.2025.

⁷³² <https://abcnews.go.com/amp/US/la-wildfires-aftermath-insurance-housing-rebuild-update/story?id=119209482> & <https://www.wri.org/insights/los-angeles-fires-january-2025-explained>, site-uri consultate la data de 06.03.2025.

⁷³³ Intergovernmental Panel on Climate Change, care este un organism științific însărcinat cu evaluarea riscurilor asupra încălzirii globale datorită efectelor activității umane.

întregii populații; această obligație include atât măsuri preventive, compatibile cu principiul precauției – reafirmat clar de două ori de către Curte – cât și măsuri de reparație.

În al treilea rând, Curtea răspunde argumentului potrivit căruia statele membre nu sunt obligate individual prin simpla apartenență la Uniunea Europeană. Curtea respinge ferm această afirmație, considerând că fiecare parte este responsabilă pentru „partea sa” și, prin urmare, poate fi trasă la răspundere, inclusiv în instanță.

Acordul de la Paris. La Paris, în cadrul COP 21 din 2015, după mai mult de douăzeci de ani de negocieri, a fost adoptat primul acord universal pentru combaterea schimbărilor climatice - Acordul de la Paris, care prevede măsuri de reducere a emisiilor de carbon începând din 2020, prevăzută să intre în vigoare în noiembrie 2016.

Prin Acordul de la Paris statele părți se angajează să combată creșterea temperaturii globale de la +2°C față de era preindustrială, la +1,5°C. Acordul stabilește acțiuni climatice pentru o posibilă menținere a creșterii temperaturii medii globale cu mult sub 2°C.

Acordul de la Paris a intrat în vigoare în noiembrie 2016 după ratificarea sa de minimul necesar de 55 de țări. 184 de state și UE, reprezentând mai mult de 88% din emisiile globale de gaze cu efect de seră, au ratificat până în prezent Acordul sau au aderat la el, inclusiv China, SUA (a anunțat ulterior că preconizează retragerea din Acord în 2020) și India. Statele care au semnat, dar nu au ratificat acordul, sunt Angola, Eritrea, Iran, Irak, Kirghizstan, Liban, Libia, Oman, Rusia, Sudanul de Sud, Turcia și Yemen.

2.4. Corporațiile și justiția climatică

Inovația jurisprudențială nu se oprește. Ea pătrunde și în domeniul afacerilor. Dintre cele 1.800 sau 2.000 de procese legale legate de justiția climatică care există la nivel global, un număr dintre ele vizează direct companiile, fie pentru „greenwashing” (tactică folosită de organizații pentru a prezenta un produs dăunător planetei drept sigur pentru mediu), fie pentru publicitate înșelătoare referitoare la acțiunile climatice, în timp ce câteva acțiuni privind responsabilitatea nu au fost încă judecate.

2.4.1. Reacțiile corporațiilor la activismul climatic: acțiuni legale și suprimarea protestelor

În ultimul an, companiile au profitat activ de criminalizarea și marginalizarea tot mai mare a activismului climatic de către guverne pentru a suprima activiștii. În două exemple recente, în iulie 2022, cinci activiști „Just Stop Oil” care protestau împotriva noilor explorări de petrol din Marea Britanie au primit pedepse cu închisoarea de peste patru ani pentru conspirație în vederea blocării unei autostrăzi și provocarea unei tulburări publice. La doar șapte zile distanță, Lufthansa a anunțat că va da în judecată câțiva membri ai grupului de activiști Last Generation pentru milioane de euro daune, pentru blocarea pistelor într-un alt act de nesupunere civilă împotriva practicilor dăunătoare pentru climă.

Companiile folosesc și acțiuni legale pentru a reduce alte tipuri de acțiuni climatice, inclusiv cele care apar intern. În primăvara anului 2024, ExxonMobil a intentat un proces împotriva propriilor investitori, ca răspuns la cererea investitorilor activiști de a raporta emisiile de gaze cu efect de seră la Scopul 3, ceea ce ar obliga compania să își asume responsabilitatea pentru emisiile produse atunci când clienții ard combustibili. ExxonMobil i-a etichetat pe investitori drept „motivați de o agendă extremă” și încercând să „micro-gestioneze” deciziile gigantului petrolier.

În mod similar, Amazon a amenințat activiștii climatici (angajați care au vorbit public despre istoricul de mediu al companiei) cu consecințe legale. Chiar și după ce compania a fost acuzată că a

concediat ilegal doi activiști climatici, cu care ulterior a ajuns la un acord, protestele interne privind clima au avut loc din nou în 2023.⁷³⁴

2.4.2. Procese intentate împotriva corporațiilor

- În mai 2023, Greenpeace Italia, împreună cu organizația ReCommon și 12 cetățeni italieni, au dat în judecată compania energetică Eni, Ministerul italian al Economiei și Finanțelor și Cassa Depositi e Prestiti. Acțiunea a fost intentată la Curtea Civilă din Roma, fiind primul proces climatic împotriva unei companii private din Italia. Plângerea se baza pe dovezi că Eni cunoștea riscurile schimbărilor climatice cauzate de emisiile de CO₂, dar a continuat să investească în combustibili fosili. În iulie 2024, Greenpeace a anunțat că procesul a fost trimis la Curtea de Casație, cea mai înaltă instanță judiciară din Italia, pentru a decide asupra competenței de a judeca cazul.
- Milieudéfensie et al. v. Royal Dutch Shell (2021). În aprilie 2019, organizația olandeză Milieudéfensie, împreună cu alte ONG-uri și peste 17.000 de cetățeni, au intentat un proces împotriva Shell în Olanda. În mai 2021, instanța a decis că Shell trebuie să reducă emisiile sale globale de CO₂ cu 45% până în 2030, comparativ cu nivelurile din 2019, considerând că activitatea companiei contribuia semnificativ la schimbările climatice.
- Hotărârea CJUE în Cauza C-252/22. Într-un caz important, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) a pronunțat o hotărâre referitoare la accesul ONG-urilor de mediu la justiție în litigiile de mediu. Decizia a clarificat modul în care organizațiile de mediu pot contesta actele autorităților fără a risca dizolvarea, asigurând un echilibru între protecția mediului și buna funcționare a justiției.⁷³⁵

2.5. Perspective și soluții pentru un viitor sustenabil

„Dacă oamenii nici măcar nu au cunoștințe despre sustenabilitate și consecințele alarmante ale schimbărilor climatice, cum pot atunci să acționeze și să ia decizii dintr-o perspectivă sustenabilă?” – Louise Felldin, *From One to Another*

- **Educația** joacă un rol crucial în această tranziție, deoarece cunoașterea este fundamentul schimbării, iar atunci când oamenii știu mai bine, acționează mai bine. Investiția în educație, în special în domeniul sustenabilității, poate crea un efect de undă pozitiv care aduce beneficii întregilor națiuni.
- **consumul rațional de resurse** – potrivit Organizației Națiunilor Unite, anual, este nevoie de 25-30 de tone de resurse naturale *per capita*; dacă înmulțim această cifră cu 9 miliarde de oameni, cât se estimează să fie populația globală în 2050, înseamnă un consum de 225-270 de miliarde de tone de resurse; planeta nu dispune de resurse inepuizabile; prin urmare, este esențial să avem obiceiuri de consum eficiente;
- **reciclarea și reutilizarea bunurilor** – sistemele de colectare selectivă a deșeurilor, pentru a fi reciclate, reutilizarea recipientelor din plastic, folosirea unor produse cât mai naturale și biodegradabile - toate pot contribui la o mai bună gestionare a resurselor și la protejarea mediului înconjurător;
- **evitarea cumpărăturilor alimentare excesive** – una dintre resursele de care trebuie să avem grijă, în afară de cea de apă, care nu este inepuizabilă, este cea de hrană; prin urmare, cumpărăturile ar trebui făcute rațional, după nevoi, iar mâncarea care rămâne neconsumată poate fi păstrată la congelator sau refolosită în alte preparate.

⁷³⁴ https://hbr.org/2024/08/why-companies-should-embrace-disruptive-climate-activism?utm_medium=paidsearch&utm_source=google&utm_campaign=intlcontent_bussoc&utm_term=Non-Brand&tpcc=intlcontent_bussoc&gad_source=1&gbraid=0AAAAAD9b3uQUg68QDoxumRtFAKwobluqL&gclid=EAIAI0obChMIu4bYx9L7iwMVOmSRBR3ruAxEAYiAAEgLDtPD_BwE, site consultat la 10.03.2025.

⁷³⁵ https://www.realitatea.net/amp/stiri/justitie/hotarare-de-referinta-pronuntata-de-cjue-in-materia-accesului-la-justitie-in-probleme-de-mediu_65a75ba2c29a827bda442d52, site consultat la 09.03.2025.

- **Agenda 2030.** Agenda 2030 afirmă că „schimbările climatice reprezintă una dintre cele mai mari preocupări ale epocii noastre și efectele lor riscă să împiedice anumite țări să ajungă la dezvoltare durabilă”, obiectivul de dezvoltare durabilă în materie de schimbări climatice (ODD 13) fiind obiectivul care confirmă această legătură. Altfel spus, Programul de Dezvoltare Durabilă până în anul 2030, prin obiectivele sale, este răspunsul comunității internaționale la tematica schimbării climatice.
- Reducerea emisiilor necesită generarea de energie electrică din surse cu emisii scăzute de carbon, în locul arderii combustibililor fosili. Această schimbare implică eliminarea treptată a centralelor electrice pe bază de cărbune și gaze naturale, creșterea semnificativă a utilizării energiei eoliene, solare și a altor tipuri de energie regenerabilă, precum și reducerea consumului de energie.
- Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 13 poate fi corelat cu celelalte 16 ODD. De exemplu, creșterea accesului la energie sustenabilă (ODD 7) va reduce emisiile de gaze cu efect de seră. Combaterea schimbărilor climatice poate îmbunătăți producția agricolă, contribuind astfel la atingerea obiectivului „zero foamete” (ODD 2).

3. Concluzii

Justiția climatică nu este doar o problemă juridică sau economică, ci una profund socială și morală, care reflectă inegalitățile existente în distribuția efectelor schimbărilor climatice. Studiul de față a evidențiat modul în care principiul „poluatorul plătește” încearcă să responsabilizeze marile corporații și statele, însă aplicarea sa este încă fragmentată și întâmpină numeroase obstacole. Deși există un cadru juridic internațional și național tot mai bine conturat, realitatea arată cum comunitățile cele mai afectate de poluare și de efectele schimbărilor climatice sunt, de cele mai multe ori, cele care contribuie cel mai puțin la această criză globală.

Analiza cazurilor recente, precum procesele împotriva companiilor pentru *greenwashing* sau inițiativele legislative menite să reglementeze emisiile de carbon, subliniază importanța unei implicări mai active atât a guvernelor, cât și a sectorului privat. Exemple precum cele din SUA, Australia sau Europa arată că, deși există progrese, acestea sunt adesea insuficiente sau prea lente pentru a contracara efectele severe ale schimbărilor climatice.

O parte esențială a soluției constă în promovarea educației pentru sustenabilitate și în creșterea gradului de conștientizare cu privire la impactul acțiunilor individuale și colective asupra mediului. Investițiile în tehnologii curate, tranziția către surse de energie regenerabilă și implementarea unor politici publice eficiente sunt pași esențiali către un viitor mai echitabil și mai sustenabil. În final, justiția climatică nu trebuie să fie doar un concept teoretic, ci un obiectiv concret, susținut prin acțiuni juridice, economice și sociale care să protejeze atât generațiile actuale, cât și pe cele viitoare.

Referinces

- <https://jurnalul.ro/amp/dezvoltarea-sustenabila-ce-inseamna-si-cum-o-putem-integra-in-aspectele-importante-ale-vietii-882723.html>;
- https://youth.europa.eu/news/win-win-sustainable-future-it-possible_en;
- <https://abcnews.go.com/amp/US/la-wildfires-aftermath-insurance-housing-rebuild-update/story?id=119209482>;
- <https://www.wri.org/insights/los-angeles-fires-january-2025-explained>;
- https://en.m.wikipedia.org/wiki/2019–20_Australian_bushfire_season;
- <https://wwf.org.au/what-we-do/australian-bushfires/>;
- https://www.realitatea.net/amp/stiri/justitie/hotarare-de-referinta-pronuntata-de-cjue-in-materia-accesului-la-justitie-in-probleme-de-mediu_65a75ba2c29a827bda442d52;

-
- https://en.m.wikipedia.org/wiki/Milieudedefensie_v_Royal_Dutch_Shell;
 - https://hbr.org/2024/08/why-companies-should-embrace-disruptive-climate-activism?utm_medium=paidsearch&utm_source=google&utm_campaign=intlcontent_bussoc&utm_term=Non-Brand&tpcc=intlcontent_bussoc&gad_source=1&gbraid=0AAAAAD9b3uQUg68QDoxumRtFAKwobluqL&gclid=EAIaIQobChMIu4bYx9L7iwMVOmSRBR3ruAxrEAAYAiAAEgLDtPD_BwE;
 - https://en.m.wikipedia.org/wiki/Greenpeace_v._Eni.

PROCEDURA ÎNCHEIERII TRATATELOR. ASPECTE GENERALE

Elena-Simona ENACHE (TEMELIE-HÎNCU)⁷³⁶

Abstract

Într-o lume interdependentă, încheierea tratatelor internaționale joacă un rol esențial în menținerea stabilității și promovarea cooperării dintre state.

Tratatele permit statelor să colaboreze în domenii diverse, precum economie, securitate, drepturi fundamentale. Prin stabilitatea unor norme comune, acestea facilitează gestionarea problemelor globale și promovează dezvoltarea sustenabilă. De asemenea, oferă un cadru legal pentru soluționarea pașnică a eventualelor diferende, reducând riscul tensiunilor.

Prin lucrarea elaborată, am urmărit să prezint importanța tratatelor în menținerea unui cadru internațional întemeiat pe reguli clare, respect reciproc și colaborare eficientă între state, precum și rolul acestor tratate în menținerea stabilității globale.

Astfel, am evidențiat procedura de încheiere, am identificat persoanele abilitate sau împuternicite să participe la procedura de încheiere și am prezentat modul de clasificare al tratatelor în funcție de diferite criterii și principiile fundamentale care le guvernează.

Cuvinte cheie: *Încheiere Tratat, Tratat internațional, Clasificare tratate internaționale, Convenția de la Viena.*

1. Considerații introductive

În prezent, complexitatea relațiilor internaționale și dezvoltarea intensă a cooperării dintre state impun ca soluționarea problemelor importante să se facă pe baza principiilor și normelor dreptului internațional, cu participarea tuturor statelor.

Modificările survenite pe plan politic, economic, social și tehnico-științific au făcut ca activitatea de cooperare să reprezinte o necesitate stringentă a înfăptuirii relațiilor internaționale dintre state. Toate acestea definesc rolul fundamental al tratatelor, ca mijloc juridic unic prin care se finalizează raporturile interstatale.

În condițiile dinamicii fără precedent a relațiilor internaționale actuale, *Tratatul* constituie *instrumentul juridic și politic cel mai important, la care recurg statele, pentru ași reglementa relațiile reciproce, precum și pentru a stabili norme de drept cu caracter general. El este un act juridic încheiat de state sau de alte subiecte de drept internațional, prin care se creează, se modifică sau se sting raporturi juridice internaționale.*

⁷³⁶ Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: elena_149879@univnt.ro). Acest studiu a fost realizat sub coordonarea prof. conf. univ. dr. Roxana Popescu (e-mail: roxana.popescu@univnt.ro).

Tratatele îndeplinesc acest rol numai în măsura în care se bazează pe acordul liber de voință al statelor, sunt îndeplinite cu bună credință și nu contravin dreptului internațional.

2. **Tratatul. Noțiune**

În societatea internațională, formată, în principal, din state suverane și organizații internaționale create de aceste state, *tratatele îndeplinesc un rol fundamental*, în sensul că entitățile care formează societatea internațională sunt obligate să respecte, în raporturile dintre ele, dispozițiile tratatelor la care sunt părți.

Tratatul reprezintă modalitatea principală de creare și dezvoltare a dreptului internațional, indiferent de ramura sau de domeniul pe care îl reglementează. În prezent, mai ales, când tratatul este cea mai importantă sursă a dreptului internațional, el constituie calea principală de apariție și dezvoltare a dreptului, sursa și forma sub care apar normele și regulile pentru toate ramurile de drept internațional. Prin tratat, se stabilesc normele și regulile dreptului internațional, el constituind sursa și geneza dreptului internațional.⁷³⁷

Întrucât relațiile juridice internaționale între state sau între state și organizații internaționale au început să fie, de la un moment dat, reglementate din ce în ce mai des prin acorduri încheiate în scris, s-a considerat a fi necesar să se definească un set de reguli generale care să guverneze obligațiile părților în tratate.

În anul 1966, Curtea Internațională de Justiție a adoptat poziția ei finală în ceea ce privește tratatele internaționale și, în *Conferința de la Viena*, la care au participat reprezentanții a peste 100 de state și care s-a ținut în două sesiuni, în **1968 și 1969, s-a adoptat Convenția de la Viena** ce a avut ca subiect formarea tratatelor, intrarea în vigoare, rezervele la tratate și procedurile legate de invalidare, reziliere, retragere din cadrul unui tratat, suspendarea efectelor tratatelor și interpretarea acestora. O altă Conferință, având ca temă *Legea Tratatelor între State și Organizații Internaționale sau între Organizații Internaționale*, a avut loc la **Viena în 1986**.

Tratatele au constituit și în secolele trecute un important instrument juridic al relațiilor dintre state, dar numărul acestora a crescut exponențial în ultimele decenii, datorită dezvoltării raporturilor internaționale în condițiile intensificării și adâncirii cooperării pe multiple planuri și în forme tot mai variate între membrii comunității internaționale.

Sintetizând, putem spune că *ceea ce deosebește tratatul de celelalte instrumente juridice internaționale sunt elementele sale definitorii, și anume:*

- este un act juridic de drept internațional public;
- existența voinței părților, care trebuie să fie liber exprimată și să nu fie viciată, altfel se pune problema nulității tratatului sau lipsei lui de validitate. Convenția de la Viena privind Dreptul Tratatelor a precizat că “este nul orice tratat a cărui încheiere a fost obținută prin amenințare sau prin folosirea forței, cu violarea principiilor de drept internațional prevăzute în Carta Națiunilor Unite”;
- este încheiat între două sau mai multe subiecte de drept internațional, în scopul de a produce efecte juridice între părțile contractante, prin el se creează, se modifică sau se sting drepturi și obligații ale părților contractante și se stabilesc norme de conduită obligatorie pentru părțile sale;
- părți contractante ale unui tratat internațional pot fi statele, organizațiile internaționale guvernamentale și, în anumite condiții, mișcările de eliberare ale unor popoare.

⁷³⁷https://usem.md/uploads/files/Facultatea_de_Drept/Pentru_Studen%C8%9Bi/Suport_Didactic/Ciclul_II/Stiintific/DI/Noti%C8%9Be%20de%20curs/004%20-%20Dreptul%20trat%20atelor.pdf, accesat la 12 martie 2025.

Tratatul internațional poate fi constituit dintr-un singur instrument sau din mai multe instrumente, inclusiv anexele sale care au aceeași valoare juridică, fiind deopotrivă obligatorii pentru părțile contractante.⁷³⁸

*Nu sunt incluse în categoria tratatelor sau asimilate acestora:*⁷³⁹

- **înțelegerile intervenite între persoane fizice sau juridice de drept intern**, din diferite state, ori între acestea și state sau organizații internaționale, oricât de important ar fi conținutul acestor înțelegeri, din punctul de vedere al relațiilor internaționale;
- **acordurile ce intervin între băncile centrale ale statelor**, deși acestea au un rol important în stabilirea politicilor monetare ale diferitelor state și, în general, în politica economică a acestora;
- **acordurile care intervin între state, pe de o parte, și întreprinderile străine**, de cele mai multe ori societățile transnaționale, pe de altă parte, care au drept obiect, de regulă, condițiile de exploatare și valorificare a unor resurse naturale, ori, mai nou, prestarea unor servicii, oricare ar fi importanța lor pentru statele respective sau puterea de care dispun partenerii acestora.

Denumirea de tratat se atribuie, de regulă, instrumentelor juridice care reglementează domenii importante ale relațiilor internaționale sau economice (*tratate de pace, prietenie, neagresiune, comerț și navigație, etc*).

Ca sferă de reglementare, tratatele internaționale acoperă o variată gamă de probleme, de la principiile colaborării în problemele cardinale ale păcii și securității internaționale până la probleme de strict interes bilateral în raporturile dintre state.

Dintre toate tratatele internaționale cel mai important este, fără îndoială, *Carta O.N.U.*, actul constitutiv al organizației de securitate și colaborare din care fac parte marea majoritate a statelor lumii.

În practica dreptului internațional sunt utilizate și următoarele denumiri pentru a desemna noțiunea de tratat:⁷⁴⁰

- *Pactul* este denumirea dată unor înțelegeri care, în general, au un caracter solemn și reglementează probleme politice (*Pactul Ligii Națiunilor* (1919), *Pactul Briand-Kellog* (1928), *Pactul de la Bogota* (1948));
- *Acordul* este termenul aplicabil unor înțelegeri care intervin în cele mai variate domenii, în general, precis determinate (*economic, financiar, comercial, cultural*);
- *Protocolul* indică, adesea, documente accesorii la un tratat, în scopul completării, modificării, sau prelungirii acestuia. Protocolul poate fi însă și un tratat de sine stătător;
- *Convenția* este denumirea folosită pentru a desemna înțelegeri prin care sunt reglementate relații internaționale în domenii speciale sau determinate (*Convenția de la Viena din 1961 privind dreptul diplomatic, Convenția de la Viena din 1963 privind dreptul consular, cele două convenții din 1966 și 1969 privind dreptul tratatelor, Convenția din 1982 privind dreptul mării, Convenția privind schimbările climatice de la Rio de Janeiro din 1982*);
- *Statutul* poate desemna uneori actul constitutiv al unei organizații internaționale sau care se referă la un anumit regim juridic (*Statutul Curții Internaționale de Justiție, Statutul Dunării din 1921*);

⁷³⁸https://usem.md/uploads/files/Facultatea_de_Drept/Pentru_Studen%C8%9Bi/Suport_Didactic/Ciclul_II/Stiintific/DI/Noti%C8%9Be%20de%20curs/004%20-%20Dreptul%20trat%20atelor.pdf, accesat la 12 martie 2025.

⁷³⁹https://www.scribd.com/document/487538017/TRATATUL-INTERNATIONAL?_gl=1*otwqml*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁴⁰https://usem.md/uploads/files/Facultatea_de_Drept/Pentru_Studen%C8%9Bi/Suport_Didactic/Ciclul_II/Stiintific/DI/Noti%C8%9Be%20de%20curs/004%20-%20Dreptul%20trat%20atelor.pdf, accesat la 12 martie 2025.

Alte denumiri folosite în practica diplomatică care desemnează tratate internaționale sunt: schimbul de note parafat (prin care se reglementează expeditiv o problemă specifică), compromisul (prin care două sau mai multe state încredințează soluționarea unui litigiu instanțelor arbitrare sau judiciare internaționale), modus vivendi, (care asigură o soluționare provizorie, până la convenirea unui acord ulterior), gentlemen's agreement (care consemnează acorduri orale), cartelul (o înțelegere între beligeranți, încheiată de obicei de comandanții militari, privind în special schimbul de prizonieri sau de răniți, circulația persoanelor), etc.⁷⁴¹

Practica internațională a consacrat, îndeosebi pentru principalele categorii de tratate, o anumită formă pe care acestea trebuie să o prezinte, un sistem de organizare a materialului, pentru a se exprima cu claritate și fără echivoc problemele de reglementat și pentru a se stabili o ordine de prezentare a problemelor potrivit importanței acestora.

3. Structura tratatului

De regulă, un tratat internațional *are următoarea structură*:

- **Preambulul** cuprinde mențiuni referitoare la scopul tratatului, hotărârea statelor de a-l încheia, principiile directoare ale reglementării ce urmează, participații, nivelul negocierilor, locul încheierii, eventual interpretarea unor termeni din tratat;
- **Dispozitivul** (Cuprinsul) include problemele de reglementat, într-o ordine logică a acestora, astfel ca primele formulări să stabilească un cadru mai general al problemei și, în continuare, folosindu-se și prevederile din partea inițială, să se facă formularea amănunțită a tuturor aspectelor pe care părțile doresc să le reglementeze;

În cuprinsul tratatului, în cadrul acestor părți principale, materialul se ordonează după categorii mai mari de probleme pe părți, titluri, capitole, paragrafe, secțiuni și articole.

Folosirea unora sau altora din aceste elemente tehnice de ordonare a materialului este determinată de caracterul și complexitatea problemelor, de diversitatea acestora, etc.

Părțile la tratat vor conveni asupra unora sau altora din aceste elemente, folosirea tuturor nefiind obligatorie;

- **Partea finală** face referiri la termenul și condițiile de intrare în vigoare a tratatului, durata acestuia, modalitățile prin care se pot stinge efectele lui, dacă tratatul poate sau nu să fie denunțat, condițiile de denunțare sau de prelungire a efectelor tratatului, statul depozitar, dacă e necesară ratificarea, condițiile de aderare, etc;
- **Semnăturile** se depun după ultima formulare din tratat, astfel: la tratatele bilaterale, prin metoda alternatului, fiecare parte având prima semnătură (în stânga pe exemplarul care îi revine; la tratatele multilaterale, în ordinea literelor alfabetului asupra căreia părțile sunt de acord (în practica generală internațională – alfabetul englez); în trecut se folosea tehnica semnăturii în cerc, pentru a nu dezavantaja pe nici un participant;
- **Anexele** cuprind de obicei probleme tehnice, elemente ilustrative, de calcul economic, concretizări ale unor dispoziții din cuprins, cifre, date, scheme, hărți, etc. Anexele la tratat nu constituie acte juridice separate, ci fac corp comun cu însuși tratatul, urmează situația acestuia, tratatul și anexele sale constituind un tot unitar. Pentru acest motiv, de regulă, anexele nici nu se semnează.

Tratatul se poate încheia într-un singur exemplar, dacă părțile hotărăsc astfel, caz în care, statul desemnat ca depozitar este obligat să transmită celorlalte state participante copii certificate ale

⁷⁴¹<https://www.scribd.com/document/551465486/Tratate-Internationale->

2?_gl=1*1osdxol*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

tratatului. Această formă se folosește pentru tratatele multilaterale. Tratatele bilaterale se încheie de regulă în două exemplare, ambele având valoare egală.⁷⁴²

4. Clasificarea tratatelor

*Clasificarea tratatelor internaționale*⁷⁴³, varietatea și numărul mare de tratate internaționale care sunt încheiate și există, au făcut necesară clasificarea lor după anumite criterii:

dd. **După numărul părților contractante**, tratatele internaționale se clasifică în:

- **tratate bilaterale** (încheiate de două state sau organizații internaționale);
- **tratate multilaterale** (la care participă mai mult de două subiecte de drept internațional).

În Actul final al Conferinței de la Viena (1969) cu privire la dreptul tratatelor, tratatele multilaterale generale sunt definite ca tratate care se referă la codificarea și dezvoltarea progresivă a dreptului internațional și al căror obiect și scop interesează comunitatea internațională a statelor în întreg ansamblul său.

ee. **După durata valabilității lor**, tratatele internaționale se împart în:

- **tratate cu termen** (prevăzut în textul lor: 5, 10, 20 ani etc). Tratatele cu termen au posibilitatea prelungirii lor automate prin tacită reconducțiune, dacă o parte nu îl denunță într-un termen stabilit prin acesta;
- **tratate fără termen** (de regulă, tratatele de pace, tratatele de delimitare teritorială, tratatele de dezarmare).

ff. După posibilitatea de aderare la tratatul internațional, ele se împart în:

- **tratate deschise**, care permit statelor să adere la ele,
- **tratate închise**, care nu permit statelor să adere la ele.

gg. După calitatea părților:

- tratate internaționale încheiate între state;
- tratate internaționale încheiate între state și organizații internaționale;
- tratate încheiate între organizații internaționale;

hh. După obiectul pe care îl reglementează:

- **tratate politice** (reglementează relații esențiale politice) - tratate de Pace și tratate privind relațiile diplomatice, tratate de alianță, tratate de prietenie și bună vecinătate, tratate de garanție, tratate pentru soluționarea pe cale pașnică a diferendelor internaționale, tratate pentru limitarea armamentelor, tratate pentru eliminarea frontierelor, tratate privind cedarea de teritorii (cu titlul de schimb, compensare) și, tratate prin care se creează în favoarea unui stat drepturi speciale referitor la teritorii (cesiune în administrare, cesiune în arendă, redarea cu titlu de sancțiune sau garanție); tratate prin care se creează obligații internaționale care rămân strict legate de teritoriu - neutralizarea unor anumite teritorii sau instituirea unor servituți internaționale; tratate prin care se creează drepturi în favoarea cetățenilor proprii (referitor la minorității, drepturile omului) ;
- **tratate economice** - tratate de comerț; acorduri comerciale; tratate de navigație aeriană; acorduri de colaborare și cooperare economică; acorduri financiare; de plăți și de credit; acorduri de asistență tehnică;
- **tratate speciale** - acorduri în domeniul transporturilor (feroviar, maritim, fluvial, aerian și de tranzit); acorduri în domeniul comunicațiilor (telegraf, telefonie, poștale, privind poșta diplomatică și serviciul de curieri etc); acorduri în domeniul ocrotirii sănătății; acorduri culturale și de colaborare tehnică - științifică (acorduri de colaborare culturală și schimburi

⁷⁴²https://www.scribd.com/document/451034981/Elementele-tratatului-international?_gl=1*nxsyn2*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁴³https://usem.md/uploads/files/Facultatea_de_Drept/Pentru_Studen%C8%9Bi/Suport_Didactic/Ciclul_II/Stiintific/DI/Noti%C8%9Be%20de%20curs/004%20-%20Dreptul%20tratatelor.pdf, accesat la 12 martie 2025.

culturale, acorduri privind deschiderea de centre culturale, biblioteci, institute etc, acorduri privind schimbul de specialiști); acorduri în materie juridică (convenții consulare, acorduri privind asistența juridică în materie civilă, familială și penală, acorduri privind recunoașterea hotărârilor judecătorești, transmitere de acte, extrădare, acorduri de cooperare în domeniul social etc).

ii. Din punct de vedere al conținutului lor material:

- **tratate legi** mai sunt denumite și tratate normative, această denumire desemnează tratatele care conțin reguli generale de comportament, susceptibile, prin conținutul lor, să fie aplicate de un număr mare de state, dacă nu chiar de ansamblul comunității statelor;
- **tratate - contract** sunt considerate cele care intervin între două sau un număr redus de state și al căror obiect îl formează o serie de prestații reciproce la care se obligă părțile și care, după unii autori, își încetează efectele de îndată ce prestațiile respective au fost îndeplinite.

În concluzie, putem spune, că tratatul este actul juridic încheiat de state sau alte subiecte de drept internațional, prin care se creează, se modifică sau se sting raporturi juridice internaționale. Tratatul este considerat inerent relațiilor internaționale.

Aceste încercări de clasificare sunt însă relative și au numai un caracter metodologic. Ele nu creează ierarhii sau diferențe de valoare între tratate și nu pot afecta unitatea fundamentală a regimului juridic al tratatelor.⁷⁴⁴

5. Încheierea tratatelor. Aspecte generale

Practica îndelungată a dus la formarea unor reguli cutumiare privind condițiile în care trebuie să se facă încheierea tratatelor internaționale, în parte codificate prin Convenția de la Viena din 1969 referitoare la tratatele internaționale.

Tratatul poate fi încheiat în formă scrisă sau verbală, aceasta neavând efect asupra valorii juridice a tratatului, dreptul internațional neimpunând în general o formă obligatorie.

De regulă, însă, tratatele se încheie în formă scrisă, întrucât, astfel, se oferă garanții mai mari în ce privește consemnarea exactă a voinței părților, atât pentru respectarea lor riguroasă, cât și pentru probarea conținutului obligațiilor atunci când una din părți nu le respectă.⁷⁴⁵

În sens larg, prin încheierea tratatului internațional se înțelege ansamblul de proceduri prin care este elaborat și apare tratatul.

O regulă importantă a dreptului tratatelor referitoare la elaborarea și încheierea unui astfel de instrument juridic internațional este că au capacitate de a încheia astfel acte numai subiectele dreptului internațional public. În consecință, fiecare stat dispune de capacitatea de a încheia tratate.

În situații strict determinate, această capacitate poate fi limitată. În acest sens, menționăm că încheierea de tratate militare contravine statutului de neutralitate permanentă, iar în unele cazuri, ca de exemplu cel al Uniunii Europene, statele i-au conferit organizației dreptul de a încheia numai anumite tratate.

⁷⁴⁴https://usem.md/uploads/files/Facultatea_de_Drept/Pentru_Studen%C8%9Bi/Suport_Didactic/Ciclul_II/Stiintific/DI/Noti%C8%9Be%20de%20curs/004%20-%20Dreptul%20tratator.pdf, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁴⁵https://www.scribd.com/document/599934964/Forma-%C8%98i-Structura-Tratator?_gl=1*s6w7bq*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

De asemenea, în cadrul federal, capacitatea de a încheia tratate revine, în majoritatea cazurilor, federației și numai rareori statelor componente.

Națiunile care luptă pentru eliberare și pentru crearea statului propriu au capacitatea de a încheia tratate. Organizațiile internaționale au, de asemenea, capacitatea de a încheia tratate în domeniile lor de activitate, iar Vaticanul în limitele sale de subiect al dreptului internațional (poate încheia tratate care țin de domeniul religios, denumite CONCORDATE).⁷⁴⁶

În mod normal, capacitatea statelor de a încheia tratate este exercitată prin Șefii de stat sau Șefii de guvern. Totuși, în general, aceștia sunt, adesea, reprezentați în cadrul negocierilor.

În cazul în care un reprezentant este numit pentru negocierea, adoptarea și autentificarea textului tratatului sau pentru exprimarea acordului unui stat pentru aderarea la un tratat, acesta va deține **un instrument formal denumit „depline puteri”**.⁷⁴⁷

Potrivit articolului 2 alin.(1) lit.(c) din Convenție, prin „depline puteri” se înțelege „un document emanând de la autoritatea competentă a unui stat și desemnând una sau mai multe persoane împuternicite să reprezinte statul pentru negocierea, adoptarea sau autentificarea textului unui tratat, pentru a exprima consimțământul statului de a fi legat printr-un tratat sau pentru a îndeplini oricare alt act cu privire la tratate”.

Există anumite persoane care, și fără a prezenta depline puteri, sunt considerate ca reprezentând statul, în virtutea funcțiilor lor. Acestea își fundamentează puterile pe baza dreptului internațional cutumiar și pot fi grupate în următoarele categorii:

- șefii de state,
- șefii de guverne și miniștrii afacerilor externe;
- șefii misiunilor diplomatice în scopul adoptării textului unui tratat ce se încheie între statul acreditant și statul acreditat;
- reprezentanții acreditați de către state la o conferință internațională, pe lângă o organizație internațională sau pe lângă un organ al acesteia, în scopul adoptării textului unui tratat la acea conferință, organizație sau organ.

În cazul în care o persoană neautorizată își arogă un drept în legătură cu încheierea unui tratat, **articolul 8 al Convenției de la Viena** prevede că această acțiune nu produce efecte juridice, cu excepția faptului când, ulterior, este confirmată de către stat.

Pe de altă parte, **articolul 47 al Convenției de la Viena** prevede că atunci când un reprezentant autorizat exprimă consimțământul de a fi legat prin tratat, deși acest lucru i-a fost expres interzis de către statul său, acest fapt nu invalidează acel consimțământ, mai puțin dacă interdicția a fost notificată celorlalte state negociatoare.

Deplinele puteri se pot da: *fie numai pentru a negocia, fie pentru a negocia și semna tratatul, pentru alte operațiuni (cum ar fi parafarea, de exemplu) întotdeauna precis circumscrise.*

⁷⁴⁶https://www.scribd.com/document/551465486/Tratate-Internationale-2?_gl=1*1osdxol*_gcl_au*NDe4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁴⁷ <https://www.scribd.com/document/457702393/Procedura-Incheierii-Tratatelor-Internationale>, accesat 12 martie 2025.

Depășirea sau încălcarea mandatului cuprins în deplinele puteri *lipsește de valoare juridică actele încheiate*. Statele pot, totuși, ca în cazul în care un reprezentant și-a depășit mandatul să aprobe, ulterior, sau să recunoască valoarea juridică a actelor semnate de acesta.⁷⁴⁸

Procedura de încheiere a tratatelor se desfășoară în trei faze principale:

- Negocierea textului tratatului;
- Semnarea tratatului;
- Exprimarea consimțământului statului de a fi luat parte la tratat.

Pentru a produce efecte juridice, aceste etape sunt urmate de intrarea în vigoare a tratatelor respective.

A. Negocierea textului tratatului

În dreptul internațional prin *negociere*⁷⁴⁹ se înțelege prima fază din cadrul procedurii de încheiere a tratatului, un mijloc de soluționare pașnică a diferendelor, o formă de lucru în vederea adoptării unei hotărâri sau recomandări și una dintre funcțiile misiunilor diplomatice.

Negocierea este cea mai importantă activitate și determină formarea directă a tratatului în cadrul căreia organele împuternicite ale statelor se întâlnesc și aduc în discuție propunerile lor în legătură cu termenii tratatului. Negocierile pot avea loc pe căi diplomatice obișnuite prin intermediul misiunilor diplomatice, prin intermediul persoanelor sau delegațiilor speciale împuternicite să negocieze tratatul sau în cadrul unor conferințe internaționale.

După discuții detaliate, propunerile sunt armonizate, iar părțile definesc împreună un proiect de tratat.

În cazul tratatelor bilaterale, negocierile se încheie cu convenirea unanimă a părților asupra textului.

În cazul tratatelor multilaterale, negocierile se încheie cu adoptarea textului acestuia, care se exprimă printr-o procedură specială de votare în cadrul căreia reprezentanții statelor își expun poziția lor vis-a-vis de textul tratatului în ansamblu sau pe articole.

Astfel, în articolul 9 al Convenției de la Viena se arată că, „*În cazul participării unui număr mare de state, constatarea acordului referitor la proiectul textului tratatului se poate face prin vot, fiind suficient votul afirmativ a 2/3 dintre statele participante, cu excepția cazului când aceeași majoritate decide că se va aplica altă regulă. Statele negociatoare pot să stabilească adoptarea textului tratatului fără vot, prin aclamație, eventual*”.

Negocierea reprezintă una din cele mai extinse faze ale procesului de încheiere a tratatelor, caracterizându-se prin următoarele aspecte:⁷⁵⁰

- este o procedură complexă, complexitatea fiind determinată de importanța care se acordă calificării organelor care participă la negocieri, de importanța stabilirii concrete a conținutului negocierilor;
- procedura este fixată pe cale cutumiară. În lipsa unor reglementări internaționale, statele au creat de-a lungul timpului prin practica lor reguli procedurale. Așa se explică lipsa de uniformitate și de conformitate a procedurii aplicate într-un caz dat, față de practica generală;
- activitatea de negociere se desfășoară prin respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional care dau expresie dreptului egal al tuturor părților de a participa efectiv și activ la discutarea problemelor;

⁷⁴⁸ <https://www.scribd.com/document/457702393/Procedura-Incheierii-Tratatelor-Internationale>, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁴⁹ https://www.scribd.com/document/487538017/TRATATUL-INTERNATIONAL?_gl=1*cgymu*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁵⁰ https://www.scribd.com/document/53276754/Dreptul-Tratatelor-Organizatiile-Internationale?_gl=1*blzefh*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

- negocierile îmbracă un anumit specific în funcție de voința părților care participă la acestea. Astfel, avem negocieri bilaterale, multilaterale. Menționăm că se mai întâlnesc negocieri, tratative ce privesc probleme de importanță majoră la care trebuie să participe în condiții de egalitate toate statele. Iar la tratativele care au ca scop reglementarea unor probleme de importanță regională, participă statele din regiunea respectivă interesate.

B. Semnarea tratatului

Cea de-a doua etapă a încheierii unui tratat este *semnarea*⁷⁵¹ în scopul autentificării textului negociat.

Autentificarea prin semnare reprezintă atestarea solemnă de către statele care au participat la negocieri, a faptului ca acestea s-au încheiat și că textul asupra căruia își depun semnătura reprezintă forma definitivă a tratatului, text care nu mai poate fi modificat unilateral de niciunul din statele participante.

Etapă negocierii unui tratat nu este însă urmată, în toate cazurile, imediat de semnarea definitivă a acestuia.

Există situații în care, după încheierea negocierilor, se procedează doar la :

- **semnarea cu mențiunea ad-referendum**, ceea ce înseamnă că se autentifică textul tratatului, dar numai cu caracter provizoriu;
- **parafarea textului**, care constă în înscrierea inițialelor numelui negociatorului împuternicit al fiecărui stat pe textul negociat și are același efect provizoriu.

Semnarea ad- referendum sau parafarea trebuie urmată de semnarea definitivă a tratatului, condiție obligatorie pentru declanșarea procedurilor din etapa următoare.⁷⁵²

C. Exprimarea consimțământului de a deveni parte la tratat

A treia fază a încheierii tratatului o reprezintă *exprimarea consimțământului* statului de a deveni parte la tratat.

În principiu, participarea la negocierea și semnarea unui tratat nu creează obligații juridice pentru statul respectiv. Pentru ca statul să fie obligat juridic este necesar un act intern al unei autorități statale cu atribuții în domeniu. Totuși, un stat care a semnat un tratat este obligat să se abțină de la săvârșirea unor acte care ar lipsi un tratat de obiectul și scopul sau, atât timp cât nu și-a exprimat intenția de a nu deveni parte la tratatul respectiv.

Exprimarea consimțământului statului de a deveni parte la tratate se poate face prin recurgerea la unul sau altul acceptarea dintre următoarele mijloace juridice: *Semnare; Ratificare; Aderare; Aprobare.*

jj. **Semnarea.** În funcție de natura tratatului, semnarea poate avea un efect dublu:

- de autentificare a textului tratatului;
- de exprimare a consimțământului statului.

Consimțământul unui stat de a fi legat printr-un tratat se exprimă prin semnătura reprezentantului sau în următoarele situații:

- când tratatul prevede că semnătura va avea acest efect;
- când s-a stabilit, în alt mod, că statele negociatoare conveniseră că semnătura va avea acest efect;
- când intenția statului de a conferi semnăturii acest efect rezultă din deplinele puteri ale reprezentantului sau ori a fost exprimată în cursul negocierii.

În principiu, statele devin părți la tratate prin semnare la anumite acorduri, care sunt denumite acorduri în formă simplificată (*executive agreements*, în practica S.U.A.), deoarece se consideră

⁷⁵¹https://www.scribd.com/document/487538017/TRATATUL-INTERNATIONAL?_gl=1*cgymu*_gcl_au*NDc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzAwODI, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁵²https://www.scribd.com/document/487538017/TRATATUL-INTERNATIONAL?_gl=1*otwqml*_gcl_au*NDc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzAwODI, accesat la 12 martie 2025.

încheiate prin semnare și intră în vigoare fără a mai fi supuse procedurii dificile a ratificării sau alteia similare.

Astfel de tratate sunt de exemplu: *schimbul de scrisori*, *schimbul de note*, *memorandumul etc.*⁷⁵³

- kk. **Ratificarea - Așa cum am precizat anterior**, de regulă, prin simpla participare la negocierea și semnarea unui tratat, statele nu se consideră obligate juridic de dispozițiile acestuia.

Pentru ca un stat să fie definitiv angajat juridic prin dispozițiile tratatului este necesar să intervină un act intern, prin intermediul căruia organe special abilitate, de regulă parlamentele naționale, analizează dispozițiile acestuia și decid asupra angajării statului.

Acest act constituie ratificarea tratatului.

Uneori, ratificarea tratatului impune elaborarea unei legislații interne pentru aplicarea dispozițiilor acestuia sau tratatului poate ridica anumite probleme politice care presupun un anumit consimțământ din partea parlamentului.

O problemă în legătură cu ratificarea tratatelor este aceea dacă *ratificarea* trebuie să fie dată sau refuzată, *într-un anumit termen*. Oricum, statele trebuie să-și acorde termene rezonabile. De obicei, termenul pentru ratificare depinde în mare măsură de natura tratatului și există tratate ratificate după mulți ani.

Ratificarea nu poate fi parțială sau necondiționată, *ci numai acordată sau refuzată* iar dacă un stat încearcă să modifice un tratat în timp ce îl ratifică, aceasta echivalează cu refuzul ratificării, însoțit de o nouă ofertă de negociere, care poate fi sau nu acceptată. La *tratatele multilaterale* pot fi formulate, în anumite limite, *rezerve*.

Ca o alternativă la ratificarea tratatelor, a apărut o modalitate nouă de exprimare a consimțământului statelor de a fi părți la tratate: **aprobarea sau acceptarea**, care este dată în competența guvernelor.

Pe această cale se realizează o examinare mai expeditivă a dispozițiilor unor tratate și se evită procedura mai lungă și mai complicată a ratificării parlamentare.

În conformitate cu normele interne ale fiecărui stat, sunt supuse aprobării sau acceptării de către guvern tratatele care nu implică un angajament politic major sau nu se referă la domenii esențiale ale exercitării suveranității statelor.

- ll. **Aderarea la tratate se referă numai la tratatele multilaterale** și intervine în cazurile în care un stat nu a participat la negocierea și semnarea unui tratat, dar decide, ulterior, să devină parte la acesta.

Aderarea este posibilă numai dacă această modalitate de a deveni parte la un tratat este prevăzută expres în textul tratatului, sau dacă din cuprinsul acestuia rezultă intenția părților de a permite aderarea ulterioară a altor state.

În cazul tratatelor multilaterale, pentru ca un stat să adere la un astfel de tratat, dacă nu se prevede altfel, este nevoie de consimțământul tuturor părților. La fel și *în cazul tratatelor bilaterale* este nevoie de acordul ambelor părți pentru a adera un al treilea.

Cât privește momentul aderării acesta poate interveni, fie după ce un tratat a intrat în vigoare, fie independent de intrarea în vigoare a tratatului.⁷⁵⁴

d) Consimțământul exprimat prin aprobare sau acceptare - În conformitate cu legile interne ale fiecărui stat, sunt supuse aprobării sau acceptării de către guvern, tratatele care nu implică un angajament politic major sau nu se referă la domenii esențiale ale exercitării suveranității statelor.

⁷⁵³ <https://www.scribd.com/document/319436904/200442788-incheierea-tratatelor>, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁵⁴ https://www.scribd.com/document/551465486/Tratate-Internationale-2?_gl=1*1osdxol*_gcl_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI, accesat la 12 martie 2025.

Acceptarea sau aprobarea tratatului internațional sunt proceduri simplificate de ratificare a celui tratat, deoarece între ratificare și acceptare (aprobare) a unui tratat nu există deosebiri de fond.

În general, acceptarea tratatelor internaționale sunt de competența guvernelor statelor părți la ele. Deci „*aprobarea*” și „*acceptarea*” sunt alte moduri de exprimare a consimțământului de a fi legat printr-un tratat.⁷⁵⁵

Aprobarea sau acceptarea, ca și aderarea au apărut în practica mai recentă a statelor ca mijloace de exprimare a consimțământului, fiind determinate, în principal, de următorii factori:

- creșterea numărului tratatelor;
- accentuarea rolului tratatelor ca instrumente de cooperare între state;
- necesitatea extinderii sferei de aplicare a tratatelor la tot mai multe state (*universalitatea tratatelor*);
- stabilirea unor mijloace noi de *acceptare și aderare* care să permită statelor care nu au semnat un tratat să devină părți la un asemenea tratat;
- evitarea procedurii mai îndelungată și mai complexă a ratificării parlamentare.

Sunt supuse aprobării sau acceptării de către guvern (prin hotărâre) tratatele care prin obiectul lor nu implică un angajament politic semnificativ sau alte asemenea probleme.⁷⁵⁶

6. Concluzii

Importanța Tratatelor a crescut odată cu intensificarea cooperării internaționale, devenind un mijloc principal de stabilire a normelor comune. În timp, au fost create mecanisme pentru modificarea sau încetarea acestora în funcție de schimbările intervenite în raporturile dintre părți, de evoluțiile politice și juridice, adaptarea lor la noile realități internaționale asigurând astfel flexibilitatea și eficiența reglementărilor.

În concluzie, prin aplicarea lor corectă, tratatele facilitează colaborarea între state, consolidează încrederea între ele, contribuie la echilibrul și previzibilitatea relațiilor internaționale și promovează soluționarea pașnică a conflictelor.

References

- https://usem.md/uploads/files/Facultatea_de_Drept/Pentru_Studen%C8%9Bi/Suport_Didactic/Ciclul_II/Stiintific/DI/Noti%C8%9Be%20de%20curs/004%20-%20Dreptul%20trat%20atelor.pdf
- <https://www.scribd.com/document/457702393/Procedura-Incheierii-Tratatelor-Internationale>
- https://www.scribd.com/document/487538017/TRATATUL-INTERNATIONAL?_gl=1*otwqml*_gcl*_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI
- https://www.scribd.com/document/551465486/Tratate-Internationale-2?_gl=1*1osdxol*_gcl*_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI
- https://www.scribd.com/document/451034981/Elementele-tratatului-international?_gl=1*nxsyn2*_gcl*_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI
- https://www.scribd.com/document/599934964/Forma-%C8%98i-Structura-Tratatelor?_gl=1*s6w7bq*_gcl*_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI
- https://www.scribd.com/document/53276754/Dreptul-Tratatelor-Organizatiile-Internationale?_gl=1*blzehf*_gcl*_au*Ndc4OTgzMTgzLjE3MzA3MzMwODI

⁷⁵⁵https://usem.md/uploads/files/Facultatea_de_Drept/Pentru_Studen%C8%9Bi/Suport_Didactic/Ciclul_II/Stiintific/DI/Noti%C8%9Be%20de%20curs/004%20-%20Dreptul%20tratatelor.pdf, accesat la 12 martie 2025.

⁷⁵⁶ <https://www.scribd.com/document/333414561/Tratatele-Internationale>, accesat la 12 martie 2025.

SUVERANITATE VS DREPTURI SUVERANE ÎN DREPTUL MĂRII

Tudor-Gabriel BOHALTEANU⁷⁵⁷

Abstract:

Prezentul studiu analizează distincția conceptuală și juridică dintre suveranitate și drepturile suverane în contextul dreptului internațional al mării, cu accent pe reglementările prevăzute de Convenția Națiunilor Unite privind dreptul mării (UNCLOS). Suveranitatea este abordată ca o expresie a jurisdicției exclusive și complete a statelor asupra teritoriului național, inclusiv a spațiului marin aferent, în timp ce drepturile suverane sunt definite ca fiind prerogative funcționale și limitate spațial, aplicabile în zone precum zona economică exclusivă (ZEE) și platoul continental.

Cuvinte cheie: *dreptul mării, suveranitate, drepturi suverane, drept internațional public, UNCLOS, Marea Chinei de Sud, zonă economică exclusivă, securitate maritimă*

1. Introducere

Noțiunea de „suveranitate” este derivată inițial din latină, “sui juris, esse suae potestas, superanus sau summa potestas”, ceea ce înseamnă că suveranitatea se referă la autoritatea supremă a statului.⁷⁵⁸ În acest context, suveranitatea are trei aspecte diferite.⁷⁵⁹

În primul rând, suveranitatea este văzută ca excludere a dependenței de orice altă autoritate a altui stat. Independența în acest sens este înțeleasă și ca libertatea unui stat de a acționa și de a-și impune autoritatea.⁷⁶⁰ Există independența externă în ceea ce privește libertatea de acțiune în afara granițelor sale în relațiile cu alte state și independența internă în ceea ce privește libertatea de acțiune a unui stat în interiorul granițelor sale.

În al doilea rând, suveranitatea este supremația personală, dacă suveranitatea se referă la puterea unui stat de a exercita autoritatea supremă asupra cetățenilor săi în țară și în străinătate.

În al treilea rând, suveranitatea este supremația teritorială, în cazul în care se referă la puterea unui stat de a exercita autoritatea supremă asupra tuturor persoanelor și lucrurilor de pe teritoriul său.⁷⁶¹

Suveranitatea, așa cum este prevăzută de dreptul internațional public, este definită ca fiind statutul juridic internațional de bază acordat unui stat în jurisdicția sa teritorială, care face ca un stat să nu fie supus altor drepturi străine decât dreptului internațional public.⁷⁶²

⁷⁵⁷ Student Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (tudor_150171@univnt.ro)

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf.univ.dr.Roxana-Mariana Popescu (roxana.popescu@univnt.ro)

⁷⁵⁸ Schmitt, Michael N. (2017). *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*.

Cambridge: Cambridge University Press.

⁷⁵⁹ Oppenheim, Lassa F. (1912). *International Law. A Treatise*. Vol. I (of 2). Ed.2. London, New York, Bombay, Calluta: Longmans, Green and Co.

⁷⁶⁰ Benoist, Alain de. (1999). *What Is Sovereignty. Telos: Critical Theory of the Contemporary*, Vol. 116, p. 99.

⁷⁶¹ Oppenheim, Lassa F., *op.cit.*

⁷⁶² Steinberger, H. (1987). *Sovereignty, in Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Encyclopedia for Public International Law, Vol 10. North Holland: Elsevier Science Publisher*

Într-o altă accepțiune se consideră că suveranitatea este capacitatea statului de a-și determina în mod independent politicile interne și externe, cu condiția respectării drepturilor civile și ale omului, protecția drepturilor minorităților și respectarea dreptului internațional fără interferențe externe.⁷⁶³

Din toate aceste definiții, se poate spune că fiecare dintre ele, indiferent dacă este reglementată în dreptul scris sau în doctrină, oferă o perspectivă similară despre ceea ce este definit ca suveranitate.

În esență, suveranitatea este definită ca autoritatea exclusivă deținută de un stat pentru a-și îndeplini legea națională în mod independent, fără nicio intervenție externă.⁷⁶⁴

Pe de altă parte, pentru înțelegerea drepturilor suverane este interesantă analiza unui grup de cercetători care au considerat că drepturile suverane ar trebui tratate ca fiind termenul „parte”, iar suveranitatea statului ar trebui tratată ca fiind termenul „întreg”.⁷⁶⁵

În cadrul suveranității statului, drepturile suverane se află într-o relație relativ constantă și legitimă. Cu ajutorul drepturilor suverane sunt evidențiate, în mod tradițional, aspectele interne și externe ale suveranității. Dacă întregul (suveranitatea statului) asigură funcționarea părților, părțile (drepturile suverane) înseamnă că acestea din urmă contribuie la menținerea integrității suveranității⁷⁶⁶. Drepturile suverane ce decurg din suveranitatea statului își pierd nu numai unele din proprietățile lor, ci nu pot exista, deoarece aspectul cantitativ al întregului este suma părților, dar din punct de vedere calitativ, întregul le subsumă. Astfel, suveranitatea nu poate fi redusă la nivelul părților sale. De aceea, este necesar să se facă distincția între suveranitate și drepturi suverane, care sunt utilizate pentru a determina autoritatea statului într-un anumit domeniu cu conținut limitat.

Structura constituie o caracteristică importantă a întregului (suveranitatea națională), care, pe de o parte, leagă partea (drepturile suverane) într-o singură entitate, iar pe de altă parte - face ca aceste părți să funcționeze conform legilor sistem.

Dacă sistemul (suveranitatea statului) este eficient, înlocuirea componentelor sale (drepturile suverane), mai precis, procedura de implementare a acestora ar trebui efectuată numai pentru menținerea și sporirea acestei eficiențe. Cel mai bun exemplu în acest sens îl reprezintă statele membre ale Uniunii Europene. Așadar, transformarea suveranității statului este asociată în mod firesc cu o schimbare a structurii acesteia, adică cu schimbarea legăturilor agregate dintre drepturile suverane.⁷⁶⁷

În ceea ce privește altă antinomie: „partea precedă întregul” sau „întregul precedă părțile”, suntem de acord cu aceiași autori care cred că întregul devine întreg prin sinergia părților. Una dintre părți este direct legată nu numai de un întreg, ci și de altele, deoarece, în anumite condiții, tinde să depășească granițele unei surse și să se transforme pe ea însăși dar și pe întreg. Un exemplu ilustrativ al acestei teorii este practica de a delega dreptul de a implementa anumite drepturi suverane de către guvernele naționale către instituțiile Uniunii Europene, cu atât mai mult cu cât delegarea anumitor drepturi suverane către o entitate externă nu diluează integritatea suverană a statului⁷⁶⁸.

Așadar, definind suveranitatea statului printr-un set de drepturi suverane, unii autori vorbesc despre posibilitatea extinderii sau restrângerii suveranității; despre caracterul complet sau incomplet

⁷⁶³ Gevorgyan, K. (2014). *Concept of State Sovereignty: Modern Attitudes*, in Materials of conference devoted to 80th of the Faculty of Law of the Yerevan State University, p. 435.

⁷⁶⁴ Waltermann, Antonia M. (2019). *Reconstructing Sovereignty*. Switzerland: Springer

⁷⁶⁵ https://www.researchgate.net/publication/322233984_The_State_Sovereignty_and_Sovereign_rights_The_Correlation_Problem/link/5a4d1a44aca2729b7c8b321c/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicG90aWwifGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19, p.581, accesat la data de 22.11.2024

⁷⁶⁶ Shestopal, S. & Oleynikov, S. (2016). *Theoretical foundation of human rights: J. Maritain philosophy of natural law*. Journal of Scientific Research And Development, 3(6), pp.96-103.

⁷⁶⁷ Ibidem 8, p.582

⁷⁶⁸ Bytyak, et. al., *State Sovereignty and Sovereign Rights: The Problem of Correlation*, The Social Sciences, Vol. 12, Issue 7, 2017.

al acesteia cu referire la recunoașterea statelor parțial suverane. Doar că asemenea idei sunt considerate ca fiind eronate din punct de vedere metodologic, deoarece ignoră natura specifică a suveranității ca fenomen juridic⁷⁶⁹.

2. Suveranitatea în Dreptul Mării

Ca lege primară a mării, Convenția Națiunilor Unite privind dreptul mării (UNCLOS⁷⁷⁰) din 1982, cunoscută sub denumirea de Convenția de la Montego Bay recunoaște conceptul de suveranitate teritorială a statului acordat statelor de coastă asupra spațiilor marine aflate sub jurisdicția sa. Deasemenea, potrivit prevederilor aceleași reglementări, „suveranitatea se întinde asupra spațiului aerian de deasupra mării teritoriale precum și asupra fundului acestei mări și asupra solului ei”⁷⁷¹.

Așadar, suveranitatea conform prevederilor din articolul 2 alineatul (2), reprezintă teritoriul suveran al unui stat care acoperă suprafața terestră, marină și spațiul aerian. Potrivit aceluiași articol: „Suveranitatea unui stat de coastă se extinde, dincolo de teritoriile sale terestre și de apele interne și, în cazul unui stat arhipelagic, de apele sale arhipelagice, până la o centură de mare adiacentă, denumită mare teritorială.”

Întrucât UNCLOS nu oferă o definiție cu privire la ceea ce se înțelege prin suveranitatea teritorială, este necesar să analizăm și alte reguli prevăzute în acest instrument juridic care stabilesc mijloacele de exercitare a suveranității.

Potrivit UNCLOS, există unele prevederi cu privire la modul în care statul de coastă ar trebui să-și exercite jurisdicția exclusivă în spațiile sale marine teritoriale. De exemplu, așa cum se precizează în articolul 212, statul de coastă are dreptul de a adopta legi și reglementări pentru prevenirea, reducerea și controlul poluării marine a mediului marin din sau prin atmosferă și să ia alte măsuri necesare pentru a preveni, a reduce și controla astfel de factori poluanți. În acest sens, statul de coastă poate reglementa, autoriza și desfășura cercetări științifice marine în marea lor teritorială în temeiul articolului 245 din UNCLOS.

În ceea ce privește libertatea de tranzit de care se bucură statele fără ieșire la mare, potrivit articolului 125 alin. (3), statul de tranzit, în calitate de deținător al suveranității depline asupra teritoriului său, are dreptul de a lua toate măsurile necesare pentru a se asigura că drepturile și facilitățile acestora în acest sens sunt menținute. Deasemenea, statul costier deține și alte competențe în acest sens, cum ar fi: desfășurarea activităților de supraveghere pe nave străine, controlul vamal, dreptul de a prinde pește, stabilirea de zone de apărare și dreptul de urmărire.⁷⁷²

Din analiza studiilor efectuate de numeroși cercetători, suveranitatea este înțeleasă în dreptul mării ca fiind autoritatea deplină pe care o deține statul de coastă de a-și pune în aplicare legislația națională asupra zonei maritime care face parte din jurisdicția sa, tocmai în apele interne, teritoriale, iar în cazul statului arhipelag se află în apele arhipelagice, însă, cu restricțiile prevăzute de dreptul internațional.

⁷⁶⁹ Ovchinnikov, A., Mamychev, A., & Mamycheva, D. (2015). *Sociocultural bases of state – legal development coding*. Mediterranean Journal of Social Sciences, 6(3S4), pp.67-74

⁷⁷⁰ United Nations Convention on the Law of the Sea

⁷⁷¹ Popescu Roxana Mariana.(2023). *Drept internațional public – Noțiuni introductive*, Editura Universul Juridic, p.203

⁷⁷² Sunyowati, Dina.& Narwati, Enny. (2013). *Textbook on the Law of the Sea*. Surabaya: Airlangga University Press.

3. Drepturile suverane în Dreptul Mării

Prima referire la „drepturile suverane” în dreptul maritim internațional a fost făcută în anii ‘70, aproximativ în aceeași perioadă în care a avut loc cea de-a treia Conferință a ONU privind dreptul mării (care a dus în cele din urmă la semnarea UNCLOS în anul 1982).

Termenul a ajuns să guverneze drepturile statelor de coastă asupra resurselor din platformele lor continentale și zonelor economice exclusive (ZEE), precum și resursele lor energetice, începând cu anii ‘90. Cu toate acestea, suveranitatea nu este conferită automat ca urmare a faptului că un stat deține drepturi suverane asupra resurselor din ZEE proprie. Drepturile suverane care sunt în fapt un set limitat de drepturi și puteri ale unui stat de coastă nu corespund dreptului de a exercita suveranitatea (adică, autoritatea politică supremă) asupra zonei.

UNCLOS oferă baza legală pentru ca statul de coastă să își exercite dreptul suveran în ZEE și peste platoul continental.

În ceea ce privește aplicarea legilor și reglementărilor statelor de coastă, articolul 73 din UNCLOS explică mijloacele de exercitare a dreptului suveran în sine, prin explorarea, conservarea și gestionarea resurselor vii din ZEE, deasemenea pentru a lua astfel de măsuri, inclusiv îmbarcare, inspecție, arestarea și alte procedurile judiciare necesare pentru a asigura respectarea legilor și reglementărilor adoptate de acesta în conformitate cu UNCLOS.

În ZEE, astfel de mijloace și măsuri se aplică celor vii sau nevii, apelor de lângă fundul mării și ale fundului mării și subsolului acestuia, precum și în ceea ce privește alte activități de exploatare economică și explorare a zonei, cum ar fi producerea de energie din apă, curenți și vânt, conform articolului 56 din UNCLOS. În timp ce se află pe platforma continentală, se aplică resurselor minerale și altor resurse nevii ale fundului mării și subsolului împreună cu organismele vii aparținând speciilor sedentare, organismele imobile în stadiul de recoltare, pe sau sub fundul mării sau care nu se pot deplasa decât în contact fizic constant cu fundul mării sau subsolul, conform articolului 77 din UNCLOS.

Se poate observa că acest instrument juridic principal precizează doar modul în care statul de coastă are dreptul să exercite anumite drepturi suverane și găzduiește baza măsurilor de executare, fără a fi definit în prealabil și fără echivoc termenul.

În politica internațională, există negocieri continue cu privire la măsura în care un stat trebuie să se restrângă în timp ce își exercită drepturile suverane în schimbul asocierii sale cu entități internaționale, regionale sau supranaționale.

În mod similar, statele părți la UNCLOS sunt supuse unor restricții specifice în exercitarea suveranității în jurisdicțiile lor maritime. Articolele 207-212 din UNCLOS prevăd că statele trebuie să adopte politici de reglementare pentru a preveni, reduce și controla poluarea marine. Articolul 17 dispune că statele beneficiază de dreptul de „innocent passage” prin marea teritorială a altor state.⁷⁷³ Această prevedere este cea mai critică distincție între suveranitatea asupra pământului teritorial și a mării teritoriale. Acesta este, probabil, și motivul pentru care state precum China se opun vehement.

Există o altă distincție între suveranitate și drepturi suverane care ține în mod specific de jurisprudența maritimă. Granițele maritime separă doar drepturile suverane care sunt funcționale și limitate ca caracter. Deținerea de drepturi suverane asupra unui spațiu marin nu implică suveranitate asupra acestuia; deși drepturile suverane sunt condiționate de suveranitatea asupra „liniei de bază”⁷⁷⁴.

⁷⁷³ Yuriy Bytyak et al., (2017) „*State Sovereignty and Sovereign Rights: The Problem of Correlation*”, *Medwell Journals* 12, no. 7.

⁷⁷⁴ Linia de bază este linia de apă joasă recunoscută oficial a unui stat de coastă.

Cu toate acestea, în domeniul maritim, două sau mai multe state pot avea drepturi egale și valabile asupra unui anumit teritoriu, iar ambale pot solicita concesi rezonabile pentru o rezolvare reciproc acceptabilă a problemei graniței.⁷⁷⁵

4. Suveranitate vs drepturi suverane în cazul Mării Chinei de Sud

Marea Chinei de Sud (SCS) care are o suprafață de 3,5 milioane km pătrați, este una dintre cele mai importante suprafețe de apă din punct de vedere strategic din lume. Practic, o treime din transportul maritim global trece prin liniile sale maritime și adăpostește resurse ample de pescuit, hidrocarburi și minerale. Este o regiune mult contestată în geopolitica contemporană, cu o serie de conflicte care decurg din relațiile de putere asimetrice dintre China și celelalte state de coastă ale regiunii prin raportare la amploarea și natura pretențiilor lor de proprietate asupra acesteia.⁷⁷⁶

Conflictul se referă la limitele maritime, așa cum sunt stabilite de dreptul internațional, pe de o parte, și drepturile istorice, pe de altă parte. Această situație a condus la accepțiuni diferite despre principiile „suveranității” și „drepturile suverane”, la provocări legate de întinderea și exercitarea drepturilor legale și relația acestora cu suveranitatea. Distincția dintre cele două este, așadar, o componentă esențială a problemelor din jurul SCS.

Cazul SCS are în vedere doi vectori.

În primul rând, China dorește să-și diversifice sursele de energie. În contextul în care SCS deține aproximativ 190 de trilioane de metri cubi de gaze naturale și 11 miliarde de barili de petrol⁷⁷⁷ împreună cu hidrocarburi potențial nedescoperite.

În al doilea rând, exercitarea influenței asupra căilor maritime aglomerate de trafic și comunicații (SLOC) care trec prin aceste ape și care va asigura accesul comercial și naval al Chinei atât în Oceanul Indian, cât și în Oceanul Pacific.

Nu în ultimul rând, China revendică drepturi istorice asupra acestor ape.

China și-a bazat pretențiile extinse de suveranitate asupra SCS pe drepturi istorice care datează din secolul al II-lea î.Hr., când marinarii chinezi au descoperit caracteristicile teritoriale majore ale regiunii. Cu toate acestea, regimul maritim juridic internațional nu a recunoscut niciodată revendicările istorice ca sursă legitimă de acordare a suveranității și a drepturilor suverane.

Așadar, în ultimii ani, China a căutat să interpreteze în favoarea sa cadrul legal existent – în primul rând Convenția Națiunilor Unite privind dreptul mării la care este parte – pentru a-și justifica pretențiile.

UNCLOS recunoaște o distanță de 12 mile marine (22,2 km) dincolo de coasta oricărei țări ca parte a „apelor sale teritoriale”. De asemenea, conferă unele drepturi speciale statelor arhipelagice.

Noua abordare a Chinei se întemeiază pe ceea ce numește „Four-Sha” sau patru grupuri de insule majore din SCS — Insulele Spratly, Insulele Paracel, Insulele Pratas și zona Macclesfield Bank — pe care le pretinde ca fiind ale ei. În ciuda faptului că nu este un arhipelag, China și-a revendicat aceleași drepturi în temeiul UNCLOS ca și statele arhipelagice și consideră apele dintre aceste insule drept apele sale interne. De asemenea, și-a afirmat dreptul de a reglementa activitățile militare în apele care fac parte din zona sa economică exclusivă (ZEE) în conformitate cu

⁷⁷⁵ Østhagen, *Coast Guards and Ocean Politics in the Arctic*

⁷⁷⁶ <https://www.crisisgroup.org/asia/north-east-asia/china/315-competing-visions-international-order-south-china-sea>, accesat la data de 21.11.2024

⁷⁷⁷ <https://amti.csis.org/south-china-sea-energy-exploration-and-development/#:~:text=The%20South%20China%20Sea%20holds,with%20much%20more%20potentially%20undiscovered>, accesat la data de 22.11.2024

reglementările UNCLOS. Toate acestea, însă, contravin principiului UNCLOS care susține că libertatea de navigație este o normă integrală și universal acceptată a dreptului internațional⁷⁷⁸.

Efortul Chinei de a impune drepturi suverane în domeniul maritim a estompat distincția dintre drepturile statelor în limitele lor terestre și cele pe care le pot aplica în zonele lor maritime.⁷⁷⁹ Normele de drept internațional susțin că, în timp ce statele au drepturi totale asupra teritoriului lor, drepturile lor asupra mării limitrofe se extind doar la exploatarea resurselor acesteia. Acest lucru a agravat preocupările altor state de coastă cu privire la spațiile lor maritime.

Statele costiere SCS au întreprins în mod intermitent măsuri pentru a contracara China, însă după o serie de întâlniri ostile cu navele chineze, de exemplu, Filipine, în 2011, au început să se refere oficial la SCS drept Marea Filipinelor de Vest – lucru pe care secretarul de stat american de atunci, Hillary Clinton, a susținut-o.⁷⁸⁰ Vietnamul, deasemenea, a adoptat o lege în 2012 prin care își afirmă suveranitatea asupra insulelor Spratly și Paracel și a solicitat notificarea prealabilă tuturor navelor militare străine care trec prin zonă.⁷⁸¹

Unul dintre principalele motive ale eșecului aplicării prevederilor UNCLOS Chinei în disputa SCS îl constituie termenii vagi din documente cu referire la suveranitate și drepturile suverane. UNCLOS subliniază suveranitatea și drepturile suverane, dar nu reușește să le definească în mod explicit. Articolele 74 și 84⁷⁸² impun o „soluție echitabilă” pentru delimitarea frontierelor maritime, dar nu precizează ce concept de egalitate trebuie urmat. Aceste ambiguități au permis statelor membre să interpreteze termenii în funcție de interesele lor, conducând la versiuni diferite și adesea contradictorii.

Totodată, Tribunalul internațional pentru dreptul mării înființat prin convenție nu are competența de a decide asupra chestiunii suveranității asupra teritoriului marin în litigiu, care se află în centrul conflictelor din SCS. Pe de altă parte, chiar dacă tribunalul emite un verdict obligatoriu, UNCLOS nu are un mecanism eficient de executare⁷⁸³. Curtea Internațională de Justiție se poate pronunța asupra chestiunii suveranității numai atunci când toate părțile în conflict sunt de acord cu aceasta.

Coerența în ceea ce privește diferența dintre suveranitate și drepturile suverane ar ajuta la simplificarea problemei extrem de complicate care este în cazul SCS. Acest lucru ar duce, fără îndoială, la o mai bună apreciere a geografiei politice a acestor ape.

Concluzii

Concluzionând, delimitarea conceptelor “suveranitate” și “drepturi suverane” în cadrul dreptului internațional al mării subliniază complexitatea relațiilor juridice și politice din acest domeniu. Suveranitatea, înțeleasă ca jurisdicție exclusivă și completă a statului asupra unui spațiu definit, se distinge de drepturile suverane, care sunt limitate spațial și funcțional, aplicându-se în mod special în zone precum zona economică exclusivă și platoul continental⁷⁸⁴. Cu toate acestea, în comun cu suveranitatea teritorială, drepturile suverane pot fi exercitate și asupra indivizilor, indiferent de cetățenia acestora, deoarece nu conțin nicio limită *ratione personae*⁷⁸⁵.

⁷⁷⁸ <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/how-china-bending-rules-south-china-sea>, accesat la data de 22.11.2024

⁷⁷⁹ J. Baker (2013), *International Order in the Oceans: Territoriality, Security and the Political Construction of Jurisdiction over Resources at Sea*, University of British Columbia, p. 63.

⁷⁸⁰ <https://www.cfr.org/timeline/chinas-maritime-disputes>, accesat la data de 18.11.2024

⁷⁸¹ <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/how-china-bending-rules-south-china-sea>, accesat la data de 22.11.2024

⁷⁸² https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, accesat la data de 10.11.2024

⁷⁸³ <https://www.brookings.edu/articles/limits-of-law-in-the-south-china-sea/>, accesat la data de 10.11.2024

⁷⁸⁴ Tanaka, Y. (2012). *The International Law of the Sea*. Ed. 2. Cambridge: Cambridge University Press

⁷⁸⁵ https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, accesat la data de 10.11.2024

Convenția Națiunilor Unite privind dreptul mării reprezintă cadrul juridic esențial pentru reglementarea acestor concepte, însă ambiguitatea anumitor prevederi a permis interpretări divergente, conducând la tensiuni și conflicte, cum este cazul Mării Chinei de Sud și conținutului sistemelor juridice internaționale⁷⁸⁶.

Acest studiu evidențiază necesitatea unei clarificări juridice și a unei aplicări mai riguroase a normelor internaționale pentru a evita suprapunerile și conflictele. Distincția clară între suveranitate și drepturi suverane poate contribui la soluționarea disputelor și la consolidarea relațiilor internaționale. Totodată, dezvoltarea dreptului mării trebuie să țină cont de dinamica politică și economică globală, adaptându-se contextului actual al relațiilor internaționale.

Referinces

- J. Baker, “International Order in the Oceans: Territoriality, Security and the Political Construction of Jurisdiction over Resources at Sea”, University of British Columbia, 2013, p. 63.
- Benoist, Alain de. (1999). *What Is Sovereignty*. Telos: Critical Theory of the Contemporary, Vol. 116, p. 99.
- Bytyak, et. al., “State Sovereignty and Sovereign Rights: The Problem of Correlation”, *The Social Sciences*, Vol. 12, Issue 7, 2017.
- Gevorgyan, K. (2014). *Concept of State Sovereignty: Modern Attitudes*, in *Materials of conference devoted to 80th of the Faculty of Law of the Yerevan State University*, p. 435.
- Oppenheim, Lassa F. (1912). *International Law. A Treatise*. Vol. I (of 2). Ed.2. London, New York, Bombay, Calluta: Longmans, Green and Co.
- Ovchinnikov, A., Mamychev, A., & Mamycheva, D. (2015). *Sociocultural bases of state – legal development coding*. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(3S4), pp.67-74
- Popescu Roxana Mariana.(2023). *Drept internațional public – Noțiuni introductive*, Editura Universul Juridic, p.203
- Shestopal, S. & Oleynikov, S. (2016). *Theoretical foundation of human rights: J. Maritain philosophy of natural law*. *Journal of Scientific Research And Development*, 3(6), pp.96-103.
- Steinberger, H. (1987). *Sovereignty*, in *Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Encyclopedia for Public International Law*, Vol 10. North Holland: Elsevier Science Publisher
- Schmitt, Michael N. (2017). *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sunyowati, Dina., & Narwati, Enny. (2013). *Textbook on the Law of the Sea*. Surabaya: Airlangga University Press.
- Waltermann, Antonia M. (2019). *Reconstructing Sovereignty*. Switzerland: Springer
- Yuriy Bytyak et al., (2017) ,“State Sovereignty and Sovereign Rights: The Problem of Correlation,” *Medwell Journals* 12, no. 7.
- <https://www.orfonline.org/research/sovereignty-vs-sovereign-rights-de-escalating-tensions-in-the-south-china-sea> accesat la data de 18.11.2024:
- https://www.researchgate.net/publication/322233984_The_State_Sovereignty_and_Sovereign_rights_The_Correlation_Problem/link/5a4d1a44aca2729b7c8b321c/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19, p.581, accesat la data de 22.11.2024
- <https://www.crisisgroup.org/asia/north-east-asia/china/315-competing-visions-international-order-south-china-sea>, accesat la data de 21.11.2024

⁷⁸⁶ Suganuma, U. (2002). *Sovereign Rights and Territorial Space in Sino-Japanese Relations: Irredentism and the Diaoyu/Senkaku Islands*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

- <https://ami.csis.org/south-china-sea-energy-exploration-and-development/#:~:text=The%20South%20China%20Sea%20holds,with%20much%20more%20potentially%20undiscovered>, accesat la data de 22.11.2024
- <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/how-china-bending-rules-south-china-sea>, accesat la data de 22.11.2024
- <https://www.cfr.org/timeline/chinas-maritime-disputes>, accesat la data de 18.11.2024
- <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/how-china-bending-rules-south-china-sea>, accesat la data de 22.11.2024
- <https://www.cfr.org/timeline/chinas-maritime-disputes>, accesat la data de 18.11.2024

REGIMUL JURIDIC AL CANALELOR MARITIME INTERNAȚIONALE

Dora Domnica POPESCU (BACIU)*

Abstract

Lucrarea tratează statutul legal al principalelor canale maritime, precum Suez, Panama și Kiel. Regimul juridic al acestora este caracterizat prin analiza aspectelor referitoare la suveranitatea statului riveran, libertatea navigației, importanța economică și principiile statuate de convențiile internaționale relevante.

Cuvinte cheie: *dreptul mării, canalele maritime internaționale, principiile navigației*

1. Introducere

Spre deosebire de strâmtoari, care sunt pasaje maritime naturale, canalele sunt rute de navigație create de om. Canalele maritime internaționale reprezintă căi navigabile artificiale care au schimbat radical dinamica comerțului global, oferind rute mai rapide și mai sigure pentru transportul maritim. Aceste infrastructuri sunt esențiale în menținerea fluxurilor economice și a relațiilor internaționale, facilitând legături comerciale într-o lume globalizată. Printre cele mai cunoscute canale maritime internaționale se numără Canalul Suez, Canalul Panama și Canalul Kiel, fiecare dintre acestea având un regim juridic propriu, stabilit prin convenții internaționale sau reglementări interne ale statului pe teritoriul căruia se află.

Stabilirea dreptului tuturor statelor de a utiliza liber canalele pentru navigație este esențială pentru dezvoltarea economiei și securitatea multor țări din întreaga lume.

Importanța canalelor ca puncte nodale în sistemul mondial de comunicații maritime a dus la relevanța politică a problemei regimului lor juridic. Unele state care dețin canale văd în poziția lor geografică oportunități suplimentare pentru creșterea propriului rol în politica mondială.

Faptul că un canal leagă mările libere și este cea mai importantă cale navigabilă de importanță internațională îl diferențiază considerabil, ca semnificație, de alte ape interioare ale unui stat, cum ar fi râurile naționale. Cu toate acestea, în prezent nu există norme convenționale care să acorde dreptul de trecere prin orice canal maritim sau să oblige la acordarea acestuia. Dreptul de trecere poate fi discutat în raport cu fiecare canal în parte. Cele mai importante canale internaționale, precum Suez, Panama și Kiel, sunt deschise trecerii navelor din toate națiunile fie prin acorduri internaționale, fie prin legislație națională.

Unul dintre cei mai importanți factori care determină statutul canalelor este locația lor geografică. Toate formează o legătură directă între vaste zone ale mărilor libere. Canalul Panama leagă oceanele Pacific și Atlantic, Canalul Suez conectează Marea Mediterană cu Marea Roșie și mai departe cu Oceanul Indian. Canalul Kiel conectează Marea Baltică cu Marea Nordului și apoi cu Oceanul Atlantic.

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: popescudoradomnica@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. asoc. dr. Roxana-Mariana Popescu (roxana.popescu@univnt.ro).

O altă caracteristică a canalelor internaționale este legată de funcționalitatea și importanța lor pentru navigația internațională. În acest sens, canalele nu sunt inferioare multor strâmtoare internaționale și chiar le depășesc. De obicei, ele sunt construite pentru a deveni rute maritime de importanță internațională și pentru a intra în sistemul general al rutelor maritime de transport mondial.

Analiza detaliată a acestor canale oferă o înțelegere a importanței lor economice, juridice și strategice, dar și a provocărilor moderne pe care le ridică administrarea acestora în fața unei lumi globalizate și interdependente.

2. Definirea canalelor maritime internaționale

Conform dreptului internațional, un *canal maritim internațional* este o cale navigabilă artificială care conectează două mări și este utilizată pentru navigația internațională⁷⁸⁷. Spre deosebire de strâmtoare, care sunt formațiuni naturale, **canalele** sunt create de om și sunt supuse suveranității statelor pe teritoriul cărora se află. Regimul lor juridic este determinat de acorduri internaționale și, în unele cazuri, de legislația națională.

În funcție de importanța lor, în ceea ce privește navigația pe mare, canalele pot fi⁷⁸⁸:

- *naționale*, când se găsesc în întregime pe teritoriul unui stat și în afara căilor maritime internaționale;
- *internaționale*, când, deși se găsesc pe teritoriul unuia sau mai multor state constituie verigi importante în sistemul căilor maritime mondiale.

Deși sunt situate pe teritoriul unui stat și, prin urmare, se află sub suveranitatea acestuia, importanța lor pentru navigația internațională a condus la stabilirea unui statut internațional pentru cele mai semnificative astfel de canale, în temeiul unor tratate, pentru a garanta dreptul de tranzit al navelor din toate statele. Fiecare canal are un regulamentul special de exploatare.

Pe lângă rolul lor evident în transportul maritim, canalele internaționale au devenit puncte nevralgice ale economiei globale. Acestea reduc semnificativ timpul și costurile de transport, îmbunătățind eficiența lanțurilor logistice și asigurând accesul rapid la piețe strategice. Totuși, poziția lor geografică și importanța economică le transformă și în ținte potențiale ale disputelor internaționale.

3. Caracteristicile regimului juridic al canalelor maritime internaționale

3.1. Suveranitatea statului riveran

Canalele construite pe teritoriul unui stat sunt supuse suveranității acestuia. Suveranitatea implică dreptul statului de a reglementa utilizarea canalului, de a impune taxe și de a administra infrastructura. Totuși, dacă un canal dobândește statut internațional, regimul său juridic este determinat de tratate internaționale, care pot limita exercitarea deplină a suveranității statului respectiv.

Un exemplu relevant este Canalul Suez, a cărui administrare a fost inițial acordată unei companii internaționale și ulterior naționalizată de Egipt în 1956. Naționalizarea canalului a marcat un punct de cotitură în geopolitica regiunii, evidențiind conflictele de interese dintre marile puteri economice ale lumii.

⁷⁸⁷ Convenția Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS), 1982. Disponibil online la: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (accesat la data de 20.12.2024).

⁷⁸⁸ Canal. Disponibil la [https://ro.wikipedia.org/wiki/Canal_\(geografie\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Canal_(geografie)). Accesat la data de 20.12.2024.

3.2. Libertatea navigației

Principiul libertății navigației este unul dintre fundamentele regimului juridic al canalelor maritime internaționale. Acest principiu asigură accesul nediscriminatoriu la canale pentru navele tuturor statelor, indiferent de pavilion. Libertatea navigației este garantată prin tratate internaționale, cum ar fi Convenția de la Constantinopol⁷⁸⁹ pentru Canalul Suez și Tratatul Torrijos-Carter⁷⁹⁰ pentru Canalul Panama. Cu toate acestea, statele pot impune anumite restricții pentru a proteja securitatea națională sau pentru a asigura integritatea infrastructurii.

Libertatea navigației este esențială nu doar pentru comerțul global, ci și pentru menținerea păcii și stabilității regionale. Restricțiile nejustificate pot genera tensiuni diplomatice, iar încălcările principiului navigației libere pot conduce la conflicte armate sau sancțiuni economice.

3.3. Importanța economică și strategică

Canalele maritime internaționale au o importanță strategică deosebită, deoarece facilitează transportul rapid și eficient al bunurilor și energiei. De exemplu, Canalul Suez reduce cu aproximativ 7.000 km distanța între Europa și Asia, în timp ce Canalul Panama conectează direct Oceanul Atlantic cu Oceanul Pacific, eliminând necesitatea de a naviga în jurul Americii de Sud.

Pe lângă economia de timp și resurse, aceste canale joacă un rol vital în geopolitică. Controlul asupra unui canal internațional oferă statului riveran un avantaj strategic semnificativ, permițându-i să influențeze fluxurile comerciale și să-și consolideze poziția pe scena internațională.

3.4. Aspecte speciale ale regimului juridic

a. Neutralitatea este un principiu fundamental aplicat canalelor maritime internaționale. De exemplu, Canalul Suez este protejat de convenții internaționale împotriva utilizării în scopuri militare⁷⁹¹. Similar, Canalul Panama beneficiază de un regim de neutralitate, chiar și în situații de conflict internațional.

Neutralitatea canalelor este vitală pentru menținerea stabilității internaționale. Încălcările acestui principiu pot declanșa crize diplomatice și economice, subliniind necesitatea unui cadru juridic robust.

b. Taxele de tranzit. Statele care administrează canale internaționale percep taxe pentru utilizarea acestora. Aceste taxe sunt stabilite în funcție de tonajul navelor, dimensiuni și tipul de marfă transportată. Veniturile generate sunt utilizate pentru întreținerea și modernizarea canalelor.

c. Soluționarea litigiilor

Litigiile legate de utilizarea canalelor maritime internaționale sunt soluționate prin arbitraj internațional sau prin intermediul tribunalelor stabilite prin tratate. De exemplu, disputele privind Canalul Panama sunt reglementate conform Tratatului Torrijos-Carter⁷⁹².

⁷⁸⁹ *Convenția de la Constantinopol privind navigația liberă a Canalului Maritim Suez*, semnată la 29 octombrie 1888 de Regatul Unit, Germania, Austro-Ungaria, Spania, Franța, Italia, Țările de Jos, Rusia și Imperiul Otoman.

Disponibilă la <https://loveman.sdsu.edu/docs/1888ConstantinopleConventionon.pdf> Accesat la data de 20.12.2024

⁷⁹⁰ *Tratatele Torrijos-Carter*, semnate la 7 septembrie 1977 între Statele Unite ale Americii și Republica Panama, care au înlocuit Tratatul Hay-Bunau-Varilla din 1903. Disponibile la <https://2001-2009.state.gov/p/wha/rlnks/11936.htm>. Accesat la data de 20.12.2024

⁷⁹¹ Adrian Filip, *Dreptul Maritim Internațional*, Editura Sitech, 2017, pp. 45-47.

⁷⁹² Idem 4

4. Convenții internaționale relevante

4.1. Convenția de la Constantinopol (1888)

Această convenție⁷⁹³ a stabilit primul regim internațional pentru un canal maritim, garantând libertatea de navigație pe Canalul Suez. Convenția prevede că canalul va fi deschis tuturor navelor, indiferent de pavilion, atât în timp de pace, cât și în timp de război. De asemenea, zona canalului a fost declarată neutră, fiind interzisă utilizarea sa pentru scopuri militare.

Convenția de la Constantinopol rămâne un punct de referință pentru reglementările maritime internaționale, fiind un exemplu de cooperare multilaterală într-o perioadă dominată de rivalități coloniale. Adaptarea sa la noile realități geopolitice și economice este esențială pentru menținerea relevanței sale.

4.2. Tratatul Torrijos-Carter (1977)

Semnat între SUA și Panama, acest tratat⁷⁹⁴ a reglementat transferul administrării Canalului Panama către statul panamez, garantând în același timp utilizarea egală a canalului de către toate statele. Tratatul subliniază și importanța neutralității canalului, asigurând continuitatea traficului maritim chiar și în situații de conflict internațional.

Transferul de administrare al Canalului Panama este un exemplu de succes al suveranității partajate și al cooperării internaționale. Prin modernizările ulterioare, canalul continuă să răspundă cerințelor economiei globale.

4.3. Convenția asupra dreptului mării (UNCLOS) (1982)⁷⁹⁵

reglementează navigația în strâmțori, dar nu se aplică în mod direct canalelor maritime artificiale. Totuși, principiile UNCLOS influențează interpretarea tratatelor privind canalele maritime.

UNCLOS este un document fundamental pentru dreptul maritim internațional, oferind un cadru pentru soluționarea disputelor și reglementarea accesului la resursele maritime. Influența sa asupra canalelor internaționale este indirectă, dar semnificativă.

5. Principalele canale maritime internaționale

5.1. Canalul Suez

Canalul Suez, situat în Egipt, leagă Marea Mediterană de Marea Roșie, fiind unul dintre cele mai importante canale maritime din lume (Fig. 1). Deschis în 1869, canalul permite trecerea navelor în ambele sensuri, reducând considerabil distanțele între Europa și Asia.

⁷⁹³ Idem 3

⁷⁹⁴ Idem 4

⁷⁹⁵ United Nations. *United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)*. Montego Bay, 1982. Disponibil la https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm. Accesat la data de 20.12.2024

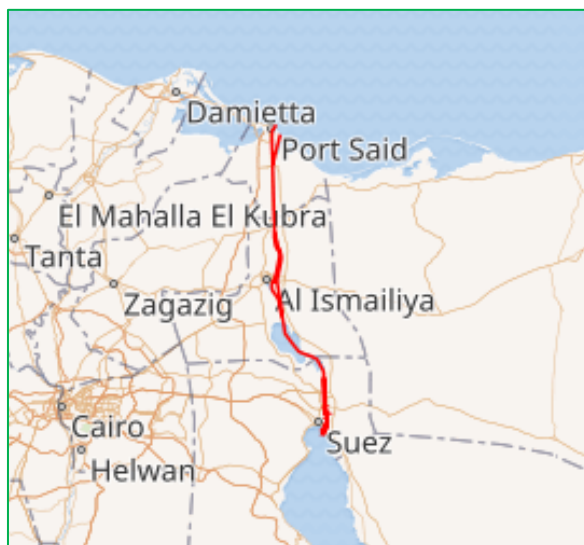

Fig. 1. Canalul Suez⁷⁹⁶

Administrarea canalului a fost preluată de guvernul egiptean în 1956, printr-un proces de naționalizare care a declanșat criza Suezului. Modernizările recente, cum ar fi lărgirea și adâncirea canalului în 2015, au îmbunătățit semnificativ capacitatea acestuia.

Regimul juridic al Canalului Suez este guvernat de Convenția de la Constantinopol din 1888 privind navigația liberă prin Canalul Suez (Convenția de la Constantinopol)⁷⁹⁷, alte principii și norme aplicabile ale dreptului internațional și legislația egipteană.

Principalele principii ale navigației în canal stabilite prin Convenția de la Constantinopol sunt:

mm. Libertatea utilizării canalului de către navele tuturor națiunilor.

Ca garanție a libertății de utilizare a canalului, Convenția de la Constantinopol stipulează obligația părților de a nu încălca utilizarea liberă a canalului în timp de război sau pace (Art 1) și de a nu permite acțiuni care ar viza încălcarea inviolabilității canalului (Art 2). În mod egal, inviolabilitatea infrastructurii, instituțiilor, clădirilor și lucrărilor din canalul maritim și cel de apă dulce trebuie respectată (Articolul 3). Principiul libertății de utilizare a canalului nu este limitat în timp (Art 14). Acest principiu este confirmat și în preambulul Convenției de la Constantinopol, care menționează dorința părților „de a aproba prin tratat existența unui anumit ordin care să garanteze, în orice moment și pentru toate statele, utilizarea liberă a Canalului Suez”⁷⁹⁸. Articolul 9 obligă Egiptul să ia măsurile necesare pentru a asigura utilizarea liberă a canalului.

nn. Egalitatea tuturor statelor în utilizarea canalului.

Principiul egalității statelor în utilizarea canalului este reiterat în Articolele 1 și 12 ale Convenției de la Constantinopol. Potrivit Articolului 1, canalul este liber și deschis tuturor navelor comerciale și militare, indiferent de pavilion. Pentru a evita încălcarea acestui principiu, toate statele părți la Convenție „sunt interzise să solicite avantaje sau privilegii teritoriale ori comerciale în acordurile internaționale care ar putea fi încheiate cu privire la canal” (Art 12). Condițiile de trecere

⁷⁹⁶ Map of the Suez Canal. *WikiMap*. <https://wikimapia.org>. Accesat la data de 20.12.2024.

⁷⁹⁷ Idem 3

⁷⁹⁸ Idem 3

a navelor, stabilite de legislația egipteană, sunt egale pentru toți utilizatorii canalului. O parte integrantă a principiului general al egalității este **principiul nediscriminării**, astfel încât structura taxelor și tarifelor aplicate nu trebuie să impună obligații financiare mai mari sau mai mici utilizatorilor în funcție de pavilionul navei sau de proprietarul acesteia. Taxele de tranzit și cele pentru servicii sunt percepute pe baze egale, în funcție de tonajul net al navei, gradul de încărcare (cu marfă sau balast) și tipul serviciilor oferite.

oo. Principiul neutralității și interzicerea blocadei canalului.

Statele părți la Convenția de la Constantinopol au convenit să nu aplice niciodată dreptul de blocadă (Art 1). Pentru a garanta libertatea de navigație pe canal, construirea și deținerea de baze, fortificații de orice fel sau întreținerea navelor de război în zona canalului sunt interzise (Art 7 și 11). Reprezentanții puterilor semnatare au fost obligați să „cere distrugerea tuturor instalațiilor și dispersarea tuturor adunărilor care ar putea perturba libertatea și securitatea navigației” (Art 8). Deoarece canalul rămâne deschis în timpul războiului pentru trecerea liberă a navelor militare ale statelor beligerante, „nicio acțiune permisă de război și nicio acțiune ostilă sau care are ca scop perturbarea navigației libere nu va fi permisă în canal, în porturile sale de intrare sau pe o rază de 12 mile de aceste porturi” (Art 4).

Textul original al Convenției specifica o rază de 3 mile. Totuși, după decretul prezidențial din 1958 care a extins lățimea apelor teritoriale ale Egiptului la 12 mile nautice, prevederile Convenției au fost modificate în consecință.

Peste un secol de aplicare a prevederilor Convenției de la Constantinopol a demonstrat că orice abatere de la principiile proclamate, în special principiul neutralității și interzicerea blocadei canalului, reprezintă o amenințare pentru utilizarea liberă a canalului.

Astăzi, Convenția de la Constantinopol este în vigoare, cu excepția prevederilor care contrazic Carta ONU și legislația egipteană. Astfel, prevederile articolelor 8, 9, 10, 13 referitoare la drepturile speciale ale guvernului otoman în aplicarea Convenției în legătură cu dreptul Egiptului la autodeterminare și naționalizarea Companiei Canalului Suez în 1956 nu mai sunt valabile.

Egiptul a recunoscut obligația de a acorda dreptul de utilizare a canalului navelor străine într-o Declarație unilaterală din 24 aprilie 1957⁷⁹⁹, atașată unei scrisori a ministrului egiptean de externe adresată Secretarului General al ONU. Această declarație a fost înregistrată la Secretariatul ONU ca instrument internațional.

Autoritatea Canalului Suez (SCA), înființată de guvernul egiptean la 26 iulie 1956, gestionează traficul navelor în canal. SCA este responsabilă de toate aspectele legate de administrarea, operarea, întreținerea și îmbunătățirea condițiilor de navigație în canal. Conform statutului său, SCA nu este autorizată să ia măsuri contrare Convenției de la Constantinopol sau Declarației Egiptene din 24 aprilie 1957. Conform clauzei 7 a Declarației, SCA nu poate acorda niciun avantaj sau preferință vreunei nave, companii sau părți care nu sunt oferite în aceleași condiții altor nave, companii sau părți.

Declarația Egipteană din 24 aprilie 1957 specifică mijloacele de soluționare a eventualelor diferențe și dispute privind interpretarea și aplicarea Convenției de la Constantinopol și a Declarației, precum apeluri către SCA, negocieri, consultări, tribunale arbitrale și Curtea Internațională de Justiție (CIJ). Prin Declarația Egipteană din 18 iulie 1958 privind măsurile pentru funcționarea Canalului Suez, Egiptul a recunoscut jurisdicția obligatorie a CIJ pe baza reciprocității și fără acorduri speciale, conform articolului 36, alineatul 2 din Statutul CIJ.

Navigația pe Canalul Suez este reglementată de **Regulamentele de Navigație ale Canalului Suez**. Acestea stabilesc cerințele pentru navele care pot trece prin canal, competențele SCA și gestionarea porturilor.

⁷⁹⁹ Egypt. Declaration on Suez Canal and the arrangements for its operation. *United Nations Treaty Series*, vol. 265, 1957, p. 299. <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280048987>. Accesat la data de 20.12.2024.

Instrucțiunile și circularele emise de SCA, care conform articolului 1 din Regulamente trebuie să respecte Convenția SOLAS, MPSS-72 și legislația egipteană, fac parte integrantă din regulamente.

5.2. Canalul Panama

Canalul Panama este o cale navigabilă care traversează istmul Panama, conectând Oceanul Atlantic cu Oceanul Pacific (Fig. 2). Construcția sa, finalizată în 1914, a fost un proiect de inginerie remarcabil. Canalul Panama are o lungime de 82 km și leagă Oceanul Pacific, în apropierea orașelor Balboa și Panama, de Oceanul Atlantic, în apropierea orașelor Cristobal și Colon. Canalul a fost deschis oficial în august 1914, dar este utilizat pentru navigația internațională din 1920.

Fig. 2. Canalul Panama⁸⁰⁰

Administrația canalului a fost transferată de la SUA către Panama în 1999, iar modernizările recente au permis trecerea navelor de mari dimensiuni (neo-Panamax). La 31 decembrie 1999, conform Tratatului Canalului Panama, canalul a intrat sub suveranitatea statului Panama.⁸⁰¹

Procedurile de navigație în Canalul Panama sunt stabilite prin reglementările relevante. O caracteristică distinctivă a navigației în Canalul Panama, asemănătoare Canalului Kiel, este prezența unui sistem de ecluze pentru a compensa diferențele de nivel ale apei. Navele sunt ghidate în ecluze de locomotive electrice puternice.

Taxele de utilizare a canalului reprezintă o sursă semnificativă de venit pentru bugetul Panamei. În decembrie 2001, a fost stabilit un record pentru taxa de tranzit prin Canalul Panama, în valoare de 208.653,16 dolari, de către vasul de croazieră *Norwegian Star*, care transporta peste două mii de turiști.

Conform Tratatului din 1977 între Statele Unite și Panama privind neutralitatea permanentă și operarea Canalului Panama (Articolul 1), canalul, ca rută de tranzit internațional, este permanent neutru. Prevederile acestui tratat bilateral sunt reflectate într-un protocol deschis pentru aderarea tuturor statelor. În 1988, Uniunea Sovietică a aderat la Protocol.

⁸⁰⁰ Map of Panama Canal Region. *Wikimedia Commons*. <https://commons.wikimedia.org>. Accesat la data de 20.12.2024.

⁸⁰¹ *Panama Canal Turned Over to Panama*. *History.com*, A&E Television Networks. <https://www.history.com/this-day-in-history/panama-canal-turned-over-to-panama> Accesat la data de 20.12.2024.

Astfel, Rusia, ca succesor al URSS, este parte la Protocolul Tratatului privind neutralitatea permanentă și operarea Canalului Panama din 1977.

Este de remarcat că Articolul VII din Tratatul privind principiile relațiilor dintre Rusia și Panama, semnat la Bogota pe 27 noiembrie 1997, garantează funcționarea fiabilă și stabilă a canalului ca rută internațională deschisă trecerii sigure a tuturor navelor din lume.

În mod obișnuit, peste 36.000 de nave comerciale tranzitează anual Canalele Suez și Panama, reprezentând aproximativ 30% din tonajul flotei comerciale mondiale. În 2024, ambele canale s-au confruntat cu evenimente extraordinare⁸⁰², precum atacurile cu rachete și drone asupra navelor comerciale în Golful Aden, la intrarea și ieșirea din Marea Roșie și restricțiile de trafic impuse de Autoritatea Canalului Panama (ACP) ca urmare a secetei, afectând tranzitul și sosirile navelor la nivel global.

Pe 5 martie 2025, compania americană de investiții BlackRock a anunțat că un consorțiu, care include și Global Infrastructure Partners și Terminal Investment Limited, va cumpăra participația de 80% a CK Hutchison în Hutchison Port Holdings, care deține porturi la ambele capete ale canalului.⁸⁰³

5.3. Canalul Kiel

Canalul Kiel traversează baza Peninsulei Iutlanda, între Golful Kieler-Förde și gura de vărsare a râului Elba, fiind cea mai scurtă rută care leagă Marea Baltică de Marea Nordului (Fig. 3).

Canalul are o lungime de 98,7 km, o lățime de 102 m la suprafață și 42 m la bază. Adâncimea pe traseul navigabil este de 11,3 m. Canalul este situat în întregime pe teritoriul Germaniei, fiind cu 685 km mai scurt decât navigația prin strâmtoarele baltice.

Construcția canalului a avut loc între anii 1887 și 1895. Dreptul de trecere prin Canalul Kiel a fost stabilit prin Tratatul de la Versailles din 1919, semnat la Conferința de Pace de la Paris, conform căruia canalul a fost deschis navelor comerciale și militare din toate țările aflate în relații de pace cu Germania.

Este cel mai utilizat canal artificial din lume, având o importanță strategică majoră pentru transportul maritim european. Regimul juridic al canalului permite utilizarea sa liberă, cu respectarea reglementărilor germane privind securitatea navigației⁸⁰⁴.

Regimul juridic al Canalului Kiel, stipulat în Tratatul de la Versailles (Articolele 380-386), se bazează pe principiile deja cunoscute din Convenția de la Constantinopol din 1888. Germania a fost obligată să se abțină de la construirea de fortificații și baterii de artilerie care ar putea amenința rutele maritime dintre Marea Baltică și Marea Nordului.

⁸⁰² Letourneau, Keith. Maritime Law Column: A Tale of Two Canals. *Texas Lawyer*, 4 Jan. 2024. <https://www.law.com/texaslawyer/2024/01/04/maritime-law-column-a-tale-of-two-canal/>. Accesat la data de 20.12.2024.

⁸⁰³ Eric Platt; Kaye Wiggins; Chan Ho-Him; Ivan Levingston. *BlackRock to buy Panama Canal ports after pressure from Donald Trump*. *Financial Times*. London. Disponibil la <https://www.ft.com/content/b3a1ea24-72c6-4fad-9de1-e7411048ad31>. Accesat 11.03.2025.

⁸⁰⁴ Kiel Canal. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Disponibil la https://en.wikipedia.org/wiki/Kiel_Canal. Accesat la data de 20.12.2024.

Fig. 3. Canalul Kiel⁸⁰⁵

În prezent, navigația în canal este reglementată de Regulamentele Canalului Kiel.

Conform acestor regulamente, navele comerciale din toate țările beneficiază de trecere liberă, cu condiția plății taxelor de tranzit și obținerii unui certificat de permisiune. Trecerea poate fi refuzată navelor care nu îndeplinesc toate cerințele necesare pentru navigația pe canal.

Navele militare pot trece prin canal doar cu permisiune obținută în prealabil prin canale diplomatice. La trecerea prin canal, navele de război beneficiază de imunitate, dar trebuie să respecte toate regulile de trecere.

Ca rezultat al unei practici îndelungate de navigație internațională pe Canalul Kiel, cu participarea aproape tuturor țărilor lumii, a apărut o situație juridică specială. Aceasta permite considerarea regimului actual al acestui canal nu doar în cadrul actelor naționale, ci și din perspectiva dreptului internațional cutumiar. În acest sens, închiderea Canalului Kiel pentru trecerea navelor sau discriminarea pe baza pavilionului reprezintă o încălcare a dreptului internațional.

5.4. Canalul Saimaa

Canalul Saimaa, săpat prin Istmul Karelia, este situat pe teritoriul Finlandei și Rusiei și conectează sistemul lacurilor Saimaa din Finlanda cu Golful Finlandei, parte a Mării Baltice, în apropiere de Vyborg.

Canalul are o lungime de 43 km, inclusiv ecluzele. Construcția canalului a fost finalizată în 1856, iar în 1968 acesta a fost reconstruit.

Conform unui tratat între URSS și Finlanda privind închirierea părții sovietice a Canalului Saimaa și a insulei Maly Vysotsky către Republica Finlanda, semnat pe 27 septembrie 1962.⁸⁰⁶

Partea sovietică a Canalului Saimaa, care trece prin teritoriul rus, având o lățime medie de 30 m pe ambele părți ale canalului artificial, și insula Maly Vysotsky, pentru transbordarea și depozitarea mărfurilor, au fost închiriate Finlandei pentru o perioadă de 50 de ani.

⁸⁰⁵ Kiel Canal map. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Kiel_Canal_map.png. Accesat la data de 20.12.2024.

⁸⁰⁶ *Maritime Spaces with Special Legal Status*. Riverhead Foundation, <https://www.riverheadfoundation.org/maritime-spaces-with-special-legal-status/>. Accesat la data de 20.12.2024.

Conform tratatului, partea rusă a canalului poate fi utilizată doar de nave nemilitare din Finlanda și țări terțe implicate în trafic comercial. Aceste nave nu pot transporta trupe, arme, muniții sau alte materiale de război. Navele de orice tip care arborează pavilionul Federației Ruse **pot utiliza liber partea** rusă a Canalului Saimaa. Navele ruse care utilizează doar partea rusă a canalului nu sunt supuse taxelor fixe.

Închirierea Canalului Saimaa a expirat în 2012, dar partea finlandeză și-a exprimat dorința de a prelungi acordul.

Trebuie subliniat că, conform Acordului European privind principalele căi navigabile interioare de importanță internațională, semnat la Geneva pe 19 ianuarie 1996, la care Rusia este parte, Canalul Saimaa a fost inclus pe lista căilor navigabile interioare de importanță internațională.

5.5. Canalul Corint

Canalul Corint este situat pe teritoriul Greciei și traversează Istmul Corint, conectând Marea Egee cu Marea Ionică. A fost construit între anii 1881 și 1893. Canalul are o lungime de aproximativ 6 km, o lățime de 25 m și o adâncime de 8 m. Este accesibil navelor de până la 5.000 de tone.

Canalul a fost distrus în 1944 și complet restaurat în 1948. Anual, peste 15.000 de nave trec prin canal. Traficul naval pe canal este unidirecțional.

6. Concluzii

Canalele maritime internaționale sunt infrastructuri critice pentru comerțul global și stabilitatea economică. Reglementarea lor juridică, bazată pe principii de neutralitate și libertate a navigației, trebuie actualizată constant pentru a răspunde noilor provocări, cum ar fi creșterea traficului maritim și riscurile de securitate. Cooperarea internațională rămâne esențială pentru asigurarea utilizării eficiente și sigure a acestor căi navigabile.

Referințe

- *Adrian Filip. Dreptul Maritim Internațional*. Editura Sitech, 2017.
- Eric Platt; Kaye Wiggins; Chan Ho-Him; Ivan Levingston. **BlackRock to buy Panama Canal ports after pressure from Donald Trump**. *Financial Times*. London. Disponibil la <https://www.ft.com/content/b3a1ea24-72c6-4fad-9de1-e7411048ad31>. Accesat la data de 11.03.2025.
- **Canal**. [https://ro.wikipedia.org/wiki/Canal_\(geografie\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Canal_(geografie)). Accesat la data de 20.12.2024.
- **Convenția de la Constantinopol privind navigația liberă a Canalului Maritim Suez**. Semnată la 29 octombrie 1888. <https://loveman.sdsu.edu/docs/1888ConstantinopleConventionon.pdf>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Convenția Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS)**, 1982.
- https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Declaration on Suez Canal and the arrangements for its operation**. United Nations Treaty Series, vol. 265, 1957. <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280048987>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Kiel Canal**. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Kiel_Canal. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Kiel Canal map**. *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Kiel_Canal_map.png. Accesat la data de 20.12.2024.

- **Letourneau, Keith. Maritime Law Column: A Tale of Two Canals.** Texas Lawyer, 4 ianuarie 2024. <https://www.law.com/texaslawyer/2024/01/04/maritime-law-column-a-tale-of-two-canals/>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Map of Panama Canal Region.** *Wikimedia Commons*. <https://commons.wikimedia.org>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Map of the Suez Canal.** *WikiMap*. Disponibil la: <https://wikimapia.org>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Maritime Spaces with Special Legal Status.** *Riverhead Foundation*. <https://www.riverheadfoundation.org/maritime-spaces-with-special-legal-status/>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Panama Canal Turned Over to Panama.** *History.com*, A&E Television Networks. Disponibil la: <https://www.history.com/this-day-in-history/panama-canal-turned-over-to-panama>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **Tratatele Torrijos-Carter.** Semnate la 7 septembrie 1977. <https://2001-2009.state.gov/p/wha/rlnks/11936.htm>. Accesat la data de 20.12.2024.
- **United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS).** Montego Bay, 1982. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm. Accesat la data de 20.12.2024.

REGULI CONCURENȚIALE ADRESATE ÎNȚREPRINDERILOR DIN CADRUL UNIUNII EUROPENE

Dora Domnica POPESCU (BACIU)*

Abstract

Politica în domeniul concurenței a Uniunii Europene asigură un mediu economic echitabil, prevenind practicile anticoncurențiale și abuzul de poziție dominantă. Reglementările TFUE interzic acordurile restrictive și ajutoarele de stat care denaturează concurența, promovând integrarea pieței interne.

Cuvinte cheie: *piața internă, politica în domeniul concurenței, practici anticoncurențiale*

1. Introducere

Reglementările europene în domeniul concurenței au evoluat încă din secolul XX, inspirate de legislația antitrust americană și adaptate la nevoile specifice ale pieței unice europene.

Alături de libertatea de mișcare a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului, un mediu concurențial echitabil stă la baza dezvoltării unei piețe interne integrate și eficiente. Reglementarea practicilor concurențiale reprezintă un element central al politicii Uniunii Europene (UE), având drept scop principal asigurarea funcționării corecte a pieței interne. Piața internă a UE, un spațiu economic unic format din cele 27 de state membre, depinde de menținerea unui mediu concurențial echitabil, care să asigure acces egal pentru toate întreprinderile. Prin implementarea normelor de concurență, UE nu doar că protejează interesele consumatorilor, dar și contribuie la inovare, eficiență economică și reducerea prețurilor.

Politica Uniunii Europene (UE) în domeniul concurenței este dedicată eliminării distorsiunilor de pe piață, asigurând că actorii economici pot opera liber și fără influențe negative din partea întreprinderilor puternice, asociațiilor acestora sau statului. Acest cadru legislativ contribuie nu doar la progresul economic și protecția consumatorilor, ci și la sporirea competitivității produselor și serviciilor europene⁸⁰⁷.

2. Scurt istoric al politicii în domeniul concurenței

Actuala politică în domeniul concurenței (PDC) reprezintă rezultatul convergenței dintre dinamica internă a politicii și diverși factori externi, de natură politică, economică sau instituțională.⁸⁰⁸

PDC a apărut pentru a proteja bunăstarea consumatorilor, a optimiza distribuirea resurselor și a stimula creșterea eficienței în producție, dar și pentru a contracara practicile economice care

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: popescudoradomnica@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. asoc. dr. Roxana-Mariana Popescu (roxana.popescu@univnt.ro).

⁸⁰⁷ Fuerea, Augustin, *Dreptul Uniunii Europene*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 312-330.

⁸⁰⁸ Michelle Cini, *Competition Policy in the European Union*, The European Union Series, 1998, p. 16.

distorسیونهază concurența liberă. În acest context, politica concurenței nu se limitează la eliminarea barierei economice, ci presupune și o vigență monitorizare a piețelor pentru prevenirea distorsionilor care ar putea apărea.

Înainte de nașterea Uniunii Europene, legislația concurențială a fost influențată de evoluțiile economice internaționale. În 1890, Statele Unite adoptau Sherman Act, primul set de reglementări anti-trust, ca răspuns la concentrarea economică în domenii precum căile ferate, petrolul și băncile⁸⁰⁹. Reglementările anti-monopol au fost extinse în perioada postbelică, în Germania și Japonia, pentru a preveni concentrarea puterii economice în mâinile unor corporații care susținuseră regimurile autoritare.

În Uniunea Europeană, PDC a fost fundamentată în Tratatul Comunității Economice Europene (CEE) din 1957, care a înființat primele norme de concurență, axate pe prevenirea înțelegerilor restrictive între companii și a abuzurilor de poziție dominantă. Scopul principal a fost să asigure integrarea pieței interne, eliminând barierele tarifare și netarifare și prevenind înlocuirea acestora cu carteluri între companii din statele membre. Reglementările din acest tratat au fost esențiale pentru realizarea unei piețe comune funcționale.

În primii 15 ani ai PDC (1958-1972), prioritatea a fost construirea unei structuri instituționale solide, cu înființarea Directoratului General IV și numirea unui comisar responsabil, Hans van der Groeben. Însă adevărata expansiune a PDC a venit în perioada 1973-1981, influențată de criza petrolului și recesiunea economică globală. În această perioadă, politica în domeniul concurenței a devenit mai reactivă, iar controlul ajutoarelor de stat a devenit un instrument important pentru protejarea industriei europene⁸¹⁰.

De la sfârșitul anilor 1980, PDC a cunoscut reforme semnificative. În special, anul 1989 a marcat adoptarea primului Regulament privind controlul concentrărilor⁸¹¹, iar finalul decadelor 1980-1990 a adus un echilibru între reglementările neo-liberale și intervenționiste. Politica concurenței a început să se concentreze pe ajutoarele de stat, fuziuni și achiziții, pentru a preveni formarea unor monopoluri sau carteluri care ar putea afecta concurența pe piața internă. Acest echilibru a fost consolidat în Cartea Albă din 1985, care a subliniat importanța prevenirii protecționismului sub formă de practici anti-concurențiale.

Astfel, politica europeană în domeniul concurenței a evoluat treptat de la protecția împotriva practicărilor restrictive, către reglementarea fuziunilor și controlul ajutoarelor de stat, pentru a asigura o funcționare corectă a pieței interne și pentru a sprijini integrarea economică europeană.

3. Regimul juridic al reglementărilor privind mediul concurențial

Regimul juridic aplicabil este fundamentat pe articolele 101-109 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), precum și pe Protocolul nr. 27 privind piața internă și concurența. Articolul 101 interzice acordurile anticoncurențiale și practicile concertate, în timp ce articolul 102 vizează prevenirea abuzului de poziție dominantă⁸¹². Articolele 103-109 TFUE completează acest cadru juridic, fiecare având un rol specific. Articolul 103 stabilește baza legislativă pentru adoptarea de regulamente și directive necesare implementării articolelor 101 și 102. Acesta detaliază competențele instituțiilor UE în domeniul concurenței. Articolul 104 reglementează procedurile tranzitorii privind aplicarea normelor de concurență de către autoritățile

⁸⁰⁹ Sherman Antitrust Act, 1890. Disponibil la: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-26/pdf/STATUTE-26-Pg209.pdf>. Accesat la data de 19.12.2024

⁸¹⁰ Michelle Cini, *op. cit.*, pp 50-82

⁸¹¹ Regulamentul Consiliului 4064/89 privind controlul concentrărilor economice. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31989R4064>. Accesat la data de 19.12.2024

⁸¹² Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (consolidat), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 326, 26.10.2012, articolele 101-109. Disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT> Accesat la data de 19.12.2024

naționale până la intrarea în vigoare a măsurilor adoptate conform articolului 103. Articolul 105 definește atribuțiile Comisiei Europene în investigarea și sancționarea practicilor anticoncurențiale, inclusiv dreptul de a solicita informații și de a desfășura inspecții. Articolul 106 abordează serviciile de interes economic general și întreprinderile publice, asigurând aplicarea normelor de concurență fără a împiedica îndeplinirea misiunilor de interes public. Articolul 107 interzice ajutoarele de stat care denaturează concurența, dar permite excepții pentru dezvoltare regională, proiecte europene de interes comun sau situații economice speciale. Articolul 108 reglementează procedura de control a ajutoarelor de stat de către Comisia Europeană, incluzând notificarea, evaluarea și sancționarea ajutoarelor ilegale. Articolul 109 oferă Consiliului competența de a stabili regulamentele necesare pentru aplicarea articolelor 107 și 108, inclusiv în ceea ce privește tipurile de ajutoare exceptate de la notificare.

Protocolul nr. 27 privind piața internă și concurența este un acord anexat la Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Acesta are scopul de a asigura că piața internă a Uniunii Europene funcționează eficient, fără distorsiuni de concurență. Protocolul subliniază că, atunci când este necesar, Uniunea Europeană poate adopta măsuri pentru a preveni astfel de distorsiuni, conform dispozițiilor tratatelor, inclusiv articolului 352 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.⁸¹³ Acest protocol reflectă angajamentele statelor membre de a asigura o concurență loială și de a facilita dezvoltarea pieței interne. De asemenea, Protocolul nr. 27 conține norme care reglementează aplicarea dreptului concurenței la nivelul Uniunii Europene, abordând aspecte legate de protecția concurenței și interzicerea practicilor anticoncurențiale.

Alături de acestea, Regulamentul Consiliului (CE) nr. 139/2004 privind controlul concentrărilor economice joacă un rol esențial în aplicarea și interpretarea acestor norme. Acesta reglementează fuziunile, achizițiile și alte forme de concentrare economică, cu scopul de a preveni crearea sau consolidarea unor poziții dominante care ar putea împiedica concurența efectivă pe piața internă. Astfel, regulile concurențiale nu doar promovează un mediu economic echitabil, dar și consolidează integrarea pieței unice europene.

Printre cele mai semnificative reglementări adoptate pentru implementarea normelor TFUE se numără Regulamentul nr. 17/622⁸¹⁴ privind aplicarea articolelor 81 și 82 ale TCE, înlocuit ulterior de Regulamentul nr. 1/2003, în vigoare din mai 2004⁸¹⁵. Modificările esențiale aduse de noul regulament au vizat trecerea de la un sistem centralizat, în care Comisia Europeană juca un rol central, la un sistem descentralizat, unde autoritățile naționale, inclusiv instanțele judecătorești, sunt responsabile de aplicarea normelor, conform legislației interne a fiecărui stat membru.

Deși aceste două regulamente nu se suprapun, ele se conectează prin faptul că ambele urmăresc să protejeze concurența pe piața internă. Regulamentul nr. 1/2003 acoperă comportamentul anticoncurențial al întreprinderilor în general, iar Regulamentul nr. 139/2004 se ocupă de schimbările structurale ale pieței prin operațiuni de concentrare.

Având în vedere necesitatea creării unui mediu concurențial, Constituția prevede că *economia României este economie de piață, bazată pe libera inițiativă și concurență*. De asemenea, statul este obligat să asigure libertatea comerțului, *protecția concurenței loiale*, crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție.

⁸¹³ „Protocolul nr. 27 privind piața internă și concurența”, în Tratatul de la Lisabona, oficializat în 2007. Disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:12012E/PRO/27> Accesat la data de 19.12.2024

⁸¹⁴ Regulamentul Consiliului nr. 17/1962 privind aplicarea normelor de concurență prevăzute de articolele 85 și 86 TCEE - Jurnalul Oficial P 013 din 21 februarie 1962. Disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31962R0017> Accesat la data de 19.12.2024

⁸¹⁵ Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1/2003 din 16 decembrie 2002 privind aplicarea normelor de concurență prevăzute de articolele 81 și 82 TCE - Jurnalul Oficial L 1 din 4 ianuarie 2003, p. 1-25. Disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32003R0001> Accesat la data de 19.12.2024

4. Cadrul instituțional

Instituția responsabilă la nivel comunitar pentru implementarea politicii în domeniul concurenței este Comisia Europeană. Aceasta adoptă deciziile formale prin majoritate simplă, funcționând ca un organism colectiv. Activitatea sa este pregătită de Directoratul General pentru Concurență (DG COMP), care raportează comisarului european responsabil cu politica de concurență, în prezent Teresa Ribera.

Comisia poate fi sesizată într-o problemă privind concurența fie prin notificare, fie în urma unei plângeri înaintate de o firmă sau un stat membru. De asemenea, aceasta poate acționa din proprie inițiativă („ex officio”) pentru a investiga anumite situații sau chiar sectoare economice întregi.

Pe lângă Comisie, Curtea Europeană de Justiție (CEJ) joacă un rol crucial în garantarea respectării normelor europene în materie de concurență. Aceasta analizează adesea deciziile Comisiei și dintr-o perspectivă economică, pentru a evalua impactul asupra pieței.

Parlamentul European are un rol mai puțin direct în aplicarea politicii de concurență. Acesta evaluează anual activitatea Comisiei și formulează observații privind evoluțiile semnificative din acest domeniu. De asemenea, Consiliul de Miniștri al UE poate interveni pentru a autoriza excepții în bloc sau pentru a modifica baza legală a politicii de concurență.

Autoritățile naționale de concurență din statele membre colaborează strâns cu Comisia Europeană, mai ales după procesul de descentralizare al politicii de concurență. Rolul lor a devenit tot mai important în aplicarea normelor europene la nivel local, contribuind la monitorizarea și sancționarea comportamentelor anticoncurențiale care afectează piața internă.

5. Obiectivele politicii Uniunii Europene în domeniul concurenței

Uniunea urmărește să asigure dezvoltarea economică armonioasă și să protejeze interesele consumatorilor, printr-o politică ghidată de mai multe obiective specifice, fiecare având un impact semnificativ asupra pieței interne.

Primul obiectiv major este prevenirea practicilor anticoncurențiale, cum ar fi înțelegerile între companii care pot afecta comerțul intracomunitar. Aceste practici includ fixarea prețurilor, divizarea piețelor sau limitarea producției într-un mod concertat, care are drept rezultat reducerea opțiunilor disponibile pentru consumatori și creșterea artificială a prețurilor. Prin combaterea acestor comportamente, UE garantează că mecanismele pieței funcționează liber și transparent.⁸¹⁶

Un al doilea obiectiv esențial este combaterea abuzului de poziție dominantă. O companie care deține o putere economică semnificativă poate abuza de această poziție în moduri care restricționează concurența și inhibă inovația. De exemplu, impunerea unor prețuri excesive, blocarea accesului altor firme la resurse esențiale sau excluderea competitorilor din piață sunt practici care intră sub incidența politicii de concurență. Prevenirea acestor situații nu doar că promovează competiția, dar contribuie și la protejarea firmelor mai mici, care altfel ar putea fi eliminate de pe piață.

Un alt aspect central al politicii UE în domeniul concurenței este limitarea intervențiilor guvernamentale care pot denatura concurența. Ajutoarele de stat, dacă sunt acordate într-un mod discriminatoriu, pot crea avantaje nejustificate întreprinderilor beneficiare, întrucât acestea vor avea o poziție mai favorabilă pe piață comparativ cu competitorii lor. Politica Uniunii vizează identificarea și sancționarea acestor ajutoare, cu excepția cazurilor în care ele sunt justificate de obiective economice și sociale mai largi, cum ar fi dezvoltarea regiunilor defavorizate sau promovarea cercetării științifice.

⁸¹⁶ Fuerea, Augustin, op. cit., pp 340-345

Nu între ultimul rând, politica de concurență are și un important rol educativ și preventiv. Prin promovarea transparenței și a conformării voluntare cu normele europene, UE încurajează companiile să adopte practici comerciale responsabile. Totodată, Comisia Europeană, alături de autoritățile naționale de concurență, monitorizează continuu piața pentru a identifica și elimina practicile anticoncurențiale.

Prin obiectivele sale clare și bine definite, politica de concurență a Uniunii Europene contribuie la menținerea echilibrului în cadrul pieței interne, protejând interesele consumatorilor și promovând inovația și competitivitatea. Combaterea înțelegerilor anticoncurențiale, prevenirea abuzului de poziție dominantă și limitarea distorsiunilor provocate de ajutoarele de stat reprezintă piloane fundamentale ale acestei politici. Eficiența sa depinde nu doar de aplicarea strictă a normelor, ci și de capacitatea autorităților europene și naționale de a colabora în mod eficient pentru a asigura respectarea regulilor pieței interne.

6. Instrumentele politicii în domeniul concurenței

Uniunea Europeană definește conceptul de "întreprindere" într-un sens larg, incluzând orice entitate care desfășoară o activitate economică, indiferent de forma juridică și de modalitatea de finanțare⁸¹⁷. Această definiție este esențială în aplicarea normelor privind concurența, care se axează pe comportamentul actorilor economici în raport cu piața internă. Drept urmare, normele europene se aplică atât firmelor private, cât și întreprinderilor publice sau organizațiilor fără scop lucrativ, dacă acestea participă la activități economice.

6.1. Reglementări pentru prevenirea practicilor anti-concurențiale

Unul dintre pilonii centrali ai politicii Uniunii Europene în domeniul concurenței este interzicerea *acordurilor restrictive*, a *deciziilor asociațiilor de întreprinderi* și a *practicilor concertate* care pot afecta comerțul între statele membre și care au ca obiect sau efect restricționarea, denaturarea sau împiedicarea concurenței pe piața internă.

Aceste practici sunt interzise prin Art. 101 TFUE, dar anumite tipuri pot beneficia de excepții, dacă promovează progresul economic și social. Această interdicție include atât acorduri orizontale (între întreprinderi aflate în același stadiu al procesului economic), cât și acorduri verticale (între întreprinderi din diferite stadii ale procesului de producție sau distribuție).

pp. Acordurile restrictive sunt înțelegeri formale sau informale între două sau mai multe întreprinderi, prin care părțile se obligă să adopte un anumit tip de comportament, prin care sunt ocolite regulile și efectele concurenței libere pe piață. Aceste acorduri pot lua forma convențiilor, exprese sau tacite, bilaterale sau multilaterale, fără a fi neapărat necesar ca părțile să fie întreprinderi concurente. Noțiunea de acord a fost extinsă și la manifestările de voință care nu au neapărat o natură contractuală, dar care constituie acte pregătitoare ale viitoarelor contracte. Acordul poate să consistă și într-un simplu angajament (*gentlemen's agreement*), lipsit de efect obligatoriu sau într-o simplă aderare, clar exprimată, dar fără dorința de a se angaja juridic, la o strategie comercială.⁸¹⁸

Astfel de acorduri, cu impact negativ major asupra consumatorilor și a funcționării pieței interne, pot cuprinde:

- *Fixarea prețurilor*, eliminând concurența bazată pe preț;
- *Împărțirea piețelor* prin delimitarea piețelor geografice sau segmentelor de consumatori, evitând astfel competiția directă;

⁸¹⁷ Curtea de Justiție a Uniunii Europene, C-41/90 Höfner și Elser vs. Macrotron GmbH, 1991. Disponibil la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A61990CJ0041> Accesat la data de 18.12.2024

⁸¹⁸ O. Manolache, *Drept comunitar*, ed. All Beck, 2001, pag. 255.

- *Restrângerea producției* pentru a menține artificial prețuri ridicate;
- qq. Deciziile asociațiilor de întreprinderi

Asociațiile de întreprinderi pot adopta decizii care să impună reguli membrilor lor, afectând concurența. Ca exemple pot fi menționate impunerea unor standarde comerciale sau tehnice care exclud anumiți competitori sau restricționarea accesului la resurse sau piețe pentru membrii care nu respectă deciziile asociației. Aceste decizii sunt tratate cu severitate de Comisia Europeană atunci când au un impact semnificativ asupra pieței.

- rr. Practica concertată reprezintă o formă de coordonare între întreprinderi care, fără a se concretiza într-un acord formal, are ca rezultat o aliniere a comportamentului lor pe piață. De exemplu, stabilirea unor strategii comerciale similare între concurenți, fără o înțelegere explicită, sau schimbul de informații comerciale sensibile pentru a facilita coordonarea pe piață pot fi considerate practică concertată. Diferențierea dintre un acord formal și o practică concertată este dificilă, însă ambele sunt supuse reglementărilor articolului 101.

Există situații în care acordurile restrictive, deciziile sau practicile concertate pot fi permise, dacă aduc beneficii clare economiei sau consumatorilor. Conform paragrafului al treilea din articolul 101 TUE, pentru a beneficia de excepții, acestea trebuie să:

- contribuie la îmbunătățirea producției sau distribuției produselor sau la promovarea progresului tehnic și economic;
- ofere utilizatorilor o parte echitabilă din beneficiile obținute datorită unor prețuri mai mici, o calitate superioară, structură diversificată a ofertei etc;
- nu impună restricții mai mari decât cele indispensabile atingerii obiectivelor;
- nu creeze condiții pentru eliminarea concurențelor, pentru o parte substanțială a produselor.

În practică, aceste excepții sunt reglementate suplimentar prin regulamente specifice, cum ar fi Regulamentul 330/2010 privind acordurile verticale și Regulamentul 1217/2010 privind cercetarea și dezvoltarea.

Autoritățile naționale de concurență și Comisia Europeană sunt responsabile pentru aplicarea reglementărilor. Ele pot investiga și sancționa acordurile restrictive, practicile concertate sau deciziile asociațiilor de întreprinderi. Sancțiunile includ amenzi de până la 10% din cifra de afaceri a întreprinderilor implicate și, în unele cazuri, impunerea de măsuri corective.

6.2. Abuzul de poziție dominantă

- ss. Abuzul de poziție dominantă se manifestă atunci când, prin comportamentul său, o firmă influențează structura sau gradul de concurență de pe piața respectivă, chiar și în situația în care un asemenea comportament este rezultatul anumitor dispoziții legislative.

Abuzul de poziție dominantă este reglementat de articolul 102 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE)⁸¹⁹. Potrivit acestui articol, este interzis orice abuz din partea unuia sau mai multor agenți economici aflați într-o poziție dominantă pe piața internă sau într-un segment semnificativ al acesteia, dacă acest comportament poate afecta comerțul între statele membre.

Acest cadru legal nu interzice existența unei poziții dominante, ci doar abuzul acesteia. Pentru ca o întreprindere să fie sancționată, trebuie dovedite două elemente esențiale: existența unei poziții dominante pe piață, precum și comportamentul abuziv, care distorsionează concurența.

Articolul 102 oferă exemple concrete de abuz de poziție dominantă⁸²⁰, incluzând:

⁸¹⁹ Idem 7

⁸²⁰ Bîrsan, M., Integrarea economică europeană, Vol. II, Uniunea Europeană – relații economice cu alte zone, Editura Fundatiei CDIMM, Maramureș, 1999, pag. 44.

- *Impunerea de condiții comerciale inechitabile*: Acest tip de abuz se manifestă prin stabilirea unor prețuri excesive sau practici discriminatorii care dezavantajează consumatorii sau partenerii comerciali.
- *Restrângerea producției sau inovării*: Întreprinderile dominante pot limita intenționat oferta de produse sau servicii, afectând progresul tehnologic și interesele consumatorilor.
- *Discriminarea între parteneri comerciali*: Aplicarea unor condiții inegale pentru tranzacții echivalente poate crea dezavantaje competitive pentru anumite întreprinderi.
- *Condiționarea contractelor*: Obligațiile impuse partenerilor de a accepta clauze care nu au legătură directă cu obiectul contractului sunt considerate abuzive.

Poziția dominantă este definită în funcție de capacitatea unei întreprinderi de a acționa independent de concurenți și consumatori pe o piață relevantă. Cu alte cuvinte, poziția dominantă pe piață permite unei firme să influențeze în mod covârșitor condițiile în care se manifestă concurența.

În lipsa dovezilor unui abuz de poziție dominantă, Comisia are responsabilitatea de a demonstra existența unei astfel de poziții și impactul negativ pe care acesta îl poate avea asupra concurenței, bunăstării consumatorilor și nivelului de integrare al pieței. Analiza Comisiei este complicată de absența unei definiții clare și universale a poziției dominante, ceea ce a generat dificultăți în reglementarea monopolurilor încă de la începuturile politicii de concurență a Uniunii Europene.

Aceasta presupune două etape principale:

- *Definirea pieței relevante*: Se determină cadrul, inclusiv geografic și temporal, în care întreprinderea își desfășoară activitatea, cu accent pe *pieța relevantă a produsului*, care presupune o investigație pe clase de produse, piața relevantă a produsului cuprinzând toate produsele și/sau serviciile pe care consumatorul le consideră similare, substituibile, în funcție de caracteristici, preț și utilizarea preconizată.
- *Analiza puterii de piață*: Se evaluează capacitatea întreprinderii de a influența prețurile, producția sau alte aspecte ale pieței fără reacții adverse semnificative din partea concurenților sau consumatorilor.

tt. Controlul concentrărilor economice

Controlul concentrărilor economice este reglementat la nivel european prin Regulamentul Consiliului nr. 139/2004 privind controlul concentrărilor între întreprinderi, cunoscut și ca Regulamentul CE privind fuziunile.

Spre deosebire de acord, care presupune că din punct de vedere juridic, întreprinderile rămân independente, o concentrare presupune modificarea structurală a acestora prin intermediul unor fuziuni, achiziții sau crearea de entități economice comune. Concentrările pot lua mai multe forme:

- *Fuziuni între întreprinderi independente*, cu formarea unei singure entități economice;
- *Achiziții* care presupun preluarea controlului asupra unei firme sau asupra unei părți semnificative din aceasta prin achiziționarea de acțiuni, active sau drepturi contractuale.
- *Crearea de entități economice comune*, care funcționează ca o persoană juridică autonomă.

Sunt interzise concentrările economice care, având ca efect crearea sau consolidarea unei poziții dominate, conduc sau pot conduce la restrângerea, înlăturarea sau denaturarea semnificativă a concurenței pe piață.

Pentru ca o concentrare să fie aprobată, aceasta trebuie notificată Comisiei Europene în vederea evaluării compatibilității lor cu dispozițiile legale. *Reglementarea 4064/89* oferă Comisiei dreptul de a examina concentrările înainte de realizarea acestora și implică două componente principale pentru a evalua impactul lor asupra concurenței:

- *Determinarea câmpului de aplicare*: se analizează piața produsului și piața geografică.
- *Aprecierea compatibilității cu piața internă*: dacă se creează sau întărește o poziție dominantă, care ar putea împiedica concurența efectivă pe piață.

Regulamentul 139/2004 stabilește o procedură normală și una simplificată pentru evaluarea și controlul concentrărilor.

6.3. Controlul intervențiilor publice care pot deforma concurența între firme

Pentru ca relațiile de concurență între firme să nu fie distorsionate este necesar și ca relațiile de concurență să nu fie alterate de existența ajutoarelor de stat sau de persistența anumitor monopoli în favoarea întreprinderilor publice sau private beneficiind de avantaje privilegiate.

uu. Ajutoarele de stat reprezintă intervenții financiare directe sau indirecte ale statelor membre, care oferă avantaje selective anumitor întreprinderi sau sectoare economice.

Conceptul de ajutor de stat a fost interpretat de Comisie și de Curtea de Justiție într-un sens foarte larg, astfel încât el include orice ajutor public, acordat de către autoritățile centrale, precum și ajutoarele acordate de autoritățile locale sau regionale. Mai mult, ajutorul poate proveni chiar de la organisme private sau alte organisme asupra cărora statul, o instituție publică, o autoritate locală sau regională exercită o influență puternică, direct sau indirect.

Forma sub care este acordat ajutorul (reduceri fiscale, garanții la împrumuturi, livrări de bunuri sau servicii în condiții preferențiale, injecții de capital în condiții discriminatorii în raport cu investițiile private) sau motivul acordării nu sunt relevante. Ceea ce contează în cazul ajutoarelor de stat sunt efectele generate de acestea asupra concurenței de pe piață. Conform articolului 107 din TFUE, sunt interzise acele ajutoare care distorsionează sau pot distorsiona concurența pe piața internă, favorizând anumite întreprinderi în detrimentul altora.

Cu toate acestea, există excepții care permit acordarea ajutoarelor de stat în situații specifice:

- Situații compatibile cu reglementările Pieței Comune:
 12. ajutoare cu caracter social acordate consumatorilor individuali, sub garanția nediscriminării legate de originea produselor în cauză;
 13. ajutoare destinate remedierii pagubelor provocate de calamități naturale sau evenimente excepționale;
 14. ajutoare acordate anumitor regiuni din Germania afectate de divizarea țării (după reunificarea acesteia).
- Situații potențial compatibile cu reglementările Pieței Comune:
 - ajutoare destinate să favorizeze dezvoltarea economică a regiunilor unde nivelul de viață este anormal de scăzut sau care se confruntă cu un șomaj ridicat;
 - ajutoare destinate să promoveze realizarea unui proiect important, de interes european comun sau să remedieze grave perturbări ale economiei într-un stat membru;
 - ajutoare destinate să faciliteze dezvoltarea anumitor activități sau anumitor regiuni economice, atunci când nu alterează condițiile comerciale și de concurență în Comunitate;
 - ajutoare destinate să promoveze cultura și conservarea patrimoniului, atunci când nu alterează condițiile comerciale și de concurență în Comunitate;
 - alte categorii de ajutoare determinate de deciziile Consiliului (cu o majoritate calificată, pe baza propunerii Comisiei).

În interpretarea Comisiei și a instanțelor comunitare, există *patru condiții cumulative* în care o măsură sau tranzacție economică în care este implicat statul poate fi considerată ca implicând ajutor de stat:

- să implice utilizarea resurselor statului;
- să confere un avantaj firmei/firmelor beneficiare;
- să fie selectivă;
- să distorsioneze sau să amenințe cu distorsionarea concurenței la nivel transfrontalier.

Comisia Europeană are responsabilitatea de a monitoriza și evalua ajutoarele de stat acordate de statele membre. Aceasta poate aproba sau respinge ajutoarele în funcție de conformitatea lor cu

normele UE privind concurența. În cazul în care se constată că un ajutor este incompatibil cu piața internă, Comisia poate solicita recuperarea acestuia de la beneficiari.

Întreprinderile publice sunt supuse aceluiași reguli privind concurența, însă pot beneficia de derogări în cazuri excepționale, conform articolului 106 din TFUE. De exemplu, sectorul transportului public poate beneficia de ajutoare pentru a asigura servicii de interes economic general, cum ar fi asigurarea transportului în zone izolate.

vv. Întreprinderile publice și liberalizarea pieței

În ceea ce privește întreprinderile publice și firmele cărora statul le acordă drepturi speciale sau exclusive, articolul 106 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) interzice măsurile contrare reglementărilor privind concurența, dar permite derogări pentru întreprinderile însărcinate cu gestionarea serviciilor de interes economic general sau care prezintă caracteristici ale unui monopol fiscal, în măsura în care respectarea regulilor de concurență ar împiedica îndeplinirea misiunii lor specifice. Această dispoziție asigură un echilibru între interesele statelor membre de a utiliza întreprinderile publice ca instrumente de politică economică și interesele Uniunii Europene de a menține o piață internă funcțională și competitivă.

Politica de liberalizare a piețelor de utilități publice, promovată de Comisia Europeană, a condus la deschiderea unor sectoare strategice precum energia (electricitate și gaze naturale), telecomunicațiile, serviciile poștale și transporturile. Această liberalizare urmărește să asigure accesul egal al operatorilor economici pe aceste piețe și să elimine drepturile speciale sau exclusive care pot împiedica concurența.

Directivile actuale adoptate în cadrul pachetelor de energie (Directiva (UE) 2019/944 privind normele comune pentru piața internă a energiei electrice) și telecomunicații (Directiva (UE) 2018/1972 privind instituirea Codului european al comunicațiilor electronice) sunt exemple relevante de reglementări care au consolidat acest proces de liberalizare. De asemenea, regulamentele privind serviciile de interes economic general asigură respectarea principiilor de transparență și nediscriminare în acordarea drepturilor speciale sau exclusive.

7. Concluzii

Politica Uniunii Europene în domeniul concurenței reprezintă un pilon fundamental pentru menținerea unui mediu economic echitabil și sustenabil în cadrul pieței interne. Aceasta se manifestă printr-un ansamblu coerent de reglementări care urmăresc să asigure funcționarea transparentă a pieței, să protejeze consumatorii și să promoveze inovarea și competitivitatea. Obiectivele sale subliniază angajamentul Uniunii Europene de a crea un mediu propice pentru dezvoltarea economică armonioasă.

Prin interzicerea practicilor restrictive și combaterea abuzului de poziție dominantă, Uniunea Europeană își propune să elimine orice obstacol care poate împiedica manifestarea unei concurențe sănătoase. Aceste măsuri nu vizează doar protejarea firmelor mai mici și a consumatorilor, ci contribuie și la crearea unei piețe unice dinamice, unde inovația și eficiența sunt susținute.

Reglementările privind controlul concentrărilor economice și ajutoarele de stat reflectă o abordare echilibrată, care permite intervenția acolo unde este necesar pentru a preveni denaturarea pieței. Concentrarea economică excesivă sau ajutoarele financiare discriminatorii pot afecta negativ concurența și integritatea pieței, însă mecanismele de monitorizare și evaluare ale Comisiei Europene asigură că aceste situații sunt tratate prompt și corect. În același timp, excepțiile prevăzute pentru ajutoarele de stat subliniază o dimensiune socială și strategică, susținând proiectele care promovează interesele comune europene.

În concluzie, politica de concurență a Uniunii Europene este un instrument de reglementare vital, care echilibrează dinamica pieței și interesele economice, sociale și politice ale statelor

membre. Prin aplicarea riguroasă a normelor sale, Uniunea reușește să mențină echitatea economică, să sprijine competitivitatea și să contribuie la prosperitatea pe termen lung a pieței unice.

Referințe

- Bîrsan, M., Integrarea economică europeană, Vol. II, Uniunea Europeană – relații economice cu alte zone, Editura Fundației CDIMM, Maramureș, 1999.
- Cini, Michelle, Competition Policy in the European Union, The European Union Series, 1998.
- Fuerea, Augustin, Dreptul Uniunii Europene, Ed. Universul Juridic, București, 2016.
- Manolache, O., Drept comunitar, Ed. All Beck, București, 2001.
- Curtea de Justiție a Uniunii Europene, C-41/90 Höfner și Elser vs. Macrotron GmbH, 1991. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A61990CJ0041>. Accesat la data de 18.12.2024.
- Regulamentul Consiliului (CE) nr. 1/2003 din 16 decembrie 2002 privind aplicarea normelor de concurență prevăzute de articolele 81 și 82 TCE, Jurnalul Oficial L 1 din 4 ianuarie 2003, pp. 1-25. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32003R0001>. Accesat la data de 19.12.2024.
- Regulamentul Consiliului nr. 17/1962 privind aplicarea normelor de concurență prevăzute de articolele 85 și 86 TCEE, Jurnalul Oficial P 013 din 21 februarie 1962. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31962R0017>. Accesat la data de 19.12.2024.
- Regulamentul Consiliului 4064/89 privind controlul concentrărilor economice. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31989R4064>. Accesat la data de 19.12.2024.
- Sherman Antitrust Act, 1890. Disponibil la: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-26/pdf/STATUTE-26-Pg209.pdf>. Accesat la data de 19.12.2024.
- Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (consolidat), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 326, 26.10.2012, articolele 101-109. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>. Accesat la data de 19.12.2024.
- Protocolul nr. 27 privind piața internă și concurența, în Tratatul de la Lisabona, oficializat în 2007. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:12012E/PRO/27>. Accesat la data de 19.12.2024.

CĂSĂTORIA ÎN DREPTUL ROMAN

⁸²¹Ana Maria Alexandra PÎRJOLEA

⁸²²Andreea Alexandra MATEI

Abstract

Căsătoria este modul natural de creare a puterii părintești. În textele vremii, căsătoria era descrisă ca presupunând „unirea bărbatului cu femeia, o comunitate pentru întreaga viață, împărțirea cultului divin și uman”. Pentru femeia romană căsătoria nu a însemnat nici comunitate, nici egalitate de tratament cu bărbatul, ci a reprezentat o putere unilaterală pe care soțul o exercita asupra ei nelimitat și deseori inechitabil, culminând cu dreptul acestuia de viață și de moarte asupra sa. La romani, căsătoria putea fi precedată de logodnă (sponsalia), o promisiune de căsătorie care se realiza prin contracte verbale încheiate de șefii de familie ai celor doi viitori soți.

Cuvinte cheie: *sponsalia, putere părintească, egalitate, romani, contracte verbale, șefii de familie.*

1. Introducere:

Dacă astăzi pentru noi este ușor să definim termenul de familie, nu putem spune același lucru și despre familia romană. Romanii nu făceau o distincție clară între familie ca formă de comunitate umană și familia ca formă de proprietate. Ajungem la această concluzie deoarece în textele romane, cuvântul „familia” avea trei sensuri:

- • totalitatea sclavilor aflați în proprietatea unei persoane;
- • totalitatea persoanelor aflate sub puterea aceluiași pater familias;
- • totalitatea persoanelor și bunurilor care se aflau sub puterea aceluiași pater familias.

În perioada Regalității (753-509 î.Hr.), familia era văzută ca o unitate de bază, unde pater familias avea un rol central. În perioada Republicii (509-27 î.Hr.), familia a devenit mai complexă, iar familia a început să prindă contur. În Imperiu (27 î.Hr.-476 d.Hr.), valorile familiale au fost influențate de expansiunea teritorială și de diversitatea culturală. Familia era văzută ca o esență principală pentru educația și formarea copiilor, promovând virtuțile romane precum disciplina, respectul și loialitatea.

Căsătoria ocupa un rol esențial în societatea romană, având atât o funcție juridică, cât și una socială și economică. Aceasta nu era doar o legătură dintre două persoane, ci un instrument prin care se asigura continuitatea familiei și stabilitatea societății.

*Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: anamaria.alexandra@icloud.com).

*Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: mateiandreea123456789@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei lect. univ. dr. Elena Anghel (e-mail: elena_comsa@yahoo.com).

Unul dintre scopurile principale ale căsătoriei era nașterea de copii legitimi (*liberi filii*), care să moștenească statutul social și averea tatălui. În clasele superioare căsătoriile erau formate strategic pentru întărirea legăturilor dintre familiile influente.

Deși în epoca clasică căsătoria avea o dimensiune juridică, în perioada arhaică era puternic influențată de religie, putem oferi spre exemplu căsătoria *confarreatio* care era o ceremonie religioasă rezervată patricienilor.

Lucrarea își propune să analizeze structura căsătoriei în dreptul roman, subliniind implicațiile juridice, sociale și culturale. De asemenea, se vor evidenția influențele dreptului roman asupra legislației moderne privind căsătoria și statutul femeii.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Condițiile căsătoriei

În privința căsătoriei la romani lucrurile erau diferite față de forma juridică pe care o avem astăzi, iar pentru a ajunge la această formă, reglementările romanilor au avut o anumită influență.⁸²³

În privința căsătoriei, doar cei doi *pater familias* din familiile viitorilor soți trebuiau să își dea acordul consimțit, abia mai târziu se ținea cont și de voința soților. Dacă cei doi viitori soți nu ascultau de voința supremă a celor doi *pater familias*, în cele mai multe cazuri se ajungea la renegare, alungarea din familie sau dezmoștenire, iar în cazuri excepționale se ajungea și la comiterea de infracțiuni asupra vieții.

Prin legea Iulia, ce datează încă de pe vremea împăratului August, li se acorda fetelor dreptul de a se adresa unui magistrat pentru a-l constrânge pe șeful familiei să-și manifeste în sens pozitiv consimțământul. Împăratul Iustinian este de părere că acest drept trebuie neapărat atribuit și tinerilor bărbați și le oferă și acestora dreptul de a solicita ajutorul unui magistrat în situația în care șeful familiei se împotriva cu privire la încheierea căsătoriei. În cazul în care doar unul dintre cei doi *pater familias* era de acord cu încheierea căsătoriei, cel care se împotriva nu era obligat să își motiveze decizia, dar se ajungea de cele mai multe ori la ceea ce numim astăzi mediere sau acestuia i se ofereau diverse bunuri sau servicii pentru a-l convinge de necesitatea exprimării în sens afirmativ a consimțământului său pentru încheierea valabilă a căsătoriei.

În privința vârstei viitorilor soți, în Roma antică, bărbatul trebuia neapărat să fie puber, adică să aibă cel puțin vârsta de 14 ani împliniți, iar femeia trebuia să fie nubilă (aptă pentru căsătorie), adică să aibă vârsta de 12 ani împliniți.

Ultima etapă pentru a putea încheia o căsătorie romană valabilă constă în îndeplinirea condițiilor legale pentru a dobândi *conubium* - dreptul de a încheia o căsătorie în mod valabil.

Singurii care dețineau *conubium* erau cetățenii romani, latinii vechi, dar și cei cărora *conubium* le-a fost acordat în mod expres (se putea solicita o autorizație specială din partea autorităților).⁸²⁴

2.2. Formele căsătoriei: de la supunere la independență

A. *Căsătoria cu manus* s-a aplicat ca formă exclusivă în epoca veche și consta în faptul ca femeia ieșea de sub puterea lui *pater familias* din familia sa de origine și trecea sub puterea soțului. Astfel, legăturile agnatice cu familia de origine se rupeau.

Căsătoria *cu manus* presupunea îndeplinirea unor condiții de formă și se realiza în trei moduri de dobândire a lui *manus*: *confarreatio*, *coemptio* și *usus*.

⁸²³ Elena Anghel, *Drept privat roman* (Editura Universitară, București, 2021)

⁸²⁴ Elena Anghel, *Drept privat roman* (Editura Universitară, București, 2021)

- **Confarreatio** era rezervată *numai patricienilor* pentru că presupunea o ceremonie religioasă la care plebeii nu aveau acces.
- **Coemptio** consta într-o vânzare fictivă a soției de către pater familias viitorului soț, prin intermediul mancipațiunii.
- **Usus** consta în coabitarea femeii cu bărbatul vreme de 1 an , după care femeia cădea sub puterea acestuia.

B. *Căsătoria fără manus* a apărut către sfârșitul Republicii, când căsătoria cu manus căzuse în desuetudine, iar sub influența moravurilor din Orient, unele femei romane alegeau să trăiască în uniuni nelegitime. Pentru a pune capăt acestui obicei, romanii au creat o nouă formă de căsătorie, prin care femeia nu mai trecea sub puterea soțului, ci rămânea sub puterea lui pater familias din familia de origine.

Această formă de căsătorie se încheia fără nicio formalitate. Se cerea doar să existe consimțământul viitorilor soți de a întemeia o familie, urmat de instalarea femeii în casa soțului. Însă, lipsa formalităților era de natură să producă confuzie în calificarea acestei uniuni ca o căsătorie fără manus ori ca o relație de concubinaj, deosebirea de regim juridic fiind esențiale mai ales în ceea ce privește soarta copiilor rezultați din aceste relații.

De aceea s-a încercat identificarea unor criterii pentru a distinge între căsătoria fără manus și concubinaj. S-a prezumat că, dacă cei doi parteneri sunt de aceeași condiție socială, este vorba despre o căsătorie fără manus, iar dacă sunt mari diferențe între ei sub aspectul mediului în care trăiesc, al condiției sociale, atunci ar fi o relație de concubinaj. Sistemul prezumțiilor fiind echivoc, se aduceau în plus și martori ori alte probe în completare. Totodată, se ținea cont și de îndeplinirea unor ritualuri care însoțeau instalarea femeii în casa bărbatului.⁸²⁵

2.3 Consimțământul

În dreptul vechi, dacă viitorii soți erau persoane sui iuris, se cerea consimțământul lor. Pentru femei, chiar dacă erau persoane sui iuris, era necesar și consimțământul tutorelui, deoarece femeile sui iuris se aflau sub tutela agnaților. Dacă însă viitorii soți erau persoane alieni iuris, în epoca veche, nu li se cerea consimțământul, fiind necesar consimțământul celor doi pater familias. Mai târziu, în epoca principatului, se cerea și consimțământul viitorilor soți, chiar dacă erau alieni iuris, dar era necesar și consimțământul șefilor de familie. Odată cu decăderea formalismului, s-a considerat că, dacă pater familias tace sau nu se opune, se prezumă că și-a dat consimțământul. În vremea lui Augustus, femeile aveau posibilitatea să se adreseze magistratului dacă considerau că pater familias se împotrivesc căsătoriei fără un motiv întemeiat.

2.4. Condițiile și piedicile căsătoriei

Existau anumite interdicții care împiedicau încheierea unei căsătorii valide:

- **Sclavia:** Sclavii nu aveau capacitatea juridică de a încheia o căsătorie legitimă, deoarece nu dispuneau de *conubium*.
- **Diferențe sociale și religioase:** În perioadele timpurii, căsătoriile între patricieni și plebei erau interzise. De asemenea, căsătoriile între cetățeni romani și persoane fără *conubium* erau considerate invalide.
- **Rudenia:** Căsătoriile între rude apropiate erau strict interzise, atât în linie dreaptă (părinte-copil), cât și în linie colaterală până la un anumit grad.
- **Căsătorii anterioare:** Persoanele deja căsătorite nu puteau încheia o nouă căsătorie fără desfacerea legală a celei precedente. De asemenea, văduvele trebuiau să respecte un

⁸²⁵ Elena Anghel, *Drept privat roman* (Editura Universitară, București, 2021)

interval de 300 de zile înainte de a se recăsători, pentru a elimina eventualele incertitudini privind paternitatea.

2.5 Efectele juridice ale căsătoriei

Efectele căsătoriei sunt diferite la căsătoria cu manus, față de căsătoria fără manus.

În cazul căsătoriei cu manus, soția trecea sub puterea bărbatului, fiind considerată fiică a acestuia. Femeia căsătorită era socotită sora fiicei sale. Având calitatea de fiică, femeia căsătorită cu manus venea la moștenirea soțului împreună cu copiii ei, pentru că era agnată cu bărbatul ei. În schimb, agnațiunea cu familia de origine înceta.⁸²⁶

Prin urmare, femeia căsătorită cu manus nu venea la moștenire în familia de origine. În ceea ce privește căsătoria fără manus, femeia nu devine rudă cu bărbatul ei, netrecând astfel sub puterea acestuia. Este străină față de bărbat și față de copiii ei și, de aceea, nu va avea vocație succesorală la moștenirea lor. Va rămâne însă rudă cu membrii familiei de origine și va veni la moștenire în acea familie⁸²⁷

2.6. Diferențele dintre cele două tipuri de căsătorie

Dreptul privat roman prevedea două tipuri principale de căsătorie: căsătoria cu manus și căsătoria fără manus. Diferențele dintre acestea sunt semnificative, având implicații juridice și sociale distincte.

Căsătoria cu manus presupunea trecerea soției sub autoritatea soțului sau a tatălui acestuia, pierzând astfel orice legătură juridică cu familia sa de origine. Acest tip de căsătorie putea fi realizat prin cele trei modalități menționate: **confarreatio** (un ritual religios solemn, rezervat patricienilor); **coemptio** (un act simbolic de cumpărare a soției de către soț); **usus** (conviețuirea continuă timp de un an, care ducea automat la intrarea sub manus).

Căsătoria cu manus implica, de asemenea, faptul că soția nu putea dispune de bunuri proprii și era considerată parte a familiei soțului atât din punct de vedere juridic, cât și social. Aceasta nu putea intenta procese în nume propriu și trebuia să respecte regulile impuse de noua familie. De asemenea, soția nu putea lua decizii independente și era complet dependentă de autoritatea bărbatului, având un statut juridic similar cu cel al unui copil în cadrul familiei.

Prin contrast, căsătoria cu manus permitea soției să rămână sub tutela tatălui său sau, dacă acesta deceda, să devină independentă juridic. Femeia nu era subordonată soțului, păstrându-și drepturile de moștenire și autonomia patrimonială. Acest tip de căsătorie a devenit predominant în epoca clasică, reflectând o schimbare în statutul femeii romane. Soția putea să-și administreze bunurile și să încheie contracte în nume propriu, având astfel o poziție juridică mai avantajoasă. De asemenea, aceasta putea iniția procese juridice, avea drepturi asupra propriei averi și putea să participe la activități comerciale fără a necesita aprobarea unui bărbat.

De-a lungul timpului, căsătoria fara manus a devenit preferată, deoarece oferea femeilor mai multă libertate și independență economică. Evoluția acestei instituții juridice a demonstrat adaptarea dreptului roman la noile realități sociale, conferind femeilor un statut mai favorabil. Această schimbare reflectă, de asemenea, o tranziție către o societate mai flexibilă, în care drepturile individuale au început să fie mai bine recunoscute.

Prin urmare, cele două tipuri de căsătorie din dreptul roman reflectă nu doar diferențe juridice semnificative, ci și transformările sociale prin care a trecut civilizația romană. Căsătoria cu manus era strictă și impunea un control total asupra femeii, în timp ce căsătoria fara manus oferea mai multă libertate și independență, adaptându-se la noile realități sociale și economice.

⁸²⁶ Drept Privat roman, Emil Molcuț (Editura Universul Juridic, București, 2011)

⁸²⁷ Berger, A. Encyclopedic Dictionary of Roman Law, The American Philosophical Society, 1953.

2.7. Desfacerea căsătoriei

Căsătoria se putea desființa în mod forțat, prin moartea unuia dintre soți sau prin pierderea libertății ori a cetățeniei acestora. Astfel, de vreme ce sclavul sau peregrinul nu putea încheia o căsătorie valabilă, pierderea libertății sau a cetățeniei atrăgea desființarea căsătoriei. Însă, desființarea căsătoriei putea fi și voluntară:

Căsătoria cu manus se desființa prin utilizarea formelor de care soții s-au servit la încheierea acesteia, dar întrebuițate în sens invers. La *confarreatio*, avea loc o ceremonie religioasă în sens contrar, numită *diffareatio*. Dacă se încheiase prin *coemptio* sau *usus*, se desființa printr-o *remancipatio*: femeia era vândută unui terț care apoi o elibera.

Căsătoria fără manus se putea desființa și mai ușor, prin simplul consimțământ al celor care și-au dat acordul la încheierea căsătoriei, fără a fi necesară vreă altă formalitate. Astfel, la început, pater familias putea desființa căsătoria celor aflați sub puterea sa fără a le cere consimțământului, dar cu timpul, voința soților a devenit hotărâtoare în privința desfacerii căsătoriei.

Desfacerea căsătoriei se putea realiza printr-o simplă separare în fapt. Uneori, cu efect probator, soții puteau recurge la anumite formalități, spre exemplu: unul dintre ei trimitea celuilalt o scrisoare de repudiere sau pronunța în fața martorilor anumite cuvinte din care să rezulte voința sa de a desface căsătoria.

Nu exista nicio implicare a autorității statale în desfacerea căsătoriei. De altfel, la început, divorțul era un fenomen foarte rar. Pe măsură ce divorțurile au devenit tot mai dese, în epoca Republicii s-a încercat prin diverse mijloace descurajarea acestei practici care amenința atât moravurile familiei romane, cât și natalitatea în cetate. În acest scop, Augustus a acordat unele avantaje celor căsătoriți și care aveau copii, sancționând în materie succesorală pe cei care nu întruneau aceste cerințe: dacă cel chemat la moștenire este necăsătorit, nu putea culege decât o parte din ce i s-ar cuveni.

În vremea lui Diocletian, soțul care divorța fără temeii era pedepsit, pierzând paza copiilor. Începând cu epoca împăratului Constantin, s-a decis că repudierea nu mai poate avea loc decât pentru anumite motive bine determinate. Cazurile în care femeia putea repudia bărbatul erau puține: dacă bărbatul a comis un omor sau a profanat un mormânt.

Împăratul Iustinian a stabilit ca divorțul putea interveni doar în patru cazuri:

- Divorțul prin consimțământul mutual, admis în Digeste fără nicio limită.
- Divorțul motivat de un fapt neimputabil (căderea în prizonierat, sterilitatea femeii).
- Divorțul cauzat din vina unuia dintre soți. În continuare, se poate constata inegalitatea dintre femeie și bărbat, acesta din urma putând să-și repudieze soția pentru că a vizitat baia publică sau pentru că a luat masa în public; în schimb, bărbatul putea fi repudiat doar pentru motive foarte grave, spre exemplu, dacă a complotat împotriva siguranței statului.
- Orice alt motiv de divorț în afară de cele mai sus precizate era considerat ilicit și sancționat, de regulă, pecuniar (soțul pierdea drepturile provenite din dotă) sau chiar prin pedepse grave (femeia adulterină era închisă într-o mănăstire, fără a mai avea dreptul de a se recăsători).

2.8. Aspecte surprinzătoare și mai puțin cunoscute

Căsătoria în familia imperială depășea orice restricții impuse de societatea existentă. Aceasta era bazată pe intrigă, secrete și dorința de putere, neexistând nicidecum sentimente de dragoste ori compasiune din partea lor. Spunând acestea, cel mai bun exemplu pe care l-aș putea aborda ar fi căsătoriile lui Nero⁸²⁸, infama figură istorică a Romei.

⁸²⁸ https://www.juridice.ro/707478/caducitatea-casatoriei-romane.html#_ftn4

Pentru a înțelege mai bine celebrul personaj amintit anterior trebuie să menționăm câteva aspecte cruciale ce l-au făcut atât de cunoscut în istorie, aspecte nu tocmai pozitive, acesta fiind cunoscut pentru tirania și cruzimea fără margini de care a dat dovadă.

Tatăl său moare când acesta avea trei ani, ceea ce ar fi însemnat sfârșitul său, dacă stăm să urmărim luptele pentru putere existente atunci în Roma, însă mama sa, Iulia Agrippina, a jucat un rol crucial în ascensiunea sa la putere, fiind descrisă ca o femeie puternică de către istorici, fiind capabilă chiar să urzească și să calce peste cadavre ca fiul său să ajungă împărat. Acest joc a fost însă periculos însă, pentru că dorința de putere pentru sine a dus la asasinarea ei, care se vehiculează că ar fi fost comandată chiar de propriul fiu. Se presupune că s-ar face vinovat de marele incendiu ce a ars în întregime Roma, deși acesta a dat vina pe creștini, pe care ulterior i-a persecutat cumplit.

În limbaj social, *varium et mutabile semper femina*, a acordat femeii romane posibilitatea de a revendica o anume protecție, dar în același timp a expus-o violențelor și opresiunilor, mai ales în propriul cămin. Observăm cum, în același timp, bărbații romani desconsideră femeia din cauza inferiorității ei naturale, dar o și apreciază ca mamă sau soție. În acest sens au fost create trei mari forme de autoritate cărora li se subordona femeia, de-a lungul vieții ei: autoritatea paternă, cea maritală și tutela.

Un alt mijloc prin care romanii au înțeles să dea conținut principiului *femina semper in tutela* este a fost instituția tutelei. Din punct de vedere legal, la moartea tatălui sau a soțului, văduva și fiicele nubile deveneau *sui iuris*, dar pentru orice act juridic era nevoie de acordul unei persoane capabile sub aspectul capacității de exercițiu. Autorii antici și juriștii romani motivează necesitatea permanentei tutelări a femeii invocând ușurința spiritului (*levitas animi*) sau slăbiciunea judecății acestora (*infirmitas consilii*). Singurele femei *sui iuris* exceptate de la tutelă erau vestalele, datorită situației lor privilegiate, iar din timpul lui Augustus femeile libere care nasc cel puțin trei copii și libertele care au cel puțin patru copii.

Este clar că ideile religioase au avut un rol determinat, însă nicio religie nu a mers atât de departe în a interzice divorțul, cum a făcut-o creștinismul. Începând cu Împăratul Constantin cel Mare și încheind cu Iustinian, dogmele creștine au câștigat teren în a influența dreptul roman al familiei, dar și cel al succesiunilor. Mărturie stă *Corpus Iuris Civilis*. Încredințând cea mai mare parte a muncii juridice unui păgân, Tribonian, dar în același timp ghidându-se după principiile biblice, Iustinian a reușit să dea științei dreptului un caracter pe cât de rațional, pe atât de umanist.

3. Concluzii

Căsătoria în dreptul roman a fost o instituție fundamentală care a evoluat de la un sistem bazat pe autoritatea absolută a lui *pater familias* la forme mai flexibile, în care femeia avea o anumită autonomie. În timp, legislația romană a influențat profund dreptul familiei din epocile ulterioare, multe principii regăsindu-se astăzi în codurile civile moderne.

Evoluția căsătoriei romane reflectă nu doar schimbările juridice, ci și transformările sociale, economice și culturale ale Imperiului Roman. Studiul acestor norme oferă o perspectivă valoroasă asupra modului în care dreptul roman a contribuit la dezvoltarea sistemelor juridice moderne.

Referințe

- Emil Molcut, *Drept Privat roman* (Editura Universul Juridic, București, 2011).
- Elena Anghel, *Drept privat roman* (Editura Universitară, București, 2021).
- Thomas, J.A.C. *Textbook of Roman Law*, Cambridge University Press, 1976.
- Berger, A. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, The American Philosophical Society, 1953.
- Borkowski, A., Du Plessis, P. *Textbook on Roman Law*, Oxford University Press, 2005.

- <https://eresursedrept.wordpress.com/wp-content/uploads/2021/04/raporturi-juridice-familiale-familia.pdf>
- https://www.juridice.ro/707478/caducitatea-casatoriei-romane.html#_ftn4

EVOLUȚIA ORGANIZĂRII FAMILIEI ROMANE

Cristina-Felicia VLĂSCLEANU
Delia-Andreea PARASCHIVESCU^{1*}

Abstract

Cercetarea are ca obiect de studiu evoluția organizării familiei romane, evidențiind tranzițiile majore care au marcat transformarea acestei instituții fundamentale în contextul social și juridic al Romei antice. Studiul pornește din epoca veche, caracterizată de o structură extinsă și rigid ierarhizată, unde pater familias exercita o putere absolută asupra întregii gospodării, integrând atât persoanele libere, cât și sclavii, sub un sistem unitar de control.

În epoca clasică, odată cu dezvoltarea normelor juridice, se instituie distincția dintre persoanele „sui iuris” și cele „alieni iuris”, permițând o reglementare mai nuanțată a relațiilor interne și a drepturilor individuale, în special privind moștenirea și capacitatea de exercițiu.

În perioada postclasică, influențele valorilor creștine și noile condiții socio-economice au moderat autoritatea paternală, conducând la o organizare familială mai echilibrată și la o protecție sporită a membrilor vulnerabili. Studiul de față analizează aceste transformări și relevanța lor în contextul formării dreptului civil modern, subliniind modul în care evoluția familiei romane reflectă adaptarea continuă a instituțiilor sociale la schimbările culturale și legislative.

Cuvinte cheie: *familia romană, pater familias, manus, capacitatea juridică, căsătorie subsecventă.*

1. Introducere

Familia definește o societate într-un anumit stadiu de civilizație și marchează profund destinul fiecărui individ. Pornind de la etimologia cuvântului „familie”, care vine din latinescul „famulus” însemnând „sclav”, constatăm că, la romani, familia avea o altă accepțiune decât cea pe care o atribuim în ziua de azi.

În Roma antică, termenul „familie” desemna ansamblul persoanelor și bunurilor aflate sub autoritatea unui pater familias, incluzând atât membrii de sânge, cât și sclavii și proprietățile acestora.

În societatea romană, familia era alcătuită din șeful familiei, numit pater familias, soție, copiii naturali sau adoptivi și sclavii, precum și din patrimoniul familial.

Conform concepției lui Ulpian, în cadrul familiei romane, pater familias reprezenta „o putere care își avea originea în societatea gentilică, primitivă anterioară societății romane”, societate cu specific patriarhal caracterizată prin autoritatea șefului de familie asupra tuturor membrilor acestora, extinzându-se și asupra bunurilor. Dacă dintr-o căsătorie nu se nășteau băieți sau dacă fiii mureau înaintea tatălui, pater familias se confrunta cu perspectiva stingerii numelui și a faptului că nu exista posibilitatea ca, după moartea sa, cineva să-l binecuvânteze în cadrul cultului religios privat.

Puterea lui pater familias asupra persoanelor se poate clasifica în trei subputeri, respectiv patria potestas, puterea maritală și mancipium.

Patria potestas desemna puterea exercitată asupra descendenților.

Puterea maritală desemna puterea soțului asupra soției în cadrul căsătoriei numite „cu manus”.

Mancipium desemna puterea asupra fiului de familie cumpărat.

Puterea lui pater familias asupra bunurilor se poate, de asemenea, clasifica în două subputeri, respectiv dominica potestas și dominium.

Dominica potestas reprezenta puterea asupra sclavilor, pe când dominium reprezenta puterea exercitată de stăpân, numit dominus, asupra tuturor celorlalte bunuri existente în cadrul familiei romane.

Cu toate acestea, manifestările și implicațiile autorității lui pater familias s-au schimbat de la epoca veche la cea clasică, și ulterior la epoca postclasică.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Familia romană în Epoca Veche:

În perioada Regalității și a începuturilor Republicii, structura familială era extinsă și profund ierarhică, având următoarele caracteristici:

- Autoritatea absolută a lui pater familia:

Pater familias deținea puterea totală (patria potestas) asupra întregii gospodării, incluzând soția, copiii, alți membri ai familiei extinse și toți sclavii. Această autoritate era simbolizată prin conceptul de „manus”, care inițial însemna atât “mână” cât și “putere” sau “control”. În acest stadiu, familia era percepută ca un ansamblu indivizibil, unde nu exista o distincție clară între patrimoniu și persoanele care îl compuneau.

Începând cu ultimul secol al Republicii, femeia romană, soție și mamă, se bucura de întreaga încredere a soțului, putând face vizite sau cumpărături singură, iar seara îl însoțea pe bărbat adeseori la reuniuni familiale.

În societatea sclavagistă romană nu se poate vorbi despre o emancipare a femeii sau de o deplină egalitate cu bărbatul. Pe timpul lui Cato cel Bătrân, adulterul era considerat o crimă, iar legea îi dădea soțului lezad dreptul de a pedepsi femeia cu moartea.

- Unitatea economică și socială:

Gospodăria funcționa ca o unitate economică integrată, în care proprietatea și forța de muncă erau reunite sub conducerea absolută a patriarhului. Deciziile importante – inclusiv cele legate de căsătorii sau de administrarea bunurilor – erau luate unilateral de pater familias, iar ceilalți membri ai familiei (chiar și copiii) nu avea capacitate juridică proprie.

- Funcția socială a familiei:

Familia era considerată microcosmosul societății romane. Relațiile din cadrul ei reflectau ordinea socială generală, iar puterea concentrată a lui pater familias era văzută ca o necesitate pentru menținerea disciplinei și a stabilității în societate.

Aceste elemente reflectă o societate în care valorile tradiționale și obiceiul erau fundamentale, iar familia extinsă, condusă de un lider autoritar, era elementul central al vieții publice și private.

2.2. Familia romană în Epoca Clasică:

Odată cu stabilizarea Principatului, normele juridice și sociale devin tot mai articulate, iar familia romană suferă modificări importante:

- Definirea statutelor juridice interne:

În această perioadă se cristalizează distincția între persoanele “sui iuris”, deținând capacitate juridică deplină, reprezentate în principal de pater familias, și cele “alieni iuris”, desemnând membrii familiei aflați sub autoritatea șefului de familie, cum ar fi femeile și copiii. Acest cadru legal a permis o mai bună reglementare a relațiilor interne din familie și a determinat clar cine poate să încheie acte juridice sau să dispună de bunuri.

Capacitatea juridică pe care o are o persoană poate fi definită ca o categorie ce desemnează aptitudinea și posibilitatea de a avea drepturi în raporturi juridice concentrate. În societatea romană nu putem vorbi despre o capacitate juridică deplină a copilului. La 7-8 zile de la nașterea copilului, tatăl îl recunoștea și avea loc ceremonia purificării, apoi când împlinea vârsta de 7 ani, băiatul își urma tatăl, iar fetele mama, în activitățile casnice. Ajuns la vârsta de 17 ani, copilul era înscris în listele cetățenilor, avea drept de vot și era apt pentru serviciu militar.

- Reglementarea căsătoriei și a moștenirii:

Se conturează modele de căsătorie precum cea cu manus – în care soția intră sub puterea legală a soțului – și cea fără manus, unde femeia păstrează o anumită autonomie, modele care au implicații directe asupra organizării familiei. În plus, dreptul succesiunii și transmiterea patrimoniului devin aspecte centrale, iar regulile stricte privind moștenirea reflectă importanța familiei ca unitate economică și juridică.

- Consolidarea valorilor și a normelor civile:

Familia se transformă dintr-o entitate pur patriarhală într-un element al ordinii civile reglementate de un sistem legal sofisticat. Discuțiile și tratatele juridice din epoca clasică analizează în mod explicit limitele și responsabilitățile lui pater familias, dar și modalitățile prin care membrii familiei pot fi protejați în anumite situații.

În această etapă, familia nu este doar o unitate de proprietate, ci și un pilon al ordinii sociale, iar normele care reglementează viața familială contribuie la definirea cetățeniei și a drepturilor individuale în cadrul societății romane.

- Educația copiilor în familiile romane:

În perioada timpurie a Romei, educația copilului era considerată o responsabilitate directă a familiei. Familia romană era unitatea socială de bază, iar părinții, în special tatăl (pater familias), aveau autoritate totală asupra membrilor familiei, inclusiv asupra copiilor. Copiii nu erau doar membri ai unui grup domestic, ci și subiecți ai autorității părintești, care se manifesta printr-o educație severă și prin învățatura transmisă acasă.

În primele etape ale vieții, copiii romani învățau mai ales prin observație și imitație, fiind implicați în activitățile zilnice ale familiei. Fetele învățau, în principal, abilități de gospodărie și alte meșteșuguri tradiționale, care le pregăteau pentru rolurile lor viitoare ca soții și mame. În schimb, băieții învățau activități legate de viața publică și militară, precum agricultura, dreptul, comerțul sau chiar războiul, în funcție de statutul social al familiei. Tatăl, în calitate de „pater familias,” era adesea cel care se ocupa de educația copiilor săi, învățându-i principiile fundamentale ale cetățeniei romane.

Odată cu expansiunea Romei și cu dezvoltarea unei societăți din ce în ce mai complexe, a apărut nevoia de a crea o educație formală pentru copiii romani. Acest lucru a fost mai evident în perioada Republicii și în perioada Imperiului Roman. Familiile de rang înalt, în special cele patriciene, începuseră să angajeze profesori pentru a le oferi copiilor o educație mai rafinată și mai structurată organizată. Educația se desfășura, de obicei, acasă, sub formă de lecții particulare. De obicei, educatorii sau tutorii erau sclavi sau oameni liberi instruiți care aveau sarcina de a-i învăța pe copii scrierea, citirea, aritmetica și diverse alte domenii, cum ar fi filosofia, istoria și retorica.

Începând cu secolul I î.Hr., în orașele mari ale Imperiului Roman, au apărut școli publice. Aceste școli aveau un curriculum destul de simplu, concentrându-se pe formarea abilităților de bază, dar și pe educația morală și civică. Copiii provenind din familii mai modeste frecventau adesea aceste școli, unde învățătura se desfășura sub supravegherea unui „ludimagister” (învățător) sau al unui „grammaticus” (profesor de gramatică și literatură latină).

Totuși, educația nu era accesibilă tuturor, iar copiii din familiile mai înstărite continuau să primească un învățământ personalizat, superior, uneori chiar în afacerea unor școli private. În aceste medii, copiii învățau literatura clasică, arta oratoriei și filozofia greacă și romană, pentru a deveni cetățeni responsabili și lideri în societate.

Un aspect important în evoluția educației romane a fost și educația fetelor, care a suferit o transformare treptată. Deși la început fetele erau mai puțin implicate în învățământul formal, ele începuseră treptat să fie educate mai ales în mediile aristocratice. Educarea lor se făcea, de regulă, acasă, sub supravegherea mamei sau a unor educatori angajați special. Fetele învățau să citească și să scrie, dar, în general, pregătirea lor era orientată spre viața domestică, învățând despre administrarea casei și a treburilor zilnice.

Cu timpul, educația fetelor a devenit mai completă și mai diversificată, mai ales în familiile înstărite, unde acestea învățau și despre literatură, muzică și arta conversației, pregătindu-le pentru rolurile lor în viața socială romană. În anumite perioade, chiar și fetele din familiile de rang înalt aveau oportunitatea de a studia filosofia și retorica, deși în general, educația lor era orientată spre formarea unor abilități care să le ajute în viața de familie.

În perioada Imperiului Roman, educația a devenit mai accesibilă și mai diversificată, cu școli formale mai răspândite, iar familia a continuat să joace un rol central în educația copiilor. În funcție de statutul social al familiei, copiii aveau parte de o educație mai detaliată, care putea include nu doar învățătura tradițională, dar și învățarea limbilor străine, cum ar fi greaca, și chiar participarea la școli de retorică pentru a deveni oratori sau politicieni de succes.

2.3. Familia romană în Epoca Post-Clasică:

În perioada Dominatului, marcată de transformări politice și de influența creștinismului, organizarea familiei romane se modifică semnificativ:

- Atenuarea autorității absolute a lui pater familias:

Sub influența valorilor creștine și a noilor realități socio-economice, puterea absolută a lui pater familias începe să fie limitată. Deși conceptul tradițional de patria potestas persistă, în practică se introduc reforme care acordă o mai mare protecție membrilor vulnerabili (femeilor, copiilor) și recunosc, într-o oarecare măsură, drepturile individuale.

- Transformarea structurii familiale:

Familia extinsă începe să se fragmenteze spre o structură mai echilibrată. Apar practici adoptive și alte forme de reconfigurare a legăturilor de rudenie, menite să asigure continuitatea patrimoniului și să răspundă noilor provocări economice și sociale. Drepturile de succesiune se modifică, iar noile reglementări, influențate de etica creștină, pun accent pe solidaritate și pe protecția individuală.

La începutul epocii imperiale, adulterul începe să fie generalizat din ambele părți ale familiei și amenință profund temeliile familiei romane. Totodată, în această epocă, legitimarea fiului natural se putea face prin trei modalități, și anume prin căsătorie subsecventă, prin oblațiune la curie și prin rescript imperial.

Căsătoria subsecventă se referă la faptul că fiul natural devenea legitim în urma căsătoriei părinților naturali care avea loc după nașterea copilului.

Prin oblațiune la curie tatăl natural îl ridică pe fiul natural la rangul de decurion, respectiv membru al Senatului Municipal, transmițându-i și proprietate asupra unui teren, însă nu era un

avantaj să fii decurion întrucât ei răspundeau cu bunurile proprii în situația în care nu reușeau să strângă de la oameni impozitele cerute.

Dacă nu era posibilă căsătoria subsecventă, atunci legitimarea se făcea prin constituțiunea imperială numită „rescript imperial”.

- Evoluția normelor de viață și a relațiilor interpersonale:

În această perioadă, valorile etice promovate de creștinism (compasiune, modestie, egalitate) influențează profund normele ce guvernează relațiile de familie. Astfel, se reduce formalismul excesiv și se încurajează o abordare mai umanizată a relațiilor familiale. Femeile, de exemplu, pot beneficia de o mai mare recunoaștere a personalității lor juridice, iar copiii primesc un tratament mai echitabil în materie de moștenire și protecție.

Prin aceste modificări, familia postclasică reflectă o societate aflată în tranziție, în care vechile norme patriarhale se amestecă cu noile concepții etice și juridice, marcând o evoluție de la modelul absolutist la unul mai orientat spre protecția individuală și adaptarea la schimbările culturale și politice.

Știați că..?

- Justinian definea căsătoria ca fiind „unirea bărbatului cu femeia, care constă într-o comunitate de viață de nedespărțit.”
- Modestin definea căsătoria ca fiind „unirea bărbatului cu femeia, realizând o comunitate pentru întreaga viață, prin împărtășirea dreptului divin și uman”.
- Cele mai importante sărbători ale romanilor erau:
 - Liberalia - ziua când unul din băieți îmbracă toga virilis.
 - Sponsalia - ziua când unul dintre copii, băiatul sau fata, încheie logodna.
 - Natalis – ziua de naștere, sărbătorită prin petreceri și ritualuri religioase de oferire de daruri pentru a celebra viața și sănătatea celui care își aniversa ziua.
 - Nuptiae – căsătoria.
 - Parentalia și Feralia - sărbătorile consacrate cultului morților.
 - Rosalia/Rosaria - sărbătorile trandafirilor, când membrii familiilor duceau trandafiri la morminte.
- Toate aceste sărbători aveau un pronunțat caracter religios, iar locul principal îl ocupa cultul divinităților protectoare ale casei: penatii și larii. Penatii erau zeii protectori ai cămării de provizii. Larii erau divinități protectoare ale casei și ale familiei în general.
- Diffarreatio era formula care desfăcea căsătoria. Soțul era obligat să restituie soției atât dota, cât și paraferna. După divorț, copiii rămăneau în grija soțului nevinovat și tatăl le purta de grijă pentru creștere. Odată încheiat actul de divorț, soții se puteau recăsători.
- Muribundul era așezat pe pământ, un membru al familiei îl sărută pe gură când își dădea ultima suflare, apoi cei din casă îl strigau pe nume. Adeseori în jurul mormântului se amenaja o grădină împrejmuțată de un zid.

La romani, moartea nu era privită doar ca o pierdere individuală, ci reprezenta un moment de mare însemnătate, care avea impact asupra întregii comunități și mai ales asupra familiei. În cultura romană, conceptul de „moarte” era strâns legat de statutul social al celui decedat, iar ritualurile funerare reflectau acest lucru. Moartea nu se desfășura doar ca o trecere în neființă a unui individ, ci și ca un eveniment colectiv, cu repercusiuni asupra celor din jur.

În momentul în care cineva ajungea în pragul morții, ritualurile începeau să se desfășoare cu o solemnitate profundă. Muribundul era așezat pe pământ, într-o poziție simbolică de revenire la elementele fundamentale ale vieții. Un membru al familiei, de obicei cel mai apropiat, îl săruta pe gură pe cel care își dădea ultima suflare, o tradiție menită să încheie legătura fizică și emoțională cu defunctul. După ce sufletul părăsea trupul, cei din casă strigau numele celui decedat, într-un ritual menit să asigure tranziția sa din lumea celor vii.

Pregătirea trupului decedat era un act de respect și de legătură cu divinitatea. Cadavrul era spălat cu apă caldă, apoi unsoarea cu mirodenii se aplica pe pielea acestuia, un ritual care simboliza curățirea și sfințirea trupului. Sub limbă i se punea o monedă, simbol al călătoriei sale în lumea de dincolo care, conform credințelor romane, era necesară pentru plata unui ghid spiritual ce îl va ajuta pe defunct în călătoria sa în regatul morților.

Pentru familiile bogate, în special cele din vechile familii patriciene, dar și pentru cei care dobândeau o avere considerabilă, mormintele erau adevărate opere arhitecturale. Acestea nu erau doar locuri de îngropare, ci reflectau statutul și prestigiul social al familiei. Mormintele aveau forme variate, de la altare și capele la mausolee și tumuri, fiecare dintre ele având un scop simbolic și funcțional. Construcția acestora era adesea un proces de durată, iar dimensiunile acestora variind în funcție de importanța socială a celui decedat.

În jurul mormintelor, familiile romane amenajau adesea grădini. Acestea erau delimitate de ziduri, creând o atmosferă de intimitate și respect pentru defunct. În grădinile funerare se cultivau legume, dar cel mai frecvent flori și viță-de-vie, aceasta din urmă având o semnificație aparte, simbolizând continuitatea vieții și fertilitatea pământului. Sub umbra viței-de-vie, aveau loc banchetele funebre periodice, un prilej de a onora memoria celui plecat, dar și de a întări legăturile între membrii familiei și comunitate. Aceste banchete reprezentau nu doar o comemorare, ci și o formă de consolidare a prestigiului și influenței sociale, întrucât ele se desfășurau într-un cadru festiv, cu o atmosferă de solemnitate și respect.

Astfel, moartea, în viziunea romanilor, nu era doar un sfârșit fizic, ci un moment de tranziție important, cu un puternic impact social, care influența atât familia, cât și întreaga comunitate. Ritualele funerare, construirea mormintelor și organizarea de banchete funerare aveau un rol fundamental în menținerea coeziunii sociale și în perpetuarea memoriei celor trecuți în neființă.

3. Concluzii

Romanii sunt cei care ne-au oferit un prim exemplu de familie, familie care avea la bază anumite reguli, anumite tradiții specifice perioadei la care facem referire, tradiții care s-au menținut chiar până în zilele noastre. Pe măsură ce Roma a evoluat, și familia romană a adaptat structura educațională a copiilor la noile realități economice și sociale. Educația a rămas, însă, un atribut al familiei, iar părinții continuau să joace un rol semnificativ în ghidarea și formarea copiilor, indiferent de statutul lor social. Cu toate acestea, accesul la educație formală s-a extins treptat și a devenit mai structurat, influențând nu doar familia, ci și întregul sistem social roman.

Evoluția organizării familiei romane reflectă o transformare profundă, care a fost strâns legată de schimbările sociale, economice și culturale din întreaga istorie a Romei. Fiind considerată o „celulă” a societății, putem concluziona că familia a avut un rol extrem de important în evoluția istorică a Imperiului Roman, reprezentând unul din stâlpii societății acelei vremi.

Referințe

- Elena Anghel, Drept privat roman, Universul Juridic, București, 2021.
- Anghel M. Ion, Drept roman, ediția IV, Ed. Lumina lex, 2004, București.
- Drimba O., Istoria culturii și civilizației, vol.1, Ed. Științifică și enciclopedică, București, 1994.
- Jacotă Mihai Vasile, Drept roman, vol. I, Iași, Ed. Chemarea, 1993.
- Molcuț Emil, Drept privat roman, Ed. Universul Juridic, București, 2006.
- Popa Vasile, Drept privat roman, Timișoara, Ed. Presa Universitară Română, 1994.
- Sâmbrian Teodor, Principii, instituții și texte celebre în dreptul roman, București, Casa de editură și presă Sansa S.R.L., 1994.

POSESIUNEA ȘI DETENȚIUNEA ÎN DREPTUL ROMAN

Lavinia-Georgiana OPREA *

Abstract

Dreptul roman este un sistem vast de norme juridice, creat și sancționat de statul roman, care a evoluat de-a lungul istoriei, atingând apogeul în Epoca Principatului și încheindu-se în timpul împăratului Iustinian. Acest sistem a influențat profund dezvoltarea ideilor juridice, supraviețuind și fiind preluat în legislațiile ulterioare.

În dreptul roman, o persoană putea stăpâni un bun prin posesiune, detențiune sau proprietate. Posesiunea este o stare de fapt protejată juridic, care implică stăpânirea materială a unui bun, având două elemente esențiale: animus (intenția de a stăpâni bunul pentru sine) și corpus (exercitarea efectivă a stăpânirii). Posesiunea poate exista independent de proprietate, iar romanii au dezvoltat interdicte pentru a proteja posesorii.

Detențiunea, pe de altă parte, implică stăpânirea unui bun pentru adevăratul proprietar, fără intenția de a-l păstra. Aceasta nu poate duce la dobândirea proprietății prin uzucapiune. Distincția dintre posesiune și detențiune se bazează pe intenția subiectivă a celui care exercită stăpânirea. Astfel, dreptul roman a creat un cadru juridic complex, care a influențat profund evoluția sistemelor de drept ulterioare.

Cuvinte cheie: *drept roman, posesiune, detențiune, interdicte, romani, bunuri.*

1. Introducere

Marele jurisconsult Gaius ne spune următoarele lucruri „Toate popoarele care sunt conduse prin legi și după prin obiceiuri se folosesc pe de o parte de un drept comun tuturor oamenilor; în adevăr, dreptul pe care și l-a statornicit fiecare popor sieși îi este propriu lui, și se cheamă *ius civile*, ca drept specific al statului-cetate; iar cel pe care rațiunea naturală l-a rânduit între toți oamenii, acela este păzit deopotrivă la toate popoarele și se cheamă *ius gentium*, întrucât de el se folosesc toate popoarele. Poporul roman se folosește deci, pe de o parte, de dreptul său propriu, iar pe de alta, de cel comun tuturor oamenilor.”

Dreptul roman este un sistem de norme juridice, instituite sau sancționate de statul roman și este un sistem foarte vast alcătuit din numeroase norme și instituții juridice. Dreptul roman s-a format odată cu Roma și ajunge la apogeu în Epoca Principatului (27 î.Hr.-284 d.Hr.), însă își încheie evoluția în epoca împăratului Iustinian (565 d.Hr.).

Dreptul roman a surprins istoria printr-o forță nemaîntâlnită, deoarece a supraviețuit societății și tuturor formelor acesteia, care l-au creat și s-a aplicat și în societățile care i-au urmat, influențând secol după secol evoluția generală a ideilor juridice și aplicarea acestora.

În comparație cu alte sisteme de drept ale antichității, care nu au supraviețuit societăților care le-au creat, dreptul roman a reușit să contureze în forme atât de precise regulile de drept, astfel încât

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: laviniaoprea61@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Elena Anghel (elena_comsa@yahoo.com).

acestea au fost preluate chiar și în legislațiile feudale și moderne. Dreptul roman este dovada unei sinteze universal aplicabile, este punctul de legătură dintre trecut și prezent, sistemul juridic care a avut o influență hotărâtoare asupra dezvoltării ulterioare a fenomenului juridic.

Prin conceptul de „bunuri” romanii desemnau acele lucruri care puteau fi stăpânite cu titlu de proprietate, însă aceștia foloseau cuvântul „res” pentru a desemna atât bunurile, cât și lucrurile în general. De aceea, pentru a clarifica distincția dintre cele două noțiuni, romanii au realizat o clasificare fundamentală a lucrurilor în *res in patrimonio*, adică acele lucruri care puteau fi stăpânite cu titlu de proprietate, și în *res extra patrimonium*, cele care nu puteau fi stăpânite cu titlu de proprietate. La fel ca în cazul contractului sau delictului, nici noțiunea de „patrimoniu” nu era definită de romani, nefăcând obiectul unor teoretizări, chiar dacă aceste instituții juridice erau bine cunoscute și aplicate în practică. Patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor, datoriilor și sarcinilor unei persoane, susceptibile de o valoare pecuniară. Această clasificare fundamentală a fost urmată de alte câteva subclasificări pentru a clarifica natura lucrurilor și bunurilor.

2. Conținutul lucrării

În sistemul juridic roman o persoană putea stăpâni un lucru cu trei titluri juridice: posesiune, detențiune și proprietate. Ca atare, persoana care stăpânea lucrul respectiv putea fi posesor, detentor sau proprietar, fiecare dintre cele trei calități ale persoanei atrăgând un set de drepturi și obligații.

2.2. Posesiunea

Posesiunea este o *stare de fapt ocrotită de drept*, care presupune stăpânirea materială a unui lucru, stăpânire protejată prin mijloace juridice. La origine, *possessio* se numea *usus* și desemna folosința lucrului. Mai târziu, *usus* s-a descompus în *possidere* și *uti*, adică a poseda și a folosi.

Romanii au conceput noțiunea de posesiune în strânsă legătură cu dreptul de proprietate, aceasta fiind exercițiul actelor materiale prin care se realizează dreptul de proprietate. Aproape întodeauna posesiunea însoțește proprietatea, dar uneori este desprinsă de proprietate; în asemenea situații proprietarul nu este posesor, iar posesorul nu este proprietar. Proprietatea apare așadar ca un drept independent de posesiune, iar posesiunea ca un simplu fapt. Simpla stăpânire de fapt asupra lucrului, posesiunea ar fi trebuit să rămână străină domeniului juridic. Importanța ei practică însă i-a adus o ocrotire legală atribuindu-i unele efecte juridice. Dar pentru ca asemenea efecte să se producă, juriștii au cerut ca posesiunea să întrunească anumite condiții. Astfel, treptat, o situație de fapt a intrat în domeniul dreptului.

În timpul procesului de evoluție s-a format conceptul de posesiune, în legătură cu exploatarea pământurilor statului. Încă din epoca regalității (jumătatea secolului VI î.Hr.-509 î.Hr.) exista un întins domeniu public (*ager publicus*) alcătuit din pământurile cucerite de la dușmani, pe care statul roman le împărțea spre folosință patricienilor, fie în mod gratuit, fie în schimbul unei sume de bani, însă plebeii nu aveau acces la aceste pământuri, fiind una dintre nedreptățile pe care plebeii au trebuit să le înfrunte de-a lungul istoriei (ceea ce a dus la războaie civile, dar și la evoluția societății romane).

În literatura veche autorii desemnau terenurile publice stăpânite de particulari prin cuvântul „*possessiones*”, acestea erau atribuite pentru cultivarea lor, alături de membrii familiei. Însă cu timpul, patricienii, odată cu extinderea acestor *possessiones*, ofereau o parte dintre acestea clienților lor; statul însă rămânea în continuare proprietar asupra acestor terenuri astfel că putea revoca pământurile oferite de către patricieni clienților lor, deoarece în epoca veche, dependența clienților față de patroni era totală. Cu timpul, din cauza slăbirii dependenței clienților față de stăpâni, a fost necesară crearea unui mijloc juridic prin care clienții să fie constrânși să restituie terenurile primite. În acest sens a fost creat interdictul *de precario*. În cazul unui refuz, patronul putea reintra în stăpânirea terenului oferit, având concursul magistratului.

Odată cu crearea acestui interdict, stăpânirea exercitată de patricieni asupra pământurilor statului încetează să mai fie o simplă stare de fapt fără a avea consecințe juridice. Acest interdict are ca rezultat și obținerea unui conținut abstract și dobândirea individualității ca figură juridică. Astfel, posesorul dispune de mijloacele juridice necesare, și anume *interdictul de precario*, pentru a-și putea exercita fără niciun fel de inconvenient stăpânirea supra terenurilor permise de la stat.

Procedura interdicală de ocrotire a posesiunii era simplă și eficace, fiind astfel extinsă și la alte cazuri.

În primul rând, posesiunea a fost extinsă asupra precaristului care, în Roma veche, era un client căruia patronul i-a cedat un lot de pământ în folosință. Situația acestuia este analoagă cu aceea a posesorului pământului din domeniul public (*ager publicus*): și unul și altul beneficiază de o concesiune, în principiu revocabilă, asupra unui fond ce aparține altuia.

În al doilea rând, ea a fost extinsă din dorința de a proteja interesele latifundiarilor, și asupra fondurilor pe care aceștia le-au dobândit prin uzurpare. Este cunoscut faptul că marii latifundiaari cucereau deseori pământurile țăranilor, extinzându-și după bunul lor plac hotarele. În acest sens sunt cunoscute versurile lui Hoartius (*Ode* II, 18, 23 urm.) prin care acesta îi satirizează pe marii proprietari care cucereau pământurile țăranilor, obligându-i astfel să-și părăsească vatra strămoșească și să poarte cu ei zeei familiali și pe copii în zdrențe ... (*pellitur paternos in sinu ferens deos et uxor et vir sordidosque natos*)

„O astfel de apărare posesorie, scrie istoricul jurist I. S. Pereterski, a avut o mare însemnătate pentru clasa stăpânitoare. Proprietarii agricoli, comercianții și alții au posedat deseori o avere dobândită de ei prin uzurpare și prin urmare nu totdeauna au putut să-și justifice dreptul de poprietate asupra ei”

Ocotirea posesorie acordată uzurpatorului îi apăra posesiunea împotriva tuturor; trebuie subliniat însă că proprietarul, având la îndemână acțiunea în revendicare și calitatea sa de proprietar, putea chema în judecată pe posesorul uzurpator. Bineînțeles că teoretic trebuia să aibă câștig de cauză, dar înaintea instanței de judecată micul țăran deposedat de marele latifundiar urma să-și dovedească calitatea sa de proprietar. Sau, în fapt, plângerile celor umili în fața instanțelor epocii, care nu aveau prea multă înțelegere pentru ei, nu sfârșeau întodeauna prin a fi soluționate pozitiv.

Avantajele ocrotirii posesiunii au fost treptat aplicate și altor cazuri, spre exemplu posesorului de bună-credință care se crede proprietar, creditoului care a primit în gaj un lucru de la debitor etc. Născută în cadrul stăpânirii lui *ager publicus*, posesiunea a devenit o instituție de sine stătătoare, căreia ordinea juridică i-a recunoscut anumite consecințe juridice, concretizate într-o apărare simplă, practică și eficace. Proprietarii înșiși, preferând o ocrotire mai simplă și mai rapidă a dreptului lor decât cea pe care le-o oferea acțiunea în revendicare, foloseau adesea interdictele, adică ocrotirea posesorie. De aceea, adesea apărarea posesorie devine o bază pentru apărarea proprietății.

Legea oferea ocrotirea posesorie proprietarilor și tuturor celor care făceau parte din categoria celor privilegiați (*beati possidentes*) în scopul de a le facilita folosirea cât mai eficientă a mijloacelor de producție de care aveau nevoie.

După cele menționate mai sus, putem observa că la origine, posesiunea a constat în stăpânirea protejată juridic asupra pământurilor statului. Însă, mai târziu, interdictele s-au aplicat și în materia proprietății private. În același mod, conceptul de posesiune, apărut în legătură cu exploatarea acestor *possessions*, și-a găsit o aplicație generală.

Posesiunea presupune întrunirea a două elemente, și anume *animus* și *corpus* pentru a avea efecte juridice.

Animus reprezintă elementul intențional, psihologic al posesiunii și constă în intenția persoanei de a stăpâni lucrul pentru sine. După unii cercetători este vorba de intenția de a se comporta ca un proprietar (*animus domini*), de exemplu Savigny în „*Das Recht des Besitzes*” (1903), teoria acestuia se bazează pe două texte ale lui Paul (*D.* 4, 2, 1, 20 și 13 și 13, 7, 37) care afirmă că

locatarul și reprezentantul n-au posesiune, deoarece n-au voință (*animus*) de a poseda. De aici rezultă că este vorba de un *animus* special pe care Savigny îl numește *animus domini*, adică intenția de a se comporta ca proprietar. Savigny adaugă că cei care n-au *animus*, dar se bucură de ocrotirea posesorie, au o posesiune „derivată” concedată de adevăratul posesor. Cel care împrumută un lucru cu scopul de a-l folosi și intenționează să-l restituie proprietarului nu este posesor, pentru că nu stăpânește lucrul pentru sine, ci pentru altul.

De asemenea, alții cercetători vorbesc de o simplă intenție de a avea lucrul și de a-l păstra (*animus tenendi*), spre exemplu Ihering în „*Der Besitzwille*” (1867) și în „*Der Grund des Besitzeschutzes*” (1867) consideră că ceea ce separă posesiunea de detențiune nu este *animus* (voința mai mult sau mai puțin amplă de a stăpâni lucrul), ci un criteriu obiectiv, întrucât dreptul pozitiv este acela care precizează cine este posesor și cine nu. Teoria lui Ihering are meritul de a sesiza unele contradicții din societatea romană și modul în care se reflectă ele în ordinea juridică.

De obicei, posesorul este chiar proprietarul lucrului, însă posesiunea poate exista independent de proprietate. Nu este considerat proprietar posesorul de bună credință, care a cumpărat un lucru de la o persoană pe care o crede adevăratul proprietar, și nici posesorul de rea credință, de exemplu hoțul.

La romani, erau lipsiți de *animus* cei loviți de incapacități, neputându-și exprima voința, cum ar fi infans (copilul până în vârsta de 7 ani) și nebunul (*furiosus*). De aceea, s-a admis că tutorele sau curatorul își putea exprima intenția de a poseda (*animus*) pentru incapabil. Copilul cu vârsta peste 7 ani putea obține posesia, chiar și fără autorizarea tutorelui, acest fiind doar prezent. Prezența tutorelui semnifică o completare a capacității copilului.

Corpus este elementul material al posesiunii și constă în totalitatea actelor materiale prin care se exercită stăpânirea fizică asupra unui lucru. La început acest element a fost înțeles într-un sens pur fizic, spre exemplu, instalarea într-o casă, cultivarea unui teren etc., dar treptat a fost conceput, datorită nevoilor vieții economice, într-un sens mai abstract; elementul material se consideră că există ori de câte ori posesorului îi este asigurată posibilitatea unui stăpâniri de lungă durată asupra lucrului.

Dar, este posibil uneori ca elementul material (*corpus*) să existe chiar dacă nu se exercită propriu-zis stăpânirea fizică, ci există doar posibilitatea de a intra în stăpânirea aceluia lucru. Spre exemplu, „*Dacă s-au predat cheile magaziei unde sunt depozitate mărfurile, posesiunea este transferată, dacă cheile au fost predate în apropierea magaziei. Prin aceasta, cumpărătorul pe dată dobândește proprietatea și posesiunea, chiar dacă nu a deschis magazia.*”

De asemenea, rămând în posesiunea noastră animalele domestice care, plecând din curte, nu-și pierd obiceiul de a se reîntoarce, precum și cele sălbatice câtă vreme, după ce ne-au scăpat de sub pază, suntem în căutarea lor; reușind să le readucem sub stăpânirea noastră, se consideră că le-am avut neîntrerupt în posesiune.

Marele jurisconsult Paul ne transmite următoarele „*Dobândim posesiunea prin mijlocirea elementului corpus și a elementului animus și nu numai prin corpus sau numai prin animus.*”. Posesiunea este ocrotită juridic atunci când se reunesc cele două elemente, *animus* și *corpus*.

În literatura de specialitate sunt evidențiate două situații în care se dobândește posesiunea, fără remiterea materială a lucrului:

- ww. Atunci când actualul detentor (cel care nu stăpânește lucrul pentru sine, ci pentru altul, și care urmează să restituie bunul la cererea acestuia sau la termenul stabilit, de exemplu chiriașul) cumpără lucrul și devine posesor civil;
- xx. Atunci când actualul posesor civil devine detentor, spre exemplu după vinderea casei de către proprietar, acesta convine cu noul proprietar să locuiască în continuare în vechea sa casă în calitate de chiriaș.

Corpus putea fi dobândit și prin *persoane alieni iuris*. În acest caz, fiul de familie sau sclavul putea dobândi posesia pentru șeful de familie (*pater familias*) sau pentru stăpân, chiar și fără știrea

acestora (Gaius admite faptul că „*Putem dobândi nu numai prin noi înșine, ci și prin aceia pe care îi avem sub potestas, manus sau în mancipium; la fel, prin sclavii asupra cărora avem un drept de uzufruct și tot prin oamenii liberi și sclavii altora, pe care-i posedăm cu bună-credință.*”). Însă, pentru că romanii nu admiteau reprezentarea, la început posesia nu putea fi dobândită de către o persoană străină. Mai târziu, s-a admis că posesiunea putea fi obținută și *corpore alieno*, spre exemplu, administratorul unei moșii putea dobândi posesiunea pentru cel care l-a mandatat.

În momentul în care unul sau ambele elemente constitutive ale posesiunii încetează de a mai exista, posesiunea se pierde. Posesiunea se pierde prin dispariția elementului material (*corpore solo*) când intervine un obstacol care împiedică pe posesor să dispună de lucru după voința sa, spre exemplu dacă am pierdut un lucru fără să știu unde, pierd posesiunea asupra bunului în cauză.

Posesiunea se pierde, de asemenea, odată cu pierderea elementului *animus (solo animo)*. Voința de a nu mai poseda (*nolle possidere*) nu este simpla renunțare la lucru, ci voința clar exprimată. Așa cum este cazul proprietarului care, vânzându-și casa (act ce exprimă voința acestuia de a renunța la imobil), continuă să rămână în ea în calitate de chiriaș, deci de detentor.

Dacă dispar ambele elemente ale posesiunii, posesiunea evident se pierde. Așa se întâmplă în caz de moarte a posesorului, de înstrăinare a bunului posedat.

Practica juridică a adus principiilor referitoare la pierderea posesiunii unele modificări justificate de necesitățile cotidiane. Așa, juristul Celsus afirmă că ocuparea clandestină a unui fond nu duce la pierderea posesiunii dacă posesorul, aflat în cealaltă parte a fondului, este gata să îndepărteze pe intrus de îndată ce s-ar întâlni cu acesta.

În plus, nu pierde posesiunea posesorul care absentează pentru scurtă vreme de la fondul său, după cum nici stăpânul unor pășuni folosite numai vara (*saltus aestivi*), nu pierde posesiunea acestora pe timpul iernii etc. Astfel, menținerea posesiunii acestora se explică prin dorința de a le ocroti interesele.

Asemenea interse și altele similare au făcut ca elementul *animus* să capete, în epoca postclasică, o importanță mai mare decât *corpus*, încât posesiunea se putea păstra, chiar dacă elementul material încetase de a mai exista.

Creșterea importanței elementului *animus* față de *corpus* facilitează în epoca postclasică ștergerea treptată a limitelor dintre posesiune (*possessio*) și proprietate (*dominium*), atât sub aspectul conținutului, cât și al terminologiei. Acest fapt se datorează existenței „dreptului vulgar” care, bazat pe o practică diferită de aceea a dreptului clasic, exprima noile realități ale epocii Dominatului.

În epoca lui Iustinian asistăm la transformarea posesiunii, în unele cazuri, dintr-o instituție de fapt într-una de drept și, în consecință, la egalizarea ei cu proprietatea; acest fapt avea să ducă la consolidarea poziției unor posesori sub raportul ocrotirii lor juridice. Datorită acestor transformări dispariția elementului *corpus* nu mai atrage în mod mecanic pierderea posesiunii. Existența intenției de a poseda (*animus*) era suficientă pentru păstrarea ei. De aceea posesorul sclavului fugit nu mai pierde posesiunea asupra acestuia, absența și căderea în prizonerat nu fac să dispară posesiunea, iar păstrarea unui fond nu implică pierderea posesiunii decât dacă proprietarul l-a abandonat cu intenția certă de a-l părăsi.

Posesiunea este de mai multe feluri, în funcție de protecția juridică de care se bucură, de efectele pe care le produce sau de obiectul asupra căruia poartă. În textele romane, sunt menționate patru feluri de posesiune:

- ***Possessio ad interdicta*** este posesiunea care se bucură de protecție juridică prin intermediul interdictelor posesorii. Deoarece apărarea acesteia se asigura pe cale pretoriană, în epoca clasică se numea posesiune *interdictală sau pretoriană*. Însă, de această protecție beneficiau atât posesorii care justificau un titlu juridic al posesiunii lor (de exemplu proprietarii, posesorii de bună credință), cât și cei care aveau o posesiune injustă (hoțul și cel care a dobândit un imobil prin violență).

- *Possessio ad usucapionem* reprezintă acea posesiune care are ca efect dobândirea proprietății prin uzucapiune dacă, în afara posesiunii, sunt întrunite și celelalte condiții necesare uzucapiunii. Se mai numea și *possessio civilis*, fiind apărată printr-o acțiune *rei vindicatio*.
- *Possessio vitios (iniusta)* reprezintă acea posesiune care nu este ocrotită juridic, deoarece este lovită de vicii, cum ar fi violența, precaritatea (intervine în cazul în care o persoană stăpânește un bun știind că trebuie să-l restituie la cerere) și clandestinitatea (stăpânirea unui bun pe ascuns fără știrea proprietarului). Deci, nu va fi protejată juridic acela care stăpânește un bun prin mijloace violente sau care stăpânește bunul cu titlu precar sau în mod clandestin.
- *Possessio iuris (posesiunea unui drept)* desemnează posesia unor drepturi patrimoniale. Ținând cont de faptul că posesiunea presupune exercitarea unei stăpâniri materiale, romanii au considerat, la origine, că numai lucrurile corporale pot fi posedate. Însă, mai târziu, observând că dreptul de servitute se exercită prin actele materiale necesare posesiunii, au admis faptul că dreptul de servitute poate fi posedat. Prin urmare, plecând de la cazul dreptului de servitute, ideea posesiunii de drept (*iuris possessio*, *quasi possessio*) s-a generalizat apoi.

Posesiunea produce aceleași efecte juridice, indiferent dacă posesorul este sau nu proprietar.

În virtutea acestor efecte:

- Posesorul se bucură de protecție juridică putându-se apăra împotriva celor care îi tulbură posesia ori îl deposedează pe nedrept, prin intermediul interdictelor posesorii.
- Posesorul are perspectiva de a deveni proprietar prin uzucapiune, dacă întrunește și celelalte condiții necesare pentru a uzucapa. Gaius ne spune „*Dacă însă nici nu ți-am mancipat și nici nu ți-am cedat in iure un res Mancipi, ci numai ți l-am remis prin simpla traditio, bunul va intra în posesiunea ta, iar mie îmi va rămâne mai departe proprietatea, conform dreptului quiritorilor, până ce, prin posesiune, îl vei uzucapa tu. Îndată însă ce termenul uzucapiunii s-a împlinit, proprietatea începe a-ți aparține de prin drept, adică lucrul a devenit al tău, atât în proprietatea bonitară, cât și în cea quiritară, întocmai ca și cum ți-ar fi fost mancipat sau cedat in iure.*”
- În eventualitatea unui proces în revendicare, posesorul are întotdeauna calitatea de pârât, ceea ce reprezintă un mare avantaj în materie probatorie: cel care trebuie să facă dovada dreptului de proprietate este reclamantul, dacă vrea să intre în posesiunea lucrului. În cadrul procesului, posesorul se apără spunând *possideo quid possideo*, adică „**posed pentru că posed și nu trebuie să mă justific față de nimeni, iar dacă tu, reclamant, vrei să mă deposedezi de lucru, fă dovada în fața judecătorului că ești proprietar**”. Prin urmare, cel care face dovada faptului că este proprietar în fața judecătorului îl poate deposeda pe posesor de lucrul posedat. În felul acesta, securitatea relațiilor patrimoniale se asigură, de aceea, unii cercetători moderni consideră că protecția juridică a posesiunii este cea mai importantă creație a gândirii juridice romane.

Protecția juridică a posesiunii prezintă utilitatea că asigură, în același timp, și protecția proprietății întrucât, de cele mai multe ori, posesorul este și proprietar. Pe de altă parte, prin apărarea posesiunii, romanii au ocrotit anumite drepturi, cum a fost cazul protecției juridice care s-a acordat stăpânirii de fapt asupra pământurilor statului. În plus, prin ocrotirea posesiunii s-a asigurat respectarea stării de fapt existente la un moment dat în societate. În cazul în care cineva dorea să schimbe o anumită stare de fapt, trebuia să recurgă la mijloacele juridice corespunzătoare și numai dacă organele specializate ale statului constatau că pretenția este întemeiată, adoptau măsuri în consecință

După cum am menționat mai sus, posesiunea era protejată prin intermediul interdictelor posesorii, constând în anumite ordine pe care pretorul le dă în avantajul celui care posedă bunul.

Interdictele posesorii era de două feluri:

2.2.1. Interdictele recuperande possessionis causa

Erau folosite în scopul redobândirii posesiunii pierdute. La rândul lor, acestea se împart în: *interdictele unde vi* (cu privire la violență) era acordate celui care a fost deposedat de lucru prin violență, însă exista condiția să nu fi trecut mai mult de 1 an de la deposedare. Cel care înfăptuise deposedarea urma să restituie posesia și să plătească daune-interese, în afara situație în care se dovedea că posesiunea celui alt a fost dobândită la rândul ei prin oricare dintre cele 3 vicii, și anume violență, clandestinitate sau precaritate; în aceste cazuri, posesorul nu era repus în starea de fapt a posesiunii.

După cum mijloacele violente erau obișnuite sau armate, interdictele se numeau *unde vi cottidiana* (în cazul deposedării prin violență obișnuită, de exemplu, mutarea forțată a hotarului de către vecin a pământului învecinat) și *unde vi armata* (putea fi acordat în cazul deposedării prin violență care provine de la un grup armat).

Interdictul de precario a fost creat în legătură cu exploatarea lui *ager publicus*, însă a fost aplicat ulterior și altor cazuri. Prin intermediul acestui interdict cel ce transmitea un lucru cu titlu precar putea reîntra oricând în posesia lui, deoarece detentorul era obligat să restituie lucrul la cerere.

Interdictul de clandestina possessione (în legătură cu posesiunea clandestină) se acorda celui care intra în stăpânirea unui lucru pe ascuns, fără știrea proprietarului.

2.2.2. Interdictele retinendae possessionis causa

Erau folosite în scopul menținerii unei posesiuni existente și erau de două feluri:

interdictul utrobi (*care din doi*) se aplica în cazul lucrurilor mobile și se acorda celui care făcea dovada că a posedat timp de mai multă vreme obiectul litigios în anul anterior eliberării interdictului respectiv.

Interdictul uti possidetis (*după cum posedafi*) se aplica în cazul lucrurilor mobile și se acorda părții care se afla în posesia bunului în momentul eliberării interdictului, însă cu condiția să nu fi dobândit posesiunea acestuia prin violență, clandestinitate sau precaritatea de la partea opusă. Acest interdict a lua naștere pe baza dezvoltării economiei de schimb, când ritmul afacerilor a crescut enorm. Întrucât nu existau anumite registre în care să fie înscrise tranzacțiile imobiliare care au avut loc, au apărut numeroase conflicte. Din dorința de a soluționa pentru puțin timp acest gen de litigii, pretorul elibera acest interdict părții care posedă imobilul în acel moment.

Este necesar să subliniem faptul că interdictele nu soluționau litigiile definitiv, ci le dădeau o soluție provizorie, urmând ca litigiul să fie definitiv soluționat prin organizarea unui proces în revendicare, când se stabilea calitatea fiecărei persoane, fie cea de proprietar, fie cea de posesor.

2.3. Detențiunea

Detențiunea, ca și posesiunea, este o stare de fapt care presupunea întrunirea celor două elemente: *corpus* și *animus*.

Corpus al detențiunii este identic cu cel al posesiunii și constă în totalitatea actelor materiale prin care se exercită stăpânirea fizică asupra unui lucru.

Animus al detențiunii este diferit și constă în intenția unei persoane de a stăpâni lucrul pentru adevăratul proprietar, și nu pentru sine. Așadar, detentorul nu are intenția de a stăpâni lucrul în nume propriu, știind că va trebui să restituie bunul adevăratului proprietar fie la termen, fie la cererea acestuia.

De aceea, detențiunea nu poate duce la dobândirea proprietății prin uzucapiune, iar titlul juridic al detențiunii a fost creat de romani pentru a se putea realiza o serie de operațiuni juridice, cum ar fi închirierea unei case, arendarea unui teren, împrumutul în vederea folosinței sau depozitarea unui lucru. Toate aceste operațiuni juridice nu s-ar putea realiza dacă lucrul s-ar transmite cu titlul de posesiune, deoarece posesorul poate deveni proprietar.

Cei care împrumută un lucru pentru a se servi de el se numesc detentori precari, de exemplu chiriașii, comodatarii etc.

Așadar, putem face distincție între posesiune și detențiune numai dacă realizăm o analiză subiectivă a celui care exercită stăpânirea lucrului: astfel, posesorul are intenția de a păstra bunul pentru sine, în timp ce detentorul trebuie să restituie bunul, la termen sau la cerere, adevăratului său proprietar.

3. Concluzii

Așadar, dreptul roman a fost un sistem juridic complex și influent, care a evoluat de-a lungul istoriei Romei și a avut un impact semnificativ asupra dezvoltării ulterioare a ideilor juridice. Acesta a reușit să supraviețuiască și să se adapteze în diverse societăți, influențând legislațiile feudale și moderne. Romanii cristalizând titlurile juridice cu care o persoană poate stăpâni un lucru, printre care se numără și posesiunea și detențiunea.

Posesiunea este o stare de fapt protejată juridic, care implică stăpânirea materială a unui bun, având două elemente fundamentale: animus (intenția de a stăpâni pentru sine) și corpus (exercitarea efectivă a stăpânirii). Detențiunea, în schimb, se referă la stăpânirea unui bun pentru adevăratul proprietar, fără intenția de a-l păstra, ceea ce o face diferită de posesiune.

Dreptul roman a instituit interdicte posesorii pentru a proteja posesorii de tulburări sau deposedări nejustificate. Aceste interdicte asigurau o protecție temporară, dar eficientă, până la soluționarea definitivă a litigiilor prin procese. Acesta nu doar că a influențat sistemele juridice ulterioare, dar a și contribuit la formarea unor concepte fundamentale în dreptul modern, cum ar fi protecția proprietății și reglementarea relațiilor patrimoniale. Aceasta subliniază importanța sa ca bază pentru dezvoltarea gândirii juridice contemporane.

Referințe

- Elena Anghel, *Drept privat roman. Izvoare, procedură civilă, persoane, bunuri*, Ed. Universul Juridic, București, 2021.
- Emil Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică romană, ediție revizuită și adăugită*, Ed. Universul Juridic, București, 2011.
- *Fragmente din Institutiones*, Gaius, Ed. Academiei, București, 1982, Traducere, studiu introductiv, note și adnotări de AUREL N. POPESCU.
- Vladimir Hanga, *Drept privat roman*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1978.

PUTEREA PĂRINTEASCĂ ÎN DREPTUL ROMAN

Ionuț Mădălin VEREȘ*

Abstract

În cadrul acestui studiu, ne propunem să cercetăm rolul și modul de exercitare a puterii părintești în perioada Romei antice. Vom pune accentul pe aspectele referitoare la capacitatea fiului de familie, la drepturile exercitate de către deținătorul puterii părintești și vom studia modul în care a fost consolidat statutul fiului de familie.

De asemenea, în secțiunea dedicată creării puterii părintești, vor fi prezentate modurile prin care puterea părintească ia naștere și se exercită, vom cerceta și modalitățile prin care aceasta se stinge și vom încerca să surprindem importanța rolului lui *pater familias* în cadrul acestor instituții juridice.

În loc de concluzii, vom studia impactul pe care puterea părintească l-a exercitat, în considerarea faptului că autoritatea părintească din dreptul privat roman a fost preluată și adaptată în sistemele juridice moderne, evoluând de la un model patriarhal strict la un echilibru între drepturile și obligațiile părinților față de copii.

Cuvinte cheie: *pater familias*, puterea părintească, Legea celor XII Table, *sui iuris*, *alieni iuris*.

1. Introducere

Reprezentare a autorității absolute și perpetue a șefului familiei, denumit *pater familias*, puterea părintească era exercitată asupra descendenților: fii, fiice și nepoți din fii. Puterea părintească putea fi deținută în mod legal de către tată, bunic sau străbunic. Datorită caracterului perpetuu al acestei autorități, fiul de familie rămânea persoană *alieni iuris* până la moartea tatălui de familie, indiferent de vârsta, poziția socială ori demnitatea pe care o îndeplinea în cadrul comunității. Astfel, indiferent dacă persoana aflată sub puterea lui *pater familias* era un senator în vârstă de 50 de ani, acesta rămânea persoană *alieni iuris* până la moartea tatălui.

În cadrul reglementărilor legale ale vremii era stipulat faptul că, la momentul decesului tatălui, fiul de familie devenea persoană *sui iuris*, dobândind capacitate juridică deplină. Prin intermediul acestui drept dobândit, el putea uza în mod direct de *capacitatea de folosință și exercițiu*, putând să își apere drepturile și să își însușească obligațiile în mod direct, având independență juridică și *posibilitatea de a avea patrimoniu propriu*, ceea ce însemna dreptul de a-și administra veniturile și de a încheia acte juridice fără a mai fi necesar consimțământul cuiva.

Însă, dacă bunicul era *pater familias* și deceda, nepotul nu devenea persoană *sui iuris*, ci avea în continuare calitatea de *alieni iuris*. Explicația rezidă în faptul că, deși bunicul este decedat, totuși, fiul acestuia, adică tatăl nepotului preia funcția de *pater familias*, ceea ce îl face pe nepot să se afle în continuare sub ocrotirea tatălui său, drepturile și obligațiile rămânând neschimbate. Dacă însă la moartea bunicului, tatălui era deja decedat, nepoții nu mai pot puși sub puterea acestuia și devin persoane *sui iuris*.

2. Drepturile lui *pater familias*

Lege deosebit de importantă, din care se poate deduce caracterul imperativ și nelimitat al autorității părintești, Legea celor XII Table menționează conceptul dreptului de viață și de moarte, denumit *ius vitae necisque*, dreptul de abandon și dreptul de a-l vinde pe fiu, după diferite criterii.

Dreptul de viață și de moarte asupra fiului îi conferea lui *pater familias*, în calitate de judecător, prerogativa aplicării unor pedepse, în funcție de gravitatea faptelor comise de filius.

Dreptul de abandon îi conferea tatălui puterea necesară de a decide asupra sorții fiului nou-născut. Acesta putea accepta copilul în familie sau, dimpotrivă, îl putea respinge (expoziție), ceea ce în multe cazuri însemna abandonarea acestuia, lăsându-l în voia sorții. De obicei, motivul expunerii unui nou-născut era legat de probleme economice, malformații fizice, statutul social al mamei sau chiar superstiții. Copilul abandonat putea fi salvat și crescut fie de alte persoane (ca sclav sau adoptat), fie putea muri. În unele cazuri, expunerea putea fi o alternativă la uciderea pruncului.

În ceea ce privește dreptul de a-l vinde pe fiu, Legea celor XII Table admite că pot exista doar trei momente de vânzare a copilului, pe o perioadă de 5 ani, ulterior acestor vânzări, fiul ieșea definitiv de sub puterea părintească.

Tot în cadrul acestor norme legale, se face trimitere și la bunurile pe care le putea deține persoana *alieni iuris*. Astfel, și în acest caz, puterea părintească era nelimitată. Asemenea sclavului, fiul putea lua parte la încheierea actelor juridice numai dacă prin ele era îmbunătățită situația tatălui, însă aceste acte nu puteau fi încheiate în nume propriu (ori sub semnătură privată, așa cum este cunoscut în dreptul civil din zilele noastre), ci doar împrumutând personalitatea șefului de familie.

Cu timpul, puterea părintească a suferit diverse transformări, acestea vizând echilibrarea deciziilor luate de către *pater familias*, cât și eliminarea unor abuzuri sau exagerarea în luarea hotărârilor. În acest sens, în perioada clasică, multe din acțiunile pe care acesta le făcea au fost limitate ori interzise în mod expres. Spre exemplu, în vederea eliminării vânzării fiului de familie, a fost creat procedeul închirierii serviciilor acestuia după ce, în prealabil, această măsură fusese gândită pentru persoanele *alieni iuris*, în acest fel putând fi aplicată și celorlalte subiecte de drept vizate de această categorie.

Dreptul de expoziție (abandon) a fost păstrat și la nivelul acestei epoci, nefiind înregistrate modificări semnificative în ceea ce privește procedura de desfășurarea a acestui drept al tatălui. Însă, uciderea fiului de familie de către tată a fost scoasă în afara legii, fiind considerată o practică învechită pentru evoluția ce se dorea a marca în mod pozitiv această putere. În perioada timpurie a Romei, sub influența Legii celor XII Table, tatăl avea drept de viață și de moarte asupra copiilor săi (*ius vitae necisque*). Acest drept îi permitea să decidă asupra sorții fiilor săi, inclusiv să-i pedepsească drastic sau chiar să-i ucidă, dacă considera că aceștia au adus dezastru familiei.

Cu privire la acest aspect, dorim a aduce la cunoștință două prevederi importante din dreptul penal roman, ce fac referire în mod direct la fapta de ucidere a fiului de către tată. Dacă un tată își ucidea fiul în perioada imperială, fapta era tratată ca o crimă și putea fi pedepsită prin *exil*, ceea ce prevedea confiscarea bunurilor (în cazurile cu o gravitate scăzută), și *pedeapsa capitală* (în cazul faptelor de ucidere deosebit de grave), prin procedeul numit *damnatio ad bestias* (persoana găsită vinovată de către instanță era aruncată în luptă împotriva animalelor sălbatice).

3. Drepturile fiului de familie

În vederea consolidării dreptului de a încheia acte juridice în nume propriu a fost creat *peculiul*. Acesta era format din bunurile pe care *pater familias* le oferea în vederea administrării și a folosinței, către fiu. Totuși, bunurile nu erau cedate prin transfer de proprietate, unicul proprietar rămânând tot șeful de familie.

Odată cu trecerea timpului, fiului de familie i-a fost conferit și dreptul de a fi proprietar asupra unei mase patrimoniale proprii, sub trei forme:

- *Peculium castrense*, ce reprezenta averea dobândită din exercitarea profesiei de militar, măsură ce a fost adoptată de împăratul August și viza crearea unei armate formate din bărbați tineri, în vederea asigurării unei bune protecții statale. Această avere putea fi înstrăinată prin intermediul actelor între vii, cât și al actelor pentru cauză de moarte.
- *Peculium quasi-castrense*, ce reprezenta averea dobândită din exercitarea profesiei de preot, avocat sau funcționar. De asemenea, acest tip de avere se putea dobândi și prin donație imperială.
- *Bona adventicia*, constând în totalitatea bunurilor dobândite de copil de la mamă sau de la rudele acesteia. Se poate admite că *bona adventicia* se aseamănă cu ceea ce astăzi denumim moștenire, reprezentând însă doar o mică parte din acest concept.

În epoca postclasică, procedeele ce aveau caracter de excepție au devenit reguli, astfel încât fiul de familie începe să cunoască o formă a capacității depline. Cu timpul, vechile prerogative ale șefului de familie au început să dispară ori să cadă în desuetudine, iar situația juridică a fiului de familie a devenit similară cu cea a tatălui său.

4. Crearea puterii părintești

Puterea părintească putea fi creată prin: *căsătorie, adopțiune, legitimare*.

Căsătoria este modul natural de creare a puterii părintești. Aceasta prevedea trecerea femeii sub puterea bărbatului. În dreptul roman, instituția căsătoriei este o expresie deosebit de clară a individualismului și a formalismului extrem de rigid, fiind asimilată cu dreptul de proprietate.

Implicarea lui *pater familias* în acest mod de creare a puterii era vitală întrucât fără consimțământul acestuia, deci fără respectarea unei condiții de formă, *căsătoria* nu putea fi realizată.

Astfel, căsătoria aflată sub ocrotirea normelor de drept roman putea fi de două feluri: *căsătoria cu manus* și *căsătoria fără manus*.

Căsătoria cu manus era realizată sub trei forme: *confarreatio, coemptio și usus*. Aceasta era aplicată pentru marea majoritate a cetățenilor din epoca veche, prin intermediul ei femeia ieșind de sub puterea lui *pater familias* și intrând sub puterea soțului. Însă, trebuia menționat că femeia era considerată din acel moment o *fică a lui manus*, adică a soțului, acesta din urmă devenind noul *pater familias* al soției sale.

Confarreatio era o formă a căsătoriei ce îi viza exclusiv pe *patricieni*, plebeii neavând acces la aceasta. Pentru ca instituția căsătoriei să fie înfăptuită în acest mod, procedura prevedea prezența viitorilor soți, a lui *pontifex maximus* (care era considerat conducătorul cultului religios), a unui preot denumit *flaminul lui Jupiter* și a unui număr de 10 martori. În fața acestora era pusă o pâine făcută dintr-un grâu special, iar soția ce purta un văl de culoare roșie își dădea acordul privind trecerea sub cultul și religia soțului, din momentul căsătoriei.

Usus era o formă de căsătorie destinată plebeilor, ce prevedea în prealabil traiul împreună pe o perioadă de un an a viitorilor soți. Ulterior, soțul devenea *pater familias* al femeii. Acest mod de căsătorie a fost comparat cu *uzucapiunea*, dat fiind că în acest mod de dobândire a proprietății era prevăzut posesia asupra unui lucru timp de un an. Un aspect deosebit de important este prevăzut de *Legea celor XII Table*, potrivit căreia dacă soția lipsea trei nopți înainte de împlinirea termenului de un an, *căsătoria cu manus* putea fi împiedicată.

În ceea ce privește *coemptio*, poate fi definit ca un mod de căsătorie ce a apărut în vederea ocolirii contradicțiilor dintre cele două moduri de căsătorie mai sus prezentate. Procedura prevedea cedarea soției de către *pater familias* către soț, sub forma unei așa-numite *vânzări fictive*. Însă un aspect ce reiese din această situație este inferiorizarea femeii în tradiția romană, deoarece aceasta era tratată asemeni unui obiect, deoarece era cedată prin *mancipatio*, prin care se transmitea proprietatea asupra animalelor, loturilor de pământ sau a persoanelor ținute în sclavie.

Căsătoria fără manus a fost văzută ca o nouă modalitate de încheiere a unei căsătorii, dată fiind căderea *căsătoriei cu manus* în desuetudine. Această nouă modalitate a venit și ca o dorință de contracarare a practicilor unora dintre femeile romane de a începe traiul în uniuni nelegitime, fiind influențate prin intermediul unor practici provenite din Occident.

În ceea ce privește redefinirea autorității părintești, aceasta rămânea la *pater familias* din familia naturală, nemaifiind prevăzută trecerea sub autoritatea soțului. Tot în vederea asigurării unei mai bune practici referitoare la încheierea căsătoriei, s-a renunțat la formalism, fiind necesar doar consimțământul. Totuși, în cazul lipsei acestei forme, traiul celor doi soți era considerat legal, sub forma unei *căsătorii fără manus* ori a unei *relații de concubinaj*.

Un alt mod de creare a puterii părintești este **adoptiunea**, reglementată de prevederile Legii celor XII Table drept un mod de vânzare a fiului de familie. Astfel, aceste era trecut de sub puterea unui *pater familias* către un altul. Procedura pentru îndeplinirea *adoptiunii* era deosebit de riguroasă, conștând în două faze.

În prima fază erau prevăzute trei vânzări și două dezrobiri ce aveau loc succesiv. După ce-a de-a treia vânzare, fiul ieșea definitiv de sub puterea lui *pater familias* și intra în stăpânirea directă a cumpărătorului, denumit *mancipium*.

În cea de-a doua fază, prezența fiului de familie, a adoptantului și a cumpărătorului în fața instanței este obligatorie, aceștia supunându-se rigorilor specifice fazei de judecată numite *in iure cessio*. Astfel, procedurile prevedeau ca adoptantul să susțină că fiul de familie este al său, în timp ce cumpărătorul trebuie să își rezerve dreptul la tăcere, numit *cedit in iure*, pentru ca mai apoi magistratul să pronunțe formula „*adico*”, pentru a se considera valabilă declarația reclamantului, în persoana adoptantului.

Tot în acest sens, este important de menționat faptul că, la acel moment, erau existente și anumite condiții de fond pentru ca actul *adoptiunii* să fie încheiat legal. Astfel, erau recunoscute drept clauze consimțământul adoptantului, cel al lui *pater familias* al persoanei adoptate, cât și diferența de vârstă de cel puțin 18 ani între adoptant și adoptat.

O specie a *adoptiunii* era *adrogatiunea*, prin care o persoană *sui iuris* trecea sub puterea unei alte persoane *sui iuris*, însă scopul nu era unul pur familial, ci politic. Prin acest mod, un patrician putea îndeplini diverse funcții politice dacă era adoptat de către un plebeu.

Nu în ultimul rând, **legitimarea** este tot un procedeu de creare a puterii părintești, însă pe cale artificială. În acest mod erau recunoscuți copiii naturali ca fiind legitimi. Pentru ca legitimarea să fie realizată conform prevederilor legale din acea perioadă, tatăl era obligat să își ridice fiul la rangul de *decurion*, aceasta fiind o funcție publică din domeniul senatului municipal. Concomitent cu acest lucru, fiului de familie trebuia să îi fie atribuită și o suprafață de pământ.

De precizat că *decurionul* era o funcție deosebit de importantă, având ca atribuții colectarea impozitelor, însă decăderea economică specifică perioadei aducea acestei profesii și complicații, prevăzute chiar din lege. Cu titlu de exemplu, în situația în care nu se reușea strângerea integrală a sumelor de bani provenite din impozite, *decurionul* era obligat să achite contravaloarea diferenței din patrimoniul propriu.

În vederea asigurării unei proceduri simplificate în ceea ce privește legitimarea, împăratul Constantin a legalizat situația în care copilul devenea automat legitim, prin *căsătoria subsecventă*.

Cu titlu de excepție de la acest mod de legitimare, în cazul în care căsătoria dintre părinții naturali nu se putea realiza din diferite motive, **legitimarea** se putea face prin rescript imperial, acesta fiind un răspuns scris oferit de împărat în urma unei solicitări venite din partea unor particulari, a unor magistrați sau a unor autorități locale, privind interpretarea și aplicarea dreptului. Acesta avea forță de lege și constituia unul dintre principalele forme prin care împăratul exercita funcția legislativă.

5. Stingerea puterii părintești

Puterea părintească îl viza pe fiul de familie indiferent de vârsta sau funcția pe care o deținea, și se stingea odată cu moartea lui *pater familias*, prin acest lucru fiind definit caracterul perpetuu al acestei puteri. Această autoritate includea drepturi și obligații asupra persoanelor și bunurilor aflate sub puterea sa. Totuși, puterea părintească nu era absolută și putea înceta în anumite condiții, fie prin moartea părintelui sau a fiului, fie prin alte mecanisme juridice specifice.

O situație neprevăzută prin care puterea părintească se pierdea este reprezentată de moartea lui *pater familias*. Odată cu decesul acestuia, fiii săi deveneau *sui iuris*, dobândind capacitate juridică deplină și independență în gestionarea bunurilor proprii. De asemenea, puterea părintească înceta și prin moartea copilului aflat sub autoritate, deoarece obiectul relației juridice dispărea.

Totodată, o cauză naturală a pierderii puterii părintești era prevăzută în situația căderii în captivitate, în timpul unui conflict militar, a tatălui de familie. În acest caz, dacă nu era eliberat în termen scurt, familia putea considera că puterea părintească s-a stins, iar fiii săi deveneau independenți. Însă, era prevăzută și o situație în care puterea asupra copiilor era exercitată în continuare, în temeiul *ius postliminii*: cei care erau luați prizonieri își puteau recăpăta în totalitate drepturile, odată cu reîntoarcerea în familie. Astfel, odată cu revenirea la domiciliu, se considera că tatăl familiei nu a părăsit niciodată cetatea.

Un caz asemănător era reprezentat și prin posibilitatea ca fiul sau nepotul tatălui să fie luat prizonier printr-o astfel de împrejurare, considerându-se că puterea părintească este suspendată până la apariția acestuia în mediul familial.

De asemenea, prin abilitatea deosebită de interpretare a normelor juridice în vigoare la acea vreme, jurisconsultii au promovat ideea conform căreia stingerea puterii părintești se poate face și prin alte mijloace.

Un exemplu este *emanciparea*, act juridic prin care o persoană *alieni iuris* devine *sui iuris*. Această modalitate artificială de încetare a puterii părintești a prevăzut posibilitatea ca fiul de familie să își poată administra singur patrimoniul, și bineînțeles, a putea încheia acte juridice în nume propriu.

Emanciparea a fost benefică în primul rând persoanelor înstărite din punct de vedere financiar, deoarece prin intermediul fiului declarat apt a deține bunuri, se puteau desfășura cu ușurință acțiuni de semnare a unor acte, acestea obligând deseori la prezența unei persoane *sui iuris* în mai multe locuri, în același timp.

Pentru ca *emanciparea* să fie realizată în mod corespunzător, trebuiau îndeplinite două faze procedurale. În prima fază aveau loc trei vânzări, urmate de două dezrobiri succesive, pentru ca după cea de-a treia vânzare, fiul de familie să treacă de sub puterea părintească sub cea a lui *mancipium*.

În cea de-a doua fază, dezrobirea se numea *vindicta*, și avea un caracter de sine-stătător. Însă, a treia dezrobire era văzută ca o fază distinctă, iar descendenții celui care devenea persoană *sui iuris* erau supuși unei singure vânzări, având în vedere procedura prin care trecea predecesorul lor.

Referitor la relația cu familia a celui care devenea persoană cu deplină capacitate, este important de menționat faptul că se păstra legătura de sânge, însă legăturile *agnatice*, adică cele realizate pe cale paternă dintre emancipat și familie luau sfârșit. Totodată, emancipatul pierdea și dreptul la moștenire, pretorul stabilind o singură posibilitate de a participa la moștenire. Astfel, acesta era chemat alături de frații ce încă se aflau sub puterea părintească, însă în calitate de *cognat*. *Cognațiunea* reprezenta legăturile cu ceilalți membrii ai familiei, ce rezultau pe linie maternă. Dar, pentru a putea participa la moștenire, persoana devenită *sui iuris* trebuia să contribuie la masa succesorală cu toate bunurile posedate din momentul dobândirii calității de emancipat.

Copiii nelegitimi și cei adoptați nu au dreptul de a-i cere lui *pater familias* să-i elibereze de sub puterea părintească.

Capitis deminutio este recunoscută drept desființarea capacității de drept, purtând și denumirea de „moarte civilă”, fiind în opoziție cu cea naturală, prin care se pierde capacitatea în urma decesului. Desființarea capacității juridice era de trei feluri.

Capitis deminutio maxima reprezenta pierderea totală a drepturilor, survenită în urma pierderii libertății. Aceasta intervenea mai ales în cazul persoanelor căzute în sclavie.

Capitis deminutio media era prevăzută în cazul în care persoana devenea latin sau peregrin, acest lucru aducând după sine și pierderea cetățeniei.

Capitis deminutio minima prevedea pierderea în totalitate a drepturilor familiale. În funcție de calitatea persoanei, efectele acesteia erau diferite.

Astfel, pentru *adrogat* capacitatea suferă modificări în sens negativ, devenind din persoană *sui iuris*, persoană *alieni iuris*.

În cazul *adoptatului*, capacitatea nu suferă modificări, ci vizează doar schimbări familiale. Acesta pierde dreptul succesoral în familia de origine, însă dobândește același drept în noua familie, ce reprezintă *adoptantul*.

Mai mult, *emancipatul* se consideră a fi cel mai avantajat dintre toate categoriile de persoane, deoarece în urma pierderii drepturilor familiale acesta devine persoană *sui iuris*, singurul impediment fiind reprezentat de pierderea dreptului de a participa la succesiune.

Concluzii

Așa cum am menționat și la începutul prezentului studiu, puterea părintească a avut un rol decisiv în organizarea și funcționarea relațiilor familiale, fiind bazată pe respectarea dispozițiilor date atât de tatăl familiei, cât și a normelor legale în vigoare. Desigur, pentru nivelul de dezvoltare socio-cultural de la acea vreme, *patria potestas* a reprezentat și un mod de asigurare a ordinii în interiorul cetăților, deoarece fără un astfel de factor nu ar fi fost posibil realizarea unui climat corespunzător vieții de zi cu zi într-o societate în care dreptul de abia își făcea apariția.

De-a lungul timpului, această putere a suferit limitări, pe măsură ce influențele morale și juridice au impus o protecție mai mare pentru copii. Evoluțiile din perioada postclasică au condus treptat la recunoașterea unor drepturi pentru descendenți și la umanizarea relațiilor familiale. Moștenirea dreptului roman în domeniul autorității părintești a influențat ulterior structurile juridice europene, contribuind la fundamentarea principiilor moderne privind protecția copilului și echilibrul între drepturile și obligațiile părinților.

Mai mult, autoritatea părintească din dreptul privat roman a fost preluată și adaptată în sistemele juridice moderne, evoluând de la un model patriarhal strict la un echilibru între drepturile și obligațiile părinților față de copii.

În prezent, această autoritate s-a transformat într-un concept bazat pe protecția și interesul superior al copilului, fiind împărțită între ambii părinți. Legislațiile moderne pun accent pe responsabilitatea părintească, drepturile copilului și intervenția statului pentru a preveni abuzurile.

Referințe

- Elena Anghel, *Drept privat roman. Izvoare, procedură civilă, persoane, bunuri*, Editura Universul Juridic, București, 2021.
- Emil Molcuț, *Drept privat roman*; Editura Universul Juridic, București, 2007.
- Vladimir Hanga, *Instituțiile lui Justinian*, Editura Lumina Lex, București, 2002.

OPERA LEGISLATIVĂ A ÎMPĂRATULUI JUSTINIAN

Andreea-Ana-Maria FRIPTU
Adriana POLOBOC⁸²⁹

ABSTRACT

Justinian, ultimul împărat roman care folosea limba latină în administrația imperială, a avut o viziune clară de a restaura unitatea Imperiului Roman. Urcând pe tron în 527 d.Hr., în perioada de instabilitate politică și economică a Imperiului Bizantin, și-a propus să recupereze gloria vechiului imperiu, atât teritorial, cât și cultural. Acesta a căutat soluții pentru a revitaliza societatea romană aflată într-o profundă criză, în contextul în care sistemul sclavagist roman era în declin.

Opera sa legislativă a avut un impact semnificativ asupra dezvoltării dreptului, iar lucrarea sa cea mai importantă a fost *Corpus Iuris Civilis*, o culegere de legi și principii care s-a dovedit esențială pentru evoluția dreptului civil. Această lucrare a fost realizată sub îndrumarea lui Tribonian și a altor jurisconșulți renumiți, care au sistematizat și compilat izvoarele de drept clasic.

Corpus Iuris Civilis este alcătuit din patru lucrări majore: Codul, Digestele, Institutele și Novelele. Codul lui Justinian cuprinde constituții imperiale din perioada 529-534 d.Hr., fiind structurat în 12 cărți. Digestele sunt o colecție de fragmente extrase din lucrările jurisconșulților clasici, organizate în 50 de cărți, oferind soluții unitare pentru diverse probleme de drept. Institutele sunt un manual destinat studenților în drept și au fost bazate pe lucrările clasice ale dreptului roman. În fine, Novelele cuprind constituțiile imperiale emise de Justinian între 534 și 565 d.Hr., completând legislația imperiului.

Opera legislativă a lui Justinian a avut o influență durabilă asupra dreptului european medieval și modern, iar *Corpus Iuris Civilis* rămâne un pilon fundamental al jurisprudenței civile.

CUVINTE CHEIE: *Moștenirea dreptului roman, Justinian, Restaurarea unității imperiale, Reforma juridică bizantină, Comisia lui Tribonian*

1. INTRODUCERE

Moștenitor politic al cezarilor Romei, fascinat de ideea trăinicieii Imperiului Cetății Eterne, Justinian, ultimul împărat care mai folosea limba latină în treburile statului, a fost omul marilor restituiri politice, religioase și legislative. A fost, ca și cezarii, imperator, adică mai marele oștilor și legea vie a țării, încarnarea desăvârșită a puterii supreme.

Urcând pe tron, Justinian a urmărit, înainte de toate, refacerea unității Imperiului Roman. Socotindu-se succesori legitimi ai cezarilor romani, era convins că misiunea sa constă în a reface

⁸²⁹ Andreea-Ana-Maria FRIPTU, Adriana POLOBOC, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: friptuandreea@gmail.com și adipolo005@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Elena ANGHEL (e-mail: elena_cosma@yahoo.com).

unitatea dispărută a imperiului, sub egida cetății Bizanțului, moștenitoarea Cetății Eterne. Însă această viziune nu se limita doar la aspectele politice și teritoriale, ea se întindea și asupra celor religioase și juridice, fiind conștient că o restaurare completă a gloriei imperiale presupunea și întărirea fundamentelor spirituale și legale ale statului.

Una dintre cele mai mari realizări ale sale a fost reformarea sistemului de drept, cunoscut sub denumirea de “Corpus Juris Civilis”, o culegere vastă de legi care a codificat și unificat dreptul roman, oferind un cadru coerent și durabil pentru guvernarea imperiului. Această culegere nu a fost doar o simplă reformă legislativă, ci un act de restaurare a ordinii și a autorității imperiale, în concordanță cu viziunea sa despre un imperiu unit și etern. Cu toate că obiectivul său de a restabili granițele Imperiului Roman a fost doar parțial realizat, impactul său asupra dezvoltării ulterioare a dreptului și a structurilor politice din Europa medievală a fost colosal.

În domeniul religios, Justinian a dorit să întărească și să consolideze creștinismul ortodox, făcând din Biserica Bizantină un pilon al autorității imperiale. A promovat unitatea religioasă și a luptat împotriva ereziilor, inclusiv în cadrul celebrului Conciliu de la Calcedon. Astfel, a impus o influență semnificativă asupra religiilor și dogmelor din întreaga regiune, devenind nu doar un lider militar și politic, ci și un protector al Bisericii.

Justinian a fost un simbol al puterii absolute, al unei viziuni de restaurare a unui imperiu idealizat, dar și un lider care înțelegea că, pentru ca un imperiu să rămână stabil și durabil, trebuia să se sprijine pe principii juridice clare și pe o unitate religioasă solidă.

2. CUPRINS

În anul 395 d.H., după moartea lui Teodosiu I, Imperiul roman se divide în imperiul roman de apus și imperiul roman de răsărit. Divizarea Imperiului înseamnă și adâncirea crizei social-politice din sânul societății romane, criză manifestată prin decăderea economiei, prin creșterea revoltelor sclavilor și colonilor și prin dificultățile tot mai mari de a face față atacurilor popoarelor migratoare.

Pentru că în cele două imperii, de apus și de răsărit, erau date multe constituțiuni imperiale, evoluția acestora era greu de urmărit, mai ales că unele erau în vigoare, iar altele desființate. De aceea, s-a simțit nevoia codificărilor. Astfel, în cele trei secole până la Justinian, au fost înfăptuite mai multe codificări private, dar și oficiale.

În anul 527 d.Hr., împăratul Justinian I urca pe tronul Imperiului Bizantin, moștenind un imperiu aflat într-o perioadă de instabilitate politică și economică. Justinian a devenit una dintre cele mai mari personalități din istoria bizantină, fiind cunoscut pentru viziunea sa de a restaura gloriile Imperiului Roman, atât din punct de vedere teritorial, cât și cultural. Justinian I a avut o influență semnificativă asupra religiei, având un rol esențial în consolidarea creștinismului în Imperiul Bizantin. A promovat unitatea religioasă și a combătut ereziile.

Justinian a fost un lider autoritar, concentrând puterea în mâinile sale. A centralizat controlul asupra administrației imperiale, ceea ce i-a permis să implementeze reformele pe care le-a dorit, dar și să limiteze influența aristocrației. A păstrat o autoritate absolută asupra bisericii și a statului, ceea ce a determinat conflicte cu unele facțiuni religioase, în special în legătură cu disputele teologice legate de natura lui Hristos, cum ar fi controversa monofizită.

Conștient că sistemul sclavagist roman se afla în pragul decăderii, Justinian, cel mai de seamă reprezentant al intereselor proprietarilor de sclavi, a sperat că sistematizând izvoarele dreptului clasic și postclasic va găsi calea de a salva economia sclavagistă, ceea ce nu s-a întâmplat.

În curând, unitatea teritorială a Imperiului se va destrăma, iar cea bisericească nu va putea fi realizată nici chiar în interiorul Bizanțului, unde disputele teologilor vor slăbi în egală măsură și biserica și statul. Unitatea politică și religioasă pe care Justinian o visa nu putea fi trainică fără una legislativă. De aici uriașa sa operă legiuitoare, menită să consolideze temeliele statului “roman”. Ca

împărat “roman”, el era deopotrivă mai marele oștilor și singur legiuitor, “legea vie” a statului. Pe lângă toate acestea, Justinian a fost îndemnat să întocmească o nouă codificare și din motive de ordin practic.

3. IMPORTANȚA OPEREI LEGISLATIVE A LUI JUSTINIAN

Justinian, conștient de faptul că societatea romană se afla în ultimul stadiu al descompunerii, a căutat soluții pentru a o salva. Sistemul sclavagist roman s-a prăbușit și a fost înlocuit cu sistemul feudal bizantin, însă eforturile lui Justinian nu au fost zadarnice: opera sa legislativă a constituit în timp o punte spre viitor a tezaurului jurisprudenței romane, întrucât cele mai importante lucrări ale juriconsulților clasici au fost distruse de barbari, iar noi le putem cunoaște numai prin intermediul sistematizării întocmite de împăratul Justinian.

În concepția lui Justinian, repunerea în vigoare a izvoarelor dreptului roman clasic ar fi fost de natură să revitalizeze societatea, să o însănătoșească. Atunci a cerut profesorilor, juriconsulților și avocaților celebri din epoca sa să facă o sistematizare a celor mai valoroase izvoare ale dreptului clasic. În acest scop, s-a constituit o comisie în frunte cu Tribonian, autoritate celebră în domeniul dreptului. Această comisie a întocmit așa-numita „operă legislativă a lui Justinian”, denumită în epoca Renașterii *Corpus Iuris Civilis* (Culegere a dreptului civil).

Membrii comisiei aveau deplină libertate să facă toate modificările textuale pe care le credeau necesare pentru a evita contradicțiile, repetițiile și neclaritățile diferitelor constituții; puteau să fuzioneze mai multe texte într-unul singur, erau obligați întotdeauna să pună de acord textele cu nivelul dezvoltării sociale din epoca lui Justinian, într-o formă unică, cât mai clară și concisă. Într-un cuvânt, o colecție de constituții imperiale romane care, răspunzând exigențelor științifice ale epocii, trebuiau să corespundă pe deplin nevoilor practicii judecătorești și administrative din noul Imperiu roman unitar vizat de împărat.

Deși Justinian nu a participat direct la lucrările de codificare, totuși s-a interesat îndeaproape de parcursul acestora și a dat, probabil, și unele sugestii. Așa se pot interpreta textele unor constituții prin care împăratul afirma că a întocmit cele mai bune legi pentru neamul său și pentru lumea viitoare, deschizând prin ele o cale luminoasă omenirii.

Această operă legislativă nu are nimic original în ea. Comisarii lui Justinian nu au desfășurat o activitate creatoare, ci au compilat, au sistematizat izvoare de drept elaborate cu sute de ani înainte. Dar acele izvoare de drept și, în special, lucrările juriconsulților clasici nu ne-au parvenit, nu au ajuns până la noi, cu câteva excepții. Astfel că noi cunoaștem jurisprudența clasică romană indirect și parțial, pe baza fragmentelor din lucrările clasice care au fost sistematizate în Digestele lui Justinian, acestea ajungând până la noi.

Opera legislativă a lui Justinian a fost publicată în 1489 sub denumirea *Corpus Iuris Civilis* (Culegere a dreptului civil). Aceasta este una dintre cele mai importante realizări legislative ale împăratului Justinian și un principiu elementar în dezvoltarea dreptului. Justinian a dorit să facă dreptul accesibil și clar pentru toți cetățenii, consolidând autoritatea imperială și făcând justiția mai eficientă. Opera legislativă a lui Justinian, constituie cel mai valoros document pe care antichitatea l-a transmis lumii moderne.

Aceasta operă este formată din patru lucrări: **Codul, Digestele, Institulele și Novelele.**

3. Codul sau Codex

Selectând constituțiile publicate în codurile anterioare și adăugându-le pe cele mai importante apărute ulterior, membrii comisiei au publicat noul cod cunoscut sub numele de “Codex Justinianus”. După o muncă perseverentă și plină de zel, juriștii lui Justinian izbutiră să dea Imperiului Roman un cod care, cuprinzând cele mai importante hotărâri imperiale și având valoare

de drept pozitiv, va marca începutul unei activități legislative de mare importanță pentru viitorul Bizanțului și a lumii.

Codul lui Justinian este o culegere de constituțiuni imperiale date din epoca împăratului Hadrian și până în anul 529 d.H., când a fost elaborată prima ediție a Codului. Această ediție a Codului nu ne-a parvenit, deoarece s-a pierdut. Din fericire, în anul 534 d.H., comisia lui Tribonian a elaborat a doua ediție a Codului - *Codex Repetitae Praelectionis* (Codul cu Text Reînnoit), care a ajuns până la noi.

Codul lui Justinian este sistematizat în 12 cărți, cărțile sunt împărțite în titluri, titlurile în constituțiuni, iar unele constituțiuni sunt împărțite și în paragrafe. Pentru a cita un text din Codex, se utiliza litera “C”, provenită de la “Codex”, urmată de trei numere în cazul în care titlurile erau împărțite în constituțiuni sau 4 cifre dacă exista și împărțirea constituțiilor în paragrafe. La începutul fiecărei constituțiuni există o “inscriptio”, în care era indicat autorul, numele împăratului care a emis constituțiunea, precum și numele persoanei căreia îi era adresată. La sfârșitul constituțiunii, în “subscriptio”, sunt arătate locul și data adoptării acelei constituțiuni.

Deoarece Codul lui Justinian urma să aibă o finalitate practică, să fie aplicat în practica instanțelor judecătorești, comisia a selecționat numai constituțiunile rămase în vigoare, nu și pe cele abrogate. Mai mult, textele depășite au fost astfel adaptate încât să poată fi aplicate în practică.

Codul cuprinde atât dispoziții de drept public, cât și dispoziții de drept privat. În două cărți sunt cuprinse și câteva dispoziții de drept canonic.

4. Digestele sau Digesta

Digestele lui Justinian au fost adoptate în anul 533 d.H. Această lucrare enciclopedică este o culegere de fragmente din lucrările jurisconsulților clasici.

Metoda de lucru a comisiei a fost elaborată chiar de către Justinian, prin trei constituțiuni imperiale, care mai apoi au devenit prefețe ale Digestelor.

Comisia, condusă tot de către Tribonian, era formată din 15 profesori și avocați, care au constatat că opiniile jurisconsulților clasici erau în mod frecvent diferite. Însă, lucrarea ce urma a fi alcătuită de membrii comisiei trebuia să fie aplicată în practică, astfel că soluțiile trebuiau să fie unitare. Tribonian l-a sesizat pe împărat în legătură cu existența acestor controverse, precum și cu faptul că unele instituții erau depășite. Împăratul a decis, prin 50 de constituțiuni imperiale, să pună capăt tuturor controverselor și să desființeze toate instituțiile juridice depășite.

Pentru elaborarea Digestelor, comisia a valorificat peste 2000 de lucrări clasice, pe care le-a considerat cele mai valoroase, iar fragmentele extrase din cele 2000 de lucrări au fost sistematizate în 50 de cărți. Cărțile au fost împărțite în titluri, fragmente și paragrafe. La începutul fiecărui fragment se afla câte o “inscriptio”, în care era indicat numele jurisconsultului, precum și lucrarea din care a fost extras textul.

În vederea citării unui text din Digeste, se utilizează litera “D”, urmată de patru numere, dintre care primul este numărul cărții, al doilea este numărul titlului, al treilea este numărul fragmentului, iar al patrulea este numărul paragrafului. Numerotarea paragrafelor începe cu al doilea paragraf; primul paragraf nu se numerotează și se numește “principium”. Deci, uneori vom avea litera “D” urmată de trei numere, la rândul lor fiind urmate de “principium”.

Multă vreme s-a crezut că fragmentele din Digeste au fost așezate în mod întâmplător, fără rost. Această impresie greșită se datorează faptului că toate cele 50 de cărți au un conținut eterogen, în sensul că în fiecare dintre cărți sunt tratate diferite materii; nu s-a observat însă că titlurile au un conținut unitar, că fiecare titlu este dedicat unei probleme de drept determinate.

Prima subcomisie a cercetat lucrările lui Masurius Sabinus, comentariile la adresa acestor lucrări, numite “*Libris ad Sabinum*”, precum și “*Digestele*” lui Salvius Iulianus. Fragmentele extrase din această categorie de lucrări au format “masa sabiniană”. Cea de-a doua subcomisie a extras

fragmente din lucrările prin care se făceau comentarii asupra edictului pretorului, alcătuind masa edictală. A treia subcomisie a extras fragmente din opera lui Papinian, alcătuind masa papiniană.

După ce fiecare subcomisie a extras fragmentele din lucrările care i-au revenit, comisia s-a reunit în plen, apoi s-a trecut la redactarea titlurilor. După stabilirea fiecărui titlu în parte, de la primul până la ultimul, a venit mai întâi prima subcomisie și a așezat unele sub altele, ca într-un colaj, toate fragmentele din masa sabiniană ce se refereau la titlul respectiv. Spre exemplu, când a fost elaborat titlul despre dotă, membrii primei subcomisii au colecționat toate fragmentele care se refereau la dotă, așezându-le unele sub altele. Apoi subcomisia a doua a așezat în continuare, unele sub altele, fragmentele din masa edictală care se refereau la acel titlu. După această operație, a venit a treia, făcând același lucru cu fragmentele din masa papiniană și din appendix. De aceea, ori de câte ori citim un titlu din Digeste, constatăm că mai întâi figurează fragmente din operele lui Sabinus și Salvius Iulianus. După ce aceste fragmente se epuizează, se va observa că încep fragmentele prin care se comenta edictul și, apoi, din alți jurisconșulți, după care vor fi observate fragmente din opera lui Papinian.

5. Institutele sau Institutiones

Institutiones au fost publicate în anul 533. La elaborarea lor și-au dat concursul Tribonian, Teofil și Doroteu. Institutele lui Justinian sunt, ca și Institutele clasice, un manual adresat studenților în drept. Au fost elaborate prin valorificarea Institutelor clasice, în mod deosebit a Institutelor lui Gaius, Marcian și Florentin. Dar, spre deosebire de Institutele clasice, care nu erau obligatorii pentru judecători, Institutele lui Justinian aveau putere de lege, erau izvor de drept.

Institutele sunt formate din patru cărți, care se împart în titluri, iar titlurile în paragrafe. Prin urmare, institutele lui Justinian nu cunosc și împărțirea pe fragmente, în sensul că nu se indică autorul și lucrarea din care a fost extras un anumit text.

6. Novelele sau Novellae

Novellae cuprind constituțiunile imperiale date de către împăratul Justinian din anul 534 până în anul 565. Sistematizarea lor într-o formă unitară s-a făcut după moartea împăratului, de către persoane particulare. Aceste persoane au inclus în cuprinsul Novelelor toate constituțiunile date după anul 534, neținând cont de faptul că erau sau nu în vigoare. De aceea se constată frecvent că textele din Novele se contrazic, fapt firesc, deoarece constituțiunile abrogatoare au un conținut diferit de al celor abrogate.

CONCLUZII

Viziunea și ambițiile lui Justinian:

Justinian a fost un împărat cu o viziune ambițioasă de a reînvia gloriile Imperiului Roman, dorind să refacă unitatea acestuia atât din punct de vedere teritorial, cât și cultural. Într-o perioadă de instabilitate politică și economică, Justinian a concentrat puterea în mâinile sale, căutând să stabilizeze Imperiul Bizantin prin consolidarea autorității și implementarea unor reforme fundamentale, inclusiv în domeniul religios. Deși dorința sa de a reînvia sistemul sclavagist roman a fost nerealizabilă, opera sa legislativă a rămas un pilon al dezvoltării dreptului civil și o moștenire durabilă pentru viitor.

Reforma juridică și codificarea dreptului:

Opera legislativă a lui Justinian a avut o importanță capitală, întrucât a oferit o viziune coerentă asupra dreptului roman, în contextul unui Imperiu care se confrunta cu crize sociale și economice. Prin înființarea comisiei conduse de Tribonian, Justinian a reușit să adune și să sistematizeze sursele de drept roman, creând o lucrare fundamentală pentru evoluția dreptului:

Corpus Iuris Civilis. Aceasta a fost esențială pentru dezvoltarea ulterioară a dreptului european medieval și modern, având un impact semnificativ asupra legislației și practicii judiciare. Moștenirea sa legislativă a influențat direct formele de drept ale statelor medievale și moderne.

Codul, Digestele și impactul lor:

Printre cele patru lucrări fundamentale din Corpus Iuris Civilis, Codul și Digestele se remarcă prin structura și organizarea lor remarcabilă. Codul a adunat constituțiile imperiale esențiale, iar Digestele au fost o colecție de fragmente din lucrările jurisperșilor romani. Aceste lucrări au avut un rol cheie în unificarea și simplificarea legislației, fiind esențiale pentru sistematizarea dreptului roman și integrarea acestuia în practica judiciară. Impactul acestor coduri a fost resimțit mult timp după moartea lui Justinian, iar influența lor asupra tradițiilor juridice europene a fost și rămâne considerabilă.

Moștenirea și relevanța legislației bizantine:

Codificarea dreptului de către Justinian, prin intermediul celor patru lucrări fundamentale, a reprezentat un punct de cotitură în istoria dreptului. “Corpus Iuris Civilis” nu doar că a reunit elemente din dreptul roman, dar a contribuit decisiv la formularea unor principii fundamentale de drept care au modelat sistemele juridice europene de-a lungul secolelor. Deși inițial concepută pentru aplicarea în cadrul Imperiului Bizantin, această lucrare a rămas relevantă și astăzi, demonstrând vitalitatea și adaptabilitatea ideilor juridice din perioada romană și bizantină.

Referințe

- 1. HANGA V., Mari legiuitori ai lumii, Ed. Științifică și Enciclopedică București, 1977.
- 2. HANGA V., Iustiniani Institutiones - Instituțiunile lui Iustinian, Ed. Lumina Lex, București, 2002.
- 3. ANGHEL E., Drept Privat Roman, Ed. Universul Juridic, București, 2021.
- 4. MOLCUT E., TOPÂRCEANU N., Drept Roman Cartea 1, Ed. Universității Titu Maiorescu, 2002

EVOLUȚIA PROPRIETĂȚII ÎN DREPTUL ROMAN

Andrei Alexandru APROIANU⁸³⁰

Abstract

Acest studiu analizează evoluția instituției proprietății în dreptul roman, pornind de la originile sale în perioada pre-statală și regală, până la schimbările semnificative din timpul Republicii și Imperiului și, apoi, până la inevitabila decădere a Imperiului, ajungând la influența de durată asupra dreptului modern. Cercetarea se concentrează pe transformarea conceptului de proprietate, trecând de la o organizare colectivă, caracteristică comunităților tribale, la una individuală, susținută de legi scrise și codificări, cum ar fi Codul lui Iustinian. Am analizat diferitele moduri de dobândire și transmitere a proprietății, “mancipatio”, “in iure cessio”, tradițiunea și uzucapiunea, care au adus stabilitate și claritate în relațiile economice și sociale din Roma antică.

Totodată, am încercat să subliniez rolul important al filosofiei și jurisprudenței romane, prin contribuțiile unor gânditori ca Cicero, Seneca și Marcus Aurelius, care au cercetat latura etică și politică a proprietății. Dreptul roman nu a fost doar un set de reguli stricte, ci a reflectat valorile sociale, arătând că proprietatea este esențială în relația dintre cetățean și stat. Studiul evidențiază trecerea de la conceptele colective la cele individuale, oferind o imagine clară asupra modului în care normele legale s-au schimbat în timp și cum aceste schimbări au influențat organizarea socială și economică.

Așa cum vom constata, transformările legislative și interpretările juridice din antichitate au pus bazele sistemului de drept modern, conectând trecutul cu prezentul. Cercetarea se bazează pe o analiză detaliată a documentelor istorice și a studiilor de specialitate, oferind exemple clare despre cum transformările din dreptul roman au influențat treptat sistemele juridice actuale. Astfel, lucrarea pune în evidență conexiunile dintre vechile practici romane și reglementările moderne, arătând că multe dintre principii rămân relevante și utilizate chiar și astăzi. În final, studiul încearcă să ofere o perspectivă diferită, din mai multe unghiuri, asupra modului în care tradițiile romane au contribuit la formarea unui cadru legal solid și flexibil, adaptat nevoilor societății în continuă schimbare.

Cuvinte cheie: *proprietate, evoluție, codificare, jurisprudență, trecut și prezent.*

1. Introducere

Dreptul roman reprezintă începutul, fundamentul multor sisteme juridice moderne și a constituit un sistem de referință în istoria dezvoltării normelor de drept, deci și în cazul celor privind materia proprietății. Evoluția proprietății în cadrul dreptului roman reflectă transformările sociale,

⁸³⁰ * Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: aproianua@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Elena Anghel (elena_comsa@yahoo.com).

economice cât și politice prin care a trecut Roma în decursul a sute de ani, de la o comunitate tribală, având elemente primitive de structurare la un imperiu vast și complex ce a forțat dezvoltarea la un nivel extraordinar. Inițial, conceptul de proprietate era strâns legat de ideea de posesie colectivă, specifică societăților pre-statale. Oarecum, acest lucru poate fi identificat ca fiind asemănător cu principiul filosofului Aristotel: omul este o ființă socială, care nu poate trăi în afara comunității, cunoscut drept “zoon politikon”; astfel, acesta era automat implementat în viața societății, fiind al doilea obiectiv, cel de dezvoltare, pe lângă instinctul de supraviețuire, iar ulterior s-a cristalizat într-o formă individuală, prin intermediul dreptului quiritar și al instituțiilor ulterioare (proprietatea pretoriană, provincială și peregrină), urmărind obiectivele fiecărui individ, monopolizând și dezvoltând totodată o discrepanță economică ce va contribui ulterior la decăderea imperiului Roman.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

Proprietatea, în esența sa, poate fi definită ca ansamblul drepturilor ce conferă individului sau comunității puterea de a utiliza, administra și dispune de un bun. În dreptul roman, această definiție capătă o complexitate deosebită prin integrarea celor trei componente fundamentale: *usus* (dreptul de a folosi bunul), *fructus* (dreptul de a culege roadele) și *abusus* (dreptul de a dispune de bun, inclusiv de distrugerea sau transferul acestuia). Aceste trei componente nu doar că au cristalizat conceptul de „dominium” – proprietate deplină și exclusivă –, dar a servit și drept bază pentru dezvoltarea ulterioară a normelor juridice în întreaga cultură occidentală.

În timp ce definiția juridică a proprietății a fost sistematizată în cadrul dreptului roman, filosofia antică a jucat un rol esențial în modelarea acestei idei. Gânditori precum Cicero, Seneca și Marcus Aurelius au abordat proprietatea dintr-o perspectivă etică (socială) și politică, susținând că drepturile de proprietate nu sunt doar instrumente economice, ci și expresii ale unui ordin moral natural. Cicero, de exemplu, considera proprietatea un drept fundamental, legat de natura umană și indispensabil pentru menținerea echilibrului social. În operele sale, acesta invocă ideea dreptului natural, argumentând că respectarea proprietății era esențială pentru stabilitatea și justiția comunității.

Seneca, filosof stoic, aducea în discuție importanța moderației și a echilibrului în deținerea bunurilor materiale. El avertiza asupra pericolului excesului și al atașamentului față de posesiuni, subliniind că adevărata valoare a proprietății constă în modul în care aceasta poate fi folosită în beneficiul comunității și al dezvoltării interioare a individului. Marcus Aurelius, în meditațiile sale, reflecta asupra impermanenței lucrurilor materiale și asupra rolului responsabilității sociale în administrarea bunurilor, evidențind necesitatea unui echilibru între interesul personal și cel colectiv.⁸³¹

În epoca modernă, gânditori precum John Locke, Montesquieu și Hegel au preluat și reinterpretat principiile romanilor. Locke a susținut ideea că proprietatea privată se formează prin amestecul muncii cu resursele naturale, ceea ce a influențat profund dezvoltarea economiilor capitaliste. Montesquieu a adus în discuție legătura dintre proprietate și separarea puterilor în stat, argumentând că protejarea drepturilor de proprietate este esențială pentru menținerea unui echilibru instituțional.⁸³² Hegel, prin prisma dialecticii, a evidențiat că proprietatea nu este doar o posesie individuală, ci și o manifestare a conștiinței și relației dintre individ și comunitate.⁸³³

În primele etape ale organizării sociale a poporului roman, societatea era structurată pe baza comunităților tribale în care proprietatea era, în esență, un bun colectiv al gintei sau al familiei extinse, cunoscută drept heredium, fiind moștenirea propriu zisă. În această perioadă, nu exista o distincție clară între posesie și proprietate; ceea ce era transmis de la o generație la alta era mai

⁸³¹ „Meditații” ale lui Marcus Aurelius, pp. 130–135.

⁸³² Montesquieu, *Spiritul legilor* (“De l'esprit des lois”), 1748.

⁸³³ Hegel, *Studii privind dialectica proprietății*, 1821.

degrabă un drept de folosință decât un drept absolut de stăpânire. Această formă de organizare a proprietății era caracteristică și altor popoare din antichitate și se baza pe tradiții orale și obiceiuri, care ulterior vor fi formalizate prin norme juridice.

Cunoaștem, între altele, că proprietatea privată era denumită *dominium ex iure quiritium*, de obicei bunurile de acest gen care se aflau în proprietate privată erau bunuri mobile, întrucât de multe ori se putea observa faptul că se specificau obiecte sau lucruri ce ar putea fi luate “cu mâna”, pentru a dovedi posesia obiectului. Legat de această perioadă incipientă, se observă o schimbare majoră odată cu formarea statului roman, care va fi detaliată în secțiunea următoare.

Odată cu formarea statului roman, care a trecut prin etapele de regalitate și republică, a intervenit o trecere semnificativă de la proprietatea colectivă la cea individuală. Reformele instituționale, cum ar fi cele aduse de Servius Tullius, au început să instituie structuri de drept care acordau o importanță tot mai mare dreptului individual de proprietate. În perioada Republicii, odată cu dezvoltarea sistemului legislativ și a adunărilor populare, s-au stabilit norme clare pentru dobândirea, transmiterea și protejarea proprietății.

În această etapă, a apărut conceptul de „*dominium ex iure quiritium*” – dreptul absolut, exclusiv al cetățeanului român de a dispune de bunurile sale, în limitele legii. Legile, precum Legea celor XII Table, au avut rolul de a codifica și formaliza aceste norme, marcând astfel începutul unei epoci în care dreptul de proprietate devine o instituție centrală în organizarea economică și socială a Romei. Această evoluție reflectă trecerea de la un sistem bazat pe obiceiuri la unul de drept scris, un proces care a pregătit terenul pentru codificările ulterioare din perioada imperială.

Pentru a conecta această evoluție cu o etapă mai complexă, se remarcă apariția conceptului de proprietate quiritară, un reper în dreptul privat roman.

Proprietatea quiritară a reprezentat forma de proprietate ideală pentru cetățenii romani și a fost caracterizată prin absolutețe, perpetuitate și exclusivitate. Această formă de proprietate a fost dobândită prin acte solemne (cum ar fi manciparea) și a fost protejată prin acțiuni judiciare specifice (ex. acțiunea în revendicare – *rei vindicatio*). În cadrul dreptului privat roman, proprietatea quiritară a reprezentat un model de referință, iar principiile sale de fundament au influențat profund sistemele juridice occidentale ulterioare.

Pe lângă proprietatea quiritară, în epoca clasică au apărut și alte forme de proprietate, cum ar fi cea **pretoriană**, care se baza pe intervenția magistraților pentru a facilita tranzacțiile comerciale, și **proprietatea provincială** sau **peregrină**, care reflectau adaptarea normelor romane la situațiile întâlnite în provinciile imperiului. Aceste forme, deși derivă din dreptul quiritar, au avut particularități ce le-au diferențiat, contribuind la complexitatea și flexibilitatea sistemului juridic roman.

Cu toate acestea, pentru a înțelege pe deplin și cu exactitate impactul acestor transformări, este esențială analiza codificării dreptului și a influenței sale asupra instituției proprietății.

Un moment de cotitură în evoluția dreptului de proprietate a fost reprezentat de codificarea normelor prin opera lui Iustinian, cunoscută sub numele de „*Corpus Juris Civilis*”.⁸³⁴ Această colecție legislativă, care include Codex, Digesta, Instituțiile și Novelele, a sintetizat tradiția juridică romană și a stabilit un cadru normativ unitar pentru întreg imperiul. Codificarea nu a avut doar rolul de a ordona și sistematiza normele existente, ci a introdus și elemente noi, adaptate evoluției economice și sociale a imperiului.

În ceea ce privește proprietatea, opera lui Iustinian a reafirmat conceptele fundamentale ale proprietății quiritare și a integrat noțiuni de drept pretorian, facilitând astfel tranzacțiile comerciale și clarificând modalitățile de transmitere a bunurilor. De asemenea, a introdus reguli privind acțiunile de revendicare și a consolidat protecția juridică a dreptului de proprietate, aspecte care vor avea o influență durabilă asupra dreptului european modern.

⁸³⁴ Elena Anghel, *Drept privat roman. Izvoare. Procedură. Persoane. Bunuri*, Editura Universul juridic, București, 2021.

Jurisprudența romană a jucat un rol esențial în interpretarea și aplicarea normelor de proprietate. Juriști precum Gaius, Ulpian sau Papinian au contribuit la dezvoltarea unui limbaj juridic precis și la formularea unor principii care, deși extrase din contextul specific al Romei antice, s-au dovedit a fi universale. Astfel, interpretarea normelor de proprietate nu se limita la o simplă aplicare mecanică a legii, ci implica o analiză complexă a faptelor și a intențiilor părților.

Această abordare interpretativă a permis adaptarea normelor vechi la noile realități economice și sociale, contribuind la flexibilizarea sistemului de drept. În consecință, prin intermediul jurisprudenței, dreptul de proprietate a evoluat dintr-un concept rigid și formalist într-un instrument de reglementare dinamică, capabil să răspundă provocărilor unei economii în continuă dezvoltare.

În stadiile timpurii ale societății romane, proprietatea era gestionată în mod colectiv, fie ca bun al ginții, fie ca atribut al familiei extinse. Odată cu consolidarea statului roman și cu apariția instituțiilor juridice formale, a avut loc o tranziție către proprietatea individuală. Această schimbare a fost determinată de necesitatea de a asigura o bază legală solidă pentru tranzacțiile economice și pentru stabilirea unor relații de drept clare între cetățeni.

Proprietatea individuală a devenit nu doar o chestiune de folosință, ci un drept absolut și exclusiv, garantat prin normele legale. Această evoluție a fost esențială pentru dezvoltarea economiei de schimb și a fost susținută de reformele legislative și de interpretările jurisprudențiale care au transformat actele solemne de mancipare în instrumente juridice de dobândire a proprietății.

Simultan, dreptul roman a recunoscut multiple moduri prin care o persoană putea dobândi proprietatea unui bun. Printre acestea se numără:

Mancipatio era un act solemn de transfer al proprietății, specific pentru bunurile mobile și imobile considerate mancipabile. Prin acest act, proprietatea se transmitea printr-un ritual formal, cu prezența martorilor și a unui agent specializat (de exemplu, un magister).⁸³⁵

In iure cessio reprezenta un alt procedeu solemn care implica o declarație în fața unui magistrat, prin care proprietatea era transferată de la un titular la altul.⁸³⁶

Traditiunea consta în transferul de posesie și, ulterior, de proprietate, care putea avea loc și prin simple acte de voință, fără formalismul excesiv al mancipatio sau al in iure cessio.

Uzucapiunea era un mod de dobândire a proprietății prin posesie continuă și neîntreruptă pe o perioadă determinată de lege, concept ce reflectă importanța stabilității și certitudinii dreptului de proprietate.⁸³⁷

Aceste moduri de dobândire se completează reciproc și permit o flexibilitate practică, adaptată nevoilor societății romane în diversele etape istorice. În timp ce mancipatio și in iure cessio erau predominante în perioada veche și începutul Republicii, tradițiunea și uzucapiunea au devenit din ce în ce mai importante în contextul evoluției economice și sociale a imperiului. Cu toate acestea, protejarea dreptului de proprietate era considerată esențială pentru stabilitatea socială și economică a statului roman. Mijloacele prin care se asigura această protecție includeau:

- **Acțiunea în revendicare (rei vindicatio)** era o procedură juridică prin care proprietarul putea recupera bunul de la un posesor neautorizat. Această acțiune era fundamentată pe ideea de „dominium absolut” și era esențială pentru asigurarea integrității dreptului de proprietate.⁸³⁸
- **Acțiunile de interdicție și alte remedii judiciare** aveau rolul de a preveni violările dreptului de proprietate și de a sancționa tentativele de înstrăinare ilegală a bunurilor.

⁸³⁵ Elena Anghel, *Drept privat roman. Izvoare. Procedură. Persoane. Bunuri*, Editura Universul juridic, București, 2021.

⁸³⁶ Elena Anghel, op. cit.

⁸³⁷ Elena Anghel, op. cit., pag. 207.

⁸³⁸ Elena Anghel, op. cit., pag. 219.

- **Sancțiunile civile**, inclusiv executarea silită, prin care debitorul ce nu își respecta obligațiile putea fi forțat să cedeze bunurile pentru a satisface creanțele creditorilor.

Aceste mecanisme nu doar că asigurau respectarea normelor de proprietate, ci contribuiau și la menținerea ordinii și stabilității în societatea romană. Ele reflectau o abordare complexă, în care dreptul de proprietate era privit atât ca un drept individual, cât și ca o componentă esențială a ordinii publice.

Totodată, deși imperiul roman s-a prăbușit în forma sa politică, majoritatea principiilor juridice dezvoltate de romani au supraviețuit și s-au integrat ulterior în sistemele juridice europene și, în același timp și în cele din întreaga lume. Conceptul de proprietate absolută, modalitățile de transfer și protecția juridică acordată dreptului de proprietate au influențat profund codurile civile moderne. În acest caz, putem da exemplul Codul Civil francez și Codul Civil român, care își au rădăcinile în tradiția dreptului roman, adaptând principiile quiritare la contextul modern.

În schimb, aferent adaptabilității normelor romane, una dintre marile lecții oferite de dreptul roman este flexibilitatea normelor sale, care, deși riguroase din punct de vedere formal, au permis interpretări adaptate schimbărilor economice și sociale. Evoluția proprietății – de la un sistem colectiv la unul individual, de la formalismul ritualic la practicile adaptate economiei de schimb – demonstrează capacitatea dreptului roman de a se transforma în funcție de nevoile societății. Această adaptabilitate a fost crucială în procesul de codificare și a stat la baza principiilor de bază din dreptul modern.

Astfel, întrucât conceptul modern de drept de proprietate, definit ca dreptul exclusiv și absolut de a folosi, dispune și înstrăina un bun, este direct derivat din evoluțiile care au avut loc în dreptul roman. Proprietatea quiritară și transformările ulterioare, cum ar fi introducerea procedurilor de revendicare și a mecanismelor de protecție juridică, au stabilit paradigma după care se reglementează proprietatea în majoritatea sistemelor juridice contemporane. Prin urmare, studiul evoluției proprietății în dreptul roman nu reprezintă doar o incursiune în istoria dreptului, ci oferă și o înțelegere profundă a fundamentelor pe care se bazează relațiile juridice moderne.

Cu toate acestea, au existat anumite dileme la nivelul problematicii aplicate a dreptului de proprietate. Un aspect controversat al dreptului roman a fost, așa cum știm, formalismul excesiv impus de unele proceduri de dobândire a proprietății, cum ar fi mancipatio și in iure cessio. Deși aceste formalități erau menite să asigure certitudinea și permanența dreptului de proprietate, ele au generat și situații în care, din cauza unor erori de procedură sau a rigidității ritualice, dreptul de proprietate nu era dobândit chiar dacă voința părților era clar exprimată. Astfel, au existat numeroase discuții în cadrul jurisprudenței romane privind modul de interpretare a acestor acte solemne și necesitatea adaptării lor la evoluția practicilor economice.

Accesiunea, procesul prin care un bun principal dobândește proprietatea asupra unor elemente accesorii, cât și uzucapiunea, dobândirea proprietății prin posesie continuă, au reprezentat, de asemenea, subiecte de dezbatere intensă. Jurisprudența romană a dezvoltat criterii riguroase pentru aplicarea acestor modalități de dobândire, însă interpretările au variat semnificativ de la o perioadă la alta. Controversele generate în legătură cu aceste aspecte au condus la clarificări legislative și la o mai mare coerență în aplicarea normelor privind proprietatea.

Astfel, ne putem da seama de existența unui val de influență a impactului juridic asupra acestei laturi sociale, întrucât transformarea de la proprietatea colectivă la cea individuală a avut implicații profunde nu doar în sfera economică, ci și în cea socială. Pe măsură ce dreptul de proprietate a devenit un atribut esențial al cetățeniei romane, s-au conturat noi structuri sociale și au apărut conflicte de interes între diferitele clase sociale, de exemplu, între patricieni și plebei, mai apoi sa existe discrepante între clasele burgheze și cele inferioare. Această evoluție a influențat modul în care se percepea relația dintre stat și cetățean și a determinat trecerea la sisteme juridice care subliniau importanța drepturilor individuale.

Drept sinteză a acestor transformări cât și influența pe care a avut-o asupra dreptului contemporan, analiza evoluției proprietății în dreptul roman relevă un proces de transformare complex, în care normele de drept au evoluat în strânsă legătură cu schimbările sociale, economice și politice. De la formele incipiente de posesie colectivă și obiceiuri tradiționale, până la instituțiile elaborate ale proprietății quiritare și la intervenția legislativă și jurisprudențială, dreptul roman a creat un cadru robust pentru reglementarea relațiilor patrimoniale.

Moștenirea acestui sistem se regăsește în codurile civile moderne, iar principiile dezvoltate de romani, cum ar fi ideea de proprietate absolută, modalitățile de transfer și protecția juridică prin acțiuni în revendicare, au devenit piloni de bază ai dreptului de proprietate din întreaga lume. Astfel, studiul evoluției proprietății în dreptul roman oferă o perspectivă esențială asupra modului în care normele juridice se adaptează și evoluează în funcție de nevoile societale, demonstrând relevanța continuă a tradiției juridice romane.

3. Concluzii

Evoluția proprietății în dreptul roman reprezintă un exemplu de adaptare și transformare a normelor juridice în contextul unei societăți în permanentă schimbare. De la originile sale în obiceiurile colective ale poporului roman, până la formarea unui sistem de drept individualist și absolut – așa cum este reprezentat prin proprietatea quiritară – dreptul roman a contribuit decisiv la conturarea conceptelor fundamentale care stau la baza dreptului modern.

Codificarea realizată de Iustinian, împreună cu activitatea jurisprudențială a marilor juriști, a consolidat normele de protecție a proprietății și a asigurat o continuitate a principiilor de drept, care au fost ulterior preluate și adaptate în codurile civile europene. De asemenea, transformările privind modalitățile de dobândire (*mancipatio*, *in iure cessio*, tradițiune, uzucapiune) și sancțiunile aplicate dreptului de proprietate au demonstrat importanța asigurării certitudinii și stabilității în relațiile patrimoniale.

Impactul acestor evoluții nu se limitează la contextul istoric al Romei antice, ci se extinde și în lumea contemporană, unde principiile fundamentale ale dreptului roman continuă să influențeze modul de reglementare a proprietății și să fie un reper în interpretarea normelor juridice.

Studiul dreptului roman, prin prisma evoluției instituției proprietății, nu doar că ne oferă o înțelegere a istoriei dreptului, ci ne și iluminează calea către o aplicare mai eficientă a principiilor de drept în societatea modernă.

În esență, cercetarea demonstrează că evoluția proprietății în dreptul roman este un proces dinamic, în care schimbările legislative și interpretative au fost strâns legate de transformările economice și sociale. Această sinteză de tradiție și continuă dezvoltare juridică a stabilit bazele dreptului de proprietate și a contribuit la formarea unui sistem juridic trainic.

Referințe

- Elena Anghel, *Drept privat roman. Izvoare. Procedură. Persoane. Bunuri*, Editura Universul juridic, București, 2021.
- *83 Aspecte privind evoluția istorică a proprietății*, Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice.
- Dan Oancea, *Introducere în dreptul roman*, Editura C.H. Beck, București, 2009.
- Cicero, *De re publica și De legibus*, ediție critică, 1998.
- Aristotel, „*Politika*” (“*Πολιτικά*”), ediție modernă.
- „*Meditații*” ale lui Marcus Aurelius.
- John Locke, *Two Treatises of Government*, 1689.
- Montesquieu, *Spiritul legilor*, 1748.

TUTELA ȘI CURATELA ÎN DREPTUL PRIVAT ROMAN

Bianca-Ștefania ȘERBĂNESCU
Maria-Eleny SĂNDULESCU *

Abstract

Acest studiu se concentrează asupra protecției persoanelor incapabile în dreptul roman, explorând rolul și importanța instituțiilor tutelei și curatelei. Aceste mecanisme juridice au fost concepute pentru a proteja indivizii care, din diverse motive, nu își pot exercita drepturile în mod autonom.

Studiul analizează instituția tutelară, cercetând reglementările legale referitoare la tutela minorilor sub 14 ani, precum și la tutela agnatică, care reglementează drepturile și responsabilitățile tutorelui în administrarea bunurilor minorului și în asigurarea educației acestuia, inclusiv în cazul minorilor orfani sau al celor care suferă de incapacitate totală de exercițiu.

Cercetarea continuă cu analiza curatelei, care se aplică persoanelor cu capacitate parțială de exercițiu, cum ar fi cei cu deficiențe mentale temporare sau parțiale. Vom face o diferențiere clară între tutelă și curatelă, subliniind caracteristicile fiecărei instituții și reglementările legale aplicabile.

În final, vom compara cele două instituții, evidențiind diferențele dintre ele, impactul asupra drepturilor și obligațiilor celui protejat și consecințele sociale și juridice ale aplicării acestora. Studiul se va încheia cu o reflecție asupra evoluției acestor instituții în sistemele juridice moderne, subliniind importanța lor în protecția persoanelor vulnerabile.

Cuvinte cheie: tutelă, curatelă, incapabil, tutore, curator, tutela agnatică.

1. Introducere

În dreptul roman, conceptul de protecție a persoanelor incapabile se referă la un set de norme și instituții legale destinate să asigure îngrijirea și administrarea drepturilor persoanelor care nu pot să le exercite pe deplin din cauza vârstei, a stării de sănătate sau a unor deficiențe mentale. Aceste reglementări erau esențiale pentru protejarea celor vulnerabili, cum ar fi minorii și persoanele cu incapacitate totală sau parțială de exercițiu, asigurând faptul că drepturile lor nu erau abuzate sau ignorate. Protecția acestor persoane era realizată prin instituțiile tutelei și curatelei.

Tutela se aplica minorilor și persoanelor care, din cauza vârstei sau unei incapacități permanente, nu aveau capacitatea juridică deplină de a-și gestiona bunurile și drepturile. În schimb, curatela era destinată persoanelor cu capacitate parțială de exercițiu, cum ar fi cei care sufereau de deficiențe mentale temporare sau parțiale.

Aceste două instituții au avut un rol crucial în viața romanilor: asigurau protecția și bunăstarea persoanelor vulnerabile, fie din cauza minorității, fie din cauza unei incapacități de a-și gestiona interesele proprii.

2. Tutela în dreptul roman

Tutela, ca instituție juridică, își are originile în perioada Legii celor XII Table, fiind reglementată pentru prima dată într-un cadru normativ care nu era destinat protecției celor incapabili, ci mai degrabă pentru a servi intereselor agnaților, respectiv ale celor care aveau dreptul să moștenească bunurile unei persoane decedate. Astfel, în primii săi ani de existență, tutela era mai mult o măsură care asigura administrarea bunurilor celor decedați în favoarea moștenitorilor, decât o protecție reală a celor vulnerabili. Conform normelor stabilite de Legea celor XII Tabele, tutela era acordată agnaților în ordinea ierarhică a dreptului lor de moștenire, rolul tutorelui fiind mai mult unul administrativ, având ca scop protejarea intereselor economice ale acestora și nu ale minorilor sau ale celor incapabili. În acest context, tutela nu era percepută ca o instituție destinată protejării individului vulnerabil, ci un mecanism de protecție a patrimoniului.

Transformările survenite la sfârșitul Republicii Romane au marcat o schimbare fundamentală în concepția despre tutelă, care începe să capete un caracter juridic mai complex. Astfel, tutela devine o instituție prin care sunt protejate persoanele incapabile, iar acest lucru se reflectă în definirea acesteia de către Servius Sulpicius: „*tutela est vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum qui propter aetatem sua sponte se defendere nequit*” – „tutela este o forță sau o putere asupra unei persoane libere, menită să o protejeze pe aceea care, din cauza vârstei, nu se poate apăra singură”. Această definiție subliniază esența transformării tutelarului, care, de la un administrator al bunurilor, devine un protector al drepturilor și intereselor celor vulnerabili. Astfel, tutela nu mai era o procedură destinată doar gestionării moștenirilor, ci un mecanism legal de protecție a celor care nu se puteau apăra singuri, mai ales în contextul minorității sau al incapacității.

În dreptul roman, reglementările tutelare erau structurate într-un sistem care distinge tipuri diferite de tutelă, fiecare având scopuri și norme proprii. Astfel, se regăseau reglementări speciale pentru tutela minorilor, pentru tutela celor incapabili din diverse cauze (cum ar fi dizabilitățile fizice sau psihice), dar și pentru tutela orfanilor. Aceste norme nu doar că reflectau preocuparea dreptului roman pentru protejarea celor vulnerabili, dar arătau și complexitatea unui sistem juridic ce reglementa detaliat relațiile dintre tutori și cei aflați sub protecția acestora. Reglementările erau stabilite nu doar de Codul celor XII Table, dar și prin alte texte legale emise ulterior, ceea ce denotă o adaptare continuă a normelor la realitățile sociale și economice ale Romei antice.

2.1. Tutela impuberului sui iuris

În dreptul roman, tutela se aplica minorilor care nu se aflau sub autoritatea directă a capului familiei și care nu atinseseră vârsta de 14 ani. Aceștia erau, prin urmare, persoane care, din cauza vârstei fragede, nu aveau capacitatea de a se proteja și de a-și gestiona propriile interese. Conform unei definiții a lui Servius Sulpicius, acest tip de minor „nu se poate apăra singur din cauza vârstei” (*qui propter aetatem sua sponte se defendere nequit* – Dig., 26, 1, 1 pr). În cadrul acestei reglementări, tutela îndeplinea rolul esențial de a proteja atât patrimoniul minorului, cât și drepturile acestuia, prin desemnarea unui tutore, care să administreze bunurile și să îndeplinească actele juridice necesare în numele său. Minorii aflați sub tutela unui tutore erau denumiți „pupili”, iar relația cu tutorele era reglementată de norme precise, care impuneau acestuia nu doar administrarea averii, ci și îngrijirea corespunzătoare a intereselor minorului, inclusiv completarea voinței acestuia în cazurile în care minorul nu putea să acționeze în mod independent.

Tutela minorilor putea îmbrăca trei forme distincte: testamentară, legitimă și dativă. În cazul tutelii testamentare, tatăl, înainte de a deceda, avea dreptul de a desemna, prin testament, persoana care urma să se ocupe de administrarea bunurilor copilului său minor. În acest context, *pater familias* avea libertatea de a alege mai mulți tutori, dacă considera că această abordare ar fi mai benefică pentru copil, în funcție de nevoile și complexitatea patrimoniului. În absența unei desemnări testamentare, legea prevedea ca tutorele să fie ales conform unui mecanism stabilit de Legea celor

XII Table, care reglementa ordinea succesiunii. Astfel, doar rudele cele mai apropiate ale minorului, adică *adgnatus proximus*, aveau dreptul să fie desemnate tutori, iar în lipsa acestora, persoanele din aceeași familie extinsă, cunoscute sub denumirea de gentilii, preluau această responsabilitate.

Responsabilitatea tutorelui nu se limita doar la administrarea averii minorului, ci includea și protejarea drepturilor acestuia prin demersuri legale, cum ar fi acțiuni pentru recuperarea bunurilor furate. De asemenea, tutorele avea un rol esențial în asigurarea unei educații corespunzătoare pentru minor, având o autoritate asupra alegerii formei educaționale și a sănătății acestuia. Cu toate acestea, în perioada Imperiului, acest rol a suferit unele modificări, în sensul că responsabilitatea pentru îngrijirea fizică și educațională a copilului a fost transferată mamei, în timp ce tutorele a rămas responsabil doar pentru administrarea averii minorului și pentru îndeplinirea actelor juridice necesare, așa cum dispuneau reglementările legale.

2.2 Modalitățile de administrare a bunurilor impuberului

În dreptul roman, tutela era reglementată prin două modalități fundamentale, **negotiorum gestio** (gestiunea de afaceri) și **auctoritatis interpositio** (interpunerea autorității), ce reflectau abordări distincte ale relației între tutore și minor.

Negotiorum gestio se aplica în cazul minorilor complet incapabili, adică celor aflați în stadiul *infans* sau *infantiae proximus*. În această situație, tutorele prelua întreaga administrare a afacerilor minorului, efectuând toate actele necesare în nume propriu. Spre deosebire de reglementările moderne, în care tutorele acționează întotdeauna în numele pupilului, în dreptul roman actele întreprinse de tutore nu erau considerate valabile în numele minorului, iar la încheierea perioadei de tutelă, odată cu atingerea vârstei pubertății, era necesară încheierea unui nou set de acte pentru a regulariza situația. Aceasta ridică, însă, o serie de provocări juridice semnificative, printre care: necesitatea ajustării actelor încheiate pe perioada tutelii, riscul insolvabilității atât al tutorelui, cât și al minorului, precum și imposibilitatea realizării unor acte personale, precum acceptarea unei moșteniri, de către tutore.

Pentru a remedia aceste deficiențe, în perioada Dominatului, pretorul a intervenit pentru a acorda tutorelui posibilitatea de a obține succesiunea prin *bonorum possessio pretoriană*, o soluție juridică care îi conferea acestuia drepturi asupra bunurilor minorului, fără a implica tranziția prin proprietatea civilă. Totodată, în anul 426 d.Hr., împăratul Teodosie a stabilit un moment de cotitură în dreptul roman, recunoscând dreptul tutorelui de a adăuga moștenirea *jure civili*, transformându-l astfel dintr-un simplu *bonorum possessor* într-un moștenitor veritabil (*heres*). Această reformă a întărit poziția tutorelui, conferindu-i o autoritate mult mai mare asupra bunurilor și drepturilor minorului.

De asemenea, în dreptul vechi, *negotiorum gestor*, în calitatea sa de administrator de afaceri, nu putea reprezenta o altă persoană, acționând întotdeauna în nume propriu. Cu timpul, însă, această restricție a fost relaxată, iar reprezentarea a devenit acceptabilă, mai ales în ceea ce privește acțiunile legate de posesiune, chiar dacă nu se aplica în mod direct proprietății. Astfel, tutorele a obținut dreptul de a primi tradițiunea în numele minorului, permițându-i o formă indirectă de reprezentare, chiar dacă aceasta nu era completă. Terții care încheiau contracte cu tutorele nu aveau obligația de a recunoaște minorul, iar acesta putea invoca că nu cunoștea respectivul contract. Totuși, pretorul a oferit o soluție care permitea ca acțiunile întreprinse de tutore sau împotriva acestuia să fie inițiate pentru binele minorului, oferind astfel o formă de protecție indirectă a intereselor minorului, chiar dacă acțiunile directe pentru sau împotriva tutorelui aveau prioritate.

În ceea ce privește **auctoritatis interpositio**, acest procedeu se aplica în mod special copiilor cu vârste între 7 și 14 ani, precum și femeilor. În cadrul acestui sistem, persoanele incapabile puteau încheia acte juridice de sine stătător, dar numai în prezența tutorelui, care, însă, nu valida direct acele acte. Prezența tutorelui avea mai degrabă rolul de a completa personalitatea celui aflat sub tutelă, oferindu-i protecția necesară pentru a putea exprima voința proprie, în limitele siguranței juridice.

Astfel, acest mecanism permitea minorului să participe activ la viața juridică, dar într-un cadru controlat și protejat, sub supravegherea atentă a tutorelui.

2.3. Responsabilitatea tutorelui

În cadrul reglementărilor prevăzute de Legea celor XII Table, erau stipulate două acțiuni esențiale pentru protejarea drepturilor minorilor și reglementarea relației cu tutorii: *crimen suspecti tutoris* și *actio rationibus distrahendi*. Aceste acțiuni aveau scopul de a proteja atât minorul de abuzuri, cât și tutorele de posibile acuzații nefondate. În perioada clasică, însă, s-au introdus măsuri suplimentare pentru a asigura o protecție mai eficientă a drepturilor pupilului, prin crearea *actio tutelae directă*, o acțiune care permitea minorului să își apere interesele în fața tutorului. În același timp, tutorele beneficia de o acțiune de apărare a drepturilor sale, *actio tutelae contraria*, prin care putea să își revendice daunele suferite în urma unei acțiuni abuzive din partea pupilului.

Astfel, tutorele avea obligația nu doar de a administra patrimoniul minorului, dar și de a-l restitui în starea în care l-a primit la începutul tutelei. Dacă în exercitarea acestei administrări, tutorele provoca daune, el era obligat să despăgubească pupilul pentru prejudiciile cauzate, cu excepția cazului în care acesta acționa cu diligența unui „bun gospodar” (*bonus pater familias*). Această formulă sublinia responsabilitatea tutorelui de a administra averea minorului cu același simț al răspunderii pe care l-ar fi avut pentru propriile bunuri.

În perioada lui Iustinian, însă, regimul răspunderii tutorelui a suferit o transformare semnificativă, întrucât imperiul legifera pentru a înlesni îndeplinirea sarcinilor tutorești. Astfel, răspunderea tutorelui a fost ușurată, fiind stabilită o nouă normă potrivit căreia tutorele nu mai era obligat să administreze averea minorului cu o diligență superioară, ci doar cu aceeași grijă cu care și-ar fi administrat propriile afaceri. Această modificare reflectă o abordare mai echilibrată a responsabilităților tutorelui, aliniindu-se mai mult la un concept rezonabil de diligență și evitând sarcini excesive în administrarea bunurilor celor sub tutelă.

2.4. Tutela femeii sui iuris

În dreptul roman, fiica sui iuris care depășea vârsta de 12 ani rămânea sub tutela unui tutore atât timp cât se afla în această stare, cu excepția vestalelor, care beneficiau de un tratament juridic aparte. La început, femeile erau considerate inferioare din punct de vedere fizic, neavând dreptul să participe la acte ce implicau autoritatea simbolică a forței, reprezentată de *hasta*. În perioada clasică, se considera că femeile nu dispuneau de suficientă rezistență fizică, noțiunea de *sexus infirmitas* fiind consacrată de Gaius în lucrările sale. Mai mult, se presupunea că acestea erau instabile în gândire, notându-se *o levitas animi* în concepțiile lui Ulpian, iar cunoașterea lor în domeniul public era văzută ca fiind limitată, un fenomen denumit *forensium rerum ignorantia*. Aceste presupuneri fundamentau ideea că femeile nu erau capabile să administreze corect propriile bunuri.

Deși această viziune era, în mod evident, o prejudecată, mai degrabă decât o realitate obiectivă, cum subliniau juriștii romani care o considerau „mai estetică decât adevărată” (*magis speciosa quam vera*, Gaius), femeile au continuat să fie supuse, până la sfârșitul Republicii, obligației de a solicita consimțământul tutorilor desemnați, în vederea înstrăinării bunurilor de valoare, întocmirii testamentelor sau încheierii unor contracte. Această reglementare reflecta o viziune adânc înrădăcinată în mentalitatea socială și juridică romană, în care statutul femeii era perceput ca un factor limitativ în gestionarea propriei averi.

Tutelajul femeilor în dreptul roman era justificat prin percepția că acestea erau vulnerabile la manipulare și înșelăciune, iar tutorii aveau responsabilitatea de a le proteja împotriva acestor abuzuri. Această reglementare reflecta o viziune adânc înrădăcinată în cultura romană, unde femeile erau considerate mai expuse riscurilor de natură psihologică și socială, fiind astfel subiecți ai unei protecții juridice constante. Cicero, în ultimele decenii ale Republicii romane, exprima această

viziune afirmând că „strămoșii au dorit ca femeile să fie sub autoritatea unui tutore din cauza slăbiciunii gândirii lor”, un punct de vedere care, deși contestat, a rămas dominant în cercurile conservatoare ale vremii.

Tutelajul femeilor putea fi stabilit prin trei moduri principale: testamentar (tutela testamentaria), legal (tutela legitima) sau prin decizia unui magistrat (tutela dativa sau tutela atiliana). Tutela legitimă se activa atunci când femeia, rămasă fără tată sau soț, nu avea un tutore desemnat prin testament, și urmărea promovarea intereselor rudelor agnate sau, în absența acestora, ale celor gentilice. Conform Legii celor XII Table, importanța acordată rudelor agnate era fundamentală, fiind recunoscută ca grupul cel mai apt să preia responsabilitatea moștenirii și administrării averii.

În acest context, tutela dativă a fost introdusă prin lex Atilia în secolul al II-lea î.Hr., ca un răspuns la dificultățile provocate de conflictele armate și scăderea populației masculine, ceea ce făcea imposibilă desemnarea tutorilor din interiorul familiei. Aceasta a constituit o soluție legislativă la o problemă practică, fiind menită să asigure protecția femeilor în circumstanțele în care resursele familiale nu mai erau suficiente pentru a acoperi necesitățile administrative.

Indiferent de tipul de tutelă aplicat, regimul acesteia era viager, iar această stare de subordonare era susținută chiar de tribunul Lucius Valerius în contextul dezbaterilor privind abrogarea lex Oppia în anul 195 î.Hr. Acesta sublinia că o femeie nu se putea elibera de tutela sa atât timp cât rudele ei erau în viață, iar adesea, femeile însăși nu doreau să renunțe la tutela care le garanta siguranța, preferând să rămână sub protecția unui tutore, chiar și după văduvie sau moartea părinților.

2.5. Evoluția tutelei femeilor

Înainte de dispariția completă a tutelei femeilor, aceasta a suferit câteva schimbări importante. Femeile aveau posibilitatea de a cere tutorelui să-și dea acordul pentru anumite acte, cu excepția cazurilor în care era vorba de un patron al unei libertate. De asemenea, femeile puteau să își schimbe tutorele prin *coemptio* și să își întocmească testamentul cu ajutorul acestuia. Pentru a preveni eventualele abuzuri, împăratul Hadrian a stabilit că femeile nu puteau testa decât cu acordul prealabil al tutorelui.

În timpul domniei lui Augustus, femeile care aveau trei copii dobândeau un statut special, *jus liberorum*, și nu mai erau sub tutelă. Ulterior, în perioada lui Claudius, Lex Claudia a eliminat tutela legitimă a rudelor agnate sau gentilice, limitând desemnarea tutorelui doar la soț sau tată, prin testament. Astfel, în secolele II și III, femeile au dobândit capacitatea deplină de a lua propriile decizii. Totuși, acest progres a fost considerat prea larg, iar Senatus Consultum Veleianum a interzis femeilor să intervină în numele altora. După modelul grecesc, femeilor tinere, de peste 12 ani, li s-a atribuit un tutore care le îndruma, similar curatorilor minorilor de 25 de ani.

2.6. Felurile tutelei

Tutela, în dreptul roman, putea fi deferită în trei moduri distincte, fiecare având particularitățile sale și reflectând diversele circumstanțe în care o persoană incapabilă trebuia protejată.

Prima formă de tutela era cea testamentară, ce se constituie printr-o clauză inserată într-un testament. Astfel, părintele (*pater familias*) avea dreptul de a desemna prin testament cine va fi tutorele copiilor săi, iar acest tutore urma să administreze averea minorilor conform dorinței exprimate. Legea celor XII Table, un act fundamental al dreptului roman, stipula că, în același mod în care *pater familias* își stabilea legatele asupra averii sale, tot așa și tutela urma să fie reglementată, subliniind puterea tatălui de a hotărî asupra destinului copiilor săi.

A doua formă de tutelă, numită tutela legitimă, reprezenta o veche practică de tutelă cutumiară, preluată și consacrată de Legea celor XII Table. În această formă, tutorele era desemnat din rândul agnaților, adică al rudelor apropiate, precum frații mai mari ai minorului, iar în absența acestora, tutorele putea fi ales dintre gentilici, conform ordinii succesiunii. În cadrul familiei romane tradiționale, atunci când părintele deceda, frații mai mari preluau rolul de tutori colectivi ai fraților lor mai mici, continuând să locuiască împreună cu mama, ca și în perioada în care tatăl era în viață. În cazul în care nu existau frați, tutorele era ales dintre cei mai apropiați agnați, cum ar fi unchiul, iar în lipsa acestora, o rudă gentilică putea prelua această responsabilitate. În toate aceste cazuri, tutorele nu era doar o autoritate legală, ci și un moștenitor prezumtiv al averii minorului.

Ultima formă de tutelă, tutela dativă, se acorda de pretor celor care nu aveau tutore desemnat prin testament și nici agnați disponibili. Introducerea acestei forme de tutelă a avut loc în secolul VI î.Hr., ca o măsură complementară în cazurile în care nu existau rude apropiate sau tutorii legali nu puteau fi desemnați. În perioada republicană a Romei, pretorul era autoritatea competentă să numească un tutore, iar în perioada principatului, această atribuție era preluată de consuli și, mai târziu, de praefectus urbi. În provinciile romane, desemnarea tutorelui era responsabilitatea guvernatorilor locali, care aveau rolul de a asigura protecția celor incapabili în fața oricăror abuzuri sau neajunsuri.

2.6. Încheierea tutelei: modalități și condiții

În dreptul roman, tutela se încheia de regulă atunci când minorul atinge vârsta de majorat, definită la 14 ani pentru băieți și la 12 ani pentru fete. Totuși, acest sfârșit al tutelei putea surveni și în alte condiții, precum atunci când minorul devenea capabil de a-și exercita drepturile legale din alte motive, cum ar fi emanciparea sau dobândirea unei capacități legale speciale. De asemenea, tutela putea fi dizolvată în cazurile în care tutorele deceda sau devenea incapabil de a-și îndeplini obligațiile, ori dacă minorul, odată ajuns într-o situație în care putea să-și administreze bunurile și să ia decizii legale independente, dobânda o formă de autonomie personală. Astfel, tutela era un mecanism dinamic, adaptabil la schimbările din viața minorului și la evoluția acestuia din punct de vedere legal și personal.

Un exemplu remarcabil al aplicării reglementărilor privind tutela îl reprezintă relația dintre Augustus, primul împărat al Romei, și nepotul său, Marcellus. În perioada în care Marcellus era minor, Augustus nu doar că i-a asigurat protecția juridică, dar a exercitat și o tutelă activă asupra educației și pregătirii sale politice. În calitate de tutore, Augustus a fost implicat direct în formarea acestuia pentru a prelua, într-o zi, funcții importante în statul roman. Astfel, tutela lui Marcellus sub conducerea lui Augustus nu a fost doar un act de protecție juridică, ci și o mișcare strategică din perspectiva consolidării liniei dinastice a familiei imperiale. Această formă de tutelă, dincolo de aspectele legale, a avut și o dimensiune politică semnificativă, reflectând complexitatea relațiilor de putere din cadrul unei dinastii imperiale.

2.7. Curatela în dreptul roman

Curatela a fost creată de romani în vederea protejării și asigurării celor care erau loviți de incapacități nefirești sau accidentale. Aceasta era o măsură instituită în mod excepțional: Legea celor XII Table prevedea curatela pentru persoanele considerate nebune sau risipitoare, iar în perioada clasică, a fost introdusă și curatela pentru minorii cu vârsta sub 25 de ani.

În cadrul dreptului roman, **distincția între tutelă și curatelă** era clar conturată, fiecare având destinatari și scopuri specifice. Tutela se adresa în principal minorilor și orfanilor, fiind un mecanism juridic prin care persoanele aflate sub această protecție primeau sprijinul necesar în administrarea averii și în reprezentarea intereselor lor legale. Spre deosebire de aceasta, curatela era destinată

persoanelor adulte care, din cauza unor tulburări mentale sau a unui comportament risipitor, aveau o capacitate redusă de a-și gestiona proprii bunuri sau de a lua decizii legale responsabile.

Autoritatea conferită tutorelui era mult mai extinsă decât cea a curatorului. Tutorele avea dreptul de a reprezenta în întregime persoana aflată sub tutelă, având puterea de a administra averea acestuia și de a încheia acte juridice în numele său. În schimb, curatorul, în ciuda autorității sale de a gestiona bunurile persoanei aflate sub curatelă, nu avea același drept de reprezentare deplină, având o autoritate mai restrânsă, limitată la administrarea averii, dar fără posibilitatea de a acționa în numele persoanei în mod complet.

Scopul fundamental al tutelei era protejarea minorilor și asigurarea unui cadru juridic în care aceștia să poată beneficia de o reprezentare legală completă, în vederea protejării intereselor lor. Pe de altă parte, curatela urmărea protejarea persoanelor care, din cauza unei stări de sănătate mentală fragilă sau a unei conduite iresponsabile, nu erau în măsură să-și administreze bunurile în mod eficient sau să ia decizii corecte, având nevoie de asistență în gestionarea propriilor afaceri și resurse.

2.8. Curatela alienațiilor mintali

În dreptul roman, conceptul de *furiosus* desemna persoana care suferea de tulburări mentale severe, manifestându-se adesea prin comportamente violente și având o înțelegere limitată sau absentă a consecințelor propriilor acțiuni. Aceste trăsături îl plasau într-o situație juridică particulară, fiind considerat incapabil să-și administreze bunurile sau să ia decizii raționale. În cazul în care un *furiosus* era sui iuris și nu trăia într-un consortium familial extins, el era supus unui regim special, fiind atribuit unui curator. Această figură a curatorului, deosebit de importantă în dreptul roman, avea autoritatea necesară pentru a interveni în gestionarea bunurilor persoanei afectate de demență, având, în perioadele în care persoana se afla sub influența unei tulburări mentale, un control complet asupra resurselor sale.

De asemenea, în momentele de luciditate, *furiosus* putea să își exercite în continuare drepturile, având posibilitatea de a acționa liber. Totuși, în perioadele în care devenea incapabil de a înțelege sau de a lua decizii adecvate, curatorul prelua responsabilitatea totală pentru administrarea averii sale, inclusiv dreptul de a înstrăina bunuri în numele său. Această formă de protecție era aplicabilă și persoanelor care sufereau de *mente capti*, adică debilitatea mentală permanentă, fiind în totalitate lipsite de discernământ. Aceste persoane erau protejate de pretor, care desemna tutori sau curatorii pentru a asigura respectarea intereselor lor în fața unei societăți care considera capacitatea mentală ca fiind esențială în exercitarea drepturilor legale.

Aceste reglementări reflectau o preocupare profundă a dreptului roman pentru protecția celor vulnerabili, în special a celor care, din cauza stării lor mentale, erau expuși riscurilor de abuz și exploatare.

2.9. Curatela risipitorilor

În dreptul roman, noțiunea de „risipitor” (*prodigus*) era reglementată de Legea celor XII Table și se referea la persoanele care cheltuiau fără discernământ averea moștenită de la părinți și strămoși. Această categorie de indivizi, considerată periculoasă pentru ordinea socială și bunăstarea familiei, era supusă unei interdicții juridice aplicate inițial de regii Romei și ulterior de pretorii republicani. Interdicția consta în interzicerea risipitorilor de a încheia acte juridice prin *aes et commercium*, un procedeu formal care reglementa tranzacțiile de bunuri. Formula utilizată de autoritățile romane pentru a pronunța această interdicție era explicită și severă: „Deoarece îți risipești bunurile strămoșești și astfel aduci mizerie copiilor tăi, îți interzic să faci acte prin *aes et commercium*.” Astfel, risipitorul era exclusat de la posibilitatea de a efectua acte de dispoziție asupra averii sale, cu scopul de a proteja atât patrimoniul personal, cât și viitorul urmașilor săi.

Pentru a fi considerat risipitor, o persoană trebuia să îndeplinească câteva condiții esențiale, și anume: să dețină un patrimoniu provenind din familia sa, să aibă copii și, în cele din urmă, să fi efectuat acte juridice prin *aes et libram* (de exemplu, testament sau *mancipatio*). În acest context, protecția acordată risipitorilor nu viza doar comportamentul lor personal, ci și prevenirea dezastrului financiar ce ar fi putut afecta întreaga familie. Ulterior, conceptul de risipitor s-a extins, incluzând orice persoană care cheltuia în mod iresponsabil averea, fiind astfel plasată sub curatela agnaților sau, în lipsa acestora, a gentililor. Această schimbare reflecta o preocupare sporită pentru bunăstarea patrimonială a individului și a familiei sale.

Inițial, incapacitatea risipitorului de a-și administra averea era stabilită prin lege, dar cu timpul, pentru a-i declara statutul de risipitor, era necesară o hotărâre judecătorească emisă de magistrat. Odată plasat sub curatelă, risipitorul nu putea efectua acte juridice în nume propriu, iar administrarea bunurilor sale se realiza prin *negotiorum gestio*, o formă de administrare în care curatorul acționa în nume propriu, fără a reprezenta direct persoana aflată sub curatelă. De asemenea, pretorul a extins aplicarea curatelii asupra bunurilor care nu proveneau din moștenire, stabilind că risipitorul avea posibilitatea de a încheia acte juridice care ar fi dus la creșterea patrimoniului său, însă nu putea efectua acte care ar fi dus la o deteriorare a acestuia. Astfel, prin aceste reglementări, dreptul roman încerca să prevină risipa iresponsabilă a averii și să protejeze atât individul, cât și familia sa.

2.10. Curatela minorilor de 25 de ani

În dreptul roman, protecția minorilor de sub 25 de ani a devenit necesară pe măsură ce comerțul se dezvolta, iar tinerii erau adesea victime ale înșelăciunilor. Deși la 14 ani minorul devenea complet capabil, în comunitățile mici riscurile erau reduse. Însă, pe măsură ce tranzacțiile informale creșteau, protecția legală a tinerelor persoane a devenit imperativă.

Legea *Plaetoria*, adoptată în sec. II î.Hr., a introdus sancțiuni pentru cei care înșelau tinerii sub 25 de ani, permițând oricărui cetățean să adreseze o acțiune populară. Astfel, responsabilitatea pentru fraudă era transferată autorului, protejându-i pe tineri de abuzuri și asigurând o protecție mai puternică într-o societate aflată în schimbare.

Pretorul a extins protecția juridică a minorului de 25 ani prin două procedee juridice.

- yy. Prin *exceptio legis Plaetoriae*, tânărul putea respinge acțiunea celui care încerca să-l înșele, apărându-se astfel de înșelăciune.
- zz. Prin *restitutio in integrum propter aetatem*, dacă minorul a suferit un prejudiciu dintr-un act juridic (de exemplu, cumpărând un bun la un preț mult prea mare față de valoarea sa), el putea solicita, indiferent de existența unui dol, desființarea actului și restabilirea situației anterioare. Solicitarea se făcea magistratului, care putea dispune anularea actului în beneficiul minorului.

Astfel, din timpul domniei lui Marc Aureliu, minorii au fost protejați printr-un curator permanent, nu doar pentru un act specific, ci pe întreaga perioadă a minorității lor.

În ceea ce privește **responsabilitățile curatorului în administrarea bunurilor**, acesta avea datoria de a păstra și proteja averea persoanei sub curatelă, asigurându-se că nu se risipesc sau se pierd prin acțiuni imprudente. Se ocupa cu administrarea activă a bunurilor, inclusiv cu gestionarea veniturilor, plăților și cheltuielilor. Totuși, el nu putea înstrăina bunurile decât cu acordul persoanei sub curatelă sau, în cazuri specifice, cu permisiunea magistratului.

Aceste responsabilități erau reglementate strict de lege.

3. Concluzii

Tutela în dreptul roman avea un rol esențial în protejarea celor vulnerabili, în special a minorilor și a celor incapabili să-și gestioneze propriile drepturi. Tutorele, de obicei un bărbat din

familia celui aflat sub protecție, exercita o autoritate considerabilă, având dreptul de a lua decizii cruciale în numele acestuia. Prin această structură, tutela nu doar că oferea protecție celor vulnerabili, dar consolida, de asemenea, ierarhiile tradiționale din familia romană, întărind statutul bărbaților în societate.

În contrast, curatela era destinată persoanelor adulte, dar incapabile să-și administreze averea, iar curatorul avea o autoritate limitată la gestionarea bunurilor acestora, fără a interfera în viața personală. Astfel, curatela oferea o autonomie mai mare persoanei protejate comparativ cu tutela, iar responsabilitățile juridice impuse celor desemnați erau diferite. În cazul tutorelui, răspunderea era mult mai amplă, acesta fiind responsabil pentru orice abuz sau gestionare defectuoasă a bunurilor, în timp ce curatorul era răspunzător doar pentru administrarea acestora.

Astfel, tutela și curatela aveau un impact semnificativ asupra vieții sociale și economice în dreptul roman. În cazul tutelei, persoanele protejate, de obicei minori sau femei, erau dependente de tutore pentru deciziile economice, ceea ce le limita autonomia și le subordona autorității acestuia. Aceste restricții afectau dezvoltarea personală și implicarea activă în afaceri. În schimb, curatela oferea o autonomie mai mare, permițând persoanelor protejate să participe la activități economice, dar sub supravegherea curatorului, care gestiona bunurile. Ambele instituții protejau, dar și restricționau libertatea individului de a lua decizii independente.

Tutela în dreptul roman a evoluat pentru a proteja minorii și persoanele incapabile să-și apere drepturile. Inițial destinată moștenitorilor, aceasta a fost reglementată ulterior pentru a proteja minorii și femeile sui iuris, considerate incapabile din motive sociale și fizice. Tutorele avea responsabilitatea de a administra bunurile și de a proteja drepturile acestora.

Curatela, în schimb, era destinată persoanelor adulte cu tulburări mintale sau celor care risipesc averea. Spre deosebire de tutela minorilor, curatela se concentra doar pe administrarea bunurilor, fără a implica o reprezentare completă. Ea a fost extinsă și asupra minorilor până la 25 de ani pentru a preveni înșelăciunile, iar curatorul era responsabil doar de protejarea averii, nu și de interesele juridice ale persoanei protejate.

Referințe

- Emil Molcuț, *Drept privat roman, Editie revăzută și adăugită*, Editura Universul Juridic, București, 2011.
- Elena Anghel, *Drept privat roman*, Editura Universul Juridic, București, 2021.
- Liviu P. Marcu, *Drept roman - Note de curs*, Editura Lumina Lex, București, 1997.

SUBSIDIARITATEA CA VECTOR DE ECHILIBRU: COMPETENȚELE UE ȘI AUTONOMIA STATELOR ÎN POLITICILE SPAȚIALE

Ulpia Elena BOTEZATU*

Abstract

Acest articol analizează principiul subsidiarității în contextul competențelor Uniunii Europene, cu un accent special pe aplicarea sa în domeniul politicilor spațiale, în urma intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona. Studiul examinează evoluția cadrului juridic al subsidiarității, delimitarea competențelor între nivelul național și cel european, precum și mecanismele instituționale de monitorizare, precum „cartonașul galben” și „cartonașul portocaliu”. Prin analiza unor programe de referință, precum Galileo și Copernicus, articolul evidențiază modul în care subsidiaritatea funcționează ca un vector de echilibru între integrarea europeană și autonomia statelor membre în gestionarea unui domeniu strategic și emergent. Lucrarea propune, totodată, perspective de reformă pentru consolidarea eficienței aplicării principiului în fața provocărilor viitoare, precum reglementarea resurselor spațiale și a traficului orbital.

Cuvinte cheie: *subsidiaritate, competențe europene, Tratatul de la Lisabona, politici spațiale, drept spațial*

1. Introducere

Principiul subsidiarității constituie un pilon fundamental al guvernantei Uniunii Europene, orientat spre asigurarea unui echilibru funcțional între competențele instituțiilor europene și cele ale statelor membre. Consacrat în mod explicit prin Tratatul privind Uniunea Europeană⁸³⁹, acesta stabilește că Uniunea acționează doar atunci când obiectivele unei acțiuni nu pot fi îndeplinite eficient la nivel național, regional sau local, și pot fi atinse mai bine la nivel european. Rădăcinile ideologice ale principiului pot fi identificate în doctrina socială catolică⁸⁴⁰, dar aplicarea sa juridică se cristalizează în dreptul internațional și mai ales în cel european contemporan.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: Ulpia_L48281@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Augustin Fuerea (augustin.fuerea@univnt.ro).

⁸³⁹ Uniunea Europeană. *Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE)*. Consolidare 2012. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu>. art. 5 alin. 3.

⁸⁴⁰ cf. Pius al XI-lea. *Quadragesimo Anno: Enciclica despre reconstrucția ordinii sociale*. Vatican, 1931. Accesat la 24 martie 2025. https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html

Subsidiaritatea a fost introdusă pentru prima dată în corpusul normativ european prin Actul Unic European⁸⁴¹ (1986), fiind consolidată prin Tratatul de la Maastricht⁸⁴² (1993) și, ulterior, prin Tratatul de la Lisabona⁸⁴³ (2009). Acesta din urmă a adus mecanisme concrete de aplicare și control, precum implicarea parlamentelor naționale prin Protocolul nr. 2 privind subsidiaritatea și proporționalitatea⁸⁴⁴, ceea ce a conferit principiului o dimensiune procedurală clară⁸⁴⁵.

În contextul politicilor spațiale, principiul subsidiarității devine relevant în mod particular, dat fiind caracterul transnațional și strategic al acestui domeniu. Programe precum Galileo și Copernicus, ambele dezvoltate sub egida Uniunii Europene, oferă exemple concrete de inițiative care nu ar fi putut fi realizate la nivelul statelor membre individuale, justificând astfel intervenția europeană coordonată.

În plus, aplicarea principiului în acest sector necesită o distincție clară între competențele Uniunii și cele ale statelor, în special în relația cu Agenția Spațială Europeană (ESA), care funcționează în afara cadrului instituțional UE. Articolul 189 TFUE consfințește cooperarea dintre cele două entități, subliniind că politica spațială rămâne o competență de sprijin și coordonare, în care subsidiaritatea joacă un rol-cheie în evitarea suprapunerii juridice⁸⁴⁶.

Lucrarea de față își propune să investigheze aplicabilitatea principiului subsidiarității în domeniul competențelor Uniunii Europene, cu un accent special asupra politicilor spațiale. Analiza urmărește să evidențieze modul în care subsidiaritatea funcționează ca un mecanism de echilibrare între integrarea europeană și suveranitatea statelor membre, mai ales în contextul post-Lisabona. Această abordare permite o înțelegere aprofundată a raportului dintre eficiența acțiunii colective și respectarea autonomiei naționale în domeniul emergente.

Demersul metodologic constă într-o analiză juridico-instituțională, bazată pe interpretarea normelor relevante din TUE și TFUE, cu accent pe Tratatul de la Lisabona și Protocolul nr. 2. Studiul va include, de asemenea, surse doctrinare, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și documente emise de instituțiile UE și parlamentele naționale. Cazurile *Galileo* și *Copernicus* vor fi utilizate ca studii de referință pentru a ilustra aplicarea subsidiarității în contextul spațial. Sunt avute în vedere și provocările juridice recente, precum reglementarea activităților comerciale spațiale și gestionarea traficului orbital⁸⁴⁷.

2. Principiul subsidiarității – Concept și fundamente

Principiul subsidiarității exprimă exigența ca deciziile politice și juridice să fie adoptate la cel mai apropiat nivel față de cetățean, fiind astfel un instrument de echilibrare a raportului dintre autonomia statelor membre și acțiunea instituțională a Uniunii Europene. El presupune că intervenția

⁸⁴¹ Consiliul Comunităților Europene. *Actul Unic European*. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, seria L 169, 29 iunie 1987. Semnat la Luxemburg și Haga în februarie 1986. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11986U>.

⁸⁴² Consiliul Uniunii Europene. *Tratatul privind Uniunea Europeană (Tratatul de la Maastricht)*. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, seria C 191, 29 iulie 1992. Semnat la Maastricht la 7 februarie 1992, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>.

⁸⁴³ Consiliul Uniunii Europene. *Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene*. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria C 306, 17 decembrie 2007. Semnat la Lisabona la 13 decembrie 2007, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>.

⁸⁴⁴ Uniunea Europeană. *Protocolul nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității*. Anexă la Tratatul de la Lisabona, 2009. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu>.

⁸⁴⁵ Craig, Paul, și Gráinne de Búrca. *EU Law: Text, Cases, and Materials*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press, 2020, pp. 119-123

⁸⁴⁶ von der Dunk, Frans G. *European Space Law: Harmonized Regulation of Space Activities in Europe*. The Hague: International Institute of Space Law, 2015.

⁸⁴⁷ European Commission. *Copernicus and Galileo: Consolidarea programului spațial european*. Bruxelles, 2022. Accesat la 24 martie 2025. <https://ec.europa.eu>.

UE este legitimă numai atunci când obiectivele acțiunii nu pot fi atinse în mod satisfăcător de către statele membre, dar pot fi realizate mai eficient la nivel european⁸⁴⁸.

Din punct de vedere istoric, rădăcinile teoretice ale principiului pot fi identificate în doctrina socială catolică, mai exact în enciclica *Quadragesimo Anno* (1931) a Papei Pius al XI-lea, care enunța că „o autoritate superioară nu trebuie să intervină decât în măsura în care o autoritate inferioară nu poate îndeplini eficient o funcție necesară”⁸⁴⁹. Această idee normativă a fost transpusă în gândirea politică occidentală în contextul construcției europene postbelice, devenind un principiu cu valențe juridice în dreptul internațional și ulterior în dreptul Uniunii Europene.

Consacrarea formală în dreptul european a început cu Actul Unic European (1986), fiind consolidată de Tratatul de la Maastricht (1992), care a introdus subsidiaritatea ca principiu fundamental de guvernare. Tratatul de la Lisabona (2009) a adâncit acest cadru, stabilind proceduri clare de monitorizare a aplicării sale și implicând parlamentele naționale în controlul subsidiarității, prin Protocolul nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității⁸⁵⁰.

În contextul dreptului spațial, principiul subsidiarității devine esențial pentru delimitarea competențelor între Uniunea Europeană, statele membre și organizațiile interguvernamentale precum Agenția Spațială Europeană (ESA). Un exemplu îl reprezintă programul *Galileo* – un sistem european de navigație prin satelit – a cărui dezvoltare a necesitat o coordonare și finanțare la nivelul Uniunii, întrucât niciun stat membru nu ar fi putut susține un astfel de proiect în mod individual, ceea ce justifică pe deplin intervenția europeană în baza subsidiarității⁸⁵¹.

2.1. Baza juridică în tratatele Uniunii Europene

În plan normativ, principiul subsidiarității este consacrat de articolul 5 alineatul (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană, care prevede în mod expres că „Uniunea intervine numai dacă și în măsura în care obiectivele acțiunii nu pot fi atinse în mod suficient de statele membre [...] dar pot fi realizate mai bine la nivelul Uniunii datorită dimensiunilor sau efectelor acțiunii”⁸⁵². Acest principiu guvernează în special domeniile de competență partajată, unde delimitarea atribuțiilor între Uniune și statele membre rămâne dinamică.

Protocolul nr. 2 anexat Tratatului de la Lisabona a instituționalizat proceduri de control ex ante, permițând parlamentelor naționale să emită „avize motivate” în cazul în care consideră că o propunere legislativă nu respectă subsidiaritatea. Dacă cel puțin o treime din parlamente activează acest mecanism – cunoscut sub denumirea de „cartonaș galben” – Comisia Europeană este obligată să reexamineze inițiativa⁸⁵³.

În ceea ce privește reglementarea activităților spațiale, principiul subsidiarității este relevant în interpretarea articolului 189 din TFUE, care autorizează UE să dezvolte o politică spațială comună în scopul promovării progresului tehnologic, al competitivității industriale și al susținerii politicilor europene. Acest articol reflectă caracterul partajat al competenței în materie spațială, justificând intervenția UE acolo unde coordonarea la nivel superior oferă o valoare adăugată clară⁸⁵⁴.

⁸⁴⁸ art. 5(3), TUE, 2012

⁸⁴⁹ Vatican, 1931

⁸⁵⁰ Craig & de Búrca, 2020; Lenaerts, Koen, și Piet Van Nuffel. *EU Constitutional Law*. Londra: Sweet & Maxwell, 2021.

⁸⁵¹ von der Dunk, 2015

⁸⁵² TUE, 2012

⁸⁵³ Protocolul nr. 2, 2009

⁸⁵⁴ TFUE, 2012; Marboe, Irmgard. *Soft Law in Outer Space: The Function of Non-binding Norms in International Space Law*. Viena: Böhlau Verlag, 2016.

2.3. Funcția principiului subsidiarității în arhitectura competențelor Uniunii

Principiul subsidiarității funcționează ca o garanție instituțională împotriva extinderii nejustificate a competențelor Uniunii, contribuind la menținerea unui echilibru între integrarea europeană și autonomia statală. El are o dublă finalitate: pe de o parte, evită centralizarea decizională excesivă; pe de altă parte, permite acțiunea unificată acolo unde fragmentarea ar compromite eficiența⁸⁵⁵.

În domeniul spațial, această funcție de echilibru este ilustrată prin complementaritatea între acțiunile naționale și inițiativele coordonate la nivel european. Programele *Galileo* și *Copernicus* demonstrează că subsidiaritatea nu exclude cooperarea instituționalizată, ci o fundamentează în baza unui raționament de eficiență colectivă. Sateliții Sentinel, dezvoltați în cadrul Copernicus, sunt un exemplu de sinergie între contribuțiile naționale și obiectivele europene comune⁸⁵⁶.

Totodată, subsidiaritatea oferă un cadru de cooperare funcțională între Uniune și ESA. În timp ce Agenția Spațială Europeană asigură expertiza tehnică și implementarea operațională a programelor, UE definește direcțiile strategice și asigură alinierea acestora la politicile europene în domenii precum schimbările climatice, securitatea și inovarea⁸⁵⁷. Astfel, principiul subsidiarității nu doar că previne suprapunerile de competență, ci și favorizează guvernanta multi-nivel eficientă într-un domeniu complex și în plină expansiune.

3. Competențele Uniunii Europene și interacțiunea cu subsidiaritatea

Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) clasifică competențele Uniunii în trei categorii distincte: competențe exclusive, competențe partajate și competențe de sprijin, coordonare și completare⁸⁵⁸. Această arhitectură reflectă gradul de autonomie conferit Uniunii în exercitarea atribuțiilor sale și definește aplicabilitatea principiului subsidiarității, relevant în special în domeniile de competență partajată și de sprijin.

Uniunea exercită competență exclusivă în domeniile în care statele membre au transferat în întregime autoritatea de reglementare și implementare. Articolul 3 TFUE enumeră aceste domenii: uniunea vamală, stabilirea normelor privind concurența necesare funcționării pieței interne, politica monetară pentru statele membre din zona euro, conservarea resurselor biologice marine în cadrul politicii comune în domeniul pescuitului și politica comercială comună. Deși domeniul spațial nu este clasificat ca atare, elemente conexe – precum exporturile de tehnologie cu dublă utilizare, controlul traficului orbital sau reglementarea poluării spațiale – pot intra sub incidența acestor competențe⁸⁵⁹.

Articolul 4 TFUE reglementează domeniile în care atât Uniunea, cât și statele membre pot legifera. Cu toate acestea, intervenția statelor este permisă doar în măsura în care UE nu a acționat sau a decis să nu acționeze. Domeniile relevante includ politica de mediu, politica energetică, coeziunea economică și teritorială, precum și spațiul de libertate, securitate și justiție. În materie spațială, această categorie susține dezvoltarea programelor comune precum *Galileo* și *Copernicus*, fără a anula autonomia statelor membre în desfășurarea propriilor activități spațiale⁸⁶⁰.

Conform articolului 6 TFUE, Uniunea poate acționa în sprijinul și coordonarea inițiativelor naționale, fără a substitui competențele statelor. Domeniile relevante includ cultura, educația, turismul și protecția civilă. În ceea ce privește politica spațială, competența Uniunii este una de tip

⁸⁵⁵ Lenaerts & Van Nuffel, 2021

⁸⁵⁶ European Commission, 2022

⁸⁵⁷ von der Dunk, 2015; Marboe, 2016

⁸⁵⁸ art. 2–6, TFUE, 2012

⁸⁵⁹ von der Dunk, 2015

⁸⁶⁰ European Commission, 2022

coordonator și complementară, bazându-se pe sinergia cu ESA. Articolul 189 TFUE oferă cadrul pentru promovarea unei politici spațiale europene integrate, care susține și completează eforturile statelor membre.

3.1. Subsidiaritatea în alocarea competențelor: criteriile de aplicare

În special în cazul competențelor partajate, subsidiaritatea acționează ca un principiu esențial de calibrat intervenția UE. Protocolul nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității (2009) prevede două criterii fundamentale de evaluare:

- Necesitatea acțiunii la nivel european – dacă obiectivele vizate nu pot fi realizate în mod satisfăcător de către statele membre, acțiunea UE poate fi justificată;
- Valoarea adăugată europeană – dacă intervenția Uniunii generează rezultate superioare celor care pot fi obținute prin acțiuni naționale independente.

Aplicarea acestor criterii este deosebit de relevantă în sectorul spațial, unde complexitatea tehnologică și amploarea geografică a programelor impun o coordonare supranațională. Programele *Galileo* și *Copernicus* constituie exemple ilustrative de inițiative care depășesc capacitățile individuale ale statelor și oferă o valoare strategică la nivel european⁸⁶¹.

3.2. Mecanisme de monitorizare a subsidiarității și rolul parlamentelor naționale

Tratatul de la Lisabona a introdus un cadru formal pentru monitorizarea subsidiarității, punând în centrul acestui proces parlamentele naționale. Protocolul nr. 2 prevede două mecanisme instituționalizate:

- Mecanismul de „cartonaș galben” – dacă cel puțin o treime dintre parlamentele naționale emit avize motivate privind nerespectarea principiului subsidiarității într-o propunere legislativă, Comisia Europeană este obligată să o reexamineze;
- Mecanismul de „cartonaș portocaliu” – dacă o majoritate simplă dintre parlamente formulează astfel de avize, iar Comisia decide să mențină propunerea, aceasta trebuie să fie supusă unei decizii formale a Parlamentului European și a Consiliului.

În dreptul spațial, aceste mecanisme au o aplicabilitate indirectă, dar semnificativă, mai ales în contextul reglementării utilizării resurselor minerale spațiale sau al gestionării deșeurilor orbitale. Deși atribuțiile primare revin statelor membre, ele sunt în mod necesar coordonate cu inițiativele europene pentru a asigura coerența normativă și eficiența colectivă⁸⁶².

4. Evoluțiile aduse de Tratatul de la Lisabona

4.1. Consolidarea principiului subsidiarității: Protocolul nr. 2

Tratatul de la Lisabona a introdus o serie de reforme structurale menite să consolideze aplicarea efectivă a principiului subsidiarității, dintre care cea mai notabilă o constituie adoptarea Protocolului nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității. Acest protocol instituie obligația pentru toate instituțiile Uniunii de a justifica în mod argumentat necesitatea intervenției europene în raport cu posibilitățile de acțiune la nivel național sau regional⁸⁶³.

Protocolul prevede o procedură de control *ex ante*, prin care parlamentele naționale au la dispoziție un termen de opt săptămâni pentru a evalua conformitatea proiectelor legislative europene

⁸⁶¹ Marboe, 2016

⁸⁶² European Commission, 2022

⁸⁶³ Protocolul nr. 2, 2009

cu principiul subsidiarității. Această perioadă asigură participarea democratică a statelor membre în procesul legislativ și atenuează riscul concentrării nejustificate de competențe la nivelul Uniunii. Două mecanisme esențiale sunt consacrate:

- Cartonașul galben: dacă cel puțin o treime din parlamentele naționale emit avize motivate care contestă subsidiaritatea unei propuneri legislative, Comisia Europeană este obligată să o reanalizeze. Acest mecanism a fost activat, de exemplu, în 2013, când propunerea privind instituirea unui Procuror European a fost retrasă în urma opoziției parlamentelor⁸⁶⁴.
- Cartonașul portocaliu: dacă o majoritate simplă a parlamentelor naționale formulează astfel de avize, iar Comisia menține propunerea, aceasta trebuie să fie evaluată de Parlamentul European și de Consiliu, ceea ce consolidează supravegherea democratică.

4.2. Impactul asupra arhitecturii competențiale a Uniunii

Tratatul de la Lisabona a adus o delimitare clară a competențelor Uniunii, instituind prin articolele 3–6 TFUE o clasificare în competențe exclusive, partajate și de sprijin. Această sistematizare a fost esențială pentru reducerea ambiguităților instituționale și a consolidat cadrul aplicării principiului subsidiarității⁸⁶⁵.

În domeniul spațial, această clarificare a permis Uniunii să dezvolte o politică spațială proprie (art. 189 TFUE), evitând conflictele de competență cu statele membre sau cu ESA. Astfel, în cazul programului *Galileo*, Uniunea asigură direcția strategică, în timp ce implementarea tehnică rămâne în responsabilitatea ESA⁸⁶⁶. Totodată, această arhitectură permite Uniunii să răspundă provocărilor emergente, precum reglementarea traficului spațial sau gestionarea resurselor minerale extraterestre, în conformitate cu standardele internaționale promovate de ONU COPUOS⁸⁶⁷.

Lisabona a introdus și măsuri de frânare a așa-numitului „*competence creep*”⁸⁶⁸, prin restricționarea aplicării articolului 352 TFUE – clauza de flexibilitate care permite intervenția Uniunii în absența unei competențe explicite. Utilizarea acestui articol impune unanimitatea în Consiliu și implicarea parlamentelor naționale, ceea ce transformă subsidiaritatea într-un instrument de apărare a suveranității statelor membre⁸⁶⁹.

În dreptul spațial, această limitare este ilustrată de cazul Luxemburgului, care a adoptat o legislație proprie privind exploatarea resurselor spațiale, invocând subsidiaritatea pentru a justifica autonomia normativă. Similar, articolul 352 nu a fost utilizat pentru impunerea unei reglementări unice în domeniul traficului spațial, ceea ce a permis inițiative complementare ale statelor membre în cooperare cu ESA.

⁸⁶⁴ Craig & de Búrca, 2020

⁸⁶⁵ TFUE, 2012

⁸⁶⁶ Marboe, 2016

⁸⁶⁷ Comitetul Națiunilor Unite pentru Explorarea pașnică a spațiului extra-atmosferic:

<https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/index.html>

⁸⁶⁸ Termenul *competence creep* desemnează extinderea graduală și uneori neintenționată a competențelor Uniunii Europene dincolo de limitele prevăzute în tratate, prin interpretări largi ale dispozițiilor existente sau prin utilizarea unor clauze precum articolul 352 TFUE. Această tendință a fost criticată pentru potențialul său de a submina suveranitatea statelor membre, motiv pentru care Tratatul de la Lisabona a introdus mecanisme menite să o contracareze, precum implicarea parlamentelor naționale în procesul legislativ. Vezi Paul Craig și Gráinne de Búrca, *EU Law: Text, Cases, and Materials*, 7th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2020), 108–110.

⁸⁶⁹ Craig & de Búrca, 2020

4.3. Subsidiaritatea ca limită a acțiunii Uniunii: studii de caz

Principiul subsidiarității a fost invocat în mod constant pentru a limita extinderea competențelor Uniunii în domenii sensibile, precum politica socială, fiscalitatea sau noile tehnologii.

Un exemplu elocvent este propunerea Comisiei din 2010 privind armonizarea concediului parental. Mai multe parlamente naționale au respins inițiativa, invocând diversitatea juridică și culturală a sistemelor naționale, și susținând că reglementarea trebuie menținută la nivel național⁸⁷⁰.

Un alt caz relevant este reacția la propunerea din 2017 privind schimbul automat de informații fiscale. Suedia și Danemarca, printre altele, au considerat că mecanismele existente sunt suficiente și că o reglementare europeană suplimentară ar încălca subsidiaritatea. Propunerea a fost ulterior modificată pentru a reflecta aceste critici⁸⁷¹.

În sectorul spațial, subsidiaritatea a fost invocată de Luxemburg și Franța pentru a menține autonomie normativă în reglementarea activităților de exploatare a resurselor spațiale, în timp ce UE s-a concentrat pe cooperarea strategică prin ESA. În cazul reglementării traficului orbital, deși se recunoaște necesitatea coordonării europene pentru evitarea coliziunilor și a deșeurilor spațiale, statele membre insistă asupra păstrării autonomiei în operarea lansărilor și sateliților. Aceste situații demonstrează că subsidiaritatea nu limitează progresul, ci îl canalizează într-un cadru de guvernare echilibrat și multi-nivel.

5. Provocări și perspective

Deși bine definit din punct de vedere normativ, principiul subsidiarității se confruntă cu dificultăți semnificative în aplicarea sa practică, provenite din diferențele de interpretare dintre instituțiile europene și statele membre. Pentru multe guverne naționale, subsidiaritatea funcționează ca un mecanism de protejare a suveranității, în timp ce pentru Comisia Europeană ea este deseori un instrument de justificare a intervențiilor atunci când acestea aduc valoare adăugată clară la nivelul Uniunii⁸⁷².

Un exemplu ilustrativ este programul *Galileo*, care la momentul lansării a fost primit cu rezerve de unele state membre. Având în vedere existența sistemelor GPS și GLONASS, anumite guverne au pus sub semnul întrebării necesitatea unei intervenții europene. Cu toate acestea, avantajele strategice și economice ale unui sistem independent de navigație prin satelit pentru Europa au justificat implicarea UE⁸⁷³.

O altă problemă constă în complexitatea mecanismelor de monitorizare a subsidiarității. Procedurile introduse prin Tratatul de la Lisabona, precum "cartonașul galben" și "cartonașul portocaliu," necesită o cooperare strânsă între parlamentele naționale. Dificultățile logistice, diferențele structurale și constrângerile temporale reduc adesea eficiența acestor instrumente. Spre exemplu, mecanismul de "cartonaș galben" a fost rar utilizat, iar eficiența sa a fost limitată de lipsa unei coordonări eficiente⁸⁷⁴.

În contextul dreptului spațial, dificultățile sunt amplificate de necesitatea unei cooperări instituționale eficiente între UE și ESA. Lipsa unor norme clare în reglementarea activităților comerciale spațiale, precum exploatarea resurselor extraterestre sau gestionarea deșeurilor orbitale, poate genera viduri juridice și riscuri de suprapunere a competențelor⁸⁷⁵.

Pentru a remedia aceste provocări, mai multe direcții de acțiune pot fi avute în vedere:

⁸⁷⁰ Ibid.

⁸⁷¹ European Commission, 2022

⁸⁷² Craig și de Búrca, 2020

⁸⁷³ Marboe, 2016

⁸⁷⁴ European Commission 2022

⁸⁷⁵ von der Dunk, 2015

- Consolidarea rolului parlamentelor naționale: Extinderea perioadei de analiză pentru avizele motivate și utilizarea platformelor digitale de cooperare interparlamentară, precum COSAC, pot crește capacitatea de reacție a statelor membre.
- Elaborarea unui cadru juridic comun în domeniul spațial: Instituirea unor standarde minime europene privind sustenabilitatea și siguranța activităților spațiale poate facilita o abordare coerentă, păstrând flexibilitatea națională.
- Dezvoltarea parteneriatului UE–ESA: O cooperare mai strânsă este esențială pentru evitarea duplicării eforturilor și optimizarea resurselor comune, așa cum se reflectă în cadrul programului *Copernicus*⁸⁷⁶.
- Reglementarea traficului orbital: Crearea unui cadru normativ european pentru monitorizarea și gestionarea traficului orbital ar permite o abordare armonizată a provocărilor precum coliziunile sau deșeurile spațiale.

Pe termen lung, subsidiaritatea ar putea deveni un instrument strategic pentru redefinirea limitelor acțiunii Uniunii în domenii emergente precum tehnologiile spațiale, garantând în același timp coerență normativă și respectarea suveranității statelor.

6. Concluzii

Tratatul de la Lisabona a marcat o etapă definitorie în consolidarea principiului subsidiarității în dreptul european. Prin clarificarea competențelor și instituirea de mecanisme eficiente de supraveghere, subsidiaritatea a devenit un pilon funcțional al guvernanței multilaterale în Uniune. Contribuții principale:

- Tratatul a oferit o arhitectură funcțională a competențelor, facilitând aplicarea diferențiată și coerentă a subsidiarității;
- Instituirea Protocolului nr. 2 a permis o implicare activă a parlamentelor naționale în procesul legislativ european, sporind legitimitatea democratică a acestuia;
- Prin aplicabilitatea extinsă în domenii emergente, inclusiv în politicile spațiale, subsidiaritatea oferă un cadru pentru echilibrarea inițiativelor naționale cu cele ale Uniunii⁸⁷⁷.

Deși Tratatul a consolidat acest principiu, aplicarea sa rămâne uneori deficitară. Pentru a înlesni o mai bună funcționare, se recomandă:

- creșterea capacității de reacție a parlamentelor naționale;
- simplificarea mecanismelor de control instituțional;
- dezvoltarea de norme specifice pentru domenii noi;
- promovarea transparenței și a consultării publice;
- instituirea unui sistem de evaluare periodică a aplicării principiului.

Prin aceste măsuri, subsidiaritatea poate continua să joace un rol central în asigurarea echilibrului dintre integrarea europeană și autonomia statelor membre, consolidând reziliența democratică a Uniunii în fața provocărilor viitoare.

Referințe

- Comitetul Națiunilor Unite pentru Explorarea pașnică a spațiului extra-atmosferic. Accesat la 24 martie 2025. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/index.html>
- Consiliul Uniunii Europene. Tratatul privind Uniunea Europeană (Tratatul de la Maastricht). Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, seria C 191, 29 iulie 1992. Semnat la Maastricht la 7 februarie 1992, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>.

⁸⁷⁶ European Commission 2022

⁸⁷⁷ art. 189 TFUE

- Consiliul Comunităților Europene. Actul Unic European. Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, seria L 169, 29 iunie 1987. Semnat la Luxemburg și Haga în februarie 1986. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:11986U>.
- Consiliul Uniunii Europene. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria C 306, 17 decembrie 2007. Semnat la Lisabona la 13 decembrie 2007, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>.
- Craig, Paul, și Gráinne de Búrca. *EU Law: Text, Cases, and Materials*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Fuerea, Augustin. *Dreptul Uniunii Europene*. București: Editura Universul Juridic, 2016.
- Pius al XI-lea. *Quadragesimo Anno: Enciclica despre reconstrucția ordinii sociale*. Vatican, 1931. Accesat la 24 martie 2025. https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html
- Uniunea Europeană. Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE). Consolidare 2012. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu>.
- Uniunea Europeană. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE). Consolidare 2012. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu>.
- Uniunea Europeană. Protocolul nr. 2 privind aplicarea principiilor subsidiarității și proporționalității. Anexă la Tratatul de la Lisabona, 2009. Accesat la 24 martie 2025. <https://eur-lex.europa.eu>.
- von der Dunk, Frans G. *European Space Law: Harmonized Regulation of Space Activities in Europe*. The Hague: International Institute of Space Law, 2015.
- Marboe, Irmgard. *Soft Law in Outer Space: The Function of Non-binding Norms in International Space Law*. Viena: Böhlau Verlag, 2016.
- European Commission. *Copernicus and Galileo: Consolidarea programului spațial european*. Bruxelles, 2022. Accesat la 24 martie 2025. <https://ec.europa.eu>.
- Lenaerts, Koen, și Piet Van Nuffel. *EU Constitutional Law*. Londra: Sweet & Maxwell, 2021.

INFLUENȚA SCHIMBĂRILOR CLIMATICE ASUPRA DREPTULUI LA VIAȚĂ AL OMULUI

Roxana Valentina NEAGU⁸⁷⁸

Abstract

Despre schimbările climatice au apărut de-a lungul timpului numeroase studii, însă se consideră a fi un subiect de actualitate ce creează din ce în ce mai multe probleme ale omenirii. Prin complexitatea lor și prin dezastrelor naturale pe care le pot provoca reprezintă o amenințare la adresa dreptului la viață al omului, în special în cazul comunităților vulnerabile.

Dreptul la viață este consacrat de articolul 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, fiind considerat unul dintre drepturile fundamentale protejate de acest tratat.

Jurisprudența CEDO privind dreptul la viață devine tot mai relevantă în era schimbărilor climatice. Fenomenele extreme (e.g. inundații, valuri de căldură) pot fi considerate riscuri previzibile, iar statele ar putea fi trase la răspundere dacă nu iau măsuri de prevenire sau adaptare, conform obligațiilor pozitive pe care le au potrivit Convenției.

Dreptul la viață, în viziunea CEDO, nu implică doar o protecție pasivă, ci implică obligații active ale statelor. Jurisprudența CEDO subliniază prevenirea, protecția și responsabilitatea, oferind un instrument juridic esențial pentru a aborda amenințările moderne, inclusiv cele climatice.

Cuvinte cheie: *dreptul la viață, jurisprudența CEDO, încălzirea globală, drepturi fundamentale, emisie de gaze cu efect de seră, degradarea mediului, viața umană, schimbările climatice, comunități vulnerabile.*

I. Introducere

Secolul XXI se confruntă tot mai des cu schimbări climatice ce afectează viața și drepturile fundamentale ale omului. Alarmant este faptul că activitățile umane reprezintă o principală cauză a acestor probleme, alături de factorii naturali, care produc efecte devastatoare asupra biodiversității și echilibrului ecosistemelor naturale.

Deși comunitatea internațională a recunoscut legătura dintre schimbările climatice și drepturile omului, impactul direct al acestui fenomen asupra dreptului la viață și altor libertăți esențiale rămâne un subiect intens studiat pentru fundamentarea politicilor publice.

Evenimentele climatice extreme, precum inundațiile, secetele și furtunile, tot mai dese și mai violente, amenință direct viețile oamenilor și compromit securitatea lor fizică la nivel global.

⁸⁷⁸ Masterand, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: neaguroxana73@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Laura-Cristiana Spătaru-Negură (e-mail: negura_laura@yahoo.com).

Însă efectele schimbărilor climatice nu se rezumă la daune materiale sau economice. Acestea pun în pericol dreptul fundamental la viață, cu implicații majore pentru justiția socială, un aspect tot mai evident în analizele cercetătorilor și ale organizațiilor internaționale.

Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite asupra Schimbărilor Climatice (UNFCCC) a subliniat că schimbările climatice generează „efecte adverse asupra drepturilor omului”⁸⁷⁹ inclusiv asupra dreptului la viață, hrană, apă potabilă și sănătate. Comunitățile vulnerabile – precum populațiile indigene, femeile, copiii și persoanele sărace – sunt cele mai expuse riscului de a-și pierde viața sau de a trăi în condiții care le amenință supraviețuirea, amplificând astfel inegalitățile sociale.

2. Fundamente teoretice

Cu acest studiu, ne vom îndrepta atenția în special asupra dreptului la viață, prevăzut de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în articolul 2, drept fundamental amenințat de fenomenele climatice.

Dreptul la viață este consacrat și în Declarația Universală a Drepturilor Omului care prevede că „toți oamenii au dreptul la viață, libertate și securitate personală”³ și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice potrivit căruia „orice ființă umană are dreptul inerent la viață”⁴.

Legătura dintre schimbările climatice și dreptul la viață poate fi mai bine explicată prin referințe la literaturile de specialitate. Printre acestea exemplificăm „Nature Climate Change”, „Climate Policy”, „Human Rights Quarterly”, lucrări științifice care se concentrează pe politici climatice, aspecte economice și sociale ale schimbărilor climatice și tehnologii pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră.

Tot ca fundament teoretic, există justiția climatică, teorie care abordează schimbările de climă din punct de vedere etic și echitabil, astfel are în vedere cine suportă costurile și cine beneficiază de pe urma acțiunilor climatice.

Impactul schimbărilor climatice poate afecta atât în mod direct, cât și indirect drepturile fundamentale ale omului, unde includem dreptul la viață, dreptul la un mediu sănătos, dreptul la hrană, dreptul la apă și dreptul la un mediu nepericlitat⁵.

3. Schimbările climatice și impactul lor asupra dreptului la viață în jurisprudența CEDO

Schimbările climatice reprezintă o transformare semnificativă și de durată a tiparelor climatice la nivel global sau regional, fiind determinate în principal de activitățile umane, precum emisiile de gaze cu efect de seră rezultate din arderea combustibililor fosili și defrișările masive. Efectul principal al acestor activități este încălzirea globală accelerată, care generează consecințe dramatice asupra planetei și a societăților umane, inclusiv asupra dreptului fundamental la viață, așa cum este protejat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

⁸⁷⁹ Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice (UNFCCC): Aceasta este convenția internațională de bază privind schimbările climatice, care stabilește un cadru pentru acțiuni internaționale în acest domeniu <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/31355>

³ Declarația Universală a Drepturilor Omului (art. 3) https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf.

⁴ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (art. 6) <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/82590>.

⁵ Brașoveanu, F., „Considerations on the Right to a Healthy Living Environment”, în Ovidius University Annals, Economic Sciences Series 16, no. 1 (2016), pp. 53–57.

Unul dintre efectele vizibile ale schimbărilor climatice este creșterea temperaturilor globale, fenomen cunoscut drept încălzire globală. Aceasta provoacă topirea ghețarilor și a calotelor polare, ceea ce duce la creșterea nivelului mării. În consecință, apar inundații, eroziunea coastelor și chiar dispariția unor comunități insulare sau de coastă, punând în pericol viețile oamenilor. În jurisprudența CEDO, dreptul la viață (articolul 2 din Convenție) a fost interpretat ca implicând obligația statelor de a lua măsuri pentru a proteja indivizii împotriva riscurilor previzibile care le amenință existența, inclusiv cele legate de degradarea mediului.

Schimbările climatice contribuie, de asemenea, la intensificarea fenomenelor meteorologice extreme, cum ar fi furtunile, uraganele, secetele și valurile de căldură, care devin tot mai frecvente și mai violente. Aceste evenimente pot avea un impact devastator, distrugând comunități și provocând pierderi de vieți omenești. În cazuri precum Budayeva și alții împotriva Rusiei (2008), CEDO a stabilit că autoritățile au responsabilitatea de a preveni decesele cauzate de dezastre naturale atunci când acestea sunt previzibile și pot fi diminuate, o abordare care ar putea fi extinsă la efectele schimbărilor climatice. Astfel, statele semnatare ale Convenției ar putea fi trase la răspundere dacă nu reușesc să protejeze dreptul la viață în fața pericolelor climatice cunoscute.

Impactul schimbărilor climatice asupra dreptului la viață nu este distribuit uniform. Comunitățile vulnerabile, precum populațiile indigene, persoanele sărace și locuitorii țărilor în curs de dezvoltare, sunt cele mai expuse riscurilor, având resurse limitate pentru a face față acestor amenințări. Dependente de mediul natural, aceste grupuri se confruntă cu o vulnerabilitate sporită, iar CEDO a subliniat în repetate rânduri obligația statelor de a acorda o protecție specială grupurilor defavorizate, așa cum reiese din cazuri legate de condițiile de mediu (ex. Fadeyeva împotriva Rusiei, 2005).

Pe de altă parte, schimbările climatice pot avea efecte negative asupra sănătății, inclusiv prin creșterea bolilor transmise de vectori, prin exacerbarea problemelor de sănătate legate de căldură și poluare, și prin afectarea sistemelor de sănătate prin evenimente climatice extreme. Evenimentele meteorologice extreme, cum ar fi uraganele și inundațiile, pot pune în pericol viața și securitatea oamenilor. De asemenea, schimbările climatice pot agrava conflictele, ducând la violență și punând astfel în pericol dreptul la viață.

4. Hotărârea pilot

De asemenea un caz aplicativ foarte reprezentativ pentru tema acestei lucrări este hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) din cauza Budayeva și alții împotriva Rusiei (2008)⁶.

Cazul Budayeva și alții împotriva Rusiei (nr. 15339/02, hotărârea din 20 martie 2008) a avut la bază un dezastru natural petrecut între 18 și 25 iulie 2000 în orașul Tynauz, situat în regiunea montană Kabardino-Balkaria din Rusia. O serie de alunecări de noroi, declanșate de ploile torențiale abundente, au devastat orașul, ucigând cel puțin opt persoane, inclusiv pe Vladimir Budayev, soțul reclamantei principale, Khalimat Budayeva. Dezastrul a distrus locuințe, drumuri și alte infrastructuri, afectând grav comunitatea locală. Reclamanții – rude ale victimelor – au susținut că autoritățile ruse au fost responsabile pentru pierderile de vieți, invocând o încălcare a articolului 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (dreptul la viață).

Reclamanții au susținut că statul rus a încălcat obligația sa pozitivă de a proteja dreptul la viață conform articolului 2. Ei au argumentat că:

- • Autoritățile cunoșteau riscul alunecărilor de noroi, având în vedere istoricul zonei și rapoartele anterioare.
- Digul deteriorat și lipsa măsurilor de întreținere au amplificat impactul dezastrului.

⁶ Cauza Budayeva și alții împotriva Rusiei (nr. 15339/02, hotărârea din 20 martie 2008)
<https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22%3A%22budayeva%20si%20alții%20impotriva%20rusiei%22%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%22itemid%22%3A%222001-116889%22%7D>.

- Absența unui sistem de avertizare timpurie și a unui plan de evacuare a împiedicat salvarea vieților.
- Ancheta ulterioară dezastrului a fost inadecvată, neidentificând responsabilii și neasigurând dreptate victimelor, ceea ce a constituit o încălcare procedurală a articolului 2.

Guvernul rus a contracarat, afirmând că:

- Alunecările de noroi au fost un eveniment excepțional și imprevizibil, cauzat de condiții meteorologice extreme, imposibil de prevenit.
- Autoritățile au făcut tot ce le-a stat în putință cu resursele disponibile, inclusiv prin emiterea unor avertizări generale.
- Nu există o legătură directă de cauzalitate între presupusa lor inacțiune și decese, iar responsabilitatea statului nu poate fi angajată pentru toate dezastrurile naturale.

Curtea a analizat cazul prin prisma celor două dimensiuni ale articolului 2: obligația substanțială (de a preveni pierderea vieții) și obligația procedurală (de a investiga eficient cazurile de deces). Raționamentul Curții s-a bazat pe principiul obligațiilor pozitive ale statelor, dezvoltat în jurisprudența anterioară (ex. Osman împotriva Regatului Unit, 1998)⁷.

5. Obligația pozitivă de prevenire:

- • Cunoașterea riscului: CEDO a constatat că autoritățile ruse erau conștiente de pericolul alunecărilor de noroi. Rapoarte oficiale din 1999 avertizaseră asupra vulnerabilității zonei, iar digul fusese declarat nefuncțional cu mult timp înainte. Curtea a subliniat că statul are datoria de a acționa atunci când există un risc „*real și imediat*”⁸ la adresa vieții, chiar dacă acesta provine din cauze naturale.
 - • Măsuri insuficiente: Deși statul nu este responsabil pentru toate dezastrurile naturale, CEDO a stabilit că trebuie să ia măsuri „*rezonabile și proporționale*”⁹ pentru a reduce riscurile previzibile. Lipsa reparațiilor la dig, absența unui sistem de monitorizare a vremii și neorganizarea evacuărilor au fost considerate eșecuri clare. Curtea a respins argumentul Rusiei privind imprevizibilitatea, arătând că prognozele meteorologice și istoricul zonei ofereau suficiente indicii pentru a anticipa dezastrul.
 - • Protecția comunităților vulnerabile: Tyrnauz era o zonă locuită, iar autoritățile aveau obligația de a proteja populația expusă, mai ales că nu existau alternative de relocare.
2. Cauzalitatea: Curtea nu a cerut dovada absolută că măsurile ar fi prevenit toate decesele, ci a evaluat dacă inacțiunea statului a contribuit semnificativ la pierderile de vieți. Lipsa avertizărilor și a evacuărilor a fost considerată un factor agravant, care a privat victimele de șansa de a se salva.
3. Obligația procedurală: Ancheta post dezastru a fost superficială, limitându-se la investigații administrative fără a stabili responsabilități clare sau a trage la răspundere oficialii implicați. CEDO a subliniat că o investigație efectivă este esențială pentru a preveni viitoare încălcări și a asigura dreptatea victimelor.

CEDO a concluzionat că Rusia a încălcat articolul 2 în ambele sale aspecte:

- Substanțial: Prin neadoptarea măsurilor necesare pentru a preveni un risc cunoscut și previzibil.
- Procedural: Prin lipsa unei anchete adecvate.

⁷ Cauza Osman împotriva Regatului Unit

<https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22%3A%22Osman%20impotriva%20regatului%20unit%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%7D%22itemid%22%3A%22001-94149%22%7D>.

⁸ Cauza Budayeva și alții împotriva Rusiei (nr. 15339/02, hotărârea din 20 martie 2008)

<https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22fulltext%22%3A%22budayeva%20si%20alii%20impotriva%20rusiei%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%7D%22itemid%22%3A%22001-116889%22%7D>.

⁹ Idem.

Statul a fost obligat să plătească despăgubiri: 30.000 de euro pentru Khalimat Budayeva (prejudiciu moral) și sume mai mici (între 10.000 și 15.000 de euro) pentru ceilalți reclamați.

Hotărârea Budayeva a consolidat jurisprudența CEDO privind responsabilitatea statelor în gestionarea dezastrelor naturale, cu implicații directe pentru impactul schimbărilor climatice asupra dreptului la viață:

15. Precedent pentru riscurile climatice: Deși cazul nu a abordat explicit schimbările climatice, principiul obligației pozitive se aplică fenomenelor extreme exacerbate de încălzirea globală (ex. inundații, valuri de căldură). Statele pot fi trase la răspundere dacă nu iau măsuri preventive în fața riscurilor previzibile, cum ar fi întărirea infrastructurii sau emiterea avertizărilor.
16. Protecția comunităților vulnerabile: Decizia subliniază necesitatea protejării grupurilor expuse, un aspect crucial în contextul climatic, unde populațiile sărace sau indigene sunt disproporționat afectate.
17. Evoluția jurisprudenței: Budayeva oferă un cadru juridic ce poate fi extins la cazurile viitoare legate de schimbările climatice. De exemplu, un stat care ignoră avertismentele privind creșterea nivelului mării sau secetele ar putea fi considerat responsabil pentru pierderi de vieți.
18. Legătura cu tratatele internaționale: Hotărârea este complementară obiectivelor Acordului de la Paris, care promovează adaptarea la schimbările climatice pentru a proteja drepturile omului, inclusiv dreptul la viață.

6. Răspunsul internațional și național la impactul schimbărilor climatice asupra dreptului la viață în jurisprudența CEDO

La nivel internațional se observă o conștientizare tot mai mare a legăturii dintre schimbările climatice și drepturile omului, în special dreptul la viață, protejat de articolul 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Organizații precum Organizația Națiunilor Unite (ONU) și Uniunea Europeană (UE)¹⁰ au început să integreze această perspectivă în strategiile lor de combatere a schimbărilor climatice, recunoscând că fenomenele climatice extreme pun în pericol supraviețuirea umană.

Schimbările climatice au devenit o prioritate globală, ceea ce a dus la adoptarea mai multor tratate internaționale menite să abordeze această amenințare, inclusiv în raport cu dreptul la viață:

1. Convenția-cadru a ONU privind schimbările climatice (UNFCCC)¹¹: Adoptată în 1992 și intrată în vigoare în 1994, UNFCCC este primul tratat global dedicat schimbărilor climatice. Scopul său principal este reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră pentru a limita încălzirea globală, protejând astfel dreptul la viață al comunităților expuse riscurilor climatice.

2. Protocolul de la Kyoto: Adoptat în 1997 ca parte a UNFCCC, acesta impune țărilor dezvoltate obligații de reducere a emisiilor, recunoscând responsabilitatea lor istorică. Prin diminuarea efectelor climatice, protocolul contribuie indirect la prevenirea pierderilor de vieți, un aspect relevant în jurisprudența CEDO.

3. Acordul de la Paris: Semnat în 2015 la COP21, acest tratat universal urmărește limitarea creșterii temperaturii globale sub 2°C, cu un obiectiv ambițios de 1,5°C. Preambulul acordului menționează explicit drepturile omului, inclusiv dreptul la viață, subliniind necesitatea protejării populațiilor vulnerabile împotriva riscurilor climatice.

¹⁰ N. V. Dură, „Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană. De la „Justiniani Institutiones” la „Tratatul instituind o Constituție pentru Europa”.

¹¹ UNFCCC, Adoption of the Paris Agreement, 21st Conference of the Parties, Paris, United Nations, 2015.

4. Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă: Adoptată în 2015, agenda include 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD), dintre care unele abordează schimbările climatice. Protejarea mediului este văzută ca o condiție esențială pentru garantarea dreptului la viață al generațiilor actuale și viitoare.

La nivel local, municipalitățile și comunitățile globale resimt direct consecințele schimbărilor climatice, impactul asupra dreptului la viață fiind o realitate cotidiană. În 2022, Delegația UE la Geneva, Misiunea Permanentă a Insulelor Marshall și Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului au organizat un simpozion pentru a discuta astfel de efecte, evidențiind necesitatea protecției juridice a vieții în fața crizelor climatice.

Pe plan național, multe state au început să elaboreze strategii pentru a combate schimbările climatice și a proteja dreptul la viață, inclusiv prin tranziția la energie curată și sprijinirea comunităților vulnerabile. Totuși, jurisprudența CEDO sugerează că lipsa unor măsuri eficiente ar putea duce la încălcări ale articolului 2, mai ales în cazurile în care statele nu reușesc să prevină decesele cauzate de fenomene climatice previzibile.

7. Concluzii

Această lucrare a investigat efectele schimbărilor climatice asupra drepturilor omului, evidențiind conexiunea profundă dintre aceste două domenii. S-a demonstrat că schimbările climatice pot influența semnificativ o serie de drepturi fundamentale, precum dreptul la viață, securitate, hrană, sănătate, locuință și libertatea de mișcare. În acest sens, s-a analizat vulnerabilitatea disproporționată a anumitor grupuri, cum ar fi populațiile indigene, persoanele sărace și locuitorii din țările în curs de dezvoltare, care sunt expuși celor mai mari riscuri generate de schimbările climatice. De asemenea, au fost evaluate măsurile luate la nivel internațional și național pentru a contracara schimbările climatice și a proteja drepturile omului, subliniind că, în ciuda progreselor înregistrate, persistă încă obstacole și deficiențe importante.

Protejarea drepturilor omului în contextul schimbărilor climatice este de o importanță crucială. Acest aspect nu doar că garantează demnitatea și bunăstarea tuturor indivizilor, dar reprezintă și un element esențial al unui răspuns eficient și just la provocările climatice. Educația și conștientizarea publică pot avea un rol determinant în apărarea drepturilor omului în fața schimbărilor climatice, acest lucru putând fi realizat prin diverse metode.

În primul rând, programele școlare ar trebui să integreze informații detaliate despre schimbările climatice și impactul lor asupra drepturilor omului, stimulând astfel implicarea tinerilor în lupta împotriva acestor fenomene și în promovarea drepturilor fundamentale.

În al doilea rând, campaniile de informare pot contribui la educarea publicului larg, utilizând mijloace precum mass-media, rețelele sociale și evenimentele publice.¹²

În al treilea rând, pregătirea jurnaliștilor și a altor comunicatori esențiali poate facilita o dezbatere publică mai bine informată și mai echilibrată pe această temă. Adaptarea la schimbările climatice este indispensabilă pentru protejarea drepturilor omului. Aceasta implică o varietate de strategii, de la dezvoltarea infrastructurilor rezistente la condițiile climatice extreme, până la optimizarea gestionării resurselor de apă și sol. De pildă, construcția de diguri și baraje poate proteja comunitățile de inundații, iar ameliorarea sistemelor de irigații poate asigura securitatea alimentară în perioade de secetă. Totodată, investițiile în conservarea și refacerea ecosistemelor naturale, precum pădurile și mangrovele, sunt esențiale pentru reducerea impactului schimbărilor climatice.

Pentru a fi eficiente, strategiile de adaptare trebuie să fie personalizate în funcție de specificul local și să țină cont de nevoile și drepturile celor mai vulnerabili. Acest lucru presupune,

¹² F. Brașoveanu, „Considerations on the Right to a Healthy Living Environment” în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series* 16, 1 (2016).

spre exemplu, includerea vocilor comunităților indigene și ale altor grupuri expuse în procesele de planificare și aplicare a măsurilor de adaptare.

În concluzie, lucrarea accentuează necesitatea urgentă a unor acțiuni concrete pentru protejarea drepturilor omului în contextul schimbărilor climatice. Aceste acțiuni includ întărirea angajamentelor politice, creșterea investițiilor în adaptare, informarea publicului și impulsivarea cercetării în domeniu. Toate aceste demersuri sunt vitale pentru a asigura un viitor sustenabil și echitabil într-o lume afectată de transformările climatice.

Referințe

- F. Brașoveanu, „Considerations on the Right to a Healthy Living Environment”, în Analele Universității, Seria Științe Economice 16, nr.1, anul 2016, pag. 53-57.
- N. V. Dură, „Drepturile și libertățile omului în gândirea juridică europeană. De la „Justiniani Institutiones” la „Tratatul instituind o Constituție pentru Europa”, în Analele Universității Ovidius, Seria Drept și Științe Administrative, nr. 1, anul 2006, pag. 129-151.
- www.consilium.europa.eu
- www.echr.coe.int
- www.legislatie.just.ro
- www.ohchr.org

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI JURISPRUDENȚA CEDO

Andreea-Teodora TOMA⁸⁸⁰

Abstract

Discuția despre inteligența artificială (IA) și impactul acesteia asupra jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) este una recentă, însă devine din ce în ce mai relevantă pe măsură ce tehnologiile avansează. De la simple concepte teoretice la realități juridice concrete, acest subiect ridică provocări fără precedent în ceea ce privește protecția drepturilor fundamentale. Sistemele dezvoltate pentru a sprijini luarea deciziilor ajung să genereze, la rândul lor, dileme juridice care impun actualizarea cadrului normativ european.

Una dintre marile contradictorialități este: deși inteligența artificială poate îmbunătăți în mod semnificativ eficiența și coerența deciziilor juridice, utilizarea sa ridică probleme legate de responsabilitate, transparență și echitate procedurală. Cui îi revine sarcina prejudiciului în cazul unei decizii greșite luate cu ajutorul acesteia? Cum pot fi garantate drepturi fundamentale, precum dreptul la un proces echitabil (art. 6 CEDO), atunci când algoritmi sunt implicați în analiza probelor sau chiar în redactarea deciziilor? Pot oare aceste sisteme să fie considerate actori juridici autonomi în fața instanțelor?

Din perspectiva Curții Europene a Drepturilor Omului, o întrebare crucială ar fi: cum va răspunde Curtea provocărilor generate de această nouă realitate digitală și ce standarde va impune statelor membre pentru a asigura respectarea drepturilor omului în era digitalizării?

Cuvinte cheie: *CEDO, drepturile omului, proces echitabil, protecția datelor, viața privată transparență algoritmică, responsabilitate juridică, decizii automatizate, reglementare europeană.*

1. Introducere

Dezvoltarea tot mai rapidă a inteligenței artificiale (IA) a adus multiple modificări în diferite sectoare, de la economie și sănătate până la justiție și securitate. Utilizarea algoritmilor pentru luarea deciziilor a devenit din ce în ce mai frecventă, însă acest progres tehnologic ridică numeroase probleme de ordin juridic și etic.

Inteligența artificială a fost întotdeauna un subiect de fascinație pentru societate. De la progresele tehnologice până la romane abstracte despre un viitor în care conștiința umană devine din ce în ce mai difuză, inteligența artificială a fost văzută atât ca un prilej, cât și ca un potențial pericol. Dacă în urmă cu câteva decenii aceste proiecții păreau simple exerciții de imaginație, astăzi suntem înconjuțați de astfel de sisteme integrate profund în viața noastră de zi cu zi.

⁸⁸⁰ Masterand, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: andreeatteodora@yahoo.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Laura-Cristiana Spătaru-Negură (e-mail: negura_laura@yahoo.com).

Cu toate acestea, dezvoltarea IA ridică întrebări fundamentale privind drepturile și libertățile individuale. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în calitate de garant al drepturilor fundamentale în Europa, se confruntă cu provocarea de a adapta principiile Convenției Europene a Drepturilor Omului la noile realități tehnologice.

De asemenea, IA este din ce în ce mai prezentă în luarea deciziilor administrative, inclusiv în evaluarea cererilor de azil sau în alocarea resurselor publice. Acest lucru ridică probleme legate de articolul 6 al CEDO (dreptul la un proces echitabil), deoarece deciziile automate pot să nu ofere transparență sau posibilitatea unei contestații eficace.

Uniunea Europeană a propus o serie de reglementări menite să echilibreze progresul tehnologic cu protecția drepturilor fundamentale. *Legea privind Inteligența Artificială* a UE stabilește cerințe stricte pentru sistemele IA care prezintă un „risc ridicat”, iar directivele privind răspunderea IA propun norme clare pentru situațiile în care utilizarea IA cauzează prejudicii. Aceste inițiative reflectă angajamentul Europei de a construi un cadru legal în care IA și drepturile omului să poată coexista armonios⁸⁸¹.

Într-un mod similar, CEDO va trebui să-și dezvolte jurisprudența astfel încât să ofere un răspuns clar la noile provocări impuse de IA. Așa cum literatura a imaginat un viitor în care tehnologia scapă de sub control, realitatea ne arată că, printr-un cadru legal adecvat, IA poate rămâne un instrument aflat în slujba omului.

Astfel, statele europene, organizațiile internaționale și instanțele judiciare, inclusiv CEDO, trebuie să colaboreze pentru a asigura un echilibru între inovație și respectarea drepturilor fundamentale. IA nu trebuie să devină un factor de dezechilibru social sau juridic, ci un element care, utilizat corect, să contribuie la progresul societății.

2. Limitarea inteligenței artificiale

Inteligența Artificială excelează în identificarea unor modele prestabilite și în clasificarea situațiilor în categorii rigide, precum „corect” și „incorect” sau „legal” și „ilegal”. Un exemplu clasic este utilizarea IA pentru detectarea fraudei în tranzacțiile cu carduri bancare⁸⁸². Având în vedere volumul imens de date financiare care trebuie analizat în timp real, sistemele IA sunt extrem de utile în identificarea tranzacțiilor suspecte pe baza unor tipare anterioare. Cu toate acestea, atunci când situațiile analizate nu sunt clare și nu se încadrează în tiparele prestabilite, IA poate produce erori semnificative.

În domeniul drepturilor omului, astfel de erori pot avea consecințe grave. De exemplu, sistemele IA utilizate în supravegherea cetățenilor sau în evaluarea cererilor de azil pot discrimina involuntar anumite grupuri vulnerabile.

CEDO a subliniat în mai multe cazuri, precum cauza *Big Brother Watch și alții c. Regatul Unit*⁸⁸³, importanța protecției dreptului la viață privată și a necesității unor garanții adecvate împotriva supravegherii excesive. Dacă un algoritm clasifică greșit o persoană ca fiind „suspectă” pe baza unor criterii opace, cine este responsabil pentru încălcarea drepturilor sale?

Un alt exemplu relevant este utilizarea IA în domeniul juridic. Tot mai multe instituții adoptă sisteme automatizate pentru analiza documentelor juridice, cu scopul de a sprijini activitatea avocaților și judecătorilor⁸⁸⁴. Deși aceste sisteme pot oferi o analiză rapidă și eficientă a unor texte,

⁸⁸¹ Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (*Legea privind inteligența artificială*) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, COM/2021/206 final.

⁸⁸² Harry Surden, *Artificial Intelligence and Law: An Overview* - Georgia State University Law Review, Vol. 35, pag. 1326.

⁸⁸³ <https://hudoc.echr.coe.int/fre/#%7B%22itemid%22:%5B%22002-13278%22%5D%7D>.

⁸⁸⁴ Harry Surden, *Artificial Intelligence and Law: An Overview* - Georgia State University Law Review, Vol. 35, pag. 1322.

ele nu pot înlocui interpretarea umană a normelor juridice, care implică nuanțe și judecăți contextuale. Dreptul este un domeniu profund interpretativ, în care concepte precum „termen rezonabil” sau „morală publică” nu pot fi reduse la simple reguli algoritmice.

În acest context, jurisprudența CEDO joacă un rol esențial în stabilirea unor principii clare privind utilizarea IA în procesele decizionale. De exemplu, articolul 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului garantează dreptul la un proces echitabil.

Dacă un sistem IA este folosit pentru a lua decizii administrative sau juridice, trebuie să existe mecanisme clare prin care cetățenii să poată contesta rezultatele acestuia. Cazuri precum *López Ribalda și alții c. Spania*⁸⁸⁵ au demonstrat importanța protecției drepturilor individuale în fața tehnologiilor invazive.

Prin urmare, deși IA poate fi un instrument valoros pentru reglarea proceselor administrative și juridice, ea nu poate înlocui complet factorul uman. Limitările sale în ceea ce privește interpretarea și contextul juridic subliniază necesitatea unor reglementări stricte și a unor mecanisme de supraveghere care să protejeze drepturile fundamentale ale cetățenilor europeni. CEDO și instituțiile europene trebuie să colaboreze pentru a asigura că utilizarea IA respectă principiile statului de drept și nu subminează drepturile garantate prin Convenție.

3. Metode de reglementare

Pentru a preveni abuzurile și utilizările discriminatorii ale IA, diverse instituții europene și internaționale au propus metode de reglementare, care includ:

- Reglementarea prin legislație – Uniunea Europeană a propus un set de reguli clare pentru utilizarea IA, precum Legea privind Inteligența Artificială (AI Act), care clasifică aplicațiile IA în funcție de riscul pe care îl prezintă.⁸⁸⁶
- Principiul transparenței – Se propune ca IA să fie explicabilă, astfel încât deciziile luate de algoritmi să poată fi înțelese și contestate.
- Responsabilitatea juridică – Reglementările trebuie să stabilească cine este răspunzător în cazul în care IA cauzează prejudicii. Directiva privind răspunderea pentru IA (COM 2022/496) urmărește să clarifice acest aspect.
- Reglementare etică și autoreglementare – Multe companii de tehnologie își impun standarde etice interne, însă acestea nu sunt întotdeauna suficiente pentru a garanta respectarea drepturilor omului.

4. Legislația Uniunii Europene privind inteligența artificială

Această propunere legislativă definește un „sistem de inteligență artificială” ca fiind un software capabil să genereze conținuturi, previziuni sau decizii care influențează mediile cu care interacționează⁸⁸⁷. Întrucât există o linie fină între protejarea drepturilor fundamentale și supravegherea excesivă, regulamentul introduce principii de transparență și măsuri de protecție pentru a preveni abuzurile.

⁸⁸⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-198620&filename=CASE%20OF%20L%C3%93PEZ%20RIBALDA%20AND%20OTHERS%20v.%20SPAIN%20-%20%205BRomanian%20Translation%205D%20legal%20summary%20by%20the%20Constitutional%20Court%20of%20the%20Republic%20of%20Moldova%20.pdf&logEvent=False>.

⁸⁸⁶ Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, COM/2021/206 final., art. 3.

⁸⁸⁷ *Idem*, pg. 1330.

Deși protejarea libertăților individuale este esențială, regulamentul impune și restricții asupra anumitor drepturi în funcție de gradul de risc al sistemelor IA⁸⁸⁸. Spre exemplu, libertatea de a desfășura o activitate comercială și libertatea artelor și științelor pot fi limitate pentru a proteja siguranța publică, sănătatea și alte drepturi fundamentale.⁸⁸⁹ Această abordare reflectă echilibrul necesar între inovație și protecția drepturilor omului, un principiu central în jurisprudența CEDO.

Clasificarea sistemelor IA în funcție de riscuri este una dintre cele mai importante inovații ale acestui regulament. Se disting trei categorii:

- Sisteme cu risc inacceptabil – interzise din cauza pericolelor asupra drepturilor omului.
- Sisteme cu risc ridicat – cum ar fi cele utilizate în justiție, sănătate sau securitate, care trebuie să respecte cerințe stricte.
- Sisteme cu risc scăzut – care necesită doar transparență sporită, dar fără cerințe suplimentare.

Una dintre cele mai mari provocări ale reglementării IA este stabilirea răspunderii pentru prejudiciile cauzate de aceste sisteme. În acest sens, Uniunea Europeană propune două directive esențiale:

- Directiva privind răspunderea sistemelor IA⁸⁹⁰
- Directiva privind răspunderea pentru produsele cu defect (revizuită)⁸⁹¹

Directiva privind răspunderea sistemelor IA introduce o prezumție relativă a cauzalității atunci când utilizatorul unui sistem IA este prejudiciat din cauza unei deficiențe a acestuia. Sarcina probei revine celui prejudiciat, însă instanțele pot aplica această prezumție de cauzalitate dacă sistemul IA nu respectă cerințele de transparență și siguranță. Această modificare este crucială, deoarece sistemele IA sunt adesea opace (așa-numitul „black box”⁸⁹²), ceea ce face dificilă dovedirea relației de cauzalitate între decizia luată de IA și prejudiciul suferit.

O astfel de măsură are implicații directe în materie de acces la justiție și dreptul la un proces echitabil, principii consacrate de CEDO. Spre exemplu, în cazul în care un sistem IA este utilizat pentru a lua decizii administrative, persoana afectată trebuie să aibă dreptul de a contesta decizia și de a solicita despăgubiri.

Uniunea Europeană este lider în reglementarea inteligenței artificiale. Printre cele mai importante inițiative legislative se numără:

- Legea privind Inteligența Artificială (AI Act, COM/2021/206 final) – Această lege propune o clasificare a sistemelor IA în funcție de riscul pe care îl prezintă (risc inacceptabil, ridicat, limitat și minim).
- Propunerea de Directivă privind răspunderea pentru IA (COM 2022/496) – Aceasta urmărește să stabilească reguli clare privind responsabilitatea civilă pentru daunele cauzate de IA.
- Propunerea de Regulament privind protecția datelor biometrice – UE impune restricții privind utilizarea recunoașterii faciale în spațiile publice.

Toate aceste reglementări au un impact direct asupra modului în care IA este utilizată și asupra compatibilității sale cu drepturile omului.

⁸⁸⁸ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 16.

⁸⁸⁹ Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, COM/2021/206 final.

⁸⁹⁰ Propunere de Directivă a Parlamentului european și a Consiliului pentru adoptarea unor norme ce privesc răspunderea civilă extracontractuală a IA (Directiva privind răspunderea IA), 2022 COM(2022) 496 final.

⁸⁹¹ Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului cu privire la răspunderea pentru produsele cu defect (COM (2022) 495).

⁸⁹² Propunere de Directivă a Parlamentului european și a Consiliului pentru adoptarea unor norme ce privesc răspunderea civilă extracontractuală a IA (Directiva privind răspunderea IA), 2022 COM(2022) 496 final, Expunere de motive.

5. Curtea Europeană a Drepturilor Omului și inteligența artificială

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a început deja să analizeze cazuri relevante pentru IA, deși multe dintre ele se referă la tehnologii conexe, precum supravegherea și prelucrarea datelor personale.

Un caz relevant ar fi *Sigurður Einarsson și alții împotriva Islandei* a fost soluționat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) la 4 iunie 2019.

Acesta a vizat procesul penal împotriva a patru directori ai băncii Kaupthing, legat de o tranzacție de acțiuni înainte de prăbușirea băncii în 2008. Reclamanții au susținut că dreptul lor la un proces echitabil, garantat de articolul 6 § 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, a fost încălcat din cauza lipsei de imparțialitate a unui judecător al Curții Supreme din Islanda.

În special, unul dintre judecătorii Curții Supreme avea un fiu care a lucrat pentru Kaupthing atât înainte, cât și după prăbușirea acesteia.

Această legătură familială a generat temeri justificate privind imparțialitatea judecătorului. CEDO a constatat că, deși reclamanții ar fi putut recuza judecătorul a cărui soție era membru în consiliul Autorității de Supraveghere Financiară, nu au fost informați despre faptul că fiul judecătorului a fost angajat al băncii.

Curtea a considerat că această omisiune a afectat imparțialitatea obiectivă a instanței, încălcând articolul 6 § 1 din Convenție⁸⁹³. Această hotărâre subliniază importanța transparenței și imparțialității în sistemul judiciar, evidențiind necesitatea ca judecătorii să evite orice situație care ar putea genera suspiciuni rezonabile privind lipsa de imparțialitate. Acest caz a reușit să atingă următoarele puncte:

19. Imparțialitate judiciară și algoritmi
 - Cazul evidențiază cât de importantă este transparența în procesele judiciare. Acest principiu devine relevant în contextul inteligenței artificiale (IA) în justiție, unde algoritmi de analiză juridică ar putea influența decizia.
 - Un sistem IA folosit în evaluarea imparțialității unui judecător ar putea detecta conflictele de interese mai bine decât metodele tradiționale.
20. Utilizarea IA pentru identificarea prejudecăților
 - IA ar putea fi folosit pentru a analiza factorii care ar putea afecta obiectivitatea unui judecător, verificând conexiunile acestuia cu părțile implicate.
 - Totuși, implementarea unor astfel de sisteme ridică probleme legate de protecția datelor și de etica utilizării IA în domeniul juridic.
21. Impact asupra interpretării dreptului la un proces echitabil
 - Hotărârea CEDO ar putea servi drept precedent pentru integrarea IA în verificarea imparțialității judiciare, dar cu măsuri de control pentru a evita discriminarea algoritmică.
 - Aceasta ridică întrebarea dacă IA ar putea fi folosit pentru a identifica riscuri de imparțialitate în mod mai obiectiv decât un om.

Astfel, hotărârea Curții a subliniat importanța transparenței judiciare și a generat discuții despre cum IA ar putea contribui la un sistem de justiție mai corect, dar și despre limitele etice ale utilizării tehnologiei în procesele legale.

6. Impact

Impactul IA asupra jurisprudenței CEDO este unul marcant, determinând o reinterpretare a drepturilor fundamentale în era digitală. Curtea este nevoită să stabilească echilibrul între utilizarea tehnologiei și protejarea libertăților individuale.

⁸⁹³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului - Hotărâre – <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-193494%22%5D%7D>.

Ca orice normă juridică aplicabilă, reglementările Uniunii Europene privind Inteligența Artificială vor influența societatea europeană și vor contribui la schimbarea modului în care populația percepe aceste sisteme.

Aceste măsuri nu sunt doar un set de obligații tehnice impuse dezvoltatorilor și utilizatorilor de IA, ci și un mijloc de armonizare normativă la nivelul statelor membre, reflectând principiile fundamentale care stau la baza pieței unice digitale. Așa cum, în lumea materială, libera circulație a mărfurilor și serviciilor este un pilon al Uniunii Europene, același obiectiv este urmărit și în plan digital – crearea unui spațiu european al inteligenței artificiale bazat pe încredere, transparență și protecția drepturilor fundamentale.

Unul dintre cele mai importante efecte ale acestor reglementări se va resimți asupra drepturilor omului, în special în ceea ce privește accesul la justiție și protecția persoanelor afectate de deciziile automate. Astfel, procedurile în care un sistem IA este responsabil pentru un prejudiciu nu vor mai fi semnificativ mai lungi sau mai costisitoare decât cele tradiționale. Noile norme privind transparența și explicabilitatea algoritmilor vor permite persoanelor să înțeleagă mai bine modul în care IA le influențează viața și să conteste deciziile atunci când acestea le încalcă drepturile. Mai mult, clasificarea sistemelor IA în funcție de gradul de risc, așa cum este prevăzută în Legea privind inteligența artificială, asigură o protecție mai riguroasă a drepturilor fundamentale, permițând o supraveghere proporțională și diferențiată în funcție de impactul acestor tehnologii asupra societății.

Dincolo de aceste schimbări conceptuale, este esențială crearea unor instituții specializate care să monitorizeze și să asigure respectarea acestor reglementări. Pe de o parte, o astfel de măsură va garanta protecția efectivă a cetățenilor la nivel național, oferindu-le posibilitatea de a raporta încălcările drepturilor lor. Pe de altă parte, aceasta va contribui la dezvoltarea unei noi piețe a muncii, generând locuri de muncă și consolidând economia digitală europeană.

Un alt aspect de interes îl reprezintă impactul acestor reglementări asupra industriei tehnologice, atât în Uniunea Europeană, cât și la nivel global. Numeroși producători de sisteme IA, inclusiv cei din state terțe, și-au exprimat îngrijorarea cu privire la noile standarde impuse. Există temerea că regulile stricte privind transparența, securitatea și responsabilitatea IA ar putea limita inovația sau impune costuri considerabile dezvoltatorilor.

În acest context, se vorbește tot mai des despre „Brussels Effect”⁸⁹⁴, fenomenul prin care reglementările Uniunii Europene devin standarde globale datorită impactului economic și juridic al pieței europene. Un precedent clar este Regulamentul General privind Protecția Datelor (GDPR), care a determinat numeroase companii din întreaga lume să își adapteze practicile pentru a respecta normele europene.

În mod similar, se preconizează că Legea privind inteligența artificială va deveni un punct de referință internațional, influențând reglementările altor jurisdicții și consolidând rolul Uniunii Europene ca lider în domeniul eticii și drepturilor fundamentale în era digitală.

7. Concluzii

Inteligența artificială reprezintă atât o oportunitate, cât și un risc pentru drepturile fundamentale. În timp ce IA poate aduce beneficii însemnate, utilizarea sa trebuie să fie însoțită de mecanisme de control eficiente.

Omenirea nu alege să rămână pasivă în fața provocărilor pe care Inteligența Artificială le ridică pentru drepturile fundamentale și statul de drept. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) și Uniunea Europeană recunosc importanța protejării individului în fața unei tehnologii care, dacă nu este reglementată corespunzător, ar putea genera riscuri substanțiale. Într-o epocă în care IA devine tot mai influentă, ne aflăm la o răscruce de drumuri: putem fie să ne asigurăm că

⁸⁹⁴ <https://www.economist.com/europe/2021/04/24/the-eu-wants-to-become-the-worlds-superregulator-in-ai>.

această tehnologie este folosită pentru binele comun, fie să asistăm la o lume în care drepturile și libertățile fundamentale sunt amenințate de lipsa controlului asupra deciziilor automate.

Prin reglementările analizate, Uniunea Europeană nu doar că impune standarde stricte de transparență, siguranță și răspundere, ci transmite un mesaj clar: tehnologia trebuie să servească omul, nu invers. Omul este, în esența sa, unic, iar nicio tehnologie nu îi poate înlocui complet raționamentul, conștiința și capacitatea de a înțelege nuanțele morale și etice. Inteligența Artificială, oricât de sofisticată, rămâne un instrument, iar puterea de decizie trebuie să rămână în mâinile oamenilor. În acest sens, jurisprudența CEDO va juca un rol esențial în anii ce urmează, asigurând echilibrul între inovare și protecția drepturilor fundamentale.

Un citat sugestiv al lui Stephen Hawking, care surprinde perfect dilema pe care o trăim:

„Succesul de a crea Inteligență Artificială va fi cel mai mare eveniment al omenirii. Din păcate, ar putea la fel de bine să fie și ultimul, dacă nu învățăm să evităm riscurile.”

În cele din urmă, viitorul depinde de alegerile noastre, nu de mașini sau algoritmi. Este responsabilitatea noastră, ca societate, să ne asigurăm că IA rămâne un instrument al progresului, nu un factor de amenințare la adresa drepturilor fundamentale.

Referințe

- Petit, Nicolas – Law and Regulations of Artificial Intelligence and Robots: Conceptual Framework and Normative Implications, 9 martie 2017.
- Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului pentru adoptarea unor norme ce privesc răspunderea civilă extracontractuală a IA (Directiva privind răspunderea IA), 2022 COM (2022) 496 final.
- Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului cu privire la răspunderea pentru produsele cu defect (COM (2022) 495).
- Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, COM/2021/206 final.
- Surden, Harry – Artificial Intelligence and Law: An Overview, Georgia State University Law Review, Vol. 35.
- www.artificialintelligenceact.eu/
- www.coe.int/
- www.consilium.europa.eu
- www.echr.coe.int
- www.economist.com
- www.ec.europa.eu
- www.universuljuridic.ro

PROTECȚIA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ÎN MATERIA PROPRIETĂȚII

Georgiana-Maria VLĂDILĂ (MITRICĂ)⁸⁹⁵

Abstract

Curtea Europeană a Drepturilor Omului protejează dreptul fiecărei persoane, atât fizice cât și juridice de a deține în proprietate bunuri. Această protecție este asigurată prin articolul 1 al Protocolului adițional nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Acest articol are în vedere două aspecte: respectarea dreptului de proprietate, atât de către autoritățile statului, cât și de către alte persoane; și posibilitatea intervenției statului doar în anumite situații, cum ar fi pentru utilitatea publică. Curtea a analizat frecvent, în jurisprudența sa, conflicte legate de naționalizări, exproprieri, retrocedări, taxe excesive sau imposibilitatea valorificării unui drept de creanță, conturând treptat standardele europene de protecție a proprietății.

Importanța protecției dreptului de proprietate în viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului derivă tocmai din recunoașterea rolului central pe care proprietatea îl are în asigurarea libertății și securității individului. Jurisprudența Curții a reflectat, de-a lungul timpului, o abordare evolutivă și nuanțată asupra conținutului noțiunii de „bun” în sens convențional. Pe lângă bunurile materiale tangibile, Curtea a extins protecția și asupra drepturilor patrimoniale, inclusiv asupra creanțelor certe și exigibile, licențelor comerciale, fondului de comerț, drepturilor de autor sau a altor interese legitime recunoscute de ordinea juridică internă.

Dreptul de proprietate se bucură de o protecție solidă și complexă, fiind considerat fundamental pentru menținerea ordinii de drept și pentru asigurarea securității juridice în societățile democratice. Prin exigențele sale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului impune statelor obligația nu doar de a se abține de la măsuri abuzive, ci și de a crea un cadru legislativ și instituțional care să permită exercitarea efectivă și neîngrădită a acestui drept, reafirmând în permanență rolul său de gardian al drepturilor și libertăților fundamentale în Europa.

În practică, CEDO analizează posibilele încălcări ale statelor, analizând dacă acestea au respectat sau nu procedurile legale, dacă au fost oferite compensații echitabile în cazul unor exproprieri și în anumite situații, cum este cazul hotărârilor pilot pe care le vom analiza, dacă statele au luat măsurile necesare pentru a spori respectarea dreptului de proprietate în legislația națională. Un aspect deosebit de relevant în practica Curții îl reprezintă procedura hotărârilor pilot, prin care CEDO identifică probleme sistemice recurente în legislația sau practica unui stat și impune acestuia obligația de a adopta măsuri

⁸⁹⁵ Masterand, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București, Program de master Drept Internațional și al Uniunii Europene; (email: georgianamariamitrica@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Laura-Cristiana Spătaru-Negură (negura_laura@yahoo.com).

generale pentru remedierea situației. Astfel de decizii au fost pronunțate în cauze emblematice precum Maria Atanasiu și alții contra României, unde Curtea a sancționat tergiversarea retrocedării bunurilor confiscate în perioada comunistă și a impus României reforma cadrului legislativ pentru a asigura respectarea efectivă a dreptului de proprietate.

Cuvinte cheie: *drept de proprietate, bunuri, încălcarea dreptului de proprietate, stat, persoana fizică, expropriere, hotărâri pilot, compensație, naționalizare, retrocedare*

1. Introducere

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, cunoscută și sub denumirea de „Convenția Europeană a Drepturilor Omului” (CEDO), reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente juridice internaționale în materie de protecție a drepturilor fundamentale. Elaborată sub egida Consiliului Europei în anul 1950 și intrată în vigoare în anul 1953, Convenția a fost creată ca un răspuns la atrocitățile celui de-al Doilea Război Mondial, având drept scop garantarea unui cadru comun de valori democratice și de respect al drepturilor omului în Europa. În timp, aceasta a devenit un pilon esențial al sistemului european de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale, influențând profund dezvoltarea juridică, socială și politică a statelor membre.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului reprezintă un important mecanism de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, alcătuită din 59 de articole și 16 protocoale adiționale, Convenția oferă protecție pe teritoriul a 46 de state. România a ratificat Convenția prin Legea nr. 30/1994 privind ratificarea Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la aceasta convenție, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994.

CEDO funcționează ca apărător al drepturilor omului, asigurându-se că statele respectă aceste drepturi, principiile de drept și democrația ca regim politic și social. Statele parte au obligația de a accepta jurisdicția Curții și caracterul obligatoriu al hotărârilor sale. Așadar, textul Convenției devine, ca efect al acceptării sale, parte integrantă în ordinea juridică a statelor. În general, Convenția se aplică cetățenilor statelor care au ratificat-o, însă în practică a fost constatat faptul că nu este necesară, în mod imperativ, o legătură juridică cu statul pentru a putea introduce o cerere la CEDO. Este necesar doar ca persoana care introduce o cerere să se afle în jurisdicția unui stat parte ca să se constate aplicabilitatea textului Convenției.

Dreptul de proprietate reprezintă unul dintre drepturile fundamentale ale omului, o componentă importantă a democrației. În Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul de proprietate este prevăzut de articolul 1 din Protocolul adițional numărul 1 la Convenție.

Articolul acesta enunță faptul că orice persoana, atât fizică, cât și juridică, beneficiază de protejarea bunurilor sale împotriva unor eventuale încălcări, însă sunt prevăzute și anumite excepții de la aceasta, situații anume în care statul poate interveni asupra acestui drept: cauze de utilitate publică sau asigurarea plății unor impozite, amenzi sau contribuții.

Dreptul de proprietate nu a fost prevăzut de la redactarea inițială a textului Convenției, însă dezvoltarea socio-economică a statelor a creat cadrul necesar și a impus consacrarea acestuia ca drept fundamental al omului în Convenția Europeană a drepturilor omului. Incluziunea dreptului de proprietate în textul Convenției Europene a Drepturilor Omului denotă importanța deosebită pe care o are protecția proprietății în societate, de asemenea arată evoluția acesteia și flexibilitatea textului Convenției pentru a garanta o protecție cât mai eficientă a drepturilor și libertăților omului. De cele mai multe ori, apărarea dreptului de proprietate este analizat și din prisma articolului 6 al Convenției, dreptul la un proces echitabil, fiind constatate încălcări în acest sens, accesul liber la justiție fiind restricționat.

2. Protecția dreptului de proprietate sub cupola Convenției Europene a drepturilor omului

Conform art. 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție:

„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi privat de proprietatea sa decât pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții sau amenzi”.⁸⁹⁶

Dreptul de proprietate este un drept real cu un puternic caracter economic. Este singurul drept real care întrunește cele trei atribute, anume: posesia, folosința și dispoziția. Acestea îi conferă titularului său posibilitatea de a îl înstrăina, a-i culege fructele și de a utiliza bunul în orice manieră dorește. În ceea ce privește Convenția, dreptul de proprietate nu este absolut, existând limitări prevăzute. Cu toate acestea, CEDO urmărește ca aceste limitări să nu prejudicieze titularul dreptului. Statele nu pot interveni în dreptul de proprietate al unei persoane fără un temei legal și fără o cauză de utilitate publică. În text nu este prevăzută justa despăgubire, însă din principiile generale ale dreptului internațional și din vasta jurisprudență a Curții a fost stabilită obligativitatea ca în cazul unei lipsiri de proprietate, titularul dreptului de proprietate să primească o justă și prealabilă sepăgubire din partea statului.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu definește noțiunea de „bun”, însă prin principiile enunțate în hotărârile Curții, a fost determinată sfera de protecție a articolului 1 al Protocolului adițional nr. 1 la Convenție.

Prima parte a articolului face referire la bunuri. Prin termenul „bunuri”, Curtea protejează atât bunurile corporale (e.g. terenuri, imobile, obiecte), cât și bunurile incorporale (e.g. drepturi de autor, creațe, dreptul la pensie), iar în ceea ce privește existența în timp, Curtea oferă protecție atât bunurilor actuale, cât și celor viitoare, despre care un potențial reclamant ar putea susține că are o „așteptare legitimă”. Pentru a fi considerată existența unei așteptări legitime, Curtea a considerat că aceasta trebuie să fie concretă, nu doar o speranță, și să se bazeze pe un temei legal.

3. Principiile CEDO care decurg din analiza cauzelor întemeiate pe art. 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție

Prin intermediul Convenției s-au introdus trei principii pentru a ghida statele în respectarea dreptului de proprietate, anume: principiul respectării bunurilor persoanelor fizice sau juridice; principiul de interdicție a privării oricărei persoane de dreptul său de proprietate, cu excepția cazurilor de utilitate publică în condițiile legii și principiul libertății statului de a-și adopta legile necesare în vederea reglementării folosinței bunurilor conform interesului general sau pentru plata unor impozite, taxe, amenzi. Aceste principii funcționează ca și reguli în analiza cauzei de către Curte. Așadar, primul principiu reprezintă regula generală. Dacă o cauză nu poate fi analizată sub aspectul celorlalte principii, acestea cad sub incidența primului paragraf, prin urmare a regulii generale.

Orice intervenție din partea statului în dreptul de proprietate trebuie să îndeplinească condițiile legale.

Conform Curții, expresia „în condițiile prevăzute de lege” trebuie înțeleasă în același mod precum este interpretată și în cazul altor articole, precum: articolele 8, 9, și 10 din Convenție. Principiul legalității presupune ca temeiul legal să fie compatibil cu statul de drept și cu principiile

⁸⁹⁶ Convenția Europeană a Drepturilor Omului, disponibilă online la https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron.

democratice. De asemenea, în cauze precum *Beyeler împotriva Italiei*⁸⁹⁷ și *Hentrich împotriva Franței*⁸⁹⁸, Curtea a statuat faptul că este imperativ ca dispozițiile legale să fie suficient de accesibile, precise și previzibile în aplicarea lor.

4. Naționalizarea și retrocedările

Naționalizarea reprezintă o formă de expropriere, caracteristică regimurilor totalitare, ce constituie trecerea silită în patrimoniul statului a unor terenuri și/sau clădiri, fără ca titularul dreptului de proprietate să beneficieze de despăgubiri. Acest tip de expropriere este o modalitate abuzivă și arbitrară, uneori și cu motivație politică, prin care statele își însușeau proprietatea unor bunuri fără un temei legal concret, motivând necesitatea acestora pentru dezvoltarea industrială.

România a fost condamnată, de cele mai multe ori, pentru încălcarea articolului 1 din Protocolul adițional nr. 1, în ceea ce privește naționalizările și retrocedările. Mecanismul defectuos de restituire a proprietăților confiscate de regimul comunist au dus la înregistrarea a numeroase cereri împotriva României. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat necesară adoptarea unei hotărâri pilot în această situație pentru a ușura activitatea Curții. Așadar, prima hotărâre pilot împotriva României este *Maria Atanasiu și alții c. România*.

5. Hotărârea pilot pentru România - *Maria Atanasiu și alții c. România*

În cauza *Maria Atanasiu și alții împotriva României* (cererile nr. 30767/05 și 33800/06) sunt vizate probleme sistematice din România în ceea ce privește retrocedările și despăgubirile pentru proprietățile naționalizate în perioada regimului comunist.

În această cauză, reclamanții au obținut în justiție recunoașterea dreptului de proprietate și dreptul de a primi despăgubiri pentru imobilele confiscate abuziv, însă procedurile administrative și judiciare s-au prelungit excesiv, fără ca reclamanții să primească efectiv compensațiile stabilite. Curtea a stabilit că a avut loc încălcarea articolului 6 din Convenție, anume dreptul la un proces echitabil, și a articolului 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție, protecția proprietății. În plus, Curtea a suspendat analiza altor cereri în ceea ce privește această materie pe o perioadă de 18 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii în cauza *Maria Atanasiu și alții* contra României, pentru a oferi statului posibilitatea de redresare în ceea ce privește retrocedările:

*„241. Având în vedere numărul foarte mare de cereri îndreptate împotriva României, referitoare la același tip de contencios, Curtea hotărăște să suspende pentru o perioadă de 18 luni, începând de la data rămânerii definitive a prezentei hotărâri, analiza tuturor cererilor rezultate din aceeași problematică generală, în așteptarea adoptării de către autoritățile române a unor măsuri capabile să ofere un remediu adecvat tuturor persoanelor afectate de legile de reparație.”*⁸⁹⁹.

În Hotărârea pronunțată în cauza *Maria Atanasiu și alții* contra României, se constată numeroase principii utilizate de către Curte în analiza cererilor. Curtea, în analiza acestei cauze, a considerat a fi necesar să reamintească că statele nu pot fi obligate să restituie bunuri ce au fost transferate înainte de ratificarea Convenției:

*„Curtea reamintește, de asemenea, că art. 1 din Protocolul nr. 1 nu poate fi interpretat în sensul că ar impune statelor contractante o obligație generală de a restitui bunurile ce le-au fost transferate înainte să ratifice Convenția (Jantner împotriva Slovaciei, nr. 39.050/97, § 34, 4 martie 2003).”*⁹⁰⁰.

⁸⁹⁷ Cererea nr. 33202/96, Hotărârea din 02.01.2000 prezentată în Ghidul privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

⁸⁹⁸ Cererea nr. 13616/88, Hotărârea din 22.09.1994 prezentată în Ghidul privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

⁸⁹⁹ Cauza *Maria Atanasiu și alții* contra României (cererile 30767/05 și 33800/06).

⁹⁰⁰ Cauza *Maria Atanasiu și alții* contra României (cererile 30767/05 și 33800/06).

Însă, dacă statul adoptă o legislație pentru restituire (cum este situația României), articolul 1 al Protocolului adițional nr. 1 devine aplicabil:

„În schimb, atunci când un stat contractant, după ce a ratificat Convenția, inclusiv Protocolul nr. 1, adoptă o legislație care prevede restituirea totală sau parțială a bunurilor confiscate într-un regim anterior, se poate considera că acea legislație generează un nou drept de proprietate apărut de art. 1 din Protocolul nr. 1 în beneficiul persoanelor care întrunesc condițiile de restituire (Kopecký împotriva Slovaciei [MC], nr. 44.912/98, § 35, CEDO 2004-IX).”⁹⁰¹

Unul dintre cele mai importante principii din jurisprudența Curții, în ceea ce privește dreptul de proprietate și ingerința statului, este principiul legalității. Orice intervenție a statului trebuie să fie legală, iar normele de drept intern să fie suficiente de accesibile, precise și previzibile. Curtea a considerat în Maria Atanasiu și alții contra României:

„În plus, orice ingerință în exercitarea unui drept sau a unei libertăți recunoscute de Convenție trebuie să urmărească un scop legitim. De asemenea, în cauzele care presupun o obligație pozitivă, trebuie să existe o justificare legitimă pentru inacțiunea statului. Principiul „justului echilibru”, inerent însuși art. 1 din Protocolul nr. 1, presupune existența unui interes general al comunității. Datorită unei cunoașteri directe a societății lor și a nevoilor acesteia, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai bine plasate decât judecătorul internațional pentru a determina ceea ce este de „utilitate publică”. În mecanismul de protecție instituit de Convenție, acestora le revine, așadar, obligația de a se pronunța primele asupra existenței unei probleme de interes general ce justifică măsuri aplicabile în domeniul exercitării dreptului de proprietate, inclusiv măsuri ce presupun privări și restituiri de bunuri. Prin urmare, ele se bucură aici de o anumită marjă de apreciere, ca în alte domenii asupra cărora se extind garanțiile Convenției. În plus, noțiunea „utilitate publică” este amplă prin natura sa. În mod special, decizia de a adopta legi referitoare la privarea de proprietate sau care prevăd o despăgubire din fonduri publice pentru bunuri expropriate presupune, de obicei, analiza unor chestiuni politice, economice și sociale. Considerând că este normal ca legislatorul să dispună de o largă marjă în politica sa economică și socială, Curtea a declarat că respectă modul în care acesta concepe imperatiile „utilității publice”, cu excepția cazului în care judecata sa se dovedește a fi vădit lipsită de temei rezonabil (James și alții împotriva Regatului Unit, 21 februarie 1986, § 46, seria A nr. 98, Fostul rege al Greciei și alții, menționată mai sus, § 87, și Broniowski, menționată mai sus, § 149).”⁹⁰²

Atât ingerința asupra dreptului de proprietate, cât și omisiunea autorităților de a acționa trebuie să mențină un just echilibru între exigențele interesului general al societății și necesitatea protejării drepturilor fundamentale ale individului. În mod deosebit, orice măsură dispusă de stat, inclusiv cea care privează o persoană de bunurile sale, trebuie să respecte un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul legitim urmărit. În analiza fiecărei situații în care se invocă încălcarea acestui drept, Curtea are obligația de a examina dacă, prin acțiunea sau inacțiunea statului, persoana în cauză a fost constrânsă să suporte o sarcină excesivă și disproporționată.⁹⁰³

Această cauză are o semnificație majoră în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și în evoluția dreptului românesc privind protecția dreptului de proprietate. Ea a evidențiat problemele sistemice și structurale generate de ineficiența mecanismelor naționale de restituire sau compensare a proprietăților confiscate de regimul comunist. Importanța acesteia decurge din recunoașterea oficială de către CEDO a existenței unei probleme sistematice în România și aplicarea procedurii pilot care permite o soluționare mai efektivă a cauzelor și obligă statul pârât să adopte reforme legislative pentru a îmbunătăți situația. Hotărârea pilot în cauza Maria Atanasiu și alții contra România a „salvat” statul de la condamnări repetitive pe aceeași materie și a oferit o lecție

⁹⁰¹ Ibidem.

⁹⁰² Ibidem.

⁹⁰³ Cauza Sporrang și Lönnroth împotriva Suediei (Hotărâre din 23 septembrie 1982).

despre tergiversarea procesului în soluționarea cererilor de depăgubire, arătând ca nu poate fi evitat la nesfârșit.

Răspunsul statului la procedura pilot s-a materializat în Legea nr. 165/2013 privind măsurile pentru finalizarea procesului de restituire a imobilelor preluate în mod abuziv, care a fost adoptată direct ca urmare a hotărârii Maria Atanasiu și a obligațiilor asumate de România în fața CEDO. A fost gândită să oprească valul de procese similare care ar fi putut ajunge la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Legea nr. 165/2013 reglementează clar modalitatea de evaluare a imobilelor naționalizate și a stabilește ca în situația în care restituirea în natură a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist nu mai este posibilă, singura măsură reparatorie în echivalent care se acordă este compensarea prin puncte.

Deși Legea nr. 165/2013 a avut ca scop soluționarea unor eventuale probleme legate de restituiri, prin reglementarea unor termene clare, România a fost condamnată iarăși la CEDO. Cauza Văleanu și alții contra României (cererea nr. 59012/17 și alte 29 de cereri) invocă în principal art. 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenție, privesc procedurile administrative și/sau judiciare inițiate de reclamanți în temeiul diverselor legi de restituire adoptate în România începând din 1991, în vederea obținerii restituirii sau a unor despăgubiri pentru proprietățile confiscate sau naționalizate de regimul comunist.

Conform situației de fapt, reclamanții au obținut decizii definitive pronunțate în favoarea lor prin care instanțele fie au solicitat comisiilor locale să emită acte de proprietate (titluri de proprietate) și/sau să reconstituie dreptul de proprietate la care erau îndreptățiți fie să le achite compensații adecvate în schimb fie să le ofere un răspuns la aceste cereri. Curtea a constatat că imposibilitatea reclamantului de a beneficia de dreptul recunoscut prealabil de autoritățile române reprezintă o încălcare gravă a dreptului de protecție a proprietății (articolul 1 din Protocolul adițional nr. 1).

Cauza Văleanu contra României reprezintă încă un exemplu de eșec al statului în protejarea efectivă a dreptului de proprietate, contribuind la presiunea asupra României de a-și reforma legislația și practica administrativă în materia retrocedărilor. Hotărârea Văleanu și alții contra României este un exemplu clar în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a aplicat principiile esențiale ale protecției dreptului de proprietate. În special, Curtea a subliniat importanța protecției efective a drepturilor de proprietate, a principiului proporționalității și a obligației statului de a asigura un recurs efectiv. Astfel, statul român a fost găsit responsabil pentru că nu a reușit să restabilească efectiv dreptul de proprietate al reclamantului, ceea ce constituie o încălcare a drepturilor garantate de Articolul 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului

6. Concluzii

Protecția proprietății, consacrată în articolul 1 din Protocolul adițional nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, reprezintă unul dintre pilonii esențiali ai ordinii juridice europene și ai statului de drept. În viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului, protecția acestui drept nu se limitează la garantarea formală a existenței proprietății, ci implică și obligația pozitivă a statelor de a asigura condițiile necesare exercitării efective și neîngrădite a prerogativelor pe care dreptul de proprietate le conferă titularilor săi.

Jurisprudența constantă a Curții a conturat un standard complex de protecție, în cadrul căruia se impune realizarea unui echilibru just și rezonabil între interesul general al societății și protejarea intereselor individuale ale proprietarilor. Acest echilibru presupune ca orice ingerință a statului în exercitarea dreptului de proprietate să fie prevăzută de lege, să urmărească un scop legitim și să respecte principiul proporționalității. Deosebit de relevantă este evaluarea Curții asupra caracterului efectiv al protecției oferite de stat: nu este suficientă recunoașterea teoretică a dreptului, ci este

imperativ ca mecanismele administrative și judiciare interne să funcționeze eficient, astfel încât titularul să nu fie lipsit, în mod abuziv sau prin tergiversare, de beneficiile reale ale dreptului său.

Cauze precum Maria Atanasiu și alții contra României sau Văleanu contra României ilustrează cu pregnanță faptul că deficiențele sistemice ale mecanismelor naționale de restituire sau compensare a proprietăților pot genera încălcări grave ale Convenției. Aceste hotărâri au reliefat faptul că inacțiunea statului, întârzierile nejustificate sau lipsa de previzibilitate a procedurilor sunt forme de ingerință echivalente cu o privare de proprietate.

Prin jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a trasat nu doar limitele ingerințelor statale, ci a impus statelor parte la Convenție obligația de a adopta măsuri legislative și administrative adecvate pentru a preveni perpetuarea unor astfel de încălcări. În acest sens, protecția dreptului de proprietate capătă o dimensiune dinamică, depășind sfera pasivă a neintervenției și proiectându-se asupra obligației statului de a crea un cadru normativ și procedural care să garanteze, în mod efectiv și concret, securitatea juridică și exercitarea deplină a dreptului de proprietate.

În concluzie, protecția dreptului de proprietate în viziunea Curții Europene a Drepturilor Omului se fundamentează pe ideea centrală că acest drept nu poate fi golit de conținut prin inacțiunea autorităților sau prin măsuri arbitrare. Orice regim de proprietate trebuie să asigure un echilibru între interesul general și drepturile individuale, garantând astfel respectarea valorilor fundamentale ale democrației și ale statului de drept.

Referințe

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului
- Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului
- Cauza Maria Atanasiu și alții contra României (cererile 20767/05 și 33800/06)
- Cauza Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei (Hotărâre din 23 septembrie 1982)
- Cauza Văleanu și alții împotriva României (Hotărâre din 8 noiembrie 2022)
- www.echr.coe.int
- www.coe.int

DREPTUL LA VIAȚĂ PRIVATĂ ȘI PROTECȚIA DATELOR PERSONALE ÎN ERA DIGITALĂ - ANALIZA JURISPRUDENȚEI CEDO

Cristiana-Georgiana ROMAN*

„Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.”

Abstract

Lucrarea examinează dreptul la viață privată și protecția datelor personale în era digitală, având ca punct central analiza jurisprudenței CEDO în contextul noilor provocări tehnologice.

Evoluția rapidă a digitalizării a dus la redefinirea limitelor intimității, iar instanțele europene sunt tot mai des chemate să stabilească un echilibru între protecția drepturilor fundamentale și necesitățile securității naționale.

Studiul se concentrează asupra a două hotărâri emblematice: *Bărbulescu c. România* (2017), care clarifică limitele monitorizării comunicărilor angajaților la locul de muncă, și *Big Brother Watch c. Marea Britanie* (2021), care abordează problema supravegherii în masă și a interceptărilor generalizate de date.

Prin analiza acestor cauze, lucrarea evidențiază modul în care instanțele interpretează și aplică articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ce protejează dreptul la viață privată.

Cuvinte cheie: *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul la viață privată, protecția datelor personale, digitalizarea.*

1. Introducere

Drepturile omului au reprezentat dintotdeauna o preocupare pentru omenire, considerându-se că, în calitatea specială de ființe umane, oamenii dețin anumite drepturi. Deși, de-a lungul timpului, au existat legiuitori care s-au opus recunoașterii drepturilor omului, ca urmare a evoluției omenirii, a fost consacrată expresia “**drepturile omului**”⁹⁰⁴.

Dreptul la viață privată include dreptul la viață privată personală, dreptul la viață privată socială, dreptul la un mediu sănătos. Viața privată se apreciază în funcție de interacțiunea unei

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București (e-mail: cristiana_150274@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Spătaru Negură Laura-Cristiana (e-mail: negura_laura@yahoo.com).

⁹⁰⁴ François Dieu, Bruno Domingo, *Méthodologies de la sécurité urbaine*, Ed. L’Harmattan, Paris, 2018.

persoane cu viața publică, deoarece cu cât o persoană este mai prezentă în lumina reflectoarelor, în viața publică, cu atât mai puțin va fi protejată viața ei privată⁹⁰⁵.

Prin divulgarea unor detalii unei persoane, se poate aduce atingere dreptului la viața privată a altor persoane.

Progresul tehnologic și digitalizarea accelerată ale societății moderne au transformat radical modul în care indivizii interacționează, comunică și își desfășoară activitățile zilnice. În acest context, protecția vieții private și a datelor personale a devenit o temă centrală în dezbaterile juridice și politice la nivel european și internațional.

Avansul tehnologic a facilitat atât accesul la informații, cât și posibilitatea unei supravegheri extinse, ridicând probleme fundamentale privind echilibrul dintre securitate, interesele economice și respectarea drepturilor individuale.

Articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului consacră dreptul fiecărei persoane la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței⁹⁰⁶.

Cu toate acestea, în fața noilor provocări tehnologice, granițele acestui drept au fost constant testate, necesitând interpretări și clarificări din partea Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO). În mod special, instanța de la Strasbourg a fost chemată să stabilească standarde clare în ceea ce privește supravegherea digitală, atât în mediul profesional, cât și în spațiul public⁹⁰⁷.

Două cauze emblematiche, *Bărbulescu c. României (2017)* și *Big Brother Watch c. Marii Britanii (2021)*, reflectă aceste dileme contemporane.

Prima cauză abordează problema monitorizării comunicațiilor electronice ale angajaților de către angajatori, stabilind criterii pentru determinarea legalității unei astfel de ingerințe în viața privată⁹⁰⁸.

Cea de-a doua speță privește legalitatea supravegherii în masă a cetățenilor de către agențiile de securitate națională, aducând în discuție proporționalitatea și necesitatea unor astfel de măsuri.

Această lucrare își propune să examineze aceste două cauze, evidențiind modul în care CEDO a interpretat și aplicat principiile fundamentale ale protecției vieții private în era digitală. Analiza va pune accent pe impactul deciziilor asupra legislației europene și naționale, precum și pe provocările viitoare legate de supravegherea digitală și protecția datelor personale. În final, studiul va încerca să ofere o perspectivă asupra direcției în care se îndreaptă jurisprudența CEDO și posibilele evoluții legislative menite să garanteze un echilibru între securitate și respectarea drepturilor fundamentale.

2. Conținutul propriu zis al lucrării

2.1. Cauza *Bărbulescu împotriva României (Cererea nr. 61496/08)*

Cauza *Bărbulescu c. României* este una dintre cele mai importante hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) privind echilibrul dintre dreptul la viață privată și interesele angajatorilor în monitorizarea comunicațiilor electronice ale angajaților.

⁹⁰⁵ A se vedea Comisia Europeană a Drepturilor Omului, cauza *Bruggemann și Scheuten c. Germaniei* (cererea nr. 6959/75), Raportul Comisiei din 12.07.1977.

⁹⁰⁶ Art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului prevede că:

“Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.”

⁹⁰⁷ A se vedea, Maris Burbergs, *Digital Privacy and the European Court of Human Rights*, European Journal of Law and Technology, 2022.

⁹⁰⁸ CEDO, *Bărbulescu c. României*, cererea nr. 61496/08, Hotărârea din 5 septembrie 2017.

Hotărârea Marii Camere din 5 septembrie 2017 a clarificat standardele privind supravegherea la locul de muncă și limitele ingerințelor angajatorilor în viața privată a salariaților, în lumina articolului 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului⁹⁰⁹.

2.1.1. Contextul factual al cauzei

Speța își are originea în România și se referă la un inginer român, Bogdan Mihai Bărbulescu, care a fost concediat de angajatorul său în anul 2007 pentru utilizarea resurselor companiei în scopuri personale.

Angajatorul său a monitorizat corespondența electronică pe care acesta o desfășura printr-un cont Yahoo Messenger creat la cererea reprezentanților societății, descoperind că angajatul folosea acest cont nu doar pentru comunicarea profesională, ci și pentru conversații private cu fratele său și cu logodnica sa⁹¹⁰. În baza acestor dovezi, dl. Bărbulescu a fost concediat.

Angajatul a contestat decizia în fața instanțelor naționale, susținând că monitorizarea comunicațiilor sale a fost abuzivă și că i-a fost încălcat dreptul la viață privată. Instanțele române, inclusiv Curtea de Apel București, au respins plângerea sa, considerând că angajatorul a acționat în limitele legii și că supravegherea a fost justificată, întrucât angajatorul avea o politică internă clară care interzicea utilizarea resurselor societății în scopuri personale.

Nemulțumit de această hotărâre, Bărbulescu a sesizat Curtea Europeană a Drepturilor Omului în 2008, invocând o încălcare a dreptului său la respectarea vieții private și a corespondenței, garantat de articolul 8 din Convenție.

Într-o primă fază, în 2016, o cameră de 7 judecători din cadrul CEDO a decis, cu o majoritate restrânsă, că nu a existat o încălcare a articolului 8, argumentând că angajatul ar fi trebuit să se aștepte la o anumită formă de supraveghere și că măsurile angajatorului au fost proporționale. Cu toate acestea, cazul a fost retrimis în fața Marii Camere, care a reanalizat problema și a ajuns la o concluzie diferită.

2.1.2. Hotărârea Marii Camere

Prin hotărârea sa din 5 septembrie 2017, Marea Cameră a CEDO a stabilit că România a încălcat articolul 8 al Convenției, deoarece instanțele naționale nu au protejat în mod adecvat dreptul reclamantului la respectarea vieții private și a corespondenței sale. Curtea a subliniat mai multe aspecte esențiale în motivarea sa:

1. Așteptările rezonabile de confidențialitate – Curtea a constatat că dl. Bărbulescu nu fusese informat în mod clar că angajatorul său îi va monitoriza comunicațiile în detaliu. Deși existau reguli interne privind utilizarea resurselor societății, angajatorul nu i-a oferit o notificare specifică despre supraveghere și despre posibilitatea ca mesajele sale să fie citite integral.

2. Lipsa unor garanții adecvate – instanțele române nu au analizat dacă angajatorul a aplicat măsuri proporționale și dacă existau garanții suficiente pentru a proteja confidențialitatea angajatului. CEDO a afirmat că orice monitorizare trebuie să fie justificată, proporțională și să existe un echilibru clar între drepturile angajatului și interesele angajatorului.

3. Caracterul intruziv al supravegherii – Curtea a subliniat că monitorizarea a fost extrem de intruzivă, deoarece nu s-a limitat la verificarea utilizării internetului în general, ci a implicat accesul la conținutul detaliat al mesajelor private. O astfel de ingerință necesită o justificare solidă, care nu a fost oferită de instanțele naționale.

4. Obligația pozitivă a statului – CEDO a reamintit că statele au obligația pozitivă de a asigura protecția drepturilor fundamentale în raporturile dintre indivizi și angajatori.

⁹⁰⁹ CEDO, *Bărbulescu v. România* [MC], nr. 61496/08, Hotărârea din 5 septembrie 2017, disponibilă online la <https://hudoc.echr.coe.int>, accesat la data de 19.03.2025, ora 23:40.

⁹¹⁰ A se vedea și Oana Ghiță, *Dreptul la viață privată și monitorizarea la locul de muncă: o analiză a hotărârii Bărbulescu v. România*, în *Revista Română de Dreptul Muncii*, nr. 3/2018, p. 45-60.

În această cauză, România nu a reușit să ofere un cadru juridic suficient de clar și de protectiv pentru a preveni astfel de încălcări.

Decizia în cauza *Bărbulescu c. României* a avut un impact semnificativ asupra legislației muncii și asupra practicilor privind protecția datelor în Europa. Curtea a stabilit principii clare referitoare la monitorizarea angajaților, impunând angajatorilor să respecte următoarele reguli:

- Angajații trebuie să fie informați în mod clar și explicit despre orice formă de monitorizare, inclusiv despre natura, scopul și amploarea acesteia.
- Supravegherea trebuie să fie proporțională cu obiectivele urmărite și să existe un echilibru între interesele angajatorului și respectarea vieții private a angajaților.
- Trebuie să existe garanții adecvate împotriva abuzurilor, inclusiv posibilitatea unui control judiciar efectiv asupra măsurilor de monitorizare.
- Accesul la conținutul comunicațiilor private trebuie să fie strict limitat și justificat de necesități clare și legitime.

Această hotărâre a influențat atât legislațiile naționale din statele membre ale Consiliului Europei, cât și interpretarea Regulamentului General privind Protecția Datelor (GDPR) al Uniunii Europene, care impune standarde stricte privind prelucrarea datelor personale în cadrul relațiilor de muncă⁹¹¹.

Cauza *Bărbulescu c. României* reprezintă un punct de referință în jurisprudența CEDO privind protecția vieții private la locul de muncă. Hotărârea Marii Camere a consolidat standardele privind supravegherea digitală, subliniind necesitatea unor reguli clare, a transparenței și a unui echilibru corect între drepturile angajaților și interesele angajatorilor. Prin această hotărâre, CEDO a reafirmat că, deși supravegherea în mediul profesional poate fi justificată în anumite condiții, aceasta nu poate fi nelimitată și nu poate încălca dreptul fundamental la viață privată al angajaților⁹¹².

Acest caz a avut un impact semnificativ asupra modului în care societățile și statele membre ale Consiliului Europei reglementează monitorizarea electronică, consolidând protecția angajaților împotriva supravegherii excesive și nereglementate în era digitală.

2.2. Supravegherea în masă și drepturile omului: hotărârea CEDO în cauza *Big Brother Watch și alții c. Marii Britanii*

În era digitală, supravegherea în masă a devenit un subiect tot mai controversat, ridicând întrebări fundamentale despre echilibrul dintre securitate și protecția vieții private. Cauza *Big Brother Watch și alții c. Marii Britanii* (cererile nr. 58170/13, 62322/14 și 24960/15) a fost unul dintre cele mai importante cazuri aduse în fața Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), având ca obiect contestarea legalității programelor de supraveghere desfășurate de guvernul britanic.

Acest proces a fost inițiat în urma dezvăluirilor făcute de Edward Snowden în 2013, care a scos la iveală amploarea supravegherii desfășurate de agențiile de informații, în special de GCHQ (Government Communications Headquarters), echivalentul britanic al NSA. Dezvăluirile au arătat că autoritățile britanice colectau și analizau masiv datele de comunicație ale cetățenilor, fără un control judiciar adecvat, ceea ce a ridicat probleme serioase de legalitate și proporționalitate.⁹¹³

⁹¹¹ Informație publică, disponibilă online la adresa www.eur-lex.europa.eu, accesată la data de 5.03.2025.

⁹¹² Informație publică, disponibilă online la adresa www.juridice.ro, accesată la data de 3.03.2025.

⁹¹³ CEDO, *Big Brother Watch și alții c. Marii Britanii*, cererile nr. 58170/13, 62322/14 și 24960/15, Hotărârea Marii Camere din 25 mai 2021, disponibilă la hudoc.echr.coe.int.

2.2.1. Contextul supravegherii în masă în Marea Britanie

Pentru a înțelege importanța acestui caz, trebuie să începem prin a analiza cum s-a ajuns la această situație. În ultimele două decenii, guvernele din întreaga lume au intensificat măsurile de supraveghere, justificându-le prin necesitatea de a combate terorismul și criminalitatea organizată.

În Regatul Unit, această tendință a fost accentuată după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 și atentatele de la Londra din 2005. În acest context, agențiile de informații britanice au implementat programe complexe de monitorizare a comunicațiilor, dintre care cele mai controversate au fost:

Interceptarea în masă a comunicațiilor – GCHQ colecta un volum imens de date de internet și telefonie, inclusiv conținutul mesajelor, fără a avea nevoie de un mandat individualizat.

Accesul la datele colectate de agențiile străine – Marea Britanie colabora strâns cu NSA din SUA și alte agenții din alianța „Five Eyes”, având acces la datele colectate de acestea.

Obținerea datelor de la furnizorii de servicii de telecomunicații – guvernul putea solicita date despre utilizatorii de internet și telefonie fără a informa persoanele vizate.

Aceste practici au fost criticate pentru că ofereau autorităților acces la informații personale într-un mod netransparent și fără un control judiciar adecvat. În acest context, mai multe organizații și jurnaliști au decis să conteste legalitatea acestor măsuri la CEDO.

2.2.2 Argumentele reclamanților

Procesul a fost inițiat de trei entități principale: *Big Brother Watch*, o organizație britanică de protecție a drepturilor digitale, *Bureau of Investigative Journalism*, un grup de jurnaliști de investigație, și *Alice Ross*, un jurnalist preocupat de confidențialitatea surselor.

Reclamanții au susținut că supravegherea în masă desfășurată de autoritățile britanice a încălcat mai multe drepturi fundamentale garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în special:

- **Articolul 8 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie.** Reclamanții au argumentat că interceptarea în masă a comunicațiilor reprezenta o intruziune gravă în viața privată a cetățenilor și nu respecta cerințele de necesitate și proporționalitate.
- **Articolul 10 – Libertatea de exprimare.** Jurnaliștii implicați în proces au subliniat că supravegherea putea afecta grav libertatea presei, deoarece sursele jurnalistice ar fi fost expuse și descurajate să ofere informații confidențiale.
- **Articolul 6 – Dreptul la un proces echitabil.** Reclamanții au susținut că cetățenii nu aveau posibilitatea de a contesta supravegherea, deoarece nu erau informați că datele lor erau colectate.

Un argument esențial adus de reclamanți a fost că aceste practici erau realizate într-un mod netransparent, fără garanții clare împotriva abuzurilor și fără un mecanism eficient prin care cetățenii să poată cere despăgubiri dacă drepturile lor erau încălcate. Primul și cel mai important aspect examinat de CEDO în acest caz a fost impactul supravegherii în masă asupra dreptului la respectarea vieții private, garantat de articolul 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Conform legislației britanice în vigoare la acea vreme, Government Communications Headquarters (GCHQ) avea dreptul să intercepteze și să analizeze un volum uriaș de date, fără a oferi cetățenilor garanții suficiente împotriva abuzurilor.

CEDO a constatat că acest sistem de supraveghere prezenta deficiențe fundamentale, în special din cauza lipsei unui mecanism independent de control în faza de autorizare a interceptărilor. Spre deosebire de alte state europene, unde interceptarea comunicațiilor necesită un mandat emis de o autoritate judecătorească, în Regatul Unit procesul era aprobat de agenții guvernamentale, ceea ce crea riscul unor decizii lipsite de imparțialitate și obiectivitate⁹¹⁴.

⁹¹⁴ CEDO, [MC] *Big Brother Watch și alții c. Marii Britanii*, cererile nr. 58170/13, 62322/14 și 24960/15, Hotărârea din 25 mai 2021.

Un alt aspect criticat de Curte a fost absența unor criterii clare privind selecția datelor interceptate și utilizarea acestora. Supravegherea în masă presupune colectarea unui volum imens de informații, ceea ce înseamnă că nu doar persoanele suspecte de activități ilegale, ci și cetățeni obișnuiți își vedeau comunicațiile monitorizate. Curtea a subliniat că această practică încalcă principiul proporționalității, deoarece statul nu poate justifica o astfel de ingerință masivă în viața privată a indivizilor, fără un control riguros asupra modului în care aceste date sunt prelucrate și utilizate.

Prin urmare, CEDO a concluzionat că Regatul Unit a încălcat articolul 8 din Convenție, deoarece regimul său de supraveghere nu oferea garanții suficiente pentru protejarea vieții private.

Un alt element esențial analizat de Curte a fost impactul supravegherii asupra libertății de exprimare, garantate de articolul 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Reclamanții, printre care se numărau și organizații de presă, au susținut că supravegherea în masă afectează grav drepturile jurnaliștilor, punând în pericol confidențialitatea surselor acestora.

Jurnalismul de investigație joacă un rol esențial în democrațiile moderne, expunând corupția, abuzurile de putere și alte nereguli. Pentru ca jurnaliștii să își poată desfășura activitatea în mod liber, este necesar să existe mecanisme de protecție a surselor. Cu toate acestea, CEDO a remarcat că, în cazul supravegherii în masă, nu existau garanții clare care să împiedice autoritățile britanice să acceseze informații despre jurnaliști și sursele lor.

Mai mult decât atât, Curtea a subliniat că existența unui regim de supraveghere extins poate descuraja sursele să ofere informații sensibile jurnaliștilor, de teama unor repercusiuni legale. Acest fenomen, cunoscut sub numele de *chilling effect* (efect de descurajare), reprezintă o amenințare gravă la adresa libertății presei, deoarece împiedică dezvăluirea unor fapte de interes public.

Având în vedere aceste aspecte, CEDO a constatat că Regatul Unit a încălcat articolul 10 al Convenției, deoarece nu a oferit măsuri adecvate pentru protejarea confidențialității jurnalistice.

Pe lângă problemele evidențiate în privința protecției vieții private și a libertății de exprimare, Curtea a analizat și eficiența mecanismelor de supraveghere și control asupra interceptării comunicațiilor. Unul dintre aspectele criticate a fost lipsa unui cadru legislativ clar și previzibil, care să stabilească limitele și condițiile în care supravegherea poate fi efectuată. Curtea a remarcat că, deși existau anumite măsuri de supraveghere *ex-post* (după ce interceptarea a avut loc), acestea nu erau suficiente pentru a preveni abuzurile.

CEDO a reafirmat că orice măsură de supraveghere trebuie să respecte principiile legalității, necesității și proporționalității, ceea ce înseamnă că autoritățile statului nu pot avea acces nelimitat la datele cetățenilor fără un control riguros din partea unor organisme independente.

Prin această decizie, Curtea a transmis un mesaj clar că supravegherea în masă, fără garanții adecvate, este incompatibilă cu valorile democratice.

Hotărârea CEDO în cauza *Big Brother Watch și alții c. Marii Britanii* a reprezentat un moment de referință în jurisprudența europeană privind protecția vieții private și libertatea de exprimare. Curtea a stabilit că practicile de supraveghere ale serviciilor britanice nu respectau standardele internaționale privind drepturile fundamentale, subliniind necesitatea unui cadru legal mai strict și mai transparent.

Această hotărâre a avut un impact semnificativ, nu doar asupra legislației din Regatul Unit, ci și asupra altor state europene care implementează sisteme de supraveghere în masă.

Hotărârea a evidențiat că protecția securității naționale nu trebuie să fie utilizată ca un pretext pentru a încălca drepturile fundamentale ale cetățenilor.

Astfel, prin reafirmarea importanței controlului democratic asupra puterilor statului, CEDO a consolidat principiile statului de drept și protecția drepturilor omului în era digitală⁹¹⁵.

⁹¹⁵ CEDO, [MC] *Big Brother Watch și alții c. Marii Britanii*, cererile nr. 58170/13, 62322/14 și 24960/15, Hotărârea din 25 mai 2021.

3. Concluzii

Într-o eră digitală în continuă expansiune, în care tehnologiile avansează la un ritm alert și interconectivitatea globală este tot mai profundă, dreptul la viață privată și protecția datelor personale au devenit preocupări fundamentale ale societății moderne.

Jurisprudența CEDO joacă un rol crucial în asigurarea echilibrului între necesitatea protecției securității publice și respectarea drepturilor fundamentale ale individului, mai ales în contextul provocărilor generate de tehnologiile digitale și supravegherea masivă.

Aceste hotărâri reflectă o clarificare continuă a noțiunii de „viață privată” și a limitei în care statul poate interveni în sfera intimă a individului, având în vedere că utilizarea tehnologiilor digitale nu mai este doar o practică personală, ci o componentă omniprezentă a activităților economice, sociale și profesionale. În acest context, protecția datelor personale nu mai reprezintă un simplu concept juridic, ci un pilon esențial al demnității umane și al libertății individului în fața supravegherii statale și a controlului corporatist.

Conform jurisprudenței CEDO, supravegherea, chiar și atunci când este justificată prin necesitatea asigurării securității naționale sau prevenirea unor infracțiuni, trebuie să respecte principii fundamentale precum proporționalitatea, transparența și necesitatea.

Dreptul la viață privată nu poate fi subminat sub pretextul unor măsuri de securitate care nu sunt strict necesare și care nu sunt reglementate în mod clar de lege, iar orice formă de intervenție trebuie să fie previzibilă și să se bazeze pe un cadru legal bine definit, care protejează persoanele de abuzuri și abuzuri potențiale.

În plus, protecția datelor personale, în special în contextul activităților desfășurate pe internet, devine o chestiune esențială pentru garantarea unui spațiu digital liber și sigur, unde indivizii își pot exprima opiniile și pot participa la viața publică fără teama de a fi supravegheați sau manipulați.

Jurisprudența CEDO subliniază că, într-o eră digitală, orice reglementare a accesului la informațiile private ale unei persoane trebuie să fie un act de echilibru între interesul public și protecția drepturilor fundamentale ale individului, protejând astfel nu doar datele personale, dar și libertatea de gândire, exprimare și acțiune.

În concluzie, protecția vieții private și a datelor personale în fața provocărilor digitale nu este doar o responsabilitate a statelor, ci și o obligație colectivă de a păstra demnitatea și autonomia individului într-o lume tot mai interconectată.

Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului sunt un far care ne ghidează către o înțelegere mai profundă a modului în care tehnologia și drepturile fundamentale pot coexista, protejându-le pe ambele într-o eră globalizată. Astfel, ele nu doar că formează un cadru juridic esențial, dar și stabilesc standarde etice pentru viitorul protecției datelor și respectării intimității în era digitală.

Referințe

- Dieu F., Domingo B., *Méthodologies de la sécurité urbaine*, Editura l’Harmattan, Paris, 2018.
- Spătaru-Negură L.-C., *Protecția internațională a drepturilor omului*, Editura Hamangiu, București, 2024.
- Sandru S., *Protecția datelor personale și viața privată*, Editura Universul Juridic, 2022.
- Lisievici A., *Protecția datelor cu caracter personal și dreptul la viața privată*, Editura C.H. Beck, București, 2019.
- www.echr.coe.int

CÂND LEGEA NU ARE GRAVITAȚIE: JURISDICȚIA EXTRATERITORIALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI ÎN SPAȚIUL EXTRA-ATMOSFERIC

Ulpia Elena BOTEZATU*

Abstract

Explorarea spațială ridică provocări juridice semnificative privind aplicabilitatea drepturilor fundamentale în medii unde jurisdicția statală este limitată. Această lucrare analizează conceptul de jurisdicția extrateritorială în spațiu și aplicabilitatea principiului controlului efectiv din jurisprudența CEDO în reglementarea activităților umane spațiale. Sunt examinate trei spețe: Al-Skeini și alții c. Regatul Unit (2011) – care definește criteriile pentru exercitarea controlului efectiv; Hassan c. Regatul Unit (2014) – care confirmă obligațiile statelor privind respectarea drepturilor fundamentale în afara teritoriului; Ilașcu c. Moldova și Rusia (2004) – care abordează responsabilitatea statelor pentru acțiuni în zone fără statut juridic clar. Aceste spețe sunt utilizate pentru a analiza în ce măsură principiul controlului efectiv poate fi aplicat în baze lunare, stații orbitale și viitoare colonii din spațiul extra-atmosferic, unde Tratatul privind Spațiul Extra-atmosferic (1967) exclude revendicarea suveranității. Lucrarea include un studiu de caz asupra Stației Spațiale Internaționale (ISS), unde statele exercită jurisdicție asupra modulelor lor și a echipajului propriu, evaluând dacă acest model poate fi extins. Se propun soluții juridice pentru protecția drepturilor fundamentale în spațiu și posibile mecanisme internaționale de reglementare a activităților umane extraterestre.

Cuvinte cheie: *jurisdicție extrateritorială; dreptul spațial; CEDO; regim juridic lunar și al altor corpuri cerești.*

1. Introducere

Expansiunea activităților umane în spațiul extra-atmosferic transformă fundamental paradigmele juridice, ridicând probleme esențiale privind **aplicabilitatea drepturilor fundamentale ale omului într-un mediu lipsit de suveranitate statală**. Dreptul internațional se bazează, în mod tradițional, pe **principiul jurisdicției teritoriale**⁹¹⁶, conform căruia statele își exercită suveranitatea asupra teritoriului propriu și asupra persoanelor aflate în limitele sale geografice. Totuși, anumite regimuri juridice speciale – cum ar fi cele aplicabile apelor

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: ulpia_L48281@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Laura-Cristiana Spătaru-Negură (negura_laura@yahoo.com) și a asist. de cercetare dr. Andrei-Alexandru Stoica (stoica.andrei.alexandru@gmail.com).

⁹¹⁶ *Convention on the Rights and Duties of States* (Montevideo, 1933), art. 1; *Vienna Convention on the Law of Treaties* (1969), art. 26. Vezi și Malcolm N. Shaw, *International Law*, 8th ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), 490.

internaționale⁹¹⁷, Antarcticii⁹¹⁸ sau conflictelor armate extrateritoriale⁹¹⁹ – demonstrează că jurisdicția statală poate fi **extinsă extrateritorial** atunci când un stat exercită **control efectiv**⁹²⁰ asupra unei persoane, unui obiect sau unui spațiu fizic.

Această lucrare examinează conceptul de **jurisdicție extrateritorială** în spațiul extra-atmosferic și aplicabilitatea sa la activitățile umane din spațiul extra-atmosferic, explorând în ce măsură principiul **controlului efectiv**, consacrat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), poate oferi un cadru normativ adecvat pentru protecția drepturilor fundamentale ale omului în mediul extra-atmosferic.

1.1. Jurisdicția extrateritorială și provocările spațiului extra-atmosferic

Conceptul de **jurisdicție extrateritorială**⁹²¹ derivă din capacitatea unui stat de a impune norme și de a exercita control asupra indivizilor sau instalațiilor situate în afara teritoriului său național, dar asupra cărora menține un **grad de control juridic și administrativ**. În spațiul extra-atmosferic, această problemă devine complexă, întrucât *Tratatul cu privire la principiile care guvernează activitatea statelor în explorarea și folosirea spațiului extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești din 1967* interzice revendicarea suveranității asupra oricărui corp ceresc, însă recunoaște că statele păstrează **jurisdicția și controlul** asupra obiectelor și personalului lor spațial⁹²².

Această distincție creează o **zonă gri normativă**, în care statele sunt **răspunzătoare pentru activitățile lor spațiale**, însă lipsește un **cadru internațional clar privind protecția drepturilor fundamentale** ale persoanelor aflate în astfel de medii. Spre deosebire de alte domenii ale dreptului internațional public, unde statele pot exercita control efectiv asupra unor teritorii sau populații aflate în afara granițelor naționale (ex. conflictele armate sau ocuparea teritoriilor străine), spațiul extra-atmosferic rămâne **un domeniu fără suveranitate teritorială**, ceea ce complică aplicarea standardelor internaționale de protecție a drepturilor omului.

1.2. Relevanța drepturilor fundamentale în spațiu

Creșterea exponențială a explorării comerciale și a prezenței umane în spațiu (inclusiv prin misiuni precum Artemis⁹²³, pe Stația Spațială Internațională - ISS⁹²⁴ sau turismul spațial privat) impune o reevaluare a aplicabilității drepturilor fundamentale într-un mediu extra-atmosferic.

⁹¹⁷ *United Nations Convention on the Law of the Sea* (UNCLOS), 1982, art. 87. Vezi și R. R. Churchill and A. V. Lowe, *The Law of the Sea* (Manchester: Manchester University Press, 1999), 205.

⁹¹⁸ *United Nations Convention on the Law of the Sea* (UNCLOS), 1982, art. 87; Vezi și Churchill and Lowe, *The Law of the Sea*, 205.

⁹¹⁹ *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 (Protocol I)*, 1977, art. 1(4). Vezi și Yoram Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, 3rd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 302.

⁹²⁰ *European Court of Human Rights, Al-Skeini and Others v. the United Kingdom*, no. 55721/07, Judgment of 7 July 2011, §§ 130–140; *Hassan v. the United Kingdom*, no. 29750/09, Judgment of 16 September 2014, § 76; *Ilașcu and Others v. Moldova and Russia*, no. 48787/99, Judgment of 8 July 2004, § 314.

⁹²¹ Pentru o definiție doctrinară a jurisdicției extrateritoriale și formele acesteia (legislativă, executivă, judiciară), vezi fișa tematică a Curții Europene a Drepturilor Omului: *Fișă tematică – Jurisdicția extrateritorială a statelor părți*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, accesat martie 2025, https://www.echr.coe.int/web/echr/d/fs_extra-teritorial_jurisdiction_roun. *European Court of Human Rights, Al-Skeini and Others v. the United Kingdom*, no. 55721/07, Judgment of 7 July 2011, §§ 130–140, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-105606%22%7D>.

⁹²² *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies*, art. VIII, United Nations, 1967, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>.

⁹²³ NASA, *Artemis Program Overview*, accesat martie 2025, <https://www.nasa.gov/humans-in-space/artemis/>.

⁹²⁴ NASA, *International Space Station Overview*, accesat martie 2025, <https://www.nasa.gov/international-space-station/>.

Astăzi, activitățile spațiale sunt dominate de un mix între state și entități private, iar protecția indivizilor aflați în spațiu nu este încă suficient reglementată. Problematika devine și mai stringentă odată cu creșterea implicării sectorului privat (ex. SpaceX, Blue Origin, Virgin Galactic care oferă zboruri turistice suborbitale), care ridică întrebări cu privire la responsabilitatea non-statală pentru respectarea drepturilor omului în afara Pământului.

În acest context, **jurisprudența CEDO**⁹²⁵ oferă un cadru interpretativ util pentru determinarea **obligățiilor statale asupra persoanelor aflate sub controlul său**, chiar și în afara teritoriului național. Curtea Europeană a Drepturilor Omului⁹²⁶ a stabilit prin numeroase hotărâri că un stat poate avea **obligății legale asupra indivizilor aflați sub controlul său efectiv**, chiar dacă aceștia nu se află fizic pe teritoriul aceluia stat. Cazurile **Al-Skeini și alții c. Regatul Unit**⁹²⁷ (2011), **Hassan c. Regatul Unit**⁹²⁸ (2014) și **Ilașcu c. Moldova și Rusia**⁹²⁹ (2004) sunt esențiale pentru definirea acestui principiu și oferă un model de aplicabilitate a **conceptului de jurisdicție extrateritorială** în spațiu.

Pe baza acestor considerații, această lucrare examinează trei întrebări esențiale:

22. Cum se poate aplica noțiunea de control efectiv în spațiul extra-atmosferic?

- În ce măsură un stat poate fi considerat responsabil pentru respectarea drepturilor fundamentale ale indivizilor aflați în baze lunare, stații orbitale sau vehicule spațiale aflate sub jurisdicția sa?
- Poate fi extins modelul Stației Spațiale Internaționale, unde fiecare modul aparține jurisdicției naționale a statului care l-a lansat⁹³⁰?

23. Poate fi Convenția CEDO (ConvEDO) extinsă pentru a reglementa activitățile umane extraterestre?

- Având în vedere jurisprudența existentă privind jurisdicția extrateritorială, există premise pentru recunoașterea protecției oferite de ConvEDO asupra persoanelor aflate în spațiu?
- Cum ar putea regimul juridic al Stației Spațiale Internaționale sau Acordurile Artemis931 influența dezvoltarea unui cadru internațional aplicabil?

24. Ce lacune juridice există în protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate în spațiu?

- Cum ar putea fi protejate drepturi esențiale, precum dreptul la viață, la demnitate sau la protecție împotriva tratamentelor inumane în misiunile spațiale viitoare?
- Ce mecanisme de asigurare a responsabilității statelor și a entităților private ar trebui dezvoltate pentru a preveni abuzurile într-un domeniu fără suveranitate clar definită?

Această lucrare își propune să analizeze aplicabilitatea **jurisprudenței CEDO privind jurisdicția extrateritorială** în reglementarea drepturilor fundamentale în spațiu, să identifice

⁹²⁵ Factsheet: Extra-territorial jurisdiction (Romanian) - Fișă tematică – Jurisdicția extrateritorială a statelor părți.
https://www.echr.coe.int/web/echr/d/fs_extra-territorial_jurisdiction_romanian?p_1_back_url=https%3A%2F%2Fwww.echr.coe.int%2Fsearch&p_1_back_url_title=Search

⁹²⁶ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Pagina oficială*, accesat martie 2025, <https://www.echr.coe.int/home>.

⁹²⁷ European Court of Justice, *Case of Al-Skeini and Others v. The United Kingdom*.
<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-105606%22%7D>

⁹²⁸ *European Court of Human Rights, Hassan v. the United Kingdom*, no. 29750/09, Judgment of 16 September 2014, accesat martie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-153549&filename=CASE%20OF%20HASSAN%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20%205BRomanian%20Translation%20by%20the%20COE%20Human%20Rights%20Trust%20Fund.docx&logEvent=False>.

⁹²⁹ *European Court of Human Rights, Ilașcu and Others v. Moldova and Russia*, no. 48787/99, Judgment of 8 July 2004, accesat martie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-61886%22%7D>].

⁹³⁰ *European Space Agency*, "International Space Station Legal Framework," accesat martie 2025, https://www.esa.int/Science_Exploration/Human_and_Robotic_Exploration/International_Space_Station/International_Space_Station_legal_framework.

⁹³¹ *NASA*, "The Artemis Accords: Principles for a Safe, Peaceful, and Prosperous Future," accesat martie 2025, <https://www.nasa.gov/artemis-accords/>.

lacunele juridice existente și să propună soluții normative pentru garantarea protecției drepturilor fundamentale în explorarea extra-atmosferică. Pe măsură ce omenirea se îndreaptă către tot mai multe misiuni pe Lună și Marte, elaborarea unui cadru juridic robust pentru protecția drepturilor omului în spațiu devine o prioritate imperativă.

2. Cadrul juridic relevant

Expansiunea activităților umane în spațiul extra-atmosferic necesită o reevaluare a paradigmei juridice aplicabile, în special în ceea ce privește **exercitarea jurisdicției statale și protecția drepturilor fundamentale într-un mediu lipsit de suveranitate teritorială**. În dreptul internațional, **jurisdicția teritorială** constituie regula generală, conform căreia un stat își exercită autoritatea exclusivă asupra teritoriului său național și asupra persoanelor și bunurilor aflate în limitele acestuia. Totuși, există multiple excepții de la această regulă, prin care **statele pot exercita jurisdicție asupra unor persoane, obiecte sau activități aflate în afara teritoriului lor național**, fie prin extinderea jurisdicției asupra resortisanților proprii, fie prin **principiul controlului efectiv** asupra unui spațiu, obiect sau individ.

În cazul spațiului extra-atmosferic, aceste probleme se acutizează din cauza **principiului neaproprierii**, consacrat de **Tratatul privind spațiul extra-atmosferic din 1967**⁹³², care prevede că „spațiul extraatmosferic, inclusiv luna și celelalte corpuri cerești, nu pot face obiectul apropierei naționale prin revendicarea suveranității, prin utilizare sau ocupare ori prin orice alt mijloc”, și deci interzice revendicarea statală a oricărui corp ceresc. Cu toate acestea, regimul juridic aplicabil activităților spațiale permite **statelor să își exercite jurisdicția asupra obiectelor și persoanelor aflate sub controlul lor**, similar cu regimurile juridice speciale aplicate în alte zone de jurisdicție extrateritorială, precum Antarctica, apele internaționale sau ambasadele și bazele militare din străinătate.

Prin urmare, această secțiune analizează jurisdicția extrateritorială în dreptul internațional, regimul juridic al activităților spațiale și extinderea protecției drepturilor fundamentale în spațiu, având ca punct de referință atât normele internaționale de drept spațial, cât și evoluțiile recente din jurisprudența CEDO.

2.1. Jurisdicția extrateritorială în dreptul internațional

În dreptul internațional, jurisdicția extrateritorială desemnează capacitatea unui stat de a impune norme și de a exercita autoritate asupra unor persoane, obiecte sau activități situate în afara teritoriului său național. Acest tip de jurisdicție nu este absolut, ci depinde de existența unor norme internaționale aplicabile și de circumstanțele care justifică extinderea autorității statale dincolo de teritoriul său suveran. În special, pot fi invocate temeiuri precum naționalitatea autorului sau a victimei, protejarea intereselor esențiale ale statului (precum securitatea națională), principiul universalității (pentru crime internaționale grave, precum genocidul), sau controlul efectiv exercitat asupra unui teritoriu ori unei persoane.

În jurisprudența CEDO, regula generală este că jurisdicția este teritorială, iar exercitarea sa în afara teritoriului național reprezintă o excepție care trebuie justificată în mod riguros. Cazul *Banković și alții c. Belgia*⁹³³ (2001) este emblematic în acest sens. Curtea a reținut că dreptul internațional nu exclude exercitarea extraterritorială a jurisdicției, dar aceasta trebuie să se încadreze în limitele suveranității altor state și să fie justificată de circumstanțe excepționale. Totodată, ConvEDO operează în cadrul „spațiului juridic” al statelor membre ale Consiliului Europei, ceea ce

⁹³² *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies*, art. VIII, United Nations, 1967, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>

⁹³³ *Banković și alții c. Belgia*. 2001. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-22099%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-22099%22]})

restrânge aplicabilitatea sa în afara acestui cadru. Cu toate acestea, jurisprudența ulterioară (Al-Skeini, Hassan, Ilașcu) a nuanțat această poziție, acceptând ideea că statul parte la ConvEDO poate fi responsabil pentru acțiuni desfășurate în afara teritoriului său dacă exercită un control efectiv asupra zonei sau asupra persoanei afectate.

Pentru a înțelege aplicabilitatea jurisdicției extrateritoriale în context spațial, este relevantă analiza unor **regimuri juridice speciale existente** pe Pământ, care reglementează zone fără suveranitate clar definită:

- Antarctica – Conform Tratatului Antarctic⁹³⁴ din 1959, niciun stat nu poate revendica suveranitate asupra Antarcticii, însă statele semnatare își păstrează jurisdicția asupra cetățenilor lor și a activităților desfășurate de aceștia în stațiile de cercetare operate de respectivele state. Această situație prezintă o analogie directă cu viitoarele baze lunare, unde statele ar putea exercita jurisdicție asupra echipajului propriu fără a putea revendica teritoriul.
- Apele internaționale – Conform Convenției Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării din 1982⁹³⁵, navele aflate în ape internaționale sunt supuse jurisdicției statului de pavilion, ceea ce constituie un precedent juridic pentru aplicarea legislației unui stat asupra vehiculelor și instalațiilor spațiale lansate sub autoritatea sa⁹³⁶.
- Ambasadele și bazele militare – Deși situate pe teritoriul altor state, aceste entități sunt sub jurisdicția statului de origine⁹³⁷, oferind un model pentru posibila aplicabilitate a legislației naționale în stațiile spațiale sau bazele orbitale.

2.1.2. Controlul efectiv și aplicabilitatea în spațiu

Conform jurisprudenței CEDO⁹³⁸, **un stat poate fi considerat responsabil pentru respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate sub controlul său efectiv, chiar dacă acestea nu se află pe teritoriul național al statului respectiv**. Această doctrină a fost consacrată în cazuri precum:

- Al-Skeini și alții c. Regatul Unit (2011) – Regatul Unit a fost considerat responsabil pentru încălcările drepturilor omului comise de forțele sale armate în Irak, deoarece menținea un control efectiv asupra regiunii respective⁹³⁹.
- Hassan c. Regatul Unit (2014) – Curtea a reafirmat că un stat poate fi responsabil pentru tratamentul aplicat unei persoane, chiar dacă aceasta se află în afara teritoriului său⁹⁴⁰.
- Ilașcu c. Moldova și Rusia (2004) – Rusia a fost găsită responsabilă pentru încălcările drepturilor omului din Transnistria, deoarece menținea un control efectiv asupra zonei⁹⁴¹.

Prin analogie, un **stat care administrează o bază lunară sau controlează o stație orbitală** ar putea fi **considerat responsabil pentru respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate sub jurisdicția sa**.

⁹³⁴ *Antarctic Treaty*, opened for signature 1 December 1959, entered into force 23 June 1961, Art. IV, accesat martie 2025, <https://www.ats.aq/e/antarctic treaty.html>.

⁹³⁵ *United Nations Convention on the Law of the Sea* (UNCLOS), adopted 10 December 1982, entered into force 16 November 1994, Art. 87, accesat martie 2025, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/26155>.

⁹³⁶ UNCLOS, 1982.

⁹³⁷ Convenția de la Viena privind Relațiile Diplomatice (1961), Art. 22-24 – prevede că ambasadele sunt sub jurisdicția statului trimițător, chiar dacă sunt situate pe teritoriul altui stat.

⁹³⁸ European Court of Human Rights. 2018. *Fact Sheet: Extra-territorial jurisdiction of States Parties to the European Convention on Human Rights*.

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_extra-territorial_jurisdiction_eng.

⁹³⁹ Al-Skeini c. Regatul Unit, 2011.

⁹⁴⁰ Hassan c. Regatul Unit, 2014.

⁹⁴¹ Ilașcu c. Moldova și Rusia, 2004.

2.2. Regimul juridic al activităților spațiale

Tratatul privind Spațiul Extra-atmosferic⁹⁴² este considerat piatra de temelie a dreptului internațional al explorării spațiale, stabilind următoarele principii fundamentale:

- Spațiul extra-atmosferic nu poate fi revendicat de niciun stat (Art. II).
- Statele sunt responsabile pentru activitățile desfășurate de entitățile lor private (Art. VI).
- Statele păstrează jurisdicția asupra obiectelor și echipajelor lansate în spațiu (Art. VIII).

În completarea acestui tratat, două convenții sunt relevante pentru protecția juridică a indivizilor în spațiu:

- Convenția privind responsabilitatea pentru daune din 1972 (Liability Convention⁹⁴³) – prevede răspunderea statelor pentru prejudiciile cauzate de obiectele lor spațiale.
- Acordul privind salvarea astronautilor din 1968 (Rescue Agreement⁹⁴⁴) – obligă statele să acorde asistență astronautilor aflați în pericol.

Deși aceste instrumente nu fac referire explicită la drepturile omului, ele reflectă în mod implicit valorile umanitare care fundamentează regimul juridic internațional aplicabil spațiului. Astfel, ele pot fi interpretate în paralel cu ConvEDO și alte convenții relevante, în măsura în care statele își exercită jurisdicția asupra echipajelor și instalațiilor aflate în spațiu.

3. Jurisprudența CEDO și relevanța sa pentru jurisdicția extrateritorială în spațiu

Dreptul internațional al drepturilor omului a fost construit pe principiul jurisdicției teritoriale, care implică faptul că un stat are obligația de a proteja și respecta drepturile fundamentale ale persoanelor aflate pe teritoriul său. Cu toate acestea, în practică, statele exercită autoritate și influență asupra persoanelor și activităților din afara teritoriului național, iar jurisprudența CEDO a evoluat pentru a recunoaște acest fenomen.

Principiul „controlului efectiv”⁹⁴⁵, consacrat în multiple hotărâri ale CEDO, stabilește că un stat poate avea obligații legale asupra indivizilor aflați sub autoritatea sa, chiar și în afara granițelor sale. Această doctrină devine deosebit de relevantă pentru explorarea și utilizarea spațiului extra-atmosferic, unde statele mențin control juridic asupra obiectelor și personalului aflat în infrastructurile lor spațiale, conform Articolului VIII din Tratatul privind spațiul extra-atmosferic din 1967⁹⁴⁶.

În acest context, analiza spețelor CEDO devine esențială pentru înțelegerea aplicabilității drepturilor omului în spațiul extra-atmosferic, întrucât statelor li se poate impune obligația de a respecta standardele internaționale chiar și în afara atmosferei terestre. Această secțiune examinează trei spețe fundamentale – Al-Skeini și alții c. Regatul Unit (2011), Hassan c. Regatul Unit (2014) și Ilașcu c. Moldova și Rusia (2004) – care oferă un cadru interpretativ relevant pentru stabilirea responsabilităților statelor în contextul activităților spațiale.

⁹⁴² *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies*, art. VIII, United Nations, 1967, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>.

⁹⁴³ United Nations. (1972). *Convention on International Liability for Damage Caused by Space Objects (Liability Convention)*. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/liability-convention.html>.

⁹⁴⁴ United Nations. (1968). *Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space*. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introrescueagreement.html>.

⁹⁴⁵ Curtea Europeană a Drepturilor Omului. 2022. *Ghid privind art. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului Obligația de a respecta drepturile omului – Noțiunile de „jurisdicție” și de imputabilitate*. https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_1_rum.

⁹⁴⁶ UNOOSA, 1967.

Cazul **Al-Skeini și alții c. Regatul Unit**⁹⁴⁷ reprezintă un punct de referință pentru extinderea jurisdicției unui stat asupra unui teritoriu aflat în afara granițelor sale. Reclamanții erau rudele unor cetățeni irakieni uciși de forțele britanice în Basra, Irak, într-o perioadă în care Regatul Unit exercita **control militar și administrativ asupra regiunii**. Curtea a stabilit că:

- Regatul Unit exercita un control efectiv asupra provinciei Basra, având responsabilități administrative și de securitate, ceea ce îl obliga să respecte prevederile CEDO asupra persoanelor din regiune.
- Prezența fizică a forțelor militare și exercitarea autorității executive asupra populației au fost factori determinanți pentru stabilirea responsabilității statului.
- Jurisdicția unui stat poate fi extinsă extrateritorial atunci când acesta exercită funcții guvernamentale esențiale într-un teritoriu străin.

Relevanța pentru jurisdicția extrateritorială în spațiu reiese din faptul că această speță creează un precedent pentru aplicarea principiului controlului efectiv în spațiu. Dacă un stat menține control efectiv asupra unei baze lunare, a unei stații orbitale sau a unui habitat spațial, acesta ar putea fi considerat responsabil pentru respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate sub jurisdicția sa.

Un exemplu relevant este **Stația Spațială Internațională (ISS)**, unde jurisdicția fiecărui stat asupra modulelor sale și a echipajului propriu se bazează pe acorduri interguvernamentale⁹⁴⁸. Dacă principiul stabilit în Al-Skeini este aplicat spațiului extra-atmosferic, statele ar putea fi **considerate responsabile pentru garantarea drepturilor fundamentale** în modulele și bazele lor. Cazul **Hassan c. Regatul Unit**⁹⁴⁹ a reafirmat că **statele rămân responsabile pentru protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate sub controlul lor**, indiferent de locație. Curtea a stabilit că:

- Un stat nu poate invoca circumstanțe excepționale pentru a eluda obligațiile sale privind protecția drepturilor fundamentale.
- Dreptul internațional umanitar și dreptul internațional al drepturilor omului sunt complementare și trebuie aplicate împreună.

Relevanța pentru jurisdicția extrateritorială în spațiu reiese din faptul că această speță demonstrează că mediul operațional dificil al spațiului extra-atmosferic nu poate fi utilizat ca justificare pentru restrângerea drepturilor fundamentale. Dacă un stat administrează o bază spațială, **aceasta nu poate fi un „vid legal” în ceea ce privește drepturile fundamentale.**

Cazul **Ilașcu c. Moldova și Rusia**⁹⁵⁰ a stabilit că un stat poate fi **tras la răspundere pentru încălcările drepturilor omului într-o zonă asupra căreia exercită influență semnificativă, chiar și fără control formal.**

Relevanța pentru jurisdicția extrateritorială în spațiu reiese din faptul că această speță este esențială pentru viitoarele colonii lunare, stații orbitale și infrastructuri gestionate prin parteneriate internaționale. Dacă un stat menține o influență operațională dominantă asupra unei baze spațiale, acesta ar putea fi considerat **responsabil pentru protecția drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate sub jurisdicția sa**, chiar dacă administrarea bazei este partajată între mai multe state sau companii private.

Spețele analizate oferă un cadru interpretativ pentru aplicabilitatea principiului jurisdicției extrateritoriale asupra activităților spațiale. Ele sugerează că statele care exercită control efectiv asupra bazelor sau infrastructurilor din spațiu ar putea fi considerate responsabile pentru respectarea drepturilor fundamentale ale indivizilor aflați sub autoritatea lor. Aceste principii devin cruciale

⁹⁴⁷ Al-Skeini c. Regatul Unit, 2011.

⁹⁴⁸ ESA, ISS Legal Framework.

⁹⁴⁹ Hassan c. Regatul Unit, 2014.

⁹⁵⁰ Ilașcu c. Moldova și Rusia, 2004.

pentru viitorul reglementării explorării spațiale, în special în contextul creșterii rolului sectorului privat și al cooperării internaționale în dezvoltarea infrastructurilor spațiale.

4. Studiu de caz: Stația Spațială Internațională și implicațiile asupra drepturilor omului

Stația Spațială Internațională (ISS) este cel mai avansat exemplu de **cooperare internațională în explorarea spațială** și oferă **un precedent important pentru aplicabilitatea jurisdicției statale asupra activităților din afara Pământului**. Având un regim juridic special stabilit prin **Acordul Interguvernamental privind ISS⁹⁵¹ (IGA, 1998)**, ISS constituie **un model funcțional al modului în care statele își exercită jurisdicția asupra modulelor lor și a personalului aflat la bord**. Acest regim prezintă **lecții valoroase pentru posibilele viitoare colonii lunare și misiuni interplanetare**, ridicând **probleme esențiale privind protecția drepturilor fundamentale ale omului în spațiul extra-atmosferic**.

Prin analizarea **cadrelor juridice aplicabile ISS** și prin explorarea unor **scenarii ipotetice relevante**, această secțiune demonstrează **cum drepturile fundamentale pot fi afectate în spațiu și care sunt limitările regimului juridic actual**.

4.1. ISS ca precedent legal: Aplicabilitatea jurisdicției statale în spațiu

Conform **Acordului Interguvernamental privind Stația Spațială Internațională**, fiecare stat participant la ISS își **păstrează jurisdicția și controlul asupra modulelor sale și asupra cetățenilor săi aflați la bord⁹⁵²**. Acest principiu este fundamentat în **Articolul VIII din Tratatul privind spațiul extra-atmosferic din 1967**, care stipulează că **statele rămân responsabile pentru obiectele lor spațiale și pentru personalul aflat la bordul acestora⁹⁵³**. Regimul juridic al ISS funcționează astfel:

- Fiecare modul al ISS aparține unui stat și este supus legislației acestuia. De exemplu, un incident în modulul Destiny (SUA) este reglementat de legile americane, iar un incident în modulul Zvezda (Rusia) cade sub incidența legislației rusești.
- Astronauții rămân sub jurisdicția statului lor de cetățenie, indiferent de modulul în care se află. De exemplu, un astronaut european aflat într-un modul american este reglementat de legislația țării sale de origine.
- Cooperarea internațională este esențială, iar eventualele conflicte de jurisdicție sunt soluționate prin mecanisme diplomatice prevăzute în IGA și în acordurile dintre agențiile spațiale participante.

Această **fragmentare a jurisdicției în spațiu** ridică probleme importante pentru protecția drepturilor fundamentale. În cazul unor dispute juridice, **lipsa unei autorități judiciare supranaționale** poate crea incertitudini privind aplicabilitatea legislației naționale.

4.2. Scenarii ipotetice privind drepturile fundamentale în spațiu

Pe măsură ce explorarea spațială se extinde, ISS devine un **studiu de caz crucial pentru înțelegerea modului în care drepturile fundamentale pot fi protejate în spațiu**. Următoarele scenarii ipotetice explorează **posibile încălcări ale drepturilor omului în spațiu și limitele regimului juridic actual**.

⁹⁵¹ **Acordul Interguvernamental privind ISS**. 1998. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/02/12927-Multilateral-Space-Space-Station-1.29.1998.pdf>.

⁹⁵² ESA, ISS Legal Framework.

⁹⁵³ UNOOSA, 1967.

4.2.1. Dreptul la viață și siguranța astronautilor

Articolul 2 din ConvEDO consacră **dreptul la viață**, impunând statelor obligația de a proteja viețile persoanelor aflate sub jurisdicția lor. În spațiu, această obligație ridică probleme complexe, dat fiind faptul că **ISS este plasată un mediu extrem de periculos, unde orice eroare tehnologică poate avea consecințe fatale.**

Spre exemplu, un astronaut NASA se află într-o activitate extravehiculară, iar echipamentul său suferă o defecțiune majoră datorată insuficienței verificării tehnice la lansare. Dacă centrul de comandă și control de la sol a ignorat avertismentele legate de defecțiuni tehnice anterioare, **statul său de origine ar putea fi tras la răspundere pentru neglijență?** Pe Pământ, astfel de cazuri ar putea duce la **anchete și sancțiuni administrative sau chiar penale.** În spațiu, însă, **nu există un mecanism internațional clar pentru investigarea incidentelor de acest tip.**

Un exemplu real care reflectă acest risc este **dezastrul navetei Columbia din 2003**, în urma căruia NASA a fost criticată pentru **eșecul de a lua măsuri preventive**⁹⁵⁴. În cazul ISS, un cadru juridic similar ar trebui să impună **standarde clare pentru protecția siguranței astronautilor.**

4.2.2. Detenția arbitrară și libertatea individuală în spațiu

Articolul 5 din ConvEDO garantează **dreptul la libertate și securitate**, protejând indivizii de **detenția arbitrară.** Spre exemplu, dacă un astronaut încalcă regulile de comportament stabilite în **Codul de Conduită al ISS**⁹⁵⁵, comandantul stației ar putea decide **izolarea acestuia într-un modul separat.** Dacă acest astronaut contestă decizia, **ce mecanisme de apel ar putea fi disponibile?** Pe Pământ, orice detenție trebuie să fie justificată în fața unei instanțe. În spațiu, **nu există nicio instanță competentă care să revizuiască astfel de măsuri disciplinare.**

4.2.3. Protecția drepturilor fundamentale în eventuale baze permanente pe Lună

Viitoarele baze permanente pe Lună vor implica nu doar agenții guvernamentale, ci și companii private. Aceasta ridică întrebări esențiale privind **protecția drepturilor angajaților aflați în spațiu.** Într-un astfel de scenariu, un angajat al unei companii private este forțat să lucreze în condiții extrem de periculoase pe ISS, pe orbita joasă a Pământului sau în baze permanente de pe Lună. Dacă acesta dorește să își părăsească locul de muncă, **poate fi reținut sub pretextul că revenirea pe Pământ nu este posibilă din motive logistice?** Astfel de situații ar putea duce la **forme moderne de exploatare a forței de muncă în spațiu, iar în lipsa unor mecanisme internaționale de protecție, angajații ar putea fi lipsiți de mijloacele necesare pentru a-și apăra drepturile.**

ISS oferă un model legal funcțional pentru activitățile spațiale, dar ridică numeroase provocări privind protecția drepturilor fundamentale în afara Pământului. Pe măsură ce omenirea se apropie de stabilirea unor baze permanente pe Lună, este imperativ să fie dezvoltate noi mecanisme juridice internaționale care să prevină abuzurile și să asigure respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate în spațiu.

În lipsa unor precedente judiciare directe, pot fi anticipate totuși situații ipotetice care intră în aria de aplicare a jurisprudenței CEDO. De exemplu, tratamentul echipajelor aflate pe ISS, sau al turiștilor spațiali – dacă un stat parte la ConvEDO încalcă dreptul la viață sau integritate pe modulul său din ISS, obligația de investigare și sancționare ar putea subzista, prin analogie cu spețele *Al-Skeini*, *Hanan*, *Hassan*. Chiar și colectarea constantă de date biomedicale ar putea activa prevederile art. 8 CEDO privind viața privată. Spațiul extra-atmosferic, deși atipic din perspectiva jurisdicției tradiționale, nu este exclus din aria de aplicare a protecției drepturilor omului.

⁹⁵⁴ NASA, Columbia Accident Investigation Report, <https://www.nasa.gov/remembering-columbia-sts-107/>.

⁹⁵⁵ NASA, ISS Code of Conduct.

5. Concluzii și perspective viitoare

Pe măsură ce explorarea spațială devine o realitate tot mai complexă și diversificată, **necesitatea unui cadru juridic clar care să asigure protecția drepturilor fundamentale în spațiul extra-atmosferic al Pământului devine imperativă**. Jurisprudența CEDO oferă un punct de referință valoros pentru înțelegerea **aplicabilității principiului controlului efectiv** și a obligațiilor statelor în contexte extrateritoriale. Cu toate acestea, **lipsa unui mecanism internațional consolidat pentru protejarea drepturilor omului în spațiu** ridică provocări majore care trebuie abordate prin inițiative normative viitoare.

Analiza spețelor **Al-Skeini c. Regatul Unit (2011)**, **Hassan c. Regatul Unit (2014)** și **Ilașcu c. Moldova și Rusia (2004)** a demonstrat că **statele pot fi considerate responsabile pentru respectarea drepturilor fundamentale chiar și în afara teritoriului lor național, atâta timp cât exercită un control efectiv asupra unei zone sau a unor persoane**. Această doctrină devine **esențială în spațiu**, unde:

- Statele își mențin jurisdicția asupra modulelor spațiale, a echipajelor și a obiectelor aflate sub controlul lor, conform Articolului VIII din Tratatul privind Spațiul Extra-atmosferic din 1967.
- Viitoarele baze lunare și infrastructuri interplanetare vor necesita un sistem de guvernare care să stabilească cine este responsabil pentru protecția drepturilor fundamentale ale locuitorilor acestor așezări.
- Actorii privați vor juca un rol tot mai mare în explorarea spațială, iar statele trebuie să fie pregătite să își extindă responsabilitatea asupra entităților comerciale pe care le licențiază și reglementează, pentru a evita un vid normativ care ar putea conduce la posibile abuzuri asupra angajaților sau potențialilor turiști spațiali.

Spețele CEDO oferă **un model conceptual aplicabil spațiului extra-atmosferic**, dar ele trebuie **adaptate realităților tehnologice și operaționale specifice acestui mediu**. Spre exemplu, **noțiunea de „control efectiv”** în spațiu ar putea fi definită prin analogie cu standardele definite de Curtea Europeană în cauza *Al-Skeini c. Regatul Unit* (2011, par. 138), unde s-a stabilit că existența unui cadru administrativ, a puterii normative și a capacității de decizie exercitate de statul pârât este suficientă pentru activarea obligațiilor în temeiul CEDO. Similar, în *Hassan c. Regatul Unit* (2014, par. 77), Curtea a subliniat că exercitarea autorității asupra unui individ, chiar și într-un mediu de conflict sau extratereitorial, atrage aplicarea obligațiilor de protecție a drepturilor fundamentale.

Pe măsură ce explorarea umană a spațiului se extinde dincolo de ISS prin **baze lunare, habitatul Gateway⁹⁵⁶, misiuni interplanetare și stații private**, devine evident că **actualele tratate internaționale nu sunt suficiente pentru a răspunde noilor provocări legale legate de drepturile omului în spațiu**.

5.1. Crearea unui regim internațional de protecție a drepturilor fundamentale în spațiu

Pentru a evita lacunele juridice, este necesar **un sistem normativ internațional care să reglementeze explicit protecția drepturilor fundamentale în spațiu**. Acest regim ar putea include:

- Extinderea jurisdicției statale asupra activităților spațiale într-un mod mai clar, prin revizuirea și actualizarea Tratatului privind Spațiul Extra-atmosferic din 1967, astfel încât acesta să reflecte responsabilitățile statelor față de persoanele aflate sub autoritatea lor, indiferent de locația acestora în spațiu.

⁹⁵⁶ <https://www.nasa.gov/mission/gateway/>

- Stabilirea unor standarde minime privind drepturile fundamentale ale persoanelor aflate în spațiu, astronauti sau turiști, inclusiv dreptul la viață, protecția împotriva detenției arbitrare, dreptul la un roces echitabil și protecția împotriva muncii forțate sau a tratamentelor inumane.
- Introducerea unui mecanism de soluționare a disputelor, prin crearea unei instanțe internaționale specializate în litigii spațiale, care să asigure acces la justiție pentru eventualele încălcări ale drepturilor fundamentale.

Această perspectivă este susținută în literatura academică recentă. Literatura⁹⁵⁷ argumentează că, deși principiile generale ale drepturilor omului se aplică și în spațiu, este nevoie de instrumente specializate care să adapteze aceste norme la condițiile unice ale mediului extra-atmosferic, incluzând domenii precum mineritul spațial, militarizarea orbitei sau protecția împotriva abuzurilor private.

În contextul extinderii prezenței umane în spațiul extra-atmosferic, protecția drepturilor fundamentale necesită o reconceptualizare juridică, aplicabilă atât statelor cât și actorilor privați. Normele CEDO, în special art. 1, permit aplicarea jurisdicției în mod extraterritorial, în baza principiului „controlului efectiv” asupra persoanelor sau infrastructurilor⁹⁵⁸.

În acest cadru, apar patru direcții de dezvoltare:

Prima se referă la obligațiile continue ale statelor care își păstrează responsabilitățile în temeiul CEDO chiar și atunci când exercită jurisdicție asupra habitatelor sau navelor spațiale. Drepturi precum viața (art. 2), integritatea fizică (art. 3), viața privată (art. 8), religia și exprimarea trebuie respectate, iar eventualele limitări trebuie să respecte testele de legalitate, necesitate și proporționalitate.

A doua vizează obligațiile pozitive privind entitățile private deoarece, în baza art. VI din Tratatul Spațiului Cosmic, statele trebuie să autorizeze și să supravegheze activitățile actorilor privați sub jurisdicția lor. Aceasta include obligația de a preveni abuzurile comise de companii asupra angajaților, turiștilor spațiali sau altor persoane aflate sub autoritate, conform standardelor CEDO (de exemplu: siguranță, nediscriminare, intimitate).

A treia direcție se uită la mecanismele de cooperare și reglementările comune – în proiecte multilaterale precum ISS, fiecare stat își aplică legislația proprie asupra modulului și personalului propriu. Însă incidente interstatale sau între cetățeni din state diferite pot crea zone gri. Se impune dezvoltarea unor mecanisme comune pentru aplicarea uniformă a drepturilor fundamentale și soluționarea disputelor.

Ultima direcție abordează necesitatea de a avea norme specializate – deși cadrul existent este teoretic aplicabil, contextul spațial poate necesita instrumente suplimentare (soft law, convenții). Acestea ar viza, printre altele, drepturi la condiții de viață și muncă adaptate mediului spațial, standarde de sănătate fizică și mentală, protecția datelor personale colectate în misiuni și proceduri clare pentru investigarea faptelor ilicite în spațiu.

Prin urmare, aplicabilitatea CEDO în spațiu este juridic justificabilă și moral necesară. Pe măsură ce activitățile umane se extind dincolo de Pământ, arhitectura juridică trebuie să evolueze pentru a garanta continuitatea protecției demnității umane. Astfel, propunerile privind o instanță internațională spațială, reguli speciale pentru habitat și cooperarea cu structuri precum COPUOS nu sunt doar opționale, ci imperative normative.

Unii autori au sugerat chiar crearea unui tribunal internațional specializat pentru spațiu, care să aibă competența de a judeca faptele ilicite comise de actori privați sau de consorții spațiale internaționale. Această instanță ar putea deveni esențială în scenarii precum cel în care o corporație

⁹⁵⁷ Freeland și Ireland-Piper (2021)

⁹⁵⁸ Vezi Al-Skeini, Hassan, Ilașcu

produce un dezastru pe Marte, afectând coloniști din mai multe state. Jurisdicția internațională clasică, limitată la state, ar putea deveni insuficientă.

Aceste măsuri ar putea fi implementate **printr-un nou tratat internațional sau prin modificarea acordurilor existente**, cum ar fi **Artemis Accords**, care, deși nu reglementează direct drepturile omului, promovează principiile comportamentului responsabil în explorarea spațială⁹⁵⁹.

5.2. Responsabilitatea statelor față de actorii privați în spațiu

O provocare semnificativă pentru viitorul regim juridic al spațiului este **creșterea influenței actorilor privați**, precum SpaceX, Blue Origin sau companiile implicate în minieritul spațial. Spre deosebire de ISS, unde **statele sunt responsabile direct pentru modulele lor și pentru personalul de la bord**, viitoarele stații comerciale sau colonii lunare ar putea fi **deținute și operate de entități private**. Această schimbare ridică **întrebări critice privind aplicabilitatea normelor de drept internațional** asupra acestor companii.

Pentru a evita **exploatarea lacunelor legislative**, este esențial ca statele:

- Să reglementeze clar activitățile actorilor privați, stabilind standarde minime pentru siguranța și protecția angajaților și pasagerilor privați.
- Să extindă obligațiile asumate prin tratatele internaționale și asupra companiilor care desfășoară activități în spațiu sub autoritatea lor.
- Să impună măsuri stricte de supraveghere, pentru a evita posibile abuzuri sau practici de exploatare pe viitoarele baze comerciale lunare sau marțiene.

Această responsabilitate derivă din **Articolul VI din Tratatul privind spațiul extra-atmosferic din 1967**, care stipulează că **statele sunt responsabile pentru activitățile actorilor non-statali aflați sub jurisdicția lor**. Totuși, în lipsa unor **mecanisme de control și sancțiuni eficiente**, acest principiu rămâne dificil de aplicat în practică.

Un posibil viitor normativ pozitiv ar fi acela în care statele și companiile respectă un cod comun al drepturilor omului în spațiu, integrat în arhitectura misiunilor încă de la proiectare. Aceasta ar însemna introducerea unor evaluări de impact asupra drepturilor omului pentru proiecte spațiale (similare evaluărilor de impact de mediu), formarea echipajelor în etică spațială, precum și clauze contractuale pentru contractorii privați, care să respecte standardele internaționale (ex. Principiile directe ONU privind afacerile și drepturile omului). Rolul organizațiilor internaționale precum COPUOS ar putea deveni esențial, prin emiterea de ghiduri privind drepturile omului în spațiu, voluntare la început, dar deschizând calea spre viitoare tratate obligatorii.

5.3. Perspective viitoare: Conturarea unui nou regim juridic spațial?

Explorarea umană a spațiului extra-atmosferic nu mai reprezintă exclusiv o provocare științifică sau tehnologică, ci devine, în mod din ce în ce mai evident, o chestiune esențială de etică juridică și de guvernanță globală. Pe măsură ce umanitatea face pași concreți către stabilirea unor așezări semipermanente pe Lună sau pe orbita cislunară, este crucial ca reglementarea internațională să anticipeze această realitate și să ofere mecanisme juridice funcționale care să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în afara Pământului.

Un posibil viitor normativ pozitiv este acela în care statele și entitățile comerciale integrează, încă din faza de proiectare a misiunilor spațiale, un cadru comun de referință în materie de drepturi ale omului. În acest sens, s-ar impune adoptarea unor evaluări de impact asupra drepturilor omului pentru proiectele spațiale (similare evaluărilor de impact de mediu în dreptul internațional), alături de formarea echipajelor prin programe de etică spațială. De asemenea, contractele încheiate cu operatorii privați ar putea include clauze de conformitate obligatorie cu standardele internaționale,

⁹⁵⁹ NASA, Artemis Accords, <https://www.nasa.gov/artemis-accords/>.

precum Principiile directoare ale ONU privind afacerile și drepturile omului (UNGPs), aplicabile și în context extraterestru.

Mai mult, organisme internaționale existente — în special Comitetul ONU pentru Utilizarea Pașnică a Spațiului Extra-atmosferic (COPUOS) — ar putea juca un rol catalizator în formularea și promovarea unor linii directoare privind drepturile omului în spațiu, adoptate voluntar de state, dar capabile să creeze o bază de convergență normativă. Acest proces incremental ar pregăti terenul pentru eventuale instrumente juridice obligatorii, fie sub forma unui protocol adițional la Tratatul privind Spațiul Extra-atmosferic din 1967, fie printr-un nou tratat internațional care să stabilească standarde minime de protecție pentru toate persoanele aflate în spațiu – indiferent dacă acestea sunt astronauți, turiști spațiali sau angajați ai companiilor private.

În concluzie, deși spațiul extra-atmosferic rămâne un mediu cu numeroase necunoscute, este esențial să recunoaștem că principiile fundamentale ale dreptului internațional – inclusiv protecția drepturilor omului – nu se opresc la limita atmosferei terestre. Dimpotrivă, provocarea juridică a generației actuale constă în extinderea acestor principii „dincolo de Pământ”, într-o arhitectură normativă adaptată noului spațiu al umanității. Conceptul de jurisdicție extraterritorială oferă cadrul juridic esențial pentru a asigura continuitatea protecției legale, iar dreptul internațional al spațiului și drepturile omului trebuie să evolueze convergent, într-un demers comun care să garanteze că viitoarea prezență umană în spațiu se desfășoară într-un spirit de demnitate, responsabilitate și stat de drept.

Așa cum afirmă Jonathan Lim, „aplicarea drepturilor omului în spațiu nu este un lux, ci o măsură necesară și fundamentală pentru menținerea spațiului ca domeniu pașnic și al cooperării.”⁹⁶⁰

Într-adevăr, normele drepturilor omului nu cunosc gravitație – ele trebuie să însoțească umanitatea oriunde aceasta se extinde.

Referințe

- Cassese, Antonio. *International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2005
- Simma, Bruno. 2009. “Universality of International Law from the Perspective of a Practitioner.” *European Journal of International Law* 20(2)
- www.echr.coe.int
- www.escholarship.org
- www.nasa.gov
- www.room.eu.com
- www.spacegeneration.org
- www.ugp.rug.nl
- www.ohchr.org
- www.un.org
- www.unoosa.org
- *Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: francesca_150662@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Spătaru Negură Laura-Cristiana (e-mail: negura_laura@yahoo.com).
- ¹ Rebecca J. Cook, Bernard M. Dickens, Mahmoud F. Fathalla , Imogen Evans, *Reproductive Health and Human Rights: Integrating Medicine, Ethics, and Law*, J. R. Soc. Med, 2004 Jan, URL:
- <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1079274/>
- ¹ (Hekman 2001, p. 93).

⁹⁶⁰ Jonathan Lim, “Human Rights and Space: A Necessary and Fundamental Framework for Space Governance,” *ROOM – The Space Journal*, 2020. <https://room.eu.com>

- ¹ (*Choices*, 2000, p. 3)
- ¹ Scripcariu, Gheorghe et. al., *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*, Polirom, Iași, 1998; accesat la 30.03.2025, disponibil online: <http://ro.scribd.com/doc/93036933/Bioetica-Stiintele-Vietii-Si-Drepturile-Omului-Viata>
- ¹ Convenția europeană a drepturilor omului, comentariu pe articole, Vol.I Drepturi și libertăți, capitolul I Noțiunea de „drepturile omului”.
- ¹ Corneliu Bîrsan, Doctor Honoris al Universității Paris-I Panteon-Sorbona Judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului: „Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. I. Drepturile și libertăți” ,*Partea I-Protecția internațională a drepturilor omului*, pag.5-6, parag. 14,Editura All Beck, București 2005
- ¹ *Idem* 6
- ¹ H. Oberdorff, *Droits de l'homme et libertes fondamentales*, Editura Dalloz, Paris, 2003, p.l.
- ¹ CEDO, *Partie communiste unifie de Turquie et autres c/Turquie*, Hotărârea din 30 ianuarie 1998, Recueil 1998-I, p. 45.
- ¹ *Declarația Drepturilor Omului și cetățeanului- Ideile revoluției franceze care au ajuns la baza mișcării lui Tudor Vladmirescu de la 1821* Art. 1, URL: <https://vedemjust.ro/ziua-frantei/>
- ¹ D. Lochak, *Les droits de l'homme*, Editura La Decouverte & Syros, Paris, 2002, p. 4.
- ¹ *Ibidem*.
- ¹ Facem precizarea că uneori, în doctrină, se discută și semantica noțiunii de „drepturile omului”. Astfel, s-a susținut că, vorbindu-se despre „drepturile omului”, s-ar utiliza o noțiune ambiguă, care ar face referire atât la categoria generică de „oameni”, cât și la cea specifică a speciei masculine. Asemenea limbii engleze („*human rights*”), spaniole („*derechos humanos*”) sau germane („*Menschenrechte*”), credem că în limba română dativul utilizat („*drepturile omului*”), este de natură a exclude această ambiguitate, prezentă în limba franceză („*droits de l'homme*”) sau în limba italiană („*diritti dell'omo*”). În orice caz, substantivul *om* din sintagma analizată nu poate semnifica altceva decât noțiunea generică de ființă umană. Nu trebuie pierdut din vedere că în domeniul protecției internaționale a drepturilor omului intră și convenții privitoare la anumite categorii speciale de persoane - femei, copii, persoane căsătorite, refugiați, apatrizi, popoare indigene, emigranți, persoane angajate în muncă, persoane cu handicap etc. Cu privire la această discuție, a se vedea: *L. Mourgeon, Les droits de l'homme, a 8-a ediție revizuită, Editura PUF, Paris, 2003, p. 4-5; D. Lochak, op. cit., p. 5-6.*
- ¹ Abolirea pedepsei cu moartea | Protocol 13/2002 URL: <https://lege5.ro/gratuit/gqytenbr/abolirea-pedepsei-cu-moartea-protocol-13-2002?dp=geztknjvgy4dk>
- ¹ Semnalăm o soluție interesantă a unei instanțe franceze, în sensul că, în temeiul dispozițiilor art. 16-1 din Codul civil francez, „*corpul uman și produsele sale nu pot face obiectul unui drept patrimonial*”, reclamanții nu se pot prevala de existența unui prejudiciu material rezultat din pierderea de ovocite fecundate și păstrate în azot lichid la temperatură foarte joasă în cadrul unei proceduri medicale asistate, această dispoziție opunându-se ca ei să poată pretinde o reparație în bani. Aceeași instanță a decis că ovocitele supranumerare nu sunt persoane, ca atare, reclamanții nu pot invoca existența unui prejudiciu moral, care ar rezulta, așa cum ei au susținut, din pierderea unei ființe apropiate. Totuși, tribunalul i-a considerat îndreptățiți să obțină o reparație pentru diversele tulburări ale condițiilor de viață pe care le-au suferit cu ocazia acestui incident (instanța le-a acordat 10.000 euro). În sfârșit, având în vedere că reclamanții sunt tineri – 44, respectiv 32 ani - și deci în măsură să procedeze la o nouă procreație medicală asistată, nu se pot prevala de vreo pierdere de șansă indemnizabilă rezultată din acest incident (*Tribunalul administrativ Amiens, 9 martie 2004, Expoux X... c/CHU d'Amiens, Editura Dalloz, Paris, 25 martie 2004; a se vedea, de asemenea, X. Labbé, La valeur de l'embrion congelé, comentariu la această speță, Editura Dalloz, Paris, 15 aprilie 2004, p. 1051 și urm.*

- ¹ *Declarația Americană a Drepturilor și Îndatoririlor Omului, Rezoluția XXX a OSA, adoptată la Bogota, Columbia, la 2 mai 1948, la cea de-a IX-a Conferință Internațională a Statelor Americane, Doc. OEA/Ser.L/V.II.23/Doc.211, rev. 6 (1949)*
- ¹ Reclamantul, căsătorit și tată a 3 copii, s-a plâns în anul 1975 că adoptarea de către legislativul austriac, la data de 29 ianuarie 1974, a unei legi care permitea, în anumite condiții, întreruperea voluntară de sarcină, este de natură să încalce, printre alte dispoziții, art. 2 al Convenției, care protejează dreptul la viață. În decizia sa cu privire la admisibilitatea cererii, Comisia a statuat în sensul că nu este competentă să examineze compatibilitatea unei legi naționale cu dispozițiile Convenției decât cu privire la o situație concretă, nu în abstracto. Mai mult, a reținut că argumentul reclamantului în sensul că oricare cetățean austriac este vizat de dispozițiile legii în discuție datorită consecințelor acesteia cu privire la viitorul țării și că el este gata să devină curatorul tuturor copiilor care s-ar naște dacă nu s-ar aplica dispozițiile legii, semnifică faptul că el a intentat o acțiune popularis și nu o acțiune individuală, prin care să reclame încălcarea unui drept propriu, astfel că cererea sa a fost declarată inadmisibilă- *omis*. EDH, decizia din 10 decembrie 1976, nr. 7075/1975, Xc/Autriche, DR nr. 7, p. 87; în același sens, Comis. EDH, 29 mai 1961, nr. 867/1960, Xc/Norvegia, *Annuaire de la Convention européenne des droits de l'homme*, vol. IV, p. 271.
- ¹ Comis. EDH, decizia din 13 mai 1980, nr. 8416/1979 X c/Royaume-Uni, DR nr. 19, p. 244.
- ¹ *Idem 15*
- ¹ De exemplu, măsuri în domeniul sănătății publice, a se vedea CEDO, *Calvelli și Ciglio c. Italiei* (2002), sau în domeniul protecției mediului – a se vedea *Oneryildiz c. Turciei* (2004). CEDH, decizia din 5 septembrie 2002, *Baso c/Italie*, *Recueil 2002-VII*, p. 449.
- ¹ Art.1- CONVENȚIE EUROPEANĂ din 4 aprilie 1997 pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, Convenția privind drepturile omului și biomedicina*, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 103 din 28 februarie 2001 <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/27007>
- ¹ *Lege nr. 17 din 22 februarie 2001 privind ratificarea Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane fata de aplicațiile biologiei și medicinei, Convenția privind drepturile omului și biomedicina, semnată la Oviedo la 4 aprilie 1997, și a Protocolului adițional la Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane fata de aplicațiile biologiei și medicinei, referitor la interzicerea clonării ființelor umane, semnat la Paris la 12 ianuarie 1998.* <http://cometc.unibuc.ro/reglementari/Legea-nr-17.php>
- ¹ Este vorba despre cauza *Vo c/France, hotărârea din 8 iulie 2004, nepublicată, Internet, site cit- <https://legeaz.net/hotarari-cedo/vo-contr-frantei-ivd>*
- ¹ (*hotărârea din 26 mai 2011 , cererea nr. 2761/04*)
- ¹ <https://hudoc.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=885774&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649#%20>
- ¹ *MCJ*, 16 decembrie 2010, nr. 25579/05.
- <https://hudoc.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=878722&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649#%20>
- ¹ <http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2011/06/dreptul-la-avort-art.-3-i-8-cedo-accesul-la-informaii-medicale-i-efectivitatea-dreptului-de-a-cere-ntreruperea-sarcinii>
- ¹ a se vedea, de exemplu, *decizia Powell c. Regatului Unit*, nr. 45305/99
- ¹ Lavinia Cîrciumaru, Ionuț Militaru, *Dreptul la avort (art. 3 și 8 CEDO): Accesul la informații medicale și efectivitatea dreptului de a cere întreruperea sarcinii*, URL: <http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2011/06/dreptul-la-avort-art.-3-i-8-cedo-accesul-la-informaii-medicale-i-efectivitatea-dreptului-de-a-cere-ntreruperea-sarcinii>

- ¹ Bruggeman și Scheuten c. Germaniei; decizia Boso c. Italiei, nr. 50490/99; Vo c. Franței [MC], nr. 53924/00; Tysiąc c. Poloniei,; A, B și C c. Irlandei [GC], nr. 25579/05, 16 decembrie 2010
- ¹ Bruggeman și Scheuten c. Germaniei; decizia Boso c. Italiei, nr. 50490/99; Vo c. Franței [MC], nr. 53924/00; Tysiąc c. Poloniei,; A, B și C c. Irlandei [GC], nr. 25579/05, 16 decembrie 2010)
- ¹ Centrul FILIA și Centrul Euroregional pentru Inițiative Publice – ECPI, Raport de cercetare – Refuzul la Efectuarea Avortului la Cerere în România 2019 (2019), p 3, URL:
- <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Raport-avort-2019.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.
- ¹ <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Raport-avort-2019.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.
- ¹ <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Raport-avort-2019.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.
- ¹ Centrul FILIA, Raport de cercetare-Refuzul la Efectuarea Avortului la Cerere în România 2020-2021 (2021), p 2, URL: <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/09/Raport-avorturi-2020-2021.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.
- ¹ Codul Penal, art 201, alin. (1), lit c).
- ¹ Francesca Negro, Maria Cristina Varone, Alessandro Del Rio, Susanna Marinelli și Giuseppe Basile, *Conscientious objection to abortion: how to strike a legal and ethical balance between conflicting rights?* Acta Biomed (2022), Vol 93(4), URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9534259/>
- ¹ Elena Caruso, *The ambivalence of law: some observations on the denial of access to abortion services in Italy* (2020), *Feminist Review Issue 124*, 183–191, p 185, DOI: 10.1177/0141778919894965.
- ¹ Akmaljon Akhmedjonov, Bernadeta Barokova, Yijing Chen, Pius Fozan, Timotheus Paul Goldinger, Kristina Kovalska, Leila Lawrence, Hanna Perenyi, Carina Samhaber, Stephanie Songer, Marziyeh Taeb, Tripti and Joseph Scioli, editor prof Marius Dragomir, *Europe’s growing abortion nightmare* (2023), POLITICO, URL: <https://www.politico.eu/article/europes-growing-abortion-nightmare/> accesat la 28 decembrie 2023.
- ¹Idem 41
- ¹ (Cererea nr. 27617/04)-Hotărâre **Definitivă** 28/11/2011, Hotărârea devine definitivă în condițiile prevăzute la art. 44 § 2 (c) din Convenție. Aceasta poate suferi modificări de formă. ©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și al Institutului European din România (www.ier.ro). Permișiunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.
- ¹ Comitetul European al Drepturilor Sociale, *International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN) v. Italy*, Cererea Nr 87/2012, Decizia din 10 Septembrie 2013 (2014), para 169, URL :
- [https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:\[%22escpublicationdate%20descending%22\],%22escdidentifier%22:\[%22cc-87-2012-dmerits-en%22\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:[%22escpublicationdate%20descending%22],%22escdidentifier%22:[%22cc-87-2012-dmerits-en%22]})
- ¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:nondiscrimination_principle
- ¹ Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization 19-1392 US 597 (2022), URL:
- https://www.supremecourt.gov/opinions/21pdf/19-1392_6j37.pdf accesat la 27 decembrie 2023.
- ¹ P9_TA (2022)0302 Rezoluția Parlamentului European din 7 iulie 2022 referitoare la decizia Curții Supreme din SUA de a anula în Statele Unite drepturile legate de avort și la

necesitatea de a se asigura dreptul al avort și sănătatea femeilor în UE [2022] OJ 2022/2742(RSP), para 2, URL:

- https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0302_RO.html accesat la 27 decembrie 2023
- ¹ P9_TA (2023)0427 *Proiectele Parlamentului European de revizuire a tratatelor, Rezoluția Parlamentului European din 22 noiembrie 2023 referitoare la proiectele Parlamentului European de revizuire a tratatelor (2022/2051(INL), Amendamentul 245*, URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0427_RO.html
- ¹ *Rezoluție privind includerea dreptului la avort în Carta drepturilor fundamentale a UE-Articolul 3. Dreptul la integritatea persoanei și la autonomie corporală, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene seria C* din 13 martie 2025, <https://www.juridice.ro/775782/rezolutie-privind-includerea-dreptului-la-avort-in-carta-drepturilor-fundamentale-a-ue.html>
- ¹ *Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată) OJ C 326/13 (2012)*, URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF accesat la 27 decembrie 2023. („TUE”).
- ¹ Daniel Tilles, *Will Poland have a referendum on its abortion law, and what might the outcome be? (Notes from Poland, 2023)*, URL: <https://notesfrompoland.com/2023/04/03/will-poland-have-a-referendum-on-its-abortion-law-and-what-might-the-outcome-be/> accesat la 27 decembrie 2023.
- ¹ *Center for Reproductive Rights, Malta's Amended Abortion Law Will Not Protect Women's Health and Lives (2023)*, URL: <https://reproductiverights.org/maltas-amended-abortion-law-will-not-protect-womens-health-and-lives/> accesat la 27 decembrie 2023.
- ¹ *Parlamentul European, Regulament de Procedură, Legislatura a 8-a (2018), Articolul 132 Alin 2: „Rapoartele anuale și celelalte rapoarte ale altor instituții sau organisme care nu intră sub incidența alineatului (1) se trimit comisiei competente, care le examinează și care poate transmite Parlamentului o scurtă propunere de rezoluție sau poate propune elaborarea unui raport în temeiul articolului 52 în cazul în care consideră că Parlamentul ar trebui să ia poziție cu privire la o chestiune importantă tratată de rapoarte.”*, URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-8-2018-07-31_RO.pdf accesat la 27 decembrie 2023.
- ¹ *Tysiāc v. Poland [2007]*, no. 5410/03 ECtHR, paras 7-18, URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-79812%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-79812%22]}) accesat la 28 decembrie 2023.
- ¹ Idem.
- ¹ Idem, paras 117-118.
- ¹ *R.R. v. Poland [2011]* no. 27617/04 ECtHR, paras 6-33, URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-104911%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-104911%22]}) accesat la 28 decembrie 2023.
- ¹ *Karolina Kocemba, Not Just Abortion: Converging Human Rights and the Rule of Law in the European Court of Human Rights (2023)*, URL: <https://verfassungsblog.de/not-just-abortion/> accesat la 28 decembrie 2023.
- ¹ *Reclamanta a cerut, fără succes, intentarea urmării penale împotriva medicilor. Intentând o acțiune civilă, reclamanta a obținut totuși condamnarea acestora la plata unei despăgubiri pentru că i-au refuzat efectuarea testelor genetice în timp util și pentru că au omis să prezinte în scris refuzul de a prescrie testul în cauză.*- <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf>
- ¹ *A, B and C v. Ireland [GC] - 25579/05-Judgment 16.12.2010 [GC]*, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=002-680>

PARTICULARITĂȚILE PRINCIPIILOR FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI INTERNAȚIONAL

Gabriela-Anca GHERGHE*

Abstract

Evoluția relațiilor internaționale dintre state, influențată de factori sociali, progrese tehnologice, procese economice și politice, a generat necesitatea reglementării acestora într-un cadru care să sprijine dezvoltarea statelor în domeniile lor de interes.

Societatea internațională a devenit tot mai interconectată și interdependentă, iar, în acest context, relațiile dintre state au fost reglementate printr-un set de norme juridice, menite să organizeze și să structureze interacțiunile ce depășesc granițele unui singur stat.

Statele participă la raporturile internaționale în calitate de subiecte de drept internațional, exercitându-și drepturile suverane și fiind egale din punct de vedere juridic. Dreptul internațional se extinde prin apariția unor noi subiecte de drept, precum organizațiile internaționale, care au competențe distincte față de cele ale statelor, care continuă să rămână subiecte originare de drept internațional.

Dreptul internațional este guvernat de valori considerate importante de către ansamblul actorilor din cadrul comunității internaționale și interese comune generale pentru realizarea ordinii publice internaționale, în beneficiul direct al umanității. Conștiința juridică a societății internaționale, care reflectă anumite nevoi sociale la un moment dat, reprezintă un element important care asigură trecerea de la nivelul structural la nivel normativ. Principiile de drept internațional iau naștere în această conștiință juridică a națiunilor, din care apoi se creează valori sociale.

Principiile fundamentale reprezintă temeiul dreptului internațional, determinând conținutul celorlalte principii, instituții și norme, orientarea dreptului internațional.

În cele ce urmează vom identifica care sunt aceste principii fundamentale și vom prezenta pe scurt importanța fiecăruia în bunul mers al relațiilor internaționale.

Cuvinte cheie: *drept internațional; guvern; relații internaționale, principii fundamentale.*

Introducere. Reglementarea relațiilor internaționale.

Dezvoltarea relațiilor internaționale dintre state de-a lungul timpului, ca urmare a impulsurilor sociale, a progresului tehnologic, a proceselor economice sau politice, a condus la necesitatea reglementării acestora într-un cadru care să permită evoluția statelor în domeniile lor de interes.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: ancagherghe89@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Roxana Mariana Popescu (roxana.popescu@univnt.ro).

Înainte de formarea statelor apar o serie de obiceiuri determinate de raporturile de vecinătate, iar odată cu apariția primelor state, purtătoare de suveranitate, și cu crearea relațiilor dintre acestea se dezvoltă primele norme de drept internațional, care priveau printre altele deducerea războiului, încheierea păcii, primirea și protecția solilor sau reglementarea schimburilor.⁹⁶¹

Cu timpul societatea internațională a devenit mai interconectată și interdependentă, așadar raporturile stabilite în cadrul acesteia au fost supuse unui ansamblu de norme juridice, cu scopul de a ordona sau a structura raporturile care trec peste bariera unui singur stat. În sens larg, acestea formează dreptul internațional public. În sens restrâns, dreptul internațional public este definit ca acea ramură a dreptului, acel ansamblu de principii și norme juridice create de către state, pe baza acordului lor de voință, în scopul reglementării raporturilor internaționale la care acestea participă.⁹⁶² Statele iau parte la aceste raporturi internaționale în calitatea lor de subiecte de drept internațional, se manifestă ca titulare ale drepturilor lor suverane și sunt pe picior de egalitate din perspectiva juridică. Dreptul internațional cunoaște noi dimensiuni odată cu apariția unor noi subiecte de drept internațional – organizațiile internaționale - cu competențe diferite față de cele ale statelor, care rămân subiecte de drept internațional originare.⁹⁶³

Spre deosebire de dreptul intern, dreptul internațional public este unul de coordonare, astfel subiectele de drept nu se subordonează unul altuia, nu sunt într-o relație de dependență. Normele care reglementează aceste relații sunt create având consimțământul statelor cărora le sunt destinate, dar sunt obligatorii, stabilesc drepturi și obligații și sunt susceptibile de a fi aplicate prin constrângere⁹⁶⁴ și, chiar dacă sancțiunile nu sunt atât de evidente, ele există.

Prin intermediul dreptului internațional se răspunde la nevoia de a reduce dezorganizarea în relațiile internaționale pentru a asigura functionarea armonioasă a societății și dezvoltarea corespunzătoare a acesteia, precum și pentru a soluționa conflicte atât de dăunătoare.

Conform Dicționarului de drept internațional, definiția acestei ramuri de drept înfățișează și modalitățile de realizare a principiilor și normelor dreptului internațional. Astfel, în această definiție se arată că traducerea în viață a acestor principii și norme este asigurată printr-un sistem democratic de angajamente și garanții internaționale, prin forța opiniei publice mondiale, prin dreptul inalienabil de autoapărare a independenței și ființei naționale, precum și prin măsuri de constrângere adoptate în cazul unor agresiuni sau al unor încălcări ale păcii.⁹⁶⁵

1. Principiile de drept internațional. Considerații Generale.

Dreptul internațional este guvernat de valori considerate importante de către ansamblul actorilor din cadrul comunității internaționale și interese comune generale pentru realizarea ordinii publice internaționale, în beneficiul direct al umanității.⁹⁶⁶ Conștiința juridică a societății internaționale, care reflectă anumite nevoi sociale la un moment dat, reprezintă un element important care asigură trecerea de la nivelul structural la nivel normativ. Principiile de drept internațional iau naștere în această conștiință juridică a națiunilor, din care apoi se creează valori sociale. “Principiile dreptului internațional reprezintă construcții juridice în jurul unor valori considerate importante pentru relațiile internaționale, pentru evidențierea acestora, promovarea lor în sistemul normelor și

⁹⁶¹ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, *Drept Internațional Public – Sinteze pentru examen*, editia a 5-a, revazuta și adaugita, Ed. C.H. BECK, Bucuresti, 2009, pag. 44.

⁹⁶² Roxana-Mariana Popescu, *Drept Internațional Public – Notiuni introductive*, Ed. Universul Juridic, 2023, pg. 9.

⁹⁶³ Aurel Teodor Moldovan, *Expulzarea, extradarea și readmisia în dreptul internațional*, Ed. Hamangiu, 2012, pg. 17.

⁹⁶⁴ Roxana-Mariana Popescu, op. cit., pg. 10.

⁹⁶⁵ Roxana-Mariana Popescu, op. cit., pg. 25

⁹⁶⁶ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 32.

instituțiilor juridice ce guvernează conduita internațională a statelor și, mai ales, protecția acestora.”⁹⁶⁷

Pentru a oferi o perspectivă generală asupra principiilor care oferă direcția dreptului internațional public, vom prezenta în continuare câteva atribute ale acestora:

- sunt norme de aplicare universală, ceea ce înseamnă că pot fi aplicate în toate domeniile, ca rezultat al voinței majorității covârșitoare a statelor și au efect erga omnes;
- se caracterizează prin maximă generalitate;
- au caracter imperativ;
- sunt obligatorii;
- protejează o valoare fundamentală în raporturile dintre subiectele de drept internațional.
- principiile fundamentale ale dreptului internațional sunt interdependente;
- între aceste principii nu se pot face ierarhizări, deci au aceeași valoare juridică;
- sunt dinamice și se afla în continuă evoluție.⁹⁶⁸

Având în vedere cele prezentate mai sus și înainte de enunța principiile de drept internațional, considerăm că este util să expunem o definiție a acestora, astfel “*putem defini principiul de drept internațional ca fiind o prescripție normativă ce se caracterizează printr-un înalt nivel de abstractizare, dând expresie unei valori internaționale universal acceptate și care guvernează conduita subiectelor de drept internațional.*”⁹⁶⁹ Acestea formează temelia întregului sistem de norme și instituții ale dreptului internațional contemporan, toate statele fiind obligate să acționeze în sfera vieții internaționale pe baza respectării stricte a principiilor fundamentale.⁹⁷⁰

Principiile fundamentale de drept internațional sunt consemnate într-o serie de acte internaționale, după cum urmează:

- aaa. Carta Organizației Națiunilor Unite (1945) în art. 2, prezintă principiile în temeiul cărora organizația poate acționa pentru a-și îndeplini scopurile, și anume: *principiul egalității suverane; principiul îndeplinirii cu bună-credință a obligațiilor internaționale - pacta sunt servanda; principiul soluționării pe cale pașnică a diferendelor internaționale; principiul nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță; principiul cooperării.*
- bbb. Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și de cooperare dintre state, conform Cartei Națiunilor Unite din anul 1970 – aici sunt cuprinse 7 principii fundamentale: *principiul nerecurgerii la amenințarea cu forță sau la folosirea forței; principiul rezolvării diferendelor internaționale prin mijloace pașnice; principiul neamestecului în treburile interne ale statelor; principiul cooperării; principiul autodeterminării; principiul egalității suverane a statelor; principiul îndeplinirii cu bună-credință a obligațiilor internaționale - pacta sunt servanda.*
- ccc. Declarația privind principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele participante, parte integrantă a Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, elaborat la Helsinki la 1 august 1975, consacră, încă 3 principii după cum urmează: *principiul inviolabilității frontierelor; principiul integrității teritoriale; principiul respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale.*

⁹⁶⁷ Ibidem, pag. 85.

⁹⁶⁸ Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 68-69.

⁹⁶⁹ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 85.

⁹⁷⁰ Aurel Teodor Moldovan, op. cit., pg. 34

2. Principiile de drept internațional. Particularități.

Principiile fundamentale reprezintă axa centrală a dreptului internațional, determinând conținutul celorlalte principii, instituții și norme, orientarea dreptului internațional.⁹⁷¹

În continuare, vom prezenta succint particularități ale principiilor de drept internațional enunțate mai sus.

Principiile prevăzute în *Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și de cooperare dintre state, conform Cartei Națiunilor Unite din anul 1970*:

1.1. Principiul nerecurgerii la amenințarea cu forța sau folosirea forței:

Conform acestuia, integritatea teritorială a oricărui stat și independența politică a acestuia trebuie respectate. Orice încălcare a acestui principiu prin recurgerea la forță sau la amenințări cu recurgerea la forță pentru rezolvarea diferendelor internaționale reprezintă și o încălcare a Cartei Națiunilor Unite. De asemenea, statele au obligația de a se abține de la actele de represalii care implică folosirea forței, de la organizarea de bande armate/mercenari, în scopul săvârșirii de incursiuni pe teritoriul unui alt stat, de la încurajarea actelor de război civil sau acte de terorism pe teritoriul altui stat. De asemenea, teritoriul unui stat nu poate fi obiectul unei ocupații militare rezultând din folosirea forței. Anexarea teritorială obținută prin folosirea forței sau a amenințării cu forța nu va fi recunoscută ca legală. Principiul propune dezarmare generală, menținerea păcii și securității internaționale.⁹⁷²

Dreptul internațional permite folosirea forței în două situații:

- folosirea forței pe baza hotărârii Consiliului de Securitate;
- exercitarea dreptului de autoapărare individuală sau colectivă împotriva unui atac armat.⁹⁷³

1.2. Principiul soluționării pe cale pașnică a diferendelor internaționale:

Statele trebuie să caute o soluție echitabilă pe cale de negociere, de ancheta, de mediere, de reconciliere, de arbitraj, de rezolvare judiciară, de recurs la organisme sau acorduri regionale ori alte mijloace pașnice la alegerea lor pentru rezolvarea dezacordurilor pe care le întâmpină. Statele trebuie să se abțină de la orice act susceptibil de a agrava situația, astfel încât să nu pună în pericol pacea și securitatea internațională. Diferendele internaționale trebuie rezolvate pe baza egalității suverane a statelor și în conformitate cu principiile liberei alegeri a mijloacelor.⁹⁷⁴

1.3. Principiul neamestecului în treburile interne

Statele sunt obligate să nu intervină în afacerile ce țin de competența națională a unui stat. Fiecare stat are dreptul de a-și alege singur destinul.⁹⁷⁵ Sunt excluse orice forme de intervenție, nu numai cea armată – orice formă de ingerință sau amenințare îndreptată împotriva personalității unui stat sau împotriva elementelor lui politice, economice culturale etc.⁹⁷⁶

1.4. Principiul cooperării

Consacrat în art. 1 pct. 3 din Carta Onu, principiul circumscrie obligația statelor de a coopera între ele în vederea menținerii păcii și securității internaționale, favorizării progresului și a stabilității

⁹⁷¹ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 87.

⁹⁷² Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 70-71.

⁹⁷³ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 91.

⁹⁷⁴ Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 71-72

⁹⁷⁵ Ibidem

⁹⁷⁶ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 90.

economice internaționale. Acesta se datorează multiplicării subiectelor de drept internațional, accentuării interdependențelor, apariției de probleme globale acute care solicită cooperarea tuturor statelor și găsirea de soluții internaționale pentru acestea.⁹⁷⁷

1.5. Principiul autodeterminării

Este singurul drept internațional recunoscut popoarelor și nu statelor. Acest drept nu poate fi exercitat de o minoritate națională.⁹⁷⁸ Popoarele au dreptul de a-și hotărî statutul lor politic, în deplinătate libertate și fără amestec din afară și de a urma dezvoltarea lor economică, socială și culturală, iar orice stat are obligația de a respecta acest drept. Principiul vizează favorizarea relațiilor prietenești și cooperarea între state și eradicarea colonialismului. Statele trebuie să se abțină de la orice acțiune care vizează ruperea parțială sau totală a unității naționale și a integrității teritoriale a unui alt stat.⁹⁷⁹

1.6. Principiul egalității suverane a statelor

În virtutea acestuia, toate statele se bucură de egalitate suverană, având drepturi și obligații egale și sunt membri egali ai comunității internaționale.

Suveranitatea este conceptul fundamental al dreptului internațional, având în vedere că dreptul internațional este expresia acordului de voință realizat între state suverane (elementul principal pe care este clădită astăzi organizarea statală și internațională).

Suveranitatea se caracterizează prin:

- indivizibilitate (nu poate fi fragmentată, atributele ei neputând aparține mai multor titulari);
- inalienabilitate (nu poate fi abandonată sau cedată altor state sau entități internaționale);
- exclusivitate (teritoriul unui stat nu poate fi supus decât unei singure suveranități);
- caracter original și plenar (suveranitatea aparține statului și nu îi este atribuită din afară, iar prerogativele puterii de stat cuprind totalitatea domeniilor de activitate - politic, economic, social etc).⁹⁸⁰

Elemente egalității suverane sunt:

- statele sunt egale din punct de vedere juridic;
- fiecare stat se bucură de drepturile inerente deplinei suveranități;
- fiecare stat are obligația de a respecta personalitatea altor state;
- integritatea teritorială și independența politică sunt inviolabile;
- fiecare stat are dreptul de a-și alege și dezvolta în mod liber sistemul politic, social, economic și cultural;
- fiecare stat are obligația de a se achita pe deplin și cu bună-credință de obligațiile sale internaționale și de a trăi în pace cu alte state.⁹⁸¹

1.7. Principiul pacta sunt servanta:

Reprezintă norma fundamentală din care decurge forța obligatorie a celorlalte norme („tratatele trebuie respectate”). Acest principiu poate fi considerat drept bază a obligativității dreptului internațional⁹⁸², nu este doar o normă juridică, ci și una de morală internațională - statele trebuie să-și îndeplinească obligațiile la care au consimțit liber, iar acestea trebuie executate cu bună-

⁹⁷⁷ Ibidem, pg. 92

⁹⁷⁸ Ibidem, pg. 89

⁹⁷⁹ Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 74-75.

⁹⁸⁰ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 88-89.

⁹⁸¹ Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 75-76.

⁹⁸² Aurel Teodor Moldovan, op. cit. pg. 35.

credință, trebuie să fie conforme dreptului internațional. Buna-credință presupune executarea obligațiilor fără subterfugii, fără folosirea unor modalități incorecte de a ocoli executarea lor. Reprezintă un principiu consacrat încă din antichitate.⁹⁸³

Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, elaborat la Helsinki – 1975, adaugă la lista celor 7 principii consacrate prin Declarația din 1970, alte trei principii. Astfel, cele 10 principii consacrate prin Actul final de la Helsinki sunt următoarele:

- Principii consacrate și în Declarația din anul 1970:
 - egalitatea suverană, respectarea drepturilor inerente suveranității;
 - nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forță;
 - reglementarea pașnică a diferendelor;
 - neamestecul în treburile interne;
 - egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul acestora de a dispune de ele însele;
 - cooperarea între state;
 - îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor asumate conform dreptului internațional.
- Principii nou introduse prin Actul final de la Helsinki:
 - inviolabilitatea frontierelor;
 - integritatea teritorială a statelor;
 - respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv a libertăților de gândire, conștiință, religie sau de convingere.

În cele ce urmează, vom prezenta pe scurt particularități ale principiilor nou introduse:

1.8. Principiul inviolabilității frontierelor:

Consacră faptul că frontierele statelor sunt inviolabile. Totodată, principiul impune statelor obligația de a se abține de la orice atentat împotriva frontierelor altor state, dar și de la orice cerere sau de la orice act de acaparare și de uzurpare a întregului sau a unei părți a teritoriului oricărui alt stat.⁹⁸⁴ Conform Actului Final, frontierele pot fi însă modificate, în conformitate cu dreptul internațional, prin mijloace pașnice și prin acord.⁹⁸⁵

1.9. Principiul integritatea teritorială a statelor

Presupune ca acestea să respecte integritatea teritorială a celorlalte state; să se abțină de la orice acțiune incompatibilă cu scopurile și principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite, împotriva integrității teritoriale, a independenței politice sau a unității oricărui alt stat și, în special, de la orice acțiune care constituie o folosire a forței sau o amenințare cu forța și să se abțină de a face din teritoriul altui stat obiectul unei ocupații militare sau al altor măsuri de folosire directă sau indirectă a forței în contradicție cu dreptul internațional sau obiectul unei dobândiri prin asemenea măsuri sau prin amenințarea cu folosirea acestora.⁹⁸⁶

1.10. Principiul respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale

Inițial considerat ca principiu de drept internațional de ramură (nu principiu fundamental), astăzi criteriul respectării drepturilor omului a devenit o coordonată esențială a raporturilor

⁹⁸³ Adrian Nastase, Bogdan Aureescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 91-92.

⁹⁸⁴ Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 78.

⁹⁸⁵ Adrian Nastase, Bogdan Aureescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 92.

⁹⁸⁶ Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 78-79

interstatale și o condiție pentru aderarea la diferite foruri și forme de cooperare sau integrare.⁹⁸⁷ Statele au obligația de a respecta drepturile omului și libertățile fundamentale, inclusiv libertatea de gândire, conștiință, religie sau de convingere pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. Statele trebuie să promoveze și să încurajeze exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților civile, politice, economice, sociale, culturale și altele care decurg din demnitatea inerentă persoanei umane și sunt esențiale pentru libera și deplină sa dezvoltare. Statele au obligația de a recunoaște și de a respecta libertatea individului de a profesa și practica, singur sau în comun, religia sau convingerea acționând după imperativele propriei sale conștiințe, trebuie să respecte dreptul persoanelor care aparțin minorităților la egalitate în fața legii, să le acorde posibilitatea deplină de a se bucura în mod efectiv de drepturile omului și libertățile fundamentale și, în acest mod, vor proteja interesele lor legitime în acest domeniu.⁹⁸⁸

2. Concluzii

Principiile de drept internațional dau expresie unor valori care au dobândit aplicație internațională și în același timp le protejează în raporturile dintre subiectele dreptului internațional. Acestea sunt călăuzitoare pentru normele juridice și chiar devin cadrul în care acestea se pot dezvolta. Principiile de drept internațional au ca scop protejarea dreptului statelor și al popoarelor la viața, libertate, de a dispune de ele însele, dar și evoluția, siguranța, pacea și, nu în ultimul rând, demnitatea națională.

Referințe

- MOLDOVAN, Aurel Teodor, Expulzarea, extrădarea și readmișia în dreptul internațional, Ed. Hamangiu, 2012;
- NĂSTASE, Adrian, AURESCU Bogdan, JURA Cristian, Drept Internațional Public – Sinteze pentru examen, ediția a 5-a, revăzută și adăugită, Ed. C.H. BECK, București, 2009;
- POPESCU, Roxana-Mariana, Drept Internațional Public – Noțiuni introductive, Ed. Universul Juridic, 2023.

⁹⁸⁷ Adrian Nastase, Bogdan Aurescu, Cristian Jura, op. cit., pag. 93.

⁹⁸⁸ Roxana-Mariana Popescu, op. cit, pg. 80.

REGIMUL JURIDIC AL DRONELOR SUBACVATICE

Alexandra-Mihaela STAMATIE⁹⁸⁹

Abstract

Dronele subacvatice reprezintă o tehnologie emergentă, care a dobândit notorietate în diferite domenii precum cel militar și civil, mai ales în utilizările de explorare și cercetare. Lucrarea reprezintă o analiză a cadrului juridic aplicabil acestor vehicule, mai ales din perspectiva Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării. Pe măsură ce vehiculele devin din ce în ce mai sofisticate și mai utilizate în diverse domenii, de la explorarea științifică și inspecția infrastructurii, până la aplicații militare și de supraveghere, este esențial să se stabilească un cadru juridic clar și eficient pentru a governa utilizarea lor.

Lucrarea are în vedere cadrul existent la nivel internațional și își propune să prezinte dacă acesta este suficient de adecvat pentru a governa utilizarea dronelor subacvatice, scopul fiind acela de a asigura un echilibru între promovarea inovației tehnologice și protejarea intereselor legitime ale statelor și ale comunității internaționale.

Cuvinte cheie: *UNCLOS, dronă, navă, dreptul mării, vehicul.*

1. Introducere

Dronele subacvatice, fie ele vehicule operate la distanță, fie vehicule autonome, reprezintă unul dintre cele mai importante salturi tehnologice ale omenirii. Unii cercetători consideră că primul submersibil funcțional a fost construit în 1929, deși informațiile privind detaliile tehnice ale acestuia sunt limitate. Vehiculul era dotat cu porturi de observație din sticlă și a fost conceput pentru cercetări în domeniul pescuitului⁹⁹⁰. Alții, consideră că primele drone subacvatice își au originea chiar în timpul Războiului Rece, când goana spre dobândirea unui tip cât mai superior de securitate națională era într-o creștere accelerată.

Primele dispozitive de acest fel au apărut în anii 1960, iar în perioada 1970-1980 au fost desăvârșite. Astfel, dronele "Torpedes" ale marinei americane au început să fie folosite în cadre experimentale. Aceste vehicule au fost concepute pentru o gamă largă de misiuni, care variau de la explorări generale ale mediului subacvatic, până la operațiuni specializate, având scopuri precise în domenii precum cercetarea științifică, resursele subacvatice și monitorizarea mediului marin. În contemporaneitate, dronele au depășit anumite limitări tehnologice, ajungând să aibă un design cu adevărat ergonomic. Odată cu apariția inteligenței artificiale, dronele au început să fie supuse unui nou proces de "șlefuire".

⁹⁸⁹ Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: stamatiaalexandra@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Dr. Andrei Alexandru Stoica Student, (e-mail: andrei.stoica@univnt.ro).

⁹⁹⁰ Bline, Don. "Chapter 3: The Unique Roles and History of Manned and Unmanned Submersibles in Oceanography." In *Elsevier Oceanography Series*, edited by Richard A. Geyer, Volume 17, 61-76. Elsevier, 1977.

Deși, în anul curent, există delimitări clare în ceea ce privește securitatea națională a actorilor de pe scena globală, dar și norme de drept internațional, încă apar diverse controverse când vine vorba de zonele maritime, implicit de dronele subacvatice. Astfel, în această lucrare vom pune sub incidență cazuri concrete, care vor evalua în ce măsură utilizarea dronelor subacvatice respectă cadrul legal existent, dar și dacă acestea prezintă riscuri semnificative pentru securitatea națională. Protagonistii acestor cazuri vor fi chiar statele lumii.

2. Dilema încadrării juridice

Dronele subacvatice fac parte, la prima vedere, din categoria „*vehiculelor subacvatice*”. Acest tip de vehicule, alături de submarine, au un statut reglementat în art. 20⁹⁹¹ al Convenției Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS). Convenția a apărut ca urmare a nevoii statelor de a avea anumite reglementări în ceea ce înseamnă regimul maritim, mai exact pentru a stabili „*o ordine juridică a mării*”⁹⁹².

Totuși, Convenția, încheiată în anul 1982, nu a reușit să anticipeze o dezvoltare atât de înfloritoare a tehnologiei. Astfel, s-a ajuns în punctul în care drona subacvatică, un vehicul autonom, nu poate fi încadrată total într-o tipologie juridică, apărând neconcordanțe în ceea ce privește dreptul mărilor.

Neexistând o definiție clară a „*vehiculelor subacvatice*”, trebuie să ne raportăm și la posibilitatea că acestea ar putea reprezenta un alt fel de entitate. De pildă, putem aduce în discuție art. 94 al UNCLOS. Acest articol stipulează că statul pavilionului trebuie să se asigure că o navă care arborează pavilionul său „*este sub comanda unui căpitan și a unor ofițeri care au calificările necesare*”⁹⁹³. Nu este posibilă o derogare de la interpretarea „*mot à mot*” a acestui articol, având în vedere art. 31⁹⁹⁴ al Convenției de la Viena privind Dreptul Tratatelor.

De asemenea, Regulamentele Internaționale pentru Prevenirea Coliziunilor (COLREGS) definesc navele ca „*orice vehicul pe apă utilizat ca mijloc de transport*”⁹⁹⁵. Totuși, dronele, cum ar fi cele folosite pentru colectarea datelor științifice, ar putea fi excluse din această definiție, deoarece nu transportă bunuri sau persoane.⁹⁹⁶ Stabilirea statutului juridic al unei drone subacvatice ca „*navă*” aduce cu sine atât drepturi, cât și obligații în ceea ce privește desfășurarea activităților maritime, inclusiv asupra drepturilor de imunitate. Conform UNCLOS, imunitatea suverană este aplicabilă exclusiv anumitor tipuri de nave, cum ar fi navele de război, prevăzute la art. 32⁹⁹⁷, 95⁹⁹⁸ și 236⁹⁹⁹, asistenței navali, conform art. 236, navele guvernamentale utilizate în scopuri non-

⁹⁹¹ „*In the territorial sea, submarines and other underwater vehicles are required to navigate on the surface and to show their flag.*”

⁹⁹² United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), preambul.

⁹⁹³ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), Art. 94, para. 4(b)

⁹⁹⁴ „*Un tratat trebuie să fie interpretat cu buna credință potrivit sensului obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului în contextul lor și în lumina obiectului și scopului său [...].*”

⁹⁹⁵ International Maritime Organization (IMO), *International Regulations for Preventing Collisions at Sea* (COLREG), Rule 3(a).

⁹⁹⁶ Bartlett, Matt. "Game of Drones: Unmanned Maritime Vehicles and the Law of the Sea." *Auckland University Law Review* 24 (2018): 66-89.

⁹⁹⁷ „*With such exceptions as are contained in subsection A and in articles 30 and 31, nothing in this Convention affects the immunities of warships and other government ships operated for non-commercial purposes*”

⁹⁹⁸ „*Warships on the high seas have complete immunity from the jurisdiction of any State other than the flag State.*”

⁹⁹⁹ „*The provisions of this Convention regarding the protection and preservation of the marine environment do not apply to any warship, naval auxiliary, other vessels or aircraft owned or operated by a State and used, for the time being, only on government non-commercial service. However, each State shall ensure, by the adoption of appropriate measures not impairing operations or operational capabilities of such vessels or aircraft owned or operated by it, that such vessels or aircraft act in a manner consistent, so far as is reasonable and practicable, with this Convention.*”

comerciale potrivit dispozițiilor art. 32, 96¹⁰⁰⁰ și 236 și navele autorizate de statul sub al cărui pavilion navighează, care sunt clar marcate și identificabile ca fiind în serviciul guvernamental.

Navele cu drepturi de imunitate trebuie să respecte reglementările UNCLOS și legile statelor de coastă atunci când operează în zonele maritime ale acestora, inclusiv în zona economică exclusivă. De asemenea, ele nu pot desfășura activități care pun în pericol securitatea statului de coastă. Vehiculele autonome folosite de marinele naționale pentru diverse operațiuni depind de statutul lor juridic de „navă” pentru a beneficia de libertatea de navigație.

Conform art. 29¹⁰⁰¹ din UNCLOS, navele de război și cele guvernamentale beneficiază de imunitate datorită scopurilor lor non-comerciale, ceea ce le protejează de jurisdicția altor state. Acest drept include imunitatea împotriva aplicării legii și controlului asupra proprietății sau operațiunilor. În plus, navele străine au drepturi de navigație precum trecerea inofensivă, tranzitul și trecerea prin culoare maritime arhipelagice, asigurând libertatea de traversare a zonelor maritime fără a necesita aprobarea sau notificarea prealabilă a statului de coastă. Aceste drepturi limitează suveranitatea statului costier.

Aceste vehicule pot beneficia de aceste libertăți atunci când traversează marea teritorială. Cu toate acestea, statele au dreptul să reglementeze utilizarea lor în propriile ape teritoriale și să stabilească norme naționale pentru acestea. Finlanda, în Memoriul său către Curtea Internațională de Justiție, a afirmat că „dreptul internațional nu limitează trecerea inofensivă doar la vehiculele denumite ‘nave’ sau ‘ambarcațiuni,’ ci drepturile de navigație ar trebui înțelese într-un sens funcțional, aplicabil tuturor vehiculelor maritime.”¹⁰⁰² În cadrul dreptului de trecere inofensivă, ambarcațiunile nu pot desfășura activități militare, precum lansarea sau recuperarea echipamentelor militare, ceea ce include și utilizarea vehiculelor autonome. Monitorizarea realizată de vehiculele autonome sub apă sau la suprafață poate încălca acest drept, deoarece absența unui echipaj la bord nu influențează evaluarea activităților lor. Scopul acestor drepturi de navigație este de a asigura activități maritime pașnice și orientate spre securitate, conform art. 19¹⁰⁰³ din UNCLOS.

3. „Câinele care nu latră”

Evoluția dreptului internațional public a avut loc în timpul desfășurării Războiului Rece, încercând să creeze norme care să tempereze comportamentele actorilor internaționali. Deși, se consideră că acesta s-a încheiat odată cu prăbușirea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, în anul 1991, traumele cauzate de cursa înarmării încă dăinuie în spiritul națiunilor. Astfel, poate fi motivat scepticismul cu care dronele sunt privite. Acestea generează o spirală a temerii în ceea ce privește securitatea națională a statelor.

Dacă dreptul internațional s-a dezvoltat în timpul unui “*joc de-a șoarecele și pisica*”, dronele subacvatice ar putea intra sub incidența metaforei “*câinelui care nu latră*”, inspirată din faimoasa poveste a lui Sherlock Holmes. Firul narativ ne poartă într-o adevărată aventură, Holmes ajungând să deducă identitatea criminalului dintr-un detaliu aparent banal, dar semnificativ: câinele de pază, care ar fi trebuit să latre în momentul crimei, a rămas tăcut. Această tăcere indică faptul că animalul îl cunoștea pe făptaș, ceea ce i-a permis detectivului să identifice legătura dintre victimă și criminal.

¹⁰⁰⁰ „Ships owned or operated by a State and used only on government non-commercial service shall, on the high seas, have complete immunity from the jurisdiction of any State other than the flag State.”

¹⁰⁰¹ „For the purposes of this Convention, “warship” means a ship belonging to the armed forces of a State bearing the external marks distinguishing such ships of its nationality, under the command of an officer duly commissioned by the government of the State and whose name appears in the appropriate 35 service list or its equivalent, and manned by a crew which is under regular armed forces discipline.”

¹⁰⁰² Finlanda. *Memoriu al Finlandei adresat Curții Internaționale de Justiție*

¹⁰⁰³ „1. Passage is innocent so long as it is not prejudicial to the peace, good order or security of the coastal State. Such passage shall take place in conformity with this Convention and with other rules of international law [...]”

Câinele din povestirea lui Doyle nu poate fi condamnat pentru că nu și-a recunoscut stăpânul, însă dreptul internațional, în această cauză, deși beneficiază de o gamă largă de abordări normative, s-a dovedit ca fiind ambiguu¹⁰⁰⁴. Acest tip de tehnologie, atât de disputat când vine vorba de reglementarea sa juridică, se bucură de o discreție aparte, reușind să genereze o temere latentă referitoare la intențiile celui care le folosește (spionaj, supraveghere, atac, sabotaj, pur și simplu colectarea unor date despre mediul acvatic, etc.).

După cum am discutat anterior, nu există o încadrare exactă care să oblige dronele subacvatice să navigheze la suprafață sau să aibă arborat drapelul statului de proveniență, dar nici o normă care să evidențieze ce se poate face în cadrul unui pericol iminent. Lipsa cunoașterii pericolelor sau intențiilor acestui tip de tehnologie nu a rămas doar o problemă teoretizată, dar a dus și la apariția unor tensiuni de natură geopolitică sau chiar a unor conflicte pe plan internațional. În cele ce urmează, vom pune sub lupă câteva situații ce evidențiază complexitatea, respectiv ambiguitatea juridică care este strâns legată de dronele subacvatice.

4. Conflicte adânci în mările tăcute

Evenimentul pe care îl vom analiza a avut loc pe 16 decembrie 2016, când autoritățile chineze au “*smuls*” o dronă subacvatică americană. Episodul “*Bowditch*”, denumit astfel după nava oceanografică (neînarmată), a avut loc la 80 de km de Golful Subi, în zona economică exclusivă a Filipinelor.

Vasul încerca să recupereze două drone subacvatice scufundate. Anterior am discutat despre drepturile și obligațiile dobândite de către nave. În acest caz, dacă vom considera drona subacvatică ca având statutul unei nave, China a încălcat dreptul suveran al Statelor Unite de a opera dronele sale în zone internaționale, prin confiscarea ilegală a acestora.

Totodată, vehiculele autonome nu trebuie să fie lansate de o navă cu echipaj pentru a beneficia de imunitate suverană. Indiferent de statutul navei sau al platformei de lansare, dronele subacvatice guvernamentale dacă sunt considerate nave suverane beneficiază de imunitate de jurisdicție în conformitate cu art. 32 și 96 din UNCLOS. Convenția reglementează libertățile de navigație și survol pe mările internaționale, incluzând dreptul de a desfășura activități militare în afacerea mării teritoriale și în zona economică exclusivă. Art. 58 și 87¹⁰⁰⁵ din UNCLOS garantează tuturor navelor dreptul de a naviga și de a desfășura activități legale pe mările internaționale.

Aceste drepturi includ activitățile militare, precum operațiunile de recunoaștere și colectare de date. În incidentul de la zona economică exclusivă a Filipinelor, China a interceptat ilegal drona subacvatică a Statelor Unite, încălcând astfel drepturile de navigație ale Statelor Unite pe înalțurile mării și interferând cu libertățile acestora de a desfășura operațiuni militare în afacerea zonei economice exclusivă.

Potrivit UNCLOS, aceste libertăți trebuie exercitate cu în concordanță cu politicile altor state, iar acțiunea Chinei a fost o încălcare a acestui principiu, fiind o interferență nejustificată cu dreptul Statelor Unite de a opera în zona respectivă. Acțiunile Chinei nu doar că au încălcat drepturile internaționale, dar au și expus un potențial pericol militar. În urma confiscării dronei, Statele Unite au protestat formal față de comportamentul Chinei și au cerut returnarea imediată a dronei, subliniind că orice interferență viitoare cu navele sau aeronavele de recunoaștere ale Statelor Unite va fi considerată un act ostil. Statele Unite au afirmat că își rezervă dreptul de a răspunde în autoapărare, în conformitate cu regulile de angajament ale forțelor lor armate. Aceste acțiuni ar putea

¹⁰⁰⁴ Yoo, John C. “The Dogs That Didn't Bark: Why Were International Legal Scholars MIA on Kosovo?” *Chicago Journal of International Law* 1, no. 2 (2000): 149-174.

¹⁰⁰⁵ *The high seas are open to all States, whether coastal or land-locked. Freedom of the high seas is exercised under the conditions laid down by this Convention and by other rules of international law. It comprises, inter alia, both for coastal and land-locked States [...]*

escalada rapid și ar putea genera o criză internațională, având implicații serioase asupra relațiilor internaționale și a securității maritime.¹⁰⁰⁶

Chiar și în cazul în care drona subacvatică nu ar fi considerată navă, trebuie să luăm în calcul că „*Bowditch*” dispune de o platformă operațională și servicii pentru misiuni militare, inclusiv pentru realizarea de sondaje oceanografice și hidrostatice, supraveghere subacvatică, colectarea și urmărirea datelor privind traiectoriile rachetelor, precum și pentru multe alte nevoi militare legate de informațiile despre mediul marin.

Datele colectate ajută la îmbunătățirea tehnologiei în războiul pe mare și la detectarea navelor și submarinelor. Totuși, UNCLOS nu reglementează sondajele militare și nu le distinge de cercetările științifice marine. Sondajele militare sunt un termen folosit frecvent de Statele Unite și Marea Britanie, împreună cu un alt termen, „*colectarea de date militare*”, însă acești doi termeni nu sunt discutați în mod specific în UNCLOS. Unele informații științifice și date obținute din sondajele militare pot avea beneficii pentru exploatarea comercială, dar și pentru atingerea obiectivelor militare.

Se consideră că scopul colectării datelor, tipurile de sondaje, cum ar fi cercetarea științifică marină, cercetarea hidrografică și cercetarea militară, nu pot fi întotdeauna distinse clar și indiscutabil și adesea se suprapun. Unele informații științifice și date obținute din sondajele militare pot avea beneficii pentru exploatarea comercială, dar și pentru atingerea obiectivelor militare. Se consideră că scopul colectării datelor, tipurile de sondaje, cum ar fi cercetarea științifică marină, cercetarea hidrografică și cercetarea militară, nu pot fi întotdeauna distinse clar și indiscutabil și adesea se suprapun.

UNCLOS (1982) reglementează doar cercetările științifice marine. Deși sondajele militare sunt incluse în activitățile militare, aceasta nu înseamnă că vehicule subacvatice autonome pot fi lansate liber de Statele Unite fără permisiune. Orice date colectate în cadrul sondajelor militare nu sunt accesibile decât dacă datele nu sunt confidențiale, de exemplu, cele colectate din mările internaționale. Statele Unite și Marea Britanie susțin că sondajele militare pot fi efectuate în afacerea mării teritoriale și a apelor arhipelagice ale unei țări fără permisiunea prealabilă a statului de coastă.

Acest lucru se datorează faptului că UNCLOS nu stipulează clar că statul de coastă poate reglementa aceste activități în afacerea mării teritoriale și a apelor arhipelagice, iar „*solicitarea permisiunii statului de coastă*” este considerată o limitare a mobilității și flexibilității operațiunilor de sondaj militar. Totuși, se poate afirma că acțiunile navelor Statelor Unite bazate pe libertatea de navigație nu sunt în totalitate conforme cu conceptul de drept de trecere inofensivă. Statele Unite au efectuat operațiuni în teritoriul maritim al altei țări fără notificare prealabilă sau autorizare pentru tranzit prin nave de război.

Deși fiecare stat are libertatea de navigație care se aplică în zona economică exclusivă, anumite aspecte pot face ca navele străine să fie totuși supuse jurisdicției statului de coastă. Unele sondaje, inclusiv sondajele hidrostatice, de exemplu pentru a sprijini operațiunile submarine sau curățarea minelor, nu sunt activități pașnice și pot implica o amenințare la adresa securității statului de coastă. Dacă este vorba despre incidentul „*Bowditch*”, orice activitate militară, inclusiv sondajele militare desfășurate de Statele Unite, nu poate fi considerată cu bune intenții și poate amenința securitatea maritimă a Chinei și Filipinelor. În plus, în acest incident, Statele Unite au lansat vehicule autonome clasificate ca obiecte străine fără permisiune în zona Mării Chinei de Sud.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰⁶ Kraska, James și Pedrozo, Raul "Pete", „China's Capture of U.S. Underwater Drone Violates Law of the Sea,” *Lawfare*, 16 decembrie 2016, <https://www.lawfaremedia.org/article/chinas-capture-us-underwater-drone-violates-law-sea>, accesat la 15.12.2024.

¹⁰⁰⁷ Felencia, Naomi Catherine, Siswand, R. Achmad Gusman Catur, and Mulyana, Imam, "The Implementation of Sovereign Immunity of Warships to Unmanned Underwater Vehicles (UUV) Under Law of the Sea," *Padjadjaran Journal of International Law* 6, no. 1 (January 2022), pp. 87-88.

Când vine vorba despre Antarctica, dronele subacvatice mai dobândesc o atribuție, având un rol definitoriu în delimitarea sferelor de influență. Regimul juridic al continentului înghețat a fost reglementat în anul 1961, prin Tratatul Antarctic. Acesta stabilește că Antarctica este o zonă destinată exclusiv scopurilor pașnice și cercetării științifice, interzicând activitățile militare și extracția de resurse minerale, cu excepția cercetărilor științifice. Tratatul suspendă revendicările teritoriale și promovează cooperarea internațională în protecția mediului și în gestionarea resurselor ecologice ale regiunii. Federația Rusă este unul dintre cele mai bune exemple când vine vorba de o demonstrare a nevoii unor norme de drept internațional în ceea ce privește dronele subacvatice.

Rușii și-au intensificat semnificativ interesul pentru Arctica, în special prin dezvoltarea și utilizarea vehiculelor autonome, inclusiv dronele subacvatice, ca parte a unei strategii extinse de securizare și control al regiunii. Armata rusă a investit în sisteme autonome capabile să opereze în condiții extreme, inclusiv roiri de microboți și torpile fără pilot, cum ar fi torpila stealth „Poseidon 2M39”.

Aceste tehnologii au atât scopuri defensive, cât și ofensive, sporind capacitatea Rusiei de a monitoriza regiunea Arctica, de a-și întări controlul asupra Rutei Maritime Nordice și de a răspunde provocărilor externe, în special din partea NATO și a aliaților săi.¹⁰⁰⁸

Totodată, în noiembrie 2015, Rusia a făcut publice, în cadrul unei difuzări planurile pentru „Status-6,” o dronă subacvatică nucleară, capabilă să provoace contaminare radioactivă pe o vastă zonă de coastă. Președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, a cerut ștergerea planurilor de pe site-ul unde ajunseseră să fie publicate, însă majoritatea specialiștilor consideră că prezentarea planurilor nu a fost o greșeală, ci o modalitate de a intimida Occidentul.

Totuși, drona nu se potrivește cu stilul Rusiei de a menține controlul centralizat asupra armelor nucleare. Divulgarea „Status-6” planurilor evidențiază creșterea utilizării amenințărilor nucleare de către Rusia în strategia sa politică, ignorând obligațiile față de Carta ONU. Deși drona „Status-6” este văzută ca o încercare exagerată de intimidare, adevăratul pericol constă în abordarea imprudentă a Federației Ruse de a folosi intimidarea nucleară pentru a-și atinge scopurile, ceea ce ridică semne serioase de întrebare privind securitatea globală.

5. Concluzii

În fine, putem afirma că dronele subacvatice au pus la încercare normele juridice internaționale existente. În ciuda faptului că UNCLOS, reglementează ambiguu vehiculele subacvatice, legislația existentă nu prevede norme clare pentru noile tehnologii, care nu se încadrează perfect în tipologiile deja definite. Drumul către o posibilă stabilitate regională sau globală trebuie pavat cu norme actuale de drept internațional public. Reglementările internaționale trebuie să evolueze pentru a răspunde noutăților aduse de dronele subacvatice și nu numai. Astfel, provocarea majoră constă în lipsa unui cadru juridic adaptat noilor realități tehnologice, ce poate genera ambiguități privind drepturile de navigație, imunitatea suverană și responsabilitățile statelor. „Incidentele” care au avut loc în ultimii ani, cum ar fi „Bowditch”, subliniază și ele lacunele normative ale convențiilor.

Referințe

- Bartlett, Matt. "Game of Drones: Unmanned Maritime Vehicles and the Law of the Sea." *Auckland University Law Review* 24 (2018): 66-89.

¹⁰⁰⁸ Heather A. Conley, Matthew Melino, and Jon B. Alterman, *The Ice Curtain: Russia's Arctic Military Presence* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, March 26, 2020), <https://www.csis.org/analysis/ice-curtain-russias-arctic-military-presence>, accesat la 15.12.2024.

- Bline, Don. "Chapter 3: The Unique Roles and History of Manned and Unmanned Submersibles in Oceanography." In *Elsevier Oceanography Series*, edited by Richard A. Geyer, Volume 17, 61-76. Elsevier, 1977.
- Booth, Ken, and Nicholas J. Wheeler. *The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008.
- Chandler, David. "Review Essay: Human Security: The Dog That Didn't Bark." *Security Dialogue* 39, no. 4 (2008): 427-438. <https://doi.org/10.1177/0967010608094037> , accesat la 15.12.2024.
- Felencia Naomi Catherine, Siswand R. Achmad Gusman Catur i, and Mulyana Imam, "The Implementation of Sovereign Immunity of Warships to Unmanned Underwater Vehicles (UUV) Under Law of the Sea," *Padjadjaran Journal of International Law* 6, no. 1 (January 2022), pp. 87-88.
- Heather A. Conley, Matthew Melino, and Jon B. Alterman, *The Ice Curtain: Russia's Arctic Military Presence* (Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies, March 26, 2020), <https://www.csis.org/analysis/ice-curtain-russias-arctic-military-presence> , accesat la 15.12.2024.
- International Maritime Organization (IMO), *International Regulations for Preventing Collisions at Sea* (COLREG), Rule 3(a).
- International Maritime Organization (IMO), *International Regulations for Preventing Collisions at Sea* (COLREG), Rule 3(a).
- James Kraska și Raul "Pete" Pedrozo, „China's Capture of U.S. Underwater Drone Violates Law of the Sea,” *Lawfare*, 16 decembrie 2016, <https://www.lawfaremedia.org/article/chinas-capture-us-underwater-drone-violates-law-sea> , , accesat la 15.12.2024.
- Sutyagin, Igor. "Russia's Underwater 'Doomsday Drone': Science Fiction, but Real Danger." *Bulletin of the Atomic Scientists*, July 3, 2016.
- United Nations. *United Nations Convention on the Law of the Sea*. 10 December 1982. Treaty Series, vol. 1833, p. 3. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf , , accesat la 15.12.2024.
- Yoo, John C. "The Dogs That Didn't Bark: Why Were International Legal Scholars MIA on Kosovo?" *Chicago Journal of International Law* 1, no. 2 (2000): 149-174.

POATE MERCOSUR SĂ URMEZE PAȘII UNIUNII EUROPENE SPRE INTEGRARE?

Alexandru-Ștefan RISTEA *

Abstract

Integrarea regională reprezintă un proces complex, influențat de factori economici, politici și juridici, iar Uniunea Europeană și Mercosur oferă două modele distincte de evoluție. Integrarea în Uniunea Europeană și Mercosur urmează traiectorii diferite, reflectând structuri instituționale și obiective distincte. UE s-a consolidat ca un model supranațional, evoluând de la o cooperare economică restrânsă la o uniune politică și economică înzestrată cu instituții puternice și norme obligatorii. În schimb, Mercosur rămâne un bloc interguvernamental, unde deciziile se iau prin consens și nu există un mecanism real de impunere a normelor.

Diferențele dintre cele două blocuri sunt vizibile în capacitatea lor de a gestiona politicile economice și sociale. UE a dezvoltat politici comune, facilitând reducerea disparităților regionale și consolidarea pieței unice. Mercosur, deși creată inițial ca o uniune vamală, întâmpină dificultăți în eliminarea barierelor comerciale și nu dispune de instrumente eficiente pentru echilibrarea dezvoltării economice între statele membre.

Absența unui cadru politic comun și a unor instituții supranaționale limitează perspectivele Mercosur de a replica modelul UE. Deși o integrare mai profundă ar putea aduce beneficii economice și politice, aceasta necesită reforme structurale semnificative, o voință politică mai puternică și un mecanism de aplicare a normelor. În acest context, se ridică întrebarea dacă Mercosur poate evolua spre un model asemănător UE sau dacă va rămâne un proiect regional cu integrare limitată.

Cuvinte cheie: *integrare, cooperare, interguvernamental, supranațional, politici comune, proces decizional, uniune vamală*

1. Introducere. Efectele integrării regionale

Integrarea regională aduce multiple avantaje economice, politice și sociale pentru statele membre. **Din punct de vedere economic**, aceasta facilitează comerțul prin eliminarea barierelor tarifare și non-tarifare, creând piețe mai mari și mai competitive. De exemplu, Uniunea Europeană (UE) a dezvoltat o piață care permite libera circulație a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor, stimulând creșterea economică și inovarea. **La nivel politic**, integrarea consolidează relațiile dintre state, reducând riscul conflictelor și sporind influența externă a blocului. UE, prin politica sa externă comună, are o putere de negociere mai mare în tratatele internaționale. **Beneficiile sociale** includ creșterea oportunităților pentru cetățeni, acces la drepturi comune, precum protecția

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea din București; (e-mail: alexandruristea2003@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea **lect. univ. dr. Mihaela-Augustina Niță** (mihaela-augustina.nita@drept.unibuc.ro).

muncii și asigurările sociale, precum și îmbunătățirea standardelor de viață prin politici de coeziune economică și socială. Astfel, integrarea regională nu doar că stimulează dezvoltarea economică, dar contribuie și la stabilitate și progres social.¹⁰⁰⁹

UE constituie cel mai avansat exemplu de integrare¹⁰¹⁰ regională din lume, „este o entitate unică și complexă, care înglobează o gamă largă de aspecte legate de cooperarea dintre statele membre în cadrul unei singure structuri cu personalitate juridică”¹⁰¹¹, evoluând de la o simplă cooperare economică la o uniune complexă, cu **instituții supranaționale și politici comune**.

Integrarea UE nu s-a oprit doar la dimensiunea economică. Sistemul său instituțional este un exemplu de cooperare supranațională, în care statele membre au atribuit¹⁰¹² competențe Uniunii Europene. Spre deosebire de alte blocuri regionale, UE are un cadru legislativ clar, unde **regulamentele și directivele sunt obligatorii** pentru toate statele membre.¹⁰¹³ Acest principiu al supremației¹⁰¹⁴ dreptului UE asigură aplicarea uniformă a normelor și permite cetățenilor să invoce legislația europeană în fața instanțelor naționale.

Efectele integrării europene sunt vizibile atât pe plan economic, cât și social. Piața unică a stimulat schimburile și a creat oportunități pentru persoane fizice și juridice din întreaga Europă. Cetățenia Uniunii oferă drepturi și libertăți extinse, permițând **libera circulație** și accesul la protecție socială în toate statele membre.¹⁰¹⁵

Uniunea Europeană a dovedit că integrarea bazată pe instituții puternice și reguli comune aduce stabilitate și prosperitate. Modelul său este adesea analizat de alte blocuri economice, care aspiră la o integrare mai eficientă. Totuși, succesul UE a fost posibil datorită unei voințe politice comune, unor personalități influente și unui angajament pe termen lung din partea statelor membre, un aspect esențial pe care orice altă regiune care dorește să urmeze același parcurs trebuie să îl pună în aplicare.

2. Evoluțiile UE și Mercosur

2.1. UE: De la CECO la Uniunea modernă

Uniunea Europeană a parcurs un proces complex de transformare, evoluând dintr-un proiect economic menit să asigure pacea între statele europene într-o uniune sofisticată, guvernată de un cadru juridic și instituțional bine definit. Tratatul fondatoare ale Comunităților au jucat un rol esențial în această evoluție, oferind baza legală pentru extinderea și aprofundarea integrării europene.

După Al Doilea Război Mondial, liderii europeni au căutat soluții pentru a preveni noi conflicte și a reconstrui economia continentului. Astfel, în 1951, prin **Tratatul de la Paris**, a fost

¹⁰⁰⁹ https://european-union.europa.eu/achievements_ro

¹⁰¹⁰ Despre noutatea conceptului de integrare propus de Comunitățile Europene, a se vedea Mihaela-Augustina Dumitrașcu, *Dreptul Uniunii Europene și specificitatea acestuia*, București, Editura Universul Juridic, 2012, p. 17-24

¹⁰¹¹ Mihaela-Augustina Niță, *Analiza principiului atribuirii al Uniunii Europene: fundament, aplicare și implicații*, în Buletin de informare legislativă (Consiliul Legislativ), nr. 2/2024, p.52.

¹⁰¹² Pentru detalii, a se vedea Mihaela-Augustina Niță, *Analiza principiului atribuirii al Uniunii Europene: fundament, aplicare și implicații*, în Buletin de informare legislativă (Consiliul Legislativ), nr. 2/2024, p.52-66.

¹⁰¹³ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/8/proceduri-decizionale-supranationale>

¹⁰¹⁴ Despre „prioritate” și „supremație” și diferențele semantice, a se vedea Roxana-Mariana Popescu, *Drept Internațional. Noțiuni Introductive*, Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 33-34.

¹⁰¹⁵ **TUE art. 3 alin. (2)**

creată Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, formată din șase state fondatoare.¹⁰¹⁶ CECO a reprezentat primul pas concret către integrarea economică europeană, punând bazele unei administrări comune a resurselor strategice pentru a preveni conflictele.¹⁰¹⁷

În 1957, prin **Tratatele de la Roma** s-au înființat **Comunitatea Economică Europeană** și a **Comunitatea Europeană a Energiei Atomice**. CEE a avut ca obiectiv principal eliminarea barierelor comerciale și crearea unei piețe comune. Articolul 3 din Tratatul CEE stabilea unul dintre scopurile Comunității ca fiind „o piață internă caracterizată prin eliminarea, între statele membre, a obstacolelor în calea liberei circulații a bunurilor, persoanelor, serviciilor și a capitalurilor”. În 1986, **Actul Unic European** a marcat un pas decisiv către integrarea economică, prin stabilirea unui cadru legal pentru **crearea pieței unice europene**. Prin modificarea Tratatului CEE, s-a asigurat libera circulație a persoanelor, obiectiv prevăzut în **articolul 8A din Tratatul CEE**.

Un moment definitoriu în evoluția Uniunii Europene a fost **Tratatul de la Maastricht, intrat în vigoare în 1993**, care a oficializat crearea Uniunii Europene și a introdus o monedă comună, euro. Acest tratat a consolidat structura juridică a Uniunii, împărțind-o în trei piloni: Comunitățile Europene, politica externă și de securitate comună și cooperarea în justiție și afaceri interne.¹⁰¹⁸ După căderea regimurilor comuniste în Europa de Est, UE s-a extins semnificativ. În 2004, zece state au aderat la Uniune, consolidând integrarea est-europeană.¹⁰¹⁹

Odată cu extinderea, se impunea o reformă instituțională care să îmbunătățească procesul decizional. Astfel, **Tratatul de la Lisabona (2007)** a adus modificări importante precum: a clarificat distribuția competențelor, stabilind principiul subsidiarității; a consolidat rolul Parlamentului European, extinzând domeniile sale de competență; a introdus funcția de președinte al Consiliului European, pentru a asigura o mai bună coordonare între statele membre

2.2. Mercosur: Tratatul de la Asunción și provocările expansiunii.

Mercosur (Piața Comună a Sudului) reprezintă cel mai important bloc economic din America de Sud, având ca scop principal integrarea economică și crearea unei piețe comune între statele membre. Instituit prin Tratatul de la Asunción din 1991, Mercosur a fost conceput ca un mecanism pentru promovarea cooperării economice și comerciale între Argentina, Brazilia, Paraguay și Uruguay. Ulterior, structura sa a fost consolidată prin Protocolul de la Ouro Preto din 1994, care i-a conferit personalitate juridică internațională și a stabilit cadrul instituțional necesar pentru luarea deciziilor. Cu toate acestea, spre deosebire de UE, Mercosur s-a confruntat cu dificultăți serioase în atingerea unei integrări economice și politice profunde, menținând un **caracter predominant interguvernamental**.¹⁰²⁰

În procesul său de evoluție, Mercosur s-a extins, incluzând și alte state din regiune. Venezuela a devenit membru cu drepturi depline în 2012, dar calitatea sa de membru a fost suspendată în 2016 din cauza nerespectării principiilor democratice. Bolivia a început procesul de aderare în 2015, însă acesta a întâmpinat numeroase obstacole politice. **Expansiunea blocului** a reprezentat un pas semnificativ în consolidarea sa ca actor regional, dar a scos la iveală și divergențele dintre statele membre cu privire la viziunea asupra integrării economice și politice.¹⁰²¹

¹⁰¹⁶ Pentru istoricul UE, a se consulta Augustin Fuerea, *Manualul Uniunii Europene*, București, Editura Universul Juridic, 2011, p. 14-28 și Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene: principii, acțiuni, libertăți*, București, Editura Universul Juridic, 2016, p. 13-17.

¹⁰¹⁷ https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_ro

¹⁰¹⁸ Despre pilonii Uniunea Europeană, a se vedea Mihaela-Augustina Niță, *Dreptul Uniunii Europene I*, București, Editura Universul Juridic, 2023, p. 107-108.

¹⁰¹⁹ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/3/tratatele-de-la-maastricht-si-de-la-amsterdam>

¹⁰²⁰ <https://www.parlamentomercosur.org/innovaportal/v/149/1/parlasur/historia.html>

¹⁰²¹ <https://www.cfr.org/backgrounder/mercosur-south-americas-fractious-trade-bloc>

Unul dintre principalele obstacole în calea unei uniuni economice eficiente a fost lipsa unui cadru uniform de politici economice între statele membre. Deși Tratatul de la Asunción prevedea crearea unei uniuni vamale prin eliminarea treptată a barierelor tarifare și adoptarea unei tarife externe comune, în practică, numeroase excepții și variate politici naționale au împiedicat realizarea acestui obiectiv. În comparație cu UE, unde integrarea economică a fost însoțită de armonizarea legislației și de instituții supranaționale care impun reguli comune, Mercosur a funcționat pe baza **consensului între guvernele naționale**, ceea ce a încetinit procesele decizionale și a redus eficiența implementării măsurilor comune.

În încercarea de a-și consolida poziția pe scena internațională, Mercosur a inițiat negocieri pentru **acorduri comerciale** cu alte blocuri economice. Cel mai important dintre acestea este Acordul Mercosur-UE.¹⁰²² Acest acord vizează stimularea legăturilor comerciale și politice strategice, sprijinirea creșterii economice și a competitivității.

În literatura de specialitate, Mercosur este adesea descrisă ca un **model de integrare diferențiată**, care nu a reușit să atingă nivelul de coeziune al UE. „În procesele de integrare precum MERCOSUR, în care există rezistență la cedarea competențelor supranaționale către organismele regionale și predomină interguvernamentalitatea, diferențierea devine un element esențial pentru evitarea forțelor centrifuge, păstrând în același timp suveranitatea și evitând paralizia care poate fi cauzată de procesele decizionale care necesită consensul tuturor statelor membre.”¹⁰²³ Această diferență fundamentală explică de ce UE a reușit să dezvolte instituții supranaționale puternice, în timp ce Mercosur a rămas un acord interguvernamental, în care deciziile sunt luate prin consens și nu prin mecanisme obligatorii.

2.3. Principalele diferențe conceptuale

Uniunea Europeană și Mercosur constituie două exemple importante de integrare regională, dar deosebirile dintre ele sunt semnificative, atât din punct de vedere instituțional, cât și în ceea ce privește obiectivele și rezultatele obținute.

Una dintre principalele diferențe dintre Uniunea Europeană și Mercosur constă în nivelul de integrare economică și politică. UE a evoluat de la o comunitate economică la o uniune politică și monetară, dezvoltând instituții supranaționale puternice. În schimb, Mercosur nu a reușit să depășească stadiul unei uniuni vamale incomplete. Deși Tratatul de la Asunción din 1991 prevedea eliminarea barierelor comerciale și crearea unei piețe comune, în realitate, numeroase excepții și conflicte economice au limitat implementarea acestor măsuri.¹⁰²⁴

Structura instituțională este un alt aspect esențial care diferențiază cele două blocuri economice. UE funcționează pe baza unor instituții supranaționale precum Parlamentul European, Consiliul UE, Consiliul European, Comisia Europeană, și Curtea de Justiție a UE, fiecare având competențe specifice și autoritate asupra statelor membre. În schimb, Mercosur funcționează pe baza unui model interguvernamental, unde deciziile sunt luate prin **consens**, fără o entitate supranațională care să impună reguli obligatorii. Această abordare a dus la dificultăți în implementarea deciziilor comune și la o integrare economică fragmentată.

Politica externă și relațiile comerciale constituie o altă diferență semnificativă între UE și Mercosur. Uniunea Europeană funcționează ca un bloc unificat în negocierile internaționale, având o politică comercială comună gestionată de Comisia Europeană ce îi permite să încheie acorduri

¹⁰²² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_24_6244

¹⁰²³ <https://www.cidob.org/en/publications/differentiated-integration-mercosur-risks-and-opportunities-association-european-union>

¹⁰²⁴ Roberto Bouzas, Pedro Da Motta Veiga, Ramon Torrent, *In-Depth Analysis of Mercosur's Integration, Its Prospectives and the Effects Thereof on the Market, Access of EU Goods, Services and Investment*, Observatory of Globalisation, University of Barcelona, 2002.

comerciale complexe. Pe de altă parte, Mercosur întâmpină dificultăți în menținerea unei poziții unitare în negocierile comerciale, din cauza diferențelor economice și politice dintre statele membre. De exemplu, Argentina a manifestat rețineri în privința liberalizării pieței, în timp ce Brazilia a susținut o abordare mai deschisă. Aceste diferențe au afectat coerența blocului în negocierile comerciale internaționale.¹⁰²⁵

Pe lângă dimensiunea economică, Uniunea Europeană și Mercosur diferă și în ceea ce privește valorile politice și sociale care stau la baza integrării lor. UE nu este doar un proiect economic, ci și o uniune bazată pe **principii democratice**, stat de drept și drepturi fundamentale. Tratatul privind Uniunea Europeană întărește acest angajament, stabilind că respectarea acestor valori este o condiție esențială pentru apartenența la Uniune.¹⁰²⁶ În Mercosur, deși Protocolul de la Ushuaia din 1998 stipulează că democrația este un principiu fundamental, aplicarea acestuia a fost uneori inconsecventă.¹⁰²⁷ Venezuela a fost suspendată din bloc în 2016 pentru încălcarea standardelor democratice, dar lipsa unor mecanisme clare de sancționare a redus semnificativ eficiența acestor măsuri.

Dimensiunea socială a integrării oferă un alt element distinctiv între cele două organizații. Uniunea Europeană a dezvoltat politici comune în domenii precum educația, protecția mediului și drepturile sociale, ceea ce a contribuit la crearea unei identități europene comune. În contrast, Mercosur s-a concentrat aproape exclusiv pe aspectele economice, fără a dezvolta politici sociale comparabile cu cele ale UE. Relațiile dintre statele membre ale fiecărui bloc sunt, de asemenea, profund diferite. În Uniunea Europeană, solidaritatea este centrală, fiind implementată prin mecanisme precum **fondurile structurale și de coeziune**, care au ca scop reducerea disparităților economice între state și regiuni.¹⁰²⁸ Țările mai dezvoltate contribuie financiar la sprijinirea celor mai puțin dezvoltate, consolidând astfel stabilitatea economică a Uniunii. În schimb, Mercosur nu dispune de un mecanism echivalent de solidaritate economică, ceea ce a amplificat decalajele dintre statele membre. Lipsa unui sistem de redistribuire a resurselor a afectat în special Paraguay și Uruguay, economii mai mici care depind într-o mare măsură de partenerii lor regionali. În repetate rânduri, statele puternice (Brazilia și Argentina) au profitat de poziția lor dominantă din Mercosur pentru negocierile pe plan internațional, lezând interesele statelor mai puțin dezvoltate economic.

3. Instituțiile UE și Mercosur

3.1. Parlamentul UE și Parlamentul Mercosur

Uniunea Europeană și Mercosur prezintă diferențe semnificative în ceea ce privește reprezentarea parlamentară, reflectând grade diferite de integrare și mecanisme decizionale distincte. Parlamentul European este o instituție supranațională esențială pentru procesul decizional al UE, având competențe legislative, bugetare și de control politic. Parlamentul European „exercită, împreună cu Consiliul, funcțiile legislativă și bugetară”¹⁰²⁹, iar membrii săi sunt aleși direct de cetățenii statelor membre¹⁰³⁰, conferindu-i legitimitate democratică.

¹⁰²⁵ Elis Nascimento Lima, *Mercosur: A Common Market or an Incomplete Customs Union*, FLUX: International Relations Review, p.27-33.

¹⁰²⁶ art. 2 TUE

¹⁰²⁷ Art.1 din Protocolul de la Ushuaia.

¹⁰²⁸ https://commission.europa.eu/eu-regional-and-urban-development/financial-support-projects/structural-and-investment-funds_ro

¹⁰²⁹ Art. 14 alin. (1) TUE

¹⁰³⁰ Art. 14 alin. (3) TUE

În schimb, Parlamentul Mercosur, denumit Parlasur are un **rol** mai mult **consultativ**, fără putere legislativă asupra statelor membre.¹⁰³¹ Deși inițial autoritățile statale desemnau membrii Parlasur, începând cu 2006 s-a stabilit principiul alegerii directe, însă acesta nu a fost implementat uniform. Parlasur nu are atribuții reale în procesul de adoptare a normelor Mercosur, iar deciziile sunt în continuare luate la nivel interguvernamental de Consiliul Pieței Comune.

O diferență esențială constă în faptul că Parlamentul European poate bloca sau modifica legislația UE, în timp ce Parlasur nu are un astfel de drept de veto asupra deciziilor Mercosur. În timp ce UE și-a consolidat dimensiunea democratică prin extinderea prerogativelor parlamentare, Mercosur rămâne dominată de negocierile dintre state, fără un parlament cu putere reală.

3.2. Instituțiile executive

Comisia Europeană reprezintă motorul executiv al Uniunii Europene, având competențe extinse și autonomie decizională. Conform articolului 17 din TUE, Comisia „supraveghează la aplicarea dreptului Uniunii” și „execută bugetul și gestionează programele”. Aceasta are drept de inițiativă legislativă, monitorizează respectarea normelor și poate declanșa acțiuni împotriva statelor membre în cazul nerespectării obligațiilor. **Independența sa față de guvernele naționale** asigură aplicarea uniformă a normelor europene, consolidând funcționarea pieței unice și a politicilor comune.

În schimb, Mercosur nu dispune de un executiv independent, iar deciziile sunt luate la nivel interguvernamental. Conform articolului 3 din Protocolul de la Ouro Preto, Consiliul Pieței Comune este organul superior al Mercosur, responsabil de direcția politică și de luarea deciziilor necesare pentru asigurarea funcționării integrării. Totuși, acest consiliu nu are competențe de implementare directă, iar deciziile sale necesită **transpunere națională**, ceea ce fragmentează aplicarea normelor la nivel regional.

Uniunea Europeană și-a consolidat structura executivă prin atribuirea de competențe exclusive Comisiei, garantând eficiența aplicării normelor comune. Potrivit articolului 288 din TFUE, „regulamentul are aplicabilitate generală și este obligatoriu în toate elementele sale și direct aplicabil în toate statele membre”. Aceasta permite Comisiei să impună reguli **fără necesitatea unei transpuneri naționale**, spre deosebire de Mercosur, unde statele membre păstrează controlul total asupra implementării deciziilor.

Lipsa unui executiv real în Mercosur reduce capacitatea sa de integrare efectivă, în contrast cu UE, unde instituțiile pot impune respectarea regulilor. Conform articolului 40 din Tratatul de la Asunción, „statele părți se angajează să adopte măsurile necesare pentru implementarea deciziilor Consiliului Pieței Comune”, însă absența unui mecanism de sancționare face ca aceste **obligații** să rămână **declarative**. Astfel, fără un executiv independent, Mercosur continuă să funcționeze ca un forum de negocieri, fără capacitate reală de a impune deciziile adoptate.

3.3. Justiția și aplicabilitatea normelor

Tribunalul Permanent de Revizuire reprezintă organul judiciar al Mercosur, având rolul de a soluționa litigiile dintre statele membre și de a interpreta normele comunitare. Creat prin **Protocolul de la Olivos** din 2002, acesta a înlocuit mecanismul anterior stabilit prin **Protocolul de la Brasilia** din 1991, care funcționa doar pe baza unor tribunale arbitrale ad-hoc. Este o instanță unică, permanentă și independentă.¹⁰³² Totuși, spre deosebire de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Tribunalul Mercosur nu are competențe supranaționale, iar hotărârile sale nu sunt automat

¹⁰³¹ <https://www.parlamentomercosur.org/innovaportal/v/7006/1/parlasur/parlamento.html>

¹⁰³² <https://www.tprmercotur.org/es/>

aplicabile, ceea ce limitează semnificativ capacitatea sa de a asigura coerența aplicabilității dreptului Mercosur.

Unul dintre aspectele esențiale care diferențiază Tribunalul Mercosur de Curtea de Justiție a UE este mecanismul prin care acestea răspund cererilor de interpretare ale instanțelor naționale. În Uniunea Europeană, **mecanismul trimiterilor preliminare**¹⁰³³ permite instanțelor naționale care judecă definitiv să solicite clarificări asupra normelor unionale, contribuind astfel la o aplicare uniformă a legislației UE în toate statele membre.¹⁰³⁴ În schimb, în cadrul Mercosur, interpretarea normelor comune poate fi solicitată doar de instanțele de cel mai înalt grad, iar aplicarea interpretării nu este obligatorie.¹⁰³⁵

De asemenea, în timp ce CJUE poate sancționa statele care nu respectă dreptul UE, Tribunalul Mercosur nu dispune de un mecanism comparabil de impunere a deciziilor. În UE, deciziile CJUE sunt obligatorii și pot conduce la sancțiuni financiare în cazul nerespectării acestora, așa cum s-a întâmplat în repetate rânduri.¹⁰³⁶ În schimb, în Mercosur, lipsa unui cadru coercitiv eficient a făcut ca multe decizii ale Tribunalului să nu fie respectate de statele membre, subminând astfel autoritatea sa juridică. De asemenea, deciziile prin care sunt sancționate statele membre se iau tot prin consens politic.

3.4. Procesul decizional și mecanismele de aplicare

Procesul decizional al Uniunii Europene se bazează pe norme cu aplicabilitate directă și mecanisme eficiente de sancționare a nerespectării acestora. Conform articolului 288 din TFUE, „regulamentul are aplicabilitate generală”, „este obligatoriu în toate elementele sale și se aplică direct în fiecare stat membru.”, iar „directiva este obligatorie pentru fiecare stat membru destinat cu privire la rezultatul care trebuie atins, lăsând autorităților naționale competența în ceea ce privește forma și mijloacele”. Acest cadru normativ permite **o uniformizare a regulilor în întreaga Uniune**, iar Comisia Europeană are competența de a iniția proceduri de infringement împotriva statelor care nu respectă legislația, conform articolului 258 TFUE. Uniunea Europeană a dezvoltat un sistem de sancțiuni pentru statele care nu respectă legislația comună. Conform articolului 260 TFUE, dacă un stat membru nu se conformează unei decizii a Curții de Justiție a Uniunii Europene, „Comisia poate sesiza Curtea de Justiție și propune impunerea unei sume forfetare sau a unei penalități cu titlu de sancțiune”. Aceste sancțiuni asigură respectarea normelor și protejează coerența juridică a Uniunii.

În schimb, Mercosur nu dispune de un mecanism bine definit care să asigure aplicarea automată a normelor la nivel regional. Conform articolului 42 din Tratatul de la Asunción, „deciziile adoptate în cadrul Consiliului Pieței Comune necesită implementare prin legislația națională a fiecărui stat parte”. Această cerință transformă regulile comune în simple **angajamente politice**, care depind de voința fiecărui guvern național pentru a deveni efective. În absența unui sistem centralizat de aplicare a deciziilor, statele membre pot amâna sau chiar ignora transpunerea normelor regionale fără a suferi consecințe juridice. Lipsa unui mecanism de impunere a normelor în Mercosur limitează progresul integrării regionale. Conform articolului 21 din Protocolul de la Ouro Preto, „Tribunalul Permanent de Revizuire al Mercosur poate emite recomandări și avize, însă acestea nu sunt obligatorii pentru statele membre”. Spre deosebire de Curtea de Justiție a Uniunii Europene,

¹⁰³³ Referitor la acest mecanism necontencios de colaborare între CJUE și instanțele naționale, a se vedea Mihaela-Augustina Niță, Oana-Mihaela Salomia, *Dreptul Uniunii Europene II*, București, Editura Universul Juridic, 2023, p.125-157.

¹⁰³⁴ <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/preliminary-ruling-proceedings-recommendations-to-national-courts.html>

¹⁰³⁵ MERCOSUR/CMC/DEC. N° 05/22 art. 3

¹⁰³⁶ <https://data.europa.eu/data/datasets/consolidated-list-of-persons-groups-and-entities-subject-to-eu-financial-sanctions?locale=ro>

acest tribunal nu are competența de a impune respectarea regulilor, ceea ce face ca Mercosur să funcționeze mai degrabă ca un forum de cooperare decât ca o uniune economică consolidată.

4. Integrarea economică

4.1. Uniunea vamală și piața unică

Uniunea Europeană a reușit să creeze o piață unică funcțională prin **eliminarea barierelor comerciale** și printr-o politică strictă de concurență. Articolul 26 din TFUE stipulează că „piața internă implică un spațiu fără frontiere interne, în care libera circulație a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalurilor este asigurată”. Din această perspectivă, UE nu este doar o uniune vamală, ci un spațiu economic integrat în care companiile și consumatorii beneficiază de aceleași reguli, indiferent de statul în care se află. Acest model a fost un factor esențial în creșterea economică și competitivitatea globală a Uniunii.

Pe de altă parte, Mercosur continuă să fie o uniune vamală incompletă, afectată de bariere comerciale interne. Tratatul de la Asunción prevede „**eliminarea restricțiilor** tarifare și netarifare în comerțul reciproc”, dar realitatea este mult mai complicată. Statele membre impun frecvent măsuri pentru a-și apăra industriile naționale, iar tariful extern comun este aplicat cu numeroase excepții. Din această cauză, Mercosur funcționează mai degrabă ca un spațiu de negocieri comerciale decât ca o piață unică reală.¹⁰³⁷

Un alt aspect esențial al succesului UE este politica sa de concurență, care **împiedică monopolurile** și intervențiile economice ce ar putea distorsiona piața. Articolul 101 TFUE interzice „toate acordurile între întreprinderi care au ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței”. Aceasta asigură un echilibru între statele membre și creează un mediu de afaceri previzibil. În schimb, Mercosur nu dispune de un sistem echivalent de reglementare. Protocolul de la Fortaleza prevede că statele „se angajează să adopte măsuri pentru prevenirea și corectarea practicilor anticoncurențiale”, dar, în realitate, aplicarea acestora depinde de fiecare guvern în parte și este de multe ori deficitară.

4.2. Politici economice și fiscale comune

Uniunea Europeană a instituit politici economice și fiscale comune pentru a asigura coeziunea și dezvoltarea echilibrată. Politica agricolă comună, reglementată prin articolul 39 din TFUE, urmărește „creșterea productivității agriculturii și asigurarea unui nivel de trai echitabil”. Prin subvenții și investiții, PAC a modernizat agricultura și a sprijinit regiunile rurale. În plus, prin fondurile structurale și de coeziune, prevăzute în articolul 174 TFUE, „Uniunea urmărește, în special, reducerea decalajelor dintre nivelurile de dezvoltare a diferitelor regiuni și a rămânerii în urmă a regiunilor defavorizate”.

În schimb, Mercosur nu a dezvoltat mecanisme echivalente. Tratatul de la Asunción prevede „**coordonarea politicilor macroeconomice**”¹⁰³⁸, dar fără instrumente eficiente reglementate în detaliu. Fondul pentru Convergență Structurală al Mercosur, creat în 2004, are resurse insuficiente, alocând între 2007 și 2015 doar 1 miliard de dolari pentru proiecte de infrastructură și dezvoltare.¹⁰³⁹ Această sumă este nesemnificativă comparativ cu fondurile UE, care investesc anual miliarde în regiunile mai puțin dezvoltate.

¹⁰³⁷ Paulo Paiva, Ricardo Gazel, *Mercosur: past, present, and future*, în *Nova Economia_Belo Horizonte_13 (2)_115-136_julho-dezembro de 2003*.

¹⁰³⁸ Art. 1 din Tratatul de la Asunción

¹⁰³⁹ <https://focem.mercosur.int/es/que-es-focem/>

Lipsa unui mecanism financiar solid face ca Mercosur să depindă de economiile dominante, în special Brazilia și Argentina, în timp ce statele mai mici, precum Paraguay și Uruguay, beneficiază limitat de integrarea regională. În absența unor politici comune eficiente, Mercosur riscă să accentueze inegalitățile economice interne, ceea ce poate submina integrarea pe termen lung.

4.3. Uniunea monetară

Tentativele de creare a unei monede comune în cadrul Mercosur au fost prezentate în mai multe rânduri, încă din anii 80, dar nu au fost puse în aplicare din cauza diversității economice și politice a statelor membre. Ideea a fost relansată de Argentina și Brazilia, care au propus crearea unei monede regionale denumite „Sur”, menită să faciliteze comerțul între statele Mercosur și să reducă dependența de dolarul american.¹⁰⁴⁰ Totuși, un astfel de proiect se confruntă cu multiple dificultăți. În primul rând, politicile economice diferite din regiune, cum ar fi inflația ridicată din Argentina comparativ cu stabilitatea economică a Braziliei, fac ca unificarea monetară să fie foarte dificilă.

Crearea unei monede comune presupune, de asemenea, existența unei **bănci centrale regionale** care să gestioneze politica monetară, dar în Mercosur nu există o astfel de instituție. În Uniunea Europeană, **Banca Centrală Europeană** joacă acest rol esențial, ceea ce permite stabilitatea euro, însă Mercosur nu dispune de o structură similară, iar statele membre își păstrează autonomiile economice și financiare.

Deși există discuții despre crearea unei monede comune în Mercosur, implementarea acestui proiect întâmpină dificultăți majore din cauza divergențelor economice și a lipsei unor mecanisme instituționale care să sprijine unificarea monetară.¹⁰⁴¹

5. Dimensiunea politică și socială

5.1. Integrarea politică

Uniunea Europeană și Mercosur urmează modele diferite de integrare, iar dimensiunea politică reprezintă una dintre cele mai mari divergențe. UE a consolidat un cadru politic comun prin Tratatul de la Maastricht, permițând **coordonarea politicilor externe, de securitate și sociale**. În schimb, Mercosur rămâne un bloc economic bazat pe cooperare interguvernamentală, fără mecanisme supranaționale care să asigure o integrare politică reală.

Această diferență nu înseamnă neapărat că Mercosur ar trebui să copieze modelul UE, ci mai degrabă că ar trebui să îl adapteze la contextul său regional, istoric și politic. În timp ce UE a fost motivată de **necesitatea stabilității politice postbelice** și de o viziune comună asupra federalizării, Mercosur este limitat de divergențele economice și de reticența statelor membre de a externaliza procesul decizional. În absența unui cadru politic consolidat, Mercosur își menține fragilitatea instituțională și depinde de dinamica bilaterală dintre statele sale cele mai puternice.

5.2. Politici sociale și drepturile cetățenilor

În Uniunea Europeană, dreptul la liberă circulație este unul dintre pilonii fundamentali ai integrării, oferind cetățenilor posibilitatea de a se deplasa, lucra și locui în orice stat membru, fără restricții, conform articolului 21 TFUE. Acest drept include și accesul la servicii sociale, precum sănătate și pensii, indiferent de țara de reședință, protejând astfel drepturile cetățenilor în întreaga

¹⁰⁴⁰ <https://www.csis.org/analysis/south-americas-common-currency-actually-about-de-dollarization>

¹⁰⁴¹ *Desafíos y oportunidades de una moneda común en Mercosur* – Revista de Economía Regional, 18(2), 55-72.

Uniune. **Cetățenia Uniunii**, introdusă prin Tratatul de la Maastricht, completează acest drept, conferind cetățenilor drepturi suplimentare, cum ar fi votul în alegerile europene și protecția consulară. Regulamentele europene, precum Regulamentul nr. 883/2004, coordonează sistemele de securitate socială, asigurând continuitatea drepturilor sociale, cum ar fi pensiile și asigurările de sănătate, indiferent de mutările între state membre.

În contrast, Mercosur are o cooperare mult mai limitată în domeniul social. Deși există acorduri care facilitează mobilitatea lucrătorilor între statele membre, nu există un sistem echivalent al cetățeniei comune, iar protecția socială rămâne de competența fiecărui stat. Astfel, cetățenii din statele Mercosur se confruntă cu diferențe semnificative în ceea ce privește accesul la beneficii sociale și drepturi fundamentale. Mobilitatea acestora între țări este mult mai restricționată comparativ cu Uniunea Europeană. Astfel, în timp ce Uniunea Europeană garantează un set robust de drepturi și beneficii sociale printr-un cadru juridic comun, Mercosur rămâne o platformă economică fără o reglementare similară în domeniul social, reflectând diferențele semnificative între cele două regiuni.

5.3. Politica externă și influența globală

Uniunea Europeană își consolidează influența globală prin politica externă comună, care este reglementată de articolul 24 TUE. Această politică permite statelor membre să acționeze unitar pe scena internațională, având o voce unică în negocierea acordurilor comerciale și în abordarea unor probleme globale. Uniunea Europeană dispune de o putere de negociere semnificativă, iar instituțiile sale coordonează acțiunile externe. Acest mecanism asigură o **abordare omogenă** în negocierea acordurilor comerciale și în promovarea intereselor economice ale statelor membre la nivel global, consolidând poziția Uniunii în fața altor actori internaționali.

Mercosur funcționează pe un model descentralizat în ceea ce privește politica externă. Fiecare stat membru al Mercosur negociază în mod separat majoritatea acordurilor comerciale, fără a exista o coordonare la nivelul întregii regiuni. Deși există acorduri colective, cum ar fi tratatele comerciale cu Uniunea Europeană, acestea sunt mai puțin frecvente, iar procesul de negociere rămâne fragmentat. Acest sistem reduce influența globală a Mercosur în comparație cu UE, deoarece fiecare stat poate urmări scopuri proprii și poate lua decizii care nu sunt întotdeauna aliniate cu cele ale altor membri, periclitanți interesele celorlalte state.

6. Concluzii

În urma analizei comparative dintre Uniunea Europeană și Mercosur, devine evident că succesul integrării regionale depinde de existența unor instituții supranaționale eficiente, a unui cadru juridic clar și a unei viziuni politice comune. Uniunea Europeană a demonstrat că o integrare profundă necesită mecanisme de aplicare a normelor și sancțiuni pentru nerespectare, elemente esențiale care au permis dezvoltarea unei piețe interne funcționale și a unei structuri decizionale stabile.

Spre deosebire de UE, Mercosur rămâne un bloc economic fragil, marcat de lipsa unor mecanisme juridice obligatorii și de o integrare politică aproape inexistentă. Faptul că deciziile sunt luate pe baze interguvernamentale limitează coerența politicilor comune, iar absența unei entități executive independente reduce capacitatea blocului de a avansa spre o formă mai consolidată de integrare. Deși Mercosur s-a format inspirându-se din modelul european, realitățile economice și politice ale Americii de Sud au împiedicat replicarea succesului UE.

Chiar dacă Mercosur poate învăța din experiența Uniunii Europene, diferențele structurale și contextuale fac ca o integrare de același tip să fie improbabilă în viitorul apropiat. Totuși, o cooperare mai strânsă cu UE ar putea oferi un cadru pentru reforme structurale, consolidând instituțiile existente și facilitând crearea unor mecanisme mai eficiente de aplicare a normelor. În

absența unor schimbări fundamentale, Mercosur riscă să rămână un proiect de integrare economică limitată, fără capacitatea de a evolua spre o uniune politică și juridică comparabilă cu Uniunea Europeană.

Referințe

- Tratatul privind Uniunea Europeană
- Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene
- Tratatul de la Asunción
- Protocolul de la Ushuaia
- Protocolul de la Ouro Preto
- Protocolul de la Olivos
- Augustin Fuerea, Manualul Uniunii Europene, Editura Universul Juridic, București, 2011
- Augustin Fuerea, Dreptul Uniunii Europene: principii, acțiuni, libertăți, Editura Universul Juridic, București, 2016
- Mihaela-Augustina Niță, Dreptul Uniunii Europene I, Editura Universul Juridic, București, 2023
- Mihaela-Augustina Niță, Oana-Mihaela Salomia, Dreptul Uniunii Europene II, Editura Universul Juridic București, 2023
- Mihaela-Augustina Dumitrașcu, Dreptul Uniunii Europene și specificitatea acestuia, Editura Universul Juridic, București, 2012
- Roxana-Mariana Popescu, Drept Internațional. Noțiuni Introductive, Editura Universul Juridic, București, 2013
- Elis Nascimento Lima, Mercosur, A Common Market or an Incomplete Customs Union, FLUX: International Relations Review, p.27-33
- Roberto Bouzas, Pedro Da Motta Veiga Ramon Torrent, In-Depth Analysis of of Mercosur's Integration, Its Prospectives and the Effects Thereof on the Market, Access of EU Goods, Services and Investment, Observatory of Globalisation, University of Barcelona, 2002
- Paulo Paiva, Ricardo Gazel, Mercosur: past, present, and future
- Desafíos y oportunidades de una moneda común en Mercosur – Revista de Economía Regional
- https://european-union.europa.eu/achievements_ro
- https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_ro
- https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59_ro
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/8/proceduri-decizionale-supranationale>
- https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_ro
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/3/tratatele-de-la-maastricht-si-de-la-amsterdam>
- <https://www.parlamentomercosur.org/innovaportal/v/149/1/parlasur/historia.html>
- <https://www.cfr.org/backgroundmercosur-south-americas-fractious-trade-bloc>
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_24_6244
- <https://www.cidob.org/en/publications/differentiated-integration-mercosur-risks-and-opportunities-association-european-union>
- https://commission.europa.eu/eu-regional-and-urban-development/financial-support-projects/structural-and-investment-funds_ro
- <https://www.parlamentomercosur.org/innovaportal/v/7006/1/parlasur/parlamento.html>
- <https://www.tprmercosur.org/es/>

- <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/preliminary-ruling-proceedings-recommendations-to-national-courts.html>
- <https://data.europa.eu/data/datasets/consolidated-list-of-persons-groups-and-entities-subject-to-eu-financial-sanctions?locale=ro>
- <https://focem.mercosur.int/es/que-es-focem/>
- <https://www.csis.org/analysis/south-americas-common-currency-actually-about-de-dollarization>

DREPTUL LA AVORT - ANALIZA JURISPUDENTEI CEDO

Francesca Elena JUGARIU*

Abstract

Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din 1789 și Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 subliniază importanța fundamentală a respectării drepturilor omului pentru evitarea nedreptății și a opresiunii.

Dreptul la viață este unul dintre drepturile fundamentale ale omului, fiind protejat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului prin articolul 2, care prevede și anumite excepții.

Dreptul la avort este libertatea legală și medicală a unei femei de a întrerupe voluntar o sarcină. Acesta este considerat un drept reproductiv fundamental în mai multe țări și este reglementat de legislații naționale și tratate internaționale privind drepturile omului. Accesul la avort este strâns legat de dreptul femeii la autonomie corporală, sănătate și egalitate de gen.

Această protecție este completată de Protocolul nr. 13, care interzice pedeapsa cu moartea în orice circumstanțe.

Cuvinte cheie: *dreptul la viață, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, CEDO, Declarația Universală a Drepturilor Omului.*

1. Introducere

„Accentul activismului juridic pentru drepturile femeilor ar trebui să se concentreze mai puțin pe dezvoltarea de noi legi și convenții, și mai degrabă pe educație și pe crearea familiarizării cu și utilizarea regulată a instrumentelor deja existente în situațiile de zi cu zi ale vieții femeilor”¹⁰⁴².

Până în secolul XX, avortul a fost ilegal sau sever restricționat în majoritatea statelor din lume. Avortul indus medical și la cerere a fost legalizat pentru prima dată în 1920, în fosta URSS. În 1931 Mexicul a permis întreruperea sarcinilor cauzate de viol, pentru ca un an mai târziu Polonia să adauge o a doua justificare acceptată în corpul legislativ: punerea în pericol a vieții mamei. În 1935 avortul avea să fie criminalizat în Uniunea Sovietică din rațiuni demografice, urmând să redevină legal abia în 1955.

În perioada cuprinsă între deceniile al treilea și al șaselea ale secolului trecut, Islanda, Suedia, Marea Britanie (inclusiv națiunile din Commonwealth), Japonia, Canada și diferite state din SUA au legiferat avortul în circumstanțe strict limitate, la cele două situații citate adăugându-se riscul de a afecta condiția psihică a femeii. În Europa, din anii '70, până la sfârșitul anilor '80, avortul a fost

*Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: francesca_150662@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Spătaru Negură Laura-Cristiana (e-mail: negura_laura@yahoo.com).

¹⁰⁴² Rebecca J. Cook, Bernard M. Dickens, Mahmoud F. Fathalla, Imogen Evans, *Reproductive Health and Human Rights: Integrating Medicine, Ethics, and Law*, J. R. Soc. Med., 2004 Jan, URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1079274/>

liberalizat în majoritatea statelor ca urmare a valului II al mișcării feministe și intensificării cererilor pentru recunoașterea drepturilor femeilor.

Feminismul valului II a problematizat relațiile de putere dintre femei și bărbați și a atras atenția asupra faptului că standardele masculine au devenit valori universale, pe care femeile sunt nevoite să le internalizeze pentru a avea succes într-o societate ce nu chestionează dominația masculină. Feministele atât cele din zona activistă, cât și cele din sfera academică au adus corpul și corporalitatea în centrul dezbaterilor publice. În această perioadă, în țările în care a existat o mișcare feministă, femeile au reușit să (re)dobândească controlul asupra propriului corp¹⁰⁴³.

Activismul menit să garanteze femeilor un context legal pentru a dispune de propriul corp a dus la apariția conceptului de „drepturi reproductive”, care au fost incluse în categoria drepturilor umane în 1994, la Conferința Internațională pentru Populație și Dezvoltare, desfășurată la Cairo. Pactul de Acțiune prezentat la Conferință a fost adoptat de statele care fac parte din Națiunile Unite, însă în ceea ce privește aria drepturilor reproductive, acestea, de facto, nu sunt incluse în tratatele obligatorii din sistemul internațional legislativ, având, prin urmare, caracter de recomandare¹⁰⁴⁴.

Drepturile reproductive sunt fundamentate în jurul ideii că femeile și bărbații trebuie să aibă control asupra propriei vieți sexuale, fără a fi permise politici statale coercitive. Printre drepturile de bază, incluse în această categorie, se numără dreptul la informare, dreptul de a beneficia de educație sexuală și de servicii de planificare familială, și de acces nediscriminat la serviciile de sănătate reproductivă¹⁰⁴⁵.

Preambulul Declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului din anul 1789, din timpul revoluției franceze, proclamă că „ignorarea, uitarea și disprețuirea drepturilor omului sunt singurele cauze ale nenorocirilor publice(..)”¹⁰⁴⁶.

Un secol și jumătate mai târziu, Declarația Universală a Drepturilor Omului din anul 1948 reține că „ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au condus la acte de barbarie ce revoltă conștiința oamenilor¹⁰⁴⁷”, astfel că „este esențial ca drepturile omului să fie protejate printr-un sistem juridic pentru ca omul să nu fie constrâns, ca ultim recurs, la revolta împotriva tiraniei și opresiunii”¹⁰⁴⁸.

Așadar, sunt relevante două documente fundamentale în domeniul drepturilor omului, unul intern cu valoare universală, celălalt adoptat de o organizație internațională cu vocație universală, acestea punând în evidență importanța covârșitoare a acestor drepturi pentru dezvoltarea societății omenești.

Pe de altă parte, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale constituie esența unei societăți democratice, nu poate exista democrație fără a asigura recunoașterea și respectarea acestor valori recunoscute universal¹⁰⁴⁹.

Astfel cum a subliniat Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, „apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale se bazează pe un regim politic într-adevăr democratic(...)pe o concepție comună și un respect comun al drepturilor omului (...)”¹⁰⁵⁰.

¹⁰⁴³ (Hekman 2001, p. 93).

¹⁰⁴⁴ (Choices, 2000, p. 3)

¹⁰⁴⁵ Scripcariu, Gheorghe et. al., *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*, Polirom, Iași, 1998; accesat la 30.03.2025, disponibil online: [http://ro.scribd.com/doc/93036933/Bioetica- Stiintele-Vietii-Si-Drepturile-Omului-Viata](http://ro.scribd.com/doc/93036933/Bioetica-Stiintele-Vietii-Si-Drepturile-Omului-Viata)

¹⁰⁴⁶ Convenția europeană a drepturilor omului, comentariu pe articole, Vol.I Drepturi și libertăți, capitolul I Noțiunea de „drepturile omului”.

¹⁰⁴⁷ Corneliu Bîrsan, Doctor Honoris al Universității Paris-I Panteon-Sorbona Judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului: „Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. I. Drepturile și libertăți” ,Partea I-Protecția internațională a drepturilor omului, pag.5-6, parag. 14,Editura All Beck, București 2005

¹⁰⁴⁸ Idem 6

¹⁰⁴⁹ H. Oberdorff, *Droits de l'homme et libertes fondamentales*, Editura Dalloz, Paris, 2003, p.1.

¹⁰⁵⁰ CEDO, *Partie communiste unifie de Turquie et autres c/Turquie*, Hotărârea din 30 ianuarie 1998, Recueil 1998-I, p. 45.

Însă, din moment ce nu este concepută respectarea drepturilor omului decât în cadrul unei societăți democratice, aceasta înseamnă că la apărarea lor contribuie toate componentele acesteia pe plan intern: organele statului, la toate nivelele, partidele politice, sindicatelor, societatea civilă, în general.

În același timp, proclamarea și apărarea drepturilor omului constituie o preocupare deosebită în activitatea internațională a statelor, a multor organizații internaționale a unor societăți umanitare internaționale sau a unor organizații neguvernamentale care acționează pe plan internațional. Din acest punct de vedere, este cunoscută activitatea organizațiilor Amnesty International sau Human Rights Watch, care publică rapoarte anuale privitoare la apărarea drepturilor omului în toate statele lumii.

Aceeași Declarație a Drepturilor Omului și Cetățeanului din cadrul Revoluției franceze proclamă că „oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”¹⁰⁵¹. Aceasta este o idee care exprimă un principiu universal. În fapt, înseși drepturile omului au apărut pe planul ideilor, au fost preluate în cadrul luptei politice, deci au devenit obiect al unor ideologii politice, pentru ca apoi să fie transpuse în norme de drept¹⁰⁵².

Rezultă, așadar, că noțiunea pusă în discuție poate fi abordată din mai multe puncte de vedere: filozofic, ideologic, politic, juridic. După cum s-a spus, drepturile omului cuprind un sistem de idei, reprezentări sau valori ce semnifică anumite concepții privitoare la ființa umană, societate și puterea statală, care postulează egalitatea între toți oamenii și respectarea demnității lor¹⁰⁵³. Pe noi ne interesează sensul juridic al acestei noțiuni¹⁰⁵⁴.

2. Dreptul la viață -analiza jurisprudenței CEDO

Dreptul la viață este primul drept substanțial (material) reglementat de Convenția europeană a drepturilor omului. El este garantat oricărei persoane prin dispozițiile art. 2 din Convenție. În același timp, aceste dispoziții prevăd anumite cazuri excepționale, când survenirea morții nu constituie o încălcare a acestui drept.

Prevederile art. 2 din CEDO se întregesc cu cele cuprinse în Protocolul nr. 13 privitor la abolirea pedepsei cu moartea în orice circumstanțe¹⁰⁵⁵.

În practica sistemului Convenției Europene a Drepturilor Omului, protecția dreptului la viață este mult mai eficientă în raport cu cea oferită de documentele adoptate sub egida O.N.U. Într-adevăr, pe de o parte, controlul modului în care statele semnatare își îndeplinesc obligațiile asumate prin tratatele internaționale respective în cadrul celor două sisteme este total diferit.

Din moment ce art. 2 dispune că dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege, aceasta înseamnă că trebuie văzut ce se înțelege prin noțiunea de „persoană” si de „viață”, pentru

¹⁰⁵¹ *Declarația Drepturilor Omului și cetățeanului- Ideile revoluției franceze care au ajuns la baza mișcării lui*

Tudor Vladmirescu de la 1821 Art. 1, URL: <https://vedemjust.ro/ziua-frantei/>

¹⁰⁵² D. Lochak, *Les droits de l'homme*, Editura La Decouverte & Syros, Paris, 2002, p. 4.

¹⁰⁵³ *Ibidem*.

¹⁰⁵⁴ Facem precizarea că uneori, în doctrină, se discută și semantica noțiunii de „drepturile omului”. Astfel, s-a susținut că, vorbindu-se despre „drepturile omului”, s-ar utiliza o noțiune ambiguă, care ar face referire atât la categoria generică de „oameni”, cât și la cea specifică a speciei masculine. Asemenea limbii engleze („*human rights*”), spaniole („*derechos humanos*”) sau germane („*Menschenrechte*”), credem că în limba română dativul utilizat („*drepturile omului*”), este de natură a exclude această ambiguitate, prezentă în limba franceză („*droits de l'homme*”) sau în limba italiană („*diritti dell'omo*”). În orice caz, substantivul *om* din sintagma analizată nu poate semnifica altceva decât noțiunea generică de ființă umană. Nu trebuie pierdut din vedere că în domeniul protecției internaționale a drepturilor omului intră și convenții privitoare la anumite categorii speciale de persoane - femei, copii, persoane căsătorite, refugiați, apatrizi, popoare indigene, emigranți, persoane angajate în muncă, persoane cu handicap etc. Cu privire la această discuție, a se vedea: L. Mourgeon, *Les droits de l'homme, a 8-a ediție revizuită*, Editura PUF, Paris, 2003, p. 4-5; D. Lochak, *op. cit.*, p. 5-6.

¹⁰⁵⁵ *Abolirea pedepsei cu moartea | Protocol 13/2002* URL: <https://lege5.ro/gratuit/gqytenbr/abolirea-pedepsei-cu-moartea-protocol-13-2002?dp=geztknjvgy4dk>

a vedea cine poate beneficia de protecția acestui drept, iar, în privința noțiunii de *viață*, de unde începe ea și unde se termină .

Mult mai delicată este problema de a ști de unde începe protecția dreptului la viață. Altfel spus, copilul conceput¹⁰⁵⁶, dar încă nenăscut întră sau nu sub protecția art. 2 din Convenție? Din acest punct de vedere, este de reținut că, spre deosebire de art. 4 din Convenția Americană a Drepturilor Omului care dispune că dreptul la viață este protejat „*în general începând cu concepția*”¹⁰⁵⁷ (copilului), art. 2 din Convenție nu dispune nimic privitor la limitele temporale ale dreptului la viață și nici nu definește persoana al cărui drept la viață este protejat.

Primul organ al Convenției care a avut a răspunde la această întrebare a fost, în mod firesc - câtă vreme a existat aceasta - Comisia Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, într-o primă fază, confruntată cu problema legitimității întreruperii voluntare de sarcină, ea a evitat să se pronunțe cu privire la faptul dacă aceasta cade sub incidența dispozițiilor art. 2 din Convenție, cu motivarea că, în speță, cererea a fost introdusă de o persoană care nu putea pretinde că are calitatea de „victimă directă” a legislației naționale pusă în discuție. Un tată a 3 copii s-a plâns în anul 1974 că adoptarea de către legislativul austriac, la data de 29 ianuarie 1974, a unei legi care permitea, în anumite condiții, întreruperea voluntară de sarcină, este de natură să încalce, printre alte dispoziții, și art. 2 din Convenție, care protejează dreptul la viață¹⁰⁵⁸.

Într-o a doua fază, marcată de decizia *X c. Regatului Unit*¹⁰⁵⁹, fosta Comisie a examinat fondul problemei puse în discuție în următoarele împrejurări, reclamantul s-a plâns împotriva autorizații date soției sale de instanțele engleze, în conformitate cu dispozițiile legislației naționale, de a practica o întrerupere de sarcină fără a i se cere și consimțământul lui, de asemenea, el a pretins că, deși a cerut aceluiași instanțe să dispună interzicerea practicării întreruperii de sarcina de către soția sa, acestea i-au respins acțiunea, cu motivarea că legea engleză nu acordă un asemenea drept soțului.

Trecând la examinarea plângerii de fond, Comisia a constatat, mai întâi, ca noțiunea de *orice persoană* nu este definită de Convenție, dar ca este utilizată în mai multe texte ale acestuia; art. 1, 5, 6, 8, 11 și 13. În concepția Comisiei, toate aceste dispoziții folosesc noțiunea discutată în așa fel

¹⁰⁵⁶ Semnalăm o soluție interesantă a unei instanțe franceze, în sensul că, în temeiul dispozițiilor art. 16-1 din Codul civil francez, „*corpul uman și produsele sale nu pot face obiectul unui drept patrimonial*”, reclamantul nu se pot prevala de existența unui prejudiciu material rezultat din pierderea de ovocite fecundate și păstrate în azot lichid la temperatură foarte joasă în cadrul unei proceduri medicale asistate, această dispoziție opunându-se ca ei să poată pretinde o reparație în bani. Aceeași instanță a decis că ovocitele supranumerare nu sunt persoane, ca atare, reclamantul nu pot invoca existența unui prejudiciu moral, care ar rezulta, așa cum ei au susținut, din pierderea unei ființe apropiate. Totuși, tribunalul i-a considerat îndreptățiți să obțină o reparație pentru diversele tulburări ale condițiilor de viață pe care le-au suferit cu ocazia acestui incident (instanța le-a acordat 10.000 euro). În sfârșit, având în vedere că reclamantul sunt tineri – 44, respectiv 32 ani - și deci în măsură să procedeze la o nouă procreație medicală asistată, nu se pot prevala de vreo pierdere de șansă indemnizabilă rezultată din acest incident (*Tribunalul administrativ Amiens, 9 martie 2004, Expoux X... c/CHU d'Amiens, Editura Dalloz, Paris, 25 martie 2004; a se vedea, de asemenea, X. Labbé, La valeur de l'embrion congelé, comentariu la această speță, Editura Dalloz, Paris, 15 aprilie 2004, p. 1051 și urm.*)

¹⁰⁵⁷ *Declarația Americană a Drepturilor și Îndatoririlor Omului, Rezoluția XXX a OSA, adoptată la Bogota, Columbia, la 2 mai 1948, la cea de-a IX-a Conferință Internațională a Statelor Americane, Doc. OEA/Ser.LV.II.23/Doc.211, rev. 6 (1949)*

¹⁰⁵⁸ Reclamantul, căsătorit și tată a 3 copii, s-a plâns în anul 1975 că adoptarea de către legislativul austriac, la data de 29 ianuarie 1974, a unei legi care permitea, în anumite condiții, întreruperea voluntară de sarcină, este de natură să încalce, printre alte dispoziții, art. 2 al Convenției, care protejează dreptul la viață. În decizia sa cu privire la admisibilitatea cererii, Comisia a statuat în sensul că nu este competentă să examineze compatibilitatea unei legi naționale cu dispozițiile Convenției decât cu privire la o situație concretă, nu în abstracto. Mai mult, a reținut că argumentul reclamantului în sensul că oricare cetățean austriac este vizitat de dispozițiile legii în discuție datorită consecințelor acesteia cu privire la viitorul țării și că el este gata să devină curatorul tuturor copiilor care s-ar naște dacă nu s-ar aplica dispozițiile legii, semnifică faptul că el a intentat o acțiune populară și nu o acțiune individuală, prin care să reclame încălcarea unui drept propriu, astfel că cererea sa a fost declarată inadmisibilă - *omis. EDH, decizia din 10 decembrie 1976, nr. 7075/1975, Xc/Autriche, DR nr. 7, p. 87; în același sens, Comis. EDH, 29 mai 1961, nr. 867/1960, X c/Norvegia, Annuaire de la Convention européenne des droits de l'homme, vol. IV, p. 271.*

¹⁰⁵⁹ *Comis. EDH, decizia din 13 mai 1980, nr. 8416/1979 X c/Royaume-Uni, DR nr. 19, p. 244.*

încât ea nu poate privi decât o persoană născută. Nimic nu indică faptul că ea ar putea să se aplice unui subiect de drept înainte de nașterea sa. Apoi, limitările prevăzute în paragraful al doilea al art. 2 privitoare la dreptul la viață al oricărei persoane, prin înseși natura lor, privesc numai persoane născute și nu au cum să fie aplicate copiilor concepuți.

Comisia a examinat în această cauză în ce măsură noțiunea de „viață” din art. 2 paragraful 1 al Convenției are a fi interpretată ca aplicându-se nu numai persoanei născute, ci și celei „care se va naște”. Ea a observat că nici noțiunea de „viață” nu este definită de Convenție, ceea ce înseamnă luarea în considerare, în interpretarea ei, a următoarelor posibile ipoteze:

- noțiunea de „viață” folosită de art. 2 parag. 1 nu privește, în nici un chip, copilul conceput;
- acestuia i se recunoaște un „drept la viață”, care ar putea cuprinde anumite limitări implicite;
- textul ar recunoaște copilului conceput un „drept la viață”, cu caracter absolut¹⁰⁶⁰.

Comisia a examinat numai această din urmă ipoteză, plecând de la constatarea făcută în jurisprudența sa anterioară potrivit cu care ea a reținut că viața fătului este intim legată de viața femeii care îl poartă, ceea ce înseamnă că nu poate fi privită izolat de aceasta din urmă. Dacă s-ar reține că art. 2 s-ar aplica în privința copilului conceput și că protecția instituită de acest text, în absența oricărei limitări exprese, ar trebui considerată ca absolută, ar urma să se deducă interdicția întreruperii de sarcină, chiar și atunci când aceasta ar pune în pericol însăși viața viitoarei mame. Aceasta ar însemna că dreptul la viață al unei persoane existente să fie limitat nu numai de dispozițiile exprese ale paragrafului 2 al art. 2, ci să primească și o altă limitare implicită, dată tocmai de necesitatea dreptului la viață al fătului.

Cum în speță era vorba de practicarea unui „avort terapeutic”, de natură a proteja viața și sănătatea mamei, Comisia a ajuns la concluzia că autorizarea întreruperii de sarcină dată de autoritățile britanice și incriminată de reclamant prin cererea sa introductivă de instanță este compatibilă cu art. 2 paragraful 1 al Convenției, deoarece, practică în faza inițială a sarcinii, a avut drept scop protejarea vieții mamei¹⁰⁶¹.

Prin Convenția de la Oviedo din 4 aprilie 1997 privitoare la drepturile omului și biomedicină, statele membre ale Consiliului Europei și Comunitatea Europeană (în prezent Uniunea Europeană) semnatare s-au angajat „să protejeze ființa umană în demnitatea și în identitatea sa, garantând fiecărei persoane, fără discriminare, respectul integrității sale și al celorlalte drepturi și libertăți fundamentale privitoare la aplicațiile biologiei și ale medicinei”¹⁰⁶² (art. 1).

Convenția de la Oviedo dispune că „atunci când cercetarea asupra embrionilor in vitro este admisă de lege, aceasta asigură o protecție adecvată a embrionului”¹⁰⁶³ (art. 18), dar nu definește noțiunea de „viață”, după cum nu determină nici momentul de la care se poate considera că un embrion ar avea dreptul la viață.

Prin cererea sa introductivă de instanță, reclamanta a pretins că refuzul autorităților naționale de a califica fapta medicului care, din neglijență, a provocat pierderea copilului ei ce urma să se nască drept infracțiunea de omor prin imprudență și absența unei norme penale interne care să

¹⁰⁶⁰ *Idem 15*

¹⁰⁶¹ De exemplu, măsuri în domeniul sănătății publice, a se vedea CEDO, *Calvelli și Ciglio c. Italiei* (2002), sau în domeniul protecției mediului – a se vedea *Oneriyildiz c. Turciei* (2004). CEDH, decizia din 5 septembrie 2002, *Baso c/Italie*, Recueil 2002-VII, p. 449.

¹⁰⁶² Art.1- *CONVENȚIE EUROPEANĂ din 4 aprilie 1997 pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, Convenția privind drepturile omului și biomedicina**, Publicat în *MONITORUL OFICIAL nr. 103 din 28 februarie 2001* <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/27007>

¹⁰⁶³ Lege nr. 17 din 22 februarie 2001 privind ratificarea Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane fata de aplicatiile biologiei si medicinei, Conventia privind drepturile omului si biomedicina, semnata la Oviedo la 4 aprilie 1997, si a Protocolului aditional la Conventia europeana pentru protectia drepturilor omului si a demnitatii ființei umane fata de aplicatiile biologiei si medicinei, referitor la interzicerea clonării fiintelor umane, semnat la Paris la 12 ianuarie 1998. <http://cometc.unibuc.ro/reglementari/Legea-nr-17.php>

sanționeze o asemenea faptă constituie o încălcare a dreptului la viață garantat de art. 2 din Convenție¹⁰⁶⁴.

Reclamanta a susținut că începutul vieții are un sens și o definiție universale, deoarece embrionul nu este o „masă celulară” sau un „lucru”, ci este o persoană. În caz contrar, ar însemna că se considere că ea nu a pierdut nimic, ceea ce este inadmisibil pentru o femeie însărcinată. De aceea, termenul de „persoană” din art. 2 trebuie interpretat în sensul de „ființă umană” și nu în acela de individ dotat cu capacitate juridică.

2.1. Cauza R. R. c. Poloniei¹⁰⁶⁵

În cauza R.R. c. Poloniei¹⁰⁶⁶, Curtea a fost din nou chemată să se pronunțe asupra problemei extrem de sensibile a avortului, după câteva luni de la pronunțarea unei hotărâri de răsunet în materie – i.e. *A, B și C c. Irlandei*¹⁰⁶⁷

Polonia a fost condamnată pentru încălcarea articolelor 3 (interzicerea tratamentelor inhumane și degradante) și 8 (dreptul la respectarea dreptului la viață privată și de familie), Curtea exprimând o poziție jurisprudențială paradoxală.

Deși Curtea și-a exprimat poziția în acordarea libertății statelor membre de a recunoaște sau nu dreptul la avort, ea a manifestat și voința crescândă de asigurare a acestui drept atunci când este protejat în plan intern. Dorința laudabilă de a proteja femeile însărcinate care doresc să facă avort, care rezultă din soluția pronunțată în anul 2011, contrastează puternic cu refuzul cristalizat la finalul anului 2010, de acordare a unei protecții convenționale autonome dreptului la avort.

În urma unei ecografii efectuate în cea de-a 18-a săptămână de sarcină, o femeie gravidă a fost informată de către medicul său că nu este exclus ca fătul să aibă o malformație. Reclamanta a declarat că, în aceste condiții, a dorit să pună capăt sarcinii prin avort, dar, pentru a fi sigură de existența unui astfel de malformații și, prin urmare, să dovedească faptul că situația se încadrează într-unul din cazurile rare în care legislația poloneză permite avortul, ar fi trebuit efectuat un examen genetic (de amniocenteză). Reclamanta s-a lovit de refuzul medicului său, atât în ce privește testele genetice, cât și în ce privește cererea pentru avort în sine.

Cu excepția unui singur medic, toate celelalte cadre medicale au refuzat să dea curs solicitării ori au întârziat efectuarea testelor. Abia în săptămâna a 23-a de sarcină a fost efectuată amniocenteza și a mai durat două săptămâni pentru a fi comunicate rezultatele, care au confirmat boala fătului.

Cu toate acestea, în acest stadiu, medicii și-au menținut refuzul de a efectua un avort, indicând că acum era prea târziu, deoarece legislația poloneză permite un astfel de act „*până când fătul are posibilitatea de a supraviețui în afara corpului mamei*”¹⁰⁶⁸. În cele din urmă, copilul s-a născut cu sindromul Turner. În fața instanțelor de judecată poloneze a fost recunoscut dreptul mamei la despăgubiri civile, față de natura ilicită a refuzului repetat de a efectua testele și de încălcarea dreptului de a fi informat cu privire la rezultatele acestor teste.

Pentru a reține aplicabilitatea în cauză a art. 3 din Convenție, Curtea a arătat că nu poate fi exclus faptul că actele și omisiunile autorităților în domeniul politicii de îngrijire a sănătății pot

¹⁰⁶⁴ Este vorba despre cauza *Vo c/France*, hotărârea din 8 iulie 2004, nepublicată, Internet, site cit-
<https://legeaz.net/hotarari-cedo/vo-contra-frantei-ivd>

¹⁰⁶⁵ (hotărârea din 26 mai 2011, cererea nr. 2761/04)

¹⁰⁶⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=885774&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649#%20>

¹⁰⁶⁷ MCJ, 16 decembrie 2010, nr. 25579/05.

<https://hudoc.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=878722&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649#%20>

¹⁰⁶⁸ <http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2011/06/dreptul-la-avort-art.-3-i-8-cedo-accesul-la-informaii-medicale-i-efectivitatea-dreptului-de-a-cere-ntreprerea-sarcinii>

angaja, în anumite circumstanțe, responsabilitatea lor în temeiul art. 3 din cauza eșecului lor de a oferi un tratament medical adecvat.¹⁰⁶⁹

În speță, Curtea a constatat că, deși reclamanta trebuia să aibă acces la testarea genetică recomandată de medici, întreaga perioadă a fost marcată de procrastinare, confuzie și lipsă de consiliere, reclamanta nefiind informată în mod corespunzător. Ea a fost internată la un spital printr-un subterfugiu, în regim de urgență.

Legislația internă prevedea obligația statului de a asigura accesul liber la informații prenatale și la teste, în special în cazurile de suspiciune de boală genetică sau de probleme de dezvoltare. Cu toate acestea, nu există niciun indiciu că obligațiile legale ale statului și ale personalului medical cu privire la drepturile pacientului au fost luate în considerare.

Curtea a subliniat că reclamanta a fost într-o stare de mare vulnerabilitate. Ca orice femeie gravidă într-o astfel de situație, ea a fost profund tulburată de informația că fătul ar putea fi afectat de unele malformații. A fost, prin urmare, firesc ca ea să-și dorească să obțină cât mai multe informații posibil, pentru a afla dacă diagnosticul inițial a fost corect, și dacă da, care era natura bolii. Ca urmare a tergiversării din partea specialiștilor din domeniul sănătății, ea a trebuit să îndure săptămâni de incertitudine dureroase privind starea de sănătate a fătului, a sa și viitorul familiei sale în perspectiva de a crește un copil care suferă de o boală incurabilă, suferință ce a atins pragul minim de severitate în conformitate cu art. 3 al Convenției, cu privire la care s-a constatat încălcarea.

2.2. Analiza art. 8 din Convenție în jurisprudența CEDO

În primul rând, Curtea Europeană a confirmat aplicabilitatea acestui articol la faptele din speță, amintind că „decizia unei femei însărcinate de a continua sau nu sarcina intră în sfera vieții private și a autonomiei de voință”¹⁰⁷⁰.

Fără îndoială, legislația ce reglementează întreruperea sarcinii aduce atingere vieții private¹⁰⁷¹, iar statul are o marjă de apreciere largă pentru a defini circumstanțele în care permite avortul, însă odată ce această decizie este luată, cadrul legal conceput pentru acest scop trebuie să fie coerent și capabil să țină cont de diferitele interese legitime în joc într-un nivel adecvat și în conformitate cu obligațiile prevăzute de Convenție.

Fără îndoială, legislația ce reglementează întreruperea sarcinii aduce atingere vieții private¹⁰⁷², iar statul are o marjă de apreciere largă pentru a defini circumstanțele în care permite avortul, însă odată ce această decizie este luată, cadrul legal conceput pentru acest scop trebuie să fie coerent și capabil să țină cont de diferitele interese legitime în joc într-un nivel adecvat și în conformitate cu obligațiile prevăzute de Convenție.

Analizând dimensiunea procedurală a acestui articol, Curtea a statuat, în primul rând, că testarea genetică prenatală vizează diverse scopuri și nu poate fi privită ca un stimulent pentru femeile gravide să solicite avortul, apoi că statele sunt obligate să organizeze sistemul de sănătate pentru a asigura exercitarea efectivă a libertății de conștiință a medicilor, fără a putea împiedica accesul pacienților la serviciile de sănătate în conformitate cu legea aplicabilă, iar instanțele de judecată trebuie să asigure o cale de atac efectivă pentru a remedia situații precum cea în care s-a aflat reclamanta. Curtea a constatat încălcarea art. 3 din Convenție.

¹⁰⁶⁹ a se vedea, de exemplu, decizia Powell c. Regatului Unit, nr. 45305/99

¹⁰⁷⁰ Lavinia Cîrciumaru, Ionuț Militaru, *Dreptul la avort (art. 3 și 8 CEDO): Accesul la informații medicale și efectivitatea dreptului de a cere întreruperea sarcinii*, URL: <http://www.hotararicedo.ro/index.php/news/2011/06/dreptul-la-avort-art.-3-i-8-cedo-accesul-la-informaii-medicale-i-efectivitatea-dreptului-de-a-cere-nteruperea-sarcinii>

¹⁰⁷¹ Bruggeman și Scheuten c. Germaniei; decizia Boso c. Italiei, nr. 50490/99; Vo c. Franței [MC], nr. 53924/00; Tysiç c. Poloniei.; A, B și C c. Irlandei [GC], nr. 25579/05, 16 decembrie 2010

¹⁰⁷² Bruggeman și Scheuten c. Germaniei; decizia Boso c. Italiei, nr. 50490/99; Vo c. Franței [MC], nr. 53924/00; Tysiç c. Poloniei.; A, B și C c. Irlandei [GC], nr. 25579/05, 16 decembrie 2010)

2.3. Situația avortului în România

Datele recente arată că, în România, încă din 2019, existau județe întregi în care spitalele de stat nu efectuau avorturi la cerere¹⁰⁷³. Medicii din aceste unități invocă diverse motive – religioase, de conștiință sau chiar birocratice – pentru a refuza procedura¹⁰⁷⁴. Totuși, paradoxal, unii dintre acești medici oferă același serviciu în cabinetele lor private¹⁰⁷⁵. Pandemia de COVID-19 a îngreunat și mai mult accesul la avort, astfel că, dintr-un total de 171 de spitale, doar 59 mai asigurau această procedură la cerere¹⁰⁷⁶.

Dacă analizăm aceste date separat, am putea crede că România este un caz izolat, în care legislația permite avortul până la 14 săptămâni¹⁰⁷⁷, dar în practică accesul este sever restricționat. Totuși, situația nu este unică la nivel european. În 21 de state ale Uniunii Europene, legea permite medicilor să refuze avorturile pe motive religioase sau morale, singurele excepții fiind Suedia, Finlanda, Bulgaria și Cehia¹⁰⁷⁸.

Italia este un exemplu relevant: în 2019, aproximativ 68,4% dintre medicii ginecologi refuzau să efectueze avorturi din considerente religioase¹⁰⁷⁹. În unele regiuni din Austria, nu există niciun medic sau doar unul singur care să ofere această procedură¹⁰⁸⁰. În Slovacia, avortul medicamentos este interzis, iar femeile care vor această opțiune trebuie să călătorească în Austria¹⁰⁸¹. Tendința generală în Europa este aceea de a face accesul la avort din ce în ce mai dificil.

Situația din Italia a fost chiar subiect de dezbateră la nivel european. În 2013, Comitetul European¹⁰⁸² al Drepturilor Sociale a constatat că, dacă un stat nu asigură acces efectiv la avort, iar pacientele sunt nevoite să călătorească în alte regiuni, acest lucru reprezintă o încălcare a dreptului la sănătate¹⁰⁸³.¹⁰⁸⁴

¹⁰⁷³ Centrul FILIA și Centrul Euroregional pentru Inițiative Publice – ECPI, Raport de cercetare – Refuzul la Efectuarea Avortului la Cerere în România 2019 (2019), p 3, URL:

<https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Raport-avort-2019.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.

¹⁰⁷⁴ <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Raport-avort-2019.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.

¹⁰⁷⁵ <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Raport-avort-2019.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.

¹⁰⁷⁶ Centrul FILIA, Raport de cercetare-Refuzul la Efectuarea Avortului la Cerere în România 2020-2021 (2021), p 2, URL: <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/09/Raport-avorturi-2020-2021.pdf> accesat la 26 decembrie 2023.

¹⁰⁷⁷ Codul Penal, art 201, alin. (1), lit c).

¹⁰⁷⁸ Francesca Negro, Maria Cristina Varone, Alessandro Del Rio, Susanna Marinelli și Giuseppe Basile, Conscientious objection to abortion: how to strike a legal and ethical balance between conflicting rights? Acta Biomed (2022), Vol 93(4), URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9534259/>

¹⁰⁷⁹ Elena Caruso, The ambivalence of law: some observations on the denial of access to abortion services in Italy (2020), Feminist Review Issue 124, 183–191, p 185, DOI: 10.1177/0141778919894965.

¹⁰⁸⁰ Akmaljon Akhmedjonov, Bernadeta Barokova, Yijing Chen, Pius Fozan, Timotheus Paul Goldinger, Kristina Kovalska, Leila Lawrence, Hanna Perenyi, Carina Samhaber, Stephanie Songer, Marziyeh Taeb, Tripti and Joseph Scioli, editor prof Marius Dragomir, Europe's growing abortion nightmare (2023), POLITICO, URL: <https://www.politico.eu/article/europes-growing-abortion-nightmare/> accesat la 28 decembrie 2023.

¹⁰⁸¹ Idem 41

¹⁰⁸² (Cererea nr. 27617/04)-Hotărâre **Definitivă** 28/11/2011, Hotărârea devine definitivă în condițiile prevăzute la art. 44 § 2 (c) din Convenție. Aceasta poate suferi modificări de formă. ©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și al Institutului European din România (www.ier.ro). Permișiunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

¹⁰⁸³ Comitetul European al Drepturilor Sociale, International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN) v. Italy, Cererea Nr 87/2012, Decizia din 10 Septembrie 2013 (2014), para 169, URL : <https://hudoc.esc.coe.int/eng/#%22sort%22:%22escpublicationdate%20descending%22,%22escdidentifier%22:%22cc-87-2012-dmerits-en%22>).

¹⁰⁸⁴ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:nondiscrimination_principle

2.4. Avortul în dreptul european

În 2022, ca reacție la decizia Curții Supreme a SUA de a revoca precedentul *Roe v. Wade*, Parlamentul European a adoptat o rezoluție prin care propunea includerea dreptului la avort în Carta Drepturilor Fundamentale a UE¹⁰⁸⁵. Inițial, acesta era plasat sub Articolul 7¹⁰⁸⁶ (dreptul la viață privată și de familie), dar în noiembrie 2023 s-a propus ca el să fie integrat în Articolul 3, referitor la integritatea persoanei și autonomia corporală¹⁰⁸⁷.

Textul propus în prezent prevede că:

*„Orice persoană are dreptul la autonomie corporală, la acces liber, informat, deplin și universal la sănătatea sexuală și reproductivă și la drepturile aferente, precum și la toate serviciile de asistență medicală conexe, fără discriminare, inclusiv accesul la avort legal și în condiții de siguranță.”*¹⁰⁸⁸.

Totuși, acest amendament trebuie să treacă prin procedura de revizuire a tratatelor UE, ceea ce presupune aprobarea unanimă a statelor membre¹⁰⁸⁹. Ținând cont de poziția unor țări precum Polonia, unde avortul este aproape complet interzis¹⁰⁹⁰, sau Malta, unde nu este permis în niciun caz, este puțin probabil ca acest articol să fie adoptat fără modificări¹⁰⁹¹. Deocamdată, rezoluția din 2022 nu are valoare juridică obligatorie¹⁰⁹², ci reprezintă doar o declarație politică, fără efect asupra legislațiilor naționale.

2.5. Jurisprudența CEDO privind avortul

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) nu recunoaște un drept explicit la avort, dar a analizat subiectul prin prisma dreptului la viață privată (art.8 CEDO) și a interzicerii tratamentelor inumane și degradante (art. 3 CEDO).

În cazul *Tysiç v. Poland* (2007), o femeie cu miopie severă nu a putut obține un avort terapeutic¹⁰⁹³, deși sarcina îi puneia sănătatea în pericol. După naștere, vederea ei s-a deteriorat

¹⁰⁸⁵ *Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization* 19-1392 US 597 (2022), URL:

https://www.supremecourt.gov/opinions/21pdf/19-1392_6j37.pdf accesat la 27 decembrie 2023.

¹⁰⁸⁶ P9 TA (2022)0302 Rezoluția Parlamentului European din 7 iulie 2022 referitoare la decizia Curții Supreme din SUA de a anula în Statele Unite drepturile legate de avort și la necesitatea de a se asigura dreptul al avort și sănătatea femeilor în UE [2022] OJ 2022/2742(RSP), para 2, URL:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0302_RO.html accesat la 27 decembrie 2023

¹⁰⁸⁷ P9 TA (2023)0427 Proiectele Parlamentului European de revizuire a tratatelor, Rezoluția Parlamentului European din 22 noiembrie 2023 referitoare la proiectele Parlamentului European de revizuire a tratatelor (2022/2051(INL), Amendamentul 245, URL https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0427_RO.html .

¹⁰⁸⁸ Rezoluție privind includerea dreptului la avort în Carta drepturilor fundamentale a UE-Articolul 3. Dreptul la integritatea persoanei și la autonomie corporală, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene seria C din 13 martie 2025, <https://www.juridice.ro/775782/rezolutie-privind-includerea-dreptului-la-avort-in-carta-drepturilor-fundamentale-a-ue.html>

¹⁰⁸⁹ Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată) OJ C 326/13 (2012), URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF accesat la 27 decembrie 2023. („TUE”).

¹⁰⁹⁰ Daniel Tilles, Will Poland have a referendum on its abortion law, and what might the outcome be? (Notes from Poland, 2023), URL: <https://notesfrompoland.com/2023/04/03/will-poland-have-a-referendum-on-its-abortion-law-and-what-might-the-outcome-be/> accesat la 27 decembrie 2023.

¹⁰⁹¹ *Center for Reproductive Rights, Malta’s Amended Abortion Law Will Not Protect Women’s Health and Lives* (2023), URL: <https://reproductiverights.org/maltas-amended-abortion-law-will-not-protect-womens-health-and-lives/> accesat la 27 decembrie 2023.

¹⁰⁹² Parlamentul European, Regulament de Procedură, Legislatura a 8-a (2018), Articolul 132 Alin 2: „Rapoartele anuale și celelalte rapoarte ale altor instituții sau organisme care nu intră sub incidența alineatului (1) se trimit comisiei competente, care le examinează și care poate transmite Parlamentului o scurtă propunere de rezoluție sau poate propune elaborarea unui raport în temeiul articolului 52 în cazul în care consideră că Parlamentul ar trebui să ia poziție cu privire la o chestiune importantă tratată de rapoarte.”, URL:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-8-2018-07-31_RO.pdf accesat la 27 decembrie 2023.

¹⁰⁹³ *Tysiç v. Poland* [2007], no. 5410/03 ECtHR, paras 7-18, URL

<https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22itemid%22:%5B%22001-79812%22%5D%7D> accesat la 28 decembrie 2023.

grav¹⁰⁹⁴. CEDO a decis că Polonia i-a încălcat dreptul la viață privată, dar doar sub aspect procedural, pentru că nu exista un mecanism clar de contestare a refuzului unui avort¹⁰⁹⁵.

În cazul *R.R. v. Poland* (2011), unei femei i s-a refuzat accesul la un test genetic esențial pentru a decide dacă dorește să întrerupă sarcina. Medicii au întârziat deliberat examinarea, astfel încât termenul legal pentru avort a fost depășit¹⁰⁹⁶. CEDO a considerat că această tergiversare a fost echivalentă cu un tratament inuman, încălcând Articolul 3 CEDO. De asemenea, Curtea a subliniat că, dacă un stat permite avortul în anumite condiții, trebuie să garanteze accesul efectiv la acest serviciu.

Astfel, jurisprudența CEDO confirmă că statele care legalizează avortul trebuie să asigure un mecanism eficient pentru ca femeile să își exercite acest drept, indiferent de refuzul medicilor individuali.

În ciuda deciziilor CEDO și a rezoluțiilor Parlamentului European, nu există în prezent o protecție juridică solidă a dreptului la avort la nivelul UE. Curtea a recunoscut doar aspectele procedurale ale dreptului la avort, fără a impune statelor membre obligația de a-l garanta efectiv.¹⁰⁹⁷ Uniunea Europeană ar trebui să țină cont de jurisprudența CEDO și să impună statelor membre nu doar existența unei proceduri clare pentru accesul la avort, ci și măsuri care să asigure că acest drept poate fi exercitat în mod real. În caz contrar, există riscul ca avortul să rămână doar un drept teoretic, fără aplicabilitate practică în multe state europene.

2.6. Tratamentul degradant

Imposibilitatea pentru o femeie gravidă, al cărui fetus era atins de o anomalie, de a efectua testele genetice prenatale și, în consecință, de a întrerupe sarcina: violare.

În fapt, în urma efectuării unei ecografii în cea de a 18-a săptămână de sarcină, reclamanta a fost informată că se suspecta existența unei malformații la fetus. Aceasta și-a exprimat atunci dorința de a efectua un avort, în ipoteza în care malformația se va confirma. I s-a recomandat să efectueze un test genetic prin intermediul unei amniocenteze, dar a obținut realizarea acestui test doar la cea de a 23-a săptămână de sarcină, după ce mai mulți medici, dintre care și medicul reclamantei, au refuzat în nenumărate rânduri să-i prescrie acest test. Aceasta a reînnoit cererea de a avorta, dar în zadar. Atunci când, două săptămâni mai târziu, reclamanta a primit în sfârșit rezultatele, care confirmau că fetusul suferea de sindromul Turner, aceasta depășise termenul legal pentru a avorta¹⁰⁹⁸

Reclamanta a cerut, fără succes, intentarea urmării penale împotriva medicilor. Intentând o acțiune civilă, reclamanta a obținut totuși condamnarea acestora la plata unei despăgubiri pentru că i-au refuzat efectuarea testelor genetice în timp util și pentru că au omis să prezinte în scris refuzul de a prescrie testul în cauză.

¹⁰⁹⁴ Idem.

¹⁰⁹⁵ Idem, paras 117-118.

¹⁰⁹⁶ *R.R. v. Poland* [2011] no. 27617/04 ECtHR, paras 6-33, URL:

<https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-104911%22%7D> accesat la 28 decembrie 2023.

¹⁰⁹⁷ Karolina Kocemba, *Not Just Abortion: Converging Human Rights and the Rule of Law in the European Court of Human Rights* (2023), URL: <https://verfassungsblog.de/not-just-abortion/> accesat la 28 decembrie 2023.

¹⁰⁹⁸ Reclamanta a cerut, fără succes, intentarea urmării penale împotriva medicilor. Intentând o acțiune civilă, reclamanta a obținut totuși condamnarea acestora la plata unei despăgubiri pentru că i-au refuzat efectuarea testelor genetice în timp util și pentru că au omis să prezinte în scris refuzul de a prescrie testul în cauză. -<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf>

În drept - Articolul 3: Reclamanta a încercat în nenumărate rânduri să facă testele genetice, care i-ar fi confirmat sau infirmat temerile referitor la malformație. Examinarea întrebării dacă aceasta trebuia, după cum o recomandau medicii, să treacă aceste teste, a fost marcată de tergiversare, confuzie și lipsa consilierii și a informațiilor. Nu se contestă faptul că doar testele genetice puteau să confirme sau infirme diagnoza inițială și nu a fost invocat sau demonstrat că la momentul faptelor aceste teste nu erau realizabile, din lipsa materialului, a personalului sau a mijloacelor financiare.

Legislația internă impunea, fără ambiguitate, obligația statului de a garanta accesul liber la informare și la examenele prenatale în caz de risc a unei anomalii genetice sau a unei anomalii de dezvoltare. Aceasta obliga, de asemenea, medicii să ofere pacienților toate informațiile necesare privind cazul lor și să respecte dreptul acestora de a obține informații complete privind starea lor de sănătate. Astfel, diferite prevederi legale în vigoare la momentul faptelor enunțau, în mod clar, obligațiile pozitive ale statului în domeniul accesului femeilor gravide la informația privind starea lor de sănătate și a fătului.

Reclamanta era într-o situație foarte vulnerabilă. Din cauza tergiversării din partea specialiștilor din domeniul sănătății și în pofida obligației lor legale de a cunoaște preocupările acesteia și de a răspunde la acestea, ea a trebuit să îndure șase săptămâni de incertitudine penibilă privind sănătatea fătului. A fost ignorat caracterul urgent al situației reclamantei, astfel încât, atunci când aceasta a obținut rezultatele testelor, era prea târziu ca să poată face o alegere informată, privind ducerea la termen a sarcinii sau efectuarea unui avort. Astfel, aceasta a fost umilită și în opinia Curții, suferința sa a atins pragul minim de severitate pentru a încălca articolul 3. Concluzie: violare (șase voturi contra unu).

Articolul 8: dreptul polonez, așa cum a fost aplicat în cazul reclamantei, nu prevedea un mecanism eficient care ar fi permis acesteia să aibă acces la un serviciu de diagnosticare, a cărei importanță era crucială pentru ai permite să facă o alegere informată, dacă trebuia sau nu să ceară efectuarea unui avort.

Această situație a creat un decalaj uimitor între ceea ce prevedeau dispozițiile dreptului intern în teorie – dreptul la avort – și aplicarea acestora în practică. Astfel, autoritățile au încălcat obligația lor pozitivă de a garanta reclamantei respectarea efectivă a vieții sale private. Concluzie: violare (șase voturi contra unu). Articolul 41: 45 000 EUR pentru daune morale.

În dreptul polonez, avortul pentru cauză de anomalie a fătului este posibil doar în timpul primelor 24 de săptămâni de sarcină.

2.7. Necesitatea dreptului la avort în România

Sarcina, dar mai cu seamă parentalitatea în perioada adolescenței are costuri sociale și economice ridicate, costuri legate de sănătate, alocății sociale sau chiar infracționalitate.

Părăsirea timpurie a școlii, datorată sarcinii și nașterii copilului, împiedică finalizarea unor cicluri de învățământ pentru dobândirea unei profesii, făcând mai dificilă, ulterior, găsirea unui loc de muncă. Șomajul și, implicit, sărăcia vor afecta, în consecință, această categorie de persoane și copiii lor. Cercetările au evidențiat faptul îngrijorător că fenomenul este ciclic, acesta reproducându-se în cadrul aceleiași familii, de la o generație la alta, cu tot cortegiul de precaritate economică, socială și în materie de sănătate ce-l însoțește.

Adolescentul, în general, nu constituie o prioritate în documentele strategice ce privesc sănătatea reproducerii. Politica de monitorizare și evaluare a strategiei pentru sănătatea femeii și a copilului și a programului de planificare familială nu include indicatori privind sănătatea reproducerii la adolescent.

Nu există, în prezent, o delimitare clară a rolului diferitelor autorități și o corelare a atribuțiilor acestora, nici standarde pentru consilierea adolescentului, în general, și a celui dezavantajat social, în mod particular, în domeniul contracepției, iar responsabilitățile în domeniul

prevenției sarcinilor nedorite sunt imprecis atribuite unui număr mare de categorii de profesioniști (asistenți comunitari, asistenți sociali, mediatori sanitari, medici de familie, medici ginecologi, medici cu competență de planificare familială, medici din DSP), care însă nu par a fi armonizați și nici să cunoască suficient de bine complementaritatea activităților lor.

Există o reducere a numărului profesioniștilor instruiți în domeniul consilierii adolescentului cu privire la planificarea familială, nu este încurajată și sprijinită organizarea unor activități de formare postuniversitară pe teme specifice adresate profesioniștilor în domeniul sănătății reproducerii la adolescenți, la care să poată participa profesioniști cu o formare de bază diferită (profesori, asistente medicale, moașe, medici, psihologi, asistenți sociali și comunitari) pentru a se realiza armonizarea activității.

2.8. Motivele pentru care România se află printre țările cu cele mai multe mame minore

2.8.1. Lipsa unui program coerent de educație pentru sănătate oferită adolescenților

Mamele minore nu reprezintă un grup compact, cu aceleași caracteristici și nevoi, iar politica de educație pentru sănătate în școli este, în prezent, opțională și are deficiențe în ceea ce privește furnizarea de informații care să asigure un comportament sexual fără risc și prevenirea sarcinii în adolescență.

În opinia profesioniștilor intervievați în acest studiu, participarea scăzută, organizarea deficitară a activității de către un personal fie cu competențe, fie cu abilități insuficiente (diriginte, profesor de biologie, medic școlar), absența unor standarde de performanță și lipsa unei strategii de comunicare adresate opozanților activității de educație sexuală - părinți, profesori, lideri religioși sunt factori care contribuie la un rezultat scăzut al acestor acțiuni.

2.8.2 Abordarea unidimensională a problematicii mamei minore în serviciile sociale, centrată pe sprijinul financiar

Intervențiile serviciilor de protecție a copilului se orientează, de regulă, spre acordarea unor drepturi bănești sau a unor servicii/prestații acestor fete în calitate de mame, care însă nu previn repetarea cazurilor.

Cele mai multe mame minore au abandonat sau abandonează școala în momentul în care devin mame. Nu sunt implementate măsuri educative pentru grupurile de adolescenți dezavantajați social și pentru cei care au abandonat școala, aceștia fiind, în mare parte, excluși de la activitățile informative și de educație, fapt ce sporește riscul unui comportament sexual neadecvat și de apariție a unei sarcini nedorite. Nu există o rețea de psihologi, integrată în serviciile de asistență socială, care să dezvolte și să implementeze programe de suport pentru mamele minore.

2.8.3 Lipsa de adaptare a serviciilor de planificare familială la nevoile adolescenților, în special ale celor din familii defavorizate

Destructurarea actuală a rețelei de planificare familială nu mai oferă cadrul necesar consilierii și asistenței în domeniul contracepției în general, ceea ce limitează, în mod secundar, și accesul adolescenților la aceste servicii, atât în mediul urban, cât și în cel rural.

Accesul adolescenților la serviciile de planificare familială și utilizarea de contraceptive moderne este îngreunat atât prin faptul că acestea nu asigură un mediu prietenos și de confidențialitate, cât și prin lipsa de informare, stigmatizare, bariere de ordin cultural și religios, care cresc vulnerabilitatea acestora la o sarcină nedorită.

Nu mai există gratuități pentru obținerea de contraceptive, fapt ce determină, în opinia specialiștilor, scăderea considerabilă a adresabilității tinerilor la serviciile de planificare familială și a folosirii contracepției, în mod special de către grupurile dezavantajate social.

2.9. Recomandări pentru rezolvarea acestei probleme

Revizuirea și adaptarea cadrului legal privind politicile de sănătate a reproducerii, cu implicarea activă a tinerilor în organizarea și implementarea activităților privind sănătatea reproducerii și sexualității care să nu necesite acordul de participare din partea părinților. Includerea în Strategia națională de sănătate 2021-2025 a problematicii sănătății reproducerii și a prevenirii sarcinii la adolescente, bazate pe valori sociale și etice, ca o direcție de sine stătătoare, având ca scop eliminarea inegalităților în asistența adolescentului. Elaborarea unui plan de măsuri adecvate problematicii de vârstă în acest domeniu, realizate prin colaborarea și participarea școlilor, a liderilor locali, a autorităților locale și a liderilor comunitari. Introducerea în sistemul de evaluare a politicilor de sănătate din domeniul sănătății reproducerii în mod obligatoriu și a indicatorilor care măsoară inegalitățile în asistența medicală și socială și în accesul la educație.

3. Concluzie

În concluzie, dreptul la avort este un subiect complex, abordat de unele țări ca fiind un aspect sensibil, aflându-se la intersecția dintre drepturile fundamentale și interesele societății. Jurisprudența CEDO reflectă această complexitate prin spețe complexe, subliniind că statele au o marjă largă în reglementarea avortului, dar trebuie respectate și drepturile consacrate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Această Convenție pune accent în mod special pe dreptul la viață prin articolul 8, precum și prin interzicerea tratamentelor inumane sau degradante, prin articolul 3.

Prin cauze precum *A, B și C c. Irlanda*¹⁰⁹⁹ sau *R.R. c Polonia*, Curtea a evidențiat necesitatea unor reglementări clare, accesibile și conforme cu drepturile fundamentale.

Astfel, deși CEDO nu consacră un „drept absolut la avort”, aceasta impune statelor să asigure un echilibru între interesele individuale și cele colective, garantând totodată accesul femeilor la servicii medicale sigure și la protecția împotriva abuzurilor.

Bibliografie

- Prof. dr. Corneliu Bîrsan, Doctor Honoris Causa al Universității Paris - I Panteon-Sorbona-Judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului
- -Partea I-„Privire generală asupra protecției internaționale a drepturilor omului”
- -Partea II-„Convenția europeană a drepturilor omului”
- Autori CSI dr. Ecaterina Stativa (institutul pentru sănătatea mamei și a copilului , Alessandrescu-Rusescu, București) , dr. Daniela Vălceanu (Institutul național de sănătate publică ,București) , dr. Marina Ruxandra Oțlea(Asociația SAMAS)- „*Sarcina la adolescente în România*”
- Autor Nicoleta Apostol, Coordonator Alice Iancu – Material realizat în cadrul proiectului „drepturile femeilor sunt drepturile noastre!” - implementat de Centrul de Dezvoltare Curriculară și studii de gen FILIA (Centrul FILIA) și Euroregional Center for Public Initiatives (ECPI)- „*Dreptul la avort și drepturi reproductive în Europa și România*” ,București, septembrie 2012
- www.crj.ro
- www.echr.coe.int
- www.hotararicedo.ro
- www.unicef.org

¹⁰⁹⁹ A, B and C v. Ireland [GC] - 25579/05-Judgment 16.12.2010 [GC], <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=002-680>

ARHITECTURA PIETEI UNICE ȘI IMPLICAȚIILE CURȚII DE JUSTIȚIE A UNIUNII EUROPENE

Eric-Ioan ȘCHIOPU¹¹⁰⁰

Abstract

Prezentul studiu își propune să analizeze implicațiile Curții de Justiție a Uniunii Europene în modelarea arhitecturii pieței interne a Uniunii. CJUE a jucat un rol esențial dintotdeauna nu doar în influențarea dinamicii pieței unice, ci și în consolidarea fundamentelor structurale ale acesteia. Instanța de la Luxemburg nu a ezitat să abordeze în mod direct și ferm aspectele constitutive spațiului economic unic, contribuind la formarea unui sistem juridic coerent și uniform. În cele ce urmează, vor fi abordate, cu titlu exemplificativ, diverse hotărâri ale Curții vizând principiile cheie aplicate pieței, cele patru libertăți fundamentale și concurența. Aceste decizii reprezintă doar o mică parte din vasta jurisprudență CJUE, însă prin intermediul lor îmi propun să nuanțez diversitatea și importanța domeniilor reglementate.

Cuvinte cheie: *libera circulație, restricție prin obiect, principii cheie, ajutoare de stat*

1. Introducere

Consider că nu există o introducere mai adecvată în contextul actualului studiu pentru piața unică decât cea oferită de Enrico Letta în mult așteptatul său raport publicat în aprilie 2024. Astfel, Letta afirmă că „piața unică este un produs al unei ere în care atât UE, cât și lumea erau mai mici, mai simple și mai puțin integrate, iar mulți dintre actorii cheie de astăzi nu apăruseră încă pe scenă. Când Jacques Delors a conceput și a prezentat piața unică europeană lumii în 1985, UE era cunoscută sub denumirea de Comunitățile Europene. Numărul statelor membre era mai mic de jumătate comparativ cu cel din prezent. Germania era împărțită în două, iar Uniunea Sovietică încă exista. China și India împreună reprezentau mai puțin de 5% din economia globală, iar acronimul BRICS nu era cunoscut. La acea vreme, Europa, alături de Statele Unite, se afla în centrul economiei mondiale, lideri în termeni de pondere economică și capacitate de inovare, reprezentând un teren fertil pentru dezvoltare și creștere.”¹¹⁰¹

În prezent, spațiul economic unic presupune următoarele elemente: uniunea vamală; cele patru libertăți fundamentale; concurență liberă; politică comună în domeniul agriculturii, pescuitului, transportului și comerțului. Piața internă înseamnă un spațiu fără frontiere interne, în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată.¹¹⁰²

¹ Student, Facultatea de Drept, Universitatea din București; (email: ericioanschiopu@gmail.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Mihaela-Augustina Niță (email: mihaela-augustina.nita@drept.unibuc.ro).

¹¹⁰¹ Enrico Letta, *Much more than a market*, 2024, p. 3, disponibil pe: <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>.

¹¹⁰² Gyula Fábián, *Drept instituțional al Uniunii Europene*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2023, p. 454.

CJUE (sau „Curtea”), din punct de vedere instituțional, potrivit art. 13 TUE, este o instituție unională comună Uniunii Europene și EURATOM, care are ca atribuție principală asigurarea respectării dreptului unional în aplicarea și interpretarea actelor normative unionale. Curtea apare ca unicul for jurisdicțional al UE și Euratom cu caracter supranațional, iar jurisprudența sa este obligatorie pentru statele membre.¹¹⁰³

Legătura dintre CJUE și piața unică este esențială, deciziile Curții având un impact direct asupra funcționării și operării pieței interne. Siguranța și coerența cadrului juridic al pieței unice depind în mod fundamental de interpretările și hotărârile instanței de la Luxemburg. De-a lungul timpului, Curtea a jucat un rol determinant în consolidarea libertăților fundamentale ale pieței interne, eliminarea barierelor nejustificate și asigurarea unei concurențe loiale. Prin jurisprudența sa, CJUE a furnizat o direcție clară evoluției pieței unice, asigurând echilibrul dintre interesele statelor membre și obiectivele generale ale Uniunii Europene. Astfel, analiza interacțiunii dintre Curtea de Justiție a Uniunii Europene și arhitectura pieței interne este esențială pentru înțelegerea modului în care dreptul unional modelează realitatea economică europeană și contribuie la menținerea unui spațiu economic unificat și funcțional.

2. Principiile cheie ale pieței unice

În cadrul pieței interne a Uniunii Europene, principiile esențiale, precum recunoașterea reciprocă, nediscriminarea, subsidiaritatea și proporționalitatea, joacă un rol fundamental în asigurarea unei integrări economice eficiente și echilibrate, principiile pe care le voi analiza în continuare.

2.1. Principiul recunoașterii reciproce

Principiul recunoașterii reciproce a fost stabilit de CJUE prin interpretarea articolelor 28-30 din Tratatul UE și aplicat în domeniul care nu sunt armonizate la nivelul UE. Acest principiu a fost consacrat de Curte în hotărârea *Cassis de Dijon*¹¹⁰⁴ din 1979, în ceea ce privește libera circulație a mărfurilor. Conform acestuia, un produs fabricat și comercializat în mod legal într-un stat membru trebuie acceptat într-un alt stat membru, atât timp cât legislația acestuia din urmă este echivalentă, în efectele sale, cu legislația națională. În acest caz specific, Germania a refuzat introducerea pe piața germană a unui lichior francez, pe motiv că nu îndeplinea procentul minim de alcool prevăzut de legislația germană pentru ca băutura să fie comercializată sub denumirea de „lichior”. CJUE a decis că Germania a încălcat articolul 34 din TFUE.¹¹⁰⁵

CJUE s-a referit, de asemenea, la „regula raționamentului” (*rule of reason*) privind cerințele naționale obligatorii pe care statele membre ale UE le pot invoca pentru a proteja interese publice, cum ar fi sănătatea și siguranța. Pe baza acestei reguli, statele membre trebuie să recunoască faptul că, dacă produsele sunt fabricate conform reglementărilor, standardelor sau procedurilor naționale ale altor state membre, acestora nu li se poate refuza accesul pe piață, cu condiția ca aceste norme să garanteze un nivel comparabil de siguranță.¹¹⁰⁶

În ceea ce privește serviciile, articolul 56 din TFUE impune statelor membre obligația de a elimina restricțiile privind libera circulație a serviciilor. Sunt interzise măsurile care afectează capacitatea prestatorilor de servicii de a furniza serviciile, măsurile care cresc costurile serviciilor, cele care descurajează furnizarea serviciilor, precum și măsurile care împiedică consumatorii să

¹¹⁰³ *Ibidem*, pp. 232-234.

¹¹⁰⁴ C-120/78 (1979).

¹¹⁰⁵ Articolul 34 din TFUE afirmă: „Între statele membre sunt interzise restricțiile cantitative la import, precum și orice măsuri cu efect echivalent.”.

¹¹⁰⁶ C-120/78 (citată), par. 8.

beneficieze de aceste servicii.¹¹⁰⁷ Prin analogie¹¹⁰⁸ cu hotărârea de referință *Cassis de Dijon*, statele membre nu pot interzice furnizarea de servicii pe teritoriul lor atât timp cât serviciul este furnizat în mod legal într-un alt stat membru, chiar dacă condițiile de prestare sunt diferite în statul de origine.

Compatibilitatea derogărilor de la principiul recunoașterii reciproce cu tratatele UE este testată de CJUE printr-o abordare în trei etape: un test al justificării restrictive (motive imperative de interes public); un test al non-duplicării (condițiile legale, dacă sunt echivalente, să nu fie impuse din nou în țara gazdă); un test al proporționalității (barierelor impuse trebuie să fie indispensabile și cât mai puțin restrictive).¹¹⁰⁹

De asemenea, privind calificările profesionale pentru furnizarea serviciilor profesionale, recunoașterea reciprocă a diplomelor este adesea complicată de bariere generate de coduri de conduită (de exemplu, reglementări interne cu caracter anticoncurențial).¹¹¹⁰

Un alt principiu important este cel al nediscriminării, studiat în continuare, având în vedere impactul său semnificativ asupra garantării unui tratament echitabil și a unui acces egal la piața internă.

2.2.Principiul nediscriminării

Principiul nediscriminării este un principiu general al dreptului UE care se aplică atât pieței unice, cât și altor domenii ale dreptului UE. Consacrat în articolul 18 din TFUE, acesta interzice „orice discriminare pe motiv de naționalitate”. De exemplu, acest principiu înseamnă că statelor membre le este interzis să trateze diferit mărfurile importate față de cele produse pe plan intern.

Domeniul de aplicare al acestui principiu a fost extins prin interpretarea CJUE, care l-a adaptat la alte circumstanțe, cum ar fi în contextul serviciilor, unde cazurile de discriminare au fost analizate atât din perspectiva naționalității, cât și a reședinței.

Se disting două forme principale de discriminare: discriminarea directă și discriminarea indirectă. Discriminarea directă pe motive de naționalitate sau reședință este interzisă în temeiul articolelor 56, 49 și 18 din TFUE. Curtea a considerat că următoarele măsuri sunt direct discriminatorii: rezervarea anumitor activități profesionale exclusiv pentru cetățenii naționali, cerințele de licențiere sau cerințele de reședință aplicabile doar străinilor.¹¹¹¹ Mai frecvente sunt cazurile de discriminare indirectă, în care o măsură nu este legată direct de naționalitate, dar totuși dezavantajează actorii străini în comparație cu cei locali. Exemple de astfel de măsuri includ cerințele generale de reședință și competențele lingvistice naționale.¹¹¹²

Astfel de condiții afectează, de obicei, întreprinderile străine, deoarece acestea nu au sediul social sau reședința în țara de destinație a serviciului sau bunului. Același lucru este valabil și pentru legislațiile care impun deținerea unor diplome sau calificări naționale pentru accesul la anumite profesii.¹¹¹³

Nu putem încheia analiza principiilor relevante pentru piața internă a UE fără a acorda atenția cuvenită principiilor subsidiarității și proporționalității care sunt considerate o soluție pentru

¹¹⁰⁷ Jacques Pelkmans, *Mutual recognition in goods and services: an economic perspective* (European Network of Economic Policy Research Institutes - Working Paper No. 16/March 2003), Brussels, 2003, disponibil pe: https://aei.pitt.edu/1852/1/ENEPRI_WP16.pdf.

¹¹⁰⁸ Dintre libera circulație a bunurilor și libera circulație a serviciilor.

¹¹⁰⁹ A se vedea: cauzele conexe C-447/08 și C-448/08 (2010), par. 38.

¹¹¹⁰ J. Pelkmans, *op cit*.

¹¹¹¹ A se vedea: C-47/08 (2011), C-71/76 (1977) și C-350/96 (1998).

¹¹¹² Spre exemplu, C-39/75 (1975), par. 5 ff; C-33/74 (1974), par. 10 și 12; C-224/97 (1999), par. 14; Cu privire la libera circulație a forței de muncă, a se vedea: C-263/99 (2001), par. 20.

¹¹¹³ Friedmann Kainer, *Contribution to Growth: Free Movement of Services and Freedom of Establishment. Delivering Improved Rights to European Citizens and Businesses*, Study for the committee on the Internal Market and Consumer Protection., Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2019, disponibil pe: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2019\)638394](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2019)638394).

asigurarea legitimității procesului legislativ al UE în reglementarea pieței interne, oferind totodată posibilitatea de a alege între abordările centralizate și cele descentralizate, contribuind astfel la stabilirea unui echilibru între tradițiile naționale ale statelor membre și obiectivele comune ale pieței interne a Uniunii.¹¹¹⁴

2.3. Principiile subsidiarității și proporționalității

Principiile subsidiarității și proporționalității sunt, de asemenea, elemente fundamentale ale pieței unice. Ele permit definirea aspectelor care intră în competența UE și a celor care pot fi gestionate la nivel național.

Principiul subsidiarității autorizează acțiunea UE doar atunci când sunt îndeplinite următoarele trei condiții prealabile, așa cum sunt stabilite în articolul 5(3) din TUE: domeniul vizat nu intră în competența exclusivă a Uniunii (adică este o competență neexclusivă); obiectivele acțiunii propuse nu pot fi realizate în mod suficient de către statele membre (adică necesitatea); acțiunea poate, prin amploarea sau efectele sale, să fie implementată mai eficient de către UE (adică valoarea adăugată). De exemplu, Curtea a anulat o directivă privind publicitatea și sponsorizarea produselor din tutun, considerând că aceasta nu respecta principiul subsidiarității, deoarece obiectivele sale puteau fi realizate în mod adecvat de către statele membre.¹¹¹⁵

Principiul proporționalității stabilește modul în care UE ar trebui să acționeze, evitând restricțiile inutile și garantând că acțiunea UE face doar ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor propuse. Proporționalitatea este consacrată în articolul 5(4) din TUE, dar a fost dezvoltată în principal de către CJUE în jurisprudența sa. De exemplu, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, analizând cazul unui avocat german care își stabilise activitatea profesională în Italia, dar era obligat să îndeplinească cerințe suplimentare impuse de autoritățile italiene pentru a practica legea a constatat că cerințele suplimentare impuse de Italia pentru avocații străini erau disproporționate și încălcau dreptul de stabilire. Cerințele italiene, mai stricte decât cele aplicate avocaților locali, au fost considerate a împiedica în mod nejustificat capacitatea avocatului de a presta servicii în cadrul Uniunii Europene, încălcând astfel regulile pieței unice.¹¹¹⁶

În continuare, vom analiza cele patru libertăți fundamentale care constituie o veritabilă piatră de temelie a pieței unice europene, garantând cadrul necesar pentru funcționarea eficientă a acestora și pentru integrarea economică.

3. Cele patru libertăți fundamentale

3.1. Libera circulație a mărfurilor

Libera circulație a mărfurilor în cadrul Uniunii Europene reprezintă o trăsătură centrală a UE și vizează regimul juridic potrivit căruia mărfurile circulă fără taxe vamale la import sau la export sau taxe cu efect echivalent acestora și fără impunerea de restricții cantitative sau măsuri cu efect echivalent.¹¹¹⁷

Taxele vamale sunt taxe percepute de către un stat asupra mărfurilor care trec frontiera în scopul importului, exportului sau tranzitului la calculul cărora se ține cont, în general, de valoarea bunului și țara de origine, aceasta fiind o definiție unanim acceptată. În cazul taxelor cu efect

¹¹¹⁴ A se vedea: Ovidiu Ioan Dumitru, *The Role of Subsidiarity and Proportionality Principles in the Development of a Future Digital Single Market and a Common European Contract Law*, Sciendo, disponibil pe: <https://intapi.sciendo.com/pdf/10.2478/picbe-2020-0110>.

¹¹¹⁵ C-376/98 (2000).

¹¹¹⁶ C-55/94 (1995).

¹¹¹⁷ Mihaela-Augustina Niță, Oana-Mihaela Salomia, *Dreptul Uniunii Europene II*, ediția a II-a revăzută și adăugată, Ed. Universul Juridic, București, 2023, p. 217.

echivalent taxelor vamale, la nivelul dreptului UE s-a creat o noțiune autonomă definită de către Curte.¹¹¹⁸ Astfel, conform jurisprudenței sale, instanța de la Luxemburg a hotărât că orice taxă „care, dacă este impusă asupra unui produs importat dintr-un stat membru, excluzând un produs național similar, și care, prin modificarea prețului său, are același efect asupra liberei circulații a produselor ca o taxă vamală”, poate fi considerată o taxă cu efect echivalent, indiferent de natura sau forma sa.¹¹¹⁹

De asemenea, în hotărârea *Dassonville*¹¹²⁰, CJUE a stabilit că „toate regulile comerciale ale statelor membre care sunt capabile să împiedice, direct sau indirect, comerțul intra-comunitar trebuie considerate măsuri având un efect echivalent restricțiilor cantitative”. Astfel, este suficient ca o măsură națională să aibă potențialul de a împiedica libera circulație pentru a fi considerată nelegală. Decizia adoptată în acest caz este atât de celebră, încât în literatura de specialitate, în domeniul tratării celor patru libertăți unionale fundamentale, unii autori folosesc sintagma „*formula Dassonville*”.¹¹²¹

Raționamentul instanței a fost aprofundat și în decizia *Cassis de Dijon*, unde s-a acceptat că statele membre pot aplica excepții de la interdicția măsurilor cu efect echivalent restricțiilor (spre exemplu, în scopul protecției sănătății publice etc.). În cele din urmă, verdictul *Keck*¹¹²² a stabilit domeniul de aplicare al Articolului 34 din TFUE, precizând că anumite forme de vânzare nu sunt supuse acestui articol, cu condiția să fie nediscriminatorii (adică să se aplice tuturor întreprinderilor relevante care activează pe teritoriul național și să influențeze în mod similar comercializarea produselor naționale și a celor provenite din alte state membre).

3.2. Libera circulație a persoanelor

Modelul de integrare economică corespunzător pieței comune, prevăzut în tratatul TUE, nu numai că presupune integrarea mărfurilor prin liberalizarea comerțului între statele membre, ci face de asemenea necesară integrarea celorlalți factori de producție prin eliminarea obstacolelor în libera lor circulație. Trebuie admis că sensul inițial al introducerii liberei circulații a persoanelor în Tratat este cel al punerii factorilor de producție „muncă” în serviciul integrării economice și a evitării distorsiunii de competență într-o piață deschisă, fără granițe protectoare extracomunitare.¹¹²³

Și în cazul de față Curtea a dezvoltat o jurisprudență bogată. A fost statuat în cazul *Lawrie-Blum*¹¹²⁴ cum un „lucrător” în sensul articolului 45 TFUE este definit ca o persoană care prestează servicii pentru și sub direcția altei persoane, primind în schimb o remunerație pentru o anumită perioadă de timp. De asemenea, noțiunea de „serviciu public” prevăzută la articolul 45(4) TFUE este interpretată conform dreptului UE și nu conform dreptului național al statelor membre. Astfel, anumite profesii care fac parte din administrația publică a unui stat membru, cum ar fi profesorii, pot fi excluse din domeniul de aplicare al acestui articol.

În cauza *Ryanair*¹¹²⁵, CJUE a stabilit că un membru de familie al unui cetățean al Uniunii care nu are cetățenia unui stat membru, dar care este titular al unui permis de ședere permanentă,

¹¹¹⁸ *Ibidem*, p. 218.

¹¹¹⁹ C-168/78 (1980).

¹¹²⁰ C-8/74 (1974).

¹¹²¹ G. Fábíán, *op. cit.*, p. 461.

¹¹²² Cauzele conexe C-267/91 și C-268/91 (1993).

¹¹²³ A se vedea Camelia Stoica, *Libera circulație a persoanelor în Uniunea Europeană*, Ed. Oscar Print, București, 2001, pp. 35-36 și Roma Dauphin, *Les effets socio-économiques de la libre circulation des marchandises, des personnes, des services et des capitaux sur les unités membres et la structure intégrative de la CEE : quelques commentaires*, *Revue d'intégration européenne*, 1980, p. 350 și urm.

¹¹²⁴ C-66/85 (1986).

¹¹²⁵ C-754/18 (2020).

este scutit de obligația de a obține o viză pentru a intra pe teritoriul statelor membre și trebuie să se considere că acest permis atestă, în sine, calitatea de membru de familie a titularului său.¹¹²⁶

Privind folosirea programelor de școlarizare, instanța de la Luxemburg a decis că diplomele universitare obținute prin programe de studii parțial simultane trebuie recunoscute automat în toate statele membre, cu condiția respectării cerințelor minime de formare stabilite de dreptul Uniunii. Totuși, responsabilitatea de a verifica îndeplinirea acestor condiții revine statului membru care a emis diploma.¹¹²⁷

În domeniul beneficierei de reglementările sociale, CJUE a adoptat noi decizii legate de litigiile unor cetățeni români. În cauza *Gușă*¹¹²⁸, a fost stabilit că își menține statutul de lucrător care desfășoară activități independente resortisantul unui stat membru care, după ce a avut reședința legală și a desfășurat o activitate independentă într-un alt stat membru timp de aproximativ patru ani, a încetat această activitate ca urmare a lipsei de muncă înregistrate în mod corespunzător cauzate de rațiuni independente de voința sa și s-a înregistrat ca persoană care caută de lucru la serviciul competent de ocupare a forței de muncă din acest din urmă stat membru. Totodată, în cauza *Bogatu*¹¹²⁹, Curtea a nuanțat că nu este necesar, conform dreptului Uniunii, ca o persoană să desfășoare o activitate salariată într-un stat membru pentru a avea dreptul la beneficii familiale pentru copiii săi care locuiesc într-un alt stat membru. În plus, acest drept la beneficii familiale nu este limitat la cazurile în care solicitantul a primit anterior o prestație contributivă.

3.3. Libera circulație a serviciilor

Realizarea pieței interne a constituit un element definitoriu al integrării economice a statelor membre, însă, din cele patru libertăți fundamentale, este evident că libera circulație a persoanelor are cel mai mare impact asupra cetățenilor care se află în centrul acțiunilor Uniunii, urmată fiind de libera circulație a serviciilor. Cele două libertăți au o sferă de aplicare în mare parte comună, deoarece ambele contribuie la desăvârșirea pieței unice, au ca domeniu de aplicare personal – cetățenii statelor care pot circula pentru a beneficia de sau pentru a presta servicii, domeniul material este, de asemenea, axat în ambele cazuri, pe prestarea de activități economice, restrângerile care pot fi aduse au același temei juridic și, nu în ultimul rând, sunt reglementate în același Titlu IV.¹¹³⁰

Serviciile sunt prestațiile furnizate în mod obișnuit contra unei remunerații, în măsura în care nu sunt guvernate de dispozițiile referitoare la libera circulație a bunurilor, capitalurilor și persoanelor și pot fi cu caracter industrial, comercial, activități artisanale și cele ținând de profesiunile liberale.¹¹³¹

În ultimul deceniu, s-a pus problema statului juridic al serviciilor de punere în legătură cu conducătorii auto neprofesioniști furnizat de *Uber*¹¹³², CJUE fiind cea care a oferit răspunsul, stabilind că acest serviciu ține de serviciile din domeniul transportului, astfel încât statele membre pot reglementa condițiile de prestare a acestuia.

În cauza *Alpine Investments BV*¹¹³³, Curtea a decis că normele dintr-un stat membru prin care se interzice prestatorilor de servicii stabiliți pe teritoriul său să efectueze apeluri telefonice nesolicitate către potențiali clienți stabiliți în alte state membre pentru a le propune serviciiile acestora constituie o restricție privind libertatea de a presta servicii, în sensul articolului 59 din tratat.

¹¹²⁶ G. Fábán, *op. cit.*, p. 468.

¹¹²⁷ C-675/17 (2018).

¹¹²⁸ C-442/16 (2017).

¹¹²⁹ C-322/17 (2019).

¹¹³⁰ M.-A. Niță, O.-M. Salomia, *op. cit.*, p. 242.

¹¹³¹ G. Fábán, *op. cit.*, p. 478.

¹¹³² C-320/16 (2018).

¹¹³³ C-384/93 (1995).

O speță interesantă rezolvată de către instanța de la Luxemburg este *Sporting Odds*¹¹³⁴, unde CJUE a constatat că, în principiu, legislația ungară care restricționa anumite tipuri de jocuri de noroc online doar pentru deținătorii de licențe nu era contrară dreptului UE. Totuși, legislația ungară privind jocurile de cazino online impunea ca licențele să fie deținute exclusiv de companii care operau servicii de cazino tradiționale pe teritoriul Ungariei. Curtea a considerat această măsură o restricție discriminatorie și nejustificabilă asupra libertății de a presta servicii, întrucât obiectivul de a preveni dependența cetățenilor ungari față de jocurile de noroc putea fi atins prin alte măsuri mai puțin restrictive.¹¹³⁵

3.4. Libera circulație a capitalurilor și a plăților

Pentru a se asigura libera circulație a capitalurilor, statele membre trebuie să abolească între ele însele toate restricțiile asupra circulației capitalului aparținând persoanelor rezidente în statele membre și orice discriminare bazată pe cetățenia sau locul rezidenței părților sau pe locul unde un astfel de capital este investit.

Deși TFUE reglementează „Capitalurile și plățile” din perspectiva liberei circulații, aceste noțiuni nu au fost definite în tratat.¹¹³⁶ Astfel, intervine Curtea prin cauza *Luisi și Carbone*¹¹³⁷ pentru a distinge următoarele noțiuni „plăți curente” și „circulația capitalurilor”. „Plățile curente” reprezintă transferuri de valută care constituie o contraprestație în cadrul unei tranzacții aferente, în timp ce „fluxurile de capital” sunt operațiuni financiare care vizează, în principal, plasarea sau investirea sumei în cauză și nu remunerarea unei prestații.¹¹³⁸

Curtea a mai stabilit în jurisprudența sa recentă că, în cazul în care o instituție financiară acordă un împrumut încheiat în monedă străină, aceasta trebuie să furnizeze împrumutatului informații suficiente pentru a-i permite să adopte o decizie prudentă și în cunoștință de cauză, astfel, profesionistul trebuie să comunice consumatorului vizat orice informație pertinentă care îi permite acestuia să evalueze consecințele economice ale unei clauze asupra obligațiilor sale financiare.¹¹³⁹

În diverse litigii dintre Comisia Europeană și unele state membre, Comisia Europeană a contestat legislațiile naționale care permiteau statelor să păstreze „acțiuni de aur” (*golden shares*) în anumite companii privatizate, oferindu-le drepturi speciale de control asupra acestora. Aceste drepturi includeau posibilitatea de a bloca transferul acțiunilor, fuziunile sau schimbările de conducere, ceea ce descuraja investițiile străine și, implicit, restricționa libera circulație a capitalurilor. Instanța de la Luxemburg a decis că aceste măsuri erau restricții nejustificate și disproporționate, subliniind că, deși statele pot limita libera circulație a capitalurilor din motive imperative de interes general, acestea trebuie să fie necesare și proporționale, ceea ce nu era cazul în aceste situații. Prin aceste hotărâri, Curtea a consolidat principiul liberei circulații a capitalurilor și a limitat posibilitatea statelor membre de a interveni în economia de piață prin mecanisme de control excesiv asupra companiilor privatizate.¹¹⁴⁰

După examinarea libertăților fundamentale, este absolut necesară abordarea aspectelor legate de concurență, prin care se reglementează comportamentul economic al actorilor de pe piață și se garantează un mediu echitabil pentru toți participanții.

¹¹³⁴ C-3/17 (2018).

¹¹³⁵ Sylvia de Mars, 2018 *CJEU Judgements in Summary*, House of Commons Library, Number 8508, 26 april 2019, p. 8, disponibil pe: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8508/CBP-8508.pdf>.

¹¹³⁶ M.-A. Niță, O.-M. Salomia, *op. cit.*, p. 247.

¹¹³⁷ Cauzele conexe C-286/82 și C-26/83 (1984).

¹¹³⁸ A se vedea Augustin Fuerea, *Dreptul Uniunii Europene. Principii, acțiuni și libertăți*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 296.

¹¹³⁹ A se vedea: C-186/16 (2017) și G. Fábíán, *op. cit.*, p. 477.

¹¹⁴⁰ A se vedea: C-367/98 (2002), C-483/99 (2002), C-503/99 (2002).

3.5. Concurența

Integrarea economică a statelor membre s-a realizat în cadrul pieței interne nu numai prin intermediul celor patru libertăți fundamentale, ci și prin aplicarea și respectarea regulilor concurențiale prevăzute în tratate care au susținut dezvoltarea întreprinderilor din statele membre. De altfel, unul din criteriile de aderare la UE vizează capacitatea statului candidat de a avea o economie de piață viabilă care să facă față presiunilor concurențiale din cadrul pieței unice.¹¹⁴¹

O temă deosebit de interesantă pe care doresc să o abordez în această secțiune este legată de majoritatea dezbaterilor din deceniul trecut în cadrul jurisdicției UE care au fost dominate de problema distincției dintre obiectul și efectul asupra prevenției, restrângerii sau denaturării concurenței. CJUE a adus mai multă claritate pe această temă prin cazurile *Cartes Bancaires*¹¹⁴²: cele două hotărâri ale Tribunalului și ale Curții de Justiție în acest caz pot fi considerate hotărâri esențiale pentru dreptul concurenței al UE, deoarece au oferit clarificări mult așteptate privind noțiunea de restricție prin obiect. Tribunalul urmând interpretarea oferită de Curtea de Justiție, a hotărât că noțiunea de restricție prin obiect trebuie interpretată într-un mod restrictiv.¹¹⁴³ Cazul *Cartes Bancaires* a marcat o schimbare importantă în interpretarea „restricției prin obiect”, reafirmând că o astfel de restricție trebuie să fie direct dăunătoare concurenței. Această abordare limitează domeniul de aplicare al comportamentelor care pot fi calificate drept restricții prin obiect, excluzând practicile care nu dăunează inerent concurenței sau în care efectele nu sunt evidente imediat.

În cazul *Maxima Latvija*¹¹⁴⁴, CJEU a confirmat poziția sa strictă din *Cartes Bancaires* în ceea ce privește definirea categoriei de restricție a concurenței prin obiect. Spre deosebire de ceea ce a concluzionat Autoritatea de concurență din Letonia (ACL), instanța de la Luxemburg a hotărât că acele clauzele restrictive din acordurile de închiriere comercială, cum ar fi clauzele de neconcurență în favoarea chiriașului, nu ar putea fi încadrate ca restricții prin obiect. Se poate argumenta că concluziile CJEU pot fi explicate prin lipsa unei teorii fiabile privind daunele aduse concurenței. Clauzele contestate aveau efectul juridic de a genera o obligație de exclusivitate în acordurile verticale, care nu erau considerate o amenințare serioasă la adresa concurenței. Alternativ, s-a susținut că CJEU nu a împărțit poziția mai stringentă a ACL, deoarece clauzele restrictive aveau obiective care îmbunătățesc eficiența, în beneficiul părților implicate, precum și al consumatorilor.¹¹⁴⁵

Mai mult, cazul *Genentech*¹¹⁴⁶ a abordat problema plăților de redevență într-un acord de licență pentru un brevet. Curtea a decis că obligația de a plăti redevențe pentru întreaga perioadă a licenței, chiar dacă brevetul a fost revocat, nu constituie o restricție de concurență prin obiect. Aceasta subliniază abordarea restrictivă continuă a Curții privind conceptul de restricție de concurență prin obiect, în special în contextul acordurilor de proprietate intelectuală.

¹¹⁴¹ M.-A. Niță, O.-M. Salomia, *op. cit.*, p. 252.

¹¹⁴² Cazurile C-67/13 P (2014) și T-491/07 RENV (2016).

¹¹⁴³ A se vedea Virgilijus Valančius, *Recent CJEU case law trends in competition law*, International Comparative Jurisprudence 2017 Volume 3 Issue 2, pp. 139-140, disponibil pe: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ojs.mruni.eu/ojs/international-comparative-jurisprudence/article/view/4722/4312&ved=2ahUKEwinhNe105SMAxVp1AIHHTd3ByIQFnoECBQQAQ&usq=AOvVaw3_QxvPqoKS-4R4eJPvjgTF.

¹¹⁴⁴ C-345/16 (2016).

¹¹⁴⁵ A se vedea Michele Giannino, *Maxima Latvija: Non-compete clauses in commercial lease agreements are 'by object' competition restrictions*, EU Law analysis, january 2016, disponibil pe:

<http://eulawanalysis.blogspot.com/2016/01/maxima-latvija-non-compete-clauses-in.html>.

¹¹⁴⁶ C-567/14 (2016).

În contrast, cazul *Portugal Telecom*¹¹⁴⁷ a prezentat o situație diferită, implicând o clauză de neconcurență într-un acord de transfer între două companii de telecomunicații. În ciuda faptului că clauza era supusă unor limitări legale, Tribunalul a considerat-o o restricție prin obiect, deoarece reflecta o relație concurențială potențială între părți. Acest caz ilustrează aplicarea diferită a testului „restricției prin obiect” în funcție de contextul și relația dintre părțile implicate.

La 25 martie 2021, Curtea a publicat șase hotărâri în care a evaluat acordurile de soluționare a litigiilor legate de patente încheiate între *Lundbeck*¹¹⁴⁸ și mai mulți producători de medicamente generice, respingând apelurile părților în întregime. Au fost menținute concluziile Tribunalului conform cărora *Lundbeck* și producătorii de medicamente generice erau competitori potențiali și că fiecare dintre acorduri restricționa concurența „prin obiect”, încălcând art. 101 alineatul (1) din TFUE. Analiza juridică a Curții se bazează în mare parte pe hotărârea sa din 30 ianuarie 2020 în cazul *Paroxetine*¹¹⁴⁹. Totuși, CJUE aduce clarificări utile specifice acordurilor *Lundbeck*. Ceea ce a atras atenția a fost că instanța de la Luxemburg a stabilit o „datorie specifică de diligență” nouă, care impune companiilor să păstreze corespunzător dovezile în contextul unei anchete sectoriale. Această obligație poate avea implicații largi asupra drepturilor de apărare ale companiilor din sectorul farmaceutic și nu numai.¹¹⁵⁰

De asemenea, Curtea a analizat numeroase spețe privind ajutoarele de stat. O interpretare a noțiunii de „avantaj”, în termenii ajutorului de stat, a fost oferită de Curtea de Justiție în cazul *Ryanair*¹¹⁵¹. Este important de menționat cum Curtea de Justiție a respins noțiunea de „transfer economic” utilizată în acest caz de către Tribunal. Aceasta înseamnă că, în anumite circumstanțe, nu era necesar să se evalueze dacă și în ce măsură companiile aeriene au utilizat efectiv avantajul economic, de exemplu, dacă acesta le-a permis să ofere prețuri de bilete mai competitive. Curtea de Justiție a făcut mai degrabă o distincție clară între restituirea avantajului și restituirea beneficiului economic, cea din urmă fiind irelevantă pentru recuperarea ajutorului. Totodată, În decembrie 2016, a apărut decizia *World Duty Free Group*¹¹⁵², o hotărâre mult așteptată pronunțată de CJUE în așa-numitele cazuri spaniole de ajutoare de stat privind amortizarea „goodwill-ului”. Această hotărâre trebuie tratată ca o dezvoltare semnificativă a dreptului privind ajutoarele de stat, oferind o clarificare a interpretării criteriului de selectivitate. Ar putea fi, de asemenea, considerată unul dintre cazurile de referință în dreptul concurenței al UE.¹¹⁵³

4. Concluzii

Concluziile acestui studiu pot fi introduse prin evocarea unei remarci importante din partea unui autor consacrat din sfera dreptului Uniunii: „Domeniul de aplicare al dreptului UE depășește sfera competenței sale legislative, întrucât statele membre au obligația de a asigura respectarea normelor privind libera circulație și concurența din UE, interpretate și aplicate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, inclusiv în domenii de politică ce nu intră în competența legislativă a Uniunii.”¹¹⁵⁴

¹¹⁴⁷ T-208/13 (2016).

¹¹⁴⁸ C-591/16 P (2021).

¹¹⁴⁹ C-307/18 (2020).

¹¹⁵⁰ A se vedea Marie Manley, Anne Robert, *EU Court of Justice Rules on Lundbeck Patent Settlement Agreements*, CPI Antitrust Chronicle, may 2021, p. 3, disponibil pe: <https://www.sidley.com/-/media/publications/eu-court-of-justice-rules-on-lundbeck-patent-settlement-agreements.pdf?la=en&rev=4ced1d773f4f4d7a934ad7bfff73679>.

¹¹⁵¹ C-754/18 (citat).

¹¹⁵² C-20/15 P (2016).

¹¹⁵³ Virgilijus Valančius, *op. cit.*, pp. 149-150.

¹¹⁵⁴ Vilija Velyvyte, *The Power to Shape the Internal Market: Implications of CJEU Case Law for EU's Institutional Balance*, Croatian Yearbook of European Law and Policy, December 2016, p. 25, disponibil pe: https://www.researchgate.net/publication/316504954_The_Power_to_Shape_the_Internal_Market_Implications_of_CJEU_Case_Law_for_the_EU's_Institutional_Balance.

Curtea joacă un rol cheie în menținerea unui cadru unitar al pieței unice europene, având o influență considerabilă asupra evoluției procesului de integrare europeană. În fața noilor provocări economice și sociale, instanța de la Luxemburg va continua să fie un pilon central în garantarea funcționării corecte a pieței interne, într-un context de diversitate și dinamism legislativ. Altfel spus, drumul Uniunii Europene și al pieței sale interne va depinde, în mod inevitabil, ca până în momentul de față, de abilitatea Curții de Justiție de a răspunde la realitățile aflate într-o continuă schimbare.

Referințe

- Tratatul privind Uniunea Europeană.
- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.
- C-33/74 (1974).
- C-8/74 (1974).
- C-39/75 (1975).
- C-71/76 (1977).
- C-120/78 (1979).
- C-168/78 (1980).
- Cauzele conexate C-286/82 și C-26/83 (1984).
- C-66/85 (1986).
- Cauzele conexate C-267/91 și C-268/91 (1993).
- C-55/94 (1995).
- C-384/93 (1995).
- C-350/96 (1998).
- C-224/97 (1999).
- C-376/98 (2000).
- C-263/99 (2001).
- C-367/98 (2002).
- C-483/99 (2002).
- C-503/99 (2002).
- Cauzele conexate C-447/08 și C-448/08 (2010).
- C-47/08 (2011).
- C-67/13 P (2014).
- T-491/07 RENV (2016).
- C-345/16 (2016).
- C-567/14 (2016).
- T-208/13 (2016).
- C-20/15 P (2016).
- C-442/16 (2017).
- C-186/16 (2017).
- C-320/16 (2018).
- C-675/17 (2018).
- C-3/17 (2018).
- C-322/17 (2019).
- C-754/18 (2020).
- C-307/18 (2020).
- C-591/16 P (2021).
- DAUPHIN, R., *Les effets socio-économiques de la libre circulation des marchandises, des personnes, des services et des capitaux sur les unités membres et la structure intégrative de la CEE : quelques commentaires*, Revue d'intégration européenne, 1980.

- DE MARS, S., *2018 CJEU Judgements in Summary*, House of Commons Library, Number 8508, 26 april 2019, disponibil pe: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8508/CBP-8508.pdf>.
- DUMITRU, O.-I., *The Role of Subsidiarity and Proportionality Principles in the Development of a Future Digital Single Market and a Common European Contract Law*, Sciendo, disponibil pe: <https://intapi.sciendo.com/pdf/10.2478/picbe-2020-0110>.
- FUEREA, A., *Dreptul Uniunii Europene. Principii, acțiuni și libertăți*, Ed. Universul Juridic, București, 2016.
- GIANNINO, M., *Maxima Latvija: Non-compete clauses in commercial lease agreements are 'by object' competition restrictions*, EU Law analysis, january 2016, disponibil pe: <http://eulawanalysis.blogspot.com/2016/01/maxima-latvija-non-compete-clauses-in.html>.
- KAINER, F., *Contribution to Growth: Free Movement of Services and Freedom of Establishment. Delivering Improved Rights to European Citizens and Businesses*, Study for the committee on the Internal Market and Consumer Protection., Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2019, disponibil pe: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2019\)638394](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2019)638394).
- LETTA, E., *Much more than a market*, 2024, disponibil pe: <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>.
- MANLEY, M., ROBERT, A., *EU Court of Justice Rules on Lundbeck Patent Settlement Agreements*, CPI Antitrust Chronicle, may 2021, disponibil pe: <https://www.sidley.com/-/media/publications/eu-court-of-justice-rules-on-lundbeck-patent-settlement-agreements.pdf?la=en&rev=4ced1d773f4f4d7a934ad7bffe73679>.
- NIȚĂ, M.-A., SALOMIA, O.-M., *Dreptul Uniunii Europene II*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2023.
- PELKMANS, J., *Mutual recognition in goods and services: an economic perspective* (European Network of Economic Policy Research Institutes - Working Paper No. 16/March 2003), Brussels, 2003, disponibil pe: https://aei.pitt.edu/1852/1/ENEPRI_WP16.pdf.
- STOICA, C., *Libera circulație a persoanelor în Uniunea Europeană*, Ed. Oscar Print, București, 2001.
- VALANČIUS, V., *Recent CJEU case law trends in competition law*, International Comparative Jurisprudence 2017 Volume 3 Issue 2, disponibil pe: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://ojs.mr.uni.eu/ojs/international-comparative-jurisprudence/article/view/4722/4312&ved=2ahUKEwinhNe105SMaXVp1AIHHTd3ByIQFnoECBQQAQ&usq=AOvVaw3_QxvPqoKS-4R4eJPvjgF.
- VELVYTE, V., *The Power to Shape the Internal Market: Implications of CJEU Case Law for EU's Institutional Balance*, Croatian Yearbook of European Law and Policy, December 2016, disponibil pe: https://www.researchgate.net/publication/316504954_The_Power_to_Shape_the_Internal_Market_Implications_of_CJEU_Case_Law_for_the_EU's_Institutional_Balance.

DISPUTA INSULELOR FALKLAND ȘI APLICABILITATEA PRINCIPIILOR DE DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

Francesca Elena JUGARIU*

Abstract

Disputa asupra insulelor Falkland, cunoscute și ca Malvine în Argentina, reprezintă un caz complex de aplicare a principiilor dreptului internațional public, implicând aspecte legate de suveranitate, autodeterminare și integritate teritorială. Conflictul a culminat cu războiul din anul 1982, însă a continuat să genereze dezbateri juridice în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Situația insulelor are în centrul său justificarea Regatului Unit al Marii Britanii de a exercita controlul efectiv asupra acestora, dar și poziția populației locale exprimată prin plebiscit, în timp ce Argentina consideră că insulele sunt parte din teritoriul său potrivit doctrinei *uti possidetis juris*.

Analiza juridică a acestui conflict implică examinarea tratatelor, practicii statelor, jurisprudenței internaționale și rezoluțiilor ONU. Studiul evidențiază tensiunile dintre principiile fundamentale ale dreptului internațional și dificultățile de soluționare pașnică a disputelor teritoriale în absența unui consens între părți.

Cuvinte cheie: *drept internațional public, dreptul mării, insulă, conflict istoric*

1. Introducere

Definiția termenului „*insulă*” a fost schimbată considerabil de-a lungul timpului. De exemplu, în jurul anilor 1950, o mare parte a statelor au definit insula ca fiind „*o parte a suprafeței pământului formată în mod natural, proiectată deasupra nivelului mării, la flux*”¹¹⁵⁵. Alții au numit zona acestui teritoriului ca fiind „capabilă de ocupare și folosință”. Unele state au tratat „*insulele artificiale*” ca fiind „*insule*”¹¹⁵⁶. În prezent, definiția termenului „*insulă*” este regăsit în cadrul prevederilor art. 121 (1) din Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (în continuare UNCLOS) semnată la data de 10 decembrie 1982¹¹⁵⁷, în Montego Bay, și care a intrat efectiv în vigoare începând cu data de 16 noiembrie 1994.

Originea art. 121 alin. (2) și (3) este legată de extinderea jurisdicției statului de coastă prin intermediul zonei economice exclusive și al platoului continental. Problema drepturilor maritime al insulelor a fost discutată pentru prima dată în cadrul Comitetului privind utilizarea pașnică al bazei maritime și a bazei oceanului dincolo de limitele jurisdicției naționale, care lucra la un proiect de

* Studentă în cadrul Universității "Nicolae Titulescu" din București - Facultatea de Drept, anul II, email francesca_150662@univnt.ro.

¹¹⁵⁵ A se vedea, de exemplu, Liga Națiunilor, Conferința pentru codificarea dreptului internațional, Bazele de discuție, volumul II – Apele teritoriale, C.74.M.39.1929.V (C.74.M.68.1929.V.2), Geneva, 15 mai 1929, pp. 52-53

¹¹⁵⁶ Idem, p. 53

¹¹⁵⁷ Art. 10 (1) din Convenția privind marea teritorială și zona contigua, adoptată în anul 1958 și care a intrat în vigoare la 10 septembrie 1964.

declarație a principiilor juridice care reglementează fundul mării și fundul oceanului, precum și subsolul acestora, dincolo de limitele jurisdicției naționale.

În data de 18 martie 1969, Malta a prezentat un proiect care recomanda ca „stâncile și insulele fără populație stabilă permanentă” să nu fie luate în considerare la determinarea dreptului statelor costiere de a exercita drepturi suverane asupra resurselor adiacente coastelor lor¹¹⁵⁸. Mai multe state au obiectat imediat¹¹⁵⁹.

Au fost trasate linii de luptă pentru anii următori. Lucrurile s-au complicat și mai mult atunci când, în cadrul UNCLOS III, problemele legate de delimitarea regimului zonelor maritime ale insulelor situate în apropierea coastelor unui alt stat au intrat în discuție. Diferitele dispoziții luate de state sunt bine documentate¹¹⁶⁰. Cu toate acestea, textul art. 121 alin. (2) și (3) a apărut în urma consultărilor informale din timpul celei de-a treia sesiune a UNCLOS III din anul 1975, pentru care nu există înregistrări oficiale ci doar câteva documente informale¹¹⁶¹. În timpul celei de-a patra sesiuni a UNCLOS III, din anul 1976, au fost propuse mai multe amendamente care au primit un sprijin puternic, dar nu majoritar. Prin urmare, dispoziția a fost menținută fără modificări în articolul 128 din textul unic de negociere revizuit. Art. 309 din UNCLOS nu împiedică un stat, atunci când semnează, ratifică sau aderă la prezenta Convenție, să facă declarații sau afirmații, indiferent de modul în care sunt formulate sau denumite, în vederea armonizării legilor și reglementărilor sale cu dispozițiile prezentei Convenții, cu condiția ca acestea să nu urmărească să excludă sau să modifice efectul juridic al dispozițiilor prezentei Convenții în aplicarea lor în statul respectiv.

Istoricul procesului de redactare subliniază clar legătura dintre art. 309 și 310 din UNCLOS. Pentru o perioadă considerabilă, conținutul care urma să devină art. 310 a fost inclus în paragraful 2 al articolului proiectat, care interzicea rezervele. Un proiect provizoriu de articol, discutat de Grupul de Experți Juridici (inițial numit „Articolul D” și apoi renumberat „Articolul 303”), stabilea o interdicție generală a rezervelor, dar proteja expres posibilitatea „rezervelor, excepțiilor sau declarațiilor permise expres de alte articole ale Convenției” și a „declarațiilor sau afirmațiilor care nu au scopul de a exclude sau modifica efectul juridic al dispozițiilor acestei Convenții”¹¹⁶².

Pentru a aduce claritate, după o dezbateră suplimentară, acest proiect a fost împărțit în două dispoziții separate¹¹⁶³. Cu toate acestea, substanța art. 310 din Convenție a rămas dependentă de art. 309 din perspectiva redactorilor, deoarece includerea unei clauze de protecție ar fi fost necesară doar dacă Convenția ar fi declarat rezervele ca fiind interzise. Dacă ar trebui să se facă acest lucru a rămas

¹¹⁵⁸ Comitetul Fondurilor Maritime, Reprezentantul Maltei, Declarație în Subcomitetul juridic, UN Doc. A/AC.138/11 (1969, mimeo) 2. A se vedea de asemenea Comitetul pentru fundul mării, a 7-a reuniune a Subcomitetului juridic, UN Doc. A/AC.138/SC.1-11 (1969), 66 (Malta)

¹¹⁵⁹ A se vedea Comitetul pentru fundul mării, a 8-a reuniune a Subcomitetului juridic, UN Doc. A/AC.138/SC.1/SR.1-11 (1969), 78 (Norvegia), a 10-a reuniunea Subcomitetului juridic, UN Doc. A/AC.138/SC.1/SR.1-11 (1969), 110 (Regatul Unit).

¹¹⁶⁰ Vezi UN DOALOS, *Legea Mării: Regimul Insulelor - Istoricul Legislației Partea VIII (Articolul 121) din Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării* (1988). Vezi și Myron N. Nordquist/Sataya N. Nandan/Shabtai Rosenne (coord.), *Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării 1982: Un Comentariu*, vol. III (1995), pp. 324-339.

¹¹⁶¹ Cel din urmă poate fi găsit în Renate Platzöder (coord.), *A Treia Conferință a Națiunilor Unite privind Dreptul Mării: Documente*, vol. IV (1983), pp. 221-222.

¹¹⁶² UNCLOS III, Articolul D 1/Rezervații, Doc. UN GLE/FC/11 Rev.1/Add.1 (1980, mimeo.), reprodus în: Renate Platzöder (coord.), *A Treia Conferință a Națiunilor Unite privind Dreptul Mării: Documente*, vol. XII (1987), p. 481. După modificări suplimentare ale draftului la paragrafele 2 și 3, dispoziția proiectului a apărut ca Articolul 303 în UNCLOS III, *Accesări*, Doc. UN GLE/FC/18 (1980, mimeo.), reprodus în: *ibid.*, p. 488.

¹¹⁶³ Comitetul I UNCLOS III, *Notă a Președintelui privind Clauzele Finale*, Doc. UN FC/21 (1980, mimeo), reprodus în: Platzöder (nota 3), p. 404.

o chestiune controversată până la sfârșitul procesului de redactare¹¹⁶⁴, când o propunere turcă de a elimina art. 309 a fost respinsă de o majoritate clară a delegaților¹¹⁶⁵.

În paralel, redactorii au dezbătut formularea art. 310 din UNCLOS. Ca urmare a sugestiilor venite din partea statelor precum Ecuador și Filipine, care solicitau clarificări cu privire la interrelația dintre Convenție și reglementările interne preexistente, s-a decis să se adauge o referire la „armonizarea legislației și reglementărilor [părții declaratoare] cu dispozițiile acestei Convenții”¹¹⁶⁶. Având în vedere că acesta era doar unul dintre motivele pentru care se putea face o declarație, s-a specificat clar că este un exemplu ilustrativ („*inter alia*”).

Art. 310 nu reglementează declarațiile și afirmațiile în mod exhaustiv. În esență, acesta supune dreptul părților de a face declarații sau afirmații cu două condiții. În primul rând, stabilește momentul în care acestea pot fi făcute, respectiv „când semnează, ratifică sau aderă la această Convenție”. În practică, această cerință a fost de obicei respectată, deși practica tratatelor depășește textul art.310, permițând și declarațiile sau afirmațiile în momentul succesiunii¹¹⁶⁷. În al doilea rând, art. 310 definește „limita superioară” a declarațiilor și afirmațiilor, care nu trebuie „să aibă scopul de a exclude sau de a modifica efectul juridic al dispozițiilor acestei Convenții în aplicarea lor față de acel stat”. Dacă o declarație sau afirmație face acest lucru, nu mai constituie o declarație sau afirmație permisibilă în sensul art 310, ci se consideră o rezervă în sensul art. 309, fiind astfel, în general, interzisă.

De fapt, expresia „*inter alia*” este cea care are relevanță, deoarece declarațiile și afirmațiile se referă la o gamă largă de subiecte și variază ca stil, conținut și lungime. Există mai multe moduri de a le categoriza. În funcție de domeniul lor de aplicare, s-a tras o distincție de bază între „declarații generale” și „declarații particulare”¹¹⁶⁸.

În ceea ce privește subiectul lor, comentatorii au grupat util declarațiile existente în următoarele categorii largi¹¹⁶⁹: a) Declarații care înregistrează interpretarea unei părți referitoare la o anumită dispoziție; b) Declarații care definesc relația dintre Convenție și legislația internă; c) Declarații care definesc relația dintre partea declarantă și celelalte părți (adică, în linii mari, se referă la chestiunea „armonizării” menționată ca exemplu); d) Declarații care exprimă o opinie cu privire la statutul juridic al Convenției în ansamblu; e) Declarații care exprimă (nemulțumire sau) satisfacție față de anumite aspecte ale Convenției. Astfel, varietatea declarațiilor subliniază complexitatea și diversitatea lor, care depășește simpla referire la armonizarea legislației.

Clasificarea declarațiilor și afirmațiilor în funcție de efectul lor intenționat determină regimul juridic aplicabil acestora. În primul rând, regăsim declarațiile interpretative. Acestea sunt declarații prin care o parte își exprimă interpretarea asupra unei anumite dispoziții a Convenției.

¹¹⁶⁴ Statutul incert al Articolelor 309 și 310 a fost reflectat într-o notă de subsol care menționa că dispozițiile vor rămâne provizorii până la finalizarea discuțiilor referitoare la chestiuni de fond și menționând că „[a]cet articol se bazează pe presupunerea că Convenția va fi adoptată prin consens”. Pentru detalii, vezi Tams la Art. 309, MN pp. 8-11.

¹¹⁶⁵ UNCLOS III, Turcia: *Modificare a Articolului 309*, Doc. UN A/CONF.62/L.120 (1982), OR XVI, 226; UNCLOS III, *176-a Ședință Plenară*, Doc. UN A/CONF.62/SR.176 (1982), OR XVI, 133 (par. 14). Pentru mai multe detalii, vezi Tams la Art. 309, MN 11.

¹¹⁶⁶ Pentru detalii, vezi Myron H. Nordquist/Shabtai Rosenne/Louis B. Sohn (coord.), *Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării 1982: Un Comentariu*, vol. V (1989), 225 (MN 310.2), 326-327 (MN 310.5).

¹¹⁶⁷ Vezi, de exemplu, declarațiile făcute de Serbia și Muntenegru, disponibile

la: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_declarations.htm, accesat la data de 10.03.2025.

¹¹⁶⁸ Daniel Vignes, *Les déclarations faites par les États Signataires de la Convention des Nations Unies sur le droit de la mer, sur la base de l'Article 310 de cette Convention*, AFDI XXIX (1983), 719; John King Gamble, *The 1982 U.N. Convention on the Law of the Sea: A 'Midstream' Assessment of the Effectiveness of Article 309*, San DiegoLRev 24 (1987), 635.

¹¹⁶⁹ Blay/Piotrowicz/Tsamenyi (nota 1), 79. Pentru abordări ușor diferite, cf. Vignes (nota 15), 719-735; Gamble (nota 15), 632 și urm., care observă că: „[e]xistă multe modalități de a clasifica aceste declarații - este un tort care poate fi tăiat în multe moduri diferite, fiecare ușor de apărat”, 634.

Deși nu modifică în mod direct aplicarea Convenției, ele pot influența modul în care această dispoziție este înțeleasă sau aplicată. De obicei, astfel de declarații sunt permise în cadrul dreptului internațional, atâta timp cât nu contravin scopului și obiectivelor tratatului. În al doilea rând, regăsim rezervele mascate, respectiv declarații care, deși se prezintă ca interpretative sau politice, în realitate modifică efectele juridice ale Convenției pentru statul respectiv, similar unei rezerve.

Aceste declarații sunt mai problematice, deoarece pot contraveni principiului fundamental al tratatelor internaționale, care interzice modificarea unilaterală a obligațiilor asumate prin tratat. Atunci când o declarație are efecte care exclud sau modifică aplicarea unor dispoziții ale Convenției, ea este considerată o rezervă și nu o simplă declarație sau afirmație.

Pentru a exemplifica dificultatea calificării unei forme de relief ca fiind insulă, ne-am propus să analizăm, într-o manieră succintă, situația conflictului pentru insula Falkland (sau Malvine după mai sunt acestea cunoscute), un arhipelag care se află sub suveranitatea Regatului Unit al Marii Britanii și care a făcut obiectul unui conflict armat între Regatul Unit și Argentina în anul 1982.

2. Reperre istorice în disputa insulelor Falklands

2.1. Conflictul privind drepturile de suveranitate asupra Insulelor Falkland durează de secole, insulele fiind revendicate de către Regatul Unit încă din secolul al XIX-lea¹¹⁷⁰.

În epoca modernă, această dispută s-a desfășurat între Regatul Unit și Argentina și a degenerat într-un război în urmă cu aproximativ 40 de ani. **Insulele Falkland reprezintă un arhipelag situat în Atlanticul de Sud, format din două insule principale, Falkland de Est și Falkland de Vest, și aproximativ 778 de insulițe mai mici.** Arhipelagul are o populație de aproximativ 3.200 de persoane. Insulele sunt situate la aproximativ 300 de mile marine de extremitatea sudică a Argentinei și la aproximativ 8.000 de mile marine de Regatul Unit.

Insulele Falkland sunt un teritoriu de peste mări al Regatului Unit, dar sunt revendicate și de Argentina, care le numește Las Malvinas. Disputa dintre cele două state cu privire la suveranitatea insulelor a escaladat într-un conflict armat în aprilie 1982, când Argentina a invadat insulele.

În data de 2 aprilie 1982, junta militară argentiniană, aflată atunci la putere și condusă de generalul Leopoldo Galtieri, a invadat insulele Falkland și a preluat controlul asupra capitalei Port Stanley. Ca răspuns la invazie prim-ministrul britanic, Margaret Thatcher, a instruit personalul de apărare și șefii serviciilor să formeze o forță navală alcătuită din nave de război și nave comerciale adaptate rapid. Forța navală a plecat din Portsmouth pe 5 și 6 aprilie, condusă de HMS Hermes. Forța a ajuns în Insulele Falkland la începutul lunii mai.

Pe 2 mai 1982, submarinul britanic HMS Conqueror a scufundat crucișătorul argentinian General Belgrano, pierzându-și viața peste 300 de membrii ai echipajului. După acest accident, navele argentinieni au rămas în port. Cu toate acestea, potrivit Muzeului Imperial de Război (în continuare IWM), forțele aeriene argentinieni reprezentau o continuă amenințare. La două zile după, scufundare crucișătorului General Belgrano, un avion de luptă argentinian a lansat o rachetă de croazieră care a scufundat distrugătorul britanic HMS Sheffield, ucigând 20 de membrii ai echipajului.

Până la sfârșitul conflictului, britanicii au pierdut mai multe nave în urma atacurilor efectuate de avioanele argentinieni înarmate cu rachete. IWM descrie atacurile asupra navelor

¹¹⁷⁰ A se vedea Camera Lorzilor din Regatul Unit, *Sovereignty since the ceasefire The Falkland 40 years on*, material publicat la data de 01.08.2022, accesibil la adresa <https://lordslibrary.parliament.uk/sovereignty-since-the-ceasefire-the-falklands-40-years-on/>, accesat la data de 09.03.2025

logistice de debarcare RFA Sir Galahad și RFA Sir Tristram, precum și asupra navei comerciale containerizate SS Atlantic Conveyor, drept „*deosebit de devastatoare*”.

Pe 12 mai 1982, nava Queen Elizabeth 2, achiziționată de compania Cunard, a plecat din Southampton transportând încă 3.000 de soldați. Pe 21 mai au avut loc primele debarcări amfibii britanice în Insulele Falkland. După o serie de confruntări împotriva armatei argentinienne formate în mare parte din recruți, trupele britanice au recapturat Port Stanley pe 14 iunie 1982. A doua zi, peste 11.000 de soldați argentinieni s-au predat. În timpul conflictului, 649 de soldați argentinieni și-au pierdut viața, în timp ce 255 de membrii ai personalului militar britanic și trei locuitori ai Insulelor Falkland au murit.

Revendicarea Marii Britanii asupra suveranității Insulelor Falkland se bazează pe argumentul că „*cu excepția a două luni de ocupație ilegală în 1982*”. Marea Britanie a „*locuit și administrat în mod continuu, pașnic și eficient*” insulele din anul 1833. De asemenea, britanicii își întemeiază susținerea pe principiul autodeterminării, conform căruia locuitorii teritoriilor precum Insulele Falkland au dreptul să-și aleagă viitorul și statul.

Guvernul argentinian își bazează revendicarea pe titlul de proprietate al Spaniei și pe conceptul continuității teritoriale. Cu toate acestea, Marea Britanie susține că titlul de proprietate nu este acceptat ca principiu general al dreptului internațional.

Prima debarcare înregistrată pe Insulele Falkland a fost realizată în anul 1690 de căpitanul naval englez John Strong. Totuși, britanicii nu au stabilit atunci o așezare permanentă. În anul 1764, coloniști francezi au înființat așezarea Port Louis pe Insula Falkland de Est. În anul următor, o expediție britanică a ajuns pe Insula Falkland de Vest și a luat în stăpânire oficială această insulă și toate insulele vecine în numele Coroanei Britanice. O așezare britanică a fost înființată pe Insula Falkland de Vest în 1766. În același an, colonia franceză a fost vândută spaniolilor, care au redenumit-o Puerto de la Soledad.

În anul 1774, așezarea britanică a fost retrasă, dar suveranitatea britanică nu a fost abandonată. În anul 1816, Argentina și-a declarat independența față de Spania și și-a afirmat autoritatea asupra Insulelor Falkland ca stat succesor al Spaniei. În anul 1820, colonelul Jewett a luat în posesie oficial insulele în numele orașului Buenos Aires. Validitatea acestei posesii a fost contestată ulterior, de exemplu, prin cercetări citate de Asociația Insulelor Falkland.

Totuși, Marea Britanie nu a renunțat niciodată la revendicarea suveranității asupra insulelor, iar în anul 1833 a trimis o navă de război la Soledad, expulzând personalul militar argentinian rămas. Acest fapt a urmat încercării unei garnizoane militare argentinienne de a stabili suveranitatea asupra Insulelor Falkland pe 6 octombrie 1832.

În cadrul Rezoluției 502(1982)¹¹⁷¹ din 3 aprilie 1982 a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite ne amintim de declarația făcută de Președintele Consiliului de Securitate la cea de-a 2345-a reuniune a Consiliului, pe 1 aprilie 1982, prin care a îndemnat guvernele Argentinei și Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord să se abțină de la utilizarea forței sau amenințarea cu forța în regiunea Insulelor Falkland (Islas Malvinas).

Profund tulburat de rapoartele privind o invazie pe 2 aprilie 1982 de către forțele armate ale Argentinei, determinând că există o încălcare a păcii în regiunea Insulelor Falkland (Islas Malvinas), acesta solicită încetarea imediată a ostilităților. În al doilea rând, cere retragerea imediată a tuturor forțelor argentinienne din Insulele Falkland (Islas Malvinas) și îndeamnă guvernele Argentinei și Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord să caute o soluție diplomatică la diferențele lor

¹¹⁷¹ Reamintind declarația făcută de Președintele Consiliului de Securitate la cea de-a 2345-a întâlnire a Consiliului din 1 aprilie 1982, în care a solicitat Guvernelor Argentinei și Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord să se abțină de la utilizarea sau amenințarea cu utilizarea forței în regiunea Insulelor Falkland (Islas Malvinas), Profund îngrijorat de rapoartele privind o invazie din 2 aprilie 1982 de către forțele armate ale Argentinei, Determinând că există o încălcare a păcii în regiunea Insulelor Falkland (Islas Malvinas), 1.Cere o oprire imediată a ostilităților; 2.Cere o retragere imediată a tuturor forțelor argentinienne din Insulele Falkland (Islas Malvinas);

și să respecte pe deplin scopurile și principiile prevăzute în Cartea Națiunilor Unite. Această rezoluție a fost adoptată la cea de-a 2350-a reuniune cu 10 voturi pentru, 1 vot împotriva (Panama) și 4 abțineri (China, Polonia, Spania, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste).

Cu toate că operațiunea militară s-a încheiat în favoarea Marii Britanii, totuși, revendicările Argentinei nu au încetat, statul argentinian considerând că Insulele Malvine îi revin de drept.

2.2. Continuarea disputei Insulelor Falklands

Obiectul concret al celei mai recente controversă legate de Insulele Falkland (Malvine) se află în Bazinul de Nord, în interiorul zonei economice exclusive (ZEE) a Insulelor, sub forma unor zăcăminte de petrol exploatabile. Printre companiile care formează în zonă se numără Desire Petroleum, Rockhopper și BHP Billiton, toate fiind firme britanice.

Rockhopper a descoperit un zăcământ descris ca având un „*interval de rezervor de înaltă calitate, cu porozitate și permeabilitate foarte bune*”¹¹⁷². În cazul în care calitatea rezervorului este conform estimărilor, compania a declarat că ar putea fi vorba despre „*o descoperire de câteva sute de milioane de barili*”¹¹⁷³. Opiniile privind cantitatea totală de rezerve variază: o estimare conservatoare sugerează o recuperare minimă viabilă de 3,5 miliarde de barili de petrol, în timp ce estimarea British Geological Society indică aproximativ 60 de miliarde de barili.¹¹⁷⁴ Cert este însă că, în cazul unui succes, beneficiile pentru Regatul Unit vor fi semnificative, în special în ceea ce privește impozitele pe profit și redevențele corporative.¹¹⁷⁵

În viitor, compania britanică Borders & Southern va desfășura activități de explorare în zona nordică a Insulelor Falkland/Malvine, iar Argus Resources intenționează, de asemenea, să foreze pentru petrol în apropierea insulelor.

„*Cursa britanică pentru petrol*” pare, așadar, neîngrădită. Argentina, care se confruntă cu o gravă criză economică începând cu anul 2016, nu pare să aibă capacitatea de a influența acțiunile Regatului Unit, fie prin presiune economică, fie prin recursul la forță. De fapt, Rockhopper și-a continuat activitatea și a anunțat pe 7 septembrie 2010 că a început testele de curgere pentru a evalua viabilitatea comercială a descoperirii de petrol din „*puțul Sea Lion*”¹¹⁷⁶. Se pare că „*activitățile*

¹¹⁷² E. Sefton, „*Descoperirea de petrol de înaltă calitate în Falkland ridică tensiuni*” (10 mai 2010), disponibil la <http://www.thefirstpost.co.uk/63121, news-comment, news-politics, high-quality-falklands-oil-find-raises-tensions-with-argentina-rockhopper> (<http://www.thefirstpost.co.uk/63121, news-comment, news-politics, high-quality-falklands-oil-find-raises-tensions-with-argentina-rockhopper>), accesat la data de 09.03.2025.

¹¹⁷³ Id. Pentru comparație, se estimează că Arabia Saudită deține rezerve totale de 264 miliarde de barili.

¹¹⁷⁴ *British Geological Survey*, „*Știința din spatele explorării petrolului din Falkland*”, disponibil la http://www.bgs.ac.uk/research/highlights/falklands_oil_exploration.html, accesat la data de 09.03.2025..

¹¹⁷⁵ P. C. Glover, „Un izvor de petrol în Falkland: Marea Britanie caută o recompensă bogată în petrol” (16 iunie 2010), disponibil la [http://www.energytribune.com/articles.cfm/4341/A-Falklands-Gusher-UK-Looks-For-An-Oil-Rich-Payback\(ultima vizitare 14 aprilie 2011\)](http://www.energytribune.com/articles.cfm/4341/A-Falklands-Gusher-UK-Looks-For-An-Oil-Rich-Payback(ultima%20vizitare%2014%20aprilie%202011)). Mai mult, în timp ce acțiunile Rockhopper „au crescut cu 150%” datorită activității sale în Bazinul Falkland de Nord, căutarea de petrol în cel din Sud s-a dovedit a fi un eșec, vezi, R. Wachmann, „Acțiunile Falkland Oil and Gas scad după ce sondele sale Toroa s-au dovedit goale” (12 iulie 2010), disponibil la <http://www.guardian.co.uk/business/2010/jul/12/falkland-oil-production-exploration>, accesat la data de 07.03.2025.

¹¹⁷⁶ □ *MercoPress*, „*Testele de flux au început pentru a evalua rentabilitatea descoperirii de petrol din Falkland*” (7 septembrie 2010), disponibil la <http://en.mercopress.com/2010/09/07/flow-tests-begin-to-probe-commerciality-of-falklands-oil-discovery>: „Stratul superior de petrol din sondele Sea Lion a fost întâlnit la 2.374 metri sub nivelul mării, iar baza celui mai jos strat de petrol („nivelul de petrol inferior”) a fost întâlnită la 2.591 metri sub nivelul mării. Columna totală de petrol verticală este de 217 metri (712 picioare), cu o zonă netă totală de plată de 53 de metri în șapte zone de plată identificate, dintre care cea mai groasă este de aproximativ 30 de metri.”, accesat la data de 07.03.2025.

petroliere rămân încurajatoare”¹¹⁷⁷ în Falkland/Malvine, deoarece testele din puțul Sea Lion au fost finalizate cu succes, iar Rockhopper își extinde programul operațional în zonă.¹¹⁷⁸

Rockhopper este în prezent „finanțată integral pentru a desfășura un program extins de explorare și evaluare pe întreaga suprafață a [Falkland/Malvine] în cursul anului 2011”. Deși „o fază de dezvoltare ar putea dura până la zece ani pentru a fi planificată înainte ca hidrocarburile să devină disponibile pe piață”, descoperirea încurajează „companiile petroliere să investească în zonă și să foreze mai multe puțuri”.

Este o practică bine stabilită și recunoscută ca normă juridică faptul că titlul asupra resurselor naturale urmează titlul asupra teritoriului¹¹⁷⁹. În consecință, statul suveran se bucură de dreptul exclusiv de a dispune de bogățiile naturale ale zonei asupra căreia își exercită suveranitatea¹¹⁸⁰. Acest principiu, cunoscut sub denumirea de „Principiul Suveranității Permanente asupra Resurselor Naturale” (PSNR), s-a dezvoltat prin intermediul diferitelor rezoluții adoptate de Adunarea Generală a ONU.

PSNR a evoluat în perioada postbelică ca un nou principiu al dreptului economic internațional, având ca obiectiv principal asigurarea accesului țărilor în curs de dezvoltare și popoarelor aflate sub dominație colonială la beneficiile rezultate din exploatarea resurselor naturale din teritoriile lor. De asemenea, PSNR a servit ca un instrument juridic pentru statele nou independente, protejându-le împotriva încălcărilor suveranității economice.

În cazul Falkland/Malvine, aspectele problematice provin din eșecul de a identifica o putere suverană finală și, implicit, titularul oficial al dreptului de a exploata resursele naturale. După cum am menționat, Argentina și Regatul Unit au două opțiuni posibile pentru a-și atinge obiectivul economic și pentru a avea acces la resursele naturale ale insulelor, evitând în același timp atribuirea suveranității: pe de o parte, ar putea alege, așa cum au și făcut, o abordare cooperativă, iar pe de altă parte, ar putea adopta o conduită unilaterală. Ambele alternative sunt însă condiționate de faptul că niciun alt stat nu poate avansa o revendicare suverană legitimă asupra insulelor.

Se pare că atât Rezoluțiile Adunării Generale, cât și practica statelor arată o tendință de a considera Regatul Unit și Argentina drept singurii deținători ai unei revendicări valide asupra insulelor.

2.3. Marea Britanie și activitatea sa unilaterală în Insulele Falkland/Malvinas: Care sunt Implicațiile?

După cum s-a observat, o serie de corporații engleze accesează unilateral resursele naturale ale Insulelor Falkland/Malvinas. În mod evident, Marea Britanie este convinsă de legitimitatea activității lor, pe care o justifică pe baza pretenției sale suverane asupra Insulelor. Cu toate acestea, statutul de suveranitate contestată care caracterizează Insulele Falkland/Malvinas nu permite o soluție simplă.

¹¹⁷⁷ MercoPress, „Insulele Falkland: Activitățile petroliere rămân în continuare încurajatoare” (7 septembrie 2010), disponibil la <http://en.mercopress.com/2010/09/03/falkland-islands-oil-activities-still-remain-encouraging>, accesat la data de 07.03.2025..

¹¹⁷⁸ MercoPress, „Rockhopper planifică foraje suplimentare în Bazinul Falkland de Nord” (14 octombrie 2010), disponibil la <http://en.mercopress.com/2010/10/14/rockhopper-planning-further-drilling-in-north-falkland-basin>, accesat la data de 08.03.2025..

¹¹⁷⁹ N. Schrijver, *Sovereignty over natural resources - balancing rights and duties*, editura Cambridge University Press, Cambridge, 2009, p. 238. A se vedea Principiul 21 din Declarația de la Stockholm, Principiul 2 din Declarația de la Rio și Art. 3 din Convenția privind Diversitatea Biologică.

¹¹⁸⁰ Schrijver, op. cit., pp. 7-9 și pp. 68-69. În timpul procesului de redactare a Rezoluției 1803, chiar existența conceptului juridic de „suveranitate permanentă asupra bogăției și resurselor naturale” a fost contestată. Mai multe state, printre care Japonia și Afganistan, au interpretat clar dreptul de a dispune de bogățiile naturale ca pe o atribuție a statului suveran.

Într-adevăr, situația trebuie analizată și din punctul de vedere al statului argentinian. Argentina deține o revendicare suverană la fel de validă asupra Insulelor, iar conduita unilaterală a Marii Britanii ar putea afecta în mod permanent substanța drepturilor Argentinei.

Pentru a clarifica, trebuie să se facă distincția între impactul pe care o încălcare îl poate avea asupra "*titlului de proprietate asupra teritoriului*" și impactul pe care o încălcare îl poate avea asupra "*titlului de proprietate asupra resurselor naturale (epuizabile)*". În ceea ce privește daunele și reparațiile, cele două situații sunt substanțial diferite.

A avea acces și, prin urmare, a exploata zăcămintele de petrol din Insulele Falkland/Malvinas înseamnă că rezervorul acestei resurse neregenerabile este epuizat progresiv. Un astfel de prejudiciu nu permite nicio reparație sau restituire în viitor, adică: status quo ante nu poate fi restabilit, iar titlul de proprietate asupra resurselor naturale care ar putea aparține Argentinei este astfel modificat ireversibil sau, mai degrabă, anulat. O încălcare a titlului de proprietate asupra teritoriului, dimpotrivă, poate fi constatată judiciar, iar statul vătămat poate avea dreptul la despăgubiri. După aceea, titlul este restituit suveranului legitim și nu se produce niciun prejudiciu ireversibil.

În consecință, comportamentul unilateral al Marii Britanii poate fi considerat în mod clar ilegal. Deoarece, nu numai că contravine paragrafului 4 al Rezoluției Adunării Generale a Națiunilor unite nr. 31/49¹¹⁸¹, care îndeamnă în mod explicit părțile să se abțină de la modificarea unilaterală a situației din Insulele Falkland/Malvinas, în așteptarea contestării asupra suveranității, ci agravează și disputa privind suveranitatea, având un efect permanent asupra titlului de proprietate asupra resurselor naturale.

Deși disputa este, în principal, una privind suveranitatea, cele mai semnificative și durabile efecte ale acesteia se manifestă asupra corolarului său, și anume dreptul de proprietate asupra resurselor naturale. Se poate argumenta că legitimitatea pretenției suverane a Argentinei implică dreptul acesteia ca resursele naturale ale Insulelor Falkland să rămână neafectate – adică neexploatate și neepuizate de alte părți. Această poziție rezultă dintr-o interpretare negativă a principiului suveranității permanente asupra resurselor naturale din Insulele Falkland, principiu care poate fi invocat deopotrivă de Argentina și de Regatul Unit, în absența unei recunoașteri formale și exclusive a suveranității de către comunitatea internațională.

O încercare de soluționare a disputei a fost reprezentată de Condominiumul, respectiv o declarația comună care a urmărit să realizeze un tratament separat al titlului de proprietate asupra teritoriului și asupra resurselor naturale; cu toate acestea, a relevat rezultate neconcludente și instabile, care nu sunt încurajatoare în ceea ce privește eficacitatea modelului cooperativ de abordare a reglementării intereselor economice, în zona de suveranitate contestată a Insulelor Falkland. Cu toate acestea, pornind de la premisa că disputa Argentina - Marea Britanie nu putea fi soluționată prin imputarea exclusivă a statutului de suveran unei părți, întrucât statele, în mod evident, nu au voința de a face acest lucru, declarația comună a reglementat corolarul cel mai fundamental al disputei, confirmând astfel scopul său limitat: accesul la resursele naturale.

Într-o alternativă mai provocatoare din punct de vedere politic, complexul de drepturi și obligații asociat suveranității Insulelor Falkland ar fi putut fi împărțit între state, fiind necontestat faptul că nicio altă parte terță nu poate avansa în mod legitim o pretenție suverană asupra Insulelor¹¹⁸². Un astfel de rezultat poate fi obținut, de exemplu, prin fenomenul de condominium.

¹¹⁸¹ Adoptată în cadrul sesiunii plenare din data de 1 decembrie 1976.

¹¹⁸² Despre conceptul de „suveranitate partajată”, vezi S. D. Krasner, „*The Hole in the Whole: Sovereignty, Shared Sovereignty, and International Law*”, 25 *Michigan Journal of International Law* (2004), p. 4.

În cadrul unui condominiu, două sau mai multe state exercită în mod egal suveranitatea asupra unui teritoriu și a locuitorilor săi¹¹⁸³.

Această contribuție a încercat o analiză a cazului Insulelor Falkland/Malvinas din perspectiva exploatarii resurselor naturale. Întrebarea generală asupra căreia se schimbă focalizarea este dacă este posibil să se decuple titlul de proprietate asupra teritoriului de titlul de proprietate asupra resurselor naturale, care constituie interesele cheie atât ale Argentinei, cât și ale Marii Britanii în Insule. Pornind de la premisa *de facto* că controversa dintre Argentina și Marea Britanie pentru suveranitatea asupra Insulelor nu poate fi rezolvată în mod realist prin imputarea titlului de proprietate asupra teritoriului unuia dintre cele două state, se susține că mai există două căi disponibile pentru a accesa zăcămintele de petrol situate în Bazinul Nord Falkland/Malvinas.

Prima opțiune este un acord de cooperare, prin care în mod evident, Argentina și Marea Britanie au urmărit deja această soluție la încheierea Declarației Comune din anul 1995 privind hidrocarburile¹¹⁸⁴. Această încercare, însă, a eșuat odată cu retragerea Argentinei în anul 2007. Cel mai probabil, motivele acestui rezultat eșuat trebuie identificate atât în natura politică - adică neobligatorie - a Declarației, cât și în constatarea că nu au fost disponibile resurse exploatabile în Zona de Cooperare Specială stabilită prin document. Cu toate acestea, Declarația Comună este un model interesant, care arată că decuplarea titlului de proprietate asupra teritoriului de titlul de proprietate asupra resurselor naturale nu este în sine ilegală. Mai degrabă, documentul demonstrează că un tratament separat al suveranității și al corolarului său este conform dreptului internațional în măsura în care sunt implicate toate părțile care dețin o pretenție suverană legitimă.

A doua opțiune de accesare a zăcămintelor de petrol de pe fundul mării din Insulele Falkland/Malvinas este acțiunea unilaterală a fiecărei părți. Cu toate acestea, aceasta corespunde conduitei actuale a Marii Britanii în Insulele Falkland/Malvinas: corporațiile engleze își desfășoară într-adevăr activitatea în Bazinul Nord Falkland/Malvinas, în timp ce sunt solicitate investiții suplimentare.

Compatibilitatea acestui comportament cu dreptul internațional este pusă la îndoială. Se susține că titlul de proprietate asupra resurselor naturale al Argentinei ar putea fi afectat în mod permanent de (abuzul) britanic de a utiliza o resursă naturală epuizabilă precum petrolul. În plus, întrucât suveranitatea asupra Insulelor este contestată, Marea Britanie nu a fost investită cu dreptul de a dispune de bogățiile naturale și resursele Insulelor Falkland/Malvinas în conformitate cu dreptul internațional.

Din momentul începerii procesului de emancipare, Republica Argentina, în calitate de moștenitor legitim al teritoriilor continentale, insulare și maritime care aparținuseră Spaniei, și-a exercitat suveranitatea asupra acestor arhipelaguri și zone maritime prin diverse acte de guvernare care au inclus desemnarea autorităților, preluarea în posesie a Insulelor Malvine în numele Provinciilor Unite ale Río de la Plata și prima ridicare a drapelului argentinian pe acel pământ, un eveniment istoric care și-a sărbătorit cea de-a două sute de ani de existență în 2020.

Apelul comunității internaționale privind necesitatea reluării negocierilor bilaterale dintre Regatul Unit și Argentina pentru a găsi o soluție pașnică la disputa de suveranitate, ținând cont de interesele locuitorilor Insulelor, a fost exprimat în urmă cu 55 de ani, fără voturi negative, în

¹¹⁸³ M. N. Shaw, *Dreptul internațional*, ediția a 6-a, editura Cambridge University Press, Cambridge, 2008, pp. 228-229; V. P. Bantz, „Statutul juridic internațional al condominiului”, 12 *Florida Journal of International Law* (1998) 2, 77. Autorul susține că în dreptul internațional există mai multe definiții ale „condominiului” : „Potrivit lui Lauterpacht, un teritoriu aflat sub un condominiu este clar sub o diviziune a suveranității, sau suveranitate comună, sau amândouă. Pentru Arrigo Cavaglieri, există multe exemple în care trasarea unei granițe ar fi cauzat atât de multe probleme încât a fost imposibil ca statele interesate să ajungă la un acord.”

¹¹⁸⁴ Denumirea oficială este Declarație comună privind cooperarea asupra activităților offshore din Atlanticul de Sud-Vest. Aceasta a fost adoptată la data de 27.09.1995.

Rezoluția 2065 (XX)¹¹⁸⁵ a Adunării Generale a Națiunilor Unite. Această declarație, care a recunoscut existența unei situații coloniale speciale și particulare în Chestiunea Malvinelor, a fost reiterată de rezoluțiile ulterioare ale aceleiași Adunări și de consensul adoptat anual de statele membre ale Comitetului Special de Dezcolonizare al ONU.

Mai mult, comunitatea internațională a insistat asupra acestui apel la dialog prin numeroase declarații ale forurilor multilaterale precum Organizația Statelor Americane (OAS), Grupul celor 77 și China, Summit-ul Ibero-American, Comunitatea Statelor Latino-Americane și Caraibiene (CELAC), Mercosur, Parlamentul Mercosur (Parlasur), Summit-ul Africa-America de Sud (ASA) și Summit-ul Statelor Americii de Sud-Statele Arabe (ASPA), au solicitat reluarea negocierilor cât mai curând posibil.

Refuzul Regatului Unit de a se conforma obligației de a relua negocierile privind suveranitatea este agravat de explorarea și exploatarea continuă a resurselor naturale regenerabile și neregenerabile, precum și de o prezență militară nejustificată și disproporționată în Insule.

În anul 2014, Ministerul Științei, Tehnologiei și Inovației Productivă din Argentina a inventat o nouă modalitate de a-și imagina Atlanticul de Sud, ca Pampa Azul. Pampa este numele dat vastei zone agricole din așa-numitul „interior” al Argentinei, anume frontiera de creștere a vitelor și moștenirea agricolă pe baza căreia s-a construit națiunea argentiniană prin deposedarea violentă a popoarelor indigene. Footnote

Prin reconturarea Oceanului Atlantic ca Pampa Azul sau Pampa Sumergida (Pampa Submersibilă), statul argentinian a afirmat strategic pretenția de suveranitate a țării asupra teritoriului maritim printr-un imaginar socio-tehnic oceanic. Principalele obiective ale Pampa Azul sunt: explorarea, conservarea și inovația tehnologică orientate în mod expres către „sectoarele productive legate de mare”, precum și sprijinirea suveranității țării în Atlanticul de Sud cu „informații științifice și prezență”.

Inițiativa Pampa Azul permite guvernului argentinian să argumenteze că gestionează resursele marine pe care țara le revendică prin distanța științifică obiectivă a „judecății instruite”, chiar dacă acest mediu este, deocamdată, în afara îndemnării sau controlului său.

3. Concluzii

Situația Insulelor Falkland/Malvinas reflectă un conflict complex între suveranitatea teritorială și drepturile asociate exploatarea resurselor naturale, ceea ce generează tensiuni persistente între Argentina și Regatul Unit. Deși, Regatul Unit administrează insulele ca teritoriu de peste mări, Argentina își menține revendicările istorice, argumentând legitimitatea pretenției sale pe baza poziției geografice, istorice și a dreptului internațional.

Disputa rămâne nerezolvată, alimentată de importanța strategică și economică a regiunii, în special datorită resurselor naturale, precum petrolul și pescuitul, și simbolismului naționalist asociat de ambele părți. Lipsa unui acord formal, care să aibă forță juridică obligatorie, privind suveranitatea împiedică o exploatare și o administrare comună a resurselor, ceea ce agravează relațiile bilaterale și complică soluționarea pașnică a diferendului.

Fără un compromis diplomatic susținut de ambele părți și recunoscut internațional, disputa asupra Insulelor Falkland/Malvinas va continua să fie o sursă de tensiune geopolitică, cu implicații asupra stabilității regiunii Atlanticului de Sud și a dreptului internațional.

Referințe

- -Alexander Proelss, United Nations Conventions on the Law of the sea - a commentary Eduitura Nomos;

¹¹⁸⁵ Adoptată la data de 16 decembrie 1965.

- -Angel M. Oliveri Lopez, Key to an Enigma: British Sources Disprove British Claims to the Falkland/Malvinas Islands, Editura Lynne Rienner Pub, 1995;
- -Camera Lorzilor din Regatul Unit, Sovereignty since the ceasefire: The Falklands 40 years on, material publicat la data de 01.08.2022, accesibil la adresa <https://lordslibrary.parliament.uk/sovereignty-since-the-ceasefire-the-falklands-40-years-on/>
- -Alice Ruzza, The Falkland Islands and the UK v. Argentina Oil Dispute: Which Legal Regime?, Goettingen Journal of International Law 3 (2011) 1, pp. 71-99, accesibil la adresa https://www.gojil.eu/issues/31/31_article_ruzza.pdf;
- -Materialul publicat de către Ministerul Afacerilor Externe din Argentina, intitulat 188 years after the illegal occupation of the Malvinas, Argentina reaffirms its sovereignty rights over the islands, publicat la adresa <https://cancilleria.gob.ar/en/188-years-after-illegal-occupation-malvinas-argentina-reaffirms-its-sovereignty-rights-over-islands>;
- -Carlos Rodriguez, The Sovereignty Dispute Over the Falkland Islands, E-International Relations, pp. 1-21, 11.11.2016;
- -Profil de stat al Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii, Raport OIR nr. 4606/15.03.1948, material descrescitizat publicat la adresa <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP08C01297R000800090022-3.pdf>;
- - Michael Waibel, Falkland Islands/Islands Malvinas, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, 2012, 04.03.2012;
- - Marko Milanovic, Why the Falklands Dispute Will (Probably) Never Go to Court, EJIL:Talk!, 25.02.2010, articol publicat la adresa <https://www.ejiltalk.org/why-the-falklands-dispute-will-probably-never-go-to-court/>;
- - Liga Națiunilor, Conferința pentru codificarea dreptului internațional, Bazele de discuție, volumul II – Apele teritoriale, C.74.M.39.1929.V (C.74.M.68.1929.V.2), Geneva, 15 mai 1929;
- - Comitetul Fondurilor Maritime, Reprezentantul Maltei, Declarație în Subcomitetul juridic, UN Doc. A/AC.138/11 (1969, mimeo), p. 2.
- - Comitetul pentru fundul mării, a 7-a reuniune a Subcomitetului juridic, UN Doc. A/AC.138/SC.1-11 (1969);
- Comitetul pentru fundul mării, a 8-a reuniune a Subcomitetului juridic, UN Doc. A/AC.138/SC.1/SR.1-11 (1969);
- - Comitetul pentru fundul mării, a 10-a reuniune a Subcomitetului juridic, UN Doc. A/AC.138/SC.1/SR.1-11 (1969);
- - UNCLOS III, Articolul D 1/Rezervații, Doc. UN GLE/FC/11 Rev.1/Add.1 (1980, mimeo), reprodus în Renate Platzöder (coord.), A Treia Conferință a Națiunilor Unite privind Dreptul Mării: Documente, vol. XII (1987);
- - UNCLOS III, Turcia: Modificare a Articolului 309, Doc. UN A/CONF.62/L.120 (1982), OR XVI;
- - UNCLOS III, 176-a Ședință Plenară, Doc. UN A/CONF.62/SR.176 (1982), OR XVI;
- - UN DOALOS, Legea Mării: Regimul Insulelor - Istoricul Legislației Partea VIII (Articolul 121) din Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării (1988);
- - Myron N. Nordquist, Sataya N. Nandan, Shabtai Rosenne (coord.), Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării 1982: Un Comentariu, vol. III (1995);
- - Renate Platzöder (coord.), A Treia Conferință a Națiunilor Unite privind Dreptul Mării: Documente, vol. IV (1983);
- - Myron H. Nordquist, Shabtai Rosenne, Louis B. Sohn (coord.), Convenția Națiunilor Unite privind Dreptul Mării 1982: Un Comentariu, vol. V (1989);
- - Daniel Vignes, Les déclarations faites par les États Signataires de la Convention des Nations Unies sur le droit de la mer, sur la base de l'Article 310 de cette Convention, AFDI XXIX (1983);

- - John King Gamble, The 1982 U.N. Convention on the Law of the Sea: A 'Midstream' Assessment of the Effectiveness of Article 309, San DiegoLRev 24 (1987);
- - N. Schrijver, Sovereignty over natural resources - balancing rights and duties, editura Cambridge University Press, Cambridge, 2009;
- - S. D. Krasner, The Hole in the Whole: Sovereignty, Shared Sovereignty, and International Law, Michigan Journal of International Law 25 (2004);
- - M. N. Shaw, Dreptul internațional, ediția a 6-a Editura Cambridge University Press, Cambridge, 2008;
- - V. P. Bantz, Statutul juridic internațional al condominiumului, Florida Journal of International Law 12 (1998);
- - Camera Lorzilor din Regatul Unit, Sovereignty since the ceasefire: The Falkland 40 years on, material publicat la 01.08.2022;
- - Declarațiile formulate de Serbia și Muntenegru, disponibile la: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_declarations.htm;
- - E. Sefton, Descoperirea de petrol de înaltă calitate în Falkland ridică tensiuni (10 mai 2010), disponibil la: <http://www.thefirstpost.co.uk/63121> (accesat la 09.03.2025).
- - British Geological Survey, Știința din spatele explorării petrolului din Falkland, disponibil la: http://www.bgs.ac.uk/research/highlights/falklands_oil_exploration.html;
- - P. C. Glover, Un izvor de petrol în Falkland: Marea Britanie caută o recompensă bogată în petrol (16 iunie 2010), disponibil la: <http://www.energytribune.com/articles.cfm/4341>;
- - MercoPress, Testele de flux au început pentru a evalua rentabilitatea descoperirii de petrol din Falkland (7 septembrie 2010), disponibil la: <http://en.mercopress.com/2010/09/07/flow-tests-begin-to-probe-commerciality-of-falklands-oil-discovery>;
- - MercoPress, Rockhopper planifică foraje suplimentare în Bazinul Falkland de Nord (14 octombrie 2010), disponibil la: <http://en.mercopress.com/2010/10/14/rockhopper-planning-further-drilling-in-north-falkland-basin>;
- - Pentru legislație, s-a avut în vedere accesarea portalului legislativ lege5.ro.

IMPACTUL ONU ASUPRA FÂȘIEI GAZA. CUM LE SUNT ÎNCĂLCATE DREPTURILE INTERNAȚIONALE CIVILILOR ȘI CUM INTERVIN ORGANIZAȚIILE INTERNAȚIONALE

Delia-Andreea BULGARU*

Abstract

Teritoriul Palestinian a fost măcinat de conflicte care continuă și astăzi mai intens ca niciodată, iar peste două milioane de civili sunt condamnați să sperie doar la supraviețuire. Drepturile internaționale le sunt flagrant încălcate, iar acesta este și motivul pentru care ONU este implicată în reducerea numărului de ostilități din Fâșia Gaza. Principiile esențiale care stau la baza scopurilor și funcțiilor ONU sunt enumerate în articolul 2 din Carta ONU și includ următoarele: faptul că se bazează pe egalitatea suverană a membrilor săi; litigiile urmează să fie soluționate prin mijloace pașnice; membrii trebuie să se abțină de la amenințarea sau folosirea forței, contravin scopurilor ONU; fiecare membru trebuie să asiste organizația în orice acțiuni de aplicare pe care le întreprinde în temeiul Cartei; iar statele care nu sunt membre ale organizației sunt obligate să acționeze în conformitate cu aceste principii în măsura în care este necesar pentru menținerea păcii și securității internaționale.

Tot sub egida ONU a fost adoptată și Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO), ca un mecanism prin care statele care nu respectă drepturilor universale să fie constrânse la acest lucru. Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) a fost concepută ca un „ideal comun de atins pentru toate popoarele și națiunile, iar cu timpul a devenit un document de referință. Principalele drepturi prevăzute de acest document prevăd dreptul la viață, dreptul la libertatea și securitatea persoanei, dreptul la viață privată și de familie, inviolabilitatea locuinței, onoare și demnitate, libera circulație¹¹⁸⁶.

Privind aceste aspecte în contextul situației din Fâșia Gaza este limpede ca niciunul dintre aceste drepturi nu sunt respectate. În ciuda eforturilor depuse de organizațiile internaționale de-a lungul timpului, situația s-a înrăutățit, iar atacurile de o parte și de alta au condus la pierderea a mii de vieți omenești, dintre care majoritatea civili și foarte mulți copii.

Cuvinte cheie: *Fâșia Gaza, Israel, ajutor umanitar, rachete, atac aerian, blocadă, atac terestru, dreptul la viață, dreptul libertate și securitatea persoanei, dreptul la viață privată și de familie, dreptul la inviolabilitatea locuinței, dreptul la secretul corespondenței, dreptul la onoare și*

* Studentă, Facultatea de Drept, Specializarea Drept European și Internațional, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: delia_150106@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Laura-Cristiana Spătaru-Negură (negura_laura@yahoo.com).

¹¹⁸⁶ Spătaru Negură Laura-Cristiana, *Protecția internațională a drepturilor omului. Note de curs*, ediția a II-a, Editura Hamangiu, București, 2024, p. 43.

demnitate, dreptul la libera circulație, dreptul la căsătorie și întemeierea familiei, dreptul la întrunire pașnică, dreptul la azil, război, Nekba, Intifada, IDF, Palestina, Egipt, ONU, UNRWA, refugiați, brutării închise, lipsă apă potabilă.

1. Introducere

Prin Organizația Națiunilor Unite au fost create multiple agenții cu rol în supravegherea situației din zone de conflict, așa cum este pentru Fâșia Gaza, dar și pentru a ajuta civilii din statele afectate.

Istoria războaielor dintre Israel și Palestina începe în urmă cu mai bine de o sută de ani, atunci când ONU era precedată de Liga Națiunilor. Inclusiv această organizație a luptat pentru dreptul la viață pașnică al evreilor și musulmanilor pe teritoriul împărțit astăzi de Israel și Fâșia Gaza, iar problemele au continuat generații la rând. Armistițiile de pace au existat, însă pentru perioade scurte de timp, iar relația dintre cele două state s-a înrăutățit după ce Hamas a preluat puterea prin forță.

În prezenta lucrare voi prezenta istoria Fâșiei Gaza, cum a evoluat conflictul armat de pe acest teritoriu și cum trăiesc în prezent civilii din interiorul blocadei.

2. Istorie și situația actuală

2.1.1917 – 1947: mandat britanic

Palestina a fost printre fostele teritorii otomane plasate sub administrația Marii Britanii de către Liga Națiunilor în 1922¹¹⁸⁷. Toate aceste teritorii au devenit, în cele din urmă, state complet independente, cu excepția Palestinei, unde, pe lângă „acordarea de asistență și consiliere administrativă”, mandatul britanic a încorporat „Declarația Balfour” din 1917, exprimând sprijinul pentru „înființarea în Palestina a unui cămin național evreiesc”.

Din 1922 până în 1947, a avut loc o imigrație evreiască pe scară largă, în principal din Europa de Est, cifrele crescând în anii 1930 odată cu persecuția nazistă. Statele arabe s-au opus migrației evreilor, iar aceste contradicții au dus la o rebeliune în 1937, urmată de continuarea terorismului și a violenței din ambele părți.

În 1947, Marea Britanie a predat problema Palestinei în seama ONU¹¹⁸⁸.

2.2. 1947 – 1977: Plan de împărțire, războaie, drepturi inalienabile

ONU a propus împărțirea Palestinei în două state independente, unul arab palestinian și celălalt evreiesc, cu Ierusalimul internaționalizat (Rezoluția 181 (II) din 1947).

Israel și-a proclamat independența, iar a doua zi a fost atacat și înconjurat de armatele a cinci națiuni arabe. Conflictul a ajuns să fie cunoscut în Israel drept războiul său de independență. Până la momentul în care luptele s-au încheiat cu un armistițiu în 1949, Israelul controla cea mai mare parte a teritoriului. Acordurile au lăsat Egiptul ocupând Fâșia Gaza, Iordania ocupând Cisiordania și Ierusalimul de Est și Israelul ocupând Ierusalimul de Vest.

Aproximativ 750.000 de palestinieni au fugit sau au fost forțați să plece din casele lor. Evenimentul este cunoscut în arabă drept *Nakba* (catastrofa)¹¹⁸⁹. În războiul din 1967, Israelul a ocupat Fâșia Gaza și Cisiordania, inclusiv Ierusalimul de Est, care a fost ulterior anexat de Israel.

Războiul a provocat un al doilea exod de palestinieni, estimat la jumătate de milion.

¹¹⁸⁷ A se vedea Arab-Israeli wars | History, Conflict, Causes, Summary, & Facts | Britannica (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁸⁸ A se vedea History of the Question of Palestine - Question of Palestine (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁸⁹ A se vedea Israel and the Palestinians: History of the conflict explained (ultima accesare la 05.04.2025).

Rezoluția 242 (1967) a Consiliului de Securitate a formulat principiile unei păci juste și durabile, inclusiv o retragere israeliană din teritoriile ocupate în conflict, o soluționare justă a problemei refugiaților și încetarea tuturor revendicărilor sau statelor de beligeranție. Ostilitățile din 1973 au fost urmate de Rezoluția 338 a Consiliului de Securitate, care a cerut, printre altele, negocieri de pace între părțile în cauză. În 1974, Adunarea Generală a reafirmat drepturile inalienabile ale poporului palestinian la autodeterminare, independență națională, suveranitate și întoarcere¹¹⁹⁰.

2.3. 1977 – 1990: Liban, ICQP, prima intifadă

Prima intifadă: după victoria electorală a partidului de dreapta Likud în 1977 a dus la creșterea represiunii israeliene ca răspuns la protestele palestinieni care au izbucnit după invazia israeliană a Libanului în 1982.

Și în Palestina au fost schimbări în sensul că o nouă grupare de activiști a contestat conducerea Organizației pentru Eliberarea Palestinei (OLP), un proces sprijinit de încercările intensificate ale Israelului de a reduce activismul politic și de a rupe legăturile OLP cu teritoriile ocupate la începutul anilor 1980.

În iunie 1982, Israelul a invadat Libanul cu intenția declarată de a elimina Organizația de Liberare a Palestinei. Era necesară doar o scânteie pentru a începe o revoltă. Acest lucru s-a întâmplat în decembrie 1987, atunci când un vehicul israelian a lovit două dube care transportau muncitori palestinieni, ucigând patru dintre ei, eveniment care a fost perceput de palestinieni ca un act de răzbunare pentru moartea prin înjunghiere a unui israelian în Gaza cu câteva zile mai devreme.

Trupele OLP s-au retras din Beirut și au fost transferate în țările vecine. În ciuda garanțiilor de siguranță primite de refugiații palestinieni, un masacu pe scară largă a avut loc în lagărele Sabra și Shatila.

În septembrie 1983 a avut loc Conferința Internațională pentru Problema Palestinei (ICQP) în cadrul căreia au fost adoptate următoarele principii: necesitatea de a se opune coloniilor israeliene și acțiunilor israeliene de a schimba statutul Ierusalimului, dreptul tuturor statelor din regiune la existență în limite sigure și recunoscute internațional și atingerea drepturilor legitime, inalienabile ale poporului palestinian.

În 1987, în Teritoriul Palestinian Ocupat (Intifada) a început o revoltă în masă împotriva ocupației israeliene. Metodele folosite de forțele israeliene au dus la răni în masă și pierderi grave de vieți omenești în rândul populației civile palestinieni. În 1988, Consiliul Național Palestinian, reunit la Alger, a proclamat înființarea statului Palestina¹¹⁹¹.

2.4. Procesul de pace din anii 1990

Hamas apare ca o alternativă politică viabilă la Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OLP).

După ce a recunoscut dreptul Israelului de a exista fără a primi nicio concesie în schimb, Yasir Arafat (liderul OLP) decide să asocieze organizația cu regimul irakian al lui Saddam Hussein. Acesta din urmă afirmă că retragerea Israelului din teritoriile ocupate este o condiție prealabilă necesară pentru evacuarea Kuweitului de către Irak.

Ziua de 8 octombrie 1990 rămâne în istorie drept cea mai sângeroasă zi a Intifadei, atunci când poliția israeliană a răspuns la o demonstrație palestiniană ucigând 20 de persoane și rănind multe altele.

¹¹⁹⁰ A se vedea History of the Question of Palestine - Question of Palestine (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁹¹ A se vedea First Intifada: Dec 1987-Sept 1993, ended with the first Oslo accords: a framework for peace negotiations (sep 1, 1987 – sep 1, 1993) (Timeline) (ultima accesare la 05.04.2025).

Numit incidentul Muntelui Templului, palestinienii protestau împotriva planurilor unui grup israelian de a construi un templu evreiesc pe locul celor mai sfinte altare islamice din Ierusalim.

O conferință de pace a fost convocată la Madrid în 1991, cu scopul de a găsi o soluție prin negocieri directe pe două căi: între Israel și statele arabe și între Israel și palestinieni, în baza rezoluțiilor Consiliului de Securitate 242 (1967) și 338 (1973). Implicarea ONU a fost esențială atât ca gardian al legitimității internaționale, cât și în mobilizarea și furnizarea de asistență internațională¹¹⁹².

2.5. 2000-2008: A doua intifada, zid de separare, Road Map, negocieri

Vizita lui Ariel Sharon de la Likud la Al-Haram Al-Sharif (Muntele Templului) din Ierusalim în 2000 a fost urmată de a doua intifada. Israelul a început construcția unui zid de separare în Cisiordania, situat în cea mai mare parte în Teritoriul Palestinian Ocupat, acțiune declarată ilegală de Curtea Internațională de Justiție.

În 2002, Consiliul de Securitate a afirmat o viziune a două state, Israel și Palestina, și în același an Liga Arabă a adoptat Inițiativa Arabă de Pace. Ulterior un acord de pace neoficial de la Geneva a fost promulgat de israelieni și palestinieni în 2003. Pentru a aplana conflictul Adunarea Generală a decis În 2003 să solicite Curții Internaționale de Justiție un aviz consultativ cu privire la următoarea chestiune: „Care sunt consecințele juridice care decurg din construirea zidului construit de Israel, Puterea ocupantă, în Teritoriul Palestinian Ocupat, inclusiv în și în jurul Ierusalimului de Est, așa cum este descris în Raportul Secretarului General, luând în considerare regulile și principiile dreptului internațional, inclusiv a patra Convenție de la Geneva din 1949 și rezoluțiile relevante ale Consiliului de Securitate și ale Adunării Generale?”. Avizul consultativ a fost emis la 9 iulie 2004.

Curtea Internațională de Justiție a reamintit principiile cutumiare enunțate în articolul 2, paragraful 4, din Carta Națiunilor Unite și în rezoluția 2625 (XXV) a Adunării Generale, care interzic amenințarea sau folosirea forței și subliniază ilegalitatea oricărei achiziții teritoriale prin astfel de mijloace, Curtea invocând principiul autodeterminării popoarelor, astfel cum este consacrat în rezoluția XXV și reafirmat de Carta (XXV și 2625).

În ceea ce privește dreptul internațional umanitar, Curtea a precizat și dispozițiile Convenției de la Haga din 1907, pe care le-a considerat că au devenit parte a dreptului cutumiar, precum și la a IV-a Convenție de la Geneva din 1949, considerând că acestea sunt aplicabile în acele teritorii palestiniene care, înainte de conflictul armat din 1967, se aflau la est de linia de demarcație „armistică și de demarcație” din 1949 de Israel în timpul aceluși conflict.

În avizul CIJ s-a stabilit că anumite instrumente privind drepturile omului (Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Convenția Națiunilor Unite privind drepturile copilului) erau aplicabile în teritoriul palestinian ocupat.

Curtea a urmărit apoi să constate că traseul zidului cuprindea aproximativ 80% dintre coloniștii care trăiesc în Teritoriul Palestinian Ocupat, Curtea invocând declarații ale Consiliului de Securitate în această privință în legătură cu a patra Convenție de la Geneva, a reamintit că acele așezări au fost stabilite cu încălcarea dreptului internațional.

De asemenea, Curtea a observat că ridicarea zidului și regimul său ar putea deveni permanent și, prin urmare, echivalează cu o anexare *de facto*. Curtea a concluzionat că zidul, împreună cu măsurile luate anterior, au împiedicat grav exercitarea de către poporul palestinian a dreptului său la autodeterminare și respectarea dreptului său la autodeterminare a fost astfel o încălcare a Israelului.

¹¹⁹² A se vedea PALESTINE-ISRAEL TIMELINE: 1990-1996 | Cold War (ultima accesare la 05.04.2025).

Cu privire la impactul construcției zidului asupra vieții de zi cu zi a locuitorilor din Teritoriul Palestinian Ocupat Curtea arată că împiedicau libertatea de circulație a locuitorilor din Teritoriul Palestinian Ocupat, garantate atât de drepturile lor internaționale, cât și de drepturile civile, precum și de pactul lor internațional, precum a dreptului la muncă, la sănătate, la educație și la un nivel de viață adecvat, așa cum este proclamat în Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și în Convenția cu privire la drepturile copilului. Curtea a concluzionat că Israelul nu se poate baza pe un drept la autoapărare sau pe o stare de necesitate pentru a exclude ilegalitatea construcției zidului și că o astfel de construcție și regimul său asociat erau, în consecință, contrare dreptului internațional.¹¹⁹³

Un an mai târziu, în 2005, coloniștii și trupele israeliene au fost retrase din Gaza, păstrând totuși controlul asupra granițelor, țărmului și spațiului aerian. În urma alegerilor legislative palestiniene din 2006, asistența acordată Administrației Palestiniene a fost condiționată de angajamentul său față de nonviolență, recunoașterea Israelului și acceptarea acordurilor anterioare. Un moment important în istoria celor două state este și anul 2007, atunci când Gaza este preluată prin forță de către Hamas. Israelul a impus o blocadă¹¹⁹⁴.

2.6. Program de consolidare a statului, negocieri israeliano-palestiniene, aderarea la ONU

Programul Administrației Palestiniene din 2009 pentru construirea instituțiilor de stat a primit un sprijin internațional larg. În 2011, președintele Mahmoud Abbas a depus cererea Palestinei de aderare la ONU, iar mai apoi a devenit membru. Au urmat noi discuții israeliano-palestiniene la începutul anului 2012 la Amman, iar în noiembrie, un alt ciclu de violență între Israel și Gaza s-a soluționat cu o încetare a focului intermediată de Egipt.

La 29 noiembrie 2012, Palestinei i s-a acordat statutul de stat observator nemembru în cadrul ONU.

Adunarea Generală a proclamat 2014 Anul Internațional al Solidarității cu Poporul Palestinian. O altă rundă de lupte între Israel și Gaza a avut loc în iulie-august 2014.

În 2017, administrația SUA a anunțat recunoașterea Ierusalimului ca și capitală a Israelului, iar ulterior, SUA și anumite alte ambasade au fost mutate la Ierusalim.¹¹⁹⁵

2.7. Războiul din Gaza, Curtea Internațională de Justiție

În mai 2023, ONU a comemorat *Nakba*, iar în luna octombrie a urmat o escaladare majoră între Gaza și Israel. Africa de Sud a depus o cerere la CIJ împotriva Israelului, acuzând-o de genocid. În timp ce analiza cauzei a progresat, Curtea a ordonat Israelului să prevină genocidul, să permită furnizarea de servicii de bază și ajutor în Gaza și să stopeze incitarea la genocid. În mai 2024, statului Palestina i s-au acordat drepturi și privilegii suplimentare la ONU. În iulie, Curtea Internațională de Justiție a considerat ilegală prezența Israelului pe teritoriul Palestinei: Israelul ar trebui să-i pună capăt cât mai repede posibil, să înceteze activitățile de colonizare, să evacueze coloniștii și să procedeze la reparații.

În septembrie 2024, Adunarea Generală a cerut Israelului să pună capăt ocupației în 12 luni¹¹⁹⁶.

¹¹⁹³ A se vedea Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁹⁴ A se vedea History of the Question of Palestine - Question of Palestine (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁹⁵ The economic dimensions of prolonged occupation: Continuity and change in Israeli policy towards the Palestinian economy, United Nations New York and Geneva, 2009 gds20092_en.pdf (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁹⁶ A se vedea History of the Question of Palestine - Question of Palestine (ultima accesare la 05.04.2025).

De-a lungul timpului ONU a fost implicată în gestionarea situației de la granița Israel-Palestina și a fondat mai multe organisme a căror scop a fost protecția civililor sau acordarea de ajutor umanitar în interiorul blocadei. Una dintre aceste agenții este Agenția Națiunilor Unite pentru Ajutorare și Lucrări pentru Refugiații Palestinei, care oferă printre altele, facilități medicale civililor din Gaza¹¹⁹⁷.

Declinul socioeconomic, conflictul și blocada au lăsat sectorul sănătății din Fâșia Gaza lipsit de infrastructura adecvată și oportunități de dezvoltare. Spitalele sunt supraîncărcate, iar serviciul este frecvent blocat din cauza întreruperilor de curent. Aceste probleme destabilizează sectorul sănătății populației, care este deja expusă unui risc tot mai mare. Nesiguranța alimentară și sărăcia în creștere înseamnă că majoritatea locuitorilor nu își pot îndeplini necesarul caloric zilnic, în timp ce peste 90% din apa din Gaza a fost considerată improprie pentru consumul uman. Prin 22 de centre, UNRWA oferă servicii de asistență medicală refugiaților palestinieni din Gaza.

În Fâșia Gaza, traumele psihologice, sărăcia și degradarea mediului au avut un impact negativ asupra sănătății fizice și mintale a rezidenților; mulți civili, inclusiv copiii, suferă de anxietate, stres și depresie. UNRWA a plasat și consilieri psihosociale în mai multe școli pentru a sprijini copiii care se confruntă cu o serie de probleme, inclusiv frica de violență, insomnia, lipsa de motivație la școală sau incapacitatea de a se concentra¹¹⁹⁸.

De altfel, multe dintre ajutoarele umanitare care au ajuns în Fâșia Gaza au fost transportate de agenții ale ONU. La doar câteva zile după intrarea în vigoare a armistițiului din 19 ianuarie 2025 peste 900 de camioane de ajutor au intrat luni în Fâșia Gaza¹¹⁹⁹.

Prioritățile pentru locuitorii din Gaza includ „introducerea alimentelor, deschiderea brutăriilor, obținerea de asistență medicală, reprovizionarea spitalelor, repararea rețelelor de apă, reconstrucția adăposturilor, reunificarea familiei”, a declarat purtătorul de cuvânt al OCHA jurnaliștilor de la Geneva. „Multe dintre lucrurile pe care le-am făcut de-a lungul timpului, dar nici pe departe la scara necesară. Și asta sperăm și lucrăm pentru a putea face acum.”¹²⁰⁰

Agenții umanitari ONU arată că aproximativ jumătate din populația Fâșiei Gaza sunt copii, „mulți supraviețuind cu o singură masă pe zi”. Foamea este larg răspândită, oamenii sunt fără adăpost; bolile, rănile sunt răspândite. Copiii sunt separați și există un nor de traume psihologice profunde care atârnă peste Gaza. De altfel și pericolul atârnă neîncetat peste Fâșia Gaza, iar de acest pericol nu au fost feriți nici agenții umanitari. De la momentul atacului Hamas asupra kibutzurilor Israeliene peste 400 de agenți umanitari și-au pierdut viața, iar dintre aceștia 280 erau parte a UNRWA. Armata Israeliană este acuzată că a ucis o echipă de ajutoare umanitare formată din 15 medici pe data de 23 martie 2025. Trupurile lor au fost descoperite opt zile mai târziu în Rafah, îngropați lângă vehiculele distruse¹²⁰¹.

Situația din Fâșia Gaza a fost în ultimii o sută de ani o problemă internațională importantă, iar amploarea pe care a luat-o conflictul îngrijorează principalele organizații preocupate de drepturile omului.

În conflict s-a implicat recent și Curtea Penală Internațională (CPI) care a emis mandate de arestare pe numele premierului israelian Benjamin Netanyahu, al fostului ministru al Apărării Yoav Gallant și al unui înalt oficial al Hamas, toți acuzați de crime de război în timpul și după atacurile din 7 octombrie asupra Israelului de anul trecut.

¹¹⁹⁷ A se vedea Who We Are | UNRWA (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁹⁸ A se vedea Health in the Gaza Strip | UNRWA (ultima accesare la 05.04.2025).

¹¹⁹⁹ A se vedea Over 900 humanitarian aid trucks entered Gaza on Monday, UN says - The Jerusalem Post (ultima accesare la 05.04.2025).

¹²⁰⁰ A se vedea Health in the Gaza Strip | UNRWA (ultima accesare la 05.04.2025).

¹²⁰¹ A se vedea Israeli troops killed 15 Palestinian medics and buried them in a mass grave, UN says | AP News (ultima accesare la 05.04.2025).

Instanța din Țările de Jos a anunțat la acel moment că a găsit „motive rezonabile” pentru a considera că Netanyahu poartă responsabilitatea penală pentru crime de război, inclusiv „foamea ca metodă de război” și „crime împotriva umanității, persecuție și alte acte inumane”. Biroul primului ministru israelian a respins acuzațiile, pe care le-a numit „absurde și antisemite”¹²⁰².

Israelul, ca și Statele Unite, nu este membru al Curții Penale Internaționale. Cu toate acestea, Palestina i s-a alăturat devenind parte la Statutul de la Roma, care a instituit CPI. Totuși, subliniem că această jurisdicție internațională nu are un mecanism de executare și depinde de statele membre pentru a face arestări.

3. Concluzii

Dreptul internațional umanitar cere ca părțile dintr-un conflict să ia toate măsurile de precauție fezabile pentru a minimiza daunele aduse civililor și bunurilor acestora. Dacă un atac nu reușește să discrimineze între combatanți și civili sau ar fi de așteptat să provoace un prejudiciu disproportionat populației civile în comparație cu câștigul militar, este de asemenea interzis.

În cazul unui atac care poate afecta populația civilă, legile războiului impun părților să dea „avertisment prealabil efectiv”, cu excepția cazului în care situația nu permite acest lucru. Ceea ce este eficient depinde de circumstanțe, iar dacă civilii nu pot pleca într-o zonă mai sigură, avertismentul nu va fi eficient. Cu toate acestea, avertismentul nu scutește părțile de obligația de a proteja civilii. Civilii care nu evacuează în urma unui avertisment continuă să fie protejați. Încă nu trebuie să fie vizați, iar atacatorii trebuie să ia toate măsurile fezabile pentru a-i proteja.

În Fâșia Gaza evacuarea este imposibilă având în vedere blocada în vigoare impusă de Israel, iar civilii nu doar că sunt condamnați la o viață de supraviețuire, dar nici nu sunt feriți în vreun fel de atacurile IDF.

Conform dreptului internațional umanitar, oricine este arestat, cum ar fi prizonierii de război, trebuie tratat uman. Luarea de ostatici și folosirea oamenilor ca „scuturi umane” sunt interzise. Israelul ocupă Cisiordania, inclusiv Ierusalimul de Est și Gaza, care constituie în mod colectiv Teritoriul Palestinian Ocupat (OPT), din 1967.

Contrar a ceea ce susține guvernul israelian, retragerea Israelului, a forțelor sale terestre din Gaza în 2005 nu a pus capăt ocupației sale. Asta pentru că, de atunci, Israelul a menținut controlul efectiv asupra Fâșiei Gaza, inclusiv asupra apelor teritoriale și a spațiului său aerian, asupra circulației oamenilor și a mărfurilor, cu excepția graniței Gaza cu Egiptul și asupra infrastructurii pe care se bazează Gaza, făcând Fâșia o închisoare în aer liber.

Israelului i se cere, ca putere ocupantă, să se asigure că nevoile de bază ale populației din Gaza, cum ar fi hrana și apă, sunt satisfăcute.

Însă Israelul s-a angajat în pedepsirea colectivă a populației din Gaza prin întreruperea furnizării de alimente, a apei, electricității și combustibilului. Aceasta este o crimă de război, la fel cum blochează în mod intenționat ajutorul umanitar să ajungă la civilii care au nevoie. De asemenea și Hamas și Autoritatea Palestiniană, care sunt de facto autorități care guvernează mulți palestinieni, au responsabilitatea de a proteja drepturile omului ale populației pe care o guvernează.

Crimele de război sunt încălcări grave ale legilor războiului săvârșite de persoane cu intenție criminală, adică în mod deliberat sau imprudent. Crimele de război includ atacarea deliberată a civililor, luarea de ostatici și pedeapsa colectivă. Atacurile aeriene și atacurile cu rachete ale Israelului, Hamas și ale altor grupuri armate care vizează civili sau care sunt nediscriminatorii încălcă legile războiului și, atunci când sunt comise cu intenții criminale, sunt crime de război. Uciderea deliberată a civililor israelieni și luarea a sute de ostatici de către Hamas și alte grupuri armate sunt

¹²⁰²A se vedea Benjamin Netanyahu, acuzat de crime de război. CPI emite mandate de arestare împotriva sa și a fostului ministru al Apărării (ultima accesare la 05.04.2025).

crime de război, la fel ca și lansarea de rachete fără discernământ asupra comunităților israeliene. Aproximativ 1.400 de israelieni au fost uciși din 7 octombrie, potrivit guvernului israelian și peste 7.000 de palestinieni au fost uciși din 7 octombrie, iar dintre aceștia aproape 3.000 de copii, potrivit Ministerului Sănătății din Gaza. În unele cazuri, bombele au transformat blocuri întregi și chiar părți mari din cartiere în moloz.

Potrivit Human Rights Watch, forțele israeliene au folosit fosfor alb, o substanță chimică care se aprinde la contactul cu oxigenul, provocând arsuri îngrozitoare și grave, în cartierele dens populate. Fosforul alb poate arde până la oase, iar arsurile la 10% din corpul uman sunt adesea fatale. Există, de asemenea, îngrijorarea cu privire la ordonarea de către Israel a strămutării unei mari părți a populației civile din Gaza, care este permisă numai dacă este necesar din motive de securitate sau din motive militare imperative ale civililor.

Populația civilă trebuie să se poată întoarce cât mai curând posibil - strămutarea permanentă este o crimă. În plus, autoritățile de ocupare israeliene au comis și continuă să comită alte crime internaționale, inclusiv cu așezările din Cisiordania. Dacă puterea ocupantă transferă vreuna din populația sa civilă în teritoriul ocupat, direct sau indirect, este o crimă de război.

Human Rights Watch și alte organizații pentru drepturile omului au concluzionat că autoritățile israeliene comit crime împotriva umanității, apartheid și persecuție împotriva a milioane de palestinieni.

Din nefericire, opresiunea sistematică a populației din Gaza face parte din aceste crime care continuă să aibă loc .

Referințe

- Spătaru Negură Laura-Cristiana, *Protecția internațională a drepturilor omului. Note de curs*, ediția a II-a, Editura Hamangiu, București, 2024
- www.amnesty.org
- www.apnews.com
- www.bbc.com
- www.britannica.com
- www.coldwarstudies.com
- www.digi24.ro
- www.gulf-times.com
- www.hrw.org
- www.icj-cij.org
- www.jpost.com
- www.ohchr.org
- www.romania.europalibera.org
- www.un.org
- www.unrwa.org

DREPTUL LA RESPECTAREA VIEȚII PRIVATE ȘI DE FAMILIE, A DOMICILIULUI ȘI A CORESPONDENȚEI

Sofia-Angela PÎRVĂNESCU¹²⁰³

Abstract

Dreptul la respectarea vieții private, de familie, a domiciliului și a corespondenței este un drept fundamental, consacrat atât la nivel internațional, prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului, cât și la nivel național, prin Constituția României. Evoluția acestui drept reflectă transformările sociale și tehnologice, determinând extinderea domeniului său de aplicare. Astăzi, protecția vieții private include aspecte precum supravegherea electronică, protecția datelor personale și utilizarea tehnologiilor avansate, cum ar fi identificarea biometrică și localizarea prin GPS.

Reglementările juridice stabilesc condițiile în care autoritățile pot interveni în exercitarea acestui drept, însă numeroase cauze analizate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului demonstrează că ingerințele nejustificate continuă să reprezinte o problemă. Cauze precum *L.H. v. Letonia* sau *Ben Faiza v. Franța* evidențiază necesitatea unor reglementări clare și a unui echilibru între interesul public și protecția individului.

În contextul actual, în care digitalizarea și colectarea datelor sunt omniprezente, respectarea principiilor legalității, necesității și proporționalității este esențială pentru prevenirea abuzurilor. Regulamentul General privind Protecția Datelor (GDPR) reprezintă un pas important în protejarea informațiilor personale, dar aplicarea sa eficientă depinde de conformarea operatorilor și de conștientizarea drepturilor de către cetățeni.

Astfel, dreptul la viața privată rămâne un concept dinamic, aflat într-o continuă adaptare la noile provocări. Asigurarea unei protecții eficiente necesită nu doar măsuri legislative adecvate, ci și o implicare activă a tuturor actorilor societății pentru a menține un echilibru între securitate, tehnologie și libertățile fundamentale.

Cuvinte cheie: *viață privată, viață de familie, domiciliu, corespondență, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Declarația Universală a Drepturilor Omului, date cu caracter personal, GDPR.*

1. Introducere

Dreptul la respectarea vieții private, de familie, a domiciliului și a corespondenței pare astăzi firesc, implicit, însă evoluția sa istorică demonstrează că acesta nu a fost mereu recunoscut și protejat. Inițial, acest drept era o bază filosofică, legată de individualism și de recunoașterea spațiului personal, însă, odată cu dezvoltarea societăților moderne, a devenit necesară reglementarea sa

¹²⁰³ Student, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: pirvanescu.sofia24@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Laura-Cristina Spataru-Negura (e-mail: negura_laura@yahoo.com).

juridică. La nivel juridic, dreptul la viața privată a fost consacrat relativ târziu, apărând în constituțiile europene și în documentele internaționale abia după cel de-al Doilea Război Mondial.

Dacă la momentul reglementării sale aplicabilitatea acestui drept era limitată, astăzi domeniul său de protecție s-a extins semnificativ, incluzând sfere precum protecția datelor personale, supravegherea electronică și chiar aspecte legate de genetică. De asemenea, odată cu progresul tehnologic, și metodele de încălcare a acestui drept au evoluat, devenind din ce în ce mai sofisticate.

Este important de reținut că, deși acest drept este considerat fundamental, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) nu intervine direct în fiecare situație de încălcare, ci verifică în primul rând dacă instanțele naționale au fost suficient de diligente în protejarea și soluționarea corectă a cazurilor care vizează acest drept.

2. Reglementări internaționale și naționale

Conform Art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”¹²⁰⁴.

Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței este un drept fundamental, consacrat de articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și articolul 12 din Declarația Universală a Drepturilor Omului. Aceste documente interzic „*imixtiunea arbitrară în viața [...] particulară*”¹²⁰⁵ a unei persoane și garantează „*protecția legii împotriva unor astfel de imixțiuni sau atingeri*”³. Totuși, tratatele internaționale prevăd că statul poate interveni în exercitarea acestui drept, însă doar în condițiile stabilite de lege și pe baze justificate.

După o lungă perioadă de încălcări sistematice ale drepturilor omului în timpul regimului comunist, prima Constituție democratică a României postdecembriste, adoptată în 1991 și revizuită în 2003, consacră drepturile fundamentale ale omului. Dreptul la viață privată este prevăzut de mai multe articole din Constituție: articolul 22 (dreptul la viață și la integritate fizică și psihică), articolul 26 (viața familială și privată), articolul 27 (inviolabilitatea domiciliului) și articolul 28 (secretul corespondenței). Pe lângă recunoașterea sa la nivel constituțional, acest drept este protejat și prin prevederi din Codul Civil și Codul Penal, care reglementează sancțiuni pentru eventualele încălcări.

În prezent, conceptul de „*imixtiune arbitrară*” nu mai vizează doar acțiunile statului, ci și intervențiile nejustificate ale persoanelor fizice sau juridice. Astfel, statul nu doar că trebuie să se abțină de la ingerințe nelegitime, ci are și obligația pozitivă de a proteja cetățenii de acțiunile intruzive ale altor persoane și de a răspunde pentru eventualele încălcări ale acestui drept.

3. Ce este dreptul la viața privată și de familie, a domiciliului și a corespondenței?

Dreptul la respectarea vieții private, a vieții de familie, a domiciliului și a corespondenței este strâns legat de alte drepturi fundamentale consacrate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum dreptul la viață, libertatea de gândire, de conștiință și de religie, interzicerea discriminării și protecția proprietății.

¹²⁰⁴ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron.

¹²⁰⁵ Articolul 12 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, https://irdo.ro/irdo/pdf/078_ro.pdf.

Dreptul prevăzut de articolul 8 din Convenție este considerat unul evolutiv, interpretarea sa adaptându-se constant în funcție de transformările societății și ale tehnologiei. Pe măsură ce aceste domenii se dezvoltă, se modifică atât sfera de aplicare a dreptului, cât și formele de încălcare și mecanismele de protecție aferente.¹²⁰⁶

Definirea exactă a acestui drept reprezintă o provocare pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului, având în vedere caracterul său dinamic. Astfel, noțiunile de viață privată, domiciliu și corespondență și-au extins semnificativ sensul, incluzând nu doar sfera intimă și relațiile interpersonale, ci și integritatea fizică și morală, imaginea individului și spațiile în care acesta își desfășoară activitățile.

Viața privată nu are o definiție unică și rigidă, fiind o noțiune vastă și interpretabilă. În doctrină, se consideră că aceasta include dreptul la intimitate, la identitate, la viața personală și la protecția imaginii. Încălcarea dreptului la viață privată este analizată și din perspectiva mediului în care individul își desfășoară activitatea – fie că este vorba despre sfera privată sau publică. Cu cât o persoană este mai expusă publicului, cu atât mai mult se diminuează gradul de protecție a vieții sale private.

În schimb, dreptul la viața de familie are o conturare mai clară, fiind determinat, în primul rând, de existența unor legături strânse între persoane. Acest drept este definit ca posibilitatea indivizilor de a trăi împreună într-un mediu care favorizează dezvoltarea armonioasă și apropierea între membrii familiei.

Domiciliul, deși în sens comun desemnează locuința unei persoane, are o accepțiune mai largă în jurisprudența CEDO. Pentru ca un spațiu să fie considerat domiciliu în sensul articolului 8, trebuie să existe „legături suficiente și continue”¹²⁰⁷ cu acel loc. În plus, protecția oferită de acest articol se extinde și asupra altor spații relevante, cum ar fi locurile de desfășurare a activităților profesionale.

Dreptul la respectarea corespondenței este, în prezent, recunoscut ca un drept autonom. Acesta presupune protejarea caracterului confidențial al comunicărilor, indiferent de mijloacele utilizate sau de scopul acestora. Protecția corespondenței se aplică inclusiv deținuților, deși cu anumite limitări, precum și comunicărilor profesionale.

4. Datele cu caracter personal

Un lucru pe care lumea încă încearcă să-l înțeleagă este conceptul de prelucrare a datelor personale. Majoritatea oamenilor încă mai consideră că datele personale sunt doar cele din buletin. Însă datele cu caracter personal înseamnă mai mult de atât.

O informație care poate duce la identificarea cuiva poate fi considerată „dată cu caracter personal”. Un exemplu care explică cel mai bine acest concept este:

„Dacă, în cadrul unui departament dintr-o anumită instituție, există un singur ‘domn Vasile’ și într-o dimineață afli că acesta a ajuns la spital, vei ști despre cine e vorba? Evident că da, pentru că există un singur nea Vasile în departamentul respectiv, nu? Dar dacă s-ar spune că un domn pe nume Vasile dintr-un anumit oraș a murit, ai mai avea cum să știi cine e? Probabil că nu.”¹²⁰⁸

De la nume până la adresa IP a unui utilizator de dispozitive tehnologice și orice informație aflată între cele două, aceste date – în general atribuite persoanelor fizice – trebuie protejate în mod adecvat împotriva dezvăluirii și utilizării lor ilegale de către operatori. Această protecție devine

¹²⁰⁶ SPĂTARU-NEGURĂ, Laura-Cristiana, *Protecția Internațională a Drepturilor Omului. Note de curs*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, 2024, p 215.

¹²⁰⁷ Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului. *Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței. Actualizat la 9 aprilie 2024* https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2024/10/Ghid_art_8_9.04.2024-RO.pdf.

¹²⁰⁸ <https://parentingpr.ro/2020/12/11/parenting-pr-despre-gdpr-o-scurta-introducere/>.

imperativă odată cu dezvoltarea tehnologiei și comerțului electronic, accesului la informații și schimbului de date, fie că vorbim despre un număr de telefon sau date medicale.

4.1 Prelucrarea datelor cu caracter personal și GDPR

Procesul de prelucrare a datelor cu caracter personal se desfășoară prin mai multe operațiuni: colectare, înregistrare, organizare, structurare, stocare sau modificare. Colectarea, primul pas al prelucrării, înseamnă adunarea de date prin formulare fizice sau online, contracte, pliante etc. Ulterior, operatorii de date cu caracter personal le pot folosi în oricare dintre operațiunile enunțate anterior, respectând însă mai multe principii, și anume: legalitatea, echitatea și transparența, limitarea scopului, reducerea la minim a datelor, exactitatea, limitările legate de stocare, integritatea și confidențialitatea, precum și responsabilitatea.

GDPR sau Regulamentul General privind Protecția Datelor, este mecanismul normativ pe care operatorii de date trebuie să îl respecte. Acesta a fost adoptat în aprilie 2016 și a intrat în vigoare în mai 2018. În categoria datelor cu caracter personal intră numele și prenumele, datele din buletin (inclusiv CNP-ul), adresele, datele bancare, numărul de telefon, adresa de e-mail și multe altele.

Anumite date, precum cele care dezvăluie originea rasială sau etnică, opiniile politice, confesiunea religioasă sau convingerile filozofice, apartenența la sindicate, datele genetice, datele biometrice utilizate pentru identificare, datele privind sănătatea, viața sexuală sau orientarea sexuală a unei persoane, sunt considerate **sensibile**. Prin lege, prelucrarea acestora este interzisă, cu excepția unor situații strict reglementate.

În procesul de prelucrare a datelor, operatorii trebuie să respecte anumite condiții de legalitate. Cel mai important dintre acestea este **consimțământul persoanei vizate**.

4.2 Datele sensibile

Deși legal este interzisă operarea datelor sensibile, sunt anumite situații în care aceste date sunt colectate, precum *datele privind sănătatea persoanei* sau *datele biometrice utilizate pentru identificare*.

Când vorbim despre datele de sănătate ale persoanei, un exemplu în care s-ar putea permite este în cazul tratamentelor medicale. Personalul medical trebuie să colecteze date despre starea și istoricul pacienților în procesul de tratare adecvată a afecțiunilor de care suferă. Totuși, autoritățile au obligația de a proteja datele medicale. De asemenea, colectarea acestor date este permisă cu consimțământul și înștiințarea pacienților de aceste acțiuni.

Cazul *L.H. v. Letonia*¹²⁰⁹ analizat de Curte evidențiază importanța protecției datelor medicale și necesitatea consimțământului în procesul de colectare și prelucrare a acestora. Reclamanta, L.H., a susținut că autoritățile letone i-au accesat și utilizat datele medicale fără un temei juridic clar și fără consimțământul său. S-a subliniat faptul că informațiile medicale fac parte din categoria datelor sensibile, iar accesul la acestea trebuie să fie strict reglementat. În acest caz, instanța a constatat că autoritățile nu au demonstrat existența unui interes public clar și că nu au respectat cerințele de legalitate, necesitate și proporționalitate în ingerința asupra vieții private a reclamantei.

Datele biometrice reprezintă o categorie de date sensibile utilizate în scop de identificare.. În general aceste date sunt „ampretele digitale, modelele retinei, structura feței, vocile, precum și geometria mâinii, modelele sangvine sau chiar unele aptitudini înrădăcinate sau alte trăsături comportamentale, precum semnătura de mână, felul de vorbi și chiar felul de a merge”¹²¹⁰. Prin evoluția tehnologiei, datele biometrice sunt din ce în ce mai folosite.

¹²⁰⁹ *L.H. v. Letonia*, Cererea 52019/07, Hotărâre din 29.04.2014

¹²¹⁰ *Datele biometrice identifică persoana prin ceea ce este*, <https://legalmagazin.ro/datele-biometrice-identifica-persoana-prin- ceea-ce-este/#:~:text=Exemple%20de%20date%20biometrice%20ale,felul%20de%20a%20merge%20etc.>

Sistemele de blocare ale telefoanelor au evoluat de la simple parole și coduri PIN la utilizarea de date biometrice cu senzor de amprente și recunoaștere facială, deși acestea se folosesc în concordanță cu parole sau coduri. În domeniul bancar a fost introdusă recunoașterea vocală pentru identificarea clienților. Aceasta are loc în timpul convorbirilor telefonice, bazându-se pe o probă vocală.

Printre datele sensibile se mai regăsesc informațiile care privesc viața și orientarea sexuale ale persoanei, cât și credințele religioase și convingerile politice. Încălcarea acestor drepturi reprezintă fapte cu caracter discriminator, cu exemplu relevant Hotărârea în cazul *Drelon v. Franța*¹²¹¹. Reclamantul a pretins în fața Curții încălcarea art.8 din Convenție prin faptul că, în cadrul unei acțiuni de donare de sânge, i s-au cerut informații privind orientarea sexuală. Curtea a stabilit că a existat o încălcare a art.8 prin faptul că, deși reclamantul a refuzat să răspundă la întrebările privind orientarea sa sexuală, personalul medical a contraindicat folosirea sângelui donat de reclamant, pe baza unei speculații privind orientarea sexuală a acestuia.

4.3 Supravegherea prin GPS

Majoritatea dispozitivelor tehnologice din ziua de azi conțin localizare prin GPS, până și căștile wireless. Această funcție a devenit crucială pentru siguranța cetățenilor, fie că vorbim despre ajutor de navigare în viața de zi cu zi sau de folosirea acesteia pentru salvarea în situații de urgență.

GPS este abrevierea pentru *Global Positioning System*. Acesta este un sistem format din sateliți mențiți să determine locația unui lucru sau unei persoane pe glob. Sistemul funcționează cu receptori de localizare în dispozitive prin care se calculează această locație, câteodată cu o precizie de centimetru.

Supravegherea sau localizarea prin GPS poate avea diferite motive și scopuri. Părinții o pot folosi pentru supravegherea locației copiilor lor din motive de siguranță. Angajatorii își pot supraveghea angajații prin localizarea GPS, în special în cazul angajaților în domeniul de ride-sharing. Sau cel mai comun exemplu este reprezentat de autoritățile care folosesc sistemele GPS pentru descoperirea persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni.

În diferite cauze legate de încălcarea articolului 8 din Convenție, Dreptul la viața privată, în ceea ce privește supravegherea și geolocalizarea, majoritatea concluziilor Curții au avut mereu la bază justificarea ingerinței. Curtea a stabilit încălcarea acestui drept față de cetățeni în măsura în care supravegherea și geolocalizarea, fie nu erau justificate, fie prevederile legale care permiteau aceste acțiuni nu erau suficient de clare. O asemenea situație este descrisă în cauza *Ben Faiza v. Franța*¹²¹².

În această cauză s-a constatat încălcarea articolului 8 din Convenție prin instalarea unui dispozitiv GPS în mașina reclamantului, precum și prin geolocalizarea acestuia prin intermediul telefonului mobil, acțiuni permise de un ordin judecătoresc. Aceste măsuri au fost justificate de suspiciunea implicării reclamantului în traficul de droguri. Curtea a decis că instalarea dispozitivului de urmărire în autoturism a încălcat articolul 8, deoarece, la momentul respectiv, legislația franceză nu era suficient de clară în privința condițiilor necesare pentru o astfel de ingerință. Totuși, în ceea ce privește localizarea prin telefonul mobil realizată prin ordin judecătoresc, Curtea nu a constatat nicio încălcare a articolului 8.

3. Concluzii

Dreptul la respectarea vieții private, de familie, a domiciliului și a corespondenței reprezintă un pilon esențial al democrației și al protecției libertăților individuale. Deși consacrat relativ târziu

¹²¹¹ *Drelon v. Franța*, Cererile 3153/16 și 27758/18, Hotărâre din 8.12.2022.

¹²¹² *Ben Faiza v. Franța*, Cererea 31446/12, Hotărâre din 08.05.2018.

în documentele internaționale și naționale, acest drept a evoluat constant, adaptându-se noilor provocări sociale și tehnologice.

Reglementările internaționale, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului, și cele naționale, inclusiv Constituția României, asigură protecția vieții private și stabilesc limite clare privind ingerințele statului sau ale altor entități. Totuși, realitatea contemporană demonstrează că acest drept este supus unor riscuri tot mai complexe, de la supravegherea electronică și prelucrarea datelor personale până la utilizarea tehnologiilor avansate, cum ar fi identificarea biometrică sau geolocalizarea prin GPS.

Cazurile analizate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului subliniază necesitatea unui echilibru între interesele publice și protecția individului. Respectarea principiilor legalității, necesității și proporționalității este esențială pentru a preveni abuzurile și pentru a menține un cadru democratic solid. În contextul dezvoltării tehnologice rapide, devine imperativă adaptarea legislației și consolidarea mecanismelor de protecție, astfel încât dreptul la viață privată să rămână efectiv și relevant în fața noilor provocări.

În concluzie, protejarea vieții private nu este doar o obligație a statului, ci și o responsabilitate a fiecărui individ și a întregii societăți. Creșterea gradului de conștientizare asupra importanței acestui drept, alături de o reglementare clară și echitabilă, sunt cheia asigurării unei protecții reale și eficiente pentru toți cetățenii.

Referințe

- SPĂTARU-NEGURĂ, Laura-Cristiana, *Protecția Internațională a Drepturilor Omului. Note de curs*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, 2024
- www.echr.coe.int
- www.ier.gov.ro
- www.irdo.ro
- www.juridice.ro
- www.legalup.ro
- www.parentingpr.ro

SECRETUL CORESPONDENȚEI ȘI RELAȚIA ANGAJAT-ANGAJATOR

Lucian-Mihai DOBRICĂ¹²¹³

Abstract:

În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), relațiile angajat-angajator sunt reglementate de principiile protecției vieții private și respectării demnității umane, consacrate prin articolul 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Cauza Bărbulescu împotriva României (2017) reprezintă o decizie importantă în acest context, clarificând limitele dreptului angajatorului de a supraveghea activitățile angajaților la locul de muncă, în raport cu dreptul angajatului la respectarea vieții sale private.

În acest caz, angajatul, Bogdan Mihai Bărbulescu, a fost monitorizat de angajatorul său în cadrul unui serviciu de mesagerie online folosit în scop personal. Angajatorul a descoperit că dl. Bărbulescu utiliza această platformă pentru a trimite mesaje personale, iar în urma acestei descoperiri, angajatul a fost sancționat disciplinar și concediat. Domnul Bărbulescu a contestat această decizie în instanțele interne, invocând încălcarea dreptului său la viață privată și a libertății de comunicare, protejate de articolul 8 din Convenție.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a analizat dacă supravegherea activităților online ale angajatului de către angajator a fost proporțională cu scopul urmărit și a stabilit că, deși angajatorul are dreptul de a proteja interesele legale ale companiei, măsurile de monitorizare trebuie să fie clare, specifice și să respecte dreptul la viață privată al angajatului. În acest caz, CEDO a concluzionat că România a încălcat dreptul la respectarea vieții private a domnului Bărbulescu, deoarece măsurile luate nu au fost suficient de transparente și proporționale.

Această hotărâre subliniază echilibrul delicat între protecția vieții private și nevoia de a menține disciplina și eficiența în cadrul locului de muncă.

Cuvinte cheie: *secretul corespondenței, relația angajat-angajator, viața privată, violarea secretului corespondenței, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO).*

1. Introducere

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut un parcurs înfloritor în apărarea cetățenilor ale căror drepturi au fost încălcate. Ea a fost înființată pe 21 octombrie 1959, ca urmare a semnării Convenției Europene a Drepturilor Omului în 1950. Până în prezent, mai multe state au ratificat convenția (46), astfel, statele acceptând jurisdicția CEDO în soluționarea problemelor privind drepturile resortisanților.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: lucian_148616@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Spătaru-Negură Laura-Cristiana (e-mail: negura_laura@yahoo.com) și asist. univ. drd. Marin Andrada (e-mail: andrada.marin@univnt.ro).

Unul dintre articolele fundamentale ale Convenției Europene a Drepturilor Omului este Articolul 8 care protejează dreptul la viață privată și de familie. Acest articol este esențial pentru menținerea echilibrului între drepturile individului și autoritatea statului, garantându-le resortisanților protecția în fața ingerinței nejustificate în viața lor privată, familie, domiciliu sau corespondență.

Textul este formulat astfel:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței.

2. Nu se poate aduce nicio ingerință de către autoritățile publice în exercitarea acestui drept, decât în cazul în care această ingerință este prevăzută de lege și constituie o măsură necesară într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al ordinii publice, al sănătății sau moralei publice, sau al protecției drepturilor și libertăților altora.”¹²¹⁴

Acest articol este deosebit de important deoarece asigură protecția dreptului individului de a trăi în intimitate, fără teama că autoritățile vor interveni abuziv. De exemplu, hotărârile Curții Europene în cauzele care implică Articolul 8 au consolidat standardele europene privind protecția datelor personale, drepturile copiilor și libertatea de a întemeia și dezvolta o familie. Totodată, CEDO a subliniat că orice ingerință în acest drept trebuie să fie proporțională și strict necesară, astfel încât să nu devină un abuz al autorităților.

Astfel, Curtea Europeană a Drepturilor Omului joacă un rol esențial în protejarea drepturilor fundamentale ale persoanelor aflate sub jurisdicția statelor parte la Convenție. Articolul 8, care garantează dreptul la viață privată și de familie, subliniază importanța limitării intervențiilor abuzive ale statului în viața personală a indivizilor. CEDO asigură că aceste drepturi sunt respectate și că orice restricție este bine fundamentată, contribuind astfel la o protecție eficientă a drepturilor omului în Europa.

2. Secretul corespondenței

Secretul corespondenței este un drept fundamental garantat atât de legislația națională, cât și de cea europeană. Potrivit Constituției României, în articolul 28, avem garantat acest drept de a nu ni se aduce atingere prin supravegherea sau monitorizarea corespondenței, precum și a celorlalte mijloace enumerate în prezentul articol.¹²¹⁵

Secretul corespondenței este reglementat și în Articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) intitulat *Dreptul la respectarea vieții private și de familie*.

Spre deosebire de legislația națională, Convenția a mai adăugat și un al doilea alineat la acest drept, care prevede următoarele:

„Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”¹²¹⁶

Cele două articole ne garantează dreptul de a nu ne fi supravegheate scrisorile, mesajele, convorbirile, telegramele sau alte înscrisuri care au caracter secret și care țin de viața privată a individului.

¹²¹⁴ Articolul 8 alineatul 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

¹²¹⁵ Secretul corespondenței - articolul 28 din Constituția României (republicată în 2003).

¹²¹⁶ Convenția Europeană a Drepturilor Omului articolul 8 - *Dreptul la respectarea vieții private și de familie*.

2.1 Evoluția jurisprudenței CEDO în privința dreptului la viață privată la locul de muncă

Evoluția jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) în privința dreptului la viață privată la locul de muncă reflectă un echilibru între protecția vieții private a angajaților și drepturile angajatorilor de a supraveghea comportamentele acestora pentru a asigura buna funcționare a organizațiilor.

Articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului a fost esențial în clarificarea limitelor între interesele angajaților și angajatorilor¹²¹⁷. În hotărârile sale, CEDO a subliniat că dreptul la viață privată nu este absolut și poate fi restricționat doar în condițiile prevăzute de lege, atunci când există un interes legitim, cum ar fi protecția drepturilor și libertăților altora, securitatea națională sau siguranța publică. Totuși, restricțiile trebuie să fie necesare și proporționale, iar autoritățile trebuie să asigure că orice intervenție este clar justificată.

2.2 Impactul hotărârilor CEDO asupra legislației naționale

Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) au avut un impact semnificativ asupra legislației naționale din statele membre ale Consiliului Europei, contribuind la adaptarea normelor interne pentru a respecta drepturile fundamentale garantate prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Aceste hotărâri influențează atât cadrul legislativ, cât și aplicarea acestuia la nivel național, în special în domeniul protecției vieții private la locul de muncă.

În România, de exemplu, legislația muncii a fost revizuită pentru a include dispoziții mai precise referitoare la protecția vieții private a angajaților în contextul tehnologiilor de monitorizare. Aceasta include necesitatea obținerii consimțământului angajaților pentru monitorizarea activităților lor pe internet și stabilirea unor politici clare și transparente privind supravegherea.

Legea protecției datelor cu caracter personal a fost, de asemenea, consolidată pentru a reflecta reglementările europene privind confidențialitatea și protecția datelor personale, în conformitate cu reglementările generale ale Uniunii Europene, cum ar fi Regulamentul General privind Protecția Datelor (GDPR)¹²¹⁸.

2.3 Limitările dreptului angajatorului de a supraveghea activitățile angajaților

Dreptul angajatorului de a supraveghea activitățile angajaților este reglementat atât de legislația națională, cât și de reglementările europene privind protecția datelor cu caracter personal și dreptul la viață privată. Cu toate că angajatorii au dreptul de a monitoriza comportamentele angajaților pentru a asigura buna funcționare a companiei și protecția intereselor economice ale acesteia, acest drept nu este absolut și este supus unor limitări semnificative, pentru a respecta drepturile fundamentale ale angajaților, în special dreptul la viață privată.

Dreptul angajaților la viața privată este protejat de mai multe norme juridice internaționale, printre care și articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și prin GDPR. Aceste reglementări impun ca orice ingerință în viața privată a angajaților să fie justificată și proporțională. Supravegherea nu poate deveni o practică generalizată, iar angajatorii trebuie să asigure un echilibru între nevoile legitime ale companiei și drepturile angajaților.

¹²¹⁷ Informație publică disponibilă la adresa <https://juridicemoldova.md/8305/evolutia-dreptului-la-viata-privata-a-salariatului-prin-prisma-jurisprudentei-ctedo.html>, site accesat la 29.03.2025 ora 00:29.

¹²¹⁸ Legea nr. 190 din 18 iulie 2018 privind măsuri de punere în aplicare a Regulamentului (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor), publicată în Monitorul Oficial nr. 651 din 26 iulie 2018.

2.4 Ce putem face dacă ne este încălcat acest drept?

Dacă nu ne este respectat dreptul la viață privată, ne putem adresa autorităților pentru restabilirea echilibrului care a adus atingere acestui drept, înainte de a merge la CEDO fiind necesar să epuizăm toate căile interne de atac și să respectăm condițiile printru admisibilitatea cererii.

Potrivit Convenției Europene a Drepturilor Omului, Curtea poate fi sesizată atât de persoane fizice, cât și de persoane juridice, dacă li s-a încălcat un drept fundamental prevăzut de Convenție sau de protocoalele adiționale:

„Curtea poate fi sesizată, printr-o cerere, de orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau grup de particulari care se pretind victime ale unei încălcări de către una dintre Înaltele Părți Contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale. Înaltă Parte Contractantă se angajează să nu împiedice prin nicio măsură exercițiul eficace al acestui drept.”¹²¹⁹

3. Cazuri relevante

Un caz în care angajatul nu știa ca îi sunt monitorizate conversațiile la locul de muncă este cazul *BĂRBULESCU c. ROMÂNIEI*¹²²⁰, unde angajatorul a supravegheat în mod abuziv conversațiile angajatului la locul de muncă. Cazul *Bărbulescu c. României* se referă la un caz important în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a judecat eșecul statului român de a-i face dreptate angajatului monitorizat de angajatorul său la locul de muncă. Acesta a fost un caz semnificativ în ceea ce privește dreptul la viață privată al angajaților și drepturile acestora în raport cu supravegherea la locul de muncă.

3.1 Etapele principale ale cazului *Bărbulescu c. României*

Domnul Bărbulescu, un inginer angajat într-o companie din România, a fost informat de către angajator că va trebui să folosească un cont de mesagerie pentru a comunica cu clienții. Angajatorul a avertizat că orice utilizare a sistemului de mesagerie pentru scopuri personale ar putea duce la sancțiuni.

După un anumit timp, angajatorul a descoperit că domnul Bărbulescu folosea sistemul de mesagerie pentru a trimite mesaje personale, inclusiv discuții intime. Angajatorul a monitorizat comunicațiile angajatului, inclusiv mesajele private, fără a-l informa în mod clar despre această supraveghere¹²²¹.

3.2 Decizia instanțelor naționale

În 2007, angajatorul l-a concediat pe domnul Bărbulescu pentru încălcarea regulilor companiei. Instanțele naționale din România au acceptat că angajatorul avea dreptul să monitorizeze comunicațiile angajatului, având în vedere că angajatul a folosit resursele companiei pentru scopuri personale.

Instanțele naționale au menținut decizia de concediere, considerând că angajatorul a acționat legal¹²²².

¹²¹⁹ Convenția Europeană a Drepturilor Omului articolul 34 alineatul 1 - *Cereri individuale*.

¹²²⁰ Informație publică disponibilă la adresa <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-177333%22%7D> site accesat la 29.03.2025 ora 10:42.

¹²²¹ Informație publică disponibilă la adresa <https://www.juridice.ro/420630/cedo-cauza-barbulescu-vs-romania-hotararea-tradusa-inclusiv-opinia-separata.html> site accesat la 29.03.2025 ora 10:47

¹²²² Informație publică disponibilă la adresa <https://www.avocatura.com/stire/16657/cedo-cauza-barbulescu-contraromaniei-stantele-romanesti-nu-au-respectat-drept.html> site accesat la 29.03.2025 ora 10:53

3.3 Plângerea la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Domnul Bărbulescu a făcut o plângere la CEDO, invocând o încălcare a dreptului său la respectarea vieții private, conform articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. El a susținut că angajatorul a monitorizat abuziv conversațiile sale private fără să îl informeze adecvat.

CEDO a judecat că dreptul la viața privată al angajatului trebuie echilibrat cu drepturile angajatorului de a monitoriza comportamentul angajatului în scopuri profesionale. CEDO a stabilit că angajatorul nu a respectat procedurile necesare pentru a proteja viața privată a angajatului. De asemenea, instanța a considerat că angajatorul nu a oferit suficiente informații clare și precise despre supravegherea conversațiilor. CEDO a considerat că monitorizarea a fost excesivă și că nu a fost justificată într-o măsură adecvată de interesele legale ale angajatorului.

Astfel, CEDO a hotărât că România a încălcat dreptul domnului Bărbulescu la respectarea vieții sale private¹²²³. Motivarea Curții a fost următoarea:

„Curtea a statuat în mod consecvent că noțiunea de „viață privată” este un concept larg. Ea cuprinde, spre exemplu, dreptul de a stabili și dezvolta relații cu alte ființe umane și dreptul la identitate de dezvoltare personală. O citire cuprinzătoare a articolului 8 nu înseamnă, oricum, că protejează fiecare activitate în care o persoană ar putea să caute să se implice cu alte persoane cu scopul de a stabili și dezvolta asemenea relații. Nu va proteja, de exemplu, relațiile interpersonale cu un scop atât de larg și nedeterminat încât, referitor la ele, nu este de imaginat o legătură directă între acțiunea sau inacțiunea unui Stat și viața privată a unei persoane”¹²²⁴.

4. Consecințele hotărârii Marii Camere

Cauza a avut un impact semnificativ asupra legislației din domeniul protecției vieții private la locul de muncă. CEDO a subliniat că angajatorii trebuie să asigure transparență și să respecte un proces echitabil atunci când implementează măsuri de supraveghere a angajaților.

Această hotărâre a ridicat întrebări importante legate de echilibrul între dreptul angajatorului de a proteja interesele companiei și drepturile angajatului la intimitate. Acest caz este considerat un precedent important în jurisprudența europeană privind protecția vieții private în mediul de lucru și a dus la o reevaluare a regulilor privind supravegherea și monitorizarea angajaților¹²²⁵.

Domnul Bărbulescu a cerut daune pentru încălcarea dreptului său la respectarea vieții private și a corespondenței, după ce angajatorul său a monitorizat și utilizat conversațiile sale private într-un mod care, în opinia sa, a fost abuziv și fără informare prealabilă. În cererea sa la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), el a solicitat daune financiare pentru prejudiciul suferit în urma concedierii sale și pentru încălcarea drepturilor sale fundamentale.

5. Alte cauze relevante

Heinisch c. Germaniei (2011) - Curtea a analizat monitorizarea convorbirilor telefonice ale unui angajat de către angajatorul său, în scopul de a preveni abuzurile. CEDO a stabilit că monitorizarea a fost în mod corespunzător informată și nu a încălcat drepturile angajatului la viața privată. CEDO a subliniat că, atunci când angajatorii monitorizează angajații, aceștia trebuie să ia măsuri pentru a asigura transparența și a oferi suficiente informații despre supraveghere¹²²⁶.

¹²²³ Informație publică disponibilă la adresa <https://www.juridice.ro/420630/cedo-cauza-barbulescu-vs-romania-hotararea-tradusa-inclusiv-opinia-separata.html> site accesat la 29.03.2025 ora 11:00

¹²²⁴ Informație publică disponibilă la adresa <https://www.juridice.ro/420630/cedo-cauza-barbulescu-vs-romania-hotararea-tradusa-inclusiv-opinia-separata.html>, site accesat la 29.03.2025 ora 11:15

¹²²⁵ CEDO, *Bărbulescu c. Romania* (cererea nr. 61496/08), Hotărârea Marii Camere din 5 septembrie 2017.

¹²²⁶ CEDO, *Heinisch c. Germaniei* (cererea nr. 28274/08), Hotărârea din 21 iulie 2011.

Simons c. Belgia (2006) - Curtea a analizat cazul unui angajat care a fost monitorizat printr-o procedură de acces la fișierele sale de computer, fără a fi informat corespunzător. CEDO a subliniat că angajatorii trebuie să se asigure că informațiile privind monitorizarea sunt transmise clar și că angajații au consimțit acest lucru¹²²⁷.

López Ribalda și alții c. Spaniei (2019) - Curtea a judecat cazul unor angajați care au fost supravegheați prin camere de securitate în timpul programului de lucru, fără ca aceștia să fie informați în prealabil. Curtea a stabilit că monitorizarea video poate fi considerată acceptabilă doar dacă sunt îndeplinite condițiile de transparență, proporționalitate și necesitate¹²²⁸.

6. Concluzie

În concluzie, supravegherea corespondenței angajaților reprezintă o problemă complexă care implică atât drepturile fundamentale ale acestora, cât și interesele legitime ale angajatorilor.

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului subliniază importanța protecției vieții private în cadrul relațiilor de muncă, iar legislația europeană și națională trebuie să asigure un echilibru între protecția acestui drept și nevoia angajatorilor de a monitoriza activitățile profesionale. În acest sens, supravegherea corespondenței, inclusiv prin intermediul e-mailurilor sau altor platforme de comunicare, trebuie să fie efectuată într-un cadru clar reglementat, transparent și proporțional.

Este important de menționat că, în cazul încălcării drepturilor angajaților prin supravegherea nelegală a corespondenței, aceasta se pedepsește atât pe cale civilă, cât și penală. Angajatorii care nu respectă reglementările privind confidențialitatea comunicațiilor riscă sancțiuni care pot include daune materiale sau aplicarea unor pedepse penale, în funcție de gravitatea faptei. Astfel, protecția corespondenței angajaților devine o componentă esențială a unei relații de muncă bazate pe respectul drepturilor fundamentale și pe un cadru legal echitabil.

Referințe

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului
- Constituția României
- www.avocatura.com
- www.hudoc.echr.coe
- www.ier.ro
- www.juridicemoldova.md

¹²²⁷ Informație publică disponibilă la adresa [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-113093%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-113093%22]}), site accesat la data de 29.03.2025 ora 11:25.

¹²²⁸ Informație publică disponibilă la adresa <https://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2020/09/Lopez-Ribalda-si-altii-impotriva-Spaniei.pdf>, site accesat la data de 29.03.2025 ora 11:45.

STATUTUL JURIDIC AL REGIUNII ARCTICE – REVENDICĂRI TERITORIALE, EXPLOATAREA RESURSELOR, PREOCUPĂRI LEGATE DE MEDIU

Sofia-Angela PÎRVĂNESCU

Abstract

Regiunea Arctică este un spațiu cu o importanță ecologică, economică și geopolitică deosebită. Aceasta găzduiește ecosisteme fragile, esențiale pentru biodiversitate și echilibrul climatic global. În ultimii ani, încălzirea globală a accelerat topirea gheții, afectând atât speciile sălbatice, cât și comunitățile indigene. În paralel, această transformare a făcut zona tot mai atractivă pentru exploatarea resurselor naturale și extinderea rutelor comerciale, generând competiție între marile puteri.

Lucrarea analizează delimitarea regiunii arctice și regimul său juridic, în contextul lipsei unui tratat internațional unic dedicat acestei zone. Deși reglementările din dreptul mării, precum Convenția ONU asupra dreptului mării (UNCLOS), oferă un cadru legal parțial, revendicările teritoriale și interesele economice ale statelor riverane au generat tensiuni diplomatice. Rusia, Canada, Danemarca și alte state arctice și-au manifestat dorința de a-și extinde influența asupra regiunii, iar competiția pentru resursele subacvatice a intensificat disputele.

De asemenea, lucrarea evidențiază rolul Consiliului Arctic ca principal forum interguvernamental dedicat cooperării regionale și analizarea impactului Declarației de la Ilulissat din 2008 asupra reglementărilor arctice. Uniunea Europeană și alte organizații internaționale au exprimat preocupări legate de protecția mediului și sustenabilitatea exploatării resurselor.

Viitorul Arcticii depinde de echilibrul dintre exploatarea resurselor și protejarea mediului. O abordare bazată pe cooperare internațională și respectarea dreptului internațional este esențială pentru evitarea conflictelor și asigurarea unei gestionări sustenabile a regiunii.

Cuvinte cheie: *regiunea arctică, regimul juridic, geopolitică, Convenția de la Montego Bay, Declarația de la Ilulissat, dreptul mării, dreptul internațional public.*

1. Introducere

Arctica găzduiește ecosisteme unice, adaptate la condițiile extreme, cu specii emblematice, precum urșii polari, vulpile arctice și balenele. De asemenea, comunitățile indigene din regiune depind de echilibrul natural pentru supraviețuire. Însă topirea gheții arctice, acidificarea oceanelor și modificările rețelelor alimentare pun presiuni semnificative asupra vieții sălbatice și umane. Pe plan economic, regiunea este bogată în resurse naturale încă neexploatate. În plus, topirea gheții face

Arctica tot mai atractivă pentru turism, comerț și investiții. Aceste oportunități au generat o competiție intensă între statele din regiune.

Regiunea Arctică și Oceanul Arctic reprezintă o zonă de interes pentru marile puteri ale emisferei nordice și nu numai. Această regiune face obiectul a mari îngrijorări ecologice și de mediu, în special în ultimii ani, din cauza încălzirii globale. Este, de asemenea, obiectul unor discuții aprinse și revendicări teritoriale între statele riverane, având în vedere beneficiile, resursele și poziția geografică. De-a lungul anilor, prin conferințe, tratate și dezbateri, statele au încercat să ajungă la un acord privind delimitarea acestei regiuni, cât și utilizarea resurselor naturale.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Delimitarea zonei arctice

Regiunea arctică, împreună cu Oceanul Arctic, având o suprafață de aproximativ 27 milioane de km², situate în jurul Polului Nord până la Cercul Polar Arctic, au o importanță majoră din punct de vedere ecologic, economic și geopolitic. Acestea joacă un rol esențial în reglarea climei globale.

Regiunea Arctică include teritoriile nordice ale celor opt state arctice ("the 8 Arctic's"): Canada, Statele Unite prin statul Alaska, Rusia, țările scandinave - Finlanda, Suedia, Norvegia, Danemarca prin suveranitatea asupra Groenlandei și Islanda. Din zona arctică face parte și Laponia, regiunea locuită de populația sami, care se întinde pe teritoriul a patru dintre cele opt state, Norvegia, Suedia, Finlanda, Rusia.

Arctica cuprinde zone de uscat, zone acoperite de apă și zone acoperite de gheață (banchize și ghetari), din care $\frac{2}{3}$ suprafață acvatică și $\frac{1}{3}$ suprafață terestră.

O primă încercare de delimitare a zonei arctice a avut la bază teoria sectoarelor, dezvoltată de juristul rus V. Lakhtin în 1918. Conform acestei teorii, suveranitatea teritorială a fiecărui stat riveran Oceanului Înghețat de Nord s-ar extinde asupra sectorului arctic format între meridianele care pleacă din Polul Nord și trec prin extremitățile estică și vestică ale litoralului fiecărui stat. Astfel, teritoriile arctice ar fi împărțite între SUA, Rusia, Canada, Danemarca și Norvegia.

Teoria sectoarelor sau zonelor de atracție nu a fost unanim acceptată, fiind în scurt timp abandonată.

2.2. Regimul juridic al regiunii arctice

Regimul juridic al Arcticii este determinat de reglementări internaționale și de legislațiile naționale ale statelor riverane Oceanului Înghețat de Nord, neexistând o reglementare unitară proprie acestei zone.

În lipsa unui tratat internațional pentru Arctica și a unui for internațional unic, de-a lungul timpului au fost create mai multe structuri de cooperare între statele cu interese în zona arctică.

Astfel, în 1962 a fost creat Consiliul Nordic între Danemarca, Finlanda, Norvegia și Suedia, iar mai târziu, în 1993, au fost puse bazele Consiliului Euro-Arctic, structură care reunea, pe lângă statele menționate, și Islanda, Rusia, Suedia și Comunitatea Europeană (denumirea de atunci a Uniunii Europene).

Însă principalul organism care acționează în domeniul colaborării pentru zona arctică este Consiliul Arctic, organizație regională înființată în 1996 la Ottawa, în urma adoptării Declarației cu privire la constituirea Consiliului arctic. Organizația reunește cele opt state arctice și are ca membrii permanenți șase asociații regionale ale populațiilor indigene care trăiesc pe teritoriul celor opt state.

Consiliul Arctic este definit ca un forum interguvernamental având ca scop cooperarea în domeniul precum protejarea mediului și a populațiilor indigene și dezvoltarea sustenabilă în zona arctică.

Consiliul este guvernat de înalți oficiali, reprezentanți ai statelor membre, care se întrunesc de două ori pe an. În fața noilor provocări determinate de schimbările climatice și de consecințele acestora pe plan economic, statele membre ale Consiliului urmăresc reformarea acestei organizații, în special prin lărgirea prerogativelor sale și în alte domenii decât cel ecologic.

În ceea ce privește reglementarea internațională, neexistând o reglementare proprie, zonei arctice i se aplică în mod firesc reglementările din dreptul mării. Este de menționat că prima codificare a dreptului internațional al mării a fost realizată în urma Convenției de la Geneva din 1958, care a determinat intrarea în vigoare în perioada 1962 - 1966 a patru convenții internaționale privitoare la marea teritorială, marea liberă, platoul continental și pescuitul.

Ulterior, în urma Convenției ONU asupra dreptului mării (UNCLOS), în 1982 în Jamaica, la Montego-Bay, a fost semnată Convenția asupra dreptului mării, căreia i s-a adăugat un acord de modificare.

Convenția a intrat în vigoare în 1994. România a ratificat Convenția și Acordul prin Legea nr.110/1996. Comunitatea Europeană (UE) a ratificat Convenția prin decizia nr.98/392/CE din 23.03.1998.

Considerată o adevărată ”constituție pentru mările și oceanele lumii”, după cum a calificat-o Timmy T.B. Koh, președintele Conferinței ONU pentru dreptul mării, împărțită în 17 părți și 9 anexe, Convenția stabilește principiile care stau la baza regimului juridic al mării, respectiv libera comunicare și circulație între țări, utilizarea pașnică a mărilor, exploatarea echitabilă și eficientă a mărilor și prezervarea mediului marin.

Convenția definește termenii proprii domeniului de reglementare: apele interioare, marea teritorială, apele arhipelagice, zona contiguă, zona economică exclusivă, platoul continental, marea liberă.

În înțelesul Convenției, marea teritorială reprezintă fâșia de mare adiacentă țărmului care se întinde de la liniile de bază spre larg până la o limită stabilită de statul riveran; în cadrul mării teritoriale dreptul de trecere inofensivă este garantat pentru navele tuturor statelor.

Dincolo de marea teritorială se găsește zona economică exclusivă, supusă unui regim juridic stabilit prin aceeași convenție, care stabilește atât drepturile și jurisdicția statului riveran, cât și drepturile și libertățile celorlalte state. Esențial pentru zonele economice exclusive este faptul că țărilor de coastă au acces și control asupra resurselor.

De asemenea, în Partea a XI-a, sunt reglementate ”zonele” ca fiind ”fonduri marine și de subsoluri” care se întind dincolo de linia terminală a platoului continental (prelungirea submarină a teritoriului terestru până la 200 de mile marine, fără a depăși 350 de mile marine).

Convenția declară zonele, între care se numără și zona arctică, drept ”patrimoniu comun al umanității”, cu consecința exploatării resurselor acestora numai în baza unei licențe.

Convenția de la Montego Bay își propune delimitarea zonelor maritime, delimitarea structurală și rațională a spațiului marin prin acordarea unui regim juridic propriu fiecărei tranșe a mării, în care fiecare stat costier își exercită drepturile și obligațiile față de navele cu pavilion național sau străin și asupra resurselor marine.

Un alt document internațional important privind Arctica îl constituie Declarația de la Ilulissat, adoptată în urma Conferinței asupra Oceanului Arctic care a avut loc în mai 2008 în Groenlanda, la Ilulissat, conferința inițiată de ministrul danez al afacerilor externe și primul-ministru al Groenlandei și la care au participat reprezentanți din cele cinci state de coastă care învecinează Oceanul Arctic (”the 5A” - Canada, Danemarca, Norvegia, Confederația Rusă și SUA).

Prin Declarația de la Ilulissat, statele semnatare:

- recunosc impactul schimbărilor climatice determinate de topirea ghețurilor arctice asupra ecosistemelor și stilului de viață tradițional al comunităților indigene;
- reafirmă forța dreptului mării în privința protejării mediului marin și a suprafețelor acoperite de gheață, în privința libertății navigației și a cercetării științifice în zona arctică;

- exprimă angajamentul statelor semnatare în protejarea mediului marin al Oceanului Arctic;
- atrag atenția asupra riscurilor unor accidente, urmare a creșterii turismului, navigației, cercetării și exploatării resurselor naturale, și se angajează să coopereze pentru a preveni astfel de accidente și pentru a lua măsuri corespunzătoare în cazul producerii acestora;
- reafirmă dorința de cooperare, inclusiv cu alte state decât cele semnatare, precum și cu forurile internaționale pentru protejarea zonei arctice.

Urmare a Declarației de Ilulissat, Parlamentul European a adoptat Rezoluția din 9 octombrie 2008 referitoare la reglementarea regiunii arctice, rezoluție care punctează preocupările UE legate de zona arctică, recomandându-se asumarea unui statut de observator în cadrul Consiliului Arctic, precum și deschiderea de negocieri internaționale în vederea adoptării unui tratat internațional pentru Arctica, similar celui existent cu privire la Antarctica.

2.3. Resursele zonei arctice și revendicări teritoriale

Pe plan economic, regiunea arctică este bogată în resurse naturale, estimându-se că deține 13% din rezervele globale de petrol și 30% din cele de gaze naturale neexploatate. În plus, topirea gheții deschide noi rute maritime, cum ar fi Pasajul de Nord-Vest și Ruta Mării Nordului, ceea ce face Arctica tot mai atractivă pentru comerț și investiții. Aceste oportunități au generat competiții intense între statele din regiune.

În ultimii ani, regiunea este subiectul unor tensiuni crescânde. Rusia și-a consolidat prezența militară și a revendicat o parte semnificativă din fundul mării arctice. În august 2007, o expediție rusă a plantat steagul Rusiei pe fundul mării la Polul Nord, moment simbolic care a declanșat o serie de reacții internaționale. Acest fapt însă nu este decât una dintr-un lung șir de revendicări teritoriale venite de-a lungul timpului din partea mai multor state riverane zonei Oceanului Arctic.

Exemplul cel mai elocvent îl reprezintă creasta Lomonosov (Lomonosov Ridge), o creastă subacvatică care traversează Oceanul Arctic, disputată în principal între Rusia, Danemarca și Canada.

Dintre toate statele, Rusia se remarcă prin investiții deosebite în proiecte de investigare, forare și exploatare desfășurate în zona arctică. Pe lângă eventualele beneficii economice, se speculează că interesele Rusiei ar viza și obținerea de avantaje strategice militare.

Soluția pentru o soluționare pașnică a tuturor pretențiilor asupra Arcticii este respectarea și aplicarea dreptului internațional, respectiv a prevederilor UNCLOS.

Actualmente, pe lângă ONU, funcționează Comisia pentru limitele platoului continental (CLCS), în cadrul căreia statele interesate își susțin propunerile pentru extinderea platourilor continentale, propuneri care uneori se suprapun peste solicitările altor state. Cererile trebuie însoțite de numeroase date științifice și tehnice, negocierile între statele solicitante și Comisie fiind de durată.

Așa cum s-a precizat în capitolul anterior, atât Declarația de la Ilulissat, cât și politica Uniunii Europene privind regiunea arctică abordează exploatarea resurselor. În Uniunea Europeană, îngrijorarea față de acest aspect vine din perspectivă ecologică, respectiv îngrijorarea față de pericolele pe care valorificarea acestor resurse le reprezintă pentru mediu.

3. Concluzii

Arctica este mai mult decât un spațiu izolat de gheață – este o regiune cu implicații globale. Schimbările care afectează zona au consecințe asupra ecosistemelor, economiilor și relațiilor internaționale, subliniind nevoia de cooperare pentru protecția mediului, gestionarea resurselor și evitarea conflictelor geopolitice.

Aceasta joacă un rol esențial în reglarea climei globale prin influența asupra circulației apei oceanelor și asupra temperaturilor la nivel global. Totuși, schimbările climatice afectează

semnificativ zona, topirea accelerată a gheții contribuind la fenomenul de „*amplificare arctică*” – o buclă de feedback care intensifică încălzirea globală prin reducerea suprafeței reflectorizante de gheață și expunerea apei oceanice.

Viitorul Arcticii este intrinsec legat de viitorul planetei, atât din punct de vedere ecologic, cât și economic și politic, iar prezervarea acestei zone atât de importante pentru omenire nu poate fi decât rezultatul respectării dreptului internațional de către toate statele implicate.

Referințe

- MISSIR, Tiberiu, Delimitarea zonei arctice, o provocare pe termen lung, Analele Universității „Constantin Brâncuși”, Târgu Jiu, 2016
- POPESCU, Roxana-Mariana, Drept Internațional Public, Editura Universul Juridic, 2023
- Convenția Națiunilor Unite din 10 decembrie 1982 asupra dreptului mării
- Declarația de la Ilulissat (2008)
- <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/eu-policy-towards-the-arctic-region.html> - Politica UE privind regiunea arctică
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008IP0474&from=FR> - Rezoluția Parlamentului European din 9 octombrie 2008 referitoare la reglementarea regiunii arctice
- www.juridice.ro

SUSPENDAREA PREȘEDINTELUI ȘI ÎNCERCĂRILE NEREUȘITE

Laurențiu-Mihai CĂLIMOCEANU¹²²⁹

Abstract

Suspendarea Președintelui României reprezintă un mecanism constituțional fundamental prin care Parlamentul poate sancționa încălcările grave ale Constituției comise de șeful statului. Acest proces este reglementat de articolul 95 din Constituție și implică mai multe etape esențiale: inițierea procedurii de către cel puțin o treime din parlamentari, dezbaterea și votul în Parlament, avizul consultativ al Curții Constituționale și, în final, organizarea unui referendum național pentru confirmarea sau respingerea suspendării.

De-a lungul istoriei postdecembriste, suspendarea Președintelui a fost utilizată în mai multe rânduri, prevenind un subiect de dezbatere intensă atât din punct de vedere juridic, cât și politic. Această procedură nu doar că reflectă echilibrul puterilor în stat, ci și evidențiază tensiunile dintre principalele instituții ale puterii executive și legislative, în funcție de contextul politic al momentului. Un aspect crucial al procesului de suspendare îl reprezintă rolul Curții Constituționale, care trebuie să ofere un aviz consultativ asupra existenței unor „fapte grave” care ar justifica suspendarea. Interpretarea acestui concept a variat de-a lungul timpului, iar deciziile Curții cu influențat în mod semnificativ dinamica dintre puterile statului. De asemenea, suspendarea Președintelui poate avea consecințe majore asupra stabilității politice, economice și asupra încrederii cetățenilor în instituțiile democratice, mai ales în instituțiile în care acest mecanism este utilizat într-un de polarizare politică acută.

În concluzie, suspendarea Președintelui este un instrument constituțional extrem de important, dar care trebuie aplicat cu responsabilitate, astfel încât să nu fie transformat într-un mijloc de luptă politică. Deși mecanismul este destinat să protejeze ordinea constituțională și să sancționeze eventualele derapaje ale șefului statului, utilizarea sa excesivă sau abuzivă poate slăbi încrederea publică în instituțiile democratice și poate afecta stabilitatea țării.

Keywords: *Constituție, Curtea Constituțională, șeful statului, fapte grave de încălcare a Constituției, suspendare*

1. Introducere

Suspendarea președintelui reprezintă un proces politic și juridic care șeful statului poate fi temporar înlăturat din funcție în cazul în care se constată încălcarea gravă a Constituției sau alte

¹²²⁹ Student Călimoceanu Laurențiu-Mihai, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (email: laurentiu9910@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf.univ.dr. Marta Claudia Cliza (e-mail cliza_claudia@yahoo.com) și conf.univ.dr. Elena Emilia Ștefan (stefanelena@univnt.ro) .

fapte incompatibile cu rolul său.¹²³⁰ Acest mecanism este prevăzut în condițiile mai multor state democratice și are ca scop protejarea instituțiilor statului de eventualele abuzuri de putere sau de încălcări ale ordinii constituționale. În România, suspendarea președintelui este reglementată de Constituția din 1991, cu modificările ulterioare, și reprezintă un instrument esențial pentru menținerea echilibrului între puterile statului.¹²³¹

Conform articolului 95 din Constituție, președintele poate fi suspendat dacă săvârșește fapte grave care contravin prevederilor constituționale, Procedura este inițiată de Parlament și necesită avizul Curții Constituționale, iar decizia finală privind demiterea este luată prin referendum național.¹²³² Această temă suscită numeroase controverse, atât din punct de v

edere juridic, cât și politic, pe de o parte, suspendarea președintelui este un instrument al democrației, permițând sancționarea unui comportament abuziv sau neconstituțional. Pe de altă parte, există riscul ca acest mecanism să fie utilizat în scopuri politice, generând instabilitate și conflicte între instituțiile statului.¹²³³

În această lucrare, voi încerca să prezint procedura de suspendare a președintelui României și să exemplific totodată câteva exemple relevante din istoria politică a țării.

2. Suspendarea din funcție a Președintelui României conform Constituției

Suspendarea președintelui României reprezintă un mecanism constituțional care asigură respectarea principiilor statului de drept și ale democrației prin controlul exercitat de Parlament asupra șefului statului. Aceasta este reglementată de articolul 95 din Constituția României, care prevede că președintele poate fi suspendat din funcție dacă săvârșește fapte grave care contravin prevederilor constituționale. Adunarea Constituantă a stabilit cadrul juridic general pentru declanșarea acțiunii de întrerupere din funcție a președintelui republicii, clarifica temeiul acțiunii, competența de suspendare, dezbateri și votare a propunerii de suspendare și majoritatea de voturi necesară pentru adoptarea acesteia, precum și atribuția Curții Constituționale. Recomandarea de întrerupere trebuie înaintată de cel puțin o treime din numărul deputaților și senatorilor. Propunerea de suspendare este însoțită de o listă cuprinzând numele și prenumele inițiatorilor, precum și apartenența politică a acestora.

Propunere de suspendare din funcție a Președintelui se depune la birourile permanente ale Camerei Deputaților și Senatului (art. 66 din Regulamentul ședințelor comune ale celor două Camere). Birourile permanente sunt destinatarii propunerii de suspendare, propunerea se depune la cabinetele președinților celor două Camere ale Parlamentului, sau la secretarii generali ai acestora.¹²³⁴ Birourile permanente stabilesc data și locul ședinței comune a Camerelor și vor comunica sub semnătură președinților acestora propunerea de suspendare, Președintelui României, împreună cu data și ora stabilită pentru discutarea propunerii de suspendare. În ziua fixată pentru dezbateri, propunerea de suspendare se prezintă în planul reunit al celor două Camere. Președintele nu este obligat să se prezinte la dezbateri. Constituția precizează în art. 95 alin. (1) că „Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută”, explicațiile pot fi date personal sau le poate trimite scris.

¹²³⁰ Iorgovan, A. *Tratat de drept constituțional*, Editura All Beck, București, 2001, p. 63.

¹²³¹ Constituția României. Monitorul Oficial, București, 1991, Art. 95.

¹²³² Preda, Cristian. *România postcomunistă: un bilanț*. Editura Polirom, Iași, 2011, p. 121

¹²³³ Preda, Cristian. *România postcomunistă: un bilanț*. Editura Polirom, Iași, 2011, p. 121

¹²³⁴ Cristian Inonescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 537

Prezentarea propunerii de suspendare, însoțită de explicațiile Președintelui dacă este cazul, reprezintă o etapă preliminară ce poate fi comparată, prin analogie cu procedurile juridictionale, cu notificarea oficială și publică a unei persoane cu privire la acuzațiile aduse și la temeiul legal al răspunderii acesteia.

După finalizarea acestei proceduri formale, președintele care conduce ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului solicită opinia parlamentarilor cu privire la suficiența informațiilor din dosarul propunerii pentru sesizarea Curții Constituționale. Instanța de contencios constituțional are rolul de a verifica dacă faptele grave imputate Președintelui constituie sau nu o încălcare a dispozițiilor constituționale. Înainte de sesizarea Curții, parlamentarii pot decide că este necesară constituirea unei comisii de anchetă pentru a evalua dacă Președintele este, într-adevăr, responsabil de fapte grave care încalcă Constituția. Hotărârea de suspendare adoptată de Parlament este publicată în Monitorul Oficial și transmisă Președintelui în termen de 48 de ore, sub semnătura președinților celor două Camere.

De asemenea, hotărârea este înaintată Guvernului pentru organizarea referendumului privind demiterea Președintelui, care trebuie să aibă loc în cel mult 30 de zile de la adoptarea hotărârii de suspendare.

Acestea intră în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial, conform art. 27 alin. (1) din Legea organică a Curții Constituționale, constituționalitatea hotărârii de suspendare poate fi contestată. Sesizarea Curții poate făcută de președinții celor două Camere, de un grup parlamentar, sau de cel puțin 50 de deputați ori 25 de senatori¹²³⁵. Atât teoretic, cât și practic, există posibilitatea ca hotărârea Parlamentului de suspendare a Președintelui să fie declarată neconstituțională de către Curtea Constituțională, în special dacă avizul consultativ al acesteia contravine argumentelor prezentate în propunerea de suspendare. O astfel de concluzie este plauzibilă. În acest context ipotetic, considerăm că o decizie a Curții privind constituționalitatea hotărârii de suspendare ar trebui luată în unanimitate. În caz contrar, voința suverană a Parlamentului să fie lipsită de forța juridică și politică.¹²³⁶

3. Interimatul funcției

Conform art.98 alin. (1) din Constituție, în cazul suspendării din funcție a Președintelui României, interimatul este asigurat, în ordine, de președintele Senatului sau de președintele Camerei Deputaților.¹²³⁷ Suspendarea Președintelui nu constituie un motiv pentru vacanța funcției, care apare doar în situații precum demisia, demiterea din funcție, imposibilitatea definitivă de exercitare a atribuțiilor sau decesul.¹²³⁸

Conform art. 44 alin (4) din Legea nr. 47/1992, în cazul suspendării Președintelui României, cererea de constatare a existenței împrejurărilor ce justifică interimatul este înaintată de președintele care a condus ședința comună a celor două Camere ale Președintelui.

¹²³⁵ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 538

¹²³⁶ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 537

¹²³⁷ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 538

¹²³⁸ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p.538

În baza hotărârii adoptate în această ședință, Suspendarea Președintelui nu este limitată la un termen anume, ci se menține până la conformarea rezultatelor referendumului organizat pentru demiterea Președintelui suspendat de Parlament.¹²³⁹

Data organizării referendumului este stabilită de Parlament prin hotărâre, iar Guvernul are responsabilitatea de a asigura cadrul organizatoric și logistic necesar pentru desfășurarea acestuia. În cazul în care, în urma referendumului, Președintele nu este admis, acesta își reia exercitarea mandatului.¹²⁴⁰ Pe durata suspendării, Președintele își păstrează calitatea, dar nu are dreptul de a exercita nicio atribuție. O situație interesantă și problematică poate apărea dacă Președintele suspendat continuă să adopte un comportament neconstituțional sau să comită fapte incompatibile cu demiterea funcției, profitând de regimul de imunitate specific poziției sale.¹²⁴¹ Într-o astfel de situație ipotetică, Parlamentul nu poate iniția o nouă procedură sancționatoare împotriva Președintelui suspendat, deoarece acesta nu mai are dreptul de a exercita vreo atribuție constituțională. Totuși nimic nu împiedică Parlamentul să adopte o declarație politică, care ar putea influența semnificativ decizia cetățenilor cu drept de vot la referendumul privind demiterea Președintelui suspendat.

Dacă, în urma referendumului, Președintele este demis, se aplică dispozițiile art.97. alin. (1) din Constituție, care reglementează vacanța funcției. Conform art. 97 alin. (2) din Constituție, în termen de 3 luni de la data funcției de Președinte al României devine vacantă, Guvernul are obligația de a organiza alegeri pentru desemnarea unui nou Președinte.

4. Practica jurisprudențială a Curții Constituționale în ceea ce privește procedura de suspendare din funcție a Președintelui României

În aplicarea art.95 din Constituție, Curtea Constituțională a fost sesizată fie pentru a emite un aviz privind propunerea de suspendare a președinților Ion Iliescu și Traian Băsescu, fie pentru a constata existența unui conflict juridic de natură constituțională între Președintele României și alte autorități publice. În aceste cazuri, Președintele i-au fost imputate fapte grave care ar fi constituit încălcări ale Constituției. În urma acestor sesizări, Curtea a emis mai multe decizii și trei avize consultative referitoare la suspendarea Președintelui României.

Curtea Constituțională a abordat art. 95 din Constituție și alte contexte, ilustrând rolul său de garant al supremației Constituției și clarificând semnificația expresiei „fapte grave” atribuite Președintelui României. Astfel, în exercitarea competențelor prevăzute de Constituție, inclusiv analizarea săvârșirii unor fapte grave prin care Președintele încalcă dispozițiile constituționale și pronunțarea unei soluții asupra acestor aspecte, Curtea Constituțională își asumă în mod explicit rolul de garant al supremației Constituției.

Conform dispozițiilor constituționale art. 95, Președintele României poate fi suspendat din funcție de Camera Deputaților și Senat, reunite în ședință comună, în avizul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției. Totodată, potrivit art. 64 alin. (4) din Constituție, fiecare Cameră a Parlamentului își poate constitui comisii permanente, comisii de anchetă sau alte comisii speciale, iar Camerele pot forma și comisii comune. Analizând prevederile constituționale menționate, reiese că Parlamentul are dreptul de a constitui comisii pentru exercitarea atribuțiilor prevăzute de Constituție.

¹²³⁹ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 538

¹²⁴⁰ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 538

¹²⁴¹ Cristian Ionescu, *Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 538

Art. 95 din Constituție, care conferă celor două Camere atribuția de a suspenda Președintele României, nu interzice formarea unei comisii de anchetă pentru investigarea faptelor care justifică această măsură. De asemenea, teza finală a art. 95 stipulează că Președintele poate oferi explicații cu privire la faptele care îi sunt imputate, ceea ce implică efectuarea unor investigații printr-o comisie de anchetă. În absența unei asemenea comisii, cercetarea faptelor ar rămâne în sarcina celor care propun suspendarea, ceea ce ar ridica probleme de imparțialitate.

Suspendarea Președintele României, a cărui legitimitate derivă din votul popular, este o măsură extrem de gravă, cu caracter sancționator, astfel că gravitatea faptelor imputate trebuie clar stabilită și dovedită. În acest context, prevederile art. 67, art. 68 și art. 70 din Regulamentul ședințelor comune ale Camerei Deputaților și Senatului, care reglementează constituirea unei comisii de anchetă pentru investigarea unor fapte grave de încălcare a Constituției de către Președinte, sunt pe deplin justificate.¹²⁴²

Articolul 95 alin (1) din Legea fundamentală prevede că Președintele poate fi suspendat din funcție în cazul săvârșirii unor „fapte grave” prin care încalcă prevederile constituționale (art.95 alin. 1). Noțiunea de „fapte grave” nu este definită explicit în textul constituțional, ceea ce impune o analiză pentru stabilirea sensului său. Gravitatea unei fapte rezultă din natura și efectele încălcării Constituției. Este evident că orice acțiune sau inacțiune a Președintelui care contravine Constituției trebuie analizată în raport cu gravitatea obiectului încălcării.

Totuși, Constituția nu se limitează doar la simpla constatare a unei încălcări, ci impune și evaluarea severității acesteia, pentru a justifica aplicarea procedurii de suspendare.

Curtea Constituțională a stabilit că nu orice încălcare a Constituției poate duce la suspendarea Președintelui, ci doar acele încălcări considerate „grave”. Această gravitate se analizează din mai multe perspective: valoarea drepturilor afectate, consecințele negative produse sau posibile, metodele prin care fapta a fost săvârșită, intenția și scopul autorului.

Exemple de fapte grave includ: decizii sau acțiuni prin care Președintele împiedică funcționarea autorităților publice, încercarea de a suprima sau restrângere drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor. Astfel, suspendarea din funcție trebuie să fie justificată doar prin fapte de o gravitate excepțională, care afectează profund ordinea constituțională.¹²⁴³

5. Încercările nereușite de suspendare a Președintelui

5.1. A fost să fie, dar n-a fost.

În istoria politică a României, mecanismul de suspendare a președintelui a fost invocat de mai multe ori, însă nu toate încercările au avut succes. Procedura de suspendare, prevăzută de art. 95 din Constituție, a fost utilizată în situații politice tensionate, fiind adesea marcată de conflicte între instituțiile statului. Încercările nereușite de suspendare reflectă atât rezistența șefului statului, cât și complexitatea juridică și politică a acestui proces.

“Președintele Ion Iliescu a fost vizat de o procedură de suspendare din funcție în timpul primului său mandat ca Președinte al României, eveniment care a avut loc în anul 1994. Această situație a avut la bază divergențe politice intense între președinte și o parte a clasei politice, într-un context marcat de tranziția dificilă către democrație și economia de piață.

Parlamentarii din opoziție au acuzat încălcarea gravă a Constituției, invocând declarația făcută de Ion Iliescu în aprilie 1994, Satu Mare, potrivit căreia deciziile judecătorești definitive și

¹²⁴² Decizia Curții Constituționale nr. 266 din 11 Martie 2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 322 din 14 Mai 2007.

¹²⁴³ Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 5 Aprilie 2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 258 din 18 Aprilie 2007.

ireproșabile privind recunoașterea dreptului de proprietate asupra imobilelor naționalizate nu ar Parlamentarii din opoziție au acuzat încălcarea gravă a Constituției, invocând declarația făcută de Ion Iliescu în aprilie 1994, Satu Mare, potrivit căreia deciziile judecătorești definitive și ireproșabile privind recunoașterea dreptului de proprietate asupra imobilelor naționalizate nu ar avea temei legal și, prin urmare, nu ar trebui executate. Moțiune a fost însă respinsă de majoritatea parlamentară a vremii, formată din PDSR (astăzi PSD), PUNR, PRM, PSM și PDAR.

Contextul politic din perioada 1990-1996, România se confrunta cu o serie de tensiuni politice interne, generate de tranziția post-comunistă și de polarizarea dintre partidele politice. Ion Iliescu, fondator al FSN și fost lider comunist, a fost ales în funcția de președinte în 1990 și a avut un rol central în definirea direcției politice a țării¹²⁴⁴.

În 1994, „opoziția politică, formată în principal din partide de dreapta și centru-dreapta, a considerat că președintele Iliescu a comis o serie de abuzuri constituționale, printre care subminarea independenței puterilor statului și influențarea excesivă a procesului legislativ (Stan, 2003). În acest context, parlamentarii opoziției au inițiat procedura de suspendare din funcție, bazându-se pe prevederile Constituției României din 1991, care permiteau suspendarea președintelui pentru „fapte grave de încălcare a Constituției”¹²⁴⁵.

Procesul de suspendare a președintelui presupune mai multe etape procedurale, conform Constituției României. Inițierea procedurii; un grup de parlamentari din opoziție a formulat o cerere de suspendare, însoțită de un raport care detalia acuzațiile împotriva președintelui Iliescu¹²⁴⁶. Aceștia au susținut că președintele a încălcat separația puterilor în stat și a acționat în mod partizan în favoarea FSN.¹²⁴⁷ Cererea de suspendare a fost dezbătută în plenul Parlamentului României, unde majoritatea FSN și aliații săi au respins acuzațiile, calificându-le drept nefondate și motivate politic.¹²⁴⁸

Avizul Curții Constituționale în conformitate cu prevederile legale, Curtea Constituțională a fost solicitată să emită un aviz consultativ asupra cererii de suspendare. Curtea a concluzionat că acuzațiile nu sunt suficient de solide pentru a justifica suspendarea.¹²⁴⁹

Procedura s-a încheiat fără succes pentru inițiatori, deoarece majoritatea parlamentară a respins propunerea de suspendare.¹²⁵⁰ Procedura de suspendare împotriva președintelui Ion Iliescu nu a reușit să obțină sprijinul necesar în Parlament, iar președintele și-a continuat mandatul fără întrerupere. Acest episod a evidențiat polarizarea politică din România post-comunistă și dificultățile legate de consolidarea democrației.¹²⁵¹

Procedura de suspendare a președintelui Ion Iliescu în 1994 a fost un moment tensionat în istoria politică a României, marcând o încercare de a utiliza mecanismele constituționale pentru a rezolva divergențele politice. Deși a eșuat, acest episod rămâne un exemplu al modului în care conflictele politice pot influența funcționarea instituțiilor democratice.

¹²⁴⁴ Popescu, I. *Politica românească post-decembristă*, București, 1999, Editura Universitară, pp. 145-160

¹²⁴⁵ Constituția României. Monitorul Oficial, București, 1991, Art. 95.

¹²⁴⁶ Boia, Lucian. *Istorie și mit în conștiința românească*. București, 2001, Editura Humanitas, p. 210-225

¹²⁴⁷ Stan, Lavinia. *România în tranziție: provocări și controverse*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, p.210-225.

¹²⁴⁸ Gallagher, Tom. *Romania after Ceausescu: The Politics of Intolerance*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2005, p. 95-110.

¹²⁴⁹ Curtea Constituțională a României. *Decizii și hotărâri*. Monitorul Oficial, București, 1994, p. 45-60.

¹²⁵⁰ Gallagher, Tom. *Romania after Ceausescu: The Politics of Intolerance*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2005, p. 95-110.

¹²⁵¹ Boia, Lucian. *Istorie și mit în conștiința românească*. București, 2001, Editura Humanitas, p. 210-225

5.2 Cele două încercări de suspendare a Președintelui Traian Băsescu: 2007-2012

Traian Băsescu a fost singurul președinte al României suspendat în două rânduri, în 2007 și 2012. Cu toate acestea, ambele demersuri au eșuat în etapa finală – referendumul național.¹²⁵²

Prima încercare la începutul anului 2007, opoziția parlamentară a inițiat procedura de suspendare a președintelui Băsescu, acuzându-l de încălcări ale Constituției, precum substituirea autorității Guvernului, a sistemului juridic și a Parlamentului, partizanat politic și instigarea opiniei publice împotriva altor instituții ale statului.¹²⁵³ Conform procedurii constituționale, Curtea Constituțională a emis un aviz consultativ, în care a constatat că nu există dovezi clare de încălcare a Constituției de către președinte.¹²⁵⁴ Cu toate acestea, la 19 aprilie 2007, Parlamentul a votat suspendarea președintelui cu 322 de voturi pentru, 108 împotriva și 8 abțineri, depășind pragul necesar de 233 de voturi.

Președintele Băsescu a contestat decizia la Curtea Constituțională, însă aceasta a respins contestația ca inadmisibilă, menționând că Parlamentul are autoritatea de a decide asupra suspendării președintelui. În conformitate cu prevederile constituționale, a fost organizat un referendum național la 19 mai 2007 pentru demiterea președintelui, peste 74% dintre votanți s-au opus demiterii lui Traian Băsescu, permițându-i să-și reia funcția.

A doua încercare de suspendare din 2012, cu o nouă majoritate parlamentară, formată în principal din USL, a inițiat o a doua procedură de suspendare a președintelui Băsescu, acuzându-l de încălcări grave ale Constituției, inclusiv uzurparea rolului prim-ministrului, încălcarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor și subminarea independenței sistemului judiciar.¹²⁵⁵ Curtea Constituțională a emis un aviz consultativ, similar cu cel din 2007, în care a constatat că nu există dovezi clare de încălcare a Constituției. La 6 iulie 2012, Parlamentul a votat suspendarea președintelui cu 256 de voturi, depășind din nou pragul necesar.

Conform procedurii, a fost organizat un referendum la 29 iulie 2012 pentru demiterea președintelui, Deși majoritatea covârșitoare a votanților s-a pronunțat pentru demitere, prezența la vot a fost sub pragul de 50%+1 necesar pentru validarea referendumului.

La 21 august 2012, Curtea Constituțională a invalidat referendumul din cauza prezenței insuficiente la vot, permițându-i lui Băsescu să revină în funcție. Aceste evenimente au evidențiat tensiunile politice din România și au subliniat rolul esențial al Curții Constituționale și al Parlamentului în procedurile de suspendare a președintelui.¹²⁵⁶

6. Concluzii

Suspendarea Președintelui reprezintă un mecanism fundamental al democrației constituționale, având scopul de a proteja echilibrul puterilor în stat și de a sancționa eventualele abuzuri ale șefului statului. Deși această procedură este prevăzută în mai multe democrații, utilizarea sa în România reflectă atât complexitatea juridică și politică a procesului, cât și tensiunile dintre instituțiile statului.

De-a lungul istoriei politice a țării, mecanismul suspendării a generat controverse și dezbateri intense, fiind invocat în contexte politice marcate de polarizare și conflict. Faptul că procedura a fost

¹²⁵² https://en.wikipedia.org/wiki/Traian_B%C4%83sescu, accesat la data 19.12.2024.

¹²⁵³ <https://adevarul.ro/politica/traian-basescu-si-suspendarile-sale-sase-ani-de-1530163.html>, accesat la data 19.12.2024

¹²⁵⁴ <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/196/art07-Teslovan.php?utm>, accesat la data 29.12.2024

¹²⁵⁵ DECIZIE 730 09/07/2012 - Portal Legislativ, accesat la data 19.12.2024

¹²⁵⁶ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/139554?utm>, accesat la data 19.12.2024

folosită în mai multe rânduri demonstrează importanța sa, dar și riscurile asociate unei posibile utilizări abuzive. Din această perspectivă, Curtea Constituțională are un rol crucial în garantarea respectării Constituției și în stabilirea unui echilibru între Parlament și Președinție.

Exemplele din practica politică românească, inclusiv încercările nereușite de suspendare, subliniază dificultatea de a demonstra „faptele grave” necesare declanșării procedurii și importanța unor reguli clare și imparțiale. Acestea reflectă și nevoia de maturitate politică în utilizarea acestui instrument, astfel încât să servească interesului public și nu agendelor politice de moment.

În concluzie, suspendarea președintelui este o măsură extremă, justificată doar în cazuri excepționale de încălcare a Constituției. Ea trebuie să rămână un instrument de ultim resort, utilizat cu responsabilitate și respect pentru valorile democratice, pentru a menține integritatea instituțiilor statului și încrederea cetățenilor în funcționarea acestora.

Referințe

ddd. Cursuri, Tratamente, Monografii, articole de specialitate

- Iorgovan, A, Tratat de drept constituțional, Editura All Beck, București, 2001
- Preda, Cristian. *România postcomunistă: un bilanț*. Editura Polirom, Iași, 2011
- Cristian Ionescu, Raporturile Parlamentului cu Guvernul și Președintele României, editura Universul Juridic, București, 2013
- Popescu, I. *Politica românească post-decembristă*, București, 1999
- Boia, Lucian. *Istorie și mit în conștiința românească*. București, 2001, Editura Humanitas
- Stan, Lavinia. *România în tranziție: provocări și controverse*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană
- Gallagher, Tom. *Romania after Ceausescu: The Politics of Intolerance*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2005

eee. Legislație

- Constituția României. Monitorul Oficial, București, 1991, Art. 95.

fff. Jurisprudență

- Curtea Constituțională a României. *Decizii și hotărâri*. Monitorul Oficial, București, 1994
- Decizia Curții Constituționale nr. 266 din 11 Martie 2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 322 din 14 Mai 2007
- Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 5 Aprilie 2007, publicată în Monitorul Oficial nr. 258 din 18 Aprilie 2007

ggg. Site-uri web

- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/139554?utm>
- DECIZIE 730 09/07/2012 - Portal Legislativ
- <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/196/art07-Teslovan.php?utm>
- <https://adevarul.ro/politica/traian-basescu-si-suspendarile-sale-sase-ani-de-1530163.html>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Traian_B%C4%83sescu

GRAȚIEREA INDIVIDUALĂ - ATRIBUȚIE A PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI

Denisa Elena STOICA*
Ștefania Elena STOICA*

Abstract

Grațierea individuală reprezintă o atribuție constituțională exclusivă a Președintelui României, reglementată de art. 94 lit. d) din Constituție, de care uneori poate uza. Această prerogativă este definită drept un drept absolut și discreționar al șefului statului, care nu are obligația de a-și motiva decizia de grațiere.

Potrivit Curții Constituționale, grațierea este o măsură de clemență care constă în iertarea unui condamnat de executarea integrală sau parțială a pedepsei ori în comutarea acesteia într-una mai ușoară. Spre deosebire de alte state care au prevăzut expres în constituțiile lor anumite limitări ale dreptului de grațiere, Constituția României nu instituie restricții sau condiționări pentru exercitarea acestei atribuții. Președintele României decide în materia grațierii individuale, fără a fi necesară îndeplinirea unor condiții suplimentare decât contrasemnătura Primului-ministru și apoi publicarea în Monitorul Oficial a decretului respectiv, iar Parlamentului României revenindu-i dreptul de a decide în materia grațierii colective prin lege organică, fiind liber să instituie orice condiții și excepții în aceasta materie.

Keywords: grațierea individuală, Președintele României, atribuție, Constituție, studiu de caz

1. Introducere

La origine, grațierea este un drept regal și chiar divin, pentru că monarhul era întruchiparea voinței divine, prin care avea drept de viață și de moarte asupra supușilor săi. Această atribuție, conferită șefilor de stat, este exercitată de secole. De-a lungul istoriei, această atribuție a fost folosită de șefii de state și pentru a câștiga avantaje politice, dar nu numai. Astăzi, actul de clemență are o

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: denystoica2004@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (claudia@cliza.ro) și conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (stefanelena@univnt.ro).

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: stefystoica04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (claudia@cliza.ro) și conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (stefanelena@univnt.ro).

natură juridică constituțională și reprezintă voința suveranității politice. Actul de grațiere este întâlnit și în regimurile democratice, dar și în cele totalitare.¹²⁵⁷

Gratierea în dreptul românesc se referă la actul autorității publice, în special al președintelui României, prin care se dispune renunțarea totală sau parțială la executarea unei pedepse aplicate unei persoane condamnate. Este o formă de clemență, prin care statul iartă o parte din consecințele unei infracțiuni sau ale condamnării unei persoane, de obicei din motive umanitare sau sociale.

Reglementarea grațierii în dreptul românesc:

- **Constituția României**, articolul 94, litera (j) prevede că președintele are dreptul să acorde grațierea, atât totală, cât și parțială, a pedepselor aplicate de instanțele de judecată. Acest drept este discreționar, adică președintele decide în mod liber dacă și când va acorda grațiere.
- **Legea nr. 546/2002 privind grațierea** reglementează procedura de acordare a grațierii, iar acest proces poate fi inițiat doar de președinte. În general, grațierea poate viza pedepse privative de libertate (închisoare) sau pedepse complementare, cum ar fi interdicția de a ocupa funcții publice.

Tipuri de grațiere:

- **Grațiere totală:** Se șterge complet pedeapsa, iar persoana condamnată nu mai trebuie să execute nicio parte din pedeapsa stabilită.
- **Grațiere parțială:** Se reduce pedeapsa aplicată, astfel încât condamnatul să execute doar o parte din pedeapsa inițială.
- **Grațierea unor pedepse complementare:** Se poate aplica și pentru pedepsele complementare,¹²⁵⁸

Cererea de grațiere individuală, împreună cu actele anexate, se adresează Președintelui României și poate fi făcută de:

- hhh. persoana condamnată, apărătorul ori reprezentantul legal al acesteia;
- iii. soțul persoanei condamnate, ascendenții, descendenții, frații, surorile ori copiii acestora, precum și de aceleași rude ale soțului persoanei condamnate.

Gratierea acordată unei singure persoane se poate realiza printr-o cerere sau din oficiu, după emiterea hotărârii de condamnare definitivă. O dată acordată grațierea individuală, aceasta nu mai poate fi revocată

Cine poate înainta cerere de grațiere individuală către Președintele României:

- persoana fizică ce este condamnată, cererea acesteia putând fi înaintată de apărător sau reprezentantul legal; rude ale persoanei fizice condamnate: soț/soție, ascendenți, descendenți, frați, surori, copii;
- în cazul persoanei juridice condamnate cererea poate fi înaintată de reprezentantul legal sau de către avocat.

În vederea redactării cererii de grațiere se vor specifica datele de identificare ale persoanei condamnate și motivul justificat pentru care se solicită grațierea. La cererea de grațiere individuală pentru persoana fizică se atașează următoarele acte și documente: hotărârea definitivă de condamnare în copie legalizată; certificatul de cazier judiciar; act de stare civilă; certificate medicale; raport de anchetă socială; alte acte, în funcție de fiecare caz.

¹²⁵⁷ Informație publică disponibilă la adresa

[wwwhttps://lege5.ro/gratuit/gm3tmmzyg44q/aspecte-de-drept-comparat-referitoare-la-gratierea-individuala-intre-constrangere-constitucionala-si-prerogativa-discretionara-a-sefului-statalui](https://lege5.ro/gratuit/gm3tmmzyg44q/aspecte-de-drept-comparat-referitoare-la-gratierea-individuala-intre-constrangere-constitucionala-si-prerogativa-discretionara-a-sefului-statalui), accesat la data de 15.02.2025

¹²⁵⁸ I.Mândru, Editura Juridica, București, 1998, pag.139-159

La cererea de grațiere individuală pentru persoana juridică se atașează următoarele acte și documente:

- Hotărârea definitivă de condamnare în copie legalizată;
- Adeverința de autorizare a înființării persoanei juridice, care poate fi emisă de către organul care a înregistrat persoana juridică;
- Alte avize și adeverințe care să prezinte justificări pentru cererea grațierii.

După ce primește dosarul complet alături de cererea de grațiere, Președintele României poate să solicite, în funcție de caz informații suplimentare prin avize consultative de la Ministerul Justiției, de la organele administrației publice, conducătorului spațiului unde se află deținutul, organelor judecătorești, organelor de poliție, etc.

Decretul de grațiere se va publica în Monitorul Oficial și va conține următoarele: date de identificare pentru persoana condamnată: nume, prenume, sediul, cod de înregistrare fiscală, după caz; detalii privind hotărârea judecătorească de condamnare; pedeapsa aplicată de instanță; modul în care se acordă grațierea, total sau parțial.

Condiții privind acordarea grațierii individuale

”Se poate obtine grațiere individuală pentru una sau mai multe pedepse, dar numai pentru cele care vizează măsuri educative privative de libertate.

Nu se vor grația: pedepse care au fost executate; în situația în care executarea pedepsei nu a început din motive justificate; în cazul condamnarilor în care executarea pedepsei se suspendă; pedepse complementare.¹²⁵⁹

Grațierea nu înseamnă ștergerea condamnării penale din cazierul judiciar, dar poate avea efecte importante în ceea ce privește punerea în libertate a unei persoane care a executat o parte din pedeapsă. De asemenea, grațierea nu influențează eventualele daune civile sau răspunderea civilă a condamnatului. Grațierea în dreptul românesc este un instrument juridic prin care autoritățile își manifestă clementa față de condamnați, în funcție de anumite condiții și criterii legale, având un rol esențial în sistemul de justiție penală, dar și în protejarea drepturilor omului.^{1260,}

2. Conținut lucrare

2.1. Atribuția grațierii individuale din perspectivă istorică

3.1. Perioada anterioară anului 1990

3.1.1. Regele Carol I

”Atribuția de grațiere a apărut în România odată cu Constituția din 1866, sub domnia lui Carol I, fiind inspirată de constituțiile monarhice din Europa Occidentală. În acea perioadă, reflecta ideea că monarhul, ca suveran desemnat de Dumnezeu, avea puterea de a manifesta clemență în cazuri excepționale. După proclamarea republicii, această atribuție a fost menținută, fiind inclusă și în Constituția din 1991, care îi oferă Președintelui României dreptul exclusiv de a acorda grațiere individuală.

În perioada domniei lui Carol I (1866-1914), actele de grațiere au fost reglementate și utilizate ca măsuri de clemență, însă în contextul specific al vremii, acestea aveau o semnificație

¹²⁵⁹ Informație publică disponibilă la adresa [www.https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/](https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/), accesat la data de 15.02.2025

¹²⁶⁰ Informație publică disponibilă la adresa [www.https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/](https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/), accesat la data de 15.02.2025

politică și socială distinctă față de cele din perioada modernă. Grațierea era adesea folosită pentru a sprijini stabilitatea politică și pentru a răspunde la evenimente și situații sociale, cum ar fi revoltele sau conflictele interne.”¹²⁶¹

Contextul istoric și legal al actelor de grațiere în timpul lui Carol I

”**Constituția din 1866:** Constituția adoptată în timpul domniei lui Carol I acorda monarhului puterea de a acorda grațierea. Conform articolului 82 din Constituție, „Regele are dreptul să acorde grațierea, totală sau parțială, a pedepselor”, iar acest drept putea fi exercitat printr-un decret regal. De asemenea, în această perioadă, grațierea se aplica în special în domeniul penal, fiind un act de clemență exercitat în mod exclusiv de către Rege.

Grațierea ca instrument de consolidare a autorității regale: În perioada lui Carol I, grațierea a fost folosită și ca instrument politic, pentru a liniști conflictele interne și pentru a reconcilia anumite grupuri sociale sau politice.

Grațierea în contextul revolțelor și al tensiunilor politice: În timpul lui Carol I, au avut loc mai multe revolte și mișcări politice (de exemplu, Revolta de la 1870 sau Mișcarea de la 1907), iar actele de grațiere au fost folosite pentru a amnistia participanții la aceste evenimente, ca o modalitate de a reduce tensiunile și de a asigura ordinea socială.

Exemple de acte de grațiere semnificative în timpul lui Carol I

”**Grațierea din 1870:** După o perioadă de tensiuni politice în urma războiului din 1866 și a instaurării monarhiei, în anul 1870, Carol I a acordat o grațiere pentru cei care participaseră la mișcările de revoltă sau la diverse acte de opoziție față de autoritatea monarhică. Aceste acte de grațiere aveau rolul de a consolida autoritatea regelui și de a crea o atmosferă de reconciliere socială și politică.

Grațierea din 1913: La sfârșitul primelor decenii ale domniei, Carol I a acordat o grațiere generală pentru a încuraja stabilitatea regatului, în contextul tensiunilor politice interne și externe. De asemenea, era o modalitate de a înlătura unele nemulțumiri și de a întări poziția monarhului.”¹²⁶²

Efectele grațierii în perioada lui Carol I

Impactul social și politic; Instrument de legitimare politică: **actele de grațiere din perioada lui Carol I** reflectau nu doar o practică legală, dar și o politică de stabilizare și reconciliere în fața unor conflicte politice și sociale. Aceste acte aveau atât o funcție juridică, cât și una politică, contribuind la consolidarea autorității monarhice și la calmarea tensiunilor interne ale regatului.”¹²⁶³

3.1.2. Regele Ferdinand I

” Partea superioară a formularului

Partea inferioară a formularului

În timpul domniei Regele Ferdinand I al României (1914–1927), actele de grațiere au fost reglementate și utilizate în contextul unor perioade de mari schimbări și conflicte, cum ar fi Primul Război Mondial și crizele politice interne care au marcat această perioadă. Ferdinand I a fost un monarh care a avut o mare influență asupra consolidării statului român modern și asupra participării României în război, iar grațierea a fost folosită uneori ca un instrument pentru a sprijini reconstrucția socială și reconcilierile politice după conflicte.

Exemple de acte de grațiere în timpul domniei lui Ferdinand I

”**Grațierea din 1917:** După începutul Primului Război Mondial și în contextul dificultăților economice și sociale cu care se confrunța România, Regele Ferdinand a acordat o **grațiere**

¹²⁶¹ Informație publică disponibilă la adresa [www.https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/](https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/), accesat la data de 15.02.2025

¹²⁶² Paul Lindenberg, Carol I al României, Editura Humanitas, pag.272

¹²⁶³ Paul Lindenberg, Carol I al României, Editura Humanitas, pag.272

parțială a celor condamnați pentru infracțiuni politice sau de altă natură, pentru a stimula reconcilierea și stabilitatea socială.

Grațierea după Marea Unire din 1918: În perioada imediat următoare Marii Uniri din 1918, când România a aderat la noile teritorii și a avut loc un proces de consolidare națională, Regele Ferdinand a acordat o serie de acte de grațiere ca semn de reconciliere între românii din diverse provincii istorice, inclusiv din Transilvania, Basarabia și Bucovina.”¹²⁶⁴

În timpul domniei lui Ferdinand I, grațierea a avut mai multe motive esențiale: reconciliere socială și politică; motive umanitare; reconstrucția statului român după război.

Impactul grațierii în timpul lui Ferdinand I

Efectele sociale: Grațierea a contribuit la reducerea tensiunilor interne și a sprijinit procesul de reconstrucție socială după război.

Impactul asupra stabilității politice: Într-o perioadă de instabilitate politică postbelică, grațierea a ajutat la stabilizarea regatului și la consolidarea autorității monarhului Ferdinand I.

Partea superioară a formularului

Partea inferioară a formularului

Actele de grațiere în timpul domniei lui Ferdinand I au fost un instrument esențial pentru reconcilierea socială și politică în contextul unui stat aflat în reconstrucție după Primul Război Mondial, având un rol semnificativ în pacificarea și stabilizarea României în perioada interbelică.”¹²⁶⁵

3.1.3. Regele Carol al II-lea

”În timpul domniei lui Carol al II-lea (1930-1940), actele de grațiere au fost folosite ca măsuri politice și sociale pentru a întări autoritatea regală și pentru a răspunde unor situații de instabilitate internă și internațională. Carol al II-lea a fost un monarh care a avut o perioadă destul de turbulentă, marcată de schimbări politice, conflicte sociale și o criză economică, iar grațierea a fost uneori un instrument folosit pentru a gestiona aceste tensiuni. Carol al II-lea a adoptat un regim autoritar, iar în 1938 a instaurat dictatura regală, prin abrogarea Constituției și suspendarea partidelor politice. În acest context, grațierea putea fi folosită ca un instrument politic pentru a întări controlul monarhic și pentru a reconcilia diverse facțiuni sau pentru a demonstra clemență în fața unor conflicte politice.

Grațierea din 1938 (instaurarea dictaturii regale): În 1938, după ce Carol al II-lea a instaurat dictatura regală, a fost acordată o grațiere pentru a înlătura o parte dintre efectele represiunii politice. În contextul în care monarhul își întărea controlul autoritar asupra țării, grațierea a fost folosită pentru a liniști anumite grupuri și pentru a preveni destabilizarea regimului său

Motivul acordării grațierii în timpul domniei lui Carol al II-lea : controlul politic; măsuri economice și sociale; consolidarea autorității monarhice. În perioada domniei lui Carol al II-lea, actele de grațiere au avut un caracter politic pronunțat și au fost folosite pentru a gestiona conflictele interne și externe, pentru a întări autoritatea monarhului și pentru a contribui la reconcilierea națională într-un context de instabilitate politică și socială.”¹²⁶⁶

3.1.4. Regele Mihai I

”În timpul domniei Regele Mihai I (1940-1947), actele de grațiere au avut o semnificație majoră în contextul unei perioade extrem de tulburi din istoria României, marcată de schimbări politice și sociale profunde și de influențele externe puternice, în special în contextul celui de-al

¹²⁶⁴ Constantin I.Stan, Regele Ferdinand Întregitorul 1914-1927, Editura Paideia Istorie, București,2020, pag.101

¹²⁶⁵ Constantin I.Stan, Regele Ferdinand Întregitorul 1914-1927, Editura Paideia Istorie, București,2020, pag.101

¹²⁶⁶ Petre Țurlea, Regele Carol al II-lea și camarila regală, Editura SemnE, București,2010, pag.321-363

Doilea Război Mondial și instalarea regimului comunist. Grațierea, ca instrument politic, a fost folosită atât de către regimul regal cât și în perioada în care Mihai I era sub presiune externă și internă.

În timpul domniei Regelui Mihai I, grațierea a fost reglementată conform Constituției din 1923, care prevedea dreptul monarhului de a acorda grațierea totală sau parțială a pedepselor prin decret regal.

Exemple de acte de grațiere în timpul domniei lui Mihai I

”Grațierea din 1941: În timpul regimului lui Ion Antonescu, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, Regele Mihai I nu a avut un control total asupra guvernului, care era în mare parte sub autoritatea generalului Antonescu. Totuși, grațierea a fost folosită de către autoritățile guvernamentale pentru a reduce numărul celor care erau încarcerați.

Grațierea din 1945-1946: Grațierea a vizat în special deținuții politici și pe cei condamnați pentru activități împotriva regimurilor precedente.

Grațierea din 1947: În perioada 1945-1947, grațierea a fost o metodă prin care Regele Mihai I a încercat să își păstreze autoritatea și să arate un anumit nivel de clemență în fața presiunilor externe, mai ales din partea Uniunii Sovietice și a mișcărilor comuniste interne.”¹²⁶⁷

În timpul domniei Regelui Mihai I, actele de grațiere au avut rolul de a sprijini reconcilierile interne în contextul unui război mondial devastator și al unor schimbări politice rapide. Acestea au fost folosite ca măsuri pentru a menține ordinea internă și pentru a încerca să se construiască o anumită unitate națională”.¹²⁶⁸

3.1.5. Președintele Gheorghe Gheorghiu Dej

”În perioada în care Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost liderul României (1948–1965), actele de grațiere au fost un instrument important al regimului comunist pentru a consolida puterea Partidului Muncitoresc Român (PMR) și pentru a gestiona relațiile interne și externe ale statului.

Rolul grațierii în regimul comunist: În perioada dictaturii lui Gheorghiu-Dej, grațierea a fost utilizată cu scopuri politice precise, uneori pentru a demonstra o anumită clemență, dar, de regulă, grațierea nu a avut rolul de a înlătura represiunea politică. Actele de grațiere erau folosite pentru a reduce presiunea asupra închisorilor și pentru a obține un control mai mare asupra populației.”¹²⁶⁹

Exemple de acte de grațiere în timpul domniei lui Gheorghiu-Dej

”Grațierea din 1964: Un decret semnificativ de grațiere a fost emis în 1964, după schimbările politice interne și în contextul unei relaxări parțiale a regimului. În 1964, Gheorghiu-Dej a acordat grațierea pentru o mare parte dintre deținuții politici, în special pentru aceia care fuseseră încarcerați în perioada stalinistă, în timpul represiunilor din anii 1950.

În mod general, **actele de grațiere** în perioada lui Gheorghiu-Dej au vizat mai ales deținuții care nu reprezentau o amenințare pentru regim.

Grațierea din 1965 (după moartea lui Gheorghiu-Dej): După moartea lui Gheorghiu-Dej în 1965, în momentul în care **Nicolae Ceaușescu** a preluat puterea, au fost implementate noi acte de grațiere, însă acestea au fost mult mai largi și mai semnificative în contextul unui regim care încerca să se modernizeze și să se prezinte drept mai „uman” față de poporul roman, reprezentând o continuare a regimului început de Gh. Gheorghiu-Dej”.

¹²⁶⁷ Traian D. Lazăr, Jurnalul Regelui Mihai I de România. Reconstituit după acte și documente contemporane. Volumul I: 1920-1940, Editura Demiurg, București, 2011, pag. 127-128

¹²⁶⁸ Traian D. Lazăr, Jurnalul Regelui Mihai I de România. Reconstituit după acte și documente contemporane. Volumul I: 1920-1940, Editura Demiurg, București, 2011, pag. 127-128

¹²⁶⁹ Gheorghe Apostol, Eu și Gheorghe Gheorghiu-Dej, Paul Editions, București, 2022, pag. 64

Motivele acordării grațierii în timpul regimului Gheorghiu-Dej

Controlul asupra populației: Reducerea supraaglomerării din închisori: Reconcilierea socială parțială. În timpul domniei lui **Gheorghe Gheorghiu-Dej**, **actele de grațiere** au avut un rol politic important, fiind folosite pentru a reduce tensiunile interne, pentru a controla populația și pentru a oferi o imagine de clemență, fără a pune în pericol stabilitatea regimului comunist.¹²⁷⁰

3.1.6. Președintele Nicolae Ceaușescu

”În timpul regimului lui Nicolae Ceaușescu (1965-1989), actele de grațiere au fost folosite într-un mod selectiv și strategiat pentru a sprijini politica regimului și pentru a-și menține controlul asupra populației, fără a da semne de slăbiciune în fața opoziției politice. Grațierea a avut atât un rol simbolic, cât și unul utilitar, fiind utilizată în funcție de contextul social, economic și politic, dar în același timp, regimul a continuat să mențină o politică represivă față de cei considerați inamicii statului sau ai partidului comunist.

Actele de grațiere în timpul lui Ceaușescu

Consolidarea regimului Ceaușescu: După moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej în 1965 și preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu, grațierea a fost folosită pentru a obține sprijinul populației și pentru a arăta o față de "mărinimie" a regimului.

Represiune politică și control strict: Deși grațierea a fost folosită ca un instrument pentru a arăta un anumit grad de clemență, regimul Ceaușescu a fost profund represiv, mai ales în ceea ce privește opoziția politică.

Politica internațională: Grațierea a fost, uneori, utilizată și în scopuri externe, pentru a îmbunătăți imaginea regimului în fața comunității internaționale.

Exemple de acte de grațiere în timpul regimului Ceaușescu

”Grațierea din 1977: În 1977, în urma mineriadei din acel an, regimul Ceaușescu a acordat o amnistie parțială pentru minerii care participaseră la protestele din Valea Jiului, dar nu și pentru liderii opoziției politice sau pentru disidenți.

Grațierea din 1989: Deși în 1989, în preajma căderii regimului, Ceaușescu a emis un decret de grațiere, acesta nu a avut un impact semnificativ asupra proceselor politice interne și a fost considerat mai degrabă un gest simbolic.”¹²⁷¹

Motivele acordării grațierii în timpul regimului Ceaușescu : politica de "mărinimie" pentru a întări controlul regimului; ubținerea sprijinului populației; reducerea supraaglomerării din închisori.

Simbolismul grațierii: grațierea a avut și un rol simbolic, mai ales în fața comunității internaționale, dar nu a schimbat natura autoritară a regimului, care a continuat să fie unul extrem de represiv. În timpul regimului **Nicolae Ceaușescu**, **actele de grațiere** au fost folosite ca un instrument pentru consolidarea regimului și pentru a prezenta o imagine favorabilă populației și lumii externe. Grațierea a fost aplicată mai ales pentru infrațiuni economice sau administrative.

În perioada **Președintelui Ion Iliescu** (1990–1996, 2000–2004), **actele de grațiere** au fost folosite într-un context de tranziție de la regimul comunist la democrație, iar politica de grațiere a avut scopuri politice, sociale și economice, având în vedere atât moștenirea dictaturii lui Nicolae Ceaușescu, cât și nevoia de reconciliere națională după 1989. Grațierea a fost utilizată pentru a spori stabilitatea internă, pentru a face față crizelor economice și sociale și pentru a arăta o deschidere către o nouă politică socială, dar și pentru a rezolva problemele cu supra-aglomerarea din închisori.”¹²⁷²

¹²⁷⁰ Gheorghe Apostol, *Eu și Gheorghe Gheorghiu-Dej*, Paul Editions, București, 2022, pag. 64

¹²⁷¹ Thomas Kunze, *Nicolae Ceaușescu, o biografie*, Editura Vremea, 2001, București, pag. 200-201

¹²⁷² Thomas Kunze, *Nicolae Ceaușescu, o biografie*, Editura Vremea, 2001, București, pag. 200-201

3.2 Perioada 1990-prezent:

3.2.1 Decretul de grațiere din 1990:

”**Ion Iliescu** a emis un decret de grațiere în anul 1990. Acesta a fost semnat de către președinte în scopul de a ajuta la împăcarea națională și pentru a elibera o mare parte dintre deținuții care fuseseră condamnați sub regimul Ceaușescu pentru activități politice, economice sau pentru „delict de opinie. Acest decret a fost important pentru că a permis **eliberarea multor disidenți politici**.

Reconcilierea națională post-comunistă: În primii ani după 1989, România trecea printr-o perioadă de reconstrucție politică și socială, iar grațierea a fost un instrument folosit pentru a favoriza o reconciliere națională între cei care suferiseră sub regimul comunist și cei care fuseseră implicați în sistemul politic anterior.

Miron Cozma a fost **grațiat parțial** de Președintele **Ion Iliescu** în 2004, în urma unei perioade de detenție și a unor condamnări pentru instigare la violență, și pentru rolul său în evenimentele care au avut loc în 1991 și 1999. În 2004, **Ion Iliescu**, aflat la finalul celui de-al doilea mandat de președinte, a semnat un decret de grațiere prin care **Miron Cozma** a fost eliberat din detenție. Grațierea lui Cozma a fost subiectul multor controverse, atât pe plan politic, cât și pe plan social. Mulți au considerat că acest gest a fost o eroare politică, deoarece Miron Cozma a fost asociat cu violentele care au marcat perioada mineriadelor, iar grațierea sa ar fi putut da un mesaj negativ despre impunitatea față de acțiunile violente și nerespectarea legii.”¹²⁷³

3.2.2. Președintele Emil Constantinescu

”Grațierea lui Maricel Păcuraru a avut loc în 1999, în timpul mandatului președintelui Emil Constantinescu. Păcuraru, un om de afaceri condamnat pentru infracțiuni economice, a fost grațiat parțial după ce a depus mai multe cereri invocând starea sa de sănătate și situația familială. Una dintre cererile sale a fost aprobată, deși în trecut a avut condamnări pentru fapte similare. Decizia a fost controversată, fiind criticată pentru că ar fi ignorat gravitatea faptelor sale și a rămas subiect de dezbateră publică privind integritatea și aplicarea legii în România.”¹²⁷⁴

Președinții Ion Iliescu, Emil Constantinescu și Traian Băsescu, au emis în total 162 de decrete de grațiere între 1991 și 2014.

În timpul mandatelor sale ca președinte al României (2014-2024), Klaus Iohannis nu a acordat niciun act de grațiere individuală, devenind primul șef de stat român din perioada post-decembristă care nu a utilizat această prerogativă prezidențială. Până la sfârșitul anului 2023, Administrația Prezidențială a raportat respingerea a 201 cereri de grațiere. Lipsa actelor de clemență sub Iohannis reflectă o abordare strictă, orientată spre respectarea hotărârilor judecătorești.

4. Studiu de caz - Grațierea în istoria lumii

4.1. Statele Unite ale Americii

”Grațierea lui Richard Nixon de către președintele Gerald Ford, una dintre cele mai controversate decizii politice din istoria americană, a avut loc la 8 septembrie 1974. Ford, care devenise președinte cu o lună înainte, pe 9 august 1974, după demisia lui Nixon în urma scandalului Watergate, a emis o proclamație oficială prin care acorda fostului președinte grațiere completă și absolută pentru orice infracțiuni pe care le-ar fi putut comite în timpul mandatului său.

Contextul deciziei: Acest scandal major, legat de spargerea sediului Partidului Democrat și de eforturile ulterioare de mușamalizare, a dus la punerea sub acuzare Nixon și-a dat demisia pentru

¹²⁷³ Ion Iliescu, *Fragmente de viață și de istorie trăită*, Editura Litera, 2011, București, pag. 30

¹²⁷⁴ Dinu C. Giurescu, *Istoria României în date*, Editura Enciclopedica, 2010 București, pag.1000.

a evita o posibilă destituire Gerald Ford a justificat decizia ca un mod de a ajuta țara să treacă peste criza politică generată de Watergate. În discursul său, Ford a declarat că o eventuală punere sub acuzare și judecare a lui Nixon ar fi prelungit tensiunile politice și ar fi afectat stabilitatea națională.

Decizia a afectat negativ popularitatea lui Gerald Ford și a fost unul dintre factorii care au contribuit la înfrângerea sa în alegerile prezidențiale din 1976. Mulți au văzut grațierea ca pe un act de complicitate, acuzându-l pe Ford că a încheiat un "târg" cu Nixon pentru a obține poziția de președinte. Suporterii deciziei au argumentat că Ford a dat dovadă de curaj, punând interesul națiunii înaintea intereselor politice proprii. În 2001, Gerald Ford a fost distins cu Premiul Profil în Curaj de către Fundația John F. Kennedy, pentru decizia sa de a-l grația pe Nixon, considerată un act de curaj politic.¹²⁷⁵

4.2. Franța

Grațieri notabile în secolele XX și XXI

25. Grațierea lui Philippe Pétain (1951):

- Mareșalul Pétain, liderul regimului de la Vichy, fusese condamnat la moarte pentru colaboraționism după al Doilea Război Mondial.
- Președintele Charles de Gaulle i-a comutat pedeapsa la închisoare pe viață, din motive umanitare, având în vedere vârsta înaintată a lui Pétain.

26. Grațierea parțială a lui Jacqueline Sauvage (2016):

- Președintele François Hollande a acordat grațiere parțială unei femei condamnate pentru uciderea soțului său, un act care a declanșat o dezbatere națională despre violența domestică. Sauvage a fost eliberată după ce petițiile publice și sprijinul societății civile au făcut presiuni asupra guvernului.

”În mod tradițional, președinții francezi foloseau dreptul de grațiere în mod mai frecvent înainte de reforma din 2008. Grațierea colectivă era obișnuită la începutul mandatului sau cu ocazia sărbătorilor naționale. În secolul XXI, grațierea este mult mai rară și limitată la cazuri individuale, pentru a evita acuzațiile de favoritism politic sau subminarea independenței judiciare. În Franța contemporană, grațierea prezidențială este văzută ca o măsură de excepție, aplicată în situații care implică considerații umanitare sau controversate sociale semnificative.”¹²⁷⁶

4.3. Regatul Marii Britanii

”În Marea Britanie, grațierea este o prerogativă regală cunoscută sub denumirea de "Royal Prerogative of Mercy". Această practică, veche de secole, permite monarhului, la recomandarea guvernului, să anuleze sau să modifice o condamnare penală. Deși este folosită rar în timpurile moderne, grațierea rămâne un instrument legal important. Puterea de a acorda grațiere aparține formal monarhului, dar, în practică, este exercitată la recomandarea ministrului de interne sau a guvernului britanic.

Cazuri notabile de grațiere:

27. Grațieri pentru militarii din Primul Război Mondial (2006):

¹²⁷⁵ Morris Sherman, *Amnesty in America*, ed. New Jersey Library Association, 1974, pag.

¹²⁷⁶ Sophie Wahnich, *Une histoire politique de l'amnistie*, Édition Presses Universitaires de France, 2007, pag. 95

- Parlamentul britanic a aprobat o grațiere colectivă postumă pentru soldații executați pentru lașitate sau dezertare în timpul Primului Război Mondial, recunoscând circumstanțele dificile în care aceștia au acționat.
28. Grațierea lui Derek Bentley (1993):
- Derek Bentley, executat în 1953 pentru crimă, a fost grațiat postum după ce s-a stabilit că procesul său fusese profund nedrept. Acest caz este un exemplu al utilizării grațierii pentru corectarea erorilor judiciare.

În Marea Britanie, grațierea este un gest rar, rezervat situațiilor în care alte mecanisme legale nu pot rezolva o problemă. Astăzi, rolul principal al grațierii în Marea Britanie este acela de a oferi o cale de corectare pentru nedreptăți evidente, în spiritul dreptății și al reconcilierii istorice.”¹²⁷⁷

4.4. Germania

”În Germania, spre deosebire de alte țări, cum ar fi Franța sau Regatul Unit, în Germania, această prerogativă nu este exercitată de un monarh sau președinte în mod unilateral, ci este gestionată în mod descentralizat și cu implicarea sistemului judiciar. Spre deosebire de alte țări, grațierea în Germania este extrem de rară și utilizată doar în circumstanțe excepționale. Sistemul judiciar independent și eficient reduce necesitatea unor astfel de intervenții.”¹²⁷⁸

4.5. Republica Populară Chineză

”În China, grațierea este un proces rar și reglementat strict, fiind prevăzută în legislația națională și în Constituția Republicii Populare Chineze. Spre deosebire de unele țări unde grațierea este un instrument frecvent folosit, în China aceasta este rezervată în principal pentru ocazii speciale sau simbolice și are loc numai cu aprobarea Adunării Naționale a Reprezentanților Poporului (ANRP), principalul organ legislativ al țării. Grațierea este utilizată de obicei pentru a marca aniversări naționale importante sau evenimente politice majore, cum ar fi:

- 2015: În cinstea celei de-a 70-a aniversări a victoriei în Al Doilea Război Mondial, președintele Xi Jinping a emis un decret de grațiere pentru anumite categorii de prizonieri, inclusiv veterani de război și persoane în vârstă sau cu dizabilități.
- 2019: Cu ocazia celei de-a 70-a aniversări a înființării Republicii Populare Chineze, au fost grațiate anumite persoane condamnate, inclusiv prizonieri care au demonstrat bună conduită.

Grațierea în China, deși rareori utilizată, este semnificativă în contextul său cultural și politic, fiind mai degrabă un simbol al puterii centrale decât o măsură frecventă de justiție sau clemență.”¹²⁷⁹

4.6. Japonia

Grațierea generală a fost utilizată de mai multe ori pentru a marca evenimente legate de familia imperială:

- 1990: La încoronarea împăratului Akihito, au fost grațiate sute de mii de persoane.
- 2019: Grațierea generală pentru urcarea pe tron a împăratului Naruhito a inclus restabilirea drepturilor civile pentru infracțiuni minore.

¹²⁷⁷ Criminal Justice Act 2003

¹²⁷⁸ Legea Fundamentală a Republicii Federale Germania, art.60, alin (1)

¹²⁷⁹ Legea Penală a Republicii Populare Chineze, art.50

Relevantă modernă

”Într-o societate cu valori conservatoare, grațierea este percepută nu ca un simplu act de clemență, ci ca un mijloc de a celebra evenimentele definiției ale statului sau de a marca tranzițiile istorice. Astfel, Japonia menține o tradiție juridică și culturală unică, în care grațierea se conectează cu evenimentele de importanță națională, mai degrabă decât cu nevoia de a corecta greșelile sistemului penal de zi cu zi. Grațierea în Japonia este mai mult un simbol al unității naționale și al reconcilierii sociale decât o măsură practică folosită frecvent. Această abordare conservatoare reflectă accentul pe echilibrul social și respectarea sistemului de justiție. Această raritate și selectivitate subliniază respectul profund pentru statul de drept și responsabilitatea autorităților în aplicarea sa.”¹²⁸⁰

Grațierea individuală este un act de clemență esențial într-un sistem juridic echilibrat, dar succesul și legitimitatea sa depind de modul în care este aplicată, de transparență și de evitarea utilizării sale în scopuri politice sau personale. Implementată corect, această măsură contribuie la umanizarea justiției și la reintegrarea socială a persoanelor grațiate.

4.7. Coreea de Sud

”Fostă președintă a Coreei de Sud Park Geun-hye, condamnată la 20 de ani de închisoare în urma unui răsunător scandal de corupție care a dus la demiterea ei în 2017, a fost grațiată. Prima femeie aleasă președintă a Coreei de Sud, în 2013, Park Geun-hye a fost condamnată în 2018 pentru că a primit sau a solicitat zeci de milioane de dolari de la conglomerate sud-coreene, printre care Samsung Electronics, a partajat documente clasificate, a pus pe o "listă neagră" artiști care criticau politicile sale ori a demis responsabili care se opuneau abuzurilor sale de putere. Starea de sănătate a fostei președinte, care a fost internată de mai multe ori, a motivat în parte decizia grațierii. Condamnarea unui fost șef de stat a fost "o lecție istorică", a subliniat președinția de la Seul. Coreea de Sud este cunoscută pentru justiția sa dură împotriva foștilor șefi de stat. Cei patru foști președinți sud-coreeni încă în viață au fost condamnați cu toții după încheierea mandatului lor.”¹²⁸¹

5. Concluzii:

Am ales ca temă „gratierea individuală - atributie a Președintelui României” deoarece aceasta reprezintă un subiect de actualitate și importanță în contextul funcționării sistemului de justiție și a relației dintre autoritatea executivă și drepturile cetățenilor. Gratierea individuală este un instrument care poate influența semnificativ destinele unor persoane, iar decizia de a o acorda este, în esență, un act de echilibru între justiție și clemență. Această temă ni s-a părut relevantă, deoarece gratierea individuală poate genera controverse, mai ales în contextul percepției publice despre justiție și despre imparțialitatea autorităților, poate facilita reintegrarea socială a celor condamnați sau poate atenua rigorile unei pedepse considerată excesivă în anumite cazuri. poate genera controverse, mai ales în contextul percepției publice despre justiție și despre imparțialitatea autorităților. De asemenea, atribuirea acestui drept președintelui ridică întrebări importante despre limita puterii executive și despre modul în care aceasta poate influența statutul și credibilitatea sistemului juridic. Astfel, am considerat că analiza acestui subiect este esențială pentru a înțelege atât implicațiile morale și legale ale grațierii, cât și impactul acesteia asupra societății.

¹²⁸⁰ Informație disponibilă la adresa

[www.https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_kenpou.nsf/html/kenpou/en/index_e.htm](https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_kenpou.nsf/html/kenpou/en/index_e.htm), accesat la data 15.02.2025

¹²⁸¹ Informație publică, disponibilă la adresa [www.https://www.digi24.ro/stiri/externe/fosta-presedinta-a-coreei-de-sud-a-fost-gratiata-park-geun-hye-fusese-condamnata-la-20-de-ani-de-detentie-dupa-un-scandal-de-coruptie](https://www.digi24.ro/stiri/externe/fosta-presedinta-a-coreei-de-sud-a-fost-gratiata-park-geun-hye-fusese-condamnata-la-20-de-ani-de-detentie-dupa-un-scandal-de-coruptie), accesat la data 15.02.2025

În opinia noastră, gratierea individuală, ca atributie a Președintelui este un instrument valoros atunci când este folosită cu responsabilitate și discernământ. Gratierea poate oferi o a doua șansă unor persoane care au demonstrat un comportament reabilitat sau care au fost condamnați în circumstanțe excepționale. Cu toate acestea, ea trebuie aplicată cu mare atenție pentru a nu da naștere unor percepții de abuz sau favoritism. Utilizarea excesivă sau lipsită de transparență a acestui instrument poate submina încrederea publicului în sistemul de justiție și poate crea un sentiment de inegalitate.

În concluzie, gratierea individuală trebuie să fie un act bine fundamentat, bazat pe principii de justiție și umanitate, și să fie utilizată doar în cazuri cu adevărat excepționale.

Referințe:

- 1. Constantin I.Stan, Regele Ferdinand Întregitorul 1914-1927, Editura Paideia Istorie, București,2020, pag.101
- 2. Dinu C. Giurescu, Istoria României în date, Editura Enciclopedica, 2010 București, pag.1000
- 3. Gheorghe Apostol, Eu și Gheorghe Gheorghiu-Dej, Paul Editions, București, 2022, pag. 64
- 4. Ion Iliescu, Fragmente de viață și de istorie trăită, Editura Litera, 2011, București, pag. 30
- 5. I.Mândru, Editura Juridica, București, 1998, pag.139-159
- 6. Morris Sherman, Amnesty in America, ed. New Jersey Library Association, 1974, pag. 100
- 7. Paul Lindenberg, Carol I al României, Editura Humanitas, pag.272
- 8. Petre Țurlea, Regele Carol al II-lea și camarila regală, Editura SemnE, București,2010, pag.321-363
- 9. Sophie Wahnich, Une histoire politique de l’amnistie, Édition Presses Universitaires de France, 2007, pag. 95
- 10. Thomas Kunze, Nicolae Ceaușescu, o biografie, Editura Vremea, 2001, București, pag. 200-201
- 11. Traian D. Lazăr, Jurnalul Regelui Mihai I de România. Reconstituit după acte și documente contemporane. Volumul I:1920-1940, Editura Demiurg, București, 2011, pag.127-128
- 12. Criminal Justice Act 2003
- 13. Legea Fundamentală a Republicii Federale Germania, art.60, alin (1)
- 14. Legea Penală a Republicii Populare Chineze, art.50
- 15. [www.https://lege5.ro/gratuit/gm3tmmzyg44q/aspecte-de-drept-comparat-referitoare-la-gratierea-individuala-intre-constrangere-constitucionala-si-prerogativa-discretionara-a-sefului-statului](https://lege5.ro/gratuit/gm3tmmzyg44q/aspecte-de-drept-comparat-referitoare-la-gratierea-individuala-intre-constrangere-constitucionala-si-prerogativa-discretionara-a-sefului-statului), accesat la data de 15.02.2025
- 16. [www.https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/](https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/), accesat la data de 15.02.2025
- 17. [www.https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/](https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/), accesat la data de 15.02.2025
- 18. [www.https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/](https://ad-avocat.ro/cadrul-legal-de-acordare-a-gratierii-individuale/), accesat la data de 15.02.2025
- 19. [www.https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_kenpou.nsf/html/kenpou/en/index_e.htm](https://www.shugiin.go.jp/internet/itdb_kenpou.nsf/html/kenpou/en/index_e.htm), accesat la data 15.02.2025
- 20. [www https://www.digi24.ro/stiri/externe/fosta-presedinta-a-coreei-de-sud-a-fost-gratiata-park-geun-hye-fusese-condamnata-la-20-de-ani-de-detentie-dupa-un-scandal-de-coruptie](https://www.digi24.ro/stiri/externe/fosta-presedinta-a-coreei-de-sud-a-fost-gratiata-park-geun-hye-fusese-condamnata-la-20-de-ani-de-detentie-dupa-un-scandal-de-coruptie), accesat la data 15.02.2025

EGALITATEA DE ȘANSE ÎN MEDIUL ACADEMIC - O ANALIZĂ ALTFEL

Maria Georgiana CHIRIPUCI¹²⁸²
Gabriela Mariana BONGIOI¹²⁸³

Abstract

Alegerea temei pentru elaborarea prezentului studiu a fost determinată de conștientizarea faptului că, în ciuda tuturor eforturilor depuse pentru eradicarea fenomenului discriminator bazat pe criteriile diferențelor de sex, astăzi, în societatea modernă din care facem parte, încă sunt des întâlnite situațiile în care femeile sunt discriminate din aceste considerente. Deși în prezent trăim în democrație, de-a lungul istoriei, accesul la o funcție sau la o profesie a fost greu pentru femei în raport cu bărbații. Din această perspectivă, studente în anul III fiind, am dorit să cunoaștem mai multe informații despre acest subiect care ne-a captat atenția la cursul de etică și integritate academică când am aflat că discriminarea este strict interzisă în mediul academic iar Constituția reglementează egalitatea în drepturi.

Astfel, lucrarea este realizată într-o manieră personală pe care am structurat-o în mai multe secțiuni în care se analizează punctual tematica egalității de șanse. La finalul lucrării este prezentat un studiu de caz care are în prim plan două personalități feminine care au excelat în timpul vieții lor în cercetarea științifică medicală și juridică. Concluzia lucrării exprimă ideea că, deși din punct de vedere istoric femeile nu au avut aceleași drepturi cu bărbații, cu toate acestea, ne mândrim cu femei care s-au remarcat în domeniile lor, urmând cursuri universitare și profesând în domeniile lor de specialitate, fiind cunoscute pe plan internațional ca renumiți specialiști.

Keywords: *Ordonanța de urgență nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, egalitate de șanse între femei și bărbați, Cod de etică și deontologie profesională universitară, comunitate universitară.*

1. Considerații introductive privind discriminarea

Comunitatea universitară este constituită atât din studenți pe de o parte, cât și din profesori, pe de altă parte. Din perspectiva studentului este actuală tematica egalității de șanse sau a discriminării în mediul academic întrucât este important să cunoaștem dacă legislația noastră ne protejează în fața unui eventual eveniment nedorit cum este acesta, atunci când dorim să ne înscriem la o facultate spre exemplu sau să acedem la o profesie. Astfel, lucrarea pe care o abordăm propune

¹²⁸² Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: marial46619@univnt.ro).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Elena Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro)

¹²⁸³ Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București (e-mail: gabrielal46679@univnt.ro).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Elena Emilia Ștefan (e-mail: stefanelena@univnt.ro)

mai întâi o trecere în revistă a legislației cu privire la cele două concepte cheie, egalitate de șanse și discriminare în general, pentru ca apoi să analizeze legislația aplicabilă mediului academic și avem în vedere Legea învățământului superior nr.199/2023 dar și prevederile Codului de etică și deontologie profesională universitară a Universității “Nicolae Titulescu” din București.

În final, documentarea subiectului ne-a relevat două personalități feminine care s-au remarcat în epoca lor, într-o lume a bărbaților, deși femeii fiind, au excelat în domeniile lor de expertiză într-o societate dominată de percepții și stereotipuri. Ne referim la cercetarea științifică: doamna Ana Aslan și la mediul juridic, unde am optat să prezentăm personalitatea doamnei Yolandei Eminescu, reputat jurist și profesor, cea al cărei nume este legat de disciplina *Dreptul proprietății intelectuale*.

În lucrarea prezentă am dorit să răspundem la următoarele întrebări de cercetare: 1. „Care este legislația aplicabilă discriminării și egalității de șanse pe plan național și internațional?”; 2. „Ce prevede legislația specifică învățământului superior cu privire la discriminare?”; 3. „Codul de etică și deontologie profesională universitară cum abordează problema egalității de șanse?”.

1.1. Conceptul de discriminare

Conform legislației actuale, discriminarea este reglementată la nivel normativ prin Ordonanța de urgență nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare¹²⁸⁴.

Actul normativ definește conceptul de discriminare printr-o abordare extrem de detaliată. Astfel, prin discriminare se înțelege „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice”¹²⁸⁵. Așadar „a discrimina înseamnă a face o diferență sau o deosebire, a distinge, a respinge, a aplica un tratament arbitrar sau inegal în mod nejustificat între două persoane sau situații aflate în poziții comparabile”, aceste acțiuni sunt discriminatorii „dacă scopul sau efectul lor este diminuarea sau excluderea unor drepturi, oportunități sau libertăți”¹²⁸⁶.

1.2. Formele discriminării – conform legislației actuale

În societate, discriminarea se poate manifesta în multe moduri diferite, deși majoritatea oamenilor ar crede, fără temeii, spun eu, că aceasta apare într-un mod deschis și evident. Realitatea ne arată că fenomenul discriminării este deosebit de complex, deoarece poate îmbrăca mai multe forme care implică excluderea sau restrângerea unor drepturi. Conform actului normativ care o reglementează, discriminarea poate fi directă, indirectă și multiplă.

„**Discriminarea directă** survine când o persoană beneficiază de un tratament mai puțin favorabil decât o altă persoană care a fost, este sau ar putea fi într-o situație comparabilă, pe baza oricărui criteriu de discriminare prevăzut de legislația în vigoare¹²⁸⁷. A doua formă a discriminării, **discriminarea indirectă**, este reglementată de art. 2 alin. (3) din O.G. nr. 137/2000 potrivit căruia „Sunt discriminatorii, potrivit prezentei ordonanțe, prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1), față de

¹²⁸⁴ O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată în M. OF. nr. 166 din 7 martie 2014.

¹²⁸⁵ Art. 2 alin. (1) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.

¹²⁸⁶ Muscalu, Loredana-Manuela, *Discriminarea în relațiile de muncă*. București: Editura Hamangiu, 2015, pg. 1

¹²⁸⁷ <https://www.cncd.ro/ce-este-discriminarea/>, formele discriminării, consultat la data de 21 februarie 2025

alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criteriile sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluia scop sunt adecvate și necesare”¹²⁸⁸. Tot o formă de discriminare indirectă este prevăzută în alin. (4) care prevede și sancționează „Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități”¹²⁸⁹, acest comportament atrage răspunderea contravențională, în cazul în care nu intră sub incidența legii penale¹²⁹⁰. În ceea ce privește **discriminarea multiplă**, potrivit prezentei ordonanțe, aceasta constituie circumstanță agravantă la stabilirea răspunderii contravenționale dacă una sau mai multe dintre componentele acesteia nu intră sub incidența legii penale și constă, potrivit alin. (6) în: „Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe două sau mai multe criterii prevăzute la alin. (1)”¹²⁹¹.

Prezenta ordonanță reglementează și hărțuirea, ca formă de discriminare. Astfel potrivit art. 2 alin. (5) „Constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv”. Mai mult decât atât, alin. (7) pune în discuție și conceptul de victimizare, care constituie „Orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării”.

Probabil mulți dintre noi nu ne-am fi gândit că acest comportament discriminator se poate manifesta atât de variat, îmbrăcând multiplele forme prezentate mai sus, ci cum spuneam, credeam, fără temei, că discriminarea apare într-un mod deschis și evident. Cu ajutorul O.G. nr. 137/2000 care prezintă într-o manieră destul de clară principalele forme ale discriminării și totodată realizează o analiză și o delimitare fină a acestora, le-am putut introduce în prezenta lucrare, astfel încât să poată ajunge la un întreg colectiv, pentru a lupta împotriva acestui fenomen, reclamând orice comportament care se încadrează în tiparele respective. În acest sens, în art. 2 alin. (10) din ordonanță, este menționat „modul prin care se poate realiza eliminarea tuturor formelor de discriminare: **a)** prevenirea oricăror fapte de discriminare, prin instituirea unor măsuri speciale, inclusiv a unor acțiuni afirmative, în vederea protecției persoanelor defavorizate care nu se bucură de egalitatea șanselor; **b)** mediere prin soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor apărute în urma săvârșirii unor acte/fapte de discriminare; **c)** sancționarea comportamentului discriminatoriu prevăzut în dispozițiile alin. (1)-(7).”¹²⁹²

Una dintre cele mai răspândite forme de discriminare care are loc în societate este **discriminarea pe motive de sex**. În termenii Convenției din 18 decembrie 1979, expresia discriminare față de femei vizează “*orice diferențiere, excludere sau restricție bazată pe sex, care are ca efect sau scop să compromită sau să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, pe baza egalității dintre bărbat și femeie, a*

¹²⁸⁸ Art. 2 alin. (3) O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

¹²⁸⁹ Art. 2 alin. (4) O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

¹²⁹⁰ Idem.

¹²⁹¹ Art. 2 alin. (6) O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

¹²⁹² Art. 2 alin. (10) lit. a), b), c) O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

*drepturilor și libertăților fundamentale, în domeniile politic, economic, social, cultural, civil sau în orice alt domeniu*¹²⁹³.

2. Reglementări naționale și internaționale privitoare la egalitatea de șanse- scurte considerații

În prezent există numeroase reglementări naționale și internaționale care reglemenează drepturile femeilor precum și egalitatea dintre femei și bărbați, urmărind să stopeze fenomenul discriminator și să sancționeze orice astfel de comportamente. În această secțiune am realizat un scurt inventar al actelor normative din domeniu, atât pe plan național cât și internațional.

2.1.Reglementări naționale

Cea mai importantă reglementare în acest sens o regăsim în Constituția României care, în articolul 16 intitulat „Egalitatea în drepturi”, alin. (1) prevede faptul că „*Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări*”. De asemenea, lecturând Constituția României, observăm că, la art. 41 intitulat „Muncă și protecția socială a muncii”, în alin. (4) se precizează că „*La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații*”¹²⁹⁴. Din acest punct de vedere, după părerea mea, indiferent de specificul și domeniul activității desfășurate, fie intelectuală sau fizică, nu trebuie să existe deosebiri, mai ales în ceea ce privește remunerația. Plecând de la aceste considerente, apreciez că, în cadrul domeniilor ale căror activități sunt bazate pe prestarea unor munci fizice, bărbații prin construcția lor naturală, sunt mult mai puternici fizic astfel că, din acest punct de vedere, sunt mai avantajați comparativ cu femeile. Din acest motiv se poate ajunge la discriminare și la remunerație diferită, însă, având în vedere aceleași raționament, femeile prestează același gen de activitate doar că, raportat la construcția fizică a acestora, munca prestată poate fi mult mai solicitantă.

De asemenea, „în legislația națională este recunoscut dreptul oricărei persoane la protecția împotriva tuturor formelor de discriminare, la egalitate de șanse și de tratament cu ocazia angajării și în cadrul raporturilor de muncă”¹²⁹⁵, în acest sens angajatorul are obligația „să nu săvârșească fapte de discriminare directă sau indirectă față de un salariat și să ia măsurile care se impun pentru a preveni orice formă de discriminare la locul de muncă”¹²⁹⁶.

Legea nr. 202/2002¹²⁹⁷ privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu modificările și completările ulterioare, reglementează măsurile pentru promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare bazate pe criteriul de sex, în toate sferile vieții publice din România.

HG. 970 din 12 octombrie 2023¹²⁹⁸ privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă.

¹²⁹³ Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, pe care și România a semnat-o la 4 septembrie 1980 și a ratificat-o prin Decretul 342/1981

¹²⁹⁴ Constituția României, Titlul II, Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

¹²⁹⁵ Muscalu, Loredana-Manuela, *Discriminarea în relațiile de muncă*. București: Editura Hamangiu, 2015, pg. 97.

¹²⁹⁶ Idem.

¹²⁹⁷ **Legea nr. 202 din 19 aprilie 2002 (*republicată) privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, publicată în M.Of. nr. 326 din 5 iunie 2013**

¹²⁹⁸ H.G. 970 din 12 octombrie 2023 pentru aprobarea Metodologiei privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă, **publicată în M.Of. nr. 939 din 17 octombrie 2023**

2.2. Reglementări internaționale

Pe plan internațional, menționăm Carta Drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene¹²⁹⁹ care cuprinde numeroase prevederi în ceea ce privește interzicerea discriminării, precum și egalitatea de șanse între femei și bărbați. În acest sens, articolul 23 din Cartă reglementează egalitatea între femei și bărbați, iar articolul 21 prevede nediscriminarea. Astfel, art. 23 prevede aceea că *„Egalitatea între femei și bărbați trebuie asigurată în toate domeniile, inclusiv în ceea ce privește încadrarea în muncă, munca și remunerarea”*, iar în ceea ce privește conținutul art. 21 alin. (1), acesta prevede faptul că *„Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală”*.

Alte prevederi extrem de relevante sunt regăsite în Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene¹³⁰⁰. În acest sens, art. 8 din TFUE (ex-articolul 3 alineatul (2) TCE), alin (1) prevede că *„În toate acțiunile sale, Uniunea urmărește să elimine inegalitățile și să promoveze egalitatea între bărbați și femei”*. De asemenea, art. 10 TFUE, pune în vedere faptul că *„În definiția și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor sale, Uniunea caută să combată orice discriminare pe motive de sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală”*. Pentru a întări cele menționate anterior și pentru a evidenția lupta împotriva discriminării, art. 19 TFUE (ex-art. 13 TCE) prevede în alin. (1) următoarele: *„Fără a aduce atingere celorlalte dispoziții din tratate și în limitele competențelor pe care acestea le conferă Uniunii, Consiliul, hotărând în unanimitate, în conformitate cu o procedură legislativă specială și cu aprobarea Parlamentului European, poate lua măsurile necesare în vederea combaterii oricărei discriminări bazate pe sex, rasă sau origine etnică, pe religie sau convingeri, pe handicap, vârstă sau orientare sexuală”*. Un alt articol extrem de important și relevant pentru subiectul abordat de noi este art. 153 care, în alin. (1) lit. i.) prevede: *„Egalitatea dintre bărbați și femei în ceea ce privește șansele pe piața forței de muncă și tratamentul la locul de muncă”*.

3. Egalitatea de șanse în mediul academic

În plan academic, Legea nr. 199/2023¹³⁰¹ reglementează învățământul superior. În cuprinsul acestui act normativ regăsim mai multe prevederi interesante referitoare la subiectul analizat de noi. Spre exemplu :

Art. 1 alin. (2) *„Statul asigură acces echitabil în învățământul superior, fără nicio formă de discriminare, cetățenilor României, cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene, cetățenilor statelor aparținând Spațiului Economic European și ai Confederației Elvețiene, precum și cetățenilor britanici și membrilor familiilor acestora, ca beneficiari ai Acordului privind retragerea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord din Uniunea Europeană și din Comunitatea Europeană a Energiei Atomice 2019/C 384 I/01.”*

Art. 35 alin. (1) *„Admiterea la programe de studii universitare se realizează cu respectarea principiilor echității și egalității de șanse, accesul la oportunitățile de învățare realizându-se fără niciun fel de discriminare, precum și cu instituirea unor măsuri de sprijin pentru asigurarea accesului grupurilor aflate în situații de risc”*.

¹²⁹⁹ Carta Drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, publicată în JOUE seria C, nr. 303 din 14 decembrie 2007.

¹³⁰⁰ Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, publicat în JOUE, C 326/47 din 26 octombrie 2012

¹³⁰¹ Legea nr. 199/2023 a învățământului superior, publicată în M.Of. nr. 614 din 5 iulie 2023

Art. 126 alin. (1) principiul nediscriminării, este socotit de legiuitor ca fiind unul dintre principiile care reglementează activitatea studenților în cadrul comunității universitare. Concret, acesta este definit astfel: *“principiul nediscriminării, în baza căruia toți studenții beneficiază de egalitate de tratament din partea instituției de învățământ superior și în baza căruia fiecare universitate adoptă prin senatul universitar o strategie de combatere a discriminării. Orice discriminare directă sau indirectă față de student este interzisă”*.

Art. 129 alin. 9 *„În învățământul superior nu sunt admise discriminări, astfel cum sunt definite la art. 2 alin. (1) din Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, cu modificările și completările ulterioare, cu excepția măsurilor afirmative prevăzute de lege”*.

De asemenea, discriminarea este apreciată de legiuitor ca fiind o abatere de la normele de etică și deontologie univeritară. Aceste abateri de la normele de etică și deontologie în activitatea didactică și de cercetare universitară sunt prevăzute în art. 168 din nr. 199/2023.

În acest sens exemplificăm prevederile: art. 168 alin. (1) litera f.) *„discriminarea, în cadrul evaluărilor, pe criterii prevăzute de art. 2 alin. (1) din Ordonanța Guvernului nr. 137/2000, republicată, cu modificările și completările ulterioare”*.

Ca studenți ai Universității “Nicolae Titulescu” din București avem obligația să cunoaștem și să respectăm conținutul Codului de etică și deontologie profesională universitară. Acesta este un document public, disponibil pe pagina de internet a instituției.¹³⁰² Conform acestuia, principiul nediscriminării și egalității de șanse reprezintă unul dintre principiile aplicabile eticii și deontologiei universitare (art. 4 litera d): *„sprijinirea procesului de modernizare și dezvoltare a societății românești, de consolidare a statului de drept liber și democratic în România”*.

Important de menționat este și sistemul de valori etice universitare. Acesta constituie *„cadrul de formalizare a regulilor consensuale morale și de integritate în domeniul academic, expresie a pozițiilor definitorii față de ceea ce este permis sau nu în mediul universitar”*¹³⁰³. Dreptatea și echitatea, una dintre valorile etice universitare, determină atitudini corecte și de respingere a discriminării, inegalității de șanse și exploatării¹³⁰⁴.

4. Studiu de caz personalități feminine care au făcut istorie în cercetarea științifică și domeniul academic juridic

4.1. Ana Aslan

4.1. Ana Aslan- personalitate a cercetării științifice românești în domeniul medical

În urma documentării subiectului a reieșit că Ana Aslan¹³⁰⁵, pionier în domeniul geriatriei și gerontologiei, a revoluționat tratamentele pentru vârstnici, fiind cunoscută pentru descoperirea „Gerovitalului” și pentru crearea Institutului Național de Gerontologie și Geriatrie „Ana Aslan”,

¹³⁰² Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.univnt.ro/index.php/comisia-de-etica/>, accesat la data de 05.03.2025

¹³⁰³ Ștefan, Elena-Emilia, Etică și integritate academică, Ediția a III-a, revăzută și adăugită. București: Editura Pro Universitaria 2023, pg. 134.

¹³⁰⁴ Ștefan, Elena-Emilia, Etică și integritate academică, Ediția a III-a, revăzută și adăugită. București: Editura Pro Universitaria 2023, pg. 135.

¹³⁰⁵ Informațiile din această secțiune au fost documentate din mai multe surse, precum <https://www.stiridinlume.ro/cand-unde-cum/cine-a-fost-de-fapt-ana-aslan-povestea-impresionanta-de-viata-a-femeii-care-a-schimbat-istoria-medicinii-34463.html> și Ana Aslan - Wikipedia, consultate la data de 07.03.2025.

primul institut de acest tip din lume. Munca sa a influențat profund atât medicina românească, cât și pe cea internațională, iar cercetările sale continuă să aibă un impact major asupra științei în domeniul îmbătrânirii. În continuarea lucrării vă vom prezenta pe scurt viața memorabilă și ideile revoluționare ale acestei femei remarcabile.

Ana Aslan s-a născut pe 1 ianuarie 1897, la Brăila, fiind al patrulea și cel mai mic copil al familiei. Pe când avea doar 13 ani, ea a rămas orfană de tată, familia sa decidând să se mute la București. La vârsta majoratului și-a început studiul în domeniul medical, în ciuda împotrivirii mamei sale. De altfel, pentru a-i arăta cât de hotărâtă era în alegerea acestei cariere, Ana a intrat în greva foamei, până când mama sa nu s-a mai opus. În timpul Primului Război Mondial, studentă fiind, ea a făcut practică în mai multe spitale militare, unde a lucrat alături de renumitul chirurg român Thoma Ionescu (1860-1926). S-a licențiat în anul 1922 și a lucrat postuniversitar cu Daniel Danielopolu la reglarea vasomotorie. Peste numai doi ani a obținut o diplomă de doctorat cu accent pe fiziologia cardiovasculară, însă fiziologia și procesul de îmbătrânire îi stârneau din ce în ce mai mult interesul. După două decenii de activitate, Ana Aslan a fost numită profesor de endocrinologie în cadrul noii Facultăți de Medicină din Timișoara, iar în 1949, a devenit șefa secției de fiziologie în cadrul Institutului de Endocrinologie din București, lucrând cu unul dintre pionierii de endocrinologie clinică, Constantin I. Parhon¹³⁰⁶.

4.1.2. Institutul național de geronto-geriatrie Ana Aslan

Medic român specialist în gerontologie, academician din anul 1974 și director al Institutului Național de Geriatrie și Gerontologie, Ana Aslan a evidențiat importanța procainei în ameliorarea tulburărilor distrofice legate de vârstă, aplicând-o pe scară largă în clinicile de geriatrie, sub numele de „Gerovital” sau „Vitamina H3”. Produsul a fost realizat pentru prima dată în anul 1952, fiind brevetat mai apoi în alte peste 30 de țări. În același an ia ființă Institutul Național de Geronto-Geriatrie „Dr. Ana Aslan”, primul institut de geriatrie din lume¹³⁰⁷.

Institutul Național de Gerontologie și Geriatrie „Ana Aslan” este primul institut din lume dedicat creării premiselor unei longevități active prin protejarea, menținerea și îmbunătățirea sănătății pacienților vârstnici.

Institutul „Dr. Ana Aslan” avea, anual, mii de pacienți. Printre aceștia, nume celebre precum Josip Broz Tito, Charles de Gaulle, Augusto Pinochet, Charile Chaplin sau Claudia Cardinale. Renumele produselor „Aslan” a trecut și Oceanul, președintele american, John Kennedy recurgând, pentru o afecțiune a coloanei vertebrale, la un tratament la domiciliu cu „Gerovital”¹³⁰⁸.

Astfel, în urma documentării a reieșit că Ana Aslan a fost o figură remarcabilă în medicina românească și internațională, având o carieră dedicată studiului îmbătrânirii și îmbunătățirii sănătății vârstnicilor. Prin cercetările sale inovative și produsele create, precum Gerovital, a lăsat o moștenire durabilă în domeniul geriatriei. Institutul Național de Gerontologie și Geriatrie „Ana Aslan” continuă să fie un centru de excelență în tratamentele pentru vârstnici, atrăgând pacienți din întreaga lume. Viața și realizările sale demonstrează dedicarea, perseverența și viziunea unei femei care a schimbat profund domeniul medicinei, ajutând mii de oameni să trăiască o viață mai sănătoasă și mai împlinită.

¹³⁰⁶ Informațiile sunt public și disponibile la adresa de internet <https://www.stiridinlume.ro/cand-unde-cum/cine-a-fost-de-fapt-ana-aslan-povestea-impresionanta-de-viața-a-femeii-care-a-schimb-istoria-medicinii-34463.html>, consultat la data 07.03.2025

¹³⁰⁷ Informațiile sunt public și disponibile la adresa de internet <https://www.descopera.ro/dnews/15099022-8-femei-care-au-schimb-istoria-lumii-si-vietile-oamenilor-prin-stiinta-printre-ele-o-romanca-foto>, consultat la data de 04.03.2025

¹³⁰⁸ Idem.

4.2. Yolanda Eminescu - personalitate a cercetării științifice românești în domeniul juridic

În urma documentării subiectului a reieșit că Yolanda Eminescu¹³⁰⁹ a fost o figură de referință în domeniul dreptului, în special al proprietății intelectuale. Prima femeie judecător din România, Eminescu a contribuit semnificativ la dezvoltarea legislației în domeniul dreptului de inventator și a protecției proprietății industriale. Activitatea sa științifică și implicarea internațională au lăsat o moștenire durabilă, iar recunoașterea meritelor sale prin premii și instituții care îi poartă numele subliniază impactul pe care l-a avut în dreptul românesc și mondial. În ceea ce privește viața Yolandei Eminescu, aceasta a fost fiica colonelului Gheorghe Eminescu (1895-1988), autorul unei monografii a împăratului Napoleon Bonaparte. A urmat studii liceale la Brăila și apoi cursurile Facultății de Drept din București (1939-1943). Lucrează ca stagiar la Baroul Ilfov timp de doi ani, iar prin decretul regal de la 17 Februarie 1945, este numită judecător, împreună cu Sanda Rosetti și Steliana Popescu, ele devenind primele femei din România cu această funcție¹³¹⁰. În paralel cu activitatea de avocat și de judecător, Yolanda Eminescu a urmat cursul de doctorat aprofundat consacrat aparenței și rolului acesteia în dreptul modern român al profesorului Traian Ionașcu (1943-1944), obținând în 1948 titlul de doctor-laureat al Facultății de Drept din București, cu teza „Vânzarea în rate a mobilelor cu clauză de rezervă a proprietății”. În anul 1949 și-a dat demisia din magistratură, fiind numită asistentă la Catedra de drept civil a Facultății de Drept din București de unde a fost îndepărtată în 1951, invocându-se apartenența politică a familiei sale.

După câțiva ani de privațiuni, este angajată în 1954, prin concurs, ca cercetător științific principal la Secția de drept civil a Institutului de cercetări juridice al Academiei R.P.R., institut nou-înființat. În 1955 i s-a recunoscut titlul de „doctor docent”, apoi a fost promovată șef al Sectorului de drept civil (1965) și director adjunct științific (1972). S-a pensionat în anul 1983, continuându-și însă activitatea științifică. A publicat un număr mare de articole și cărți, în special în domeniul dreptului proprietății intelectuale, Yolanda Eminescu fiind considerată părintele dreptului proprietății intelectuale în România.

Ca urmare a eforturilor sale, începând cu anul 1979-1980, a fost introdus în planul de învățământ universitar „Dreptul proprietății industriale” ca disciplină distinctă. A predat cursul postuniversitar de legislația invențiilor și semnelor distinctive la Facultatea de Drept din București (1980), precum și cursul postuniversitar de drept de inventator la Facultatea de drept și științe economice și politice din Strasbourg (1968-1993). De asemenea, Yolanda Eminescu a contribuit la definitivarea proiectelor de legi din domeniul proprietății intelectuale și a făcut parte și din comisii care au pregătit elaborarea actelor normative din domeniul legislației civile. În decursul îndelungatei sale activități științifice i s-au decernat mai multe premii: Premiul Academiei Române „Matilda și Stelian Benea” (1942), Premiul Academiei Române „Simion Bărnuțiu” (1967), Premiul „Mihail Eliescu” conferit de Uniunea Juriștilor din România pentru întreaga sa activitate științifică în domeniul dreptului (1991).

A desfășurat o intensă activitate pe plan internațional, participând la numeroase colocvii, congrese și seminarii pe teme de drept. Ca o recunoaștere a meritelor sale științifice, a fost aleasă membru al Academiei de drept comparat din Brazilia, membru al Asociației Internaționale pentru Protecția Proprietății Intelectuale, membru al Comitetului pentru proprietate intelectuală a

¹³⁰⁹ Informațiile din această secțiune au fost documentate din mai multe surse, precum: https://ro.wikipedia.org/wiki/Yolanda_Eminescu și <https://www.clujust.ro/10-martie-ziua-internationala-a-femeilor-judecator-cine-au-fost-primele-trei-din-romania/>, consultate la data de 05.03.2025.

¹³¹⁰ Informații disponibile la adresa de internet <https://rrpb.ro/uncategorized-ro/parte-a-ii-a-5-avocati-remarcabili-din-istoria-romaniei/>, accesat în data de 10.03.2025

organizației „World Peace through Law”, membru al Consiliului de specialiști străini al Institutului „Max Planck” pentru drept de autor și brevete din München, membru al Consiliului științific al „Centre d'étude de pays de l'Est” din Strasbourg.

În semn de apreciere a activității sale, numele de Yolanda Eminescu este purtată de o sală de judecată a Curții de Apel București (din clădirea Palatului de Justiție) și de o bibliotecă de specialitate a Facultății de Drept din cadrul Universității Valahia din Târgoviște.

Revista Forumul Judecătorilor și Uniunea Juriștilor din România decernează Premiul „Yolanda Eminescu”. De asemenea, în cadrul Asociației Științifice de Dreptul Proprietății Intelectuale a fost înființat Centrul de cercetări științifice „Yolanda Eminescu - Otilia Calmuschi”. Totodată, membrii Asociației Științifice de Dreptul Proprietății Intelectuale și conducerea Revistei Române de Dreptul Proprietății Intelectuale au hotărât instituirea premiilor Yolanda Eminescu Otilia Calmuschi, ce se va acorda în fiecare an, începând cu anul 2008, "unor remarcabili cercetători în domeniul dreptului proprietății intelectuale sau unor tineri cercetători care bat la porțile afirmării"¹³¹¹.

Protejarea proprietății intelectuale are mai multe beneficii:

Ni s-a părut relevant să punctăm pe scurt, câteva beneficii al proprietății intelectuale, strict din perspectiva studentului:

- - “dacă vă protejați o invenție, de exemplu un produs nou, sunteți **singura persoană care are dreptul de a utiliza sau de a o reproduce**. Dacă altcineva dorește să o copieze sau să o reproducă, trebuie să vă ceară permisiunea.
- - când vă protejați invenția, calitatea produsului este **garantată**, iar originea sa este **clară**. Acest lucru poate constitui un avantaj pentru întreprinderea dumneavoastră, deoarece clienții ar putea prefera un produs care a trecut cu succes de controale mai restrictive (un produs controlat).

În anumite cazuri, de exemplu în ceea ce privește dreptul de autor și desenele sau modelele neînregistrate, protejarea proprietății dumneavoastră intelectuale se face **automat** și nu necesită îndeplinirea vreunei formalități¹³¹².

Scieri de referință ale dnei Yolanda Eminescu

- -Legislația investițiilor, inovațiilor și raționalizărilor: texte comentate (Editura. Științifică, București, 1969) ;
- -Dreptul de inventator în Republica Socialistă România (Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969);
- -Societățile mixte constituite în Republica Socialistă România: fundamentare, caractere, constituire (Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976)¹³¹³.

5. Concluzii

În urma documentării efectuate, considerăm că am identificat răspunsuri la toate întrebările de cercetare fixate. Astfel, pe plan intern discriminarea și egalitatea de șanse sunt consacrate normativ în Constituția României, făcând apel în lucrarea noastră la art. 16 intitulat „Egalitatea în drepturi” și la art. 41 intitulat „Muncă și protecția socială a muncii”, în Legea nr. 202/2002 privind

¹³¹¹ Yolanda Eminescu - https://ro.wikipedia.org/wiki/Yolanda_Eminescu, site accesat în data de 05.03.2025

¹³¹² Drepturile de proprietate intelectuală (DPI) - Your Europe

¹³¹³ Informație publică, <https://rrpb.ro/uncategorized-ro/partea-a-ii-a-5-avocati-remarcabili-din-istoria-romaniei/>, site accesat în data de 17.03.2025

egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, precum și în HG. 970 din 12 octombrie 2023 privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă.

Pe plan internațional, cele mai importante acte normative sunt Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene și Tratatul Privind Funcționarea Uniunii Europene.

În ceea ce privește învățământul superior, Legea nr. 199/2023 a învățământului superior reglementează într-o manieră atentă activitatea didactică universitară, interzicând, în mod evident, orice formă de discriminare.

De asemenea, prin studiul de caz am dorit să amintim două dintre cele mai remarcabile personalități din domenii distincte, dar cu o influență semnificativă asupra științei și societății românești și internaționale: Ana Aslan și Yolanda Eminescu. Ambele femei au deschis noi orizonturi în carierele lor, demonstrând o pasiune neîncetată pentru progres și dedicare față de domeniile lor de activitate. Studiul de caz a prezentat realizările și contribuțiile fiecărei personalități, subliniind modul în care activitatea lor a modelat domeniile respective și a lăsat o amprentă importantă asupra dezvoltării științei și legislației. Concluzia finală a lucrării noastre, este aceea că, pe lângă cadrul normativ extrem de bine conturat în prezent, prin studiul de caz am dorit să relevăm faptul că, indiferent de vremurile în care trăim, oamenii valoroși, dacă au o șansă, pot oferi societății cunoașterea lor și astfel, schimba mentalități și prejudecăți cum ar fi aceea că anumite profesii pot fi ocupate doar de către bărbați.

Referințe

jjj. Doctrină:

- Muscalu, Loredana-Manuela, Discriminarea în relațiile de muncă. București: Editura Hamangiu
- Ștefan, Elena-Emilia, Etică și integritate academică, Ediția a III-a, revăzută și adăugită. București: Editura Pro Universitaria 2023

kkk. Legislație:

- ORDONANȚĂ nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, Publicat în M.Of. nr. 166 din 7 martie 2014
- Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, pe care și România a semnat-o la 4 septembrie 1980 și a ratificat-o prin Decretul 342/1981
- Constituția României, Titlul II, Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale
- **Legea nr. 202/2002** privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, **publicată în M.Of.NR. 326** din 5 iunie 2013
- H.G. 970 din 12 octombrie 2023 pentru aprobarea Metodologiei privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă, **publicată în M.Of. nr. 939** din 17 octombrie 2023
- Carta Drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, publicată în JOUE seria C, nr. 303 din 14 decembrie 2007.
- Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene, publicat în JOUE, C 326/47 din 26 octombrie 2012
- Legea nr. 199/2023 a învățământului superior, **publicată în M.Of. nr. 614** din 5 iulie 2023

lll. Internet:

- Codul de etică al Universității Nicolae Titulescu din București
- <https://www.univnt.ro/index.php/comisia-de-etica/>
- <https://www.stiridinlume.ro/cand-unde-cum/cine-a-fost-de-fapt-ana-aslan-povestea-impresionanta-de-viata-a-femeii-care-a-schimb-istoria-medicinii-34463.html>

- <https://www.descopera.ro/dnews/15099022-8-femei-care-au-schimbato-istoria-lumii-si-vietile-oamenilor-prin-stiinta-printre-ele-o-romanca-foto>
- <https://www.descopera.ro/dnews/15099022-8-femei-care-au-schimbato-istoria-lumii-si-vietile-oamenilor-prin-stiinta-printre-ele-o-romanca-foto>
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Yolanda_Eminescu
- <https://rrpb.ro/uncategorized-ro/partea-a-ii-a-5-avocati-remarcabili-din-istoria-romaniei/>
- Drepturile de proprietate intelectuală (DPI) - Your Europe
- <https://rrpb.ro/uncategorized-ro/partea-a-ii-a-5-avocati-remarcabili-din-istoria-romaniei/>

IMPACTUL ACUZAȚIEI NEADEVĂRATE DE PLAGIAT ASUPRA ONOAREI UNEI PERSOANE

Emanuel Alexandru Marian MITRAN*

Abstract

Reputația unei persoane pe cât de dificil este de a o contura într-o manieră pozitivă, pe atât de ușor se poate pierde. Este foarte ușor a strica reputația cuiva și deși persoana respectivă a reușit să-și dovedească nevinovația, în mentalitatea colectivă încă plutește o oarecare vinovăție asupra sa, din acest motiv trebuie avut grijă în momentul în care facem numite acuzații sau prejudecăți, de preferat ar fi evitarea acestora. Din acest punct de vedere, student fiind, consider importantă tema și extrem de actuală întrucât toți ne putem afla la un moment dat în situația de a fi acuzați pe nedrept atunci când scriem lucrări științifice. De aceea, în prezenta lucrare am analizat într-o manieră personală problematica plagiatului și impactul asupra onoarei unei persoane, din punct de vedere teoretic dar și practic. Lucrarea se încheie printr-un studiu de caz care exemplifică foarte bine acuzațiile neadevărate de plagiat și urmările sale asupra personalității umane.

Keywords: *etică și integritate academică, plagiat, reputație, onoare, nevinovăție,*

1. Introducere

În mediul academic, studenții ar trebui să-și expună propriile păreri, să se documenteze și mai ales să depună efort în construirea unei lucrări științifice originale și de succes. Dar, în unele situații, se tinde înspre a plagia fie voluntar, fie involuntar. Trebuie amintit faptul că se pot plagia atât cărți/ articole etc. în format letric, tipărit cât și informații disponibile în mediul virtual, internet, resurse electronice. Preluarea prelucrarea unor informații deja expuse de către o altă persoană, de altfel, și însușirea acestora pe nedrept, este atât o acțiune contrară eticii și moralei, dar totodată și una ilegală. Această practică va conduce la un moment dat spre involuția creației, documentării, dar mai ales va aduce ideea de inovație într-un cadru incert pentru public.

Doamna profesor Roxana Matefi analizează o problematică foarte interesantă în revista Universul Juridic unde subliniază faptul că, potrivit dispozițiilor art. 72 C.civ. „orice persoană are dreptul la respectarea demnității sale”, adăugând în cel de-al doilea alineat că „este interzisă orice atingere adusă onoarei și reputației unei persoane, fără consimțământul acesteia ori fără respectarea limitelor prevăzute la art. 75”, arătând totodată, că în D.U.D.O. este reglementat în mod expres dreptul la reputație, stabilind în cuprinsul art. 12 că „nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viața sa personală, în familia sa, în domiciliul lui sau în corespondența sa, nici la atingeri aduse

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: mitranalexandru25@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (stefanelena@gmail.com).

onoarei și reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor asemenea imixțiuni sau atingeri”¹³¹⁴.

Din documentarea subiectului, reiese o speță, Cauza Boldea împotriva României ¹³¹⁵care expune printre altele detalii cu privire la dreptul la reputație, despre plagiat și onoare, respectiv „Curtea observă că ingerința urmărea un scop legitim în sensul art. 10 alin. 2, și anume protecția reputației altuia, în cazul de față a celor doi colegi, pe care reclamantul i-a acuzat de plagiat”, „În cauza de față, instanțele naționale au considerat că reclamantul a adus atingere onoarei și imaginii publice ale colegilor săi, imputându-le acte determinate, precum plagiatul.”¹³¹⁶ Din aceste fragmente rezultă importanța majoră pe care o are dreptul la reputație, onoarea, dar mai ales faptul că acuzația de plagiat poate atinge demnitatea unei persoane, chiar dacă într-un final s-ar dovedi contrariul.

2. Noțiuni și înțelegerea termenilor

Plagiatul, în vorbirea curentă, se referă la furtul lucrărilor, ideilor, textelor ș.a. care aparțin altei persoane și preluate în alte lucrări științifice, fără să se recunoască paternitatea acelor idei și fara redarea surselor ideilor. Totodată plagiatul este considerat abatere gravă de la buna conduită în cercetarea științifică și activitatea universitară.

Autoplagiatul se referă la preluarea acelorași idei de același autor, în opere diferite, fără să se recunoască paternitatea acelor idei și fără redarea surselor ideilor.

3. Legislația care reglementează plagiatul și autoplagiatul

Potrivit *art. 169 lit. d) din Legea nr. 199/2023* (Legea învățământului superior), plagiatul constă în "prezentarea drept creație sau contribuție științifică pretins personală într-o operă scrisă, inclusiv în format electronic, a unor texte, idei, demonstrații, date, teorii, rezultate sau metode științifice preluate din opere scrise, inclusiv în format electronic, ale altor autori, fără a menționa acest lucru și fără a face trimitere la sursele originale". În condițiile *art. 169 lit. d) din Legea nr. 199/2023*, pentru existența plagiatului, trebuie întrunite cumulativ următoarele condiții: preluarea unor creații sau contribuții științifice din opere scrise ale altor autori, inclusiv în format electronic, într-o operă scrisă personală; elementele preluate din operele scrise ale altor autori sunt pretins personale; nu este menționată preluarea elementelor din operele altor autori și nici nu se face trimitere la sursele originale.¹³¹⁷

În *Legea 183/2024 privind statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare*, plagiatul este definit ca fiind „prezentarea drept creație sau contribuție științifică pretins personală într-o operă scrisă, inclusiv în format electronic, a unor texte, idei, demonstrații, date, teorii, rezultate sau metode științifice preluate din opere scrise, inclusiv în format electronic, ale altor autori, fără a menționa acest lucru și fără a face trimitere la sursele originale.” În timp ce noțiunea de autoplagiatură

¹³¹⁴ Roxana Matefi, *Dreptul persoanei la reputație, în contextul reglementărilor legale naționale și internaționale și a jurisprudenței în materie*, Revista Universul Juridic, nr. 3/ 2019, https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2019/05/06_Revista_Universul_Juridic_nr_3-2019_PAGINAT_BT_R_Matefi.pdf, accesat la data de 18.03.2025.

¹³¹⁵ Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la plagiat conține multe spețe interesante, cum ar fi Hotărârea CEDO din 19 ianuarie 2016 în Cauza Aurelian Oprea împotriva României, publicată în Monitorul Oficial nr.821 din data de 18 octombrie 2016.

¹³¹⁶ Mai multe informații se pot regăsi în Hotărârea dată de Curtea de la Strasbourg din 15 februarie 2007 în Cauza Boldea împotriva României.

¹³¹⁷ Aceste informații se pot regăsi în Legea învățământului superior nr. 199/2023

reprezintă „republicarea unor părți substanțiale din propriile publicații anterioare, inclusiv traduceri, fără a indica în mod corespunzător sau a cita originalul.”¹³¹⁸

De asemenea, plagiatul este infracțiune în *Legea privind drepturile de autor și drepturile conexe nr.8/1996, art. 197 alineat (1)*: „constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă fapta persoanei care își însușește, fără drept, în întregime sau în parte, opera altui autor și o prezintă ca o creație intelectuală proprie”.¹³¹⁹

4. Tipuri de plagiat

“Existența¹³²⁰ plagiatului nu este condiționată de cunoașterea autorului operei anterioare care poate fi publicată și sub pseudonim sau anonim și nici de faptul că opera se află în interiorul sau în afara duratei de protecție determinate potrivit legii, ori de eventuala abandonare a operei de către autor, de faptul că opera nu a fost publicată, obligația de indicare completă și corespunzătoare a sursei existând și în aceste situații”.

Apoi, este de notorietate faptul că, în practica se intalnesc mai multe tipuri de plagiat însa cel mai cunoscut este plagiatul copy paste.

Plagiatul copy paste presupune ca autorul copiază textul pe care îl consideră necesar și îl preia fidel/identic în lucrarea sa, fără să schimbe nimic din acesta.

Parafrazarea este un alt tip de plagiat utilizat și aceasta presupune redarea cu propriile cuvinte a ceea ce a vrut autorul să exprime. Este foarte ușor să se greșească la parafrazare deoarece se tinde să se comenteze ce înțelege cineva atunci când citește o frază a altcuiva dar realitatea poate fi cu totul alta. Ideea este că parafrazarea trebuie făcută cu grijă, să se pastreze sensul a ceea ce a vrut autorul să exprime.

Plagiatul fragmentat sau tip mozaic este la fel de des utilizat și presupune ca autorul să preia un text și să rearanjeze cuvintele în text ori să înlocuiască unele cuvinte în text cu sinonime, astfel încât să se creeze impresia ca aceasta este autorul textului și nu autorul original, real.

Des întâlnit în activitatea studentescă, cea mai rudimentară formă de plagiat este copiatul la examene sau copiatul la referate ori la diferite lucrări de seminar etc”.

5. Sancțiuni pentru plagiat și autoplagiat

Legea nr. 199/2023 privind prevenirea și combaterea plagiatului în activitatea academică, reglementează în mod specific plagiatul în domeniul academic. Această lege a fost adoptată pentru a întări combaterea plagiatului în lucrările științifice, inclusiv în tezele de doctorat și lucrările de licență sau masterat.

În cadrul acestei legi, plagiatul este definit și sancționat, iar instituțiile de învățământ superior sunt obligate să adopte măsuri pentru a preveni și a combate plagiatul. Legea reglementează și modalitățile de verificare a lucrărilor academice, stabilind proceduri clare pentru identificarea plagiatului.

Tipurile de sancțiuni prevăzute în *Legea 199/2023* pentru încălcarea normelor de etică și deontologie universitară sunt:

mmm. avertismentul scris;

¹³¹⁸ Aceste informații se pot regăsi în *Legea 183/2024 privind statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare*

¹³¹⁹ Elena Emilia Ștefan, *Metodologia elaborării lucrărilor cu caracter științific*, Curs universitar, Editura Pro Universitaria, București, 2019, p. 224.

¹³²⁰ Informațiile din prezenta secțiune sunt adaptate după lucrarea Elena Emilia Ștefan, *etică și integritate academică*, Suport de curs, Editura Universității „Nicolae Titulescu”, București, 2021, p. 77

nnn. anularea rezultatelor evaluărilor;

ooo. exmatricularea;

ppp. alte sancțiuni prevăzute de Codul de etică și deontologie universitară al instituției de învățământ superior.¹³²¹

Abaterile de la normele de bună conduită prevăzute la *art. 50 lit. b)*, în măsura în care nu constituie infracțiuni potrivit legii penale, includ:

qqq. plagiatul;

rrr. autoplgiatul;

sss. includerea în lista de autori a unei publicații științifice a unuia sau mai multor coautori care nu au contribuit semnificativ la publicație sau excluderea unor coautori care au contribuit semnificativ la publicație;

ttt. includerea în lista de autori a unei publicații științifice a unei persoane fără acordul acesteia;

uuu. publicarea sau diseminarea neautorizată de către autori a unor rezultate, ipoteze, teorii sau metode științifice nepublicate;

vvv. introducerea de informații false referitoare la activitatea CDI în cererile de granturi sau de finanțare, în dosarele de candidatură pentru abilitare sau în dosarele de înscriere la concurs sau examen pentru posturi de cercetare, dezvoltare și inovare¹³²²

Legea nr. 199/2023 reglementează prevenirea și combaterea plagiatului în activitatea academică și prevede măsuri specifice pentru sancționarea plagiatului în tezele de doctorat și alte lucrări academice. Retragerea titlului de doctor se face în cazul în care, după o evaluare și verificare, se constată că teza de doctorat a fost obținută pe baza unui plagiat sau că autorul a comis acte de plagiat într-o lucrare pentru care a primit titlul de doctor. *Legea* prevede că instituțiile de învățământ superior sunt obligate să retragă titlul de doctor acordat persoanelor care au obținut acest titlu pe baza unei lucrări plagiate.

Procedura de retragere:

- Verificarea tezei de doctorat: Teza este supusă unui proces de verificare detaliată pentru a identifica posibile acte de plagiat.
- Decizia de retragere: Dacă se dovedește că teza a fost plagiată, comisia responsabilă de acordarea titlului de doctor poate decide retragerea acestuia.
- Anunțarea publică: Decizia de retragere a titlului de doctor trebuie făcută publică, iar persoana respectivă nu va mai deține titlul de doctor în instituțiile academice din România.

Măsuri suplimentare:

- Anularea diplomei de doctor și revocarea drepturilor de autor asociate titlului de doctor poate fi aplicată în urma unei evaluări corecte și transparente.
- Retragerea titlului poate include și măsuri administrative în cadrul instituției respective, inclusiv excluderea autorului din activitățile academice sau cercetare.¹³²³

6. Programele recunoscute de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare și utilizate la nivelul instituțiilor de

¹³²¹ Aceste informații se pot regăsi în *Legea 199/2023* pentru încălcarea normelor de etică și deontologie universitară

¹³²² Aceste informații se pot regăsi în *Legea 183/2024* privind statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare

¹³²³ Aceste informații se pot regăsi în *Legea învățământului superior nr. 199/2023*

Învățământ superior organizatoare de studii universitare de doctorat, în vederea stabilirii gradului de similitudine pentru lucrările științifice

Așa cum se arată în cursduri universitare, în limbaj comun se utilizează expresia de softurile antiplagiat dar, în esență este vorba despre programele oficiale pe care instituțiile de învățământ le utilizează pentru verificarea lucrurilor științifice: lucrare de licență, teză de disertație, teză de doctorat etc.

Programele recunoscute de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare și utilizate la nivelul instituțiilor de învățământ superior organizatoare de studii universitare de doctorat și al Academiei Române, în vederea stabilirii gradului de similitudine pentru lucrările științifice sunt stabilite prin *Ordinul Ministrului Educației și Cercetării nr. 5229/2020* pentru aprobarea metodologiilor referitoare la acordarea atestatului de abilitare, acordarea titlului de doctor, precum și la soluționarea sesizărilor cu privire la nerespectarea standardelor de calitate sau de etică profesională, inclusiv cu privire la existența plagiatului, în cadrul unei teze de doctorat¹³²⁴, care a abrogat anteriorul act normativ care le prevedea, anume: Ordinul MENCS nr.3485/2016.

Astfel, potrivit *Ordinului Ministrului Educației și Cercetării nr. 5229/2020*, există un număr de cinci asemenea programe recunoscute de C.N.A.T.D.C.U. și utilizate la nivel de IOSUD/IOD, în vederea stabilirii gradului de similitudine pentru lucrările științifice:

29. iThenticate;
30. Turnitin;
31. Plagiarism detector + PDAS (PDAS- Plagiarism Detector Accumulator Server);
32. Safe Assign;
33. www.sistemantiplagiat.ro”.

7. Cazuri (exemple)

- Într-o lucrare de licență, un student preia unui text din “Amintiri din copilărie” de Ion Creanga, fara să menționeze datele complete ale textului (autor, titlul lucrării, editura, locul, anul pagina) și lasă să se creeze impresia ca acesta este autorul textului si nu Ion Creangă.
- Într-o lucrare de seminar un student afirmă ca acesta este autorul poeziei Luceafărul. În acest caz, este de notorietate faptul că autorul real al acestei poezii este poetul Mihai Eminescu și că studentul nostru are un comportament greșit din punct de vedere al eticii universitare etc.
- Fostului premier V. P. i s-a retras în anul 2016 titlatura de doctor pe motiv de plagiatură prin ordinul Ministerului Educației. Acesta a făcut mai multe demersuri și încercări în a o recupera, iar în anul 2024 Înalta Curte de Casație și Justiție a pronunțat o decizie (definitivă) prin care a obținut anularea ordinului, în baza unei decizii a Curții Constituționale din 2022.¹³²⁵

8. Studiu de caz despre I.L.Caragiale

În prezenta secțiuneam dorit să documentez mai mult o speță despre care am luat la cunoștință la cursul de etică și integritate academică, procesul Caragiale-Caion, fiind cunoscut în perioada

¹³²⁴ *ibidem*

¹³²⁵ Aceste informații sunt preluate de pe <https://hotnews.ro/victor-ponta-redevine-doctor-ordinul-prin-care-i-s-a-retras-titulul-a-fost-anulat-de-curtea-suprema-1795792>.

interbelică și mult discutat în presa vremii. De curând am remarcat și o lucrare dedicată acestui subiect, respectiv Alexandru Țiclea, *Procesul Caragiale - Caion, O eroare judiciară*, Editura Universul Juridic, București, 2024, 150 de pagini.

Așa cum reiese din informațiile publice “În 1902, Ion Luca Caragiale a dat în judecată publicistul Constantin Al. Ionescu (Caion), care îl acuzase de plagiat în legătură cu nuvela „Năpasta”. Procesul a izbucnit după ce, în 1901, Caion publicase articole în „Revista Literară”, în care susținea că Caragiale ar fi copiat piesa „Nenorocul” a unui autor ungar, Kemeny Istvan. Caragiale a fost profund deranjat de aceste acuzații și, pentru a-și apăra onoarea, l-a acționat în instanță pe Caion cu ajutorul avocatului Barbu Ștefănescu Delavrancea.

Scandalul a început când Caragiale, în 1901, publicase un articol ironic la adresa lui Caion, ceea ce l-a determinat pe publicist să-i răspundă acuzându-l de plagiat. În urma acestui conflict, Caragiale s-a simțit nevoit să răspundă, negând acuzațiile și demonstrând că „Kemeny Istvan” nu era decât o invenție. După prima înfățișare în instanță, în martie 1902, Caion a fost condamnat la trei luni de închisoare și 10.000 de lei despăgubiri civile. Însă, în a doua rundă a procesului, Caion a surprins instanța și publicul, recunoscând că acuzațiile de plagiat erau false și că „Kemeny Istvan” nu exista, iar acuzațiile erau doar o farsă.

În pofida pledoariei strălucite a lui Delavrancea, instanța l-a achitat pe Caion, considerând scandalul drept „o impertinență de copil”. Deși inițial Caragiale a acceptat acest verdict, considerându-l pe Caion o victimă a propriei imaturități, scandalul a avut un impact negativ asupra reputației sale. De asemenea, susținerea publică din partea unor cercuri liberale pentru Caion și alte atacuri împotriva lui Caragiale, inclusiv din partea lui Alexandru Macedonski, l-au determinat pe Caragiale să părăsească România în 1904 și să se stabilească în Germania.

Așezat în exil, Caragiale a continuat să fie marcat de umilințele suferite, dar și de atacurile la adresa operei sale. În 1912, a murit în Germania, lăsând în urmă o moștenire literară complexă, dar și o amărăciune legată de nedreptățile din țara sa natală. În 1972, procesul a fost revizuit, dar aceasta nu a făcut decât să confirme că onoarea lui Caragiale nu mai avea nevoie de reabilitare, fiind deja recunoscut ca un mare dramaturg.

Putând concluziona, pierderea pentru România a fost imensă atunci când o personalitate de talia lui Ion Luca Caragiale a fost supusă unei umilințe publice, datorită unui proces care nu i-a restabilit onoarea. Caragiale a fost victima unei hotărâri judecătorești care nu a reabilitat-o, lăsându-l cu o rană adâncă, nu doar personală, ci și culturală. Este greu de înțeles cum un sistem judiciar nu a reușit să protejeze un om care a contribuit atât de mult la cultura română. Aceasta a fost o pierdere nu doar pentru Caragiale, ci și pentru întreaga națiune, care nu a reușit să valorifice geniul său. În loc să fie sprijinit, Caragiale a fost forțat să se exileze, lăsând în urmă o mare parte din potențialul său creativ¹³²⁶.

9. Viziune personală

Dacă aș fi într-o situație în care aș fi acuzat pe nedrept, ar fi o stare extrem de tulburătoare, un amestec de emoții și gânduri contradictorii. În primul rând, ar fi o senzație de neputință, pentru că te trezești într-o realitate în care trebuie să te lupți pentru a dovedi ceva ce tu știi deja (faptul că ești nevinovat). Știm deja că legea română stabilește prezumția de nevinovăție. Cu toate acestea, te simți ca și cum ai fi prins într-un sistem care nu-ți oferă imediat un răspuns echitabil, iar tu trebuie să te chinui să îți apere demnitatea, or aceasta nu este drept!

¹³²⁶ Informațiile prezentate sunt publice, documentate din mai multe surse și prezentate pe scurt. În acest sens, mai multe informații despre acest caz se pot regăsi pe <https://adevarul.ro/stiri-locale/alexandria/caragiale-si-acuzatiile-de-plagiat-culisele-unui-1631668.html> sau <https://historia.ro/sectiune/general/infamul-proces-al-literaturii-romane-caragiale-568988.html>, accesate la data de 18.03.2025

Psihologic, aceasta ar crea o tensiune continuă între dorința de a rămâne calm și rațional și presiunea de a reacționa pentru a-ți apăra onoarea. În fața unei acuzații false, un sentiment de confuzie ar putea apărea rapid. „Cum e posibil ca cineva să creadă asta despre mine?” este o întrebare firească. Este un șoc să realizezi că imaginea ta publică, statutul tău, pot fi afectate iremediabil, chiar dacă nu ai făcut nimic greșit și toată munca depusă pentru a ajunge acolo s-ar ajunge a fi în zadar. Te simți ca o victimă a unui sistem care, deși ar trebui să te protejeze, te forțează să te apere în fața unei judecăți care poate fi nedreaptă.

În instanță, rolul tău devine acela de a demonstra ceva ce nu ai făcut, ceea ce poate fi frustrant. Există o presiune enormă de a construi o apărare solidă, de a găsi dovezi care să îți susțină nevinovăția, iar în tot acest timp îți pui constant întrebări legate de validitatea acelei apărări în fața unui sistem care, de multe ori, poate părea rece și impersonal.

Un alt aspect important este cum te simți față de cei dragi. Te simți responsabil pentru faptul că trebuie să le explici și lor ce s-a întâmplat, ceea ce poate duce la un sentiment de vinovăție chiar și în absența oricărei fapte greșite. Este o experiență dureroasă, în care nu doar demnitatea ta, ci și relațiile tale pot fi afectate.

În cele din urmă, a fi acuzat pe nedrept poate crea un amestec de panică, confuzie, furie și frustrare, iar drumul spre a-ți apăra demnitatea poate fi unul extrem de epuizant din punct de vedere psihologic, dar totodată satisfacție de după va fi pe măsură, reușind astfel, ca într-un final, să demonstrezi tuturor că îți meriți locul și că toată acea situație a fost doar o greșeală.

10. Concluzii

În prezent se tinde în a termina cât mai repede și cu cât mai multă ușurință o lucrare, o anumită temă, un referat și se folosesc surse poate prea evidente, tușa personală lipsește, iar originalitatea este înlocuită cu ideile, concepțiile altor oameni, care și-au dat cu adevărat silința în a elabora respectivele proiecte. Consider că fiecare în momentul în care ne asumăm să realizăm ceva, fie ea o lucrare, fie o altfel de activitate, trebuie să facem acest lucru cu respect față de ceilalți, având etică și într-un final să se ajungă la concluzia că orice om este capabil și poate crea o lucrare bună, fără a prelua din munca și ideile altora. Așa cum am exemplificat prin cazul celebru Caragiale-Caion, orice persoană se poate afla, teoretic, la un moment dat, într-o posibilă și ingrată situație de a-și dovedi nevinovăția iar când se finalizează procesul, să fie dezamăgit de rezultat, deși este nu este vinovat.

Referințe

- Roxana Matefi, *Dreptul persoanei la reputație, în contextul reglementărilor legale naționale și internaționale și a jurisprudenței în materie*, Revista Universul Juridic, nr. 3/ 2019, https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2019/05/06_Revista_Universul_Juridic_nr_3-2019_PAGINAT_BT_R_Matefi.pdf, accesat la data de 18.03.2025.
- Elena Emilia Ștefan, *Etică și integritate academică*, Suport de curs, Editura Universității „Nicolae Titulescu”, București, 2021
- Elena Emilia Ștefan, *“Etică și Integritatea academică”*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Pro Universitaria, București, 2021.
- Elena Emilia Ștefan, *“Metodologia elaborării lucrărilor științifice: curs universitar”*, Editura Pro Universitaria, București, 2019.
- Alexandru Țiclea, *Procesul Caragiale - Caion, O eroare judiciară*, Editura Universul Juridic, București, 2024, 150 de pagini
- Legea învățământului superior nr. 199/2023, publicată în M.O.nr.614 din 5 iulie 2023.

- Legea 183/2024 privind statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare, publicată în M.O.nr.546 din 12 iunie 2024
- Legea nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare, cu modificările și completările ulterioare, abrogată de Legea 183/2024.
- Ordinul M.E.N.C.S. nr. 3485/2016 privind lista programelor recunoscute de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare și utilizate la nivelul instituțiilor de învățământ superior organizatoare de studii universitare de doctorat și al Academiei Române, în vederea stabilirii gradului de similitudine pentru lucrările științifice.
- Ordinul Ministrului Educației și Cercetării nr. 5229/2020 pentru aprobarea metodologiilor referitoare la acordarea atestatului de abilitare, acordarea titlului de doctor, precum și la soluționarea sesizărilor cu privire la nerespectarea standardelor de calitate sau de etică profesională.
- <https://hotnews.ro/victor-ponta-redevine-doctor-ordinul-prin-care-i-s-a-retras-titulul-a-fost-anulat-de-curtea-suprema-1795792>
- <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-122801%22%5D%7D>
- <https://revista.universuljuridic.ro/dreptul-persoanei-la-reputatie-contextul-reglementarilor-legale-nationale-si-internationale-si-jurisprudentei-materie/>
- <https://adevarul.ro/stiri-locale/alexandria/caragiale-si-acuzatiile-de-plagiat-culisele-unui-1631668.html>

ETICA, ȘTIINȚĂ A BINELUI ȘI A RĂULUI

Paula-Cristina COJANU¹³²⁷

Abstract

Etica, avându-și originile în reflecția filosofică, oferă un cadru de justificare a acțiunilor și a deciziilor noastre prin analiza valorilor și a judecăților morale. Deși adesea asociată cu domeniul medical, etica se aplică într-o varietate de contexte, inclusiv în cadrul proiectului european, unde joacă un rol esențial în definirea identității comune. Valorile fundamentale ale Uniunii Europene – demnitatea umană, libertatea, democrația, egalitatea, solidaritatea și statul de drept – conturează un peisaj etic în care solidaritatea reprezintă un principiu cardinal. Aceasta nu doar structurează relațiile dintre state și contribuie la echilibrul economic și social, ci și susține drepturile individuale ca rezultat al coeziunii colective. Articolul explorează originile și principiile eticii, analiza normelor și a reglementărilor, precum și modul în care etica răspunde provocărilor contemporane în procesul de redefinire a valorilor fundamentale ale societății.

Keywords: etică, reguli, conduită, valori, judecăți morale.

Introducere

Etica, un demers de origine filosofică bazat pe reflecție, își propune să justifice acțiunile și deciziile noastre prin dezbateră valorilor și a judecăților morale, definind principiile acțiunii corecte și ale unei vieți bune. În percepția comună, etica este adesea asociată cu întrebările legate de practica medicală, deși poate fi aplicată în multe alte domenii și poate aborda diverse aspecte ale activității umane. De exemplu, proiectul european are o dimensiune etică, reflectată în identitatea europeană comună, care este susținută de valori precum respectul pentru demnitatea umană, libertatea, democrația, egalitatea, solidaritatea și statul de drept. Solidaritatea este busola etică a Europei, un imperativ ce structurează raporturile dintre state, asigurând echilibrul economic și social, și funcționarea drepturilor individuale. Acestea din urmă, deși fundamentale pentru ethosul european, apar, mai degrabă, ca un obiect al solidarității, un rezultat al acesteia mai degrabă decât o premisă constitutivă.

I. Origini și Principii Filosofice ale Eticii

Privind originile Uniunii Europene, se constată că ideea de solidaritate interstatală a fost cea care a generat construcția comunitară. Tratatul de la Paris din 1951 și, ulterior, Tratatul de la Roma, din 1957, nu au fost fondate pe o doctrină explicită a drepturilor omului, ci pe necesitatea cooperării economice și politice pentru a preveni conflicte între statele europene. Această logică a fost continuată în Tratatul privind Uniunea Europeană, unde solidaritatea nu apare ca o valoare derivată, ci ca un principiu fundamental, structurant. În crizele economice, sociale sau politice, Uniunea

¹³²⁷ Student masterand, programul Carieră Judiciară, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București, (e-mail: paula_m42015@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (stefanelena@gmail.com).

recurge la mecanisme de solidaritate pentru a menține stabilitatea și unitatea. De la fondurile structurale pentru reducerea decalajelor dintre regiuni, la sprijinul acordat statelor membre în dificultate financiară, aceste mecanisme sunt expresia unei etici comune, mai mult decât a unui calcul tehnocratic.

Drepturile omului, atât de des invocate ca temei moral al Uniunii, se manifestă, mai degrabă, ca un obiectiv al solidarității decât ca o forță inițială. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, adoptată abia în anul 2000 și integrată formal în tratatele Uniunii abia în anul 2009, este o recunoaștere juridică tardivă a unor principii deja operaționale, prin prisma cooperării interstatuale. Aplicabilitatea drepturilor fundamentale nu este una intrinsecă, ci depinde de solidaritatea dintre state, de acordul acestora de a le respecta, și de mecanismele colective prin care acestea sunt garantate. Criza refugiaților din 2015 a demonstrat că protejarea drepturilor omului nu poate fi realizată fără un efort colectiv al statelor membre, iar lipsa unui consens solid a dus la blocaje politice majore și la erodarea principiului solidarității în interiorul Uniunii.

Dimensiunea pragmatică a solidarității subliniază că aceasta nu este doar un ideal etic, ci un mecanism de coeziune indispensabil pentru funcționarea Uniunii. Fără solidaritate, drepturile fundamentale risca să devină principii abstracte, lipsite de eficiență operațională. Statele pot adopta formal Carta Drepturilor Fundamentale, dar fără sprijinul reciproc și angajamentul colectiv, aplicabilitatea acestor drepturi rămâne fragilă. Chiar și mecanismele de sancțiune împotriva statelor care subminează statul de drept, precum Polonia sau Ungaria, sunt implementate nu doar dintr-o preocupare morală pentru drepturile omului, ci mai ales din necesitatea menținerii coeziunii europene prin solidaritate.

Astfel, solidaritatea interstatală nu este doar un cadru juridic, ci fundamentul etic al Uniunii Europene. Drepturile omului, oricât de importante, sunt mai degrabă un produs al acestei solidarități, nu o sursă originară a construcției europene. Fără solidaritate, drepturile omului nu ar avea o infrastructură funcțională pentru a fi garantate și aplicate, în timp ce solidaritatea, ca principiu etic fundamental, poate genera și susține drepturile individuale. Uniunea Europeană există nu doar pentru a proteja drepturile omului, ci, mai ales, pentru a asigura un cadru de solidaritate în care aceste drepturi pot fi realizate și respectate efectiv.

Etica și morala, deși aparent sinonime, marchează o distincție fundamentală: dacă morala se întemeiază pe mores – reguli statornicite istoric, menite să ghideze comportamentul colectiv –, etica este reflecția asupra legitimității acestor reguli. Ethos-ul (ἦθος) grecesc, care semnifică atât caracterul unei persoane, cât și moravurile și obiceiurile, nu se limitează la prescripții sociale, ci integrează dimensiunea interioară a virtuții, făcând din conduită expresia unui mod de a fi. În schimb, mores-ul roman, cristalizat în tradiția mos maiorum, nu definește individul, ci prescrie conformitatea cu valorile strămoșești. Astfel, dacă morala stabilește ce este permis și interzis, etica – prin ethos (ἦθος) – caută justificarea profundă a acțiunilor, interogând însuși sensul binelui.

Demarcația se plasează la nivelul caracterului celor două: etica este dinamică și reflexivă, pe când morala este statică și normativă. Etica chestionează reguli, reflectă asupra lor, ia distanță față de ele, pentru a pune în lumină ceea ce consideră a fi bun, în timp ce morala edictează reguli absolute.

Etica filosofică oscilează între norme sociale și reflecția asupra binelui, între mores și ethos (ἦθος), între datorie și căutarea fericirii. Dacă Epicur plasează binele în tihna interioară, în ataraxia eliberării de frică și aponie¹³²⁸, Cicero, apărător al *mos maiorum*, vede în această retragere o renunțare periculoasă la angajamentul civic¹³²⁹. În viziunea romană, virtutea este inseparabilă de responsabilitatea față de cetate, iar filosofia lui Epicur – cu accentul ei pe retragere și detașare – pare

1328 Épicure, Letter to Menoeceus, în *The Epicurus Reader*, editat de Brad Inwood și L.P. Gerson, Hackett Publishing, 1994, pp. 15-23.

1329 Cicero, *De Finibus Bonorum et Malorum* (Despre limitele binelui și ale răului), traducere și comentarii de Raphael Woolf, în Cambridge University Press, 2001, pp. 45-52.

incompatibilă cu idealul roman de *gravitas* și *pietas*. De aceea, Cicero critică dur epicureismul, reducându-l la o „grădină a porcilor”¹³³⁰, în opoziție cu etica stoică, pe care o îmbrățișează, în care binele este identificat cu datoria și rațiunea¹³³¹.

Etica aristotelică plasează în centru chestiunea virtuții, opunându-se ideii unei științe morale. Etica, pentru el, era cunoaștere practică, virtuțile etice fiind dispoziții dobândite, iar prudența devenind cardinală, ea permițându-i omului să delibereze asupra a ceea ce este bine și avantajos, pentru a conduce la o viață fericită. În timp ce știința poartă asupra necesarului, etica poartă asupra contingentului, asupra a ceea ce poate fi altcumva decât este. În concluzie, etica lui Aristotel constă în a face ceea ce este bine, după modelul naturii care acționează întotdeauna inteligent, având ca finalitate binele. Pentru om, acțiunea virtuoasă înseamnă o acțiune conformă recomandărilor naturii. Numai astfel se va atinge fericirea, fapt ce conduce la calificarea acestei concepții a lui Aristotel drept etică a inimii sau etică a virtuții¹³³².

Spinoza este cel care propune o etică a fericirii, bucuria și tristețea fiind criteriul ultim al binelui și al răului. Propovăduind cultivarea afectelor vesele, Etica lui Spinoza încearcă să ne ajute să reducem în noi pasiunile triste, cele care ne diminuează puterea de a acționa, căci bucuria ne mărește puterea de a acționa și ne ajută să judecăm realitatea¹³³³.

În viziunea lui David Hume, rațiunea este neutră din punct de vedere moral, neputând să fondeze moralitatea, nici să motiveze acțiunea morală, judecata morală provenind din pasiuni. Potrivit acestuia, nu este contrar rațiunii să preferăm distrugerea întregii lumi unei zgârieturi la propriul deget, sentimentul pozitiv sau negativ pe care îl încercăm în fața unei acțiuni sau în fața unui eveniment este cel care ne conduce să le judecăm ca fiind bune sau rele¹³³⁴.

Immanuel Kant judecă acțiunea morală în raport cu greutatea datoriei. O acțiune este morală dacă principiul său este legea morală ce se impune agentului, necondiționat, oricare ar fi dorințele sau interesele sale. Binele și răul sunt definite de această lege morală. Imperativul categoric fondează morală kantiană, impunând să acționezi întotdeauna așa cum ai vrea să o facă ceilalți: „Acționează în așa fel încât maxima acțiunilor tale să poată fi impusă ca lege universală”.¹³³⁵ Așadar, acțiunea morală nu vizează să facă omul fericit, consecințele acțiunii nefiind cele care îi fondează valoarea morală, ci intenția.

II. Normele Etice: Reglementare și Aplicabilitate

Lato sensu, etica este divizată în etică normativă și etică teoretică. *Etica normativă* se referă la o fundamentare a unui sistem de norme, valori și categorii morale. *Etica teoretică* reflectă teoria filosofică a moralei, cuprinzând, de obicei, o doctrină despre esența acesteia.

Date fiind viziunile anterioare asupra eticii, consider că etica poate fi definită drept abilitatea oamenilor de a distinge între bine și rău și promisiunea de a face bine. În cadrul societății, sunt stabilite standarde sau norme morale. Acestea reprezintă enunțuri cu caracter imperativ prin care se prescrie/indică ceea ce trebuie să facă sau să nu facă un individ conștient, astfel încât comportamentul său să fie apreciat ca bun de către semenii sau comunitate.

¹³³⁰ Elizabeth Asmis, „Cicero’s Evaluation of Epicureanism”, în *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. LXXXII., 1978, pp. 91-112

⁴ Martha C. Nussbaum, *The Therapy of Desire: Theory and Practice in Hellenistic Ethics*, Princeton University Press, 1994, pp. 205-218.

¹³³² Aristote, *Éthique à Nicomaque*, Vrin, Paris, 2007, apud D. Dănișor, *Metodologie juridică. Etică și integritate academică*, Ed. Solomon, Craiova, 2020.

¹³³³ Spinoza, *Éthique*, Seuil, coll. «Points», Paris, 2010, apud D. Dănișor, op. cit.

¹³³⁴ David Hume, *Enquête sur les principes de la morale*, Flammarion, Paris, 2010.

¹³³⁵ Emmanuel KANT, *Métaphysique des mœurs*, t. I, Fondation, Introduction, Flammarion, Paris, 2006.

Normele etice sunt reglementate și încadrate în diverse domenii societale și profesionale, precum medicina, dreptul, politica și afacerile, unde coduri de conduită specifice sunt create pentru a asigura conformitatea cu principiile morale colective. În contextul profesional, alinierea dintre valorile interioare și comportamentul exterior constituie cheia pentru a evita dileme etice. Spre exemplu, deontologia medicală impune medicilor să respecte confidențialitate pacientului și să prioritizeze binele acestuia. Mai peremptoriu, în **Codul de deontologie medicală al colegiului de medici din România**, în art. 1 Scopul și rolul profesiei medicale se precizează că: „*Întreaga activitate profesională a medicului este dedicată exclusiv apărării vieții, sănătății și integrității fizice și psihice a ființei umane*”¹³³⁶. De aici, reiese principiul „*Primum non nocere*” („În primul rând, să nu faci rău”). Această normă solicită medicilor să evite procedurile și tratamentele care ar putea dăuna pacientului, chiar dacă intenția este de a ajuta. Normele de etică medicală subliniază că orice intervenție trebuie să aibă în vedere binele pacientului și să minimizeze riscurile.

Un alt exemplu edificator în acest sens, se regăsește în domeniul juridic, în cadrul căruia etica impune avocaților să acționeze în favoarea justiției și să respecte drepturile tuturor părților implicate. Acest aspect se desprinde din art. 3 **Codul deontologic al avocatului român**, (1) *Misiunea avocatului constă în apărarea, prin toate mijloacele specifice profesiei, a drepturilor, libertăților și a intereselor legitime ale clienților, în vederea aflării adevărului, a înfăptuirii justiției și a respectării statului de drept. (2) Avocatul este garantul apărării cetățeanului față de excesele instituțiilor statului, precum și al păstrării echilibrului între interesul public al societății și interesul privat al cetățeanului.*

Aceste exemple țin de deontologie și bune practici, etica fiind adesea asimilată acestora, însă, în timp ce etica are o formă interogativă sau reflexivă, deontologia constituie un ansamblu de reguli specifice unei profesii, care presupun organizarea sa după anumite reguli care să le fie benefice utilizatorilor și profesiei înseși, finalitățile sale morale fiind adesea legate de protecția profesiei. Bunele practici sunt atitudini sau comportamente, chiar și proceduri care, prin consens, sunt considerate eficace și legitime la un moment dat, într-un anumit context profesional, devenind practici de referință. (exact ; relația lor este relația etică teoretică – etică normativă ; normativul dictează, teoreticul meditează)

Un exemplu de principiu al eticii se regăsește în Codul de Etică pentru Învățământul Preuniversitar, anume **principiul respectului pentru demnitatea umană** ce reiese și din art. 7. - În relațiile profesionale colegiale, personalul didactic va respecta și aplica următoarele norme de conduită: a) asigurarea respectului reciproc; b) orice acțiune trebuie întreprinsă cu onestitate intelectuală și morală; c) exercitarea solidarității între colegi, în situații în care interesul comun al educației trebuie apărat; d) susținerea cooperării și sprijinului reciproc în activitățile de predare-învățare și în apărarea intereselor profesionale; e) toleranța diferențelor și evitarea denigrării; f) respectul sferei private; g) încurajarea competiției loiale; h) semnalizarea fraudei intelectuale și a plagiatului; i) evitarea practicării oricărei forme de discriminare în relațiile cu ceilalți colegi.

Acest principiu subliniază importanța tratării fiecărui elev cu respect, recunoscând valoarea fiecărei persoane și dreptul său la o educație de calitate, fără discriminare.

Respectul pentru demnitatea umană se traduce în promovarea unui mediu educațional sigur și incluziv, în care elevii sunt încurajați să se exprime liber, să-și dezvolte potențialul și să participe activ la procesul de învățare. Principiul precizat este esențial pentru crearea unei atmosfere de încredere și colaborare între profesori, elevi și părinți.

Organisme cum ar fi comisiile de etică și consiliile de supraveghere au un rol esențial în a crea și menține aceste norme, însă aplicabilitatea lor poate fi uneori problematică din cauza interpretărilor subiective și a presiunilor externe, precum interesul politic sau cel economic.

¹³³⁶ Cod de etică 30/03/2012 - Portal Legislativ (just.ro), accesat în data de 2.11.2024.

III. Căutarea Valorilor: Etica în Contextul Modern

Etica, în calitate de ramură a filozofiei, se definește ca un set sistematic de principii și norme ce guvernează comportamentele corecte și morale ale indivizilor. Aceasta implică nu doar recomandarea și apărarea acestor comportamente, ci și explorarea și formularea principiilor fundamentale pentru evaluarea caracterului și a acțiunilor umane. Diverse dicționare și lucrări de specialitate oferă definiții variate ale eticii, subliniind complexitatea și multidimensionalitatea acestei discipline. Astfel, Dicționarul Webster definește etica drept: „disciplina care ne pune față în față cu ceea ce este bun și rău, cu datoria și obligația morală; un set de principii și valori morale; teorie sau un sistem de valori morale; principiile care guvernează comportamentul unui individ sau al unui grup”¹³³⁷.

În Dicționarul explicativ al limbii române, etimologiile *eticii*, ca substantiv feminin, sunt din franceză (*éthique* „știință ce tratează principiile care reglează acțiunea și conduita morală”; „manieră de a considera realitatea extrăgând din ea valorile normative legate de estetică”) și latină [(*ethicus* „morală (parte a filosofiei)”, etica fiind „1. Studiul teoretic al principiilor și al concepțiilor de bază din orice domeniu al gândirii și activității practice. 2. S.f. Ansamblu de norme în raport cu care un grup uman își reglează comportamentul pentru a deosebi ce este legitim și acceptabil în realizarea scopurilor, morală.”¹³³⁸ Ca adjectiv, *etic*,-ă are aceleași etimologii, franceză („care privește morala”) și latină („care privește morala”).

Distincția dintre drept și etică devine evidentă atunci când legea rămâne tăcută în fața unor dileme morale. Etica, în esența sa, nu doar că reglementează comportamentele, dar și inspiră norme care sunt dinamice și care pot varia în funcție de conștiința individuală și de contextul social. De aceea, „numai etica încarnată în lege” poate deveni un principiu deontologic, în măsura în care valorile fundamentale sunt reflectate direct în reglementările legale. Așadar, o lege care promovează doar enunțuri abstracte, fără a impune cu adevărat o constrângere morală concretă, rămâne doar un „cadru” normativ, cu un conținut variabil, depinzând de interpretarea și aplicarea acestor principii etice.

Disputa dintre susținătorii dreptului natural și cei ai dreptului ca fenomen social este esențială pentru înțelegerea legăturii dintre drept și morală. Pe de o parte, teoreticienii dreptului natural, precum Rousseau, văd dreptul ca fiind un reflex al unor valori universale, înrădăcinate în natura umană și în conștiința morală a individului. Pentru aceștia, dreptul ar trebui să oglindească principiile fundamentale de justiție, iar normele juridice trebuie să fie în armonie cu valorile umane autentice, necontestate de influențele sociale. Rousseau, de exemplu, susține că omul se naște bun, iar corupția apare dintr-o societate care impune norme artificiale și perverse. Aceste norme externe nu sunt doar constrângeri impuse, ci devin sursa unei disonanțe între valorile interne ale individului și regulile sociale impuse, ceea ce duce la confuzie morală și la pierderea autenticității.

În contrast, pozitivismul juridic, promovat de Kelsen și de alți autori, separă clar dreptul de morală. Potrivit pozitivismului, dreptul este un fenomen social, un set de reguli stabilite de autoritățile competente, care nu depind de valoarea morală a acestora. Aici, legea este văzută ca un instrument pentru reglementarea comportamentului într-un cadru social, indiferent de considerațiile etice. Legea, așadar, nu este neapărat legată de „bunătatea” morală a individului, ci de ordinea necesară unei societăți funcționale.

Leon Duguit, un alt gânditor din cadrul pozitivismului juridic, oferă o perspectivă interesantă în această dezbatere, susținând că dreptul este un fenomen social legat de solidaritatea colectivă. Potrivit lui Duguit, legea se naște din necesitatea de a reglementa relațiile interumane în cadrul unei

¹³³⁷ Webster's New Collegiate Dictionary, Springfield, Mass. G&C Merriam Company, 1975.

¹³³⁸ Academia Română, Institutul de Lingvistică, Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a doua revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.

societăți, având un caracter funcțional și interdependent. Ideile sale sugerează că dreptul nu trebuie să fie doar o formă de constrângere impusă de către autorități, ci un sistem bazat pe respectul și protecția valorilor sociale fundamentale, care sunt esențiale pentru buna funcționare a societății.

Astfel, în timp ce Rousseau ar vedea în drept o extensie a valorilor naturale, un răspuns autentic la bunătatea umană originară, Duguit și pozitivismul juridic susțin o abordare mai pragmatică, în care dreptul este un produs al relațiilor sociale și al necesităților colective. În acest sens, etica nu este doar o normă exterioară impusă de lege, ci o cercetare continuă a valorilor fundamentale care dau sens vieții, care trebuie să fie reflectate, dar și susținute de legislație.

Această discuție ne aduce la o concluzie esențială: etica nu poate fi redusă doar la norme și proceduri conjuncturale, ci trebuie înțeleasă în contextul valorilor pe care oamenii și le asumă. Atât Rousseau, cât și Duguit, din perspectivele lor diferite, subliniază faptul că dreptul și normele juridice sunt doar instrumente pentru a organiza viața socială, iar în spatele lor se află o realitate mult mai profundă – valorile umane fundamentale. În timp ce normele ne oferă un ghid pentru comportamentele standardizate într-o anumită situație, valorile sunt acele repere interne, care dau sens și direcție acțiunilor noastre. Ele sunt scopuri de viață, un fel de busolă morală ce ne ajută să prețuim nu doar faptele, dar și ideile, relațiile și întregul sens al existenței.

Etica, astfel, se distinge de simplele reguli exterioare prin faptul că pune accent pe o înțelegere profundă a ceea ce este cu adevărat important pentru fiecare individ. Valorile noastre sunt cele care ne formează judecățile și ne definesc alegerile, indiferent de constrângerile sociale sau juridice. Ele devin, în acest context, forțele motrice ale acțiunii, iar etica devine o reflexie constantă asupra lor. Așadar, atunci când vorbim de etică, nu ne referim doar la o sumă de norme externe care impun un comportament specific, ci la o căutare a ceea ce este cu adevărat semnificativ și valoros pentru noi ca oameni, în relație cu ceilalți și cu lumea din jur.

Legătura dintre finalitatea normelor și valorile fundamentale ale moralei și eticii – Binele și Justiția – este profundă și strânsă. Normele sunt gândite pentru a structura comportamentele în scopul instaurării unui echilibru social, iar Binele și Justiția reprezintă scopurile supreme ale acestora. În acest sens, atât în morală, cât și în etică, aceste valori devin repere absolute, principii fundamentale care stau la baza normativității și guvernează legile, dar și comportamentele individuale și colective. Etica, fiind un sistem de reflecție asupra acțiunilor umane, își găsește rădăcinile în aceste valori, iar conexiunea dintre etică și societate se face prin faptul că valorile fundamentale sunt acelea care unesc indivizii într-o comunitate și dau sens normelor și regulilor impuse.

În timp ce această viziune subliniază importanța Binele și a Justiției, ca valori supreme ale moralei, există și voci care, deși susțin importanța acestor concepte, subliniază faptul că etica nu este întotdeauna reductibilă la norme absolute sau universale. Un exemplu relevant vine din dreptul roman, unde Ulpian în *Digesta* (1, 1, 1) citează cuvintele lui Celsus, care definesc dreptul ca fiind „ars bonis et aequi” (arta binelui și a echității). În continuare, Celsus precizează esența dreptului în trei principii fundamentale: *honeste vivere* (a trăi cu decență), *neminem laedere* (a nu răni pe nimeni) și *suum cuique tribuere* (a acorda fiecăruia ceea ce merită), care reflectă preocuparea pentru justiție și echitate.

Deși Binele și Justiția sunt, fără îndoială, valori esențiale ale normativității, aceasta nu înseamnă că etica poate fi exclusiv definită prin aceste valori. În mod contrastant, unele perspective filosofice consideră că normele și valorile sunt produse și înțelese diferit în funcție de contextul cultural și social. De aceea, în timp ce normele pot fi văzute ca instrumente care urmăresc realizarea Binele și Justiției, etica, în esența sa, reflectă o căutare personală și colectivă a sensului și valorilor autentice care ghidează acțiunile indivizilor. Astfel, legătura între etică și societate este interdependentă: valorile fundamentale sunt cele care dau sens normelor, dar etica nu se reduce doar la implementarea acestora.

În prezent, observ o criză majoră a valorilor sociale, întrucât globalizarea, diferite politici economice, schimbările sociale au zdruncinat din temelii sistemul de valori, aspect ce a condus la o ruptură în relația *om-valoare*, individul din lumea contemporană fiind ghidat mai mult de interesele personale și materiale imediate decât de binele comun și bunele-moravuri, ca idee de etică și solidaritate, valori fundamentale într-o societate educată și civilizată.

Valoarea reprezintă însușirea unor lucruri, fapte, idei de a corespunde necesităților sociale și idealurilor generate de acestea, constituie suma calităților care dau preț unui obiect sau fenomen.

În cadrul oricărei societăți există reguli, prescripții sau indicații ce recomandă unele modele de acțiune, mijloace de orientare pentru transpunerea în practică a valorilor sociale. Esența acestor reguli este și de natură etică, concretizându-se în norme specifice, care încorporează diverse valori, acestea reprezentând „standarde ideale” de comportament.

Omul nu este doar o ființă capabilă să perceapă realitatea înconjurătoare, ci și o ființă care valorizează, care formulează aprecieri de valoare. Criteriile de valorizare sunt influențate de perspectiva valorică a membrilor societății. Valorile constituie ideile fundamentale care susțin și justifică normele, având un rol central în conturarea personalității umane. Aceste valori se transpun în atitudini, iar atitudinile, la rândul lor, se manifestă și se concretizează în opinii.

În concluzie, criza valorilor sociale contemporane, accentuată de globalizare și schimbările socio-economice, evidențiază o distanțare tot mai mare între individ și valorile colective, ceea ce subliniază necesitatea urgentă de re-evaluare a orientărilor morale în societate. Valorile fundamentale, care ar trebui să ghideze comportamentele și acțiunile umane, sunt înlocuite adesea de interesele personale și materiale, ceea ce conduce la o deteriorare a coeziunii sociale. Reglementările etice, concepute ca norme specifice, joacă un rol esențial în promovarea comportamentului adecvat și în asigurarea unui cadru de referință pentru valorile sociale.

Astfel, pentru a reconstrui o societate educată și civilizată, este imperativ să redescoperim și să reafirmăm aceste valori, transformându-le în atitudini și comportamente care să sprijine binele comun și solidaritatea între indivizi. Această abordare poate contribui la formarea unei comunități mai coezive, în care fiecare individ își asumă responsabilitatea pentru acțiunile sale în raport cu ceilalți.

IV. Studii De Caz: Dilema Etică în Medicina Modernă – Transplantul de Organe

Context

În domeniul medical, deciziile etice sunt adesea complicate de situații care impun evaluarea a ceea ce constituie binele și răul. Un exemplu semnificativ este problema transplantului de organe, care implică nu doar aspecte clinice, ci și dileme morale și sociale. Această situație evidențiază conceptul de „știința binelui și a răului”, explorând cum valorile etice influențează deciziile în contextul salvării vieților umane.

Scenariul

Un spital de mari dimensiuni se confruntă cu o criză a organelor disponibile pentru transplant. Există doi pacienți care necesită cu urgență un transplant de rinichi:

34. **Pacientul A:** O femeie de 30 de ani, mamă a doi copii mici, cu o viață activă și angajată în comunitate. Are o șansă bună de a se recupera complet și de a reveni la o viață normală după transplant.
35. **Pacientul B:** Un bărbat de 55 de ani, cu un istoric medical complicat, inclusiv abuz de substanțe, care a fost diagnosticat cu insuficiență renală cronică. Prognosticile sugerează o recuperare limitată, iar riscurile post-transplant sunt mult mai mari.

În acest context, un rinichi devine disponibil pentru transplant. Echipa medicală se confruntă cu o decizie dificilă: cui ar trebui să îi ofere organul?

Analiza Etică

Această situație pune în evidență diverse aspecte etice:

36. **Principiul Utilitarismului:** O abordare utilitaristă ar argumenta că organul ar trebui să fie oferit pacientului A, având în vedere că salvarea vieții sale ar aduce un beneficiu mai mare societății (de exemplu, creșterea unei familii și contribuția la comunitate).
37. **Principiul Dreptății:** Această viziune s-ar concentra pe echitate, subliniind că toți pacienții ar trebui să aibă șanse egale la tratament, indiferent de trecutul lor. Aceasta ar putea justifica alegerea pacientului B, care, în ciuda istoriei sale, merită o a doua șansă.
38. **Principiul Respectului pentru Autonomie:** Ambele persoane au dreptul de a-și exprima dorințele cu privire la tratamentul medical. Echipa medicală trebuie să respecte aceste dorințe, dar trebuie să le evalueze în contextul realității clinice.

Concluzie

Acest studiu de caz ilustrează complexitatea dilemelor etice în medicina modernă, evidențiind tensionarea constantă dintre bine și rău. Decizia de a alocă un organ este profund influențată de valori etice, iar rezultatul acestei alegeri nu afectează doar viețile pacienților implicați, ci și percepția societății asupra justiției și a valorilor umane.

Astfel, analiza acestor dileme nu doar că subliniază natura științifică a binelui și răului, ci și necesitatea unui cadru etic robust care să ghideze profesioniștii din domeniul sănătății în luarea deciziilor informate, bazate pe principii etice clare și bine fundamentate.

Referințe

- Academia Română, Institutul de Lingvistică, Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a 2-a revăzută și adăugită, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2009
- Aristote, *Éthique à Nicomaque*, Vrin, Paris, 2007
- Cicero, *De Finibus Bonorum et Malorum* (Despre limitele binelui și ale răului), traducere și comentarii de Raphael Woolf, în Cambridge University Press, 2001
- *COD DE ETICA 30/03/2012 - Portal Legislativ (just.ro)*

-
- D. Dănișor, Metodologie juridică. Etică și integritate academic
 - David Hume, *Enquête sur les principes de la morale*, Flammarion, Paris, 2010
 - Elizabeth Asmis, „Cicero’s Evaluation of Epicureanism”, în *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. LXXXII., 1978
 - Emmanuel KANT, *Métaphysique des mœurs*, t. I, Fondation, Introduction, Flammarion, Paris, 2006
 - Épicure, *Letter to Menoeceus*, în *The Epicurus Reader*, editat de Brad Inwood și L.P. Gerson, Hackett Publishing, 1994
 - Louise Lalonde, « Les « lois éthiques », un défi pour le droit », *Éthique publique* [En ligne], vol. 13, n° 1 | 2011 (<http://journals.openedition.org/ethiquepublique/394>)
 - Martha C. Nussbaum, *The Therapy of Desire: Theory and Practice in Hellenistic Ethics*, în Princeton University Press, 1994
 - Spinoza, *Éthique*, Seuil, coll. «Points», Paris, 2010
 - Webster’s New Collegiate Dictionary, Springfield, Mass. G&C Merriam Company, 1975

ANALIZA REFERENDUMURILOR DIN ROMÂNIA. IMPACTUL ACESTORA ASUPRA EVOLUȚIEI POLITICE ȘI SOCIALE

Cristiana-Georgiana ROMAN*

Abstract

Lucrarea de cercetare analizează referendumurile din România din anul 2007, 2009, 2012 și 2019 care au avut un impact semnificativ asupra evoluției politice și sociale ale țării.

Referendumurile din 2007 și 2012, privind demiterea președintelui Traian Băsescu, a subliniat polarizarea politică, iar cel din 2009, pentru votul uninominal, a schimbat sistemul electoral. În 2019, referendumul pentru justiție a fost o reacție împotriva atacurilor asupra statului de drept și independenței justiției. Aceste evenimente reflectă evoluțiile politice și sociale din România, evidențiind preocupările legate de democrație, instituții și integritatea sistemului politic național.

Studiul își propune să analizeze impactul referendumurilor asupra consolidării instituțiilor democratice, dinamica polarizării politice și implicarea cetățenilor în procesul decizional.

Keywords: Constituție, popor, referendum, democrație, sistem Parlament.

1. Introducere

După căderea regimului comunist în 1989, România a intrat într-o perioadă de tranziție complexă, în care procesul de democratizare a impus reformarea majorității instituțiilor statului. Referendumul, ca instrument al democrației directe, a devenit un mecanism esențial prin care cetățenii români au avut posibilitatea de a-și exprima voința asupra unor aspecte fundamentale ale societății și ale ordinii politice. Astfel, referendumul a fost folosit pentru a valida schimbările constituționale și politice, dar și pentru a rezolva crizele politice interne. Începând cu primul referendum post-comunist din 1991, referendumul a devenit un instrument al consolidării democrației și al întăririi legitimității instituțiilor statului.¹³³⁹

Un moment semnificativ în acest proces a fost referendumul din 2007, ce a avut ca obiectiv demiterea președintelui Traian Băsescu. Acest referendum a fost marcat de un context de intensificare a conflictelor politice interne, care au dus la polarizarea profundă a societății românești. Deși referendumul a avut ca scop o decizie legată de funcționarea instituțiilor statului, el a reflectat,

*Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: cristiana_150274@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (e-mail: claudia@cliza.ro) și a Conf. univ. dr. Stefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

1339 Ion Popescu, *Constituția României: Un pas către democrație*, Editura Universul Juridic, București, 1991, p. 45.

de asemenea, o ruptură în cadrul clasei politice, dar și o provocare pentru democrația tânără a României.¹³⁴⁰

Acest eveniment a subliniat vulnerabilitățile unui sistem democratic încă fragil, dar a demonstrat și dorința cetățenilor de a participa activ la procesul decizional. Referendumul din 2009 a marcat un alt pas important în utilizarea acestui instrument, fiind organizat pentru a introduce sistemul electoral uninominal, în speranța unei politici mai responsabile și mai transparente. În ciuda intenției reformatoare, implementarea acestuia a generat controverse și dificultăți, iar efectele sale nu au fost cele așteptate.¹³⁴¹ Totuși, a continuat tradiția de a folosi referendumurile ca metodă prin care românii își pot exprima opinia asupra reformelor fundamentale.

În 2017, România a traversat un alt moment decisiv, când au fost propuse modificări controversate ale legislației penale, care ar fi putut afecta independența justiției. În acest context, un referendum a fost convocat de președintele Klaus Iohannis, cu scopul de a întări lupta împotriva corupției și de a proteja statul de drept. Acest referendum din 2017 a fost o reacție directă la modificările legislative propuse de Guvern și a reflectat o preocupare largă a societății civile și a populației față de potențialele derapaje ale sistemului de justiție.

De asemenea, a subliniat un fenomen în creștere în România post-comunistă: mobilizarea activă a cetățenilor în fața unor amenințări percepute la adresa valorilor fundamentale ale democrației.¹³⁴²

În ansamblu, referendumurile din România după 1989 au fost mai mult decât simple proceduri electorale. Ele au devenit simboluri ale unui proces continuu de adaptare a societății românești la noile norme democratice și europene. Referendumul, ca instrument de democrație directă, a permis cetățenilor să se implice în definirea unor momente esențiale ale evoluției politice, iar semnificația sa a variat de la validarea unor reforme politice, la protejarea statului de drept și a instituțiilor fundamentale ale democrației. De la 1991 până în prezent, fiecare referendum a reflectat nu doar direcțiile politice ale țării, ci și schimbările de atitudine ale cetățenilor față de procesul de consolidare a democrației și de întărire a instituțiilor de stat.

2. Conținutul propriu zis al lucrării

2.1. Referendumul din anul 2007: Suspendarea Președintelui Traian Băsescu

Referendumul din 19 mai 2007 privind demiterea președintelui României a constituit o premieră în viața politică românească. Campania, desfășurarea și rezultatele referendumului au mobilizat cele mai importante instituții ale statului, partidele, liderii politici și au acaparat atenția mijloacelor de informare, a comentatorilor și a corpului electoral. Procedură democratică și constituțională, referendumul a testat, deopotrivă, capacitatea instituțiilor de a asigura normalitatea funcționării statului, corecta organizare a scrutinului, responsabilitatea civică și participarea la vot.

Referendumul național s-a organizat în urma hotărârii Parlamentului de suspendare din funcție a președintelui României. Inițial, Partidul Social Democrat (PSD) și, ulterior, Partidul Conservator (PC) au imputat șefului statului grave încălcări ale Constituției, imixțiuni în activitatea

¹³⁴⁰ Marian Enache, Ștefan Deaconu, Valentina Băbățeanu, Sistemul electoral și referendumul în jurisprudența Curții Constituționale, Editura C.H. Beck, București, 2022, p. 135.

¹³⁴¹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/172/>, accesat la data de 4.03.2025, ora: 23:50.

¹³⁴² Călin Augustin Stoica, România continuă. Schimbare și adaptare în comunism și postcomunism, Editura Humanis, București, 2018, p. 18.

Guvernului, protejarea unor grupuri de interese etc., atenționând că vor demara acțiunea de strângere a semnăturilor (o treime din numărul deputaților și senatorilor) în vederea suspendării.

În data de 28 februarie, vicepreședintele Partidului Social Democrat, Titus Corlățean, a prezentat propunerea de suspendare în plenul celor două Camere reunite ale Parlamentului. În cadrul aceleiași ședințe comune, la propunerea Partidului Conservator, Parlamentul a hotărât înființarea unei comisii de anchetă privind motivele suspendării din funcție a președintelui Traian Băsescu. Cu 258 de voturi „pentru”, 76 „împotriva” și 21 de abțineri a fost înființată Comisia de anchetă formată din 15 membri. Președintele comisiei a fost ales liderul Partidului Conservator, Dan Voiculescu, iar vicepreședinți Norica Nicolai (Partidul Național Liberal – PNL), Mate Andras Levente (Uniunea Democrată a Maghiarilor din România – UDMR), Valentin Dinescu (Partidul România Mare – PRM) și Șerban Nicolae (PSD). Partidul Democrat (PD) a refuzat să facă nominalizări, declarând că nu va participa la lucrări și că va contesta la Curtea Constituțională legalitatea înființării acestei comisii. Ulterior, Curtea Constituțională a respins sesizarea pe această temă a 76 de parlamentari democrați.

Președintele Traian Băsescu nu a participat la lucrările Parlamentului, motivându-și absența prin „antecedentele comportamentale ale Parlamentului României”. „Am preferat să las Parlamentul să se manifeste și să ia o decizie, pe care le consideră constituțională și corectă”, a mai declarat șeful statului.

Comisia de anchetă a fost însărcinată să analizeze argumentele PSD și PC pentru suspendarea președintelui și, până la data de 21 martie, să formuleze un punct de vedere sub forma unui raport ce urma să fie prezentat în plenul celor două Camere și apoi trimis Curții Constituționale pentru avizul consultativ.

2.1.1. Cadru Normativ

Temeiul constituțional al organizării referendumului național pentru demiterea președintelui României din 19 mai 2007 rezidă în prevederile articolului 95 din Constituție, care consacră un referendum obligatoriu, de natură decizională, organizat ulterior suspendării din funcție a președintelui României de către Parlament, pentru a decide revocarea sau nu a mandatului său.

Legea referendumului reglementează condițiile formale de organizare și desfășurare a diferitelor tipuri de referendumuri, tipul de scrutin utilizat, modul de efectuare a operațiunilor tehnice, formele de control jurisdicțional, precum și modalitatea de stabilire a rezultatului. În anul 2007, legea a fost modificată, în mod expres, de o serie de acte normative¹³⁴³, în special ordonanțe de urgență, privind constituirea birourilor electorale, fintarea campaniei pentru referendum, majoritatea necesară pentru demiterea președintelui României, transmiterea proceselor verbale, arhivarea documentelor rezultate în urma votării, precum și controlul listelor electorale suplimentare de către Autoritatea Electorală Permanentă.

Cu privire la întrebarea înscrisă pe buletinul de vot: „Sunteți de acord cu demiterea președintelui României, domnul Traian Băsescu?”. Sustinătorii Președintelui trebuiau să voteze “NU”, iar cei care doreau demiterea acestuia să voteze “DA”. Acest fapt a creat confuzie printre cei

1343 Legea nr. 551/2003 pentru modificarea art. 14 alin. (1) din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 99/2005 pentru modificarea și completarea Legii nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 129/2007 pentru modificarea art. 10 din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 34/2007 pentru completarea Legii nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 80/2004 privind modificarea și completarea unor dispoziții din Legea nr. 373/2004 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, aprobată prin Legea nr. 590/2004; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 89/2005 privind modificarea și completarea Legii nr. 373/2004 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, respinsă prin Legea nr. 292/2005; Legea nr. 334/2006 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale, cu modificările ulterioare; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 31/2007 privind completarea art. 23 din Legea nr. 373/2004 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului; Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 35/2007 privind modificarea Legii nr. 373/2004 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului

putin informati, fiecare tabara incercand sa manipuleze electoratul cu diferite argumente. In urma centralizării datelor primite de către Biroul Electoral Central, s-au înregistrat următoarele rezultate:

Rata de participare la vot la referendumul național din 19 mai a fost de 44,45%, din populația cu drept de vot, sub rata participării la vot înregistrată la referendumul național pentru revizuirea Constituției din 2003 de 55,7%.

2.1.2. Rezultatul referendumului și urmările acestuia

Rezultatul referendumului din 19 mai 2007 a fost în favoarea menținerii președintelui Traian Băsescu în funcție. Conform datelor oficiale, 74,48% dintre participanți au votat împotriva demiterii, în timp ce 24,75% au susținut revocarea acestuia. Deși prezența la vot a fost de 44,45% din totalul populației cu drept de vot, sub pragul de 50%+1 din electorat, referendumul a fost validat conform legislației în vigoare, iar Traian Băsescu și-a continuat mandatul.¹³⁴⁴

Urmările referendumului au fost semnificative atât în plan politic, cât și în context instituțional. Pe plan politic, rezultatul a reprezentat o victorie importantă pentru Traian Băsescu, consolidându-i poziția și oferindu-i o legitimitate sporită în fața adversarilor politici: Succesul la referendum a fost interpretat ca o sancționare a partidelor parlamentare care inițiaseră suspendarea, în special Partidul Social Democrat (PSD) și Partidul Național Liberal (PNL).¹³⁴⁵ Această situație a accentuat polarizarea scenei politice, determinând o adâncire a conflictelor dintre președinție, Parlament și Guvern.

Pe plan instituțional, referendumul a evidențiat vulnerabilități în mecanismul constituțional al suspendării președintelui, fiind invocate ambiguități legislative în ceea ce privește motivele și procedurile aplicabile. De asemenea, evenimentul a generat dezbateri privind necesitatea unei reforme constituționale care să clarifice atribuțiile și limitele puterilor instituționale, pentru a preveni astfel de conflicte viitoare.¹³⁴⁶

În concluzie, referendumul din 2007 a fost mai mult decât un simplu exercițiu democratic, reprezentând un moment de răscruce în evoluția politică a României. Rezultatul acestuia a consolidat poziția președintelui în funcție, însă a accentuat tensiunile dintre instituțiile statului și a contribuit la fragmentarea și polarizarea spectrului politic, cu efecte vizibile în anii următori.

2.2. Referendumul din anul 2009

Propunerea avansată de către președintele României, Traian Băsescu, de a se organiza un Referendum național pentru trecerea la un parlament unicameral și reducerea numărului de parlamentari la 300, concomitent cu desfășurarea alegerilor prezidențiale din anul 2009, a avut un impact public similar inițiativei din anul 2007 de modificare prin referendum a prevederilor referitoare la alegerea senatorilor și deputaților.

Anterior, la începutul anului 2009, o serie de reprezentanți ai mediului academic precum și ai unor organizații nonguvernamentale, lansaseră anumite propuneri vizând modificarea Constituției țării, inclusiv a structurii Parlamentului și trecerea de la un parlament bicameral la unul unicameral. Însușindu-și ideea și dorind consultarea populației României în legătură cu toate aceste probleme, președintele Traian Băsescu a adus noi argumente, pledând pentru reducerea numărului actual de parlamentari la 300, în circumstanțele în care criza manifestată la scară mondială a început să fie tot mai puternic resimțită și în România. Iar economiile bugetare scontate prin reducerea numărului de parlamentari erau destinate să aibă benefice pentru societatea românească. Referendumul național

¹³⁴⁴ Biroul Electoral Central, Raport asupra referendumului național din 19 mai 2007, București, 2007, p.15.

¹³⁴⁵ Alina Mungiu-Pippidi, *Evoluția democrației românești*, Editura Humanitas, București, 2007, p. 89

¹³⁴⁶ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://ro.scribd.com/>, accesat la data de 1.03.2025, ora

din 22 noiembrie 2009 se dorea a fi, în altă condiții, un prim pas pentru declanșarea procesului de modificare a Constituției României.

Tema subiacentă era, prin organizarea referendumului chiar în ziua desfășurării celui de-al doilea tur al alegerilor pentru Președintele României, și o mobilizare la urne sporită a cetățenilor, aducându-se astfel un supliment de legitimitate a răspunsurilor oferite.

Organizarea referendumului s-a confruntat însă, în bună măsură, cu o serie de probleme de ordin procedural și logistic care au necesitat adoptarea de reglementări legislative ad-hoc, în regim de urgență. Referendumul național din 22 noiembrie 2009 s-a desfășurat potrivit prevederilor constituționale și ale legislației electorale în vigoare, în condiții de relativă corectitudine și transparență.

2.2.1. Cadrul Normativ

Temeiul constituțional al organizării referendumului național din 22 noiembrie 2009 rezidă în prevederile **articolului 90 din Constituție**, care consacră dreptul Președintelui României de a cere poporului, după consultarea Parlamentului, să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la problemele de interes național.

Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, cu modificările și completările ulterioare, reglementează condițiile formale de organizare ale diferitelor tipuri de referendum, modul de desfășurare a operațiunilor tehnice, formele de control jurisdicțional, precum și modalitatea de stabilire a rezultatului.

Acest act normativ a fost modificat de-a lungul timpului printr-o serie de acte normative,¹³⁴⁷ în special ordonanțe de urgență. De asemenea, în urma admiterii de către Curtea Constituțională a unor excepții de neconstituționalitate ridicate de Avocatul Poporului, unele prevederi ale Legii nr. 3/2000 referitoare la referendumul cu privire la probleme de interes național – reglementate în Capitolul II, Secțiunea 3 – și-au încetat efectele juridice.¹³⁴⁸

Procedura pentru organizarea și desfășurarea referendumului național din 22 noiembrie 2009 a fost demarată de Președintele României prin anunțul public din data de 24 septembrie 2009.

La data de 2 octombrie 2009 a fost publicată în Monitorul Oficial Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 103/2009 pentru modificarea și completarea Legii nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului.¹³⁴⁹

2.2.2. Rezultatul și urmările politice și sociale

Referendumul din 22 noiembrie 2009 din România a avut mai multe efecte politice, sociale și legislative, deși rezultatele sale nu au fost implementate în mod concret. Organizat simultan cu primul tur al alegerilor prezidențiale, acesta a vizat două întrebări esențiale: trecerea de la un parlament bicameral la unul unicameral și reducerea numărului de parlamentari la maximum 300.

1347 Legea nr. 551/2003 pentru modificarea art. 14 alin. (1) din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 99/2005 pentru modificarea și completarea Legii nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Legea nr. 129/2007 pentru modificarea art. 10 din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Legea nr. 129/2007 pentru modificarea art. 10 din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 34/2007 pentru completarea Legii nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului.

1348 Prin Decizia nr. 567/2006, Curtea Constituțională a constatat neconstituționalitatea prevederii art. 12 alin. (1) din lege, considerând că stabilirea prin lege a problemelor de interes național reprezintă un amestec al Parlamentului în exercitarea atribuțiilor exclusive ce-i sunt conferite Constituției Președintelui și că este nesocotit principiul separației și echilibrului puterilor în cadrul democrației constituționale. De asemenea, prin Decizia nr. 392/2007, Curtea a constatat că dispozițiile art. 11 alin. (3) din lege încalcă prevederile art. 76 alin. (2) din Constituție, potrivit cărora hotărârile Parlamentului se adoptă cu votul majorității deputaților și senatorilor prezenți.

1349 Legea nr. 656/2 octombrie 2009, privind organizarea și desfășurarea referendumului, publicată în Monitorul Oficial nr.103/30.09.2009.

Rezultatele au arătat un sprijin covârșitor al populației: aproximativ 77,78% au votat „DA” pentru parlament unicameral, iar 88,84% au votat „DA” pentru reducerea numărului de parlamentari.

Deși aceste rezultate au reflectat dorința cetățenilor, referendumul a fost doar consultativ, neavând un caracter obligatoriu din punct de vedere legislativ. Pentru implementarea unui parlament unicameral ar fi fost necesară modificarea Constituției României, un proces complex ce presupunea atât acordul Parlamentului, cât și organizarea unui alt referendum constituțional. În ciuda rezultatului clar, clasa politică nu a acționat în direcția aplicării voinței populare, ceea ce a generat tensiuni și percepția că votul cetățenilor a fost ignorat.

Politic, referendumul a fost perceput ca un instrument utilizat de președintele Traian Băsescu pentru a-și consolida poziția în cursa electorală prezidențială, având un impact semnificativ asupra mobilizării cetățenilor la vot. Totuși, lipsa implementării rezultatelor a dus la accentuarea neîncrederii populației în clasa politică și în instituțiile legislative. De asemenea, subiectul reformei parlamentare a rămas o temă recurentă în discursurile politice ulterioare, fără a se concretiza în modificări legislative. Diverse inițiative legislative pentru reducerea numărului de parlamentari au fost propuse în anii următori, dar fie au fost respinse, fie blocate în Parlament.

În plan social, referendumul a amplificat nemulțumirea generală față de clasa politică, iar lipsa aplicării rezultatelor a întărit percepția unei distanțe între cetățeni și reprezentanții lor. Deși voința populară a fost exprimată clar, efectele referendumului s-au limitat la nivel discursiv, fără să conducă la schimbări structurale ale sistemului parlamentar.

Astfel, referendumul din 2009 a demonstrat o dorință clară a cetățenilor pentru reformarea instituțiilor statului, dar rezultatele sale nu au fost implementate, rămânând un exemplu elocvent al decalajului dintre voința populară și deciziile clasei politice din România.

2.3. Referendumul din anul 2012 privind demiterea președintelui Traian Băsescu

2.3.1. Contextul politic din 2012

În 2012, România se afla într-o perioadă marcată de instabilitate politică. Președintele Traian Băsescu se afla într-un conflict deschis cu majoritatea parlamentarilor din Parlamentul României, în special cu USL (Uniunea Social Liberală), o alianță formată din PSD (Partidul Social Democrat), PNL (Partidul Național Liberal) și PC (Partidul Conservator). Guvernul condus de Emil Boc, susținut de Băsescu, a fost demis prin moțiune de cenzură în aprilie 2012, iar în locul său a fost numit guvernul condus de Mihai Răzvan Ungureanu, care a fost și acesta demis la rândul său printr-o altă moțiune de cenzură.

După aceste evenimente, USL a reușit să formeze o majoritate parlamentară puternică, iar Victor Ponta a devenit prim-ministru. Conflictul cu președintele Băsescu a culminat cu decizia de a-l suspenda din funcție pe acesta, sub acuzația de abuz de putere și încălcarea Constituției. Parlamentul a votat pentru suspendarea președintelui pe 6 iulie 2012, iar potrivit legii, urma ca într-un termen de 30 de zile să se organizeze un referendum pentru a valida sau invalida această suspendare.

2.3.2. Desfășurarea referendumului și consecințele acestuia

Referendumul a fost organizat pe 29 iulie 2012, iar întrebarea adresată cetățenilor a fost simplă: „*Sunteți de acord cu demiterea președintelui României, Traian Băsescu?*”.¹³⁵⁰

În ciuda susținerii puternice din partea USL, care a mobilizat masiv electoratul, prezența la vot nu a fost suficientă pentru a valida referendumul. Conform Constituției, validarea referendumului se putea face doar dacă prezența la vot depășea 50% din numărul total al alegătorilor. În realitate, doar aproximativ 46,24% dintre alegători s-au prezentat la urne, ceea ce a dus la

1350 Informație publică, disponibilă online la adresa www.wikipedia.ro, accesat la data de 17.02.2024, ora 23:38.

invalidarea referendumului, chiar dacă dintre cei care au votat, 87,52% s-au pronunțat pentru demiterea lui Băsescu.

Un aspect important care a generat controverse a fost numărul de alegători înscrși pe listele electorale. Guvernul condus de Victor Ponta susținea că listele electorale nu erau actualizate corect și că numărul real al alegătorilor era mult mai mic decât cel oficial. Pe de altă parte, susținătorii lui Băsescu au acuzat un posibil abuz de putere și manipulare a sistemului electoral. După referendumul din 29 iulie, Curtea Constituțională a României a validat, în final, faptul că referendumul nu a întrunit cvorumul necesar și că președintele Băsescu putea să își reia funcția.

Deși referendumul a fost **invalidat**, acest episod a avut un impact semnificativ asupra peisajului politic din România, dar și asupra încrederii cetățenilor în instituțiile statului.¹³⁵¹

39. **Polarizarea politică** – Referendumul a accentuat diviziunile între susținătorii președintelui Băsescu și cei ai USL. Tensiunile politice au devenit mai vizibile, iar disputa dintre președinte și Guvern a dus la un climat de instabilitate, care a afectat negativ guvernarea.
40. **Criticile internaționale** – Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii au criticat vehement modul în care s-a desfășurat referendumul, acuzând încercări de subminare a statului de drept și a independenței instituțiilor fundamentale, cum ar fi Curtea Constituțională. Aceste critici au avut un impact asupra imaginii internaționale a României, în special în contextul aderării țării la Uniunea Europeană.
41. **Efecte asupra încrederii în instituțiile democratice** – Mulți cetățeni au început să își piardă încrederea în funcționarea corectă a instituțiilor statului, iar acest lucru a avut un impact asupra stabilității politice a țării. Conflictele dintre instituții au dăunat încrederii cetățenilor în procesul democratic și au generat o atmosferă de neîncredere și instabilitate politică.
42. **Răsturnarea echilibrului politic intern** – Deși Traian Băsescu a reușit să își păstreze funcția de președinte, popularitatea sa a fost serios afectată de acest conflict. Totodată, USL a obținut un scor bun la alegerile parlamentare din decembrie 2012, dar alianța a avut o viață politică scurtă, destrămându-se în anii următori din cauza divergențelor interne.

2.4. Referendumul din anul 2019

Referendumul din 26 mai 2019 a reprezentat un moment important în istoria politică și juridică a României. Acesta a fost convocat de președintele Klaus Iohannis și a avut loc în paralel cu alegerile pentru Parlamentul European, având scopul de a consulta cetățenii români cu privire la teme esențiale pentru funcționarea sistemului de justiție din România. Cele două întrebări puse în cadrul referendumului au vizat interzicerea amnistiei și grațierii pentru infracțiunile de corupție și restricționarea utilizării ordonanțelor de urgență în domeniul justiției.

În perioada 2017-2019, guvernul PSD a promovat o serie de modificări legislative controversate în domeniul justiției, care au fost percepute de o parte semnificativă a populației ca o amenințare la independența sistemului judiciar și la integritatea acestuia. Printre cele mai discutate măsuri s-au numărat modificările aduse Codului Penal și Codului de Procedură Penală, care, conform criticilor, ar fi favorizat corupția și ar fi slăbit capacitatea justiției de a sancționa faptele de

¹³⁵¹ Potrivit unui comunicat al Curții Constituționale, marți, 21 august 2012, Plenul Curții Constituționale, investit în temeiul art. 146 lit. i) din Constituția României și al art. 46-47 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, cu majoritatea de voturi prevăzută de art. 47 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, a hotărât : Constată că la referendum nu au participat cel puțin jumătate plus unul din numărul persoanelor înscrise în listele electorale permanente, pentru ca referendumul să fie valabil în conformitate cu prevederile art. 5 alin. (2) din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului.

corupție. De asemenea, utilizarea ordonanțelor de urgență pentru modificarea legilor justiției a fost un subiect de intensă dezbateră, multe organizații internaționale și europene exprimându-și îngrijorarea față de modul în care guvernul a folosit acest instrument legislativ.¹³⁵²

În acest context, președintele Klaus Iohannis a considerat necesar să lanseze un referendum pentru a obține opinia cetățenilor români în privința acestor modificări și pentru a transmite un mesaj ferm cu privire la direcția în care ar trebui să evolueze România în privința statului de drept și a luptei împotriva corupției.

2.4.1. Întrebările Referendumului din 2019

Referendumul a avut două întrebări principale, care au fost formulate astfel încât să reflecte dorința președintelui de a proteja independența justiției și de a preveni abuzurile guvernamentale:

43. „Sunteți de acord cu interzicerea amnistiei și grațierii pentru infracțiunile de corupție?”

44. „Sunteți de acord cu interzicerea adoptării de către Guvern a ordonanțelor de urgență în domeniul infracțiunilor, pedepselor și organizării judiciare și cu extinderea dreptului de a da acte ordonanțele direct la Curtea Constituțională?”

Prima întrebare a vizat interzicerea posibilității de a adopta acte normative care să amnistieze sau să grațieze infracțiuni de corupție, o temă sensibilă în contextul scandalurilor de corupție care au marcat istoria recentă a României. A doua întrebare se referea la dorința de a limita abuzurile în utilizarea ordonanțelor de urgență în domeniul justiției, un mecanism legislativ care a fost folosit frecvent în perioada guvernării PSD și care a stârnit numeroase controverse legate de transparență și legalitate.¹³⁵³

Rezultatele referendumului au fost clare și favorabile obiectivelor propuse de președintele Iohannis. La prima întrebare, 85,91% dintre cetățeni au răspuns afirmativ, sprijinind interzicerea amnistiei și grațierii pentru infracțiunile de corupție. La a doua întrebare, 86,18% dintre votanți au fost de acord cu interzicerea adoptării ordonanțelor de urgență în domeniul justiției. Cu toate acestea, participarea la vot a fost de 41,28%, ceea ce a fost suficient pentru validarea referendumului, având în vedere pragul de 30% stabilit pentru validitate.¹³⁵⁴

Aceste procente ridicate au demonstrat un sprijin puternic din partea cetățenilor români pentru menținerea unui sistem judiciar independent și pentru combaterea corupției la nivel înalt. Deși referendumurile în România sunt consultative și nu impun modificări legislative directe, rezultatele acestui scrutin au avut o semnificație simbolică, subliniind voința populației de a proteja principiile fundamentale ale statului de drept.

2.4.2. Rezultatele Referendumului

Deși rezultatele referendumului nu au avut un impact legislativ imediat, ele au avut o semnificație politică semnificativă. Președintele Klaus Iohannis a reușit să mobilizeze un număr considerabil de cetățeni și să transmită un mesaj clar despre nevoia de a apăra independența justiției și a întări lupta împotriva corupției. Referendumul a fost, de asemenea, o reacție la presiunile

1352 Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului” reglementează procedura de organizare a referendumurilor în România, stabilind inclusiv procedura de validare a referendumului și numărul minim de voturi necesar. Publicată în Monitorul Oficial nr. 84 din 24 februarie 2000.

1353 Ordonanțele de urgență sunt acte normative emise de Guvern pentru a reglementa situații urgente. Utilizarea frecventă a acestora în domeniul justiției a generat controverse în ceea ce privește transparența procesului decizional și respectarea principiilor constituțional. Informație publică disponibilă online la adresa <https://www.juridice.ro/500203>, accesat la data de 5.02.2025, ora 21:40.

1354 Conform legislației din România, referendumul este valid doar dacă cel puțin 30% dintre cetățenii cu drept de vot se prezintă la urne. Acest prag a fost atins la referendumul din 2019, ceea ce a permis validarea rezultatelor. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://ro.m.wikipedia.org/wiki/Referendum>, accesat la data de 17.03.2025, ora 12:30.

exercitate de Guvernul PSD, care a continuat să promoveze reforme controversate în domeniul justiției¹³⁵⁵.

De asemenea, rezultatele referendumului au fost interpretate ca un vot de neîncredere față de guvernul de atunci și față de măsurile legislative care amenințau să submineze lupta împotriva corupției. Acest referendum a contribuit la consolidarea opoziției față de PSD și a întărit pozițiile pro-europene, având loc în aceeași zi cu alegerile pentru Parlamentul European, care au avut și ele un rezultat semnificativ în favoarea partidelor pro-europene¹³⁵⁶.

Referendumul din 2019 a fost un moment definitoriu în viața politică a României, care a reflectat voința majorității cetățenilor de a proteja statul de drept și de a împiedica orice formă de abuz din partea clasei politice. Deși nu a impus modificări legislative directe, acest referendum a transmis un mesaj puternic despre așteptările cetățenilor români față de viitorul justiției din țară. Este un exemplu de mobilizare civică și de implicare a cetățenilor în procesul decizional, arătând că există un interes crescut pentru consolidarea unei democrații autentice și a unui sistem judiciar independent.

3. Concluzii

Lucrarea de cercetare „Analiza referendumurilor din România: 2007, 2009, 2012 și 2019 – Impactul acestora asupra evoluției politice și sociale” a urmărit analiza efectelor referendumurilor asupra politicii și societății românești. Aceste momente de consultare populară au avut un impact semnificativ asupra consolidării democrației și a statului de drept în România.

În primul rând, referendumurile din 2007 și 2012, privind demiterea președintelui Traian Băsescu, a subliniat fragilitatea echilibrului instituțional și a evidențiat polarizarea politică existentă în acea perioadă. Rezultatele au arătat că, deși nu au dus la schimbări imediate, referendumurile pot influența profund stabilitatea instituțiilor fundamentale ale statului.

În al doilea rând, referendumul din 2009, care viza reforma administrativă, a evidențiat o apatie politică semnificativă, în ciuda unei teme importante pentru dezvoltarea statului român. Participarea scăzută a arătat necesitatea unei educații politice mai puternice, care să îmbunătățească implicarea cetățenilor în procesul decizional legat de reformele structurale.

În concluzie, referendumul din 2019, pe tema statului de drept și protejării independenței justiției, a reflectat o maturizare a societății românești și o preocupare crescută pentru valorile fundamentale ale democrației. Participarea ridicată a arătat angajamentul cetățenilor pentru protejarea instituțiilor statului și a arătat importanța referendumurilor ca instrumente de consolidare a democrației.

În ansamblu, aceste referendumuri au avut un impact semnificativ asupra politicii și societății din România, contribuind la dezvoltarea unui stat democratic mai solid și la o implicare mai activă a cetățenilor în viața politică. Ele subliniază importanța educației civice și a participării continue a populației în procesul decizional.

Referințe

- Popescu, I. Referendumul în România: Istorie și impact politic. București: Editura Politică, 2007.

¹³⁵⁵De-a lungul mandatului său, președintele Klaus Iohannis a fost un critic constant al modificărilor legislative promovate de guvernul PSD în domeniul justiției, considerându-le periculoase pentru independența sistemului judiciar. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://ro.scribd.com/>, accesat la data de 15.03.2025, ora 23:36.

¹³⁵⁶Ciobanu, A. Impactul referendumurilor asupra politicii și societății românești: 2007, 2009, 2019. București: Editura Academica, 2019, p.150

-
- Munteanu, D.. Evoluția referendumurilor în contextul politicii românești post-comuniste. Cluj-Napoca: Editura Universității Cluj, 2009.
 - Bădescu, I., & Dima, R.. Democrația directă în România: Referendumurile și participarea cetățenilor. Iași: Editura Polirom, 2010.
 - Ioniță, S.. România și statul de drept: Analiza referendumului din 2019. București: Editura All, 2019.
 - Șerban, M.. Implicarea cetățenilor în viața politică: Impactul referendumurilor din România asupra culturii politice. București: Editura Humanitas, 2019.
 - Tătaru, V.. Referendumurile ca instrumente de consolidare a democrației în România. Revista de Științe Politice, 34(2), 23-35, 2019.
 - Ciobanu, A.. Impactul referendumurilor asupra politicii și societății românești: 2007, 2009, 2019. București: Editura Academica, 2019.

ORGANIZAREA ȘI IMPACTUL REFERENDUMULUI DIN BUCUREȘTI- 2024

Lucian-Mihai DOBRICĂ¹³⁵⁷

Abstract

Această lucrare explorează intenția Primarului General de a întreba cetățenii cu privire la autorizațiile emise de primarii de sector, precum și reorganizarea veniturilor care le sunt atribuite celor 6 sectoare în exercitarea mandatului lor. Din ultima întrebare reiese și intenția de educare a elevilor cu privire la consumul de droguri în școli. În cuprinsul lucrării, am analizat modurile prin care Primarul Capitalei demarează procedura de declanșare a referendumului local, cu privire la eliberarea autorizațiilor de urbanism, prin referendumul respectiv, Primăria capitalei prin primarul general, urmărește ca atribuțiile ce le revin celorlalte sectoare să treacă în subordinea Primarului General, astfel, dacă referendumul trece pragul legal, Primăria Capitalei va elibera pe viitor autorizațiile de construire pentru cele 6 sectoare ale Bucureștiului.

În opinia mea, având în vedere caracterul consultativ al referendumului și analizând problema de fapt, reies faptul că în cadrul primăriei capitalei se va crea un aparat de specialitate cu privire la eliberarea autorizațiilor de urbanism. Deoarece, dacă aceasta va trece strict în subordinea Primarului General va îngreuna procesul de eliberarea al autorizațiilor de construcție. În lucrarea respectivă se va regăsi și categoriile de referendum care se aplică pe teritoriul României, precum și legea de organizare a referendumului (Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului). Am analizat și celelalte două întrebări referitor la bugetele primăriilor de sector și informarea elevilor cu privire la consumul de droguri în școli. Din întrebarea numărul 2 putem constata reformarea bugetelor primăriilor de sector, există un dezechilibru în ceea ce privește bugetele primăriilor, astfel se va reorganiza bugetele acestora prin exprimarea voinței cetățenilor care reiese din referendum. Întrebarea numărul 3 este una legată de informarea elevilor cu privire la consumul de droguri în școli, o reforma ce ar trebui inițiată la nivel național din punctul meu de vedere, această întrebare reflectă intenția de a ne alinia normelor europene.

Keyword: referendum, organizare, București, Primăria Capitalei, autorizații.

1. Introducere:

Instituția referendumului nu este o invenție recentă și nici nu poate fi considerată exclusiv un produs al timpurilor moderne. Francezii au recurs la această practică încă din epoca revoluționară, iar un model similar regăsim și în Elveția, care s-a inspirat din experiența franceză. Reglementarea

¹³⁵⁷ Student, Facultatea de Drept Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: lucian_148616@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (e-mail: claudia@cliza.ro) și Conf. univ dr. Ștefan Elena Emilia (e-mail: stefanelena@univnt.ro).

acestei instituții variază într-o anumită măsură de la o țară la alta. Un exemplu relevant de utilizare frecventă a referendumurilor naționale și locale este Confederația Elvețiană, cunoscută drept „țara cantoanelor”. Această practică nu este deloc întâmplătoare și poate fi explicată prin mai mulți factori, inclusiv diversitatea populației și autonomia extinsă de care beneficiază entitățile locale, în special cantoanele.¹³⁵⁸ La 8 decembrie 1991, a avut loc referendumul național pentru adoptarea Constituției României, un pas esențial după Revoluția din 1989, care a dus la înlăturarea regimului comunist. Noua Constituție, prima de după 1989, a fost adoptată de Adunarea Constituantă pe 21 noiembrie 1991 și aprobată prin referendum național la 8 decembrie, cu un sprijin majoritar: din cei 10.948.468 de participanți, 77,3% au votat „da”, 20,49% „nu”, iar 2,3% dintre voturi au fost nule. Odată cu intrarea sa în vigoare, Constituția din 21 august 1965 a fost abrogată integral (art. 149). Noua lege fundamentală a stabilit cadrul democratic pentru organizarea statului și funcționarea societății românești, marcând reinstaurarea democrației constituționale și consolidarea pluralismului politic.

Procesul de elaborare, dezbateri și adoptare a noii Constituții s-a desfășurat pe parcursul unui an și jumătate.¹³⁵⁹ Dacă am analiza cuvântul Referendum, potrivit limbii române, am spune că: ”Referendumul reprezintă procesul de consultare directă a cetățenilor unei țări în legătura cu un text de lege de o importanță cu totul deosebită sau asupra unei situații de importanță națională”.¹³⁶⁰ Referendumul reprezintă voința poporului cu privire la problemele de interes național sau local, cetățenii sunt chemați să își exercite dreptul Constituțional cu privire la întrebarea/întrebările adresate prin referendum. Potrivit doctrinei Primarului, ”îndeplinește atribuții privind organizarea și desfășurarea alegerilor, referendumului și a recensământului-ii”.¹³⁶¹ Intervenția Primarului este necesară pentru organizarea referendumului la nivel local, Primarul fiind ales de către cetățeni, acesta își exercită atribuțiile pe raza Unității Administra-tiv Teritoriale. Referendumul Local se poate organiza în toate satele și localitățile componente ale comunei sau orașului, Obiectul și data referendumului local sunt stabilite și anunțate public cu minimum 20 de zile înainte de desfășurarea acestuia.¹³⁶²

2. Etapele inițierii referendumului la nivelul Municipiului București

La propunerea și inițiativa actualului primar al capitalei, cu scopul de a gestiona bugetele primăriilor de sector, și de a le scoate din atribuții, aprobarea autorizațiilor cu privire la construirea imobilelor. Acesta a demarat inițierea unui referendum la nivel local, pentru ca cetățenii să voteze cu privire la acest aspect.

Consiliul General al municipiului București a aprobat, pe 21 octombrie organizarea referendumului inițiată de actualul primar, cu privire la acest aspect, cetățenii vor decide dacă Primăria Capitalei va emite pe viitor toate autorizațiile de construire pentru toate cele 6 sectoare ale Bucureștiului. Iar Consiliul General să împartă banii colectați din taxele și impozitele bucureștenilor. Referendumul va avea loc pe 24 noiembrie, o dată cu primul tur de prezidențiale.

Cele 3 întrebări care se vor găsi pe buletinele de vot sunt:

45. Sunteți de acord ca primarul general al Municipiului București să emită autorizațiile de construire pe întreg teritoriul administrativ al orașului?

¹³⁵⁸ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://revista.universuljuridic.ro/semnificatia-referendumului-dreptul-contemporan/> site accesat la 16.03.2025 ora 22:36

¹³⁵⁹ Informație publică, disponibilă online la adresa www.agerpres.ro site accesat la 16.03.2025 ora 23:01

¹³⁶⁰ Informație publică, disponibilă online la adresa www.dex.md site accesat la 16.03.2025 ora 18:58

¹³⁶¹ Drept Administrativ Marta-Claudia Cliza și Constantin Claudiu Ulariu Editura Pro Universitatea, 2020 pag

46. Sunteți de acord ca repartizarea între Primăria Municipiului București și Primăriile de Sector, a impozitelor pe venit și a taxelor și impozitelor locale colectate de la bucareșteni, să fie aprobată de către Consiliul General al Municipiului București?
47. Sunteți de acord ca Primăria București să finanțeze și să implementeze un program de educație pentru sănătate și prevenire a consumului de droguri în toate școlile din București?¹³⁶³

Rezultatele Referendumului din București

După etapele parcurse pentru organizarea referendumului din București, cetățenii au fost chemați la vot pentru a-și exprima dreptul Constituțional. După finalizare referendumului odată cu primul tur de prezidențiale, rezultatele au fost următoarele:

Din numărul cetățenilor cu drept de vot 1,8 milioane, doar 732.129 (40,97%) au răspuns la întrebările adresate prin referendum. Astfel, referendumul a fost validat, deoarece pragul necesar pentru validare trebuia să treacă de 30%.¹³⁶⁴

Procentele pentru fiecare întrebare au fost următoarele:

”Întrebarea 1

DA – 64,37% (477.378)

NU – 35,63% (241.423)

Întrebarea 2

DA - 66,42% (462.003)

NU - 33,58% (255.679)

Întrebarea 3

DA - 84,58% (608.178)

NU - 15,42% (110.862) ”¹³⁶⁵

2.1. Efectele Referendumului din București (Întrebarea 1)

În urma interpelării adresate Primăriei Capitalei, în baza Legii nr. 544/2001¹³⁶⁶ privind informațiile de interes public, reiese faptul că încă nu sa stabilit cu cadru legal pentru punerea în aplicare a referendumului, cu referire la prima întrebare, referendumul ne având putere de lege si fiind doar un consultativ. Acest referendum a fost creat cu privire la problemele cu interes deosebit în cadrul UAT (Primăria Municipiului București) și subdiviziunile administrativ-teritoriale ale municipiilor.

2.1.1. Opinie Personală

În opinia mea, chiar dacă până în prezent încă nu s-a constituit un cadru legal cu privire la prima întrebare, respectiv, Primăria Capitalei să aprobe autorizațiile de construire pentru cele 6 sectoare, cred totuși că va trebui modificată legea nr 50/1991¹³⁶⁷ privind autorizarea executărilor de construcții. Dacă atribuțiile trec de la sectoare la o entitate centralizată (Primăria Generală), aceasta lege trebuie modificată printr-un act normativ aprobat de Parlament. În continuare, cred că se va

¹³⁶³ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://financialeintelligence.ro/referendum-bucuresti-s-au-deschis-sectiile-in-capitala-trei-intrebări-pentru-cetateni/> site accesat la 17.03.2025 ora 10:11

¹³⁶⁴ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.universuljuridic.ro/rezultatul-referendumului-local-desfasurat-la-nivelul-municipiului-bucuresti-la-data-de-24-noiembrie-2024-hbec-nr-8h-2024/> site accesat la data de 16.03.2025 ora 21:18

¹³⁶⁵ Informație publică, disponibilă online la adresa – www.universuljuridic.ro – site accesat la 16.03.2025 ora 20:57

¹³⁶⁶ LEGE nr. 544 din 12 octombrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 663 din 23 octombrie 2001 (Emitent Parlamentul)

¹³⁶⁷ LEGE nr. 50 din 29 iulie 1991 (**republicată**) privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 933 din 13 octombrie 2004 (Emitent Parlamentul)

crea un nou compartiment în cadrul Primăriei Capitalei, care va ajuta Primarul în gestionarea și organizarea eliberării autorizațiilor de construire, pentru o eficiență cât mai sporită.

2.1.2. Opinie Personală

În opinia mea, trecerea acestei atribuții doar în subordinea Primăriei Capitalei va împiedica eliberarea haotică a autorizațiilor de construire, va asigura un echilibru în cele 6 sectoare, deoarece în ultimii ani eliberarea acestor autorizații în diferite moduri a condus la un dezechilibru imobiliar necontrolat în Capitală, de exemplu: Autorizația de construire eliberată de primăria Sectorului 1 în urmă cu 18 ani, (Cathedral Plaza)¹³⁶⁸ de curând, Curtea de Apel București a hotărât demolarea acesteia. Consider că este un prim pas spre un echilibru imobiliar, în urma acestui referendum, privind eliberarea autorizațiilor de construire, și trecerea atribuțiilor de la primării de sector la Primarul General va conduce la o analiză mai atentă atunci ca se vor elibera autorizațiilor de construire.

2.2 Efectele Referendumului din București (Întrebarea 2)

Cu privire la această întrebare, putem constata faptul că există un dezechilibru între bugetele celor 6 sectoare, la această întrebare, prin interpelarea adresată am primit următorul răspuns: Ca urmare a aplicării Codului Fiscal, în municipiul București impozitul/taxa pe clădiri, precum și amenziile aferente acestora, impozitul/taxa pe teren precum și amenziile aferente acestora, impozitul asupra mijloacelor de transport, precum și amenziile aferente acestora, taxa pentru serviciile de reclamă și publicitate, pentru afișaj în scop de reclamă și publicitate, precum și amenziile aferente acestora, impozitul pe spectacole, precum și amenziile aferente acestora, precum și celelalte taxe locale prevăzute de art 486 din Codul fiscal¹³⁶⁹ se fac venit la bugetul local al sectorului. Municipiului București are ca principala sursă de venit cotele defalcate din impozitul pe venit stabilite anula ca procent prin legea bugetului de stat. Totodată, Municipiul București are obligația legală de asigurare la nivelul Municipiului a serviciilor publice de importanță strategică (transport în comun, asigurarea agentului termic în sistem centralizat și investiții de infrastructură mare), precum și a celor 19 spitale de subordonare locală, 16 instituții de spectacole, etc.

În concluzie, pentru aplicarea rezultatului referendumului local din Municipiul București, precum și forma în care acesta va fi aplicat, este necesară modificarea actelor normative ce reglementează repartizarea între Primăria Municipiului București și Primăriile de Sector, a impozitelor pe venit, a impozitelor și a taxelor locale colectate de la bucureșteni.

2.3 Efectele Referendumului din București (Întrebarea 3)

În ceea ce privește întrebarea numărul 3, Guvernul României a creat deja premisele acestei activități. Astfel, prin Ordonanța de urgență nr. 147/2024¹³⁷⁰ privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Politici și Coordonare în Domeniul Drogurilor și al Adicțiilor, a centrelor de sănătate mintală și pentru prevenirea adicțiilor, precum și pentru modificarea unor acte normative, act normativ ce va intra în vigoare la data de 13 Martie 2025, este stabilit nou model instituțional, aliniat practicilor europene.

Prin intermediul noii Agenții, Guvernul își propune să gestioneze unitar strategiile și politicile naționale de prevenire a consumului de droguri și de combatere a traficului. Aceasta

¹³⁶⁸ Curtea de Apel București, Dosarul Nr: 8563/3/2013 – www.portal.just.ro site accesat la 16.03.2025 ora 20:48

¹³⁶⁹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.noulcodfiscal.ro/titlu-9/capitol-9/articol-486.html> site accesat la data de 16.03.2025 ora 21:11

¹³⁷⁰ ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 147 din 12 decembrie 2024, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 1262 din 13 decembrie 2024 (Emitent, Guvernul României)

structură va avea un rol central în elaborarea, monitorizarea și evaluarea Strategiei Naționale Antidrog precum și în coordonarea proiectelor interministeriale.

3. Competențele Primarului și Implicarea Activă în Problemele de Urbanism

Dacă ar fi să facem o analiză a evoluției fenomenului urbanistic din București, am începe prima oară cu evoluția construcțiilor în perioada 1989-2025, cu modul de obținere a acestora și cu primării în funcție la momentul emiterii autorizațiilor. În prezent, asistăm la un dezechilibru urbanistic în București, dezechilibru care și-a pus amprenta pe fiecare sector al Municipiului București, clădiri care nu respectă o anumită distanță sau o anumită înălțime, clădiri care au apărut haotic printre alte blocuri, clădiri care au fost finalizate cu toate că nu respectă legislația, autorizații luate în mod abuziv pentru a ridica diferite clădiri sau centre comerciale. Având în vedere evoluția lucrurilor și ținând cont de faptul că pentru anumite clădiri care au fost ridicate nu se mai poate face nimic, îmi propun să analizez în prezenta lucrare Competențele Primarului și Implicarea Activă în Problemele de Urbanism.

De la preluarea mandatului și până în prezent, Primarul Capitalei și-a exprimat profund nemulțumirea cu privire la construcțiile care nu respectă legea și care au fost construite în mod abuziv. În perioada 2022-2023, Primăria Capitalei împreună cu Primarul General au atacat în instanța 23 de autorizații emise de sectorul 2, municipalitatea a depus cerere de anulare a următoarelor autorizații de construire:

- ”Autorizația de construire 614/29.12.2022 – care prevede construirea unui bloc de P+4E+5ER pe strada Al. Cumidava 9-11, între case;
- Autorizația de construire 66/16.02.2023 – care prevede modificarea soluției tehnice AC nr. 433/11.10.2022 prin care s-a aprobat construirea unui bloc de 4 etaje pe strada Ramuri Tei 12, într-o zonă de case. Prima autorizație a fost și ea atacată în instanță de municipalitate. Dezvoltator: Absolute Building Integrated.
- Autorizația de construire 117/20.03.2023 – care prevede construirea unui ansamblu de blocuri cu înălțimea maximă de 14 etaje, cu funcțiunea de locuințe, birouri și comerț, pe Bd. Barbu Văcărescu 241-273, unde este spațiu verde. Dezvoltator: Sunset Lake Investitii SRL.
- Autorizație de construire 265/25.05.2023 – care prevede construirea unui ansamblu rezidențial cu blocuri de 11 etaje pe Șos. Electronicii 25. Dezvoltator: ATLAS SOLARIS SRL
- Autorizație de construire 265/25.05.2023 – care prevede construirea unui ansamblu rezidențial cu blocuri de 11 etaje pe Șos. Electronicii 25. Dezvoltator: ATLAS SOLARIS SRL.”¹³⁷¹

Din activitatea pe care o demarează actualul primar, reiese implicarea acestuia în dezvoltarea urbană și echilibrată a Bucureștiului. Acesta asigură elaborarea planurilor urbanistice prevăzute de lege, le supune aprobării consiliului local.

Se propune modificarea legislativă, astfel în cât Primarul General se va ocupa de aprobarea autorizațiilor de construire în București. Manifestarea cetățenilor prin referendum a făcut ca acest lucru să fie posibil, referendumul a trecut pragul de 30%, astfel, se propune modificarea legislației, mai exact, Legii 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții.¹³⁷²

¹³⁷¹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://hotnews.ro/primaria-capitalei-ataca-n-instanta-nca-28-de-autorizatii-date-pe-puz-sector-2-care-betoneaza-mai-multe-spatii-verzi-37730> site accesat la 17.03.2025 ora 00:14

¹³⁷² LEGE nr. 50 din 29 iulie 1991 (**republicată**) privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 933 din 13 octombrie 2004 (Emitent Parlamentul)

Primarul general al municipiului București va fi responsabil și de emiterea autorizațiilor pentru lucrările desfășurate pe teritoriul administrativ al sectoarelor, inclusiv pentru monumentele istorice încadrate ca ansambluri și situri. În prezent, Legea 50/1991 prevede că, în principiu, primarii sectoarelor municipiului București sunt responsabili de emiterea autorizațiilor pentru lucrările executate pe teritoriul administrativ al sectoarelor.¹³⁷³

4. Cadrul legal al referendumului

Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului. Această lege stabilește cadrul juridic pentru organizarea și desfășurarea referendumurilor, reglementând toate etapele acestui proces.¹³⁷⁴

4.1 Concepte și clasificări referendum

Definiția referendumului:

Legea definește referendumul ca fiind „un procedeu democratic prin care cetățenii sunt chemați să își exprime voința direct, prin vot, asupra unei probleme de interes național sau local, stabilite prin lege sau prin hotărâre a autorităților competente.”

Tipuri de referendum:

Legea prevede două tipuri de referendumuri:

- Referendumul național: Se desfășoară pentru adoptarea unor decizii de importanță națională, cum ar fi modificarea Constituției sau aprobarea unor tratate internaționale.
- Referendumul local: Acesta are loc pe teritoriul unei localități (de exemplu, București) și vizează teme de interes local, cum ar fi modificarea statutului administrativ al unei zone sau aprobarea unui proiect urbanistic.

5. Inițierea referendumului

În România referendum poate fi inițiat pentru: demiterea Președintelui, Probleme de interese național sau local, revizuirea Constituției etc..

De exemplu pentru Revizuirea Constituției, se vor parcurge mai multe etape pana la rezultatul de revizuire a acesteia, etapele și modul de revizuire sunt consacrate în articolele 150,151 și 152 din Constituția României.¹³⁷⁵

Pentru Demiterea Președintelui se vor parcurge mai multe etape, potrivit articolului 95 din Constituția României, Președintele poate fi suspendat de Camera Deputaților și Senat în ședință comună cu votul majorității deputaților și senatorilor dacă încalcă prevederile Constituției. Iar alineatul (3) ne descrie procedura de inițiere a referendumului; ” *Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui*”¹³⁷⁶

Referendumul se mai organizează și pentru probleme de interes național sau local, de exemplu: Cel organizat în București pentru emiterea autorizațiilor de construire, reorganizarea

¹³⁷³ Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.avocatnet.ro/articol_68133/Propunere-Toate-atoriza%C8%9Bile-de-construire-din-Capital%C4%83-s%C4%83-fie-in-responsabilitatea-primarului-general.html site accesat la 17.03.2025 ora 9:33

¹³⁷⁴ LEGE nr. 3 din 22 februarie 2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 84 din 24 februarie 2000, site accesat la 16.03.2025 ora 18:20

¹³⁷⁵ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339&idl=1&par1=7> site accesat la 17.03.2025 ora 9:51

¹³⁷⁶ Constituția României articolul 95 alin (3)

bugetelor și informarea cu privire la consumul de droguri în școli. Pentru cel la nivel național putem observa volumul cetățenilor care ies la vot, prin comparație cu cel local, exemplul de referendum național; referendumul din data de 26 mai 2019 privind Legile Justiției.¹³⁷⁷

Referendumul poate fi inițiat de:

48. Președintele României, prin decret;
49. Parlamentul României, prin lege adoptată cu votul a cel puțin 50% din numărul total al deputaților și senatorilor;
50. Guvernul României, prin hotărâre, în anumite condiții legale;
51. Cetățenii: Referendumul poate fi inițiat și printr-o cerere de semnături (de obicei, este nevoie de o anumită proporție din numărul cetățenilor care au drept de vot – de exemplu, 300.000 de semnături pentru un referendum național).

6. Concluzii

Concluzia referendumului local din București, convocat de Primarul General al Capitalei, subliniază importanța unor schimbări administrative semnificative, care pot influența atât dezvoltarea urbanistică, cât și buna funcționare a sistemului educațional și social. Intenția de a prelua de la primăriile de sector atribuții precum emiterea autorizațiilor de construcție are un impact direct asupra transparenței și eficienței proceselor administrative, dar și asupra controlului și responsabilității autorităților locale. În această privință, decizia de a descentraliza gestionarea acestor autorizații poate adânci conflictele între instituțiile statului, însă, dacă este implementată corect, poate contribui la o mai bună coordonare a proiectelor urbanistice.

Referințe

Doctrină:

- 1. Marta-Claudia Cliza și Constantin Claudiu Ulariu *Drept Administrativ* Editura Pro Universitaria, București, 2020

Legislație

- 1. LEGE nr. 3 din 22 februarie 2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 84 din 24 februarie 2000
- 2. LEGE nr. 50 din 29 iulie 1991 (**republicată**) privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 933 din 13 octombrie 2004
- 3. Constituția României articolul 95 alin (3)
- 4. LEGE nr. 544 din 12 octombrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 663 din 23 octombrie 2001
- 5. ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 147 din 12 decembrie 2024, Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 1262 din 13 decembrie 2024

Surse Internet

- 1. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://revista.universuljuridic.ro/semnificatia-referendumului-dreptul-contemporan/> site accesat la 16.03.2025 ora 22:36
- 2. Informație publică, disponibilă online la adresa www.agerpres.ro site accesat la 16.03.2025 ora 23:01
- 3. Informație publică, disponibilă online la adresa www.dex.md site accesat la 16.03.2025 ora 18:58

¹³⁷⁷ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/voteaza-la-referendum> site accesat la 17.03.2025 ora 10:29

- 4. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://hotnews.ro/primaria-capitalei-ataca-n-instanta-nca-28-de-autorizatii-date-pe-puz-sector-2-care-betoneaza-mai-multe-spatii-verzi-37730> site accesat la 17.03.2025 ora 00:14
- 5. Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.avocatnet.ro/articol_68133/Propunere-Toate-autoriza%C8%9Biile-de-construire-din-Capital%C4%83-s%C4%83-fie-in-responsabilitatea-primarului-general.html site accesat la 17.03.2025 ora 9:33
- 6. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339&idl=1&par1=7> site accesat la 17.03.2025 ora 9:51
- 7. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.presidency.ro/ro/media/comunicate-de-presa/voteaza-la-referendum> site accesat la 17.03.2025 ora 10:29
- 8. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://financialintelligence.ro/referendum-bucuresti-s-au-deschis-sectiile-in-capitala-trei-intrebari-pentru-cetateni/> site accesat la 17.03.2025 ora 10:11
- 9. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.universuljuridic.ro/rezultatul-referendumului-local-desfasurat-la-nivelul-municipiului-bucuresti-la-data-de-24-noiembrie-2024-hbec-nr-8h-2024/> site accesat la data de 16.03.2025 ora 21:18
- 10. Informație publică, disponibilă online la adresa – www.universuljuridic.ro – site accesat la 16.03.2025 ora 20:57
- 11. Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.noulcodfiscal.ro/titlu-9/capitol-9/articol-486.html> site accesat la data de 16.03.2025 ora 21:11

NORMELE DEONTOLOGICE: DE LA MEDIUL ACADEMIC LA ACTIVITĂȚILE SPAȚIALE

Ulpia Elena BOTEZATU*

Abstract

Creșterea accelerată a activităților spațiale, impulsionată de dezvoltările tehnologice și intrarea pe piață a actorilor privați, evidențiază nevoia urgentă de norme deontologice clare și coerente. Lucrarea analizează comparativ convergențele și diferențele dintre normele etice specifice mediului academic, reglementate în România prin Legea nr. 199/2023 și Codul-cadru de etică universitară, și cele aplicabile activităților spațiale internaționale, reglementate prin Tratatul asupra spațiului extra-atmosferic (1967) și inițiative recente, precum Codul de conduită propus de Uniunea Europeană. Analiza subliniază importanța existenței unor cadre clare și aplicabile, atât la nivel legislativ cât și operațional, pentru prevenirea practicilor neetice și promovarea unei culturi globale a responsabilității și transparenței. Lucrarea concluzionează cu recomandări concrete pentru consolidarea unui cadru normativ internațional obligatoriu și dezvoltarea unor programe educaționale interdisciplinare care să promoveze conștientizarea și aplicarea principiilor deontologice în ambele domenii.

Keywords: Norme deontologice, drept spațial, etică academică, sustenabilitate spațială, integritate academică, Cod de conduită spațial.

1. Introducere

Respectarea normelor etice și deontologice reprezintă o condiție fundamentală pentru asigurarea desfășurării responsabile și transparente a oricărei activități umane. Existența unor reguli clare și bine definite contribuie la dezvoltarea unui climat de încredere și integritate în cadrul comunităților profesionale și sociale¹³⁷⁸. În acest context, elaborarea prezentei lucrări pornește de la interesul de a realiza o abordare comparativă și interdisciplinară între normele etice aplicabile mediului academic și cele specifice activităților spațiale internaționale.

În mediul academic, normele deontologice sunt stabilite riguros atât prin legislația națională, cum este cazul Legii nr. 199/2023 privind etica universitară¹³⁷⁹, cât și prin documentele interne ale universităților. Acest cadru juridic detaliază explicit normele de integritate academică, incluzând

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: Ulpia_L48281@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Elena Ștefan (stefanelena@univnt.ro)

¹³⁷⁸ Peter Singer, *Practical Ethics*, ediția a 3-a (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 145.

¹³⁷⁹ Legea nr. 199/2023 privind învățământul superior, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 593 din 29 iunie 2023.

măsurii clare împotriva plagiatului și falsificării rezultatelor cercetării¹³⁸⁰. Spre exemplu, în anul 2023, au fost intens mediatizate sancțiuni aplicate pentru plagiat în cazul unor teze de doctorat, inclusiv retragerea titlurilor academice și suspendarea din activități didactice, ceea ce reflectă aplicarea efectivă a acestor norme și efectul lor asupra culturii integrității academice¹³⁸¹.

În domeniul activităților spațiale, principiile etice sunt esențiale pentru menținerea sustenabilității și securității pe termen lung. *Tratatul privind spațiul extra-atmosferic* din 1967 și inițiative recente precum *Acordurile Artemis* stabilesc standarde clare privind responsabilitatea actorilor implicați, interzicerea revendicărilor teritoriale și protecția mediului cosmic^{1382, 1383}. Exemple recente de încălcări ale acestor principii includ testele antisatelit efectuate de state precum Federația Rusă în anul 2021, generând mii de fragmente orbitale care au pus în pericol operațiunile altor sateliți și Stației Spațiale Internaționale, subliniind astfel necesitatea unor mecanisme de aplicare mai eficiente a normelor spațiale¹³⁸⁴.

Importanța respectării acestor norme este susținută și de cadrul constituțional românesc, art. 1 alin. 5 al Constituției României stabilind că „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”¹³⁸⁵. Acest principiu poate fi aplicat și în activitățile spațiale internaționale, subliniind că toate domeniile activității umane, fie ele educaționale sau științifice, trebuie să respecte atât prevederile legale, cât și principiile morale și etice fundamentale.

În România, implementarea normelor spațiale internaționale și a principiilor etice aferente nu se limitează la respectarea obligațiilor constituționale generale, ci necesită un cadru administrativ operațional specific. Codul Administrativ¹³⁸⁶ reglementează activitatea autorităților publice, oferind mecanisme concrete prin care statul poate îndeplini responsabilitățile asumate prin Articolul VI al Tratatului din 1967, care impune supravegherea activităților spațiale ale entităților private sub jurisdicția națională. De exemplu, art.104 din Codul Administrativ permite emiterea de acte administrative – autorizații, avize – necesare pentru aprobarea și monitorizarea lansărilor sau operării sateliților de către companii private, asigurând conformitatea cu standardele internaționale de sustenabilitate și securitate. Această legătură juridică subliniază rolul administrației publice românești ca punte între normele globale și aplicarea lor locală, un aspect esențial pentru analiza comparativă propusă.

Prin această abordare comparativă, lucrarea își propune să analizeze cele două sisteme normative, identificând similarități și diferențe, în special în ceea ce privește aplicarea practică și impactul global al acestor norme asupra dezvoltării sustenabile și echitabile. Astfel, se va realiza o

¹³⁸⁰ Ibid., art. 2

¹³⁸¹ Consiliul Național pentru Etica în Învățământul Superior. „Raport privind implementarea Legii nr. 199/2023,” 2024. Disponibil online la adresa: https://www.edu.ro/_fișiere/Minister/2024/div/Rapoarte_sistem/Raport_Stare_invatamant_superior_2023-2024.pdf, accesat la data de 17 martie 2025.

¹³⁸² United Nations. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, U.N. Doc. A/RES/2222 (XXI), 1967. Disponibil online la adresa: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html>, accesat la data de 17 martie 2025.

¹³⁸³ NASA. „The Artemis Accords: Principles for a safe, peaceful, and prosperous future,” 2020. Disponibil online la adresa: <https://www3.nasa.gov/specials/artemis-accords/>, accesat la data de 17 martie 2025.

¹³⁸⁴ Lyall, Francis și Paul B. Larsen. *Space Law: A Treatise*, ediția a 2-a. Routledge, Londra, 2020.

¹³⁸⁵ Constituția României, art. 1 alin. (5).

¹³⁸⁶ OUG nr. 57/2019 (...).

sinteză a lecțiilor învățate și a potențialului de aplicare reciprocă a celor mai bune practici din fiecare domeniu.

2. Principiile fundamentale ale Tratatului privind spațiul extra-atmosferic (1967)

Tratatul privind spațiul extra-atmosferic din 1967 reprezintă fundamentul juridic internațional al activităților spațiale, stabilind un set de principii fundamentale cu o puternică componentă etică și deontologică. Printre acestea se regăsește conceptul conform căruia spațiul cosmic este considerat patrimoniu comun al umanității, fapt ce exclude în mod explicit orice revendicare teritorială națională asupra Lunii sau altor corpuri cerești. Acest principiu esențial nu doar că asigură accesul liber și echitabil al tuturor statelor la spațiu, dar promovează și o viziune globală, bazată pe cooperare și solidaritate internațională¹³⁸⁷.

În contextul actual, marcat de creșterea semnificativă a numărului de actori privați în explorarea spațiului cosmic, cum ar fi companiile SpaceX sau Blue Origin, devine imperios necesară supravegherea și reglementarea strictă a acestor activități de către statele semnatare ale tratatului. Conform Articolului VI din Tratat, statele poartă responsabilitatea juridică internațională pentru toate activitățile spațiale desfășurate de entitățile private din jurisdicția lor¹³⁸⁸. În acest sens, statele trebuie să adopte măsuri interne care să asigure că actorii privați respectă normele etice și juridice internaționale, prevenind astfel riscul apariției unor conflicte geopolitice sau a unor practici care ar putea pune în pericol securitatea spațiului orbital.

În contextul românesc, responsabilitatea statului prevăzută de Articolul VI al Tratatului din 1967 poate fi operationalizată prin intermediul Codului Administrativ¹³⁸⁹, care reglementează competențele autorităților publice centrale și locale. De pildă, Agenția Spațială Română (ROSA)¹³⁹⁰, ca entitate subordonată Ministerului Cercetării, Inovării și Digitalizării, ar putea emite acte administrative conform Articolului 22 din Cod, coordonând cu alte instituții – precum Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații (ANCOM) pentru alocarea frecvențelor radio – pentru a supraveghea activitățile spațiale private. Un exemplu concret ar fi autorizarea unei companii românești care dorește să lanseze un nanosatelit: ROSA ar putea impune condiții stricte de conformitate cu normele UNOOSA privind deșeurile orbitale¹³⁹¹, utilizând proceduri administrative transparente și supuse controlului legalității, așa cum prevede Articolul 7 din Codul Administrativ. Acest mecanism nu doar că asigură respectarea obligațiilor internaționale, ci și întărește capacitatea statului de a preveni practicile neetice, precum lansările neautorizate sau generarea ireponsabilă de resturi spațiale.

Un alt principiu fundamental stabilit de Tratat este utilizarea exclusiv pașnică a spațiului cosmic, care interzice plasarea în spațiu a armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă. În acest fel, Tratatul reflectă o preocupare profund etică pentru prevenirea militarizării spațiului cosmic

¹³⁸⁷ United Nations, 1967

¹³⁸⁸ Jakhu, Ram S. *National Regulation of Space Activities*. Space Regulation Library. Springer, New York, 2010.

¹³⁸⁹ OUG nr. 57/2019

¹³⁹⁰ Înființată prin HG HG923/1995. Accesat 15 martie 2025.
https://rosa.ro/docs/legislatie/HG_923_20.11.1995_ROSA.pdf

¹³⁹¹ United Nations, Office for Outer Space Affairs. 2021. „Guidelines for Long-Term Sustainability for Outer Space Affairs.” Accesat 15 martie 2025.

https://www.unoosa.org/documents/pdf/PromotingSpaceSustainability/Publication_Final_English_June2021.pdf

și susține un climat de încredere între statele participante¹³⁹². Respectarea acestui principiu reprezintă o provocare continuă, în special în contextul tensiunilor geopolitice actuale și al dezvoltării de noi tehnologii care pot avea duble utilizări, civile și militare. Un exemplu recent care ilustrează provocările acestui principiu îl reprezintă testul antisatelit realizat de Rusia în noiembrie 2021, care a generat numeroase resturi orbitale periculoase, accentuând riscurile de coliziune în spațiu și subliniind necesitatea unor norme internaționale mai stricte¹³⁹³. Din acest motiv, cooperarea internațională constantă, precum și dezvoltarea unor mecanisme de verificare și monitorizare eficiente, devin esențiale.

În plus, Tratatul impune și obligația prevenirii contaminării biologice sau chimice a spațiului cosmic și a altor corpuri cerești. Această prevedere, corelată cu principiul de protecție planetară adoptat ulterior de COSPAR (*Committee on Space Research*), evidențiază o abordare etică responsabilă în explorarea spațială. Statele și companiile implicate în misiuni interplanetare au datoria de a implementa standarde riguroase pentru evitarea contaminării, protejând astfel integritatea mediului extraterestru și conservând oportunitățile viitoarelor cercetări științifice¹³⁹⁴. Un exemplu concret îl reprezintă misiunea *Mars 2020* a NASA, care a implementat măsuri stricte pentru prevenirea contaminării biologice a planetei Marte, demonstrând aplicarea responsabilă a principiilor protecției planetare în practică¹³⁹⁵.

În ciuda importanței sale fundamentale, Tratatul din 1967 prezintă anumite limitări, în special în contextul noilor provocări tehnologice și economice, cum ar fi exploatarea resurselor spațiale. Absența unor prevederi explicite referitoare la utilizarea resurselor extraterestre și gestionarea deșeurilor spațiale reprezintă lacune importante care necesită actualizare și adaptare la realitățile contemporane, aspecte ce ar trebui abordate în viitoare negocieri internaționale¹³⁹⁶.

În concluzie, principiile fundamentale ale Tratatului asupra spațiului extra-atmosferic constituie repere esențiale pentru dezvoltarea unei guvernante etice globale a activităților spațiale. Aceste norme reflectă o preocupare comună pentru sustenabilitatea pe termen lung a mediului cosmic și asigură cadrul necesar cooperării internaționale în fața provocărilor actuale. Adaptarea continuă a acestor principii rămâne vitală pentru menținerea spațiului cosmic drept patrimoniu comun și asigurarea unei utilizări echitabile și pașnice a resurselor sale.

3. Codul de conduită propus de Uniunea Europeană pentru activitățile spațiale

Codul de Conduită propus de Uniunea Europeană reprezintă o inițiativă importantă în încercarea de a crea un cadru internațional coerent pentru activitățile spațiale, în contextul provocărilor tot mai complexe generate de expansiunea actorilor privați și multiplicarea rapidă a sateliților în orbită. Deși acest cod nu este obligatoriu juridic, el formulează un set clar de principii

¹³⁹² Lyall & Larsen, 2020

¹³⁹³ Weeden, Brian și Victoria Samson. „Global Counterspace Capabilities: An Open-Source Assessment,” Secure World Foundation, 2022. Disponibil online la adresa: https://swfound.org/media/206957/swf_global_counterspace_april2020_es.pdf, accesat la data de 17 martie 2025.

¹³⁹⁴ Rummel, John D. și Linda Billings. „Issues in planetary protection: policy, protocol and implementation.” *Space Policy* 20, nr. 1 (2004): 49–54.
<https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2003.11.005>.

¹³⁹⁵ NASA. „Mars 2020: Perseverance Rover,” 2020. Disponibil online la adresa: <https://science.nasa.gov/mission/mars-2020-perseverance/>, accesat la data de 17 martie 2025.

¹³⁹⁶ Jakhu, 2010, p.74

care promovează utilizarea responsabilă și transparentă a spațiului cosmic, fiind orientat în special spre consolidarea colaborării și a încrederii între statele implicate în explorarea spațială¹³⁹⁷.

Unul dintre elementele fundamentale ale Codului îl reprezintă principiul transparenței, care încurajează statele și operatorii privați să furnizeze informații clare și precise despre activitățile lor spațiale. În condițiile actuale, caracterizate de proliferarea sateliților și riscurile asociate cu posibile coliziuni și fragmentarea orbitală, acest principiu devine esențial pentru menținerea siguranței operaționale. De exemplu, prin implementarea unui sistem clar de notificare prealabilă și informare reciprocă în cazul lansărilor și manevrelor orbitale, Codul reduce potențialul de neînțelegeri sau accidente spațiale¹³⁹⁸.

Pe lângă transparență, Codul UE propune reguli specifice pentru prevenirea generării și gestionarea deșeurilor spațiale, promovând adoptarea unor bune practici tehnice și operaționale care să minimizeze riscul de fragmentare orbitală. Conform propunerilor Codului, operatorii spațiali ar trebui să respecte standarde stricte, cum ar fi retragerea controlată a sateliților dezafecți în maximum 25 de ani de la încetarea activității acestora. Această măsură, deși voluntară, poate avea un impact semnificativ în reducerea aglomerării orbitale și prevenirea efectului Kessler¹³⁹⁹.

În plus, Codul propune o serie de măsuri preventive pentru evitarea incidentelor în spațiu, inclusiv stabilirea unor proceduri comune pentru gestionarea traficului orbital și reducerea riscului de coliziuni. De exemplu, prin standardizarea practicilor de management al traficului spațial, operatorii pot identifica mai rapid riscurile și pot lua măsuri proactive pentru prevenirea incidentelor, contribuind astfel la o utilizare mai sustenabilă și responsabilă a spațiului cosmic¹⁴⁰⁰.

De asemenea, Codul subliniază necesitatea unei abordări comune privind protecția mediului spațial, promovând respectarea unor standarde internaționale stricte de protecție planetară și prevenirea contaminării biologice sau chimice a spațiului cosmic. Această abordare reflectă o preocupare profundă pentru conservarea integrității mediului extraterestru și protejarea oportunităților viitoarelor cercetări științifice, fiind în concordanță cu principiile stabilite de COSPAR¹⁴⁰¹.

Totuși, implementarea eficientă a Codului UE întâmpină provocări semnificative, în principal din cauza lipsei unui mecanism juridic obligatoriu de aplicare. În practică, această lipsă poate duce la diferențe substanțiale între state în privința aplicării principiilor propuse, ceea ce afectează uniformitatea și eficacitatea măsurilor preventive¹⁴⁰². De asemenea, există și obstacole politice semnificative, întrucât unele state percep astfel de inițiative ca fiind limitative pentru dezvoltarea tehnologică și comercială.

În plus, Codul promovează utilizarea responsabilă a spațiului prin interzicerea testelor distructive antisatelit, care generează deșeuri orbitale periculoase și de durată lungă. Această prevedere reflectă o abordare etică clară și reprezintă o contribuție importantă la eforturile globale

¹³⁹⁷ European External Action Service. Draft International Code of Conduct for Outer Space Activities, 2014. Disponibil online la adresa: https://www.eeas.europa.eu/node/14715_en, accesat la data de 17 martie 2025.

¹³⁹⁸ Steele, Scott. „The future of space law, governance, and COSPAR's Planetary Protection Policy,” 2023. Disponibil online la adresa: <https://doi.org/10.21954/ou.ro.00016144>, accesat la data de 17 martie 2025.

¹³⁹⁹ European External Action Service, 2014

¹⁴⁰⁰ Weeden & Samson, 2022

¹⁴⁰¹ Rummel & Billings, 2004; Steele, 2023

¹⁴⁰² Lyall & Larsen, 2020

de menținere a securității spațiale¹⁴⁰³. Deși adoptarea universală a acestei norme se confruntă cu rezistența unor state cu interese strategice diferite, ea stabilește un precedent valoros și o direcție clară pentru negocierile viitoare în cadrul ONU COPUOS sau în alte foruri internaționale dedicate guvernantei spațiale.

Totodată, Codul subliniază necesitatea respectării normelor deja existente în dreptul internațional, în special principiile stabilite prin Tratatul asupra spațiului extra-atmosferic. Astfel, Uniunea Europeană reafirmă faptul că orice activitate spațială trebuie să fie realizată în beneficiul întregii umanități și în spiritul cooperării internaționale, un aspect esențial pentru prevenirea tensiunilor geopolitice în spațiu¹⁴⁰⁴. În acest context, Codul poate constitui baza unui dialog mai amplu și a unor negocieri multilaterale menite să conducă la adoptarea unui tratat obligatoriu în viitor.

4. Analiza activității didactice universitare din perspectiva normelor de etică și integritate academică

Respectarea normelor de integritate în mediul academic românesc este riguros reglementată prin Legea nr. 199/2023, care instituie un cadru juridic detaliat pentru prevenirea și sancționarea abaterilor etice, cum ar fi plagiatul, falsificarea datelor și fabricarea rezultatelor științifice¹⁴⁰⁵. Această legislație este completată de Codul-cadru de etică și deontologie universitară¹⁴⁰⁶, care definește principii precum integritatea științifică, responsabilitatea profesională, transparența și respectarea proprietății intelectuale¹⁴⁰⁷. Aceste norme nu doar că garantează standardele educaționale, ci cultivă o cultură a responsabilității etice și sociale, esențială pentru credibilitatea universităților și formarea unor profesioniști integri¹⁴⁰⁸. De exemplu, sancționarea cazurilor de plagiat din 2023, precum retragerea titlului de doctor al unui fost oficial public, demonstrează aplicabilitatea practică a acestui cadru¹⁴⁰⁹.

În mod similar, normele de conduită din activitățile spațiale promovează valori fundamentale care oglindesc preocupările academice, adaptate însă la specificul explorării cosmice. Codurile interne ale agențiilor spațiale precum NASA și ESA subliniază transparența, responsabilitatea socială și protecția mediului cosmic, impunând standarde stricte pentru gestionarea sustenabilă a

¹⁴⁰³ Johnson-Freese, Joan. *Space Warfare in the 21st Century: Arming the Heavens*. Routledge, Londra, 2017.

¹⁴⁰⁴ Lyall & Larsen, 2020

¹⁴⁰⁵ Legea nr. 199/2023, Art. 4

¹⁴⁰⁶ Codul-cadru de etică și deontologie universitară, aprobat prin Hotărârea nr. 305 din 4 aprilie 2024. Publicat în Monitorul Oficial nr. 327 din 9 aprilie 2024.

¹⁴⁰⁷ Codul-cadru, 2024, Art. 3

¹⁴⁰⁸ Universitatea Nicolae Titulescu din București. „Codul de etică și deontologie profesională universitară.” Accesat 17 martie 2025. <https://www.univnt.ro/index.php/comisia-de-etica/>.

¹⁴⁰⁹ Consiliul Național pentru Etica în Învățământul Superior, 2024

resurselor orbitale și prevenirea contaminării extraterestre^{1410, 1411}. Art. I din Tratatul privind spațiul extra-atmosferic din 1967 consacră spațiul ca patrimoniu al umanității, un principiu etic care reflectă accesul echitabil promovat în mediul academic prin diseminarea liberă a cunoașterii¹⁴¹². Totuși, incidente precum testul antisatelit al Rusiei din 2021, care a generat peste 1.500 de fragmente orbitale, evidențiază vulnerabilitățile aplicării acestor norme în absența unor mecanisme coercitive¹⁴¹³.

O convergență esențială între cele două domenii este accentul pe responsabilitatea socială și morală. În mediul academic, aceasta se traduce prin obligația cercetătorilor de a produce cunoaștere care să servească societății, evitând practicile neetice care ar putea submina încrederea publică – un exemplu fiind falsificarea datelor în studiile medicale, cu impact direct asupra sănătății publice¹⁴¹⁴. În activitățile spațiale, responsabilitatea socială implică utilizarea spațiului în beneficiul global, prevenind militarizarea și exploatarea iresponsabilă, așa cum stipulează Articolul IX al Tratatului din 1967¹⁴¹⁵. Ambele domenii împărtășesc astfel o viziune etică orientată spre binele comun, dar diferă în modul de operationalizare a acestui principiu.

Diferențele majore apar în mecanismele de aplicare și monitorizare. În mediul academic, implementarea normelor beneficiază de structuri juridice și administrative bine definite: comisii universitare de etică și Consiliul Național de Etică pot investiga abaterile și aplica sancțiuni rapide, de la retragerea publicațiilor la suspendarea cadrelor didactice¹⁴¹⁶. Spre exemplu, în 2023, Universitatea din București a destituit un profesor pentru plagiat, un proces finalizat în câteva luni datorită procedurilor clare¹⁴¹⁷. În contrast, normele spațiale, deși bazate pe tratate și inițiative precum Codul de Conduită al UE, rămân predominant voluntare, lipsind instituții cu autoritate executivă. Testul rusesc din 2021 a fost condamnat internațional, dar nu a atras sancțiuni concrete, subliniind această slăbiciune¹⁴¹⁸.

Această disparitate sugerează un potențial de transfer de bune practici din mediul academic spre cel spațial. Structurile academice, precum comisiile independente de etică, ar putea inspira crearea unor organisme internaționale similare pentru activitățile spațiale, cu competențe de monitorizare și sancționare. De pildă, un comitet de etică spațială, format din experți independenți și finanțat de statele membre ONU COPUOS, ar putea investiga incidente precum generarea de deșuri orbitale și impune amenzi sau restricții operatorilor privați, sub supravegherea statelor responsabile, conform Art. VI, Tratatul 1967. Modelul academic românesc, cu procese transparente și termene stricte¹⁴¹⁹, ar putea fi adaptat pentru a asigura rapiditate și eficiență în spațiu.

Mai mult, principiul transparenței academice – obligația de a publica metodologiile și sursele cercetării – ar putea fi aplicat în gestionarea traficului orbital. Operatorii spațiali ar putea fi obligați

¹⁴¹⁰ ESA. „ESA Clean Space Initiative – Sustainability and Responsibility,” 2021.

Disponibil online la adresa: https://www.esa.int/Space_Safety/Clean_Space/Clean_Space2, accesat la data de 17 martie 2025.

¹⁴¹¹ NASA. „NASA Orbital Debris Program and Sustainability Initiatives,” 2021.

Disponibil online la adresa: <https://www.nasa.gov/headquarters/library/find/bibliographies/space-debris/>, accesat la data de 17 martie 2025.

¹⁴¹² United Nations, 1967

¹⁴¹³ Weeden & Samson, 2022

¹⁴¹⁴ Singer, 2011, p. 145

¹⁴¹⁵ Jakhu, 2010, p. 56

¹⁴¹⁶ Codul-cadru, 2024, Art. 29

¹⁴¹⁷ Consiliul Național pentru Etică, 2024

¹⁴¹⁸ Lyall & Larsen, 2020, p. 389

¹⁴¹⁹ Spre exemplu, 60 de zile pentru soluționarea plângerilor, Legea nr. 199/2023, Art. 15

să raporteze în timp real pozițiile sateliților și planurile de manevră către un registru internațional public, similar bazelor de date academice¹⁴²⁰. Această măsură, inspirată de practicile universitare, ar reduce riscul coliziunilor și ar spori încrederea între state și companii. Spre exemplu, SpaceX a fost criticată pentru lipsa de comunicare în manevrele Starlink; un sistem obligatoriu de raportare, bazat pe modelul academic, ar fi prevenit astfel de tensiuni¹⁴²¹.

În concluzie, analiza comparativă dezvăluie un teren comun de principii etice – integritate, transparență, responsabilitate – dar și o prăpastie în aplicabilitate. Mediul academic oferă un model de guvernanta structurată care ar putea remedia lacunele spațiale, prin instituții independente și proceduri obligatorii. Cooperarea interdisciplinară între cele două domenii, susținută de educație și schimb de expertiză, ar putea consolida normele deontologice, asigurând sustenabilitatea și securitatea atât în sălile de curs, cât și pe orbite¹⁴²².

5. Analiza comparativă a normelor de etică și integritate academică și cele spațiale

Respectarea normelor de integritate în mediul academic din România este reglementată în mod explicit prin Legea nr. 199/2023, care stabilește un cadru juridic clar pentru prevenirea și sancționarea abaterilor etice, inclusiv a plagiatului și falsificării datelor. Codul universitar de etică completează această legislație, definind norme detaliate privind conduita profesională și responsabilitatea membrilor comunității academice. Printre valorile fundamentale promovate se numără integritatea științifică, responsabilitatea profesională, transparența și respectarea proprietății intelectuale¹⁴²³. Astfel, mediul academic asigură nu doar respectarea standardelor educaționale, ci și formarea unei culturi a responsabilității etice și sociale, indispensabilă pentru credibilitatea și progresul instituțiilor universitare.

În mod similar, normele de conduită specifice activităților spațiale promovează un set de valori fundamentale ce reflectă preocupări similare. De exemplu, codurile interne ale unor agenții spațiale majore precum NASA și ESA subliniază importanța transparenței, responsabilității sociale și protecției mediului cosmic. Agențiile spațiale impun standarde riguroase privind protecția planetară, gestionarea sustenabilă a resurselor cosmice și evitarea generării deșeurilor orbitale, iar nerespectarea acestor norme poate avea consecințe majore, atât din perspectiva securității, cât și din cea a imaginii publice a entităților implicate¹⁴²⁴.

Un aspect important al acestei analize comparative este reprezentat de responsabilitatea socială și morală. În mediul academic, responsabilitatea socială se reflectă în angajamentul universităților și al cercetătorilor de a contribui activ la dezvoltarea societății, prin cercetări etice și aplicabile, capabile să răspundă nevoilor reale ale comunității. În domeniul spațial, responsabilitatea socială presupune utilizarea spațiului cosmic în beneficiul umanității, cu respectarea principiilor stabilite de Tratatul asupra spațiului extra-atmosferic, prevenind militarizarea și exploatarea ireponsabilă a resurselor spațiale¹⁴²⁵.

Totodată, este esențială analiza mecanismelor specifice de aplicare și monitorizare în cele două domenii. În mediul academic, implementarea normelor etice este sprijinită de existența unor

¹⁴²⁰ European External Action Service, 2014, p. 6

¹⁴²¹ Weeden & Samson, 2022

¹⁴²² Pelton, Joseph N., Scott Madry și Sergio Camacho-Lara. Handbook of Satellite Applications, ediția a 2-a. Springer, New York, 2013, p. 1023.

¹⁴²³ UNIVNT, 2025

¹⁴²⁴ ESA, 2021; NASA, 2021

¹⁴²⁵ Jakhu, 2010

mecanisme juridice și administrative clare, cum ar fi comisiile universitare și naționale de etică, care pot investiga și sancționa eficient abaterile. Aceste structuri beneficiază de o autoritate clar definită, sprijinită de legislația națională și pot acționa rapid și decisiv în cazurile de abatere etică.

În contrast, în activitățile spațiale, implementarea normelor este predominant voluntară și dependentă de cooperarea internațională. Absența unui cadru obligatoriu unic și a unor instituții cu putere reală de aplicare face ca respectarea acestor norme să fie mai greu de realizat și monitorizat. Deși există inițiative importante, precum Codul de Conduită propus de Uniunea Europeană, eficacitatea acestora este limitată de caracterul lor non-obligatoriu și de diversitatea intereselor statelor participante¹⁴²⁶.

În concluzie, analiza comparativă relevă că, în ciuda diferențelor de context și aplicabilitate, normele deontologice din mediul academic și cele din activitățile spațiale împărtășesc o bază comună esențială de principii etice, subliniind necesitatea unor cadre clare, eficiente și adaptabile pentru menținerea integrității și sustenabilității pe termen lung în ambele domenii. Cooperarea interdisciplinară și internațională devine astfel o condiție fundamentală pentru implementarea eficientă a acestor principii.

6. Concluzii și recomandări

Prezenta lucrare a evidențiat rolul fundamental pe care normele deontologice îl joacă atât în mediul academic, cât și în activitățile spațiale, subliniind necesitatea existenței unor cadre normative clare, eficiente și obligatorii pentru asigurarea responsabilității și sustenabilității în ambele domenii. Analiza comparativă efectuată a demonstrat că, deși principiile fundamentale precum integritatea, transparența și responsabilitatea sunt comune ambelor domenii, mecanismele existente de aplicare și monitorizare diferă semnificativ ca eficiență și obligativitate.

Pentru consolidarea guvernancei spațiale, experiența mediului academic românesc, reglementat de Legea nr. 199/2023 și Codul-cadru de etică universitară¹⁴²⁷, poate servi drept model pentru dezvoltarea unui tratat internațional obligatoriu, care să includă mecanisme clare și precise de monitorizare și sancționare a încălcărilor normelor etice. Un astfel de tratat ar putea stabili prevederi obligatorii privind gestionarea responsabilă a resurselor cosmice, prevenirea generării de deșeuri orbitale și implementarea unor standarde clare de transparență și responsabilitate în activitățile spațiale¹⁴²⁸.

În acest context, colaborarea dintre mediul academic și cel spațial poate contribui semnificativ la consolidarea culturii integrității și responsabilității prin intermediul educației și formării profesionale interdisciplinare. Programele educaționale ar trebui să includă module dedicate eticii și sustenabilității spațiale, inspirate de practicile academice de succes, pentru a cultiva o conștientizare crescută a implicațiilor socio-juridice și ecologice ale activităților spațiale. Această abordare educațională integrată ar putea forma specialiști capabili să implementeze eficient principiile etice în activitatea lor profesională¹⁴²⁹.

De asemenea, se recomandă inițierea unor campanii de conștientizare publică și advocacy la nivel internațional privind importanța respectării normelor etice. Astfel de campanii ar trebui să fie susținute de instituții academice de prestigiu, agenții spațiale majore și organizații internaționale relevante, consolidând astfel o platformă comună pentru cooperare globală și dialog constructiv.

¹⁴²⁶ Lyall & Larsen, 2020

¹⁴²⁷ Hotărârea nr. 305 din 4 aprilie 2024

¹⁴²⁸ Lyall & Larsen, 2020

¹⁴²⁹ Pelton, 2019

Campaniile ar putea evidenția exemple concrete ale consecințelor negative ale neglijării normelor etice, atât în mediul academic (ex. cazurile de plagiat), cât și în cel spațial (ex. coliziunile orbitale).

În concluzie, integrarea principiilor și mecanismelor de succes din mediul academic în guvernanta spațială poate aduce îmbunătățiri considerabile în claritatea și eficacitatea normelor deontologice din acest domeniu strategic. Aplicarea recomandărilor prezentate în această lucrare poate contribui la crearea unui viitor responsabil și sustenabil atât în sfera academică, cât și în explorarea și utilizarea pașnică și responsabilă a spațiului cosmic.

Referințe

Acte normative

- Codul-cadru de etică și deontologie universitară, aprobat prin Hotărârea nr. 305 din 4 aprilie 2024. Publicat în Monitorul Oficial nr. 327 din 9 aprilie 2024.
- Constituția României din 2003. Publicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
- Agenția Spațială Română, înființată prin HG HG923/1995. Accesat 15 martie 2025. https://rosa.ro/docs/legislatie/HG_923_20.11.1995_ROSA.pdf
- Legea nr. 199/2023 privind învățământul superior. Publicată în Monitorul Oficial nr. 593 din 29 iunie 2023.
- Ordonanța de Urgență nr. 57/2019 privind Codul administrativ. Publicată în Monitorul Oficial nr. 555 din 5 iulie 2019.
- United Nations. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, U.N. Doc. A/RES/2222 (XXI), 1967. Disponibil online la adresa: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/introouterspacetreaty.html>, accesat la data de 17 martie 2025.
- United Nations, Office for Outer Space Affairs. 2021. „Guidelines for Long-Term Sustainability for Outer Space Affairs.” Accesat 15 martie 2025. https://www.unoosa.org/documents/pdf/PromotingSpaceSustainability/Publication_Final_English_June2021.pdf.

Cărți

- Jakhu, Ram S. National Regulation of Space Activities. Space Regulation Library. Springer, New York, 2010.
- Johnson-Freese, Joan. Space Warfare in the 21st Century: Arming the Heavens. Routledge, Londra, 2017.
- Lyall, Francis și Paul B. Larsen. Space Law: A Treatise, ediția a 2-a. Routledge, Londra, 2020.
- Pelton, Joseph N., Scott Madry și Sergio Camacho-Lara. Handbook of Satellite Applications, ediția a 2-a. Springer, New York, 2013.
- Singer, Peter. Practical Ethics, ediția a 3-a. Cambridge University Press, Cambridge, 2011.

Articole și rapoarte online

- Consiliul Național pentru Etica în Învățământul Superior. „Raport privind implementarea Legii nr. 199/2023,” 2024. Disponibil online la adresa: https://www.edu.ro/_fișiere/Minister/2024/div/Rapoarte_sistem/Raport_Stare_invatamant_superior_2023-2024.pdf, accesat la data de 17 martie 2025.
- ESA. „ESA Clean Space Initiative – Sustainability and Responsibility,” 2021. Disponibil online la adresa: https://www.esa.int/Space_Safety/Clean_Space/Clean_Space2, accesat la data de 17 martie 2025.
- European External Action Service. Draft International Code of Conduct for Outer Space Activities, 2014. Disponibil online la adresa: https://www.eeas.europa.eu/node/14715_en, accesat la data de 17 martie 2025.

- NASA. „Mars 2020: Perseverance Rover,” 2020. Disponibil online la adresa: <https://science.nasa.gov/mission/mars-2020-perseverance/>, accesat la data de 17 martie 2025.
- NASA. „The Artemis Accords: Principles for a safe, peaceful, and prosperous future,” 2020. Disponibil online la adresa: <https://www3.nasa.gov/specials/artemis-accords/>, accesat la data de 17 martie 2025.
- NASA. „NASA Orbital Debris Program and Sustainability Initiatives,” 2021. Disponibil online la adresa: <https://www.nasa.gov/headquarters/library/find/bibliographies/space-debris/>, accesat la data de 17 martie 2025.
- Rummel, John D. și Linda Billings. „Issues in planetary protection: policy, protocol and implementation.” *Space Policy* 20, nr. 1 (2004): 49–54. <https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2003.11.005>.
- Steele, Scott. „The future of space law, governance, and COSPAR's Planetary Protection Policy,” 2023. Disponibil online la adresa: <https://doi.org/10.21954/ou.ro.00016144>, accesat la data de 17 martie 2025.
- Weeden, Brian și Victoria Samson. „Global Counterspace Capabilities: An Open-Source Assessment,” Secure World Foundation, 2022. Disponibil online la adresa: https://swfound.org/media/206957/swf_global_counterspace_april2020_es.pdf, accesat la data de 17 martie 2025.
- Universitatea Nicolae Titulescu din București. „Codul de etică și deontologie profesională universitară.” Accesat 17 martie 2025. <https://www.univnt.ro/index.php/comisia-de-etica/>.

DISCRIMINAREA ÎN MEDIUL ACADEMIC

Florin STOICAN¹⁴³⁰

Abstract

Discriminarea este o problemă des întâlnită la nivel național și internațional și care, din nefericire, se întâlnește tot mai des în unitățile de învățământ. Discriminarea, din punctul meu de vedere, este un fenomen antisocial și care nu poate fi tolerat, comportamentul discriminator fiind incompatibil cu principiile unui stat democratic.

Problema discriminării fiind de actualitate, student fiind, am decis că prezintă interes pentru întocmirea unei lucrări științifice pe marginea acestei teme, dorind să propun metode care să diminueze acest comportament antisocial, să prezint principala legislație din acest domeniu și principalele instituții naționale și internaționale care au menirea de a prevenii și sancționa toate formele de discriminare.

Odată cu evoluția societății din care facem parte, criteriile discriminatorii s-au diversificat, în sensul că, într-o anumită perioadă de timp un anumit tip de comportament era considerat ca fiind legitim sau permis de ordinea de fapt și de drept, pe când, în zilele noastre, același comportament este considerat discriminator. În partea finală a lucrării am realizat mai multe studii de caz în care am realizat o selecție a mai multor spețe relevante cu privire la tema analizată, din cazuistica Curții Europene a Drepturilor Omului.

Keywords: *etica universitară, Ordonanța de urgență nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tututor formelor de discriminare; Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării; Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Convenția Europeană a Drepturilor Omului.*

1. Noțiuni introductive

Empatia și acceptarea trebuie considerate două principii directe pentru societatea în care trăim. Este necesar să eliminăm prejudecățile, mai ales ca student al unei facultăți de drept al cărui obiectiv este susținerea unui examen de admitere într-o profesie juridică, în special cea de magistrat judecător sau magistrat procuror. Spre exemplu, în situația în care un judecător intră în sala de judecată cu anumite preconcepții, imparțialitatea acestuia poate fi afectată, lucru extrem de îngrijorător atât pentru normele de conviețuire socială, dar și pentru dreptul la apărare, drept fundamental al oricărei persoane, care din cauza anumitor factori discriminatori, poate fi limitat într-o oarecare măsură.

În ceea ce privește percepția publică la nivel național, fenomenul discriminator este perceput ca fiind o problemă de către marea majoritate a populației (71%)¹⁴³¹.

¹⁴³⁰ Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: stoicanflorin24@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. Dr. Elena Emilia Ștefan (stefanelena@univnt.ro)

¹⁴³¹ Informație publică, disponibilă la adresa https://www.cned.ro/wp-content/uploads/2021/01/Sondaj_de_opinie_NoIntoHate_2018.pdf, consultată la data de 22.03.2025.

Infrațiunile bazate pe ura față de alte persoane, motivate pe unul din criteriile etnic, rasial, religios, sau orientare sexuală sau politică sunt și ele prezente în percepția respondenților, cele mai frecvente fiind agresiunea verbală (76%), agresiunea fizică (62%), amenințarea (53%) și încălcarea sau distrugerea de proprietate (52%).¹⁴³²

2. Conținut propriu-zis lucrare

2.1 Conceptul de discriminare

Articolul 2 alin (1) din O.G 137/2000¹⁴³³ privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare prevede următoarele: „*potrivit prezentei ordonanțe, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.*”

Conceptul de discriminare este prezent și în lucrările doctrinare naționale. „Atât legiuitorul național, cât și legiuitorul comunitar au definit noțiunea de discriminare ca reprezentând tratamentul diferit aplicat unor persoane aflate într-o situație comparabilă. A discrimina înseamnă a face o diferență sau o deosebire, a distinge, a respinge, a aplica un tratament arbitrar sau inegal în mod nejustificat între două persoane sau situații aflate în poziții comparabile. Deosebirile, restricțiile, excluderile sau preferințele legate de caracteristicile unei persoane sunt discriminatorii dacă scopul sau efectul lor este diminuarea sau excluderea unor drepturi, oportunități sau libertăți.”¹⁴³⁴

În lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, „discriminarea înseamnă a trata în mod diferit, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, persoanele aflate în situații relevante similare” și că o diferență de tratament este lipsită de orice „justificare obiectivă și rezonabilă” atunci când nu urmărește un „scop legitim” sau nu există o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit”¹⁴³⁵

În ceea ce privește formele discriminării, aceasta este regăsită în variante diverse, însă formele de bază sunt următoarele.¹⁴³⁶

- **Discriminarea directă**- constă în excluderea unei persoane sau categorii de persoane de la beneficiul unui anumit drept din cauza unei caracteristici a acelei persoane sau categorii de persoane¹⁴³⁷. Spre exemplu, o universitate nu acceptă înscrierea unui student pe motiv că este de etnie romă.¹⁴³⁸
- **Discriminarea indirectă**- „Discriminarea indirectă survine atunci când o prevedere,

¹⁴³² Idem.

¹⁴³³ Republicată în M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014, cu modificări și completări ulterioare.

¹⁴³⁴ Muscalu, Loredana-Manuela, *Discriminarea în relațiile de muncă*. București: Editura Hamangiu, 2015, pg. 1

¹⁴³⁵ Hotărârea Orșuș și alții împotriva Croației (MC), 2010, pct. 156; Çam împotriva Turciei, 2016, pct. 54; Enver Şahin împotriva Turciei, 2018, pct. 54].

¹⁴³⁶ Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/tackling-discrimination/-/asset_publisher/4a3esYbkst9/content/improving-well-being-at-school, accesat la data de 07.03.2025.

¹⁴³⁷ Muscalu, Loredana-Manuela, *Discriminarea în relațiile de muncă*. București: Editura Hamangiu, 2015, pg. 16

¹⁴³⁸ În cazul în care, în anunțul universității de înscriere, se exclude înscrierea tuturor studenților de etnie roma, suntem în prezența unei forme de discriminare indirectă.

un criteriu, o practică aparent neutră dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute de legislația în vigoare, cu excepția cazurilor în care aceste prevederi, criteriile sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare. De asemenea, discriminarea indirectă reprezintă orice comportament activ sau pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat, supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de altele care se află în situații egale¹⁴³⁹.

Discriminarea este o excludere nejustificată a unei persoane în baza unui criteriu discriminator, de la o anumită activitate, profesie, meserie, de la un anumit serviciu, etc. Discriminarea este un comportament antisocial care a prins rădăcini adânci în societate și care, din păcate, nu consider că poate fi abolit în totalitate, dar poate fi prevenit și diminuat.

Pentru respectarea principiilor egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt instituite o serie de garanții¹⁴⁴⁰, printre care și dreptul la educație și la pregătire profesională sau dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice.

2.2. Legislația aplicabilă

Cadrul legislativ din România în ceea ce privește discriminarea, a evoluat odată cu aderarea la Uniunea Europeană¹⁴⁴¹. Astfel, avem la îndemână instrumente juridice naționale, cât și internaționale. Printre acestea, exemplificăm următoarele:

www. Constituția României:

- Art. 16 Egalitatea în drepturi: „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”.

xxx. O.G 137/2000, privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare¹⁴⁴²

yyy. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene¹⁴⁴³

- art. 14 alin (1): „Orice persoană are dreptul la educație, precum și la accesul la formare profesională și formare continuă.

zzz. ORDIN nr. 1540 din 19 iulie 2007 privind interzicerea segregării școlare a copiilor romi și aprobarea Metodologiei pentru prevenirea și eliminarea segregării școlare a copiilor romi¹⁴⁴⁴

- (1) Prezentul ordin are ca obiectiv prevenirea, interzicerea și eliminarea segregării, văzută ca formă gravă de discriminare, cu consecințe negative asupra accesului egal al copiilor la o educație de calitate.
- (2) Pentru atingerea acestui obiectiv se interzice, începând cu anul școlar 2007-2008, formarea claselor I și a V-a segregate, având preponderent sau numai elevi romi.

Sunt de părere că acest ordin trebuie interpretat ținând cont de bogata jurisprudență a CEDO privind romii. „Curtea a subliniat necesitatea de a lua în considerare statutul romilor în cadrul

¹⁴³⁹ Informație publică, disponibilă la adresa www.cncd.org.ro, formele discriminării, accesată la data de 15.03.2025.

¹⁴⁴⁰ Afirmația are susținere juridică prin prevederile art. 1 alin (2) din O.G 137/2000, privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.

¹⁴⁴¹ Aderarea României la Uniunea Europeană a avut loc la 1 ianuarie 2007.

¹⁴⁴² O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată în M. OF. nr. 166 din 7 martie 2014

¹⁴⁴³ Carta Drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, publicată în JOUE seria C, nr. 303 din 14 decembrie 2007.

¹⁴⁴⁴ publicat în M. Of., Partea I nr. 692 din 11 octombrie 2007.

protejării drepturilor acestora, reiterând faptul că, urmare a istoriei lor, aceștia reprezintă un tip specific de minoritate defavorizată și vulnerabilă¹⁴⁴⁵.

2.2.2. Dreptul la educație

Dreptul persoanelor la educație este recunoscut și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Curtea numindu-l drept de instruire¹⁴⁴⁶.

Drepturile omului în educație, implică trei dimensiuni interconectate:

52. **dreptul la acces la educație** – fiecare student/elev are dreptul la educație în condiții de șanse egale și fără discriminare. Astfel, educația trebuie să fie disponibilă, accesibilă și incluzivă pentru toți elevii;
53. **dreptul la educație de calitate** – studentul își va dezvolta și accesa întregul potențial, va fi pregătit pentru piața muncii având dezvoltate abilitățile de viață. Pentru aceasta, educația trebuie să fie centrată pe student.
54. **dreptul la demnitate în mediul educațional** – fiecare student are dreptul de a-i fi respectată demnitatea. Ca acest drept aibă și o transpunere pe plan obiectiv, educația trebuie să se realizeze într-un mod conform cu legislația privind drepturile omului, care include respect pentru fiecare student, oportunități pentru o participare reală, eliminarea oricărei forme de violență și respect pentru limbă, cultură și religie¹⁴⁴⁷.

Dreptul la nediscriminare și dreptul de a accesa educația de calitate pentru toți studenții nu sunt încă o prioritate în România. Rapoarte realizate de societate civilă¹⁴⁴⁸ arată că există în continuare, încălcări ale drepturilor cu privire la romi, persoanele cu dizabilități, copiii solicitanți de azil și refugiați, tineri LGBTI (lesbiene, homosexuali, bisexuali, transgender, intersex), persoanele din mediul rural, sunt supuse discriminării atât în accesul la educație, cât și accesul la îngrijiri medicale. România a primit din partea Națiunilor Unite recomandări prin care statul va trebui să asigure implementarea deplină a legilor existente care interzic discriminarea, inclusiv prin crearea de mecanisme adecvate de monitorizare și sesizare, consolidarea campaniilor publice de educare pentru a aborda problema stigmatizării și discriminării față de romi, persoanele cu dizabilități, femeii, persoanele solicitante de azil și refugiați, tinerii LGBTI, precum și să asigure accesul egal al acestora la educație, îngrijiri medicale, ocupare în muncă și nivel de trai.

Pentru a putea vorbi de discriminare în adevăratul sens al cuvântului, tratamentul diferențiator trebuie să fie nejustificat, în sensul în care să nu fie permis de ordinea de drept sau să fie impus de un interes superior al întregii societăți. În acest sens CEDO a apreciat că statele contractante au un anume drept de apreciere¹⁴⁴⁹, doar că în fața Curții trebuie invocate motive temeinice. De exemplu: „Curtea a constatat că plasarea copiilor în clase separate poate fi considerată, în anumite împrejurări, ca urmărind scopul legitim de adaptare a sistemului de învățământ la nevoile specifice ale copiilor. Cu toate acestea, atunci când o astfel de măsură

¹⁴⁴⁵ D.H. și alții împotriva Republicii Cehe (MC), 2007, pct. 182; Orșuș și alții împotriva Croației (MC), 2010, pct. 147

¹⁴⁴⁶ Campbell și Cosans împotriva Regatului Unit, 1982, pct. 4

¹⁴⁴⁷ A Human Rights-Based Approach to EDUCATION FOR ALL, United Nations Children's Fund/ United Nations Scientific and Cultural Organization, 2007, available https://www.unicef.org/publications/files/A_Human_Rights_Based_Approach_to_Education_for_All.pdf a

¹⁴⁴⁸ Comitetul pentru Drepturile Copilului Observații finale privind cel de-al cincilea raport periodic al României – iunie 2015, citat de Salvați Copiii - <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/0a/0ab4c7cb1ff8458c-a53a-053f5d189015>

¹⁴⁴⁹ Orșuș și alții împotriva Croației (MC), 2010, pct. 149

*afectează în mod disproporționat, sau chiar exclusiv, membrii unui anumit grup etnic, trebuie instituite garanții adecvate*¹⁴⁵⁰.

2.2.3. Rolul activ al universităților în lupta împotriva nediscriminării prin Codul de Etică și Deontologie Profesională Universitară

Pentru a respecta predictibilitatea și accesibilitatea, fiecare universitate trebuie să aibă un cod de etică și deontologie profesională universitară. Mai mult decât atât, acesta trebuie să fie adus la cunoștința studenților, în acest sens, în doctrină, s-a apreciat că „este chiar recomandat ca, din primul an de facultate, studenții să cunoască faptul că există un asemenea document și să-l lectureze spre a fi pe deplin informați despre ce presupune comportamentul corect în anii studenției și nu doar atât, deoarece etica dar și integritatea, ca trăsătură de caracter, ar trebui să însoțească omul în toată viața sa, independent de mediul unde studiază, muncește sau conviețuiește. Respectarea eticii universitare este impusă așadar întregii comunități academice: studenți, cadre didactice, personal nedidactic, personal administrativ, etc.”¹⁴⁵¹.

Din interpretarea Legii Învățământului Superior nr.199/2023, doctrina de specialitate¹⁴⁵² a considerat drept valori etice universitare următoarele: echitatea, excelența, integritatea, starea de bine, profesionalismul, respectul, flexibilitatea, diversitatea, transparența, colaborarea, consultarea, incluziunea, responsabilitatea, transparența instituțională.

3. Instituții care au vocația de a preveni și de a combate discriminarea:

3.1. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, denumit în continuare Consiliul, este autoritatea de stat în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și totodată garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte. CNCD propune să aibă rol: mediator, preventiv, sancționator, de promovare și de susținere¹⁴⁵³.

➤ Sesizarea CNCD: Persoana care se consideră discriminată poate sesiza C.N.C.D în termen de un an de la data săvârșirii faptei sau de la data la care putea să ia la cunoștință de săvârșirea ei¹⁴⁵⁴.

➤ Asupra termenului de un an există păreri împărțite asupra naturii sale juridice. Astfel, C.N.C.D consideră ca fiind un termen de procedură¹⁴⁵⁵. Această părere asupra calificării termenului nu este lipsită de critici. Astfel, doctrina de specialitate califică termenul de un an ca fiind unul de prescripție¹⁴⁵⁶.

3.2. Instanța de judecată

Instanța de judecată poate constata prezența unui act de discriminare și poate înlătura efectele negative ale acestuia, printr-o hotărâre judecătorească. Hotărârea judecătorească reprezintă titlul executoriu, iar în caz de nepunere în aplicare, se poate apela la forța de constrângere a statului.

¹⁴⁵⁰ D.H. și alții împotriva Republicii Cehe (MC), 2007, pct. 205-206; Orșuș și alții împotriva Croației (MC), 2010, pct. 157.

¹⁴⁵¹ Elena Emilia Ștefan, ETICĂ ȘI INTEGRITATE- suport de curs, Universitatea Nicolae Titulescu București.

¹⁴⁵² Idem

¹⁴⁵³ Informație publică, disponibilă la adresa www.cncd.ro, accesat la data de 15.03.2025.

¹⁴⁵⁴ Art. 20 din O.G. nr.137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

¹⁴⁵⁵ Hotărârea nr. 423 din 30 iulie 2014.

¹⁴⁵⁶ Muscalu, Loredana-Manuela, *Discriminarea în relațiile de muncă*. București: Editura Hamangiu, 2015, pg. 69.

3.3. Curtea Europeană a Drepturilor Omului

„Curtea Europeană a Drepturilor Omului este un tribunal internațional care are sediul la Strasbourg. El este compus dintr-un număr de judecători egal cu cel al statelor membre ale Consiliului Europei, care au ratificat Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Acestea sunt astăzi în număr de 46. Judecătorii își exercită funcția cu titlu individual și nu reprezintă nici un stat. Pentru tratarea plângerilor, Curtea este asistată de o grefă compusă în special din juriști, care provin din toate statele membre (numiți și „referenți juridici”). Aceștia, complet independenți de țara lor de origine, nu reprezintă nici reclamanții, nici statele”¹⁴⁵⁷.

3.4. Curtea Europeană de Justiție

Are rolul de a se asigura că legislația UE este interpretată și aplicată în același mod în toate țările membre UE. Aceasta fiind înființată în anul 1952 și are sediul la Luxemburg

Membri:

- Curtea de Justiție: 1 judecător din fiecare țară a UE, plus 11 avocați generali
- Tribunalul: 2 judecători din fiecare țară a UE

3.5. Instrumente juridice de prevenirea și combatere a discriminării:

55. Reținerea circumstanțelor agravante la anumite infracțiuni¹⁴⁵⁸. Existența variantelor agravate în cazul unui mobil sau scop discriminator sau chiar incriminări autonome¹⁴⁵⁹.

56. Sancționarea faptei drept contravenție¹⁴⁶⁰.

57. Aplicarea de sancțiuni disciplinare.

58. Jurisprudență relevantă

În această secțiune, am documentat mai multe spețe pe care le-am apreciat relevante pentru tema analizată:

- **D.H. și alții împotriva Republicii Cehe (MC), 2007** – „cu privire la numărul disproporționat de copii romi plasați în școli speciale destinate copiilor cu dizabilități mintale în care se urmează o programă școlară mai simplă decât în școlile obișnuite și în care aceștia sunt izolați de elevii provenind din rândul populației generale (pct. 196-210; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1). Aceasta este prima hotărâre în care Curtea a constatat o încălcare a art. 14 cu privire la discriminarea rasială în educație”¹⁴⁶¹;

¹⁴⁵⁷ Informații publice la adresa de internet https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Questions_Answers_ROM, accesată în data de 05.03.2025

¹⁴⁵⁸ Art. 77 lit.h) cod. Pen prevede că: „săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte.”

¹⁴⁵⁹ Potrivit art. 369 CP, „Incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedesește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

¹⁴⁶⁰ Conform art. 11 din OG 137/2000: (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la sistemul de educație de stat sau privat, la orice formă, grad și nivel, din cauza apartenenței acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

(2) Prevederile alin. (1) se aplică tuturor fazelor sau etapelor din sistemul educațional, inclusiv la admiterea sau la înscrierea în unitățile ori instituțiile de învățământ și la evaluarea ori examinarea cunoștințelor.

¹⁴⁶¹ Ghid privind art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului, dreptul instituire, actualizat la 31 august 2023. Ghid disponibil online la adresa: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_2_protocol_1_rum, accesat la 15.03.2025.

- **Çam împotriva Turciei, 2016** – „cu privire la refuzul de a înscrie o studentă nevăzătoare la Academia de Muzică din Turcia din cauza lipsei infrastructurii adecvate pentru admiterea studenților cu o astfel de dizabilitate. Autoritățile naționale competente nu au încercat în niciun moment să identifice nevoile reclamantei sau să explice modul în care cecitatea sa ar fi putut împiedica accesul acesteia la o educație muzicală și nici nu au luat în considerare adaptări fizice pentru a răspunde oricărui nevoi educaționale speciale care decurg din cecitatea reclamantei (pct. 68-69; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1). Hotărârea reflectă importanța pe care Curtea o acordă evoluțiilor din cadrul dreptului internațional în ceea ce privește aspectele supuse examinării sale, precum și disponibilitatea sa de a interpreta domeniul de aplicare al drepturilor prevăzute de Convenție în lumina acestor evoluții”¹⁴⁶²;

- **Moraru împotriva României, 2022** – „cu privire la lipsa unei justificări obiective și rezonabile a refuzului de a permite unei femei ale cărei înălțime și greutate erau inferioare limitelor stabilite printr-un ordin al ministrului Apărării Naționale să susțină examenul de admitere la medicină militară la momentul la care era stabilit pentru candidați (pct. 42-58; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1)”¹⁴⁶³;

- **Ponomarovi împotriva Bulgariei, 2011** – „cu privire la cerința ca doi elevi să plătească taxe pentru învățământul secundar ca urmare a cetățeniei și a statutului lor de imigranți, în timp ce străinii care dețin permise de ședere permanentă au avut dreptul la învățământ primar și secundar gratuit. Curtea a subliniat rolul din ce în ce mai important al învățământului secundar în dezvoltarea personală și în integrarea socială și profesională într-o societate „bazată pe cunoaștere” (pct. 56-63; încălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1)”¹⁴⁶⁴;

- **Djeri și alții împotriva Letoniei***, **2024** – „cu privire la modificările legislative care sporesc utilizarea limbii de stat, și anume letonă, în a doua etapă obligatorie a învățământului preșcolar public și privat (copii cu vârste cuprinse între cinci și șapte ani), reducând astfel utilizarea limbii ruse ca limbă de predare (pct. 131-151, 166-167; neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1)”¹⁴⁶⁵;

Sarcina probatorie:

„Colegiul director mai reține că, în lumina art. 20, alin. 6, din OG nr. 137/2000, în materia discriminării sarcina probei este împărțită în sensul că petentului îi revine sarcina să dovedească existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări, aceasta trebuind să aducă probe în sprijinul afirmațiilor sale. Art. 20, alin. (6) teza I din OG nr. 137/2000 prevede că: „Persoana interesată va prezenta fapte pe baza cărora poate fi prezumată existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că nu a avut loc o încălcare a principiului egalității de tratament”¹⁴⁶⁶

Referitor la sarcina probatorie doctrina de specialitate¹⁴⁶⁷ a statuat că sarcina probațiunii se împarte între petent și reclamant, iar dovada discriminării se face potrivit dreptului comun. Fiind forma de dovedire unei situații de fapt, se poate administra orice mijloc probator¹⁴⁶⁸ pentru dovedirea unui prejudiciu în caz de răspundere civilă delictuală.

¹⁴⁶² Idem.

¹⁴⁶³ Idem.

¹⁴⁶⁴ Idem.

¹⁴⁶⁵ Idem.

¹⁴⁶⁶ HOTĂRÂREA nr. 499 din 30.06.2021.

¹⁴⁶⁷ Muscalu, Loredana-Manuela op.cit, pg.6

¹⁴⁶⁸ C.A. București, s.a IV-a civ, dec. nr. 838 din 24 aprilie 2007.

„În speță nu este identificat în mod concret în ce sens sunt îndeplinite condițiile unei discriminări și nu se face nicio referire la modul în care au fost restrânse drepturile petentului minor cu dizabilități locomotorii. Părțile reclamate nu au urmărit în mod particular exercitarea unui comportament subiectiv asupra petentului. Deși există identificat un criteriu de discriminare, respectiv cel al dizabilității, părțile reclamate au întreprins toate măsurile ce le reveneau cu privire la accesul elevului în incinta școlii, precum și participarea lui la orele de curs. Însă, obligația de a asigura accesul în unitatea de învățământ cu ajutorul mijlocului locomotor, respectiv fotoliul rulant necesar deplasării în incinta școlii, îi revenea însoțitorului petentului, în speță, mama acestuia”.

4. Concluzii:

Tema pe care am analizat-o a avut în vedere un fenomen care se întâmplă în societate și anume discriminarea. Am optat să analizez discriminarea în educație și în urma documentării, am descoperit că acesta este un fenomen răspândit la nivel internațional, dar care este reprimat de stat prin instituțiile sale abilitate.

La nivel academic, toate instituțiile de învățământ superior sunt obligate să aibă un Cod de etică și deontologie profesională universitară prin care interzic discriminarea. În plus, în țara noastră există și legislație care incriminează acest tip de comportament iar autoritatea publică care analizează cazurile de discriminare este Consiliul Național de Combatere a Discriminării.

De asemenea, lucrarea mea a avut în vedere mai multe cazuri practice, din diferite state. Așa cum reiese din spețele prezentate, criteriile discriminatorii sunt diverse și evoluează odată cu societatea. O persoană discriminată este expusă multor situații dificile și, din păcate, în multe cazuri acestea nu mai pot fi remediate. Expunerea la discriminarea îndelungată poate produce grave repercusiuni la nivel psihologic.

Referințe

a. Doctrină:

- Muscalu, Loredana-Manuela, *Discriminarea în relațiile de muncă*. București: Editura Hamangiu
- Ștefan, Elena-Emilia, *Etică și integritate academică*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită. București: Editura Pro Universitaria 2023

b. Legislație:

- ORDONANȚĂ nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, Publicat în M.OF. nr. 166 din 7 martie 2014
- Constituția României, Titlul II, Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale
- Carta Drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, publicată în JOUE seria C, nr. 303 din 14 decembrie 2007.
- Legea nr. 199/2023 a învățământului superior, publicată în M.Of. nr. 614 din 5 iulie 2023

c. Internet:

- Codul de etică al Universității Nicolae Titulescu din București
- <https://www.univnt.ro/index.php/comisia-de-etica/>
- Ghid privind aplicarea art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenția europeană a drepturilor omului
- https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_2_protocol_1_rum
- Site-ul CNCD- <https://www.cncd.ro/>.
- <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000154861>.
- https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/tackling-discrimination/-/asset_publisher/4a3esYbkstv9/content/improving-well-being-at-school.

- https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_14_art_1_protocol_12_rum .

ORDINEA JURIDICĂ ÎN DREPTUL ADMINISTRATIV

Delia BRAUNER¹⁴⁶⁹

Abstract

Ierarhia pe verticală a izvoarelor dreptului administrativ, semnifică prioritatea și puterea legală a actelor normative care reglementează operațiunile administrației publice. Această ierarhie, fundamentală pentru funcționare, asigură coerența sistemului juridic și garantează respectarea principiilor legalității și supremației Constituției. În plus, acest mecanism, este important pentru protecția deplină a tuturor drepturilor cetățenilor, diminuând în același timp abuzurile sistematice omniprezente ale autorităților publice. În interiorul sistemului administrativ românesc actual, respectarea riguroasă a întregii ierarhii este esențială pentru buna guvernare generală, precum și pentru consolidarea absolut necesară a democrației.

Tema aleasă, o temă des întâlnită și intens dezbătută, este una de actualitate atât pentru majoritatea studenților preocupați, cât și pentru toți cetățenii interesați, deoarece prin cunoașterea aprofundată și corectă a impactului actelor administrative în societate, oamenii se pot proteja mai ușor și mai eficient în cazul eventualelor abuzuri regretabile din partea autorităților publice prin invocarea eficientă și argumentată a drepturilor garantate de acestea. Acest lucru amplifică simțitor senzația de siguranță a cetățenilor. Interesul public general este prevalent, fapt ce contribuie oarecum la acest sentiment.

Această structură ierarhică clară, o temelie fundamentală a ordinii, menține pe deplin unitatea sistemului de legi, precum și asigură aplicarea adecvată a principiilor legalității, adică înțâietatea Constituției. În același timp, acesta este, de asemenea, un mecanism esențial și important, un instrument cu adevărat vital, pentru protecția deplină a drepturilor cetățenilor.

Keywords: izvor de drept administrativ, forță juridică, lege, hotărâri, Constituție.

1. Introducere

1.1. Importanța ierarhiei izvoarelor de drept administrativ

Ierarhia izvoarelor dreptului administrativ, o componentă esențială, are o importanță fundamentală în sistemul administrativ românesc, un cadru complex, deoarece asigură coerența, predictibilitatea și legalitatea actelor administrative, elemente cruciale.

Constituția României este baza fundamentală a întregului sistem de legi, chiar și a celui administrativ, iar prin respectarea strictă a ordinii se garantează respectarea deplină de către actele

¹⁴⁶⁹ Student Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: deliabrauner762@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Claudia - Marta Cliza (claudia@cliza.ro) și a conf. univ. dr. Elena-Emilia Ștefan (stefanelena@univnt.ro).

administrative a principiilor de bază și protejarea necesară a drepturilor de bază ale cetățenilor pentru a opri toate abuzurile de la autoritățile administrației publice.

Încorporarea convențiilor internaționale, tratate esențiale, în ordinea juridică sprijină colaborarea globală, respectând acordurile semnate de România, stat membru UE, oferind încredere și constanță în relațiile externe. La aceasta se adaugă protecția sporită a tuturor drepturilor cetățenilor prin prioritatea tuturor tratatelor internaționale ce reglementează drepturile omului, drept urmare administrația trebuie să aplice normele specifice tratatului oricâteori au prevederi mai favorabile decât legislația internă, conform articolului 20 din Constituție.

Controlul asigurat, în cea mai mare parte, prin mecanismul ierarhic limitează, de cele mai multe ori, abuzul de putere, prin constrângerea autorităților, respectiv a tuturor celor cu funcții de conducere, de a acționa în limitele impuse de lege, care asigură, întotdeauna, protejarea intereselor cetățenilor. Subordonarea clară a tuturor autorităților publice asupra normelor de rang superior, o necesitate stringentă, împiedică folosirea excesivă a puterii discreționare cu care acestea sunt investite, precum și a abuzurilor.

Izvoarele menționate anterior oferă, într-o oarecare măsură, un echilibru necesar și semnificativ între autoritățile centrale, adică cele guvernamentale, respectiv cele locale, mai precis cele municipale, prin limitele rigurose stabilite de lege. Așadar, actele normative, adică cele emise de autoritățile locale, precum hotărârile de consiliu local, nu pot fi contrare legislației naționale ori Constituției. În plus, aplicarea standardelor este garantată. Aceasta este, în mare măsură, uniformă. Deși există norme locale, specifice unor unități administrativ teritoriale, unități administrative de nivel local, ele trebuie să fie în acord cu regulile generale, reguli stabilite la nivel național.

2. Precizări cu privire la clasificarea izvoarelor de drept administrativ

Această ierarhie, a fost realizată pe unele imperative și principii de bază, elemente fundamentale, care subliniază necesitatea de echilibru și exactitate în sistemul legal.

Câteva principii de bază care au stat la fundamentul ierarhiei sunt principiul supremației Constituției, principiul subordonării normelor, principiul legalității, principiul stabilității și predictibilității juridice și principiul autonomiei locale și al descentralizării. Acestor principii li se adaugă rațiunile practice determinante, rațiuni configurate de prevenirea conflictelor între norme, stabilirea unei ordini coerente a competențelor, garantarea controlului de legalitate.

În lipsa acestei clare ierarhii, activitatea administrației publice ar deveni mai mult haotică ori total impredictibilă, cu efecte majore asupra drepturilor cetățenilor, respectiv asupra bunei funcționări, esențiale, a statului.

După cum știm, izvoarele se împart în izvoare formale reprezentate prin actele normative oficiale care stabilesc reguli de drept. Ele sunt obligatorii și creează efecte juridice fapt pentru care voi pune mai mult accent pe ele în cele ce urmează. Pe lângă izvoarele formale, regăsim și izvoarele neformale care nu au caracter obligatoriu, ele fiind doar un îndreptar pentru legiuitor de unde se poate inspira în realizarea normelor ce urmează a fi aplicate. Aici se regăsesc cutuma, doctrina, principiile generale ale dreptului și jurisprudența.¹⁴⁷⁰

2.2. Care sunt izvoarele dreptului administrativ?

Înainte de a începe enunțarea lor este nevoie să precizez că se ia în considerare sensul de izvor formal, specific actelor normative cu forță juridică menite să reglementeze activitatea

¹⁴⁷⁰ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://regielive.net/licente/drept/izvoarele-dreptului-administrativ-340178.html>, accesat la data de 16.01.2025.

administrației publice. Acestea sunt următoarele: Constituția, Tratatul internațional, legile organice și legile ordinare, Ordonanțele simple și de urgență ale Guvernului, hotărârile Guvernului, decretul prezidențial, actele normative ale administrației publice locale, statutele funcționarilor publici și regulamentele interne.

2.2.1. Constituția

Constituția este legea fundamentală a țării și reprezintă izvorul suprem al dreptului administrativ. Ea stabilește principiile de bază ale organizării și funcționării administrației publice și are cea mai mare forță juridică în ierarhia actelor normative. Astfel, capitolele III (Guvernul) și V (Administrația publică) ale Titlului III tratează modul de formare, organizare și atribuțiile organelor administrației publice centrale și locale; art.72 (3) lit. D dispune că Parlamentul, prin lege organică, reglementează activitatea Guvernului; art. 85 (1) prevede că Președintele României desemnează un candidat la funcția de prim-ministru, iar alin.2, al aceluiași articol, reglementează procedura de remaniere a Guvernului.

O parte din legile constituționale reprezintă o sursă de drept, deoarece reglementează anumite chestiuni ce țin de domeniul dreptului administrativ. Actuala Constituție, revizuită prin Legea de revizuire 493/2003¹⁴⁷¹, are dispoziții care fac trimitere expresă către instituțiile dreptului administrativ: Președintele României, Guvernul, Prefectul, funcția publică, contenciosul administrativ. Sub acest aspect, legea de revizuire constituie un izvor de drept administrativ.¹⁴⁷²

Exemplu: **Art. 120-123 din Constituție** reglementează organizarea administrației publice locale.

2.2.2. Tratatul

Convențiile internaționale sunt poziționate imediat după Constituție, deoarece sunt considerate a fi izvoare ale dreptului administrativ, dacă sunt direct executorii în ordinea juridică internă și dacă din ele rezultă nemijlocit drepturi și obligații pentru organele administrației publice.

În concordanță cu Constituția, convențiile internaționale trebuie să fie aprobate de către Parlament.

Ori sunt aprobate de Guvern, ori toate trebuie să fie de aplicare directă și nemijlocită. Acestea trebuie să cuprindă anumite reglementări cu privire la relațiile sociale specifice dreptului administrativ.

Întâietatea dreptului internațional față de dreptul intern este acceptată constituțional în sfera drepturilor fundamentale ale omului, articolul 20 alineatul (1) specificând că prevederile constituționale despre drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate precum și aplicate în armonie cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele, dar și cu celelalte tratate la care România este membră. La revizuirea Constituției, a fost adăugată prevederea conform căreia, dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.¹⁴⁷³

Exemplu: **Convenția Europeană a Drepturilor Omului**, care influențează activitatea administrației prin garantarea drepturilor cetățenilor.

¹⁴⁷¹ Legea de revizuire a Constituției României nr. 43 /2003 publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 827 din 22 noiembrie 2003.

¹⁴⁷² Informație publică, disponibilă online la adresa <https://ro.scribd.com/document/461127429/Drept-Administrativ>, accesat la data de 16.01.2025.

¹⁴⁷³ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://ro.scribd.com/document/411689003/Drept-Administrativ-Institutii-Suport-de-Curs>, accesat la data de 16.01.2025.

2.2.3. Legile organice și legile ordinare

Legile organice reglementează domenii precis stabilite de Constituție, ca de exemplu organizarea administrației publice, statutul funcționarilor publici, descentralizarea sau cadrul legal al proprietății publice, în concordanță cu articolul 73 alin. 3.

Exemple de legi organice relevante sunt:

- **Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004**¹⁴⁷⁴, care reglementează procedurile prin care se contestă actele administrative ilegale;
- **Legea finanțelor publice** – Legea nr. 500/2002¹⁴⁷⁵ privind finanțele publice.

Legile ordinare sunt acte normative care reglementează domenii generale ce nu sunt incluse în lista prevăzută de Constituție pentru legile organice. Ele sunt subordonate legilor organice și nu pot contraveni acestora. Obiectul legilor ordinare are în vedere orice alte domenii care nu sunt expres rezervate legilor organice. Domeniile de reglementare privesc mediul, politici economice, Codul muncii sau alte reglementări privind relațiile de muncă, aspecte tehnice privind aplicarea legilor organice.

Exemple de legi ordinare:

- Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții¹⁴⁷⁶, care stabilește regimul autorizațiilor de construcție;
- Legea privind protecția mediului nr. 265/2006¹⁴⁷⁷, care reglementează aspectele legate de protejarea mediului înconjurător.

2.2.4. Ordonanțele simple și de urgență ale Guvernului

Ordonanțele Guvernului simple sau de urgență sunt acte normative cu forță juridică egală cu cea a legii, emise ca urmare a unei delegări legislative (de ordin constituțional, în cazul ordonanțelor de urgență și prin lege de abilitare, în cazul celor simple), conform art. 108 și art. 115 din Constituția României. Sunt izvoare ale dreptului administrativ, având în vedere natura de autoritate a administrației publice a emitentului (Guvernul), cât și domeniile în care au aplicabilitate, prin obiectul de reglementare.

Exemplu:

- Ordonanța de urgență nr. 57/2019 privind Codul Administrativ.¹⁴⁷⁸
- Ordonanța de urgență nr. 70/2020¹⁴⁷⁹ care avea ca obiect de reglementare măsurile necesare stării de alertă. Ca principale reglementări se regăseau, prelungirea valabilității documentelor, reglementarea muncii la distanță, suspendarea activității instituțiilor de învățământ, prelungirea măsurilor de sprijin economic și măsuri pentru sănătatea publică.

¹⁴⁷⁴ Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 1154 din 7 decembrie 2004.

¹⁴⁷⁵ **Legea finanțelor publice** – Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 597 din 13 august 2002.

¹⁴⁷⁶ Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții publicată în MONITORUL OFICIAL NR. 163 din 7 august 1991.

¹⁴⁷⁷ Legea privind protecția mediului nr. 265/2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.196 din 30 decembrie 2005.

¹⁴⁷⁸ Ordonanța de urgență nr. 57/2019 privind Codul Administrativ, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 555 din 5 iulie 2019.

¹⁴⁷⁹ Ordonanța de urgență nr. 70/2020 privind reglementarea măsurile necesare stării de alertă în contextul situației epidemiologice, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 394 din 14 mai 2020.

2.2.5. Hotărârile Guvernului și alte acte

Hotărârile Guvernului, veritabile instrumente normative cu forță executorie, **ordinele**, alături de **directivele administrației ministeriale**, elaborate pentru implementarea legilor, corelate cu cele ale conducătorilor celorlalte entități centrale ale administrației publice, instituții subordonate sau autonome, **actele promulgate de conducătorii serviciilor publice deconcentrate**, reprezentanți ai statului la nivel teritorial, ale prefectilor, însărcinați cu asigurarea respectării legii în circumscripție, și ale administrației publice locale, autorități investite cu prerogative administrative la nivel comunitar, constituie izvoare ale dreptului administrativ, sub condiția imperioasă de a deține un caracter normativ, statuând reguli cu aplicabilitate generală și obligatorie.¹⁴⁸⁰

Criteriul esențial care diferențiază majoritatea actelor administrative normative, similar celor individuale, se află în aria lor particulară de aplicabilitate. Aceasta ilustrează aptitudinea de a distinge cu precizie totalitatea indivizilor supuși întregii serii de consecințe ivite. Actele normative desemnează acea categorie specifică de acte juridice ce includ o normă, ori mai precis un act cu aplicabilitate repetată, asupra unor subiecți de drept abstracți, în antiteză cu actele individuale, care ilustrează acea categorie de acte ce au drept scop reglementarea unei situații juridice concrete în relație cu un număr limitat sau precis de subiecți de drept, respectiv persoane fizice sau juridice.

Hotărârile Guvernului se emit pentru punerea în aplicare a legilor, conform art. 108 (2). Ele se contrasemnează de Primul-ministru și de ministrii care au obligația de punere în executare și se publică în Monitorul Oficial al României, sub sancțiunea inexistenței lor în cazul nepublicării.¹⁴⁸¹

Exemple:

- **Hotărârea Guvernului nr. 611/2008** privind organizarea și dezvoltarea carierei funcționarilor publici¹⁴⁸²
- **Hotărârea Guvernului nr. 234/13 martie 2025** privind modificarea și completarea anexei nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 717/2009 privind aprobarea normelor de implementare a programului „Noua casă”.¹⁴⁸³

Decretele prezidențiale, edicte suverane, sunt actele administrative promulgate de Președintele României în exercitarea obligațiilor sale de conducător al statului. Acestea pot deține un oarecare caracter normativ ori individual, însă, sunt considerate izvoare de drept ale dreptului administrativ, cele din prima categorie, anume cele normative. Prin intermediul lor sunt stabilite norme cu o arie considerabil mai largă. Impersonalitatea pe care o demonstrează este evidentă, deoarece reglementările se referă la raporturi sociale cu aplicabilitate generală din domeniul administrației.¹⁴⁸⁴

¹⁴⁸⁰ Informație publică, disponibilă online la adresa https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ro-restore-ro, accesat la data de 16.01.2025.

¹⁴⁸¹ Informație publică disponibilă online la adresa <https://ro.scribd.com/document/461127429/Drept-Administrativ>, accesat în data 17.01.2025.

¹⁴⁸² Hotărârea Guvernului nr. 611/2008 privind organizarea și dezvoltarea carierei funcționarilor publici, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 530 din 14 iulie 2008.

¹⁴⁸³ Hotărârea nr. 234/13 martie 2025 privind modificarea și completarea anexei nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 717/2009 privind aprobarea normelor de implementare a programului „Noua casă”, publicată în: Monitorul Oficial nr. 230 din 14 martie 2025.

¹⁴⁸⁴ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://ro.scribd.com/document/411689003/Drept-Administrativ-Institutii-Suport-de-Curs>, accesat la data de 17.01.2025.

2.2.6. Cutuma și jurisprudența

Alături de izvoarele oficiale evocate anterior, o importanță considerabilă o au și izvoarele neoficiale ale dreptului administrativ, întrucât reprezintă un stimulent creator. Acestea includ: cutuma, jurisprudența și doctrina.

Cutuma se concretizează prin intermediul unor deprinderi sau uzanțe administrative reiterate, pe deplin însușite ca fiind obligatorii, deși nu sunt consfințite în documente normative. Acestea se identifică cu preponderență în practicile locale prin realizarea festivităților publice în zilele de odihnă din timpul săptămânii, spre exemplu.

Jurisprudența statornicește totalitatea complexă a deciziilor judiciare definitive emise de toate curțile de justiție. Acestea sunt indiferente de nivelul lor de competență, în multiple chestiuni și domenii de drept, fiind atribuite în jurisdicția lor conform legii.¹⁴⁸⁵

În perimetrul sistemului legislativ românesc, uzanțele jurisdicționale, considerate un pandant indispensabil al implementării legilor, nu constituie o sorginte oficială a dreptului, dat fiind că magistratul se raportează la lege și o pune în operă întocmai și cu fidelitate, neavând prerogativele unui artizan al normelor juridice.¹⁴⁸⁶

Totuși, o derogare este înfăptuită de către Înalta Curte de Casație și Justiție, care posedă abilitatea de a “crea drept” prin “interpretarea și aplicarea uniformă a legii de către celelalte instanțe judecătorești, conform competenței sale”, în acord cu art. 126 (3) din Constituție. Deciziile pronunțate în această privință de către Curtea Supremă, instanța judecătorească superioară, se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, iar dezlegarea oferită chestiunilor de drept, în cuprinsul acestora, are caracter obligatoriu pentru tribunale (art. 521 din Codul de procedură civilă,¹⁴⁸⁷ respectiv art. 477 din Codul de procedură penală¹⁴⁸⁸).

Implicațiile sentințelor judecătorești definitive privind invalidarea unui act administrativ au un aspect normativ, prezentând, în același timp, efect constrângător, cu aplicabilitate doar pentru perioada ulterioară. Acestea se publică, cu argumentări exhaustive, în Monitorul Oficial al României, Partea I.

De asemenea, deciziile Curții Constituționale au întotdeauna caracter obligatoriu pentru toți și numai pentru viitor în ceea ce privește declararea anumitor dispoziții din legi sau ordonanțe, dispoziții considerate neconstituționale.

Exemplu: **Decizia nr. 390/2021 a Curții Constituționale**¹⁴⁸⁹ privind conflictul dintre actele administrative locale și legislația națională.

Doctrina contribuie la interpretarea și dezvoltarea principiilor dreptului administrative, fiind formată din opiniile teoreticienilor din domeniu, structurate în studii, manual, articole, teorii etc.

¹⁴⁸⁵ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://ro.scribd.com/document/411689003/Drept-Administrativ-Institutii-Suport-de-Curs>, accesat la data de 17.01.2025.

¹⁴⁸⁶ Idem.

¹⁴⁸⁷ Codul de procedură civilă din 1 iulie 2010, publicat în MONITORUL OFICIAL nr.247 din 10 aprilie 2015.

¹⁴⁸⁸ Codul de procedură penală din 1 iulie 2010, publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 486 din 15 iulie 2010.

¹⁴⁸⁹ Decizia nr. 390/2021 a Curții Constituționale pronunțată în ședința din 8 iunie 2021 și publicată ulterior în Monitorul Oficial al României, Partea I.

3. Analiză practică

3.1. Exemple

În continuare, voi prezenta exemple elocvente unde aceste norme au fost utilizate în dreptul administrativ, evidențiind modul de aplicare în situațiile particulare.

Decizia nr. 405/2016 a Curții Constituționale¹⁴⁹⁰ a fost adoptată în întregime având ca bază Legea nr. 90/2001, ce stipula interdicția tuturor persoanelor cu condamnări penale de a deține anumite funcții în cadrul Guvernului, precum și în ministere. Decizia Curții Constituționale, forul jurisdicțional suprem, a validat constituționalitatea acestei interdicții, statuând astfel supremația ierarhiei actelor normative în detrimentul altor reglementări sau interpretări.

Litigiul „Roșia Montană” țintește conflictul dintre totalitatea actelor normative cu privire la ocrotirea mediului ambiant și hotărârile zonale care încuviințau exploatarea minieră. Această dispută scoate la iveală o opoziție fundamentală. Instanțele judecătorești au hotărât că acele sentințe administrative locale se află într-o opoziție evidentă cu legislația națională. Mai mult, ele contravin standardelor europene aplicabile, măsuri esențiale pentru protejarea mediului înconjurător.

Discrepanța dintre o ordonanță emisă de guvern și un act normativ din 2010 își avea sorgintea în anularea de către Curtea de Apel București a unei decizii guvernamentale care instituisse cerințe suplimentare pentru obținerea ajutoarelor sociale, având în vedere că acestea contraveneau prevederilor Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat¹⁴⁹¹. Nicio decizie guvernamentală nu deține prerogativa de a altera sau adăuga vreo lege, având o putere juridică considerabil mai mică decât aceasta. În această speță particulară, principiul fundamental al legalității a fost aplicat cu rigurozitate de către instanța judecătorească.

Ordonanța de urgență nr. 13/2017¹⁴⁹², care viza modificarea Codului Penal, a fost intens contestată și, în cele din urmă, declarată neconstituțională de către Curtea Constituțională a României, deoarece aceasta încălca principiul predictibilității legii și fusese adoptată în lipsa unei motivări clare a urgenței. Ordonanțele de urgență trebuie să se supună atât Constituției, cât și legilor organice. Altfel, toate aceste decizii sau acțiuni pot fi anulate.

O disensiune între o decizie a consiliului local, respectiv Consiliul Local al Municipiului Cluj-Napoca, și o lege a avut ca subiect instituția amintită, al cărei ordin de prohibire a staționării pe anumite artere a fost contestat deoarece nu se conforma cu Codul Rutier, care standardizează acest sector. Tribunalele, aceste prestigioase foruri ale justiției, au invalidat, în unanimitate, decizia municipală contestată. Entitățile administrative locale sunt lipsite de abilitatea de a promulga în vreun fel acte normative care se contrazic sau sunt în opoziție cu legile de la nivel național.

3.2. Probleme și provocări în aplicarea ierarhiei

Ca în orice sistem juridic mai sunt și elemente, factori importanți, care fac dificilă eficiența aplicării actelor normative, apărute din cauza abuzurilor autorităților, neclarității legilor sau a interpretărilor eronate etc. . Totuși, acest aspect, unul important, nu este iremediabil într-un sistem democratic, sistem ce are în prim-plan bunăstarea cetățenilor, motiv pentru care, pentru a se conserva valorile fundamentale din Constituție, oamenii responsabili de la putere, trebuie să fie capabili să

¹⁴⁹⁰ Decizia nr. 405/2016 a Curții Constituționale a fost adoptată la data de 15 iunie 2016 și publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 517 din 8 iulie 2016.

¹⁴⁹¹ Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 401 din 25 iulie 2001.

¹⁴⁹² Ordonanța de urgență nr. 13/2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 92 din 1 februarie 2017.

observe erorile, precum și să îmbunătățească constant sistemul. În continuare, voi indica unele probleme importante, precum și piedici serioase, care stau oarecum în calea funcționării corecte a juridicității din România.

O problemă majoră ar consta în suprapunerea anumitor norme. Această suprapunere, o chestiune importantă, ar conduce la apariția multor conflicte între acte normative de rang diferit din cauza redactării neclare sau a lipsei de coordonare legislativă.

Conflictele de această natură, conflicte politice și juridice, se ivesc fiindcă Ordonanțele de Urgență, acte normative cu putere de lege, pot fi adoptate de Guvern fără a trece prin procesul parlamentar normal, sintagma “urgență” fiind prea vastă. Astfel, se ajunge foarte adeseori ca prin Ordonanțele de urgență, acte normative cu aplicabilitate imediată, să se reglementeze anumite domenii rezervate legilor organice, lucru care încalcă în mod clar prevederile Constituției României. Un alt aspect important prevede lipsa unui anumit control *a priori* de constituționalitate. Apoi, lipsa oricărui control *a priori* de constituționalitate este prezentă pentru Ordonanțele de urgență. Acesta, se îndeplinește doar când se atacă, acțiune complicată, în litigiu legislativ. Până atunci, acestea, mai precis, generează efecte juridice, precum și în sferile atribuite legilor organice.

Exemplu: **Ordonanțe de urgență care intră în conflict cu legile organice.**

OUG nr. 114/2018 privind măsuri fiscal-bugetare¹⁴⁹³:

- A impus măsuri în domeniul fiscal, cum ar fi plafonarea prețurilor la energie și taxe suplimentare asupra băncilor și companiilor, domenii care, în anumite aspecte, ar trebui reglementate prin lege organică.
- Ordonanța a fost adoptată fără o analiză temeinică și fără consultarea Parlamentului, ceea ce a generat instabilitate economică și juridică.

Altă problemă ar fi regăsită prin lipsa de actualizare și anume că unele acte normative inferioare rămân neconforme cu schimbările legislative de rang superior.

Exemplu: **Hotărâri de Guvern care nu sunt actualizate pentru a reflecta noile prevederi din legi.**

Cauzele, anume factorii cheie, care generează această dificultate ar putea fi absența unui sistem automat de reactualizare. În mod ideal, toate modificările legislative ar trebui să fie urmate rapid de actualizări amănunțite. Aceste actualizări vizează hotărârile de guvern (HG), acte normative subsecvente esențiale. Totuși, nu există un mecanism bine definit ca să coordoneze acest proces. Nu există niciunul clar și precis. Ministerele, instituțiile guvernamentale, poartă responsabilitatea, dar, în unele situații, acestea nu reușesc să sugereze actualizarea actelor normative la timp. O altă cauză posibilă ar putea fi dată de schimbările politice destul de frecvente, și anume remanierile guvernamentale, care pot duce la unele întârzieri în actualizarea HG-urilor, deoarece prioritățile noului guvern diferă adesea destul de mult de cele ale predecesorului. Și birocrăția prea mare, sistem complex prin procesul anevoios și lung de schimbare a hotărârilor de guvern,, presupune aprobări de la mai multe instituții, instituții diverse, consultări între ministere, ministere diferite, și acceptări de la guvern, guvernul statului.

Ultima problemă ar viza supra-reglementarea excesivă, care astfel duce la răspândirea normelor administrative exhaustive, având drept rezultat incoerența legislativă totală. Crearea unor legi noi, fără a schimba sau anula cum se cuvine legile deja existente, , are drept rezultat suprapuneri și neînțelegeri între reglementări, acte normative. Din cauza complexității prea mari și a repetițiilor inutile din ea, o mulțime de oameni, cele mai multe autorități și o serie de operatori economici au probleme mari în a pricepe și pune în practică legile de acum. Multiplicarea excesivă a normelor face ca legislația să fie foarte greu de accesat și confuză, contrar exigențelor statului de drept.

¹⁴⁹³ Ordonanța de urgență nr. 114/2018 privind măsuri fiscal-bugetare a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1116 din 29 decembrie 2018.

Instituțiile publice trebuie să gestioneze un volum considerabil și complex de reglementări, o sarcină amplă și dificilă, ceea ce crește considerabil birocrăția și costurile de implementare a acestora. Legile sunt considerate de oameni ca fiind prea mari, ilogice și ineficiente, ceea ce duce la o scădere a încrederii în lideri.

3.3. Propuneri pentru îmbunătățirea aplicării ierarhiei

Ordonanțele de urgență și cele simple, acte normative cu putere de lege, sunt des folosite în mod abuziv ca să reglementeze domenii care nu cer o urgență reală, doar fiindcă modul de aplicare este mult mai simplu decât modul de adoptare a unei legi în mod normal. Acest lucru nu face decât să creeze mai multă „instabilitate și nesiguranță în sistemul juridic”¹⁴⁹⁴. Aceasta este o situație nedorită. Aplicarea unor criterii oarecum stricte, respectiv obiective, pentru a defini situațiile de urgență, crearea unui mecanism de control prealabil al constituționalității ordonanțelor de urgență înainte de adoptare, totodată consultarea mai largă a societății civile, anume a Parlamentului, într-un timp scurt, ar putea ajuta considerabil la remedierea acestei situații.

O altă soluție fezabilă ar putea aborda consolidarea transparenței legislative prin publicarea centralizată a majorității covârșitoare a actelor normative, inclusiv a tuturor celor locale. Cetățenii și toate instituțiile publice, multe dintre ele, nu au întotdeauna acces facil la toate normele în vigoare, mai ales la actele administrative locale.¹⁴⁹⁵ Astfel, pentru rezolvarea completă a acestui aspect important ar putea fi de ajutor crearea unui portal centralizat și actualizat permanent în timp real, un instrument cu adevărat util, care să includă toate actele normative (legi, ordonanțe, hotărâri locale) relevante și, de asemenea, obligarea tuturor autorităților locale, act esențial și necesar, să publice toate actele administrative într-un format accesibil online tuturor cetățenilor.

În momentul redactării actelor administrative, se folosește un stil prea sofisticat sau confuz, fapt ce îngreunează înțelegerea legii de către cetățeni, majoritatea neavând noțiuni vaste despre termenii juridici. Prin urmare, crearea unor îndrumări practice suplimentare și a unor sinteze ale actelor normative, precum și impunerea unei cerințe legale ca toate actele administrative să fie scrise într-un stil clar și ușor de înțeles, ar putea soluționa această problemă.¹⁴⁹⁶

4. Studiu de caz: analiză comparativă cu alte sisteme juridice

România vs. Franța

În Franța, ierarhia surselor de drept administrativ este asemănătoare, fiind guvernată de Constituția din 1958, legislația internă, un ansamblu de reguli, ordonanțele, acte normative, și reglementările administrative. Diferența constă în aplicarea de către Franța a principiului „blocului de constituționalitate”¹⁴⁹⁷, care cuprinde atât Constituția, cât și preambulurile sale, alături de alte texte cu valoare constituțională.

România vs. Germania

¹⁴⁹⁴ Muraru, Ioan & Tănăsescu, Elena-Simina – “Drept constituțional și instituții politice”, Editura C.H. Beck, București, 2016, p.100.

¹⁴⁹⁵ Ana Elena Ranta „Accesul la informațiile de interes public – obligație legală în sarcina autorităților administrației publice.”, articol publicat în Revista Transilvană de Științe Administrative, vol.2 (35), 2014, p.98-113.

¹⁴⁹⁶ Cristina Elena Popa Tache, "Simplificarea limbajului juridic în legislația europeană", articol publicat în Revista de Drept Public nr.3/2012, p.90-97.

¹⁴⁹⁷ Ioan Alexandru și colaboratori, "Sisteme politico-administrative europene", Editura Hamangiu, București, 2008, p. 135-140.

În Germania, Legea Fundamentală, este sursa supremă de drept. Totuși, multe reglementări administrative, sunt mai specifice. În plus, majoritatea instanțelor administrative, instituții cu rol decizional, au o importanță mai mare în rezolvarea disputelor dintre legi. O diferență esențială constă în descentralizarea mai avansată a administrației publice germane, unde landurile au propriile constituții și sisteme de reglementare, având o autonomie mai mare comparativ cu autoritățile locale din România, o națiune din estul Europei.¹⁴⁹⁸

România vs. Marea Britanie

În Marea Britanie, un stat care nu are deloc o constituție scrisă, ierarhia este cu siguranță mai flexibilă. Actele întregului Parlament, o instituție eminentă legiuitoare, sunt cu adevărat supreme, iar toate normele administrative, cu aplicare mult mai restrânsă, sunt și mai descentralizate. Distincția principală stă în lipsa unui control de constituționalitate, deoarece în Regatul Unit, stat insular, nu există o Curte Constituțională. Legalitatea multor acte administrative, chestiune oarecum controversată, este contestată adesea în instanțele de drept comun.¹⁴⁹⁹

O multitudine de ilustrări și analogii globale arată că ordinea importanței actelor normative administrative are o funcție crucială în garantarea unui stat de drept operațional. În România, acest sistem, unul bine pus la punct, ajută la crearea unui set clar de reguli, precum și la prevenirea disputelor legale. În raport cu o serie de alte sisteme, se remarcă anumite asemănări în structura ierarhiei, dar și destule deosebiri cauzate de particularitățile fiecărui stat în parte.

5. Concluzii

Ierarhia izvoarelor de drept administrativ este importantă prin asigurarea coerenței precum și a predictabilității normelor juridice. Orice izvor are un rol bine definit, adică de Constituție – ca act suprem –, precum și până la actele normative emise de autoritățile locale, acestea având un impact direct asupra comunităților. Organizarea clară este mereu esențială pentru a se evita conflictele cu privire la competență. Ea este necesară și pentru a asigura protecția deplină a drepturilor cetățenilor.

Unele ordonanțe de urgență, acte normative cu aplicabilitate imediată în aproape toate situațiile, demonstrează capacitatea Guvernului, instituția executivă supremă a statului, de a răspunde rapid și eficient nevoilor economice și sociale ale populației pentru a restabili echilibrul de drept, așa cum a fost în cazul pandemiei de COVID-19 sau în alte crize marcante din istoria țării.

Prevederile tratatelor internaționale, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului, au prioritate pe plan intern întocmai pentru a contribui la protejarea drepturilor fundamentale și la adaptarea administrației publice la standardele europene, standarde de calitate, similar cu actele juridice ale Uniunii Europene.

Jurisprudența multor instanțe de contencios administrativ are un rol crucial în interpretarea și aplicarea acestor principii. În special, jurisprudența Curții Constituționale și a Înaltei Curți de Casație și Justiție, instanțe importante, are acest rol.

Multe acte normative administrative, acte juridice, influențează direct viața oamenilor prin reglementări, prin norme, care vizează serviciile publice, un sector important, organizarea administrației publice locale, o structură vitală, drepturile și obligațiile cetățenilor raportate la autoritățile publice, un aspect fundamental.

¹⁴⁹⁸ Salvador Parrado Diez "Sisteme administrative comparate", Editura Universității "Al.I. Cuza", Iași, 2011, p. 100-115.

¹⁴⁹⁹ Ioan Alexandru „Drept administrativ european”. - Ed. a 2-a, rev. și adăugită . - București : Universul Juridic, 2010, p. 75-129

Existența unui număr de cazuri în care administrația publică emite acte normative sau individuale care contravin legislației în vigoare antrenează constant eficacitatea controlului judiciar pentru aplicarea cât mai unitară a normelor administrative.

Pentru studenții ce optează pentru domeniul dreptului, familiarizarea cu poziția izvoarelor în ierarhie este crucială, fiindcă reprezintă un ajutor considerabil în cariera juridică, mai ales în domeniul public. Pentru cetățenii obișnuiți, cunoașterea acestor surse le oferă, alternativ, posibilitatea de a fi mai atenți în protejarea drepturilor și de a pricepe modul de funcționare al administrației publice.

În încheiere, toate izvoarele dreptului administrativ reflectă pe deplin complexitatea și dinamismul specific din această ramură importantă a dreptului public. Prin totalitatea reglementărilor obligatorii pe care le instituie, ele joacă, cu siguranță, un rol esențial în menținerea echilibrului între autoritățile publice și cetățeni, echilibru fragil, de cele mai multe ori, promovând astfel legalitatea, transparența și respectul pentru drepturile fundamentale, drepturi inalienabile pentru fiecare. Această ierarhie, precum și aplicarea sa practică de zi cu zi sunt rezultatul adaptării la contextul juridic, social, economic concret din România, dar și din întreaga Uniune Europeană.

Referințe

Surse primare – cărți și articole științifice

- Constituția României, revizuită;
- Safta M., *Drept constituțional și Instituții politice*, Vol. II, Ed. a 4 a, editura Hamangiu, 2022.
- Conf. univ. dr. Fodor M., *Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, Facultatea de drept Cluj-Napoca*,
- Catedra de Drept Administrativ, 2020;
- Lector univ. dr. Odina N. A., *Drept administrativ*, Ed. Pro universitaria, 2020;
- Cliza M. A., Ulariu C., *Drept administrativ*, Ed. Pro universitaria, București, 2020;
- Ioan Alexandru, "Drept administrativ european", Editura Universul Juridic, București, 2010
- Salvador Parrado Diez "Sisteme administrative comparate", Editura Universității "Al.I. Cuza", Iași, 2011
- Ioan Alexandru și colaboratori, "Sisteme politico-administrative europene", Editura Hamangiu, București, 2008

Surse secundare – site-uri de specialitate

- https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ro-restore-ro.do?utm_
- https://www.universitateaeuropeanadrangan.ro/images/imguploads/cursuri_biblioteca_virtuala/drept/drept_administrativ_si_administratie_publica.pdf?utm_
- https://www.univnt.ro/wpcontent/uploads/doctorat/rezumat_doctorat/Axente_Alina_Monica.pdf?utm_
- <https://lege5.ro/Gratuit/ge3damjzgi3de/izvoarele-formale-nescrise-ale-dreptului-administrativ-drept-public-universul-juridic?dp=gu4tsnrrgaytmimi>
- https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-ro-restore-ro.do
- https://www.universitateaeuropeanadrangan.ro/images/imguploads/cursuri_biblioteca_virtuala/drept/drept_administrativ_si_administratie_publica.pdf
- <https://amp.fspac.ubbcluj.ro/wp-content/uploads/2024/01/Drept-administrativ-material-suport-pentru-licenta-iunie-2023.docx>
- <https://ro.usembassy.gov/ro/respectarea-drepturilor-omului-in-romania-raport-2019/>

DEZVOLTAREA CONSTRUCȚIEI COMUNITARE DIN PERSPECTIVĂ JURIDICĂ

Trandafir Eric-NICOLAE

Abstract

Am ales să scriu un eseu despre „Dezvoltarea construcției comunitare din perspectivă juridică” pentru a explora cum reglementările legale influențează crearea și consolidarea comunităților, precum și rolul dreptului în promovarea coeziunii sociale. În primul rând, acest subiect îmi permite să analizez modul în care legislația poate sprijini sau, dimpotrivă, poate limita dezvoltarea comunităților durabile. În al doilea rând, este important să înțelegem intersecția dintre drepturile fundamentale ale individului și drepturile colectivității, și cum reglementările pot facilita sau restricționa colaborarea între membrii unei comunități. De asemenea, evoluția legislației privind drepturile omului și protecția mediului are un impact direct asupra modului în care sunt gestionate resursele și structurile comunitare. Prin urmare, acest eseu își propune să ofere o abordare complexă a modului în care dreptul contribuie la formarea și dezvoltarea unei comunități unite și sustenabile.

Keywords: *Construcția comunitară europeană, Integrare europeană, Supremația dreptului UE, Tratatul de la Paris, Tratatul de la Roma, Actul Unic European, Tratatul de la Maastricht*

1. Introducere

Dezvoltarea construcției comunitare europene reprezintă un proces esențial în formarea unei structuri legale și politice care să asigure stabilitatea, prosperitatea și unitatea între statele membre. Acest proces, marcat de tratate fundamentale și reforme legislative, reflectă un parcurs continuu de adaptare și aprofundare a integrării regionale în Uniunea Europeană (UE). De-a lungul deceniilor, dreptul comunitar a avut un rol crucial în modelarea Uniunii Europene.

De la înființarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) prin Tratatul de la Paris din 1951, până la formarea Uniunii Europene în forma sa actuală, sistemul juridic european a evoluat semnificativ, aducând statele membre mai aproape de idealul unei integrări economice, politice și sociale mai profunde. Modificările juridice au fost esențiale pentru stabilirea unor norme care să asigure armonizarea legislațiilor naționale și protejarea drepturilor cetățenilor europeni. Tratatul de la Roma, Actul Unic European, Tratatul de la Maastricht și tratatele ulterioare au fost momente cheie care au permis extinderea competențelor Uniunii.

Uniunea Europeană se bazează pe principii fundamentale ale dreptului, care asigură aplicabilitatea directă a normelor europene în statele membre și prevăd supremația dreptului comunitar asupra legislației naționale. Cu toate acestea, provocările legate de statul de drept, reforma tratatelor și adaptarea la noile realități politice și economice rămân constante, iar viitorul construcției comunitare depinde de modul în care instituțiile europene vor răspunde acestor provocări.

Acest eseu analizează principalele etape ale dezvoltării construcției comunitare europene dintr-o perspectivă juridică, subliniind rolul tratatelor fundamentale și al reformelor în modelarea Uniunii Europene de astăzi.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

În urmă cu peste 74 de ani, 6 state ale „bătrânului continent” semnav, la Paris, la 18 aprilie 1951, Tratatul prin care s-au pus bazele primei Comunități Europene, Comunitatea Europeană a cărbunelui și Oțelului (CECO). Una dintre cele mai mari provocări de după al Doilea Război Mondial era stabilirea unui climat de cooperare între statele europene pentru a evita repetarea conflictelor devastatoare. În acest context, Tratatul de la Paris a fost un act juridic revoluționar, oferind un răspuns politic și economic la aceste provocări.

Obiectivul principal al CECO a fost crearea unei piețe comune pentru cărbune și oțel între șase țări fondatoare: Belgia, Franța, Germania Federală, Italia, Luxemburg și Țările de Jos. Franța și Germania au fost rivale în conflicte anterioare. Punerea producției de cărbune și oțel sub o autoritate comună elimina posibilitatea reînarmării în secret a uneia dintre ele. Tratatul de la Paris a introdus un sistem juridic supranațional, care permitea o autoritate independentă, numită Înalta Autoritate, să ia decizii obligatorii pentru statele membre. Aceste decizii nu erau supuse aprobării naționale, iar acest aspect a fost crucial pentru a asigura o integrare între statele europene. De asemenea, Tratatul de la Paris a reprezentat o premieră în istoria Europei prin integrarea unor instituții comune care aveau puterea de a reglementa și coordona activitățile economice ale statelor membre. Instituțiile principale ale CECO, create prin Tratatul de la Paris (1951), au fost Înalta Autoritate, Adunarea Comună, Consiliul Special de Miniștri și Curtea de Justiție. Din perspectivă juridică, Înalta Autoritate era primul organism supranațional cu puteri executive reale, capabil să adopte decizii direct aplicabile în statele membre. Aceasta putea emite regulamente, decizii și recomandări obligatorii, fără necesitatea unei transpuneri naționale. Adunarea comună avea o funcție de control asupra Înaltei Autorități, fiind precursorul Parlamentului European și putea adopta moțiuni de cenzură. Consiliul Special de Miniștri reprezenta interesele statelor membre și avea competențe legislative. Curtea de Justiție a CECO asigura respectarea dreptului comunitar și soluționa litigiile dintre state, instituții și companii.

De asemenea, Tratatul de la Paris a reprezentat o premieră în istoria Europei prin integrarea unor instituții comune care aveau puterea de a reglementa și coordona activitățile economice ale statelor membre. Astfel, CECO a devenit un model pentru viitoarele instituții europene și a stabilit premisele unei cooperări politice și economice mult mai extinse, care avea să se dezvolte în deceniile următoare. Succesul Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului a arătat potențialul unei integrări mai profunde. Pe măsură ce statele membre au realizat beneficiile unei piețe comune, a apărut necesitatea unei noi abordări juridice, care să includă și alte sectoare economice. Acest obiectiv a fost concretizat prin semnarea Tratatelor de la Roma în 1957, care au pus bazele unei comunități economice și a unui cadru juridic consolidat." Astfel, pe 25 martie 1957, cele șase state fondatoare – Franța, Germania de Vest, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg – au semnat Tratatul de la Roma. Aceste tratate au pus bazele a două organizații: Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (EURATOM).

Tratatul CEE prevedea crearea unei piețe comune, a unei uniuni vamale și elaborarea unor politici comune. Această piață comună are la bază faimoasele „patru libertăți” : libera circulație a persoanelor, serviciilor, bunurilor și a capitalurilor. Pentru a asigura implementarea acestor obiective, tratatul a creat un sistem instituțional complex. Originalitatea sistemului instituțional al Comunităților Europene constă în faptul că nu se suprapune schemei teoretizate de Monstesquieu. Comisia Europeană avea atribuții executive, în timp ce Consiliul de Miniștri, format din reprezentanții statelor membre, avea rol decizional. Pe lângă acestea, Adunarea Parlamentară Europeană, care ulterior a devenit Parlamentul European, avea un rol consultativ, iar Curtea de Justiție a Comunității Europene (CJCE) avea competențe în domeniul jurisdicțional. Aceste instituții au consolidat caracterul supranațional al Comunității. Pe lângă Comunitatea Economică Europeană, cel de-al doilea tratat semnat la Roma a dus la crearea Comunității Europene a Energiei Atomice,

cunoscută sub denumirea de EURATOM. Această organizație a fost concepută pentru a sprijini dezvoltarea și utilizarea pașnică a energiei nucleare în Europa.

Primele tratate ale construcției comunitare au pus bazele unei noi forme de cooperare între statele europene, introducând un cadru juridic inovator. Tratatul de la Paris și Tratatul de la Roma au deschis calea pentru o piață comună și au creat instituții menite să asigure aplicarea normelor comunitare. Pe măsură ce Comunitatea Europeană a evoluat, integrarea nu putea rămâne limitată doar la aspectele economice. Era nevoie de noi instrumente juridice pentru a consolida rolul instituțiilor europene și pentru a permite o coordonare mai eficientă între statele membre. Astfel, evoluția juridică a Comunității Europene s-a manifestat printr-o serie de tratate și reforme care au redefinit competențele Uniunii, au extins domeniile sale de intervenție și au asigurat un echilibru între suveranitatea statelor. În continuare, vom analiza principalele etape ale acestei evoluții juridice și impactul lor asupra construcției europene.

Un moment esențial în această evoluție a fost adoptarea Actului Unic European, adoptat în 1986 și intrat în vigoare în 1987, Actul Unic European a reprezentat o etapă esențială în procesul integrării europene, fiind primul tratat major de revizuire a cadrului juridic al Comunității Economice Europene. Din perspectivă juridică, acest act a introdus reforme semnificative în procesul decizional, a clarificat competențele comunitare și a consolidat baza legală pentru realizarea pieței unice. Una dintre cele mai importante inovații juridice ale Actului Unic European a fost extinderea votului cu majoritate calificată în Consiliul de Miniștri. Înainte de această reformă, procesul legislativ comunitar era adesea blocat de cerința unanimității, ceea ce împiedica adoptarea unor norme esențiale pentru aprofundarea integrării economice. Prin Actul Unic European, s-a stabilit că deciziile privind piața internă vor putea fi adoptate prin majoritate calificată, ceea ce a redus influența dreptului de veto al statelor membre. Un alt aspect esențial al acestui tratat a fost consolidarea rolului Parlamentului European. Actul Unic European i-a oferit o mai mare capacitate de intervenție în adoptarea actelor normative. Astfel, Parlamentul European putea propune amendamente la legislația comunitară, iar Consiliul era obligat să le ia în considerare în cadrul procesului decizional. Această reformă a reprezentat un pas important spre recunoașterea unei mai mari legitimități a Parlamentului European. Actul Unic European a introdus noi domenii în sfera de reglementare a Comunității. Printre acestea se numărau protecția mediului, politica de cercetare și dezvoltare și coeziunea economică și socială. Pentru prima dată, mediul a fost recunoscut ca un domeniu de competență al Comunității Europene, ceea ce a permis adoptarea unor măsuri comune pentru combaterea poluării, protejarea resurselor naturale și promovarea dezvoltării durabile. De asemenea, Actul Unic European a adus îmbunătățiri semnificative în domeniul cercetării și dezvoltării tehnologice. Prin toate aceste reforme, Actul Unic European a reprezentat o piatră de temelie în evoluția juridică a Comunității Europene. A deschis calea pentru Tratatul de la Maastricht și pentru transformarea Comunității în Uniunea Europeană.

Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE), cunoscut și sub numele de Tratatul de la Maastricht a marcat nașterea Uniunii Europene. Tratatul de la Maastricht, semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, a fost un pas mare spre integrarea economică și politică a țărilor Europei Occidentale. Prin acest tratat, Comunitatea Economică Europeană (CEE) a fost transformată în Uniunea Europeană (UE). Schimbarea de denumire reflecta ambițiile crescute ale statelor membre de a dezvolta nu doar un spațiu economic, dar și unul politic. Acest tratat „marchează o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni tot mai profunde între popoarele Europei, în cadrul căreia deciziile se iau cu respectarea deplină a principiului transparenței și cât mai aproape cu putință de cetățeni.” (ART 1 alin. 2 TUE).

Tratatul de la Maastricht a contribuit la crearea unei identități europene comune prin introducerea cetățeniei europene, care le oferea cetățenilor statelor membre dreptul de a se deplasa liber în interiorul Uniunii, de a vota și candida la alegerile municipale și europene, de a fi protejat

de autorităților diplomatice, de a se adresa Parlamentului și funcționarului având rolul de a sonda opinia publică.

Un element central al Tratatului de la Maastricht a fost crearea unui cadru pentru adoptarea monedei unice europene, euro. În cadrul acestui tratat, au fost stabilite criteriile economice de convergență care includeau controlul inflației, stabilitatea cursului de schimb și gestionarea riguroasă a deficitelor bugetare, asigurându-se astfel că statele membre respectă un set comun de standarde economice pentru a putea adera la zona euro. Deși a păstrat principiile de bază ale integrării economice și juridice prin intermediul pilonului comunitar, tratatul a creat o structură pe trei piloni, care includea politica externă și de securitate comună (PESC) și cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne. Astfel, domeniile economice și comerciale erau guvernate prin proceduri comunitare, în domeniile politice și de securitate, statele membre păstrau un control mai mare asupra deciziilor.

Adoptarea Tratatului de la Maastricht în 1992 a reprezentat un pas esențial în aprofundarea integrării europene, marcând trecerea de la o simplă comunitate economică la o veritabilă Uniune Europeană, cu o identitate juridică și politică consolidată. Crearea monedei unice, introducerea cetățeniei europene și dezvoltarea Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC) au stabilit un cadru ambițios pentru viitorul Europei unite. Cu toate acestea, pe măsură ce Tratatul de la Maastricht a fost implementat, au devenit evidente o serie de provocări legate de funcționarea instituțiilor europene, de echilibrul dintre competențele naționale și cele comunitare, precum și de necesitatea unei mai bune coordonări în domeniul justiției și afacerilor interne. Pentru a răspunde acestor provocări, statele membre au considerat necesară o nouă revizuire a tratatelor. Astfel, a fost negociat și adoptat Tratatul de la Amsterdam, care a venit în completarea și aprofundarea reformelor inițiate la Maastricht.

Povestea Tratatului începe în iunie 1994, când este convocat un grup de reflecție. Tratatul de la Amsterdam, semnat la 2 octombrie 1997 și intrat în vigoare la 1 mai 1999 cuprinde 3 părți : modificări aduse Tratatului privind UE, simplificarea tratatelor, dispoziții generale și finale. Acestor 3 părți li se adaugă Actul final, 13 protocoale și 58 de declarații. Tratatul de la Amsterdam a recunoscut expres Carta Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene. Unul dintre cele mai semnificative aspecte ale Tratatului de la Amsterdam a fost introducerea unei clauze privind protecția drepturilor fundamentale și a valorilor europene. Tratatul a stabilit posibilitatea sancționării statelor membre care încalcă principiile fundamentale ale Uniunii Europene, precum democrația, statul de drept și respectarea drepturilor omului. Astfel, a fost introdus articolul 7 din Tratatul UE, care permite suspendarea anumitor drepturi ale unui stat membru în cazul unor încălcări grave și persistente. Tratatul de la Maastricht introdusese cooperarea interguvernamentală în domeniul justiției, dar aceasta rămăsese în mare parte în afara mecanismelor comunitare. Tratatul de la Amsterdam a remediat această situație prin comunitarizarea unor aspecte esențiale, în special în ceea ce privește azilul, imigrația și libera circulație a persoanelor. Printre schimbările majore s-au numărat transferul competențelor privind politica de vize, azil și imigrație de la pilonul interguvernamental la cel comunitar. Tratatul de la Amsterdam a introdus măsuri importante pentru îmbunătățirea instituțiilor europene. Reformele instituționale au fost extinderea puterilor Parlamentului European prin consolidarea procedurii de codecizie, transformând-o în procedura legislativă standard pentru numeroase domenii, creșterea transparenței deciziilor luate în cadrul Consiliului Uniunii Europene, inclusiv prin publicarea mai frecventă a rezultatelor voturilor și documentelor relevante.

Un alt pas important realizat prin Tratatul de la Amsterdam a fost integrarea acquis-ului Schengen în dreptul Uniunii Europene. Inițial, Acordurile Schengen fuseseră dezvoltate ca un cadru separat, reglementând eliminarea controalelor la frontierele interne între anumite state membre. Prin integrarea acestui sistem în structura juridică a UE, Tratatul de la Amsterdam a consolidat principiul

liberei circulații. Această schimbare a permis UE să adopte politici comune privind vizele și controlul la frontiere, facilitând astfel o coordonare între statele membre în domeniul securității și migrației. Tratatul de la Amsterdam a reprezentat un pas important în procesul de integrare europeană. Prin consolidarea protecției drepturilor fundamentale, extinderea competențelor în domeniul justiției și afacerilor interne, îmbunătățirea eficienței instituționale și integrarea acquisului Schengen, acest tratat a pregătit Uniunea Europeană pentru viitoarele provocări legislative și instituționale. Cu toate acestea, unele probleme esențiale, precum reforma aprofundată a instituțiilor europene și adaptarea la viitoarea extindere, au rămas insuficient soluționate, ceea ce a condus la necesitatea unei noi revizuirii, realizată ulterior prin Tratatul de la Nisa și Tratatul de la Lisabona.

Aderarea unor noi state a produs necesitatea apariției unor schimbări. Tratatul de la Nisa prezintă un caracter evolutiv deoarece modifică și completează Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratamentele de instituire a Comunităților Europene. Potrivit art. 189 alin (2) din Tratatul de la Nisa, numărul maxim al deputaților europeni trebuia să ajungă la 732, chiar dacă Tratatul de la Amsterdam stabilise acest număr la 700. Una dintre cele mai importante schimbări a fost reforma sistemului de vot în Consiliul UE, prin introducerea unei noi formule de vot cu majoritate calificată, menită să echilibreze influența statelor mari și mici. Tratatul a modificat și componența Comisiei Europene, stabilind că fiecare stat membru va avea câte un comisar până la o viitoare pentru a face Comisia mai eficientă. Totodată, au fost extinse competențele Curții de Justiție a Uniunii Europene, permițând implicarea acesteia într-un număr mai mare de domenii, în special în cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne. De asemenea, potrivit Tratatului de la Nisa, dacă o decizie este luată de către Consiliu cu majoritate calificată, un membru al Consiliului poate solicita verificarea faptului dacă statele membre care constituie majoritatea calificată reflectă cel puțin 62% din populația totală a Uniunii. Dacă această condiție nu este îndeplinită, decizia respectivă nu se poate adopta. Totodată, președintelui Comisiei îi sunt sporite puterile, putând stabili repartizarea portofoliilor, numirea vicepreședinților Comisiei (după aprobarea colegiului). Mai mult, președintele are dreptul, după aprobarea acestei măsuri de colegiu, să ceară unui comisar să demisioneze.

Cu toate acestea, Tratatul de la Nisa a fost întâmpinat cu numeroase critici. Sistemul de vot introdus, deși menit să îmbunătățească echilibrul dintre state, a fost considerat excesiv de complicat și dificil de aplicat în practică, ceea ce a îngreunat procesul decizional. De asemenea, creșterea numărului de state membre a condus la o fragmentare a influenței în cadrul instituțiilor europene, ceea ce a făcut ca procesul legislativ să devină mai lent și mai dificil de gestionat. În plus, tratatul nu a reușit să ofere soluții clare pentru consolidarea legitimității democratice a UE, problemă care a rămas nerezolvată până la adoptarea Tratatului de la Lisabona. Un alt aspect controversat al Tratatului de la Nisa a fost faptul că, deși a adus reforme instituționale, nu a reușit să răspundă în mod adecvat nevoii de coerență în politica externă a Uniunii. Rolul Înalțului Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate a fost întărit doar parțial, iar lipsa unei viziuni unitare asupra politicii externe a făcut ca UE să fie mai puțin influentă pe scena internațională. Aceste deficiențe au fost evidente în momente de criză.

Tratatul de la Nisa a fost un pas necesar pentru adaptarea Uniunii Europene la extinderea masivă, dar s-a dovedit insuficient în ceea ce privește eficientizarea procesului decizional. Sistemul de vot introdus era complicat, iar funcționarea instituțiilor europene încă necesita îmbunătățiri. Aceste probleme au condus la negocieri ulterioare care au culminat cu Tratatul de la Lisabona din 2007, care a reformat semnificativ structura juridică a UE.

Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 și intrat în vigoare la 1 decembrie 2009, reprezintă un moment crucial în evoluția juridică a Uniunii Europene. Acesta a fost conceput ca un răspuns la eșecul ratificării Tratatului Constituțional European din 2005. Tratatul Constituțional European din 2005 a fost un document ambițios care urmărea să înlocuiască tratatele existente ale

Uniunii Europene (UE) cu un singur text fundamental. După extinderea UE din 2004, care a adus zece noi state membre, a devenit evident că Uniunea avea nevoie de reforme instituționale pentru a funcționa eficient. Pentru a intra în vigoare, Tratatul trebuia ratificat de toate cele 25 de state membre ale UE. Deși majoritatea parlamentelor naționale l-au aprobat, referendumul din Franța (29 mai 2005) și Olanda (1 iunie 2005) l-au respins, ceea ce a dus la abandonarea procesului de ratificare. După eșecul Tratatului Constituțional, UE a căutat o alternativă, ceea ce a dus la Tratatul de la Lisabona semnat în 2007 și intrat în vigoare în 2009. Acesta a preluat multe reforme din Tratatul Constituțional, dar fără anumite elemente controversate, cum ar fi termenul de „stat european”. Un alt factor care a contribuit la respingerea tratatului a fost percepția că acesta introducea elemente federative care ar fi putut diminua influența statelor membre în favoarea instituțiilor supranaționale.

Tratatul de la Lisabona a eliminat structura pe trei piloni introdusă prin Tratatul de la Maastricht, integrând politica externă și de securitate comună într-un cadru unic, dar păstrându-i totuși caracterul interguvernamental distinct. O modificare majoră a fost instituirea funcției de președinte al Consiliului European, ales pentru un mandat de doi ani și jumătate, cu posibilitatea de reînnoire. Prin acest tratat, funcția de Înalț Reprezentant pentru Politica Externă a UE a fost consolidată, oferindu-i un rol dublu: vicepreședinte al Comisiei Europene și lider al Consiliului Afaceri Externe. Tratatul de la Lisabona a întărit rolul Parlamentului European, consolidând procedura de codecizie, redenumită „procedura legislativă ordinară”. Astfel, Parlamentul a dobândit o influență sporită în procesul legislativ, devenind un co-legislator pe picior de egalitate cu Consiliul UE.

O altă schimbare fundamentală a fost conferirea personalității juridice Uniunii Europene, permițându-i să încheie acorduri internaționale și să adere la organizații internaționale în nume propriu. Tratatul a introdus un nou sistem de vot cu majoritate calificată în Consiliul UE, bazat pe principiul dublei majorități: o decizie este adoptată dacă este susținută de cel puțin 55% din statele membre, reprezentând cel puțin 65% din populația UE. Totodată, Tratatul a oferit Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene un caracter juridic obligatoriu, consolidând protecția drepturilor omului în spațiul comunitar. Aceasta cuprinde drepturi civile, politice, economice și sociale, având aceeași valoare juridică ca tratatele. Astfel, odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, la 1 decembrie 2009, prevederile Cartei pot fi invocate în fața instanțelor iar valorile și obiectivele Uniunii Europene vor fi stabilite mai clar ca niciodată. Tratatul de la Lisabona a contribuit semnificativ la consolidarea Uniunii Europene ca actor global. Totuși, aplicarea sa a întâmpinat provocări, în special în ceea ce privește gestionarea crizelor economice, tensiunile legate de statul de drept în unele state membre și negocierile privind Brexit-ul. În acest context, viitorul construcției comunitare depinde de capacitatea UE de a menține echilibrul între suveranitatea națională și integrarea europeană, adaptându-și legislația la provocările contemporane.

În cele din urmă, Tratatul de la Lisabona a reușit să reformeze Uniunea fără a declanșa controversele pe care le-a generat încercarea de adoptare a unei constituții europene, stabilind o bază mai solidă pentru viitorul construcției europene.

3. Concluzii

Dezvoltarea construcției comunitare s-a fundamentat pe un cadru juridic inovator, menit să depășească rivalitățile economice și politice dintre state. Tratatul de la Roma (1957) au consolidat acest efort, punând bazele unei piețe comune și consacrand principiile economice și juridice care au stat la temelia UE. Dezvoltarea construcției comunitare din perspectivă juridică a reprezentat un proces complex, pe lângă evoluția tratatelor, dreptul UE s-a fundamentat pe principii-cheie precum supremația dreptului comunitar asupra legislației naționale, aplicabilitatea directă a normelor europene și respectarea principiilor subsidiarității și proporționalității.

În concluzie, dezvoltarea construcției comunitare din perspectivă juridică reflectă un parcurs dinamic. Totuși, pentru ca Uniunea să își mențină coerența și eficiența, este necesară o flexibilitate constantă în ceea ce privește legislația și mecanismele de guvernare. UE continuă să reprezinte un model unic de cooperare supranațională, bazat pe norme juridice clare și principii democratice. Viitorul Uniunii depinde de abilitatea sa de a menține acest echilibru și de a continua procesul de reformă, asigurând stabilitatea construcției europene.

Referințe

- TRATATUL PRIVIND UNIUNEA EUROPEANĂ
- (VERSIUNE CONSOLIDATĂ).....
- ...Manualul Uniunii Europene Ediția a VI-a.....
- <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:xy0012>
- <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-paris>
- Construcția Europeană. Trecut, Prezent și Viitor - Charles Zorgbibe
- <https://www.youtube.com/watch?v=Oxl4KVBFviE>
- <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:4301858>

ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN REGLEMENTAREA ACTIVITĂȚILOR SPAȚIALE

Ulpia Elena BOTEZATU*

Abstract

În contextul transformărilor profunde aduse de paradigma „New Space”, administrația publică centrală și locală devine esențială în reglementarea activităților spațiale. Lucrarea analizează rolul administrației în elaborarea și implementarea politicilor spațiale, în special privind autorizarea și monitorizarea operațiunilor orbitale, gestionarea infrastructurilor terestre și prevenirea incidentelor spațiale. Sunt discutate implicațiile juridice și responsabilitățile internaționale ale României, precum și necesitatea armonizării legislației naționale cu tratatele internaționale relevante. Studiul recomandă măsuri strategice precum formarea continuă a personalului administrativ, dezvoltarea parteneriatelor public-private și crearea unui fond național pentru gestionarea riscurilor spațiale.

Keywords: administrație publică, activități spațiale, drept administrativ, „New Space”, armonizare legislativă.

1. Introducere

În ultimele decenii, activitățile spațiale au cunoscut o transformare profundă, evoluând de la un domeniu exclusiv statal la o sferă complexă și diversificată, propulsată de paradigma „New Space”. Acest fenomen, definit de implicarea crescândă a actorilor non-statali – companii precum SpaceX și Blue Origin, startup-uri tehnologice și organizații neguvernamentale – a redefinit explorarea și exploatarea spațiului cosmic¹⁵⁰⁰. Potrivit datelor furnizate de *Union of Concerned Scientists*, în 2023 existau peste 5.000 de sateliți activi în orbită, o proporție semnificativă dintre aceștia fiind deținuți de entități private¹⁵⁰¹. Astfel, apar provocări precum poluarea orbitală, riscul coliziunilor și gestionarea sustenabilă a resurselor spațiale¹⁵⁰². În acest context, Uniunea Europeană avansează spre o legislație spațială unitară¹⁵⁰³, plasând administrația publică în poziția

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail:

Ulpia_L48281@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Cliza Marta Claudia (claudia@cliza.ro) și conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (stefanelena@univnt.ro).

¹⁵⁰⁰ Von der Dunk, Frans G. *Handbook of Space Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2015, p. 29

¹⁵⁰¹ Union of Concerned Scientists. „UCS Satellite Database.” Ianuarie 2023.

<https://www.ucsusa.org/resources/satellite-database>.

¹⁵⁰² United Nations Office for Outer Space Affairs. „Updated UNOOSA and ESA Space Debris Infographics and Podcasts.” 2025. Accesat 15 martie 2025.

<https://www.unoosa.org/oosa/en/informationfor/media/unoosa-and-esa-release-infographics-and-podcasts-about-space-debris.html>.

¹⁵⁰³ European Parliament. „EU Space Law.” Accesat 15 martie 2025. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-eu-space-law>; European Economic and Social Committee. „EU Space Law.” Accesat 15 martie 2025. <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/eu-space-law>.

de mediator între stimularea inovării și garantarea securității juridice, tehnologice și operaționale¹⁵⁰⁴.

Din perspectiva dreptului administrativ, această dinamică impune o reevaluare a funcției administrației publice ca instrument de protejare a interesului general, așa cum este definit în Codul Administrativ al României¹⁵⁰⁵. Interesul general în domeniul spațial transcende securitatea națională, incluzând protecția mediului cosmic și promovarea dezvoltării economice prin tehnologii avansate. De exemplu, constelația Starlink, cu peste 3.000 de sateliți lansați până în 2023, ilustrează necesitatea unor proceduri administrative stricte pentru autorizarea și monitorizarea activităților orbitale, prevenind supraaglomerarea și coliziunile¹⁵⁰⁶. Administrația publică, operând la nivel central și local, devine astfel un actor esențial în adaptarea cadrului juridic național la realitățile globale, necesitând o coordonare interinstituțională fără precedent.

Constituția României oferă un fundament juridic solid pentru această misiune. Articolul 136, care reglementează regimul proprietății și utilizarea resurselor naturale, poate fi interpretat extensiv pentru a include orbitele și spectrul electromagnetic ca resurse strategice, supuse reglementării statale. Această interpretare impune administrației obligația de a elabora mecanisme eficiente – avize, autorizații, controale – care să asigure utilizarea responsabilă a spațiului cosmic. Provocarea constă în ritmul accelerat al inovării private, care deseori depășește capacitatea legislativă și administrativă a statului, cerând o flexibilitate neobișnuită în aplicarea principiilor juridice tradiționale¹⁵⁰⁷.

Responsabilitatea statului în caz de incidente spațiale adaugă o dimensiune critică. Conform Convenției privind răspunderea internațională pentru daune cauzate de obiecte spațiale din 1972, un stat care autorizează o lansare poate fi tras la răspundere pentru prejudicii cauzate altor state – de exemplu, resturi orbitale care afectează sateliți străini¹⁵⁰⁸. În acest sens, administrația publică trebuie să adopte principiul precauției, bine stabilit în dreptul administrativ european, dezvoltând proceduri proactive de evaluare a riscurilor și de monitorizare continuă.

În opinia mea, asumarea activă a acestui rol de către administrația publică românească ar putea consolida poziția țării în cadrul reglementărilor europene și internaționale din domeniul spațial. Mai mult, ar contribui la protejarea interesului public și la dezvoltarea unui ecosistem de inovație tehnologică durabilă, în acord cu principiile bunei guvernări.

2. Dreptul spațial și relația acestuia cu dreptul administrativ

Dreptul spațial, constituit ca un corp juridic bazat pe tratate internaționale precum Tratatul privind principiile care guvernează activitățile statelor în explorarea și utilizarea spațiului cosmic, inclusiv a Lunii și a altor corpuri cerești (Tratatul privind spațiul cosmic)¹⁵⁰⁹ din 1967, reglementează activitățile desfășurate în spațiu de state și entități private, fiind tradițional o ramură a dreptului

¹⁵⁰⁴ Masson-Zwaan, Tanja. „The Law of Outer Space: An Experience in Contemporary Law-Making, by Manfred Lachs.” Recenzie. *American Journal of International Law* 67, nr. 3 (1973): 545-547. <https://doi.org/10.2307/2199480>.

¹⁵⁰⁵ Guvernul României. „Ordonanța de Urgență nr. 57/2019 privind Codul Administrativ.” Accesat 15 martie 2025. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/215925>. Art. 2, alin. 1

¹⁵⁰⁶ Space.com. „Starlink Satellites: Facts, Tracking and Impact on Astronomy.” 27 februarie 2025. Accesat 15 martie 2025. <https://www.space.com/spacex-starlink-satellites.html>.

¹⁵⁰⁷ Jakhu, Ram S. *National Regulation of Space Activities*. Space Regulation Library. Dordrecht: Springer, 2010. Pelton, Joseph N., Scott Madry și Sergio Camacho-Lara, ed. *Handbook of Satellite Applications*. 2nd ed. New York: Springer, 2013.

¹⁵⁰⁸ Hobe, Stephan, Bernhard Schmidt-Tedd și Kai-Uwe Schrogl. *Cologne Commentary on Space Law*. Carl Heymanns Verlag, 2009. Accesat 15 martie 2025. <https://ilwr.jura.uni-koeln.de/en/the-cocosl-project-series/the-cologne-commentary-on-space-law-volumes-1-3>.

¹⁵⁰⁹ United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA). „Outer Space Treaty (1967).” Accesat 15 martie 2025. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>.

internațional public¹⁵¹⁰. Totuși, odată cu extinderea ecosistemului spațial și cu diversificarea actorilor implicați, devine necesară integrarea acestuia în sistemele de drept național și administrativ, astfel încât să se poată răspunde prompt și eficient provocărilor operaționale, comerciale și de securitate.

Ascensiunea operațiunilor comerciale, exemplificată de proiectul Starlink al SpaceX, care a lansat mii de sateliți pentru comunicații globale, a evidențiat necesitatea unei abordări integrate cu dreptul administrativ intern¹⁵¹¹. În România, Agenția Spațială Română joacă un rol pivotal, transpunând normele internaționale în mecanisme practice de autorizare și supraveghere, asigurând conformitatea cu standardele de siguranță și sustenabilitate¹⁵¹².

Din perspectiva dreptului administrativ, relația cu dreptul spațial se materializează prin acte administrative reglementate de Codul Administrativ¹⁵¹³. Articolul 7, care consacră principiul legalității, obligă autoritățile să emită licențe, avize sau autorizații doar în limitele legii, supuse controlului instanțelor de contencios administrativ. Această cerință dobândește o semnificație sporită în domeniul spațial, unde un act administrativ inadecvat poate avea consecințe transfrontaliere și ireversibile. De exemplu, autorizarea operării unui satelit implică un proces riguros: evaluări tehnice ale sistemelor de propulsie, avize de mediu pentru impactul lansării și controale de securitate pentru a preveni interferențele orbitale¹⁵¹⁴. Această structură administrativă transformă normele generale ale dreptului spațial în obligații concrete, aplicabile actorilor naționali, protejând astfel interesul public.

Constituția României adaugă o dimensiune suplimentară prin Articolul 52, care garantează dreptul la despăgubiri pentru prejudicii cauzate de acte administrative ilegale. În context spațial, dacă o lansare autorizată de ROSA¹⁵¹⁵ generează daune – de pildă, o coliziune orbitală care afectează infrastructura altor state – statul ar putea fi responsabil patrimonial. Dreptul administrativ devine astfel un instrument de prevenție, impunând reglementări stricte și monitorizare continuă pentru a minimiza riscurile juridice și financiare¹⁵¹⁶. **Această funcție preventivă poate fi consolidată prin adoptarea de reglementări secundare, inclusiv ghiduri și norme tehnice, adaptate noilor realități tehnologice și riscurilor emergente din domeniul spațial.** Spre deosebire de dreptul internațional, care operează la nivel abstract, dreptul administrativ oferă flexibilitatea necesară pentru gestionarea detaliilor operaționale specifice „new space”.

Un caz relevant este reglementarea frecvențelor radio utilizate de sateliți. În România, Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații (ANCOM) colaborează cu ROSA pentru a aloca spectre electromagnetice, respectând normele Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor (UIT) și legislația internă¹⁵¹⁷. Acest proces administrativ ilustrează cum dreptul intern completează dreptul spațial, asigurând coerența juridică între obligațiile globale și implementarea locală. Mai mult, acest exemplu demonstrează importanța unei guvernante adaptive, capabile să îmbine principiile dreptului public cu cerințele unei industrii în rapidă transformare. Fără această integrare, activitățile spațiale ar risca să devină un domeniu haotic, lipsit de control efectiv.

¹⁵¹⁰ Malanczuk, Peter. „Space Law as a Branch of International Law.” *Netherlands Yearbook of International Law* 25 (1994): 143-180. <https://doi.org/10.1017/S0167676800000210>.

¹⁵¹¹ Hobe et al., 2009

¹⁵¹² Agenția Spațială Română (ROSA). „Legislație.” Accesat 15 martie 2025. <https://rosa.ro/ro/legislatie/>.

¹⁵¹³ OUG nr. 57/2019

¹⁵¹⁴ Jakhu, 2010

¹⁵¹⁵ ROSA, 2025

¹⁵¹⁶ Masson-Zwaan, Tanja și Mahulena Hofmann, ed. *Introduction to Space Law*. 4th ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019, p.45

¹⁵¹⁷ Lyall & Larsen, 2020, p. 234

3. Atribuțiile administrației publice centrale în reglementarea activităților spațiale

Administrația publică centrală reprezintă fundamentul reglementării activităților spațiale, având atribuții esențiale în elaborarea politicilor, autorizarea operațiunilor și monitorizarea conformității. În România, *Agenția Spațială Română* (ROSA) și *Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării*¹⁵¹⁸ coordonează aceste eforturi, asigurând siguranța și sustenabilitatea proiectelor spațiale. Lansarea satelitului „Goliat” în 2012, primul satelit românesc, a demonstrat capacitatea administrației centrale de a gestiona un proces complex de certificare tehnică și juridică, respectând standardele internaționale. *Strategia Spațială Națională*, aflată în curs de actualizare, aliniază aceste activități cu obiectivele europene, promovând o abordare coerentă.

*Codul Administrativ*¹⁵¹⁹ reglementează emiterea actelor administrative necesare care trebuie să respecte principiile transparenței și eficienței. Inspirându-se din modele precum colaborarea NASA cu SpaceX, România ar putea structura parteneriate public-private prin contracte administrative, stimulând inovarea și reducând povara financiară a statului¹⁵²⁰. Astfel de contracte ar putea include clauze privind transferul de tehnologie, partajarea riscurilor și asigurarea interoperabilității cu infrastructura europeană spațială.

Administrația centrală are, de asemenea, responsabilitatea prevenirii incidentelor spațiale, cum ar fi coliziunile orbitale, care pot genera mii de resturi, afectând securitatea globală – un risc real, evidențiat de coliziunea¹⁵²¹ din 2009 dintre satelitul Iridium 33 și Cosmos 2251¹⁵²². Prevenția acestor incidente necesită cooperare internațională, dar și mecanisme administrative naționale de avertizare timpurie și monitorizare orbitală.

Coordonarea interinstituțională, prevăzută în *Codul Administrativ*, este indispensabilă. ROSA trebuie să colaboreze cu Ministerul Transporturilor (pentru reglementări aviatice conexe lansărilor), Ministerul Mediului (pentru impactul ecologic) și ANCOM (pentru frecvențe radio), formând o rețea administrativă integrată. Fragmentarea decizională – de exemplu, avize întârziate sau contradictorii – ar putea descuraja investitorii privați și compromite competitivitatea României în sectorul spațial. Un exemplu concret este procedura de alocare a frecvențelor, unde necorelarea între termenele legale ale ANCOM și cele ale ROSA poate duce la întâzieri semnificative în lansări. Un cadru unitar, bazat pe protocoale clare, ar optimiza procesele administrative, reducând riscul de suprapuneri sau lacune.

Responsabilitatea internațională adaugă o presiune suplimentară. Conform *Constituției României*, tratatele ratificate sunt parte a dreptului intern, iar administrația centrală trebuie să garanteze conformitatea cu obligațiile asumate. Dacă un satelit autorizat de România provoacă daune, statul ar putea fi obligat să plătească despăgubiri conform *Convenției din 1972*, ceea ce

¹⁵¹⁸ Începând cu anul 2025, Agenția Spațială Română (ROSA) a trecut din subordinea Ministerului Cercetării, Inovării și Digitalizării (MCID) în coordonarea Autorității Naționale pentru Cercetare (ANC), structură aflată în cadrul Ministerului Educației și Cercetării, în conformitate cu modificările aduse prin Hotărârea Guvernului nr. 188/27.02.2025 privind organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Cercetare.

¹⁵¹⁹ OUG nr. 57/2019, Art. 104

¹⁵²⁰ Jakhu 2010

¹⁵²¹ În 10 februarie 2009, satelitul comercial american Iridium 33 și satelitul militar rus dezafectat Cosmos 2251 s-au ciocnit accidental pe orbita terestră joasă, la aproximativ 789 km altitudine și o viteză relativă de aproximativ 11,7 km/s. Impactul a generat peste 2.000 de fragmente orbitale monitorizabile, crescând semnificativ riscul de coliziuni viitoare în spațiu. Vezi Brian Weeden, „2009 Iridium-Cosmos Collision Fact Sheet,” Secure World Foundation, actualizat noiembrie 2010, https://swfound.org/media/6575/swf_iridium_cosmos_collision_fact_sheet_updated_2012.pdf.

¹⁵²² Jakhu 2010; Pelton et.al, 2013

necesită mecanisme proactive: registre detaliate ale obiectelor spațiale, protocoale de siguranță și fonduri de rezervă pentru situații de urgență¹⁵²³. Aceste măsuri administrative sunt esențiale pentru a preveni crizele juridice și a proteja interesele naționale.

4. Rolul administrației publice locale în activitățile spațiale

Administrația publică locală joacă un rol complementar, dar vital, în reglementarea activităților spațiale, gestionând infrastructura terestră aferentă – stații de comunicații, centre de monitorizare sau, potențial, instalații de lansare. De exemplu, o stație terestră din județul Ilfov, utilizată pentru comunicarea cu sateliți, ar necesita autorizații urbanistice și evaluări de mediu emise de autoritățile locale, conform Codului Administrativ și Legii nr. 50/1991 privind autorizarea construcțiilor. În acest scenariu, aceste instituții protejează mediul și siguranța publică, colaborând cu administrația centrală pentru o abordare integrată. Această colaborare se regăsește în practica multor state europene, unde administrația locală facilitează accesul la terenuri, infrastructură electrică și conectivitate, integrând obiectivele strategice ale statului în planurile urbanistice generale.

Constituția României consacră autonomia locală, dar subliniază obligația de a implementa politici naționale. În context spațial, primăriile pot atrage investiții – de pildă, un centru de control spațial destinat Observării Terrei, respectiv pentru activități de agricultură de precizie sau servicii de telemedicină în locuri greu accesibile – generând beneficii economice, dar lipsa expertizei tehnice și a resurselor financiare reprezintă obstacole semnificative. Procesul de consultare publică, reglementat de principiul transparenței¹⁵²⁴, este crucial pentru acceptarea socială a infrastructurii spațiale. Autorizarea unei instalații de lansare, de exemplu, ar implica negocieri cu comunitățile locale pentru a preveni opoziția, un aspect deseori neglijat în planificarea administrativă¹⁵²⁵. Această lipsă de capacitate instituțională poate fi remediată prin crearea unor centre regionale de excelență în colaborare cu universitățile tehnice și institutele de cercetare. Experiența altor state – cum ar fi Franța, prin proiectul de cosmodrom Kourou – arată că implicarea timpurie a comunităților crește gradul de acceptabilitate și reduce tensiunile sociale.

Gestionarea riscurilor spațiale este o altă atribuție importantă. Căderea resturilor spațiale, deși improbabilă, necesită planuri de urgență coordonate cu protecția civilă. Incidentul din 2011, când satelitul UARS al NASA s-a dezintegrat deasupra Pământului¹⁵²⁶, a generat îngrijorări globale; un scenariu similar în România ar testa capacitatea locală de reacție. Colaborarea dintre *ROSA* și *Inspectoratul General pentru Situații de Urgență* ar permite elaborarea unor protocoale eficiente, reducând impactul asupra populației și infrastructurii terestre. **Simulările de tip „tabletop exercises” pot fi folosite de administrația locală pentru a testa răspunsul în cazul unor incidente spațiale, dezvoltând o cultură a rezilienței în fața riscurilor orbitale.**

Potențialul economic al administrației locale nu trebuie subestimat. Prin facilitarea infrastructurii spațiale, primăriile pot crea locuri de muncă și crește veniturile fiscale, contribuind la obiectivele constituționale de dezvoltare economică. Totuși, acest rol necesită sprijin substanțial de la nivel central – fonduri, formare tehnică, ghiduri operaționale – pentru a depăși limitările actuale. O soluție viabilă ar fi constituirea de parteneriate între autorități locale și clustere de inovare

¹⁵²³ Hobe et al., 2009

¹⁵²⁴ Art. 8, Cod Administrativ

¹⁵²⁵ Masson-Zwaan & Hofmann, 2019, p. 78

¹⁵²⁶ Satelitul Upper Atmosphere Research Satellite (UARS), lansat de NASA în 1991 și dezafectat în 2005, a reintrat necontrolat în atmosfera terestră pe 24 septembrie 2011, fragmentându-se deasupra Oceanului Pacific. Evenimentul a generat o atenție internațională semnificativă privind riscurile asociate căderii resturilor spațiale pe zone populate. Vezi NASA, „UARS Re-Entry Overview,” actualizat 26 septembrie 2011, <https://ntrs.nasa.gov/api/citations/20120003110/downloads/20120003110.pdf>

regională, care să faciliteze integrarea tehnologiilor spațiale în serviciile publice. Delimitarea clară a competențelor între nivelurile administrativ este esențială pentru a evita suprapunerile și a maximiza eficiența¹⁵²⁷.

5. Armonizarea legislației naționale cu tratatele internaționale

Reglementarea eficientă a activităților spațiale presupune armonizarea legislației naționale cu tratatele internaționale, precum *Tratatul privind Spațiul Cosmic* din 1967 și *Convenția privind Răspunderea* din 1972. Administrația publică centrală coordonează acest proces, transpunând normele globale în reglementări aplicabile – de exemplu, registrul național al obiectelor spațiale, obligatoriu conform Articolului VIII al Tratatului din 1967, esențial pentru gestionarea responsabilităților juridice. România integrează ghidurile ONU privind sustenabilitatea spațială, adoptate în 2019, în politicile interne, reflectând angajamentul său internațional¹⁵²⁸. **Această integrare este susținută de participarea României la lucrările Comitetului ONU pentru Utilizarea Pașnică a Spațiului Extraatmosferic (COPUOS)¹⁵²⁹, unde se conturează regulile de conduită responsabilă în spațiu.**

Atât *Constituția României* cât și *Codul Administrativ* consacră supremația dreptului internațional, obligând autoritățile să alinieze normele interne la tratatele ratificate. Acest proces implică mecanisme administrative complexe: comisii interministeriale, proceduri de avizare și controale de conformitate. De pildă, autorizarea unui satelit privat necesită verificarea respectării obligațiilor de evitare a coliziunilor, conform ghidurilor UN OOSA, un demers care combină expertiza tehnică cu reglementarea juridică. Fără această armonizare, România riscă să încalce angajamentele globale, afectându-și reputația și expunându-se la sancțiuni juridice. **Un astfel de exemplu este și neconformitatea cu recomandările privind prevenirea deșeurilor spațiale, care ar putea atrage presiuni diplomatice și comerciale din partea partenerilor internaționali.**

Cooperarea cu *Agenția Spațială Europeană* (ESA) și ONU, prin proiecte precum Copernicus, necesită mecanisme administrative robuste – birouri dedicate, protocoale de raportare, sisteme de monitorizare. Un exemplu concret este gestionarea responsabilității pentru daune: dacă un satelit românesc provoacă o coliziune, administrația centrală trebuie să dispună de proceduri clare și fonduri pentru a răspunde, conform Convenției din 1972. Dialogul constant cu organismele internaționale consolidează credibilitatea României și facilitează participarea la misiuni spațiale globale. **Astfel de colaborări contribuie și la transferul de tehnologie și know-how, esențiale pentru consolidarea capacității naționale.**

Capacitatea administrativă este însă condiționată de pregătirea funcționarilor. Dreptul spațial, cu complexitatea sa tehnică și juridică, necesită programe de formare continuă, finanțate prin fonduri naționale sau europene, pentru a asigura aplicarea corectă a normelor. Lipsa acestei expertize ar transforma armonizarea într-un exercițiu formal, incapabil să răspundă provocărilor practice ale „new space”. De exemplu, gestionarea traficului orbital, cu mii de sateliți activi, necesită nu doar **reglementări, ci și personal calificat pentru a le implementa eficient¹⁵³⁰. Crearea unui corp specializat în drept spațial și reglementări orbitale în cadrul administrației publice ar reprezenta un pas necesar pentru profesionalizarea domeniului.**

¹⁵²⁷ Lyall & Larsen, 2020, p. 345

¹⁵²⁸ United Nations Office for Outer Space Affairs. „Guidelines for Long-Term Sustainability for Outer Space Affairs.” 2021. Accesat 15 martie 2025. https://www.unoosa.org/documents/pdf/PromotingSpaceSustainability/Publication_Final_English_June2021.pdf.

¹⁵²⁹ Comitetul Națiunilor Unite pentru Explorarea pașnică a spațiului extra-atmosferic. Accesat la 24 martie 2025. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/index.html>

¹⁵³⁰ Lyall & Larsen, 2020; EUSST Partnership European Union Space Surveillance and Tracking Partnership (EUSST Partnership). Accesat 15 martie 2025. <https://www.eusst.eu/>.

6. Concluzii și recomandări

Administrația publică, atât centrală, cât și locală, joacă un rol determinant în reglementarea activităților spațiale, adaptându-se complexității și oportunităților „new space”. Pentru a integra viitoarea legislație spațială europeană, România trebuie să adopte unele măsuri potențial strategice:

- Existența unui grup interministerial pentru a centraliza politicile spațiale și a elimina fragmentarea decizională. Un astfel de grup ar putea fi instituit prin hotărâre de guvern și coordonat de un punct național de contact pentru afacerile spațiale, cu atribuții consultative și executive.
- Dezvoltarea unor programe de formare pentru funcționarii locali, finanțate prin fonduri europene, axate pe gestionarea infrastructurii spațiale și a riscurilor asociate. **Acestea ar putea fi organizate în colaborare cu instituții precum Agenția Spațială Europeană și Institutele Naționale de Administrație.**
- Promovarea parteneriatelor public-private, inspirate de colaborarea NASA-SpaceX, sau de maniera de gestionare a activităților de Supraveghere și Urmărire Spațială (EUSST) în România, reglementate prin contracte administrative, pentru a stimula inovarea și a susține activitățile spațiale operaționale în România. Implementarea unui cadru legal specific pentru aceste parteneriate ar încuraja investițiile și ar reduce timpul de implementare a proiectelor.

Aceste măsuri ar consolida capacitatea administrativă, reducând riscurile juridice și tehnice și aliniindu-se obligației constituționale de a promova dezvoltarea economică. Sectorul spațial oferă oportunități semnificative – comunicații avansate, cercetare științifică, securitate națională – iar administrația trebuie să fie pregătită să le valorifice. Cooperarea interinstituțională ar crea un potențial sistem coerent, capabil să răspundă dinamismului global în care ne aflăm.

Un pas suplimentar ar fi instituirea unui fond național pentru gestionarea riscurilor spațiale, finanțat prin taxe impuse operatorilor privați, conform principiului „poluatorul plătește” din dreptul european. Acest fond ar asigura resurse pentru despăgubiri în caz de incidente, protejând bugetul public și respectând obligațiile internaționale. O astfel de inițiativă ar putea fi legiferată printr-o ordonanță de urgență, similar modelelor existente în domeniul mediului sau energiei.

Prin armonizare legislativă, capacitate administrativă și viziune strategică, România poate contribui la o dezvoltare sustenabilă și sigură a spațiului cosmic, consolidându-și rolul în comunitatea internațională.

Referințe

- Agenția Spațială Română (ROSA). „Legislație.” Accesat 15 martie 2025. <https://rosa.ro/ro/legislatie/>.
- Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații (ANCOM). Accesat 15 martie 2025. <https://www.ancom.ro/>.
- Constituția României. Accesat 15 martie 2025. <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>.
- Guvernul României. „Ordonanța de Urgență nr. 57/2019 privind Codul Administrativ.” Accesat 15 martie 2025. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/215925>.
- Guvernul României. Hotărârea Guvernului nr. 188/27.02.2025 privind organizarea și funcționarea Autorității Naționale pentru Cercetare. <https://www.research.gov.ro/wp-content/uploads/2025/03/HG-188-27.02.2025.pdf>

- Comitetul Națiunilor Unite pentru Explorarea pașnică a spațiului extra-atmosferic. Accesat la 24 martie 2025. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/index.html>
- Convenția privind răspunderea internațională pentru daune cauzate de obiecte spațiale (1972). Accesat 15 martie 2025. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/30815>.
- European Parliament. „EU Space Law.” Accesat 15 martie 2025. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-europe-fit-for-the-digital-age/file-eu-space-law>.
- European Economic and Social Committee. „EU Space Law.” Accesat 15 martie 2025. <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/eu-space-law>.
- European Union Space Surveillance and Tracking Partnership (EUSST Partnership). Accesat 15 martie 2025. <https://www.eusst.eu/>.
- Hobe, Stephan, Bernhard Schmidt-Tedd și Kai-Uwe Schrogl. *Cologne Commentary on Space Law*. Carl Heymanns Verlag, 2009. Accesat 15 martie 2025. <https://ilwr.jura.uni-koeln.de/en/the-cocosl-project-series/the-cologne-commentary-on-space-law-volumes-1-3>.
- Jakhu, Ram S. *National Regulation of Space Activities*. Space Regulation Library. Dordrecht: Springer, 2010.
- „Goliat.” Space Alliance. Accesat 15 martie 2025. <https://www.spacealliance.ro/goliat/index.html>.
- Lyall, Francis și Paul B. Larsen. *Space Law: A Treatise*. 2nd ed. London: Routledge, 2020.
- Masson-Zwaan, Tanja. „The Law of Outer Space: An Experience in Contemporary Law-Making, by Manfred Lachs.” Recenzie. *American Journal of International Law* 67, nr. 3 (1973): 545-547. <https://doi.org/10.2307/2199480>.
- Masson-Zwaan, Tanja și Mahulena Hofmann, ed. *Introduction to Space Law*. 4th ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2019.
- Malanczuk, Peter. „Space Law as a Branch of International Law.” *Netherlands Yearbook of International Law* 25 (1994): 143-180. <https://doi.org/10.1017/S0167676800000210>.
- NASA, „UARS Re-Entry Overview,” actualizat 26 septembrie 2011, <https://ntrs.nasa.gov/api/citations/20120003110/downloads/20120003110.pdf>
- Pelton, Joseph N., Scott Madry și Sergio Camacho-Lara, ed. *Handbook of Satellite Applications*. 2nd ed. New York: Springer, 2013.
- Space.com. „Starlink Satellites: Facts, Tracking and Impact on Astronomy.” 27 februarie 2025. Accesat 15 martie 2025. <https://www.space.com/spacex-starlink-satellites.html>.
- United Nations Office for Outer Space Affairs (UNOOSA). „Outer Space Treaty (1967).” Accesat 15 martie 2025. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>.
- Von der Dunk, Frans G. *Handbook of Space Law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2015.
- Brian Weeden, „2009 Iridium-Cosmos Collision Fact Sheet,” Secure World Foundation, actualizat noiembrie 2010, https://swfound.org/media/6575/swf_iridium_cosmos_collision_fact_sheet_updated_2012.pdf.
- United Nations Office for Outer Space Affairs. „Updated UNOOSA and ESA Space Debris Infographics and Podcasts.” 2025. Accesat 15 martie 2025. <https://www.unoosa.org/oosa/en/informationfor/media/unoosa-and-esa-release-infographics-and-podcasts-about-space-debris.html>.
- International Telecommunication Union (ITU). Accesat 15 martie 2025. <https://www.itu.int/en/Pages/default.aspx>.

- Union of Concerned Scientists. “UCS Satellite Database.” Ianuarie 2023. <https://www.ucsusa.org/resources/satellite-database>.
- United Nations Office for Outer Space Affairs. „Guidelines for Long-Term Sustainability for Outer Space Affairs.” 2021. Accesat 15 martie 2025. https://www.unoosa.org/documents/pdf/PromotingSpaceSustainability/Publication_Final_English_June2021.pdf.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI JUSTIȚIA: IMPACT, REGLEMENTĂRI ȘI PROVOCĂRI ETICE

Andrei George LUNGU^{1531*}

Denis Cristian DRAGOMIR*

Tudor Georgian HOGAȘ*

Abstract

Inteligența artificială (AI) transformă profund domeniul juridic, influențând modul în care sunt gestionate procesele judiciare, analiza probelor și protecția datelor cu caracter personal. Această lucrare explorează impactul AI asupra sistemului juridic, evidențiind provocările legate de responsabilitatea juridică, reglementările internaționale și implicațiile etice. De asemenea, se analizează utilizarea AI în instanțe, litigiile majore și impactul tehnologiilor deepfake asupra justiției. Studiile de caz și analiza reglementărilor internaționale evidențiază necesitatea unei abordări echilibrate și a unor norme legislative clare. AI prezintă oportunități, dar și riscuri, motiv pentru care legislația trebuie să evolueze rapid pentru a asigura utilizarea sa într-un mod etic și eficient.

Keywords: Inteligența artificială, sistem juridic, responsabilitate juridică, etică, protecția datelor, deepfake, reglementare, litigii AI, drepturi digitale.

1. Introducere

Inteligența artificială (AI) a devenit un factor transformator în numeroase domenii, inclusiv în cel juridic. Implementarea AI în sistemele de justiție ridică o serie de întrebări legate de responsabilitatea juridică, protecția datelor cu caracter personal și etica utilizării acestei tehnologii. AI promite eficientizarea proceselor juridice, reducerea erorilor umane și creșterea accesibilității justiției. Cu toate acestea, există riscuri semnificative, precum posibila discriminare algoritmică, lipsa transparenței decizionale și manipularea probelor. Această lucrare își propune să analizeze atât avantajele, cât și provocările utilizării AI în sistemul juridic.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Utilizarea AI în justiție

AI este din ce în ce mai folosită în domeniul juridic pentru automatizarea unor procese, analiza volumelor mari de documente și sprijinirea procesului decizional. Printre utilizările AI în justiție se numără:

- Automatizarea documentelor legale:** AI poate redacta contracte, testamente și alte documente legale, reducând timpul și costurile aferente.

^{*1531} Studenți, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: lunguandrei205@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Valentina Bărbățeanu (valentina_barbateanu@yahoo.com) și lector univ. dr. Andrei Muraru (andrei.muraru@univnt.ro).

Sub acest aspect, a fost remarcat „avantajul major al A.I. de a putea fi utilizată pentru a analiza cantități mari de date juridice, pentru a oferi o perspectivă completă asupra cazurilor, pentru a îmbunătăți eficiența cercetării juridice sau pentru a automatiza activitățile administrative inerente procesului judiciar.”¹⁵³²

- **Analiza jurisprudenței:** AI poate scana mii de hotărâri judecătorești pentru a identifica precedente relevante.

Colosala capacitate de analiză și sinteză de care dispune AI poate fi deosebit de utilă profesioniștilor dreptului, ajutându-i să găsească informații relevante într-un volum de date pe care creierul uman nu are capacitatea de a-l parcurge.

- • **Asistență pentru avocați și judecători:**

Particularizând avantajul mai sus menționat la situația activității jurisdicționale, reținem că sistemele AI pot oferi sugestii în cadrul proceselor judiciare, optimizând luarea deciziilor, facilitând soluționarea litigiilor, indiferent că este vorba despre avocați, judecători sau procurori, toți profesioniștii dreptului implicați, într-un fel sau altul, în actul jurisdicțional putând să beneficieze de avantajele oferite de utilizarea inteligenței artificiale.

Cu privire la acest beneficiu, s-a spus că, deși este evident că „lumea juridică se îndreaptă către un nou stadiu de evoluție în care gândirea umană este dublată de A.I.”, dar și viceversa, „este cert faptul că un control uman este necesar asupra modului în care A.I. modelează sfera normativului și a judiciarului”. Acest control trebuie valorizat ca o garanție în funcționarea echilibrată a înseși puterii statale și poate fi asemănat cu sistemul de „*checks and balances*” susținut de Alexander Hamilton¹⁵³³, care viza echilibrul puterilor în stat coroborat cu existența unor mecanisme tip garanții pentru a asigura acest echilibru. Or, garanția controlului uman asupra A.I. urmărește, în ultimă instanță, aceeași finalitate, „în coordonatele exercitării puterii publice în domeniul legiferării sau al interpretării și aplicării judiciare a legii.”¹⁵³⁴

- **Utilizarea AI în instanțe:**

Există deja state care au început să apeleze inclusive în ceea ce privește soluționarea proceselor la ajutorul oferit de inteligența artificială, în încercarea de a eficientiza activitatea jurisdicțională. De exemplu, Statele americane Delaware și Georgia au stabilit reguli clare pentru utilizarea AI în justiție, subliniind, însă, în același timp, importanța transparenței și a supravegherii umane¹⁵³⁵.

Astfel, Delaware consideră că primordială este responsabilitatea utilizatorului. Curtea supremă a acestui stat american amintește că în 2013 a înființat Comisia Delaware pentru Drept și Tehnologie („DCLT”) pentru a oferi avocaților din Delaware îndrumări și educație atunci când aceștia folosesc tehnologia în practica avocaturii. În 2023, Curtea a extins misiunea Comisiei pentru a evalua tehnologiile în curs de dezvoltare și pentru a identifica nevoile și lacunele acesteia. Comisia a recomandat adoptarea de politici interimare pentru utilizarea Inteligenței Artificiale Generative

¹⁵³² Marian Enache, „Impactul A.I. va produce schimbări structural”, discurs susținut cu prilejul participării la lucrările Conferinței „Spre un drept al Inteligenței Artificiale. Premise. Actualități. Perspective”, 5 aprilie 2024, publicat pe <https://www.juridice.ro/essentials/7673/impactul-a-i-va-produce-schimbari-structurale>

¹⁵³³ Alexander Hamilton (1757-1804), unul dintre Părinții Fondatori ai Statelor Unite ale Americii și specialist în dreptul constituțional de la acea epocă (https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexander_Hamilton). Referitor la fundamentele principiului separației puterilor în stat bazat pe sistemul de verificări și echilibrări reciproce (*checks and balances*), ce caracterizează, de altfel, și în prezent viața statală americană, a se vedea discursul său publicat în *The Federalist 70*, disponibil la <https://billofrightsinstitute.org/primary-sources/federalist-no-70>

¹⁵³⁴ Marian Enache, *op.cit.*

¹⁵³⁵ Claudiu Octavian Ulici, „Curțile Supreme din Delaware și Georgia SUA au stabilit reguli privind utilizarea AI în sistemele juridice”, articol publicat pe <https://www.juridice.ro/761976/curtile-supreme-din-delaware-si-georgia-sua-au-stabilit-reguli-privind-utilizarea-ai-in-sistemele-juridice.html>

(„GenAI”) de către ofițerii judiciari și personalul instanței; Curtea a considerat că o astfel de politică interimară a avut scopul de a asigura utilizarea sigură și adecvată a GenAI de către ofițerii judiciari și personalul instanțelor, dar ea nu poate fi utilizată ca un substitut pentru experiența judiciară profesională.

Și în Georgia se urmărește protejarea încrederii publice în sistemul judiciar, dacă se folosește GenAI. Curtea Supremă a Georgiei a emis, pe 22 octombrie 2024, un ordin prin care sunt numiți 16 membri ai unui Comitet ad-hoc pentru inteligența artificială și relația cu instanțele. Toți cei 16 membri ai comisiei, cu excepția a trei, sunt judecători, grefieri și administratori de instanță. Din cei trei, unul reprezintă Baroul de Stat din Georgia, unul reprezintă Consiliul Apărătorului Public și unul este avocatul general al Districtului Cherokee din Georgia. Comitetul, înființat printr-un ordin, a avut prima întâlnire pe 23 octombrie, semnând intenția Georgiei de a evalua AI într-o manieră sistematică.

Cele două instanțe din SUA au stabilit liniile generale privind utilizarea inteligenței artificiale generative (GenAI) în instanțe și de către profesioniștii din domeniul juridic. Regulile conturate de acestea pot oferi o sursă de inspirație pentru modul în care poate fi reglementată utilizarea AI de către profesioniștii din România. În principal, utilizatorul trebuie să fi considerat responsabil pentru rezultatul utilizării AI, fiind foarte importantă menținerea încrederii publice în sistemul judiciar în ipoteza în care în soluționarea litigiilor este folosită inteligența artificială¹⁵³⁶.

În plus, AI poate sprijini cetățenii prin platforme de consultanță juridică online, democratizând accesul la informație legală.

2.2. Responsabilitatea juridică și etică

În era inteligenței artificiale, responsabilitatea juridică ridică o multitudine de întrebări și provocări, de o complexitate deosebită, care încă nu și-au găsit un răspuns pe deplin satisfăcător, aflându-ne, în continuare, într-o perioadă de analiză și reflecție cu privire la consecințele utilizării inteligenței artificiale în diverse sfere ale dreptului. Cea mai stringentă problemă ar fi aceea de a stabili dacă AI poate fi trasă la răspundere pentru erori judiciare sau dacă responsabilitatea revine programatorilor și instituțiilor care o utilizează.

În acest context, se ridică următoarele întrebări:

- Cine este responsabil pentru deciziile AI care afectează drepturile cetățenilor?¹⁵³⁷
- Cum pot fi prevenite erorile algoritmice care pot duce la discriminare sau la decizii incorecte?¹⁵³⁸
- Ce mecanisme de control trebuie implementate pentru a asigura utilizarea etică a AI?

Consiliul Europei a elaborat metodologia HUDEIRA pentru a evalua impactul AI asupra drepturilor omului, subliniind necesitatea instituirii unor norme stricte de utilizare¹⁵³⁹.

Metodologia HUDERIA a fost concepută special pentru a proteja și promova drepturile omului, democrația și statul de drept. Ea poate fi utilizată atât de actori publici, cât și privați, pentru a identifica și aborda riscurile și impactul asupra acestor valori pe parcursul ciclului de viață al sistemelor AI.

În esență, HUDERIA evaluează sistemele AI în contextul societal mai larg, recunoscând faptul că impactul AI rezultă din interacțiunea complexă dintre sistemele tehnice și structurile sociale. Metodologia prevede, printre altele, crearea unui plan de atenuare a riscurilor, pentru a

¹⁵³⁶ Claudiu Octavian-Ulici, *op.cit.*

¹⁵³⁷ *Ibidem.*

¹⁵³⁸ <https://www.juridice.ro/763915/consiliul-europei-creaza-un-nou-instrument-pentru-evaluarea-impactului-sistemelor-ai-asupra-drepturilor-omului-metodologia-huderia.html>

¹⁵³⁹ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/huderia-new-tool-to-assess-the-impact-of-ai-systems-on-human-rights>

minimiza sau elimina riscurile identificate și a proteja publicul de eventuale daune. De exemplu, dacă un sistem de IA utilizat în procesul de recrutare se dovedește a fi părtinitor față de anumite grupuri demografice, planul de atenuare ar putea implica ajustarea algoritmului, implementarea unei supravegheri umane și/sau aplicarea altor măsuri de guvernare adecvate¹⁵⁴⁰.

Metodologia menționată impune reevaluări periodice pentru a asigura că sistemul AI continuă să funcționeze în siguranță și în conformitate cu obligațiile relevante privind drepturile omului, pe măsură ce contextul și tehnologia evoluează. Această abordare garantează protejarea publicului de riscuri emergente pe parcursul ciclului de viață al sistemelor AI.

2.3. AI și protecția datelor cu caracter personal

Protecția datelor, în special a celor cu caracter personal, este un aspect esențial în utilizarea inteligenței artificiale. Algoritmii AI necesită cantități mari de date pentru a funcționa eficient, ceea ce ridică riscuri privind confidențialitatea și securitatea informațiilor personale. Problemele principale includ:

- Colectarea și stocarea excesivă a datelor fără consimțământul clar al utilizatorului, exprimat în mod ferm și explicit.
- Riscul de scurgeri de date sau utilizarea abuzivă a informațiilor sensibile.
- Necesitatea respectării GDPR și a altor reglementări internaționale.

Uniunea Europeană și Consiliul Europei promovează politici stricte de protecție a datelor pentru a preveni abuzurile care pot avea loc ca urmare a utilizării necorespunzătoare sau neglijente a inteligenței artificiale.

Protecția datelor cu caracter personal în contextul utilizării Inteligențelor Artificiale este un subiect important, având în vedere volumul uriaș de informații procesate cu ajutorul acestor noi tehnologii. În doctrină s-a afirmat că „Inteligențele Artificiale deja fac parte din viața noastră, sunt parteneri de dialog și servitori politicoși. Nu vor înlocui niciodată oamenii, ci ni se alătură cu condescendență”¹⁵⁴¹.

În ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal rămân valabile aceleași principii și în cazul intervenției inteligenței artificiale. Prin urmare, la fel ca orice alt operator de date, Inteligențele Artificiale ar trebui să utilizeze doar acele date strict necesare pentru scopul specific pentru care au fost colectate. De asemenea, utilizatorii ar trebui să fie informați în mod clar cu privire la datele colectate, la modul în care acestea sunt utilizate, precum și cu privire la scopul în care sunt utilizate. În consecință, este necesară implementarea unor măsuri de securitate cibernetică foarte severe, pentru a proteja datele împotriva accesului neautorizat, pierderii și utilizării greșite. Totodată, utilizatorii trebuie să aibă dreptul de a accesa, rectifica sau șterge datele lor personale procesate de Inteligențele Artificiale.¹⁵⁴²

Identitatea principiilor ce trebuie respectate de AI în vederea protecției datelor cu caracter personal cu cele aplicabile tuturor celorlalți operatori se justifică prin faptul că și riscurile procesării datelor cu caracter personal sunt aceleași. Inteligențele Artificiale pot construi profiluri detaliate ale utilizatorilor, ceea ce generează riscuri de discriminare sau supraveghere intruzivă. Tot astfel, datele

¹⁵⁴⁰ Ioan DUMITRAȘCU, Diana GAVRA, Christiana BOULEANU, „Utilizarea sistemelor bazate pe inteligența artificială în contextul relațiilor de muncă. Implicații juridice pentru angajatori din perspectiva GDPR și a Regulamentului AI”, articol publicat la 19 noiembrie 2024 pe www.juridice.ro, <https://www.juridice.ro/762213/utilizarea-sistemelor-bazate-pe-inteligenta-artificiala-in-contextul-relatiilor-de-munca-implicatii-juridice-pentru-angajatori-din-perspectiva-gdpr-si-a-regulamentului-ai.html>

¹⁵⁴¹ Andrei Săvescu, „Protejarea datelor cu caracter personal de către Inteligențele Artificiale”, articol publicat la 29 ianuarie 2025, <https://www.juridice.ro/769179/protejarea-datoror-cu-caracter-personal-de-catre-inteligentele-artificiale.html>

¹⁵⁴² Andrei Săvescu, *op.cit.*

utilizate pentru antrenarea Inteligențelor Artificiale pot fi expuse necuvenit dacă nu sunt anonimizate corect ș.a. Mai mult decât atât, s-a arătat că riscurile procesării datelor cu caracter personal de către Inteligențele Artificiale sunt agravate de opacitatea algoritmilor, chiar față de creatorii lor, întrucât complexitatea algoritmilor poate face foarte dificilă înțelegerea modului în care Inteligențele Artificiale procesează datele și iau decizii.¹⁵⁴³

Există însă mecanisme și tehnici prin care se pot diminua riscurile chiar și în acest domeniu. Este vorba, de exemplu, de anonimizarea datelor prin transformarea lor în așa fel încât acestea să nu mai poată fi asociate cu o persoană fizică identificabilă, criptarea datelor, atât în tranzit, cât și în repaus, ascunderea unor părți sensibile ale datelor, pentru a proteja confidențialitatea. Acestea trebuie dublate, atunci când sunt implicate Inteligențele Artificiale, de tehnici avansate de protecție, cum ar fi antrenarea modelelor pe dispozitive informatice locale sau adăugarea de “zgomot” în date, pentru a face imposibilă identificarea utilizatorilor și altor persoane vizate.¹⁵⁴⁴

Așadar, pentru diminuarea riscurilor este necesară o așa-numită *privacy by design*, dar și inspectarea regulată a Inteligențelor Artificiale și menținerea controlului uman semnificativ și recurent în privința deciziilor lăsate în seama Inteligențelor Artificiale, mai ales în domeniile sensibile, cum sunt, de exemplu, sănătatea și justiția.¹⁵⁴⁵

S-a apreciat concludiv în doctrină, că utilizarea Inteligențelor Artificiale generează riscuri speciale, necesitând, consecutiv, măsuri speciale, dar, în același timp, Inteligențele Artificiale pot fi utilizate nu doar pentru procesarea datelor, ci chiar și pentru protejarea acestora.

2.4. AI și integritatea probelor

O altă problemă extrem de spinoasă determinată de tehnologiile AI constă în riscul alterării realității, mai ales când sunt în joc soluțiile ce urmează să fie pronunțate în procesele penale pe baza unor probe denaturate, care pot avea consecințe devastatoare în ceea ce privește afectarea demnității umane, a libertății individuale, a vieții private, de familie sau chiar a integrității psihice a persoanelor implicate în astfel de procese.

De aceea, tehnologia deepfake ridică probleme serioase privind validitatea probelor în instanță. Prin „deepfake” se înțelege o manipulare digitală a unei înregistrări video, audio sau a unei imagini, realizată cu ajutorul inteligenței artificiale sau a altor programe specializate. Deepfake-urile pot distorsiona realitatea, creând conținut video sau audio extrem de realist, care poate fi greu de distins de materialele autentice.¹⁵⁴⁶

Manipularea conținutului video și audio poate decredibiliza probe care până acum erau considerate incontestabile¹⁵⁴⁷. Printre soluțiile propuse pentru evitarea/diminuarea unui astfel de risc se numără:

- Dezvoltarea unor instrumente avansate pentru detectarea deepfake-urilor.
- Crearea unui cadru legal pentru validarea și autentificarea probelor digitale.
- Implicarea experților în criminalistică digitală în investigarea probelor video și audio.

Literatura de specialitate a precizat că deepfake-ul este o formă avansată de manipulare digitală a conținutului media, care implică utilizarea tehnologiilor de învățare automată (*i.e.* inteligență artificială) și de generare a imaginilor pentru a crea materiale audio, foto sau video

¹⁵⁴³ *Ibidem.*

¹⁵⁴⁴ *Ibidem.*

¹⁵⁴⁵ *Ibidem.*

¹⁵⁴⁶ „Deepfake. Manipulat sau informat?” Ghid elaborat de Directoratul Național de Securitate Cibernetică, disponibil la <https://www.dnsc.ro/vezi/document/ghid-deepfake>

¹⁵⁴⁷ Roman Bradu, Noemi Cadariu, „AI, deepfake și decredibilizarea unei probe până acum incontestabile”, articol publicat la 4 aprilie 2024, pe <https://www.juridice.ro/731649/ai-deepfake-si-decredibilizarea-unei-probe-pana-acum-incontestabile.html>

false, care par autentice și credibile. Termenul de deepfake reunește noțiunea de „*deep learning*” (învățarea profundă) și „*fake*” (falsul), reflectând însăși complexitatea naturii sale sofisticate¹⁵⁴⁸.

În procesul de creare al conținutului imagistic *deepfake* este implicat un algoritm de învățare profundă (deep AI) cu o cantitate semnificativă de date (fotografii, înregistrări video sau audio) referitoare la persoana țintă a conținutului dorit. Algoritmii sunt instruiți să învețe caracteristicile faciale și vocale ale persoanei țintă pentru a putea recrea și manipula orice fel de conținut media – finalmente cu scopul de a face acea persoană să pară că se află într-un anumit loc, că spune anumite cuvinte, că face anumite activități care, firește, nu s-au întâmplat și nu reflectă realitatea.¹⁵⁴⁹

Există diferite tehnici utilizate în procesul de creare a *deepfake*-urilor, de exemplu generarea de imagini folosind rețele generative adversariale – respectiv un duet între două rețele neurale având obiective diametral opuse, una fiind însărcinată cu generarea conținutului fals, cealaltă fiind însărcinată cu depistarea falsurilor. Acest sistem creează deci un proces iterativ prin care se îmbunătățesc rezultatele falsificării, prin învățarea pozitivă și negativă simultan.¹⁵⁵⁰

Doctrina juridică a subliniat, totodată, faptul că, deși pare o formă de entertainment creativă atunci când scopul îi este inofensiv, fenomenul *deepfake* e acaparat de un nor negru al unei direcționări malițioase, de la manipulare politică și propagandă până la conținut pornografic (cu un procent alarmant de pedopornografie). Într-o analiză a Deeptrace Labs, peste 96% din conținutul deepfake identificat în online în anul 2019 era conținut neconsensual pornografic – unde întâlneam ca victime atât persoane publice, cât și persoane de rând, atât majori, cât și minori, cu preponderență femeii și întărind și fenomenul de *revenge porn*.¹⁵⁵¹

Literatura juridică a avertizat că și în mediul politic diseminarea conținutului *deepfake* vizual și auditiv este aptă să creeze isterie, să instige la violență și să răspândească propagandă mai facil decât prin orice alt canal de comunicare, în special pe platformele de social media și mai ales raportat la faptul că tendința de verificare a surselor unui conținut consumat pe aceste platforme este în continuă scădere.¹⁵⁵²

În România a fost inițiat, încă din aprilie 2023, proiectul de lege PL-x nr. 471/2023 privind utilizarea responsabilă a tehnologiei în contextul fenomenului deepfake, aflându-se încă în analiză – trimis pentru raport suplimentar în fața a două comisii, cu termen în data de 01.03.2024, termen deja depășit¹⁵⁵³.

În cadrul expunerii de motive, legiuitorul român pornește de la incontestabila realitate a dezvoltării accelerate a tehnologiei, a inteligenței artificiale și a tehnicilor de creare a realității virtuale artificiale, precum și de la progresele impresionante ale instrumentelor de tip *machine learning*, explicând demersul legislativ prin necesitatea limitării efectelor malițioase ale conținutului fals generat de aceste instrumente. Inițiatorii propunerii legislative precizează că specialiștii în domeniu consideră *deepfake*-ul mult mai periculos și cu un impact mult mai puternic decât știrile false diseminate în presă cu care suntem deja obișnuiți, întrucât *deepfake*-ul poate genera și conținut imagistic și auditiv legat intrinsec de victima personificată astfel.

În plan probatoriu, perfecționarea sistemelor de inteligență artificială generative de conținut determină o alterare masivă a credibilității probelor, în special în ceea ce privește înregistrările audio și audio-video, care până de curând au reprezentat probe aproape infailibile, dar în prezent trebuie să fie privite cu multă circumspecție.

¹⁵⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵⁵² *Ibidem*.

¹⁵⁵³ https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?cam=2&idp=20853

Astfel, de exemplu, cu ajutorul AI se pot genera înregistrări de supraveghere ori fotografii în care o persoană poate părea a fi în mai multe locuri simultan sau într-un loc/într-o circumstanță/într-o alăturare în care nu a fost niciodată. De asemenea, se pot genera mărturii, recunoașteri și declarații false, atribuite unei persoane care nu le-a declarat niciodată; se pot genera evenimente prin imagistică foto sau video care să simuleze un eveniment care nu a existat niciodată; se poate denigra și decredibiliza orice persoană, prin diseminarea unui conținut *deepfake* care o prezintă implicându-se în comportamente ilegale, scandaloase, denigratoare, de natură să îi aducă atingere reputației.

Tot astfel, se pot discredita martori, fie prin crearea de conținut contradictoriu declarațiilor lor, fie prin plasarea lor în alte locații în timp și spațiu care ar face imposibilă prezența lor ca martori și la faptele despre care declară.

Nu în ultimul rând, se pot clona și fura identități în scopul comiterii de fraude (informatică, bancare, financiare), prin mimarea unui persoane reale în care oamenii au încredere și căreia îi vor oferi date personale. De asemenea, prin utilizarea malefică a AI, se poate viola intimitatea și pot fi hărțuite persoane online, prin crearea de profiluri false cu conținut *deepfake* ce portretizează persoană în cauză în ipostaze nereale și apte de a crea prejudicii de imagine;

Un alt exemplu de utilizare malițioasă a AI, de natură să zădărnicească aflarea adevărului și înfăptuirea justiției constă în falsificarea de documente, prin clonarea siglelor, ștampilelor, imitarea artificială a stilului de scriere ori prin simpla modificare credibilă doar a unor părți din documente, finalmente putând avea implicații financiare ori chiar penale.

Așadar, perfecționarea sistemelor de inteligență artificială generative de conținut ne pune în fața unor riscuri fără precedent, afectând nu doar sfera probatorie, ci și însăși încrederea în realitate.

Dacă până acum probele foto, video și audio erau repere incontestabile în justiție, astăzi acestea pot fi falsificate cu o precizie alarmantă, permițând manipularea dovezilor, fabricarea de mărturii și generarea unor false declarații care pot induce în eroare instanțele de judecată.

Mai mult decât atât, această tehnologie nu doar că destabilizează sistemul juridic, dar creează și un pericol iminent pentru integritatea și reputația indivizilor. Oricine poate deveni ținta unui conținut *deepfake* menit să-l discrediteze, să-l asocieze cu fapte reprobabile sau să-i submineze credibilitatea publică. În acest mod, *deepfake*-ul devine un instrument perfid de manipulare, putând distruge cariere, relații și vieți întregi prin simpla răspândire a unui clip fals, dar convingător.

De asemenea, riscurile se extind și în sfera infracțiunilor financiare și informatice. Odată cu posibilitatea clonării identităților, atacatorii pot induce în eroare instituții financiare, pot obține acces fraudulos la conturi bancare sau pot desfășura escrocherii complexe, profitând de încrederea pe care oamenii o au în ceea ce percep ca fiind autentic. Mai mult, violarea intimității și hărțuirea online capătă noi dimensiuni prin utilizarea *deepfake*-ului pentru a compromite persoane prin conținut manipulat, expunându-le unor prejudicii de imagine ireversibile.

Totodată, nici domeniul documentelor oficiale nu este ferit de aceste pericole. Clonarea siglelor, imitarea stilului de scriere sau modificarea unor detalii esențiale din acte pot facilita falsuri cu implicații legale și economice majore. Astfel, veridicitatea documentelor și încrederea în instituțiile oficiale sunt puse sub semnul întrebării, creând o vulnerabilitate periculoasă în domenii critice precum justiția, administrația și economia.

În fața acestor amenințări, este evident că reglementarea devine o necesitate urgentă. Legiuitorul trebuie să intervină ferm pentru a preveni utilizarea abuzivă a inteligenței artificiale generative și pentru a proteja atât justiția, cât și drepturile fundamentale ale cetățenilor. În lipsa unor măsuri legislative clare și eficiente, riscăm să ne confruntăm cu o realitate în care adevărul devine o noțiune flexibilă, iar siguranța și încrederea în informații devin luxuri greu de obținut.

2.5. Procese de răsunet în care inteligența artificială a fost elementul central

Un proces intens mediatizat este cel dintre trustul media **New York Times** și **OpenAI** și **Microsoft**¹⁵⁵⁴, în care s-a pus în discuție nu doar ce înseamnă AI, ci și ce impact are aceasta pentru domeniul proprietății intelectuale, întrucât New York Times (NYT) a intentat un proces împotriva OpenAI și Microsoft, susținând încălcarea drepturilor de autor, cu privire la utilizarea a milioane de articole de presă fără permisiunea autorului, pentru a programa modele mari de limbaj (LLM) sofisticate, cum ar fi GPT. NYT a susținut că OpenAI a replicat sistematic volume extinse ale conținutului său în timpul dezvoltării modelelor AI, iar folosirea nelegală de către părți a materialelor create de NYT de-a lungul timpului, pentru a crea, la rândul lor, produse bazate pe inteligență artificială, care intră în competiție cu produsul original, subminează capacitatea reclamantului de a mai asigura aceste servicii media.

Acest proces nu este doar o dispută juridică între un gigant media și companiile din domeniul inteligenței artificiale, ci reprezintă un precedent esențial pentru viitorul relației dintre AI și drepturile de proprietate intelectuală. Rezultatul său ar putea influența nu doar industria jurnalismului, ci și numeroase alte domenii care produc conținut protejat prin drepturi de autor, precum literatura, arta, muzica și cinematografia.

Un aspect crucial al acestui litigiu este întrebarea dacă antrenarea modelelor AI pe conținut protejat constituie o utilizare echitabilă (fair use) sau dacă reprezintă o încălcare clară a drepturilor de autor. În cazul în care instanțele vor decide în favoarea NYT, acest lucru ar putea obliga OpenAI și alte companii din domeniu să își revizuiască metodele de antrenare a modelelor, ceea ce ar putea duce la necesitatea obținerii de licențe pentru utilizarea conținutului protejat. Pe de altă parte, o decizie favorabilă pentru OpenAI ar putea deschide calea pentru o exploatare mai largă a materialelor existente pe internet, redefinind astfel limitele dreptului de autor în era digitală.

De asemenea, acest caz subliniază problema mai largă a impactului AI asupra modelelor tradiționale de afaceri. Dacă inteligența artificială poate sintetiza și furniza informații fără a direcționa utilizatorii către sursele originale, industria presei riscă să piardă o parte semnificativă din veniturile sale, ceea ce ar putea submina însăși existența jurnalismului de calitate. Într-o epocă în care informația circulă rapid și este accesibilă instantaneu, este esențial ca reglementările să protejeze atât inovația tehnologică, cât și sustenabilitatea creatorilor de conținut.

Astfel, acest litigiu va defini nu doar limitele legale ale AI în raport cu drepturile de autor, ci și viitorul peisajului digital. Oricare ar fi deznodământul, este clar că industria AI și cea a conținutului protejat vor trebui să găsească un echilibru între inovație și protecția proprietății intelectuale, pentru a evita transformarea acestui progres tehnologic într-o amenințare la adresa creativității și sustenabilității economice a celor care produc conținut original.

2.6. Reglementări internaționale privind AI

Consiliul Europei a adoptat **The Framework Convention on Artificial Intelligence**, care stabilește principii pentru utilizarea responsabilă a AI. Uniunea Europeană propune **AI Act**, clasificând AI în funcție de nivelul de risc:

- **Risc scăzut:** AI utilizată pentru asistență juridică.
- **Risc ridicat:** AI folosită în deciziile judiciare.

¹⁵⁵⁴ Victor Marcusohn, „Litigiu major în domeniul AI: New York Times vs. OpenAI și Microsoft”, articol publicat la 29 decembrie 2023, pe <https://www.juridice.ro/719358/litigiu-major-in-domeniul-ai-new-york-times-vs-openai-si-microsoft.html>

- **Interzisă:** AI care încalcă drepturile fundamentale, precum supravegherea biometrică generalizată.

Aceste reglementări subliniază necesitatea supravegherii umane și a transparenței algoritmice.

Reglementările internaționale privind AI reprezintă un pas esențial pentru asigurarea unei dezvoltări responsabile și etice a inteligenței artificiale. Prin clasificarea clară a nivelurilor de risc, AI Act al Uniunii Europene oferă un cadru echilibrat care permite inovația, dar și protejarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor. Restricționarea sau interzicerea tehnologiilor care ar putea duce la abuzuri, precum supravegherea biometrică generalizată, arată o preocupare justificată pentru protejarea libertăților individuale.

În același timp, accentul pus pe supravegherea umană și transparența algoritmică este crucial pentru a evita utilizarea discriminatorie sau abuzivă a AI, mai ales în domenii sensibile precum justiția sau creditarea bancară. Totuși, rămâne provocarea implementării acestor reglementări într-un mod care să nu frâneze inovația tehnologică.

Pe măsură ce AI evoluează rapid, este esențial ca reglementările să fie flexibile și adaptabile, pentru a putea răspunde noilor provocări. În lipsa unor cadre legislative clare și eficiente, riscul utilizării iresponsabile a AI ar putea afecta atât democrația, cât și încrederea publicului în noile tehnologii.

2.7. Protejarea drepturilor digitale în era AI

AI aduce provocări pentru protecția drepturilor digitale. Aspectele esențiale includ:

- **Prevenirea discriminării algoritmice:** AI poate perpetua inegalitățile existente.
- **Transparența deciziilor AI:** Cetățenii trebuie să înțeleagă cum sunt luate deciziile care îi afectează.
- **Protecția împotriva supravegherii excesive:** Legislațiile trebuie să prevină utilizarea abuzivă a AI în monitorizarea populației.

Protejarea drepturilor digitale în era AI este o provocare esențială, având în vedere impactul profund al inteligenței artificiale asupra vieții private, accesului la informație și proceselor decizionale. Algoritmii AI, dacă nu sunt reglementați corespunzător, pot amplifica inegalitățile sociale, luând decizii discriminatorii în domenii precum angajarea, acordarea creditelor sau justiția. De aceea, prevenirea discriminării algoritmice trebuie să fie o prioritate, prin impunerea unor standarde clare de echitate și supraveghere umană.

Un alt aspect fundamental este transparența. Cetățenii trebuie să înțeleagă modul în care AI ajunge la anumite concluzii, mai ales atunci când aceste decizii le influențează viața în mod direct. Lipsa de transparență poate duce la erori grave și la pierderea încrederii în sistemele AI. Prin urmare, dezvoltarea unor mecanisme care permit explicabilitatea algoritmilor este esențială.

În plus, protecția împotriva supravegherii excesive devine tot mai importantă într-o lume în care AI facilitează monitorizarea în masă. Este crucial ca legislațiile să prevină utilizarea abuzivă a tehnologiei în colectarea și analiza datelor personale, protejând astfel libertatea și intimitatea individului.

Concluzii

Inteligența artificială și justiția reprezintă o combinație cu un impact major, având potențialul de a revoluționa sistemul juridic prin eficientizarea proceselor, reducerea timpului de soluționare a cauzelor și creșterea accesului la justiție. Totuși, utilizarea AI în acest domeniu ridică o serie de provocări esențiale, atât din perspectiva reglementărilor, cât și a eticii, ceea ce impune o abordare echilibrată pentru a preveni abuzurile și erorile sistemice.

Una dintre cele mai mari probleme o reprezintă imparțialitatea algoritmilor. Modelele AI sunt antrenate pe seturi de date istorice, ceea ce înseamnă că pot perpetua și chiar amplifica prejudecățile existente în sistemul juridic. În absența unor mecanisme riguroase de verificare și corectare a acestor erori, există riscul ca deciziile judiciare asistate de AI să fie discriminatorii sau injuste. De aceea, reglementările trebuie să prevadă standarde clare de auditare și transparență, astfel încât AI să sprijine actul de justiție fără a-l compromite.

Un alt aspect critic este responsabilitatea juridică. Cine răspunde pentru o decizie eronată luată de un sistem AI utilizat în justiție? În timp ce AI poate oferi analize și recomandări, decizia finală trebuie să rămână în mâinile judecătorilor și avocaților, care au datoria de a verifica și interpreta rezultatele în contextul fiecărui caz. O delegare excesivă a puterii de decizie către AI ar putea submina principiul răspunderii juridice și ar putea conduce la un sistem în care justiția este dictată de algoritmi, nu de oameni.

În concluzie, inteligența artificială în justiție este un instrument puternic, dar care trebuie utilizat cu prudență. Reglementările clare, transparența algoritmică și supravegherea umană sunt esențiale pentru a preveni abuzurile și pentru a asigura că AI contribuie la un sistem de justiție mai echitabil și mai accesibil. Fără o abordare responsabilă, există riscul ca această tehnologie să erodeze încrederea în actul de justiție și să creeze noi forme de inegalitate și discriminare.

Referințe

- <https://www.juridice.ro/essentials/7673/impactul-a-i-va-produce-schimbari-structurale>
- <https://www.juridice.ro/761976/curtile-supreme-din-delaware-si-georgia-sua-au-stabilit-reguli-privind-utilizarea-ai-in-sistemele-juridice.html>
- <https://www.juridice.ro/716065/responsabilitatea-juridica-si-etica-in-era-inteligentei-artificiale.html>
- <https://www.juridice.ro/758949/despre-utilizarea-inteligentei-artificiale-ai-in-justitie.html>
- <https://www.juridice.ro/731649/ai-deepfake-si-decredibilizarea-unei-probe-pana-acum-incontestabile.html>
- <https://www.juridice.ro/761231/utilizarea-ai-in-justitie.html>
- <https://www.juridice.ro/719358/litigiu-major-in-domeniul-ai-new-york-times-vs-openai-si-microsoft.html>
- <https://www.juridice.ro/763915/consiliul-europei-creeaza-un-nou-instrument-pentru-evaluarea-impactului-sistemelor-ai-asupra-drepturilor-omului-metodologia-huderia.html>
- <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence>
- <https://www.juridice.ro/essentials/8678/pentru-o-protectie-penala-a-androizilor-para-umani-sau-cand-dreptul-bate-filmul>
- <https://www.juridice.ro/769179/protejarea-datelor-cu-caracter-personal-de-catre-inteligentele-artificiale.html>
- https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?cam=2&idp=20853
- <https://www.coe.int/en/web/portal/-/huderia-new-tool-to-assess-the-impact-of-ai-systems-on-human-rights>
- <https://billofrightsinstitute.org/primary-sources/federalist-no-70>

APATRIDIA. O CRIZĂ GLOBALĂ SUB SEMNUL IGNORĂRII LEGISLATIVE

Bianca-Andreea POPA*

Abstract

Lucrarea de față abordează problema apatrizilor printr-un studiu complex al reglementărilor la nivel internațional, a statisticilor, datelor și faptelor istorice, a documentelor oficiale ale organizațiilor naționale, prin care mi-am propus să ofer o imagine de ansamblu a temei aduse în discuție.

Punctul de pornire este marcat de prezentarea conceptului de apatrid, acesta reprezentând pilonul central în înțelegerea și cunoașterea atât a statutului, cât și a situației actuale cu care se confruntă apatrizii. În redactarea prezentei lucrări, voi începe prin a oferi o definiție a cetățeniei, pentru a putea să observăm ce înseamnă în realitate lipsa acesteia, urmând să relievez dispozițiile convențiilor internaționale, pentru ca, ulterior, să îmi centrez atenția asupra istoriei apariției apatridiei. În plus, voi arăta posibilele probleme întâmpinate în procesul de dobândire a cetățeniei, pentru a demonstra ușurința prin care se poate ajunge în situația de apatrid, prezentând și posibilele modalități de evitare a acestora. Voi aduce în atenție consecințele apatridiei și voi oferi câteva propuneri legislative privind problematica acesteia.

Keywords: apatrid, cetățenie, drepturi fundamentale, demnitate umană

1. Introducere

Apatridia este o problemă de contemporaneitate, constituind un subiect sensibil și de mare profunzime la nivel global, întrucât, într-o societate democratică, nimic nu poate produce o destabilizare mai puternică decât lipsa apartenenței unor indivizi la statul la care se raportează.

Deși, în teorie, își fac simțită prezența numeroase propuneri cu privire la rezolvarea acestui aspect, în realitate, însă, există puține reglementări în ceea ce privește ameliorarea dificultăților la care sunt supuse persoanele ale căror voci nu pot fi auzite, fiind trecute sub nume necunoscut, străin, de apatrid.

Dreptul de a călători, de a beneficia de servicii medicale, dreptul la educație, dreptul de a vota, toate acestea par a fi o normalitate pentru noi, cetățenii. Totuși, printre noi trăiesc persoane care sunt victime ale unor abuzuri grave, care sunt strâns legate de condiția de apatrid, periclitanând drepturile și libertățile persoanelor care au acest statut.

În acest context tulbure, am apreciat util să aprofundez problematica apatridiei deoarece consider că este o temă de actualitate și că ar trebui să acordăm mai multă atenție acestui fenomen, de multe ori trecut pe loc secund.

* Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: popabianca650@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Valentina Bărbățeanu (email: valentina_barbateanu@yahoo.com) și lector univ. dr. Andrei Muraru (email andrei.muraru@univnt.ro).

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Considerații generale privind conceptul de apatridie

În analiza conceptului de apatridie trebuie să pornim de la noțiunea fundamentală de cetățenie, care reprezintă acea calitate a persoanei fizice ce exprimă relațiile permanente social-economice, politice și juridice dintre persoana fizică și stat, dovedind apartenența sa la statul respectiv și atribuind persoanei fizice posibilitatea de a fi titularul tuturor drepturilor și îndatoririlor prevăzute de Constituție și de legi.¹⁵⁵⁵

Pornind, așadar, de la definiția anterioară și aplicând metoda de interpretare *per a contrario*, vom descoperi faptul că absența cetățeniei produce efecte negative asupra bunei desfășurări a vieții, întrucât indivizii nu pot purta emblema de titulari ai tuturor drepturilor și îndatoririlor prevăzute de Constituție și de legi, aflându-se în imposibilitatea de a-și stabili legături cu statul pe teritoriul căruia viețuiesc.

Încă de la naștere, adevăratele drepturi fundamentale sunt indisolubil legate de ființa umană, fiind adânc încrustate în conștiința oamenilor. Acestea se prezintă sub forma unui dat, făcând parte din rațiunea umană și reprezentând drepturi imuabile, universal valabile, eterne¹⁵⁵⁶, conform principiilor așa-numitului „*ius naturae*”.

Faptul că suntem adevărați beneficiari ai tuturor drepturilor se datorează cetățeniei, iar lipsa acesteia determină privarea de o serie de drepturi.

În doctrină s-a remarcat că un sondaj cu privire la apatridie realizat de către Înaltul Comisariat al ONU pentru Refugiați (UNHCR) în 2003 confirmă că nicio regiune din lume nu este lipsită de problemele care duc la apatridie. Cu toate acestea, numărul exact al apatrizilor din lume nu este cunoscut¹⁵⁵⁷. UNHCR estimează că la nivel mondial există milioane de persoane care nu au nicio naționalitate, situație ce generează un sentiment din ce în ce mai profund de lipsă de apartenență la o naționalitate, ce poate duce la deșănțarea populațiilor afectate.¹⁵⁵⁸

La nivel mondial, raportarea statistică a UNHCR numără 4,2 milioane de apatrizi în aproximativ 94 de țări. Având în vedere că majoritatea țărilor nu colectează date privind apatridia, se crede însă că cifra reală este mult mai mare.¹⁵⁵⁹

2.2. Convențiile internaționale privind apatridia

Secolul XX a fost caracterizat de o conștientizare a necesității și a importanței deosebite a evitării apatridiei, astfel că dreptul internațional și-a orientat atenția spre două mari repere: „protejarea și asistarea persoanelor aflate deja în poziția de apatride și încercarea reducerii incidenței apatridiei”¹⁵⁶⁰.

O primă încercare de asigurare a cetățeniei tuturor persoanelor aparține Convenției de la Haga din anul 1930. Articolul 1 din această convenție statuează: „Fiecare stat va determina prin legislația

¹⁵⁵⁵ Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, editura C.H. Beck, ediția 6, volumul 1, București, 2023, p.145

¹⁵⁵⁶ Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura C.H. Beck, ediția 6, București, 2020, p.49

¹⁵⁵⁷ Marilyn Achiron, *Manual pentru parlamentari - „Naționalitate și apatridie”*, Publicată în România de R.A. „Monitorul Oficial”, 2010, p.6.

¹⁵⁵⁸ *Idem*.

¹⁵⁵⁹ <https://www.unhcr.org/ro/14031-unhcr-indeamna-guvernele-sa-acelereze-progresele-si-sa-rezolve-situatia-dificila-a-apatrizilor-din-lume.html>

¹⁵⁶⁰ Marilyn Achiron, *op. cit.*, p.8.

internă cine sunt cetățenii săi”. Așadar, un prim pas în soluționarea apatridiei rezidă în conturarea unui sistem legislativ intern îndestulător.

De asemenea, Declarația Universală a drepturilor omului prevede, în art.15 că „Orice persoană are dreptul la o cetățenie. Nicio persoană nu poate fi lipsită în mod arbitrar de cetățenie sau de dreptul de a-și schimba cetățenia.”

De o importanță majoră în această materie sunt Convenția ONU din 1954 privind statutul apatrizilor, la care până la data de 4 noiembrie 2021 erau 96 de state părți, și Convenția ONU din 1961 privind reducerea apatridiei la care sunt părți un număr de 77 de state.

Curtea Internațională de Justiție, în Cauza *Nottebohm* (Liechtenstein împotriva Guatemalei, hotărârea din 6 aprilie 1955), susține faptul că: „În conformitate cu practica statelor, cu deciziile de arbitraj și cele juridice și cu opinia autorilor, naționalitatea se definește ca o legătură juridică ce are ca bază un fapt social de apartenență, o conexiune sinceră a existenței, intereselor și sentimentelor, existând în același timp drepturi și îndatoriri reciproce.”¹⁵⁶¹

Ca atare, aceste principii fundamentale afirmate în Declarația Universală a drepturilor omului și de către Curtea Internațională de Justiție și-au dovedit de-a lungul timpului eficiența prin faptul că au fost transpuse în reglementările din constituțiile europene.

Încă din definiția pe care am redat-o la începutul redactării lucrării, am stabilit că cetățenia reprezintă o legătură a unei persoane fizice sau juridice cu statul, așa cum afirmă însăși Curtea Internațională de Justiție.

2.3. Istoric

Apatridia și-a făcut apariția odată cu finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial, astfel că una dintre problemele cu care se confrunta ONU a fost cea legată de soluționarea problemelor privind persoanele apatride sau refugiate. Pe acest fond, pe data de 14 decembrie 1950, s-a înființat Agenția ONU pentru refugiați. Inițial, aceasta a fost înființată pentru un mandat de 3 ani, însă, din cauza accentuării acestui fenomen, cei 3 ani s-au dovedit infructuoși. Așa se face că, UNHCR s-a confruntat în anul 1956 cu prima mare urgență: influxul refugiaților maghiari la momentul când Uniunea Sovietică a înăbușit revoluția maghiară¹⁵⁶².

Anii ‘60 au fost caracterizați de sporirea numărului de refugiați ca urmare a decolonizării Africii, fapt asemănător petrecut în anii ‘70 și ‘80 în Asia și America Latină. Toate aceste evenimente au implicat intervenția directă a UNHCR. Cu toate acestea, UNHCR s-a remarcat cel mai mult la începutul secolului XXI, atunci când au izbucnit crize majore ale refugiaților de pe continentul african¹⁵⁶³.

Mai puțin vizibil, Agenția și-a extins și rolul în ajutorarea persoanelor fără cetățenie, apatrizii, un grup adesea trecut cu vederea, dar care reprezintă un grup de milioane de persoane aflate în pericolul de a le fi refuzate drepturile de bază pe motiv că nu dețin cetățenie.¹⁵⁶⁴

Am putea să ne punem întrebarea dacă apatridia este o problemă care datează încă din epoca timpurie a formării popoarelor statelor sau, așa cum precizează sursele, aceasta a apărut la finele celui de-al Doilea Război Mondial.

În acest sens, observăm că sursele istorice prezentate în cadrul materiilor „Drept roman” și „Istoria statului și dreptului românesc”, ne oferă un argument pertinent în această privință. Dovada

¹⁵⁶¹ Citată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea din 13 ianuarie 2015, pronunțată în Cauza *Petropavlovskis împotriva Letoniei*.

¹⁵⁶² <https://www.unhcr.org/ro/despre-noi/istoria-unhcr>.

¹⁵⁶³ *Ibidem*.

¹⁵⁶⁴ *Ibidem*.

constă în existența așa-numitei categorii a *peregrinilor*. Aceștia formau, în dreptul roman, marea masă a populației libere, fiind împărțiți în două categorii: peregrinii obișnuiți și peregrinii deditici.

În ceea ce privea dobândirea cetățeniei, peregrinii obișnuiți primeau cetățenia romană fie ca recompensă, fie prin naturalizare individuală sau colectivă.¹⁵⁶⁵ Acest fapt dovedește că peregrinii erau lipsiți de cetățenie, fiind necesară îndeplinirea unor formalități pentru primirea acesteia. Totuși, peregrinii deditici nu aveau dreptul la cetățenie. Astfel, din punctul de vedere al naționalității, putem încadra drept asemănare între apatrizi și peregrinii deditici, lipsa cetățeniei.

Din punctul de vedere al statutului juridic, peregrinii, la fel ca apatrizii, erau plasați pe o poziție de inferioritate față de cetățeni. Peregrinii nu beneficiau de cele patru drepturi fundamentale ale cetățeanului roman: dreptul de a încheia o căsătorie civilă romană „*ius conubium*”, dreptul de a încheia acte juridice în conformitate cu dreptul civil roman „*ius commercii*”, dreptul de vot „*ius suffragii*”, dreptul de a fi ales magistrat „*ius honorum*”.

De acest tratament juridic inegal sunt afectați și apatrizii. Aceștia nu se pot căsători, nu au drept de vot, nu pot încheia acte juridice civile, nu pot ocupa funcții publice, nu-și pot găsi loc de muncă, nu au dreptul la educație, nu pot fi moștenitori legali sau testamentari¹⁵⁶⁶. Referitor la acest ultim drept enumerat, merită precizat că acest aspect a fost parțial soluționat în privința peregrinilor de împăratul Hadrian, care a conferit copiilor soldaților, în ciuda statutului de peregrini, dreptul de succesiune.¹⁵⁶⁷

Cum de nu s-a rezolvat problema privind atribuirea cetățeniei încă de la acea vreme? Am putea formula și în acest sens un răspuns. A avut loc o încercare de soluționare a acestui fenomen, prin Constituția lui Caracalla din anul 212, prin care s-a acordat drept de cetățenie peregrinilor. În realitate, însă, această lege a rezolvat numai parțial problema privind cetățenia. În primă instanță, textul edictului, păstrat într-un papyrus destul de greu de descifrat, arăta că s-a acordat cetățenia romană tuturor peregrinilor din Imperiu, cu excepția dediticilor. Ulterior, după câteva cercetări, mai atente, s-a descoperit, că excepția nu se referă la dediticii propriu-zisi, ci la peregrinii care nu trăiau organizați într-o așezare municipală. Cu alte cuvinte, peregrinii, aflați în așezările rurale, ar fi fost excluși de la beneficiul legii.¹⁵⁶⁸ Așadar, ineficacitatea acestei constituții este dovedită de numărul mare de peregrini care au continuat să conviețuiască după promulgarea edictului.

Am putea considera că problema apatrizilor este în strânsă legătură cu situația peregrinilor din provincia romană, iar temele abordate mai sus dovedesc faptul că problema privind persoanele lipsite de cetățenie și private de drepturi fundamentale, și-a plantat rădăcini încă din epoca antichității. Chiar dacă aceste două categorii sociale poartă denumiri diferite, acest lucru se explică prin schimbările diverse pe care le-a suferit societatea, însă conceptul rămâne aproximativ același. Spun aproximativ, pentru că nu putem compara nici pe departe evenimentele din epoca antichității cu evenimentele din epoca contemporană privind cetățenia. Însă, în fapt, am putea observa punctul de pornire a acestui fenomen și evoluția acestuia pe parcursul secolelor.

2.4. Convențiile-parte implicate în soluționarea cazurilor de apatridie

De-a lungul timpului, pe scena politică și-au făcut simțită prezența numeroase tratate privind atenuarea problemelor apatrizilor. Punctul de pornire în clădirea unui sistem legislativ oportun îl

¹⁵⁶⁵ Cornelia Ene-Dinu , „Istoria statului și dreptului românesc “ , editura Universul Juridic , ediția a III-a , Bucuresti , 2024 , p.23

¹⁵⁶⁶ „Chronos. Revistă de istorie”, anul VII, nr.1-2 (12-13), 2009, p. 22-26 **Rada VARGA** „STATUTUL JURIDIC AL PEREGRINILOR. PREZENTARE GENERALĂ”

¹⁵⁶⁷ Campbell 1978”

¹⁵⁶⁸ Cornelia Ene-Dinu , *op. cit.* , p.22

constituie tocmai tratatele care s-au remarcat pe scena politică de-a lungul secolului XX și până în prezent. Astfel că, în drumul spre proiectarea unui cadru juridic biruitor, folosirea convențiilor, ca puncte de reper, este imperioasă.

Un prim act internațional de natură să protejeze inclusiv persoanele lipsite de cetățenia vreunui stat a fost Convenției din 1951 privind statutul refugiaților, care prevede că un refugiat apatrid primește protecție în virtutea statutului de refugiat, întrucât refuzarea arbitrară a cetățeniei pe baza rasei, a naționalității, a apartenenței la un anumit grup social sau a opiniei politice poate indica faptul că persoana trebuie recunoscută ca refugiat. Ulterior, a fost adăugat convenției menționate un Protocol dedicat chiar problematicii apatrizilor. Acesta a fost redactat inițial ca addendum la Convenția refugiaților din 1951, dar a fost transformat în Convenție în anul 1954.

Astfel, Convenția din 1954 este instrumentul internațional primar care își propune să reglementeze și să îmbunătățească statutul apatrizilor, precum și să se asigure că apatrizii beneficiază de drepturile și obligațiile fundamentale fără discriminare. Convenția din 1954 este orientată spre reglementarea și îmbunătățirea statutului apatrizilor, asigurându-se, prin prevederile sale, că aceștia beneficiază de drepturile fundamentale și obligațiile fundamentale fără discriminare.¹⁵⁶⁹

Un alt document internațional deosebit de important în această materie este reprezentat de Convenția din 1961 privind reducerea cazurilor de apatridie, prevederile sale urmărind evitarea apatridiei la naștere. Cu toate acestea, dispozițiile legale nu interzic posibilitatea revocării naționalității în anumite circumstanțe și nici nu acordă cetățenie retroactiv tuturor apatrizilor existenți.

În plus, în conturarea situației juridice a apatrizilor trebuie avute în vedere și dispozițiile Convenției din anul 1965 privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, care obligă statele să „garanteze dreptul tuturor, fără deosebire de rasă, culoare sau origine etnică ori națională, la egalitate în fața legii”, în special în privința accesului la unele drepturi fundamentale ale omului, inclusiv dreptul la naționalitate.¹⁵⁷⁰

Tot astfel, relevant din această perspectivă este și Articolul 24 din Pactul internațional privind drepturile politice și civile din 1966, care specifică după cum urmează: „Fiecare copil are dreptul la acele măsuri de protecție care rezultă din statutul său de minor, fără discriminare în privința rasei, culorii, genului, limbii, religiei, originii naționale sau sociale, proprietății sau nașterii, din

partea familiei sale, a societății și a statului.”; „Fiecare copil se înregistrează imediat după naștere și are un nume.”; „Fiecare copil are dreptul de a obține o naționalitate.”

În fine, trebuie menționat și Articolul 9 din Convenția din 1979 privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, care statuează că „Statele părți la Convenție vor acorda femeilor drepturi egale cu bărbații la obținerea, schimbarea sau păstrarea naționalității. Acestea se vor asigura, în special, că nici căsătoria cu un străin, nici schimbarea de naționalitate de către soț pe parcursul căsătoriei nu vor schimba în mod automat naționalitatea soției, nu o vor transforma pe aceasta în apatrid și nici nu îi vor impune naționalitatea soțului.”

2.5. Situații care conduc la apariția apatridiei

În ceea ce privește regulile referitoare la dobândirea cetățeniei, statele lumii au optat pentru unul dintre următoarele două mari sisteme: Sistemul care are la baza *jus sanguinis*, „dreptul sângelui”, potrivit căruia: copilul devine cetățeanul unui stat, dacă se naște din părinți care, amândoi sau numai unul, au cetățenia statului respectiv. Sistemul care are la baza *jus soli* sau *jus loci*. Potrivit

¹⁵⁶⁹ Marilyn Achiron, *op. cit.* p.10 , cap.1

¹⁵⁷⁰ *Ibidem*, p.14 , cap.1

acestui sistem un copil va dobândi cetățenia statului pe al cărui teritoriu se va naște, indiferent de cetățenia părinților săi.¹⁵⁷¹

În teorie, problema stabilirii cetățeniei pare să fie clarificată datorită acestor două notabile sisteme, totuși, în practică, situația nu este atât de lesnicioasă pe cât pare. Acest fapt se datorează contradicțiilor legislative privind naționalitatea unui stat cu altul, rezultatul fiind ca o persoană sa nu poată avea naționalitatea niciuneia dintre state. Ambele seturi de legi pot fi elaborate în mod corespunzător, însă problemele apar atunci când acestea sunt implementate simultan. De exemplu, statul A, în care persoana s-a născut, acordă naționalitatea doar pe baza descendenței (jus sanguinis), dar părinții persoanei sunt cetățeni ai statului B, care acordă naționalitatea pe baza locului nașterii (jus soli), însă persoana s-a născut în statul A. În consecință, persoana respectivă este apatridă.¹⁵⁷²

O altă cauză care conduce la apatridie este cea legată de succesiunea statală. Acest fapt se produce atunci când un stat trece prin schimbări teritoriale profunde sau prin schimbări în privința suveranității, ca urmare a obținerii independenței față de o putere colonială, după ce respectivul stat a fost dizolvat sau restabilirea unui stat după o perioadă de dizolvare. Toate aceste fenomene pot conduce la adoptarea unor noi legi privind naționalitatea. În consecință, indivizii pot deveni apatrizi, dacă nu dobândesc cetățenia conform noilor proceduri legislative ori, în cazul în care li se refuză naționalitatea în virtutea unei reinterpretări a legilor și practicilor aplicabile anterior. În această direcție, Convenția din 1961 privind reducerea cazurilor de apatridie afirmă faptul că „statele trebuie să se asigure că apatridia nu apare ca rezultat al transferului de teritoriu. De asemenea, propune semnarea de tratate bilaterale sau multilaterale care să includă prevederi menite să asigure că apatridia nu apare ca rezultat al unui asemenea transfer. În cazul în care nu ar exista un asemenea tratat, statul trebuie să acorde naționalitatea persoanelor care, altfel, ar deveni apatride.”¹⁵⁷³

Adesea, problema stabilirii cetățeniei cade și asupra copiilor orfani și a celor abandonati, neavând o naționalitate confirmată. Mai mult, copiii considerați a fi nelegitimi pot fi împiedicați să dobândească naționalitatea. În acest sens, pentru soluționarea acestor situații, s-au stabilit două mari ipoteze: copiii găsiți pe teritoriul unui stat trebuie să beneficieze de naționalitatea statului respectiv; interesul superior al copilului trebuie să fie mereu esențial de luat în considerare la determinarea naționalității copilului.

În plus, adopția poate conduce la apatridie, în cazul în care copiii nu pot dobândi naționalitatea părinților adoptivi. În acest sens, s-au formulat următoarele soluții: Statele trebuie să introducă prevederi în legislația națională cu scopul de a asigura că adopțiile realizate în afara țării, în conformitate cu dreptul internațional, să fie recunoscute de dreptul național. Convenția Europeană din 1967 privind adopția copiilor încurajează statele să faciliteze acordarea naționalității copiilor adoptați de cetățenii statelor respective.¹⁵⁷⁴

O altă problemă care conduce îndeosebi la apatridie este cea legată de prevederile referitoare la discriminarea rasială. Aceasta este un aspect litigios de o frecvență nelimitată, întrucât problemele privind stabilirea statutului juridic al persoanelor de culoare a generat numeroase controverse și critici la nivel mondial. Adesea, acest aspect a avut un impact considerabil asupra societății, periclitând ordinea publică și liniștea socială. În acest sens, Comisia ONU privind eliminarea discriminării rasiale, în lupta combaterii acestui fenomen, a declarat „privirea de cetățenie pe baza rasei, culorii, descendenței, originii etnice sau naționale reprezintă o încălcare a obligației statelor de a asigura dreptul nediscriminatoriu la naționalitate”. Așadar, un prim pas în oferirea unei speranțe

¹⁵⁷¹ I.Muraru , A.Muraru , V. Bărbățeanu , D. Big , *Drept constituțional și instituții politice* , editua C.H. Beck , editia 2 , caiet de seminar , Bucuresti , 2024 , p.83 , cap.IX

¹⁵⁷² Marilyn Achiron, *op.cit.* , p.27

¹⁵⁷³ Marilyn Achiron, *op.cit.* , p.34

¹⁵⁷⁴ Ibidem, p.32

persoanelor defavorizate îl reprezintă consfințirea în legile fundamentale ale statelor a principiului nediscriminării privind naționalitatea.

De asemenea, statele trebuie să elaboreze norme juridice care să urmărească asigurarea naționalității tuturor copiilor la momentul nașterii. Mai precis, copiii născuți din părinți căsătoriți, copiii născuți în afara căsătoriei și copiii născuți din părinți apatrizi au același drept la naționalitate, conform dreptului internațional.¹⁵⁷⁵

Orice astfel de pierdere a naționalității trebuie însoțită de garanții procedurale complete și nu să ducă la apatridie.¹⁵⁷⁶ În acest sens, dreptul internațional formulează un principiu de bază, potrivit căruia „nimeni nu trebuie privat de naționalitate, dacă o astfel de privare generează apatridie.”

Totuși, Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie pe care am tratat-o anterior stabilește excepții de la acest principiu, anume: naționalitatea obținută prin declarație falsă sau fraudă; pierderea naționalității ca urmare a șederii în străinătate; acte incompatibile cu responsabilitatea loialității, constând fie în violarea unei interdicții exprese de a presta serviciul unui alt stat, fie în faptul că prin conduita personală se aduc prejudicii serioase intereselor vitale ale statului; jurământ sau declarație formală de loialitate față de un alt stat sau repudierea loialității față de un stat.

2.6. Modalități de evitare a apatridiei

Așa cum am precizat anterior, folosirea dispozițiilor elaborate în cadrul convențiilor reprezintă elementul esențial în descifrarea și soluționarea acestor neajunsuri legislative.

Potrivit Convenției de la Haga din anul 1930, fiecare stat stabilește, în conformitate cu propria legislație, care îi sunt cetățenii. Astfel că statele ar trebui să își adapteze și să actualizeze propriul set de norme juridice privind cetățenia, aspectul central al unui stat. În acest fel, marile conflicte legislative s-ar atenua.

De asemenea, Convenția din 1961 privind reducerea cazurilor de apatridie stabilește, în privința persoanelor care în alte condiții ar fi apatride, naționalitatea să fie acordată: la naștere, de drept, persoanei născute pe teritoriul statului respectiv; de drept, la o vârstă prestabilită, unei persoane născute pe teritoriul statului, sub incidență condițiilor legislației naționale; pe baza descendenței, în cazul în care persoana nu poate dobândi cetățenia statului contractant pe teritoriul căruia s-a născut, din cauza vârstei sau cerințelor privind reședința; copiilor găsiți pe teritoriul statului contractant.

În plus, atât Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, cât și Convenția privind drepturile copilului statuează ideea că „toți copiii, indiferent de locul nașterii, trebuie înregistrați imediat după naștere. Toți copiii au dreptul de a dobândi o cetățenie.”

Prevederile relevante ale Convenției din 1961 privind reducerea cazurilor de apatridie trebuie încorporate în legislația națională ca urmare a aderării statelor la Convenția menționată. Legislația privind cetățenia trebuie să conțină prevederi privind dobândirea naționalității țării în care s-a născut copilul. Acest lucru ar preveni apatridia în cazurile în care s-a făcut o eroare în stabilirea naționalității copilului la naștere.¹⁵⁷⁷

2.7. Consecințele apatridiei și propuneri legislative privind acestea

Încă din titlu, am definit apatridia ca fiind o criză globală, pentru că majoritatea țărilor de pe glob se luptă cu o accelerare fără precedent a numărului apatrizilor, iar apatridia a generat un număr

¹⁵⁷⁵ Ibidem, p.39

¹⁵⁷⁶ Ibidem, p.25

¹⁵⁷⁷ Marilyn Achiron, *op.cit.*, p.32

mare de victime. Consecințele acestui fenomen sunt foarte vizibile, acest lucru îl demonstrează statisticile în creștere atât la nivel național, cât și la nivel internațional privind traficul de persoane. Apatrizii se numără printre categoriile de victime ale traficului de persoane. Cei mai afectați în acest sens sunt apatrizii din Asia, întrucât pe acest continent se vorbește de cel mai ridicat număr de apatrizi, circa două milioane. Astfel, Parlamentul European a solicitat statelor membre la Protocolul pentru prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane și la Protocolul împotriva traficului ilegal de migranți pe uscat, mare și aer, să-și respecte obligația de a asista la verificarea naționalității persoanelor care le-au fost îndrumate, care le-au fost traficate sau trimise documente de identitate sau le-au facilitat traficul și vizionarea documentelor de identitate și încurajează alte state să ofere asistență similară.¹⁵⁷⁸

În plus, Agenția Națională împotriva traficului de Persoane a României a semnalat în cadrul „Strategiei Naționale Împotriva Traficului de Persoane 2024-2028” necesitatea implementării unor campanii integrate de informare și sensibilizare în limba maternă, care să ofere informații clare cu privire la semnele traficului de persoane, riscurile implicate și drepturile pe care le au victimele. UNHCR încurajează statele să caute soluții adecvate pentru persoanele care nu dețin carte de identitate și documente de identitate, inclusiv pentru migranții și cei care au fost introduși ilegal sau traficați, iar, dacă este cazul, statele să coopereze între ele în ceea ce vizează statutul lor de naționalitate, cu respectarea drepturilor omului internațional ale acestor persoane, precum și legile naționale relevante.¹⁵⁷⁹

2.8. Drepturile apatrizilor, încălcări și reglementări aduse de către jurisdicțiile internaționale

Există drepturi fundamentale ale omului care se aplică tuturor persoanelor, indiferent de statutul acestora sau de tipul de ședere pe un anumit teritoriu. Astfel de drepturi sunt cele indisolubil legate de ființa umană, precum dreptul la viață, la integritate fizică și psihică, la libertate individuală, la viață intimă, familială și privată ori la nediscriminare.

Tuturor persoanelor apatride le revine obligația sa se supună legilor și reglementărilor țării în care se află. Corelativ, apatrizilor ar trebui să li se garanteze același set de drepturi și beneficii asemănător cu cel garantat străinilor. Printre acestea ar trebui să se numere, în special, dreptul la angajarea salarizată, educația publică, locuințele, libertatea de mișcare. Mai mult, ar trebui încurajată acordarea pentru apatrizi a unui tratament egal cu cel acordat cetățenilor statului, în special, în ceea ce privește libertatea practicării propriei religii, drepturile de autor și dreptul la proprietate industrială, accesul liber la justiție, securitatea socială, dreptul la muncă. Toate aceste recunoașteri de drepturi ar putea crea un mediu propice pentru apatrizi, stimulându-i la îmbunătățirea propriilor vieți și oferindu-le sentimentul de apartenență.

În ceea ce privește **dreptul la documente de identitate și de călătorie**, Convenția din 1954 prevede ca statele contractante să elibereze acte de identitate oricărui apatrid care nu deține un document de călătorie valabil. Acest lucru este fezabil numai dacă apatrizii locuiesc legal pe teritoriul statelor respective, cu excepția cazurilor prin care se aduce atingere securității naționale și ordinii publice. De asemenea, Convenția mai stabilește faptul că apatrizii care locuiesc legal pe teritoriul statului nu vor fi expulzați decât din motive de securitate națională sau ordine publică. În

¹⁵⁷⁸ Parlamentul European, 2014-2019, Document de ședință, „Raport referitor la apatridie în Asia de Sud și de Sud-Est”.

¹⁵⁷⁹ Concluzie privind identificarea, prevenirea și reducerea apatridiei și protecția apatrizilor Nr. 106 (LVII) - 2006; Comitetul Executiv a 56-a sesiune. Conținut în documentul A/AC.96/1035 al Adunării Generale a Națiunilor Unite.

acest sens, este imperios să se instituie garanții procedurale care să permită apatrizilor să răspundă și să depună dovezi, indiferent de acuzație, să beneficieze de reprezentare juridică și să le fie acordat dreptul la recurs.¹⁵⁸⁰

În ceea ce privește sistemul electoral, apatrizii nu au drept de vot. Vocea acestor indivizi, oricât de stringentă și de puternică ar fi, nu poate fi auzită. A-ți dori să fii ascultat și să contribui la bunăstarea țării în care trăiești, dar neputând în realitate să-ți exerciți aceste atribuții, reprezintă o gravă atingere adusă drepturilor fundamentale ale omului. Într-un stat democratic, cel mai important instrument de clădire și de îmbunătățire a societății este sistemul de vot. Prin intermediul său, oamenii se simt ascultați, protejați și respectați. Fiecare vot este decisiv pentru destinul unei țări, iar un număr mare de voturi reflectă cel mai bine aspirațiile poporului. Astfel, în opinia mea, privarea apatrizilor a căror voce este imperios a fi ascultată, diminuează încrederea într-un sistem democratic ce se prezintă a fi ferm și solemn.

În privința protejării drepturilor fundamentale ale apatrizilor, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut o contribuție considerabilă, jurisprudența acesteia conducând la lărgirea drepturilor persoanelor lipsite de cetățenia vreunui stat. În această privință, CEDO oferă o interpretare extensivă articolului 8 referitor la dreptul la viața privată și de familie, incluzând în sfera acestuia accesul la drepturi sociale și economice, în absența cărora apatrizii nu pot duce o viață normală. În plus, CEDO se implică și în problema fixării statutului acestora, neimpunând statelor să acorde cetățenie apatrizilor, dar accentuând necesitatea oferirii unui mecanism clar de recunoaștere a statutului. Mai mult, CEDO subliniază și faptul că apatrizii sunt adesea supuși detenției arbitrare, condamnând vehement detenția unui apatrid pentru o perioadă lungă, fără posibilitatea reală de expulzare, deoarece reprezintă o privare ilegală de libertate.¹⁵⁸¹

În același timp, Organizația Națiunilor Unite încurajează eliminarea apatridiei prin naturalizare și aplicarea Convențiilor din 1954 și 1961 privind apatridia.

3. Concluzii

Apatridia este o adevărată criză globală de o complexitate excepțională, marcată de insuficiența legislativă și de incertitudine cu privire la statutul juridic al persoanelor care sunt victime ale acestui fenomen. Neglijarea reglementărilor edictate la nivel internațional și neintroducerea acestora în sistemele legislative interne adâncesc și mai mult suferințele celor afectați, periclitanând buna desfășurare a vieții sociale.

Totodată, această criză nu trebuie percepută doar sub aspectul unei probleme tehnice de reglementare a naționalității, ci trebuie privită și prin prisma dimensiunii sale morale, întrucât lipsa oricărei cetățenii poate conduce la atingeri grave aduse demnității persoanelor, implicând, totodată, consecințe directe asupra drepturilor fundamentale ale omului.

Apatridia trebuie să fie un subiect de conștientizare și de trezire a tuturor statelor, care ar trebui să urmărească proiectarea unui sistem legislativ orientat spre eradicarea acestui fenomen. Este important să se facă pași chiar și mici, dar siguri, în ceea ce privește soluționarea cazurilor de apatridie. Ca atare, soluția constă în elaborarea unei legislații care, nu în ultimul rând, să facă imposibilă crearea unei situații de apatridie.¹⁵⁸²

¹⁵⁸⁰ Marilyn Achiron, *op.cit.*, p.24

¹⁵⁸¹ Dorota Pudzianowska Piotr Korzec, „Human Rights and the protection of stateless persons in the case law of the European Court of Human Rights”, *XL Polish Yearbook of International Law*, 2020.

¹⁵⁸² Marilyn Achiron, *op.cit.*, p.26

Referințe

- I.Muraru , A.Muraru, V. Bărbățeanu , D. Big , *Drept constituțional și instituții politice* , editua C.H. Beck , editia 2 , caiet de seminar , Bucuresti , 2024;
- Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu , *Drept constituțional și instituții politice* ,Curs , editura C.H. Beck, editia 6 , volumul 1, București , 2023 ;
- Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului* , Curs , editura C.H. Beck , editia 6 , Bucuresti, 2020;
- Marilyn Achiron, *Manual pentru parlamentari - „Naționalitate și apatridie”* , Publicată în România de R.A. „Monitorul Oficial” , 2010;
- Cornelia Ene-Dinu, *Istoria statului și dreptului românesc* “ , editura Universul Juridic , ediția a III-a , Bucuresti , 2024;
- Chronos. Revistă de istorie”, anul VII, nr.1-2 (12-13), 2009, p. 22-26 Rada VARGA „statutul juridic al peregrinilor. prezentare generală”;
- Parlamentul European, 2014-2019, Document de ședință, „Raport referitor la apatridie în Asia de Sud și de Sud-Est”.
- Concluzie privind identificarea, prevenirea și reducerea apatridiei și protecția apatrizilor Nr. 106 (LVII) - 2006; Comitetul Executiv a 56-a sesiune. Conținut în documentul A/AC.96/1035 al Adunării Generale a Națiunilor Unite;
- <https://www.unhcr.org/ro/resurse-privind-apatridia>
- <https://www.unhcr.org/ro/despre-noi/istoria-unhcr>
- <https://anitp.mai.gov.ro/>
- XL Polish Yearbook of International Law, 2020, Dorota Pudzianowska Piotr Korzec , „Human Rights and the protection of stateless persons in the case law of the European Court of Human Rights.”

PROCEDURA DE JUDECATĂ. INFRAȚIUNI ȘI PEDEPSE DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ

Ștefania Elena STOICA*

Denisa Elena STOICA*

Abstract

Istoria procedurii de judecată, a infracțiunilor și pedepselor oferă o privire fascinantă asupra evoluției sistemelor juridice și a societăților umane. Aceasta reflectă schimbările în valorile culturale, religioase, economice și politice de-a lungul timpului. Procedura de judecată de-a lungul istoriei a evoluat semnificativ, în funcție de structurile sociale, politice și religioase ale diferitelor perioade istorice. De la judecata divină în antichitate, la proceduri feudale și la evoluția sistemelor de justiție moderne, procesul judiciar s-a transformat în funcție de concepțiile despre lege, dreptate și drepturile omului.

Keywords: *Procedura de judecată, Infracțiuni, Pedepse, Mijloace de probă.*

Procedura de judecată în Antichitate, Evul Mediu și Feudalism a fost marcată de diferite abordări legale, de la coduri de legi scrise și judecăți publice în Roma Antică, până la influența puternică a Bisericii și a nobilimii în Evul Mediu și Feudalism. De-a lungul acestor perioade, sistemele judiciare au reflectat nu doar necesitatea de a menține ordinea și stabilitatea socială, dar și relațiile de putere, ierarhiile religioase și sociale, precum și convingerile adânc înrădăcinate în fiecare epocă. Astfel, o înțelegere a procedurii de judecată în aceste perioade ne oferă o imagine clară asupra modului în care legea a fost folosită pentru a reglementa conflictele și comportamentele în diferite forme de guvernare.

1. Evoluția de-a lungul timpului

În prezent, Codul de procedură penală și codul civil reglementează în detaliu modul în care se desfășoară un proces, inclusiv procedurile pentru depunerea dovezilor, interogatoriile și drepturile părților implicate.

Un principiu fundamental este că persoanele acuzate de infracțiuni sunt considerate **nevinovate până când vinovăția lor este dovedită**, având **prezumția de nevinovăție**.¹⁵⁸³

Așadar, evoluția procedurii de judecată și a pedepselor reflectă progresul moral și juridic al societății, trecând de la brutalitate și arbitrar la încercarea de a echilibra dreptatea și umanitatea. Totuși, provocările contemporane, cum ar fi criminalitatea cibernetică sau terorismul, necesită o adaptare continuă a sistemelor juridice. Astăzi, dreptul internațional și tribunalele internaționale

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: stefystoica04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ. dr. Ene-Dinu Cornelia Beatrice Gabriela (cdinu@univnt.ro).

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: denystoica2004@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lector univ. dr. Ene-Dinu Cornelia Beatrice Gabriela (cdinu@univnt.ro).

¹⁵⁸³ Jean-Claude Schmitt, Strigoi. Viii și morții în societatea medieval, Editura Meridiane, 1998, București, pag. 10

(precum Curtea Penală Internațională) joacă un rol tot mai important, judecând crime de război și împotriva umanității.¹⁵⁸⁴

În antichitate, **procedurile de judecată** erau strâns legate de religie și de autoritatea divină. În multe culturi, se credea că judecata finală nu era lăsată doar în seama oamenilor, ci că divinitatea avea un rol activ în determinarea vinovăției sau nevinovăției. Alte civilizații, precum egiptenii și babilonienii, aveau reguli clare pentru judecată și pedepse, deseori bazate pe autoritatea religioasă. **Procedura de judecată** era una foarte elaborată. Judecata era adesea orală, iar dovezile puteau include mărturia martorilor sau chiar probele divine (ordalii – judecarea prin încercări, cum ar fi mersul pe cărbuni încinși). Pedepsa era adesea severă și publică: execuții, mutilări, sau exil.¹⁵⁸⁵ **În Atena Greciei Antice, Areopagul- Consiliul și Tribunalul suprem** judeca infracțiunile grave. Procedura presupunea o judecată în care se aduceau dovezi și se dădeau discursuri. Fiecare judecător decidea în mod individual, iar verdictul final era dat prin vot. **În Roma Antică** procesul judiciar era mai bine organizat. Se utiliza „**actio**”, o formă de proces public, în care părțile implicate (acuzatorul și acuzatul) prezentau dovezi, iar judecătorul lua o decizie pe baza acestora. **Judecata divină:** Totuși, în anumite situații, romanii apelau și la forme de judecată divină, cum ar fi **ordaliile**, pentru a determina vinovăția, printr-o serie de probe fizice sau supranaturale.¹⁵⁸⁶

În perioada medievală și în feudalism, sistemul de justiție se desfășura într-un cadru feudalist, adesea sub autoritatea religioasă, iar **procedura judiciară** era adesea arbitrară și supusă voinței conducătorilor locali.

În perioada Renașterii și în primele secole ale epocii moderne, procesele judiciare încep să devină mai structurate, influențate de dezvoltarea statelor naționale și de schimbările în gândirea juridică și filozofică.

Apar primele **coduri legale scrise** în Europa, precum **Codul lui Napoleon** în Franța (1804) sau **Codul civil german (BGB)** în Germania, a influențat semnificativ structura proceselor judiciare.

Încep să se aplice principii precum **dreptul la apărare**, **dreptul la un proces echitabil** și **interzicerea torturii**, iar rolul avocatului este stabilit mai clar. **Probele folosite în proces în perioada antică și medievală au fost diverse:**

Ordaliile au reprezentat o practică juridică strâns legată de credințele religioase și spirituale ale epocii. Aceste probe judiciare presupuneau supunerea unei persoane suspectate de o infracțiune la teste fizice extreme, cu convingerea că zeii sau forțele divine vor interveni pentru a proteja nevinovatul și a dezvălui vinovatul. Ordaliile erau deseori integrate în ritualuri religioase, fiind supervizate de preoți sau șamani. Divinitatea era chemată să ofere judecata finală.

Ordaliile variau în funcție de cultură și context istoric, dar cele mai comune includeau:

Ordalia prin foc: Suspectul trebuia să treacă desculț peste cărbuni încinși sau să țină în mâini un obiect fierbinte (de exemplu, o bucată de metal încins). Dacă rănilor se vindecau în mod miraculos sau rapid, persoana era considerată nevinovată.; **Ordalia prin apă fierbinte:** presupunea ca persoana să introducă mâna în apă clocotită sau să scoată un obiect din aceasta. Vindecarea rapidă sau absența unei răni semnificative demonstra nevinovăția; **Ordalia prin apă rece:** era folosită în special în Evul Mediu, dar având rădăcini mai vechi. Suspectul era aruncat într-o apă adâncă: dacă se scufunda, era considerat nevinovat (aprobarea divină), dar dacă plutea, era vinovat (respingerea divinității); **Ordalia prin luptă:** era o practică frecventă în cultura

¹⁵⁸⁴ Dante Aligheri, Divina Comedie. Infernul.Purgatoriul.Paradisul, Editura Adevărul Holding, București, 2000, pag.117-120

¹⁵⁸⁵ Bernard Guenée, Istorie și cultură istorică în occidental medieval, Editura Polirom, 2019, București, pag.34

¹⁵⁸⁶ Richard A. Bauman, Justiția în Grecia și Roma Antică: Un Studiu Comparativ

germanică și nordică. Două părți implicate într-o dispută se luptau, iar câștigătorul era considerat susținut de zei; **Ordalia prin otrăvuri**: era practică în unele culturi africane și asiatice. Suspectului i se administra o substanță toxică. Supraviețuirea era văzută ca un semn al inocenței.

În antichitate dacă în Mesopotamia conform Codului lui Hammurabi, un acuzat putea fi aruncat în fluviul Eufrat; dacă supraviețuia, era considerat nevinovat, în **Egiptul antic**, Ordaliile implicau interpretarea viselor sau intervenția preoților în ritualuri legate de Maat (zeița adevărului și justiției).

În India antică, ordaliile includeau probe cu foc, apă sau chiar otrăvuri, sub supravegherea brahmanilor, pe când în **Grecia antică** ordaliile și interpretarea oracolelor aveau un rol în luarea deciziilor.

A existat de-a lungul istoriei și o perioadă de Declin a ordaliilor. Acestea au început să dispară odată cu dezvoltarea sistemelor juridice raționale, care puneau accent pe dovezi și investigații. În Europa medievală, Conciliul Lateran al IV-lea (1215) a interzis implicarea clericilor în ordalii, marcând începutul sfârșitului pentru aceste practici. Ordaliile reflectă o etapă în care justiția era strâns legată de credința în intervenția divină. Deși crude și arbitrare, ele erau acceptate în societățile unde religia domina toate aspectele vieții, inclusiv dreptatea. Dezvoltarea statului de drept și a procedurilor juridice raționale a înlocuit treptat aceste practici.

Procedura de judecată în perioada **feudalismului** (aproximativ secolele V–XV) reflecta structura socială și politică specifică acestei epoci, caracterizată prin descentralizare, puterea seniorială și influența bisericii. Sistemele juridice erau fragmentate, bazate pe dreptul cutumiar, și deseori dependente de statutul social al părților implicate.¹⁵⁸⁷

Proba cu Jurători, a fost una dintre metodele juridice arhaice utilizate în trecut, în special în societățile medievale și tradiționale, pentru a determina vinovăția sau nevinovăția unei persoane acuzate. Această practică presupunea implicarea unor membri ai comunității care, în funcție de mărturia lor, garantau pentru caracterul sau nevinovăția celui acuzat. Rolul juraților varia în funcție de cultura și epoca în care era utilizată proba.. **În Antichitate și Evul Mediu timpuriu**, proba cu jurători a apărut ca o formă de judecată comunitară, bazată pe încrederea reciprocă dintre membrii societății. Este întâlnită în special în societățile anglo-saxone, germanice și nordice, unde solidaritatea comunitară era esențială pentru menținerea ordinii. În loc să se bazeze pe dovezi materiale sau investigații, procedura depindea de reputația și legăturile sociale ale acuzatului.

Proba cu jurători presupunea selectarea jurătorilor: Jurații erau de obicei oameni din comunitate, care îl cunoșteau pe acuzat. Numărul lor varia; în unele cazuri erau necesari 12 jurători, în alte contexte mai mulți sau mai puțini. Se acorda o importanță deosebită reputației juraților, aceștia trebuind să fie persoane respectate și oneste. **Rolul jurătorilor** era unul onorific. Jurații nu aveau rolul modern de a analiza probele sau de a delibera asupra faptelor, ci trebuiau să garanteze pentru acuzat. Ei depuneau un jurământ (de obicei religios) că acuzatul este o persoană onorabilă și că, în opinia lor, nu ar fi comis infracțiunea. **Rezultatul probei** era stabilit pe loc. Dacă acuzatul reușea să adune un număr suficient de jurători care să-l susțină, era declarat nevinovat. Dacă nu găsea persoane dispuse să garanteze pentru el sau dacă jurații refuzau să depună mărturie în favoarea sa, era considerat vinovat.

Au existat bineînțeles Avantaje: Întărirea coeziunii sociale: comunitatea era implicată direct în menținerea ordinii și stabilității. Era o metodă rapidă și simplă, potrivită pentru societățile fără structuri judiciare complexe. Permitea o formă de justiție bazată pe reputația socială și moralitatea recunoscută public, **dar și limite:** Subiectivitate: Decizia depindea mai mult de relațiile sociale și mai puțin de faptele obiective. Discriminare: Cei excluși din comunitate sau fără legături sociale

¹⁵⁸⁷ Robert C. Palmer, Trial by Ordeal, Editura University of Houston, Michigan, 1989, pag. 1547-1548

solide aveau șanse reduse de a găsi sprijin. Lipsa de probe: Sistemul ignora dovezile materiale sau investigațiile detaliate, bazându-se doar pe mărturia verbală.

Declinul probei cu jurători a început odată cu evoluția sistemelor juridice și introducerea procedurilor formale, proba cu jurători a fost treptat înlocuită de metode mai raționale. În Anglia, spre exemplu, ea a fost integrată în dezvoltarea *trial by jury* (procesul cu juriu), care a evoluat într-o formă diferită, mai apropiată de cea modernă. În Europa continentală, centralizarea puterii statale și codificarea legilor au eliminat treptat această practică. Proba cu jurători este o relicvă a justiției comunitare, în care solidaritatea socială și încrederea reciprocă erau esențiale. Deși a fost eficientă în societățile simple, ea a devenit inadecvată pe măsură ce comunitățile s-au complexificat, iar justiția a evoluat spre sisteme bazate pe probe și investigații riguroase.

Blestemul și Cartea de Blestem

Blestemul și Cartea de Blestem sunt concepte care au o semnificație profundă în istoria spirituală și culturală a diferitelor popoare, în special în spațiul european medieval, dar și în alte culturi. Aceste noțiuni reflectă credințele despre puterea cuvintelor, forța invocării divine sau demonice și legătura strânsă dintre religie, dreptate și pedeapsă. Blestemul este o formulă verbală sau un ritual prin care se invocă puteri supranaturale (divine, demonice sau cosmice) pentru a provoca rău, pedeapsă sau suferință asupra unei persoane, unui grup sau unui loc.

Rol social: În multe societăți, blestemele erau folosite ca o formă de justiție simbolică, mai ales în situații în care dreptatea nu putea fi obținută prin mijloace legale.

Tipuri de blesteme: **blesteme religioase** asociate cu invocarea divinității pentru a pedepsi o persoană considerată păcătoasă sau vinovată; **blesteme rituale** efectuate de vrăjitori, șamani, includeau gesturi, obiecte simbolice (păpuși, noduri magice) și incantații; **blesteme juridice** folosite pentru a garanta respectarea jurămintelor; **blesteme asupra obiectelor sau locurilor**, exemple faimoase fiind Blestemul mumiilor din Egiptul Antic sau blestemul pietrelor sacre; **blestemele folclorice** transmise prin tradiții orale, erau folosite de oameni obișnuiți pentru a exprima furia sau dorința de răzbunare.

Cartea de Blestem (sau registrul blestemelor) era un document sau o colecție scrisă care conținea formule de blesteme, invocații sau rugăciuni punitive. Utilizată de clerici, magicieni sau lideri spirituali, această carte era folosită pentru a sancționa simbolic persoanele care comiteau fapte considerate grave, adesea într-un context juridic sau religios. În funcție de cultură, putea includea: invocații ale divinităților pentru pedepsirea dușmanilor, formule magice scrise în limbi sacre (de exemplu, latină, greacă), rugăciuni specifice împotriva celor care încălcau legile sacre.

Ca exemple istorice amintesc **blestemele în creștinism**, erau de fapt blestemele liturgice adesea folosite de Biserică împotriva ereticilor, excomunicaților sau celor care violau locuri sfinte. În unele mănăstiri, călugării redactau **cărți de blesteme** pentru a proteja bibliotecile sau tezaurul bisericesc. În tradiția populară românească, "**Cartea de Blestem**" este uneori asociată cu cărți de magie sau manuscrise apocrife, atribuite unor figuri mitice (precum Solomon). Blestemele erau adesea folosite pentru a proteja pământurile, comorile sau bisericile. În tradiția balcanică și românească s-au întâlnit și **Blestemele legate de comori** deoarece se credea că unele comori erau protejate prin blesteme care cauzau nenorociri celor care le dezgropau fără drept.¹⁵⁸⁸

Rolul blestemului în societate a fost unul de justiție simbolică: Blestemele reprezentau o formă de retribuție morală sau divină, atunci când justiția umană nu era suficientă. **Era de asemenea un instrument de control social:** Ele descurajau încălcarea normelor prin teama de pedeapsă

¹⁵⁸⁸Pawel Kras, *The System of the Inquisition in Medieval Europe*, Editura Peter Lang, 2020, pag. 402

supranaturală dar avea și **Putere religioasă și spirituală**: Clerul și vrăjitorii foloseau blestemele pentru a-și reafirma autoritatea.¹⁵⁸⁹

Blestemul și Cartea de Blestem reflectă complexitatea relației omului cu supranaturalul și dorința de a exercita o formă de justiție, mai ales în contexte în care instituțiile lumesti erau insuficiente. Chiar dacă astăzi au pierdut din importanța lor practică, aceste concepte rămân fascinante prin simbolismul și rolul lor cultural.¹⁵⁹⁰

Jurământul cu Brazda

Este o practică străveche, specifică tradițiilor juridice și spirituale din Europa de Est, inclusiv din spațiul românesc. Această formă de jurământ reflectă legătura profundă a societăților tradiționale cu pământul și natura, considerată un element sacru și martor al adevărului. Era utilizat în principal în procese juridice sau în contexte importante în care se cerea garantarea sincerității. Era perceput ca fiind **justiție naturală** pentru că se baza pe credința că natura, ca parte a creației divine, va pedepsi minciuna și va proteja adevărul. **Jurământul cu brazda a fost utilizat în procese juridice** unde era folosit pentru a rezolva conflicte legate de proprietate, granițele pământului sau alte dispute comunitare. De obicei, venea în completarea altor forme de judecată, precum mărturiile sau dovezile materiale; **în angajamente solemne**: Jurământul cu brazda putea fi utilizat în pacte importante, cum ar fi alianțe între familii, stabilirea unor înțelegeri de lungă durată sau jurăminte de fidelitate; **în ritualuri magico-religioase**: Uneori, acest jurământ avea conotații rituale, fiind folosit în contexte în care se invoca protecția divină asupra comunității sau asupra recoltelor.

2. Paralele și influențe culturale

În Dreptul cutumiar românesc, în tradiția românească, jurămintele implicau adesea elemente naturale, cum ar fi apa, focul sau pământul. Brazda reprezenta o extensie a acestui simbolism. Practica poate fi comparată cu alte ritualuri juridice din dreptul cutumiar, precum proba cu jurători sau ordaliile.

În ceea ce privește **influențele europene**, Jurământul cu brazda are analogii în alte culturi agrare din Europa, unde pământul era considerat sacru. În dreptul germanic sau slav, jurămintele implicau adesea elemente naturale, cum ar fi pietre sacre, râuri sau copaci. Formulele de jurământ erau solemne și adesea conțineau expresii poetice și sacre, dintre care amintesc: „Așa să mă țină pământul curat, cum este brazda aceasta proaspătă și neatinsă.”; „Dacă am mințit, pământul să nu mai rodească sub mine, iar brazda aceasta să fie martoră.”; „Pe brazda aceasta, mă jur că spun adevărul, iar dacă mint, pământul să mă înghită.”

Jurământul cu brazda este un exemplu al legăturii profunde dintre om, natură și spiritualitate în societățile tradiționale. El reprezintă o formă de justiție arhaică, bazată pe respectul față de sacralitatea pământului și pe credința într-o ordine cosmică morală. Deși astăzi este în mare parte un vestigiu cultural, simbolismul său continuă să fascineze prin profunzimea sa.¹⁵⁹¹

¹⁵⁸⁹Pawel Kras, *The System of the Inquisition in Medieval Europe*, Editura Peter Lang, 2020, pag. 402

¹⁵⁹⁰Bernard Guenée, *Istorie și cultură istorică în occidental medieval*, Editura Polirom, 2019, București, pag.34

¹⁵⁹¹Georges Minois, *Istoria Evului Mediu. O mie de ani de splendoare și ticăloșie.*, Editura Nemira, București, 2021, pag. 100

3. Infracțiuni

Abateră de la dogmele religioase a reprezentat o problemă juridică, morală și religioasă majoră în diverse epoci istorice. În multe societăți premoderne, dogmele religioase erau inseparabil legate de ordinea socială și politică, iar încălcarea acestora era considerată o infracțiune gravă, sancționată atât de autoritățile religioase, cât și de cele laice.

Erezia reprezenta abaterea de la învățăturile oficiale ale Bisericii creștine și era definită în termeni juridici și teologici, iar ereticii erau adesea persecutați. **Ca exemple celebre:** Arianismul și alte erezii din Antichitate; Mișcările gnostice, catare și valdenze din Evul Mediu; Ereticii erau judecați de instanțe ecleziastice, iar pedeapsa putea include excomunicarea, confiscarea averilor sau execuția.

Blasfemia reprezenta vorbirea sau acțiunile considerate jignitoare față de divinitate, simbolurile religioase sau scripturi. În multe societăți, blasfemia era considerată o crimă împotriva ordinii divine și, implicit, împotriva statului.

Apostazia era de fapt renunțarea la credința religioasă oficială și era adesea pedepsită sever, mai ales în societățile islamice sau în statele medievale creștine.

Magia și vrăjitoria erau practici considerate o abatere gravă de la dogma religioasă, fiind asociate cu invocarea forțelor malefice. Vrăjitoria era condamnată nu doar pentru că încălca dogmele, ci și pentru că era percepută ca o amenințare la adresa comunității.

Proceduri de judecată pentru abaterile religioase erau conduse de tribunalele ecleziastice: În creștinismul medieval, Biserica Catholică a instituit tribunale speciale, cum ar fi Inchiziția, pentru a investiga și judeca abaterile religioase. **Legislația statală** era și ea clară. În statele teocratice sau în cele unde religia era o parte centrală a autorității politice, abaterile religioase erau sancționate și de legile civile. Codurile medievale europene care condamnau erezia sau legile islamice care pedepsesc apostazia. **Pedepsele erau: Excomunicarea:** Excluderea din comunitatea religioasă, cu pierderea drepturilor spirituale. **Confiscarea bunurilor:** O sancțiune frecvent aplicată ereticilor. **Tortura și execuția:** Metode brutale, cum ar fi arderea pe rug, utilizate pentru a pedepsi și a descuraja erezia.

Au existat exemple celebre în istorie cum ar fi: Giordano Bruno, filosof italian ars pe rug în 1600 pentru erezie, fiindcă a susținut idei considerate contrare dogmelor Bisericii Catolice, cum ar fi existența universurilor multiple; **Procesul lui Galileo Galilei** care a fost judecat de Inchiziție pentru susținerea teoriei heliocentrice, contrară dogmelor vremii; **Vânătoarea de vrăjitoare:** În Europa medievală și modernă, mii de persoane au fost acuzate de vrăjitorie și executate, fiind considerate abateri de la ordinea religioasă; **Reforma Protestantă,** Reformatorii precum Martin Luther au fost acuzați de abatere de la dogma catolică, declanșând un conflict religios major.

Au existat Abateri religioase și în alte culturi, ca de exemplu în Islam Apostazia (*rida*) este considerată o crimă gravă în unele interpretări ale legii Sharia, pedepsită cu moartea în anumite state. În **Judaism** idolatria și abaterea de la învățăturile Torei erau considerate infracțiuni grave, pedepsite cu moartea. În **Religiile est-asiatice** budiste sau confucianiste tradiționale, abaterea de la dogmele religioase era mai degrabă o chestiune de excludere socială decât de sancțiuni severe.

Deși persecuțiile pentru abateri religioase au frânat uneori libertatea de gândire, conflictele rezultate au contribuit la evoluția conceptelor de libertate religioasă și separare între Biserică și stat.

Observăm că abaterea de la dogmele religioase a fost, de-a lungul istoriei, un subiect central în intersecția dintre religie, drept și politică. Deși lumea modernă tinde să protejeze libertatea religioasă, moștenirea acestui tip de infracțiune rămâne vizibilă în conflictele contemporane legate de identitatea religioasă și libertatea de exprimare.

Infracțiunile împotriva domnului erau considerate cele mai grave încălcări ale ordinii sociale și politice în societățile feudale, unde domnul – fie că era vorba de rege, voievod, senior

feudal sau alt lider suveran – reprezenta autoritatea supremă, desemnată adesea de Dumnezeu. Aceste infrațiuni nu vizau doar persoana domnului, ci și simbolurile puterii și ordinii stabilite.

Ca exemple de infrațiuni împotriva domnului amintesc aici: Trădarea- Orice act prin care cineva încălca fidelitatea jurată față de domn, prin Comploturi pentru a-l detrona pe suveran, alianțe cu inamicii domnului, refuzul de a îndeplini îndatoririle feudale, cum ar fi neparticiparea la război. Trădarea era considerată cea mai gravă crimă și se pedepsea cu moartea, adesea în moduri brutale (spânzurare, tras pe roată, decapitare); **Les-majesté** (ultrajul la adresa domnului) presupunea insulte sau acte de lipsă de respect față de domn sau simbolurile puterii sale (coronă, stemă, drapel). Pedepsa aplicată era confiscarea bunurilor, închisoarea sau chiar moartea în cazurile severe; **Ucișorii de domni-** Orice tentativă de asasinare sau ucidere a suveranului, iar pedepsa era executarea publică și deseori aplicarea pedepsei pe linie ereditară, pentru a distruge întreaga familie a trădătorului; **Vătămarea imaginii domnului** prin răspândirea de zvonuri sau calomnii care puneau în pericol autoritatea suveranului. Se pedepsea prin exil, confiscarea bunurilor sau execuție, în funcție de gravitatea faptei.

Proceduri de judecată pentru aceste infrațiuni erau analizate de instanțele domnești.

Cazurile de trădare sau alte infrațiuni grave împotriva domnului erau judecate de tribunalul domnesc sau curtea regală. Judecătorii erau numiți de suveran și adesea includeau consilierii fideli. Execuțiile și pedepsele erau deseori organizate în mod public, ca un avertisment pentru populație. Ca exemple de pedepse amintesc Arderea pe rug, Decapitarea, Spânzurarea, Trasul pe roată.

Istoria românească este plină de exemple: Vlad Țepeș și pedepsirea trădătorilor: Vlad Țepeș este cunoscut pentru modul său drastic de a pedepsi boierii care complotau împotriva lui. Legenda spune că a tras în țeapă zeci de boieri vinovați de trădare, consolidându-și astfel autoritatea. **Execuția boierilor de către Constantin Brâncoveanu:** Brâncoveanu a pedepsit boieri suspectați de conspirații împotriva domniei sale, confiscându-le averile și trimițându-i în exil sau la moarte. **Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan (1784):** Răscoala a fost considerată o infrațiune gravă împotriva împăratului habsburgic. Liderii răscoalei au fost prinși și executați în mod brutal.

Infrațiunile împotriva domnului reflectă structura rigidă și centralizată a societăților feudale, unde autoritatea suveranului era de necontestat. Aceste acte erau aspru pedepsite, întrucât ele reprezentau o amenințare nu doar la adresa domnului, ci și a întregii ordini sociale și politice. De-a lungul timpului, conceptul a evoluat, fiind înlocuit cu infrațiuni moderne împotriva statului și a ordinii constituționale.

Infrațiunile contra persoanei reprezintă acele fapte prevăzute de lege care aduc atingere drepturilor și libertăților individuale fundamentale, cum ar fi viața, integritatea corporală, sănătatea, libertatea, onoarea sau demnitatea unei persoane. Ele au fost definite și reglementate diferit de-a lungul istoriei, în funcție de contextul social, cultural și juridic al epocii. În Evul Mediu, infrațiunile contra persoanei erau reglementate diferit față de dreptul modern, fiind influențate de normele religioase și de organizarea feudală. În general, pedepsele erau aspre și aveau rolul de a descuraja alte fapte similare.

Omorul- Era considerat o infrațiune gravă, pedepsită deseori cu moartea, mutilarea sau plata unei despăgubiri (*wergild* în societățile germanice). Este **Cea mai gravă infrațiune contra persoanei în dreptul penal modern.**

Ca diferențe între epoci în ceea ce privește evoluția conceptului de justiție putem observa că în trecut, justiția era adesea bazată pe principiul răzbunării și al compensațiilor materiale. În prezent, drepturile omului și demnitatea persoanei sunt prioritare. **Iar în ceea ce privește aplicarea legii,** în Evul Mediu, sancțiunile erau brutale și publice, menite să intimideze populația. În dreptul modern, pedepsele sunt centrate pe reeducare și reintegrarea făptuitorului în societate. **Dacă amintim dimensiunea religioasă,** în trecut, multe infrațiuni contra persoanei

aveau o componentă moral-religioasă (de exemplu, pedepsirea adulterului sau a blasfemiei). În dreptul contemporan, accentul este pus pe protejarea drepturilor individuale, indiferent de conotațiile religioase.

Infrațiunile contra persoanei sunt printre cele mai grave acte antisociale, deoarece afectează direct viața, sănătatea, libertatea sau demnitatea unei persoane. Evoluția reglementării lor reflectă transformările societății, de la pedepse brutale și represive în trecut, la un sistem modern de justiție care promovează drepturile omului și reintegrarea făptuitorilor în societate.¹⁵⁹²

4. Pedepsele

Pedepsele corporale au fost utilizate de-a lungul istoriei ca mijloace de corecție, pedeapsă și descurajare pentru diverse infrațiuni sau acte percepute ca imorale. Aceste pedepse implicau aplicarea unei forme de suferință fizică asupra condamnatului și variau semnificativ în funcție de epocă, cultură și severitatea infrațiunii.

Scopurile pedepselor corporale erau descurajare- Prin exemplul public, se încerca prevenirea altor infrațiuni similare; **răzbunare-** Satisfacerea dorinței de justiție a victimelor sau a comunității; **control social-** Menținerea ordinii și consolidarea autorității statului sau a liderilor religioși; **reeducare-** În unele cazuri, pedepsele corporale erau văzute ca metode de a "corecta" comportamentele deviate.

Pedepsele corporale de-a lungul istoriei au fost: **Flagelarea-** folosită în Egipt, Roma, Grecia și alte civilizații. În Roma, sclavii, soldații și cetățenii de rang inferior puteau fi flagelați pentru infrațiuni precum furtul sau nesupunerea. În iudaism, flagelarea era limitată la 40 de lovituri conform legii mozaice; **Mutilarea-** Tăierea mâinii pentru furt era practică în unele culturi, inclusiv în Babilon (Codul lui Hammurabi). Scoaterea ochiului ca pedeapsă pentru vătămări corporale, conform principiului *lex talionis* ("ochi pentru ochi"); **Crucificarea** pedeapsă extrem de dureroasă și publică utilizată de romani pentru sclavi, criminali și rebeli. Era destinată infrațiunilor grave, precum răzvrătirea împotriva statului; **Pedepsele pentru sclavi-** Sclavii care fugeau sau erau nesupuși puteau fi biciuiți, marcați cu fierul roșu sau mutilați; **Evul Mediu- Spânzurarea și trasul pe roată** erau frecvent utilizate pentru infrațiuni grave, cum ar fi tâlhăria sau trădarea. Trasul pe roată implica zdrobirea oaselor condamnatului cu o roată grea. **Tăierea limbii sau a urechilor-** Aplicată pentru blasfemie, calomnie sau alte infrațiuni verbale. **Arderea pe rug-** Folosită pentru erezie, vrăjitorie sau alte încălcări religioase. Celebra Inchiziție spaniolă a recurs frecvent la această practică. **Biciuirea-** pedeapsă comună pentru furt, adulter sau nesupunere. Era executată adesea în piețele publice pentru umilire maximă.

În Epoca Modernă, biciuirea și pedepsele corporale în armată- În secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, soldații erau biciuiți pentru acte de indisciplină. Marina britanică, de exemplu, folosea *cat-o'-nine-tails*, un bici cu mai multe cozi. **Pedepse corporale pentru sclavi și servitor-** În perioada colonială, sclavii și servitorii contractați erau pedepsiți fizic pentru nesupunere sau încercări de evadare; **Castrarea-** Folosită uneori ca pedeapsă pentru infrațiuni sexuale; **Pedepsele corporale în educație-** Până în secolele XIX-XX, bătaia cu rigla sau cu nuiua era o practică frecventă în școli pentru disciplinarea elevilor.

¹⁵⁹²Georges Minois, Istoria Evului Mediu. O mie de ani de splendoare și ticăloșie., Editura Nemira, București, 2021, pag. 100

În societatea contemporană în majoritatea țărilor, pedepsele corporale au fost eliminate din sistemul de justiție penală și sunt considerate inumane și degradante conform standardelor drepturilor omului. Convenția ONU împotriva Torturii (1984) interzice orice formă de pedeapsă fizică care implică suferință.

Pedepsele corporale au fost un instrument central al justiției de-a lungul istoriei, adaptându-se normelor și valorilor fiecărei epoci. Deși odinioară erau văzute ca mijloace legitime de pedepsire și descurajare, ele au fost treptat eliminate în multe părți ale lumii, fiind înlocuite cu pedepse mai umane și orientate spre reabilitarea făptașului. Totuși, persistența lor în unele regiuni reflectă tensiunile dintre tradiție și modernitate.

În perioada feudalismului, **pedepsele privative de libertate** erau reglementate într-un mod diferit față de cele din perioada modernă. Societățile feudale aveau un sistem juridic bazat pe autoritatea locală a nobililor și a monarhilor, iar pedeapsa cu închisoarea era utilizată mai rar decât în prezent. În schimb, erau folosite pedepse fizice, confiscățiuni de bunuri și diverse forme de exil. Cu toate acestea, închisoarea a început să își facă apariția ca formă de pedeapsă în anumite regate și principate, în special în perioada târzie a feudalismului. **Incarcerarea în feudalism** - închisorile de castel, temnițele de oraș, castelul sau temnițele monahale:

Deși închisoarea ca pedeapsă de lungă durată era rară în feudalism, erau utilizate alte forme de restricționare a libertății:

Efectele pedepselor privative de libertate în feudalism

Pedepsele privative de libertate în feudalism reflectau un sistem de justiție bazat pe ierarhii sociale și controlul autorității locale. Deținuții nu beneficiau de aceleași drepturi ca în sistemele de justiție moderne, iar condițiile de detenție erau foarte dure. În plus, pedepsele **publice**, cum ar fi spânzurarea, tăierea mâinilor sau alte forme de umilire, erau mult mai frecvente decât închisoarea ca formă de pedeapsă.

În feudalism, pedeapsa cu închisoarea nu era la fel de centralizată și răspândită cum este astăzi, dar **detenția temporară** și **închisoarea de castel** au început să își facă apariția pe măsură ce regatele și principatele medievale deveneau mai centralizate. Pedepsele alternative, cum ar fi **exilul**, **munca forțată** sau **incarcerarea în temnițele religioase**, au fost mult mai frecvente.

În concluzie, în general, procedura de judecată a evoluat semnificativ în istorie, de la judecăți publice și deschise, influențate de religie și superstiții în Antichitate, la o dezvoltare treptată a unor coduri de legi și proceduri mai organizate în Evul Mediu și Feudalism. În aceste etape istorice, justiția nu era întotdeauna echitabilă, iar puterea judecătorească era adesea concentrată în mâinile celor care dețineau puterea politică sau religioasă, lăsând astfel un spațiu larg pentru abuzuri și inechități.

Astfel, putem spune că, de-a lungul istoriei, procedurile de judecată au fost strâns legate de structurile politice și religioase ale vremii, iar treptat, ele au evoluat într-un sistem mai coerent și mai reglementat. Totuși, în fiecare dintre aceste perioade, justiția a rămas un instrument al puterii care nu a fost întotdeauna în slujba dreptății, ci mai degrabă al menținerii ordinii sociale și politice existente. ¹⁵⁹³

Referințe

- Jean-Claude Schmitt, Strigoii. Viii și morții în societatea medieval, Editura Meridiane, 1998, București, pag. 10

¹⁵⁹³ Bernard Guenée, Istorie și cultură istorică în occidental medieval, Editura Polirom, 2019, București, pag.34

-
- Dante Aligheri, Divina Comedie. Infernul.Purgatoriul.Paradisul, Editura Adevărul Holding, București, 2000, pag.117-120
 - Bernard Guenée, Istorie și cultură istorică în occidental medieval, Editura Polirom, 2019, București, pag.34
 - Richard A. Bauman, Justiția în Grecia și Roma Antică: Un Studiu Comparativ
 - Robert C.Palmer, Trial by Ordeal, Editura University of Houston, Michigan, 1989, pag. 1547-1548
 - Pawel Kras, The System of the Inquisition in Medieval Europe, Editura Peter Lang, 2020, pag. 402
 - Pawel Kras, The System of the Inquisition in Medieval Europe, Editura Peter Lang, 2020, pag. 402
 - Bernard Guenée, Istorie și cultură istorică în occidental medieval, Editura Polirom, 2019, București pag.34
 - Georges Minois, Istoria Evului Mediu. O mie de ani de splendoare și ticăloșie., Editura Nemira, București, 2021, pag. 100
 - Georges Minois, Istoria Evului Mediu. O mie de ani de splendoare și ticăloșie., Editura Nemira, București, 2021, pag. 100
 - Bernard Guenée, Istorie și cultură istorică în occidental medieval, Editura Polirom, 2019, București, pag.34

LEGEA CELOR XII TABLE

Andrei-Constantin TOACĂ*

Abstract

Prin acest articol ne propunem a analiza Legea celor XII Table, un set esențial de legi adoptat în Roma antică în anul 451 î.Hr., fără a avea pretenția de a epuiza tema cercetată.

Printre domeniile reglementate se numărau drepturile de proprietate, contractele, moștenirea și pedepsele, stabilind un sistem juridic mai transparent și mai accesibil. Legea a consolidat un sistem de justiție publică și a contribuit la stabilitatea și dezvoltarea societății romane.

În plus, Legea celor XII Table a avut o influență semnificativă asupra dezvoltării sistemelor de drept europene moderne.

Prin prezentul articol ne propunem a învedera atât importanța imediată a Legii celor XII Table pentru Roma antică, cât și impactul său pe termen lung asupra evoluției dreptului în lume.

Keywords: *patricieni, plebei, secessio plebis, tribuni, veto, Senat, Legea celor XII Table, decemviri, drepturi, codificare, drept civil, drept penal, familia romană, succesiuni, contracte, proprietate, Codul lui Hammurabi, sancțiuni, codul decemviral, sancțiuni, Lex Talionis, pedepse, justiție, exil, influență juridică, clasa socială, proporționalitate, lege, drepturile cetățenilor.*

1. Introducere

Legea celor XII Table a apărut într-un moment crucial în dezvoltarea dreptului roman, reglementând diverse aspecte ale vieții sociale, economice și juridice. Înainte de apariția Legii celor XII Table, normele legale erau în mare parte tradiționale și aplicate arbitrar, ceea ce crea conflicte și inegalități.

Legea celor XII Table a fost scrisă și publicată pentru a oferi un cadru clar și echitabil pentru rezolvarea disputelor și pentru protejarea drepturilor cetățenilor, având un impact major asupra evoluției dreptului roman, constituind fundamentul pentru legislația ulterioară.

Față de cele menționate înțelegem a învedera că „după ce Romulus a îndeplinit ritualurile convenite închinat zeilor, a convocat poporul și le-a dat legi, considerând că doar prin reglementări putea să-i unească într-un singur corp politic. Pentru a-și conferi autoritate în fața unui popor rustic, el a adoptat simboluri de putere precum lictorii, scaunul curul, toga purpurie și alte însemne regale. Populația a fost împărțită în trei triburi: Ramnes (tribul romanilor), Tities (tribul sabinilor) și Luceres (un trib cu rădăcini etrusce). Fiecare trib a fost divizat în zece curii, numite după femeile răpite, iar

*Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din Bucuresti, adresă de e-mail: lazar.andrey456@gmail.com. Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. drd. Andrada Marin, adresă de e-mail: andrada.marin@univnt.ro.

pentru organizarea politică a fost instituit un senat format din o sută de senatori, numiți „părinți” datorită prestigiului lor. Descendenții acestora au fost ulterior denumiți patricieni.”¹⁵⁹⁴

2. Conținut

Succint, arătăm că „de-a lungul dominației romane, statul a cunoscut mai multe forme de guvernare care au influențat dezvoltarea dreptului roman, fiecare epocă istorică având particularitățile sale juridice. Prima etapă, epoca străveche (753-509 î.Hr.), corespunde regalității, unde dreptul era încă nedezvoltat, iar unicul izvor formal era dreptul nescriș (*ius non scriptum*). Epoca veche, care cuprinde primele două perioade ale republicii până în 133 î.Hr., este definită prin apariția legii scrise ca principal izvor de drept. Urmează epoca preclasică, care se întinde până în anul 27 î.Hr., corespunzând sfârșitului republicii. În epoca clasică (27 î.Hr. - 285 d.Hr.), care corespunde perioadei principatului și dominatului, jurisprudența atinge apogeul. În final, epoca postclasică (285-565 d.Hr.) este marcată de creșterea importanței religiei în drept și de consolidarea constituțiilor imperiale ca principal izvor juridic.”¹⁵⁹⁵

De asemenea, reținem că „potrivit tradițiilor romane consacrate în opera lui Titus Livius, Roma a fost fondată în anul 753 î.Hr., de către trei triburi fondatoare: *latini, sabini și etrusci*. Membrii celor trei triburi fondatoare și urmașii lor erau numiți patricieni (descendenți din *patres*, oameni liberi). Alături de patricieni (*populus romanus*), trăiau și plebeii, formați în principal din autohtoni: populațiile vecine supuse de romani, precum și alte persoane ce veneau la Roma din localitățile alăturate.”¹⁵⁹⁶

În timp ce patricienii erau mari proprietari de pământ și dețineau drepturi politice depline, plebeii erau meșteșugari sau mici fermieri, respectiv deși ambele clase sociale aveau un rol activ în economia cetății, totuși conducerea socială a Romei era în totalitate în mâinile patricienilor, iar plebeii erau nevoiți să se supună deciziilor acestora, fără a avea posibilitatea de a participa la procesul de adoptare a hotărârilor, respectiv „erau excluși de la funcțiile politice și se confruntau cu poveri economice semnificative, inclusiv datorii care puteau duce la pierderea libertății personale”¹⁵⁹⁷.

Din aceste motive, în perioada timpurie a Republicii Romane, plebeii au început o luptă împotriva patricienilor pentru a obține egalitate politică, fiind declanșate conflicte sociale majore.

În anul 494 î.Hr. plebeii, nemulțumiți de situația existentă, au înțeles să recurgă la formă de protest radicală, cunoscută în istorie sub denumirea de *secessio plebis*, ce a constat în părăsirea Romei, lăsând orașul fără o parte esențială din forța sa de muncă și fără o mare parte din armată.

Efectul generat de această acțiune de blocare aproape completă a activităților economice și militare ale Romei, a determinat inițierea de negocieri de către patricienii.

În urma negocierilor purtate, sunt recunoscuți *tribunii plebei*, magistrați aleși anual, care aveau ca scop principal să asigure protecția drepturilor plebeilor și să reprezinte interesele acestora în fața Senatului.

Tribuni plebis aveau dreptul de a exercita dreptul de *veto* împotriva deciziilor care lezau interesele plebeilor, fiind astfel limitate măsurile abuzive ale patricienilor.

În ceea ce privește izvoarele dreptului, reținem că timp de două secole, de la fondarea statului și până la adoptarea Legii celor XII Table, obiceiul a fost considerat ca fiind singurul izvor de drept.

¹⁵⁹⁴ Titus Livius, *De la fundarea Romei*, Ed. Științifică, vol. I, București, 1959, pp. 17-18.

¹⁵⁹⁵ Teodor Sâmbrian, *Drept roman*, Casa de Editură și presă „ȘANSA”, București, 1994, p. 15.

¹⁵⁹⁶ Elena Anghel, *Drept privat roman. Izvoare, procedură civilă, persoane, bunuri*. Ed. Universul Juridic, București, 2021, pp. 18-19.

¹⁵⁹⁷ Titus Livius, *Ab Urbe Condita*, Ed. Penguin Classics, 2002, Vol. I, pp. 184-186.

Obiceiurile nu erau cunoscute de către cetățeni, acestea fiind păstrate în secret de către preoții romani care pretindeau că le-au învățat de la zei, menținând astfel confuzia dintre normele de drept (*ius*) și cele religioase (*fas*).

În contextul de mai sus descris, plebeii au cerut ca obiceiurile să fie sistematizate, codificate și publicate în forum, astfel încât toți cetățenii să aibă acces la dispozițiile normelor de drept, revendicări ce au constituit premisele adoptării Legii celor XII Table.¹⁵⁹⁸

Despre Legea celor XII Table, în literatura de specialitate, s-a opinat că „a constituit legea fundamentală a sistemului de drept din această perioadă, față de care a existat în mod constant un respect religios, care a făcut ca ea să nu fie abrogată chiar și atunci când intrase de mult în desuetudine.”¹⁵⁹⁹

În contextul conflictului dintre patricieni și plebei, care, de nenumărate ori, au solicitat ca obiceiurile juridice să fie codificate și afișate în forum, pentru a putea fi cunoscute de către toți cetățenii romani, a fost adoptată Legea celor XII Table.

În acest sens, la propunerile lui Terentilius Arsa, un tribun al plebeilor, în anul 451 î.Hr. a fost constituită o comisie formată din zece bărbați (*Decemviri Legibus Scribundis*), cunoscută și sub numele de *Comisia celor Zece Bărbați*, cu principalul scop de a codifica obiceiurile juridice.

Se reține că, inițial, „Comisia le-a publicat în forum, sub forma a zece table de lemn, dar plebeii s-au declarat nemulțumiți și au cerut formarea unei noi comisii, în care au intrat și cinci plebei și astfel, în anul 449 î.Hr., printr-o sistematizare completă a obiceiurilor juridice, s-a publicat o nouă codificare sub denumirea de Legea celor XII Table (aceasta fiind scrisă pe 12 table din bronz).”¹⁶⁰⁰

Legea celor XII Table a reprezentat un adevărat cod de norme juridice ce privea atât dreptul public, cât și dreptul privat.

Dintre dispozițiile ce se găseau în Legea celor XII Table (denumită și *Codul decemviral*) indicăm cu titlu de exemplu: dispoziții asupra procedurii civile și procedurii penale, prevederi ale dreptului penal și constituțional, cu precădere norme de drept civil referitoare la statutul juridic al persoanelor, la organizarea familiei, la succesiuni, ș.a.

Codul decemviral a fost în vigoare timp de 11 secole, „astfel se explică de ce, după ce textul legii a fost distrus cu ocazia incendiului Romei de către gali, în jurul anului 389 î.Hr., romanii nu au procedat la republicarea conținutului legii, acesta fiind pentru totdeauna fixat în memoria poporului roman.”¹⁶⁰¹

De-a lungul timpului, asupra Legii celor XII Table a existat suspiciunea că aceasta ar fi fost „o imitație după dreptul grecilor (suspiciune care a pornit de la un text din opera lui Titus Livius potrivit căruia, înainte de adoptarea legii romane, o comisie alcătuită din 5 bărbați s-ar fi deplasat în Grecia pentru a studia dreptul grec). În realitate, Legea celor XII Table s-a dovedit a fi *original* întrucât, pe de o parte, oglindește modul de viață al romanilor din secolul V î.Hr.: romanii erau agricultori și păstori, iar grecii erau comercianți. Pe de altă parte, s-a făcut o analiză comparativă între Legea celor XII Table și Legile lui Solon (cel mai mare legislator atenian) și s-a constatat că între acestea există doar 3 elemente comune, fără relevanță.”¹⁶⁰²

În Legea celor XII Table se găseau reglementări, referitoare la: drepturile persoanelor libere, recunoașterea statutului de cetățean roman și a drepturilor de proprietate (Tabla I), proceduri legale privind datoriile și obligațiile între indivizi, respectiv procedura de începere a unui proces și

¹⁵⁹⁹ Ștefan Cocoș, *Drept Roman*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, pp. 33-34.

¹⁶⁰⁰ Constantin Ștefan Tomulescu, *Drept Privat Roman*, Ed. Topografia Universității din București, București, 1973, p. 31.

¹⁶⁰¹ Elena Anghel, *op. cit.*, pp. 55-56.

¹⁶⁰² *Ibidem*.

executarea hotărârilor judecătorești (Tabla II), drepturile creditorilor, aspecte legate de faliment și de datorii (Tabla III), autoritatea părintească și dreptul de tutelă (Tabla IV), dreptul de proprietate, vânzarea și tranzacțiile comerciale (Tabla V), testamentul și drepturile la moștenire (Tabla VI), obligațiile legale între parteneri în cadrul contractelor (Tabla VII), pedepse și sancțiuni pentru infracțiuni, respectiv aplicarea pedepselor de tip corporal și exilul (Tabla VIII), drepturile civile fundamentale pentru cetățeni (Tabla IX), religie și cultul public (Tabla X), statutul juridic al cetățenilor romani și cetățenilor străini (Tabla XI), normele privind reglementarea conflictelor și a litigiilor în rândul cetățenilor (Tabla XII).

Ne propunem să trecem în revistă o scurtă analiză comparativă între Legea celor XII Table și Codul lui Hammurabi.¹⁶⁰³

Astfel, în ceea ce privește structura și caracteristicile generale, Legea celor XII Table cuprinde 12 secțiuni și reprezintă o codificare a dreptului roman, Codul lui Hammurabi fiind alcătuit din 282 de articole și considerat ca fiind „unul dintre cele mai vechi coduri scrise, având un caracter cauzistic (bazat pe exemple concrete).”¹⁶⁰⁴

În privința justiției și aplicabilitatea legilor, Legea celor XII Table se caracterizează prin proporționalitate și despăgubire în locul răzbunării directe, iar Codul lui Hammurabi presupunea aplicarea principiului „*ochi pentru ochi, dinte pentru dinte*” („*lex talionis*”).

Statutul social și aplicarea diferențiată a legii în Legea celor XII Table viza distincția inițială între patricieni și plebei, ce treptat se estompează, în Codul lui Hammurabi aplicarea legii, cu precădere a sancțiunilor, se realiza în mod diferențiat în funcție de statutul social al persoanei în cauză.

De asemenea, în ceea ce privește tipuri de pedepse prevăzute, în Legea celor XII Table se găseau pedepse sub forma amenzilor, exilului, pedepsei capitale, pedepse corporale, Codul lui Hammurabi se caracterizează prin pedepse corporale severe.

Față de influența asupra sistemelor juridice ulterioare, reținem că Legea celor XII Table a influențat sistemele juridice moderne din Europa și America de Nord, iar Codul lui Hammurabi a influențat legislația mesopotamiană și chiar anumite principii juridice din dreptul antic ebraic.¹⁶⁰⁵

De asemenea, identificăm influența Legii celor XII Table și asupra sistemelor juridice moderne având în vedere Codul Civil francez de la 1804, Codul Civil german de la 1900 și chiar în common law.

Astfel, despre Codul Civil al lui Napoleon, doctrina de specialitate a sesizat că acesta este „profund marcat de dreptul roman, mai ales de Legea celor XII Table. Conceptul de proprietate, obligații și succesiune a fost adoptat și adaptat din dreptul roman, reflectându-se astfel principiile fundamentale ale acestuia.”¹⁶⁰⁶

Referitor la Codul Civil german (BGB), s-a susținut că în acesta se „reflectă influența dreptului roman asupra reglementării drepturilor de proprietate, obligațiilor și contractelor. Multe dintre reglementările din BGB se bazează pe concepte fundamentale din Legea celor XII Table, deși au fost modificate pentru a se adapta contextului modern.”¹⁶⁰⁷

Nu în ultimul rând, remarcăm opinia potrivit căreia „în ciuda diferențelor fundamentale dintre Common Law și dreptul roman, influențele dreptului roman asupra protecției proprietății și drepturilor persoanelor sunt evidente. Reguli esențiale care reglementează contractele și protecția

¹⁶⁰³ A se vedea Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 6, revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 56.

¹⁶⁰⁴ Driver, G. R., & Miles, J. C., *The Babylonian Laws*, Oxford University Press, 1955, p. 76.

¹⁶⁰⁵ A se vedea Ray, J. D., *Reflections on the Law in Ancient Civilizations*, Oxford University Press, 2005, p. 82.

¹⁶⁰⁶ Mazeaud Jean & Mazeaud François, *Les grandes institutions de droit romain*, LGDJ, 1995, p. 128.

¹⁶⁰⁷ Borkowski, A. *Textbook on Roman Law*. Oxford University Press, 2011, p. 245.

drepturilor fundamentale sunt inspirate din principiile stabilite în Legea celor XII Table, deși sunt integrate în jurisprudența britanică.”¹⁶⁰⁸

3. Concluzii

Conchidem prin a menționa că adoptarea Legii celor XII Table a reprezentat un moment esențial în istoria dreptului roman și al civilizațiilor antice, constituind primul cod scris al Romei și un reper în dezvoltarea sistemelor juridice ulterioare.

Premisele adoptării *Lex duodecim tabularum* au fost creionate în contextul conflictului dintre patricieni și plebei, aceasta fiind un răspuns la cerințele celor din urmă de a beneficia de un sistem juridic transparent, accesibil și echitabil.

Deși inițial a fost gândită drept o soluție pentru conflictele interne ale Romei, Legea celor XII Table a influențat profund dreptul roman, având un impact semnificativ asupra drepturilor de proprietate, procedurilor judiciare, dreptului familiei, dreptului penal ș.a.m.d., respectiv putem spune că a modelat concepte fundamentale ale dreptului privat și public.

În comparație cu alte coduri antice, cum ar fi Codul lui Hammurabi, care aplică principiul „*lex talionis*” și distincții bazate pe statutul social, prin Legea celor XII Table s-a încercat protejarea drepturilor cetățenilor, inclusiv ale plebeilor, și introducerea conceptului de proces echitabil și protecție juridică.

Referințe

- Ștefan Cocoș, *Drept Roman*, Ed. Lumina Lex, București, 1998;
- Constantin Ștefan Tomulescu, *Drept Privat Roman*, Ed. Topografia Universității din București, București, 1973;
- Titus Livius, *De la fundarea Romei*, Ed. Științifică, vol. I, București, 1959;
- Titus Livius, *Ab Urbe Condita*, Ed. Penguin Classics, 2002, Vol. I;
- Teodor Sâmbrian, *Drept roman*, Casa de Editură și presă „ȘANSA”, București, 1994;
- Elena Anghel, *Drept privat roman. Izvoare, procedură civilă, persoane, bunuri*, Ed. Universul Juridic, București, 2021;
- Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 6, revizuită și adăugită, Ed. C.H. Beck, București 2020;
- Driver, G. R., & Miles, J. C., *The Babylonian Laws*, Oxford University Press, 1955;
- Ray, J. D., *Reflections on the Law in Ancient Civilizations*, Oxford University Press, 2005;
- Mazeaud Jean & Mazeaud François, *Les grandes institutions de droit romain*, LGDJ, 1995;
- Borkowski, A., *Textbook on Roman Law*, Oxford University Press, 2011;
- Watson, A., *The Spirit of Roman Law*, University of Georgia Press, 1995.

¹⁶⁰⁸ Watson, A. *The Spirit of Roman Law*. University of Georgia Press, 1995, p. 112.

CONSTITUȚIA REPUBLICII FRANCEZE DIN 1958 – UN ETALON AL LIBERTĂȚII, UMANISMULUI ȘI DEMOCRAȚIEI

Alexandru CIMBRICIUC *

Abstract

Printre țările europene, Franța ocupă o poziție de lider în formarea și dezvoltarea fundamentelor constituționale și juridice ale unui stat civilizată. Influența Franței asupra istoriei și culturii Europei de Vest este enormă. Această țară a oferit lumii o întreagă galaxie de filozofi constituționali și a fost o avangardistă în recunoașterea și promovarea drepturilor omului. Ideile iluminiștilor, care au susținut necesitatea emancipării individului, prin rațiune, educație generalizată și culturalizare, au fost aduse la viață sub forma Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 1789.

Keywords: *Constituția Franceză, Adoptarea Constituției, Legislativul, Executivul, Procedura de Revizuire, Consiliul Constituțional, De Gaulle*

1. Introducere

Franța este primul stat care a adus influențe considerabile în formarea și dezvoltarea fundamentelor constituționale și juridice ale unui stat civilizată. Influența Franței asupra istoriei și culturii Europei de Vest este enormă. Această țară a oferit lumii o întreagă galaxie de filozofi constituționali și a fost printre primele care le-au adus ideile la viață sub forma Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 1789.

Franța a fost una dintre primele țări europene care a adoptat o Constituție, la 3 septembrie 1791. De atunci, mai multe constituții s-au schimbat, dar motto-ul Republicii: „*Libertate, Egalitate și Fraternitate*”, consacrat și în actuala Constituție a Franței, reflectă clar conștiința constituțională și juridică prezentă de-a lungul istoriei acestei țări¹⁶⁰⁹.

Analizarea condițiilor istorice și a contextului social-politic al adoptării acestei legi fundamentale e necesară pentru a înțelege cauzele și consecințele intrării în vigoare a Constituției din 1958. De asemenea, în lucrarea de față vom reflecta și aspecte privind activitatea legislativului, executivului (condus de Președintele Republicii) și Consiliul Constituțional.

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: ALEXANDRU.SA02@GMAIL.COM). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Valentina Bărb[teanu (valentina.barbateanu@yahoo.com) și lector univ. dr. Andrei Muraru (andrei.muraru@univnt.ro).

¹ Gicquel J. *Droit constitutionnel et institutions politiques*. Montcherestien, 1999, p.190-200

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Contextul istoric și politic al adoptării Constituției celei de-a V-a Republici Franceze

Franța a fost a treia țară din lume și a doua din Europa care a creat o constituție scrisă, în 1791, și prima care a elaborat un act solemn în care să consacre și să garanteze drepturi și libertăți fundamentale ale oricărei ființe umane: Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789, care încă face parte din Constituția statului francez. Însă Declarația, deși reglementa cea mai importantă parte a materiei constituționale, nu se referea la organizarea puterii publice, limitându-se la proclamarea principiului separării puterilor. Prin urmare, nu putem considera Declarația drept o constituție.

Deși, în cadrul prezentei lucrări, discuția se va axa pe Constituția Franței din anul 1958, din considerente de coerență și celeritate, este necesar să conturăm și Constituția anterioară acesteia. Astfel, după cel de-al Doilea Război Mondial, Franța a primit, în 1946, cea mai democratică Constituție din istoria sa, însă această Constituție nu a putut garanta stabilitatea politică a țării. După eliberarea Franței, în 1946 a fost înființată Republica a IV-a (1946-1958), care s-a prăbușit din cauza incapacității de a rezolva problemele stringente ale creșterii și reînnoirii economice, decolonizării (două războaie coloniale pierdute în Vietnam și Algeria), și mai ales guvernare eficientă în sfera politică (instabilitatea guvernamentală, salt ministerial). Constituționaliștii francezi au descris-o drept „*Republica Burgheziei Corupte*”. În această perioadă, a avut loc o scindare în societate, iar nemulțumirea populației a crescut.

La referendumul din 21 octombrie 1945 s-a pus întrebarea: „*Vrei ca adunarea aleasă astăzi să devină constituțională?*”, s-a desfășurat un dublu vot - parlamentar și popular, iar votul a trebuit repetat în cursul anului 1946, întrucât proiectul constituțional din 19 aprilie a fost respins de poporul francez în cadrul unui referendum din 5 mai 1946. Astfel, după o luptă intensă (primul proiect al constituției a fost respins în cadrul unui referendum), Adunarea Constituantă a elaborat un al doilea proiect, care a fost aprobat prin vot popular, iar constituția a intrat în vigoare la sfârșitul anului 1946. Franța a fost declarată a fi „*o singură și indivizibilă republică laică, democratică și socială*”, în care suveranitatea aparținea poporului.

Preambulul conținea o serie de dispoziții progresiste privind egalitatea femeilor, dreptul la azil politic în Franța al persoanelor persecutate în țara lor de origine pentru activități de apărare a libertății, dreptul tuturor cetățenilor de a obține un loc de muncă și securitate materială la bătrânețe etc.

Puterea legislativă aparținea Parlamentului, care era format din două Camere - Adunarea Națională și Consiliul Republicii (articolul 5). Acesta dispune de mai multe drepturi, printre care se numără și dreptul de a aproba bugetul (articolul 16), de a declara război sau pace (articolul 7), de a-și exprima încrederea sau neîncrederea în guvern revenea Adunării Naționale (articolul 50) etc.

Literatura de specialitate franceză, de exemplu în „*Le “film” de la guerre d'Algérie dans l'hebdomadaire illustré*” de Chominot, M. se notează că a Cincea Republică a apărut ca urmare a soluționării crizei politice din 1954-1958, predeterminată de războiul din Algeria, de rebeliunea antiguvernamentală din armată. Astfel, la 1 noiembrie 1954, Franța a lansat un nou război colonial împotriva Algeriei. Algerienii au apelat în repetate rânduri la guvernul francez pentru a acorda cel puțin autonomie Algeriei, dar au fost invariabil refuzați sub pretextul că Algeria nu ar fi fost o colonie, ci o parte organică a Franței, din „*departamentele sale de peste mări*”, și, prin urmare, nu putea pretinde autonomie. Deoarece metodele pașnice au eșuat, algerienii au trecut la lupta armată.

Pentru a depăși criza, a fost format un guvern provizoriu condus de Charles de Gaulle, care a fost însărcinat prin Legea Constituțională din 3 iunie 1958 să elaboreze o nouă constituție.¹⁶¹⁰

Legea constituțională stipula că Constituția trebuie să reflecte în mod obligatoriu următoarele cinci principii: universalitatea alegerilor, separarea puterilor, răspunderea Guvernului în fața parlamentului, independența sistemului judiciar, respectarea drepturilor și libertăților omului. Principalele idei constituționale ale lui Charles de Gaulle, personalitatea ce a marcat puternic adoptarea Constituției din 1958, au fost mai diferite, în sensul că Președintele poate deține largi atribuții, competența Parlamentului poate fi limitată, iar exercitarea puterii se realizează prin prisma unui mecanism mai autoritar, în comparație cu alte state occidentale.

Într-un discurs rostit la Bayeux în 1946, de Gaulle a schițat carta gaullistă a instituțiilor statului: „Principiile democratice și experiența impun ca toate ramurile puterii - executivă, legislativă și judecătorească - să fie clar delimitate și pe deplin echilibrate, iar peste eventualele inconsecvențe politice să prevaleze un arbitru național, capabil să asigure un spirit de continuitate în fața unor guverne dominate de partide...”. În același timp, de Gaulle zicea: „*Dați-mi toate puterile unui președinte american*”¹⁶¹¹, discurs care evidențiază dorința acestuia de a consolida prerogativele sale în calitate de președinte.

Totuși, dispozițiile tranzitorii ale Constituției autorizau Guvernul să reglementeze diverse domenii de activitate în stat, prin ordonanțe cu putere de lege, în termen de patru luni de la promulgarea Constituției. Perioada de tranziție de patru luni s-a încheiat la 4 februarie 1959, la miezul nopții. În acest timp, guvernul a emis 296 de ordonanțe, dintre care multe nu puteau intra în vigoare decât în viitor. Această delegare de competențe a creat cadrul legal pentru noul regim constituțional.

Ca rezultat, normele constituționale ale Republicii a V-a Franceze sunt stabilite în cadrul Constituției Franței, adoptată în 1958 și care a introdus un regim semiprezidențial. Proiectul Constituției a fost inițiat și propus de Charles de Gaulle, care a dorit să întărească puterea executivului și să stabilească un sistem politic mai stabil, după instabilitatea ce a caracterizat Republica a IV-a.¹⁶¹²

Elemente cheie ale Constituției Republicii a V-a sunt următoarele:

59. Structura semiprezidențială:

- Președintele Republicii este ales prin vot direct și are atribuții executive semnificative, inclusiv dreptul de a dizolva Adunarea Națională și de a convoca referendumuri.
- Prim-ministrul este numit de președinte, dar trebuie să aibă sprijinul majorității din Adunarea Națională.

60. Separarea puterilor:

- Puterea executivă este împărțită între Președinte și Guvern (prim-ministru și miniștrii).
- Puterea legislativă este exercitată de Parlament, care constă din două camere: Adunarea Națională și Senatul.
- Puterea judiciară este independentă, cu un sistem de curți și tribunale separate.

61. Reforma constituțională:

- Constituția poate fi amendată printr-un proces care implică atât Parlamentul, cât și un referendum sau, alternativ, o majoritate de trei cincimi a membrilor Parlamentului reuniți în Congres.

62. Rolul Consiliului Constituțional:

¹⁶¹⁰ <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000315840>

¹⁶¹¹ Discursul de la Bayeux din 1946 al lui de Gaulle: <https://www.elysee.fr/en/french-presidency/the-bayeux-speech-1946>

¹⁶¹² Gicquel J. *Droit constitutionnel et institutions politiques*. Montcherestien, 1999, p.27-30;

- Consiliul Constituțional are atribuția de a verifica constituționalitatea legilor și a asigura respectarea procedurilor constituționale.¹⁶¹³

Proiectul Constituției a fost pregătit de un comitet constituit de Charles de Gaulle, cu ajutorul juristului Michel Debré, care a jucat un rol esențial în redactarea textului constituțional. Obiectivele principale au fost:

- Întărirea stabilității guvernamentale: Reducerea fragmentării și instabilității politice ce caracterizaseră Republica a IV-a.
- Echilibrarea puterilor: Crearea unui echilibru între puterile prezidențiale și parlamentare, asigurând în același timp controlul și contrabalansarea reciprocă.
- Modernizarea instituțiilor: Adaptarea structurilor guvernamentale și administrative pentru a face față provocărilor moderne ale Franței de după cel de-al Doilea Război Mondial.

Acesta a fost contextul istoric și politic al apariției Constituției Franceze, fiind esențial în a-l reflecta pentru a putea înțelege mai bine importanța Constituției celei de-a V-a Republici.

Astfel, adoptarea Constituției Republicii a V-a a avut loc într-un context de criză politică și instabilitate, marcat de războiul din Algeria și de incapacitatea Republicii a IV-a de a gestiona eficient afacerile interne și externe ale Franței. Charles de Gaulle a fost chemat să preia puterea și să reformeze sistemul politic pentru a preveni colapsul național și pentru a reîntări poziția Franței pe scena internațională.

Constituția Republicii a V-a a fost aprobată prin referendum în 1958, reflectând o dorință larg răspândită pentru o guvernare mai eficientă și mai stabilă. De-a lungul timpului, aceasta a fost revizuită de mai multe ori pentru a răspunde noilor realități și provocări politice și sociale, dar structura sa fundamentală a rămas neschimbată, continuând să asigure cadrul pentru funcționarea instituțiilor franceze moderne.

Textul constituțional a suferit mai multe revizuri. Articolul 89 din Constituție reglementează procedura de revizuire a acesteia. O astfel de revizuire poate fi inițiată de Președintele Republicii la propunerea Prim-ministrului și a membrilor Parlamentului. În practică, Președintele a luat în repetate rânduri inițiativa de a revizui Constituția fără a aștepta propunerea Prim-ministrului. Un proiect sau o propunere de revizuire a Constituției trebuie să fie adoptat în termeni identici de către ambele camere ale Parlamentului și aprobat în cadrul unui referendum. Cu toate acestea, Președintele poate înainta proiectul de revizuire adoptat de camerele Parlamentului reunite, (în acest caz, membrii celor două camere acționează ca un singur grup), unde sunt necesare 3/5 din voturile exprimate pentru aprobarea proiectului. Se poate afirma că acesta este modul predominant de modificare a Constituției.

E important de menționat faptul că în timpul ultimelor modificări ale Constituției din 1940 și 1958, deși a avut loc o schimbare bruscă a cursului, a regimului și a oamenilor de la putere, trecerea de la un regim la altul a avut loc pe baza procedurilor prevăzute pentru revizuire sau schimbarea legii fundamentale în Constituțiile anterioare. Aceasta este o caracteristică foarte importantă. În acest fel, s-a menținut continuitatea puterii, s-a respectat statul de drept și s-a dat dovadă de respect față de lege, subliniindu-se primatul legii în stat. Legea fundamentală din 1958 reafirmă angajamentul Franței față de principiile unui stat de drept, laic și social, care se reflectă atât în prevederile Constituției însăși, cât și în legislația actuală¹⁶¹⁴.

2.2. Soluțiile normative consacrate de Constituția din 1958

Reglementările Legii fundamentale franceze au făcut obiectul de studiu al multor cercetători în domeniul dreptului, importanța și complexitatea sa fiind analizate pe larg într-o foarte bogată

¹⁶¹³ Ibidem;

¹⁶¹⁴ Flory T. *Le mouvement regionaliste français*. Paris, 1966. p. 3-8.

literatură de specialitate. În termenii cei mai generali, din punctul de vedere al interacțiunii dreptului constituțional cu științele politice în Franța, se disting două grupuri de constituționaliști. Una dintre ele leagă direct dreptul constituțional studiat cu științele politice. De exemplu, publicațiile educaționale ale lui Maurice Duverger au fost publicate invariabil sub titlul „*Drept constituțional și știință politică*”. Celebrul constituționalist Jean Gicquel are numeroase manualele de drept „*Drept constituțional și instituții politice*” care fac trimitere la specificul constituționalismului francez marcat de Charles de Gaulle.

Olivier Duhamel, în cărțile sale: „*Dreptul constituțional*” (secțiunea întâi - „*Puterea politică în Franța*”); „*Dreptul Constituțional*” (secțiunea a doua - „*Democrația*”), ia în considerare influența generalului de Gaulle asupra redactării textului constituțional, recurgând pe larg la analiza punctelor de vedere ale lui Maurice Duverger și Jean Jacquet.

2.2.1. Problematika revizuirii Constituției din 1958

Constituția franceză este una dintre așa-numitele constituții relativ rigide. A fost stabilită o procedură specială complicată pentru introducerea amendamentelor constituționale și implementarea reformelor constituționale. Potrivit actualei Constituții, sunt prevăzute două proceduri diferite pentru modificarea textului Legii fundamentale. Prima prevede votarea unei Legi constituționale prin referendum, a doua - posibilitatea de a adopta amendamente în baza unei hotărâri a unui Congres special convocat¹⁶¹⁵.

Inițiativa de revizuire a Constituției aparține Președintelui Republicii, care acționează la propunerea Prim-ministrului, precum și membrilor Parlamentului. Un proiect de lege introdus de Președinte sau o propunere de lege introdusă de membri ai Parlamentului trebuie adoptat cu votul majorității fiecărei Camere a Parlamentului. După aceasta, actul aprobat în parlament este supus referendumului și devine Lege constituțională dacă primește sprijinul majorității absolute a alegătorilor care participă la vot.¹⁶¹⁶

În același timp, Președintele are dreptul de a recurge la o altă procedură: poate convoca o ședință comună a camerelor parlamentului ca Congres și poate transfera la discreția sa decizia privind problema revizuirii constituționale. În acest caz, pentru ca proiectul sau propunerea să fie aprobat, este necesar ca o majoritate calificată a parlamentarilor, constituind 3/5 din numărul total de voturi exprimate, să voteze pentru acesta. Procedura Congresului poate fi utilizată numai atunci când inițiatorul revizuirii este guvernul.

Constituția Franței prevede că nicio procedură de revizuire a Constituției nu poate fi inițiată sau continuată dacă integritatea teritoriului este încălcată. Forma republicană de guvernare nu poate fi supusă revizuirii. Practica dezvoltării constituționale și juridice în Franța confirmă că, în funcție de circumstanțele specifice și de situația politică generală din țară, ambele proceduri de revizuire au fost și sunt utilizate.

Potrivit justei remarci a constituționalistului francez, profesorul Francois Luscher, singurul stat care nu avea dreptul de a intra legal în Comunitatea Franceză era însăși Franța. Necesitatea revizuirii s-a datorat unor motive obiective. În 1960, majoritatea fostelor colonii franceze din Africa s-au declarat state suverane. Franța a fost nevoită să recunoască independența acestor state și, în consecință, să aducă schimbări la Constituție. Astfel s-au modificat prevederile referitoare la structura comunității. Ulterior, Secțiunea XIII din Constituție „*Despre comunitate*” a fost abrogată prin Legea Constituțională din 4 august 1995.

¹⁶¹⁵ Dayries J.-J., Dayries M., *La régionalisation*. Paris, 1986. p. 9-13;

¹⁶¹⁶ Titlul XVI, articolul 89 din Constituția de la 4 octombrie 1958;

2.2.2. Inovații aduse de Constituția din 1958 față de reglementarea constituțională anterioară

Modificări care au fost foarte semnificative pentru sistemul politic al țării au fost aduse în Constituția Franței în 1962. Acestea priveau procedura de alegere a Președintelui Republicii. Constituția din 1958 prevedea inițial că Președintele Republicii va fi ales de un colegiu electoral. Acest consiliu a fost format pe baza unei proceduri destul de complexe și a inclus parlamentari, membri ai consiliilor generale de departamente și reprezentanți ai consiliilor municipale ale comunelor. În realitate, colegiul era dominat numeric de reprezentanți ai comunelor mici, în principal rurale. Această procedură a fost aplicată la primele alegeri prezidențiale, desfășurate în 1958, iar postul de șef al statului a fost preluat de Charles de Gaulle.

Unele dintre modificările constituționale ulterioare au afectat și chestiuni semnificative, deși mai puțin sensibile din punct de vedere politic, ale dezvoltării constituționale și juridice a Republicii Franceze. Astfel, prin revizuirea constituțională, au fost modificate datele și termenele ședințelor parlamentare. Cercul subiecților care beneficiază de dreptul de a depune o cerere la Consiliul Constituțional, organ de control constituțional, a fost modificat. De asemenea, procedura de ocupare a postului de Președinte al Republicii în cazul vacanței postului a suferit unele modificări.

Una dintre cele mai recente inovații constituționale de natură fundamentală care a afectat sistemul puterii de stat a fost reducerea mandatului Președintelui Republicii Franceze de la 7 la 5 ani cu modificările corespunzătoare la Constituția Franței. Președintele francez Jaques Chirac a efectuat aceste modificări constituționale, după aprobarea lor de către Parlament printr-un referendum național, care a avut loc la 24 septembrie 2000. Deși prezența la referendum a fost scăzută, majoritatea celor care au participat la vot au aprobat inițiativa Președintelui Francez.

2.2.3. Legislativul francez

În conformitate cu Constituția franceză, Parlamentul francez adoptă legi, supraveghează activitățile guvernului și evaluează politicile acestuia. Parlamentul este format din două camere: Senatul, camera superioară, și Adunarea Națională, camera inferioară.

Parlamentul francez face parte dintre parlamentele cu competențe absolut determinate. În conformitate cu Constituția, competența Parlamentului francez include competențe specifice acestor organisme: adoptarea de legi, controlul asupra guvernului, declararea războiului, prelungirea stării de asediu. Articolul 34 din Constituție stabilește o listă de probleme cu privire la care Parlamentul poate adopta legi: cetățenia, drepturile și libertățile individuale, procedura penală, naționalizarea, apărarea națională etc.

După ce stabilește, în articolul 24, că legile sunt adoptate de Parlament, Constituția delimitează, prin articolul 34, sfera competenței legislative a acestuia, dincolo de care Parlamentul nu poate merge, deoarece acolo se află sfera puterii de reglementare ce aparține președintelui și guvernului. Acest articol 34 definește domeniile de reglementare legislativă detaliată (drepturile civile și garanțiile fundamentale, alegerile pentru Camerele Parlamentului și organele reprezentative ale autonomiei locale etc.), precum și cele în privința cărora legea stabilește doar principiile de bază, precizarea acestora fiind realizată de Guvern) - apărare, educație, proprietate etc. Parlamentul adoptă bugetul. Legile financiare stabilesc veniturile și cheltuielile statului.

Parlamentul autorizează ratificarea sau aprobarea anumitor categorii de tratate internaționale - tratate de pace, tratate comerciale, tratate sau acorduri referitoare la organizații internaționale, tratate care grevează finanțele publice, tratate care modifică dispozițiile legale privind statutul persoanelor și tratate care prevăd cedarea, schimbul sau anexarea de teritorii cu consimțământul populației interesate.

Controlul politic, o atribuție a legislativului, este exercitată în Franța sub două forme:

Prima formă implică controlul fără responsabilitatea guvernului prin adresarea de întrebări orale sau scrise de către orice deputat sau senator unui membru al guvernului sau guvernului în ansamblu. Prim-ministrul sau ministrul dă răspunsul oral sau scris corespunzător;

A doua formă de control se referă la responsabilitatea politică a guvernului. Pentru a efectua un astfel de control, pot fi instituite comisii de anchetă și de control, care colectează informații relevante și le raportează în cadrul ședinței Camerei (articolul 51). Rezultatele discuțiilor pot conduce la problema responsabilității guvernului. Adunarea Națională poate adopta o rezoluție de cenzură împotriva guvernului (articolul 49).

În domeniul politicii externe, al apărării și securității, Parlamentul autorizează declarația de război (articolul 35), prelungirea stării de asediu peste 12 zile, articolul 36 alineatul (2).

În domeniul activității judiciare, Parlamentul are dreptul de amnistie. De asemenea, acesta înființează organe judiciare care să judece acuzațiile împotriva înalților funcționari și poate judeca Președintele Republicii pentru înaltă trădare conform articolului 68 din Constituție, în această situație Președintele Adunării Naționale prezidează Înalta Curte.

2.2.4. Reglementarea constituțională a Guvernului

În Constituție, secțiunea privind guvernul urmează imediat după secțiunea privind președintele, ceea ce, în sine, atestă importanța acordată acestei instituții de către redactorii Legii fundamentale. Trebuie remarcat faptul că, atunci când Constituția menționează Consiliul de Miniștri, aceasta înseamnă că acest organism a luat decizia sub președinția președintelui. Prim-ministrul poate prezida Consiliul de Miniștri numai cu autorizarea specială a președintelui și pe o anumită ordine de zi. Actele Consiliului de Miniștri, ordonanțele și decretele sunt semnate de președinte. În conformitate cu articolul 20 alineatele (1) și (2) din Constituție, Guvernul stabilește și pune în aplicare politica națiunii, dispune de administrație și de forțele armate. În conformitate cu articolul 36 alineatul (1) din Constituție, starea de asediu poate fi declarată prin decret adoptat în Consiliul de Miniștri.

Articolul 13 alineatul (3) din Constituție prevede că consilierii de stat (adică membrii Consiliului de Stat), ambasadorii extraordinari și trimișii, consilierii superiori ai Curții de Conturi, prefectii, reprezentanții guvernului în teritoriile de peste mări, generalii, rectorii academiilor și directorii departamentelor centrale sunt numiți de Consiliul de Miniștri.

Guvernul adoptă acte în sfera puterii de reglementare, adică în afara competenței legislative a Parlamentului (articolul 37 din Constituție). În același timp, în conformitate cu articolul 38, Guvernul, în vederea punerii în aplicare a programului său, poate solicita Parlamentului permisiunea de a desfășura, pentru o perioadă limitată de timp, prin intermediul ordonanțelor, activități care în mod normal intră în sfera legii. Aceste ordonanțe sunt adoptate în Consiliul de Miniștri, după examinarea de către Consiliul de Stat, și intră în vigoare la data publicării, dar își pierd forța dacă proiectele de lege pentru aprobarea lor nu sunt prezentate Parlamentului înainte de expirarea termenului prevăzut de legea privind delegarea competențelor legislative. După expirarea perioadei de delegare, reglementarea subiectelor de competență legislativă prevăzute în ordonanțe poate fi realizată numai prin lege.

După cum s-a menționat deja, șeful Guvernului este numit de Președinte, iar la propunerea acestuia, Președintele numește ceilalți membri ai Guvernului. La numirea Prim-ministrului, Președintele ia în considerare echilibrul forțelor politice din Adunarea Națională, a căror încredere este necesară pentru activitatea guvernului.

În conformitate cu articolul 23 din Constituție, funcțiile de membru al Guvernului sunt incompatibile cu exercitarea unui mandat parlamentar, cu orice funcție profesională de reprezentare la nivel național, cu orice funcție publică sau cu orice activitate profesională. În cazul în care un parlamentar devine ministru, mandatul său este transferat temporar deputatului ales împreună cu acesta, care restituie mandatul titularului său inițial în cazul în care acesta încetează să mai fie

ministru. Cu toate acestea, un membru al Guvernului poate păstra mandatele de consilier regional, general sau comunal sau de primar. De exemplu, în calitate de Prim-ministru, Alain Juppé a păstrat funcția de primar al orașului Bordeaux, deși este foarte greu de imaginat cum ambele funcții ar putea fi combinate în mod realist.

După formarea Guvernului, Prim-ministrul supune aprobării Adunării Naționale (partea 1, articolul 49 din Constituție) programul Guvernului sau declarația sa politică generală, ridicând o chestiune de încredere. De asemenea, acesta poate cere Senatului să aprobe declarația politică generală (partea 4 din articolul 49), însă decizia Senatului nu are consecințe juridice, având o semnificație pur politică.

Prim-ministrul este personajul-cheie al Guvernului. În conformitate cu articolul 21 din Constituție, acesta conduce activitățile Guvernului, este responsabil pentru apărarea națională, aplică legile, exercită competențe de reglementare și face numiri în funcții civile și militare. El poate delega o parte din competențele sale miniștrilor. El îl înlocuiește pe Președinte atunci când este necesar. Decretele Prim-ministrului sunt contrasemnate, după caz, de miniștrii competenți.

Atribuțiile Prim-ministrului în raport cu Parlamentul sunt foarte importante, Constituția permițându-i să le exercite personal sau în cooperare cu președintele. Astfel, Prim-ministrul poate propune Președintelui convocarea Parlamentului atunci când acesta nu este în sesiune. Are drept de inițiativă legislativă (articolul 39) și poate participa la lucrările Camerelor Parlamentului și ale comisiilor. El are dreptul de a solicita Consiliului Constituțional controlul constituționalității unei legi sau o decizie privind separarea puterii legislative de cea de reglementare (articolul 41).

2.2.5. Controlului Parlamentului asupra Guvernului

Constituția prevede răspunderea politică a Guvernului în fața Adunării Naționale în articolul 49 alineatele (2) și (3) și articolul 50 din Constituție. Aceasta se realizează prin adoptarea unei moțiuni de cenzură de către Adunarea Națională.

O **moțiune de cenzură** este un vot de neîncredere în guvern la inițiativa Adunării Naționale. Aceasta trebuie să fie semnată de cel puțin 1/10 din numărul total de deputați și este votată la 48 de ore de la introducerea sa. Numai voturile exprimate în favoarea moțiunii sunt numărate, iar pentru adoptarea acesteia este necesară majoritatea absolută a Adunării Naționale.

Prim-ministrul ridică o chestiune de încredere în fața Adunării Naționale după discuții în cadrul Consiliului de Miniștri, nu numai în legătură cu programul său sau cu declarația de după formarea sa, ci și în legătură cu votul asupra unui anumit proiect.

Parlamentul francez este foarte constrâns în utilizarea ambelor instituții care realizează responsabilitatea guvernului. Problema încrederii este o sabie cu două tăișuri, deoarece atât guvernul, cât și Adunarea Națională ar putea fi scoase din funcțiune printr-un vot negativ. Prin urmare, odată format, Guvernul decide dacă să își prezinte programul sau declarația Adunării Naționale. Atunci când chestiunea încrederii este ridicată în legătură cu un proiect de lege, este vorba de o presiune deschisă, deoarece dacă se adoptă o moțiune de cenzură, Președintele poate dizolva Adunarea Națională.

În afară de formele de control asupra Guvernului menționate mai sus, care pot determina demisia Guvernului, parlamentarii dispun de alte mijloace care, cu toate acestea, nu pot determina demiterea Guvernului sau a miniștrilor. Acestea sunt întrebările, care sunt mai degrabă ocazii de informare decât de control. Acestea pot fi scrise, la care Guvernul trebuie să răspundă, de regulă, în termen de o lună; răspunsul este publicat în Jurnalul Oficial. Numărul acestor întrebări este foarte mare: aproximativ 13 000 pe an; în a patra republică, media a fost de 4 000.

2.2.6. Controlul de constituționalitate, potrivit Constituției franceze

O altă instituție importantă stipulată în Constituție este cea a Controlului Constituțional din Franța, exercitat de Consiliul Constituțional. Statutul acestui organism este reglementat de

Constituție și de Ordonanța din 7 noiembrie 1958. Funcțiile și competențele sale sunt definite la articolele 58-62 din Constituție.

Consiliul Constituțional are funcția de control preliminar obligatoriu al constituționalității legilor organice și a regulamentelor Camerelor Parlamentului, precum și de control al constituționalității legilor ordinare. O dispoziție declarată neconstituțională nu poate fi promulgată.

În cazul în care o dispoziție a unei legi declarate neconstituționale este inseparabilă de lege, o astfel de lege nu poate fi promulgată. În caz contrar, Președintele poate fie să promulge legea fără dispoziția în cauză, fie să solicite camerelor să dezbată din nou legea.

Consiliul Constituțional monitorizează corectitudinea alegerii Președintelui Republicii, examinează contestațiile și anunță rezultatele alegerilor. De asemenea, acesta soluționează litigiile privind corectitudinea alegerii deputaților și senatorilor, supraveghează corectitudinea referendumului și anunță rezultatele acestuia. Astfel, Consiliul Constituțional îndeplinește funcțiile unei instanțe electorale și, în cazul alegerilor prezidențiale și al referendumurilor, și anumite funcții ale unui organism electoral central.

Deciziile Consiliului Constituțional nu sunt supuse niciunei căi de atac. Acestea sunt obligatorii pentru autoritățile publice și pentru toate organismele administrative și judiciare.

Consiliul Constituțional, în conformitate cu articolele 56 și 57 din Constituție, este format din nouă membri, al căror mandat durează nouă ani și nu este reînnoibil. Trei membri sunt numiți de Președintele Republicii, de Președintele Adunării Naționale și de Președintele Senatului. Foștii președinți ai Republicii sunt membri de drept și pe viață ai Consiliului Constituțional.

3. Concluzii

Așa cum rezultă din cele mai sus prezentate, contextul social, politic, istoric al anilor 1946-1957 a marcat profund adoptarea unei Constituții care a avut menirea să consolideze statul francez prin separarea puterilor în stat și instaurarea unui regim nou de tip semi-prezidențial.

Procedura de redactare și adoptare a fost realizată prin Legea Constituțională din 3 iunie 1958, elaborarea și ediția finală a textului a fost încredințată Guvernului, care a primit un mandat în acest sens și era responsabil în fața parlamentului, iar în cadrul cabinetului de guvernare s-au format organe consultative (inclusiv Comitetul Consultativ Constituțional, format în principal din parlamentari). Proiectul de Constituție a fost apoi supus unui referendum. Redactorii Constituției s-au adunat în jurul lui de Gaulle și al ideii de putere prezidențială puternică. Ideea documentului a fost propusă spre aprobare de Charles de Gaulle și M. Debré cu ajutorul juriștilor¹⁶¹⁷.

Constituția Franceză a consacrat clar atribuțiile legislativului și cele ale executivului prezidat la momentul adoptării de Președintele de Gaulle, precum și Controlul Constituționalității. Revizuirea Legii fundamentale ulterior adoptării a fost indispensabilă în cadrul societății franceze, deoarece aceasta continuă să progreseze în permanență.

Astfel, atunci când a fost adoptată Legea fundamentală, a avut loc o alianță a tuturor ramurilor guvernamentale și a poporului. Constituția Franței, care a instituit a V-a Republică, a fost aprobată cu o majoritate covârșitoare într-un referendum organizat la 28 septembrie 1958 și a intrat în vigoare la 4 octombrie 1958. Ea a consolidat un model unic de formă de guvernământ semiprezidențială, care nu numai că s-a dovedit a fi eficientă și durabilă, dar a servit și ca exemplu pentru alte țări, precum Italia, Portugalia, Turcia, Pakistan, Finlanda, Polonia, Cehia, Bulgaria, Rusia, România, Serbia, Lituania, Estonia etc. Legislativul și executivul statului francez reprezintă un model democratic de colaborare a celor două puteri sub Controlul Constituțional instituit de Legea supremă și pentru alte state în curs de democratizare.

¹⁶¹⁷ Jacquet J.-P. *Drept constituțional și instituții politice*, 2002. Paris, p. 35.

Am constatat că stabilirea sistemului politic al Republicii a V-a a fost însoțită, de aprobarea unui „nou model republican” ce a reprezentat o adevărată ruptură față de vechiul model parlamentar care a existat în Franța de la începutul celei de-a Treia Republici până la sfârșitul celei de-a Patra Republici. În acest sens, gaullismul a acționat ca subiect al unor mari transformări instituționale și constituționale. Spre deosebire de Republica a Treia, al cărei fundament ideologic s-a bazat pe ideile filozofice ale Iluminismului și ale Revoluției Franceze, constituționalismul Republicii a V-a a luat naștere în contextul epopeii gaulliste a Eliberării Franței după cel de-al Doilea Război Mondial și în urma a numeroase crize politice, economice, sociale și externe ale statului francez în perioada anilor 1945-1958.

Referințe

- Jacquet J.-P. Drept constituțional și instituții politice, 2002. Paris, p. 35;
- Gicquel, J., Droit constitutionnel et institutions politiques. Montchrestien, 1999, p.27-30;
- Flory T. Le mouvement regionaliste francais. Paris, 1966. p. 3-8;
- Dayries J.-J., Dayries M., La régionalisation. Paris, 1986. p. 9-13;
- Jules, Michelet, *Istoria Franței, prefață și tabel cronologic de Marin Bucur, Biblioteca pentru toți*, Editura Minerva, București, 1973;
- Chominot, M., *Le “film” de la guerre d’Algérie dans l’hebdomadaire illustré Paris Match (noiembrie 1954 - iulie 1956)*;
- Constituția din 4 octombrie 1958;
- Constituția din 14 octombrie 1946;
- <https://www.elysee.fr/en/french-presidency/the-bayeux-speech-1946>;
- <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000315840>.

TRAFICUL DE PERSOANE – FORMĂ GRAVĂ DE ÎNCĂLCARE A DEMNITĂȚII UMANE ȘI A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Alecsandra Georgiana MĂCĂILĂ*
Yasmina RUSU

Abstract

Subiectul cercetării noastre reprezintă una dintre cele mai nefaste manifestări ale interacțiunilor umane, în care persoane vulnerabile sunt folosite, împotriva voinței lor, de persoane care dețin o poziție de forță, o poziție dominantă și intimidantă, pentru a obține profituri. Traficul de persoane generează încălcări grave ale drepturilor persoanelor exploatate, afectându-le demnitatea și lăsându-le traume psihice și afective de neșters. Acest flagel afectează statele din întreaga lume, fiind un fenomen complex și foarte dificil de combătut, ca manifestare brutală a criminalității organizate. Lucrarea de față analizează - din perspectiva drepturilor fundamentale ale omului și a valorilor general recunoscute la nivel european și internațional și preluate de Constituția României - aspectele fundamentale ale traficului de ființe umane, consecințele acestuia, cadrul legal existent și metodele de prevenire.

Keywords: trafic de ființe umane, demnitate umană, libertate, drepturi fundamentale, protecția victimelor

1. Introducere

Traficul de ființe umane este una dintre cele mai grave încălcări ale drepturilor omului, care afectează milioane de persoane la nivel global, în special femeii și copiii, având consecințe devastatoare atât pentru victime, cât și pentru societate, în ansamblu. Implicațiile profunde ale fenomenului sunt resimțite de la nivel individual, asupra victimelor și persoanelor apropiate acestora, și până la nivelul statelor și relațiilor dintre acestea.¹⁶¹⁸ Această problemă este insuficient discutată și cu atât mai puțin înțeleasă, astfel încât oamenii să fie conștienți de pericolele uriașe pe care acest fenomen infracțional le creează. Se pare că traficul de persoane reprezintă o adevărată industrie de miliarde de dolari pe plan internațional, fiind a doua ca profitabilitate după traficul de droguri.¹⁶¹⁹

* Studente, Facultatea de Drept, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: macailaalecsandra@yahoo.com, yasminarusu9@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Valentina Bărbățeanu (email: valentina_barbateanu@yahoo.com) și lector univ. dr. Andrei Muraru (email andrei.muraru@univnt.ro).

¹⁶¹⁸ Strategia națională împotriva traficului de persoane pentru perioada 2024 – 2028, elaborată la nivelul Agenției Naționale Împotriva Traficului de Persoane și al Ministerului Afacerilor Interne, disponibilă la chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://anip.mai.gov.ro/ro/docs/Despre%20Noi/Anexe/Strategia%20Nationala%20Impotriva%20Traficului%20de%20Persoane%202024-2028%20RO.pdf

¹⁶¹⁹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Trafic_de_persoane

Cele mai multe dintre victime sunt exploatate în scopuri sexuale, dar există și alte modalități, la fel de traumatizante pentru victime, și anume supunerea la muncă forțată, caz în care victimele provin în special din țări în curs de dezvoltare și sunt forțate să presteze munci grele sau sunt ținute în forme de servitute domestică. Mai există, de asemenea, problema donării ilegale de organe, când victimele primesc compensații reduse sau deloc și se confruntă cu riscuri de sănătate majore.¹⁶²⁰

În fiecare an, în UE sunt înregistrate peste 7.000 de victime ale traficului de persoane, însă cifra reală este probabil mult mai mare, deoarece multe victime rămân nedeclarate¹⁶²¹.

De altfel, la nivelul Uniunii Europene, s-a ajuns la concluzia că autoritățile din statele membre trebuie să coopereze pentru a consolida lupta împotriva traficului de persoane, fiind esențială cooperarea transfrontalieră strânsă, inclusiv prin schimbul de informații și de bune practici, precum și existența unui dialog permanent și deschis între organele polițienești, judiciare și financiare ale statelor membre.¹⁶²²

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Valori constituționale nesocotite prin traficul de ființe umane

Afectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului contravine flagrant ideii de stat de drept, având în vedere că sunt esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate de Constituție și legi¹⁶²³. În sublinierea importanței drepturilor fundamentale, s-a spus că acestea „sunt nu numai o realitate, ci și finalitatea întregii activități umane, bineînțeles a aceleia democratice. De aceea este profundă constatarea des întâlnită în sensul căreia drepturile omului nu sunt nici o nouă morală, nici o religie laică, ele sunt mai mult decât o limbă comună tuturor oamenilor”.¹⁶²⁴

Libertatea individuală, afectată prin privarea în mod ilegal de libertate a celor supuși traficului de persoane, integritatea fizică și psihică afectate prin violență de toate tipurile, loviri, bruscări, dureri aduse persoanei ce face obiectul traficului de persoane, viața intimă, libertatea de a dispune de propriul corp care sunt distruse în cazul în care traficul de persoane se realizează în scopul exploatarei sexuale, dreptul la muncă și libertatea de a-ți alege profesia și locul de muncă care sunt afectate în cazul supunerii la muncă forțată a persoanelor traficate, precum și însăși demnitatea umană, ca valoare supremă garantată de Legea fundamentală, toate sunt grav periclitate în cazul traficului de persoane.

Acest fenomen infracțional are trei elemente caracteristice: recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane; amenințarea cu folosirea forței sau diferite forme de constrângere care nu implică violența, precum fraudă sau înșelăciunea; exploatarea, în special pentru munca forțată în construcții, agricultură și sectorul casnic, dar și pentru cerșit, prostituție și diverse forme de exploatare sexuală.

¹⁶²⁰ <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20230921STO05705/traficul-de-fiinte-umane-lupta-ue-impotriva-exploatarii>

¹⁶²¹ *Ibidem*

¹⁶²² Paragraful (5) din Preambulul Directiva 2011/36/EU a Parlamentului European și a Consiliului din 5 aprilie 2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32011L0036>

¹⁶²³ Ioan Muraru, Andrei Muraru, Valentina Bărbățeanu, Dumitru Big, „Drept constituțional și instituții politice. Caiet de seminar”, Ediția a 2-a, Editura C.H.Beck, București, 2024, p.115.

¹⁶²⁴ Ioan Muraru, Elena-Simina Tănăsescu, „Drept constituțional și instituții politice”, Ediția a 16-a, Editura C.H.Beck, București, 2023, pct.386.

Anual, în lume circa 600.000 – 820.000 de persoane sunt traficate peste granița de stat, aici nefiind incluse și cele care sunt traficate în interiorul statelor, număr care poate atinge cifre de milioane. Circa 70% din numărul persoanelor traficate, sunt femeii și fetele, care în mare majoritate sunt impuse să practice prostituția. Totuși, deși majoritatea victimelor sunt femeii și fetele, și numărul bărbaților este în creștere, în special în ceea ce privește munca forțată

Aproximativ 50% din numărul persoanelor traficate, sunt minori, care sunt exploatați sexual, muncă silită sau le sunt preluate organele.¹⁶²⁵

2.2. Cadrul normativ prin care se protejează drepturile omului de încălcarea prin traficul de ființe umane

Având în vedere importanța mai sus arătată a drepturilor care pot fi grav afectate sau chiar anihilate prin traficul de persoane, acesta a fost incriminat ca infracțiune atât în legislația internațională, cât și în cea internă, națională.

Astfel, încă din anul 1953, când în cadrul Consiliului Europei a fost adoptată Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale¹⁶²⁶, cunoscută și sub denumirea de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, s-a prevăzut în art.4 din aceasta, *Interzicerea sclaviei și a muncii forțate*, în care se statuează că nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire și nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie. Deși lipsește din convenția menționată o referire expresă la traficul de persoane, nu trebuie pierdut din vedere că aceasta este un instrument viu care trebuie interpretat în lumina condițiilor actuale. Standardele din ce în ce mai înalte cerute în domeniul protecției drepturilor omului și a libertăților fundamentale necesită, în mod inevitabil, o mai mare fermitate în aprecierea încălcărilor drepturilor fundamentale ale [societăților] democratice ființele umane ca fenomen global a crescut semnificativ în ultimii ani¹⁶²⁷.

Apoi, la nivelul Uniunii Europene, potrivit Directivei 2011/36/EU a Parlamentului European și a Consiliului din 5 aprilie 2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia¹⁶²⁸, traficul de persoane constă în „Recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, inclusiv schimbul sau transferul de control asupra persoanelor în cauză, efectuate sub amenințare sau prin uz de forță sau prin alte forme de constrângere, prin răpire, prin fraudă, prin înșelăciune, prin abuz de putere sau profitând de starea de vulnerabilitate sau prin oferirea sau primirea de bani sau de alte foloase pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra alteia, în vederea exploatării.”

În România, prin noul Cod penal intrat în vigoare în anul 2014, incriminează la art. 210 - Traficul de persoane, art. 211 - Traficul de minori, art. 212 - Supunerea la muncă forțată sau obligatorie, art. 213 - Proxenetismul, art. 214 - Exploatarea cerșetoriei, art. 215 - Folosirea unui minor în scop de cerșetorie, art. 216 - Folosirea serviciilor unei persoane exploatare.

În plus, mai există o serie de acte normative naționale în domeniul traficului de persoane: Legea nr.678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane, Legea nr.248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate, Hotărârea Guvernului nr. 88/2023 pentru aprobarea Mecanismului național de identificare și referire a victimelor traficului de persoane; Hotărârea Guvernului nr.1238/2007 pentru aprobarea Standardelor naționale specifice pentru serviciile specializate de asistență și protecție a victimelor traficului de persoane.

¹⁶²⁵ <https://www.mfa.gov.md/ro/content/traficul-de-fiinte-umane>

¹⁶²⁶ Ratificată de România prin Legea nr.30/1994.

¹⁶²⁷ European Court of Human Rights, „Factsheet - Trafficking in human beings”, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Trafficking_ENG

¹⁶²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32011L0036>

De asemenea, a fost elaborată și o Strategie națională împotriva traficului de persoane pentru perioada 2024 – 2028¹⁶²⁹.

2.3. Tipuri de trafic de persoane

2.3.1. Traficul de copii

Traficul de copii presupune recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea de copii în scopul exploatării. În multe cazuri, aceștia sunt exploatați sexual, inclusiv prin forțarea lor la prostituție sau alte forme de activitate sexuală, precum pornografia infantilă. Exploatarea copiilor poate implica, de asemenea, sclavie sau practici similare sclaviei, servitute sau folosirea copiilor pentru trafic de organe, adopții ilegale, căsătorie timpurie, recrutare în forțe militare (copii-soldați) sau cerșit.

2.3.2. Exploatare sexuală

Organizația Internațională a Muncii susține că munca forțată din industria sexuală afectează 4,5 milioane de oameni din întreaga lume¹⁶³⁰. Majoritatea victimelor se află în situații coercitive sau abuzive din care evadarea este atât dificilă, cât și periculoasă.

2.3.3. Trafic de forță de muncă

Traficul de muncă este mișcarea persoanelor în scopul muncii forțate și al prestării serviciilor. Acesta se întâmplă cel mai adesea în domeniul muncii casnice, agriculturii, construcțiilor, fabricațiilor și divertismentului; iar muncitorii migranți și indigenii riscă în mod special să devină victime.

Muncă forțată sau obligatorie înseamnă orice muncă sau serviciu pretins unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare și pentru care numitul individ nu s-a oferit de bunăvoie. Prin muncă forțată se desemnează deseori noțiunea de „sclavie modernă”. Întrucât sclavia tradițională presupune posedarea unui sclav de către o altă persoană, munca forțată indică numai exercitarea constrângerii și limitarea libertății persoanei. Astfel, sclavia este o formă a muncii forțate, dar nu unica. Există multe categorii de muncă forțată - de la sclavie și până la servitute¹⁶³¹.

Astfel, un exemplu de muncă forțată ar fi constrângerea prin datorie, care este o situație care apare atunci când o persoană oferă un împrumut unei altei persoane și folosește serviciile sau munca acesteia din urmă sau a altor persoane asupra cărora debitorul deține control, în vederea rambursării datoriei. Atunci când munca prestată este evaluată rezonabil, dar datoria nu este lichidată, situația se transformă în constrângere prin datorie.

În alte situații, victimelor le sunt promise locuri de muncă avantajoase în străinătate. Ulterior, odată ajunși la locul de destinație, adeseori pe contul traficantilor, acestea descoperă că sunt “îndatorate” traficantilor și prin urmare obligate să muncească pe gratis sau pentru un salariu derizoriu. Femeile și fetele sunt adesea recrutate ca să lucreze în sectorul serviciilor sau domeniul hotelier, dar sfârșesc prin a se prostitua, forțate de teamă, “datorii”, dependența de droguri sau violență.

Munca forțată este o încălcare gravă a drepturilor omului, care afectează 27,6 milioane de bărbați, femei și copii din toate țările și toate sectoarele economice. Apariția acesteia este determinată de sărăcie, discriminare și lipsă de protecție socială. Organizația Internațională a Muncii

¹⁶²⁹ chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://anitp.mai.gov.ro/docs/Despre%20Noi/Anexe/Strategia%20Nationala%20Impotriva%20Traficului%20de%20Persoane%202024-2028%20RO.pdf

¹⁶³⁰ https://ro.wikipedia.org/wiki/Trafic_de_persoane

¹⁶³¹ <https://prorefugiu.org/wp-content/uploads/2011/07/Traficul-de-fiinte-umane-in-scopul-muncii-fortate.pdf>

are în centrul atenției această problemă, încercând să promoveze principiile și drepturile fundamentale referitoare la muncă și protecția celor care prestează munca.¹⁶³²

2.3.4. Traficul de organe

O formă particulară a traficului de persoane o reprezintă traficul de organe. Numărul mare al pacienților care au nevoie de transplanturi a dus la dezvoltarea pieței negre și la creșterea traficului cu organe umane. În anumite cazuri, pacienții disperați, hotărâsc să se deplaseze în țări ca India, Pakistan sau China, pentru a trata direct cu traficanții de organe. România este, din păcate, un stat furnizor și punct de tranzit în traficul de organe. Israel, Turcia și Africa de Sud sunt destinațiile principale ale organelor din România. La nivel global, în pofida semnării Declarației de la Istanbul (2008) cu privire la traficul de organe și turismul de transplant¹⁶³³, traficul de organe nu dă semne de regres, dezvoltându-se datorită țărilor din Asia, America Centrală și a Europei de Est, unde grupuri defavorizate ale societății, sunt exploatate pentru obținerea de beneficii financiare.

2.4. Forme de abuz exercitate de către traficanți și metode folosite de aceștia pentru recrutarea potențialelor victimelor

Printre formele de abuz exercitate de traficanți se numără¹⁶³⁴: confiscarea actelor de identitate astfel încât migranții să nu aibă posibilitatea de a călători înapoi, amenințarea cu denunțarea la autoritățile țării de destinație, amenințarea cu aplicarea violenței fizice, amenințarea cu aplicarea violenței asupra membrilor familiei migrantului, izolare socială, închiderea într-un anumit spațiu, servitute, reținerea salariului sau reducerea excesivă a salariului.

Pentru a atrage persoanele în situație de trafic, traficanții utilizează un număr de metode:

- Prin forță, constrângere, complicitate și ignoranță

Recrutorii pot atrage victimele, promițându-le locuri de muncă bine remunerate în statele de destinație. De asemenea, aceștia pot face uz de violență și constrângere. Unele victime sunt răpite, dar în cele mai multe cazuri, la etapa recrutării, există o anumită înțelegere între traficanți și potențiala victimă.

- Prin recrutare voluntară a victimelor care nu suspectează consecințele

Atrași de promisiunea unei vieți mai bune, mulți migranți pleacă voluntar cu recrutorii, unii chiar căutându-i, dornici fiind să le plătească taxele solicitate și acceptând să se îndatoreze față de recrutor, astfel riscând să devină într-o situație de servitute, în care datoriile sunt de cele mai dese ori sporite de câteva ori.

- Prostituție și trafic

Femeile care lucrează în industria sexuală a țării de origine sunt supuse unui risc sporit de a deveni traficante. Aceasta are loc deoarece proxeneții sunt, în mare parte, membri ai rețelelor criminale, iar femeile au fost deja traficate în țara sa, vândute sau re-vandute etc.

- Documente false

Migranții ar putea primi acte false – pașapoarte și vize, contracte de muncă, certifi cate de căsătorie etc.

- Prin aplicarea anumitor proceduri

¹⁶³² <https://www.ilo.org/topics-and-sectors/forced-labour-modern-slavery-and-trafficking-persons>

¹⁶³³ chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.declarationofistanbul.org/images/Policy_Documents/2018_Ed_Do/2018ed_Translations/Romanian%202018%20Edition%20of%20the%20Declaration%20of%20Istanbul_Final.pdf

¹⁶³⁴ International Labour Office „Traficul de ființe umane în scopul exploatării economice. Manual pentru traininguri” disponibil la chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/instructionalmaterial/wcms_088507.pdf

Înainte de plecare, traficanții ar putea să-i oblige pe migranți și familiile lor să plătească integral sau în parte cheltuielile de călătorie, în bani cash sau sub alte forme. Traficantii, la fel, le-ar putea impune migranților condiții clare, precum:

- aaaa. Să accepte tutela oferită de către un reprezentant al rețelei criminale în țara de destinație.
- bbbb. Angajarea obligatorie în țara de destinație în condițiile dictate de către traficant.
- cccc. Angajarea în sectoarele selectate de către traficantii, fără a avea dreptul de a depune plângere.
- dddd. Un „jurământ al tăcerii” care, dacă nu este respectat, va genera arestarea migrantului de către poliție și deportarea lui.

2.5. Combaterea traficului de persoane

Comisia Europeană a prezentat o nouă strategie de combatere a traficului de persoane axată pe prevenirea infraționalității, aducerea traficantilor în fața legii, protejarea victimelor și consolidarea capacității lor de acțiune.

Vicepreședintele pentru promovarea modului nostru de viață european, Margaritis Schinas, a declarat: „Combaterea traficului de persoane face parte din eforturile noastre de construire a unei Europe care protejează. Traficanții profită de vulnerabilitatea oamenilor. Prin strategia de astăzi, adoptăm o abordare tridimensională, utilizând în paralele legislația, politicile și sprijinul operațional și finanțarea pentru a reduce cererea, a destrăma activitățile infraționale și a consolida capacitatea de acțiune a victimelor acestei infrațiuni abominabile.”

Comisarul pentru afaceri interne, Ylva Johansson, a declarat: „Deși traficul de persoane este o infrațiune care nu ar trebui să se regăsească în societățile noastre, aceasta continuă să facă victime, cu precădere în rândul femeilor și al copiilor, care sunt traficați în special în scopuri sexuale. Avem datoria să protejăm victimele și să îi aducem în fața legii pe făptași, pe cei care tratează oamenii ca pe o marfă. Vom analiza prevederile legislative în vigoare pentru a vedea dacă mai sunt adecvate și vom lua în considerare posibilitatea de a incrimina folosirea de servicii obținute prin exploatarea victimelor traficului.”

Strategia pornește de la cadrul legal și de politică cuprinzător instituit la nivelul UE pentru a aborda traficul de persoane, bazat pe Directiva UE privind combaterea traficului de persoane. Comisia va continua să sprijine statele membre în punerea în aplicare a directivei și, dacă este necesar, va propune revizuirea acesteia pentru a se asigura că este adecvată scopului. Coordonatorul UE pentru combaterea traficului de persoane va continua să joace un rol-cheie în punerea în aplicare a acestei strategii.

Traficul de persoane poate fi prevenit prin informarea și educarea oamenilor despre riscuri, verificarea ofertelor de muncă și a agențiilor de recrutare, implicarea autorităților și a organizațiilor internațional, sprijinirea victimelor pentru a-și reconstrui viața.

2.6. Obligația statelor de a proteja victimele traficului de persoane, prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului

În cauza *Rantsev v. Cyprus și Russia* din 7 January 2010, Curtea a concluzionat¹⁶³⁵ că a existat o încălcare de către Cipru a obligațiilor sale pozitive care decurg din articolul 4 din Convenție din două puncte de vedere: în primul rând, eșecul de a institui un cadru juridic și administrativ adecvat pentru combaterea traficului ca urmare a regimului existent de vize de artist și, în al doilea rând, eșecul poliției de a lua măsuri operaționale pentru a proteja fiica reclamantului de trafic, în

¹⁶³⁵ [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:\[%22003-2981696-3287868%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-2981696-3287868%22]})

ciuda circumstanțelor care au dat naștere unei suspiciuni credibile că ea ar fi putut fi o victimă a traficului. Curtea a considerat că a existat, de asemenea, o încălcare a articolului 4 din Convenție de către Rusia din cauza eșecului acesteia de a investiga cum și unde a fost recrutată fiica reclamantei și, în special, de a lua măsuri pentru identificarea celor implicați în recrutarea acesteia sau metodele de recrutare utilizate. Curtea a mai reținut că a existat o încălcare de către Cipru a articolului 2 (dreptul la viață) din Convenție, ca urmare a eșecului autorităților cipriote de a investiga în mod eficient moartea fiicei reclamantului.

În cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei* din 30 martie 2017, reclamantii – 42 de cetățeni din Bangladesh – au fost recrutați în Atena și în alte părți ale Greciei între sfârșitul anului 2012 și începutul anului 2013, fără permis de muncă grecesc, pentru a lucra la principala fermă de căpșuni din Manolada. Angajatorii lor nu au plătit salariile solicitanților și i-au obligat să lucreze în condiții fizice dificile sub supravegherea gardienilor înarmați. Reclamantii au susținut că au fost supuși muncii forțate sau obligatorii. Ei au mai susținut că statul are obligația de a preveni supunerea acestora la trafic de persoane, de a adopta măsuri preventive în acest scop și de a pedepsi angajatorii. Curtea a reținut că a existat o încălcare a articolului 4 § 2 (interzicerea muncii forțate) din Convenție, constatând că reclamantii nu au primit protecție efectivă din partea statului elen. Curtea a reținut, în special, că situația reclamantilor era una a traficului de persoane și a muncii forțate și a precizat că exploatarea prin muncă este un aspect al traficului de ființe umane. De asemenea, Curtea a constatat că statul nu și-a îndeplinit obligațiile de a preveni situația traficului de persoane, de a proteja victimele, de a efectua o anchetă eficientă asupra infracțiunilor săvârșite și de a pedepsi pe cei responsabili de trafic.

În cauza *T.V. împotriva Spaniei* din 10 octombrie 2024, Curtea a avut de examinat¹⁶³⁶ cazul unei victime a traficului de persoane din Nigeria în Spania. Reclamanta a susținut că autoritățile spaniole nu au investigat, urmărit penal și pedepsit pe cei responsabili pentru supunerea ei la trafic de persoane și exploatare sexuală între 2003 și 2007. Ea reușise să scape de traficanți și a depus plângerea penală în 2011. Curtea a reținut că a existat o încălcare a aspectului procedural al articolului 4 (interzicerea muncii forțate) din Convenție, întrucât ancheta autorităților spaniole a fost afectată de deficiențe și că aceste deficiențe au arătat o nerespectare flagrantă a obligației de a investiga acuzațiile grave de trafic de persoane, infracțiune cu consecințe devastatoare pentru victimele sale. Curtea a remarcat, în special, că nu au fost luate deloc măsuri în primii doi ani de anchetă; că anchetatorii nu au reușit să urmărească linii evidente de anchetă; și că deciziile de respingere provizorie a cazului ei în 2017 au fost superficiale și insuficient motivate.

3. Concluzii

Traficul de persoane este o problemă gravă care afectează milioane de oameni din întreaga lume. Acesta implică exploatarea oamenilor prin forță, fraudă sau constrângere. Oricine poate deveni o victimă, indiferent de vârstă, sex, rasă sau naționalitate. Victimele sunt exploatare în diverse moduri, inclusiv muncă forțată, exploatare sexuală, cerșetorie forțată și prelevare de organe. are loc în toate țările lumii, inclusiv în România. Guvernele, organizațiile neguvernamentale și societatea civilă trebuie să colaboreze pentru a combate această problemă. Printre consecințele traficului de persoane se numără efecte psihologice (traume, depresie, frică), probleme de sănătate, distrugerea familiilor și comunităților

Este important să fim conștienți de această problemă și să luăm măsuri pentru a proteja potențialele victime.

¹⁶³⁶ [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:\[%22003-8058572-11262463%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#{%22itemid%22:[%22003-8058572-11262463%22]})

Referințe

- https://ro.wikipedia.org/wiki/Trafic_de_persoane
-
- <https://mfa.gov.md/ro/content/traficul-de-fiinte-umane>
-
- <https://www.eliberare.com/2015/08/traficul-de-organe-cat-costa-un-rinichi-sanatos/>
- Directiva 2011/36/EU
- <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20230921STO05705/traficul-de-fiinte-umane-lupta-ue-impotriva-exploatarii>
- <https://prorefugiu.org/wp-content/uploads/2011/07/Traficul-de-fiinte-umane-in-scopul-muncii-fortate.pdf>
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_21_1663
- Strategia națională împotriva traficului de persoane pentru perioada 2024 – 2028, elaborată la nivelul Agenției Naționale Împotriva Traficului de Persoane și al Ministerului Afacerilor Interne
- www.europarl.europa.eu
- Ioan Muraru, Andrei Muraru, Valentina Bărbățeanu, Dumitru Big, „Drept constituțional și instituții politice. Caiet de seminar” , Ediția a 2-a, Editura C.H.Beck, București, 2024
- Ioan Muraru, Elena-Simina Tănăsescu, „Drept constituțional și instituții politice”, Ediția a 16-a, Editura C.H.Beck, București, 2023
- European Court of Human Rights, „Factsheet - Trafficking in human beings”
- www.eur-lex.europa.eu
- International Labour Organization www.ilo.org
- www.hudoc.echr.coe.int

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ȘI POSIBILUL SĂU IMPACT NEGATIV ASUPRA DREPTURILOR OMULUI

Mara Theodora RADU*

Abstract:

Inteligența artificială a evoluat considerabil în ultimele decenii într-o manieră greu de anticipat și care nu de puține ori influențează aspecte importante din viața oamenilor. Ceea ce ar trebui să reprezinte un sprijin și o modalitate de a ne ușura viața se dovedește pe zi ce trece un real pericol și o amenințare la drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Această lucrare își propune să analizeze modul în care inteligența artificială a transformat lumea în care trăim și cum revoluția digitală aduce zilnic provocări în ceea ce privește posibilitatea de exercitare a drepturilor fundamentale.

Apariția acestor sisteme a dus la necesitatea adoptării unui cadru legal care să reglementeze și să impună anumite limite. Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului european și al Consiliului din 13 iunie 2024 stabilește „norme armonizate privind IA pentru a încuraja dezvoltarea, utilizarea și adoptarea pe piața internă a IA și care să asigure, în același timp, un nivel ridicat de protecție a intereselor publice, cum ar fi sănătatea și siguranța, și protecția drepturilor fundamentale, inclusiv a democrației, a statului de drept și a mediului, astfel cum sunt recunoscute și protejate de dreptul Uniunii.”¹⁶³⁷

Fără existența unor garanții IA poate duce la discriminare, afectarea libertății de exprimare sau a protecției datelor cu caracter personal, iar acestea sunt doar câteva dintre pericolele ce pot apărea. Conștientizarea acestui lucru a dus la o preocupare tot mai mare și din partea ONU, care a făcut din reglementarea IA una din prioritățile organizației mondiale.

Astfel apar tot mai multe semne de întrebare. Vom putea controla aceste sisteme sau vor ajunge ele să ne controleze pe noi?

Keywords: *inteligența artificială, drepturile fundamentale, libertate*

1. Introducere

Evoluția tot mai rapidă a umanității a dus la apariția predominantă a inteligenței artificiale în viața oamenilor. Aspectele pozitive ale IA nu sunt de neglijat. Dacă în urmă cu treizeci de ani accesul la informație era limitat, astăzi orice lucru se află la doar un click distanță. Cu toate acestea, IA prezintă și numeroase riscuri. Aceste sisteme au ajuns să ne invadeze viața personală, să ne cunoască

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: mara_151092@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. dr. Valentina Bărbățeanu (valentina_barbateanu@yahoo.com) și lector univ. dr. Andrei Muraru (andrei.muraru@univnt.ro).

¹⁶³⁷ https://apti.ro/sites/default/files/Reglementarea%20IA_2.pdf

fiecare mișcare. Volumul de date stocat de aceste mașinării este infinit, punând în pericol dreptul la viața intimă și privată. Găsirea unui echilibru între nevoile de securitate și supraveghere și păstrarea drepturilor omului este o provocare complexă într-o eră aflată în plin proces de digitalizare. Securitatea și supravegherea cu ajutorul tehnologiilor, de către entități private sau guverne, ridică întrebări cu privire la dreptul omului de a fi liber¹⁶³⁸ de interferențe arbitrare în viața sa privată sau socială. Orice mișcare fie ea în mediul online, fie pe stradă, poate fi aflată prin intermediul IA. Mai mult, manipularea în mediul online a devenit un fenomen accentuat odată cu evoluția IA, care a ajuns, nu de puține ori, să prolifereze știri false sau să conducă la cenzură, la activități ce reprezintă amenințări la adresa dreptului fundamental al omului în ceea ce privește libertatea de exprimare.

2.1. IA și drepturile fundamentale - riscuri și preocupări la nivel european

În conformitate cu standardele internaționale consacrate în domeniul drepturilor omului – de exemplu, articolul 1 din Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO) și articolul 51 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – statele sunt obligate să garanteze drepturile și libertățile persoanelor. Pentru a se conforma în mod eficient, statele trebuie, printre altele, să instituie mecanisme eficace de monitorizare și de asigurare a respectării legii. Acest lucru este valabil și în ceea ce privește IA.

Uniunea Europeană a fost entitatea care a elaborat prima reglementare cu privire la inteligența artificială. Este vorba despre așa-numitul European Union's Artificial Intelligence Act, cunoscut sub denumirea de AIA. Acest Regulament a fost propus de Comisia Europeană pe data de 21 aprilie 2021, a fost adoptat de Parlamentul European la 13 martie 2024 și apoi aprobat în unanimitate de Consiliul UE pe data de 21 mai 2024.

Aplicarea AIA se va face etapizat, practic începând cu anul 2025, cu o aplicare generală abia de la jumătatea anului 2026. AIA creează un Consiliu European privind Inteligența Artificială, pentru a promova cooperarea națională și a asigura respectarea regulamentului. Obligațiile AIA se aplică și furnizorilor din afara UE, dacă aceștia direcționează activitatea către utilizatori din UE, similar cu prevederi din Regulamentul GDPR, de exemplu. Implementarea Regulamentului privind Inteligența Artificială la nivelul întregii UE este efectuată de European AI Office. Printre scopurile AI Office, se numără, de exemplu “promovarea de acțiuni și politici pentru a profita de beneficiile sociale și economice ale IA în întreaga UE” și facilitarea dezvoltării ecosistemelor de IA de încredere la nivel European.¹⁶³⁹

Regulamentul privind inteligența artificială definește acest sistem ca fiind “un sistem bazat pe o mașină, care este conceput pentru a funcționa cu diferite niveluri de autonomie și care poate da dovadă de adaptabilitate după implementare și care, pentru obiective explicite sau implicite, deduce, din datele pe care le primește, cum să genereze rezultate, cum ar fi predicții, conținut, recomandări sau decizii care pot influența mediile fizice sau virtuale”.¹⁶⁴⁰

Mai departe, regulamentul privind inteligența artificială clasifică sistemele de inteligență artificială pe baza riscului lor – paragrafele 58-60 din Preambul, capitolul III, secțiunea 1, articolele 6 și 7 și Anexa III. Clasificarea este următoarea:

- Sisteme IA cu un **grad de risc inacceptabil**. Riscul inacceptabil este interzis la nivel de UE (de exemplu, sistemele de credit social, pe modelul chinez, și IA care folosesc "manipularea cognitiv-comportamentală a persoanelor sau a anumitor grupuri vulnerabile"

¹⁶³⁸ Ioan-Gheorghe Rotaru, Om-Demnitare-Libertate, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 208-215.

¹⁶³⁹ Reglementarea IA. (1).docx

¹⁶⁴⁰ Regulament - UE - 2024/1689 - EN - EUR-Lex

- adică sisteme care în mod explicit caută să înșele și să influențeze negativ comportamentul cetățenilor UE, cum ar fi jucăriile care "încurajează comportamentul periculos la copii").
- Sisteme IA cu un grad de **risc ridicat**. Cea mai mare parte a textului Regulamentului privind IA se referă la sistemele de IA care pot afecta "negativ siguranța sau drepturile fundamentale", sunt reglementate într-un mod strict.
 - Sisteme IA cu un **risc limitat**. O secțiune mai mică din regulament se ocupă de sistemele de IA cu risc limitat, care fac obiectul unor obligații de transparență mai ușoare. Dezvoltatorii și implementatorii trebuie să se asigure că utilizatorii finali sunt conștienți de faptul că interacționează cu IA (chatbots și deepfakes), fiind obligați să-și informeze utilizatorii de acest lucru.
 - Sisteme IA cu un grad de **risc minim (sau inexistent)**. Riscul minim nu este reglementat (cele mai multe aplicații cu IA sunt de genul acesta, cum ar fi jocurile video cu IA sau filtrele de spam).

Regulamentul european mai sus menționat urmărește să protejeze drepturile fundamentale, democrația, statul de drept și sustenabilitatea mediului în fața sistemelor de IA cu grad ridicat de risc. Actul legislativ vizează și să încurajeze inovația și să asigure un rol de lider în domeniu pentru Europa. Regulamentul impune obligații în cazul inteligenței artificiale, în funcție de riscurile sale potențiale și de impactul preconizat.

2.2 Inteligența artificială și dreptul la liberă exprimare

În articolul 30 din Constituția României este consacrat dreptul la liberă exprimare, un drept fundamental indispensabil în orice societate democratică, textul menționat interzicând, totodată, cenzura de orice fel. De asemenea, în conformitate cu articolul 10 din Convenția europeană a drepturilor omului, orice limitare a unui conținut trebuie să fie prevăzută de lege, să aibă un scop legitim și să urmărească unul dintre scopurile prevăzute, cum ar fi: măsura să fie luată în interesul securității naționale, al integrității teritoriale sau al siguranței publice, pentru prevenirea dezordinii sau a criminalității, pentru protecția sănătății sau a moralei.

Cu toate acestea, IA a devenit un impediment în exercitarea în totalitate a acestui drept. Cele mai multe platforme utilizează IA pentru eliminarea conținutului ce pare să încalce termenii de utilizare. Acest proces este unul automat, care de foarte multe ori elimină conținut în mod eronat. Sistemele de moderare AI pot elimina cu ușurință conținut, prin simpla identificare a anumitor cuvinte-cheie, în detrimentul faptului că nu au capacitatea de a evalua contextul mai larg al anumitor afirmații, așa cum ar face un creier uman atunci când filtrează informații, în aceeași situație. Prin urmare, inteligența artificială nu are capacitatea de a detecta nuanțele anumitor afirmații și ar putea avea efectul nedorit de a bloca sau restricționa conținutul din oficiu, provocând încălcări implicite ale libertății de exprimare. Această problemă a fost deja remarcată de raportorul special al ONU pentru promovarea și protecția dreptului la libertatea de opinie și de exprimare.

Pentru a exemplifica problema, ar trebui remarcat faptul că instrumentul de detectare AI al Instagram a identificat cuvântul „mexican” ca fiind o insultă, deoarece în baza sa de date era adesea asociat cu un context ilegal¹⁶⁴¹. Luând în considerare capacitatea imensă a instrumentelor algoritmilor de moderare AI de a detecta rapid și de a elimina conținut în mod automat prin simpla identificare a anumitor cuvinte-cheie, acum, mai mult ca niciodată, trebuie să ne întrebăm în ce măsură moderarea AI reprezintă o amenințare la adresa dreptului la libertatea de exprimare. Un posibil dezavantaj este faptul că mulți utilizatori și-ar putea găsi cu ușurință conținutul șters sau conturile blocate fără bază legală, ceea ce ar duce la limitarea dreptului la liberă exprimare. Având

¹⁶⁴¹ <https://www.juridice.ro/770785/libertatea-de-exprimare-online-si-blocarea-continutului-in-limitele-conventiei-europene-a-drepturilor-omului.html>

în vedere acest exemplu, este important să subliniem responsabilitatea juridică a platformelor care moderează prin intermediul AI și modul în care conținutul online poate fi eliminat.

Unele măsuri de codificare au fost luate la nivel regional. De exemplu, în cadrul Uniunii Europene, Digital Service Act a introdus o serie de obligații pentru platformele care moderează conținutul online, oferind garanții reale utilizatorilor al căror conținut ar putea fi eliminat. Articolul 17 prevede că platformele trebuie să furnizeze utilizatorilor o expunere de motive atunci când conținutul este moderat. Prin stabilirea clară a conținutului minim al expunerii de motive, legea încearcă să garanteze că nu va avea loc o cenzură abuzivă.

Conform articolului, expunerea de motive ar trebui să conțină motivația deciziei, faptele și circumstanțele pe care se bazează luarea deciziei, informații privind utilizarea mijloacelor automatizate în luarea deciziei, inclusiv informații privind faptul că decizia a fost luată cu privire la conținutul detectat sau identificat cu ajutorul mijloacelor automatizate, o trimitere la temeiul juridic invocat. Cu toate acestea, articolul 9 prevede că o motivare nu este necesară atunci când nu a putut fi stabilit niciun contact cu utilizatorul sau atunci când eliminarea se datorează ordinului autorităților publice.

La prima vedere, un posibil avantaj este că fiecare platformă are libertatea de a-și formula propria expunere de motive. Cu toate acestea, acest lucru ar putea fi văzut ca o limitare, deoarece nu există uniformitate între platforme.

Dreptul utilizatorilor de a fi informați cu privire la filtrele de internet a fost tratat și de alte instrumente regionale, cum ar fi Recomandarea CM/Rec(2008)6 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind măsurile de promovare a respectării libertății de exprimare și de informare cu privire la filtrele de internet. Se poate observa că, pentru ca aceste filtre să elimine automat conținutul online, utilizatorul ar trebui să fie informat în prealabil cu privire la aplicarea filtrului și la motivele pentru care conținutul a fost eliminat.

Un alt exemplu relevant în ceea ce privește modul în care IA afectează libertatea de exprimare este cazul platformei YouTube care a șters dovezile video legate de potențiale crime de război din Siria, ca parte a activității sale de eliminare a conținutului terorist și a propagandei de pe platformă. Acestea sunt de multe ori singurele dovezi de care autoritățile dispun și s-au dovedit și în trecut folositoare; Curtea Penală Internațională (CPI) a emis primul mandat public de arestare bazat în principal pe dovezi video și postări pe rețelele sociale despre crimele de război din Libia.

Trebuie astfel să se observe limitele filtrării conținutului online și marja de apreciere a statelor atunci când limitează accesul online și implicit libertatea de exprimare. Prin Hotărârea din 18 martie 2012, pronunțată în cauza *Ahmet Yildirim c. Turciei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că blocarea generală a site-urilor Google a încălcat libertatea de exprimare în temeiul articolului 10 din Convenție. În loc să blocheze doar site-ul personal prin intermediul căruia a fost postat conținut defăimător la adresa lui Atatürk, autoritățile naționale au blocat întregul acces la Google, scopul măsurii fiind disproporționat, privându-l pe reclamant de libertatea sa de exprimare. Această decizie subliniază faptul că o autoritate nu ar putea bloca accesul la întregul internet, un spațiu în care opiniile pot fi exprimate liber, spre deosebire de eliminarea postării viciate. Prin urmare măsurile autorităților naționale ar trebui să fie proporționale cu încălcarea.

În plus, în Hotărârea din 1 decembrie 2015, pronunțată în cauza *Cengiz și alții împotriva Turciei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut aceeași abordare, concluzionând că blocarea accesului la canalele de social media, cum ar fi YouTube, a reprezentat o ingerință nelegitimă pentru libertatea de exprimare a reclamantilor, deoarece s-a restricționat dreptul de a primi și de a difuza informații. În plus, Curtea a subliniat importanța platformei YouTube ca mijloc de dezvoltare a informațiilor politice ignorate de presă, contribuind astfel la difuzarea jurnalismului cetățesc. Curtea a fost determinată să concluzioneze că, pentru solicitanți, nu exista nicio altă platformă

echivalentă cu YouTube, și că, prin urmare, acestea ar putea afirma în mod plauzibil că le-au fost afectate drepturile la libertatea de exprimare.¹⁶⁴²

Jurisprudența indică faptul că, atunci când blochează conținutul online, autoritățile naționale trebuie să pună în balanță procesul de blocare a mijloacelor de exprimare dăunătoare sau ilegale cu posibilitatea persoanelor de a-și exprima convingerile online. O blocare completă a accesului la o platformă este considerată disproporționată de către Curte, pe baza jurisprudenței sale.

De asemenea, răspândirea de știri false a luat amploare odată cu posibilitatea algoritmilor de a le produce. Apariția a ceea ce se numește rețea generativă adversară (GAN) reprezintă produsul a doi algoritmi IA care pot genera pe baza unor date deja existente, imagini, videoclipuri sau orice altă formă de conținut nou. Acest proces a dus la apariția “deepfakes” ce pot fi utilizate pentru a crea videoclipuri care par să prezinte persoane reale implicându-se în activități și comportamente care nu sunt reale sau autentice. De exemplu, pot fi create videoclipuri cu politicieni care par să spună lucruri pe care nu le-au spus niciodată. Aplicațiile deepfake-urilor pot varia de la divertisment și creație artistică până la manipulare și dezinformare.¹⁶⁴³

2.3 Inteligența artificială și discriminarea

În lumina dispozițiilor art. 14 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și celor ale art. 16 din Constituția României care instituie principiul egalității în drepturi a cetățenilor și interzicerea discriminării, este inacceptabil ca o persoană să fie tratată diferit față de toate celelalte aflate în aceeași situație, doar pe baza unor considerente legate de naționalitate, rasă, sex, orientare sexuală sau altele asemenea.

În ceea ce privește problematica posibilei discriminări generată de acțiunea IA, în literatura de specialitate juridică, s-au arătat următoarele: „Chiar dacă discriminarea ar părea un defect uman, și IA este capabilă de discriminare. Un exemplu în acest sens este sistemul de predictibilitate a gradului de recidivă folosit în Statele Unite ale Americii. Acest sistem, numit COMPAS, a fost conceput pentru a ajuta judecătorii să individualizeze pedepsele inculpaților, ținând cont de posibilitatea ca aceștia să recidiveze. S-a dovedit că acest sistem acorda un scor mai mare de recidivă indivizilor Afro-Americani decât celorlalți. Chiar dacă a fost argumentat în literatura de specialitate faptul că această disproporție nu a fost bazată pe rasă, ci pe statisticile conform cărora persoanele de culoare recidivează într-o proporție mai mare decât alți indivizi, existența unui anumit grad de discriminare nu poate fi trecută cu vederea”.

Trebuie de asemenea remarcat că articolul 1 din Protocolul nr. 12 extinde domeniul de aplicare al protecției împotriva discriminării la „orice drept prevăzut de lege”. Mai mult, așa cum a fost interpretat de Curte, articolul 1 din Protocolul nr. 12 extinde domeniul de aplicare a protecției nu numai la „orice drept prevăzut de lege”, ci și dincolo de acesta¹⁶⁴⁴. Protecția oferită de acest articol este, prin urmare, de cea mai mare importanță în contextul discriminării care rezultă din utilizarea sistemelor de inteligență artificială, deoarece se referă la drepturi care nu sunt prevăzute și consacrate în mod expres în Convenție, cum ar fi dreptul de a nu fi supus unei decizii automate, lipsite de transparență, care să limiteze libertatea unei persoane.¹⁶⁴⁵

¹⁶⁴² <https://www.juridice.ro/770785/libertatea-de-exprimare-online-si-blocarea-continutului-in-limitele-conventiei-europene-a-drepturilor-omului.html>

¹⁶⁴³ <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/role-of-artificial-intelligence-in-disinformation/7C4BF6CA35184F149143DE968FC4C3B6>

¹⁶⁴⁴ Ghid privind art. 14 din Convenția europeană a drepturilor omului și art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție, editat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, p.10

¹⁶⁴⁵ Elena Lazăr, Dreptul inteligenței artificiale. O scurtă introducere, Editura Hamangiu p.173

Spre exemplu, dacă un angajator setează ca parametri în cadrul unei aplicații IA de filtrare CV-uri în vederea angajării absolvirea unei universități de prestigiu, chiar dacă acest criteriu nu constituie un motiv de discriminare în sine, în practică acele persoane care nu și-au permis studiile în cadrul unei asemenea universități din motive financiare ar fi evident excluse.¹⁶⁴⁶

În plus, articolul 1 din Protocolul 12 poate viza și dreptul la sănătate, prin restrângerea accesului la anumite servicii medicale ca urmare a situației economice. Unele dintre cele mai importante aplicații ale inteligenței artificiale sunt în domeniul sănătății, de la sprijinirea medicilor pentru a diagnostica mai precis bolile, la recomandări de tratamente individualizate pentru pacienți și la facilitarea accesului la consultanță medicală specializată. Cu toate acestea, există, de asemenea, moduri în care IA ar putea pune în pericol dreptul la sănătate. Unul dintre acestea este potențialul ca sistemele alimentate de IA să ducă la discriminare sau să fie programate în moduri care pun rezultatele, cum ar fi reducerea costurilor mai presus de bunăstarea pacientului. O cercetare realizată de Universitatea din California a adus în atenție o problemă cu un sistem IA care era utilizat pentru a aloca servicii de îngrijire medicală către 200 de milioane de pacienți din SUA, respectiv faptul că pacienții de culoare primeau un standard de îngrijire mai scăzut, deoarece li se atribuiă scoruri de risc mai mici decât celor albi, în ciuda faptului că pacienții de culoare erau, de asemenea, statistic mai susceptibili de a avea afecțiuni comorbide și de a prezenta, în plus, niveluri mai ridicate de risc.¹⁶⁴⁷

2.4 Inteligența artificială și dreptul la un proces echitabil

Trebuie să avem în vedere existența unui echilibru între dreptul fundamental de acces la o instanță și cerințele formale procedurale. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că „instanțele trebuie, în aplicarea normelor de procedură, să evite un formalism excesiv care ar aduce atingere caracterului echitabil al procedurilor”, o interpretare prea restrictivă a normelor de procedură putând afecta însăși dreptul de acces la o instanță. Așadar, simpla aplicare mecanică a unor norme procedurale nu satisface condițiile impuse de jurisprudența CEDO, ci este necesară o apreciere de la caz la caz a incidenței acestor norme. Pentru realizarea unei astfel de aprecieri factorul decizional uman este indispensabil. IA nu poate ține cont de multitudinea diferențelor aparent minore dintre cauze. Există astfel riscul de a aplica normele de procedură fără luarea în considerare a situației concrete a părților.

Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului face referire și la judecarea cauzei într-un mod echitabil, lucru greu de realizat în ipoteza unui judecător cu IA. Se ridică în primul rând întrebarea dacă este echitabil ca o mașină să decidă soarta unui om. Cu toate că IA ar fi mai obiectivă decât o persoană, fiind lipsită de preconcepții, înclinații religioase, politice sau alte trăsături subiective ce caracterizează omul, IA este de asemenea lipsită de empatie și de etică. În al doilea rând, judecățile IA în aparență obiective, bazate doar pe situația de fapt și actele normative incidente, ar putea fi totuși lipsite de echitate. Aceasta se datorează faptului că echitatea este un concept ce nu poate fi cuprins doar în norme de drept și raționamente juridice, ci variază de la speță la speță. Echitatea este lăsată la aprecierea judecătorului care se bazează în luarea deciziei sale și pe anumite însușiri inerente omului – compasiune, empatie, integritate. Astfel, chiar dacă IA este un judecător imparțial, aceasta nu înseamnă că poate judeca o cauză în mod echitabil.

De asemenea putem analiza ce impact ar avea IA în aplicarea pedepselor. Un aspect important este reprezentat de incidența circumstanțelor atenuante judiciare, menționate în alin. (2) al art. 75 C. pen., și anume: „a) eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii; b) împrejurările legate de fapta comisă, care diminuează gravitatea

¹⁶⁴⁶ Ibidem, p.181

¹⁶⁴⁷ <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31649194/>

infracțiunii sau pericolozitatea infractorului”. Incidența acestor circumstanțe este apreciată de judecător, de asemenea prin prisma empatiei și a altor calități intrinsec legate de ființa umană. Efectul acestor circumstanțe este reducerea limitelor speciale ale pedepsei prevăzute de lege cu o treime, respectiv înlocuirea detențiunii pe viață cu închisoarea de la 10 la 20 de ani. În ipoteza în care IA nu ar aprecia în mod corect existența acestor circumstanțe atenuante, se poate ajunge la aplicarea unor pedepse semnificativ mai mari.

3. Concluzii

Era digitală vine cu multe provocări în ceea ce privește protecția drepturilor omului. Trebuie acordată o atenție sporită pentru reglementarea cât mai eficientă a inteligenței artificiale pentru ca aceasta să servească scopului inițial pentru care a fost creată, acela de a veni în sprijinul nostru și a ne facilita viața. Adoptarea la 21 martie a primei rezoluții a Adunării Generale a ONU în materia inteligenței artificiale reprezintă un progres uriaș și relevă importanța acordată la nivel mondial acestei probleme. Ea constituie rezultatul unor evoluții înregistrate în ultimii ani și reprezintă, totodată, punctul de plecare al altora menite să încadreze activitățile de dezvoltare și utilizare a noilor tehnologii așa încât să se protejeze drepturile umane și să se asigure o dezvoltare durabilă novatoare. În noiembrie 2023, cu ocazia summit-ului privind reglementarea IA, din Marea Britanie, secretarul general al ONU declara că „principiile guvernantei inteligenței artificiale ar trebui să fie fondate pe Carta și Declarația universală a drepturilor omului ale ONU. Trebuie să integrăm urgent acestea în securitatea IA.”

În concluzie, IA poate fi un real pericol în ceea ce privește drepturile fundamentale, în absența unor limite clare care să direcționeze buna desfășurare a acestor algoritmi.

Referințe

- <https://www.consilium.europa.eu/fr/topics/artificial-intelligence>
- <https://www.wired.com/story/chemical-weapons-in-syria-youtube-algorithm-delete-video/>
- https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_ro.pdf
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
- https://apti.ro/sites/default/files/Reglementarea%20IA_2.pdf
- <https://www.juridice.ro/essentials/7633/inteligenta-artificiala-ia-spre-o-reglementare-de-drept-international>
- <https://www.juridice.ro/770785/libertatea-de-exprimare-online-si-blocarea-continutului-in-limitele-conventiei-europene-a-drepturilor-omului.html>
- <https://www.ibm.com/think/insights/10-ai-dangers-and-risks-and-how-to-manage-them>
- <https://www.juridice.ro/essentials/7520/inteligenta-artificiala-ia-statul-de-drept-si-drepturile-fundamentale-in-programele-de-master-din-universitatile-europene>
- <https://revista.universuljuridic.ro/impactul-inteligentei-artificiale-asupra-drepturilor-la-egalitate-si-nediscriminare-lumina-propunerii-de-regulament-al-parlamentului-european-si-al-consiliului-de-stabilire-unor-norme-armonizate/>
- <https://www.cambridge.org/core/journals/data-and-policy/article/role-of-artificial-intelligence-in-disinformation/7C4BF6CA35184F149143DE968FC4C3B6>

MAREA TERITORIALĂ ȘI JURISPRUDENȚA CURȚII INTERNAȚIONALE DE JUSTIȚIE¹⁶⁴⁸

Lucian-Mihai DOBRICĂ

Abstract

Dreptul Mării, reglementat de Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării semnată la Montego Bay în 1982, reprezintă un domeniu esențial al dreptului internațional, având un impact semnificativ asupra relațiilor dintre state în privința apelor maritime, suveranității și utilizării resurselor marine. Conform acestei convenții, fiecare stat riveran își extinde suveranitatea asupra unei zone maritime adiacente coastei sale, denumită mare teritorială, care include apele, fundul mării, subsolul și spațiul aerian de deasupra acesteia, până la 12 mii marine. Suveranitatea statului de coastă asupra acestei zone îi conferă autoritatea de a reglementa activitățile economice, de mediu și de securitate. Totodată, convenția garantează dreptul de trecere inofensivă pentru navele altor state, care pot naviga prin marea teritorială a unui stat, atâta timp cât nu amenință pacea sau securitatea acestuia.

Curtea Internațională de Justiție (CIJ) joacă un rol esențial în soluționarea disputelor maritime, intervenind la sesizarea statelor care consideră că teritoriile lor maritime au fost încălcate. Jurisprudența CIJ a contribuit semnificativ la clarificarea aspectelor legate de suveranitatea maritimă și delimitarea acestora, având un impact direct asupra stabilității relațiilor internaționale. Marea teritorială nu reprezintă doar o zonă geografică, ci și o manifestare a suveranității statului, iar drepturile asupra acesteia sunt reglementate strict prin norme internaționale. Convenția de la Montego Bay, prin stabilirea unui cadru legal clar, a promovat securitatea și cooperarea internațională, oferind soluții la conflictele maritime și asigurând protecția mediului marin și gestionarea resurselor naturale. Dreptul mării, astfel, rămâne un instrument vital pentru pacea și stabilitatea globală.

Keywords: Marea Teritorială, Jurisprudența Curții Internaționale de Justiție, Convenție, Montego Bay(1982), Delimitare.

1. Introducere

Dacă ar trebui să definim o introducere esențială privind dreptul Mării, ar trebui să ne întoarcem în anul 1982, unde, potrivit Convenției Națiunilor Unite semnată la Montego Bay (1982), în cuprinsul Convenției, se relatează faptul că ” suveranitatea statului riveran se întinde dincolo de teritoriu sau și de apele sale interioare, iar în cazul unui stat-arhipelag, dincolo de apele sale

*Student, Facultatea de Drept, Universitatea ”Nicolae Titulescu” din București (e-mail :lucian_148616@univnt.ro) Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Asist. univ. dr. Solacolu Maria (e-mail: maria.solacolu@univnt.ro)

arhipelegice asupra unei zone a mării adiacente desemnate sub numele de mare teritorială”¹⁶⁴⁹. Aceasta scurtă definiție nu se limitează doar la zonele unui stat-arhipelag sau arhipelegice, ci include și zona aeriană de deasupra mării teritoriale, fundul și subsolul acesteia. Convenția constituie o contribuție importantă la menținerea păcii, justiției și progresului pentru toate popoarele lumii. Echilibrul la nivel maritim este asigurat de Curtea Internațională de Justiție, aceasta intervine la sesizarea statului care considera că teritoriul maritim ia fost încălcat de către alt stat, indiferent că ne referim la spațiul aerian, de deasupra mării teritoriale sau spațiul submarin, suveranitatea statului nu trebuie încălcată prin ocuparea spațiului ce îi este atribuite altui stat, potrivit prezentei Convenții, dacă există anumite divergențe între două sau mai multe state cu privire la un anumit teritoriu maritim, acestea își pot susține pledoariile în fața Curții Internaționale de Justiție. Curtea va analiza afirmațiile statului sau statelor implicate în conflictul maritim, va analiza perioada istorică și părțile din teritoriu care au aparținut sau nu statelor în cauză (Situația România și Bulgaria privind zona contigua, în această situație s-a luat în calcul și perioada istorică, linia maritimă care în prezent desparte România de Bulgaria este oblică sau aproape oblică.) Din introducerea pe care am formulat-o succint, putem afirma faptul că, Convenția de la Montego Bay, a avut un impact pozitiv asupra statelor, statele suverane care sunt parte ale acestei Convenții, reprezintă voința și cooperarea acestora pe plan internațional. Regulile mării sunt foarte clare, niciun stat nu are dreptul să ocupe în mod abuziv teritoriul maritim al altui stat, de aceea statele, în funcție de teritoriul pe care îl au, deschiderea maritimă la coastă și, dacă au deschidere la coastă, potrivit regulilor maritime au alocat un anumit teritoriu maritim (De exemplu: România are 12 mile maritime (aproximativ 22,2km) în funcție și de suprafața deschiderii la coastă)¹⁶⁵⁰. Practic, din primele fraze ale titlului Mare Teritorială, putem identifica marea, care se referă la întinderea maritimă ce aparține statului, și teritoriul care se referă la suprafața maritimă care face parte din teritoriul unui stat. Din a doua parte a titlului, Jurisprudența Curții Internaționale de Justiție, prin jurisprudență se înțelege totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele judecătorești indiferent de grad. Următoarele 193 de state sunt în prezent membre ale Națiunilor Unite¹⁶⁵¹, în cele 193 de state, sunt integrate și cele care au făcut declarații de recunoaștere a jurisdicției obligatorii a Curții. Siguranța și stabilitatea juridică a apelor maritime joacă un rol esențial în relațiile internaționale, având un impact direct asupra economiei globale, securității și protecției mediului marin. Convenția de la Montego Bay nu doar că a reglementat drepturile și obligațiile statelor în privința mărilor teritoriale, dar a oferit și un cadru legal pentru soluționarea disputelor maritime. În acest context, jurisprudența Curții Internaționale de Justiție a contribuit la clarificarea unor aspecte esențiale privind suveranitatea și delimitarea maritimă, având un impact semnificativ asupra relațiilor dintre state. De-a lungul timpului, diverse conflicte maritime au demonstrat importanța unui cadru legal bine definit, iar statele semnatare ale Convenției sunt responsabile pentru respectarea acestor norme. Marea teritorială nu este doar un spațiu geografic, ci și o expresie a suveranității unui stat, reflectând echilibrul dintre drepturile naționale și cooperarea internațională. Astfel, dreptul mării rămâne un domeniu esențial al dreptului internațional, garantând pacea, securitatea și dezvoltarea sustenabilă a oceanelor lumii.

¹⁶⁴⁹ Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării.

¹⁶⁵⁰ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/26155>, Secțiunea a 2-a Limitele mării teritoriale, art 3. Site accesat pe 20.02.2025 (ora 13:12)

¹⁶⁵¹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/states-entitled-to-appear>, site accesat pe 20.02.2025(ora 13:50)

2. Marea Teritorială Definiție și Importanță

Marea teritorială este o zonă marină adiacentă unei coaste, care se află sub suveranitatea unui stat. Conform dreptului internațional, fiecare stat are dreptul de a-și stabili o astfel de zonă pentru a-și exercita controlul asupra navigației, pescuitului, resurselor naturale și activităților economice. Reglementările privind marea teritorială sunt cuprinse în Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (CNUDM), semnată în 1982.

2.1 Marea Teritorială

În conformitate cu această Convenție, fiecare stat costier are dreptul de a-și extinde suveranitatea asupra unei zone maritime de până la 12 mile marine (aproximativ 22,2 km) de la liniile de bază ale coastei sale. În această zonă, statul are jurisdicție deplină asupra apelor, solului marin și spațiului aerian de deasupra, având autoritatea de a reglementa activitățile economice, de mediu și de securitate. Totuși, statele terțe beneficiază de *dreptul de trecere inofensivă*, ceea ce înseamnă că navele altor state pot naviga prin marea teritorială a unui stat, atâta timp cât nu afectează pacea, ordinea și securitatea acestuia. Marea teritorială joacă un rol esențial în protecția și securitatea statelor costiere. Controlul asupra acestei zone permite statelor să prevină traficul ilegal, pescuitul neautorizat, poluarea marină și alte activități care ar putea amenința suveranitatea națională. În plus, exploatarea resurselor naturale, cum ar fi petrolul, gazele naturale și pescuitul, contribuie la dezvoltarea economică a statelor cu acces la mare.

Pe lângă aspectele economice și de securitate, marea teritorială are și o importanță ecologică. Statele au responsabilitatea de a proteja biodiversitatea marină și de a preveni poluarea mediului maritim. Poluarea cauzată de deversările petroliere, deșeurile industriale și alte activități dăunătoare poate avea consecințe devastatoare asupra ecosistemului marin și asupra comunităților care depind de resursele marine.¹⁶⁵²

2.2 Limitele Mării și Drepturile Statului de Coastă

Limitele mării teritoriale sunt stabilite conform Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării (CNUDM), fiecare stat având dreptul să-și extindă suveranitatea asupra unei zone de până la 12 mile marine (aproximativ 22,2 km) de la liniile sale de bază. Această zonă include apele, fundul mării, subsolul și spațiul aerian de deasupra acesteia, fiind supusă integral jurisdicției statului de coastă.

Pe lângă marea teritorială, un stat poate revendica zona contiguă (până la 24 de mile marine), unde poate exercita controlul necesar pentru prevenirea și sancționarea încălcării legilor sale vamale, fiscale, sanitare și de imigrație. Mai departe, un stat costier poate avea și zona economică exclusivă (ZEE), care se poate extinde până la 200 de mile marine, oferindu-i drepturi suverane asupra resurselor naturale și activităților economice, dar fără suveranitate deplină asupra apelor.

Drepturile statului de coastă asupra mării teritoriale includ reglementarea navigației, protecția mediului marin, gestionarea resurselor naturale și aplicarea legilor naționale. Totuși, trebuie respectat dreptul internațional, permițându-se trecerea inofensivă a navelor străine, atâta timp cât acestea nu afectează pacea, ordinea sau securitatea statului de coastă.¹⁶⁵³

¹⁶⁵² Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 204

¹⁶⁵³ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://lege5.ro/Gratuit/g44donrr/limitele-marii-teritoriale-conventie?dp=ha4damrygq3a>, site accesat la 20.02.2025(ora 14:20)

2.3 Întinderea Mării Teritoriale

Marea teritorială reprezintă zona maritimă aflată sub suveranitatea unui stat, extinzându-se până la 12 mii marine (aproximativ 22,2 km) de la liniile sale de bază, conform Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării (CNUDM). Aceasta include apele, fundul mării, subsolul și spațiul aerian de deasupra. Statul de coastă are jurisdicție deplină asupra acestei zone, având dreptul să reglementeze navigația, resursele naturale, securitatea și protecția mediului marin. Totuși, trebuie să permită dreptul de trecere inofensivă pentru navele străine, atât timp cât acestea nu amenință pacea sau ordinea statului.

2.4 Aspecte de Drept Internațional

Marea teritorială este reglementată prin Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării (CNUDM), semnată la Montego Bay în 1982, care stabilește drepturile și obligațiile statelor în privința apelor maritime.

2.4.1 Aspecte Contemporane ale Mării Teritoriale

În contextul actual, marea teritorială continuă să fie un subiect de dezbateri și reglementări internaționale, având un impact semnificativ asupra securității, economiei și protecției mediului marin. Globalizarea și dezvoltarea tehnologică au condus la noi provocări în gestionarea și protejarea spațiilor maritime, iar dreptul internațional evoluează constant pentru a răspunde acestor provocări.

2.5 Provocări Moderne în Regimul Mării Teritoriale

În era globalizării și a avansului tehnologic, regimul juridic al mării teritoriale se confruntă cu numeroase provocări care necesită soluții adaptate noilor realități internaționale. Printre cele mai importante provocări moderne se numără:

63. Dispute teritoriale și revendicări concurente – Creșterea tensiunilor între state din cauza delimitării maritime, cum este cazul Mării Chinei de Sud, conflictelor din Marea Egee sau disputelor din Arctica, creează dificultăți în aplicarea dreptului internațional.
64. Securitatea maritimă și amenințările transnaționale – Fenomene precum pirateria, traficul de persoane, migrația ilegală și contrabanda pun presiune asupra statelor de coastă, care trebuie să își protejeze apele teritoriale fără a restricționa navigația internațională.
65. Exploatarea intensivă a resurselor marine – Creșterea cererii pentru petrol, gaze naturale și resurse piscicole duce la suprasolicitarea ecosistemelor și generează conflicte între statele care revendică aceleași zone maritime.
66. Poluarea și degradarea mediului marin – Deversările de petrol, poluarea cu plastic și schimbările climatice amenință biodiversitatea mărilor teritoriale, ceea ce impune măsuri internaționale mai stricte pentru protecția mediului.

2.6 Schimbările climatice

Schimbările climatice afectează direct marea teritorială, punând în pericol suveranitatea statelor costiere. Creșterea nivelului mării poate duce la modificarea frontierelor maritime, iar eroziunea coastelor afectează stabilitatea infrastructurii portuare. Acidificarea oceanelor și degradarea ecosistemelor pun în pericol resursele marine, iar accesul la noi teritorii și rute maritime în regiunile polare poate genera conflicte între state. De asemenea, fenomenele climatice extreme determină migrație forțată și ridică probleme de securitate maritimă. În acest context, dreptul

internațional trebuie să evolueze pentru a gestiona aceste provocări, promovând cooperarea între state și măsuri de protecție a mediului marin.¹⁶⁵⁴

2.7 Zone de Conflict

Disputele privind delimitarea mării teritoriale sunt o sursă majoră de tensiuni internaționale. Unele state revendică aceleași zone maritime, ceea ce duce la conflicte diplomatice, economice și chiar militare. Printre cele mai cunoscute zone de conflict se numără:

- Marea Chinei de Sud – Disputată de China, Vietnam, Filipine, Malaezia și alte state, această zonă este importantă din punct de vedere strategic și economic.¹⁶⁵⁵
- Marea Egee – Grecia și Turcia au dispute privind delimitarea apelor teritoriale și drepturile asupra spațiului aerian și resurselor submarine.¹⁶⁵⁶
- Arctica – Încălzirea globală deschide noi rute maritime și oportunități de exploatare a resurselor, ceea ce generează competiție între Rusia, Canada, SUA și Norvegia.¹⁶⁵⁷
- Crimeea și Marea Neagră – Conflictul dintre Rusia și Ucraina a dus la tensiuni privind controlul asupra apelor teritoriale din această regiune.

Aceste conflicte necesită soluții prin diplomație, mediere internațională și aplicarea dreptului internațional, pentru a evita escaladarea tensiunilor.

2.8 Exploatarea Resurselor Naturale

Mările teritoriale sunt bogate în resurse naturale, iar exploatarea acestora este esențială pentru economia statelor. Principalele resurse includ:

- Hidrocarburi (petrol și gaze naturale) – Statele costiere au drepturi exclusive asupra zăcămintelor din subsolul marin, iar competiția pentru aceste resurse poate genera conflicte internaționale.
- Resurse piscicole – Pescuitul excesiv și încălcarea drepturilor statelor asupra apelor teritoriale duc la tensiuni și probleme de sustenabilitate.
- Minerale submarine – Nodulii polimetaliici și alte minerale rare sunt din ce în ce mai căutate, iar extracția acestora ridică probleme ecologice.

3. Rolul CIJ în Rezolvarea Conflictului Maritim

Curtea Internațională de Justiție (CIJ) joacă un rol esențial în soluționarea conflictelor maritime dintre state, asigurând aplicarea corectă a dreptului internațional și menținerea păcii pe plan global. CIJ, ca organ judiciar principal al Națiunilor Unite, este responsabilă de interpretarea și aplicarea Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării (CNUMD), oferind un cadru legal pentru rezolvarea disputelor privind delimitarea apelor teritoriale, zonele economice exclusive și platoul continental.

¹⁶⁵⁴ Informație publică, disponibilă online la adresa https://climate.ec.europa.eu/climate-change/consequences-climate-change_ro, site accesat la 20.02.2025(ora 14:55)

¹⁶⁵⁵ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.aktual24.ro/o-nava-chineza-si-una-filipineza-s-au-ciocnit-in-marea-chinei-de-sud-cele-doua-tari-se-acuza-reciproc/>, site accesat la 20.01.2025(ora 15:20)

¹⁶⁵⁶ Informație publică, disponibilă online la adresa https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Studii-si-articole-de-Istorie/073-studii-si-articole-de-istorie-LXXIII_2008_131.pdf, site accesat la 20.02.2025 (ora 15:30)

¹⁶⁵⁷ Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.stiripesurse.ro/topirea-ghetii-in-regiunea-arctica-deschide-accesul-catre-resurse-naturale-uriase-rusia-china-si-sua-incep-o-lupta-acerba-pentru-a-prelua-controlul-in-zona_3548023.html, site accesat la 20.02.2025(ora 15:46)

Prin intermediul hotărârilor sale, CIJ contribuie la clarificarea principiilor juridice maritime, stabilind linii de demarcație echitabile între statele care revendică același teritoriu marin. Un exemplu notabil este cazul România vs. Ucraina (2009), în care CIJ a decis asupra delimitării platoului continental și a zonei economice exclusive din Marea Neagră, bazându-se pe principiul echității și circumstanțele relevante ale zonei geografice.

De asemenea, CIJ abordează conflicte complexe legate de dreptul de trecere prin mările teritoriale, exploatarea resurselor submarine și protecția mediului marin. Hotărârile sale au un caracter obligatoriu și contribuie la prevenirea escaladării disputelor în conflicte armate.

Astfel, rolul CIJ este crucial pentru:

- Asigurarea unui cadru legal imparțial în soluționarea disputelor maritime.
- Promovarea cooperării internaționale și respectarea suveranității statelor.
- Consolidarea ordinii maritime internaționale, bazată pe drept, echitate și sustenabilitate.

Prin deciziile sale, Curtea Internațională de Justiție confirmă că dialogul juridic și respectarea normelor internaționale reprezintă cea mai sigură cale pentru menținerea păcii și stabilității în spațiul maritim global.

Secțiunea 1 Precedente Importante ale Jurisprudenței CIJ

Curtea Internațională de Justiție (CIJ) a avut un rol esențial în dezvoltarea dreptului internațional prin soluțiile sale emblematice, stabilind precedente juridice cu impact global. Această secțiune prezintă unele dintre cele mai importante cauze soluționate de CIJ, care au influențat interpretarea normelor de drept internațional.

3.1 Cazul delimitării graniței marine între România și Ucraina.

La 16 Septembrie România a inițiat o procedură împotriva Ucrainei, într-un litigiu cu privire la stabilirea unei granițe maritime, unice între cele două state la Marea Neagră. România a depus un Memorial iar Ucraina contramemorialul, care au fost depuse în termenul stabilite prin Ordonanța din 19 Noiembrie 2004. După mai multe proceduri și dezbateri, Curtea a pronunțat Hotărârea la data de 3 februarie 2009. În baza practicii stabilite de stat și a propriei jurisprudențe, Curtea a decis să aplice metodologia în trei etape. Legea a presupus, inițial, stabilitatea unei linii de echidistanță provizorii, urmată de evaluarea factorilor care ar putea justifica aceste linii, realizându-se, în final, ajustarea problemei. În etapa finală, sa confirmat că linia ajustată nu ar produce un rezultat inechitabil, prin compararea raportului dintre lungimile de coastă și raportul zonelor maritime relevante. Litigiul s-a încheiat cu victoria României, Curtea Internațională de Justiție a pronunțat în anul 2009 delimitarea teritorială maritimă a celor două state.¹⁶⁵⁸

3.2 Cazul „Delimitarea mării între Nicaragua și Honduras” (2007)

În acest caz, Curtea a clarificat aplicarea principiului echidistanței în delimitarea apelor maritime între două state, în special în cazul în care există insule aflate în zona disputată. CIJ a stabilit cum trebuie tratate insulele și recifele în contextul delimitării mării teritoriale și al zonei economice exclusive. Curtea a subliniat importanța stabilirii unor linii maritime clare și echitabile în zonele disputate.¹⁶⁵⁹

¹⁶⁵⁸ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/132>, site accesat la 24.02.2025(ora 21:00)

¹⁶⁵⁹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/120>, site accesat la 24.02.2025(ora 21:50)

3.3 Cazul „Delimitarea mării între Cameroon și Nigeria” (2002)

Acest caz a fost crucial pentru definirea regimului maritim în Marea Golfului. CIJ a reținut în hotărârea sa că delimitările teritoriale nu se fac doar pe baza principiului echidistanței, ci și prin considerarea altor factori, cum ar fi istoria și practica bilaterală a statelor implicate. De asemenea, cazul a pus accent pe reglementarea suveranității asupra insulelor și recifelor, care pot influența semnificativ delimitările maritime.¹⁶⁶⁰

3.4 Cazul „Delimitarea mării între Qatar și Bahrain” (2001)

Aici, Curtea a decis asupra disputelor legate de linia de frontieră maritimă dintre cele două state, ținând cont de poziția insulelor și recifelor din zona disputată. A fost un caz semnificativ deoarece CIJ a abordat problema modului în care insulele și recifele ar trebui să influențeze delimitarea mării teritoriale și zonei economice exclusivă.¹⁶⁶¹

4. Zona Contiguă, Zona Economică Exclusivă și Platoul Continental

Delimitarea juridică a mărilor și oceanelor reprezintă un aspect fundamental al dreptului internațional, având un impact major asupra economiei, securității și protecției mediului marin. Reglementată prin Convenția ONU asupra Dreptului Mării (1982), această delimitare stabilește drepturile și obligațiile statelor costiere, asigurând o exploatare echitabilă și sustenabilă a resurselor marine.

Acest capitol explorează regimul juridic al zonei contigue, al zonei economice exclusive și al platoului continental, evidențiind atât principiile internaționale, cât și aplicabilitatea lor în cazul României. Zona contiguă extinde autoritatea statului dincolo de marea teritorială, permițând controlul asupra activităților legate de vamă, fiscalitate, imigrație și sănătate publică. Zona economică exclusivă oferă drepturi suverane asupra resurselor naturale până la 200 de mile marine, în timp ce platoul continental conferă acces exclusiv la resursele minerale și biologice din subsolul marin.

Pentru România, situată la granița vestică a Mării Negre, aceste zone au o importanță strategică deosebită, influențând atât securitatea energetică, cât și relațiile internaționale. Analiza regimului juridic al acestora nu doar că oferă o mai bună înțelegere a drepturilor suverane ale statului, dar subliniază și rolul esențial al cooperării internaționale în gestionarea resurselor maritime.

4.1 Zona Contiguă

Zona contiguă este o fâșie de mare situată dincolo de mare teritorială, în care statul costier poate exercita anumite competențe pentru protejarea intereselor sale naționale. Conform Convenției ONU asupra Dreptului Mării (1982), aceasta se întinde până la 24 de mile marine de la linia de bază și oferă dreptul de a preveni și de a sancționa încălcările legislative vamale, fiscale, de imigrație și sanitare. Deși nu face parte din apele teritoriale, zona contiguă asigură un control extins asupra activităților maritime. Importanța zonei contigue este semnificativă pentru state costiere, oferind un mecanism eficient de protejare a intereselor naționale, de prevenire a traficului ilegal și de asigurare a respectării reglementărilor statului.

¹⁶⁶⁰Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/94>, site accesat la 24.02.2025(ora 22:53)

¹⁶⁶¹ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/87>, site accesat la 24.02.2025(ora 23:01)

În cazul României, situată la granița vestică a Mării Negre, această zonă joacă un rol esențial în protejarea securității maritime, în combaterea activităților ilegale și în asigurarea unui control mai eficient asupra spațiului său maritim.¹⁶⁶²

4.2 Regimul Juridic al Zonei Contigue

Deși statul costier poate exercita controlul în zona contiguă, acesta trebuie să țină cont de drepturi de navigație și de tranzit ale altor state care sunt garantate conform dreptului în suveranitate asupra navigației, pescuitului sau activităților. Delimitarea zonei contigue în cazurile în care zonele contigue ale statelor se suprapun, acestea trebuie să stabilească delimitarea prin negocieri bilaterale sau în cazul unui conflict, prin soluție judiciară. Agresându-se Curții Internaționale de Justiție (CIJ). Importanța regimului juridic al zonei contigue, zona contiguă are un rol important în protecția securității maritime și în gestionarea activităților economice.¹⁶⁶³

4.2.1 Zona Contiguă a României

Cadrul legal care definește zona contigua a României este; art 7 din Legea nr. 17/1990, republicata, cu modificările și completările ulterioare.¹⁶⁶⁴

În zona sa contigua, Romania își exercita controlul pentru a reprima posibilele încălcări care se nasc pe teritoriul său, respectarea domeniului valal, fiscal, sanitar și al trecerii inofensive etc.

4.2.2 Cazul ”Delimitarea dintre România și Bulgaria privind zona contigua”

Delimitarea zonei contigue dintre România și Bulgaria a reprezentat un subiect important în relațiile bilaterale dintre cele două state, având implicații asupra securității maritime, drepturilor de exploatare a resurselor și controlului activităților ilegale în Marea Neagră. Deși România și Bulgaria au stabilit clar delimitarea mării teritoriale și a zonei economice exclusive, zona contiguă a fost un punct de discuție care a necesitat negocieri și acorduri diplomatice.

4.2.3 Regimul Juridic al Zonei economice exclusie

Zona Economică Exclusivă¹⁶⁶⁵ (ZEE) este o zonă maritimă aflată dincolo de marea teritorială, asupra căreia un stat riveran deține drepturi suverane în scopul explorării, exploatării, conservării și gestionării resurselor naturale. Regimul juridic al ZEE este reglementat de Convenția Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS, 1982), care stabilește limitele, drepturile și obligațiile statelor în această zonă.¹⁶⁶⁶

5. Jurisdicția Penală în marea libera

Marea liberă reprezintă spațiul maritim care nu aparține jurisdicției niciunui stat și care este deschis tuturor națiunilor pentru navigație, pescuit, cercetare științifică și alte activități permise de dreptul internațional. Potrivit Convenției Națiunilor Unite asupra Dreptului Mării (UNCLOS, 1982), nicio țară nu poate revendica suveranitate asupra acestei zone, iar aplicarea legii în marea liberă se bazează pe principiul pavilionului și cooperarea internațională.

¹⁶⁶² Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 210

¹⁶⁶³ Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 210

¹⁶⁶⁴ Informație publică, disponibilă online la adresa <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/759>, site accesat la 24.02.2025(ora 23:32)

¹⁶⁶⁵LEGE nr. 17 din 7 august 1990 (*republicată*)privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale, al zonei contigue și al zonei economice exclusive ale României - Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 252 din 8 aprilie 2014 (Emitent Parlamentul)

¹⁶⁶⁶ Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 210-211

Conform articolului 87 din UNCLOS¹⁶⁶⁷, marea liberă este deschisă tuturor statelor și garantează: *Libertatea de navigație – Toate statele au dreptul să folosească marea liberă pentru transport maritim.

*Libertatea de survol – Spațiul aerian de deasupra mării libere poate fi folosit fără restricții.

*Libertatea de instalare de cabluri și conducte submarine.

*Libertatea de pescuit – Sub rezerva respectării reglementărilor internaționale.

*Libertatea de cercetare științifică.

5.1 Principiul jurisdicției statului pavilion

- Navele care navighează în marea liberă sunt supuse exclusiv jurisdicției statului al cărui pavilion îl arborează.
- Acest principiu, reglementat de articolul 92 din UNCLOS¹⁶⁶⁸, stabilește că doar statul de pavilion are dreptul de a aplica legile sale asupra unei nave.

Excepție: Navele pot fi interceptate de alte state doar în cazuri excepționale, cum ar fi pirateria, traficul de droguri sau sclavia.

Infrațiuni și aplicarea jurisdicției în Marea Liberă

5.2 Pirateria maritimă

- Conform articolului 101 din UNCLOS¹⁶⁶⁹, pirateria include acte de violență, jaf sau detenție ilegală comise în marea liberă.
- Orice stat are dreptul să captureze și să judece pirații, aplicând principiul jurisdicției universale.

5.3 Traficul de droguri

- Navele suspecte de trafic internațional de droguri pot fi oprite în baza Convenției ONU împotriva traficului ilicit de stupefiante (1988).
- Statele pot coopera pentru combaterea acestui fenomen, însă au nevoie de acorduri bilaterale pentru a interveni asupra navelor sub pavilion străin.

5.4 Sclavia și traficul de persoane

- Orice navă care transportă ilegal persoane în scopul exploatații poate fi reținută, conform Convenției privind sclavia (1926).
- Statele pot acționa pentru a salva victimele și a aduce vinovații în fața justiției.

5.5 Poluarea marină

- Statele sunt responsabile pentru monitorizarea și sancționarea navelor sub pavilionul lor care provoacă poluare.

¹⁶⁶⁷Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, site accesat la 25.02.2025(ora 00:07)

¹⁶⁶⁸Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, site accesat la 25.02.2025(ora 00:09)

¹⁶⁶⁹Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, site accesat la 25.02.2025(ora 00:12)

- Conform Convenției MARPOL, navele pot fi inspectate pentru a preveni poluarea deliberată a mărilor.

6. Cooperarea internațională în aplicarea legii în Marea Liberă

Pentru menținerea ordinii și securității în apele internaționale, statele colaborează prin:

67. Organizația Maritimă Internațională (IMO) – Reglementează siguranța navigației și protecția mediului maritim.
68. Interpol și agențiile de aplicare a legii – Combat infracțiunile transfrontaliere.
69. Operațiuni comune NATO și UE – Intervenții împotriva pirateriei și traficului ilicit.

7. Impactul Deciziilor CIJ asupra Dreptului Internațional al Mării

Curtea Internațională de Justiție (CIJ), în calitate de principal organ judiciar al Națiunilor Unite, joacă un rol esențial în dezvoltarea și clarificarea dreptului internațional al mării. Prin hotărârile și avizele sale, CIJ a contribuit la stabilirea unor principii fundamentale privind delimitarea maritimă, jurisdicția statelor, exploatarea resurselor și libertatea mărilor.

7.1 Clarificarea Principiilor Juridice Fundamentale

Stabilirea Jurisprudențială

Jurisprudența CIJ a contribuit la definirea și interpretarea normelor privind dreptul mării, stabilind principii fundamentale care sunt aplicate în rezolvarea disputelor maritime. Printre cele mai importante contribuții se numără:

7.2 Principiul echității în delimitarea maritimă

CIJ a clarificat faptul că delimitarea maritimă trebuie să se bazeze pe principii echitabile, care să țină cont de geografia regiunii, lungimea coastelor, proporționalitatea spațiilor maritime și interesele economice ale statelor implicate.

Exemplu: Cazul „Delimitarea maritimă între România și Ucraina” (2009)

- CIJ a stabilit o metodă echitabilă de trasare a frontierelor maritime, acordând României 9700 km² de platou continental și ZEE.
- Insula Șerpilor nu a fost considerată un punct relevant în delimitare, deoarece era nelocuită și nu influența proporționalitatea spațiilor maritime.

7.3 Principiul delimitării pe baza liniei mediane echitabile

CIJ a stabilit că, în cazul statelor cu coaste opuse, delimitarea trebuie realizată pe baza liniei mediane, cu ajustări pentru a asigura echitatea.

Exemplu: Cazul „Delimitarea maritimă între Tunisia și Libia” (1982)

- CIJ a aplicat o linie mediană ajustată, ținând cont de configurația coastei și de interesele economice ale ambelor state.

7.4 Suveranitatea statului asupra platoului continental

Curtea a reafirmat că un stat costier are drepturi suverane asupra resurselor naturale din platoul său continental, chiar dacă nu le-a exploatat efectiv.

Exemplu: Cazul „Delimitarea dintre Marea Britanie și Islanda” (1974)

- CIJ a recunoscut dreptul Islandei de a extinde zona de pescuit la 50 de mile marine, pe baza necesității protejării resurselor sale piscicole.

7.5 Libertatea mărilor și excepțiile privind jurisdicția

CIJ a consolidat principiul conform căruia marea liberă nu poate fi revendicată de niciun stat, dar a recunoscut anumite excepții, cum ar fi dreptul de interceptie pentru combaterea pirateriei și traficului ilicit.

Exemplu: Cazul „Pescuitul în apele libere” (1999, Spania vs. Canada)

- CIJ a stabilit că statele nu pot impune unilateral restricții asupra pescuitului în marea liberă fără un acord internațional.

8. Concluzie

Dreptul Mării, reglementat prin Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării, semnată la Montego Bay în 1982, constituie un pilon esențial al dreptului internațional, având un impact profund asupra reglementării relațiilor între statele riverane și utilizarea spațiilor maritime. Marea teritorială, care se întinde până la 12 mile marine de la liniile de bază ale coastei unui stat, reprezintă o zonă în care statul de coastă își exercită suveranitatea deplină, incluzând controlul asupra apelor, fundului mării, subsolului și spațiului aerian. Aceste drepturi sunt fundamentale pentru protecția securității naționale, gestionarea resurselor naturale, prevenirea poluării și promovarea unei economii marine durabile.

Convenția de la Montego Bay a avut un rol crucial în crearea unui cadru juridic global pentru soluționarea disputelor maritime și pentru stabilirea unor norme clare referitoare la utilizarea și protecția apelor internaționale. În acest context, Curtea Internațională de Justiție a contribuit semnificativ la rezolvarea conflictelor legate de suveranitatea maritimă, având un impact semnificativ asupra relațiilor internaționale și asupra stabilității reglementărilor maritime globale.

De asemenea, dreptul mării nu se limitează doar la aspecte de securitate sau economie, ci include și un puternic component ecologic. Protejarea mediului marin și gestionarea sustenabilă a resurselor naturale sunt esențiale pentru viitorul planetei, iar statele riverane au responsabilitatea de a respecta și implementa normele internaționale privind protecția biodiversității și prevenirea poluării.

În concluzie, dreptul mării este nu doar un cadru juridic esențial pentru reglementarea relațiilor între state, dar și un mecanism vital pentru asigurarea păcii, securității și dezvoltării sustenabile la nivel global. De-a lungul decadelor, Convenția de la Montego Bay și jurisprudența Curții Internaționale de Justiție au demonstrat că un sistem internațional bine reglementat în acest domeniu contribuie direct la menținerea echilibrului global.

Referințe

Doctrină

- Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării.
- Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 204 6.
- Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 210

- Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 210
- Drept Internațional Public : noțiuni introductive / Roxana Mariana Popescu – București : Universul Juridic, 2023, pagina 203, Capitolul al VIII-lea Regimul Juridic al Mării. Pagina 210-211

Legislație

- LEGE nr. 17 din 7 august 1990 (*republicată*) privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale, al zonei contigue și al zonei economice exclusive ale României - Publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 252 din 8 aprilie 2014 (Emitent Parlamentul)

Surse Internet

- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/states-entitled-to-appear>, site accesat pe 20.02.2025(ora 13:50)
- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://lege5.ro/Gratuit/g44donrr/limitele-marii-teritoriale-conventie?dp=ha4damrygq3a>, site accesat la 20.02.2025(ora 14:20)
- Informație publică, disponibilă online la adresa https://climate.ec.europa.eu/climate-change/consequences-climate-change_ro, site accesat la 20.02.2025(ora 14:55)
- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.aktual24.ro/o-nava-chineza-si-una-filipineza-s-au-ciocnit-in-marea-chinei-de-sud-cele-doua-tari-se-acuza-reciproc/>, site accesat la 20.01.2025(ora 15:20)
- Informație publică, disponibilă online la adresa https://biblioteca-digitala.ro/reviste/Studii-si-articole-de-Istorie/073-studii-si-articole-de-istorie-LXXXIII_2008_131.pdf, site accesat la 20.02.2025 (ora 15:30)
- Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.stiripesurse.ro/topirea-ghetii-in-regiunea-arctica-deschide-accesul-catre-resurse-naturale-uriase-rusia-china-si-sua-incep-o-lupta-acerba-pentru-a-prelua-controlul-in-zona_3548023.html, site accesat la 20.02.2025(ora 15:46)
- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/132>, site accesat la 24.02.2025(ora 21:00)
- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/120>, site accesat la 24.02.2025(ora 21:50)
- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/94>, site accesat la 24.02.2025(ora 22:53)
- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://www.icj-cij.org/case/87>, site accesat la 24.02.2025(ora 23:01)
- Informație publică, disponibilă online la adresa <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/759>, site accesat la 24.02.2025(ora 23:32)
- Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, site accesat la 25.02.2025(ora 00:07)
- Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, site accesat la 25.02.2025(ora 00:09)
- Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, site accesat la 25.02.2025(ora 00:12)

RAȚIONAMENTUL PROFESIONAL CONTABIL – CADRU GENERAL CONCEPTUAL

Denisa-Alexandra DUMITRU*

Ionuț-Valentin COSTACHE**

Alexandra CRAUCIUC***

Abstract

Articolul de față își propune să exploreze conceptele cheie ale raționamentului profesional contabil, să evidențieze importanța acestuia în procesul decizional și să analizeze impactul asupra raportării financiare. De asemenea, în cadrul acestui articol vom descrie elementele care stau la baza raționamentului profesional contabil și cum acestea contribuie la transparența și responsabilitatea financiară. Raționamentul profesional reprezintă un important punct de coerență în firmă și cuprinde multiple valențe de exercitare pertinentă a deciziilor în activitatea interorganizațională.

Keywords: contabilitate, raționament profesional, etică, proces decizional, tranzacții

Introducere

„Contabilitatea, în cea mai mare parte, rămâne o practică legalistă și tradițională, aproape imună la autocritică prin metode științifice.”¹⁶⁷⁰

Raționamentul este procesul de gândire prin care ajungem la concluzii logice bazate pe premise sau fapte cunoscute. Acest proces ajută la obținerea de informații noi din cele existente.

Raționamentul profesional se referă la setul de judecăți înlănțuite pe care un profesionist în domeniul ales îl aplică în luarea deciziilor în cadrul activității sale. Acest raționament se bazează pe cunoștințele tehnice, pe experiența acumulată sau pe principiile etice și pe reglementările specifice ariei de lucru.

* Denisa-Alexandra Dumitru, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: denisa_153130@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Viorica Mirela Ștefan-Duicu (viorica.stefanduicu@univnt.ro).

** Costache Ionuț-Valentin, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: ionut_152588@univnt.ro) Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Viorica Mirela Ștefan-Duicu (viorica.stefanduicu@univnt.ro).

*** Crauciuc Alexandra, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: alexandra_151106@univnt.ro) Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Viorica Mirela Ștefan-Duicu (viorica.stefanduicu@univnt.ro)

¹⁶⁷⁰ Kenneth E. Boulding – fost un economist, educator, activist pentru pace și filosof interdisciplinar american de origine engleză.

În cazul contabililor raționamentul profesional implică evaluarea informațiilor financiare, interpretarea standardelor contabile și aplicarea judecății ca proces decizional pentru a rezolva probleme complexe. De asemenea, este esențial ca acest raționament să fie transparent și bine fundamentat pentru a asigura încrederea părților interesate și conformitatea cu normele legale.

În esență, raționamentul profesional este important pentru a lua decizii corecte și informate în practica profesională.

Importanța elaborării situațiilor financiare este ridicată atât pentru cei care le întocmesc, cât și pentru utilizatorii informațiilor contabile și financiare. Contabilitatea produce situații financiare care au impact asupra societății și modifică semnificativ comportamentul indivizilor, generând pe segmente de activitate schimbări globale.

În timp, numărul utilizatorilor potențiali ai situațiilor financiare a crescut considerabil. Acest aspect a condus la exercitarea unei presiuni din ce în ce mai puternice pe linia publicării de informații financiare. Astfel, riscul de conflict dintre administratori și utilizatorii externi există și prezența lui implică necesitatea normelor contabile și a auditării situațiilor financiare.

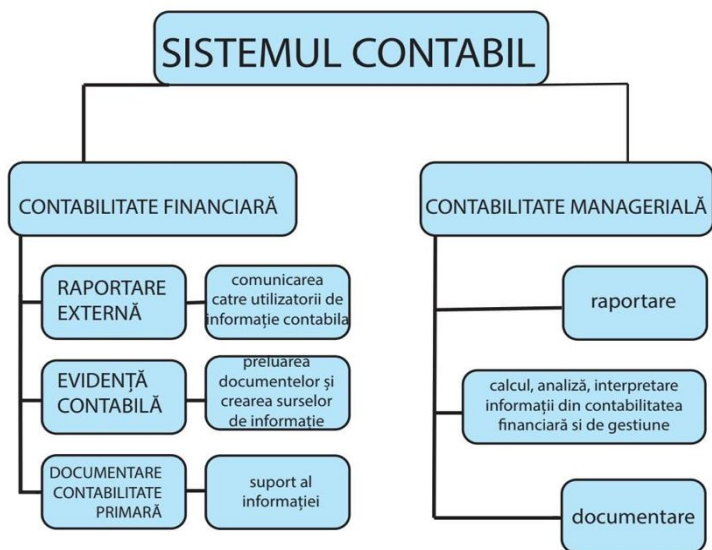
Un contabil se ocupă de gestionarea și înregistrarea operațiunilor financiare ale unei companii sau organizații. Aceasta include următoarele activități:

- înregistrarea tranzacțiilor
- întocmirea rapoartelor financiare
- planificarea fiscală
- auditul
- consultanța financiară

Pentru a putea profesa în domeniul contabilității este nevoie de o diplomă de licență de învățământ superior de la orice facultate cu profil economic și care îți atestă calificarea de economist. De asemenea, este nevoie și de o licență de la CECCAR (Corpul Expertilor Contabili și Contabililor Autorizați din România). Aceasta se obține prin susținerea unui examen organizat de instituție în care persoana va fi testată din diferite discipline specifice contabilității.

Pe lângă certificările de mai sus, un contabil are nevoie de răbdare, organizare, responsabilitate, viteză de reacție, seriozitate. În același timp, trebuie să fie la curent cu legislația fiscală și standardele contabile, ceea ce implică formarea continuă pe parcursul carierei sale.

Fig. 1 Reprezentarea sistemului contabil

Sursa: schemă elaborată de autori

Raționamentul contabilului se referă la procesul prin care un contabil analizează și interpretează informațiile financiare pentru a lua decizii informate. Procesul implică utilizarea principiilor contabile, a standardelor și a reglementărilor pentru a evalua situațiile financiare ale unei organizații. Contabilul trebuie să fie capabil să aplice judecata profesională în diverse situații, să identifice problemele contabile, să evalueze impactul acestora asupra raportărilor financiare și să propună soluții adecvate. De asemenea, raționamentul contabil include și capacitatea de a comunica eficient aceste informații părților interesate, asigurându-se că datele sunt prezentate clar și corect.

În concluzie, raționamentul contabil este o combinație de cunoștințe tehnice, gândire critică și abilități de comunicare.

Contabilitatea financiară oferă informații financiare utilizatorilor externi. Este și motivul pentru care este denumită așa. Trebuie reținut însă că ea aplică un tratament contabil asupra datelor reprezentate de evenimentele economice în scopul emiterii informației financiare. Deciziile economice privesc funcționarea optimă a firmei atât pe termen lung, cât și pe termen scurt. Deciziile financiare se referă la utilizarea instrumentelor financiare fie pentru acoperirea riscurilor financiare ale firmei, fie în scop speculativ. Ele se manifestă în condițiile existenței unei piețe de capital unde investitorii de capital negociază prețul titlurilor oferite de firme cotate pe respectiva piață de capital.

„Rolul major al contabilității este de a produce informații care să permită modelarea relației dintre resursele mobilizate și consumate și rezultatele obținute în contrapartidă. Într-o optică

previzională, contabilitatea de gestiune ajută decidenții, iar într-o optică retrospectivă, măsoară performanțele.”¹⁶⁷¹

Deși ne bazăm în fiecare zi pe raționament, conceptul de raționament profesional este relativ greu de definit. Acesta este folosit în diverse discipline precum filosofie, drept sau psihologie. Lalande¹⁶⁷² definește conceptul de raționament ca fiind o „operațiune ce constă în formarea unei opinii, în cazul în care nu se poate ajunge la o cunoaștere certă”, iar Menard¹⁶⁷³ definește raționamentul profesional ca și „capacitatea unui membru al unei profesii de a judeca o situație fără a cunoaște cu certitudine toate elementele necesare și de a alege o linie de conduită acceptabilă în cazul în care standarde profesionale îi dau o astfel de latitudine”. Totuși, în jurul celor două definiții există o incertitudine: un contabil trebuie să facă previziuni despre viitoarele fluxuri numerare, să traducă o serie de intenții sau să evalueze riscuri, adică să ofere o imagine a unei realități pe care o cunoaște doar într-o formă incertă, astfel deciziile nu sunt perfect previzibile și nu trebuie să confundăm raționamentul personal cu cel profesional.¹⁶⁷⁴

Indiferent de poziție sau de serviciul prestat, contabilii trebuie să protejeze integritatea serviciilor profesionale și să mențină obiectivitatea în raționamentul profesional. În selecționarea situațiilor și practicilor de care se vor ocupa în mod specific, potrivit cerințelor etice legate de obiectivitate, trebuie acordată o atenție corespunzătoare următorilor factori:

- eeee. contabilii sunt expuși unor situații în care asupra lor se pot exercita presiuni ce le pot diminua obiectivitatea;
- ffff. este, practic, imposibil să se definească și să se descrie toate situațiile în care ar exista aceste posibile presiuni. În stabilirea standardelor pentru identificarea relațiilor care pot ori par să afecteze obiectivitatea contabilului, trebuie să domine un caracter rezonabil;
- gggg. trebuie evitate relațiile care permit ca idei preconceptuate, părtinirea ori influențele altora să încalce obiectivitatea;
- hhhh. profesioniștii contabili au obligația de a se asigura că personalul angajat pentru serviciile contabile și-a însușit principiul obiectivității. În plus, contabilii nu trebuie să accepte sau să ofere cadouri sau invitații (la mese, spectacole), care pot fi considerate a avea o influență importantă și dăunătoare asupra raționamentului lor profesional sau asupra celor cu care negociază.

În continuare, vom expune succint obiectivele profesiei de contabil, deoarece acestea sunt stabilite să îndeplinească cele mai înalte standarde de profesionalism, să atingă cele mai înalte nivele de performanță și să răspundă cerințelor interesului public. Realizarea acestor obiective presupune satisfacerea a patru cerințe de bază:

- Credibilitate
- În întreaga societate, există nevoia de credibilitate în informație și în sistemele de informații.
- Profesionalism.
- Există o necesitate pentru clienți, patroni și alte părți interesate de a putea fi clar identificate persoanele profesioniste în domeniul contabil.
- Calitatea serviciilor.

¹⁶⁷¹ Bouquin, H., *Contabilitate de gestiune – traducerea și studiul introductiv prof. univ. dr. Neculai Tabără*, Ed. TipoMoldova, Iași, 2004.

¹⁶⁷² Lalande, A., *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, Presses universitaires de France – PUF, Paris, 1983.

¹⁶⁷³ Ménard, L. et collaborateurs, *Dictionnaire de la comptabilité et de la gestion financière*, 3eme Edition, Institut Canadien des Comptables Agréés – ICCA, 2004.

¹⁶⁷⁴ Burlaud, A., & Niculescu, M., *Un drept contabil care face apel la raționamentul profesional: o amenințare sau o oportunitate pentru profesia contabilă?*, *Audit Financiar*, 14(12).

- Este nevoie de asigurarea că toate serviciile obținute din partea profesionistului contabil sunt executate la standardul cel mai ridicat de performanță.
- Încredere.

Utilizatorii serviciilor furnizate de către profesioniștii contabili trebuie să fie siguri că există un cadru al eticii profesionale care guvernează prestarea acestor servicii.

Raționamentul contabil include următoarele etape:

Identificarea tranzacției ⇒ Clasificarea tranzacției ⇒ Înregistrarea tranzacției ⇒ Verificarea corectitudinii ⇒ Generarea rapoartelor financiare ⇒ Analiza și interpretarea datelor

Gestiunea contabilă a firmei constă în administrarea acesteia, respectarea reglementărilor cu caracter contabil, astfel încât, prin deciziile și acțiunile firmei, să se respecte obiectivul fundamental al imaginii fidele.

Obiectivul situațiilor financiare este de a furniza informații despre poziția financiară, performanțele și modificările poziției financiare a întreprinderii, care sunt utile unei sfere largi de utilizatori în luarea deciziilor economice.

De multe ori, urmând obiectivele manageriale ale conducătorilor firmei, contabilul va fi tentat să facă o alegere subiectivă:

70. *de diminuare a rezultatului*: prin extragerea cheltuielilor cu amortizările și provizioanele pentru riscuri și cheltuieli; prin extragerea cheltuielilor generale; prin subevaluarea stocurilor etc.

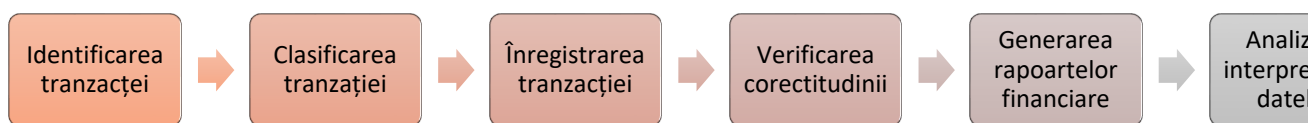
71. *de creștere a rezultatului*: prin estimarea la un nivel insuficient a provizioanelor pentru depreciere; prin degajarea unui profit dintr-o operație de leasing financiar, prin abandonul de creanțe în interiorul unui grup; prin reestimarea valorii activelor ca urmare a fuziunilor între societăți; prin încorporarea cheltuielilor financiare în costul de achiziție al unei imobilizări sau al unui stoc; prin neactualizarea unei creanțe la termen și negeneratoare de dobânzi.

Identificarea acțiunilor care reprezintă deciziile trebuie realizată cu atenție, pentru că nu orice activitate efectuată de un contabil implică o decizie. Aceste decizii constau în alegerea dintr-un set de alternative posibile. Cercetările în domeniul deciziilor contabile nu sunt numeroase deși există multe studii privind rolul contabilității și a informației furnizate de aceasta în procesul decizional. În domeniul cercetărilor privind managementul organizației, termenii consacrați sunt cei legați de decizia economică.

Deciziile contabile pentru gestiunea activelor, datoriilor și a capitalurilor proprii sunt luate de către directorul economic împreună cu ceilalți contabili din cadrul departamentului financiar-contabil, care pe baza informațiilor din contabilitatea financiară, a mediului economic, a normelor și standardelor existente în domeniu și a analizei efectuate pe baza informațiilor deținute oferă soluții adecvate.

Deciziile pentru gestiunea internă sunt luate de către directorul economic sprijinit de contabilii de gestiune care pe baza informațiilor referitoare la costuri sau activități oferă soluții pentru gestionarea costurilor, evaluarea performanțelor precum și pentru bugetarea și planificarea activității.

Fig. 2. Etapele de decizie în tranzacții

Sursa: schemă elaborată de autori

Credibilitatea informațiilor în condițiile aplicării raționamentului profesional

Natura discutabilă a multor cifre contabile este cunoscută de toți cei care dețin cunoștințe minime în domeniu. Mai mult chiar, este admisă și de către Directivele contabile europene. Tocmai de aceea, raționamentul profesional generează numeroase discuții și ocupă un rol important atât în procesul de producere a informațiilor, cât și de verificare și certificare a lor. Aplicarea unor raționamente diferite conduce la rezultate diferite, cu implicații asupra interpretării datelor, calculării indicatorilor economico-financiar și poate conduce chiar la distorsionarea adevărului.

Auditorii au responsabilitatea de a depista acuratețea declarațiilor financiare, existența unor fraude, respectarea de către firmă a obligațiilor legale, continuitatea exploatării și solvabilitatea firmei, precum și comportamentul responsabil față de mediu și societate. Când vorbim despre omogenitate se așteaptă ca doi auditori aflați în aceeași situație să ajungă la același rezultat/concluzii prin aplicarea normelor de audit. Numai că, deși există un demers comun bazat pe proceduri clar stabilite, nu înseamnă că orice auditor acționează într-o manieră strict identică. Pe lângă faptul că fiecare gândește în mod diferit, grupul din care face parte dispune de metode și tehnici specifice pentru a ajunge la acele concluzii.

În unele cazuri, auditorii pot fi tentați să pună în derizoriu cerințele normelor, bazându-se pe experiența practică și pe atribuțiile care le-au fost conferite. Tocmai din acest motiv se pot crea suspiciuni în ceea ce privește credibilitatea informațiilor pe care le atestă. Nevoia, utilitatea și mărirea sferei de acoperire a normelor în profesia contabilă trebuie să fie recunoscute de toată lumea. În acest fel ele pot constitui, înainte de toate, un ghid în aplicarea metodelor, tehnicilor și procedurilor specifice. Mai mult, avem în vedere și funcția probantă, de justificare în cazul apariției unor litigii. Dacă avem în vedere utilizatorii, aceștia sunt asigurați în privința criteriilor unitare ce se aplică, indiferent de persoana care ține contabilitatea sau efectuează auditul. Cu toate acestea, normele de contabilitate și audit nu sunt unitare în diferite țări și nici chiar în aceeași țară. De aceea grupurile și societățile de profil au obligativitatea întocmirii unor norme interne care să le întărească/expliciteze pe cele externe, elaborate de organismele naționale și internaționale.

Zone de aplicare a raționamentului profesional în contabilitate

Dintre zonele în care estimările și raționamentele managerilor, ale profesioniștilor contabili, au un rol important, menționăm următoarele:

- recunoașterea unor elemente patrimoniale în bilanț (ca active sau datorii) sau în contul de profit și pierdere (ca și cheltuieli sau venituri);
- determinarea și luarea în considerare a pragului de semnificație pentru stabilirea modului de prezentare în situațiile financiare a unor elemente patrimoniale (active sau datorii) în

- categoriilor distincte, dacă sunt semnificative, sau global, într-o categorie generală (comună), dacă sunt ne semnificative;
- alegerea metodelor de evaluare în bilanț a diferitelor elemente raportate, respectiv:
 - opțiunea pentru modul de evaluare în bilanț: tratament de bază sau tratament alternativ și, în acest din urmă caz, opțiunea pentru valoarea justă sau valoarea actualizată;
 - opțiunea pentru metoda de evaluare a stocurilor.
 - în privința imobilizărilor corporale și necorporale:
 - determinarea (estimarea) duratei de viață utile a unui activ supus amortizării;
 - determinarea (estimarea) valorii reziduale;
 - determinarea metodei de amortizare;
 - revizuirea periodică a duratei de viață utile și a metodei de amortizare.
 - în privința investițiilor financiare:
 - clasificarea investițiilor financiare în „curente” sau „pe termen lung” în funcție de estimările referitoare la orizontul de timp pentru care urmează a fi păstrate aceste investiții;
 - opțiunea de tratare contabilă a investițiilor imobiliare ca imobilizări corporale.
 - constituirea de provizioane pentru elemente de activ;
 - determinarea provizioanelor pentru riscuri și cheltuieli și a datoriilor contingente;
 - etc.

Sisteme expert contabile

Raționamentele celor mai valoroși experți în contabilitate au devenit deja disponibile prin sisteme expert (SE). De altfel, expertiza informatizată în contabilitate se utilizează de mai mulți ani, dar în prezent utilizarea sistemelor expert a căpătat o extindere mai rapidă. Mai mulți cercetători se ocupă de aplicațiile posibile ale SE în contabilitate: Brown, O'Leary, Watkins, Edwards ș.a.. Din cauza obligației legale de protecție a proprietarului expertizei, multe sisteme expert contabile nu au fost comercializate și au utilizare internă. Câteva sisteme expert au început să fie comercializate pentru firmele de contabilitate și pentru anumiți utilizatori din firme.

Principalele domenii de aplicare a sistemelor expert în contabilitate sunt: audit, planificarea impozitelor firmei, determinarea impozitului pe profit, planificarea financiară, contabilitatea financiară și contabilitatea de gestiune. În SUA, EY/Decision Support, Expertest, AuditPlanning, Advisor sunt numai unele dintre sistemele expert folosite în asistarea planificării și derulării programelor de audit. Risk Advisor, CCR/36 Advisor sunt sisteme expert menite să identifice și să evalueze riscul auditingului, VATIA și Loan Probe se utilizează în auditul unui domeniu specific.

În domeniul financiar-contabil sistemele expert sunt folosite în principal în patru zone funcționale:

- sisteme pentru control intern și audit;
- sisteme pentru impozitare (interpretarea și aplicarea legislației de impozitare la exemplul întreprinderilor);
- sisteme pentru planificarea financiară;
- sisteme pentru interpretarea actelor normative, altele decât cele referitoare la impozitare.

Concluzii

Contabilul trebuie să ofere servicii de înaltă calitate prin aplicarea cunoștințelor legate de judecată profesională, trebuie să aibă atitudine obiectivă și comportament care să respecte normele de etică.

Din responsabilitatea pe care o are profesia contabilă pentru protejarea interesului public rezultă necesitatea unui organism profesional puternic la nivel național, ale cărui direcții principale să fie: educația, etica și controlul de calitate.

Este important:

- să existe unitate și să se asigure respectarea valorilor în profesia contabilă;
- să fie emise soluții pentru depășirea proceselor de tranziție;
- să se respecte normele de etică și moralitate în acțiunile întreprinse.

Raționamentul contabil este esențial pentru gestionarea eficientă a finanțelor unei organizații. Acesta asigură că toate tranzacțiile financiare sunt înregistrate corect, clasificate și raportate, oferind o imagine clară asupra performanței financiare. Prin respectarea principiilor contabile, se facilitează luarea deciziilor informate și se promovează transparența în raportarea financiară. Astfel, raționamentul contabil nu doar că ajută la respectarea reglementărilor legale, dar contribuie și la succesul pe termen lung al oricărei entități economice.

În concluzie, raționamentului profesional îi este atribuită o contribuție majoră în demersurile profesioniștilor contabili, fie auditori, experți, consultanți sau contabili în ceea ce privește aprecierea și respectarea imaginii fidele. Acest fapt se datorează particularității mediului economic caracterizat de numărul foarte mare de factori de luat în considerare, factori care nu pot fi testați pe calea experimentului, ci doar evaluați cu ajutorul judecății și experienței profesionale.

La nivelul profesiei contabile, alegerea între o gamă diversificată de politici și opțiuni, apelarea la raționament atunci când normele sunt insuficiente pentru a reflecta substanța tranzacțiilor economice, constituie argumente care așază gândirea profesionistului într-o postură importantă.

Referințe bibliografice

- Bouquin, H., Contabilitate de gestiune – traducerea și studiul introductiv prof. univ. dr. Neculai Tabără, Ed. TipoMoldova, Iași, 2004.
- Lalande, A., Vocabulaire technique et critique de la philosophie, Presses universitaires de France – PUF, Paris, 1983.
- Ménard, L. et collaborateurs, Dictionnaire de la comptabilité et de la gestion financière, 3eme Edition, Institut Canadien des Comptables Agréés – ICCA, 2004.
- Burlaud, A., & Niculescu, M., Un drept contabil care face apel la raționamentul profesional: o amenințare sau o oportunitate pentru profesia contabilă?, *Audit Financiar*, 14(12).
- Sabina-Cristiana, M., „Aspecte privind informațiile și deciziile contabile”, *Analele științifice economice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”*, Iași, 2004-2005.
- Conf. univ. dr. Lilia, G., Director executiv, Marina, Ș., „Valorile și provocările profesiei contabile”, Secția IV. Profesia contabilă și provocările acesteia. Articolul se poate accesa aici:
- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/244-249_14.pdf
- Petrică, M., Alina-Mariana, I., „Raționamentul profesional și credibilitatea informațiilor contabile. Probleme și așteptări”, *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”*, Iași. Articolul se poate accesa aici:
- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-37_40.pdf

- Alves, L. „Totul despre meseria de contabil. Salariu, posibilități de avansare și studiile ce trebuie urmate”, articol publicat în data de 27 ianuarie/2020. Articolul se poate accesa aici:
- <https://bundeangajat.olx.ro/amp/totul-despre-meseria-de-contabil-salariu-posibilitati-de-avansare-si-studiile-ce-trebuie-urmate/>
- Alain, B., Maria, N., „Un drept contabil care face apel la raționamentul profesional: o amenințare sau o oportunitate pentru profesia contabilă?”, Revista CAFR, nr. 12(144)/2016.
- Vasile, P., Bogdan, P., „*Raționamentul profesional în contabilitate și sistemele expert*”, Buletin Științific, „Universitatea “George Bacovia”, anul VII, nr. 2/2004.
- Conf. univ. dr. Ada, Ș., Drd. Vasiliana, M.D., „*Utilitatea, calitatea și utilizatorii informațiilor financiare*”. Articolul se poate accesa aici:
- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/95-99_29.pdf
- Conf. univ. inter. dr. Tatiana, Ș., conf. univ. inter. dr. Veronica, B., „*Profesia de contabil, un imperativ al timpului*”. Articolul se poate accesa aici:
- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/249-253_20.pdf

FUNCȚIA DE ALOCARE A RESURSELOR FINANCIARE PUBLICHE

Andra Mihaela Lacatus*

Abstract

Funcția de alocare a resurselor este una dintre cele mai importante atribuții ale finanțelor publice, fiind esențială pentru buna funcționare a unui stat modern. Această funcție presupune procesul prin care statul colectează resurse financiare, le prioritizează și le distribuie către diferite sectoare pentru a răspunde nevoilor colective ale societății. Scopul principal al funcției de alocare este acela de a compensa eșecurile pieței și de a asigura furnizarea bunurilor și serviciilor publice, într-un mod echitabil și eficient.

În contextul actual, funcția de alocare devine din ce în ce mai relevantă, având în vedere provocările legate de dezvoltarea durabilă, reducerea inegalităților sociale, protecția mediului și creșterea economică. Acest eseu explorează conceptul funcției de alocare, procesele implicate, principiile fundamentale care o guvernează, provocările și impactul său asupra societății.

Keywords: *alocarea resurselor, finanțe publice, buget național, eficiență economică, echitate socială, sustenabilitate fiscală, transparență, responsabilitate, politici publice, dezvoltare durabilă.*

1. Introducere

Funcția de alocare a resurselor se reflectă în modul utilizarea finanțelor publice pentru colectarea și distribuirea resurselor financiare în vederea furnizării bunurilor și serviciilor publice necesare societății. Aceasta intervine în cazurile în care piața liberă nu reușește să răspundă eficient cererii de bunuri publice sau ignoră externalitățile generate de activitatea economică.

Funcția de alocare a resurselor este importantă pentru asigurarea bunurilor publice, precum infrastructura, educația sau siguranța națională, care nu pot fi produse în mod eficient de sectorul privat. Piața liberă tinde să sub producă aceste bunuri, din cauza caracteristicilor specifice:

- non-rivalitate - consumul unui bun public de către o persoană nu reduce disponibilitatea acestuia pentru alți indivizi (exemplu: utilizarea unui drum public);

* Andra Mihaela Lacatus, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: andra_153518@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Nicoleta Panait (npanait@univnt.ro).

- non-excludere - este dificil sau imposibil să excluzi o persoană de la utilizarea unui bun public, chiar dacă nu contribuie financiar la producerea lui (exemplu: siguranța națională)

Intervenția statului devine necesară pentru a corecta eșecurile pieței și a asigura furnizarea adecvată a acestor bunuri, garantând astfel bunăstarea generală a societății.

Piața liberă poate să ignore externalitățile pozitive (cum ar fi investițiile în educație) sau să amplifice externalitățile negative (cum ar fi poluarea).

Prin alocarea resurselor, statul poate interveni pentru a echilibra aceste dezechilibre. Alocarea resurselor financiare contribuie la reducerea inegalităților și sprijină grupurile vulnerabile prin politici sociale, cum ar fi subvențiile, pensiile sau asistența socială.

Investițiile publice în infrastructură, sănătate și educație generează efecte pozitive asupra economiei, crescând productivitatea și nivelul de trai.

Alocarea resurselor financiare publice în România în 2024 a fost marcată de un deficit semnificativ, determinând autoritățile să adopte strategii de finanțare suplimentare și să planifice măsuri fiscale pentru a asigura sustenabilitatea fiscală pe termen lung.

Bugetul național pentru 2024 se ridică la veniturile estimate de 586 miliarde lei și cheltuieli de 673 miliarde lei, ceea ce reprezintă un deficit de aproximativ 5% din PIB. Acest deficit a fost determinat de cheltuieli mai mari, majorări salariale și de pensii, dar și investiții în infrastructură, educație, sănătate. Guvernul a ajustat strategia de finanțare prin creșterea planului de împrumuturi externe și interne, ajungând la 217 miliarde lei, o sumă mai mare decât cea estimată inițial pentru acoperirea deficitului.

2. Caracteristici ale procesului de alocare a resurselor financiare publice

Procesul de alocare a resurselor financiare publice este un mecanism complex, care implică colectarea, planificarea, distribuirea, monitorizarea și ajustarea resurselor pentru a asigura dezvoltarea economică și bunăstarea societății. Eficiența acestui proces depinde de transparența, responsabilitatea instituțiilor publice și implicarea activă a cetățenilor în luarea deciziilor.

Alocarea resurselor financiare publice este esențială pentru asigurarea bunei funcționări a statului și a furnizării bunurilor și serviciilor publice necesare societății. Acesta implică mai multe etape interdependente, fiecare având un rol important în gestionarea eficientă a fondurilor publice.

Prima etapă constă în colectarea/strângerea resurselor financiare necesare pentru finanțarea cheltuielilor publice. Aceste resurse provin din diverse surse, precum:

- **taxe și impozite**, care reprezintă principala sursă de venituri pentru stat, se disting veniturile din impozitele directe (pe venit, profit, proprietate) și cele indirecte (TVA, accize), care asigură o parte semnificativă din bugetul public.
- **contribuții sociale**, în general sunt destinate finanțării sistemelor de protecție socială, cum ar fi pensiile, asigurările de sănătate și ajutoarele de șomaj.
- **împrumuturi publice**, se accesează atunci când veniturile colectate nu acoperă toate cheltuielile, statul recurge la împrumuturi interne sau externe pentru a finanța deficitul bugetar și proiectele majore de investiții.

După etapa de colectare a resurselor, urmează stabilirea priorităților de finanțare, pentru a direcționa fondurile către domeniile esențiale, astfel este nevoie de o Analiza nevoilor societății. Guvernul evaluează cerințele economice și sociale, identificând domeniile critice precum sănătatea, educația, siguranța publică și infrastructura.

Stabilirea priorităților presupune un proces de dezbateri și consultări cu specialiști, organizații neguvernamentale și cetățenii, pentru a asigura transparența și legitimitatea deciziilor.

Odată stabilite prioritățile, resursele financiare sunt alocate prin mecanisme bugetare: respectiv elaborarea bugetului de stat, unde Ministerul Finanțelor, cu ajutorul și a altor instituții publice propun bugete detaliate, care sunt analizate și consolidate în bugetul general al statului.

Bugetul de stat este supus dezbaterii și aprobării de către parlament, asigurând astfel transparență asupra cheltuielilor publice.

Pentru a garanta utilizarea eficientă a fondurilor publice, este esențial un sistem riguros de monitorizare, iar aici avem în vedere supravegherea execuției bugetare, conform căreia autoritățile financiare monitorizează modul în care instituțiile publice utilizează fondurile alocate, verificând respectarea destinației acestora. Foarte important este procesul de evaluare a performanței, unde se folosesc diverși indicatori de performanță pentru a măsura eficiența și impactul programelor finanțate, contribuind la identificarea eventualelor disfuncționalități.

Etapele finale constă în analiza rezultatelor obținute și adaptarea politicilor bugetare, analizând eficacitatea programelor finanțate, comparând rezultatele obținute cu obiectivele stabilite. În raport cu concluziile evaluării, resursele pot fi redistribuite sau pot fi implementate noi politici pentru a crește eficiența cheltuielilor publice.

3. Principii de alocare a resurselor publice

Funcția de alocare a resurselor financiare publice este ghidată de mai multe principii fundamentale care asigură o distribuție echilibrată și eficientă a fondurilor:

Eficiența utilizării resurselor financiare. Resursele trebuie utilizate optim, astfel încât să genereze beneficii maxime pentru societate cu costuri minime. Acest principiu vizează creșterea productivității și reducerea risipei de fonduri publice, investițiile în tehnologie și digitalizare pot contribui la creșterea eficienței în administrația publică, reducând birocrăția și costurile operaționale. Îmbunătățirea procesului decizional prin utilizarea datelor și a analizei cost-beneficiu poate spori eficiența. De asemenea, implementarea unor mecanisme de evaluare periodică a proiectelor și alocărilor financiare poate ajuta la identificarea și corectarea eventualelor ineficiențe.

Echitatea alocării resurselor trebuie să contribuie la reducerea disparităților economice și sociale, asigurând acces egal la servicii publice esențiale, indiferent de statutul socio-economic al cetățenilor. Alocarea fondurilor trebuie să țină cont de nevoile specifice ale grupurilor vulnerabile, cum ar fi persoanele cu dizabilități, cele din mediul rural sau cele din zone defavorizate economic. De exemplu, resursele pentru educație ar trebui distribuite în mod diferit în funcție de nevoile regionale și socio-economice ale comunităților. Crearea unui sistem de alocare bazat pe criterii obiective, care să reflecte nevoile reale ale populației, poate reduce inechitățile. În plus, implementarea unor programe de sprijin pentru grupurile defavorizate poate contribui la integrarea socială și economică a acestora.

Sustenabilitatea - resursele financiare trebuie gestionate responsabil, având o viziune pe termen lung, pentru a sprijini dezvoltarea durabilă fără a afecta viitorul generațiilor următoare. În contextul alocării financiare publice, sustenabilitatea poate însemna investiții în infrastructura verde, promovarea energiei regenerabile și susținerea dezvoltării durabile (de exemplu, educația pentru mediu și reducerea emisiilor de carbon).

Transparența - procesul de alocare trebuie să fie deschis și accesibil publicului, pentru a promova responsabilitatea instituțiilor și a reduce riscul de corupție. Comunicarea clară a modului în care sunt utilizate fondurile publice sporește încrederea cetățenilor. Autoritățile trebuie să publice informații detaliate privind bugetele, alocările și proiectele finanțate, prin publicarea tuturor datelor pe platforme accesibile publicului. Transparența poate ajuta la prevenirea corupției și la creșterea încrederii cetățenilor în guvern.

Responsabilitatea - instituțiile publice sunt răspunzătoare pentru modul în care gestionează resursele financiare, trebuie să asigure o administrare corectă și să respecte angajamentele față de contribuabili. Fiecare instituție responsabilă de alocarea fondurilor trebuie să stabilească proceduri clare pentru monitorizarea și evaluarea utilizării acestora. De asemenea, ar trebui să existe mecanisme de audit intern și extern care să garanteze corectitudinea gestionării fondurilor.

Îmbunătățirea sistemelor de audit și control financiar, dar și crearea unui cadru legislativ care să reglementeze mai eficient modul în care sunt gestionați banii publici, poate contribui la o mai mare responsabilitate. Totodată formarea continuă a funcționarilor publici în domeniul gestionării fondurilor publice este poate ajută la evitarea greșelilor și abuzurilor.

Procesul de alocare a resurselor financiare publice este un mecanism complex, care implică colectarea, planificarea, distribuirea, monitorizarea și ajustarea resurselor pentru a asigura dezvoltarea economică și bunăstarea societății. Eficiența acestui proces depinde de respectarea principiilor de transparență, responsabilitate, echitate și sustenabilitate, precum și de implicarea activă a cetățenilor în luarea deciziilor.

Îmbunătățirea procesului de alocare a resurselor financiare publice poate răspunde nevoilor societății în mod echitabil și eficient, contribuind în același timp la o dezvoltare durabilă. Procesul trebuie să fie unul dinamic, care se adaptează la schimbările economice și sociale.

4. Rolul instituțiilor din România în alocarea resurselor publice

Alocarea resurselor publice în România este un proces complex și multilateral care implică mai multe instituții, fiecare cu un rol specific în asigurarea unei gestionări eficiente, echitabile și transparente a fondurilor publice.

Instituțiile publice din România sunt responsabile pentru stabilirea priorităților bugetare, distribuirea fondurilor și monitorizarea utilizării acestora pentru a atinge obiectivele naționale de dezvoltare economică și socială.

Parlamentul României joacă un rol esențial în procesul de alocare a resurselor publice, având autoritatea de a aproba bugetul național. În fiecare an, Guvernul elaborează proiectul de buget care este supus dezbaterii și aprobării Parlamentului. Prin acest proces legislativ, Parlamentul decide cum vor fi distribuite resursele între sectoarele economice și sociale ale țării, de la educație, sănătate, infrastructură până la securitate și apărare.

Parlamentarii, ca reprezentanți ai cetățenilor, au obligația de a asigura transparența în alocarea resurselor, precum și corectitudinea acestora, astfel încât să răspundă nevoilor tuturor grupurilor sociale. Ei pot introduce amendamente la buget și pot verifica modul în care sunt implementate politicile guvernamentale. Astfel, Parlamentul este cheia în stabilirea unui echilibru între diferitele domenii de interes și în protejarea intereselor publice.

Guvernul, prin Ministerul Finanțelor, este responsabil pentru elaborarea proiectului de buget anual. Guvernul trebuie să îndeplinească obiectivele de politică economică stabilite de Parlament, alocând fondurile publice în funcție de prioritățile stabilite. Ministerele și agențiile guvernamentale sunt responsabile pentru gestionarea fondurilor pe sectoare, iar implementarea proiectelor bugetare este în sarcina acestora.

Guvernul are și rolul de a monitoriza utilizarea resurselor publice și de a lua măsuri corective atunci când apar abateri sau ineficiențe în alocarea acestora. În plus, Guvernul joacă un rol esențial în implementarea politicilor de dezvoltare economică, socială și de mediu, inclusiv prin gestionarea fondurilor alocate pentru aceste domenii.

Alocarea și utilizarea fondurilor publice sunt reglementate și supravegheate de instituții independente care asigură controlul, respectarea legii și prevenirea fraudei.

Curtea de Conturi, este autoritatea națională de audit extern, care are ca principal obiectiv verificarea modului în care sunt utilizate resursele financiare publice. Curtea de Conturi monitorizează execuția bugetului de stat și a bugetelor locale, fiind responsabilă pentru identificarea abuzurilor, neregulilor sau riscurilor de fraudă. Aceasta oferă rapoarte și recomandări Parlamentului și Guvernului, asigurându-se că fondurile publice sunt folosite eficient și în conformitate cu legea.

Agențiile de Audit au rolul de a audita fondurile europene și naționale alocate proiectelor guvernamentale, garantând transparența și eficiența utilizării acestora. Agențiile de audit efectuează

controale riguroase asupra implementării proiectelor și alocării resurselor pentru a preveni riscurile de corupție și pentru a sprijini buna gestionare a fondurilor publice.

Ca stat membru al Uniunii Europene, România beneficiază de fonduri structurale și de coeziune care sunt esențiale pentru dezvoltarea regiunilor mai puțin dezvoltate, pentru modernizarea infrastructurii și pentru susținerea inițiativelor de protecție a mediului și de combatere a schimbărilor climatice.

România primește alocări semnificative din fondurile europene, care sunt destinate unor sectoare cheie, cum ar fi infrastructura, educația, sănătatea, protecția mediului și dezvoltarea regională. Fondurile financiare sunt esențiale pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă ale României și pentru reducerea disparităților economice între regiunile țării.

Astfel, instituțiile publice din România, de la Parlament și Guvern până la autoritățile de control și Uniunea Europeană, joacă un rol esențial în alocarea resurselor pentru a sprijini o dezvoltare economică sustenabilă, echitabilă și transparentă, în beneficiul întregii societăți.

5. Concluzii

Procesul prin care fondurile statului sunt distribuite către diferite sectoare și activități, se realizează prin funcția de alocare a resurselor financiare publice. Scopul principal este de a asigura o dezvoltare echilibrată a întregii populații, o gestionare riguroasă și eficientă a fondurilor publice.

Alocarea resurselor financiare publice nu este doar o simplă distribuire de bani, ci un proces complex care influențează direcțiile economice, sociale și ecologice ale unei țări, având un impact direct asupra dezvoltării economice și a calității vieții cetățenilor.

Funcția de alocare a resurselor financiare publice joacă un rol esențial în asigurarea funcționării eficiente a statului și a bunăstării cetățenilor. Aceasta are drept scop principal compensarea eșecurilor pieței, finanțarea bunurilor și serviciilor publice și reducerea inegalităților economice și sociale. Prin aplicarea unor principii fundamentale precum eficiența, echitatea, sustenabilitatea, transparența și responsabilitatea, procesul de alocare poate contribui la o distribuție echilibrată și strategică a resurselor.

Instituțiile publice, inclusiv Guvernul, Parlamentul, Curtea de Conturi și agențiile de audit, au un rol crucial în gestionarea fondurilor și asigurarea utilizării corecte a acestora. În România, provocările precum deficitul bugetar, necesitatea creșterii investițiilor în infrastructură, educație și sănătate, dar și absorbția eficientă a fondurilor europene, impun o gestionare responsabilă și sustenabilă a resurselor financiare.

În concluzie, procesul de alocare a resurselor financiare trebuie să fie unul flexibil și adaptabil la schimbările economice, sociale și tehnologice. Creșterea transparenței și responsabilității în utilizarea fondurilor publice poate consolida încrederea cetățenilor în instituțiile statului și poate asigura o dezvoltare echitabilă și sustenabilă a societății.

Referințe bibliografice

- Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, actualizată.
- Mankiw, N. G. (2018). *Principles of Economics* (8th ed.). Cengage Learning
- Ministerul Finanțelor Publice – Proiectul de buget pentru anul 2024.
- Eurostat – Raport privind finanțele publice ale statelor membre ale Uniunii Europene (2023).
- European Commission. (2023). *Public Finance in the EU: Challenges and Perspectives*. Retrieved from <https://ec.europa.eu>.
- Ministerul Finanțelor Publice din România. (2023). *Execuția bugetului general consolidat și priorități de alocare a resurselor*. Retrieved from www.mfinante.gov.ro.
- Panait Nicoleta, Finante, Editura Bibliotheca, 2019, Targoviște
- Raportul Curții de Conturi a României privind execuția bugetară pe anul 2023.

STUDIU DE CAZ PRIVIND ÎNTOCMIREA SITUAȚIILOR FINANCIARE LA O COMPANIE DIN DOMENIUL CONSTRUCȚIILOR

Elena Manuela BANICIOARA¹⁶⁷⁵

Abstract

Prin intermediul acestui studiu de caz ne propunem o analiză comparativă a prezentării situațiilor financiare și a calității rezultatelor raportate în contextul implementării standardelor IAS/IFRS pentru o perioadă de șapte ani (2017-2023) la o companie din domeniul producției materialelor de construcții, listată pe piața bursieră românească.

Având ca principal obiectiv efectele implementării standardelor IAS/IFRS de către compania respectivă vom analiza atât informațiile privind retratările efectuate ca urmare a trecerii la standardele IAS/IFRS (cum ar fi de exemplu: analiza evoluției rezultatului net, modificările privind metodele și estimările contabile), dar și principalii indicatori economico-financiar de degajați de situațiile financiare, pentru a vedea dacă trecerea la aplicarea standardelor IAS/IFRS a fost benefică pentru compania respectivă.

Keywords: standarde IAS/IFRS, situații financiare, retratări, estimări contabile, rezultat net,

Raportarea financiară joacă un rol important în cadrul mediului de afaceri. Modalitatea de prezentare a situațiilor financiare este influențată de obiectul de activitate al fiecărei firme. Așadar, în funcție de domeniul de activitate al fiecărei entități, se poate stabili propria structură de prezentare a informațiilor despre poziția sa financiară.

¹⁶⁷⁵ Student masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, program master Contabilitatea și Auditul Entităților Economice, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (elena_m41278@univnt.ro)
Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Andreea Paula Dumitru (pauladumitru@univnt.ro).

Aceast studiu de caz se bazează pe analiza comparativă a prezentării situațiilor financiare, a calității rezultatelor raportate în contextul implementării standardelor IAS/IFRS pentru o companie din domeniul producției materialelor de construcții, listată pe piața bursieră românească.

SC Prefabricate Beton își desfășoară activitatea conform codului CAEN 2361, respectiv având ca tip de activitate principală „Producția și comercializarea prefabricatelor din beton”.

Obiectivul societății este producerea și comercializarea materialelor de construcții, precum: tuburi de presiune din beton armat, precomprimat, beton celular autoclavizat, utilaje și piese de schimb pentru industria materialelor de construcții, confecții metalice, agregate minerale pentru construcții și alte materiale de construcții; producție de energie electrică și energie termică în sistem de cogenerare, executarea de lucrări de construcții și montaj, tâmplărie P.V.C, activitate de transport de mărfuri și distribuție, extracție și sortare de resurse minerale de pe malul Brațului Borcea etc. Totuși, produsul de referință al societății Prefabricate Beton SA. este BCA-ul, cu un procent de aproximativ 80% din producția totală, având piața de desfacere pe întreg teritoriul țării, dar exportând și în Bulgaria și în Republica Moldova.

Principalul punct de lucru al societății se află în localitatea Călărași, unde se desfășoară activitatea de producție.

Au fost analizate notele explicative la situațiile financiare pentru aceste companii pentru perioada 2016– 2023 cu scopul de a urmări efectele implementării IFRS până în prezent.

S-a efectuat o comparație pe baza datelor publicate privind rezultatul net, potrivit celor două referențiale contabile, a informațiilor privind retratările efectuate ca urmare a trecerii la IFRS, dar și alte informații precum tipul opiniei de audit formulate, sau a numărului de pagini al raportărilor anuale. Aceasta comparație s-a bazat pe informațiile din ultimul raport pentru anul 2015, care a fost pregătit conform legislației românești - BCR, dar și pe cele din 2016 din care am preluat noul rezultat retratat. De asemenea pentru a urmări evoluția rezultatului până în prezent, au fost luate în considerare situațiile financiare până în anul 2023.

Entitatea întocmește situații financiare individuale și consolidate în conformitate cu Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 2844 din 2016 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară, în următoarea componentă: **Situația poziției financiare, Situația profitului sau pierderii și a altor elemente ale rezultatului global, Situația modificărilor capitalurilor proprii, Situația fluxurilor de trezorerie, Note explicative la situațiile financiare.**

În vederea formulării unui răspuns cât mai pertinent, vom analiza o serie de elemente cu scopul de a demonstra dacă, trecerea la aplicarea standardelor IAS/IFRS a condus la o îmbunătățire considerabilă a calității rezultatului înregistrat. Printre aceste elemente se numără:

- analiza evoluției rezultatului net;
- modificări privind metodele și estimările contabile determinate de trecerea la standardele IFRS;
- modul de formulare al opiniei de audit;
- numărul de pagini conținute de către raportările anuale (odată cu creșterea acestuia, putem constata că a crescut și transparența informațiilor prezentate, rezultând astfel și o creștere a calității);

Principiile, metodele și politicile contabile utilizate

Conform IFRS- Standardul Internațional de Contabilitate 8 „*Politici contabile, modificări ale estimărilor contabile și erori*”, politicile contabile reprezintă principiile, bazele, convențiile, regulile, și practicile specifice aplicate de entitate la întocmirea și prezentarea situațiilor financiare.

Societatea prezintă în secțiunea dedicată politicilor contabile principiile și convențiile specifice aplicate de aceasta, pe care le utilizează în mod consecvent în tranzacțiile sale. Principalele aspecte de menționat referitoare la politicile contabile utilizate de SC Prefabricate Beton SA sunt următoarele:

Imobilizări necorporale

La data achiziției, imobilizările necorporale sunt evaluate la costul de achiziție, ulterior fiind prezentate în bilanț la cost minus amortizare cumulată și pierdere din depreciere cumulată, astfel că politica contabilă practică este cea bazată pe cost. Societatea utilizează pentru amortizarea imobilizărilor necorporale metoda liniară, recunoscând ca durată de viață utilă pentru acestea o perioadă cuprinsă între 3 și 5 ani.

Imobilizări corporale

La data achiziției, acestea sunt contabilizate la costul de achiziție sau dacă este cazul, de construcție, ulterior fiind prezentate în bilanț la valoare netă, eliminând amortizarea cumulată și pierderea din depreciere. SC Prefabricate Beton SA utilizează în cazul imobilizărilor corporale modelul reevaluării, societatea optând pentru reevaluarea construcțiilor și terenurilor cel puțin o dată la 3 ani, iar pentru celelalte elemente din categoria imobilizărilor corporale, cel puțin o dată la 6 ani, revizuiind valoarea reziduală și durata de utilitate a activelor la sfârșitul exercițiului financiar. Entitatea consideră terenurile și construcțiile ca fiind active separabile, chiar dacă sunt dobândite concomitent.

Prefabricate Beton SA a optat să utilizeze *metoda de amortizare lineară* pentru toate categoriile de mijloace fixe. Amortizarea calculată are următoarele durate de viață utilizate la diferitele categorii de imobilizări:

Imobilizări corporale	Durata (ani)
Construcții	8-60
Echipamente tehnologice	3-24
Aparate și instalații de măsurare, control și reglare	4-24
Mijloace de transport	4-18
Mobilier, aparatură birotică, echip. de protecție valori umane și materiale	3-18

Investițiile imobiliare

Conform IAS 40 “*Investiții imobiliare*”, o investiție imobiliară este deținută pentru a obține venituri din chirii sau pentru creșterea valorii capitalului sau ambele. Investițiile imobiliare sunt recunoscute la data intrării în patrimoniul entității la costul de achiziție, iar ulterior sunt prezentate în situațiile financiare la valoare justă, pe care o stabilește anual un evaluator autorizat. Entitatea nu înregistrează amortizare pentru această categorie de imobilizări, înregistrând doar deprecierea sau aprecierea stabilită de evaluator.

Leasing

Societatea a aplicat IFRS 16 începând cu 1 ianuarie 2023, fără retratarea valorilor comparative pentru perioada anterioară prezentată. Societatea a ales să aplice exceptarea propusă de standard pentru contractele de leasing pentru active cu valoare considerată de către conducere ca fiind nesemnificativă și cu perioade mai mici de 1 an.

Pentru contractele încheiate începând cu data de 01.01.2019 la data de începere a contractului de leasing, Societatea recunoaște datoriile de leasing, evaluate la valoarea actualizată cu rata de

împrumut marginală a plăților de leasing, pe durata contractului de leasing. Plățile includ plăți fixe minus orice stimulente de primit, plăți variabile de leasing care depind de un indice sau o rată și sumele care se așteaptă să fie plătite sub formă de valoare reziduală. În prezent SC Prefabricate Beton SA are în desfășurare 10 contracte de leasing financiar aferente achiziționării a 10 autoturisme de tip Dacia Logan.

Active biologice

Întreprinderea deține un sector agricol pe care l-a înființat în scopul consumurilor interne de la cantina proprie. Mai exact, aceasta deține 3 sere de legume modernizate, culturi de viță de vie și alte legume plantate în spațiile libere din incintă. Vița de vie este evaluată la cost minus amortizare, durata de amortizare fiind de 24 de ani. De asemenea, diferența provenită din reevaluarea elementului de activ reclasificat în categoria activelor biologice a fost transferată în rezultatul reportat provenit din trecerea la IFRS.

Activele și datoriile financiare

Societatea respectă prevederile standardului IFRS 9 – „*Instrumente financiare*”, astfel că:

- Investițiile pentru care nu există o piață activă sau o valoare de piață sunt prezentate la cost diminuat cu deprecierea cu caracter permanent, dacă acestea există;
- Titlurile disponibile pentru tranzacționare sunt prezentate la valoarea justă, iar reducerile sau creșterile temporare ale valorii juste sunt recunoscute în capitalurile proprii, cele permanente fiind prezentate în contul de profit și pierdere;
- Investițiile păstrate până la scadență sunt exprimate la valoarea costului amortizat, redus cu deprecierea temporară, dacă acestea există;
- Investițiile financiare sunt prezentate în contul de profit și pierdere la valoarea justă inclusiv câștiguri și pierderi, iar modificările ulterioare sunt evidențiate în rezultatul global.

Titlurile de participare pentru care nu există o piață activă sau o valoare de piață și a căror valoare nu poate fi estimată în mod credibil sunt reflectate la cost minus pierderi din depreciere.

Stocuri

Stocurile sunt prezentate la minimumul dintre valoarea realizabilă netă (preț de vânzare – costuri estimate pentru finalizare și vânzare) și cost. Conform standardului IAS 2 – „*Stocuri*”, entitatea constituie provizioane pe baza estimărilor managementului pentru stocurile cu mișcare lentă sau pentru cele deteriorate. Metoda de determinare a costului stocurilor utilizată de entitate este CMP lunar (*Cost mediu ponderat determinat la finele fiecărei luni*).

Creanțe și datorii

Creanțele, datoriile și alte active similare acestora sunt prezentate la cost amortizat diminuat cu ajustările de valoare, exceptând elementele exprimate în valută, care sunt convertite la cursul de închidere comunicat de BNR. Creanțele și datoriile pe termen lung sunt actualizate utilizându-se metoda dobânzii efective, iar în bilanț se prezintă la valoarea probabilă de încasat.

Impozit pe profit și impozit amânat

Impozitul curent este calculat ca 16% (cota de impozit în vigoare) din profitul impozabil al exercițiului. Profitul fiscal exclude elementele de venit sau cheltuială neimpozabile sau nedeductibile din alți ani și exclude și alte elemente care nu vor deveni niciodată impozabile sau deductibile. Impozitul amânat se constituie prin metoda bilanțului între diferențele temporare privind activele și datoriile și baza lor fiscală.

Venituri

Veniturile sunt evaluate la valoarea justă a prestațiilor efectuate sau care urmează a fi efectuate. Acestea sunt evaluate conform IFRS 15 – „*Venituri din contractele cu clienții*”.

Provizioane

Conform standardului IAS 37 - “ *Provizioane, datorii contingente și active contingente*”, entitatea recunoaște provizioane atunci când:

iiii. are o obligație actuală față de elemente trecute;

jjjj. pentru decontarea obligației este probabil să aibă loc o ieșire de resurse ce înglobează beneficii economice;

kkkk. se poate estima valoarea obligației.

Provizioanele pot fi constituite pentru: litigii, garanții acordate clienților și creanțe incerte, dezafectarea imobilizărilor corporale etc.

Odată ce conducerea entității împreună cu departamentul său juridic consideră șanse de pierdere de peste 51% a procesului, se constituie provizion la valoarea estimată credibilă.

Societatea nu recunoaște provizioane pentru pierderile din exploatare, în acest caz testând activele din exploatare pentru care există indicii cu privire la pierderile din valoare în conformitate cu IAS 36 – „*Deprecierea activelor*”.

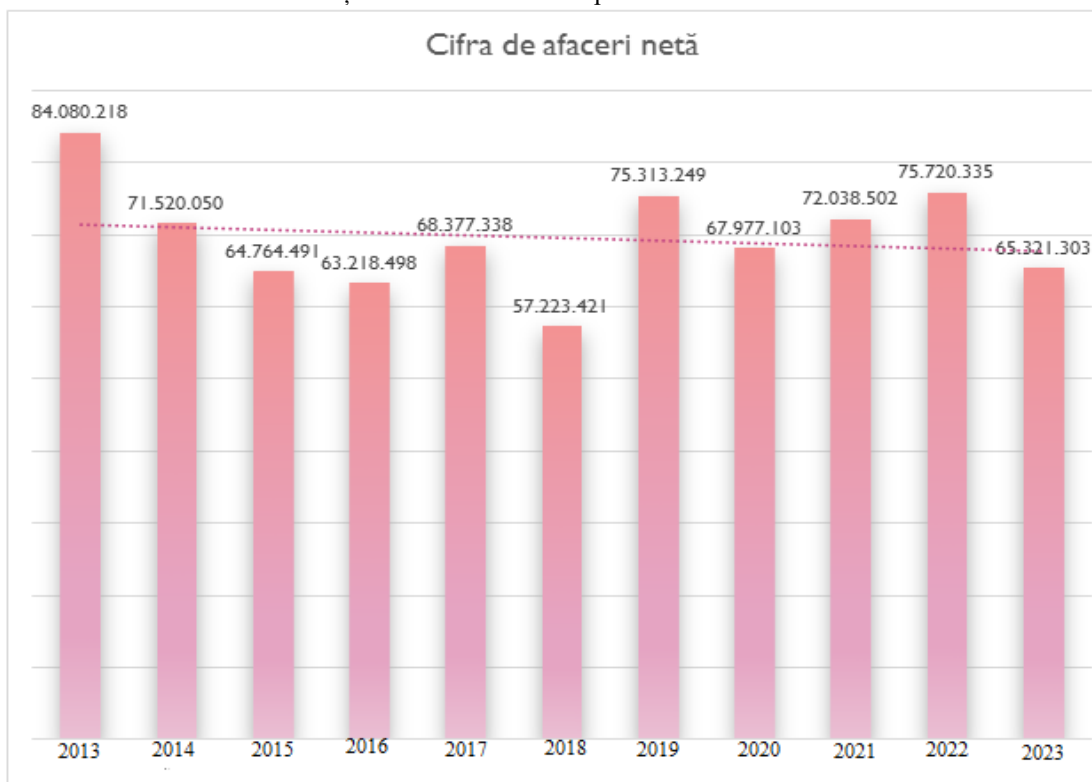
2. Cercetare privind calitatea rezultatelor obținute de societate în contextul aplicării standrdelor IFRS

2.1. Analiza evoluției cifrei de afaceri

Cifra de afaceri este elementul principal din componența veniturilor din exploatare, măsurând capacitatea economică a firmei. Altfel spus, este unul dintre cei mai reprezentativi indicatori pentru firmele cu activități de producție.

În graficul de mai jos poate fi observată evoluția cifrei de afaceri din anul 2013 până în anul 2023:

Grafic 2.1.1. Evoluția Cifrei de afaceri exprimată în lei

Sursă: Contribuție proprie

În graficul de mai sus, poate fi observată evoluția cifrei de afaceri din anul 2013 până în anul 2023. Din anul 2013 până în anul 2017 se observă o tendință de scădere, această perioadă fiind marcată de impactul negativ al monezii euro la nivel național. Prețul euro influențează activitatea firmei analizate prin prisma faptului că principalele materii prime sunt achiziționate din Germania și Ucraina.

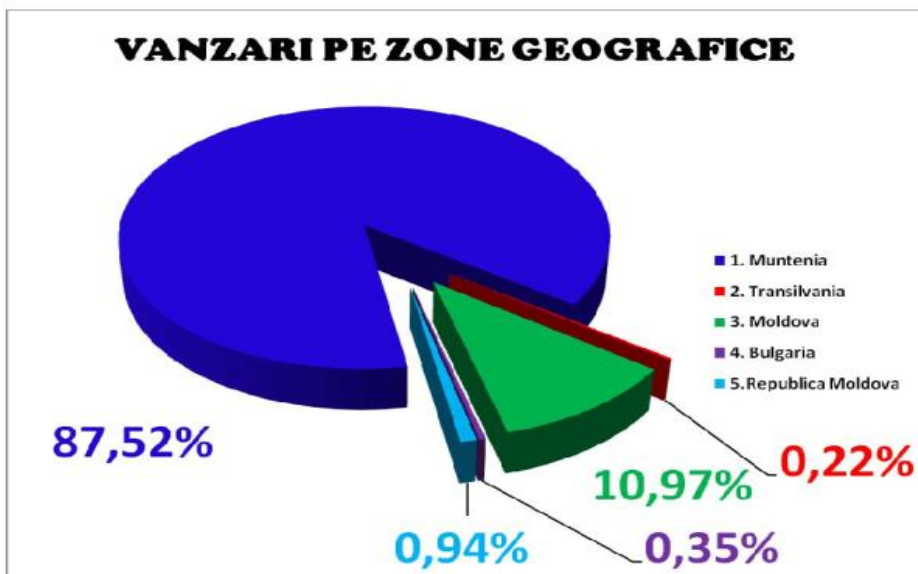
De asemenea, anii 2018 și respectiv 2020 sunt marcați de scăderea cifrei de afaceri datorită creșterii costurilor de producție, respectiv a majorării salariului minim pe economie.

În perioada 2017-2023, valorile înregistrate ale cifrei de afaceri nu mai respectă un trend. Conform notelor explicative din situațiile financiare aferente perioadei respective, aceste fluctuații s-au produs datorită dificultăților apărute pe piața materialelor de construcții, mai precis a scăderii cererii pentru BCA odată cu apariția pe piața din România a cărămizii porotherm, un substituent mai ieftin al BCA-ului, produs pe care SC Prefabricate Beton SA nu îl fabrică. Astfel, întreprinderea a fost nevoită să se reorienteze către noi piețe de desfacere, axându-și vânzările către piața din Bulgaria și cea din Republica Moldova.

În anul 2023, cifra de afaceri înregistrează o scădere semnificativă, de 10.399.032 lei față de perioada precedentă, pe seama creșterii costurilor de producție. De asemenea, conform notelor explicative la situațiile financiare, se pare că activitatea de producție nu s-a desfășurat în parametrii

normali: în perioada aprilie-mai 2023, a avut loc o oprire programată pentru întreținere și reparații, iar în ultima decadă a lunii decembrie producția a fost oprită cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

Grafic 2.1.2. Vânzări pe zone geografice

Sursă: Note explicative la situațiile financiare ale SC Prefabricate Beton SA¹⁶⁷⁶

1676 <http://www.prefab.ro/> (accesat pe 21.02.2025)

Analiza veniturilor și cheltuielilor totale

Tabel 2.1.3 Analiza veniturilor și cheltuielilor totale exprimate in lei

Denumire indicator	Exercițiul financiar			
	2020	2021	2022	2023
1. Venituri din exploatare – total	79,229,735	85,979,714	83,467,314	78,984,555
2. Cheltuieli din exploatare – total	76,358,422	82,800,814	78,353,502	75,087,839
3. Rezultatul din exploatare– profit	2,871,313	3,178,900	5,113,812	3,896,716
4. Venituri financiare – total	234,580	206,628	110,231	88,279
5. Cheltuieli financiare – total	1,689,445	1,830,202	2,611,621	2,673,487
6. Rezultatul financiar	-1,454,865	-1,623,574	-2,501,390	-2,585,208
7. Venituri totale	79,464,315	86,186,342	83,577,545	79,072,834
8. Cheltuieli totale	78,047,867	84,631,016	80,965,123	77,761,326
9. Rezultatul brut – profit	1,416,448	1,555,326	2,612,422	1,311,508
10. Rezultatul net – profit	1,174,965	1,324,040	2,236,378	1,123,974
$R_{CHt} = \frac{Ch_t}{Vn_t} \times 1000$	982.1750	981.9539	968.7425	983.4139

Sursă: Contribuție proprie

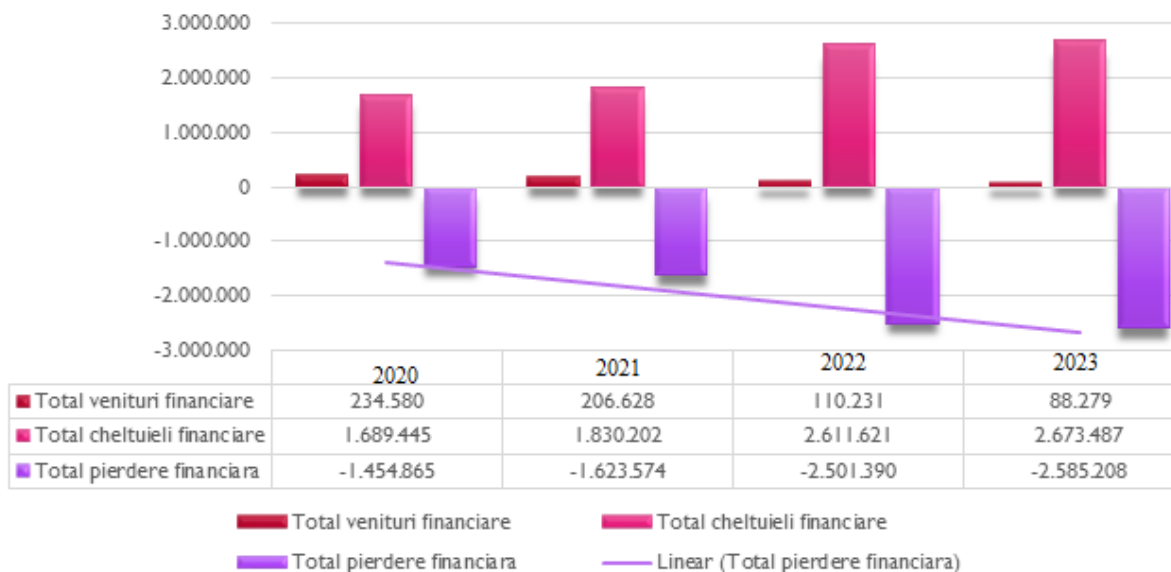
Conform datelor din tabelul de mai sus, putem observa că rata cheltuielilor totale înregistrează cea mai crescută valoare în anul 2021, ceea ce reflectă faptul că la 1,000 lei venituri, firma a cheltuit mai mult în anul 2023 față de perioadele precedente.

Rezultatele tabelului de mai sus, corelate cu analiza evoluției cifrei de afaceri ne indică scăderea veniturilor din exploatare, ca urmare a reducerii cererii pentru BCA – principalul produs comercializat de întreprindere.

Pe de altă parte, veniturile financiare înregistrează scăderi de la o perioadă la alta. În principal, rezultatul financiar se compune din diferențe de curs valutar, astfel putem observa din graficul de mai jos că entitatea prezintă un mare risc din punct de vedere al fluctuațiilor valutare - acest impact fiind în principal aferent expunerii la EUR sau USD a disponibilului din bancă, creanțelor, avansuri încasate de la client, datoriilor cu furnizorii și creditelor bancare în sold la sfârșitul anului:

Grafic 2.1.4 Evoluția rezultatului financiar exprimat in lei

Evoluția rezultatului financiar

Sursă: Contribuție proprie

Calculul soldurilor intermediare de gestiune

Tabel 2.1.5 Analiza veniturilor și cheltuielilor totale exprimate în lei

Nr. Crt.	Elemente	2022	2023	△	I(%)
1	Venituri din vânzarea mărfurilor (ct. 707)	5,926	1,613	-4,313	27.22
2	Reduceri comerciale acordate (ct. 709)	317,733	1,842,666	1,524,933	579.94
3	Cheltuieli privind mărfurile (ct. 607)	4,059	547	-3,512	13.48
4	Reduceri comerciale primite (ct. 609)	406,072	253,981	-152,091	62.55
5	Marja comercială MC (1-2-3+4)	90,206	-1,587,619	-1,677,825	-1,759.99
6	Producția vândută (ct. 701 + 702 + 703 + 704 + 705 + 706 + 708 - ct. 6815)	76,032,142	67,162,356	-8,869,786	88.33
7	Variația stocurilor (+/- ct. 711)	3,750,907	6,427,492	2,676,585	171.36
8	Producția imobilizată (ct.721+722)	3,430,241	6,641,778	3,211,537	193.62
9	Producția exercițiului PE (6+7+8)	83,213,290	80,231,626	-2,981,664	96.42
10	Consumuri intermediare incl. cheltuieli provenite de la terți	56,498,762	51,730,644	-4,768,118	91.56
11	Valoarea adăugată VA (5+9-10)	26,804,734	26,913,363	108,629	100.41
12	Venituri din subvenții de exploatare (ct. 7411)	-	-	-	
13	Cheltuieli cu impozitele și taxele (gr. 63)	1,575,123	1,316,523	-258,600	83.58
14	Cheltuieli cu personalul (gr. 64 + 621)	13,070,874	13,728,957	658,083	105.03
15	Excedentul (deficitul) brut din exploatare EBE (11+12-13-14)	12,158,737	11,867,883	-290,854	97.61
16	Alte venituri din exploatare și venituri din ajustări	618,146	593,982	-24,164	96.09
17	Alte cheltuieli din exploatare	241,359	772,619	531,260	320.11
18	Cheltuieli cu amortizarea și provizioanele	7,421,712	7,792,530	370,818	105.00
19	Rezultatul din exploatare RE (15+16-17-18)	5,113,812	3,896,716	-1,217,096	76.20
20	Venituri financiare	110,231	88,279	-21,952	80.09
21	Cheltuieli financiare	2,611,621	2,673,487	61,866	102.37
22	Rezultatul curent al exercițiului RC (19+20-21)	2,612,422	1,311,508	-1,300,914	50.20
23	Impozit pe profit	376,044	187,534	-188,510	49.87
24	Rezultatul net al exercițiului RN (22-23)	2,236,378	1,123,974	-1,112,404	50.26

Sursă: Contribuție proprie

Marja comercială a înregistrat o scădere semnificativă în anul 2023 față de perioada precedentă, ca urmare a creșterii reducerilor comerciale acordate. Acordarea de reduceri comerciale poate fi o modalitate de a face față scăderii semnificative a volumului vânzărilor față de anii precedenți, în special datorită conjuncturii politice și a blocajelor financiare din domeniul investițional național.

În perioada analizată, producția exercițiului înregistrează o tendință de scădere, pe seama diminuării producției în 2023 față de anul precedent.

Valoarea adăugată înregistrează o creștere de aproximativ 0.5% în perioada analizată, datorită creșterii într-un ritm superior al cheltuielilor, comparativ cu ritmul de creștere al veniturilor.

Excedentul brut din exploatare (EBE) înregistrează o evoluție similară cu cea a valorii adăugate, fapt determinat de creșterea cheltuielilor cu personalul.. Indicatorul exprimă de altfel și performanța exploatareii curente, reprezentând surplusul monetar disponibil pentru dezvoltarea afacerii și remunerarea investitorilor.

Conform tabloului soldurilor intermediare de gestiune, deși în scădere, rezultatul din exploatare înregistrează profit în anul 2023 și acoperă pierderea financiară, generând un profit net în valoare de 1,123,974 lei

2.2. Analiza evoluției rezultatului net

În anul 2018 au fost întocmite primele rapoartări financiare individuale anuale în conformitate cu IFRS.

Valorile aferente anului 2017 au fost retratate având în vedere prevederile standardelor IFRS¹⁶⁷⁷, astfel că pentru a se respecta principiul intangibilității, în rapoartele aferente anului 2016 retratările au fost prezentate și argumentate în notele explicative, fără a fi modificate cifrele comparative aferente anului precedent.

Așadar, am avut posibilitatea efectuării unei comparații pe baza rezultatului net publicat potrivit celor două referențiale contabile. Aceasta comparație s-a bazat pe informațiile din ultimul raport pentru anul 2015, care a fost pregătit conform legislației românești - BCR, dar și pe cele din 2016 din care am preluat noul rezultat retratat

Rezultatele aferente perioadei în care s-a efectuat cercetarea se regăsesc sintetizate în tabelul de mai jos:

Tabel 2.2.1. Evoluția rezultatelor în contextul adoptării IFRS și până în prezent

Perioada	Rezultat net
Rezultat net -BCR 2015	917,740
Rezultat net -IFRS 2015	509,395
2016	2,373,051
2017	803,402
2018	1,172,196
2019	1,081,334
2020	1,174,965
2021	1,324,040
2022	2,236,378
2023	1,123,974

(sursă: prelucrare proprie pe baza informațiilor din situațiile financiare anuale)

Analizând astfel evoluția entității se poate remarca faptul că retratarea situațiilor financiare potrivit IFRS au dus la o ușoară diminuare a profitului aferent anului 2015. Acest impact se datorează următoarelor modificări privind metodele și estimările contabile determinate de trecerea la IFRS:

¹⁶⁷⁷<http://www.bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=PREH> (accesat pe 25.02.2025)

- Reclasificarea imobilizărilor corporale în valoare de 3,585,210 lei în investiții imobiliare; anularea amortizării cumulate – în sumă de 260,468 lei, a clădirii reclasificată ca investiție imobiliară. În același timp, societatea a reclasificat și diferențele din reevaluare, impactând rezultatul reportat întrucât ulterior tranziției la IFRS acestea erau prezentate ca fiind rezerve din reevaluare și nu impactau contul de rezultate al perioadei, așa cum prevede IFRS;
- Reclasificarea imobilizărilor corporale în valoare de 24,695 lei în categoria activelor biologice;
- Costuri cu impozitul amânat (datorate retratărilor);
- Ajustări ale elementelor de capitaluri proprii, cu excepția rezultatului reportat și a oricărui alt surplus din reevaluare, în conformitate cu IAS 29 („*Raportarea financiară în economii hiperinflaționiste*”);
- Ajustări la valori juste și deprecierea valorii instrumentelor financiare, conform standardului IAS 39 („*Instrumente financiare- recunoaștere și evaluare*”)

Toate aceste schimbări au dus la o micșorare a rezultatului aferent anului 2015 cu o valoare de 408,345 lei.

Am sintetizat în continuare, datele pe care le-am cules din raportările anuale pregătite pentru anii 2015-2016, respectiv 2022-2023, pentru a urmări factorii care au dus la o creșterea rezultatului net.

Tabel 2.2.2. Analiza opiniei de audit și a numărului de pagini a rapoartelor anuale

Informații	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tip opinie de audit	Fără rezerve	Fără rezerve	Fără rezerve	Fără rezerve	Fără rezerve	Fără rezerve	Fără rezerve	Fără rezerve	Cu rezerve
Nr. pagini raport anual	69	116	114	79	95	97	96	81	107

(sursă: prelucrare proprie pe baza raportărilor anuale ale societății Prefabricate Beton SA)

Tipul opiniei de audit

În ceea ce privește auditul companiei, Prefabricate Beton SA a primit servicii de audit din partea societății SC Audit Expert SRL, neexistând schimbări în privința auditorului în perioada analizată. Opinia auditorilor a fost **fără rezerve** în perioada 2015-2022, însă pentru anul 2023 opinia exprimată a fost **cu rezerve**. Opinia a fost susținută de faptul că în urma testelor de depreciere efectuate de către auditori pentru evaluarea titlurilor de participare deținute de către Prefabricate Beton SA la entitatea Fotbal Club Prefabricate Beton SA, s-a constatat că valoarea titlurilor deținute depășește valoarea contabilă a activelor nete ale Fotbal Club Prefabricate Beton SA. În baza opiniei cu rezerve, auditorii susțin ca societatea auditată ar fi trebuit să evidențieze în situațiile financiare ale exercițiului 2023 o ajustare a valorii titlurilor deținute până la nivelul valorii recuperabile a acestora, așa cum este prevăzut de IAS 36- „*Deprecierea activelor*”.

Număr de pagini aferent raportărilor

Se poate observa o creștere în privința numărului de pagini aferent raportărilor anuale încă din anul 2016 - momentul adoptării IFRS - și până în prezent.

Inițial, am confundat această mărire a volumului cu preocupările firmei privind îmbunătățirea transparenței contabile, dar, efectuarea unei analize mai amănunțite a notelor explicative, arată faptul că acestea conțin mai multe noțiuni teoretice referitoare la prevederile conforme cu IFRS, fără a explica într-un mod detaliat cum acestea se pun în practică în cadrul companiei.

Principala modificare adusă de adoptarea standardelor a fost observată asupra capitalului propriu, ajustarea având loc în cadrul capitalului social ca urmare a aplicării IAS 29 – „Raportarea financiară în economiile hiperinflaționiste”, sau ca urmare a reevaluărilor la valoarea justă. De asemenea, un impact foarte mare a avut și necesitatea reclasificării unor elemente de imobilizări corporale la categoria Investițiilor imobiliare, așa cum prevăd Standardele. Datoriile au fost influențate de consemnarea datoriei referitoare la impozitul pe profit amânat, evidențiat în IAS 12– „Impozitul pe profit”.

Transparența este un element important în luarea deciziilor economico-financiare. Raportarea conform IFRS-urilor a majorat gradul de transparență al relațiilor economice. Informațiile prezentate prin intermediul situațiilor financiare sunt determinante în evaluarea transparenței. Notele explicative, prin expunerile pe care le prezintă conduc la majorarea nivelului de transparență a informațiilor.

3. Concluziile cercetării

Normalizarea contabilă impune utilizarea acelorași norme contabile într-un spațiu geopolitic și urmărește obținerea unor practici uniforme, implicit respectarea unor reglementări contabile unitare.

Studiul se bazează pe prezentarea valorilor din raportările financiare atât înainte de data adopției obligatorii a IFRS-urilor, cât și ulterior acestei date. O primă concluzie este aceea că referențialul național este mai conservativ decât referențialul internațional.

Privind analiza detaliată a celor doi competitori, principala modificare adusă de adoptarea standardelor a fost observată asupra capitalului propriu, ajustarea având loc în cadrul capitalului social ca urmare a aplicării IAS 29 – „*Raportarea financiară în economiile hiperinflaționiste*”, sau ca urmare a reevaluărilor la valoarea justă.

De asemenea, un impact foarte mare a avut și necesitatea reclasificării unor elemente de imobilizări corporale la categoria Investițiilor imobiliare, așa cum prevăd Standardele.

Datoriile au fost influențate de consemnarea datoriei referitoare la impozitul pe profit amânat, evidențiat în IAS 12– „*Impozitul pe profit*”.

În urma analizei celor mai reprezentativi indicatori *cifra de afaceri și soldurile intermediare de gestiune* pentru entitățile cu activitate de producție, am constatat o scădere a cifrei de afaceri, pe seama creșterii costurilor de producție, dar și datorită dificultăților apărute pe piața materialelor de construcții, mai precis a scăderii cererii pentru BCA odată cu apariția pe piața din România a cărămizii porotherm, un substituent mai ieftin al BCA-ului, produs pe care SC Prefabricate Beton SA. nu îl fabrică.

Din calculul *soldurilor intermediare de gestiune*, reiese faptul că , deși în scădere, rezultatul din exploatare înregistrează profit în anul 2023 care ar acoperi pierderea financiară din anii precedenți.

De asemenea, valorile pozitive ale rezultatului brut și a celui din exploatare în comparație cu valoarea negativă a rezultatului financiar denotă o situație normală, din activitatea de bază degajându-se suficiente resurse încât să acopere pierderea din investiții.

Referințe bibliografice:**Legislație**

- **OMFP nr.2844/2016** *pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu IFRS*, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1020 și 1020 bis, din 19.12.2016;

Surse internet

- <http://www.prefab.ro/> (accesat pe 21.02.2025)
- <http://www.bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=PREH> (accesat pe 25.02.2025)

DE LA O SIMPLA IDEE LA REALITATE: PLAN DE AFACERI PENTRU UN RESTAURANT DE TIP FAST-FOOD

Maria -Magdalena VASILE¹⁶⁷⁸

Motto : A mânca diferit este întotdeauna ceea ce căutam când împingem ușa unui restaurant.

Abstract

Într-o lume într-o continuă mișcare în care timpul este cea mai prețioasă resursă, ținând cont și de competiția existentă pe această nișă, ne-am pus întrebarea dacă deschiderea unei afaceri de tip fast-food ar mai fi în continuare profitabilă ?

Conceptul restaurantului de tip fast-food implică multă muncă, o planificare atentă, respectarea unui set de reglementări și o documentație specifică: avize, autorizații, norme privind etichetarea alimentelor, personal, un program de contabilitate adecvat pentru gestionarea impozitelor și taxelor aferente, etc.

În acest sens, pornind de la un studiu de piață, pentru a ne da seama dacă afacerea aceasta mai poate fi/nu profitabilă, ținând cont și o serie de factori, cum ar fi locația, concurența, calitatea produselor și a serviciilor, costurile operaționale, ne propunem întocmirea unui plan de afaceri în care, ținând cont de toate aceste aspecte, să exemplificăm aplicarea metodei costurilor complete în contextul activității de producție, dar și cu speranța că această simplă idee să devină realitate în viitorul apropiat.

Keywords: *restaurant fast-food, plan de afaceri, documentație specifică, costuri operaționale, metoda costurilor complete*

Introducere

Deschiderea unui restaurant de tip fast-food profitabil în București, necesită o planificare atentă și o înțelegere a tuturor aspectelor de ordin operațional, iar succesul depinde de doi factori cheie: o analiză în detaliu a pieței și optimizarea continuă a costurilor.

Activitatea societății face parte din domeniul restaurantelor tip HoReCa.

Vârsta consumatorilor țintă este cuprinsă între 15-45 de ani. Un aspect important în domeniul alimentației publice este de a crea preparate variate și atractive ce satisfac în acest fel exigențele clienților.

¹⁶⁷⁸ Student masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, program master Contabilitatea și Auditul Entităților Economice, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (maria_m1456@univt.ro)
Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Andreea Paula Dumitru (pauladumitru@univnt.ro).

Sortimentele de produse oferite de restaurant, sunt: mâncare gătită, asimilată ca influență gastronomică a regiunii balcanice: ciorbe, fripturi, sarmale varză, ardei umpluți, salate, garnituri, legume, preparate fast-food.

Societatea va dispune de un laborator propriu, rețete proprii, de o rețea proprie de distribuție și aprovizionare.

În baza analizei de piață a reieșit un element cheie important: consumatorii au foarte puțin timp pentru a găti acasă, iar una din preocupările acestora este de a avea activitate socială și succes în carieră.

O altă constatare în baza unui studiu de caz care a avut loc pe www.economica.net¹⁶⁷⁹ restaurantele au o piață în valoare 7,2 miliarde lei. Bucureștiul, cu o valoare de piață de 4.89 miliarde lei (aprox.67%), jumătate din acest procent este ocupat de restaurantele de tip standard, cu mese.

Din studiu se observă și comportamentul de cumpărare al clienților care preferă meniuri cu felul I + felul II + băutură. Suma pe care o plătesc pentru cele două meniuri este cuprinsă între 40 și 60 lei, valoarea și calitatea produselor fiind acceptabile.

În consecință, pentru deschiderea unui restaurant de tip fast-food bazat pe un meniu tradițional, trebuie luat în considerare următorii factori esențiali 1680:

1. Locația;

2. Concurența;

3. Calitatea produselor și serviciilor;

4. Costurile operaționale;

5. Tendințele de pe piață;

6. Reglementări și norme de sănătate;

7. Marketing și promovare;

8. Adaptabilitatea;

Prin urmare, succesul unei astfel de afaceri depinde de o serie de factori: de la concept și locație, până la calitatea produselor și a serviciilor, costuri operaționale și adaptabilitate la schimbări.

Ținând cont de toate aceste aspecte, am ales să ne concentrăm atenția pe adaptabilitate și inovație și să ținem cont de următoarele caracteristici:

- gestionarea și planificarea atentă a investițiilor și a resurselor financiare;
- alinierea din punct de vedere al calității cu cea a restaurantelor de top;
- pregătirea personalului și formarea unei echipe profesionale;

¹⁶⁷⁹ https://www.economica.net/piata-restaurantelor-din-romania-a-depasit-7-2-miliarde-de-lei-in-2023-bucurestiul-detine-67-prc-din-total-studiu_151086.html, accesat în data de 27.02.2025

¹⁶⁸⁰ <http://www.lancom.ro> , accesat in data de 02.03.2025

2. Planul de afaceri pentru un restaurant de tip fast-food pas cu pas

2.1. Prezentare. Descriere activitate. Analiza pieței

Pentru a avea succes și profit restaurantul trebuie să respecte formele legale de funcționare. Primul pas este să facem rezervarea denumirii firmei la Registrul Comerțului.

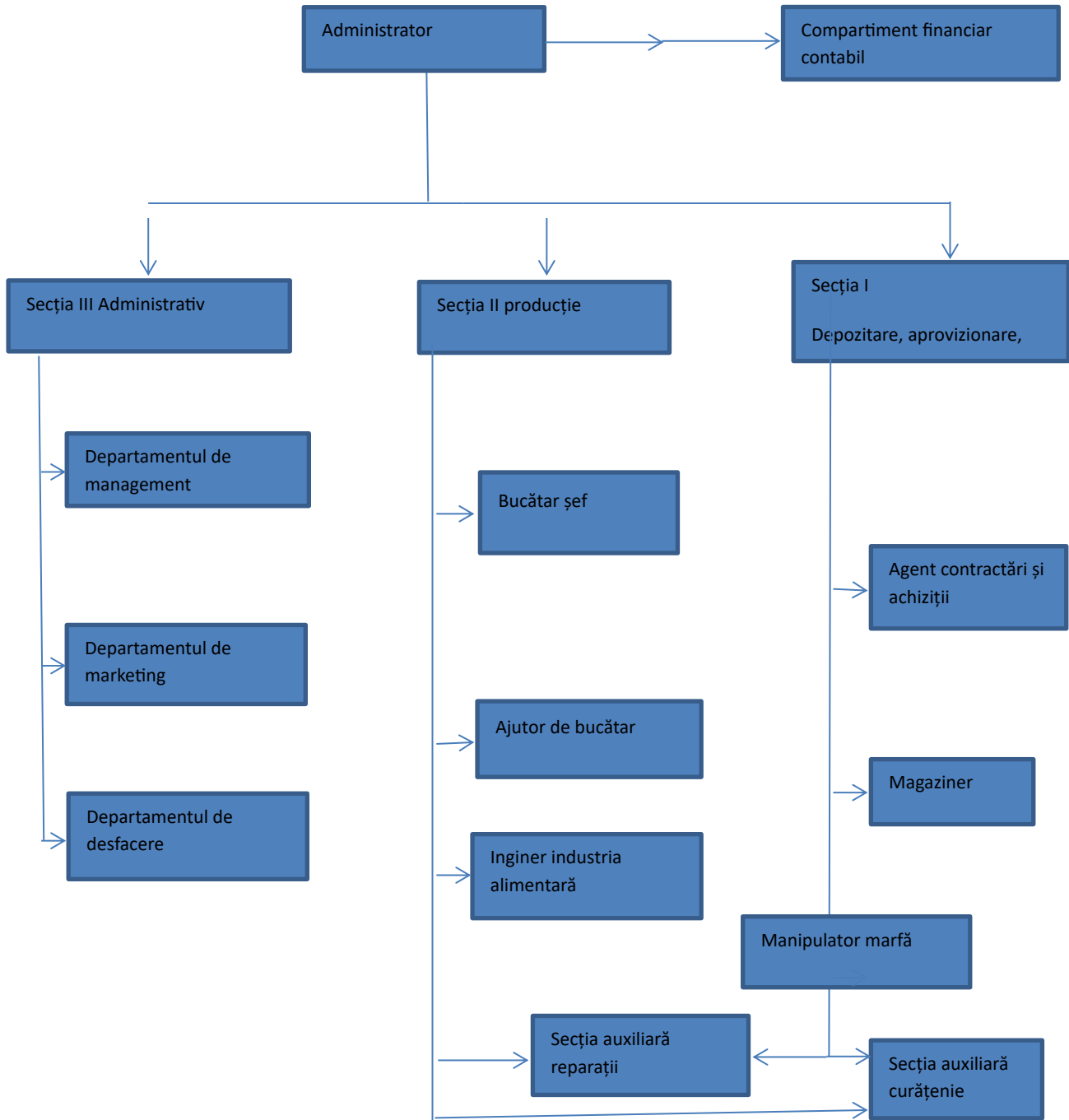
Societatea Comercială „MADY FOOD SRL” înregistrată la Oficiul Național al Registrului Comerțului de pe lângă Tribunalul București, nr. J40/15827/2025 cu sediul social în Sos. Olteniței nr. 12d, bl. C4, sc. A, et. P, ap. 20, sector 4, București, *cod CAEN 5621 Activități de alimentație (catering) pentru evenimente.*

Locația propusă pentru întocmirea planului de afaceri este spațiul Mady Food este situat în Centrul comercial Auchan Titan. Planul de afaceri va fi apoi adaptat și multiplicat atât în noile spații oferite în franciză cât și în spațiile existente.

- suprafață desfășurată (medie) – aprox. 150 mp;
- fără zonă proprie de mese. Această zonă este dezvoltată și administrată de centrele comerciale;

Societatea are un administrator – asociat unic, iar capitalul social fiind de 200 RON.

Echipa și managementul societății sunt prezentate în figura nr.1

Sursa: contribuție proprie Figura 1 Organigrama societății Mady Food Srl.

Mady Food va fi o marcă românească de restaurante tip fast-food, cu un meniu tradițional balcanic și cu mai multe locații ce se vor deschide în majoritatea centrelor comerciale importante din București, cu potențial de expansiune la nivel național.

Pentru meniul ales se va ține cont de standardele calității de la preparare pâna la livrarea acestuia.

Entitatea va avea o politică strictă de asigurare a calității serviciilor sale, asigurându-i acesteia un avantaj concurențial.

Structura ofertei: Tabel nr.1

Tip	Nr.de sortimente	Pondere cifra de afaceri totală
Produse tradiționale din bucătăria balcanică	50	50%
Produse fast-food	30	30%
Băuturi	20	20%

Sursa: contribuție proprie

O amenințare în domeniul restaurantelor ar fi ca alte lanțuri bine cunoscute, precum Taverna Sârbului sau Dristor, să creeze meniuri similare la prețuri mai scăzute.

În urma sondajului de piață s-a constatat un interes pentru specialitățile culinare tradiționale. Astfel se va crea o strategie bazată pe eficientizarea sistemului de livrare în orele de vârf cât și a comenzilor mari. Iar pentru comenzile mici și la distanțe scurte, acestea se vor putea ridica direct din restaurant.

În acest sens, am stabilit:

- Responsabilități pentru fiecare angajat, menționate în fișa postului ;
- Optimizarea proceselor de producție;
- Un meniu variat, cu preparate oferite de restaurantele cu care suntem în concurență directă;

2.2.Sursa de finanțare

În ceea ce privește sursa de finanțare pentru implementarea planului de afaceri voi accesa fondurile europene prin Programul Regional București-Ilfov. Este esențial de menționat ca, în cazul granturilor europene, codul CAEN 5621-Activități de alimentație (catering) pentru evenimente este eligibil, iar amplasarea investiției poate influența semnificativ punctajul în procesul de selecție al proiectelor. Această finanțare reprezintă o oportunitate strategică pentru creșterea competitivității și asigurarea sustenabilității pe termen lung a afaceri.

Sursa finanțare: Tabel nr. 2

	EUR	%
Valoarea totală a proiectului, din care:	200000	
Programul operațional Regional	200000	100%
Contribuție proprie	0	0
Total	200000	100%

Sursa: contribuție proprie

2.3. Calculul investiției totale necesare

Pentru a intra pe un segment de piața nou, cum ar fi un restaurant, sunt necesare anumite investiții pentru demararea afacerii:

- închirierea unui spațiu plasat strategic în oraș, de preferat lângă complexe comerciale, corporații, spații frecventate de turiști etc;
- amenajarea, echipamentele necesare;
- logistica necesara aprovizionării;
- promovarea și marketingul;

Operarea unui singur restaurant nu ar fi suficientă pentru a justifica investițiile realizate, dacă acestea nu sunt amortizate corespunzător.

Materialele propuse pentru zona de preparare trebuie să fie ignifuge/ignifugate, rezistente la temperaturi de peste 800 grade Celsius, mențiune aplicabilă atât pentru pereți cât și pentru tavan.

Dat fiind faptul că proiectul face referire la un spațiu unde se gătește intens iar aburii încărcăți cu praf și grăsime se depun peste tot, chestiunea curățării cu ușurință este un aspect deosebit de important în alegerea soluției de amenajare;

Propunerea de amenajare, trebuie să țină cont de implementarea în spațiile existente într-un timp relativ scurt care să nu afecteze într-un mod major activitatea în spațiile respective

a designului care să conțină elementele de prezentare a meniului (Backlight, LED TV-uri, etc).

Cheltuielile medii ale investiției pentru restaurant sunt estimate la aproximativ 1.700-1.800 euro pe metru pătrat. Astfel, pentru un spațiu de 150 de metri pătrați, investiția minimă necesară ar fi de aproximativ de 200.000 eur.

Pentru a face față unor cheltuieli neprevăzute, ar trebui luată în considerare o marjă de 30%.

De asemenea, dotarea cu case de marcat pentru procesarea și gestionarea plăților.

Deviz estimativ:

Iată principalele categorii de costuri 1681 pe care trebuie să le luăm în considerare:

Tabel nr.3

Categorie	Descriere	Estimare costuri (euro)
Amenajarea spațiului	Instalații, decorațiuni , finisaje	100 000
Echipamente specifice pentru bucătărie	Utilaje bucătărie, mobilier	50 000
Autorizații funcționare	DSV, DSP, ISU, ITM	800/an
Costuri pentru neutralizarea deșeurilor, colectare uleiuri uzate, deratizare, dezinsecție		500/an
Materiale consumabile	Vesală, tacâmuri, uniforme	10 000

1681 <https://betterfutureedu.com/blog-details/deschide-i-restaurantul-n-2025-ghid-complet-cu-costuri-i-finantare>, accesat in data de 06.03,2025

Stoc inițial de materii prime

5 000

Sursa: contribuție proprie

2.4. Strategia de marketing. Promovarea. Programe sociale.

Pentru restaurantul din complexul comercial se va face un spot publicitar ce va fi distribuit atât la radio cât și la TV, pentru a anunța inaugurarea locației, iar pe platformele de social media se vor organiza periodic, în prag de sărbători, diverse concursuri sau activități de tip PR, vizibilitate (exemplu concurs: distribuie meniul preferat, iar cine adună cât mai multe like-uri este anunțat pe pagina oficială a restaurantului și va primi un meniu cadou vineri, între orele 10:00 – 13:00).

Crearea unui site al restaurantului: www.madyfood.ro unde va fi prezentat restaurantul, meniul și adresa.

Expunerea diversității angajaților pe platformele de social media, crearea de conținut nostim atractiv în care tematica vizează pofticioșii.

Programe sociale sau caritabile, care promovează accesul la preparatele proaspete în zone defavorizate, prin care se elimină risipa alimentelor rămase la final de zi în restaurant.

2.4.1.Strategia de preț și profitabilitate

Fixarea prețurilor decurge în două etape și atinge două obiective: primul obiectiv este de acoperire a costurilor și atingerea unei marje de profit, iar al doilea obiectiv vizează practicarea unui preț care să corespundă imaginii restaurantului pe care dorim să-l promovăm.

Vom determina mai întâi prețul în funcție de cost și apoi prețul de diferențiere de concurenți.

Cunoscând toate ingredientele ce intră în componența meniurilor vom calcula inițial prețul fără a lua în calcul impozitul pe societate și TVA-ul, acestea urmând a fi adăugate ulterior, după fixarea nivelului marjei.

Prețurile practicate vor fi similare cu cele ale restaurantelor concurente. Meniul se va distinge prin denumirea autentică specifică precum ciorbă rădăuțeană, sarmale în foi de varză/viță, ardei umpluți, iahnie de fasole, iar acestea vor conține ingrediente naturale de cea mai bună calitate.

Tarif mediu masa 2 persoane 40 lei [2 x(fel 1 +fel 2 + salata + apă)].

Pentru un profit asigurat, trebuie să reușim să avem un food cost între 28% și 35% din venituri. Formula pe care o voi folosi pentru calcularea prețului optim al preparatelor:

Preț preparat = Cost ingrediente / Procent food cost dorit

Un exemplu de calcul; pentru un preparat ce are un cost de ingrediente de 25 lei și un food cost țintă de 30%, prețul de vânzare ar trebui să fie: $25 \text{ lei} / 30\% = 83.33 \text{ lei}$

Este important să monitorizăm următoarele componente:

Componente	Procent Recomandat
Cost ingrediente	28-35%
Costuri operaționale	30-35%
Marjă profit brut	20-30%

Sursa contribuție proprie

Pentru a avea un rezultat favorabil cât și succes pe termen lung din punct de vedere al vânzărilor, voi ține cont de următorii indicatori principali.

- costul real al ingredientelor și materiilor prime;
- coeficientul optim al costurilor alimentare în structura prețurilor;
- sensibilitatea vânzărilor la variațiile de preț;

2.5.Politica de aprovizionare

În procesul de aprovizionare cu materii prime și marfă, Mady Food colaborează cu mai mulți furnizori pentru aceeași materie primă, principalele argumente fiind:

- creșterea siguranței aprovizionării și calitatea produselor, cu influențe pozitive asupra desfășurării procesului de producție și de servire;
- furnizorii oferă servicii importante care sunt asociate și prin livrare de bunuri efectuate;
- eliminarea dependenței față de un singur furnizor, care ar putea genera o stare de “automulțumire a furnizorului”, cu consecințe negative asupra calității oferite;
- costurile de transport mai reduse.

Tabelul furnizorilor

Tabel nr.4

Denumire furnizor	Sediu	Denumire produs
IKEA	Zona comercială BĂNEASA Șoseaua București-Ploiești Nr.42A	-ustensile de bucătărie (farfurii, furculițe, cuțite, platouri, polonice, funduri); -accesorii de bucătărie .storcător de fructe, cântar, etc) -textile pentru bucătărie (prosoape, șervețele, fețe de masă), veselă pentru conservarea alimentelor (cutii din sticlă, lemn) -ustensile pentru gătit (oale, crăiți, capace, tăvi) -perdele, instalații de iluminat
AUCHAN	Titan, B-dul 1 Decembrie 1918, nr.33A	-produse de curățat (soluții pt spălat vase, podele, detergenți, etc) -echipamente pentru menaj (mănuși, aspirator, mături, etc)
Echipamente restaurante	http://www.echipamenterestaurante.ro	-aparat pentru spălat bucătăriei; -mașină de spălat vase -bloc chiuvetă -separator grăsime -aparate pentru gătit în bucătărie (aragaze, malaxor electric pentru carne, friteuze, grill) -aparate pentru răcit/congelat -cameră frigorifică, -alte echipamente (dulap băuturi, hotă, ventilator, aparat anti-insecte)
LIMAROM	B-dul Ghencea nr.134, sector 6	-echipament personal restaurant (cămăși, pantaloni, bonete, tricouri, încălțăminte, etc)
CARREFOUR	Splaiul Independenței nr.210 Grozăvești	-materii prime și materiale auxiliare pentru pregătirea produselor culinare (făină, orez, zahăr, sare, condimente) -băuturi nealcoolice (sucuri, apa plată, minerală) -carne și produse derivate
Piața TITAN		-zarzavaturi, legume, fructe

3. Aplicarea sistemului de calcul al costului complet la restaurantul de tip fast-food

3.1 Prezentare ciclului de producție

Societatea Mady Food Srl va fi organizată astfel:

- secția de producție 1 (tocarea și prepararea cărnii), carnea este tocată și pregătită pentru realizarea următoarelor produse finite: sarmale varză (P1) și ardei umpluți (P2)
- secția de producție 2 (gătirea propriu-zisă), pregătirea produselor finite.
- secția auxiliară 1, curățenie (SC)
- secția auxiliară 2, reparații (SR)
- departament administrativ (DA)
- departament desfacere (DD)

Exemplificăm producția ce va fi realizată în cadrul societății Mady Food Srl cu ajutorul a trei tipuri de produse finite: sarmale varză (P1); ardei umpluți (P2); iahnie fasole (P3)3.2 Prezentarea normei de consum (rețetarul) pentru produse

Norma de consum se exemplifică în rețetar:

Denumire		Cod	UM	Cantitate		Pret (lei)
Sarmale de varza		00000028	buc	600.000	20.3890	12,233.40
Consumuri						
Gestiune	Denumire	Cod	UM		Cantitate	Pret
Materii prime	Carne porc lucru	00000029	kg	30.000	14.0000	420.00
Materii prime	Ceapa	00000019	kg	6.000	3.0000	18.00
Materii prime	Orez	00000030	kg	4.000	4.0000	16.00
Materii prime	Sare	00000012	kg	0.105	2.0000	0.21
Materii prime	Piper	00000013	kg	0.060	28.0000	1.68
Materii prime	Cimbru	00000031	kg	0.050	28.0000	1.40
Materii prime	Ulei	00000009	LT	1.000	4.0000	4.00
Materii prime	Bulion	00000032	kg	0.800	10.0000	8.00
Materii prime	Varza murată	00000033	kg	10.000	4.0000	40.00
Materii prime	Foi de dafin	00000034	kg	0.020	60.0000	1.20
					Total consumuri	510.49
	Total general consumuri	510.49			Total produse	12.233,40

P1- Sarmale de varza

Tabel nr.5
Sursa: contribuție proprie

P2 – Ardei umpluți

Denumire		Cod	UM	Cantitate		Pret (lei)
Ardei Umpluti		00000038	BUC	60.000	33.0198	1.981,19
Consumuri						
Gestiune	Denumire	Cod	UM		Cantitate	Pret
Materii prime	Carne porc lucru	00000029	KG	3.000	14.0000	42.00
Materii prime	Ceapa	00000019	KG	2.000	3.0000	6.00
Materii prime	Orez	00000030	KG	0.300	4.0000	1.20
Materii prime	Rosii conserva	00000037	KG	1.000	10.0000	10.00
Materii prime	Sare	00000012	KG	0.100	2.0000	0.20
Materii prime	Piper	00000013	KG	0.005	28.0000	0.14
Materii prime	Ulei	00000009	LT	0.100	4.0000	0.40
Materii prime	Ardei	00000036	KG	6.500	3.5000	22.75
					Total consumuri	82.69
	Total general consumuri	82.69			Total produse	1.981,19

Tabel nr. 6
Sursa: contribuție proprie

P3 – Iahnie de fasole

Tabel nr.7 (lei)

Denumire		Cod	UM	Cantitate		Pret
Iahnie de fasole		00000039	KG	40.000	69.5360	2.781,44
Consumuri						
Gestiune	Denumire	Cod	UM		Cantitate	Pret
Materii prime	Fasole	00000035	KG	10.000	8.0000	80.00
Materii prime	Ulei	00000009	LT	1.000	4.0000	4.00
Materii prime	Bulion	00000032	KG	1.000	10.0000	10.00
Materii prime	Sare	00000012	KG	0.120	2.0000	0.24
Materii prime	Foi de dafin	00000034	KG	0.010	60.0000	0.60
Materii prime	Piper	00000013	KG	0.150	28.0000	4.20
Materii prime	Cimbru	00000031	KG	0.100	28.0000	2.80
Materii prime	Ardei	00000036	KG	1.500	3.5000	5.25

Materii prime	Ceapă	00000019	KG	3.000	3.0000	9.00
					Total consumuri	116.09
	Total general consumuri	116.09			Total produse	2.781,44

Sursa: contribuție proprie

Am ales sarmalele cu varză, o rețetă tradițională din inima Munteniei, ca piesă de rezistență a meniului nostru, pentru a aduce un gust autentic al României într-un concept modern, rapid și accesibil. Aceste sarmale nu sunt doar un preparat culinar, ci o adevărată poveste a ospitalității românești, care se potrivesc perfect cu ritmul alert al vieții de zi cu zi. În completare, am inclus și alte delicii tradiționale precum iahnia de fasole și ardeii umpluți, dar sarmalele rămân, fără îndoială, vedeta noastră. Ele oferă o opțiune consistentă, sănătoasă și ușor de savurat, fără a compromite autenticitatea gustului. Astfel, reușim să păstrăm esența tradiției muntenești, într-un format rapid, care satisface nevoile clienților moderni.

3.3. Echipamentele necesare pentru procesul de producție

Cele 2 secții de producție sunt dotate cu un malaxor carne electric folosit în procesul de fabricare a produselor Sarmale varză (P1) și Ardei umpluți (P2), și o mașina de gătit pe gaz folosită în procesul de fabricare a celor 3 produse finite realizate în cadrul societății Mady Food SRL.

3.3.1. Estimarea costului de prelucrare (conversiei)

Societatea obține produse finite în următoarele condiții: costuri cu materiile prime directe 709.37 lei; costuri indirecte de producție 7257.91, costuri cu întreținerea secțiilor în care se fabrică produsele 4160 lei.

În cursul lunii ianuarie s-au fabricat 600 buc. de produse finite, nivelul normal de activitate fiind de 1000 buc.

Costuri direct aferente unităților produse = 709.37 lei

Costuri indirecte aferente unităților produse = 7257.91 lei

Costuri cu întreținerea secțiilor = 4160 lei

Cost conversie = $709.37 + 7257.91 + 4160 \times 600/1000 = 709.37 + 6850.74 = 7560.11$ lei

Cost producție estimat trimestrul I 2025

Denumire		Cod	UM	Cantitate		Preț	Valoare Totală(lei)
SARMALE CU VARZA		00000028	BUC	600.000	0.8508	510.49	510.49
Consumuri							
Gestiune	Denumire	Cod	UM		Cantitate	Preț	Valoare
Materii prime	Carne porc lucru	00000029	KG	30.000	14.0000	420.00	420.00
Materii prime	Ceapă	00000019	KG	6.000	3.0000	18.00	18.00
Materii prime	Orez	00000030	KG	4.000	4.0000	16.00	16.00
Materii prime	Sare	00000012	KG	0.105	2.0000	0.21	0.21
Materii prime	Piper	00000013	KG	0.060	28.0000	1.68	1.68
Materii prime	Cimbru	00000031	KG	0.050	28.0000	1.40	1.40
Materii prime	Ulei	00000009	LT	1.000	4.0000	4.00	4.00
Materii prime	Bulion	00000032	KG	0.800	10.0000	8.00	8.00
Materii prime	Varza murată	00000033	KG	10.000	4.0000	40.00	40.00
Ch. desfacere				1		20	20
Ch. utilități				1		5	5
Ch. personal				1h/lei		22	22
Ch. Amortizare utilaje				1		10	10
TOTAL						567.49	567.49

Sarmale cu varza (P1) – 600buc

Tabel nr.8

Denumire		Cod	UM	Cantitate		Pret	Valoare Totală(lei)
SARMALE VARZA		00000028	BUC	600.000	0.8508	510.49	510.49
Consumuri							
Gestiune	Denumire	Cod	UM		Cantitate	Preț	Valoare
Materii prime	Carne porc lucru	00000029	KG	30.000	14.0000	420.00	420.00
Materii prime	Ceapă	00000019	KG	6.000	3.0000	18.00	18.00
Materii prime	Orez	00000030	KG	4.000	4.0000	16.00	16.00
Materii prime	Sare	00000012	KG	0.105	2.0000	0.21	0.21
Materii prime	Piper	00000013	KG	0.060	28.0000	1.68	1.68
Materii prime	Cimbru	00000031	KG	0.050	28.0000	1.40	1.40
Materii prime	Ulei	00000009	LT	1.000	4.0000	4.00	4.00
Materii prime	Materii prime	00000032	KG	0.800	10.0000	8.00	8.00
Materii prime	Varza murată	00000033	KG	10.000	4.0000	40.00	40.00
Ch. desfacere				1		20	20
Ch. utilități				1		5	5
Ch. personal				1h/lei		20	20
Ch. Amortizare utilaje				1		10	10
TOTAL						565.45	565.45

Sursa: contribuție proprie

Abatere nefavorabilă tarif orar

Sarmale cu varză (P1) – 600 buc

Tabel nr.9

Sursa: contribuție proprie

3.4. Preluarea din contabilitatea financiară a cheltuielilor necesare determinării costurilor:

Pentru realizarea celor trei tipuri de produse finite, se efectuează următoarele cheltuieli:

- Cu materiile prime – 709.37 u.m., din care 510.59 u.m. – P1, 82.69 u.m. – P2 și 116.09 u.m. – P3;
- Cu amortizarea utilajelor – 97.92 u.m.;
- Cu salariile muncitorilor – 4160 u.m. din care 2080 u.m. – secția 1 și 2080 u.m. secția 2.;
- Cu salariul inginerului din secțiile de producție – 3000 u.m.;
- Cu salariul frigotehnistului – 2080 u.m.;
- Cu salariu personal curățenie – 2080 u.m.;
- Cu salariul șefului de birou/sau serviciu adm – 2080 u.m.;
- Cu salariul șoferului – 2080 u.m.;

Toate cheltuielile sunt incorporabile.

3.4.1.Repartizarea primară costuri pentru trimestrul I 2025

Tabel nr. 10

TABEL DE REPARTIZARE PRIMARĂ COSTURI MADY FOOD SRL										
CHELT	PRODUCȚIE					SECȚII AUXILIARE		ADM	DIST	TOTAL CP
	Sarmale Varză (P I)	Ardei Umpluți (P2)	Iahnie Fasole (P3)	Indirecte S1	Indirecte S2	SC	SR			
601	510.59	82.69								709.37
641			2080	5080	2080	2080	2080	2080		15480
681			31.25	66.67						97.92
TOTAL	510.59	82.69	116.09	2111.25	5146.67	2080	2080	2080	2080	16.287,29

Sursa: contribuție proprie

3.4.2.Repartizarea secundară

**Repartizarea secundară a cheltuielilor din secțiile auxiliare pentru trim.I
2025**

Tabel nr. 11

ELEMENTE	SC	SR	DA	DD	DP	TOTAL
Total repartizare primară	2080	2080	2080	2080	7257.37	15.577,37
SC	0		416	416	1248	2080
SR	0	0	416	416	1248	2080
Total repartizare secundara	2080	2080	2912	2912	9753.37	19.737,37

Sursa: contribuție proprie

Intocmirea fiselor de cost, alocând centrelor de producție cheltuielile aferente și determinarea costului de producție și costul complet

FISA DE COST			
ELEMENTE	P1	P2	P3
PCE0	0	0	0
Costuri directe (costul primar):	510.59	82.69	116.09
Cheltuieli cu materiile prime	510.59	82.69	116.09
Cheltuieli cu salariile	0	0	0
%Costuri indirecte	7020.27	1136.93	1596.16
PCE1	0	0	0
Costul de producție	7530.86	1219.62	1712.25
%Cheltuieli generate de administrație	2095.99	339.44	476.55
%Cheltuieli distribuție	2095.99	339.44	476.55
Costul complet	12233.43	1981.19	2781.44

Sursa: contribuție proprie

3.5. Vânzarea produselor finite către clienți

Societatea vinde conform comenzilor plasate întreaga producție obținută aferentă celor 3 unități de pe piața internă, astfel:

- Sarmale varza 600 buc * 23.4474 u.m. = 14 068.44 u.m.
- Cost complet de producție 20.3890 u.m.
- Marja de profit 15%
- Ardei umpluți 60 buc * 37.9728 u.m. = 2 278.37 u.m.
- Cost complet de producție 33.0198 u.m.
- Marja de profit 15%
- Iahnie fasole 40 kg * 79.9664 u.m. = 3 198.66 u.m.
- Cost complet de producție 69.5360 u.m.
- Marja de profit 15%

3.6. Determinarea rezultatului analitic și a rezultatului global

Pentru o previzionare a cifrelor de afaceri se va ține cont de prețul mediu al produsului, de nr. de zile pe o perioadă de deschidere, rata de revenire a clienților, de profitul înregistrat

Tabel nr.12

Rezultatul analitic = Cifra de afaceri - Costul complet

Produse	Cifra de afaceri	Costul bunurilor vandute	Rezultat analitic
Sarmale varza	14068.44	12233.43	1835.01
Ardei umpluți	2278.37	1981.19	297.18
Iahnie fasole	3198.66	2781.44	417.22
Total	19545.47	16996.06	2549.41

Rezultatul global = $1835.01 + 297.18 + 417.22 = 2549.41$ u.m.

Sursa: contribuție proprie

3.7. Modalități pentru creșterea profitului

Pentru a crește profitul, am abordat următoarele puncte:

- Analiza amănunțită și optimizarea preparatelor din meniu.
- Vom observa care sunt cele mai vândute preparate.
- Se vor face oferte speciale atât pentru perioadele în care cererea este redusă cât și în perioadele precum: sărbători, aniversări, onomastice, evenimente private.
- Folosirea ingredientelor sezoniere pentru produse speciale.
- Colaborări cu diverse personalități de pe social media pentru a atrage și alți clienți din zone diferite ale orașului.
- Reduceri la pachete speciale. Exemplu: la 3 meniuri primești unul gratis într-o anumită zi a săptămânii.

4. Concluzii și recomandări

Deschiderea afacerii s-a bazat în primul rând pe premisa de a satisface dorințele unui public consumator variat.

Un punct forte în vederea atragerii clientelei și pentru fidelizarea clienților este cu siguranță, meniul tradițional și combinarea ingredientelor într-un mod cât mai potrivit.

Una din problemele esențiale cu care se confruntă fiecare antreprenor din acest domeniu este cea a reducerii costurilor.

Având în vedere faptul că, într-un restaurant, principalul cost este cel cu materia primă consumată în procesul de producție, un control riguros al acestuia ar putea face în viitor diferența dintre profit și pierdere.

Am reprezentat în studiul nostru, costul de producție previzionat pentru trimestru unu de activitate al anului 2025 (acesta cuprinde toate cheltuielile directe și indirecte ce se încorporează în tot procesul tehnologic) prin intermediul sistemului clasic de calcul al costului complet.

Pentru controlul asupra stocului de marfă se utilizează gestiunea cantitativ – valorică la cost de achiziție și descărcarea gestiunii pe bază de rețetă, fiind astfel realizat un control al producției culinare.

Astfel, un program de gestiune pentru fast-food și pentru stocuri¹⁶⁸², este foarte important pentru noi, deoarece una dintre probleme este legată de rețetele introduse.

Acest program de gestiune este adaptat gestiunii corecte a stocurilor unui restaurant, deoarece ușurează procesarea producției în timp real, permite configurarea gestiunilor distincte, evidențiază tipurile de materii prime specifice unui restaurant.

Mai mult, consider că putem optimiza toate costurile când vine vorba de a minimiza orice fel de risipă la nivel de ingrediente și preparate printr-o modalitate de gestionare cât mai responsabilă din punct de vedere ecologic.

72. O monitorizare foarte atentă a inventarului;

73. O ajustarea a meniului în funcție de cererea clienților;

74. Utilizarea ingredientelor în mai multe preparate;

Ținând cont tendințele actuale, aspectele esențiale¹⁶⁸³ pe care trebuie să ne concentrăm atenția în viitor pentru extinderea afacerii, sunt:

- Reactualizarea și modificarea prețurilor în funcție de costurile ingredientelor și produselor de bază din preparate pentru a obține o marjă de profit stabilă;
- strategii de recrutare a personalului calificat;
- implementarea unor strategii eficiente în toate departamentele;
- o atenție sporită pe sustenabilitate;
- monitorizarea mai atentă a feedback-ului clienților.

¹⁶⁸² <https://rsistems.ro/program-de-gestiune-a-stocurilor-intr-un-restaurant/>, accesat în data de 07.03.2025

¹⁶⁸³ <https://betterfutureedu.com/blog-details/deschide-i-restaurantul-n-2025-ghid-complet-cu-costuri-i-finantare> , accesat in data de 6.03.2025

Referințe bibliografice:**Legislație**

- 1. OMFP 1802/2014 pentru aprobarea reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale și individuale și situațiile financiare anuale consolidate, Monitorul Oficial al României, din 30.12.2024
- 2. Codul Fiscal (Legea nr. 227/2015) - pentru modificarea și completarea Codului Fiscal, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 519 din 13.07.2015
- 3. OUG 130/2020 Privind unele măsuri pentru acordarea de sprijin financiar din fonduri
- 4. Legea 159/2021 pentru aprobarea OUG 10/2021 s-a publicat în Monitorul Oficial nr. 590 din 11 iunie 2021.

Surse internet

- 1. <https://dokumen.tips/documents/5-model-proiect-achizitie-masini-agricolepdf.html> data accesării 05.12.2024 ora 11
- 2. https://activ-advisor.ro/wp-content/uploads/2023/05/Anexa_4-Plan-de-afaceri.pdf data accesării 02.12.2024 ora 10
- 3. <https://www.startupcafe.ro/fonduri-europene/fonduri-europene-2022-ghid-actiunea-411-firmemasura-3.htm> data accesării 03.12.2024 ora 18
- 4. <https://fuh-ses.ro/wp-content/uploads/2020/05/Anexa-1-Model-plan-de-afaceri.docx> data accesării 15.12.2024 ora 7
- 5. https://www.economica.net/piata-restaurantelor-din-romania-a-depasit-7-2-miliarde-de-lei-in-2023-bucurestiul-detine-67-prc-din-total-studiu_151086.html 27.02.2025,
- 6. <http://www.lancom.ro>, accesat în data de 02.03.2025
- 7. <https://betterfutureedu.com/blog-details/deschide-i-restaurantul-n-2025-ghid-complet-cu-costuri-i-finantare>, accesat în data de 6.03.2025
- 8. <https://rsistems.ro/program-de-gestiune-a-stocurilor-intr-un-restaurant/>, accesat în data de 07.03.2025

ANALIZA PERFORMANTELOR FINANCIARE ALE SECTORULUI FARMACEUTIC ÎN PERIOADA 2020-2023

Georgiana ANDREI*

Abstract

Sectorul farmaceutic se caracterizează printr-un ritm de dezvoltare alert pe plan mondial. Ca urmare a pandemiei de COVID-19, în perioada 2020-2023 industria farmaceutică a fost supusă unor provocări fără precedent, dar și unor inovații rapide, care au reconfigurat peisajul medical global. Obiectivul acestei lucrări este de a analiza performanțele financiare ale sectorului farmaceutic din România pe parcursul perioadei pandemice și post-pandemice. În acest scop am calculat și analizat ratele de rentabilitate ale celor mai mari cinci companii din domeniul distribuției de produse farmaceutice (cod CAEN 4773) din România din punct de vedere al cifrei de afaceri. Analiza comparativă a fost utilizată cu scopul de a evalua trendul indicatorilor performanței financiare ai fiecărei societăți în trei ani consecutivi (2020-2023), precum și pentru a evidenția diferențele dintre cele cinci societăți. În urma studiului efectuat am constatat că evoluția performanțelor financiare ale liderilor de piață din sectorul farmaceutic românesc a fost semnificativ influențată de contextul pandemic, care a determinat o creștere a vânzărilor de produse farmaceutice. Analiza ratelor de rentabilitate ale celor cinci societăți a evidențiat adaptabilitatea și reziliența acestora. Compararea performanțelor financiare ale celor mai mari jucători din domeniu a oferit o perspectivă clară asupra tendințelor de creștere a rentabilității pieței farmaceutică.

Keywords: *domeniu farmaceutic, performanță financiară, rentabilitate economică (ROA), rentabilitate financiară (ROE), rentabilitate comercială (ROS)*

1. Introducere

Pandemia de COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra întregii societăți. În perioada 2020-2023 sectorul farmaceutic global a fost în centrul acestei crize, fiind un element esențial al răspunsului la pandemie. Farmaciile, tradițional cunoscute ca locuri de distribuire a medicamentelor,

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: georgiana_m41381@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

au fost nevoite ca, pe lângă furnizarea produselor farmaceutice obișnuite, să vândă și medicamente împotriva Covid-19.

Liderii de piață din sectorul farmaceutic din România ale căror situații financiare au fost analizate în cadrul articolului sunt: Dr. Max S.R.L., Help Net Farma S.A., Farmacia Tei S.R.L., Catena Hygeia S.R.L. și Farmaceutica Argeșfarm S.A., toate având codul CAEN 4773 „Comerț cu amănuntul al produselor farmaceutice, în magazine de specialitate”. Aceștia au fost selectați pe baza volumului vânzărilor realizate în anul 2023, folosind date preluate de pe www.listafirme.ro. Situațiile financiare ale celor 5 societăți utilizate în cadrul studiului au fost preluate de pe site-urile www.risco.ro și www.listafirme.ro.

Studiul efectuat vizează analizarea celor mai importanți indicatori economico-financiari, inclusiv ratele de rentabilitate și productivitatea muncii pentru sectorul farmaceutic în perioada 2020-2023. În acest scop am evaluat dinamica acestor indicatori, identificând factorii care au influențat variabilitatea acestora și măsurile ce au fost luate pentru stabilitatea și dezvoltarea companiilor din sectorul farmaceutic.

Această abordare oferă o viziune detaliată asupra modului în care industria farmaceutică a gestionat provocările economice și sanitare din ultimii ani, contribuind astfel la o înțelegere mai profundă a dinamicii performanțelor financiare specifice sectorului. Efectuarea diagnosticului financiar este esențială pentru a identifica atât aspectele pozitive, cât și provocările legate de performanțele financiare ale companiilor, corelate cu oportunitățile și amenințările. În finalul lucrării sunt propuse măsuri specifice menite să îmbunătățească sustenabilitatea și eficiența financiară a societăților din sectorul farmaceutic.

2. Evoluția cifrei de afaceri din industria farmaceutică în perioada 2020-2023

Analiza cifrei de afaceri reprezintă un instrument fundamental în evaluarea performanței economice a societăților farmaceutice, oferind informații esențiale despre stabilitatea financiară, capacitatea de creștere și adaptabilitatea acestora în fața schimbărilor economice și sociale. În această secțiune am analizat evoluția cifrei de afaceri a cinci dintre cele mai relevante companii din domeniul farmaceutic pe perioada 2020-2023, luând în considerare factorii economici, tehnologici și sociali care au influențat performanțele financiare ale acestora.

Tabel nr. 1: Cifra de afaceri a societăților din domeniul farmaceutic (lei)

Firma \ An	2020	2021	2022	2023
DR. MAX	1.981.899.948	2.374.018.108	3.193.482.856	4.191.088.188
Help Net FARMA	978.727.754	1.286.347.364	1.511.668.424	1.681.176.719
Farmacia Tei	755.151.599	867.836.333	949.365.838	1.110.361.575
Catena Hygeia	703.673.527	717.626.669	920.170.373	1.025.902.473
FARMACEUTICA Argeșfarm	462.486.965	525.128.692	646.975.573	771.923.582

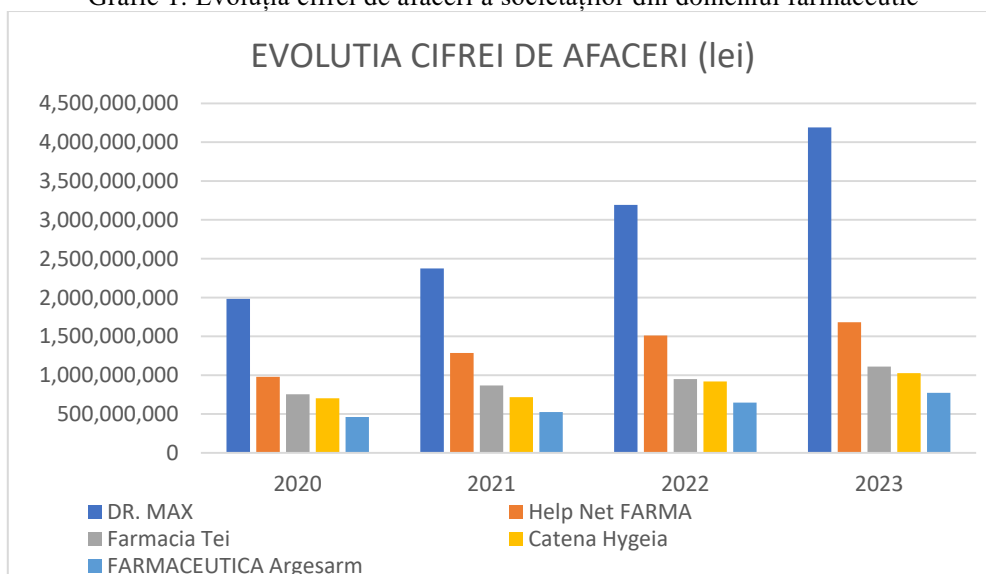
Sursa: www.risco.ro

În perioada 2020-2023, toate companiile din sectorul farmaceutic au înregistrat în fiecare an o majorare a cifrei de afaceri, indicând o expansiune semnificativă a domeniului. Această creștere poate fi atribuită, în mare parte, cerinței sporite de produse farmaceutice și soluții sanitare generate de pandemia globală de COVID-19.

Graficul 1 evidențiază faptul că societatea Dr. Max se situează pe primul loc în ceea ce privește nivelul cifrei de afaceri, dominând piața în fiecare an și înregistrând cel mai mare ritm de creștere anuală. În anul 2023, compania a atins o valoare a vânzărilor de aproape 4,2 miliarde de lei, de 2,58 ori mai mult decât următoarea clasată, Help Net FARMA și de 5,4 ori mai mare decât FARMACEUTICA Argesfarm, aflată pe ultimul loc.

Față de primul an de analiză (2020), toate cele 5 societăți din domeniul farmaceutic analizate au înregistrat creșteri semnificative ale cifrei de afaceri în 2023. Dr. Max se evidențiază cu cea mai mare creștere a cifrei de afaceri (aproximativ 111,5%), întărindu-și poziția de lider pe piață. Firma Help Net a înregistrat o majorare a vânzărilor cu 71,8%, menținând pe toată perioada de analiză o expansiune constantă. La FARMACEUTICA Argesfarm cifra de afaceri crește cu 66,9%, confirmând o dezvoltare stabilă. Farmacia Tei și Catena Hygeia au înregistrat de asemenea creșteri de 47%, respectiv 45,8% păstrând evoluția pozitivă, dar moderată în comparație cu restul firmelor analizate.

Grafic 1: Evoluția cifrei de afaceri a societăților din domeniul farmaceutic

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

3. Analiza ratelor de rentabilitate în industria farmaceutică în perioada 2020-2023

Rata de rentabilitate economică constituie un indicator fundamental în evaluarea eficienței financiare a companiilor, fiind esențială pentru a înțelege modul în care acestea valorifică resursele pentru a genera profit. În tabelul nr. 2 am calculat rata de rentabilitate economică pentru societățile din domeniul farmaceutic utilizând formula:

$$ROA = \frac{\text{Profit net}}{\text{Activ total}} \times 100$$

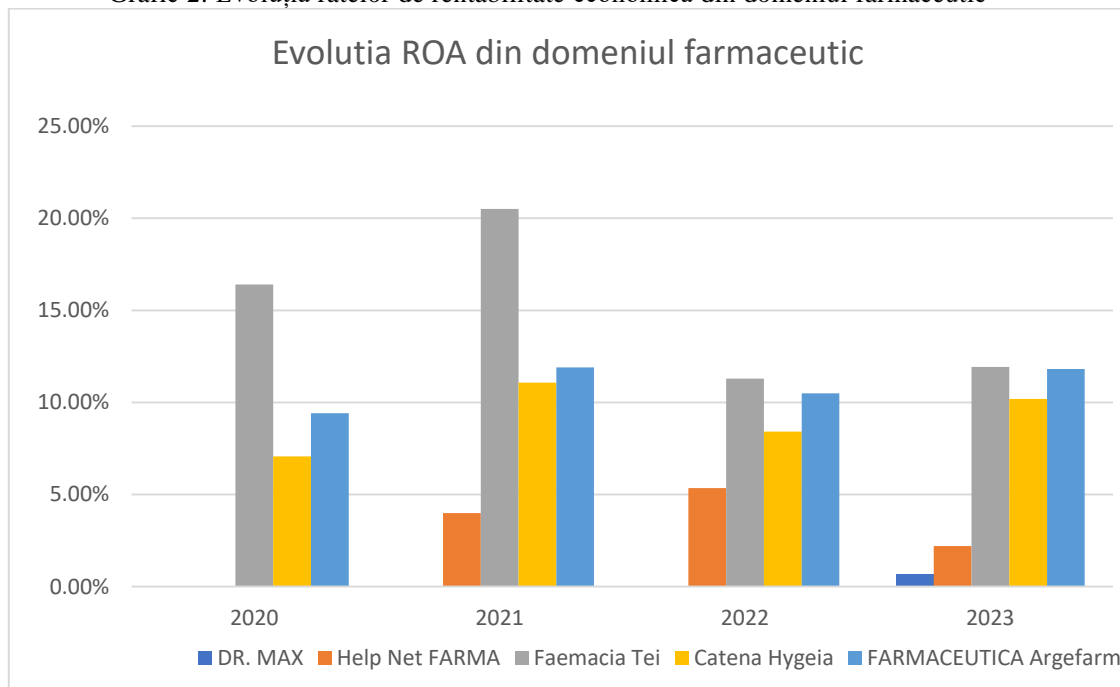
Tabel nr. 2: Ratele de rentabilitate economică (ROA)

Farmacia	Indicator	2020	2021	2022	2023
Dr. Max	Rezultat net (lei)	-49.547.963	-14.803.923	-6.856.991	35.524.910
	Activ total (lei)	864.008.802	1.033.499.299	1.466.525.737	5.216.843.900
	ROA (%)	-	-	-	0,68%
Help Net Farma	Rezultat net (lei)	-10.718.382	26.320.132	42.094.528	17.050.830
	Activ total (lei)	698.944.610	659.037.668	787.347.057	774.166.430
	ROA (%)	-	3,99%	5,35%	2,20%
Farmacia Tei	Rezultat net (lei)	28.406.729	39.827.099	41.854.612	53.456.220
	Activ total (lei)	173.199.855	194.236.078	370.771.941	448.079.890
	ROA (%)	16,40%	20,50%	11,29%	11,93%
Catena Hygeia	Rezultat net (lei)	25.728.860	34.304.709	38.902.068	47.260.520
	Activ total (lei)	364.143.945	309.743.573	462.282.401	463.697.350
	ROA (%)	7,07%	11,08%	8,42%	10,19%
Farmaceutica Argesfarm	Rezultat net (lei)	21.188.345	29.708.447	32.438.557	42.102.860
	Activ total (lei)	225.039.193	249.647.605	309.143.740	356.493.380
	ROA (%)	9,42%	11,90%	10,49%	11,81%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

Pentru societatea DR. Max în anii 2020-2022 calculul ratei de rentabilitate economică nu este posibil deoarece numărătorul fracției (profitul net) este negativ. În astfel de cazuri, valoarea obținută ar reflecta o performanță financiară deficitară, iar utilizarea acestui indicator ar fi necorespunzătoare, conducând la interpretări incorecte ale eficienței economice a companiei. În mod similar, societatea Help Net întâmpină această problemă doar în anul 2020, atunci când profitul net este negativ.

Grafic 2: Evoluția ratelor de rentabilitate economică din domeniul farmaceutic

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

Analizând graficul 2, se observă că Farmacia Tei a înregistrat cea mai ridicată rată de rentabilitate economică pe parcursul perioadei analizate, ceea ce sugerează că aceasta este compania cu cea mai mare eficiență de exploatare din sectorul farmaceutic.

Societățile Catena Hygeia și FARMACEUTICA Argefarm au ROA stabilă în perioada analizată, ceea ce sugerează o bună gestionare a activelor. Pentru ambele societăți valoarea minimă a rentabilității economice se înregistrează în 2020 și oscilează în jurul valorii de 10% în perioada 2021-2023, valorile fiind în fiecare an cu cca. 1 p.p. mai mari pentru FARMACEUTICA Argefarm față de Catena Hygeia.

Rentabilitatea economică a societății Help Net FARMA a avut fluctuații în decursul perioadei de analiză, primul an fiind caracterizat de pierderea -10.718.382 lei, anii 2021 și 2022 de o îmbunătățire a situației (cu valori ale ROA de 3,99% și respectiv 5,35%) iar anul 2023 de o scădere a eficienței economice reflectată de scăderea ROA la 2,20%.

Dr. Max, lider de piață ca cifră de afaceri, are cea mai redusă eficiență a activității de exploatare, ceea ce indică faptul că abordează o strategie diferită, axată pe volum și expansiune.

“Rata de rentabilitate financiară măsoară randamentul capitalurilor proprii, deci al plasamentului pe care l-au făcut acționarii când au cumpărat acțiunile firmei.”¹⁶⁸⁴ Acest indicator joacă un rol crucial în analiza performanței financiare a unei companii, oferind o măsură a capacității acesteia de a genera profituri din operațiunile sale, în contextul structurii capitalului și al utilizării resurselor financiare disponibile.

Formula de calcul utilizată pentru determinarea ratei de rentabilitate financiară (tabel 3) este:

¹⁶⁸⁴ M. Grigore, *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2023

$$ROE = \frac{\text{Profit net}}{\text{Capital propriu}} \times 100$$

Tabel nr. 3: Ratele de rentabilitate financiară (ROE)

Farmacia	Indicator	2020	2021	2022	2023
Dr. Max	Rezultat net (lei)	-49.547.963	-14.803.923	-6.856.991	35.524.91
	Capital propriu (lei)	932.620	45.165.097	38.308.106	1.195.859.0
	ROE (%)	-	-	-	2,97%
Help Net Farma	Rezultat net (lei)	-10.718.382	26.320.132	42.094.528	17.050.83
	Capital propriu (lei)	88.277.053	81.162.061	123.256.589	140.307.4
	ROE (%)	-	32,43%	34,15%	12,15%
Farmacia Tei	Rezultat net (lei)	28.406.729	39.827.099	41.854.612	53.456.22
	Capital propriu (lei)	78.583.743	118.410.842	172.217.343	225.673.5
	ROE (%)	36,15%	33,63%	24,30%	23,69%
Catena Hygeia	Rezultat net (lei)	25.728.860	34.304.709	38.902.068	47.260.52
	Capital propriu (lei)	26.172.158	34.749.007	39.436.365	47.904.82
	ROE (%)	98,31%	98,72%	98,65%	98,66%
Farmaceutica Argesfarm	Rezultat net (lei)	21.188.345	29.708.447	32.438.557	42.102.86
	Capital propriu (lei)	99.877.264	110.262.272	112.992.382	122.656.6
	ROE (%)	21,21%	26,94%	28,71%	34,33%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

Analizând evoluția ratei de rentabilitate financiară din domeniul farmaceutic observăm că societatea Catena Hygeia este cea mai eficientă companie din punct de vedere al ROE, având o rentabilitate financiară ridicată și constantă (aproximativ 98% în fiecare an) datorită expansiunii continue a rețelei sale de farmacii în diverse locații.

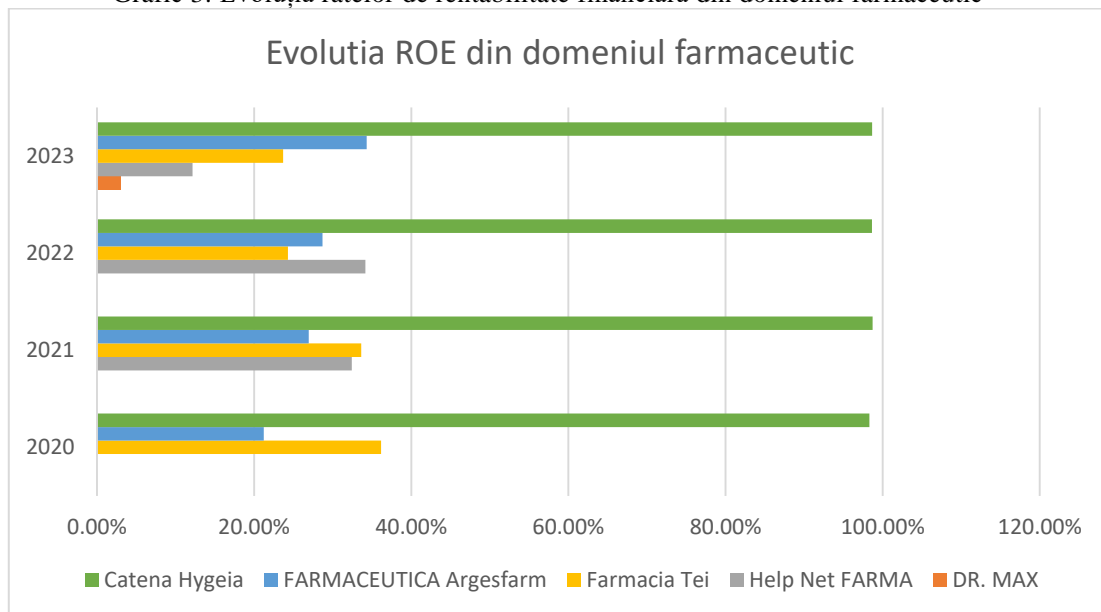
A doua în clasamentul anului 2023, dar la distanță mare de primul loc este FARMACEUTICA Argesfarm, cu o rată a rentabilității financiare de 34,33% și cu un trend ascendent în toată perioada analizată.

În contrast cu aceasta se află Farmacia Tei care înregistrează un declin, având dificultăți în menținerea rentabilității financiare de peste 30% din anii 2020 și 2021. În ultimii doi ani analizați valoarea acestei rate este de cca. 24%.

Conform graficului nr. 3, Help Net FARMA se redresează după pierderea înregistrată în anul 2020, obținând o rentabilitate financiară de peste 30% în 2021 și 2022, însă valoarea ratei scade la doar 12,15% în 2023, ca urmare a diminuării profitului net cu cca. 60% și majorării capitalurilor proprii cu cca. 14%.

Dr. Max întâmpina dificultăți în atingerea unei rate de rentabilitate financiare competitive, ca urmare a pierderilor înregistrate în primii 3 ani analizați.

Grafic 3: Evoluția ratelor de rentabilitate financiară din domeniul farmaceutic

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

„**Ratele de rentabilitate comercială** reflectă randamentul diferitelor stadii ale activității firmei la formarea rezultatului.”¹⁶⁸⁵ Formula de calcul utilizată în tabelul nr. 4 pentru determinarea ratei de rentabilitate comercială este:

$$ROS = \frac{\text{Profit net}}{\text{Cifra de afaceri}} \times 100$$

¹⁶⁸⁵ M. Grigore, *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2023

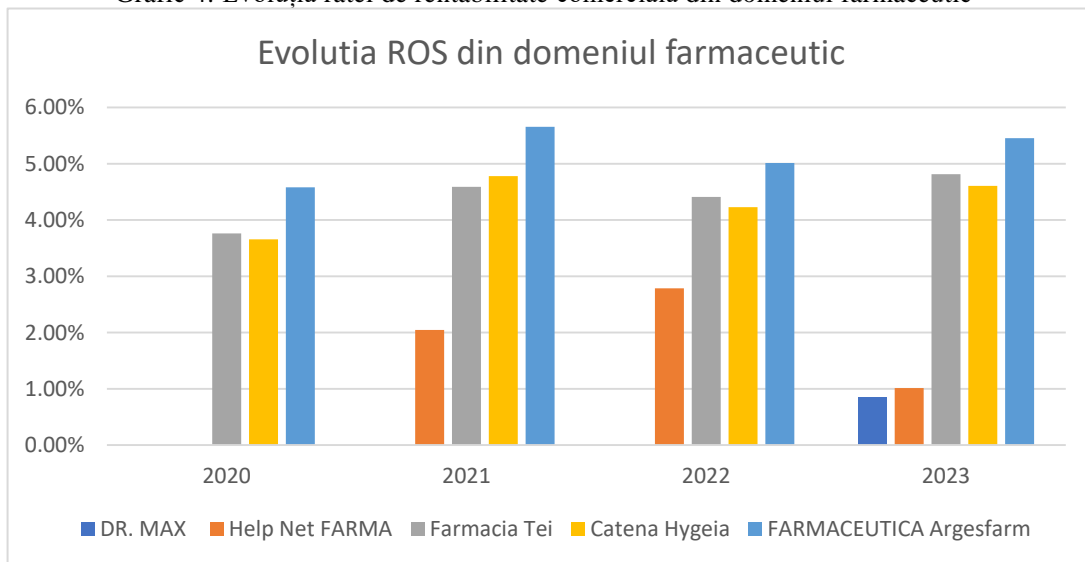
Tabel nr. 4: Ratele de rentabilitate comercială (ROS)

Farmacia	Indicator	2020	2021	2022	2023
Dr. Max	Rezultat net (lei)	-49.547.963	-14.803.923	-6.856.991	35.524.910
	Cifra de afaceri (lei)	1.981.899.948	2.374.018.108	3.193.482.856	4.191.088.188
	ROS (%)	-	-	-	0,85%
Help Net Farma	Rezultat net (lei)	-10.718.382	26.320.132	42.094.528	17.050.830
	Cifra de afaceri (lei)	978.727.754	1.286.347.364	1.511.668.424	1.681.176.719
	ROS (%)	-	2,05%	2,78%	1,01%
Farmacia Tei	Rezultat net (lei)	28.406.729	39.827.099	41.854.612	53.456.227
	Cifra de afaceri (lei)	755.151.599	867.836.333	949.365.838	1.110.361.575
	ROS (%)	3,76%	4,59%	4,41%	4,81%
Catena Hygeia	Rezultat net (lei)	25.728.860	34.304.709	38.902.068	47.260.522
	Cifra de afaceri (lei)	703.673.527	717.626.669	920.170.373	1.025.902.473
	ROS (%)	3,66%	4,78%	4,23%	4,61%
Farmaceutica Argesfarm	Rezultat net (lei)	21.188.345	29.708.447	32.438.557	42.102.861
	Cifra de afaceri (lei)	462.486.965	525.128.692	646.975.573	771.923.582
	ROS (%)	4,58%	5,66%	5,01%	5,45%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

Absența valorilor pentru rata de rentabilitate comercială a companiei Dr. Max se explică prin faptul că în perioada 2020-2022 aceasta a înregistrat pierdere. În anul 2023, compania a început să își revină, obținând un profit net de aproape 40 milioane lei.

Grafic 4: Evoluția ratei de rentabilitate comercială din domeniul farmaceutic

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

Din Graficul nr. 4 rezultă că firma FARMACEUTICA Argeșfarm înregistrează cele mai mari valori ale ROS în fiecare an analizat, valoarea maximă fiind atinsă în anul 2023 (5,66%).

Farmacia Tei și Catena Hygeia își dispută locurile 2 și 3, cu valori ale rentabilității comerciale de aproape 4% în 2020 și de peste 4% în ceilalți trei ani. Această creștere față de anul de bază sugerează o îmbunătățire a strategiilor de vânzare abordate în această perioadă, indicând faptul că cele două companii reușesc să obțină un profit mai mare din vânzările realizate, în raport cu costurile asociate acestora.

Ultimele două locuri la eficiența vânzărilor sunt ocupate de Help Net FARMA, cu o rentabilitate comercială de 1,01% în 2023 (în scădere față de anii anteriori) și de DR. MAX cu o valoare de doar 0,85% în 2023.

4. Analiza productivității muncii în industria farmaceutică în perioada 2020-2023

Productivitatea muncii reflectă eficiența angajaților în generarea veniturilor unei companii. Formula de calcul utilizată în tabelul nr. 5 pentru determinarea acestui indicator este:

$$\text{Productivitatea muncii} = \frac{\text{Cifra de afaceri}}{\text{Număr angajați}}$$

Tabel nr. 5: Productivitatea muncii

Farmacia	Indicator	2020	2021	2022	2023
Dr. Max	Cifra de afaceri (lei)	1.981.899.948	2.374.018.108	3.193.482.856	4.191.088.188
	Număr angajați	3.399	3.195	3.532	4.056
	Productivitatea muncii (lei/salariat)	583.083	743.042	904.157	1.033.305
Help Net Farma	Cifra de afaceri (lei)	978.727.754	1.286.347.364	1.511.668.424	1.681.176.719
	Număr angajați	2.169	2.151	2.046	1.976
	Productivitatea muncii (lei/salariat)	451.235	598.023	738.840	850.798
Farmacia Tei	Cifra de afaceri (lei)	755.151.599	867.836.333	949.365.838	1.110.361.575
	Număr angajați	568	598	611	668
	Productivitatea muncii (lei/salariat)	1.329.492	1.451.231	1.553.790	1.662.218
Catena Hygeia	Cifra de afaceri (lei)	703.673.527	717.626.669	920.170.373	1.025.902.473
	Număr angajați	837	840	895	928
	Productivitatea muncii (lei/salariat)	840.709	854.317	1.028.123	1.105.498
Farmaceutica Argesfarm	Cifra de afaceri (lei)	462.486.965	525.128.692	646.975.573	771.923.582
	Număr angajați	560	592	602	645
	Productivitatea muncii (lei/salariat)	825.870	887.042	1.074.710	1.196.781

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

Numărul angajaților diferă de la un an la altul și putem observa din tabelul 5 că acesta se află în corelație cu cifra de afaceri a companiilor. Dr. Max are cea mai mare cifră de afaceri comparativ cu societățile analizate, dar și cel mai mare număr de salariați.

Conform datelor preluate de pe www.risco.ro putem observa că perioada 2020-2023 a avut parte de o expansiune din punct de vedere al numărului de salariați al domeniului farmaceutic. Help Net Farma este singura companie care în perioada analizată face restructurări în numărul angajaților, ajungând din anul 2020 până în anul 2023 să aibă o scădere de cca. 9% a numărului de salariați.

Companiile cu cel mai mic număr de angajați sunt Farmaceutica Argesfarm și Farmacia Tei, cu tendință de creștere de la un an la altul și valori comparabile ce oscilează de la 560, respectiv 568 salariați în 2020 la 645, respectiv 668 salariați în 2023.

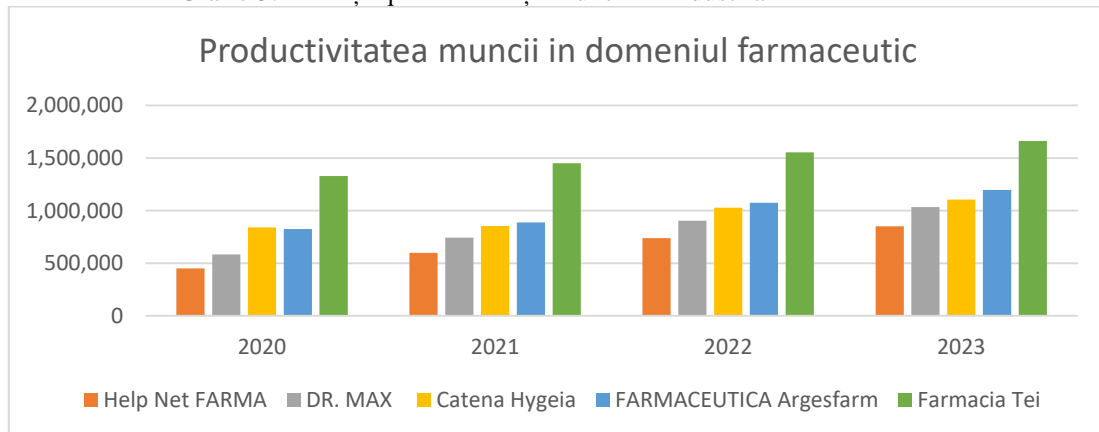
Graficul 5 prezintă evoluția productivității muncii în cadrul celor cinci companii din domeniul farmaceutic.

Firma Farmacia Tei înregistrează cele mai mari valori ale productivității muncii în toți cei patru ani, remarcându-se și printr-o creștere semnificativă a acestui indicator de la un an la altul.

La polul opus se află compania Help Net Farma cu o productivitate a muncii de 3 ori mai mică decât a Farmaciei Tei în 2020 și de aproape 2 ori mai mică în 2023. Creșterea productivității muncii se explică prin reducerea numărului de salariați în condițiile creșterii vânzărilor.

Se observă o tendință generală de creștere a productivității muncii pentru toate companiile analizate, ceea ce indică o îmbunătățire a gestionării resurselor umane în sectorul farmaceutic.

Grafic 5: Evoluția productivității muncii în industria farmaceutică

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor preluate de pe www.risco.ro

5. Concluzii

Perioada 2020-2023 a fost marcată de factori economici externi semnificativi, cum ar fi impactul pandemiei globale și schimbările legislative relevante (de exemplu, reglementările privind prețurile medicamentelor), care au avut un efect considerabil asupra performanței sectorului farmaceutic. Aceste evenimente au determinat modificări esențiale în dinamica pieței, influențând atât strategiile de business, cât și capacitatea de adaptare a companiilor din domeniu.

În perioada 2020-2023, toate companiile din sectorul farmaceutic analizate au înregistrat o creștere a cifrei de afaceri, indicând o expansiune semnificativă a domeniului. Această creștere poate fi atribuită, în mare parte, cerinței sporite de produse farmaceutice și soluții sanitare generate de pandemia globală de COVID-19. Cel mai mare ritm de creștere a cifrei de afaceri în 2023 față de 2020 a fost înregistrat de compania Dr. Max (111,5%).

Societățile Catena Hygeia și FARMACEUTICA Argesfarm se evidențiază prin performanțe financiare stabile și o gestionare eficientă a activelor și capitalului propriu. Farmacia Tei a înregistrat un declin al rentabilității financiare (ROE) și o scădere a eficienței operaționale (ROA), indicând o deteriorare a profitabilității. În schimb, Dr. Max și Help Net FARMA se confruntă o rentabilitate operațională instabilă și cu dificultăți în atingerea unei rentabilități financiare competitive.

Pentru toate cele cinci companii din sectorul farmaceutic analizate productivitatea muncii are o tendință generală de creștere, dar Farmacia Tei se remarcă prin cele mai mari valori ale acestui indicator, datorat numărului redus de angajați comparativ cu competitorii săi.

Pentru creșterea profitabilității actuale a societăților din domeniului farmaceutic recomand:

- Investirea în tehnologii de automatizare și digitalizare pentru reducerea costurilor de operare
- Extinderea ofertei de medicamente pentru a atrage clienții noi
- Formarea continuă a angajaților și implementarea unor politici de recompensare bazate pe performanță pentru a crește productivitatea muncii
- Strategii de marketing digital

Referințe bibliografice:

- - Grigore, M. Z., Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note curs, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2023
- - <https://www.risco.ro/>
- - <https://www.listafirme.ro>

ANALIZA PERFORMANTELOR FINANCIARE ALE SECTORULUI SERVICIILOR DE DESIGN SPECIALIZAT ÎN PERIOADA 2018-2023

Petronela OPINCARU*

Abstract

Sectorul designului specializat din România a cunoscut o dezvoltare semnificativă în ultimul deceniu, ca urmare a creșterii interesului de a fi la modă în orice domeniu, de la îmbrăcăminte, bijuterii, până la amenajarea spațiilor comerciale și a locuințelor sau design industrial. Prezenta lucrare își propune să analizeze dinamica performanțelor financiare ale sectorului serviciilor de design specializat, particularizată pentru o companie ce activează în acest sector pe o nișă, respectiv design specializat prin prelucrarea lemnului. Studiul a fost realizat pentru un interval de șase ani consecutivi (2018-2023) și a vizat analiza unor indicatori și rate precum profitul net, rata rentabilității economice și rata rentabilității financiare. În perioada analizată acești indicatori au avut un trend ascendent, cu excepția anului 2020, când pandemia de COVID-19 a determinat o scădere a cifrei de afaceri și implicit a profitabilității domeniului. Cel mai profitabil an atât pentru sectorul serviciilor de design specializat în ansamblul lui, cât și pentru entitatea analizată, a fost 2022, când s-au înregistrat valori maxime ale ratelor de rentabilitate. Studiul contribuie la înțelegerea provocărilor și oportunităților din domeniul analizat, oferind o perspectivă asupra viitorului acestui sector în România. Rezultatele analizei constituie un punct de plecare pentru cercetări viitoare privind sustenabilitatea și competitivitatea firmelor din acest domeniu de activitate. Concluziile și recomandările formulate sunt utile managerilor societăților care își desfășoară activitatea în acest sector, precum și potențialilor investitori interesați de dinamica acestuia.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: petronela_m41528@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

Keywords: *design specializat, analiză sectorială, rata rentabilității activelor (ROA), rata rentabilității capitalului propriu (ROE)*

Introducere

Domeniul serviciilor de design, cod CAEN 7410 - Activități de design specializat¹⁶⁸⁶ reprezintă un domeniu de activitate cu implicații semnificative în viața cotidiană. Fiind la granița cu domeniul artelor, oamenii apelează la serviciile acestor profesioniști din dorința de a aduce frumosul, modernul, accesibilitatea, funcționalitatea cât mai frecvent în creații vestimentare, realizarea personalizată a bijuteriilor, construcția de locuințe, amenajarea interioară a acestora. Designul specializat, indiferent de ramura serviciilor prestate, promovează soluții moderne, creative, inovative care contribuie la îmbunătățirea și atingerea unui nivel de viață calitativ.

În ultimii ani, domeniul a cunoscut o dezvoltare semnificativă în România, la momentul anului 2023 activând în acest domeniu 4374 de firme (SRL și SA), cu cca. 55% mai multe decât în 2018¹⁶⁸⁷.

Scopul acestei lucrări este de a diagnostica performanțele financiare ale sectorului de design specializat în perioada 2018-2023, atât în ansamblul său, cât și din perspectiva societății Ares Procust SRL ce prestează servicii personalizate de design și prelucrare a lemnului, cu accent pe crearea de produse unice pentru clienți din diverse sectoare (rezidențial, comercial, industrial). Gama serviciilor prestate de firmă acoperă arii precum: proiectarea și realizarea activităților de design de mobilier personalizat, prelucrarea lemnului pentru realizarea de piese unicate; restaurare și recondiționare de mobilier din lemn; consultanță în alegerea materialelor și a designului pentru diverse proiecte.

Pentru a atinge scopul propus, articolul este structurat pe două componente, astfel: o primă parte este dedicată analizei profitabilității sectorului de activitate în ansamblul său, iar cea de a doua parte este dedicată determinării indicatorilor și ratelor de rentabilitate pentru societatea Ares Procust SRL ce activează în acest domeniu. Pentru a evidenția tendințele generale ale sectorului și particularitățile firmei analizate, am analizat evoluția cifrei de afaceri, a profitului net, a ratei rentabilității activelor (ROA) și a ratei rentabilității capitalului propriu (ROE).

Metodologia cercetării utilizată în acest articol se bazează pe analiza comparativă a indicatorilor de profitabilitate, utilizând informații din situațiile financiare ale societății Ares Procust SRL, precum și date sectoriale relevante. Evoluția indicatorilor utilizați în aprecierea performanțelor financiare a fost reprezentată grafic și analizată prin metoda comparației.

1. Analiza performanțelor financiare ale sectorului de design specializat

Analiza sectorială a domeniului de prestări servicii de design specializat, cod CAEN 7410 a fost realizată pe baza informațiilor disponibile pe www.risco.ro și sintetizate în tabelul 1.1.

Tabel 1.1 - Indicatori ai sectorului de activitate cod CAEN 7410 în perioada 2017-2023

An Indicatori	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
---------------	------	------	------	------	------	------	------

¹⁶⁸⁶ <https://caen.ro/rev2/caen-7410-activitati-de-design-specializat>, accesat în data de 05.03.2025

Codul CAEN 7410 (Activități de design specializat) face parte din nomenclatorul codurilor CAEN Rev 2, dar nu mai face parte din nomenclatorul codurilor CAEN Rev 3 (NACE Rev. 2.1), versiune valabilă începând cu data de 01.01.2025, moment de la care toate entitățile juridice ce folosesc codul CAEN 7410 sunt obligate să-și actualizeze codul CAEN cu un cod din nomenclatorul CAEN Rev. 3

¹⁶⁸⁷ <https://www.risco.ro/analiza-sectoriala/report/7410/2023>, accesat în data de 05.03.2025

Cifra de afaceri (lei)	415.844.787	525.264.158	649.826.082	635.779.056	854.639.137	1.197.941.761	1.166.623.799
Profit net (lei)	77.363.072	108.786.743	137.664.744	149.046.012	255.470.897	371.106.135	275.691.823
Capitaluri proprii (lei)	129.491.002	196.633.600	253.989.279	326.157.053	464.717.245	584.923.690	567.516.872
Datorii totale (lei)	253.291.363	337.031.196	376.498.817	421.404.805	472.932.073	636.264.613	653.302.320
Număr de salariați	2.683	3.012	3.243	3.200	3.276	3.928	4.147
Număr de firme	2.325	2.714	3.095	3.431	3.949	4.392	4.374
Cifra de afaceri medie (lei)	178.858	193.539	209.960	185.304	216.419	272.755	266.718
Profit net mediu (lei)	33.274	40.084	44.480	43.441	64.693	84.496	63.030

Sursa: prelucrare autor pe baza datelor accesate în data de 05.03.2025

Din analiza datelor prezentate în tabelul 1.1 se observă că sectorul serviciilor de design specializat, în ansamblu, a înregistrat o creștere semnificativă atât în ceea ce privește cifra de afaceri, cât și numărul de firme și angajați, ceea ce indică o dinamică ascendentă și în plină expansiune. Chiar dacă în 2023 o parte a indicatorilor înregistrează o ușoară scădere, totuși sectorul de activitate se menține pe o poziție solidă și profitabilă.

În același timp, se constată că firmele care activează în acest domeniu au devenit mai stabile, datorită creșterii capitalurilor proprii și a unui raport mai echilibrat între datorii și capitaluri proprii.

1.1. Evoluția cifrei de afaceri și a profitului net ale sectorului de design specializat

Sectorul de activitate analizat a înregistrat o creștere generală a cifrei de afaceri în această perioadă, ceea ce indică o cerere crescândă pentru produsele și serviciile oferite de companiile din sector.

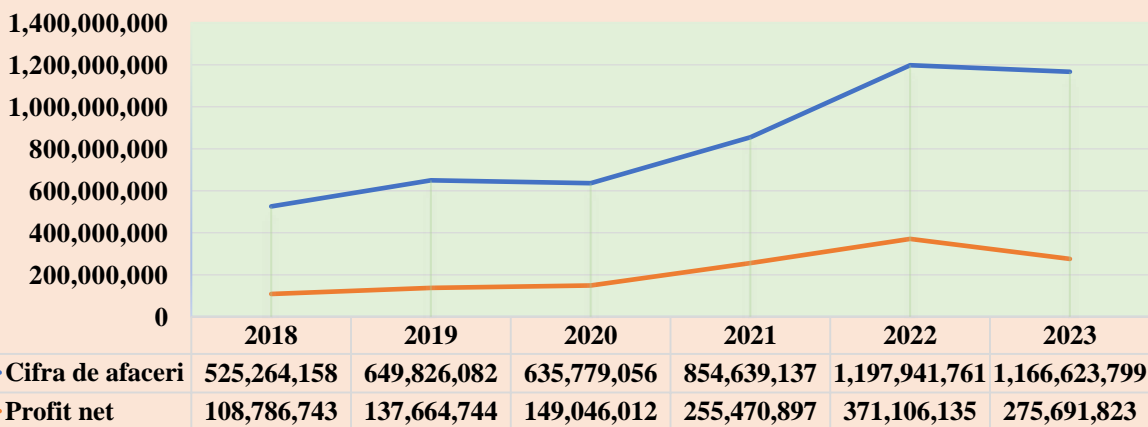
Creșterea constantă a cifrei de afaceri sugerează o expansiune a pieței, atragerea de noi clienți și o eficiență crescută în sectorul de prestări servicii.

Analiza evoluției profitului net al sectorului în perioada 2018-2023 oferă perspective importante asupra performanței financiare.

Evoluția indicatorilor analizați, raportat la informațiile financiare ale sectorului de design specializat este redată grafic în Figura 1.1.

Figura 1.1 Analiza evoluției indicatorilor cifra de afaceri și profitul net la nivelul sectorului de activitate în perioada 2018-2023 (lei)

Evoluția indicatorilor **cifra de afaceri și profit net**
în perioada 2018-2023 la **nivelul sectorului de activitate (lei)**

Sursa: prelucrare autor pe baza datelor din Tabel 1.1

În general, profitul net a urmat tendințele cifrei de afaceri, cu creșteri în anii de creștere a veniturilor și o scădere în 2023, similară cu cea a cifrei de afaceri.

Perioada analizată arată o profitabilitate crescută, cu excepția anului 2023. Creșterile mari ale profitului net în 2021 și 2022 sugerează o eficiență operațională semnificativ îmbunătățită.

Evoluția cifrei de afaceri în perioada 2018-2023 a fost una predominant ascendentă până în anul 2022, urmată de o ușoară scădere în 2023. Această tendință indică o expansiune semnificativă a sectorului, susținută de creșterea numărului de firme și, implicit, a volumului de activitate. Totuși, diminuarea cifrei de afaceri în 2023 semnalează o posibilă stagnare a cererii sau o ajustare a pieței după creșterile accelerate din anii anteriori.

Scăderea cifrei de afaceri înregistrată în anul 2020 față de anul 2019 reprezintă consecință a unor factori externi, cum ar fi de pandemia de COVID-19. Totuși pandemia nu a afectat în mod semnificativ domeniul de activitate, fiind resimțită la nivelul sectorului de activitate mai degrabă ca o adaptare la comportamentul clienților, fără a determina scăderi semnificative, ci mai degrabă o dificultate în menținerea ritmului de creștere.

Scăderea valorii cifrei de afaceri pe domeniul analizat din 2020 și 2023 sugerează că, deși sectorul este în general robust, există vulnerabilități care trebuie analizate și eliminate pentru menținerea, dar mai ales pentru crearea cadrului optim de dezvoltare a sectorului de activitate și înregistrarea unei creșteri solide.

Profitul net a avut o evoluție pozitivă până în anul 2022, ceea ce reflectă atât creșterea veniturilor, cât și îmbunătățirea eficienței operaționale. Totuși, în 2023 s-a înregistrat o scădere a profitului net, ceea ce indică o reducere a rentabilității, pe fondul creșterii costurilor de operare, al unei competiții mai intense sau al unor schimbări economice care au afectat marjele de profit. Deși scăderea este semnificativă, profitul rămâne la un nivel ridicat comparativ cu anii anteriori. Această scădere este rezultatul unor condiții de piață dificile și creșterii costurilor.

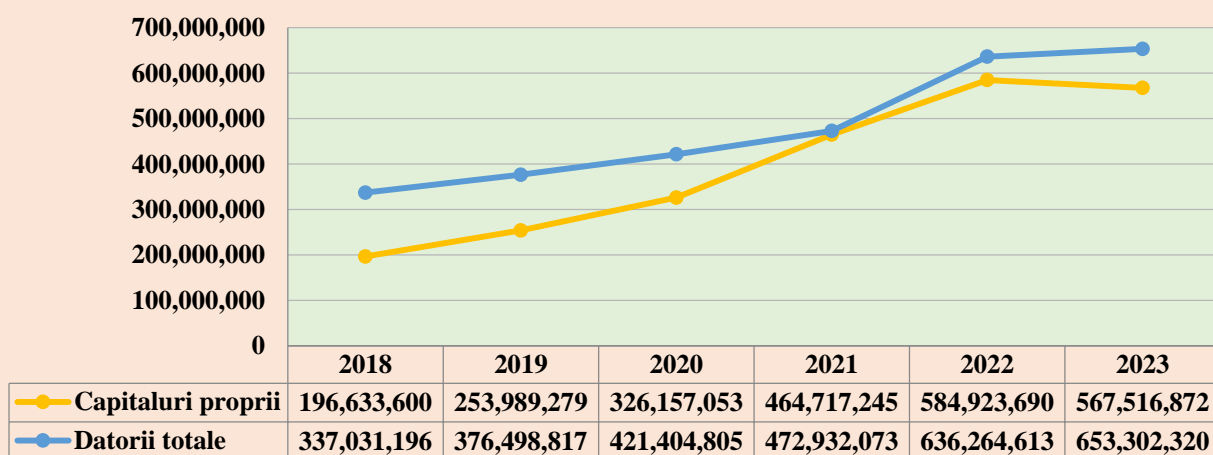
Raportul dintre cifra de afaceri și profit net sugerează că sectorul a devenit din ce în ce mai profitabil până în 2022. Deși nivelul general al profitului rămâne mult peste valorile anului de început al perioadei analizate, scăderea din 2023 indică începutul unei perioade de ajustare, în care companiile trebuie să găsească soluții pentru menținerea performanței financiare și a stabilității operaționale.

1.2. Evoluția capitalurilor proprii și a datoriilor sectorului de design specializat

Evoluția capitalurilor proprii și datoriilor totale raportat la informațiile financiare ale sectorului de design specializat, cod CAEN 7410 este redată grafic în Figura 1.2.

Figura 1.2 Analiza evoluției indicatorilor capitaluri proprii și datorii totale la nivelul sectorului de activitate în perioada 2018-2023

Evoluția indicatorilor capitaluri proprii și datorii totale în perioada 2018-2023 la nivelul sectorului de activitate (lei)

Sursa: prelucrare autor pe baza datelor din Tabel 1.1

Evoluția capitalurilor proprii în perioada analizată a înregistrat un trend pozitiv, cu o creștere semnificativă până în anul 2022, urmată de o ușoară scădere în 2023. Această creștere indică o consolidare financiară a firmelor din sector, cu o acumulare de profituri reinvestite și o diminuare a dependenței de finanțarea externă. Scăderea capitalurilor proprii în 2023 poate fi consecința reducerii profitului net, ceea ce a limitat capacitatea firmelor de a acumula noi rezerve.

Datoriile totale au urmat, de asemenea, o tendință de creștere, dar într-un ritm mai moderat în comparație cu capitalurile proprii. O astfel de evoluție este un semn de stabilitate deoarece susține expansiunea sectorului, fără a pune în pericol echilibrul financiar al companiilor.

Raportul dintre datorii și capitaluri proprii a înregistrat o îmbunătățire constantă, aceasta indicând o creștere a autonomiei financiare a firmelor, întrucât acestea și-au sporit baza de capital propriu într-un ritm mai accelerat decât acumularea datoriilor. Un raport mai mic între datorii și capitaluri proprii semnalează un risc financiar mai redus, ceea ce poate îmbunătăți accesul la finanțare și poate oferi companiilor mai multă stabilitate în perioade economice dificile.

Un alt aspect important de remarcat este că între 2021 și 2023 ritmul de creștere a datoriilor a fost mai accentuat decât în anii anteriori, ceea ce indică o nevoie mai mare de finanțare pentru susținerea creșterii activității.

Așa cum rezultă din datele prezentate, firmele din sectorul de activitate analizat au reușit să-și consolideze baza de capital propriu și să mențină un nivel de îndatorare relativ controlat, ceea ce le oferă o poziție financiară solidă.

Nivelul ridicat al capitalurilor proprii indică o întărire a poziției financiare și o stabilitate pe termen lung a sectorului.

1.3. Evoluția ratelor de rentabilitate ale sectorului de design specializat

Pentru a măsura profitabilitatea în mărime relativă a firmelor din sectorul de design specializat, vom calcula și analiza evoluția a două rate de rentabilitate: ROA (Return on Assets) și ROE (Return on Equity) ale sectorului de activitate analizat.

Evoluția rentabilității economice ROA a sectorului de activitate este redată în tabelul 1.2.

Tabelul 1.2 – Evoluția ROA la nivelul sectorului de activitate de design specializat

Denumire indicator	An	Valoare
ROA = $\frac{\text{Profit net}}{\text{Activ total}} \times 100$	2018	20,38%
	2019	21,83%
	2020	19,94%
	2021	27,25%
	2022	30,39%
	2023	22,58%

Sursa: prelucrare autor pe baza datelor din Tabel 1.1

Din datele prezentate se poate observa nivelul profitului sectorului de activitate raportat la activele acestuia. ROA a avut o tendință generală de creștere între 2018 și 2022, ceea ce indică o îmbunătățire a performanței financiare și o utilizare eficientă a activelor. Scăderea semnificativă din 2023 față de anul precedent poate reflecta o anumită instabilitate economică sau o ajustare a performanței sectorului după o perioadă de succes.

Rata rentabilității financiare (ROE) exprimă capacitatea firmei de a degaja profit net prin capitalurile proprii angajate în activitatea sa. (Grigore, M. Z., 2023). Evoluția ROE a sectorului de activitate este redată în tabelul 1.3.

Se observă că în anul 2020 ROE a scăzut semnificativ, ca urmare a impactului negativ al pandemiei COVID-19 asupra economiei globale. Chiar și la această valoare, ROE rămâne la un nivel relativ ridicat.

Tabelul 1.3 – Evoluția ROE la nivelul sectorului de activitate de design specializat

Denumire indicator	An	Valoare
ROE = $\frac{\text{Profit net}}{\text{Capital propriu}} \times 100$	2018	55,32%
	2019	54,20%
	2020	45,70%
	2021	54,97%
	2022	63,45%
	2023	48,58%

Sursa: prelucrare autor pe baza datelor din Tabel 1.1

În anul 2023, ROE a scăzut semnificativ față de 2022, ceea ce poate indica o scădere a profitabilității, posibil din cauza unor provocări economice sau a unor factori care au afectat rentabilitatea.

În perioada analizată, ROE a avut valori destul de ridicate, ceea ce sugerează o utilizare eficientă a capitalului propriu la nivelul sectorului de activitate de design specializat.

2. Analiza performanțelor financiare ale societății ARES PROCUST SRL comparativ cu cele ale sectorului de activitate

Informațiile financiare relevante pentru analiza profitabilității societății Ares Procust SRL¹⁶⁸⁸ în perioada 2018-2023 sunt redată în tabelul 2.1.

Tabel 2.1 – Informații financiare Ares Procust SRL, în perioada 2018-2023 (lei)

An	Cifra de afaceri	Cheltuieli	Profit net /Pierdere	Datorii	Capitaluri proprii
2018	97.912	68.528	29.357	6.864	128.332
2019	87.669	103.829	- 12.955	6.987	115.377
2020	113.654	80.820	31.652	2.634	147.029
2021	19.584	73.949	- 53.231	41	93.798
2022	640.650	216.892	419.183	9.261	422.980
2023	544.706	378.516	168.731	182.446	169.211

Sursa: prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății analizate

2.1. Evoluția cifrei de afaceri și a profitului net ale societății ARES PROCUST SRL

Pentru realizarea poziționării societății Ares Procust SRL în raport cu celelalte firme din domeniul său de activitate am comparat datele din situațiile financiare ale societății Ares Procust SRL cu valorile medii ale cifrei de afaceri și ale profitului net aferente sectorului de activitate supus analizei (Tabelul 2.2).

Se observă că cifra de afaceri a companiei Ares Procust a fluctuat ușor în primii trei ani analizați, când veniturile au fost relativ mici, fără o tendință clară de creștere. Anul 2021 marchează o scădere semnificativă a cifrei de afaceri, dar în 2022 compania înregistrează un salt spectaculos, ca urmare a diversificării serviciilor și a creșterii cererii pe nișa de activitate.

¹⁶⁸⁸<https://www.topfirme.com/afacere/ares-procust-srl/5qgutti2r5/>, accesat în data de 05.03.2025

Tabelul 2.2 – Comparație privind cifra de afaceri și profitul net (societatea Ares Procust SRL vs. valorile medii ale sectorului de design specializat) pentru perioada 2018-2023

Indicator An	Ares Procust SRL		Sector design specializat	
	Cifra de afaceri (lei)	Profit net (lei)	Cifra de afaceri medie (lei)	Profit net mediu (lei)
2018	97.912	29.357	193.539	40.084
2019	87.669	- 12.955	209.960	44.480
2020	113.654	31.652	185.304	43.441
2021	19.584	- 53.231	216.419	64.693
2022	640.650	419.183	272.755	84.496
2023	544.706	168.731	266.718	63.030

Sursa: prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 1.1 și Tabelul 2.1

Cifra de afacere medie a sectorului a fost în tot intervalul analizat într-o stabilitate relativă, cu mici fluctuații, dar cu o tendință constantă de creștere.

Anul 2019 se remarcă printr-o scădere a cifrei de afaceri a societății analizate indicând o performanță slabă în raport cu concurența.

În anul 2021, cifra de afaceri înregistrează o scădere dramatică la 19.584 lei, în timp ce media sectorială crește la 216.419 lei. Aceasta reprezintă o prăbușire a veniturilor de aproximativ 78% față de 2019, ceea ce sugerează o pierdere a clienților principali și o reducere drastică a activității ca urmare a pandemiei de COVID-19.

Per ansamblu, raportat la cifra de afaceri, Ares Procust a fost sub media sectorului în primii patru ani, dar a reușit o poziționare foarte bună în raport cu celelalte firme din sector începând cu 2022.

Din punct de vedere al evoluției profitului net, în anul 2019, Ares Procust a înregistrat o pierdere de -12.955 lei, în timp ce media sectorului a fost de 44.480 lei. Acest rezultat arată o performanță substanțial mai slabă față de concurență, indicând probleme de profitabilitate, cel mai probabil din cauza nișei pe care activează și a dificultății menținerii clientelei, cu atât mai mult a identificării unor noi clienți.

După revenirea din 2020, în anul 2021 situația s-a agravat, Ares Procust înregistrând o pierdere mult mai mare decât în 2019, de -53.231 lei, în timp ce sectorul a avut o creștere semnificativă a profitului mediu, atingând valoarea de 64.693 lei. Diferența între companie și industrie s-a accentuat, indicând o incapacitate de adaptare la condițiile pieței și o gestionare deficitară a resurselor imediat după perioada pandemică.

Deși în anul 2022 societatea are o profitabilitate foarte bună, semnificativ peste media sectorului, în anul 2023 profitul societății este în scădere, dar se menține mult peste media sectorului, indicând o poziție financiară solidă în comparație cu concurența.

În concluzie, societatea Ares Procust reușit să își crească semnificativ performanța financiară în ultimii doi ani analizați, datorită creșterii eficienței operaționale și a calității produselor și serviciilor oferite. Faptul că începând cu anul 2022 depășește media sectorului de activitate indică o poziționare bună pe piață.

2.2. Evoluția ratei rentabilității economice a societății ARES PROCUST SRL

În această secțiune am comparat valorile ROA ale societății Ares Procust SRL din anii în care a fost înregistrat profit, respectiv 2018, 2020, 2022 și 2023 cu valorile ROA ale sectorului de activitate pentru aceiași ani de referință. Pentru anii 2019 și 2021 rata rentabilității nu poate fi calculată, având în vedere faptul că societatea a fost pe pierdere.

Rezultatele comparative ale ROA pentru Ares Procust SRL versus ROA sector de activitate în perioada 2018-2023 sunt redată în tabelul 2.3.

Un interval de referință optim al ROA agreat pe plan internațional pentru o societate este cuprins între 5% – 15%¹⁶⁸⁹. Cu cât rentabilitatea activelor este mai mare, cu atât performanța companiei este mai bună.

Tabel 2.3 – Comparatie privind ROA (societatea Ares Procust SRL vs. valorile medii ale sectorului de design specializat) pentru perioada 2018-2023

ROA An	Ares Procust SRL	Valoarea medie a sectorului serviciilor de design specializat, cod CAEN 7410
2018	$\frac{29.357 \text{ lei}}{135.196 \text{ lei}} \times 100 = 21,71\%$	$\frac{108.786.743 \text{ lei}}{533.664.765 \text{ lei}} \times 100 = 20,38\%$
2019	Nu se poate calcula (pierdere)	$\frac{137.664.744 \text{ lei}}{630.488.096 \text{ lei}} \times 100 = 21,83\%$
2020	$\frac{31.652 \text{ lei}}{149.663 \text{ lei}} \times 100 = 21,15\%$	$\frac{149.046.012 \text{ lei}}{747.561.858 \text{ lei}} \times 100 = 19,94\%$
2021	Nu se poate calcula (pierdere)	$\frac{255.470.897 \text{ lei}}{937.649.318 \text{ lei}} \times 100 = 27,25\%$
2022	$\frac{419.183 \text{ lei}}{432.241 \text{ lei}} \times 100 = 96,98\%$	$\frac{371.106.135 \text{ lei}}{1.221.188.303 \text{ lei}} \times 100 = 30,39\%$
2023	$\frac{168.731 \text{ lei}}{351.657 \text{ lei}} \times 100 = 47,98\%$	$\frac{275.691.823 \text{ lei}}{1.220.819.192 \text{ lei}} \times 100 = 22,58\%$

Sursa: prelucrare autor pe baza informațiilor din Tabel 2.1 și Tabel 1.2

În perioada analizată ROA societății Ares Procust SRL a avut valori foarte oscilante comparativ cu valorile medii ale sectorului, care au variat în perioada analizată în jurul valorii de 20%, cu excepția anilor 2021 și 2022 când au crescut la cca. 27% și respectiv 30%.

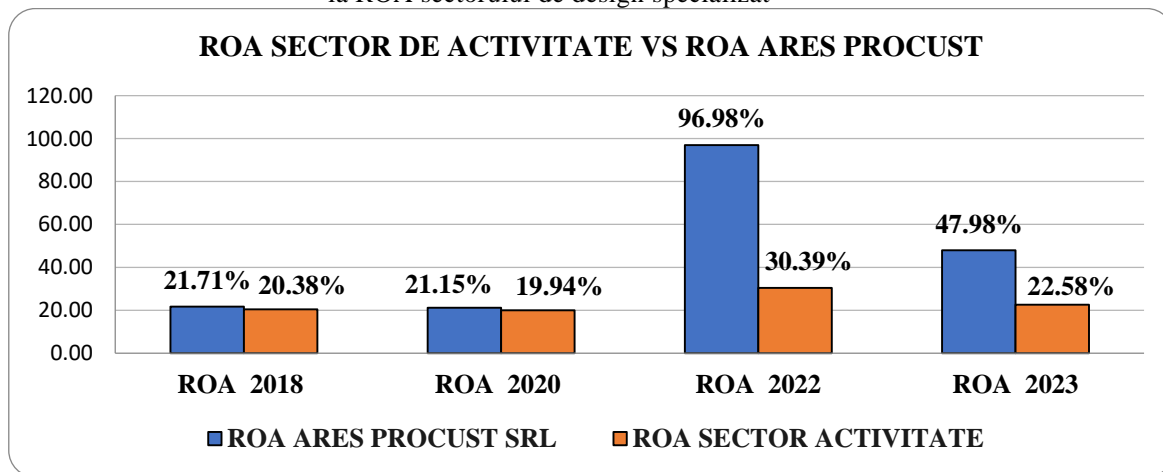
În 2018 și 2020, societatea analizată a avut valori ale ROA comparabile cu cele ale sectorului, dar în 2019 și 2021 a înregistrat pierdere. În următorii doi ani firma Ares Procust SRL înregistrează valori ridicate ale ROA, cu un maxim de 96,98% în anul 2022, când obține o performanță excepțională în utilizarea activelor sale, generând aproape 97 lei profit net pentru fiecare 100 lei investiți în active.

În figura 2.1. constatăm că în perioada 2022-2023 valoarea ROA pentru societatea Ares Procust SRL se situează mult peste nivelul ROA al sectorului de activitate în care aceasta funcționează, ceea ce reprezintă un avantaj față de concurență prin realizarea serviciilor de design specializat în mod mai eficient și cu costuri mai reduse. Cu toate acestea remarcăm că în 2023 societatea înregistrează o scădere a rentabilității activului cu 49 p.p. față de anul 2022, încadrându-se în trendul descendent al sectorului în care activează. Este important pentru companie să analizeze

¹⁶⁸⁹ <https://financialmarket.ro/terms/rentabilitatea-activelor-return-assets-roi/>, accesat la data de 05.03.2025

cauzele scăderii și să ia măsuri pentru a îmbunătăți eficiența utilizării activelor și a reveni la niveluri mai ridicate de rentabilitate.

Figura 2.1 Evoluția ROA pentru ARES Procust SRL în anii 2018, 2020, 2022 și 2023, raportat la ROA sectorului de design specializat

Sursa: prelucrare autor date Tabel 2.3

2.3. Evoluția ratei rentabilității financiare a societății ARES PROCUST SRL

În această secțiune am realizat o comparație între valorile ROE ale societății analizate, în anii cu profit, respectiv 2018, 2020, 2022 și 2023 și valorile ROE ale sectorului de activitate de design specializat – Cod CAEN 7410 pentru aceiași ani selectați.

Rezultatele comparative ale ROE pentru Ares Procust SRL versus ROE sector de activitate în perioada 2018-2023 sunt redată în tabelul 2.4.

Tabel 2.4 – Comparație privind ROE (societatea Ares Procust SRL vs. valorile medii ale sectorului de design specializat) pentru perioada 2018-2023

ROE An	Ares Procust SRL	Valoarea medie a sectorului serviciilor de design specializat, cod CAEN 7410
2018	$\frac{29.357 \text{ lei}}{128.332 \text{ lei}} \times 100 = 22,88\%$	$\frac{108.786.743 \text{ lei}}{196.633.600 \text{ lei}} \times 100 = 55,32\%$
2019	Nu se poate calcula (pierdere)	$\frac{137.664.744 \text{ lei}}{253.989.279 \text{ lei}} \times 100 = 54,20\%$
2020	$\frac{31.652 \text{ lei}}{147029 \text{ lei}} \times 100 = 21,53\%$	$\frac{149.046.012 \text{ lei}}{326.157.053 \text{ lei}} \times 100 = 45,70\%$
2021	Nu se poate calcula (pierdere)	$\frac{255.470.897 \text{ lei}}{464717245 \text{ lei}} \times 100 = 54,97\%$
2022	$\frac{419.183 \text{ lei}}{422.980 \text{ lei}} \times 100 = 99,72\%$	$\frac{371.106.135 \text{ lei}}{584923690 \text{ lei}} \times 100 = 63,45\%$
2023	$\frac{168.731 \text{ lei}}{169.211 \text{ lei}} \times 100 = 99,71\%$	$\frac{275.691.823 \text{ lei}}{567516872 \text{ lei}} \times 100 = 48,58\%$

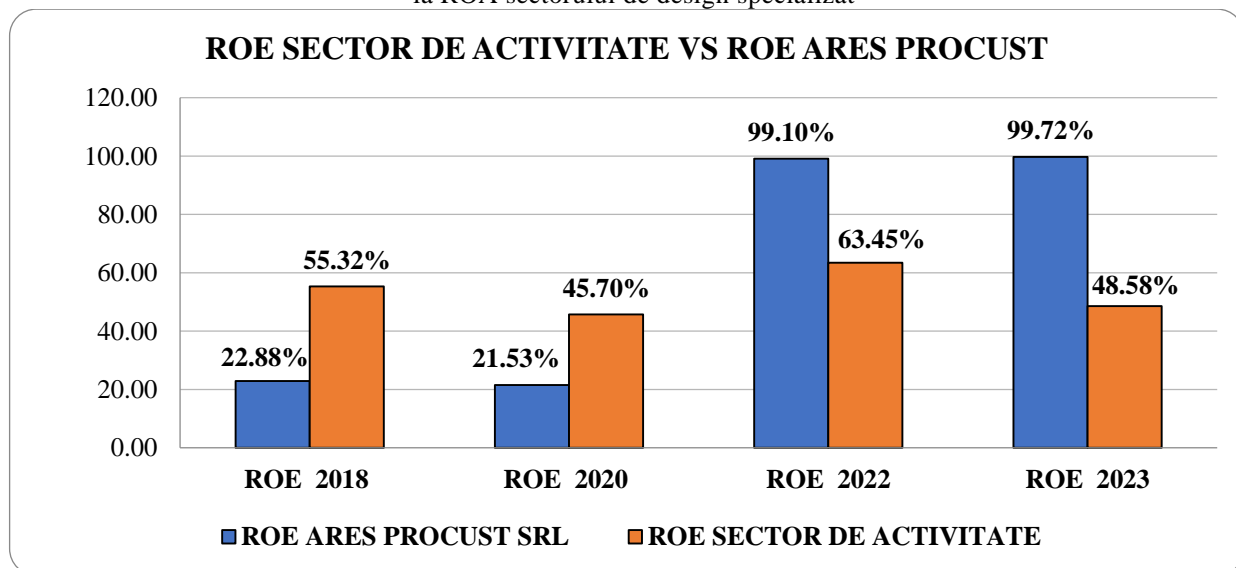
Sursa: prelucrare autor pe baza informațiilor din Tabel 2.1 și Tabel 1.3

Constatăm că din punct de vedere al rentabilității capitalului propriu societatea analizată are pentru anii 2018 și 2020 valori ale ROE apropiate de valoarea medie optimă în cele mai multe sectoare de activitate, respectiv între 15-20%¹⁶⁹⁰. Totuși, dacă ne raportăm la ROE medie a sectorului de activitate (domeniul serviciilor de design specializat, cod CAEN 7410) observăm că în anii 2018 și 2020 rentabilitatea financiară a societății analizate abia dacă atinge jumătate din valoarea ROE a sectorului.

În anii 2022 și 2023 valoarea ROE este la un nivel foarte ridicat, fiind aproape 100%, indicând o rentabilitate extrem de ridicată, ce plasează societatea Ares Procust RSL pe o poziție foarte bună pe domeniul de activitate.

Reprezentarea grafică a evoluției ROE în perioada 2018-2023 pentru societatea Ares Procust SRL raportat la domeniul de activitate (servicii de design specializat) este redată în figura 2.2.

Figura 2.2 Evoluția ROE pentru ARES Procust SRL în anii 2018, 2020, 2022 și 2023, raportat la ROA sectorului de design specializat

Sursa: prelucrare autor date Tabel 2.4

Așa cum rezultă și din reprezentarea grafică a evoluției ROE, societatea Ares Procust utilizează capitalurile proprii extrem de eficient pentru a genera profituri semnificative.

Performanța deosebită a firmei din anii 2022 și 2023 sugerează că aceasta are un avantaj competitiv puternic, prin gestionarea eficientă a resurselor și prin servicii de calitate superioară, care satisfac cerințele clienților.

Chiar și comparativ cu media ROE a domeniului de activitate se constată poziția solidă și puternică a societății analizate, cu trendul crescător al ultimilor doi ani și cu valori ale ROE de aproape 100%.

Un ROE la un nivel atât de ridicat face firma extrem de atractivă pentru investitori, deoarece sugerează o rentabilitate foarte mare a investițiilor. Acest lucru poate facilita accesul la capital suplimentar pentru expansiune și dezvoltare.

¹⁶⁹⁰ <https://www.primet.ro/educatie-return-on-equity>

În contextul domeniului de activitate și al segmentului de piață pe care activează societatea analizată, se constată că aceasta are oportunități de expansiune și diversificare a portofoliului de clienți, cu consecința creșterii rentabilității și cu consolidarea poziției pe piață.

3. Concluzii și propuneri

Analiza sectorului designului specializat din România, cod CAEN 7410, în perioada 2018-2023 a evidențiat o creștere generală a performanței economice, în special până în 2022.

Creșterea cifrei de afaceri și a profitului net reflectă o expansiune a sectorului de activitate și o adaptare eficientă a companiilor din acest domeniu la cerințele clienților. Cu toate acestea, anul 2023 a marcat o ușoară scădere a principalilor indicatori financiari, indicând posibile dificultăți legate de costuri ridicate și factori macroeconomici nefavorabili.

Analiza comparativă a firmei Ares Procust SRL cu sectorul în ansamblul său a arătat că această companie a reușit să obțină performanțe peste media domeniului de activitate în care își prestează serviciile. Rentabilitatea activelor (ROA) în toată perioada analizată și rentabilitatea capitalurilor proprii (ROE) în ultimii doi ani analizați au fost superioare sectorului, indicând o gestionare eficientă a resurselor. Aceste rezultate confirmă că o strategie de afaceri bine conturată și adaptabilă poate genera succes chiar și în contexte economice dificile, cum ar fi activitatea pe o nișă, într-un sector limitat, precum cel al prestării serviciilor de design specializat exclusiv prin prelucrarea lemnului.

Pentru menținerea și îmbunătățirea performanței societății Ares Procust SRL se recomandă următoarele măsuri:

- creșterea vizibilității pe piață și dezvoltarea unor strategii de branding care să atragă noi clienți și parteneri;
- monitorizarea și adaptarea constantă a ofertei serviciilor prestate cu cererea pieței serviciilor de design specializat prin prelucrarea lemnului, cu accent pe produse din lemn reciclat sau din surse sustenabile pentru proiecte de design eco-friendly;
- adoptarea unor soluții flexibile pentru nevoile clienților care ar putea contribui la consolidarea poziției pe nișa serviciilor prestate;
- proiectarea și realizarea unor servicii de design personalizat, bazate pe tehnologii noi sau inteligența artificială, precum și utilizarea de materii prime ecologice;
- obținerea unor investiții din fonduri europene pentru achiziția de echipamente și inovație pentru stimularea dezvoltării durabile;
- adoptarea unor practici sustenabile în utilizarea materialelor și în procesele de design prin prelucrarea lemnului;
- crearea unor parteneriate cu organizații de mediu pentru a îmbunătăți imaginea companiei și responsabilitatea socială.

Prin aplicarea acestor măsuri, societatea analizată poate depăși provocările actuale și poate continua pe un trend ascendent, asigurând o dezvoltare durabilă și competitivă pe sectorul de design specializat prin prelucrarea lemnului.

Referințe

- -Grigore, M. Z., *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2023

- -<https://caen.ro/rev2/caen-7410-activitati-de-design-specializat>
- -<https://www.risco.ro/analiza-sectoriala/report/741/2023/Activitati%2520de%2520design%2520specializat/SECTIUNEA%2520M>
- - <https://www.topfirme.com/afacere/ares-procustrl/5qgutti2r5/>
- - <https://www.risco.ro/analiza-sectoriala/report/7410/2023>
- - <https://financialmarket.ro/terms/rentabilitatea-activelor-return-assets-roa/>
- - <https://www.primet.ro/educatie-return-on-equity>

DIAGNOSTICUL PERFORMANTELOR FINANCIARE ALE UNEI SOCIETĂȚI DIN SECTORUL AGRICOL

Ionela Victoria BALABAN*

Abstract

Agricultura este o ramură importantă în economia României, dar în același timp greu încercată de factori de mediu cum ar fi seceta din ultimii doi ani care a pus o amprentă negativă asupra profitabilității societăților din domeniu. Pentru a obține și menține performanța unei întreprinderi este nevoie de identificarea punctelor tari și slabe, a oportunităților și a amenințărilor viitoare la care aceasta poate fi supusă. Diagnosticul performanțelor financiare vine în ajutorul managementului societății și oferă răspunsuri pentru a putea lua cele mai bune decizii în dezvoltarea viitoare a acesteia. Obiectivul urmărit prin acest studiu este diagnosticarea performanțelor financiare ale unei societăți cu activitate agricolă în perioada 2018-2023 folosind metoda empirică. Sursele utilizate pentru analiza profitabilității firmei sunt situațiile financiare anuale, bilanța contabilă și alte documente puse la dispoziție de societate. Pe baza acestora am determinat soldurile intermediare de gestiune și ratele de rentabilitate ale societății pe o perioadă de șase ani consecutivi, rezultatele obținute fiind analizate prin metoda comparativă, ce a fost utilizată atât pentru a evidenția evoluția profitabilității de la un an la altul, cât și pentru a situa această companie în raport cu concurenții ei. Studiul realizat a evidențiat o evoluție favorabilă a performanțelor financiare ale societății în perioada 2018-2022, urmată de o scădere semnificativă a indicatorilor de profitabilitate în anul 2023. Analiza comparativă a rentabilității societății cu a principalilor concurenți arată o evoluție similară și la aceștia, anul 2023 fiind critic pentru toate societățile din domeniul agricol ca urmare a secetei prelungite.

Keywords: *diagnostic financiar, performanțe financiare, solduri intermediare de gestiune, rentabilitate economică, rentabilitate financiară*

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: balaban_victoria@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

1. Introducere

Diagnosticul financiar al societății este un instrument al managementului prin care se apreciază ”starea de sănătate” a unei firme în corelație cu evoluția mediului în care aceasta funcționează.¹⁶⁹¹ Diagnosticul performanțelor financiare, ca parte a diagnosticului financiar, folosește o serie de metode pentru a evalua informațiile financiare din cadrul societății și pentru a identifica punctele slabe și forte ale acesteia, dar și amenințările și oportunitățile mediului în care activează.

Obiectivul acestei lucrări este de a realiza o analiză a performanțelor financiare ale unei societăți din domeniul agricol (cod CAEN 0111: Cultivarea cerealelor și a plantelor oleaginoase) pe o perioadă de șase ani consecutivi.

Principalele metode folosite sunt cea a comparației și metoda grafică, aplicate atât pentru a observa evoluția indicatorilor de performanță ai societății de la un an la altul, cât și pentru a efectua o analiză comparativă cu indicatorii obținuți de principalii concurenți ai firmei. În acest scop am selectat două societăți din același domeniu de activitate, având aproximativ aceeași mărime și amplasare geografică a terenurilor cultivate cu compania analizată.

Pentru efectuarea diagnosticului performanțelor financiare am avut următoarele surse disponibile: bilanțul contabil, contul de profit și pierdere și alte documente din evidența contabilă a societății TUDOR SERV 2004 SRL, precum și informații financiare privind cele două firme concurente, preluate de pe www.risco.ro.

În anul 2023 se observă o scădere a indicatorilor de profitabilitate la toate societățile analizate, cauzată de cantitățile mici de cereale obținute la hectar ca urmare a secetei prelungite și a lipsei sistemelor de irigații.

2. Analiza performanței financiare a societății TUDOR SERV 2004 SRL în perioada 2018-2023

2.1. Diagnosticul performanțelor financiare ale societății TUDOR SERV 2004 SRL pe baza soldurilor intermediare de gestiune

Soldurile intermediare de gestiune (SIG) reprezintă indicatori ce definesc performanțele unei firme. Aceștia se generează fiecare pornind de la anteriorul, prin cumularea de venituri și deducerea de cheltuieli.

Pe baza contului de profit și pierdere al societății TUDOR SERV 2004 SRL, în tabelul nr.1 am calculat SIG în viziunea franceză pe o perioadă de 6 ani consecutivi.

¹⁶⁹¹ Maria Grigore, *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, 2023

Tabelul nr. 1. Soldurile intermediare de gestiune ale societății TUDOR SERV 2004 SRL (2018-2023)

Nr. crt.	Elemente de calcul	Valoare (lei)					
		2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Venituri din vânzarea mărfurilor (ct. 707-709)	0	0	482.050	0	1.296.000	0
2	Cheltuieli privind mărfurile (ct. 607 - 609)	0	0	0	2.709.792	3.903.164	0
3	Marja comercială (MC) (1 - 2)	0	0	482.050	-2.709.792	-2.607.164	0
4	Producția vândută(ct 701 – 706 +708)	3.391.557	4.293.437	7.134.220	10.601.624	13.370.214	4.521.296
5	Variația stocurilor (ct 711 +/-)	329.459	-49.413	-2.215.641	1.251.003	-820.626	147.623
6	Producția imobilizată (ct 721 + 722)	0	0	0	0	0	0
7	Producția exercițiului (QE) (4 +5 + 6)	3.721.016	4.244.024	4.918.579	11.582.627	12.549.588	4.521.296
8	Consumuri intermediare inclusiv cheltuieli provenite de la terți (gr.60, exclusiv 607, gr.61, gr.62)	2.482.282	2.084.733	3.021.754	5.806.617	7.882.301	3.499.966
9	Valoarea adăugată (VA) (3+7-8)	1.238.734	2.159.291	1.896.825	5.776.010	4.667.287	1.021.330
10	Venituri din subvenții de exploatare (ct. 7411+751)	943.424	972.104	851.474	729.834	1.056.825	667.560
11	Cheltuieli cu alte impozite, taxe și vărsăminte asimilate (ct. 635)	4.788	113.246	45.239	50.214	43.481	79.203
12	Cheltuieli cu personalul (ct. 64)	260.296	262.240	330.120	404.721	471.217	396.986
13	Excedentul brut al exploatării (EBE) (9+10-11-12)	1.917.074	2.755.909	2.372.940	6.050.909	5.209.414	1.212.701
14	Ajustări de exploatare	469.924	619.968	779.116	922.864	1.064.772	1.184.424
15	Rezultatul exploatării (RE) (13-14)	1.447.150	2.135.941	1.593.824	5.128.045	4.144.642	28.277
16	Venituri financiare	-	3.210	-	1.127	36.137	21.540
17	Cheltuieli financiare	782	5.714	27.443	2.480	-	5.260
18	Rezultatul curent (RC) (15+16-17)	1.446.368	2.133.437	1.566.381	5.126.692	4.180.779	49.817

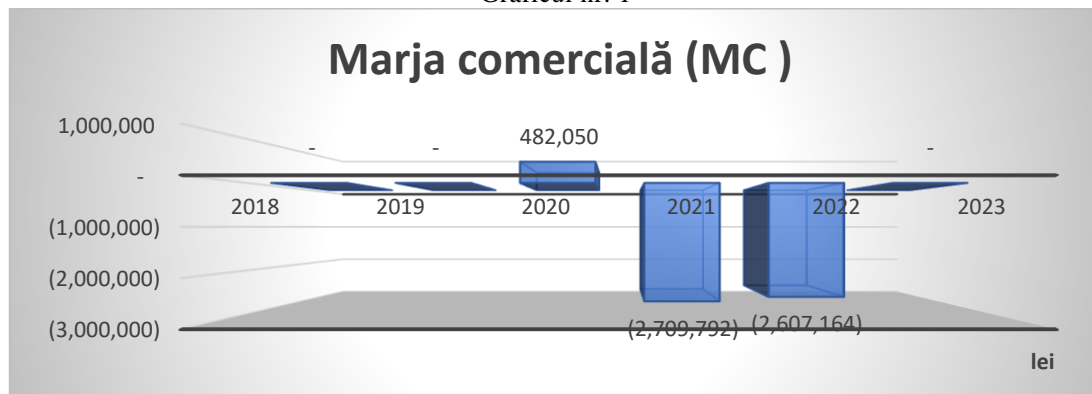
19	Venituri cu caracter excepțional	0	0	0	0	0	0
20	Cheltuieli cu caracter excepțional	0	0	796	8.950	125	13.445
21	Rezultatul brut (RB) (18+19-20)	1.446.368	2.133.437	1.565.585	5.117.742	4.180.654	36.372
22	Impozitul pe profit	18.808	99.830	155.618	-	568.588	24.343
23	Rezultatul net (RN) (21-22)	1.427.560	2.033.607	1.409.697	5.117.742	3.612.066	12.029
24	Ajustări	469.924	619.968	779.116	922.864	1.064.772	1.184.424
25	Capacitatea de autofinanțare (CAF) (23+24-19+20)	1.897.484	2.653.575	2.189.575	6.040.606	4.676.838	1.196.453

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Situațiile financiare ale societății TUDOR SERV 2004 SRL (2018-2023)

Marja comercială se calculează pentru firmele cu activitate comercială determinându-se prin scăderea cheltuielilor privind mărfurile din veniturile aferente vânzării de mărfuri. Se observă că societatea are exclusiv activitate de producție cu excepția anilor 2020-2022 unde a avut și activitate comercială.

Indicatorul este pozitiv în anul 2020 și negativ în anul 2021, respectiv 2022 (graficul nr.1) din cauza unor minusuri la inventar corectate ulterior în situația contabilă.

Graficul nr. 1

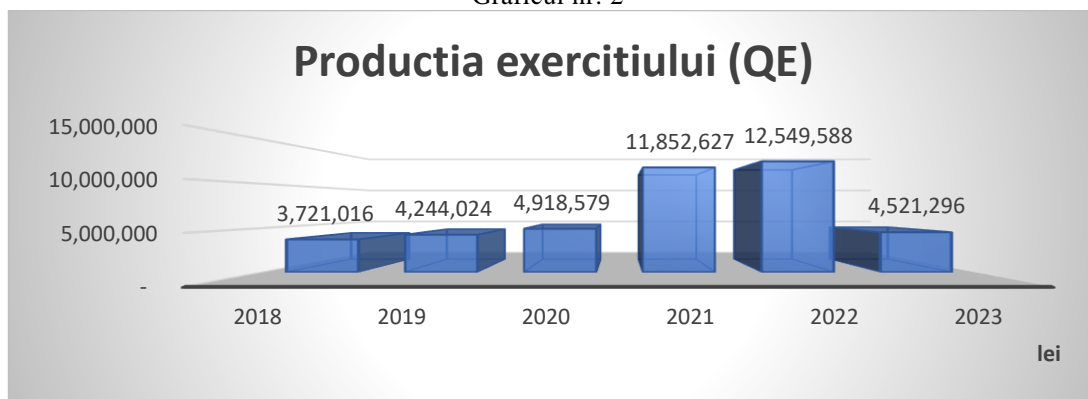
Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

Producția exercițiului este un indicator specific firmelor cu activitate de producție și este obținut prin cumularea producției vândute, a producției stocate și a celei imobilizate pe parcursul exercițiului financiar. Acest indicator nu este un sold intermediar de gestiune, ci un factor generator al primului sold.

În cazul societății TUDOR SERV 2004 SRL observăm o creștere constantă a producției exercițiului în primii 3 ani dar și o creștere semnificativă în anul 2021 față de anii anteriori, creștere ce se menține și în anul 2022. Societatea a încheiat în anul 2021 un contract de concesiune pentru 600 de hectare, ceea ce a dus la o creștere semnificativă a producției.

În anul 2023 se înregistrează o scădere a producției exercițiului de la 12.549.588 lei la 4.521.296 lei, ca urmare a pierderii unor suprafețe de teren agricol (rezilierea contractului de concesiune). Trebuie menționat că un impact negativ asupra producției societății în anul 2023 a avut și lipsa precipitațiilor la nivel național coroborată cu lipsa investițiilor societății în sisteme de irigații. Din graficul nr.2 se observă că în 2023 producția exercițiului revine la nivelul mediei anilor 2019 și 2020, reprezentând puțin peste o treime din nivelul înregistrat în 2022.

Graficul nr. 2

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

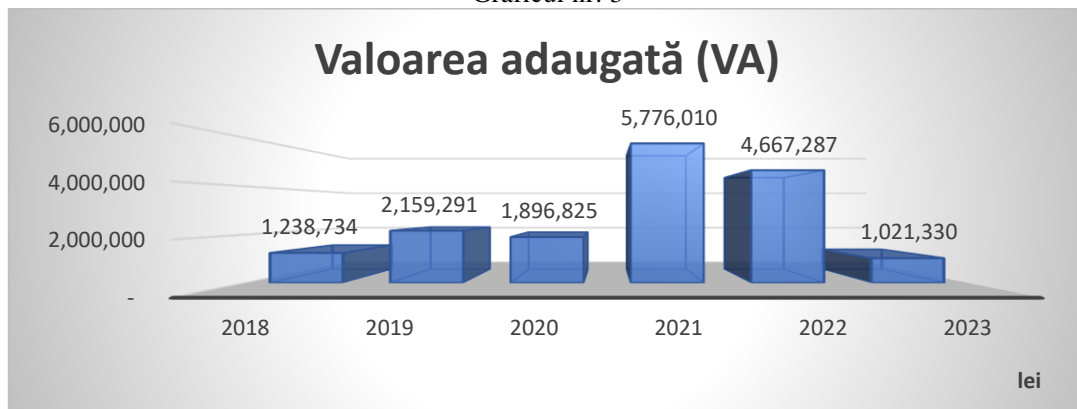
Valoarea adăugată exprimă creșterea de valoare degajată de utilizarea factorilor de producție, adică gradul de eficacitate al societății în utilizarea capitalului sau economic.

Se calculează cu formula:

$VA = \text{Marja comerciala} + \text{Producția exercițiului} - \text{Consumuri externe (materii prime, materiale, utilități, servicii)}$.

Valoarea adăugată este pozitivă pe toată perioada analizată (graficul nr. 3) cu o creștere ușoară în anul 2019 față de anul 2018 și o creștere semnificativă în anul 2021 față de anii analizați. În anul 2021 crește producția de cereale în urma achiziției de terenuri, iar în anul 2023 valoarea adăugată scade semnificativ în urma scăderii producției exercițiului.

Graficul nr. 3

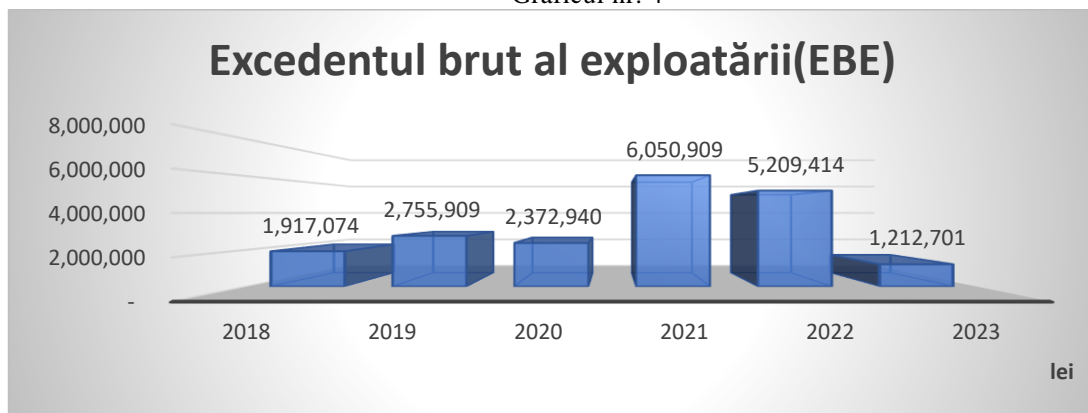

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

În anul 2023 valoarea adăugată a scăzut de mai mult de 4 ori față de anul precedent, seceta ducând la scăderi ale producției la culturile de porumb și floarea soarelui de 80%.

Excedentul brut al exploatării este un sold intermediar care se calculează pornind de la valoarea adăugată la care se adaugă subvențiile de exploatare și se scad cheltuielile cu impozite, taxe și cheltuielile cu personalul. Indicatorul este pozitiv pe toată durata analizată, cu o creștere semnificativă în anul 2021 față de ceilalți ani. În anul 2023 se observă o scădere semnificativă a excedentului brut al exploatării ca urmare a scăderii producției.

Graficul nr. 4

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

Rezultatul exploatării se calculează ca diferență între excedentul brut al exploatării și ajustările de exploatare.

În cazul societății TUDOR SERV 2004 SRL, rezultatul exploatării este pozitiv pe toată perioada analizată. Se observă o creștere semnificativă în anul 2021 datorată creșterii producției de cereale, urmată de o scădere în anul 2022 de la 5.128.045 lei la 4.144.642 lei.

După cum se observă în graficul nr. 5, în anul 2023 rezultatul exploatării scade semnificativ de la 4.144.642 lei la 28.277 lei ca urmare a scăderii producției de cereale și din cauza a secetei prelungite din acest an.

Graficul nr. 5

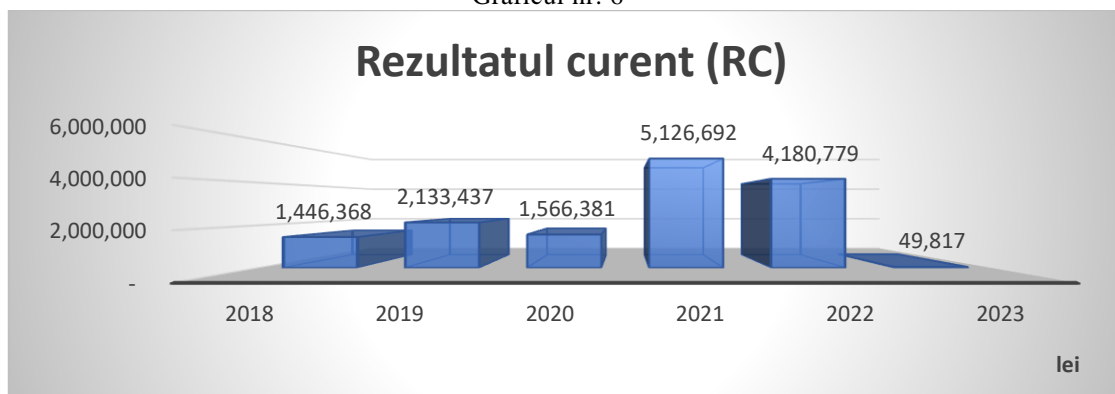

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

Rezultatul curent se calculează pornind de la rezultatul din exploatare la care se adaugă veniturile financiare și din care se scad cheltuielile financiare. El permite compararea performanțelor între întreprinderi și compararea performanțelor unui exercițiu cu ale altuia deoarece este constituit după reguli de permanență (exclue impactul unor evenimente cu caracter excepțional).

În cazul nostru rezultatul curent este pozitiv pe toată durata analizată, cu o creștere semnificativă în anul 2021 și o scădere în anul 2023. Această diminuare a rezultatului de exploatare se explică atât prin pierderea unei părți din terenurile agricole, cât și prin efectele schimbărilor climatice ce au afectat culturile.

Graficul nr. 6

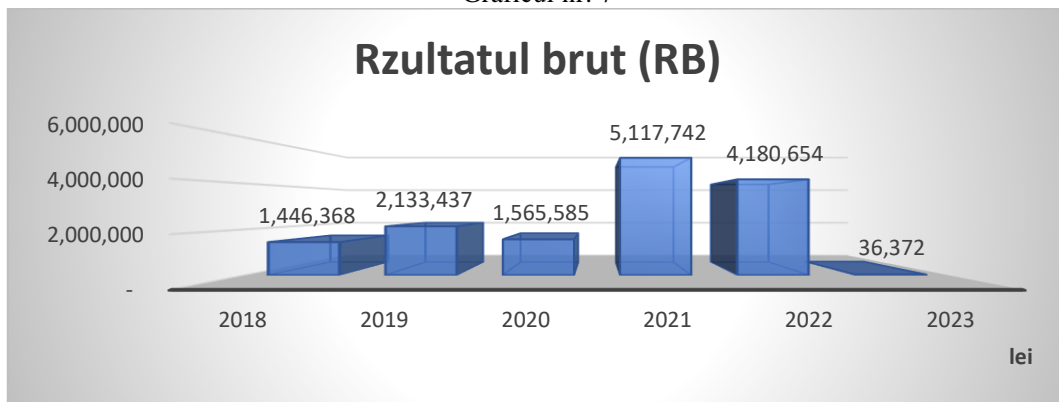

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

Rezultatul brut se calculează pornind de la rezultatul curent la care se adaugă venituri cu caracter excepțional și din care se scad cheltuielile cu caracter excepțional. Rezultatul brut este

pozitiv pe toata perioada analizată. Din graficul nr. 7 observăm o scădere semnificativă a rezultatului brut în anul 2023 față de ceilalți 5 ani analizați.

Graficul nr. 7

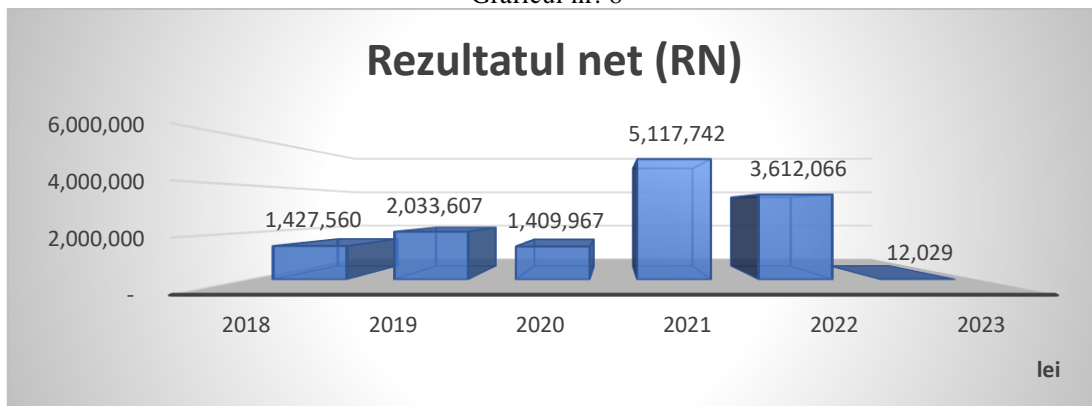

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

Rezultatul net exprimă mărimea absolută a rentabilității financiare a firmei. Acesta se calculează pornind de la rezultatul brut din care scădem impozitul pe profit. Societatea are profit pe toată perioada analizată, cu o valoare maximă în anul 2021 (grafic nr. 8).

În anul 2023 se înregistrează o scădere semnificativă a profitului față de anul 2022, dar anul se închide pozitiv, rezultatul urmând să fie repartizat între acționari sub formă de dividende și firmă sub formă de profit reinvestit.

Graficul nr. 8

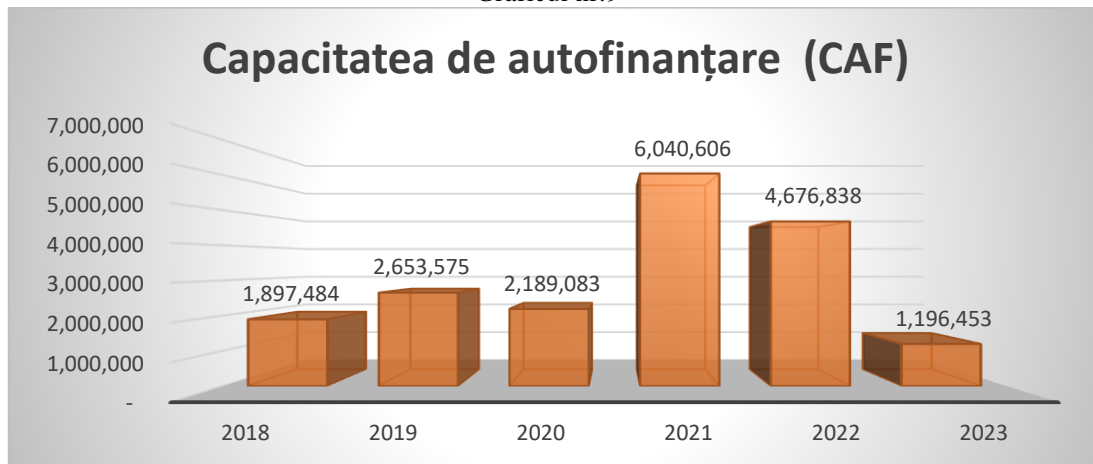

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

Capacitatea de autofinanțare (CAF) exprimă capacitatea întreprinderii de a-și putea asigura dezvoltarea prin mijloace financiare proprii dar și prin finanțare externă (atragerea fluxurilor de numerar de la creditori), în termeni monetari (de încasări și de plăți).¹⁶⁹²

Capacitatea de autofinanțare este pozitivă pe toată perioada analizată, deci firma își poate remunera acționarii și de asemenea se poate dezvolta în viitor.

Graficul nr.9

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 1

2.2. Diagnosticul performanțelor financiare ale societății TUDOR SERV 2004 SRL pe baza ratelor de rentabilitate

Rentabilitatea unei societăți este dată de un sistem de rate explicative de eficiență, determinate ca raport între:

- efectele economice și financiare și rezultate obținute la sfârșitul unui an
- eforturile depuse pentru obținerea lor și capitaluri medii investite (capital propriu, activ economic, activ total)

Valoarea medie a capitalurilor se calculează cu ajutorul mediei aritmetice simple între valoarea bilanțieră de la începutul anului și cea de la sfârșitul anului pentru care se determină rata de rentabilitate (tabelul nr. 2).

¹⁶⁹² V. Dragotă, L. Obreja Brașoveanu, I. Dragotă - Management financiar, vol. I Diagnosticul financiar al companiei, Editura Economică, București, 2012, pg.128

Tabelul nr. 2 Valorile medii ale capitalurilor investite la societatea TUDOR SERV 2004 SRL (2018-2023)

INDICATORI (lei)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Capitaluri proprii medii (CPR)	6.257.690	7.740.649	9.119.811	11.888.665	15.558.569	17.016.218
Datorii financiare medii (DFN)	1.376.774	1.546.846	1.467.931	3.137.840	4.263.586	1.981.284
Activ economic mediu (AE)	7.634.464	9.287.494	10.587.742	15.026.505	19.822.155	18.997.155

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Situațiile financiare ale societății TUDOR SERV 2004 SRL (2018-2023)

de la rezultatul net și capitalurile medii investite, în tabelul nr. 3 am determinat ratele de rentabilitate și efectul de levier financiar.\

Tabelul nr. 3 Ratele de rentabilitate ale societății TUDOR SERV 2004 SRL (2018-2023)

Ratele de rentabilitate (%)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rata de rentabilitate economică netă $R_{ec}^n = \frac{RN + Dob}{AE} \times 100$	19%	22%	14%	34%	18%	1%
Rata de rentabilitate financiară $R_{fin} = \frac{RN}{CPR} \times 100$	23%	26%	15%	43%	23%	1%
Efectul de levier financiar $E_L = R_{fin} - R_{ec}^n$	4%	4%	2%	9%	5%	0

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 2 și din Situațiile financiare ale societății TUDOR SERV 2004 SRL (2018-2023)

Rata de rentabilitate economică are o creștere semnificativă în anul 2021 față de anii analizați datorată creșterii profitului.

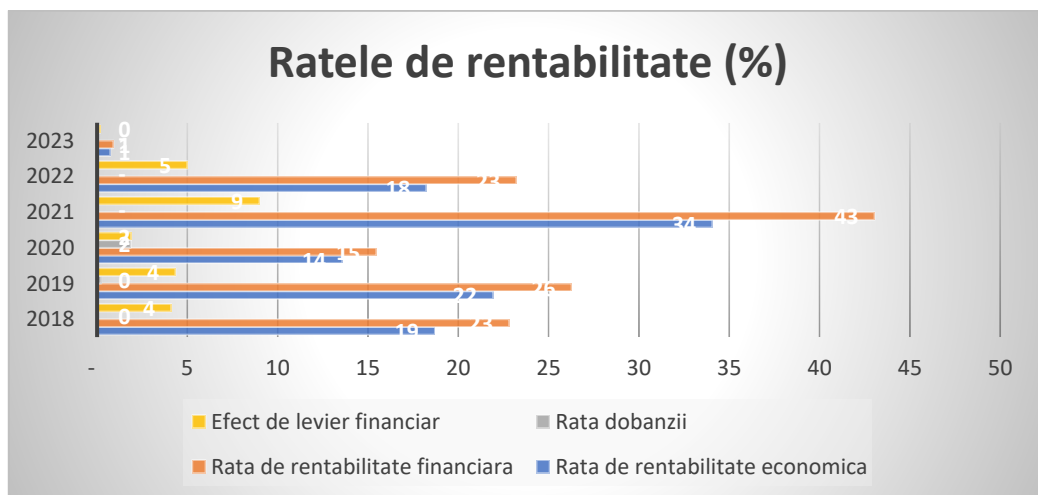
În anul 2021 societatea încheie un contract de concesiune pentru 600 de hectare, astfel terenul cultivat crește de la 600 de hectare la 1200 de hectare implicând și cantitatea de cereale recoltate. În urma acestor creșteri rezultă un profit mai mare în 2021 față de anii anteriori. În anul 2023 societatea pierde cele 600 de hectare la care se adaugă și pierderile din calamități aferente anului 2023, ceea ce duce la o scădere semnificativă a profitului.

Rata de rentabilitate financiară exprimă capacitatea firmei de a degaja profit net prin capitalurile proprii angajate în activitatea sa.

În anul 2021 rata de rentabilitate financiară crește față de anii analizați în urma creșterii activității economice și urmează același trend crescător cu al ratei de rentabilitate economică.

Efectul de levier financiar este pozitiv pe toată durata analizată, cu o creștere în anul 2021 cu 7 p.p. față de anul anterior urmată de o scădere în anul 2022 și 2023 (graficul nr. 10).

Graficul nr. 10

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul nr. 3

Societatea TUDOR SERV 2004 SRL are în perioada 2018-2022 rata de rentabilitate economică mai mare decât rata dobânzii, iar efectul de levier este mai mare decât 0.

2.3 Analiza rentabilității principalilor competitori ai societății TUDOR SERV 2004 SRL

Un diagnostic financiar al unei societăți corect presupune compararea rezultatelor obținute de acea companie cu cele ale principalilor concurenți. În practică, în ceea ce privește alegerea societăților concurente luate ca reper, pot apărea anumite dificultăți. Astfel, este posibil ca o anumită companie să acționeze într-un anumit sector de activitate în proporție de 60%, dar și în alte sectoare de activitate. În aceste condiții, datele agregate pot constitui o problemă, ideală fiind folosirea în comparații numai a activităților comune companiei analizate și comparabilelor.1693

Pentru a evita aceste aspecte legate de comparabilitatea indicatorilor am ales companii cu același cod CAEN cu al companiei TUDOR SERV 2004 respectiv 0111-Cultivarea cerealelor și a plantelor oleaginoase. Companiile selectate, GARDOIU SRL și COSMARA SRL, își desfășoară activitatea în județul Giurgiu, în vecinătatea societății TUDOR SERV 2004 SRL și au aproximativ același număr de hectare de teren agricol. Astfel putem compara eficient indicatorii financiari ai societății noastre cu a competitorilor.

În baza raportărilor financiare deținute și a informațiilor de pe www.risco.ro am ales să calculăm următoarele rate de rentabilitate:

Rentabilitatea financiară (Return on Equity):	Rentabilitatea economică (Return on Assets):
--	---

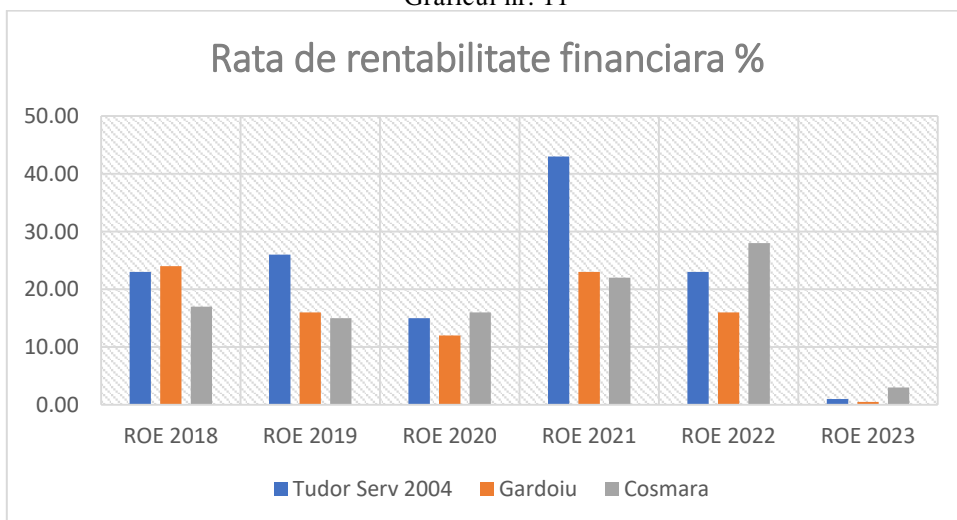
1693 V. Dragotă, L. Obreja Brașoveanu, I. Dragotă - Management financiar, vol. I Diagnosticul financiar al companiei, Editura Economica, București, 2012, pg.71

$ROE = \frac{\text{Profit net}}{\text{Capital propriu mediu}} \times 100$	$ROA = \frac{\text{Profit net}}{\text{Activ total mediu}} \times 100$
---	---

Rata de rentabilitate financiară exprimă gradul în care capitalurile proprii ale firmei generează profit net. Rentabilitatea financiară este importantă pentru acționarii societății deoarece acest indicator măsoară averea lor și nivelul de dividende acordate de societate acestora. Este necesar să fie mai mare decât rata medie a dobânzii pe piață pentru a atrage investiții în firmă.

Din graficul nr. 11 se observă că la toate societățile analizate ROE este mai mare de 10% în perioada 2018-2021. La societatea Tudor Serv 2004 SRL, ROE atinge valoarea maximă în anul 2021 (43%), la Gardoiu SRL în anul 2018 (24,45%), iar la societatea Cosmara SRL în anul 2022 (28,12%). Anul 2021 se remarcă cu cea mai mare valoare a ROE din toată perioada analizată (43%), societatea Tudor Serv 2004 SRL distanțându-se substanțial de firmele concurente. Această creștere se datorează contractului de concesiune care aduce 600 ha în plus față de suprafața cultivată inițial, astfel dublând producția de cereale a societății.

Graficul nr. 11

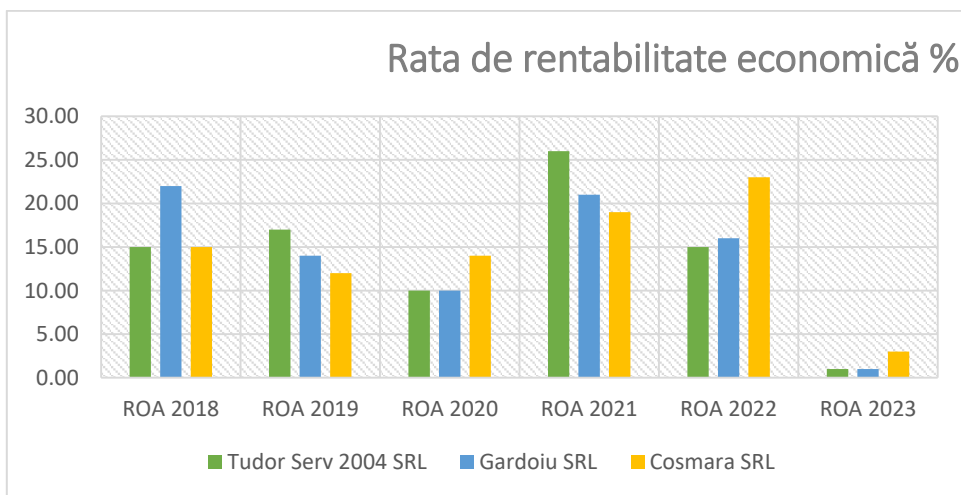

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor de pe www.risco.ro

De remarcat scăderea semnificativă a ROE din anul 2023 la toate societățile analizate, din cauza scăderii producției agricole în urma calamităților înregistrate la culturile de porumb și floarea soarelui. Rata de rentabilitate financiară scade cu 22 p.p. la societatea Tudor Serv 2004 SRL și cu 25 p.p. la societatea Cosmara SRL față de anul 2022.

Rata de rentabilitate economică măsoară eficiența capitalurilor alocate în activele fixe și circulante ale societății. Acest indicator permite comparația între firme din același domeniu de activitate deoarece nu este influențat de structura de finanțare.

Graficul nr. 12

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor de pe www.risco.ro

Din graficul nr. 12 se observă o rentabilitate economică în creștere pe toată perioada analizată, ROA fiind peste nivelul de 10%, cu excepția anului 2023 unde indicatorul scade semnificativ la toate cele trei firme analizate. Punctul maxim se atinge în anul 2022 pentru societatea Cosmara SRL și în 2021 pentru celelalte două societăți. Rata de rentabilitate economică ridicată arată o utilizare eficientă a activului la toate cele trei firme analizate, cu excepția anului 2023 supus modificărilor climatice care au influențat în mod negativ producția agricolă.

3. Concluzii

Analiza efectuată pe datele relevate de *situațiile financiare* a demonstrat că din punct de vedere a performanței obținute la acest capitol esențial societatea Tudor Serv 2004 SRL a înregistrat profit pe toată perioada supusa analizării, cu două aspecte de remarcat, referitor la cuantumul acestui profit, astfel, în anul 2021 a existat un nivel ridicat al profitului iar în anul 2023 a existat o curbă descendentă din punct de vedere al indicatorilor SIG și a ratelor de rentabilitate.

Tabel nr.4 Matricea SWOT a performanțelor financiare a societății TUDOR SERV 2004 SRL

Puncte forte	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> - Societatea are profit în fiecare an analizat - Rata de rentabilitate economică și rata de rentabilitate financiară din anul 2021 au valori mai mari decât cele ale firmelor concurente - Societatea nu are întârzieri la plata impozitelor și a furnizorilor 	<ul style="list-style-type: none"> A înregistrat scăderi semnificative ale cifrei de afaceri în anul 2023 Soldurile de gestiune au scăzut în 2023 față de anii precedenți Rata de rentabilitate financiară a scăzut în anul 2023 cu 22 p.p. față de anul 2022 Rata de rentabilitate economică a scăzut în anul 2023 cu 14 p.p. față de anul 2022
Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> Posibilitatea de a achiziționa teren pentru dezvoltarea activității agricole Creșterea profitului prin folosirea sistemelor de irigații 	<ul style="list-style-type: none"> Modificările legislative frecvente care pot influența performanța financiară Riscul crescut de calamități naturale ce pot afecta producția

Investiții în activitatea de procesare a cerealelor	Lipsa forței de muncă calificată
---	----------------------------------

În ciuda condițiilor vitrege din 2023, societatea TUDOR SERV 2004 SRL nu a avut dificultăți financiare, și-a onorat datoriile către furnizori având o situație economică bună, cu perspective de dezvoltare a activității.

Propunerile de îmbunătățire a situației financiare actuale vizează următoarele aspecte:

- investiții în sisteme de irigat, ceea ce ar duce la creșterea producției și implicit a profitabilității.
- achiziția terenurilor care se află în arendă, ceea ce ar duce la scăderea cheltuielilor cu arenda și implicit la creșterea profitului.

Referințe bibliografice:

- V. Dragotă, L. Obreja Brașoveanu, I. Dragotă - Management financiar, vol. I Diagnosticul financiar al companiei, Editura Economică, București , 2012
- M. Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs, Universitatea Nicolae Titulescu, 2023
- <https://www.risco.ro/financiare/tudor-serv-2004-cui-17614838>
- <https://www.risco.ro/verifica-firma/gardoiu-cui-5798575>
- <https://www.risco.ro/verifica-firma/cosmara-cui-6881295>

ANALIZĂ COMPARATIVĂ A IMPOZITULUI PE PROFIT ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Violeta Gabriela NICULAI*

Abstract

Importanța impozitului pe profit rezultă din contribuția acestuia la formarea veniturilor bugetare ale fiecărui stat, dar mai ales din influența pe care o are asupra creșterii economice și a investițiilor. Diferențele dintre reglementările fiscale naționale privind impozitarea profiturilor societăților pot influența alegerea locului de stabilire a companiilor și investițiile directe naționale și străine. Acest articol are scopul de a analiza, prin metoda comparației, sistemele de impozitare a profitului din statele membre ale Uniunii Europene (UE) precum și poziția pe care o ocupă România comparativ cu acestea din punctul de vedere al cotelor de impozitare și al ponderii impozitului pe profit în produsul intern brut (PIB) și în veniturile fiscale. Informațiile prezentate și analizate în prezentul studiu au fost preluate din baza de date a UE (Eurostat). Diferențele privind impozitul pe profit existente între țările membre pot determina companiile multinaționale să transfere profitul dinspre statele cu un nivel ridicat al impozitării către țări cu cote mai mici de impozitare. Comisia Europeană a încercat încă din anul 2011 reglementarea unei baze fiscale consolidate comune a întreprinderilor (CCCTB) la nivelul UE. Această bază de date ar permite întreprinderilor să folosească un singur sistem de calcul pentru veniturile impozabile, la nivelul UE, nu sisteme diferite pentru fiecare dintre statele membre unde își desfășoară activitatea. Analiza efectuată arată că nu există o corelare între nivelul cotelor de impozitare a profitului și ponderea acestui impozit în PIB. În schimb, cu cât cota de impozitare este mai mică, cu atât regimul fiscal este mai favorabil investițiilor.

Keywords: *sistem fiscal, impozit pe profit, cotă de impozit pe profit, ponderea impozitului pe profit în PIB, baza fiscală consolidată comună a întreprinderilor (CCCTB)*

*Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: gvtanasescu@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

1. Introducere

Impozitul pe profit este un impozit direct, calculat prin aplicarea cotei de impunere asupra profitului impozabil care înseamnă diferența dintre veniturile impozabile și cheltuielile deductibile. Cotele de impozit variază în UE de la un stat la altul, fiind stabilite pe plan intern, în funcție de politicile fiscale ale fiecărei țări. Importanța impozitului pe profit rezultă din contribuția sa la formarea veniturilor bugetare ale fiecărui stat, dar și din faptul că reglementările fiscale naționale privind impozitarea companiilor pot influența decizia de investiții în anumite state în detrimentul celorlalte.

Scopul acestui articol este de a analiza, prin metoda comparației, sistemele de impozitare a profitului din statele membre UE, evidențiind locul pe care îl ocupă România în ceea ce privește nivelul cotei de impozitare a profitului și al ponderii veniturilor obținute din acest impozit în PIB.

Lucrarea este concepută pe baza informațiilor din baza de date a Uniunii Europene (Eurostat) și este compusă din două capitole. Primul capitol investighează legătura dintre nivelul cotei de impozitare a profitului din fiecare stat membru și ponderea impozitului pe profit în PIB și în veniturile fiscale. Al doilea capitol trece în revistă încercările Comisiei Europene de a reglementa o bază fiscală consolidată comună pentru impozitarea societăților din UE.

2. Analiza comparativă a impozitului pe profit în statele membre UE

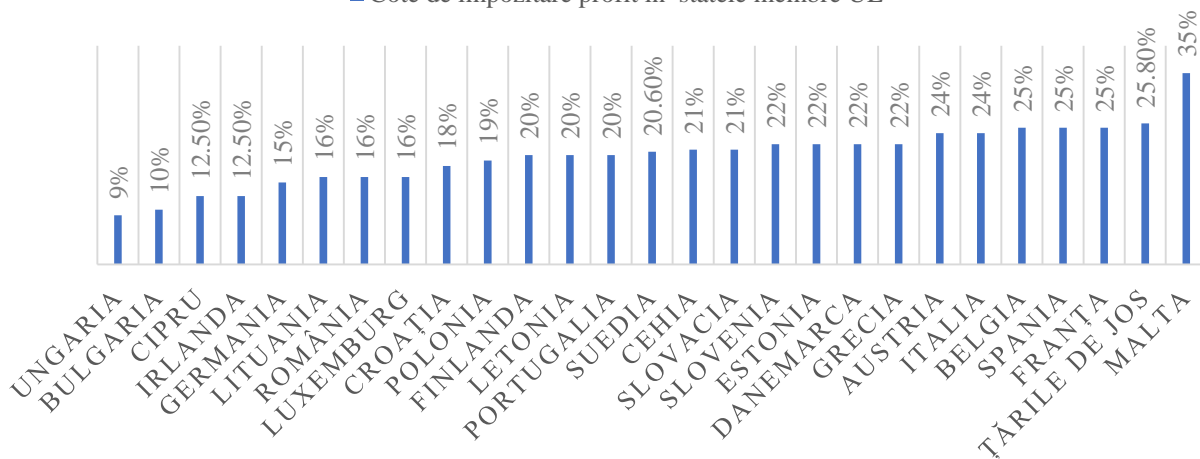
La nivelul Uniunii Europene nu există prevederi legislative privind nivelul minim al cotei de impozit pe profit ca în cazul taxei pe valoarea adăugată. Fiecare dintre statele membre stabilește nivelul și tipul de cote de impozitare a profitului obținut de companii. Țările care aplică cotă unică de impozit sunt: Austria, Bulgaria, Cehia, Cipru, Croația, Danemarca, Estonia, Irlanda, Italia, Finlanda, Letonia, Malta, Olanda, România, Slovenia, Suedia și Ungaria. Celelalte state din Uniunea Europeană aplică cote de impozitare progresive, în conformitate cu legislația fiecărui stat.

În graficul nr. 1 sunt centralizate crescător cotele pentru impozitul pe profit din toate statele membre ale Uniunii Europene. Pentru statele care adoptă un sistem de impozitare pe tranșe progresive sunt menționate valorile maxime ale cotelor aplicate.

Grafic nr.1

COTE DE IMPOZITARE A PROFITULUI ÎN STATELE MEMBRE UE (2025)

■ Cote de impozitare profit în statele membre UE

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/advanced-search, accesat în 08.03.2025

Se poate observa din graficul nr. 1 că există diferențe foarte mari între cotele de impozit pe profit la nivelul Uniunii Europene. Cea mai mare cotă de impozit pe profit este de 35% în Malta, urmată de 25% în Belgia, Spania, Franța și Țările de Jos, ajunge la cota de 20% în Portugalia, Letonia și Finlanda, apoi scade la 16% în Luxemburg, România și Lituania și ajunge până la 10% în Bulgaria și chiar până la 9% în Ungaria. Aceste diferențe sunt datorate politicilor fiscale din fiecare stat membru. Există între limita inferioară și cea superioară a cotelor o diferență de 26 p.p. (între 9% din Ungaria și 35% din Malta).

În state precum Luxemburg, Portugalia și Germania companiile datorează o cotă combinată de impozit pe profit, formată din: cota nominală, suprataxa administrației centrale și suprataxa administrației locale. Impozitul pe profit în aceste state a ajuns în anumite regiuni la cote majorate de 23,87%, 30,50% și respectiv 30,058%.

Statele membre unde există cote de impozitare reduse pentru întreprinderile mici și mijlocii sunt: România, Belgia, Spania, Franța, Portugalia, Slovacia, Luxemburg, și Lituania. Acestea trebuie să se încadreze în anumite plafoane pentru veniturile impozabile sau pentru profitul brut obținut.

În unele state membre companiile pot beneficia de reduceri ale cotei de impozitare dacă desfășoară anumite tipuri de activități. De exemplu, în Grecia, conform *Legii 4172/2013* și *Legii 4384/2020*, pentru companiile care produc vehicule electrice sau piese componente pentru acestea, cota de impozit se diminuează cu 5 p.p. Tot în Grecia, conform *Legii 4172/2016*, profiturile din activități agricole beneficiază de o cotă redusă de 10%. În alte state, precum Lituania și Olanda, există cote de impozitare reduse pentru profiturile obținute din proprietatea intelectuală. În Lituania cota de impozit pentru aceste profituri este redusă cu 6 p.p. (începând cu anul 2025), iar în Olanda cota de impozit este de 9% (începând cu anul 2011). 1694

În alte state există cote de impozit diferite pentru anumite activități sau pentru anumite entități juridice (instituțiile de credit). Acestea sunt prezentate în tabelul nr. 1.

Tabel nr. 1. State cu cote de impozit specifice pentru anumite activități

Stat membru	Tip de activitate	Cotă de impozit (%)
Estonia	Activități specifice instituțiilor de credit	18%
Grecia	Activități specifice instituțiilor de credit	29%
Lituania	Activități specifice instituțiilor de credit cu profit impozabil >2 mil. Euro	21%
Grecia	Activitate comercială a cooperativelor agricole	10%

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/advanced-search, accesat în 08.03.2025

În anul 2025, cota medie de impozit pe profit la nivelul Uniunii Europene este de 19,93%.

România poate fi o oportunitate pentru investitori, îi poate atrage datorită cotei de impozit de 16% (sub media europeană), dar din cauza instabilității fiscale mulți dintre investitori evită această țară. Ba chiar, mulți investitori din România, rezidenți sau nerezidenți, își mută sediul fiscal în Bulgaria, unde cota de impozitare este de 10%.

Agențiile de rating evaluează periodic dificultățile financiare ale unui stat, stabilind capacitatea acestora de a rambursa la timp obligațiile de plată (datorii, dobânzi aferente) și sfătuind investitorii să investească sau nu în statul respectiv. Pentru România unele dintre aceste agenții s-au pronunțat la modul negativ asupra bonității din cauza incapacității guvernului de a putea acoperi deficitul bugetar și a mediului politic instabil. În schimb, pentru Grecia, care acum mulți ani a intrat în faliment, s-au pronunțat pozitiv datorită redresării acesteia și stabilității fiscale.

Din aceste motive, în ciuda cotei reduse de impozitare, România nu este atractivă pentru investitorii străini.

Pentru a determina dacă există o corelație între nivelul cotelor de impozitare a profitului și ponderea impozitului pe profit în PIB și în veniturile fiscale, analizăm datele din tabelul nr. 2, unde sunt centralizate veniturile fiscale obținute de fiecare stat din colectarea impozitului pe profit, atât în mărime absolută (mil. euro), cât și în mărime relativă (ca % din PIB și din total venituri fiscale).

Tabel nr. 2 Pondere impozit pe profit în PIB și în total venituri fiscale - state membre UE

Nr. crt.	Stat membru	VENITURI DIN IMPOZITUL PE PROFIT			Cotă de impozit (%)
		(mil. euro)	Pondere în PIB (%)	Pondere în veniturile fiscale (%)	
1	Cipru	1.580,20	5,0421	13,4703	12,5
2	Luxemburg	3.968,14	5,0034	12,0904	16
3	Țările de Jos	52.085,00	4,8787	12,6509	25,8
4	Irlanda	24.005,22	4,7074	21,4656	12,5
5	Malta	857,89	4,1762	15,6173	35
6	Belgia	23.241,90	3,8976	9,1770	25
7	Slovacia	4.481,88	3,6462	10,3835	21
8	Cehia	11.211,76	3,5325	10,3823	21
9	Portugalia	9.202,88	3,4418	9,6544	20
10	Suedia	17.534,85	3,2422	7,8587	20,6
11	Danemarca	11.656,76	3,0490	7,2580	22
12	Croația	2.299,80	2,9466	7,9194	18
13	Grecia	6.483,00	2,8788	7,3962	22
14	Bulgaria	2.725,89	2,8782	9,6182	10
15	Finlanda	7.780,00	2,8465	6,6766	20
16	Franța	74.361,00	2,8003	6,1126	25
17	Polonia	18.302,00	2,7659	8,1134	19
18	Lituania	1.984,72	2,6896	8,3837	16
19	Spania	38.753,00	2,5864	7,0864	25
20	Austria	10.179,65	2,5059	5,7527	24
21	Slovenia	1.501,94	2,3486	6,4215	22
22	Italia	49.763,00	2,3385	5,6440	24
23	România	6.022,06	2,1373	7,9013	16
24	Estonia	716,90	1,8773	5,5634	22
25	Ungaria	2.967,76	1,5092	4,3035	9
26	Letonia	541,91	1,3869	4,2134	20
27	Germania	45.956,00	1,0980	2,8175	15

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#!/advanced-search, accesat în 15.03.20251695

Se poate observa că Ungaria, statul cu cea mai mică cotă de impozitare (9%,) are o pondere în PIB de doar 1,5092%, a treia cea mai mică valoare dintre statele membre. Ponderea impozitului

1695 Datele sunt aferente anului 2023 pentru 22 de țări, excepție făcând: Austria cu date încărcate în Eurostat pentru anul 2021, respectiv Danemarca, Franța, România, Polonia cu date încărcate pentru anul 2022.

pe profit în veniturile fiscale (4,3035%) situează Ungaria tot pe locul 3 în clasamentul celor mai mici ponderi.

Malta, statul cu cea mai mare cotă de impozitare (35%), are o pondere în PIB de 4,1762% (a cincea cea mai mare valoare din UE) și o pondere de 15,6173% în veniturile fiscale (a doua cea mai mare valoare).

Pe de altă parte, ponderea cea mai mare în PIB o are Cipru (5,0421%), un stat cu o cotă de impozitare de numai 12,50%. Există și alte state cu cote mici de impozitare, cum sunt Bulgaria (10%) și Irlanda (12,50%), care au o pondere a impozitului pe profit în PIB mai mare decât a unor state cu cote de impozitare mai ridicate, precum Franța (25%), Spania (25%) sau Italia (24%).

Analizând ponderea impozitului pe profit în veniturile fiscale se observă că cea mai mare valoare se înregistrează în Irlanda (21,4656%), care are o cotă de impozitare de doar 12,50%, în timp ce Malta, statul cu cea mai mare cotă de impozitare, are o pondere în veniturile fiscale de 15,6173%.

În România ponderea impozitului pe profit în PIB este de 2,1373%, fiind a cincea cea mai mică valoare din UE, ceea ce ne arată că acest impozit nu are o contribuție relevantă în formarea PIB, țara noastră bazându-se pe consum (impozite indirecte). Această pondere este foarte apropiată de cea a Italiei (2,3382%), care are o cotă de impozit mai mare cu 8 p.p., dar și venituri fiscale obținute din impozitul pe profit mult superioare celor din România. Cu o pondere a impozitului pe profit în veniturile fiscale de 7,9013% România se situează ceva mai bine, aproape de jumătatea clasamentului european.

Primele patru locuri pentru ponderea impozitului pe profit în PIB sunt ocupate de: Cipru (5,0421%), Luxemburg (5,0034%), Olanda (4,8787%) urmate de Irlanda (4,7074%), pentru ponderea impozitului pe profit în veniturile fiscale de: Irlanda (21,4565%), Malta (15,6173%), Cipru (13,4703%) și Olanda (12,6509%). Se poate observa că Irlanda și Cipru, ambele cu cotă de impozitare de 12,50% (a treia cea mai mică din UE) sunt în primele patru locuri în cele două clasamente.

Concluzia acestei analize este că o cotă mare de impozitare nu generează, neapărat, o pondere semnificativă în PIB sau în veniturile fiscale. În schimb, o cotă mai mică de impozitare poate atrage investitori, contribuind astfel la creșterea altor categorii de venituri fiscale, cum ar fi impozitele și contribuțiile aferente salariilor.

3. Baza fiscală consolidată comună a societăților în Uniunea Europeană (CCCTB)

Având în vedere dinamica recentă a domeniului fiscal, devine evident faptul că transparența fiscală și asigurarea unei impozitări echitabile la nivel global sunt principii fundamentale pe care companiile trebuie să le respecte în activitatea lor cotidiană.¹⁶⁹⁶

Comisia europeană a făcut demersuri, încă din 2011, pentru crearea unei baze fiscale consolidate comune a societăților pentru a beneficia de o impozitare mai simplă, mai echitabilă și mai eficientă. Fiecare stat membru dispune de libertatea de a adopta o politică fiscală adecvată spațiului economico-financiar propriu, dar cu condiția respectării reglementărilor Uniunii Europene. O bază de date comună pentru impozitare ar permite societăților care desfășoară activități în mai multe state membre să cumuleze veniturile impozabile pentru toate aceste activități și să achite un singur impozit pe profit prin aplicarea unei singure cote de impozitare.

¹⁶⁹⁶ https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/business-taxation/business-europe-framework-income-taxation-befit_en

Principalele direcții ale politicii fiscale europene sunt orientate către eliminarea barierelor fiscale care împiedică desfășurarea activităților transfrontaliere, combaterea concurenței și a evaziunii fiscale astfel existând o cooperare extinsă între administrațiile fiscale privind controlul asupra fraudei fiscale și combaterea acesteia.

Impunerea diferită a veniturilor corporative conduce la migrarea capitalului spre state cu taxe mai scăzute, cu excepția cazului în care alți factori economici justifică menținerea statului ales inițial. În acest sens, un sistem de impozitare consolidat comun ar permite companiilor care-și desfășoară activitatea în mai multe state și dețin mai multe sedii fiscale să determine mult mai ușor venitul grupului. Astfel s-ar elimina costurile companiilor, s-ar evita dubla impozitare și ar conduce la o transparență a sistemului fiscal.

În contextul actual, devine tot mai evidentă necesitatea unei reforme a fiscalității veniturilor corporative la nivelul Uniunii Europene, dar trebuie ținut cont și de prioritățile sociale ale fiecărui stat membru care impun o anumită independență în stabilirea politicii fiscale proprii.

Dacă investitorii nu cunosc politica fiscală a fiecărui stat unde aceștia doresc să-și deschidă o afacere este foarte greu să-i atragi. De exemplu, în România există foarte multe modificări fiscale, ceea ce-i face pe aceștia să fie reticenti în a investi în țara noastră.

În contextul implementării sistemului „Baza Fiscală Comună Consolidată a Companiilor (CCCTB)”, autoritățile din statele care se bazează în prezent pe un nivel scăzut al fiscalității pentru atragerea investițiilor străine directe vor fi nevoite să identifice și să pună în valoare alte avantaje economice. Aceasta explică rezistența manifestată de reprezentanții anumitor state membre din Europa Centrală și de Est (care aplică o fiscalitate favorabilă veniturilor corporative) față de adoptarea CCCTB.

Implementarea CCCTB ar oferi întreprinderilor posibilitatea de a beneficia de un „ghișeu unic” prin care să își depună cererile de rambursare a impozitelor, iar aceste întreprinderi ar putea consolida toate câștigurile și pierderile rezultate din activitățile desfășurate în Uniunea Europeană. De asemenea, statele membre ar păstra competența de a stabili propriile impozite pe profit. În aprilie 2012, Parlamentul European a adoptat rezoluția legislativă referitoare la această propunere. Pentru a stimula negocierile în cadrul Consiliului, Comisia Europeană a lansat în iunie 2015 o strategie pentru revigorarea propunerii privind CCCTB, vizând implementarea acesteia în 2016. Comisia a ales să urmeze un proces în două etape, separând baza fiscală comună de elementele de consolidare, prin două propuneri legislative interconectate: una referitoare la o bază fiscală comună a societăților (CCTB) și alta privind o bază fiscală consolidată comună a societăților (CCCTB). CCCTB ar urma să devină obligatorie, fiind introdusă treptat. Propunerea, modificată conform recomandărilor Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), ar putea contribui la combaterea eludării fiscale, eliminând lacunele de reglementare între sistemele fiscale naționale și limitând mecanismele de evitare a taxelor.

În ultimii ani, a crescut foarte mult competiția dintre state pentru atragerea investițiilor, una dintre căi fiind acordarea unor facilități fiscale sau diminuarea cotelor de impozit pe profit. În acest context, pe data de 12 septembrie 2023, Comisia Europeană a adoptat propunerea ”Business in Europe: Framework for Income Taxation (BEFIT)”. Propunerea vizează crearea unui nou cadru legislativ privind impozitarea societăților în UE prin introducerea unor norme comune pentru calcularea rezultatelor impozabile ale membrilor grupului care își desfășoară activitatea pe piața internă a Uniunii Europene. Prin implementarea BEFIT se simplifică normele fiscale și se asigură condiții de concurență echitabile pentru societățile din UE. Această propunere de implementare a BEFIT a avut ca principal obiectiv simplificarea și armonizarea impozitării profiturilor la nivelul Uniunii Europene, facilitând astfel operațiile desfășurate de marile grupuri transfrontaliere.

Propunerea BEFIT se bazează pe ”pilonul doi” din reforma fiscală internațională coordonată de OCDE/G20 și pe Directiva (UE) 2022/2523 privind asigurarea unui nivel minim global de impozitare a grupurilor de întreprinderi multinaționale și a grupurilor naționale de mari dimensiuni

din UE. Directiva a fost transpusă în legislațiile naționale ale statelor membre (în România prin legea 431/29.12.2023) și se aplică de la 1 ianuarie 2024. Pentru grupurile care au venituri anuale de cel puțin 750 milioane de euro se prevede plata unui impozit calculat cu o cotă minimă efectivă de impozitare de 15% în fiecare jurisdicție în care operează.

4. Concluzii

Analiza efectuată asupra statelor membre UE arată o gamă variată de abordări privind impozitarea profiturilor, evidențiindu-se o diferență semnificativă între cotele de impozitare, de la 9% în Ungaria la 35% în Malta. Acesta diferență este cauzată de diversitatea politicilor fiscale aplicate în statele membre.

Se remarcă, la nivel european, o tendință de reducere a cotelor de impozitare prin aplicarea de măsuri adoptate de guvernele statelor membre prin care se urmărește crearea unui cadru economic benefic investitorilor, dar și a generării de noi locuri de muncă.

În cadrul Uniunii Europene cota medie de impozit pe profit este de 19,93%, România aflându-se cu aproximativ 4 puncte procentuale sub această valoare. Această cotă relativ scăzută este un factor atractiv pentru investitori, însă un obstacol pentru aceștia îl reprezintă instabilitatea legislativă, mai ales în ceea ce privește impozitele. Este nevoie de predictibilitate fiscală, pe termen mediu și lung, pentru a încuraja investițiile, ceea ce nu se poate afirma pentru România, unde există modificări fiscale frecvente.

Investitorii pot fi atrași de cote de impozitare mai mici, evitând state cu un impozit pe profit mai mare, dar vor ține seama și de alte resurse din statele unde doresc să-și localizeze capitalul (resursa umană calificată, infrastructura).

Diferențele dintre cotele de impozitare practicate de statele membre sunt semnificative, dar și mărimea veniturilor fiscale obținute din impozitul pe profit și ponderea acestora în PIB sunt de asemenea, variabile. În urma analizei efectuate se poate trage concluzia că nivelul cotei de impozit pe profit nu este neapărat un factor decisiv pentru creșterea ponderii impozitului pe profit în PIB.

La nivelul Comisiei Europene, încă din anul 2011 au fost demarate discuții și propuneri cu privire la implementarea unei baze fiscale consolidate comune pentru societăți, având ca obiectiv crearea unui cadru unitar pentru calcularea și consolidarea bazei fiscale a tuturor entităților economice care-și desfășoară activitatea în spațiul european. Începând cu 1 ianuarie 2024, în statele membre a fost implementată Directiva (UE) 2022/2523 care prevede ca impozitul minim pe profit să fie stabilit la 15% pentru grupurile cu venituri anuale de cel puțin 750 milioane de euro. Această măsură va aduce statelor membre beneficii pe termen lung, contribuind la stabilitatea fiscală, transparență și echitate în mediul de afaceri european.

Referințe bibliografice

- Legea 227/2015 privind Codul Fiscal, cu modificările și completările ulterioare
- https://www.anaf.ro/anaf/internet/ANAF/asistenta_contribuabili/legislatie/codul_fiscal/ (accesat în 08.03.2025)
- https://europa.eu/youreurope/business/taxation/business-tax/company-tax-eu/index_ro.htm (accesat în 08.03.2025)
- https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/advanced-search (accesat în 15.03.2025)
- https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/business-taxation/business-europe-framework-income-taxation-befit_en (accesat în 10.03.2025)

ANALIZA COMPARATIVĂ A CONTRIBUȚIILOR SOCIALE ÎN STATELE MEMBRE UE

Denisa-Andreea BĂRBIERU *

Abstract

La nivelul Uniunii Europene, contribuțiile sociale reprezintă un element esențial în finanțarea sistemelor de protecție socială, fiind datorate atât de angajați, cât și de angajatori. Deși fiecare stat membru are propriul sistem de stabilire și colectare a acestor contribuții, există diferențe semnificative în ceea ce privește cotele aplicate și destinația sumelor colectate. În unele state, povara fiscală revine în principal angajaților, în timp ce în altele este suportată în mod echilibrat de angajați și angajatori. Totodată, există țări care aplică un sistem de contribuții fixe, în timp ce altele utilizează cote diferențiate în funcție de tipul contribuției. Ponderea contribuțiilor sociale în PIB variază considerabil între statele membre, influențând în mod direct sustenabilitatea sistemelor publice de pensii, sănătate și asigurări sociale. De asemenea, evoluția acestor contribuții reflectă tendințele economice și deciziile politice privind fiscalitatea și protecția socială. În această lucrare sunt analizate diferențele dintre sistemele de contribuții sociale la nivel european, punându-se accent pe cotele datorate de angajați și angajatori, distribuția poverii fiscale și impactul acestor contribuții asupra PIB-ului statelor membre.

Keywords: politică fiscală, protecție socială, contribuții sociale angajator, contribuții sociale angajat, ponderea contribuțiilor sociale în PIB

1. Introducere

Contribuțiile sociale reprezintă un element esențial al sistemului fiscal și al protecției sociale din Uniunea Europeană, având un impact semnificativ asupra economiei și a bunăstării cetățenilor. Acestea sunt prelevate atât de la angajați, cât și de la angajatori, asigurând finanțarea unor domenii esențiale precum pensiile, sănătatea, șomajul și alte forme de asigurare socială.

Structura și nivelul contribuțiilor sociale variază considerabil între statele membre ale Uniunii Europene, reflectând diferențele în politicile fiscale și sociale adoptate la nivel național. Unele state impun contribuții ridicate angajaților, în timp ce altele transferă o parte semnificativă a poverii fiscale asupra angajatorilor. În același timp, există țări, precum Danemarca, unde contribuțiile sociale sunt minime sau inexistente, sistemul de protecție socială fiind finanțat din alte surse.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: denisa_m41114@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

Această lucrare analizează în detaliu cotele de contribuții sociale datorate de angajați și angajatori în Uniunea Europeană, precum și ponderea acestor contribuții în PIB-ul statelor membre. Prin această analiză, ne propunem să evidențiem tendințele actuale și să subliniem diferențele existente între statele UE în ceea ce privește politica fiscală și impactul acesteia asupra economiei și societății.

Scopul acestui articol este de a oferi o analiză detaliată a sistemului contribuțiilor sociale în Uniunea Europeană, evidențiind diferențele dintre statele membre și impactul acestora asupra economiei și societății. Studiul urmărește să sublinieze modul în care structura și nivelul contribuțiilor influențează sustenabilitatea sistemelor de protecție socială, competitivitatea pieței muncii și bunăstarea cetățenilor.

Obiectivele acestui articol vizează analiza structurii contribuțiilor sociale și modul în care acestea sunt împărțite între angajați și angajatori, compararea cotelor de contribuții sociale în diferite state membre ale UE, precum și evaluarea impactului acestora asupra produsului intern brut al fiecărei țări.

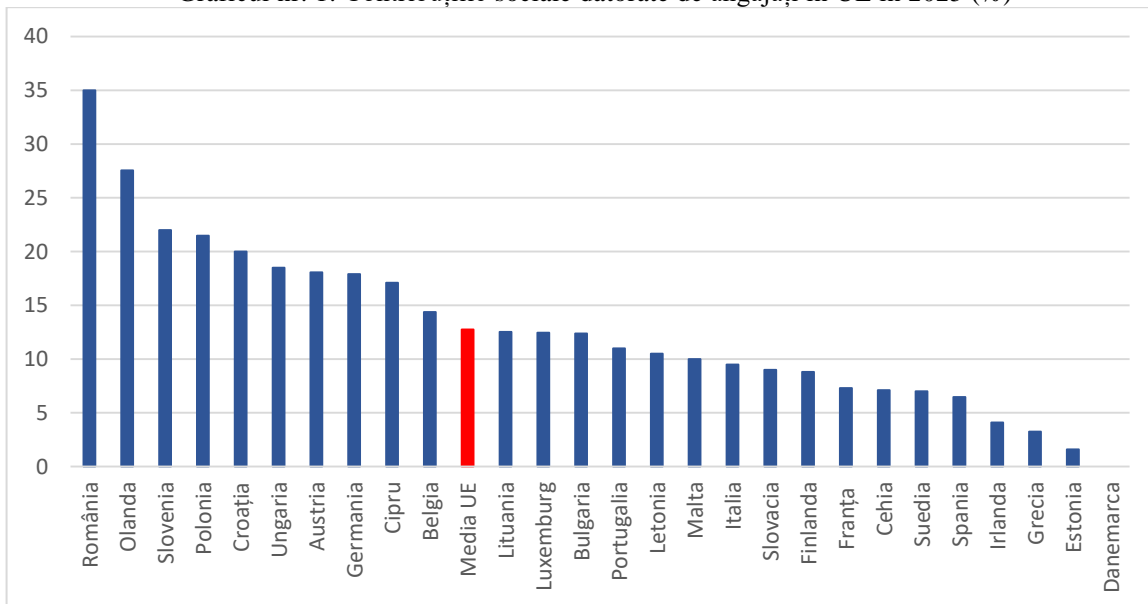
2. Cotele de contribuții sociale obligatorii în statele membre UE

Acest capitol analizează contribuțiile sociale datorate de angajați și angajatori în statele membre ale Uniunii Europene pentru anii 2024 și 2025 (*Anexa nr. 1*). În cadrul analizei sunt prezentate atât obligațiile individuale ale angajaților și angajatorilor, cât și cotele totale aferente fiecărui an. Comparând aceste date, se evidențiază eventualele modificări legislative sau economice care au influențat nivelul contribuțiilor, oferind astfel o imagine clară asupra evoluției sistemelor de impozitare a muncii în UE.

2.1. Cotele de contribuții sociale datorate de angajați

În Uniunea Europeană, valoarea contribuțiilor sociale datorate de angajați variază de la un minim de 0%, înregistrat în Danemarca, la un maxim de 35%, înregistrat în România (Graficul nr. 1.).

Graficul nr. 1: Contribuțiile sociale datorate de angajați în UE în 2025 (%)

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search, accesat la data de 10.03.2025

Așadar, începând cu 01.01.2018, țara noastră este statul membru al Uniunii Europene cu cea mai mare valoare a contribuțiilor datorate de angajați, cota de 35% fiind formată din două contribuții sociale distincte, 25% reprezentând contribuția pentru pensii și 10% reprezentând contribuția pentru sănătate. Pe locul al doilea în acest clasament, Olanda, are o distribuție asemănătoare a contribuțiilor sociale achitate de angajați, în condițiile în care valoarea totală de 27,55% este formată dintr-o cotă de 17,9% reprezentând contribuția pentru pensie și 9,65% reprezentând contribuția pentru sănătate.

La polul opus se află țări precum Estonia, Grecia sau Irlanda, acolo unde contribuțiile sociale achitate de angajați au o cotă foarte scăzută, de sub 5%. În aceste țări se achită o contribuție unică, spre deosebire de statele în care valoarea contribuțiilor sociale datorate de angajați este ridicată, acestea fiind compuse din mai multe subcomponente (contribuția pentru pensii, contribuția pentru sănătate, contribuția pentru șomaj etc.).

În 2025 față de 2024 doar trei state membre au modificat cota de contribuție a angajaților, în sensul unor creșteri moderate a acestora. Cea mai mare majorare s-a înregistrat în Finlanda, unde cota de contribuție a angajaților a crescut de la 8,45% la 8,8%, ceea ce indică o ajustare ușoară, fără modificări semnificative în ceea ce privește sarcina fiscală a acestora. În cazul Irlandei, creșterea cotei de contribuție a angajaților a fost mai mică, de la 4% la 4,1%, ceea ce sugerează o ajustare graduală, care nu ar trebui să afecteze în mod semnificativ veniturile angajaților. Aceeași majorare de 0,1 p.p. a fost implementată și în Italia (de la 9,39% la 9,49%), o ajustare modestă și, probabil, necesară pentru susținerea sistemului de protecție socială.

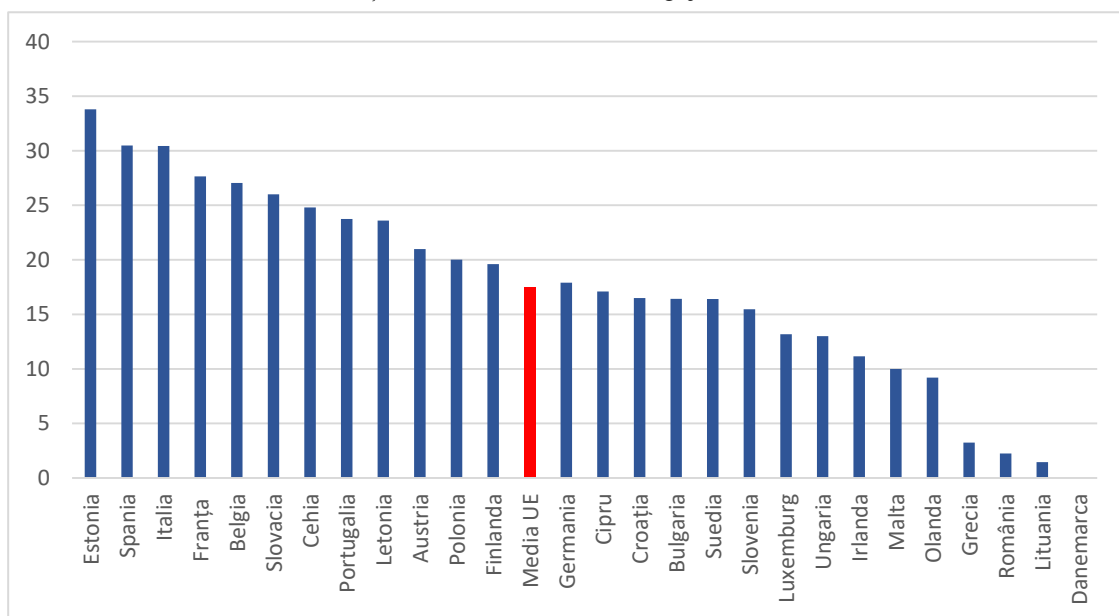
O situație specială se întâlnește în Danemarca, unde angajații nu au contribuții obligatorii la asigurările sociale (BDO Denmark, 2024). Contribuția la pensionarea anticipată este voluntară, dar începe automat atunci când angajatul împlinește 30 de ani, cu excepția cazului în care acesta a informat în scris fondul în sens contrar (Eurostat, 2025).

În concluzie, se poate spune că valorile cotelor de contribuții sociale datorate de angajați în statele membre ale UE sunt diverse, acestea reflectând existența unor obiective diferite pe care țările din Uniunea Europeană le urmăresc în sfera politicii fiscale.

2.2. Cotele de contribuții sociale datorate de angajatori

Conform Graficului nr. 2., în Uniunea Europeană există state în care contribuția socială datorată de angajatori este relativ ridicată, de peste 30% (Belgia, Estonia, Spania sau Italia), însă, în același timp, există și state în care valoarea contribuțiilor sociale datorate de angajatori este relativ scăzută, de sub 5% (Danemarca, Lituania, România și Grecia).

Graficul nr. 2: Contribuțiile sociale datorate de angajatori în UE în 2025 (%)

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search, accesat la data de 10.03.2025

Ca și în cazul contribuțiilor sociale datorate de angajați, și în cazul contribuțiilor sociale datorate de angajatori se observă două abordări principale la nivelul Uniunii Europene. O primă abordare este cea a statelor care aplică o cotă unică (Austria, Cipru, Cehia sau România), în timp ce o a doua abordare este a statelor care aplică cote diferențiate pe categorii de contribuții sociale. De exemplu, contribuția unică datorată de angajatorii din România, numită ”contribuția asiguratorie pentru muncă, se distribuie astfel: 15% la fondul de garantare pentru plata creanțelor salariale, 20% la bugetul asigurărilor pentru șomaj, 5% la sistemul de asigurare pentru accidente de muncă și boli profesionale, 40% la FNUASS pentru plata concediilor medicale și 20% la bugetul de stat” (Grigore, M., 2024).

În a doua categorie se încadrează, spre exemplu, Bulgaria, în care contribuția socială totală de 16,42% pe care o achită angajatorii este formată dintr-o contribuție de 11,02% pentru pensie, o contribuție de 4,8% pentru sănătate și o contribuție de 0,6% pentru șomaj.

Este de menționat și faptul că în Danemarca contribuțiile datorate de angajatori nu se calculează în baza unor cote procentuale, ci în sume fixe, relativ scăzute (BDO Denmark, 2024). Astfel, pentru un salariat cu normă întreagă din Danemarca angajatorul plătește în medie contribuții sociale totale de aproximativ 2.140 euro pe an, contribuind la o schemă de 7 contribuții, printre care: contribuții la pensii, contribuții la formarea profesională, contribuții pentru accidente de muncă și boli profesionale, fondul de concediu de maternitate, indemnizația de vacanță etc. (Eurostat, 2025).

Față de anul precedent, în 2025, Belgia a înregistrat o scădere semnificativă a cotei de contribuție socială datorată de angajatori, de la 40,11% la 27,04%, ceea ce sugerează o măsură de sprijin pentru companii, posibil pentru a stimula angajările sau a reduce povara fiscală asupra angajatorilor. O tendință similară se observă și în Olanda, unde cota angajatorilor s-a redus considerabil, de la 18,57% la 9,21%, indicând o strategie fiscală mai relaxată. Finlanda a implementat o creștere moderată a cotei de contribuție a angajatorilor, de la 18,77% la 19,6%. Aceasta poate reflecta o ajustare economică graduală sau necesitatea de a sprijini sistemul de protecție socială, fără a pune o povară prea mare asupra acestora. În mod similar, Irlanda a adoptat o creștere modestă a cotei de contribuție a angajatorilor, de la 11,05% la 11,15%, ceea ce sugerează o abordare echilibrată, menținând impactul asupra pieței muncii la un nivel rezonabil. Luxemburg a înregistrat o creștere semnificativă a cotei de contribuție a angajatorilor, de la 12,52% la 13,185%, ceea ce poate indica o necesitate de finanțare suplimentară pentru sistemele de protecție socială. Această ajustare reflectă o abordare care poate fi influențată de contextul economic intern și necesitatea consolidării resurselor sociale.

În concluzie, putem spune că există state în Uniunea Europeană care au stabilit cote ridicate ale contribuțiilor sociale datorate de angajați și cote scăzute ale contribuțiilor sociale datorate de angajatori (așa cum este România, spre exemplu), state care au o abordare inversă, stabilind contribuții sociale mai ridicate pentru angajatori, comparativ cu cotele de impozitare pentru angajați (așa cum este Estonia, spre exemplu) și state care au o abordare echilibrată, povara fiscală fiind suportată într-o proporție aproximativ egală de angajați și angajatori (așa cum este Cipru, spre exemplu).

2.3. Cotele de contribuții sociale cumulate (angajați și angajatori)

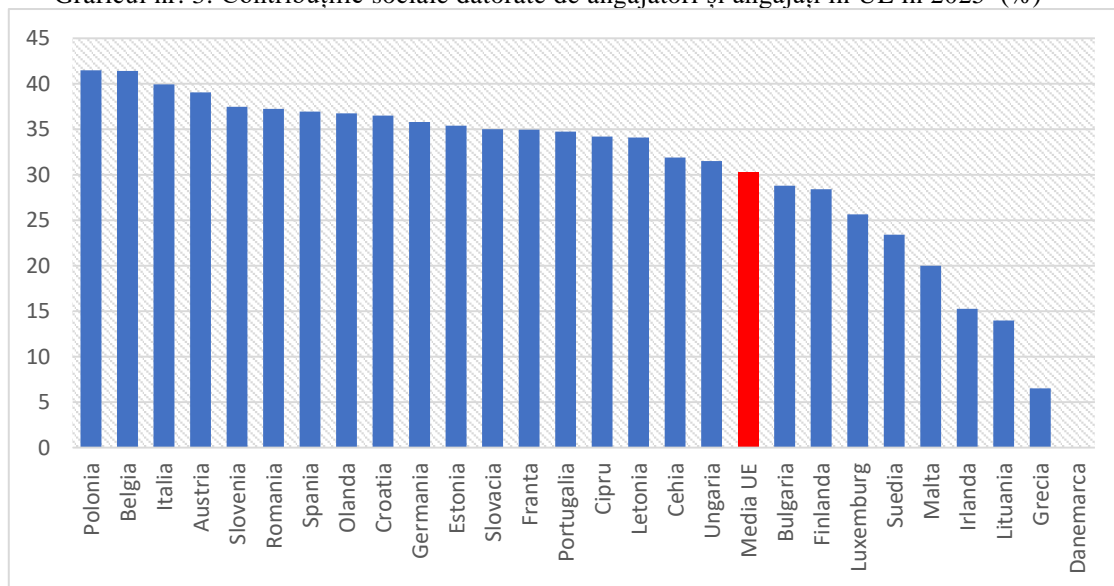
Conform graficului 3, țările cu cele mai mari contribuții sociale totale, de aproximativ 40%, sunt Polonia, Belgia, Italia și Austria. Aceste state au sisteme de protecție socială bine dezvoltate, care asigură finanțarea sănătății, pensiilor și altor beneficii sociale. În special, Belgia și Austria sunt cunoscute pentru generozitatea sistemelor lor sociale.

În categoria țărilor cu contribuții ridicate, între 35% și 38%, se află România, Slovenia, Spania și Olanda. România are contribuțiile sociale cele mai mari în comparație cu țările din Europa de Est.

Spania și Olanda au sisteme de protecție socială solide, dar cu o povară fiscală mai echilibrată. Franța, Portugalia, Cehia și Ungaria au un nivel mediu de contribuții sociale, situate între 30% și 35%. Aceste țări mențin un echilibru între protecția socială oferită și atractivitatea fiscală pentru angajatori și angajați.

Țările cu contribuții mai scăzute, între 20% și 30%, includ Bulgaria, Finlanda, Luxemburg și Suedia. Finlanda și Suedia, deși cunoscute pentru sistemele lor sociale avansate, se bazează mai mult pe impozite generale decât pe contribuții specifice. Luxemburg, datorită economiei sale puternice, poate susține un sistem social cu o povară mai redusă asupra angajaților.

Graficul nr. 3: Contribuțiile sociale datorate de angajatori și angajați în UE în 2025 (%)

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search, accesat la data de 10.03.2025

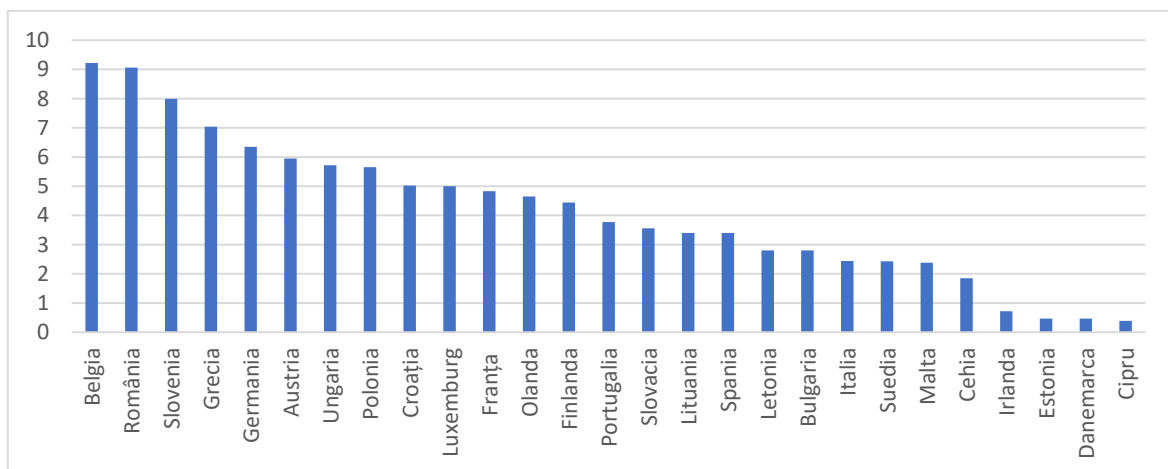
Irlanda, Lituania, Grecia și Danemarca au contribuții sociale totale foarte mici, sub 20%. Irlanda și Lituania mențin aceste contribuții la un nivel scăzut pentru a atrage investitori, însă acest lucru poate limita beneficiile sociale oferite cetățenilor. Grecia are contribuții extrem de reduse, ceea ce explică și dificultățile financiare ale sistemului său de protecție socială.

3. Ponderea contribuțiilor sociale obligatorii în PIB în statele membre UE

Cel mai utilizat indicator care măsoară rolul contribuțiilor sociale în finanțarea cheltuielilor publice este ponderea acestor contribuții în produsul intern brut.

În ceea ce privește contribuțiile sociale ale angajaților (Graficul nr. 4.), statele în care se înregistrează ponderile cele mai ridicate ale acestor contribuții în PIB sunt Belgia (9,22%), România (9,06%), Slovenia (7,99%) și Grecia (7,04%).

Graficul nr. 4: Ponderea contribuțiilor sociale datorate de angajați în PIB în anul 2022 (%)

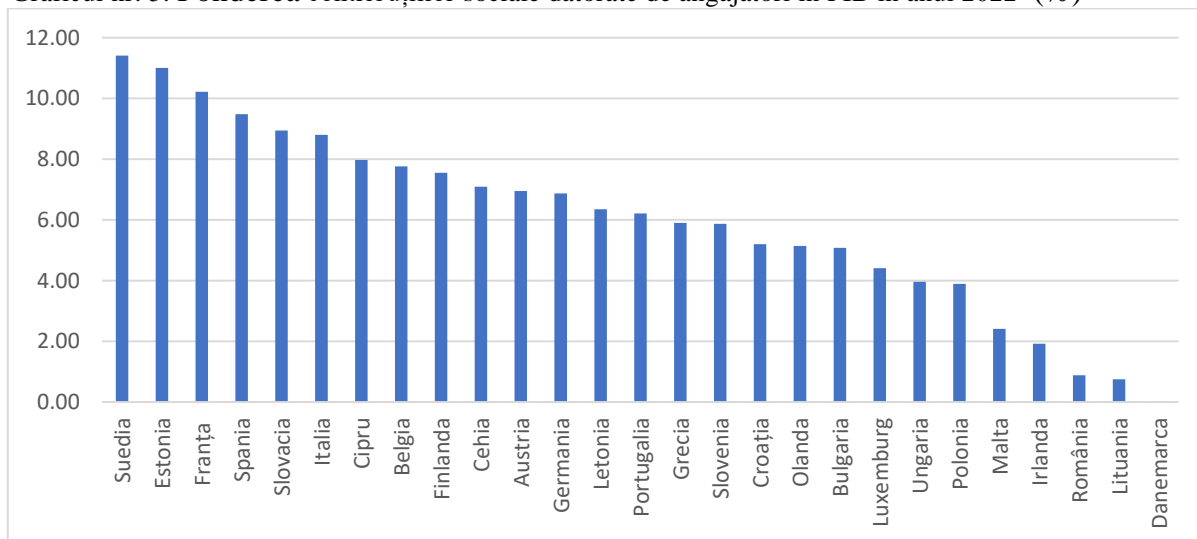

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search, accesat la data de 10.03.2025

Conform Graficului nr. 4., există în Uniunea Europeană și state în care ponderea în PIB a contribuțiilor datorate de angajați este foarte scăzută, de sub 1%, în această categorie fiind incluse țări precum Irlanda, Estonia, Danemarca sau Cipru.

Dacă ne referim la contribuțiile angajatorilor, ponderile cele mai ridicate în PIB sunt înregistrate în țări precum Suedia (11,2%), Estonia (10,47%) sau Franța (10,22%), așa cum se poate observa în Graficul nr. 5.

Graficul nr. 5. Ponderea contribuțiilor sociale datorate de angajatori în PIB în anul 2022 (%)

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search, accesat la data de 10.03.2025

La polul opus se află țări precum România, Lituania sau Danemarca, unde ponderea în PIB a contribuțiilor datorate de angajatori este foarte scăzută, de sub 1%.

Este important să analizăm contribuțiile sociale datorate de angajați și de angajatori la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene nu doar prin raportare la situația înregistrată în prezent, ci și prin raportare la o situație în dinamică. Dacă analizăm evoluția contribuțiilor angajatorilor, observăm o tendință înregistrată la nivelul UE, în sensul că ponderea acestora în PIB a fost mai mică în anul 2022, comparativ cu 2021, în majoritatea statelor membre.¹⁶⁹⁷

În anul 2022, comparativ cu 2021, cele mai semnificative scăderi ale ponderii contribuțiilor sociale ale angajatorilor în PIB s-au înregistrat în Ungaria, Slovacia și Bulgaria. Cea mai mare reducere a fost observată în Ungaria, unde această pondere a scăzut cu 0,72 p.p. Slovacia a urmat cu o diminuare de 0,52 p.p., iar în Bulgaria s-a înregistrat o scădere de 0,38 p.p. Aceste evoluții reflectă modificările intervenite în politicile fiscale și economice ale acestor state membre ale Uniunii Europene.

Au existat și excepții de la această regulă generală, înregistrându-se la nivelul UE și state în care ponderea contribuțiilor sociale ale angajatorilor a crescut în anul 2021, comparativ cu 2021.

În anul 2022, comparativ cu 2021, cele mai mari creșteri ale ponderii contribuțiilor sociale ale angajatorilor în PIB au fost înregistrate în Grecia, Cipru și Irlanda. Grecia a avut cea mai accentuată creștere, de 0,34 p.p., urmată de Cipru, unde această pondere a crescut cu 0,26 p.p.. În Irlanda, avansul a fost mai modest, de 0,1 p.p. Aceste evoluții indică o dinamică pozitivă în contribuțiile sociale din aceste state membre ale Uniunii Europene.

Pe de altă parte, dinamica ponderii contribuțiilor sociale ale angajaților în PIB nu a avut o variație la fel de semnificativă în anul 2022, comparativ cu 2021. S-au înregistrat și excepții de la această regulă, existând state în care a avut loc o scădere notabilă a ponderii contribuțiilor sociale ale angajaților în PIB în anul 2022, comparativ cu 2021.

În anul 2022, comparativ cu 2021, cele mai semnificative scăderi ale ponderii contribuțiilor sociale ale angajaților în PIB au fost înregistrate în România, Spania și Austria. România a avut cea mai mare reducere, de 0,45 p.p., urmată de Spania, cu o scădere de 0,36 p.p. Austria a înregistrat o diminuare mai modestă, de 0,22 p.p. Aceste evoluții reflectă modificări în politicile fiscale și economice care au influențat contribuțiile sociale în aceste state membre ale Uniunii Europene.

Pentru a formula o concluzie relevantă de ansamblu cu privire la ponderea contribuțiilor sociale în PIB, am calculat valoarea medie a acestor contribuții sociale în anul 2021 și am comparat-o cu media obținută în anul 2022. Dacă ne referim la contribuțiile sociale ale angajatorilor, ponderea medie a acestora în PIB la nivelul Uniunii Europene a înregistrat o ușoară scădere în perioada 2021-2022. Dacă în 2021 această pondere era de 6,08% din PIB, în 2022 a coborât la 5,97%. Această diminuare reflectă schimbările în structura contribuțiilor sociale și posibile ajustări economice sau fiscale la nivel european.

O scădere în perioada 2021-2022 a fost înregistrată și în cazul ponderii medii a contribuțiilor sociale ale angajaților în PIB. Dacă în 2021 această pondere era de 4% din PIB, în 2022 a coborât la 3,95%, ceea ce reprezintă o diminuare de 0,05 p.p. Această evoluție indică o tendință de reducere a sarcinii fiscale asupra angajaților la nivel european.

În concluzie, putem spune că, la nivelul Uniunii Europene, se remarcă o tendință de reducere a ponderii pe care o au contribuțiile sociale ale angajatorilor în formarea produsului intern brut al statelor membre. Aceeași tendință au înregistrat-o și contribuțiile sociale datorate de angajați, însă acestea își păstrează rolul important pe care îl au în formarea PIB-ului majorității statelor membre ale UE, având o pondere de aproximativ 6% în produsul intern brut al țărilor care fac parte din Uniunea Europeană.

¹⁶⁹⁷ https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search, accesat la data de 16.07.2024

4. Concluzii

Analiza contribuțiilor sociale în Uniunea Europeană evidențiază o diversitate de abordări privind structura și nivelul acestora. Diferențele dintre statele membre reflectă nu doar particularitățile economice și sociale ale fiecărei țări, ci și strategiile fiscale adoptate pentru a asigura sustenabilitatea sistemelor de protecție socială. În timp ce unele state impun contribuții ridicate angajaților, altele transferă o parte semnificativă a poverii fiscale asupra angajatorilor. Există, de asemenea, țări care au ales să reducă aceste contribuții și să finanțeze protecția socială prin alte mijloace: impozite generale (unele țări alocă fonduri pentru protecția socială din veniturile obținute prin TVA, impozitul pe venit sau impozitul pe profit), accize și taxe speciale (unele guverne colectează fonduri din accize pe tutun, alcool, combustibili sau alte bunuri cu impact social și de mediu), fonduri publice și subvenții etc.

O tendință generală observată la nivelul UE este diminuarea ponderii contribuțiilor sociale în PIB, atât pentru angajați, cât și pentru angajatori. Aceasta poate fi rezultatul unor politici economice menite să stimuleze creșterea economică, competitivitatea și ocuparea forței de muncă.

În final, este esențial ca statele membre să găsească un echilibru între sustenabilitatea sistemelor de protecție socială și menținerea unui climat economic favorabil dezvoltării, astfel încât să asigure atât stabilitatea financiară, cât și bunăstarea cetățenilor.

Referințe bibliografice:

- Grigore, M. (2024). Fiscalitate și gestiune fiscală. Curs universitar, Universitatea Nicolae Titulescu din București
- https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search
- <https://www.bdo.dk/da-dk/faglig-info/skat-og-moms/dansk-social-sikring>

Anexa nr. 1. Cotele contribuțiilor sociale din statele membre ale Uniunii Europene în perioada 2024-2025

Nr, crt,	Stat membru	Cota angajator		Cota angajat		Cota totală	
		2024	2025	2024	2025	2024	2025
1	Austria	20,97	20,98	18,07	18,07	39,04	39,05
2	Belgia	40,11	27,04	14,37	14,37	54,48	41,41
3	Bulgaria	16,42	16,42	12,38	12,38	28,8	28,8
4	Cehia	24,8	24,8	7,1	7,1	31,9	31,9
5	Cipru	17,1	17,1	17,1	17,1	34,2	34,2
6	Croația	16,5	16,5	20	20	36,5	36,5
7	Danemarca	0	0	0	0	0	0
8	Estonia	33,8	33,8	1,6	1,6	35,4	35,4
9	Finlanda	18,77	19,6	8,45	8,8	27,22	28,4
10	Franța	27,65	27,65	7,3	7,3	34,95	34,95
11	Germania	17,9	17,9	17,9	17,9	35,8	35,8
12	Grecia	3,25	3,25	3,25	3,25	6,5	6,5
13	Irlanda	11,05	11,15	4	4,1	15,05	15,25
14	Italia	30,44	30,44	9,39	9,49	39,83	39,93
15	Letonia	23,59	23,59	10,5	10,5	34,09	34,09
16	Lituania	1,45	1,45	12,52	12,52	13,97	13,97
17	Luxemburg	12,52	13,185	12,45	12,45	24,97	25,64
18	Malta	10	10	10	10	20	20
19	Olanda	18,57	9,21	27,55	27,55	46,12	36,76
20	Polonia	20,01	20,01	21,48	21,48	41,49	41,49
21	Portugalia	23,75	23,75	11	11	34,75	34,75
22	România	2,25	2,25	35	35	37,25	37,25
23	Slovacia	26	26	9	9	35	35
24	Slovenia	15,47	15,47	22	22	37,47	37,47
25	Spania	30,48	30,48	6,47	6,47	36,95	36,95
26	Suedia	16,4	16,4	7	7	23,4	23,4
27	Ungaria	13	13	18,5	18,5	31,5	31,5
	Medie UE	18,23	17,46	12,75	12,76	30,99	30,24

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search, accesat la data de 10.03.2025

STUDIUL PRIVIND DIAGNOSTICUL POZIȚIEI FINANCIARE PENTRU O COMPANIE DIN DOMENIUL COMERȚULUI CU UTILAJE ȘI ECHIPAMENTE DE CONSTRUCȚII ȘI MINERIT

Adrian Sorin BANTA*

Abstract

Diagnosticul poziției financiare reprezintă componenta diagnosticului financiar prin intermediul căreia se analizează echilibrul dintre nevoile de finanțare ale firmei și resursele de care dispune, în vederea identificării și perpetuării punctelor forte, dar și a ameliorării punctelor nevralgice. Lucrarea are ca scop să evidențieze importanța efectuării periodice a diagnosticului echilibrului financiar pentru prevenirea riscului de insolvabilitate sau al lipsei de lichidități. Pentru atingerea acestui scop, am realizat diagnosticul poziției financiare pentru o companie ce activează în domeniul comerțului cu utilaje și echipamente de construcție și minerit. Având ca bază de pornire situațiile financiare ale firmei aferente intervalului 2019 – 2023, au fost calculate și interpretate ratele de structură ale fiecărei componente de activ, datorii și capitaluri proprii, dar și indicatorii și ratele de echilibru financiar. Rezultatele obținute pun în evidență caracteristicile financiare ale companiei cum ar fi: capacitatea activelor de a se transforma în lichidități, autonomia și independența financiară a societății și calitatea echilibrului financiar pe termen scurt și lung. Studiul efectuat reliefează o situație financiară echilibrată și o lichiditate generală supraunitară, susținute de un grad de capitalizare ridicat, urmare a unei strategii prudentiale de distribuire a dividendelor, astfel încât să nu fie afectată activitatea curentă a companiei.

Keywords: *poziție financiară, fond de rulment, necesar de fond de rulment, trezoreria netă, rata lichidității, rata solvabilității.*

Introducere

Diagnosticul financiar este un instrument utilizat de management pentru a determina starea de sănătate a companiei în corelație cu evoluția pieței în care aceasta funcționează. Una dintre cele mai importante componente ale diagnosticului financiar este diagnosticul poziției financiare, care măsoară relația dintre activele, datoriile și capitalurile proprii ale companiei.

Scopul acestui articol este de a evidenția modul în care se realizează diagnosticul poziției financiare și importanța efectuării periodice a acestuia în vederea prevenirii riscului de insolvență și

* Masterand, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Program de master: Management contabil, audit și expertiză contabilă; (adrian_m41477@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

al lipsei de lichiditate. Firma aleasă pentru analiză este KUHN ROMANIA SRL, unul dintre principalii furnizori de echipamente și utilaje de construcții și minerit din România. Intervalul supus analizei acoperă trei perioade: una de normalitate, înainte de pandemia de Covid-19, perioada pandemică și cea post pandemică.

Obiectivele studiului realizat sunt: determinarea și interpretarea indicatorilor și ratelor poziției financiare pe baza bilanțului contabil și bilanțului financiar în intervalul 2019 – 2023 și evidențierea rolului diagnosticului poziției financiare în prevenirea dezechilibrelor financiare.

Pentru a ilustra dinamica indicatorilor și ratelor de echilibru financiar în perioada analizată am folosit metoda grafică și metoda comparației.

Realizarea diagnosticului poziției financiare a societății studiate a presupus parcurgerea a patru etape:

75. Pregătirea diagnosticului prin preluarea și prelucrarea informațiilor necesare din situațiile financiare ale firmei perioada 2019 – 2023;
76. Diagnosticul ratelor de structură ale activelor și resurselor companiei (secțiunea 1);
77. Transformarea bilanțului contabil în bilanț financiar prin reordonarea elementelor de activ în funcție de gradul de lichiditate și a elementelor de datorii și capitaluri proprii în funcție de gradul de exigibilitate, în scopul determinării și interpretării indicatorilor și ratelor de echilibru financiar pe baza bilanțului financiar (secțiunile 2 și 3);
78. Elaborarea Matricei SWOT (secțiunea 4).

1. Diagnosticul ratelor de structură

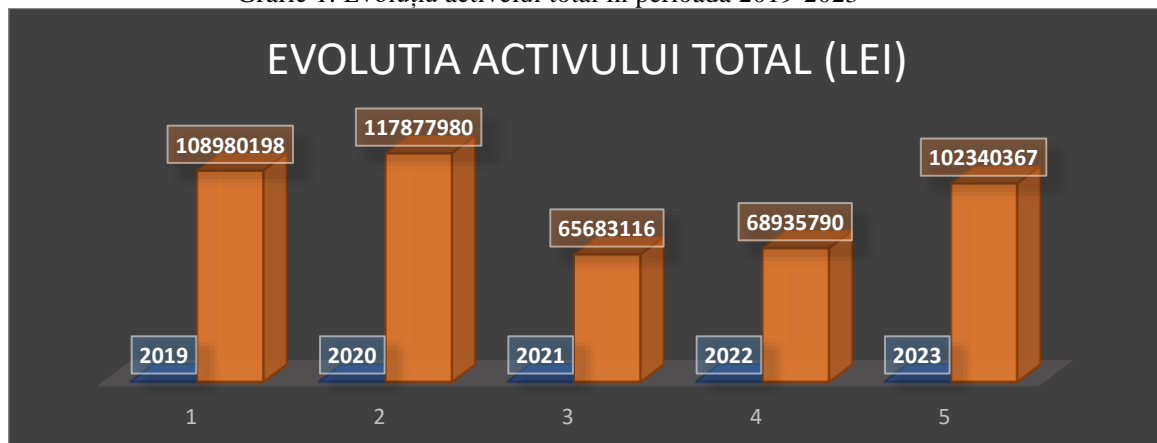
Poziția financiară a unei companii este reprezentată de relația dintre active, datorii și capitalurile proprii, iar bilanțul contabil oferă informații despre structura acesteia.

La nivelul companiei KUHN ROMANIA SRL, totalul bilanțier fluctuează de la o perioadă la alta, în special în perioada 2021-2022 vs. celelalte perioade analizate, ceea ce ne determină să identificăm care sunt modificările la nivelul structurii elementelor de activ și a celor de pasiv.

1.1. Diagnosticul ratelor de structură ale activelor

Fluctuația activului total al companiei în intervalul analizat se poate observa în Graficul 1, iar cea a ratelor de structură ale activelor în Graficul 2.

Grafic 1. Evoluția activului total în perioada 2019-2023

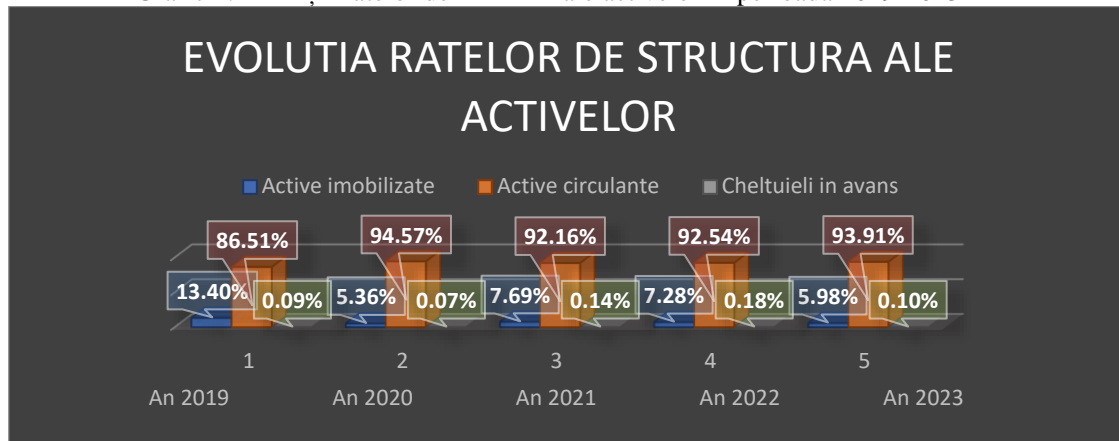
Sursă: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății Khun România în perioada 2019-2023

Conform Graficului 1, în 2020 activul companiei crește cu 8% vs. 2019 pe seama majorării activelor circulante atât ca valoare cât și ca pondere. La nivelul activelor circulante, în 2020 vs. 2019, constatăm o evoluție pozitivă a tuturor elementelor: stocuri, creanțe și active de trezorerie.

În 2021 totalul bilanțier al companiei înregistrează o scădere cu cca. 45% vs. 2020 ca urmare a diminuării următoarelor:

- activelor imobilizate, în special a imobilizărilor corporale (-20%), dar și a celor financiare (-49%) urmare a înstrăinării unor active.
- activelor circulante, în special datorită diminuării activelor de trezorerie (-53%), dar și a stocurilor (-38.5%) și creanțelor (-22%). Fiind în negocieri pentru vânzarea companiei către grupul austriac KUHN, foștii acționari s-au axat pe încasarea creanțelor și retragerea dividendelor, astfel încât să nu afecteze activitatea companiei.

Grafic 2. Evoluția ratelor de structură ale activelor în perioada 2019-2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății Khun România în perioada 2019-2023

În 2022 față de 2021 activul total se majorează cu 5% pe seama creșterii activelor circulante, respectiv a stocurilor de cca. 2,87 ori și a creanțelor de cca. 1,85 ori.

În 2023 majorarea activului total față de 2021 este de cca. 67% și se datorează:

- creșterii immobilizărilor financiare cu cca. 1,3 milioane lei ca urmare a strategiei companiei de a investi în diverse produse de economisire;
- majorării activelor circulante (stocuri, creanțe și active de trezorerie) la nivelul companiei, în corelație cu evoluția cifrei de afaceri.

Cheltuielile în avans nu prezintă modificări semnificative din punct de vedere valoric și procentual de la o perioadă la alta, ponderea acestora în total activ fiind subunitară în intervalul analizat (Grafic 2).

Rata activelor immobilizate înregistrează în intervalul analizat valori de cca. 5-13%.

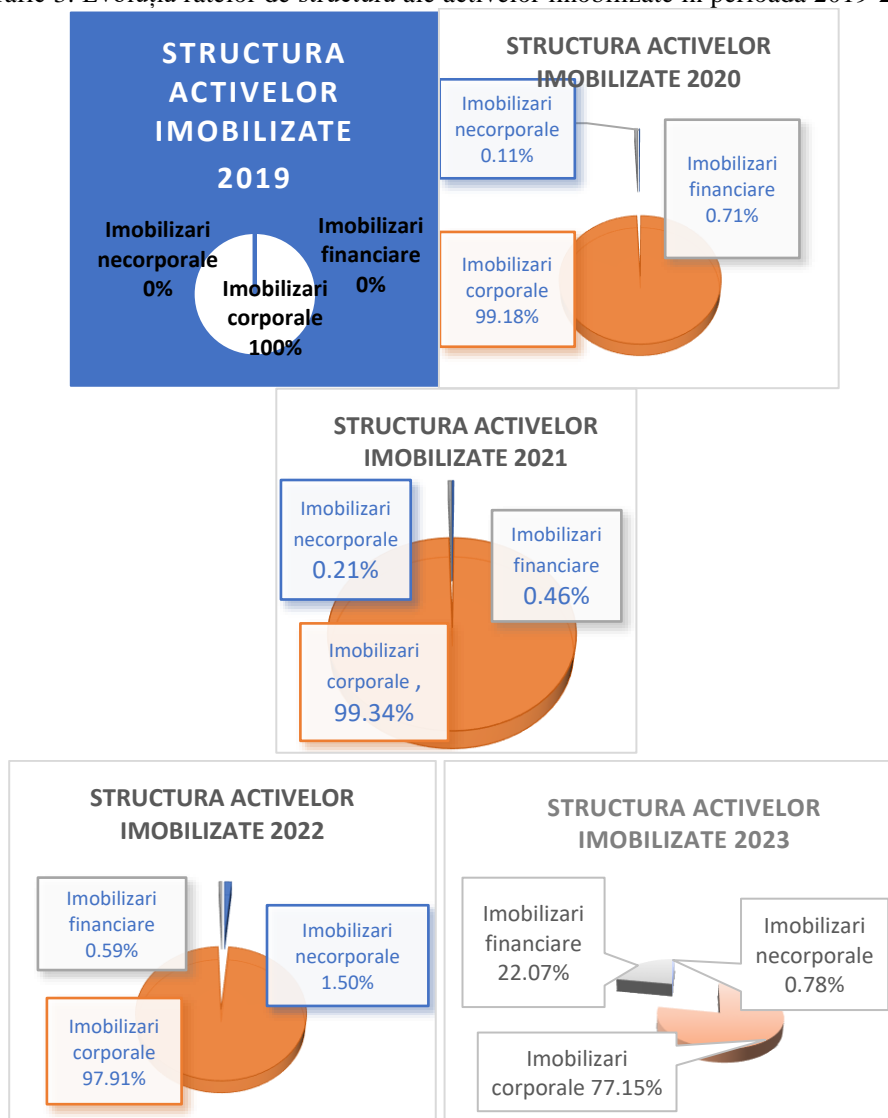
Notăm o diminuare semnificativă a acestora în 2020 (5,4%/6,2 milioane lei) vs. 2019 (13,4%/14,6 milioane lei) urmare a vânzării unui teren deținut de companie. În ceea ce privește perioada 2020-2023, ponderea activelor immobilizate a oscilat în intervalul 5,4% - 7,7% din total active, fiind influențată de evoluția activelor la nivel global, cât și de amortizarea anuală a immobilizărilor.

Așa cum se poate observa în Graficul 3, compania investește preponderent în immobilizări corporale, ponderea acestora fiind de cca. 77-100% în cadrul activelor immobilizate, în intervalul analizat.

Ponderile cumulate ale immobilizărilor financiare și necorporale sunt ne semnificative, excepție făcând anul 2023, cand ponderea activelor financiare este de 22% în total active immobilizate urmare a investiției de cca. 1.3 milioane lei în produse de economisire.

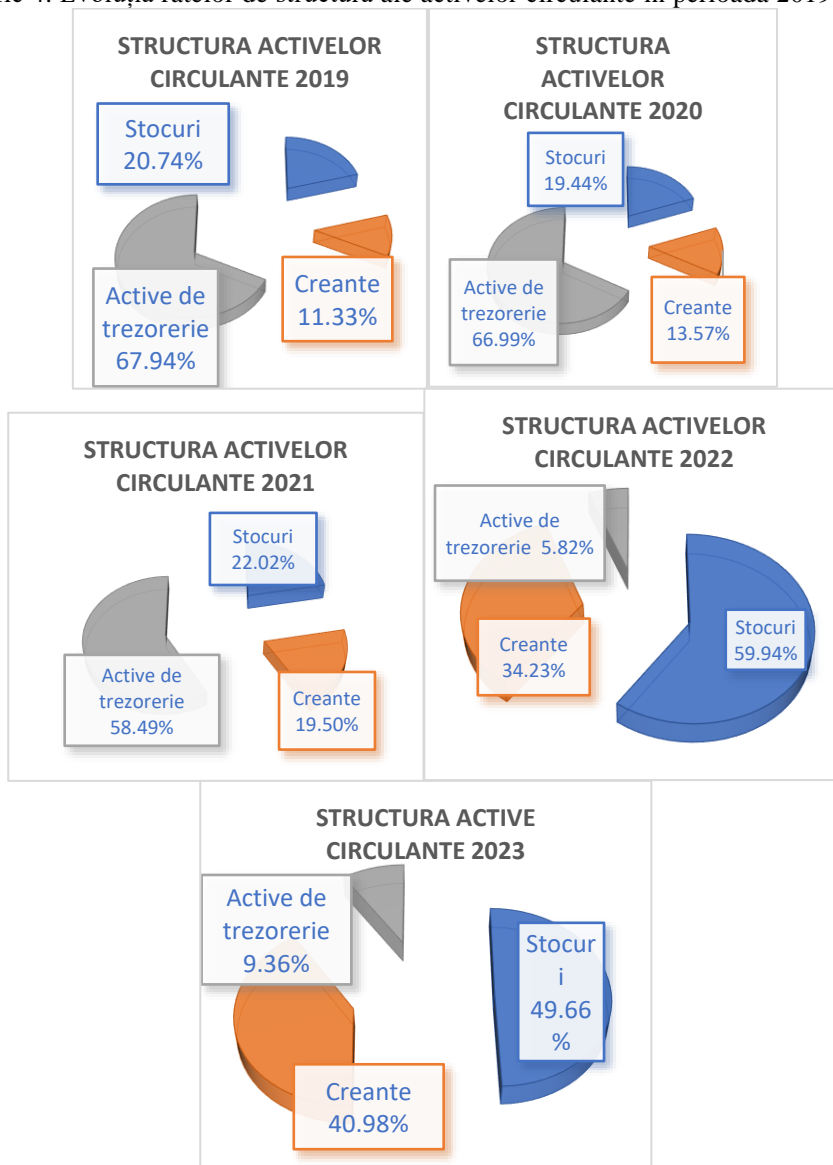
Conform Graficului 2, activele circulante înregistrează cea mai mare pondere în total activ în fiecare an analizat (cca. 86-95%).

Grafic 3. Evoluția ratelor de structură ale activelor imobilizate în perioada 2019-2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății Khun România în perioada 2019-2023

Grafic 4. Evoluția ratelor de structură ale activelor circulante în perioada 2019-2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății Khun România în perioada 2019-2023

În ceea ce privește componența activelor circulante (Graficul 4), notăm o evoluție ascendentă a ponderii stocurilor pe seama diminuării activelor circulante în 2021 (22%) vs. 2020 (19%), respectiv o majorare a ponderii acestora în 2022 până la 59% în total active circulante, datorită diversificării gamei de utilaje comercializate în urma achiziției companiei de către grupul KUHN, depășind astfel nivelul recomandat de 50%.

Creanțele înregistrează un trend ascendent de la o perioadă la alta. În 2021 ponderea creanțelor crește cu cca. 6 p.p. vs. 2020, pe seama diminuării activului circulant cu cca. 45%. În 2022 ponderea creanțelor ajunge la cca. 34% din activele circulante urmare a majorării acestora cu

cca. 85%. În 2023, valoarea creanțelor se majorează cu cca. 18 milioane lei, în linie cu evoluția cifrei de afaceri.

Rata activelor de trezorerie înregistrează un trend descendent (de la 67,94% în 2019, la 66,99% în 2020, 58,49% în 2021 și 5,82% în 2022) pe seama diminuării acestora din punct de vedere valoric de la o perioadă la alta. În 2023 observăm o evoluție ascendentă a activelor de trezorerie până la 9,36%. Notăm faptul că în intervalul analizat activele de trezorerie nu se situează în intervalul optim (3-5%).

1.2. Diagnosticul ratelor de structură ale pasivelor

În 2020 pasivul companiei se majorează cu 8% vs. 2019 pe seama creșterii capitalurilor proprii, ca urmare a menținerii în companie a rezultatului reportat.

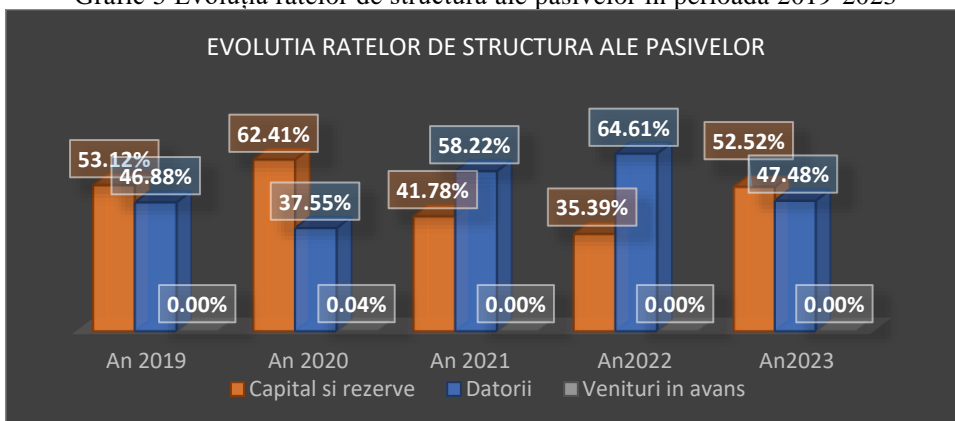
Pe partea de resurse, diminuarea acestora cu cca. 45% în 2021 vs. 2020 se datorează atât scăderii datoriilor (sunt rambursate în totalitate datoriile mai mari de un an), cât și a capitalurilor proprii (se diminuează rezultatul reportat pe seama distribuirii de dividende în valoare de cca. 50 milioane lei).

Majorarea valorii pasivului din 2022 se datorează evoluției ascendente a datoriilor mai mici de un an și a provizioanelor.

În 2023 compania aproape și-a dublat ponderea provizioanelor pentru deprecierea creanțelor în totalul bilanțier și urmare a reportării rezultatului și a înregistrării unui profit record. În intervalul analizat, gradul de capitalizare al companiei a ajuns la 52% în 2023 (52,7 milioane lei) vs. 35% în 2022 (24,4 milioane lei).

Conform Graficului 5, în cadrul surselor de finanțare ponderea cea mai importantă este deținută de capitalurile proprii în 2019, 2020 și 2023, iar în celelalte perioade aceasta este reprezentată de datorii.

Grafic 5 Evoluția ratelor de structură ale pasivelor în perioada 2019-2023

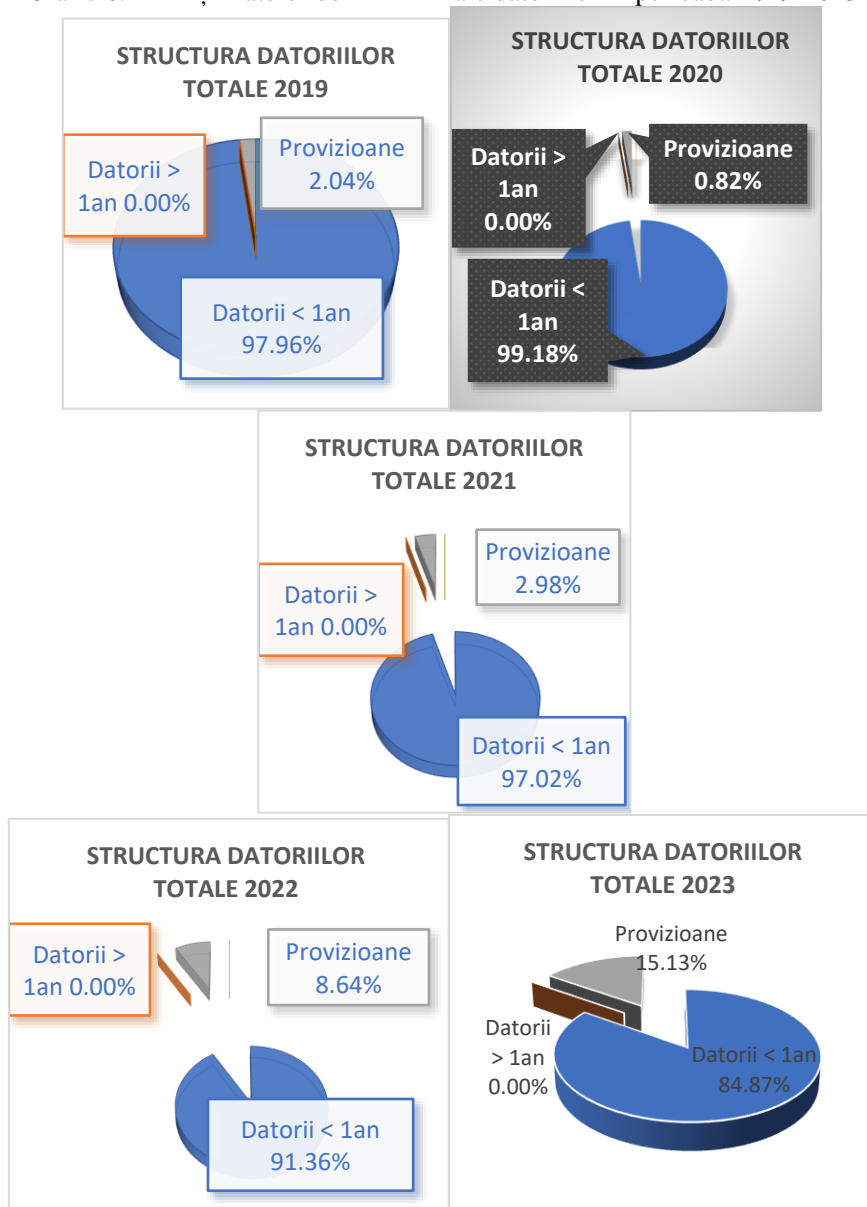

Sursă: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății Khun România în perioada 2019-2023

Veniturile în avans au o pondere subunitară în 2020, respectiv 0 în celelalte perioade analizate.

După cum se poate observa în Graficul 6, rata datoriilor depășește maximumul admis de 66,67% în intervalul analizat.

Grafic 6. Evoluția ratelor de structură ale datoriilor în perioada 2019-2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății Khun România în perioada 2019-2023

În 2020 vs. 2019 notăm o evoluție pozitivă a ponderii datoriilor, în contrapartidă cu diminuarea capitalurilor proprii ca urmare a creșterii datoriei către acționari în urma repartizării de dividende. În 2021 și 2022 compania plătește acționarilor dividendele repartizate, ceea ce conduce la o diminuare a datoriilor pe măsura stingerii datoriei către acționari.

Observăm ca în 2022 și 2023 crește ponderea provizioanelor, ca urmare a strategiei noului acționar de a proviziona soldurile aferente anumitor relații comerciale până la încasarea creanțelor.

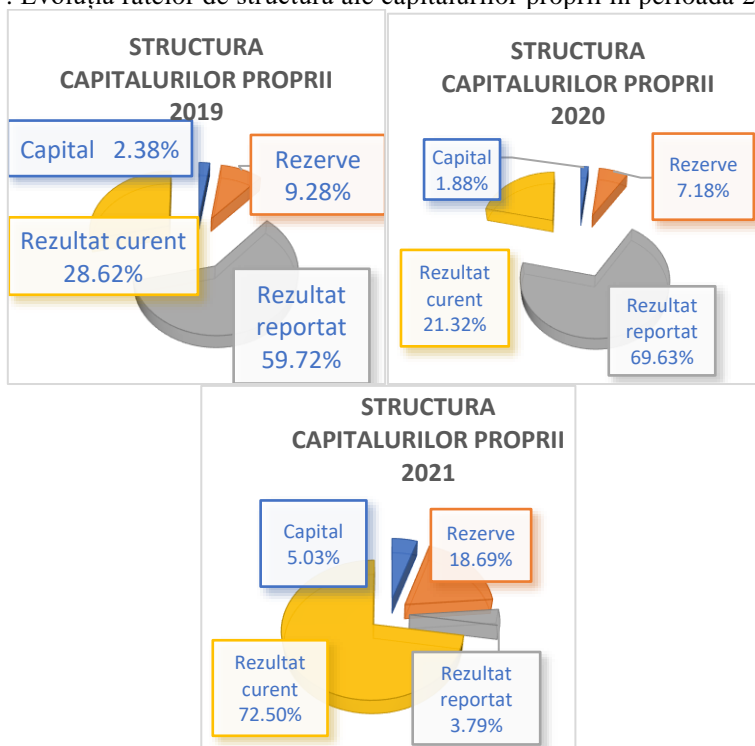
Rata capitalurilor proprii înregistrează o evoluție descrescătoare în intervalul 2020 - 2022 datorită diminuării rezultatului reportat pe fondul distribuirii de dividende precum și a diminuării rezervelor, așa cum reiese din Graficul 7. În 2023 ponderea capitalurilor proprii înregistrează o evoluție ascendentă, urmare a rezultatului curent de 29 milioane lei, maxim istoric din punct de vedere valoric.

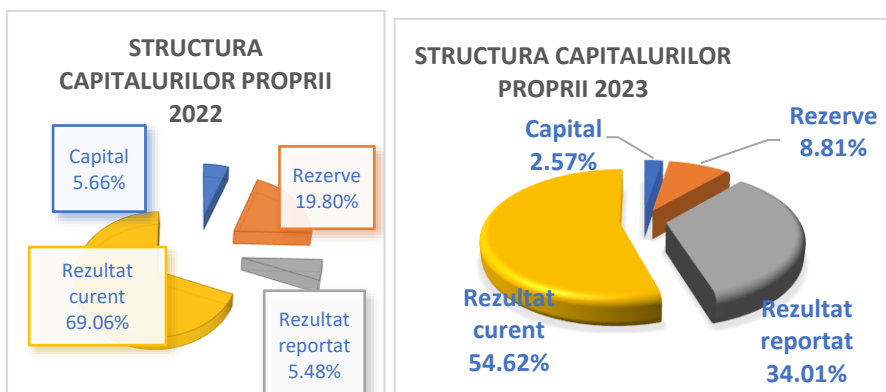
Conform graficului 7, notăm la nivelul capitalurilor proprii o fluctuație în ceea ce privește ponderea componentelor sale.

Rezervele înregistrează o evoluție ușor descrescătoare din punct de vedere valoric, dar ascendentă din punct de vedere al ponderii în total capitaluri proprii până în 2022, datorită diminuării rezervelor într-un ritm mai redus decât cel al capitalurilor proprii.

Rezultatul reportat fluctuează de la o perioadă la alta fiind influențat de nivelul de dividende distribuit.

Grafic 7. Evoluția ratelor de structură ale capitalurilor proprii în perioada 2019-2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare ale societății Khun România în perioada 2019-2023

Incepând cu 2021, rezultatul curent devine componenta majoritară în structura capitalurilor proprii, datorită evoluției pozitive a vânzărilor dar și datorită strategiei fostului acționar de a distribui dividende înainte de vânzarea companiei către grupul KUHN în 2022, fapt ce a condus la diminuarea rezultatului reportat.

2. Diagnosticul indicatorilor de echilibru financiar

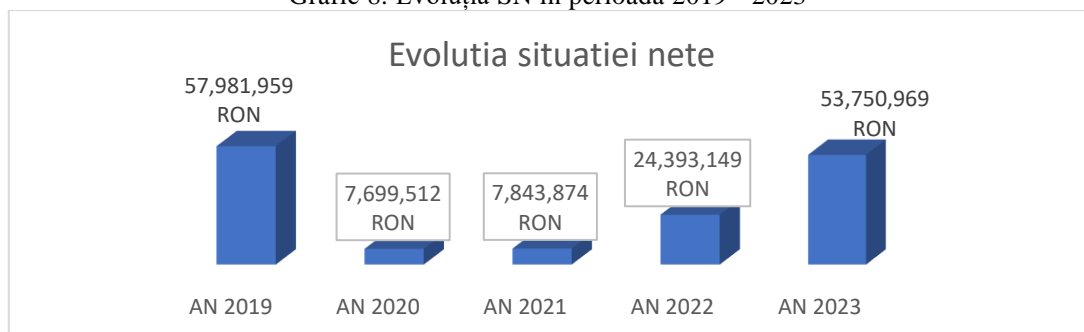
Bilanțul contabil evidențiază dacă activitatea desfășurată de firmă a fost finanțată din surse proprii sau surse externe. Spre deosebire de acesta, bilanțul financiar (Anexa 1) implică efectuarea unor corecții pe baza informațiilor de la nivelul companiei, prezentând elementele de activ în funcție de lichiditatea acestora și elementele de pasiv pe baza criteriilor de exigibilitate. Ambele evidențiază imaginea companiei la un moment dat.

Analiza poziției financiare a companiei se realizează pe baza unor indicatori determinați cu ajutorul informațiilor din bilanțul financiar: Activul net contabil/ Situația netă (SN), Fondul de rulment (FR), Necesarul de fond de rulment (NFR) și Trezoreria netă (TN).

Situația netă evidențiază valoarea activului realizat la finalul fiecărui an analizat. Conform Graficului 8, observăm că în perioada analizată aceasta este pozitivă și fluctuantă. În 2020 SN scade de cu peste 50 milioane lei față de 2019 ca urmare a distribuirii de dividende.

Începând cu anul 2021, SN înregistrează o evoluție ascendentă, reflectând o majorare a averii proprietarilor companiei de la o perioadă la alta, însă fără a mai atinge nivelul din 2019.

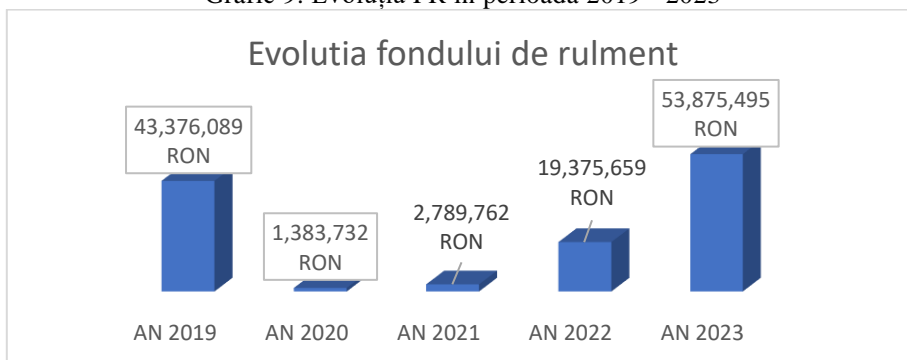
Grafic 8. Evoluția SN în perioada 2019 - 2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

Fondul de rulment (FR = PTL – ATL) reprezintă surplusul de resurse permanente rezultat din finanțarea activelor pe termen lung. De asemenea, fondul de rulment reprezintă o marjă de securitate financiară care permite companiei să facă față riscurilor pe termen scurt.

Grafic 9. Evoluția FR în perioada 2019 - 2023

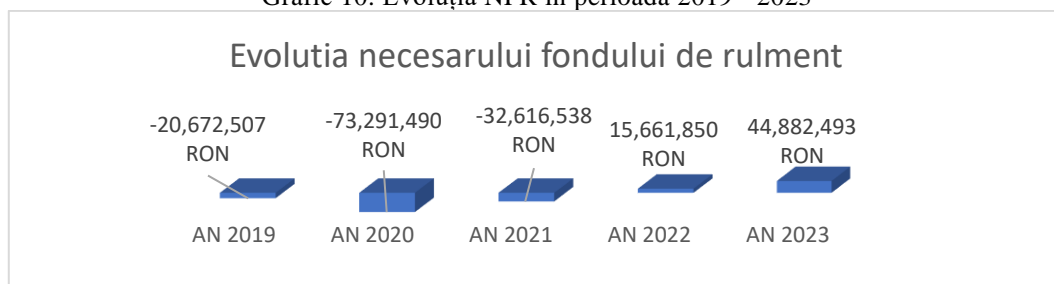

Sursă: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

Analizând Graficul 9 observăm că fondul de rulment este pozitiv pe întreaga perioadă analizată indicând faptul că firma își poate finanța activele imobilizate din resursele permanente, fiind asigurat astfel echilibrul financiar pe termen lung. Faptul că în 2022 și 2023 nu au fost distribuite dividende se reflectă în diferența masivă dintre valoarea fondului de rulment înregistrat în acești ani vs. Cei doi ani anteriori (2020 și 2021).

Necesarul de fond de rulment reprezintă partea din activele curente ce nu este finanțată din datoriile curente. (M. Grigore, 2023)

Grafic 10. Evoluția NFR în perioada 2019 - 2023

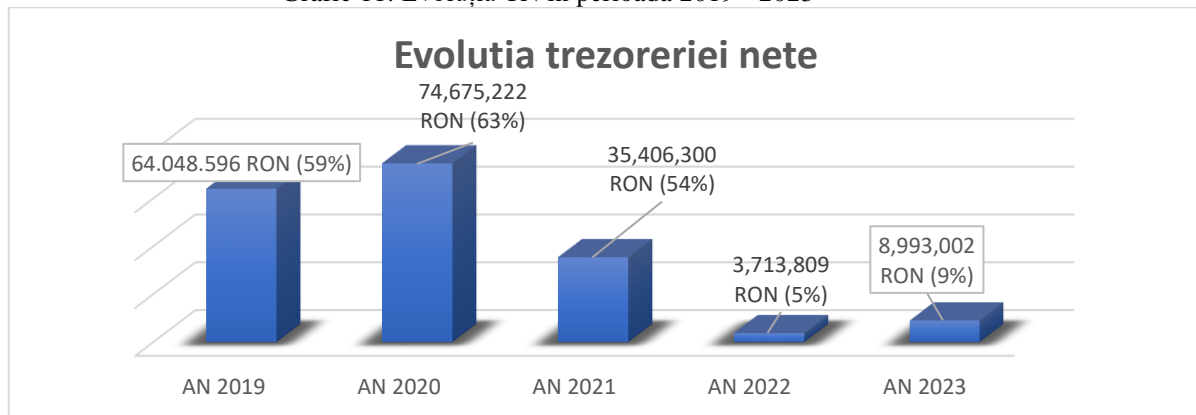

Sursă: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

Conform Graficului 10 observăm că în perioada 2019-2021 nevoia de fond de rulment este negativă, indicând un surplus de resurse temporare. În 2022 și 2023 nevoia de fond de rulment devine pozitivă urmare a strategiei companiei de a-și majora stocurile diversificând gama de utilaje și echipamente comercializate.

Trezoreria netă (TN = FR – NFR) reprezintă rezultatul întregului echilibru financiar al companiei. Observăm că TN este pozitivă în intervalul analizat, dar nu reflectă o situație optimă deoarece se situează mult peste nivelul rezonabil de 3% din total active, indicând o utilizare inadecvată a resurselor (Grafic 11.).

Grafic 11. Evoluția TN în perioada 2019 - 2023

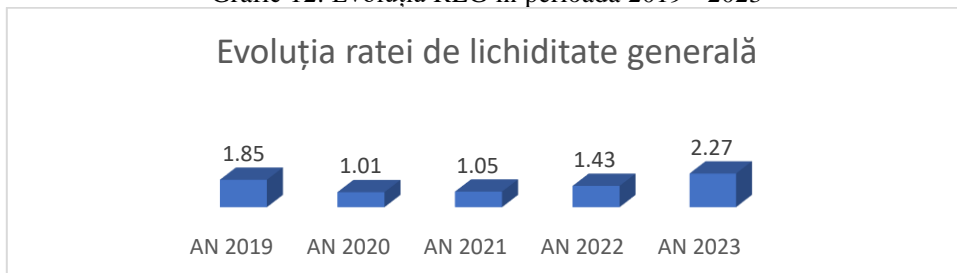
Sursă: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

3. Diagnosticul ratelor de echilibru financiar

Echilibrul financiar este asigurat, în activitatea oricărei întreprinderi, de existența unor corelații între principalii indicatori economico-financiar. În general, echilibrul financiar este realizat atunci când compania își poate onora în întregime obligațiile scadente din încasări.

a) **Rata lichidității generale (RLG = ATS/PTS)** exprimă fondul de rulment financiar în mărime relativă comparând lichiditățile potențiale (activele transformabile în lichidități pe termen scurt) cu exigibilitățile potențiale (datoriile rambursabile pe termen scurt).

Grafic 12. Evoluția RLG în perioada 2019 - 2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

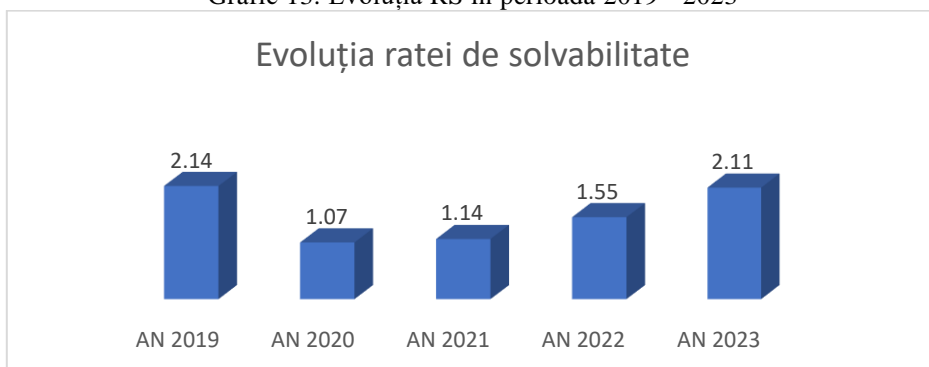
Conform graficului 12 observăm că rata lichidității generale înregistrează, în intervalul analizat, o valoare supraunitară și o evoluție ascendentă în perioada 2020-2023. Rata lichidității

generale a companiei ajunge să înregistreze valori cuprinse între 2-2,5 (interval optim) în 2023, dar trebuie avut în vedere faptul că stocurile companiei (utilaje și echipamente) nu sunt foarte lichide.

b) Rata solvabilității (RS = Activ Total /Datorii Totale) exprimă gradul în care compania face față datoriilor totale respectiv, situația netă în mărime relativă.

Conform graficului 13 observăm că în 2019 firma era solvabilă, rata de solvabilitate depășind nivelul minim de 1,5. În următorul an rata se înjumătățește, scăzând sub acest prag minim. Următorii trei ani se caracterizează printr-o evoluție ascendentă a ratei de solvabilitate, ajungând în 2022 și 2023 să depășească nivelul minim, ceea ce dovedește că întreprinderea este solvabilă, având capacitatea de a-și achita datoriile pe termen scurt, mediu și lung.

Grafic 13. Evoluția RS în perioada 2019 - 2023

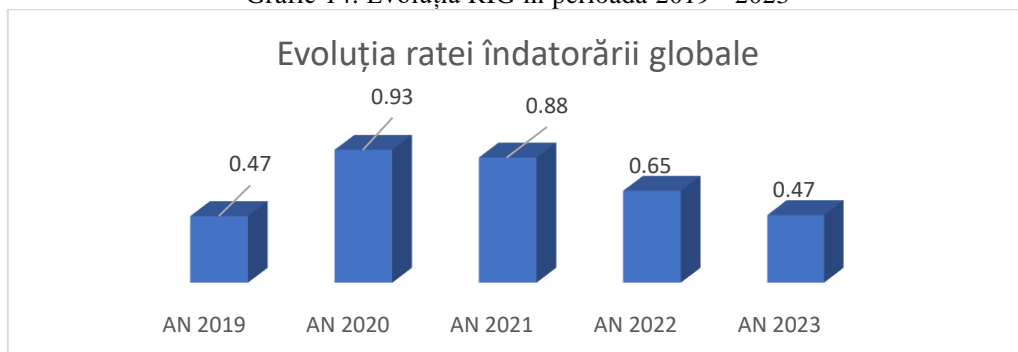
Sursă: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

Analizând cu atenție ratele de lichiditate și solvabilitate observăm că acestea înregistrează o evoluție descrescătoare în perioada pandemică, activitatea companiei fiind influențată de măsurile impuse. Observăm că începând cu anul 2021, o dată cu eliminarea măsurilor restrictive, evoluția indicatorilor a fost una pozitivă, ajungând în 2023 să înregistreze valori similare perioadei de normalitate, înainte de pandemia de Covid-19.

Rata îndatorării globale (RIG=Datorii Totale/Pasiv Total)

Conform graficului 14 observăm un nivel ridicat al ratei îndatorării globale în intervalul 2020-2022 fapt ce indică un posibil refuz din partea băncilor în situația solicitării unei finanțări bancare.

Grafic 14. Evoluția RIG în perioada 2019 - 2023

Sursă: Prelucrare autor pe baza Anexei 1

4. Concluzii și recomandări

În urma realizării diagnosticului poziției financiare a companiei KUHN ROMANIA SRL, se observă că situația financiară a companiei este una bună în intervalul analizat. Aceasta înregistrează o poziție financiară echilibrată și o lichiditate generală supraunitară. Compania prezintă un grad de capitalizare ridicat fapt, ce denotă că noul acționar menține în companie rezultatul reportat și rezultatul curent, distribuirea de dividende realizându-se astfel încât să nu fie afectată activitatea companiei.

Majorarea stocurilor și a creanțelor din perioada 2022 – 2023 vine pe seama creșterii cifrei de afaceri a firmei. În ceea ce privește activele imobilizate, acestea nu înregistrează o evoluție semnificativă în intervalul analizat, iar ponderea acestora în total activ rămâne una redusă (5,36% - 13,4%) demonstrând că firma este dinamică și se poate adapta ușor schimbărilor mediului în care activează.

Sintetic, rezultatele diagnosticului realizat se pot observa în tabelul 1:

Tabelul 1. Analiza SWOT a poziției financiare a companiei KUHN ROMANIA SRL

<p style="text-align: center;">PUNCTE TARI</p> <ul style="list-style-type: none"> - valoarea pozitivă a fondului de rulment și a trezoreriei nete în intervalul analizat, chiar și în anii afectați de pandemia de Covid-19 - valorile mai mari de 1,5 ale ratei solvabilității înregistrate de companie în anii neafectați de pandemie (2019 și 2022-2023) - încadrarea ratei lichidității generale (2,27) în intervalul optim recomandat (2; 2,5) în ultimul an analizat 	<p style="text-align: center;">PUNCTE SLABE</p> <ul style="list-style-type: none"> - valorile mari ale ratei îndatorării globale, mai ales în intervalul 2020-2021, când datoriile depășesc 2/3 din totalul resurselor firmei - ineficiență în gestionarea resurselor, reflectată de un nivel prea mare al trezoreriei nete, mai ales în perioada 2019-2021
<p style="text-align: center;">OPORTUNITĂȚI</p> <ul style="list-style-type: none"> - menținerea strategiei companiei de creștere a cifrei de afaceri prin majorarea stocurilor de mărfuri, ca urmare a diversificării acestora - menținerea rezultatului reportat în cadrul companiei în vederea asigurării finanțării activității curente din surse proprii, în detrimentul creditelor bancare 	<p style="text-align: center;">AMENINȚĂRI</p> <ul style="list-style-type: none"> - posibila reticență a băncilor de a acorda finanțări, urmare a ratei de îndatorare globale destul de ridicate

Sursă: Prelucrare autor

Restricțiile impuse în perioada pandemică au impactat activitatea companiei, acest lucru fiind reflectat în evoluția indicatorilor de lichiditate și solvabilitate. De asemenea, remarcăm îmbunătățirea treptată a indicatorilor în perioada post pandemică, pe măsura revenirii la normalitate. Compania reușește să se adapteze condițiilor pieței, în scopul atingerii obiectivelor propuse și are capacitatea de a depăși punctele slabe și amenințările.

Se recomandă o mai bună gestionare a gradului de îndatorare și o utilizare mai atentă a resurselor în vederea optimizării fluxurilor și maximizării profitabilității.

Studiul efectuat va fi continuat cu celelalte etape ale diagnosticului financiar, în scopul de a oferi managerilor companiei o imagine completă a stării de sănătate a societății KUHN ROMANIA SRL.

Referințe:

- Maria Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs, Univ. Nicolae Titulescu, 2023
- <https://www.ceccarbusinessreviews.ro> - CBR-The-financial-diagnostics-based-on-static-and-dynamic-indicators-at-the-level-of-a270 (1).pdf
- <https://www.studocu.com/ro>
- <https://www.prouniversitaria.ro/carte/diagnosticul-financiar-al-intreprinderii>
- https://cdn.economedia.ro/wp-content/uploads/2021/06/Constructii_main-e1623856482460.webp
- Situațiile financiare aferente perioadei 2019 – 2023 ale companiei KUHN ROMANIA

Anexa 1. Bilanțul financiar al societății KUHN ROMANIA în perioada 2019-2023

Activ (Nevoii)						Pasiv (Resurse)					
Denumire	2019	2020	2021	2022	2023	Denumire	2019	2020	2021	2022	2023
1.Active pe termen lung (ATL)	14.605.870	6.315.780	5.054.112	5.017.490	6.122.543	1.Pasive pe termen lung (PTL)	57.981.959	7.699.512	7.843.874	24.393.149	59.998.038
Imobilizări necorporale	0	7.042	10.426	75.071	47.739	1.Capital Propriu (CPR)	57.981.959	7.699.512	7.843.874	24.393.149	53.750.970
Imobilizări corporale	14.605.870	6.263.943	5.020.663	4.912.815	4.723.810	Capital social	1.380.000	1.380.000	1.380.000	1.380.000	1.380.000
Imobilizări financiare > 1an	0	44.795	23.023	29.604	1.350.994	Prime de capital	0	0	0	0	0
Creante pe termen > 1an	0	0	0	0	0	Rezerve	5.373.725	5.280.709	5.127.744	4.830.418	4.734.809
Cheltuieli în avans pe termen > 1an	0	0	0	0	0	Rezultat reportat	51.228.234	1.038.803	1.336.130	18.182.731	47.636.161
						1.2Datorii pe termen mediu și lung (DTL)	0	0	0	0	6.247.068
						Sume datorate instituțiilor de credit	0	0	0	0	6.247.068
2.Active pe termen scurt (ATS)	94.374.328	111.562.200	60.629.004	63.918.300	96.217.824	2.Pasive pe termen scurt (PTS)	50.998.239	110.178.468	57.839.242	44.542.641	42.342.329
2.1Active curente (ACR)	30.325.732	36.886.978	25.222.704	60.204.491	87.224.823	2.1Datorii curente (DCR)	50.998.239	110.178.468	57.839.242	44.542.641	42.342.329
Stocuri	19.550.632	21.674.353	13.326.933	38.240.145	47.727.518	Datorii față de furnizori	7.125.426	10.284.193	7.021.738	3.582.233	11.830.408
Creante pe termen < 1an	10.677.813	15.128.879	11.801.648	21.838.477	39.390.699	Avansuri încasate în contul comenzilor	1.992.253	811.072	4.830.607	1.651.974	4.337.702
Imobilizări financiare pe termen < 1an						Datorii fiscale și salariale	40.838.441	6.056.902	24.666.831	9.172.082	7.093.838
Cheltuieli în avans pe termen < 1an	97.287	83.746	94.123	125.869	106.606	Sume datorate entităților din grup	0	0	0	26.288.101	11.727.083
						Venituri în avans pe termen < 1an	0	43.554	0	0	0
						Dividende de distribuit acționarilor	0	92.082.569	19.597.026	0	0
						Provizioane pe termen < 1an	1.042.119	900.178	1.723.040	3.848.251	7.353.298
2.2.Active de trezorerie	64.048.596	74.675.222	35.406.300	3.713.809	8.993.001	2.2.Pasive de trezorerie	0	0	0	0	0
Casa și conturi la bănci	32.048.596	46.175.222	7.906.300	730.595	734.951	Datorii aferente creditelor bancare curente	0	0	0	0	0
Investiții pe termen scurt (ITS)	32.000.000	28.500.000	27.500.000	2.983.214	8.258.050	Datorii aferente creditelor de scont/factoring	0	0	0	0	0
Total Activ	108.980.198	117.877.980	65.683.116	68.935.790	102.340.367	Total Pasiv	108.980.198	117.877.980	65.683.116	68.935.790	102.340.367

ANALIZA PERFORMANTELOR FINANCIARE ALE INDUSTRIEI PETROLIERE DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA PRE ȘI POST PANDEMICĂ

Maria Theodora CRISTEA*

Abstract

Pandemia de COVID-19 și războiul din Ucraina au avut un impact profund asupra industriei petrolului, provocând fluctuații semnificative în cerere, prețuri, strategii de producție și contribuind la reconfigurarea lanțurilor de aprovizionare și accelerarea tranziției energetice. Scopul acestei lucrări este de a analiza evoluția profitabilității acestui sector pe plan național în perioada 2019-2023. Pornind de la situațiile financiare anuale ale principalilor competitori din sectorul comercializării carburanților din România pe cinci ani consecutivi și folosind metoda comparației, am analizat profitabilitatea acestor companii pe baza unor indicatori precum productivitatea muncii și ratele de rentabilitate. Studiul arată că profitabilitatea sectorului petrolului a crescut treptat în ultimii trei ani, pe măsură ce economia și-a revenit după valorile minime înregistrate în timpul pandemiei.

Keywords: *performanțe financiare, productivitatea muncii, rentabilitate financiară, rentabilitate economică, rentabilitatea comercială*

1. Introducere

Petrolul reprezintă o resursă de bază pentru industrie, transport și energie și are un rol esențial în relațiile internaționale, influențând economia globală și politicile externe. Evoluția acestui sector este influențată de factori economici, politici și tehnologici, iar în ultimii ani, pandemia de COVID-19 și războiul din Ucraina au generat perturbări majore. Fluctuațiile cererii și prețurilor, schimbările în lanțurile de aprovizionare și accelerarea tranziției energetice au modificat semnificativ dinamica pieței petroliere, inclusiv în România.

Scopul acestei lucrări este de a analiza performanțele financiare ale industriei petroliere din România în perioada 2019-2023, cu accent pe impactul crizelor recente asupra profitabilității principalilor competitori din sectorul comercializării carburanților.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: theodora.cristea17@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

Studiul realizat are la bază informațiile furnizate de situațiile financiare anuale ale societății OMV Petrom SA și ale altor actori relevanți aferente anilor 2019-2023, aplicând metoda comparației pentru a evalua evoluția indicatorilor de rentabilitate și productivitate.

Lucrarea este structurată astfel: în prima parte este analizat contextul internațional al industriei petroliere, subliniind efectele pandemiei și ale conflictului din Ucraina asupra pieței globale. În continuare, este prezentată industria petrolieră din România, cu accent pe cererea și oferta de carburanți. Secțiunea următoare detaliază diagnosticul performanțelor financiare ale principalilor competitori, utilizând indicatori precum productivitatea muncii și ratele de rentabilitate. La nivelul firmei, rentabilitatea este dată de un sistem de rate explicative de eficiență, determinate ca raport între efectele economice și financiare (de exemplu rezultatul net) și eforturile depuse pentru obținerea lor. 1698 Studiul realizat a avut la bază analiza următorilor indicatori care măsoară performanța economico-financiară a firmei:

Rata rentabilității economice ROA (Return on Assets)	$ROA = \frac{\text{Profit net}}{\text{Activ total mediu}} \times 100$
Rata rentabilității financiare ROE (Return on Equity)	$ROE = \frac{\text{Profit net}}{\text{Capital propriu mediu}} \times 100$
Rata rentabilității comerciale ROS (Return on Sales)	$ROS = \frac{\text{Cifra de afaceri}}{\text{Profit net}} \times 100$
Productivitatea muncii W (Labour productivity)	$W = \frac{\text{Profit net}}{\text{Număr mediu de salariați}} \times 100$

În final, concluziile sintetizează principalele tendințe identificate și oferă recomandări pentru creșterea performanțelor financiare ale sectorului petrolier în România.

2. Industria petrolieră pe plan internațional

Pandemia de COVID-19 a avut un impact profund asupra industriei petrolului, provocând fluctuații semnificative în cerere, prețuri și strategii de producție. Principalele efecte includ: scăderea cererii globale, prăbușirea prețurilor la petrol, reconfigurarea lanțurilor de aprovizionare și accelerarea tranziției energetice.

Scăderea cererii globale a fost cauzată de reducerea mobilității: măsurile de izolare și restricțiile de călătorie au dus la o scădere dramatică a consumului de combustibili, în special în sectorul transporturilor. Avioanele au fost consemnate la sol, iar traficul rutier a scăzut semnificativ, reducând cererea de petrol.

Și încetinirea activității industriale a diminuat cererea de energie și de produse petroliere. Multe companii din acest sector și-au încetinit activitatea sau s-au oprit complet.

În aprilie 2020, prețul pentru un baril de petrol West Texas Intermediate (WTI) a atins valori negative, un fenomen fără precedent. Aceasta s-a întâmplat din cauza stocurilor excesive și a lipsei de capacitate de stocare. Pe parcursul pandemiei, prețurile petrolului au cunoscut o volatilitate extremă, fiind influențate de cererea redusă și de incertitudinea legată de durata și severitatea pandemiei.

Depozitarea petrolului a fost un impediment creat de către pandemie. Capacitatea de stocare a devenit o problemă majoră, deoarece cererea a scăzut brusc, iar producția inițială a continuat la

1698 Grigore M. Z., Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2023

niveluri ridicate. Aceasta a dus la situații de prețuri negative și a forțat companiile să găsească soluții rapide. Restricțiile la nivel mondial au perturbat lanțurile de aprovizionare, afectând transportul petrolului și produselor petroliere la nivel global.

Pandemia a determinat o schimbare în comportamentele consumatorilor, cu o creștere a interesului pentru alternativele ecologice, cum ar fi vehiculele electrice, ceea ce ar putea avea efecte de lungă durată asupra cererii de petrol.

Războiul din Ucraina a dus la perturbări majore în lanțurile globale de aprovizionare cu petrol și gaze. Sancțiunile impuse Rusiei au afectat exporturile de combustibili, determinând o creștere semnificativă a prețurilor internaționale la țiței și gaze naturale. Această instabilitate a generat volatilitate pe piața energetică, forțând companiile petroliere să își reconfigureze sursele de aprovizionare. În plus, conflictele geopolitice au crescut riscurile pentru investițiile pe termen lung în explorarea și exploatarea resurselor petroliere.

Criza energetică a amplificat presiunea asupra industriei petroliere, determinând guvernele să implementeze măsuri de reglementare mai stricte și să accelereze tranziția către surse de energie regenerabilă. Companiile din sector au fost nevoite să își adapteze strategiile pentru a face față cererii fluctuante, costurilor în creștere și politicilor de decarbonizare. De asemenea, prețurile ridicate la combustibili au avut un impact negativ asupra consumului și economiei globale, reducând cererea de produse petroliere în anumite regiuni.

Pentru OMV Petrom, războiul din Ucraina a generat atât oportunități, cât și provocări. Pe de o parte, prețurile ridicate la petrol și gaze au condus la o creștere semnificativă a cifrei de afaceri și a profitabilității în 2022. Pe de altă parte, instabilitatea geopolitică a afectat lanțurile de aprovizionare, ceea ce a necesitat diversificarea surselor de import și optimizarea logisticii de transport.

În contextul crizei energetice, OMV Petrom a fost nevoită să își adapteze strategia de dezvoltare, investind mai mult în surse alternative de energie și eficiență operațională. Costurile ridicate ale energiei au determinat compania să își regândească structura de prețuri și să își optimizeze operațiunile pentru a menține competitivitatea. De asemenea, tranziția către energie verde a devenit o prioritate mai mare, în conformitate cu politicile europene de reducere a emisiilor de carbon.

3. Specificul industriei petroliere din România

Cererea pentru carburanți, cum ar fi benzina și motorina, provine de la proprietarii de autovehicule, fie că sunt persoane fizice sau juridice. Este important de subliniat că nu există posibilitatea de substituire între aceste două tipuri de carburanți, deoarece fiecare autovehicul necesită tipul specific de combustibil pentru care a fost proiectat. Astfel, din perspectiva vânzărilor cu amănuntul, având în vedere destinația de utilizare și lipsa posibilității de substituire din perspectiva cererii, benzina și motorina sunt produse distincte. Ele nu pot fi substituite din punct de vedere tehnic.

Din perspectivă geografică, piața comercializării cu amănuntul de carburanți are un caracter local, întrucât cererea este generată de posesorii de autovehicule care se aprovizionează, de obicei, de la stațiile de distribuție situate în proximitatea zonelor pe care aceștia le frecventează. Astfel, posibilitatea de substituire între diferitele stații de distribuție este limitată geografic.

”Parcul auto național a ajuns în 2023 la 10,3 milioane de autovehicule, printre care se numără 8,1 milioane de autoturisme, conform raportului pentru anul 2023 al Direcției Generale Permise de Conducere și Înmatriculări (DGPCI)”. Față de anul 2022, parcul auto din România a crescut în 2023 cu aproape 330.000 de vehicule, iar numărul de autoturisme s-a majorat cu puțin peste 3%.¹⁶⁹⁹

¹⁶⁹⁹ <https://www.mediafax.ro/economic/parcul-auto-national-a-depasit-8-milioane-de-autoturisme-in-2023-22259893>

Pe fondul creșterii constante a parcului auto la nivel național, cererea de carburanți se află într-o tendință ascendentă. Expansiunea numărului de vehicule aflate în circulație determină o nevoie tot mai mare de benzină și motorină, contribuind astfel la o creștere semnificativă a consumului de carburanți. Această evoluție reflectă atât dezvoltarea economică, cât și creșterea accesibilității la autovehicule, ceea ce, în mod inevitabil, amplifică cererea pentru resurse energetice necesare funcționării acestora.

În plus, această tendință sugerează că infrastructura de distribuție a carburanților trebuie să se adapteze pentru a face față unei cereri în continuă creștere, cu un impact direct asupra pieței și a strategiei companiilor din sectorul energetic. Astfel, dezvoltarea parcului auto nu doar că stimulează cererea de carburanți, dar impune și ajustări în oferta și disponibilitatea acestora pe piața națională.

În ceea ce privește oferta, mai mulți factori esențiali pentru competitivitatea pe piață, precum gama de produse, sursele acestora, calitatea, nivelul serviciilor din stații, publicitatea, promovarea și prețurile (inclusiv cele din campaniile promoționale), sunt stabiliți la nivel regional sau național, și nu la nivel local. De asemenea, sistemul de taxare a carburanților este uniform la nivel național, aplicând aceleași reglementări pentru carburanții comercializați în diferite zone ale țării. În plus, majoritatea companiilor petroliere care activează în domeniul vânzării cu amănuntul de benzină și motorină dețin rețele de stații de alimentare distribuite la nivel național, acestea concurând între ele pe piețele locale.

În contextul creșterii accentuate a prețurilor la carburanți, cauzată de factori externi, inclusiv instabilitatea pieței energetice globale cauzate de pandemie și impactul economic al războiului din Ucraina, în data de 30 iunie 2022, prin Ordonanța de Urgență nr. 106, publicată în Monitorul Oficial 657/2022, Guvernul României a aprobat o măsură temporară de compensare a prețurilor la carburanți, oferind o reducere de 50 de bani pe litru. Măsura de compensare a intrat în vigoare la 01 iulie 2022 și a încetat la 30 septembrie 2022. Potrivit unui comunicat al Executivului, pe toată perioada de aplicare a măsurii, operatorii economici care au comercializat carburanți au afișat prețul care includea această reducere de preț, iar în sistemul de gestiune și la pompă a fost înscris prețul de vânzare fără reducerea comercială. Reducerea acordată a fost evidențiată în mod distinct pe documentele fiscale aferente vânzărilor, bonuri fiscale și/sau facturi. Decizia a venit și ca răspuns la presiunile din partea cetățenilor și a industriei, care au solicitat măsuri urgente pentru a contracara efectele negative ale inflației și ale creșterii prețurilor la carburanți. Fiind o măsură temporară, efectele sale au fost resimțite pe termen scurt, iar soluții pe termen lung au fost necesare pentru a aborda problema fluctuațiilor de preț în sectorul energetic.

4. Diagnosticul performanțelor financiare ale principalilor competitori din sectorul comercializării cu amănuntul de carburanți

Pe piața comercializării cu amănuntul de carburanți (benzină și motorină) din România operează mai multe companii care fac parte din diverse grupuri petroliere, active atât la nivel național, cât și internațional. Printre acestea se numără OMV Petrom, Rompetrol, Lukoil, MOL, Gazprom și SOCAR. Liderul de piață în România este grupul OMV Petrom.

Pentru a realiza o analiză mai detaliată a concurenței din sectorul de piață al carburanților, am examinat datele financiare furnizate de companiile principale din industrie și am realizat un diagnostic al performanțelor financiare pe baza ratelor de rentabilitate ale companiei și productivității muncii în perioada 2019-2023.

4.1. Diagnosticul performanțelor financiare ale OMV Petrom

OMV Petrom este liderul pieței de petrol și gaze din România și una dintre cele mai importante companii energetice din Europa de Sud-Est. Compania operează o rețea vastă de stații de distribuție sub mărcile OMV și Petrom.

Pornind de la informațiile financiare ale societății OMV Petrom, în tabelul 1 am calculat ratele de rentabilitate ale companiei și productivitatea muncii în perioada 2019-2023.

Cifra de afaceri și profitul net au fluctuat semnificativ, atingând un vârf în 2022, urmat de o scădere în 2023. Aceste variații generează o evoluție oscilantă a ratelor de rentabilitate, așa cum se poate observa în tabelul 1.

Tabel 1. Indicatorii de performanță financiară ai OMV Petrom în perioada 2019-2023

	Indicatori	u.m.	2019	2020	2021	2022	2023
1	Cifra de afaceri	lei	19.793.585.306	14.795.525.494	23.586.087.255	55.939.915.254	33.828.196.866
2	Profit net	lei	3.563.589.092	1.381.578.837	2.688.416.594	10.287.553.182	3.944.059.894
3	Capital propriu mediu	lei	32.350.950.623	32.012.940.116	32.869.707.478	39.143.576.653	37.930.402.732
4	Activ total mediu	lei	46.260.223.016	46.858.131.207	49.304.582.649	57.327.604.382	56.672.828.828
5	Nr. mediu de salariați	-	11.814	10.949	8.271	7.372	7.228
6	ROA (2/4)	%	7,70	2,95	5,45	17,95	6,96
7	ROE (2/3)	%	11,02	4,32	8,18	26,28	10,40
8	ROS (2/1)	%	18,00	9,34	11,40	18,39	11,66
9	W (1/5)	lei/salariat	1.675.435	1.351.313	2.851.661	7.588.160	4.680.160

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale companiei OMV PETROM

Evoluția rentabilității economice (ROA) sugerează o volatilitate ridicată în industria petrolului și gazelor, afectată de factori externi precum pandemia de Covid-19 și oscilațiile prețurilor la energie. Scăderea puternică în 2020 (2,95%) față de 2019 (7,70%) reflectă impactul pandemiei asupra sectorului energetic. Redresarea în 2021 (5,45%) și creșterea explozivă în 2022 (17,95%) indică o revenire puternică a profitabilității activelor, pe fondul creșterii prețurilor la petrol și gaze. Dar scăderea din 2023 (6,96%) a semnalat o normalizare a activității și posibile presiuni din piață.

Creșterea spectaculoasă a rentabilității financiare (ROE) la 26,28% în 2022, comparativ cu 11,02% în 2019, a fost determinată de un context favorabil pieței energetice. Totuși, scăderea din 2023 la 10,40%, deși încă peste nivelurile pandemice (4,32% în 2020 și 8,18% în 2021), reflectă un mediu mai competitiv și presiuni asupra profitabilității.

Rentabilitatea vânzărilor (ROS) a fost afectată negativ în anii de criză (2020 și 2021), dar și-a revenit în 2022 semnificativ datorită creșterii profitului net într-un ritm mai accelerat decât al cifrei de afaceri. Scăderea ROS din 2023 indică costuri mai mari de operare sau o diminuare a cererii.

Creșterea productivității muncii este corelată cu o reducere a numărului de angajați și creșterea cifrei de afaceri. În 2022, productivitatea crește foarte mult, sugerând o utilizare mai eficientă a resurselor, dar scăderea din 2023 indică o revenire la un nivel sustenabil.

4.2. Diagnosticul performanțelor financiare ale Rompetrol

Rompertrol este una dintre cele mai importante companii petroliere din România, operând în principal rafinării și stații de distribuție. Grupul este parte a KMG International și are o prezență semnificativă în Europa de Sud-Est.

Observăm în tabelul 2 că în perioada 2019-2023 Rompetrol a avut o cifră de afaceri și un profit net variabile, cu valori maxime în 2022.

În perioada pre pandemie și pandemică ROA nu a oscilat foarte mult, variind cu mai puțin de 1 p.p., între 3,79% (în 2021) și 4,75% (în 2020). Creșterea ROA în 2022 la 9,09%, indică o utilizare mai eficientă a resurselor, iar scăderea din 2023 (6,75%) sugerează că această rentabilitate ridicată nu a fost sustenabilă pe termen lung.

Tabel 2. Indicatorii de performanță financiară ai Rompetrol în perioada 2019-2023

	Indicatori	u.m.	2019	2020	2021	2022	2023
1	Cifra de afaceri	lei	11.824.192.217	9.274.596.686	12.244.138.410	16.572.205.378	14.431.450.288
2	Profit net	lei	93.918.747	99.107.575	92.623.164	190.013.893	186.903.865
3	Capital propriu mediu	lei	741.072.381	840.179.958	932.803.122	1.122.817.015	1.544.422.611
4	Activ total mediu	lei	2.099.510.920	2.087.526.755	2.446.139.629	2.090.549.206	2.767.187.739
5	Nr. mediu de salariați	-	450	463	453	438	438
6	ROA (2/4)	%	4,47	4,75	3,79	9,09	6,75
7	ROE (2/3)	%	12,67	11,80	9,93	16,92	12,10
8	ROS (2/1)	%	0,79	1,07	0,76	1,15	1,30
9	W (1/5)	lei/salariaț	26.275.982,70	20.031.526,32	27.029.003,11	37.836.085,34	32.948.516,64

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale companiei ROMPETROL

Creșterea ROE în 2022 la 16,92% a fost datorată creșterii profitului net într-un ritm mai accelerat decât al capitalurilor proprii, iar nivelul mai redus al ROE din 2023 se datorează diminuării profitului net în condițiile majorării fondurilor proprii.

Numărul de angajați ai companiei nu a variat foarte mult, remarcându-se totuși o tendință de reducere a acestuia în perioada 2020 – 2023, de la 463 la 438 de salariați.

Exceptând primul an de pandemie, productivitatea muncii a fost în creștere până în 2022, dar a scăzut ușor în 2023, reflectând scăderea cifrei de afaceri în condițiile menținerii numărului de salariați la nivelul anului 2022.

4.3. Diagnosticul performanțelor financiare ale Lukoil

Lukoil este unul dintre cei mai mari furnizori de petrol și gaze din lume, având o prezență semnificativă în România prin rafinăria de la Ploiești și rețeaua sa de distribuție.

Tabel 3. Indicatorii de performanță financiară ai Lukoil în perioada 2019-2023

	Indicatori	u.m.	2019	2020	2021	2022	2023
1	Cifra de afaceri	lei	7.610.160.705	5.981.460.015	7.921.919.149	13.358.908.234	11.106.899.986
2	Profit net	lei	119.249.302	149.693.449	160.362.785	235.083.572	353.691.899
3	Capital propriu mediu	lei	865.717.232	1.015.410.681	1.263.925.518	1.348.369.759	1.892.645.806
4	Activ total mediu	lei	1.354.527.849	1.479.645.633	1.883.032.268	2.098.644.073	2.632.726.308
5	Nr. mediu de salariați	-	2.195	1.608	1.321	896	356
6	ROA (2/4)	%	8,80	10,12	8,52	11,20	13,43
7	ROE (2/3)	%	13,77	14,74	12,69	17,43	18,69
8	ROS (2/1)	%	1,57	2,50	2,02	1,76	3,18
9	W (1/5)	lei/salariat	3.467.043,60	3.719.813,44	5.996.910,79	14.909.495,80	31.199.157,26

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale companiei LUKOIL

Din fluctuațiile cifrei de afaceri observate în tabelul 3, putem afirma că Lukoil a reușit să se redreseze rapid după pandemia din 2020 și să beneficieze de condițiile favorabile din 2022.

Creșterea ROA în ultimii doi analizați peste valorile din perioada 2019-2021 sugerează că societatea Lukoil a devenit mai eficientă în utilizarea activelor, ceea ce reprezintă un semnal pozitiv pentru investitori. ROE înregistrează nivelul maxim al perioadei (18,69%) în 2023, semnalând o profitabilitate ridicată a capitalului propriu, dovedind o strategie solidă de investiții și management financiar. Creșterea ROS în 2023 indică o mai bună gestionare a costurilor și a marjelor de profit.

Lukoil și-a dublat productivitatea muncii în 2023 față de 2022, ca urmare a faptului că numărul de angajați s-a redus drastic, în timp ce profitul net a crescut continuu.

4.4. Diagnosticul performanțelor financiare ale MOL

MOL este un grup energetic internațional cu sediul în Ungaria, având o prezență semnificativă în România prin rețeaua sa de distribuție și activitățile de rafinare.

Din tabelul 4 reiese că MOL a reușit să își recupereze veniturile după criza din 2020, iar în 2022 a beneficiat de creșterea prețurilor la energie. În 2023, cifra de afaceri s-a diminuat ușor, sugerând o ajustare a pieței.

Tabel 4. Indicatorii de performanță financiară ai MOL în perioada 2019-2023

	Indicatori	u.m.	2019	2020	2021	2022	2023
1	Cifra de afaceri	lei	7.070.471.918	5.548.089.740	7.913.297.219	9.295.076.994	9.163.530.997
2	Profit net	lei	277.228.451	280.728.354	349.835.542	161.967.221	243.306.299
3	Capital propriu mediu	lei	847.159.475	850.659.378	919.766.566	1.001.733.787	1.277.050.019
4	Activ total mediu	lei	1.303.971.411	1.505.487.657	1.382.922.753	1.579.220.041	1.896.158.001
5	Nr. mediu de salariați	-	245	242	258	258	259
6	ROA (2/4)	%	21,26	18,65	25,30	10,26	12,83
7	ROE (2/3)	%	32,72	33,00	38,04	16,17	19,05
8	ROS (2/1)	%	3,92	5,06	4,42	1,74	2,66
9	W (1/5)	lei/salariaț	28.859.069,05	22.925.990,66	30.671.694,65	36.027.430,21	35.380.428,56

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale companiei MOL

Evoluția ROA indică o eficiență variabilă, afectată de condițiile pieței, cu o valoare maximă de 25,30% înregistrată în 2021. Remarcăm o scădere bruscă a rentabilității economice la 16,17% în 2022 și o creștere de doar 2,57 p.p. în 2023 față de anul precedent.

După trei ani consecutivi cu o rentabilitate financiară ridicată și crescătoare, ROE a scăzut puternic în 2022 de la 38,04% la 16,17%, reușind doar o ușoară creștere în 2023, la 19,05%.

În ciuda faptului că cifra de afaceri a crescut în 2022 față de 2021, profitul net a scăzut la mai puțin de jumătate, ceea ce a determinat o reducere a ROS de la 4,42% în 2021 la 1,74% în 2022, ceea ce înseamnă o creștere semnificativă a costurilor. Creșterea ROS din 2023 indică o îmbunătățire a profitabilității firmei (profitul net crește, deși cifra de afaceri scade), dar valoarea ROS de 2,66% rămâne sub nivelul din perioada 2019-2021.

Chiar dacă marjele de profit s-au redus în ultimii doi ani de analiză față de primii trei ani, remarcăm totuși un nivel superior al acestora față de companiile concurente.

MOL a menținut un număr relativ constant de angajați (între 245 și 259), dar productivitatea muncii a oscilat ca urmare a variabilității cifrei de afaceri, valoarea maximă fiind obținută în 2022. Ușoara scădere a productivității muncii din 2023 nu este îngrijorătoare, deoarece nivelul rămâne superior anilor anteriori.

4.5. Analiza comparativă a performanțelor financiare ale principalilor competitori din sectorul comercializării cu amănuntul de carburanți

OMV Petrom domină clar piața, cu o cifră de afaceri de peste 33,8 miliarde lei, care este semnificativ mai mare comparativ cu a celorlalți competitori. Rompetrol ocupă a doua poziție, cu o cifră de afaceri de 14,4 miliarde lei, sub jumătate din cea a OMV Petrom, ceea ce indică o prezență

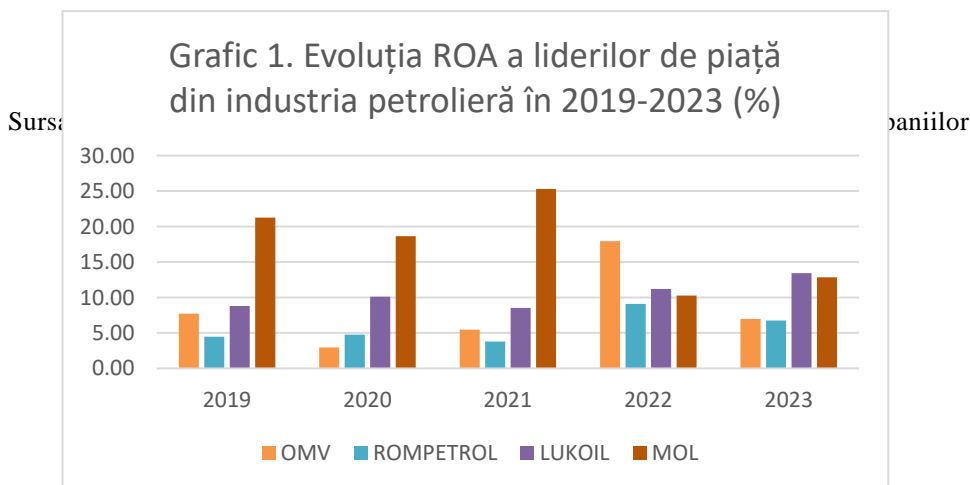
semnificativă, dar inferioară în comparație cu liderul pieței. Lukoil și MOL urmează cu cifre de afaceri de 11,1 miliarde lei și respectiv 9,2 miliarde lei. Aceste valori arată că ambele companii au o prezență notabilă, însă la un nivel mai mic față de primii doi jucători.

OMV Petrom înregistrează, de asemenea, cel mai mare profit net, de aproape 3,9 miliarde lei, ceea ce reflectă eficiența operațională. Lukoil și MOL au profituri nete mai modeste, dar considerabile, de 353,6 milioane lei și 243,3 milioane lei respectiv. Rompetrol are un profit net mult mai mic, de 186,9 milioane lei.

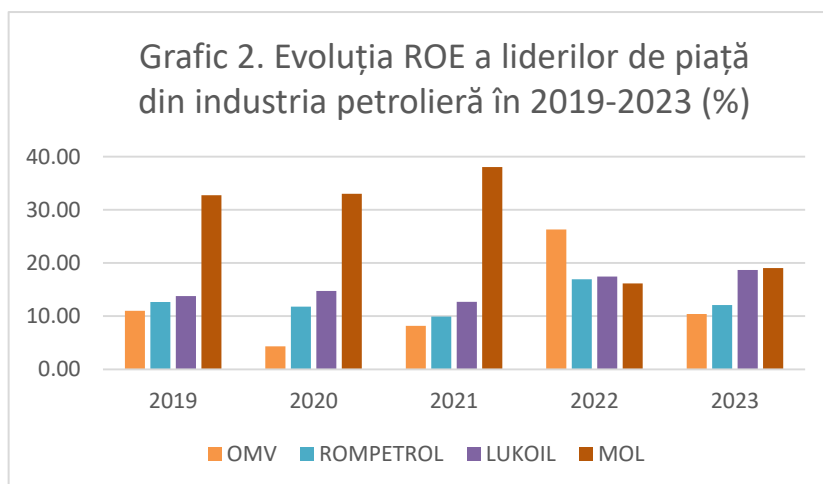
OMV Petrom are, de departe, cel mai mare număr de angajați, cu 7.228 de persoane, ceea ce reflectă dimensiunea operațiunilor sale.

În continuare, sunt prezentate patru grafice care ilustrează evoluția principalelor rate de rentabilitate (ROA, ROE, ROS) și a productivității muncii pentru cei patru mari competitori ai industriei petroliere: OMV Petrom, Rompetrol, Lukoil și MOL. Aceste grafice permit o analiză comparativă detaliată a performanței financiare și operaționale a fiecărei companii, evidențiind tendințele din ultimii ani, punctele lor forte, precum și eventualele vulnerabilități.

Graficul 1. oferă o comparație între principalii competitori din sectorul carburanților din România în ceea ce privește rentabilitatea economică (ROA). În perioada 2019-2021 MOL înregistrează valori ale ROA mult mai mari decât ale competitorilor săi, cea mai mare rentabilitate economică în primii 3 ani, iar în 2023 Lukoil ocupă primul loc cu 13,43%, demonstrând o utilizare mai eficientă a activelor lor, ceea ce sugerează un management mai eficient al resurselor în comparație cu OMV Petrom și Rompetrol. Rompetrol are cea mai mică valoare, de 6,75%.

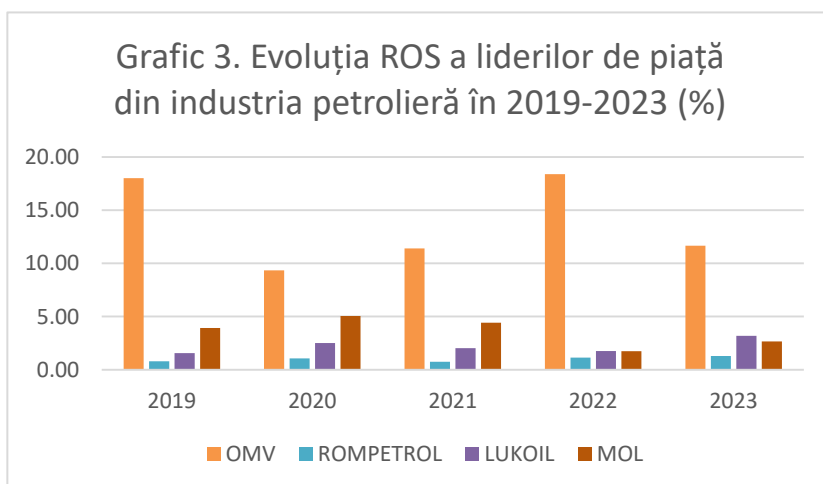
Deși OMV Petrom are cele mai mari venituri și profit, raportat la active, Lukoil și MOL sunt mai eficiente, având ratele de rentabilitate economică (ROA) mult mai mari comparativ cu celelalte două firme concurente. MOL și Lukoil au strategii mai eficiente de utilizare a capitalului, ceea ce le face mai atractive pentru investitori comparativ cu OMV Petrom și Rompetrol.

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale companiilor

Așa cum se poate observa în graficul 2, MOL se evidențiază din nou cu o rentabilitate financiară mult mai mare decât cele ale companiilor concurente în primii 3 ani analizați, confirmând o bună gestionare a capitalului propriu. Deși în 2022 pierde prima poziție în favoarea OMV, revine pe primul loc în 2023 cu o valoare a ROE de 19,05%, foarte aproape de cea a companiei Lukoil, aflată pe locul doi cu o valoare a ROE de 18,69%. OMV Petrom și Rompetrol au valori ale ROE semnificativ mai scăzute, de 10,4% și 12,1%, ceea ce indică o utilizare mai puțin eficientă a capitalului propriu.

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale companiilor

Calitatea managementului unei întreprinderi se reflectă în modul în care produsele sale sunt apreciate pe piață, aspect evidențiat de cifra de afaceri și de rata rentabilității comerciale. Conform graficului 3., în perioada 2019-2023 OMV Petrom este mult mai eficientă decât concurenții săi în generarea de profit din vânzări, având cea mai mare rentabilitate comercială. Rompetrol are rentabilitatea cea mai slabă a vânzărilor de pe piață, urmată de Lukoil și mai apoi de MOL.

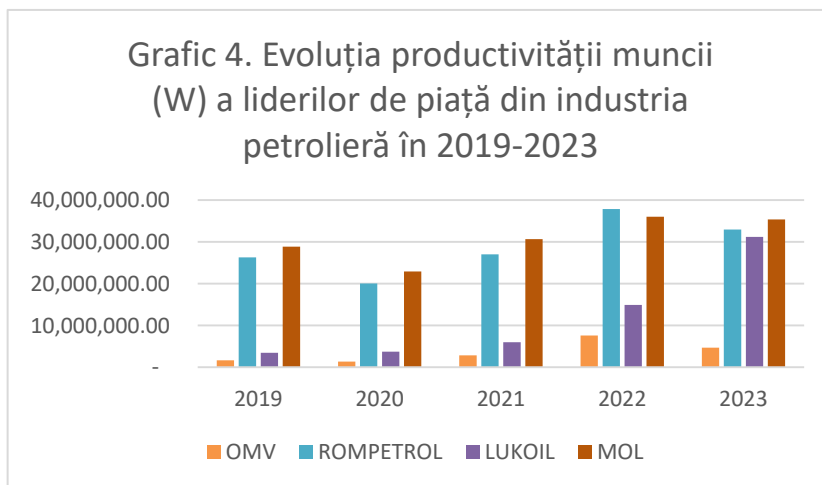
În anul 2023 Lukoil și MOL au rentabilități comerciale mai scăzute, de 3,18% și respectiv 2,66%, ceea ce sugerează că, deși sunt eficiente din punct de vedere financiar și economic, nu au aceleași performanțe comerciale ca OMV Petrom. Compania OMV Petrom este mult mai eficientă în generarea de profit din vânzări, ceea ce îi oferă un avantaj semnificativ. Rompetrol are cea mai mică rentabilitate comercială, de doar 1,30%, ceea ce indică marje mai mici în activitățile sale comerciale determinate de presiuni competitive mai mari.

Un indicator crucial al eficienței operaționale este productivitatea muncii măsurată în cifra de afaceri generată per angajat. În perioada 2019-2023, conform graficului 4., cele mai mari valori ale acestui indicator le au MOL și Rompetrol, aceste companii reușind să genereze venituri ridicate cu un număr redus de angajați. În 2023 Lukoil reușește să își dubleze productivitatea muncii, ajungând la 31,19 mil. lei/salariat și apropiindu-se astfel de Rompetrol (32,95 mil. lei/salariat) și de MOL (35,38 mil. lei/salariat). OMV Petrom are o productivitate mult mai mică (4,68 mil. lei/salariat în 2023), în scădere față de anul precedent.

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale companiilor

5. Concluzii

Din punct de vedere al rentabilității financiare și economice, MOL și Lukoil se evidențiază ca fiind cele mai performante companii din sectorul petrolier din România. Analizând

productivitatea muncii, se constată că MOL și Rompetrol prezintă cele mai ridicate valori, indicând o gestionare eficientă a resurselor umane. În schimb, OMV Petrom deține cea mai mare cotă de piață, are cele mai mari profituri nete anuale și cele mai mari rate ale rentabilității comerciale, reflectând o eficiență operațională și comercială superioară.

În plus, OMV Petrom și Rompetrol au demonstrat o capacitate mai mare de adaptare la fluctuațiile pieței generate de pandemia de Covid-19, revenindu-și rapid după prăbușirea prețurilor și cererii la carburanți în 2020. Lukoil și MOL au fost mai afectate inițial, dar au recuperat ulterior prin optimizări structurale și reducerea costurilor operaționale.

Pornind de la rezultatele studiului efectuat, recomandările principale pentru creșterea performanțelor financiare ale sectorului petrolier în România ar fi:

- Companiile trebuie să-și consolideze strategiile de tranziție energetică și să accelereze investițiile în surse regenerabile, în contextul noilor politici europene.
- Este esențială diversificarea lanțurilor de aprovizionare pentru a reduce riscurile geopolitice și economice.
- Investițiile în digitalizare și eficiență energetică trebuie prioritizate pentru a îmbunătăți competitivitatea pe termen lung.

Notă: Articolul reprezintă parte din lucrarea de disertație ”Diagnosticul financiar al unei societăți din domeniul industriei extracției petrolului brut și procesarea acestuia”, pentru finalizarea studiilor de master Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă - Universitatea ”Nicolae Titulescu” București, sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore

Referințe bibliografice

- V. Dragotă, L. Obreja Brașoveanu, M. Dragotă, *Management financiar. Ediția a doua. Volumul I - Diagnosticul financiar al companiei*, Ed. Economică, București, 2012, p. 40-60.
- M. Grigore, *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, București, 2023
- OUG nr. 106 din 30 iunie 2022 pentru susținerea acordării de reduceri ale prețurilor la benzină și motorină, publicată în MONITORUL OFICIAL nr. 657 din 30 iunie 2022
- www.risco.ro
- <https://www.mediafax.ro/economic/parcul-auto-national-a-depasit-8-milioane-de-autoturisme-in-2023-22259893>

DIAGNOSTICUL POZIȚIEI FINANCIARE PENTRU O SOCIETATE DIN DOMENIUL MEDICAL

Clara Teodora ERIMIA*

Abstract

În contextul economic actual, diagnosticul financiar este instrument extrem de util ce oferă o imagine clară, fidelă și completă a patrimoniului, poziției financiare și rezultatelor entităților economice pentru cei interesați, asigurând transparența informațiilor contabile. Scopul acestei lucrări este de a analiza poziția financiară a unei societăți din domeniul medical pe șase ani consecutivi (2018-2023), ce acoperă . Pornind de la situațiile financiare anuale ale societății și folosind metoda empirică, am analizat poziția financiară a acesteia pe baza următorilor indicatori: ratele de structură ale activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, fondul de rulment, nevoia de fond de rulment, trezoreria netă, rata lichidității și rata solvabilității. Studiul arată că societatea are o poziție financiară favorabilă, deoarece activele, datoriile și capitalurile proprii au înregistrat o tendință ascendentă, iar trezoreria netă este pozitivă și crescătoare în perioada analizată. Concluziile diagnosticului efectuat permit managerilor elaborarea strategiilor de îmbunătățire a echilibrului financiar al firmei.

Keywords: *poziție financiară, fond de rulment, nevoie de fond de rulment, trezorerie netă, rata lichidității, rata solvabilității.*

1. Introducere

Diagnosticul general al societății „este un instrument al managementului, prin care se apreciază „starea de sănătate” a societății în corelație cu evoluția mediului în care aceasta funcționează”¹⁷⁰⁰. Necesitatea diagnosticului financiar este datorată nevoii de cunoaștere a valorii de piață a activelor care formează obiectul tranzacțiilor comerciale.

O componentă importantă a diagnosticului financiar este diagnosticul poziției financiare, care „urmărește să pună în evidență modalitățile de realizare a echilibrului financiar pe termen lung și pe termen scurt (obiectiv al analizei pe baza bilanțului)”.¹⁷⁰¹

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: claraerimia@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

¹⁷⁰⁰ Grigore M. Z., *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, 2023
¹⁷⁰¹ Georgescu, M.A., *Diagnosticul financiar al întreprinderii*, Editura Pro Universitaria, București, 2012, p.5

Scopul acestei lucrări este de a exemplifica modul în care se realizează diagnosticul poziției financiare și de a oferi o imagine cuprinzătoare asupra situației curente și perspectivei viitoare ale companiei analizate.

Societatea care face obiectul studiului de caz este MedLife SA, compania cu cea mai extinsă rețea de clinici, una din marile rețele de laboratoare medicale, spitale generale și specializate și cu cea mai mare bază de clienți pentru Pachete de Prevenție în Sănătate din România.

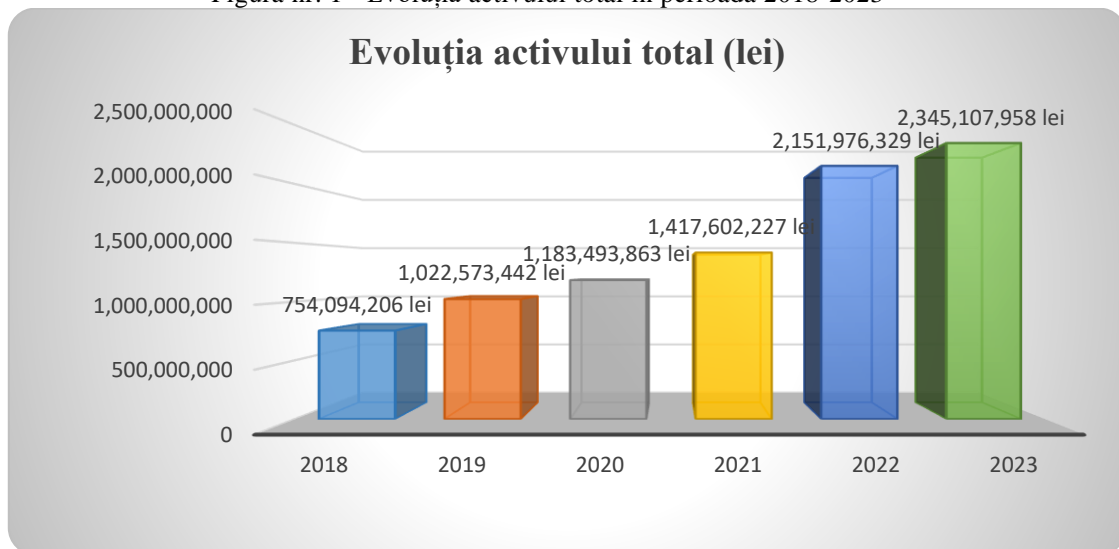
Structura acestei lucrări este tripartită și cuprinde diagnosticul structurii poziției financiare, diagnosticul poziției financiare pe baza indicatorilor de echilibru financiar și diagnosticul poziției financiare pe baza ratelor de echilibru financiar.

Studiul realizat are la bază informațiile furnizate de situațiile financiare anuale ale societății MedLife SA aferente anilor 2018-2023.

2. Diagnosticul structurii poziției financiare

Poziția financiară a unei societăți este reprezentată de relația dintre activele, datoriile și capitalurile proprii ale societății. Analizând bilanțul contabil al societății MedLife S.A (*Anexa nr. I*) remarcăm o creștere considerabilă a activelor, datoriilor totale și a capitalurilor proprii, ceea ce evidențiază faptul că societatea MedLife S.A. se află într-o continuă dezvoltare, prin creșterea investițiilor în active, acumularea mai multor resurse, ceea ce duce la o bază financiară mai solidă. Evoluțiile activelor, datoriilor și capitalurilor sunt exprimate în figurile 1-3.

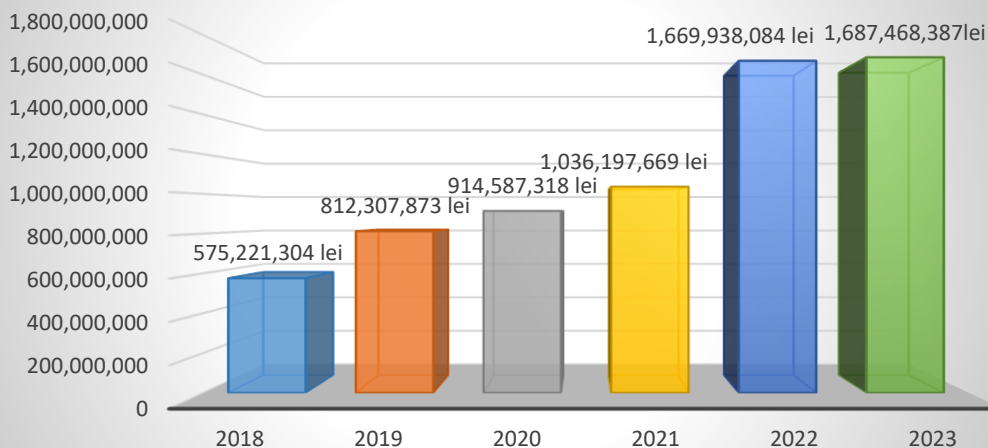
Figura nr. 1 - Evoluția activului total în perioada 2018-2023

Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1

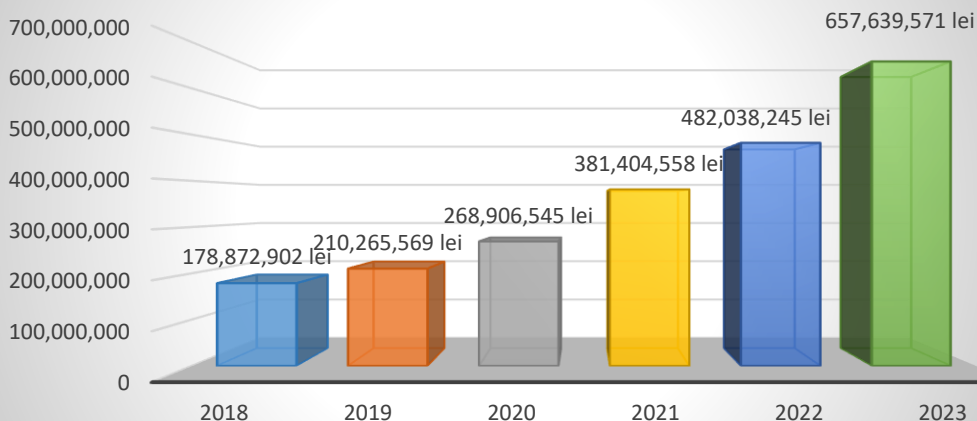
Figura nr. 2 - Evoluția datoriilor totale în perioada 2018-2023

Evoluția datoriilor totale (lei)

Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1
Figura nr. 3 - Evoluția capitalului propriu în perioada 2018-2023

Evoluția capitalului propriu (lei)

Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1

”Diagnosticul structurii poziției financiare presupune realizarea unei analize pe verticală a poziției financiare și se bazează pe calculul unor rate de structură care evidențiază caracteristici financiare ale firmei precum: lichiditatea, autonomia financiară, calitatea echilibrului financiar pe termen scurt sau lung etc.”1702

Valorile ratelor de structură aferente fiecărei categorii de activ, datorie și capital propriu se determină prin aplicarea unor formule specifice. Pentru ratele de structură ale activului companiei MedLife SA, aceste formule sunt prezentate în tabelul nr. 1

Tabel nr. 1: Ratele de structură ale activelor companiei MedLife SA

An Rată	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rata activelor imobilizate: $R_{AI} = \frac{AI}{A} \times 100$	78,26%	79,37%	76,42%	72,99%	78,37%	78,10%
Rata activelor circulante: $R_{AC} = \frac{AC}{A} \times 100$	20,92%	19,93%	22,98%	26,44%	21,08%	21,40%
Rata cheltuielilor în avans: $R_{Cav} = \frac{Cav}{A} \times 100$	0,82%	0,71%	0,60%	0,57%	0,55%	0,50%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Analizând rezultatele din Tabelul nr. 1, constatăm că la firma MedLife SA activele imobilizate reprezintă peste $\frac{3}{4}$ din activul total în perioada 2018-2023, cu excepția anului 2022 când ponderea acestora este de 72,99%. După mici oscilații de câteva p.p., în anii 2022 și 2023, rata activelor imobilizate revine la valoarea de 78% din primul an de analiză.

În ceea ce privește activele circulante în anul 2019, față de anul 2018, se evidențiază o scădere a ratei, redresându-se ulterior, în anii 2020 și 2021. În perioada imediat următoare, rata activelor circulante scade în anul 2022, înregistrându-se un procent de 21,08%, iar în anul 2023, au survenit modificări, deoarece activele circulante au crescut cu 10,64% față de anul 2022.

În ceea ce privește ratele cheltuielilor în avans, acestea au avut valori subunitare și descrescătoare pe întreaga perioadă de analiză, ajungând de la 0,82% în 2018 la 0,50% în 2023.

Remarcăm că atât ratele activelor imobilizate, cât și cele ale activelor circulante au fost influențate de componente acestora.

Astfel, în cadrul activelor imobilizate (Tabel nr. 2), imobilizările corporale dețin cea mai mare pondere și au un trend descendent în perioada analizată, rata acestora scăzând de la 77,61% în 2018 la valori sub 50% în ultimii doi ani analizați. În timp ce rata imobilizărilor necorporale variază între 5,17% și 6,72%, rata imobilizărilor financiare crește constant, de la 15,67% în 2018 la peste 44% în 2022 și 2023. Se remarcă o creștere semnificativă a investițiilor financiare realizate de companie.

Tabel nr. 2: Ratele de structură ale activelor imobilizate ale companiei MedLife SA

An	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rată						
Rata imobilizărilor necorporale: $R_{IN} = \frac{IN}{AI} \times 100$	6,72%	5,33%	5,17%	5,85%	5,94%	5,95%
Rata imobilizărilor corporale: $R_{IC} = \frac{IC}{AI} \times 100$	77,61%	60,52%	59,23%	53,37%	49,12%	49,67%
Rata imobilizărilor financiare: $R_{IF} = \frac{IF}{AI} \times 100$	15,67%	34,15%	35,60%	40,78%	44,94%	44,38%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

La rândul lor, activele circulante, a doua componentă a activelor totale, sunt alcătuite din stocuri, creanțe și active de trezorerie (formate la rândul lor din dispoibilități bănești și investiții pe termen scurt), pentru care am determinat ratele de structură în Tabelul nr. 3.

Dintre cele trei componente ale activelor circulante, stocurile ocupă cea mai mică pondere, aceasta oscilând foarte puțin în perioada analizată, între valoarea minimă de 19,51% (în 2020) și 21,85% (în 2023).

Restul de aproximativ 80% din activele circulante se împarte între creanțe și activele de trezorerie, cele din urmă având o pondere mai mare doar în anul 2021 (42,75% față de doar 37,45% rata creanțelor). În restul anilor rata activelor de trezorerie oscilează în jurul valorii de 30%.

Creanțele dețin cea mai mare pondere în activele circulante și înregistrează fluctuații în perioada analizată, rata acestora diminuându-se de la 50,06% în anul 2018 la 37,45% în anul 2021, urmând să revină în ultimii doi ani aproape de valorile primilor doi ani de analiză.

Tabel nr. 3: Ratele de structură ale activelor circulante ale companiei MedLife SA

An	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rată						
Rata stocurilor: $R_S = \frac{S}{AC} \times 100$	19,70%	21,30%	19,51%	19,80%	21,78%	21,85%
Rata creanțelor: $R_{CR} = \frac{CR}{AC} \times 100$	50,06%	49,24%	44,53%	37,45%	48,80%	48,16%
Rata activelor de trezorerie: $R_{ATZ} = \frac{ATZ}{AC} \times 100$	30,24%	29,47%	35,96%	42,75%	29,42%	29,99%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Interpretarea comparativă a ratelor financiare în perioada 2018-2023 relevă o serie de aspecte semnificative privind structura de finanțare a companiei și evoluția sa în ceea ce privește dependența de datorii și capitalul propriu (tabel nr. 4). Analiza ratei datoriilor totale indică un nivel inițial ridicat al îndatorării, situându-se la 76,28% în anul 2018. Această tendință s-a accentuat în 2019, când rata

datoriilor a crescut la 79,44%, reflectând o creștere a dependenței față de sursele externe de finanțare. În următorii ani ponderea datoriilor în resursele totale a continuat să scadă, atingând în anul 2023 un procent de 71,96%. Acesta este cel mai redus nivel din întreaga perioadă analizată, sugerând o tendință pozitivă de diminuare a dependenței de finanțarea externă.

Tabel nr. 4: Ratele de structură ale pasivelor companiei MedLife SA

An	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rată						
Rata datoriilor totale: $R_{DT} = \frac{DAT}{DAT + CPR} \times 100$	76,28%	79,44%	77,28%	73,10 %	77,60%	71,96%
Rata capitalului propriu: $R_{CPR} = \frac{CPR}{CPR + DAT} \times 100$	23,72%	20,56%	22,72%	26,90%	22,40%	28,04%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Rata capitalului propriu fluctuează invers decât cea a datoriilor, aceasta crescând de la 23,72% în anul 2018 la 28,04% în anul 2023, ceea ce constituie un semnal favorabil în ceea ce privește stabilitatea financiară a companiei.

Datoriile totale sunt alcătuite din datorii pe termen scurt, datorii pe termen mediu și lung și provizioane. Analizând informațiile din tabelul nr.5, se remarcă faptul că datoriile pe termen mediu și lung reprezintă principala componentă a datoriilor totale și prezintă un trend ascendent, rata acestora crescând de la 57,36% la 65,52%. În contrapartidă, rata datoriilor pe termen scurt prezintă un trend descendent, scăzând de la 42,21% în anul 2018 la 33,58% în anul 2023. Rata provizioanelor are o pondere subunitară, oscilând între 0,22% și 0,90%.

Tabel nr. 5: Ratele de structură ale datoriilor companiei MedLife SA

An	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rată						
Rata datoriilor pe termen scurt: $R_{DTS} = \frac{DTS}{DAT} \times 100$	42,21%	41,76%	33,58%	39,24%	33,88%	33,58%
Rata datoriilor pe termen mediu și lung: $R_{DTML} = \frac{DTML}{DAT} \times 100$	57,36%	58,03%	65,63%	59,99%	65,53%	65,52%
Rata provizioanelor: $R_{DTML} = \frac{DTML}{DAT} \times 100$	0,43%	0,22%	0,79%	0,77%	0,59%	0,90%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Conform tabelului nr. 6, au survenit numeroase variații în structura capitalului propriu. Principala componentă a capitalului propriu, care a influențat evoluția acestuia o reprezintă rezervele, care s-au aflat în scădere până în anul 2021, de la 52,50% până la 36,01%, urmând să crească la 42,44% în anul 2022 și la 47,53% în 2023.

Dacă în perioada 2018-2020 a doua componentă din punct de vedere al ponderii în capitalul propriu era capitalul social (între 24,97% și 45,45%), în următorii trei ani locul doi este ocupat de rezultatul reportat, cu valori ale ratei între 21,37% și 32,09%. În fiecare an analizat cele mai mici ponderi le are rezultatul exercițiului, de la valori subunitare (0,23% în 2018 și 0,75% în 2022) la valori maxime de cca. 15% în 2020 și 2021.

Tabel nr. 6: Ratele de structură ale capitalurilor proprii ale companiei MedLife SA

An	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rata capitalului social: $R_{CS} = \frac{CS}{CPR} \times 100$	41,69%	45,45%	24,97%	17,35%	29,51%	25,61%
Rata rezervelor: $R_R = \frac{R}{CPR} \times 100$	52,50%	51,70%	46,19%	36,01%	42,44%	47,53%
Rata rezultatului reportat: $R_{RR} = \frac{RR}{CPR} \times 100$	5,59%	0,20%	13,28%	32,09%	27,30%	21,37%
Rata rezultatului exercițiului: $R_{Rex} = \frac{Rex}{CPR} \times 100$	0,23%	2,65%	15,56%	14,55%	0,75%	5,48%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Concluzionând, ratele de structură au un impact deosebit într-o analiză financiară, deoarece prin intermediul acestora se remarcă care sunt principalele componente care apreciază „starea de sănătate” a firmei. La societatea MedLife S.A. se remarcă o creștere considerabilă a activelor, datoriilor totale și a capitalurilor proprii, ceea ce evidențiază faptul că se află într-o continuă dezvoltare, prin creșterea investițiilor în active, acumularea mai multor resurse, ceea ce duce la o bază financiară mai solidă.

3. Diagnosticul poziției financiare pe baza indicatorilor de echilibru financiar

Diagnosticul indicatorilor de echilibru financiar reprezintă evaluarea și interpretarea unui set de indicatori financiari cu scopul de a determina starea de echilibru financiar al societății analizate. În cazul societății MedLife S.A., am întocmit bilanțul funcțional aferent perioadei de analiză, conform *Anexei 2*.

Indicatorii de echilibru financiar utilizați în prezenta analiză sunt: **fondul de rulment net global (FRNG)**, **nevoia de fond de rulment net global (NFRNG)**, descompusă în nevoia de fond de rulment de exploatare (NFRE) și nevoia de fond de rulment în afara exploatarei (NFRAE) și **trezoreria netă (TN)**.

Pentru a determina diagnosticul indicatorilor de echilibru financiar a societății MedLife S.A., înregistrate pe fiecare an supus analizei, în Tabelul 7 am calculat indicatorii de echilibru financiar, având ca referință informațiile din Anexa nr. 2.

Tabel nr. 7 – Indicatorii de echilibru financiar ai companiei MedLife SA

Nr. crt	Denumire	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Resurse durabile	566.638.043	772.736.952	977.343.738	1.127.239.086	1.721.701.729	1.916.566.513
2	Nevoi stabile	590.174.447	811.596.971	904.446.206	1.034.769.069	1.686.590.024	1.831.599.347
3	FRNG (1-2)	-23.536.404	-38.860.019	72.897.532	92.470.017	35.111.705	84.967.166
4	Nevoi curente	116.214.821	150.938.188	181.255.114	222.616.536	331.955.817	363.148.495
5	Resurse curente	181.035.029	239.713.659	194.130.361	276.562.831	414.129.372	411.515.979
6	NFRNG (4-5)	-64.820.208	-88.775.471	-12.875.247	-53.946.295	-82.173.555	-48.367.484
7	Nevoi curente de exploatare	110.028.359	150.938.188	174.137.548	222.616.536	320.129.230	351.321.908
8	Resurse curente de exploatare	165.992.811	213.659.684	180.038.068	258.831.561	386.533.650	389.177.713
9	NFRE (7-8)	-55.964.452	-62.721.496	-5.900.520	-36.215.025	-66.404.420	-37.855.805
10	Nevoi curente în afara exploatării	6186462	0	7117566	0	11826587	11826587
11	Resurse curente în afara exploatării	15042218	26053975	14092293	17731270	27595722	22338266
12	NFRAE (10-11)	-8.855.756	-26.053.975	-6.974.727	-17.731.270	-15.769.135	-10.511.679
13	Active de trezorerie	47.704.938	60.038.283	97.792.543	160.216.622	133.430.488	150.487.335
14	Pasive de trezorerie	6421134	10122831	12019764	13800310	16145228	17025468
15	TN (3-6) sau TN (13-14)	41.283.804	49.915.452	85.772.779	146.416.312	117.285.260	133.334.650

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 2

În perioada analizată, conform tabelului nr. 7, se remarcă faptul că în anul 2018 și 2019 fondul de rulment funcțional înregistrează valori negative, ceea ce înseamnă resursele durabile ale societății MedLife S.A. sunt insuficiente pentru acoperirea nevoilor stabile. În următorii ani societatea înregistrează creșteri semnificative ale fondului de rulment, ceea ce demonstrează extinderea capacității de autofinanțate și crearea de resurse suplimentare.

În ceea ce privește necesarul de fond de rulment net global, acesta înregistrează valori mai mici ca zero pe întreaga perioadă analizată, de unde rezultă că stocurile și creanțele de exploatare sunt integral finanțate din datoriile de exploatare, fără ca acest lucru să afecteze colaborarea firmei cu furnizorii sau salariații.

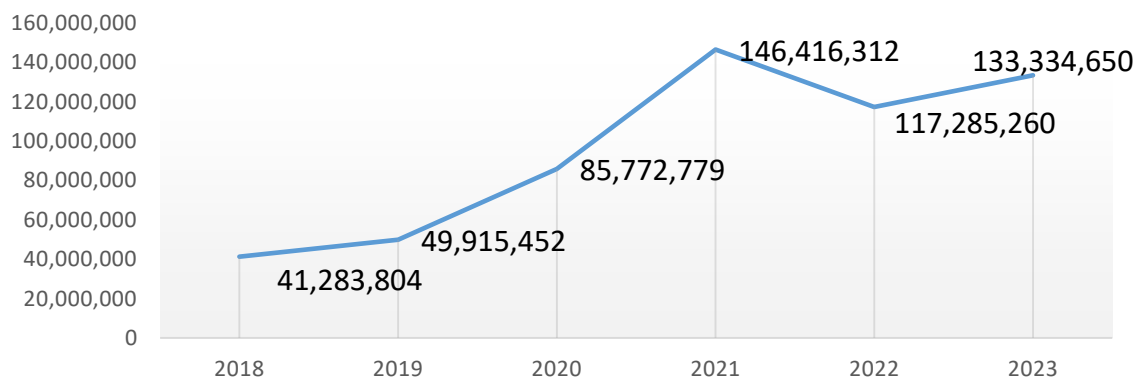
Totodată, conform tabelului nr. 7 se remarcă faptul că pe întreaga perioadă analizată, trezoreria netă este pozitivă, societatea MedLife S.A. înregistrând excedente monetare ridicate, ceea ce înseamnă că există suficiente lichidități disponibile în casă și bancă.

În primii doi ani analizați trezoreria netă înregistrează valori pozitive ca urmare a excedentului de resurse curente rămas după acoperirea deficitului de resurse durabile. În ultimii trei ani, excedentul de resurse curente se adaugă excedentului de resurse durabile, obținându-se astfel valori foarte mari ale trezoreriei nete.

Variația trezoreriei nete este evidențiată în figura 4, în care se remarcă un ritm accelerat de creștere a trezoreriei nete până în anul 2021, urmând ca în anul 2022 să scadă cu 29.131.052 lei. În ultimul an de referință, se constată o evoluție pozitivă comparativ cu anul precedent, astfel, degajându-se un surplus monetar de peste 133 mil. lei.

Figura nr. 4 - Evoluția trezoreriei nete în perioada 2018-2023

Evoluția trezoreriei nete în perioada 2018-2023 (lei)

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din tabelul nr.7

Concluzionând, în anul 2018 și 2019 se remarcă faptul că fondul de rulment este negativ, necesarul de fond de rulment este negativ, iar trezoreria netă înregistrează valori mai mari decât zero, ceea ce înseamnă că resursele ciclului de exploatare acoperă un excedent de lichidități și o parte din activul imobilizat. În restul perioadei analizate fondul de rulment și trezoreria netă înregistrează valori pozitive, iar necesarul de fond de rulment înregistrează valori negative, ceea ce înseamnă că resursele rezultate din ciclul de exploatare se adaugă unui excedent al resurselor durabile pentru a degaja un excedent de lichidități cu valori foarte ridicate.

4. Diagnosticul poziției financiare pe baza ratelor de echilibru financiar

Diagnosticul lichidității și solvabilității reprezintă evaluarea capacității financiare a unei entități de a face față obligațiilor sale financiare și totodată de a-și menține activitățile operaționale pe termen scurt și lung.

Pentru a analiza poziția financiară a societății MedLife S.A., în tabelele 8-10 am calculat următoarele rate:

79. Rata lichidității generale (R_{LG}) = Active pe termen scurt/Pasive pe termen scurt

80. Rata lichidității parțiale (R_{LP}) = (Active pe termen scurt- Stocuri)/ Pasive pe termen scurt

81. Rata lichidității imediate (R_{LI}) = Active de trezorerie/Pasive de trezorerie

82. Rata solvabilității (R_S) = Activ total/ Datorii totale

83. Rata îndatorării generale (R_{IG}) = Datorii totale/ Pasiv total

84. Rata îndatorării la termen (R_{IT}) = Datorii pe termen lung/ Pasive pe termen lung

Tabelul nr. 8 - Ratele de lichiditate ale companiei MedLife SA

Nr. crt.	Denumire	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	ATS	163.919.759	210.976.471	279.047.657	382.833.158	465.386.305	513.508.611

2	PTS	245.246.366	340.941.966	314.328.004	414.565.928	575.581.648	581.770.647
3	Rata lichidității generale	0,6684	0,6188	0,8878	0,9235	0,8085	0,8827
4	Rata lichidității parțiale	0,5417	0,4915	0,7190	0,7444	0,6369	0,6942
5	Rata lichidității imediate	0,1945	0,1761	0,3111	0,3865	0,2318	0,2587

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Rata lichidității generale reflectă echilibrul financiar pe termen scurt și semnifică capacitatea activelor curente disponibile de a se transforma în disponibilități bănești care să acopere datoriile scadente pe termen scurt. Conform tabelului nr. 8, se remarcă faptul că aceasta nu se încadrează în intervalul optim de 2-2,5 ceea ce înseamnă că societatea prezintă un dezechilibru al trezoreriei.

La fel ca și rata lichidității generale, rata lichidității parțiale nu este cuprinsă în intervalul optim 0,8-1, ceea ce înseamnă că activele circulante ale societății, concretizate în creanțe și active de trezorerie nu sunt suficiente pentru onorarea obligațiilor pe termen scurt.

Și rata lichidității imediate are valori suboptimale în anii 2018, 2019, 2022 și 2023. În schimb în 2020 și 2021 valorile ratei aparțin intervalului 0,3-0,5, ceea ce semnifică faptul că în acești ultimi doi ani, societatea MedLife S.A. are capacitatea de a-și onora obligațiile pe termen scurt pe baza disponibilităților bănești și a investițiilor financiare pe termen scurt.

Tabelul nr. 9 - Rata solvabilității generale a companiei MedLife SA

Nr. crt.	Denumire	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Total active	754.094.206	1.022.573.442	1.183.493.863	1.417.602.227	2.151.976.329	2.345.107.958
2	Total datorii	575.221.304	812.307.873	914.587.318	1.036.197.669	1.669.938.084	1.687.468.387
3	Rata solvabilității generale	1,3110	1,2588	1,2940	1,3681	1,2887	1,3897

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Conform tabelului nr. 9, rata solvabilității generale nu înregistrează în perioada analizată valori mai mari decât 1,5 ceea ce înseamnă că societatea analizată are probleme de solvabilitate, adică există riscul de a nu își putea achita datoriile pe termen scurt, mediu și lung.

Tabel nr. 10 - Ratele îndatorării companiei MedLife SA

Nr. crt.	Denumire	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	DTL	329.974.938	471.365.907	600.259.314	621.631.741	1.094.356.436	1.105.697.740
2	CPR	178.872.902	210.265.569	268.906.545	381.404.558	482.038.245	657.639.571
3	PTL (1+2)	508.847.840	681.631.476	869.165.859	1.003.036.299	1.576.394.681	1.763.337.311
4	Rata îndatorării globale	0,7628	0,7944	0,7728	0,7310	0,7760	0,7196
5	Rata îndatorării la termen	0,6485	0,6915	0,6906	0,6197	0,6942	0,6270

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa 1

Conform tabelului nr. 10, se observă faptul că rata îndatorării globale depășește $2/3$, ceea ce denotă saturația capacității de îndatorare a societății, aceasta înregistrând în perioada de analiză o valoare medie de 0,764. Totodată rata îndatorării la termen depășește $1/2$, astfel, societatea nu mai poate primi credite bancare pe termen lung.

Concluzionând, diagnosticul indicatorilor și ratelor de echilibru financiar reprezintă un proces esențial în cadrul analizei poziției financiare, furnizând o perspectivă detaliată asupra sănătății financiare a unei întreprinderi.

5. Concluzii

În urma analizei poziției financiare efectuate la societatea MedLife SA, se poate concluziona că activele, datoriile și capitalurile proprii ale companiei au înregistrat o tendință ascendentă, triplându-și valoarea în 2023 față de 2018, ca urmare a extinderii activității prin achizițiile de spitale și clinici și prin diversificarea activităților desfășurate. În ciuda unui grad de îndatorare ridicat, compania a reușit să își onoreze obligațiile de plată și să își finanțeze operațiile de exploatare și de investiții.

Diagnosticul indicatorilor și ratelor de echilibru financiar a relevat existența unei trezorerii nete pozitive și consistente în fiecare din cei șase ani, ca urmare a excedentului important de resurse degajat de operațiile de exploatare.

Prin evaluarea minuțioasă a indicatorilor și ratelor de lichiditate și solvabilitate, am obținut o imagine de ansamblu a poziției financiare a organizației MedLife S.A. Mai mult, acest tip de analiză sprijină managerii în fundamentarea deciziilor și în asigurarea unei gestionări eficiente a resurselor financiare în cadrul unui mediu economic dinamic și competitiv.

Notă: Articolul reprezintă parte din lucrarea de disertație ”Diagnosticul financiar al unei societăți din domeniul medical”, pentru finalizarea studiilor de master Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă - Universitatea ”Nicolae Titulescu” București, sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore

Referințe bibliografice

- Georgescu, M.A., *Diagnosticul financiar al întreprinderii*, Editura Pro Universitaria, București, 2012, p.5
- Grigore M. Z., *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, 2023
- Grigore M. Z., *Finanțele firmei*, Ed. Cartea Studențească, București, 2011
- Siminică, M., *Diagnosticul financiar al firmei*, Editura Universitaria, Craiova, 2012

- Situațiile financiare anuale ale societății MedLife SA din perioada 2018-2023

Anexa 1: Bilanț financiar 2018 - 2023

Denumirea indicatorilor	Sold la sfârșitul perioadei					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A. ACTIVE IMOBILIZATE	590.174.447	811.596.971	904.446.206	1.034.769.069	1.686.590.024	1.831.599.347
I. Imobilizări necorporale	39.647.014	43.275.568	46.755.678	60.556.655	100.192.265	108.906.011
II. Imobilizări corporale	458.033.010	491.151.660	535.672.488	552.206.613	828.501.060	909.785.652
III. Imobilizări financiare	92.494.423	277.169.743	322.018.040	422.005.801	757.896.699	812.907.684
B. ACTIVE CIRCULANTE	157.733.297	203.752.365	271.930.091	374.802.445	453.559.718	501.809.242
I. Stocuri	31.070.480	43.390.267	53.058.518	74.229.585	98.770.370	109.657.497
II. Creanțe	78.957.879	100.323.815	121.079.030	140.356.238	221.358.860	241.664.410
III. Investiții pe termen scurt	13.498.779	21.152.065	15.822.146	24.357.734	44.362.334	50.216.242
IV. Casa și conturi la bănci	34.206.159	38.886.218	81.970.397	135.858.888	89.068.154	100.271.093
C. CHELTUIELI IN AVANS	6.186.462	7.224.106	7.117.566	8.030.713	11.826.587	11.699.369
D. DATORII CARE TREBUIE PLATITE INTR-O PERIOADA DE PANA LA UN AN	242.787.409	339.192.778	307.118.510	406.573.591	565.798.322	566.654.103
I. Sume datorate instituțiilor de credit	64.211.337	101.228.307	120.197.643	138.003.097	161.452.276	170.254.669
II. Datorii comerciale - furnizori	140.970.528	172.829.534	151.690.134	224.242.318	335.356.742	340.553.771
III. Alte datorii, inclusiv datorii fiscale	37.605.544	65.134.937	35.230.733	44.328.176	68.989.304	55.845.663
E. DATORII CURENTE NETE	-78.867.650	-128.216.307	-28.070.853	-23.740.433	-100.412.017	-53.145.492
F. TOTAL ACTIVE - DATORII CURENTE	511.306.797	683.380.664	876.375.353	1.011.028.636	1.586.178.007	1.778.453.855
G. DATORII CARE TREBUIE PLATITE INTR-O PERIOADA MAI MARE DE UN AN	329.974.938	471.365.907	600.259.314	621.631.741	1.094.356.436	1.105.697.740
I. Sume datorate instituțiilor de credit	329.974.938	471.365.907	600.259.314	621.631.741	1.094.356.436	1.105.697.740
H. PROVIZIOANE	2.458.957	1.749.188	7.209.494	7.992.337	9.783.326	15.116.544
I. VENITURI IN AVANS	0	0	0	0	0	0
J. CAPITAL ȘI REZERVE	178.872.902	210.265.569	268.906.545	381.404.558	482.038.245	657.639.571
I. Capital	74.567.746	95.563.350	67.151.129	66.189.833	142.243.754	168.452.678
1. Capital subscris vărsat	74.567.746	95.563.350	67.151.129	66.189.833	142.243.754	168.452.678
II. Prime de capital	0	0	0	0	0	0
III. Rezerve din reevaluare	0	0	0	0	0	0
IV. Rezerve	93.906.109	108.709.302	124.211.557	137.335.499	204.591.242	312.560.216
V. Profitul/pierdere reportat (ă)						
.....Sold						
C	9.994.660	419.910	35.701.579	122.394.796	131.596.255	140.569.412
.....Sold						
D	0	0	0	0	0	0
VI. Profitul sau pierderea exercițiului financiar						
.....Sold C	404.387	5.573.007	41.842.280	55.484.430	3.606.994	36.057.265
.....Sold						
D	0	0	0	0	0	0

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății MedLife SA (2018-2023)

Anexa 2: Bilanț funcțional 2018 – 2023

ACTIV (NEVOI)

DENUMIRE	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. Nevoi stabile (NS)	590.174.447	811.596.971	904.446.206	1.034.769.069	1.686.590.024	1.831.599.347
Active imobilizate	590.174.447	811.596.971	904.446.206	1.034.769.069	1.686.590.024	1.831.599.347
2. Nevoi curente (NC)	116.214.821	150.938.188	181.255.114	222.616.536	331.955.817	363.148.494
2.1. Nevoi curente de exploatare (NCE)	110.028.359	150.938.188	174.137.548	222.616.536	320.129.230	351.321.907
Stocuri	31.070.480	43.390.267	53.058.518	74.229.585	98.770.370	109.657.497
Creanțe comerciale	78.957.879	100.323.815	121.079.030	140.356.238	221.358.860	241.664.410
Cheltuieli în avans de exploatare	0	7224106	0	8030713	0	0
2.2. Nevoi curente în afara exploatării (NCAE)	6186462	0	7117566	0	11826587	11826587
Cheltuieli în avans în afara exploatării	6186462	0	7117566	0	11826587	11826587
3. Active de trezorerie (ATZ)	47.704.938	60.038.283	97.792.543	160.216.622	133.430.488	150.487.335
Casa și conturi la bănci	34.206.159	38.886.218	81.970.397	135.858.888	89.068.154	100.271.093
Investiții pe termen scurt (ITS)	13.498.779	21.152.065	15.822.146	24.357.734	44.362.334	50.216.242
TOTAL ACTIV (1+2+3)	754.094.206	1.022.573.442	1.183.493.863	1.417.602.227	2.151.976.329	2.345.235.176
PASIV (RESURSE)						
DENUMIRE	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. Resurse durabile	566.638.043	772.736.952	977.343.738	1.127.239.086	1.721.701.729	1.916.566.513
Capital propriu	178.872.902	210.265.569	268.906.545	381.404.558	482.038.245	657.639.571
Datorii din împrumuturi pe TL	387.765.141	562.471.383	708.437.193	745.834.528	1.239.663.484	1.258.926.942
2. Resurse curente (RC)	181.035.029	239.713.659	194.130.361	276.562.831	414.129.372	411.515.978
2.1. Resurse curente de exploatare (RCE)	165.992.811	213.659.684	180.038.068	258.831.561	386.533.650	389.177.713
Datorii comerciale	140.970.528	172.829.534	151.690.134	224.242.318	335.356.742	340.553.771
Datorii față de salariați	11281663	19540481	10569220	13298453	20696791	16753699
Datorii fiscale	11281663	19540481	10569220	13298453	20696791	16753699
Provizioane de exploatare	2.458.957	1.749.188	7.209.494	7.992.337	9.783.326	15.116.544
2.2. Resurse curente în afara exploatării (RCAE)	15042218	26053975	14092293	17731270	27595722	22338265
Datorii diverse	15042218	26053975	14092293	17731270	27595722	22338265
3. Pasive de trezorerie (PTZ)	6.421.134	10.122.831	12.019.764	13.800.310	16.145.228	17.025.467
Datorii din credite contractate pe TS	6421134	10122831	12019764	13800310	16145228	17025467
TOTAL PASIV (1+2+3)	754.094.206	1.022.573.442	1.183.493.863	1.417.602.227	2.151.976.329	2.345.107.958

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din situațiile financiare anuale ale societății MedLife SA (2018-2023)

ANALIZA COMPARATIVĂ A PERFORMANȚEI ENTITĂȚILOR CU DOMENII DE ACTIVITATE DIFERITE PE PERIOADA 2021-2023

Cătălina Gabriela TEODORESCU^{1703*}

Abstract

Performanța financiară a unei entități economice este esențială pentru evaluarea profitabilității acesteia. O astfel de analiză este esențială pentru a înțelege capacitatea companiei de a genera venituri, de a controla costurile și de a-și asigura competitivitatea pe piață. Analiza performanțelor financiare variază în funcție de domeniul de activitate, fiecare sector având particularități specifice care influențează rezultatele economice. Un prim aspect esențial în această analiză este diferențierea între sectoarele cu ciclul de producție lung, precum industria farmaceutică sau construcțiile, și cele cu un ciclu scurt, cum este sectorul serviciilor. Companiile care operează în sectoare cu un timp îndelungat de recuperare a investițiilor trebuie să adopte strategii financiare solide pentru a-și menține stabilitatea, în timp ce firmele din industriile cu rotație rapidă de capital se axează pe optimizarea fluxurilor de numerar și pe gestionarea eficientă a costurilor operaționale. Rentabilitatea reprezintă, de asemenea, un aspect central al evaluării performanțelor. Domeniile cu marje de profit ridicate, precum cel farmaceutic, se bazează pe inovație și eficiență operațională. În contrast, industriile cu marje mici, cum ar fi sectorul serviciilor, depind de volume mari de vânzări și control strict al costurilor. De asemenea, performanțele financiare ale unei entități sunt influențate de o serie de factori externi, precum reglementările legislative, condițiile macroeconomice, fluctuațiile pieței și nivelul de concurență din industrie. Politicile fiscale, modificările legislative sau instabilitatea economică pot afecta semnificativ rezultatele financiare ale unei companii, impunând adaptarea strategiilor de dezvoltare și gestionare a resurselor. Prin urmare, evaluarea performanței unei entități economice nu poate fi realizată într-un mod uniform pentru toate domeniile de activitate. Fiecare industrie prezintă provocări și oportunități specifice, care trebuie luate în considerare în cadrul unei analize comparative. Astfel, pentru a obține o imagine realistă și relevantă asupra performanței financiare, este esențială o abordare

^{1703*} Student masterand Teodorescu Cătălina Gabriela, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București, specializarea Contabilitatea și Auditul Entităților Economice; (e-mail: catalina_m41039@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Matei Nicoleta Cristina (cmatei@univnt.ro).

contextualizată, care să includă atât particularitățile fiecărui sector, cât și factorii determinanți ai succesului în cadrul acestuia.

Keywords: performanță financiară, rentabilitatea financiară, domeniu de activitate, entitate economică.

1. Introducere

„Analiza financiară se bazează pe o analiză a conturilor anuale și constă în examinarea acestora în vederea stabilirii poziției pe piață, precum și a perspectivei pe care o are întreprinderea” (Gostin).¹⁷⁰⁴ Evaluarea indicatorilor de performanță ai companiei este importantă pentru un spectru larg de utilizatori, atât interni, cât și externi, facilitând luarea deciziilor economice. În funcție de obiectivele urmărite, sunt analizați indicatorii relevanți pentru atingerea acestora. Analiza și interpretarea indicatorilor financiari și a ratelor de performanță constituie un element fundamental în evaluarea situației economice a unei companii. Acești indicatori oferă informații esențiale care stau la baza luării unor decizii de către conducere. „Performanța financiară reprezintă obiectivul oricărei întreprinderi, deoarece numai prin performanță acestea au posibilitatea de a crește și de a progresa. Primul pas care conduce la control și la o eventuală performanță este evaluarea acesteia. Măsurarea performanței este necesară întrucât, prin aceasta, întreprinderile posedă capacitatea de a stabili nivelul în care au fost atinse obiectivele, de a-și evalua performanța și de a elabora obiective în scopul îmbunătățirii acesteia.” (Botnari și Nedelcu, 2015).¹⁷⁰⁵ Întrucât hotărârile adoptate în prezent influențează rezultatele financiare viitoare, este crucial ca managementul să calculeze periodic indicatorii de profitabilitate și să înțeleagă în profunzime semnificația acestora pentru a asigura o administrare eficientă și sustenabilă a afacerii. Această lucrare își propune să realizeze analiza comparativă a entităților economice cu activitate în domenii diferite, plecând de la analiza a patru societăți. Pentru realizarea acestei analize a performanței s-au respectat următoarele etape:

85. Pregătirea analizei prin prelucrarea datelor din situațiile financiare, a datelor pentru determinarea indicatorilor și ratelor de rentabilitate în perioada 2021-2023;
86. Aplicarea metodelor de analiză și interpretarea rezultatelor;
87. Efectuarea analizei SWOT.

2. Analiza performanței financiare

2.1. Prezentarea entităților

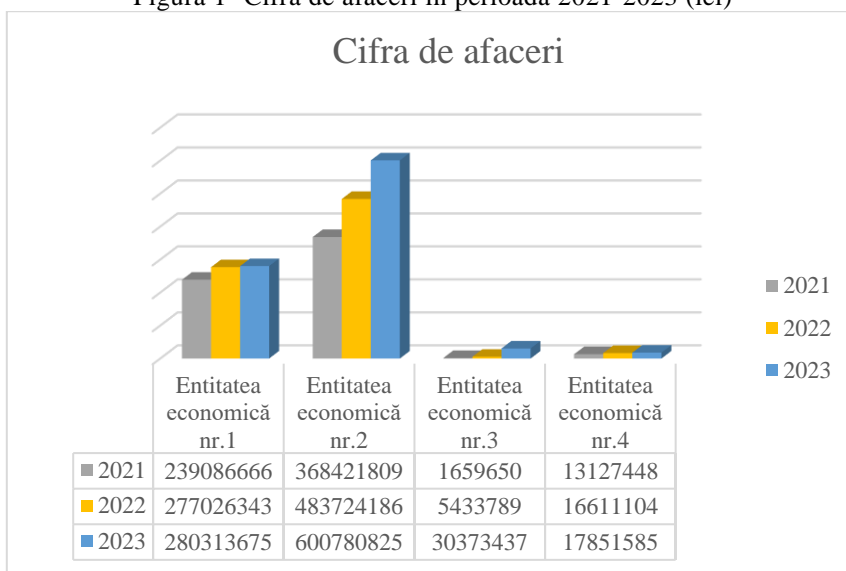
Pentru elaborarea acestei lucrări au fost analizate a patru societăți cu următoarele obiecte de activitate: cod CAEN 2120 „Fabricarea preparatelor farmaceutice”; cod CAEN 2110 „Fabricarea produselor farmaceutice de bază” cod CAEN 4291 „Construcții hidrotehnice” și cod CAEN 6820 „Închirierea și subînchirierea bunurilor imobiliare proprii sau închiriate”. Prima entitate economică analizată este o companie farmaceutică din România ce are ca obiect principal de activitate producerea și comercializarea medicamentelor de uz uman, obiectul de activitate al celei de a doua societate este fabricarea produselor farmaceutice de bază, pentru a treia entitate economică principalul obiect de activitate este execuția lucrării construcții hidrotehnice și ultima societate are

¹⁷⁰⁴ Gostin, C., *Elemente de economie și analiză financiară a întreprinderii pe bază de bilanț, publicație realizată în cadrul unui proiect cofinanțat printr-un grant din partea Elveției prin intermediul contribuției elvețiene pentru Uniunea Europeană extinsă*

¹⁷⁰⁵ Botnari, N., Nedelcu, A. (2015), *Evaluarea performanței financiare a întreprinderilor industriale prin prisma dimensiunilor de profitabilitate, rentabilitate și creștere*, *Economica*, vol. 3, nr. 93, pp. 49-59.

ca principal obiect de activitate închirierea și subînchirierea bunurilor imobiliare proprii sau închiriate. Din figura nr. 1 se poate observa evoluția cifrei de afaceri a celor patru societăți analizate, în perioada 2021-2023.

Figura 1- Cifra de afaceri în perioada 2021-2023 (lei)

Sursa: Prelucrare autor

Entitatea economică numărul 2 are cea mai mare cifră de afaceri, în comparație cu celelalte societăți analizate, urmând o tendință crescătoare pe toată perioada, cea mai mare majorare observându-se în anul 2023 de 24%. Entitatea economică numărul 1 urmează de asemenea aceeași tendință, înregistrând totuși o cifră de afaceri mai mică față de entitatea economică numărul 2. În 2022 cifra de afaceri a crescut cu 16%. Ținând cont de faptul că aceste doua societăți au domenii de activitate similare, fabricarea de produse farmaceutice, prezintă o situație favorabilă înregistrând creșteri pe tot parcursul perioadei analizate. Entitatea economică numărul 3, în anul 2023, a înregistrat cea mai mare creștere a cifrei de afaceri de 24.939.648 lei, datorită majorării volumului de lucrări. În schimb entitatea economică numărul 4 înregistrează în anul 2022 cea mai mare creștere, respectiv de 27%.

Figura 2- Numărul de angajați, anul 2023

	Numărul angajaților
Entitatea economică nr. 1	399
Entitatea economică nr. 2	1352
Entitatea economică nr. 3	105
Entitatea economică nr. 4	18

Sursa: Prelucrat de autor cu datele preluate: <https://m.bvb.ro/> , Accesat la data 05.03.2025

Pe baza tabelului de mai sus se poate observa că cel mai mare număr de angajați îl deține entitatea economică numărul 2, au adoptat strategii de atragere a noilor angajați prin componente adaptate domeniului. Deși entitatea economică numărul 1 activează în același domeniu

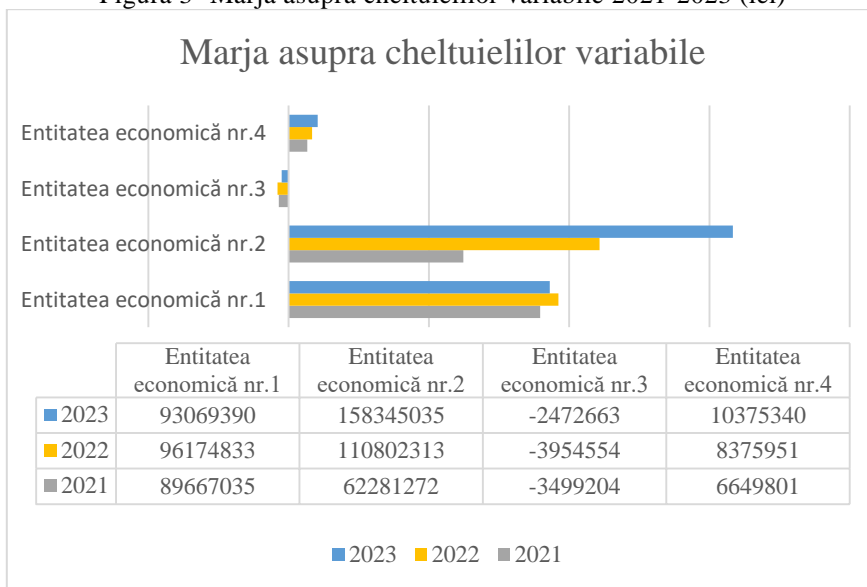
de activitate ca entitatea economică numărul 2 are un număr mai mic de angajați, acest aspect arată ca societatea are o activitate mai scăzută, lucru confirmat de către cifra de afaceri. Celelalte societăți activează în domeniul serviciilor, care nu necesită un număr foarte mare de angajați, nu dețin compartimente de producție și nici nu au nevoie de personal pentru transport.

2.2. Analiza performanței pe baza marjelor de acumulare

Marjele de acumulare reprezintă o serie de indicatori precum: marja asupra cheltuielilor variabile; profitul înainte de dobânzi, impozit, depreciere și amortizare; profitul înainte de dobânzi și impozit și profitul înainte de impozit. *“Este o analiză simplă care îi prezintă managerului financiar principalele marje constituite la nivelul contului de profit și pierdere.”*1706

Marja asupra cheltuielilor variabile (MCV) reflectă excedentul generat de activitatea de exploatare, având în vedere exclusiv costurile variabile. Calculul acestuia necesită diferențierea clară între cheltuielile variabile, care fluctuează direct în funcție de volumul vânzărilor, și cele fixe, care rămân constante indiferent de nivelul vânzărilor, se determină scăzând din cifra de afaceri cheltuielile variabile.

Figura 3- Marja asupra cheltuielilor variabile 2021-2023 (lei)

Sursa: Prelucrare autor

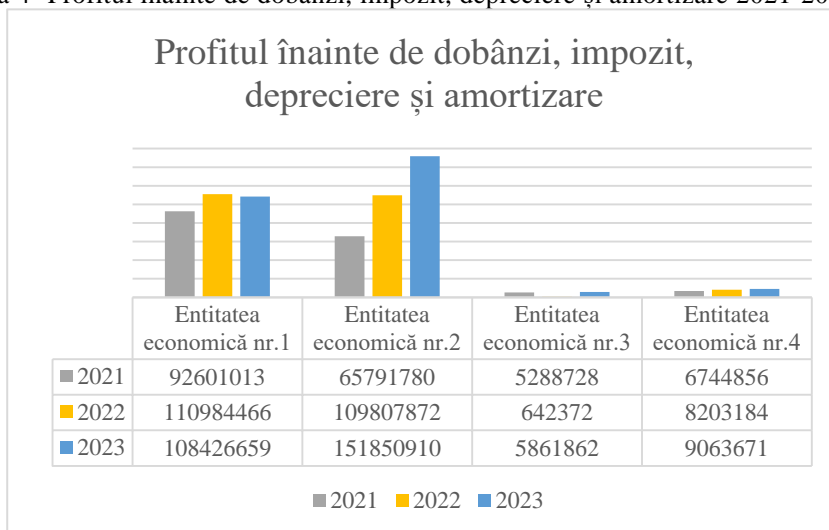
Pe baza datelor prezentate în graficul de mai sus se observă la entitatea economică numărul 1 o creștere a indicatorului în exercițiul financiar 2022 de 7% datorită majorării cifrei de afaceri, urmată de o scădere cu 3% din cauza majorării cheltuielilor variabile. Marja asupra cheltuielilor variabile pentru entitatea economică numărul 2 se situează pe traiectorie ascendentă pe tot parcursul perioadei analizate, cea mai mare creștere a indicatorului fiind înregistrată în anul 2023 de 43% datorită majorării cifrei de afaceri. Entitatea economică numărul 3 înregistrează valori negative pe tot parcursul perioadei analizate, societatea nu își poate acoperi cheltuielile variabile pe seama cifrei

1706 <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/analiza-contului-de-profit-si-pierdere/a/NTQ2MTMyMTA0MzQ5NzE2M2Y7kc4ATezCUwEyq769awg> Accesat la data 05.03.2025.

de afaceri, totuși se observă o îmbunătățire a situației în exercițiul financiar 2023, indicatorul a crescut cu 1.481.891 lei ca urmare a creșterii cifrei de afaceri. Entitatea economică numărul 4 prezintă rezultate pozitive, reușind să înregistreze o creștere în exercițiul financiar 2022 de 1.726.150 lei, iar în anul 2023 de 1.999.389 lei datorată scăderii cheltuielilor variabile.

Profitul înainte de dobânzi, impozit, depreciere și amortizare (EBITDA) arată capacitatea unei companii de a-și finanța investițiile din resurse proprii, de a-și onora obligațiile fiscale și de a remunera investitorii. Reprezintă una dintre cele mai relevante marje financiare, având avantajul de a fi independentă de politicile de investiții (amortizare), de strategiile de finanțare (gradul de îndatorare) și de reglementările fiscale privind impozitarea profitului. Acest indicator se poate determina adăugând la marja asupra cheltuielilor variabile orice alte venituri din exploatare, pe cele financiare, pe cele din reluarea provizioanelor și scăzând cheltuielile fixe altele decât cele reprezentând amortizări, provizioane și dobânzi.

Figura 4- Profitul înainte de dobânzi, impozit, depreciere și amortizare 2021-2023 (lei)

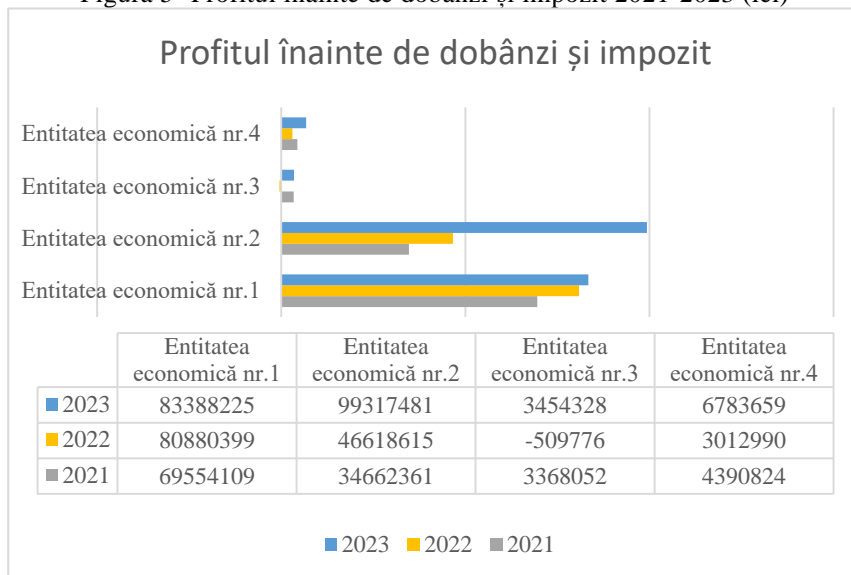

Sursa: Prelucrare autor

Rezultatele acestui indicator, pentru entitatea economică numărul 1, prezintă o creștere în anul 2022 de 20%, dar în următorul an o scădere de 2%, societatea demonstrează că are capacitatea de a-și finanța investițiile, își poate achita datoriile față de stat și remunera investitorii. Entitatea economică numărul 2 păstrează aceeași tendință ascendentă, crescând din anul 2021 în anul 2022 cu 67% și din 2022 în 2023 cu 38%. Pentru entitatea economică numărul 3 prezintă o scădere în anul 2022 de 4.646.356 lei, cauzată de micșorarea veniturilor din exploatare, în următorul exercițiu financiar prezintă o creștere de 5.219.490 lei. Entitatea economică numărul 4 prezintă rezultate pozitive pe tot parcursul perioadei analizate, crescând cu 22% din anul 2021 în anul 2022, iar în 2023 față de anul anterior cu 10%, aceste rezultate demonstrează că societatea prezintă capacitatea de a-și finanța din rezultatul curent investițiile, a-și plăti obligațiile față de stat și de a-și remunera investitorii.

Profitul înainte de dobânzi și impozit (EBIT) este frecvent echivalat cu profitul operațional, reprezentând o marjă ce evidențiază excedentul financiar fără a include impactul strategiei de finanțare, precum costurile aferente dobânzilor, se determină astfel: $EBIT = EBITDA - \text{Cheltuieli cu ajustări pentru deprecierea de valoare/provizioane și amortizări}$.

Figura 5- Profitul înainte de dobânzi și impozit 2021-2023 (lei)

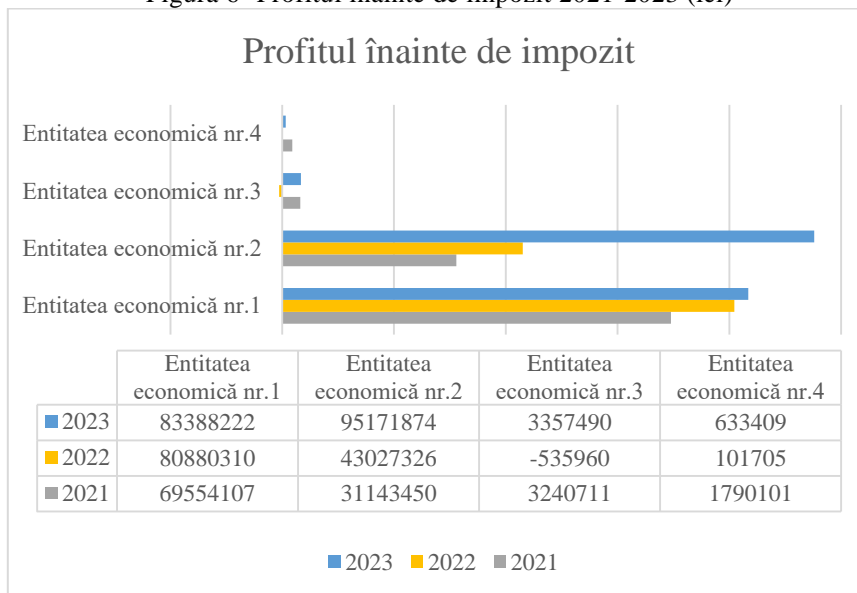

Sursa: Prelucrare autor

Entitatea economică numărul 1 prezintă o tendință ascendentă a acestui indicator, cea mai mare creștere înregistrându-se în exercițiul financiar 2022 de 16%, urmată de o creștere de doar 3%. Rezultatele entității economice numărul 2 prezintă cu creștere spectaculoasă în anul 2023 de 52.698.866 lei, datorată scăderii cheltuielilor cu ajustările pentru deprecierea provizioanelor și amortizărilor. Entitatea economică numărul 3 prezintă o scădere în anul 2022 de 3.877.828 lei din cauza majorării cheltuielilor cu ajustări pentru deprecierea provizioanelor și amortizărilor ce nu au putut fi acoperite pe baza profitul înainte de dobânzi, impozit, depreciere și amortizare. Pe baza datelor din graficul de mai sus observăm ca entitatea economică numărul 4 prezintă o scădere a acestui indicator în anul 2022 de 31%, această situație este cauzată de majorarea cheltuielilor cu ajustări pentru deprecierea provizioanelor și amortizărilor.

Profitul înainte de impozit (EBT) reprezintă performanța financiară generată de activitatea curentă a întreprinderii și se calculează scăzând din profitul înainte de dobânzi și impozit cheltuielile privind dobânzile.

Figura 6- Profitul înainte de impozit 2021-2023 (lei)

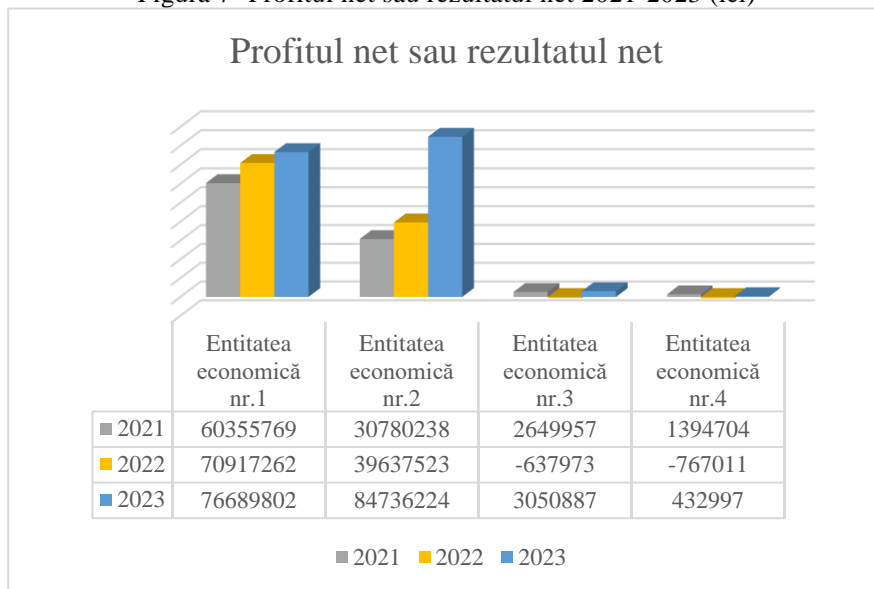

Sursa: Prelucrare autor

Pe baza graficului de mai sus se poate observa ca entitatea economică numărul 1 păstrează trendul ascendent pe tot parcursul perioadei analizate, cea mai mare creștere fiind în anul 2022 de 16% urmată, în anul 2023, de o majorare de doar 3%. Rezultatele entității economice numărul 2 prezintă o creștere în exercițiul financiar 2023 de 121% datorită creșterii profitului înainte de dobânzi și impozit. Entitatea economică numărul 3 prezintă o scădere în anul 2022 de 3.877.828 lei, situație cauzată de micșorarea profitului înainte de dobânzi și impozit, iar în următorul exercițiu financiar înregistrează o creștere de 3.964.104 lei, reușind să își acopere cheltuielile privind dobânzile. Pentru entitatea economică numărul 4 rezultatele prezintă o scădere de 1.688.396 lei din cauza micșorării profitului înainte de impozit.

Rezultatul net (RN) reflectă venitul atribuit acționarilor pentru capitalurile investite. În cazul generării de profit, aceștia pot opta fie pentru distribuirea acestuia sub formă de dividende, fie pentru reinvestirea sa în companie, asigurând astfel autofinanțarea și susținerea dezvoltării economice. Indicatorul se determină scăzând din profitul înainte de impozit impozitul de profit curent, impozitul pe profit amânat și adăugând veniturile din impozitul pe profit amânat.

Figura 7- Profitul net sau rezultatul net 2021-2023 (lei)

Sursa: Prelucrare autor

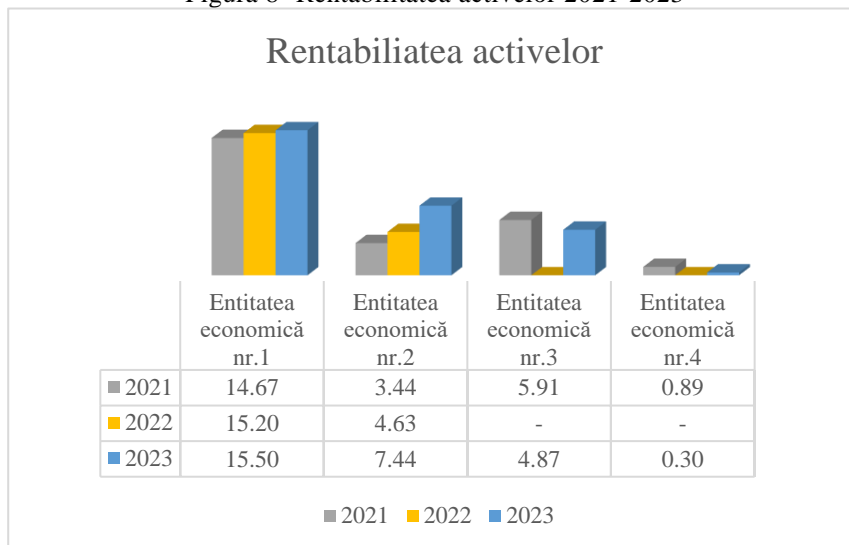
Analizând datele din graficul de mai sus se poate observa că entitatea economică numărul 1 continuă tendința ascendentă, rezultatul net înregistrează creștere în anul 2022 de 18% față de anul precedent, cât și în anul 2023 de 8%, această entitate a distribuit dividende către proprietari. Pentru entitatea economică numărul 2 indicatorul prezintă o majorare în exercițiul financiar 2022 de doar 29%, urmând ca în anul 2023 să înregistreze o creștere semnificativă de 114%. Entitatea economică numărul 3, în exercițiul financiar 2022, a înregistrat o valoare negativă a acestui indicator, în următorul an prezentând o creștere de 3.688.860 lei față de anul precedent. O situație similară se întâlnește și la entitatea economică numărul 4, aceasta înregistrând o valoare negativă în anul 2022, urmând ca în ultimul an analizat să prezinte un profit net în valoare de 432.997 lei.

2.3. Analiza performanței pe baza ratelor de rentabilitate

Ratele de rentabilitate sunt utilizate pentru a analiza situația financiară a unei societăți, reflectând capacitatea sa economică și perspectivele de creștere, declin, succes sau eșec. Acestea oferă informații valoroase despre calitatea managementului și eficiența administrării afacerii. Atunci când rezultatul este pozitiv, valori mai ridicate sunt de dorit, indicând o performanță financiară solidă. În cazul unui rezultat negativ (pierdere), dacă analiza se realizează utilizând valoarea absolută (fără semn negativ), este preferabil ca indicatorii să înregistreze valori cât mai mici, semnalând un impact redus al pierderilor.

Rata de rentabilitate a activelor sau rentabilitatea economică prezintă capacitatea capitalurilor alocate în active fixe și active circulante ale societății. Acest indicator se determină prin împărțirea profitului net la total activ.

Figura 8- Rentabilitatea activelor 2021-2023

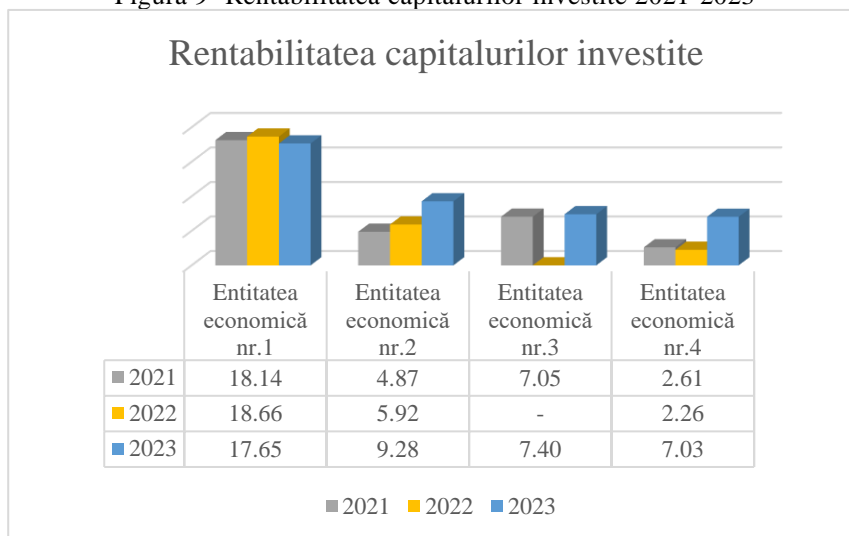

Sursa: Prelucrare autor

Analizând rezultatele ratei rentabilității economice, constatăm că activul total a fost utilizat eficient, generând profit pe parcursul perioadei evaluate pentru entitățile economice 1 și 2. În schimb, conform graficului anterior, entitățile 3 și 4 au înregistrat un rezultat net negativ, ceea ce reflectă o utilizare ineficientă a activelor în exercițiul financiar 2022, an în care ambele au raportat pierderi, urmând ca în anul 2023 să prezinte o majorare datorată creșterii rezultatului net.

Rentabilitatea capitalurilor investite reflectă abilitatea entității economice de a produce profit, asigurând astfel remunerarea atât a investitorilor, cât și a creditorilor. Acest indicator măsoară eficiența utilizării activelor societății, raportând profitul global obținut (după impozitare și economii fiscale) la activul economic total, se determină prin adăugarea profitului net dobânzile și împărțind la activul economic.

Figura 9- Rentabilitatea capitalurilor investite 2021-2023

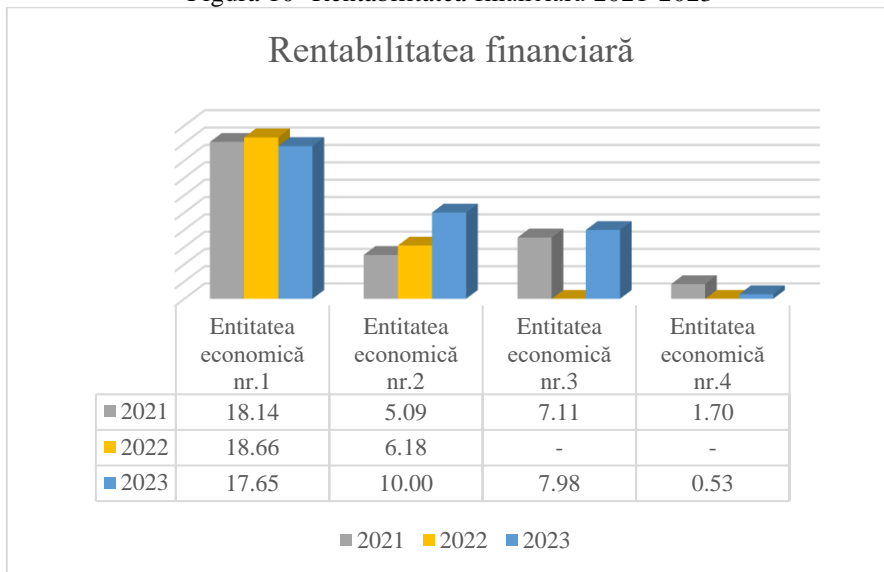
Sursa: Prelucrare autor

Rentabilitatea capitalurilor investite indică o utilizare eficientă a activului economic în primele două exerciții financiare pentru entitatea economică 1, însă în al treilea an se înregistrează o scădere de 5%. În cazul entității economice 2, datele analizate arată o utilizare eficientă a activului economic pe parcursul tuturor celor trei exerciții financiare.

Pentru entitatea economică 3, performanța în 2022 a fost sub așteptări, sugerând o utilizare ineficientă a activelor, însă în 2023 se observă o îmbunătățire de 9%. Pe de altă parte, entitatea economică 4 a avut o scădere în 2022 din cauza pierderilor nete urmând ca în anul 2023 să prezinte o creștere datorată de majorării rezultatului net.

Rata rentabilității financiare reflectă eficiența utilizării capitalurilor proprii, evidențiind capacitatea entității economice de a genera profit prin resursele financiare de care dispune. Acest indicator măsoară rentabilitatea capitalurilor investite de acționari sau asociați și se determină împărțind profitul net la capitalurile proprii.

Figura 10- Rentabilitatea financiară 2021-2023

Sursa: Prelucrare autor

Rezultatul ratei rentabilității financiare evidențiază capacitatea entităților economice 1 și 2 de a obține profit prin utilizarea capitalurilor proprii, asigurând astfel remunerarea acestora. În schimb, entitatea 3 nu a generat profit în exercițiul financiar 2022, capitalurilor investite nu au fost remunerate în acel an. Totuși, se remarcă o îmbunătățire a ratei cu 10% datorită creșterii capitalurilor proprii. În cazul entității economice 4, rezultatul ratei rentabilității financiare indică incapacitatea de a produce profit din utilizarea capitalurilor proprii în 2022. Cu toate acestea, pentru 2023 se înregistrează o creștere a ratei cu 2%, determinată de majorarea capitalurilor proprii, ceea ce va permite remunerarea acestora.

Figura 11- Analiza STOW

	Puncte tari	Puncte slabe	Oportunități	Amenințări
Entitatea economică nr. 1	-Experiența îndelungată în fabricarea de medicamente și aparatură medicală; -Creșterea economică și comercială a societății;	-Concurența este numeroasă pe domeniul de activitate unde activează societatea;	- Sectorul în care activează este unul cu profitabilitate mare; -Realizarea de noi investiții ce au în vedere creșterea productivității;	-Pericolul apariției de noi concurenți și produse substituibile (naturiste și homeopate);
Entitatea economică nr. 2	-Tendința ascendentă a tuturor indicatorilor; -Experiență îndelungată atât pe piața internă, cât și pe piața externă.	-Concurența este numeroasă pe domeniul de activitate unde activează societatea; -Micșorarea indicatorilor de performanță în anul 2022.	- Sectorul în care activează este unul cu profitabilitate mare; -Realizarea de noi investiții ce au în vedere creșterea productivității.	- Pericolul apariției de noi concurenți și produse substituibile (naturiste și homeopate).
Entitatea economică nr. 3	-Experiență de peste 40 de ani.	- Societatea nu își poate acoperi cheltuielile variabile pe seama cifrei de afaceri -Specificul activității nu permite activitatea de cercetare-dezvoltare și nici crearea unor produse noi.	-Promovarea serviciilor și produselor; -Folosirea tehnologiilor noi.	-Apariția unor noi concurenți pe piață; -Majorarea prețurilor materiilor prime și a materialelor.
Entitatea economică nr. 4	-Politica societății este cea de a dezvolta relații comerciale cu firme de puternice.	-Nu a fost efectuat un studiu despre concurenții ce activează în acest domeniu; -Societatea nu a efectuat activități de cercetare-dezvoltare pe perioada analizată.	-Promovarea serviciilor.	-Efectele crizelor economice se pot resimți de către societățile ce activează în acest domeniu.

3. Concluzii

Această analiză comparativă evidențiază faptul că măsurarea performanțelor unei entități economice nu poate fi realizată prin utilizarea unui singur indicator financiar, ci necesită o abordare

complexă, bazată pe un set diversificat de indicatori relevanți. Pentru a obține o imagine clară și detaliată asupra eficienței unei companii, este esențial să se recurgă la analiza unui ansamblu de indicatori care să reflecte atât aspectele financiare, cât și cele operaționale și strategice.

În acest sens, managerii, împreună cu analiștii financiari și echipa financiar-contabilă, au posibilitatea de a dezvolta și implementa calculul unor pachete de indicatori de performanță personalizați, adaptați nevoilor și specificului activității companiei. Acești indicatori pot fi ajustați în funcție de particularitățile industriei, de obiectivele strategice ale organizației și de dinamica pieței, contribuind astfel la optimizarea rezultatelor economice și la îmbunătățirea proceselor decizionale.

Totodată, studiul efectuat subliniază importanța analizei performanțelor financiare nu doar ca instrument de măsurare a succesului economic al unei firme, ci și ca un mijloc esențial pentru identificarea problemelor cu care aceasta se confruntă. Printr-o evaluare atentă a principalilor indicatori financiari și prin corelarea acestora cu factorii externi și interni, organizațiile pot identifica punctele slabe din activitatea lor și pot dezvolta soluții eficiente pentru remedierea acestora.

În acest context, este esențial ca analiza performanțelor financiare să fie realizată în raport cu particularitățile mediului economic în care firma își desfășoară activitatea. Factori precum reglementările legislative, tendințele pieței, concurența sau fluctuațiile economice pot avea un impact semnificativ asupra rezultatelor financiare, iar înțelegerea acestora permite adoptarea unor strategii adecvate pentru creșterea sustenabilă a companiei. Astfel, utilizarea unei analize comparative bine fundamentate ajută la o mai bună adaptare la provocările economice și la luarea unor decizii informate, menite să sprijine dezvoltarea pe termen lung.

În concluzie, după analiza celor 4 entități economice, am constatat că primele două societăți prezintă cele mai bune rezultate, acestea având domenii de activitate similare, respectiv industria farmaceutică. Entitatea economică numărul 1 prezintă cele mai bune rezultate, reușind să aibă o tendință ascendentă pentru toți indicatorii. Entitatea economică numărul 2 a înregistrat o creștere semnificativă în exercițiul financiar 2023 datorită managementului performant ce este susținut de planificarea strategică, prin elaborarea de planuri manageriale adaptate activităților companiei, interconectate și monitorizate pentru atingerea obiectivelor specifice și generale ale societății. Pandemia de COVID-19 a afectat celelalte două societăți, managerii trebuie să își adapteze strategiile pentru a atinge performanțe ridicate pe viitor. Pentru a maximiza performanța, entitățile economice trebuie să identifice produsele sau serviciile profitabile și pe cele care diminuează câștigurile.

Referințe bibliografice

- Botnari, N., Nedelcu, A. (2015), Evaluarea performanței financiare a întreprinderilor industriale prin prisma dimensiunilor de profitabilitate, rentabilitate și creștere, *Economica*, vol. 3, nr. 93, pp. 49-59. http://dspace.ase.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/193/BotnariN-NedelcuA_ec_2015_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Accesat la data 22.03.2025, ora 00:43
- Gostin, C., Elemente de economie și analiză financiară a întreprinderii pe bază de bilanț, publicație realizată în cadrul unui proiect cofinanțat printr-un grant din partea Elveției prin intermediul contribuției
- elvețiene pentru Uniunea Europeană extinsă, https://www.fnme.ro/_files/Analiza%20financiara%20a%20intreprinderii.pdf, Accesat la data 22.03.2025, ora 00:06
- <https://m.bvb.ro/>, Accesat la data 05.03.2025, ora 18:06
- <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=bio>, Accesat la data 05.03.2025, ora 18:23

- <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=ATB>, Accesat la data 05.03.2025, ora 18:40
- <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=CHIA>, Accesat la data 05.03.2025, ora 19:03
- <https://bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=COEC>, Accesat la data 05.03.2025, ora 19:20
- <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/analiza-contului-de-profit-si-pierdere/a/NTQ2MTMyMTA0MzQ5NzE2M2Y7kc4ATezCUwEyq769awg> ,Accesat la data 05.03.2025, ora 21:29
- <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/analiza-contului-de-profit-si-pierdere/a/NTQ2MTMyMTA0MzQ5NzE2M2Y7kc4ATezCUwEyq769awg> ,Accesat la data 05.03.2025, ora 21:29

IMPACTUL INSTABILITĂȚII GEOPOLITICE ASUPRA BUGETULUI ȘI PERFORMANȚEI FINANCIARE A COMPANIILOR

Mocanu David-Alexandru1707

Abstract

În climatul economic actual, bugetul unei companii poate fi afectat de o varietate de factori, inclusiv volatilitatea piețelor financiare, modificările ratelor dobânzilor, oscilațiile cursului valutar, inflația, schimbările legislative și politice, precum și nivelul concurenței din industrie. Un factor major de incertitudine în regiune îl constituie conflictul armat de la granița României, care influențează economia prin întreruperea lanțurilor de aprovizionare, creșterea prețurilor la energie și diminuarea încrederii investitorilor.

Pentru a face față acestor provocări, companiile trebuie să își ajusteze bugetul în funcție de evoluțiile pieței. Acest proces poate presupune eficientizarea cheltuielilor, identificarea unor noi surse de venit sau reducerea activităților neesențiale. De asemenea, o gestionare eficientă a riscurilor devine crucială, iar firmele trebuie să ia în considerare diverse scenarii pentru a-și asigura continuitatea operațională.

Bugetul este un instrument esențial pentru evaluarea și gestionarea performanței unei organizații. Acesta conturează un plan financiar care estimează veniturile și cheltuielile pentru o anumită perioadă, de obicei un an fiscal. Stabilitatea unei afaceri depinde de echilibrul dintre venituri și cheltuieli, ceea ce face necesară o analiză detaliată a acestora, mai ales în condiții de incertitudine economică.

Acest articol își propune să analizeze comparativ evoluția unor elemente din contul de profit și pierdere, precum veniturile și cheltuielile, înainte și după declanșarea conflictului de la granița României, având în vedere o companie specializată în închirierea și subînchirierea bunurilor imobiliare proprii sau închiriate.

Studiul a fost realizat pe baza datelor colectate din surse interne, naționale și internaționale. Rezultatele obținute sunt deosebit de valoroase pentru managementul financiar și conducerea companiei, oferind o perspectivă clară asupra situației economice a firmei. Acestea furnizează informații despre performanțele anterioare, efectele conflictului asupra activității companiei și posibilele dificultăți financiare cu care aceasta se confruntă.

1707 Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor - Management Contabil, Audit și Expertiză

Contabilă, Universitatea Nicolae Titulescu din București. Acest studiu este elaborat sub coordonarea doamnei

Lector. univ. dr. Dumitru Andreea Paula

Keywords: buget, venit, cheltuieli, performanță, război, criză, conflict.

1. Introducere

Bugetul de venituri și cheltuieli reprezintă un instrument financiar esențial pentru evaluarea performanței economice a unei companii, a unui proiect sau a unei activități majore desfășurate. Scopul său principal este de a anticipa cu precizie veniturile și cheltuielile pentru o perioadă determinată, de obicei un an.

Indicatorii financiari relevanți pentru evaluarea performanței economice a unei companii sunt veniturile și cheltuielile. Evoluția acestor indicatori poate oferi perspective clare asupra capacității companiei de a genera profit.

Veniturile reprezintă suma totală obținută de companie din activitățile sale principale sau din surse alternative. Acestea se împart în venituri operaționale, provenite din activitatea de bază, și venituri neoperaționale, generate din surse secundare, cum ar fi investițiile. Pe de altă parte, cheltuielile reflectă costurile asociate desfășurării activităților principale ale companiei și pot fi clasificate în cheltuieli operaționale și neoperaționale.

În acest studiu este analizată entitatea „IMOBILIARE EXPERT” S.A. , cu punctul de lucru în București și cod CAEN 6820 (Închirierea și subînchirierea bunurilor imobiliare proprii sau închiriate). Analiza este realizată pe baza situațiilor financiare ale societății pentru perioada 2022-2024.

Obiectivul acestui articol este de a realiza o analiză comparativă a unor elemente din contul de profit și pierdere, precum veniturile și cheltuielile, înainte și după declanșarea conflictului de la granița României.

Această abordare este importantă pentru a înțelege modul în care sectorul analizat reacționează și se adaptează în fața unor factori externi neprevăzuți, precum conflictele geopolitice. Utilitatea analizei se extinde asupra managerilor financiari, echipei de conducere, angajaților, investitorilor potențiali și chiar autorităților publice.

Comparația permite evaluarea rezultatelor activității firmei prin raportare la criteriile de referință, cum ar fi performanțele anterioare, rezultatele altor companii din același sector, media sectorială sau standardele stabilite.¹⁷⁰⁸

Analiza comparativă facilitează identificarea tendințelor, vulnerabilităților și oportunităților pentru societate, iar rezultatele acesteia sunt sintetizate într-o matrice SWOT, evidențiind atât punctele forte, cât și cele slabe ale performanței financiare.

Astfel, concluziile analizei pot fi utilizate pentru fundamentarea deciziilor strategice, optimizarea performanței financiare și identificarea măsurilor corective necesare. Managerii financiari pot adopta strategii mai informate, angajații pot fi motivați să susțină obiectivele organizației, iar investitorii pot lua decizii mai bine fundamentate cu privire la alocarea capitalului.

De asemenea, rezultatele analizei pot fi relevante pentru autoritățile publice în elaborarea politicilor economice menite să sprijine industria în perioade de criză sau incertitudine. În general, această analiză comparativă reprezintă un instrument valoros pentru toate părțile implicate, oferind oportunități de îmbunătățire a performanței și de adaptare la dinamica mediului extern.

2. Analiza bugetului de venituri si cheltuieli

Bugetul de venituri și cheltuieli reprezintă un instrument esențial pentru gestionarea eficientă a unei afaceri, iar în cazul unei companii care desfășoară activități de închiriere și subînchiriere de

1708 Iosefina Morosanșan "Analiza Economico-Financiară" Editura Fundației România de Măine, 2006, pag.12

bunuri imobiliare, acest aspect devine cu atât mai important. În perioada de dinaintea declanșării conflictului de la granița României, astfel de firme se puteau baza pe venituri stabile, datorită cererii constante de locuințe și spații comerciale. În acea perioadă, multe companii din domeniu au reușit să-și mențină veniturile datorită contractelor de închiriere încheiate anterior, iar unele au înregistrat chiar creșteri ale veniturilor, datorită cererii sporite de spații rezidențiale, pe fondul lucrului și învățatului de acasă.

Înainte de apariția contextului geopolitic actual, bugetul de venituri și cheltuieli pentru această firmă putea fi considerat relativ stabil, cu venituri regulate generate din închirierea bunurilor imobiliare. Estimările veniturilor se bazau pe valoarea proprietăților și pe nivelul cererii de pe piața imobiliară. În plus, o parte a veniturilor putea proveni din subînchirierea proprietăților către alte firme sau persoane fizice.

Totuși, conflictul de la granița României a avut un impact semnificativ asupra sectorului de închiriere și subînchiriere de bunuri imobiliare. Incertitudinea economică, scăderea investițiilor și schimbările în comportamentul pieței imobiliare au dus la o diminuare a cererii, ceea ce a afectat negativ veniturile din închiriere. De asemenea, multe companii și-au redus activitatea sau chiar și-au închis operațiunile, contribuind astfel la scăderea suplimentară a veniturilor din chirii.

În consecință, bugetul de venituri și cheltuieli al firmei a trebuit să fie revizuit și ajustat pentru a reflecta noile realități economice. A fost necesar să se ia în considerare strategii alternative pentru a compensa pierderile, precum restructurarea activelor sau renunțarea la proprietățile care nu generau un randament satisfăcător.

În prezent, bugetul de venituri și cheltuieli pentru o companie din acest sector se confruntă cu o volatilitate crescută și cu o instabilitate mai pronunțată. Adaptarea rapidă la schimbările pieței, gestionarea eficientă a resurselor și identificarea unor noi oportunități de investiții devin factori critici pentru menținerea stabilității financiare.

2.1 Stadiul cunoașterii privind veniturile și cheltuielile-factorii de influență ai performanței societăți

Veniturile unei entități includ toate sumele și valorile încasate sau care urmează să fie încasate în nume propriu din activitățile curente, precum și cele obținute din alte surse. În ceea ce privește cheltuielile unei companii, acestea cuprind valorile deja plătite sau care urmează să fie achitate pentru consumuri de stocuri, servicii prestate, cheltuieli salariale și alte costuri operaționale.

1709

În cadrul acestui studiu, am combinat două metode de cercetare — metoda cantitativă și metoda calitativă — pentru a analiza performanța financiară a companiei „IMOBILIARE EXPERT” S.A.. Metoda cantitativă a fost utilizată pentru a examina principalele componente ale contului de profit și pierdere, precum cifra de afaceri netă, veniturile, cheltuielile și profitul net. În plus, am analizat factorii care influențează evoluția acestor elemente financiare în perioada 2022-2024.

Metodele calitative aplicate în analiză au inclus modelarea, comparația, gruparea, diviziunea și descompunerea rezultatelor. 1710 Utilizarea metodei cantitative ne-a permis să evaluăm datele financiare ale companiei și să extragem concluzii privind performanța financiară. De exemplu, am putut stabili dacă o creștere a veniturilor s-a datorat unei strategii de marketing eficiente sau a fost influențată de factori externi, precum schimbările economice și impactul conflictului de la granița României.

Metoda calitativă a fost utilizată pentru realizarea unei analize SWOT, prin care am identificat punctele forte și vulnerabilitățile firmei, precum și oportunitățile și amenințările din

1709 Gelal E., Măndoiu N., “Reglementări contabile 2021-2022”, Ed. Con Fisc, București, 2022, pag.63

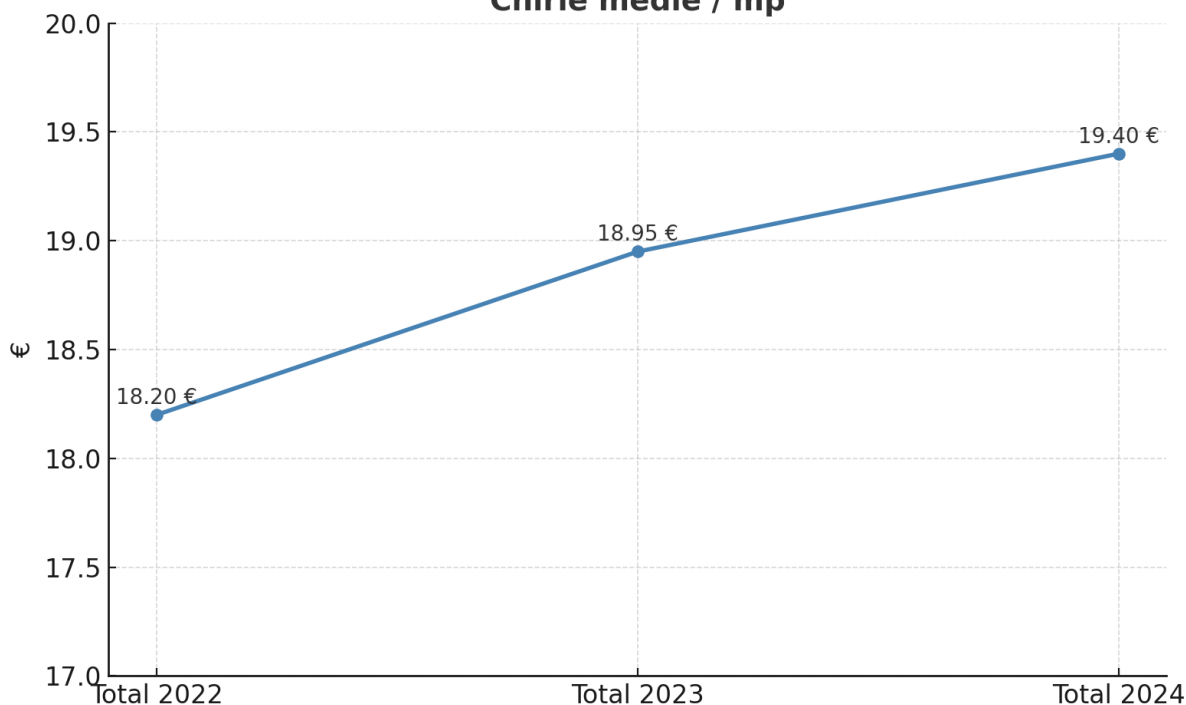
1710 Ibidem, pag.83

mediul extern. Această abordare ne-a permis să formulăm concluzii cu privire la perspectivele financiare viitoare ale companiei, luând în considerare atât factori interni, cât și externi.

Analiza s-a bazat pe datele financiare din bilanțurile societății pe o perioadă de 3 ani (2022-2024) și pe date statistice specifice sectorului imobiliar la nivel național. Includerea datelor statistice a oferit o perspectivă mai amplă asupra contextului economic și social în care activează compania, facilitând evaluarea competitivității pe piață, a tendințelor și a oportunităților de dezvoltare.

Prin corelarea datelor financiare interne cu cele statistice externe, am reușit să obținem o imagine complexă și detaliată a performanței financiare a companiei „IMOBILIARE EXPERT” S.A., precum și a potențialului său de creștere pe piața imobiliară în contextul economic actual.

Chirie medie / mp

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

2.2 Impactul conflictului de la granița României asupra societăți

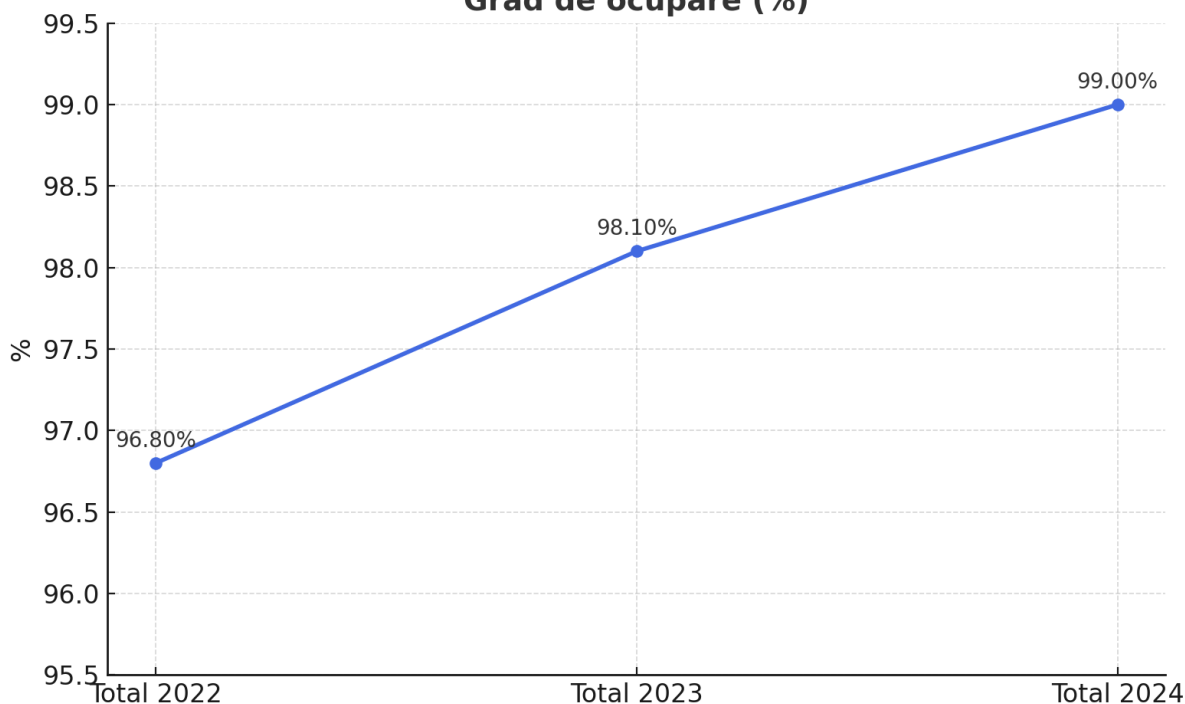
În urma declanșării conflictului armat de la granița României în 2022, societatea a adoptat o serie de măsuri pentru a-și proteja activitatea economică, angajații și interesele acționarilor. În acest context dificil, compania a elaborat și implementat un plan strategic care a presupus monitorizarea atentă a contractelor de închiriere și a relațiilor cu furnizorii prin intermediul unor discuții permanente cu partenerii comerciali.

De asemenea, au fost derulate lucrări ample de modernizare a spațiilor imobiliare, având ca obiectiv principal creșterea veniturilor din chirii. Pentru optimizarea consumului energetic, în special a gazelor naturale utilizate pentru încălzirea spațiilor administrate, compania a implementat un sistem inteligent de tip Building Management System (BMS), care permite controlul și monitorizarea centralizată, de la distanță, a echipamentelor termice aferente.

Scopul principal al acestor măsuri a fost creșterea eficienței operaționale și reducerea costurilor, astfel încât compania să poată depăși efectele negative generate de instabilitatea economică regională cauzată de conflict. Modernizarea spațiilor imobiliare a fost orientată spre atragerea și menținerea chiriașilor, iar implementarea sistemului BMS a condus la economii semnificative privind consumul de gaze naturale, implicit la reducerea cheltuielilor asociate utilităților. În final, aceste măsuri au contribuit la consolidarea poziției competitive a societății pe piața locală de închirieri comerciale și rezidențiale.

În perioada imediat următoare declanșării conflictului regional, gradul de ocupare al imobilelor administrate a cunoscut o ușoară scădere, cauzată de incertitudinea economică și de restrângerea activității unor chiriași. Cu toate acestea, odată cu stabilizarea parțială a situației și adaptarea mediului economic la noile condiții, societatea a înregistrat o redresare semnificativă a gradului de ocupare, atingând chiar niveluri superioare celor anterioare conflictului. Acest lucru se datorează relansării activității economice generale și creșterii cererii pentru spații imobiliare destinate activităților comerciale și rezidențiale.

Grad de ocupare (%)

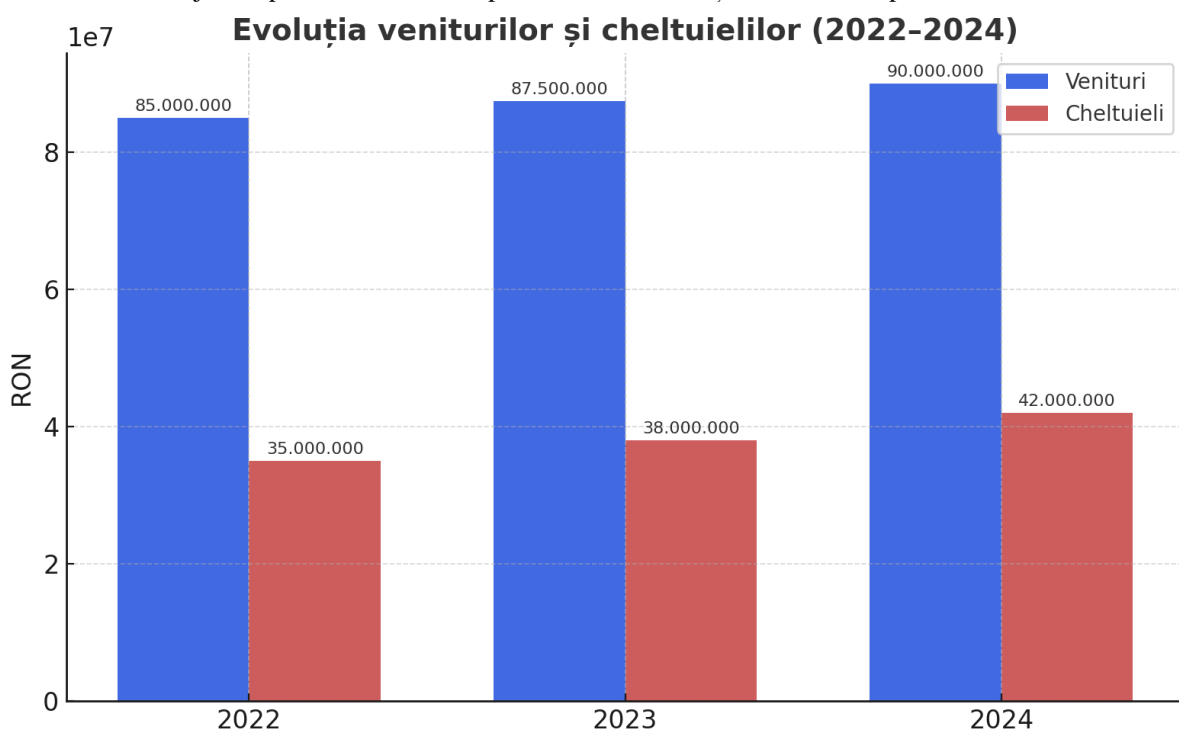
Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

Pe de altă parte, tariful pe metrul pătrat pentru spațiile închiriate a înregistrat o tendință constant ascendentă, inclusiv în perioada marcată de instabilitate generată de conflictul de la granița României. Creșterea a fost alimentată de menținerea unei cereri ridicate, în special în zonele centrale ale orașelor, în contrast cu oferta limitată de spații disponibile. Odată cu adaptarea pieței la noul context economic și cu reluarea activităților comerciale la un ritm normal, această tendință s-a accentuat, contribuind semnificativ la majorarea veniturilor societății.

2.3 Veniturile și cheltuielile societății

Pentru a evalua în mod detaliat performanța financiară a companiei, au fost analizate informațiile extrase din situațiile financiare anuale întocmite conform prevederilor Reglementărilor Contabile OMFP 1802/2014. În ceea ce privește veniturile, acestea au cunoscut o evoluție relativ stabilă în perioada marcată de incertitudine generată de conflictul de la granița României, însă ulterior, pe măsură ce activitatea economică s-a redresat, s-a înregistrat o creștere semnificativă. Această evoluție pozitivă a fost influențată de investițiile efectuate anterior declanșării conflictului, care au început să aducă rezultate vizibile odată cu revenirea pieței. În ceea ce privește cheltuielile, acestea au înregistrat o creștere considerabilă în perioada post-conflict, comparativ cu anii anteriori. Majorarea s-a datorat, în principal, creșterii dobânzilor bancare, influențate de contextul economic regional, precum și creșterii salariilor, determinate de inflația accentuată.

Mai jos, se poate observa o comparație între venituri și cheltuieli companiei:

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

Analiza comparativă a veniturilor și cheltuielilor în intervalul 2022–2024 oferă o imagine clară asupra direcției de evoluție a companiei într-un context marcat de instabilitate regională și presiuni economice. În această perioadă, veniturile au înregistrat o creștere constantă, reflectând eficiența măsurilor de adaptare și valorificarea investițiilor realizate anterior izbucnirii conflictului din regiune.

Totodată, cheltuielile au cunoscut o creștere treptată, influențată în principal de factori externi precum inflația și majorarea dobânzilor bancare. Cu toate acestea, compania a reușit să mențină un echilibru financiar, ceea ce a permis continuarea dezvoltării într-un mod sustenabil și consolidarea poziției pe piață. Graficul evidențiază această evoluție pozitivă, confirmând capacitatea firmei de a se adapta și de a performa chiar și într-un mediu economic dificil.

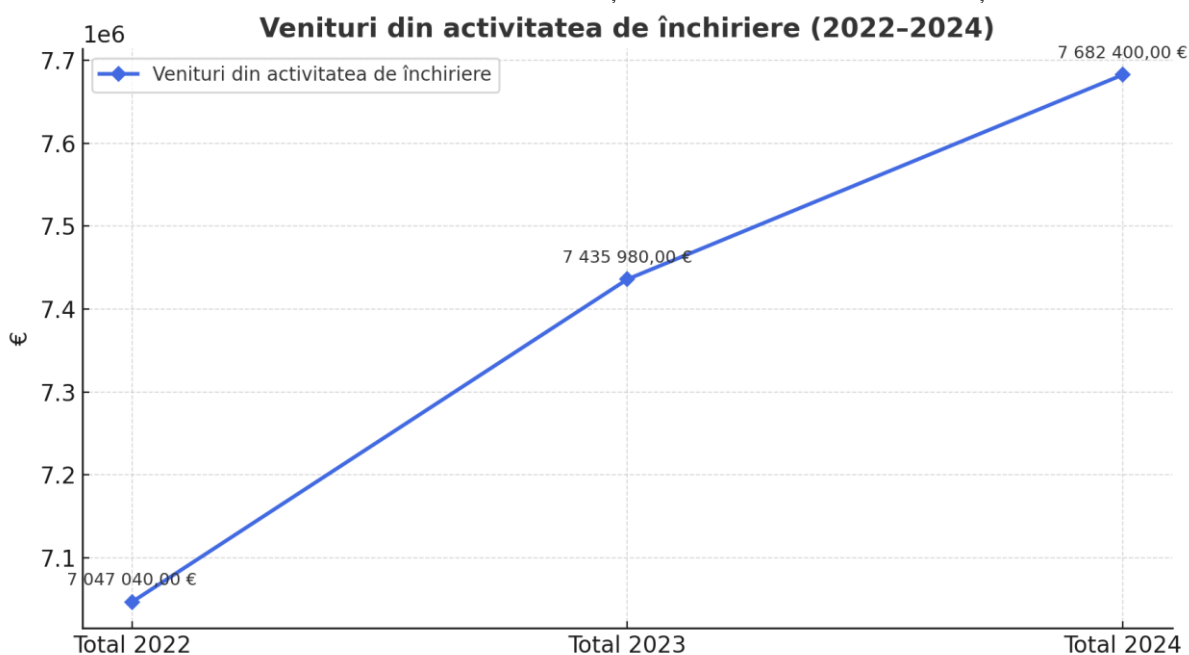
2.4 Analiza veniturilor societăți

Principala sursă de venit a societății este reprezentată de închirierea spațiilor comerciale și de birouri. Acestea pot fi considerate active esențiale pentru companie, întrucât generează o proporție semnificativă din veniturile totale ale acesteia.

Venituri din chirii - spatii comerciale

	Total 2022	Total 2023	Total 2024
Venituri din activitatea de inchiriere	7.047.040 €	7.435.980 €	7.682.400 €
Chirie medie / mp	18,20 €	18,95 €	19,40 €
Grad de ocupare (%)	96,80 %	98,10 %	99 %

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

Închirierea de spații comerciale continuă să reprezinte o activitate profitabilă și relativ stabilă, în special în zonele urbane intens circulate, unde cererea pentru astfel de spații rămâne ridicată. Companiile care administrează aceste spații beneficiază de venituri recurente, iar menținerea unor condiții optime de întreținere și amplasarea în locații strategice contribuie semnificativ la obținerea unor rezultate financiare favorabile pe termen lung.

Cu toate acestea, declanșarea conflictului armat la granița României în anul 2022 a generat un climat de incertitudine economică, care s-a resimțit și pe piața închirierilor comerciale. În prima parte a perioadei analizate (2022), unii chiriași au fost nevoiți să își ajusteze activitatea sau chiar să o reducă temporar, ceea ce a dus la o ușoară scădere a gradului de ocupare și la presiuni asupra veniturilor generate.

Pe măsură ce mediul economic s-a stabilizat parțial, iar activitățile comerciale s-au adaptat noilor condiții, piața închirierilor a început să își revină. În perioada 2023–2024, se observă o tendință clară de redresare, marcată de o creștere a cererii pentru spații comerciale și de o majorare

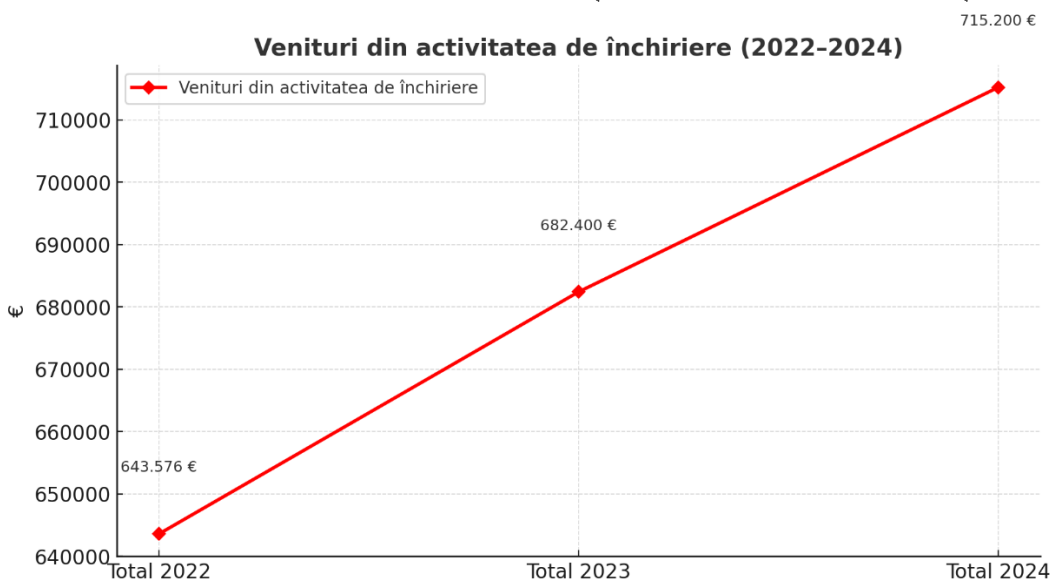
progresivă a veniturilor din închiriere. În unele cazuri, nivelurile de venituri obținute au depășit chiar valorile înregistrate anterior izbucnirii conflictului.

Astfel, se poate concluziona că, în ciuda provocărilor generate de contextul geopolitic și economic regional, sectorul închirierilor comerciale a demonstrat o capacitate ridicată de adaptare și revenire, menținând o traiectorie ascendentă în perioada 2022–2024.

Venituri din chirii - imobile birouri

	Total 2022	Total 2023	Total 2024
Venituri din activitatea de inchiriere	643.576 €	682.400 €	715.200 €
Chirie medie / mp	8,70 €	8,50 €	8,65 €
Grad de ocupare (%)	74,82 %	82,30 %	85,75 %

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

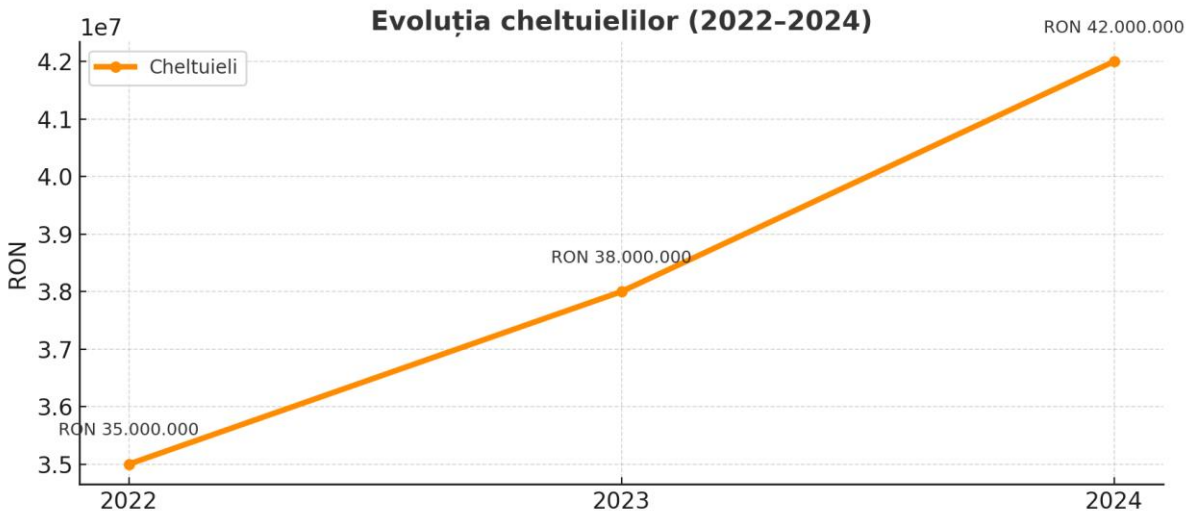
Spațiile de birouri reprezintă în continuare o sursă importantă de venit pentru companie, mai ales în contextul economic actual, marcat de redresarea progresivă a activităților după perioada de incertitudine generată de conflictul din regiune. Cererea pentru birouri moderne, bine echipate și amplasate în zone accesibile rămâne ridicată, în special în marile orașe sau în zonele cu o activitate economică intensă.

În perioada 2022–2024, se observă o evoluție ascendentă a veniturilor obținute din închirierea acestor spații, așa cum reiese și din graficul aferent. După o ușoară scădere înregistrată în anii anteriori, veniturile au început să crească constant, susținute de revenirea treptată a companiilor către modelul de lucru fizic sau hibrid, ceea ce a determinat și o creștere a gradului de ocupare.

Această redresare reflectă capacitatea sectorului de birouri de a se adapta noilor cerințe ale pieței și demonstrează faptul că, gestionate corespunzător, aceste active pot genera venituri stabile și sustenabile. Închirierea de spații comerciale și de birouri continuă să fie o activitate profitabilă, cu condiția ca firmele să pună la dispoziție spații bine întreținute, funcționale și amplasate în locații strategice.

Prin urmare, printr-o administrare eficientă a portofoliului de spații de birouri, companiile pot contribui semnificativ la creșterea veniturilor și la consolidarea poziției pe piață în contextul economic actual.

2.5 Analiza cheltuielilor societăți

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

Evoluția costurilor cu forța de muncă:

Descriere	Realizat 2022	Realizat 2023	Realizat 2024
Numar de salariați la sfarsitul perioadei	23	24	25
Chelt. totala cu salariile	358.879 €	389.000 €	421.500 €
Chelt. tichete de masa si cadou	28.072 €	31.000 €	35.500 €
Chelt. totala cu primele profesionale	40.370 €	32.500 €	34.000 €
Chelt. medie per salariat/luna	1.297 €	1.350 €	1.405 €

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

Cheltuielile cu personalul și managementul s-au menținut la un nivel echilibrat în perioada 2022–2024, cu o tendință de creștere moderată, reflectând ajustările necesare într-un context economic aflat în continuă schimbare. În anul 2023, s-a înregistrat o creștere semnificativă a salariilor, media lunară per angajat majorându-se cu aproximativ 20% față de anul anterior, ca urmare a presiunilor inflaționiste și a nevoii de retenție a personalului calificat. În paralel, pachetul de beneficii acordat angajaților a fost extins prin includerea unor elemente complementare celor clasice, precum tichetele de masă și cadou. Acestea au fost ajustate în conformitate cu reglementările legale în vigoare, ceea ce a condus la o creștere a valorii totale a beneficiilor acordate. De exemplu, valoarea unui tichet de masă a fost actualizată de la 20 lei în prima jumătate a anului 2022 la 30 lei în perioada următoare, contribuind astfel la creșterea generală a cheltuielilor cu personalul. Graficul aferent perioadei 2022–2024 reflectă această evoluție ascendentă, subliniind eforturile companiei de a asigura un mediu profesional motivant și adaptat cerințelor actuale ale pieței muncii.

Evoluția altor cheltuieli din exploatare:

Cheltuielile variabile din activitatea de exploatare – care includ costurile cu utilitățile, lucrările de întreținere a instalațiilor termice, electrice și sanitare, reparațiile spațiilor neînchiriate temporar, taxele pe proprietate și asigurările pentru activele imobiliare și mobile – sunt estimate la 6,21% din cifra de afaceri prognozată pentru anul 2023, în creștere față de 5,48% în anul 2022.

Această evoluție este determinată, în principal, de lucrările suplimentare de mentenanță planificate pentru mai multe clădiri administrative, dar și de costurile majorate ale serviciilor de utilități în contextul volatilității pieței energetice. În ceea ce privește cheltuielile cu serviciile prestate de terți – incluzând servicii de securitate, consultanță juridică și financiară, protecția datelor cu caracter personal, audit, cadastru, servicii IT și chirii pentru licențe software – acestea sunt estimate la 4,15% din cifra de afaceri pentru anul 2023, în scădere față de 4,67% în anul precedent, ca urmare a eficientizării contractelor externe și a digitalizării unor procese operaționale. Cheltuielile cu amortizarea sunt preconizate să atingă 10,84% din cifra de afaceri în 2023, comparativ cu 11,56% în 2022, pe fondul finalizării unor investiții în spații comerciale și clădiri de birouri, precum și al achiziției de echipamente tehnice și sisteme de siguranță conform cerințelor ISU. Această scădere procentuală reflectă o mai bună distribuire a valorii activelor amortizabile în raport cu dinamica cifrei de afaceri.

Războiul din Ucraina și creșterea inflației au influențat semnificativ deciziile de consum și investiție în România, afectând atât comportamentul cumpărătorilor din piața imobiliară, cât și activitatea sistemului bancar. Aceste riscuri, alături de presiunile macroeconomice și incertitudinile energetice, au fost evidențiate de BNR și ARB drept provocări majore în 2022.¹⁷¹¹

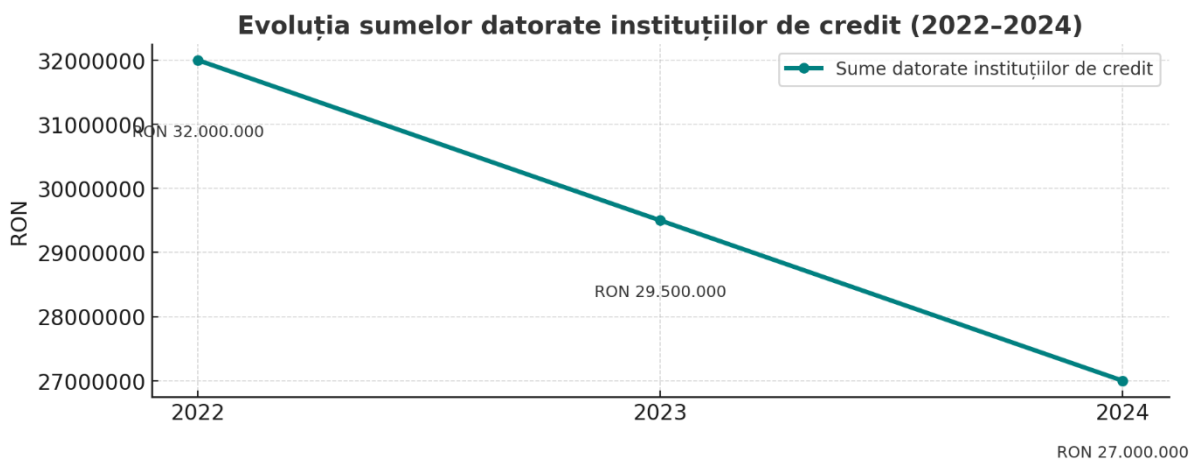
În ciuda acestor condiții, sistemul bancar românesc a demonstrat reziliență și agilitate, menținând stabilitatea creditării și susținând economia reală. Creșterea creditării a fost susținută în special de segmentul companiilor, în timp ce creditul ipotecar a impulsat avansul pe zona populației.

Dobânzile au avut o evoluție volatilă, influențate de lichiditatea din sistem și de măsurile de politică monetară, în timp ce băncile au fost nevoite să-și adapteze politicile pentru a gestiona presiunea inflaționistă și creșterea costurilor. În acest context, adaptabilitatea și parteneriatul public-privat rămân esențiale pentru a susține redresarea economică și pentru a sprijini intermedierea financiară în România.

Creditele bancare contractate de „IMOBILIARE EXPERT” S.A. sunt reflectate în bilanț la valoarea actualizată a fluxurilor de numerar viitoare necesare pentru stingerea obligațiilor. Rambursarea lunară a creditului aflat în derulare la ING Bank se realizează pe baza graficelor de plată furnizate de instituția bancară sau utilizând o rată de actualizare considerată adecvată pentru reflectarea valorii timpului. Dobânzile aferente acestor împrumuturi sunt înregistrate ca cheltuieli financiare în contul de profit și pierdere corespunzător fiecărui exercițiu financiar.

Mai jos putem observa graficul cu sumele datorate instituțiilor de credit:

¹⁷¹¹ ARB (<https://www.arb.ro/razboiul-din-ucraina-si-inflatia-doi-factori-care-influenceaza-tranzactiile-imobiliare/>), accesat în data de 20.03.2025

Sursa: Prelucrare baza de date din situațiile financiare anuale ale societăți

3. Concluziile cercetării

Pe parcursul perioadei analizate, activitatea desfășurată de IMOBILIARE EXPERT S.A. a înregistrat o evoluție ascendentă, caracterizată printr-un nivel ridicat de eficiență și rentabilitate. Compania a reușit să îmbunătățească semnificativ condițiile de lucru, calitatea serviciilor oferite și acuratețea informațiilor transmise către clienți și parteneri. În același timp, s-au diversificat canalele de distribuție, a crescut numărul contractelor cu furnizorii – asigurând o ofertă mai variată – și s-a consolidat relația cu clienții printr-un grad mai mare de satisfacere a nevoilor acestora și fidelizare.

În urma analizei diagnostice efectuate asupra activității societății, pot fi identificate principalele puncte forte, puncte slabe, oportunități și amenințări, astfel:

Puncte Tari:	Puncte Slabe:
<ul style="list-style-type: none"> -nivel redus al costurilor operaționale, ceea ce contribuie la menținerea unei profitabilități stabile; -ofertă variată și adaptabilă la cerințele pieței, ceea ce asigură o mai bună poziționare competitivă; - respectarea obligațiilor fiscale, fără înregistrarea de restanțe către bugetul de stat; - echipă formată din personal cu experiență solidă și calificare corespunzătoare, capabilă să susțină activitatea companiei la standarde înalte; - gestionarea riguroasă a cheltuielilor și a fluxurilor financiare, precum și menținerea disciplinei financiare prin achitarea la timp a contribuțiilor către bugetul de stat și cel al asigurărilor sociale. 	<ul style="list-style-type: none"> -majorarea datoriilor curente față de perioada precedentă; -diminuarea gradului de solvabilitate generală; -nivel redus al indicatorilor de rentabilitate; -dezvoltare insuficientă a activităților de marketing și promovare.

<p>Oportunități:</p> <ul style="list-style-type: none"> - stagnarea sau regresul înregistrat de unele firme concurente, ceea ce oferă un avantaj competitiv; - posibilitatea formării de parteneriate strategice sau alianțe cu alte entități din domeniu; - accesul la acorduri comerciale în condiții favorabile; - menținerea unei cereri constante pentru produsele și serviciile de bază, aspect favorabil într-un context economic marcat de incertitudini sau recesiune. 	<p>Amenințări:</p> <ul style="list-style-type: none"> - reducerea veniturilor disponibile ale populației, cu impact direct asupra nivelului consumului; - intrarea pe piață a unor noi competitori, care pot diminua cota de piață a societății; - costul ridicat al finanțării, ce limitează capacitatea de investiții și dezvoltare; - presiunea fiscală crescută, alături de fenomenul persistent al evaziunii fiscale, care afectează concurența loială.
---	--

Sursa: Prelucrare proprie

Pentru valorificarea eficientă a oportunităților și a punctelor forte, precum și pentru diminuarea riscurilor asociate amenințărilor externe și a punctelor slabe identificate, se impune adoptarea unui set de măsuri strategice, precum:

- implementarea unui control riguros asupra cheltuielilor și monitorizarea constantă a lichidității, în vederea menținerii echilibrului financiar;
- creșterea calității serviciilor oferite și alinierea acestora cât mai fidel la nevoile și așteptările clienților;
- consolidarea poziției pe piață printr-o politică de vânzări mai activă și orientată către extinderea bazei de clienți;
- monitorizarea atentă a evoluției pieței și a acțiunilor concurenței pentru anticiparea tendințelor;
- dezvoltarea unor relații comerciale stabile și transparente cu clienții, bazate pe încredere și comunicare clară.

În contextul prelungirii crizei economice, amplificată de conflictul militar de la granița României, conducerea IMOBILIARE EXPERT S.A. a continuat implementarea măsurilor de protecție și adaptare adoptate în anii anteriori. Contractele de închiriere și de prestări servicii cu furnizorii sunt gestionate cu atenție sporită, cu scopul de a optimiza performanțele financiare și de a menține rentabilitatea operațională.

Analiza activității recente confirmă că, în ciuda provocărilor fără precedent din perioada pandemiei, societatea a reușit nu doar să își mențină stabilitatea, ci și să își continue procesul de dezvoltare. Capacitatea de adaptare, luarea deciziilor strategice în timp util și flexibilitatea operațională au fost factori esențiali care au contribuit la traversarea cu succes a acestor etape dificile.

Experiențele recente au demonstrat că o companie care adoptă o viziune clară, combinată cu reacții rapide și soluții eficiente, poate face față cu succes oricărei situații neprevăzute. Într-un mediu economic instabil și în continuă schimbare, IMOBILIARE EXPERT S.A. își propune să rămână agilă, să investească în sustenabilitate și să se dezvolte continuu, pentru a face față provocărilor viitoare și a-și consolida poziția pe piață.

Referințe bibliografice:

- Gelal E., Măndoiu N., “Reglementări contabile 2021-2022”, Ed. Con Fisc, București, 2022
- Morosanșan I, - "Analiza Economico-Financiară" Editura Fundației România de Măine, 2006

- OMFP nr. 1802/2014 pentru aprobarea reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare consolidate, publicat în Monitorul Oficial al României din 30.12.2014;
- <https://www.practicsa.ro/comunicari> (accesat pe 17 Martie, 18 Martie, 19 Martie, 20 Martie 2025)
- <https://www.arb.ro/razboiul-din-ucraina-si-inflatia-doi-factori-care-influenteaza-tranzactiile-imobiliare/> (accesat pe 20 Martie 2025)

EVAZIUNEA FISCALĂ, FORME, IMPLICAȚII ȘI MĂSURI LEGISLATIVE

Ionela Ana Maria Dumitrean *
Began Elisa-Maria**

Abstract

Lucrarea de față analizează fenomenul evaziunii fiscale, un aspect major al economiei subterane, cu impact direct asupra stabilității financiare și echității sociale. Evaziunea fiscală se manifestă printr-o varietate de practici ilegale – de la nedeclararea veniturilor și falsificarea documentelor contabile până la contrabandă și subevaluarea mărfurilor în vamă – toate având ca scop evitarea plății taxelor și impozitelor datorate statului. Sunt identificate principalele tipuri de evaziune fiscală, în funcție de natura relației economice (directă cu consumatorii sau profesională între entități), și sunt prezentate metodele utilizate frecvent în sfera evaziunii vamale. Studiul evidențiază efectele economice și sociale ale evaziunii fiscale: reducerea veniturilor bugetare, denaturarea concurenței, creșterea poverii fiscale asupra contribuabililor corecți și amplificarea inegalităților sociale.

Keywords: evaziune fiscală, impozite, buget de stat, concurență neloyală, taxe

1. Introducere

Evaziunea fiscală reprezintă una dintre cele mai persistente și complexe provocări cu care se confruntă economiile moderne, atât dezvoltate, cât și în curs de dezvoltare. În esență, fenomenul constă în evitarea, în mod deliberat, a plății impozitelor și taxelor datorate statului, prin nedeclararea veniturilor, declararea parțială sau fictivă a cheltuielilor, ori prin utilizarea unor mecanisme contabile și juridice menite să mascheze realitatea economică a contribuabilului. Conform definițiilor din literatura de specialitate, evaziunea fiscală este comportamentul ilicit al unui contribuabil care, prin acțiuni intenționate, se sustrage de la plata obligațiilor fiscale prevăzute de lege.

Importanța acestei problematice rezultă din impactul pe care îl are asupra finanțelor publice, echității fiscale și funcționării corecte a pieței. Potrivit estimărilor recente ale Comisiei Europene, Uniunea Europeană înregistrează anual pierderi de peste 60 de miliarde de euro din TVA din TVA care nu este colectată, fie din cauza evaziunii fiscale, fie a altor disfuncționalități administrative. România se numără printre țările cu cele mai mari pierderi, înregistrând un deficit de colectare a TVA de peste 30%, ceea ce înseamnă că aproape o treime din taxele care ar trebui să fie încasate nu ajung în bugetul public. Această situație reflectă atât vulnerabilitățile sistemului fiscal, cât și toleranța culturală și instituțională față de nerespectarea regulilor.

* Ionela Ana Maria Dumitrean, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București;

** Began Elisa-Maria, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: elisa_152697@univnt.ro) Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Nicoleta Panait (npanait@univnt.ro).

Evaziunea fiscală poate fi întâlnită în numeroase forme, în funcție de metodele utilizate și de natura contribuabililor implicați. La nivel operațional, cel mai frecvent este vorba despre omisiunea declarării integrale a veniturilor obținute, fie de către persoane fizice, fie de către persoane juridice. Spre exemplu, un antreprenor care încasează venituri în numerar fără a emite documente fiscale aferente sau o companie care exagerează cheltuielile pentru a diminua baza impozabilă comit acte de evaziune fiscală. Aceste practici sunt ilustrate printr-o serie de metode specifice: evidențe contabile inexacte, distrugerea intenționată a documentelor justificative, facturarea dublă, manipularea prețurilor de transfer, utilizarea firmelor fantomă și altele asemenea.

Un exemplu des întâlnit de evaziune îl constituie utilizarea facturilor false pentru a justifica cheltuieli inexistente și a deduce TVA sau alte taxe. Această metodă este larg răspândită în mediul de afaceri, în special în sectoare precum construcțiile, transportul, serviciile prestate în numerar sau comerțul en-gros. Emiterea și înregistrarea acestor facturi are ca efect reducerea artificială a profitului și, implicit, a obligațiilor fiscale, în timp ce TVA-ul înscris în documentele fictive este solicitat nejustificat pentru rambursare sau deducere. În egală măsură, subevaluarea mărfurilor în declarațiile vamale, fie prin reducerea prețului, fie prin modificarea codului tarifar, constituie o formă clasică de evaziune vamală, cu efecte negative semnificative asupra încasărilor bugetare.

Deși evaziunea fiscală este, în mod formal, o infracțiune economică, în multe contexte ea devine un comportament social tolerat sau chiar acceptat. Acest aspect este vizibil mai ales în economiile emergente, în care neîncrederea în instituțiile statului și percepția generalizată de ineficiență a administrației publice contribuie la o justificare tacită a evitării taxelor. Conform unui studiu realizat de Eurobarometru, o proporție semnificativă a contribuabililor din Europa de Est consideră că „nu este grav” să eviți plata taxelor dacă statul nu oferă servicii publice de calitate. În România, această percepție se combină cu o cultură economică postcomunistă încă marcată de informalitate și autoreglare economică, ceea ce favorizează perpetuarea practicilor ilegale în economie.

Din punct de vedere legislativ, combaterea evaziunii fiscale a devenit o prioritate în politica fiscală națională și europeană. În România, Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale constituie cadrul normativ de bază, fiind completată recent prin Legea nr. 126/2024, care aduce modificări esențiale în ceea ce privește regimul sancționator, procedurile de urmărire fiscală și stimularea conformării voluntare. Noile prevederi introduc, printre altele, posibilitatea înlăturării răspunderii penale în cazul achitării integrale a prejudiciului într-un termen limită, dar și înăsprirea sancțiunilor pentru evaziunea comisă în mod repetat sau organizat.

La nivel internațional, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) și Uniunea Europeană promovează măsuri de cooperare fiscală, transparență și schimb automat de informații pentru a preveni transferul ilegal al profiturilor către jurisdicții cu fiscalitate redusă. Inițiative precum BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) sau DAC7 (Directiva europeană privind cooperarea administrativă în domeniul fiscal) contribuie la limitarea posibilităților de evitare a obligațiilor fiscale prin mecanisme transfrontaliere.

Un alt aspect important de menționat este rolul educației fiscale și al conformării voluntare. Studiile de specialitate subliniază faptul că un nivel mai ridicat de cultură economică și fiscală în rândul populației are un efect direct asupra reducerii fenomenului evazionist. Programele de educație financiară, campaniile de conștientizare publică și digitalizarea administrației fiscale sunt instrumente cheie în crearea unui climat de responsabilitate fiscală.

2. Forme de manifestare a evaziunii fiscale

Evaziunea fiscală se manifestă printr-o serie de comportamente ilegale sau neconforme, desfășurate în contexte variate. Aceste practici au un impact

semnificativ asupra economiei și societății, prin reducerea veniturilor bugetare și denaturarea concurenței.

Tipurile de evaziune fiscală pot fi clasificate în mai multe moduri, în funcție de criteriile precum: legalitatea formelor, natura contribuabililor, metodele utilizate sau relațiile economice implicate.

88. Evaziunea fiscală în relațiile directe cu cetățenii/consumatorii
89. Categoria include formele de evitare a obligațiilor fiscale întâlnite frecvent în tranzacțiile dintre persoane fizice sau între persoane fizice și prestatori individuali ori mici întreprinzători. Fenomenul apare mai ales acolo unde nivelul de reglementare este scăzut, iar probabilitatea de control este redusă.
- llll. Vânzări sau prestări de servicii fără emiterea documentelor fiscale
- mmmm. Una dintre cele mai răspândite forme, cunoscută drept „vânzare la negru”, presupune omiterea completă a înregistrării veniturilor rezultate din livrarea de bunuri sau furnizarea de servicii. Practica se regăsește frecvent în piețe, saloane, servicii casnice sau profesii liberale. Lipsa bonului fiscal înseamnă neplata TVA-ului și a altor obligații către stat.
- nnnn. Emiterea documentelor fiscale doar pentru o parte din valoarea tranzacției
- oooo. În acest caz, veniturile sunt raportate parțial, cu scopul de a reduce baza de impozitare. De exemplu, în domeniul construcțiilor, o factură poate acoperi doar o parte din cost, restul sumei fiind încasat fără documente justificative.
- pppp. Activități economice desfășurate fără autorizare
- qqqq. Munca fără forme legale – sau „la negru” – include activități comerciale ori de servicii realizate în lipsa unei autorizații sau a înregistrării fiscale. Fenomenul este prezent în rândul celor care oferă servicii ocazionale, fără un statut juridic clar (de exemplu, reparații, transport, lecții particulare etc.).
- rrrr. Plata salariilor parțial în numerar
- ssss. O practică tot mai întâlnită în sectoarele informale constă în acordarea unei părți din salariu în numerar, fără evidențiere în documentele contabile. Angajatorul economisește prin evitarea taxelor aferente salariului real, în timp ce angajatul pierde drepturi sociale importante.
90. Evaziunea fiscală în context profesional
91. În mediul afacerilor, eludarea fiscalității implică adesea metode sofisticate, însoțite de strategii contabile complexe și structuri juridice artificiale.
- tttt. Societăți de hârtie și facturarea fictivă
- uuuu. Unele firme sunt înființate cu scopul exclusiv de a emite facturi false pentru bunuri sau servicii inexistente. Aceste entități, numite „societăți de hârtie”, funcționează pe perioade scurte, sunt înregistrate pe numele unor persoane interpuși și nu desfășoară activități reale. Scopul principal este reducerea TVA-ului plătit sau scăderea artificială a veniturilor impozabile.
- vvvv. Subevaluarea stocurilor sau a lucrărilor în curs
- wwww. În acest caz, firmele raportează valori mai mici ale stocurilor de marfă sau ale proiectelor neterminate, reducând astfel profitul și, implicit, impozitul aferent. Metoda este des utilizată la final de an fiscal, când presiunea pe rezultate financiare este mai mare.
- xxxx. Supraestimarea stocurilor pentru manipularea bilanțului

Pe de altă parte, unele companii umflă valoarea bunurilor deținute pentru a arăta o imagine mai favorabilă în bilanț, cu scopul de a impresiona investitori sau creditori. Deși aparent pozitivă, această practică poate induce în eroare actorii economici și duce la decizii de investiții greșite.

yyyy. Prețurile de transfer și externalizarea profiturilor

Multinaționalele folosesc adesea tehnici de optimizare fiscală bazate pe stabilirea prețurilor de transfer între entități afiliate. Astfel, profitul este transferat în jurisdicții cu taxe reduse, în timp ce țările unde se desfășoară activitatea economică reală pierd din veniturile fiscale potențiale.

Efectele evaziunii asupra economiei și societății sunt de amploare și se manifestă pe mai multe planuri:

Reducerea veniturilor bugetare limitează investițiile în sectoare cheie precum educația, sănătatea sau infrastructura. În România, pierderile anuale cauzate de evaziune sunt estimate la peste 6% din PIB.

Competiția neloială între firmele corecte și cele care nu respectă legea erodează etica afacerilor. Companiile oneste se văd nevoite să reducă prețurile sau să accepte marje mici pentru a putea concura.

Încetinirea dezvoltării economice apare prin scăderea investițiilor și a încrederii în piață. Atunci când mediul fiscal este imprezvizibil sau inechitabil, investitorii sunt descurajați.

Cresterea inegalităților sociale – cetățenii care își plătesc taxele ajung să suporte o povară mai mare pentru a acoperi pierderile provocate de cei care le evită. În același timp, accesul la servicii publice de calitate scade.

Taxele vamale constituie o sursă semnificativă de venituri pentru state, în special în țările în curs de dezvoltare, unde acestea contribuie în mod substanțial la bugetele naționale. Cu toate acestea, evaziunea de taxe vamale reprezintă o problemă majoră, reducând veniturile fiscale și distorsionând comerțul internațional. Modalități de evaziune a taxelor vamale:

Subevaluarea valorii de import, care constă în raportarea unei valori inferioare a bunurilor importate în documentele vamale, prin facturarea incompletă a acestora. Importatorii manipulează prețul real al produselor, reducând astfel valoarea taxelor vamale datorate, ceea ce le permite să minimizeze costurile totale asociate procesului de import.

Declarații false privind cantitatea sau descrierea produselor, constă în declararea unui număr mai mic de produse sau în utilizarea unei descrieri eronate a acestora. Importatorii pot clasifica produsele într-o categorie vamală care presupune taxe mai mici sau chiar exonerarea de taxe, subminând astfel veniturile fiscale ale statului. Această practică poate include atât reducerea cantității raportate, cât și modificarea caracteristicilor produselor pentru a le încadra într-o categorie vamală favorabilă.

Contrabanda reprezintă o formă gravă de evaziune fiscală, prin care bunurile sunt introduse sau scoase dintr-o țară pe căi ilegale, ocolind total autoritățile vamale. Acest fenomen afectează semnificativ economia națională și securitatea statului.

Contrabanda presupune transportul bunurilor în afara rutelor și punctelor vamale oficiale, astfel încât acestea să nu fie supuse verificărilor și taxelor vamale.

Evaziunea totală a taxelor vamale, se realizează prin evitarea punctelor vamale, astfel contrabandiștii nu achită nicio taxă sau impozit pentru bunurile transportate. Aceasta le permite să vândă produsele la prețuri mai mici decât cele practicate de companiile care respectă reglementările fiscale.

Ca o consecință a contrabandei se identifică: *pierderea veniturilor fiscale, concurența neloială, risc pentru securitatea națională*. Produsele de contrabandă nu generează venituri din taxe vamale sau alte impozite, ceea ce afectează capacitatea statului de a finanța servicii publice esențiale.

De asemenea contrabanda facilitează introducerea de produse periculoase, cum ar fi armele, substanță psihotropă al cărei consum poate duce la toxicomanie sau alte bunuri interzise, care pot pune în pericol siguranța publică. Bunurile de contrabandă sunt adesea vândute la prețuri mai mici, ceea ce dăunează firmelor legitime și distorsionează piața.

3. Efectele evaziunii fiscale

Evaziunea fiscală nu reprezintă doar o problemă economică, ci și una morală, afectând atât economia, cât și echitatea socială. Combaterea acestui fenomen, prin măsuri eficiente și o mai bună aplicare a legii, ar putea reduce semnificativ impactul său negativ și ar contribui la o economie mai justă și sustenabilă.

Evaziunea fiscală, deși condamnată public și sancționată oficial, continuă să fie un fenomen larg răspândit datorită avantajelor economice pe care le oferă anumitor categorii de plătitori, fie că vorbim despre firme, liber profesioniști sau consumatori. În practică, aceasta este adesea tolerată sau chiar încurajată în momentul unei solicitări explicite, datorită economiilor financiare directe pe care le poate aduce.

În sectoarele dominate de liber profesioniști, unde TVA-ul nu este inclus în prețul perceput în mod direct sau unde sistemele de raportare sunt mai puțin stricte, evaziunea fiscală atinge proporții considerabile. În multe dintre aceste cazuri, nu doar prestatorii de servicii sunt responsabili, ci și clienții. Uneori, clientul este cel care alege să nu solicite un bon fiscal sau o factură, înțelegând că astfel poate beneficia de un preț mai mic, astfel acest comportament alimentează perpetuarea fenomenului de evaziune fiscală.

Conveniența financiară este unul dintre principalii factori care alimentează și perpetuează fenomenul evaziunii fiscale, mai ales în relațiile directe dintre prestatori și consumatori. Atât persoanele fizice, cât și cele juridice pot fi tentate să eludeze obligațiile fiscale din dorința de a realiza economii imediate. În mod concret, evitarea plății TVA-ului sau a altor taxe aplicabile asupra produselor sau serviciilor duce la un preț final mai scăzut pentru consumator și la un profit mai mare pentru prestator. Această „înțelegere tacită” este adesea privită ca o soluție convenabilă pentru ambele părți, fără a se evalua consecințele economice și sociale pe termen lung.

În acest context, sistemul de impozitare diferențiat devine esențial în înțelegerea comportamentului fiscal al diverselor categorii de contribuabili. În cazul angajaților care au impozitele reținute la sursă, veniturile sunt integral înregistrate și raportate de angajator către autoritățile fiscale, ceea ce face ca evaziunea fiscală să fie aproape imposibilă. Astfel, acești contribuabili nu au libertatea de a omite sau modifica informațiile transmise fiscului.

Pe de altă parte, contribuabili independenti, cum sunt persoanele fizice autorizate (PFA), profesioniștii liberali sau cei care obțin venituri din chirii, au o marjă de manevră mult mai mare. În lipsa unui sistem strict de monitorizare, aceștia pot subraporta veniturile, pot omite anumite câștiguri sau pot exagera cheltuielile deductibile, reducând astfel artificial suma datorată statului. Această asimetrie în capacitatea de control fiscal contribuie la o percepție de inechitate fiscală și încurajează comportamentele de evitare a taxelor.

Totuși, există domenii unde riscul evaziunii este diminuat de contextul legal sau de nevoile beneficiarilor. În serviciile medicale, spre exemplu, decontările de la casele de asigurări sau solicitările de rambursare din partea companiilor de asigurări impun prezentarea unor documente fiscale clare – facturi, bonuri sau chitanțe fiscale. În aceste cazuri, atât pacientul, cât și prestatorul sunt obligați să opereze în legalitate.

Un alt exemplu este reprezentat de lucrările de renovare a locuințelor, unde, pentru a beneficia de deduceri fiscale, subvenții sau credite cu dobândă redusă, consumatorul trebuie să demonstreze, prin documente justificative, efectuarea cheltuielilor respective. Lipsa acestor

documente anulează orice avantaj financiar, motiv pentru care consumatorii devin mai exigenți și solicită respectarea formalităților fiscale.

Evaziunea fiscală rămâne un fenomen răspândit, în ciuda sancțiunilor legale și a implicațiilor morale. Popularitatea sa se explică, în principal, prin avantajele economice imediate: consumatorul beneficiază de costuri mai mici, iar prestatorul de profituri mai mari, întrucât evită plata impozitelor și contribuțiilor legale. Acest tip de colaborare, aparent benignă, subminează însă bugetul de stat, generează inechitate între contribuabili și afectează calitatea serviciilor publice.

Fenomenul este prezent, în special, în domenii unde plățile se realizează în numerar, unde nu există obligativitatea emiterii unui bon fiscal sau unde cererea este atât de mare încât controlul este dificil, cum ar fi în construcții, servicii de întreținere (reparații, curățenie), în industria ospitalității sau în micile afaceri de tip liber-profesionist.

În ciuda impactului negativ asupra economiei și societății, evaziunea fiscală continuă să fie un fenomen tolerat, în special în situațiile în care consumatorii beneficiază direct de costuri mai mici. Toleranța socială față de evaziunea fiscală este susținută, în unele cazuri, de percepția conform căreia statul este ineficient în gestionarea fondurilor publice sau de lipsa încrederii în instituțiile fiscale. Astfel, contribuabilul ajunge să considere că eludarea taxelor este un comportament justificat, chiar moral, în condițiile în care nu simte că beneficiază direct de pe urma contribuțiilor sale fiscale.

Deși reglementările stricte și controalele fiscale încearcă să limiteze acest fenomen, complicitatea dintre consumatori și prestatori complică eforturile de combatere. Autoritățile fiscale se confruntă cu dificultăți în monitorizarea tranzacțiilor informale, mai ales când acestea nu lasă urme documentare și se desfășoară în afara circuitelor bancare. Digitalizarea și implementarea sistemelor de raportare electronică, precum e-Factura sau casele de marcat conectate la serverele ANAF, sunt măsuri importante, dar insuficiente în absența unei colaborări reale din partea contribuabililor.

Cu toate că sustragerea de la obligațiile fiscale aduce beneficii economice pe termen scurt, efectele sale negative asupra bugetului de stat, serviciilor publice și echității economice sunt mult mai importante și trebuie abordate cu măsuri eficiente și o educație fiscală solidă. Evaziunea fiscală duce la reducerea veniturilor bugetare, afectând capacitatea statului de a investi în sectoare esențiale precum sănătatea, educația sau infrastructura. Mai mult, accentuează inegalitățile sociale, deoarece contribuabilii onești ajung să suporte o povară fiscală mai mare, compensând indirect pierderile cauzate de cei care nu își plătesc impozitele.

Pentru a înțelege mai bine cadrul legislativ actual privind combaterea evaziunii fiscale, este important să analizăm noile reglementări introduse prin Legea nr. 126/2024 privind unele măsuri pentru consolidarea capacității de combatere a evaziunii fiscale, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, inclusiv asupra Legii nr. 241/2005. Prevederi aduc modificări substanțiale față de legislația anterioară și marchează o schimbare de paradigmă în abordarea acestui fenomen. Accentul este pus pe răspunderea fiscală a contribuabililor, nu doar pe sancțiunea penală. Legea introduce mecanisme mai eficiente de recuperare a prejudiciilor, simplifică procedurile de urmărire a creanțelor fiscale și încurajează conformarea voluntară prin posibilitatea renunțării la răspunderea penală, în cazul în care prejudiciul este achitat integral în termenele legale.

Integrarea digitalizării în mecanismele de control, prin instrumente precum e-Transport, e-Factura și raportarea în timp real a tranzacțiilor prin casele de marcat inteligente, oferă autorităților o imagine mai clară și actualizată a activităților economice. Totodată, legea prevede înăsprirea pedepselor pentru faptele de evaziune fiscală comise în mod repetat sau organizat, introducând și răspunderea solidară în cazul administratorilor care încalcă obligațiile fiscale cu intenție.

4. Măsuri pentru combaterea evaziunii vamale și a contrabandei

Pentru a combate eficient evaziunea fiscală și contrabanda, autoritățile trebuie să implementeze o serie de măsuri strategice care să vizeze atât prevenirea, cât și sancționarea acestor activități ilegale. Printre măsurile esențiale se numără îmbunătățirea controalelor vamale prin integrarea tehnologiilor avansate, precum scanerile de ultimă generație și sistemele electronice de urmărire, care permit monitorizarea în timp real a fluxurilor de marfă și identificarea rapidă a neregulilor. În paralel, este crucială creșterea cooperării internaționale între state, pentru a combate eficient rețelele de contrabandă care operează pe rutele transfrontaliere, prin schimbul de informații și resurse între autoritățile vamale ale diferitelor țări.

De asemenea, consolidarea legislației este o prioritate, iar autoritățile trebuie să aplice sancțiuni mai severe împotriva celor care sunt implicați în evaziune vamală sau contrabandă. Aceste măsuri trebuie să fie susținute de o educație fiscală mai largă, care să ajute publicul să înțeleagă impactul grav al acestor activități asupra economiei naționale și asupra securității statului. Conștientizarea riscurilor și efectelor negative ale evaziunii fiscale și contrabandei poate contribui la schimbarea comportamentului cetățenilor și la reducerea fenomenelor ilegale.

5. Concluzii

Evaziunea fiscală reprezintă o problemă semnificativă în multe economii, inclusiv în România, având efecte devastatoare asupra stabilității economice și financiare. Prin diversele sale forme, de la evidențe contabile false la contrabandă, afectează grav economiile, reducând veniturile bugetare, denaturând concurența și amplificând inechitățile sociale. Impactul negativ se resimte nu doar prin scăderea investițiilor publice, ci și prin creșterea poverii fiscale asupra contribuabililor corecți.

Modificările aduse prin Legea nr. 126/2024 marchează un pas important în combaterea acestui fenomen, punând accent pe digitalizare, sancțiuni mai severe și mecanisme de recuperare rapidă a prejudiciilor. Legea prevede sancțiuni mai dure pentru persoanele implicate în evaziune fiscală, dar și măsuri de recuperare rapidă a prejudiciilor, ceea ce contribuie la descurajarea comportamentelor ilegale.

Alinierea la directivele europene și măsurile suplimentare de conformare voluntară contribuie la modernizarea sistemului fiscal și la consolidarea finanțelor publice.

Pe lângă impactul economic direct, evaziunea fiscală are și un efect profund asupra echității sociale. Aceasta crește inegalitățile, deoarece cetățenii care își plătesc taxele corect sunt nevoiți să suporte o povară fiscală mai mare pentru a compensa pierderile de venituri din cauza celor care evită impozitele. Astfel, evaziunea fiscală nu doar că afectează echilibrul financiar, dar și erodează încrederea în sistemul fiscal și în stat.

Combaterea evaziunii fiscale nu poate fi realizată exclusiv prin sancțiuni și controale. Este nevoie de o schimbare profundă în cultura fiscală a societății, bazată pe educație, transparență, stimulente pentru conformare și încredere reciprocă între contribuabili și stat. Doar prin acest efort colectiv se poate reduce complicitatea tacită care alimentează acest fenomen și se poate construi un sistem fiscal echitabil și sustenabil.

Referințe bibliografice:

- Finanțe publice, Stoica Emilia, Panait Nicoleta, Editura Universitaria, București, 2023, ISBN 978-630-6508-27-3
- Finanțe, Panait Nicoleta Georgeta, Editura Bibliotheca, 2019, Târgoviște, ISBN 978-606-772-366-3
- Finanțe publice, ediția a II-a, restructurată și actualizată, Narcis Mitu, Editura Universitaria, 2023, ISBN: 978-606-14-1942-5
- Finanțe publice și evaziune fiscală, Dan Moraru, Mihai Nedelescu, Cristina Stănescu, Neculae Plăiașu și Răzvan Șindilaru, Editura Economică, ISBN: 978-973-709-421-6, 2008
- Cum fac bani contabilii. Evaziune fiscală. Paradisuri fiscale. Contabilitate creativă, Paul Diaconu., Editura: Editura Economică, ISBN: 973-590-961-8, 2015
- Evaziunea fiscală între legalitate și infracțiune. Ediția a 2-a revăzută și adăugită" de Nadia-Cerasela Aniței și Roxana Elena Lazăr, publicată de Editura Universul Juridic în 2021, ISBN: 978-606-391-255-9
- OCDE (2021). Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy – Action 1. OECD/G20 BEPS Project.
- Parlamentul României (2024). Legea nr. 126/2024 pentru modificarea și completarea Legii nr. 241/2005 privind prevenirea și combaterea evaziunii fiscale. Monitorul Oficial al României, nr. 147/2024.
- OECD (2022). *Revenue Statistics 2022: Tax revenue trends in the OECD*. <https://www.oecd.org>
- Comisia Europeană (2023). VAT Gap in the EU: Report 2023. Directorate-General for Taxation and Customs Union.
- Comisia Europeană. 2023. VAT Gap in the EU: Report 2023. Brussels: Directorate-General for Taxation and Customs Union. https://ec.europa.eu/taxation_customs.

EVOLUȚIA INFLAȚIEI ÎN ROMÂNIA

Baer Madalina*

Abstract

Inflația este un fenomen economic esențial care influențează profund stabilitatea economică și socială a unei țări. În România, evoluția inflației reflectă tranzițiile istorice și economice majore: de la inflația reprimată din perioada comunistă, la hiperinflația anilor '90, stabilizarea din perioada preaderării la Uniunea Europeană, până la episoadele recente de creșteri accelerate ale prețurilor cauzate de crizele globale.

În regimul comunist (1947–1989), inflația era mascată de controlul prețurilor și de economia planificată, dar lipsa bunurilor de consum și piața neagră indicau o inflație latentă. După 1989, liberalizarea prețurilor și tranziția dezordonată spre economia de piață au generat hiperinflație, depășind 200% în anii 1991 și 1993. BNR a început atunci să adopte politici monetare restrictive, reușind treptat să stabilizeze economia.

În perioada 2000–2008, România a înregistrat progrese importante în reducerea inflației, odată cu reformele structurale și adoptarea regimului de țintire a inflației de către BNR. Criza financiară din 2008 a impus măsuri dure de austeritate, dar inflația a fost ținută sub control. Între 2013–2023, inflația s-a menținut relativ scăzută până la izbucnirea pandemiei COVID-19 și a crizei energetice, care au generat din nou presiuni inflaționiste semnificative.

Efectele inflației sunt multiple: erodează puterea de cumpărare, afectează grav categoriile vulnerabile, crește costul finanțării și reduce competitivitatea exporturilor. Inflația instabilă generează incertitudine, afectând investițiile și dezvoltarea sustenabilă. În acest context, coordonarea politicilor monetare și fiscale devine crucială pentru menținerea echilibrului macroeconomic și protejarea nivelului de trai.

Keywords: inflație, deficit bugetar, hiperinflație, echilibru bugetar

1. Introducere

Inflația reprezintă un fenomen economic fundamental ce influențează profund echilibrul economic și social al unei națiuni. Prin definiție, aceasta constă într-o creștere generalizată și susținută a prețurilor bunurilor și serviciilor într-o economie, erodând astfel puterea de cumpărare a monedei naționale. În România, inflația a avut o evoluție sinuoasă, marcând tranziții importante în contextul politic și economic, de la economia planificată a regimului comunist, la economia de piață post-1989, până la integrarea în Uniunea Europeană și efectele recente ale crizelor globale.

* Baer Madalina, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: andra_153518@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Nicoleta Panait (npanait@univnt.ro).

Obiectivul lucrării este de a analiza evoluția inflației în România pe parcursul ultimelor decenii, identificând cauzele profunde și factorii care au influențat această dinamică. Lucrarea își propune, totodată, să evalueze impactul inflației asupra societății și economiei naționale, precum și eficiența politicilor monetare ale Băncii Naționale a României (BNR). Tot mai mult, analiza va integra perspectiva literaturii de specialitate, cu accent pe articole științifice și surse relevante recente.

2. Istoricul inflației în România: o privire cronologică

2.1 Inflația în perioada comunistă (1947-1989)

În regimul comunist instaurat după 1947, inflația nu era exprimată direct în statisticile oficiale, fiind ținută sub control printr-o economie de tip planificat. În mod formal, autoritățile raportau o inflație aproape inexistentă, însă acest fapt nu reflecta realitatea trăită de populație. Lipsa unui mecanism al pieței libere, unde cererea și oferta să determine prețurile, a dus la o economie rigidă.

Produsele de bază – cum ar fi alimentele, îmbrăcămintea, combustibilul și chiar medicamentele – erau greu accesibile, iar cetățenii se confruntau zilnic cu cozi interminabile și raționalizare. Această realitate economică este descrisă în numeroase studii și în analize precum cele realizate de Murgescu (2005) și Albu (2001), care arată că inflația era „ascunsă” sub masca unui sistem în care banii aveau valoare nominală, dar puterea de cumpărare reală era extrem de limitată.

Acest tip de inflație se numește „inflație reprimată” și este caracteristică economiilor planificate, unde autoritățile stabilesc prețurile sub nivelul lor de echilibru de piață. Deși pe hârtie prețurile rămâneau neschimbate ani la rând, în practică, „inflația” se manifesta prin absența bunurilor din magazine și printr-o piață neagră înfloritoare, în care prețurile reale erau mult mai mari.

2.2. Tranziția post-comunistă și hiperinflația (1990-1999)

După 1989, România a intrat într-o perioadă de tranziție economică profundă, caracterizată de liberalizarea prețurilor, privatizare și reconstrucția instituțiilor pieței. Conform datelor furnizate de INS și analizelor FMI, liberalizarea bruscă a prețurilor în absența unor mecanisme de reglare monetară și fiscală eficiente a condus la episoade de hiperinflație, cu rate care au depășit 200% în anii 1991 și 1993.

Hiperinflația a fost alimentată de dezechilibre structurale, de lipsa unui cadru instituțional stabil și de încercările guvernelor succesive de a susține sectoare neproductive prin tipărirea de bani. În același timp, populația și agenții economici au pierdut încrederea în moneda națională, iar dolarizarea economiei a devenit o practică uzuală.

Banca Națională a României a început, treptat, să implementeze un cadru de politici monetare coerente, punând accent pe combaterea inflației prin măsuri precum creșterea dobânzilor de referință, restricționarea masei monetare și reformarea sistemului bancar. Totuși, tranziția a fost marcată de instabilitate macroeconomică, iar inflația a continuat să fie o provocare majoră.

2.3. Stabilizarea macroeconomică și perioada 2000-2008

În contextul dorinței de aderare la Uniunea Europeană, România a implementat reforme structurale profunde. Începând cu anii 2000, România a înregistrat progrese importante în stabilizarea macroeconomică. Reforma sistemului bancar, creșterea investițiilor străine directe și consolidarea cadrului fiscal au contribuit la scăderea treptată a inflației. Inflația a început să scadă constant – de la aproape 46% în anul 2000 la sub 5% în 2007, conform BNR., reflectând eficiența politicilor BNR și alinierea treptată la criteriile europene.

Această reușită a fost în mare parte rezultatul introducerii regimului de „țintire a inflației” în 2005, când banca centrală a stabilit obiective clare de inflație anuală și a utilizat dobânda-cheie ca instrument principal de control. În paralel, cursul de schimb a fost lăsat să fluctueze în funcție de cerere și ofertă, contribuind la flexibilizarea economiei.

România a beneficiat și de o perioadă globală de expansiune economică, ceea ce a facilitat implementarea reformelor fără a afecta drastic nivelul de trai. Această perioadă este adesea considerată „epoca de aur” a integrării economice, când PIB-ul a crescut rapid, iar inflația părea să fi fost definitiv ținută sub control.

2.4. Impactul crizei financiare globale (2008-2012)

Criza economică globală din 2008 a generat un șoc sever asupra economiei românești. Deși inflația nu a cunoscut o explozie similară celei din anii '90, presiunile au fost resimțite mai ales prin scăderea cererii agregate și reducerea investițiilor.

Pentru a face față dificultăților, guvernul a apelat la un pachet de sprijin financiar în valoare de aproape 20 miliarde euro din partea FMI, Comisiei Europene și Băncii Mondiale. Condițiile acestui acord au presupus măsuri dure de austeritate, precum reducerea salariilor în sectorul public cu 25% și majorarea TVA de la 19% la 24% în 2010. Guvernul și BNR au fost nevoite să adopte măsuri fiscale și monetare de ajustare, inclusiv creșteri temporare ale TVA și consolidări bugetare.

Aceste măsuri au avut un efect direct asupra consumului intern și au generat o contracție economică severă, dar au reușit să țină inflația sub control. Inflația anuală a rămas moderată, cu excepția anului 2010, când majorarea TVA a dus la o creștere temporară a prețurilor.

2.5. Inflația în post-criză și pandemia COVID-19 (2013-2023)

Între 2013 și 2016, inflația a rămas la niveluri istorice minime, uneori chiar negative, pe fondul scăderii prețurilor internaționale ale materiilor prime și al consolidării politicii monetare. Însă începând cu 2017, România a început să adopte politici fiscale expansioniste, cu creșteri salariale semnificative în sectorul public și reduceri de taxe (precum scăderea TVA de la 20% la 19%). Aceste măsuri au impulsivat consumul intern, dar au alimentat presiuni inflaționiste.

Pandemia COVID-19 a schimbat complet dinamica economică începând cu 2020. Pentru a susține economia, guvernul a aplicat măsuri de sprijin fiscal și monetar considerabile, dar acestea au dus la un dezechilibru între cerere și ofertă.

Inflația a crescut accelerat, influențată de scumpirea energiei, perturbările din lanțurile globale de aprovizionare și presiunile salariale. Conform Eurostat, în iunie 2022, România a înregistrat în iunie 2022 o rată a inflației de 15,1%, printre cele mai ridicate din Uniunea Europeană.

3. Politica monetară și rolul BNR

BNR joacă un rol central în menținerea stabilității prețurilor. Regimul de „țintire a inflației” a fost implementat pentru a ancora așteptările inflaționiste și pentru a oferi un cadru predictibil pentru actorii economici. Prin utilizarea dobânzii-cheie, rezervei minime obligatorii și operațiunilor de piață deschisă, BNR poate controla masa monetară și influența comportamentul băncilor comerciale.

Totodată, transparența și comunicarea publică a BNR sunt esențiale pentru menținerea credibilității instituționale. Raportul trimestrial asupra inflației și conferințele de presă ale guvernatorului sunt mecanisme importante de gestionare a anticipațiilor inflaționiste.

Din 2005, banca centrală a adoptat un regim de țintire a inflației (inflation targeting), cu un obiectiv anual situat între 2,5%-3,5%. În literatura de specialitate, acest regim este considerat unul dintre cele mai eficiente mecanisme de ancorare a anticipațiilor inflaționiste.

Deficitele bugetare excesive și politicile fiscale prociclice (care amplifică ciclurile economice în loc să le atenueze) au contribuit adesea la creșterea inflației. Cheltuielile publice rigide, orientate spre consum și nu spre investiții, au determinat dezechilibre structurale. Conform FMI, România are nevoie de o strategie de consolidare fiscală pe termen mediu pentru a reduce riscul macroeconomic și pentru a sprijini lupta contra inflației.

Prețurile internaționale ale energiei, evoluțiile cursului de schimb, condițiile monetare din zona euro și politicile comerciale globale influențează direct evoluția inflației în România. Astfel, criza energetică din 2022 și conflictul din Ucraina au generat un val inflaționist importat, în special în sectorul alimentară și energetic.

Rigiditatea pieței muncii, slaba digitalizare a administrației publice, birocrăția și deficiențele în educație și sănătate afectează productivitatea și competitivitatea, ceea ce contribuie indirect la inflație. În plus, discrepanțele majore dintre regiunile dezvoltate (cum ar fi București-Ilfov) și cele subdezvoltate (Vaslui, etc.) creează dezechilibre în cererea agregată și în distribuția resurselor.

4. Efectele inflației asupra economiei și societății

Inflația erodează valoarea reală a veniturilor. Cei mai afectați sunt pensionarii, salariații cu venituri fixe și gospodăriile cu cheltuieli mari pe alimente și utilități. Un studiu al Băncii Mondiale (2022) arată că o inflație de peste 10% poate crește riscul de sărăcie extremă cu până la 3 puncte procentuale în rândul gospodăriilor vulnerabile.

Una dintre cele mai directe și vizibile consecințe ale inflației este scăderea puterii de cumpărare a populației. Atunci când prețurile cresc într-un ritm mai rapid decât veniturile, valoarea reală a salariilor, pensiilor și altor forme de venit scade. Aceasta înseamnă că oamenii pot cumpăra mai puțin cu aceeași sumă de bani, ceea ce afectează în mod deosebit gospodăriile cu venituri mici, salariații cu venituri fixe, pensionarii și persoanele aflate în situații de vulnerabilitate economică.

Potrivit unui raport al Băncii Mondiale publicat în 2022, o inflație care depășește pragul de 10% poate duce la o creștere cu până la 3 puncte procentuale a riscului de sărăcie extremă în rândul gospodăriilor aflate deja în dificultate. În România, unde o parte importantă a populației alocă o proporție semnificativă din venituri pentru alimente și utilități, inflația la aceste categorii de produse are un impact disproporționat. Datele INS arată că, în 2022, ponderea cheltuielilor cu mâncarea în bugetul unei gospodării medii era de peste 30%, iar pentru gospodăriile rurale și cele cu venituri scăzute, acest procent era și mai mare.

Efectele inflației nu sunt doar economice, ci și psihologice. Sentimentul de insecuritate financiară, neîncrederea în viitor și stresul legat de costul vieții afectează bunăstarea generală a populației, inclusiv sănătatea mintală și calitatea vieții. Într-un raport din 2023 al OECD, se arată că inflația ridicată este asociată cu o scădere a satisfacției vieții și o creștere a nivelului de anxietate în rândul cetățenilor.

Dincolo de efectele asupra consumatorilor, inflația instabilă are un impact serios asupra mediului economic și investițional. Una dintre cele mai importante probleme este creșterea incertitudinii privind evoluția viitoare a costurilor, prețurilor de vânzare, salariilor și dobânzilor. Această incertitudine îngreunează planificarea și descurajează investițiile, mai ales în sectoarele care implică orizonturi lungi de timp și cheltuieli semnificative de capital.

Costul finanțării devine mai ridicat într-un context inflaționist, deoarece băncile ajustează dobânzile pentru a-și proteja randamentul real. Acest lucru afectează în special întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri), care reprezintă coloana vertebrală a economiei românești. Potrivit unei analize realizate de Consiliul Național al IMM-urilor din România (2023), peste 60% dintre IMM-uri au

raportat dificultăți în obținerea finanțării în contextul inflației crescute, invocând dobânzile mari și lipsa predictibilității fiscale.

În același timp, creșterea generalizată a costurilor de producție – mai ales la energie, materii prime și transport – afectează profitabilitatea firmelor, în special în industriile cu marje mici de profit. Acest lucru poate duce la reduceri de personal, amânarea investițiilor sau chiar închideri de afaceri, ceea ce creează efecte negative în lanț asupra ocupării forței de muncă și a creșterii economice.

Un alt efect semnificativ al inflației ridicate este scăderea competitivității produselor autohtone pe piețele externe. Atunci când inflația internă este mai mare decât cea din țările partenere comerciale – cum ar fi Germania, Italia sau Franța – costurile de producție cresc, iar exporturile românești devin mai puțin atractive. În lipsa unor ajustări ale cursului de schimb sau a unor creșteri semnificative ale productivității, firmele românești pierd din cota de piață externă.

Conform unui raport al Comisiei Europene (Country Report România, 2023), dezechilibrul dintre inflația internă și cea din zona euro a fost unul dintre factorii care au contribuit la deteriorarea balanței comerciale a României, care a înregistrat în 2022 un deficit de peste 30 de miliarde de euro. Acest deficit reflectă o dependență crescută de importuri și o pierdere de competitivitate industrială.

Mai mult, o inflație ridicată afectează și percepția investitorilor internaționali, care pot decide să redirecționeze capitalurile către economii mai stabile. Într-un mediu global în care capitalul este extrem de mobil, stabilitatea prețurilor devine un criteriu esențial pentru atragerea investițiilor străine directe. România, în contextul inflaționist recent, a înregistrat o reducere a ritmului de creștere al ISD în comparație cu perioada 2015–2019, conform datelor BNR.

În plan bugetar, inflația are un efect ambiguu. Pe termen scurt, poate duce la creșterea veniturilor fiscale (prin TVA și accize), ceea ce oferă guvernului un respiro financiar. Însă pe termen mediu și lung, costurile sociale și economice generate de inflație – inclusiv presiunile pentru creșteri salariale în sectorul public și indexări ale pensiilor – pot depăși câștigurile inițiale. În plus, dobânzile mai mari la datoria publică cresc costurile de finanțare ale statului, afectând sustenabilitatea fiscală.

Potrivit unei evaluări realizate de FMI (2023), în țările cu inflație ridicată și deficite fiscale mari, riscul de pierdere a încrederii investitorilor crește semnificativ, ceea ce poate duce la creșteri speculative ale randamentelor obligațiunilor și chiar la crize ale datoriei suverane.

O inflație ridicată și instabilă creează incertitudine și afectează încrederea investitorilor. Costul finanțării crește, iar planurile de afaceri devin mai riscante. IMM-urile, care sunt motorul economiei românești, sunt cele mai afectate de volatilitatea prețurilor. În plus, competitivitatea exporturilor scade atunci când inflația internă depășește nivelul din țările partenere comerciale.

5. Concluzii

Inflația în România a urmat un traseu complex și uneori haotic, reflectând transformările economice și politice majore prin care a trecut țara în ultimele decenii. De la o inflație latentă și reprimată în perioada comunistă, la hiperinflația anilor '90, și mai apoi la stabilitatea monetară relativă a anilor 2000, România a traversat toate formele posibile de manifestare inflaționistă.

Regimul de țintire a inflației implementat de BNR în 2005 s-a dovedit a fi un pas crucial în modernizarea politicii monetare și ancorarea în economia de piață. Cu toate acestea, inflația a rămas o problemă structurală recurentă, alimentată atât de politici fiscale dezechilibrate, cât și de factori exogeni greu de controlat (ex: prețurile internaționale la energie, războaie, pandemii, etc.).

Din perspectivă socială, inflația a afectat în mod disproporționat categoriile vulnerabile, contribuind la accentuarea inegalităților și la erodarea încrederii în instituțiile statului. În plus, volatilitatea prețurilor a influențat negativ deciziile de investiții pe termen lung și a slăbit competitivitatea industriei românești, în special în sectoarele cu valoare adăugată scăzută.

România are, totuși, câteva avantaje strategice importante în gestionarea inflației în viitor: o bancă centrală independentă, un cadru legislativ european, acces la fonduri UE prin PNRR și un potențial economic semnificativ, mai ales în domeniile agriculturii, energiei regenerabile, IT și producției industriale.

Inflația este un fenomen cu impact multidimensional asupra economiei și societății. În România, evoluția inflației reflectă complexitatea tranziției economice și provocările sistemului fiscal și monetar. În pofida eforturilor de stabilizare, inflația rămâne o preocupare majoră, cu implicații sociale și politice importante.

Politicile publice trebuie să abordeze inflația printr-o combinație de măsuri monetare prudente, consolidare fiscală și reforme structurale. Doar printr-o abordare integrată, România poate asigura o stabilitate sustenabilă a prețurilor și o creștere economică durabilă.

Referințe bibliografice:

- Institutul Național de Statistică. (2023). *Indicele Prețurilor de Consum*. www.insse.ro
- Murgescu, B. (2010). *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500–2010)*. București: Polirom.
- Dăianu, D., Lungu, L. (2003). *Inflation and Stabilization in Romania*. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 4(2).
- Dumitru, M., Stanciu, I. (2008). *Politica monetară în România: provocări și perspective*. BNR Occasional Papers.
- European Commission. (2010). *Impact of the economic crisis on inflation in the EU*. Brussels.
- Banca Națională a României. (2023). *Raport asupra inflației*. www.bnr.ro
- Eurostat. (2022). *HICP Annual Data*. <https://ec.europa.eu/eurostat>
- European Integration and its Economic Impact on Romania, D. D. Bălan, 2012, *European Review of Economics and Finance*..
- International Monetary Fund. (2021). *Romania: Article IV Consultation Report*.
- World Bank. (2022). *Poverty and Shared Prosperity Report*.
- Post-Pandemic Inflation and Economic Policies, C. S. Georgescu, 2022, *Romanian Journal of Finance and Banking*.

IMPACTUL TEHNICILOR DE CONTABILITATE CREATIVĂ ASUPRA POZIȚIEI FINANCIARE ȘI PERFORMANȚEI UNEI ENTITĂȚI

Grigorescu Andreea 1712

Abstract

Poate fi contabilitatea mai mult decât un simplu instrument de raportare?

Într-o lume financiară dominată de cifre, contabilitatea creativă demonstrează că interpretarea acestora poate modela percepția asupra unei entități. De-a lungul timpului, numeroase scandaluri financiare au scos la iveală utilizarea unor tehnici contabile care, deși respectă reglementările, pot induce în eroare investitorii, creditorii și alți utilizatori ai informațiilor financiare.

Acest articol își propune să analizeze cum și de ce profesioniștii din domeniul contabil recurg la astfel de practici și în ce măsură acestea influențează poziția și performanța financiară a unei entități.

Alegerea acestei teme este motivată de dorința de a înțelege nu doar mecanismele contabilității creative, ci și implicațiile etice și economice pe care le are asupra mediului de afaceri.

Practicile contabile flexibile pot fi percepute fie ca o soluție ingenioasă de optimizare a rezultatelor financiare, fie ca o metodă de manipulare a realității economice. Astfel, acest studiu își propune să ofere o viziune clară asupra acestui fenomen aflat la limita dintre inovație și risc.

Pentru a răspunde acestor întrebări, cercetarea se bazează pe o analiză teoretică a reglementărilor contabile și a mecanismelor utilizate în contabilitatea creativă, completată cu studii de caz relevante. Acestea ilustrează impactul tehnicilor de contabilitate creativă asupra situațiilor financiare și influența lor asupra deciziilor economice.

În articolul întocmit imi propun să analizez efectele utilizării necontrolate ale contabilității creative.

Totodată, în articolul elaborat am pus accent pe interacțiunea dintre factorii subiectivi ai profesioniștilor contabili și presiunile externe, oferind astfel o perspectivă nu doar teoretică, ci și aplicabilă în mediul de afaceri actual.

1712 Masterand, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București, Facultatea de Economie și Administrare a Afacerilor, Studiu Master: Contabilitatea și Auditul Entităților Economice; (andreea_m41500@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lector univ. dr. Mariana Gurău (marianagurau@univnt.ro)

Keywords: contabilitate creativă, raportări financiare, manipularea performanței, strategii contabile, decizii economice, etică financiară.

1. Importanța temei, scopul cercetării și rezultate așteptate

Conceptul de contabilitate creativă a început să fie utilizat în mediul de afaceri la sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000, odată cu apariția unor scandaluri financiare majore precum scandalul Enron și WorldCom. Aceste scandaluri au evidențiat modul în care unele companii distorsionează cifrele financiare pentru a prezenta o imagine îmbunătățită a situației lor financiare decât este în realitate.

Contabilitatea creativă este utilizată de companii pentru a manipula cifrele financiare în moduri care să le avantajeze, cum ar fi amânarea recunoașterii unor cheltuieli sau suprasolicitările veniturilor. Această practică poate duce la prezentarea unei imagini inflaționate sau inexacte a situației financiare a unei companii.

Deși nu există o definiție exactă a contabilității creative, acest concept poate include diverse practici contabile discutabile, precum crearea de provizioane false, recunoașterea excesivă a veniturilor, subestimarea datoriilor sau folosirea de tranzacții complexe pentru a ascunde pierderile.

În urma acestor scandaluri, au fost introduse reglementări mai stricte în domeniul contabilității și auditului pentru a preveni practicile contabile frauduloase și pentru a asigura transparența și corectitudinea informațiilor financiare prezentate de companii. De asemenea, este important ca situațiile financiare să fie interpretate corect și să fie utilizate în mod corespunzător pentru luarea deciziilor. O interpretare eronată a acestor informații poate duce la decizii greșite și poate afecta negativ afacerea. Astfel, situațiile financiare reprezintă un instrument extrem de important pentru evaluarea și monitorizarea unei companii, iar modul în care acestea sunt prezentate poate influența deciziile utilizatorilor lor.

De aceea, este crucial ca situațiile financiare să fie pregătite într-un mod clar, transparent și în conformitate cu standardelor contabile în vigoare.

Am abordat această temă deoarece este un subiect fascinant și foarte controversat și cred cu tărie că trebuie să fim conștienți de aceste tehnici de contabilitate creativă care ar putea fi periculoase dacă sunt puse în aplicare. Trebuie să știm cum să acționăm și să ne protejăm interesele în anumite cazuri, să acționăm cu prudență și în limitele legii.

2. Metodologia cercetării

Am ales să abordez această temă, în prezentul articol pentru a evidenția importanța și rolul folosirii contabilității creative, precum și faptul că este o linie foarte subțire între aceasta și fraudă.

Am vrut de asemenea să subliniez că profesioniștii contabili ar trebui să fie foarte atenți pentru a nu depăși pragul legalității, deoarece, în caz contrar, vor suferi consecințe aspre.

Acest articol presupune atât o abordare teoretică cât și abordare practică.

Pentru obținerea celor mai utile informații, prezentul articol are la bază o metodologie de cercetare.

Pentru realizarea acestei teme, am realizat acest articol prin metoda deductivă: pornind de la conceptele teoretice, am ajuns la expunerea modului de manifestare a acestora în practică.

3. Delimitări conceptuale privind tehnicile de contabilitate creativă

Sistemul contabil românesc, la fel ca și sistemul contabil contemporan în general, se bazează pe trei concepte fundamentale: contabilitatea de angajamente, continuitatea activității și raționamentul profesional. Modul în care aceste principii sunt interpretate și aplicate în practică influențează în mod direct apariția și utilizarea tehnicilor de contabilitate creativă.

„Contabilitatea creativă este rezultatul existenței flexibilității în normele contabile și a modului în care sunt înțelese și aplicate conceptele fundamentale pe care se bazează sistemul contabil). Dacă această flexibilitate este utilizată cu bună-credință se asigură reprezentarea exactă a realității” (Groșanu, A., 2012, 34)

Fiecare utilizator al informațiilor contabile are propriile nevoi și interese specifice, iar flexibilitatea oferită de normele contabile este adesea exploatată pentru a satisface interese personale, în detrimentul interesului public. Astfel, contabilitatea creativă apare ca o consecință a complexității realității economice, dar și a influenței unor factori psihologici caracteristici naturii umane.. Naser (Naser, K., 1993, 9), în lucrarea sa, spune că „manipularea conturilor este o veche problemă contabilă care începe din anii 1920”.

În literatura română, conceptul de contabilitate creativă a fost definit pentru prima dată de către profesorul N. Feleagă (Feleagă, N., 2002, 67) ca fiind „procesul prin care profesioniștii contabili își folosesc cunoștințele în scopul manipulării cifrelor incluse în conturile anuale.”

De asemenea, profesorul I. Ionașcu (Ionașcu, I., 2003, 123) susține ideea conform căreia „contabilitate creativă se manifestă prin emiterea de soluții contabile în absența normelor sau când acestea sunt insuficiente în raport cu o anumită situație de gestiune”.

În literatura de specialitate din ce în ce mai mulți specialiști afirmă tot mai des faptul că majoritatea companiilor recurg, într-o măsură mai mică sau mai mare, la contabilitate creativă cu intenția de a-și cosmetiza rezultatele. Ian Griffiths afirma în lucrarea sa, *Creative accounting*, publicată în 1992, că „niciun manager financiar nu își permite să nu apeleze la tehnici de contabilitate creativă [...] Vremurile în care contabilii unei companii reflectau exclusiv performanța companiei au trecut de mult” (Griffiths, I., 1992, 2).

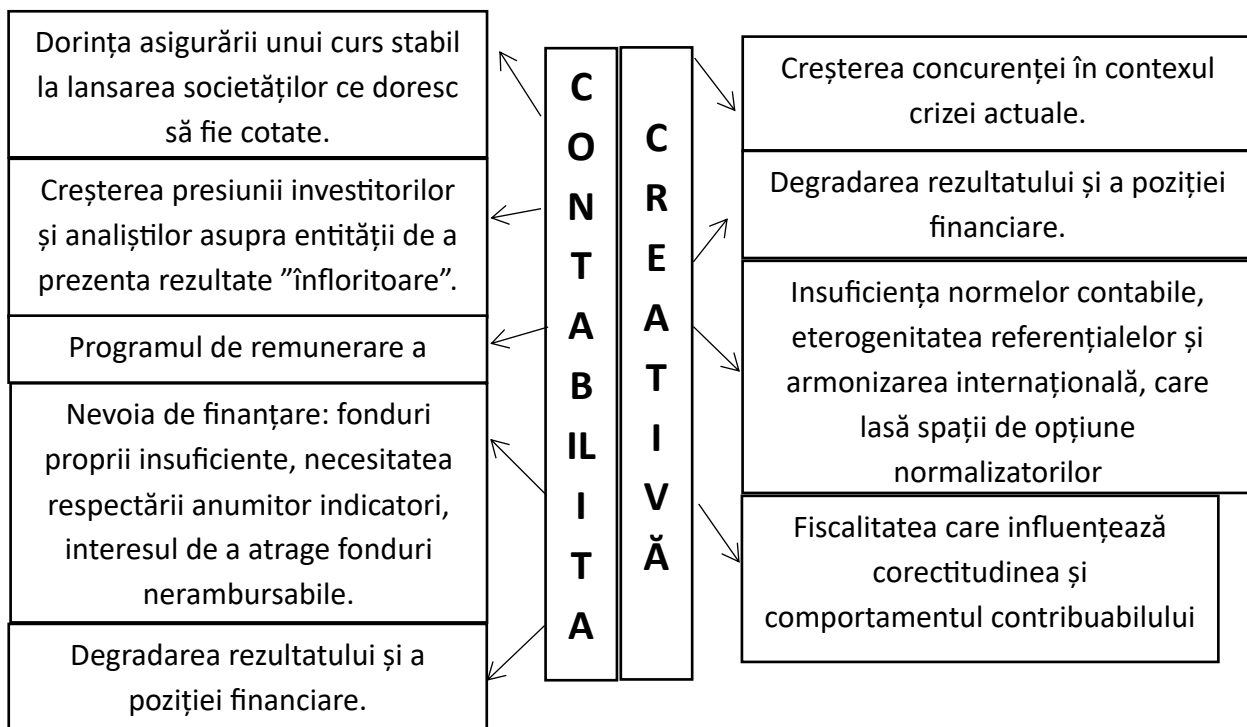
Instituțiile statului au căutat întotdeauna metode de a diminua creativitatea reflectată în manipularea informațiilor privind poziția financiară a unei firme, iar în prezent internetul a oferit pârgurile necesare în îndeplinirea acestui obiectiv. Astfel, odata cu introducerea e-factura și a obligativității raportării înregistrărilor prin programul SAF-T se diminuează posibilitatea aplicării tehnicilor creative în contabilitate, însă nu se elimină cu totul.

De-a lungul timpului au apărut mai multe definiții ale contabilității creative, care reprezintă utilizarea cunoștințelor contabile pentru a manipula cifrele raportate, respectând totuși regulile și legile contabile. Scopul este de a prezenta informațiile financiare într-un mod favorabil, astfel încât să ofere o imagine dorită de conducere, în loc de a reflecta cu exactitate performanța reală sau poziția unei companii.

Pentru a înțelege cât mai clar “mecanismele contabilității creative, este deosebit de important să analizăm motivația profesioniștilor contabili de a recurge la utilizarea acestei tehnici” (Cernusca, L., 2004, p. 34).

Din perspectiva unor autori, factorii care motivează și permit utilizarea contabilității creative sunt (Bălășoiu, R., 2012, 50):

Figura 1. Factorii motivaționali ai contabilității creative
 (Sursa: Bălășoiu, R. 2012, 50)

„Cookie jar reserve”	<p>Conducerea firmelor se gasește uneori în situația în care trebuie să estimeze și să înregistreze obligații care trebuie plătite în viitor, ca rezultat al unor tranzacții sau evenimente care au avut sau vor avea loc în anul fiscal curent. Datorită faptului că nu există un mod exact de a realiza această estimare, existând doar un interval de valori posibile, firmele pot folosi această oportunitate pentru a-și modifica rezultatul alegând o valoare mai mare (pentru a crește intenționat cheltuielile) sau o valoare mai scăzută (pentru diminuarea cheltuielilor). În cazul în care se optează pentru o valoare mai mare, iar pe parcursul anului valoarea efectivă de plătit se dovedește a fi mai mică, diferența plătită anterior reprezintă o „rezervă” la care compania poate apela cu scopul de a-și oferi un avantaj în exercițiul fiscal ulterior, previzionând o valoare mai scăzută a cheltuielilor pentru anul fiscal următor obținând astfel un rezultat mai bun decât cel real, compensând rezultatul mai slab raportat anterior. Totodată, în cazul în care valoarea reală de plătit se dovedește a fi egală sau apropiată ca valoare de cea previzionată, „rezerva” anterior amintită nu se mai crează, însă nici nu există costuri suplimentare față de cele previzionate.</p>
„Big Bath”	<p>În activitatea unei firme există momente când, pentru a rămâne competitivă, sunt necesare restructurări majore, care bineînțeles implică și costuri ridicate. De obicei, costurile estimative ale restructurării nu sunt incluse în cheltuielile de exploatare, dar, cu toate acestea, raportarea unor pierderi de orice natură are un efect negativ asupra imaginii companiei și, implicit, asupra prețului acțiunilor sale pe bursă. Această tehnică este bazată pe ideea conform căreia estimarea unor pierderi mai mari, care posibil să nu se realizeze la nivelul estimat, va avea un impact mai puțin dezastruos asupra prețului acțiunilor și a imaginii firmei, fiind posibil să producă un efect invers (în sensul creșterii cotației ulterior restructurării). Pe de altă parte, în cazul în care se raportează o posibilă pierdere mai mică inițial, dar pe parcurs se dovedește că pierderea este mai mare decât estimările, este posibil să existe un efect negativ mult mai puternic decât cazul precedent.</p>
„Big bet on the future”	<p>Tehnica „Big bet on the future” are în vedere momentul în care o companie plănuiește să achiziționeze altă companie pentru a-și mări veniturile. Această tehnică oferă două variante companiei care face achiziția, în funcție de ce fel de rezultate urmărește. Prima variantă oferă firmei șansa de a raporta o mare parte din costul investiției de achiziție în exercițiul financiar curent, diminuându-și profitul curent, dar lăsând rezultatele exercițiilor viitoare neafectate de această cheltuială, ele fiind afectate numai în sens pozitiv de câștigurile suplimentare generate de compania proaspăt achiziționată, presupunând că aceasta va fi profitabilă. A doua opțiune este cea a raportării graduale a acestor cheltuieli, în decursul a mai multor exerciții financiare, cu scopul de a genera o creștere a veniturilor în exercițiul financiar curent.</p>
„Flushing the investment portfolio”	<p>Evidența acțiunilor poate fi ținută în două variante: instrumente tranzacționabile (schimbările pozitive sau negative de pe piață legate de valoarea acțiunilor sunt raportate în cadrul rezultatului din exploatare) sau instrumente disponibile spre vânzare (schimbările de valoare de pe piață nu se înscriu în rezultatul din exploatare, fiind trecut în această categorie doar câștigul sau pierderea rezultată în urma vânzării acestora). În acest context, conducerea firmei poate apela la anumite metode de majorare sau de diminuare a rezultatului. Dintre acestea amintim: vânzarea acțiunilor care s-au apreciat (pentru majorarea rezultatului), vânzarea acțiunilor care s-au depreciat (efect contrar), schimbarea modului de evidență a acțiunilor din instrumente tranzacționabile în instrumente disponibile spre vânzare sau vice-versa precum și modificarea costului istoric pentru acțiunile care au o depreciere de lungă durată pe piața.</p>
„Throw out a problem child”	<p>Conducătorii companiei ar putea să dorească să renunțe la una sau mai multe filiale și implicit de impactul negativ pe care aceasta/acestea îl are/au asupra rezultatului global al firmei, în cazul în care profitul global al companiei este afectat în mod negativ de activitatea unei filiale și se previzionează ca situația nu se va remedia în viitorul apropiat. În acest caz, există mai multe tehnici la care compania ar putea apela: „spin off subsidiary”- presupune distribuirea acțiunilor filialei către acționarii companiei, astfel încât rezultatele companiei mama nu vor mai fi influențate de cele ale fostei</p>

	<p>filiale, această tehnică având avantajul că nu generează niciun cost suplimentar pentru companie; vânzarea filialei- este cea mai simplă metodă, care însă are dezavantajul că pierderea sau câștigul rezultat în urma tranzacției va trebui raportat în anul financiar curent; dacă nu se dorește raportarea unei eventuale pierderi, se recomandată metoda anterioară;</p> <p>Entități create cu scop special (SPE) reprezintă o tehnică avansată de contabilitate creativă care presupune crearea unei entități către care se vor transmite active (similar unei vânzări) pentru a le scoate din evidența întreprinderii. De asemenea, cu ajutorul unei astfel de societăți, se pot încasa sume de bani din împrumuturi fără înregistrarea datoriei de plătit pe firma principală. Ținând cont de faptul că situațiile financiare ale întreprinderii mamă nu sunt influențate de cele ale SPE, împrumutul poate fi luat de aceasta, iar banii pot fii transmiși societății în cauză în mod gratuit.</p>
Amortizarea, deprecierea sau epuizarea	<p>Costurile aferente activelor cu o durată mai lungă de utilizare se reflectă pe parcursul a mai multor exerciții financiare, ele fiind exprimate prin intermediul amortizării, deprecierei sau epuizării. Conducerea firmei este nevoita sa ia anumite hotărâri în legătură cu modul în care aceste costuri se vor distribui, lăsând loc contabilității creative.</p> <p>Primul lucru ce trebuie făcut în cazul achiziției unui activ imobilizat este selectarea metodei de distribuire a costurilor. Spre exemplu, metodele de amortizare, deși au același scop, împart în diferite moduri costurile pe exerciții financiare, lăsând astfel posibilitatea diminuării sau majorării intenționate și artificiale a costurilor din exercițiul curent și, totodată, asigură un control asupra costurilor viitoare.</p> <p>Și estimarea duratei de viață a activului lasă loc de interpretări. În situația în care se estimează o durată mai scurtă de utilitate a bunului respectiv, costurile pe termen scurt vor fi cu mult mai ridicate decât în cazul în care se estimează o perioada de viață mai îndelungată.</p> <p>Estimarea valorii reziduale pentru un activ imobilizat poate avea, de asemenea, un impact asupra costurilor aferente aceluși activ, costuri care trebuie distribuite. Scoaterea temporală din uz a unui activ poate avea ca rezultat diminuarea costurilor, întrucât uzura sa nu se mai înregistrează.</p>
„Sink the ship”	<p>Această tehnică de contabilitate creativă are la bază o modalitate prin care se dorește influențarea câștigului per acțiune, cu scopul menținerii și raportării unui trend ascendent al acestuia. În mod natural, câștigul per acțiune va crește atâta timp cât câștigurile firmei au un trend ascendent, iar raportarea unui câștig per acțiune mai mic decât cel din exercițiul financiar precedent poate avea un puternic impact negativ asupra deciziei investitorilor.</p> <p>“Sink the ship” are ca idee de bază creșterea forțată a câștigului per acțiune. În cazul în care entitatea înregistrează un câștig mai mic sau egal cu cel precedent, aceasta poate își poate răscumpăra o parte din acțiuni la valoarea nominală, urmând să le anuleze ulterior. Așadar, compania nu va înregistra pierderi sau venituri suplimentare, însă va diminua numărul total al acțiunilor, crescând astfel câștigul per acțiune.</p>

4. Reperे privind tehnicile de contabilitate și impactul lor asupra poziției financiare și performanței

Există diverse modalități utilizate în scopul denaturării informațiilor. Obiectivul urmărit este acela de a le oferi terților o imagine favorabilă a rezultatelor întreprinderii, în majoritatea cazurilor mai bună decât cea reală.

4. 1.Tehnici comune de contabilitate creativă

Câteva dintre cele mai de succes și mai des utilizate tehnici de contabilitate creativă sunt: (conform McKee, T.E., 2005, 13)

Tabel 1. Tehnici de contabilitate creativă

(Sursa: McKee, 2005)

4.2 Impactul tehnicilor de contabilitate creativă asupra situațiilor financiare

Literatura de specialitate evidențiază situații în care întreprinderile, în funcție de contextul economic și financiar în care se află, aleg un anumit tratament contabil cu scopul de a influența rezultatul financiar, fie prin creșterea, fie prin diminuarea acestuia.

În mod obișnuit, metodele contabile care duc la majorarea profitului sunt preferate de întreprinderile caracterizate printr-un grad ridicat de îndatorare, de companiile mari care practică o politică de dividende semnificativă, dar și de acele întreprinderi în care remunerația administratorilor depinde de nivelul rezultatului financiar sau în care aceștia au o participare scăzută la capitalul social.

Pe de altă parte, metodele contabile care contribuie la diminuarea profitului sunt adesea alese de întreprinderile aflate sub controlul sau influența statului, în special atunci când acestea activează în sectoare strategice sau sunt puternic subvenționate, precum și de companiile cu capital de stat. De asemenea, marile întreprinderi pot adopta astfel de metode pentru a evita costurile politice, în timp ce întreprinderile mici și mijlocii, cu un grad redus de îndatorare și o rată mare de distribuire a dividendelor, pot avea aceleași preferințe contabile.

În continuare, mi-am propus să sintetizez în cadrul următoarelor tabele principalele practici ale contabilității creative asupra rezultatului contabil, concentrându-mi atenția asupra mecanismelor de realizare, a impactului pe care îl au asupra situațiilor financiare și nu în ultimul rând voi încerca să evidențiez care sunt limitele proprii fiecărei practici creative:

Metoda de amortizare:

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
<p>La stabilirea planului de amortizare, întreprinderile dispun de mai multe opțiuni, printre care:</p> <p>Estimarea unei perioade probabile de utilizare;</p> <p>Stabilirea unei valori reziduale;</p> <p>Determinarea ritmului de utilizare;</p> <p>Utilizarea unităților de măsură fizice.</p>	<p>Alegerea unei metode de amortizare în concordanță cu politica contabilă a companiei reprezintă un pas esențial pentru repartizarea sistematică a valorii amortizabile a unui activ pe durata sa de viață utilă economică.</p> <p>Această decizie influențează în mod direct contul de profit și pierdere. În consecință, fiecare metodă de amortizare utilizată poate avea un impact diferit asupra rezultatului financiar.</p>	<p>Necesitatea elaborării unui plan de amortizare;</p> <p>Respectarea principiului permanenței metodelor.</p>

Durata de amortizare:

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
<p>Revizuirea planului de amortizare poate fi realizată fie prin prelungirea, fie prin reducerea duratei reziduale de amortizare, în funcție de contextul economic și de politica contabilă adoptată.</p>	<p>Modificarea duratei de amortizare are ca efect ajustarea costurilor viitoare aferente amortizării, fie prin diminuarea acestora pe o perioadă mai lungă, fie prin majorarea lor pe o perioadă mai scurtă.</p>	<p>Necesitatea includerii în notele explicative a informațiilor referitoare la schimbarea metodei, precum și a prezentării unor date comparative relevante.</p>

Cheltuielile de dezvoltare

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
<p>O viziune optimistă asupra perspectivelor de succes ale unui proiect de dezvoltare determină capitalizarea cheltuielilor aferente acestuia.</p>	<p>Alegerea capitalizării are un efect asupra creșterii rezultatului financiar în exercițiul contabil corespunzător.</p> <p>În perioadele ulterioare, includerea cheltuielilor în amortizare va avea ca efect diminuarea rezultatului financiar.</p> <p>În situația în care întreprinderea dorește transferul cheltuielilor de dezvoltare în contul de profit și pierdere, va trebui să justifice neîndeplinirea uneia dintre cerințele prevăzute de IAS 38 "Imobilizări necorporale", paragraful 43.</p>	<p>Respectarea criteriilor specifice, precum individualizarea proiectului, succesul tehnic și viabilitatea comercială.</p> <p>Dificultatea de a estima și evalua corect cheltuielile aferente procesului de cercetare.</p>

Personalul exterior:

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
Apelarea la întreprinderi specializate în închirierea forței de muncă pentru acoperirea necesarului de personal.	Utilizarea personalului exterior are ca efect diminuarea valorii adăugate, întrucât costurile aferente sunt înregistrate în categoria altor achiziții.	Retratarea este posibilă în cadrul analizei financiare prin reducerea valorii din rubrica „Alte achiziții” cu suma corespunzătoare cheltuielilor pentru personalul exterior. În același timp, are loc creșterea cheltuielilor salariale cu aceeași valoare, specificând separat salariile brute și contribuțiile sociale.

Operațiunile de externalizare

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
Unele întreprinderi aleg să externalizeze anumite activități sau misiuni către terți, delegând realizarea acestora către firme specializate.	Externalizarea unor activități poate conduce la crearea unei imagini financiare distorsionate, deoarece o parte din cifra de afaceri nu este generată direct de întreprindere, ci de firma care a preluat misiunea. Astfel, există riscul de a supraestima performanța financiară a companiei.	Retratarea se poate realiza prin diminuarea cifrei de afaceri cu suma corespunzătoare și ajustarea cheltuielilor externe cu aceeași valoare, pentru a reflecta corect rezultatul financiar.

Data închiderii exercițiului

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
Ajustarea datei de închidere a exercițiului financiar cu scopul de a prelungi sau scurta perioada contabilă.	Modificarea datei de închidere poate crea așteptări privind creșterea rezultatului financiar în perioada suplimentară obținută.	Aspecte legate de organizarea contabilă. Consecințe fiscale ce trebuie analizate cu atenție. Necesitatea respectării principiului de permanență a metodelor contabile.

Provizioanele:

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
----------	--------------------------------------	--------

<p>Provizioanele pentru restructurare implică o serie de provocări, printre care se numără: Stabilirea momentului deciziei; Nivelul de precizie al deciziei și impactul acesteia asupra evaluării; Luarea în calcul a plusvalorilor latente în procesul de evaluare a provizioanelor.</p>	<p>Practica de constituire sau reducere a provizioanelor reprezintă un instrument eficient pentru ajustarea rezultatelor financiare. Crearea provizioanelor în perioadele în care întreprinderea înregistrează profit determină diminuarea rezultatului, în timp ce reluarea acestora ca venituri în perioadele de deficit contribuie la creșterea rezultatului financiar.</p>	<p>Controlul riguros din partea auditorilor. Respectarea principiului permanenței metodelor.</p>
--	---	---

Contractele de construcții:

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
<p>Înregistrarea contractelor de construcții poate fi realizată utilizând mai multe metode, dintre care cele mai comune sunt: Metoda finalizării lucrărilor; Metoda procentajului de avansare.</p>	<p>Alegerea între aceste două metode de contabilizare determină modul în care rezultatul financiar este reflectat în contul de profit și pierdere: Metoda finalizării lucrărilor: rezultatul este recunoscut integral în momentul încheierii contractului. Metoda procentajului de avansare: rezultatul este repartizat gradual, pe întreaga perioadă de desfășurare a contractului.</p>	<p>Supravegherea realizată de către auditori. Respectarea principiului prudenței.</p>

Stocurile:

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
Cheltuielile financiare pot fi incluse în costul de producție al stocurilor, fiind integrate în valoarea acestora.	În anul în care are loc transferul cheltuielilor, rezultatul financiar înregistrează o creștere. În anul în care stocul este descărcat din gestiune, rezultatul se diminuează corespunzător.	Dificultăți în stabilirea clară a "capitalurilor împrumutate" și a finanțării procesului de fabricație. Necesitatea justificării și prezentării sumei cheltuielilor în notele explicative.
Alegerea unei alte metode de evaluare a stocurilor influențează în mod direct rezultatul financiar, în funcție de metoda adoptată. (FIFO, LIFO, CMP).	Schimbarea metodei de evaluare a stocurilor influențează rezultatul financiar în funcție de metoda aleasă.	Necesitatea includerii explicațiilor legate de schimbarea metodei de evaluare în notele explicative, împreună cu informații comparative.
Stocurile moarte sau uzate moral, dacă sunt păstrate în gestiune, pot influența rezultatul prin menținerea unui optimism exagerat în perioade de recesiune, considerând că acestea pot fi valorificate ulterior. Dacă sunt eliminate din gestiune, rezultatul financiar va fi diminuat.	Menținerea stocurilor moarte poate crea o imagine financiară distorsionată, în timp ce eliminarea acestora poate reduce rezultatul.	Controlul riguros efectuat de auditori.
Încorporarea costului subactivității.	Transferul pierderilor aferente în exercițiul următor. Majorarea rezultatului exercițiului în curs. Diminuarea rezultatului exercițiului următor.	Dificultăți în determinarea capacității normale de producție. Conform standardelor contabile actuale, pierderile din subactivitate nu ar trebui incluse în costul stocurilor.

Cheltuielile financiare

Mecanism	Impact asupra situațiilor financiare	Limite
Cheltuielile financiare pot fi incluse în costul de producție al immobilizărilor, ceea ce permite înregistrarea acestora ca parte integrantă a valorii activelor.	În anul în care se efectuează transferul cheltuielilor, rezultatul financiar înregistrează o creștere. În anii următori, însă, rezultatul se diminuează treptat prin recunoașterea amortizării aferente.	Dificultăți în stabilirea clară a "capitalurilor împrumutate" și a finanțării procesului de fabricație.

În general, practicile contabile creative sunt utilizate de către entități pentru a influența în mod voit și cu scopuri specifice, rezultatele financiare raportate. Aceste practici pot fi considerate etice sau neetice, în funcție de scopul și modalitatea în care sunt utilizate. De obicei, contabilitatea creativă este folosită pentru a ascunde probleme financiare, a crește valoarea de piață a companiei sau pentru a obține beneficii fiscale.

Este important ca auditorii, reglementatorii, analiștii financiari și decidenții să fie conștienți de existența acestor practici contabile creative și să fie capabili să le detecteze și să le analizeze pentru a evita posibilele consecințe negative asupra deciziilor financiare și de afaceri.

De asemenea, este esențial ca întreprinderile să respecte standardele internaționale de raportare financiară și să fie transparente în comunicarea informațiilor financiare către diverse părți interesate.

Concluzii, limite și premise pentru viitoare cercetări

Consider că este esențială existența unei clasificări detaliate a practicilor creative de contabilitate pentru a sprijini utilizatorii în identificarea eventualelor discrepanțe din situațiile financiare anuale ale unei entități.

Pentru a răspunde acestei necesități, în urma analizei literaturii de specialitate, am identificat o serie de practici, tehnici și metode specifice contabilității creative. Acestea au fost grupate în două categorii principale:

- Practici, tehnici și metode contabile creative care influențează poziția financiară a entității economice;
- Practici, tehnici și metode contabile creative care au impact și asupra performanței financiare a entității economice.

Prin utilizarea unor practici etice și transparente în domeniul contabilității, companiile pot evita repercusiunile negative ale contabilității creative și pot asigura o raportare financiară corectă și credibilă.

Astfel, în contextul diverselor practici de contabilitate creativă, este esențial ca managerii să fie conștienți de impactul acestora asupra situațiilor financiare și să adopte o abordare responsabilă în gestionarea contabilității companiei. Este important să respecte normele și regulamentele contabile pentru a asigura transparență și integritate în raportarea rezultatelor financiare.

Prin urmare, tehnicile de contabilitate creativă pot afecta semnificativ situația financiară a unei companii, având potențialul de a influența rezultatele financiare raportate, evaluarea activelor și datoriilor. Este important ca managerii să utilizeze aceste tehnici în mod responsabil și etic, evitând distorsionarea informațiilor financiare și menținând transparența și corectitudinea în raportările lor.

Creativitatea contabilului profesionist poate fi valorificată în funcție de obiectivele stabilite de managementul companiei, fie pentru a îmbunătăți aspectul situațiilor financiare anuale, fie pentru a identifica soluții inovatoare la provocările cu care organizația se poate confrunta la un moment dat.

Contabilitatea creativă poate fi interpretată atât ca o tehnică manipulatorie, capabilă să distorsioneze informațiile prezentate în rapoartele financiare, cât și ca o abordare pozitivă și utilă, care aduce clarificări referitoare la eficiența modului de gestionare a resurselor cu scopul obținerii de performanțe superioare.

Potrivit numeroșilor cercetători, tehnicile și practicile contabile creative nu încalcă în mod direct cadrul legal, însă contravin spiritului legii, având ca scop principal crearea unei imagini mai favorabile și atractive pentru terți. Astfel, compania poate părea mai prosperă decât în realitate.

Aplicarea politicilor contabile creative poate avea consecințe negative asupra imaginii reale a companiei, determinând o percepție distorsionată și oferind utilizatorilor informații înșelătoare. O astfel de percepție negativă apare în special atunci când contabilitatea creativă nu urmărește prezentarea unei imagini fidele, conform reglementărilor în vigoare, ci mai degrabă adaptarea situațiilor financiare pentru a satisface interesele echipei manageriale.

Totuși, nu trebuie ignorată nici perspectiva pozitivă a contabilității creative, care poate deveni benefică atunci când se bazează pe un raționament profesional corect și pe buna-credință a echipei manageriale, având ca scop optimizarea resurselor și consolidarea performanțelor organizației.

Referințe bibliografice:

- Balasoiu R. (2012) „Considerații privind cercetarea contabilă normativă și normalizarea contabilă - trecut, prezent și viitor”, Audit financiar, Nr. 5/2012, ISSN 1583 -5812
- Cernusca, L. (2004). *The Ethics of Accounting*. Editura Universitară.
- Dumitrescu, M. (2014). *Contabilitatea creativă și impactul său*. Editura Economică
- Feleaș, N. (2002). *Contabilitatea creativă*. Editura Economică.
- Griffiths I., (1992) “*Creative accounting*”, Rutledge, London
- Groșanu A. (2012), *Contabilitatea creativă în România*, working paper, lucrare prezentată la a treia sesiune de comunicări științifice a cercetătorilor postdoctorali „Provocările crizei și răspunsurile științei economice”, Academia de Studii Economice București
- Ionașcu, I. (2003). *Inovații contabile și impactul lor*. Editura ASE.
- McKee T.E. (2005) *Earnings Management: An Executive perspective*
- Naser K. (1993), *Creative accounting: its nature and use*, Editura Prentice Hall International, Londra

METODE ALTERNATIVE DE FINANȚARE PEER-TO-PEER

Eduard-Marian MIHAI1713

Abstract

Finanțarea PEER-TO-PEER a devenit o parte importantă a economiei digitale, oferind o opțiune reală la sistemul bancar clasic prin legătura directă între investitori și debitori prin platformele online. Acest model revoluționar de finanțare permite accesul rapid la capital, omitând intermediarii financiari clasici și diminuând costurile corespunzătoare. Articolul analizează modul în care funcționează finanțarea PEER-TO-PEER, subliniind beneficiile acestui sistem, cum ar fi accesibilitatea îmbunătățită la capital, diversificarea investițiilor și profitabilitatea atractivă pentru cei care investesc. Simultan, se examinează riscurile conexe, inclusiv absența unei garanții pentru împrumuturi, rata de neplată a debitorilor și schimbările legislative în diverse jurisdicții. Studiul evidențiază importanța unui cadru legislativ bine definit, a sporirii transparenței și a instruirii financiare pentru utilizatori, pentru ca finanțarea PEER-TO-PEER să devină o opțiune sigură și sustenabilă pentru toți actorii implicați. În Uniunea Europeană, reglementările pentru creditarea PEER-TO-PEER diferă considerabil, fiindcă unele țări dispun de legislații clare, în timp ce altele se află în etape precoce de reglementare. Progresul acestui sector în România se bazează pe aplicarea unor măsuri legislative eficiente și pe promovarea unor practici exemplare inspirate din modelele de succes europene. Analiza comparativă a unor platforme PEER-TO-PEER din Europa scoate în evidență variațiile în performanță, transparență și securitatea investitorilor, oferind o viziune clară asupra tendințelor pieței.

Keywords: *finanțare PEER-TO-PEER, investiții alternative, reglementare financiară, creditare digitală, platforme PEER-TO-PEER, cadrul legislativ PEER-TO-PEER, debitori și investitori.*

1. Introducere

În mod obișnuit, persoanele fizice sau întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri) care necesită un împrumut se îndreaptă spre instituții financiare, cum ar fi băncile sau IFN-urile, pentru a obține capitalul necesar. Procesul implică o serie de etape riguroase, pornind de la evaluarea bonității financiare a applicantului, verificarea istoricului de credit și determinarea abilității de restituire a

1713 Student, Eduard Mihai, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor (e-mail: eduard_150107@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf.univ.dr. Radoi Madalina (radoimadalina@univnt.ro)

acestui. În funcție de rezultatele acestor evaluări, instituția financiară hotărăște dacă aprobă împrumutul, stabilind, în același timp, condițiile specifice, cum ar fi suma maximă care poate fi oferită, perioada creditului și rata dobânzii aplicabile. Totuși, obținerea de finanțare prin metodele convenționale poate fi problematică pentru anumite grupuri de debitori, în special pentru cei care nu respectă condițiile exigente stabilite de băncile comerciale.

Odată cu evoluția tehnologică și digitalizarea sectorului financiar, au apărut soluții inovatoare pentru împrumuturile tradiționale, printre care se numără și finanțarea PEER-TO-PEER. Acest concept contemporan a apărut cu evoluția platformelor digitale și propune o soluție de finanțare directă între creditor și debitor, fără a necesita un intermediar bancar. Modelul PEER-TO-PEER oferă atât persoanelor fizice, cât și firmelor posibilitatea de a obține fonduri direct de la investitori individuali, care sunt dornici să își plaseze capitalul în schimbul unei dobânzi atractive, stabilite în funcție de nivelul de risc și perioada împrumutului. Spre deosebire de băncile tradiționale, în care împrumuturile sunt susținute doar de instituțiile financiare, platformele PEER-TO-PEER oferă un mediu virtual sigur și transparent pentru conectarea investitorilor cu debitorii.

Unul dintre marile beneficii ale acestui model este că finanțarea nu este asigurată de un singur creditor, ci poate fi provenită de la mai mulți investitori care aleg să contribuie cu sume variate la același împrumut. Această variată a surselor de finanțare minimizează riscurile atât pentru creditori, cât și pentru datornici. Returnarea împrumutului se efectuează direct către fiecare investitor, conform unui plan de plată stabilit anterior, iar platformele PEER-TO-PEER funcționează ca intermediari pentru aceste tranzacții, percepend, de regulă, un comision procentual din suma totală a împrumutului.

Finanțarea PEER-TO-PEER a câștigat o popularitate tot mai mare la nivel global datorită accesibilității sale și flexibilității pe care o aduce atât creditorilor, cât și debitorilor. Aceasta constituie o opțiune fezabilă în mod special pentru întreprinderile mici ce nu se aliniază cerințelor riguroase ale băncilor tradiționale și care necesită surse diferite de capital pentru a-și menține activitatea sau pentru a se extinde. În plus, acest model ajută la democratizarea accesului la capital, oferind persoanelor și antreprenorilor posibilitatea de a obține finanțare fără a fi dependenți de băncile tradiționale și fără a trece prin procese birocratice complicate.

Pe măsură ce un număr tot mai mare de platforme PEER-TO-PEER își întăresc prezența pe piață, acest tip de finanțare continuă să progreseze, ajustându-se la cerințele pieței și la normele legislative în permanentă schimbare. Cu toate acestea, pe lângă numeroasele avantaje, finanțarea PEER-TO-PEER aduce și anumite provocări, cum ar fi riscul neplății din partea debitorilor, necesitatea unor reglementări precise și măsuri de protecție pentru investitori. În acest context, o evoluție sustenabilă a acestui domeniu va fi influențată atât de abilitatea platformelor de a păstra un balans între eficiență și securitate, cât și de legislația care trebuie să ofere un mediu stabil și clar pentru toți actorii din acest sistem alternativ de creditare.

2. Principiile și mecanismele finanțării PEER-TO-PEER

Pentru început, voi descrie procesul detaliat al finanțării PEER-TO-PEER evidențind etapele esențiale prin care trec debitorii și investitorii. Procesul de finanțare PEER-TO-PEER¹⁷¹⁴ implică mai multe faze, atât pentru cei care împrumută, cât și pentru cei care investesc. În primul rând, cei care intenționează să obțină un împrumut trebuie să își facă un cont pe o platformă PEER-TO-PEER specializată și să completeze un chestionar detaliat, alături de un formular pentru cererea de credit. După această etapă, cererea lor este examinată de echipa platformei, care evaluează solvabilitatea solicitanților și nivelul de risc al creditului. Dacă cerințele stabilite sunt respectate, se va stabili o dobândă anuală specifică care va fi aplicată sumei dorite. Dacă debitorul acceptă termenii și condițiile stabilite, cererea de credit este aprobată și afișată pe platformă, devenind vizibilă pentru investitorii potențiali.

Simultan, investitorii interesați de finanțarea PEER-TO-PEER trebuie, de asemenea, să își deschidă un cont pe aceeași platformă, dar într-o secțiune dedicată plasamentelor. După ce s-au înregistrat, aceștia au posibilitatea de a studia toate cererile de împrumut existente și pot evalua factori precum dobânda oferită, riscurile implicate și termenul de returnare. În funcție de acești factori, investitorii aleg în ce împrumuturi doresc să pună bani. Aceștia pot alege fie să acopere integral un împrumut, fie să participe cu o parte din suma cerută, în general cu un minim de 10 euro, restul fiind asigurat de alți investitori.

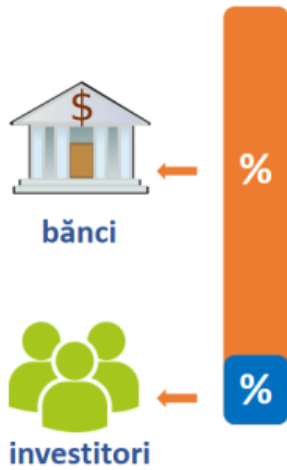
După ce se finalizează procesul de finanțare și se obține suma dorită, banii sunt virăți în contul debitorului, care va începe să efectueze plăți lunare sau semestriale către platformă, conform planului de rambursare stabilit. Platforma funcționează ca un intermediar, garantând colectarea plăților și redistribuirea fondurilor către investitori. Pentru fiecare plată realizată de debitor, investitorii primesc o parte din împrumut, împreună cu dobânda acumulată, conform prevederilor contractuale. Acest sistem garantează un flux constant de fonduri și oferă o șansă atât pentru cei ce necesită finanțare, cât și pentru cei care aspiră la randamente interesante din plasamentele lor.

Beneficiul financiar PEER-TO-PEER pentru investitor este reprezentat de dobânda anuală pe care o poate câștiga (de exemplu, 9%-10%) prin intermediul platformei față de dobânda aplicată de o bancă pentru un depozit (de exemplu, 2%). Totuși, acest beneficiu vine cu un grad mai mare de risc.

¹⁷¹⁴ https://financer.ro/economii/investitii-Peer-To-Peer/#Investete_n_peer_to_peer_lending_Romnia_n_5_pai_simpli

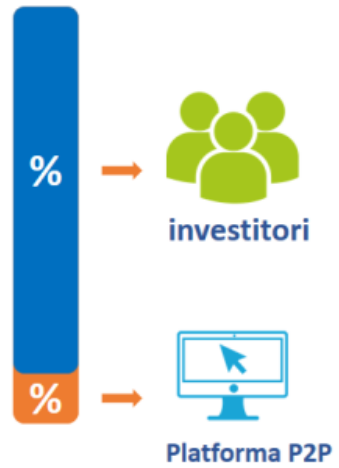
Figura 1.1715

Model tradițional

împrumutat

Model Peer to Peer

www.profitpoint.ro

1715 O comparație între Modelul Tradițional și Peer-to-Peer, imagine preluată de pe site-ul <https://profitpoint.ro/peer-to-peer-un-fintech-pentru-investitii-si-imprumut/>

În continuare, voi enumera principalele avantaje ale finanțării PEER-TO-PEER¹⁷¹⁶, evidențiind beneficiile pe care le aduce atât pentru cei care solicită împrumuturi, cât și pentru investitorii care doresc să-și maximizeze câștigurile prin această metodă inovatoare de creditare:

92. Procedura de aplicare este ușor de realizat, iar acordarea împrumuturilor se desfășoară prompt datorită evaluărilor automate realizate prin algoritmi;
93. Eliminarea intermediarilor tradiționali (bănci sau alte instituții financiare) scade cheltuielile legate de creditare;
94. Impozitele și tarifele impuse de platforme sunt frecvent mai reduse decât cele ale băncilor;
95. Investitorii pot realiza câștiguri mai mari în comparație cu economiile bancare sau alte tipuri tradiționale de plasamente;
Opțiunea de a diversifica portofoliul prin acordarea de finanțare către mai mulți debitori cu variate niveluri de risc;
96. Platformele PEER-TO-PEER furnizează investitorilor informații detaliate despre debitori și facilitează adaptarea strategiilor de investiție;
97. Creditarea a devenit digitalizată, ceea ce diminuează birocrăția și sporește rapiditatea tranzacțiilor;
98. Unele platforme de dimensiuni mari oferă o formă de asigurare a plății. În cazul în care, beneficiarul hotărăște să nu mai achite creditul obținut, compania se angajează să restituie suma investită, iar ulterior va iniția procedurile pentru a recupera datoria de la clientul debitor.

Deși finanțarea PEER-TO-PEER oferă multiple avantaje atât pentru debitori, cât și pentru investitori, acest model de creditare nu este lipsit de provocări și riscuri:

99. Spre deosebire de instituțiile financiare tradiționale, numeroase platforme PEER-TO-PEER nu au sisteme eficiente de recuperare a creditelor;
100. Investitorii pot avea de suferit pierderi dacă debitorii nu își respectă angajamentele;
101. Cele mai multe împrumuturi PEER-TO-PEER nu sunt garantate, ceea ce amplifică riscul pentru investitori;
102. În numeroase țări, legislația privind finanțarea PEER-TO-PEER se află încă în elaborare, fapt ce poate provoca practici nesigure sau fraude;
103. Lipsa unui cadru de reglementare bine definit poate influența negativ încrederea investitorilor și a debitorilor;
104. În momente de recesiune sau de instabilitate economică, nivelurile de neplată pot crește considerabil;
105. Randamentele pot fluctua în funcție de circumstanțele pieței, influențând câștigurile investitorilor;
106. Dobânda câștigată este supusă impozitului. Spre deosebire de titlurile de stat, ce oferă un randament anual de maxim 8 %, fără taxe aplicate, investițiile PEER-TO-PEER necesită plata a 10 % din câștiguri către stat. Acest impozit pe profit trebuie să fie evaluat atunci când analizezi rentabilitatea unui instrument financiar.

¹⁷¹⁶ Peer-to-Peer lending,

https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/guide-crowdfunding/different-types-crowdfunding/peer-peer-lending_en

3. Cadrul legislativ PEER-TO-PEER

Regulamentele referitoare la finanțarea PEER-TO-PEER constituie un domeniu în continuă evoluție la scară globală, având în vedere că această modalitate de finanțare reprezintă o opțiune mai nouă față de sistemul bancar clasic. Chiar dacă finanțarea PEER-TO-PEER are o influență considerabilă asupra economiei mondiale, utilizată de întreprinderi mici și de indivizi, reglementările care reglementează acest domeniu nu sunt încă standardizate la scară globală, fiecare țară adaptându-și legislația conform nevoilor economice și contextului legal local. În acest context, Uniunea Europeană a creat un cadru comun pentru reglementarea acestui tip de finanțare, furnizând un model pentru țările membre.

Prin urmare, Uniunea Europeană a implementat Regulamentul (UE) 2020/15031717, care vizează furnizorii de servicii de crowdfunding pentru afaceri în Europa, denumit ECSP (Furnizori de Servicii de Crowdfunding Europeni). Acest regulament vizează stabilirea unui cadru legal uniform pentru toți furnizorii de platforme PEER-TO-PEER din Uniunea Europeană, asigurând protecția investitorilor și sporind transparența în privința tranzacțiilor. Prin aceste acțiuni, UE urmărește să susțină creșterea pieței de finanțare alternativă, garantându-se că reglementările impuse sunt transparente, juste și eficiente pentru toate părțile implicate – debitori și investitori. Regulamentul ECSP stabilește cerințe fundamentale pentru sporirea încrederii în finanțarea PEER-TO-PEER. Printre ele se află licențierea prestatorilor de servicii PEER-TO-PEER, care asigură că platformele respectă standardele de siguranță și transparență esențiale. În plus, se instituie măsuri de siguranță pentru investitorii neexperimentați, asigurându-se astfel că aceștia, lipsiți de experiență în domeniu, sunt feriți de riscuri exagerate. Aceste acțiuni constau în cerințe precise de informare și evaluări de risc, care ajută investitorii să facă alegeri bine fundamentate. De asemenea, regulamentul susține transparența impunând platformelor să facă publice date financiare detaliate privind proiectele de împrumut. Aceste norme ajută la o supervizare mai eficientă a procesului de împrumut și la apărarea investitorilor.

Deși Uniunea Europeană oferă un cadru general pentru reglementarea finanțării PEER-TO-PEER, fiecare stat membru poate implementa reglementări suplimentare, adaptate contextului său economic și financiar specific. Prin urmare, reglementările pot diferi considerabil în funcție de națiune. În Germania, de exemplu, Autoritatea Federală pentru Supravegherea Financiară (BaFin) reglementează domeniul și obligă platformele PEER-TO-PEER să colaboreze cu bănci autorizate pentru a facilita împrumuturile. BaFin supraveghează acțiunile lor pentru a împiedica fraudă și a asigura protecția investitorilor. În Franța, Autoritatea pentru Piețele Financiare (AMF) supraveghează platformele de crowdfunding, impunând norme stricte pentru a asigura protecția investitorilor, incluzând standarde riguroase de transparență și apărarea fondurilor. În România, chiar dacă nu există o legislație specială pentru acest sector, platformele PEER-TO-PEER sunt obligate să se alinieze normelor financiare generale și să respecte cerințele Autorității de Supraveghere Financiară (ASF) și ale Băncii Naționale a României (BNR). De asemenea, reglementările actuale referitoare la protecția consumatorilor și combaterea spălării banilor sunt aplicabile și platformelor PEER-TO-PEER din România.

1717 REGULAMENTUL (UE) 2020/1503 AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI din 7 octombrie 2020 privind furnizorii europeni de servicii de finanțare participativă pentru afaceri și de modificare a Regulamentului (UE) 2017/1129 și a Directivei (UE) 2019/1937, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32020R1503>

4. Studiu de caz comparativ

În această parte, voi efectua o comparare a patru platforme PEER-TO-PEER care sunt active în Europa: Nectaro, Maclear, LANDE și TWINO. Analiza se va axa pe aspecte importante, cum ar fi suma minimă de investiție necesară, rata anuală a dobânzii, totalul finanțării administrate și durata medie a creditelor. De asemenea, voi sublinia măsurile de siguranță adoptate de fiecare platformă pentru diminuarea riscurilor legate de investiții. Țin să menționez că toate platformele enumerate funcționează și în România.

Nume	Nectaro	Maclear	Lande	TWINGO
Investiție minimă	50 EUR	50 EUR	50 EUR	10 EUR
Dobânda anuală	13%	14,6%	12-14%	12%
Volumul total de finanțare	5,430,000 EUR	15,776,049 EUR	30,000,000 EUR	37,000,000 EUR
Durata medie a împrumutului	12 Luni	12 Luni	18 Luni	12 Luni

Acum, am să prezint câteva detalii despre fiecare platformă în parte¹⁷¹⁸, începând cu Nectaro¹⁷¹⁹ care reprezintă o platformă de investiții PEER-TO-PEER în Letonia, fondată în 2023, care oferă utilizatorilor posibilitatea de a genera venituri pasive prin investiții în credite. Investitorii pot începe cu o sumă minimă de 50 EUR, având posibilitatea de a accesa portofolii de împrumuturi din state precum Moldova, România, Cipru și Filipine. Perioada împrumuturilor oscilează între 11 luni și 4 ani, iar ratele dobânzilor anuale se situează între 12,5% și 15%. Pentru a garanta securitatea investițiilor, Nectaro pune la dispoziție o opțiune de răscumpărare (buyback) pentru toate împrumuturile, oferind un strat suplimentar de protecție pentru investitori.

Maclear este o platformă din Elveția, ce oferă investitorilor posibilitatea de a finanța direct micile și mijloacele întreprinderi (IMM-uri) din diferite domenii, precum producție, comerț și servicii. Înființată în 2010 și reactivată în 2023 ca platformă de investiții, Maclear propune oportunități de investiții în proiecte de afaceri din Elveția și Uniunea Europeană. Suma minimă pentru a investi prin intermediul platformei este de 50 EUR, iar investitorii pot câștiga randamente anuale de până la 14,9%. Pentru a atrage noi investitori, Maclear propune un bonus de 2% cashback pentru investițiile efectuate în primele 90 de zile și un bonus de loialitate de până la 2% pentru investiții ulterioare. Platforma este reglementată în Elveția și este parte a organizației de autoreglementare PolyReg, asigurându-se astfel conformitatea cu standardele financiare elvețiene. Până acum, Maclear a acordat 159 de împrumuturi, cu o sumă totală de peste 16 milioane EUR, și a oferit investitorilor dobânzi de aproximativ 947.473 EUR. Este esențial de subliniat că, până în

¹⁷¹⁸ Informații despre platformele Peer-to-Peer menționate , <https://thecrowdspace.com/>

¹⁷¹⁹ Nectaro, <https://nectaro.eu/>

prezent, platforma nu a avut întârzieri sau neplăți la împrumuturi, ceea ce sugerează o gestionare eficientă a riscurilor¹⁷²⁰.

LANDE reprezintă o platformă de crowdfunding din Letonia, dedicată finanțării domeniului agricol prin împrumuturi susținute de terenuri, echipamente sau producții. Printr-o investiție minimă de 50 EUR, investitorii pot realiza randamente anuale de până la 14%, având un raport mediu împrumut-valoare (LTV) de 44%. Platforma funcționează în Letonia, Lituania și România, având o perioadă medie a împrumutului de 18 luni și un volum total de finanțare de aproximativ 30 milioane EUR. LANDE încurajează investițiile durabile în agricultură, ajutând la progresul economic al comunităților rurale și la asigurarea alimentelor. În februarie 2024, LANDE a primit licența de Furnizor de Servicii de Finanțare Participativă Europeană (ECSP), lărgindu-și astfel operațiunile în cadrul Uniunii Europene¹⁷²¹.

TWINO este o platformă de împrumuturi PEER-TO-PEER din Letonia, creată în 2015, care oferă investitorilor posibilitatea de a finanța împrumuturi de consum, afaceri și imobiliare, cu un randament anual aproximativ de 12%. Inițial, platforma oferea investiții în împrumuturi din Polonia, Vietnam și Filipine, însă, începând cu primul trimestru al anului 2024, s-a axat pe împrumuturi de consum din Polonia și pe titluri de investiții imobiliare în Letonia. TWINO funcționează prin acordarea directă a împrumuturilor și revânzarea acestora investitorilor prin intermediul platformei sale online, generând venituri dintr-un procent din plățile de dobândă. Până acum, platforma a permis investiții ce depășesc 1 miliard de euro și a reunit peste 62.500 de utilizatori înregistrați¹⁷²². Investiția minimă oscilează între 10 EUR și 50 EUR. TWINO oferă cea mai convenabilă variantă, permițând investitorilor să înceapă cu doar 10 EUR, ceea ce poate atrage un număr sporit de utilizatori noi. În contrast, celelalte platforme (Nectaro, Maclear și LANDE) cer o investiție minimă de 50 EUR.

Ratele dobânzilor disponibile pe aceste platforme variază considerabil. Maclear prezintă cea mai mare rată a dobânzii anuale, de 14,6%, în timp ce LANDE furnizează între 12% și 14%, în funcție de proiectele de investiții. Nectaro propune o dobândă de 13%, plasându-se la un nivel mediu față de celelalte platforme. TWINO, pe de altă parte, are o dobândă anuală de 12%, ceea ce o face cea mai mică dintre cele examinate.

În privința perioadei medii a împrumuturilor, LANDE se remarcă printr-o durată de 18 luni, ceea ce evidențiază orientarea sa către finanțarea agricolă, unde ciclurile de producție sunt mai extinse. Nectaro, Maclear și TWINO oferă de obicei credite pe o durată medie de 12 luni, ceea ce poate fi mai atrăgător pentru investitorii care caută o recuperare mai rapidă a capitalului. Din punct de vedere legislativ, toate aceste platforme sunt reglementate la nivel european și asigură protecție pentru investitori. Nectaro este autorizat de Latvijas Banka și dispune de un mecanism de buyback, ceea ce micșorează riscul pentru investitori. Maclear, ca parte a organizației PolyReg din Elveția, garantează respectarea standardelor financiare. LANDE a obținut în 2024 licența ECSP, extinzându-și operațiunile în UE, iar TWINO, având aproape zece ani de experiență, a evidențiat stabilitate pe piața PEER-TO-PEER.

Fiecare platformă PEER-TO-PEER examinată oferă beneficii unice, potrivite pentru diverse tipuri de investitori. TWINO se distinge prin stabilitate și un volum mare de investiții, fiind cea mai accesibilă datorită cerinței de o investiție minimă de doar 10 EUR. LANDE reprezintă o alegere tentantă pentru cei care sunt interesați de domeniul agricol, asigurând împrumuturi cu o durată medie mai extinsă și un câștig competitiv. Maclear, care se specializează în finanțarea IMM-urilor din Europa și Elveția, oferă cel mai bun randament, de 14,6%, precum și bonusuri pentru investitori. Nectaro, deși recent apărut pe piață, captivează prin diversitatea geografică, schemele de protecție,

¹⁷²⁰ MACLEAR, <https://maclear.ch/en/>

¹⁷²¹ LANDE review, <https://rethink-Peer-To-Peer.de/en/lande-review/>

¹⁷²² TWINO, <https://Peer-To-Peermarketdata.com/platforms/twino/analysis/>, <https://www.twino.eu/en>

cum ar fi opțiunea de răscumpărare (buyback), și o dobândă anuală atractivă de 13%.

5. Concluzii și propuneri

Finanțarea PEER-TO-PEER a evoluat într-o opțiune din ce în ce mai căutată în raport cu metodele convenționale de împrumut, oferind investitorilor șanse diverse de a-și diversifica portofoliile și de a obține randamente atractive. Analiza platformelor TWINO, LANDE, Maclear și Nectaro a scos în evidență diferențele notabile dintre ele în ceea ce privește accesibilitatea, randamentele disponibile, riscurile implicate și măsurile de protecție a investitorilor. Cu toate avantajele clare, finanțarea PEER-TO-PEER prezintă și o serie de dificultăți, inclusiv absența unor reglementări uniforme pe plan global, riscurile de nerambursare din partea debitorilor și fluctuațiile randamentelor în funcție de starea economică. Pentru ca acest sector să continue să se dezvolte și să devină mai seducător pentru investitori, este esențială o întărire a reglementărilor, o sporire a transparenței și aplicarea unor mecanisme mai eficiente de administrare a riscurilor.

Pentru a îmbunătăți domeniul PEER-TO-PEER, ar fi necesare unele măsuri cruciale. În primul rând, este necesar să fie implementate reglementări precise și uniforme, bazate pe Regulamentul ECSP, pentru a crește încrederea investitorilor și a diminua riscurile legate de acest tip de finanțare. Totodată, ar fi utilă introducerea unor mecanisme adiționale de protecție pentru investitori, precum extinderea utilizării garanțiilor colaterale și a fondurilor de asigurare, pentru a reduce riscurile de pierdere a capitalului investit. O altă măsură esențială ar fi sporirea transparenței, platformele PEER-TO-PEER oferind date mai detaliate referitoare la performanța trecută a împrumuturilor, riscurile existente și metodele de colectare a datoriilor. De asemenea, extinderea opțiunilor de investiție prin adăugarea unor noi forme de împrumuturi sau colaborări cu alte entități financiare ar putea atrage o audiență mai vastă. În concluzie, educația financiară pentru investitori este crucială, implementarea de programe de formare și ghiduri pentru investitorii începători având potențialul de a diminua riscurile legate de lipsa de experiență și de a îmbunătăți înțelegerea mecanismelor PEER-TO-PEER.

Referințe bibliografice

- <https://profitpoint.ro/Peer-To-Peer-un-finetech-pentru-investitii-si-imprumut/>
- https://single-market-economy.ec.europa.eu/access-finance/guide-crowdfunding/different-types-crowdfunding/peer-peer-lending_en
- <https://financialmarket.ro/terms/Peer-To-Peer-lending/>
- <https://financer.ro/economii/investitii-Peer-To-Peer/>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32020R1503>
- <https://thecrowdspace.com/directory/Peer-To-Peer-lending-crowdfunding-platforms-in-romania/>
- <https://maclear.ch/en/about>
- <https://www.twino.eu/en>
- <https://Peer-To-Peermarketdata.com/platforms/>
- <https://rethink-Peer-To-Peer.de/en/lande-review/>

BUSINESS ANGELSOPORTUNITĂȚI ȘI IMPACT ASUPRA DEZVOLTĂRII AFACERILOR

ALEXANDRA MIHAELA GIUREA¹

Abstract

Investitorii de tip Business Angels joacă un rol esențial în sprijinirea startup-urilor și a IMM-urilor, oferind nu doar capital, ci și experiență managerială, mentorat și acces la rețele de business. Scopul acestui articol este de a analiza caracteristicile acestor investitori, criteriile lor de selecție, modalitățile prin care antreprenorii pot accesa finanțarea și impactul pe care îl are această formă de investiție asupra dezvoltării afacerilor. De asemenea, sunt prezentate stimulentele fiscale disponibile pentru atragerea acestor investitori și o comparație între diferite modele europene de succes. Metodologia utilizată include analiza cadrului legislativ, date statistice relevante și studii de caz. Rezultatele evidențiază importanța Business Angels în dezvoltarea economică și necesitatea unor politici publice care să susțină aceste investiții.

Keywords: *Business angels, IMM-uri, finanțare, stimulente fiscale, capital.*

1. Introducere - Caracteristicile și criteriile de selecție a investitorilor tip Business Angels

Investitorii individuali, cunoscuți și sub denumirea de business angels, reprezintă o componentă vitală a ecosistemului startup-urilor, furnizând nu doar capital financiar esențial în stadiile inițiale, ci și o bogată experiență, cunoștințe de piață și rețele de contacte valoroase. Spre deosebire de fondurile de capital de risc sau instituțiile financiare tradiționale, business angels sunt, de obicei, indivizi cu un trecut antreprenorial sau managerial solid, care investesc propriile fonduri în afaceri cu potențial ridicat de creștere. Această introducere își propune să exploreze trăsăturile fundamentale care definesc un business angel, evidențiind motivațiile care îi animă și valorile pe care le aduc în relația cu startup-urile.

În Statele Unite, statutul de business angel este atribuit persoanelor care dispun de 1 milion de dolari și au venituri anuale de 200 de mii de dolari, această condiție fiind impusă datorită riscurilor asociate investițiilor în start-up-uri.

Business angels pot fi atât investitori pasivi, cât și activi. Cei pasivi nu participă la activitatea start-up-ului, în timp ce investitorii activi oferă consultanță profesională și sprijin managerial, contribuind la dezvoltarea afacerii. Acești investitori reprezintă o punte de legătură între etapa de start-up și cea de extindere, asigurând tranziția către creșterea susținută prin atragerea de capital de risc și investiții instituționale.

¹ Studentă, Facultatea de Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: mihaela_150503@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea prof. univ. dr.

Rădoi Mădălina (radoimadalina@univnt.ro).

2. Modalități de accesare a finanțării prin intermediul Business Angels

Antreprenorii care doresc să acceseze finanțare prin intermediul Business Angels pot face acest lucru prin diverse modalități. Una dintre cele mai comune metode este prin rețele de investitori Business Angels, care facilitează întâlnirea între investitori și start-up-uri. Aceste rețele sunt organizații care conectează antreprenorii cu investitori interesați să finanțeze afaceri în faza inițială. Exemple notabile de astfel de rețele sunt European Business Angels Network (EBAN) și diverse rețele naționale din diferite state.

3. Impactul finanțării de tip Business Angels asupra dezvoltării afacerilor

Investitorii de tip "business angels" sunt persoane fizice care investesc capital propriu în întreprinderi aflate în stadii incipiente, oferind nu doar finanțare, ci și expertiză și mentorat. Acești investitori joacă un rol esențial în ecosistemul startup-urilor, sprijinind proiecte cu potențial ridicat de creștere și contribuind la dezvoltarea afacerilor care, altfel, ar putea întâmpina dificultăți în accesarea altor forme de finanțare, precum creditele bancare.

Conform unui studiu al Parlamentului României, business angels finanțează de 30-40 de ori mai multe startup-uri decât fondurile de capital de risc. De asemenea, în unele state membre ale Uniunii Europene, acești investitori beneficiază de facilități fiscale și scheme de ajutor de stat pentru a încuraja investițiile în afaceri aflate la început de drum.

La nivel european, rețeaua European Business Angels Network (EBAN) reprezintă comunitatea investitorilor de tip business angels, reunind peste 100 de organizații membre din mai mult de 50 de țări. EBAN are ca misiune promovarea investițiilor responsabile și de succes în Europa, facilitând oportunități de networking, schimbul de cunoștințe și bune practici între investitori, contribuind astfel la creșterea și dezvoltarea afacerilor la nivel european. Investițiile de tip business angels reprezintă cea mai importantă sursă de capital propriu în stadiu incipient pentru firmele tinere și inovatoare din Europa.

În concluzie, stimulentele fiscale reprezintă un instrument esențial pentru încurajarea investițiilor de tip business angels și a capitalului de risc. Prin politici fiscale bine gândite, guvernele pot sprijini dezvoltarea startup-urilor și pot stimula creșterea economică, facilitând accesul acestora la resurse financiare esențiale pentru inovare și expansiune.

4. Forme de Stimulente Fiscale Aplicate pentru Stimularea Investițiilor cu Capital de Risc și a Investitorilor Individuali – Business Angels

Stimulentele fiscale au un rol important în stimularea activității investitorilor de tip business angels și a investitorilor de capital de risc în stadiu incipient. Acestea încurajează investitorii privați să își diversifice portofoliul către investiții necotate (în principal de capital) în companii inovatoare cu creștere rapidă. Acest lucru poate crește semnificativ numărul de persoane dispuse să facă o investiție de capital într-un start-up.

În Uniunea Europeană, stimulentele fiscale pentru investitorii de tip business angels sunt diverse. De exemplu, în Franța și Germania, există reduceri de impozite pentru câștigurile de capital obținute din investițiile în afaceri noi. Aceste măsuri ajută investitorii să își diversifice portofoliile

și, în același timp, sprijină dezvoltarea afacerilor în stadii incipiente. În Marea Britanie, guvernul a implementat scheme precum Enterprise Investment Scheme (EIS) și Seed Enterprise Investment Scheme (SEIS), care oferă reduceri fiscale semnificative pentru investitorii care susțin afaceri mici și startup-uri. Aceste stimulente fiscale sunt menite să sprijine investițiile în domenii cu potențial de creștere rapidă.

În România, Legea nr. 120/2015 privind stimularea investitorilor individuali – business angels, prevăzută pentru a încuraja investițiile în startup-uri, oferă facilități fiscale specifice. Printre acestea se numără scutirea de impozit pe dividende și câștiguri de capital pentru investițiile realizate în întreprinderi mici și mijlocii. De asemenea, România a implementat și măsuri pentru crearea unor fonduri de investiții destinate acestor tipuri de investiții, având ca scop sprijinirea dezvoltării antreprenoriatului inovator.

În concluzie, stimulentele fiscale pentru investitorii business angels sunt esențiale în sprijinirea dezvoltării startup-urilor, încurajând investițiile în afaceri inovative. În România, măsurile fiscale favorabile contribuie la atragerea capitalului privat și la creșterea ecosistemului antreprenorial, susținând astfel dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii cu potențial de creștere.

4.1 Acordarea de facilități fiscale pentru investițiile de capital de risc

Multe țări europene au implementat stimulente fiscale pentru a încuraja investițiile de capital de risc, iar Business Angels sunt unul dintre principalii beneficiari ai acestora. Printre principalele stimulente fiscale se numără

Deductibilitatea impozitelor: Investitorii Business Angels pot deduce impozitele pe câștigurile obținute din investițiile realizate în start-up-uri și IMM-uri.

Scutiri de taxe: În unele state europene, investitorii pot beneficia de scutiri de taxe pentru câștigurile obținute în urma vânzării acțiunilor deținute în afaceri de tip start-up.

Tabelul 1. Caracteristici identificate ca fiind oportune pentru schemele de stimulare fiscală a investițiilor de capital de risc și investitorii individuali – business angels ²

Categoria variabilei	Utilizare	Bune practici	Rezultat neutru	Nerecomandat
Scop	<p>Ajustare în avans a valorii investite</p> <p>Facilități referitoare la randamente (venituri din investiții, câștiguri de capital)</p> <p>Facilități privind pierderile</p>	<p>Acordate investitorilor eligibili</p> <p>Facilități privind câștigurile de capital</p> <p>Facilități privind pierderile oferite investitorilor eligibili în termeni favorabili comparativ cu sistemul de impozitare de bază</p>	<p>-</p> <p>Scutiri de la plata impozitului pe profit, fără a distinge între veniturile din investiții sau câștigurile de capital</p> <p>Facilități privind pierderile oferite conform sistemului de impozitare de bază</p>	<p>Absența unor asemenea practici</p> <p>Lipsa unor facilități privind randamentul investițiilor</p> <p>Retragerea facilităților oferite pentru pierderi</p>

² Sursa: Adaptare după Comisia Europeană, Effectiveness of tax incentives for venture capital and business angels to foster the investment of SMEs and start-ups, 2017, disponibil online la https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/final_report_2017_taxud_venture-capital_bu_sinessangels.pdf (accesat 13 martie 2018)

Criterii de calificare	Țintirea vârstei afacerii	Țintire parțială pe baza vârstei afacerii	-	Lipsa unor facilități ce țintesc vârsta afacerii
	Țintirea mărimii afacerii	Țintire parțială pe baza mărimii afacerii	-	Lipsa unor facilități ce țintesc mărimea afacerii
	Țintirea unui anumit sector		Lipsa unor facilități ce țintesc anumite sectoare	Facilități acordate unor anumite sectoare
	Țintirea investitorilor	Restricții pentru a preveni sistemele de conservare a capitalului (cum ar fi excluderea anumitor sectoare, dar cu prevederi pentru	-	Orientare fie către investitori individuali – business angels, fie
	Țintirea investițiilor transfrontaliere	ntreprinderile care operează în mai multe sectoare)	-	către investiții de capital de risc folosind una sau mai multe scheme de facilități fiscale
	Țintirea datoriei vs.	Orientare atât către investitori individuali – business angels, cât și către investiții de capital de risc folosind una sau mai multe scheme de facilități fiscale	Lipsa unei distincții	Restricționarea facilităților numai pentru investitorii naționali
	Permisivitate privind participarea investitorilor transfrontalieri		Țintirea datoriei	
	Țintirea investițiilor			

	capital propriu Țintirea unor investiții noi Limitări privind mărimea investiției -Durata investițiilor	privind capitalul propriu Restricționarea eligibilității în favoarea investițiilor noi Impunerea unor limite superioare sau inferioare privind mărimea investițiilor eligibile pentru facilități fiscale Impunerea unei perioade minime de deținere pentru investiții	între datorie și capital propriu - - -	Permiterea accesării unor facilități fiscale pentru investițiile existente Lipsa unor limite sau doar limite inferioare privind mărimea investiției Lipsa unor limitări privind perioada de deținere sau impunerea unor perioade maxime de deținere
Administrație	Discreție	Administrație pe baze nondiscreționare	-	Administrație pe baze discreționare
	Monitorizare a costurilor fiscale	Monitorizare anuală transparentă a costurilor fiscale	Monitorizare confidențială a costurilor fiscale	Monitorizare neregulată, neexistentă sau opacă a costurilor fiscale
	Monitorizarea impactului	Monitorizare anuală transparentă a impactului economic	Monitorizare confidențială a impactului economic	Monitorizare neregulată, neexistentă sau opacă a impactului economic
Generozitate	Generozitate	Nesigur	-	Supra-stimulare
Stabilitate	Stabilitate	Caracteristici fixe pentru facilități fiscale avute în vedere, cu anunțarea prealabilă a modificărilor de proiectare	-	Schimbări frecvente și/sau neanunțate privind caracteristicile avute în vedere pentru facilități fiscale

Tabelul subliniază importanța stimulentei fiscale și a unui cadru legislativ favorabil pentru încurajarea investițiilor de capital de risc și a investitorilor individuali (business angels). Principalele măsuri propuse vizează reducerea riscurilor fiscale pentru investitori, promovarea investițiilor în sectoare inovative și oferirea unor beneficii fiscale pentru reinvestirea câștigurilor, toate aceste elemente având rolul de a susține dezvoltarea IMM-urilor și stimularea ecosistemului antreprenorial.

4.2 Cadrul legislativ din România privind stimularea investitorilor individuali – business angels

Investitorii individuali beneficiază de deducerea unor cheltuieli legate de investițiile în afaceri noi, iar sistemul încurajează mai multe forme de investiții de tip capital de risc. De asemenea, sunt menționate programe și instrumente financiare specifice care facilitează accesul la finanțare pentru IMM-uri, contribuind astfel la creșterea ecosistemului antreprenorial din România.

În conformitate cu cerințele specifice pentru a deveni investitor individual în calitate de business angel, persoana fizică trebuie să îndeplinească o serie de condiții cumulative:

- zzzz. este o persoană din afara societății și dobândește calitatea de asociat al acesteia prin aportul său în numerar la capitalul social al societății, rezultând emiterea de noi părți sociale în favoarea sa; investitorul individual-business angel va dobândi un număr de părți sociale la societate la valoarea nominală cu primă de emisiune aferentă aportului său, plătită la data majorării capitalului social;
- aaaaa. investește o sumă cuprinsă între 3.000 de euro și 200.000 de euro, echivalent lei la cursul Băncii Naționale a României din ziua efectuării operațiunii în societatea al cărei asociat devine, prin dobândirea de părți sociale; dobândirea părților sociale are loc prin majorare de
- bbbb. capital social, în conformitate cu prevederile lit. a), iar suma investită va fi plătită prin intermediul sistemului bancar din România și va fi înregistrată în contabilitatea societății, conform legii; aceste limite de sume se aplică cumulativ, indiferent de numărul investitorilor;
- cccc. investiția este efectuată strict în vederea îndeplinirii obiectului principal de activitate al societății și planului de afaceri pentru care investitorul individual-business angel va investi;
- dddd. nu are fapte înscrise în cazierul fiscal eliberat de autoritățile competente la data efectuării investiției;
- eeee. nu poate deține, ca urmare a investiției, în nume propriu sau prin persoane interpuse, mai mult de 49% din capitalul social al societății în cauză;
- ffff. nu este incapabilă ori nu a fost condamnată pentru infracțiuni contra patrimoniului prin nesocotirea încrederii, infracțiuni de corupție, delapidare, infracțiuni de fals în înscrisuri, evaziune fiscală, infracțiuni prevăzute de Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării terorismului, republicată, cu modificările ulterioare, sau pentru infracțiunile prevăzute de Legea nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Dacă mai multe persoane fizice devin investitori individuali-business angels în condițiile de mai sus, facilitățile fiscale pot fi acordate pentru maximum 49% din capitalul social al societății în cauză, proporțional cu procentul părților sociale deținute.

Conform reglementărilor în vigoare, există facilități acordate investitorilor individuali business angels:

- 107. scutire de la plata impozitului pe veniturile sub formă de dividende pentru o perioadă de 3 ani din momentul dobândirii părților sociale, pentru dividendele aferente părților sociale dobândite în condițiile art. 2 alin. (1) lit. a);
- 108. scutire de la plata impozitului * pentru câștigul stabilit conform art. 66 alin. (3) din Legea nr. 571/2003, cu modificările și completările ulterioare, dacă transferul părților sociale are loc după trecerea unui termen de cel puțin 3 ani de la dobândire, cu precizarea că valoarea totală, cumulată a sumelor pentru care se aplică facilitățile

acordate conform celor de mai sus nu poate depăși valoarea investiției efectuate de către toți investitorii individuali-business angels.

109. investitorul individual-business angel poate cesiona părțile sociale într-o societate închisă împreună cu investiția acordată societății către un alt investitor individual, care la data dobândirii prin cesiune a drepturilor de participare, potrivit art. 2 alin. (1), nu avea calitatea de asociat, acesta din urmă beneficiind de toate facilitățile fiscale acordate de prezenta lege pentru investitorul individual-business angel. Termenele și condițiile stabilite de această lege se vor aplica noului investitor individual-business angel pentru restul perioadei rămase.

5. Studiu de caz: Analiza comparativă privind investițiile Business Angels în țări precum: Germania, Franța, Irlanda, Lituania, Marea Britanie, Olanda și Portugalia

În conformitate cu studiile și cercetările realizate în cadrul Uniunii Europene, investițiile realizate de investitorii individuali, cunoscuți și sub denumirea de business angels, joacă un rol crucial în susținerea dezvoltării economice și inovării, în special prin sprijinirea start-up-urilor și IMM-urilor. În acest context, analiza comparativă a sistemelor de sprijin pentru business angels în diferite state membre ale Uniunii Europene, cum ar fi Germania, Franța, Irlanda, Lituania, Marea Britanie, Olanda și Portugalia, evidențiază divergențele și convergențele în ceea ce privește politicile naționale, stimulentele fiscale și mediul de investiții. Fiecare dintre aceste țări oferă condiții și reglementări specifice care influențează gradul de implicare al investitorilor în ecosistemul antreprenorial.

1. GERMANIA

Începând cu anul 1990, Germania a dezvoltat o piață puternică și diversă de business angels, constând dintr-un peisaj variat de rețele de business angels de afaceri, precum și de investitori individuali, informal. Ca o federație națională, Business Angels Netzwerk Deutschland e.V. (BAND) a fost înființată în 1998, servește drept reprezentant al întregii scene de investiții business angel. Potrivit unui studiu realizat de ZEW în anul 2014, aproximativ 7500 de business angels erau activi în Germania. Observând piața, acest număr a crescut probabil în mod semnificativ în ultimii ani, deși nu sunt disponibile date oficiale. Având în vedere structura peisajului economic al Germaniei, cu o mulțime de IMM-uri de succes, potențialul pentru investiții de capital mai mari din partea business angels există cu siguranță și trebuie să fie valorificat.

2. FRANȚA

Angel Source co-investește cu rețelele de business angels acreditate care au fost selectate de către iSource, France Angels și BPIFrance pentru experiența lor, calitatea proceselor lor și, mai ales, a capacității lor de investiții. Începând cu jumătatea anului 2017, 18 rețele dintre cei 80 de membri ai France Angels au fost acreditați pentru co-investiții. Rețelele neacreditate adesea cooperează cu sindicatele, în timp ce Angel Source împreună cu rețelele acreditate acționează ca investitori principali în aceste runde de investiții. Aceste rețele acreditate reprezintă aproximativ 20 milioane de euro investiții de capital pe an în start-up-uri și 1700 de investiții de tip business angles răspândite în întreaga țară.

3. IRLANDA

Enterprise Ireland este agenția de dezvoltare a întreprinderilor din Irlanda responsabilă cu sprijinirea întreprinderilor private ori controlate de investitori.

Enterprise Ireland investește anual în peste 70 de companii HPSU (High Potential Start-Up) și administrează un portofoliu de peste 1300 de investiții în companiile clienților. Un HPSU este definit ca un start-up venture care introduce un produs sau un serviciu nou sau inovator pe piețele internaționale, implicat în servicii de producție sau pe piața internațională, capabil să creeze 10 locuri de muncă în Irlanda și să realizeze exporturi de 1 milion de euro în decurs de 3 până la 4 ani de la lansare și este condus de o echipă de management cu experiență, cu sediul în Irlanda și mai puțin de șase ani vechime de la înființare.

4. LITUANIA

În Lituania, prin implementarea schemei Versloangelufondas au fost investite mai mult de 16 milioane de euro împreună cu alți 58 de Business Angels. Există business angels din SUA, Italia, Rusia, dar sunt în minoritate. Fondul a investit atât în industrii tradiționale, cât și în proiecte extrem de inovatoare, cum ar fi industria laser, microbiologie, proiecte cu energie curată. Fondul a realizat un număr de 9 retrageri din cadrul unor companii finanțate și intenționează să aibă mai multe în 2018.

5. MAREA BRITANIE

În context european, piața de afaceri de tip business angels este văzută ca fiind una dintre cele mai mature și studiate pe scară largă. În Marea Britanie, business angels rămân principala sursă de investiții pentru companii în stadiu incipient. Astfel, sume mari de capital continuă să fie investite de către acești investitori în afaceri digitale și achiziții pe internet. Sprijinul guvernamental este vizibil în UK prin scheme cum ar fi: schema de investiții pentru întreprinderi (EIS) și schema de investiții în întreprinderi (SEIS). De asemenea, INVESTIȚIILE DE TIP BUSINESS ANGELS ÎN STATE MEMBRE UE există Asociația britanică de business angels (UKBAA), asociația națională de comerț și investiții în stadiu incipient care reprezintă interesele a 160 membri și aproximativ 18.000 de investitori.

6. OLANDA

Prin programul SEED Capital au fost investite 252 milioane euro în 67 de fonduri în perioada 2005 - Q3 2017. Aceste fonduri au fost investite în 368 de întreprinderi noi. Cu facilitățile de investiții în capitalul social și de seed pentru business angels - Seed Capital and Seed Business Angels, guvernul olandez dorește să îmbunătățească finanțarea inițială a întreprinderilor noi, făcând-o mai atractivă pentru investitori. Schema fiscală sprijină start-up-uri tehnologice și creative pentru a-și dezvolta knowhow-ul tehnologic și creativ în produse sau servicii aplicabile. Ambele facilități (Seed Capital și Seed Business Angels) îmbunătățesc raportul risc-eficiență pentru investitori și sporesc posibilitățile de finanțare pentru start-up-uri inovatoare.

7. PORTUGALIA

Înainte de anul 2009, comunitatea portugheză de business angels nu a fost vizibilă, iar guvernul nu a considerat că investitorul de tip business angel ar putea crea un impact major asupra creșterii economice. Însă, după lansarea programului operațional Compete IN2-BA, business angels au devenit principala sursă de capital extern pentru antreprenorii din Portugalia. Programul Operațional Compete IN2-BA, ca instrument financiar, a fost lansat în decembrie 2010 pentru creșterea competitivității economiei portugheze. Schema a fost inspirată de succesul programului olandez TechnoPartner și a primit sprijinul Federației de Business Angel din Portugalia (FNABA) și autorităților publice.

În cadrul acestei scheme, cel puțin 3 business angels trebuie să creeze un nou vehicul specializat (SPV) pentru investiții de risc. Business angels trebuie să aducă la acest nou SPV 35% din fondurile necesare, în timp ce Compete (administrat de autoritățile portugheze) acordă un împrumut pe 10 ani (maximum) de 65% din fondurile necesare.

În urma examinării pieței de business angels din diferite țări europene, se poate constata o direcție generală de susținere a antreprenoriatului inovator și la început de drum prin variate programe de investiții și parteneriate publice-privat. Germania, Franța, Irlanda, Lituania, Marea Britanie, Olanda și Portugalia au fiecare o abordare distinctă, dar toate se concentrează pe crearea unor medii propice pentru dezvoltarea IMM-urilor și a start-up-urilor cu potențial de creștere. Pentru mine, este captivant modul în care fiecare țară își ajustează politicile de investiții în funcție de contextul economic și social specific, demonstrând astfel importanța diversificării și a colaborării dintre business angels și guverne.

6. Concluzii și perspective viitoare

În concluzie, investițiile realizate de business angels au avut un impact semnificativ asupra dezvoltării startup-urilor și IMM-urilor, dar există încă provocări legate de accesul la finanțare și de reglementările insuficiente, care limitează potențialul acestui sector. În viitor, este esențial să se creeze un cadru legislativ mai favorabil și să se sprijine dezvoltarea rețelelor de investitori, prin colaborări între sectorul public și privat, pentru a facilita accesul IMM-urilor la fonduri de investiții. De asemenea, promovarea educației financiare și a unor instrumente financiare inovative va contribui la consolidarea ecosistemului antreprenorial, stimulând inovația și susținând creșterea sustenabilă a afacerilor.

Referințe bibliografice:

- https://www.cdep.ro/intranet/docs_dip/13020_businessangel.pdf
- https://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2018/11/Ri-1.6-Studiu-de-impact-cu-privire-la-infiintarea-si-ope-rationalizarea-unui-fond-de-investitii-1.pdf
- <https://www.eban.org/about-us/>
https://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2018/11/STUDIUL-Ri-1.7.2.pdf
<https://www.onrc.ro/index.php/ro/stimularea-investitorilor-individuali>
- https://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2018/11/Ri-1.6-Studiu-de-impact-cu-privire-la-infiintarea-si-ope-rationalizarea-unui-fond-de-investitii-1.pdf

METODE ALTERNATIVE DE FINANȚARE BUSINESS ANGELS

Naomy Irim Andreea Wijnia*

Abstract:

În contextul actual al economiei globale, identificarea și accesarea unor surse alternative de finanțare reprezintă o provocare majoră pentru startup-uri și întreprinderile mici și mijlocii. Metodele tradiționale, precum creditele bancare sau finanțarea prin fonduri de investiții, implică adesea costuri ridicate și cerințe stricte ceea ce limitează accesul antreprenorilor la capital. În acest context, unul dintre modelele care a căpătat amploare în ultimii ani fiind Business Angel, investitori individuali. O comunitate înființată în 2014. Aceștia prezintă o alternativă viabilă oferind nu doar finanțare, ci și sprijin strategic și acces la rețele de afaceri valoroase. Lucrarea analizează conceptul de Business Angels, evidențiind caracteristicile acestor investitori privați, avantajele și provocările pe care le implică acest tip de finanțare. Business Angels sunt de obicei antreprenori de succes sau profesioniști cu experiență, care investesc în start-up-uri aflate în faza incipientă, contribuind astfel la dezvoltarea acestora. Pe lângă capitalul oferit, aceștia sprijină echipele de start-up prin îndrumare strategică, crescând șansele de succes ale afacerii. Lucrarea explorează, de asemenea, metodele prin care start-up-urile poate atrage Business Angels, incluzând aspecte precum dezvoltarea unui plan de afaceri solid, participarea la rețele de investitori și elaborarea unui pitch convingător. De asemenea, sunt analizate studiile de caz ale unor companii de succes, precum Uber, Airbnb și Revolut, care au beneficiat de investiții din partea Business Angels în fazele incipiente.

În concluzie, Business Angels reprezintă o alternativă viabilă la finanțarea tradițională, oferind atât capital, cât și expertiză și conexiuni strategice, contribuind astfel la inovare și dezvoltare economică.

Keywords: *finanțare alternativă, start-up, investitori, capital de risc, rețele de investiții, pitching, mentorat, antreprenariat.*

1. Introducere

Ecosistemul antreprenorial a evoluat semnificativ în ultimele decenii, în special prin prisma dezvoltării tehnologice și a globalizării. Lansarea unei afaceri presupune, în mod tradițional, accesarea unor surse de finanțare precum împrumuturile bancare, fondurile guvernamentale sau în cazul proiectelor mai avansate, finanțările prin fonduri de capital de risc. Cu toate acestea, în special pentru startup-urile aflate în faze incipiente, accesul la aceste surse tradiționale se poate dovedi dificil sau chiar imposibil, din cauza cerințelor stricte privind

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: wnaomy04@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Radoi Madalina.

garanțiile, solvabilitatea ori planul de afaceri. Pe acest fond, tot mai mulți antreprenori caută soluții de finanțare alternative, cum ar fi crowdfunding-ul, microfinanțarea sau investițiile de la Business Angels.

Așadar această lucrare își propune să analizeze rolul Business Angels în economia modernă, evidențiind beneficiile și riscurile acestui tip de finanțare. Modelul Business Angels, în special, s-a dovedit a fi deosebit de atractiv pentru antreprenorii care au nevoie nu doar de capital, ci și de îndrumare strategică, suport managerial și conexiuni pe piață. Această categorie de investitori, deși mai puțin cunoscută în trecut, a devenit din ce în ce mai vizibilă și influentă, contribuind la dezvoltarea unor companii de succes la nivel global.

Termenul de Business Angel se referă la o persoană fizică, uneori și un grup de persoane fizice, care investește capital propriu în companii nou-înființate sau aflate în faze incipiente de creștere. În afară de resursele financiare, un Business Angel oferă adesea și know-how, mentorat și acces la rețelele de contacte profesionale. Deși în multe situații Business Angels sunt antreprenori cu experiență, pot fi și manageri sau profesioniști din diverse industrii, care caută oportunități de a susține inițiative cu potențial mare de creștere.

În România acest model de finanțare este încă în curs de maturizare, dar creșterea sectorului IT și a antreprenoriatului tech care a contribuit la apariția unor rețele de investitori privați interesează să susțină proiecte inovatoare. Deși la nivel internațional, piața de Business Angels este relativ bine structurată, existând rețele sau asociații de grupuri care pun în contact investitorii cu antreprenorii. Tot mai multe evenimente de pitching și programe de accelerare sunt organizate, iar asociațiile de investitori privați încep să devină vizibile. Cu toate acestea, pentru a-și atinge întregul potențial, este necesar să existe un cadru legislativ și fiscal favorabil, care să încurajeze investițiile private în startup-uri. În plus o mai bună informare a antreprenorilor și investitorilor privind beneficiile și riscurile acestui tip de finanțare ar putea stimula dezvoltarea pieței.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

Impactul Business Angels asupra economiei și a startup-urilor

Rolul Business Angels este unul complex și multidimensional. Pe de o parte, aceștia asigură capitalul necesar demarării sau dezvoltării unei afaceri la un moment în care alte surse de finanțare, precum creditele bancare sau fonduri de investiții sunt inaccesibile. Pe de altă parte, prin expertiză și experiența lor, pot accelera creșterea startup-ului și pot facilita accesul la noi piețe, parteneriate și clienți.

Din perspectiva antreprenorilor, colaborarea cu un Business Angel reprezintă adesea mai mult decât o simplă investiție. Investitorul devine un partener de încredere, un mentor, oferind sfaturi strategice, sprijin în recrutarea echipei și chiar îndrumare în negocierea unor acorduri comerciale. În acest fel antreprenorul poate evita greșeli costisitoare, beneficiind de expertiză, de reputația și rețeaua investitorului. De multe ori, conexiunile unui Business Angel pot face diferența între un start-up care reușește să se extindă rapid și unul care întâmpină dificultăți în a-și atinge obiectivele.

Un Business Angel nu se limitează la a furniza capital, ci poate participa activ la deciziile de conducere. În unele cazuri, investitorul devine membru în consiliul de administrație, contribuind direct la strategiile de dezvoltare. Alteori își asumă rolul de consilier strategic, oferind recomandări privind poziționarea pe piață, atragerea clienților sau optimizarea modelului de afaceri. Această implicare directă poate fi un avantaj semnificativ pentru antreprenor aflat la început de drum, deoarece îi permite să beneficieze de ghidare în momente cheie ale dezvoltării afacerii.

Totuși această colaborare nu este lipsită de provocări. Dacă există diferențe majore de viziune între antreprenor și Business Angel, pot apărea conflicte privind direcția strategică a companiei. De exemplu, investitorul ar putea prefera o strategie mai agresivă de creștere, în timp ce fondatorul

dorește să mențină un ritm mai controlat și de aceea,este esențial ca relația celor doi sa fie bazată pe încredere,comunicare deschisă și o viziune comună asupra dezvoltării afacerii.

Business Angels nu oferă doar finanțare,ci contribuie activ la succesul start-up-urilor prin mentorat,conexiuni și expertiză.Deși implicarea acestora pot aduce atât avantaje,cât și provocări,determinând un factor în reușita unei afaceri.

Business Angels investește în companii aflate la început de drum:

Capital de pornire –investesc între 25.000-100.000 dolari,această finanțare nu implica garanții,iar start-up-ul nu trebuie să returneze suma,chiar și dacă aceasta nu reușește să atingă succesul;

Mentorat -ghidaj strategic pentru creșterea afacerii,ajutând astfel fondatorii să ia decizii mai bune în privința dezvoltării companiei,gestionării resurselor și poziționării pe piață;

Acces la rețele de afaceri-conexiuni valoroase cu partenerii și investitorii mari,aceștia ar putea contribui la dezvoltarea afacerii;

Credibilitate și validare pe piață-o investiție din partea unui Business Angel poate oferi credibilitate unui proiect la început,demonstrând că ideea are potențial,iar șansele companiei de a atrage și alte surse de finanțare,cum ar fi fondurile de capital de risc;

Flexibilitate și termeni mai avantajoși decât finanțarea tradițională-spre deosebire de băncile sau fondurile de investiții,Business Angels sunt adesea mai flexibili în ceea ce privește termenii de investiție și sunt dispuși să își asume riscurile.Pot negocia condiții mai avantajoase pentru start-up-uri.

Procesul de finanțare al proiectului prin Business Angels:

Negocierea termenilor: după ce investitorul și-a exprimat interesul, urmează negocierile privind valoarea companiei, procentul de participație și drepturile asociate investiției (drept de vot, loc în consiliul de administrație, clauze de preferință la exit etc.);

Identificarea oportunităților-antreprenorii pot identifica Business Angels prin intermediul rețelelor de investitori,eventimentelor de pitching,asociațiilor de profil sau prin conexiuni personale.Odată ce un investitor este interesat, urmează o perioadă de due diligence,în care acesta evaluează potențialul afacerii.

Semnarea acordului de investiție:acordul de investiție stimulează obligațiile ambelor părți,structura tranzacției,modul de folosire a capitalului,precum și planul de dezvoltare convenit.În acest stadiu se pot include și clauze privind tranșele de investiție condiționate de îndeplinirea unor obiective.

Implicarea post investiție:după ce fondurile sunt transferate,începe perioada de colaborare efectivă,în care Business Angel oferă sprijin antreprenorului. Aceasta poate însemna consultanță strategică,monitorizarea performanțelor financiare,introducerea în rețele de parteneri etc.

Ieșirea din investiție: în funcție de succesul afacerii și de strategia stabilită, exit-ul poate avea loc prin vânzarea participației către un alt investitor,printr-o ofertă publică inițială sau prin răscumpărarea de către companie.Pentru Business Angel,momentul exit-ului reprezintă ocazia de a și recupera investiția și, eventual,de a obține profitul.

Avantaje și dezavantaje ale finanțării prin Business Angels atât pentru antreprenori, dar și pentru investitori:

Avantaje Antreprenori:	Dezavantaje Antreprenori:	Avantaje Investitori:	Dezavantaje Investitori:
Acces rapid la capital: Mulți antreprenori au dificultăți în a obține credite bancare sau fonduri de capital de risc în stadii incipiente, iar Business Angels pot umple acest gol.	Diluanta participatiei: Antreprenorul cedează un procent din companie în schimbul investiției, ceea ce poate fi semnificativ dacă evaluarea inițială este scăzută.	Posibilitatea de a obține randamente financiare ridicate: Deși multe startup-uri nu reușesc să se impună în piață, dar cele care au succes pot genera câștiguri de câteva ori mai mult decât investiția inițială.	Nivel ridicat de risc, întrucât multe startup-uri eșuează: De aceea nu reușesc să devină profitabile sau să ducă la pierderea completă a investiției.
Rețele de contact: Business Angels poate facilita accesul la potențiali parteneri, clienți sau furnizori, accelerând astfel creșterea afacerii.	Posibile conflicte de viziune: Implicarea activă a investitorului în deciziile de management poate genera tensiuni dacă viziunile celor două părți nu coincid. Necesitatea unei idei foarte bine validate.	Implicarea directă în proiecte inovatoare: Business Angels oferă acces la rețele valoroase, având un impact direct asupra succesului. Acest sprijin oferă totodată satisfacție personală și profesională.	Lipsa lichidității pe termen scurt, deoarece investiția poate fi blocată până la exit
Mai puține cerințe formale: În general, un Business Angel are cerințe mai flexibile privind documentația, garanțiile și raportările decât o instituție financiară sau un fond de investiții.	Orizont investițional limitat: Business Angels poate insista asupra unui exit într-un orizont de timp relativ scurt, ceea ce poate forța compania să se orienteze către strategii de creștere rapidă și riscantă.	Posibilitatea de a-și extinde rețeaua de contacte și reputația.	Implicare semnificativă de timp și energie:

Decizia de a deveni Business Angel este influențată de mai mulți factori care variază în funcție de experiență, viziunea și obiectivele fiecărui investitor. Totuși, principalele motivații pot fi grupate în patru categorii esențiale:

Obținerea unui randament financiar ridicat-Investițiile în start-up-uri sunt considerate de mare risc, având în vedere incertitudinea succesului pe termen lung. Cu toate acestea, dacă o afacere finanțată ajunge să fie profitabilă, Business Angels poate obține câștiguri semnificative, uneori de zeci sau sute de ori mai mari decât suma investită inițial. Acest potențial ridicat de profit este unul dintre principalele motive pentru care investitorii aleg să susțină start-up-uri.

Pasiunea pentru antreprenorat și inovație-Mulți investitori au fost ei înșiși antreprenori și înțeleg provocările prin care trec fondatorii de start-up-uri.

Din acest motiv, ei sunt motivați nu doar de câștiguri financiare, ci și de dorința de a sprijini inițiative inovatoare și de a contribui la dezvoltarea unui nou val de afaceri promițătoare. Acest tip de investitori sunt adesea interesați de industrii emergente, tehnologii revoluționare sau soluții care pot schimba piața.

Câștigarea reputației și a recunoașterii-Implicarea în finanțarea unor start-up-uri de succes poate aduce Business Angels notorietate și un statut privilegiat în comunitatea de afaceri. Un

investitor care a sprijinit companii de renume va fi perceput drept un lider în domeniu și va atrage noi oportunități de colaborare. În plus, această recunoaștere poate facilita accesul la proiecte mai mari și la parteneriate strategice.

Motivații sociale și impact asupra comunității - Pe lângă obiectivele financiare, unii Business Angels sunt motivați de dorința de a aduce o schimbare pozitivă în societate. Ei aleg să investească în start-up-uri care dezvoltă soluții pentru probleme sociale, ecologice sau educaționale. Această abordare transformă investițiile într-un instrument de progres și sustenabilitate.

Diferențele între Business Angels și alte forme de finanțare:

- Comparativ cu împrumuturile bancare - Business Angels nu cer garanții materiale și nici rambursarea sumei în mod obligatoriu, însă dobândesc o participație în companie.
- Comparativ cu fondurile de capital de risc - Fondurile de capital de risc gestionează banii altor investitori și au, de obicei, proceduri și criterii de investiție mai stricte. În schimb, Business Angels pot fi mai flexibili și mai rapizi în luarea deciziilor.
- Comparativ cu crowdfunding-ul - Crowdfunding-ul presupune colectarea de sume mici de la un număr mare de persoane, în timp ce Business Angels investesc sume mai mari individual și oferă și suport strategic. Un investitor de tip Business Angel:

Trebuie să aibă:	Și poate beneficia de:
Experiență vastă în industrie;	Consultanță cu privire la analiza de risc și de oportunitatea proiectului;
Capital disponibil pentru investiții de risc;	Informare cu privire la oportunitățile de finanțare europeană a proiectului;
Abilitatea de a oferi suport antreprenorial;	Consultanță juridică în vederea încheierii parteneriatului;
Răbdare și toleranță la risc;	Randamente financiare mari;
Flexibilitate și capacitatea de a colabora.	Diversificarea portofoliului de investiții.

Exemple de Business Angels celebri:

- Elon Musk - investitor timpuriu în start-up-uri tehnologice;
- Peter Thiel - primul investitor al Facebook-ului;
- Richard Branson - investitor în numeroase start-up-uri inovatoare.

Pentru a obține finanțare de la un Business Angel, un start-up trebuie să aibă:

- Un plan de afaceri solid - demonstrează potențialul de creștere și profitabilitatea, acesta ar trebui să conțină: descrierea proiectului, analiza pieței, strategia de vânzări și marketing, cât și cea de exit;

- O echipă puternică-fondată cu experiență și viziune clară-trebuie să fie formată din profesioniști cu experiență în domeniu,deoarece acest aspect are șanse mai mari să atragă un Business Angel;
- Validarea pieței-dovada cererii pentru produs/serviciu;
- Participarea la evenimente și rețele de investitori;
- Un pitch convingător-prezentare clară, concisă și axată pe oportunitate ;
- Oferirea unui pachet atractiv de investiție-condiții clare pentru investitor.

3. Concluzii

În concluzie,finanțarea prin Business Angels reprezintă o soluție viabilă pentru start-up-uri și antreprenori care nu dispun de resurse financiare suficiente pentru a-și dezvolta afacerea. Acest model de finanțare nu doar că oferă acces la capital într-o etapă critică a businessului, dar aduce și beneficii suplimentare, cum ar fi mentoratul strategic,accesul la rețele de afaceri și sprijinul managerial.Pe parcursul acestei lucrări,am analizat rolul Business Angels în economia modernă, avantajele și provocările acestui tip de finanțare procesul prin care un start-up poate atrage un astfel de investitor și diferențele față de alte forme de finanțare.Astfel, putem extrage câteva concluzii esențiale.

Într-un mediu economic din ce în ce mai competitiv,start-up-urile au nevoie nu doar de capital,ci și de expertiză și conexiuni relevante,Business Angels joacă un rol crucial în acest sens,oferind resursele necesare pentru ca o afacere să poată depăși primele etape de dezvoltare. Spre deosebire de alte tipuri de investitori, aceștia sunt implicați activ în proiectele în care investesc, având un interes direct în succesul acestora.Studile de caz analizate, precum cele ale companiilor Uber, Airbnb și Revolut, demonstrează că finanțarea timpurie din partea Business Angels poate contribui semnificativ la succesul pe termen lung al unui start-up.În lipsa acestei finanțări,multe dintre aceste companii nu ar fi avut resursele necesare pentru a-și testa modelul de afaceri ci pentru a scala rapid operațiunile.

De asemenea, expertiza și experiența unui Business Angel pot aduce un plus de valoare în luarea deciziilor strategice. Mulți dintre acești investitori sunt antreprenori de succes care au trecut prin etapele inițiale ale dezvoltării unui business și înțeleg provocările specifice acestui proces. Prin urmare,pe lângă finanțare,aceștia oferă și îndrumare,contribuind la creșterea șanselor de succes ale start-up-ului.Un alt beneficiu major este accesul la rețele de afaceri.Business Angels au conexiuni extinse în industrie și pot facilita parteneriate strategice în atragerea altor investitori în expansiunea pe piețe noi. Aceasta poate fi o oportunitate esențială pentru start-up-uri care doresc să își extindă rapid operațiunile.

Cu toate avantajele sale, finanțarea prin Business Angels nu este lipsită de provocări. Unul dintre principalele dezavantaje pentru antreprenori este diluarea participației. Acceptarea unui investitor extern înseamnă de multe ori, cedarea unei părți din companie, ceea ce poate influența controlul decizional. Dacă procentul de acțiuni cedat este prea mare, fondatorii riscă să piardă influența asupra direcției strategice a afacerii.De asemenea, implicarea activă a unui Business Angel poate duce la posibile conflicte de viziune între investitor și echipa de conducere. Dacă opiniile privind strategia de dezvoltare diferă semnificativ, acest lucru poate crea tensiuni și poate afecta evoluția companiei.De aceea este esențial ca antreprenorii să aleagă investitori care împărtășesc aceleași valori și obiective pe termen lung.Un alt aspect care trebuie luat în considerare este orizontul de timp al investiției. Majoritatea Business Angels urmăresc să obțină un randament financiar ridicat într-un interval de timp relativ scurt, ceea ce poate pune presiune asupra start-up-urilor pentru a crește rapid și poate genera profit. Acest lucru poate forța antreprenorii să adopte strategii de expansiune agresive, care, dacă nu sunt bine gestionate, pot duce la eșec.

În România, ecosistemul Business Angels este încă în curs de dezvoltare, însă creșterea sectorului IT și a antreprenoriatului tech a favorizat apariția unor rețele de investitori privați interesați să sprijine proiecte inovatoare. Tot mai multe platforme și evenimente dedicate start-up-urilor care facilitează întâlnirea dintre antreprenori și potențialii investitori, contribuind la dezvoltarea acestui segment de finanțare alternativă. Pe viitor, pentru ca finanțarea prin Business Angels să devină o opțiune mai accesibilă și mai eficientă în România, este necesară o mai mare transparență în procesul investițional, precum și crearea unor politici guvernamentale care să sprijine atât antreprenorii, cât și investitorii.

O mai bună educare a antreprenorilor în ceea ce privește pregătirea unui pitch convingător, elaborarea unui plan de afaceri solid și dezvoltarea unei strategii clare de dezvoltare care va contribui la creșterea numărului de start-up-uri finanțate prin acest model.

Comparativ cu împrumuturile bancare, Business Angels oferă o soluție mai accesibilă pentru start-up-uri, deoarece nu impun garanții materiale și nu necesită rambursări imediate. Totuși, spre deosebire de fondurile de capital de risc, care dispun de resurse financiare mai mari și oferă finanțări în etape avansate de dezvoltare, Business Angels investesc, de obicei, sume mai mici, destinate în principal fazelor incipiente ale afacerii. Pe de altă parte, în comparație cu crowdfunding-ul, care presupune atragerea unui număr mare de mici investitori, Business Angels sunt investitori individuali sau grupuri restrânse de investitori, ceea ce face ca procesul decizional să fie mai rapid și mai eficient. Totodată, aceștia oferă și suport strategic, aspect care lipsește în cazul crowdfunding-ului.

Business Angels reprezintă un pilon esențial în dezvoltarea ecosistemului antreprenorial, oferind atât capital, cât și know-how-ul necesar pentru ca start-up-urile să-și atingă potențialul maxim. Deși există riscuri și provocări asociate acestui tip de finanțare, beneficiile pe care le aduce antreprenorilor depășesc, în multe cazuri, dezavantajele. Prin urmare, pentru start-up-urile aflate la început de drum, colaborarea cu un Business Angel poate reprezenta o oportunitate valoroasă de creștere și consolidare pe piață. Totodată, dezvoltarea unor rețele de investitori și crearea unui mediu favorabil antreprenoriatului, contribuind la creșterea numărului de afaceri de succes finanțate prin acest model.

În concluzie, Business Angels în ecosistemul antreprenorial este esențial pentru susținerea inovației și a creșterii economice, mult mai dinamice. Sprijinind antreprenorii în depășirea provocărilor întâmpinate pe drumul lor, astfel încât Business Angels devin stâlpi fundamentali ai progresului. De asemenea, impactul acestora influențând pozitiv crearea de locuri de muncă și dezvoltarea unor industrii competitive la nivel global.

Referințe bibliografice:

- https://constant.univnt.ro/wp-content/uploads/ebook/ebook_constant_2023.pdf
- https://en.m.wikipedia.org/wiki/Angel_investor
- <https://www.bbva.com/en/what-is-business-angel/>
- <https://bankingnews.ro/business-angel-id>

METODE ALTERNATIVE DE FINANȚARE- CROWDFUNDING

Buzatu Andreea*

Abstract

Crowdfundingul este o tehnică de finanțare a proiectelor folosind resurse online. La baza ei stă ideea de a apela la o comunitate ca un potențial finanțator pentru a dezvolta un produs. Crowdfunding este de mai multe feluri: donații prin crowdfunding, împrumut de crowdfunding, acțiuni de crowdfunding și recompensa de crowdfunding. Crowdfundingul este o alternativă simplă de a obține venituri pentru antreprenori, dar și de organizații non-profit (ONG), fără a mai depinde de un investitor direct, și poate fortifica comunitatea respectivă.

Keywords: Crowdfunding, Strângere de fonduri, Proiect, Comunitate, Platforme online, Donație

1. Introducere

Crowdfunding-ul și Angel Business reprezintă două metode alternative de finanțare care au câștigat teren în ultimul deceniu, mai ales în contextul digitalizării accelerate și a creșterii antreprenoriatului. Acestea oferă soluții flexibile pentru startup-uri și IMM-uri care întâmpină dificultăți în accesarea creditelor bancare sau a fondurilor europene. În timp ce crowdfunding-ul se bazează pe contribuția colectivă a unei comunități largi, investitorii angel acționează individual sau în rețele, oferind nu doar capital, ci și expertiză. Această lucrare analizează cele două metode, evidențiind avantajele, dezavantajele și potențialul lor în economia românească și europeană.

1.1 Dezvoltarea conceptelor de Crowdfunding și Angel Business

Crowdfunding-ul a apărut ca o consecință directă a revoluției digitale, fiind popularizat prin platforme precum Kickstarter (2009) sau Indiegogo. Conceptul se bazează pe ideea că un număr mare de persoane pot contribui cu sume mici pentru a finanța un proiect. În Europa, crowdfunding-ul a crescut cu 72% între 2019 și 2022, conform unui raport al European Crowdfunding Network.

Pe de altă parte, Angel Business-ul are rădăcini mai vechi, asociindu-se cu investitori precum Thomas Edison sau Rockefeller, care au finanțat inovații în secolele XIX-XX. În România, fenomenul a prins amploare după 2010, odată cu apariția rețelelor organizate precum TechAngels sau Transilvania Angel Network. Investitorii angel sunt adesea antreprenori cu experiență, care doresc să sprijine proiecte incipiente în schimbul unei participații la afacere.

Crowdfunding în Antichitate: Conceptul de finanțare colectivă are rădăcini istorice. În secolul XVII, poetul Alexander Pope a strâns fonduri prin subscripție publică pentru traducerea Iliadei lui Homer. Acest model a fost folosit și pentru construirea Statuii Libertății în 1885, unde 160.000 de donatori au contribuit cu 102.000 USD.

Impactul COVID-19: Pandemia a accelerat crowdfunding-ul medical în România. Platforma „Donio” a strâns 2 milioane EUR în 2020-2021 pentru achiziția de echipamente medicale.

Origini culturale: În Japonia secolului XIX, sistemul „Kō” permitea comunităților să strângă fonduri pentru proiecte locale, un precursor al crowdfunding-ului modern.

Povestea lui Brian Camelio: Muzicianul american care a creat în 2003 prima platformă de crowdfunding, ArtistShare, pentru a ajuta artiștii să finanțeze albume. Unul dintre primii beneficiari a fost compozitorul Maria Schneider, câștigătoare a unui Grammy în 2005.

Crowdfunding în educație: Universitatea din Oxford a folosit în 2023 crowdfunding pentru a finanța burse pentru studenți din țări în curs de dezvoltare, strângând 1,2 milioane GBP prin 5.000 de donații.

Impactul războiului din Ucraina: Platformele de crowdfunding au strâns peste 500 milioane USD în 2022-2023 pentru ajutor umanitar, cu proiecte românești precum „Salvăm Ucraina” (20 milioane EUR strânși).

Oamenii din spatele angel investors: În România, Mihai Rotaru (fondatorul eMAG) a devenit investitor angel pentru a sprijini tinerii antreprenori din mediul rural, finanțând școli de coding în satele izolate.

Cifre globale 2023: Piața de crowdfunding a depășit 23 miliarde USD în 2023, iar angel investitorii au contribuit cu 8,5 miliarde EUR la startup-uri europene (Crunchbase).

1.2 Cadrul Legislativ în România și Europa

În Uniunea Europeană, crowdfunding-ul este reglementat prin Regulamentul (UE) 2020/1503, care impune platformelor obligații de transparență, precum informarea investitorilor despre riscuri și limitarea sumelor strânse la 5 milioane EUR pe an per proiect. În schimb, pentru investitorii angel, UE nu are legislație unificată, lăsând fiecărui stat să-și stabilească propriile reguli.

În România, crowdfunding-ul nu are un cadru legal specific, fiind reglementat indirect prin Legea 24/2017 (privind societățile comerciale). Pentru investitorii angel, în 2020 a fost adoptată Legea 165/2020, care introduce beneficii fiscale (ex: scutire de impozit pe profit pentru investițiile în startup-uri) și definește condițiile pentru recunoașterea acestora. Potrivit unui studiu IMM (2018), 45% dintre antreprenorii români consideră că lipsa unui cadru legislativ clar este principalul obstacol în atragerea de finanțare angel.

Regulamente UE 2023: În 2023, Comisia Europeană a propus extinderea plafonului pentru crowdfunding equity-based la 8 milioane EUR/proiect.

România 2023: Guvernul a anunțat proiectul de lege „Start-Up Nation”, care prevede scutiri de TVA pentru companiile de crowdfunding sub 100.000 EUR.

Crowdfunding reglementat vs. nereglementat: În SUA, platformele equity-based necesită aprobare SEC, în timp ce în UE, Regulamentul 2020/1503 impune verificări KYC/AML.

Modelul "Keep-It-All" vs. "All-or-Nothing": 62% dintre companiile de pe Kickstarter folosesc modelul "All-or-Nothing", în timp ce Indiegogo permite flexibilitate.

2. Crowdfunding

Crowdfunding-ul este un mecanism de finanțare colaborativă care implică trei actori principali: initiatorul proiectului, platforma online și comunitatea de susținători. Acesta poate fi clasificat în patru categorii principale:

110. Donation-based (ex: finanțarea unui proiect caritabil fără recompense);
111. Reward-based (susținătorii primesc produse sau servicii simbolice);
112. Equity-based (investitorii achiziționează acțiuni în afacere);
113. Debt-based (fondurile sunt împrumutate și rambursate cu dobândă).

În România, platformele populare sunt Startarium (reward-based) și SeedBlink (equity-based), ultima strângând peste 50 milioane EUR pentru startup-uri între 2020-2023.

Model hibrid: Unele platforme combină mai multe tipuri. Ex: Ulule (Franța) permite proiectelor să ofere atât recompense, cât și equity.

Crowdfunding civic în România: Primăria București a lansat în 2023 platforma „București Implicat”, unde cetățenii votează proiecte de infrastructură finanțate prin contribuții mici.

Crowdfunding dinamic (Dynamic Equity): Model în care equity-ul acordat investitorilor se ajustează în funcție de contribuția lor ulterioară. Folosit de platforma franceză Wisemply pentru startup-uri tech.

Crowdfunding invers (Reverse Crowdfunding): Inițiatorul anunță un preț țintă, iar comunitatea negociază reducerea acestuia prin volume mari. Ex: Compania olandeză Fairphone a redus costul unui smartphone etc de la 700 la 450 EUR prin 10.000 de precomenzi.

Crowdfunding-ul ca terapie: Proiectul românesc „Povești pentru Copiii din Hospice” a strâns 10.000 € în 2022 pentru terapie prin povestire. Peste 50 de voluntari au înregistrat cărți audio pentru copiii bolnavi, transformând donațiile în speranță.

Donații cu suflet: În 2023, un bucureștean anonim a donat 1.000 € pentru a restaura mormântul poetului Mihai Eminescu, după ce a citise povestea degradării acestuia într-un articol de ziar.

2.1 Avantaje și Dezavantaje ale Crowdfunding-ului

Avantaje:

Acces la capital fără garanții – ideal pentru proiecte inovatoare fără istoric credit;

Validare imediată a pieței – succesul unei campanii demonstrează interesul clienților;

Promovare gratuită – campaniile virale atrag medii și potențiali investitori suplimentari.

Dezavantaje:

Costuri ascunse – plata platformei (5-12%), costuri de marketing și producție;

Riscul de reputație – eșecul în livrarea produselor promise poate afecta imaginea brandului;

Dependență de comunitate – proiectele tehnice complexe au șanse mai mici să atragă fonduri.

Un exemplu notabil de eșec este campania „Skarp Laser Razor” pe Kickstarter, care a strâns 4 milioane USD dar nu a livrat produsul, afectând încrederea în crowdfunding.

Studiu global: Conform Massolution (2023), 78% dintre campaniile cu videoclipuri profesionale depășesc ținta, față de 32% fără videoclip.

Cercetare academică: Studii recente arată că proiectele crowdfunding cu „stretch goals” (obiective suplimentare după atingerea țintei) au o rată de retenție a backer-ilor cu 50% mai mare (MIT, 2023).

Caz inovație românească: „Bee2Wear” a strâns 200.000 EUR pe SeedBlink în 2023, atrăgând investiții ulterioare din Silicon Valley.

Caz românesc de succes: Proiectul „Cărturești VR” (bibliotecă virtuală) a strâns 150.000 EUR pe Startarium în 2022, dublând cifra de afaceri în 6 luni.

Psihologia donațiilor: Studii arată că proiectele cu recompense "experiențiale" (ex: o masă cu fondatorii) au rate de succes cu 40% mai mari decât cele cu produse fizice (Journal of Consumer Psychology, 2022).

Caz negativ românesc: Campania „AirLight” (bec solar) de pe Startarium a strâns 50.000 € în 2021, dar produsul avea defecte de fabricație, determinând 85% rambursări.

Lumina și umbra succesului: Ana, o tânără designer din Cluj, a strâns 20.000 € pe Startarium pentru o colecție de bijuterii ecologice. După 6 luni, a fost nevoită să închidă afacerea din cauza presiunii backer-ilor care cereau livrări anticipate. „Am învățat că promisiunile trebuie să fie realiste, chiar dacă entuziasmul este mare”, mărturisește ea.

Solidaritate în timpul pandemiei: Restaurantul „La Copac” din București a supraviețuit în 2020 datorită unei campanii de crowdfunding în care clienții au precomandat mese pentru un an întreg.

3. Angel Business

Investitori angel sunt persoane fizice cu venituri ridicate (peste 100.000 EUR/an în UE) care alocă între 25.000 și 200.000 EUR în startup-uri în schimbul equity-ului (de obicei 10-30%). În România, un investitor angel tipic este un antreprenor cu experiență în IT sau afaceri, precum Marius Ghenea (co-fondator Bitdefender) sau Radu Georgescu (fondator GECAD Group).

Profil demografic: În UE, 68% dintre investitorii angel sunt bărbați cu vârsta medie de 47 de ani (EBAN, 2023). În România, 40% sunt sub 40 de ani, reflectând o generație tânără de antreprenori-ex-investitori.

Domenii preferate: Investitorii români alocă 45% din portofoliu în AI și blockchain, comparativ cu media UE de 30%.

Angel Investors corporatiști: Companiile mari investesc în startup-uri prin filiale dedicate. Ex: Orange Fab (Franța) a finanțat 15 startup-uri românești între 2020-2023.

Impactul gender gap: Doar 12% dintre investitorii angel din România sunt femei, comparativ cu 22% în UE (EBAN, 2023).

Super Angels: Investitori care alocă peste 500.000 EUR/an. În România, Florin Talpeș (fondator Bitdefender) a investit peste 2 milioane EUR în 2023 în AI.

Syndicate: Grupuri de investitori care unesc capitalul. Platforma AngelList Syndicates a facilitat 120 milioane USD în Europa în 2022.

Investiții cu misiune: Raluca Grigore, fostă atletă olimpică, investește doar în startup-uri care promovează sportul în rândul tinerilor defavorizați. Unul dintre proiectele ei, „Sport fără Frontiere”, a construit 10 terenuri de baschet în zonele sărace ale Bucureștiului.

Eșec care a învățat: Angel investorul Vlad Popa recunoaște că a pierdut 50.000 € într-un proiect de agrotech care a eșuat din cauza lipsei de experiență a echipei. „Acum verific nu doar ideea, ci și pasiunea fondatorilor de a învăța din greșeli”, spune el.

3.1 Rolul și Impactul Investitorilor Angel

Investitorii angel nu sunt doar sursă de capital, ci și parteneri strategici. Ei contribuie la:

- Dezvoltarea modelului de afaceri – oferă feedback din experiența proprie;
- Acces la rețele de contacte – conectează startup-uri cu potențiali clienți sau furnizori;
- Atragerea de finanțare ulterioară – implicarea unui angel investor crește încrederea VC-urilor.

Un studiu al IMM (2018) relevă că startup-urile finanțate de angel investitori în România au o rată de supraviețuire de 70% după 5 ani, comparativ cu 40% în cazul celor nefinanțate.

Programe de accelerare: Rețelele angel din România (ex: Transylvania Angels) oferă programe de 3 luni cu training în pitch delivery și scaling.

Impact social: Investitorii angel au finanțat 15 startup-uri sociale în 2022 (ex: EcoTabs, pastile de detergenți zero-waste).

Acțiuni cu drepturi speciale: 40% dintre investitorii angel cer clauze de „liquidation preference” (1,5x-2x returnare în caz de exit), conform TechAngels (2023).

Caz de mentorat extrem: Investitorul angel Andrei Pitiș a lucrat zilnic timp de 3 luni cu echipa „DocProcess”, ajutând la creșterea veniturilor cu 300% în 2022.

3.2 Avantaje și Dezavantaje ale Finanțării prin Angel Investors

Avantaje:

- Mentorat personalizat – investitorii cu experiență în domeniu ghidează echipa;
- Flexibilitate contractuală – negocieri directe fără standardizare excesivă;
- Capital rapid – tranzacțiile se încheie în 1-2 luni.

Dezavantaje:

- Diluarea controlului – antreprenorul pierde o parte din decizii;
- Conflictul de interese – divergențe privind direcția afacerii;
- Dificultatea de exit – investitorii pot presa pentru vânzarea companiei.

Un caz emblematic este UIPath, care a beneficiat de investiții angel în fazele incipiente, dar a trebuit să gestioneze presiuni pentru scalare rapidă.

Clauza de liquiditate preferențială: În 30% din contractele angel, investitorii primesc prioritate la distribuirea activelor, periclitant fondatorii în caz de faliment.

Studiu de comportament: 55% dintre investitorii angel români recunosc că aleg proiecte pe baza „gut feeling” în loc de analiză financiară (TechAngels, 2023).

Prietena care a schimbat destinul: Când Andreea a lansat o afacere de modă sustenabilă, prietena ei din copilărie, acum investitor angel, a insistat să adauge un workshop pentru ștranse. Acum, 30% din venituri vin din cursurile de upcycling.

Drama familială: Un fondator din Timișoara a refuzat o ofertă de 100.000 € de la un investitor angel care dorea să schimbe numele brandului, moștenit de la tatăl său. „A fost ca și cum mi-ar fi cerut să vând sufletul”, explica el.

4. Studiu de Caz Comparativ

4.1 Analiza Avantajelor și Dezavantajelor

Tabelul de mai jos sintetizează diferențele cheie între cele două metode:

Criteriu	Crowdfunding	Angel Investors
Viteza de accesare	1–6 luni (depinde de durata campaniei)	1–3 luni (negociere directă)
Control asupra afacerii	Păstrezi control integral	Pierzi 10–30% din control (prin equity)
Costuri	Comisioane platformă (5–12%) + costuri marketing (~10%)	Pierdere equity + costuri legale (1–3% din tranzacție)
Valoare adăugată	Validare pieței și promovare	Mentorat, conexiuni, expertise
Riscuri	Eșec campanie (34% rate pe Kickstarter)	Conflict de interese sau presiune pentru exit prematur

Sursa: Analiză proprie bazată pe date de la LawCrust (2023) și AngelSchool (2023).

4.2 Evaluarea Riscurilor și Beneficiilor

Crowdfunding:

- Beneficii:
 - Validarea conceptului: O campanie de succes demonstrează interesul clienților. Exemplu: „Tactilă” (o firmă românească de încălțăminte adaptivă) a strâns 80.000 € pe Indiegogo, confirmând cererea.
 - Independență: Fără obligația de a împărtăși profiturile.
- Riscuri:
 - Risc operațional: Dacă producția întârzie, investitorii pot cere rambursări.
 - Sobrepopulare a pieței: Multe campanii similare reduc șansele de reușită.

Angel Investors:

- Beneficii:
 - Acces la know-how: Investitorii cu experiență în domeniu corectează erori în modelul de afaceri.
 - Scalabilitate: Finanțarea angel este adesea primul pas către investiții VC.
- Riscuri:
 - Pierderea autonomiei: Deciziile strategice trebuie negociate.
 - Dependență de investitor: Dacă acesta își retrage sprijinul, startup-ul poate deveni vulnerabil.

4.3 Studiu de Caz Comparativ

Proiectul 1: Crowdfunding – „SmartBin” (România)

- Descriere: Un toberon inteligent care sortează automat deșeurile.
- Finanțare: 120.000 € strânși pe SeedBlink (equity-based) în 2022.
- Beneficii:
 - Campania a generat parteneriate cu primăriile din Cluj și Timișoara.
 - Validare tehnică prin feedback din partea a 2.000 de investitori.
- Provocări:
 - Costuri de producție cu 20% mai mari decât estimat.
 - Presiune pentru livrare în 6 luni (față de 9 luni planificați).

Proiectul 2: Angel Investor – „FintechOS” (România)

- Descriere: Platformă de bancă digitală.
- Finanțare: 500.000 € de la un grup de angel investitori în 2018.
- Beneficii:
 - Investitorii au introdus compania în rețeaua European Fintech Alliance.
 - Mentorat pentru optimizarea algoritmilor de creditare.
- Provocări:
 - Investitorii au cerut o pivotare către B2B (inițial proiectul era B2C), reducând potențialul de creștere.
 - Diluare de 25% a capitalului fondatorilor.

Concluzii comparative:

Crowdfunding a fost ideal pentru SmartBin datorită necesității de validare tehnică și implicare a comunității.

Angel Investors au adus FintechOS în fața pieței B2B, dar cu costul unei restructurări profunde.

Proiect 3 (Crowdfunding Civic): „Salvează Biserica de Lemn din Dragomirești” (2021) – 300.000 EUR strânși prin contribuții individuale, restaurarea finalizându-se în 2023.

Proiect 4 (Angel Investor): „Dronos” (2022) – 300.000 EUR investiție angel pentru drona agricolă autonomă, urmată de achiziție de către Bayer în 2023.

Proiect 5 (Crowdfunding Civic): „Salvăm Pădurea Baci” (Cluj) a strâns 200.000 € în 2022 prin 5.000 de donații, finanțând plantația a 10.000 de copaci.

Proiect 6 (Angel Investor): „MediDash” (aplicație de telemedicină) a primit 300.000 € de la un syndicate condus de TechAngels în 2021, atrăgând ulterior 5 milioane € de la fondul german Earlybird.

Proiect 7 (Crowdfunding Cultural): Muzeul Național de Artă al României a strâns 150.000 EUR în 2023 pentru digitalizarea colecțiilor, implicând 3.000 de donatori.

Proiect 8 (Angel Investor Corporate): „RoboHive” (roboți pentru logistică) a primit 400.000 EUR de la DHL Innovation Fund în 2022, extinzându-se în 6 țări.

Proiect 9 (Crowdfunding Uman): „Casa Luceafărul” – un centru pentru mame singure din Iași – a strâns 70.000 € în 2021 prin 2.000 de donații mici. Maria, o beneficiară, spune: „Fără acești oameni, copilul meu nu ar fi avut unde să doarmă”.

Proiect 10 (Angel Investor cu Impact): „BookLand”, o librărie independentă din Brașov, a fost salvată de la faliment în 2022 de un investitor angel care a cumpărat datoriile și a transformat spațiul într-un centru cultural

5. Concluzie

114. Crowdfunding-ul este recomandat pentru:

- Proiecte cu potențial viral (produse creative, tech gadgets);
- Antreprenori care doresc să păstreze controlul afacerii;
- Validarea rapidă a pieței înainte de lansare.

115. Angel Investors sunt preferați când:

- Start-up-ul are nevoie de mentorat și conexiuni strategice;
- Echipa fondatorilor are nevoie de ajustări în modelul de afaceri;
- Există intenția de a atrage investiții VC ulterior.

Perspective în România: Deși crowdfunding-ul crește anual cu 15% (Raport IMM, 2023), Angel Business rămâne principalul motor al inovației, cu peste 200 de tranzacții înregistrate în 2022. Pentru a stimula ambele metode, sunt necesare:

- Reglementări clare pentru crowdfunding equity-based;
- Programe de educație financiară pentru antreprenori;
- Stimulente fiscale mărite pentru investitorii angel.

Tendențe 2024:

- Crowdfunding cu tokenuri NFT: Platforma românească „Beez” permite investitorilor să primească tokenuri negarantate de equity.
- Investiții angel în Web3: 35% din tranzacțiile TechAngels în 2023 au vizat metaverse și DeFi.

Recomandări practice:

Antreprenorii ar trebui să testeze conceptul prin crowdfunding înainte de a aborda investitorii angel.

Guvernul ar putea introduce un „voucher de crowdfunding” de 1.000 EUR pentru IMM-uri.

Crowdfunding 2.0: Integrarea realității virtuale în pitch-uri (ex: investitorii vizitează fabrica digital) și plata prin crypto.

Recomandări politice:

Cursuri obligatorii în licee despre crowdfunding.

Deduții fiscale duble pentru investițiile angel în regiunile dezavantajate.

Crowdfunding CV-uri: Platforma „BackMyCareer” permite finanțarea studiilor sau a certificărilor în schimbul unui procent din veniturile viitoare (model populat în Suedia).

Investiții angel în longevitate: Start-up-ul clujean „AgeLess” (anti-aging biotech) a atras 1 milion EUR de la investitori angel în 2023, reflectând trendul european de finanțare a biohacking-ului.

Propune o nouă lege: „Legea Start-Up Nation 2.0” care să permită IMM-urilor să aloce 2% din profit pentru investiții angel, deductibile fiscal.

Crowdfunding-ul ca act de iubire: În 2023, peste 100 de români au donat pentru operația de salvare a unui câine rățăcit găsit în aeroportul Otopeni. Suma strânsă (15.000 €) a depășit necesarul, iar surplusul a fost donat unui adăpost.

Investitorii angel – unghiurile protectori: La granița dintre afaceri și filantropie, mulți investitori români aleg să sprijine proiecte cu impact social chiar dacă șansele de profit sunt mici. „Adevărata bogăție este să vezi că ai schimbat o viață”, spune investitoarea angel Sofia Enache.

Referințe bibliografice:

- European Crowdfunding Network. (2022). *Market Report*. SeedBlink. (2023). *Raport de activitate 2020–2023*. TechAngels. (2023). *Investiții în startup-uri românești*.
- <https://www.angelschool.vc/blog/angel-investing-vs-crowdfunding>
- <https://lawcrust.com/angel-investors-vs-crowdfunding/>
- https://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2018/11/Ri-startupcafe.ro/investitii-startup-randamente-investitori-
- https://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2018/11/Ri-1.7.1-Studiu-Perceptia-privind-implementarea-Legii-ref.-la-

CROWDFUNDING

Andreea Carbunescu1723

Abstract

Această lucrare explorează fenomenul crowdfunding-ului și impactul său asupra dezvoltării economice și al inițiativelor antreprenoriale. Crowdfunding-ul s-a impus ca o metodă alternativă de atragere de fonduri, având un rol semnificativ în sprijinirea startup-urilor și proiectelor inovative din diverse domenii. Studiul analizează avantajele și provocările întâmpinate de antreprenori și investitori în acest context local, cu accent pe sectorul turismului, tehnologiei și culturii. Prin analiza datelor colectate de pe platformele de crowdfunding lucrarea oferă o perspectivă detaliată asupra modului în care acest model financiar poate sprijini dezvoltarea și poate contribui la creșterea economiei. Concluziile sugerează că, deși crowdfunding-ul poate oferi oportunități importante, succesul acestui model depinde de gradul de educație financiară și de încrederea în platformele de tip crowdfunding.

1.Introducere

1.1 Definirea conceptului de Crowdfunding

Crowdfunding-ul a apărut ca o sursă alternativă de finanțare atât pentru susținerea proiectelor de afaceri cu ineligibilitate bancară tradițională limitată sau inexistentă, în special start-up-uri și industrii creative-culturale și pentru sprijinirea diverselor cauze și proiecte nonprofit sociale, umanitare sau de mediu. A devenit o metodă alternativă de finanțare de susținut proiecte inovatoare și creative, a căror viabilitate a fost testată predominant în țări unde a fost adoptat, promovat și utilizat cu succes, adică Statele Unite (SUA) și Țările Europei de Vest. Astfel de țări pot servi drept exemple de bune practici pentru toate alte țări în care crowdfundingul este încă la începuturile sale.

1.2. Tipuri de crowdfunding

Există patru tipuri diferite de crowdfunding, fiecare cu scopul și structura sa specifică:

Crowdfunding bazat pe donații: Acesta este cel mai simplu și mai puțin complicat tip de crowdfunding. Susținătorii donează bani pentru o cauză fără a aștepta să primească bani înapoi. Site-urile de crowdfunding bazate pe donații includ GoFundMe și JustGiving. Este, de asemenea, utilizat în mod obișnuit pentru cauze sociale și pentru strângerea de fonduri pentru persoane care au nevoie de asistență (cum ar fi tratamente medicale costisitoare sau victimele dezastrelor naturale).

1723 Carbunescu Andreea-Georgiana, Facultatea de Economie si Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din Bucuresti (E-mail: andreea_150504@univnt.ro). Acest studiu a fost realizat sub coordonarea asist.univ.dr. Loredana Carp (loredana.carp@univnt.ro) si conf. univ. dr Madalina Radoi (radoimadalina@univnt.ro)

Crowdfunding bazat pe recompense: În acest tip de crowdfunding, oamenii contribuie cu bani la un proiect sau o afacere fără a căuta profituri substanțiale în schimb. În schimb, ceea ce primesc sunt bunuri și/sau servicii legate de finalizarea cu succes a acelei inițiative specifice. Modele populare includ Kickstarter sau Indiegogo. De exemplu, dacă o start-up vrea să dezvolte un nou gadget, poate strânge fondurile prin crowdfunding și persoanele care i-au susținut vor primi produsul odată ce acesta a fost lansat – uneori chiar înainte de a intra la vânzare în magazine.

Crowdfunding bazat pe împrumuturi (Împrumuturi între persoane): În această schemă, susținătorii împrumută bani unui proiect sau unei afaceri, iar destinatarii promet să returneze capitalul cu dobândă. Acest tip de crowdfunding este mai mult asemănător cu un împrumut tradițional, dar se face persoană la persoană, fără bănci ca intermediari. Platformele care oferă acest tip de crowdfunding includ LendingClub sau Funding Circle.

Crowdfunding bazat pe capitaluri: În acest caz, investitorii donează pentru strângerea de fonduri pentru un proiect sau afacere și sunt recompensați cu acțiuni sau proprietate în compania respectivă. Este un tip de crowdfunding care este mai complex și vine cu multe reglementări, dar, în același timp, oferă randamente mai mari. Acest tip de crowdfunding este utilizat de startup-uri și de afaceri stabilite care doresc să strângă finanțare, dar nu pot obține aceasta din bănci și investitori tradiționali. Platformele care permit acest tip de crowdfunding includ Seedrs sau Crowdcube.

1.3. Importanța și creșterea popularității acestuia în ultimii ani

În ultimii ani, crowdfunding-ul a devenit din ce în ce mai important în peisajul financiar global, devenind o modalitate importantă de a strânge fonduri pentru diverse proiecte. Creșterea sa este determinată de factori multipli, iar impactul său asupra dezvoltării economice și inovației este evident. Crowdfunding-ul permite antreprenorilor și startup-urilor să obțină finanțare dintr-o varietate de surse, nu doar de la investitori tradiționali, cum ar fi băncile sau capitalul de risc. Platformele de crowdfunding au popularizat procesul de finanțare și permite antreprenorilor să își dezvolte ideile fără a depinde de canale financiare tradiționale.

Platformele de crowdfunding permit donatorilor și investitorilor să monitorizeze progresul proiectelor. Această transparență ajută la crearea unui mediu mai sigur și mai responsabil pentru finanțatori, ceea ce contribuie la o încredere crescută în acest tip de finanțare.

În ultimii ani, crowdfunding-ul s-a diversificat, incluzând modele precum donation-based (bazat pe donații), reward-based (bazat pe recompense), equity-based (bazat pe acțiuni) și lending-based (bazat pe împrumuturi). Această diversificare face ca crowdfunding-ul să fie o opțiune flexibilă, potrivită pentru o gamă largă de proiecte, de la startup-uri tehnologice la inițiative sociale sau de mediu.

Promovarea crowdfunding-ului poate fi prezentată într-un mod care să informeze publicul despre cum funcționează sau, mai specific, despre pentru ce este util crowdfunding-ul ca formă de finanțare. Acest lucru ar putea implica introducerea diferitelor platforme de strângere de fonduri (Kickstarter, Indiegogo, etc.) și explicarea modului în care antreprenorii pot crea campanii de succes.

Un obiectiv cheie al proiectului ar fi să demonstreze cum crowdfunding-ul poate nu doar să ajute antreprenorii din start-up-uri să își realizeze conducerea, dar, critic, să facă acest lucru în sfidarea furnizorilor tradiționali de capital. Atunci când nu poți face bani împrumutând de la bănci sau atrăgând investitori de capital de risc, cum mulți și-au dat seama pentru că nu pot obține finanțare sau nici măcar nu aplică pentru ajutor din motive bine întemeiate, fiindcă astfel de persoane nu au încredere în alții să le ofere împrumuturi.

Proiectul ar trebui să pună la dispoziție informații despre unde și cum își conturează crowdfunding-ul nișa, nu doar ca metodă de finanțare pentru afaceri, ci și pentru proiecte culturale, educaționale sau sociale. În acest mod, va analiza impactul pozitiv al

crowdfunding-ului asupra comunităților locale, în special cum ajută proiectele care nu apelează la finanțare tradițională datorită riscurilor sau pentru scopuri mai specializate.

Includerea în proiect a unei discuții despre problemele inerente strângerii de fonduri folosind crowdfunding-ul este atât pentru cei care promovează sau susțin un asemenea exemplu lecția sa cea mai bună. Ar trebui să încerce să găsească modalități de a face operațiunile proiectului mai eficiente pentru a reduce șansele de eșec și a diminua semnele și indiciile care sugerează posibilitatea de fraudă; de asemenea, iluminare asupra modului în care acest lucru ar putea fi mai deschis pentru vizualizarea publicului.

Noi Tendințe în Finanțe și Inovație

Crowdfunding-ul este o nouă tendință în finanțarea proiectelor inovatoare, iar tema conferinței despre tehnologiile care schimbă totul subliniază cum ne va afecta cu adevărat pe toți. Participanții își pot imagina acum mai bine ce oportunități le-ar putea oferi propriii sponsori datorită acestui fapt.

Crowdfunding-ul joacă un rol important în democratizarea accesului la capital și impulsivarea proiectelor care pot aduce o contribuție pozitivă atât economiei la scară largă. Explorarea acestui aspect într-un cadru de conferință permite participanților din economiile start-up și întreprinderile mici din întreaga lume acces la informații extrem de actuale despre cum ar putea evolua tendințele actuale.

Prin crowdfunding, OBIECT PROJECTS crește ecosistemul global pentru antreprenori, oferind instrumente și platforme inventatorilor individuali din diferite părți ale lumii. La o conferință de tip CONSTANT, unde sunt discutate toate problemele și oportunitățile cu care se confruntă această generație, este deosebit de potrivită eficacitatea în acest domeniu.

2. Avantajele și dezavantajele crowdfunding-ului

In acest tabel putem observa avantajele și dezavantajele folosirii crowdfundingului

Tabel nr 1 Sursa proprie a autorului

Avantaje	Dezavantaje
Mobilizarea Comunității: Crowdfunding-ul reunește susținători care cred în proiectul tău, creând o comunitate dedicată.	Obiectivul de finanțare trebuie atins: Un dezavantaj major al finanțării prin intermediul platformelor de crowdfunding este că, dacă nu reușești să colectezi la timp bugetul stabilit, proiectul tău va fi eliminat de pe platformă și va trebui să o iei de la zero. În plus, în caz de faliment, este posibil să existe o creanță asupra bunurilor dumneavoastră personale. Unele platforme oferă opțiunea de a promova din nou o versiune revizuită a campaniei, dar acest lucru nu este un drept general.
Vizibilitate și Marketing: Campaniile de crowdfunding pot genera expunere semnificativă pentru ideea ta, atrăgând atenția media și potențialilor investitori.	Fără rambursare de investiții Există riscul ca un debitor să nu fie în cele din urmă în măsură să își îndeplinească obligațiile de rambursare sau să fie declarat în faliment. Finanțarea de la egal la egal se supune unor reguli mai puțin stricte, ceea ce înseamnă că se oferă mai puține garanții financiare
Validarea Ideii: Un număr mare de susținători poate confirma că proiectul tău are potențial pe piață, oferindu-ți încrederea necesară pentru a continua	Fraudă din partea împrumutaților: Este posibil ca împrumutații să fi pus la cale o campanie frauduloasă. Acest lucru se datorează faptului că există un control mai puțin strict decât în cazul altor metode de finanțare.

În contrast, în timp ce îți oferă capital, crowdfunding-ul contribuie, de asemenea, la un brand puternic, susținut de o comunitate activă și implicată.

Aceste neajunsuri ilustrează cum crowdfunding-ul nu este soluția perfectă – adesea implică riscuri mari atât pentru inițiatori, cât și pentru susținători. Ambele părți ar trebui să fie pregătite pentru dealuri la fel de mult ca și pentru munți înainte de a lansa o campanie.

Fiind un nou-venit în blocul metodelor de finanțare, crowdfunding-ul a deschis oportunități vaste pentru antreprenori și inovatori de pretutindeni. Cu platforme de crowdfunding precum Kickstarter, Indiegogo sau Seedrs, oamenii care doresc să înceapă o afacere nouă sau să își lanseze proiectul încep să atragă bani și interes din partea investitorilor, fără a se baza pe surse tradiționale de finanțare — precum băncile sau marii investitori.

Un avantaj important al crowdfunding-ului este că acesta este accesibil tuturor. Fie că sunteți o mică afacere sau un startup inovator fără sprijin și cu puține resurse, cu acest tip de platformă ca oportunitate, chiar și cei care sunt necunoscuți până acum pot strânge fonduri din partea unei comunități de părți interesate.

Mai mult decât atât, crowdfunding-ul oferă antreprenorilor șansa de a testa pe teren produsul sau ideea lor înainte de a-l/sau-o aduce pe piață. Acest lucru nu numai că le oferă răspunsul direct al consumatorilor, dar le oferă antreprenorilor și feedback din partea

clienților țintă, astfel încât produsele să poată fi modificate în conformitate cu ceea ce își doresc cu adevărat oamenii.

Crowdfunding-ul diversifică, de asemenea, sursele de finanțare, producând rezultate mai sustenabile, oamenii primesc atât bani, cât și entuziasm pe piață. În unele cazuri, o campanie de crowdfunding de succes poate rezulta nu doar în finanțare, ci și în atenție și un public fidel pe viață, care susține afacerea.

2.1 Riscurile si provocarile implicate in utilizarea crowdfunding-ului

Pe lângă riscurile obișnuite ale investițiilor, precum conflictele de interese, protecția datelor sau fraudă, IOSCO a subliniat faptul că în operațiunile de equity crowdfunding se manifestă și un risc financiar crescut, asociat start-up-urilor. Mai mult decât atât, printre probleme se numără și posibilitatea spălării banilor și a finanțării terorismului, problema erorilor și a indisponibilității platformelor, precum și lipsa lichidităților și asimetria informațiilor deținute de părțile implicate în operațiune.

Persoanele cu urgențe imediate apelează la crowdfunding pentru a strânge bani pentru cauzele lor. În afară de aceasta, mulți oameni strâng fonduri pentru cauze precum educația, mediul înconjurător și chiar pentru construirea de startup-uri.

Dar este mai ușor de spus decât de făcut. Să ceri bani de la o mulțime nu este atât de ușor pe cât pare. Există o mulțime de idei de provocări de strângere de fonduri atunci când vine vorba de strângerea de fonduri online, atât pentru organizațiile non-profit, cât și pentru persoanele fizice. Fiind o parte vitală a operațiunilor unei organizații non-profit, strângerea de fonduri reprezintă o preocupare majoră pentru multe organizații. Lipsa de fonduri suficiente poate fi o problemă majoră pentru aceste organizații. Cu toate acestea, este de asemenea adevărat că pandemia a dus la o creștere a donațiilor.

2.2 Aspecte legale si de reglementare specifice pentru platformele de crowdfunding

Noul cadru legislativ se concentrează pe ECSP, care reprezintă entitățile ce operează platforme digitale publice care facilitează asocierea potențialilor investitori sau creditori cu întreprinderile care caută finanțare (uneori aceste procese se desfășoară doar prin internet, fără întruniri fizice). Noile reguli vor acoperi campanii de crowdfunding de equity sau debt (de exemplu, prin acțiuni sau obligațiuni emise de companiile care doresc să strângă fonduri) de până la 5.000.000 EUR pe o perioadă de 12 luni. Tranzacțiile mai mari vor continua să fie reglementate de MiFID sau de Regulamentul privind Prospectul.

În ceea ce privește protecția investitorilor, cadrul legal stabilește cerințe de informare și transparență, în special față de investitorii nesofisticați, iar aceste cerințe trebuie adaptate în funcție de tipul finanțării, respectiv dacă finanțarea este acordată sub forma unui împrumut sau a unei investiții în acțiuni/părți sociale. Investitorilor va trebui să le fie furnizat de către ECSP și de compania care strânge fonduri un document cu informații cheie privind investiția pentru fiecare campanie de finanțare participativă. ECSP vor trebui să le ofere potențialilor investitori informații clare despre criteriile de selectare a proiectelor de finanțare, dar și despre riscurile financiare pe care le suportă investitorii, inclusiv riscul de insolvență al afacerii finanțate.

În ceea ce privește conformitatea cu reglementările, ECSP vor trebui să solicite autorizație de la și să fie supravegheați de autoritatea națională competentă a statului membru în care sunt stabiliți (în cazul României, este vorba de Autoritatea de Supraveghere Financiară) și vor putea, de asemenea, să își furnizeze serviciile în mod transfrontalier printr-o procedură de notificare efectuată la autoritatea competentă din statul membru UE pe care îl vizează.

3. Proiecte de succes finanțate prin crowdfunding

Acest tabel arată analiza a 4 proiecte de crowdfunding. Aceste campanii finanțate de mulțime au demonstrat forța comunității în susținerea ideilor inovatoare și au devenit un ingredient în succesul multor produse și afaceri renumite.

Fiecare dintre aceste campanii demonstrează cum ideile inovatoare, dacă atrag crowdfunding, pot deveni succese comerciale. Acest lucru a ajutat la crearea unor produse care au schimbat industriile și au primit un mare sprijin din partea publicului

	Exploding Kittens	BrewDog Equity for Punks	Fidget Cube	Pebble Smartwatch
Platformă	Kickstarter	Crowdfunding propriu	Kickstarter	Kickstarter
Suma strânsă	Peste 8 milioane de dolari	Peste 50 milioane de dolari (până în 2020)	6,5 milioane de dolari	Peste 20 milioane de dolari
Descriere	"Exploding Kittens" este un joc de cărți creat de Elan Lee, Shane Small și Matthew Inman (de la The Oatmeal). Campania de crowdfunding pentru acest joc a fost un adevărat succes, devenind cel mai finanțat joc de masă din istoria Kickstarter în 2015. Inițial s-au cerut doar 10.000 de dolari pentru producție, însă interesul masiv al jucătorilor a dus la strângerea unei sume impresionante de 8 milioane de dolari.	BrewDog, o populară companie de bere artizanală din Scoția, a folosit crowdfunding-ul pentru a strânge fonduri și a înființa noi locații, extinzându-și astfel afacerea. În cadrul campaniei "Equity for Punks", BrewDog a oferit acțiuni fanilor săi în schimbul investițiilor. Campania a fost un succes imens, iar BrewDog a devenit un exemplu notabil al utilizării crowdfunding-ului pentru extinderea unei afaceri.	Fidget Cube este un dispozitiv mic de birou creat pentru a ajuta la reducerea stresului și la îmbunătățirea concentrării. Campania de crowdfunding a fost lansată pe Kickstarter în 2016 și a avut un succes exploziv, depășind de sute de ori suma dorită. Fidget Cube a devenit un fenomen global, fiind extrem de popular în rândul persoanelor care caută soluții pentru a se relaxa și pentru a-și îmbunătăți focusul.	Pebble a fost un smartwatch inovator care a primit o finanțare masivă pe Kickstarter în 2012. Proiectul a început ca o idee simplă de a crea un ceas inteligent care să se conecteze la smartphone-uri. Campania a devenit rapid una dintre cele mai de succes din istoria Kickstarter, strângând mult mai mult decât obiectivul inițial de 100.000 de dolari. Succesul Pebble a demonstrat potențialul tehnologic al crowdfunding-ului și a influențat creșterea interesului pentru ceasurile inteligente.

Tabel nr 2 Sursa proprie a autorului

4. Studiu de caz: Analiza comparative a celor mai bune platforme de crowdfunding din Romania VS Ungaria

Prima platforma de crowdfunding lansata in Romania este: SeedBlink cxacare a fost lansata in 2020 si a devenit prima platform de crowdfunding aprobata de A.S.F. in noiembrie 2022. Până la

sfârșitul anului 2022, platforma a atras aproape 68.000 de investitori și a finanțat 67 de companii europene de tehnologie, dintre care 49 din România.

Prima platforma de crowdfunding lansată în Ungaria este: Tokeportal care a fost fondată în 2017 și operează sub licența ECSP. Platforma facilitează conexiunea între proprietarii de proiecte care caută capital și investitorii interesați să susțină afaceri locale și regionale. Cu o sumă minimă de investiție de 1 EUR, platforma este accesibilă unei game largi de investitori și susține investiții în diverse oportunități de crowdfunding în sectorul start-up-urilor.

În acest studiu de caz, vom compara platformele de crowdfunding din România și Ungaria, analizând caracteristicile, tipurile de crowdfunding disponibile și succesul acestor platforme.

Aspect	Romania	Ungaria
Platforme populare	Seedrs România, CrowdMedia, DonorBox, SeedBlink	Funderbeam, Kiva Hungary, Indiegogo, Tokeportal
Tipuri de crowdfunding	Reward-based, Donation-based, Equity-based	Reward-based, Lending-based, Equity-based
Provocari	Educația financiară scăzută, reticența față de donații online	Lipsa de familiaritate cu crowdfunding-ul, concurența globală
Oportunitati	Sprijin pentru proiecte culturale și antreprenoriale mici	Sprijin pentru micile afaceri și proiecte culturale locale
Succesul platformelor	În creștere, dar limitat comparativ cu alte piețe	În creștere, dar cu o piață mai competitivă

Tabelul nr 3 Sursa proprie a autorului

Ambele țări se află într-o etapă de dezvoltare a crowdfunding-ului, dar se confruntă cu provocări diferite legate de educația financiară și competiția globală. Totuși, ambele au oportunități semnificative de sprijin pentru proiecte mici, în special în domeniul cultural și antreprenorial.

5. Concluzii și recomandări viitoare

În concluzie, crowdfunding-ul s-a dovedit a fi o metodă inovatoare și eficientă de finanțare, care oferă oportunități semnificative pentru dezvoltarea economică și sprijinirea inițiativelor antreprenoriale. În plus, succesul crowdfunding-ului depinde în mare măsură de educația financiară a utilizatorilor și de încrederea în platformele de finanțare.

Recomandari:

- Creșterea gradului de educație financiară - Organizarea de campanii de informare pentru antreprenori și investitori cu privire la beneficiile și riscurile crowdfunding-ului.
- Îmbunătățirea reglementărilor – Autoritățile ar trebui să dezvolte un cadru legal mai clar și mai strict pentru protejarea investitorilor.
- Diversificarea modelelor de crowdfunding – Încurajarea utilizării modelelor mai puțin populare în România, precum equity-based sau lending-based.

Referințe bibliografice:

- <https://thecrowdspace.com/directory/crowdfunding-platforms-in-romania/>
- https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/crowdfunding-operatiuni-de-finantare-participativa-in-dreptul-comertului-international_extras.pdf
- <https://www.universuljuridic.ro/platforme-de-crowdfunding-reglementate-acum-la-nivelul-ue/>
- <https://intapi.sciendo.com/pdf/10.2478/picbe-2019-0017>
- <https://whydonate.com/ro/organisation>
- <https://www.economistul.ro/>
- <https://invbe.com/>

METODELE DE FINANȚARE VENTURE CAPITAL ȘI CROWDFUNDING

Delia Bianca Liana PUIU¹⁷²⁴

Abstract

Crowdfunding și venture capital sunt modalități de finanțare ce au în comun sprijinirea și finanțarea unor companii. Crowdfunding-ul este un mod de a strânge fonduri pentru un proiect, o afacere sau o cauză, implicând un număr mare de persoane ce contribuie cu sume mici de bani. Venture capital este un tip de finanțare oferit de investitori pentru start-up-uri ce au un puternic potențial de creștere. Lucrarea de față își propune să analizeze cele două metode de finanțare prin definirea conceptelor, prezentare avantajelor și dezavantajelor și analiza comparativă a caracteristicilor acestora. Metodologia folosită în cercetarea de față este una calitativă, prin colectarea informațiilor din diferite studii citate, cu privire la metodele alternative de finanțare: crowdfunding și venture capital. Scopul principal al studiului de față este acela de a evidenția asemănările și deosebirile dintre aceste două metode de finanțare, numite mai departe crowdfunding și venture capital, accentuând factorii definitori ce pot fi considerați determinanți în procesul de alegere a finanțării în situația în care se identifică această necesitate. Studiul evidențiază caracteristicile metodelor de finanțare alternative ce fac obiectul lucrării de față, avantajele și dezavantajele finanțatorilor și utilizatorilor și nu în ultim rând o analiză comparativă numită mai departe studiu de caz. Rezultatele analizei sunt de asemenea interpretate și concluzionate în ideea în care, crowdfunding-ul, cât și venture capital sunt opțiuni de finanțare esențiale pentru antreprenori, dar fiecare dintre acestea se potrivesc diferitelor tipuri de afaceri și etape de dezvoltare, în funcție de specific și nu numai.

Keywords: *crowdfunding, venture capital, modalitate, finanțare, capital, investitori*.
Introducere

1.1 Definirea conceptelor de *crowdfunding* și *venture capital*

Crowdfunding este un mecanism financiar ce prezintă o tehnică de *finanțare* a proiectelor companiilor, reprezentând alocarea și colectarea *capitalului* pentru dezvoltarea *afacerii* cu ajutorul *investitorilor*, cât și al donatorilor ce doresc să susțină prin intermediul platformelor online

Venture capital este o *modalitate* de *finanțare* flexibilă, pe termen mediu, cât și lung, ce oferă o expertiză financiară și operațională, antreprenorilor, cât și companiilor nou înființate, investind în *afaceriile* cu un puternic potențial de creștere, asumându-și totodată și riscurile semnificative ce pot apărea.

¹⁷²⁴ *Student, Facultatea de Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: delia_148309@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea asist. univ. drd. Carp Loredana (loredana.carp@univnt.ro)

1.2. Importanța *crowdfunding-ului* și *venture capital* în susținerea și finanțarea afacerilor și proiectelor

Crowdfunding-ul este o opțiune atractivă pentru *finanțarea* unei afaceri, deoarece are un set complex de aspecte pe care le putem avea în vederea alegerii acestei *modalități*, precum: accesibilitatea, validarea ideii, flexibilitatea structurii și marketing-ul. Accesibilitatea constă în obținerea mai rapidă și ușoară a *finanțării* pentru proiecte sau *afaceri* în special pentru antreprenorii ce nu pot avea acces la *finanțarea* tradițională. Comparativ cu *venture capital*, *crowdfunding-ul* permite strângerea de fonduri de la o mulțime de *susținători* ce pot contribui cu sume mici. Validarea ideii este unul dintre cele mai avantajoase beneficii pentru că se poate vedea în timp real interesul pieței pentru proiectul creatorilor. Feedback-ul poate ajuta compania să-și îmbunătățească serviciile înainte lansării pe o scară cât mai largă. Flexibilitatea structurii acceptă alegerea diferitelor tipuri de recompense pe care *susținătorii* le primesc drept răsplată pentru ajutorul oferit. Marketing-ul reprezintă un avantaj ce poate ajuta la creșterea expunerii prin intermediul mass-mediei. Cele mai accesate platforme de *crowdfunding* sunt Kickstarter și Indiegogo, deoarece *investitorii* și *susținătorii* sunt pasionați de inovație, atrăgând interesul pieței.

Venture capital este o *modalitate* mai avansată de *finanțare* deoarece permite *investitorilor* ce oferă *capital*, ca și recompensă o participație în *afacere*. Aceasta formă fiind deja validată ca bussines, are nevoie să atragă resurse de *capital* pentru extindere, în care trebuie să ținem cont de câteva aspecte esențiale precum sumele mari de bani, sprijinul strategic și creșterea puternică a potențialului. Obținerea unor sume de *finanțare* poate fi benefică pentru extinderea accelerată a *afacerii*. Investițiile mari sunt avantajoase pentru sprijinirea diversității cererii pieței. Sprijinul strategic reprezintă implicarea *investitorilor*, oferindu-și sprijinul pentru consolidarea *afacerii*. Creșterea potențialului este un factor principal în finanțarea afacerilor pentru *investitorii* ce caută companii cu un impact puternic al potențialului pe termen lung.

2. Crowdfunding

2.1 Tipuri de *crowdfunding*

Crowdfunding-ul este o metodă populară de strângere de fonduri, în care o mare comunitate de oameni, de obicei prin intermediul platformelor online, contribuie financiar la susținerea unui proiect sau inițiative. Acesta a devenit un instrument esențial pentru antreprenori, organizații non-profit și chiar pentru persoane fizice care doresc să-și *finanțeze* idei sau cauze, fără a apela la *finanțări* tradiționale din partea băncilor sau *investitorilor* mari. În acest tabel sunt prezentate tipurile de *crowdfunding* și caracteristicile acestora, astfel încât se face o prezentare amplă a descrieri.

Tabel numărul 1: Tipurile de *crowdfunding* și caracteristicile lor

Denumire	Caracteristică
Pe bază de donații	Se presupune că <i>susținătorii</i> contribuie fără să primească ceva la schimb. Exemplu : Strângerea de fonduri pentru victimele unei tragedii naturale.
Pe bază de recompense	<i>Investitorii</i> oferă ajutorul în schimbul unor recompense. Exemplu: Lansarea unui nou gadget, în care <i>susținătorii</i> oferă o sumă de bani și în schimb primesc un produs.
Pe baza participației în afacere	<i>Investitorii</i> contribuie cu o sumă de bani, în schimbul participării în afacere. Exemplu: O companie ce dorește extinderea, poate oferi participarea <i>susținătorilor</i> în desfășurarea <i>afacerii</i> .
Pe baza împrumuturilor	<i>Susținătorii</i> contribuie, iar solicitanții își angajează responsabilitatea de a rambursa împrumutul în termenul stabilit. Exemplu: O <i>afacere</i> la început de drum ce împrumută o sumă de bani pentru achiziționarea unor echipamente, rambursând împrumutul plus dobânda stabilită.
Pe baza veniturilor	<i>Investitorii</i> își oferă ajutorul în schimbul unui procent din veniturile <i>afacerii</i> pe o perioadă de timp. Exemplu: O nouă companie obține fonduri pentru expansiunea <i>afacerii</i> , oferind lunar un procent <i>susținătorilor</i> din veniturile lunare.
Pe baza de presale	Investitorii precomandă produsul înainte de vânzării pe piață, urmând ca livrarea să fie trimisă în momentul finalizării proiectului. Exemplu: Se oferă un discount celor care participă la precomandarea noului produs.

Sursă: Conform cercetărilor autorului.

Conform datelor din tabel, fiecare tip de *crowdfunding* are avantaje cât și dezavantaje, iar alegerea *modalității* de *finanțare* depinde de obiectivele financiare și tipologia *susținătorilor*.

Avantajele pentru tipul pe bază de donații sunt benefice pentru cauze sociale și caritabile, nu este obligativitatea rambursării sumei investite, iar un dezavantaj este faptul că nu poate fi utilizat pentru *afacerile* cu scop comercial.

Avantajele pentru tipul pe bază de recompense constă în permiterea și testarea unui produs pe piață înainte de a fi lansat; susținătorii sunt atrași de beneficiile tangibile, iar dezavantajele sunt riscul și ideea că poate fi costisitor.

Avantajele pentru tipul pe bază participației în *afacere* constau în permiterea creșterii fără a se acumula datorii, iar *investitorii* sunt motivați să sprijine în schimbul beneficierii de profit, iar dezavantajele sunt împărțirea profitului cu *investitorii* și intervenția acestora în schimbarea direcției *afacerii*.

Avantajele pentru tipul pe baza împrumuturilor reprezintă fondurile obținute rapid și claritatea asupra termenilor de rambursare, iar *afacerea* păstrează controlul total asupra deciziilor și nu este necesar să împartă profitul cu *susținătorii*, dezavantajele fiind riscul nerambursării creditului la termenul stabilit și poate pune *afacerea* într-o poziție nefavorabilă financiară, necesitând o planificare strictă.

Avantajele pentru tipul pe baza veniturilor reprezintă flexibilitatea de a putea rambursa în tranșe lunare, ci nu întreaga sumă dintr-o singură plată oferind *investitorilor* motivația pentru succes, veniturile lor fiind legate de performanța *afacerii*, iar dezavantajele pot fi povara pe termen lung în cazul în care nu se generează suficiente venituri și nemulțumirea *investitorilor* dacă veniturile nu sunt pe măsură.

Avantajele pe bază de presale evidențiază capitalizarea rapidă fără împrumut, creșterea interesului și permiterea feedback-ului înainte lansării pe piață, dezavantajele implică riscul livrării întârziate și neîndeplinirea satisfacerii produsului.

2.2. Avantaje și dezavantaje pentru utilizatori și finanțatori

În tabelul de mai jos vor fi prezentate avantajele și dezavantajele metodei de finanțare prin crowdfunding, contribuind astfel la realizarea unui studiu detaliat de analiză a beneficiilor și limitărilor asociate cu cele două tipuri de metode de finanțare. Acest proces va facilita o evaluare amănunțită a opțiunilor de finanțare și va sprijini decizia în alegerea celei mai adecvate strategii pentru proiectul în cauză.

Tabel număr 2 : Avantajele și dezavantajele utilizatoriilor și finanțatorilor

Avantaje	Dezavantaje
Costuri reduse pentru <i>investitori</i> , deoarece pot participa mai mulți, dar cu sume mici.	Riscul pierderii investiției
Marketing-ul online reprezentând cel mai benefic factor.	Lipsa garanțiilor
Sprijinirea din partea <i>susținătorilor</i> .	Incapacitatea de a atrage <i>investitori</i>
Transparența și implicarea	
Accesul la produsele exclusive	

Sursă : Conform cercetărilor autorului.

După cum se poate observa în tabelul de mai sus, *finanțarea* prin *crowdfunding* ofera o serie de avantaje remarcabile, dar vine și cu riscuri și provocări semnificative.

Unul dintre cele mai mari avantaje ale acestei metode este costul redus pentru *investitori*, întrucât *crowdfunding-ul* permite participarea unui număr mare de *susținători* care pot contribui cu

sume mici. Acest lucru face accesibilă investiția pentru o gamă largă de persoane, ceea ce poate contribui la o diversificare a surselor de finanțare. De asemenea, marketingul online joacă un rol crucial în succesul acestei metode, deoarece permite promovarea rapidă și eficientă a proiectului către o audiență globală, având potențialul de a atrage atenția asupra unei idei inovative. Pe lângă aceasta, sprijinul din partea *susținătorilor* este un alt avantaj semnificativ. Acesta nu se limitează doar la aportul financiar, ci și la susținerea morală, promovarea prin recomandări și fidelizarea acestora pentru viitoare proiecte. Transparența și implicarea activă a *susținătorilor* sunt, de asemenea, factori cheie, care contribuie la creșterea încrederii în proiect, având un impact pozitiv asupra relației dintre inițiatorii proiectului și *susținători*. De asemenea, *crowdfunding-ul* permite accesul la produse exclusive, un factor de atracție important pentru *susținători*, care pot beneficia de oferte speciale înainte de lansarea pe piață.

Totuși, există și dezavantaje notabile asociate cu *crowdfunding-ul*. În primul rând, riscul pierderii investiției este o problemă semnificativă, deoarece *susținătorii* nu beneficiază de garanții pentru recuperarea fondurilor. De asemenea, lipsa unor garanții clare face ca această metodă să fie mai riscantă pentru *investitori*, comparativ cu alte forme de *finanțare*. În plus, incapacitatea de a atrage *investitori* poate reprezenta o provocare majoră, mai ales în cazul în care proiectul nu este suficient de bine promovat sau nu captează interesul unui public larg. Acest lucru poate conduce la o *finanțare* insuficientă, care împiedică realizarea proiectului.

2.3 Impactul social și economic al *crowdfunding-ului*

Impactul social al *crowdfunding-ului* constă în marketing și publicitate; relația antreprenor-investitor și stimularea dezvoltării sociale. Marketing și publicitate reprezintă unul dintre cele mai importante aspecte ale *crowdfunding-ului* este capacitatea de a atrage atenția publicului larg prin marketingul digital și publicitatea online. Campaniile de *crowdfunding* beneficiază de o expunere largă prin platformele de *crowdfunding* și rețelele sociale, ceea ce le permite să ajungă rapid la o audiență globală. Publicitatea este eficientă, deoarece proiectele sunt promovate direct către consumatori și *susținători*, iar feedback-ul acestora poate influența în mod activ succesul campaniei. Mai mult decât atât, media tradițională (presa, televiziune, radio) poate prelua aceste inițiative, oferindu-le o platformă largă de vizibilitate. Relația antreprenor-*investitor* presupune că acest tip de *finanțare* nu doar că aduce capital, ci și creează un sentiment de solidaritate între antreprenori și *investitori*. Prin intermediul acestui model de *finanțare*, *investitorii* nu sunt doar *finanțatori*, ci devin parte din procesul de dezvoltare a proiectului, oferind feedback, susținere și chiar idei inovative. Acest tip de relație strânsă poate genera loialitate și încredere reciprocă, transformând *susținătorii* într-o comunitate activă care contribuie nu doar financiar, ci și prin promovarea și susținerea ideii sau produsului pe termen lung.

În plus, *susținătorii* se pot simți parte din succesul *afacerii*, având un interes direct în dezvoltarea și progresul acesteia. Stimularea dezvoltării sociale evidențiază contribuția semnificativă la dezvoltarea socială prin sprijinirea inițiativelor locale sau de mică amploare care pot să nu aibă acces la canalele tradiționale de *finanțare*.

Impactul economic al *crowdfunding-ului* presupune investiții mici și accesibile, transparența în managementul proiectului și stimularea pieței capitalului de risc. Investițiile mici și accesibile sunt unul dintre principalele avantaje economice ale *crowdfunding-ului*, dar diversificată, ce provine din contribuțiile multor *investitori*. Fiecare *investitor* poate contribui cu o sumă relativ mică, ceea ce face această metodă de *finanțare* accesibilă pentru o gamă largă de persoane. Acest sistem democratizează accesul la *capital*, permițând chiar și micilor *investitori* să participe la proiecte care în mod normal ar necesita sume mari de bani. De asemenea, acest tip de investiție permite accesul rapid la capital pentru proiecte inovative, care altfel ar fi avut dificultăți în a atrage fonduri tradiționale. Transparența în managementul proiectului presupune un factor esențial în *crowdfunding*, iar aceasta provine în mare parte din comportamentul antreprenorilor care sunt

obligați să își țină *susținătorii* la curent cu modificările și evoluțiile proiectului. Aceasta se face prin actualizări periodice, rapoarte și comunicări directe cu *investitorii*. Stimularea pieței *capitalului* de risc joacă un rol crucial în stimularea pieței *capitalului* de risc, contribuind la diversificarea surselor de *finanțare* pentru afaceri și start-up-uri. Acesta reduce dependența de canalele *financiare* tradiționale, precum băncile sau instituțiile *financiare* mari, care adesea impun condiții stricte și cer garanții. În concluzie, impactul social și economic al *crowdfunding-ului* este semnificativ, având efecte pozitive asupra atât a schimbărilor sociale, cât și asupra economiei locale. Prin creșterea transparenței, atragerea unui public larg și stimularea unor relații strânse între antreprenori și *investitori*, *crowdfunding-ul* poate contribui la crearea unor noi oportunități de dezvoltare. Mai mult decât atât, acest model de *finanțare* ajută la accesul la *capital* pentru afaceri mici și start-up-uri, stimulând inovația și creând oportunități pentru noi industrii și sectoare economice.

¹⁷²⁵ Din 2017 până în 2018, Europa a înregistrat o creștere de 95% a sumei de bani mobilizate prin *crowdfunding*, de la un volum total de aproximativ 3.45 miliarde EURO la 6.44 miliarde EURO. În 2018, în Europa funcționau între 600-800 de platforme de *crowdfunding*, majoritatea concentrate în Europa de Vest (de exemplu, 89 în Marea Britanie, 63 în Germania, 51 în Franța și Italia, 45 în Țările de Jos și 39 în Spania). În timpul pandemiei globale de COVID-19, liderii de pe piața europeană de *crowdfunding* – Franța și Germania – și-au crescut valoarea de piață a *crowdfunding-ului*, iar alții (de exemplu, Italia, Norvegia) au demonstrat și performanțe bune pe piață.

3. Venture Capital

3.1 Originea și dezvoltarea conceptului de venture capital

Conform surselor, *venture capital* s-a înființat în anul 1946 de către Georges F. Doriot, acesta înființând American research and development corporation (ARDC), reprezentând un fond de *finanțare*. *Venture capital* identifică mai întâi oportunitățile, pe care le evaluează, urmând să investească, iar ca scop final are să obțină creșterea vânzării, oferind vânzarea participației la un preț mai mare decât investiția inițială.

Această *metodă* de *finanțare* dorește dezvoltarea pieței digitale și start-up-urile, dar și focusarea pe sustenabilitate. Dezvoltarea pieței și start-up-urilor se bazează pe investiție, astfel încât *investitorii* sunt dispuși să investească sume semnificative pentru susținerea dezvoltarea rapidă a afacerii. Focusarea pe sustenabilitate reprezintă în ultimii ani o tendință importantă, luând în considerare schimbările climatice, educația și alte interese sociale asupra economiei globale.

3.2 Evoluția industriei de venture capital în context global și național

Evoluția industriei globale reprezintă *modalitatea* de *finanțare* *venture capital* ce are originea în Statele Unite ale Americii, mai precis în Silicon Valley, încă din anii 1940, unde primele firme susțineau start-up-urile cu potențial de creștere rapidă. Începând cu anii 1980, a început să evolueze pe plan global, reușind să se extindă în Europa, cât și în Asia, concentrându-se în aceea perioadă pe tehnologie, biotehnologie și telecomunicații. În ultimii ani, au apărut metode noi ale acestor finanțări, precum fonduri de *capital* de risc, *capital* de risc pentru creștere și inovații în tehnologia de frontieră.

Evoluția industriei în contextul național constă în începerea activității după terminarea perioadei comuniste, deși este în mișcare lentă, aceasta este precisă, astfel *venture capital* a fost în slabă dezvoltare la început, urmând cu trecerea anilor să se dezvolte cât mai puternic. *Investitorii* au fost destul de rezervați, din cauza instabilității economice. *Venture capital* se dezvoltă din ce în ce

¹⁷²⁵ <https://health-inequalities.eu/ro/financing-e-guide/crowdfunding-and-microcredit/>

mai mult în domeniul IT, deoarece este domeniul de actualitate al timpurilor noastre și cu ajutorul inteligenței artificiale dezvoltă îmbunătățiri ale serviciilor oferite.

3.3 Impactul social și economic al *venture capital*

Accesibilitatea *finanțării*, precum reducerea dependenței de surse, diversitatea surselor de *capital* și creșterea numărului de start-up-uri ajută asupra impactului social. Deducerea dependenței de resurse constă în atragerea *capitalului* de pe urma băncilor și a *investitorilor*. Diversitatea surselor se bazează pe permiterea antreprenorilor pe atragere, sprijinire, marketing și fidelizarea clienților. Creșterea numărului de start-up-uri face accesul mai ușor pentru *capital*, astfel încât antreprenorii pot lansa afaceri, iar ca beneficiu, dezvoltă o diversificare a pieței.

4. Studiu de caz: Analiza comparativa Venture Capital VS Crowdfunding: Avantaje și Dezavantaje

Studiul evidențiază caracteristicile metodelor de *finanțare* alternative ce fac obiectul lucrării de față, avantajele și dezavantajele *finanțatorilor* și utilizatorilor și nu în ultim rând o analiză comparativă numită mai departe studiu de caz, astfel încât să fie cât mai accesibilă alegerea metodei de *finanțare*.

Tabel număr 3 - Analiza comparativă

CARACTERISTICA	VENTURE CAPITAL	CROWDFUNDING
Controlul afacerii	Există pierdere semnificativă	Sunt sume mici, dar accesibile
Suportul strategic	Se oferă	Nu se oferă
Accesibilitate	Greu de obținut, necesitând o selecție pretențioasă	Ușor de accesat, de oricine, însă există riscuri majore
Riscuri	<i>Investițiile</i> sunt riscante și pot provoca pierderi	Acestea sunt mai mici față de <i>venture capital</i>
Timpul de atragere a capitalului	Proces lung cu etape de negociere	Proces scurt, ce ține de succesul companiei

Sursă : Conform cercetărilor autorului.

În conformitate cu datele din tabelul prezentat mai sus, *venture capital* oferă un sprijin semnificativ prin alocarea unor resurse substanțiale, inclusiv expertiză strategică, rețele de contacte și consiliere pentru dezvoltarea rapidă a *afacerii*. Totuși, aceasta vine cu cerințe stricte, atât din partea *investitorilor*, cât și a procesului de selecție, care poate fi lung și cu etape de negociere detaliate. În plus, un alt aspect esențial al *venture capital-ului* este faptul că antreprenorii trebuie să cedeze o parte semnificativă din controlul *afacerii*, întrucât *investitorii* primesc acțiuni în companie, ceea ce poate duce la o diluare a proprietății și la un control limitat asupra direcției strategice a *afacerii*. Astfel, deși *venture capital* poate sprijini *afacerea* cu resurse valoroase și sprijin strategic, procesul complex și riscurile asociate sunt factori semnificativi de luat în considerare pentru antreprenori.

În contrast, *crowdfunding-ul* este o metodă de *finanțare* mult mai accesibilă și mai rapidă. Cu doar câteva etape simple, antreprenorii pot atrage fonduri într-un interval scurt, fără a fi necesar să treacă printr-un proces riguros de selecție sau negociere. Totuși, *crowdfunding-ul* nu oferă același nivel de sprijin strategic precum *venture capital*. *Investitorii* nu sunt implicați activ în deciziile de *afaceri*, iar aportul lor este limitat, axându-se mai degrabă pe contribuții financiare decât pe consiliere sau suport operațional. În plus, *crowdfunding-ul* poate adânci riscurile legate de gestionarea așteptărilor *investitorilor*, deoarece aceștia nu primesc de obicei nici un control sau influență asupra afacerii. Acest lucru poate duce la o incompatibilitate de viziune între antreprenor și *susținători*, iar gestionarea așteptărilor lor poate reprezenta o provocare în cazul în care proiectul nu evoluează conform planului.

5. Concluzii:

Atât *crowdfunding-ul*, cât și *venture capital* sunt opțiuni de *finanțare* esențiale pentru antreprenori, dar fiecare dintre acestea se potrivește diferitelor tipuri de afaceri și etape de dezvoltare.

Crowdfunding-ul este adesea ales de antreprenori pentru proiecte mici și inovative, în special cele care se concentrează pe impactul comunitar sau pe produse care atrag interesul unui număr mare de *susținători*. Este o metodă accesibilă, care permite mobilizarea unor sume de bani din partea unui public larg, fiind ideală pentru idei noi care nu necesită investiții masive. În plus, *crowdfunding-ul* poate fi un test de piață pentru a evalua interesul și cererea înainte de a lansa un produs sau serviciu pe scară largă.

Cu toate acestea, succesul depinde în mare măsură de sprijinul comunității și nu oferă resurse strategice pentru dezvoltarea afacerii. Pe de altă parte, *venture capital* se adresează *afacilor* care au un potențial mare de creștere rapidă și care necesită investiții semnificative pentru a se dezvolta pe piețe internaționale. Această formă de *finanțare* este specifică pentru companiile care sunt într-o fază avansată de dezvoltare, au un model de *afaceri* scalabil și pot demonstra un randament ridicat al investiției. *Venture capital* vine cu sprijin strategic, rețele de contacte și expertiză, ajutând *afacerea* să se dezvolte rapid și să își maximizeze potențialul de expansiune. Așadar, alegerea între *crowdfunding* și *venture capital* depinde în mare măsură de obiectivele și nevoile specifice ale antreprenorului.

Dacă scopul este de a atrage capital rapid pentru un proiect inovator cu impact direct asupra comunității, *crowdfunding-ul* poate fi alegerea potrivită. În schimb, dacă *afacerea* vizează o creștere rapidă și expansiune pe piețe mari, *venture capital* este mai adecvat. În ambele cazuri, riscurile asumate și tipologia afacerii sunt factori esențiali de luat în considerare.

Referințe bibliografice:

- <https://ideas.ro/blog/tot-ce-trebuie-sa-stii-despre-crowdfunding-definitie-beneficii-si-strategii-de-succes/>
- <https://whydonate.com/ro/blog/avantaje-dezavantaje-de-crowdfunding/>
- https://whydonate.com/ro/blog/avantaje-dezavantaje-de-crowdfunding/#7_Marketing_si_publicitate_foarte_avantajoase
- <https://health-inequalities.eu/ro/financing-e-guide/crowdfunding-and-microcredit/>
- <https://ventureforward.org/resources-for-emerging-vc/vc-history/>
- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/360-362_4.pdf
- <https://www.forbes.ro/crowdfunding-avantaje-si-dezavantaje-323573>

DIAGNOSTICUL POZIȚIEI FINANCIARE A UNEI SOCIETĂȚI DIN DOMENIUL PRODUCȚIEI DE MATERIALE PLASTICE

Paula-Cătălina SERDENCUC*

Abstract

Diagnosticul financiar este un instrument al analizei financiare care are ca destinație investigarea unei organizații și a componentelor sale funcționale, prin utilizarea unei varietăți de metode specifice, având drept finalitate identificarea punctelor forte și punctelor slabe ale societății analizate. Lucrarea de față are ca scop studiul poziției financiare a unei societăți specializate în producția de materiale plastice și produse din PVC. În acest demers, având la bază situațiile financiare ale societății în perioada 2018-2023, am analizat indicatori precum ratele de structură ale activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, fondul de rulment, nevoia de fond de rulment, trezoreria netă, rata lichidității și rata solvabilității. În urma studiului se remarcă faptul că poziția financiară a societății a fost marcată de fluctuații, fiind stabilă și promițătoare pe termen lung, dar cu unele vulnerabilități pe termen scurt. Analiza are drept obiective urmărirea evoluției financiare a companiei, stabilirea poziției financiare în perioada de referință și identificarea punctelor tari și slabe ale acesteia, astfel încât managerul să poată elabora strategii specifice pentru îmbunătățirea echilibrului financiar dintre nevoile și resursele firmei.

Keywords: *diagnostic financiar, poziție financiară, rate de structură, fond de rulment, trezorerie netă, rata lichidității, rata solvabilității.*

1. Introducere

„Diagnosticul financiar reprezintă procesul de analiză detaliată a situației financiare a unei entități, având ca scop identificarea punctelor forte și slabe ale acesteia, evaluarea performanței financiare și recomandarea unor măsuri pentru îmbunătățirea acestora. Aceasta implică studierea raportului între resursele financiare ale firmei și modul în care sunt utilizate pentru a genera valoare, precum și analiza fluxurilor financiare și a structurilor de capital.”¹⁷²⁶

Scopul lucrării este de a evalua poziția financiară a unei firme prin intermediul unor indicatori specifici. Societatea care face obiectul acestui studiu este Teraplast S.A., companie din România specializată în producția de materiale plastice și produse din PVC.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: paula_m41294@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

1726 R.A. Dumitrașcu - *Diagnostic financiar și evaluare. Repere conceptuale, modele și tehnici*, Editura Universitară, 2020

Aprofundarea acestei teme este un element cheie în vederea monitorizării echilibrului financiar dintre nevoile și resursele firmei analizate și identificarea strategiilor ce trebuie implementate astfel încât societatea să își mențină sau îmbunătățească rezultatele.

Metodele și instrumentele utilizate în vederea colectării datelor necesare elaborării lucrării sunt documentarea, cercetarea analitică și observația, iar studiul de caz, analiza și interpretarea documentelor și metoda analizei logice sunt instrumente utilizate pentru interpretarea datelor obținute.

Studiul este realizat pe baza informațiilor preluate din situațiile financiare anuale ale societății, cu precădere din bilanțul contabil și notele explicative.

Studiul este structurat pe trei secțiuni: diagnosticul structurii poziției financiare, diagnosticul poziției financiare pe baza indicatorilor de echilibru financiar și diagnosticul poziției financiare pe baza ratelor de echilibru financiar.

2. Diagnosticul structurii poziției financiare

Diagnosticul structurii poziției financiare a unei firme are rolul de a analiza evoluția nivelului și ponderii activelor, datoriilor și capitalurilor, în vederea evaluării echilibrului și stabilității financiare a firmei.

Actiunile societății înregistrează în perioada 2018-2023 valori oscilante, cuprinse între 447.243.550 (în 2019) și 779.504.054 lei (în 2021), acestea fiind detaliate pe ani și pe componente (active imobilizate, active circulante și cheltuieli în avans) în tabelul nr. 1. Tabel 1. Ratele de structură ale activelor, gradul I de detaliere (lei)

Rata activelor imobilizate			Rai=Ai/A*100			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ai	295.000.262	287.357.959	170.845.097	264.308.609	319.693.921	332.443.147
A	468.900.395	447.243.550	461.337.841	779.504.054	555.170.554	611.359.001
Rai	62,91%	64,25%	37,03%	33,91%	57,58%	54,38%
Rata activelor circulante			Rac=Ac/A*100			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ac	173.367.556	159.327.989	289.889.856	514.734.824	234.799.554	278.208.190
A	468.900.395	447.243.550	461.337.841	779.504.054	555.170.554	611.359.001
Rac	36,97%	35,62%	62,84%	66,03%	42,29%	45,51%
Rata cheltuielilor în avans			Rcav=Cav/A*100			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Cav	532.577	557.602	602.888	460.621	677.079	707.664
A	468.900.395	447.243.550	461.337.841	779.504.054	555.170.554	611.359.001
Rcav	0,11%	0,12%	0,13%	0,06%	0,12%	0,12%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1., Bilanț Prescurtat”

În valoare absolută, activele imobilizate scad în perioada 2018-2020 ca urmare a amortizării, iar în următorii trei ani cresc, ca urmare a investițiilor făcute de firmă. Evoluția ponderii acestora în total active este însă diferită, ca urmare a ritmului diferit de evoluție a activelor circulante. Astfel, în primii doi ani și în ultimii doi ani analizați cea mai mare pondere în totalul activelor o au activele imobilizate, în timp ce în 2020-2021 activele circulante reprezintă peste 60% din activul total. Cea mai mare pondere a activelor imobilizate în totalul activelor se înregistrează în anul 2019, rata activelor imobilizate fiind de 64,25%.

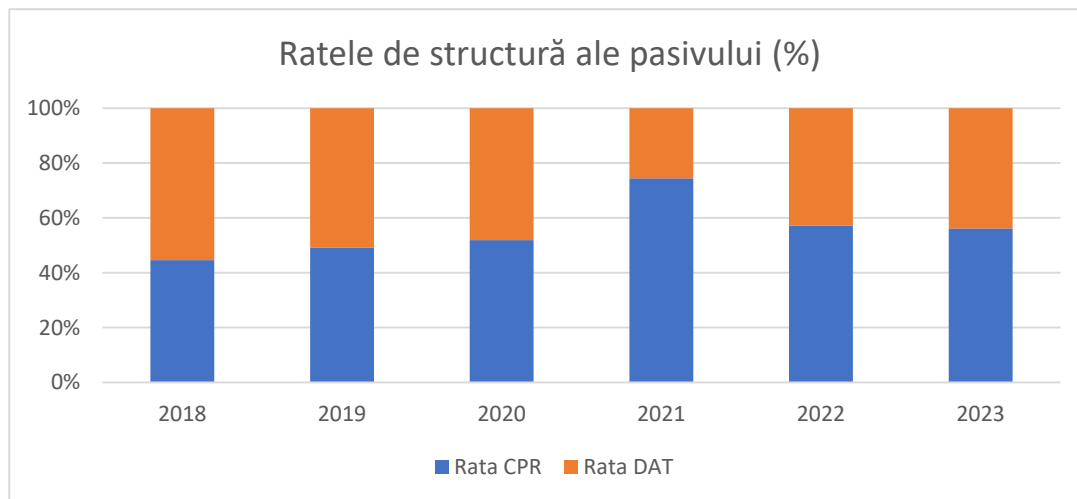
Rata activelor circulante are valori cuprinse între 35,62% (înregistrată în anul 2019) și 66,03% (înregistrată în anul 2021). În ceea ce privește evoluția ratei în perioada de analiză, se

observă că între anii 2018 și 2019 aceasta scade, urmând să crească până în anul 2021, iar în 2022 scade până la 42,29%. În anul 2023 față de anul 2022, rata crește cu 3,21 p.p.

Rata cheltuielilor în avans înregistrează valori nesemnificative comparativ cu cele două tipuri de rate menționate anterior, luând în considerare că în niciun an din perioada analizată nu are valori mai mari de 0,13%.

În ceea ce privește structura pasivului societății observăm în figura nr. 1, că în anul 2021 circa $\frac{3}{4}$ din pasiv este format din fonduri proprii, în timp ce în restul perioadei există o împărțire destul de echilibrată între capitalurile proprii și datorii.

Figura 1. Evoluția ratelor de structură ale pasivului în perioada 2018-2023

Sursa: prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1, „Bilanț Prescurtat”

După cum se poate observa în tabelul nr. 2, **ratele datoriilor societății** sunt formate din: datorii pe termen scurt (DTS), datorii pe termen mediu și lung (DTML), provizioane (PV) și venituri în avans (Vav).

Tabel 2. Rate de structură ale datoriilor, gradul II de detaliere (lei)

Rata datoriilor totale		Rdt=DAT/(DAT+CPR)*100				
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
DAT	259.817.512	227.285.007	221.873.672	199.471.500	237.884.393	268.037.431
CPR	209.082.883	219.958.543	239.464.169	580.032.554	317.286.161	343.321.570
Rdt	55,41%	50,82%	48,09%	25,59%	42,85%	43,84%
Rata datoriilor pe termen scurt		Rdts=DTS/DAT*100				
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
DTS	188.313.003	154.861.231	149.509.567	149.473.770	166.161.355	182.690.499
DAT	259.817.512	227.285.007	221.873.672	199.471.500	237.884.393	268.037.431
Rdts	72,48%	68,14%	67,38%	74,93%	69,85%	68,16%
Rata datoriilor pe termen mediu si lung		Rdtml=DTML/DAT*100				
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
DTML	70.454.580	65.044.922	57.189.734	25.779.777	32.775.441	36.048.504
DAT	259.817.512	227.285.007	221.873.672	199.471.500	237.884.393	268.037.431
Rdtml	27,12%	28,62%	25,78%	12,92%	13,78%	13,45%
Rata provizioanelor		Rpv=PV/DAT*100				
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
PV	1.041.001	2.093.687	2.119.567	3.554.531	2.495.849	2.097.538
DAT	259.817.512	227.285.007	221.873.672	199.471.500	237.884.393	268.037.431
Rpv	0,40%	0,92%	0,96%	1,78%	1,05%	0,78%
Rata veniturilor in avans		Rvav=Vav/DAT*100				
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Vav	8.928	5.285.167	13.054.804	20.663.422	36.451.748	47.200.890
DAT	259.817.512	227.285.007	221.873.672	199.471.500	237.884.393	268.037.431
Rvav	0,00%	2,33%	5,88%	10,36%	15,32%	17,61%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1., Bilanț Prescurtat”

Rata datoriilor pe termen scurt, formate în principal din datorii față de furnizori și credite bancare curente, înregistrează în fiecare an valori superioare ratei datoriilor pe termen mediu și lung. Spre exemplu, în anul 2022, rata datoriilor pe termen scurt are valoarea de 69,85%, iar rata datoriilor pe termen mediu și lung este de 13,78%. Cea mai mică valoare a ratei datoriilor pe termen scurt se înregistrează în anul 2020, cu o valoare de 67,38%, datoriile pe termen scurt având valoarea absolută de 149.509.567 lei, iar datoriile totale 221.873.672 lei. În cazul ratei datoriilor pe termen mediu și lung, cel mai scăzut procent se înregistrează în anul 2021 (12,2%).

În ceea ce privește rata veniturilor în avans, aceasta are un trend ascendent pe toată perioada analizată, crescând de la 0% în primul an de analiză la 2,33% în 2019 și ajungând să depășească rata datoriilor pe termen lung în 2022 și 2023, cu valori de peste 15%.

Rata provizioanelor are valori mici, ce oscilează între 0,40% în anul 2018 și 1,78% în anul 2021.

Analizând **ratele de structură ale capitalului** (tabelul 3) observăm că de-a lungul perioadei, cu excepția anului 2021, capitalul social reprezintă peste jumătate din totalul capitalului, cea mai mare pondere fiind înregistrată în anul 2020 (72,80%). În 2021 se înregistrează cea mai scăzută valoare a ratei capitalului social (37,57%), ponderea cea mai mare având-o rezultatul exercițiului (55,77%), lucru ce se explică prin nivelul foarte ridicat al profitului din acest an (peste 323 mil. lei) față de anii precedenți, când a variat între 9,7 mil. lei și 33 mil. lei.

Tabel 3. Rate de structură ale capitalului (%)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rata capitalului propriu	44,59%	49,18%	51,91%	74,41%	57,15%	56,16%
Rata capitalului social	51,19%	60,82%	72,80%	37,57%	68,68%	63,47%
Rata primelor legate de capital	13,10%	12,45%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Rata rezervelor din reevaluare	6,54%	6,22%	4,45%	2,18%	4,01%	3,72%
Rata rezervelor	13,66%	15,68%	8,12%	6,24%	17,25%	18,21%
Rata rezultatului reportat	3,57%	4,20%	3,30%	2,63%	5,58%	10,24%
Rata rezultatului exercitiului	14,36%	4,40%	13,82%	55,77%	11,35%	7,42%
Rata repartizării rezultatului	-0,73%	-2,69%	-1,51%	-3,13%	-5,85%	-2,27%
Rata acțiuni proprii	-0,70%	0,00%	0,00%	-0,85%	-0,16%	0,00%
Rata câștiguri instrumentele de capitaluri proprii	0,01%	0,01%	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%
Rata pierderi instrumentele de capitaluri proprii	-1,00%	-1,08%	-0,99%	-0,41%	-0,86%	-0,80%

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1 „Bilanț Prescurtat”

O pondere semnificativă în totalul fondurilor proprii o au rezervele, cea mai mică valoare a ratei înregistrându-se în anul 2021 (6,24%), iar cea mai mare în anul 2023 (18,21%).

Rata rezultatului reportat are în 2023 o valoare de 10,24%, înregistrând o creștere cu 4,66 p.p. față de 2022 ca urmare a creșterii rezultatului reportat cu 17.448.857 lei și a capitalului cu 26.035.409 lei.

3. Diagnosticul poziției financiare pe baza indicatorilor de echilibru financiar

”Bilanțul funcțional are ca obiect reflectarea la un moment dat a stocurilor de utilizări și resurse corespunzătoare fiecăruia dintre cele trei cicluri de funcționare ale întreprinderii.”¹⁷²⁷

Pornind de la bilanțul contabil al societății Teraplast SA (Anexa nr. 1), am întocmit „Bilanțul funcțional” (Anexa nr. 2) prin regruparea elementelor de activ și pasiv pe trei paliere:

- - operații de investiții;
- - operații curente (de exploatare și în afara exploatării);
- - operații de trezorerie.

Analiza funcțională reflectă modul în care sunt utilizate și finanțate activele firmei pe fiecare ciclu de funcționare, informațiile fiind reflectate următorii indicatori de echilibru financiar:

- Fondul de rulment net global (FRNG) – pentru ciclul operațiilor de investiții;
- Nevoia de fond de rulment net global (NFRNG) – pentru ciclul operațiilor curente;
- Trezoreria netă (TN) – pentru ciclul operațiilor de trezorerie.

Valorile acestor indicatori sunt calculate în tabelul nr. 4.

¹⁷²⁷ M. Grigore, *Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs*, Universitatea Nicolae Titulescu, 2023

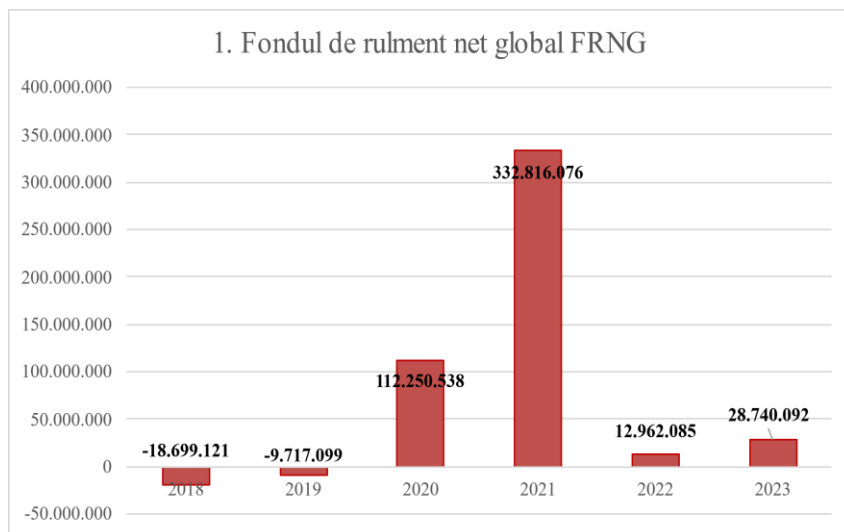
Tabel 4. Indicatori de echilibru financiar, calculați pe baza bilanțului funcțional (lei)

DENUMIRE INDICATOR	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Nevoi stabile (NS)	295.000.262	287.357.959	170.845.097	264.308.609	319.693.921	332.443.147
Resurse durabile (RD)	276.301.141	277.640.860	283.095.635	597.124.685	332.656.006	361.183.239
1. FRNG = Resurse durabile- Nevoi stabile	-18.699.121	-9.717.099	112.250.538	332.816.076	12.962.085	28.740.092
Nevoi curente (NC)	164.125.976	154.216.479	287.376.997	513.264.585	232.898.475	278.226.902
Resurse curente (RC)	133.650.359	87.712.743	100.249.843	126.484.334	121.272.515	154.508.093
2. NFRNG = Nevoi curente- Resurse curente	30.475.617	66.503.736	187.127.154	386.780.251	111.625.960	123.718.809
3. TN = FRNG-NFRNG	-49.174.738	-76.220.835	-74.876.616	-53.964.175	-98.663.875	-94.978.717

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 2 „Bilanț funcțional”

Surplusul resurselor durabile în raport cu valorile imobilizate reprezintă **fondul de rulment net global (FRNG)** disponibil pentru finanțarea operațiilor ciclului de exploatare. Valorile acestui indicator în perioada 2018-2023 sunt ilustrate grafic în figura nr. 2.

Figura 2. Evoluția FRNG în perioada 2018-2023 (lei)

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 4

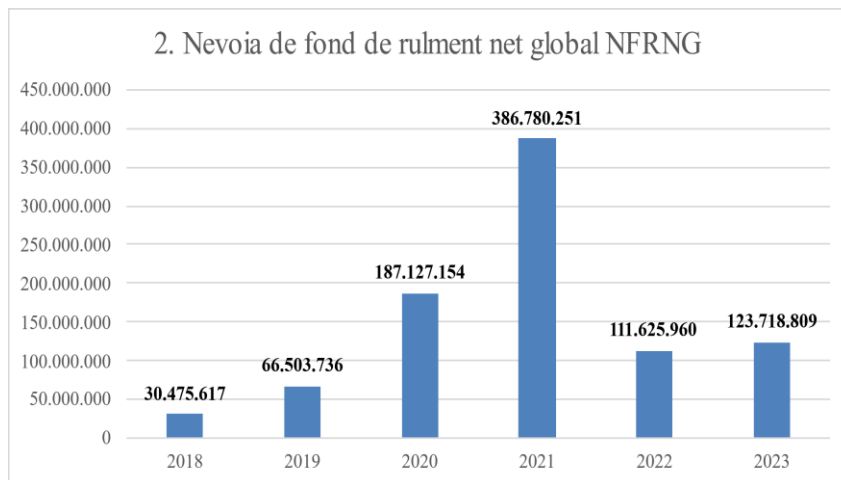
Analizând structura resurselor durabile, observăm că datoriile aferente împrumuturilor pe termen lung sunt foarte reduse în raport cu capitalurile proprii și scad de la un an la altul, ca urmare a rambursării acestora. Având în vedere fluctuațiile mici ale nevoilor stabile (cu excepția anului 2020 când se înregistrează o reducere cu 40% a acestora față de anul precedent), variațiile FRNG se datorează în general modificărilor capitalului propriu.

În primii doi ani de analiză, FRNG înregistrează valori negative, resursele durabile fiind inferioare nevoilor stabile. În ceilalți patru ani FRNG este pozitiv, cu o valoare maximă înregistrată în 2021 (aproape 333 mil. lei) când firma înregistrează un profit foarte mare ce determină o creștere a capitalului propriu de 2,42 ori față de anul anterior. Chiar dacă în următorii doi ani FRNG scade semnificativ față de nivelul maxim din 2021, însumând doar cca. 13 mil. lei în 2022 și 29 mil. lei în

2023, este important că valoarea rămâne pozitivă, ceea ce indică o acoperire integrală a imobilizărilor din resurse durabile și posibilitatea finanțării operațiilor ciclului de exploatare.

Nevoia de fond de rulment net global (NFRNG) reprezintă rezultatul compensării operațiilor de exploatare nefinalizate încă din punct de vedere financiar sub forma încasărilor, respectiv a plăților, iar valorile indicatorului sunt ilustrate în figura nr. 3.

Figura 3. Evoluția NFRNG în perioada 2018-2023 (lei)

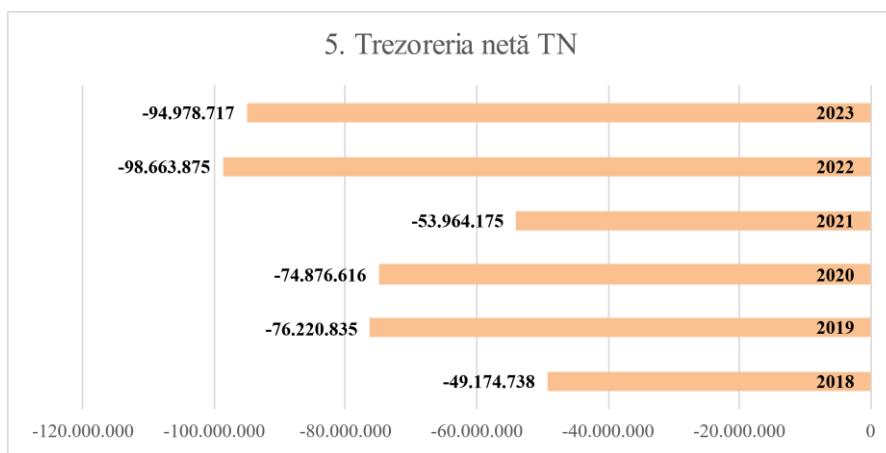
Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 4

NFRNG are valori pozitive de-a lungul întregii perioade de analiză, ceea ce reflectă o valoare inferioară a resurselor curente față de nevoile curente, deci, un deficit de resurse. Valoarea maximă se atinge în 2021 când compania înregistrează un nivel record al creanțelor.

Trezoreria netă (TN) înregistrează în fiecare an valori negative, iar fluctuațiile sunt atât în sensul creșterii, cât și în sensul descreșterii (figura 4).

Valoarea negativă a trezoreriei nete indică o insuficiență a resurselor de finanțare pentru nevoile stabile și curente și necesitatea contractării de noi credite pe termen scurt. Valoarea cea mai scăzută a TN este în anul 2022, cu o sumă de -98.663.875, ceea ce reprezintă o scădere cu 44.699.700 lei față de anul anterior. Cea mai ridicată valoare (care este totuși negativă) este în anul 2021, -53.964.175 lei.

Figura 4. Evoluția TN în perioada 2018-2022 (lei)

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Tabelul 4

Comparând valorile FRNG cu cele ale NFRNG observăm că în fiecare an $FRNG < NFRNG$, ceea ce reflectă o **politică ofensivă** de gestiune a ciclului de exploatare.

4. Diagnosticul poziției financiare pe baza ratelor de echilibru financiar

Analiza echilibrului financiar se poate realiza prin calculul ratelor de lichiditate și solvabilitate, având rolul de a oferi o imagine clară asupra capacității firmei de a genera profituri. Rezultatele obținute în urma calculelor sunt reprezentate în tabelul nr. 5.

Tabel 5. Rata lichidității și solvabilității

INDICATORI	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Rata lichidității generale	0,92	1,03	1,92	3,42	1,39	1,49
RLG=ATS/PTS						
Rata solvabilității	1,80	1,97	2,08	3,91	2,33	2,28
RS=Activ total/Datorii totale						

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor din Anexa nr. 1 „Bilanț Prescurtat”

„Rata lichidității este un indicator financiar folosit pentru a evalua capacitatea unei entități de a-și plăti obligațiile pe termen scurt, având în vedere activele sale curente. Aceasta reflectă echilibrul dintre activele lichide și datoriile curente ale unei firme și este esențială în analiza stabilității financiare a unei organizații.”¹⁷²⁸

Mărimea optimă a acestei rate este în general cuprinsă între 2 și 2,5, dar la firma analizată, în perioada 2019-2023, nicio valoare nu se încadrează în intervalul de referință, fiind prea mare (în 2021) sau prea mică (în ceilalți ani). În anul 2019, lichiditatea generală are o valoare de 0,92 datorată valorii superioare a pasivelor pe termen scurt comparativ cu activele pe termen scurt. În următorii ani nu se mai înregistrează o astfel de situație, nivelul ATS fiind permanent superior PTS. Cea mai mare evoluție ascendentă a ratei are loc în 2021 când aceasta crește cu 1,5 față de anul anterior,

¹⁷²⁸ I. Popa, *Finanțele întreprinderii*, Editura Universității Babeș-Bolyai, 2016.

ulterior scăzând cu 2,03, până la nivelul de 1,39. În anul 2023 se înregistrează o ușoară creștere, cu 0,10.

„Solvabilitatea reprezintă capacitatea întreprinderii de a-și onora obligațiile de plată la scadență.”¹⁷²⁹ Analizând valorile acestei rate la Teraplast SA, se observă că în fiecare an rata este mai mare comparativ cu valoarea de referință (1,5), ceea ce indică faptul că societatea este solvabilă și are capacitatea de a-și achita datoriile pe termen scurt, mediu și lung.

Valoarea cea mai scăzută se înregistrează în 2018 (1,8), iar cea mai ridicată în 2021 când atinge pragul de 3,91. În 2021 rata crește față de 2020 cu 1,83, situație explicată în mare parte prin puternica evoluție a activului de la 461.337.841 lei la 779.504.054 lei. În primii trei ani de referință valorile nu înregistrează fluctuații semnificative, iar în anul 2022 are loc o scădere a ratei cu 1,57, fapt datorat, de asemenea, unei fluctuații accentuate a activului. Rata continuă să scadă în anul 2023, până la valoarea de 2,28.

5. Concluzii

Efectuarea unui diagnostic financiar este crucială pentru afacere, deoarece oferă o imagine detaliată și obiectivă a situației financiare curente, reprezentând în același timp un instrument esențial de management. Diagnosticul poziției financiare, o primă etapă a diagnosticului financiar, are ca obiectiv analiza structurii activelor, datoriilor și capitalurilor deținute de firmă, măsurarea lichidității și solvabilității acesteia, dar și identificarea structurii de finanțare a nevoii de fond de rulment de exploatare.

În cazul TeraPlast S.A., în primii doi ani de analiză modul de alocare a resurselor nu este ideal, firma apelând la împrumuturi bancare pe termen scurt pentru a finanța ciclul de exploatare și o parte din investiții, dar situația se îmbunătățește în perioada 2020-2023, când fondul de rulment devine pozitiv, chiar dacă nu suficient pentru finanțarea nevoii de fond de rulment.

În ceea ce privește solvabilitatea, studiul efectuat arată că firma are posibilitatea de a-și achita datoriile pe termen scurt, mediu și lung din activele pe care le deține. Cu excepția anului 2021, societatea are însă probleme de lichiditate, fiind necesare măsuri de optimizare a ciclului de încasări și plăți.

În concluzie, efectuarea diagnosticului poziției financiare este esențială pentru asigurarea unei gestionări eficiente a resurselor financiare și pentru luarea de decizii informate, contribuind astfel la stabilitatea și succesul financiar pe termen lung. Studiul efectuat va fi continuat cu diagnosticul performanțelor și al riscurilor.

Notă: Articolul reprezintă parte din lucrarea de disertație "Diagnosticul financiar al unei societăți din domeniul producției de materiale plastice și produse din PVC", pentru finalizarea studiilor de master Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă - Universitatea "Nicolae Titulescu" București, sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore.

¹⁷²⁹ V. Robu, N. Georgescu, *Analiză economico-financiară*, Editura ASE, București, 2000

Referințe bibliografice:

- R.A. Dumitrașcu, Diagnostic financiar și evaluare. Repere conceptuale, modele și tehnici, Editura Universitară, 2020
- M. Grigore, Diagnosticul financiar al întreprinderii. Note de curs, Universitatea Nicolae Titulescu, 2023
- I. Popa, Finanțele întreprinderii, Editura Universității Babeș-Bolyai, 2016.
- V. Robu, N. Georgescu, Analiză economico-financiară, Editura ASE, București, 2000
- Situațiile financiare anuale ale societății TeraPlast din perioada 2018-2023

Anexa nr. 1 „Bilanț prescurtat”

Denumirea indicatorului	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A. ACTIVE IMOBILIZATE	295.000.262	287.357.959	170.845.097	264.308.609	319.693.921	332.443.147
I. IMOBILIZĂRI NECORPORALE	1.232.493	903.442	664.903	1.861.194	2.354.118	2.383.281
II. IMOBILIZĂRI CORPORALE	142.464.332	150.069.088	144.810.605	206.502.942	243.161.968	232.001.596
III. DREPTURI DE UTILIZARE A ACTIVELOR LUATE ÎN LEASING	0	5.855.668	5.270.423	9.515.212	17.775.451	20.015.022
IV. IMOBILIZĂRI FINANCIARE	151.303.437	130.529.761	20.099.166	46.429.261	56.402.384	78.043.248
B. ACTIVE CIRCULANTE	173.367.556	159.327.989	289.889.856	514.734.824	234.799.554	278.208.190
I. STOCURI	68.403.031	54.821.583	174.513.500	92.397.234	99.482.612	131.028.057
II. CREAŢE	95.190.368	98.837.294	112.260.609	420.406.730	132.738.784	146.491.181
1. Creațe comerciale	62.918.941	68.440.484	71.259.893	114.571.752	109.090.798	120.689.099
2. Creațe comerciale mai mari de un an	0	0	0	0	0	0
3. Debitori diversi	50.403	116.978	63.130	28.969.783	10.409.343	4.587.040
4. Alte creațe	32.221.024	30.279.832	40.937.586	276.865.195	13.238.643	21.215.042
III. INVESTIȚII PE TERMEN SCURT	0	0	0	0	0	0
IV. CASA ȘI CONTURI LA BĂNCI	9.774.157	5.669.112	3.115.747	1.930.860	2.578.158	688.952
C. CHELTUIELI ÎN AVANS	532.577	557.602	602.888	460.621	677.079	707.664
Sume de reluat într-o perioadă de până la un an	532.577	557.602	602.888	460.621	677.079	707.664
Sume de reluat într-o perioadă mai mare de un an	0	0	0	0	0	0
D. DATORIICARE TREBUIE PLĂTITE ÎNTR-O PERIOADĂ DE PÂNĂ	188.313.003	154.861.231	149.509.567	149.473.770	166.161.355	182.690.499
I. Sume datorate instituțiilor de credit	58.948.895	81.889.947	77.992.363	55.895.035	101.242.033	95.667.669
II. Datorii comerciale - furnizori	50.812.992	36.234.841	53.041.928	76.754.829	52.139.496	72.413.390
III. Alte datorii	78.551.116	36.736.443	18.475.276	16.823.906	12.779.826	14.609.440
III. Alte datorii	-14.421.798	4.641.428	139.420.197	364.471.932	66.123.565	91.581.039
F. TOTAL ACTIVE MINUS DATORII CURENTE	280.578.464	291.999.387	310.265.294	628.780.541	385.817.486	424.024.186
G. DATORII CARE TREBUIE PLĂTITE ÎNTR-O PERIOADA MAI MARE	70.454.580	65.044.922	57.189.734	25.779.777	32.775.441	36.048.504
I. Sume datorate instituțiilor de credit	67.218.258	57.682.317	43.631.466	17.092.131	15.369.845	17.861.669
II. Alte datorii	3.236.322	7.362.605	13.558.268	8.687.646	17.405.596	18.186.835
H. PROVIZIOANE	1.041.001	2.093.687	2.119.567	3.554.531	2.495.849	2.097.538
I. VENITURI ÎN AVANS	8.928	5.285.167	13.054.804	20.663.422	36.451.748	47.200.890
Sume de reluat într-o perioadă de până la un an	8.928	382.932	1.562.980	1.249.743	3.191.713	4.644.316
Sume de reluat într-o perioadă mai mare de un an	0	4.902.235	11.491.824	19.413.679	33.260.035	42.556.574
J. CAPITAL ȘI REZERVE	209.082.883	219.958.543	239.464.169	580.032.554	317.286.161	343.321.570
I. CAPITAL	107.024.527	133.780.651	174.320.048	217.900.036	217.900.036	217.900.036
1. Capital subscris vărsat	107.024.527	133.780.651	174.320.048	217.900.036	217.900.036	217.900.036
II. PRIME DE CAPITAL (ct. 104) 87 86	27.384.726	27.384.725	0	0	0	0
III. REZERVE DIN REEVALUARE (ct. 105) 88 87	13.672.299	13.672.299	10.647.435	12.653.390	12.716.963	12.780.290
IV. REZERVE	28.565.415	34.485.167	19.452.338	36.177.467	54.732.153	62.535.911
Acțiuni proprii (ct. 109)	1.472.925	138	0	4.935.035	495.209	0
Castiguri legate de instrumentele de capitaluri proprii (ct.141)	21.176	21.175	21.186	21.186	21.186	34.112
Pierderi legate de instrumentele de capitaluri proprii (ct.149)	2.099.023	2.364.772	2.364.772	2.364.772	2.737.214	2.737.214
V. PROFITUL SAU PIERDEREA REPORTAT(Ă)	SOLD C 7.472.282	9.230.037	7.897.344	15.244.969	17.699.389	35.148.246
	SOLD D					
VI. PROFITUL SAU PIERDEREA EXERCITIULUI FINANCIAR						
	SOLD C (ct. 12)	30.034.429	9.669.152	33.104.139	323.510.441	36.003.543
	SOLD D (ct. 121)					
Repartizarea profitului	1.520.023	5.919.753	3.613.549	18.175.128	18.554.686	7.803.758

Sursa: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare anuale ale societății TeraPlast din perioada 2018-2023

Anexa nr. 2 „Bilanț funcțional”

BILANȚUL FUNCȚIONAL													
DENUMIRE	ACTIV (NEVOI)						DENUMIRE	PASIV (RESURSE)					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023		2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. Nevoi stabile (NS)	295.000.262	287.357.959	170.845.097	264.308.609	319.693.921	332.443.147	1. Resurse durabile (RD)	276.301.141	277.640.860	283.095.635	597.124.685	332.656.006	361.183.239
Active imobilizate	295.000.262	287.357.959	170.845.097	264.308.609	319.693.921	332.443.147	Capital propriu	209.082.883	219.958.543	239.464.169	580.032.554	317.286.161	343.321.570
							Datorii din împrumuturi pe TL	67.218.258	57.682.317	43.631.466	17.092.131	15.369.845	17.861.669
2. Nevoi curente (NC)	164.125.976	154.216.479	287.376.997	513.264.585	232.898.475	278.226.902	2. Resurse curente (RC)	135.650.359	87.712.743	100.249.843	126.484.334	121.272.515	154.508.093
2.1. Nevoi curente de exploatare (NCE)	164.075.573	154.099.501	287.313.867	484.294.802	222.489.132	273.639.862	2.1. Resurse curente de exploatare (RCE)	91.776.815	58.169.271	67.110.787	90.458.842	64.506.377	85.453.015
Stocuri	68.403.031	54.821.583	174.513.500	92.397.234	99.482.612	131.028.057	Datorii comerciale	50.812.992	36.234.841	53.041.928	76.754.829	52.139.496	72.413.390
Creante comerciale	62.918.941	68.440.484	71.259.893	114.571.752	109.090.798	120.689.099	Datorii față de salariați	16.357.488	8.819.810	6.406.709	5.102.310	6.037.084	6.559.255
Cheltuieli în avans de exploatare	532.577	557.602	602.888	460.621	677.079	707.664	Datorii fiscale	23.565.335	11.020.933	5.542.583	5.047.172	3.833.948	4.382.832
Alte creanțe	32.221.024	30.279.832	40.937.586	276.865.195	13.238.643	21.215.042	Venituri în avans de exploatare	0	0	0	0	0	0
							Provizioane de exploatare	1.041.001	2.093.687	2.119.567	3.554.531	2.495.849	2.097.538
2.2. Nevoi curente în afara exploatarei	50.403	116.978	63.130	28.969.783	10.409.343	4.587.040	2.2. Resurse curente în afara exploatarei (RCAE)	41.873.544	29.543.473	33.139.056	36.025.492	56.766.138	69.055.078
Creanțe diverse (debitori diverși)	50.403	116.978	63.130	28.969.783	10.409.343	4.587.040	Datorii diverse (creditori diverși)	41.864.616	24.258.306	20.084.252	15.362.070	20.314.390	21.854.188
Cheltuieli în avans în afara exploatarei	0	0	0	0	0	0	Venituri în avans în afara exploatarei	8.928	5.285.167	13.054.804	20.663.422	36.451.748	47.200.890
							Provizioane în afara exploatarei	0	0	0	0	0	0
3. Active de trezorerie (ATZ)	9.774.157	5.669.112	3.115.747	1.930.860	2.578.158	688.952	3. Pasive de trezorerie (PTZ)	58.948.895	81.889.947	77.992.363	55.895.035	101.242.033	95.667.669
Casa și conturi la bănci	9.774.157	5.669.112	3.115.747	1.930.860	2.578.158	688.952	Datorii aferente creditelor contractate pe TS	58.948.895	81.889.947	77.992.363	55.895.035	101.242.033	95.667.669
Investiții pe termen scurt (ITS)	0	0	0	0	0	0	Datorii aferente creditelor de scont/factoring	0	0	0	0	0	0
TOTAL ACTIV (1+2+3)	468.900.395	447.243.550	461.337.841	779.504.054	555.170.554	611.359.001	TOTAL PASIV	468.900.395	447.243.550	461.337.841	779.504.054	555.170.554	611.359.001

Sursa: Prelucrare autor pe baza situațiilor financiare anuale ale societății TeraPlast din perioada 2018-2023

ANALIZA COMPARATIVĂ PRIVIND IMPOZITAREA PROFITURILOR ÎN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE

Raluca Georgiana Cătălina ZLATE *

Abstract

Studiul impozitului pe profit în cadrul Uniunii Europene este esențial pentru înțelegerea impactului politicilor fiscale naționale și comunitare asupra mediului de afaceri, competitivității economice și dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) în statele membre. Scopul acestui articol este de a analiza comparativ cotele de impozit pe profit și modalitățile de declarare și plată a acestuia în statele membre ale Uniunii Europene. Analiza este fundamentată pe informațiile disponibile în baza de date Eurostat. Rezultatele cercetării arată că există variații semnificative între statele membre în ceea ce privește nivelul cotelor de impozitare și facilitățile fiscale dedicate IMM-urilor. Ungaria și Bulgaria se remarcă prin aplicarea unor cote unice reduse, destinate stimulării investițiilor, în timp ce Malta, Țările de jos, Spania, Franța și Austria prioritizează veniturile bugetare prin cote mai ridicate. În ceea ce privește IMM-urile, mai puțin de jumătate dintre statele membre practică cote speciale, mai reduse, favorizând dezvoltarea afacerilor mici. De asemenea, studiul examinează termenele de declarare a impozitului pe profit în UE, evidențiind că majoritatea statelor depun declarațiile anual, în timp ce Estonia și Letonia aplică un sistem de raportare lunară.

Keywords: *sistem fiscal, politică fiscală, impozit pe profit, impozitarea IMM-urilor, declarație de impozit pe profit*

1. Introducere

Uniunea Europeană reprezintă un cadru complex din punct de vedere fiscal, cuprinzând o diversitate de abordări privind impozitarea profiturilor companiilor. Abordarea diferențiată a statelor membre subliniază necesitatea unei analize comparative pentru a identifica bunele practici și pentru a sprijini armonizarea politicilor fiscale.

Scopul acestei lucrări este acela de a analiza în detaliu impozitul pe profit, evidențiind diferențele și asemănările în tratamentele contabile aplicate de statele membre. Studiul oferă o perspectivă generală asupra cotelor de impozitare, atât asupra celor generale cât și a celor pentru întreprinderile mici, declarațiilor fiscale și termenelor de depunere, precum și asupra impactului acestora asupra economiei Uniunii Europene.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: zlateraluca02@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

Studiul propus este important deoarece evidențiază diversitatea abordărilor fiscale din statele membre și explorează impactul acestora asupra economiei europene. Prin înțelegerea diferențelor și asemănarilor dintre sistemele fiscale, se poate contribui la identificarea practicilor optime și a soluțiilor pentru armonizarea fiscală la nivel european. Obiectivele principale urmărite includ analiza nivelului și tipurilor de cote aplicate profitului impozabil, identificarea modalităților prin care IMM-urile pot beneficia de regimuri fiscale speciale și examinarea reglementărilor privind obligațiile declarative aferente impozitului pe profit.

Pentru a răspunde acestor obiective, am utilizat o abordare metodologică variată, incluzând metoda comparativă și metoda grafică. Informațiile utilizate în efectuarea studiului au fost preluate de pe site-ul oficial al Uniunii Europene (Eurostat).

2. Analiza cotelor de impozitare în statele membre

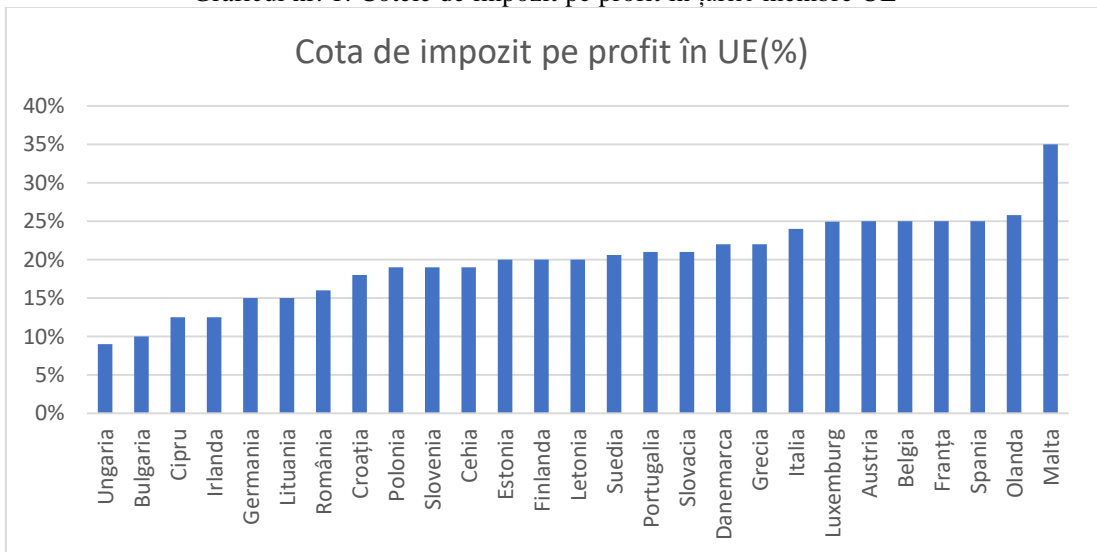
2.1. Cotele de impozitare a profitului în Uniunea Europeană

Impozitul pe profit reprezintă una dintre principalele surse de venit pentru statele membre ale Uniunii Europene. Acesta este aplicat asupra câștigurilor obținute de companii, în conformitate cu legislația națională și europeană. Principiile de bază ale impozitării includ echitatea fiscală, transparența și sustenabilitatea economică.

Legislația fiscală variază considerabil între țările membre, ceea ce duce la diferențe semnificative în modul de aplicare al impozitului. De exemplu, în timp ce unele state adoptă cote fixe, altele aplică cote progresive, în funcție de dimensiunea profitului. Această diversitate poate fi atât o provocare, cât și o oportunitate pentru armonizarea fiscală la nivel european.

În graficul cu nr. 1. am ilustrat cotele de impozit pe profit pentru toate țările membre ale Uniunii Europene.

Graficul nr. 1: Cotele de impozit pe profit în țările membre UE

Sursă: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/home, accesat la data de 20.03.2025

State precum Ungaria și Bulgaria în care se aplică cote reduse de impozit pe profit, de maxim 10%, pot atrage investiții străine directe și pot stimula creșterea economică, facilitând dezvoltarea mediului de afaceri. Aceste politici fiscale favorabile pot contribui la competitivitatea internațională

a acestor țări, care devin mai atractive pentru investitori din perspectiva costurilor fiscale mai reduse. Acest lucru poate contribui la creșterea numărului de companii care aleg să își stabilească sediul sau operațiunile în aceste țări. De remarcat este faptul că Bulgaria și Ungaria au cote unice fixe pentru impozitarea profiturilor companiilor.

Cu o cotă de 12,5%, Irlanda este cunoscută pentru atragerea marilor companii tehnologice și farmaceutice datorită cotei sale reduse de impozit pe profit.

Lituania, România, Polonia, Croația aplică cote moderate de impozitare a profitului în comparație cu celelalte țări membre (între 15% și 20%) fapt ce reflectă un echilibru între necesitatea de a colecta venituri bugetare și dorința de a încuraja investițiile. Oferă un mediu fiscal stabil, care poate fi atractiv pentru investitori doar în condițiile predictibilității și stabilității economice.

În Germania cota de impozit pe profit este de 15%, dar companiile mai plătesc și o taxă de solidaritate (5,5% din impozitul datorat) și o taxă locală care variază între 14%-17%, în funcție de regiune. Astfel, cota totală a impozitului pe profit poate ajunge la ~30%. Această țară are unul dintre cele mai complexe sisteme, cu taxe locale care variază de la o regiune la alta.

Malta are cea mai mare cotă de impozit pe profit (35%), dar oferă un sistem de credite fiscale pentru a reduce sarcina fiscală efectivă pentru multe companii. Cu toate acestea, cota ridicată poate descuraja unele investiții și poate încuraja companiile să caute jurisdicții cu fiscalitate mai prietenoasă.

La distanță de circa 10 p.p. de Malta se află țări precum: Olanda, Spania, Franța, Belgia, Austria și Luxemburg cu o cotă de impozitare a profiturilor de cca. 25%. Această cotă ridicată reflectă nevoia de venituri fiscale substanțiale pentru finanțarea serviciilor publice și a sistemelor sociale din aceste state.

Analizând cotele de impozit pe profit al tuturor țărilor membre ale UE, putem observa o diversitate semnificativă a politicilor fiscale. Aceasta reflectă diferitele priorități și strategii economice ale fiecărui stat membru. În timp ce unele țări optează pentru cote reduse pentru a stimula investițiile și creșterea economică, altele impun cote mai ridicate pentru a asigura finanțarea serviciilor publice și a menține un nivel de trai ridicat. Această diversitate poate influența competitivitatea și atractivitatea fiecărei țări pentru investiții.

2.2. Regimul fiscal aplicat IMM-urilor în Uniunea Europeană

În cadrul Uniunii Europene, impozitarea veniturilor variază semnificativ, datorită particularităților economice și culturale ale fiecărui stat membru. Cu toate acestea, există reglementări comune care asigură transparența și cooperarea între autoritățile fiscale.

În tabelul nr. 1. am prezentat statele membre care aplică cote reduse pentru IMM-uri.

Tabelul nr. 1. Cotele speciale de impozitare a profiturilor IMM-urilor din SM UE

Nr. crt.	Țara	Cota standard	Cota redusă	Condiții pentru aplicarea cotei reduse
	Belgia	25%	20%	Profit impozabil < 100.000 EUR
	Croația	18%	10%	Venituri < 7,5 milioane HRK (aprox. 995.550 EUR)
	Franța	25%	15%	Profit impozabil < 38.120 EUR
	Grecia	22%	9%	Profit impozabil < 50.000 EUR
	Lituania	15%	5%	Venituri < 300.000 EUR și până la 10 angajați
	Olanda	25,8%	19%	Profit impozabil < 200.000 EUR

	Polonia	19%	9%	Venituri < 2 milioane EUR
	Portugalia	21%	17%	Profit impozabil < 25.000 EUR
	România	16%	3%/1%	Venituri < 60.000 EUR (1%) / Venituri >60.000 EUR (3%)
	Slovacia	21%	15%	Venituri < 49.790 EUR
	Spania	25%	21%	Cifra de afaceri < 50.000 EUR
	Luxemburg	24,94%	15%	Profit impozabil < 175.000 EUR

Sursă: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/home, accesat la data de 20.03.2025

Observăm că aproape jumătate dintre statele membre practică cote de reduse de impozitare a profiturilor/veniturilor obținute de IMM-uri, reflectând strategiile fiscale ale fiecărei țări pentru a sprijini afacerile mici.

Cotele speciale de impozitare pentru IMM-uri diferă semnificativ în Uniunea Europeană, aceste diferențe fiind influențate de mai mulți factori, inclusiv politica economică, dimensiunea sectorului IMM-urilor și necesitățile bugetare ale fiecărui stat.

Observăm că țara cu cea mai mică cotă de impozitare a întreprinderilor mici, de doar 3% din venituri, este România, reflectând o politică fiscală extrem de favorabilă pentru microîntreprinderi. Acest lucru poate stimula semnificativ dezvoltarea și creșterea micilor afaceri. Conform Codului fiscal al României, microîntreprinderea este o entitate recunoscută legal care îndeplinește anumite criterii la 31 decembrie a anului fiscal precedent. Dacă aceasta realizează venituri sub pragul de 60.000 euro și nu desfășoară activități corespunzătoare anumitor coduri CAEN menționate în Codul fiscal (dezvoltare / editare software, HoReCa, activități juridice, asistență medicală și stomatologică), va aplica cota de 1% asupra veniturilor, iar dacă realizează venituri peste 60.000 de euro, cota este de 3%. 1730 La cererea Comisiei Europene, plafonul anual de venituri necesar pentru a beneficia de regimul special pentru microîntreprinderi a scăzut de la 500.000 euro în 2024 la 250.000 euro în 2025, iar de la 1 ianuarie 2026 pragul de 250.000 de euro pe an va fi redus la 100.000 de euro.

De un regim de impozitare foarte avantajos beneficiază și IMM-urile din Lituania, care aplică cota de impozit de 5%, dacă au venituri anuale mai mici de 300.000 euro și maximum 10 angajați.

În clasamentul celor mai mici cote speciale pentru IMM-uri urmează Grecia, Polonia și Croația cu cote de 9% și 10%, valori mai mici decât cotele standard cu minim 8 p.p. (în cazul Croației) și maxim 13 p.p. (Grecia).

La polul opus se situează Spania cu o cotă de 21% pentru IMM-uri, cu doar 4 p.p. față de cota standard. Cote mai puțin reduse pentru IMM-uri au și Olanda și Belgia, de 19% și respectiv 20%, aplicabile pentru profituri până la anumite limite, ceea ce reflectă o politică fiscală mai riguroasă pentru microîntreprinderi.

Țările cu cele mai atractive cote pentru IMM-uri sunt România, Lituania, Polonia și Grecia. Aceste state oferă avantaje competitive pentru afacerile mici, ceea ce poate încuraja antreprenoriatul.

În concluzie, observăm că multe țări impun condiții specifice pentru aplicarea cotelor de impozit reduse, ceea ce arată o abordare mai targetată și complexă în sprijinirea microîntreprinderilor, dar și a întreprinderilor mijlocii. Totodată există o mare varietate în politicile fiscale pentru IMM-uri în UE, ceea ce reflectă diferențele în prioritățile economice și fiscale ale fiecărui stat membru. Tabelul nr. 1 oferă o imagine clară asupra peisajului fiscal pentru IMM-urile din UE și subliniază importanța unei politici fiscale bine gândite pentru sprijinirea dezvoltării economice și a inovării.

3. Declarația fiscală și termenul de depunere al impozitului în Uniunea Europeană

Termenele de declarare a impozitelor variază semnificativ între statele membre ale Uniunii Europene, reflectând diversitatea legislațiilor fiscale și a sistemelor administrative. Aceste diferențe sunt influențate de particularitățile economice și juridice ale fiecărei țări, fiind stabilite pentru a răspunde nevoilor locale. În timp ce unele state adoptă termene trimestriale sau anuale uniforme, altele impun condiții specifice în funcție de tipul contribuabilului sau de natura activității desfășurate. Accesând site-ul Eurostat am obținut următoarele concluzii:

Din cele 27 de state membre, 25 depun declarația de impozit pe profit anual, de obicei în primele luni ale anului următor.

În Uniunea Europeană, majoritatea statelor membre, mai exact 24 din 27, au implementat un sistem de plăți anticipate pentru impozitare. Dintre țările cu declarare anuală a impozitului, singura excepție de la această practică este Grecia. (tabel 2).

Tabelul nr. 2. Statele membre cu raportare anuală a profitului

Nr. crt.	Țara	Termen de raportare	Plăți anticipate și observații
	Bulgaria	1 martie - 30 iunie	- plăți anticipate lunare: persoanele impozabile a căror cifră de afaceri netă pentru anul anterior ultimului an precedent depășește 3.000.000 BGN. - - plăți anticipate trimestriale: persoanele impozabile a căror cifră de afaceri netă pentru anul anterior ultimului an precedent este între 300.000 și 3.000.000 BGN.
	Grecia	15 martie - 15 iulie	-
	Polonia	31 martie	plăți anticipate lunare, dar IMM-urile pot opta pentru plăți și declarații trimestriale
	Slovacia	31 martie	plăți anticipate lunare sau semestriale
	Slovenia	31 martie	plăți anticipate lunare sau semestriale
	Austria	30 aprilie	4 plăți anticipate: 15 februarie, 15 mai, 15 august și 15 noiembrie.
	Croația	30 aprilie	plăți anticipate lunare: 30 ale lunii următoare
	Finlanda	30 aprilie	plăți anticipate lunare
	Ungaria	31 mai	plăți anticipate lunare: 20 ale fiecărei luni
	Franța	31 mai	4 plăți anticipate: 15 martie, 15 iunie, 15 septembrie și 15 decembrie.
	Portugalia	31 mai	3 plăți anticipate: 31 iulie, 30 septembrie și 15 decembrie.
	Olanda	31 mai	există posibilitatea prelungirii termenului
	România	25 iunie	3 plăți anticipate: 25 aprilie, 25 iulie și 25 octombrie.
	Cehia	30 iunie	2 plăți anticipate semestriale dacă ultimul impozit a fost cuprins între 30.000 și 150.000 CZK. 4 plăți anticipate trimestriale dacă ultimul impozit a depășit 150.000 CZK
	Italia	30 iunie	2 plăți anticipate: iunie și noiembrie

	Belgia	30 iunie	plăți anticipate trimestriale: 10 aprilie, 10 iulie, 10 octombrie, 20 decembrie
	Suedia	30 iunie	plăți anticipate lunare
	Cipru	30 iunie	plăți anticipate trimestriale
	Spania	25 iulie	plata se face în trei rate, cu o decontare definitivă ulterioară printr-o declarație depusă până la 25 iulie
	Germania	30 iulie	4 plăți anticipate: 10 martie, 10 iunie, 10 septembrie, 10 decembrie
	Lituania	30 iulie	plăți anticipate trimestriale: 15 zile din ultima lună a fiecărui trimestru
	Irlanda	30 septembrie	2 plăți anticipate: iunie și noiembrie
	Malta	30 septembrie	3 plăți anticipate: 30 aprilie, 31 august, 21 decembrie
	Danemarca	1 noiembrie	2 plăți anticipate: 20 martie și 20 noiembrie
	Luxemburg	31 decembrie	plăți anticipate trimestriale

Sursă: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/home, accesat la data de 20.03.2025

În cazul Bulgariei și al Cehiei, regimul plăților anticipate variază în funcție de nivelul profitului înregistrat de contribuabili. Astfel, pentru contribuabilii cu profituri mai mici, plățile anticipate se efectuează mai rar, în timp ce pentru cei cu profituri mai mari există posibilitatea de a efectua plăți anticipate mai frecvent, oferind astfel o mai mare flexibilitate financiară.

Statele membre cu termen lunar de depunere a declarațiilor fiscale privind impozitul pe profit sunt Estonia, cu termen în a 10-a zi a lunii următoare și Letonia, cu termen în a 23-a zi a lunii următoare.

În România calculul și declararea impozitului pe profit se face atât trimestrial cât și anual. Mai exact pentru primele 3 trimestre ale anului fiscal se depune declarația 100 cu termen până la data de 25 a lunii următoare încheierii trimestrului. Pentru trimestrul 1 termenul este 25 aprilie, trimestrul 2 termenul este 25 iulie, iar pentru trimestrul 3 termenul este 25 octombrie. Declarația anuală 101 trebuie depusă până la 25 iunie a anului următor celui de raportare. Aceasta reflectă impozitul pe profit final datorat pe întreg anul precedent. În cazul contribuabililor care aplică reglementările contabile conforme cu Standardele internaționale de raportare financiară, plățile anticipate trimestriale se efectuează în sumă de o pătrime din impozitul pe profit aferent anului precedent.1731

4. Concluzii

Impozitul pe profit este o sursă importantă de venit pentru bugetele naționale și reprezintă un instrument esențial în modelarea mediului economic. Sistemele fiscale din Uniunea Europeană variază semnificativ de la un stat membru la altul, fiecare țară având propriile politici privind impozitarea profiturilor companiilor. În timp ce unele țări mențin cote reduse de impozitare pentru a stimula investițiile și dezvoltarea afacerilor, altele aplică cote mai ridicate pentru a asigura finanțarea serviciilor publice și a menține stabilitatea economică. Această diversitate fiscală creează atât oportunități, cât și provocări pentru armonizarea politicilor fiscale la nivel european.

Impozitul pe profit în Uniunea Europeană se aplică în funcție de legislația națională a fiecărui stat, însă toate țările membre trebuie să respecte principiile generale stabilite de legislația

1731 Legea 227/2015 privind Codul Fiscal, Titlul II, art. 41, al. 9

comunitară, inclusiv echitatea fiscală, transparența și sustenabilitatea economică. Unele state, precum Ungaria și Bulgaria, aplică cele mai mici cote de impozit pe profit, de 9% și 10%, ceea ce le face atractive pentru investitorii străini, facilitând dezvoltarea mediului de afaceri. În schimb, state precum Italia, Luxemburg și Malta impun cote ridicate (24%-35%), reflectând necesitatea finanțării serviciilor publice și a sistemelor sociale, însă acest lucru poate reduce atractivitatea pentru investitori.

O altă diferență semnificativă între statele membre este modul în care acestea impozitează IMM-urile. Dintre cele 12 state membre care acordă facilități fiscale întreprinderilor mici, România, Lituania, Polonia și Grecia se numără printre țările cu cele mai favorabile regimuri fiscale, aplicând cote reduse pentru a sprijini dezvoltarea afacerilor mici.

Un aspect important al sistemelor fiscale europene este frecvența depunerii declarațiilor de impozit pe profit, având în vedere că acesta are un impact semnificativ asupra lichidităților, conformității fiscale, costurilor administrative și strategiilor de investiții ale companiilor. Majoritatea statelor membre declară și plătesc impozitul anual, cu plăți anticipate lunare, trimestriale sau semestriale. Doar Estonia și Letonia depun lunar declarația de impozit pe profit, fără regularizare anuală. Consider că o perioadă mai scurtă de raportare poate influența negativ deciziile de expansiune, deoarece firmele trebuie să prioritizeze obligațiile fiscale. În plus, termenele lunare de plată pot pune presiune pe lichiditățile firmei, în special pentru IMM-uri, care au resurse financiare mai limitate.

Diferențele dintre cotele de impozitare și termenele de declarare specifice fiecărui stat membru al Uniunii Europene reflectă strategiile economice și fiscale diferite, fiecare țară încercând să găsească un echilibru între atractivitatea fiscală pentru investitori și necesitatea colectării veniturilor publice. Această diversitate fiscală poate influența competitivitatea și atractivitatea economică a fiecărei țări în cadrul UE.

Decizia unei companii privind statul membru în care să își stabilească sediul nu este influențată doar de mărimea cotei de impunere a profitului sau de numărul de declarații anuale, ci și de diferențele care apar între legislațiile naționale privind recunoașterea cheltuielilor deductibile, acordarea de scutiri fiscale pentru profitul reinvestit, durata de raportare a pierderilor fiscale sau impozitarea dividendelor. Aceste aspecte fac obiectul unor cercetări viitoare.

Referințe bibliografice

- M. Z. Grigore, Fiscalitate și gestiune fiscală. Note curs, Universitatea Nicolae Titulescu, 2024
- Legea 227/2015 privind Codul Fiscal, cu modificările și completările ulterioare
- https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/home

VENTURE CAPITAL

Mihaela PACHE 1732

Abstract

Venture capitalul reprezinta o forma de finantare pe termen lung, oferita de firme de investitii specializate in sustinerea companiilor aflate la inceput de drum, in stadiu incipient, cu potential ridicat de crestere. Fondurile sunt oferite in schimbul unei participatii la capital sau a unui pachet de actiuni. Investitorii de capital de risc isi asuma riscul de a investi in companiile nou infiintate, in speranta ca vor obtine randamente semnificative atunci cand aceste companii vor avea succes. Ei dispun de resurse financiare suficiente pentru a suporta eventualele pierderi cauzate de investitiile in firme nevalidate si cu grad ridicat de risc. Atunci cand acestia decid sa investeasca, iau in considerare potentialul de crestere al afacerii, munca echipei de management si unicitatea produselor sau serviciilor oferite.

Acesti investitori nu se limiteaza doar la aducerea de capital, ci ofera si expertiza manageriala, indrumare strategica, contribuind la dezvoltarea si consolidarea afacerii finantate.

Obiectivul principal al venture capital este generarea de profit pe termen lung prin cresterea valorii companiei finantate.

Keywords: investitii, capital, potential, dezvoltare, risc, profit.

1. Introducere

Capitalul de risc poate juca un rol crucial in dezvoltarea afacerilor, in special pentru companiile aflate la inceput de drum. Acestea pot avea nevoie de capital pentru a si dezvolta produsele sau serviciile, dar nu au acces la sursele traditionale de finantare. In astfel de situatii, capitalul de risc poate oferi o solutie viabila de finantare. Prin investitia in start up-uri si companii mici, investitorii de capital de risc pot ajuta aceste companii sa creasca rapid, sa inoveze si sa patrunda pe noi piete. Astfel, capitalul de risc stimuleaza cresterea si expansiunea afacerilor, aducand contributii semnificative la dezvoltarea economica a unei tari.

In ultimii ani, finantarea prin capitalul de risc este una dintre modalitatile moderne de finantare foarte cunoscuta, in special in Statele Unite ale Americii, de unde isi are originea, de prin anii 50 ai secolului XX, dupa care au obtinut popularitate si s-a extins si in tarile europene. Capitalul de risc, dupa cum mentioneaza studiile in acest domeniu, poate imbraca atat forma monetara, cat si cea nemonetara, cum ar fi practica manageriala sau expertiza tehnica. Practica americana si cea europeana au demonstrat, ca finantarile prin capitalul de risc au avut un impact benefic pentru start up-urile inovative cu potential de dezvoltare rapida. Domeniile de succes al finantarilor prin capitalul de risc se incadreaza in ramura tehnologiilor avansate si IT.

2. Definirea conceptului venture capital

Capitalul de risc este un instrument modern în domeniul financiar, utilizat pe scară largă în practica economică internațională, pentru finanțarea unei afaceri incipiente, dezvoltarea ei sau răscumpărarea acesteia de către investitor la restructurarea proprietății.

Notiunea de capital de risc a fost „împrumutată” în limbajul economic românesc din limba engleză, de unde și denumirea de "venture capital" ceea ce presupune prezenta în relația investitorului cu antreprenorul a elementului de „aventură” și risc.

Studiile efectuate în domeniul finanțării prin intermediul capitalului de risc, precum și după unii autori precum Erhan L., Dumitrescu V., Kotelnicov V., Stefanova Iu., evidențiază o serie de caracteristici comune, ale acestei finanțări, precum:

- capitalul de risc este direcționat spre întreprinderile mici și cele cu tehnologii avansate, care sunt orientate spre elaborarea unor proiecte inovative de piață;
- capitalul de risc se acordă pe termen mediu și lung și nu poate fi retras înainte de realizarea proiectului;
- investițiile se fac în întreprinderile ale căror acțiuni încă nu se cotează pe piață, dar totuși prezintă un potențial de creștere;
- finanțarea prin capitalul de risc se realizează, de regulă, pentru o perioadă de 5-7 ani, prioritate având, companiile inovative cu un evident potențial de creștere, dar care, deocamdată, încă nu înregistrează profituri considerabile în activitatea lor;
- capitalul de risc este destinat, în primul rând, susținerii ideilor netraditionale și originale pe piață, care pe de o parte, sporesc riscul, iar, pe de altă parte, oferă un avantaj competitiv. Investițiile de risc pentru IMM-uri joacă rolul unui catalizator, care atrage după sine și alte tipuri de investiții, după ce cele dintâi s-au justificat și s-au valorificat deja prin creșterea veniturilor din vânzări, a rentabilității, extinderea pieței de desfacere etc.

După Robinson și Van Osnabrugge, capitalul de risc este capitalul financiar furnizat întreprinderilor tinere și inovatoare, unde atât riscurile, cât și randamentele potențiale sunt ridicate. Capitalul de risc oferit de business angels tinde să fie mai speculativ și mai timpuriu decât cel oferit în mod tradițional de industria formală de capital de risc.

Analizele efectuate de către OECD prezintă dezvoltarea industriei de capital de risc ca o condiție-cadru importantă pentru stimularea antreprenoriatului inovator.

Caracteristicile principale ale investițiilor de capital de risc, așa cum sunt prezentate de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, sunt:

- Riscul este împărțit între fondul de capital de risc și antreprenor;
- Perioada pentru care se face investiția este de obicei între 3 și 7 ani;
- Investitorii se implică la nivel strategic în dezvoltarea afacerii, oferind consultanță antreprenorilor cu scopul de a maximiza rentabilitatea investiției pe termen lung;
- Înainte de analiza financiară a investiției, investitorii evaluează piața pe care activează compania, strategia și echipa de management;
- Această categorie de investitori nu urmărește în principal obținerea de castiguri din distribuția de dividende, ci castigurile care se pot obține la „iesirea” din investiție. În această ultimă etapă, compania în care s-a investit este listată la bursă sau este vândută către alt investitor.

În ceea ce privește practica internațională privind finanțările prin capital de risc se poate face distincție dintre două aspecte, total diferite în acest domeniu, menționăm aici practica europeană și practica americană al finanțărilor prin capital de risc.

Principalele caracteristici ale unei investiții de capital de risc în Europa sunt:

- Investiție medie de 2-3 milioane de euro;

- - Plasament financiar pe termen lung (orizont de 10-15 ani) ;
- - Plasament nelichid (dificultati la iesire in lipsa unei pietee transferabile) ;
- - Participare activa pentru a ajuta intreprinderile nou-infiintate aflate în etapa de crestere ;
- - Preconizarea unei rentabilitati mari a investitiilor ca urmare a unui risc ridicat si/sau a unui interes strategic;
- - Plata unui comision catre administratorul investitiei (20 % din investitie) ;
- - Competente specializate si echipa de gestiune dedicata .

In contextul capitalului de risc se face o distinctie in functie de tipul de participatie:

- Participarea directa : la aceasta metoda , investitorul participa direct si fara intermediari , asadar nu prin intermediul unui fond sau al unei societati de investitii . Asa este cazul de obicei cu clasicul “Business Angels” .
- Participarea indirecta : se investeste intr un fond al unei societati cu capital de risc si nu direct in start up.
- Dependenta de fond : participarea la companie are loc indirect prin intermediul unei fond de capital risc, care este administrat de catre societatea cu capital de risc.
- Independenta de fond : exista societati cu capital de risc la care investitia merge direct in societate si nu printr un fond.

Aceasta forma de finantare este deosebit de interesanta, in special pentru tinerii antreprenori, respectiv start up uri, deoarece acestia , spre deosebire de contextul unui imprumut bancar, nu trebuie sa ofere nicio garantie. Companiile consacrate pot , desigur , sa ia in considerare si aceasta forma de finantare daca , de exemplu , au contractat deja un imprumut bancar si au nevoi suplimentare de finantare pentru dezvoltarea de noi produse sau pentru intrarea pe noi pietee. Dar nu numai participarea financiara este relevanta pentru numeroase start up uri: prin cooperarea investitorilor cu experienta, acestia beneficiaza de cunostintele lor si ii pot folosi drept consilieri. In plus, furnizorii de capital , de obicei, bine interconectati ca antreprenori pe termen lung, ceea ce aduce avantaje si tinerilor antreprenori.

Pe partea de investitor , capitalul de risc este interesant pentru antreprenorii cu afinitate pentru risc care doresc sa isi aduca contributia cu cunostintele si experienta la companiile care nu sunt inca infiintate si doresc sa i ajute sa obtina succesul viitor.

3. Criterii de selectie a start up urilor pentru finantare

In cadrul unei finantari cu capital de risc exista cateva faze prin care start up urile trebuie sa treaca:

- Prezentarea pitch: tinerii antreprenori isi prezinta societatea , produsele si ideea in cadrul unui discurs catre potentialii investitori. Acestia trebuie sa obtina informatii despre ideea de afaceri si sa poata evalua fezabilitatea acesteia, respectiv oportunitatile si riscurile acesteia.
- Intocmirea „Term Sheets” : intr un term sheet , adica un document care contine conditiile principale de afaceri , respectiv investitii rezumate intr o maniera precontractuala , se inregistreaza cele mai importante puncte cheie ale posibile participari. Pe langa valoarea finantarii se inregistreaza , de ex , participarea si participarea activa la activitatea operativa a societatii si este descris scenariul de iesire.
- Due Diligence: prevede o verificare atenta a situatiei juridice si financiare a societatii. Scopul este de a intelege mai bine start up ul si de a descoperi posibilele riscuri inainte de participare si eventual , de a le eradica intr un stadiu incipient.
- Intocmirea contractului de participare: in cooperare cu un consilier juridic sau un consultant start up se intocmeste contractul de participare si dupa o examinare amanuntita este semnat de ambele parti.

Etapele procesului de investitii

Finantarea prin investitii de capital de risc poate avea loc in diferite faze in care se afla in prezent societatea start up:

- (Pre)faza de pornire sau „Seed Stage“ : in aceasta faza foarte timpurie start up ul se ocupa de dezvoltarea produsului si de testarea pietei. In aceasta faza exista pentru investitori riscul cel mai mare, deoarece societatea nu este inca activa pe piata.
- Faza de Start up sau „Early Stage” : In aceasta a doua faza are loc de obicei intrarea pe piata, care in multe cazuri poate fi foarte consumatoare de capital (publicitate , anuntarea companiei , etc).
- Faza de crestere sau „Growth Stage“ : faza a treia se refera la scalarea modelului de afaceri si succesul acestuia. Deoarece acest lucru necesita investitii mai mari (de exemplu in masini mai bune, publicitate si marketing sporite, infiintarea unui magazin online , angajati suplimentari, etc.) , si in aceasta faza este necesar capital.

Riscul in aceasta faza de crestere este mai mic decat in primele doua faze; va fi mai usor pentru tinerii antreprenori sa gaseasca investitori.

- Faza tarzie sau „Later Stage“: In faza tarzie , start up urile s au transformat in companii profitabile si de multe ori nu mai au nevoie de finantare prin capitaluri proprii. In aceasta faza mai degraba „exit ul“, asadar iesirea fostilor investitori devine subiectul.

Pe baza diferitelor faze, necesitatile de investitie ale companiilor se deosebesc adeseori. In timp ce unii sunt multumiti de un sprijin financiar unic , alte startup uri ar avea nevoie poate de o majorare de capital la o data ulterioara , care poate fi pusa la dispozitie de investitori in transe.

4. Evolutia si perspectivele de viitor in venture capital

In Romania, antreprenoriatul inovativ, respectiv, start up urile inovative sunt foarte putine din cauza accesului dificil al firmelor la fondurile de capital de risc. Acest lucru dauneaza si anuleaza posibilitatile de finantare. Bancile nu ii sustin suficient pe cei ce vor sa inoveze , iar statul nu se straduieste sa aduca in fata lor , legi fiscale sau juridice, care sa sprijine activitatea acestora prin atragerea de fonduri de investitii private sau de stat .

Intr un studiu din anul 2008 care evalua cat de favorabile sunt sistemele fiscale si juridice ale mai multor state pentru fondurile de investitii private, Romania s a clasat pe ultimele locuri.

De aici reiese o situatie nefavorabila, deoarece mediul de afaceri competitiv este afectat de aceste decizii , bancile au o reactie conservatoare in privinta deschiderii spre nou, spre inovare si implicit risc. Consider ca, un prim pas trebuie facut de guvern , prin politici de cercetare, dezvoltare si inovare, devenind un impuls asupra sistemului bancar, incurajand si el la randul lui fondurile de capital de risc. Ca masuri impuse se numara: incurajarea inovarii de la nivel de idee pana la nivel de start up inovativ prin crearea de programe de sustinere financiara: a unui fond de investitii de capital de pornire, a unui fond de investitii cu capital de risc si de crestere; crearea unui sistem de garantii individuale pentru acoperirea riscului tehnologic.

5. Beneficiile finantarii prin venture capital

Acestea sunt : accesul la capital, care le permite start up urilor sa obtina sursele necesare pentru a se dezvolta rapid, fondurile de vc pot oferi consultanta si sprijin in domenii precum strategia de afaceri, marketing si finante. De asemenea, start up urile beneficiaza si de o retea de contacte care le permite sa aiba un acces mai simplu catre potentiali clienti, parteneri si investitori.

Ca si riscuri avem:

- Diluare - fondul primeste o parte dintre actiunile companiei , ceea ce poate diminua controlul fondatorilor.

- Presiune -fondurile pot pune presiune pe start up uri pentru a obtine rezultatele dorite mult mai rapid.
- Pierderea controlului – exista riscul ca fondul de vc sa obtina controlul companiei daca start up ul nu oerformeaza conform asteptarilor.

Exemple de fonduri VC active in Romania:

Earlybird Venture Capital- a investit in Fashion Days, Clever Taxi, UiPath, FintechOS.

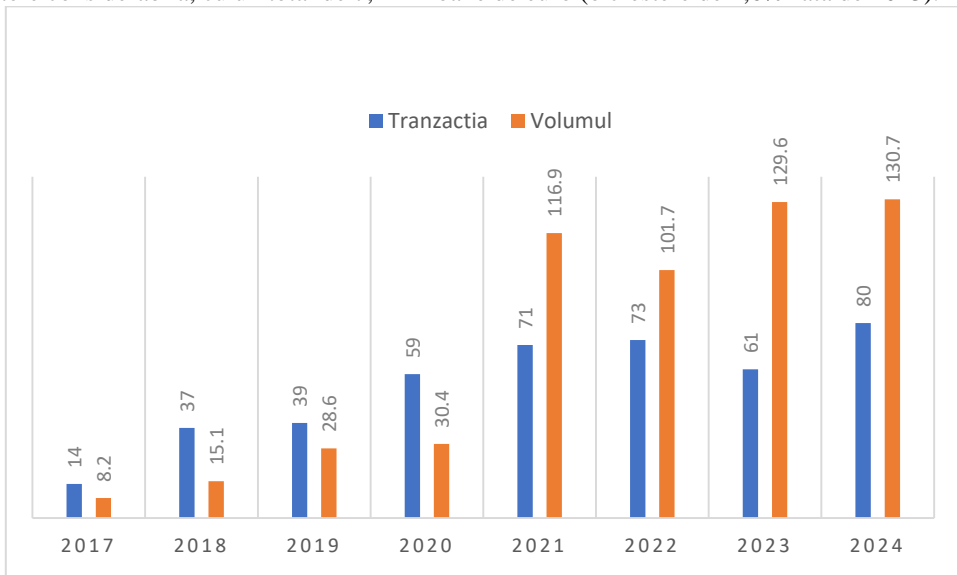
South Central Ventures- a investit in TypingDNA, SmartBill, PayU Romania, Fashion Days.

Morphosis Capital- a investit in Bitdefender, UiPath, Fashion Days, Clever Taxi.

Impactul venture capitalului asupra start up urilor

Investitiile in start up urile romanesti in anul 2024:

Romania continua sa se remarce inregistrand un volum total de 130,7 milioane de euro in 2024, marcand astfel al patrulea an consecutiv peste pragul de 100 de milioane de euro. Desi cresterea fata de 2023 este doar cu 0,8%, numarul tranzactiilor a crescut semnificativ, ajungand la 80 (o crestere de 31,1% fata de anul precedent). De asemenea , segmentul pre seed a inregistrat o crestere considerabila, cu un total de 7,2 milioane de euro (o crestere de 4,6% fata de 2023).

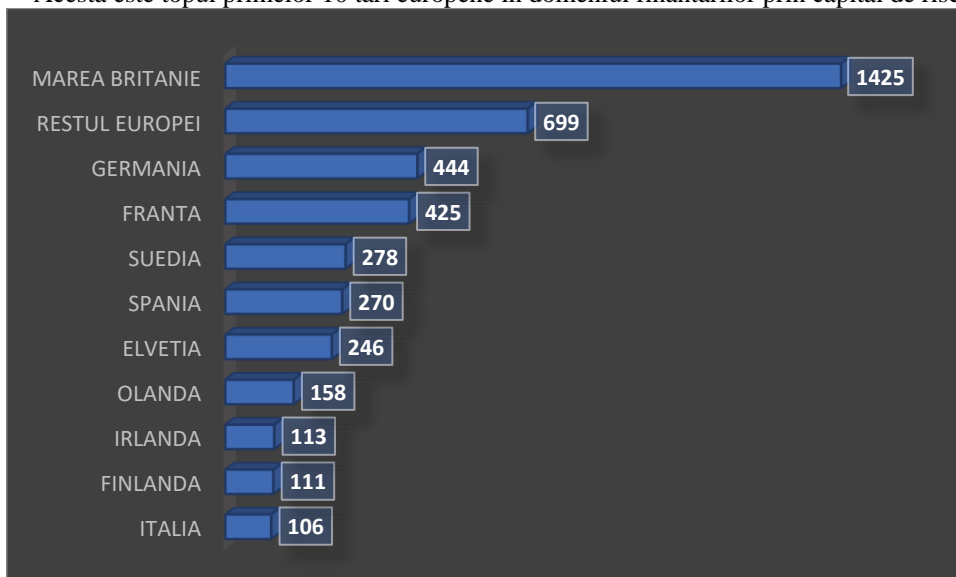

Aceasta tendinta sustinuta reflecta atractivitatea tot mai mare a ecosistemului romanesc pentru investitorii locali si internationali. Raportul prezinta o analiza detaliata a performantei start up urilor romanesti, evidentiind atat investitiile majore, cat si o serie de proiecte cu potential semnificativ de crestere.

Am realizat un top cu date din afara Romaniei:

In topul primelor 10 tari lideri in domeniul finantarilor cu capital de risc este reprezentata Marea Britanie ocupand primul loc, inregistrand astfel 1425 de tranzactii in volumul total de 14,31 mld.usd, ceea ce constituie 40% din piata europeana . Locul doi revine Germaniei cu 444 de tranzactii in volum de 6,65 mld.usd , sau ceea ce constituie 18% din piata europeana.

Acesta este topul primelor 10 tari europene in domeniul finantarilor prin capital de risc.

Sursa: European Venture Report: VC Dollars Rise In 2019 1733

Franta s a plasat pe locul trei inregistrand 425 de tranzactii in suma de 4,39 mld.usd. Urmatoarele tari in clasament sunt Suedia cu 278 tranzactii , Spania cu 270 si Elvetia cu 246.

Unul dintre cei mai importanti actori pe piata europeana a capitalului de risc este Fondul European de Investitii (FEI). In 2018 , FEI a semnat acorduri cu fonduri cu capital de risc prin care se angaja sa investeasca 1,4 miliarde de euro. FEI sprijina intermediari financiari care ofera finantare pentru IMM uri din intreaga Europa. Principalii sai actionari sunt BEI (58,6% din capital) , UE, reprezentata de Comisia Europeana (29,7%), si alte parti interesate , inclusiv banci publice si private si institutii financiare. FEI pune in aplicare instrumente de interventie privind capitalul de risc in principal in numele altora , cum ar fi UE , BEI (in cadrul mandatului privind resursele de capital de risc (RCR)) , autoritati nationale sau regionale si investitori privati.

6. Concluzii

Finantarea prin capitalul de risc este in continuare o modalitate noua imprumutata din Statele Unite ale Americii si dezvoltata cu success in ultimii ani in tarile europene.

Practica internationala scoate in evidenta ca, trecerea unei companii de la etapa initiala la cea de extensie poate fi realizata prin intermediul investitiilor directe. Astfel, printre cele mai raspandite forme de finantare la acest capitol poate fi realizat doar prin intermediul capitalului de risc. Scopul investitorilor domeniului capitalului de risc este unul comun, si presupune investirea sub forma de capital social in start up uri, pentru a obtine profit in urma dezvoltarii intreprinderii și vanzarii ei catre alti investitori strategici dupa o perioada determinata de timp.

Multi dintre factorii structurali care pot fie sa ofere un impuls, fie sa limiteze capitalul de risc in Europa, constituie inca in mare masura prerogativa statelor membre. De exemplu, legislatiile fiscale nationale pot impiedica dezvoltarea pietei de capital de risc, cele care reglementeaza

intreprinderile si munca pot ingradi recrutarea de personal, iar cadrul de reglementare poate atenua apetitul pentru risc al investitorilor si poate limita colectarea de fonduri.

Capitalul de risc poate fi descris ca un capital orientat sub forma de investitie directa pe termen lung, in companii riscante, aflate la trecerea in etapa de extensie. Investitiile date au rolul de a stimula proiectele inovative, precum si noi forme de afaceri.

Investitiile sunt efectuate de fonduri de capital de risc, considerate participanti profesionisti pe piata de capital, care gestioneaza banii oamenilor si ai companiilor mari. Volumul acestor investitii poate varia intre 5 si 20 milioane de dolari, iar investitiile mai mici de aceste sume, nu sunt luate in considerare, pe motivul costurilor administrative ridicate pe care le suporta fondurile de capital de risc. Pentru acest tip de capital, evident, nu toate companiile sunt pregatite, unul din motive ar fi ca nu toate au o experienta de business angels. Cu referire la fondurile de capital de risc, putem mentiona suportul considerabil al acestora pentru antreprenori, ajutandu-i sa gaseasca parteneri de dezvoltare, furnizori si clienti strategici, precum si manageri si specialisti profesionisti. Investitia de baza a unui fond de capital de risc nu se efectueaza in utilaje sau produse, ci in oamenii care promoveaza proiectul, in managementul companiei.

Referințe bibliografice:

- https://ibn.md/sites/default/files/imag_file/79-87_4.pdf
- <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/venture-capital-17-2019/ro/>
- https://www.imm.gov.ro/adaugare_fisiere_imm/2018/11/Ri-1.7.1-Studiu-Perceptia-privind-implementarea-Legii-ref.-la-Business-Angels-.pdf
- <https://news.crunchbase.com/news/european-venture-report-vc-dollars-rise-in-2019>

ANALIZA COMPARATIVĂ PRIVIND OBLIGAȚIILE FISCALE ALE SALARIAȚILOR LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE

Ion-Laurențiu TRĂNCĂU*

Abstract:

Obligațiile fiscale datorate de contribuabili reprezintă una din sursele principale de constituire a resurselor financiare publice ale fiecărui stat. Prin aplicarea cotelor de impozitare asupra salariului unui angajat, autoritățile publice atrag la bugetul de stat sume importante de bani, reușind astfel să finanțeze anumite programe și să pună la dispoziția cetățenilor servicii publice de calitate, precum apărarea, sănătatea, educația sau infrastructura, domenii esențiale pentru bunăstarea societății. Lucrarea elaborată își propune să identifice modul în care se realizează fiscalitatea remunerării salariaților din România, în comparație cu statele membre ale Uniunii Europene, precum și importanța resurselor financiare generate în acest fel. Prin utilizarea publicațiilor din domeniul fiscal, a rapoartelor/studiilor și a datelor făcute publice pe site-ul Comisiei Europene, am analizat cotele de impozitare aplicate asupra salariilor în fiecare stat membru, ponderea veniturilor fiscale aferente salariilor în totalul veniturilor publice, precum și capacitatea de redresare pe seama măsurilor fiscale adoptate după pandemia de COVID-19.

Keywords: sistem de impozitare, impozit pe venit, contribuții sociale, ponderea impozitului pe venit în PIB.

1. Introducere

În aproape toată lumea, rolul primordial al impozitelor și contribuțiilor își are valențele în sfera financiară, căci ele sunt definite ca „*principalul mijloc de procurare a resurselor financiare publice necesare acoperirii nevoilor colective ale societății*”¹⁷³⁴. În ceea ce privește evoluția impozitelor, se poate observa trendul ascendent pe care l-au înregistrat de-a lungul anilor, creșterea lor continuă, atât în valori absolute, cât și în valori relative. În ciuda progresului, însă, din cauza apariției unor noi nevoi, cheltuielile publice au devenit excedentare în raport cu volumul obligațiilor fiscale, fapt ce a avut ca efect apariția deficitelor bugetare. La nivelul statului român, impozitarea reprezintă o parte esențială a veniturilor publice și a politicii fiscal-bugetare, cuprinzând în aria sa respectarea legislației specifice, determinarea bazei impozabile și, în final, încasarea efectivă a impozitelor.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: ion_m41295@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore (mgrigore@univnt.ro)

¹⁷³⁴ Mariana-Cristina Cioponea, *Finanțe publice și teorie fiscală*, Editura Fundației România de mâine, București, 2007 p. 184.

Scopul principal al prezentei lucrări este acela de a evidenția rolul fiecărui contribuabil în constituirea resurselor financiare publice ale statului, prin respectarea obligațiilor fiscale, utilizând ca bază de date informațiile privind impozitarea la nivelul Uniunii Europene, postate de către Comisia Europeană.

Obiectivele ce stau la baza studiului sunt reprezentate de:

- analiza manierei în care colectarea impozitelor contribuie la formarea veniturilor publice ale statului;
- reflectarea modului în care impozitele au influențat nivelul resurselor financiare publice înainte și după marea criză generată de pandemia de COVID-19;
- identificarea situației în care se află România, din perspectiva eficienței sistemului fiscal, în comparație cu celelalte state membre UE.

2. Considerații privind obligațiile fiscale datorate de angajați

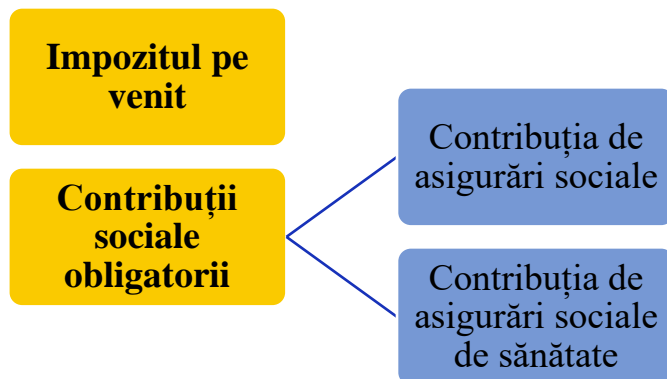
Pe lângă funcția evidentă pe care o au, aceea de a acoperi cheltuielile publice, impozitele au început să fie folosite pentru a „încuraja (sub forma exonerării) sau pentru a descuraja (pe calea suprataxării) o anumită activitate economică”¹⁷³⁵ și au căpătat, în acest fel, un rol important în domeniul economico-social. Pe plan economic, impozitele sunt utilizate de către autoritățile publice specializate ca mijloc de intervenție în economie. În conformitate cu nevoile perioadei, prin intermediul impozitelor se pot stimula sau opri unele activități, zone, consumul anumitor mărfuri, utilizarea unor servicii, sau chiar comerțul exterior.

Pe plan social, rolul impozitelor se materializează în redistribuirea unei părți semnificative din produsul intern brut între persoane fizice și juridice, precum și între diverse grupuri sociale și indivizi. Un efect cu implicații multiple, ce nu poate fi întocmai controlat și pe care țările își doresc să îl evite, este creșterea presiunii fiscale. De exemplu, creșterea cotei de impozitare a venitului poate conduce la două reacții din partea contribuabilului: fie va alege să muncească mai mult pentru a compensa valoarea suplimentară pe care trebuie să o plătească, fie va decide să muncească mai puțin pentru a fi impozitat mai puțin. În cel din urmă caz, din punct de vedere tehnic, oferta de forță de muncă ar scădea, la fel ca și șomajul. Dar poate apărea un efect negativ, și anume încurajarea muncii la negru, în situația în care contribuabilul, profitând de timpul pe care îl are la dispoziție, alege să obțină venituri pe care să nu le declare.

În România, obligațiile fiscale ce revin contribuabililor se împart în două mari categorii:

¹⁷³⁵ Mariana-Cristina Cioponea, *Finanțe publice și teorie fiscală*, Editura Fundației România de mâine, București, 2007 p. 184.

Fig. 1. Obligațiile fiscale suportate de angajat1736.

Sursa: Prelucrare proprie

3. Analiză comparativă privind obligațiile fiscale datorate de angajați la nivelul Uniunii Europene

3.1 Impozitul pe venitul persoanelor fizice în statele membre ale Uniunii Europene

În funcție de politicile fiscale adoptate de fiecare stat membru în parte, la nivelul Uniunii Europene există atât țări care au recurs la impozitarea progresivă a veniturilor realizate din salarii, cât și state care au optat pentru o cotă unică de impozitare.

Conform datelor prezentate în tabelul 1, asupra salariilor realizate de contribuabili se aplică diverse cote de impozitare, cea mai ridicată fiind în Danemarca, cu un procent de 55,9% ce se aplică doar asupra salariilor anuale care depășesc plafonul de 78.873 euro. În ceea ce privește impozitarea progresivă, la celălalt capăt al clasamentului se află Suedia, al cărei procent maxim de impozitare este de 20%, cu aproximativ 36 p.p. mai mic decât cel al danezilor.

Tabelul nr. 1: Cotele de impozit pe salariu aplicate în Uniunea Europeană în anul 2025.

Nr. Crt.	Țara	Cote de impozitare progresivă		Cota unică
		Cota minimă	Cota maximă	
1	ROMÂNIA	-	-	10%
2	BULGARIA	-	-	10%
3	UNGARIA	-	-	15%
4	ESTONIA	-	-	22%
5	SUEDIA	0% dacă VA<56.102,92	20% dacă VA>56.102,92	-
6	CIPRU	0% dacă VA<19.500	35% dacă VA>60.000	-
7	MALTA	0% dacă VA<12.000	35% dacă VA>60.001	-
8	LUXEMBURG	0% dacă VA<13.230	42% dacă VA>234.870	-
9	FRANȚA	0% dacă VA<11.497	45% dacă VA>180.295	-
10	GERMANIA	0% dacă VA<12.096	45% dacă VA>277.826	-
11	AUSTRIA	0% dacă VA<11.693	55% dacă VA>1.000.000	-
12	DANEMARCA	0% dacă VA<6.656	55,9% dacă VA>78.873	-
13	OLANDA	8,17% dacă VA<38.441	49,5% dacă VA>76.817	-
14	GRECIA	9% dacă VA<10.000	44% dacă VA>40.001	-
15	SPANIA	9,5% dacă VA<12.450	24,5% dacă VA>300.000	-
16	POLONIA	12% dacă VA<26.146,64	32% dacă VA>26.146,64	-
17	FINLANDA	12,64% dacă VA<21.200	44,25% dacă VA>150.000	-
18	PORTUGALIA	13,25% dacă VA<8.059	48% dacă VA>83.696	-
19	CEHIA	15% dacă VA<67.892	23% dacă VA>67.892	-
20	SLOVENIA	16% dacă VA<9.210	50% dacă VA>78.016	-
21	SLOVACIA	19% dacă VA<48.441,43	25% dacă VA>48.441,43	-
22	IRLANDA	20% dacă VA<44.000	40% dacă VA>44.001	-
23	CROAȚIA	20% dacă VA<60.000	30% dacă VA>60.000	-
24	LITUANIA	20% dacă VA<126.532,8	32% dacă VA>126.532,8	-
25	ITALIA	23% dacă VA<28.000	43% dacă VA> 50.001 si VA<999.999.999	-
26	BELGIA	25% dacă VA<16.320	50% dacă VA>49.840	-
27	LETONIA	25,5% dacă VA<105.300	33% dacă VA>105.300	-

VA = Venitul anual exprimat în Euro

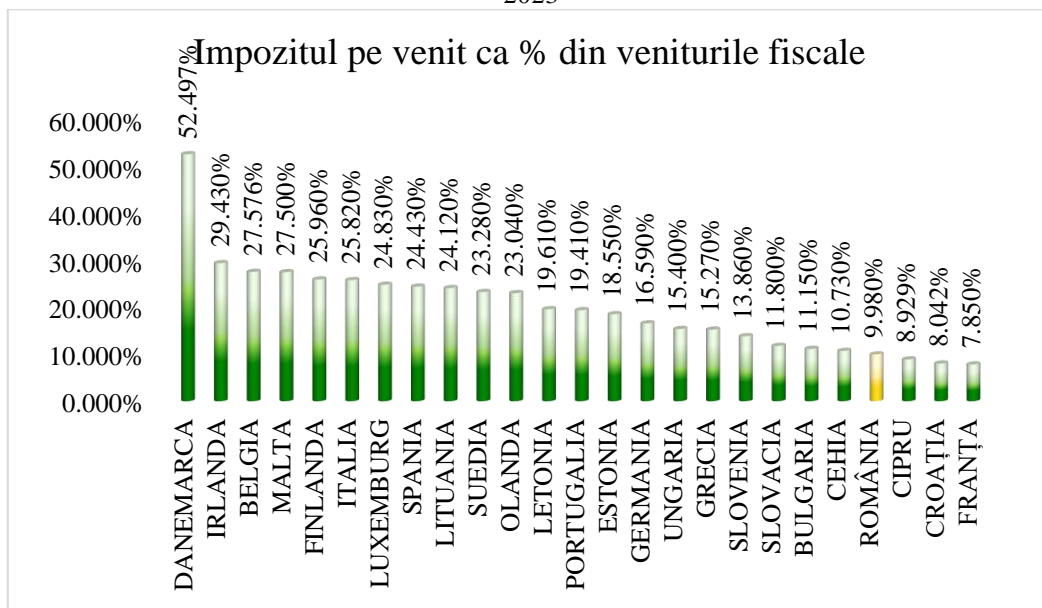
Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/home, accesat la data de 28.02.2025.

Dintre toate statele membre ale Uniunii Europene, doar patru au continuat să aplice, indiferent de nivelul veniturilor salariale, o cotă unică, ce oscilează între 10% (în România și Bulgaria) și 22% (în Estonia). Această decizie de a nu diferenția impozitarea în funcție de cât realizează fiecare persoană poate fi citită ca o formă de inechitate fiscală, deoarece persoanele care obțin venituri mai scăzute sunt nevoite să contribuie la bugetul statului cu același procent pe care îl datorează și cei care dispun de resurse financiare mai ridicate.

Țările care au adoptat sistemul de impozitare progresivă a veniturilor salariale se diferențiază atât prin cotele stabilite, cât și prin nivelurile salariale asupra cărora se aplică o anumită cotă. După cum se poate observa în tabelul 1, în cele mai multe state cota minimă de impozitare este sub 20%, iar cota maximă majoritară este cuprinsă între 40-55,9%. Nivelurile pentru care aplică anumite cote de impozitare sunt diferite de la țară la țară, astfel că există țări care scutesc de la plata impozitelor persoanele care nu reușesc să obțină anual un anumit venit, precum Austria (dacă venitul anual nu depășește 11.693 euro), Luxemburg (dacă venitul anual este sub 13.230 euro) sau Suedia (pentru persoanele care nu reușesc să realizeze mai mult de 56.102,92 euro anual).

Luxemburg este statul care are cele mai multe cote de impozitare în funcție de venitul realizat, respectiv 22 de cote. Prima cotă de impozitare pornește de la 8% pentru veniturile mai mici de 13.230 euro și crește cu câte un punct procentual, pe măsură ce nivelul salariilor crește cu 2.205 euro. Ajunsă la 12%, cota de impozitare crește cu câte două puncte procentuale, proporțional cu o creștere a salariilor cu 2.295 euro și ajunge până la 42%, cotă aplicată veniturilor anuale ce depășesc 234.870 euro.

Fig. 2: Ponderea veniturilor rezultate din impozitarea salariilor în totalul veniturilor fiscale în 2023

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search/simple-search-result – accesat la data de 28.02.2025.

Conform graficului 2, se poate observa cum majoritatea statelor care au adoptat sistemul de impozitare progresivă reușesc să colecteze o bună parte din veniturile fiscale pe seama impozitului pe salariu. Un astfel de exemplu este Danemarca, singura țară de altfel care a reușit în anul 2021 să colecteze pe seama impozitării salariilor 85.739,6 mil. euro, ceea ce se traduce printr-o pondere de aproape 52,5% din totalul veniturilor fiscale. Aceasta este urmată de țări precum Belgia, Finlanda sau Italia, ale căror venituri fiscale sunt reprezentate în proporție de peste 25% de impozitul pe salarii datorat de contribuabili.

Statele ce recurg la aplicarea cotei unice de impozitare ocupă, potrivit datelor evidențiate mai jos, ultimele locuri din clasament, reușind să colecteze din impozitarea salariilor venituri care depășesc cu puțin 10.618 mil. euro (cazul Ungariei).

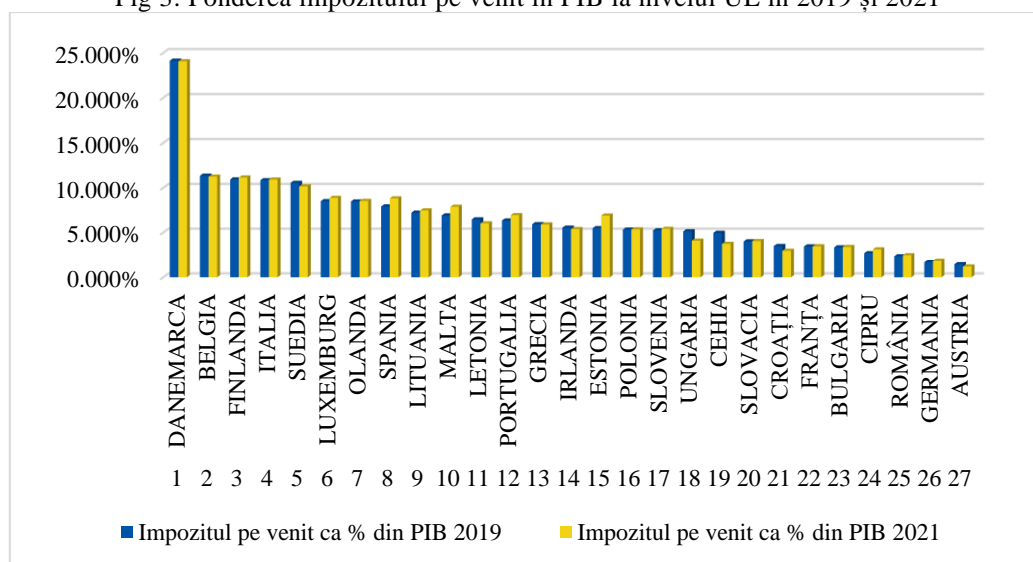
În concluzie, impozitarea progresivă este o soluție propice pentru asigurarea echității sociale și economice. Prin distribuirea sarcinii fiscale în funcție de capacitatea de plată a fiecărei persoane ce realizează venituri este posibilă asigurarea volumului necesar de resurse financiare publice care pot fi folosite ulterior pentru buna funcționare a societății și pentru finanțarea serviciilor publice

esențiale. Totodată, acest sistem are implicații notabile în ceea ce privește reducerea inegalităților între contribuabili și stimulează creșterea economică sustenabilă.

3.2 Impozitul pe venitul personal ca procent din PIB înainte și după pandemia de COVID-19

Un alt indicator cheie prin intermediul căruia poate fi evidențiat rolul impozitării ca sursă generatoare de resurse financiare publice este indicatorul de nivel, mai precis ponderea impozitului pe venit în Produsul Intern Brut. Acesta analizează capacitatea guvernului de a colecta venituri și, implicit, nivelul de prosperitate economică și echitate socială dintr-un stat. Compararea acestor ponderi între mai multe țări scoate în evidență metodele diferite în aplicarea politicilor fiscale adoptate și prioritățile economice avute în vedere.

Fig 3: Ponderea impozitului pe venit în PIB la nivelul UE în 2019 și 2021

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search – accesat la data de 03.03.2025.

Graficul 3 ilustrează analiza comparativă între toate statele membre ale Uniunii Europene înainte și după declanșarea pandemiei de COVID-19. După cum se poate observa, ponderea impozitului pe venit în PIB a înregistrat un trend ascendent în majoritatea cazurilor, demonstrând că măsurile de redresare fiscală au dat randament, iar țările au început să își revină, încet-încet, după marea criză economică declanșată în anul 2020. Cea mai mare creștere aparține Estoniei, cu aproximativ 1,4 puncte procentuale în anul 2021, comparativ cu anul 2019, semn că eforturile autorităților publice au produs rezultatele dorite.

Referitor la România, se observă o creștere a ponderii impozitului pe venit în PIB, la 2,445% în 2021, față de 2,326% cât a fost în anul 2019. Cu toate acestea, surplusul înregistrat de România în anul 2021 nu este rezultatul unei îmbunătățiri a mecanismului de colectare a obligațiilor fiscale, ci mai degrabă al „recuperării parțiale a sumelor reprezentând obligații bugetare amânate la plată în

anul 2020”1737, precum și al creșterii numărului de contribuabili și al salariului mediu brut (5.695 lei în anul 2021, față de 5.163 lei în anul 2019).

La polul opus se află state precum Cehia și Belgia, deoarece măsurile fiscal-bugetare care au venit în primul rând în ajutorul cetățenilor au condus la o ușoară diminuare a ponderii impozitului pe venit în PIB, cu 0,1 puncte procentuale în cazul Belgiei, respectiv cu 1,2 puncte procentuale în cazul Republicii Cehe.

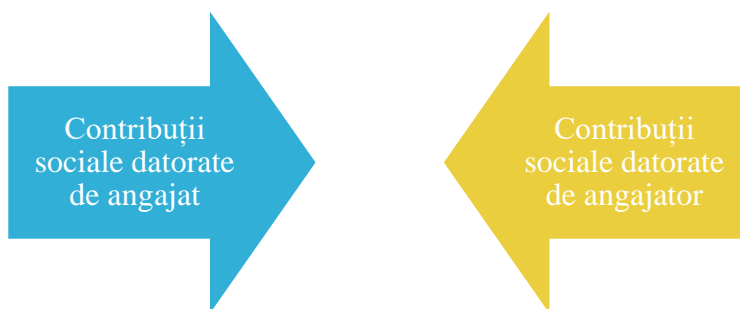
Deși a înregistrat o ușoară scădere în anul 2021, Danemarca rămâne țara cu cea mai mare pondere a impozitului pe salarii în PIB, cu un procent ce depășește 24%. Acest rezultat confirmă ipoteza conform căreia statul analizat se bazează în mare parte pe veniturile generate de impozitarea salariului angajaților pentru finanțarea cheltuielilor publice.

În altă ordine de idei, potrivit datelor relevate în grafic se poate observa că la nivelul Uniunii Europene există țări dezvoltate, care nu colectează un volum foarte mare de resurse financiare din impozitul pe venit. Acesta este exemplul Austriei sau Germaniei, ale căror ponderi sunt de aproximativ 15 ori mai mici decât rezultatele obținute de autoritățile daneze. Motivul este evident: dispun de o bază fiscală mai diversificată și tind spre o dependență mai mare de alte forme de impozitare.

3.3 Contribuțiile sociale obligatorii la nivelul Uniunii Europene

Pe lângă impozitul pe venit pe care statul îl atrage de la persoanele fizice, o altă sursă generatoare de resurse financiare menite să asigure bunăstarea individuală și colectivă este reprezentată de contribuțiile sociale. Acestea se împart în două mari categorii:

Fig 4: Tipuri de contribuții sociale

Prelucrare proprie a datelor.

În ceea ce privește contribuțiile sociale datorate de către angajați, ele se rețin din venitul salarial și au o destinație bine cunoscută, contribuind la constituirea fondurilor de pensii publice, la asigurarea serviciilor de sănătate publică și îmbunătățirea sistemului medical, la ajutoarele pentru șomaj, precum și la alte forme de protecție socială. Prin oferirea unor astfel de beneficii și a unui suport financiar în perioadele critice, precum pierderea locului de muncă, contribuțiile sociale ajută la menținerea stabilității economice, reducând astfel riscul de sărăcie ori de excluziune socială.

La nivelul Uniunii Europene, aceste obligații fiscale diferă semnificativ de la o țară la alta, atât din punctul de vedere al destinației fondurilor, cât și din punctul de vedere al cotelor aplicate. Potrivit tabelului 2, există țări în care angajații datorează un singur tip de contribuții sociale, distribuirea cuantumului rezultat revenind în seama statului (Austria, Croația), țări în care principalele destinații vizate privesc sănătatea și fondul pensiilor publice (România, Polonia), dar și

1737 <https://www.consiliulfiscal.ro/RA%20CF%202021.pdf>, pag. 53, accesat la data de 05.03.2025.

țări care au stabilit de la bun început proporția în care populația contribuie la fiecare categorie (Slovacia, Slovenia).

Tabelul 2: Contribuțiile datorate de angajat la nivelul UE

NR. CRT	ȚARA	CONTRIBUȚII				
		TOTAL	SĂNĂTATE	PENSII	SOMAJ	ALTELE
1	CIPRU	-	-	-	-	-
2	DANEMARCA	-	-	-	-	-
3	ESTONIA	1,60%	-	-	-	-
4	GRECIA	3,25%	-	-	-	-
5	IRLANDA	4,10%	-	-	-	-
6	SPANIA	6,48%	-	-	-	-
7	SUEDIA	7,00%	-	-	-	-
8	FRANȚA	7,30%	-	7,30%	-	-
9	FINLANDA	8,80%	1,06%	7,15%	0,59%	-
10	ITALIA	9,49%	-	9,19%	0,30%	-
11	MALTA	10,00%	-	-	-	-
12	LETONIA	10,50%	-	-	-	-
13	PORTUGALIA	11,00%	-	-	-	-
14	LUXEMBURG	12,45%	-	-	-	-
15	BELGIA	13,07%	-	-	-	1,30%
16	SLOVACIA	13,40%	4,00%	4,00%	1,00%	4,40%
17	BULGARIA	13,78%	3,20%	8,78%	0,40%	1,40%
18	AUSTRIA	18,07%	-	-	-	-
19	UNGARIA	18,50%	-	-	-	-
20	LITUANIA	19,50%	6,98%	12,52%	-	-
21	GERMANIA	19,70%	7,30%	9,30%	1,30%	1,80%
22	CROAȚIA	20,00%	-	-	-	-
23	CEHIA	20,60%	7,10%	13,50%	-	-
24	SLOVENIA	22,10%	6,36%	15,50%	0,14%	0,10%
25	OLANDA	27,65%	9,65%	17,90%	-	0,10%
26	POLONIA	34,55%	13,07%	21,48%	-	-
27	ROMÂNIA	35,00%	10,00%	25,00%	-	-

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search – accesat la data de 05.03.2025.

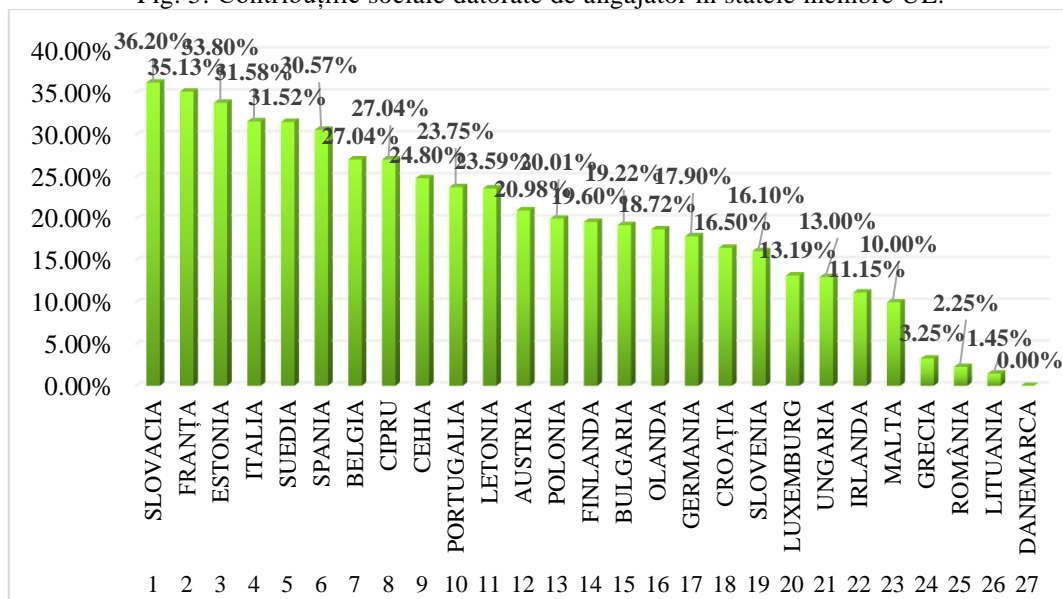
Dintre statele care au aderat la Uniunea Europeană, România este pe primul loc în ceea ce privește sarcina fiscală referitoare la contribuțiile sociale obligatorii. Cetățenii români care obțin venituri sunt nevoiți să dea la bugetul de stat nu mai puțin de 35% din salariul brut, pentru finanțarea a două categorii sociale: sănătate publică (în proporție de 10%) și sistemul de pensii publice (25%). Această măsură adoptată de autoritățile fiscale din țara noastră poate fi interpretată de indivizi ca o

povară, căci le diminuează veniturile, însă trebuie privită ca pe un mecanism de redistribuire a veniturilor, generator de beneficii ulterioare.

Pe următoarele poziții sunt situate Polonia, cu 34,55%, Olanda cu 27,65% și Republica Cehă, cu 20,60%. Statele ai căror cetățeni contribuie cel mai puțin sunt Estonia (cu 1,60%), urmată de Grecia, cu 3,25%. Danemarca și Cipru se diferențiază de celelalte țări ale Uniunii Europene printr-o particularitate, și anume că nu există contribuții sociale obligatorii pe care să le suporte contribuabilii. În ceea ce privește fondul de pensii, aceștia pot contribui la fondul pensiilor facultative, însă decizia le aparține.

Cea de-a doua categorie de contribuții sociale obligatorii vizează, de această dată, angajatorii. Aceștia au obligația de a vira la bugetul de stat o parte din fondul de salarii, ponderea fiind stabilită de către fiecare stat membru în parte, în funcție de legislația în vigoare și de politicile fiscal-bugetare după care se ghidează. Scopul veniturilor publice realizate astfel este același: acela de a finanța servicii publice de calitate, de a investi în educație, sănătate, ordine publică și nu în ultimul rând, de a contribui la bunăstarea societății în ansamblu.

Fig. 5: Contribuțiile sociale datorate de angajator în statele membre UE.

Sursa: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/#/simple-search – accesat la data de 05.03.2025.

Graficul 5 evidențiază măsura în care fiecare angajator contribuie la formarea resurselor financiare publice necesare pentru asigurarea stabilității și a creșterii economice. Făcând o comparație între cele două mari categorii de contribuții sociale, se poate observa că în țările în care contribuabilii virează o cotă mică din propriul venit salarial la bugetul de stat, angajatorii sunt nevoiți să compenseze și să plătească mult mai mult. De exemplu, în Estonia, în timp ce angajații datorau contribuții sociale în procent de 1,60%, cel mai mic din Uniunea Europeană, angajatorul are obligația de a vira la bugetul statului aproximativ 34% din fondul de salarii.

La polul opus se află România, țară aflată pe primul loc în clasamentul european în ceea ce privește contribuțiile sociale obligatorii ale angajatului. De această dată, ocupă ultimele poziții, căci angajatorul are obligația de a plăti doar 2,25% către stat, de 15 ori mai puțin decât salariații.

Singurul stat care a reușit să mențină echilibrul între obligațiile fiscale ale angajatului și cele ale angajatorului este Grecia, care înregistrează ponderi egale pentru ambii actori vizați, de 3,25%.

Conform datelor relevate mai sus, atât în tabelul 2, cât și în graficul 5, țara care înregistrează cel mai crescut procent al contribuțiilor sociale obligatorii este Polonia, cu un total cumulat de 54,56%, urmată de Slovacia (49,60%) și Olanda (46,37%). În România, nivelul contribuțiilor sociale obligatorii se ridică la 37,25%, procent ce o plasează pe locul 12 în rândul statelor membre UE, la o diferență de 17,31 p.p. față de Polonia, respectiv 30,75 p.p. față de Grecia, situată la coada clasamentului.

Astfel de diferențe privind nivelurile contribuțiilor sociale obligatorii și avantajele pe care le generează pot avea un impact major asupra mobilității forței de muncă a Uniunii Europene. Statele care au reușit să contureze un sistem fiscal echilibrat și care se bucură de securitate și echitate socială ridicată pot să atragă mult mai facil indivizii în căutarea unui loc de muncă, contribuind astfel la îmbunătățirea productivității și la creșterea competitivității pe piață.

În concluzie, contribuțiile sociale nu reprezintă doar o modalitate de generare a resurselor financiare publice; ele sunt esențiale pentru menținerea unui nivel crescut de protecție socială și pentru favorizarea dezvoltării economice într-un mod sustenabil.

4. Concluzii și propuneri

Rezultatele cercetării realizate evidențiază faptul că impozitarea reprezintă un mecanism esențial de colectare a veniturilor la bugetul statului și că prin resursele colectate contribuie în mod direct la îndeplinirea cu succes a obiectivelor economico-sociale ale statului. Metodele de obținere a veniturilor din impozite, ca parte a resurselor financiare publice, prezintă atât aspecte pozitive, cât și unele aspecte ce ar putea fi îmbunătățite.

În urma analizei efectuate asupra sistemului fiscal adoptat de fiecare stat membru al Uniunii Europene se poate observa că ponderea cea mai crescută de venituri fiscale colectate aparține bugetelor statelor care au recurs la impozitarea progresivă, un mecanism care la prima vedere pare eficient. Totuși, recurgerea la impozitarea progresivă a veniturilor contribuabililor ar putea să aibă efecte adverse asupra veniturilor încasate și ar putea conduce la descurajarea investițiilor, diminuarea economiilor sau creșterea poverii fiscale resimțite de cetățeni care, în ultimă fază, pot găsi diferite mijloace prin care să evite plata impozitelor.

În ceea ce privește poziția României în clasamentul european, se poate observa o evoluție, care se traduce prin faptul că autoritățile cu atribuții în domeniu își ating, încet-încet obiectivele propuse. Pentru a optimiza sistemul fiscal și a maximiza rolul impozitelor în formarea resurselor financiare publice, este necesar ca autoritățile fiscale să continue procesul de simplificare și clarificare a legislației fiscale, de îmbunătățire a transparenței și eficienței administrației fiscale, precum și de intensificare a măsurilor de combatere a sustragerii de la plata impozitelor. Una dintre soluțiile pe care alte state membre ale Uniunii Europene le-au adoptat și care este în proces de implementare și la nivelul țării noastre este reprezentată de digitalizarea sistemului fiscal. Utilizarea instrumentelor digitale s-a dovedit a fi benefică pentru eficiența colectării impozitelor, evitarea birocrăției și, nu în ultimul rând, diminuarea timpului pe care contribuabilii ar trebui să îl aloce îndeplinirii obligațiilor fiscale.

Notă: Articolul reprezintă parte din lucrarea de disertație intitulată „Studiu privind fiscalitatea remunerării capitalului uman” pentru finalizarea studiilor de master Management Contabil, Audit și Expertiză Contabilă – Universitatea „Nicolae Titulescu” București, sub coordonarea conf. univ. dr. Maria Grigore.

Referințe bibliografice:

- Mariana-Cristina Cioponea, Finanțe publice și teorie fiscală, Editura Fundației România de mâine, București, 2007
- Consiliul Fiscal, Raport anual 2021, <https://www.consiliulfiscal.ro/RA%20CF%202021.pdf>
- Legea nr. 227/08.09.2015 privind Codul Fiscal
- Comisia Europeană, European Commission, official website - European Commission

EVALUAREA FINANCIARĂ A ÎNTREPRINDERII ARGUS SA

Iuliana-Cristiana VLAICU*

Abstract

Evaluarea financiară a unei întreprinderi furnizează informații esențiale despre capacitatea acesteia de a funcționa eficient și sustenabil pe termen lung. Obiectivele studiului de față sunt reprezentate de aprecierea poziției economico-financiare a unei firme din sectorul alimentar în perioada 2019-2023 și de conturarea punctelor tari și slabe ale acesteia, cu ajutorul cărora conducerea firmei să stabilească decizii strategice de dezvoltare. Bazele de date utilizate pentru efectuarea evaluării sunt situațiile financiare anuale ale întreprinderii și alte documente contabile relevante. Astfel, pe baza acestor surse am analizat echilibrul financiar, corelația creanțe-obligații, diagnosticul lichidității și solvabilității, ratele de echilibru financiar și ratele de rentabilitate într-o perioadă relativ dificilă pentru majoritatea întreprinderilor din punct de vedere al rentabilității, pe fondul pandemiei de Covid-19 și războiului din Ucraina. Cercetarea efectuată dovedește că 2022 a fost anul cel mai prosper al întreprinderii studiate, în ceilalți ani firma înregistrând rezultate mai slabe în ceea ce privește echilibrul financiar și profitabilitatea.

Keywords: *evaluare financiară, echilibru financiar, rate de rentabilitate, profit.*

1. Introducere

Performanța și echilibrul financiar ale unei întreprinderi sunt elemente fundamentale pentru a înțelege sustenabilitatea și capacitatea de dezvoltare a acesteia. În acest context, analiza financiară joacă un rol crucial în diagnosticarea poziției economice a unei companii și în identificarea factorilor care influențează evoluția sa pe termen lung.

Acest studiu își propune să evalueze situația financiară a unei întreprinderi care activează în domeniul producției uleiurilor vegetale, utilizând un set de indicatori relevanți pentru analiza poziției financiare și a performanței economice. În acest sens, am examinat fondul de rulment în raport cu necesarul de fond de rulment și trezoreria netă pentru a determina dacă firma are un echilibru financiar bun sau dacă există riscuri privind finanțarea activității. De asemenea, corelația dintre creanțe și obligații permite evaluarea ciclului de conversie a numerarului și a eficienței gestionării capitalului de lucru.

Un alt aspect important îl reprezintă diagnosticul lichidității și solvabilității, care arată dacă firma are capacitatea de a-și onora obligațiile pe termen scurt și lung din propriile resurse. În plus, ratele de echilibru și ratele de rentabilitate sunt utilizate pentru a măsura eficiența folosirii resurselor financiare și rentabilitatea activității desfășurate. Analiza este completată de o examinare detaliată a profitului, punând în evidență factorii care influențează rezultatul net al firmei.

* Studentă Vlaicu Iuliana-Cristiana, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (e-mail: iuliana_m41455@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Prof. univ. dr. Vasile Valentina (e-mail: valentinavasile@univnt.ro).

Prin această evaluare financiară, ne propunem să oferim o imagine clară asupra situației economice a întreprinderii Argus SA, evidențiind punctele forte, riscurile și oportunitățile pentru îmbunătățirea performanței sale viitoare.

1. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Concepte teoretice privind evaluarea financiară a unei entități

Evaluarea financiară este procesul prin care se stabilește poziția financiară și performanțele unei întreprinderii, utilizând metode specifice de analiză. În contextul economic actual, orice firmă are nevoie să-și evalueze constant situația economică, atât pentru determinarea stării de sănătate a firmei, cât în vederea adoptării viitoarelor decizii ale managementului privitor la dezvoltare și investiții. Astfel, eficiența financiară este analizată prin prisma unor indicatori precum lichiditate, solvabilitate, rezultatul brut al exercițiului și ratele de rentabilitate financiară.

Pentru a obține o imagine cât mai clară asupra stării de sănătate economico-financiară a întreprinderii Argus SA, evaluarea se realizează pe o perioadă de cinci ani, în intervalul 2019-2023.

2.2. Studiu de caz privind evaluarea financiară a întreprinderii Argus SA în perioada 2019-2023

Argus SA. are ca și obiectiv de activitate procesarea semințelor de floarea-soarelui și de rapiță, producând ulei brut, ulei rafinat, șroturi proteice și alte subproduse, sub codul CAEN 1041 – Fabricarea uleiurilor și grăsimilor.

Societatea își desfășoară activitatea pe o perioadă nedeterminată, de la data înregistrării în Registrul Comerțului de pe lângă Judecătoria Constanța, sub nr. J13/550/1991, fiind, de asemenea, înregistrată la Direcția Generală a Finanțelor Publice sub codul de identificare fiscală nr. 1872644.

Capitalul actual al societății comerciale ARGUS S.A. este de 53.670.699 lei, fiind format din 35.780.466 acțiuni, cu o valoare nominală / acțiune de 1,5 lei.

La data de 15.11.2002, datorită performanțelor financiare, societatea este listată pe piața de capital Rasdaq, categoria III-R, simbolul UARG, atrăgând investitori importanți pe piață. Din 5.06.2015 și până în prezent, acțiunile Societății sunt tranzacționate pe piața AeRo a Bursei de Valori, sub același simbol.

2.2.1. Analiza fluxului financiar

Fluxul financiar se referă la mișcarea lichidităților în cadrul unei firme, adică toate intrările și ieșirile de resurse financiare realizate într-o anumită perioadă. Prin analiza fluxului de numerar al unei firme se evaluează echilibrul financiar și capacitatea întreprinderii de a-și susține activitatea operațională prin intermediul fondului de rulment, necesarului de fond de rulment și trezoreriei nete.

Fondul de rulment este indicatorul care arată diferența dintre capitalurile permanente și activele imobilizate. Cu alte cuvinte, acesta reflectă resursele financiare pe termen lung disponibile pentru finanțarea activității curente a firmei.

Tabel nr. 1. Evoluția fondului de rulment financiar

Denumire (lei)	2019	2020	2021	2022	2023
Fond de rulment financiar (FR=PTL-ATL)	38.287.340	34.744.458	-14.795.472	-9.501.926	-6.480.497

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Valoarea pozitivă a fondului de rulment pentru anii 2019-2020 dovedește faptul că întreprinderea își acoperă integral imobilizările din resursele durabile și își finanțează în întregime operațiile specifice procesului de producție.

De-a lungul perioadei 2021-2023, se înregistrează o insuficiență de fond de rulment care arată întreprinderea Argus SA nu dispune de suficiente resurse pe termen lung pentru a finanța activitatea operațională. De asemenea, acest lucru determină erodarea capitalului propriu în vederea acoperirii pierderilor din exploatare.

Fondul de rulment propriu reprezintă excesul capitalurilor proprii în raportul cu activele pe termen lung.

Tabel nr 2. Evoluția fondului de rulment propriu

Denumire (lei)	2019	2020	2021	2022	2023
Fond de rulment propriu (FRP= CPR - ATL)	37.092.314	33.502.029	-16.491.609	-17.436.052	9.507.133

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

În primii doi ani de referință, fondul de rulment propriu este pozitiv, semnificând faptul că firma are suficiente capitaluri proprii pentru a-și finanța activele fixe și poate folosi o parte din ele pentru activitatea curentă.

În ceea ce privește anii 2021 și 2022, valoarea negativă a acestui indicator ridică un semnal de alarmă deoarece reflectă faptul că Argus SA nu se poate finanța singură, fiind dependentă de surse externe. Situația se îmbunătățește în anul 2023 când activul net acoperă activele fixe, rămânând și o rezervă pentru subvenționarea activității curente.

Necesarul de fond de rulment net global constă în suma de resurse financiare necesare pentru finanțarea ciclului operațional al întreprinderii sau, cu alte cuvinte, diferența dintre activele circulante necesare desfășurării activității și datoriile curente de exploatare.

Tabel nr 3. Evoluția nevoii de fond de rulment financiar

Denumire (lei)	2019	2020	2021	2022	2023
Nevoia de fond de rulment financiar (NFR=ACR-DCR)	73.739.027	86.591.315	122.668.380	200.961.037	94.613.002

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Nevoia de fond de rulment financiar a crescut constant din 2019 până în 2022, indicând o situație nefavorabilă, cauzată de valoarea supradimensionată a stocurilor. Această valoare ridicată a nevoii de fond de rulment financiar pune presiune asupra lichidității firmei, pe viitor fiind necesare surse de finanțare externe.

În 2023 observăm o scădere semnificativă a nevoii de fond de rulment care sugerează că Argus SA a început să-și eficientizeze capitalul de lucru prin reducerea stocurilor (73.550.233 lei de la 178.749.589 lei în anul anterior).

Trezoreria netă este indicatorul financiar care indică dacă o întreprindere dispune de un surplus sau, dimpotrivă, de un deficit de resurse financiare pe termen scurt, după acoperirea nevoilor operaționale.

Tabel nr. 4. Evoluția trezoreriei nete

Denumire (lei)	2019	2020	2021	2022	2023
Trezoreria netă (TN=FR-NFR)	(35.451.687)	(51.846.85)	(137.463.852)	(210.462.963)	(101.094.002)

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

După cum se poate observa, trezoreria netă este negativă pe întreaga perioadă de referință, atingând apogeul în 2022. Astfel, întreprinderea prezintă o insuficiență a resurselor de finanțare, atât pentru nevoile stabile, cât și pentru cele curente, fiind necesar ca aceasta să apeleze la împrumuturi pe termen scurt pentru completarea capacității de finanțare.

2.2.2 Diagnosticul corelației creanțe-obligații

Cunoașterea evoluției dintre creanțe și obligații influențează în mod direct capacitatea de plată a unei firme. Astfel, vom aborda corelația creanțe-obligații pentru a vedea echilibrul financiar dintre sumele de bani pe care firma trebuie să le încaseze (creanțele) și cele pe care trebuie să le plătească (obligațiile).

Durata de imobilizare a creanțelor (Di) reprezintă numărul mediu de zile necesar pentru ca firma să-și încaseze sumele care i se cuvin de la clienți. Acest indicator arată eficiența întreprinderii în recuperarea banilor de la clienți și influențează direct lichiditățile acesteia.

Tabel nr. 5. Durata de imobilizare a creanțelor

Denumire (zile)	2019	2020	2021	2022	2023
$Di = Sd \times \frac{360}{CA}$	35	51	51	20	28

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

La sfârșitul anului 2020, durata de încasare a creanțelor înregistrează o creștere semnificativă din cauza scăderii veniturilor aferente cifrei de afaceri de la 202.173.788 lei în 2019 la 167.267.674 lei în 2020.

În 2021, deși întreprinderea a înregistrat o cifră de afaceri mai mare decât în 2020 (183.296.204 lei), valoarea indicatorului se menține ca urmare a sporirii soldului mediu debitor al creanțelor de la 23.469.158 lei în 2020 la 25.735.799 lei în 2021.

Durata de imobilizare a creanțelor scade în anul 2022 pe fondul creșterii vânzărilor totale (360.593.131 lei) în timp ce în 2023 observăm o mărire a indicatorului pe seama reducerii cifrei de afaceri (246.592.671 lei).

Durata de folosire a surselor atrase (Df) indică numărul mediu de zile în care firma utilizează resursele financiare obținute de la terți înainte de a le rambursa. În plus, cu ajutorul acestui indicator, putem analiza modul în care întreprinderea își gestionează datoriile întrucât arată cât timp poate folosi banii furnizorilor și altor creditori fără a plăti din propriile resurse.

Tabel nr. 6. Durata de folosire a surselor atrase

Denumire (zile)	2019	2020	2021	2022	2023
$Df = Sc \times \frac{360}{CA}$	157	176	219	142	184

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

În 2020, durata de folosire a surselor atrase a crescut cu 19 zile deoarece soldul mediu creditor al datoriilor rămâne relativ constant, iar cifra de afaceri scade (202.173.788 lei în 2019 comparativ cu 167.267.674 lei în 2020).

Pentru anul 2021, întreprinderea înregistrează o creștere atât a duratei de folosire a surselor atrase, cât și a cifrei de afaceri (de la 167.267.674 lei la 183.296.204 lei), acest lucru sugerând că Argus SA a folosit extinderea termenelor de plată ca strategie de finanțare pentru a susține creșterea vânzărilor.

În 2023, cifra de afaceri a scăzut de la 360.593.131 lei (2022) la 246.592.671 lei (2023), iar soldul mediu al datoriilor a scăzut, dar într-o proporție mult mai mică decât cifra de afaceri, de unde rezultă că întreprinderea Argus SA prezintă o oarecare dependență de finanțarea furnizorilor pentru a-și menține activitatea.

Tabelul de mai jos ne va ajuta să analizăm corelația dintre durata de imobilizare a creanțelor și durata de folosire a surselor atrase pentru a afla modul în care întreprinderea își gestionează fluxul de numerar.

Tabel nr. 7. Corelația duratei de imobilizare a creanțelor (Di) și durata de folosire a surselor atrase (Df)

An	Di (zile)	Df (zile)	Diferență Di – Df (zile)
2019	35	157	122
2020	51	176	125
2021	51	219	169
2022	20	142	123
2023	28	184	156

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

De-a lungul întregii perioade analizate, durata de folosire a surselor atrase este mai mare decât durata de imobilizare a creanțelor de unde reiese că firma folosește banii creditorilor pentru a-și finanța activitatea înainte de a-și încasa propriile creanțe. În plus, această diferență substanțial pozitivă subliniază că Argus SA dispune de o gestionare eficientă a ciclului financiar.

2.2.3. Diagnosticul lichidității și solvabilității întreprinderii

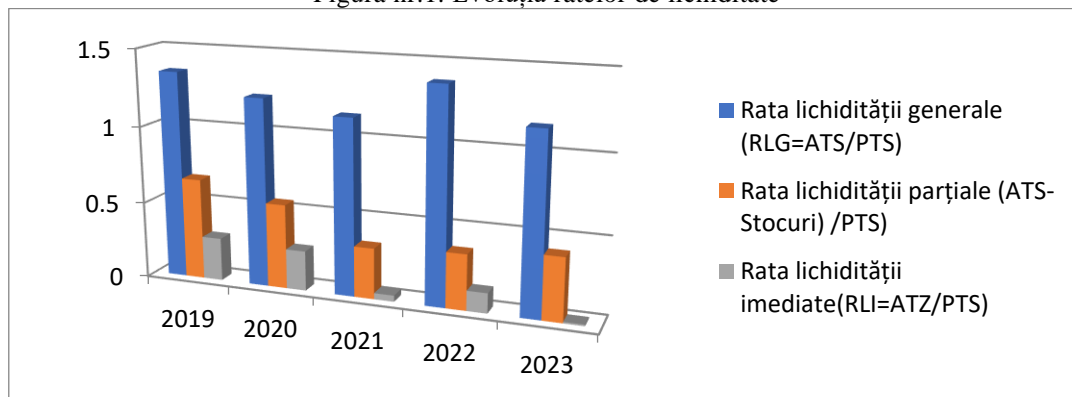
Lichiditatea este un indicator esențial în aprecierea echilibrului pe care firma îl are din punct de vedere financiar deoarece arată capacitatea întreprinderii de a-și transforma bunurile în numerar într-un timp cât mai redus.

Deși există numeroase metode de a evalua lichiditatea unei firme, în studiu de față, ne-am propus să le utilizăm pe cele mai cunoscute, folosite atât în literatura de specialitate, cât și în practica de zi cu zi, și anume:

- **Rata lichidității generale** indică capacitatea întreprinderii de a-și onora datoriile pe termen scurt utilizând activele curente.
- **Rata lichidității parțiale** arată dacă firma este în măsură să-și ramburseze datoriile pe termen scurt din creanțe și active de trezorerie.
- **Rata lichidității imediate** exprimă abilitatea unei întreprinderi de a-și plăti instantaneu datoriile pe termen scurt din disponibilul existent.

Diagrama de mai jos prezintă cele trei rate de lichiditate ale întreprinderii Argus SA pentru perioada 2019-2023, în mod comparativ, pentru a ne ajuta să apreciem gradul de lichiditate al firmei.

Figura nr.1. Evoluția ratelor de lichiditate

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare.

Rata lichidității generale înregistrează o valoare care nu depășește 1,4 în nici un an, sugerând un semnal de alarmă în ceea ce privește onorarea datoriilor pe termen scurt, valoarea recomandată fiind cuprinsă între 1,5 și 2. În această situație, Argus SA este nevoită să contracteze împrumuturi bancare sau să vândă din activele imobilizate pentru a-și achita obligațiile.

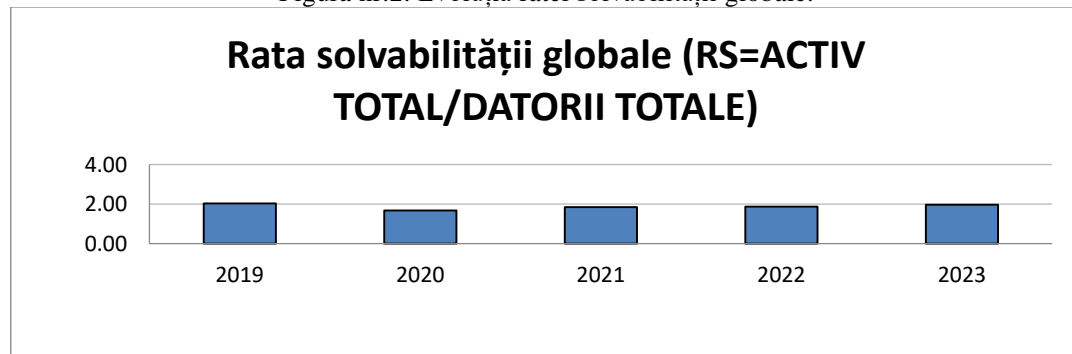
Referitor la rata lichidității parțiale, aceasta prezintă un coeficient care se situează sub nivelul recomandat pe parcursul întregii perioade analizate. Cu toate că în 2019 și 2020, rata lichidității parțiale este mai ridicată, în următorii ani coeficientul scade, indicând faptul că Argus SA întâmpină probleme serioase în procesul de vânzare al stocurilor.

Pentru anii 2019-2020, indicatorul ratei lichidității imediate tinde să se apropie de nivelul ideal (cuprins între 0,3 și 0,5), însă în viitorii trei ani acesta scade drastic, rezultând faptul că întreprinderea Argus SA nu dispune de suficiente lichidități imediate pentru a-și acoperi datoriile curente.

Un alt indicator la fel de important în analiza adaptabilității financiare a unei întreprinderi este **solvabilitatea**. Acest indicator ne arată dacă firma dispune de suficiente resurse pentru a-și achita datoriile pe termen mediu și lung și pentru a-și desfășura activitatea operațională, totodată. Astfel, vom analiza principalele rate ale solvabilității pentru a determina gardul de bonitate al întreprinderii Argus SA.

Rata solvabilității globale arată capacitatea unei firme de a-și acoperi toate datoriile pe termen scurt și lung, folosind capitalurile proprii.

Figura nr.2. Evoluția ratei solvabilității globale.

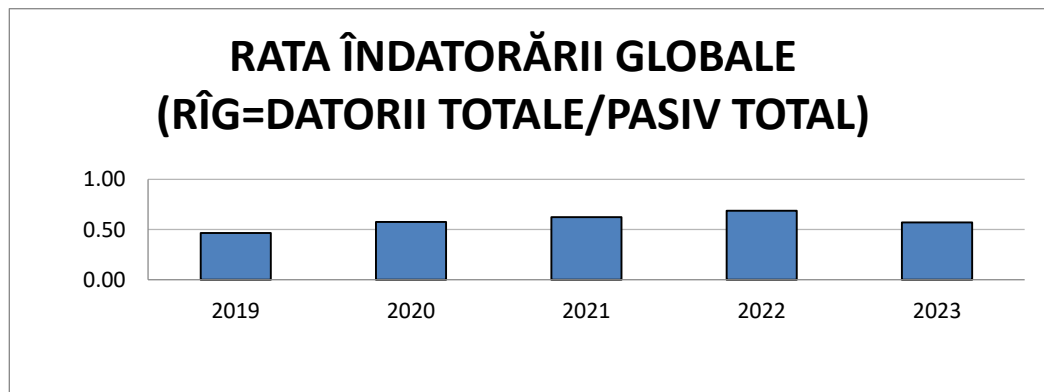

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare.

Cum rata solvabilității prezintă un coeficient de peste 1,5 în toți anii de referință, dovedește că întreprinderea Argus SA are un grad ridicat de solvabilitate, având abilitatea de a-și achita datoriile pe termen scurt, mediu și lung prin intermediul propriilor resurse financiare.

Rata îndatorării globale este indicatorul financiar care măsoară nivelul de dependență al unei firme de sursele externe de finanțare.

Figura nr.3. Evoluția ratei îndatorării globale.

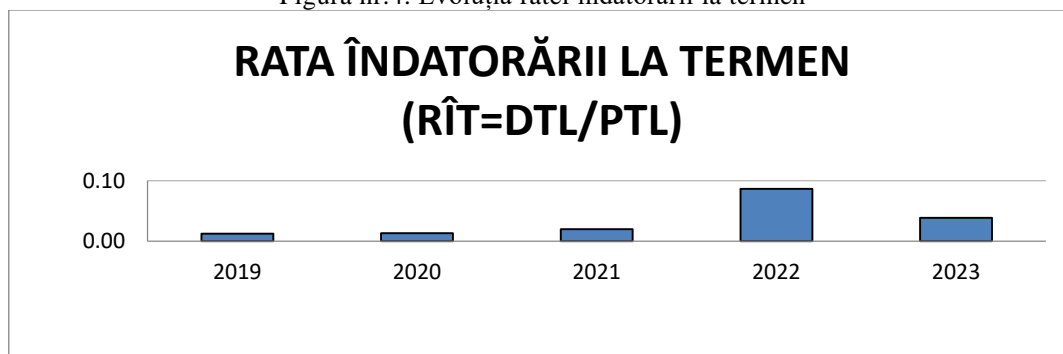

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare.

Cu excepția anului 2022, când rata îndatorării globale se apropie de 0,7, în restul anilor aceasta nu depășește nivelul recomandat de 2/3. Așadar, întreprinderii Argus SA i se mai pot acorda credite bancare.

Rata îndatorării la termen indică în ce măsură întreprinderea se bazează pe împrumuturi pe termen lung pentru finanțarea activității și cât de dependentă este de creditorii pe o perioadă îndelungată.

Figura nr.4. Evoluția ratei îndatorării la termen

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Întreprinderea Argus SA se situează la un nivel optim în ceea ce privește rata îndatorării la termen, excepție făcând anul 2022, când firma a fost în imposibilitatea de a mai contracta împrumuturi bancare pe termen lung.

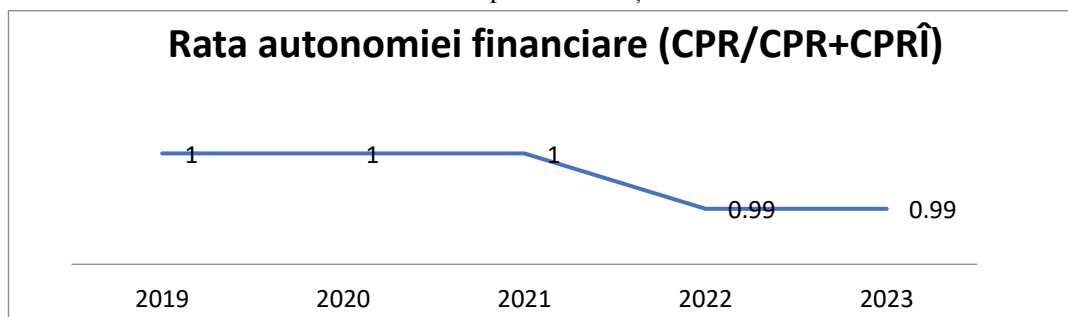
2.2.4. Diagnosticul pe baza ratelor de echilibru economico-financiar

Analiza economico-financiară a firmei ar fi incompletă fără evaluarea ratelor de echilibru financiar deoarece acestea ajută la determinarea gradului de stabilitate financiară și a capacității firmei de a-și acoperi activele cu sursele de finanțare adecvate.

Rata autonomiei financiare evaluează gradul de independență financiară al unei firme în ceea ce privește sursele externe de finanțare.

Figura nr.5. Evoluția ratei autonomiei financiare

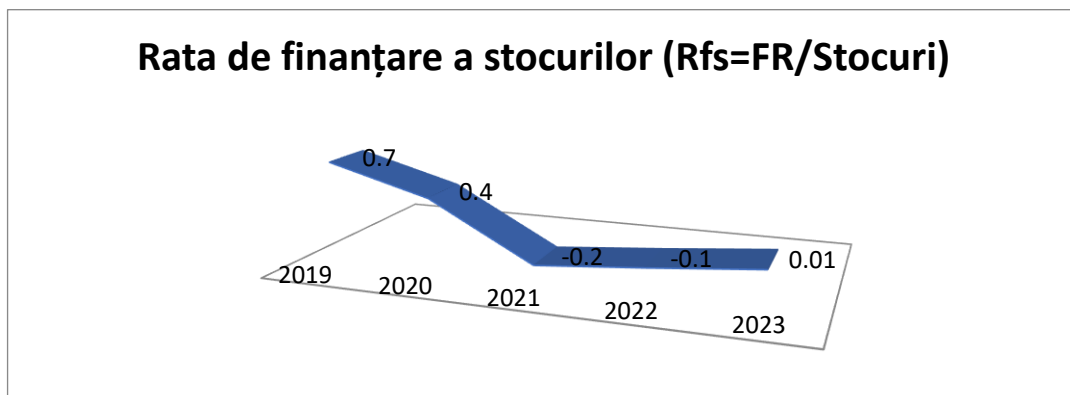
Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Întrucât în toți cei cinci ani analizați valoarea indicelui este egală cu 1 sau tinde să atingă aceasta cifră, întreprinderea Argus SA prezintă o autonomie financiară ridicată, având o dependență redusă de creditorii și o capacitate mare de a-și finanța activitatea din surse proprii.

Rata de finanțare a stocurilor ne ajută să determinăm gradul de autonomie financiară pe care îl deține firma privind gestionarea stocurilor.

Figura nr.6. Evoluția ratei de finanțare a stocurilor

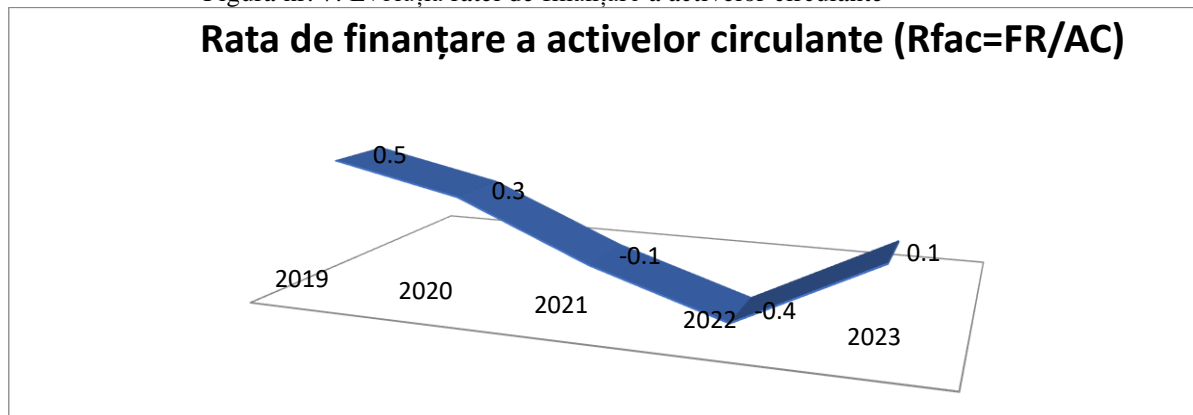

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

În primul an de analiză, rata de finanțare a stocurilor are un nivel ridicat, fapt care sugerează că stocurile sunt finanțate într-o proporție semnificativă din resurse stabile. Începând cu 2020, indicatorul scade drastic de la an la an, ajungând să înregistreze valori negative, ceea ce înseamnă că întreprinderea Argus SA are dificultăți în asigurarea unei finanțări solide a stocurilor.

Rata de finanțare a activelor circulante arată dacă firma este capabilă să-și susțină activele circulante din resursele proprii.

Figura nr. 7. Evoluția ratei de finanțare a activelor circulante

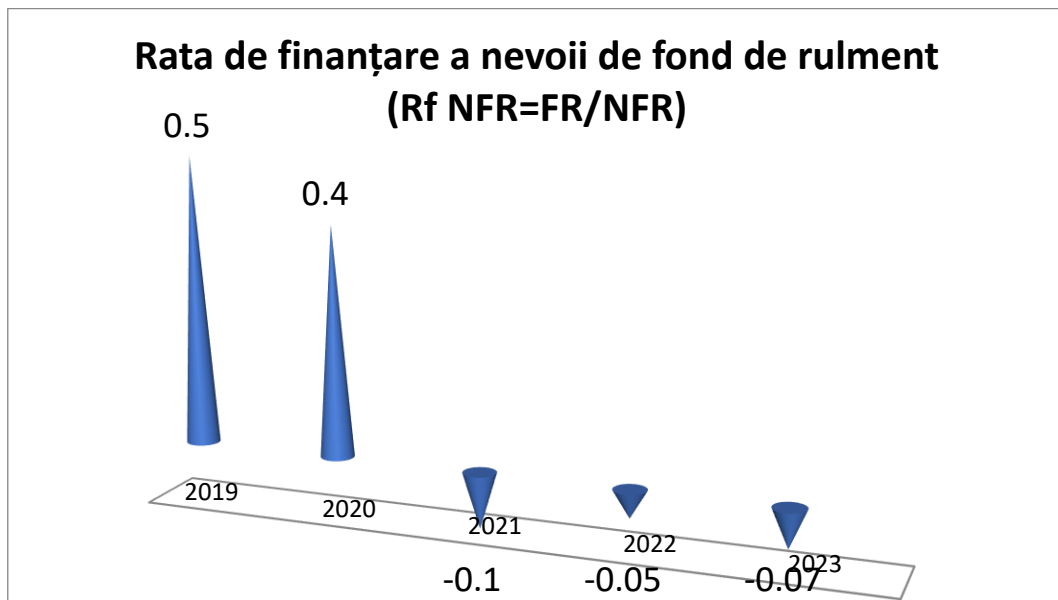

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Din informațiile sintetizate în diagrama de mai sus, putem concluziona că rata de finanțare a activelor circulante este într-o continuă scădere, punctul critic fiind atins în 2022, când Argus SA se confruntă cu probleme serioase privind finanțarea activelor. În 2023 situația se îmbunătățește, indicele notând o valoare pozitivă, însă destul de redusă întrucât întreprinderea nu-și poate susține activele circulante din capitalurile pe care le deține.

Rata de finanțare a nevoii de fond de rulment arată în ce măsură necesarul de finanțare pe terme mediu și lung este acoperit din surse durabile.

Figura nr. 8. Evoluția ratei de finanțare a nevoii de fond de rulment

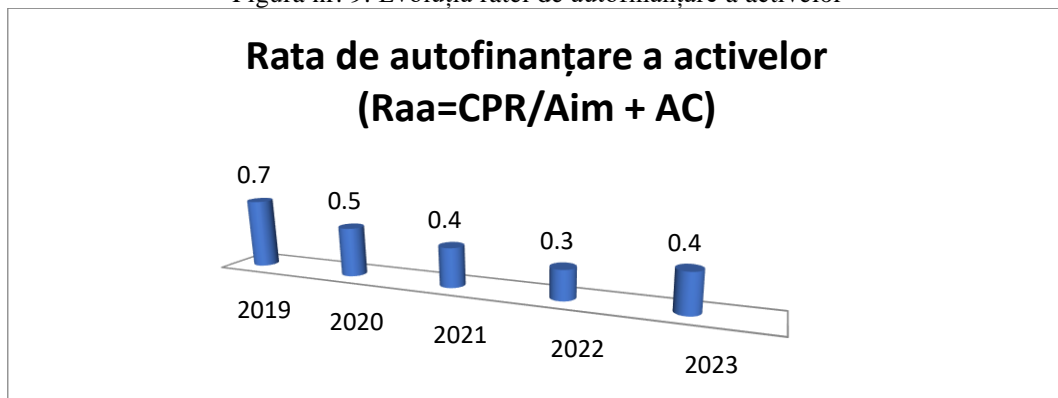

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Dacă în primii doi ani, rata de finanțare a nevoii de fond de rulment este pozitivă, în următoarea perioadă indicele scade drastic, atingând valori negative îngrijorătoare în sensul că întreprinderea Argus SA trebuie să utilizeze resursele pe termen scurt pentru a a-și finanța în întregime nevoia de fond de rulment.

Rata de autofinanțare a activelor ajută la determinarea măsurii în care firma are capacitatea de a-și finanța activele din capitalurile proprii.

Figura nr. 9. Evoluția ratei de autofinanțare a activelor

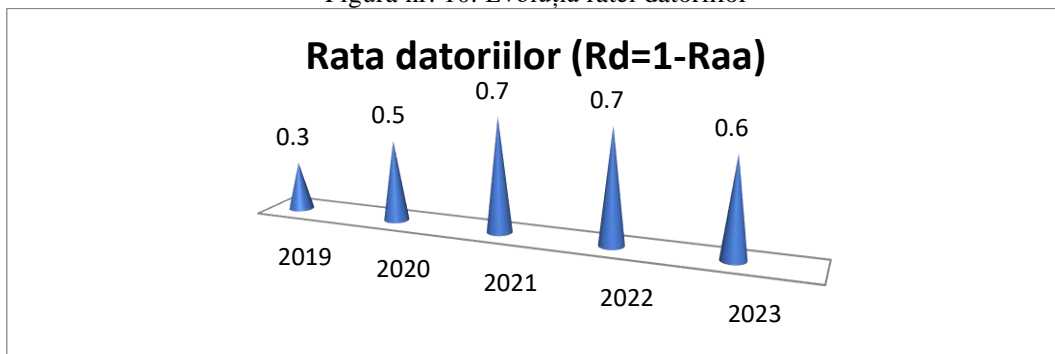

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Din câte se poate remarca, rata de autofinanțare a activelor, deși pozitivă, înregistrează valori destul de reduse de la un an la altul, fapt care demonstrează că Argus SA are capacitatea de a-și finanța doar parțial activele din sursele proprii.

Rata datoriilor reprezintă indicatorul cu ajutorul căruia se poate evalua nivelul în care o firmă își poate acoperi datoriile curente care provin din împrumuturi prin intermediul propriilor venituri.

Figura nr. 10. Evoluția ratei datoriilor

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Exceptând anul 2019, rata datoriilor depășește nivelul recomandabil de 0,5 în toți ceilalți ani, de unde rezultă că Argus SA nu are capacitatea de a-și îndeplini obligațiile de achitare a datoriilor folosind activele pe care le deține.

2.2.5. Diagnosticul rentabilității

Diagnosticul rentabilității este analiza capacității unei firme de a genera profit în raport cu resursele utilizate, folosind date despre situația trecută și prezentă a întreprinderii în vederea preconizării obținerii de beneficii viitoare.

Diagnosticul rentabilității se realizează pe baza datelor prezentate în „Contul de profit și pierdere” întrucât acestea prezintă fluxurile de venituri și cheltuieli pe care întreprinderea le-a înregistrat într-o anumită perioadă.

De asemenea, diagnosticul rentabilității întreprinderii se va face prin analiza a două elemente esențiale pentru aprecierea rentabilității unei firme, și anume, **profitul și ratele de rentabilitate**.

A. Diagnosticul factorial al profitului la nivelul întreprinderii Argus SA

Profitul este principalul element de interes atunci când vorbim despre orice firmă, indiferent care ar fi specificul activității sale deoarece pe baza capacității sale de a obține beneficii substanțiale atrage potențiali investitori. Orice întreprindere înregistrează beneficii din mai multe surse de activitate (exploatare, financiară), însă profitul total al întreprinderii este influențat în cea mai mare măsură de rezultatul exploatării.

Rezultatul exploatării poate fi definit ca diferența dintre veniturile și cheltuielile obținute din activitatea de exploatare a unei firme, fără a lua în calcul elementele financiare și extraordinare.

Rezultatul brut al exercițiului sau **profitul brut** reflectă performanța globală a firmei, incluzând rezultatele financiare și extraordinare, înainte de impozitare.

Pentru a înțelege mai bine corelația dintre cele două elemente și cum influențează acestea profitul reportat de întreprindere, vom analiza evoluția rezultatului brut al exercițiului și a rezultatului exploatării în perioada 2019-2023.

Tabel nr. 8. Evoluția rezultatului brut și rezultatului exploatării

An	Rezultat brut (lei)	Variație rezultat brut (%)	Rezultat exploatare (lei)	Variație rezultat exploatare (%)
2020	1.966.065	-59,32	1.687.464	-69,95
2021	2.465.257	25,39	1.934.823	14,66
2022	35.319.479	1.332,69	41.983.523	2.069,89
2023	-52.631.160	-249,01	-70.086.049	-266,94

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

În 2020 se observă o scădere considerabilă a celor doi indicatori, fapt care sugerează dificultăți în activitatea de bază a întreprinderii Argus SA din cauza scăderii cifrei de afaceri și creșterii costurilor.

Pentru 2021 constatăm o redresare ușoară deși creșterea este modestă, societatea semnaleză o stabilizare a activității.

De asemenea, pentru anul 2022 se înregistrează un beneficiu substanțial din activitatea de exploatare când firma raportează venituri din exploatare duble față de anul precedent (de la 195.176.239 lei în 2021 la 381.844.241 lei în 2022).

În ceea ce privește anul 2023, situația este îngrijorătoare deoarece firma nu a reușit să obțină profit, ci o pierdere considerabilă pe care o putem justifica pe baza diminuării veniturilor și creșterii cheltuielilor din exploatare.

Mai sus am văzut că societatea Argus SA are capacitatea de a obține profit, însă pentru a putea aprecia mai bine rentabilitatea acesteia, este necesar să aflăm nivelul de la care firma devine profitabilă și capacitatea acesteia de fi profitabilă. Astfel, putem determina aceste aspecte ajutându-ne de doi indicatori indispensabili în analiza rentabilității unei firme, și anume, pragul de rentabilitate și interval de siguranță.

De asemenea, am inclus în tabel și cifra de afaceri pentru a vedea evoluția acesteia în funcție de pragul de rentabilitate și intervalul de siguranță.

Tabel nr.9. Analiza pragului de rentabilitate și intervalului de siguranță

Indicator	Formulă	2019	2020	2021	2022	2023
Cifra de afaceri (CA) (lei)		202.173.788	167.267.674	183.296.204	360.593.131	246.592.671
Prag de rentabilitate valoric (PRV) (lei)	$PRV = \frac{CF}{1 - CV/CT}$	1.531.181	3.481.838	2.851.675	4.558.601	3.542.291
Interval de siguranță valoric (ISV) (lei)	$ISV = CA - PRV$	200.642.607	163.785.836	180.444.529	356.034.530	243.050.380
Interval de siguranță procentual (ISP) (%)	$ISP = \frac{ISV}{CA} \times 100$	99,25	97,92	98,44	98,74	98,56

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Din datele prezentate în tabelul de mai sus, pragul de rentabilitate înregistrează valori satisfăcătoare pe parcursul întregii perioade de referință. Acest lucru face ca intervalul de siguranță să atingă procente enorme și indică faptul că Argus SA produce cu mult peste pragul de rentabilitate, având o marjă mare de siguranță.

De asemenea, valoare ridicată a marjei de siguranță sugerează și un risc operațional scăzut în sensul că firma are capacitatea de a obține profit din operațiile pe care le desfășoară.

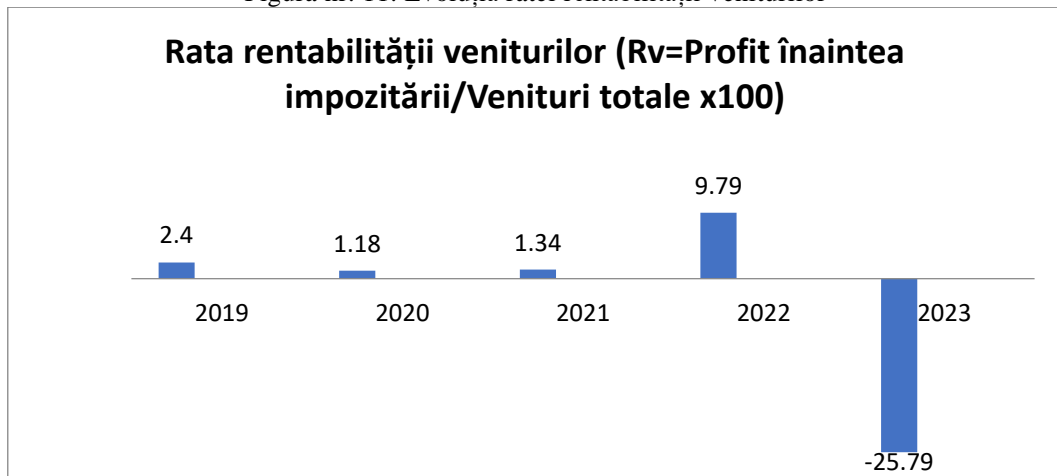
B. Diagnosticul pe baza ratelor de rentabilitate

Ratele de rentabilitate se folosesc pentru a analiza modul în care firma își gestionează activele și capitalurile proprii, în vederea obținerii de profit. Acești indicatori de exprimare a rentabilității se bazează pe relația efect/efort. Astfel, efectul este reprezentat de profit (net, brut, curent, operațional, etc.), iar efortul de capitalurile medii investite (active, capital propriu, venituri, etc.).

În plus, prin intermediul acestor rate de exprimare a randamentului vom completa analiza realizată mai sus asupra profitului brut privitor la rentabilitatea întreprinderii Argus SA.

Primul indicator la care facem referire este **rata rentabilității veniturilor (Rv)** care arată capacitatea firmei de a genera profit fără a lua în considerare impactul impozitelor, oferind astfel o imagine clară asupra eficienței operaționale.

Figura nr. 11. Evoluția ratei rentabilității veniturilor

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

La o primă vedere putem observa că, deși valoarea indicatorului este pozitivă, aceasta este redusă, indicând faptul că Argus SA are cheltuieli operaționale ridicate în comparație cu veniturile realizate din vânzări.

Privitor la anul 2023, când rata rentabilității veniturilor înregistrează o valoare semnificativ scăzută, putem afirma că această scădere este cauzată de asemenea de costurile de exploatare care ating cifra de 274.167.624 lei, comparativ cu cifra de afaceri al aceluiași an de 246.592.671 lei.

Rata rentabilității economice a activului (Re) reflectă beneficiile care au fost încasate de către firmă în urma utilizării activelor deținute. Aceasta își modifică valorile pe seama reducerii sau creșterii a doi factori cu care intră în relație directă, și anume, viteza de rotație a activelor și rata rentabilității veniturilor.

+++++ Rovu V., Georgescu N., *Analiza economico-financiară*, Academia de studii Economice din București, pag. 166.

Pentru a arăta influența acestor factori asupra rentabilității activelor, în tabelul următor, am calculat rata rentabilității economice a activului în relație cu viteza de rotație a activelor și rata rentabilității veniturilor.

Tabel nr.10. Evoluția ratei rentabilității economice a activului

Indicator	Formulă	2019	2020	2021	2022	2023
Viteza de rotație a activelor (VA) (%)	$VA=V/A$	1,47	0,96	1,13	0,94	1,11
Rata rentabilității veniturilor (Rv) (%)	$Rv=P/V \times 100$	2,4	1,18	1,34	9,79	-25,79
Rata de rentabilitate economică a activului (Re) (%)	$Re=V/A \times P/V \times 100$	3,52	1,13	1,51	9,2	-28,63

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

Pentru anul 2019, Argus SA a înregistrat o eficiență convenabilă a activelor datorată procentului crescut al ratei rentabilității veniturilor care atinge valoarea de 2,4 %.

În perioada 2010-2021, rata de rentabilitate economică a activului a scăzut considerabil din cauza eficienței mai reduse în utilizarea activelor în vederea obținerii de profit.

În ceea ce privește procentul ridicat al rentabilității activelor din 2022, putem afirma că acesta se datorează creșterii performanței operaționale care se reflectă prin prisma cifrei de afaceri de 360.593.131 lei deoarece viteza de rotație a activelor rămâne relativ redusă.

Valoarea negativă din 2023 sugerează că firma Argus SA a înregistrat o pierdere din activitatea de exploatare de -70.086.049 lei, activele ne mai generând profit.

În continuare, vom analiza **rata rentabilității resurselor consumate** pentru a determina cât de eficient își gestionează întreprinderea resursele. Cu alte cuvinte, cu ajutorul acestui indicator, vom măsura beneficiile obținute de firmă în urma consumării unor resurse pentru fiecare categorie în parte (materiile prime, utilitățile, forța de muncă, etc.).

Există o serie de factori care exercită o influență directă asupra acestei rate, în sensul că, odată cu mărirea sau micșorarea acestora, se modifică și rata rentabilității resurselor consumate. Astfel, factorii sunt: structura cifrei de afaceri (producției vândute), costurile pe produse și prețurile de vânzare pe produse.

În tabelul ce urmează, am calculat atât rata rentabilității resurselor consumate corespunzătoare perioadei analizate, cât și factorii de influență directă enumerați anterior pentru a vedea modul în care întreprinderea Argus SA își utilizează resursele în scopul obținerii de profit.

Tabelul nr. 11. Evoluția ratei rentabilității resurselor consumate

Indicator (%)	Formulă	2019	2020	2021	2022	2023
Rata rentabilității resurselor consumate (Rc)	$Rc = RE / \sum q_c \times 100 = \frac{\sum qp - \sum qc}{\sum qc} \times 100$	2,85	0,95	1,001	12,35	-25,56
Structura cifrei de afaceri (producției vândute) (Pv)	$Pv = \frac{\sum q_1 p_0 - \sum q_1 c_0}{\sum q_1 c_0} \times 100 - Rc_0$	14,55	-0,61	2,04	13,07	-16,41
Costurile pe produse (Cp)	$Cp = \frac{\sum q_1 p_0 - \sum q_1 c_0}{\sum q_1 c_1} \times 100 - \frac{\sum q_1 p_0 - \sum q_1 c_0}{\sum q_1 c_0} \times 100$	-2,38	4,43	-6,77	-4,42	-5,03
Prețurile de vânzare pe produse (Pvp)	$Pvp = Rc_1 - \frac{\sum q_1 p_0 - \sum q_1 c_0}{\sum q_1 c_0} \times 100$	-12,17	5,04	4,73	-8,65	21,44

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

La finele anului 2019, rata rentabilității resurselor consumate atinge o valoare relativ scăzută cu toate că indicele producției vândute a crescut cu 14,55% și costurile pe produse s-au micșorat. Această scădere se justifică prin reducerea drastică a prețurilor de vânzare pe produse cu -12,17%, care a afectat considerabil rata rentabilității resurselor consumate.

Pentru anul 2020, structura cifrei de afaceri diminuată considerabil și creșterea costurilor pe produse au condus la o rată a rentabilității resurselor consumate cu 1,9% mai mică decât în anul precedent.

Se observă o îmbunătățire minoră a ratei rentabilității resurselor consumate privind anul 2021, îmbunătățire datorată scăderii costurilor pe produse cu -6,77% și a sporirii indicelui de prețuri de vânzare pe produse cu aproximativ 4,73%.

La sfârșitul exercițiului financiar aferent anului 2022 se raportează cea mai mare valoare a ratei rentabilității resurselor consumate înregistrate pe întreaga perioadă de referință. Acest lucru rezultă din mărirea producției vândute (13,07%) și reducerea costurilor pe produse (-4,42%).

Deși în 2023 prețurile de vânzare ale produselor a crescut cu 21,44%, iar costurile pe produse a scăzut cu -9,09%, indicele producției vândute s-a diminuat cu -16,41% ceea ce a făcut a rata rentabilității să se reducă îngrijorător la -25,56%.

B.1. Corelația dintre rata rentabilității financiare a capitalului propriu, rata rentabilității financiare a capitalului permanent și rata dobânzii

Pentru a înțelege mai bine impactul pe care îl poate avea efectul îndatorării asupra unei firme, am decis să abordez rata rentabilității financiare a capitalului propriu în relație cu rata dobânzii și rata rentabilității financiare a capitalului permanent.

Dacă prin rata rentabilității financiare a capitalului propriu se măsoară eficiența resurselor investite de către proprietari și creditori, cu ajutorul ratei rentabilității financiare a capitalului permanent se reflectă rentabilitatea tuturor resurselor de finanțare pe termen lung (capital propriu+datorii pe termen lung). Iar rata dobânzii este costul finanțării prin datorii.

În tabelul de mai jos am calculat indicatorii care intră în determinarea ratei rentabilității financiare a capitalului propriu prin prisma impactului pe care îl are efectul de levier financiar asupra performanței întreprinderii.

Tabelul nr. 12. Evoluția ratei rentabilității financiare a capitalului propriu

Indicator (%)	Formulă	2019	2020	2021	2022	2023
Rata rentabilității financiare a capitalului propriu (Rf)	$Rf = R_p - (R_p - d) \times K_i / K_p$	5,3	-3,88	7,4	149,26	-225,14
Rata rentabilității financiare a capitalului permanent (Rp)	$R_p = P_b / K_i + K_p$	5,03	0,23	2,92	42,14	-69,74
Rata dobânzii (d)	$d = \text{Dob} / \text{Dat. finan.} \times 100$	4,78	1,77	1,7	7,9	7,19

Sursa: Întocmit de autor pe baza situațiilor anuale financiare

În primul an, rata rentabilității financiare a capitalului permanent a fost mai mare decât rata dobânzii, ceea ce indică faptul că îndatorarea contribuie la creșterea rentabilității capitalurilor proprii.

În 2020, rata rentabilității financiare a capitalului propriu înregistrează o valoare negativă din cauză faptului că rata dobânzii este mai mare decât rata rentabilității financiare a capitalului permanent, de unde rezultă că îndatorarea afectează în mod negativ rentabilitatea.

La finalul anului 2022, rata rentabilității financiare a capitalului propriu atinge un procent colosal de 149,26%. Acest lucru se datorează sporirii ratei rentabilității financiare a capitalului permanent deoarece firma a obținut un profit brut de 35.319.479 lei la finele aceluiași an.

În ceea ce privește anul 2023, putem afirma că îndatorarea are efect negativ asupra rentabilității firmei întrucât rentabilitatea financiară a capitalurilor proprii este foarte scăzută. Această diminuare a indicatorului este cauzată de înregistrarea unei pierderi de (52.631.160) lei care a afectat modificat semnificativ rata rentabilității financiare a capitalului permanent.

3. Concluzii și propuneri

După analiza principalilor indicatori, vom întocmi o matrice SWOT pentru a sintetiza concluziile care se impune după evaluarea financiară a întreprinderii Argus SA.

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
<p>-compania are o prezență solidă pe piața uleiurilor vegetale, ceea ce oferă credibilitate și încredere consumatorilor.</p> <p>-deși a înregistrat o pierdere de (52.631.160) lei la sfârșitul exercițiului din anul 2023, firma obținut profit în toți ceilalți ani de analiză.</p> <p>-în ciuda dificultăților financiare din 2023, firma a demonstrat că are capacitatea de a-și acoperi datoriile pe termen lung.</p> <p>-cu excecția anului 2023, rata rentabilității activelor are valori acceptabile, rezultând că activele firmei generează profit operațional.</p>	<p>-rezultatul negativ al trezoreriei nete indică faptul că întreprinderea este dependentă de surse externe pentru a se finanța.</p> <p>-volumul ridicat al împrumuturilor contractate de firmă implică cheltuieli ridicate cu dobânzile</p> <p>-întreprinderea prezintă un echilibru economico-financiar deficitar, în sensul că întâmpină probleme de finanțare atât în onorarea obligațiilor totale din activele deținute, cât și în susținerea activelor circulante din resurse proprii.</p> <p>-nivelul ridicat al stocurilor afectează lichiditatea și eficiența utilizării resurselor.</p>
OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI

<p>-înființarea unei platforme online de vânzare a produselor poate crește veniturile și reduce dependența de distribuitori.</p> <p>-lansarea unor produse inovatoare (uleiuri bio, presate la rece) ar putea atrage noi segmente de consumatori.</p> <p>-accesarea de fonduri europene sau subvenții poate ajuta la modernizarea producției și la reducerea dependenței de împrumuturi.</p> <p>-lansarea unor promoții sezoniere adaptate la nevoile clienților.</p>	<p>-consumatorii se pot îndrepta către alternative mai sănătoase sau uleiuri importate, fapt care poate reduce cererea pentru produsele tradiționale ale întreprinderii Argus SA.</p> <p>-în 2023, firma prezintă probleme privitor la eficiența capitalurilor proprii ceea ce poate conduce la pierderea încrederii potențialilor investitori.</p> <p>-noi norme de siguranță alimentară sau taxe suplimentare pot impune costuri operaționale mai mari.</p> <p>-riscul modificării ratei dobânzilor corespunzătoare creditelor cu dobândă variabilă.</p>
---	--

Pe baza analizei SWOT, putem formula următoarele recomandări pentru îmbunătățirea situației financiare a întreprinderii Argus SA:

- **Optimizarea lichidității** - Reducerea stocurilor prin optimizarea lanțului de aprovizionare și a procesului de producție (adoptarea unui sistem Just-in-time) și diversificarea surselor de finanțare pentru a diminua dependența de împrumuturi.
- **Diversificarea canalelor de vânzare** – Lansarea unui magazin online pentru a extinde piața și a crește vânzările.
- **Dezvoltarea de produse noi** – crearea unor game premium de uleiuri bio și presate la rece în vederea atragerii de noi segmente de consumatori.
- **Creșterea eficienței operaționale și reducerea costurilor** – automatizarea proceselor de producție pentru a reduce pierderile și costurile cu forța de muncă și realizarea de investiții în surse regenerabile cu scopul de a reduce costurile cu energia.
- **Gestionarea riscurilor financiare și economice** – monitorizarea evoluției ratelor dobânzilor și refinanțarea împrumuturilor atunci când condițiile devin mai avantajoase. În plus, întreprinderea trebuie să-și diversifice furnizorii pentru a reduce dependența de un singur lanț de aprovizionare.

Referințe bibliografice:

- Vasile V., Note de curs, Classroom, Universitatea Nicolae Titulescu;
- Rovu V., Georgescu N., Analiza economico-financiară, Academia de studii Economice din București, Biblioteca digitală;
- <https://www.argus-oil.ro/ro/>, site accesat la data 05.03.2025;
- <https://m.bvb.ro/FinancialInstruments/Details/FinancialInstrumentsDetails.aspx?s=UARG>, site accesat la data de 07.03.2025.

CONSULTANȚA DE MANAGEMENT PENTRU PROIECTELE DIN SECTOARELE PETROL - GAZE ȘI ENERGIE. FACTORI DE SUCCES

Iulian MAGULEANU*

Abstract

În contextul actualei dinamici a schimbărilor rapide și complexe din industrie – cu precădere în sectoarele energetice și petrol-gaze, consultanța ocupă un rol extrem de important – având capacitatea de a oferi expertiză tehnică și managerială necesară în coordonarea și optimizarea proceselor, asigurând în final atingerea obiectivelor stabilite.

În acest articol au fost analizați factorii de succes ce asigură competitivitatea firmelor de consultanță implicate în dezvoltarea proiectelor din sectoarele energetice și petrol-gaze, metodele prin care aceste firme își adaptează modelele de afaceri și serviciile oferite la cerințele și mediul descrise mai sus.

Cu toate că există numeroase studii despre competitivitatea în sectoarele industriale luate în considerare, acestea se concentrează pe aspecte mai degrabă tehnice, precum eficiență energetică ori strategii de dezvoltare. De asemenea, există cercetări ample ce acoperă subiectul competitivității în consultanță de management de proiect, însă literatura de specialitate pentru sectoarele industriale avute în vedere este limitată. Pornind de la aceste aspecte, este evidentă oportunitatea studierii factorilor ce influențează succesul firmelor de consultanță în sectoarele amintite.

Cercetarea se bazează pe surse de informații deschise, pe un studiu empiric realizat prin interviuri cu experți în domeniu, dar și pe experiența proprie a autorului.

Rezultatele studiului evidențiază necesitatea unei abordări integrate ce combină competențele tehnice deosebite, strategiile eficiente de management, dezvoltarea de parteneriate pe diverse paliere și direcții, și nu în ultimul rând, flexibilizarea ofertei de servicii de consultanță – răspunzând cerințelor actuale și viitoare ale pieței.

Cea mai importantă concluzie a cercetării exclude limitarea competitivității la expertiza tehnică, indicând necesitatea inovării în privința serviciilor de consultanță și gestionarea inteligentă a riscurilor, într-o arhitectură integrată și aliniată cerințelor.

Principalele recomandări pentru îmbunătățirea performanței serviciilor de consultanță în managementul proiectelor din sectoarele petrol-gaze și energetic subliniază necesitatea ca firmele de consultanță să diversifice atât competențele echipelor de specialiști, cât și a pachetele de servicii (cu asumarea unor responsabilități extinse), să dezvolte strategii de management al riscurilor.

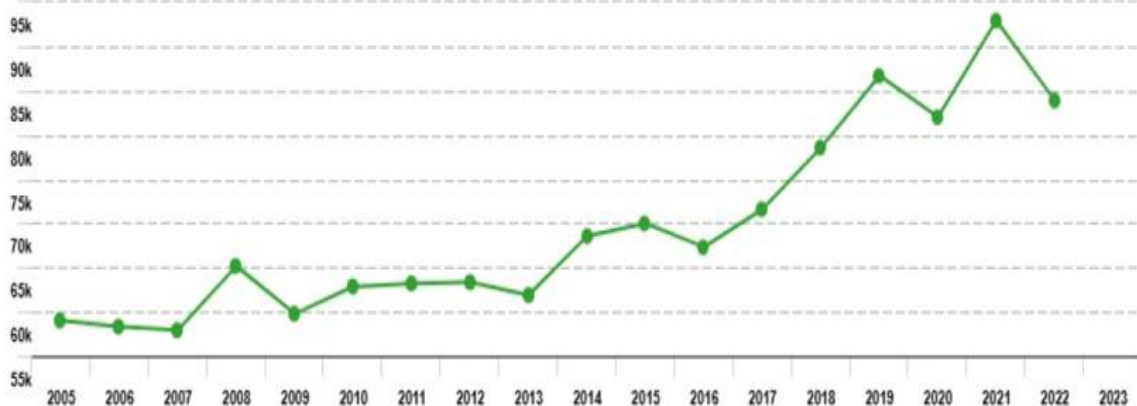
* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București, specializarea Antreprenoriat și Administrarea Afacerilor; (e-mail: iulian_m41370@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lect. univ. dr. Iliescu Elena Mihaela (mihaelailiescu@univnt.ro).

Keywords: management de proiect, consultanță, petrol-gaze, energie, factori de succes

1. Introducere

Sectoarele energetice și petrol-gaze trec în prezent prin schimbări profunde și rapide, generate în principal de cerințele de tranziție către o energie curată, de utilizarea resurselor regenerabile și reducerea amprentei de carbon, însoțite de înăsprirea reglementărilor din domeniu. Toate acestea impun dezvoltarea accelerată a proiectelor ce asigură această tranziție, ceea ce se transpune într-un efort imens atât în ceea ce privește resursele tehnice, materiale și umane mobilizate, cât și în coordonarea acestora. Volumul acestor schimbări reiese evident din statisticile întocmite la nivelul Uniunii Europene, aspect reflectat în Figura nr. 1.

Figura nr. 1. Investițiile private în combaterea schimbărilor climatice 2005 – 2023 (% în PIB)

Sursa: Eurostat, *Private investment in climate change mitigation, EU, 2005-2023*, <https://ec.europa.eu/eurostat/>, accesat la 16.03.2025

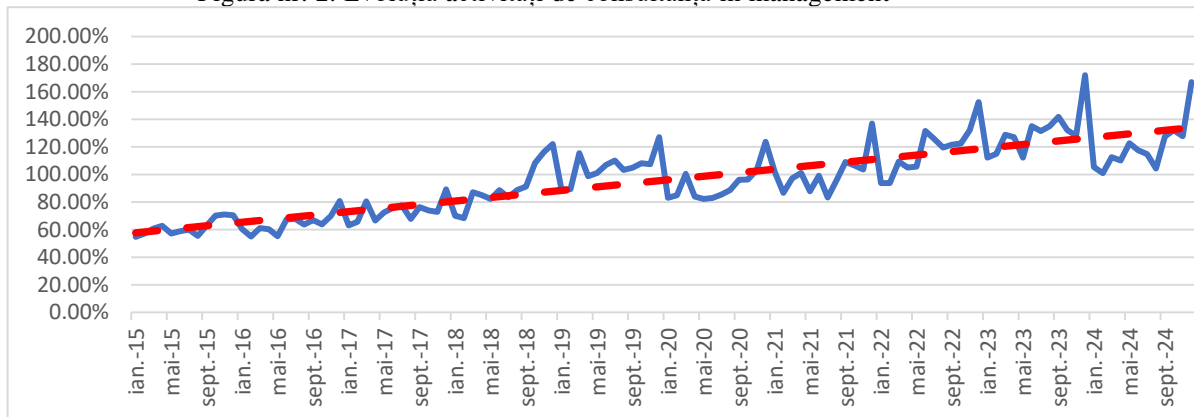
Pornind de la un citat celebru atribuit lui Benjamin Franklin, care spune “If You Fail to Plan, You Are Planning to Fail”, putem identifica un element esențial în efortul de pregătire și implementare a proiectelor în general, cu precădere în sectoarele analizate în prezenta lucrare - managementul de proiect, cu toate componentele ce îl definesc.

Este un fapt bine cunoscut în industrie că sunt foarte puține acele companii ce își pot asigura în totalitate necesarul de resurse pentru organizarea, planificarea, controlul proiectelor de investiții în vederea asigurării atingerii obiectivelor acestora. După cum menționează și Steven H. Appelbaum S. H. și Steed A. J (2004), “*McKinsey & Company sugerează șase motive pentru care implicarea unor consultanți externi ar face sens în multe situații:*

- Pot pune la dispoziție competențe ce nu sunt disponibile în altă parte
- Au acumulat alte experiențe față de client
- Dispun de timp pentru studierea problemei
- Sunt profesioniști
- Sunt independenți
- Au abilitatea de a induce acțiuni pe baza recomandărilor lor”

Un alt argument ce subliniază creșterea interesului pentru serviciile de consultanță în general, rezultă din evoluția volumului acestor activități – aspect ilustrat în graficul din Figura nr. 2, în care datele sunt prezentate procentual, având ca perioadă de referință anul 2021 (100%).

Figura nr. 2. Evoluția activității de consultanță în management

Sursa: prezentare grafică elaborată de autor, pe baza datelor extrase de pe site-ul INS (2024), https://insse.ro/cms/ro/#baze_de_date_si_metadate_statistice, accesat la 15.03.2025

De asemenea, experiența autorului în domeniu susține creșterea semnificativă a necesarului de resurse și de servicii de consultanță în managementul proiectelor, cu precădere în sectoarele industriale vizate în articolul de față. Sunt numeroase exemple de proiecte sau programe de investiții majore aflate în derulare la acest moment în România, precum: termocentralele de la Iernut și Mintia, proiectul Neptun Deep de la Marea Neagră, programul de construire a facilităților de producție a combustibililor sustenabili pentru aviație (SAF) de la Petrobrazi, construirea de noi și noi proiecte fotovoltaice precum și de înmagazinare temporară a energiei, și așa mai departe.

Ca urmare a celor prezentate, devine de interes analizarea factorilor de succes ce determină performanța serviciilor de consultanță în managementul de proiect, atât din perspectiva clientului (având o motivație ce nu mai necesită explicată), cât și din perspectiva celor ce oferă astfel de servicii. Pentru cei din urmă, performanța (sau calitatea) acestor servicii este de o importanță majoră pentru asigurarea competitivității companiei, aspect reflectat și prin analiza prezentată în Tabelul 1.

Tabelul nr. 1. Factori cheie de succes în competitivitatea firmelor de consultanță

Nr. Crt.	FACTORI CHEIE DE SUCCES	Modelul Boston Consulting Group	Matricea General Electric	Matricea ADL	Relevanța pentru domeniul consultanței
1	Cota (relativă) de piață	BCG	GE	ADL	Da
2	Calitatea produselor / serviciilor	BCG	GE	ADL	Da / Obs. 4
3	Design	BCG			-
4	Ambalaj	BCG			-
5	Tehnologie / competențe tehnologice	BCG		ADL	Da
6	Notorietate marcă (brand)	BCG	GE		Da
7	Rețea de distribuție	BCG			Obs. 1
8	Eficiența activităților promoționale	BCG	GE		Da
9	Competențe de cercetare-dezvoltare		GE	ADL	Da
10	Creșterea cotei de piață		GE		Da
11	Capacitatea productivă		GE		Obs. 2
12	Costuri unitare		GE		Da
13	Resursele materiale		GE		-
14	Originalitatea produsului (serviciilor)			ADL	Obs. 3
15	Marje de profit față de competitori			ADL	Da
16	Competențe manageriale ale firmei			ADL	Da
Obs. 1	Pentru servicii de consultanță - se poate asimila cu rețeaua de clienți potențiali				
Obs. 2	Pentru consultanță - capacitatea de acoperire a serviciilor cu resurse proprii				
Obs. 3	Ce este deosebit în serviciile de consultanță oferite?				
Obs. 4	Subiectul analizei prezentului articol				

Sursa: adaptarea autorului pe baza informațiilor extrase din cursul „Strategii de marketing”,
Lect. univ. dr. Mirela Cristina Voicu

Așadar, rezultatele acestui studiu pot fi de folos atât companiilor beneficiare de astfel de servicii, cât și celor prestatoare, putând să contribuie la o mai bună definire a relației client - consultant.

Mai mult decât atât, poate fi util în mod deosebit noilor intrați în acest domeniu al consultanței – unii dintre aceștia fiind atrași de mirajul unor profituri ușor de obținut, ignorând cerințele, nevoile și constrângerile inerente unei astfel de activități – ce ar trebui să fie privită cu maximă responsabilitate.

2. Managementul de proiect – context general vs particularități în sectoarele energetic și petrol-gaze

Există numeroase studii și analize ce cuprind un spectru foarte larg – începând de la bazele managementului de proiect, abordând definiții, metodologii general aplicabile, concentrându-se apoi pe diverse componente și noțiuni specifice – precum criteriile de măsurare a performanțelor unui proiect, factorii ce contribuie la succesul unui proiect, tematica externalizării serviciilor de management de proiect (vezi consultanță) și relațiile client-consultant.

Se poate spune că “Produsul” principal al activităților desfășurate în consultanța de management de proiect îl reprezintă chiar rezultatele / gradul de atingere al obiectivelor proiectelor pentru care sunt angajate serviciile firmelor cu un astfel de profil.

Alte rezultate pot consta în îmbunătățiri ale proceselor companiilor beneficiare, de ridicare a nivelului de pregătire al personalului clienților.

Plecând de la cele de mai sus, este evident ca performanța rezultată în proiecte are impact direct în succesul consultantului și, implicit, în competitivitatea acestuia.

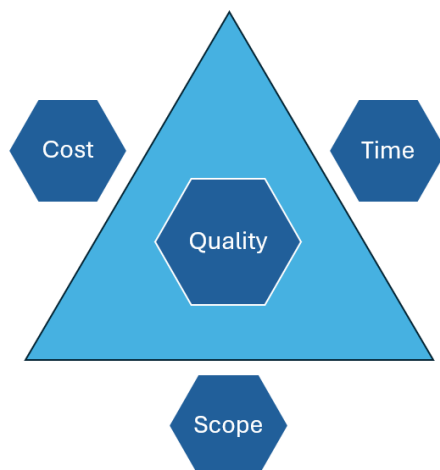
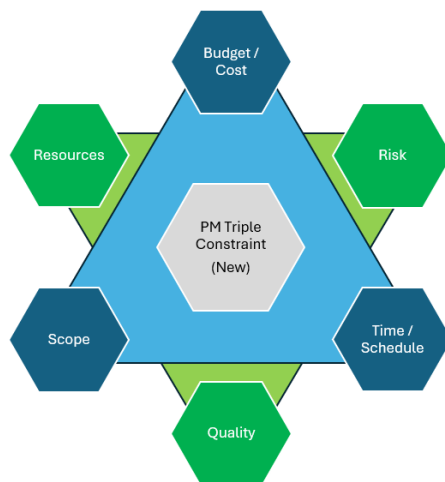
O abordare mai veche de măsurare a succesului pleca de la „tripla constrângere”, termenul consacrat în managementul de proiect ce avea la baza trei parametri interdependenți (Scop-Cost-Timp), la care se adaugă parametrul implicit al calității. O reprezentare schematică a acestora regăsește în Figura nr. 3, iar în Figura nr. 4 este prezentat noua abordare – explicitată mai jos.

În general, un proiect se putea considera de succes dacă scopul acestuia se finaliza încadrându-se bugetul și durata de timp aprobate și respectând cerințele de calitate stabilite.

Ulterior „tripla constrângere” a fost amendată în sensul adăugării riscurilor și a resurselor, conținutul acesteia devenind (PMI, 2010):

- Scop
- Buget (cost)
- Grafic (durata)
- Calitate
- Resurse
- Risc

Perspectivile ulterioare asupra performanțelor unui proiect au demonstrat ca nu se poate face abstracție de tripla constrângere, după cum remarca și Jordan A. (2022), însă este necesară completarea criteriilor de succes menționate. Plecând de la analizarea datelor din raportul PMI (Project Management Institute), Jordan A. (2022) a putut evidenția faptul că „*organizațiile cu performanțe ridicate nu intenționează să înlocuiască tripla constrângere ca măsură a succesului – ele încearcă să le suplimenteze*”.

Figura nr. 3. Tripla constrângere
(concept vechi)Figura nr. 4. Tripla constrângere
(concept nou)

Sursa: prezentări grafice pregătite de autor, pe baza informațiilor și conceptelor extrase din surse multiple, precum PMI (2010), sau site-ul smartsheet.com/triple-constraint-triangle-theory

Mai departe, ajungând la momentul actual, se are în vedere o evaluare integrată a succesului unui proiect – luând în considerare atât criteriile legate de execuția acestuia, cât și de rezultatele lui (valoarea sau beneficiile aduse de proiect). PMI (2024) definește foarte pe scurt că „proiectele de succes aduc o valoare care merita efortul și cheltuielile consumate”.

În cazul particular al proiectelor dezvoltate în sectoarele energetic și petrol-gaze, la cele de mai sus și de o importanță cel puțin egală se află și aspectele de securitate în muncă și cele legate de mediu. Un proiect nu poate fi considerat de succes dacă se înregistrează incidente pe oricare dintre aceste linii, indiferent de performanțele obținute pe ceilalți parametri.

Fiind totuși un domeniu ce nu poate fi cuantificat, există o varietate de opinii, ce nu concură întotdeauna către același punct.

Acest fapt este recunoscut și de Project Management Institute, unul dintre cele mai prestigioase și, probabil, cel mai mare la nivel global la acest moment, prin simplul fapt al introducerii conceptului PMBOK® (Project Management Body Of Knowledge) – care tratează strict cunoștințele general acceptate în acest domeniu (PMI, 2010) – dincolo de care există o multitudine de alte viziuni (de exemplu, Association for Project Management și PRINCE2 Foundation din Marea Britanie).

Suplimentar față de cele de mai sus, se poate constata că literatura de specialitate este mai degrabă axată pe conceptele și situațiile generale, ceea ce reprezintă un deficit în abordarea problematicii specifice industriilor energetice și de petrol-gaze.

Literatura de specialitate abundă în ultima vreme de analize și prezentări ale unor concepte relativ moderne (vezi AGILE, SCRUM, etc.), ce nu-și găsesc neapărat aplicabilitate în ariile menționate. La această opinie a realizatorului acestui studiu aderă marea majoritate a specialiștilor cunoscuți de și cu care autorul a interacționat de-a lungul timpului.

Evident, aceasta nu semnifică sub nicio formă vreo lipsă de importanță a acestor concepte – ci doar valabilitatea lor extrem de limitată în domeniile vizate.

Trecând mai departe, se poate constata – diversitatea vastă a opiniilor privind factorii de succes în serviciile de consultanță în domeniul managementului de proiect, cu precădere în industriile aflate în discuție.

3. Factori de succes în serviciile de consultanță în domeniul managementului de proiect. Studiu de caz pentru sectoarele energetic și petrol-gaze

3.1. Rolul consultantului extern

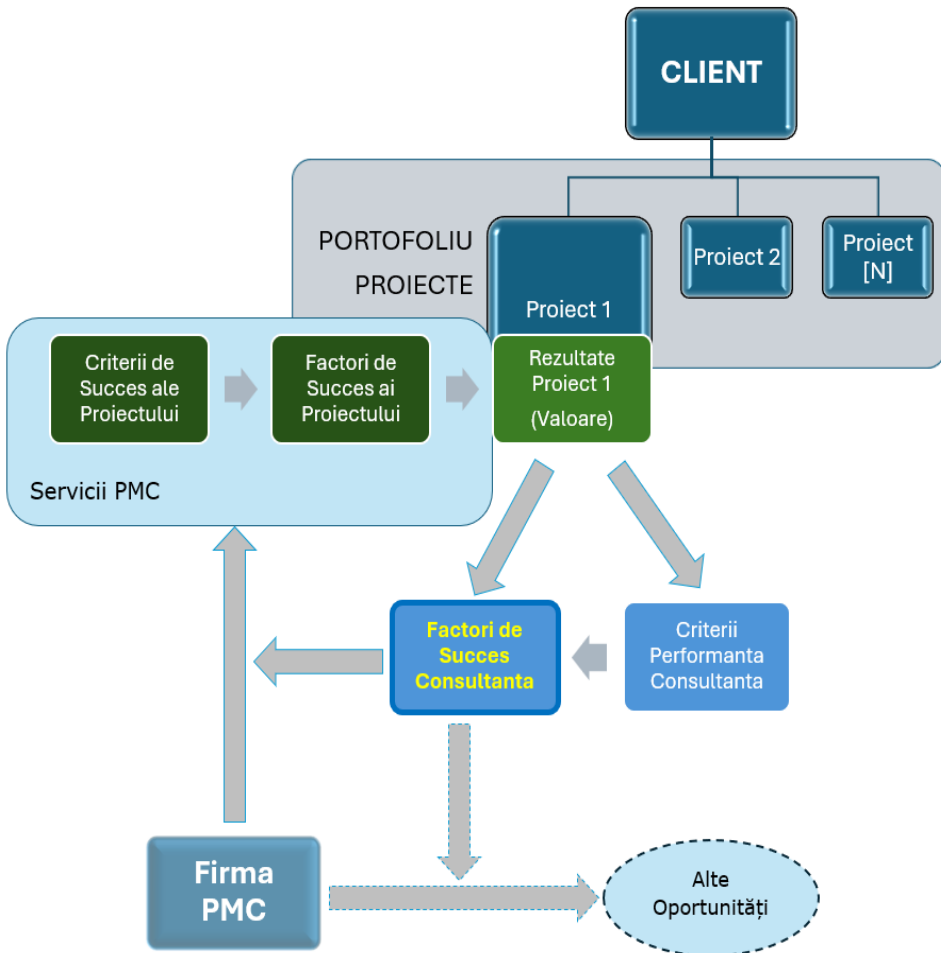
Necesitatea utilizării resurselor externe a fost explicată mai devreme. Important este și modul în care este acesta implicat – care depinde de tipul contractului și de capacitatea consultantului de management al riscurilor. În esență se pot distinge trei mari categorii:

- ggggg. Project Management Consultant (PMC), cu diverse grade de responsabilitate și cu preluarea parțială sau totală a atribuțiilor clientului în raport cu contractorii
- hhhhh. Furnizor de Resurse (Manpower Supplier), al cărui unic rol este de a pune la dispoziție experții solicitați – în vederea completării echipelor de proiect formate de către Client
- iiii. Cu rol de consilier, a cărui participare se rezuma la analiza și emitere de recomandări, fără responsabilități directe în Proiect

Cercetarea de față analizează doar cazul a. de mai sus, celelalte două necesitând mai degrabă evaluări ale performanțelor individuale ale celor implicați în activitățile de consultanță – ceea ce se află în afara obiectului de studiu.

Practica ne arată că, pentru cazul Consultantului de Management de Proiect (Project Management Consultant - PMC), cea mai mare parte a factorilor de succes ai consultanței se confundă / sunt identici cu factorii de succes ai Proiectului. Iar o relație între componente poate arăta ca în Figura nr. 5.

Figura nr. 5. Relația dintre criteriile de succes și factori de succes ai proiectului, respectiv consultanței

Sursa: contribuția autorului

3.2. Identificarea factorilor de succes și analiza rezultatelor

În pregătirea acestui studiu au fost analizate materialele disponibile (articole, cărți, manuale) ce abordează problematica în cauză și au fost considerate relevante de autor. Se menționează că această analiză nu se pretinde a fi exhaustivă, putând exista numeroase alte surse ce abordează mai mult sau mai puțin aceste subiecte.

La cele de mai sus s-au adăugat atât experiențele proprii ale autorului, ce activează de peste 40 de ani în domeniul studiat, precum și ale altor experți consultați de acesta.

Analiza s-a făcut plecând de la „produsul” final al serviciilor de consultanță, respectiv de la rezultatele proiectului pentru care este angajată o firmă cu experiența necesară în domeniu, până la subiectul acestui studiu – factorii de succes în consultanța de management de proiect.

Cercetarea este strict calitativă, având în vedere caracterul conceptelor examinate – ce nu suportă o cuantificare efectivă. Totuși, pentru a putea ordona rezultatele în funcție de însemnătatea

identificată de diversele surse analizate și a extrage elementele considerate a fi semnificative, s-a acordat un punctaj corelat cu importanța acordată de sursele menționate.

Au fost luate în considerare câteva surse pentru aceasta cercetare – din care au fost extrase informațiile referitoare la factorii de succes considerați relevanți atât pentru atingerea obiectivelor Proiectului, cât și din punct de vedere al performanței serviciilor de consultanță (în accepțiunea de mai sus).

Având în vedere că nu a existat o unitate în definirea factorilor, s-a procedat la asimilarea celor apropiați – pe baza experienței autorului. De asemenea, acolo unde lista acestor factori a fost extensivă – s-au considerat doar cei mai semnificativi, în ordinea importanței – așa cum a fost determinată de autori în fiecare dintre surse.

Fiecărui factor introdus în analiză i-a fost acordat un punctaj, în funcție de importanța menționată mai sus, începând de la 15p. pentru cel mai important – continuând descrescător (cu pasul de 1 punct) către cel mai puțin important din fiecare lista corespunzătoare unei surse.

Fiind o analiză pur calitativă, evaluarea s-a făcut pe aceste baze simple – chiar dacă rezultatele pot suferi într-o mică măsură din punct de vedere al acurateții măsurătorii.

Pentru a finaliza evaluarea, factorii extrași din surse diferite au fost integrați într-o listă unică – ce se regăsește în Tabelul nr. 2, procedându-se și la consolidarea rezultatelor.

În Tabelul 2 sursele indicate pe coloane sunt mai jos, împreună cu unele observații:

- Sursa 1: Naoum S. et al. (2004)
Au fost luați în considerare numai primii 15 factori dintr-un total de 25 analizați și organizați în ordinea importanței. Chiar dacă autorul prezentului studiu nu rezonază pe deplin cu clasamentul regăsit în articolul citat – nu au fost operate modificări exceptând preluarea trunchiată (doar a primilor 15 factori).
- Sursa 2: Tsiha Z. et al. (2017)
Domeniul analizat de Tsiha Z. este cel mai apropiat de cel de studiu al prezentului articol. A fost preluată întreaga lista de factori de succes – în ordinea prezentată în materialul citat.
- Sursa 3: Eby K. (2023)
A fost preluată întreaga lista de factori de succes – în ordinea prezentată în materialul citat.
- Sursa 4: Setiadi D. F. P. et al. (2021)
Au fost preluați doar primii 10 factori de succes – în ordinea indicată de Setiadi D. F. P. – dintr-un total de 38 analizați în materialul citat, din care lipsesc datele pentru partea intermediară a clasamentului. Sunt indicați doar primii 10 (cei luați în considerare), respectiv ultimii cinci.
- Sursa 5: Venczel T. B. et al. (2021)
Au fost preluați doar factorii prezentați în lista din studiul Houston. Există și o a doua listă – ce coincide cu cea din Sursa 6 de mai jos.
- Sursa 6: Spalek, S. (2005)
A fost preluată întreaga lista de factori de succes – în ordinea prezentată în materialul citat.
- Sursa 7: Contribuție personală autor & grup de specialiști intervievați.
Pentru simplificarea analizei – au fost excluși acei factori asupra cărora au existat opinii divergente și care ar fi obținut un punctaj mic.

De remarcat că, exceptând extrem de puține cazuri, cvasi-totalitatea factorilor de succes sunt interni – în sensul ca nu depind de factori externi, precum instituții, autorități, etc.

În urma comasării unor factori, în conformitate cu cele prezentate mai sus, a rezultat un total de 38 de elemente. Din experiența autorului acestui studiu, în marea lor parte se suprapun pe (coincid cu) factorii de succes ai serviciilor de consultanță – în special în treimea superioară a tabelului.

Ar mai fi de adăugat (așa cum s-a precizat mai devreme) ca factorii de succes și cei legați de securitatea în muncă (obiectiv zero accidente și incidente), precum și cei de protecția mediului (vezi si cerințele DNSH - Nu Daună Semnificativă Mediului, implementate la nivelul Uniunii Europene

si local). În lista de factori analizată factorii de securitate și de mediu sunt atinși parțial (poziția 28 – Accidente mortale).

Dincolo de suprapunerea factorilor de succes menționată, putem remarca definirea sumara făcută de Appelbaum S. H. si Steed A. J. (2004) referitoare la factorii de succes ce pot asigura o colaborare ideala între client si consultant:

- implicarea de consultați competenți
- accent pe rezultatele clientului si nu doar pe livrabilele consultantului
- așteptări și rezultate clar definite și comunicate
- sprijin vizibil din partea conducerii executive
- adaptarea la nivelul de pregătire al clientului
- investiție inițială (efort inițial) în înțelegerea mediului si nevoilor clientului
- definirea succesului în termeni de realizări progresive
- realizarea unui parteneriat real client-consultații
- implicarea consultaților din faza de inițiere până la implementare - inclusiv“

Chiar și din aceasta ultimă parte se evidențiază unii factori de succes ce au fost deja enumerați și evaluați în Tabelul nr. 2 (vezi i., iii., iv.).

Tabelul nr. 2. Analiza factorilor de succes

Nr. Crt.	Factor de Succes	1	2	3	4	5	6	7	Total
1	Organizația de Proiect. Roluri si responsabilități clare.		14	13	10		11	14	62
2	Competenta echipei de proiect		13	14	12	12		9	60
3	Obiectivele proiectului - SMART	3	8	15			12	15	53
4	Competenta Managerului de Proiect	12	15				14	10	51
5	Comunicarea	2		12		15		12	41
6	Autoritatea Managerului de Proiect	7					13	13	33
7	Susținerea Top Managementului		10				10	11	31
8	Managementul Riscurilor		12					7	19
9	Stabilirea obiectivelor si criteriilor clientului	15							15
10	Livrare echipamente cu durata mare de fabricare				15				15
11	Stabilire oficiala a Managerului de Proiect						15		15
12	Participarea echipei de proiect la decizii	14							14
13	Probleme financiare ale contractorilor				14				14
14	Practicile de Project Management					14			14
15	Definirea scopului	13							13

Nr. Crt.	Factor de Succes	1	2	3	4	5	6	7	Total
16	Managementul interfețelor	5						8	13
17	Probleme financiare ale clientului				13				13
18	Managementul relațiilor					13			13
19	Autoritatea clientului	11							11
20	Managementul Cerințelor		11						11
21	Aderarea la buget, planificare si criterii de performanta			11					11
22	Întârzieri la plata				11				11
23	Colaborarea					11			11
24	Adaptabilitatea echipei de proiect	10							10
25	Managementul schimbării					10			10
26	Eforturile de planificare	9							9
27	Aspectele Contractuale		9						9
28	Accidente mortale				9				9
29	Selecția proiectantului	8							8
30	Planificare corecta a aprovizionării				8				8
31	Factorii instituționali		7						7
32	Dezastre naturale neprevăzute				7				7
33	Estimarea costurilor proiectului	6							6
34	Nivelul de cunoaștere si experiența al clientului		6						6
35	Productivitatea in construcție				6				6
36	Provocări externe		5						5
37	Sistemul de raportare	4							4
38	Motivarea echipei de proiect	1							1

Sursa: elaborat de autor pe baza informațiilor si datelor culese din materialele menționate mai sus (Sursele 1 – 7)

Se constată acuratețea evaluării făcută de către autor și grupul de experți consultat în privința principalilor factori de succes. Astfel, din Tabelul nr. 2 reiese o suprapunere foarte bună a primilor șapte factori clasati în ordinea importanței urmare a evaluării integrate, versus evaluarea din Sursa 7 (făcută de autor & grup experți).

Dintre cei 7 factori, primii patru au o importanță fundamentală în succesul atât al proiectului, cât și al serviciilor de consultanță. Se observă ușor, de către oricine specializat în managementul proiectelor, puterea de influență pe care o poate avea consultantul asupra acestora și, implicit, asupra performanțelor proiectului.

4. Concluzii si propuneri

Analizarea factorilor de succes nu a produs rezultate absolut surprinzătoare, însă vine să confirme în primul rând posibilitatea de asumare a unor responsabilități mai largi ale firmelor ce oferă servicii PMC – prin prisma influenței pe care o pot avea asupra acestor factori, evident, cu completarea ca aceasta presupune și asumarea unor riscuri care pot fi totuși gestionate eficient de către un consultant competent. Mai mult, aceasta ar putea reprezenta elementul de originalitate ce poate diferenția liderii în domeniu de restul firmelor din piață, așa cum sunt identificați de Kotler K. și Keller K. L. (2021).

Plecând de la această ultimă observație, o altă etapă de analiză ar trebui să se concentreze asupra factorilor de succes din perspectiva afacerii din domeniul consultanței – cu specific pe industriile avute în vedere în studiul de față, evident, ținând cont de faptul că rezultatele acestei cercetări reprezintă fundația pentru următoarea propusă.

Referințe bibliografice:

- Appelbaum S. H. și Steed A. J. (2004) *The critical success factors in the client-consulting relationship*, Journal of Management Development · January 2005, accesat 5 martie 2025, <https://www.researchgate.net/publication/235251700>
- Eby K. (2023) *Hone Your Skills With This Guide to Project Success Criteria*, accesat 7 martie 2025, <https://www.smartsheet.com/content/project-success-criteria#how-to-choose-project-success-criteria>
- Eby K. (2023) *Tips and Tools for Focusing Project Management Efforts with Critical Success Factors*, accesat 7 martie 2025, <https://www.smartsheet.com/content/project-success-factors>
- Eurostat, 2023. *Private investment in climate change mitigation, EU, 2005-2023*, accesat 15 martie 2025, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Investments_in_climate_change_mitigation
- INS (2024), *Tempo on-line*, accesat 3 martie 2025, https://insse.ro/cms/ro/#baze_de_date_si_metadate_statistice
- Jordan A. (2022) *Don't Replace the Triple Constraint!*, accesat 10 martie 2025, <https://www.projectmanagement.com/articles/778336/don-t-replace-the-triple-constraint->
- Kotler K. și Keller K. L. (2021) *Marketing Management*. Ediția a 15-a. Harlow: Pearson Educations Limited
- Naoum S., Fong D. și Walker G. (2004), *Critical Success Factors Of Project Management*, accesat 11 martie 2025, <https://www.researchgate.net/publication/228747264>
- PMI (2024) *Reframing Project Success*, accesat 5 martie 2025, <https://www.pmi.org/blog/reframing-project-success>
- Project Management Institute (2010) *Ghidul cunoștințelor în managementul proiectelor (Ghidul PMBOK®)*. Ediția a 4-a. București: ZETA Books

- Setiadi D. F. P., Nurcahyo R. și Farizal (2021) *Critical Success Factors during Execution of EPCC National Strategic Project in Indonesia*, accesat 10 martie 2025, https://www.researchgate.net/publication/375511946_Critical_Success_Factors_during_Execution_of_EPCC_National_Strategic_Project_in_Indonesia
- Spalek, S. (2005) *Critical success factors in project management. To fail or not to fail, that is the question!*, accesat 6 martie 2025, <https://www.pmi.org/learning/library/critical-success-factors-project-management-7568>
- Tsigas Z., Emes M. și Smith A. (2017), *Critical success factors for projects in the petroleum industry*, accesat 11 martie 2025, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877050917322226>
- Venczel T. B., Berényi L. și Hriczó K. (2021) *Project Management Success Factors*, accesat 12 martie 2025, <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1935/1/012005>

INFLUENȚA GENERAȚIILOR ASUPRA STILURILOR DE LEADERSHIP DIN ROMÂNIA

Elena – Ruxandra COJAN*

Abstract

La baza dezvoltării unei organizații stă tipul de leadership promovat în cadrul acesteia și o colaborare eficientă între angajați și lider. De-a lungul timpului s-a putut observa că atât vârsta personalului angajat, cât și generația din care fac parte oamenii aflați la conducerea unei organizații au un impact important asupra evoluției stilurilor de leadership. Obiectivul acestui studiu este de a explora diferitele abordări ale leadershipului, în corelație cu apartenența indivizilor la cele patru generații din câmpul muncii (Baby Boomers, Generațiile X, Y și Z) și modul în care diferențele dintre acestea influențează comportamentele de conducere în mediul organizațional românesc. Deosebirile de stiluri de leadership nu ar trebuie văzute ca un obstacol, ci ca o oportunitate de educare și de creștere mutuală. De asemenea, se va pune accent pe importanța înțelegerii fiecărei generații, pe provocările și oportunitățile leadershipului intergenerațional și pe conturarea calităților liderului preferat de angajați.

În vederea realizării lucrării, am folosit metoda de cercetare calitativă prin colectarea datelor în urma unui sondaj realizat în rândul unui eșantion de 61 de angajați dintr-o companie din România care fac parte din fiecare dintre cele patru generații menționate. Cercetarea a evaluat percepțiile asupra modului de luare a deciziilor, de gestionare a schimbărilor, de comunicare internă și asupra relației lider-angajat în ansamblu. Rezultatele indică anumite diferențe între generații, atât în privința stilurilor de leadership preferate, cât și a așteptărilor față de comportamentul liderilor, dar s-a constatat tendința oamenilor de a alege stilul de leadership democratic în defavoarea celorlalte.

Keywords: leadership generațional, generație, lider, angajat, leadership democratic

1. Introducere

În contextul unei piețe a muncii în continuă schimbare, înțelegerea dinamicii generaționale devine esențială pentru succesul organizațional. România, ca multe alte țări, se confruntă cu o forță de muncă diversificată, unde generațiile Baby Boomers, Generația X, Generația Y (Millennials) și Generația Z coexistă, fiecare aducând cu sine valori, așteptări și stiluri de comunicare distincte.

* Masterand, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București, specializarea Antreprenariat și Administrarea Afacerilor; (e-mail: elena_m41461@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Lect. univ. dr. Iliescu Elena Mihaela (mihaelailiescu@univnt.ro).

Această diversitate generațională are un impact profund asupra stilurilor de leadership adoptate în organizațiile românești, modelând felul în care liderii își exercită autoritatea, motivează echipele și gestionează schimbările.

Stilurile de leadership, odinioară dominate de modele ierarhice și autoritare, sunt supuse unei transformări radicale. În România, această transformare este accentuată de tranziția de la o economie centralizată la una de piață, precum și de integrarea în Uniunea Europeană. Aceste schimbări au accelerat expunerea la modele de leadership inovatoare, adaptate la nevoile unei forțe de muncă din ce în ce mai diverse și mai dinamice.

Generația Baby Boomers, formată în perioada postbelică, aduce cu sine valori precum loialitatea, etica muncii și respectul pentru autoritate. Liderii din această generație tind să adopte un stil de leadership autoritar, bazat pe experiență și pe o structură ierarhică clar definită. Pe de altă parte, Generația X, crescută în perioada tranziției, valorizează independența, echilibrul dintre viața profesională și cea personală și comunicarea directă. Liderii din această generație sunt mai deschiși la un stil de leadership participativ, care încurajează autonomia și implicarea angajaților în procesul decizional.

Generația Y (Millennials), nativă digital, aduce cu sine o nouă perspectivă asupra leadershipului, punând accent pe colaborare, flexibilitate și dezvoltare personală. Liderii din această generație preferă un stil de leadership hibrid, combinând stilul democratic/participativ cu cel transformațional, care inspiră și motivează echipele prin viziune și valori comune.

În cele din urmă, Generația Z, cea mai tânără generație de pe piața muncii, aduce cu sine o adaptabilitate ridicată la tehnologie și o dorință de a lucra într-un mediu flexibil și divers. Liderii din această generație sunt deschiși la un stil de leadership agil, care îmbrățișează schimbările și încurajează inovația.

În acest context, organizațiile românești se confruntă cu provocarea de a adapta stilurile de leadership la nevoile și așteptările fiecărei generații. Aceasta implică o schimbare de paradigmă, de la un leadership centrat pe control, la unul centrat pe colaborare, comunicare și dezvoltare personală. Înțelegerea și valorificarea diversității generaționale devine astfel, un factor cheie pentru succesul organizațional în România.

2. Clarificări conceptuale

Leadershipul reprezintă una dintre cele mai studiate și discutate teme în domeniul managementului și al științelor sociale, având un impact semnificativ asupra modului în care organizațiile sunt conduse și evoluează. Literatura de specialitate oferă numeroase definiții ale leadershipului. Conform lui Burns (1978)¹⁷³⁹, leadershipul reprezintă „procesul de influențare a altora pentru a atinge un scop comun”, accentuând astfel componenta relațională și inspirațională a conducerii. În esență, leadershipul nu se referă doar la un set de abilități sau tehnici specifice pentru a gestiona și controla o echipă, ci și la capacitatea unui lider de a influența, motiva și ghida un grup de persoane sau o organizație spre atingerea unui scop comun, așa cum apare menționat în cartea lui Northouse (2018)¹⁷⁴⁰. Acesta oferă o perspectivă comprehensivă asupra diferitelor teorii și modele de leadership, discutând atât leadershipul ca un proces, cât și stilurile specifice de lideri.

Un aspect esențial în discuția despre leadership este diferența dintre manager și lider. Managerii sunt adesea percepuți ca responsabili de organizarea, planificarea și controlul operațional al activităților conform lui Gary Yukl (2013)¹⁷⁴¹. Ei se concentrează pe menținerea stabilității și respectarea procedurilor. Pe de altă parte, liderii sunt cei care inspiră, motivează și dezvoltă o viziune

¹⁷³⁹ Burns, J. M (1978), *Leadership*, Harper & Row, p. 45

¹⁷⁴⁰ Northouse, P. G (2018), *Leadership: Theory and Practice* (8th ed.), SAGE Publications, p. 5

¹⁷⁴¹ Yukl, G. (2013), *Leadership in Organizations* (8th ed.), Pearson, p. 102

comună. În timp ce un manager se asigură că sarcinile sunt îndeplinite conform standardelor, un lider creează un mediu în care inovația, schimbarea și implicarea angajaților sunt prioritare¹⁷⁴².

Această distincție este crucială pentru înțelegerea modului în care diferitele stiluri de leadership pot coexista și pot fi adaptate în funcție de așteptările generaționale.

În literatura de specialitate au fost propuse mai multe modele pentru a explica stilurile de conducere. Printre cele mai cunoscute stiluri se numără:

- Leadershipul autocratic (autoritar)
Liderii autocratici centralizează autoritatea și iau decizii fără a consulta echipa. Ei exercită o influență puternică asupra subordonaților, controlează aproape toate aspectele activităților și impun directivele de sus în jos. Acest stil este eficient în situații de criză sau în medii ce necesită conformitate strictă, dar este mai puțin utilizat în mediu organizațional românesc.
- Leadershipul democratic (participativ)
Acest stil presupune implicarea activă a angajaților în procesul decizional. Liderul acționează mai mult ca un facilitator, încurajează colaborarea, ascultă feedback-ul și ia decizii pe baza unui consens. Douglas McGregor (1960) este de părere că munca este un fenomen natural, iar în condiții favorabile oamenii vor îmbrățișa și vor dori responsabilitatea. Se poate observa din prezentul studiu de caz că liderii români preferă acest stil, având un efect pozitiv asupra performanței angajaților și stimulând creativitatea.
- Leadershipul laissez-faire (delegativ)
Dacă ar fi să interpretăm această expresie franceză, am putea spune că angajații „se conduc singuri”. Liderii care adoptă acest stil pasiv oferă o autonomie ridicată subordonaților și aduc intervenții minime în procesul decizional. Poate fi eficient pentru echipe de experți, stăpâni pe cunoștințe și pe sarcinile pe care le au de îndeplinit, dar poate duce la haos în organizațiile slab structurate, deoarece liderul nu are aproape nicio influență asupra grupului. În România acest stil este mai rar întâlnit pentru că s-a constatat că angajatul român preferă ca liderul să se implice activ.
- Leadershipul transformațional
Acest stil este asociat cu liderii care inspiră și motivează angajații să depășească așteptările, promovând inovația și schimbarea pozitivă. Duțu (2008) a constatat o ușoară prevalență a comportamentului transformațional în rândul liderilor, ceea ce sugerează o orientare către dezvoltare și eficiență organizațională. Acesta susține că leadershipul transformațional „poate motiva subordonații la realizarea a ceva mai mult decât ei ar putea în mod normal să se aștepte¹⁷⁴³. Astfel se înțelege că liderul transformațional își ghidează echipa să se autodepășească.
- Leadershipul tranzacțional
Acest stil, după cum îi spune și numele, are la bază o tranzacție (dintre sarcini și recompense, timp sau energie și bani) și este considerat a fi o formă de leadership din ce în ce mai prezentă în mediile de afaceri. Liderii tranzacționali sunt orientați spre performanță și rezultate, spre atingerea obiectivelor clar enunțate, iar dacă subordonații își respectă angajamentele sunt recompensați. Duțu (2008) ne spune că acest stil de leadership „constă în a îndeplini bine sarcinile încredințate, satisfăcând, totodată, interesele personale ale celor care lucrează în acest scop cu șefu”¹⁷⁴⁴.
- Leadership servitor (servant)

¹⁷⁴² Northouse, P. G (2018), *Leadership: Theory and Practice* (8th ed.), SAGE Publications, p. 88

¹⁷⁴³ Duțu, P. (2008), *Leadership și management în armată*, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, p. 23

¹⁷⁴⁴ Idem, p. 21

Acest stil pune accent pe nevoile angajaților, dezvoltarea lor personală și comunicare empatică. Liderii servitori își pun echipa pe primul loc, se concentrează pe sprijinirea angajaților, pe mentorat și oferă susținere constantă pentru evoluția lor. Aceștia sunt considerați mai degrabă facilitatori decât oameni care inspiră autoritate.

3. Generațiile și impactul lor asupra leadershipului. Sondaj de opinie.

Pe piața muncii din România se regăsesc în principal patru generații active și fiecare generație are așteptări, motivații și moduri de lucru diferite, influențând astfel preferințele pentru un anumit stil de leadership.

- Baby Boomers (născuți între 1946-1964)
- Generația X (născuți între 1965-1980)
- Generația Y / Millennials (născuți între 1981-1996)
- Generația Z (născuți după 1997)

În vederea stabilirii stilului predominant de leadership dintr-o companie care activează în domeniul managementului construcțiilor, am realizat un sondaj la care au răspuns 61 de persoane. Acesta s-a adresat angajaților din diverse categorii de vârstă – sub sau egal cu 27 de ani, între 28 și 43 de ani, între 44 și 59 de ani și peste 60 de ani – și a inclus întrebări referitoare la stilurile de conducere, metodele de comunicare, așteptările în situații de criză, modalitățile de motivare și gestionarea schimbărilor. Această diversitate de întrebări permite să identificăm preferințele specifice fiecărei generații și să observăm dacă există diferențe semnificative în modul în care aceștia percep rolul unui lider în contextul organizațional.

În analiza de față, vom aborda mai întâi metodologia utilizată în sondaj, apoi vom discuta pe rând tendințele generale și particularitățile fiecărei categorii generaționale, pentru a evidenția stilurile de leadership dominante la nivel de generație și, ulterior, la nivelul întregului sondaj realizat.

3.1 Metodologia sondajului

Sondajul a fost realizat prin intermediul unui chestionar online în Google Forms și a inclus atât întrebări demografice (categorie de vârstă, gen, nivelul de studii, experiență profesională etc.), cât și întrebări specifice privind preferințele legate de stilurile de leadership. Printre întrebările esențiale se numără:

- Preferința pentru primirea de instrucțiuni clare versus colaborarea în echipă;
- Modul în care se dorește comunicarea schimbărilor (instrucțiuni formale versus întâlniri de echipă sau discuții individuale);
- Așteptările în situații de criză (decizii rapide și ferme versus implicarea echipei pentru găsirea soluțiilor);
- Nivelul de autonomie dorit de angajați și importanța sprijinului individual;
- Modalități de împărtășire a succeselor, abordarea erorilor și gestionarea feedback-ului.
- Răspunsurile pentru fiecare întrebare au fost gândite astfel încât opțiunile să reflecte patru abordări diferite:
- Răspunsurile de tipul a) indică un stil de leadership autocratic sau tranzacțional, caracterizat prin directive clare și decizii impuse de lider.
- Răspunsurile de tip b) sunt asociate cu un stil democratic sau participativ, în care implicarea și consultarea echipei sunt esențiale.
- Răspunsurile de tip c) reflectă un stil transformațional, în care liderul inspiră, motivează și stimulează inovația.
- Răspunsurile de tip d) sugerează un stil servitor (servitor), în care accentul se pune pe sprijinul și dezvoltarea personală a angajaților.

Prin structurarea întrebărilor în patru categorii de vârstă, cercetarea permite o corelare între preferințele de leadership și generațiile reprezentate în organizație.

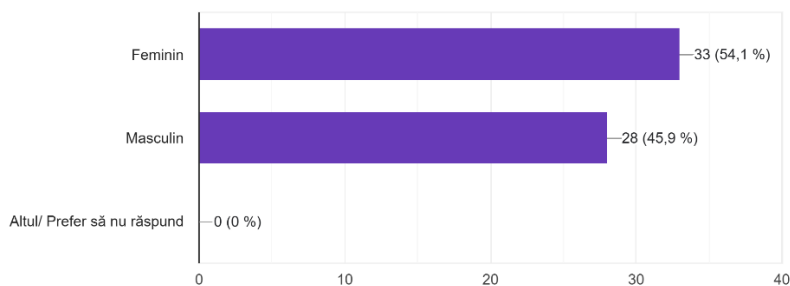
3.2. Prezentarea rezultatelor demografice

Ancheta demografică a respondenților relevă o distribuție echilibrată pe sexe, cu o ușoară predominare feminină (54,1% femei și 45,9% bărbați).

Figura nr 1. Distribuția pe gen a respondenților

2. Genul:

61 de răspunsuri

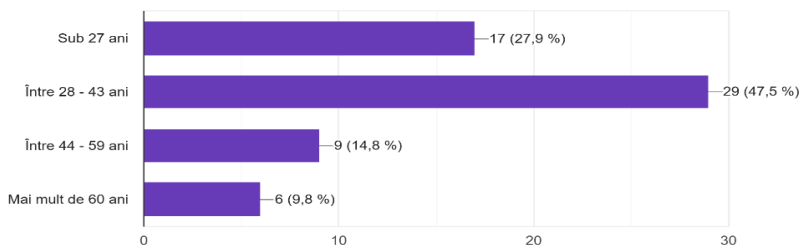
Sursa: prelucrare proprie

În ceea ce privește vârsta respondenților, ponderea cea mai mare o ocupă angajații cu vârstă cuprinsă între 28-43 ani (47,5 %), iar cea mai mică pondere o reprezintă angajații de peste 60 ani (9,8%).

Figura nr 2. Categoria de vârstă a respondenților

1. Care este categoria dvs. de vârstă?

61 de răspunsuri

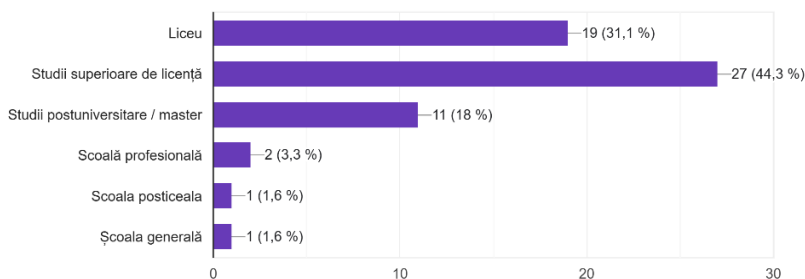
Sursa: prelucrare proprie

Dintre aceștia, aproximativ 44% au finalizat, până în prezent, studiile de licență, fiind urmați de cei care au finalizat, studiile liceale (31%) și cei care au finalizat studiile postuniversitare (18%).

Figura nr 3. Nivelul de studii al respondenților

3. Care este nivelul dumneavoastră de studii?

61 de răspunsuri

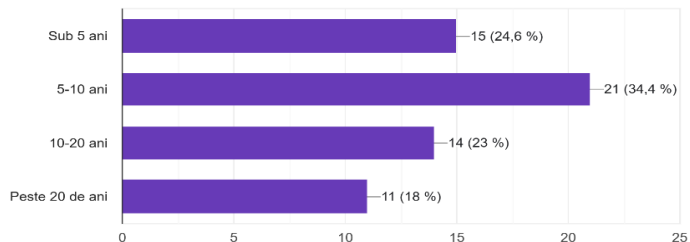
Sursa: prelucrare proprie

Experiența profesională a majorității respondenților este concentrată în primele două categorii, adică „sub 5 ani” (24,6 %) și „5-10 ani” (34%), sugerând că majoritatea se află în faza incipientă a carierei profesionale.

Figura nr 4. Nivelul de experiență al respondenților

5. Câți ani de experiență profesională aveți?

61 de răspunsuri

Sursa: prelucrare proprie

Referitor la rolul respondenților în organizație, o proporție semnificativă ocupă funcții de execuție (73%), urmată de angajații cu funcție de conducere (manager/supervizor – 15%).

3.3. Prezentarea rezultatelor sondajului

Rezultatele sondajului evidențiază diferențe semnificative între categorii:

- **Luarea deciziilor:**
Respondenții din generațiile Y și Z au indicat preferința pentru opțiunea b) „Să discutați opțiunile în grup și să ajungeți la un consens și c) „Să fiți inspirat de viziunea liderului și să contribuiți cu idei la găsirea unei soluții”, sugerând o orientare spre un leadership participativ și transformațional. În contrast, respondenții din generația X și cei din generația Baby Boomers au ales cu precădere opțiunea a) „Să primiți instrucțiuni clare și să urmați decizia liderului”, reflectând o atitudine orientată spre un leadership autocratic sau tranzacțional.
- **Comunicarea privind schimbările:**
Majoritatea respondenților au preferat comunicarea prin întâlnirile de echipă pentru a discuta schimbările (41%), evidențiind importanța colaborării și a dialogului. Totodată, o parte semnificativă (32%) a preferat comunicarea clară din partea liderului, ceea ce reprezintă un stil de leadership autocrat. Se observă și un procent mai scăzut (14 %) care a optat pentru prezentarea schimbării ca pe o oportunitate de creștere și inovație, opțiune care se aliniază cu stilul transformațional.
- **Relația cu liderul:**
Majoritatea respondenților au manifestat preferința pentru o relație de parteneriat și colaborare (opțiunea b) sau pentru o relație în care te simți susținut, ascultat și sprijinit în mod personal (opțiunea d). Aceste răspunsuri se aliniază cu stilurile democratice și servante, unde comunicarea deschisă și implicarea activă a angajaților sunt cruciale.
- **Gestionarea situațiilor de criză:**
În situații de criză, majoritatea respondenților (36,1 %) optează pentru decizii rapide și ferme (opțiunea a), ceea ce arată o orientare spre leadership autocratic. Există și un procent semnificativ (27,9 %) care preferă suportul individual (opțiunea d), aceștia fiind cei care se aliniază cu modelul servent.
- **Autonomia la locul de muncă:**
Majoritatea respondenților (45,9 %), în special Millennials împreună cu generația X, tind să prefere o abordare în care responsabilitățile sunt distribuite prin consultare, ceea ce demonstrează preferința lor pentru leadershipul democratic. Respondenții tineri (generația Z) au evidențiat dorința de a avea autonomie, combinată cu nevoia de sprijin și feedback continuu. Acest aspect indică preferința pentru un stil de leadership transformațional/servant, care încurajează inițiativa personală.
- **Transparența în comunicare:**
Majoritatea respondenților tineri (36,1% - generațiile Z și Y) consideră că transparența este vitală în comunicare pentru a crea încredere și a inspira echipa, iar 24,6 % din respondenți consideră că este importantă, dar se discută în cadrul întâlnirilor de echipă. Aici se constată o împletire a stilurilor de leadership democratic și transformațional.
- **Recunoașterea meritelor:**
Cea mai mare parte din respondenți au optat pentru recunoașterea colectivă a meritelor în cadrul întâlnirilor de echipa (variantea b), indicând o orientare spre leadership democratic. În schimb, alții au preferat împărtășirea succesului prin feedback oferit fiecărui angajat în parte (variantea d), ca în cazul leadershipului servent.
- **Strategiile de motivare:**

Studiul arată că strategiile de motivare variază în funcție de generație. Generațiile tinere tind să fie motivate de oportunități de promovare și flexibilitate în program, în timp ce angajații din grupurile de vârstă mai înaltă preferă stimulentele financiare și recunoașterea formală a muncii. Aceste tendințe se regăsesc și în alte studii internaționale, unde Millennials și Generația Z sunt asociați cu leadershipul transformațional, iar Baby Boomers cu leadershipul tranzacțional (Bass, 1985).

- Obiective pe termen lung și comunicarea în echipă:

În privința obiectivelor setate pe termen lung și comunicarea în echipă, respondenții au ales varianta b care indică preferința pentru stilul de leadership democratic.

În continuare, vom analiza în detaliu preferințele de leadership ale fiecărei categorii de vârstă, evidențiind stilurile dominante și particularitățile fiecărei generații.

➤ **Generația Z**

- Comunicare și transparență: Tinerii angajați apreciază foarte mult claritatea în comunicare. Pentru ei, un lider care oferă instrucțiuni precise și explicații detaliate este esențial pentru a-și asuma sarcinile.
- Mentorat și suport personalizat: Întrucât se află într-o fază de formare profesională intensă, aceștia caută lideri care nu doar dictează, ci le sunt mentori, oferind feedback constructiv și sprijin pentru dezvoltarea competențelor.
- Autonomie cu îndrumare: Deși apreciază susținerea, tinerii manifestă și o dorință puternică de autonomie în realizarea sarcinilor. Ei vor să fie implicați în procesul decizional și să aibă posibilitatea de a-și exprima ideile inovatoare.
- Stil de leadership dominant: Pentru această generație, stilul de leadership ideal combină elementele orientate spre comunicare clară cu abordarea colaborativă și mentoratul. Liderul ideal este perceput ca un facilitator, capabil să inspire prin viziunea sa și să susțină dezvoltarea profesională a membrilor echipei.

➤ **Generația Y (Millennials)**

- Colaborare și parteneriat: Respondenții din această categorie pun un accent deosebit pe colaborare. Ei preferă să fie implicați activ în luarea deciziilor și apreciază un stil de leadership care încurajează schimbul de idei și consensul.

- Echilibru între autonomie și sprijin: Această generație dorește să aibă libertatea de a-și asuma responsabilități, dar în același timp caută sprijinul unui lider experimentat care să le ofere direcție atunci când este necesar.

- Abordare orientată spre performanță: Pentru ei, succesul echipei și recunoașterea

muncii depuse sunt esențiale. Astfel, un lider care reușește să celebreze succesele colective și să motiveze prin exemple concrete este foarte apreciat.

- Stil de leadership dominant: Stilul de leadership ideal pentru generația 28 – 43 de ani este unul orientat spre parteneriat și colaborare (leadership democratic), unde deciziile sunt luate prin consultare și unde se pune accent pe dezvoltarea profesională continuă. Liderii din acest segment sunt percepuți ca parteneri, nu doar ca superiori ierarhici, și își adaptează stilul în funcție de situație, combinând directivele clare cu întâlniri de echipă productive.

➤ **Generația X**

- Respectul autorității și ierarhiei: Pentru mulți dintre respondenții din această categorie, structura ierarhică și respectul față de autoritate rămân elemente fundamentale. Ei apreciază un stil de leadership în care deciziile sunt clare și bine comunicate, chiar dacă se implică și discuții de echipă.

- Abordare pragmatică în criză: Experiența acumulată îi face să prefere un stil de leadership care poate interveni rapid în situații de criză. Un lider care poate lua decizii ferme și corective este văzut ca un garant al stabilității organizației.

- Importanța mentoratului: Chiar dacă au o experiență vastă, membrii acestei generații recunosc valoarea feedback-ului individual și a sprijinului personalizat – atât pentru ei, cât și pentru colegii mai tineri.

- Stil de leadership dominant: Pentru generația 44 – 59 de ani, stilul de leadership

dominant este unul echilibrat: pe de o parte, se subliniază importanța autorității și a directivei clare, iar pe de altă parte, se acordă atenție aspectelor de mentorat și suport individual. Liderii care combină aceste elemente, fiind capabili să gestioneze situațiile de criză cu fermitate și, în același timp, să promoveze o cultură de colaborare, sunt percepuți ca cei mai eficienți.

➤ **Generația Baby Boomers**

- Valoarea experienței și a tradiției: Pentru persoanele peste 60 de ani, tradiția și ierarhia reprezintă elemente de bază ale unui leadership eficient. Ei tind să aprecieze stiluri de conducere care pun accent pe ordine, disciplină și pe menținerea unei structuri bine definite în organizație.

- Decizii rapide în situații de criză: Având în vedere experiența acumulată în perioade de incertitudine, respondenții din această categorie susțin adesea un stil de leadership care poate interveni rapid pentru a corecta situațiile critice.

- Transparență, dar cu un accent pe respect: Deși transparența este importantă pentru toți, la acest segment de vârstă se pune accentul pe comunicarea formală și pe respectarea ierarhiei. Se apreciază o abordare în care succesul și erorile sunt gestionate conform unor protocoale clare, iar feedback-ul este oferit într-un mod structurat.

- Stil de leadership dominant: Pentru cei peste 60 de ani, stilul de leadership dominant este unul clasic, axat pe respectarea normelor ierarhice și pe comunicarea formală (leadership autocratic). Liderii percepuți ca fiind eficienți în această grupă sunt cei care îmbină experiența cu capacitatea de a lua decizii ferme și rapide, dar care nu uită să mențină un cadru de sprijin individual și de mentorat, chiar dacă într-o formă mai formală.

Liderii trebuie să fie conștienți de diversitatea de așteptări în cadrul echipelor multigeneraționale. Este esențial să adapteze stilul de conducere în funcție de profilul fiecărui angajat:

- Pentru angajații tineri, o abordare deschisă, cu accent pe mentorat și discuții interactive poate stimula creativitatea și inovația.

- Pentru angajații cu experiență, un stil care îmbină directivele clare cu momentele de consultare poate asigura atât eficiența operațională, cât și satisfacția profesională.

Rezultatele obținute arată clar că nu există un stil de leadership universal aplicabil tuturor. Pentru a optimiza performanța și satisfacția angajaților, liderii trebuie să adopte o strategie hibridă, integrând elemente din mai multe stiluri. O combinație între directive clare, mentorat, comunicare transparentă și implicare activă a echipei poate conduce la un mediu de lucru armonios, în care fiecare generație își poate valorifica punctele forte.

Cu toate acestea, în urma sondajului realizat s-a observat o preponderență a selectării variantei b) de către majoritate (la 11 din 15 întrebări), fapt ce indică o afinitate generală a angajaților pentru stilul de leadership participativ/democratic în defavoarea celorlalte stiluri menționate anterior. De aici putem concluziona că pentru a obține nu doar performanțe sporite, dar și un climat intern de încredere și respect reciproc, este recomandată implicarea activă a echipei în luarea deciziilor pentru a mulțumi și gestiona un grup multigenerațional.

4. Concluzii

Analiza evidențiază că stilurile de leadership percepute ca eficiente în mediul profesional românesc sunt puternic influențate de contextul generațional. Tinerii caută un lider inspirator și mentor, care să le permită un grad de autonomie combinat cu suport personalizat, în timp ce generațiile mai în vârstă apreciază autoritatea, structura ierarhică și capacitatea de a lua decizii rapide în situații critice.

Aceste diferențe nu trebuie privite ca obstacole, ci ca oportunități pentru dezvoltarea unui leadership dinamic, capabil să valorifice punctele forte ale fiecărei grupe de vârstă. În final, succesul unei organizații depinde de capacitatea liderului de a adapta stilul său la specificul echipei, promovând atât inovația, cât și stabilitatea necesară într-un mediu de afaceri competitiv.

Prin adoptarea unei abordări integrate – care combină directivele clare cu strategii participative – se poate crea un climat de încredere și colaborare, unde diversitatea de perspective devine motorul principal al evoluției și al succesului organizațional.

Pe măsură ce mediul de afaceri evoluează, diferențele generaționale vor deveni tot mai relevante în definirea strategiilor de management și leadership. Integrarea tehnologiilor digitale, schimbările în modul de lucru (precum munca la distanță) și diversificarea forței de muncă impun liderilor să fie mereu în alertă și să caute modalități inovatoare de a-și motiva echipa. Studiul de față poate servi ca punct de plecare pentru compania asupra căreia s-a realizat pentru dezvoltarea unor strategii de leadership care să îmbine tradiția cu inovația, adaptând stilurile de conducere la noile realități.

Pe viitor, este recomandabil ca organizațiile să efectueze periodic sondaje similare pentru a monitoriza schimbările de percepție asupra leadership-ului și pentru a ajusta politicile interne în funcție de nevoile angajaților. Această abordare nu doar că va consolida performanța echipelor, dar va contribui și la dezvoltarea unei culturi organizaționale rezistente și adaptabile.

Referințe bibliografice:

- Bass, B. M., *Leadership and Performance Beyond Expectations*, New York, The Free Press, 1985
- Burns, J.M., *Leadership*, New York, Harper & Row, 1978
- Duțu, P., *Leadership și management în armată*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2008
- Greenleaf, R. K., *Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness*, New Jersey, Paulist Press, 1977
- Maxwell, J. C., *Developing the leader within you*, Nashville, Thomas Nelson Publishers, 1999
- Northouse, P. G., *Leadership: Theory and Practice (8th ed.)*, New York, SAGE Publications, 2018
- Schein, E., *Organizational Culture and Leadership*, San Francisco, Jossey-Bass Inc., Publishers, 1992

- Yukl, G., Leadership in Organizations (8th ed.), Londra, Pearson Education, 2013
- https://management.ase.ro/wp-content/uploads/2024/09/MSWP_2024_L_03_Barbu-Cosmin-Florin_R.pdf accesat la 28.03.2025
- <https://www.management.ase.ro/reveconomia/2006-2/5.pdf> accesat la 25.03.2025
- <https://hotnews.ro/spune-mi-din-ce-generatie-esti-ca-sa-ti-spun-cum-muncesti-o-analiza-a-comportamentului-profesional-a-celor-4-generatii-baby-boomers-generatia-x-y-millennials-si-generatia-z-158650> accesat la 27.03.2025
- <https://core.ac.uk/download/pdf/268109435.pdf> accesat la 20.03.2025

AUTORITĂȚILE PUBLICE DIN REGATUL DANEMARCEI

Ștefania Elena STOICA*

Denisa Elena STOICA*

Abstract

Danemarca este o monarhie constituțională cu sistem parlamentar reprezentativ. Am ales să analizăm Regatul Danemarcei, cea mai sudică țară situată în Europa de Nord dintr-o curiozitate personală, pornind de la seminarele de la disciplina drept administrativ unde s-a discutat despre autorități publice, despre regimuri politice și forme de guvernământ. Tema ne-a atras atenția, pentru că, spre deosebire de România care este republică, în Danemarca vorbim despre monarhie, astfel încât, curiozitatea ne-a îndemnat să documentăm subiectul pentru a cunoaște cât mai multe despre acesta. În acest sens, ne-am propus drept obiectiv de cercetare să analizăm principalele autorități publice reprezentative, având în primul rând ca sursă principală prevederile Constituției Regatului Danemarcei. În urma documentării temei, reiese că Danemarca este cunoscută nu numai pentru citatul cu care începe opera literară „Hamlet”, una dintre cele mai celebre piese de teatru scrise de William Shakespeare „A fi sau a nu fi: aceasta e întrebarea ?” ci și pentru un regim politic fascinant care are în frunte un monarh, aceasta fiind un stat cu o istorie interesantă și care face parte din Uniunea Europeană.

Keywords:: *Constituție, autorități publice, monarh, lege, Casa Regală.*

1. Introducere

Așa cum a afirmat literatura de specialitate, ”Danemarca este din punct de vedere geografic cea mai mică și cea mai sudică țară a Europei de Nord, și de asemenea cea mai veche. Aflată la nord de Germania(singurul vecin terestru), la sud-est de Suedia, și la sud de Norvegia, se află în Scandinavia aflată în Europa de Nord, dar nu în Peninsula Scandinavă.

Danemarca se află la limita dintre marea Baltică și Marea Nordului, și este formată dintr-o peninsulă numită Iutlanda legată de Germania de Nord, insulele Funen, Zealand, Bornholm și numeroase insule mai mici, cunoscute sub denumirea de Arhipelagul Danez. Danemrca este o monarhie constituțională și face parte din Uniunea Europeană. Groenlanda și Inuslele Feroe sunt teritorii daneze autonome.”¹⁷⁴⁵

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: stefystoica04@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (stefanelena@univnt.ro).

* Student, Facultatea de Drept, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: denystoica2004@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Ștefan Elena Emilia (stefanelena@univnt.ro).

În urma documentării¹⁷⁴⁶ temei am descoperit faptul că, țara are un șef de guvern (prim-ministrul) și un șef de stat (monarhul). Îndatoririle celui din urmă sunt strict ceremoniale și de reprezentare.

Prima Constituție a Danemarcei datează din 1665, fiind cunoscută sub denumirea „Legea Regelui” – una dintre primele constituții europene¹⁷⁴⁷. Acesta a fost singura Constituție formală absolutistă a Europei, conferindu-i Regelui Frederic al III-lea putere absolută și înlocuind vechiul sistem feudal. Alte Constituții datează din 1849, 1866, 1915, 1920 și 1953, fiind inspirate de constituțiile Belgiei și Norvegiei, iar în ceea ce privește drepturile civile de Constituția Statelor Unite ale Americii din 1787.

Actuala Constituție a Danemarcei a fost adoptată la data de 5 iunie 1953. Aceasta consacră Parlamentul unicameral și, totodată, permite accesul la tron și pentru femei, situație reglementată în Actul de succesiune la tronul Danemarcei din 27 martie 1953 (revizuit în 12 iunie 2009). De asemenea, au fost aduse unele modificări procedurii de revizuire a Constituției. Astfel, aceasta este declanșată la propunerea Parlamentului, cu acordul Guvernului, fiind supusă votului electoratului, iar pentru validitatea revizuirii, trebuie să voteze în favoarea acesteia 40% dintre alegători. Constituția daneză este sistematizată în 11 părți și are în total 89 de articole. Este una dintre constituțiile cele mai eliptice, cu un număr restrâns de norme.

Steagul Danemarcei, cunoscut sub numele de *Dannebrog*, este unul dintre cele mai vechi steaguri naționale din lume, având o istorie de peste 800 de ani. Steagul este alcătuit dintr-un fond roșu, pe care se află o cruce albă, situată în partea stângă, care se extinde până la marginea dreaptă a steagului. Această cruce este un simbol al creștinismului și reflectă legătura istorică a Danemarcei cu religia creștină. Steagul a fost simbol al unității și al suveranității naționale.

Imnul național al Danemarcei se numește „*Der er et yndigt land*”, care se traduce aproximativ prin „Există o țară frumoasă”. Imnul este dedicat frumuseții și măreției Danemarcei și este un simbol al unității naționale. Textul imnului reflectă dragostea față de peisajele naturale ale țării, istoria sa și tradițiile populare.¹⁷⁴⁸

2. Autoritățile publice statale din Regatul Danemarcei - câteva informații

2.1. Parlamentul danez – Folketing

Conform prevederilor constituționale, Danemarca este, din punctul de vedere al formei de guvernământ, o monarhie constituțională, fiind organizată ca o democrație parlamentară. Puterea legislativă se împarte între Parlament (Folketing) și Rege care are autoritatea supremă de conducere pe care o exercită prin intermediul miniștrilor. Aceștia din urmă sunt responsabili pentru modul în care își îndeplinesc atribuțiile. Ei sunt numiți și demisi de Rege, inclusiv Prim-ministrul. Tot acesta stabilește numărul miniștrilor.

Parlamentul are 179 de membri la care se adaugă doi din Insulele Feroe și doi din Groenlanda. Durata mandatului acestora este 4 ani. De asemenea, potrivit art.32 din Constituție,

¹⁷⁴⁶ Precizăm faptul că mare parte din informațiile din această secțiune au fost documentate utilizând cercetarea informatică, accesând mai multe pagini de internet precum [www.https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro), accesat la data de 2.03.2025. De asemenea, informațiile au fost prelucrate în scop științific, fiind prezentate de noi într-un format redus și într-o modalitate personală de expunere.

¹⁷⁴⁷ Informație publică, disponibilă online la adresa [www. https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf](https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf), accesată la data de 2.03.2025.

¹⁷⁴⁸ Richard J. F., "The Complete Guide to National Symbols and Emblems", Editura Greenwood Press, 2010, Pennsylvania, SUA, pag.295

regele poate să stabilească, în orice moment, organizarea unor noi alegeri, ceea ce duce la vacantarea locurilor existente odată cu organizarea acestor noi alegeri¹⁷⁴⁹.

Articolele din Constituția Danemarcei privind Parlamentul reflectă un sistem parlamentar robust și democratic, bazat pe principiul separației puterilor, al alegerilor libere și al controlului echilibrat între autoritățile executive și legislative. Acest cadru constituțional asigură o guvernare transparentă, responsabilă și participativă, cu un accent pe drepturile cetățenilor și protejarea valorilor fundamentale ale democrației.

2.2 Guvernul danez

Conform Constituției daneze, Guvernul este organul central executiv al puterii de stat, format din șeful guvernului, miniștri și/sau secretari de stat. Șeful Guvernului în Regatul Danemarcei este Prim-ministrul, doamna, *Mette Frederiksen*.

”Pe plan statal, Guvernul are rolul ” de a exercita conducerea generală a administrației publice”. Pe acest plan se stabilesc raporturile juridice de drept administrativ care pot fi. De subordonare ierarhică (în raport cu ministerele, cu celelalte autorități ale administrației publice centrale de specialitate), de colaborare (cu autoritățile administrației publice centrale de specialitate autonome) sau de tutelă administrativă (față de autoritățile locale).

Funcțiile Guvernului :

Putem evidenția ca funcții ale Guvernului următoarele :

-*funcția de strategie*- prin care asigură elaborarea strategiei de punere în aplicare a programului de guvernare ;

-*funcția de reglementare*- prin care se asigură elaborarea cadrului normativ și instituțional necesar în vederea realizării obiectivelor strategice ;

-*funcția de autoritate de stat*- prin care se asigură urmărirea și controlul aplicării și respectării reglementărilor în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale, precum și domeniile economic și social și al funcționării instituțiilor și organismelor care își desfășoară activitatea în subordinea sau sub autoritatea Guvernului.

Atribuțiile Guvernului :

-atribuții privind asigurarea executării legilor și a celorlalte dispoziții normative date în aplicarea acestora ;

-atribuții privind conducerea și controlul activității ministerelor și celorlalte autorități ale administrației publice centrale și locale ;

-atribuții privind elaborarea proiectelor de legi și supunerea lor spre adoptare Parlamentului ;

-atribuții privind desfășurarea activității economico-financiare și sociale ;

-o altă categorie de atribuții ale Guvernului sunt cele din domeniul politicii externe.”¹⁷⁵⁰

Prim-ministrul conduce un cabinet, care este numit în mod oficial de către monarh. Acesta prezintă un raport Parlamentului despre activitatea viitoare a Guvernului. Miniștrii pot participa la ședințele Parlamentului și se pot adresa acestuia. În practică, numirea prim-ministrului este determinată de sprijinul său în *Folketing* (Parlamentul național).

În prezent Guvernul Danemarcei este condus de o femeie Prim-ministru, doamna *Mette Frederiksen*. Aceasta este o politiciană daneză, care deține funcțiile de prim-ministru al Danemarcei din iunie 2019 și lider al social-democraților din iunie 2015. Este cea de-a doua

¹⁷⁴⁹ Parlamentul danez este reglementat în Constituție în Partea a IV-a, art. 28-34.

¹⁷⁵⁰ Ioan Alexandru, Ivan Vasile Ivanoff, Claudia Gilia, Sisteme politico- administrativ europene, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2007, p. 154-155

femeie care deține aceste funcții și este, de asemenea, cel mai tânăr prim-ministru din istoria Danemarcei.¹⁷⁵¹

Guvernul este minoritar, format din Partidul Social Democrat, susținut de o coaliție de centru-stânga (“blocul roșu”), constituită din Partidul Popular Socialist, Partidul Social Liberal Danez și Alianța Roșu-Verde.¹⁷⁵²

Opoziția (“blocul albastru”) este formată din: Partidul Liberal, Partidul Conservator, Partidul Alianța Liberală, Partidul Popular Danez, Noii Conservatori.¹⁷⁵³

3. Sistemul Judiciar

Sistemul judiciar din Danemarca este format din **tribunale** și **curți**. Potrivit prevederilor constituționale, articolul 64, **nu sunt precizate detalii** referitoare la împărțirea exactă a instanțelor (de exemplu, nivelurile instanțelor sau tipurile de cazuri tratate), acest aspect fiind reglementat de legislația specifică care detaliază funcționarea sistemului judiciar.

3.1. Administrarea instanțelor

Instanțele sunt administrate de **Administrația instanțelor daneze**, care a fost înființată ca o nouă instituție independentă la **1 iulie 1999**. Acest organism asigură administrarea corespunzătoare și adecvată a fondurilor, personalului, clădirilor și tehnologiei informatice a instanțelor, precum și a Comisiei pentru aprobarea apelurilor.

Administrația instanțelor daneze este condusă de **un consiliu al guvernatorilor** și de un **director**. Administrația instanțelor daneze se află în subordinea Ministerului Justiției, dar ministerul nu are competența de a da dispoziții și nu poate modifica hotărârile luate de Administrația instanțelor daneze. Consiliul guvernatorilor constituie organul executiv suprem și este responsabil în general de activitățile Administrației instanțelor daneze. Directorul – care este numit și poate fi destituit de consiliul guvernatorilor – este responsabil de administrația zilnică. Nu este obligatoriu ca directorul să fie licențiat în drept.

Legea privind administrarea instanțelor daneze stabilește componența Consiliului guvernatorilor Administrației instanțelor daneze. Consiliul guvernatorilor are 11 membri, dintre care opt sunt reprezentanți ai instanței, unul este avocat și doi au cunoștințe sociale și administrative aprofundate.¹⁷⁵⁴

3.1.1. Curtea Supremă (Højesteret)

Curtea Supremă este instanța de ultim grad de jurisdicție din Danemarca și are sediul la Copenhaga¹⁷⁵⁵. Curtea revizuieste hotărâri și ordine pronunțate de: Înalta Curte a Danemarcei de Est, Înalta Curte a Danemarcei de Vest și Tribunalul maritim și comercial din Copenhaga.

3.1.2 Înalta Curte a Danemarcei de Est (Østre Landsret) și Înalta Curte a Danemarcei de Vest (Vestre Landsret)

În Danemarca există **două înalte curți** – Înalta Curte a Danemarcei de Vest și Înalta Curte a Danemarcei de Est. Înaltele Curți soluționează căile de atac de la instanțele districtuale.

¹⁷⁵¹ Informație publică, disponibilă online la adresa [www. https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf](https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf), accesată la data de 2.03.2025.

¹⁷⁵² Informație publică, disponibilă online la adresa [www. https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf](https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf), accesată la data de 2.03.2025.

¹⁷⁵³ Informație publică disponibilă online la adresa [www.https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro), accesat la data de 2.03.2025

¹⁷⁵⁴ Informație publică disponibilă la adresa [www. https://copenhaga.mae.ro/node/484](https://copenhaga.mae.ro/node/484), accesat la data de 2.03.2025

¹⁷⁵⁵ Informație publică disponibilă la adresa [www. https://www.hoegesteret.dk](https://www.hoegesteret.dk), accesat la data de 2.03.2025

Cauzele civile și penale sunt judecate de instanțele districtuale (primul nivel de judecată). În anumite condiții o cauză civilă poate fi înaintată unei Inalte Curți.

3.1.3. Instanțele districtuale (Byretterne)

Instanțele districtuale soluționează cauze civile, penale, privind executarea silită, cauze în materie succesorală și falimentul. Actele notariale se încadrează, de asemenea, în jurisdicția instanțelor districtuale. Unele instanțe districtuale continuă să se ocupe de aspecte funciare în anumite circumscripții teritoriale până când aceste atribuții vor fi preluate de Tribunalul cadastral.

4. Administrația publică locală și organizarea administrativ-teritorială

”Din punct de vedere administrativ-teritorial, Danemarca este împărțită la nivel de bază în 275 de commune, iar la nivel de departamental în 14 comitate și 2 orașe-comitat; Copenhaga și Frederiksberg. Ca rezultat al unei reforme locale din anul 2005, având ca an de tranziție anul 2006, cele 275 de municipalități s-au contopit și au devenit 99, iar cele 14 ținuturi au fost reorganizate în 5 regiuni, începând cu anul 2007.

Guvernarea locală este exercitată de municipalități și districte care se bucură de o structură uniform ca rezultat al reformelor municipale din anul 1981. Ele sunt conduse de corpuri reprezentative pentru comunitate (adunări municipale, consilii districtuale) și de președintele lor ales, primarul municipalității districtului.

a. Adunările Municipale:

Sunt autorități colegiale ale administrației publice locale, cu statut autonom, alese în vederea soluționării problemelor de interes local ale orașului fiind compuse din *consilieri* aleși prin vot secret și liber exprimat în condițiile legii.

Adunările municipale își exprimă competența în ședințe ordinare și extraordinare ori de câte ori este necesar, la cererea burgmeister-ului.

b. Burmeister-ul:

Este autoritatea executivă a colectivităților locale și îndeplinește în același timp și rolul de reprezentant al statului în unitatea administrativ-teritorială în care este ales.

Atribuțiile acestuia sunt corespunzătoare calității acestuia de reprezentant al statului, asigurând respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a legilor. Când acționează în calitate de autoritate executivă a administrației locale, trebuie să asigure executarea hotărârilor consiliului, având atribuții specifice în materie de buget local, ordine și liniște publică, salubritate, drumuri publice etc. Competențele primarului se exercită în mod legal și produc efecte juridice obligatorii numai în limitele teritoriului orașului respective.

c. Consiliile districtuale:

Au între 7 și 31 de membri și este condus de un primar ales. Orașul Copenhaga e3ste administrat dintr-un Consiliu Orașenesc format din 55 de membri și un consiliu mai restrâns de ”*magistrați municipali*”, ai cărui membri desemnați de consiliul municipal sunt ”*înaltul burgmeister*”, primul magistrat al comunei, 5 burgmeisteri care se află în fruntea departamentelor principale ale administrației municipale și 5 burgmeisteri adjuncți.

Vârsta necesară pentru a fi ales în Consiliul municipal sau în consiliile districtuale este aceea cerută ăntre alegerile legislative.

Ministrul afacerilor ibterne este supraveghetorul comitetelor, a orașului Copenhaga și a Frederiksbergului. Comitatele locale supraveghează municipiplitățile.”¹⁷⁵⁶

Potrivit articolului 1, articolului 80 și articolului 82, Regatul Danemarcei este un stat unitar, fiind însă împărțit în cinci regiuni, care, la rândul lor, sunt împărțite în comune. Regiunile și comunele sunt conduse de consilii alese prin vot direct pentru mandate de patru ani. În cadrul acestui stat au primit autonomie politică Insulele Feroe și Groenlanda, în 1948, respectiv în 1979, după ce anterior avuseseră statut de comitat. Acestor teritorii li s-au delegat puteri extinse, ele având propriile guverne și organe legislative, fiind autonome în ce privește problemele interne. Autoritățile legislative autonome ale teritoriilor menționate mai sus sunt subordonate Parlamentului danez, unde sunt reprezentate de câte doi parlamentari, fiecare dintre cele două. Reprezentanții Guvernului danez în cele două teritorii autonome poartă denumirea de Înalți Comisari. Constituția Danemarcei mai stabilește faptul că dreptul municipalităților de a se administra în mod liber, dar sub controlul statului danez se reglementează prin lege. De asemenea, sunt interzise fiefurile, în sensul de formă de organizare de inspirație feudală, pe criterii nobiliare, care constituia în Evul Mediu o alternativă la organizarea administrativă a țării impusă de suveran.¹⁷⁵⁷

Așadar, sistemul de administrare publică locală din Danemarca este bine structurat și eficient, bazându-se pe descentralizare și pe principiul autonomiei locale. Municipaliitățile și regiunile au un rol semnificativ în furnizarea serviciilor publice și în gestionarea activităților administrative. Reforma din 2007 a simplificat structura administrativă și a îmbunătățit eficiența acestui sistem, contribuind la o guvernare mai apropiată de cetățeni.

5. Monarhia daneză

Articolul 11 din Constituția Danemarcei reglementează succesiunea la tronul Danemarcei și condițiile necesare pentru a deveni rege. Articolul 11 stipulează că regele trebuie să fie un cetățean danez născut din părinți danezi, iar, de asemenea, prevăd succesiunea la tron conform ordinii stabilite în lege.

Conform Articolului 13, regele trebuie să aibă cel puțin 18 ani pentru a putea începe să exercite funcțiile regale.

Articolul 14 stipulează că regele trebuie să depună un jurământ de loialitate față de Constituție și regatul Danemarcei. Acest jurământ simbolizează angajamentul regelui față de respectarea constituției și a legii în cadrul monarhiei constituționale.¹⁷⁵⁸

Atribuțiile Monarhului :

Din punct de vedere al conținutului, atribuțiile monarhului pot fi grupate în :

- jjjjj. Atribuții în legătura cu precesul de legiferare ;
- kkkkk. Atribuții privind organizarea și funcționarea puterilor publice ;
- lllll. Atribuții privind alegerea, formarea, numirea sau revocarea unor autorități publice ;
- mmmmm. Atribuții în domeniul apărării țării și aigurării ordinii publice ;
- nnnnn. Atribuții în domeniul politici externe.

Din punct de vedere al funcțiilor, monarhul exercită :

- ooooo. Atribuții specifice șefului de stat ;

¹⁷⁵⁶ Ioan Alexandru, Ivan Vasile Ivanoff, Claudia Gilia, Sisteme politico- administrativ europene, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2007, p. 154-155

¹⁷⁵⁷ Informație publică, disponibilă online la adresa [www. https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf](https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf), accesată la data de 2.03.2025.

¹⁷⁵⁸ Informație publică, disponibilă online la adresa [www. https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf](https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf), accesată la data de 2.03.2025.

ppppp. Atribuții de realizare a funcției de șef al executivului.

Din punct de vedere al subiectelor față de care se exercită :

qqqqq. Atribuții în raport cu Parlamentul ;

rrrrr. Atribuții în raport cu Guvernul ;

sssss. Atribuții în raport cu alte autorități ale administrației publice ;

ttttt. Atribuții în raport cu puterea judecătorească .

Din punct de vedere al frecvenței exercitării :

uuuuu. Atribuții obișnuite, curente ;

vvvvv. Atribuții ieșite din comun.

Din punct de vedere al procedurii executării :

wwwww. Atribuții care se exercită fără condiționări și restricții ;

xxxxx. Atribuții condiționate de termeni, propuneri ale guvernului, avizul sau informarea Parlamentului.¹⁷⁵⁹

Regele nu poate fi tras la răspundere penală, prevăzându-se că persoana acestuia este sacră și intangibilă. Este necesară semnătura Regelui, inclusiv pe actele guvernamentale care au putere legislativă cu contrasemnătura unui ministru. Încrederea Parlamentului este acordată miniștrilor; aceștia pot fi trași la răspundere de Curtea Supremă de Justiție și alcătuiesc Consiliul de Stat la ședințele căruiua poate asista succesorul la tron aflat la vârsta majoratului. Totalitatea miniștrilor convocați de Prim-ministru, fără Rege, reprezintă Consiliul de Miniștri care, ulterior, trimite Regelui deciziile adoptate pentru a fi confirmate sau pentru a convoca Consiliul de Stat.

Regele reprezintă Regatul în afacerile internaționale și poate lua măsuri privind apărarea militară statului danez. Potrivit Legii fundamentale, există posibilitatea delegării atribuțiilor Regatului către autorități internaționale. Regele are drept de inițiativă legislativă, iar în situații de urgență și când nu se poate întruni Parlamentul, poate emite legi provizorii care pot fi apoi confirmate sau infirmate de organul legislativ. Regele are dreptul de a grația, cu excepția condamnărilor miniștrilor, a căror grațiere poate fi acordată doar cu aprobarea Parlamentului. Monarhul dispune cu privire la măsura de a bate monedă. Normele privind funcționarii publici se stabilesc prin lege specială și există și posibilitatea numirii unor funcționari de către Rege cu respectarea regulilor independenței și inamovibilității. Începând cu 2024, Danemarca are un nou conducător, și anume Regele Frederik, care a urcat pe tron după abdicarea mamei sale Regina Margareta a II-a.¹⁷⁶⁰

5.1. Regele Frederik al X-lea

Frederik al X-lea¹⁷⁶¹ “s-a născut la 26 mai 1968 și este fiul cel mare al reginei Margareta a II-a a Danemarcei și al Prințului Consort, Conte Henrik de Monpezat. La 14 ianuarie 1972 după ce mama sa a urcat pe tronul danez ca regina Margareta a II-a, Frederik a devenit Prinț moștenitor al Danemarcei. Titlul său oficial a fost Alteța Sa regală, **prințul moștenitor Frederik al Regatului Danemarcei**. Pe 14 ianuarie 2024 regina Margareta a II-a a Danemarcei a abdicat, în favoarea prințului moștenitor Frederic.

A studiat științele politice la Harvard între 1992-1993 sub numele de Frederik Henriksen, iar în februarie 1995 a absolvit Științele Politice la Universitatea din Århus, Danemarca. Prințul

¹⁷⁵⁹ Ioan Alexandru, Ivan Vasile Ivanoff, Claudia Gilia, Sisteme politico- administrativ europene, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2007, p. 153-154.

¹⁷⁶⁰ Informație publică, disponibilă online la adresa [www. https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf](https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf), accesată la data de 2.03.2025.

¹⁷⁶¹ Informație publică, disponibilă online pe site-ul Curții Regale Daneze, accesat la data de 2.03.2025.

Moștenitor a servit la Misiunea Daneză ONU în New York în 1994 și a fost Prim Secretar al Ambasadei Danemarcei la Paris din octombrie 1998 până în octombrie 1999.

Frederik și-a început educația militară în 1986 ca recruta în Regimentul Gărzii Reginei. La început a fost locotenent apoi în 1988 a devenit comandant de pluton în Regimentul Regal Danez de Husari. A făcut ample studii militare și formare profesională în toate cele trei servicii militare; a participat la antrenamentele navale subacvatice ale Forțelor Speciale Subacvatice din Marina Regală Daneză. În 1997, Prințul Moștenitor a fost numit căpitan în rezervă al armatei și în 2000 căpitan în rezervă al aviației. În perioada 2001-2002 Prințul Frederik a încheiat etapa a II-a de antrenamente pentru lideri la Colegiul Regal Danez pentru Apărare.

În 2002, Frederik a fost numit maior în rezervă al armatei și aviației și comandant al marinei. În aprilie 2004 a fost numit comandant cu grad de senior în marină, locotenent colonel în armată și locotenent colonel în aviație. Pe data de 14 mai 2004, ASR Prințul Moștenitor s-a căsătorit cu Mary Elizabeth Donaldson, care în urma căsătoriei a devenit ASR Prințesa Moștenitoare Mary Elizabeth a Danemarcei. Ceremonia nunții a avut loc la Catedrala din Copenhaga și festivitățile de nuntă s-au desfășurat la Castelul Fredensborg.

La 15 octombrie 2005 curtea regală daneză a anunțat că Prințesa Mary I-a născut pe Prințul Christian al Danemarcei. La 21 aprilie 2007 s-a născut cel de-al doilea copil al prinților moștenitori, Prințesa Isabella, prima prințesă daneză născută din 1946. La 8 ianuarie 2010, Prințesa Moștenitoare I-a născut pe Prințul Vincent la ora locală 10:30 și pe Prințesa Josephine la ora 10:56”.

5.2. Regina Mary a Danemarcei

Părinții Reginei Mary¹⁷⁶² “sunt de origine scoțiană, tatăl, John Dalgleish Donaldson este profesor universitar de matematică și mama Henrietta Clark Donaldson a decedat în 1997. Regina Mary are trei frați: Jane Alison Stephens, Patricia Anne Woods și John Stuart Donaldson. După moartea mamei ei, tatăl s-a recăsătorit în 2001 cu scriitoarea britanică Susan Moody.

Regina Mary între anii 1974 - 1989, a urmat diferite școli din Houston, Texas și Hobart. A absolvit Dreptul și Comerțul la Universitatea din Tasmania.

L-a cunoscut pe prinț la Sydney, la Jocurile Olimpice de vară din 2000. Regina Mary s-a mutat în Europa în decembrie 2001 și, în timp ce lucra ca profesor de engleză la Paris, a vizitat Danemarca unde a fost fotografiată participând alături de Frederik la nunți și botezuri. La 24 septembrie 2003 curtea daneză a anunțat că regina Margareta a II-a intenționează să-și dea consimțământul asupra căsătoriei în cadrul reuniunii Consiliului de Stat programată pentru 8 octombrie 2003”.

5.3. Prințul moștenitor

Prințul Christian al Danemarcei, Conte de Monpezat “s-a născut pe 15 octombrie 2005, este membru al familiei regale daneze. Este fiul cel mare al Regelui Frederik al Danemarcei și al soției lui, doamna Mary, Regină a Danemarcei. Este nepotul reginei Margareta a II-a a Danemarcei. În linia de succesiune la tronul din Danemarca ocupă primul loc. Dacă va deveni rege al Danemarcei va domni sub numele *Christian al XI-lea al Danemarcei*”¹⁷⁶³”

¹⁷⁶² Informație publică, disponibilă online pe site-ul Curții Regale Daneze, accesat la data de 2.03.2025

¹⁷⁶³ Informație publică disponibilă la adresa [www.https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro), accesat la data de 2.03.2025

6. Concluzii

Așa cum ne-am propus, analiza temei dedicate Regatului Danemarcei ne-a îmbogățit cultura generală cu informații interesante, atât din perspectiva cunoașterii autorităților publice, dar și a altor elemente care țin de istoria constituțională a acestui stat.

Astfel, Danemarca este o monarhie constituțională. În prezent monarhul este Regele Frederik al X-lea care se află în fruntea țării din anul 2023.

De asemenea, Ziua Constituției se sărbătorește în fiecare an în data de 5 iunie iar prima Constituție a Danemarcei a fost semnată la data de 5 iunie 1849 și a instituit în această țară monarhia constituțională.¹⁷⁶⁴

În funcția de prim-ministru regăsim o femeie, doamna Mette Frederiksen, deținând aceasta funcție din iunie 2019. Toate informațiile prezentată în lucrare ne-au oferit o imagine emblematică despre Regatul Danemarcei, al cărui regim politic și administrativ prezintă un specific aparte și fascinează orice student care dorește să cunoască instituțiile administrative din acest stat.

Referințe:

- Ioan Alexandru, Ivan Vasile Ivanoff, Claudia Gilia, *Sisteme politico - administrativ europene*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2007.
- Richard J. F., "*The Complete Guide to National Symbols and Emblems*", Editura Greenwood Press, , Pennsylvania, SUA, 2010.
- Constituția Regatului Danemarcei
- [www.https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro), accesat la data de 2.03.2025.
- [www.https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf](https://constitutii.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/danemarca.pdf), accesată la data de 2.03.2025.
- [www.https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro](https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/denmark_ro), accesat la data de 2.03.2025
- [www. https://copenhaga.mae.ro/node/484](http://www.copenhaga.mae.ro/node/484), accesat la data de 2.03.2025
- <https://www.hoegesteret.dk>, accesat la data de 2.03.2025
- [www.https://www.artline.ro/Stiati-ca--Danemarca-38634-1-n.html](https://www.artline.ro/Stiati-ca--Danemarca-38634-1-n.html), accesat la data de 2.03.2025

¹⁷⁶⁴ Informație publică disponibilă la dresa [www.https://www.artline.ro/Stiati-ca--Danemarca-38634-1-n.html](https://www.artline.ro/Stiati-ca--Danemarca-38634-1-n.html), accesat la data de 2.03.2025

PSIHOLOGIA CONSUMATORULUI ÎN PERIOADA PANDEMIEI. PIAȚA FIZICĂ VERSUS PIAȚA ONLINE.

EMA TEODORA IONESCU*

Abstract:

Acest studiu explorează diferențele dintre piața fizică și piața online din perspectiva pandemiei și creșterea achizițiilor online între 2020 – 2024. Piața fizică oferă interacțiuni directă și experiență senzorială, în timp ce piața online este apreciată pentru accesibilitate, varietate și conveniență. Studiul arată o creștere semnificativă a comerțului electronic în această perioadă, valoarea cumpărăturilor online crescând de la 4,5 miliarde de euro în 2020 la 6,3 miliarde de euro în 2022.¹⁷⁶⁵ Această expansiune a fost influențată de restricțiile impuse de pandemie, accelerarea digitalizării și schimbările în comportamentul consumatorilor forțați să se adapteze la o situație nouă pentru umanitate. Studiul concluzionează că tendința de creștere a pieței online s-a consolidat în această perioadă, determinând comercianții să își reformeze strategiile pentru a răspunde inovativ cerințelor.

Keywords: piață fizică, piață online, comerț electronic, comportament al consumatorului, digitalizare, e-commerce.

1. Introducere

Psihologia consumatorului studiază factorii care influențează alegerile și deciziile de cumpărare ale indivizilor și modul în care percepțiile, emoțiile, motivațiile și experiențele anterioare modelează comportamentul de consum. Factori precum brandingul, publicitatea, recomandările sociale și experiențele senzoriale reprezintă cheia în procesul decizional. Piața fizică lasă consumatorii să inspecteze produsele sau să interacționeze cu vânzătorii. De aici iau decizii bazate pe factori tangibili. Pe de altă parte, piața online se bazează pe comoditate, accesibilitate și diversitatea opțiunilor disponibile, dar în opoziție implică și riscuri legate de siguranța tranzacțiilor și fidelitatea produselor față de descrierile oferite. Numărul persoanelor care făceau cumpărături online cel puțin o dată pe săptămână a crescut de aproape cinci ori, de la 11,6% în toamna anului 2019 la 51,2% în primăvara anului 2020.¹⁷⁶⁶

* Student, Facultatea de Relații internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: ema_l53309@univnt.ro, ionescuemateodora@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Carmen Radu (cradu@univnt.ro, emiliacarmenr@yahoo.com).

¹⁷⁶⁵ Conform <https://www.gpec.ro/>

¹⁷⁶⁶ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780223005012> (pagina 12)

2. Psihologia consumatorului. Piața fizică versus piața online

2.1. Teorii despre comportamentul consumatorului

Studiul comportamentului consumatorului este un domeniu de cercetare relativ recent. În timp, piața a evoluat de la a fi centrată pe vânzători la a fi orientată către cumpărători. Din acest motiv, producătorii nu mai pun accent doar pe produse, ci acordă o atenție tot mai mare modului în care consumatorii iau decizii de cumpărare. Această schimbare a dus la dezvoltarea comportamentului consumatorului ca o disciplină distinctă de marketing. Importanța acordată consumatorilor este evidentă prin măsurile tot mai stricte de protecție și reglementare adoptate în favoarea acestora.¹⁷⁶⁷ Aceste reguli se schimbă în perioada pandemiei când comportamentul consumatorilor a fost influențat de noile condiții economice și sociale (restricțiile de circulație și măsurile de distanțare), neîntâlnite până atunci de nimeni.

Teoria Acțiunii Raționale a fost propusă în 1975 de Martin Fishbein și Ice Janzen și este considerată mai avansată decât teoria integrării informației. Introduce intenția comportamentală ca element esențial în procesul decizional: intențiile unei persoane sunt directe asupra comportamentului său. Abordarea nu încearcă să anticipeze atitudinile, și recunoaște că factori externi sau situaționali influențează decizia finală.¹⁷⁶⁸ În perioada pandemiei comportamentul consumatorilor a fost influențat atât de intențiile personale, cât și de factori externi, cum ar fi restricțiile impuse, teama de îmbolnăvire, nesiguranța zilei de mâine, accesibilitatea serviciilor online. Haosul creat în magazinele fizice, cumpărarea excesivă a produselor de bază a creat stres și a pus presiune pe producători, multe dintre rafturile lanțurilor de supermarketuri rămânând goale. Chiar dacă mulți consumatori preferau cumpărăturile fizice, acești factori au determinat schimbarea comportamentului spre comerțul online, evidențiind rolul circumstanțelor extreme în luarea deciziilor.

Teoria Cumpărăturilor Impulsive de Hawkins Stern din 1962 a susținut ideea că motivația este cea mai importantă. Deciziile de cumpărare iraționale sunt adesea foarte apropiate de cele raționale. Cumpărăturile impulsive sunt declanșate bineînțeles de factori externi neașteptați și nu sunt influențate de principii raționale sau de un proces decizional bine structurat.¹⁷⁶⁹ Achizițiile spontane sunt central comportamentului de consum, dar pe perioada restricțiilor au avut loc niște diferențe: cumpărătorii au reacționat emoțional – lucru care a dus la creșterea achizițiilor spontane, cum ar fi stocarea excesivă de produse de bază (hârtie igienică, alimente, dezinfectanți). În același timp, mediul online a amplificat cumpărăturile impulsive prin reclame targetate, oferte limitate și opțiuni de cumpărare rapidă, schimbând astfel strategiile de marketing ale companiilor.

Teoria utilității sugerează că luăm decizii de cumpărare pentru a maximiza utilitatea. Consumatorii compară utilitatea totală și marginală a bunurilor și serviciilor pentru a determina ce produse le oferă cea mai mare satisfacție. Teoria comportamentului rațional susține că deciziile sunt luate în baza unei analize logice, evaluând costurile și beneficiile fiecărei opțiuni. Aceștia caută să maximizeze satisfacția în cadrul constrângerilor bugetare, dar acest lucru nu s-a mai întâmplat pe perioada COVID-19.¹⁷⁷⁰

Teoria perspectiveii a fost propusă de Daniel Kahneman și Amos Tversky și sugerează că oamenii evaluează pierderile și câștigurile în mod diferit, fiind mai sensibili la pierderi decât la

¹⁷⁶⁷ https://www.researchgate.net/publication/362760297_theory_and_models_of_consumer_buying_behaviour_a_descriptive_study (pagina 2)

¹⁷⁶⁸ <file:///C:/Users/Home/Downloads/24-P-AUGUST-1868.pdf> (pagina 3)

¹⁷⁶⁹ <file:///C:/Users/Home/Downloads/24-P-AUGUST-1868.pdf> (pagina 5)

¹⁷⁷⁰ <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/436537.pdf> (pagina 7)

câștiguri. Aceasta explică de ce consumatorii pot fi mai predispuși să evite riscurile decât să caute oportunități de câștig.¹⁷⁷¹

Teoria nevoilor lui Maslow arată ierarhizarea nevoilor, de la nevoile fundamentale (hrană, apă, adăpost) până la nevoile superioare (stima de sine, autorealizarea). Odată ce nevoile de bază sunt satisfăcute, consumatorii caută să îndeplinească nevoile mai avansate.

2.2. Factorii care influențează consumatorul: Psihologia Consumatorului

Comportamentul consumatorului este influențat de o serie de factori psihologici. Percepția joacă un rol crucial, deoarece modul în care consumatorii percep un brand sau un produs poate afecta decizia de cumpărare. Motivația este un alt factor important; dorințele și nevoile personale determină alegerile consumatorilor. Atitudinile și credințele individuale față de anumite produse influențează, de asemenea, comportamentele de consum. Atunci când consumatorii sunt stresați, o reacție posibilă este să evite să mai facă ceva. Această reacție poate fi utilă în anumite situații, deoarece inactivitatea poate împiedica agravarea stresului, ajutând la reducerea sau chiar eliminarea acestuia. Acest lucru este susținut de cercetări care arată că atât oamenii, cât și alte organisme pot deveni imobile sau pasive ca răspuns la stres.¹⁷⁷²

Comportamentul consumatorilor în era digitală se împarte în patru categorii: cumpărături exclusiv offline, exclusiv online, showrooming și webrooming. Cumpărăturile offline presupun căutarea de informații și achiziția exclusiv în magazine fizice, fiind un comportament tradițional. Cumpărăturile online se desfășoară integral prin platforme digitale, de la informare până la achiziție.¹⁷⁷³

În contrast, showrooming combină cele două medii: consumatorii analizează produsele în magazine fizice, dar le cumpără online. În schimb, webrooming presupune informarea online, urmată de achiziția dintr-un magazin fizic. Aceste comportamente hibride sunt tot mai populare, showroomingul și webroomingul fiind preferate pentru a economisi bani și a verifica calitatea produselor.¹⁷⁷⁴

În 2018, 52% dintre consumatori practicau webrooming, iar 30% showrooming. În timpul pandemiei, showroomingul a scăzut din cauza restricțiilor, iar webroomingul a rămas popular pentru produsele esențiale. După pandemie, showroomingul a revenit treptat, dar webroomingul s-a menținut datorită comodității. Comercianții au adoptat strategii omnichannel pentru a îmbina experiențele online și offline.¹⁷⁷⁵

2.3. Decizia de cumpărare

Procesul decizional de cumpărare este un proces complex care implică mai multe etape, prin care consumatorul analizează informațiile disponibile și își evaluează opțiunile. Procesul începe cu recunoașterea nevoii, când consumatorul își dă seama că are o necesitate sau o dorință nesatisfăcută.

¹⁷⁷¹ <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/436537.pdf> (pagina 18)

¹⁷⁷²

https://www.researchgate.net/publication/294137875_The_Effect_of_Stress_on_Consumer_Saving_and_Spending (pagina 3)

¹⁷⁷³ https://www.researchgate.net/publication/349031117_The_Impact_of_the_Covid-19_Pandemic_on_Retail_Consumer_Behavior (pagina 80)

¹⁷⁷⁴ https://www.researchgate.net/publication/349031117_The_Impact_of_the_Covid-19_Pandemic_on_Retail_Consumer_Behavior (pagina 81)

¹⁷⁷⁵ https://www.researchgate.net/publication/349031117_The_Impact_of_the_Covid-19_Pandemic_on_Retail_Consumer_Behavior (pagina 83)

Urmează cercetarea informațiilor, în care consumatorul caută date despre produsele disponibile, incluzând recenzii, recomandări și comparații de prețuri.¹⁷⁷⁶

După colectarea informațiilor, consumatorul trece la evaluarea alternativelor, comparând diferitele opțiuni pe baza caracteristicilor, prețului și calității. În cele din urmă, după achiziție, consumatorul va experimenta evaluarea post-cumpărare, analizându-și satisfacția față de produsul cumpărat, ceea ce poate influența deciziile viitoare de cumpărare.¹⁷⁷⁷

Pandemia de COVID-19 a stimulat consumul impulsiv, iar cererea pentru echipamente de protecție personală a crescut. În același timp, restricțiile privind interacțiunile sociale, interzicerea călătoriilor și închiderea magazinelor fizice au schimbat modul în care oamenii făceau achiziții. După izbucnirea pandemiei, comportamentul consumatorilor s-a schimbat, aceștia optând din ce în ce mai mult pentru produse și servicii mai sigure și cu riscuri mai scăzute.¹⁷⁷⁸

Există două ipoteze care înglobează decizia cumpărătorului în această perioadă:

Ipoteza 1: Comportamentul consumatorilor online în timpul pandemiei de COVID-19 este influențat de tendințele lor către introversiune.

Ipoteza 2: Comportamentul consumatorilor online pe fondul pandemiei de COVID-19 depinde de experiența lor anterioară și de viteza cu care iau decizii.¹⁷⁷⁹

2.4. Influența asupra comportamentului consumatorului

Reclamele emoționale utilizează mesajelor care evocă emoții puternice, cum ar fi fericirea, nostalgia sau empatia, poate crea o legătură mai profundă între consumator și brand, stimulând dorința de cumpărare. Tehnica „scarcity” (scarcity principle) creează unui sentiment de urgență, prin evidențierea limitării stocului sau a ofertelor temporare, poate determina consumatorii să acționeze rapid, temându-se să nu piardă o oportunitate (de exemplu platformele de vânzare Shein sau Temu).¹⁷⁸⁰

Social proof (proba socială) prezintă recenzii pozitive, a mărturiilor clienților sau a numărului de utilizatori ai unui produs poate spori credibilitatea acestuia și poate influența altele să urmeze exemplul. Prețurile ancorate folosesc afișarea unui preț original mai mare, urmat de o reducere, poate face ca prețul final să pară o afacere mai bună, determinând consumatorii să achiziționeze (de exemplu platforma Emag), inclusiv reducerile, cupoanele și ofertele cumpără unul, primește unul gratuit. Oferirea de recomandări personalizate pe baza comportamentului anterior al consumatorului poate îmbunătăți experiența de cumpărare și poate încuraja achiziții repetate sau marketingul prin influenceri sau personalități publice care promovează produsele.¹⁷⁸¹

¹⁷⁷⁶ https://www.researchgate.net/publication/354449523_Impact_of_the_COVID-19_Pandemic_on_Online_Consumer_Purchasing_Behavior (pagina 2264)

¹⁷⁷⁷ https://www.researchgate.net/publication/354449523_Impact_of_the_COVID-19_Pandemic_on_Online_Consumer_Purchasing_Behavior (pagina 2265)

¹⁷⁷⁸ ¹⁷⁷⁸ https://www.researchgate.net/publication/364382881_The_Effects_of_Covid-19_Pandemic_on_Consumer_Behavior_and_Consumer_Markets (pagina 84)

¹⁷⁷⁹ https://www.researchgate.net/publication/354449523_Impact_of_the_COVID-19_Pandemic_on_Online_Consumer_Purchasing_Behavior (pagina 2267)

¹⁷⁸⁰ https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-04/Issue_Brief-Shein_Temu_and_Chinese_E-Commerce.pdf (pagina 2)

¹⁷⁸¹ https://www.researchgate.net/publication/264576636_The_Effect_of_Scarcity_on_the_Purchase_Intentions_of_Prevention_and_Promotion_Motivated_Consumers (pagina 7)

2.5. Piața Fizică

Piața fizică reprezintă spațiul tradițional unde bunurile și serviciile sunt tranzacționate prin interacțiune directă între vânzători și cumpărători. Acest tip de piață include magazinele, piețele agroalimentare, centrele comerciale și alte locații unde consumatorii pot vedea, testa și cumpăra produsele dorite.¹⁷⁸²

Avantajele pieței fizice includ posibilitatea de a inspecta produsele înainte de achiziție, interacțiunea directă cu vânzătorii pentru clarificări și negocieri, precum și experiența socială a cumpărăturilor. Totuși, acest tip de piață are și dezavantaje, cum ar fi timpul necesar pentru deplasare, programul limitat al magazinelor și costurile operaționale mai ridicate, iar în timpul pandemiei aceste lucruri erau limitate de prezența certificatului de vaccinare sau restricții.¹⁷⁸³

2.6. Piața Online

Piața online reprezintă un mediu digital unde bunurile și serviciile sunt comercializate prin intermediul internetului. Aceasta include magazine online, platforme de e-commerce, marketplace-uri și rețele de socializare care permit vânzarea și cumpărarea de produse.

Printre avantajele pieței online se numără accesibilitatea globală, disponibilitatea 24/7, diversitatea ofertei și posibilitatea de a compara prețurile rapid. De asemenea, metodele moderne de plată și livrare fac cumpărăturile online tot mai convenabile. Totuși, există și riscuri, precum fraudarea tranzacțiilor, dificultatea de a verifica calitatea produselor și eventualele probleme legate de livrare sau returnuri.¹⁷⁸⁴

Piața fizică și piața online coexistă, iar mulți comercianți adoptă modele hibride pentru a valorifica avantajele ambelor medii.

2.7. Creșterea pieței online în perioada 2020-2024

Între 2020 și 2024, piața comerțului electronic din România a înregistrat o creștere foarte mare. Conform Raportului GPeC E-Commerce România 2022, în 2022, valoarea cumpărăturilor online a atins 6,3 miliarde de euro.¹⁷⁸⁵

În 2023, această valoare a crescut la aproximativ 7 miliarde de euro, reprezentând o creștere de aproximativ 10% față de anul precedent.¹⁷⁸⁶

În primul trimestru al anului 2024, piața de comerț online a continuat să crească, înregistrând o creștere medie a vânzărilor de 5,9% comparativ cu aceeași perioadă a anului anterior.¹⁷⁸⁷

Această creștere constantă subliniază tendința ascendentă a comerțului electronic în România în perioada menționată. Creșterea utilizării tehnologiilor digitale transformă modul în care consumatorii interacționează cu brandurile, totul devine accesibil, se va dezvolta marketingul pe rețelele sociale. Există o cerere crescută pentru produse eco-friendly și practici de afaceri sustenabile, iar companiile trebuie să se adapteze pentru a răspunde acestor așteptări.¹⁷⁸⁸

¹⁷⁸² <https://www.sim.edu.in/wp-content/uploads/2017/10/CBCRM.pdf> (pagina 25)

¹⁷⁸³ https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-04/Issue_Brief-Shein_Temu_and_Chinese_E-Commerce.pdf (pagina 6)

¹⁷⁸⁴ <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9379614/> (pagina 3)

¹⁷⁸⁵ Conform <https://www.gpec.ro/>

¹⁷⁸⁶ Conform <https://www.gpec.ro/>

¹⁷⁸⁷ Conform <https://www.gpec.ro/>

¹⁷⁸⁸ https://www.researchgate.net/publication/361938564_The_change_in_e-commerce_in_the_context_of_the_Coronavirus_pandemic (pagina 6)

Consumatorii caută experiențe și produse personalizate, iar tehnologia permite companiilor să ofere oferte mai relevante. Utilizarea datelor pentru a înțelege preferințele individuale devine esențială. COVID-19 a accelerat adoptarea comerțului online și a determinat consumatorii să își reevalueze prioritățile. Acest comportament continuă să influențeze deciziile de cumpărare și preferințele pentru anumite categorii de produse. Cu informații și opțiuni atât de abundente, captarea atenției scăzute a consumatorilor devine o provocare. Tehnicile de marketing trebuie să fie inovatoare și rapide pentru a reuși să atragă interesul.¹⁷⁸⁹

3. Concluzii

Studiul comportamentului consumatorului pe perioada pandemiei de COVID-19 evidențiază schimbări semnificative în preferințele și obiceiurile de cumpărare. Creșterea accelerată a pieței online a fost determinată de restricțiile impuse, de teama de îmbolnăvire și de necesitatea adaptării rapide la un nou context economic și social. În acest interval, consumatorii au devenit tot mai orientați către comerțul electronic, iar tendințele adoptate în acea perioadă continuă să influențeze structura pieței și în prezent.

Un aspect esențial observat este modificarea procesului decizional al consumatorilor, care a trecut printr-o transformare semnificativă. Factorii care anterior influențau deciziile de cumpărare, precum interacțiunea fizică cu produsele și experiența senzorială, au fost înlocuiți de noi variabile: siguranța, disponibilitatea produselor și eficiența livrărilor. De asemenea, strategiile de marketing s-au adaptat rapid la noua realitate digitală, folosind tehnici persuasive precum personalizarea ofertelor, recenziile online și principiul urgenței pentru a stimula achizițiile.

În plus, pandemia a demonstrat că, deși piața online a oferit numeroase avantaje, aceasta nu a reușit să înlocuiască complet experiența fizică a cumpărăturilor. Consumatorii au continuat să valorizeze posibilitatea de a testa produsele, de a interacționa direct cu vânzătorii și de a beneficia de experiența socială a cumpărăturilor. Astfel, comercianții s-au văzut nevoiți să adopte o abordare omnichannel, combinând avantajele pieței fizice și ale pieței online pentru a oferi clienților o experiență de cumpărare completă și integrată.

Din punct de vedere economic, creșterea pieței online a fost susținută nu doar de schimbările în comportamentul consumatorilor, ci și de investițiile masive în digitalizare, logistică și infrastructură. În același timp, consumatorii au devenit mai exigenți în ceea ce privește calitatea serviciilor și transparența ofertelor, forțând comercianții să își îmbunătățească strategiile de vânzare și serviciile post-vânzare.

În concluzie, pandemia a fost un catalizator al transformării pieței de consum, consolidând comerțul electronic și determinând schimbări pe termen lung în obiceiurile de cumpărare. Piața online și piața fizică nu mai sunt entități separate, ci formează un ecosistem interconectat, în care consumatorii își doresc flexibilitate, accesibilitate și o experiență de cumpărare optimizată. În viitor, comercianții vor trebui să își ajusteze în permanență strategiile pentru a răspunde unui peisaj economic și social în continuă schimbare.

Referințe:

- Mischa Young, Jaime Soza-Parra, Giovanni Circella, The increase in online shopping during COVID-19: Who is responsible, will it last, and what does it mean for cities?, *Regional Science Policy & Practice*, Volumul 14, Suplement 1, 2022, Paginile 162-179, ISSN 1757-7802, <https://doi.org/10.1111/rsp3.12514>.

¹⁷⁸⁹ https://www.researchgate.net/publication/361938564_The_change_in_e-commerce_in_the_context_of_the_Coronavirus_pandemic (pagina 7)

- (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1757780223005012>), Accesat la data 09.03.2025 la ora 10:00);
- Roy, Priyabrata & Datta, Dhananjay. (2022). Theory and Models of Consumer Buying Behaviour: A Descriptive Study. SSRN Electronic Journal. Volume XI. 206-217. 10.2139/ssrn.4205489
(https://www.researchgate.net/publication/362760297_theory_and_models_of_consumer_buying_behaviour_a_descriptive_study), Accesat la data 09.03.2025 la ora 12:16);
 - Saeed, Z. (2019). A Study of Theories on Consumer Behavior. *Journal of Computing and Management Studies*, 3(1). [https://doi.org/ISSN 2516-2047](https://doi.org/ISSN%202516-2047). Cardiff Metropolitan University, United Kingdom
(<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/436537.pdf>), Accesat la data 09.03.2025 la ora 13:24);
 - Durante, Kristina & Laran, Juliano. (2016). The Effect of Stress on Consumer Saving and Spending. *Journal of Marketing Research*. 53. 10.1509/jmr.15.0319
(https://www.researchgate.net/publication/294137875_The_Effect_of_Stress_on_Consumer_Saving_and_Spending), Accesat la data 08.03.2025 la ora 11:51);
 - Özyörük, Hüseyin & Yilmaz, Esra. (2022). The Effects of Covid-19 Pandemic on Consumer Behavior and Consumer Markets. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*. 10.15659/ttad.14.1.148
(https://www.researchgate.net/publication/364382881_The_Effects_of_Covid-19_Pandemic_on_Consumer_Behavior_and_Consumer_Markets), Accesat la data 08.03.2025 la ora 14:17);
 - Gu, Shengyu & Ślusarczyk, Beata & Hajizade, Sevda & Kovalyova, Irina & Sakhbieva, Amina. (2021). Impact of the COVID-19 Pandemic on Online Consumer Purchasing Behavior. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*. 16. 2263-2281. 10.3390/jtaer16060125
(https://www.researchgate.net/publication/354449523_Impact_of_the_COVID-19_Pandemic_on_Online_Consumer_Purchasing_Behavior), Accesat la data 06.03.2025 la ora 22:35);
 - Ku, Hsuan-Hsuan & Kuo, Chien-Chih & Kuo, Tzu-Wei. (2012). The Effect of Scarcity on the Purchase Intentions of Prevention and Promotion Motivated Consumers. *Psychology & Marketing*. 29. 10.1002/mar.20541
(https://www.researchgate.net/publication/264576636_The_Effect_of_Scarcity_on_the_Purchase_Intentions_of_Prevention_and_Promotion_Motivated_Consumers), Accesat la data 06.03.2025 la ora 23:08);
 - War, S. W., & Chart, C. (n.d.). Consumer Behavior Consumer Behavior : Definition Characteristics of consumer behavior. URL: <http://www.sim.edu.in/wp-content/uploads/2017/10/CBCRM.pdf> , Accesat la data 06.03.2025 la ora 2:23);
 - Sayyida, Sayyida & Hartini, Sri & Gunawan, Sri & Husin, Syarief. (2021). The Impact of the Covid-19 Pandemic on Retail Consumer Behavior. *Aptisi Transactions on Management (ATM)*. 5. 79-88. 10.33050/atm.v5i1.1497
(https://www.researchgate.net/publication/349031117_The_Impact_of_the_Covid-19_Pandemic_on_Retail_Consumer_Behavior/citation/download), Accesat la data 05.03.2025 la ora 16:22);
 - USCC Gov. (2023). *Shein, Temu, and Chinese e-Commerce: Data Risks, Sourcing Violations, and Trade Loopholes*. Retrieved from https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-04/Issue_Brief-Shein_Temu_and_Chinese_E-Commerce.pdf, Accesat la data 05.03.2025 la ora 17:19);
 - Shaw N, Eschenbrenner B, Baier D. Online shopping continuance after COVID-19: A comparison of Canada, Germany and the United States. *Journal of Retailing and Consumer Services*. 2022 Nov;69:103100. doi: 10.1016/j.jretconser.2022.103100. Epub 2022 Aug 16.

PMCID: PMC9379614 (<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9379614/>), Accesat la data 05.03.2025 la ora 18:20);

- Paraschiv, Dorel Mihai & Titan, Emilia & Daniela Ioana, Manea & Crina-Dana, Ionescu & Mihai, Mihaela & Șerban, Octavian. (2022). The change in e-commerce in the context of the Coronavirus pandemic. *Management & Marketing. Challenges for the Knowledge Society*. 17. 220-233. 10.2478/mmcks-2022-0012 (https://www.researchgate.net/publication/361938564_The_change_in_e-commerce_in_the_context_of_the_Coronavirus_pandemic), Accesat la data 05.03.2025 la ora 18:49);

ROLUL CREDITULUI ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ȘI IMPACTUL PROGRAMULUI „PRIMA CASĂ”

Maria BUTNARU¹⁷⁹⁰

Abstract:

Această lucrare examinează rolul fundamental al creditului în economie, evidențiind funcțiile sale principale ca mecanism de finanțare, stimulent pentru creșterea economică și instrument de susținere a investițiilor. Creditul facilitează circulația capitalului, sprijină dezvoltarea afacerilor și contribuie la stabilitatea financiară, având un impact direct asupra dinamicii economice.

În partea aplicativă, studiul de caz analizează programul „Prima Casă” din România, o inițiativă guvernamentală menită să faciliteze accesul populației la credite ipotecare prin garanții de stat și condiții de finanțare avantajoase. Analiza impactului acestui program asupra pieței imobiliare, sectorului bancar și economiei în ansamblu scoate în evidență atât beneficiile, cât și riscurile asociate. Pe de o parte, programul a stimulat sectorul construcțiilor, a generat creștere economică și a îmbunătățit accesibilitatea locuințelor pentru tineri. Pe de altă parte, a contribuit la creșterea prețurilor imobiliare, la supraîndatorarea populației și la expunerea sectorului bancar la riscuri sistemice.

Pentru a înțelege mai bine implicațiile unor astfel de inițiative, lucrarea compară programul „Prima Casă” cu scheme similare implementate la nivel internațional, precum „Help to Buy” din Marea Britanie, „HomeBuilder” din Australia și „Prêt à Taux Zéro” din Franța. Aceste modele evidențiază atât bunele practici, cât și posibilele efecte adverse ale intervenției statului în piața imobiliară.

Lucrarea oferă o perspectivă amplă asupra modului în care creditul ipotecar poate fi utilizat ca instrument strategic de dezvoltare economică, subliniind necesitatea unor politici echilibrate care să maximizeze beneficiile finanțării locuințelor, minimizând în același timp riscurile pentru economie.

Keywords: *credit, economie, investiții, Prima Casă, politică economică, piața imobiliară*

Introducere

Creditul reprezintă unul dintre cele mai importante mecanisme financiare prin care se asigură funcționarea eficientă a economiei. Prin facilitarea alocării resurselor financiare între agenții economici, acesta sprijină investițiile, consumul și dezvoltarea afacerilor, având un rol esențial în dinamica economică. Într-o economie modernă, creditul nu doar că stimulează creșterea economică, dar contribuie și la reducerea decalajelor financiare și la optimizarea utilizării capitalului.

¹⁷⁹⁰ Masterandă, Programul de studii de masterat: Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Universitatea Nicolae Titulescu, București, e-mail: maria.butnaru@yahoo.com. Acest studiu a fost coordonat de Lect.univ.dr. Liviu George Radu e-mail:lradu@univnt.ro; lgradu2005@yahoo.co.uk

Activitatea de creditare este un factor determinant al progresului economic, întrucât permite mobilizarea capitalului necesar pentru investiții și consum. Lipsa creditării ar limita semnificativ dezvoltarea economiei, întrucât nu s-ar declanșa efectul de multiplicare a circuitului banilor. Prin intermediul creditului, întreprinderile pot investi mai mult decât resursele proprii disponibile, populația poate achiziționa locuințe și bunuri fără a economisi întreaga sumă în avans, iar guvernele își pot finanța proiectele de infrastructură esențiale pentru dezvoltarea sustenabilă¹⁷⁹¹.

Această lucrare își propune să analizeze rolul și funcțiile creditului în economie, evidențiind impactul său asupra dezvoltării economice printr-un studiu de caz relevant. În acest context, programul „Prima Casă” reprezintă un exemplu concret al modului în care creditul poate fi utilizat ca instrument strategic de politică economică. Analiza sa va evidenția atât beneficiile acestui program în stimularea pieței imobiliare și a sectorului construcțiilor, cât și riscurile asociate, precum supraîndatorarea populației și posibilele distorsiuni ale pieței financiare.

Prin această abordare, lucrarea va oferi o perspectivă clară asupra modului în care mecanismele de creditare contribuie la dezvoltarea economică, subliniind atât oportunitățile, cât și provocările pe care le implică utilizarea acestora.

1. Definiția și tipologia creditului

Creditul reprezintă o relație economică în care o persoană fizică sau juridică (creditorul) oferă unei alte persoane (debitorul) o sumă de bani sau bunuri, cu obligația de a le restitui într-un termen stabilit, de regulă împreună cu un cost suplimentar, cunoscut sub denumirea de dobândă.¹⁷⁹²

Există mai multe tipuri de credit, clasificate în funcție de mai multe criterii:

- După destinație:
 - Credit de consum
 - Credit ipotecar
 - Credit de investiții
 - Credit comercial
- După durata scadenței:
 - Credit pe termen scurt (sub un an)
 - Credit pe termen mediu (1-5 ani)
 - Credit pe termen lung (peste 5 ani)
- După natura creditorului:
 - Credit bancar
 - Credit furnizor
 - Credit public (împrumuturi de stat)

2. Funcțiile creditului în economie

Creditul îndeplinește multiple funcții esențiale, având un impact direct asupra fluxurilor financiare și asupra dezvoltării economice. Prin mecanismele sale specifice, acesta sprijină investițiile, stimulează consumul, facilitează redistribuirea resurselor financiare și contribuie la stabilizarea economiei.

Funcția de finanțare a investițiilor - Creditul oferă companiilor acces la resursele necesare pentru dezvoltare, inovare și modernizare. Prin intermediul finanțării bancare, firmele pot investi în

¹⁷⁹¹ <https://www.creditfix.ro/blog/rolul-creditului-economie-si-viata-oamenilor-trasaturi-functii-si-tipuri-de-imprumuturi> accesat la data de 12.03.2025

¹⁷⁹² Keynes, J. M. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Macmillan, 1936

echipamente, infrastructură și cercetare, ceea ce favorizează creșterea productivității și îmbunătățirea competitivității economice¹⁷⁹³.

Funcția de stimulare a consumului - Împrumuturile destinate consumului permit indivizilor să achiziționeze bunuri și servicii fără a fi nevoiți să economisească integral suma necesară în avans. Acest mecanism contribuie la creșterea cererii agregate, ceea ce determină o expansiune a producției și, implicit, crearea de noi locuri de muncă¹⁷⁹⁴.

Funcția de redistribuire a resurselor financiare - Instituțiile financiare, în special băncile, au un rol esențial în colectarea economiilor populației și redistribuirea acestora sub formă de credite. Prin acest proces, capitalul este alocat eficient, fiind direcționat către domenii productive și sectoare care generează valoare economică¹⁷⁹⁵.

Funcția de stabilizare economică - În perioade de recesiune, creditul poate juca un rol crucial în menținerea echilibrului economic, sprijinind atât consumul, cât și investițiile. Totodată, prin ajustarea ratelor dobânzilor și a condițiilor de creditare, băncile centrale influențează nivelul inflației și ritmul de creștere economică, utilizând creditul ca un instrument de politică monetară¹⁷⁹⁶.

Astfel, creditul nu doar că facilitează dezvoltarea economică, dar contribuie și la menținerea echilibrului financiar, fiind un instrument esențial pentru creșterea sustenabilă și stabilitatea economiei.

3. Impactul creditului asupra economiei și al programului „Prima Casă” în România

Creditul reprezintă un motor esențial al dezvoltării economice, facilitând accesul la resurse financiare necesare pentru investiții, consum și îmbunătățirea nivelului de trai. Un exemplu semnificativ al influenței creditului asupra economiei românești este programul „Prima Casă”, lansat de Guvernul României în 2009, cu scopul de a sprijini achiziția de locuințe prin credite ipotecare garantate de stat.

Acest studiu examinează impactul programului „Prima Casă” asupra economiei, analizând efectele sale asupra pieței imobiliare, sectorului bancar și creșterii economice în general. Pe lângă beneficiile evidente, precum stimularea sectorului construcțiilor și creșterea accesibilității locuințelor pentru populație, sunt luate în considerare și riscurile asociate, inclusiv supraîndatorarea beneficiarilor și posibilele distorsiuni ale pieței imobiliare. Evaluarea acestor aspecte permite o înțelegere aprofundată a modului în care politica de creditare influențează stabilitatea și dinamica economică a țării.¹⁷⁹⁷

3.1. Efectele economice ale programului

Programul „Prima Casă” a avut un impact semnificativ asupra economiei României, influențând atât sectorul imobiliar, cât și cel bancar și macroeconomia în ansamblu. Principalele efecte economice ale programului includ:

Creșterea accesibilității la locuințe – Prin reducerea avansului minim necesar și aplicarea unor dobânzi preferențiale, programul a permis unui număr mare de tineri să acceseze credite ipotecare, facilitând astfel achiziția unei locuințe¹⁷⁹⁸;

¹⁷⁹³ Mishkin, F. S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Pearson, 2019

¹⁷⁹⁴ Banca Națională a României Raport asupra stabilității financiare, 2024

¹⁷⁹⁵ Krugman, P., & Wells, R. *Macroeconomics*. Worth Publishers, 2018

¹⁷⁹⁶ Stiglitz, J. E. *Economics of the Public Sector*. W. W. Norton & Company, 1993

¹⁷⁹⁷ Ministerul Finanțelor Publice Analiza impactului programului „Prima Casă” asupra economiei naționale, 2024

¹⁷⁹⁸ Zaman, G., & Georgescu, G. *Economic Growth and Credit*. Romanian Economic Journal, 2020

Stimularea sectorului construcțiilor – Creșterea cererii de locuințe a impulsionat dezvoltarea sectorului imobiliar și a industriei construcțiilor, generând locuri de muncă și contribuind la creșterea economică¹⁷⁹⁹;

Efecte asupra pieței financiare – Programul a determinat băncile comerciale să acorde un volum mare de credite ipotecare garantate, ceea ce a consolidat stabilitatea sistemului bancar și a crescut lichiditatea pe piața financiară¹⁸⁰⁰;

Risc sistemic și dependență economică – Deși a avut efecte pozitive, programul a creat și anumite vulnerabilități, cum ar fi creșterea artificială a prețurilor imobiliare și o expunere ridicată a sectorului bancar la fluctuațiile pieței¹⁸⁰¹.

3.2. Creșterea accesului populației la finanțare pentru locuințe

Unul dintre principalele efecte pozitive ale programului „Prima Casă” a fost facilitarea accesului populației la credite ipotecare, în special pentru tinerii care nu dispuneau de economii substanțiale. Prin reducerea cerințelor privind avansul și prin garanțiile oferite de stat, s-a înregistrat o creștere semnificativă a numărului de credite ipotecare contractate, contribuind astfel la îmbunătățirea condițiilor de trai pentru multe familii¹⁸⁰².

3.3 Stimularea sectorului construcțiilor

Creșterea cererii de locuințe a avut un efect direct asupra sectorului construcțiilor, ducând la o expansiune semnificativă a acestuia¹⁸⁰³. Între 2010 și 2020, numărul autorizațiilor de construcție pentru locuințe a crescut cu aproximativ 30% față de perioada anterioară. Această evoluție a generat locuri de muncă în domenii conexe, precum producția de materiale de construcție, arhitectură și servicii imobiliare¹⁸⁰⁴.

3.4 Creșterea activității în sectorul bancar

Programul „Prima Casă” a contribuit la creșterea portofoliului de credite ipotecare al băncilor comerciale, determinând consolidarea stabilității financiare și sporirea lichidității în sistemul bancar românesc. Prin oferirea unor garanții de stat, instituțiile financiare și-au redus riscurile, ceea ce a încurajat o creștere continuă a creditării în sectorul imobiliar¹⁸⁰⁵.

3.5. Contextul implementării programului „Prima Casă”

Programul „Prima Casă” a fost lansat ca o măsură de sprijin pentru relansarea pieței imobiliare și facilitarea accesului populației la locuințe, într-un context economic marcat de criza financiară globală din 2008¹⁸⁰⁶. Guvernul României a introdus această inițiativă pentru a stimula sectorul construcțiilor și pentru a sprijini categoriile sociale cu venituri medii și mici¹⁸⁰⁷.

Principalele caracteristici ale programului includ:

¹⁷⁹⁹ European Central Bank. Financial Stability Report 2023

¹⁸⁰⁰ BNR Evoluția pieței creditelor ipotecare în România, 2023

¹⁸⁰¹ World Bank Housing Finance in Emerging Markets, 2022

¹⁸⁰² Institutul Național de Statistică Raport privind evoluția pieței imobiliare în România, 2023

¹⁸⁰³ Zaman, G., & Georgescu, G. Economic Growth and Credit. Romanian Economic Journal, 2020

¹⁸⁰⁴ BNR Analiza impactului programului „Prima Casă” asupra pieței construcțiilor, 2022

¹⁸⁰⁵ World Bank Housing Finance in Emerging Markets, 2022

¹⁸⁰⁶ Ministerul Finanțelor Publice Raport privind impactul programului „Prima Casă” asupra economiei naționale,

¹⁸⁰⁷ Banca Națională a României Evoluția pieței creditelor ipotecare în România, 2023

- Avans minim de 5% din valoarea locuinței¹⁸⁰⁸;
- Dobândă redusă, reglementată prin acorduri cu instituțiile bancare¹⁸⁰⁹;
- Garanția statului pentru până la 50% din valoarea creditului¹⁸¹⁰.

Aceste măsuri au avut un rol esențial în creșterea gradului de accesibilitate la locuințe, însă au generat și efecte secundare asupra pieței imobiliare.

3.6. Efecte asupra prețurilor imobiliare

Deși programul a facilitat achiziția de locuințe pentru numeroase familii, a avut și un efect indirect asupra prețurilor de pe piața imobiliară. În marile orașe, creșterea cererii a condus la o majorare semnificativă a prețurilor, ceea ce a diminuat, în timp, beneficiile programului pentru categoriile sociale vizate inițial¹⁸¹¹.

3.7 Riscuri asociate programului

În ciuda impactului pozitiv, programul „Prima Casă” a generat și o serie de riscuri economice, printre care:

- Dependența sectorului imobiliar de finanțarea publică – O mare parte a creditelor ipotecare fiind garantată de stat, piața imobiliară a devenit vulnerabilă la modificările politicilor guvernamentale.
- Expunerea statului la riscuri financiare – În cazul unei crize economice, creșterea numărului de credite neperformante ar putea amplifica vulnerabilitățile financiare ale statului, punând presiune pe bugetul public.

În concluzie, programul „Prima Casă” a reprezentat un factor esențial în dezvoltarea pieței imobiliare și a economiei românești, însă impactul său trebuie analizat și din perspectiva riscurilor pe termen lung, pentru a asigura o dezvoltare sustenabilă a sectorului.

4. Modele internaționale de programe de sprijin pentru achiziția de locuințe

Diferite țări din Europa și din lume au implementat programe similare cu „Prima Casă”, adaptate contextului economic și social specific fiecărei regiuni. Aceste inițiative au avut obiective comune, precum facilitarea accesului la locuințe pentru tinerii cu venituri medii și sprijinirea sectorului imobiliar, însă au prezentat și particularități distincte.

4.1 Programul „Help to Buy” – Marea Britanie

Lansat în 2013, programul britanic „Help to Buy” a fost destinat sprijinirii accesului la proprietate pentru persoanele care achiziționează prima locuință. Principalele caracteristici ale programului includ:

- Credit cu dobândă redusă garantat de stat, acoperind până la 20% din valoarea locuinței (sau 40% în Londra), fără dobândă în primii cinci ani;
- Avans minim de 5% din prețul locuinței, similar programului „Prima Casă” din România;
- Eligibilitate limitată la locuințele noi, pentru a stimula construcțiile rezidențiale¹⁸¹².

¹⁸⁰⁸ Hotărârea Guvernului nr. 717/2009 privind aprobarea normelor de implementare a programului „Prima Casă”.

¹⁸⁰⁹ BNR Analiza dobânzilor aplicate creditelor garantate de stat, 2024

¹⁸¹⁰ European Central Bank Financial Stability Report, 2023

¹⁸¹¹ OECD Housing Affordability and Financial Stability: The Case of Romania, 2023

¹⁸¹² Jones, C. The Impact of Help to Buy on the UK Housing Market, Oxford University Press, Oxford, 2019

Programul a avut un impact semnificativ asupra pieței imobiliare din Marea Britanie, facilitând accesul la proprietate pentru zeci de mii de persoane. Totuși, a fost criticat pentru creșterea artificială a prețurilor locuințelor, în special în marile orașe¹⁸¹³.

4.2 Programul „HomeBuilder” – Australia

În contextul pandemiei de COVID-19, guvernul australian a lansat în 2020 programul „HomeBuilder”, destinat atât susținerii construcției de locuințe, cât și relansării economiei. Principalele caracteristici au inclus:

- Granturi de până la 25.000 AUD pentru construcția sau renovarea unei locuințe existente;
- Eligibilitate condiționată de venituri maxime (125.000 AUD/an pentru persoane fizice și 200.000 AUD/an pentru cupluri);
- Impact economic semnificativ, cu o creștere a cererii de locuințe noi și a ocupării forței de muncă în construcții¹⁸¹⁴.

Deși a avut un succes considerabil în stimularea sectorului imobiliar, programul a fost criticat pentru favorizarea dezvoltatorilor imobiliari și creșterea costurilor materialelor de construcție¹⁸¹⁵.

4.3 Programul „Prêt à Taux Zéro” – Franța

Franța a implementat un sistem de creditare avantajos pentru locuințe prin programul „Prêt à Taux Zéro” (PTZ), destinat familiilor cu venituri medii și mici. Caracteristicile programului includ:

- Împrumut fără dobândă, garantat de stat, acoperind până la 40% din prețul locuinței;
- Accesibilitate limitată la locuințele noi sau reabilitate, pentru a susține dezvoltarea urbană;
- Restricții de venit, pentru a asigura că fondurile sunt direcționate către categoriile sociale vulnerabile¹⁸¹⁶.

PTZ a contribuit semnificativ la creșterea accesului la locuințe, însă a fost criticat pentru costurile ridicate suportate de stat și pentru efectul său limitat în marile orașe, unde prețurile locuințelor rămân inaccesibile pentru mulți cumpărători¹⁸¹⁷.

Această analiză a principalelor programe internaționale demonstrează că, deși există modele diferite de sprijin pentru achiziția de locuințe, fiecare dintre ele prezintă atât avantaje, cât și provocări. Implementarea unor astfel de programe trebuie să fie atent echilibrată pentru a evita creșterea artificială a prețurilor și expunerea excesivă a statului la riscuri financiare.

5. Concluzii

Creditul ipotecar este un instrument esențial pentru buna funcționare a economiei, facilitând investițiile, creșterea consumului și stabilitatea piețelor financiare. Prin funcțiile sale multiple, acesta contribuie la eficientizarea alocării resurselor și la dinamizarea activităților economice, însă utilizarea sa extinsă necesită un management prudent pentru a preveni riscurile sistemice.

Studiul de caz asupra programului „Prima Casă” demonstrează impactul semnificativ al unui astfel de mecanism de sprijin asupra economiei României. Programul a stimulat piața imobiliară, a susținut dezvoltarea sectorului construcțiilor și a consolidat activitatea bancară prin creșterea

¹⁸¹³ Smith, J. *Housing Policy and Market Dynamics in the UK*, Cambridge University Press, Cambridge, 2021

¹⁸¹⁴ Williams, P. *The HomeBuilder Effect: Economic Growth through Housing*, Melbourne University Press, Melbourne, 2022

¹⁸¹⁵ Roberts, K. *Australia's Housing Boom: Policy and Market Trends*, Sydney University Press, Sydney, 2021

¹⁸¹⁶ Dupont, L. *Les Politiques du Logement en France*, Presses Universitaires de France, Paris, 2020

¹⁸¹⁷ Bernard, M. *Le Crédit Immobilier et l'Accès au Logement en France*, Gallimard, Paris, 2021.

creditării ipotecare. Cu toate acestea, a generat și efecte secundare, precum creșterea artificială a prețurilor locuințelor și o expunere ridicată a statului la riscuri financiare.

Analiza modelelor internaționale, precum „Help to Buy” din Marea Britanie, „HomeBuilder” din Australia și „Prêt à Taux Zéro” din Franța, arată că astfel de programe pot avea un impact pozitiv asupra accesului populației la locuințe și asupra economiei, dar și provocări specifice. De exemplu, unele scheme au condus la supraîncălzirea pieței imobiliare sau la creșterea dependenței sectorului construcțiilor de finanțarea publică.

Pentru o dezvoltare sustenabilă a pieței imobiliare în România, este necesară o regândire a mecanismului de creditare ipotecară și o diversificare a soluțiilor de finanțare. Alternativ, se pot lua în considerare modele hibride care combină sprijinul statului cu reglementări mai stricte privind eligibilitatea și criteriile de finanțare, astfel încât să se evite distorsiunile pieței. În plus, măsuri complementare, precum stimularea construcției de locuințe sociale sau facilitarea închirierii accesibile, ar putea contribui la echilibrarea pieței imobiliare și la reducerea vulnerabilităților economice asociate.

În concluzie, programele de sprijin pentru achiziția locuințelor pot reprezenta un instrument eficient de politică economică, dar necesită o adaptare continuă pentru a menține un echilibru între dezvoltarea sectorului imobiliar și stabilitatea economică generală.

Referințe

- Bernard, M. *Le Crédit Immobilier et l'Accès au Logement en France*, Gallimard, Paris, 2021.
- Bernard, M. *Le Crédit Immobilier et l'Accès au Logement en France*, Gallimard, Paris, 2021.
- Dupont, L. *Les Politiques du Logement en France*, Presses Universitaires de France, Paris, 2020
- Jones, C. *The Impact of Help to Buy on the UK Housing Market*, Oxford University Press, Oxford, 2019
- Keynes, J. M. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Macmillan, 1936
- Krugman, P., & Wells, R. *Macroeconomics*. Worth Publishers, 2018
- Mishkin, F. S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. Pearson, 2019
- Roberts, K. *Australia's Housing Boom: Policy and Market Trends*, Sydney University Press, Sydney, 2021
- Smith, J. *Housing Policy and Market Dynamics in the UK*, Cambridge University Press, Cambridge, 2021.
- Williams, P. *The HomeBuilder Effect: Economic Growth through Housing*, Melbourne University Press, Melbourne, 2022
- Stiglitz, J. E. *Economics of the Public Sector*. W. W. Norton & Company, 1993
- Williams, P. *The HomeBuilder Effect: Economic Growth through Housing*, Melbourne University Press, Melbourne, 2022
- World Bank *Housing Finance in Emerging Markets*, 2022
- World Bank *Housing Finance in Emerging Markets*, 2022
- Zaman, G., & Georgescu, G. *Economic Growth and Credit*. *Romanian Economic Journal*, 2020
- Zaman, G., & Georgescu, G. *Economic Growth and Credit*. *Romanian Economic Journal*, 2020
- Banca Națională a României *Evoluția pieței creditelor ipotecare în România*, 2023
- Banca Națională a României *Raport asupra stabilității financiare*, 2024
- BNR *Analiza dobânzilor aplicate creditelor garantate de stat*, 2024

- BNR Analiza impactului programului „Prima Casă” asupra pieței construcțiilor, 2022
- BNR Evoluția pieței creditelor ipotecare în România, 2023
- European Central Bank Financial Stability Report, 2023
- Hotărârea Guvernului nr. 717/2009 privind aprobarea normelor de implementare a programului „Prima Casă”.
- Institutul Național de Statistică Raport privind evoluția pieței imobiliare în România, 2023
- Ministerul Finanțelor Publice Raport privind impactul programului „Prima Casă” asupra economiei naționale, 2024
- OECD Housing Affordability and Financial Stability: The Case of Romania, 2023

IMPACTUL ETICII CORPORATIVE ASUPRA PERFORMANȚEI HOTELIERE. CAZUL RADISSON HOTELS

Andreea HOLZMANN (VLASCEANU)¹⁸¹⁸

Abstract:

Etica în afaceri reprezintă un element esențial pentru dezvoltarea sustenabilă a organizațiilor și menținerea unei relații de încredere cu stakeholderii. Grupul Radisson Hotels este un exemplu relevant în aplicarea principiilor etice, punând accent pe responsabilitatea socială, diversitatea și sustenabilitatea în industrie. Această lucrare analizează politicile și strategiile etice implementate de Radisson Hotels, evaluând impactul acestora asupra reputației și performanței economice a companiei. Studiul de caz se bazează pe surse secundare și analizează bune practici, provocări și perspectivele viitoare privind etica în industria hotelieră.

Keywords: *etică în afaceri, responsabilitate socială corporativă, sustenabilitate, industria hotelieră, conformitate etică, Grupul Radisson Hotels.*

1. Introducere

Etica în afaceri se referă la aplicarea principiilor morale și standardelor de comportament corect în cadrul activităților comerciale și profesionale. Aceasta presupune un set de valori care ghidează deciziile și acțiunile organizațiilor în interacțiunile lor cu angajații, clienții, furnizorii, partenerii de afaceri și societatea în general¹⁸¹⁹. Etica în afaceri nu se limitează doar la respectarea legilor și reglementărilor, ci vizează și comportamentele care reflectă responsabilitatea socială, transparența, corectitudinea și respectul față de drepturile și interesele tuturor părților implicate¹⁸²⁰.

Termenul „etică” provine din limba greacă, din cuvântul „ēthikē” (ἠθική), care înseamnă „studiul caracterului” sau „știința comportamentului uman”, derivat la rândul său din cuvântul „ēthos” (ἦθος), care se traduce prin „caracter”, „comportament” sau „tradiție”¹⁸²¹. Astfel, etica se referă la studiul principiilor și normelor care guvernează comportamentul uman, în special în ceea ce privește ceea ce este considerat „corect” sau „greșit” în diferite contexte sociale și profesionale¹⁸²².

¹⁸¹⁸ Student, an 2 ID, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: andreea.vlasceanu@radissonblu.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Liviu Radu (lradu@univnt.ro, lgradu2005@yahoo.co.uk).

¹⁸¹⁹ Crane, Andrew; Matten, Dirk, *Business Ethics: Managing Corporate Citizenship and Sustainability in the Age of Globalization*, Oxford University Press, Oxford, 2016.

¹⁸²⁰ Carroll, Archie B.; Buchholtz, Ann K., *Business & Society: Ethics and Stakeholder Management*, South-Western Cengage Learning, Mason, 2014

¹⁸²¹ Solomon, Robert C., *Ethics and Excellence: Cooperation and Integrity in Business*, Oxford University Press, New York, 1993

¹⁸²² Ferrell, O.C.; Fraedrich, John; Ferrell, Linda, *Business Ethics: Ethical Decision Making and Cases*, Cengage Learning, Boston, 2018

Un aspect fundamental al eticii în afaceri este luarea deciziilor care sunt corecte și justificate nu doar din punct de vedere legal, ci și moral. Un exemplu clar de aplicare a principiilor etice în afaceri poate fi observat în deciziile unei companii privind protecția mediului. Să presupunem că o companie de producție are opțiunea de a-și reduce costurile prin utilizarea unor materiale mai ieftine care poluează mediul sau prin implementarea unor practici care nu respectă standardele de mediu. Deși această alegere ar putea aduce economii financiare pe termen scurt, compania decide să investească în tehnologii mai ecologice și să respecte reglementările de mediu mai stricte, chiar dacă aceste măsuri presupun costuri suplimentare¹⁸²³.

În acest caz, decizia de a nu reduce costurile prin metode dăunătoare mediului reflectă o practică etică. Compania a ales să protejeze sănătatea mediului și să respecte principiile responsabilității sociale, demonstrând astfel integritate și transparență în fața publicului și a autorităților¹⁸²⁴. Acest comportament etic nu doar că respectă normele legale, dar evidențiază și o preocupare morală pentru binele comunității și al viitoarelor generații¹⁸²⁵.

În plus, etica în afaceri implică și responsabilitatea socială a companiilor, în sensul că acestea trebuie să acționeze în mod responsabil față de comunitățile în care își desfășoară activitatea, să sprijine diversitatea și să contribuie la dezvoltarea durabilă a societății¹⁸²⁶. Astfel, etica nu este doar o chestiune internă, ci un element esențial în construirea unei reputații solide și a unei relații de încredere pe termen lung cu toți stakeholderii¹⁸²⁷.

Adoptarea unui comportament etic nu este doar o obligație morală, ci și o strategie de afaceri eficientă. Companiile care se ghidează după principii etice solide sunt percepute pozitiv de public, ceea ce le poate asigura fidelitatea clienților, atragerea de talente, o mai bună relaționare cu partenerii și, nu în ultimul rând, un avantaj competitiv pe piață¹⁸²⁸.

Etica în afaceri este, așadar, un concept esențial care ajută la modelarea unui mediu de lucru sănătos, la creșterea sustenabilității organizaționale și la promovarea unui climat de respect și responsabilitate în toate aspectele activităților economice.

2. Fundamentele eticii în afaceri

2.1. Principii și teorii etice aplicabile mediului de afaceri

În lucrarea "Etica în afaceri și responsabilitatea socială corporativă", Vasile Dinu discută în detaliu despre etica în afaceri și despre responsabilitatea socială a organizațiilor¹⁸²⁹. Lucrarea se concentrează pe principiile etice aplicabile în mediul de afaceri și explorează legătura dintre etica afacerilor și responsabilitatea socială corporativă. De asemenea, autorul propune o abordare teoretică și practică a eticii în afaceri, integrând diverse perspective și oferind o clasificare a acestora.

¹⁸²³ Treviño, Linda K.; Nelson, Katherine A., *Managing Business Ethics: Straight Talk about How to Do It Right*, John Wiley & Sons, Hoboken, 2017

¹⁸²⁴ Schwartz, Mark S., *Business Ethics: An Ethical Decision-Making Approach*, Wiley-Blackwell, Chichester, 2017

¹⁸²⁵ Velasquez, Manuel G., *Business Ethics: Concepts and Cases*, Pearson, Upper Saddle River, 2018

¹⁸²⁶ Crane, Andrew; Palazzo, Guido; Spence, Laura J., *Corporate Social Responsibility and Business Ethics*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2019

¹⁸²⁷ Hartman, Laura P.; DesJardins, Joseph R.; MacDonald, Chris, *Business Ethics: Decision Making for Personal Integrity and Social Responsibility*, McGraw-Hill Education, New York, 2020

¹⁸²⁸ Boatright, John R.; Smith, Jeffrey D., *Ethics and the Conduct of Business*, Pearson, New York, 2017

¹⁸²⁹ Vasile Dinu, *Etica în afaceri și responsabilitatea socială corporativă*, Editura Economică, București, 2015

În cadrul acestei lucrări, autorul abordează următoarele principii și teorii etice aplicabile în mediul de afaceri:

1. Etica Deontologică Etica deontologică, bazată pe ideile lui Immanuel Kant, subliniază importanța respectării regulilor și a datoriilor, indiferent de consecințele acestora¹⁸³⁰. În contextul afacerilor, acest principiu implică faptul că organizațiile trebuie să urmeze reguli etice clare și norme care guvernează comportamentul lor, chiar și atunci când aceste reguli nu sunt convenabile economic sau nu duc la rezultate imediate.

Exemplu: O companie care respectă etica deontologică nu va înșela clienții sau nu va face compromisuri privind calitatea produselor, chiar dacă acest lucru ar aduce profituri mai mari pe termen scurt.

2. Etica Consecuențialistă (Utilitarismul) Etica utilitaristă se bazează pe ideea că o acțiune este corectă dacă produce cele mai mari beneficii pentru cel mai mare număr de persoane¹⁸³¹. În afaceri, aceasta se poate traduce prin luarea unor decizii care maximizează binele pentru toți stakeholderii, inclusiv angajați, clienți și comunități, chiar dacă aceste decizii nu sunt cele mai profitabile pentru companie pe termen scurt.

Exemplu: O companie decide să investească în tehnologii ecologice care reduc poluarea, chiar dacă aceasta implică costuri suplimentare, pentru a proteja mediul și a sprijini sănătatea comunității.

3. Etica Virtuții Etica virtuții se concentrează pe dezvoltarea caracterului moral și pe cultivarea virtuților umane, cum ar fi onestitatea, responsabilitatea și curajul. În contextul afacerilor, aceasta presupune că deciziile etice sunt influențate de comportamentul și intențiile individuale ale angajaților și ale organizației, nu doar de reguli sau de consecințele acțiunilor.

Exemplu: O companie promovează un mediu de lucru bazat pe integritate, transparență și responsabilitate personală, încurajând angajații să acționeze corect chiar și atunci când nu sunt supravegheați.

4. Etica Drepturilor Etica drepturilor pune accent pe protejarea drepturilor fundamentale ale individului. În afaceri, acest principiu subliniază importanța respectării drepturilor angajaților, clienților și altor părți interesate. Companiile trebuie să asigure dreptul la confidențialitate, la tratament echitabil și la respectarea demnității umane.

Exemplu: O companie respectă drepturile angajaților săi la un mediu de lucru sănătos și protejează informațiile personale ale clienților săi.

5. Responsabilitatea Socială Corporativă În lucrarea lui Dinu, responsabilitatea socială corporativă (CSR) este descrisă ca fiind un concept care se aliază cu etica afacerilor, dar care se extinde dincolo de comportamentele interne ale organizațiilor. CSR implică angajamentul organizațiilor față de societate și mediul înconjurător și include activități care sprijină dezvoltarea durabilă, protejarea mediului, combaterea sărăciei și sprijinirea educației.

Exemplu: O companie alocă resurse pentru a sprijini proiecte educaționale și ecologice, contribuind la bunăstarea comunității, chiar dacă aceasta nu aduce beneficii financiare directe imediat.

¹⁸³⁰ Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007

¹⁸³¹ John Stuart Mill, *Utilitarismul*, Editura Humanitas, București, 2007.

2.2. Diferențele dintre etica individuală și cea corporativă

Crane și Matten subliniază diferențele între etica individuală și etica corporativă, prin prisma responsabilității organizaționale și individuale în cadrul afacerilor¹⁸³².

1. Etica Individuală

Etica individuală se referă la valorile și principiile morale ale unei persoane. În acest context, etica individuală se bazează pe judecata personală a individului despre ce este corect și ce este greșit. Deciziile etice ale unui individ sunt influențate de factori precum educația, cultura, credințele religioase și experiențele de viață.

Principiu de bază: Responsabilitatea personală.

Exemplu: Un angajat alege să nu participe la activități ilegale, chiar dacă aceste activități ar putea beneficia compania pe termen scurt.

2. Etica Corporativă

Etica corporativă, pe de altă parte, este legată de responsabilitățile organizaționale față de stakeholderi (angajați, clienți, furnizori, comunitate). Aceasta presupune aplicarea unor norme și principii etice la nivelul întregii organizații, care trebuie să fie conforme cu regulile sociale și legale, dar și cu principiile de responsabilitate socială corporativă¹⁸³³.

Principiu de bază: Responsabilitatea organizațională față de toți stakeholderii.

Exemplu: O companie implementează politici de sustenabilitate pentru a reduce impactul asupra mediului, chiar dacă aceasta implică costuri suplimentare pe termen scurt.

2.3. Responsabilitatea Socială Corporativă și Guvernanța Etică

1. Responsabilitatea Socială Corporativă. Responsabilitatea socială corporativă (CSR) se referă la conceptul conform căruia organizațiile nu au doar obligația de a obține profituri, ci trebuie să își asume și o responsabilitate față de societate și mediul înconjurător. În esență, CSR implică integrarea preocupărilor sociale și de mediu în strategiile de afaceri ale unei companii, pe lângă activitățile economice tradiționale¹⁸³⁴.

Principalele domenii ale responsabilității sociale corporative includ:

Sustenabilitatea mediului: Reducerea impactului asupra mediului prin politici ecologice, economisirea resurselor naturale, reducerea emisiilor de carbon și gestionarea deșeurilor.

Responsabilitatea socială: Implicarea în comunități, sprijinirea educației, asigurarea unui mediu de muncă sigur și echitabil pentru angajați.

Etica în relațiile cu clienții: Asigurarea transparenței și onestității în relațiile comerciale, furnizarea de produse și servicii care respectă standarde înalte de calitate și etică.

2. Guvernanța Etică. Guvernanța etică se referă la setul de principii și practici care guvernează modul în care o organizație ia decizii, interacționează cu stakeholderii și își gestionează resursele¹⁸³⁵. Guvernanța etică presupune că organizațiile sunt conduse într-un mod transparent,

¹⁸³² Andrew Crane, Dirk Matten, Business Ethics: Managing Corporate Citizenship and Sustainability in the Age of Globalization, Oxford University Press, Oxford, 2016

¹⁸³³ Archie B. Carroll, Ann K. Buchholtz, Business and Society: Ethics, Sustainability, and Stakeholder Management, Cengage Learning, Boston, 2014.

¹⁸³⁴ Vasile Dinu, Etica în afaceri și responsabilitatea socială corporativă, Editura Economică, București, 2015

¹⁸³⁵ Andrew Crane, Dirk Matten, Business Ethics: Managing Corporate Citizenship and Sustainability in the Age of Globalization, Oxford University Press, Oxford, 2016

responsabil și corect și include comportamente precum integritatea, responsabilitatea și respectarea legilor și reglementărilor. Este o abordare ce pune accent pe respectarea valorilor etice în toate procesele decizionale și managementul afacerilor¹⁸³⁶.

Caracteristici ale guvernantei etice:

Transparență: Firmele trebuie să fie deschise în ceea ce privește procesele decizionale și raportările financiare.

Responsabilitate: Managerii și conducerea trebuie să își asume răspunderea pentru acțiunile lor, inclusiv pentru impactul deciziilor asupra stakeholderilor și mediului.

Integritate: Luarea de decizii care respectă normele etice și evitarea oricăror practici frauduloase sau ilegale.

Deși responsabilitatea socială corporativă și guvernanta etică sunt concepte distincte, ele sunt strâns legate și adesea se suprapun în practicile organizațiilor care doresc să fie responsabile și sustenabile¹⁸³⁷.

116. O guvernanta etică solidă garantează că organizațiile adoptă și implementează politici CSR eficiente. De exemplu, dacă o companie are un management etic, este mai probabil să adopte practici de CSR care reflectă valori precum responsabilitatea față de mediu și comunitate.

117. Un angajament puternic față de responsabilitatea socială poate influența guvernanta etică a unei companii. Companiile care sunt proactive în privința responsabilității sociale tind să pună un accent mai mare pe transparență, integritate și etică în luarea deciziilor.

118. Atât responsabilitatea socială, cât și guvernanta etică sunt esențiale pentru construirea unui climat de încredere, în care organizațiile sunt percepute ca fiind responsabile față de angajați, clienți și comunități.

3. Studiu de caz: Etica în Grupul Radisson Hotels

Radisson Hotel Group (RHG), un lider în industria ospitalității, operează în peste 100 de țări cu un portofoliu de peste 1.600 de hoteluri. Compania se remarcă prin angajamentele sale în domeniul eticii de afaceri, sustenabilității și responsabilității sociale. RHG implementând strategii care integrează responsabilitatea socială corporativă (RSC), guvernanta etică și protecția mediului, reușește să păstreze o reputație solidă într-o industrie globalizată¹⁸³⁸.

Politici etice și de responsabilitate socială

RHG promovează activ principiile eticii în afaceri prin politici ce reflectă sustenabilitatea, diversitatea și incluziunea. Acestea sunt esențiale pentru consolidarea relațiilor cu părțile interesate și protejarea mediului¹⁸³⁹.

- Responsabilitate Socială Corporativă. RHG își aliniază operațiunile cu obiectivele globale de sustenabilitate, având în vedere impactul asupra mediului și comunităților. Inițiativele includ reducerea amprentei de carbon, proiecte comunitare și utilizarea responsabilă a resurselor.

¹⁸³⁶ Archie B. Carroll, Ann K. Buchholtz, *Business and Society: Ethics, Sustainability, and Stakeholder Management*, Cengage Learning, Boston, 2014

¹⁸³⁷ John R. Boatright, *Ethics and the Conduct of Business*, Pearson, London, 2017

¹⁸³⁸ Radisson Hotel Group, „Sustainability and Responsibility,” Radisson Website, accesat pe 17 martie 2025

¹⁸³⁹ Radisson Hotel Group, „Ethics Policy,” Radisson Website, accesat pe 17 martie 2025

- Etica în Afaceri. Grupul promovează transparența, integritatea și respectarea drepturilor fundamentale ale angajaților. Codul de Etică al companiei se bazează pe respectarea legii, transparență și combaterea corupției. Platforma EthicsPoint este utilizată pentru raportarea comportamentelor neetice.
- Diversitate și Incluziune. RHG încurajează un mediu de lucru divers și incluziv, asigurându-se că angajații sunt tratați corect, indiferent de sex, rasă sau religie. Politicile de recrutare și dezvoltare susțin diversitatea și crearea unui mediu colaborativ¹⁸⁴⁰.
- Protecția Mediului. RHG investește în inițiative ecologice, inclusiv certificări ecologice și programe de reciclare. Programul Hotel Sustainability Basics sprijină turismul sustenabil și protecția mediului¹⁸⁴¹.

Angajamentele privind diversitatea și sustenabilitatea

În 2015, Organizația Națiunilor Unite (ONU) a stabilit 17 obiective globale, ca parte a Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. Aceste obiective sunt concepute pentru a aborda cele mai presante provocări cu care se confruntă umanitatea și planeta. Radisson Hotel Group (RHG) joacă un rol activ în promovarea și implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD), integrând aceste obiective în strategia sa globală de afaceri. RHG recunoaște importanța contribuției sale la dezvoltarea durabilă și se angajează să abordeze provocările sociale, economice și de mediu printr-o gamă largă de inițiative sustenabile¹⁸⁴².

Iată câteva moduri prin care RHG sprijină și contribuie la ODD-uri:

119. **Fără Sărăcie (ODD 1).** RHG susține comunitățile locale prin crearea de locuri de muncă și investiții în economiile locale. Prin dezvoltarea afacerilor și deschiderea de noi unități hoteliere, RHG ajută la reducerea sărăciei.
120. **Fără Foame (ODD 2).** RHG promovează practici alimentare sustenabile și colaborează cu organizații caritabile pentru a reduce risipa alimentară și combate foametea.
121. **Sănătate și Bunăstare (ODD 3).** RHG pune accent pe sănătatea angajaților și a oaspeților, implementând inițiative pentru un mediu de muncă sănătos și facilități de wellness pentru oaspeți.
122. **Egalitate de Gen (ODD 5).** RHG promovează egalitatea de gen prin diversitatea în recrutare și susținerea femeilor în poziții de conducere.
123. **Apă Curată și Sănătate Publică (ODD 6).** RHG implementează măsuri pentru gestionarea eficientă a apei în hoteluri, utilizând tehnologii de economisire și reciclare a apei.
124. **Energie Curată și Accesibilă (ODD 7).** RHG îmbunătățește eficiența energetică prin implementarea soluțiilor ecologice și utilizarea energiei regenerabile.
125. **Muncă Decentă și Creștere Economică (ODD 8).** RHG creează locuri de muncă și sprijină dezvoltarea profesională prin programe de formare continuă.
126. **Industrie, Inovație și Infrastructură (ODD 9).** RHG investește în infrastructură sustenabilă și adoptă tehnologii ecologice pentru a crește eficiența în turism.
127. **Acțiune Climatică (ODD 13)**
RHG se angajează să reducă emisiile de CO₂ și să adopte practici ecologice pentru a combate schimbările climatice.

¹⁸⁴⁰ Radisson Hotel Group, „Diversity and Inclusion,” Radisson Website, accesat pe 17 martie 2025

¹⁸⁴¹ Radisson Hotel Group, „Environmental Sustainability,” Radisson Website, accesat pe 17 martie 2025

¹⁸⁴² Radisson Hotel Group, „Sustainable Business,” <https://www.radissonhotels.com/sustainability>

128. **Parteneriate pentru Obiective (ODD 17).** RHG colaborează cu guverne și organizații pentru a atinge obiectivele comune de dezvoltare durabilă.

Conformitatea cu standardele internaționale

Radisson Hotel Group respectă cele mai înalte standarde internaționale în domeniul sustenabilității, eticii în afaceri și responsabilității sociale¹⁸⁴³. Compania implementează politici conforme cu reglementările internaționale pentru a asigura un impact pozitiv asupra mediului, comunităților și economiilor globale. Printre standardele internaționale respectate se numără:

- Global Sustainable Tourism Council (GSTC)
- ISO 14001 pentru managementul mediului¹⁸⁴⁴
- Green Key, un sistem de certificare ecologică recunoscut internațional¹⁸⁴⁵
- Global Compact-ul Națiunilor Unite privind drepturile omului și protecția mediului

Impactul eticii asupra performanței organizaționale

Reputația brandului și încrederea clienților sunt esențiale pentru RHG. Angajamentele etice și transparența în relațiile cu clienții și angajații ajută la consolidarea reputației globale a companiei. RHG beneficiază de pe urma unei strategii etice, care contribuie la succesul financiar și la atragerea de noi parteneriate strategice.

Etica și satisfacția angajaților la Radisson Hotel Group

La Radisson Hotel Group, practicile de afaceri etice sunt esențiale pentru cultura organizațională, fiind reflectate în modul în care sunt tratate persoanele din toate categoriile: clienți, angajați, furnizori și parteneri de afaceri.

- Locuri de muncă semnificative și dezvoltarea talentelor: Grupul promovează un mediu de lucru care încurajează creșterea angajabilității și dezvoltarea carierei pentru tinerii din diverse colțuri ale lumii. În acest sens, Radisson Hotel Group pune un accent deosebit pe diversitatea în afaceri și respectarea drepturilor fundamentale ale omului.
- Sprijin pentru tineret: Radisson se implică activ în dezvoltarea tinerelor talente, punând accent pe combaterea șomajului în rândul tinerilor prin crearea de oportunități de stagiu și experiență profesională, în colaborare cu școli și organizații non-profit.
- Programul de ocupare a tinerilor: Prin intermediul inițiativei Sustainable Hospitality Alliance, grupul le oferă tinerilor defavorizați oportunitatea de a învăța abilități utile în diverse departamente ale companiei. Aproape 85% dintre absolvenții acestui program reușesc să obțină un loc de muncă sau să continue studiile.

Analiza financiară și sustenabilitatea afacerii

Radisson Hotel Group se concentrează pe îmbunătățirea performanței financiare și pe sustenabilitatea afacerii prin mai multe inițiative¹⁸⁴⁶.

¹⁸⁴³ Global Sustainable Tourism Council, "GSTC Criteria," <https://www.gstccouncil.org/gstc-criteria>

¹⁸⁴⁴ ISO, "ISO 14001 Environmental Management," <https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html>

¹⁸⁴⁵ Green Key, "About Green Key," <https://www.greenkey.global>

¹⁸⁴⁶ Radisson Hotel Group, "Responsabilitatea Socială Corporativă", <https://www.radissonhotels.com>

- Optimizarea veniturilor și profitabilității: Grupul își extinde continuu portofoliul de hoteluri, diversificând serviciile oferite și îmbunătățind experiența clientului. Profitabilitatea este susținută de eficiența operațională și controlul costurilor, inclusiv costurile cu resursele naturale.
- Investiții strategice: Radisson investește constant în modernizarea și extinderea rețelei sale hoteliere, promovând tehnologii ecologice care contribuie la sustenabilitate.
- Sustenabilitatea: Grupul se angajează să reducă emisiile de CO2 și să gestioneze eficient resursele naturale. Inițiativele ecologice sunt aliniate cu obiectivele de emisii nete zero până în 2050.

Provocări și perspective viitoare

Menținerea eticii corporative este esențială pentru succesul pe termen lung al Radisson Hotel Group¹⁸⁴⁷. Printre provocările cu care se confruntă se numără:

- Diversitatea culturală: Diferențele dintre reglementările și practicile culturale din diverse locații pot influența implementarea principiilor etice.
- Presiunea economică: Competiția din sectorul hotelier poate duce la compromisuri în respectarea principiilor etice, pentru a reduce costurile sau a spori profitul.
- Gestionarea datelor: Protecția datelor clienților devine un aspect crucial al eticii digitale.
- Lipsa transparenței: O comunicare insuficientă poate face dificilă identificarea și corectarea comportamentelor neetice.

În trecut, industria hotelieră se concentra în principal pe respectarea reglementărilor legale și furnizarea unui serviciu de calitate. În prezent, standardele etice și de sustenabilitate sunt o prioritate, iar companiile hoteliere au început să adopte politici de diversitate și incluziune.

Recomandări pentru îmbunătățirea practicilor etice

În opinia mea, industria hotelieră ar trebui să continue dezvoltarea de programe educaționale pentru angajați în domeniul eticii în afaceri și să integreze în educația timpurie elemente de etică morală și profesională. De asemenea, parteneriatele cu furnizori care respectă aceleași principii etice sunt esențiale pentru succesul pe termen lung al afacerii.

4. Concluzii

Etica în afaceri este esențială pentru construirea unui mediu de lucru responsabil și sustenabil, în special în industria ospitalității. În cadrul companiilor hoteliere precum Radisson Hotel Group, angajamentele clare față de etică și sustenabilitate sunt fundamentale pentru dezvoltarea unei strategii de succes. Adaptarea continuă la cerințele pieței și la reglementările internaționale reprezintă o necesitate pentru asigurarea unei evoluții durabile și pentru consolidarea încrederii pe termen lung.

Citatul „Business ethics is not just about compliance with laws and regulations, but about creating a culture of integrity that permeates all levels of an organization, ensuring long-term sustainability and responsible corporate behavior.” reflectă perfect esența eticii în afaceri. Etica nu

¹⁸⁴⁷ Sustainable Hospitality Alliance, "Youth Employment Programme", <https://www.sustainablehospitalityalliance.org>

este doar despre respectarea legilor, ci despre crearea unei culturi organizaționale bazate pe integritate, care sprijină sustenabilitatea și comportamentul responsabil pe termen lung. Această viziune se aliniază cu analiza realizată în această lucrare, evidențiind importanța eticii în industria hotelieră și rolul său crucial în construirea unei organizații sustenabile și de încredere, precum Radisson Hotel Group.

În cazul Radisson Hotel Group, aplicarea principiilor etice se reflectă în practici de resurse umane, dezvoltarea de talente și sustenabilitate, dar și în transparența operațiunilor financiare și alinierea cu standardele ecologice internaționale. Astfel, grupul se prezintă ca un exemplu de succes în aplicarea eticii în afaceri, demonstrând că o cultură bazată pe integritate și responsabilitate poate contribui nu doar la succesul financiar, ci și la dezvoltarea unei industrii hoteliere mai sustenabile și mai echitabile.

Referințe

- Crane, Andrew; Matten, Dirk, *Business Ethics: Managing Corporate Citizenship and Sustainability in the Age of Globalization*, Oxford University Press, Oxford, 2016.
- Carroll, Archie B.; Buchholtz, Ann K., *Business & Society: Ethics and Stakeholder Management*, South-Western Cengage Learning, Mason, 2014.
- Solomon, Robert C., *Ethics and Excellence: Cooperation and Integrity in Business*, Oxford University Press, New York, 1993.
- Ferrell, O.C.; Fraedrich, John; Ferrell, Linda, *Business Ethics: Ethical Decision Making and Cases*, Cengage Learning, Boston, 2018.
- Treviño, Linda K.; Nelson, Katherine A., *Managing Business Ethics: Straight Talk about How to Do It Right*, John Wiley & Sons, Hoboken, 2017.
- Schwartz, Mark S., *Business Ethics: An Ethical Decision-Making Approach*, Wiley-Blackwell, Chichester, 2017.
- Velasquez, Manuel G., *Business Ethics: Concepts and Cases*, Pearson, Upper Saddle River, 2018.
- Crane, Andrew; Palazzo, Guido; Spence, Laura J., *Corporate Social Responsibility and Business Ethics*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2019.
- Hartman, Laura P.; DesJardins, Joseph R.; MacDonald, Chris, *Business Ethics: Decision Making for Personal Integrity and Social Responsibility*, McGraw-Hill Education, New York, 2020.
- Boatright, John R.; Smith, Jeffrey D., *Ethics and the Conduct of Business*, Pearson, New York, 2017.
- Vasile Dinu, *Etica în afaceri și responsabilitatea socială corporativă*, Editura Economică, București, 2015
- Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007
- John Stuart Mill, *Utilitarismul*, Editura Humanitas, București, 2007.
- Vasile Dinu, *Etica în afaceri și responsabilitatea socială corporativă*, Editura Economică, București, 2015.
- Andrew Crane, Dirk Matten, *Business Ethics: Managing Corporate Citizenship and Sustainability in the Age of Globalization*, Oxford University Press, Oxford, 2016.
- Archie B. Carroll, Ann K. Buchholtz, *Business and Society: Ethics, Sustainability, and Stakeholder Management*, Cengage Learning, Boston, 2014.
- John R. Boatright, *Ethics and the Conduct of Business*, Pearson, London, 2017.
- Wood, G., & Demirbag, M. (2012). *Handbook of Institutional Approaches to International Business*. Edward Elgar Publishing

- Radisson Hotel Group. (2023). *Sustainability & Ethics Report*. Disponibil pe www.radissonhotels.com.
- Radisson Hotel Group, "Responsabilitatea Socială Corporativă", <https://www.radissonhotels.com>
- Sustainable Hospitality Alliance, "Youth Employment Programme", <https://www.sustainablehospitalityalliance.org>
- Green Key, "Certificare ecologică", <https://www.greenkey.global>
- ISO 14001, "Standard pentru managementul mediului", <https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html>
- Radisson Hotel Group, "Sustainable Business," <https://www.radissonhotels.com/sustainability>
- Global Sustainable Tourism Council, "GSTC Criteria," <https://www.gstccouncil.org/gstc-criteria>
- ISO, "ISO 14001 Environmental Management," <https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html>
- Green Key, "About Green Key," <https://www.greenkey.global>

SANȚIUNILE CONTRAVENȚIONALE. STUDIU DE CAZ - SANȚIUNILE RUTIERE

EMA TEODORA IONESCU*

Abstract:

Acest eseu analizează sancțiunile contravenționale și în special, sancțiunile contravenționale rutiere care sunt valabile pe teritoriul României. Aceste reguli sunt foarte importante deoarece aplicabilitatea lor menține siguranța în circulația pe drumurile publice. Mai departe se discută tipurile de sancțiuni, de la avertismente la suspendarea permisului și se compară legislația rutieră din România față de alte țări Europene. Sunt abordate impactul sancțiunilor asupra comportamentului conducătorilor auto, eficiența acestora și modalitățile de contestare. Concluziile subliniază necesitatea unor reglementări clare și aplicarea echitabilă a sancțiunilor.

- **Keywords:** sancțiuni contravenționale, amendă contravențională, puncte de penalizare, suspendarea permisului, contestarea sancțiunilor,

1. Introducere

Contravenția este o încălcare a legii des întâlnită și necesită sancționare pentru menținerea ordinii sociale. În această lucrare voi analiza cadrul general al contravenției. Mai departe voi analiza un studiu de caz care se va concentra pe sancțiunile rutiere din România. Voi prezenta tipurile de sancțiuni și voi compara legislația rutieră din țara noastră cu alte țări din Europa. Într-un final, am descoperit modul în care sancțiunile contravenționale rutiere influențează comportamentul participanților la trafic și contribuie la prevenirea încălcării regulilor. Scopul acestei analize este de a sublinia importanța sancțiunilor contravenționale în menținerea disciplinei și siguranței rutiere.

2. Conținutul lucrării

2.1. Ce este contravenția: concept și legislație

Am citit O.G. nr. 2/2001 și conform acesteia - legea contravenției care se aplică are rolul de a proteja valori sociale care nu pot fi reglementate de legea penală. Ideea este că o contravenție este o faptă comisă cu vinovăție, dar nu la fel de gravă ca și o infracțiune cu răspundere penală, deci diferența dintre infracțiuni și contravenții constă în gravitatea faptei și în consecințele juridice.¹⁸⁴⁸ Infracțiunile sunt fapte penale mai grave, sancționate prin Codul Penal și care pot duce la condamnări privative de libertate. Contravențiile, în schimb, sunt reglementate de legi speciale, iar sancțiunile aplicate sunt mai ușoare, având scop corectiv (*În legislația anterioară, acum*

* Student, Facultatea de Relații internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: ema_153309@univnt.ro, ionescuemateodora@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Elena Emilia Ștefan (stefanelena@univnt.ro).

¹⁸⁴⁸ Ștefan, Emilia Elena. *Drept administrativ Partea a II-a curs universitar*, Ed. Universul Juridic, București, 2022, pagina 195;

abrogată, conform Legii nr. 32/1968¹⁸⁴⁹ din definiția dată de art. 1 (...) reieșeau trei trăsături ale contravenției: faptă săvârșită cu vinovăție, faptă care prezintă un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea și faptă prevăzută de actele normative emise de organele competente”¹⁸⁵⁰. Pentru a fi considerată astfel, trebuie să fie prevăzută și sancționată printr-o lege, o ordonanță, o hotărâre a Guvernului sau, în unele cazuri, prin decizii ale autorităților locale, cum ar fi consiliile comunale, orașenești, municipale, județene sau Consiliul General al Municipiului București¹⁸⁵¹.

„Răspunderea administrativ-contravențională are temeuri constituționale deoarece, există mai multe prevederi în Constituția revizuită cu privire la această materie, precum art.15 alin. (2) și art.44 alin. (9)(...) În literatura juridică uneori se pune semnul egalității între răspunderea administrativă și cea contravențională (...) În realitate (...)răspunderea contravențională este o formă de răspundere administrativă.”¹⁸⁵² Deci, în practică înțelegem că în timp ce răspunderea administrativă se referă la sancționarea abaterilor din diverse domenii ale administrativului public (cum ar fi autorizațiile, licențele, reglementările fiscale etc.), răspunderea contravențională se concentrează pe încălcarea unor norme mai specifice, adesea legate de comportamentele individuale (de exemplu, în domeniul rutier, al ordinii publice sau al protecției mediului).

2.2. Sancțiunile contravenționale

Am analizat modul în care sunt structurate sancțiunile contravenționale și am observat că acestea sunt împărțite în două categorii: *principale* și *complementare*. Practic, avem sancțiunile de bază, care includ avertismentul, amenda contravențională și prestarea unei activități în folosul comunității¹⁸⁵³. Modificările legislative din 2003 au clarificat această listă, eliminând unele prevederi anterioare¹⁸⁵⁴. Avertismentul este o măsură mai blândă, aplicată celor care nu au abateri repetate, în timp ce amenda reprezintă o penalizare financiară. Pe de altă parte, munca în folosul comunității este menită să responsabilizeze și să corecteze comportamentul persoanei sancționate și consider că este o măsură foarte bună.¹⁸⁵⁵

Pe lângă aceste sancțiuni principale, există și cele complementare, care sunt aplicate în funcție de gravitatea faptei. Aici vorbim despre măsuri precum confiscarea bunurilor folosite în săvârșirea contravenției, suspendarea sau anularea unor avize și autorizații, închiderea unor unități economice, blocarea conturilor bancare sau chiar suspendarea activității unei firme. În unele cazuri,

¹⁸⁴⁹ Legea nr. 32 din 12 noiembrie 1968 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor, publicată în Buletinul Oficial nr. 148 din 14 noiembrie 1968, abrogată de O.G. nr.2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, accesată prin intermediul site-ului online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/201>, la data de 18.03.2025;

¹⁸⁵⁰ Ștefan, Emilia Elena. *Drept administrativ Partea a II-a curs universitar*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2022, pagina 196;

¹⁸⁵¹ Capitolul I, Articolul 1, Legea nr. 2 din 12 iulie 2001 privind regimul juridic al contravențiilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 410 din 25 iulie 2001, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29779>

¹⁸⁵² Ștefan, Emilia Elena. *Drept administrativ Partea a II-a curs universitar*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2022, pagina 193 - 194;

¹⁸⁵³ Ștefan, Emilia Elena. *Drept administrativ Partea a II-a curs universitar*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2022, pagina 203;

¹⁸⁵⁴ Conform modificării de la data 29-10-2003, Lit. c) a alin. (2) al art. 5 a fost modificată de pct. 1 al art. I din Ordonanța De Urgență nr. 108 din 24 octombrie 2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 747 din 26 octombrie 2003, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/47194>;

¹⁸⁵⁵ Ștefan, Emilia Elena. *Drept administrativ Partea a II-a curs universitar*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2022, pagina 203;

se poate ajunge și la retragerea licenței pentru anumite operațiuni comerciale ori la desființarea unor lucrări ilegale și readucerea terenului la starea inițială.¹⁸⁵⁶

Ce mi s-a părut interesant este că legea permite și stabilirea unor sancțiuni suplimentare prin reglementări speciale, în funcție de domeniul de aplicare. Deci, indiferent de tipul sancțiunii, principiul de bază rămâne același: pedeapsa trebuie să fie proporțională cu gravitatea faptei. Până la urmă, scopul nu este doar de a penaliza, ci și de a preveni recidiva și de a menține un echilibru social.¹⁸⁵⁷

3. Studiu de caz - contravențiile rutiere

3.1. Concept si legislatie

Ca și sancțiunile contravenționale, am observat că sancțiunile contravenționale rutiere au la bază același concept și anume: pedepsirea neregulilor care au loc pe un drum public pentru a proteja siguranța tuturor participanților la trafic. În România, regimul contravențiilor rutiere este reglementat prin Ordonanța de Urgență nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice, actualizată periodic. Aceasta stabilește atât tipurile de abateri, cât și sancțiunile aplicabile care vor fi cercetate în continuare.

3.2. Sanctiuni rutiere

Mai departe, am analizat O.U.G nr.195/2002 care stabilește cadrul general pentru desfășurarea circulației rutiere, dar și impune reguli pentru cei care circulă pe drumurile publice, fie că vorbim despre șoferi, pietoni, bicicliști sau autoritățile competente.¹⁸⁵⁸

Un aspect esențial al acestei reglementări este rolul Ministerului Afacerilor Interne, prin Inspectoratul General al Poliției Române, care nu doar că inițiază și avizează modificări legislative în domeniul circulației, dar și supraveghează aplicarea acestora. Practic, orice reglementare nouă cu privire la trafic trebuie să fie avizată de Poliția Română și să fie în concordanță cu normele internaționale. Observăm că acest lucru asigură un cadru legislativ coerent și adaptat realităților actuale ale circulației rutiere și este foarte important.¹⁸⁵⁹

De asemenea, O.U.G. nr. 195/2002 nu se limitează doar la reguli de circulație, ci include și măsuri pentru protecția mediului, crearea unui trafic sigur și sustenabil. Astfel, această ordonanță vizează nu doar prevenirea accidentelor și protejarea vieții umane, ci și reducerea impactului negativ al transportului rutier asupra mediului.¹⁸⁶⁰

¹⁸⁵⁶ Ștefan, Emilia Elena. *Drept administrativ Partea a II-a curs universitar*, Ed.Universul Juridic, Bucuresti, 2022, pagina 205;

¹⁸⁵⁷Capitolul I, Articolul 5, Legea nr. 2 din 12 iulie 2001 privind regimul juridic al contravențiilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 410 din 25 iulie 2000, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29779>;

¹⁸⁵⁸ Capitolul I, Articolul 1, alineatul 2, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

¹⁸⁵⁹Capitolul I, Articolul 1, alineatul 3, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

¹⁸⁶⁰Capitolul I, Articolul 1, alineatul 4, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

Aplicabilitatea ordonanței este extinsă la toți participanții la trafic, dar și la instituțiile responsabile de siguranța rutieră, obligând autoritățile să colaboreze pentru implementarea și respectarea normelor.

În Capitolul VII, intitulat *Răspunderea contravențională*¹⁸⁶¹ sunt clasificate și descrise sancțiunile care pot fi aplicate, după cum urmează. Contravențiile reglementate prin această ordonanță sunt sancționate în funcție de gravitatea lor și de riscul pe care îl prezintă pentru siguranța publică. Astfel, fiecărei abateri îi este atribuită o anumită clasă de sancțiuni, corespunzătoare unui număr de puncte-amendă. Cele mai ușoare contravenții sunt încadrate în prima clasă, unde amenziile sunt mai reduse, în timp ce încălcările mai grave atrag sancțiuni mai aspre. Pe măsură ce crește severitatea faptei, sancțiunile devin mai drastice, ajungând până la clasa a V-a, care presupune valori ridicate ale amenzilor și se aplică exclusiv persoanelor juridice, adică o ierarhizare a pedepselor.¹⁸⁶²

Abaterile minore în trafic sunt sancționate cu amendă din clasa I și se aplică persoanelor fizice. Printre acestea se numără circulația cu o viteză nejustificat de redusă, nefolosirea semnalizării la schimbarea direcției, încălcarea regulilor de circulație de către pietoni sau conducătorii de animale, precum și nerespectarea obligației de a purta centura de siguranță ori casca de protecție pe motociclete. De asemenea, sunt sancționate conducerea unui vehicul avariat peste termenul legal, neacordarea priorității tramvaiului pe drumurile cu o singură bandă sau circulația cu plăcuțele de înmatriculare murdare ori neconforme. Tot în această categorie intră și nerespectarea semnalizării semaforului, lipsa semnului distinctiv pentru șoferii începători și lăsarea liberă a volanului în timpul conducerii. În plus, aceleași sancțiuni se aplică și celor care comit fapte pentru care sunt acordate două puncte de penalizare.¹⁸⁶³

Conform legii, mai multe fapte constituie contravenții și sunt sancționate cu amendă din clasa a II-a. Acestea includ “nerespectarea semnalelor autorităților, cum ar fi polițiștii de frontieră sau agenții vamali, care reglează circulația în punctele de trecere a frontierei sau în zonele cu lucrări de reabilitare. De asemenea, șoferii care folosesc incorect mijloacele de avertizare sonoră sau ignoră indicatoarele și marcajele rutiere riscă sancțiuni. Nerespectarea obligației de a actualiza documentele de circulație sau de a echipa vehiculele de instruire conform reglementărilor legale este, de asemenea, o contravenție. Alte încălcări, cum ar fi utilizarea anvelopelor necorespunzătoare, poluarea fonică sau nerespectarea traseelor de examen pentru permisul de conducere, pot atrage sancțiuni. Șoferii care încalcă aceste reglementări pot fi amendați și, în unele cazuri, li se poate suspenda dreptul de a conduce timp de 30 de zile. Printre aceste abateri se numără depășirea coloanelor la semafor sau folosirea telefonului mobil la volan. Scopul acestor reglementări este de a asigura siguranța rutieră și de a preveni accidentele, protejând astfel toți participanții la trafic”¹⁸⁶⁴.

“Conducerea unui autovehicul sau tractor agricol cu permis expirat, neactualizarea certificatului de înmatriculare sau nerespectarea semnalizărilor de interdicție sau restricție constituie contravenții sancționate cu amendă de clasa a III-a”. Alte încălcări includ “neacordarea priorității

¹⁸⁶¹ Capitolul VII, Articolul 95 - 117, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

¹⁸⁶² Capitolul VII, Articolul 98, alineatul 3 Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

¹⁸⁶³ Capitolul VII, Articolul 99, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

¹⁸⁶⁴ Capitolul VII, Articolul 100, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

pietonilor, depășirea neregulamentară, circulația pe sens opus sau trecerea la semaforul roșu în caz de accident”. Totodată, sunt sancționate și “comportamentele agresive la volan care duc la accidente. În cazurile mai grave, se aplică și suspendarea dreptului de a conduce pentru 60 de zile”. De asemenea, “folosirea telefonului mobil la volan fără dispozitive „*mâini libere*” sau conducerea fără documente obligatorii sunt de asemenea sancționate. Toate aceste reglementări urmăresc siguranța rutieră și prevenirea accidentelor”.¹⁸⁶⁵

“Faptele care constituie contravenții și sunt sancționate cu amendă în clasa a IV-a sunt legate de nereguli în circulația rutieră și respectarea normelor tehnice”. Printre acestea se numără conducerea unui vehicul cu deficiențe periculoase sau cu inspecția tehnică expirată, conducerea fără atestat profesional în transportul public, sau neîndeplinirea obligațiilor de radiere a vehiculului. De asemenea, se sancționează utilizarea nejustificată a semnalizării de urgență sau folosirea dispozitivelor care perturbă măsurarea vitezei. De asemenea, există contravenții specifice legate de circulația pe drumurile publice, cum ar fi transportul animalelor în locuri nepermis sau circulația pe autostrăzi fără echipamente de iarnă corespunzătoare. Altele includ nerespectarea reglementărilor de depășire, pătrunderea pe drumuri modernizate cu vehicule care lasă murdărie, sau încălcarea reglementărilor privind transportul de mărfuri periculoase. Pe lângă amenda aplicată, anumite contravenții pot atrage și sancțiuni suplimentare, cum ar fi suspendarea permisului de conducere pentru 90 sau 120 de zile, mai ales în cazuri grave precum conducerea sub influența alcoolului, depășirea semnificativă a limitei de viteză sau nerespectarea reglementărilor privind prioritatea de trecere.¹⁸⁶⁶

3.3. Contestarea sancțiunilor

Din articolul 118, O.U.G. nr.195/2002 înțelegem faptul că un contravenient poate contesta procesul-verbal de sancționare într-un termen de 15 zile de la primirea acestuia, la judecătoria în a cărei rază de competență a fost constatată fapta ori la judecătoria în a cărei rază teritorială își are domiciliul sau sediul contravenientul.

Contestația suspendă executarea amenzii și a sancțiunilor complementare până la soluționarea acesteia. Dovada depunerii plângerii se face prin documente emise de instanță sau extrase de pe portalul instanțelor, iar acestea trebuie transmise la poliția care a aplicat sancțiunea. Permisul de conducere reținut poate fi returnat titularului la cerere, iar în cazul în care contestația nu duce la anularea sancțiunii, suspendarea dreptului de a conduce se reia în termen de maximum 30 de zile de la rămânerea definitivă a hotărârii. Dacă la acel moment există deja o altă suspendare, perioada de suspendare se adaugă celei aflate în curs. Permisul de conducere se predă personal, prin reprezentant sau prin curier, iar nerespectarea termenului de predare atrage o majorare automată a suspendării cu 30 de zile.

Cercetând, în perioada 2000-2023, România a înregistrat o creștere a numărului de sancțiuni rutiere acordate cu aproximativ 33%¹⁸⁶⁷. Este evident că, pe măsură ce țara a modernizat rețeaua de

¹⁸⁶⁵ Capitolul VII, Articolul 101, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

¹⁸⁶⁶ Capitolul VII, Articolul 102, Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028>;

¹⁸⁶⁷ Informație publică, disponibilă online la adresa: <https://hub.mai.gov.ro/serviciu/view?id=63>, accesat în data de 18.03.2025;

autostrăzi și numărul de vehicule a crescut, autoritățile au introdus măsuri mai stricte de control și sancționare a abaterilor. Valoarea punctului de amendă a fost stabilit la 165 de lei.¹⁸⁶⁸

3.4. Studiu de caz – Sancțiunile rutiere în alte țări Europene

Sancțiunile rutiere în Europa variază de la o țară la alta, în funcție de cultura de respectare a regulilor de circulație, infrastructura disponibilă și legislația națională. În general, însă, majoritatea țărilor europene aplică sancțiuni pentru comportamentele periculoase în trafic, iar acestea sunt reglementate strict pentru a reduce accidentele rutiere și pentru a asigura siguranța tuturor participanților la trafic.¹⁸⁶⁹

În Germania, sancțiunile pentru încălcarea regulamentelor rutiere sunt destul de severe în comparație cu alte țări europene. De exemplu, depășirea limitei de viteză cu 20 km/h într-o zonă urbană poate duce la o amendă de 70 de euro, iar în cazurile grave, chiar și la suspendarea permisului de conducere. Un alt exemplu este conducerea sub influența alcoolului: pentru o alcoolemie de 0,5 - 1,0‰, șoferul poate primi o amendă și poate fi obligat să urmeze cursuri de reabilitare. În schimb, în Franța, sancțiunile sunt la fel de riguroase, însă un aspect distinctiv este utilizarea frecventă a camerelor de viteză pentru a monitoriza traficul și a emite amenzi automat. De asemenea, Franța a introdus un sistem de penalizare cu puncte, similar cu cel din România, în care șoferii își pierd puncte pentru abateri.¹⁸⁷⁰

În Marea Britanie, sancțiunile rutiere sunt, de asemenea, aplicate pe baza unui sistem de puncte de penalizare. Conducătorii auto pot acumula puncte pentru încălcarea regulilor de trafic, iar atunci când numărul total ajunge la 12 puncte într-o perioadă de 3 ani, permisul poate fi suspendat. Un aspect interesant al reglementărilor britanice este abordarea flexibilă în care unele infracțiuni, cum ar fi parcare pe locuri nepermise, pot fi rezolvate prin plata unei amenzi rapide, evitând astfel implicarea în instanță.¹⁸⁷¹

În Suedia, sancțiunile sunt orientate mai mult spre prevenirea accidentelor decât spre pedepsirea conducătorilor auto. Autoritățile suedeze pun un accent deosebit pe educația rutieră și pe responsabilizarea șoferilor. Cu toate acestea, amenziile pentru abateri grave, cum ar fi depășirea limitei de viteză sau conducerea sub influența alcoolului, sunt substanțiale, iar în anumite cazuri pot ajunge la sume foarte mari, în funcție de venitul șoferului, conform unui sistem de sancțiuni bazat pe venit.¹⁸⁷²

În Țările de Jos (Olanda), sancțiunile rutiere sunt aplicate cu o mare rigurozitate, iar autoritățile folosesc tehnologia pentru a monitoriza traficul și pentru a impune sancțiuni. Amenziile

¹⁸⁶⁸ Florescu, Marian. *Codul Rutier*. Editura Rosetti, București, 2023, Ediția 14 actualizată la 23 aprilie 2024, pagina 60, O.U.G nr. 195/2002, articolul 98, alineatul 2;

¹⁸⁶⁹ **Informație publică, disponibilă online la adresa:** <https://transport.ec.europa.eu/system/files/2016-09/2013-02-harmonisation-of-sanctions-commercial-road-transport-part-i.pdf> (pagina 150-151);

¹⁸⁷⁰ Sciaudone, Francesco, and Dalila Frisani. *Study on Sanctions in the Field of Commercial Road Transport – Final Report – Part I*. European Commission, CONTRACT NO 2011/MOVE/D3/ETU/514-2011/SI2.612723, February 2013, pagina 167, online, la adresa de internet: <https://transport.ec.europa.eu/system/files/2016-09/2013-02-harmonisation-of-sanctions-commercial-road-transport-part-i.pdf>, Accesat la data 12.03.2025

¹⁸⁷¹ **Informație publică, disponibilă online la adresa:** <https://www.gov.uk/driving-disqualifications>, Accesat la data 12.03.2025 la ora 10:47;

¹⁸⁷² European Commission. *ERSO Country Overview 2017 – Sweden. Road Safety*, pagina 15, online, la adresa de internet: https://road-safety.transport.ec.europa.eu/system/files/2021-07/erso-country-overview-2017-sweden_en.pdf, Accesat la data 12.03.2025;

pentru depășirea vitezei, conducerea sub influența alcoolului și alte abateri sunt adesea însoțite de puncte de penalizare, iar un comportament recidivist poate duce la suspendarea permisului.¹⁸⁷³

Comparativ cu România, în majoritatea țărilor europene, am observat că aplicarea sancțiunilor este mai strictă, iar șoferii au mai puține posibilități de a contesta sancțiunile.

4. Concluzii

În urma cercetării reținem că legea contravențională privește faptele ilegale, dar mai puțin grave decât o infracțiune, care atrage o sancțiune administrativă, de obicei sub forma unei amenzi. Pe drumurile publice, contravențiile sunt adesea legate de încălcarea reglementărilor rutiere, cum ar fi depășirea limitei de viteză, conducerea sub influența alcoolului sau a substanțelor interzise, sau nerespectarea semnelor de circulație. În multe cazuri, aceste fapte nu duc la accidente grave, dar pot pune în pericol siguranța traficului. Legislația este destul de strictă, iar sancțiunile sunt prevăzute pentru a descuraja astfel de comportamente. Deși nu toate contravențiile duc la accidente, am descoperit că încălcarea regulilor de circulație este destul de frecventă, ceea ce sugerează o nevoie continuă de educație rutieră și de respectarea normelor. Creșterea numărului de vehicule și dezvoltarea tehnologiei au impus noi metode de supraveghere a traficului și sancționare a abaterilor periculoase cum ar fi utilizarea camerelor de monitorizare (*Sistemul rutier e-sigur, adică sistemul integrat de monitorizare a traficului rutier. Lege 383/2022*)¹⁸⁷⁴ și digitalizarea procesului de plată a amenzilor.

Consider că impactul asupra conducătorilor auto, dar nu numai este unul pozitiv deoarece - dacă sancțiunile contravenționale rutiere sunt bine puse în aplicare și siguranța sau conduita pe drumul public va crește.

Referințe

yyyyy. Surse principale (cărți, articole);

- European Commission. *ERSO Country Overview 2017 – Sweden. Road Safety*, pagina 15, online, la adresa de internet: https://road-safety.transport.ec.europa.eu/system/files/2021-07/erso-country-overview-2017-sweden_en.pdf, Accesat la data 12.03.2025, ora 16:32;
- Florescu, Marian. *Codul Rutier*. Editura Rosetti, București, 2024, Ediția 14 actualizată la 23 aprilie 2023, paginile 8-90;
- Mathijssen, M.P.M. *Drink driving policy and road safety in the Netherlands: A retrospective analysis. Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, pagina 401, online, la adresa de internet: https://www.researchgate.net/publication/227427179_Drink_driving_policy_and_road_safety_in_the_Netherlands_A_retrospective_analysis, Accesat la data 16.03.2025 la ora 20:11;
- Sciaudone, Francesco, and Dalila Frisani. *Study on Sanctions in the Field of Commercial Road Transport – Final Report – Part I*. European Commission, CONTRACT NO 2011/MOVE/D3/ETU/514-2011/SI2.612723, February 2013, pagina 167, online, la adresa de internet: <https://transport.ec.europa.eu/system/files/2016-09/2013-02-harmonisation-of-sanctions-commercial-road-transport-part-i.pdf>, Accesat la data 12.03.2025 la ora 10:32;

¹⁸⁷³ Mathijssen, M.P.M. *Drink driving policy and road safety in the Netherlands: A retrospective analysis. Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, pagina 401, online, la adresa de internet: https://www.researchgate.net/publication/227427179_Drink_driving_policy_and_road_safety_in_the_Netherlands_A_retrospective_analysis, Accesat la data 16.03.2025;

¹⁸⁷⁴ Legea nr. 383 din 29 decembrie 2022 privind unele măsuri de eficientizare a monitorizării traficului rutier, emisă de Parlamentul României, publicată în Monitorul Oficial nr. 1279 din 30 decembrie 2022, accesată prin intermediul site-ului online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/263370>, la data de 18.03.2025;

- Ștefan, Emilia Elena. *Drept administrativ Partea a II-a curs universitar*, Ed.Universul Juridic, Bucuresti, 2022, paginile 193 – 216;
- zzzzz. Legislație;
- Legea nr. 2 din 12 iulie 2001 privind regimul juridic al contravențiilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 410 din 25 iulie 2001, accesată prin intermediul site-ului online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29779> , la data de 18.03.2025, ora 10:27;
 - Legea nr. 32 din 12 noiembrie 1968 privind stabilirea și sancționarea contravențiilor, publicată în Buletinul Oficial nr. 148 din 14 noiembrie 1968, abrogată în prezent accesată prin intermediul site-ului online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/201> , la data de 18.03.2025, ora 19:40;
 - Legea nr. 383 din 29 decembrie 2022 privind unele măsuri de eficientizare a monitorizării traficului rutier, emisă de Parlamentul României, publicată în Monitorul Oficial nr. 1279 din 30 decembrie 2022, accesată prin intermediul site-ului online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/263370> , la data de 18.03.2025, ora 20:16.
 - Ordonanța de Urgență nr. 195 din 12 decembrie 2002 privind circulația pe drumurile publice (republicată), publicată în *Monitorul Oficial* nr. 670 din 3 august 2006, accesată prin intermediul site-ului online: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/74028> , la data de 18.03.2025, ora 10:45;
 - Ordonanța De Urgență nr. 108 din 24 octombrie 2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 747 din 26 octombrie, accesată prin intermediul site-ului online: 2003, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/47194>; la data de 18.03.2025, ora 17:56;
- aaaaaa. Surse secundare (pagini de internet);
- Informație publică, disponibilă online la adresa: <https://hub.mai.gov.ro/serviciu/view?id=63>, accesat în data de 18.03.2025, ora 18:10;
 - Informație publică, disponibilă online la adresa: <https://www.gov.uk/driving-disqualifications>. Accesat la data 12.03.2025 la ora 10:47;

RESURSELE UMANE ÎN ADMINISTRAȚIA LOCALĂ – PERSPECTIVE ȘI REALITĂȚI ÎN COMUNA HORIA, CONSTANȚA

Mirela Anela DUMITRACHE *
Marian Lorinc SANDOR *

Abstract

Managementul resurselor umane în administrația publică locală reprezintă un domeniu esențial pentru buna funcționare a instituțiilor și pentru furnizarea unor servicii de calitate cetățenilor.

Această lucrare analizează eficiența resurselor umane în administrația publică locală, având ca studiu de caz Comuna Horia, Județul Constanța. Resursele umane reprezintă un factor esențial în funcționarea administrației locale, influențând calitatea serviciilor publice și gradul de satisfacție al cetățenilor. Studiul explorează aspecte precum recrutarea, formarea profesională, motivația și retenția personalului, evidențiind provocările și soluțiile identificate în cadrul administrației locale. Printr-o abordare bazată pe analiza datelor și interviuri cu funcționarii publici, lucrarea oferă perspective asupra modului în care o gestionare eficientă a resurselor umane poate contribui la îmbunătățirea performanței instituționale și a relației cu cetățenii.

Keywords: *managementul resurselor umane, administrație publică locală, funcție publică, statutul funcționarului public, eficiență administrativă.*

1. Introducere

În contextul actual, caracterizat de schimbări rapide și de o complexitate crescândă a serviciilor publice, eficiența și performanța instituțiilor publice reprezintă piloni fundamentali pentru funcționarea optimă a societății. Este un aspect incontestabil faptul că aceste obiective nu pot fi atinse fără o resursă umană bine pregătită. Factorul uman reprezintă cea mai valoroasă componentă a oricărei organizații, iar în sectorul public, unde serviciile oferite au un impact direct asupra vieții cetățenilor, acest aspect devine și mai relevant. Fără angajați competenți, motivați și bine instruiți, nicio instituție publică nu poate funcționa la capacitate maximă și nu poate răspunde eficient nevoilor comunității. Planificarea resurselor umane, așa cum este definită ca o strategie utilizată pentru achiziționarea, utilizarea, îmbunătățirea și păstrarea resurselor umane ale unei organizații, devine astfel un instrument esențial. Aceasta presupune o abordare proactivă, care anticipează

* Masterand, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: mirela.ghinescu34@gmail.com).

* Masterand, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: sandor.lorinc.marian@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Radu Emilia Carmen (cradu@univnt.ro, emiliacarmen@yahoo.com)..

nevoile viitoare de personal și asigură că instituția dispune de angajații potriviți, cu competențele necesare, la momentul potrivit.¹⁸⁷⁵

Cu toate acestea, realitatea din multe instituții publice este marcată de întârzieri în adoptarea unei abordări coerente și transparente privind gestionarea resurselor umane. Aceste întârzieri, în special în ceea ce privește recrutarea/numirea, evaluarea, remunerările, evoluția carierei și formarea personalului, lasă loc pentru o abordare arbitrară a procedurilor și a deciziilor importante¹⁸⁷⁶. Această situație poate duce la:

- **Dezvoltarea inechitabilă a carierelor:** Lipsa unor criterii clare și transparente poate favoriza nepotismul și subiectivismul, demotivând angajații competenți.¹⁸⁷⁷
- **Scăderea performanței:** O evaluare necorespunzătoare a performanțelor poate duce la lipsa de motivare și la scăderea calității serviciilor oferite.
- **Ineficiența alocării resurselor:** Lipsa unei planificări strategice poate duce la supra sau subdimensionarea personalului, generând costuri inutile și ineficiență.
- **Eroziunea încrederii cetățenilor:** O administrație publică percepută ca fiind netransparentă și ineficientă poate duce la scăderea încrederii cetățenilor în instituțiile statului.¹⁸⁷⁸

În acest context, devine imperativă adoptarea unui management strategic al resurselor umane, care să pună accent pe transparență, meritocrație și dezvoltarea continuă a personalului. Doar astfel se poate asigura o administrație publică eficientă, capabilă să răspundă provocărilor societății contemporane.

2. Conceptul de management strategic al resurselor umane în serviciile publice

2.1. Definirea și rolul managementului strategic al resurselor umane

Managementul strategic al resurselor umane reprezintă o abordare integrată a gestionării personalului, aliniind politicile și practicile de resurse umane cu obiectivele strategice ale organizației. În contextul serviciilor publice, acest concept capătă o importanță deosebită, având în vedere specificul și complexitatea acestui sector.

Managementul strategic al resurselor umane implică planificarea, organizarea, conducerea și controlul activităților de resurse umane, având ca scop maximizarea contribuției angajaților la realizarea misiunii și viziunii organizației.

„Dincolo de aspectul științific, diferențele dintre diferitele definiții ascund, pe de o parte, aspecte formale, de formulare, mai sintetică sau mai detaliată, mai restrânsă sau mai cuprinzătoare, iar pe de altă parte, unele deosebiri privind filosofia care stă la baza interpretării problematicei resurselor umane sau unele deosebiri de opinii în ceea ce privește rolul, conținutul și obiectivele managementului resurselor umane”.¹⁸⁷⁹

¹⁸⁷⁵ Department of Employment (1974), *Company Manpower Planning*, HMSO 2.

¹⁸⁷⁶ <http://www.documentaria.ro/content/archives/43844>, accesat la 15.03.2025.

¹⁸⁷⁷ https://commission.europa.eu/document/download/6abcf25f-9e2d-46c0-93f0-4eebb0e10224_ro?filename=53_1_58080_coun_chap_romania_ro.pdf, accesat la 15.03.2025

¹⁸⁷⁸ <https://www.inscop.ro/noiembrie-2023-sondaj-de-opinie-inscop-research-realizat-la-comanda-news-ro-partea-a-v-a-incredere-instituti-dupa-10-ani-comparatie-2013-2023/> accesat la 15.03.2025

¹⁸⁷⁹ Dr. Simeon Murgu, Mihaela Narcisa Stoicu, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, Ed. 3 revizuită și adăugită, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2008, p. 43

2.2 Particularitățile resurselor umane în sectorul public

Resursele umane, esențiale prin potențialul lor unic, reprezintă o provocare majoră în administrația publică. Profesionalismul funcționarilor publici, responsabili de aplicarea legilor, este crucial pentru rezultatele dorite și pentru imaginea instituției.¹⁸⁸⁰

În România, resursele umane din administrația publică se împart în:

- **Funcții de demnitate publică:** Nivelul politic, cu rol decizional. Această categorie include persoanele alese sau numite în funcții politice, cum ar fi: Miniștri, Secretari de stat, Prefecți, Primari și viceprimari, Consilieri locali și județeni.
- **Funcții publice:** Nivelul administrativ, responsabil de aplicarea politicilor. Această categorie cuprinde funcționarii publici, care sunt angajați prin concurs sau alte proceduri legale. Ei sunt responsabili de:
 - Implementarea politicilor publice
 - Furnizarea serviciilor publice către cetățeni
 - Aplicarea legilor și a reglementărilor
 - Gestionarea resurselor publice
- **Personal contractual:** Responsabil de activități suport. Această categorie include angajații care au un contract individual de muncă cu instituțiile publice. Personalul contractual contribuie la funcționarea eficientă a instituțiilor publice, asigurând suportul necesar pentru activitățile principale. Este important de menționat că, există o diferențiere clară între funcționarii publici și personalul contractual, în ceea ce privește statutul juridic și atribuțiile. Ei desfășoară activități suport, cum ar fi:
 - Activități administrative (secretariat, contabilitate)
 - Activități tehnice (IT, mentenanță)
 - Activități de servicii (curățenie, pază)

Funcționarul public, numit în condițiile legii, formează Corpul Funcționarilor Publici, diferit de oficialii politici.¹⁸⁸¹ Gestiunea resurselor umane, conform legii, este realizată de compartimente specializate, care colaborează cu Agenția Națională a Funcționarilor Publici, pentru a asigura personalul necesar îndeplinirii sarcinilor la standarde de calitate.¹⁸⁸²

2.3. Rolul Agenției Naționale a Funcționarilor Publici în gestionarea resurselor umane

Agenția Națională a Funcționarilor Publici (ANFP) joacă un rol esențial în gestionarea resurselor umane din administrația publică din România. Rolul său cuprinde o serie de atribuții și responsabilități menite să asigure un management eficient și transparent al funcției publice și al funcționarilor publici.¹⁸⁸³ Câteva aspecte cheie ale rolului ANFP:

- Elaborarea cadrului normativ:
 - ANFP contribuie la elaborarea și actualizarea legislației privind funcția publică, asigurând un cadru legal coerent și modern.

¹⁸⁸⁰ Legea 188/9 decembrie 1999 privind „Statutul Funcționarilor publici”

¹⁸⁸¹ Marius Cătălin Preduț, Codul Muncii Comentat, Legea nr. 188/1999, actualizat 2019, privind statutul funcționarului public

¹⁸⁸² <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/20173> accesat la 15.03.2025

¹⁸⁸³ <https://www.anfp.gov.ro/despre-noi/prezentare-anfp/> accesat la 15.03.2025

- Aceasta include elaborarea de norme, metodologii și ghiduri privind recrutarea, selecția, evaluarea performanțelor, formarea profesională și alte aspecte legate de gestionarea resurselor umane.
- Monitorizarea și controlul:
 - ANFP monitorizează aplicarea legislației privind funcția publică în cadrul instituțiilor publice.
 - Realizează controale pentru a verifica respectarea procedurilor și a standardelor de calitate în gestionarea resurselor umane.
- Gestionarea carierei funcționarilor publici:
 - ANFP contribuie la dezvoltarea și implementarea unui sistem de carieră bazat pe meritocrație și performanță.
 - Aceasta include gestionarea bazelor de date cu informații despre funcționarii publici și monitorizarea evoluției carierei acestora.¹⁸⁸⁴
- Formarea profesională:
 - ANFP are un rol important în organizarea și coordonarea programelor de formare profesională pentru funcționarii publici.
 - Asigură dezvoltarea competențelor necesare pentru îndeplinirea sarcinilor specifice funcției publice.
- Asistență și consultanță:
 - ANFP oferă asistență și consultanță instituțiilor publice privind aplicarea legislației și a bunelor practici în domeniul managementului resurselor umane.
 - Sprijină instituțiile publice în procesul de modernizare a administrației publice.

În concluzie, ANFP are un rol complex și important în asigurarea unui management eficient și transparent al resurselor umane din administrația publică, contribuind la consolidarea unei administrații publice moderne și orientate către cetățeni.

2.4 Funcția publică și reglementările privind funcționarii publici

În data de 8 iunie 1940 a fost promulgat “Codul Funcționarilor Publici” și mai târziu, în anul „1946 a fost adoptată Legea nr. 746 pentru Statutul Funcționarilor Publici”.¹⁸⁸⁵

Resursele umane din instituțiile publice prezintă anumite particularități, în funcție de specificul activităților desfășurate în cadrul acestora. Pentru îndeplinirea obiectivelor principale ale administrației, și anume satisfacerea intereselor generale ale comunității, legea a instituit diverse funcții publice, atribuite funcționarilor publici.

Fundamentele constituționale ale funcției publice se regăsesc în art. 16 alin. 3 din Constituția României, unde se prevede că: “funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități.”¹⁸⁸⁶ Primele reglementări ale “funcțiunilor administrative” se regăsesc în Regulamentele Organice din Moldova și Muntenia, considerate de cei mai mulți specialiști ca fiind prima Constituție. Mai târziu, în “Constituția României din 1 iulie 1866” se preciza faptul că numirile sau confirmările în

¹⁸⁸⁴ <https://concurs-national.anfp.gov.ro/cariera-in-administratie/despre-anfp/> 15.03.2025

¹⁸⁸⁵ <https://www.anfp.gov.ro/R/Doc/2022/Pagina%20Conferinta%20site%20ANFP/Arhiva/2018/Ateliere/Sesiune%20plenara%20Centenara/Prezentare%20ANFP.pdf> accesat la 15.03.2025

¹⁸⁸⁶ Art. 16 alin (3) din Constituția României din data de 31.10.2003, publicată în Monitorul Oficial, Partea 1 nr. 767 din 31/10/2003

“funcțiune publică salariată”, “necompatibil cu funcția de ministru” sau “regele numește și revocă pe miniștrii săi și funcțiunile publice”.

În concepția profesorului Paul Negulescu, funcția publică e concepută ca fiind “o grupare de atribuțiuni, de sarcini și competențe, în scop de a da satisfacțiune unor anumite interese generale, pentru că orice putere socială se legitimează numai cu scopul său de interes public”.¹⁸⁸⁷

2.5 Statutul funcționarului public în România

În România, noțiunea de funcționar public a fost definită pentru prima dată cu ajutorul Legii pentru reglementarea “statutului funcționarului public” din 12 iunie 1923, care, în art. 1 prevedea: „Sunt funcționari publici cetățenii români, fără deosebire de sex, care îndeplinesc un serviciu public permanent, civil sau ecleziastic, la stat, județ, comună sau instituții al căror buget este supus aprobării Parlamentului, Guvernului sau Consiliilor județene și comunale”.

Funcționarul public poate fi funcționar public debutant sau definitiv.¹⁸⁸⁸

- **Debutanții** - sunt persoane care au promovat un concurs pentru ocuparea unei funcții publice de grad profesional debutant, și au aceleași îndatoriri ca toți ceilalți funcționari publici.
- Funcționarii publici **definitivi** - se încadrează acei funcționari publici care au efectuat perioada de stagiul și, apoi, au obținut în urma evaluării rezultate bune, ori funcționarii publici care intră în corpul funcționarilor publici prin promovarea concursului și dețin deja vechimea în specialitatea studiilor necesare pentru ocuparea funcției respective de minim 12, 8 sau 6 luni.

Funcțiile publice de execuție sunt divizate în **grade profesionale**, astfel:

- Grad superior:
 - Cel care reprezintă nivelul maxim;
 - Necesită o experiență de minimum 9 ani într-o funcție publică de nivel inferior;
 - Atribuțiile includ activități de mare complexitate, luarea deciziilor tehnice și participarea la elaborarea strategiilor și politicilor publice.
 - Exemple de funcții: consilier superior, expert superior, inspector superior.
- Grad principal:
 - Reprezintă un nivel avansat, dar sub gradul superior.
 - Necesită minimum 5 ani de experiență într-o funcție publică de grad inferior.
 - Atribuțiile implică coordonarea unor activități, aplicarea legislației în domenii mai complexe și colaborarea cu alți specialiști.
 - Exemple de funcții: consilier principal, expert principal, inspector principal.
- Asistent și debutant:
 - Este un nivel intermediar, destinat funcționarilor cu o anumită experiență, dar care nu au atins nivelul de expertiză necesar pentru gradul principal.
 - Necesită minimum 1 an de experiență într-o funcție publică de debutant.
 - Atribuțiile includ activități de rutină și sprijin în aplicarea legislației și implementarea proiectelor administrative.
 - Exemple de funcții: consilier asistent, expert asistent, inspector asistent.

Funcționarii publici beneficiază de o serie de **drepturi**, printre care se numără:

- Stabilitatea în funcție și protecția juridică în exercitarea atribuțiilor;
- Acces la formare profesională continuă;

¹⁸⁸⁷ Paul Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, Ed. A2a, București, 1934, p. 522

¹⁸⁸⁸ Art. 11 din „Legea 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici”

- Dreptul la salarizare echitabilă și condiții de muncă adecvate;
- Dreptul de a face parte din sindicate și de a-și exprima opiniile profesionale.

În același timp, aceștia au obligații stricte, printre care:

- Respectarea legii și a interesului public;
- Asigurarea transparenței și imparțialității în luarea deciziilor;
- Păstrarea confidențialității informațiilor de serviciu;
- Evitarea conflictelor de interese și a oricăror fapte de corupție.

Funcționarii publici răspund disciplinar, administrativ, civil sau penal pentru nerespectarea obligațiilor legale. Sancțiunile pot varia de la avertismente și reduceri salariale până la destituirea din funcție și sancțiuni penale în cazul infracțiunilor de corupție.¹⁸⁸⁹

2.6 Aspecte privind incompatibilitățile și conflictele de interese

În ceea ce privește incompatibilitățile funcției publice, Legea 161/2003 prevede în principal, la art. 94 alin. 1, faptul că: „calitatea de funcționar public este incompatibilă cu orice altă funcție publică decât cea în care a fost numit, precum și cu funcțiile de demnitate publică.”

De asemenea, funcționarul public nu poate avea alte funcții și nici nu poate desfășura alte activități, remunerate ori neremunerate, astfel:

- În cadrul autorităților sau instituțiilor publice;
- În cadrul cabinetului demnitarului, excepție făcând situația în care funcționarul public este suspendat din funcția publică pe care o deține, în condițiile legii;
- În cadrul regiilor autonome, societăților comerciale sau alte unități care au scop lucrativ, din sectorul public ori privat, în cadrul unei asociații familiale sau ca persoană fizică autorizată;
- În calitate de membru al unui grup de interes economic.¹⁸⁹⁰

Conform art. 96 alin. (1) din cadrul aceleiași legi, funcționarii publici pot deține, totuși, și alte funcții, ca de exemplu, ei pot exercita funcții și/sau activități în domeniul didactic, al cercetărilor științifice și al creației literar-artistice.

2.7. Strategii și practici de recrutare în administrația publică românească

Pentru recrutarea funcționarilor publice în cadrul instituțiilor publice, este obligatorie îndeplinirea simultan a următoarelor condiții:

- cetățenia română și domiciliul în România - Este o condiție de care trebuie, în mod obligatoriu, să se țină cont atât în momentul numirii în funcție publică, cât și pe parcursul exercitării ei. În cazul în care o persoană îndeplinește condiția inițial, dar pe parcurs pierde cetățenia română sau dobândește încă o cetățenie, calitatea de funcționar public a persoanei respective trebuie să înceteze.
- candidatul trebuie să cunoască limba română, scris și vorbit - Această condiție reprezintă o concretizare a prevederilor cu caracter principal, cuprinse în cadrul art. 13 din Constituție, care consacră limba română ca limba oficială în stat.
- să aibă capacitate deplină de exercițiu;

¹⁸⁸⁹ Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici, republicată, cu modificările și completările ulterioare, art. 77-81.

¹⁸⁹⁰ „Legea 161/2003 Incompatibilități privind funcționarii publici”, art. 94 alin. (2)

- stare de sănătate corespunzătoare funcției publice, care să fie atestată pe baza unui examen medical de specialitate;

În momentul încheierii contractului individual de muncă, examenul de evaluare medicală este obligatoriu și se efectuează înaintea participării la formele de verificare a aptitudinilor și a pregătirii profesionale. În cazul nerespectării condiției, intervine nulitatea absolută a contractului individual de muncă, care poate fi ulterior remediată, în cazul în care persoana în cauză prezintă avizul medical din care reiese faptul că este apt pentru ocuparea postului respective să îndeplinească condițiile pentru studii prevăzute de lege.¹⁸⁹¹

Recrutarea în vederea intrării în Corpul Funcționarilor Publici se face prin concurs, în limita funcțiilor publice vacante rezervate în planul de ocupare a funcțiilor publice.

Funcționarii publici sunt investiți în funcția publică printr-un act de numire, unilateral. Constituția oferă Președintelui României dreptul de a numi în funcție publică, în condiții prevăzute de lege. Numirea se face printr-un decret al Președintelui și se publica în Monitorul Oficial al României.

2.8. Principii fundamentale ale recrutării meritocratice

Pentru ca sistemul de recrutare și selecție să fie eficient, corect și acceptat de către societate, pentru fiecare cetățean care îndeplinește condițiile legale de participare la concurs, acesta trebuie să se bazeze pe următoarele principii:

- Principiul competiției deschise, care se referă la informarea populației privind funcțiile publice vacante sau vacante temporar, asigurarea participării libere la concurs și comunicarea clară a tuturor cerințelor;
- Transparența, prezentarea corectă a tuturor informațiilor referitoare la modul în care urmează să se organizeze și să se desfășoare concursul;
- Să se asigure egalitatea accesului efectiv la funcție publică pentru fiecare cetățean care întrunește condițiile legale de participare;
- Promovarea egalității între sexe și asigurarea nediscriminării pe bază de vârstă, religie, dizabilități ori apartenență la anumite grupuri sociale. “Raporturile de muncă stabilite între angajatori și angajații acestora se desfășoară cu respectarea prevederilor legale.”;
- Competența și meritul profesional, selectarea celor mai capabile și competente persoane pe baza unor criterii clar definite și a unei proceduri unice de evaluare.¹⁸⁹²

Prin respectarea tuturor principiilor enunțate mai sus, România va avea funcționari publici profesioniști, neutri din punct de vedere politic, care să acționeze responsabil, în condiții legale, transparent pentru a asigura o eficiență a administrației publice în viitor.

În general, concursul de recrutare se anunță în Monitorul Oficial al României, Partea 3, ori într-un cotidian de circulație largă. În cazuri excepționale, termenul de 30 de zile poate să se scurteze, în condițiile legii, pentru concursurile organizate în vederea ocupării unor funcții publice de execuție temporar vacante.

3. Administrația publică locală – Comuna Horia, Județul Constanța

Comuna Horia, situată în județul Constanța, Dobrogea, România, are o istorie și o evoluție demografică remarcabile, completate de descoperiri arheologice semnificative. Localitatea este

¹⁸⁹¹ Legea 188/1999 privind „Statutul funcționarilor publici”

¹⁸⁹² https://www.anfp.gov.ro/R/Doc/2024/PNRR%20185/Jalon%20418/LIVRABIL%201%202%20Analiza%20per%20sonal%20contractual_final_26%2002%202024.pdf

atestată documentar în anul 1877, inițial sub denumirea de Muslubei (sau Musubei), nume derivat de la un locuitor influent al zonei. În 1912, a fost înființată comuna Horia, care inițial includea satele Horia, Tichilești, Cloșca, Crucea, Saraiu, Runcu, Pantelimon și Vulturu. De-a lungul timpului, comuna a suferit mai multe reorganizări administrative. În 1968, comunei Horia i s-au alipit satele Crisan și Siriu, iar în 1986, reședința comunei a fost mutată în satul Ghindărești, schimbându-se și denumirea comunei. Ulterior, în 1999, Horia a redevenit comună de sine stătătoare.

Eficiența și transparența administrației publice locale sunt direct influențate de calitatea politicilor de resurse umane implementate la nivel instituțional. Într-o eră a transformărilor digitale și a așteptărilor tot mai ridicate din partea cetățenilor, administrația publică trebuie să adopte strategii moderne pentru recrutarea, formarea și retenția angajaților.

Comuna Horia, situată în județul Constanța, se confruntă cu provocări specifice, generate de scăderea demografică, limitările financiare și migrarea forței de muncă către sectorul privat sau spre zone urbane mai dezvoltate. În acest context, studiul de caz își propune să analizeze măsurile adoptate de Primăria Horia pentru optimizarea gestionării resurselor umane, să evalueze impactul acestora asupra eficienței administrative și să propună soluții pentru îmbunătățirea proceselor de recrutare, formare și retenție a personalului.

3.1 Contextul resurselor umane în administrația publică locală – Comuna Horia

Comuna Horia este alcătuită din satele Horia (reședință), Cloșca și Tichilești. Conform recensământului din 2021, populația comunei este de 942 de locuitori, în scădere față de recensământul din 2011, când se înregistrau 1.115 locuitori. Această tendință demografică negativă este un factor ce influențează direct capacitatea administrației publice de a atrage și menține personal calificat.¹⁸⁹³

Primăria Horia funcționează cu un număr redus de angajați, fiecare având responsabilități multiple în diverse domenii administrative. Principalele provocări întâmpinate în gestionarea resurselor umane sunt:

- Deficitul de personal specializat, în special în domenii precum urbanism, administrație financiară și digitalizare.
 - Dificultăți în atragerea tinerilor profesioniști, cauzate de salariile mai mici comparativ cu sectorul privat și lipsa oportunităților de avansare.
 - Necesitatea modernizării proceselor administrative, pentru a reduce birocrăția și a îmbunătăți interacțiunea cu cetățenii.
 - Asigurarea transparenței și meritocrației în procesul de recrutare și promovare, pentru a elimina riscurile asociate cu nepotismul și lipsa competențelor.¹⁸⁹⁴
- Modernizarea procesului de recrutare și selecție a funcționarilor publici:
- bbbbbb. Publicarea anunțurilor de angajare nu doar pe site-ul oficial al primăriei, ci și pe platforme online și rețele sociale, pentru a spori vizibilitatea posturilor.
- cccccc. Stabilirea unor criterii clare de selecție, bazate pe competențe și experiență profesională, pentru a asigura recrutarea pe principii meritocratice.
- dddddd. Organizarea unor concursuri transparente, care includ probe scrise și interviuri structurale, menite să evalueze nu doar cunoștințele teoretice, ci și abilitățile practice ale candidaților.

¹⁸⁹³ Institutul Național de Statistică, "Recensământul Național al Populației și Locuințelor 2021", accesibil pe www.insse.ro

¹⁸⁹⁴ Primăria Horia, "Raport anual privind administrarea resurselor umane", 2023.

- Dezvoltarea profesională și formarea continuă a personalului:
 - Cursuri de perfecționare organizate în parteneriat cu instituții de formare în domeniul administrației publice.
 - Traininguri specializate privind utilizarea tehnologiei în administrație, pentru a sprijini procesul de digitalizare și eficientizare a serviciilor publice.
 - Seminarii de management public și leadership, destinate dezvoltării competențelor manageriale ale funcționarilor publici de conducere.
- Digitalizarea activității administrative:
 - Sistem electronic de gestionare a documentelor, care permite reducerea timpului de procesare și arhivare a actelor administrative.
 - Platformă online pentru plata taxelor și impozitelor, eliminând astfel necesitatea prezenței fizice la ghișee și reducând aglomerația la primărie.
 - Sistem digital de comunicare internă, utilizat pentru a facilita schimbul de informații între departamente și a îmbunătăți colaborarea în cadrul instituției.

Rezultate și impact

Implementarea acestor măsuri a generat mai multe beneficii pentru administrația locală:

- Eficiență administrativă crescută, datorită digitalizării proceselor și optimizării fluxului de lucru.
- Reducerea timpului de recrutare și atragerea unui număr mai mare de candidați calificați, datorită promovării online a posturilor vacante.
- Creșterea satisfacției angajaților, prin oportunități de formare și posibilități clare de avansare în carieră.
- Îmbunătățirea transparenței în gestionarea resurselor umane, datorită aplicării unor criterii obiective de recrutare și promovare.

Comuna Horia, situată în județul Constanța, a beneficiat de finanțări prin Programul Național de Investiții "Anghel Saligny" pentru îmbunătățirea infrastructurii locale. Conform informațiilor disponibile, au fost alocate fonduri pentru două proiecte majore:

- **Asfaltare și modernizare străzi:** Suma alocată pentru acest proiect este de 3.878.643,57 lei. Proiectul vizează îmbunătățirea rețelei rutiere locale, facilitând accesul și mobilitatea în comună.
- **Infrastructură de transport:** Pentru acest proiect au fost alocate 1.121.356,43 lei, având ca scop dezvoltarea și modernizarea infrastructurii de transport în comună.¹⁸⁹⁵

3.3 Provocări persistente și direcții de îmbunătățire

Deși Primăria Horia a făcut progrese importante, există în continuare aspecte care necesită îmbunătățiri:

- Extinderea digitalizării – Implementarea unei aplicații mobile care să permită interacțiunea facilă dintre cetățeni și administrația locală.
- Creșterea atractivității funcției publice – Dezvoltarea unor programe de internship și colaborări cu universități pentru atragerea tinerilor absolvenți.
- Simplificarea procedurilor administrative – Reducerea timpului de soluționare a cererilor cetățenilor prin automatizarea unor procese birocratice.

¹⁸⁹⁵ <https://comunahoria.ro> accesat la 15.03.2025

În urma analizei politicilor de resurse umane implementate la Primăria Horia, este evident că administrația publică locală se află într-un proces continuu de adaptare și modernizare, în ciuda provocărilor demografice și economice cu care se confruntă.

Având în vedere că am crescut și am petrecut 20 de ani din viață în această comună, pot spune că acest studiu de caz reflectă nu doar un interes academic, ci și o legătură personală cu evoluția și dezvoltarea localității. Măsurile implementate de Primăria Horia pentru digitalizarea activităților administrative, îmbunătățirea recrutării și formării continuu a personalului, și promovarea unui mediu transparent și meritocratic reprezintă pași importanți în direcția modernizării administrației publice locale. Aceste inițiative sunt cu atât mai semnificative într-un context în care migrația tinerelor talente spre orașele mai mari sau către sectorul privat reprezintă o provocare majoră

Concluzii

Analiza realizată în cadrul studiului de caz al Comunei Horia, Județul Constanța, confirmă rolul esențial al resurselor umane în eficiența administrației publice locale. Calitatea actului administrativ depinde în mod direct de competența, etica profesională și motivația funcționarilor publici. Un management eficient al resurselor umane, bazat pe selecția riguroasă, formarea continuă și evaluarea obiectivă a performanțelor, contribuie la îmbunătățirea serviciilor publice oferite cetățenilor.

În acest context, respectarea principiilor etice – transparență, corectitudine și responsabilitate – este fundamentală pentru consolidarea încrederii între administrație și comunitate. Studiul evidențiază că deciziile administrative ghidate de etică nu doar că sporesc eficiența instituțiilor publice, ci și favorizează dezvoltarea durabilă a comunității locale. Mai mult, implementarea unor politici clare privind etica în administrație poate preveni conflictele de interese și poate stimula o cultură organizațională bazată pe integritate.

Prin urmare, administrația publică locală trebuie să acorde o atenție deosebită gestionării resurselor umane, atât prin adoptarea unor strategii moderne de recrutare și dezvoltare profesională, cât și prin promovarea unor standarde etice ridicate. Numai astfel se poate asigura un model de guvernare eficient, orientat spre nevoile cetățenilor și bazat pe responsabilitate socială.

Referințe

- Department of Employment (1974), *Company Manpower Planning*, HMSO 2.
- Dr. Simeon Murgu, Mihaela Narcisa Stoicu, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, Ed. 3 revizuită și adăugită, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2008, p. 43
- Legea 188/9 decembrie 1999 privind „Statutul Funcționarilor publici”
- Marius Cătălin Preduț, *Codul Muncii Comentat*, Legea nr. 188/1999, actualizat 2019, privind statutul funcționarului public
- Art. 16 alin (3) din Constituția României din data de 31.10.2003, publicată în Monitorul Oficial, Partea 1 nr. 767 din 31/10/2003
- Paul Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, Ed. A2a, București, 1934, p. 522
- http://www.anfp.gov.ro/continut/Misiune_si_valori
- <http://www.documentaria.ro/content/archives/43844>
- www.insse.ro
- http://rru.anfp.gov.ro/docs/manual_management_rersurse_umane.pdf
- <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/120412>
- <https://comunahoria.ro>

INFLAȚIA-PROVOCĂRI CONTEMPORANE ȘI METODE DE COMBATERE ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Florin-Dorel CUREA¹⁸⁹⁶
Adriana-Bianca VASILESCU¹⁸⁹⁷

Abstract

Acest studiu analizează provocările contemporane ale fenomenului inflaționist și metodele de combatere a acestuia, punând accent pe interacțiunea dintre politicile monetare, contextul geopolitic și dinamica piețelor globale. Lucrarea explorează impactul inflației asupra principalelor economii mondiale, inclusiv SUA, Uniunea Europeană, China, Rusia, cât și asupra României, evidențiind cauzele specifice fiecărei regiuni și măsurile adoptate pentru stabilizare economică. În plus, sunt analizate interdependențele dintre economii și modul în care deciziile unor actori majori, precum Rezerva Federală a SUA sau Banca Centrală Europeană, influențează piețele emergente. Studiul include un element practic printr-o evaluare a datelor statistice recente privind inflația și tendințele economice, precum și un studiu de caz asupra politicilor antiinflaționiste din România. Rezultatele obținute oferă o perspectivă complexă asupra mecanismelor prin care inflația poate fi gestionată eficient în contextul globalizării, evidențiind provocările viitoare și soluțiile posibile.

Keywords: fenomenul inflaționist, politică monetară, dezechilibru economic, interdependență, economie globală

1. Introducere

Inflația este un fenomen economic omniprezent, dar adesea înțeles superficial de cei care nu sunt familiarizați cu complexitatea sa. Fiecare creștere de preț, fiecare ajustare salarială și chiar fiecare decizie politică au în spate o corelație subtilă, dar constantă, cu inflația. Ea dictează, într-un ritm ascuns, puterea de cumpărare a fiecărei persoane, stabilitatea economiilor naționale și chiar relațiile economice globale. Însă, dincolo de aceste impacturi evidente, inflația ascunde procese și mecanisme care depășesc simpla noțiune de creștere a prețurilor. Analizarea inflației dezvăluie nu doar un simplu fenomen economic, ci o forță care modelează structurile economice și sociale în moduri profunde și adesea neașteptate.¹⁸⁹⁸ În egală măsură, inflația este o coordonată a economiei globale, relațiile economice și politice indispensabile dintre state determinând o interdependență care, de fapt, constituie dimensiunea interstatală a inflației.

¹⁸⁹⁶ Student, an I IF, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: florin_152273@univnt.ro).

¹⁸⁹⁷ Student, an I IF, Facultatea de Drept, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail:adriana_152277@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Liviu George Radu (lradu@univnt.ro, lgradu2005@yahoo.co.uk).

¹⁸⁹⁸ Dorel Dumitru Chirițescu, *Inflația și alte dezechilibre din economia și societatea românească*, ed. Institutul European, 2019

2. Descrierea și definirea inflației

De-a lungul timpului, economiștii nu au ajuns la un consens privind natura, conținutul și cauzele fenomenului inflaționist. În pofida faptului că există o abordare interdisciplinară asupra inflației, aceasta putând fi analizată din mai mult perspective, cum ar fi economică, socială, politică sau psihologică, este unanim acceptat că inflația nu se poate produce decât în anumite condiții. Astfel, având în vedere complexitatea inflației, putem sintetiza o definiție care să cuprindă elementele esențiale ale acestui fenomen.¹⁸⁹⁹

Inflația reprezintă o stare în care există o discrepanță între cerere și ofertă pe diverse piețe, conducând la instabilitate economică și la devieri de la echilibrul economic ideal. Aceasta poate însemna, de exemplu, că există mai multă cerere decât ofertă pentru anumite bunuri sau servicii (creând presiune asupra prețurilor în sus, ceea ce poate conduce la inflație) sau, invers, o ofertă care depășește cererea (ceea ce poate duce la scăderea prețurilor și, uneori, la șomaj).¹⁹⁰⁰

În esență, inflația este o expresie a dinamicii economice, care poate fi influențată atât de politicile fiscale și monetare ale statului, cât și de evenimente externe precum fluctuațiile pieței energetice, schimbările tehnologice sau tensiunile geopolitice. Cu toate că un nivel moderat de inflație poate stimula creșterea economică, o inflație prea ridicată sau, dimpotrivă, o deflație, poate duce la dezechilibre economice și sociale semnificative¹⁹⁰¹. Studiarea inflației nu înseamnă doar înțelegerea unor cifre, ci și a modului în care aceasta afectează viața cotidiană, stabilitatea economică și perspectivele de dezvoltare.

3. Trăsăturile inflației

Inflația se caracterizează prin următoarele trăsături esențiale:¹⁹⁰²

- deprecierea monedei și scăderea puterii de cumpărare a acesteia, afectând valoarea economiilor și bunăstarea consumatorilor;
- creșterea generalizată și persistentă a prețurilor, ce se manifestă pe diverse categorii de bunuri și piețe, cu variații de la un sector la altul;
- excesul de masă monetară în raport cu necesitățile economiei, ducând la un surplus de bani în circulație care nu este susținut de o creștere similară a producției de bunuri și servicii;
- dezechilibre economice accentuate, cum ar fi orientarea resurselor către investiții speculative și reducerea încrederii în stabilitatea economică;
- modificarea comportamentului consumatorilor și investitorilor, prin anticiparea creșterii prețurilor, ceea ce stimulează achizițiile rapide și stocarea bunurilor, alimentând astfel presiunea inflaționistă;
- ajustarea salariilor și prețurilor într-o spirală inflaționistă, în care creșterea costului vieții determină majorarea salariilor, dar și o creștere ulterioară a prețurilor bunurilor și serviciilor;
- eroziunea economiilor și dificultatea de a planifica pe termen lung, atât pentru gospodăria, cât și pentru afaceri, din cauza volatilității valorii banilor;
- redistribuirea veniturilor de la persoanele cu venituri fixe și de la economisitori către debitori și investitori, pe măsură ce datoriile își reduc valoarea reală;

¹⁸⁹⁹ Ion Bucur, *Macroeconomie*, Ed. C.H. Beck, 2011, p. 87

¹⁹⁰⁰ Aurel Iancu, *Politica și economia: repere ale unui sistem economic performant*, Ed. Expert, 2000

¹⁹⁰¹ Site-ul Băncii Europene Centrale, <https://www.ecb.europa.eu/>

¹⁹⁰² Marius Băcescu, *Strategii și politici macroeconomice*, ed. Global Lex, 2001

- impactul asupra balanței comerciale și competitivității externe – inflația internă poate face exporturile mai scumpe, reducând competitivitatea pe piețele internaționale;
- împiedicarea investițiilor productive, întrucât incertitudinea privind prețurile viitoare descurajează planificarea de afaceri și investițiile de lungă durată.

4. Cauzele și efectele inflației

Inflația este determinată de o serie de factori interni și externi, care influențează nivelul general al prețurilor într-o economie. Printre cauzele principale se numără:¹⁹⁰³

- creșterea cererii agregate: O cerere mai mare pentru bunuri și servicii față de oferta existentă creează presiuni inflaționiste. Acest fenomen, cunoscut sub denumirea de inflație prin cerere, apare în special în perioade de expansiune economică sau ca urmare a politicilor fiscale și monetare stimulative.
- creșterea costurilor de producție: Inflația poate fi generată și de creșterea prețurilor factorilor de producție, cum ar fi materiile prime, energia sau forța de muncă. Acest tip de inflație, numit inflație prin costuri, obligă producătorii să mărească prețurile finale pentru a-și menține profitabilitatea.
- expansiunea masei monetare: O creștere excesivă a masei monetare, fără o creștere proporțională a producției de bunuri și servicii, poate duce la o scădere a valorii banilor și, implicit, la creșterea prețurilor.
- factori structurali: Problemele structurale ale economiei, precum lipsa concurenței, monopolurile sau ineficiența sistemelor de producție și distribuție, pot contribui la inflație.
- așteptările inflaționiste: Percepțiile consumatorilor și ale firmelor despre viitoarele creșteri de prețuri pot determina majorări anticipate ale salariilor și prețurilor, amplificând astfel procesul inflaționist.
- factori externi: Creșterea prețurilor internaționale la resurse strategice, precum petrolul sau gazele naturale, poate influența inflația la nivel național, mai ales în economiile dependente de importuri.
- schimbările fiscale: Creșterea taxelor, cum ar fi TVA-ul, poate conduce la o majorare a prețurilor.
- devalorizarea monedei naționale: O depreciere a monedei face ca importurile să fie mai scumpe, ceea ce poate genera inflație.

Inflația are implicații complexe asupra economiei, afectând atât indivizii, cât și întreprinderile¹⁹⁰⁴. Printre principalele efecte se numără:

- scăderea puterii de cumpărare: Inflația erodează valoarea reală a veniturilor, mai ales pentru persoanele cu venituri fixe, cum sunt pensionarii, reducând capacitatea acestora de a achiziționa bunuri și servicii.
- redistribuirea veniturilor: Inflația poate favoriza debitorii, deoarece valoarea reală a datoriilor lor scade, în timp ce creditorii pierd, din cauza reducerii valorii reale a sumelor primite.
- creșterea incertitudinii economice: Într-un mediu inflaționist, firmele și consumatorii au dificultăți în planificarea pe termen lung, ceea ce poate afecta investițiile și creșterea economică.

¹⁹⁰³ Gheorghe Crețoiu, Viorel Cornescu, Ion Bucur, *Economie*, ed. All Beck, 2003

¹⁹⁰⁴ Dumitru Ciucur, Ilie Gavrilă, Constantin Popescu, *Economie: manual universitar*, ed. Economica, 2001

- speculațiile și instabilitatea piețelor: Inflația ridicată poate stimula investițiile speculative, în detrimentul celor productive, ceea ce poate afecta stabilitatea economică.
- eroziunea economiilor: Dacă ratele dobânzii sunt mai mici decât rata inflației, economisirea devine neatractivă, iar capitalul este direcționat către active mai sigure, precum aurul sau imobiliarele.
- afectarea competitivității: O inflație mai mare decât cea a principalilor parteneri comerciali poate reduce competitivitatea internațională a economiei, prin scumpirea exporturilor.
- creșterea inegalităților sociale: Inflația afectează mai grav persoanele cu venituri mici, agravând discrepanțele economice.
- impactul asupra bugetului de stat: În perioade de inflație, cheltuielile guvernamentale pot crește, mai ales dacă sunt indexate, cum ar fi pensiile sau salariile din sectorul public.¹⁹⁰⁵

Aceste cauze și efecte subliniază complexitatea inflației și necesitatea unor politici economice echilibrate pentru a-i diminua impactul negativ.

5. Analiza și provocările inflației la nivel global

Inflația a fost marcată în ultimele decenii, pe lângă numeroasele cauze interne pe care le poate avea, de globalizarea accentuată a societății contemporane. În acest context, orice mișcare politică, strategică, orice modificare de natură financiară sau monetară, orice abordare a unui stat, cu atât mai mult dacă este un jucător dominant în sistemul economic internațional, stat a cărei monedă e implicată într-o multitudine de tranzacții la nivel regional sau chiar mondial, poate avea o influență majoră asupra inflației din alte state¹⁹⁰⁶. Fapt care este lesne de înțeles prin intermediul balanței comerciale, ansamblului lanțurilor de aprovizionare și, în fine, extinderii operațiunilor unor companii în aproape toate țările de pe mapamond, ceea ce a dus la crearea unor conglomerate de multinaționale care dețin o serie de sectoare și industrii economice de pe glob, consecință directă a globalizării. Aceasta a determinat o creștere a interdependenței între state, facilitând comerțul internațional și investițiile. Astfel, pe de o parte, globalizarea a contribuit la reducerea inflației prin creșterea concurenței și reducerea costurilor de producție și, pe de altă parte, în perioade de criză, efectele inflaționiste s-au propagat rapid la nivel global, amplificând instabilitatea economică.¹⁹⁰⁷ Ca să exemplificăm contextul evoluției acestei instabilități inflaționiste, este necesar să analizăm situația specifică celor mai importante economii de pe glob, cât și a țărilor emergente.

În acest sens, în SUA, inflația a atins niveluri record în ultimii ani, în mare parte din cauza efectelor combinate ale pandemiei COVID-19 și ale războiului din Ucraina. În 2022, rata inflației a ajuns la 9,1% în iunie, cel mai ridicat nivel din ultimele patru decenii. Creșterea prețurilor la energie și alimente, alături de problemele din lanțurile de aprovizionare, au fost factori majori. În 2023, inflația a început să scadă treptat, ajungând la 3,2% în octombrie, datorită măsurilor stricte de politică monetară adoptate de Rezerva Federală, inclusiv creșterea ratelor dobânzilor¹⁹⁰⁸.

În UE, inflația a fost puternic influențată de criza energetică declanșată de războiul din Ucraina. În 2022, rata inflației în zona euro a atins 10,6% în octombrie, fiind determinată de creșterea prețurilor la gaze naturale și electricitate. Politicile de diversificare a surselor de energie și măsurile

¹⁹⁰⁵ Ion Bucur, op. cit., p.89

¹⁹⁰⁶ Globalizarea și dilema identitară" de Alina-Petronela Negrea. Lucrarea a fost publicată în *Economie teoretică și aplicată*, Vol. XIX, Nr. 9(574), în 2012

¹⁹⁰⁷ On the systemic nature of global inflation, its association with equity markets and financial portfolio implications" de Nick James și Kevin Chin

¹⁹⁰⁸ Economic impact of inflation worldwide - statistics & facts (<https://www.statista.com/topics/12337/economic-impact-of-inflation-worldwide/>)

de sprijin pentru consumatori au contribuit la o ușoară scădere a inflației în 2023, dar prețurile serviciilor au rămas ridicate, ceea ce a menținut presiunea inflaționistă.

China a avut o inflație relativ moderată comparativ cu alte economii majore, dar a fost afectată de încetinirea economică și de problemele din sectorul imobiliar. În 2023, rata inflației a fost de aproximativ 1,8%, reflectând o cerere internă slabă și măsuri stricte de control al prețurilor. Totuși, politicile guvernamentale de stimulare economică, inclusiv investițiile în infrastructură și tehnologie, au contribuit la stabilizarea prețurilor.

Rusia a experimentat o inflație accelerată în urma sancțiunilor economice impuse de țările occidentale după invazia Ucrainei. În 2022, rata inflației a depășit 17% în aprilie, dar a scăzut ulterior datorită intervențiilor Băncii Centrale a Rusiei, inclusiv creșterea ratelor dobânzilor și controlul strict al capitalului. Cu toate acestea, sancțiunile au continuat să afecteze economia, menținând presiunea asupra prețurilor.¹⁹⁰⁹

În economiile emergente, inflația a fost amplificată de creșterea prețurilor la alimente și energie, precum și de deprecierea monedelor locale față de dolarul american. De exemplu, în Turcia, rata inflației a atins 85% în octombrie 2022, fiind una dintre cele mai ridicate din lume, în mare parte din cauza politicilor monetare neconvenționale. În alte țări, precum India și Brazilia, inflația a fost mai moderată, dar a rămas o preocupare majoră pentru guvernele locale.¹⁹¹⁰

Aceste aspecte au fost potențate și de o serie de evenimente și tendințe din ultimii ani, elemente care au expus complexitatea inflației ca fenomen cu implicații globale, economicul fiind o componentă esențială a ordinii internaționale.

Pandemia de COVID-19(2020-2022) este, fără îndoială, una dintre crizele majore din ultimii ani care au zguduit societatea contemporană, având un impact semnificativ asupra economiei globale, reverberațiile acesteia constituind premisele necesare declanșării altor crize economice chiar și după eradicarea sa. Printre cele mai importante consecințe se numără perturbările majore în lanțurile de aprovizionare și o scădere bruscă a cererii în primele luni. De asemenea, majoritatea statelor și-au majorat cheltuielile publice pentru a contracara efectele pandemiei, ceea ce a dus la creșterea deficitelor bugetare și a gradului de îndatorare publică. Pe măsură ce economiile au început să se redreseze, cererea a crescut rapid, dar oferta a rămas limitată, ceea ce a generat creșterea prețurilor. De exemplu, prețurile la transportul maritim au crescut exponențial, de peste patru ori în 2021 comparativ cu 2019, afectând costurile produselor la nivel global.¹⁹¹¹ În SUA, rata inflației a rămas relativ scăzută în 2020, dar a început să crească rapid în 2021, atingând 7% în decembrie 2021, cel mai ridicat nivel din ultimii 40 de ani, în timp ce în zona euro inflația a scăzut inițial în 2020 din cauza cererii reduse, dar a crescut semnificativ în 2021, ajungând la 5% în decembrie 2021, pe fondul prețurilor la energie, potrivit unui raport pe anul 2020 al Băncii Centrale Europene.¹⁹¹²

Agresiunea declanșată în dimineața zilei de 24 februarie 2022 de către Federația Rusă împotriva Ucrainei a fost văzută inițial ca un conflict regional, însă, având în vedere pozițiile celor două state în comerțul internațional, cât și implicațiile privind securitatea europeană, a devenit limpede în scurt timp amploarea acestui conflict care a avut și încă are un efect profund asupra piețelor internaționale, generând una dintre cele mai severe crize energetice și alimentare din ultimele decenii. Economia rusă se bazează în mare parte pe activitățile din sectorul petrolier, exploatarea petrolului și gazelor naturale, fiind dependentă de veniturile rezultate în urma

¹⁹⁰⁹ World Economic Outlook, October 2024: Policy Pivot, Rising Threats - IMF
(<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024>)

¹⁹¹⁰ Global Inflation Tracker - Council on Foreign Relations (<https://www.cfr.org/tracker/global-inflation-tracker>)

¹⁹¹¹ <https://www.manager.ro/articole/economie-139/cifrele-din-spatele-anului-pandemic-evolutia-somajului-inflatiei-si-economiei-107804.html>

¹⁹¹² <https://www.ecb.europa.eu/press/annual-reports-financial-statements/annual/html/ar2020~4960fb81ae.ro.html>

exporturilor de combustibili fosili, acestea generând circa o treime din bugetul anual al Federației Ruse. De altfel, piața europeană depindea în mare măsură de Rusia în calitate de furnizor a unor cantități considerabile de petrol și gaze naturale, materii prime esențiale pentru funcționarea ramurilor industriale grele din Europa Occidentală, cât și pentru producerea energiei electrice în termocentrale¹⁹¹³. Ca urmare a declanșării acțiunii ofensive împotriva unui stat liber, independent și suveran, Uniunea Europeană, SUA și alți parteneri strategici au impus o serie de sancțiuni economice Rusiei, precum descurajarea importurilor prin taxe vamale uriașe, înghețarea activelor rusești din statele europene, în valoare de 300 miliarde de dolari, 8deconectarea Rusiei de la sistemul internațional de plăți SWIFT, precum și interzicerea exporturilor unor produse și servicii fundamentale pentru economia rusă. Aceste sancțiuni cumulative au dus la o inflație accelerată în Rusia, nivelul acesteia depășind 17% în aprilie 2022. Conflictul a adus în prim-plan și o criză energetică, pe măsură ce livrările de petrol și gaze naturale către statele europene au scăzut drastic, ceea ce a crescut exponențial prețurile la energie, iar în unele state europene înregistrându-se creșteri și de 400% ale prețului gazelor naturale.. Statele dependente de importurile energetice, cum ar fi Germania sau Italia, au resimțit inflația mai puternic decât altele. Chiar și în pofida acestei crize energetice, care a coincis și cu reducerea producției de petrol a Arabiei Saudite, cel mai mare exportator din lume, Uniunea Europeană a găsit soluții alternative pentru a stabili piața energetică și, implicit, pentru a reduce inflația, importând mai mult petrol din SUA și Qatar, și bazându-se pe Azerbaidjan, Kazahstan și Norvegia pentru a diversifica sursele de gaze naturale pentru țările UE¹⁹¹⁴. Odată cu pierderea pieței europene, Rusia s-a orientat către piețele emergente, redirecționând petrolul și gazul spre China și India, însă la un preț mai mic în vederea stimulării cererii din partea acestor state, fapt care a reconfigurat realitățile economice de pe continentul asiatic. Pe de altă parte, Ucraina, cunoscută drept „grânarul Europei”, a fost blocată în exporturile de grâu și porumb, ceea ce a dus la creșteri semnificative ale prețurilor alimentelor în multe părți ale lumii, generându-se o criză alimentară care a lovit crunt Africa, în mod special. De exemplu, indicele prețurilor alimentelor de bază calculat de FAO a crescut cu 14,3% în 2022¹⁹¹⁵.

Deciziile Rezervei Federale a SUA (Fed) au influențat în ultima perioadă evoluția inflației la nivel global, întrucât atunci când Fed crește ratele dobânzilor, dolarul american se întărește, ceea ce face ca datoriile denominate în dolari ale economiilor emergente să devină mai costisitoare. Acest aspect are drept urmări ieșiri de capital și deprecierea monedelor altor state.¹⁹¹⁶ O monedă locală mai slabă crește costurile importurilor, ceea ce poate alimenta inflația în economiile emergente, ceea ce definește inflația importată. Această tendință este agravată de creșterea din ultimii ani a prețurilor globale la energie și alimente. Având în vedere hegemonia economiei americane în sistemul internațional financiar și monetar, deciziile Fed au un impact direct asupra fluxurilor de capital către economiile emergente, deoarece ratele mai mari ale dobânzilor în SUA atrag investitorii către activele americane, reducând investițiile în piețele emergente, ceea ce limitează și mai mult oferta în aceste țări aflate în curs de dezvoltare. Rezerva Federală a SUA a menținut recent rata dobânzii de referință între 4,25% și 4,5%, ceea ce a dus la o întărire a dolarului american. Acest lucru a crescut costurile de împrumut pentru economiile emergente. În 2024, ieșirile de capital din economiile emergente au crescut cu 15%, în special din cauza randamentelor mai mari oferite de activele

¹⁹¹³ <https://www.digi24.ro/digieconomic/energie/un-nou-pas-pentru-a-slabi-rusia-ue-cauta-surse-de-gaz-pentru-a-inlocui-importurile-rusesti-46869>

¹⁹¹⁴ <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/sanctions-against-russia-explained/>

¹⁹¹⁵ <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/f88c68eb-bb41-46e6-84b5-96c473e03cc2/>

¹⁹¹⁶ <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/u-s-interest-rates-and-emerging-market-currencies-taking-stock-10-years-after-the-taper-tantrum-20231004.html>

americane. Deprecierea monedelor locale a dus la creșterea prețurilor importurilor, ceea ce a alimentat inflația în economiile emergente. De exemplu, în 2024, inflația medie în economiile emergente a fost de 7,8%, comparativ cu 2,6% în economiile avansate.

Trebuie notat și efectul politicilor Chinei asupra prețurilor mondiale, dat fiind rolul crucial pe care îl joacă cea de-a doua economie a lumii în lanțurile globale de aprovizionare. Închiderea prelungită a unor regiuni importante ca răspuns la politica „zero COVID” a generat blocaje în transportul mărfurilor, ceea ce a dus la creșteri de prețuri pentru electronice, automobile și alte produse fabricate în China, precum și redimensionarea cererii globale de energie, influențând indirect prețurile combustibililor și materiilor prime. Pe plan geopolitic, dependența masivă a economiilor de exporturile chineze a accentuat vulnerabilitățile lanțurilor de aprovizionare globale, contribuind la inflația ridicată în statele importatoare.

Criza energetică a determinat Uniunea Europeană să accelereze tranziția către surse de energie regenerabilă. Această tranziție a avut efecte economice majore, concretizate în investițiile semnificative în infrastructura verde care au contribuit la creșterea cheltuielilor publice și, implicit, la amplificarea presiunilor inflaționiste pe termen scurt. Pe termen lung, diversificarea surselor de energie are potențialul de a stabili prețurile și de a reduce vulnerabilitatea la fluctuațiile piețelor internaționale.

Prețurile globale ale petrolului și cererea globală sunt principalii factori care determină variațiile inflației globale. De exemplu, șocurile prețurilor petrolului au contribuit cu peste 38% la variațiile inflației globale în ultimele decenii.¹⁹¹⁷ Globalizarea a redus sensibilitatea inflației la factorii interni, deoarece economiile sunt din ce în ce mai interconectate. Inflația globală a atins 5,76% în 2024, cel mai ridicat nivel din 1996, din cauza problemelor lanțurilor de aprovizionare și a războiului din Ucraina. În economiile avansate, inflația medie a scăzut sub 2% din 2014, dar globalizarea continuă să influențeze formarea prețurilor și comportamentul salarial. Conform Consiliului pentru Relații Externe, inflația globală medie a scăzut la 3,1% în al doilea trimestru al anului 2024, dar rămâne peste nivelurile pre-pandemice.¹⁹¹⁸

6. Inflația în România - studiu de caz

În ultimii ani, România a traversat o perioadă marcată de fluctuații semnificative ale ratei inflației, reflectând atât dinamici interne, cât și influențe externe. În 2024, rata anuală a inflației a încheiat anul la 5,1%, menținându-se constantă față de luna anterioară și situându-se la cel mai înalt nivel din august 2024. Creșterile de prețuri au fost observate atât la alimente (5,09% în decembrie față de 5,11% în noiembrie), cât și la produsele nealimentare (4,38% față de 4,15%). În ceea ce privește serviciile, inflația a scăzut ușor la 7,1%, comparativ cu 7,56% în luna precedentă. În ceea ce privește evoluția inflației în 2024, aceasta a fost de 5,6% pe parcursul întregului an, conform datelor oficiale¹⁹¹⁹. Comparând aceste date cu cele ale altor state membre ale Uniunii Europene, România a înregistrat una dintre cele mai ridicate rate ale inflației, în condițiile în care media UE a fost de aproximativ 2,5% în aceeași perioadă. Cauzele acestui context inflaționist sunt multiple și complexe. Un factor important a fost creșterea prețurilor internaționale la energie și alimente, care a avut un impact direct asupra costurilor de producție și, implicit, asupra prețurilor de consum. De asemenea, politicile fiscale și monetare au jucat un rol semnificativ; măsurile de stimulare economică, precum creșterea salariilor și a pensiilor, au generat o cerere internă crescută, contribuind la presiuni inflaționiste. Deficitul bugetar a fost, de asemenea, un factor de influență, având în vedere că un

¹⁹¹⁷ What Explains Global Inflation - World Bank Group (<https://www.worldbank.org/en/research/brief/global-inflation>)

¹⁹¹⁸ Global Inflation Tracker - Council on Foreign Relations (<https://www.cfr.org/tracker/global-inflation-tracker>)

¹⁹¹⁹ <https://tradingeconomics.com/romania/inflation-cpi>

deficit mai mare poate duce la o creștere a masei monetare și, implicit, la inflație¹⁹²⁰. Pentru a atenua efectele inflației, guvernul român a implementat măsuri precum plafonarea prețurilor la energie și subvenții pentru producători. În februarie 2025, guvernul a anunțat prelungirea plafonului de preț pentru energie electrică până în iunie și pentru gaze naturale pentru încă un an, pentru a proteja consumatorii de creșterile de preț. Banca Națională a României (BNR) a menținut rata dobânzii de politică monetară la 6,50% în octombrie 2024, din cauza necesității ajustărilor fiscale și a riscurilor inflaționiste. Conform BNR, se estimează că inflația va scădea la 3,8% până la sfârșitul anului 2025 și la 3,1% până la sfârșitul anului 2026.¹⁹²¹ Totuși, aceste proiecții depind de evoluțiile economice interne și externe, inclusiv de implementarea eficientă a măsurilor fiscale și de gestionare a cheltuielilor publice. Pentru a combate inflația, autoritățile române au implementat o serie de măsuri. În iunie 2023, guvernul a introdus o ordonanță de urgență care stabilea plafoane maxime pentru adaosurile comerciale aplicate de diferiți operatori economici la anumite produse agroalimentare. Această măsură a avut ca scop reducerea prețurilor la produsele de bază și a contribuit la scăderea ratei inflației de la 10% în iunie 2023 la 5,1% în iunie 2024. Pe lângă măsurile menționate, guvernul a implementat și subvenții pentru producători, în valoare de 600 de milioane de euro, sub formă de garanții pentru împrumuturi și investiții în producție. Aceste subvenții au avut rolul de a reduce costurile de producție și, implicit, de a sprijini scăderea prețurilor pentru consumatori.¹⁹²²

În concluzie, analiza inflației în România evidențiază o combinație de factori interni și externi care au influențat nivelul prețurilor. Măsurile guvernamentale, precum plafonarea adaosurilor comerciale și subvențiile pentru producători, au avut un impact pozitiv în reducerea inflației. Cu toate acestea, pentru a atinge o stabilitate economică pe termen lung, este necesară o abordare integrată care să includă atât politici fiscale și monetare eficiente, cât și investiții în sectoare cheie ale economiei.¹⁹²³

7. Metode de combatere a inflației – politici antiinflaționiste

Analizând măsurile antiinflaționiste implementate de Statele Unite ale Americii (SUA), Federația Rusă, Republica Populară Chineză și Uniunea Europeană (UE), se evidențiază abordări distincte, adaptate contextelor economice și politice specifice fiecărei entități.

În perioada recentă, SUA au înregistrat o creștere semnificativă a inflației, determinată de factori precum stimulentele fiscale masive și perturbările lanțurilor de aprovizionare cauzate de pandemia COVID-19. Pentru a contracara aceste efecte, Rezerva Federală (Fed) a adoptat o serie de măsuri. Pe lângă ajustările ratelor dobânzilor, Fed a implementat și măsuri de reducere a bilanțului său. Prin vânzarea de titluri de trezorerie și alte active financiare, Fed a urmărit să reducă lichiditatea din piață, contribuind la scăderea inflației. Aceste acțiuni au fost esențiale pentru a controla inflația și pentru a menține stabilitatea economică în fața unor presiuni inflaționiste persistente. În ceea ce privește politica fiscală, guvernul SUA a implementat măsuri menite să sprijine economia fără a alimenta inflația. Acestea au inclus stimulente pentru investiții în infrastructură și tehnologie,

¹⁹²⁰ <https://www.rfi.fr/ro/podcasturi/economia-real%C4%83/20240923-de-ce-rom%C3%A2nia-are-cea-mai-mare-infla%C8%9Bie-din-uniunea-european%C4%83?>

¹⁹²¹ **Raport asupra inflației, mai 2024**, publicat de Banca Națională a României (BNR).

¹⁹²² [https://ro.wikipedia.org/wiki/Guvernul_Marcel_Ciolacu_\(1\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Guvernul_Marcel_Ciolacu_(1))

¹⁹²³ *Analiza evoluției inflației în România* de Anghel, Mirea și Olteanu, publicată în *Romanian Statistical Review*,

precum și subvenții pentru sectoare cheie ale economiei. Scopul acestor măsuri a fost de a sprijini creșterea economică pe termen lung, fără a genera presiuni inflaționiste suplimentare.¹⁹²⁴

Conflictul din Ucraina și sancțiunile internaționale au avut un impact major asupra economiei rusești, contribuind la creșterea inflației. În răspuns, Banca Centrală a Rusiei a implementat măsuri precum majorarea ratelor dobânzilor și intervenții pe piața valutară pentru a susține rubla. De asemenea, au fost introduse controale de capital pentru a preveni ieșirile masive de capital și pentru a stabiliza sistemul financiar. Datele oficiale arată că rata dobânzii cheie a fost crescută de la 9,5% în februarie 2022 la 20% în martie 2022, pentru a combate inflația și a sprijini moneda națională.¹⁹²⁵

China a adoptat o abordare echilibrată în gestionarea inflației, combinând politici monetare și fiscale. Banca Populară a Chinei a ajustat ratele dobânzilor și coeficientul de rezervă obligatorie pentru a controla lichiditatea. Guvernul a intervenit direct pe piață pentru a stabiliza prețurile la produsele de bază, prin stocarea strategică și eliberarea de rezerve. Datele oficiale indică o inflație de 2,1% în 2021, sub ținta guvernamentală, datorită acestor măsuri eficiente.¹⁹²⁶

În zona euro, Banca Centrală Europeană (BCE) a implementat măsuri de normalizare a politicii monetare, inclusiv creșterea ratelor dobânzilor și reducerea programelor de achiziții de active. Statele membre au adoptat măsuri fiscale coordonate, precum stimulente pentru investiții în infrastructură și tehnologie, pentru a sprijini creșterea economică și a reduce presiunile inflaționiste. Datele BCE arată că rata dobânzii de referință a fost crescută de la 0% în iulie 2022 la 0,5% în septembrie 2022, marcând începutul unui ciclu de creștere a dobânzilor în zona euro.¹⁹²⁷

Așadar, fiecare regiune analizată a adoptat măsuri specifice pentru a combate inflația, adaptate contextului economic și politic propriu. Aceste strategii au inclus ajustări ale ratelor dobânzilor, intervenții pe piețele valutare și politici fiscale coordonate, având ca scop menținerea stabilității economice și financiare.

8. Concluzii

Inflația este un fenomen economic complex care joacă un rol central în determinarea sănătății economiei, având efecte directe asupra populației și a mediului de afaceri. Deși o inflație moderată poate încuraja consumul și investițiile, nivelurile ridicate conduc la erodarea puterii de cumpărare. Prin urmare, este esențial ca autoritățile să mențină un echilibru fin între creștere economică și stabilitatea prețurilor.

În cazul României, istoria inflației reflectă transformările economice prin care a trecut țara, de la inflația galopantă din anii de tranziție, până la perioadele de stabilitate economică ulterioare, gestionate prin politici monetare mai eficiente¹⁹²⁸. Aceasta subliniază cât de importantă este coordonarea politicilor fiscale și monetare, dar și adaptarea la contextul global, cum ar fi efectele pandemiei asupra lanțurilor de aprovizionare și creșterea prețurilor la energie.

Studiul de față a oferit o analiză detaliată a fenomenului inflației, dintr-o perspectivă teoretică și practică, având în vedere impactul globalizării asupra economiilor naționale și internaționale. În prima parte, am explicat conceptele fundamentale legate de inflație, incluzând cauzele, trăsăturile și efectele sale. Inflația rămâne o provocare economică majoră, având consecințe semnificative asupra puterii de cumpărare a consumatorilor și asupra stabilității economice globale. În analiza contextului

¹⁹²⁴ <https://agerpres.ro/economic-extern/2025/03/12/sua-inctinire-pest-asteptari-a-inflatiei-in-luna-februarie--1430216>

¹⁹²⁵ Site-ul oficial al Băncii Centrale a Rusiei <https://www.cbr.ru/eng/>

¹⁹²⁶ Site-ul oficial al Băncii Populare a Chinei <http://www.pbc.gov.cn/en/3688110/index.html>

¹⁹²⁷ Site-ul oficial al Băncii Centrale Europene <https://www.ecb.europa.eu/>

¹⁹²⁸ Tiberiu Brăilean, Noua economie: sfârșitul incertitudinilor, ed. Institutul European, 2001

global al inflației, am observat diferențe notabile între economiile dezvoltate și cele emergente. În economii mari precum SUA, China și Rusia, inflația a fost influențată de factori precum politicile economice interne, fluctuațiile prețurilor internaționale ale mărfurilor, dar și de provocările aduse de crizele economice globale și de instabilitatea lanțurilor de aprovizionare. Economii emergente au fost mai vulnerabile la inflație din cauza dependenței lor de exporturile de materii prime și de instabilitatea valutară. Uniunea Europeană, în contextul economic integrat, a trebuit să adopte măsuri coordonate pentru a combate inflația, în special în fața pandemiei și a altor crize economice.

În final, pe măsură ce globalizarea continuă să modeleze economia mondială, provocările legate de inflație vor persista, iar țările trebuie să fie pregătite pentru a implementa politici economice mai eficiente, care să includă atât măsuri pe termen scurt, cât și strategii pe termen lung pentru menținerea stabilității economice. Cooperarea internațională, împreună cu adaptabilitatea politică internă, vor fi esențiale pentru a combate efectele inflației și pentru a asigura o dezvoltare economică sustenabilă în viitor. Studiul subliniază necesitatea unui cadru global mai robust de reglementare a piețelor financiare și a comerțului internațional, care să sprijine economiile vulnerabile în fața șocurilor externe și să permită o gestionare mai eficientă a riscurilor inflaționiste. De asemenea, cercetările viitoare ar trebui să exploreze impactul diferitelor politici monetare și fiscale asupra inflației în economiile emergente și să analizeze mai detaliat interacțiunea dintre factorii globali și cei naționali.

Referințe

- Dorel Dumitru Chirițescu, Inflația și alte dezechilibre din economia și societatea românească, ed. Institutul European, 2019
- Ion Bucur, Macroeconomie, Ed. C.H. Beck, 2011, p. 87
- Aurel Iancu, Politica și economia: repere ale unui sistem economic performant, Ed. Expert, 2000
- Marius Băcescu, Strategii și politici macroeconomice, ed. Global Lex, 2001
- Gheorghe Crețoiu, Viorel Cornescu, Ion Bucur, Economie, ed. All Beck, 2003
- Dumitru Ciucur, Ilie Gavrilă, Constantin Popescu, Economie: manual universitar, ed. Economica, 2001
- Globalizarea și dilema identitară de Alina-Petronela Negrea
- Tiberiu Brăilean, Noua economie: sfârșitul incertitudinilor, ed. Institutul European, 2001
- On the systemic nature of global inflation, its association with equity markets and financial portfolio implications" de Nick James și Kevin Chin
- Economic impact of inflation worldwide - statistics & facts (<https://www.statista.com/topics/12337/economic-impact-of-inflation-worldwide/>)
- World Economic Outlook, October 2024: Policy Pivot, Rising Threats - IMF (<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024>)
- Global Inflation Tracker - Council on Foreign Relations (<https://www.cfr.org/tracker/global-inflation-tracker>)
- <https://www.manager.ro/articole/economie-139/cifrele-din-spatele-anului-pandemic-evolutia-somajului-inflatiei-si-economiei-107804.html>
- <https://www.ecb.europa.eu/press/annual-reports-financial-statements/annual/html/ar2020~4960fb81ae.ro.html>
- <https://www.digi24.ro/digieconomic/energie/un-nou-pas-pentru-a-slabi-rusia-ue-cauta-surse-de-gaz-pentru-a-inlocui-importurile-rusesti-46869>
- <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/sanctions-against-russia-explained/>

- <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/f88c68eb-bb41-46e6-84b5-96c473e03cc2/>
- <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/u-s-interest-rates-and-emerging-market-currencies-taking-stock-10-years-after-the-taper-tantrum-20231004.html>
- What Explains Global Inflation - World Bank Group (<https://www.worldbank.org/en/research/brief/global-inflation>)
- Global Inflation Tracker - Council on Foreign Relations (<https://www.cfr.org/tracker/global-inflation-tracker>)
- <https://tradingeconomics.com/romania/inflation-cpi>
- <https://www.rfi.fr/ro/podcasturi/economia-real%C4%83/20240923-de-ce-rom%C3%A2nia-are-cea-mai-mare-infla%C8%9Bie-din-uniunea-european%C4%83?>
- **Raport asupra inflației, mai 2024**, publicat de Banca Națională a României (BNR).
- [https://ro.wikipedia.org/wiki/Guvernul_Marcel_Ciolacu_\(1\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Guvernul_Marcel_Ciolacu_(1))
- **Analiza evoluției inflației în România** de Anghel, Mirea și Olteanu, publicată în Romanian Statistical Review, 2018
- <https://agerpres.ro/economic-extern/2025/03/12/sua-incetinire-pesteste-asteptari-a-inflatiei-in-luna-februarie--1430216>
- Site-ul oficial al Băncii Centrale a Rusiei <https://www.cbr.ru/eng/>
- Site-ul oficial al Băncii Populare a Chinei <http://www.pbc.gov.cn/en/3688110/index.html>
- Site-ul oficial al Băncii Centrale Europene <https://www.ecb.europa.eu/>
-

EFECTELE RĂZBOAIELOR COMERCIALE ASUPRA ECONOMIEI MONDIALE

Anda-Florentina DOICIU¹⁹²⁹
Ana-Maria POTÎNGĂ¹⁹³⁰

Abstract

Războaiele comerciale au un impact semnificativ asupra economiei globale, afectând relațiile comerciale, investițiile străine și stabilitatea piețelor financiare. Prin impunerea de tarife și restricții comerciale, statele implicate influențează lanțurile de aprovizionare, costurile de producție și consumul. Această lucrare analizează principalele conflicte comerciale din ultimele decenii, efectele acestora asupra creșterii economice și implicațiile pentru politicile comerciale internaționale. Studiul utilizează date statistice relevante pentru a evidenția impactul războaielor comerciale asupra economiilor emergente și dezvoltate, oferind perspective asupra strategiilor de atenuare a efectelor negative.

Keywords: războaie comerciale, politici protecționiste, globalizare economică , lanțuri de aprovizionare, comerț internațional , creștere economică.

1. Introducere

Războiul comercial (Trade war) este un conflict economic care are loc între cel puțin două țări. Acestea își impun restricții succesive la importuri, prin majorarea taxelor de import sau prin ridicarea altor bariere. Un război comercial este cauzat de deteriorarea relațiilor dintre țări sau de dorința unei țări de a-și proteja o industrie¹⁹³¹.

Chiar dacă unele firme, din țările care aleg să impună măsuri protecționiste, sunt avantajate de barierele comerciale, per ansamblu, atât economia, cât și cetățenii au de pierdut. Pierderile survin atât din scăderea puterii de cumpărare, cât și din alocarea ineficientă a resurselor economice.

Importanța subiectului este esențială pentru înțelegerea impactului pe care aceste conflicte îl au asupra economiilor globale și naționale. Războaiele comerciale pot genera instabilitate economică, crescând prețurile bunurilor și afectând puterea de cumpărare a consumatorilor. Un asemenea conflict poate deteriora relațiile internaționale, influențând cooperarea în alte domenii importante, cum ar fi securitatea și mediul¹⁹³².

Efectele directe asupra piețelor de muncă determină pierderi în sectoare vulnerabile și afectează comunitățile. Într-un context global tot mai interconectat, înțelegerea dinamicii războaielor comerciale este crucială pentru formularea unor politici care să sprijine comerțul echitabil și să promoveze inovația.

¹⁹²⁹ Student, an 3 IF, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: andal48016@univnt.ro).

¹⁹³⁰ ¹⁹³⁰ Student, an 3 IF, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: anal46134@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Liviu Radu (lradu@univnt.ro, lgradu2005@yahoo.co.uk).

¹⁹³¹ Krugman, P., & Obstfeld, M. International Economics: Theory and Policy. Pearson Education, 2018

¹⁹³² Stiglitz, J. E. Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump. W. W. Norton & Company, 2018

2. Cauzele războaielor comerciale

2.1 Politicii protecționiste și naționalism economic

Protecționismul este o politică defensivă, adesea motivată politic, menită să protejeze afacerile, industriile și lucrătorii unei țări de concurența străină prin impunerea de bariere comerciale, cum ar fi tarife și cote asupra bunurilor și serviciilor importate, împreună cu alte reglementări guvernamentale¹⁹³³. Protecționismul este considerat a fi opusul comerțului liber, care presupune absența totală a restricțiilor guvernamentale asupra comerțului.

Din punct de vedere istoric, protecționismul strict a fost folosit în principal de țările în curs de dezvoltare, pentru a sprijini creșterea industriilor necesare concurenței la nivel internațional. Argumentul „industrie infantilă” sugerează că protecția temporară poate ajuta industriile emergente, dar pe termen lung afectează consumatorii prin creșterea prețurilor și reducerea opțiunilor de pe piață¹⁹³⁴.

Guvernele aplică protecționismul prin mai multe metode, dintre care cele mai importante sunt tarifele de import, cotele comerciale și subvențiile. Tarifele sunt taxe percepute asupra unor produse importate, făcându-le mai scumpe pe piața locală și favorizând producția internă. Un exemplu celebru este Tariful Smoot-Hawley din 1930, care a declanșat represalii comerciale internaționale și a contribuit la adâncirea Marii Depresiuni¹⁹³⁵.

Cotele comerciale limitează cantitatea unui produs importat într-o anumită perioadă, stimulând producția internă, dar crescând prețurile pentru consumatori. De exemplu, Statele Unite au impus cote stricte asupra importului de zahăr, menținând prețurile interne mult peste nivelul pieței globale.

O formă extremă de restricție comercială este embargoul, care interzice complet importul unui produs. De exemplu, embargoul petrolier impus de OPEC în 1973 a dus la o creștere dramatică a prețului benzinei în SUA.

Subvențiile guvernamentale sunt o altă metodă protecționistă, prin care statul sprijină producătorii interni prin plăți directe sau împrumuturi preferențiale, menținând astfel prețurile competitive. Subvențiile agricole din SUA exemplifică acest mecanism, ajutând fermierii locali să își mențină veniturile și să controleze oferta de produse agricole.

Naționalismul economic este o doctrină care prioritizează interesele economice interne în fața influențelor externe. Aceasta se manifestă prin politici protecționiste, promovarea industriei naționale și limitarea investițiilor străine. Deși poate contribui la creșterea economică pe termen scurt, naționalismul economic riscă să genereze tensiuni comerciale și să reducă oportunitățile de cooperare internațională. Într-o economie globalizată, găsirea unui echilibru între protecția intereselor naționale și menținerea relațiilor economice constructive este esențială.

2.2 Deficitele Comerciale și Dezechilibrele Economice

Deficitele comerciale și dezechilibrele economice reprezintă factori esențiali în analiza războaielor comerciale, întrucât ele constituie principalele motive pentru care statele adoptă politici protecționiste sau intră în conflicte comerciale¹⁹³⁶. Un deficit comercial apare atunci când o țară importă mai mult decât exportă, ceea ce conduce la o balanță comercială negativă. Dezechilibrele

¹⁹³³ Krugman, P., & Obstfeld, M. *International Economics: Theory and Policy*. Pearson Education, 2018

¹⁹³⁴ Rodrik, D. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton & Company, 2011

¹⁹³⁵ Irwin, D. A. *Clashing Over Commerce: A History of US Trade Policy*. University of Chicago Press, 2017

¹⁹³⁶ Krugman, P., & Obstfeld, M. (2018), op.cit.

economice, pe de altă parte, reflectă o distribuție inegală a fluxurilor economice între state, incluzând discrepanțe în comerț, fluxuri financiare sau creșterea economică.

În contextul războaielor comerciale, deficitul comercial poate deveni un punct central al conflictului, fiind utilizat ca justificare pentru impunerea de măsuri protecționiste. De exemplu, în relațiile comerciale dintre Statele Unite și China, deficitul comercial al SUA a fost frecvent invocat ca motiv pentru impunerea unor tarife vamale asupra importurilor chinezești. Aceste măsuri au avut efecte semnificative asupra economiei globale, generând incertitudine pe piețele financiare și afectând lanțurile de aprovizionare internaționale.

2.3 Factori Geopolitici și Strategici

Geopolitica analizează modul în care factorii geografici, politici și economici influențează comportamentul internațional al statelor. În cadrul războaielor comerciale, factorii geopolitici pot determina politica comercială a unei națiuni, explicând de ce anumite state aleg să utilizeze comerțul ca instrument de influență și negociere¹⁹³⁷.

Din perspectivă strategică, războaiele comerciale nu sunt doar dispute economice, ci și mijloace prin care statele își afirmă puterea și influența pe scena globală. O strategie frecvent utilizată în acest context este retorsiunea comercială, prin care o țară răspunde la acțiunile unei alte țări impunând tarife vamale, sancțiuni sau alte bariere comerciale. Aceste măsuri sunt menite să penalizeze comportamentele considerate inechitabile sau dăunătoare.

Un exemplu notabil este conflictul comercial dintre SUA și Uniunea Europeană privind subvențiile pentru industria aeronautică. Atât Boeing, susținut de guvernul american, cât și Airbus, sprijinit de mai multe state europene, au beneficiat de ajutoare de stat considerate incorecte de către partea adversă, ceea ce a dus la impunerea unor tarife comerciale reciproce. Acest tip de conflict ilustrează modul în care disputele comerciale depășesc sfera economică, devenind instrumente pentru protejarea intereselor strategice ale statelor implicate¹⁹³⁸.

În concluzie, războaiele comerciale nu sunt doar rezultatul unor diferențe economice, ci și expresia unor interese geopolitice mai ample. Națiunile își folosesc politica comercială pentru a-și proteja industriile, a controla resurse strategice și a-și extinde influența globală, deseori în detrimentul stabilității comerțului internațional.

3. Studii de Caz ale Războaielor Comerciale

3.1 Războiul Comercial SUA-China

În 2018, administrația președintelui american Donald Trump a lansat un război comercial împotriva Chinei, invocând deficitul comercial semnificativ al SUA în raport cu China și acuzațiile de practici comerciale neloiale, precum furtul de proprietate intelectuală, transferul forțat de tehnologie și subvențiile masive acordate industriei interne chineze¹⁹³⁹. SUA au început să impună tarife pe importurile din China, iar Beijingul a reacționat cu măsuri similare.

Trump a impus tarife inițiale de 25% pe bunuri chinezești în valoare de 34 de miliarde de dolari, extinzând ulterior tarifele asupra altor produse, inclusiv electronice, textile și componente

¹⁹³⁷ Baldwin, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press, 2015

¹⁹³⁸ Irwin, D. A. (2017), op. Cit.

¹⁹³⁹ Bown, C. P. *The US-China Trade War and Phase One Agreement*. Peterson Institute for International Economics, 2020

auto. Scopul acestor măsuri era reducerea deficitului comercial și exercitarea de presiuni asupra Chinei pentru schimbarea politicilor economice și comerciale¹⁹⁴⁰.

În ianuarie 2020, SUA și China au semnat un acord comercial parțial, cunoscut sub numele de „Acordul Faza 1”. Printre principalele prevederi ale acestuia se numărau:

- Creșterea achizițiilor de produse americane – China s-a angajat să cumpere bunuri și servicii americane în valoare de 200 de miliarde de dolari în următorii doi ani.
- Protecția proprietății intelectuale – China a promis să îmbunătățească protecția drepturilor de proprietate intelectuală și să oprească practica transferului forțat de tehnologie.
- Angajamentul privind stabilitatea monetară – China s-a obligat să nu își devalorizeze artificial moneda pentru a obține un avantaj competitiv.

În schimb, SUA au redus o parte dintre tarifele impuse anterior, dar nu le-au eliminat complet¹⁹⁴¹.

Unul dintre cele mai sensibile aspecte ale conflictului a fost legat de sectorul tehnologic, în special de compania Huawei. SUA au acuzat Huawei de spionaj industrial și au impus sancțiuni asupra acesteia, interzicând accesul la componente și software americane, precum sistemul de operare Android de la Google. De asemenea, Washingtonul a exercitat presiuni asupra aliaților să evite utilizarea echipamentelor Huawei în dezvoltarea rețelelor 5G, invocând riscuri de securitate națională.

În februarie 2025, administrația Trump a amenințat cu impunerea unor tarife de 25% asupra importurilor din Canada și Mexic și de 10% asupra celor din China. În urma negocierilor, tarifele pentru Canada și Mexic au fost retrase, însă China a rămas sub impactul acestora, alături de tarifele de 25% aplicate importurilor de oțel și aluminiu. Ca răspuns, la 4 februarie, Beijingul a introdus tarife de 15% asupra cărbunelui și gazului natural lichefiat (GNL) din SUA, precum și de 10% asupra țițeiului, echipamentelor agricole și automobilelor cu motoare mari. Aceste măsuri au fost completate de restricții la export pentru metale rare esențiale industriei tehnologice, precum wolframul, telurul și molibdenul, în scopul protejării intereselor naționale ale Chinei¹⁹⁴².

Războiul comercial dintre SUA și China a avut implicații globale, afectând lanțurile de aprovizionare, creșterea economică și stabilitatea piețelor financiare. Deși unele măsuri au fost relaxate în anii următori, disputa comercială rămâne un punct central al relațiilor economice internaționale.

3.2 Disputele Comerciale dintre Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană

Relațiile comerciale dintre Statele Unite ale Americii (SUA) și Uniunea Europeană (UE) au fost marcate de numeroase conflicte, având ca principale cauze politicile economice divergente, reglementările diferite și taxele impuse pe importuri și exporturi. Aceste dispute sunt adesea gestionate prin intermediul Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) sau prin negocieri bilaterale, însă în multe cazuri au condus la impunerea de sancțiuni și tarife suplimentare¹⁹⁴³.

Unul dintre cele mai semnificative conflicte comerciale din ultimii ani a izbucnit în 2018, când administrația Trump a introdus tarife de 25% pentru importurile de oțel și 10% pentru aluminiu din UE, invocând motive de securitate națională. Drept răspuns, Uniunea Europeană a impus taxe vamale asupra unor produse americane, precum motocicletele Harley-Davidson, whisky-ul bourbon

¹⁹⁴⁰ Krugman, P. *Arguing with Zombies: Economics, Politics, and the Fight for a Better Future*. W. W. Norton & Company, 2019

¹⁹⁴¹ Irwin, D. A. *Clashing Over Commerce: A History of US Trade Policy*. University of Chicago Press, 2020

¹⁹⁴² Baldwin, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press, 2021

¹⁹⁴³ Evenett, S. J. *US-EU Trade Relations: Economic and Political Tensions*. Cambridge University Press, 2021

și portocalele. În 2021, sub administrația Biden, cele două părți au ajuns la un acord parțial pentru reducerea acestor tarife, dar tensiunile nu au fost complet eliminate¹⁹⁴⁴.

O altă dispută majoră a fost generată de subvențiile acordate de SUA și UE companiilor aerospațiale Boeing și Airbus. În 2004, SUA au depus o plângere la OMC împotriva subvențiilor oferite de UE către Airbus, iar un an mai târziu, UE a răspuns cu o plângere similară împotriva sprijinului acordat Boeing. În urma acestor litigii, OMC a autorizat în 2020 SUA să impună tarife asupra produselor europene în valoare de 7,5 miliarde de dolari, iar UE a primit dreptul de a aplica taxe de 4 miliarde de dolari asupra produselor americane¹⁹⁴⁵.

În prezent, tensiunile comerciale dintre SUA și UE s-au intensificat din nou, după ce administrația Trump a reintrodus tarife de 25% asupra importurilor de oțel și aluminiu din UE, afectând un volum de schimburi comerciale de 28 de miliarde de dolari anual. Comisia Europeană a reacționat prin impunerea unor taxe vamale de 25% asupra unei game variate de produse americane, inclusiv oțel, aluminiu, textile, electrocasnice, carne de pasăre și produse lactate. Aceste măsuri, desfășurate în două etape, vor însuma aproximativ 26 de miliarde de euro¹⁹⁴⁶.

Impactul acestor conflicte comerciale este resimțit la nivel global, afectând lanțurile de aprovizionare, crescând prețurile pentru consumatori și amplificând presiunile inflaționiste. În timp ce liderii UE au criticat vehement tarifele impuse de SUA, susținând că acestea perturbă echilibrul economic internațional, rămâne de văzut cum vor evolua negocierile comerciale dintre cele două părți în viitor.

3.3 Conflictele Comerciale din Secolul XX

Războaiele comerciale din secolul XX au fost influențate de factori economici, politici și sociali majori, determinând schimbări semnificative în relațiile internaționale. Printre cele mai importante conflicte comerciale ale acestei perioade se numără:

129. Marea Depresiune și Protecționismul (1929-1939) – Criza economică globală declanșată în 1929 a condus la adoptarea unor măsuri protecționiste agresive. În acest context, Statele Unite au adoptat Legea Smoot-Hawley în 1930, impunând tarife ridicate asupra importurilor. Această politică a generat reacții similare din partea altor state, rezultând într-o scădere drastică a comerțului internațional și adâncirea crizei economice¹⁹⁴⁷.

130. Războiul Rece și Divizarea Economică (1947-1991) – Rivalitatea dintre blocul capitalist, condus de SUA, și blocul comunist, dominat de Uniunea Sovietică, a generat conflicte comerciale semnificative. Țările comuniste au fost izolate economic prin embargouri și restricții comerciale impuse de Occident, ceea ce a condus la dezvoltarea unor economii separate și la decalaje tehnologice majore între cele două sisteme economice¹⁹⁴⁸.

131. Conflictul Comercial SUA-Japonia (1980-1990) – În anii '80, Japonia a devenit un concurent puternic pe piața americană, în special în sectorul tehnologic și al automobilelor. Statele Unite au răspuns prin impunerea de tarife și restricții asupra importurilor japoneze, acuzând Japonia de practici comerciale neloiale și dumping. În

¹⁹⁴⁴ Baldwin, R. *Tariff Wars: The Economic Impact of Protectionism*. Princeton University Press, 2022

¹⁹⁴⁵ OMC Boeing-Airbus Dispute: WTO Rulings and Trade Implications. Geneva: World Trade Organization,

¹⁹⁴⁶ European Commission EU Response to US Trade Tariffs. Brussels: European Commission Publications, 2025

¹⁹⁴⁷ Eichengreen, B. *The Great Depression and the Global Trade Crisis*. Princeton University Press, 2019

¹⁹⁴⁸ Gaddis, J. L. *The Cold War: A New History*. Penguin Books, 2005

urma acestor tensiuni, au fost negociate acorduri bilaterale pentru echilibrarea relațiilor comerciale¹⁹⁴⁹.

132. Disputele Legate de NAFTA (1994) – Acordul de Liber Schimb Nord-American (NAFTA), semnat între SUA, Canada și Mexic, a fost conceput pentru a elimina barierele comerciale dintre cele trei state. Cu toate acestea, a generat tensiuni, în special din cauza relocării locurilor de muncă și a competiției crescute în anumite industrii, ceea ce a dus la proteste și renegocieri ale unor clauze comerciale.

Aceste conflicte comerciale au avut un impact profund asupra economiilor globale și au contribuit la dezvoltarea unor structuri internaționale menite să reglementeze comerțul și să prevină astfel de dispute. Un exemplu semnificativ este Organizația Mondială a Comerțului (OMC), înființată în 1995, care are ca scop stabilirea unor reguli clare pentru relațiile comerciale internaționale.

4. Efectele Asupra Economiei Mondiale

4.1 Impactul Asupra Comerțului Internațional și Lanțurilor de Aprovizionare

Tarifele și barierele comerciale – Din 2018, SUA și China au impus taxe vamale reciproce, afectând fluxurile comerciale globale. Aceste măsuri au determinat multe companii să caute alternative pentru aprovizionare și producție¹⁹⁵⁰.

Reorientarea fluxurilor comerciale – Țările din Asia de Sud-Est, precum Vietnam, India, Thailanda și Indonezia, au profitat de tensiunile SUA-China, devenind alternative importante pentru producție și exporturi către SUA.

Dolarizarea și dedolarizarea comerțului – China și-a intensificat eforturile pentru a reduce dependența de dolarul american, promovând yuanul în tranzacțiile internaționale, o strategie care poate avea un impact semnificativ asupra piețelor valutare globale.

Diversificarea producției – Companii majore, precum Apple și Tesla, au început să își relocheze o parte din producție din China către alte state pentru a evita riscurile politice și tarifare.

Strategiile de reshoring și nearshoring – SUA și alte economii dezvoltate promovează repatrierea producției (reshoring) sau relocarea acesteia în țări apropiate, precum Mexic (nearshoring), pentru a reduce dependența de lanțurile de aprovizionare din China.

Criza semiconductorilor – SUA au restricționat exportul de cipuri avansate către China, determinând Beijingul să accelereze dezvoltarea industriei locale de semiconductori, o competiție care afectează companiile globale din domeniul tehnologic¹⁹⁵¹.

4.2 Influența Asupra Piețelor Financiare și Investițiilor Străine

Cerințe stricte de audit pentru companiile chineze – SUA au impus reglementări mai dure pentru companiile chineze listate pe bursele americane. Gigantul Didi Global și alte firme chineze au fost nevoite să își transfere listările pe bursele din Hong Kong sau China, afectând investitorii globali.

¹⁹⁴⁹ Krugman, P. Trade Wars and Global Economics: US-Japan Relations in the 1980s. MIT Press, 1994

¹⁹⁵⁰ Baldwin, R. The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization. Harvard University Press, 2020

¹⁹⁵¹ Shih, W. Chip Wars: The Fight for the World's Most Critical Technology. Yale University Press, 2022

Controlul strict al piețelor financiare în China – Beijingul limitează accesul companiilor chineze la finanțare externă și controlează fluxurile de capital pentru a menține stabilitatea economică internă.

Impact asupra investițiilor străine directe (FDI) – Investițiile americane în China au scăzut din cauza riscurilor politice și a politicilor de reshoring. Multe companii au preferat să își mute investițiile în alte țări din Asia de Sud-Est, precum Vietnam și India.

Reducerea investițiilor chineze în SUA – Guvernul american a impus restricții asupra achizițiilor chineze în sectoare strategice, precum tehnologia și infrastructura. Comitetul pentru Investiții Străine în SUA (CFIUS) a blocat numeroase achiziții considerate o amenințare pentru securitatea națională¹⁹⁵².

4.3 Implicațiile pentru Creșterea Economică Globală

Negocierea unor acorduri comerciale echilibrate – Reducerea tarifelor și a barierelor comerciale ar putea stimula fluxurile de mărfuri și investiții.

Evitarea protecționismului excesiv – Restricțiile asupra exporturilor de tehnologii și materii prime ar putea încetini inovația și creșterea economică globală.

Îmbunătățirea relațiilor comerciale cu economiile emergente – Atât SUA, cât și China pot sprijini dezvoltarea țărilor în curs de dezvoltare prin acorduri de liber schimb și investiții strategice.

Colaborarea pentru stabilitatea piețelor financiare – Cele două țări ar putea coopera pentru a preveni crize financiare globale prin dialog economic și măsuri de coordonare monetară.

Reformarea instituțiilor financiare internaționale – SUA și China ar putea colabora pentru modernizarea instituțiilor precum FMI și Banca Mondială, adaptându-le la noile realități economice globale¹⁹⁵³.

5. Măsuri de Atenuare și Politici Comerciale Internaționale

5.1 Rolul Organizațiilor Internaționale: OMC, FMI și Banca Mondială

Organizația Mondială a Comerțului (OMC) reglementează comerțul internațional, având ca obiectiv principal promovarea comerțului liber prin reducerea barierelor comerciale, cum ar fi tarifele și subvențiile. OMC facilitează negocierile între state pentru a crea un cadru de reguli care să asigure un comerț echitabil și previzibil. Prin aceste măsuri, OMC contribuie la stabilizarea relațiilor comerciale dintre țări și la stimularea creșterii economice globale¹⁹⁵⁴.

Fondul Monetar Internațional (FMI) are un rol esențial în menținerea stabilității financiare globale. Acesta oferă asistență financiară țărilor care se confruntă cu crize economice, ajutându-le să își stabilizeze economiile și să revină pe calea creșterii. De asemenea, FMI furnizează consultanță și analize economice pentru sprijinirea unor politici economice solide, contribuind astfel la prevenirea crizelor financiare și la menținerea stabilității sistemului financiar internațional.

Banca Mondială are ca obiectiv reducerea sărăciei și promovarea dezvoltării economice durabile. Aceasta oferă împrumuturi și asistență tehnică țărilor în dezvoltare pentru finanțarea

¹⁹⁵² Graham, E. M. *US National Security and Foreign Direct Investment*. Peterson Institute for International Economics, 2006

¹⁹⁵³ Eichengreen, B. (2011). *Exorbitant Privilege: The Rise and Fall of the Dollar and the Future of the International Monetary System*. Oxford University Press

¹⁹⁵⁴ Hoekman, B. *The Political Economy of the World Trading System*. Oxford University Press, 2021

proiectelor de infrastructură, educație și sănătate. Prin aceste inițiative, Banca Mondială contribuie la îmbunătățirea condițiilor de trai și la stimularea creșterii economice în regiunile defavorizate¹⁹⁵⁵.

5.2 Strategii de Negociere și Acorduri Comerciale

Uniunea Europeană își gestionează relațiile comerciale prin acorduri comerciale bilaterale și multilaterale, menite să creeze oportunități economice și să elimine barierele din calea comerțului. Politica comercială a UE servește, de asemenea, ca instrument pentru promovarea valorilor europene, inclusiv democrația, drepturile omului și protecția mediului.

Tipurile de acorduri comerciale ale UE includ:

- Acordurile de parteneriat economic (APE) – Sprijină dezvoltarea economică a țărilor din Africa, zona Caraibilor și Pacific.
- Acordurile de liber schimb (ALS) – Permit deschiderea reciprocă a piețelor cu economii dezvoltate și emergente, oferind acces preferențial la piețe.
- Acordurile de asociere (AA) – Au un rol mai complex, stabilind parteneriate economice și politice extinse.

Pe lângă aceste acorduri, UE semnează acorduri comerciale nepreferențiale ca parte a unor relații economice mai largi, precum acordurile de parteneriat și cooperare (APC), care vizează consolidarea relațiilor bilaterale și dezvoltarea cooperării economice și politice¹⁹⁵⁶.

6. Concluzii

În concluzie, războaiele comerciale sunt fenomene economice complexe cu implicații semnificative asupra economiei globale. Aceste conflicte sunt, în principal, generate de politici protecționiste, dezechilibre comerciale și factori geopolitici. Impactul lor se resimte pe multiple planuri, inclusiv prin creșterea prețurilor, perturbarea lanțurilor de aprovizionare, scăderea fluxurilor de investiții și destabilizarea relațiilor internaționale.

Deși unele industrii naționale pot beneficia pe termen scurt de pe urma acestor conflicte, cum ar fi protejarea locurilor de muncă și stimularea producției interne, pe termen lung războaiele comerciale tind să afecteze eficiența economică globală. Acestea pot conduce la recesiuni economice, reducerea comerțului internațional și chiar la pierderi de bunăstare pentru consumatori și companii. Totuși, un alt efect posibil al acestor conflicte este stimularea inovației și diversificarea strategiilor de afaceri, determinând statele și companiile să își adapteze politicile economice și să își exploreze noi piețe și metode de producție.

Pentru a minimiza efectele negative ale războaielor comerciale, este esențială cooperarea internațională, utilizarea mecanismelor reglementate de organizațiile globale precum **Organizația Mondială a Comerțului (OMC)** și **Fondul Monetar Internațional (FMI)**, și negocierea unor acorduri comerciale echilibrate care să sprijine comerțul liber și să reducă conflictele. De asemenea, reformarea instituțiilor financiare internaționale și dezvoltarea unor politici comerciale sustenabile vor contribui la consolidarea stabilității economice globale. Într-o lume din ce în ce mai interconectată, promovarea unui comerț echitabil și transparent rămâne o prioritate majoră pentru asigurarea unui viitor economic prosper și stabil pentru toate națiunile.

¹⁹⁵⁵ Stiglitz, J. *Globalization and Its Discontents*. W.W. Norton & Company, 2002

¹⁹⁵⁶ Woolcock, S. *European Union Economic Diplomacy: The Role of the EU in External Economic Relations*. Ashgate Publishing, 2012

Referințe

- Baldwin, R. *Tariff Wars: The Economic Impact of Protectionism*. Princeton University Press, 2022;
- Baldwin, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press, 2015;
- Baldwin, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press, 2021;
- Baldwin, R. *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press, 2020;
- Bown, C. P. *The US-China Trade War and Phase One Agreement*. Peterson Institute for International Economics, 2020;
- Eichengreen, B. *Exorbitant Privilege: The Rise and Fall of the Dollar and the Future of the International Monetary System*. Oxford University Press, 2011;
- Eichengreen, B. *The Great Depression and the Global Trade Crisis*. Princeton University Press, 2019;
- Evenett, S. J. *US-EU Trade Relations: Economic and Political Tensions*. Cambridge University Press, 2021;
- Gaddis, J. L. (2005). *The Cold War: A New History*. Penguin Books, 2005;
- Graham, E. M. *US National Security and Foreign Direct Investment*. Peterson Institute for International Economics, 2006;
- Hoekman, B. *The Political Economy of the World Trading System*. Oxford University Press, 2021;
- Irwin, D. A. *Clashing Over Commerce: A History of US Trade Policy*. University of Chicago Press, 2017;
- Krugman, P. *Arguing with Zombies: Economics, Politics, and the Fight for a Better Future*. W. W. Norton & Company, 2019;
- Krugman, P. *Trade Wars and Global Economics: US-Japan Relations in the 1980s*. MIT Press, 1994;
- Krugman, P., & Obstfeld, M. *International Economics: Theory and Policy*. Pearson Education, 2018;
- Rodrik, D. *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton & Company, 2011;
- Shih, W. *Chip Wars: The Fight for the World's Most Critical Technology*. Yale University Press, 2022;
- Stiglitz, J. E. *Globalization and Its Discontents Revisited: Anti-Globalization in the Era of Trump*. W. W. Norton & Company, 2018;
- Stiglitz, J. *Globalization and Its Discontents*. W.W. Norton & Company, 2002;
- Woolcock, S. (2012). *European Union Economic Diplomacy: The Role of the EU in External Economic Relations*. Ashgate Publishing;
- OMC Boeing-Airbus Dispute: WTO Rulings and Trade Implications. Geneva: World Trade Organization, 2020;
- European Commission EU Response to US Trade Tariffs. Brussels: European Commission Publications, 2025.

DESCENTRALIZAREA ADMINISTRATIVĂ, PRINCIPII FUNDAMENTALE ALE FUNCȚIONĂRII ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

Alin-Iulian FRÎNCU¹⁹⁵⁷

Abstract

Pentru ca descentralizarea să funcționeze bine, este esențial să existe o colaborare reală între autoritățile centrale și locale, dar și o distribuție echitabilă a resurselor financiare. Mai mult decât atât, comunitățile trebuie să fie informate și implicate activ în procesul decizional, pentru ca descentralizarea să aibă un impact pozitiv și vizibil în viața de zi cu zi.

Keywords: *descentralizare, autonomie locală, deconcentrare, responsabilități, birocrăție, autorități locale, resurse financiare.*

1.Aspecte definitorii referitoare la principiile descentralizării și deconcentrării administrative

1.1. Conceptul de descentralizare administrativă

Conceptul de „descentralizare” a apărut drept o necesitate practică de adaptare a principiului „centralizării” și a mecanismelor sale într-o nouă formă de organizare. În fapt, această schimbare are o direcție opusă centralizării, evidențiind faptul că procesul decizional și cel executiv trebuie transferate de la un singur centru decizional către mai multe structuri, de la nivel intern către nivel extern sau, mai concret, de la centru către teritoriu. Astfel, descentralizarea se conturează având scopul de a crea entități administrative locale cu autonomie proprie, capabile să legifereze în anumite domenii de interes pentru comunitatea locală. Aceste structuri sunt formate din membri aleși de către corpul electoral al localității, beneficiind de independență față de influența directă a autorităților centrale.

În limba română cuvântului „descentralizare” îi este atribuită definiția conform căreia acesta semnifică un „sistem de organizare și de conducere întemeiat pe autonomie, puterea de decizie aparținând autorităților locale”¹⁹⁵⁸.

Într-un sens mai larg, putem aborda descentralizarea considerându-o, înainte de toate, „repunerea completă a principiilor democrației la baza doctrinei filosofice și a structurilor

¹⁹⁵⁷ Masterand, Facultatea de Relații Internaționale și Administrative, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: alin_m41813@univnt.ro) Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea lect. univ. dr. Emilia Carmen RADU (email: cradu@univnt.ro; emiliacarmenr@yahoo.com)

¹⁹⁵⁸ Dicționarul explicativ al limbii române, <https://dexonline.ro/intrare/descentralizare/65394>, accesat în 09.03.2025

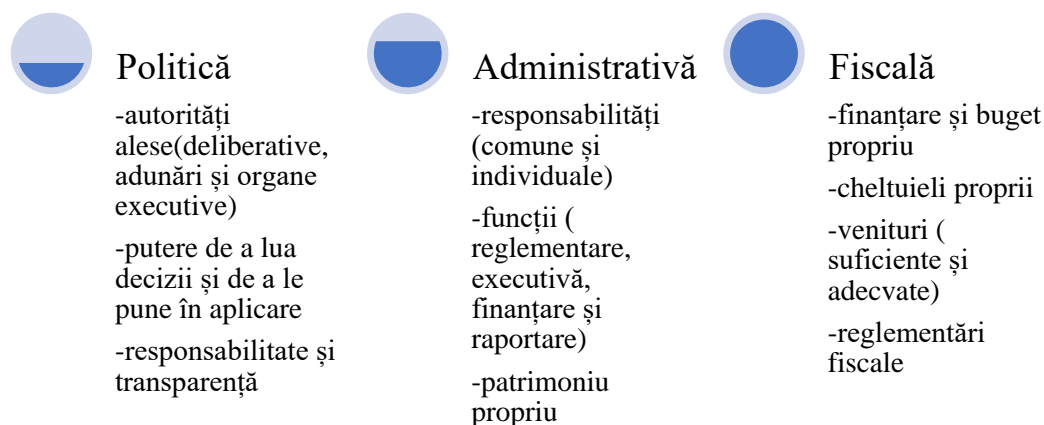
statului”¹⁹⁵⁹ pentru a răspunde necesităților cetățenilor și pentru a le asigura o cât mai bună protecție a drepturilor și libertăților fundamentale.

Cadrul legal ce definește descentralizarea administrativă se regăsește în conținutul Legii-cadru a descentralizării nr.195/2006 potrivit căreia, prin descentralizare se înțelege „transferul de competență administrativă și financiară de la nivelul administrației publice centrale la nivelul administrației publice locale sau către sectorul privat”¹⁹⁶⁰ dar și în Legea administrației publice locale nr. 215/2001 care menționează faptul că „Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se organizează și funcționează în temeiul principiilor descentralizării, autonomiei, deconcentrării serviciilor publice”¹⁹⁶¹.

Descentralizarea poate fi privită și ca un proces continuu, care trebuie să ia în considerare factori precum nivelul de responsabilitate al autorităților locale în exercitarea competențelor atribuite, stabilitatea procesului de descentralizare, disponibilitatea resurselor necesare și constrângerile financiare existente.

Astfel, descentralizarea presupune transferul competențelor și responsabilităților de la administrația publică centrală către autoritățile locale (județe, orașe, comune), cărora li se conferă un anumit grad de autonomie. De asemenea, acest concept este multidimensional, întrucât include trei aspecte distincte, dar interdependente: politic, administrativ și fiscal. Aceste dimensiuni sunt strâns legate între ele – descentralizarea fiscală nu poate exista în absența descentralizării politice și administrative, iar fără o descentralizare fiscală adecvată, celelalte două forme își pierd relevanța.

Figura 1: Descentralizarea politică, administrativă și fiscală

Sursa: Realizat de autor pe baza Making Decentralisation Work | OECD

Această transmitere de competențe, atât cele de natură administrativă, politică, cât și fiscală presupune un aspect important prevăzut în conținutul legii care menționează faptul că „transferul de

¹⁹⁵⁹ J. Boulouis, *La Décentralisation*, Publications des annales de la Faculté de Lettres, Aix-en-Provence, Ophrys, Nouvelles séries no.44/1964, p.11 apud C. C. Manda, *Teoria administrației publice*, București, Editura C.H. Beck, 2013, p.110.

¹⁹⁶⁰ Art. 2, lit. 1 din Legea-cadru a descentralizării, nr.195 din 22 mai 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 453 din 25.05.2006

¹⁹⁶¹ Art. 2, alin (1) din Legea administrației publice locale nr. 215 din 23 aprilie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.204 din 23.04.2001

competențe se face concomitent cu asigurarea resurselor necesare exercitării acestora. Exercițarea competențelor se face numai după transmiterea resurselor financiare necesare”¹⁹⁶².

1.2. Formele descentralizării administrative

Descentralizarea se bazează pe două forme principale: descentralizarea teritorială (administrativă) și descentralizarea tehnică.

Descentralizarea aplicată colectivităților locale este cunoscută sub denumirea de *descentralizare teritorială*, în timp ce descentralizarea care vizează serviciile publice de natură administrativă ale statului poartă numele de *descentralizare tehnică*.

În ceea ce privește *descentralizarea teritorială* administrativă, aceasta presupune separarea unor servicii publice din ansamblul celor gestionate de autoritățile centrale ale statului. Această formă de descentralizare se realizează prin crearea unor instituții de utilitate publică sau a unor entități care beneficiază de personalitate juridică și care își desfășoară în vederea rezolvării independente a problemelor existente la nivel local.

În această perspectivă, Paul Negulescu considera principiul descentralizării drept un regim administrativ care permite ca „gestionarea intereselor locale sau specifice să fie încredințată autorităților alese de corpul electoral local, acestea având dreptul de a stabili norme aplicabile locuitorilor din comunitatea respectivă”¹⁹⁶³.

Din punct de vedere practic, „descentralizarea teritorială reflectă decizia statului de a permite colectivităților locale să își administreze, într-o anumită măsură, propriile probleme, prin intermediul unor organe alese”¹⁹⁶⁴.

Descentralizarea tehnică (numită și descentralizare pe servicii sau descentralizare funcțională) implică existența unor entități juridice de drept public, care sunt responsabile de prestarea autonomă a unor servicii publice, distincte de cele gestionate de autoritățile centrale.

Această formă de descentralizare se concretizează prin înființarea unor instituții de utilitate publică sau a unor entități cu personalitate juridică, care își desfășoară activitatea pe proprietatea privată a statului sau a unor persoane fizice ori juridice. Aceasta urmărește un „echilibru între diferitele ramuri ale administrației, ceea ce presupune existența unui control de tutelă din partea autorităților centrale”¹⁹⁶⁵.

Dacă descentralizarea teritorială reprezintă distribuirea atribuțiilor administrative în funcție de specificul local existent la nivel național, descentralizarea tehnică se bazează pe aceleași principii juridice, dar urmărește o organizare echilibrată a competențelor între diferitele niveluri administrative.

2. Principiul deconcentrării

Principiul deconcentrării administrative este recunoscut în sistemul juridic românesc atât la nivel constituțional, cât și în legislația specifică. Din punct de vedere constituțional, acest principiu derivă din dispozițiile Constituției României, care stipulează că „Administrația publică din unitățile

¹⁹⁶² Art. 6 alin (1) din Legea-cadru a descentralizării nr.195/2006

¹⁹⁶³ P. Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, vol. I Principii generale, București, Institutul de arte Grafice „E. Mârvan”, 1934, p. 610 apud C. C. Manda, *Teoria administrației publice*, București, Editura C.H. Beck, 2013, p.111.

¹⁹⁶⁴ <http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2009/RSJ2/A05GirlesteanuGeorge.pdf>, accesat în 10.03.2025.

¹⁹⁶⁵ C. Debbasch, *Institutions et droit administratif*, Paris, Editura Economică, 2002, p.412 apud Cezar Corneliu Manda, op. cit., p.112

administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice”¹⁹⁶⁶.

Aceeași idee este consolidată prin Legea nr. 215/2001, care, la articolul 2, alineatul (1), reiterează utilizarea termenului „deconcentrare” în raport cu administrația publică locală, referindu-se la structurile care funcționează la acest nivel sub denumirea de „servicii publice”.

Se poate privi, astfel, într-o notă limitativă, faptul că deconcentrarea administrativă ar trebui să privească doar serviciile publice ca organisme administrative subordonate acestui principiu. Totuși, această abordare nu este completă, întrucât instituția prefectului – care reprezintă Guvernul în teritoriu și joacă un rol esențial în procesul deconcentrării administrative – nu s-ar regăsi în acest cadru limitat. Chiar dacă prefectul nu face parte din categoria serviciilor publice, el rămâne o instituție fundamentală prin care Guvernul își exercită competențele indirecte la nivel local. Constituția menționează explicit acest aspect: „Guvernul numește un prefect în fiecare județ și în municipiul București. Prefectul este reprezentantul Guvernului pe plan local și conduce serviciile publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe centrale din unitățile administrativ-teritoriale”¹⁹⁶⁷.

Principiul deconcentrării definește relația dintre puterea centrală și structurile sale organizate la nivel local, fiind unul dintre principiile fundamentale ale organizării și funcționării administrației publice locale.

Aplicarea deconcentrării presupune o redistribuire a competențelor în cadrul statului, care, în calitate de entitate juridică unică, transferă responsabilitățile de la nivelurile superioare către structurile inferioare, pe palierele administrației locale.

Astfel, principiul deconcentrării creează cadrul necesar pentru delegarea unor competențe către reprezentanții administrației centrale aflați pe teren. Aceste competențe sunt exercitate de funcționari sau organe administrative, care se subordonează autorităților centrale și le reprezintă, însă, spre deosebire de descentralizare, nu sunt aleși prin vot, ci numiți.

În ceea ce privește actele emise la nivel local, autoritățile centrale au dreptul să intervină, având competența de suspendare, modificare sau anulare a acestora, dacă sunt identificate probleme sau abateri.

Din punct de vedere juridic, deconcentrarea recunoaște dreptul agenților locali de a lua anumite decizii fără consultarea autorităților centrale și de a prelua inițiativa în anumite situații.

Deși deconcentrarea presupune o subordonare ierarhică, ce implică transferul unor competențe de la nivel central către nivel local, autoritățile deconcentrate sunt singurele entități cu putere decizională în domeniile administrativ-teritoriale în care își desfășoară activitatea.

2.1. Administrația publică centrală și structurile deconcentrate din teritoriu

Constituția României și legislația specifică reglementează principiul deconcentrării prin intermediul serviciilor publice deconcentrate, care sunt parte integrantă a ministerelor sau altor structuri ale administrației publice centrale și care își desfășoară activitatea la nivelul unităților administrativ-teritoriale.

Deoarece aceste servicii publice deconcentrate sunt organizate la nivel județean, ele includ structuri precum învățământul, sănătatea, cultura, a căror activitate este reglementată prin acte administrative specifice dreptului public. Acestea sunt considerate autorități publice în teritoriu,

¹⁹⁶⁶ Art. 120, alin. (1) din Constituția României republicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 767 din 31.10.2003.

¹⁹⁶⁷ Art. 123, alin. (1) și (2) din Constituția României republicată.

aparținând administrației centrale ca structuri exterioare, fără a fi prestatori direcți ai serviciilor de educație, sănătate sau cultură.

Nu toate ministerele sunt obligate să organizeze structuri teritoriale, deoarece unele dintre ele au atribuții ce vizează întreg teritoriul național, fără a fi necesară o organizare la nivelul unităților administrativ-teritoriale (exemplu: Ministerul Afacerilor Externe).

În schimb, alte ministere își organizează servicii publice deconcentrate nu doar la nivel județean, ci și la nivel municipal, orășenesc și comunal. Exemple relevante sunt:

- Ministerul Finanțelor Publice;
- Ministerul Afacerilor Interne.

Această delegare nu este limitată în timp, se exercită în numele și pe seama autorităților centrale, conform legii și sub controlul acestora. Din acest motiv, serviciile deconcentrate nu pot fi considerate structuri descentralizate, întrucât ele nu beneficiază de o autonomie deplină în luarea deciziilor, ci rămân subordonate administrației centrale.

2.2. Problema descentralizării serviciilor aflate în subordinea structurilor județene

O provocare majoră în organizarea administrativă este legată de descentralizarea serviciilor aflate în subordinea structurilor județene. Aceasta ar putea conduce la crearea unor entități administrative autonome, care să se afle sub autoritatea consiliilor locale sau județene, în vederea asigurării unei autonomii reale în domenii precum educația, sănătatea și cultura.

Transferul de competențe de la nivel central către autoritățile locale sau județene asigură o distribuție mai echitabilă a responsabilităților, eliminând situația în care doar structurile centrale administrează direct aceste domenii. Astfel, atribuțiile sunt gestionate într-un mod partajat, fiind susținute inclusiv prin asigurarea bazei materiale și a resurselor financiare necesare.

În anumite domenii, precum:

- logistica;
- infrastructura;
- politica de personal și salarizarea;
- numirea conducătorilor instituțiilor locale, competențele pot fi transferate autorităților locale.

Totuși, în cazul unităților de învățământ preuniversitar, unităților sanitare sau culturale, stabilirea conținutului, formei și mijloacelor prin care acestea își desfășoară activitatea rămâne sub autoritatea ministerelor de resort și a structurilor deconcentrate aflate la nivel județean.

Un stat unitar nu trebuie să fie organizat excesiv centralizat în toate domeniile. Doar sectoarele care vizează interesul general național – precum apărarea, relațiile externe sau politica monetară – trebuie să rămână sub autoritatea centrală. În schimb, administrația locală și județeană trebuie să beneficieze de autonomie în ceea ce privește gestionarea nevoilor comunităților locale, oferind soluții adecvate pentru problemele specifice fiecărei regiuni.

3. Analiză privind descentralizarea și deconcentrarea din perspectiva regionalizării administrativ-teritoriale a României

În acest capitol, am realizat o evaluare a necesității îmbunătățirii organizării administrativ-teritoriale a României, luând ca reper modelele aplicate în alte state europene, unde tendința generală este de extindere a dimensiunii unităților administrative și, implicit, de consolidare a puterii colectivităților locale.

Necesitatea acestui studiu a apărut în contextul dezbaterilor publice privind regionalizarea, precum și a tentativelor eșuate de reformă administrativă, inițiate de factorii politici în perioada post-

decembristă și continuate până în prezent. De asemenea, disparitățile semnificative dintre județele României și impactul pe care regionalizarea administrativă îl poate avea asupra descentralizării și deconcentrării justifică necesitatea unei astfel de analize.

În ceea ce privește conținutul studiului de caz, analiza efectuată urmărește o abordare obiectivă asupra:

- dimensiunii administrativ-teritoriale actuale a României și a deficiențelor acestui model;
- identificării exemplului european în ceea ce privește descentralizarea și autonomia locală;
- formulării unor propuneri de îmbunătățire, care să răspundă cerințelor actuale ale societății, caracterizată de o dinamică accelerată, tehnologizare și globalizare.

Necesitatea unei noi structuri administrativ-teritoriale este justificată de diferențele regionale majore, care se manifestă între zonele slab dezvoltate și regiunile mai prospere, dar și de probleme precum birocrăția excesivă, bugetele insuficiente și costurile ridicate ale administrației publice actuale.

Un alt scop al cercetării este eficientizarea procesului decizional și gestionarea mai bună a resurselor publice, având în vedere că acestea sunt limitate în raport cu nevoile teritoriale, în special în contextul descentralizării și deconcentrării.

De asemenea, problematica reorganizării administrativ-teritoriale este de interes național, necesitând dezbateri și armonizare la nivelul întregii societăți, în paralel cu studii și analize de impact, care să permită identificarea soluției optime pentru România.

3.1. Obiectivele și ipotezele cercetării

Obiectivul principal al cercetării este analiza evoluției organizării administrativ-teritoriale a României, prin evaluarea indicatorilor de dezvoltare economică și socială. De asemenea, se impune o analiză comparativă cu alte state europene, în vederea identificării unor soluții eficiente pentru optimizarea sistemului administrativ românesc și adaptarea acestuia la cerințele societății moderne.

Având în vedere aceste aspecte, prezentul studiu de caz își propune următoarele obiective:

133. Evidențierea disfuncționalităților generate de centralizarea excesivă, care afectează eficiența administrației publice locale;
134. Analiza tendințelor europene privind regionalizarea, precum și importanța statului în gestionarea sectoarelor sociale esențiale;
135. Stabilirea necesității unei politici de dezvoltare regională, pentru reducerea disparităților teritoriale.

Studiul este fundamentat pe **ipoteza** conform căreia disparitățile teritoriale sunt semnificative, unele unități administrativ-teritoriale fiind într-o dezvoltare accelerată, în timp ce altele stagnează din cauza lipsei infrastructurii și a resurselor necesare.

3.2. Metodologia cercetării

Pentru atingerea obiectivelor, studiul de caz analizat a utilizat date statistice referitoare la:

- numărul unităților teritoriale din statele membre ale Uniunii Europene;
- disparitățile teritoriale și gradul de dezvoltare economică a regiunilor;
- numărul populației și distribuția acesteia în funcție de mediul de proveniență (urban/rural);
- structurile administrative de bază și intermediare din România și din alte țări;
- gradul de absorbție a fondurilor europene în diferite regiuni.

Aceste date au fost comparate cu situația României, pentru a identifica diferențele în organizarea administrativ-teritorială și în procesul de regionalizare.

3.3. Analiza organizării teritoriale în România și în celelalte state europene

Pentru o imagine asupra organizării teritoriale în state europene, am ales să prezint situația acelor țări cu peste 10 milioane de locuitori, similară cu cea a României.

Analizând datele din Tabelul 1, observăm că România, cu o populație de 19,01 milioane de locuitori și o suprafață de 238.397 km², este împărțită în 41 de județe, la care se adaugă municipiul București, acesta având statut special, 103 municipii, 318 orașe și 2.862 de comune. Această structură administrativ-teritorială se caracterizează printr-un număr relativ mare de unități de bază (comune și orașe) comparativ cu alte țări europene de dimensiuni similare.

Tabel 1: Organizarea teritorială a statelor UE cu peste 10 mil de locuitori

STATUL	POPULAȚIA(mil loc)/ TERITORIUL(km ²)	STRUCTURI INTERMEDIARE	STRUCTURI DE BAZĂ
Germania	84,52 / 357.596	16 landuri 107 orașe	11.014 municipalități
Franța	66,54 / 543.941	18 regiuni 2.054 cantoane	34.965 comune
Italia	59,34 / 302,069	20 regiuni 140 orașe	7904 comune
Spania	47,91 / 505,983	17 regiuni 50 provincii	8131 municipalități
Polonia	38,53 / 311,895	16 voievodate 380 powiat	2478 gimnas(comune)
Ucraina	37,86 / 603,549	27 diviziuni 136 raioane	1469 (hromadas) comunități teritoriale

România	19,01 / 238,397	41 județe 103 municipii 318 orașe	2862 comune
Țările de jos	18,22 / 41,545	12 provincii	342 municipalități
Belgia	11,73 / 30,689	3 regiuni autonome	581 comune
Cehia	10,73 / 78,870	14 regiuni	6258 comune
Suedia	10,60 / 447,425	2 regiuni semi- independente 21 județe	290 municipalități
Portugalia	10,42 / 92,225	2 regiuni 21 municipii	308 municipalități
Grecia	10,47 / 132,049	13 regiuni 332 municipii	6136 comune

Sursa: Realizat de autor pe baza datelor culese din <https://www.britannica.com/topic/European-Union>

Potrivit unui calcul rezultă faptul că, în medie, suprafața unui județ (incluzând și municipiul București) este de aproximativ 5.655 km², populația medie județeană de aproximativ 422.000 locuitori (excluzând municipiul București care are aproximativ 1,71 milioane locuitori).

În cazul celorlalte state, Polonia, cu o populație de 38,53 milioane de locuitori și o suprafață de 311.895 km², are 16 voievodate (unități intermediare), 380 de powiat (echivalentul județelor) și 2.478 de gminas (comune). Aceasta indică o structură administrativă mai concentrată, cu unități de bază mai mari și mai puțin numeroase.

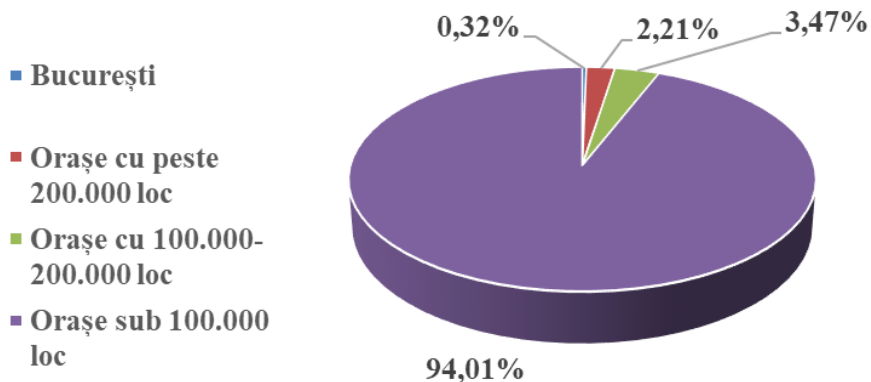
Franța, deși are o populație mai mare (66,54 milioane de locuitori) și o suprafață de 543.941 km², este împărțită în 18 regiuni, 2.054 de cantoane și 34.965 de comune. Totuși, este important de menționat că Franța se confruntă cu provocări legate de fragmentarea administrativă, având un număr foarte mare de comune mici, ceea ce a dus la inițiative de fuzionare și cooperare intercomunală pentru a îmbunătăți eficiența administrativă.

În contrast, Germania, cu o populație de 84,52 milioane de locuitori și o suprafață de 357.596 km², are 16 landuri (unități federale), 107 orașe și 11.014 municipalități. Deși numărul

municipalităților este mare, acestea beneficiază de un grad înalt de autonomie și resurse adecvate pentru a-și exercita competențele.

Aceste comparații sugerează că, deși România are o structură administrativ-teritorială similară în ceea ce privește numărul de unități de bază, dimensiunea și capacitatea acestora pot varia semnificativ față de alte țări europene.

Figura 2: Ponderea orașelor în totalul acestora, după numărul de locuitori (%)

Sursa: Realizat de autor pe baza INSSE

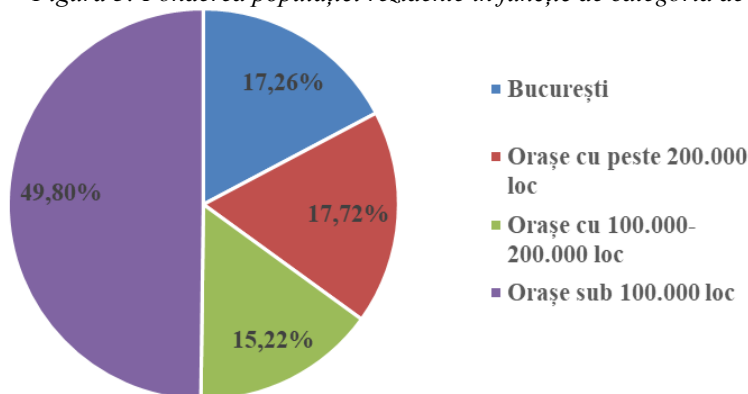
Conform recensământului din anul 2021¹⁹⁶⁸ România are 318 de orașe¹⁹⁶⁹ în care locuiește o populație după domiciliu¹⁹⁷⁰ de 12.311.289 locuitori. În privința orașelor mari, în afară de București niciunul nu depășește în prezent peste 300.000 de locuitori. În totalul acestora, orașele cu peste 200.000 de locuitori reprezintă doar 2,21% (fiind vorba de 7 orașe: Cluj, Iași, Constanța, Timișoara, Brașov, Craiova și Galați), cele cu 100.000-200.000 locuitori reprezintă 3,47%, regăsindu-se în număr de 11, iar celelalte cu populații sub 100.000 locuitori, 298, reprezintă 94,01%.

¹⁹⁶⁸ <https://romania.europalibera.org/a/recensamant-2022-orase-timisoara-cluj/32250466.html> , accesat în 11.03.2025

¹⁹⁶⁹ http://www.dpfb.mdrap.ro/populatie_uat-uri.html , accesat în 11.03.2025

¹⁹⁷⁰ Populația după domiciliu reprezintă numărul persoanelor cu cetățenie română și domiciliul pe teritoriul României, delimitat după criteriile administrativ-teritoriale. Altfel spus, populația după domiciliu reprezintă populația de jure care poate să includă și emigranții, indiferent de perioada emigrării acestora

Figură 3: Ponderea populației rezidente în funcție de categoria de oraș

Sursa: Realizat de autor pe baza INSSE

Dacă privim aceste date din perspectiva populației efective a orașelor și nu doar a numărului lor, putem observa cum totalul celor 19 orașe cu peste 100.000 locuitori (inclusiv Municipiul București) reprezintă jumătate din populația României, echivalentul celorlalte 298 de orașe care au o populație de 49,80% de locuitori din totalul populației din zona urbană.

De asemenea, țara noastră, nu are orașe foarte mari, singura excepție fiind Bucureștiul, ceea ce determină implicit o autonomie mai restrânsă în cadrul acestor orașe, neavând suficientă forță economică.

Până acum, puterea politică de după 1989 a avut în vedere această problemă în elementele sale ne semnificative „fără a-și fi definitivat o imagine clară asupra costurilor efective pe care o astfel de acțiune le presupune”¹⁹⁷¹. Cu toate acestea, un pas important a fost făcut de Guvernul României și Comisia Europeană, cu ajutorul unui document redactat în 1996, în cadrul Programului PHARE pentru politica de dezvoltare regională, și anume „Politica de dezvoltare regională în România” care afirmă faptul că organizarea actuală din punct de vedere administrativ-teritorial, cu un număr mare de județe, este dezavantajoasă și necesitatea regionalizării este evidentă.

Trebuie menționat faptul că necesitatea aplicării unei politici de dezvoltare regională a impus crearea a 8 regiuni de dezvoltare (figura 4).

¹⁹⁷¹ B. R. Zsombor, Articolul: Realități și perspective ale regionalizării României, publicat în Revista Transilvană de Științe Administrative, 2015, p.30.

Figura 4: Regiuni de dezvoltare

Sursa: <https://www.ordinea.ro/mediul-de-afaceri-cere-reorganizarea-teritoriala-a-romaniei-comasarea-si-scaderea-numarului-de-județe-la-15-si-redefinirea-comunelor-si-oraselor/>

Acestea au apărut ca rezultat al acordului dintre consiliile județene și cele locale dar care nu sunt unități administrativ-teritoriale propriu-zise, nu au personalitate juridică și corespund nivelului „NUTS-II”¹⁹⁷².

În cadrul regiunilor de dezvoltare din România, există *Consiliul pentru Dezvoltare Regională* (CDR) care funcționează ca organ deliberativ, având rolul de a coordona obiectivele politicilor de dezvoltare regională. Acest consiliu este compus din „președinții consiliilor județene și câte un reprezentant al fiecărui tip de consiliu local—municipal, orășenesc și comunal—din fiecare județ al regiunii”¹⁹⁷³.

România prezintă disparități regionale pronunțate, iar efectele crizei economice au fost resimțite diferit în funcție de structura și potențialul economic al fiecărui județ. În perioada 2007-2011, indicatorii referitori la disparitățile regionale s-au diminuat vizibil în regiunile Nord-Est, Nord-Vest și Centru. În regiunile Sud-Muntenia și București-Ilfov, convergența cu media națională s-a îmbunătățit, în timp ce în celelalte regiuni nu s-au înregistrat modificări semnificative.

Tendința de propagare a crizei globale a fost mai amplă în județele mai puțin dezvoltate ale României. Dintre primele cinci județe dezvoltate, care depășesc media națională a PIB pe locuitor, doar județul Ilfov a înregistrat o creștere a decalajului față de media națională.

Tabel 2: Concentrarea procesului de creștere economică în 2023(%)

Contribuția primelor 5 județe în PIB-ul național	41,80
Contribuția primelor 10 județe în PIB-ul național	56,70
Contribuția ultimelor 10 județe în PIB-ul național	8,60
Contribuția ultimelor 5 județe în PIB-ul național	4,00

¹⁹⁷² Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului privind Instituirea unui nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică (NUTS), nr. 1059 din 26 mai 2003.

¹⁹⁷³ Art. 2 din Regulamentul privind Organizarea Consiliului pentru Dezvoltare Regională al Regiunii de Dezvoltare Nord-Vest, publicat în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.1259 din 27.12.2004.

Sursa: Realizat de autor pe baza datelor culese de pe <https://cursdeguvernare.ro/contributia-judetelor-la-economia-nationala-si-situatia-pietei-muncii-de-la-nivel-local.html>

Un cadru care descrie concentrarea creșterii economice la nivelul teritorial este oferită de decalajele dintre regiuni, decalaje care au un efect tot mai pronunțat, chiar și în regiunile care au un grad sporit de dezvoltare (regiunea Vest sau regiunea București-Ilfov). De aceea există întrebări cu privire la eficacitatea politicilor care vizează „poli de creștere” sau orașe pe considerente de propagare a creșterii economice. În privința țărilor mai puțin dezvoltate din U.E. (România, Bulgaria) starea infrastructurii și împărțirea administrativă necorespunzătoare fac greu de realizat mobilitatea factorilor de producție și, în cele din urmă, a afacerilor conexe, care să deservească „polii de creștere”.

Tabel 3 Decalajele intra-regionale în România*¹⁹⁷⁴

	2022	2023	2024
REGIUNEA NORD-EST	3,80	3,79	3,82
REGIUNEA SUD-EST	5,11	5,14	5,21
REGIUNEA SUD MUNTENIA	4,76	4,73	4,67
REGIUNEA SUD-VEST OLTENIA	2,91	2,90	2,89
REGIUNEA VEST	4,40	4,39	4,37
REGIUNEA NORD-VEST	6,20	6,33	6,48
REGIUNEA CENTRU	4,69	4,65	4,68
REGIUNEA BUCUREȘTI-ILFOV	8,10	8,18	8,24

Sursa: Realizat de autor pe baza datelor culese de pe https://cnp.ro/wp-content/uploads/2021/07/PROGNOZA_2020_2024_in_profil_teritorial.pdf

Analizând datele referitoare la decalajele intra-regionale din România în perioada 2022-2024, observăm variații semnificative între diferitele regiuni. Regiunea București-Ilfov prezintă cele mai mari decalaje, cu valori aflate în creștere de la 8,10 în 2022 la 8,24 în 2024, sugerând o accentuare a inegalităților interne.

În contrast, Regiunea Sud-Vest Oltenia înregistrează cele mai mici decalaje, menținându-se relativ constante în jurul valorii de 2,90 pe parcursul celor trei ani, indicând o distribuție mai uniformă a dezvoltării în interiorul regiunii.

Regiunea Nord-Vest arată o tendință de creștere a decalajelor, de la 6,20 în 2022 la 6,48 în 2024, ceea ce poate semnala o creștere a disparităților economice sau sociale în această zonă. Similar, Regiunea Sud-Est prezintă o creștere ușoară a decalajelor, de la 5,11 în 2022 la 5,21 în 2024. Pe de altă parte, Regiunea Sud Muntenia înregistrează o scădere a decalajelor, de la 4,76 în 2022 la 4,67 în 2024, sugerând o posibilă îmbunătățire în echilibrul dezvoltării regionale.

Regiunile Vest și Centru prezintă fluctuații minore în ceea ce privește decalajele intra-regionale, Regiunea Vest scade ușor de la 4,40 în 2022 la 4,37 în 2024, în timp ce Regiunea Centru oscilează în jurul valorii de 4,68, fără modificări semnificative. Regiunea Nord-Est rămâne relativ stabilă, cu valori în jurul a 3,80 pe toată perioada analizată.

¹⁹⁷⁴ Între primul și ultimul județ, după nivelul produsului intern brut

Prin urmare, prezenta analiză indică o accentuare a decalajelor intra-regionale în anumite zone, în special în Regiunea București-Ilfov și Regiunea Nord-Vest, în timp ce alte regiuni, precum Sud-Vest Oltenia și Nord-Est, mențin un nivel relativ constant al decalajelor, sugerând o distribuție mai uniformă a dezvoltării în aceste zone.

3.4. Reducerea numărului județelor

În contextul actual, marcat de avansul tehnologic, dezvoltarea economică și transformările sociale, se impune o evoluție a administrației publice locale pentru a deveni mai eficientă, democratică și autonomă, capabilă să răspundă prompt nevoilor cetățenilor și ale societății moderne.

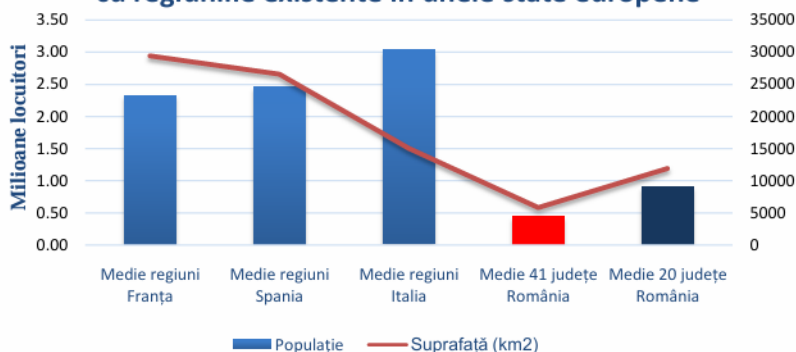
O modalitate de a atinge acest obiectiv este reducerea numărului actual de județe, idee susținută încă din anii '50 de renumiți specialiști în drept public, precum Anibal Teodorescu și Paul Negulescu, care considerau că dimensiunile județelor și lipsa mijloacelor de atunci nu mai corespundeau necesităților administrative. Dacă aceste observații erau valabile acum 70 de ani, cu atât mai mult sunt relevante astăzi, având în vedere că nu au avut loc modificări profunde în acest domeniu, în timp ce tehnologia, știința și organizarea administrativă la nivel mondial au înregistrat progrese semnificative.

Astfel, ținând cont de dezvoltarea economică actuală a României, o abordare realistă ar fi dublarea suprafeței județelor existente și reducerea numărului acestora de la 41 la 20. Pe termen lung, în condițiile în care se dorește acest lucru, s-ar putea lua în considerare crearea unor regiuni propriu-zise, concepute astfel încât să nu contravină caracterului de stat național unitar.

În actualul context, această propunere de reorganizare teritorială a României în aproximativ 20 de județe ar putea reprezenta o soluție adecvată pe termen scurt și mediu, permițând o funcționare eficientă și democratică a nivelului intermediar dintre administrația colectivităților teritoriale de bază și cea de stat, constituind totodată un pas important către regionalizarea țării.

Astfel, s-ar putea ajunge la o suprafață medie a județelor de aproximativ 10.000 km², iar în ceea ce privește populația, excluzând municipiul București, media s-ar situa în jurul a 1 milion de locuitori, sub jumătate față de regiunile din cele trei state menționate.

Propunere dezvoltarea județelor României în raport cu regiunile existente în unele state europene

Sursa: Realizat de autor pe baza datelor culese din <https://www.britannica.com/topic/European-Union>

Pentru a îmbunătăți funcționarea administrației publice locale și a spori autonomia acestora, este esențială implementarea proceselor de descentralizare și deconcentrare administrativă. Descentralizarea implică transferul de competențe administrative și financiare de la nivel central către autoritățile administrației publice locale, permițându-le acestora să gestioneze mai eficient

resursele și să răspundă prompt nevoilor cetățenilor. Deconcentrarea se referă la redistribuirea competențelor de către ministere și alte organe centrale către propriile structuri de specialitate din teritoriu, asigurând o mai bună coordonare și adaptare la specificul local.

Un exemplu practic al acestor procese este situația unui cetățean dintr-o localitate care nu este reședință de județ și care are nevoie să rezolve o problemă legată de administrația județeană. Prin deconcentrare, cetățeanul poate depune cererea și primi răspunsul direct la nivelul organului inferior subordonat autorităților județene, în localitatea sa de reședință, fie la o unitate financiară, de poliție sau altă unitate deconcentrată. În absența unei astfel de structuri, primăria locală poate facilita interacțiunea dintre administrația județeană și cetățean, asigurând astfel că nevoile locale sunt adresate eficient, fără a fi necesară deplasarea la centrul județean.

Implementarea eficientă a descentralizării și deconcentrării contribuie la creșterea autonomiei locale, reducerea birocrăției și îmbunătățirea calității serviciilor publice, adaptându-le la specificul și nevoile comunităților locale.

Concluzii

Studiul de caz prezentat subliniază necesitatea unei reforme administrative în România, printr-o regionalizare care să sprijine dezvoltarea economico-socială a colectivităților teritoriale. Această idee a fost susținută de numeroși autori și de factorii politici după căderea comunismului, deși progresele în acest sens au fost lente. S-a evidențiat tendința europeană de creștere a dimensiunilor colectivităților teritoriale și s-a arătat că o fragmentare accentuată poate duce la cheltuieli suplimentare, la un sistem birocratic ineficient și la creșterea disparităților regionale.

Aceste considerente, alături de problemele actuale din domeniu, susțin necesitatea unui cadru legal adecvat, elaborat de organele legislative cu aportul specialiștilor și prin consultarea opiniei publice, pentru a asigura o implementare eficientă a regionalizării în România. Consultarea cetățenilor prin vot reprezintă forma decizională adecvată în democrațiile actuale și este esențială în procesele fundamentale, precum reorganizarea administrativ-teritorială. Această consultare trebuie precedată de o informare publică privind necesitatea unei astfel de inițiative, pentru a asigura o conștientizare reală și o abordare integrată a descentralizării și deconcentrării în sistemul administrativ românesc.

În concluzie, instituțiile administrative trebuie să fie supuse unor modificări pentru a atinge obiectivele asumate prin strategiile adoptate pe termen mediu și lung, care vizează integrarea accelerată în Uniunea Europeană, uniformizarea spațiului european și îndeplinirea obiectivelor naționale privind creșterea investițiilor și dezvoltarea economico-socială a României. Principiile descentralizării și deconcentrării administrative joacă un rol fundamental în buna funcționare a administrației publice, deoarece sistemele democratice actuale trebuie să se extindă până la cele mai mici niveluri administrative pentru a răspunde nevoilor în continuă schimbare ale cetățenilor.

Referințe

- Alexandru I., *Tratat de administrație publică*, București, Editura Universul Juridic, 2008.
- Apostol Tofan D., *Drept administrativ*, Vol. I, ediția 4, București, Editura C. H. Beck, 2018.
- Bădălău N., Ciobotea D., Zarzară I., *Din istoria instituțiilor administrative ale județului Dolj*, Craiova, Editura Sitech, 2004;
- Coman-Kund F., Coman-Kund L., *Drept administrativ. Sinteze teoretice și exerciții practice*, București, Editura Universul Juridic, 2013, p. 223.
- Gârlișteanu G., *Drept constituțional și instituții politice*, București, Editura Universul Juridic, 2012.
- Iorgovan A., *Drept administrativ, tratat elementar*, București, Editura Actami, 1994.

- Iorgovan A., *Tratat de drept administrativ*, ediția a II-a, București, ed. Nemira, 1996.
- Manda C. C., *Teoria administrației publice*, București, Editura C.H. Beck, 2013.
- Nedelcu P. I., *Descentralizarea –studiu comparativ-*, București, Editura Universul Juridic, 2015.
- Debbasch C., *Institutions et droitadministratif*, Paris, Editura Economica, 2002.
- Dupuis G., Guedon M. J., *Institutionsadministratives. Droitadministratif*, 2e edition, Paris, ed. Armand Colin, 1988.
- *Legea administrației publice locale*, nr. 215 din 23 aprilie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr.204 din 23.04.2001.
- *Legea pentru alegerea autorităților administrației publice locale*,nr. 115 din 19 mai 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 349 din 20.05.2015
- <https://dexonline.ro/intrare/descentralizare/65394> , accesat în 09.03.2025
- <http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2009/RSJ2/A05GirlesteanuGeorge.pdf> , accesat în 10.03.2025.
- <https://romania.europalibera.org/a/recensamant-2022-orase-timisoara-cluj/32250466.html>, accesat în 10.03.2025
- http://www.dpfb1.mdrap.ro/populatie_uat-uri.html, accesat în 12.03.2025
- <https://www.digi24.ro/digieconomic/macro/romania-se-afla-in-media-europeana-la-gradul-de-absorbție-al-fondurilor-ue-cat-a-incasat-din-exercitiul-2021-2027-39973>, accesat în 12.03.2025

ROLUL REVOLUȚIEI INDUSTRIALE ÎN APARIȚIA AUDITULUI FINANCIAR

Claudia-Gabriela CONSTANTIN¹⁹⁷⁵

Abstract:

Privind în istorie, se pot observa perioade tumultuoase marcate de războaie și epidemii, cât și perioade de glorie socială, politică și, evident, economică. Perioada pe care o voi dezbate în această lucrare este cea care a pus bazele societății capitaliste din zilele noastre, o perioadă în care omenirea a fost zguduită de invenții care mai de care mai ingenioase, industrii noi dezvoltate, manufactură, și nu în ultimul rând, o dezvoltare economică nemaivăzută până în acel moment. Revoluția industrială a schimbat pe deplin direcția în care se îndrepta societatea, însă aceasta a adus și piedici pe care oamenii vremii nu le mai întâlniseră. Concepte precum ”control financiar”, ”contabilitate”, ”management” și ”audit” și-au făcut debutul pentru a soluționa problemele întâmpinate, marcând astfel începuturile unei noi ere.

Pornind de la aspectul istoric, studiul meu va realiza o corelare între revoluția industrială și apariția auditului financiar, oferind o legătură de cauzalitate explicită între cele două. În acest sens, lucrarea este structurată în trei părți: în prima parte vom călătorii în trecut și vom descoperii amploarea industrializării secolului al XVIII-lea, cât și problemele cu care s-a confruntat societatea. În cea de-a doua parte a lucrării voi trece în revistă aspecte teoretice legate de auditul financiar ca domeniu de activitate, cât și modul în care acesta a luat ființă, iar în cea de-a treia parte a lucrării voi expune conexiunea dintre Revoluția Industrială și apariția auditului financiar.

Keywords: *Revoluția Industrială, audit financiar, istorie, diviziunea socială a muncii, contabilitate, management.*

1. Introducere

Revoluția Industrială a reprezentat un moment crucial în evoluția economiilor moderne, transformând profund structurile economice, sociale și tehnologice ale societății. Odată cu apariția unor noi forme de organizare a producției și cu dezvoltarea marilor întreprinderi, a devenit imperios necesar să se asigure o gestionare eficientă și transparentă a resurselor financiare. În acest context, auditul financiar și-a făcut apariția ca o practică esențială pentru verificarea corectitudinii și integrității situațiilor financiare.

Conform publicației *History*, Revoluția Industrială a adus o transformare temeinică a societăților din vestul Europei și America de Nord. Acestea au evoluat din comunități predominant rurale în societăți urbanizate, în care progresul tehnologic a devenit essential. Înainte de această revoluție, produsele erau fabricate manual sau cu ajutorul unor mașinării rudimentare, proces ce

¹⁹⁷⁵ Studentă, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație Publică, Universitatea „Nicolae Titulescu” din București; (email: claudial45822@univnt.ro). Prezentul studiu a fost elaborat sub coordonarea doamnei lect. univ. dr. Marta Tomoșoiu (email: marta.tache@univnt.ro)

determina ca prețul final să fie unul total inaccesibil claselor muncitoare, iar calitatea produselor să fie nesatisfăcătoare. Industrializarea a adus trecerea la utilaje puternice, specializate pentru diverse procese, permițând astfel producția în masă.¹⁹⁷⁶

2. Conținut propriu-zis al lucrării

2.1. Revoluția Industrială – scurtă istorie

În cartea *"Britains Industrial Revolution in 100 Objects"*, autorul John Broom explorează perioada Revoluției Industriale din Marea Britanie (aproximativ 1750-1914) prin intermediul a 100 de obiecte reprezentative, conturând în primele capitole ale cărții o imagine de ansamblu a vieții cotidiene din acea epocă, supranumind-o *"a great age of steam, canals, railways and factories"*¹⁹⁷⁷,¹⁹⁷⁸

Revoluția Industrială a apărut ca rezultat al unui complex de factori economici, sociali, tehnologici și geografici, care au creat condițiile perfecte pentru transformarea modului de producție și organizare economică.

Un factor esențial în declanșarea Revoluției Industriale a fost apariția unor invenții și tehnologii inovatoare. Printre acestea, mașina cu abur proiectată de James Watt a adus transformări radicale în transport și producție industrială. Utilizarea motoarelor cu abur a permis funcționarea eficientă a fabricilor, trenurilor și vaporului, stimulând astfel o expansiune rapidă a comerțului și a producției.

James Watt a fost totuși, cel care a modificat modelul de motor cu aburi deja existent. În 1712, inginerul englez Thomas Newcomen (1664 – 1729) a inventat primul motor cu aburi, destinat în principal pompei de apă din mine. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, inventatorul scoțian James Watt (1736 – 1819) a fost cel care a adus îmbunătățiri semnificative acestui motor, extinzându-i utilizarea în multiple domenii industriale.

De asemenea, alte inovații notabile, precum războiul de țesut mecanic și mecanismele de prelucrare a fierului și oțelului, au sporit considerabil viteza și calitatea proceselor de fabricație și au permis dezvoltarea mai multor industrii adiacente.

2.2. Dezvoltare fără precedent – extinderea mondială a industrializării

Istoricul marxist britanic, Eric John Hobsbawm elaborează istoria Revoluției Industriale sub forma a două faze majore: prima fază reprezentând începuturile (etapă ce s-a menținut din anii 1750 până la jumătatea secolului al XIX-lea) și a doua fază (ce a început în anii 1850 și a continuat în secolul XX), fiecare cu caracteristici proprii, dar legate printr-un proces continuu de industrializare și modernizare economică, științifică, politică și socială.¹⁹⁷⁹ În acest capitol însă, accentul va fi pus pe cea de-a doua etapă, substanțial mai relevantă asupra extinderii mondiale a industrializării.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, a avut loc o transformare majoră, care a culminat cu descoperirea unei noi surse de energie: electricitatea. Aceasta a dus la dezvoltarea primelor motoare

¹⁹⁷⁶ Informație publică, disponibilă online la adresa https://www.descopera.ro/istorie/16142400-revolutia-care-a-schimbat-lumea-din-temelii-de-ce-revolutia-industrial-a-inceput-in-marea-britanie?uord=N%3DwJHTxiGruOB%3DAK211hVUZMgXpSYdlwTY6-ITjJ8b_g2b7OFSuJ22KqVV6OB3HUENqrFLCPeLBJoITqEcQXCiuWEc3uVFCYQTpQoU11DY%3DOIezIXf6smfq-qCyWEkwuVQ%3DMgL-, site accesat la data de 24.03.2025.

¹⁹⁷⁷ Traducere din limba engleză în limba română: *"O mare epocă a aburului, canalelor, căilor ferate și fabricilor"*

¹⁹⁷⁸ *Britains Industrial Revolution in 100 Objects* – John Broom, editura "Pen & Sword History", publicată în anul 2023 în Marea Britanie.

¹⁹⁷⁹ *Industry and Empire from 1750 to the Present Day* – E. J. Hobsbawm, editura "Penguin books", ediția revizuită și actualizată de către Chris Wrigley, 1999.

cu ardere internă, la avansuri semnificative în industria prelucrării oțelului și la apariția unor noi metode de sinteză chimică, care au condus la crearea primelor fibre sintetice. De asemenea, au fost inventate vopselele și substanțele pentru fertilizarea solului. În paralel, mijloacele de comunicare au beneficiat de o schimbare datorită introducerii telegrafului și telefonului. La începutul secolului XX, au apărut primele automobile și avioane.¹⁹⁸⁰

A doua revoluție industrială, cunoscută și sub denumirea de „Revoluția Tehnologică”, a avut impactul global, avându-și rădăcinile în Europa de Vest și Statele Unite, de unde s-a extins în întreaga lume. Aceasta a fost caracterizată prin dezvoltarea și industrializarea curentului electric, prin îmbunătățirea sistemelor de comunicație și prin adoptarea pe scară largă a producției în masă. Automobilele, atât pentru uz personal cât și industrial, au început să înlocuiască trenurile. Progresul tehnologic și științific a accelerat considerabil. Pe măsură ce cercetătorii și marii industriași ai secolului XIX au dispărut, majoritatea inovațiilor și descoperirilor tehnologice au fost realizate și patentate de marile corporații.¹⁹⁸¹

2.3. Impedimente financiare generate de industrializare

Deși Revoluția Industrială a adus o serie de realizări grandioase și o evoluție fără precedent asupra societății, pot afirma faptul că nu există creație fără defecte. În ciuda faptului că Revoluția Industrială a venit la pachet cu modificări numeroase, elaborate amănunțit în rândurile anterioare, aceasta a adus și probleme, concepte și ideologii noi ce, la vremea respectivă, se aflau în negură.

În Revista Economică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu se regăsește un articol al domnului Dan Popescu¹⁹⁸², în care acesta vorbește despre fenomenul globalizării generat de revoluția industrială, amintind faptul că multe noțiuni (cunoscute și dezbătute strașnic în zilele noastre) erau definite destul de ambiguu sau erau chiar neglijate total la începutul vremii marilor descoperiri, menționând: *”Este drept că, în toate aceste privințe, vorbim mai puțin de economie. Implicit, însă, de multe ori chiar explicit, economia își vădea, totuși locul și rolul, esențiale, marile sale influențe în societate, în lume. Producția și productivitatea se manifestau real, dar în planul teoriei erau mai mult intuite, erau puțin afirmate în măsură să influențeze decisiv – în speță conceptele respective, definite cu incertitudini și timiditate – mersul economic al omenirii.”*¹⁹⁸³

Concepte precum ”piață concurențială”, ”management” (care îți are etimologia în cuvântul latinesc pentru mână ”*manus*”, creând ulterior cuvântul franțuzesc ce înseamnă a mână caili ”*manège*”, și, mai apoi, fiind adoptat în engleză pentru ceea ce cunoaștem astăzi ca fiind ”*manage*” și ”*management*”) erau niște termeni vagi, iar bazele economice erau, aș putea spune, rudimentare, lucru ce justifică problemele precum creșterea inegalității financiare între clasele sociale, salariile foarte mici în raport cu dificultățile și nivelul muncilor prestate, șomajul ajuns la cote exorbitante și instabilitatea economică, crize economice și, nu în ultimul rând, monopoluri și concurență neloială. Pe plan social, însă, marea problemă apărută a constat în exploatarea copiilor ca forță de muncă și

¹⁹⁸⁰ Informație publică disponibilă online la adresa https://www.orange.ro/help/articole/cele-4-revolutii-industriale-o-scurta-istorie?srsltid=AfmBOoqdbGr-UsLf9rZeDxFmf69Sh1PzXO4aVjJqQxNpHJh4_6zXfaXE, site accesat la data de 24.03.2025.

¹⁹⁸¹ Informație publică disponibilă online la adresa <https://mindcraftstories.ro/mediu/de-la-sapa-de-lemn-la-incalzire-globala-cum-a-schimbata-revolutia-industriala-cursul-istoriei-si-clima-planetei/>, site accesat la data de 24.03.2025

¹⁹⁸² Profesor Universitar Doctor, absolvent al Facultății de Economie Generală din cadrul ASE București, din anul 1998 Director al Centrului de Cercetări din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, , având în prezent peste 50 de doctori îndrumați în economie. Informație publică disponibilă online la adresa <https://www.cjsibiu.ro/cetateni-de-onoare-ai-judetului-sibiu/dan-popescu/>, site accedat la data de 29.03.2025.

¹⁹⁸³ Revistă de teorie și practică economico-financiară nr. 5-6 (42-43)/2008, Secțiunea 1 ”Politics and models of economic growth”, Dan Popescu, PhD., University „LUCIAN BLAGA”, Sibiu, ”*Revoluțiile Industriale și Globalizarea – câteva coordonate și detalii ale raportului constricție – seducție*”

în lipsa protecției sociale, fapt ce, iminent, a dus la o speranță de viață scăzută în rândul persoanelor minore.

3. Auditul financiar – concept și definiție

Denumirea de ”audit” provine din latinescul ”*audire*” și se traduce ca ”a auzi” sau ”a asculta”. Auditul financiar, actualmente, se poate defini ca fiind activitatea efectuată de auditorii financiari în vederea exprimării unei opinii asupra unor situații financiare sau a unor componente ale acestora, exercitarea altor misiuni de asigurare și servicii profesionale potrivit reglementărilor din domeniu. Auditul financiar reprezintă o analiză independentă și imparțială a situațiilor financiare ale unei companii, având drept scop verificarea exactității și conformității acestora cu reglementările contabile și legislația în vigoare.¹⁹⁸⁴

Potrivit definiției din ISA¹⁹⁸⁵, aspectele-cheie de audit sunt „*acele aspecte care, conform raționamentului profesional al auditorului, au avut cea mai mare importanță în auditul situațiilor financiare ale perioadei curente*”.¹⁹⁸⁶

3.1. Primele forme de audit financiar.

Auditul financiar are o istorie vastă, ce datează încă din perioada antichității, însă forma pe care o îmbrăca auditul era mai mult decât rudimentară și consta strict în verificări financiare pentru justificarea utilizării resurselor de natură bănească. ”Auditorii” însă, erau de fapt administratori, cu nume diferite în funcție de regiune:

- Mesopotamia – „scribi”¹⁹⁸⁷ (persoane care țineau evidența economică a templelor și palatelor).
- Egiptul Antic – „viziri” (oficiali de rang înalt care supravegheau administrarea economică și colectarea taxelor).
- Imperiul Roman – „quaestores”¹⁹⁸⁸ (sau chestori, erau funcționari financiari responsabili cu administrarea banilor publici și controlul cheltuielilor statului, supranumiți și ”cei care pun întrebări”).
- Grecia Antică – „tamiai”¹⁹⁸⁹ (funcționari care gestionau finanțele publice).
- China Antică – „shangshu”¹⁹⁹⁰ (oficiali de rang înalt care supervizau trezoreria și finanțele statului).

Ajungând înapoi la perioada Revoluției Industriale, legislația secolului al XIX-lea nu avea în vedere și cine poate efectua misiuni de audit, așadar, reglementările vremii vizau doar procesul de audit, nu și profesia de auditor, fapt ce a oferit posibilitatea nefastă acționarilor companiilor de a fi

¹⁹⁸⁴ Informație publică disponibilă online la adresa <https://vertikgroup.eu/audit-financiar-cum-poate-controlul-intern-sa-te-ajute-sa-atragi-mai-multi-investitori/>, site accesat la data de 29.03.2025.

¹⁹⁸⁵ International Standards of Auditing.

¹⁹⁸⁶ IASB 2020, ISA 701, paragraful 8, p. 787, <https://www.codetic-standardeinternationale.ro/wp-content/uploads/2020/07/Manualul-ISA-Vol-I-RO.pdf>

¹⁹⁸⁷ Informație publică disponibilă online la adresa <https://www.worldhistory.org/article/249/scribes-in-ancient-mesopotamia/>, site accesat la data de 29.03.2025.

¹⁹⁸⁸ Informație publică disponibilă online la adresa <https://www.worldhistory.org/Quaestor/>, site accesat la data de 29.03.2025.

¹⁹⁸⁹ Informație publică disponibilă online la adresa <https://oxfordre.com/classics/display/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-6214>, site accesat la data de 29.03.2025.

¹⁹⁹⁰ Informație publică disponibilă online la adresa <http://www.chinaknowledge.de/Literature/Classics/shangshu.html>, site accesat la data de 29.03.2025.

și auditorii acestora. Prin urmare, pentru a se evita fraudele financiare, doar contabililor li s-a oferit dreptul de a profesa în domeniul auditului financiar.¹⁹⁹¹

3.2. Cum a influențat Revoluția Industrială apariția auditului financiar contemporan?

În ciuda formelor precare pe care le-a îmbrăcat auditul de-a lungul timpului, acesta a căpătat un contur asemănător cu ceea ce cunoaștem astăzi ca fiind ”audit financiar” abia la jumătatea secolului al XIX-lea, în Marea Britanie, influențat în cea mai mare parte de Revoluția Industrială. În condițiile expansiunii economice și a creșterii afacerilor împreună cu apariția marilor corporații, Revoluția Industrială a determinat, în consecință, necesitatea unor verificări mai riguroase ale conturilor.

După cum am spus anterior, Marea Britanie a fost una dintre primele țări care a introdus cerințe legale pentru auditul financiar al companiilor, prin *Companies Act* (1844)¹⁹⁹², iar evoluția s-a produs în paralel cu cerințele economice. Mai apoi, prin actul *Companies Law no. 1862*, adoptat, de asemenea, în Marea Britanie în anul 1862, au fost reglementate și serviciile de audit statutar printr-o prezentare anuală a balanței și bugetului companiei.¹⁹⁹³

În ceea ce privește auditorii, sfârșitul secolului al XIX-lea a marcat conturarea relației dintre auditați și auditori, aceștia fiind selectați din rândul profesioniștilor contabili sau juriștilor. Scopul lor principal era de a certifica veridicitatea situațiilor financiare, pentru a preveni erorile și fraudele.¹⁹⁹⁴

În primele patru decenii ale secolului XX, auditul era realizat de profesioniști specializați în domeniul auditului, alături de contabili. Auditările erau comandate atât de stat, cât și de acționari. Ulterior, pe măsură ce schimburile internaționale s-au dezvoltat, responsabilitatea auditului a trecut în mâinile profesioniștilor în audit și contabilitate independenți, iar obiectivul lor a devenit certificarea corectitudinii și regularității situațiilor financiare.

4. Concluzii și opinii personale

Dintotdeauna m-a pasionat istoria. Este ceva clar, concret, fascinant. Istoria ne prezintă societăți poate chiar total diferite de ale noastre, mentalități probabil mai avansate sau, în caz contrar, involuate. Acesta dezvăluie dorința omenirii de a se dezvolta, de a evolua spre o lume mai bună, tendința acesteia spre viitor, cât și alegerile pe care mințile sclipitoare le-au făcut. Privită ca o poveste cu finaluri multiple, probabil fericite, posibil regretabile, aceasta este mai mult decât o știință. Istoria este o relatare captivantă a unor vremuri de mult apuse, vremuri trăite de către strămoșii noștri și transmise spre viitor fie prin înscrisuri, fie prin viu grai, fie că vorbim despre documente întocmite de scribi, despre documente administrative ori financiare ale unei societăți uitată sau despre poveștile bunicilor spuse seara la focul mocnit al sobei, în toate aceste variante se observă un sentiment comun, cert: speranță și certitudinea unui viitor mai bun.

Cu toate acestea, deși istoria m-a intrigat, aceasta mi s-a părut, într-o oarecare măsură, limitativă, dat fiind faptul că poți afla lucruri noi doar până într-un anumit punct, iar acela este

¹⁹⁹¹ ”The basis of financial audit” – Marta Tache, Florentin Caloian, Editura ASE București, 2023, Colecția Contabilitate, pag. 30

¹⁹⁹² Informație publică disponibilă online la adresa <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/103237329800300102?download=true>, site accesat la data de 29.03.2025.

¹⁹⁹³ ”The basis of financial audit” – Marta Tache, Florentin Caloian, Editura ASE București, 2023, Colecția Contabilitate, pag. 30

¹⁹⁹⁴ Informație publică disponibilă online la adresa <https://simonacarbonaru.wordpress.com/2011/03/19/notiunea-de-audit-%E2%80%93-istoric-si-definire/>, site accesat la data de 29.03.2025.

prezentul, istoria fiind a trecutului. Prefer să cunosc acest trecut pe deplin pentru a putea crea un viitor măreț, la fel cum și strămoșii mei au făcut pentru a ajunge la societatea actuală.

Revenind la subiectul dezbătut în paginile acestei lucrări, Revoluția Industrială a jucat un rol esențial în apariția și dezvoltarea auditului financiar, fiind un factor determinant în transformarea economiilor și organizarea afacerilor. Prin expansiunea rapidă a industriilor și apariția marilor corporații, a apărut necesitatea unui control financiar mai riguros, care să asigure transparența și corectitudinea gestionării resurselor. Astfel, auditul financiar a evoluat de la forme rudimentare de verificare a conturilor la un proces profesionist, reglementat de norme internaționale, esențial pentru încrederea investitorilor și buna funcționare a piețelor financiare. Revoluția Industrială nu doar că a stimulat dezvoltarea economică, dar a și deschis calea pentru standardizarea și reglementarea auditului financiar, care continuă să fie un pilon fundamental în economiile moderne.

Referințe

- Britains Industrial Revolution in 100 Objects – John Broom, editura ”Pen & Sword History”, publicată în anul 2023 în Marea Britanie.
- Industry and Empire from 1750 to the Present Day – E. J. Hobsbawm, editura ”Penguin books”, ediția revizuită și actualizată de către Chris Wrigley, 1999.
- Revistă de teorie și practică economico-financiară nr. 5-6 (42-43)/2008, Secțiunea 1 ”Politics and models of economic growth”, Dan Popescu, PhD., University „LUCIAN BLAGA”, Sibiu, ”Revoluțiile Industriale și Globalizarea – câteva coordonate și detalii ale raportului construcție – seducție”
- <https://www.cjsibiu.ro/cetateni-de-onoare-ai-judetului-sibiu/dan-popescu/>
- https://www.descopera.ro/istorie/16142400-revolutia-care-a-schimbata-lumea-din-temelii-de-ce-revolutia-industrial-a-inceput-in-marea-britanie?uord=Ns%3DwJHTxiGruOB%3DAK211hVUZMgXpSYdlwTY6-ITjJ8b_g2b7OFSuJ22KqVV6OB3HUENQrFLCPeLBJoITqEcQXCiuWEc3uVFCYQTpQoU11DY%3DOIezIXf6smfq-qCyWEkwuVQ%3DMgL-
- https://www.orange.ro/help/articole/cele-4-revolutii-industriale-o-scurta-istorie?srsId=AfmBOoqdbGr-UsLf9rZeDxFmf69Sh1PzXO4aVjJqQxNpHJh4_6zXfaXE
- <https://mindcraftstories.ro/mediu/de-la-sapa-de-lemn-la-incalzire-globala-cum-a-schimbata-revolutia-industrial-cursul-istoriei-si-clima-planetei/>
- <https://vertikgroup.eu/audit-financiar-cum-poate-controlul-intern-sa-te-ajute-sa-atragi-mai-multi-investitori/>
- International Standards of Auditing.
- IASB 2020, ISA 701, paragraful 8, p. 787, <https://www.codetic-standardeinternationale.ro/wp-content/uploads/2020/07/Manualul-ISA-Vol-I-RO.pdf>
- <https://www.worldhistory.org/article/249/scribes-in-ancient-mesopotamia/>
- <https://www.worldhistory.org/Quaestor/>
- <https://oxfordre.com/classics/display/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-6214> Oxford Dictionary
- <http://www.chinaknowledge.de/Literature/Classics/shangshu.html>
- ”The basis of financial audit” – Marta Tache, Florentin Caloian, Editura ASE București, 2023, Colecția Contabilitate

- <https://simonacarbunaru.wordpress.com/2011/03/19/notiunea-de-audit-%E2%80%93-istoric-si-definire/>

EFFECTUL SEZONALITĂȚII ASUPRA CERERII DE PRODUSE ALIMENTARE: ANALIZĂ PE PIAȚA FRUCTELOR ȘI LEGUMELOR PROASPETE

Florentina-Cosmina NEGOIȚĂ*

Abstract

Sezonalitatea reprezintă un fenomen economic caracterizat prin fluctuații periodice ale cererii, ofertei și prețurilor produselor agricole, influențate de factori climatici și obiceiurile consumatorilor. Aceste variații afectează stabilitatea pieței și veniturile agricultorilor, având un impact semnificativ asupra economiei agroalimentare.

Acest studiu analizează impactul sezonality asupra cererii și prețurilor tomatelor și merelor în România în perioada 2021-2023, comparând tendințele locale cu cele din Spania. Tomatele, fiind un produs puternic sezonier, înregistrează creșteri semnificative de preț în lunile reci, când producția locală scade, iar importurile devin necesare. În contrast, merele, datorită capacității de stocare pe termen lung, prezintă variații de preț mai reduse, menținând o cerere relativ constantă.

Analiza datelor statistice evidențiază o creștere de 11,51% a prețului tomatelor și de 23,74% a prețului merelor în perioada analizată, influențată de sezonality și inflație. De asemenea, consumul de tomate a scăzut cu 5% între 2021 și 2023, în timp ce cel de mere a rămas stabil. Compararea cu Spania arată diferențe majore în lunile de iarnă, unde România înregistrează creșteri accentuate ale prețurilor față de Spania, datorită dependenței de importuri.

Studiul subliniază necesitatea unor măsuri pentru atenuarea efectelor sezonality, precum diversificarea surselor de aprovizionare, îmbunătățirea infrastructurii de stocare și stimularea producției locale. Aceste soluții pot contribui la stabilizarea pieței și la reducerea impactului negativ al sezonality asupra prețurilor și consumului.

Keywords: sezonality, prețuri, piață, fluctuații, producție, tomate, mere.

1. Introducere

Fluctuațiile periodice și previzibile ale unor indicatori economici în funcție de anumite perioade ale anului definesc un fenomen cunoscut sub numele de sezonality. Aceasta influențează în mod direct cererea, oferta și prețurile, fiind determinată de factori precum condițiile climatice și obiceiurile de consum.

* Masterand, Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: negoitacosmina@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Constantin BRĂGARU (costin_bragaru@gmail.com).

Un exemplu clar al sezonality este variația ofertei de produse agricole, care depinde de factori biologici și meteorologici. Aceste schimbări influențează atât disponibilitatea produselor, cât și nivelul prețurilor, generând oscilații semnificative de-a lungul anului.

Prin urmare, sezonality are un impact considerabil asupra economiei, reflectându-se atât în producție, cât și în comportamentul consumatorilor. Efectele sezonality se resimt atât la nivelul producției, cât și la nivelul cererii de produse agricole, iar aceste fluctuații se reflectă în mod evident asupra prețurilor. Cererea pentru anumite produse este adesea influențată de variațiile sezoniere ale ofertei, iar preferințele consumatorilor se schimbă în funcție de sezon. Astfel, volatilitățile sezoniere pot provoca instabilitate în veniturile agricultorilor, ceea ce sugerează o strânsă legătură între sezonality, stabilitatea veniturilor și sustenabilitatea pieței agricole.

Obiectivul acestui proiect este să analizeze impactul sezonality asupra cererii și prețurilor unor produse alimentare de bază, cu un focus pe tomate și mere, pe o perioadă de trei ani (2021-2023), în scopul înțelegerii modului în care aceste fluctuații afectează comportamentul pieței. În acest sens, proiectul își propune să urmărească evoluția prețurilor și consumului pentru aceste produse, să identifice factorii determinanți ai cererii sezoniere și să propună soluții pentru atenuarea efectelor negative ale sezonality asupra pieței.

Pentru a atinge acest obiectiv, proiectul va analiza evoluția prețurilor tomatelor și merelor în România pe parcursul celor trei ani, utilizând datele statistice disponibile și va examina comportamentele consumatorilor în raport cu sezonality. De asemenea, studiul va include o comparație între România și alte țări europene, cum ar fi Spania, pentru a evidenția modul în care condițiile climatice și strategiile de producție pot influența fluctuațiile prețurilor și cererii pe piețele agricole. În final, vor fi identificate măsuri care pot contribui la stabilizarea pieței și la reducerea impactului negativ al sezonality asupra prețurilor și consumului.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Definirea sezonality și impactul asupra pieței alimentare

Sezonality este un fenomen care este caracterizat prin variațiile periodice și previzibile ale unor indicatori economici, care apar în funcție de anumite perioade ale anului. Aceasta influențează cererea, oferta și prețurile, fiind determinată de factori externi precum condițiile climatice și obiceiurile consumatorilor.

Sezonality poate fi privită ca o consecință a „variației periodice a ofertei de produse alimentare, determinată de factori climatici și biologici”¹⁹⁹⁵. Această variație influențează în mod direct prețurile și cererea în funcție de anotimp.

Efectele sezonality „se resimt atât în producție, cât și în cererea de produse agricole, provocând fluctuații semnificative ale prețurilor în funcție de disponibilitatea sezonieră a produselor”¹⁹⁹⁶.

Faptul că „preferințele consumatorilor variază semnificativ în funcție de sezon”¹⁹⁹⁷, determină ca și consecință faptul că „sezonality poate conduce la volatilitate în veniturile agricultorilor”¹⁹⁹⁸, ceea ce sugerează o legătură directă între sezonality, stabilitatea veniturilor și sustenabilitatea pieței agricole.

¹⁹⁹⁵ Nicholson, W., & Snyder, C., *Intermediate Microeconomics and Its Application*, Editia 11, Editura South-Western Cengage Learning, Mason, OH., 2012

¹⁹⁹⁶ Mankiw, N. G., *Principles of Economics*, Editia 9, Editura Cengage Learning, Boston, MA., 2020

¹⁹⁹⁷ Găină, D., *Marketingul produselor agricole*, Editura Ceres, București, 2017

¹⁹⁹⁸ Petrescu, M., *Managementul producției agricole*, Editura ASE, București, 2016

Astfel, putem defini sezonalitatea ca un ansamblu de factori care au un impact direct asupra prețurilor și implicit asupra cererii consumatorilor, în funcție de momentul calendaristic în care se află piața.

2.2. Factorii principali care influențează cererea sezonală

Cererea sezonală reprezintă fluctuațiile previzibile ale cererii pentru anumite produse sau servicii în diferite perioade ale anului, determinând variații semnificative în volum și intensitate pe parcursul ciclului calendaristic. Cererea poate fi influențată de diverși factori, precum:

eeeeee. Condițiile climatice

Vremea este un factor crucial care are un impact semnificativ asupra unei producții agricole. Spre exemplu unele fructe sau legume pot fi disponibile doar în anumite perioade ale anului, acest lucru influențând direct cererea și oferta. „În condițiile în care schimbările climatice afectează tot mai mult regiunile agricole, producția poate fi limitată la anumite perioade ale anului, ceea ce duce la fluctuații ale cererii pentru anumite produse”¹⁹⁹⁹.

ffffff. Preferințele consumatorilor

Obiceiurile și preferințele consumatorilor suferă modificări semnificative în funcție de sezon. Astfel, în sezonul estival, se observă o creștere a cererii pentru fructe proaspete și băuturi răcoritoare, în timp ce în sezonul hibernal, consumatorii manifestă o tendință de a se orienta predominant spre legume și preparate calde.

gggggg. Sărbătorile și evenimentele culturale

Cererea pentru produse alimentare este frecvent influențată de sărbători și evenimente culturale. De exemplu, în perioada Crăciunului, se constată o creștere semnificativă a cererii pentru anumite articole, cum ar fi bradul de Crăciun, cozonacii și diverse delicatese. Aceste fluctuații devin evidente în statisticile de vânzări, care evidențiază un vârf al cererii pentru anumite produse în preajma sărbătorilor. „În timpul sărbătorilor, există o creștere notabilă a cererii pentru produse tradiționale, care sunt consumate în cadrul reuniunilor de familie și al obiceiurilor specifice fiecărei culturi”²⁰⁰⁰.

hhhhhh. Prețurile și costurile de producție

Fluctuațiile prețurilor produselor alimentare influențează în mod semnificativ cererea sezonieră. Aceste variații de preț pot fi determinate de factori precum disponibilitatea produselor, costurile de producție și condițiile generale de piață. „Modificările prețurilor sunt direct legate de costurile de producție, care pot varia în funcție de sezon și de condițiile de mediu”²⁰⁰¹.

iiiiii. Tradițiile și obiceiurile alimentare locale

Cererea poate fi afectată și de tradițiile culinare specifice fiecărei regiuni, care diferă de la un loc la altul. De exemplu, în anumite zone, anumite produse alimentare pot fi solicitate mai mult datorită culturii și obiceiurilor gastronomice locale.

¹⁹⁹⁹ Popescu, G., *Clima și agricultura: Impactul vremii asupra producției*, Editura Agroprint, Timișoara, 2021

²⁰⁰⁰ Dumitrescu, M., & Radu, L., *Sărbătorile și consumul de produse tradiționale*, Editura Universitară, Cluj-

Napoca, 2022

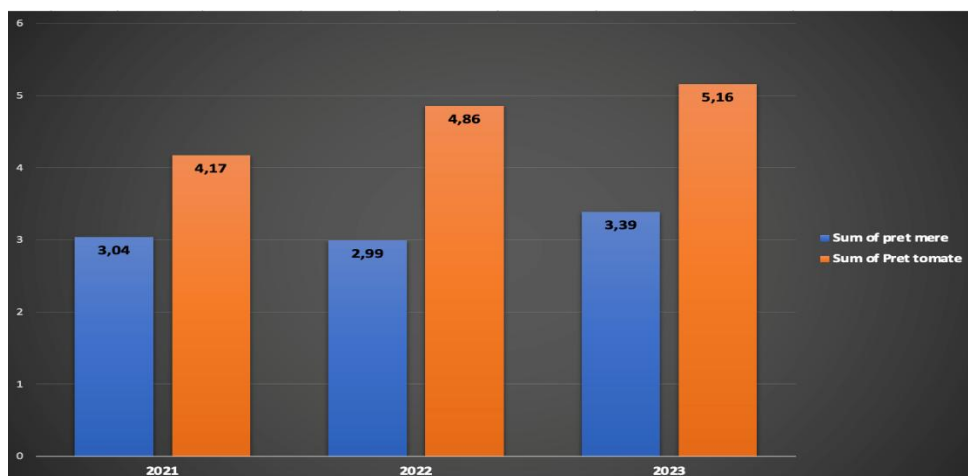
²⁰⁰¹ Bălan, A., *Fluctuațiile prețurilor și cererea sezonieră în agricultura românească*, Editura Economică, București, 2019

2.3. Studiu de caz: Impactul sezonității asupra cererii și prețurilor la tomate și mere în România (2021-2023)

2.3.1. Fluctuațiile sezoniere ale prețurilor la tomate și mere

Pentru a evidenția influența sezonității asupra cererii de produse alimentare, studiul de caz își propune să compare două produse reprezentative: un fruct nonsezonier, mărul, și o legumă sezonieră, tomata. Această alegere ne va permite să observăm cum sezonitatea influențează prețurile și cererea, dar și să explorăm modul în care consumatorii reacționează la aceste variații. În cazul tomatelor, fiind un produs puternic afectat de sezon, ne așteptăm să vedem creșteri semnificative de preț în lunile reci, când producția locală scade, în contrast cu sezonul cald, când oferta internă crește, iar prețurile devin mai accesibile. Mărul, în schimb, fiind un produs disponibil pe tot parcursul anului datorită capacităților extinse de stocare și importurilor, ar trebui să arate variații de preț mai reduse în funcție de sezon.

Studiul va acoperi perioada 2021-2023, oferind o perspectivă detaliată asupra fluctuațiilor de preț pentru ambele produse și asupra comportamentului consumatorilor față de acestea. Analiza va examina și cum preferințele de consum se schimbă odată cu anotimpurile, deoarece, în lunile reci, consumatorii tind să înlocuiască tomatele cu alte legume mai accesibile, având în vedere creșterea prețurilor.

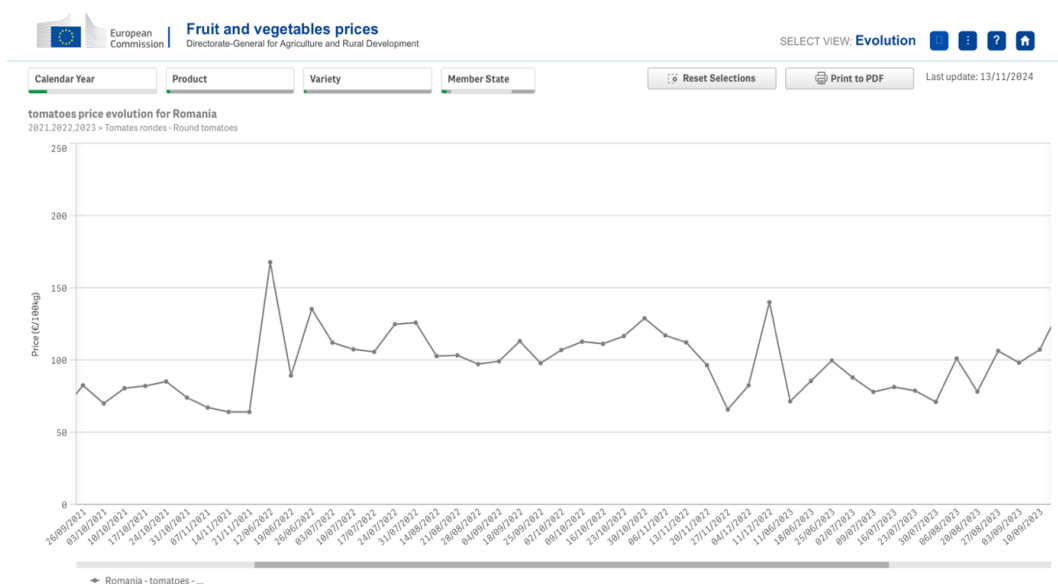

Tabel nr. 1 Evoluția prețurilor la tomate și roșiile în perioada 2021-2023

Sursă: Institutul Național de Statistică

<http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

Din tabelul alăturat, observăm o tendință ascendentă a prețurilor atât pentru tomate, cât și pentru mere, pe parcursul celor trei ani. Prețul tomatelor a crescut cu 11,51% între 2021 și 2023, în timp ce prețul merelor a înregistrat o creștere de 23,74%. Această majorare poate fi atribuită cererii aflate în creștere din partea consumatorilor, precum și impactului tot mai accentuat al inflației asupra prețurilor alimentelor.

Tabel nr. 2 Evoluția prețului tomatelor pe parcursul anilor 2021-2023

Sursă: EUROSTAT

<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardFruitAndVeg/FruitAndVegetablePrices.html>

Evoluția prețurilor la tomate în perioada 2021-2023 reflectă un model puternic sezonier, influențat în mod direct de dinamica ofertei și a cererii pe piața agricolă. În lunile de toamnă și iarnă, în special în intervalul octombrie-decembrie, prețurile au înregistrat vârfuri semnificative, atingând valori de peste 150 euro/100 kg în 2023. Această creștere poate fi atribuită diminuării producției locale, care este limitată la sere, a căror capacitate de a satisface cererea este insuficientă. În consecință, România devine dependentă de importuri, în principal din țări cu un climat mai cald, precum Spania sau Turcia. Costurile suplimentare asociate importurilor, inclusiv transportul, depozitarea și menținerea proșpețimii, contribuie semnificativ la creșterea prețurilor pe piață.

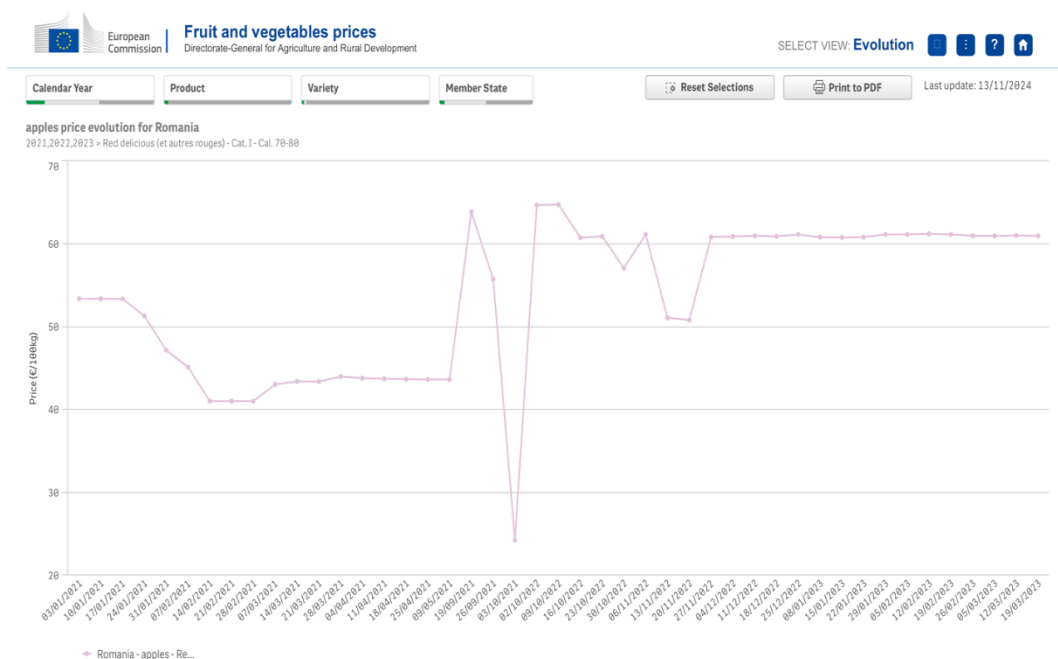
În contrast, în lunile de vară, mai exact în perioada iulie-august, se observă o scădere accentuată a prețurilor, sub 100 euro/100 kg în 2023, datorită unei producții locale abundente. În 2022, prețurile din aceeași perioadă s-au stabilizat în jurul valorii de 100 euro/100 kg, indicând o ofertă consistentă și echilibrată pe piață. Explicația acestor fluctuații se prezintă prin sezonalitatea agriculturii, care determină o abundență temporară de produse proaspete în lunile calde, susținută de costuri de producție și logistică mai scăzute.

Deși cererea pentru tomate se menține relativ constantă pe tot parcursul anului, sezonalitatea influențează semnificativ oferta, determinând astfel fluctuații de preț relevante. În lunile reci, costurile ridicate ale importurilor și deficitul de producție locală conduc la o creștere a prețurilor, în timp ce vara prețurile scad datorită producției interne excedentare. Această dinamică evidențiază vulnerabilitatea pieței la factori sezonieri și costurile suplimentare implicate în asigurarea unui flux continuu de produse pe tot parcursul anului.

Tabel nr. 3 Evoluția prețului merelor pe parcursul anilor 2021-2023

Sursă: EUROSTAT

<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardFruitAndVeg/FruitAndVegetablePrices.html>

Observăm din tabelul alăturat faptul că prețurile au o un trend relativ constant. Pe parcursul anului 2021 prețul merelor rămâne în jurul valorii de 40 euro/100 kg, apoximativ 2 lei/kg. Totuși, în lunile septembrie și octombrie 2021, s-a observat o creștere bruscă până la 60 euro/100 kg, urmată de o stabilizare la această valoare în perioada noiembrie 2022-martie 2024. Această stabilitate reflectă o cerere constantă și o ofertă suficientă, susținută de capacitatea de stocare pe termen lung a merelor. Acestea pot fi păstrate în condiții optime pentru perioade îndelungate, permițând o aprovizionare continuă pe piață.

În contrast, prețurile tomatelor sunt mult mai sensibile la sezonabilitate, variind semnificativ în funcție de perioadă. De exemplu, în lunile de vară, când producția locală este la apogeu, prețurile scad sub 100 euro/100 kg datorită ofertei abundente. În sezonul rece, însă, prețurile cresc considerabil, ajungând la peste 150 euro/100 kg, din cauza dependenței de importuri și a costurilor suplimentare legate de transport și conservare. Spre deosebire de mere, tomatele sunt mai perisabile și dificil de stocat pe termen lung, ceea ce face ca oferta să fie mult mai variabilă.

Această dinamică arată că piața merelor este mai puțin influențată de sezonalitate, fiind capabilă să mențină un preț stabil datorită disponibilității constante și a cererii uniforme pe tot parcursul anului. În schimb, piața tomatelor este supusă unor fluctuații sezoniere importante, influențate de producția locală și de importuri, ceea ce conduce la variații semnificative ale prețurilor în funcție de sezon.

2.3.2. Comportamentul consumatorilor și preferințele sezoniere

Rezultatele cautării - ABF Consumul mediu lunar de produse alimentare pe o persoană, pe categorii sociale și medii de rezidență						
ABF - Principalele produse alimentare ale consumului uman	ABF - Principalele categorii sociale	Medii de rezidență	Unitati de masura	Perioade		
				Anul 2021	Anul 2022	Anul 2023
Tomate (patlagelile rosii)	Total	Total	Kilograme	1,191	1,138	1,128
Legenda: '!' - date lipsa; 'c' - date confidentiale; 9999,00 - normal - date definitive; 9999,00 - ingrosat subliniat - date semidefnitive; 9999,00 - ingrosat - date revizuite; 9999,00 - subliniat - date provizorii						

Rezultatele cautării - ABF Consumul mediu lunar de produse alimentare pe o persoană, pe categorii sociale și medii de rezidență						
ABF - Principalele produse alimentare ale consumului uman	ABF - Principalele categorii sociale	Medii de rezidență	Unitati de masura	Perioade		
				Anul 2021	Anul 2022	Anul 2023
Mere și pere	Total	Total	Kilograme	1,458	1,457	1,521
Legenda: '!' - date lipsa; 'c' - date confidentiale; 9999,00 - normal - date definitive; 9999,00 - ingrosat subliniat - date semidefnitive; 9999,00 - ingrosat - date revizuite; 9999,00 - subliniat - date provizorii						

Tabel nr. 5 Evoluția consumului de tomate și mere în medie pe locuitor în perioada 2021-2023

Sursă: Institutul Național de Statistică

<http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

În perioada 2021-2023, consumul mediu anual de tomate pe locuitor în România a înregistrat o scădere de aproximativ 5%, de la 1,191 kg la 1,128 kg. Această tendință poate fi explicată printr-o serie de factori economici și comportamentali.

Unul dintre motivele principale este creșterea prețurilor tomatelor în afara sezonului local. În timpul iernii și primăverii timpurii, România se bazează pe importuri din țări cu un climat mai favorabil producției, cum ar fi Turcia, Spania sau Olanda. Aceste importuri sunt costisitoare din cauza cheltuielilor de transport, taxelor vamale și fluctuațiilor cursului valutar. Drept urmare, prețurile ridicate descurajează consumul, determinând populația să caute alternative mai accesibile, cum ar fi legumele conservate sau alte produse disponibile la prețuri mai mici.

În plus, schimbările în obiceiurile alimentare și creșterea costurilor generale ale vieții pot influența negativ cererea. Pe fondul inflației și al majorării cheltuielilor pentru bunuri și servicii esențiale, consumatorii tind să fie mai selectivi în alegerile alimentare, preferând produse mai accesibile sau versatile.

Pe de altă parte, consumul de mere s-a menținut constant, cu o ușoară creștere de la 1,458 kg pe locuitor în 2021 la 1,521 kg în 2023. Stabilitatea consumului de mere poate fi atribuită mai multor factori. În primul rând, merele sunt un produs de bază în alimentația românilor și sunt disponibile pe tot parcursul anului datorită capacității lor de stocare pe termen lung. Spre deosebire de tomate, care sunt mai perisabile, merele pot fi păstrate în depozite frigorifice luni de zile fără a-și pierde calitățile.

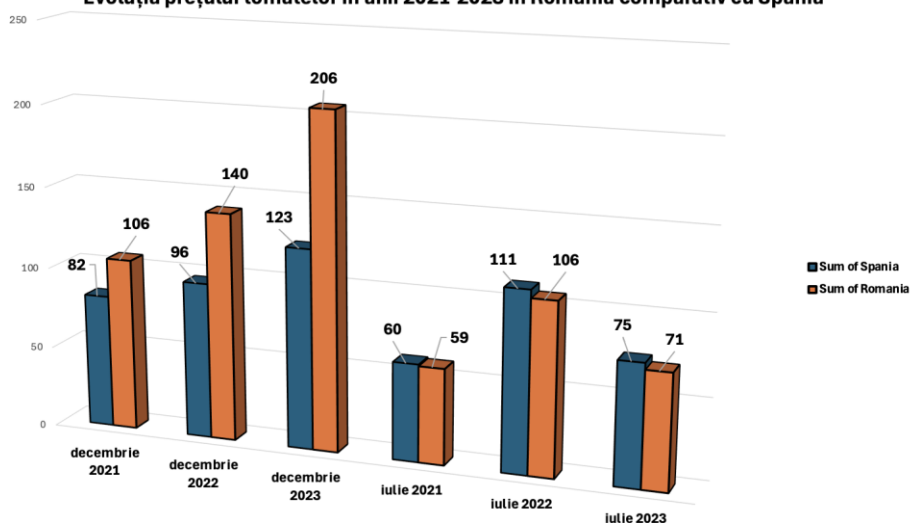
În plus, producția locală de mere este semnificativă, România având regiuni cu tradiție în cultivarea acestor fructe, precum Ardealul și Moldova. Acest lucru asigură o ofertă constantă pe piață și prețuri mai competitive comparativ cu alte fructe sau legume sezoniere. Ușoara creștere a consumului în 2023 ar putea fi rezultatul unor recolte mai bune sau al campaniilor de promovare a consumului de fructe proaspete.

Merele rămân populare nu doar pentru consumul direct, ci și datorită diverselor utilizări culinare, cum ar fi prepararea plăcintelor, compoturilor sau a sucurilor naturale. Această versatilitate contribuie la menținerea unui nivel constant al cererii, spre deosebire de tomate, care sunt consumate preponderent în stare proaspătă și mai puțin utilizate în afara sezonului lor de vârf.

În concluzie, scăderea consumului de tomate și stabilitatea consumului de mere reflectă atât factorii economici și sezonieri, cât și schimbările în preferințele consumatorilor. Dacă această tendință va continua, ar putea fi necesare măsuri pentru sprijinirea producției locale de tomate, astfel încât să fie disponibilă o cantitate mai mare în afara sezonului, la prețuri mai accesibile.

2.3.3. Comparație între România și alta țară europeană: Spania

Evoluția prețului tomatelor în anii 2021-2023 în România comparativ cu Spania

Tabel nr. 6 Evoluția prețului tomatelor în perioada 2021-2023 în Romania, comparative cu Spania

Sursă: Institutul Național de Statistică

<http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>

Pentru a evidenția mai bine influența sezonității asupra cererii de legume, am ales să compar prețurile din două perioade specifice, respectiv lunile decembrie și iulie ale anilor 2021-2023. Țările în cauză sunt Romania, unde clima este temperat continentală de tranziție, în timp ce în Spania se regăsesc 3 tipuri de clima: *oceanică, mediteraneană și continentală*. Acest factor poate influența modul și cantitatea de producție realizată în timpul anului.

Observăm că în perioada caldă, în lunile iulie valorile prețurilor tomatelor din România sunt la același nivel cu cele din Spania. Se înregistrează diferențe neglijabile între cele două țări, aproximativ de 1 euro, 5 euro și 4 euro în anii 2021, 2022 și 2023, Spania înregistrând un preț ușor mai ridicat al tomatelor în acea perioadă.

Pe de altă parte, trecând la perioada rece, în luna decembrie observăm diferențe considerabile între cele două țări. În timp ce Spania își menține prețurile relativ constante chiar și în decembrie comparativ cu iulie, la nivelul României se înregistrează creșteri majore. Observăm astfel cum sezonalitatea influențează piața din România, prețul fiind în continuă creștere de la an la an. Diferențele de preț între România și Spania sunt de 24, 44 și 83 de euro în anii 2021, 2022 și 2023, România aproape dublând prețul față de Spania în decembrie 2023.

Aceste diferențe majore se resimt și asupra cererii consumatorilor. Prețul fiind tot mai mare pe timpul sezonului rece, cererea automat scade din partea consumatorilor, pentru că tomatele sunt fructe de sezon cald. Pe de altă parte, observăm că pe timpul verii prețul este mult mai mic și implicit cererea consumatorilor este tot mai mare.

2.3.4. Soluții pentru a reduce efectele sezonalității

Sezonalitatea influențează puternic prețurile și cererea pentru tomate și mere în România, mai ales în lunile reci, când prețurile cresc, iar consumatorii le găsesc mai greu accesibile. Ca să facem față acestor schimbări, ar fi utile câteva soluții practice care să ajute piața să fie mai stabilă și să asigure un flux constant de produse la prețuri mai accesibile.

iiii. Investiții în sere și tehnologii de stocare

Una dintre cele mai bune metode pentru a reduce efectele sezonalității este să investim în sere moderne și tehnologii avansate de stocare, care ne pot asigura că produsele sunt disponibile pe tot parcursul anului. Astfel, extindem perioadele de producție și păstrăm produsele proaspete pentru a preveni creșterea mare a prețurilor în sezonul rece. Câteva soluții specifice includ:

- Construirea de sere încălzite și automatizate, unde temperaturile și umiditatea sunt controlate astfel încât să fie posibilă producția și iarna;
- Folosirea luminilor artificiale pentru a suplimenta orele de lumină în zilele mai scurte, astfel susținând creșterea plantelor;
- Depozite frigorifice mari pentru a păstra roșiile și merele în condiții optime, asigurând o ofertă constantă de produse proaspete pe piață chiar și în perioadele mai dificile.

kkkkk. Importurile și stocarea pentru stabilizarea pieței

Importurile și stocarea strategică sunt alte soluții care pot ajuta la echilibrarea pieței, mai ales în lunile de iarnă când producția locală scade. Aceste măsuri ar putea asigura aprovizionarea constantă și ar preveni fluctuațiile mari de prețuri. Printre soluțiile care ar funcționa bine se numără:

- Încheierea de contracte de import pe termen lung cu țări care au producție continuă de tomate și mere, pentru a asigura o aprovizionare constantă pe piața din România;
- Crearea de stocuri tampon, în special de tomate și mere, înainte de sezonul rece, astfel încât să putem suplini cererea fără să creștem prea mult prețurile;
- Dezvoltarea unei infrastructuri logistice bune, care să faciliteze transportul rapid și distribuția produselor importate sau stocate către piață și consumatori.

Prin aceste măsuri, piața din România ar putea deveni mai rezistentă la schimbările sezoniere, oferind consumatorilor acces la tomate și mere la prețuri mai stabile pe parcursul întregului an.

3. Concluzii

Studiul de caz privind influența sezonalității asupra cererii și prețurilor pentru tomate și mere în România în perioada 2021-2023, subliniază conexiunea directă dintre schimbările sezoniere și variabilitatea prețurilor. Tomatele au înregistrat creșteri semnificative ale prețurilor în sezonul rece,

datorită reducerii producției locale și a dependenței de importuri mai costisitoare. Merele, pe de altă parte, au prezentat o cerere și prețuri stabile, datorită capacității de stocare pe termen lung. Sezonul afectează atât prețurile, cât și comportamentul consumatorilor, care aleg alternative mai accesibile atunci când prețurile sunt mari. Comparativ cu Spania, România a înregistrat fluctuații mai mari ale prețurilor în perioada rece.

În urma analizei, s-a observat că prețurile tomatelor sunt extrem de influențate de sezonalitate, cu creșteri semnificative în lunile reci. În contrast, prețurile merelor rămân stabile pe parcursul anului, datorită capacității de stocare. Comportamentul consumatorilor este, de asemenea, marcat de sezonalitate, aceștia fiind mai puțin dispuși să cumpere tomate în perioada rece, din cauza prețurilor mai mari. Comparând piața din România cu cea din Spania, s-a constatat că România se confruntă cu fluctuații mai mari ale prețurilor, în special în timpul sezonului rece, în timp ce în Spania prețurile sunt mai constante, datorită unui climat favorabil producției pe tot parcursul anului.

Pentru a reduce impactul negativ al sezonității asupra prețurilor și cererii, producătorii ar trebui să investească în tehnologii moderne de producție, cum ar fi serele încălzite, pentru a putea menține o ofertă constantă de produse, indiferent de sezon. De asemenea, consumatorilor li se recomandă să fie conștienți de fluctuațiile sezoniere ale prețurilor și să își ajusteze obiceiurile de consum în funcție de acestea, alegând alternative mai accesibile în sezonul rece. În plus, importatorii ar putea contribui la stabilizarea pieței prin încheierea de contracte pe termen lung cu țările care au producție continuă de tomate și mere, asigurând astfel o aprovizionare constantă. În final, investițiile în infrastructura de stocare, cum ar fi depozitele frigorifice, ar putea ajuta la menținerea unui flux continuu de produse și la evitarea fluctuațiilor de preț.

Referințe

- Nicholson, W., & Snyder, C., *Intermediate Microeconomics and Its Application*, Editia 11, Editura South-Western Cengage Learning, , Mason, OH., 2012
- Mankiw, N. G., *Principles of Economics*, Editia 9, Editura Cengage Learning, Boston, MA., 2020
- Găină, D., *Marketingul produselor agricole*, Editura Ceres, București, 2017
- Petrescu, M., *Managementul producției agricole*, Editura ASE, București, 2016
- Popescu, G., *Clima și agricultura: Impactul vremii asupra producției*, Editura Agroprint, Timișoara, 2021
- Dumitrescu, M., & Radu, L., *Sărbătorile și consumul de produse tradiționale*, Editura Universitară, Cluj-Napoca, 2022
- Bălan, A., *Fluctuațiile prețurilor și cererea sezonieră în agricultura românească*, Editura Economică, București, 2019
- <https://insse.ro/cms/>
- https://www.google.com/search?q=tempo&oq=tempo&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyEggAEEUYORiDARixAxjJAXiABDIMCAEQABhDGAEGIoFMg0IAhAAGIMBGLDGAEMg0IAxAAGJJDGAEGIoFMg0IBBAAGJJDGAEGIoFMgYIBRBFGD0yBggGEEUYPTIGCAcQRRg90gEIMTM4MmowajeoAgiwAgE&sourceid=chrome&ie=UTF-8
- <https://ec.europa.eu/eurostat>
- <https://www.madr.ro/agricultura.html>

PROIECTAREA ȘI IMPLEMENTAREA OBIECTIVELOR CU FINANȚARE U.E. DINAMICA ȘI ROLUL ACCESĂRI FONDURILOR EUROPENE ÎN ECONOMIA ROMÂNESCĂ

Sergiu STERIOIU *

Abstract

Aderarea României la Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007, a reprezentat un obiectiv clar stabilit, nu o impunere externă. Uniunea Europeană funcționează pe principiul egalității dintre state, indiferent de nivelul lor economic. Totuși, în deceniul de după aderare, unele state au început să perceapă această egalitate în mod diferit.

Un aspect esențial al apartenenței la UE îl reprezintă fondurile structurale și de coeziune, care au rolul de a reduce disparitățile economice dintre statele membre. Aceste fonduri sunt menite să sprijine dezvoltarea și modernizarea economiei naționale, contribuind la creșterea economică. Experiența arată că statele care au reușit să atragă și să utilizeze eficient aceste fonduri au beneficiat de un ritm susținut de dezvoltare economică.

În România, însă, absorbția fondurilor europene nu a fost întotdeauna eficientă, iar măsurile luate pentru a sprijini companiile locale nu au adus rezultatele așteptate. În loc să reducă decalajele economice, aceste măsuri au accentuat inegalitățile existente în investiții, producție și profituri. De asemenea, companiile multinaționale și transnaționale au reușit să implementeze proiecte de anvergură, dar adesea cu întârzieri și fără respectarea specificului economic și identitar românesc.

Astfel, deși aderarea la Uniunea Europeană a deschis oportunități semnificative pentru România, în special prin accesul la fonduri europene, realitatea economică arată că există încă dificultăți în valorificarea acestor resurse. Problemele legate de implementarea fondurilor și de influența multinaționalelor asupra economiei interne continuă să creeze provocări pentru dezvoltarea sustenabilă a României.

Keywords: fonduri structurale, cadrul financiar multianual, Uniunea Europeană, Politica de dezvoltare.

I. Introducere

Inițiativa de a crea o construcție europeană și o piață unică a fost considerată, încă de la început, un proiect de mare amploare. La fundamentul acestui proiect stau multiple strategii de dezvoltare, coeziune și cooperare între statele membre ale Uniunii Europene. În plus, există un ansamblu complex de instrumente cu un impact semnificativ în reducerea și prevenirea disparităților de dezvoltare și inovare între state. Fondurile europene joacă un rol esențial în acest context.

* Masterand, Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: sergiusterioiu@gmail.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Conf.univ.dr. Bragaru Constantin (costin_bragaru@gmail.com).

Noțiunea de capacitate de absorbție este relativ recentă, ceea ce face dificilă evaluarea impactului fondurilor structurale asupra convergenței Uniunii Europene pe termen lung. Acest lucru duce la dificultăți ridicate în stabilirea indicatorilor pentru măsurarea absorbției.

„Gradul în care o țară este capabilă să cheltuiască efectiv și eficient resursele financiare alocate din Fondurile Structurale”²⁰⁰² reprezintă capacitatea de absorbție. Prin această definiție înțelegem că, având o capacitate administrativă și instituțională de a realiza, dezvolta și implementa proiecte în scopul atragerii de fonduri europene, fiecare stat membru are posibilitatea, pe o perioadă determinată, să absoarbă și ulterior să utilizeze fondurile alocate de Uniunea Europeană.

Existența unui cadru instituțional și legal, alături de capacitatea de coordonare și cooperare între instituțiile implicate, asigură o rată ridicată de absorbție a fondurilor europene.

Capacitatea administrativă, conform legii cadru de descentralizare nr. 195/2006, este definită ca „ansamblul resurselor materiale, instituționale și umane de care dispune o unitate administrativ-teritorială, precum și acțiunile pe care le desfășoară aceasta pentru exercitarea competențelor stabilite prin lege. Conform aceleiași legi, capacitatea administrativă se evaluează și se stabilește în condițiile legii.”²⁰⁰³

Politica de coeziune economică și socială este o politică a solidarității, menită să promoveze niveluri ridicate de competitivitate și ocupare a forței de muncă. Aceasta se bazează pe redistribuirea unei părți din bugetul comunitar către regiunile și grupurile sociale care nu sunt foarte prospere, bugetul fiind realizat prin contribuția fiecărui stat membru.

1.1. Fundamentele cadrului de organizare și atragere a fondurilor europene

În anul 1983, în cadrul Conferinței europene a miniștrilor, au fost stabilite fundamentele Politicii de dezvoltare regională, moment în care au fost abordate principiile esențiale și obiectivele strategice, precum și organizarea activităților economice. Odată cu intrarea în vigoare a Actului Unic European în 1987, a fost introdus capitolul dedicat „Coeziunii economice și sociale”. Acest capitol a constituit fundamentul dezvoltării regionale, stabilind obiectivele majore ale acesteia, care includ:

136. „reducerea dezechilibrelor teritoriale prin încurajarea dezvoltării regiunilor care prezintă o anumită întârziere, adoptarea infrastructurilor pentru zonele în declin și controlul creșterii în regiunile care cunosc o evoluție prea rapidă;
137. ameliorarea calității vieții prin îmbunătățirea cadrului de viață cotidian, crearea de noi locuri de muncă și de echipamente economice, sociale și culturale;
138. gestionarea resurselor naturale și protecția mediului prin promovarea unor strategii care să reducă, atât cât este posibil, conflictele dintre solicitările de resurse naturale și necesitățile de conservare a acestora, prin protejarea patrimoniului natural, cultural, istoric;
139. utilizarea rațională a teritoriului prin dezvoltarea echilibrată a centrelor urbane și rurale;
140. localizarea instrumentelor de infrastructură, astfel încât să se asigure protecția terenurilor agricole și forestiere.”²⁰⁰⁴

Politica de dezvoltare regională a Uniunii Europene se concentrează pe stimularea dezvoltării în regiunile defavorizate, pentru a reduce decalajele economice și sociale. În regiunile avansate, se

2002 Oprescu G. coord., D. Constantin, F. Ilie, D. Pișlaru, „Analiza capacității de absorbție a fondurilor comunitare în România”, Institutul European din România – Studii de Impact III, pag.9.

²⁰⁰³ 2 Legea cadru a descentralizării nr.195/2006 disponibilă pe <http://lege5.ro/Gratuit/ha3dgobs/legea-cadru-a-descentralizarii-nr-195-2006>, accesat la data de 17.03.2025;

²⁰⁰⁴ Cristina Maria Bătușaru- „Finanțarea europeană în România :provocări și perspective ”,2016, pag.47;

pune accent pe concentrarea forțelor de muncă și activităților economice, iar pentru regiunile rămase în urmă, se oferă facilități speciale.

Pentru a preveni aceste diferențe, atât între state, cât și în interiorul acestora, se pun în aplicare fonduri structurale și de coeziune, care sprijină legăturile economice și sociale. Comisia Europeană furnizează statelor membre instrumente financiare pentru implementarea politicii regionale, având ca scop reducerea disparităților dintre regiuni.

Toate regiunile sunt eligibile pentru finanțare prin diverse fonduri și programe, însă regiunile mai sărace beneficiază de prioritate în accesarea acestora, pentru a respecta politica de coeziune.

„Fondurile structurale sunt alcătuite din Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR) și Fondul Social European (FSE). Împreună cu Politica Agricolă Comună (PAC), Fondurile Structurale și Fondul de Coeziune formează cea mai mare parte a fondurilor UE, precum și mare parte din totalul cheltuielilor UE”²⁰⁰⁵

1.2 Cadrul instituțional și legal de organizare și atragere a fondurilor europene la nivel European

În vederea accesării și distribuirii fondurilor europene în direcțiile pentru care au fost destinate, a fost necesară realizarea unui cadru legal și instituțional care să asigure eficiența de administrare și monitorizare a acestora. „Prin introducerea conceptului de coeziune teritorială, Tratatul de la Lisabona a recunoscut o dimensiune teritorială puternică pentru politica de coeziune. Această abordare teritorială necesită un sistem unic și modern de guvernare, care combină diferite niveluri de guvernare (european, național, regional și local).”²⁰⁰⁶

Cadrul Financiar Multianual (CFM) reprezintă un instrument de planificare financiară a fondurilor, care sprijină realizarea politicii regionale. Acesta se alocă pe o perioadă de șapte ani și este susținut de fondurile structurale. CFM este un mecanism creat de Comisia Europeană, în cadrul căruia sunt stabilite perspective financiare pentru a prognoza cheltuielile Uniunii Europene și pentru a asigura respectarea strictă a disciplinei bugetare. Plafoanele financiare pentru Programele Operaționale ale statelor membre UE sunt determinate pe baza acestui cadru. Prioritățile pe termen lung ale Uniunii Europene sunt definite de CFM, care stabilește și sumele anuale maxime care urmează să fie cheltuite după priorități stabilite în cadrul Cadrului Financiar Multianual.

Responsabile de implementarea corectă a programelor multianuale, atât din punct de vedere financiar cât și operațional, sunt, pentru fiecare program, câteun Secretariat Tehnic Comun și o Autoritate de Management, care trebuie să aibă sediul în zona de responsabilitate.

„Implementarea programelor incluse în fiecare etapă de programare și modul de finanțare se realizează într-un cadru legal de organizare și accesare bine definit la toate nivelurile - european, național și regional.”²⁰⁰⁷ Prioritățile Fondurilor Structurale și de Coeziune sunt stabilite la nivelul Uniunii Europene, iar ulterior fiecare stat membru le transformă în priorități naționale și regionale.

Orientările Strategice Comunitare (OSC) constituie documentul în care sunt stabilite prioritățile generale la nivelul Uniunii Europene. Acest document reprezintă cadrul pentru acțiunile finanțate cu fonduri europene. Fiecare stat membru, ținând cont de cadrul european, este obligat să își definească propriile acțiuni și nevoi, care vor fi programate în conformitate cu OSC.

²⁰⁰⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Structural_Funds_and_Cohesion_Fund accesat la data de 13.03.2025;

²⁰⁰⁶ Cristina Maria Bătușaru-“ Finanțarea europeană în România: provocări și perspective.”, 2016, pag. 50

²⁰⁰⁷ Cristina Maria Bătușaru-“ Finanțarea europeană în România : provocări și perspective.”, 2016, pag. 52

1.3 Cadrul instituțional și legal de organizare și atragere a fondurilor europene în România

În urma aderării României la Uniunea Europeană în 2007, țara noastră trebuie să adopte o politică de dezvoltare care să fie aliniată cu obiectivele, principiile, politicile și reglementările comunitare, în vederea unui dezvoltării socio-economice sustenabile și unitare. Implementarea Fondurilor Structurale și de Coeziune în România implică introducerea următoarelor documente de program:

- Planul Național de Dezvoltare a României (PNDR)
- Cadrul Strategic Național de Referință (CSNR)
- Programele Operaționale (PO)
- Documentele Cadru de Implementare (DCI)

Planul Național de Dezvoltare reprezintă o pârghie esențială prin care România stabilește direcțiile de acțiune, astfel încât decalajele de dezvoltare socio-economică față de Uniunea Europeană să fie reduse.

Acesta este „un concept specific politicii europene de coeziune economică și socială și reprezintă documentul de planificare strategică și programare financiară multianuală, elaborat într-un larg parteneriat, care va orienta și stimula dezvoltarea socio-economică a României în conformitate cu Politica de Coeziune a Uniunii Europene.”²⁰⁰⁸

Cadrul Strategic Național de Referință este un document care, în scopul utilizării instrumentelor structurale, conține strategia stabilită între Comisia Europeană și România. CSNR este „documentul strategic care descrie prioritățile naționale în domeniul coeziunii economice și sociale și care conferă posibilitatea de monitorizare și evaluare a Programelor Operaționale în timpul unui ciclu de programe.”²⁰⁰⁹

Programul Operațional reprezintă documentul aprobat de Comisie și depus de Statul Membru, prin care se implementează o strategie de dezvoltare, stabilind priorități, cu sprijinul unui Fond sau al Fondului de Coeziune și al Fondului European de Dezvoltare Regională, în cadrul Obiectivului „Convergență”.

Programele Operaționale pot să fie de două tipuri, și anume: regionale sausectoriale. Aceste programe sunt finanțate de către fondurile de coeziune și structurale. Fondurile structurale și de coeziune sunt „instrumente financiare care pun în aplicare realizarea obiectivelor Politicii de Coeziune.”²⁰¹⁰

În cadrul Cadrului Strategic Național de Referință 2007-2013, pentru România au fost aprobate următoarele Programe Operaționale:

- Programul Operațional Regional, denumit mai departe și (POR);
- Programul Operațional Sectorial Creșterea Competitivității Economice (POSCCE);
- Programul Operațional Sectorial Mediu (POSM);
- Programul Operațional Sectorial Transport (POST);
- Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POSDRU);
- Programul Operațional Dezvoltarea Capacității Administrative (PODCA);
- Programul Operațional Asistență Tehnică (POAT).

²⁰⁰⁸ Planul Național de Dezvoltare 2007-2013– elaborat de Guvernul României, pag.4; disponibil pe <http://discutii.mfinante.ro> , accesat la data de 16.03.2025;

²⁰⁰⁹ Moldovan Iosif–„Finanțarea proiectelor din fonduri europene”,Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2013, pag.25;

²⁰¹⁰ Cristina Maria Bătușaru- “ Finanțarea europeană în România: provocări și perspective.”,2016,pag.55;

Cadrul instituțional cu responsabilități în domeniul accesării fondurilor europene din România este reprezentat de „instituțiile responsabile cu coordonarea, implementarea și gestionarea asistenței financiare comunitare, precum și misiunile încredințate fiecăreia, care împreună formează cadrul național al mecanismelor de accesare a fondurilor europene.”²⁰¹¹

În procesul de certificare a plăților în domeniul fondurilor structurale, instituțiile implicate sunt:

141. **Autoritatea de Management (AM)** – Este responsabilă pentru gestionarea fondurilor, implementarea și monitorizarea proiectelor. AM coordonează și aprobă documentele și solicitările de plată înainte de a le trimite mai departe pentru certificare.
142. **Organismul Intermediar (OI)** – Acesta acționează sub autoritatea AM și se ocupă cu implementarea unor activități specifice în cadrul programelor operaționale. OI verifică documentele și solicitările de plată depuse de beneficiari înainte de a le transmite către AM.
143. **Autoritatea de Certificare și Plată (ACP)** – Este responsabilă pentru certificarea cheltuielilor și plăților efectuate, validând corectitudinea acestora înainte de a le transmite Comisiei Europene. ACP asigură că plățile sunt conform reglementărilor europene și naționale.
144. **Comisia Europeană (CE)** – Ultima instanță de validare a cheltuielilor, care verifică și aprobă plățile intermediare și finale înainte de a le autoriza pentru rambursare către statul membru.

Aceste instituții realizează asigurarea procesului de certificare a plăților în domeniul fondurilor structurale printr-un proces care conține patru etape, și anume:

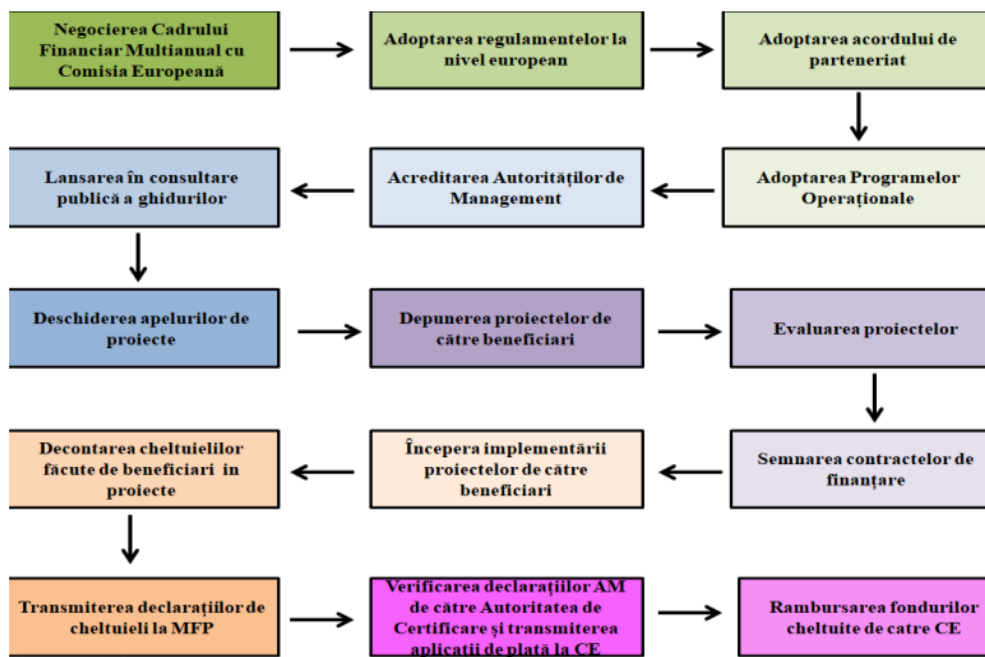
- **„Etapa I de verificare**, cunoscută ca evaluare ex-ante, este realizată de beneficiarul fondurilor, care se asigură de corectitudinea și eligibilitatea cheltuielilor. După această verificare, beneficiarul depune solicitarea de plată împreună cu documentele justificative către Autoritatea de Management (AM) sau Organismul Intermediar (OI).
- **Etapa II de verificare** se desfășoară la nivelul OI, care efectuează o verificare internă a documentelor depuse de beneficiar.
- **Etapa III de verificare** este realizată de AM, printr-o verificare internă a documentelor, similar cu procedura aplicată de OI.
- **Etapa IV de verificare** este responsabilitatea Autorității de Certificare și Plată (ACP), care, după finalizarea verificărilor, prezintă solicitările de plată intermediare și certificarea acestora Comisiei Europene.”²⁰¹²

Pentru o mai bună înțelegere a întregului proces, în Figura 1 este ilustrat circuitul fondurilor europene.

²⁰¹¹ Metodologie privind Planificarea Dezvoltării Regionale 2014-2020 – disponibil pe http://www.adrvest.ro/attach_files/Metodologie%20PDR.pdf, accesat la data de 17.03.2025;

²⁰¹² Cristina Maria Bătușaru- „Finanțarea europeană în România :provocări și perspective.”,2016,pag.63-64

Figură 1 Procesul de accesare al fondurilor europene

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Analiza capacității de absorbție a fondurilor europene aferente Cadrului Financiar Multianual 2007-2013 în România

Cadrul Financiar Multianual (CFM) a fost creat de Comisia Europeană pentru a stabili viziuni financiare care să reflecte cheltuielile viitoare ale Uniunii Europene și să asigure o disciplină bugetară ridicată. Sumele alocate fiecărui Program Operațional sunt definite pe baza CFM pentru fiecare țară din UE. CFM stabilește obiectivele pe termen lung ale Uniunii Europene și limitează anual sumele care pot fi cheltuite. Acesta se întinde pe o perioadă de șapte ani, iar propunerea unui nou cadru este realizată cu trei ani înainte de finalizarea actualului.

Pentru Guvernul României, absorbția fondurilor europene este o prioritate importantă, având în vedere că aceste fonduri sunt o resursă esențială pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare socio-economică pe termen mediu și lung, fiind și un element important pentru sustenabilitatea finanțelor publice naționale, deoarece susțin strategia de investiții și au un caracter nerambursabil.

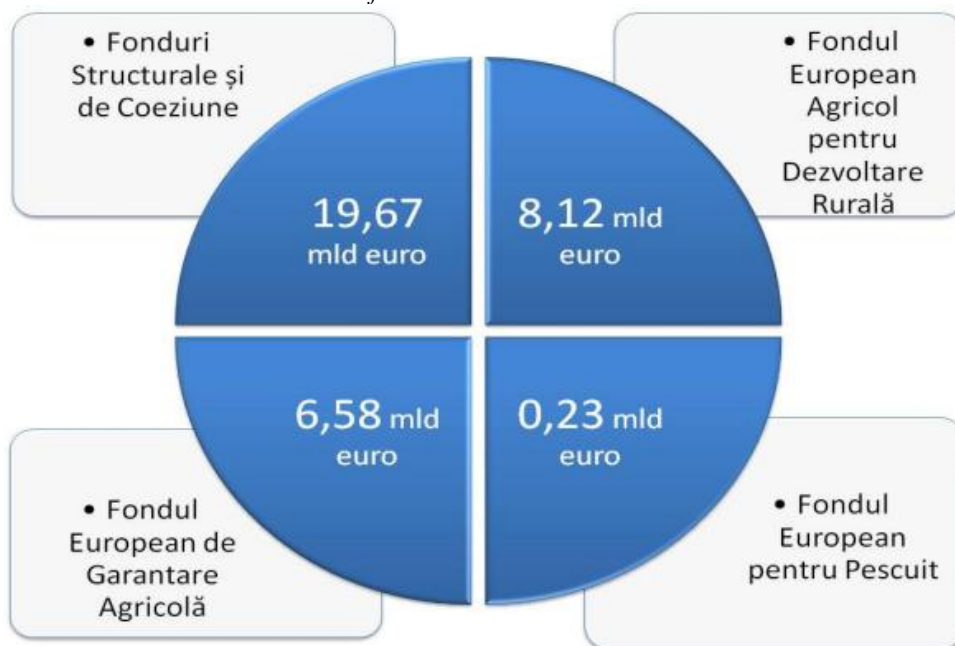
România a întâmpinat dificultăți administrative în gestionarea asistenței financiare din perioada 2007-2013, ceea ce a afectat eficiența absorbției fondurilor. Comisia Europeană a constatat că România a pierdut fonduri semnificative din cauza nerealizării obiectivelor naționale și europene.

Instrumentele financiare structurale din CFM 2007-2013 au avut o valoare de aproximativ 35 miliarde de euro, distribuite conform unui plan specific. Bugetul a fost axat pe trei obiective prioritare: convergența (81,5% din total), competitivitatea regională și creșterea forței de muncă (16%) și cooperarea teritorială europeană (2,5%). (Times New Roman, 12, justify)

„Corespunzător obiectivelor menționate, prioritățile strategice ale Uniunii Europene pentru perioada 2007-2013 sunt: cercetarea și dezvoltarea, inovația și anteprenoriatul, societatea

informațională, transporturile, energia, protecția mediului, precum și investiția în capitalul uman și o mai bună adaptare a muncitorilor și firmelor la mediul de afaceri.”²⁰¹³

Figură 2 Instrumentele structurale de finanțare din CFM2007-2013, cu sumele alocate fiecăruia

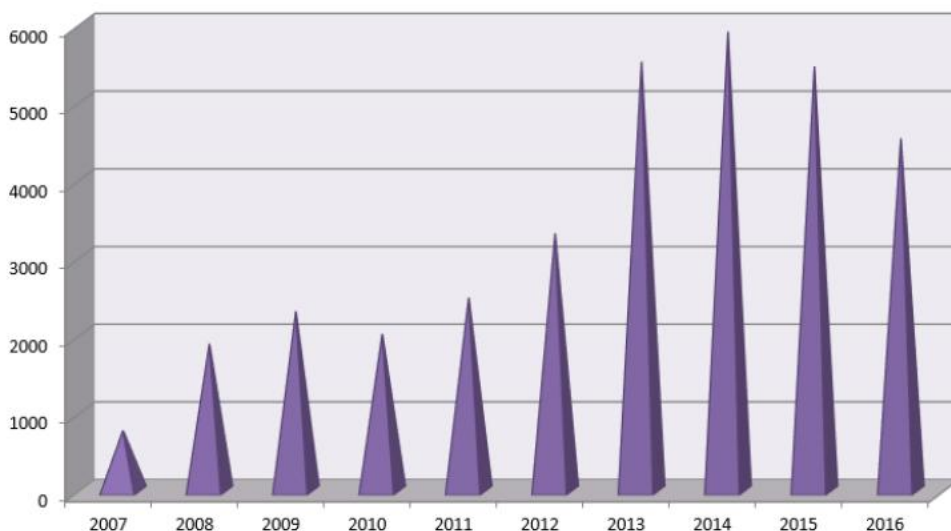

Programele Operaționale finanțate de Fondurile Structurale și de Coeziune (FSC) sunt următoarele:

- Programul Operațional Regional;
- Programul Operațional Sectorial Creșterea Competitivității Economice;
- Programul Operațional Sectorial Mediu;
- Programul Operațional Sectorial Transport;
- Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane;
- Programul Operațional Dezvoltarea Capacității Administrative;
- Programul Operațional Asistență tehnică.

În Anexa 1 avem reprezentat Cadrul Financiar Multianual aferent perioadei 2007-2013. Prioritare în procesul de accesare a fondurilor europene au fost: Fondurile structurale și de coeziune (FSC), Fondurile pentru dezvoltare rurală (FEADR și FEP) și Fondurile Europene pentru Garantare Agricolă (FEAGA). După cum se poate observa, sumele alocate fondurilor au fost în creștere cu fiecare an în parte.

²⁰¹³2013 Dan Voiculescu-“Dezvoltare economică durabilă.”, Editura Intact, 2014, pag. 26;

Figură 3 Sume primite de la bugetul UE, în CFM 2007-2013²⁰¹⁴

Conform Figurei 2.2, ale cărei date provin din Anexa 1, România a beneficiat la începutul perioadei (2007) de o sumă de doar 777,45 milioane euro, însă până la sfârșitul acesteia (2013), valoarea a crescut semnificativ, ajungând la 5.526,19 milioane euro. Având în vedere că procesul de aprobare și finanțare a proiectelor din fonduri UE presupune o durată considerabilă, este de așteptat ca rata de absorbție să fie mai scăzută în primii ani ai cadrului financiar multianual (CFM) și să crească ulterior.

Conform clauzelor contractuale încheiate cu statul român, dacă fondurile alocate unui CFM nu sunt utilizate integral în perioada corespunzătoare, sumele neabsorbite pot fi reportate pentru următorii trei ani. Acest lucru s-a întâmplat în cazul CFM 2007-2013, când fondurile neutilizate au fost redistribuite în anii 2014, 2015 și 2016. După cum reiese din Anexa 1, cea mai ridicată rată de absorbție a fost atinsă în 2014, cu un total de 5.913,26 milioane euro, deși acest an nu face parte din perioada de programare 2007-2013.

În total, România a beneficiat de 34.253,36 milioane euro în cadrul CFM 2007-2013, cea mai mare parte a acestei sume provenind din Fondul structural și de coeziune.

Pentru a evalua stadiul implementării Programelor Operaționale, am considerat esențială analiza capacității de absorbție a fondurilor structurale pentru fiecare dintre acestea.

Rata de absorbție poate fi calculată utilizând mai mulți indicatori, cei mai relevanți fiind:

145. Plățile efectuate din contribuția UE raportate la alocarea UE 2014-2020 – acest indicator reflectă plățile realizate pentru proiecte din fondurile alocate de Comisia Europeană, excluzând contribuția națională, urmând ca aceste sume să fie ulterior decontate.

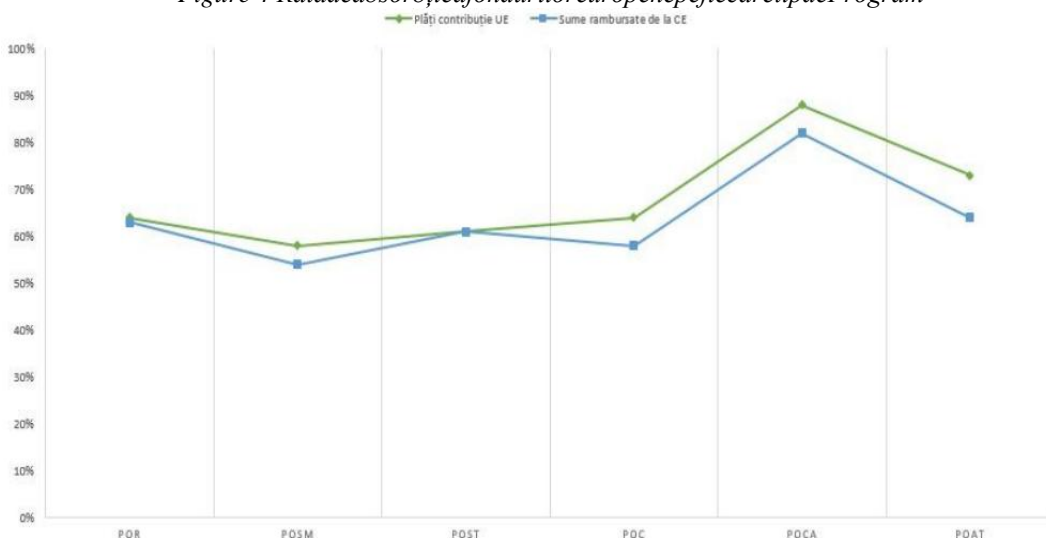
146. Sumele rambursate de la Comisia Europeană raportate la alocarea UE 2014-2020 – acest indicator reprezintă sumele decontate de statul român prin Ministerul Finanțelor pentru fiecare program în parte.

²⁰¹⁴ Anexa 1;

Rata totală de absorbție a fondurilor europene pentru perioada de programare 2007-2013, exprimată în procente conform datelor din anexă, este de **51,17%** pentru primul indicator și **47,18%** pentru cel de-al doilea.

În urma prelucrării datelor prezentate în Anexa 2, se poate observa că rata de absorbție totală a fondurilor europene pentru perioada de programare 2007-2013, exprimată în procente, pe primul indicator este de 60 %, iar pe cel de-al doilea este de 57%.

Figure 4 Rata de absorbție a fondurilor europene pe fiecare tip de Program²⁰¹⁵

Conform Figurei 4, Programul Operațional Capacitate Administrativă a înregistrat cea mai ridicată rată de absorbție în cadrul CFM 2007-2013, atingând 95%. Pe de altă parte, cea mai scăzută rată de absorbție s-a înregistrat în cadrul Programului Operațional Transport, cu 86,88%, urmat îndeaproape de Programul Operațional Mediu, care a avut o rată de 90,29%.

Per ansamblu, absorbția fondurilor europene pe diferitele tipuri de Programe Operaționale din CFM 2007-2013 prezintă valori relativ apropiate, așa cum se poate observa și în Figura 2.3.

Datele privind rata de absorbție a fondurilor europene în CFM 2007-2013 arată o performanță generală bună, cu procente relativ ridicate pentru toate Programele Operaționale. **Programul Operațional Capacitate Administrativă (95%)** a înregistrat cea mai mare rată de absorbție, ceea ce sugerează o gestionare eficientă a fondurilor destinate reformelor instituționale și modernizării administrației publice. Acest aspect este pozitiv, deoarece o administrație eficientă contribuie indirect la îmbunătățirea implementării altor programe.

Pe de altă parte, **Programul Operațional Transport (86,88%)** a avut cea mai scăzută rată de absorbție, ceea ce poate indica întârzieri birocratice, dificultăți în derularea marilor proiecte de infrastructură sau probleme în cofinanțarea națională. Totuși, diferențele dintre programe nu sunt foarte mari, iar faptul că rata de absorbție a fost relativ uniformă sugerează o capacitate administrativă stabilă în utilizarea fondurilor europene.

În ansamblu, aceste date reflectă un progres semnificativ față de începutul perioadei de finanțare și demonstrează că România a reușit să acceseze o mare parte din resursele europene disponibile, chiar dacă unele sectoare, precum infrastructura de transport, s-au confruntat cu provocări mai mari.

Pentru a înțelege factorii care au contribuit la rata de absorbție mai scăzută a fondurilor europene în perioada 2007-2013 și pentru a îmbunătăți procesul în următoarele Cadre Financiare Multianuale, este esențială o analiză detaliată a acestei perioade.

O analiză SWOT este un instrument util în acest context, deoarece permite evidențierea atât a punctelor tari, care au sprijinit implementarea Programelor Operaționale, cât și a punctelor slabe, care au generat dificultăți. Această metodă poate contribui la identificarea soluțiilor necesare pentru optimizarea absorbției fondurilor europene în viitor.

Astfel, analiza SWOT va oferi o perspectivă clară asupra lecțiilor învățate din perioada 2007-2013 și va facilita elaborarea unor strategii mai eficiente pentru utilizarea fondurilor UE în următoarele cicluri de finanțare.

Tabel nr. 2 Analiza SWOT privind performanțele României de a atrage fondurile alocate în CFM2007-2013

<u>Puncte tari</u>	<u>Puncte slabe</u>
<ul style="list-style-type: none"> • <u>resurse naturale;</u> • <u>resurse energetice;</u> • <u>experiența acumulată până la aceste momente în ceea ce privește aplicarea pentru proiectele cu finanțare europeană;</u> • <u>forță de muncă numeroasă, cu costuri reduse și un nivel acceptabil de educație inițială;</u> • <u>număr mare de specialiști în domeniul TIC;</u> • <u>poziția geografică a țării.</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>nivel redus al cercetării-dezvoltării și al inovării în legătură cu economia;</u> • <u>acces dificil la finanțare și la informație în domeniul afacerilor;</u> • <u>infrastructura degradată și insuficientă/accesibilitate redusă în interiorul și exteriorul țării;</u> • <u>infrastructură turistică slab dezvoltată și marketing necorespunzător;</u> • <u>segment important al populației afectat de sărăcie și excluziune socială;</u> • <u>capacitate administrativă insuficient dezvoltată;</u> • <u>personalul implicat slab pregătit;</u> • <u>deficitul de capacitate instituțională în gestionarea investițiilor străine;</u>

Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> ● reducerea decalajelor dintre România și celelalte state ale Uniunii Europene; ● noi surse de investiții, inclusiv Fondurile Structurale și de Coeziune aferente perioadei 2014-2020; ● atragerea de investiții străine directe; ● România ca destinație turistică; ● dezvoltarea infrastructurii de afaceri; ● modernizarea agriculturii; ● crearea de noi locuri de muncă; ● investiții în sectorul productiv. 	<ul style="list-style-type: none"> ● expunerea mai mare la competiția de pe piețele globalizate; ● declin economic la nivel european și/sau mondial; ● schimbările climatice/degradarea mediului înconjurător; ● corupția la toate nivelurile ierarhice administrative/factori de decizie; ● rambursarea către UE a fondurilor acordate ca urmare a managementului defectuos în cadrul acestor programe și a nerespectării termenelor de angajare pentru terminarea lucrărilor aferente implementării proiectelor.

Datele din **Tabelul 2** evidențiază faptul că implementarea Programelor Operaționale în România în perioada CFM 2007-2013 a demonstrat necesitatea unor măsuri eficiente pentru consolidarea capacității instituționale și administrative a structurilor de management. Întărirea acestora este esențială pentru asigurarea unor condiții favorabile în derularea proiectelor viitoare.

Un alt factor care a influențat negativ absorbția fondurilor a fost **lipsa de experiență a beneficiarilor**, ceea ce a generat întâzieri în implementarea proiectelor. Dificultățile întâmpinate în elaborarea documentației au prelungit procesul de aprobare, afectând astfel ritmul de accesare a fondurilor europene.

Aceste aspecte subliniază importanța **creșterii capacității administrative**, simplificării procedurilor și oferirii unui sprijin mai mare beneficiarilor, astfel încât în următoarele cadre financiare absorbția fondurilor să fie mai eficientă.

2.2. Recomandari privind îmbunătățirea procesului de absorbție a fondurilor europene la nivel național.

Obținerea unei alocări mari de fonduri europene este esențială pentru dezvoltare, având un impact semnificativ atât pe termen scurt, cât și pe termen mediu și lung. Economia unei societăți depinde de accesul la aceste fonduri, care sunt văzute ca „un element central al sustenabilității bugetare prin prisma strategiei investiționale și a caracterului nerambursabil al acestor fonduri.”²⁰¹⁶

²⁰¹⁶ 1Dragoș Mihai Ungureanu–„Analiza echilibrelor la nivelul bugetului comunitar din perspectiva statutului României de țară membră a Uniunii Europene”,2012,pag.265;

Prin îmbunătățirea și modernizarea cadrului instituțional și administrativ, se poate optimiza managementul ciclului de proiecte pentru structurile responsabile de implementarea programelor operaționale. În acest sens, propunem următoarele măsuri:

- **Reducerea sau, dacă este posibil, eliminarea completă a birocrăției** în procesul de implementare a instrumentelor structurale. Prin identificarea documentelor justificative necesare și eliminarea celor nerelevante, birocrăția va fi redusă. Totuși, trebuie avut în vedere faptul că aceste documente trebuie să garanteze în continuare respectarea normelor naționale și comunitare.
- **Solicitanții de fonduri europene** trebuie să aibă la dispoziție cel puțin o lună pentru a consulta ghidul înainte de începerea proiectului. În plus, pentru a avea acces la toate informațiile necesare, acestora trebuie să li se ofere cel puțin 15 zile lucrătoare de la publicarea variantei finale a ghidului, pentru a putea să îl parcurgă corespunzător.
- **Termenele pentru efectuarea plăților**, rambursarea sumelor de către beneficiari și intervalele perioadelor de certificare a declarațiilor de cheltuieli, venite de la Autoritatea de Certificare și Plată, trebuie monitorizate constant de către Autoritatea de Management pentru a evita întârzierile semnificative.
- **Asistența tehnică** care sprijină completarea resurselor umane din cadrul structurilor responsabile de implementarea programelor operaționale trebuie să fie utilizată mai extins, punându-se accent pe activitățile importante din procesul de absorbție.

Programele de finanțare venite din partea Uniunii Europene au întâmpinat dificultăți în implementare din cauza unor instrumente structurale importante, precum: legislația de mediu, legea finanțelor publice și legea achizițiilor publice. Importanța acestor trei instrumente este justificată astfel:

- **Legea finanțelor publice** sprijină accesarea fondurilor structurale prin principiul cofinanțării, care acoperă o parte din costurile unor investiții, iar restul este suportat din resursele naționale. Această lege este autoritatea care poate acorda un cadru adecvat autorităților publice eligibile să acceseze Fondul Structural. În cazul în care autoritățile eligibile nu pot cofinanța investițiile, accesul la fondurile structurale devine imposibil, ceea ce duce la o rată scăzută de absorbție.
- **Legea achizițiilor publice** intervine în cazul fondurilor structurale deoarece orice finanțare pentru servicii, lucrări sau bunuri intră sub incidența acestei legi. Legea reglementează procesul de selecție a contractorilor, iar orice întârziere în acest proces afectează direct aplicarea fondurilor structurale.
- **Legislația de mediu** face parte din principiile de asistență ale fondurilor structurale. O alocare de fonduri structurale trebuie să includă mecanisme specifice, principalul fiind **Evaluarea impactului asupra mediului (EIM)**, care este esențială pentru implementarea proiectelor în conformitate cu reglementările de mediu.

3. Concluzii

Fondurile europene sunt instrumente de finanțare nerambursabilă destinate exclusiv statelor membre ale Uniunii Europene. Acestea au rolul de a sprijini dezvoltarea economică și socială, reducerea decalajelor dintre state și promovarea sustenabilității bugetare prin investiții strategice. Gestionarea acestor fonduri este realizată de Comisia Europeană și de reprezentanții fiecărui stat membru.

Pentru România, fondurile europene reprezintă o sursă esențială de finanțare, având avantajul unor costuri reduse și a unui impact fiscal minim asupra populației. Utilizarea optimă a acestor resurse este crucială pentru dezvoltarea pe termen scurt, mediu și lung.

Studiul fondurilor europene a inclus analiza normelor legislative aplicabile, condițiile de accesare și metodele de implementare. În partea practică, a fost evaluată capacitatea de absorbție a României în cadrul celor două Cadre Financiare Multianuale (2007-2013 și 2014-2020). Prima perioadă a fost marcată de dificultăți administrative, ceea ce a dus la pierderi semnificative de fonduri. În schimb, în perioada 2014-2020, datorită îmbunătățirilor implementate, absorbția fondurilor a fost într-o continuă creștere.

Cadrul Financiar Multianual este un mecanism al Comisiei Europene care urmărește planificarea cheltuielilor UE și menținerea disciplinei bugetare. România a întâmpinat dificultăți în gestionarea fondurilor în primul ciclu financiar, însă, prin corectarea deficiențelor, eficiența utilizării acestor resurse a crescut semnificativ în următorul exercițiu bugetar.

Lucrarea oferă recomandări pentru îmbunătățirea procesului de absorbție a fondurilor europene în România, printre care se numără reducerea disparităților de dezvoltare, reorganizarea cadrului instituțional și îmbunătățirea parteneriatului între structurile private și administrațiile locale.

Prima ipoteză, conform căreia fondurile europene reprezintă o sursă relativ ieftină de finanțare datorită caracterului lor nerambursabil, a fost validată prin analiza costurilor și beneficiilor utilizării acestor fonduri, realizată cu ajutorul instrumentelor grafice. Studiul a arătat că, deși România contribuie anual la bugetul Uniunii Europene, fondurile primite pentru finanțarea programelor europene sunt mult superioare.

A doua ipoteză, referitoare la evoluția modestă a României în accesarea fondurilor europene în cadrul celor două Cadre Financiare Multianuale, a fost validată parțial. Analiza a arătat o îmbunătățire semnificativă a capacității de absorbție în perioada 2014-2020 față de perioada 2007-2013, datorită experienței acumulate și lecțiilor învățate. Deși nu a ajuns la nivelul Poloniei, România a înregistrat o creștere semnificativă a fondurilor absorbite, ajungând de la 1.599,71 milioane de euro în primul an de aderare la 7.119,64 milioane de euro în 2020.

A treia ipoteză, conform căreia România se află la coada clasamentului în ceea ce privește absorbția fondurilor europene comparativ cu alte state membre, a fost validată. Analiza comparativă cu Bulgaria, Cehia, Polonia și Ungaria a arătat că România a reușit să se mențină aproape de aceste țări și, în anumite cazuri, chiar să le depășească în termeni de rată de absorbție a fondurilor pe anumite Programe Operaționale.

În concluzie, utilizarea eficientă a fondurilor europene este esențială pentru dezvoltarea economică și socială a României, iar neacordarea atenției cuvenite acestui domeniu ar putea duce la adâncirea disparităților de dezvoltare între România și celelalte state membre ale Uniunii Europene.

Referințe

- Cristina Maria Bătușaru- „Finanțarea europeană în România :provocări și perspective”;
- Dragoș Mihai Ungureanu–„Analiza echilibrului la nivelul bugetului comunitar din perspectiva statutului României de țară membră a Uniunii Europene”.
- Dan Voiculescu–“Dezvoltare economică durabilă.”,Editura Intact,2014;
- *Oprescu G. coord., D. Constantin, F. Ilie, D. Pîslaru, „Analiza capacității de absorbție a fondurilor comunitare în România”, Institutul European din România – Studii de Impact III;*
- *Legea cadru a descentralizării nr.195/2006 disponibilă pe <http://lege5.ro/Gratuit/ha3dgobs/legea-cadru-a-descentralizarii-nr-195-2006>, accesat la data de 17.03.2025;*
- Moldovan Iosif–„Finanțarea proiectelor din fonduri europene”,Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2013;
- http://en.wikipedia.org/wiki/Structural_Funds_and_Cohesion_Fund accesat la data de 13.03.2025;

- Planul Național de Dezvoltare 2007-2013– elaborat de Guvernul României, pag.4; disponibil pe <http://discutii.mfinante.ro> , accesat la data de 16.03.2025;
- Metodologie privind Planificarea Dezvoltării Regionale 2014-2020 – disponibil pe http://www.adrvest.ro/attach_files/Metodologie%20PDR.pdf , accesat la data de 17.03.2025;

Anexa 1 Cadrul Financiar Multianual aferen tperioadei 2007-2013²⁰¹⁷

milioane euro

Denumire	Realizat 2007	Realizat 2008	Realizat 2009	Realizat 2010	Realizat 2011	Realizat 2012	Realizat 2013	Realizat 2014	Realizat 2015	Realizat 2016
Fonduri structurale și de coeziune (FSC)	421,38	648,45	917,84	505,54	708,36	1.170,92	2.963,12	3.587,61	2.635,56	3.693,39
Fonduri pentru dezvoltare rurală (FEADR+FEP)	15,13	578,75	565,93	760,48	883,05	1.090,05	1.229,99	841,02	1.247,35	522,29
Fondul European pentru Garantare Agricolă (FEGA)	6,89	461,87	575,93	663,78	768,95	991,27	1.174,70	1.325,84	1.420,24	269,34
Alte fonduri	344,05	205,60	251,80	90,65	128,62	146,00	158,38	158,79	160,83	53,62
SUME PRIMITE DE LA BUGETUL UE	777,45	1.894,67	2.311,50	2.020,45	2.488,98	3.318,24	5.526,19	5.913,26	5.463,98	4.538,64

Anexa2 S²⁰¹⁸tadiul absorbției pentru Programele Operaționale 2007-2013

Programe 2007-2013	Alocare 2007-2013 (UE)	Prefinanțări primite de la CE		Sume solicitate CE in limita alocării UE a PO (rata de absorbție curentă)		Rambursări de la CE (rata de absorbție efectivă)		Total sumă primită de la CE		euro
		Valoare	%	Valoare	%	Valoare	%	Valoare	%	
		4	5=(4/2)*100	6	7=(6/2)*100	8	9=(8/2)*100	10=4+8	11=(10/2)*100	
		1								
PO Regional	3.966.021.762	335.341.959	8,46%	3.704.771.672	93,41%	3.372.867.345	85,04%	3.708.209.304	93,50%	
POS Transport	4.288.134.778	525.615.535	12,26%	3.476.561.531	81,07%	3.200.095.644	74,63%	3.725.711.179	86,88%	
PO Competitivitate	2.536.646.054	229.879.990	9,06%	2.536.646.054	100,00%	2.179.933.761	85,94%	2.409.813.751	95,00%	
POS Mediu	4.412.470.138	520.775.940	11,80%	3.727.595.995	84,48%	3.463.047.369	78,48%	3.983.823.309	90,29%	
PO Capacitate Administrativă	208.002.622	27.040.341	13,00%	208.002.622	100,00%	170.562.150	82,00%	197.602.491	95,00%	
PO Asistență Tehnică	170.237.790	15.521.401	9,00%	170.237.790	100,00%	146.404.499	86,00%	161.725.900	95,00%	
TOTAL	15.581.513.144	1.653.975.166	10,61%	13.833.815.664	88,72%	12.532.910.768	80,43%	14.186.885.934	91,05%	

²⁰¹⁷ BFN-2020_04_30_v1(gov.ro);²⁰¹⁸ fonduri-ue.ro;

DEZVOLTARE DURABILĂ ȘI PROTECȚIA MEDIULUI ÎN CADRUL ȚĂRILOR COMUNITARE SUSTENABILITATEA ÎN ROMÂNIA 2019

Monalisa STATE²⁰²⁰

Abstract

Obiectivul general al Strategiei de Dezvoltare Durabilă este reprezentat de îmbunătățirea continuă a calității vieții pentru prezent și viitor, pentru a crearea unei comunități durabile, capabile de a gestiona și folosi resursele în mod eficient și de a valorifica capacitatea de inovare ecologică și socială a economiei, pentru a asigura prosperitatea, protecția mediului și coeziunea socială.

Scopul lucrării mele este acela de a analiza politicile europene de dezvoltare durabilă, impactul lor asupra statelor membre și modul în care acestea sunt implementate în România.

Lucrarea va oferi o perspectivă detaliată asupra modului în care politicile europene de dezvoltare durabilă au fost transpuse la nivel național și impactul lor asupra economiei locale și mediului înconjurător.

Keywords: mediu, sustenabilitate, dezvoltare durabilă, tranziție justă

Introducere:

Importanța dezvoltării durabile în context global

În raportul Brundtland din 1987 al Comisiei Mondiale pentru Mediu a fost definit conceptul de dezvoltare durabilă ca fiind unul concept fundamental pentru politicile economice și de mediu la nivel global, având ca scop armonizarea creșterii economice cu protecția mediului și echitatea socială²⁰²¹. Aceasta vizează un echilibru sustenabil între resurse, mediu și bunăstarea populației, prevenind degradarea ecosistemelor pentru generațiile viitoare.

De-a lungul anilor, dezvoltarea durabilă a devenit un pilon central al strategiilor globale, fiind integrată în documente-cheie precum Declarația de la Rio (1992) și Obiectivele de Dezvoltare Durabilă ale ONU (2015).

Un element esențial al dezvoltării durabile este abordarea integrată a factorilor economici, sociali și de mediu. Economia circulară, de exemplu, promovează reutilizarea resurselor și reducerea deșeurilor, oferind o alternativă sustenabilă la modelul tradițional de creștere economică bazat pe consum intensiv de resurse. În plus, implementarea energiei regenerabile a devenit un obiectiv

²⁰¹⁹ Prezentul studiu este parte a lucrării de dizertație!

²⁰²⁰ Masterand, Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: Georgiana_M@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Constantin Bragaru (e-mail: costin_bragaru@yahoo.com).

²⁰²¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISUM:sustainable_development

major, cu scopul reducerii emisiilor de gaze cu efect de seră și a dependenței de combustibilii fosili²⁰²².

Pe plan european, Pactul Verde European (2019) a stabilit obiective ambițioase pentru atingerea neutralității climatice până în 2050, consolidând principiile dezvoltării durabile în toate domeniile economice și sociale. Acesta include măsuri precum promovarea economiei circulare, investiții în energie verde și protejarea biodiversității, elemente esențiale pentru reducerea impactului negativ asupra mediului și asigurarea unui viitor echilibrat pentru generațiile viitoare.

Astfel, dezvoltarea durabilă reprezintă o necesitate stringentă într-un context marcat de schimbările climatice, creșterea populației și exploatarea intensivă a resurselor naturale. În acest sens, politicile internaționale și naționale trebuie să colaboreze pentru a implementa soluții eficiente și sustenabile, menținând un echilibru între progresul economic și conservarea mediului²⁰²³, precum comerțul cu materiale de construcții, transport etc.

Sustenabilitatea în România

Contextul național: provocări și oportunități

România are un potențial semnificativ pentru energie regenerabilă, datorită condițiilor geografice favorabile pentru dezvoltarea energiei eoliene, solare și hidroenergetice. Conform datelor Eurostat, România are unul dintre cele mai ridicate potențiale eoliene din Europa Centrală și de Est, cu capacități de producție ce ar putea depăși 14 GW până în 2030, conform estimărilor din 2021 ale Comisiei Europene.

De asemenea, International Renewable Energy Agency, preciza în 2022 că, în România energia solară este o resursă promițătoare, cu peste **2100 de ore** de soare anual în regiunile sudice ale țării, facilitând dezvoltarea parcurilor fotovoltaice de mare capacitate.

Cu toate acestea, România se confruntă cu provocări semnificative legate de poluare și defrișări. Industria extractivă, transportul și sectorul energetic sunt principalii poluatori, contribuind la niveluri ridicate de emisii de CO₂ și particule în suspensie, mai ales în marile orașe precum București, Cluj-Napoca și Timișoara²⁰²⁴. În plus, defrișările ilegale reprezintă o problemă majoră, afectând biodiversitatea și contribuind la degradarea solului. Conform unui raport Greenpeace din 2022, România a pierdut peste 300.000 de hectare de pădure în ultimele două decenii din cauza exploatarea ilegală și a lipsei unor politici eficiente de conservare a fondului forestier.

Pentru a combate aceste probleme, Guvernul României a adoptat în 2021, Strategia Națională pentru Energie și Schimbări Climatice 2021-2030, care vizează creșterea ponderii energiei regenerabile la **30%** din consumul național și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu **40%** față de nivelurile din 1990²⁰²⁵.

De asemenea, inițiative precum programul "Casa Verde", sprijinirea prosumatorilor și dezvoltarea infrastructurii pentru mobilitate electrică contribuie la tranziția către un model energetic sustenabil. Cu toate acestea, succesul acestor politici depinde de accesul la finanțare europeană și de capacitatea instituțiilor naționale de a implementa reforme eficiente.

²⁰²² <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>

²⁰²³ https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook/volume-2023/issue-2_7a5f73ce-en.html

²⁰²⁴ <https://www.mmediu.ro/>

²⁰²⁵ <https://www.gov.ro/>

Rolul autorităților publice și al societății civile în promovarea sustenabilității

Un aspect esențial al tranziției către dezvoltarea durabilă este colaborarea eficientă între autoritățile publice, sectorul privat și societatea civilă. Instituțiile guvernamentale joacă un rol central în elaborarea și implementarea politicilor de mediu, dar succesul acestor măsuri depinde în mare măsură de sprijinul cetățenilor și al organizațiilor neguvernamentale. Guvernele naționale și autoritățile locale sunt responsabile de transpunerea reglementărilor europene în legislația națională și de punerea în aplicare a măsurilor de protecție a mediului. În România, Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor coordonează strategiile naționale de dezvoltare durabilă și gestionare a resurselor naturale.

Un exemplu concret este Planul Național Integrat Energie și Climă, care stabilește obiective pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și creșterea eficienței energetice până în 2030. În plus, autoritățile locale au un impact direct asupra sustenabilității prin gestionarea infrastructurii urbane, promovarea transportului public ecologic și dezvoltarea de programe educaționale privind protecția mediului. Municipii precum Cluj-Napoca și Timișoara au implementat strategii pentru reducerea emisiilor de carbon prin modernizarea transportului public și încurajarea utilizării energiei regenerabile în clădirile publice.

ONG-urile joacă un rol crucial în creșterea conștientizării publice și în monitorizarea implementării politicilor de mediu. Organizații precum Greenpeace România, WWF România și EcoAssist desfășoară campanii pentru protejarea biodiversității, combaterea defrișărilor ilegale și promovarea reciclării selective. De asemenea, aceste organizații colaborează cu autoritățile pentru îmbunătățirea legislației de mediu și pentru implicarea comunităților locale în proiecte sustenabile.

Un exemplu de succes este proiectul "Let's Do It, Romania!", care a mobilizat sute de mii de voluntari pentru curățarea zonelor poluate din întreaga țară, demonstrând puterea colaborării între societatea civilă, sectorul privat și autoritățile locale.

Companiile au un impact semnificativ asupra mediului, iar tranziția către un model de afaceri sustenabil devine o prioritate globală. În România, tot mai multe companii implementează strategii de responsabilitate socială corporativă pentru reducerea amprentei de carbon și dezvoltarea unor soluții sustenabile. De exemplu, retailerii mari au început să elimine treptat ambalajele din plastic și să promoveze produsele ecologice. În plus, Uniunea Europeană sprijină proiectele de inovare verde prin programe precum Orizont Europa, care oferă finanțare pentru dezvoltarea de tehnologii sustenabile, eficiență energetică și reducerea emisiilor industriale. Aceste parteneriate sunt esențiale pentru accelerarea tranziției către o economie verde și reducerea impactului negativ asupra mediului.

Educația ecologică joacă un rol esențial în formarea unei mentalități sustenabile în rândul cetățenilor. Introducerea unor programe educaționale în școli și promovarea campaniilor de conștientizare pot contribui la schimbarea comportamentului populației față de utilizarea resurselor naturale și gestionarea deșeurilor. Proiecte precum "Școli Verzi" promovează educația ecologică în unitățile de învățământ, încurajând reciclarea și utilizarea eficientă a resurselor. De asemenea, campaniile de informare desfășurate de ONG-uri și instituții guvernamentale au un rol esențial în încurajarea adoptării unor practici sustenabile în viața de zi cu zi.

Studiul dezvoltării durabile și al protecției mediului în cadrul țărilor comunitare evidențiază progresele semnificative realizate prin politici europene și naționale, dar și provocările persistente care necesită soluții eficiente. Uniunea Europeană a stabilit un cadru legislativ solid pentru protecția mediului, incluzând Pactul Verde European și numeroase directive privind reducerea emisiilor și promovarea energiei regenerabile. Statele membre au înregistrat progrese semnificative în implementarea strategiilor durabile, dar există disparități în ceea ce privește capacitatea de adaptare la cerințele tranziției ecologice. România are un potențial ridicat pentru dezvoltarea surselor

regenerabile de energie, însă întâmpină dificultăți în implementarea eficientă a politicilor de mediu. Societatea civilă, sectorul privat și autoritățile publice trebuie să colaboreze mai strâns pentru a asigura tranziția către un model de dezvoltare sustenabil.

Îmbunătățirea implementării legislației de mediu prin creșterea eficienței mecanismelor de monitorizare și sancționare pentru respectarea normelor de protecție a mediului este esențială. Dezvoltarea infrastructurii pentru energie regenerabilă și încurajarea investițiilor în tehnologii verzi vor contribui la atingerea obiectivelor europene. Consolidarea educației ecologice prin introducerea unor programe de dezvoltare durabilă în școli și universități poate influența pozitiv comportamentul generațiilor viitoare. Creșterea gradului de reciclare și reutilizare a materialelor prin măsuri fiscale și logistice este crucială pentru stimularea economiei circulare. În același timp, simplificarea procedurilor pentru accesarea fondurilor europene dedicate proiectelor sustenabile va permite o implementare mai rapidă și eficientă a strategiilor de mediu.

Dezvoltarea durabilă reprezintă un proces complex, care necesită eforturi susținute și o viziune integrată pentru a asigura un echilibru între creșterea economică, protecția mediului și bunăstarea socială. Implementarea unor politici coerente și colaborarea între actorii implicați sunt esențiale pentru atingerea obiectivelor de sustenabilitate pe termen lung.

Perspectivă și direcții viitoare pentru dezvoltarea durabilă în România

În contextul provocărilor actuale privind schimbările climatice, creșterea consumului de resurse și degradarea ecosistemelor, România trebuie să adopte o strategie clară pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă. Perspectivile pentru viitor includ adaptarea la noile cerințe europene, integrarea tehnologiilor inovatoare și consolidarea cooperării între sectorul public, privat și societatea civilă.

Un element esențial pentru viitorul dezvoltării durabile este implementarea Planului Național Integrat în domeniul Energiei și Schimbărilor Climatice (PNIESC), care stabilește obiective ambițioase pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, creșterea ponderii energiei regenerabile și îmbunătățirea eficienței energetice până în 2030. De asemenea, România trebuie să prioritizeze investițiile în infrastructura verde, precum modernizarea sistemelor de transport public, dezvoltarea clădirilor cu consum energetic redus și extinderea rețelelor de energie regenerabilă.

O direcție viitoare importantă este tranziția către economia circulară, care presupune reducerea risipei de resurse și reutilizarea acestora prin politici de reciclare și eco-design. Uniunea Europeană a stabilit obiective clare în acest sens, iar România trebuie să își alinieze strategiile pentru a îmbunătăți gestionarea deșeurilor și a promova producția sustenabilă.

În plus, digitalizarea și inovația tehnologică joacă un rol crucial în accelerarea dezvoltării durabile. Soluțiile smart-city, utilizarea senzorilor pentru monitorizarea calității aerului, automatizarea proceselor industriale pentru eficiență energetică și integrarea inteligenței artificiale în gestionarea resurselor naturale sunt doar câteva dintre măsurile care pot contribui la un viitor mai sustenabil.

Educația ecologică trebuie să devină o prioritate națională, fiind necesară integrarea unor module obligatorii despre sustenabilitate în programele școlare și universitare. Informarea și implicarea activă a cetățenilor în protecția mediului pot contribui semnificativ la schimbarea mentalităților și adoptarea unor comportamente responsabile.

În concluzie, dezvoltarea durabilă a României depinde de implementarea unor politici eficiente, investiții continue în infrastructură și inovație, precum și de creșterea gradului de conștientizare și responsabilizare a populației. Colaborarea între toate sectoarele societății este esențială pentru atingerea unui echilibru între progresul economic, protecția mediului și bunăstarea socială.

Tranziția verde în România

Tranziția verde reprezintă procesul de transformare structurală a economiei și societății în direcția sustenabilității, cu emisii reduse de carbon, utilizare eficientă a resurselor și protejarea capitalului natural. În România, această tranziție a căpătat un impuls puternic odată cu aderarea la UE, care a oferit atât direcția strategică, cât și resursele necesare.

Studiul de caz al României evidențiază atât inițiativele implementate în ultimii ani sub umbrela tranziției verzi, cât și impactul lor asupra mediului și economiei, precum și provocările întâmpinate și soluțiile identificate pentru a asigura o dezvoltare durabilă pe termen lung.

Proiecte și inițiative relevante

Unul dintre cele mai vizibile domenii ale tranziției verzi în România este cel al energiei regenerabile. Începând cu 2010, țara a cunoscut o creștere spectaculoasă a capacităților de energie eoliană și solară, stimulată de politicile Uniunii Europene și de mecanismele naționale de sprijin. S-au realizat investiții majore, precum parcurile eoliene din Dobrogea – regiune cu potențial eolian deosebit.

Parcul eolian Fântânele-Cogealac (județul Constanța), de pildă, cu 240 de turbine și o capacitate instalată de 600 MW, a devenit la momentul inaugurării cel mai mare parc eolian pe. Astfel de proiecte au contribuit semnificativ la creșterea ponderii energiei verzi în mixul național. Dacă în 2005 contribuția regenerabilelor era modestă, în prezent România generează aproximativ o treime din electricitate din surse regenerabile (inclusiv hidrocentrale, eolian, solar și bioenergie).

Acest progres a fost facilitat de accesul la fonduri europene și la finanțări internaționale, dar și de transferul de know-how de la parteneri din UE. În plus, România a demarat inițiative pentru diversificarea mixului energetic verde: dezvoltarea energiei solare fotovoltaice (unde costurile au scăzut considerabil), planuri pentru energie eoliană offshore în Marea Neagră și proiecte de energie geotermală în zona de vest.

Tot în sfera energiei, se remarcă accentul pus pe reformarea sectorului producției de energie electrică – închiderea treptată a centralelor pe cărbune ineficiente și înlocuirea lor cu capacități mai puțin poluante (gaz, energie nucleară modernizată și regenerabile) ca parte a angajamentelor de decarbonizare.

O altă direcție este eficiența energetică și clădirile verzi. România a lansat programe ample de reabilitare termică a blocurilor de locuințe, mai ales în mediul urban, beneficiind de fonduri UE prin Programul Operațional Regional și, mai nou, prin Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR). Mii de clădiri au fost izolate termic și modernizate, reducându-se consumul de energie pentru încălzire. Conform Comisiei Europene, peste 1 miliard de euro din fonduri europene au fost investiți în eficiența energetică a clădirilor din România²⁰²⁶, contribuind la scăderea facturilor cetățenilor și a emisiilor.

De asemenea, se promovează standarde de construcție aproape zero-energie pentru clădirile noi, iar programe ca, Casa Verde încurajează instalarea panourilor fotovoltaice și a sistemelor de încălzire pe bază de energie regenerabilă în gospodării.

Prin REPOWER EU se finanțează, în prezent programe de instalare atât de panouri fotovoltaice, dar și a bateriilor de stocare a energiei acumulate, contribuind la susținerea familiilor celor mai defavorizate din societatea românească. Aceste inițiative nu doar protejează mediul (prin reducerea consumului de combustibili fosili și a poluării), dar au și creat o piață locală pentru materiale și servicii „verzi” în construcții, generând locuri de muncă.

²⁰²⁶ https://energy.ec.europa.eu/index_en

În ceea ce privește transportul durabil, România face pași importanți, deși domeniul rămâne unul dintre cele mai dificile din perspectiva emisiilor. Au fost implementate programe precum Rabla Clasic și Rabla Plus, menite să înnoiască parcul auto prin oferirea de prime pentru casarea vehiculelor vechi poluante și achiziția de autoturisme noi, mai eficiente sau electrice. Aceste scheme au avut succes, ducând la eliminarea de pe șosele a zeci de mii de vehicule vechi anual.

De la momentul lansării și până în prezent, aceste inițiative au avut un impact semnificativ: **peste 1 milion de autovehicule uzate au fost scoase din circulație și au fost achiziționate aproape 700.000 de autovehicule noi, caracterizate prin performanțe superioare și emisii poluante reduse. Printre acestea, se regăsesc 46.570 de autovehicule electrice, dintre care 38.418 sunt modele complet electrice, iar 8.152 sunt hibrid plug-in.** Și în anul 2024, Autoritatea Fondului pentru Mediu, aflată sub egida Ministerului Mediului, Apelor și Pădurilor, a alocat un buget generos de 1,3 miliarde lei pentru cele 2 programe²⁰²⁷.

Concomitent, sunt susținute investițiile în transportul public nepoluant: în marile orașe (București, Cluj-Napoca, Timișoara, etc.) s-au achiziționat autobuze electrice sau pe gaz natural comprimat, s-au modernizat linii de tramvai și s-au extins rețelele de troleibuz, cu sprijin financiar european. Prin PNRR și alte instrumente, se finanțează și infrastructura pentru vehicule electrice – stații de încărcare rapidă apar de-a lungul coridoarelor rutiere principale și în zonele urbane, încurajând trecerea treptată la mobilitate cu emisii scăzute. Nu în ultimul rând, există proiecte de reabilitare a infrastructurii feroviare, vitale pentru a muta o parte din transportul de marfă și de pasageri de pe șosele pe calea ferată, reducând astfel emisiile și congestia.

Cu toate că transporturile rămân o sursă majoră de emisii GES și poluanți atmosferici (precum PM₁₀ și NO₂) în România, aceste inițiative recente constituie baze importante pentru un viitor sistem de mobilitate mai curat.

În domeniul gestionării deșeurilor și economiei circulare, s-au inițiat proiecte menite să îmbunătățească situația actuală precară. Prin finanțare UE, s-au construit instalații regionale de management integrat al deșeurilor în multe județe – centre care includ stații de sortare, compostare și depozite ecologice conforme. Scopul este crearea unei infrastructuri care să permită colectarea separată a deșeurilor reciclabile și biodegradabile de la populație și reducerea cantității eliminate la groapă. Deși aceste centre au fost finalizate în numeroase județe, gradul de utilizare eficientă a lor depinde de eforturile administrative locale și de cooperarea cetățenilor. Au fost lansate campanii de conștientizare privind reciclarea și au fost introduse treptat instrumente economice (de exemplu, plata conform cantității de deșeu generat sau extinderea sistemelor de garanție-returnare pentru ambalaje), conform bunelor practici europene.

În plus, companiile mari sunt tot mai responsabile față de mediu, implementând sisteme de economie circulară sustenabilă și eco-design în procesele lor, sub presiunea reglementărilor UE și a cerințelor pieței. Chiar dacă indicatorii de economie circulară ai României (precum rata de reutilizare a materialelor, care se afla la un procent de doar 1% în 2020²⁰²⁸) sunt încă foarte scăzuți, aceste proiecte pilot și investiții reprezintă pași necesari spre schimbare. Un exemplu pozitiv este creșterea capacităților de reciclare a deșeurilor de ambalaje datorită parteneriatelor public-privat și extinderii schemelor de răspundere extinsă a producătorilor.

Protecția și refacerea mediului natural constituie și ele un capitol esențial al tranziției verzi. România a demarat inițiative de împădurire pe terenuri degradate sau agricole neproductive, finanțate atât din fonduri naționale (ex. programe ale Ministerului Mediului, Apelor și Pădurilor), cât și din fonduri europene (Fondul pentru Mediu, Fonduri de dezvoltare rurală pentru perdele

²⁰²⁷ https://www.afm.ro/media_evenimente_2024_03_19.php, 16.03.2024, ora 11.13

²⁰²⁸ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:sustainable_development

forestiere etc.). România a beneficiat de o finanțare nerambursabilă de peste 100 miliarde euro pentru acest demers. Scopul este creșterea suprafeței împădurite, având în vedere că ținta asumată la nivel UE prin Strategia forestieră este extinderea capacității de absorbție a carbonului prin păduri.

De asemenea, proiecte precum reconstrucția ecologică a zonelor umede din Delta Dunării (susținute de finanțatori internaționali, inclusiv Banca Mondială) urmăresc conservarea biodiversității unice și dezvoltarea durabilă a comunităților locale prin ecoturism și pescuit sustenabil.

Prin intermediul Programului LIFE al UE s-au derulat proiecte de protejare a unor specii emblematice (**de ex. zimbrul, răpitoarele din Carpați, sturionii din Dunăre**), iar prin programele operaționale de mediu s-au finanțat planuri de management și măsuri de pază în siturile Natura 2000.

O mențiune specială merită Valea Jiului, tradițională regiune carboniferă, care a fost inclusă ca zonă-pilot în inițiativa europeană pentru Tranziție Justă. Aici, fonduri dedicate (atât prin Fondul pentru o Tranziție Justă, cât și prin PNRR) sprijină reconversia economică – de la mina de cărbune la noi industrii verzi sau servicii – astfel încât comunitățile locale să beneficieze de alternative economice pe măsură ce activitățile poluante sunt reduse. Proiecte de dezvoltare a turismului montan, de producere a energiei verzi sau de pregătire profesională a foștilor mineri sunt în derulare, cu scopul de a crea un exemplu de bună practică pentru alte regiuni aflate în tranziție (similare zonelor miniere din Polonia, Cehia sau Germania).

Un catalizator recent al tranziției verzi în România este Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR), finanțat prin instrumentul NextGenerationEU post-pandemie. PNRR-ul României, aprobat în 2021, alocă peste 40% din bugetul total de 29,2 miliarde € către acțiuni climatice și de mediu, depășind pragul minim de 37% stabilit la nivel UE²⁰²⁹. Acest plan include reforme și investiții cu impact major: de la decarbonizarea producției de energie (investiții în rețele electrice inteligente, capacități de energie regenerabilă, hidrogen verde), la renovarea valului de clădiri pentru eficiență energetică, managementul apei (extinderea rețelelor de apă-canal), păduri (împăduriri și sisteme de supraveghere a tăierilor ilegale) și mobilitate durabilă (infrastructură pentru trenuri, metrou, autostrăzi electrificate, etc.).

Implementarea cu succes a PNRR ar putea duce la un salt calitativ în tranziția verde a României, deoarece combină investițiile concrete cu reforme structurale (de exemplu, modificări legislative pentru simplificarea autorizării proiectelor de energie regenerabilă, reforme ale guvernantei companiilor energetice de stat, întărirea cadrului de management al apei). Transformarea verde sprijinită de PNRR are potențialul de a accelera considerabil atingerea țintelor de mediu și climatice, dacă măsurile sunt implementate la timp și integral.

Impactul asupra mediului și economiei.

Proiectele și politicile de tranziție verde din România au început să producă rezultate vizibile, atât în parametri de mediu, cât și din punct de vedere economic și social.

În termeni de impact asupra mediului, trendul general indică unele îmbunătățiri notabile: emisiile totale de gaze cu efect de seră ale României au scăzut cu peste 50% față de 1990²⁰³⁰, contribuind la atenuarea schimbărilor climatice. Această reducere masivă de la **251 milioane tone CO₂ echivalent în 1990 la aproape jumătate în ultimii ani** s-a datorat inițial declinului industriei energofage în anii '90, dar în ultimul deceniu menținerea emisiilor la un nivel relativ stabil în ciuda creșterii economice indică un început de decuplare a creșterii economice de emisii. De pildă, între

²⁰²⁹ https://commission.europa.eu/index_en

²⁰³⁰ <https://www.worldbank.org/ext/en/home>

2005 și 2020 PIB-ul României a crescut considerabil, în timp ce emisiile GES din sectoarele non-ETS au rămas sub țintele asumate, semn al creșterii eficienței și al rolului energiilor regenerabile. Intensitatea de carbon a economiei (emisii per unitate de PIB) s-a îmbunătățit consistent, iar intensitatea energetică (consum de energie per PIB) a scăzut semnificativ în ultimii ani. Aceste evoluții pozitive se pot lega direct de implementarea măsurilor de eficiență energetică și modernizare industrială.

Un alt rezultat cuantificabil este creșterea ponderii energiei din surse regenerabile în consum: România a depășit pragul de 24% regenerabile încă din 2015, ajungând la 26-27% în 2020 (incluzând contribuția hidrocentralelor mari), ceea ce a evitat emiterea a milioane de tone de CO₂ anual față de un scenariu alternativ bazat pe combustibili fosili. Acest lucru are efecte benefice și asupra calității aerului, deoarece reduce arderea combustibililor fosili ce degajă poluanți.

Îmbunătățiri în calitatea aerului se constată lent în ultimul deceniu: concentrațiile de SO₂ și NO_x (oxizii de azot, formați din monoxid și dioxid de carbon) au scăzut odată cu reducerea utilizării cărbunelui în termocentrale și cu impunerea standardelor Euro pentru vehicule. Totuși, marile aglomerări urbane precum București continuă să aibă episoade de poluare cu PM_{2.5} și NO₂ peste limite, problema nefiind încă rezolvată complet. Poluarea aerului cauzează în continuare efecte asupra sănătății populației, dar politicile de mediu (precum înnoirea parcului auto și controlul emisiilor industriale) vizează reducerea acestor impacte.

În privința managementului deșeurilor, deși procentul de reciclare rămâne scăzut, putem nota o ușoară creștere a cantităților colectate separat în ultimii ani și o scădere a cantității deșeurilor municipale depozitate (în scădere de la 98% în 2010 la 85% în 2020). Investițiile realizate în facilități de sortare și compostare au crescut capacitatea națională de tratare a deșeurilor, pregătind terenul pentru îmbunătățiri viitoare ale ratelor de reciclare.

De asemenea, aderarea la UE a impus închiderea și ecologizarea multor gropi de gunoi neconforme – un beneficiu important pentru mediu, chiar dacă tranziția către un sistem modern de gestionare a deșeurilor nu este încă finalizată.

În domeniul apei și apei uzate, impactul pozitiv este clar: procentul populației care are acces la apă potabilă sigură și la canalizare cu epurare a crescut treptat.

În conformitate cu datele ce sunt puse la dispoziție de Institutul Național de Statistică (INS) pentru anul 2023²⁰³¹, în România beneficiau de:

- Alimentare cu apă potabilă: 14.705.481 de persoane (77,1% din populația rezidentă) erau conectate la sistemul public de alimentare cu apă, cu 428.219 persoane mai mult decât în 2022. (dcbusiness.ro)
- Sisteme de canalizare: 11.415.029 de persoane (60,1% din populația rezidentă) aveau locuințele conectate la sistemele de canalizare, cu 174.369 persoane mai mult decât în 2022 (stirileprotv.ro)

La nivel regional, cea mai mare pondere a populației conectate la sistemele de canalizare s-a înregistrat în:

- București-Ilfov: 95,4%
- Centru: 72,7%
- Vest: 71,9%

Cele mai scăzute rate de racordare au fost în:

- Nord-Est: 40,3%
- Sud-Muntenia: 41,8%
- Sud-Vest Oltenia: 51,7%

²⁰³¹ <https://insse.ro/cms/>

Au fost eliminate multe surse de poluare a apelor (deversări de ape netratate, fose septice improvizate), contribuind la îmbunătățirea calității apelor interioare și a Dunării.

Pentru biodiversitate, impactul combinat al eforturilor de conservare se reflectă în stoparea declinului unor specii și habitate locale. De exemplu, grație măsurilor de protecție și a interzicerii vânătorii la specii periclitare, populațiile de râs eurasiatic și vidră s-au menținut stabile. Proiectele de reintroducere a zimbrului în Carpați au creat nuclee viabile de zimbr în libertate.

În Delta Dunării, refacerea lacurilor și canalelor colmatate a dus la revenirea păsărilor acvatice pe unele habitate. Cu toate acestea, încă există pierderi de biodiversitate – de pildă, speciile legate de zonele agricole tradiționale sunt în declin din cauza intensificării agriculturii – semn că eforturile trebuie continuate și extinse.

Din punct de vedere al impactului economic, tranziția verde s-a dovedit a fi și un motor de dezvoltare și modernizare. Investițiile verzi au creat locuri de muncă noi în sectoare precum energia regenerabilă (tehnicieni pentru turbine eoliene și panouri solare), eficiența energetică (constructori, auditori energetici), managementul deșeurilor (operatori ai stațiilor de sortare și reciclare) și silvicultură durabilă. Multe proiecte finanțate din fonduri europene au angrenat companii locale în execuție, generând activitate economică și venituri.

De exemplu, dezvoltarea parcurilor eoliene majore în Dobrogea a implicat sute de muncitori în faza de construcție și zeci de angajați permanenți în operare și mentenanță, contribuind la economia locală. În ansamblu, conceptul de „creștere verde” începe să prindă contur și în România: se conturează industrii noi (precum producția de echipamente de energie verde sau materiale de construcții ecologice), iar companiile existente investesc în tehnologii mai curate pentru a rămâne competitive pe piața europeană.

Un aspect economic major este accesul României la fondurile UE pentru climă și mediu, care a stimulat PIB-ul și ocuparea forței de muncă. Analizele Comisiei Europene estimează că implementarea completă a PNRR are potențialul de a crește PIB-ul României cu circa 2% până în 2026, pe lângă efectele structurale pe termen lung.

Tranziția verde, dacă este bine gestionată, poate deci să fie un vector de dezvoltare incluzivă. Banca Mondială subliniază că România are oportunitatea de a reduce simultan sărăcia și emisiile de carbon, folosind eficient fondurile europene și investițiile publice și private pentru o economie mai verde.

Cu alte cuvinte, protecția mediului nu se realizează în detrimentul creșterii economice, ci poate merge mână în mână cu aceasta, prin crearea de noi sectoare și creșterea productivității.

Desigur, tranziția verde are și costuri și provocări economice: anumite industrii poluante sunt în declin (ex. mineritul de cărbune, producția de energie pe cărbune), ceea ce necesită reconversia forței de muncă și măsuri de protecție socială. De aceea, UE a creat instrumente precum **Fondul pentru o tranziție justă și Fondul social pentru climă (acesta din urmă va aloca peste 86 mld. € la nivel UE pentru sprijinirea cetățenilor vulnerabili în tranziția energetică)**.

România va beneficia de astfel de fonduri pentru a atenua impactul social în zonele miniere și a combate fenomenul de sărăcie energetică (familii care nu își pot permite servicii energetice de bază). Astfel, impactul economic al politicilor de mediu este gestionat pentru a fi cât mai pozitiv net posibil, asigurând că „nimeni nu este lăsat în urmă” – un principiu central al Pactului Verde.

Concluzionăm spunând că, tranziția verde în România a adus beneficii reale mediului (reducerea emisiilor, îmbunătățiri graduale în calitatea aerului și apei, conservarea unor ecosisteme) și a început să reproiecteze economia către una mai modernă și sustenabilă (prin investiții, locuri de muncă verzi și acces la finanțare). Cu toate acestea, magnitudinea acestor impacte pozitive este încă modestă comparativ cu potențialul – fiind la început de drum, multe proiecte își vor vedea efectele pe termen mediu și lung, iar unii indicatori (precum rata de reciclare, calitatea aerului urban) nu

arată încă progrese semnificative. Totuși, direcția este setată, iar tranziția verde tinde să devină ireversibilă pe măsură ce politicile și inițiativele prind rădăcini.

Referințe:

- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:sustainable_development
- <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook/volume-2023/issue-2_7a5f73ce-en.html
- <https://www.mmediu.ro/>
- <https://www.gov.ro/>
- https://energy.ec.europa.eu/index_en
- https://www.afm.ro/media_evenimente_2024_03_19.php, 16.03.2024, ora 11.13
- <https://insse.ro/cms/>
- https://commission.europa.eu/index_en
- <https://www.worldbank.org/ext/en/home>

PRINCIPIILE RĂSPUNDERII ADMINISTRATIVE ȘI SANCTIUNILE APLICABILE FUNCȚIONARILOR PUBLICI: O ANALIZĂ TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ

Florentina Gabriela NEACȘU*

Abstract

Lucrarea de față analizează principiile fundamentale ale răspunderii administrative a funcționarilor publici și regimul sancționator aplicabil acestora, dintr-o perspectivă teoretică și practică. În prima parte, sunt examinate principiile esențiale precum legalitatea, oportunitatea, transparența decizională și consultarea cetățenilor, care stau la baza activității administrative și definesc cadrul juridic al răspunderii funcționarilor publici. A doua secțiune se concentrează pe răspunderea administrativ-disciplinară și contravențională, detaliind procedurile de cercetare, sancțiunile posibile și aplicarea acestora în contextul normativ actual. În final, sunt incluse studii de caz ce ilustrează aplicarea acestor principii și sancțiuni în practică, oferind o înțelegere completă a modului în care cadrul teoretic se transpune în realitatea administrativă. Lucrarea aduce o contribuție importantă în domeniul dreptului administrativ, oferind atât o bază teoretică solidă, cât și o aplicabilitate concretă a normelor legale în activitatea funcționarilor publici.

Keywords: răspundere administrativă, funcționari publici, principii administrative, răspundere disciplinară, răspundere contravențională, sancțiuni, transparență decizională, legalitate, administrare publică, legislație administrativă.

1. Introducere

Funcționarii publici, atât în România cât și în Uniunea Europeană, sunt subiectul unor reglementări stricte referitoare la răspunderea pentru acțiunile comise în timpul exercitării funcțiilor lor sau în legătură cu acestea. Răspunderea acestora se poate manifesta sub diverse forme, fiecare având temeiuri legale clare care vizează protejarea intereselor publice și asigurarea bunei funcționări a administrației. În acest context, principiile răspunderii administrative sunt esențiale pentru stabilirea unui cadru juridic coerent și echilibrat.

Lucrarea de față își propune să analizeze principalele forme de răspundere a funcționarilor publici, inclusiv răspunderea disciplinară, contravențională, patrimonială, civilă și penală, în concordanță cu reglementările din legislația națională și europeană. De asemenea, va examina rolul principiului legalității în dreptul administrativ, care constituie fundamentul funcționării administrației publice și un principiu esențial în garantarea respectării legii de către autoritățile publice.

Într-o eră a transparenței și responsabilității, în care cetățenii au dreptul să fie informați și protejați împotriva abuzurilor, principii precum legalitatea, transparența decizională și buna

* Masterand, Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: Florentina_M41445@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Constantin Bragaru(costin_bragaru@yahoo.com).

administrare sunt cruciale. Prin urmare, această lucrare se va concentra nu doar pe analiza teoretică a acestor principii, ci și pe aplicabilitatea lor practică, ilustrată prin exemple concrete din jurisprudență și legislație.

Scopul principal al cercetării este de a analiza formele de răspundere administrative ale funcționarilor publici din România, având în vedere cadrul legislativ național și european, precum și implicațiile acestora în practicile administrative. Lucrarea își propune să exploreze principiile fundamentale ale răspunderii administrative, să examineze regimurile sancționatorii aplicabile și să evidențieze rolul principiului legalității în organizarea și funcționarea administrației publice. De asemenea, se va analiza modul în care aceste principii și forme de răspundere sunt implementate și aplicate în practica administrativă, cu scopul de a identifica eventuale lacune sau zone de îmbunătățire a reglementărilor actuale.

Obiectivele cercetării: identificarea și analiza formelor de răspundere administrativă aplicabile funcționarilor publici din România, inclusiv răspunderea disciplinară, contravențională, patrimonială, civilă și penală., examinarea principiilor fundamentale ale răspunderii administrative, cu un accent deosebit pe principiul legalității și aplicarea acestuia în administrația publică românească și europeană, și studiul regimului sancționator aplicabil funcționarilor publici, inclusiv procedurile de cercetare și sancționare a abaterilor administrative, precum și eficiența acestora în menținerea unui sistem administrativ echilibrat și responsabil.

Pentru realizarea acestei cercetări, vor fi utilizate următoarele surse: legislația națională și europeană: Constituția României; Ordonanța de Urgență 57/2019 privind Codul administrativ al României, cu modificările ulterioare; Codul penal și Codul de procedură penală; Acte normative europene relevante, precum legislația Uniunii Europene privind funcționarii publici, jurisprudența: decizii ale instanțelor naționale și europene referitoare la răspunderea funcționarilor publici și aplicarea sancțiunilor.

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

Principiul legalității este unul dintre pilonii fundamentali ai statului de drept, având un rol esențial în protejarea ordinii juridice și menținerea echilibrului social. Acesta stă la baza întregului sistem judiciar, iar fără respectarea sa, nu ar putea exista adevărata aplicare a principiului statului de drept. Așa cum este corect subliniat, „statul de drept, în sensul său larg, ce cuprinde întreaga activitate a autorităților publice, indiferent de statutul acestora, nu poate fi considerat un stat al legii decât în măsura în care respectă principiul legalității în mod efectiv.”

Principiul oportunității subliniază prerogativa administrației publice de a evalua, la momentul emiterii unui act administrativ, concordanța între normele legale și faptele concrete, având ca unic criteriu de apreciere interesele comunității pe care o reprezintă. Această prerogativă conferă administrației publice atât dreptul, cât și obligația de a lua decizii în baza unei analize aprofundate a contextului și necesităților sociale.

Dreptul la o bună administrare impune administrației publice obligația de a evalua și răspunde corespunzător nevoilor cetățenilor. Autoritățile și instituțiile publice trebuie să acționeze în interesul general, menținând un înalt standard de profesionalism, eficiență și economie în utilizarea resurselor disponibile. Munca administrativă trebuie să fie continuă și orientată către aplicarea legii prin acțiuni concrete care să reglementeze relațiile sociale. Astfel, este inacceptabil să credem că există momente în care legea nu poate fi aplicată corespunzător, întrucât acest lucru ar duce la erodarea și disfuncționalizarea entității statale organizate.

Principiul subsidiarității este consacrat de Carta Europeană a Autonomiei Locale, adoptată la Strasbourg de Consiliul Europei în 1985 și ratificată de România prin Legea nr. 199/1997, articolul 4, intitulat „Sfera autonomiei locale”. Conform acestui principiu, „exercitarea responsabilităților

publice ar trebui, în general, să revină, de preferință, acelor organisme care sunt mai apropiate de cetățeni”.

Această abordare subliniază faptul că autoritățile locale sau entitățile mai mici și mai apropiate de comunități ar trebui să aibă prioritate în gestionarea treburilor publice, cu excepția cazului în care există motive justificative pentru ca responsabilitățile respective să fie asumate de autoritățile superioare, de nivel național sau european. Prin urmare, principiul subsidiarității încurajează descentralizarea puterii și împuternicirea autorităților locale, promovând o guvernare mai eficientă și mai adaptată nevoilor cetățenilor.

Potrivit articolului 122 din Constituția României, Consiliul Județean reprezintă autoritatea administrației publice care coordonează activitatea comunelor și orașelor în vederea realizării serviciilor publice de interes județean. Consiliul Județean este ales și funcționează conform prevederilor legale aplicabile. Autoritățile administrației publice locale, respectiv consiliile locale, primarii, consiliile județene și președinții acestora, sunt aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Acest mecanism electoral garantează principiul democrației locale și participarea activă a cetățenilor în procesul de alegere a autorităților care le reprezintă la nivel local și județean.

Consultarea cetățenilor în rezolvarea problemelor de interes major se realizează prin referendum sau prin alte forme de participare directă a acestora la treburile publice. Referendumul reprezintă instrumentul cel mai frecvent utilizat în cadrul democrației directe și este considerat „cel mai eficient și clar mod de consultare a voinței populare”. Alături de referendum, alte forme de participare includ reuniunile publice și inițiativele populare.

Inițiativa populară este o procedură prin care cetățenii unui stat pot iniția luarea deciziilor referitoare la anumite chestiuni, iar această procedură poate culmina cu un referendum sau cu o decizie luată de autoritățile desemnate.

Constituția României reglementează două forme de inițiativă populară: inițiativa constituțională și inițiativa legală. Referendumul este un proces democratic prin care cetățenii își exprimă în mod direct și independent voința, prin vot popular, asupra unei probleme de interes general. Acesta reprezintă un factor important de echilibru politic și social, cu condiția ca utilizarea sa să fie reglementată și realizată cu înțelepciune. De asemenea, referendumul constituie și un instrument de control asupra guvernului, având potențialul de a iniția reforme fundamentale.

Principiul transparenței în decizia publică se referă la deschiderea procesului decizional și presupune asigurarea accesului complet al cetățenilor și al altor părți interesate la informațiile relevante privind luarea și implementarea deciziilor autorităților administrației publice, inclusiv procesul de colectare a veniturilor și gestionarea fondurilor autorităților locale la toate nivelurile. Acest principiu este consacrat juridic în Legea nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică, care reglementează modalitățile prin care autoritățile publice trebuie să asigure transparența procesului de luare a deciziilor și să permită participarea activă a cetățenilor în acest proces.

Individualizarea sancțiunii disciplinare se face ținând cont de mai mulți factori, precum gravitatea abaterii, circumstanțele în care aceasta a avut loc, gradul de vinovăție al funcționarului și consecințele faptei, comportamentul acestuia în timpul serviciului, precum și eventualele sancțiuni disciplinare anterioare. În caz de concurs de abateri disciplinare, se aplică sancțiunea pentru abaterea cea mai gravă.

Sancțiunile disciplinare trebuie aplicate în termen de maximum 6 luni de la sesizarea comisiei de disciplină, dar nu mai târziu de 2 ani de la comiterea abaterii. Excepție fac abaterile legate de incompatibilități, pentru care sancțiunea se aplică conform reglementărilor specifice.

În cazul în care fapta funcționarului public este anchetată atât pe cale disciplinară, cât și penală, procedura disciplinară se suspendă până la clarificarea situației penale (clasare, achitare etc.).

Procedura disciplinară este reluată ulterior și sancțiunea disciplinară trebuie aplicată în termen de un an de la reluarea acesteia.

Pe durata cercetării administrative, dacă funcționarul public poate influența investigația, conducerea instituției are obligația de a restricționa accesul acestuia la documentele relevante sau de a dispune mutarea temporară a acestuia într-o altă funcție. În cazul funcționarilor publici de conducere, când nu este posibilă aplicarea acestor măsuri, autoritatea competentă trebuie să dispună mutarea acestora într-o funcție corespunzătoare nivelului de studii, menținându-le drepturile salariale.

Sancțiunile disciplinare prevăzute la articolul 492 alin. (3) lit. b)-f) nu pot fi aplicate decât după efectuarea unei cercetări prealabile a faptei săvârșite și după audierea funcționarului public. Audierea trebuie consemnată în scris, sub sancțiunea nulității, iar refuzul funcționarului public de a se prezenta la audieri sau de a semna o declarație privind abaterile disciplinare se va consemna într-un proces-verbal și nu împiedică finalizarea cercetării prealabile sau aplicarea sancțiunii.

Sancțiunea disciplinară prevăzută la art. 492 alin. (3) lit. f) poate fi aplicată direct de persoana care are competența legală de numire în funcția publică, în anumite situații reglementate de lege, iar sancțiunea disciplinară prevăzută la art. 492 alin. (3) lit. a) poate fi aplicată direct de conducătorul instituției publice, respectând procedura corespunzătoare. Restul sancțiunilor disciplinare din art. 492 alin. (3) lit. b)-f) se aplică de către conducătorul instituției publice, la propunerea comisiei de disciplină.

Conform articolului 492 alin. (1)-(5), funcționarii publici răspund administrativ, civil sau penal pentru încălcarea îndatoririlor de serviciu. Semnarea, contrasemnarea sau avizarea actelor administrative cu încălcarea legii atrage răspunderea acestora. Funcționarii au dreptul de a refuza semnarea actelor pe care le consideră ilegale, dar refuzul trebuie făcut în scris și motivat, în termen de 5 zile lucrătoare. Dacă refuzul este făcut fără temeiuri juridice sau nu se respectă termenul, funcționarii răspund în condițiile legii.

Fapta săvârșită cu vinovăție și stabilită ca atare prin lege, hotărâre a Guvernului sau a autorităților locale constituie contravenție. Spre deosebire de infracțiuni, contravențiile prezintă un grad de pericol social mai redus, ceea ce implică aplicarea unor sancțiuni mai puțin severe, de obicei sub forma unor amenzi, fără măsuri privative de libertate.

În ceea ce privește răspunderea contravențională a persoanelor fizice, aceasta se aplică doar persoanelor care au împlinit vârsta de 16 ani, având în vedere că minorii sub 14 ani nu pot răspunde contravențional din cauza lipsei discernământului necesar pentru a înțelege pericolozitatea faptelor. În unele cazuri, sancțiunile pot fi aplicate doar celor care au o anumită calitate, precum conducătorii auto, deținătorii de permise de pescuit etc.

Răspunderea contravențională presupune existența vinovăției, care poate fi intenționată sau din culpă. Fapta este săvârșită cu intenție când persoana prevede și urmărește rezultatele faptei sale, iar culpa intervine atunci când făptuitorul nu preconizează rezultatele faptelor sale, deși ar fi trebuit.

Există și situații în care, deși fapta este considerată contravenție, persoana nu va fi sancționată, fiind exonerată de răspundere contravențională. Cauzele care exclud răspunderea sunt aceleași ca și în cazul răspunderii penale și sunt reglementate prin O.G. nr. 2/2001, incluzând legitima apărare, starea de necesitate, constrângerea fizică sau morală, cazul fortuit, eroarea de fapt, precum și anumite condiții de irresponsabilitate, cum ar fi starea de sănătate mintală sau infirmitatea.

Alte cazuri care pot exonera de răspundere contravențională includ minoritatea (pentru cei sub 14 ani) și beția involuntară completă. De asemenea, termenul de prescripție al sancțiunii contravenționale duce la exonerarea de răspundere, făptuitorul neputând fi tras la răspundere după expirarea acestuia.

Sanctiunile contravenționale:

lllll. Avertismentul

Avertismentul reprezintă cea mai ușoară sancțiune contravențională și constă în atenționarea verbală sau scrisă a contravenientului privind pericolul social al faptei săvârșite, însoțită de recomandarea de a respecta dispozițiile legale. Această sancțiune are rolul de a preveni recidiva și de a conștientiza contravenientul de gravitatea comportamentului său.

mmmmmm. Amenda

Amenda este sancțiunea contravențională cea mai frecvent aplicată. Ea presupune plata unei sume de bani, care variază în funcție de natura și gravitatea faptei săvârșite. De obicei, pentru fiecare contravenție, actele normative stabilesc o limită minimă și una maximă pentru valoarea amenzii, oferind autorităților posibilitatea de a ajusta sancțiunea în funcție de circumstanțele cazului.

nnnnn. Închisoarea contravențională

Sancțiunea închisorii contravenționale a fost desființată conform Ordonanței de Urgență nr. 108/2003, fiind înlocuită cu prestarea unei activități în folosul comunității. Această sancțiune poate fi aplicată pentru o durată ce nu poate depăși 300 de ore și poate fi stabilită doar prin lege, în locul sancțiunii cu închisoare.

ooooo. Prestarea unei activități în folosul comunității

Prestarea unei activități în folosul comunității reprezintă o sancțiune ce poate fi impusă doar prin acte normative specifice, care stabilesc și sancționează contravențiile. Aceasta constă în realizarea unor activități care beneficiază întreaga comunitate, având rolul de a reabilita făptuitorul și de a contribui la binele public.

ppppp. Confiscarea

Confiscarea este o sancțiune complementară, prin care se dispune reținerea unor bunuri, în special a celor care au fost folosite pentru săvârșirea contravenției. Aceasta se aplică doar dacă bunurile respectivă aparțin contravenientului.

qqqqq. Suspendarea activității și anularea autorizației de funcționare

În anumite cazuri, sancțiunea constă în suspendarea temporară a activității agentului economic sau în anularea autorizației de funcționare, în funcție de natura contravenției comise. Aceste sancțiuni pot fi aplicate agenților economici care încalcă reglementările legale specifice domeniului lor de activitate.

rrrrr. Închiderea contului bancar

Închiderea contului bancar este o sancțiune contravențională care poate fi aplicată atunci când fapta săvârșită contravine reglementărilor legale în vigoare. Aceasta poate fi stabilită prin lege sau hotărâre a autorităților competente, în scopul descurajării comportamentelor care pun în pericol ordinea economică și financiară.

SPEȚA PRIVIND RĂSPUNDEREA ADMINISTRATIVĂ – REFUZ SOLUȚIONARE CERERE:

Context: Decizia Civilă nr. 1617 din 02 septembrie 2021 a fost pronunțată în urma recursului introdus de recurenții-pârâți C_____ C_____ A_____ A_____ și Președintele Autorității A_____ A_____ A_____ împotriva sentinței civile nr. 5380 din 28.10.2020, pronunțată de Tribunalul București în dosarul nr. _____, având ca obiect "refuz soluționare cerere", în contradictoriu cu intimatul-reclamant B__ B_____.

Hotărârea primei instanțe: Tribunalul București a admis cererea formulată de reclamant, obligând Autoritatea Națională pentru Cetățenie să soluționeze cererea formulată de reclamant în termen de 30 de zile și pe Președintele Autorității să emită și să comunice un ordin privind redobândirea sau respingerea cererii de cetățenie română în termen de 60 de zile.

Recursul: Autoritatea Națională pentru Cetățenie a introdus recurs, susținând că instanța de fond a interpretat greșit termenul de 5 luni din Legea nr. 21/1991. Aceasta a susținut că termenul de 5 luni nu era pentru soluționarea cererii, ci pentru prima verificare a dosarului, iar termenul final pentru soluționare poate fi ulterior. Autoritatea a argumentat că și-a îndeplinit obligațiile legale prin solicitarea de relații de la autoritățile competente și stabilirea unui termen pentru verificarea cererii.

Hotărârea instanței de recurs: Instanța a respins recursul, concluzionând că Autoritatea Națională pentru Cetățenie nu și-a îndeplinit obligația de verificare a cererii în termenul prevăzut de lege. Deși recurenta a susținut că a început procedurile de verificare, nu a dovedit că la termenul stabilit (21.05.2020) s-au efectuat verificările necesare. De asemenea, nu a prezentat dovezi privind verificările efectuate. Instanța a constatat că autoritatea nu a respectat obligațiile legale referitoare la termenele de soluționare a cererilor, iar volumul mare de activitate al autorității nu justifică întârzierea.

Decizia finală: Instanța a respins recursul ca nefondat, menținând sentința primei instanțe care obliga Autoritatea Națională pentru Cetățenie să soluționeze cererea în termenul prevăzut. Decizia a fost definitivă.

Concluzie: Instanța a stabilit că autoritățile publice au responsabilitatea de a respecta termenele legale stabilite pentru soluționarea cererilor cetățenilor, iar nerespectarea acestora atrage răspunderea administrativă.

SPETA PRIVIND ACȚIUEA ÎN RĂSPUNDERE PATRIMONIALĂ:

Context:

Cauza a fost înregistrată la Tribunalul București, Secția a VIII-a Civilă Conflicte de muncă și asigurări sociale, sub nr. XXXXXXXXXXXXX, la data de 03.06.2015, de reclamanta O_____ R_____ SA, în contradictoriu cu pârâta L_____ A_____. Obiectul acțiunii a fost o acțiune în răspundere patrimonială, în care reclamanta solicita instanței obligarea pârâtei la plata sumei de 1763 lei, reprezentând drepturi salariale încasate fără drept, precum și plata dobânzilor legale penalizatoare și a cheltuielilor de judecată.

Dezbateră în instanță:

- La data de 22.10.2015, reclamanta a depus o cerere de renunțare la judecata cauzei, conform dispozițiilor art. 406 Cod de procedură civilă, care permite reclamantului să renunțe oricând la judecarea cauzei.

- În urma acestei cereri, instanța a amânat pronunțarea pentru data de 30.10.2015.

Hotărârea instanței:

- Tribunalul a luat act de renunțarea reclamantei la judecata cauzei și a dispus încetarea procedurilor de judecată.

- Instanța a stabilit că hotărârea poate fi atacată cu recurs în termen de 30 de zile de la comunicare, recurs care se depune la Tribunalul București – Secția a VIII-a Civilă.

Decizia finală:

- Hotărârea a fost pronunțată în ședința publică de la 30.10.2015.

Concluzie:

Acțiunea în răspundere patrimonială a fost închisă prin renunțarea reclamantei la judecată, iar instanța a luat act de această renunțare, stabilind termen pentru recurs.

SENTINȚA CIVILĂ Nr. 629/2014 - Tribunalul Iași

Părțile:

Reclamant: V _____ P. S _____

Pârâtă: _____ (Societatea)

Obiectul cauzei: Contestarea deciziei de concediere și solicitarea reintegrării pe postul anterior, restituirea drepturilor salariale neprimite și eliberarea actelor care au stat la baza concedierii.

Contextul cauzei: Reclamantul a fost concediat prin decizia nr. 106/17.06.2013, invocându-se încălcarea normelor interne și a disciplinelor de muncă. Conform reclamației, motivul concedierii a fost comportamentul acestuia de a părăsi locul de muncă și de a conduce un utilaj (buldoexcavator) al companiei, fără aprobare, și sub influența alcoolului. Contestatorul susține că nu a comis o abatere disciplinară și că nu există fapte penale care să justifice concedierea.

Apărarea pârâtei:

Compania a argumentat că, în data de 12.04.2013, salariatul a plecat de la locul de muncă fără aprobare, a condus un utilaj al societății și a fost implicat într-un accident rutier în care a fost găsit sub influența alcoolului. Cercetarea disciplinară a confirmat că salariatul a încălcat reglementările interne ale companiei, motiv pentru care a fost sancționat cu desfacerea contractului de muncă.

Analiza instanței:

Instanța a constatat că faptele reclamantului au întrunit elementele constitutive ale abaterii disciplinare, respectiv:

Încălcarea regulilor interne de muncă – părăsirea locului de muncă fără aprobare și utilizarea unui utilaj al societății în scopuri personale.

Alcoolemie – fiind testat cu aparatul alcooltest, s-a constatat că salariatul se afla sub influența alcoolului.

Consecințe periculoase – accidentul rutier și riscurile de securitate aferente.

Instanța a considerat că toate aceste fapte constituie abateri disciplinare grave, în conformitate cu regulamentul intern al companiei, iar salariatul a acționat cu vinovăție.

Decizia instanței:

A respins contestația reclamantului privind anularea concedierii și reintegrarea pe post.

A respins cererile de restituire a drepturilor salariale și alte cereri conexe.

A decis ca decizia de concediere să rămână valabilă și legală.

Drept de apel:

Contestația poate fi apelată în termen de 10 zile de la comunicare.

Pronunțată la 17.02.2014.

3. Concluzii

Răspunderea funcționarilor publici este reglementată în mai multe forme, fiecare fiind determinată de natura faptei săvârșite și de gradul de vinovăție al acestora. Aceste forme de răspundere includ răspunderea disciplinară, contravențională, civilă și penală, iar intervenția lor presupune în mod esențial existența unui comportament culpabil din partea funcționarului public. Practic, absența intenției sau a vinovăției exclude aplicarea oricărei forme de răspundere, iar faptul că răspunderea este bazată pe culpă, subliniază importanța elementului subiectiv al faptei.

Răspunderea disciplinară intervine atunci când un funcționar public săvârșeste o abatere disciplinară, definită de lege ca încălcarea cu vinovăție a îndatoririlor care îi revin în cadrul funcției publice și a normelor de conduită profesională și civică. Aceasta presupune două condiții esențiale, după cum urmează:

147. Săvârșirea unei abateri disciplinare;

148. Vinovăția funcționarului public.

Aceste condiții sunt reglementate expres de lege, însă există și alte aspecte ce pot fi deduse din legislație:

- Prejudiciul cauzat, care poate afecta buna funcționare a serviciului public (deși termenul „prejudiciu” poate fi înlocuit cu „consecințe perturbatoare”);

- Există o cercetare disciplinară prealabilă, ce trebuie efectuată pentru a verifica veridicitatea abaterii și a vinovăției.

Astfel, abaterile disciplinare sunt fapte săvârșite cu vinovăție, care afectează statutul socio-profesional și moral al funcționarului public.

Categorii de abateri disciplinare

Articolul 77, alineatul (2) din lege enumără faptele care reprezintă abateri disciplinare. Acestea pot fi grupate în patru categorii, fiecare având particularitățile proprii:

1. Nerespectarea programului de activitate - Se referă la abaterile legate de nerespectarea orarului de lucru sau a regulilor de program, prevăzute la literele a), e), d).

2. Modul de îndeplinire a sarcinilor de serviciu - Aici se încadrează abaterile legate de îndeplinirea defectuoasă a atribuțiilor profesionale, menționate la literele b), e).

3. Încălcarea exigențelor comportamentului profesional și deontologiei funcționarului public - Faptele care vizează atitudinea profesională și etica funcționarului public, inclusiv abaterile de la normele de comportament profesional, reglementate la litera g).

4. Încălcarea unor obligații speciale - Acestea se referă la abaterile funcționarilor care sunt supuși unui regim special, reglementate de literele f), h), j).

Răspunderea disciplinară a funcționarilor publici este reglementată clar prin norme care definesc abaterile și condițiile în care acestea atrag sancțiuni. Funcționarii publici care încalcă atribuțiile și normele profesionale riscă sancțiuni disciplinare, iar aceste sancțiuni se aplică doar în cazul în care există vinovăția acestora și sunt îndeplinite condițiile legale stabilite, inclusiv efectuarea unei cercetări disciplinare prealabile.

Referințe

CARTI

- Gorun, H. T. Gorun, Ghid pentru activitatea în administrația publică centrală și locală, Editura Academica Brâncuși, Tg-Jiu, 2010, p. 110
- D. Munteanu, Introducere în dreptul administrativ, Târgu-Mureș, 2007, p. 31.
- E. Bălan, Instituții de drept public, Editura C. H. Beck, București, 2003, p. 22
- E. D. Tarangul, Tratat de drept administrativ român, Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1944, p. 4
- Emil Bălan, Instituții de drept public, Editura All Beck, București, 2003, p. 160.
- Dragoman, Buna guvernare, drepturile omului și forțele armate, în Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I” nr. 2/2006, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, p. 9-21, www.unap.ro; I. Dragoman, Drepturile omului în forțele armate. Buna guvernare, Editura C. H. Beck, București, 2006.
- Muraru, E. S. Tănăsescu (coordonatori), Constituția României. Comentariu pe articole, Editura C. H. Beck, București, 2008, p. 25
- Nedelcu, A. L. Nicu, Drept administrativ, Editura Themis, Craiova, 2002, p. 43.
- Ioan Santai, Drept administrativ și știința administrației, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2005, p. 85
- L. Fl. Ușvat, Referendumul, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 12

- R. Peptan, Drept civil. Subiectele dreptului civil român, Editura Academica Brâncuși, Tg.-Jiu, 2008, p. 121-122.
- Ranta.A.E., Drept administrativ.Suport de curs pentru licenta, Revista Transilvană de Științe Administrative , ClujNapoca, 2021, p. 167
- V. Vedinas, Deontologia functionarului public potrivit Legii nr. 7/2004 privind Codul de conduita a functionarilor publici, in RDP nr. 1/2004, pp. 56-71.

LEGISLATIE

- Codul administrativ din 03.07.2019, PUBLICAT IN MONITORUL OFICIAL
- Constituția României
- HOTĂRÂRE nr. 1.344 din 31 octombrie 2007 privind normele de organizare și funcționare a comisiilor de disciplină
- H.G. nr. 1344/2007 privind normele privind organizarea si functionarea comisiilor de discipline, publicat in M. Of. nr. 768 din 13 noiembrie 2007, cu modificarile si completarile aduse prin H.G. nr. 787/2008
- LEGE nr. 251 din 23 iunie 2006 pentru modificarea și completarea Legii nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici
- Legea-cadru a descentralizării nr. 195/2006 (publicată în M. Of al României nr. 453 din 25.05.2006
- Noul cod penal cuprins în Legea nr. 286/2009, a intrat în vigoare la 1 februarie 2014, odată cu Legea de aplicare nr. 187/2012 și cu o serie de modificări aduse la versiunea inițială publicată în Monitorul Oficial al României Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009
- O.G. nr. 2 din 12 iulie 2001 privind regimul juridic al contravențiilor
- O.G. nr. 2 din 12 iulie 2001, art. 7(1) privind regimul juridic al contravențiilor
- Ordonanța de urgență 57/2019 privind Codul Administrativ
- Ordonanței de urgență nr. 108 din 24 octombrie 2003 pentru desființarea închisorii contravenționale

RESURSE WEB

- <https://lege5.ro/Gratuit/gezdinzxgi/art-77-sanctiunile-disciplinare-si-raspunderea-functionarilor-publici-lege-188-1999?dp=gm3tamrzgq3tg>, accesat la data de 26,12,2022
- <https://www.infoinstitutii.ro/codul-adm/partea-6/titlu-2/capitol-8/articol-499.html>, accesat la data de 1.12.2022
- WWW.ROLII.RO
- WWW.REJUST.COM
- <https://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/download/423/418>

MODERNIZAREA INFRASTRUCTURII URBANE

Cristina Nicoleta PALCU²⁰³²

Abstract

În această lucrare, voi prezenta tema “modernizarea infrastructurii urbane” din orașul Măgurele, județul Ilfov. În această demonstrație ,va voi explica întregul proces al proiectului care constă în următorii pași, ideea primarului, circuitul documentelor, demersul acestuia prin toate compartimentele administrative ale primăriei și totodată, acordarea acestuia în demersul său, în comisia de specialitate locală. Scopul acestui referat îl constituie îmbunătățirea factorilor care contribuie la modernizarea și dezvoltarea comunitatii, la nivelul orasului, pentru cetățeni.

Keywords:- *Infrastructură; Modernizare; Urbanism; Mobilitate sustenabilă; Digitalizare; Transport public; Spații verzi; Eficiență energetică*

1. Introducere

In următoarele rânduri, voi prezenta modalitățile prin se începe modernizarea infrastructurii urbane și a unei îmbunătățiri în sistemul rețelelor ce contribuie la buna desfășurare a necesităților cetățenilor din cadrul orașului Măgurele din județul Ilfov și etapele prin care trebuie să treacă acest proiect pentru a ajunge la îndeplinire.

Modernizarea infrastructurii urbane reprezintă un proces esențial pentru dezvoltarea orașelor și îmbunătățirea calității vieții cetățenilor. O infrastructură bine dezvoltată asigură o mobilitate mai eficientă, reduce poluarea și creează un mediu urban mai sigur și mai atractiv. Într-o lume în continuă schimbare, orașele trebuie să adopte soluții inovatoare pentru a face față provocărilor legate de trafic, consum de energie și gestionarea resurselor. Prin implementarea unor tehnologii moderne și a unor politici sustenabile, modernizarea infrastructurii urbane poate transforma orașele în spații mai accesibile, ecologice și inteligente, capabile să răspundă nevoilor actuale și viitoare ale comunităților

2. Conținutul propriu zis al lucrării.

- -modernizarea rețelei de utilități.
- -reabilitarea drumurilor
- -rețeaua de canalizare
- -rețeaua de apă
- -reabilitarea sistemul energetic

Reabilitarea drumurilor

„Șoseaua este un drum interurban, pietruit sau asfaltat. În mediul urban este o stradă largă, frumos amenajată, la intrarea într-un oraș, care continuă căile de comunicație interurbane și

²⁰³² -Student, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (cristina_L53516@univnt.ro). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Constantin Bragaru (e-mail: costin_bragaru@yahoo.com).

facilitează accesul spre centrul localității. Poate fi șosea națională, șosea care leagă între ele centrele importante ale țării și a cărei îngrijire se află în seama administrației centrale sau șoseaua comunală, șosea care leagă mai multe comune între ele, fiind îngrijită de comunele respective. Partea carosabilă a unei străzi este cuprinsă între trotuare. În limba română termenul vine din cuvântul *chaussée* din limba franceză. Suprastructura șoselei este acea parte care conține sistemul rutier și amenajarea terasamentelor. Straturile rutiere se așază pe partea amenajată a terasamentelor care se numește patul drumului.”²⁰³³

importanța modernizării-din cauza fluxului foarte mare de vehicule care traversează orașul atât pe timpul zilei, cât și pe timpul nopții, se recomandă investirea în infrastructura rutieră.

„Măgurele este un oraș în județul Ilfov, Muntenia, România, format din localitățile componente Alunișu, Dumitrana, Măgurele (reședința), Pruni și Vârteju. Localitatea se află în vecinătatea sud-vestică a municipiului București, fiind un oraș-satelit al Capitalei. Conform recensământului din anul 2011, Măgurele are o populație de 11.041 de locuitori, fiind al optulea și cel mai mic centru urban al județului Ilfov din punct de vedere demografic. Localitatea a fost ridicată de la rangul de comună la cel de oraș în anul 2005, prin Legea nr. 414 din 29 decembrie 2005.”²⁰³⁴

„Prin oraș trece șoseaua de centură a Bucureștiului, precum și șoseaua județeană DJ401A, care o leagă spre est de Jilava (unde se intersectează cu DN5) și Vidra; și spre nord-vest de Bragadiru (unde se intersectează cu DN6), Domnești, Ciorogârla și mai departe în județul Giurgiu de Bolintin-Vale. La Aluniș, din această șosea se ramifică DJ401D, care duce la Dărăști-Ilfov, 1 Decembrie (unde se intersectează cu DN5), Copăceni și Vidra.”²⁰³⁵

Rețeaua de canalizare

„Rețeaua de canalizare se folosește pentru a colecta apele meteorice și apele uzate; apele meteorice provin din precipitațiile care cad sub forma de ploaie și zăpadă și se îndepărtează prin colectoare; apa folosită de oameni în diverse scopuri se transformă în apă uzată iar după proveniența pot fi menajere (rezultate din activitatea zilnică a oamenilor în locuințe și locuri publice), industriale (care provin din diverse procedee tehnologice), ape agrozootehnice (legate de creșterea și îngrijirea materialelor)”²⁰³⁶

„O rețea de canalizare, ce formează componenta principală a unui sistem de canalizare, este definită ca o abundență de conducte îngropate subteran, care funcționează pentru colectarea și scurgerea apelor uzate către instalațiile de tratare din afara amplasamentului. Sistemele moderne de canalizare se încadrează în două categorii: canalizare menajeră și industrială și canalizare pluvială. Uneori, un sistem combinat asigură o singură rețea de țevi, pentru toate tipurile de canalizare și scurgeri. Un sistem de canalizare cuprinde o rețea de conducte care colectează și transportă apele reziduale și pluviale către o stație de tratare a apelor uzate. Canalizarea separată transportă apele uzate într-o conductă sanitară separată și apele pluviale într-o altă conductă numită canalizarea de ploaie.”²⁰³⁷

„Rețeaua de infrastructură din Orașul Măgurele - Lucrările la cel mai important proiect de infrastructură edilitară derulat până acum în Măgurele – proiectul privind extinderea rețelelor de alimentare cu apă și de colectare a apelor uzate (canalizare) – avansează în ritm alert.”

„Până acum au fost realizați deja 14 kilometri de rețea de distribuție a apei potabile și 7,6 kilometri de rețea de colectare a apelor uzate (canalizare), care includ mai multe artere importante

²⁰³³ <https://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%98osea> – accesat pe 18.03.2025

²⁰³⁴ <https://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83gurele#> - 18.03.25

²⁰³⁵ <https://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83gurele#Geografie> -18.03.25

²⁰³⁶ https://ro.wikipedia.org/wiki/Re%C8%98bele_de_utilit%C4%83%C8%98Bi - accesat pe 19.03.25

²⁰³⁷ <https://boma.ro/retea-de-canalizare-ce-este-si-cum-functioneaza/> -accesat pe 19.03.2025

din oraș. În plus, pe cele mai multe străzi incluse în proiect, lucrările sunt executate în proporție de peste 90 %, doar pe câteva artere stadiul lucrărilor aflându-se la aproximativ 60%. Asta, în condițiile în care întregul proiect derulat în Măgurele are termen de finalizare toamna anului 2024. Astfel, conform situației transmisă de constructor, au fost finalizate lucrările de extindere a rețelei de distribuție a apei potabile pe DJ 401A și pe străzile Berbecului, Capricornului, Ficusului, Lotusului, Orei și Privighetorilor.”

„În plus, sunt aproape de finalizare, gradul de execuție fiind de peste 99%, lucrări similare pe străzile Fulgerului (99,62%), Mierlei (99,41%), Pescarului (99,78%) și Sânzienelor (99,9%). Stadiul lucrărilor a depășit deja 90% pe străzile Chirca (96,23%), Ciocârliei (98,74%), Codrului (96,68%), Inului (96,52%) și Liliacului (95,45%). În ceea ce privește rețeaua de canalizare, au fost finalizate lucrările pe străzile Capricornului, Mierlei, Orei și Sânzienelor. De asemenea, gradul de execuție a lucrărilor este peste 99% pe străzile Ficusului (99,94%) și Inului (99,12%). Mai mult, stadiul lucrărilor a depășit cu mult 90% pe străzile Liliacului (97,95%) și Pescarului (97,28%). Proiectul derulat în Măgurele este parte a unui mult mai amplu, ce vizează reabilitarea și extinderea rețelelor de apă și canalizare în întreg județul Ilfov, implementat de Consiliul Județean (CJ) Ilfov cu fonduri europene. De altfel, la finele lunii iunie, președintele CJ Ilfov, Hubert Thuma, a fost pe șantierele deschise în Măgurele pentru a verifica personal stadiul lucrărilor și pentru a se asigura că acestea se derulează conform proiectului. În privința orașului Măgurele, proiectul aflat acum în derulare va transforma localitatea cu adevărat într-un oraș european, în care locuitorii vor beneficia de apă curentă, de o calitate care să nu le pună în pericol sănătatea, și de canalizare – condiții obligatorii pentru un trai decent în orice societate dezvoltată.”²⁰³⁸

„**Proiectul prevede executarea următoarele lucrări:** Rețeaua de alimentare cu apă va fi extinsă, în total, cu 49,19 kilometri. Cuprinde conducte din materiale moderne, prevăzute, în umplutura lor, cu bandă de avertizare cu inserție metalică. Lungimea conductelor prevăzute pentru extinderea rețelei de distribuție include și traversările de pe traseul acesteia. Lucrările de realizare a acestei noi rețele se vor executa pe următoarele străzi: București, Bulgarului, Călugăreni, Câmpul cu maci, Capricornului, Chirca, Ciocârliei, Ciorogârla, Codrului, Crizantemei, Aleea Atomiștilor, Deal, Drum Nou, Duzilor, Eforie, Fabricii, Ficusului, Fulgerului, Gorăslău, I. Slavici, Imașului, Inului, Jupiter, Leului, Liliacului, Livezii, Lotusului, M. Eminescu, Mălinului, Aleea Șelimbăr, Mărășești, Mierlei, Milcov, Mirăslău, Neftiu, Neptun, Olimp, Orei, Pârâului, Pescarului, Centura București, Privighetorilor, Racovei, Racului, Râului, Revoluției, Sabarului, Sânzienelor, Sârbilor, DJ401A, Șelimbăr, Șoimului, Spicului, Unirii, Uranus, Văii, Vărsătorului, Venus, Zorilor, DJ401D, Atomiștilor.”²⁰³⁹

„Reabilitarea rețelei de alimentare cu apă pe o lungime de 6,82 kilometri prin înlocuirea rețelei existente pe străzile orașului. Potrivit proiectului, cele 19 stații de pompare a apei uzate vor fi amplasate astfel încât să se evite adâncirea rețelei mai mult de 5-6,5 metri, de regulă în acostament. Numai acolo unde nu este spațiu vor fi prevăzute în carosabil. Din punct de vedere structural, stațiile de pompare pot fi executate monolit, din beton armat sau vor fi procurate prefabricate, din materiale plastice (PAFSIN, PVC, etc.) sau din beton armat.”²⁰⁴⁰

„**Rețele de apă din Orașul Măgurele** - Lucrările la cel mai important proiect de infrastructură edilitară derulat până acum în Măgurele – proiectul privind extinderea rețelelor de alimentare cu apă și de colectare a apelor uzate (canalizare) – avansează în ritm alert.”

„Până acum au fost realizați deja 14 kilometri de rețea de distribuție a apei potabile și 7,6 kilometri de rețea de colectare a apelor uzate (canalizare), care includ mai multe artere importante din oraș. În plus, pe cele mai multe străzi incluse în proiect, lucrările sunt executate în proporție de

²⁰³⁸ <https://primariamagurele.ro/media/comunitate/8045> accesat pe -19.03.2025

²⁰³⁹ <https://primariamagurele.ro/media/10967> - accesat 19.03.25

²⁰⁴⁰ <https://primariamagurele.ro/media/10967> - accesat 19.03.25

peste 90 %, doar pe câteva artere stadiul lucrărilor aflându-se la aproximativ 60%. Asta, în condițiile în care întregul proiect derulat în Măgurele are termen de finalizare toamna anului 2024. Astfel, conform situației transmisă de constructor, au fost finalizate lucrările de extindere a rețelei de distribuție a apei potabile pe DJ 401A și pe străzile Berbecului, Capricornului, Ficusului, Lotusului, Orei și Privighetorilor. În plus, sunt aproape de finalizare, gradul de execuție fiind de peste 99%, lucrări similare pe străzile Fulgerului (99,62%), Mierlei (99,41%), Pescarului (99,78%) și Sânzienelor (99,9%). Stadiul lucrărilor a depășit deja 90% pe străzile Chirca (96,23%), Ciocârliei (98,74%), Codrului (96,68%), Inului (96,52%) și Liliacului (95,45%). În ceea ce privește rețeaua de canalizare, au fost finalizate lucrările pe străzile Capricornului, Mierlei, Orei și Sânzienelor. De asemenea, gradul de execuție a lucrărilor este peste 99% pe străzile Ficusului (99,94%) și Inului (99,12%). Mai mult, stadiul lucrărilor a depășit cu mult 90% pe străzile Liliacului (97,95%) și Pescarului (97,28%).”

„Proiectul derulat în Măgurele este parte a unui mult mai amplu, ce vizează reabilitarea și extinderea rețelelor de apă și canalizare în întreg județul Ilfov, implementat de Consiliul Județean (CJ) Ilfov cu fonduri europene. De altfel, la finele lunii iunie, președintele CJ Ilfov, Hubert Thuma, a fost pe șantierele deschise în Măgurele pentru a verifica personal stadiul lucrărilor și pentru a se asigura că acestea se derulează conform proiectului.”²⁰⁴¹

„În Măgurele, startul proiectului s-a dat în octombrie anul trecut. Până acum s-au făcut 20.909 metri, din care: 13.519 metri rețea de apă; 7.390 metri rețea de canalizare.

Constructorul s-a angajat ca în termen de 25 de luni să facă următoarele: reabilitare rețea distribuție: 6.820 metri; extinderea rețea distribuție: 49.191 metri; extindere rețea canalizare: 43.282 metri; stații noi pompare apă uzată: 19”, scria președintele CJ Ilfov pe Facebook pe 28 iunie. “

„Cum va arăta proiectul final de reabilitare și extindere a rețelelor de distribuție a apei potabile și a celor de colectare apă uzată din Măgurele.

În privința orașului Măgurele, proiectul aflat acum în derulare va transforma localitatea cu adevărat într-un oraș european, în care locuitorii vor beneficia de apă curentă, de o calitate care să nu le pună în pericol sănătatea, și de canalizare – condiții obligatorii pentru un trai decent în orice societate dezvoltată.

Rețeaua de alimentare cu apă va fi extinsă, în total, cu 49,19 kilometri. Cuprinde conducte din materiale moderne, prevăzute, în umplutura lor, cu bandă de avertizare cu inserție metalică. Lungimea conductelor prevăzute pentru extinderea rețelei de distribuție include și traversările de pe traseul acesteia. Lucrările de realizare a acestei noi rețele se vor executa pe următoarele străzi: București, Bulgarului, Călugăreni, Câmpul cu maci, Capricornului, Chirca, Ciocârliei, Ciorogârla, Codrului, Crizantemei, Aleea Atomiștilor, Deal, Drum Nou, Duzilor, Eforie, Fabricii, Ficusului, Fulgerului, Gorăslău, I. Slavici, Imașului, Inului, Jupiter, Leului, Liliacului, Livezii, Lotusului, M. Eminescu, Mălinului, Aleea Șelimbăr, Mărășești, Mierlei, Milcov, Mirăslău, Neftiu, Neptun, Olimp, Orei, Pârâului, Pescarului, Centura București, Privighetorilor, Racovei, Racului, Râului, Revoluției, Sabarului, Sânzienelor, Sârbilor, DJ401A, Șelimbăr, Șoimului, Spicului, Unirii, Uranus, Văii, Vărsătorului, Venus, Zorilor, DJ401D, Atomiștilor. Reabilitarea rețelei de alimentare cu apă pe o lungime de 6,82 kilometri. Pe conductele noilor rețele de distribuție a apei vor fi realizate 1.889 de noi branșamente și vor fi refăcute 137 de branșamente, vor fi construite 182 de cămine de vane, vor fi amplasați 430 de hidranți și vor fi executate: 1 subtraversare comună a Centurii București și a căii ferate București – Giurgiu; 5 subtraversări ale drumului județean 401A; 3 subtraversări drum asfaltat asimilat unui drum județean; 1 suprataversare a râului Sabar; 1 suprataversare a râului Ciorogârla, montată pe structura podului existent.”²⁰⁴²

²⁰⁴¹ <https://primariamagurele.ro/media/6124> accesat 19.03.25

²⁰⁴² <https://primariamagurele.ro/media/6124> accesat 19.03.25

”Extinderea rețelei de canalizare pe o lungime de 43,28 kilometri – și care include 1.605 cămine de racord, 1.070 cămine de vizitare și 5 subtraversări. Potrivit proiectului, cele 19 stații de pompare a apei uzate vor fi amplasate astfel încât să se evite adâncirea rețelei mai mult de 5-6,5 metri, de regulă în acostament. Numai acolo unde nu este spațiu vor fi prevăzute în carosabil. Din punct de vedere structural, stațiile de pompare pot fi executate monolit, din beton armat sau vor fi procurate prefabricate, din materiale plastice (PAFSIN, PVC, etc.) sau din beton armat.”²⁰⁴³

”Sistemul energetic- Sistem de iluminat modern pe 28 de străzi din Măgurele, cu fonduri europene.

Sistem de iluminat modern pe 28 de străzi din Măgurele, cu fonduri europene. Autoritățile locale au semnat contractul de finanțare pentru realizarea proiectului “Reabilitare și eficientizare sistem de iluminat public în orașul Măgurele”. Concret, cu fonduri europene obținute prin Programul Operațional Regional 2014-2020; Axa prioritară 3.1 C – Iluminat public, 28 de străzi din oraș vor beneficia de un nou sistem de iluminat public modern, economic și ecologic, menit să aducă și un plus de siguranță zonelor în care va fi realizat. Cu atât mai mult cu cât pe unele dintre străzile cuprinse în proiect nu există în prezent sistem de iluminat. Bugetul total alocat extinderii și modernizării rețelei de iluminat public din Măgurele este de 5.774.105,62 lei (aproximativ 1, 3 milioane de euro), din care: 5.658.623,51 (peste 1,15 milioane euro) fonduri europene și doar 115.482,11 de lei (aproximativ 23.400 de euro) reprezintă finanțare de la bugetul local.²⁰⁴⁴

”Rețea de iluminat, cu o vechime cuprinsă între 30 și 40 de ani, rețeaua de iluminat public existentă în zonele în care vor începe lucrările este într-o stare precară, iar modernizarea și extinderea acesteia este imperios necesară, spun specialiștii care au realizat expertiza ce a stat la baza obținerii fondurilor europene necesare realizării proiectului. Din punct de vedere tehnic, în cifre, proiectul “Reabilitare și eficientizare sistem de iluminat public în orașul Măgurele” va arăta astfel: 21,10 kilometri de rețea electrică de iluminat nouă vor fi realizați, în total, pe cele 28 de străzi pe care se vor derula lucrările; 573 aparate de iluminat cu surse LED vor fi montate; 552 stâlpi metalici vor fi incluși în noua rețea; 26 de cutii de separare și comandă; 573 module de comandă telegestiune; 26 analizoare parametri rețea; 1 stație de lucru sistem telegestiune a iluminatului public. 12 ansambluri fotovoltaice compuse din: panou fotovoltaic, aparat de iluminat, stâlp metalic, acumulator.²⁰⁴⁵

Iar potrivit estimărilor specialiștilor, prin realizarea noii rețele, consumul anual de energie primară în iluminat va scădea cu peste 168.000 de kwh/an, reducerea anuală estimată a gazelor cu efect de seră va fi de peste 57%, în timp ce utilizarea tehnologiei LED va aduce o scădere a costurilor la bugetul primăriei de peste 93.200 de lei/an. În mod concret, proiectul include modernizarea sistemului de iluminat public pe strada Zorilor și extinderea sistemului de iluminat public pe alte 27 de artere: str. Afinului, str. Arcului, str. Argeș Tronson 2, str. Atomiștilor Tronson 3, str. Atomiștilor Tronson 4, str. Azurului, str. București, str. Capricornului, str. Constructorilor, str. Emisferei, str. Fecioarei, str. Ficusului, str. Leului, str. Mălinului Tronson 1, str. Neptun, str. Olimp Tronson 4, str. Olteni, str. Răchitei Tronson 2, str. Racului, str. Râului, str. Romaniței Tronson 2, str. Romaniței Tronson 3, str. Șoimului, str. Ștrandului, str. Tangenței, str. Uranus și str. Viitorului.”

„Proiectul derulat acum vine în completarea celor care au vizat modernizarea rețelei de iluminat public în zona centrală a orașului sau extinderea sistemului de iluminat pe DJ 401 (secțiunea Vârteju – Bulgaru) și pe străzile Deal, Morii, Țigaretii, Lotusului și Peștilor, proiect care a dus la dublarea numărului de corpuri de iluminat stradal cu LED de la 800 la peste 1.600, ceea ce a generat o scădere semnificativă a costurilor de consum. Ceea ce este, însă, extrem de important: modernizarea rețelei de iluminat a adus deja beneficii majore la capitolul siguranță, contribuind la

²⁰⁴³ <https://primariamagurele.ro/media/10967#> - accesat 19.03.25

²⁰⁴⁵ <https://primariamagurele.ro/media/comunitate/8045> accesat 19.03.2

descurajarea infrafracționalității și la îmbunătățirea circulației rutiere și pietonale. Starea generală actuală a sistemului de iluminat public este precară din punct de vedere al eficienței energetice, al stării tehnice și estetice a ansamblurilor componente ale sistemului de iluminat (corpuri, suportți, cabluri, cutii electrice, instalații de punere la pământ), dat fiind că: în mare parte, tehnologia folosită la iluminatul public este depășită din punct de vedere tehnic și energetic, randamentul energetic al iluminatului public fiind mult sub cel de dorit; randamentul luminos al corpurilor de iluminat existente este scăzut și din perspectiva poluării luminoase, evidente în multe din zonele orașului; sistemul de iluminat nu este dotat cu facilități de dimming sau de acordare a nivelului de iluminare cu condițiile meteo și de trafic reale; vechimea rețelei de iluminat stradal și a suportților (stâlpi, console, armături) este de peste 30 ani, cu excepția zonelor reabilite recent, existând un potențial ridicat de reabilitare/modernizare și reducere a consumului / costurilor aferente; consumul de energie electrică este ridicat comparativ cu un consum al unui sistem de iluminat similar, dar dotat cu corpuri de iluminat eficiente energetic, cum sunt corpurile de iluminat cu LED; se înregistrează un consum de energie reactivă datorat în mare parte unui factor mic de putere al consumatorilor; se înregistrează pierderi importante de energie cauzate de arhitectura liniilor electrice, pe lungimea acestora; suportți corpurilor de iluminat și ai liniilor electrice sunt în mare parte afectați și depășiți fizic, tehnic și estetic sunt doar câteva dintre motivele nevoii de modernizare și reabilitare a rețelei electrice enumerate de experți.”²⁰⁴⁶

„Având în vedere toate acestea, dar și nevoia adaptării infrastructurii edilitare la modernizarea și dezvoltarea per ansamblu a orașului și importanța reducerii poluării – una dintre prioritățile administrației locale, lista de necesități s-a extins la: modernizarea sistemului existent de iluminat public prin implementarea unor soluții de iluminat eficiente atât din punct de vedere al protecției mediului, cât și din punct de vedere economic și financiar; extinderea sistemului de iluminat public pe străzile unde nu există, atât pentru siguranța locuitorilor, cât și pentru creșterea calității și îmbunătățirea condițiilor de viață a acestora; reducerea poluării luminoase și asigurarea unui iluminat corespunzător pe timp de noapte, astfel încât să corespundă cu parametrii lumino tehnici impuși prin normativele în vigoare.”²⁰⁴⁷

„În plus, noua infrastructură a iluminatului public va putea fi utilizată pentru extinderea sistemului de supraveghere video a zonelor care, în acest moment, sunt considerate cu risc de producere de infracțiuni sau contravenții. Dar, prima etapă în atingerea climatului de siguranță specific unei comunități europene este reprezentantă de îmbunătățirea calității rețelei de iluminat public.”²⁰⁴⁸

Concluzii

Conform temei abordate din acest intitulat „Modernizarea infrastructurii urbane”, din Orașul Măgurele, județul Ilfov, am prezentat metoda de abordare a proiectului, privind reabilitarea rețelelor urbane, practic, refacerea drumurilor judetene care au implicat aprobarea europeana, refacerea rețelei de utilitati ce cuprinde rețea de canalizare, rețeaua de apă și sistemul energetic ce reprezintă iluminatul public.

Pentru o bună funcționare a realizării proiectului, primarul oferă informația directorului din cadrul biroului tehnic, pentru inceperea referatului de necesitate pentru a putea realiza efectuarea circuitului documentelor in felul următor; direcția tehnică care oferă asistență și modificarea planului de proiect, astfel încât să fie in conformitate cu legislația in vigoare; direcția economică care

²⁰⁴⁶ <https://primariamagurele.ro/media/comunitate/8045> -accesat 19.03.25

²⁰⁴⁷ <https://primariamagurele.ro/media/comunitate/8045> -accesat 19.03.25

²⁰⁴⁸ <https://primariamagurele.ro/media/comunitate/8045> -accesat 19.03.25

gestionează finanțarea proiectului;serviciului juridic se ocupă cu conformitatea legală a proiectului; compartimentul de achiziții publice se ocupă cu evaluarea necesității achiziției și verificarea respectării deciziilor din direcțiile și serviciile anterioare.

După primirea aprobării acestuia de la toate direcțiile și serviciile de specialitate, acest referat merge la comisia de specialitate, în vederea confirmării dar și a îmbunătățirii sale. Astfel, referatul merge la conducerea instituției locale pentru aprobare, ajungând ulterior la comisia de specialitate locală, și în final, la analiza și aprobarea Comisiei Județene, tocmai pentru a primi autorizația necesară începerii proiectului.

Scopul acestei lucrări, reprezintă începerea unei noi schimbări a orașului, privind urbanizarea urbană, dezvoltarea dar și îmbunătățirea orașului.

Referințe

- <https://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%98osea> -accesat pe 18.03.2025
- <https://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83gurele#> - 18.03.25
- <https://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83gurele#Geografie> -18.03.25
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Re%C8%9Bele_de_utilit%C4%83%C8%9Bi - accesat 19.03.25
- <https://boma.ro/retea-de-canalizare-ce-este-si-cum-functioneaza/> - accesat pe 19.03.2025
- <https://primariamagurele.ro/media/comunitate/8045> - accesat pe 19.03.2025
- <https://primariamagurele.ro/media/10967> - accesat 19.03.25
- <https://primariamagurele.ro/media/10967> - accesat 19.03.25
- <https://primariamagurele.ro/media/6124> -accesat 19.03.25
- <https://primariamagurele.ro/media/6124> -accesat 19.03.25
- <https://primariamagurele.ro/media/10967#> - accesat 19.03.25

MANAGEMENTUL RISCURILOR ASOCIATE INFRASTRUCTURILOR CRITICE²⁰⁴⁹

Alexandru-Ionuț LEOGAN*

Abstract

Lucrarea analizează importanța protecției infrastructurilor critice, esențiale pentru funcționarea societății moderne și securitatea națională. Aceste infrastructuri includ sectoare fundamentale precum energia, transporturile, comunicațiile și sănătatea, iar perturbarea lor poate afecta grav stabilitatea economică și socială. Protecția acestora implică identificarea riscurilor, implementarea măsurilor de securitate și asigurarea unui răspuns rapid la incidente. În plus, reziliența infrastructurilor critice este esențială, fiind necesară capacitatea de a se recupera rapid după evenimente majore. Studiile de caz analizate, accidentele nucleare și atacurile cibernetice, evidențiază vulnerabilitățile acestora și subliniază necesitatea unor strategii eficiente de prevenire și recuperare, care să minimizeze impactul și să garanteze continuitatea serviciilor esențiale.

Keywords: Infrastructuri critice, Management, Măsuri de protecție, Reziliență, Risc, Securitate națională.

1. Noțiuni teoretice introductive asupra infrastructurii critice

Infrastructura critică este un pilon fundamental al oricărei societăți moderne, influențând funcționarea guvernului, economia și siguranța cetățenilor. Aceasta include sectoare esențiale precum energia, transporturile, comunicațiile, alimentarea cu apă și securitatea națională. O perturbare a acestor sisteme poate avea consecințe severe asupra stabilității sociale și economice.

Infrastructurile constituie un element esențial și asigură suportul necesar pentru ca sistemul să se diferențieze și să interacționeze cu alte sisteme sau subsisteme, având ca scop garantarea siguranței și securității. Acestea sunt clasificate în trei categorii, în funcție de locație, rol și modul de acțiune pentru stabilizarea și operarea acestora. Astfel, există trei categorii principale de infrastructuri:

149. **Infrastructuri obișnuite**, care nu au un rol critic inițial, dar pot deveni esențiale.

150. **Infrastructuri speciale**, caracterizate prin performanță și eficiență, care pot fi modernizate în infrastructuri critice.

151. **Infrastructuri critice**, esențiale pentru securitate și stabilitate.

²⁰⁴⁹ Prezentul studiu este parte a lucrării de dizertație!

* Student masterand, Facultatea de Relații Internaționale și Administrație, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București; (e-mail: alexandru.leogan@yahoo.com). Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Conf. univ. dr. Brăgaru Constantin (costin_bragaru@yahoo.com).

Figura 1 - Nivelurile de infrastructuri critice – prelucrare proprie

Infrastructura critică include procese, sisteme, facilități, tehnologii, rețele, bunuri și servicii esențiale pentru sănătatea, siguranța, securitatea și bunăstarea economică a cetățenilor, precum și pentru funcționarea eficientă a guvernului. Aceasta poate fi autonomă sau interconectată și interdependentă, atât la nivel intern, cât și între provincii, teritorii și granițe naționale. Perturbarea infrastructurii critice poate provoca pierderi de vieți omenești, efecte economice negative și poate afecta în mod semnificativ încrederea publică.

Infrastructurile critice pot fi clasificate în trei tipuri:²⁰⁵⁰

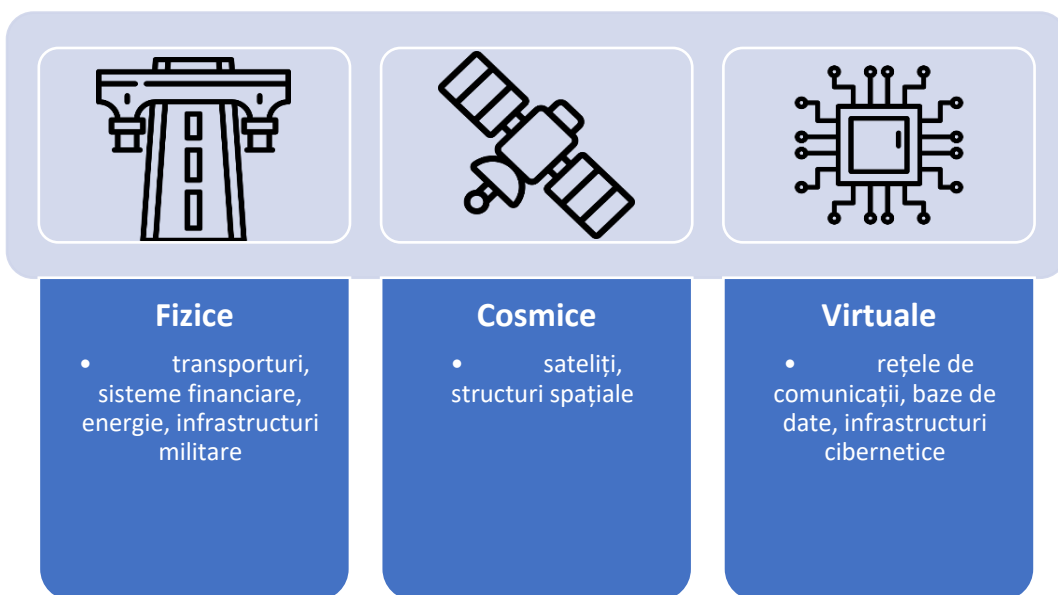

Figura 1 - Natura infrastructurilor critice – prelucrare proprie

În contextul unui conflict armat în proximitatea României, infrastructurile critice joacă un rol esențial în menținerea securității naționale și a stabilității regionale. Într-o astfel de situație, protejarea și funcționarea continuă a infrastructurilor esențiale, cum ar fi rețelele de energie, comunicațiile, transporturile și serviciile de urgență, devin priorități majore pentru guvern și autoritățile competente. Orice perturbare a acestor infrastructuri poate duce la un impact devastator,

²⁰⁵⁰ Prof.dr.ing. Rizea M., Marinică M., Barbăsură, Al., Dumitrache L., Ene C., Protecția infrastructurilor critice în spațiul euroatlantic, Editura ANI, București, 2008, p. 22

afectând nu doar siguranța cetățenilor, dar și capacitatea statului de a răspunde eficient în fața amenințărilor externe.

De exemplu, un atac asupra rețelelor energetice poate paraliza întregul sistem de transport și comunicații, limitând mobilizarea forțelor de apărare și accesul la informații critice. În mod similar, întreruperea aprovizionării cu apă potabilă sau a serviciilor de sănătate poate crea un efect de domino, amplificând criza umanitară și destabilizând rapid regiunea.

Fără doar și poate, infrastructurile critice nu doar susțin viața cotidiană, dar devin și elemente fundamentale pentru apărarea națională, garantând capacitatea de rezistență a statului și a populației în fața unei agresiuni externe. Protejarea lor, prin investiții în tehnologii avansate și implementarea unor strategii de securitate eficiente, devine esențială pentru prevenirea destabilizării interne și pentru asigurarea unui răspuns adecvat într-o perioadă de criză majoră.

Datorită interdependenței dintre aceste infrastructuri, un incident într-un sector poate afecta alte domenii. De aceea, protecția acestora este un proces continuu, care necesită colaborarea guvernelor, sectorului privat și organizațiilor internaționale.

2. Protecția infrastructurilor critice

Infrastructura critică reprezintă un sistem esențial pentru menținerea funcționării optime a sănătății, securității, siguranței și bunăstării economice și sociale a cetățenilor. Orice perturbare a acestui sistem poate avea consecințe semnificative la nivel național. Protecția infrastructurilor critice are ca scop asigurarea continuității și adaptabilității acestora, atât la nivel național, cât și european, contribuind astfel la prevenirea și gestionarea riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților.

În esență, protecția infrastructurilor critice presupune identificarea, clasificarea și evaluarea riscurilor, implementarea măsurilor de securitate și protecția informațiilor, precum și actualizarea constantă a documentației și planurilor de securitate.²⁰⁵¹

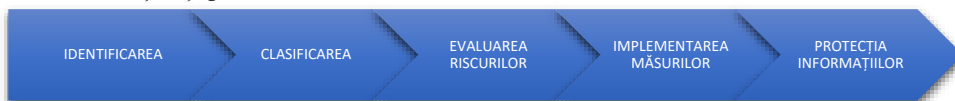

Figura 3 - Fazele managementului protecției infrastructurilor critice – prelucrare proprie

În cazul unei perturbări, există proceduri bine stabilite pentru prevenirea și gestionarea incidentelor. Este esențial să nu se aplice doar o singură soluție, chiar dacă aceasta este eficientă, ci să se adopte un sistem complex de avertizare timpurie sau în timp real, capabil să detecteze potențialele amenințări și vulnerabilități. Dacă incidentul devine unul major, măsurile trebuie implementate rapid și corect pentru a asigura un răspuns eficient și un management optim al crizei.

La nivel național, sectoarele considerate infrastructuri critice includ energia, IT și comunicațiile, alimentarea cu apă, sănătatea, securitatea națională, transporturile, industria chimică și nucleară. Dintre acestea, securitatea națională rămâne o prioritate majoră, deoarece o vulnerabilitate în acest domeniu poate conduce la instabilitate geopolitică și riscuri semnificative pentru populație.

²⁰⁵¹ Ministerul Afacerilor Interne, *Manualul ofițerului de legătură pentru securitatea infrastructurilor critice naționale*, pag. 38-39.

O altă componentă esențială a infrastructurii critice este reziliența sistemelor, care presupune capacitatea infrastructurilor de a reveni rapid la o stare de funcționare optimă în urma unui incident. Prin urmare, investițiile în tehnologii avansate, modernizarea sistemelor și implementarea de politici preventive sunt esențiale pentru protecția infrastructurilor critice.

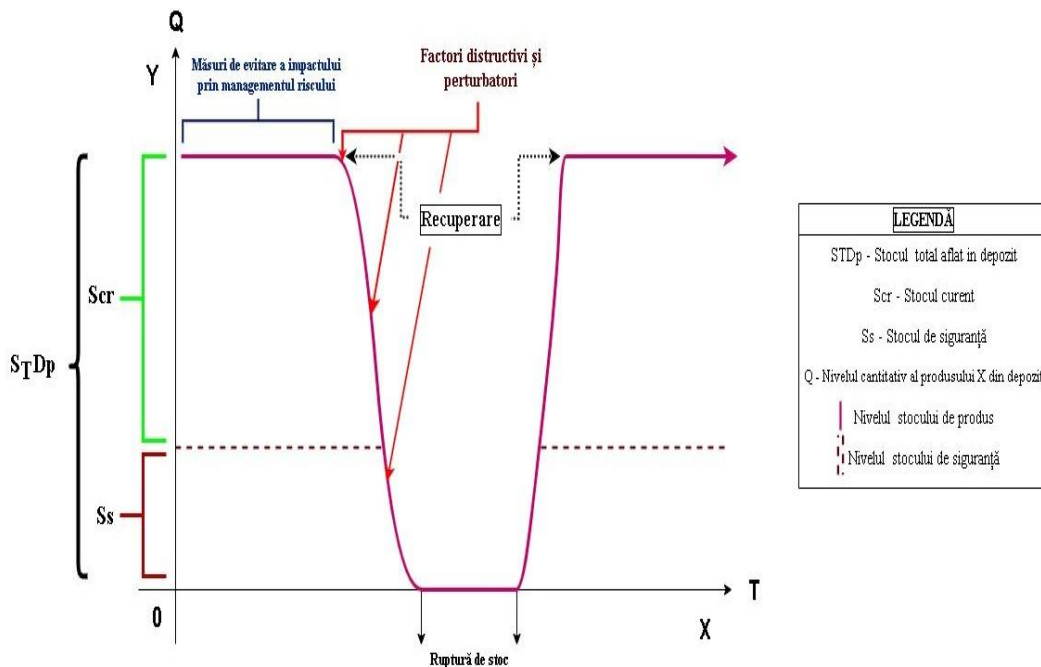

Figura 2 - Graficul de reziliență al stocului de produse energetice aflate într-un depozit – prelucrare

Pentru a dezvolta un plan eficient și sustenabil de protecție a infrastructurilor critice în fiecare sector, este esențial să se identifice și să se evalueze capacitățile care reflectă vulnerabilitățile la diferite tipuri de riscuri și amenințări. Aceste capacități trebuie să fie dezvoltate pentru a răspunde eficient în orice situație de incident, iar principalele capacități implicate sunt: pregătirea, prevenirea, protecția, reacția și refacerea/reconstrucția.²⁰⁵²

Reziliența este capacitatea unui sistem sau a unei comunități expuse unui pericol sau hazard de a rezista, de a absorbi impactul, de a se adapta și de a se recupera eficient după un dezastru, prin menținerea, autoorganizarea și restaurarea funcțiilor esențiale.²⁰⁵³

Fără doar și poate, protecția infrastructurii și reziliența acesteia sunt elemente fundamentale într-o strategie cuprinzătoare de gestionare a riscurilor, fiecare concept are un rol distinct, dar complementar, în asigurarea funcționării continue și sigure a infrastructurilor critice.

Protecția infrastructurii se concentrează pe prevenirea riscurilor și reducerea probabilității ca evenimentele adverse să aibă loc. Aceasta include măsuri de securitate și precauție pentru a limita impactul unor posibile atacuri, accidente sau evenimente naturale care ar putea afecta funcționarea normală a infrastructurii. Scopul protecției este de a evita, pe cât posibil, apariția unor situații de

²⁰⁵² Ibidem

²⁰⁵³ Legea nr. 294 din 27 noiembrie 2024 privind reziliența entităților critice, precum și pentru modificarea unor acte normative, articolul 3.

criză prin implementarea unor sisteme de prevenire și prin adoptarea unor tehnologii avansate care să monitorizeze în permanență starea infrastructurii și să depisteze rapid vulnerabilitățile. În acest context, protecția infrastructurii se referă la prevenirea atacurilor cibernetice, protecția fizică a echipamentelor și asigurarea unui control eficient al accesului și al proceselor sensibile.

Pe de altă parte, reziliența infrastructurii nu se limitează la prevenirea riscurilor, ci se referă la capacitatea infrastructurii de a rezista și de a se adapta rapid în fața unui incident, minimizând impactul negativ și reducând timpul necesar pentru recuperare. Reziliența presupune o abordare proactivă, care include planuri de continuitate a activităților, măsuri de recuperare rapidă și strategii de adaptare care să permită infrastructurii să își reia funcționarea chiar și în urma unui eveniment de amploare, fie că este vorba de un atac cibernetic, un dezastru natural sau o criză economică. Aceasta se bazează pe un cadru flexibil care permite infrastructurii să facă față schimbărilor rapide și să se

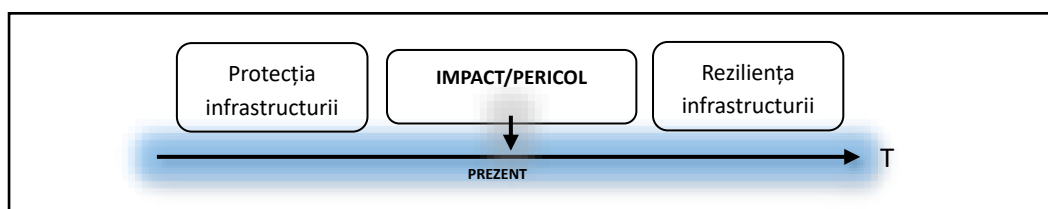

Figura 3 - Evoluția conceptelor de protecție și reziliența infrastructurii pe axa temporală – prelucrare proprie

adapteze la noi condiții sau amenințări.

Implementarea eficientă a măsurilor de protecție și reziliență necesită colaborare între autorități, entități private și instituții internaționale. Statele membre ale Uniunii Europene au responsabilitatea de a se asigura că infrastructurile critice dispun de planuri de reziliență și de personal specializat în gestionarea securității. În plus, evaluările continue și aplicarea unor standarde tehnice riguroase sunt esențiale pentru menținerea unui nivel ridicat de siguranță. Astfel, protecția și reziliența infrastructurilor critice nu sunt doar aspecte tehnice, ci și strategii esențiale pentru stabilitatea socială și economică.²⁰⁵⁴

3. Studiu privind managementul riscurilor infrastructurilor critice

3.1 Accidentul nuclear de la Cernobîl (1986) – risc tehnologic major

Acesta este un caz emblematic de risc tehnologic major, în care o serie de erori de operare și defecte de design au dus la o catastrofă nucleară cu efecte globale. Reactorul de la Cernobîl a fost pus într-o stare extrem de instabilă, iar o combinație de factori, inclusiv manipularea defectuoasă a echipamentului și designul defectuos al reactorului, a dus la două explozii devastatoare. Acest incident a eliberat cantități semnificative de radiații în atmosferă, afectând nu doar Ucraina, dar și regiunile învecinate.²⁰⁵⁵ Consecințele accidentului au fost extrem de grave: contaminarea masivă a zonei, expunerea la radiații a populației și, implicit, efecte asupra sănătății pe termen lung.

²⁰⁵⁴ Comisia Europeană. (2022). *Articolul 13*, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 333, 183. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu>

²⁰⁵⁵ biol. dr. Ion CHIOSILĂ vicepreședinte Societatea Română de Radioprotecție, *CONSECINȚELE ACCIDENTULUI DE LA CERNOBÎL după 30 de ani*, disponibil la: <https://www.srrp.ro/files/public/Cernobal-2016.pdf>, accesat în data de 18.03.2025.

În urma acestui incident, au fost revizuite standardele de securitate nucleară și au fost implementate măsuri mai stricte de protecție a infrastructurilor nucleare la nivel global. De asemenea, accidentul a subliniat vulnerabilitățile infrastructurilor critice, iar protecția acestora a devenit o prioritate globală. Managementul riscurilor în domeniul tehnologic, precum cel al centralelor nucleare, trebuie să includă atât măsuri de prevenire, cât și protocoale de reacție rapidă și recuperare.²⁰⁵⁶

Accidentele de asemenea magnitudine arată cât de vulnerabile sunt infrastructurile critice, în special cele de natură nucleară. În acest caz, nu doar impactul asupra mediului și sănătății umane a fost grav, dar și infrastructura economică și socială a regiunii a fost afectată. Protecția infrastructurilor critice, prin măsuri tehnice și proceduri riguroase de operare, devine esențială pentru prevenirea unor astfel de evenimente.

3.2 Atacul cibernetic asupra Țărilor Baltice (2007) – prima mare campanie de război cibernetic

Atacul cibernetic asupra Estoniei din 2007 a fost un exemplu clar de război cibernetic, în care infrastructurile critice, inclusiv cele guvernamentale și bancare, au fost vizate prin atacuri DDoS (Distributed Denial of Service)²⁰⁵⁷. Incidentul a paralizat serviciile esențiale ale statului, demonstrând vulnerabilitatea infrastructurilor critice față de atacurile cibernetice, care pot afecta întreaga funcționare a unei națiuni.²⁰⁵⁸

Acest atac a evidențiat necesitatea implementării unor măsuri robuste de protecție cibernetică, dar și importanța unei reacții rapide și coordonate pentru a limita impactul și a asigura continuitatea serviciilor esențiale. Protecția infrastructurilor critice trebuie să includă măsuri de prevenire și monitorizare continuă a rețelelor pentru a detecta vulnerabilitățile înainte ca atacurile să aibă loc. Mai mult, reziliența infrastructurii critice este esențială pentru a permite o recuperare rapidă și pentru a menține funcționarea normală a statului.

După atacul cibernetic din 2007 asupra Estoniei, prima mare campanie de război cibernetic, au fost implementate măsuri semnificative pentru protecția infrastructurilor critice. În 2008, Estonia a creat Centrul de Excelență NATO pentru Apărarea Cibernetică (NATO CCDCOE) în Tallinn, care oferă instruire și cercetare pentru statele membre NATO în domeniul securității cibernetice. Pe plan național, Estonia a adoptat legi stricte pentru protecția infrastructurilor critice, inclusiv o legislație privind securitatea informațiilor, care reglementează măsurile de protecție și responsabilitățile instituțiilor.

3.3 Atacul asupra rețelei energetice din Ucraina (2015 și 2022) – exemplu complex de atac cibernetic asupra infrastructurilor critice

Atacurile cibernetice asupra rețelelor energetice din Ucraina din 2015 și 2022 sunt exemple clare de atacuri care vizează infrastructuri critice esențiale pentru funcționarea unui stat. În 2015, un atac a dus la întreruperea furnizării de energie electrică pentru sute de mii de ucraineni, iar în 2022, un alt atac a vizat infrastructuri critice în plin conflict militar. Aceste atacuri subliniază

²⁰⁵⁶ Parlamentul European, *Chernobyl 30 years on Environmental and health effects*, 2016, disponibil la: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581972/EPRS_BRI\(2016\)581972_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581972/EPRS_BRI(2016)581972_EN.pdf), accesat în data de 17.03.2025.

²⁰⁵⁷ https://www.defenseromania.ro/sorin-ducaru-estonia-2007-atacurile-cibernetice-devin-pentru-nato-o-problema-de-politica-si-strategie_593898.html, accesat în data de 18.03.2025.

²⁰⁵⁸ <https://www.sri.ro/fisiere/publicatii/intelligence20.pdf>, accesat în data de 18.03.2025.

vulnerabilitățile infrastructurilor energetice, care sunt vitale nu doar pentru confortul zilnic al populației, dar și pentru funcționarea altor infrastructuri critice, cum ar fi transportul, comunicațiile și serviciile de urgență.²⁰⁵⁹

Atacatorii au reușit să pătrundă în rețelele de control ale sistemelor energetice, provocând întreruperi majore în alimentarea cu energie electrică. Aceste incidente au demonstrat necesitatea de a proteja infrastructurile critice nu doar prin măsuri cibernetice, dar și prin protecția fizică a instalațiilor, implementarea unor protocoale de reacție rapidă și pregătirea continuă a personalului pentru a răspunde eficient la atacuri cibernetice.

Aceste atacuri au arătat, de asemenea, importanța rezilienței infrastructurilor critice. Rețelele energetice trebuie să aibă capacitatea de a se adapta rapid și de a se recupera din atacuri cibernetice de amploare, pentru a restabili cât mai repede serviciile esențiale și a minimiza impactul asupra economiei și populației. Fără doar și poate, atacurile din 2015 și 2022 au subliniat interdependența infrastructurilor critice, arătând cum un atac asupra unui sector poate genera un efect de domino care afectează întregul sistem național sau regional, provocând crize majore.

4. Concluzii

Infrastructurile critice sunt elemente fundamentale pentru funcționarea unei societăți moderne și sunt esențiale pentru menținerea stabilității economice, sociale și politice. Ele cuprind sectoare vitale, precum energia, transporturile, comunicațiile, alimentarea cu apă și sănătatea, iar protejarea acestora reprezintă o prioritate globală. Fără infrastructuri critice funcționale, o societate modernă riscă destabilizarea și colapsul instituțional. De asemenea, interdependența dintre diversele tipuri de infrastructuri creează vulnerabilități semnificative, iar perturbarea unui sector poate provoca efecte domino asupra altora. În contextul unui conflict armat, infrastructurile critice devin cruciale pentru securitatea națională și regională. Protejarea și menținerea funcționării acestora sunt esențiale pentru capacitatea unui stat de a răspunde eficient în fața amenințărilor externe. Atacurile asupra infrastructurilor energetice și de comunicații, de exemplu, pot paraliza nu doar funcționarea statului, dar pot pune în pericol viața cetățenilor și pot genera crize umanitare. Astfel, protecția infrastructurilor critice nu este doar o chestiune de prevenire a riscurilor, ci și de asigurare a rezilienței acestora în fața unor amenințări diverse, inclusiv atacuri cibernetice, dezastre naturale sau conflicte armate.

Protecția infrastructurilor critice se realizează printr-un proces complex ce include identificarea riscurilor, implementarea unor măsuri de securitate eficiente și asigurarea unei reacții rapide în cazul unor incidente. În același timp, reziliența infrastructurilor critice este la fel de importantă, deoarece permite unui sistem să se recupereze rapid după un incident major și să își reia funcționarea optimă.

Studiile de caz, precum accidentul nuclear de la Cernobîl, atacurile cibernetice asupra Estoniei din 2007 și atacurile asupra rețelelor energetice din Ucraina, evidențiază vulnerabilitățile infrastructurilor critice și subliniază importanța protecției și a rezilienței acestora. Aceste incidente au demonstrat că o pregătire adecvată, un sistem de monitorizare continuă și o reacție rapidă sunt vitale pentru minimizarea impactului și asigurarea funcționării neîntrerupte a infrastructurilor critice.

Concluzionând, protecția și reziliența infrastructurilor critice sunt fundamentale pentru securitatea națională și pentru menținerea stabilității într-un context global tot mai complex și

²⁰⁵⁹ Lupan Teodor (2024), Securitatea sistemelor industriale de control. Tendințe și recomandări, Intelligence Info, 3:4, pag. 134-145, disponibil la: <https://www.intelligenceinfo.org/securitatea-sistemelor-industriale-de-control-tendinte-si-recomandari/>

provocator. Colaborarea între guverne, sectorul privat și organizațiile internaționale este esențială pentru a dezvolta și implementa strategii eficiente de protecție și gestionare a riscurilor, pentru a asigura un răspuns adecvat în fața crizelor majore și pentru a preveni impactul negativ asupra vieții cotidiene a cetățenilor.

Referințe

- Chiosilă, Ion. *CONSECINȚELE ACCIDENTULUI DE LA CERNOBĂL după 30 de ani*. Societatea Română de Radioprotecție. Disponibil la: <https://www.srrp.ro/files/public/Cernobal-2016.pdf>.
- Comisia Europeană. (2022). *Articolul 13*. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L 333. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu>.
- *Defense România*. Sorin Ducaru: *Estonia 2007 - Atacurile cibernetice devin pentru NATO o problemă de politică și strategie*. Disponibil la: https://www.defenseromania.ro/sorin-ducaru-estonia-2007-atacurile-cibernetice-devin-pentru-nato-o-problema-de-politica-si-strategie_593898.html.
- European Union Agency for Cybersecurity (ENISA). (2021). *Threat Landscape for Critical Information Infrastructures*. Disponibil la: <https://www.enisa.europa.eu>.
- Legea nr. 294 din 27 noiembrie 2024 privind reziliența entităților critice, precum și pentru modificarea unor acte normative, articolul 3.
- Lupan, Teodor. (2024). *Securitatea sistemelor industriale de control. Tendințe și recomandări*. Intelligence Info, 3:4. Disponibil la: <https://www.intelligenceinfo.org/securitatea-sistemelorindustriale-de-control-tendinte-si-recomandari/>.
- Ministerul Afacerilor Interne. *Manualul ofițerului de legătură pentru securitatea infrastructurilor critice naționale*.
- National Institute of Standards and Technology (NIST). (2018). *Framework for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity*. Disponibil la: <https://www.nist.gov/cyberframework>.
- Parlamentul European. (2016). *Chernobyl 30 years on – Environmental and health effects*. Disponibil la: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581972/EPRS_BRI\(2016\)581972_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581972/EPRS_BRI(2016)581972_EN.pdf).
- Prof. dr. ing. Rizea, M., Marinică, M., Barbăsură, Al., Dumitrache, L., Ene, C. (2008). *Protecția infrastructurilor critice în spațiul euroatlantic*. Editura ANI, București.
- Schneier, B. (2020). *Click Here to Kill Everybody: Security and Survival in a Hyper-Connected World*. W.W. Norton & Company.
- Serviciul Român de Informații. *Intelligence 2.0*. Disponibil la: <https://www.sri.ro/fisiere/publicatii/intelligence20.pdf>.
- U.S. Department of Homeland Security. (2022). *Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA) Risk Management Framework*. Disponibil la: <https://www.cisa.gov>.
- World Economic Forum. (2023). *Global Cybersecurity Outlook 2023*. Disponibil la: <https://www.weforum.org/reports/global-cybersecurity-outlook-2023>

TRANSFORMAREA MUNCII ÎN ERA DIGITALĂ: PROVOCĂRI ȘI OPORTUNITĂȚI ALE MUNCII LA DISTANȚĂ

Andrei Albert DIN*

Abstract:

În ultimele decenii, schimbările tehnologice și sociale au adus o transformare semnificativă a mediilor de lucru. Conceptul de lucru hibrid, care combină prezența fizică la birou cu munca de la distanță, a devenit un model tot mai popular în gestionarea echipelor. Acest proiect își propune să analizeze modul în care procesele de management ale echipelor pot fi optimizate într-un mediu de lucru hibrid, prin integrarea de tehnologii digitale, instrumente de colaborare eficiente și strategii de leadership adaptate. În contextul acestui proiect, vor fi explorate aspecte precum comunicarea interechipă, gestionarea performanței și menținerea coeziunii echipelor. De asemenea, vor fi analizate provocările întâmpinate de manageri și soluțiile inovative pentru a asigura un echilibru între flexibilitatea muncii de la distanță și nevoia de interacțiuni fizice pentru consolidarea echipelor. Aceste recomandări se vor baza pe studii de caz relevante și cercetări actuale din domeniu, cu scopul de a oferi soluții concrete pentru succesul echipelor într-un mediu hibrid.

Keywords: *management echipe, mediu de lucru hibrid, comunicare în echipe, performanță, leadership, tehnologii digitale.*

1. Introducere

În ultimele decenii, modelele tradiționale de lucru au fost supuse unui proces de transformare accelerată, în special în contextul pandemiei de COVID-19, care a forțat multe organizații să adopte munca de la distanță. Totuși, în multe industrii, acest model nu a fost abandonat complet, iar conceptul de **lucru hibrid** a devenit din ce în ce mai popular. Munca hibridă presupune alternarea între lucrul de la birou și cel de la distanță, ceea ce impune noi abordări în managementul echipelor.

Unul dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă liderii și managerii în acest context este menținerea unei echipe coezive și eficiente, chiar și atunci când membrii acesteia nu sunt prezenți fizic în același loc. În acest context, managementul echipelor hibride presupune utilizarea unui mix de instrumente tehnologice, strategii de comunicare și adaptarea stilurilor de leadership pentru a încuraja performanța și colaborarea.

*Din Andrei Albert, Masterand, Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Universitatea "Nicolae Titulescu" din București (din17andrei2000@gmail.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Constantin Brăgaru.(costin_bragaru@yahoo.com).

Obiectivul acestui proiect este de a explora și analiza cele mai bune practici pentru optimizarea proceselor de management ale echipelor hibride, ținând cont de provocările și oportunitățile specifice acestui tip de mediu de lucru.²⁰⁶⁰

2. Conținutul propriu-zis al lucrării

2.1. Definierea și caracteristicile muncii hibride

Munca hibridă reprezintă un model de lucru care combină prezența fizică la birou cu munca la distanță, oferind angajaților flexibilitatea de a lucra atât de acasă, cât și din birou, în funcție de necesitățile lor și ale organizației. În ultimii ani, acest concept a câștigat o popularitate semnificativă, mai ales în contextul pandemiei de COVID-19, care a forțat multe companii să adopte munca la distanță. După perioada de izolare, multe organizații au înțeles avantajele oferite de acest model și au început să implementeze strategii hibride, care le permit să îmbine beneficiile flexibilității muncii de acasă cu cele ale interacțiunii directe și colaborării de la birou.

În această secțiune, vom explora definiția muncii hibride, caracteristicile sale și diversele forme în care poate fi implementată, pentru a înțelege mai bine impactul acestui model asupra proceselor de management și a echipelor din organizații.²⁰⁶¹

2.1.1. Definiția muncii hibride

Munca hibridă nu este un concept complet nou, dar a fost accelerată și rafinată în ultimii ani datorită contextului global schimbător. Potrivit cercetărilor recente, munca hibridă se referă la un model flexibil de muncă în care angajații au posibilitatea de a alterna între munca de la birou și munca de la distanță, în funcție de tipul de sarcini de realizat și de cerințele organizației. Acest model presupune, de obicei, un anumit grad de autonomie pentru angajați, permițându-le să își organizeze timpul și spațiul de lucru într-un mod care să corespundă mai bine nevoilor lor personale, dar și cerințelor echipei și companiei.

Un alt aspect esențial al muncii hibride este integrarea unui sistem eficient de gestionare a colaborării și comunicării în echipe. Tehnologiile moderne, cum ar fi platformele de colaborare online (de exemplu, Slack, Microsoft Teams, Zoom), sunt esențiale pentru a menține legătura între angajați și pentru a asigura un flux continuu de muncă. Astfel, munca hibridă nu se referă doar la flexibilitate în ce privește locul de muncă, ci și la modul în care echipele pot lucra eficient împreună, indiferent de locul în care se află fiecare membru al echipei.

2.1.2. Caracteristicile muncii hibride

Munca hibridă poate fi caracterizată prin mai multe elemente cheie care o diferențiază de modelele tradiționale de muncă, în care angajații sunt obligați să fie prezenți fizic la birou sau într-un singur loc de muncă. Printre aceste caracteristici se numără:

152. Flexibilitatea în alegerea locului de muncă: Unul dintre cele mai importante avantaje ale muncii hibride este flexibilitatea pe care o oferă angajaților. Aceștia pot alege să lucreze de acasă, de la birou sau chiar dintr-o locație alternativă, în funcție de tipul de activitate pe care o desfășoară. De exemplu, angajații pot alege să lucreze de acasă atunci când sarcinile sunt de tip individual și nu necesită interacțiune directă cu echipa,

²⁰⁶⁰ Bass, B. M. (1990). *Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications* (3rd ed.). Free Press.

²⁰⁶¹ Covey, S. R. (2004). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change*. Free Press.

iar în alte zile, când sunt necesare întâlniri sau brainstorminguri, aceștia pot lucra la birou.

153. **Programul flexibil:** În multe cazuri, munca hibridă permite angajaților să își stabilească propriul program, în funcție de preferințele personale și de circumstanțele lor. Aceasta înseamnă că angajații pot avea mai mult control asupra modului în care își împart timpul între muncă și viața personală. Această autonomie poate crește nivelul de satisfacție și de angajament al angajaților, reducând în același timp nivelul de stres asociat cu munca tradițională, care presupune un program rigid și fix.
154. **Utilizarea tehnologiei pentru colaborare:** O componentă esențială a muncii hibride este utilizarea unor platforme tehnologice avansate care permit colaborarea în timp real, indiferent de locația fizică a membrilor echipei. Tehnologiile de videoconferință, partajare a documentelor și aplicațiile pentru managementul proiectelor sunt vitale pentru succesul muncii hibride. Fără aceste instrumente, interacțiunile echipelor ar fi mult mai dificile, iar comunicarea ar fi mult mai fragmentată și mai puțin eficientă.
155. **Nevoia de auto-disciplină și autonomie:** Angajații care lucrează într-un mediu hibrid trebuie să posede abilități de auto-management foarte bine dezvoltate. Spre deosebire de modelul tradițional de birou, unde angajații sunt supravegheați în mod constant, munca hibridă impune angajaților să își organizeze singuri sarcinile și să își respecte termenele limită fără a fi supravegheați în mod direct. Acest lucru poate reprezenta o provocare pentru unele persoane, dar și o oportunitate de dezvoltare a abilităților de management personal.
156. **Flexibilitatea pentru organizație:** Munca hibridă nu oferă doar angajaților flexibilitate, ci și organizațiilor. Prin adoptarea unui model hibrid, companiile pot reduce costurile asociate cu întreținerea birourilor fizice, deoarece angajații nu sunt obligați să fie prezenți zilnic la birou. Acest lucru poate duce la economii semnificative în ceea ce privește costurile de utilități, închirierea de spații de birou și alte cheltuieli administrative.

2.1.3. Formele muncii hibride

Munca hibridă poate fi implementată în diferite moduri, în funcție de nevoile specifice ale organizației și ale angajaților. Există mai multe forme de muncă hibridă, printre care:

157. **Munca hibridă bazată pe zile specifice:** În acest model, angajații au zile stabilite pentru a lucra de acasă și zile pentru a lucra la birou. De exemplu, o echipă ar putea lucra de la birou luni, miercuri și vineri, iar marțea și joia să fie zile dedicate muncii de acasă. Aceasta este o formă populară de muncă hibridă, deoarece permite angajaților să își organizeze programul și locul de muncă într-un mod previzibil și constant.
158. **Munca hibridă bazată pe sarcini:** În acest model, angajații aleg locul în care lucrează în funcție de tipul de sarcină pe care o au de realizat. Dacă sarcinile sunt de natură colaborativă, aceștia vor veni la birou pentru a discuta idei sau pentru a participa la întâlniri de echipă. Dacă sarcinile sunt individuale și nu necesită interacțiune directă, aceștia pot lucra de acasă.
159. **Munca hibridă complet flexibilă:** Acesta este un model de lucru complet flexibil, în care angajații își stabilesc singuri zilele și orele în care lucrează de acasă sau de la birou. Deși acest model oferă o mare libertate, poate fi mai dificil de implementat, deoarece necesită o gestionare atentă a proiectelor și a comunicării între echipe.

Munca hibridă reprezintă o schimbare semnificativă în modul în care angajații și organizațiile colaborează și interacționează. În timp ce oferă numeroase beneficii, precum flexibilitatea și economiile de costuri, aceasta aduce și provocări, cum ar fi necesitatea unui management eficient al echipelor și adaptarea la noile tehnologii. Înțelegerea caracteristicilor și formelor muncii hibride este

esențială pentru implementarea cu succes a acestui model în cadrul unei organizații și pentru optimizarea proceselor de management ale echipelor hibride.²⁰⁶²

2.2. Tehnologii și instrumente pentru managementul echipelor hibride

Tehnologia joacă un rol esențial în succesul muncii hibride, deoarece fără instrumentele digitale adecvate, gestionarea echipelor la distanță ar fi mult mai dificilă și mai puțin eficientă. Într-un mediu hibrid, unde angajații pot lucra din locații diferite, tehnologia devine un liant important pentru menținerea comunicării, colaborării și productivității echipelor. În această secțiune, vom analiza principalele tehnologii și instrumente care sprijină managementul echipelor hibride, precum și avantajele lor în optimizarea proceselor de lucru.

2.2.1. Platforme de comunicare și colaborare

Una dintre cele mai mari provocări ale muncii hibride este menținerea unei comunicări eficiente între membrii echipelor, care pot fi dispersați geografic. Platformele de comunicare și colaborare sunt esențiale pentru a facilita schimbul rapid de informații și pentru a menține coeziunea echipelor.

Microsoft Teams și **Slack** sunt două dintre cele mai populare platforme de colaborare utilizate în mediile hibride. Aceste instrumente permit echipelor să comunice în timp real prin mesaje instantanee, să organizeze întâlniri video și să partajeze fișiere. Microsoft Teams, de exemplu, se integrează perfect cu pachetul Microsoft Office, iar Slack permite integrarea cu multe alte aplicații și servicii externe, făcându-l extrem de versatil pentru diferite tipuri de echipe.

De asemenea, platformele de videoconferință, cum ar fi **Zoom** și **Google Meet**, sunt esențiale pentru întâlnirile de echipă, brainstorminguri și sesiuni de formare. Aceste platforme permit desfășurarea întâlnirilor față în față, chiar și atunci când participanții sunt localizați în locuri diferite, contribuind astfel la menținerea unei bune comunicări și colaborări.

²⁰⁶³2.2.2. Instrumente pentru managementul proiectelor

Într-un mediu de lucru hibrid, unde angajații lucrează de la distanță, este important să existe un sistem clar și transparent pentru gestionarea sarcinilor și a proiectelor. Platformele de management al proiectelor permit liderilor de echipă să urmărească progresul muncii, să stabilească termene limită, să coordoneze resursele și să asigure transparența.

Instrumente precum **Trello**, **Asana** și **Monday.com** sunt foarte populare pentru gestionarea proiectelor într-un mediu hibrid. Aceste platforme permit crearea de liste de sarcini, atribuirea acestora membrilor echipei și urmărirea progresului acestora într-o manieră vizuală și ușor de gestionat. De asemenea, sunt excelente pentru planificarea pe termen lung și pentru monitorizarea activităților zilnice.

Aceste aplicații ajută la optimizarea proceselor de lucru prin asigurarea unei bune organizări, a clarității în privința responsabilităților și a termenelor limită, toate fiind esențiale într-un mediu hibrid în care echipele nu se află la același loc de muncă.²⁰⁶⁴

2.2.3. Platforme pentru partajarea fișierelor

Partajarea fișierelor și documentelor este un alt aspect esențial al muncii hibride. Fără o platformă eficientă de stocare și partajare a fișierelor, membrii echipelor ar avea dificultăți în a accesa și actualiza documente importante, iar colaborarea în timp real ar fi aproape imposibilă.

²⁰⁶² Goleman, D. (2006). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam.

²⁰⁶³ Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business School Press.

²⁰⁶⁴ Pink, D. H. (2009). *Drive: The Surprising Truth About What Motivates Us*. Riverhead Books.

Instrumente precum **Google Drive**, **Dropbox** și **OneDrive** sunt soluții populare pentru stocarea, partajarea și colaborarea pe documente online.

Aceste platforme permit echipelor să lucreze simultan pe același document, să își lase comentarii și să își urmărească modificările într-un mod transparent. În plus, ele oferă opțiuni de backup și siguranță a datelor, ceea ce este crucial într-un mediu de lucru în care informațiile trebuie să fie accesibile oricând și de oriunde.

2.2.4. Instrumente de monitorizare a performanței

Într-un mediu hibrid, evaluarea performanței poate fi mai dificilă din cauza distanței fizice și a lipsei unui control direct asupra angajaților. Cu toate acestea, utilizarea unor instrumente de monitorizare a performanței poate ajuta managerii să își evalueze echipele într-un mod obiectiv și eficient. Platformele de monitorizare a activității, precum **Hubstaff** și **Time Doctor**, permit managerilor să urmărească timpul petrecut pe sarcini, să înregistreze orele de lucru și să evalueze productivitatea.

Aceste instrumente sunt utile pentru a asigura un echilibru între flexibilitatea muncii la distanță și necesitatea de a respecta termenele și obiectivele stabilite. De asemenea, ele pot ajuta la prevenirea problemelor legate de procrastinare sau de lipsa de responsabilitate.²⁰⁶⁵

2.2.5. Instrumente pentru gestionarea echipelor

În plus față de tehnologiile menționate anterior, există și platforme care sunt concepute pentru a sprijini managementul echipelor în ansamblu. **Basecamp**, de exemplu, este o platformă care integrează managementul proiectelor, comunicarea echipelor și partajarea fișierelor într-un singur loc, oferind o soluție all-in-one pentru gestionarea echipelor hibride. Aceasta ajută managerii să coordoneze activitățile echipelor, să urmărească progresul și să asigure un flux continuu de muncă.

2.3. Comunicarea în echipele hibride

Comunicarea eficientă este un element esențial pentru succesul echipelor hibride, deoarece membrii acestora pot fi dispersați geografic și pot avea programe de lucru diferite. Fără o strategie clară de comunicare, echipele hibride pot suferi de lipsa transparenței, scăderea angajamentului și dificultăți în coordonarea activităților. De aceea, este important ca liderii să implementeze instrumente și practici care să sprijine colaborarea eficientă într-un mediu hibrid.

2.3.1. Canalele de comunicare în echipele hibride

Un aspect esențial al comunicării hibride este utilizarea unor canale de comunicare adecvate. Acestea trebuie să fie adaptate diferitelor tipuri de interacțiuni, astfel încât să asigure un flux constant de informații și să prevină neînțelegerile. Printre cele mai utilizate canale se numără:

- **Email-ul:** Utilizat pentru comunicări formale, actualizări importante și documentație oficială.
- **Platformele de mesagerie instant:** Instrumente precum Slack și Microsoft Teams permit schimburi rapide de informații, facilitând colaborarea informală.
- **Videoconferințele:** Platforme precum Zoom și Google Meet sunt utile pentru întâlniri săptămânale, sesiuni de brainstorming și discuții mai complexe.
- **Instrumentele de management al proiectelor:** Asana, Trello sau Monday.com ajută la menținerea transparenței privind sarcinile fiecărui membru al echipei.

²⁰⁶⁵ Gilson, L. L., Maynard, M. T., Young, N. C. J., Vartiainen, M., & Hakonen, M. (2015). Virtual teams research: 10 years, 10 themes, and 10 opportunities. *Journal of Management*, 41(5), 1313-1337. <https://doi.org/10.1177/0149206314559946>

2.3.2. Importanța clarității și transparenței

Lipsa clarității în comunicare poate duce la confuzii, erori și scăderea productivității. Managerii echipelor hibride trebuie să se asigure că mesajele sunt transmise clar și că toate informațiile sunt ușor accesibile pentru toți membrii echipei. Un mod eficient de a asigura transparența este utilizarea unor spații de lucru comune, cum ar fi Google Drive sau OneDrive, unde documentele sunt centralizate și actualizate constant.

De asemenea, este recomandată documentarea deciziilor importante și partajarea acestora cu echipa pentru a evita pierderea informațiilor esențiale. Utilizarea unui sistem de notițe comune, precum Notion sau Confluence, poate ajuta la crearea unui istoric clar al discuțiilor și deciziilor luate.

2.3.3. Frecvența și tipul întâlnirilor de echipă

Pentru a menține coeziunea echipei, întâlnirile regulate sunt esențiale. Acestea pot fi structurate astfel:

- **întâlniri zilnice scurte (daily stand-ups):** Verificări rapide de 10-15 minute pentru a actualiza progresul, a identifica blocajele și a prioritiza sarcinile.
- **întâlniri săptămânale:** Discuții mai ample despre proiecte, rezultate și obiective.
- **întâlniri lunare:** Evaluarea performanței echipei și identificarea posibilităților de îmbunătățire.

Este important ca aceste întâlniri să fie bine organizate, cu agende clare și obiective specifice, pentru a evita pierderea timpului.²⁰⁶⁶

2.3.4. Evitarea supraîncărcării informaționale

Un risc frecvent în echipele hibride este supraîncărcarea informațională, care apare atunci când angajații sunt bombardati cu prea multe mesaje, notificări și întâlniri. Pentru a preveni acest lucru, managerii ar trebui să:

- Stabilească reguli clare privind utilizarea fiecărui canal de comunicare.
- Evite organizarea excesivă a întâlnirilor fără un scop clar.
- Permită perioade de concentrare fără distrageri, aplicând strategii precum "no meeting days".

2.3.5. Construirea unei culturi a feedback-ului

Feedback-ul constant este esențial pentru o comunicare eficientă în echipele hibride. Liderii ar trebui să creeze un mediu deschis în care angajații se simt confortabil să ofere și să primească feedback constructiv. Acest lucru poate fi realizat prin:

- **Sesiuni de feedback bilunare:** Întâlniri unu-la-unu în care managerii discută progresul angajaților și oferă recomandări de îmbunătățire.
- **Instrumente de feedback anonim:** Chestionare periodice pentru a evalua satisfacția echipei.
- **Cultura recunoașterii meritelor:** Evidențierea succeselor și contribuțiilor fiecărui membru al echipei pentru a menține moralul ridicat.

2.3.6. Comunicarea interculturală și gestionarea diferențelor de fus orar

Echipele hibride pot fi formate din membri aflați în diverse regiuni geografice, ceea ce implică diferențe culturale și de fus orar. Pentru a facilita o colaborare eficientă, managerii ar trebui să:

- Fie conștienți de diferențele culturale și să promoveze incluziunea.
- Planifice întâlniri în intervale convenabile pentru toate zonele orare.

²⁰⁶⁶ Wang, B., Liu, Y., Qian, J., & Parker, S. K. (2021). Achieving Effective Remote Working During the COVID-19 Pandemic: A Work Design Perspective. *Applied Psychology: An International Review*, 70(1), 16–59. <https://doi.org/10.1111/apps.12290>

- Folosească instrumente asincrone de comunicare, precum documente partajate sau mesaje vocale, pentru a permite colaborarea fără a necesita prezența simultană.²⁰⁶⁷

2.4. Leadership-ul în echipele hibride

Leadership-ul în echipele hibride este un factor esențial pentru succesul acestui model de lucru, deoarece implică gestionarea unor echipe dispersate geografic, menținerea coeziunii și asigurarea unei comunicări eficiente. Într-un mediu hibrid, liderii trebuie să adopte stiluri de leadership flexibile, să încurajeze autonomia angajaților și să creeze un sentiment de apartenență în echipă, chiar și în lipsa interacțiunilor fizice frecvente.

2.4.1. Caracteristicile unui lider eficient în echipe hibride

Un lider eficient în mediul hibrid trebuie să își adapteze abordarea în funcție de nevoile echipei și de specificul muncii hibride. Printre cele mai importante caracteristici pe care trebuie să le posedे un astfel de lider se numără:

160. **Abilități puternice de comunicare** – Comunicarea clară și frecventă este esențială pentru menținerea transparenței și pentru evitarea confuziilor.
161. **Flexibilitate și adaptabilitate** – Liderii trebuie să fie capabili să își ajusteze strategiile și metodele de lucru în funcție de context.
162. **Empatie și inteligență emoțională** – Înțelegerea nevoilor și provocărilor fiecărui membru al echipei ajută la crearea unui mediu de lucru pozitiv.
163. **Capacitatea de a încuraja autonomia** – Oferirea încrederii angajaților pentru a-și gestiona propriile sarcini contribuie la creșterea productivității și a satisfacției acestora.
164. **Utilizarea tehnologiei pentru colaborare** – Familiarizarea cu instrumentele digitale de comunicare și management al echipei este vitală pentru succesul leadership-ului hibrid.

2.4.2. Stiluri de leadership potrivite pentru echipe hibride

În funcție de specificul organizației și al echipei, liderii pot adopta diferite stiluri de leadership. Printre cele mai eficiente stiluri în mediul hibrid se numără:

- **Leadership-ul transformativ** – Acest stil pune accent pe motivarea și inspirarea echipei, încurajând inovația și dezvoltarea profesională.
- **Leadership-ul serviant** – Liderul serviant își prioritizează echipa, sprijinind membrii acesteia pentru a-și atinge obiectivele și pentru a se dezvolta profesional.
- **Leadership-ul participativ** – În acest stil, liderul implică echipa în procesul decizional, ceea ce sporește sentimentul de implicare și responsabilitate al angajaților.
- **Leadership-ul bazat pe rezultate** – Se concentrează pe atingerea obiectivelor și performanțelor, menținând echilibrul între autonomie și responsabilitate.²⁰⁶⁸

2.4.3. Crearea și menținerea unei culturi organizaționale puternice

În mediul hibrid, liderii trebuie să depună eforturi suplimentare pentru a menține o cultură organizațională solidă. Aceasta poate fi realizată prin:

- Stabilirea unor valori și principii clare care să ghideze echipa.
- Organizarea regulată a întâlnirilor online și offline pentru consolidarea relațiilor dintre membrii echipei.

²⁰⁶⁷ Spreitzer, G. M., Cameron, L., & Garrett, L. (2017). Alternative work arrangements: Two images of the new world of work. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4, 473–499. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113332>

²⁰⁶⁸ Cramton, C. D. (2001). The mutual knowledge problem and its consequences for dispersed collaboration. *Organization Science*, 12(3), 346–371. <https://doi.org/10.1287/orsc.12.3.346.10098>

- Recunoașterea și recompensarea realizărilor echipei și a performanțelor individuale.
- Promovarea unei culturi a feedback-ului constructiv și a îmbunătățirii continue.

2.5. Provocările întâmpinate în managementul echipelor hibride

Managementul echipelor hibride vine cu numeroase beneficii, însă și cu provocări semnificative. Liderii trebuie să găsească soluții eficiente pentru a menține coeziunea echipei, a asigura o comunicare eficientă și a preveni problemele care pot apărea din cauza distanței fizice. În această secțiune, vom analiza principalele provocări întâmpinate în managementul echipelor hibride și posibile soluții pentru fiecare dintre acestea.

165. Gestionarea timpului și a productivității Una dintre cele mai mari provocări ale muncii hibride este menținerea unei bune gestionări a timpului. Într-un mediu de lucru tradițional, angajații respectă un program fix și sunt supravegheați direct de către manageri. În schimb, în echipele hibride, flexibilitatea programului poate duce la dificultăți în monitorizarea progresului și a eficienței angajaților.

Soluții:

- Implementarea unor platforme de management al sarcinilor (Trello, Asana, Monday.com) pentru urmărirea activităților echipei.
- Stabilirea unor obiective clare și măsurabile, astfel încât angajații să fie conștienți de așteptările managerilor.
- Organizarea de ședințe periodice pentru actualizarea progresului și soluționarea eventualelor blocaje.²⁰⁶⁹

166. Menținerea unei comunicări eficiente Distanța fizică dintre angajați poate duce la dificultăți de comunicare, ceea ce poate afecta colaborarea și înțelegerea sarcinilor.

Soluții:

- Utilizarea platformelor de comunicare în timp real, precum Slack, Microsoft Teams sau Zoom, pentru a facilita schimbul de informații.
- Stabilirea unor reguli clare privind comunicarea (ex: frecvența întâlnirilor, canalele oficiale de comunicare).
- Promovarea unei culturi a transparenței, astfel încât angajații să se simtă liberi să își exprime ideile și preocupările.

167. Evitarea izolării sociale și menținerea angajamentului Unul dintre riscurile muncii hibride este faptul că angajații pot resimți lipsa interacțiunii sociale, ceea ce poate duce la scăderea angajamentului și a motivației.

Soluții:

- Organizarea de evenimente periodice, fie online, fie fizice, pentru a consolida relațiile dintre colegi.
- Crearea unor spații virtuale informale, unde angajații pot socializa (grupuri de discuții, sesiuni de networking online).

²⁰⁶⁹ McKinsey & Company. (2021). *The future of work after COVID-19*. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-after-covid-19>

- Încurajarea activităților de echipă și a colaborării interdepartamentale.²⁰⁷⁰
168. **Echilibrarea muncii și vieții personale** Flexibilitatea muncii hibride poate duce la dificultăți în delimitarea timpului profesional de cel personal, ceea ce poate provoca stres și epuizare.

Soluții:

- Încurajarea angajaților să stabilească limite clare între orele de lucru și timpul liber.
 - Promovarea unei culturi organizaționale care respectă echilibrul muncă-viață personală.
 - Oferirea de resurse pentru gestionarea stresului, precum sesiuni de well-being sau programe de suport pentru angajați.
169. **Evaluarea corectă a performanței** Lipsa interacțiunii directe poate face dificilă evaluarea obiectivă a performanței angajaților.

Soluții:

- Implementarea unor sisteme de evaluare bazate pe obiective și rezultate, nu doar pe prezență.
 - Feedback regulat și sesiuni individuale pentru a discuta despre progresul profesional.
 - Utilizarea unor platforme de analiză a performanței, cum ar fi 15Five sau Lattice.²⁰⁷¹
170. **Securitatea datelor și utilizarea tehnologiei** Lucrul de la distanță implică riscuri mai mari în ceea ce privește securitatea informațiilor și utilizarea corectă a platformelor tehnologice.

Soluții:

- Implementarea unor politici stricte de securitate IT.
 - Oferirea de training-uri periodice pentru angajați privind securitatea cibernetică.
 - Utilizarea unor soluții de autentificare în doi pași și protejarea datelor prin criptare.
171. **Adaptarea leadership-ului la mediul hibrid** Stilurile de leadership tradiționale trebuie adaptate pentru a face față noilor provocări ale muncii hibride.

Soluții:

- Adoptarea unui stil de leadership bazat pe încredere și autonomie.
- Încurajarea unei culturi a responsabilizării și a dezvoltării continue.
- Investiția în programe de formare pentru liderii care gestionează echipe hibride.²⁰⁷²

3. Concluzii

Managementul echipelor hibride reprezintă o provocare complexă, dar și o oportunitate semnificativă pentru organizațiile moderne. Pe măsură ce modelul hibrid devine din ce în ce mai

²⁰⁷⁰ Gartner. (2022). *How hybrid work is redefining workforce strategies*. <https://www.gartner.com/en/insights/hybrid-workforce>

²⁰⁷¹ World Economic Forum. (2020). *The future of jobs report 2020*. <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>

²⁰⁷² Harvard Business Review. (2021). What Great Remote Managers Do Differently. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2021/02/what-great-remote-managers-do-differently>

popular, liderii și managerii trebuie să își adapteze strategiile pentru a răspunde nevoilor angajaților și pentru a menține un echilibru între flexibilitate și productivitate. Din analiza realizată în această lucrare, putem trage următoarele cinci concluzii esențiale:

Flexibilitatea muncii hibride îmbunătățește satisfacția și retenția angajaților

Una dintre cele mai importante lecții pe care le-au învățat organizațiile din tranziția către munca hibridă este că flexibilitatea sporește satisfacția angajaților. Atunci când angajații au posibilitatea de a alege când și unde să lucreze, aceștia își pot organiza mai bine timpul, reducând stresul și îmbunătățindu-și echilibrul dintre viața profesională și cea personală.

Pe termen lung, această flexibilitate nu doar că duce la o stare de bine mai mare în rândul angajaților, ci contribuie și la retenția acestora. Companiile care oferă un model de lucru hibrid bine structurat au șanse mai mari să își păstreze talentele și să atragă noi angajați. Totuși, pentru a evita riscul de scădere a productivității, managerii trebuie să stabilească reguli clare privind comunicarea, prezența fizică și așteptările legate de performanță.

Comunicarea eficientă este esențială pentru succesul echipelor hibride

Lipsa interacțiunilor față în față poate duce la probleme de comunicare, neînțelegeri și dificultăți în menținerea unei culturi organizaționale puternice. De aceea, utilizarea instrumentelor digitale potrivite, precum platformele de colaborare și videoconferințele, este crucială pentru a asigura o comunicare clară și constantă între membrii echipelor hibride.

Managerii trebuie să implementeze strategii care să faciliteze atât schimbul de informații, cât și construirea relațiilor profesionale. Acest lucru poate fi realizat prin întâlniri regulate, politici transparente și promovarea unei culturi a deschiderii și colaborării. De asemenea, este important ca liderii să fie disponibili pentru angajați și să încurajeze dialogul deschis pentru a preveni eventualele probleme de comunicare.

Leadership-ul adaptabil joacă un rol critic în echipele hibride

Unul dintre cele mai importante aspecte ale managementului echipelor hibride este leadership-ul eficient. Liderii trebuie să fie capabili să se adapteze la un mediu de lucru în schimbare, să înțeleagă nevoile diverse ale angajaților și să implementeze strategii care să mențină echipa motivată și angajată.

Leadership-ul transformativ și servant sunt două stiluri care se potrivesc foarte bine contextului hibrid. Prin leadership-ul transformativ, liderii inspiră și motivează echipele să atingă obiectivele organizaționale, în timp ce leadership-ul servant pune accent pe sprijinirea și dezvoltarea angajaților. Ambele abordări sunt esențiale pentru a crea un mediu de lucru în care angajații se simt apreciați și sprijiniți.

Provocările muncii hibride necesită soluții proactive

Pe lângă beneficiile evidente, munca hibridă vine și cu provocări semnificative, cum ar fi menținerea unui echilibru între muncă și viața personală, monitorizarea performanței, evitarea izolării sociale și asigurarea unui tratament echitabil pentru toți angajații.

Pentru a depăși aceste provocări, organizațiile trebuie să adopte soluții proactive, cum ar fi implementarea unor politici clare de lucru, stabilirea unor obiective bine definite și utilizarea tehnologiei pentru monitorizarea progresului echipei. De asemenea, este important ca angajații să fie încurajați să mențină relații profesionale și sociale prin întâlniri periodice și activități de echipă.

Un alt aspect critic este prevenirea burnout-ului, care poate apărea mai ușor într-un mediu hibrid din cauza dificultății de a separa timpul de lucru de timpul personal. Managerii trebuie să fie atenți la semnele de epuizare și să promoveze politici care încurajează pauzele, zilele libere și o cultură a muncii echilibrate.

Tehnologia este un aliat esențial în managementul echipelor hibride

Succesul muncii hibride depinde în mare măsură de utilizarea eficientă a tehnologiei. Platformele de colaborare, managementul proiectelor și instrumentele de comunicare sunt fundamentale pentru a menține echipele conectate și eficiente.

Organizațiile trebuie să investească în tehnologii care sprijină atât colaborarea, cât și productivitatea individuală. De exemplu, Microsoft Teams, Slack, Trello și Asana sunt doar câteva dintre instrumentele care pot facilita gestionarea echipelor hibride. În plus, utilizarea soluțiilor de analiză a performanței poate ajuta managerii să evalueze productivitatea și să identifice zonele care necesită îmbunătățiri.

O altă tendință emergentă este integrarea inteligenței artificiale în procesele de management al echipelor. AI poate fi utilizată pentru automatizarea sarcinilor repetitive, optimizarea programelor de lucru și chiar îmbunătățirea experienței angajaților prin recomandări personalizate și feedback în timp real.

Concluzie finală

În concluzie, managementul echipelor hibride nu este doar o necesitate impusă de circumstanțele actuale, ci și o oportunitate de a redefini modul în care lucrăm. Prin adoptarea unui model de lucru bine structurat, care combină flexibilitatea cu eficiența, organizațiile pot beneficia de o creștere a productivității, a satisfacției angajaților și a retenției acestora.

Pentru a obține rezultate optime, liderii trebuie să fie proactivi în gestionarea echipelor, să asigure o comunicare eficientă, să sprijine dezvoltarea angajaților și să utilizeze tehnologia într-un mod strategic. De asemenea, este esențial ca organizațiile să mențină o cultură organizațională solidă, bazată pe încredere, transparență și colaborare.

Pe măsură ce viitorul muncii continuă să evolueze, succesul echipelor hibride va depinde de capacitatea companiilor de a se adapta și de a inova în mod constant. În acest sens, investiția în oameni, tehnologie și leadership eficient va fi cheia pentru crearea unui mediu de lucru echilibrat și productiv.

Referințe

Cărți:

- Bass, B. M. (1990). *Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications* (3rd ed.). Free Press.
- Covey, S. R. (2004). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change*. Free Press.
- Goleman, D. (2006). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam.
- Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business School Press.
- Pink, D. H. (2009). *Drive: The Surprising Truth About What Motivates Us*. Riverhead Books.

Articole științifice:

- Gilson, L. L., Maynard, M. T., Young, N. C. J., Vartiainen, M., & Hakonen, M. (2015). Virtual teams research: 10 years, 10 themes, and 10 opportunities. *Journal of Management*, 41(5), 1313-1337. <https://doi.org/10.1177/0149206314559946>

- Wang, B., Liu, Y., Qian, J., & Parker, S. K. (2021). Achieving Effective Remote Working During the COVID-19 Pandemic: A Work Design Perspective. *Applied Psychology: An International Review*, 70(1), 16–59. <https://doi.org/10.1111/apps.12290>
- Spreitzer, G. M., Cameron, L., & Garrett, L. (2017). Alternative work arrangements: Two images of the new world of work. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4, 473–499. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113332>
- Cramton, C. D. (2001). The mutual knowledge problem and its consequences for dispersed collaboration. *Organization Science*, 12(3), 346–371. <https://doi.org/10.1287/orsc.12.3.346.10098>

Rapoarte și surse online:

- McKinsey & Company. (2021). *The future of work after COVID-19*. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-after-covid-19>
- Gartner. (2022). *How hybrid work is redefining workforce strategies*. <https://www.gartner.com/en/insights/hybrid-workforce>
- World Economic Forum. (2020). *The future of jobs report 2020*. <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>
- Harvard Business Review. (2021). What Great Remote Managers Do Differently. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2021/02/what-great-remote-managers-do-differently>

Standard și legislație:

- European Commission. (2021). *The Right to Disconnect: Exploring Company Practices*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8395>

STUDIU PRIVIND AUDITAREA PROCEDURILOR DE ACHIZIȚIE PUBLICĂ – LICITAȚIA DESCHISĂ LAUM 01969 - BAZA 71 AERIANĂ

David POENAR²⁰⁷³

Abstract

Auditarea procedurilor de achiziție publică este un proces esențial pentru asigurarea transparenței, eficienței și legalității cheltuirii fondurilor publice. Prin intermediul acestui proces, se urmărește identificarea și corectarea eventualelor deficiențe, prevenirea fraudelor și optimizarea utilizării resurselor financiare ale instituțiilor publice.

Această lucrare analizează aspectele teoretice și aplicative ale auditului public intern în România, cu accent pe procesul de auditare a unei licitații deschise la Baza 71 Aeriană. Se evidențiază metodologia auditului, obiectivele sale și impactul asupra îmbunătățirii managementului achizițiilor publice. Auditul procedurilor de achiziție publică nu doar că verifică conformitatea cu legislația, ci și contribuie la creșterea eficienței administrative, prin recomandări de îmbunătățire a proceselor interne.

Prin aplicarea riguroasă a auditului, autoritățile contractante pot asigura o mai bună alocare a resurselor, reducerea riscurilor de corupție și o mai mare responsabilitate în gestionarea fondurilor publice. Studiul de caz prezentat în această lucrare demonstrează că un audit bine structurat poate aduce îmbunătățiri semnificative în implementarea politicilor de achiziții publice, sporind astfel încrederea în instituțiile statului și eficiența cheltuielilor publice.

Keywords: audit public intern, achiziții publice, licitație deschisă, eficiență, transparență

1. Introducere

„Auditorul intern nu este cineva care face lucrurile, ci este cineva care privește cum sunt făcute aceste lucruri”

Auditarea procedurilor de achiziție publică s-a dovedit a fi o activitate necesară pentru evaluarea preliminară a tuturor aspectelor proceselor de achiziție și identificarea eventualelor iregularități și pentru a identifica oportunitățile de a îmbunătăți procesul de achiziție, dar și măsuri adecvate în vederea respectării principiilor de economicitate, eficiență și eficacitate.

Pe parcursul misiunii de audit, sunt formulate concluzii și recomandări ce vor fi înscrise în Raportul de audit care constituie plusvaloarea auditorului.

Domeniul achizițiilor publice prezintă o importanță în dezvoltare dar evidențiază și necesitatea de cheltuire responsabilă a banului public respectând principiile de bună guvernare, corectitudine și transparență a proceselor.

²⁰⁷³ Poenar David, Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: poenardavidd3@gmail.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea conf. univ. dr. Constantin Brăgaru (costin_bragaru@yahoo.com).

Performanța procesului de achiziții publice rezidă din evaluarea cu profesionalism a tehnicilor, instrumentelor și mecanismelor pentru prevenirea conflictului de interese, a corupției sau posibilei fraude.

Această lucrare își propune să analizeze atât aspectele teoretice ale auditului public intern, cât și aplicarea acestora într-un studiu de caz privind auditarea unei licitații deschise la deschisă la UM01969 – Baza 71 Aeriană având ca obiect „Lucrări de reparații exterioare și reparații interioare la Pavilionului C3 din cazarma 1833 Câmpia Turzii”.

Obiectivele principale sunt evidențierea procesului de auditare și impactul acestuia asupra îmbunătățirii achizițiilor publice.

În cadrul studiului, este prezentată auditarea în două etape a procedurii de achiziție publică prin licitație deschisă în cadrul a două misiuni de consiliere, conform reglementărilor actuale în vigoare. Atât achiziția publică, întregul proces de achiziție derulat, dar și auditarea în cadrul misiunilor respective de consiliere sunt **fictive**.

2. STUDIU PRIVIND AUDITAREA PROCEDURILOR DE ACHIZIȚIE PUBLICĂ – LICITAȚIA DESCHISĂ LAUM 01969 - BAZA 71 AERIANĂ

În cadrul Ministerului Apărării Naționale, auditul procedurilor de achiziții publice face obiectul misiunilor inițiate la solicitarea conducătorului autorității contractante pentru consilierea acestuia și a structurii subordonate acestuia.

Activitatea de auditare este detaliată și reglementată în Dispoziția șefului Direcției audit intern, auditul lprocedurilor de atribuire a lcontractelor de achiziției publice desfășurându-se pentru îmbunătățirea proceselor și activităților, pentru a adăuga plus de valoare și mai ales pentru corectarea deficiențelor și diminuarea riscurilor.

2.1. Aspecte teoretice privind auditul procedurilor de achiziție publică

Obiectivele și ipotezele studiului prezentat reprezintă în fapt posibilitatea de a se înțelege complexitatea activității de audit public intern dar și responsabilitatea activității auditorilor atât în general, dar și în mod special privind misiunea de consiliere privind procedurile de achiziție publică.

Partea practic-aplicativă, reprezentată de studiul privind auditarea procedurilor de achiziție publică, urmărește modalitatea de atribuirea unui contract de achiziție publică prin licitație deschisă, cu scopul identificării și evidențierii complexității acestei activități desfășurate pe baza unor proceduri stricte și în același timp suficient de permissive.

2.1.1. Cadrul legislativ al auditului achizițiilor publice

Auditul public intern în România este reglementat printr-o serie de legi și norme metodologice care stabilesc procedurile și principiile de desfășurare a acestuia. Printre principalele reglementări se numără:

- **Legea nr. 98/2016** privind achizițiile publice, care definește cadrul general pentru desfășurarea proceselor de achiziție publică;
- **HG nr. 395/2016**, care stabilește normele metodologice pentru aplicarea Legii nr. 98/2016;
- **Ordinul Ministrului Apărării Naționale nr. 67/2014**, care reglementează auditul intern în instituțiile militare.

2.1.2. Importanța auditului în achizițiile publice

Auditul procedurilor de achiziție publică contribuie la asigurarea integrității și corectitudinii cheltuielilor publice. Prin verificarea modului în care sunt gestionate fondurile, auditul ajută la prevenirea abaterilor de la normele legale și la reducerea riscurilor de fraudă. 2.2. Studiu de caz: Auditarea unei licitații deschise la Baza 71 Aeriană

2.2.1. Obiectivele și metodologia auditului

Auditul a vizat verificarea conformității procedurilor cu reglementările legale, identificarea eventualelor riscuri și formularea recomandărilor pentru îmbunătățirea procesului. Studiul a utilizat analiza documentelor și observarea directă a etapelor de licitație.

2.2.2. Desfășurarea auditului

Procesul de audit a fost structurat în două etape principale:

- **Pregătirea auditului:** colectarea documentelor relevante și analizarea cadrului legal aplicabil.
- **Evaluarea procedurii de achiziție:** verificarea conformității licitației, analiza ofertelor și validarea procesului decizional.

Potrivit „*Ghidului privind modul de verificare a achizițiilor publice și achizițiilor sectoriale*” elaborat de ICurtea de Întâlniri pentru fiecare proces de achiziție publică, implicit pentru atribuirea contractelor de achiziție publică prin licitație deschisă, există obligativitatea autorității contractante să parcurgă cele trei etape distincte, respectiv cea de planificare/pregătire, cea de organizare a procedurii și atribuirea și cea de executare și monitorizare a derulării contractului.

Obiectivul misiunii de consiliere face obiectul Planului de acțiune pentru implementarea recomandărilor, iar conducătorul structurii consiliate se asigură prin Planul de măsuri că sunt implementate deciziile luate, pe baza celor rezultate în urma misiunii de consiliere.

Referindu-ne strict la procedura de atribuire prin licitație deschisă aceasta este reglementată conform Legii nr.198/2016 privind achizițiile publice, aceasta „se desfășoară într-o singură etapă obligatorie” Misiunea de audit a procedurii de achiziție publică și atribuirea contractului prin licitație deschisă, vizează în fapt auditarea întregului proces desfășurat pentru achiziția respectivă.

Conform prevederilor Ordinului Ministrului Apărării Naționale nr. 67 din 2014, „comandanții structurilor militare, pot solicita, pe parcursul anului, în mod individual, executarea unor misiuni de consiliere cu caracter informal”, ceea ce a făcut Comandantul Bazei 71 Aeriană, pentru auditarea procedurii de achiziție publică având ca obiect „Lucrări de reparații exterioare și reparații interioare la Pavilionului C3 din cazarma 1833 Câmpia Turzii”, adresându-se Șefului Secției audit intern teritorială nr. 4 Cluj-Napoca.

Metodologia de desfășurare a auditării procedurilor de atribuire a contractelor de achiziție publică, în cadrul Ministerului Apărării Naționale, face obiectul Dispoziției șefului Direcției audit intern D.A.I.-1 din 2019, și reglementează misiunile derulate la solicitarea ordonatorilor de credite, pentru consilierea acestora în principal privind transparența și conformitatea în raport cu normele în vigoare.

Auditarea etapei I a procedurii de licitație deschisă

Autoritatea contractantă, respectiv Baza 71 Aeriană „General Emanoil Ionescu”, a transmis solicitarea către șeful Secției audit intern teritorială nr. 4 Cluj-Napoca pentru auditarea procedurii în etapa I, după finalizarea etapei de planificare a procesului de achiziție publică.

Această solicitare reprezintă factorul declanșator al misiunii de audit de consiliere informală, „autoritatea contractantă solicită prezența echipei de audit cu cel puțin 5 zile înainte de postarea documentației de atribuire/concurs în SEAP, sau înainte de transmiterea invitației de participare” și trebuie să conțină informații relevante privind obiectul achiziției, procedura de atribuire aplicată, valoarea estimată a achiziției și mențiunea privind intenția de postare a documentației de atribuire în Sistemul electronic de achiziții publice.

Astfel, vor fi prezentate cât mai concret și fidel documentele elaborate, în conformitate cu legislația în vigoare, în cadrul etapelor misiunii de audit, pentru desfășurarea ambelor etape ale auditării.

Pregătirea misiunii

Șeful secției audit intern teritorial, după luarea la cunoștință despre solicitarea comandantului Bazei 71 Aeriană, analizează din punctul de vedere al elementelor prevăzute în Ordinul Ministrului Apărării Naționale nr. 67 din 2014, art. 109, alin. (2) și în virtutea bunei relaționări și colaborări dintre autoritatea contractantă și Secția audit intern teritorial nr. 4, Cluj-Napoca, decide privind data executării misiunii de consiliere informală.

Această activitate necesită o pregătire premergătoare atât a autorității contractante cât și a structurii de audit.

În acest sens, persoana responsabilă de atribuirea contractului respectiv de achiziție, care va trebui să fie prezentă la data desfășurării activității de audit, se va ocupa de pregătirea documentelor și informațiilor necesare, care vor fi prezentate echipei de audit.

Pe de altă parte, structura de audit inițiază pregătirea prin identificarea resurselor atât financiare și materiale cât și de personal, pentru a stabili timpul și desemnarea persoanelor pentru a executa misiunea.

Etapa de pregătire presupune întocmirea a unei serii de documente specifice de către Secția audit intern teritorial, explicite privind desfășurarea misiunii de consiliere informală, oferind asigurarea cu privire la desfășurarea adecvată a activității. De asemenea încă de la începutul acestei etape, trebuie asigurată continuitatea activității, indiferent de fluctuațiile de personal, pentru sprijinul activității de control și evaluare.

Documentele întocmite în etapa de pregătirea misiunii sunt:

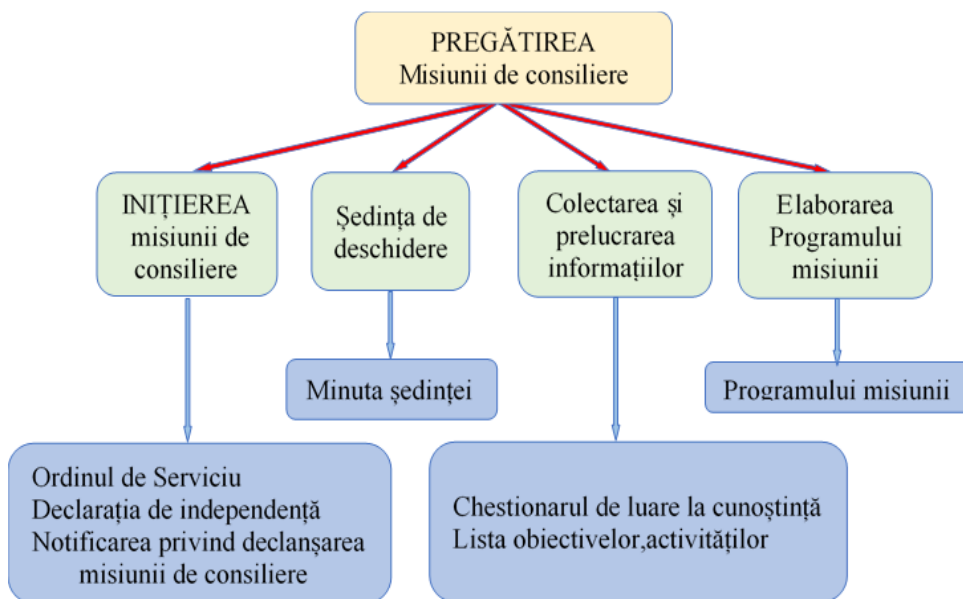

Fig. 1 Etapa de pregătire a misiunii de consiliere

Inițierea misiunii de consiliere

Ordinul de serviciu

Acesta este întocmit de către Șeful secției audit intern teritorial și reprezintă documentul prin care acesta autorizează desfășurarea misiunii de consiliere, precum și mandatul acordat pentru intervenția echipei de auditori interni.

Pe baza ordinului de serviciu echipa de auditori sunt informați privind:

- - Baza legală pentru realizarea misiunii de audit public intern;
- - Scopul și tipul misiunii de audit public intern;
- - Obiectivul general pentru misiunea de audit public intern;
- - Perioada de desfășurare a misiunii de audit public intern;
- - Supervizorul care a fost desemnat (dacă nu este șeful secției de audit);
- - Identitatea echipei de auditori interni desemnați să efectueze misiunea de audit public intern.

Declarația de independență

Principiul independenței reprezintă principalul principiu care trebuie respectat de către auditorii interni, în exercitarea atribuțiilor lor, acest lucru fiind cuprins în regulile din Codul privind conduita etică a auditorului intern.

Codul privind conduita etică a auditorului intern promovează cultura etică privind profesia de auditor intern, reprezentând ansamblul principiilor și regulilor de conduită care trebuie respectate în activitatea auditorilor interni.

Activitatea auditorilor nu trebuie să fie supusă unor influențe externe, mai legate de autoritatea auditată sau procesul auditat, începând cu obiectivele auditate, procesul auditat și până la comunicarea raportului de audit.

Auditorii interni selectați pentru realizarea misiunii de audit public intern, trebuie să completeze Declarația de independență, prin care sunt stabilite situațiile de incompatibilitate.

Responsabilitatea analizării situațiilor de incompatibilitate precum și soluționarea acestora revine șefului Direcției audit intern/secției teritoriale care trebuie să stabilească și modalitățile de diminuare sau eliminare prin transferarea atribuțiilor între auditorii interni sau prin înlocuirea acestora.

Notificarea privind declanșarea misiunii de consiliere

Acest document este elaborat și transmis autorității contractante auditate pentru informarea acesteia despre declanșarea misiunii.

Prin această Notificare privind declanșarea misiunii, entitatea este înștiințată privind obiectivele auditate, durata misiunii, intervenția la fața locului și privind solicitarea prezenței titularilor posturilor structurilor direct implicate în procesul de achiziție auditat, precum și pregătirea documentelor elaborate conform procedurilor, care sunt subiectul necesității asigurării privind regularitatea.

Sedința de deschidere

Această activitate se derulează la sediul unității consiliate și implică participarea echipei de auditori interni și a personalului desemnat de către comandantul unității consiliate și se încheie cu elaborarea minutei ședinței de deschidere.

În cadrul ședinței de deschidere este prezentată echipa de audit, sunt prezentate obiectivele generale ale misiunii de consiliere, este comunicat modul de desfășurare a misiunii și sunt stabilite persoanele din partea unității consiliate, care au responsabilități în cadrul procedurii respective și care pot asigura informațiile, documentele și explicațiile necesare pentru derularea misiunii de consiliere în mod adecvat.

Minuta ședinței de deschidere forma standardizată a documentelor, iar în partea introductivă conține informațiile generale privind modul de organizare al ședinței și personalul participant la ședință, iar în cuprins este prezentată stenograma discuțiilor din timpul ședinței.

Chestionarul de luare la cunoștință

Acesta este parte a procedurii de colectare a informațiilor și conține întrebări care pot aduce, prin răspunsul lor, informațiile necesare pentru auditorii interni privind organizarea și funcționarea entității consiliate.

MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE Secția audit intern teritorială nr.4 Nr. ___ din _____ -Cluj-Napoca-	PREGĂTIREA MISIUNII DE AUDIT PUBLIC INTERN		Nivelul și termenul de clasificare Exemplarul nr. __
	Colectarea și prelucrarea informațiilor		
Domeniul/activitatea auditată: Denumirea misiunii: Document redactat de: Supervizat:			
CHESTIONARUL DE LUARE LA CUNOȘTINȚĂ			
ÎNTREBĂRI FORMULATE	DA	NU	OBSERVAȚII
I. Cunoașterea contextului socio-economic			
1. Există cadru de reglementare pentru structura consiliată?			
2. Există organe de conducere colectivă?			
II. Cunoașterea contextului organizațional			
3. Există organigramă aprobată?			
4. Există ROF actualizat și aprobat?			
5. Există fișele posturilor?			
6. Există politică de recrutare /promovare a personalului?			
7. Există plan de pregătire și perfecționare profesională?			
8. Există sisteme informatice adecvate activității structurii consiliate?			
III. Cunoașterea funcționării entității/structurii auditate			
9. Sunt realizate raportări anuale privind activitatea desfășurată?			
10. Se implică persoanele de conducere în procesul executiv al compartimentelor pe care le coordonează?			
11. A fost completat chestionarul de autoevaluare a sistemului de control intern managerial?			
Auditori interni, (Nume, prenume și semnătură)		Supervizor, (Nume, prenume și semnătură)	

Fig. 2 Chestionarul de luare la cunoștință

Prelucrarea și documentarea informațiilor

În etapa I de auditare a procedurii de achiziție, auditorii interni analizează informațiile generale privind structura consiliată și conform obiectivului stipulat în Ordinul de serviciu, stabilesc activitățile/acțiunile asociate care urmează a fi incluse în Programul misiunii de consiliere.

Programul misiunii de consiliere

Acesta dă asigurarea șefului Secției de audit intern că sunt urmărite toate aspectele privitoare la obiectivele misiunii și că sarcinile sunt bine repartizate.

Intervenția la fața locului

Pentru desfășurarea primei etape de auditare a procedurii de achiziție publică prin licitație deschisă, autoritatea contractantă pune la dispoziția auditorilor, pentru evaluarea conformității și legalității.

În general, auditorii analizează și verifică documentele și toate informațiile colectate, pentru a formula constatările și recomandările, la sediul structurii care solicitat auditul printr-o misiune de consiliere. Totuși, poate fi stabilit ca misiunea să se deruleze la sediul Secției audit teritorială, documentele fiind transmise în format electronic.

Această metodă este utilizată preponderent în această perioadă, existând chiar o recomandare în acest sens, pentru protecția personalului.

Colectarea și analiza probelor de audit

Această procedură este începută în faza de colectare și prelucrare a informațiilor în etapa de pregătire a misiunii de consiliere pentru obținerea de probe relevante care să sprijine în elaborarea recomandărilor în urma constatărilor și concluziilor. Auditorii utilizează tehnici și metode specifice pentru colectarea, interpretarea și analiza probelor.

Pentru această etapă tehnicile utilizate au fost intervierea și testarea.

Efectuarea testărilor și formularea constatărilor

În Programul misiunii de consiliere sunt stipulate și testele, respectiv interviuri, pentru activitățile auditate, astfel încât auditorii să poată elabora concluzii și recomandări. 50 din 111

Aceeași formă au toate testele prevăzute în programul misiunii de consiliere.

Chestionarul listă de verificare – CLV, este un document ce cuprinde o serie de întrebări standard pentru activitatea auditată și se referă la resursa umană, responsabilitățile și mijloacele disponibile.

Revizuirea documentelor și constituirea Dosarului de audit

Această activitate este efectuată de auditorii interni pentru asigurarea că documentele și dovezile colectate și elaborate pe timpul misiunii de consiliere sunt organizate corespunzător și susțin constatările la fața locului.

Conținutul Dosarului misiunii este structurat astfel încât o parte conține Raportul misiunii de consiliere și anexele acestuia, iar o parte Dosarul de lucru cuprinzând copii ale documentelor care stau la baza concluziilor auditorilor interni.

Ședința de închidere

Aceasta este o activitate desfășurată în mod normal la sediul entității consiliate, la aceasta fiind implicați atât membrii echipei de audit cât și personalul desemnat din cadrul entității consiliate. Concluziile, constatările și recomandările auditorilor sunt susținute și argumentate în cadrul prezentării.

Raportarea rezultatelor misiunii de consiliere

Această etapă constă în elaborarea și difuzarea Raportului de audit.

În partea introductivă a Raportului de audit sunt prezentate referințele privind misiunea de consiliere, respectiv baza legală pentru desfășurarea misiunii, componența echipei de audit și structura auditată precum și scopul și obiectivul misiunii. În continuare este prezentată și metodologia utilizată pe timpul misiunii împreună cu metodele și tehnicile utilizate. Mai sunt prezentate, deasemenea documentele care au fost examinate și analizate.

În corpul principal al raportului sunt prezentate constatările și recomandările. Prezentarea constatărilor trebuie realizată într-o manieră pertinentă, fără a sugera exagerarea deficiențelor

folosind un limbaj uzual cu o prezentare neutră. Deasemenea, vor fi prezentate în mod distinct constatările pozitive de cele negative.

Recomandările trebuie prezentate într-un stil de exprimare concret și clar, fiind realiste și bineînțeles realizabile și având ca scop prevenirea tendințelor negative sau a unor eventuale disfuncționalități în cadrul structurii consiliate. În același timp, recomandările trebuie să contribuie la creșterea performanței activității de management a structurii auditate.

În final, în situația auditului etapei I a procedurii de achiziție publică, echipa de audit își va exprima opinia privind dispunerea măsurilor necesare pentru inițierea etapei de organizare a procedurii de achiziție publică, prin transmiterea documentației în SEAP pentru a fi validată de către ANAP.

După elaborare, Raportul misiunii de consiliere este adus la cunoștința conducătorului autorității contractante, iar după avizarea Șefului Secției de audit intern teritorială, un exemplar este păstrat la autoritatea contractantă, fiind parte integrantă în cadrul dosarului de achiziție publică.

Difuzarea Raportului de consiliere, pentru structurile din Ministerul Apărării Naționale, se face în conformitate cu Procedura de desfășurare a misiunilor pentru auditul procedurilor de atribuire a contractelor de achiziție publică, Anexă la Metodologie, astfel „*Raportul de audit public intern se transmite, în două exemplare, entității care a solicitat misiunea, iar Exemplarul nr.2, semnat de luare la cunoștință de către reprezentanții entității auditate, se remite în termen de 72 de ore de la semnare, structurii de audit intern care a efectuat misiunea de consiliere*”²¹.

Raportul de audit al misiunii de consiliere este adus la cunoștința comandantului autorității contractante, iar după semnarea de către toți reprezentanții, echipa de audit, comandantul și contabilul șef al autorității contractante, și după avizarea șefului Secției de audit intern teritorială, un exemplar este păstrat la autoritatea contractantă, fiind parte integrantă în cadrul dosarului de achiziție publică.

2.2.3. Rezultate și recomandări

Chiar în studiul expus poate fi observată situația nerespectării unor prevederi ale normelor în vigoare, privind transmiterea rezultatului procedurii, care pot atrage aplicarea unor sancțiuni conform prevederilor legale.

În acest sens în concluzii sunt prezentate propunerile de soluții, respectiv comunicarea rezultatului procedurii și operatorului clasat pe locul 2 și așteptarea expirării termenului legal privind situația unei contestații, pentru încheierea contractului.

Implementarea recomandărilor înscrise în Raportul misiunii de consiliere, așa cum este prevăzut în acesta trebuie transmise în termenul stabilit.

Auditul a evidențiat necesitatea unor îmbunătățiri în procesul de selecție a ofertanților, creșterea transparenței în documentarea deciziilor și întărirea mecanismelor de control intern. Implementarea recomandărilor formulate poate contribui la sporirea eficienței și integrității achizițiilor publice.

Printre principalele recomandări formulate în urma auditului se numără:

- Crearea unor proceduri mai clare pentru documentarea deciziilor luate în cadrul procesului de licitație;
- Introducerea unor mecanisme de verificare suplimentare pentru a preveni conflictele de interese;
- Creșterea gradului de transparență prin publicarea detaliată a documentelor aferente procesului de achiziție.

3. Concluzii

Auditul procedurilor de achiziție publică joacă un rol esențial în optimizarea utilizării resurselor publice și asigurarea conformității cu legislația. Studiul de caz asupra licitației de la Baza 71 Aeriană a demonstrat că aplicarea unui audit riguros poate identifica deficiențe și poate contribui la îmbunătățirea procesului. Implementarea unor măsuri de remediere bazate pe concluziile auditului poate duce la o gestionare mai eficientă a fondurilor publice și la creșterea transparenței în domeniul achizițiilor publice.

Pe termen lung, un sistem de audit eficient poate preveni fraudele, poate îmbunătăți calitatea serviciilor publice și poate contribui la dezvoltarea unei administrații mai responsabile și mai transparente.

Referințe

- Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice
- HG nr. 395/2016 pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 98/2016
- Ordinul Ministrului Apărării Naționale nr. 67/2014 privind auditul intern în instituțiile militare
- Ghidul achizițiilor publice – Curtea de Conturi a României

PLANIFICAREA, FORMAREA SI RETENȚIA RESURSELOR UMANE. STUDIU DE CAZ LA ”METROREX S.A. ”

Claudia FILIP²⁰⁷⁴

Abstract

Planificarea resurselor umane este un proces continuu, ce presupune realizarea unor activități strategice pentru a asigura un număr optim de angajați, cu abilitățile și experiența necesare, în locul și la momentul potrivit, la costurile adecvate. Integrată în managementul strategic al unei organizații, aceasta implică analiza resurselor umane actuale și compararea acestora cu nevoile viitoare ale organizației. Astfel, planificarea resurselor umane se concentrează pe implementarea strategiilor de recrutare, selecție, menținere, dezvoltare și disponibilizare a personalului.

O planificare eficientă a resurselor umane contribuie la dezvoltarea unor bune practici pentru atragerea și păstrarea talentelor de top, ceea ce se reflectă ulterior în performanța pozitivă a organizației. Un element esențial al acestui proces este prognozarea cerințelor viitoare de forță de muncă, care ajută la evitarea deficitului sau surplusului de abilități necesare în cadrul echipei. În acest context, scopul principal al planificării resurselor umane este de a asigura echilibrul între necesitățile organizației și disponibilitatea talentelor, într-o structură adecvată, pe profesii, niveluri de pregătire și grupuri de vârstă.

Obiectivele planificării resurselor umane, fie pe termen lung (strategice), fie pe termen scurt (operaționale), gravitează în jurul aceluiași principiu economic: eficiența. Acestea includ analiza planurilor organizaționale, atragerea și menținerea personalului necesar cu abilitățile corespunzătoare, dar și anticiparea eventualelor probleme legate de surplusul sau deficitul de personal. Planificarea resurselor umane presupune, de asemenea, inventarierea resurselor umane actuale, evaluarea abilităților echipei, identificarea punctelor forte și slabe, implementarea prognozelor HR, consolidarea cererii și ofertei de muncă, precum și stabilirea unui plan de acțiune eficient. Aceste activități contribuie la dezvoltarea continuă a angajaților, asigurând o recrutare eficientă și o menținere de succes a personalului în cadrul organizației.

Keywords: *Planificarea resurselor umane, Proces continuu, Activități strategice, Aptitudini și experiență necesare, Costuri adecvate, Management strategic, Analiza resurselor umane, Recrutare, Selecție, Menținere, Dezvoltare, Disponibilizare personal, Angajări greșite, Productivitate, Cost angajare nepotrivită, Planificare eficientă, Talente de top, Prognozarea cerințelor de forță de muncă, Deficit sau surplus abilități, Echilibru organizational, Structură*

²⁰⁷⁴ Prezentul studio este parte a lucrării de dizertație!

Masterand, Facultatea de Relații Internationales și Administrație – Managementul Organizațiilor și Serviciilor Publice, Universitatea “Nicolae Titulescu” din București; (e-mail: claudiafilip30@yahoo.com).

Acest studiu a fost elaborat sub coordonarea Prof. Conf. Univ. Dr. Constantin BRAGARU (e-mail: costin_bragaru@yahoo.com).

adecvată, Planificare strategică și operațională, Eficiență, Anticiparea problemelor de personal, Evaluarea abilităților echipei, Prognoze HR, Cererea și oferta de muncă, Plan de acțiune eficient, Dezvoltarea continuă a angajaților, Recrutare eficientă, Menținerea personalului, Avantaje organizaționale, Metrorex, Structură piramidală, Compartimente și subunități, Exploatare, revizii, comercial, informational, Planuri de succesiune, Orientare versus integrare angajați, Satisfacția în muncă, Păstrarea angajaților pe termen lung, Cultura companiei METROREX

1. Introducere

Planificarea resurselor umane este esențială pentru succesul unei organizații, iar o planificare inadecvată poate avea consecințe semnificative. Printre efectele negative se numără întârzierile în recrutarea managerilor sau experților necesari, ceea ce poate afecta negativ evoluția organizației. De asemenea, recrutarea externă pentru poziții importante poate duce la nemulțumiri în rândul angajaților deja existenți, care se așteptau să fie promovați. În anumite situații, planificarea deficitară poate conduce la concedieri sau reducerea personalului, generând atât probleme economice, cât și sociale. În cazul unui surplus neașteptat de angajați, organizațiile pot introduce programe de pensionare anticipată sau plecări voluntare, cu scopul de a ajusta forța de muncă.

Un alt efect negativ al lipsei de planificare este incapacitatea de a răspunde rapid la schimbările externe, cum ar fi mișcările concurențiale sau inovațiile tehnologice. **Costurile unei angajări greșite** sunt semnificative și nu se limitează doar la aspectele materiale. Potrivit unui studiu realizat de Robert Half (**platforma de recrutare din USA**), 34% dintre manageri susțin că angajările nepotrivite afectează productivitatea întregii echipe, iar costul unei angajări greșite poate ajunge până la 30% din salariul anual al angajatului respectiv. Printre exemplele de impact al angajărilor greșite se numără: pierderea clienților, deteriorarea reputației organizației, necesitatea de a investi timp suplimentar în gestionarea unui angajat nepotrivit și costurile suplimentare generate de un nou proces de recrutare. Astfel, o planificare corectă a resurselor umane este crucială pentru optimizarea performanței organizaționale și pentru evitarea acestor consecințe negative.

Planificarea resurselor umane este influențată de o serie de factori interni și externi, care determină modul în care organizațiile își gestionează personalul și își ajustează strategiile de recrutare și dezvoltare. Printre **factorii interni** se numără aspirațiile și motivațiile angajaților, precum și creșterea nivelului de calificare și pregătire profesională a acestora. De asemenea, **restructurările organizatorice**, schimbările în structura organizațională, strategia de afaceri, obiectivele companiei sau expansiunea pe noi piețe necesită ajustări ale rolurilor, competențelor și numărului de angajați, aspecte ce trebuie integrate în planurile de resurse umane.

La nivel extern, **factorii care influențează planificarea resurselor umane** includ evoluția mentalităților și cerințelor cetățenilor, schimbările tehnologice, reglementările guvernamentale (legi) și starea economiei. Acești factori pot afecta aspecte precum oferta de muncă, oportunitățile de recrutare, ratele de uzură ale personalului și bugetele de compensare. **Criteriile demografice**, cum ar fi schimbările în disponibilitatea anumitor grupe de vârstă, au, de asemenea, un impact semnificativ asupra planificării resurselor umane. În plus, **presiunile costurilor** pot apărea atunci când investițiile în resurse umane sunt supuse unor bugete stricte, ceea ce poate duce la compromisuri în gestionarea nevoilor și priorităților identificate în cadrul planificării.

2. ‘Mini’ Studiu de Caz ‘METROREX’

2.1 O scurtă excursie prin istoricul Metrorex

În anul 1908, studentul Dimitrie Leonida propune pentru prima dată ideea construirii unui mijloc de transport subteran în capitală, revenind în țară cu proiectul „Metropolitanul din București”, lucrarea sa de licență susținută la Universitatea Politehnică din Charlottenburg, aproape de Berlin, unde a și studiat.

Deși a primit oferte de muncă de la Siemens (Germania) și Politehnica din Berlin, Dimitrie Leonida decide să se întoarcă definitiv în țară. Se angajează la Primăria Capitalei, iar între 1934 și 1936, în cadrul unei comisii conduse de arhitectul Duiliu Marcu, insistă asupra necesității construirii metroului, incluzând acest proiect în „Planul de sistematizare a Capitalei”. Totuși, propunerea nu a fost validată, fiind considerat că Bucureștiul putea fi încă deservit de transportul în comun de suprafață. La începutul anilor 1940, s-a reluat discuția despre construirea metroului, dar izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a întrerupt această inițiativă. Proiectul rămâne doar o idee până în anul 1950, când se creează „Direcția Generală a Metroului”.

În 1954, este avansată varianta concretă de construcție, iar în 1974 sunt demarate lucrările preliminare, care includ studii, analize și proiecte. În 1977 se înființează „Întreprinderea de Exploatare a Metroului București”, iar în 1979 sunt finalizate lucrările pentru prima linie de metrou, care face legătura între depoul Ciurel și stația Semănătoarea (astăzi Petrace Poenaru). Aceasta avea o lungime de 8,63 km și 6 stații. În 1981 se inaugurează al doilea tronson de 9,2 km, iar în 1983 al treilea tronson de 8,2 km.

Conform unor surse, stațiile metroului din București au fost concepute de 18 arhitecți. Construcția metroului a inclus și o premieră tehnică pentru România, și anume înghețarea experimentală a terenului pentru realizarea galeriilor în zonele cu sol nisipos. De asemenea, stația de metrou Titan a fost construită printr-o tehnică unică de înghețare a pământului, pentru a stabiliza solul mlăștinos din cartierul Balta Albă din București. Este singura stație de metrou din capitală realizată prin acest procedeu. Datorită deschiderii foarte mari a guri de metrou, nu există niciun stâlp care să susțină tavanul.

Înghețarea solului presupunea injectarea azotului lichid în pământ, transformându-l într-o suprafață stabilă, ce permitea excavarea în siguranță. Procesul de înghețare a solului sub Parcul Ior a durat 90 de zile. Structura arcuită a acoperit întreaga zonă, eliminând necesitatea pilonilor centrali, care sunt de obicei utilizați în construcția stațiilor subterane. Lucrările au început în 1977 și au durat 4 ani.

De la deschiderea sa în 1981, stația de metrou Titan nu a fost supusă niciunei renovări semnificative sau consolidări structurale. În prezent, la 40 de ani de la deschidere, au apărut fisuri vizibile în bolta de deasupra peronului, ceea ce a stârnit îngrijorare în rândul navetiștilor zilnici. În ciuda uzurii evidente, autoritatea de transport Metrorex nu a anunțat încă niciun plan de reparații sau întreținere structurală, ceea ce a generat neliniște în rândul călătorilor.

2.2 Organizarea personalului și formarea profesională

Angajarea personalului la Metrorex se realizează conform procedurii în vigoare și respectă parțial prevederile HG 1336/2022. UOG-urile (Unitățile Organizaționale de Gestiune) ale societății analizează necesarul de personal și, în funcție de numărul de posturi alocate pentru anul respectiv, întocmesc un referat pentru scoaterea la concurs a posturilor vacante. Referatul trebuie să conțină următoarele informații:

- Denumirea postului, funcției vacante sau temporar vacante
- Numărul posturilor scoase la concurs și compartimentul din cadrul subunității/serviciului

- Necesitatea scoaterii postului la concurs
- Condițiile generale pentru ocuparea postului: studii, vechime, recomandări, certificat cazier judiciar etc.
- Condițiile de muncă în care se regăsește postul
- Atribuțiile minime specifice postului
- Tipul probelor de concurs: probă scrisă (sinteză/grilă) și/sau probă practică (în ce constă), interviu, probă suplimentară, după caz
- Durata probelor de concurs
- Nota minimă pentru ocuparea postului. În cazul în care sunt mai multe probe, nota minimă de promovare pentru fiecare probă în parte nu poate fi mai mică decât cea prevăzută pentru ocuparea postului
- Componența comisiei de concurs și a comisiei de soluționare a contestațiilor
- Anexarea bibliografiei și tematicii aprobate.

După aprobarea referatului, se întocmește anunțul de organizare a concursului, care este publicat pe site-ul Metrorex, în secțiunea „Carieră”. Anunțul este publicat cu cel puțin 15 zile lucrătoare înainte de data stabilită pentru prima probă a concursului. În cazul admiterii la concursul pentru ocuparea unui post vacant, contractul individual de muncă se încheie pe perioadă nedeterminată, iar pentru posturile temporar vacante, contractul individual de muncă se încheie pe perioadă determinată, pe durata absenței titularului postului.

Structura organizatorică a societății este construită într-o formă piramidală, astfel încât fiecare compartiment și subunitate să aibă o singură subordonare funcțională. Fiecare funcție constituie obiectul de activitate al unui compartiment și al unei subunități specializate, concretizând atribuțiile societății în domeniile de exploatare, revizii-reparații, comercial, informațional, strategie, planificare, contabilitate, economico-financiar, organizare-personal, siguranța circulației, protecția muncii și sănătatea salariaților, etc.

Principalele obiective ale structurii organizatorice sunt:

- Stabilirea relațiilor funcționale între compartimente și subunități
- Crearea unor structuri organizaționale cu subordonare simplă, unde informația circulă direct și operativ
- Repartizarea sarcinilor și activităților concrete, corespunzătoare obiectivului în lucru.

Anual, în semestrul II, se întocmește planul de formare și dezvoltare profesională pentru anul următor, iar cursurile necesare sunt solicitate de către directorii executivi, în funcție de necesitățile apărute. Instruirea se realizează pe două nivele:

172. Instruire teoretică desfășurată în atelierele de instruire profesională

173. Instruire practică, care cuprinde depistarea și eliminarea deprinderilor greșite de lucru, precum și menținerea și aprofundarea celor corecte și dezvoltarea abilităților practice.

Responsabilul de formare profesională din cadrul HR centralizează propunerile pe UOG-uri și direcții, verificând și încadrările costurilor cursurilor în bugetul alocat. Performanța se măsoară prin nivelul de îndeplinire al obiectivelor, exprimat prin indicatori de performanță. Aceste obiective se încadrează în trei mari categorii:

- Obiective privind îndeplinirea specificațiilor tehnico-funcționale
- Obiective privind încadrarea în buget
- Obiective privind încadrarea în timp (Art. 9 ROF)

2.3 Urmărirea planului de formare profesională

Lunar, până pe data de 10 a lunii, personalul desemnat din cadrul subunităților transmite la biroul HR situația angajaților care au participat la instruirea profesională lunară, autorizările sau examinările anuale. Aceste situații sunt centralizate lunar, trimestrial și anual de persoana cu atribuții în acest sens, conform fișei postului.

De asemenea, ofertele pentru cursurile de formare profesională primite de la diverse firme sunt centralizate la biroul HR și trimise spre analiză compartimentelor respective.

Pe parcursul anului, cheltuielile pentru cursurile de formare profesională sunt monitorizate pentru a se încadra în suma alocată anual. În luna decembrie se face raportarea finală, care cuprinde suma realizată și situația personalului instruit prin cursuri de formare profesională și atelierele de formare profesională desfășurate pe parcursul anului.

2.4 Procesul de orientare & integrare al unui nou angajat

Obiectivul principal al procesului de planificare a resurselor umane la METROREX este creșterea gradului de calificare al salariaților prin instruirea personalului, desfășurată în cadrul atelierelor de instruire profesională și a cursurilor de formare profesională. Aceste activități sunt realizate în conformitate cu planul anual de formare profesională, aprobat pentru asigurarea funcționării optime a societății și, implicit, a transportului călătorilor cu metroul, în condiții de siguranță și confort.

Planul anual are ca obiective adaptarea salariatului la cerințele postului, actualizarea cunoștințelor specifice fiecărui post, reconversia profesională, dobândirea de cunoștințe avansate necesare pentru modernizarea instalațiilor specifice metroului, precum și promovarea în muncă și dezvoltarea carierei profesionale a angajaților.

Un proces corect și eficient de planificare a resurselor umane economisește timp și bani pentru METROREX, asigurând în permanență cea mai bună combinație de angajați pentru realizarea obiectivelor strategice ale companiei. Planificarea resurselor umane nu se referă doar la identificarea nevoilor imediate de angajare, ci și la organizarea pe termen lung a dezvoltării angajaților, elaborarea planurilor de succesiune și identificarea alternativelor viabile în situații de criză financiară sau de resurse umane.

2.5 Orientare versus Integrare

Deși majoritatea organizațiilor înțeleg ce înseamnă „angajarea angajaților”, adesea confundă acest proces cu „orientarea către angajați”. Deși ambele procese par asemănătoare, ele au definiții distincte.

- **Orientarea** este un eveniment unic, care se desfășoară la începutul relației de muncă, de obicei în prima zi de muncă a angajatului sau în primele zile. Orientarea are rolul de a familiariza angajatul cu cultura organizațională și cu procesul de lucru, însă este doar un prim pas în procesul mai amplu de integrare.
- **Integrarea** este un proces continuu care ajută angajatul să înțeleagă mai bine rolul său în companie, cum să aibă succes în acest rol și cum contribuie munca lui la îndeplinirea misiunii și obiectivelor companiei. Integrarea durează de obicei luni sau chiar un an după angajare și este esențială pentru crearea unui mediu de muncă stabil și eficient.

Actul continuu de a primi, împuternici și aprecia angajații contribuie la satisfacția acestora în muncă, ceea ce duce la retenția lor pe termen lung. În timp ce orientarea este un eveniment introductiv, integrarea este un proces pe termen lung, care ajută la implicarea și păstrarea angajaților în cadrul companiei.

2.6 Procesul de Integrare a Noilor Angajați la METROREX

În cadrul companiei METROREX, integrarea noilor angajați este un proces detaliat și amănunțit, în care „proaspeții” angajați sunt „cufundați” complet în cultura companiei. În timpul procesului de integrare, noii angajați sunt familiarizați cu valorile, misiunea și viziunea companiei. Etapele procesului de integrare includ:

174. **Discuție de bun venit:** Noii angajați sunt contactați telefonic sau prin e-mail de managerul direct, care le oferă informații utile pentru pregătirea primei zile de muncă. De asemenea, viitorii colegi sau un reprezentant al departamentului de resurse umane întâmpină angajatul, încurajând comunicarea și reducând astfel anxietatea începutului de drum profesional.
175. **Introducere a companiei:** Managerul direct face o prezentare a obiectivelor și proiectelor specifice departamentului, misiunea generală a companiei, jucătorii cheie din cadrul organizației și modul în care rolul angajatului se încadrează în imaginea de ansamblu.
176. **Prezentare a politicilor și procedurilor:** Deși procesul de integrare include mult mai mult decât doar documente formale, este important ca angajatul să fie familiarizat cu reglementările interne ale companiei, care trebuie să fie clar prezentate încă de la început.
177. **Incluziune culturală:** La METROREX, se pune un accent deosebit pe integrarea noilor angajați în echipă. Managerul și colegii trebuie să se asigure că noul angajat se simte inclus în orice pauză, întâlnire sau discuție, pentru a-l ajuta să se simtă confortabil și informat despre activitățile și cultura organizațională.

Aceste etape sunt esențiale pentru succesul integrării noilor angajați și pentru crearea unui mediu de lucru colaborativ și productiv.

3. Concluzii

Planificarea resurselor umane reprezintă un proces rațional și strategic, esențial pentru alinierea cerințelor organizației cu oferta de resurse umane disponibile, având ca scop atingerea obiectivelor firmei pe termen mediu și lung. Prin anticiparea și previziunea necesarului de personal, planificarea resurselor umane contribuie la dezvoltarea unei strategii clare de achiziție, utilizare, dezvoltare și eliberare a acestora.

Conform specialiștilor din domeniu, o planificare bine realizată aduce multiple avantaje, precum asigurarea unui număr corect de angajați, optimizarea costurilor cu personalul, prevenirea dezechilibrelor organizaționale, precum și dezvoltarea unei perspective clare asupra resurselor umane ale firmei. De asemenea, planificarea resurselor umane ajută la identificarea lacunelor de competență, a rolurilor critice și a potențialilor succesori, sprijinind recrutarea eficientă a talentului necesar și promovarea unui mediu organizațional stabil și productiv. În acest sens, îmbunătățirea retenției și a productivității devine un rezultat direct al planificării resurselor umane, ceea ce contribuie la reducerea costurilor și la creșterea eficienței organizaționale.

Dezvoltarea teoriei și practicii în domeniul managementului resurselor umane a dus la crearea unor modele și metode diverse pentru evaluarea cererii de resurse umane în organizații. Aceste tehnici pot include analize manageriale, metode ergonomice, tehnici statistice sau planuri de succesiune, toate având un rol important în adaptarea cerințelor de personal la strategia organizației (de dezvoltare, stabilitate sau descreștere). De asemenea, metodele calitative și cantitative, cum ar fi analiza Delphi, tehnica nominală de grup, sau indicatori specifici precum rata fluctuației și studiul muncii, oferă o bază solidă pentru prognozarea cererii de resurse umane.

În cadrul procesului de planificare a resurselor umane, sunt implicate etape esențiale, cum ar fi determinarea impactului obiectivelor organizaționale, prognoza cererii și ofertei de resurse umane, precum și elaborarea planurilor de acțiune. Fluctuația resurselor umane poate aduce atât avantaje (precum posibilitatea de a angaja resurse „proaspete” și de a deschide canale de promovare pentru angajații vechi), cât și dezavantaje (costuri de recrutare, întreruperi ale producției și costuri de instruire).

În concluzie, un proces bine structurat de planificare a resurselor umane poate asigura o mai bună aliniere între nevoile organizației și resursele disponibile, contribuind astfel la o gestionare eficientă a personalului și la atingerea obiectivelor strategice ale firmei.

Referințe

- Amstrong Michael, *”Managementul resurselor umane”*, Ed. Codecs, Bucuresti, 2003
- Bocean Claudiu George, *” Managementul resurselor umane”*, Ed. Universitaria, Craiova 2012
- Lefter Viorel, Deaconu Alecsandrina, Manolescu Aurel. *”Managemantul resurselor umane”* Ed. Economica, Bucuresti, 2007
- Manolescu Aurel, *Managementul resurselor umane*, Ediția a 4-a, Ed. Economică, București, 2003
- Rotaru, Anton, Prodan, Adriana, *”Managementul Resurselor Umane”*, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2006
- Russu Corneliu, Gheorghe Ileana., *”Managementul resurselor umane”*, Ed.Tribuna Economica, Bucuresti, 2004
- Tanasache Ilie, *”Metroul romanesc si Metrourele Terrei”*, Ed. Vox, Bucuresti 2014

Web-site (data accesarii):

- <http://www.metrorex.ro> - *”Pagina Calatorului”* – 23.02.2025
- <https://ro.wikipedia.org> – *”Metroul din Bucuresti”* – 23.02.2025
- <https://istoria.ro> – *”Istoria Metroului din Bucuresti”* – 26.02.2025
- <https://forum.metroreusor.com> – *”Discutii despre Metrorex”* – 26.02.2025
- <http://www.metrorex.ro/Resurse/RaportActivitate/raport-2022-RO.pdf> - 02.03.2025
- <https://administrare.info/domenii/management/13926-modele-de-planificare-a-resurselor-umane-22.02.2025>
- <https://www.stiucum.com/management/managementul-resurselor-umane/Planificarea-resurselor-umane-71835.php> - 19.02.2025
- http://www.metrorex.ro/uploads/ROF_20_12_2018.pdf - 22 & 23 & 26.02.2025
- <https://www.lorman.com/blog/post/onboarding-reboarding-upskilling> - 15.02.2025
- <https://www.editurauniversitaria.ro/storage/publications/rasfoire/bht8Qtaq6pXFj1H26nHCmSPYu.pdf> - 15.02.2025
- <https://conspecte.com/management/planificarea-resurselor-umane.html> - 15.02.2025
- https://www.academia.edu/8035878/Managementul_Resurselor_Umane_S_Stanciu - 15.02.2025